„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 503 ■ 3-9 octombrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

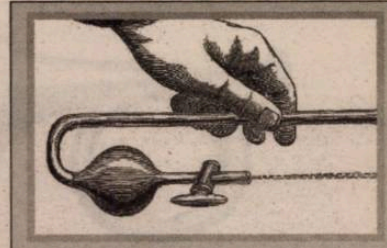

Oana STOICA
rosencrantz & co 17

ANDREI PLEŞU
„România eternă“
pagina 3

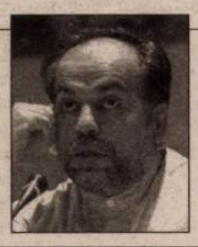

Interviu cu
MOSTAFA DOLATYAR
pagina 21

DOREL DUMITRU CHIRIŢESCU
„Păcatul originar al jafului“
pagina 22

Noul activism

„Niciodată nu vei şti care va fi rezultatul acţiunilor tale, dar, dacă nu faci nimic, cu siguranţă că nimic nu se va întîmpla.“

MAHATMA GANDHI

5 948489 141997 40

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

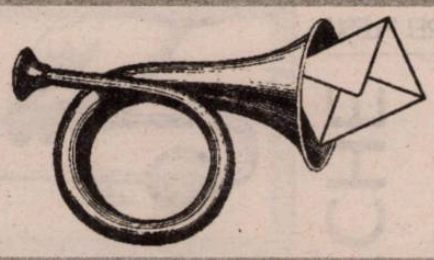

turneu de inbox

Malkovich

Nu ştiam unde să-mi agăţ entuziasmul?

Aşa că am găsit chiar locul potrivit!

Stau încă sub impresia unui spectacol extraordinar, pe care ni l-a dăruit Festivalul „George Enescu“ şi mai mult ca sigur Holender, prin relaţiile lui vieneze.

Cred că a contat foarte mult influenţa lui Holender, că nu îl ai tot timpul la dispoziţie pe un actor ocupat precum Malkovich, care vine de la Hollywood, New York sau Chicago, unde face teatru!

Am văzut *Infernala comedie*, un spectacol teatral cu muzică, pus în scenă de Michael Sturminger cu concursul orchestrei Wiener Akademie, dirijate de Martin Haselböck. *Clou*-ul spectacolului a fost formidabilul actor John Malkovich. Malkovich, acompaniat de sopranele Laura Aikin şi Bernarda Bobro. Sturminger a realizat un spectacol teatral în care Malkovich interpretează rolul unui criminal în serie din Viena, care omoară femei. Cele două soprane cîntă arii din Vivaldi, Mozart, Haydn, Beethoven, în contrapunct cu Malkovich, dar sînt şi actriţe chinuite cu o anumită plăcere sadică de acest formidabil actor de teatru.

Acum mi-am dat seama ce înseamnă un actor de mare clasă, rostirea lui foarte clară, cu o engleză cu inflexiuni vieneze – doar asta-i cerea rolul! –, dar şi buna sonorizare pe care o are sala Ateneului! Această proprietate mi-a permis să-l ascult pe Malkovich, care din cînd în cînd ne-a mai tras uzualul *„four letter word“!*

A fost un experiment aplaudat viguros la sfîrşit de spectatori, fiind chemat pe scenă şi regizorul.

Spectacolul l-am putut urmări online pe enescu.tvr.ro! Însă mi l-am trecut pe ecranul televizorului ca să-l văd mai bine. Sonorizarea a fost impecabilă, iar filmarea – în HD.

Genul ăsta de spectacole pe care unii dau o grămadă de bani să-l vadă mi-l dă acum Internetul – asta da revoluţie!

Mărturisesc că nu l-am văzut de la început, am prins la jumătate pe Cinemax ecranizarea celebrului roman al lui Dino Buzzati *Il deserto dei tartari* din 1976, cu Jaques Perrin în rolul principal al ofiţerului Drogo, cu Gassman, Tritingnant, Noiret, Fernando Rey, Max von Sydow şi alţii. Pelicula cred că fusese reprelucrată, pentru că imaginea era extrem de bună, HD! Şi aşa am pierdut vreo 30 de minute din montarea de la Ateneu.

După astfel de spectacole experimentale mă dădeam în vînt la începutul anilor '70, *Nocturn* la Ţăndărică etc. şi de aceea l-am gustat cu o nespusă plăcere şi m-a bulversat!

Aştept şi o replică românească cu un Caramitru.

adăugat de joenegut
la 9 septembrie 2013

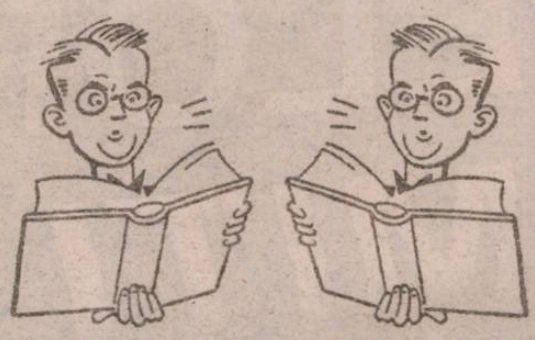

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Urmăriţi seria de volume semnate de Solomon Marcus, publicate de Editura Spandugino. Tocmai a apărut *Răni deschise, 3* – o culegere de interviuri, răspunsuri la anchete, prefeţe şi altele, publicate sub „vechiul regim“, între 1967-1989. Dacă vi se pare că sînt „texte minore“, răspîndite prin gazetele vremii, şi supuse cenzurii, prudenţelor, forfecărilor şi „comandamentelor“ epocii, nu vă grăbiţi să trageţi o concluzie. În unele se simte „corsetul“ vremurilor – cum însuşi profesorul Marcus recunoaşte, în prefaţă. Dar de-a lungul întregului volum transpar inteligenţa, deschiderea culturală şi capacitatea neobosită de a susţine cauza educaţiei şi a ştiinţei, ale acestui mare şi adevărat savant care este Solomon Marcus. (Mircea Vasilescu)

■ Doi scriitori nord-americani, colegi de generaţie, dar cît se poate de diferiţi: unul ceva mai cunoscut, căci şi ecranizat, beatnicul John Fante, cu romanul *Vise de pe Bunker Hill* (traducere de Iulia Gorzo, Humanitas Fiction); celălalt numai bun de descoperit, existenţialistul Walker Percy, cu romanul *Mirajul fericirii* (traducere de Cătălina Antonia Stoenescu, Polirom). Eu încă mai sper că literatura noastră va beneficia cîndva, în mod direct, de pe urma acestor traduceri ale nord-americanilor. (Marius Chivu)

■ Am descoperit plăcinte moldoveneşti autentice pe Bulevardul Dacia. Cu cartofi, ciuperci, brînză, mere, vişine, domneşti, învîrtite. Dar şi soleanca, zeamă de pui cu tăiţei, mici moldoveneşti. Am înţeles că „La plăcinte“ e deja un brand la Chişinău, acum există şi în Bucureşti. În plus, decorul – totul e pictat, ţesut, croşetat, de bun-gust. Mi-a plăcut. Aşadar, la plăcinte înainte, nu? (Adina Popescu)

■ Concert Nicu Alifantis, Alexandru Andrieş, Mircea Baniciu şi Mircea Vintilă, intitulat „Tandreţuri pentru femei cu cei patru corifei“, în memoria lui Florian Pittiş; duminică, 6 octombrie, orele 19,30, la Sala Palatului. (Iaromira Popovici)

■ Teatrul Naţional Iaşi îşi deschide stagiunea cu o reprezentaţie dominată de mituri şi magie. Premiera spectacolului *Golem* – creat de regizorul Alexander Hausvater după mai multe surse, de bază fiind poemul *Der Goylem* de H. Leivick – va avea loc pe 5 octombrie, orele 19, la Sala Mare. Piesa comemorează faptul că teatrul evreiesc s-a născut la Iaşi, aducînd un omagiu tuturor evreilor care au avut de suferit în perioada pogromului ieşean. (Cristina Ştefan)

■ Aştept cu nerăbdare ziua de 8 octombrie cînd, la Cinema Scala, are loc primul spectacol de stand-up comedy susţinut în România de unul dintre cei mai apreciaţi performeri de gen din Europa – actorul irlandez Dylan Moran. Show-ul face parte din turneul „Yeah, Yeah!“, care a fost descris de *The Times* drept „un masterclass de charismă comică: actorul trece de la un subiect la altul într-un mod aparent spontan, fiind, de fapt, extrem de bine organizat“. Mai găsiţi bilete pe www.myticket.ro. Alte detalii pe www.livehouse.ro. (Patricia Mihail)

■ Între 4 şi 13 octombrie are loc cea de-a opta ediţie a Festivalului de Film Anim'est, gala de deschidere avînd loc la Cinema Patria, începînd cu orele 19. (Stela Giurgeanu)

■ Joi, 17 octombrie, la Sala Radio vor concerta Tigran Hamasyan şi Vijay Iyer, doi dintre cei mai apreciaţi pianişti de jazz ai momentului. Un american de origine armeană şi un american de origine indiană, ambii hiperta-

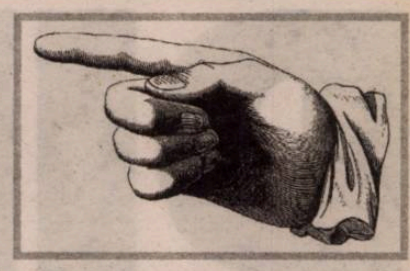

lentaţi, efervescenţi, cosmopoliţi, curioşi şi transgresivi. Se-anunţă un foc de artificii. (Luiza Vasiliu)

■ Nu rataţi Stagiunea de Teatru Politic; şi mai ales, spectacolul *Nu ne-am născut în locul potrivit* de Alice Monica Marinescu & David Schwartz. La Spaţiul Platforma pînă pe 4 noiembrie. (Matei Martin)

■ Extraordinara ediţie bilingvă din *Vieţile pustnicilor Palestinei* a lui Chiril de Schitopolis (trad. din greaca veche, studiu introductiv şi note de Ierom. Agapie de la Corbu, Editura Sfîntul Nectarie), o mostră de acribie filologică şi plasticitate a limbajului, într-o prezentare grafică (datorată arhitectului Armand Grosu şi Editurii Baroque Books & Arts), rarisimă în vremurile acestea de secularizare (inclusiv) editorială. (Simona Sora)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Adolescenţa**
- **Fotojurnalismul**
- **Gospodăria, toamna**
- **Reportajul**

album dilematic Dan Horaţiu Popa

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Adrian CIOROIANU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Cezar PAUL-BĂDESCU ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.500+6.600
Tipărit la Tipomedia

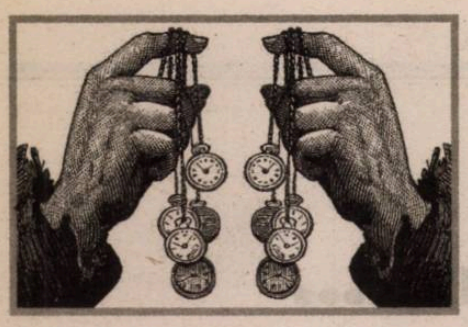

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

România eternă

– fragmente din I.L. Caragiale –

„Într-o țară ca a noastră, unde cînd afirmi ceva, nu ți se cere și dovezi, unde spiritul public nu are nici un element serios de control mai ales asupra luptelor ivite pe tărîmul științei de stat, reaua credință este de multe ori o bună temelie pentru clădirea unei frumoase reputațiuni. Ca să treci de cel mai curat, n-ai decît să ponegrești cu ori fără drept pe alții; ca să te crează lumea om cinstit și de treabă, n-ai decît să ocărăști și să osîndești în vileag purtarea altora, chiar dacă dînșii au o bună purtare și mai ales în cazul acesta. Dacă vrei să înșeli lumea, a zis un filosof, înșeal-o gros, că subțire nu ți se prinde. E mult numai pînă să-ți faci o reputație frumoasă, și în urmă poți fără grijă să săvîrșești însuți păcatele de care osîndeai odată pe alții buni nevinovați.“ *([Frații radicali și D. Dim. Sturdza])*

„Dacă vrei să înșeli lumea, a zis un filosof, înșeal-o gros, că subțire nu ți se prinde.“

„La ce servește discuția de cuvinte, cîrcota de vorbe seacă de miez? La nimica decît la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cuminte și fatalist din fire, a avut totdeauna această credință.

Dacă te apucai cu un român get-beget la vorbă, pe la nămiez, cînd e soarele-n putere, și-l întrebai: «Măi Mușate, ce e acuma, zi ori noapte?» – badea se scărpina sub căciulă, se gîndea cîtva, te măsura cu ochii să vază ce fel de negustor ăi fi, și-ți răspundea: «Apoi de! domnule, zi este». Dar dacă, iubitor de cîrcotă, de cei cu sămînță de vorbă, vreai să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției și te apucai să-i zici: «Ce spui tu, măi badeo! Nu vezi că-i noapte?» – Mușat își îndrepta căciula și, fără să mai stea pe gînduri, îți răspundea scurt: «Apoi de! domnule, o fi *și* cum zici dumneata!».“ *([Ce este centrul])*

„*Leki*, sau *lichea* însemnează pe turcește *pată;* cu deosebire, pată de care nu te poți scăpa, pată neștearsă. În limba românească, cuvîntul a trecut în accepție figurată: *lichea* va să zică o secătură care, dacă ți-a căzut în spinare, se ține de tine mai rău ca scaiul, și de care nu te mai poți scăpa decît prin mijloace violente. Să-i dai cu piciorul de sute de ori, să-l batjocorești, să-l scuipi, și încă n-ai să scapi de gudurăturile lui grețoase, pînă nu t'ei hotărî să-i dai brînci într-un canal, ca să te cotorosești de el.“ *(O lichea)*

„Constituția noastră de la 1866 s-a făcut ca prin farmec, ca printr-o vrajă: o Constituție întreagă de nu știu cîte capitole, paragrafe, articole, s-a făcut... foarte iute... Englitera și-a făcut-o pe a ei nu știu după cîte lupte seculare; țara românească și-a făcut-o, fără multe necazuri – într-o noapte. Pe semne că de aceea Constituția engleză a ieșit așa de proastă: au pierdut prea multă vreme la ea; prea au migălit-o – n-au putut-o nimeri dintr-o dată... Noi am nimerit-o! Scurt! Într-o noapte... și este – cum o vedem.“

„Adesea ori auzi pe unii sceptici, cari nu cred în nimic, cari nu vor să înțeleagă că omenirea are o menire, susținîndu-ți că invenția tiparului a dat între altele omului și mijlocul de a-și arăta dobitocia și a-și exercita perfidia; că presa liberă este adesea un testimoniu de paupertate intelectuală a unei nații și un document de rele năravuri și rele apucături. Uită însă scepticii să socotească marile avantaje ale presei...“ *(Urmează relatarea unui asasinat anunțat de presă și „corectat“ tot de ea, prin „învierea“ mortului*: „Și astfel, grație glasului puternic al presei, Gh. Marin a fost redat familiei sale și societății“.) *(Însemnătatea presei)*

A citit pentru dumneavoastră,
Andrei Pleșu

(citatele sînt din *Opere*, vol. V, ediția Șerban Cioculescu, 1938)

(articol apărut în Dilema veche, *nr. 248, 13 noiembrie 2008)*

Jorge G. CASTAÑEDA

dezbateri **politice**

Democrațiile nemulțumite

În 2011 și 2012, zeci de mii de studenți au demonstrat la Santiago de Chile, cerînd acces la o mai bună educație. Mai devreme anul acesta, sute de mii de brazilieni au mărșăluit la São Paulo, Rio de Janeiro și Belo Horizonte, făcînd apel la îmbunătățirea serviciilor publice de sănătate, a școlilor și a serviciilor de transport public. Și columbieni, și peruani din multe categorii (în special țăranii, proprietarii de terenuri și minerii), și profesorii din Mexic ocupă acum centrele orașelor Bogotá, Lima și Mexico City, perturbînd viața de zi cu zi a locuitorilor și creînd serioase probleme autorităților.

Țările amintite – cîndva modele de speranță economică și promisiuni democratice ale Americii Latine – au devenit exemple de democrații fără legitimitate și credibilitate. Deși au făcut serioase progrese sociale în anii recenți, ele au devenit centre ale tulburărilor populare. Iar președinții lor, în ciuda competenței lor indiscutabile, privesc cum popularitatea lor scade vertiginos.

Aceste paradoxuri sînt deopotrivă stupefiante și revelatoare. La început, ele reflectau o problemă de creștere economică. Economia din Chile a avut performanțe bune în ultimii doi ani, în ciuda prețului scăzut al cuprului de pe piața mondială; dar rata de creștere este departe de cea înregistrată în ultimii 25 de ani. Balsamul economic aplicat vechilor probleme sociale și culturale își pierde eficiența.

În mod similar, în vreme ce economia Braziliei s-a refăcut relativ ușor după recesiunea din 2009, creșterea ei a încetinit pînă aproape de zero, anul trecut. Ratele de creștere economică ale anului trecut în Columbia și chiar în Peru, care, începînd din 2000, fuseseră mai bune decît oricare altele din America Latină, au scăzut de asemenea în mod semnificativ. Iar Mexicul, care oricum a avut cea mai proastă performanță economică din cele cinci țări în discuție, pe parcursul ultimilor 15 ani, s-a întrecut pe sine; adică anul acesta se așteaptă să atingă cu greu (dacă va atinge) o creștere de un procent.

„Copiii democrației au devenit primii actori ai schimbării.“

Totodată, în vreme ce toate aceste țări construiesc instituții politice și juridice necesare consolidării tranziției lor către democrație – de la Brazilia din mijlocul anilor '80, pînă la Mexicul din 2000 –, instituțiile în cauză au devenit (în unele cazuri au fost dintotdeauna) extrem de izolate față de cererile populare. Drept rezultat, protestele i-au luat prin surprindere pe președinții aparent receptivi.

Într-adevăr, Juan Manuel Santos Calderón din Columbia și Dilma Rousseff din Brazilia – ambii politicieni abili și experimentați – au fost complet nepregătiți pentru protestele din țările lor. La fel ca ei, Enrique Peña Nieto din Mexic și Ollanta Humala din Peru, care de asemenea păreau niște lideri receptivi, n-au simțit dezlănțuirea furtunii.

Cum a spus economistul și politicianul chilian Carlos Ominami: „Copiii democrației au devenit primii actori ai schimbării; mișcarea socială pe care o reprezintă nu are lideri politici, iar principalele forțe politice existente au rupt practic toate legăturile cu lumea socială.“

Anul acesta, Chile va avea un al șaselea rînd consecutiv de alegeri democratice, cu două femei – fostul ministru al Muncii Evelyn Matthei și fosta președintă de centru dreapta Michelle Bachelet (ambele fiice ale unor militari de rang mare) – conducînd în sondaje. Indiferent care va învinge, va avea de ales între o transformare profundă a instituțiilor din Chile și a permite tulburărilor sociale să scape de sub control.

Brazilia se confruntă cu un proces similar, în condițiile în care Cupa Mondială de anul viitor și Jocurile Olimpice din 2016 vor testa rezistența și adaptabilitatea cadrelor macroeconomice și sociale care au modelat dezvoltarea țării timp de aproape două decenii. Cu siguranță, măsurile proactive contra sărăciei, creditele pentru toată lumea, *boom*-ul de mărfuri de export și cheltuielile guvernamentale masive (finanțate printr-o împovărare fiscală la fel de masivă) au ridicat din sărăcie milioane de oameni. Dar așteptările proaspăt apărutei clase mijlocii – incluzînd infrastructuri eficiente, educație și servicii de sănătate de bună calitate și slujbe bine plătite – n-au fost întrunite. Dacă nici nu vor putea intra pe luxoasele noi stadioane pentru a-și vedea echipa națională cum joacă, nu vor fi fericiți.

Tot așa, deși Mexicul a trecut prin experiența creșterii rapide a populației și semnificativa îmbunătățire a standardelor de viață în ultimii 15 ani, mulți cred că nu au primit ceea ce meritau sau ceea ce li s-a promis. Profesorii sînt furioși de acuzația că ar fi de vină pentru starea mizerabilă a sistemului de educație din țara lor și consideră legea de reformă a lui Peña Nieto drept un simplu pretext pentru limitarea puterii sindicatelor lor și un mod de a evita o autentică reformă instituțională.

Membrii clasei mijlocii din Mexico City – care exercită o influență disproporționată la nivel național – sînt de asemenea supărați, atît pe profesorii care le dau peste cap viața cu manifestațiile lor, cît și pe autoritățile locale și federale pentru că nu reușesc să restabilească ordinea. În aceste condiții, credibilitatea instituțiilor politice din Mexic se erodează rapid.

Dar există o problemă fundamentală care provine din imperfecțiunile acumulate ale democrației reprezentative în țări în care condițiile sociale și economice nu sînt chiar ideale. Cînd entuziasmul de după căderea regimurilor autoritare era mare și creșterea economică prevalentă, aceste imperfecțiuni erau gestionabile; acum, cînd entuziasmul a scăzut și creșterea economică a rămas doar în memorie, imperfecțiunile acestea au devenit o imensă provocare.

Chestiunea trece dincolo de granițele Americii Latine. Așa cum au remarcat observatori ca Joshua Kurlantzick, e în plină desfășurare o schimbare globală de depărtare față de guvernarea reprezentativă, determinată de deziluzia crescîndă a clasei mijlocii. Pentru liderii aleși, dilema e că nu există soluții simple, iar publicul nu are răbdare să aștepte unele mai complicate.

Jorge G. Castañeda *este profesor de politică și de studii latino-americane și caraibe la Universitatea New York. Între 2000-2003 a fost ministru de Externe al Mexicului.*

Copyright: Project Syndicate, 2013
www.project-syndicate.org

traducere de Andrei MANOLESCU

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Vom muri sănătoşi...

şi cu burta goală. Aşa îmi spunea, acum vreo şase luni, un funcţionar ●●● european, nu spun cine, becher, foncţie-naltă. Era vorba despre anunţata schimbare de macaz în privinţa politicilor energetice agreate de Uniune şi de (re)orientarea spre producţie, producţie, producţie. Un soi de „ar fi bine să mai uităm de poveştile frumoase cu agropensiuni rurale înconjurate de păşuni pline de rouă pe care pasc văcuţe sănătoase, fotografiate intens de turişti americani şi japonezi, în căutare de mîncare *bio-eco-trendy*". Cu alte cuvinte, Europei i-a cam ajuns să tot fie defazată faţă de politicile economice americane care îl fac pe unchiul Sam să se tot depărteze, să majoreze constant decalajul de bogăţie, prosperitate, tehnologie.

În timp ce acesta pare a fi noul discurs al dezvoltării în Uniune, la Bucureşti avem dezbateri intense privind oportunitatea exploatării unor resurse naturale. Argumentul cel mai puternic este cel ecologic. Ce natură curată ar trebui apărată? Păi, cea a unei regiuni din care se tot exploatează aur şi alte minereuri de mai mult de o mie de ani. O zonă atît de „curată", încît toate apele curgătoare sînt de culoare roşie (de unde şi numele localităţii: Roşia Montană). Acesta este argumentul principal folosit de protestul antiexploatare: protecţia mediului şi apărarea naturii în folosul generaţiilor viitoare. Respectabil, aş zice. Mai există, evident, alte platforme: cea naţionalistă, cea anticorporatistă, cea care vrea să apere patrimoniul, sau cea economică (privind clauzele contractuale prea puţin favorabile statului, argumentaţie cu care tind să simpatizez, într-o oarecare măsură). Printre aceste cinci argumente plutesc demonstranţii (decenţi, urbani, inteligenţi, sofisticaţi). Le reproşez, însă, o oarecare defazare: în timp ce retorica eco „dădea" foarte bine la raft acum cîţiva ani, în zilele noastre, forţate de criza economică şi de lipsa ideilor întru redresare, societăţile occidentale au depăşit momentul şi caută resurse de oriunde ar veni. În numele cui? Simplu! Al prosperităţii şi al păstrării modelului capitalist de dezvoltare. Care model este imperfect, dar e cam singurul pe care îl ştim a fi cît de cît eficient.

Parcă văd: „Salvaţi litoralul!" scris pe zeci de pancarte.

Este posibil ca amintita exploatare minieră să fie oprită. Vor fi pierderi economice, dar se micşorează riscul poluării masive a naturii în zona respectivă. S-ar putea să nu fie o catastrofă socială sau financiară majoră. Tare mi-e însă teamă că, odată pornită, mişcarea întru curăţenia naturii va căpăta un avînt de nestăvilit. Dacă nu ştiţi care va fi următoarea sa ţintă, vă dau un indiciu: e despre gaz şi despre explozii controlate în adîncuri. Adică, despre gazele de şist. Nenorocitele alea nu puteau să fie găsite decît pe lîngă Vama Veche şi 2 Mai, în apropierea litoralului, din păcate... Parcă văd: „Salvaţi litoralul!" scris pe zeci de pancarte. Va fi, probabil, invocată, particularitatea culturală inegalabilă a staţiunii Vama Veche, care, să nu uităm, a mai fost salvată de cîteva ori în ultimii cîţiva ani. Se vor descrie potenţiale cutremure devastatoare induse de petroliştii rapace, poluarea cu ape insuficient filtrate după pomparea în adîncuri, deşertificarea a mii de hectare împrejur. Partizanii exploatărilor vor aminti preţul gazelor importate de la ruşi, locurile de muncă, energia mai ieftină. Evident, se vor lua la puricat clauzele contractuale şi se va arunca pe piaţă zvonul (plauzibil în România) corupţiei la nivel înalt. Cuvîntul „redevenţă" (relativ rar utilizat în vremi fireşti) va deveni iarăşi rostit de tot neamul, de la prim-ministru pînă la şoferii de taxi, trecînd obligatoriu prin stratul omniprezent de analişti TV. Se prea poate ca ecologiştii să reuşească a bloca (Doamne, fereşte!) şi aceste întreprinderi, ca fiind prea riscante pentru Mama Natură.

În acest caz, le sugerez să pornească lupta împotriva celei mai poluante activităţi umane: agricultura! Ştiaţi, de exemplu, că flatulaţia oilor şi a vacilor produce mai mult gaz cu efect de seră decît transportul global? De-aia zic: să mai reducem şi din agricultură, să fim siguri că vom muri sănătoşi. Şi cu burta goală, desigur...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Politica actuală

– *parohială, cinică şi reactivă* –

Zilele trecute, în mijlocul unei emisiuni radio, colegul meu, Cristian Pîrvulescu, mi-a pus o întrebare care, pe moment, m-a lăsat cu gura căscată, iar după aceea m-a pus pe gînduri: cum se vede politica românească actuală din perspectiva sociologiei?

Ce să spui? Primul lucru care îmi trece prin cap, aproape ca o constatare, este faptul că nu prea mai văd politică, ci doar politicieni, chiar şi aceştia fiind tot mai mulţi şi mai mult politruci. Apoi, inevitabil, îţi trece prin cap sintagma preşedintelui Iliescu despre „capitalismul de cumetrie", care va rămîne, probabil, una dintre cele mai expresive porecle ale postcomunismului. Dar rămîne, totuşi, o simplă poreclă... De asemenea, gîndul te duce, la fel de inevitabil, la corupţie, dar aceasta este poveste veche şi nu aş spune că a fost inventată de români. În plus, s-a vorbit şi s-a scris destul de mult despre cleptocraţie, adică despre corupţia devenită sistem, nu doar „simple" ilegalităţi pe ici, pe colo, ci modul însuşi de funcţionare a politicului, cu regulile sale nescrise, de convenţii, reciprocităţi, alianţe şi competiţii. Ce e nou atunci, ce este definitoriu „din punct de vedere sociologic"?

Cîteva rînduri, într-un articol „hai-hui", nu pot oferi un răspuns. Şi totuşi, voi încerca nişte ipoteze, sugerînd cîteva cuvinte-cheie, cît de cît edificatoare.

Primul termen definitoriu care îmi trece prin cap este cel de *parohialism*. Parohialism în sensul unui orizont limitat de timp şi spaţiu, precum cel al ţăranului pentru care, dincolo de hotarul satului începe deja „lumea albă", necunoscută şi, în ultimă instanţă, neconcludentă. Politica românească actuală este astfel parohială – în primul rînd, deoarece se înscrie într-un orizont de timp „parohial", un fel de *ia, eu fac ce fac de mult*, lipsit de viziunea viitorului – mai exact, lipsit de un „proiect de ţară". Nu l-am avut, iar acum l-am uitat deja. Este parohială, de asemenea, deoarece orizontul spaţial este cel al propriei ogrăzi, al României, unice şi deci incomparabile, al propriului judeţ, oraş sau sat, fiecare cu propriile sale socoteli. Cînd media din toată Europa întorcea pe toate feţele alegerile din Germania, de pildă, noi eram preocupaţi tot de treburile noastre interne, fierbinţi şi supreme. Mondializarea chiar pare a fi un soi de „lumea albă", necunoscută şi imprevizibilă, plină de spaime sau speranţe. În sfîrşit, este parohială în sensul unui soi de neofeudalism, cel al baronilor şi baroneţilor locali, care negociază privilegii cu seniorul, în schimbul unei oştiri de electori pentru războiele politice ale acestuia. Iar trupeţii sîntem noi, cu toţii...

Mai ciudat – şi relativ mai recent – este caracterul *reactiv* al politicii noastre actuale. Reactivă, pur şi simplu, deoarece politica noastră este tot mai puţin activă şi constructivă, organizată în vederea unor scopuri generale şi recurgînd la strategii unitare – bune sau rele. Deciziile politice se iau tot mai mult ca reacţie la un context, eveniment sau chiar persoană – şi se schimbă în funcţie de context, de ce s-a mai întîmplat în ziua precedentă sau de ce a mai spus sau făcut unul sau altul dintre personajele publice vocale. Fiind mai mult reactivă decît strategică, politica recentă este, astfel, mai mult relaţională decît socială, o reţea de relaţii personale între fiecare dintre actoriicheie, mai mult decît o ordine socială a tuturor. Mai ales în ultima vreme, politica românească a devenit, de asemenea, tot mai emoţională, provoacă emoţii tari şi reacţionează intempestiv la contagiunile emoţionale. „Legea lui Ionuţ" este un caz exemplar. O problemă cronică şi gravă a oraşelor din toată ţara este „rezolvată" printr-un apel patetic: „Salvaţi copiii!" Şi emoţia – firească, justificată – devine literă de lege, uitînd de legislaţia anterioară, existentă, dar niciodată pusă în practică. Dar trebuie oare să moară un om pentru ca politicul să scoată, peste noapte, o lege care să-i protejeze pe oameni? Acelaşi lucru şi în cazul legii circulaţiei: o succesiune de accidente grave, puternic mediatizate, a produs un proiect de lege la fel de emoţională, vizînd să protejeze vieţile şoferilor şi pe cele ale pietonilor. Proiect de lege care a fost modificat, tot emoţional, a doua zi. Ce să mai vorbim despre povestea cu Roşia Montană, înghesuită, pe cît se poate, în alternativa afectivă a viitorului „cianurat" al copiilor *vs* prezentul dramatic al minerilor rămaşi fără loc de muncă. În faţa acestor dileme, politicul recurge, în numele „democraţiei", la o demagogie la fel de ieftin-sentimentală: să ne întoarcem la popor şi să vedem care sînt sentimentele acestuia! Să-mi fie cu iertare, dar politica nu se face cu sentimente de moment, iar democraţia se bazează pe opţiunile unei majorităţi informate, nu pe epidemii emoţionale.

Democraţia se bazează pe opţiunile unei majorităţi informate, nu pe epidemii emoţionale.

În sfîrşit, ceea ce mi se pare, poate, cel mai „specific" este un soi de *cinism*. Desigur, politica este adesea – iar uneori chiar trebuie să fie – uşor cinică, dar în anumite limite. Cinismul politicii româneşti recente este însă unul al dispreţului afişat, al unei îndepărtări de moment, iar democraţia se bazează pe opţiunile unei majorităţi informate, nu pe epidemii emoţionale.

În sfîrşit, ceea ce mi se pare, poate, cel mai „specific" este un soi de *cinism*. Desigur, politica este adesea – iar uneori chiar trebuie să fie – uşor cinică, dar în anumite limite. Cinismul politicii româneşti recente este însă unul al dispreţului afişat, al unei îndepărtări de toate culorile şi la toate nivelele – de guvernaţi, al „elitelor" politice de mase, reduse la o explicită „prostime". Iar acest cinism ia cele mai neaşteptate forme, de la parvenitismul unor semidocţi, la elitismul unor docţi. Politica se desprinde, astfel, de societate, pe care o cunoaşte tot mai puţin, România devenind pentru politicieni un soi de *terra incognita*. Singura realitate a politicii devine, deci, electoratul, care se substituie societăţii reale. Dar, atenţie, acest dispreţ afişat al politicului doare mai tare decît sărăcia electoratului!...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

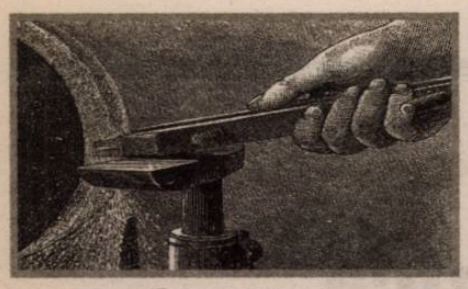

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Bătălia de la Est

– Ucraina şi Moldova rezistă –

Din cînd în cînd, televiziunile noastre de talk-show – numite şi „de ştiri" – se opresc, pentru o clipă, asupra ameninţărilor venite dinspre Moscova la adresa Ucrainei şi a Moldovei. Se insistă pe aspectul spectaculos – e interesant cînd Moscova se încruntă... –, dar tabloul general rămîne în ceaţă. În realitate, la răsărit de România se duce, la ora actuală, o bătălie pentru influenţă, care va modela regiunea pentru cel puţin următoarele decenii. Şi, bineînţeles, consecinţele acestei bătălii vor afecta în cel mai înalt grad şi România.

Summit-ul Parteneriatului Estic, programat pentru 28 noiembrie la Vilnius, ar putea da undă verde pentru asociere statelor din vecinătatea răsăriteană care s-au dovedit cele mai active în promovarea reformelor proeuropene. Din acest punct de vedere, Ucraina şi Republica Moldova nutresc speranţele cele mai mari. Nici Georgia nu se consideră lipsită de şanse – susţinerea pentru calea prooccidentală este cea mai puternică dintre statele Parteneriatului Estic (cam 80% pro-UE faţă de aproximativ 50% în Moldova şi sub 60% în Ucraina), iar ţara s-a lansat, de aproape un deceniu, într-o serie de reforme liberale extrem de ambiţioase. Doar Armenia a optat deja: a anunţat că va intra în Uniunea Euroasiatică.

Moscova a răspuns în forţă aspiraţiilor de la Kiev, Chişinău şi Tbilisi. A declanşat un adevărat război comercial. Vinurile moldoveneşti şi mai multe produse ucrainene şi-au văzut blocate căile de acces către consumatorii ruşi. Rămîne, de altfel, emblematică ameninţarea lansată către moldoveni de viceprim-ministrul rus Dimitri Rogozin, chiar în timpul vizitei sale la Chişinău, la începutul lui septembrie: „Sper că nu veţi îngheţa la iarnă."

Vestea bună este că, pînă în acest moment, presiunile Moscovei în direcţia menţinerii acestor state în sfera ei de influenţă şi a construirii Uniunii vamale Euroasiatice, alături de state precum Belarus şi Kazahstan, nu-şi ating scopul. Dimpotrivă, guvernul Ucrainei a adoptat, miercurea trecută, în unanimitate, textul Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, care conţine şi un acord de comerţ liber.

„Sper că nu veţi îngheţa la iarnă."

Mai mult: preşedintele Viktor Ianukovici a promis o serie de reforme extrem de îndrăzneţe. Într-o declaraţie din 19 august, preluată de RIA Novosti, Ianukovici susţinea că reformele ar putea deschide calea aderării Ucrainei la Uniunea Europeană, la orizontul următorilor zece ani. Kievul a reuşit să încheie, în această primăvară, un acord privind importul de gaze din Germania şi intenţionează să realizeze unul similar şi cu România. Iar Bucureştiul tocmai a inaugurat construcţia gazoductului Iaşi – Ungheni, obiectiv menit să spargă monopolul rusesc asupra livrărilor de gaz către Republica Moldova.

De altfel, dependenţa economică a celor două state faţă de Rusia este mai degrabă un mit, decît o realitate. Conform datelor Eurostat, Uniunea Europeană este deja principalul partener comercial, atît pentru Ucraina, cît şi pentru Moldova. În cazul Ucrainei, 39% dintre schimburile comerciale sînt cu UE şi doar 20% cu Rusia. În cazul Republicii Moldova, 54% dintre schimburile comerciale sînt cu UE, 15% cu Ucraina şi de-abia 12% cu Rusia.

Uniunea Europeană concentrează 23% din PIB-ul global, Uniunea Euroasiatică doar 3%. În aceste condiţii, orientarea către piaţa europeană, cu 500 de milioane de consumatori, reprezintă opţiunea logică pentru Chişinău şi Kiev. Mai mult: parteneriatul şi eforturile de integrare vor presupune obligaţii legate de respectarea normelor democratice şi domnia legii. Aceasta va ajuta la atragerea investiţiilor, mai degrabă decît menţinerea într-o zonă a arbitrariului politic şi a impredictibilităţii.

Există, bineînţeles, şi obstacole. De exemplu, cazul fostului premier ucrainean Iulia Timoşenko, aflată în detenţie din 2011. UE a cerut eliberarea acesteia, pe motivul problemelor de sănătate. Prezenţa flotei Federaţiei Ruse în portul ucrainean Sevastopol reprezintă un alt impediment. Kievul a cerut recent retragerea din acest port a navelor hidrografice, cu rolul de a cerceta relieful subacvatic şi a cartografierii litoralului. Pentru Republica Moldova, dosarul transnistrean este ca o piatră legată de picior. Preşedintele Consiliului European, Herman Van Rompuy, a recunoscut, acum două săptămîni, că există divergenţe serioase UE – Rusia, în chestiunea transnistreană.

Dar intrarea Ucrainei şi a Republicii Moldova în asociere cu Uniunea Europeană şi deschiderea căilor de comerţ liber cu aceste state ar putea genera mutaţii importante şi în economia românească. Zona de nord-est a României, Moldova, una dintre cele mai sărace regiuni ale ţării, va fi astfel inclusă pe o rută a unor intense schimburi comerciale – în fapt, o nouă variantă a vechiului drum comercial anterior căderii Constantinopolului. Moldova ar ieşi, astfel, din condiţia dezavantajoasă de „fund de sac" al Uniunii Europene.

Construirea în ritm rapid a autostrăzii Iaşi – Tîrgu Mureş, precum şi modernizarea căilor rutiere şi feroviare nord – sud, de-a lungul Siretului, devin obiective politice esenţiale. Obiective la care, desigur, se adaugă cele legate de bătălia diplomatică în pregătirea momentului Vilnius.

Pentru că, aici, Rusia nu şi-a spus încă ultimul cuvînt. Iar ameninţările directe, la adresa Kievului şi a Chişinăului, ar putea fi însoţite de activarea unor pîrghii politice de care Kremlinul încă dispune, în capitale importante ale statelor-membre. Şi nu este cu totul exclus ca aceste relaţii speciale, în mari capitale, să constituie obstacole serioase în faţa aspiraţiilor europene ale vecinătăţii estice.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Savall şi Hesperion XXI

– sau istoria care ne cîntă –

Muzica din timpuri medievale nu mai vorbeşte sensibilităţii noastre. E bună, cel mai adesea, de decor sonor în vreun castel cu turişti, iar în magazinele de muzică e privită ca o curiozitate agreabilă. E de bonton să te dai un pic în vînt după ea. Însă această muzică vorbeşte direct conştiinţei noastre şi ne dă neîncetat o lecţie majoră: lumea nu începe cu noi şi nu se termină cu noi. Spuneţi că asta e o banalitate? Că toată lumea ştie asta? Serios? Ia priviţi în jur şi vedeţi cîţi se comportă ca şi cum lumea începe şi se termină cu ei, şi abia apoi să-mi spuneţi că reamintirea permanentă a acestui adevăr este inutilă!

Jordi Savall este un muzician special, poate cel mai special dintre imenşii artişti aduşi la Bucureşti de această ediţie a Festivalului Enescu. În anii 1960, pe cînd studia violoncelul la Barcelona, a descoperit două pasiuni care nu l-au părăsit niciodată: muzica veche şi Montserrat Figueras. Muzicii vechi i-a dedicat viaţa sa. A devenit gambist şi unul dintre cei mai luminaţi scotocitori prin arhivele lumii pentru a-i reda acesteia o pierdută memorie muzicală. Cu Monserrat Figueras s-a căsătorit. Ea a devenit, pînă aproape de plecarea ei dintre noi, în 2011, soprana formaţiei Hesperion, pînă în 2000 zisă „XX", după 2000 zisă „XXI". Alăturarea acestor doi muzicieni a fost, nu am nici o îndoială, voinţa lui Dumnezeu. Nu doar că au fost o familie perfectă, dar au format un cuplu muzical extraordinar, care a readus, în deriva dintre cele două secole trăite de noi, muzica unor timpuri despre care credem că ştim multe, dar nu ştim mai nimic. Cum reperele pentru aprecierea acestei muzici lipsesc celor mai mulţi, rămîne doar momentul magic al minunării. Instrumente vechi, mînuite măiastru, voci de toate genurile (de la contratenor la bas, plus o soprană), bine antrenate pentru acest gen de cînt şi o muzică din alte universuri care, paradoxal, pe măsură ce sînt mai depărtate în timp, par mai apropiate, mai intime. Nu sînt un împătimit al muzicii vechi, dar am impresia stranie, de fiecare dată cînd o ascult, că îmi şopteşte la ureche, că îmi cîntă direct mie, că îmi spune ceva personal. Este – scuzaţi grandilocvenţa – ca şi cum istoria lumii devine istoria mea personală.

Reconstituirea vremurilor, spusă de muzica lor, este un act de o imensă importanţă culturală.

Munca lui Savall este, din această perspectivă, fabuloasă: a scos zeci de discuri şi a finalizat nenumărate proiecte muzicale, readucînd în atenţie muzicile imperiilor şi ale regatelor care s-au născut şi au murit în Evul Mediu. La noi, el este mai ales cunoscut datorită discului său *Istanbul. Dimitrie Cantemir – Cartea ştiinţei muzicii şi tradiţiile muzicale sefarde şi armene*, din 2009. Recenta prezenţă în cadrul Festivalului Enescu – cînd a prezentat un show de două ore, intitulat *Familia Borgia. Biserică şi Putere în Renaştere*, o compilaţie de pe un triplu album al său, apărut, cu acelaşi titlu, în 2010 –, asociată apariţiilor foarte dese la Mezzo, tinde să-l facă un obişnuit al spaţiului nostru sonor. Aportul lui Savall la reîntregirea cu propriul sine mai vechi al culturii muzicale europene contemporane este imens. Ceea ce a făcut acest om pentru revitalizarea instrumentelor vechi şi a muzicii de pînă la Vivaldi şi Bach (cam aceasta este limita „superioară" de vechime a muzicii pe care o cîntă Savall şi formaţia sa) este incomparabil. Pur şi simplu, nimeni nu a făcut mai mult şi mai bine. Au fost şi, fără îndoială, sînt bravi interpreţi ai acestei muzici, dar nici unul nu a reuşit ce şi cît a reuşit Savall.

Muzica veche are, după părerea mea, o unică, imensă şi indiscutabilă calitate: e veche. Ca orice vechi, impune respect şi preţuire în sine. Este, totuşi, o muzică pentru un public foarte „de nişă". Am putut vedea, la Ateneu, că acest public există la Bucureşti. Că îl ştiau pe Savall şi isprăvile lui de pe Mezzo sau urmare a Proiectului „Cantemir", despre care am pomenit mai sus, că îi ştiau discurile sau călătoriseră chiar prin Europa să-l asculte în concerte – fapt este că prezenţa muzicianului catalan la Bucureşti nu a venit deloc pe un loc golit de ignoranţă. De altfel, a fost, pentru Savall, o revenire la Bucureşti. Publicul lui l-a întîmpinat cu căldură şi i-a arătat, încă o dată, aprecierea.

Nu îi bănuiesc de snobism pe cei care au ovaţionat minute în şir pe Savall şi pe muzicienii săi. Cred că nu au fost dintre cei care au adormit în sală (au fost cazuri nu puţine şi, admit, era greu să controlezi lina alunecare soporifică sub mîngîierea sunetului blînd al violelor *da gamba*, al lăutelor şi tamburinelor de toate felurile). Trec peste detaliul simpatic că, la un moment dat, doi dintre membrii ansamblului lui Savall, pe scenă fiind, au pierdut pentru cîteva secunde, şi ei, lupta cu somnul, ca să ajung la ceea ce a fost important. Cînd se întîmplă – foarte rar! – să nu fie arta supremă, care să conducă spre neştiute orizonturi sensibilitatea colectivă, muzica este un martor fidel. Reconstituirea vremurilor, spusă de muzica lor, este un act de o imensă importanţă culturală. Să auzi exact ce auzeau oamenii aceia, în acel timp şi în acel loc, sigur că nu te face imediat ca ei şi nici nu-ţi dă o fărîmă reală din viaţa lor. E prea puţin şi ei sînt prea departe. Dar îţi dă sentimentul unei îndelungate apartenenţe, ceea ce naşte în suflete nesmintita responsabilitate şi ridică ochii nestricaţi spre Cer.

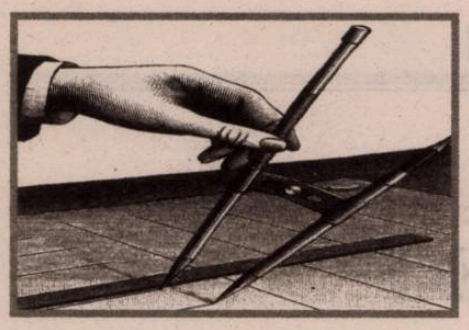

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Turist de duminică

Norişori însoriţi pe cer. Duminică la Bucureşti, încă o după-amiază limpede şi lină, cu străzile goale, ca în copilăria mea. Cîţi nu sînt pe drumul de întoarcere din „vichend" – în Bulgaria, reşedinţele secundare poartă numele de *vichendiţa* – sînt adunaţi în Centrul Vechi, unde m-a adus plimbarea. Şi ce fac ei acolo? *Ça bouffe* – se îndoapă.

Am intrat întîi în curtea Muzeului Municipal, unde e un fel de tîrg de antichităţi ca Tiergarten la Berlin, dar mult mai confuz şi sărăcăcios. Cumperi scrumiere vechi. Cîte cărţi s-or fi furat în cursul anilor de la Biblioteca Academiei? Aici am găsit una singură, zdrenţuită, dar cu ştampilă. Bine, să trecem mai departe. La Muzeul Naţional de Istorie este o expoziţie despre Războiul balcanic şi pacea de la Bucureşti, fiindcă s-au împlinit 100 de ani. Numai atît? Ce departe ni se pare vremea în care în ţara asta domnea bătrînul Carol I, iar prim-ministrului său se numea Titu Maiorescu! Expoziţia e foarte bine organizată didactic şi nu duce lipsă de vizitatori, toţi tineri, care citesc conştiincios explicaţiile. Multe fotografii, mai ales cu generali, dar îl văd şi pe bunicu-meu, simplu ostaş, însă nu „mobilizat", cum scrie acolo, fiindcă, fiu de văduvă, nu făcuse armata, dar a plecat voluntar, şi însemnările lui din Bulgaria s-au tipărit în 1914. Liste: listele de soldaţi din satele noastre, care au murit pe front, nu luptîndu-se pentru Silistra, ci de holeră; liste de delegaţii diplomatice, fiecare cu hotelul unde a fost găzduită (Venizelos la Capşa, Paşici la Athénée Palace). A fost un mare succes al României această pace care trebuia să ţină o veşnicie, dar n-a durat decît trei ani.

Mergînd spre Piaţa Universităţii, pe lîngă fostul Hotel Concordia, al unioniştilor care s-au hotărît acolo să-l aleagă pe Cuza, unde un balcon stă să cadă deasupra unei intrări, ajung la Bancă, în colţul căreia a apărut acum statuia lui Carada. Încă o operă a maestrului Bolborea, specializat în refacerea acestor monumente distruse de comunişti (tot de el – Lascăr Catargiu!). Nu interesează, pînă la urmă, calitatea estetică, mai mult sau mai puţin reuşită; bine că revin asemenea repere pentru refacerea unei memorii istorice care trebuie să fie parte integrantă din cultura politică, măcar în viitorul pe care-l dorim.

La statuile celelalte, din Piaţa Universităţii, aveam întîlnire cu manifestanţii pentru Roşia Montană. Apropiindu-mă, n-am găsit decît jandarmi şi m-am temut că nu a venit nimeni la ora fixată. De fapt, se mutaseră la fîntîni, după cum mi-au spus acei jandarmi, foarte supăraţi (ei, era duminică, voiau şi ei să stea acasă!). Manifestaţia ecologistă creştea repede: tineri cu steaguri tricolore şi cu lozinci care mi-au plăcut. „Roşia Montană nu e de pomană" sau „Aurul pleacă, cianura rămîne" sînt numai două exemple. Am văzut, credeam eu, ce era de văzut şi, oricum, erau destui ca să nu mai fie nevoie şi de mine. Altfel, unde sînteţi puţini, contaţi pe mine: mi-aduc aminte cu drag de domnul de la Baia de Aramă, care, altădată, ieşise singur să manifesteze.

Pe drum spre casă, la colţul străzii Regale cu Bulevardul Bălcescu, clădirea care se păstra de atîta timp în aşteptarea restaurării – fusese chiar consolidată! – a dispărut în două zile. Păcat! Parcă văd iarăşi un bloc anonim, care-şi va întinde cît mai sus gîtul lung. Biserica Boteanu este îmbrăcată în schele; acolo, restaurarea progresează. Colţul de alături şi blocul Lido sînt foarte bine. Mai încolo, alţi jandarmi, persoane de ambe sexe, bine îmbrăcate, instrumente muzicale scoase din cutii, pe o bancă – doctorul Bălăceanu-Stolnici, această adunare fremătînd în jurul unei statui învelite în cearşaful reglementar: am înţeles că se pregătea inaugurarea încă unui monument. Mi s-a spus că va fi un bust al lui Enescu...

Seara abia începea, cînd zarva de afară m-a scos pe terasă. Dacă nu ştiţi, locuiesc pe bulevardul dintre Piaţa Romană şi Piaţa Victoriei, aşa că, după defilările de 1 Mai sau 23 August, am fost martorul venirii minerilor în 1990 şi al multor demonstraţii, dacă nu luam parte la ele, de jos, din stradă. Astăzi, prietenii mei care protestau contra exploatării Gold de la Roşia Montană erau mai numeroşi ca oricînd: 2000, după aprecierea unor televiziuni ostile; în realitate, cifra a fost cel puţin dublă. Urmăream la TV relatarea evenimentului, influenţată, evident, de interese politice: pot declara că nici un post nu spunea adevărul. Îngrijorător, nu?

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

Cenzura poveştilor spuse de monumente

Pe coperta cărţii *Timişoara sub asediu. Jurnalul feldmareşalului George v. Rukawina (aprilie – august 1849)*, cu prefaţa şi traducerea istoricului Rudolf Gräf, apare reprodus un monument ciudat, sub care stă scris: *Franz Josef der Erste*. Puţină lume ştie că monumentul este legat de un moment istoric zbuciumat, al oraşului aflat în război cu armata revoluţionară maghiară sub comanda generalului polonez Józef Zachariasz Bem. Redau un fragment din jurnalul comandantului cetăţii, venerabilul feldmareşal Rukawina care, la vîrsta octogenară, a avut puterea de a conduce operaţiunile militare. Iată noaptea de 10 iunie şi ziua care i-a urmat: „Distrugerile în oraş au fost foarte mari. Aproape că nu există clădire care să nu o arate. (...) În spital a izbucnit focul de 10 ori, în restul oraşului au avut loc aproximativ 30 de incendii, stinse imediat de pompierii comandaţi de vrednicul locotenent major Seymann." Ni se dau, apoi, morţii şi răniţii nopţii şi ai zilei care i-a urmat. „Morţi, începînd cu gradul de plutonier: 3. Răniţi, începînd cu gradul de plutonier: 6. Cai morţi: 1, răniţi: 1."

În amintirea acestor fapte de război şi a celor pieriţi în asediu, Primăria de atunci a decis ridicarea unui monument de for public. Se cuvine aici o mică paranteză. În parcul pompierilor voluntari ai copilăriei mele, exista un monument amărăştean, cu un piedestal bolşevic, deasupra căruia trona bustul lui Stalin. După moartea acestuia, a dispărut şi a fost aşezată acolo o impunătoare stea roşie, din tablă. După plecarea armatei sovietice a dispărut şi asta, iar în vîrful piedestalului a rămas, pînă astăzi, un fier-beton stingher. Am mai auzit că bustul lui Stalin a ajuns la Şiria, la Casa memorială „Ioan Slavici", şi a luat chipul romancierului, după cîteva ajustări din daltă (ceî doi seamănă izbitor!).

La terminarea Primului Război, statuia care reprezenta alegoric victoria a fost decapitată.

Revin la Monumentul Fidelităţii. Valoarea sa artistică este dincolo de îndoială: „Monumentul a fost realizat de faimosul architect Josef Kranner, cel care, printre altele, a restaurat şi extins Sfîntul Vitous din Palatul Hradcany din Praga. De asemenea, statuile Coloanei Fidelităţii au fost realizate de sculptorul Josef Max, «responsabil» şi pentru una din statuile care împodobesc celebrul pod Carol din Praga." (Lavinia Bălulescu pe www.adevarul.ro)

Pe lîngă povestea istoriei asediului, monumentul îşi are propria poveste. La doi-trei ani după inaugurarea de faţă cu împăratul, în 1852, autorităţile locale au decis scoaterea de pe piedestal a animalelor tip *gargouilles* (monumentul este neogotic), care reprezentau revoluţionarii lui Bem. La terminarea Primului Război, statuia care reprezenta alegoric victoria a fost decapitată. Cei care au reuşit isprava au fost tineri anarhisto-bolşevici, din partidul lui Bela Kun. Scena este descrisă într-un frumos roman despre Timişoara în vremea Primului Război, al poetului maghiar Méliusz József (apărut în traducere, cu titlul *Oraşul pierdut în ceaţă*, Editura Minerva 1982). Mai apoi, monumentul a fost izgonit, în 1934, de autorităţile române, în cimitirul din Calea Lipovei. Prin 2006, mai multe ONG-uri şi arhitecţi au iniţiat o dezbatere pentru readucerea în oraş a Coloanei. În fosta administraţie, cererile acestora nu au avut mare ecou; acum, noul primar susţine că va aduce monumentul într-una dintre pieţele oraşului.

Numai că lucrurile nu sînt deloc simple: filiala UDMR Timişoara protestează, spunînd că monumentul „povesteşte" o victorie a reacţiunii habsburgice împotriva democraţiei kossuthiste. Vor ceva asemănător cu povestea mea din parcul cu pompieri, cu Stalin devenit Ioan Slavici. Cred că ar fi bine să lăsăm monumentele „să povestească" tot ceea ce au de povestit, şi noi să judecăm liberi şi fără cenzură sensurile poveştilor. Altfel, revenim de unde am plecat în 1989.

***Daniel Vighi** este scriitor.*

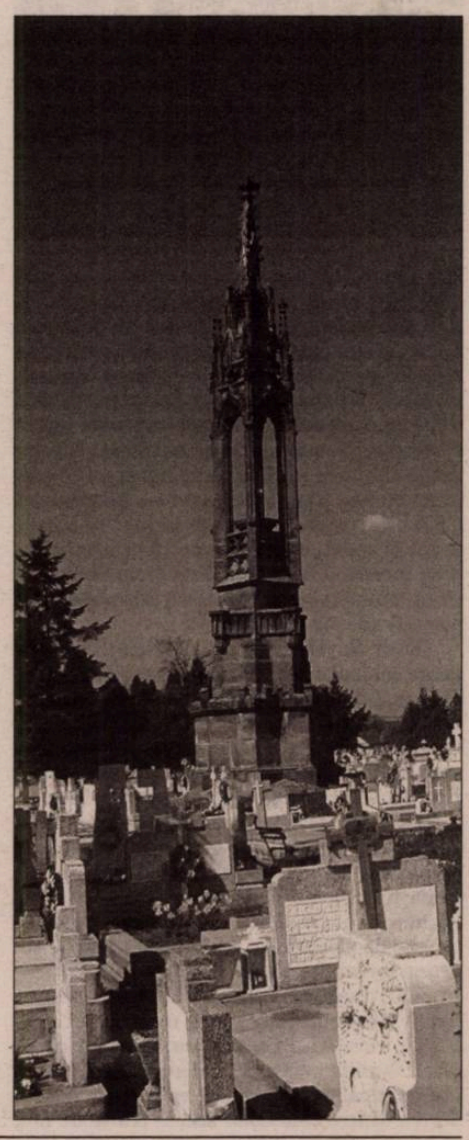

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Paris: Festivalul francofon metisat

– România, invitată de onoare: „Etat d'âme, hérisson..." –

O sintagmă căzută oarecum la întîmplare, în timpul discuţiei avute cu ***Louis Héliot,*** *consilier cultural, şi* ***Pierre Vanderstappen,*** *consilier literar, la nici un metru de Centrul Wallonie-Bruxelles din Paris. Eram în Place Pompidou, vizavi de centrul muzeal cu acelaşi nume, într-o după-amiază însorită, dar în care, chiar fiind foarte aproape de spaţiul dedicat artei generoase şi universale a lui Constantin Brâncuşi, nu puteai, totuşi, să nu te întrebi dacă nu este o coincidenţă. Cea de-a 22-a ediţie a Quinzaine du cinéma francophone – Festivalul francofoniei metisate, are România drept invitat de onoare, între 9 şi 19 octombrie şi, de fapt, evenimentul are loc într-o atmosferă ciudată, dată de actualităţile care curg asemenea otrăvii de la Radio şi Televiziune: români, romi, Schengen, în paralel cu excelenţe artistice. Discuţia avea să curgă inevitabil şi spre asta, dar...*

Organizaţi deja a 22-a ediţie a acestui festival unic. Şi propriu doar Centrului Cultural Wallonie-Bruxelles din Paris...

Louis Héliot: Partea francofonă a Belgiei are o vocaţie importantă în cadrul francofoniei, cea de a o face să trăiască. Francofonia, simplu partaj al limbii franceze, dar şi o punere în comun a anumitor valori. Mai ales democraţia, dar şi excepţia culturală, de care vorbim nu de mult timp şi nu de la începuturile festivalului: a-l înţelege pe celălalt, în diferenţele sale, specificităţile sale, limba sa... Deci, efectiv, Quinzaine du cinéma francophone et métissé, dar nu uinzaine du cinéma en français! Fiecare film provine din diferite ţări francofone, dar fiecare este distribuit în limba lui, şi asta reprezintă pentru noi respectul specificităţilor culturale, lingvistice. Un fel de a-l înţelege şi de a-l accepta mai bine pe celălalt. Ni s-a părut normal ca acest festival să aibă loc la Paris. Pentru că nu există nici un alt festival de o asemenea amploare, care să cuprindă şi literatura, muzica, cinematograful, care să pună astfel în valoare culturile francofone diferite.

În fiecare an aveţi o ţară invitată. România este o premieră?

L.H.: Încercăm să punem în valoare, în fiecare an, o ţară membră a Organizaţiei Internaţionale a Francofoniei. Anul trecut a fost Republica Democratică Congo, anul acesta este România, dar nu în premieră, se întîmplă pentru a doua oară în 22 de ani. Prima oară a fost cu ocazia summit-ului mondial al francofoniei, de la Bucureşti, în 2006.

Deci reveniţi, după şapte ani, la România. O coincidenţă datorată succesului noului val al cinematografului românesc?

L.H.: Deschiderea unei delegaţii Wallonie-Bruxelles la Bucureşti, de către Federaţia Wallonie-Bruxelles, imediat după episodul 2006, a permis intensificarea relaţiilor diplomatice, politice, culturale, sociale, în învăţămînt, dintre regiunea noastră şi România. Faptul că România a fost invitată de onoare la Salonul de carte de la Paris a contribuit într-un fel, este adevărat. Se vorbeşte despre noul val al cinematografului românesc de vreo zece ani deja, dar el devine din ce în ce mai important. Deci ne-am zis că, dacă tot sîntem într-un an între două summit-uri, am putea foarte bine să revenim la România, fără a fi obligaţi să o facem. În anii cînd se organizează summit-uri, punem sistematic ţara-gazdă ca invitat de onoare. Dar acum, ne-am decis la România şi pentru că există o ofertă culturală care merită să fie valorificată, avem şansa de a avea spaţii de desfăşurare atît de diferite, cu o librărie, o sală de spectacole, un cinema, dar şi pentru că am avut cu noi entuziasmul delegaţiei de la Bucureşti. Pentru a arăta felul în care România şi Wallonie-Bruxelles colaborează în interiorul francofoniei.

Relaţia Belgia – România trece de moştenirea artistică, cea a fraţilor Dardenne, care au influenţat mult creaţia unui Cristian Mungiu, de exemplu. Vorbim de finanţări, de sprijin, de coproducţii. Este o tradiţie belgiano-română specifică?

L.H.: Nu numai. Este adevărat că există o adevărată voinţă din partea producătorilor noştri valoni şi din Bruxelles de a face cunoscute contactele pe care le au cu realizatorii români. Dar aceste acorduri s-au extins acum la Brazilia, Germania, Spania, Maroc, Tunisia, Québec, chiar China. Încercăm să avem, cu aceste ţări, acorduri bilaterale strînse. În ceea ce priveşte ţările din Est, relaţia este mai evidentă cu România, decît, de exemplu, cu Bulgaria. Poate şi din cauză că organizarea etatică, cu Centrul Naţional al Cinematografiei, seamănă cu sistemul nostru. Belgia şi regiunea Wallonie-Bruxelles ameliorează această relaţie şi în cadrul imaginii pe care o proiectează în afara ţării. Cînd vedem că fraţii Dardenne participă la producerea filmelor lui Mungiu şi că această colaborare nu se opreşte aici, la aceşti trei mari cineaşti, ci merge spre alţi confraţi, în acelaşi timp, pentru noi devine o onoare faptul că putem începe festivalul cu filmul care a primit Ursul de Aur la Berlin, anul acesta – *Poziţia copilului,* de Călin Peter Netzer, film care va ieşi pe marile ecrane franceze doar la începutul anului 2014. Deoarece cel de-al doilea film al lui Radu Jude, *Toată lumea din familia noastră,* este programat pe marile ecrane din Hexagon la începutul lunii octombrie, pentru noi este o ocazie de a proiecta primul lungmetraj al regizorului – *Cea mai fericită fată din lume,* ca şi scurtmetrajele sale. Am programat şi două filme inedite, cel al lui Tudor Giurgiu (pentru că îmi place să rămîn fidel bunilor regizori...) – *Despre oameni şi melci,* şi *Ion* de Olivier Magis. Şi îl vom avea ca invitat, în persoană, pe Dan Chişu. Important pentru noi e faptul că festivalul este dedicat filmelor care provin din mici structuri independente, dar care aparţin unor regizori implicaţi în mari festivaluri din România: Radu Jude, în NexT şi Festivalul *Dilema veche,* de exemplu... Primim, deci, la Paris, în persoană sau pe ecrane, regizori care nu sînt doar simpli artişti, ci artişti implicaţi în viaţa Cetăţii.

Un fel de a-l înţelege şi de a-l accepta mai bine pe celălalt.

Aveţi şi cîteva dezbateri literare în program, şi chiar un concert de muzică clasică, pe 8 octombrie: Béla Bartók, Leos Janácek, George Enescu... Este întîmplător?

Pierre Vanderstappen: Încercăm să organizăm de fiecare dată o parte dedicată actualităţii culturale din jurul ţării invitate, chiar dacă rămînem focalizaţi pe cinema. Am programat, astfel, două întîlniri literare, una cu Matei Vişniec, dramaturg cu care am avut deja o primă colaborare, dar pe care l-am regăsit la Salonul de carte de la Paris, în martie trecut. Nu vom vorbi doar despre opera sa dramaturgică, foarte cunoscută şi datorită Festivalului de la Avignon. Vom aborda poeziile, romanele în jurul unei teme generoase: „Genuri literare, iubirile mele!" Vişniec este o importantă figură culturală românească, dar şi franceză. Am dorit să avem această personalitate puternică încă din seara de deschidere.

În schimb, nu vom putea urmări în timpul festivalului nici o ecranizare – o specialitate a cinematografiei româneşti, foarte mult timp!

L.H.: Nu de data aceasta, dar am avut, în schimb, în 2006. Am decis astfel pentru a mai distruge un pic ideile preconcepute, tabuurile, pentru a arăta că, tocmai, cinematograful românesc de azi este un cinema viu, care nu are neapărat nevoie să caute inspiraţia în paginile operelor literare, care se hrăneşte din situaţii, din viaţa cotidiană, fie că este vorba de burghezie, ca în *Poziţia copilului,* sau de clasa muncitoare, pentru *Despre oameni şi melci.* Vrem să arătăm, de fapt, diversitatea societăţii româneşti, văzută prin prisma producţiei cinematografice actuale.

Şi nimeriţi, astfel, în plină actualitate românească: festival cultural, evident, dar care prezintă fragmente de realitate cotidiană. Credeţi că aceste filme îi vor ajuta pe francezi şi pe francofoni să-i înţeleagă mai bine pe români? Nu sînt comedii...

L.H.: Da şi nu. *Despre oameni şi melci* are o parte amuzantă, dar aduce în dezbatere, în acelaşi timp, o problemă economică, politică, crucială. Pe care o simţim, dar nu o acceptăm imediat. Anul viitor vor avea loc alegeri europene, deci, gîndind european, putem concepe oare că „sperma unui român este mai puţin valoroasă decît cea a unui student danez"? Este, între altele, o frază „cult" din film. Dincolo de aspectul artistic, cultura poate fi o oglindă a situaţiei actuale dintr-un stat european. Apoi, noi ne-am fixat cîteva obiective. Unul profesional: două dintre filmele prezentate nu au încă un distribuitor în Franţa, iar noi am vrea să le găsim. Apoi, întorcîndu-ne la dezbaterile literare, vrem să le facem cunoscute pe cele trei scriitoare. Vrem ca, la final, alte festivaluri să aibă dorinţa de a le face cunoscute. Iar dacă, în plus, publicul va avea o privire diferită asupra românilor este cu atît mai bine.

P.V.: Este adevărat că toată programarea culturală se face în funcţie de o singură dorinţă – de a avea o adevărată bogăţie culturală, ca programul să fie cît mai bogat posibil. Pînă la urmă însă, fatalitatea îşi spune cuvîntul şi vor exista cu certitudine întrebări politice, sociale... Pentru cea de-a doua întîlnire literară, belgianca Chantal Deltenre, îşi va prezenta cartea pentru a cărei scriere a fost pînă la Snagov – *La maison de l'âme.* Este antropolog şi, deci, descrie cu ochi de cercetător un trecut care se amestecă cu noile situaţii de derivă a urbanizării. Romanul său are puncte comune cu cel al Lilianei Lazăr – *Terre des affranchis,* care descrie, şi ea, satul său natal. Poeta Doina Ioanid este tradusă deja în flamandă, are şi un editor francofon. Demersul ei este diferit, autobiografic, dar aflăm, în continuare, o mulţime de lucruri despre România. O poezie din care decurge o stare de spirit: *état d'âme, hérisson.* Cam ca sufletul românesc. Este un suflet cald, apropiat, dar care, cînd caută să se apropie de semenii săi, înţeapă şi se retrage, involuntar. Trei femei, deci, pe care vrem să le valorizăm, pentru că – nu-i aşa? – femeile rămîn, totuşi, minoritare în producţia culturală.

interviu realizat de
Iulia BADEA-GUÉRITÉE,
editor Presseurop.eu

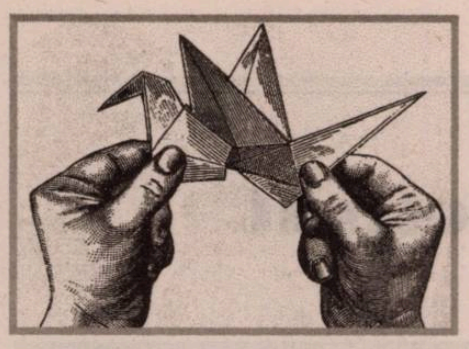

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Sampras

După grozava biografie a tenismanului Andre Agassi, aceeaşi editură Publica a tradus în româneşte şi povestea marelui şi veşnicului său rival – Pete Sampras. O carte scrisă de Sampras împreună cu jurnalistul Peter Bodo, redactor-şef al revistei *Tennis,* tot aşa cum Agassi şi-a scris povestea împreună cu jurnalistul J.R. Moehringer, deţinător al premiului Pulitzer.

Prima observaţie e că perechea Sampras – Bodo nu are forţa expresivă a cuplului Agassi – Moehringer. Era şi greu. Dar, spre deosebire de Agassi, lui Sampras i-a reuşit aproape totul în tenis. Tipul solar, plin de talent, băiat bun şi ascultător, „copilul de aur" al familiei a avut o carieră perfectă, cu performanţe excepţionale, obţinute aparent fără eforturi excesive. A ajuns în vîrf cînd încă nu era pe deplin maturizat, după o copilărie în care tenisul a fost preocuparea de bază, fără să-i devină însă un chin. Sampras îi caracterizează pe foştii săi adversari destul de precis şi obiectiv, dintr-un punct de vedere sportiv. Aici se deosebeşte de Agassi, care îşi exprima fără rezerve simpatiile şi mai ales antipatiile pur personale. Mai puţin ros de lupta cu sine însuşi, Sampras are o privire calmă şi suverană asupra lumii tenisului. Îşi permite să-i recunoască meritele lui Agassi, chiar în ce priveşte propriile performanţe: „În cel mai adînc cotlon al firii mele, ştiam că el era cel care a scos la iveală ce-a fost mai bun din mine. (...) Andre tot rămînea standardul absolut între rivalii mei. Nici un altul n-a apărut atît de des şi pentru o perioadă atît de îndelungată să mă testeze şi să mă împingă spre limita maximă." Dacă Agassi declara că a urît tenisul, Sampras pare să-l fi iubit. Cei doi au fost precum Abel şi Cain, dar Sampras o spune altfel: „Andre era Joe Frazier, iar eu, Muhammad Ali, deşi personalităţile erau oarecum inversate, pentru că Andre era cu spectacolul, şi eu cu dexteritatea. Oriunde te-ai fi aflat, noi eram vecinii tăi: eu eram băiatul cuminte şi tăcut dintr-o parte, iar Andre – adolescentul rebel din cealaltă."

Tipul solar, plin de talent, băiat bun şi ascultător, „copilul de aur" al familiei.

Oamenilor le-a plăcut să remarce mai mult deosebirile dintre ei, observă Sampras, deşi ambii aveau o mulţime de lucruri în comun, în esenţă, o viaţă gravitînd în jurul „darului" dat de Dumnezeu: „Era uşor să creezi stereotipuri pe baza noastră – Andre era omul de spectacol, obraznic şi viu colorat, iar eu eram tipul reticent, de modă veche şi plictisitor."

Se vede treaba că, asemeni oricărui băiat la locul lui şi cu bun-simţ, Sampras şi-a însuşit unele aprecieri greşite sau răuvoitoare ale jurnaliştilor. Altminteri, numai dacă nu te pricepi la tenis, poţi crede cu adevărat că jocul lui Sampras ar fi fost plictisitor. Nu era deloc aşa. Atîta doar că el nu se dădea în spectacol prin îmbrăcăminte sau printr-un comportament ieşit din comun. Spectacolul său consta tocmai în jocul de tenis propriuzis, în tehnica, în stilul şi în talentul cu care se mişca şi lovea mingile pe teren. „Darul" său primit de la Dumnezeu era mai mare decît cel al lui Agassi. Aflăm că pe Sampras îl contrariau jurnaliştii care îl considerau un tip rece, fără emoţii, mai ales în prima parte a carierei sale (probabil că uitaseră de Borg şi Lendl). El mărturiseşte că avea destule emoţii, ca orice om normal, dar că reuşea să şi le controleze şi nu considera potrivit să le arate în public. E o discuţie valabilă astăzi nu doar în tenis. Ne aflăm într-o perioadă în care jurnaliştii şi publicul vor să vadă emoţii, trăirile bat profesionalismul, sentimentele înăbuşă raţiunea. Sampras era mirat de acest fenomen care, pe atunci, încă nu căpătase amploarea de azi.

Ultimul meci oficial al său a fost chiar cu Agassi (finala US Open 2002), un Agassi care îi apare ca foarte diferit de „puştiul" pe care l-a cunoscut în 1990: „...lumînarea multicoloră devenise un chelios lustruit, iar costumul ca o lămîie verde se transformase în ţinuta clasică, conservatoare, formată din pantalonii scurţi şi tricoul specifice tenisului. Vedeam un multiplu campion de Mare Şlem experimentat şi încrezător, care avea control deplin asupra jocului său – un joc care mă putea doborî. Nu era un necunoscut. Era rivalul carierei mele. Era *yin*-ul opus *yang*-ului meu." *Yin*-ul nu a reuşit să-l doboare nici cu acea ocazie, Sampras rămînînd pînă la sfîrşit marele obstacol, adevăratul „ghinion" al carierei lui Agassi.

Sampras consideră că urmaşul său în tenis, cel care a continuat pe linia principiilor clasice, a fost Federer, jucătorul cu care ţine. De altfel, cifrele seci vorbesc fără tăgadă despre Federer şi Sampras ca despre cei mai mari campioni ai tuturor timpurilor.

Evident însă, povestea lui Sampras nu putea fi la fel de interesantă ca a lui Agassi. Poate că, în momentul în care în viaţă totul ţi-a ieşit perfect, nu mai sînt multe de spus. Lipseşte intriga. Din caznele lui Agassi, din luptele cu sine însuşi, din suferinţa înfrîngerilor, din relaţiile nefericite, din dezvăluirea permanentelor lui nelinişti sufleteşti şi chiar din invidia greu ascunsă faţă de Sampras, a fost de scos o adevărată literatură. Nu la fel de bun la tenis, dar mai expresiv şi mai interesant în povestire. De altfel, cartea lui Agassi era mai mult despre viaţă, pe cînd a lui Sampras e mai mult despre tenis.

În final, Sampras lasă să se întrevadă, însă, marea tristeţe care se poate cuibări în sufletul unui campion după retragere, cînd emoţia, tensiunea şi spectacolul marilor arene rămîn doar în amintire.

ready made

„«Mă, cruţă paralele, mă pricepi, ne pricepi!?» Zău, nu te pricep, nu vă pricep nici chiar puţin. «De altă dată mai multe». Cînd? «De voi avea ce». Ah, iacă condiţiune! N-ai ce? Hei! Scrie-ne despre taptica cum îţi încălzeşti coaiele cu oala-ntre picioare. «Dar tu scrie-ne îndată», cum poftişi.

Salutare frăţească,

Ciprian"

Iosif Pervain, Ioan Chindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian,* vol. II, Editura Dacia, 1972

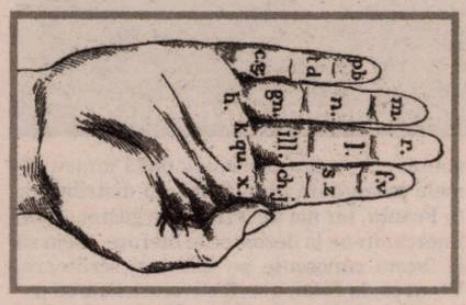

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Tot despre bunul samaritean

Scriam săptămîna trecută, la această rubrică, despre caznele bunului samaritean şi mi-am amintit de un text mai vechi de-al lui Andrei Pleşu, intitulat *Despre bunătate*. Spunea acolo autorul că *a fi bun,* pe meleagurile carpato-danubiene ale prezentului, este practic o cvasiimposibilitate. Problema vine direct din mentalul colectiv. La noi, „toate talentele sînt mai mult preţuite decît bunătatea". A face răul devine aproape o obligaţie în conduita publică, bunătatea trecînd, tot mai des, „drept o specie a prostiei". Nici măcar nu ne referim la „bunătatea ca ideologie", ci la „simpla capacitate de *a recunoaşte* binele acolo unde el există şi de *a face binele* ori de cîte ori îţi stă în putinţă." Precizează domnul Pleşu: „Construieşte cineva o instituţie? Trebuie demolat. Se publică un autor român în străinătate? Trebuie umblat la dedesubturi jegoase. Totul trebuie pus într-o lumină putridă, totul trebuie redus la motivaţii impure. Trăim într-o ţară în care hărnicia şi creativitatea, stricta determinare de a face ceva bun sînt, din plecare, vinovate. Se găsesc oricînd cohorte de netrebnici care să dea cu piatra. Tot soiul de derbedei paranoici şi sterili capătă brusc, dacă ştiu să înjure pe cine trebuie, mai multă credibilitate decît omul cuminte şi merituos." Nici măcar nu se mai cercetează nimic, aş îndrăzni să adaug, ci se condamnă irevocabil, dintr-o suflare, pe baza unui simplu zvon. În România, s-a ajuns în situaţia neverosimilă de a stigmatiza nu doar gestul caritabil, ci şi elementara atitudine prietenoasă. În ochii multora – atinşi de paranoia colectivă a tiraniei ca mod de viaţă – *bunătatea* nici nu există, de fapt, aparenţa sa ascunzînd fie o natură versatilă, de *nemernic de clasă* (dedat adică la tehnicile ipocrite ale dedublării şi, de aceea, mai periculos decît răuvoitorul rudimentar), fie una de *pervers* (ipochimen tarat, carevasăzică, obsedat de extragerea plăcerilor bolnave din exerciţiul meschinăriei publice). A-ţi asuma totuşi postura cumsecădeniei, *a fi bun* deci şi, implicit, *(a fi) împotriva convenţiilor comunitare* implică, pînă la urmă, riscuri incomensurabile, *bunătatea* dezvăluindu-se ultimativ ca un teritoriu al pericolelor vitale.

Suspiciunea de „prostie" – amintită de Andrei Pleşu – e, să recunoaştem, cel mai benign dintre riscuri. Experimentul „bunătăţii" pune în joc, la noi, însăşi identitatea socială a „experimentatorului", integritatea lui psihică şi, nu în ultimul rînd, cea fizică. Răutatea rămîne un cod de acceptare şi recunoaştere reciprocă, în interiorul universului construit pe corupţie şi violenţă; bunătatea, prin contrast, se dovedeşte o formă de alienare, o variantă de patologie socială. Ticălosul are sprijinul şi votul multitudinii, generosul numai (eventual!) strîngerea de mînă fugară şi privirea solidară a vreunui alt „marginal" prelins, conspirativ, pe lîngă zidurile periferice (povestea, semnificativ, un scriitor contemporan că, dacă i se întîmplă să comită vreo eroare informaţională ori interpretativă, în articolele lui, o armată de cîrcotaşi publică zeci de pagini vituperante, cerînd oprobriul *public* asupra autorului, dar, dacă, dimpotrivă, nimereşte o observaţie strălucită într-un comentariu, tăcerea alterităţii este aproape totală, fiind „tulburată", cel mult, de cîte un telefon *privat,* de apreciere – lapidar însă şi stingher, de parcă ar fi ceva ilegal). Desigur, ştim deja cu toţii că nici o faptă bună nu rămîne nepedepsită, dar sancţiunile depăşesc uneori, la noi, chiar şi limitele riguros-obiective ale talionului. Cu alte cuvinte, poţi înţelege relativ repede că, pentru un act de caritate, beneficiarul bunătăţii îşi pedepseşte binefăcătorul, uitînd să mai fie recunoscător. Se află, în fibra adîncă, reptiliană, a umanităţii, *o disponibilitate de a fi ingrat*. Totuşi, cînd ingratitudinea se transformă în ură maladivă – aşa cum, în România, pare să se fi instaurat un obicei –, ieşim din tiparul unanim acceptat, al „răutăţii internaţionale" aşa-zicînd, şi devenim, ca de atîtea ori în istorie, singulari. Aici, generosul nu trebuie doar desconsiderat, ci, cît mai rapid şi cît mai brutal posibil, lichidat.

Se află, în fibra adîncă, reptiliană, a umanităţii, o disponibilitate de a fi ingrat.

Cu toate acestea, mai grav decît orice altceva, în examenul clinic al „bunătăţii româneşti", găsesc deteriorarea completă (dispariţia, în fond) a „antenelor" pentru detectarea fenomenului în discuţie. Cei mai mulţi dintre compatrioţii noştri nu mai *înţeleg* bunătatea şi, prin urmare, nici nu o mai *percep*. Românul actual se instaurează în răutate (cu tot ceea ce ea înseamnă: de la corupţie şi minciună, pînă la agresivitate şi grosolănie) ca în formula sa umană primordială, pierzîndu-şi orice sensibilitate pentru starea opusă. Bunătatea ar funcţiona aici ca un exotism naiv, dacă nu ar fi, mai întîi, un excentrism grotesc. Faci binele compatriotului întunecat la faţă precum un căţău, iar el te priveşte ameninţător. Îl mîngîi pe cap, iar el dă să muşte ca un cîine sălbăticit. Încerci să-l iei de după umeri, cu gentileţe, iar el se retrage mîrîind îndrăcit. În sfîrşit, vrei să-l abordezi cu duhul blîndeţii, iar el te scuipă în obraz. Abia cînd, exasperat, îi vei trage un cap sănătos în gură, vei avea şansa să-l observi zîmbindu-ţi, cu sîngele şiroindu-i pe buze, trezit parcă dintr-un somn adînc: „Aaa, şefu', mata erai! Scuză-mă! *Nu te-am recunoscut!*"

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

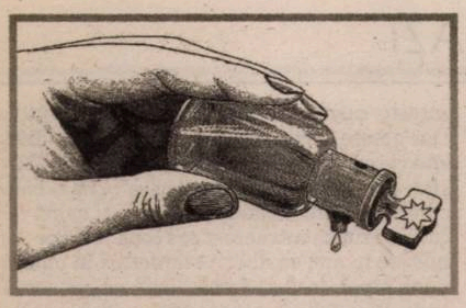

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Oina

Un clip publicitar recent lansează un nou tip de biscuit, evocînd, cu destulă autoironie, toposul mîndriei naţionale jignite: „Ne-au luat oina, sportul nostru naţional...“ Ideea nu e rea, pentru că utilizează ceea ce un site specializat numeşte, cu umor de data aceasta involuntar, „asocierea identitară român – oină“ (oina.ro). Ironia sorţii face însă ca termenul *oină*, la fel ca alte embleme naţionale (de la *sarmale* şi *ciorbă*, la *cioban*, *chef* şi *haz*), să fie de origine turcică – lucru destul de inconvenabil pentru pasionaţii de purism autohton. Evident, între cuvinte şi obiecte nu există o legătură inerentă şi eternă: jocul poate fi mult mai vechi decît cuvîntul care îl denumeşte în prezent. Din punct de vedere simbolic, însă, o altă origine decît cea preferată de miturile naţionale e o suferinţă care poate explica, în parte, chiar rezistenţa dicţionarelor noastre faţă de explicaţia etimologică cea mai convingătoare. *Oină* apare cu etimologie necunoscută în DEX, în *Noul dicţionar universal* (NDU), în *Micul dicţionar academic* (MDA). De fapt, dicţionarul academic coordonat de Sextil Puşcariu propunea deja, în articolul *hoină*, explicaţia etimologică prin turcă, indicînd ca surse cuvintele *oyun* – „joc“ şi *oynamak* – „a se juca“ (DA, Tomul II, 1934). Explicaţia dată de Vasile Bogrea, în *Dacoromania*, 1, 1920-1921, trimitea chiar la o origine mai veche, cumană; ideea a fost reluată, mai tîrziu, de Vladimir Drimba *(Cercetări etimologice*, 2001), care aduce în sprijinul ei atestările unor forme din *Codex Cumanicus*. Explicaţia prin turcă este convingătoare pentru că se bazează pe o dublă potrivire, de sens şi de formă. Varianta *hoină*, cu care circulă regional termenul, pare a fi o variantă fonetică

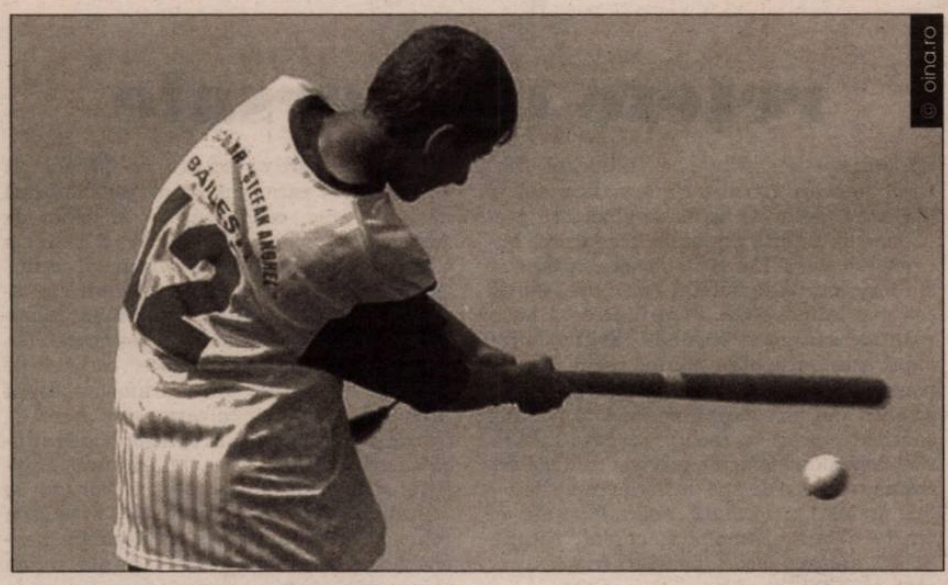

ulterioară. În privinţa sensului, nu sînt dificultăţi de acceptare: e foarte firesc ca un termen generic (aici, cu sensul „joc“) să se specializeze, în timp, pentru un joc anume. Pînă la urmă, singurul dubiu etimologic serios mi se pare a fi cel asupra momentului împrumutului: reflectînd fie o influenţa turcică veche (cumană), fie una mai tîrzie (otomană). Oricum, *Dicţionarul etimologic al limbii române* al lui Al. Ciorănescu acceptă originea turcească, pe care o indică, cu o minimă rezervă, şi *Dicţionarul limbii române* (DLR, Litera O) sau, mai nou, DEXI.

Înregistrările din dicţionarele noastre mai arată ceva interesant: cuvîntul nu e înregistrat ca atare (în formele *oină* sau *hoină)* decît destul de tîrziu. Dacă nu ţinem seama de speculaţii amatoristice, care trec în beneficiul jocului, ca şi cum ar fi vorba de acelaşi cuvînt, menţionarea în texte vechi a unui toponim Oina, constatăm că atestările în texte sînt apropiate de vremea noastră şi sporadice. Dicţionarele indică drept primă prezenţă a cuvîntului pe cea dintr-un studiu folcloristic al lui Al. Lambrior, despre „jocuri de copii“, publicat în *Convorbiri literare*, nr. 9, 1875, în care autorul enumeră şi descrie *ţicul*, *hoina* şi *poarca*. Termenul *hoină* a fost înregistrat şi de dicţionarul lui Frédéric Damé. Studii folcloristice şi atlase lingvistice i-au confirmat, apoi, circulaţia în limba vorbită din mai multe zone ale ţării. Tudor Pamfile, în *Jocuri de copii* (1906) descrie *„hoina*, cel mai clasic din jocurile româneşti“, cu terminologia culeasă în satul Ţepu din judeţul Tecuci: *porcăreală* (aducerea mingii), *haleală* (azvîrlirea), prindere *din cuc* („de pe sus“). Lambrior vorbea de *baci*, *cete*, „cei de la păscut“, *pascare*, *mingea hălită*, *la bătaie*, *mingea de cuc*.

Circulaţia generală a termenului *oină* a fost, desigur, determinată de programul aplicat de Spiru Haret, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, de introducere în şcoli a unui joc naţional, cu regulament şi competiţii moderne. Cam în aceeaşi perioadă, la începutul secolului al XX-lea, Alexandru Davila introducea cuvîntul în textul piesei sale *Vlaicu Vodă* (1902): „mă joc de-a *hoina“*, creînd pentru mulţi spectatori iluzia unei atestări istorice străvechi. Mitul produce şi azi efuziuni lirice: „Chiar dacă deocamdată nu ştim mai multe despre originea sa, nu putem să nu recunoaştem cu surprindere că sonoritatea acestui cuvînt ascunde ceva mistic, şi chiar şi românii care nu-i cunosc pe deplin semnificaţia vibrează lăuntric la auzul lui“ (oina.ro).

Partea cea mai interesantă a istoriei termenului *oină* rămîne posibila sa legătură cu un alt cuvînt răspîndit: *hoinar*. Ideea apare în dicţionarele noastre, în explicaţia etimologică a lui *hoinar* (în DA: „la origine, despre copii: care nu stau acasă, ci joacă hoina“), dar nu mi se pare, dincolo de formă, perfect plauzibilă. Poate că incredulitatea e doar un efect al evoluţiilor divergente: *oina* a devenit un termen tehnic sportiv, iar *hoinarul* – un cuvînt expresiv, de-a dreptul poetic.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

PUBLICITATE

12-13 octombrie
Click! pentru femei
Weekend în familie
Teatrul Excelsior
Bucureşti, str. Academiei nr. 28
„Click! pentru femei“
invită cititorii la un eveniment
dedicat întregii familii:
Ateliere pentru părinţi
Bugetul familiei
„Meseria“ de părinte
Cumpăr, mănânc
şi trăiesc sănătos
Distracţii pentru copii
Loc de joacă, magician,
vânătoare de comori,
diverse ateliere
Târg de produse pentru familie
Intrarea este gratuită
Detalii pe www.clickpentrufemei.ro
Sponsori FAMILY care · E bun, e... alka · dermaglin NATURE FOR SKIN
Parteneri fitsy Bitsy · ciopoţel.ro · Kidz

PUBLICITATE

festivalul internaţional de literatură şi traducere iaşi · 2013
filit
23-27 octombrie
www.filit-iasi.ro
„Mari scriitori, oraşul în care îi întâlneşti“

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Bucătăria română, după rețete universale

La 1865, un oarecare Ionnin Christ publică o carte de bucate, sub numele *Bucătărie română. Carte care coprinde 224 rețete de bucate, bufet etc.*, la București, în tipografia lui Stephan Rassidescu. Titlul atrage atenția prin această pretenție de autenticitate în ale bucătăriei, legînd diferitele feluri de bucate de o oarecare specificitate locală. Citind însă cărticica, observi că lucrurile sînt destul de amestecate și că bucătăria română de la 1865 este mai degrabă una „universală", specifică unei Europe de la acea epocă.

În introducere, autorul se laudă cu mîncarea care ar trebui să „dilecteze", nu numai să hrănească, dar parcurgînd apoi cele 224 de rețete, ordonate alfabetic, se constată că, de fapt, *Bucătăria română* nu este decît o compilație de rețete adunate de prin multe alte cărți de bucate, transcrise în grabă, fără prea multe explicații. De pildă, se recomandă facerea maionezei în pivniță, pe vreme de vară, pentru că acest sos nu iubește căldura. Cît despre rețetele din bucătăria română, ascultați: Anghinare *à la* Barigoul, Anghinare *à la* provinciale, Anisetă, Bacala *à la* Bechamel, Begnete, Beșof bufet, Bismană, Blan Mange, Cari-sos indian, Crapfen, Macedoniană legume, Pan-d-Espan, Ratafia, Revani, Rosbiftu englezescu. Cu alte cuvinte, tot atîtea feluri românești. Dar pînă la urmă, din aceste influențe orientale și mai apoi franceze și germane, ce mai poate fi românesc? Nici nu cred că are vreo importanță.

Cartea lui Ionnin consemnează preluarea cu succes a unei noi maniere de a servi convivialitatea saloanelor: bufetul rece (termen preluat din francezul *buffet*). Chiar dacă rețetele sînt aranjate alfabetic, în dreptul fiecărui fel se introduc o serie de precizări, organizînd astfel diferitele sortimente în funcție de timpul servirii: bufet, antret (sic!), salată, zémă, bucate, friptură, mîncare, garnitură, sos, licor (sic!), prăjitură, deser. O astfel de structură presupune o anumită rînduială în aducerea bucatelor la masă. Dar și amploarea saloanelor și *soirée*-lor, unde bufetul rece pare soluția cea mai la îndemînă. Pentru această nouă realitate socială și sociabilă, *Bucătăria română* este foarte utilă, oferind rețete felurite pentru gustări reci: pateuri reci, beltea de smeură sau de coacăze, budincă și puding, caramelă, cireși în rachiu, coacăze zaharisite, compoturi felurite, covrigei de migdale, cremă cu miros de apă de flori, cremă de cafea, cremă cu ciocalată, nuga, îngețate cu fructe diverse, limonată, cuglof, ratafia (licor), anisată (licor), ponciuri frances, englez, înghițat, cu ouă.

Clasificarea de mai sus nu înseamnă neapărat că felurile se așază la masă urmînd ordinea consumului; putem doar să bănuim că o cină oficială (cu invitați) se deschide cu un *antret*, pentru a păstra termenul, este urmat de o *zeamă* (adică o supă), apoi de felul principal, *friptură* cu *sos, garnitură, salată,* sau *bucate* cu sos și salată, în final așezîndu-se *prăjituri* sau *deser*. Din carte aflăm că sub numele de *antret* se ascunde *biftek*-ul: felii de mușchi de vacă, marinate în untdelemn, ceapă, sare, piper, fripte pe grătar, servite în sînge, alături de pătrunjel prăjit în unt, cu zeamă de lămîie. Dar *biftek*-ul lui Ionnin poate fi făcut din orice și „se servă, după gustul fiecăruia cu cardama, cartofi prăjiți sau trufe ferte în fălii." Sub numele de *zémă* se găsește un *consome* care s-ar găti după rețeta următoare: „pune o găină bătrînă în tingire cu trei litre de apă; adaogă 150 dramuri carne macră de vacă; adaogă morcovi, praz, cépă, cuișóre, și buket de zarzavaturi, lasă să férbă pînă va rămînea o litră de zémă, care este consomeul cerut."

Dacă cesvîrta de căprioară intră la categoria „friptură", ciokîrlanul la minut trece la categoria „mîncare", becațele umplute intră la „bucate", cotletele de berbecu cu măcriș sînt catalogate drept „mîncare", dovleceii cu carne sînt „bucate", franzela prăjită intră la categoria „garnitură", marinata de pasăre – la „friptură", crapfenul și gogoșile sînt „prăjituri", în timp ce brînza cu cremă este „deser". Nu prea știm cum a alcătuit autorul acest clasament, pentru că lasă pe dinafară o serie de alte rețete care ar intra într-o categorie sau alta, ca de pildă: coadă de porc pe cartofi bucăți, cotletele de berbece cu legume, cotlete tăvălite în pesmete, crapul prăjit, cozonacii, clătitele, curcanul fript și umplut, iepurele cu măsline, fazanul în frigare, păsărele în frigare, piroscii, potîrnichile în frigare și porumbeii prăjiți, prepelițele la grătar, pulpă de căprioară, rață cu măsline, purcelul în frigare, revaniile (un fel de pîine dulce), stridiile-poftă bună („Cînd le vei avea, n'ai decît să le deschizi și să le mănînci, botezîndu-le cu zémă de lămîie. Nu uita a avea și de beut vin alb de Drăgășani."), ștrudelul, sparanghelul, sufleul, torta cu fructe. Chiar dacă nu sînt trecute la categoria „garnituri" (unde se află doar feliile de franzelă date prin lapte și ouă, și prăjite în „untură bine fierbinte"), legumele ar putea intra la această categorie. De exemplu, spanacul care „cere mult unt" înșoțește carnea de mel și „picerele prăjite". Dar aceste sortimente funcționează pe diferite categorii. Luăm ca exemplu cépă năbușită, catalogată drept „mîncare": „Fă o boia cu unt și făină; adaogă vin roșu și zemă de carne, aruncă întrùacest sos cepă fertă pe jumătate în apă cu diferite ferdeturi în buket; pune piper; lasă să ferbă bine": ea se „servă la masă cu felii de pâne prăjite, capere și sardele tocate" (p. 25).

Poftă bună!

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Fagus silvatica

Verticală și fără litigii terestre,
guvernează tulpina de fag. În coroană,
parcă vrînd să răscumpere lumea, o frunză
ne-ncetat e-n gîlceavă cu frunza vecină
ca un vis urmărit de-un gelos *alter-ego*.
Frontiere subțiri de răcoare se mută
din văzduh în văzduh, controlează ninsoarea.
De uitarea de sine a sevei profită
o ferigă cu sporii cît oul de mierlă,
de odihnă – un aspru refuz al odihnei.
O răbdare geologică, zilnic păstrată
în odăjdii ingenue, susură ca o
stropitoare a timpului. Nici o luxură
în această biserică fragedă, numai
primitiva nevoie de-a fi într-un foșnet
echilibru lumesc de viforniță sacre.

Într-un astfel de trunchi mi-aș spori
semnătura.

Ștefan Aug. Doinaș,
în *România literară,*
17 august 1978

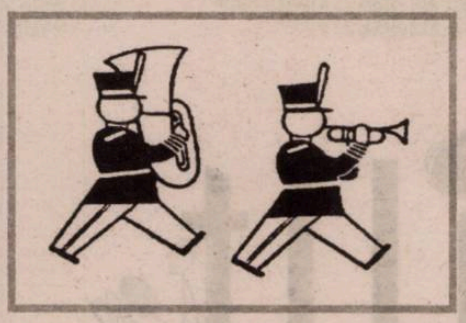

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Vă dopați, oștenii mei?

Pînă unde ar putea să meargă orice extindere acceptabilă a noțiunii de etică în sport? Are etica o legătură directă cu ideea de fairplay? Ce se înțelege prin „șanse egale"? Dar prin „puritatea spectacolului sportiv"? Participăm noi, publicul *microbist,* în mod absolut direct, la o gigantică spirală a ipocriziei? Care e înțelegerea corectă, cuprinzătoare, a actului de dopaj? Există cumva – și nu de ieri – o adevărată filozofie a dopajului, care face parte din fața nevăzută a definiției *spectacolului sportiv?* Fără a judeca pe nimeni, fără nici o pretenție a certitudinii – ci, mai degrabă, doar cu dorința de a aduce în discuție o asemenea temă –, vă propun s-o luăm metodic, întrebare cu întrebare. Nu neapărat în ordinea în care au fost formulate. Și, mai ales, descurajînd orice interpretare simplistă, din partea grăbiților care ar concluziona suveran că aceasta este o pledoarie pentru dopaj.

Să luăm un sport, la întîmplare. De fapt, nu chiar la întîmplare, ci chiar un sport olimpic. Un sport apreciat, respectat, elegant, care se bucură de o istorie remarcabilă: patinajul artistic. În 1882, la Viena, norvegianul Axel Paulsen execută, pentru prima dată în fața unui public, săritura care îi poartă numele. Vreo zece ani mai tîrziu, se înființează Federația Internațională de Patinaj. Urmează Salchow, Rittberger, Lutz, mari patinatori care rămîn în istorie prin evoluții artistice și procedee tehnice păstrate în repertoriul clasic al acestei discipline. În primii ani de după 1900, apar și femeile în acest sport, aducînd, la rîndul lor, o contribuție esențială. Sonja Henie, din Norvegia, e prima mare legendă a acestui sport. Multiplă campioană olimpică, mondială și europeană, Henie trece la profesionism în 1936. Asta înseamnă, în primul rînd, gale și spectacole demonstrative, dar și producții cinematografice. Visul dintotdeauna al Sonjei fusese să devină actriță și să cucerească Hollywood-ul. Chestie care i-a și ieșit din plin. Odată cu trecerea la profesionism, a semnat – cu Darryl Zanuck în persoană! – un contract care conținea o sumă fabuloasă pentru acea perioadă. Ajunsă la Twentieth Century Fox, Henie a devenit, brusc, una dintre cele mai bine plătite artiste din lume. Imediat, dădea lovitura cu filmul *One in a Million,* reușind să fie recunoscută ca o vedetă de talie mondială. Dincolo de banii din contractul cu Zanuck, Sonja Henie cîștiga enorm din show-uri produse de ea însăși, dar și din publicitate – patine cu autograf, colecții de haine, bijuterii, păpuși, tot arsenalul de marketing care *vinde* o vedetă de asemenea anvergură. Show-ul fastuos pe care îl dădea în anii '40 la Center Theatre, din cadrul Rockefeller Center de la New York, a vîndut milioane de bilete. Poveștile despre ea ne-ar lua zile întregi. Mai amintesc doar cîteva lucruri. Unul dintre fanii Sonjei era chiar Adolf Hitler, cu care se și întîlnește în cîteva rînduri. De altfel, pentru premiera germană a filmului *One in a Million,* Henie a tratat direct cu Goebbels. Pe panta descendentă a acestei uluitoare cariere, celebra sportivă și artistă a dat în patima alcoolului (deși unii îi spun „darul beției" – oare de ce?). A murit de leucemie, în 1969. Întreaga istorie a Sonjei se găsește, evident, pe Wikipedia, și poate fi o lectură palpitantă, de duminică.

Am spus această poveste doar pentru a sublinia un singur cuvînt – *artistic*. Un cuvînt care tulbură profund definițiile posibile ale sportului, delimitările eticii, raportările la morală, *imaginea pură a spectacolului sportiv*. În momentul în care acceptăm ideile de *artă* și *spectacol* în sport, definirea rigidă a acestei noțiuni are probleme foarte serioase de situare. Competiția de pe poziții de egalitate se clatină, iar fundamentele etice ale arhitecturii ideatice a noțiunii de *sport* trec printr-o lungă și complicată revizuire. Pentru că, în momentul în care vine vorba despre *artă,* despre *impresie artistică,* sportul „pur" devine altceva. Își schimbă spectrul de analiză și bazele existenței, cu totul independent de istoria sa anterioară. Dar chiar și istoria anterioară o fi exact așa cum credem noi? Este sportul – ca spectacol sportiv – în esența sa, o noțiune pură, legată de utilizarea în competiție a capacităților fizice și psihice ale unor indivizi care pornesc la întrecere cu șanse egale? Sau, mai precis, e doar atît?

Amestecul artei în sport nu poate decît să dea prilej de dezbatere aprinsă. Dacă acceptăm că e și artă, sportul nu răspunde doar eticii... sportive. Ci și eventualității absenței eticii, ca în cazul uneia dintre definițiile posibile ale artei. Discuția se complică, de fapt, cu cît venim mai încoace, în istorie, descoperind faptul că învingătorul din competiția sportivă ocupă un statut social important, dar și o poziție financiară extrem de bine situată. Rentele viagere ale campionilor olimpici, titlurile de *maestru al sportului* și *maestru emerit al sportului,* departe de a fi mari lovituri financiare, sînt, totuși, dovezi evidente ale certitudinii existenței statutului social al campionului, recunoscut și protejat la nivel de stat.

Am ales exemplul patinajului artistic pentru că acest sport conține în denumirea sa, *la vedere,* cuvîntul „artistic". Nu e singura denumire de sport care face această referire. Însă, de la săriturile de la trambulină, pînă la gimnastică, sînt suficiente sporturi prin care trece vibrația artisticului. Iar prin cele prin care această vibrație nu trece în mod clar, explicit, trece – ca un tren de mare viteză – fascinația statutului social major și a îmbogățirii. Sigur că da, spectacolul sportiv nu se referă doar la așa ceva. Însă am da dovadă de o mare lipsă de fairplay dacă nu recunoaștem că efortul major în sport conține și ideea propulsării sociale. Nu e nimic rău în asta. Și nu e deloc o noutate a societății de consum. Dar, despre toate astea, în numărul de săptămîna viitoare.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Colecții cu dichis **DILEMA** VECHE

10 CONCERTE MEMORABILE

PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ

Mozart, Beethoven, Brahms, Schumann, Grieg

Colecționează cele 6 CD-uri!

14,99 lei
Revistă + CD

CD 6 Radu Lupu
3 octombrie

Radio România Muzical

UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

de joi, doar cu **Dilema veche**

PARTENER TEHNOLOGIC
LG Life's Good

PARTENER CULTURAL
GEORGE ENESCU FESTIVAL

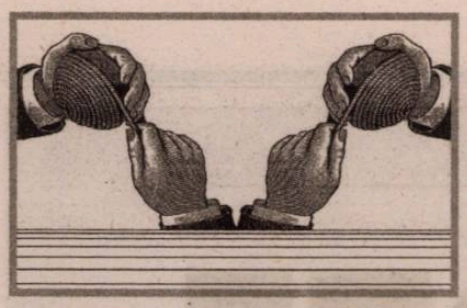

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Acordul de la Ghidighici?

În prima zi de lucru a Parlamentului de la Chişinău trebuia să se întîmple o Revoluţie de catifea. Cel puţin, asta promisese Vladimir Voronin de-a lungul verii. Revoluţia a fost însă cam fisîită – motiv pentru care probabil nici nu aţi auzit de ea: nu a făcut de o ştire în afara Moldovei. Cadrele de partid abia au mobilizat cîteva sute de participanţi cam obosiţi, iar Voronin însuşi a ţinut un discurs atît de incoerent, încît multă lume a căpătat iar speranţa că nu mai are un viitor politic. La cîtă speranţă s-a consumat pe marginea ieşirii lui Voronin din politică şi a pierderii controlului asupra PCRM, pare acum că bătrîneţea şi senilitatea sînt ultimele soluţii.

Întîmplarea a făcut ca exact în aceeaşi zi şi peste drum de clădirea unde funcţionează temporar Parlamentul Republicii Moldova (în mod misterios, refacerea clădirii atacate de manifestanţi, în 2009, tot nu s-a încheiat) să organizăm un eveniment unde am vorbit despre relaţia dintre România şi Moldova. Tot acolo am lansat un raport unde am trecut în revistă modele de bune practici, proiecte de colaborare pe care le considerăm de succes (găsiţi raportul pe www.crpe.ro). Invitat la eveniment, secretarul de stat Bogdan Aurescu a lansat o idee la care au revenit, apoi, cîţiva dintre vorbitori: „Este necesar un moment Snagov în politica moldovenească." Aurescu se referea la acel moment din 1995 cînd liderii tuturor partidelor parlamentare din România au semnat o declaraţie de susţinere a orientării ţării către UE şi NATO. Această paralelă m-a pus pe gînduri.

Adevărul e că în 2009-2010, am considerat fericită ideea de a numi coaliţia de guvernare de la Chişinău: Alianţa pentru Integrare Europeană. A şi funcţionat excelent ca instrument de comunicare către Bruxelles: ne vreţi sau nu, noi vrem să ne integrăm în UE şi sîntem atît de decişi, încît ne-am pus asta în titlu. Din cîte ştiu, Mihai Ghimpu a venit cu această idee – el, care azi nu mai este în actuala formulă a Alianţei pentru Integrare Europeană. Acum aproximativ un an şi jumătate, un înalt oficial al UE se plîngea, într-o întîlnire *off the record* cu experţi, că, totuşi, numele acesta dat unei alianţe politice a făcut să asocieze în mintea oamenilor Uniunea Europeană cu acele partide. Deci, zicea omul, noi decontăm la nivel de imagine toate eşecurile acestor politicieni. Mărturisesc că am găsit justificată plîngerea sa. Ceea ce a fost o lovitură de imagine, la început, a devenit o povară ulterior. Proiectul integrării europene a Moldovei e mai mare şi mai important decît soarta celor iniţial patru, acum două partide şi jumătate care compun AIE.

Evident, marea întrebare e ce se va întîmpla după alegerile de anul viitor. Va rezista AIE la putere? Acum, este asaltată politic de la stînga, de către Partidul Comuniştilor lui Voronin, şi de la dreapta, de către liberalii lui Mihai Ghimpu (majoritatea grupului parlamentar liberal a rămas în alianţă şi pune acum bazele unui nou partid – Liberal Reformator). Dacă guvernul AIE actual, condus de Iurie Leancă, reuşeşte în noiembrie, la Vilnius, să parafeze Acordul de asociere cu UE va însemna asta ireversibilitate pentru procesul de apropiere de UE? Dacă vin înapoi la guvernare comuniştii, vor schimba macazul?

Încurajat de mesajele Rusiei şi de promisiunile legate de aderarea la Uniunea Euroasiatică, Voronin a transformat retorica sa anti-AIE într-o retorică anti-UE. La început, părea a fi doar gelos pe atenţia acordată de europeni duşmanilor săi politici. Apoi, a devenit tot mai critic cu Bruxelles-ul, pentru a proclama acum Revoluţia de catifea anti-UE.

O interpretare optimistă ar spune aşa: Voronin şi PCRM sînt nişte actori instabili şi reactivi prin natura lor, îşi formează opţiunile în funcţie de împrejurări, iar dacă AIE a acaparat tema integrării europene, Voronin a devenit anti-UE ca parte a poziţionării sale antiputere. În sprijinul acestei teorii vine faptul că schimbarea de macaz spre Europa a început chiar cînd Voronin era preşedinte. S-a certat cu Putin, respingînd planul acestuia de pacificare a situaţiei din Transnistria şi a căutat să se apropie de UE pentru a supravieţui politic şi financiar. Acela a fost momentul în care şi-a cîştigat al doilea mandat, fiind susţinut inclusiv de preşedinţi proeuropeni şi antiruşi, ca Băsescu din România şi Saakashvili al Georgiei. Momentul 2009 a accelerat dramatic un proces care fusese început de Voronin. Asta fiind ipoteza, ar rezulta că un Voronin revenit la putere în 2014 ar încetini procesul, dar ar menţine direcţia, dînd şi Rusiei unele satisfacţii şi unele concesii.

Interpretarea pesimistă ar fi că Voronin şi PCRM sînt, totuşi, actori socializaţi în spaţiul estic, copii ai imperiului rus, care doar au jucat oportunist, pentru a lua banii europenilor, dar în esenţă, inima lor e acolo, în Uniunea Euroasiatică. Trecutul recent are dovezi şi pentru această explicaţie. Voronin cel european a observat că, dînd dovadă de maniere democratice, risca să piardă puterea. Partidul nu se mobiliza cu adevărat pe tema „Europa". Plus că manierele astea europene riscau să gripeze verticala puterii, bazată pe forţă brută şi control personal al unui preşedinte care teoretic conducea o republică parlamentară. Revenirea în forţă a stilului autoritar a dus la explozia politică din 2009 şi la pierderea puterii. Din această perspectivă ar rezulta că revenirea lui Voronin, în 2014, va pune capăt procesului de apropiere de UE, dacă nu chiar va demara o altă integrare, cea euroasiatică.

Politic vorbind, s-ar putea ca şantajul rusesc cu gazele şi embargoul pe vin să fie un ajutor nesperat pentru AIE. Ar putea mobiliza la vot electoratul proeuropean, altfel obosit şi dezamăgit. Voronin s-a grăbit să condamne guvernul moldovean pentru embargo, ceea ce îl blochează în colţul electoratului prorus – numeros, dar nu majoritar.

Sînt şanse pentru un acord de tip Snagov? Cineva de la conferinţa de săptămîna trecută glumea zicînd că s-ar putea numi Acordul de la Ghidighici – aşa se numeşte cel mai mare lac de lîngă Chişinău, similar cu Snagovul bucureştean. Dar Ghidighici are puţine şanse să intre în istorie la fel ca Snagovul – nu ai cu cine obţine un asemenea consens, chiar dacă cineva s-ar strădui. Într-un fel, crearea AIE a fost, în sine, un fel de acord de tip Snagov: forţele anti-PCRM s-au pus cu toate de acord că acesta este obiectivul naţional. Mai mult nu cred că poate să facă societatea moldovenească, profund fracturată identitar şi valoric.

Trecînd la situaţia din România, cred că ne aflăm încă în interiorul acordului de la Snagov în ceea ce priveşte Republica Moldova. Snagovul a pus bazele unei înţelegeri politice între reprezentanţii naţiunii: indiferent cine vine la putere, militäm pentru direcţia vest. Totuşi, o parte din naţiunea română trăieşte dincolo de Prut. Politica oficială a României – două state româneşti în UE – vine ca o continuare firească a acordului de la Snagov. Este motivul pentru care sprijinul pentru Moldova vine atît de natural. La conferinţa de săptămîna trecută, am adus la aceeaşi masă oficiali, jurnalişti şi ONG-işti din ambele state, care lucrează în proiecte de asistenţă diverse: anticorupţie, antidiscriminare, reforma vămilor, reforma educaţiei, politici de concurenţă, politici regionale. Un fost şef al vămilor din România, care, înainte de a ocupa această funcţie la Bucureşti, a lucrat mai mult de un an ca expert european în vama moldovenească, spunea că cineva ar trebui să ţină evidenţa acestor proiecte româno-moldovene. I-am spus că, şi dacă ar încerca cineva, ar fi foarte greu de făcut. Există o efervescenţă a proiectelor comune, plecate de jos în sus. Oamenii colaborează natural. Această naturaleţe efervescentă face ca relaţia Moldovei cu România să fie diferită faţă relaţia Chişinăului cu orice alt stat european. Moldova e un fel de microb care naşte pasiuni – am văzut asta la multă lume, există deja o comunitate informală a experţilor români care lucrează la Chişinău, cei mai mulţi din domenii şi instituţii din România care au fost reformate în procesul de integrare europeană. Care e substratul mintal al acestei agitaţii? E sentimentul că România nu poate fi cu adevărat integrată în UE dacă Moldova e dincolo de graniţa civilizaţională. E sentimentul unui proiect naţional care se va încheia de tot doar după ce Moldova va fi parte a UE.

Politica oficială a României – două state româneşti în UE – vine ca o continuare firească a acordului de la Snagov.

Mă întreba o ziaristă de la Chişinău de ce se ceartă Băsescu şi Ponta pentru gazoductul Iaşi – Ungheni. I-am răspuns: „De fraieri." Vizita recentă a lui Traian Băsescu pe şantierul gazoductului a fost un circ politic ieftin. S-a comportat ca un ziarist de tabloid care vrea să pozeze excavatoarele la lucru şi bate din picior ca să vină atelajul. Din ce am reuşit să aflu, oamenii chiar munceau la şantier, dar la chestii mai puţin vizibile, de genul trasat perimetre – în tot acest timp, ţeava descărcîndu-se în port la Constanţa. Dar – i-am zis ziaristei – gîndiţi-vă pentru ce se ceartă Băsescu şi Ponta: e o competiţie între ei, care să ajute mai mult şi mai repede Moldova. O păruială politică, dar pentru o cauză bună. La fel cum, pe vremea lui Adrian Năstase, era o competiţie între un Guvern care se lăuda că ne integrează în UE şi o opoziţie care critica Guvernul că nu face destul pentru a ne integra în UE. Din acea competiţie au ieşit lucruri bune. Competiţia internă pentru Moldova presupune faptul că toţi actorii au acelaşi obiectiv, rămîne să se păruiască pe mijloacele folosite. În ceea ce priveşte România, acordul de la Snagov rămîne încă valabil: a mai rămas Moldova de integrat.

Şi o ironie istorică: în noiembrie 1942, Regele Mihai al României a inaugurat Turnul Dezrobirii Basarabiei, înalt de 30 de metri. Se mai numea şi Turnul de la Ghidighici. În 1944, a fost demolat de sovietici.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Cred că ne aflăm încă în interiorul acordului de la Snagov în ceea ce priveşte Republica Moldova.

Eugen ISTODOR

negustori şi mușterii

Ciolan cu varză

O varză uriaşă din piaţă, de acum vreo săptămînă, îşi căuta naşul. Pe balcon – nici o altă legumă. Am ieşit să caut vindecare. Supărarea mare am ostoit-o cu un ciolan. Mă gîndisem la o pulpă împănată şi am ajuns la ciolan. Nu ştiu dacă era meschinărie. A fost deliciu mitocănesc. Prin pulpă eram nobil, aşa mi-a fost dat să gîndesc ardeiul iute, să adaug şi-o mămăligă ori un castravete murat. Cum te trimite o căpăţînă de varză la plimbare... Ciolanul s-a dovedit a fi mai mare ca varza. Total – 35 de lei. Mult. Gîndeam, pe drumul de digestie, că este mult ca preţ, dacă deschid restaurant. O porţie ar reveni la 11 lei. Cît să pun eu preţul ca să fie vandabilă şi cu ceva rost de cîştig? Da, recunosc, nu mă pricep. Nu-mi mai fac restaurant. Unde să găseşti mai ieftin, cînd tu eşti legat de anumiţi difuzori fideli, în care ai încredere? De la ciolan la restaurant, iată-mă fiul ploii – ce pas uriaş pentru mine. Ciolanul, cum mi-a ieşit, mi-o fi dat aripi de varză, să sper că pot face restaurant. Ciolan, varză, împletire de toamnă, plină de ploaie. Şi cum plimbarea de digestie mi-am făcut-o prin ploaie, ca român, m-am gîndit că este momentul de a investi în ploaie. Dar cum? Atîta ploaie n-aş putea-o capta? Să fie a mea şi să fac duş, să beau, să fac varza. Da, dar este contaminată – zic unii. Minciună, cine crede în aşa ceva? Dar unde s-o pun? În cadă? E prea puţină cada şi la bloc nu se simte la întreţinere. Nu, este investiţie la care nu mă pricep. Ciolanul este de vină. M-a deturnat. Eram varză. Şi dacă nu pui mult ulei în varză, iese chiar agreabilă. Fuzionează cu ciolanul. Ghinionul meu este că varza şi ciolanul au lăsat multă apă şi eu nu mai aveam chef să aştept să se evapore apa. Şi atunci, a ieşit un ciolan *fitness*. Gustos şi nu foarte gras. Şi varza era *fitness*, gustoasă şi cu piper boabe.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Noul activism

Texte şi opinii de:

● Cristina GUSETH (director Freedom House România)
„Sprijinul public se manifestă, din păcate, doar cînd şi cînd“

● Bogdan VOICU (sociolog)
„Activismul nu înseamnă ONG“

● Valeriu NICOLAE (membru al echipei ChildPact)
„De ce moare societatea civilă“

● Ionuţ SIBIAN (director al Fundaţiei Pentru Dezvoltarea Societăţii Civile)
„Românii nu sînt familiarizaţi cu ideea de activism“

● Diana NEAGU (psiholog, profesor la Transylvania College, Cluj-Napoca)
„De unde vin, unde vor să meargă?“

argument

Morile de vînt şi realitatea

DILEMA VECHE
Noul activism
MITINGUL CELOR NEMULŢUMIŢI

În ultima perioadă, voci din ce în ce mai vehemente se fac auzite în presă, pe Internet, în Piaţa Universităţii: vocile unui aşa-numit „activism în devenire“.

Dacă înainte de Revoluţie, activismul era propaganda politică, astăzi defineşte un soi de eferverscenţă tinerească, o voluptate a implicării cu orice preţ. De unde această atitudine, într-o ţară în care, pînă nu demult, lehamitea generalizată paraliza aproape orice implicare civică? Cînd a explodat mămăliga?

Cunoaştem prea bine perioada de după euforia Revoluţiei din '89, cînd lunile şi anii care au urmat au dus în mod conştient la o stare de nepăsare. Motivele curgeau cu duiumul: cu speranţele înşelate, ridicam din umeri, căci aici nimic nu se va schimba, politicienii sînt toţi la fel, programele partidelor politice n-au, de fapt, nici o diferenţă substanţială, socialiştii, democraţii, liberalii, ecologiştii – toţi sînt, pînă la urmă, o apă şi-un pămînt. Lehamitea publicului începuse să reflecte nepăsarea politică, şi viceversa. „Ne-aţi furat Revoluţia“ – a fost, probabil, primul semnal al turnului de fildeş în care fiecare aveam să ne căutăm adăpost individual, departe de ceilalţi şi de statul cel hapsîn. Frustrările au început să se adune sub masca indiferenţei. Am început să căutăm vinovaţi. Am blamat lipsa unei societăţi civile. Dar eram reticenţi cînd un ONG real se afirma printr-un proiect (căci, nu-i aşa, cu siguranţă au avut un interes). Am aşteptat ajutor din afară. Dar, la o adică, noi nu ne vindem ţara. Am vociferat, indignaţi că „intelectualii“ nu se implică. Dar abia aşteptam apariţia publică a vreunui intelectual, ca să-i dăm la cap.

Am bîjbîit, astfel, ani de zile în propriul turn de fildeş, cerşind ajutor cu o mînă, refuzîndu-l cu cealaltă, umplîndu-ne pînă la refuz de această neputinţă autoindusă. Pînă cînd, „buba“ a început să crape. De aproape doi ani, oamenii au început din nou să protesteze. Să nu mai accepte rolul de victimă. Un rol asumat, de altfel, de ani de zile. Mulţi dintre cei care ies la mitinguri doresc să aibă un cuvînt de spus, îşi doresc să nu mai fie invizibili. Îşi doresc să nu se mai simtă mici şi neluaţi în seamă. Aşa că ies şi se agită şi demonstrează; uneori paşnic, alteori mai puţin. Şi nu mai ies doar pentru drepturi salariale; căci au prins gustul „principiilor“, al „ideilor“, al gîndirii pe termen lung. Al implicării active şi al unui ideal.

Există însă o problemă: activismul ad-hoc nu are o perspectivă unitară. Nu are coerenţă. Nu dispune de o bază informaţională, aruncînd totodată şi un soi de neîncredere asupra unei încercări lăudabile de ieşire din apatie. Între activismul comunist de ieri şi cel „hipsteresc“ de azi există o depărtare de mai bine de 20 de ani. Unii spun că e puţin şi că activismul real e abia la început, protestele stradale fiind un prim pas. Alţii spun că activismul real se înfăptuieşte deja, prin fapte, nu prin mitinguri.

Rămîne de văzut însă dacă vom alege să ne batem şi în continuare, visători, cu morile de vînt, sau dacă, relaxaţi, cu capul pe umeri, vom reuşi să susţinem şi să impunem un punct de vedere imbatabil, prin care să schimbăm problemele reale ale societăţii în care trăim. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 3 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Bogdan VOICU

Activismul nu înseamnă ONG

Acum 200 de ani, Alexis de Tocqueville le povestea europenilor despre capacitatea americanilor de a se întîlni, de a se asocia şi a discuta despre lucruri diverse – unele mărunte, altele afectînd întreaga localitate sau ţară. Nu era vorba doar de o cale prin care să-ţi ocupi timpul, ci mai ales de un mijloc prin care apăreau soluţii inovatoare, iar oamenii se implicau în treburile cetăţii, găseau remedii la problemele acesteia şi dezvoltau căi de implementare.

Ideea participării civice, preluată în ştiinţele sociale, a cunoscut însă afirmarea abia recent. Definit drept „capital social", conceptul i-a atras pe economişti, fiind privit de către Banca Mondială drept un soi de panaceu universal la problemele subdezvoltării. În ultimele trei decenii, activismul civic a fost puternic promovat ca vehicul al progresului. Sociologia şi ştiinţele politice arată astăzi cum o societate bogată în asociaţii, cu oameni petrecînd mult timp împreună cu cei cu care împărtăşesc interese comune, este capabilă să genereze mai rapid căi de progres, identifică mai uşor modalităţi de a depăşi dificultăţile de moment şi de a le preveni pe cele de durată. E simplu: cînd eşti des împreună cu alţii, vorbeşti cu ei, ajungi fără să vrei la discuţii despre cum să faci viaţa mai bună. Fiecare vine cu ceea ce ştie şi, astfel, ai acces la informaţie fără să o cauţi în mod specific. Vorbeşti despre şanţul înfundat de pe marginea drumului, care se va revărsa în curţi la prima ploaie mai serioasă, şi descoperi că Gigi are un frate care are un camion, Tanţa ştie să dea cu var, Costel are o găleată de lavabil de exterior care zace în garaj, Aneta ştie despre vecinul Fane că vrea să decolmateze şanţul, dar nu are cu ce căra pietrişul rezultat, Maria are nişte bolovani negri, care ar merge plasaţi din loc în loc pe marginea şanţului, dar ar trebui vopsiţi în alb, ca să contrasteze cu verdele ierbii pe care o va planta Alecu. Uite-aşa rezultă o uliţă veselă, fără să îţi baţi capul cu viceprimarul sau să aştepţi ca primăriţa să îşi încheie povestea de dragoste cu soţul poştăriţei, care se întîmplă să fie chiar poliţist. Iar toate acestea sînt generate de o discuţie cu cei ce au venit la clubul de aeromodelism de la şcoală.

În Evul Mediu, cu cît mergeai mai la vest, o mulţime de mici proprietari şi arendaşi erau cei care se întîlneau şi discutau despre ce culturi să planteze anul următor, cum să combată dăunătorii, cînd să însămînţeze, cînd şi cum să recolteze. Obiceiul de a coopera în chestiuni agricole a condus, în opinia mea, la generarea unei puternice culturi a participării, care se reflectă şi azi în capacitatea comunităţilor locale de a reacţiona rapid la propriile nevoi. Cu cît mergeai mai la est de Elba, cu atît boierii locali erau cei care decideau de unii singuri în mai toate privinţele, iar ţăranii aşteptau, pasivi. La vest, bresle puternice aveau să preia modelul asociativ şi să îl dezvolte în tîrguri. În est nu prea erau tîrguri...

© L. Muntean

„Deschide braţele spre schimbare, dar nu-ţi pierde din valorile tale."

DALAI LAMA

Modelele educaţionale reflectă azi aceleaşi diferenţe culturale: în România, elevii stau în bancă, scriind ce dictează profesorul. Fiica mea, elevă în Germania, îmi explica faptul că accentul cade pe lucrul în grup şi pe creativitate. Este ceea ce colegii din ştiinţele educaţiei încearcă mereu să convingă personalul didactic de la noi că ar trebui să facă. Nepoata mea, studentă la Essex, îmi spune acelaşi lucru despre premierea activităţilor de grup, despre obligativitatea de a avea atitudini critice şi despre penalizarea ternelor referate care povestesc cele citite – promovate la nesfîrşit în învăţămîntul universitar românesc.

Ieşiţi din sistemul educaţional în care au fost expuşi la lucrul împreună, tinerii continuă să acţioneze aşa cum au fost învăţaţi: participă în asociaţii unde cotizează sume modice pentru a fi împreună cu cei care au interese comune, fie că acestea sînt legate de protecţia mediului, colecţionat ceasuri, admirat maşini de epocă, susţinerea echipei de fotbal preferate, jucat volei, protejat pacea planetei, ajutat oameni nevoiaşi etc.

La noi, impulsul (extern) de a dezvolta societatea civilă a condus la proliferarea ONG-urilor *think-tank* ce acţionează ca grupuri de lobby şi presiune, şi care tind să impună modelul lor de activism politic drept exemplu pentru societatea civilă. Nu întîmplător, liderii lor fac des pasul către partide politice. Concentrarea aproape exclusivă asupra principiilor majore ale organizării societăţii pare a ignora faptul că viaţa cetăţii este generată, în principal, de către oamenii din cetate. Pentru aceştia, micile detalii sînt mai relevante decît nişte legi abstracte, care ar trebui să le reflecte, nu să le formeze valorile.

Mai este şi ONG-ul care acţionează ca firmă de consultanţă, investeşte veniturile în clădiri şi echipamente, precum şi în salarii mai mult decît ultrageneroase, alocate proprietarilor săi, deghizaţi în directori. Modelul deturnează atenţia de la menirea participării civice şi afectează legitimitatea formei sale vizibile de organizare formală.

Din fericire, apar şi muguri de cultură civică, elemente de activism îndreptat explicit spre formarea dezinteresată a bunului public. Organizaţii caritabile îi ajută pe cei în nevoie, bazîndu-se pe voluntariat. Ca oriunde în lume, voluntarii sînt tineri – mai avuţi, mai bine educaţi, mai deschişi către lume. Asociaţii minuscule, promovînd un interes îngust, precum colecţionarea de ceasuri sau canotajul, încep să creeze bunuri publice, fără a realiza acest lucru. Alteori, apar oameni care trag după ei comunitatea în acţiuni ce sporesc calitatea vieţii, cum ar fi întreţinerea unor spaţii verzi sau crearea unor locuri de joacă pe terenuri virane.

Urmăresc de ceva timp un exemplu de activism civic, atît de evident, încît e uşor să nu îl observi. În anii '90, în Urbea X exista o echipă de fotbal cu tradiţie, cu patru titluri de campioană în palmares şi două cupe, cu ceva meciuri jucate prin Europa, incluzînd un legendar 3-1 aplicat, în 1966, campioanei din ţara campioană a lumii. Urbea X nu e o urbe oarecare, ci e capitala celui mai urbanizat judeţ al ţării, cu o puternică identitate locală. Echipa de fotbal a trecut, în anii 1990, în proprietatea unui sindicat ai cărui lideri se numără printre cei mai bogaţi români, în dispreţ complet faţă de ceea ce ar trebui să fie, în fapt, sindicalismul. Suspiciunile că echipa este spoliată nu au întîrziat să apară, prăpastia dintre suporteri şi patronatul sindicalist devenind prea mare pentru a construi punţi. O mînă de oameni a declanşat, atunci, acţiuni de protest. Practic, nici unul nu îşi dorea ceva pentru el, ci toţi militau pentru a reda echipa oraşului, pentru menţinerea tradiţiei. 15.000 de semnături au fost colectate în acest sens. S-a manifestat în faţa Primăriei. Iar Primăria a reacţionat la cererea contribuabililor. Uşor-uşor, echipa a redevenit a oraşului. O tentativă nereuşită de asociere cu alt club – un comportament nu tocmai corect al patronului acestuia – a dus la noi contestări ale galeriei. Şi Petrolul a rămas doar în proprietatea Primăriei, cea care, împinsă de valul de activism, tocmai construise un stadion. Ce e drept, nu acolo unde ar fi trebuit, dar un stadion frumos, faţă de care oamenii, cei care contribuiseră prin proteste la apariţia lui, au dezvoltat sentimente de apartenenţă. Exact aşa cum scrie în tratatele de dezvoltare comunitară. Restul e istorie: împinsă de publicul efervescent, echipa a promovat, s-a menţinut în prima ligă, contribuţia Primăriei o face să se autofinanţeze, deşi are acţionari, a cîştigat o cupă, a avut un bun parcurs european, meciurile sînt un adevărat spectacol. Succesul a atras creşterea numărului de suporteri activi, totodată ivindu-se şi tentaţiile de acumulare de capital politic pe seama clubului. Şi aici a început să se vadă acea cultură neparticipativă, de care vorbeam, şi distanţa de la Ploieşti la Elba. Organizarea formală în asociaţii lasă de dorit. Organizarea pe grupări a galeriei (grupările sînt însăşi esenţa participării civice, fiind opusul centralizării excesive) este contestată de acei ce înţeleg mai greu modul de funcţionare a societăţii nonautoritare şi îşi doresc o lume normativă, în care toţi vor aceleaşi lucruri, fără variaţie.

Grupările cu iz elitist nu au reuşit să găsească o cale de cooperare şi comunicare cu restul. Între suporteri, vocali „cheloşi" caută să îşi impună voinţa cu forţa, lăsînd impresia că sînt ocrotiţi de jandarmerie şi că îndeplinesc ordinele unor anonimi care îi plătesc, posibil interesaţi să nu aibă o contrapartidă în acţiunile civice. Toate acestea sînt riscuri fireşti pentru o societate slab educată şi cu o cultură nonparticipativă. Autorităţile, şovăielnice în a utiliza legea în cazul conflictelor din galerie, par a fi eşuat pînă acum în a-şi propune să canalizeze capitalul social enorm şi spre alte acţiuni în binele cetăţii. Civismul însă îşi găseşte în continuare expresia, împingînd clubul spre modernizare, organizînd deplasări de mii de oameni, controlînd cît de cît violenţele şi generînd din ce în ce mai multe iniţiative nelegate neapărat de echipă. O cultură civică e pe punctul de a se naşte, exact aşa cum spun manualele: în comunităţi critice. O eventuală reuşită poate aduce multe speranţe spaţiului mioritic. Nereuşita nu este o opţiune...

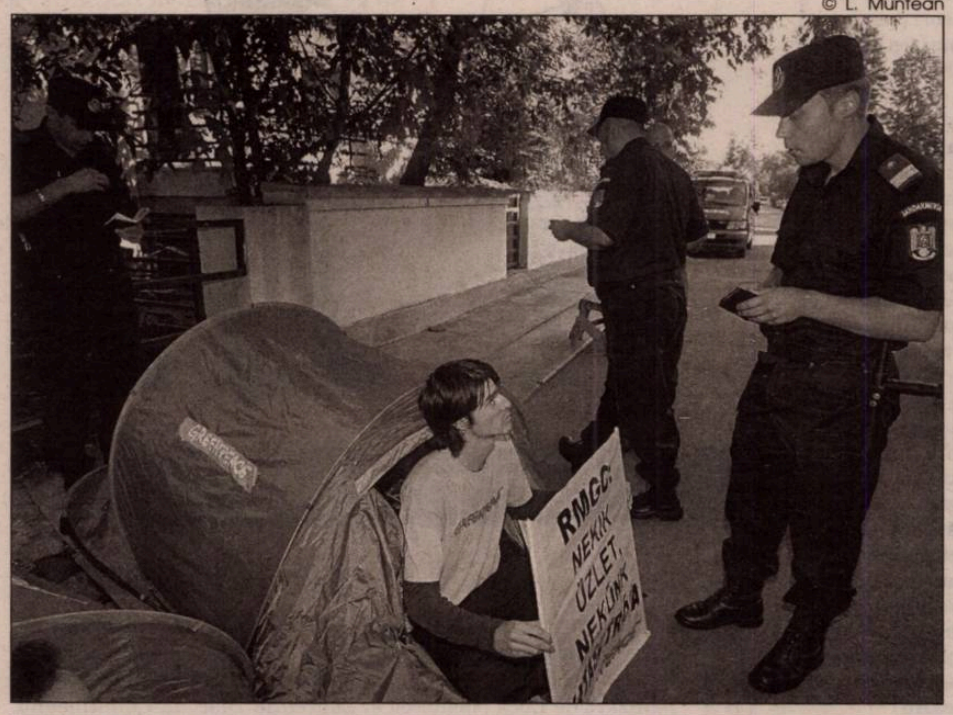

© L. Muntean

***Bogdan Voicu** este sociolog.*

Valeriu NICOLAE

De ce moare societatea civilă

Hai, măi, Valeriu, mă lași cu școala asta! Ce mare căcat ai făcut tu cu ea?

Robinet este un puști din Ferentari. Are 17 ani, e frumușel tare – brunet, cu ochii albaștri. Ne-am cunoscut acum patru ani. Am jucat fotbal împreună și am încercat să-l conving să rămînă la școală. N-am reușit decît parțial. Robinet a crescut înconjurat de hoți, droguri, „șmecheri", interlopi.

Zi, Valeriu, cîți ani de școală ai făcut?

Îi răspund: vreo 20, în total.

Și de cît timp muncești?

De mai bine de 20.

Și ce ai? Mașină? Casă? Bani? Cît ai cu totul, așa?

I-am spus – incluzînd datoriile de la bancă. A rîs.

Băi, Valeriu, păi, pe șmecherească și cu puțin noroc, pot să am mai mult decît tine în doi ani. Îl știi pe...

Sînt fondatorul și am fost șeful unei fundații (ONG) din România. Fundația pe care am condus-o timp de cinci ani a cîștigat premiul UNICEF în 2012 și premiul special la Gala Societății Civile, în 2012. La începutul anului 2013, am decis însă să demisionez și să nu mai lucrez în societatea civilă.

Felul cum e gîndit sistemul de finanțare al societății civile în România e una dintre cauze: disfuncțional și de cele mai multe ori împotriva societății civile. ONG-urile devin încet, dar sigur, prestatoare de servicii (cel mai adesea corupte) pentru Uniunea Europeană, Guvern sau administrații locale. Funcționalitatea lor este încet restrînsă la asigurarea unor servicii care sînt considerate a fi complicate sau nesigure, de către cei care plătesc, contribuția lor la „schimbarea în bine" a societății devenind, în cel mai bun caz, una minimală.

De asemenea, fondurile europene sînt gîndite pentru Franța, Germania, Anglia – țări cu birocrații bine plătite, care au mult mai puține motive pentru a risca frauda sau corupția. Birocrații europeni care au gîndit parcursul birocratic au pornit de la ideea greșită că societatea civilă în România se află la nivelul societății civile din Europa de Vest, că poate fi susținută financiar de către cetățeanul român responsabil, reușind să acopere, astfel, cofinanțarea obligatorie pentru accesarea fondurilor europene.

Vorbind despe fondurile elvețiene, ca și despre cele norvegiene, acestea au priorități și condiționări irelevante pentru societatea românească, din cauza faptului că oameni care le-au gîndit n-au nici experiența, nici motivația necesară pentru a le adapta la nevoile reale din țările sărace.

Așa ajungem să aruncăm bani pe conferințe, pe rapoarte inutile, pe training-uri irelevante. Stimulăm raportări false și ținem discursuri sforăitoare. Consecința acestor condiționări este faptul că nu reușim să-i sprijinim în mod real tocmai pe cei care lucrează în comunități și care au un impact real.

Am discutat toate acestea cu înalți funcționari europeni și cu ambasadori. O parte dintre idei nu sînt ale mele, ci chiar ale lor. Toată lumea este de acord că problemele de mai sus există și că ar trebui rezolvate.

Să minți pentru o cauză nobilă

Cu toate acestea... „așa funcționează afacerea, n-avem cum să o schimbăm, trebuie să te adaptezi la sistem." Trei reprezentanți (incluzînd un diplomat) ai celui mai mare finanțator al societății civile din România mi-au spus asta, văzînd și fiind de-a dreptul impresionați de ceea ce facem în cartierul bucureștean Ferentari.

Traducerea aprecierii a fost, de fapt, alta. Ni s-a sugerat, cu alte cuvinte, că trebuie să mințim. Să scriem proiecte și să întocmim rapoarte false. Să „furăm", practic, din banii pe care îi primim pe niște proiecte (despre care știm de cînd le scriem că sînt tîmpenii, dar tîmpenii „agreate" de cei care ne vor evalua), pentru a primi finanțarea pentru ceea ce ar trebui, de fapt, să facem.

Cei care știu că, într-adevăr, facem lucruri bune vor închide ochii și ne vor accepta rapoartele false, știind că am meritat, în fapt, să fim finanțați.

O bună parte a ONG-urilor din România sînt astfel vulnerabile la un audit serios. În cele mai bune cazuri, managerii ONG-urilor fac o echilibristică la limita legalității, pentru a asigura supraviețuirea organizațiilor pe care le conduc. Compromisuri, fraude, minciuni sau exagerări în raportările către finanțatori sînt nu numai caracteristici ale clasei politice românești, dar și ale societății civile.

Fondurile europene distrug sau compromit mare parte a societății civile din România. Cele mai multe ONG-uri au sărit de la finanțări de cîteva zeci de mii de euro pe an la cîteva milioane, în condițiile în care capacitatea instituțională nu a crescut.

De la activist la manager

Liderii activiști care doreau să schimbe România au trebuit să devină manageri (în general fără experiență sau educație formală) de companii cu bugete enorme, dependenți de salarii nejustificabil de mari, banii devenind principala motivație a multora care se angajează în ONG-uri.

Funcționarul public care selecționează și supervizează proiectele europene primește, uneori, un salariu de zece ori mai mic decît salariul aceluia pe care trebuie să-l controleze. Același funcționar știe că, în fapt, ONG-urile, în general, mint că au bani de cofinanțare și că folosesc o parte din salariile supradimensionate din proiect pentru a acoperi finanțarea pe care au spus că o au. Știe, de asemenea, că ONG-urile vor fi obligate să aibă costuri ineligibile și că vor încerca să le reducă, prin tot felul de inginerii financiare care pot fi interpretate ca fiind legale sau ilegale. Știe și că legislația e prost făcută și permite ambiguitate. Știe că trebuie să distribuie bani – cît mai mulți bani. Știe că mulți ONG-iști vor prefera să dea o șpagă serioasă decît să aibă proiectul blocat – ceea ce ar duce la falimentarea organizației.

În 2008, am fost invitat să evaluez proiecte depuse pentru finanțări europene. Le-am respins pe primele șase pe care le-am evaluat. Unul dintre ONG-urile care au aplicat dorea o finanțare enormă, incluzînd nouă calculatoare superperformante, pentru a ține evidența a mai puțin de 300 de beneficiari. Finanțarea unei mașini și cererea de finațare pentru combustibil erau și ele printre cererile aberante. În mod practic, oamenii ar fi trebuit să meargă continuu, timp de opt ore, în fiecare zi, în cercul cu diametrul de maximum 2 km, în care se aflau acei beneficiari.

Mi s-a spus, însă, că trebuie aprobate 42 din 45 de proiecte și că ar trebui să am standarde mai flexibile. Am refuzat.

Mi s-a spus apoi, în mod explicit, că trebuie să aprob cererea, căci e vorba de bani europeni, pe care altfel îi dăm înapoi. Am preferat să demisionez, deși evaluările erau foarte bine plătite. Proiectul exemplificat a fost aprobat.

Cea mai scumpă birocrație din lume

Un director de la Comisia Europeană îmi justifica acum cîteva luni că nu există linie de buget pentru finanțarea lucrului în ghetouri și că cei 550.000 de euro cheltuiți pe o conferință despre sărăcie, de o zi și jumătate, la un hotel de 5 stele, este absolut stupidă și fără nici un rezultat. A trebuit să fie însă făcută, căci altfel banii ar fi fost returnați.

Banii europeni sînt, totuși, bani publici. În loc să fie găsite modalități prin care fondurile europene să devină eficiente, funcționarii Comisiei Europene fac tot ce pot pentru a păstra un *statu-quo* idiotic, dar perfect confortabil. Din cînd în cînd, Comisia aruncă pisica moartă în ograda guvernelor.

© L. Munteanu

„A încerca să schimbăm lumea înainte de a ne schimba conceptul despre noi înșine înseamnă a lupta împotriva firii lucrurilor. Nu poate fi vreo schimbare exterioară pînă ce nu e o schimbare interioară. Precum înăuntru, așa și afară."

NEVILLE GODDARD

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

La o întîlnire cu fostul ministru al Fondurilor Europene, ni s-a explicat că interesul României e să atragă fonduri cît mai mari și că proiectele sociale sînt prea mici și, deci, neinteresante pentru Minister. În același timp, era de acord că problemele sociale în România sînt cele care ar trebui să fie prioritare și că proiectele mari au riscurile cele mai ridicate pentru a fi vînate de mafioți și politicieni corupți și, în final, de a fi închise de către Comisia Europeană. Oricum, pentru a rămîne în poziția de ministru, el era obligat să atragă cît mai multe proiecte mari, foarte riscante, și să ignore proiectele de care, în fapt, România avea mult mai multă nevoie.

Stimulentele pentru corupție și minciună ale fondurilor structurale sînt foarte serioase și continuă să fie ignorate atît de către Comisia Europeană și guverne, cît și de către multe ONG-uri. Toată lumea are un interes ca banii să fie cheltuiți, indiferent cum. Comisia are nevoie să-și cheltuiască bugetul și să ceară un buget mai mare, care să justifice salariile celei mai scumpe și confortabile birocrații din lume. Guvernele au nevoie să atragă cît mai mulți bani pentru a arăta bine în fața alegătorilor și pentru a putea să-și finanțeze clientela politică. ONG-urile au nevoie de banii europeni, fără de care marea lor majoritate n-ar exista, devenind dependente de un nivel de trai care e foarte apropiat de cel al demnitarilor de rang înalt.

Din păcate, mulți dintre cei care cer reforma sînt incapabili să accepte nevoia de reformă din interiorul propriilor instituții sau organizații. Mulți dintre liderii societății civile din România sînt la fel de ezitanți în a se reforma precum sînt și politicienii români sau funcționarii europeni. Desigur, sînt și excepții, dar excepțiile existente nu sînt capabile să forțeze reforma.

Ideea lui Robinet, că „închizînd ochii", mergînd pe „șmecherească" și cu „un pic de noroc" ne „scoatem", e, în fapt, dominantă nu numai în ghetoul în care crește el, ci și în interiorul elitelor societății românești și birocrației europene. Singura diferență e că cei din urmă, educați la cele mai bune universități din țară sau din lume, vor găsi argumente și cuvinte sofisticate ca să justifice corupția, furtul și lenea intelectuală.

Reforma e, totuși, posibilă. Avem îndeajuns de mulți oameni capabili să producă schimbarea. Problema este că cei care ar trebui să se schimbe au mult mai mult de cîștigat în a păstra sistemul așa cum este.

***Valeriu Nicolae** este membru al echipei ChildPact, coaliția pentru protecția copilului din regiunea Mării Negre – www.childpact.org.*

Gabriela DINU-TEODORESCU

Voluntariatul – între a da și a primi

Voluntariatul nu se confundă cu altruismul, caritatea sau filantropia, care se încadrează în sfera „oferirii de ajutor persoanelor aflate în dificultate, fără a urmări în mod conștient vreun beneficiu." Dar, chiar și cînd ofer necondiționat, obțin ceva, fie chiar și numai mulțumirea sufletească.

Voluntariatul, pe de altă parte, este o activitate de schimb, în care o persoană își oferă timpul, cunoștințele, talentul, energia, pentru a contribui la susținerea unei cauze și în urma căreia va obține anumite beneficii personale, sociale sau profesionale, altele decît cele de natură financiară. A vorbi despre voluntariat doar ca despre o obligație morală de a oferi celorlalți este mai degrabă nerealist, iar organismele europene și internaționale care promovează voluntariatul au înțeles că, pentru a crește numărul și implicarea voluntarilor, este nevoie să oferi, înainte de a cere. Într-un articol despre cultura organizațională din mediul nonprofit românesc, Irina Jarrett Thorpe, director executiv al Fundației Chance for Life este de părere că „nu este etic doar să primim, ci să dăm, la rîndul nostru, voluntarilor cît mai multe oportunități de dezvoltare" („Cultura organizațională și motivarea voluntarilor", 2010).

Cînd se urmărește definirea voluntariatului, elementele comune regăsite țin de faptul că persoanele se implică din proprie inițiativă și nu sînt remunerate. În funcție de cine oferă o definiție și setează un cadru, voluntariatul poate cuprinde elemente legate de scopul activității, de investiția și beneficiile voluntarului. În unele contexte, faptul de a primi o retribuție financiară pentru activitatea voluntară este acceptat, atîta timp cît valoarea plății este sub valoarea de piață pentru munca prestată.

Din punct de vedere legislativ, în România a fost adoptată Legea nr. 195/2001, care trasează cadrul de desfășurare al activităților de voluntariat și definește voluntaritul ca fiind o „activitatea de interes public desfășurată de persoane fizice, denumite voluntari, în cadrul unor raporturi juridice, altele decît raportul juridic de muncă și raportul juridic civil de prestare a unei activități remunerate." Eliminarea aspectului financiar nu exclude, însă, obținerea unor beneficii de altă natură, a anumitor facilități de învățare, a recunoașterii și a recunoștinței din partea celor pentru care munca voluntară este realizată.

Organismele europene și internaționale văd voluntariatul ca pe o oportunitate de integrare socială, ca o modalitate de a reduce sărăcia, ca mijloc al dezvoltării sustenabile și al incluziunii sociale, dar și ca pe o cale prin care tinerii pot dobîndi experiență profesională, și propun stimularea implicării tinerilor în activități voluntare prin diferite mijloace, cum este recunoașterea deplină a contribuției voluntarilor, precum și adoptarea unor măsuri de mobilizare și formare a voluntarilor.

Studiile pe tema voluntariatului se orientează, în general, pe cîteva direcții majore. De exemplu, diferite studii au reliefat ca motive personale ale voluntarilor dobîndirea de noi abilități, dezvoltare personală, creșterea stimei de sine, pregătirea pentru o carieră, exprimarea valorilor personale, angajamentul comunitar. Diferite cercetări au prezentat o influență a valorilor și atitudinilor orientate civic asupra voluntariatului.

Alte studii subliniază faptul că implicarea în trecut în activități voluntare conduce la dezvoltarea unei identități de rol a voluntarului, care va susține implicarea pe viitor a acestuia în alte acțiuni voluntare și că persoanele sînt mai motivate să îi ajute pe aceia cu care se identifică la nivel colectiv. O altă direcție de studiu consideră că anumite variabile de personalitate sau dispoziționale motivează voluntariatul (orientarea prosocială a personalității, cu trăsături ca „empatie orientată către ceilalți" și „disponibilitatea de a oferi ajutor"). Există autori care analizează caracteristicile de personalitate și starea de sănătate psihică și fizică drept resurse necesare pentru a căuta și a se implica în servicii comunitare (aspecte ale personalității la care persoanele fac apel cînd se confruntă cu provocări și dificultăți în viața proprie, ce curprind: încrederea, sentimentul controlului asupra propriei vieți și o stimă de sine ridicată).

© L. Muntean

„O cauză bine apărată este o cauză dreaptă."

G. CĂLINESCU

Diferite studii realizate pe tema motivației persoanelor de a face voluntariat au arătat că, în general, motivele sînt mixte, de tipul altruism-egoism (dorința de a-i ajuta pe ceilalți sau a-și satisface scopuri importante de natură personală, socială și psihologică) și că dispozițiile personale (empatia sau personalitatea prosocială) joacă, de asemenea, un rol important.

Cercetările despre beneficiile la nivel personal ale activității de voluntariat arată că persoanele care fac activități voluntare se autoevaluează ca avînd o stare de sănătate fizică și emoțională mai bună decît cele care nu sînt implicate în voluntariat (United Health Group, 2013). Alte studii conchid că starea generală de bine, sensul și scopul în viață cresc la cei pentru care identitatea de voluntar este una importantă (identitate care se formează și devine semnificativă pentru persoană, pe măsură ce se implică mai mult timp în voluntariat).

În cadrul cercetării pe care o realizez pentru teza de doctorat în sociologie – „Inteligența emoțională și voluntariatul" –, am colectat date de la voluntari din mai multe organizații nonguvernamentale și instituții aflate în subordinea Direcției de Asistență Socială a sectorului 1. Din datele preliminare, am constatat că majoritatea voluntarilor sînt femei (89%), mai mult de jumătate dintre ele sînt tinere (16-35 ani), nivelul de școlarizare al voluntarilor este ridicat (predominant absolvenți de facultate sau master), care alocă în medie 23 de ore pe lună activităților voluntare, aproape jumătate sînt studenți, iar motivațiile declarate de a se implica în activități de voluntariat sînt fie pentru dezvoltarea personală, fie pentru a acorda ajutor celorlalți, fie un mix între cele două, destul de frecvent, voluntarii menționînd ambele motivații.

Referitor la nivelul inteligenței emoționale, evaluat ca trăsătură de personalitate, din datele colectate a reieșit că două treimi dintre voluntari au un nivel ridicat al inteligenței emoționale, adică își cunosc propriile emoții și le pot recunoaște pe ale celorlalți, își pot exprima facil sentimentele, sînt optimiști, empatici, încrezători în forțele proprii și motivați să nu renunțe în fața adversităților, pot avea relații personale și sociale satisfăcătoare.

Implicarea tinerilor în activități de voluntariat ar putea genera schimbări și o înnoire la nivel social și comunitar.

Credința într-o lume dreaptă, în care fiecare primește ceea ce merită și merită ceea ce primește este un element care poate influența decizia persoanelor de a se implica în voluntariat și de a oferi ajutor celorlalți prin dezvoltarea unor atitudini devalorizatoare față de cei aflați în nevoie și atribuirea responsabilității pentru situația dificilă în care se află, celui defavorizat. Din evaluarea preliminară a datelor cercetării, aproape jumătate din voluntarii analizați au credința într-o lume dreaptă mai puțin pronunțată, ceea ce se transpune în motivații mai frecvente de acordare a ajutorului, de implicare, de participare și de contribuire la o schimbare.

În final, cred că, prin voluntariat, persoanele se simt împuternicite să se implice în rezolvarea problemelor comunității din care fac parte, dobîndesc informații despre participare și mijloacele de acțiune, dar își dezvoltă și abilități și competențe personale, sociale și profesionale, își extind rețeaua socială și îi ajută pe ceilalți, iar între organizația care apelează la voluntari și voluntar se realizează un schimb reciproc avantajos. Implicarea tinerilor în activități de voluntariat, dar și creșterea activismului lor la nivel social și politic ar putea genera schimbări și o înnoire la nivel social și comunitar, de care avem nevoie pentru a ne dezvolta ca societate.

Voci tinere

„Toate discursurile inaugurale – fie că aparțin unor politicieni de vază sau unor autorități neînsemnate – conțin o chemare bine simțită către tineri și promisiunea că problemele lor vor fi centrale în activitatea viitoare. E aici și calcul meschin, și devotamentul față de ideal: e important de obținut susținerea din partea activă a societății, tinerii sînt mobili și receptivi, activi și dornici să obțină vizibilitate, dar absența experienței îi face creduli și ușor de manipulat. După discurs vine realitatea tinerilor, nu altfel decît cea a adulților care i-au crescut și i-au format. Printre ei sînt tot atîtea rele caractere, impostori și parveniți ca și între cei cu părul cărunt, și presupusa lumină ingenuă din ochii lor nu poate molipsi societatea decît în funcție de criteriile de promovare formulate și practicate întotdeauna de adulți. O mișcare cum a fost cea din mai '68 din Franța, cînd tinerii au reușit să se debaraseze aproape complet de tutela adulților, rămîne un reper al unei stări de libertate, fără consecințe practice, nici pentru inițiatorii revoltei, nici pentru cei care s-au străduit s-o pună între paranteze. Ceva, totuși, a rămas: teama de a lăsa ca starea de nemulțumire să evolueze pînă la divorțul total de partenerii de dialog.

După '68, în Occident, politicile de dreapta și de stînga s-au elaborat ținînd seama de posibilitatea unei erupții sociale generate de viața rea, dar și de plictiseala unei vieți prea bune. De aceea, probabil, discursul adresat tinerilor este adeseori impregnat de un ton lingușitor, promițînd în schimbul adeziunii, totul tuturor."

(Magdalena Boiangiu,
articol apărut în *România literară*
în anul 2003)

***Gabriela Dinu-Teodorescu** este doctorand în sociologie.*

Laura GRÜNBERG

Clicktivismul

Noile tehnologii de comunicare virtuală au schimbat profund faţa planetei. Relaţiile dintre oameni şi dintre instituţii s-a schimbat fundamental. Activismul a fost şi el afectat de această euforie a abordării tehnocratice a comunicării. Clicktivismul (termen introdus de jurnalistul Micah White în 2010, într-un articol din *The Guardian)* este astăzi la mare modă. Nu eşti activist cu adevărat dacă nu semnezi petiţii online, nu participi la discuţii pe grupuri online, create special, nu protestezi virtual faţă de tot felul de trăsnăi care se petrec la tot pasul în România sau în Europa ultimilor ani.

Astăzi, o nouă generaţie de activişti tineri, nu doar familiarizaţi, ci familiari şi titraţi în ale Internetului, îşi dedică energie şi creativitate pentru a face vizibile problemele care îi preocupă şi pentru a crea solidaritate în jurul lor, în spaţiul virtual. Activismul online românesc arată foarte bine online. Impactul offline al societăţii civile este, însă, în continuare redus. Semnarea de proteste sau petiţii online este deja ceva obişnuit – cea mai recentă pe care eu am semnat-o fiind o scrisoare deschisă către Antonescu, legată de afirmaţia lui că detestă feminismul, dar iubeşte şi stimează femeile.

Efectele benefice ale activismului online sînt evidente: şansa de a plasa şi de a avea acces la informaţie aproape instantaneu, în timp real; anonimitatea oferită de acest spaţiu virtual care creează un spaţiu sigur, în care indivizii se pot simţi eliberaţi de o serie de constrîngeri sociale şi fizice şi unde este încurajat un dialog deschis; facilitarea unui dialog transnaţional, care permite împărtăşirea de experienţe; transferul rapid de „bune practici". Fără doar şi poate că, prin intermediul noilor mijloace de comunicare, a fost reinventat activismul social, s-au schimbat profund relaţiile tradiţionale dintre oameni, dintre autorităţile politice şi publicul larg, au fost rupte bariere naţionale de comunicare. Desigur că multe dintre evenimentele recente în carne şi oase care au schimbat lumea (alegerea lui Obama, mişcarea „Occupy Wall Street", Piaţa Universităţii din ianuarie 2012 etc.) pot fi considerate urmarea unor solidarităţi sociale, iniţial virtuale, fără precedent. Multe vieţi şi destine au fost salvate prin mobilizarea online a cetăţenilor. Posibil ca anumite iniţiative legislative să fi fost stopate sau amînate datorită lobby-ului online al societăţii civile. Accesul nelimitat, tot mai răspîndit şi mai ieftin, la Internet, facilitează, cu siguranţă, accesul la democraţie şi îl împuterniceşte pe cetăţean mai mult ca oricînd în exprimarea părerilor şi sancţionarea deciziilor instituţiilor publice.

Mai este oare loc şi de altceva dincolo de entuziasm? Există doar avantaje legate de faptul de a fi nu doar consumatori de media, dar şi producători de media? Nu sînt de acord cu tehnofobia lui Virilio, care consideră că „netul oferă o viziune dialectică asupra realităţii" (Paul Virilio, *Polar Inertia,* London, Sage Publications, 2000), dar sînt de acord cu alţii, care consideră că traficul intens pe Internet reprezintă un fel de cameră-ecou a activismului virtual şi mai puţin proteste în adevăratul sens al cuvîntului. Web-ul facilitează, în mod fundamental, dialogul între oameni deztrupaţi, care au aceeaşi părere, lăsîndu-le iluzia unei solidarităţi, impresia că fac parte dintr-o reţea mult mai amplă decît e cazul de cele mai multe ori.

Se poate, totuşi, ca rolul şi puterea mediei sociale să fie supraestimate, aceasta fiind considerată un instrument de macrosocializare cînd, de fapt, este un instrument de microsocializare? Este posibil ca activiştii online să aibă senzaţia că sînt mai mulţi decît sînt cu adevărat? Cît de implicaţi şi dedicaţi cauzei expuse online sînt follower-ii sau cei care dau like-uri? Este oare posibil ca Internetul să funcţioneze ca o lupă care dă activiştilor iluzia că sînt mai mulţi, mai uniţi, creînd, astfel, şi anumite frustrări prin comparaţie cu realitatea nevirtuală a eforturilor lor virtuale? Dînd doar click pe nişte link-uri faci activism?

„Lupta societăţii înalte nu e decît o luptă disperată contra plictiselii. Aceea a poporului, împotriva mizeriei. Fericită clasa de mijloc."

ARTHUR SCHOPENHAUER

Cyberactivismul ajută, cu siguranţă, schimbările, dar acoperirea, dimensiunile sau impactul acestei abordări tehnocratice ale activismului trebuie analizate cu realism. Coroborat cu un soi de activism de profesie, şi nu de vocaţie, această nouă competenţă a tînărului activist al zilelor noastre, dacă nu este dublată de o implicare întrupată în viaţa Cetăţii, poate deveni sterilă, neproductivă, iluzorie.

Desigur, este o pledoarie ce poate fi uşor intepretată ca fiind conservatoare şi prăfuită... a unui om reticient la schimbare. Sînt o activistă cu state vechi. Am existat în offline şi acum experimentez şi offline-ul civic. În cunoştinţă de cauză – subiectiv, desigur –, spun că este nevoie de echilibru. Cred în nevoia de activism în carne şi oase. Văd clicktivismul ca un instrument complementar excelent, adaptat vremurilor şi ritmurilor de azi, dar nu cred în puterea miraculoasă şi singulară a lui. Să nu uităm şi un alt aspect. Prăpastia digitală – în termeni de acces diferenţiat la aceste tehnologii (între regiuni şi ţări, în interiorul unor ţări, între zonele urbane şi rurale sau între indivizii aparţinînd unor grupuri sociale diferite, între tineri *vs* vîrstnici sau între români *vs* romi) este o realitate măsurabilă. Clicktiviştilor exclusivişti le-aş spune doar: cu un click nu se face primăvară. Clicktiviştilor moderaţi, cărora mă alătur, le doresc cît mai multe „cereri de prietenie" offline!

***Laura Grünberg** este sociolog la Universitatea Bucureşti, preşedinte al Societăţii de Analize Feministe AnA, autoare a volumului* BiONGrafia. Istoria trăită a unui ONG de femei, *Polirom, 2008.*

Diana NEAGU

De unde vin, unde vor să meargă?

Îmi amintesc, cu un fior şcolăresc, de primele pagini ale capitolelor de istorie din manuale: cuprindeau, de obicei, colorate cu galben şi întotdeauna întinse pe ambele părţi, axe cronologice. Pornind de la acele puţine momente în care puteam avea o privire de ansamblu, mi-ar plăcea să desfăşor aici o axă (personală) a „omul activist" în creştere, începînd cu originile lui – nu istorice, dar psihologice.

În copilărie, puiul activist (care, de obicei, e pui de activist) are o inocenţă şi o drăgălăşenie aparte. Astfel, începuturile sînt, ca întotdeauna, primite cu un zîmbet binevoitor, uneori cu nedumerire (pentru că micuţul seamănă deopotrivă în idei şi pozne cu Tom Sawyer, dar şi cu domnul Goe), admirat pentru îndrăzneala sa, apostrofat cînd întrece limita, dar, în fond, neluat foarte în serios în treburile de „oameni mari". Puiul are, într-adevăr, creativitatea şi curajul de a cere bani sau recompense pentru ceea ce face, de a-ţi spune în faţă că eşti plictisitor, de a solicita să se joace de-a trenul, apoi de-a emisiunea TV, apoi de-a salvatorul unor persoane care sînt blocate în zapadă.

Are loc însă, uneori brusc, alteori printr-o „pregătitoare" etapă, întîlnirea inconfortabilă dintre activist şi regulile altora: intrarea la şcoală. Divina instituţie care îi încurajează din plin pe copiii activi, atît timp cît se află „pe direcţia bună". Cu ochii mari şi mîna pe sus, activistul continuă să-şi exprime liber părerea, strigă cînd i se ia pixul, refuză să tragă linii pînă jos, intră în competiţii, plînge în public, se oferă să care cutii, să deschidă geamul, să şteargă tabla. Deranjant, dar îndrăgit, micuţul iese în continuare în evidenţă prin fel de fel de vociferări şi comportamente „altfel".

La pubertate, deja explodează. Scos din sărite de nedreptate, avînd preocupări hedoniste şi mai cu seamă extraşcolare, activistul devine sursă de spaimă, oboseală, lacrimi şi exasperare pentru dascălii săi. Fiecare conversaţie cu el duce fie la vinişoare verzi ce palpită în tîmple, fie la zîmbete triumfătoare, datorate unei dispute cîştigate. Încă de pe acum putem să ni-l imaginăm în viitor, stînd la pupitru, în vreun talkshow de maximă audienţă, susţinut prin pancarte, sloganuri şi inimi pline de iluzii de publicul entuziast al clasei a VI-a. Cu trecerea timpului, motivaţia lui se schimbă: dacă la început era vorba de dorinţa de a cerşi atenţie, deja notorietatea de care se bucură îl aruncă pe braţele mulţimii.

Activistul îşi aminteşte însă cu dibăcie că mulţimea este cea care îl susţine şi că pentru ea există; de aceea, el se îndreaptă uşor spre ceilalţi şi funcţionează pentru un bine comun, fie el şi o petrecere, o lucrare amînată, mai multe pauze, o minge de baschet.

Abia cînd trece la adolescenţă putem înţelege adevărata natură a activistului. Dacă în copilărie credeam că activistul este cel care se oferă voluntar în toate, cel care dă răspunsuri corecte şi participă la toate concursurile, acum ne lămurim că prima condiţie a activismului este lipsa obedienţei. Încep îndoielile serioase cu privire la legitimitatea autorităţii învestite pentru a „educa". Activistul este, deci, cel care se revoltă, are curajul să se exprime şi propune o schimbare. Fără această ultimă condiţie, combinaţia de revoltă cu lene duce la o lamentare permanentă şi liniară, o voce subţire care strigă în deşert, confortabil aşezată în nisip, refuzînd să caute vreo oază.

„Cel mai întunecat loc din iad este rezervat pentru cei care îşi menţin neutralitatea în timpul crizelor morale."

DANTE ALIGHERI

PUBLICITATE

Invitatul Dimineţii

Jurnalistul **Cosmin Ruscior** dă tonul actualităţii în fiecare dimineaţă.

Obiectiv şi echilibrat.

De luni până vineri, de la 9h20.

rfi românia

Crescut astfel, în spiritul discernămîntului, dar şi al indignării, al creativităţii, dreptăţii şi altruismului, dar şi al incisivităţii şi hotărîrii duse pînă la impertinenţă, activistului nu-i mai rămîne decît un singur lucru pentru a „se coace", pentru a rodi: o cauză. Chiar dacă este personală sau împărtăşită şi de alţii, dacă implică un salt de sute de ani înspre viitor sau o întoarcere la valori ancestrale, dacă are legătură cu mediul, politica, economia, religia sau chiar moda, activistului îi trebuie o convingere, o credinţă atît de bine înrădăcinată, încît să poată fi insuflată şi altora.

Zi şi noapte sîntem bombardaţi de activişti care mai de care. După cum se poate vedea mai sus, eu însămi îi văd şi îi aud, de-a lungul zilei, pe cei mici şi pe cei mari. Mă obosesc, mă enervează şi mă pun pe gînduri. Ce să facem cu ei? De unde vin, unde vor să meargă? Oare nu cumva sîntem şi noi unul dintre ei? Nu am avea oare nevoie de linişte? Cu toate acestea, privesc şi în colţul opus şi ceea ce văd mi se pare mult mai problematic: aşteptînd să se întîmple ceva, cuminte, în banca ei, cu privirea pierdută, şade periculoasa şi sfîşietoarea indiferenţă.

***Diana Neagu** este psiholog*

Simona CONSTANTINESCU

Legea transparenței decizionale

Odată cu momentul 1989 şi, odată în plus, după aderarea la Uniunea Europeană ne-au intrat în atenţie şi în vocabular o serie de expresii „mari“, cum ar fi „transparenţa decizională“, „politici publice“, „decizie publică“, „implicare cetăţenească“, „implicare comunitară“, „informaţii de interes public“ ş.a.m.d. Conţinutul acestor expresii adaugă valenţe noi relaţiei stat – cetăţean, solicitînd ambelor părţi responsabilitate şi diligenţă sporite.

Dincolo de motivele punctuale care le-au generat, protestele de stradă de la începutul anului 2012, precum şi cele de acum sînt o dovadă indubitabilă că cetăţeanul obişnuit are nevoie să participe la decizia publică – prin aceasta înţelegînd decizia autorităţilor publice şi a instituţiilor statului – şi în perioada dintre două scrutinuri electorale.

Ne aflăm la zece ani distanţă de apariţia legii privind transparenţa decizională în administraţia publică (Legea nr. 52/2003). Raţiunea unei asemenea legi, după cum se declară, de altfel, în primul său articol, este de a stabili acele reguli minimale pentru asigurarea transparenţei decizionale în cadrul autorităţilor administraţiei şi a instituţiilor care utilizează resurse financiare publice, în raporturile stabilite între ele cu cetăţenii şi cu asociaţiile legal constituite ale acestora.

Pe scurt, cetăţenilor li s-a recunoscut dreptul de a participa la elaborarea de acte normative şi de a nu rămîne doar simpli subiecţi ai acestora. Cum? Prin transmiterea de recomandări către iniţiator şi solicitarea de a discuta faţă în faţă aceste proiecte de acte normative (ceea ce presupune automat obligaţii de publicizare a acestora în sarcina iniţiatorilor şi de organizare obligatorie a dezbaterilor cînd există solicitări în acest sens).

În acelaşi timp, cetăţeanul trebuie să fie conştient că are aceste drepturi, de a rămîne „vigilent“ şi de a urmări permanent activitatea autorităţilor şi instituţiilor publice, pentru a fi la curent cu intenţiile de reglementare ale acestora şi, nu în ultimul rînd, să acţioneze.

„Opusul iubirii nu este ura, ci indiferenţa. Opusul artei nu este urîţenia, ci indiferenţa. Opusul credinţei nu este erezia, ci indiferenţa. Iar opusul vieţii nu este moartea, ci indiferenţa.“

ELLIE WIESEL

Cetăţeanul poate începe reconstrucţia relaţiei cu autoritatea publică prin paşi mici, pornind de la problemele sale cotidiene, care, în primă fază, nu necesită o expertiză de specialitate: atenţia faţă de ceea ce se întîmplă în jurul blocului, iluminatul stradal (sau lipsa acestuia), existenţa unor rampe pentru cei care folosesc cărucioare, oportunitatea de a asfalta de mai multe ori aceeaşi alee sau schimbarea bruscă a destinaţiei unor spaţii verzi.

Legea transparenţei decizionale oferă pîrghiile de început pentru acţiuni care, în timp şi făcute în mod consecvent, au un dublu efect: cresc responsabilizarea autorităţilor publice faţă de cei pe care trebuie să-i servească, determinîndu-i să administreze cu atenţie şi mai judicios resursele publice, creînd cetăţeanului oportunitatea şi – de ce nu? – obişnuinţa de a se implica efectiv în treburi care depăşesc spaţiul său privat.

Acţiunea individuală e mai dificilă pentru că presupune resurse de timp, expertiză şi voinţă – lucruri care nu sînt neaparat disponibile permanent. Prin urmare, alternativa mai eficientă e asocierea într-o organizaţie nonguvernamentală, fie prin iniţierea uneia noi, fie prin aderarea la una deja existentă (conform Atlasului Economiei Sociale, emis de FDSC, în România există, în prezent, peste 26.000 de organizaţii nonguvernamentale active).

Potrivit aceleiaşi legi, cetăţeanul are dreptul de a participa la şedinţele publice în care se adoptă decizii administrative. E drept că, în practică, există şi situaţii neaşteptate, în care se stabileşte pentru şedinţa publică o sală nepotrivit de mică – ceea ce oferă autorităţii publice pretextul convenabil de a invoca „lipsa de spaţiu“ – sau în care participantului i se oferă cuvîntul în timpul şedinţei, dar abia la final, după ce decizia administrativă se va fi luat deja (situaţia obstacolelor participării la şedinţele publice ale Consiliului General al Municipiului Bucureşti a fost deja îndelung adusă în atenţia publicului de către mai mulţi cetăţeni şi organizaţii nonguvernamentale, printre care Centrul de Resurse pentru Participare Publică şi Active Watch – Agenţia de Monitorizare a Presei). În esenţă, aşteptarea noastră de la decidenţii publici e să folosească această lege astfel încît ea să funcţioneze, şi să nu o rezume numai la un set minimal de proceduri, eventual necorelate, menite să răspundă doar în mod formal exigenţelor a ceea ce numim „democraţie participativă“.

În final, modalitatea prin care organizarea internă a unei autorităţi sau a unei instituţii publice e gîndită, astfel încît să transparentizeze procesul deciziei publice, nu ţine decît într-o mică măsură de lege; voinţa şi capabilitatea de a genera schimbări profunde de comportamente şi cultură organizaţională publică sînt cele care prevalează.

Legea este, evident, perfectibilă, deficienţele sale au fost deja observate şi amendate chiar de către organizaţiile nonguvernamentale care au militat pentru adoptarea lor (APADOR-CH a elaborat ghiduri de aplicare a legii, însoţite de propuneri concrete de îmbunătăţire, care pot fi puse în practică nu neapărat prin alte legi, dar prin schimbarea comportamentelor la nivelul autorităţilor şi instituţiilor publice, în 2012 formîndu-se chiar o coaliţie – Coaliţia 52 –, care are misiunea de a apăra, promova şi stimula dialogul civic).

Esenţial rămîne însă ca legea să fie aplicată – cu bună-credinţă de către administraţia publică şi cu consecvenţă de către cetăţean, realizîndu-şi menirea de instrument util pentru ambele categorii.

Simona Constantinescu *este director al Departamentului de Dezvoltare şi Advocacy din cadrul FDSC.*

Vera ULARU

Protestul online

„Un strop de sînge pentru un copil!“ „Dacă ştii pe cineva care poate dona, dă mai departe mesajul acesta. E URGENT!“ „Stop eutanasierii cîinilor vagabonzi!“ „Semnează petiţia online dacă eşti şi tu de acord!“

Aceste mesaje sînt fictive, însă, dacă foloseşti zilnic Internetul, cum o fac eu, este foarte posibil să te fi întîlnit cu unele similare. Şi, dacă ai pînă în 35 de ani şi locuieşti într-un oraş, sînt aproape sigură că intri zilnic pe Internet. Cel puţin aşa arată studiile.

Vara anului trecut m-a găsit făcînd o cercetare despre audienţele online şi felul în care tinerii studenţi din Bucureşti accesează site-urile de ştiri româneşti. Voiam să aflu care sînt cele mai populare site-uri, cum le vizitează şi ce îi motivează să facă asta.

Dar, pînă să ajung la ştiri, era nevoie de context. Cine sînt tinerii online? Ce fac ei „pe Internet“? Şi, mai ales, de ce? Cum cercetări pe tema aceasta, ale căror date să fie disponibile, erau destul de puţine, am început să caut date la companii de cercetare de piaţă, despre care ştiam că fac aşa ceva. Am aflat, astfel, că mare parte dintre tineri folosesc zilnic Internetul şi vor să facă lucrul asta oriunde, tot timpul. Pe stradă, în parc, autobuz, în baruri şi cafenele, tinerii vor să se conecteze la Internet în permanenţă („Tînărul din România. Profil urbam de marketing“, realizat de Brennan Research).

Le place să aibă opţiuni şi posibilitatea de a alege între mai multe surse de informare, să decidă singuri ce, cît, cînd şi de unde utilizează site-urile preferate. Sînt destul de familiarizaţi cu newsletter-ele şi folosesc e-mail-ul cît se poate de mult (cel puţin aşa spun datele „Studiului de Audienţă şi Trafic de Internet“ pe care l-am primit atunci). Ţin mult şi la comunicarea interpersonală şi folosesc mesageria instantanee, cum sînt chat-ul de la Facebook sau Gtalk.

„Nu sînt doar un pacifist, sînt un pacifist militant. Sînt dispus să lupt pentru pace.“

ALBERT EINSTEIN

Deşi nu mai este o noutate, cred, mulţi dintre tineri petrec zilnic ore bune pe Facebook, uitîndu-se la fotografiile celorlalţi, postînd link-uri sau fotografii mai mult sau mai puţin personale ori comentînd diferite lucruri. Se pare că fetelor le place mai mult să scrie, pentru că postează mai multe comentarii decît băieţii, care preferă să posteze mai mult link-uri cu filmuleţe, muzică sau fotografii. De altfel, muzica, filmele şi jocurile sînt printre principalele preocupări online ale tinerilor. Răzvan Crişan, de la Asociaţia ORICUM – care a făcut recent o cercetare despre tinerii online –, îmi spunea zilele trecute că YouToube este principala platformă pe care tinerii o caută şi o utilizează.

Google are şi el un rol important în viaţa tînărului de azi, căci tinerii îl folosesc aproape de fiecare dată cînd vor să caute ceva. De fapt, Google a devenit noul distribuitor de presă şi punct de informare pentru ei.

I-am întrebat pe studenţi dacă obişnuiesc să comenteze pe portalurile de ştiri. Marea majoritate, dintre cei aproape 500 care au răspuns la chestionar, au spus că nu obişnuiesc, ci mai mult preferă să dezbată pe Facebook, alături de prieteni şi cunoscuţi. Bine, dar unde e opinia exprimată public? Deşi este o platformă foarte utilizată, Facebook poate fi accesată doar de cei care au cont creat.

Andy Kaltenbrunner, unul dintre cercetătorii dedicaţi interactivităţii portalurilor de ştiri, spune că activismul şi exprimarea opiniilor sînt chestiuni culturale. Mai puţin contează nivelul de tehnologizare al unei ţări, cît cultura solidarizării pentru o cauză civică şi a exprimării libere a opiniei, a protestului, în faţa anumitor situaţii sau subiecte. Se pare că ţările care au fost sub regim comunist, cum e şi cazul României, nu au această cultură împămîntenită. Şi-au pierdut din abilitatea sau conştiinţa de a lucra împreună pentru un scop comun, care ne priveşte pe fiecare dintre noi. Şi, deşi Internetul promite libera exprimare a opiniilor, tinerii nu se înghesuie să participe, ci preferă grupurile restrînse, uneori chiar private. Poate tinerii încă nu cred că au dreptul la o opinie sau că vocea lor contează. Sau poate nu cred că au puterea să schimbe ceva. O parte dintre ei probabil că nu au o opinie sau, cînd o au, preferă să o împărtăşească doar faţă de oameni cu viziuni similare.

În ton cu protestele din Piaţa Universităţii, mă uit la pagina de Facebook „Uniţi Salvăm“. Are peste 30.000 de like-uri şi mai bine de 40.000 de persoane vorbesc despre aceste subiecte. Zilele acestea, zeci de mii de oameni au ieşit în stradă, în Bucureşti şi în alte oraşe din ţară, ca să protesteze împotriva exploatărilor de la Roşia Montană. Mulţi tineri, hipsteri, ecologişti, care lucrează sau nu în ONG-uri, marea majoritate a celor care au participat la marşul din Bucureşti au ieşit să susţină aceeaşi cauză. Şi cred că protestele acestea înseamnă încă un pas spre o democraţie funcţională.

Vera Ularu *este coordonator al Departamentului de Comunicare din cadrul FDSC.*

„Sprijinul public se manifestă, din păcate, doar cînd și cînd"

interviu cu Cristina GUSETH, director Freedom House România

Înainte de Revoluție, „activistul" era, în fapt „omul partidului", activismul în general fiind definiția propagandei comuniste. Cum arată activistul azi, în democrație?

Conceptul de activism se așază destul de mult pe conceptul de voluntariat, amîndouă compromise în timpul comunismului. Voluntariatul se reabilitează treptat, la început mai mult formal, în CV-urile tinerilor, întrucît școlile și universitățile serioase, în special cele străine, acordă o importanță deosebită interesului tînărului de a se implica în soluționarea problemelor cu care se confruntă societatea. Mai ales pentru școlile străine, poți fii excepțional la învățătură, dar dacă ești egoist și nu te interesează problemele societății în care trăiești, nu ai nici o șansă de a se investi în tine. Cei care se implică în acțiuni voluntare încep să aprecieze efectul muncii lor și să le pese de ceea ce se întîmplă în jurul lor și, în acest fel, apare activismul bun, cel firesc, natural, cel practicat în numele unor valori care mișcă o societate înainte. În acest sens, activismul este un concept pozitiv, spre deosebire de felul în care era perceput în perioada comunistă. În societatea românească, sînt încă prea mulți cinici care nu cred în capacitatea oamenilor de a îmbunătăți situația existentă. Este adevărat că ceea ce văd în spațiul public este de natură a-i încuraja pe oameni, dar afirmațiile că manifestanții de la Universitate au fost cumpărați cu bani mi se par jalnice.

Există vreo legătură între societatea civilă (ONG-uri) și activism?

Activismul nu presupune neapărat implicarea într-un ONG, deși, de multe ori, în societățile cu democrații consolidate, ONG-urile constituie un cadru în care poți să depui o activitate voluntară în folosul societății.

Există în România mai multe societăți civile?

Fără îndoială. Avem, de exemplu, o societate civilă reală, care are la bază o misiune în beneficiul societății, misiune care se regăsește în programe, proiecte și fapte concrete care servesc societatea. Și mai există și ONG-uri care fie sînt înființate pentru a servi interese personale, fie pentru a sifona banul public.

Și ce spune această scindare despre oamenii din țara asta? Despre capitalul social?

Cred că dacă i-ai întreba pe oameni, într-un sondaj, dacă își doresc să trăiască într-o societate democratică, ar răspunde pozitiv într-o foarte mare măsură. Cred cu putere că statul de drept e temelia unei societăți libere și democratice, prin analogie cu structura de rezistență, fundația unei case – dacă temelia e șubredă, nici construcția ulterioară nu va rezista. Oamenii, tinerii au, oarecum, aceste noțiuni, dar mai puțin însușite, mai puțin transformate în convingeri, decît cei din societățile cu democrații consolidate. Ce văd în spațiul public zdruncină zilnic aceste valori. Este greu să construiești o masă critică în sprjinul acestor valori – asta înțeleg prin capital social, masa critică de oameni care sînt animați de un set comun de valori, iar aceste valori sînt repere ale sistemului democratic. Revenind la demonstrațiile din aceste zile, mie îmi dau o oază de speranță, chiar dacă sînt, poate, *wishful thinking*.

În acest sens, ar trebui să se dea o mai mare importanță educației democratice în școală; cînd un tînăr termină liceul, să știe ce presupune un stat democratic, statul de drept, buna guvernare și modul în care puterile din stat se verifică și se sprijină una pe cealaltă...

Vorbim despre publicul din România, vorbim despre acel segment pe care nu-l vedem în alegeri, care nu se implică, dar care ar putea, în mod evident, prin background-ul educației, să schimbe ceva în societatea românească; să spunem că vorbim despre un procent pe care îl văd ridicîndu-se, în mod optimist, la 15-20%, un public cumva avizat, care are reperele necesare pentru o societate democratică, dar care, deocamdată, nu acționează.

Ce îi oprește?

Faptul că se uită în jurul lor și nu văd sprijinul, nu văd șansa la alternativă.

Vorbim, așadar, despre o minoritate a cărei implicare ar forma o zonă de impact social?

Ne lipsește această zonă în care oameni cu interese și principii comune să se poată aduna. Uitați-vă numai la ceea se se întîmplă în zona presei și la faptul că ziariștii autentici din țara asta nu și-au făcut încă o asociație de tip profesionist, jurnaliști care să plece de la apărarea unor valori profesionale și etice. Dacă se întîmplă, totuși, să se unească și să reacționeze, lucrurile se petrec doar spontan, iar întîlnirile sporadice nu ajung să dea consistență unor acțiuni.

Credeți în activismul de presă?

Cred că presa are și acest rol: de a fi lider de opinie, de a contribui la setarea anumitor direcții în rîndul opiniei publice. Bineînțeles, în România avem o problemă gravă din partea presei, care devine, uneori, un *trendsetter* doar pentru protejarea anumitor interese.

Tocmai. Cum rămîne cu obiectivitatea?

Sînt două lucruri diferite: pe de o parte, există faptele, pe care le prezentăm pur și simplu, pe de alta – opiniile susținute cu dovezi concrete. Mai vorbim și despre conștiința și onestitatea profesională pe care le are fiecare...

La noi, discursul majoritar despre presă și despre jurnaliști susține că aceștia sînt vînduți, iar opiniile lor ar fi, de fapt, opiniile patronilor...

Din păcate, această opinie se justifică prin multe cazuri deja existente, dar eu susțin, cunoscînd mulți jurnaliști (prin proiectele Freedom House dedicate lor), că în România există și profesioniști autentici, ale căror opinii sînt bazate pe convingeri personale și susținute de fapte, jurnaliști care emit opinii avizate, în cunoștință de cauză. Dar, dacă nu-i cunoști suficient de bine pe acești oameni, îți este, într-adevăr, foarte greu să te informezi corect din presa autohtonă.

Cum sprijină Freedom House profesionalizarea presei în România?

De-a lungul anilor, am avut mai multe proiecte în această direcție. Am avut un proiect care viza auditul de tiraj al ziarelor, apoi burse pentru jurnaliști în străinătate, în SUA și Bruxelles – un proiect menit să expună jurnalistul român modului de lucru din redacțiile din străinătate, de a-i oferi astfel șansa fixării unor standarde pe care să le impună, mai apoi, aici. Am derulat, de asemenea, programe de documentare, la Bruxelles. Apoi, proiectul „Jurnalismul de investigație" (care a debutat în urmă cu patru ani), proiect pe care îl consider o verigă în lanțul luptei anticorupție – un alt domeniu în care Freedom House s-a implicat.

Cu alte cuvinte... „jurnalismul de investigație nu a murit"?

În presa „mare", nu știu cîte dintre anchetele de investigație jurnalistică mai răzbat... Știu, însă, din culisele programului nostru, că unele investigații nu pot fi publicate în ziarele cunoscute, pur și simplu din cauza intereselor patronilor, care sînt fie de natură economică, fie juridică, deoarece, recent, putem vorbi despre interese juridice pentru dosare penale.

Aici aș recomanda călduros platforma Rise Project, realizată de un grup de ziariști de investigație, care prezintă foarte profesionist investigații jurnalistice, inclusiv o investigație despre Roșia Montană.

Pentru că vorbim de presă, avem la ora actuală o dezbatere publică autentică?

În mică măsură. Avem, de fapt, o gălăgie în loc de dialog, o mahala în loc de dezbatere; televiziunile (vorbesc despre televiziune pentru că sîntem un popor care încă se uită prea mult la TV) invită oameni fără nici cea mai mică urmă de competență, care ne spun răspicat ce și cum ar trebui să gîndim. Azi, în spațiul public ne vorbesc despre integritate oameni care au dosare penale.

„Mai adesea suferim din cauza părerii, decît din cauza realității."

SENECA

Putem avea însă o cultură a activismului, în lipsa acestor dezbateri publice?

Cred că a început să se formeze un fel de activism. Totuși, avem și lacune. Oamenii care ies în stradă trebuie să știe că, dacă nu sînt informați corect asupra problemei pentru care militează, riscă să fie manipulați. Totuși, ieșitul în stradă în numele unei idei, unui principiu, mi se pare un început în cultura unui activism autentic, în care faci un efort pentru a schimba ceva. Repet: este însă foarte important ca cei care militează pentru ceva să fie bine informați.

România este o țară cu multe probleme. Totuși, care sînt cele care reușesc să-i scoată pe oameni în stradă, pentru ce militează mai abitir românii?

Cred că mulți avem o frustrare legată de lipsa unei alternative viabile în plan politic. Mai cred, de asemenea, că această frustrare este legată de nivelul ridicat de corupție. Dar acestea sînt frustrări pe care nu le putem cuantifica. Și în momentul cînd apare un subiect fierbinte, oamenii ies în stradă, realizînd o punte între revolta personală și cea publică. Personal, însă, mi-aș fi dorit de mai multe ori ca opinia publică să se coalizeze pentru a apăra valori care țin de statul de drept, de apărare a instituțiilor pe care se sprijină acesta; spre exemplu – anul trecut, cînd a fost un puci contra statului de drept sau cînd am apărat o instituție ca ANI, pe care mulți politicieni voiau să o desființeze.

Aș fi dorit ca oamenii să iasă și atunci să ne susțină. După ce politicienii au încercat să desființeze ANI, trebuia ca oamenii să iasă în stradă, să pună presiune, să nu ne sprijine doar de acasă, din fotoliu. Sprijinul public se manifestă, din păcate, doar cînd și cînd. Clișeele sînt încă foarte puternice. Sîntem încă într-o fază a copilăriei, nu avem relaxare, nu reușim să ne distanțăm și personalizăm foarte mult. Spre exemplu, anul trecut, noi am ieșit să apărăm valori, iar atitudinea noastră a fost redusă la sprijinirea unor oameni politici – de aici s-a ajuns la afirmații de tipul *băsiști*, care stau pe același palier cu afirmațiile *ăia sînt plătiți să iasă în stradă*. Faptul că oamenii nu reușesc să-i identifice pe aceia care reflectă valorile statului de drept reprezintă criza modelelor din societatea noastră.

a consemnat Stela GIURGEANU

© L. Muntean

„Românii nu sînt familiarizați cu ideea de activism"

interviu cu Ionuț SIBIAN, directorul Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile

Cum ați defini Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile?

De fiecare dată cînd mi se adresează întrebarea aceasta, îmi place să răspund „sîntem o organizație pentru organizații". Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile este, așadar, un centru de resurse pentru organizații nonguvernamentale. Prin fiecare proiect și serviciu pe care le oferim – programe de finanțare, cercetare, advocacy, lobby, training, proiecte de educație și multe altele –, sprijinim organizațiile nonguvernamentale să se dezvolte. Ele, mai departe, dezvoltă idei și programe activiste în România.

Ca „organizație pentru organizații", cum vă implicați în relația dintre ONG-uri și dezbaterile publice?

Participarea activă la luarea deciziilor stă la baza oricărui stat democratic. Cum sprijinim dezvoltarea societății civile, ne implicăm și în procesul de elaborare a politicilor publice în domeniile de interes pentru organizațiile societății civile. În 2011, am publicat Carta Albă a sectorului ONG din România, în încercarea de a susține un proces coerent și permanent de identificare, documentare și prioritizare a temelor de interes pentru România. Recomandările formulate de către organizații au fost transmise decidenților politici. În ciuda unei deschideri către cooperarea cu organizațiile societății civile, instituțiile publice încă nu utilizează în mod eficient mecanismele de consultare existente. În vara acestui an, în încercarea de a susține dialogul civic, Parlamentul a aprobat Legea privind organizarea și funcționarea Consiliului Economic și Social. Ulterior, executivul s-a aflat în incapacitatea de a derula un proces coerent de selecție a reprezentanților societății civile, în lipsa unor criterii de selecție. Numirea reprezentanților societății civile de către executiv a fost sancționată de organizațiile societății civile, fiind o imixtiune a instituțiilor publice în activitatea unui organism consultativ al cărui rol este acela de mediator în cadrul dezbaterilor purtate asupra situației economice și sociale din România.

Cît de familiarizați sînt românii cu ideea de activism? Există, la nivelul organizațiilor nonguvernamentale, temerea că „predică în van"?

Românii nu sînt familiarizați cu ideea de activism; mai mult chiar, cînd e adusă în discuție, ea le sună suspect. Activiștii – cînd nu sînt asociați cu cadrele de partid de dinainte de 1989 – ar reprezenta mai degrabă un tip de oameni care vor să strice liniștea, rînduiala. Motivele lor sînt la fel de suspecte: sînt plătiți de cineva (poate chiar de către agenturile străine?!). Într-o lume în care altruismul este văzut ca o anomalie, activiștii sînt percepuți ca niște excentrici. Activiștii nu sînt însă altruiști. Ei sînt niște pragmatici care au înțeles că pot schimba ceva, doar acționînd și doar împreună cu ceilalți. Activiștii par, de fapt, niște oameni egoiști, dar de un egoism pozitiv: pentru că vor să trăiască mai bine, au înțeles că asta nu se poate fără a acționa împreună cu ceilalți. Organizațiile nonguvernamentale sînt rezervate cînd se gîndesc la potențiala lor audiență. Sînt descurajate uneori de inerția și nepăsarea cetățenilor – pe care le percep ca fiind mai răspîndite. Cred adesea, pe bună dreptate, că adversarul lor este mult mai puternic: senzaționalismul din mass-media. Din fericire, protestele din ultimele zile ne dovedesc că avem motive de optimism.

„A voi și a acționa înseamnă a fi liber."

VOLTAIRE

Credeți că în România, la ora actuală, programele societății civile reflectă în mod obiectiv problemele reale din societatea românească? Care ar fi acestea?

Este foarte dificil să vorbești despre „programele societății civile". Organizațiile nonguvernamentale nu sînt partide politice antrenate în lupta pentru putere. Organizațiile au cîte o viziune, o misiune și, din ce în ce mai rar, strategii pentru atingerea acestora. Dincolo de obiectivele specifice pentru care au fost create și care sînt incredibil de diverse (de la protecția copilului, salvarea parcurilor naturale, promovarea ciclismului, apărarea libertății de expresie etc. etc.), organizațiile acționează cel mai adesea la unison, pe baza unui set comun de valori și principii. Cînd lucrează mai multe în același domeniu, apar rețele sau coaliții care își definesc obiective comune (dar nu programe). Tradițional, foarte adesea, prioritățile organizațiilor nonguvernamentale au fost determinate de agenda de priorități a donatorilor. Cel mai adesea, aceasta a reflectat problemele reale din societatea românească (de pildă: protecția copilului sau integrarea romilor). Totuși, în mod evident, deși toate sînt probleme reale, nu există o suprapunere perfectă cu ierarhia priorităților cetățenilor. Există probleme pe care doar statul (uneori, împreună cu piața) le poate rezolva în mod eficient (de pildă: șomajul, accesul la servicii de sănătate, criminalitatea etc.) Organizațiile nonguvernamentale pot interveni fie direct – prin furnizarea de servicii (de exemplu: cele sociale, pentru copii abandonați, bătrîni, persoane cu dizabilități etc.), fie asumîndu-și rolul de ceva ce noi numim *watchdog*, adică de monitorizare a decidenților politici și de intervenție cu propuneri de politici publice pentru corectarea sau prevenirea unor erori de alocare a resurselor publice. De multe ori, organizațiile nonguvernamentale sînt singurele ce abordează teme care, deși reprezintă probleme în societate, sînt catalogate ca fără importanță, sînt ignorate sau considerate chiar tabu (de exemplu: egalitatea de șansă, nediscriminarea). Există probleme esențiale din societatea românească ce par a reprezenta, din păcate, în România, priorități de interes exclusiv al societății civile: corupția, buna guvernare, participarea civică, nediscriminarea, dezvoltarea durabilă.

Ce calități ar trebui să aibă un lider activist?

Activiștii nu sînt însă altruiști. Ei sînt niște pragmatici.

Activiștii sînt cei care transmit mesajele pentru care militează. Un activist convins își va găsi în permanență modalitățile potrivite ca să își facă vocea auzită, în sprijinul celor pe care îi susține sau pe care îi reprezintă. Este interesat de binele celor din jur, este informat și se implică activ în găsirea de soluții pentru rezolvarea problemelor pe care le întîmpină. Își cunoaște drepturile și obligațiile și protestează împotriva legilor și reformelor, a politicii, audiențelor publice pe care le consideră nepotrivite. Poate sau nu funcționa în cadrul unui ONG, dar știe cu siguranță să se facă auzit cînd este cazul, pentru că el crede în schimbare.

a consemnat Stela GIURGEANU

Mișcarea Indignaților

Una dintre mișcările de stradă care au stat la baza mișcării internaționale *Occupy* a izbucnit în Spania, în urmă cu doi ani, la mijlocul lunii mai. Site-ul ziarului *Business* relata evenimentul la 21 mai: „Alegerile locale de duminică din Spania au loc pe fundalul unor proteste de stradă de amploare, însă pașnice, la care participă zeci de mii de tineri care au instalat corturi în piețele publice ale orașelor, cu cîntece și sloganuri cerînd democrație reală și pedepsirea vinovaților de criza economică. *Los indignados* (indignații – după eseul *Indignez-vous!* al diplomatului nonagenar Stéphane Hessel, publicat în urmă cu cîteva luni) sau *Movimiento 15M* («Mișcarea lui 15 mai» – de la ziua cînd au început protestele) s-au revoltat contra situației fără ieșire în care simt că se află Spania, cu rotația la putere a singurelor două mari partide (socialiștii actualului premier Zapatero și popularii fostului premier Aznar și ai actualului lider Mariano Rajoy), pline de politicieni corupți și bogați, care n-au reușit să împiedice alunecarea țării în criză și marginalizarea socială a unor categorii tot mai largi de populație. (...) A avut priză în rîndurile lor manifestul unei mișcări numite *Democracia Real Ya* («Democrație reală acum»), ce propune eliminarea privilegiilor fiscale și juridice pentru clasa politică, stimularea fiscală a angajatorilor care nu mai recurg la contracte de muncă temporare, limitarea vîrstei de ieșire la pensie la 65 de ani, pentru a nu favoriza creșterea șomajului, naționalizarea și vînzarea de către stat a numeroaselor clădiri de locuințe care nu și-au găsit cumpărători la prețurile mari cerute de dezvoltatori, creșterea impozitelor pentru bănci și marile averi și interzicerea capitalizării băncilor cu bani publici. (...)"

(Crenguța Nicolae,
„Mișcarea indignaților ocupă străzile",
www.businessmagazin.ro)

Mai '68

„Momentul Mai 1968 este considerat de sociologii și istoricii francezi o criză generală care «a scanat» societatea și a făcut să iasă la suprafață tăceri bolnăvicioase și prejudecăți apăsătoare. «Franța – 68» s-a înscris într-un moment social mai amplu, studenții protestînd de o parte și de alta a Cortinei de Fier, din Brazilia și SUA, pînă în Germania. În Franța însă, evenimentele au luat o amploare deosebită, pentru că studenților li s-au alăturat mulți artiști și numeroase sindicate. O grevă generală, la chemarea Frontului Popular, a paralizat complet țara, din cauza protestului șoferilor de pe camioanele militare care transportau valori. În total, 10 milioane de francezi au fost în grevă, timp de două săptămîni.

Cauzele mișcării din mai 1968 sînt diverse, după cum au scris în mii de pagini, de atunci, analiștii de toate orientările politice. Cu toți au căzut, însă, de acord asupra unor puncte. Întîi de toate, este vorba de rigiditatea care afecta relațiile umane și moravurile, precum și de degradarea condițiilor de trai."

(www.ziare.com)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Despre un model care ne e aproape

Se vorbește mult despre răsturnarea valorilor. Despre false modele. Despre promovarea incompetenței, a „descurcărelii", a imposturii, și despre ignorarea eforturilor oneste, competente, excepționale.

Cred că în școala noastră de azi nu se vorbește destul de mult despre modelele adevărate. Cele la îndemînă. Cele pe care copiii, tinerii le pot asculta, vedea, înțelege mai de aproape. Sigur, le sînt oferite portrete ale înaintașilor, îmbălsămate în discursuri sterile, plastifiate în clișee obosite.

Mă gîndesc, totuși, că școala ar avea la dispoziție, chiar așa, în societatea noastră întoarsă cu capu-n jos, cîteva modele de oferit. Vreo doi-trei filozofi care se străduiesc de ani mulți încoace să găsească bani pentru bursele elevilor. Cîțiva profesori care pregătesc, gratis, tineri pentru diverse meserii. Cîteva ONG-uri care găsesc – Dumnezeu știe cu ce eforturi – timp, bani și oameni care să-i ajute pe copiii nevoiași.

Școala românească ar mai putea vorbi tinerilor pe care îi are în grijă despre un regizor român. Un anumit regizor român. Excepțional, spun criticii de film de aici și din străinătate. Cu multe premii la care tînjesc regizori mai cunoscuți decît el. Adorat de cinefili. Este, deci, un om împlinit profesional. Care, probabil, la ora asta are nenumărate oferte de colaborare venite din străinătate.

Ei bine, acest regizor român și filmele lui ar putea deveni, foarte bine, de exemplu, un subiect de discuție la o oră de istorie recentă. Oricare film al lui despre viața de dinainte de '89 ilustrează, cu realism, umor, inteligență și talent artistic de anvergură, secvențe din rutina vieții comuniste. N-am nici o îndoială că întrebările tinerilor despre tinerețea părinților lor ar găsi cu mult mai multe și mai adevărate răspunsuri în creația acestui regizor, decît în știrile mondene despre dictator.

Un model bun de văzut, de cercetat, de luat la întrebări, de ascultat... Și de urmat.

Acest regizor și filmele lui ar mai putea deveni subiect de discuție în orele dedicate culturii generale. A celei cinematografice, de pildă. Tinerii pot vedea, pe DVD-urile care conțin filmele lui, și secvențe de pe platourile de filmare: un fel uimitor, profesionist, pasional de a crea.

Dar, mai ales, acest regizor ar putea deveni subiect de discuție al unei lecții despre patriotism. Despre cum te gîndești să pui la cale un festival de film, Les Films de Cannes à Bucarest, pentru concetățenii tăi. Despre cum acest regizor își folosește faima, influența, cunoștințele, relațiile obținute prin eforturi proprii și talent, ca să le facă cinefililor români o bucurie, un dar cu totul excepțional. Despre cum un creator român, confirmat în străinătate, se gîndește să educe generațiile viitoare de spectatori ai filmelor de artă.

Cristian Mungiu, căci despre el e vorba, evident, nu are nevoie de publicitate. Nici de recunoaștere. Nu-i folosește la nimic lupta cu birocrația înțepenită, nici cea cu indiferența statului, nici cea cu lacunele învățămîntului românesc. O face, pur și simplu. Cu decență, cu entuziasm, cu curaj nebun, fără zgomote stridente, fără fasoane.

Cred, deci, că regizorul Cristian Mungiu și filmele lui ar putea face parte din „materialele didactice" ale școlii românești. Un model bun de văzut, de cercetat, de luat la întrebări, de ascultat... Și de urmat.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

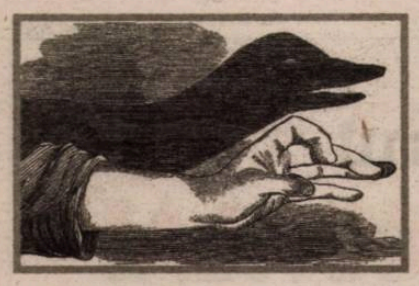

Iaromira POPOVICI

bazar

Mioara și Penthesileea

Pe 6 septembrie a.c., scriitoarea și eseista Mioara Cremene a împlinit 90 de ani. Născută pe 6 septembrie 1923, absolventă de psihologie și pedagogie la Universitatea București, și de actorie și regie la Academia de Teatru și Film, Mioara Cremene locuiește, din 1970, în Franța, unde a emigrat împreună cu soțul ei, Sergiu Huzum – operator celebru, inventatorul transtravului, decedat în 2004. A publicat atît în România, cît și în Franța, înainte și după 1989, în domenii foarte diferite. Dintre acestea: volumele de versuri *Adevărul și inima* (Editura pentru Literatură, 1966), *Poeme în exil / Poèmes en exil,* ediție bilingvă (Editura Gutenberg, 1994), *Șoapte și strigăte* (Editura Vinea, 2009); proză și eseuri: *Odioasa crimă din Carpatia* – roman (Editura Cartea Românească, 1995), *Dicționar inițiatic al ordinelor cavalerești,* edițiile 1 și 2 (Universal Dalsi, 1998, Polirom, 2003); teatru: *Penthesileea la Troia* – o farsă tragică în patru acte și un epilog (versiune originală după diferite mituri și texte), în colaborare cu Adrian Cremene (Cartea Românească, 1996).

Scriitoare interesantă, dar și personaj pitoresc, Mioara Cremene a avut o biografie destul de furtunoasă: și-a publicat primele poezii la 6 ani, în *Dimineața copiilor;* a lucrat ca jurnalistă la *Tribuna poporului, Fapta, Rampa, Contemporanul, Gazeta literară;* a căzut victimă, de cîteva ori, intrigilor și scandalurilor breslei și ale epocii, care confundau viața publică cu cea privată; după venirea lui Ceaușescu, Mioara și Sergiu au rămas în Franța. Mioara și-a găsit, pentru început, de lucru ca *speaker* pentru emisiuni ale televiziunii franceze în limba română, apoi la o editură și, în cele din urmă, ca lector la Biblioteca Națională din Paris.

De curînd, Mioara mi-a trimis piesa ei, *Penthesileea la Troia,* apărută în 1996; mi-a trimis-o s-o citesc, pentru că ar vrea să fie reprezentată la un teatru din București (a fost jucată la teatrul din Constanța, în 1996).

M-am apucat s-o citesc, mărturisesc, așteptîndu-mă la complet altceva: nu știu exact la ce, poate la o piesă clasică, conservatoare, dat fiind subiectul... Subiect inspirat din *Iliada,* unde Ahile o omoară pe regina amazoanelor, după care se îndrăgostește de chipul ei.

Piesa a fost o revelație și de aceea m-am hotărît să scriu despre ea (dar și ca omagiu nonagenarei Mioara): extrem de actuală și de modernă, chiar postmodernă... Feministă, de asemenea. Nu degeaba eroina e regina amazoanelor, Penthesileea. Doar că aceasta e surprinsă într-un moment de slăbiciune – cel în care se îndrăgostește, în pofida întregii ei... educații: „E greșeala mea că m-am născut în codrii caucazieni? Acolo unde tradiția le cere femeilor să-și învingă iubitul, înainte de a se supune sub greutatea lui?"

În piesă, relațiile dintre bărbați și femei sînt asemenea războaielor; iubirea nu e un compromis, ci o luptă care pe care... Cînd te îndrăgostești și dai dovadă de slăbiciune, singura soluție posibilă e să te lași pe mîna celui iubit, măcar temporar, întorcînd, de bună voie, raportul de forțe.

Amazoanele sînt singurele femei care acționează precum bărbații, într-o perfectă simetrie cu aceștia: (vă urmărim) „din aceleași pricini pentru care, altundeva, bărbații urmăresc femeile cele mai remarcabile. Pentru că ne plăceți, asta-i tot. Vrem să vă avem." Ele se comportă așa din răzbunare: a fost o vreme cînd femeile îi conduceau pe bărbați, după care aceștia le-au uzurpat puterea, ba chiar au început să le asuprească.

Finalul piesei e crud: Penthesileea, aflînd că e păcălită (păcăleală pusă la cale, evident, de Ulise, de care Ahile uitase, fiind îndrăgostit și el de ea), îl devorează, la propriu, pe Ahile... Noroc cu zeii, mereu pe aproape în piesele grecești antice, care îl reînvie pe Ahile.

Piesa îmbină doza necesară de ironie, cu cea de metafizică și de cruzime, într-un amestec incitant, pe care îl regăsim, desigur, în alt registru, în altă proporție, și în poeziile ei: „Au rămas numai zidurile / drepte, pustii. / Lucrurile intraseră în oameni / și oamenii în lucruri. / Cutii în cutii în cutii... („Baladă despre oameni și lucruri" în *Șoapte și strigăte,* Editura Vinea, 2008)

Selma IUSUF

legende urbane

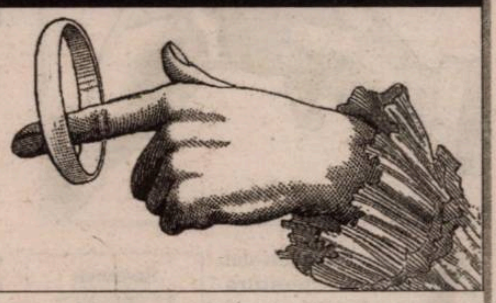

Prin ochii celorlalți

„Taică-tu a primit de pomană un covrig în piață" – îmi spune maică-mea agitată, jumate rîzînd, jumate nu. Citeam în ochii ei o așteptare înfrigurată a unei reacții din partea mea. Tata era de față și zîmbea. „Adică cum?" zic. „Păi", începe vijelios maică-mea, arzînd să spună mai multe cuvinte dintr-o suflare, „păi, îl lăsasem cum îl las eu de obicei la piață, într-un colț mai liniștit, să nu ne mai amestecăm amîndoi în toată aglomerația aia, și m-am dus să cumpăr repede ce aveam nevoie. Niște roșii, ardei, ce-mi mai trebuia la supă. Și cînd mă întorc, îl găsesc cu un covrig în mînă. Ei, ți s-a făcut foame – i-am zis – hai că am terminat. Nu, dragă", se întoarse iar spre mine maică-mea, „nu i se făcuse foame, nu-și cumpărase covrig, îl primise de pomană!" Și-a terminat triumfătoare partea de povestire și, într-un gest firesc, de predare a narațiunii – exersat pînă la perfecțiune în 40 de ani de căsnicie –, a făcut un semn către taică-miu să continue povestea.

Ăsta rîdea. „Cum adică?" mă întorc acum spre el. „Uite-așa", zice zîmbind. „Mă lăsase maică-ta lîngă cărucior pe piață [au și ei unul, din acelea în carouri roșii, cum au toți moșii], eu stăteam cu mîinile împreunate așa, în față (îmi arată), și mă uitam în jos și mă gîndeam la vocale." „La ceee?" zic. „La vocale, dragă, am de scris ceva." „Așa", zic, „bine, și?" „Și se apropie de mine o cucoană și-mi întinde un covrig. N-am vrut eu să-l iau, dar mi l-a îndesat în mînă și mi-a zis: «Ei, hai, ia-l și zi bogdaproste!»" „Și ai zis?" întreb prostește, în timp ce mă gîlgîie rîsul. „Normal", zice tata la fel de amuzat.

„Păi, cu ce era îmbrăcat, domnule?" m-am întors eu spre mama, cu prima întrebare care mi s-a ivit în cap. „Arăta a cerșetor, a om sărman?" „Cum să arate a cerșetor, dragă? Ce, îl îmbrac în zdrențe?" De aici, toată istoria noastră risca să intre într-o învălmășeală de replici de scenetă proastă de Revelion. „Nu", zic, „dar de ce să-ți dea covrig?" mă întorc eu iarăși către taică-miu. „M-or fi văzut așa moș [da, a îmbătrînit, are părul argintiu], amărît, cu ochii în pămînt, cu cărucior ăsta gol lîngă mine, i s-o fi făcut milă", spune taică-miu, încercînd o explicație. „Păi, bine, și tu de ce îl lași ca pe un obiect la marginea pieței?" mă înfurii eu pe maică-mea. Obiectul înțelept începe să rîdă și mai tare. În mine se învălmășea o milă teribilă. Am dat bani și covrigi multor sărmani, iar în capul meu nu încăpea ideea că unul dintre ai mei putea fi văzut așa de altcineva.

Mi-am amintit apoi ușoara iritare care m-a cuprins acum ceva timp, cînd o doamnă, la supermarket, m-a confundat cu una dintre vînzătoare. Femeia în vîrstă mă rugase să-i spun ce preț are un anume fel de brînză din frigiderele alea mari de la lactate. I-am zis, plină de amabilitate. Apoi, m-a întrebat dacă avem lapte Napolact. „Habar n-am", zic, nedumerită încă. „Păi, voi știți ce vindeți?!" s-a oțărît baba la mine. „Mamaie, io nu lucrez aici", mi-a venit să-i zic, rănită în nici eu nu știu ce, pentru că a vinde în magazin e o slujbă onorabilă, la fel ca oricare alta. Numai că, luat repede, nu-ți pică bine. Status-ul social pe care ți l-ai croșetat în cap se clatină și reacționezi cînd percepția publică pare a nu-i fi pe măsură. Ești prins pe picior greșit, precum nuntașul ferchezuit care e luat drept chelner.

Și exemplele inverse sînt drăguțe. Zilele trecute au venit la Radio niște oameni, să promoveze o acțiune care comemorează o sută de ani de la Primul Război Mondial. Vreo șase figuranți, erau îmbrăcați în uniforme de soldat de la 1914. Erau conduși de un caporal rotund, cu mustață *à la* Franz Josef. Mi-au dat ceremonios, bătînd din călcîie, plicul cu invitația la eveniment. Doamna care face curat a fost atît de impresionată de bieții soldați că mi-a șoptit la ureche: „Auzi, mamă, hai să le dăm niște apă." Pentru ea, figuranții noștri erau bravi soldați adevărați. Ăia și-au bombat piepturile și au intrat în joc. Arătau, deodată, trecuți prin gloanțe și curajoase fapte ostășești. Căci, prin ochii celorlalți, mai trăim o dată.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

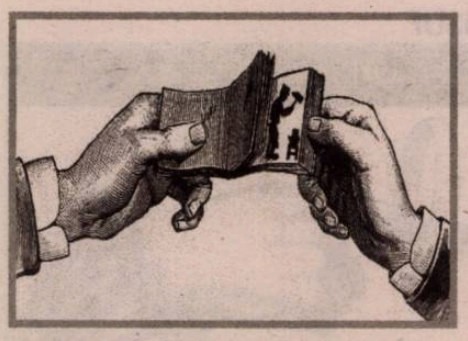

Marius CHIVU

feedbook

Big in Sweden

pentru Dawit Isaak

Afirmam, acum doi ani, că literatura română o duce mai bine în Suedia decît în multe alte limbi de circulaţie internaţională şi vreau să mă corectez: literatura română o duce *cel mai bine* în Suedia. În vară, conducerea Tîrgului de carte Bok & Bibliotek de la Göteborg (26-29 septembrie), cel mai mare tîrg de carte din Scandinavia, a transmis un comunicat de presă prin care motiva faptul că, anul acesta, România este ţara invitată de onoare, „datorită numărului record de traduceri în limba suedeză: 11 titluri aparţinînd unor genuri diferite." În ultimul an, datorită eforturilor constante ale echipei conduse de Dan Shafran, vizionarul şi dedicatul director al ICR Stockholm, traducător el însuşi, aproape lunar, o carte românească a apărut în versiune suedeză. Asta în timp ce Andrei Marga făcea publice liste cu scriitori *non grata* şi depunea mari eforturi să distrugă tot ce se crease pînă atunci, punînd în pericol însăşi participarea României la tîrg. Intervenţiile de atunci din presă ale lui Dan Shafran au fost nişte strigăte de disperare, şi debarcarea lui Andrei Marga, în al doisprezecelea ceas, a ajutat cultura română, printre altele, să-şi onoreze statutul special cîştigat în ultimii ani în ţara Premiului Nobel. Iar faptul că noul preşedinte al ICR, Lilian Zamfiroiu, i-a sprijinit pe oameni să-şi dezvolte şi să-şi ducă la capăt proiectele începute sub directoratul lui Horia-Roman Patapievici este un semn bun că putem depăşi complexul zidului părăsit/dărîmat.

Acum doi ani, scriam despre apariţia monumentalei – la propriu şi la figurat – antologii de poezie *Om jag inte får tala med någon nu* (în traducere: *Dacă nu am cu cine vorbi acum,* Tranan, 2011), care cuprindea, în coordonarea aceluiaşi Dan Shafran, poezia a 27 de autori români (antologie numită de *Svenska Dagbladet* „o carte magistrală"), scriitori participanţi, de-a lungul anilor, la Salonul de poezie de la ICR Stockholm şi la Atelierul de traducere româno-suedez, workshop început şi ţinut în 2008 în România, iar de atunci încoace la Stockholm. Cu acel prilej, făceam şi un bilanţ al noilor traduceri, enumerînd cărţi de Mircea Cărtărescu (suedeza fiind prima dintre cele patru limbi străine în care trilogia *Orbitor* a fost tradusă integral), Nina Cassian, Paul Celan, Andrei Codrescu, Norman Manea, Herta Müller, Ioana Pârvulescu, plus eseul meu de introducere în literatură română, apărut în volumul colectiv de eseuri literare *Det sköna med skönlitteraturen 2,* editat de Academia Suedeză. Ce s-a mai întîmplat între timp?

Între timp, traducerile în suedeză au luat amploare şi, în ultimul an, au mai apărut: prima antologie de proză scurtă românească – *Skräpliv* (în traducere: *Viaţă de aruncat,* trad. Jeana Jarlsbo & Anna Hedman; prefaţă de Henrik Nilsson; selecţie de Eva Leonte & Ingemar Nilsson, 2244), conţinînd povestiri de: Gabriela Adameşteanu, Adriana Bittel, Daniela Crăsnaru, Augustin Cupşa, Adela Greceanu, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Veronica Niculescu, Răzvan Petrescu, Bogdan O. Popescu şi Lucian Dan Teodorovici; romanele *Travesti* de Mircea Cărtărescu (trad. Inger Johansson, Bonniers), *Cartea şoaptelor* de Varujan Vosganian (trad. Inger Johansson, 2244), *Vizuina* de Norman Manea (trad. Peter Handberg & Dan Shafran, 2244) şi *Jacob se hotărăşte să iubească* de Cătălin Dorian Florescu (trad. din germană Ulrika Junker Miranda, 2244); volumele de poezie *Floarea de menghină de* Svetlana Cârstean (trad. Athena Farrokhzad, Ramús), *Cerul din burtă* de Ioana Nicolaie (trad. Inger Johansson, 10TAL Bok), *Pe spatele peştişorului de aur* de Gabriela Melinescu (trad. Inger Johansson, Ellerströms), *Austerloo* de Daniela Crăsnaru (selecţie şi trad. Dan Shafran, Ellerströms) şi *Erată la paradis* de Marin Sorescu (selecţie şi trad. Dan Shafran, Ellerströms), plus *Tratat de descompunere* de Emil Cioran (trad. din franceză Nikanor Teratologen, H:ströms). Două edituri se evidenţiază în acest demers: 2244, mica şi eleganta editură a grupului Bonniers, dedicată literaturii ţărilor din jurul Mării Negre (numele „2244" semnifică adîncimea maximă a mării), şi Ellerströms, al cărei editor, Jonas Ellerström, este un mare şi vechi admirator şi susţinător al literaturii române.

Acoperirea mediatică de care s-a bucurat România la acest tîrg (cu sloganul *„Rumänien har ordet!"* – „România are cuvîntul") a fost, după constatările suedezilor înşişi, de departe cea mai largă şi vizibilă din ultimii ani. Practic, toate revistele, ziarele şi suplimentele suedeze, locale sau naţionale, au publicat, în zilele tîrgului, cîte un articol, reportaj, interviu, recenzie de carte, eseu despre literatura şi cultura română. În orice publicaţie dădeai de fotografii şi interviuri, în primul rînd, cu Norman Manea şi Mircea Cărtărescu (cel care a şi inaugurat, de altfel, ediţia tîrgului, printr-un *speech* despre literatură, asta după ce faimoasa coregrafă Virpi Pahkinen a transpus în dans scena păianjenului din *Travesti),* sau cu Dan Shafran, ori cu peisaje sau imagini urbane din ţară. Nouă dintre autorii cărţilor traduse anul acesta au participat la tîrg, dintr-un total de 16: Gabriela Adameşteanu, Mircea Cărtărescu, Svetlana Cârstean, Daniela Crăsnaru, Dinu Flămând, Cătălin Dorian Florescu, Dana Grigorcea, Florina Ilis, Dan Lungu, Norman Manea, Felicia Mihali, Ioana Nicolaie, Ioan Es. Pop, Romulus Rusan, Varujan Vosganian şi cu mine, prezent ca prim bursier al Tîrgului de carte Bok & Bibliotek şi invitat al Universităţii din Göteborg la Centrul de Seminarii şi întîlniri creative din Jonsered, unde am beneficiat de o rezidenţă creativă de o lună.

Evenimentele au fost atît de multe şi de răspîndite în complexul Svenska Massan, încît ţi-era imposibil să le acoperi pe toate. Temele de discuţie au fost variate: scrisul şi limba, exilul şi emigraţia (mai ales problema romilor, care, într-un fel sau altul, a iscat şi în Suedia scandaluri de presă), istoria şi politica, minorităţi şi aspecte naţionale, memorie şi introspecţie, prezent şi trecut, traducerea şi scriitura feminină, predarea limbii române în universităţile suedeze ş.a. Pentru că cifrele spun totul, iată cîteva: 25 de seminarii pe scenele internaţionale (unde scriitorii români au avut ca interlocutori scriitori străini precum: Agneta Pleijel, Sofi Oksanen, Sándor Kányádi, Aase Berg, Jens Liljestrand, Ola Larsmo, Alfonso Cruz, Pavel Zajíček, Sara Danius, Yvonne Ihmels, Ana Luisa Amaral, Angelika Reitzer, Elisabeth Hjorth, Bengt Berg, Henrik Arnstad ş.a.), 35 de dezbateri la standul României şi al editurilor suedeze, zece lecturi publice de poezie (în săli şi la standuri din tîrg, dar şi în cluburi din oraş) şi cam tot atîtea expoziţii şi ateliere (BD, ilustraţie de carte şi cărţi pentru copii, tipărite de editura Pionier Press – invitaţi: Alexandru Ciubotariu, Arina Stoenescu şi Cristiana Radu, cu Irina Dobrescu de la Clubul Ilustratorilor; dar şi fotografie sau documente prezente în expoziţia *Memoria ca formă de justiţie,* care a marcat 20 de ani de la crearea primului Memorial al Victimelor Comunismului din lume). Dintre toţi scriitorii, Mircea Cărtărescu – ale cărui cărţi în suedeză acopereau un raft întreg la standul editurii Bonniers – a fost de departe cel mai solicitat, participînd, în trei zile de tîrg, la nu mai puţin de 12 evenimente.

La inaugurarea oficială a tîrgului, Androulla Vassiliou, Comisarul european pentru Educaţie, Cultură, Multilingvism şi Tineret, a anunţat cei 12 prozatori în curs de afirmare, distinşi cu Premiul European pentru Literatură, printre care s-a numărat şi Ioana Pârvulescu, autoarea romanului *Viaţa începe vineri,* tradus în suedeză de Jeana Jarlsbo şi apărut în 2011 la aceeaşi editură 2244. Ceremonia de decernare se va desfăşura la Bruxelles pe 26 noiembrie. (Cu acelaşi premiu a fost distins, acum trei ani, Răzvan Rădulescu.)

La Göteborg, România a avut cuvîntul şi a spus multe. Un tîrg cu o participare relativ mică de invitaţi, dar cu un număr foarte mare de evenimente, pe care literatura română le merita, mai ales datorită strădaniilor acestui ICR Stockholm, poate cel mai bun din cîte există.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● Giovanni Papini, *Povestiri stranii,* traducere din limba italiană de Mihai Banciu, Colecţia „Raftul Denisei", Editura Humanitas Fiction, 2013.

Aceste 22 de povestiri au fost scrise de Papini în tinereţe, dar şi le-a antologat ca „stranii" abia după vreo patru decenii, în 1954, cînd era un septuagenar orb şi paralizat, aflat la numai doi paşi de moarte. Se pare că textele cu pricina îi rămăseseră dragi, deşi autorul trecuse între timp prin varii schimbări şi răzgîndiri. Ba chiar foarte dragi, de vreme ce Papini a ţinut să-şi prezinte singur antologia, printr-o notă a autorului şi trei prefeţe (adresate poeţilor, filozofilor, respectiv eruditţilor), pentru ca „straniul" povestirilor sale să fie, înainte de orice, straniu de limpede. În esenţă – zice Papini –, fantasticul de aici nu e unul exterior, al lumilor şi peripeţiilor bizare, ci unul intern, al reacţiilor omeneşti neobişnuite, în faţa unor lucruri obişnuite.

Dacă stăm să ne gîndim, şi comportamentul nebunilor ar putea fi descris în exact aceiaşi termeni. La Papini însă – iar asta e nu doar straniu, ci şi spectaculos –, personajele sînt cel mai adesea de o coerenţă fără scamă. Ele sînt produsul unei fantezii perfect *raţionale,* iar ceea ce trăiesc ele ascultă de o logică împinsă pînă la extravaganţă.

În fond, *Povestirile stranii* urmăresc pînă în pînzele albe (adică pînă la absurd, paradox sau poezie) consecinţele posibile (adică logice) ale unei anume situaţii. De exemplu, în „Propriul său prizonier" – un text pe care merită să-l citiţi chiar şi-n picioare, sprijinit de raftul librăriei –, un soi de timid căruia îi plac lucrurile făcute fără ştirea celorlalţi, ajunge la patru-cinci crime anuale, de dragul anonimatului, după care, fiindcă e un om onest, se pedepseşte singur, închizîndu-se pentru 30 de ani, dar tot neştiut de nimeni, într-un turn părăsit.

Mai mult logice decît verosimile, prozele lui Papini au totuşi un miez atît de viu, încît – vorba personajului de mai devreme – pot fi „citite cu folos de cei cărora nu le repugnă studierea sufletului omenesc".

PUBLICITATE

librăriile adevărul

A VENIT ŞCOALA!

CU JUCĂRIILE NOASTRE, ŞI ÎNVĂŢATUL POATE FI DISTRACTIV!

Jenod eitech WALACHIA KOSMOS DJECO

● Bucureşti: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Braşov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. Împăratul Traian nr.9, tel: 0751.046.849
● Focşani: Bd. Independenţei nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galaţi: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iaşi: Str. Ştefan cel Mare şi Sfânt nr.4, tel: 0730.190864 ● Timişoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

O oaie sexy şi filme de animaţie pe alese

– interviu cu Laurenţiu BRĂTAN şi Vlad ILICEVICI –

Peste cîteva zile începe ediţia a opta a Anim'est-ului, care se va desfăşura în perioada 4-13 octombrie la Bucureşti. Programul complet îl găsiţi pe site-ul festivalului: www.animest.ro. Am vorbit cu preşedintele Este'n'est, Laurenţiu Brătan, şi cu directorul executiv, Vlad Ilicevici, despre provocările şi surprizele de care o să aibă parte iubitorii de filme de animaţie.

Pare din ce în ce mai greu să reuşeşti să găseşti bani pe piaţa culturală pentru evenimente care şi-au creat deja un public şi vin pe un capital de simpatie şi de aşteptare. Cum a fost pentru voi anul ăsta?

Vlad Ilicevici: Anul acesta a fost mai greu ca oricînd să strîngem un buget minim. Cu două luni înainte de festival, aveam aproximativ 50% din acest buget minim. Între timp, am reuşit să obţinem finanţări nesperate de la CNC şi Ministerul Culturii, şi am acoperit, în parte, această gaură.

Sîntem însă, ca de obicei, nevoiţi să ne plătim colaboratorii şi o parte din furnizori cam la jumătate din cît ar fi normal. Şi asta e din ce în ce mai greu, întrucît funcţionăm în mare măsură în baza unui capital de entuziasm al acestor oameni. Care nu poate, în mod evident, să ţină la nesfîrşit.

Ce le-aţi pregătit amatorilor de filme de animaţie? Cu ce o să-i surprindeţi?

Laurenţiu Brătan: Ca în fiecare an, prezentăm cele mai bune filme recente din animaţia mondială. Multe dintre ele au obţinut premii la cele mai importante festivaluri de animaţie din lume. Printre scurtmetrajele remarcabile de la această ediţie aş aminti *Cartea morţilor* de Alain Escalle sau *Dansul morţii* de Boris Labbé – ambele incluse în secţiunea „Competiţie scurtmetraj".

Apoi, avem lungmetraje de excepţie, cum ar fi *Congresul* lui Ari Folman, cel care, acum cîţiva ani, semna un film de o frumuseţe şi o tristeţe copleşitoare – *Vals cu Bashir*. Sînt convins că publicul îşi aduce aminte de acel film (unul din cele mai bune filme realizate în cinematografia mondială a ultimilor 20 de ani!) şi va veni să-l vadă.

Cum arată selecţia la această ediţie? V-aţi pregătit şi pentru publicul larg, şi pentru cunoscători?

L.B.: Filmele trimise la preselecţie au fost foarte multe şi foarte bune, iar ele sînt pentru toate gusturile. În afară de competiţii, am ales să prezentăm filme care să atragă şi publicul larg *(Stă să plouă cu chiftele 2, Frankenweenie* sau *Sînt un mic ticălos 2)*, dar şi filme de cinefil, cum sînt cele foarte rafinate ale lui Michel Ocelot – unul dintre cei mai mari animatori francezi, căruia îi dedicăm o retrospectivă. Michel Ocelot va veni, de altfel, la Anim'est, va fi prezent la cîteva proiecţii şi va ţine un *masterclass*.

De fiecare dată aţi avut, ca piese de rezistenţă, nişte workshop-uri ţinute de nume cu greutate din filmul de animaţie. Pe cine aţi invitat anul acesta?

V.I.: Anul acesta avem un workshop de *pixilation* (animaţie cu personaje fotografiate) al fraţilor elveţieni Samuel şi Frédéric Guillaume, autorii lungmetrajului animat *Max & Co*. În plus, vom avea şi un Best of Animation Worksheep – un atelier special, pentru care am ales 9 participanţi dintre cei 36 de absolvenţi ai celor trei ediţii de pînă acum de Animation Worksheep. Ei vor lucra timp de cinci zile cu cei trei traineri Worksheep (Dan Panaitescu, Sergiu Negulici şi Dragoş Ştefan), la un mic film animat.

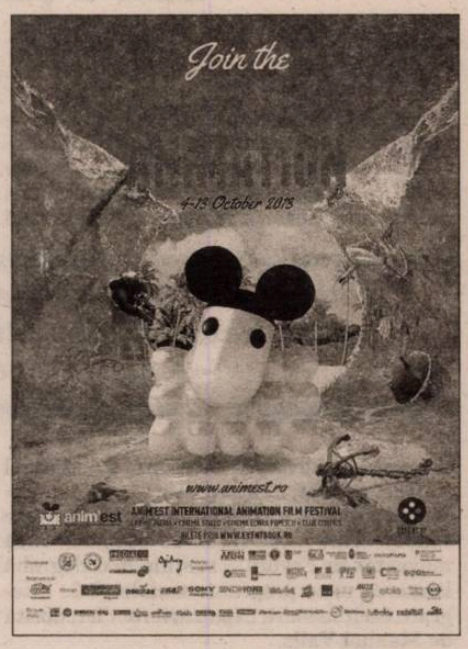

Sperăm ca în foarte scurt timp, Animation Worksheep să devină un atelier permanent de animaţie.

> *„Animatorii români găsesc în acest festival o platformă în care-şi pot arăta filmele într-un cadru organizat."*

Apoi, avem şi un workshop pentru copii. Mini Worksheep-ul se va adresa copiilor cu vîrste între 8 şi 12 ani, care vor modela şi anima personaje din plastilină, alături de prietenul nostru animator şi art director, Vasi Alboiu.

Simţiţi că s-a schimbat ceva în zona de filme româneşti de animaţie? Festivalul a ajutat?

V.I.: Platforma noastră educaţională, Animation Worksheep, face paşi importanţi pentru a deveni o adevărată şcoală de film de animaţie. De anul acesta, am iniţiat, în cadrul ei, şi Project Worksheep, o sesiune de prezentare de proiecte de film animat, ai cărei evaluatori vor fi animatorul german Andreas Hykade, animatorii români Dan Panaitescu şi Sergiu Negulici, şi producătorul belgian Jean-Luc Slock. Cîştigătorul va fi premiat cu 500 de dolari şi va primi sprijin de la echipa Este'n'est, pentru dezvoltarea şi finanţarea proiectului.

În 2007, cînd am organizat prima dată Competiţia românească, abia dacă am primit cîteva filmuleţe cu care să încropim o secţiune. În ultimii doi-trei ani, primim destule, astfel încît să putem face şi o preselecţie. Noi credem că spiritul de competiţie pe care-l insuflă festivalul Anim'est a contribuit la creşterea cantitativă şi calitativă a filmelor româneşti de animaţie. Animatorii români găsesc în acest festival o platformă în care-şi pot arăta filmele într-un cadru organizat, pot intra în contact cu colegii lor români şi pot cunoaşte foarte mulţi animatori europeni şi chiar din afara Europei. Aceste contacte şi schimburi sînt foarte importante în cariera oricui.

Ce nu trebuie ratat la ediţia de acum?

L.B.: Competiţia studenţească e, ca în fiecare an, plină de filme surprinzătoare, inovatoare, originale. E de neratat!

Apoi, rareori ai ocazia să vezi o retrospectivă a studiourilor britanice Aardman, atît de bogată ca cea pe care o prezentăm anul acest la Anim'est.

Nu rataţi nici retrospectiva dedicată unuia din cele mai mari nume din animaţia mondială, Michel Ocelot, şi nici cea dedicată unuia din cei mai originali animatori germani – Andreas Hykade.

Anul acesta avem şi doi invitaţi americani de marcă: Ron Diamond, membru al Academiei Americane de Film, care va ţine un *masterclass* cu titlul „The Steps to Winning an Academy Award"; respectiv Alex Woo, de la studiourile Pixar, care va ţine un alt *masterclass* – „Povestea e totul".

Elveţia e ţara invitată la ediţia din acest an, iar secţiunea dedicată animaţiei elveţiene e structurată pe trei programe: lungmetraj, o ilustrare a istoriei animaţiei elveţiene, respectiv o ilustrare a animaţiei elveţiene de azi.

Noaptea de animaţii kitsch va avea a doua ediţie anul acesta (sîmbătă, 5 octombrie) şi se va numi „The Night of the Trash Bin Treasures". Ea a umplut pînă la refuz sala Cinematografului Patria anul trecut şi sînt convins că şi anul acesta se va întîmpla la fel. E curatoriată tot de olandezul Michael Helmerhorst.

Şi, evident, una din vedetele incontestabile ale festivalului, Creepy Animation Night, a ajuns la ediţia a cincea şi va avea loc vineri, 11 octombrie, la Cinema Patria.

Pentru copii aveţi surprize?

L.B.: Da – trei calupuri de scurtmetraje grupate sub denumirea Minimest şi un calup cu scurtmetrajele foarte frumoase ale aceluiaşi Andreas Hykade.

Am selecţionat şi lungmetraje pentru copii: un film francez foarte sensibil – *Jean, băiatul de pe Lună*, sau unul german foarte comic – *Corbul poznaş*.

Juriul secţiunii, format din trei membri (copii, evident), vor alege cel mai bun film pentru a-l premia, dintre scurtmetrajele grupate în Minimest.

Cum se simte mascota (oaia) voastră?

V.I.: Se simte sexy, rock'n'roll şi pregătită pentru şi mai multă muncă!

a consemnat Ana Maria SANDU

craii de burta veche

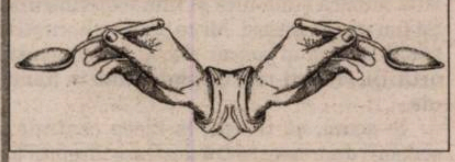

Calamari umpluţi ca la Mama Pasquella

După o urmărire cu împuşcături pe şoseaua Major Deegan din Bronx, detectivul Harry Golding – protagonistul romanului *The Wabash Factor* (1986), scris de Howard Fast sub pseudonimul E.V. Cunningham – şi partenerul său, locotenentul de origine siciliană Finelli, îşi duc soţiile, pe irlandeza Fran şi pe toscana Paula, la restaurantul Mama Pasquella din New York. „Pastele..." – încearcă Finelli să le liniştească pe doamne, între două focuri de armă – „ceea ce găsiţi în majoritatea restaurantelor italiene nu sînt paste. Sînt o porcărie! E *junk food* italian. O să mîncaţi nişte *cozze alla marinara* cum n-aţi mai văzut vreodată, *fettuccine alla romana*, paste adevărate, care o să vă lase gura apă şi *calamari ripieni* – vă plac calamarii, nu?"

Preîncălziţi cuptorul la 170 de grade Celsius. Spălaţi cu apă rece, acidulată, cu lămîie, 12 calamari micuţi, de cam 100 gr fiecare. Tăiaţi tentaculele sub linia ochilor şi puneţi-le deoparte. Curăţaţi tuburile calamarilor. Tocaţi tentaculele, o ceapă mare şi doi căţei de usturoi. Decojiţi, scoateţi sîmburii şi tăiaţi în cubuleţe 2 roşii. Muiaţi un sfert de baghetă uscată în lapte şi stoarceţi apoi miezul în pumn. Sotaţi 2 minute la foc iute ceapa şi tentaculele tocate, în 2 linguri de ulei de măsline. Adăugaţi usturoiul şi roşiile. Potriviţi de sare şi piper. Micşoraţi focul şi lăsai să fiarbă descoperit 10 minute. Adăugaţi miezul de pîine şi o jumătate de legătură de pătrunjel tocat. Luaţi vasul de pe foc şi legaţi sosul cu un gălbenuş de ou; amestecaţi bine. Umpleţi calamarii cu această compoziţie şi închideţi fiecare tub cu două scobitori din lemn. Aranjaţi calamarii într-o tavă de copt. Turnaţi deasupra un sos scăzut, dintr-o ceapă şi un căţel de usturoi tocate, rumenite în ulei de măsline, o frunză de dafin, o lingură de făină şi 2 pahare de vin alb sec. Puneţi tava o oră la cuptor.

Amicul Dejun

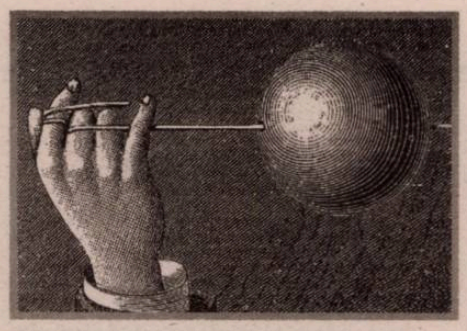

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lecţiile de democraţie ale Franţei

Polemica din Franţa pe tema integrării romilor capătă accente tot mai grave după ce, în urmă cu o săptămînă, ministrul Internelor a declarat că romii nu vor să se integreze. Guvernul socialist aflat la putere capătă, prin vocea lui Manuel Valls, accente tot mai conservatoare. Nu este prima dată cînd Valls face asemenea afirmaţii. De altfel, prin această atitudine se înscrie în aceeaşi linie cu cei care l-au precedat în această funcţie (Claude Guéant, Brice Hortefeux). De această dată, însă, a fost interpelat chiar de o colegă de guvern: Cécile Duflot (ministrul Locuinţei) îl acuză că, prin afirmaţiile sale, pune în pericol pactul republican; şi că, prin acest tip de discurs, se apropie tot mai mult de extrema dreaptă a lui Le Pen. La nivel politic, însă, Valls pare să aibă susţinere puternică. Asigurată, printre altele, de numeroşi primari şi prefecţi socialişti din zonele în care există comunităţi de romi. Un singur lucru e cert: Franţa, care pe vremuri dădea lecţii de democraţie, expediază problema sensibilă a integrării romilor, invocînd cetăţenia: sînt cetăţeni români, să-i integreze România. Facil şi convenabil – dar incompatibil cu principiile şi contextul Uniunii Europene.

În Franţa trăiesc în jur de 17.000 de romi, în 400 de tabere amenajate ilegal – susţin autorităţile. Cei mai mulţi provin din Bulgaria şi din România şi trăiesc în Franţa de cinci ani. Un sondaj recent arată cum sînt percepuţi romii de populaţia stabilă din Franţa. Potrivit sondajului, 93% dintre persoanele chestionate cred că romii se integrează cu dificultate în societatea franceză. Cum ar veni, sondajul confirmă o afirmaţie politică. Însă constatarea depăşeşte clivajele politice, căci opinia legată de integrarea deficitară a romilor e împărtăşită de 98% dintre simpatizanţii dreptei şi de 84% dintre votanţii de stînga – se arată într-o analiză din *Le Parisien*. Ceea ce se doreşte a fi o formă de sprijin în favoarea atitudinii lui Manuel Valls e, de fapt, o interpretare (poate intenţionat) eronată a datelor brute furnizate de sondaj. Căci electoratul de stînga – încă majoritar în Franţa – susţine mai degrabă lansarea unor programe sociale şi de integrare decît măsura expulzării romilor, dorită de Manuel Valls.

Motivul este teama de o eventuală invazie a romilor în Hexagon. Pretextul e că cele două state nu sînt încă pregătite.

La nivel politic, în Franţa se conturează tot mai clar poziţia cu privire la refuzarea intrării României şi Bulgariei în spaţiul Schengen. Motivul este teama de o eventuală invazie a romilor în Hexagon. Pretextul e că cele două state nu sînt încă pregătite, din punct de vedere tehnic, să menţină siguranţa graniţelor Uniunii Europene. Mai mult ca sigur, România şi Bulgaria nu vor intra în zona Schengen din ianuarie 2014 – decizia care se va adopta fiind aceeaşi ca data trecută cînd s-a pus problema: nu se va lua nici o decizie. De fapt, e o falsă dezbatere – după cum se afirmă într-un articol din *Libération:* deschiderea totală a frontierelor după o eventuală intrare în Schengen a celor două state nu va produce un aflux de imigranţi romi în Franţa. Acest aflux s-a produs deja – graniţele sînt deschise din 2007. Cetăţenii români (de orice etnie ar fi) sînt liberi să circule peste tot, inclusiv în Franţa. La fel de liberi ca cetăţenii spanioli, olandezi ori luxemburghezi. Desigur, cu condiţia să nu rămînă în aceeaşi ţară mai mult de trei luni fără să-şi găsească un job remunerat. Problema integrării începe şi se termină cu locul de muncă.

Un studiu publicat la începutul acestui an de Centrul Român pentru Politici Europene (www.crpe.org) analizează în profunzime mobilurile cetăţenilor români de etnie romă din Franţa. Studiul are la bază 500 de interviuri realizate *sur place*, în rîndul celor mai mari comunităţi de romi din Hexagon (Paris, Marseille, Montpellier, Aix-en-Provence, Toulon). Trei concluzii se desprind din acest studiu – ele ar trebui să se constituie în premise pentru politicile de integrare a romilor în Franţa, dar şi în România: 1) romii merg în Franţa din raţiuni strict economice: cîştigă jumătate din salariul minim pe economie de acolo, dar de opt ori mai mult decît ar cîştiga în România; 2) romii vor

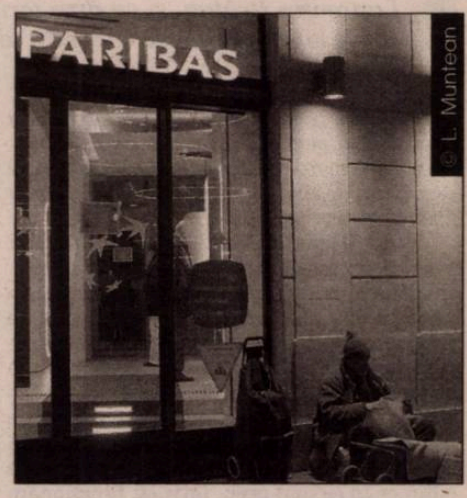

să muncească şi caută să-şi formalizeze relaţiile cu angajatorii, dar sînt discriminaţi; 3) romii nu sînt imigranţi în Franţa şi doar solicitarea permisului de sejur nu poate justifica folosirea termenului de emigraţie: majoritatea romilor trimit regulat bani acasă – adică în România – şi se întorc, periodic, în ţara de origine. Nu se integrează? Dincolo de repatrierile „voluntare", ce alte măsuri a întreprins statul francez pentru a facilita integrarea acestor cetăţeni europeni în Franţa? Oricum, politicile de integrare ar trebui să pornească de la premisa... integrării. Şi tocmai asta scapă din vedere guvernul de la Paris.

„Nu sînt de acord"

– răspuns scrisorii deschise trimise de domnul Lucian Mîndruţă creatorilor de artă urîtă –

Am mai întîlnit confuzia pe care o identific la dumneavoastră în raport cu arta contemporană şi aş dori să încep această scrisoare deschisă prin a o corecta. Artele vizuale nu trebuie confundate cu *entertainment*-ul, prin prisma faptului că sînt vizuale. În cazul lor, trebuie acceptată posibilitatea de a face un efort de înţelegere (dacă se doreşte acest efort; altfel, nu ştiu pe nimeni care să fi fost băgat cu forţa într-un muzeu de artă contemporană) şi de a fi pus pe gînduri sau poate chiar întristat. Cînd există o folosire *entertaining* a unui mediu, am observat că unii ridică pretenţia ca mediul respectiv să fie exclusiv dedicat *entertainment*-ului. Să luăm drept exemplu un domeniu care nu are această dublă utilizare: filozofia. Cu siguranţă, cititorul ei trebuie să se străduiască un pic să o înţeleagă. Dacă citiţi Kierkegaard şi chiar înţelegeţi, s-ar putea să plîngeţi toată seara. Deci, se poate spune că filozofia prezintă riscul de a nu fi înţeleasă, de a angoasa sau chiar deprima. Nu este nicidecum *entertaining*. Similar artelor, filozofia nu are o utilitate materială şi nu se naşte din dorinţa de a realiza profit de pe urma ei. Cu toate acestea, nimeni nu spune cu atîta uşurinţă că e o porcărie, pentru că nu a înţeles-o sau pentru că nu îi place. Sau poate spune, dar în sufrageria propriei case, nu în public şi cu atît mai puţin în paginile unei publicaţii de cultură.

Cu siguranţă există, ca în orice domeniu, şi artişti slabi; dar fiecare pădure are uscăturile ei. Am convingerea că sînteţi conştient de lipsa de calitate a producţiilor multor oameni care activează în breasla dumneavoastră. Dar sînt ei un motiv pentru a lua în derîdere întreaga comunitate a jurnaliştilor?

Spuneţi că arta plictiseşte publicul. Eu vă întreb: oare duce lipsă publicul din ziua de azi de *easy entertainment?* Nu e ca şi cînd există un singur cinematograf în care rulează comedii romantice şi filme de acţiune, iar restul cinematografelor sînt cinemateci unde bieţii oameni sînt plictisiţi şi hăituiţi de angoasa(n)ţi precum Bergman şi Jodorowsky. Nu e ca şi cînd televiziunile difuzează toată ziua muzică simfonică şi film experimental. Să fim un pic serioşi. Mi se pare o alternativă sănătoasă să ai măcar cîteva locuri pentru artă. Şi, credeţi-mă, nu sînt multe în România.

Şi-acum, să trecem la ideea centrală a scrisorii dumneavoastră deschise: dreptul artistului de a primi finanţare de la stat, „adică de la oameni care muncesc cu un rost". Spuneţi să nu există o „nevoie socială de a susţine o clasă de încrezuţi şi obosiţi, striviţi de sistem", atîta timp cît încă nu s-a găsit un tratament pentru cancer. Logica pe care o folosiţi pentru a alătura două probleme care nu au absolut nici o legătură una cu alta mă lasă perplexă. Dar intru în jocul acesta absurd pentru a vă întreba ce s-ar întîmpla dacă finanţarea pentru cercetare în medicină s-ar face strict de către entităţi private. Atunci, vor fi susţinute numai acele direcţii care au o aplicabilitate pentru acea entitate, în timp ce alte studii importante pentru societate nu se mai realizează. În acest sens, puteţi să citiţi despre corporatizarea universităţilor, spre exemplu.

Nu sînt de acord cu această idee, nu pentru că, în calitate de artist, nu am din ce trăi. Ci pentru simplul motiv că, dacă arta depinde strict de finanţarea privată şi interesele ei, s-ar putea să arate ca rubrica de publicitate care ne întrerupe filmul de la televizor. S-ar putea ca finanţatorul privat să nu mai tolereze arta subversivă sau arta experimentală (deci cea care, poate, e mai greu de priceput), din motiv că poate CEO-ul vrea floricele pe cîmpii (a nu se înţelege aici că toţi oamenii de afaceri sînt nişte inculţi). Pe scurt, interesul privat e prea capricios şi limitat pentru a asigura toate direcţiile de dezvoltare ale artei contemporane. Nu vă închipuiţi, domnule Mîndruţă, că noi ne lăfăim în fonduri de stat şi stăm cu burta la soare între două sesiuni de finanţare sau burse acordate de către stat. Vă rog, interesaţi-vă cum stă treaba cu banii alocaţi artei contemporane. Vă asigur că este extrem de slab finanţată.

Însă motivul pentru care m-am hotărît să vă răspund este tonul extrem de nepotrivit cu care aţi compus scrisoarea dumneavoastră către artişti, în bloc. Un ton jignitor, cu accente de ură, în timp ce practicaţi cu mare suplеţe sportul vorbitului în necunoştinţă de cauză. Portretul artistului care se conturează din textul dumneavoastră (care, sincer, nu ştiu cum s-a strecurat prin filtrul editorial al *Dilemei vechi)* este cam aşa: artistul este leneş, inutil şi infantil (un fel de parazit al societăţii), avînd în vedere că amestecă în mod aleatoriu materiale şi le numeşte artă; este un impostor care se prezintă ca geniu neînţeles, în timp ce lucrările lui nu valorează nimic. De unde abrupta concluzie: dacă nu eşti un artist pe înţelesul tuturor, nu valorezi nimic. Permiteţi-mi să vă readuc în memorie un exemplu clasic (de care sînt convinsă că aţi auzit la şcoala pe care o condamnaţi că nu le-a comunicat copiilor adevărul despre artă): acela al lui Van Gogh. Contemporanii săi nu l-au înţeles şi nu i-au cumpărat lucrările. Avînd în vedere că singura măsura a valorii unui artist pe care o admiteţi este banul, cum vă explicaţi, vă rog, preţurile la care se tranzacţionează în prezent tablourile bietului Vincent, care chiar şi-a pus nevrozele pe pînză şi a murit în cea mai cruntă sărăcie? Sau pe el îl consideraţi *entertaining?*

Şi acum, ce credeţi dumneavoastră că ar trebui să fie un artist? Deci, un artist se zbate (în viziunea dumneavoastră) între a fi un prestator de servicii (după cum dictează buzunarul cumpărătorului) şi un „medic de suflete", producător de lucruri frumoase, care să gîdile retina celui cu buzunarul doldora, traversînd, într-o singură mişcare, distanţa de la cel mai de bază mercantilism, pînă la stratosfera lucrurilor diafane, cum ar fi medicina sufletelor. Din ce descrieţi aici dumneavoastră, mi se pare că aveţi în minte mai degrabă un psiholog, şi nu prestaţia unui artist. Cel care prestează serviciul vindecării de „suflete" şi care este pregătit să ne dreagă dispoziţia este psihoterapeutul. În plus, terapia costă mult, deci şansele sînt ca ea să fie de mare valoare. Astfel, nu pot decît să trag concluzia că scrisoarea dumneavoastră a apărut din confuzia celor două profesii.

Theodor Adorno a spus, la un moment dat, că scopul artei nu este acela de a oferi soluţii pentru problemele societăţii (sau ale indivizilor, aş adăuga eu), ci de a le face critica. Eu cred profund în această afirmaţie. Dacă nu vă convine, puteţi să trimiteţi o scrisoare la Şcoala de la Frankfurt (găsiţi adresa pe net). Dar vă sfătuiesc să o faceţi pe alt ton.

Carmen DOBRE
Membră a „clasei de încrezuţi, obosiţi şi striviţi de sistem"

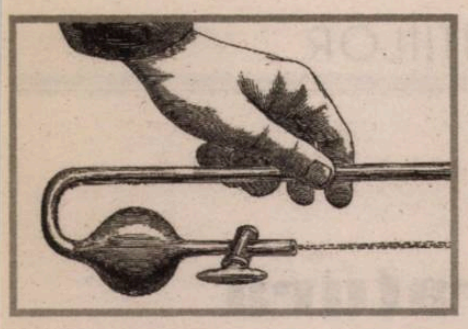

Oana STOICA

rosencrantz & co

Geometrii şi revolte

● *Mozart Steps*, un spectacol de teatru coregrafic de Gigi Căciuleanu. Cu: Veronica Arizancu, Florin Coşuleţ, Ali Deac, Diana Fufezan, Raluca Iani, Adrian Matioc, Adrian Neacşu, Cătălin Pătru, Daniel Plier, Iulia Maria Popa, Vlad Robaş, Marius Turdeanu, Ema Veţean, Liviu Vlad, Anca Pitaru; studenţii Vlad Bacalu, Anton Balint, Cristina Blaga, Paul Bondane, Iulia Popa, Tudor Răileanu, Maria Soilică, Cristi Timbuş, Maria Tomoiagă, Ana-Maria Vereş. Teatrul Naţional „Radu Stanca" Sibiu.

Gigi Căciuleanu leagă indestructibil muzica şi mişcarea de matematică. Într-un spectacol făcut cu Baletul Naţional din Chile, *Noche Bach* – prezentat la Bucureşti în cadrul Întîlnirilor JTI 2011 –, coregrafia corela riguros, dar rece, muzica lui Bach cu şirul lui Fibonacci, o structură matematică în care fiecare număr reprezintă suma celor două numere anterioare. La Sibiu, Căciuleanu construieşte un spectacol incandescent, pe muzica lui Mozart, mixată cu inflexiuni magrebiene, pornind de la teorema lui Pitagora.

Primul lucru care intrigă în spectacol este muzica, o broderie de sonorităţi orientale pe operele şi concertele lui Mozart, cu detalii care amintesc de cîntecele populare româneşti arhaice („de bucium", zicea Căciuleanu) şi de inflexiunile vocii în doine. Coloana sonoră e compusă din extrase din albumele *Mozart L'Egyptien* şi *Mozart in Egypt*, realizate de muzicienii Hughes de Courson şi Ahmed al Maghreby, în care se folosesc instrumente tradiţionale egiptene şi cîntece magrebiene, rezultînd o simbioză surprinzătoare de structuri muzicale complexe şi sonorităţi arabe liniare. Acest univers sonor eclectic învăluie ca un cocon întreg spectacolul şi generează temele esenţiale, bazate pe ambivalenţe: Orient – Occident (fără a înclina balanţa în favoarea uneia sau alteia, este vorba despre legături, nu despre contrarii), femeie – bărbat, alb – negru, naştere – moarte, teme exprimate prin poeme coregrafice desenate din corpuri care funcţionează pe principii geometrice.

O serie de secvenţe narative se referă la mitologia egipteană, dar nu numai. De exemplu, spălatul rufelor la rîu, de către femei, reface mimetic clişee ale ţărăncilor române şi creează, în acelaşi timp, o imagine casnică ce trimite la Isis, zeiţa căsătoriei. Fragilitatea fetelor contrapunctează masculinitatea protectoare a bărbaţilor ce poartă cîte o tijă lungă de lemn alb, care, individual, duce cu gîndul la o *axis mundi* pe care noile revolte mondiale o vor răsuci la 180 de grade, iar în grup formează linii ce pot desena figuri geometrice. Dualităţi perfecte, în geometrii coregrafiate. Alb – negru, masculin – feminin, individual – ansamblu. Pînzele albe (din in, material brut, aspru), care au diverse utilizări, de la rochii drapate senzual la linţoliu, şi bastoanele de lemn sînt elemente arhetipale care alcătuiesc, împreună cu ansamblul actorilor dansatori, un univers primar, esenţializat, cu o dinamică variabilă. Căciuleanu transformă actorii în dansActori, adică performeri al căror corp este în starea de dans. Un corp multiplu se face şi se desface, ca o demonstraţie matematică. Căci dincolo de naraţiuni şi simboluri căutate, la Căciuleanu e fascinantă legătura cu matematica, în speţă cu geometria. Cu un fundal pe care sînt proiectate piramide, pe scenă se desfăşoară duete, triouri, grupuri şi un ansamblu care funcţionează în perfect sincron, toate făcînd referire la teorema lui Pitagora, dar şi la teoria mulţimilor şi, de aici, la dinamica mulţimilor, plus o trimitere, nu neapărat voită, dar asumată, la lumea protestatară de astăzi. Pînă la urmă, la proteste este vorba tot de o chestiune de matematică, de propagare prin progresie geometrică a revoltelor la nivel mondial, o contaminare a nemulţumirilor, o răsturnare a ordinii universale, în fond, instaurarea haosului ca premisă a unei lumi noi, care schimbă reperele lumii vechi. În *Mozart Steps*, o mulţime cu pancarte albe – pe care poate fi scris orice, inclusiv noua istorie a omenirii – face o punte între Primăvara arabă şi Toamna românească.

Gigi Căciuleanu obţine o victorie cu actorii sibieni, cărora le descoperă abilităţi neştiute de mişcare şi modalităţi de exprimare, pe care îi conduce cu eleganţă şi duritate la performanţă fizică – plătită cu dureri şi răsplătită prin împlinirea perfecţiunii –, dar şi la expresivitate emoţională, căci *Mozart Steps* este un spectacol despre umanitate în diversitate, dragoste, tandreţe, suferinţă şi moarte. Excelente sînt precizia Ralucăi Iani şi energia concentrată a Dianei Fufezan, abilitatea lui Florin Coşuleţ, în ciuda staturii generoase, iar Adrian Matioc se foloseşte inteligent de agilitatea siluetei sale longiline.

Mozart Steps este un spectacol viu, cald, dansat cu entuziasm de un grup sudat de performeri care a devenit trupa lui Căciuleanu. Capacitatea uimitoare de transformare artistică a ansamblului şi a individului, vizibilă în spectacol, este rezultatul magiei manipulatoare a lui Gigi Căciuleanu, care coagulează energiile şi le transfigurează în *core – grafii*, compoziţii complexe de corpuri dansatoare. E mai puţin Mozart şi mai mult dans.

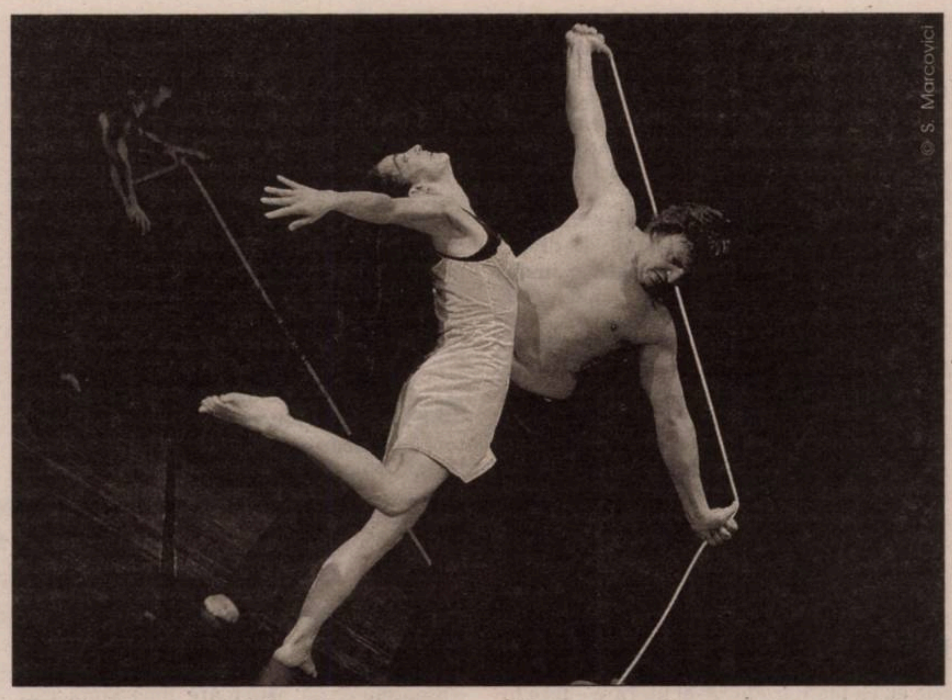

„O broderie de sonorităţi orientale pe operele şi concertele lui Mozart, cu detalii care amintesc de cîntecele populare româneşti arhaice."

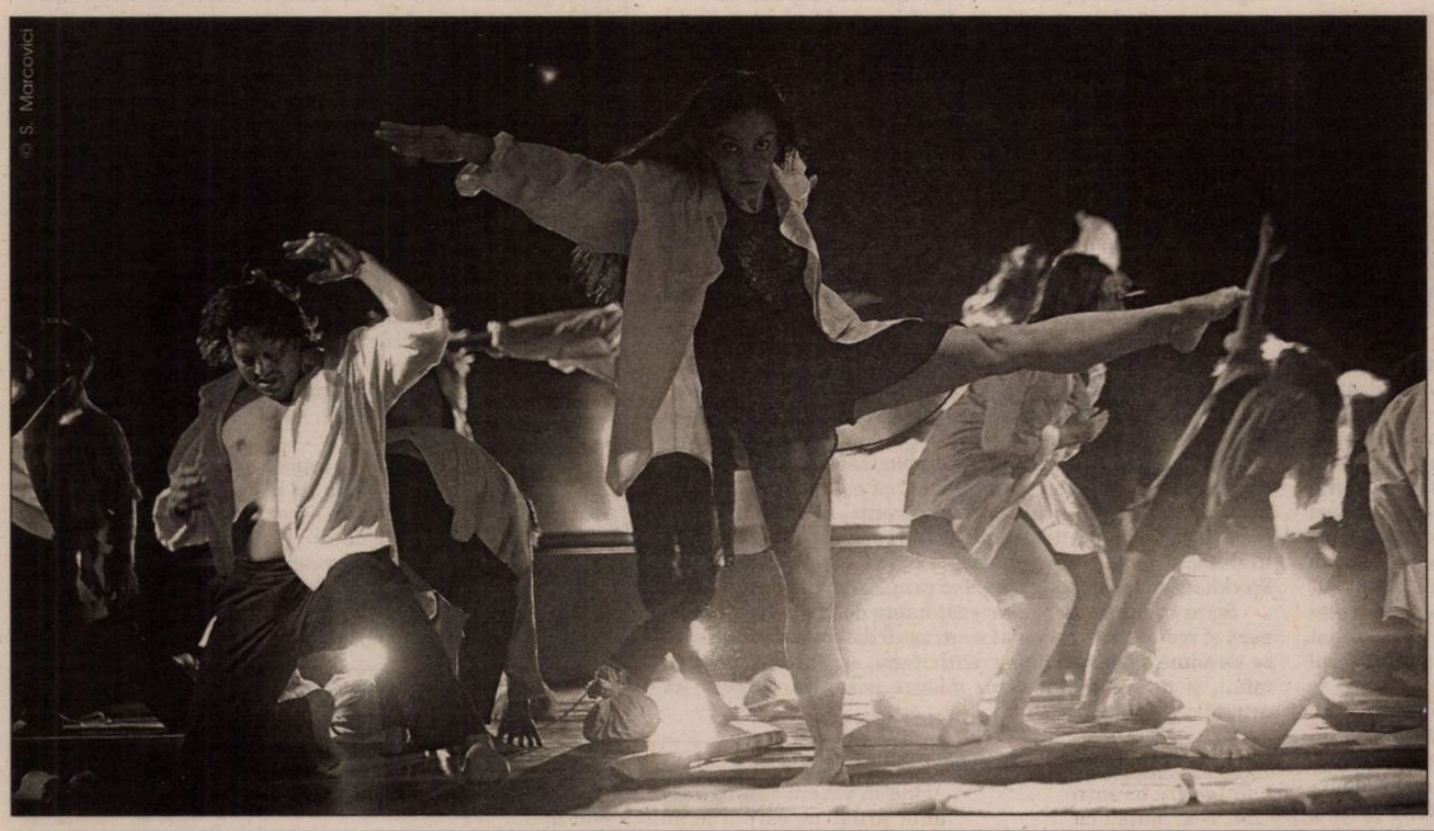

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

■ În Spaţiul Platforma (Calea Moşilor, nr. 62-68) se desfăşoară, pînă la mijlocul lunii noiembrie, *Stagiunea de Teatru Politic*. În 3 şi 5 octombrie, de la ora 19,30, va fi reprezentat *Nu ne-am născut la locul potrivit*, spectacol al cărui text – autori: Alice Monica Marinescu şi David Schwartz – a cîştigat, în 2012, cel mai important concurs est-european de dramaturgie, „Talking about borders". „Textul împleteşte poveştile de viaţă a cinci persoane, care au trăit experienţa refugiului, cu fragmente din Ghidul de Obţinere a Cetăţeniei Române pentru Cetăţeni Străini. Spectacolul îşi propune să problematizeze şi să discute în sfera publică aspecte de importanţă fundamentală în contextul global contemporan, precum lupta împotriva migraţiei în paralel cu nevoia de migranţi pentru dezvoltarea economiei capitaliste, nevoia de refugiu, dreptul de a călători ca drept fundamental al tuturor, instrumentalizarea „străinului" ca ţap ispăşitor pentru problemele sociale şi economice." (din prezentarea autorilor)

■ La Teatrul Odeon, Sala Studio, în 3 octombrie, de la ora 19,30 se joacă *Tipografic majuscul*, recenta premieră a Gianinei Cărbunariu, o coproducţie dramAcum şi Festivalul Internaţional de Teatru de la Nitra, Slovacia. *Tipografic majuscul* face parte din proiectul european „Vieţi paralele – Secolul 20 văzut prin ochii Poliţiei Secrete", în care şase artişti din foste ţări socialiste creează spectacole pe baza materialelor din arhivele poliţiei secrete. Gianina Cărbunariu a lucrat pe dosarul lui Mugur Călinescu, un tînăr de 17 ani care, în 1981, a scris pe ziduri texte prin care cerea oamenilor să reacţioneze faţă de situaţia economică şi socială din acea vreme.

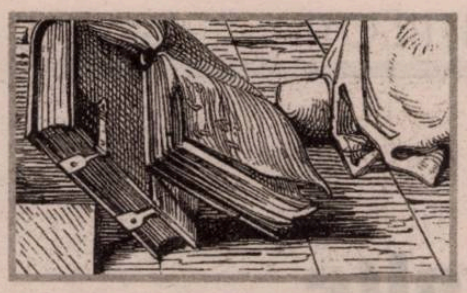

Simona SORA

biographiti

Traducţiile şi literatura

Vorbeam, săptămînile trecute, cu o amică mai tînără, despre unul dintre motivele revenirii mele, la începutul lui 2000, în România. Mi-am dat seama (îi spuneam sau mă pregăteam să-i spun, înainte de a o vira spre actualitatea fierbinte) că nu pot scrie în românește decît aici. De fapt, că *a scrie* însemna, pentru mine, a scrie în românește – chiar dacă nu înțeleg pînă la capăt resortul acestei monomanii. E drept, n-am ajuns să folosesc niciodată o limbă străină așa cum folosesc româna (cînd nu mă folosește ea pe mine) și, de cîte ori am scris în vreuna dintre limbile pe care le-am învățat, am avut senzația că textul rezultat era nu doar interșanjabil cu alte o mie de texte, dar și că gradul de cunoaștere internă a limbii respective (ceea ce ar fi o combinație de inteligență, selecție și stăpînire a contextului) îmi juca feste. Pot spune (cu mîna pe inimă) despre un scriitor român, spaniol sau francez (citit fiecare în limba lui) că e bun, mediu sau nul, dar în afara acestor spații lingvistice familiare, pot vorbi cel mult despre preferințe, sensibilități, soluții narative, perspective existențiale. După mine însă, folosirea unei anumite limbi – cu toate limbajele ei, cu toate tradițiile ei literare – face literatura care-și merită numele, nu rapiditatea (și ușurința) receptării unui univers auctorial, nu soluția narativă sau formula poetică. Așadar, nu „universul" propriu unui scriitor (cu convingeri, tematică, etică-estetică asumate), cît relația vie între toate acestea și exprimarea lor într-o formă nouă, adecvată pînă la contopire și percepută ca atare la lectură. Or, acest lucru nu este perfect etanș decît în cazul folosirii aceleiași limbi. La limită, cititorul este conștiința de pe partea cealaltă a paginii scrise, cel care împărtășește exact același set de valori ale cuvintelor folosite. Nu poți înțelege cu adevărat o carte scrisă într-o anumită limbă decît în momentul în care folosești la fel de bine acea limbă, cînd orice prepoziție șchioapă, orice folosire netranzitivă a unui verb tranzitiv, orice *însă* la început de frază îți distruge coerența interioară și îți dă o clară senzație de sfîrșit de lume. Oricum, de sfîrșit al lumii care tocmai se articula, timidă, tatonantă și fragedă, pe pagina citită.

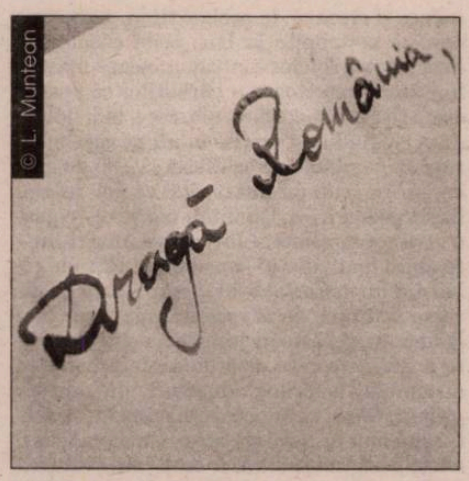

„Eu cred", spunea prietena mea mai tînără, „că important e să împărtășești această complicitate rară doar cu traducătorul tău în limba țintă". Nu exclud să aibă dreptate, însă dreptatea asta mie nu mi-a folosit la nimic, în momentul în care am vrut să scriu o carte – eseu sau proză, asta n-are importanță, căci a vorbi de debut la fiecare abordare a unui alt gen e un reflex curios, care ține mai degrabă de sectarismul literar, nu de substanța literaturii. Întîlnirea aceea cu cititorul unic sau cu traducătorul unic e ceva atît de rar (și improbabil), încît nici nu poate fi luat în considerare statistic, așadar, nu poate fi generalizat. Acel cineva care să înțeleagă și să împărtășească acea limbă *nouă* cu utopia căreia te-ai apucat să scrii (căci nici un scriitor veritabil nu se apucă de scris ca să răscolească morții, praful de pe marile cărți sau ca să facă dreptate pe lume) s-ar putea să nici nu existe încă, sau să fie, printr-o perversitate a destinului tău/său, în cu totul altă profesie/lume/limbă.

Literatura nu e fabulă,
nu e (doar) poveste, nu e rezumat.

La urma urmelor însă, trebuie să fim cu toții traduși? O fi atît de important să citim, din literaturile mari sau mici (numite așa după numărul cititorilor potențiali), o mulțime de scriitori trecuți prin lexicul, experiența de viață și inteligența traducătorilor autohtoni? Aici sînt de acord cu Alexandru Mușina, pentru care „traducțiile fac o literatură" și pentru care lunga carantină a „tradiției externe" în perioada comunistă a născut, la noi, o struțocămilă admirată în continuare ca gazelă locală: „Scriitorii au reacționat diferit la «șocul» întîlnirii/reîntîlnirii cu literatura universală contemporană: de la o precipitată și aproape nevrotică întoarcere la origini și repliere pe pozițiile gîndirismului interbelic... pînă la imitații frizînd caricaturalul unor forme, modalități, formule din literatura «străină» de ultimă oră (pentru noi, cel puțin). Am asistat la apariția, după principiul faliților noștri, unor adevărate cohorte de faulkerieni, kafkieni, marquezieni, sau nouveau roman-i" *(Supraviețuirea prin literatură)*. Traducerile în limba română fac parte însă din literatura română, într-un sens mai direct decît ne-am putea imagina. Pe de o parte, așa cum atît de plastic și (auto)ironic scrie Mușina, ele sînt „esențiale pentru un metabolism viguros al literelor autohtone, pentru viitorul – neapărat de aur – al acesteia." Pe de altă parte, tot ele (așa, neredactate, necontrolate, uneori inexacte, în lipsa unor cronici ale traducerilor precum aceea susținută mai demult de Radu Paraschivescu în *Idei în dialog)* ar putea întreține un fel de iluzie a receptării. Literatura nu e fabulă, nu e (doar) poveste, nu e rezumat. Ea este sau ar trebui să fie o întîlnire esențială între două ființe care vorbesc aceeași limbă, mai importantă, uneori, chiar decît cuvintele.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Delir și erupții

● ***Møster!*, Edvard Lygre Møster, Hubro, 2013.**

Mă certam mai deunăzi cu un amic, cu referire la rostul muzicii electronice față de cea făcută cu sudoarea frunții, cu instrumente. El susținea că muzica electronică e singura care îți permite să acoperi toată plaja frecvențelor audibile și să mai ai și un control fin asupra schimbărilor de frecvență, ceea ce nici un (alt) instrument nu permite. Teoretic, avea dreptate, însă discuția avea loc într-un context mai aparte – ne aflam într-un club vienez tipic. Să clarific ce implică asta: în Austria nu s-a mai creat muzică din perioada lui Mozart încoace, cam pînă pe la Falco. După Falco, a explodat o școală de muzică electronică care a devenit, în prezent, o prezență ubicuă, imposibil de evitat. Îi găsești pe stradă, sub chipul unor cerșetori-hipsteri care îți oferă, în schimbul unor monede, CD-uri făcute de ei acasă. Îi auzi în orice club, unde, la intrare, ai impresia că asculți muzică de lift dată mai tare, pînă realizezi că aia e tot ce vei asculta pe parcursul întregii nopți. Îi găsești la festivaluri, indiferent de profil, și în majoritatea cluburilor, mixînd *live* fișiere preparate minuțios de acasă. Uneori, am impresia că peste tot merge o singură piesă, de cîteva ore, impusă de la Ministerul lor al Culturii, prin decret național.

Amicul cu care mă certam susținea că e momentul să nu mai vedem muzica drept un mesaj între un emițător și un receptor, ci ca pe o chestie de sine stătătoare, care a fost programată să se autocompună și să existe independent de intervenția umană. Oamenii mai intervin, totuși, din butoane, căci nu sînt încă dispuși să renunțe la statutul de „artist" și să lase bestia să trăiască singură, ca maidanezii. Publicul larg a îmbrățișat această formă de divertisment anonim (albume nu mai există, piesele nu au titluri, ci nume de fișiere). Se pare că băile de sunet generat recursiv satisfac un deficit de atenție generalmente instalat și funcționează, întru obiectivul relaxării de sîmbătă seara, asemenea unui salon de masaj sonic, ori ca stimulent somatic pentru zvîcnitul ce a luat locul dansului.

Muzica electronică e o prezență ubicuă și în jazz-ul scandinav, însă, deși vorbim de oameni mai reci și mai tehnici, nu vorbim și de șablonarzi străduindu-se să se debaraseze de responsabilități creative. Pe măsură ce au trecut prin paginile acestei rubrici nume ca Wesseltoft, Bang, Molvaer, am sugerat cum mîna perversă a manipulării digitale se strecoară în jazz-ul de avangardă, însă nu stă în picioare nici o acuzație de lene sau diluare a identității în cazul pomeniților artiști. Albumul saxofonistului Kjetil Møster se înscrie în această tendință și vine cu propria identitate puternică, accentuată de circumstanța *live* în care a fost înregistrat. Configurația în care e produs materialul e una excepțională: toboșarul Kenneth Kapstad vine de la space-rockerii Motorpsycho, basistul Nikolai Eilertsen – de la prog-jazz-rockerii Elephant9, iar clăparul Stale Storløkken – de la ambele trupe. Storløkken e, de altfel, vedeta albumului, și cine nu s-a săturat de colaborarea cu Motorpsycho, de anul trecut, poate considera materialul de față o continuare directă, avînd însă saxofonul pe post de dirijor, în locul chitarei.

Materialul are patru piese instrumentale lungi, cu o dinamică ce le face imposibil de lăsat din... ureche. Muzica electronică e prezentă peste tot și nicăieri, avînd în vedere că toate instrumentele cîntă atît *live*, cît și prin imitații digitale produse de Storløkken și deformate, din mers, întru efecte delicioase. De aici rezultă, spre exemplu, ceea ce ar putea părea dueturi de saxofon, dacă n-ai ști că e un singur saxofon în trupă. Exemplul e dintre cele inocente, căci cea mai mare parte din album e un delir de texturi și erupții sonore, emulînd toate generațiile istoriei muzicii electronice, de la Stockhausen la laptop-uri, trecînd prin Moog, Rhodes și Casio.

Scriu rîndurile astea proaspăt întors de la o petrecere vieneză și resimt foarte violent contrastul dintre o națiune care se străduie să-și sugrume creativitatea cu ambele (proprii) mîini, și norvegienii a căror muzică pare, într-adevăr, să prindă o viață proprie.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Robert ȘERBAN

Poziția geopolitică a Timișoarei

Care e conceptul acestui festival?

Timișoara a cunoscut cîteva tentative de a găzdui un festival internațional de literatură. Din păcate, intențiile n-au avut... forța de a da o fluență startului. Știind asta, am crezut că Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara, care a avut prima ediție în 2012, nu va prinde... anul acesta. Ei bine, iată că ediția a doua se ține și are invitați de marcă, din străinătate și din țară. Ideea Oanei Boca și a Ioanei Gruenwald – ele au inițiat FILTm! – de a invita autori care n-au mai fost în țara noastră, la alte evenimente de acest fel, mi s-a părut curajoasă. La Timișoara vin scriitori care scriu strașnic, care au cărți traduse, care nu au o vizibilitate... redundantă. Curiozitatea publicului va fi, sînt convins, și mai intensă.

Cum ați ales autorii invitați?

Chiar asta a fost cheia alegerii: să fie scriitori valoroși, recunoscuți internațional, traduși în românește (dacă se poate), preponderent din vecinătate, dar să nu mai fi fost la alte festivaluri din România. Sau dacă da, atunci... o dată, de două ori. Însă calitatea literaturii lor a fost decisivă în invitarea lor la Timișoara.

Orașul Timișoara urmărește să obțină statut de Capitală culturală europeană în 2021. Care sînt argumentele pledoariei?

Unul dintre principalele argumente pe care îl are capitala Banatului în competiția cu Iașiul și Clujul este multiculturalismul. Sînt 16 etnii care trăiesc aici și care au interferat, în pace, de sute de ani. Mai este, apoi, poziția geopolitică a Timișoarei – esențială, am convingerea, pentru cîștigarea cursei. Și încă un as: puterea economică a urbei noastre, împletită cu eficiența bănățeană. Iar efervescența culturală vine să completeze portretul unui oraș cîștigător.

***Robert Șerban** este scriitor și editor. Este coorganizator al Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara, care se va desfășura în perioada 23-25 octombrie.*

a consemnat Matei MARTIN

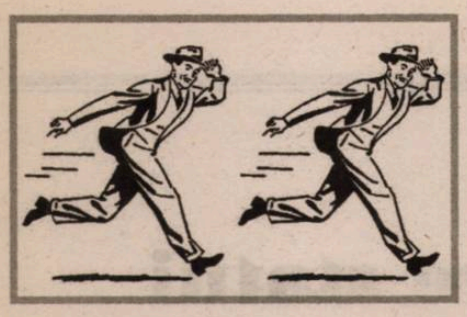

Andrei GORZO

dilematograf

O notă despre Puiu şi Porumboiu

După cum observa nu demult istoricul de film David Bordwell, o bună parte din mişcările înnoitoare apărute, în ultimele decenii, în interiorul diferitor cinematografii naţionale – cea taiwaneză (anii '80), cea iraniană (anii '90), cea românească (anii 2000) – se afirmă, într-o primă fază, ca mişcări realiste, descinse, mai direct sau mai indirect, din neorealismul italian de după război, şi fertilizate suplimentar, la nivel stilistic, de *direct cinema*-ul documentar răspîndit începînd cu anii '60. Într-o a doua fază, unii dintre liderii acestor mişcări ajung să-şi chestioneze tot mai insistent propriile mijloace de reprezentare a realităţii; ca urmare, neo-neorealismul lor merge tot mai mult în direcţia *autoreflexivităţii* şi a *abstractizării*. Cu alte cuvinte, ei refac drumul unora dintre neorealiştii iniţiali (în primul rînd, Antonioni) de la neorealism la *modernism*. Istoricii şi teoreticienii artelor nu s-au pus de acord nici pînă acum în privinţa a ce anume a fost modernismul, dar acesta e adesea înţeles ca „artă de dragul artei" – artă întoarsă complet spre ea însăşi şi tinzînd spre excluderea a tot ce-i în afara ei. Critica de artă a lui Clement Greenberg a jucat un rol în împămîntenirea acestei idei. Şi tot critica – Greenberg, Adorno, Ortega y Gasset – a jucat un rol în împămîntenirea ideii că arta modernistă e căutat absconsă, orientată exclusiv către *the happy few*, „aristocraţii gustului" sau cum li s-o mai spune. Idei care, pînă la urmă, s-au întors împotriva ei. Teoreticianul de cinema Gilberto Perez constată o evidenţă cînd spune că „apetenţa pentru arta modernă – cîndva o marcă a distincţiei – e percepută acum doar ca o marcă a elitismului, adevărata distincţie, în zilele noastre, constituind-o dezaprobarea elitismului." Ideile astea au lucrat în spatele unora dintre comentariile dezaprobatoare – deşi, în principiu, simpatetice – care au întîmpinat *Aurora*, obscurul film de-acum trei ani al lui Cristi Puiu. Şi ele lucrează din nou, în comentariile la *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau metabolism* – rarefiatul şi extrem de autoreflexivul film (despre un regizor de film) al lui Porumboiu: „Băieţii ăştia au devenit prea subtili pentru binele lor", ei „nu mai comunică" ş.a.m.d. Obscuritatea naraţiunii şi a personajului principal din *Aurora* n-ar trebui, însă, înţeleasă ca o metodă arogantă de triere a publicului în (pe de-o parte) – „*the happy few*" şi (pe de altă parte) „restul lumii", după cum nici autoreflexivitatea lui *Metabolism* n-ar trebui înţeleasă ca o convertire a lui Porumboiu la o poziţie greenbergiană, conform căreia singurul subiect despre care ar trebui să trateze cinema-ul este cinema-ul însuşi. La mijloc e altceva – ceva ce n-are de ce să inspire antipatie.

În cinema – aminteşte Perez –, forma dominantă n-a fost nici neorealismul, nici modernismul. Forma dominantă a fost şi rămîne o specie de clasicism: „Dacă un stil clasic, în artă, este un stil aşezat confortabil în normele şi în formele propriului artificiu, un stil care-şi urmează propriile convenţii cu o încredere totală în adecvarea lor la misiunea de a exprima tot ceea ce merită exprimat, atunci stilul impus internaţional de Hollywood, la scurt timp după apariţia cinema-ului sonor, e un stil clasic în toată puterea cuvîntului." (Mai exact, un stil clasic-romantic – adică fără orientarea aristocratică

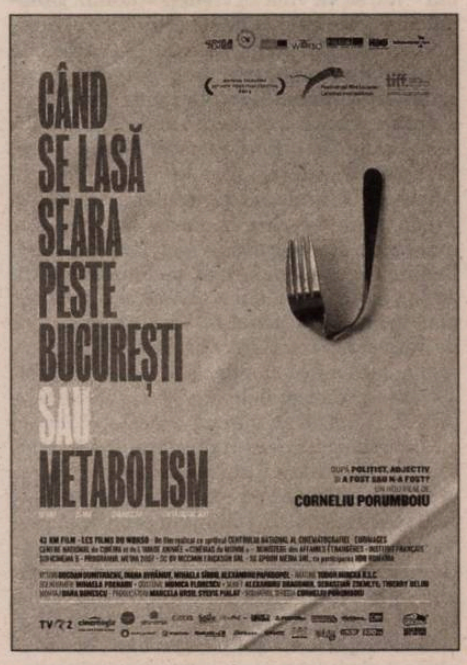

a clasicismului din secolele XVII-XVIII, ci cu orientarea populistă a romantismului.) Cu timpul, dorinţa de acces la „adevăr" îi face însă pe artişti s-o rupă cu clasicismul, să nu mai creadă în adecvarea convenţiilor sale la „misiunea de a exprima tot ce e de exprimat". În cinema, neorealismul – şi toate neo-neorealismele care i-au urmat – reprezintă această ruptură. Dar, după un timp, orice neorealism se clasicizează la rîndul său – „se aşază confortabil în normele şi în formele propriului artificiu"; în cinema-ul românesc recent, filmul *Poziţia copilului* exemplifică acest stadiu. Alternativa e să intre de bunăvoie în criză, iar modernismul e numele care i s-a dat acestei crize. Puiu şi Porumboiu au pornit realişti şi au ajuns modernişti. *Aurora* e tentativa lui Puiu de a împinge realismul „de tip Puiu" (emulat cu succes de Mungiu şi de alţii) într-o criză, de a-l forţa să-şi chestioneze propriile convenţii (oare de ce personajele unui film realist, cînd vorbesc între ele, continuă să aibă grijă, la fel ca personajele unui film de tip clasic, să-şi informeze publicul cine-i amanta cui, cine-i socrul cui etc.?), în loc să se complacă în ele. Căci nu există motive de complacere: convenţiile acelea nu constituie o ordine de provenienţă divină – deci una care, într-adevăr, ar garanta accesul la adevăr –, ci doar una de fabricaţie umană (cum spune Perez, „o chestiune de alegere şi nu de necesitate"). De-aici, necesitatea unei arte „de criză", dedicate reprezentării propriilor mijloace de reprezentare, dar nu din narcisism, nu din nombrilism, nu din incapacitatea de a-şi găsi alte subiecte, nu dintr-o debranşare de la realităţile sociale (cazul Porumboiu) sau dintr-o mîndrie perversă de a îngreuna înţelegerea unei poveşti simple (cazul Puiu), ci – după cum scrie Perez – dintr-o „nevoie de a chestiona aceste mijloace", dintr-o incapacitate „de a-şi mai lua de bune propriile asumpţii în căutarea adevărului". „Adevărul" rămîne obiectivul suprem atît pentru Puiu, cît şi pentru Porumboiu. Abandonarea acestui obiectiv ar însemna trecerea de la modernism la postmodernism.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

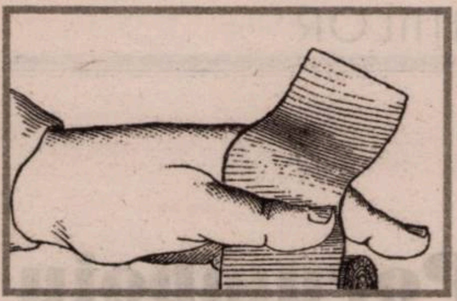

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Plimbărețele noastre statui

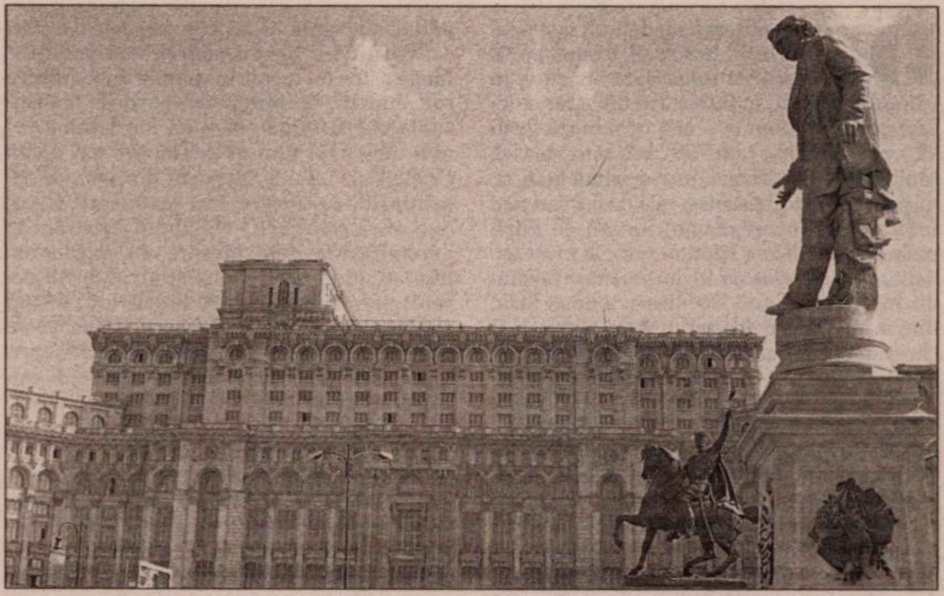

Acum cîteva săptămîni, un cunoscut realizator de documentare de călătorie, de pe un post TV specializat, a vizitat Bucureştiul, împreună cu echipa. După ce a fost plăcut surprins de gastronomia şi ambianţa cîtorva locuri gen Hanul Berarilor, prezentatorul şi-a găsit o îndeletnicire curioasă: număratul statuilor din oraş. La un moment dat, a conchis: „Da, sînt foarte multe."

Unde e Bucureştiul într-un top al oraşelor, după numărul de statui? Internetul e plin de liste şi topuri, dar nu am găsit ceva asemănător. În lipsa statisticilor, pot presupune doar că statuile din Bucureşti fac impresia de „multe" fiindcă arată o nevoie de legitimare istorică. Nevoie care, la noi, se vede şi într-o ciudată caracteristică a monumentelor: spre deosebire de ale altora, ale noastre încep, la un moment dat, să se mişte, la fel ca actoraşii poleiţi sau pictaţi în alb, care au început să-şi facă veacul şi prin Centrul Vechi. Şi, mai mult, pleacă la plimbare.

Ştiţi, probabil, la cine sau la ce mă refer. Acum vreo două veri, i-am pozat pe Heliade, Mihai Viteazul, Gheorghe Lazăr şi Spiru Haret, în faţă la Casa Poporului, măgăoaia pe care politicienii români au găsit de cuviinţă s-o folosească în chip de dispozitiv de legitimare. Cele patru personaje au, bineînţeles, un aer de pitici emfatici, de operetă, la poalele monstrului. Am donat poza pentru un afiş de colocviu de la Muzeul Ţăranului Român. Mai mulţi dintre prietenii care au văzut-o m-au întrebat dacă am „photoshopat-o", deşi se scrisese şi se vorbise prin presă destul despre faptul că statuile fuseseră mutate acolo.

Acum, cei patru s-au întors la locul lor, dar pe platforma oribilă de beton pe care o ştiţi. Nu sînt însă un caz izolat. Despre Lupoaică ştim că a fost pe la Romană, dar s-a mutat în faţa decrepitului magazin Bucureşti, în capul străzii Lipscani. Ştim – mai puţin – că, iniţial, Lupa Capitolina a locuit la Arenele Romane, pentru a trece prin Piaţa Sfîntul Gheorghe, Dealul Mitropoliei şi Piaţa Dorobanţi.

Caragiale, cel care stă acum în faţa fostului domiciliu personal de pe Maria Rosetti, are un traseu şi o istorie şi mai curioasă. S-a născut, din bronz, prin anii '50, iar Pavel Şuşară spune că în primele luni de viaţă îl chema – n-o să vă vină să credeţi – Lenin. Bronzul ar fi fost realizat de un sculptor pe nume Constantin Baraschi, pentru un concurs de Lenini, dar concursul l-a cîştigat un alt sculptor, pe nume Boris Caragea. Rămas cu o statuie inutilă, sculptorul i-ar fi schimbat capul cu al lui Ion Luca, iar transplantul a ajuns, în lipsă de altceva mai bun, într-o curte oarecare. De acolo, a fost recuperat de Marin Preda, care l-a dus în curte la Casa Românească, mai degrabă pe şest, fără aprobare. Leningiale a fost dus, apoi, pe Maria Rosetti, acolo unde e acum, dar a mai făcut o excursie pînă în faţă la Naţional, tot fără aprobare, dar de data asta la iniţiativa lui Dinu Săraru.

Dacă a fost cu adevărat Lenin vreodată, Caragialele din Maria Rosetti ar fi putut să ajungă exact acolo unde vă imaginaţi, pe soclul din faţa Casei Scînteii. Cel de acolo a fost cîştigătorul lui Caragea, care a trebuit să coboare din prepeleac pe 3 martie 1990, la iniţiativa proprie şi personală a unui macaragiu pe nume Gheorghe Gavrilescu. Gavrilescu s-a suit, pur şi simplu, în macaraua din dotare şi l-a dat jos pe Lenin, ca şi pe Petru Groza, cel de la Eroilor, fără menajamente şi fără aprobări. Macaragiul s-a sinucis, curios, patru ani mai tîrziu, iar Lenin a fost dus şi întins pe spate în curte la Palatul Mogoşoaia, unde mi-aduc aminte că, acum vreo 10-12 ani, Alex Gîlmeanu a făcut un *shooting* de modă pentru revista *Unica*, la care lucram. Nu mai ştiu ce blondă se căţărase pe el şi îl domina, parcă. Prin 2010, *Jurnalul naţional* l-a găsit pe Lenin tot acolo şi a relatat că îi curgea ceva din nas.

Acolo, se pare, zace şi Groza cel de la Eroilor. Dar un alt Groza, care îşi făcea veacul în buricul Devei, înainte de 1989, a fost trîntit în nas după, ca să zacă aşa un număr de ani. Interesant e că Groza de Deva a fost resuscitat în comuna natală din judeţ, Băcia, care a găsit de cuviinţă să-şi asume personajul, prin 2007.

Înapoi la Caragiale, povestea cu corpul lui Lenin şi capul dramaturgului nu e singura din clasa ei. Despre Mihai Viteazul de la Universitate, ex-Casa Poporului, a circulat informaţia de asemeni controversată că e în realitate Ioana d'Arc, executată de un francez pentru oraşul Nantes, care însă n-a dat banii. De aceea, Mihai Viteazul ar avea o platoşă cam bombată. După alte surse, numai calul e al altuia, mai precis al generalului Manuel Belgrano, un general din Buenos Aires care, în afară de bătălii, le-a lăsat argentinienilor şi steagul pe care îl folosesc în prezent.

Căutaţi pe Internet istorii de acest fel, nu se mai termină. Eu nu mai am loc să vă spun altele, dar toate aceste exemple de dromomanie monumentală mi se pare că duc la o singură concluzie: sîntem al naibii de neliniştiţi în privinţa propriei istorii. Chiar şi existenţa unor poveşti posibil neadevărate, ca aceea cu Mihai Viteazul şi Ioana d'Arc, sau cea cu corpul lui Lenin şi capul lui Caragiale, arată acelaşi gen de nelinişte.

Pe un palier mai puţin anecdotic, şi Lupoaica plimbăreaţă e o copie după Lupa Capitolina. Arcul de Triumf nu are cum să fie altfel, fiindcă şi cel din Paris e o replică la monumentele romane, dar interesant e faptul că datează din 1922, însă – se spune – a avut un predecesor butaforic, de lemn, construit pentru trupele victorioase în Războiul de Independenţă, care au trecut pe sub el în 1878.

La fel cum personajele istorice au fost adulate şi repudiate oficial de mai multe ori, victoriile şi constituirea statului în forma actuală ne-au luat cam prin surprindere, s-ar zice, de a trebuit să încropim ceva de lemn. Sigur, replicile lui Lenin din toate ţările ex-comuniste au plecat în bejenie după 1989, la fel cum denumirile de străzi cu conotaţie comunistă s-au schimbat. La un moment dat, monumentele ar trebui, totuşi, să se potolească. Iar la noi, în loc de asta, văd cum apar noi subiecte de controversă, ca Păunescul de la Icoanei, sau Traianul cu Maidanez de la Muzeul de Istorie. Controversele ar fi bune, să zicem, fiindcă sînt prilej de reflecţie. Dar, din păcate, în toată povestea asta, cineva se va găsi tot mai dispus să numere.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

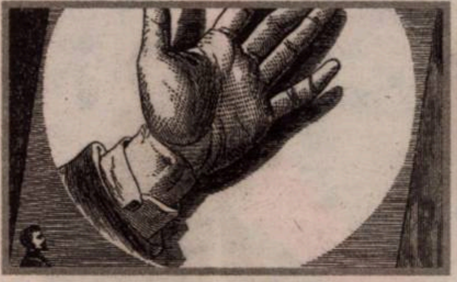

Adina POPESCU

portrete din mers

Actori în vieţile altora

În ultima vreme, reality-show-urile de pe posturile noastre TV au devenit destul de confuze. Unii ar putea să creadă că-s „pe bune", dacă nu citesc anunţul de la final, care trece uşor neobservat – „Acest program este o ficţiune" –, alţii le pot confunda uşor cu nişte telenovele. „Sînt o ruşine!" mi-a spus o prietenă, editor de imagine care a făcut parte din prima echipă ce a „implementat" reality-show-ul. „Nu ştiu, de pildă, cum de acceptă Irina Petrea, care e un psiholog serios, să facă parte din aşa ceva!" Iniţial, *Supernanny* era, într-adevăr, „pe bune", iar toată povestea asta cu reality-urile *fake*, care prind la populaţie, ridică multe întrebări din punct de vedere psihologic, pentru că au ceva de-a dreptul schizoid. Mie personal îmi amintesc de „destinele" şi „poveştile adevărate" pe care le scriam, la un moment dat, la un mod „industrial" şi pentru bani, sub formă de „scrisori adresate redacţiei". Şi cum am fost eu, pe rînd, bărbatul înşelat, în pragul sinuciderii, femeia nesatisfăcută, mama îngrijorată că fiul ei e gay, adolescenta care vrea să fugă de-acasă. Deşi n-aş fi crezut (căci, iniţial, îmi închipuiam că aceste poveşti se pot scrie din *poignet*, cu gîndurile în altă parte), de fiecare dată îmi intram în rol şi sufeream alături de personajul meu. Şi de fiecare dată îmi transferam personajul pur ficţional în viaţa reală. Nu vă mai spun ce dezastru a ieşit – să te comporţi într-o zi ca bărbatul înşelat, plin de spume, a doua zi să ai isterii de femeie nesatisfăcută, în a treia să capeţi ciudate instincte materne şi în a patra să vrei să fugi de-acasă. Nu mai vorbesc de zilele în care lucram la două-trei povestiri în paralel – o nebunie curată! Un al doilea aspect psihologic era cel legat de receptare. Doamna Mari de la butic citea aceste „destine" ca pe Biblie. Ofta şi suspina la fiecare ficţiune de-a mea. I-am zis într-o zi, pentru că mi s-a făcut milă de ea: „Doamnă, nu-s adevărate. Sînt inventate!" „Da?!" „Da. Eu le scriu. Şi alţii ca mine." A clipit cîteva secunde, surprinsă, ca şi cum n-ar pricepe, după care şi-a reluat liniştită lectura. „Ceva tot trebe să fie adevărat în ele", a bombănit ea, vizibil deranjată că am întrerupt-o. Şi cîtă dreptate avea!

Cam la fel stau lucrurile şi cu aceste false reality-show-uri la care mă uit, uneori, din curiozitate, şi mă minunez cît de bine sînt „jucate" pe alocuri. Cîtă viaţă „reală" e acolo, cîtă trăire! Producţiile TV de acest tip dau o pîine actorilor neprofesionişti sau celor puţin cunoscuţi, studenţilor la actorie şi figuranţilor „de meserie", care sînt în baza de date a tuturor firmelor de casting, uneori chiar şi aplaudacilor de pe la diferite emisiuni. L-am recunoscut pe unul dintre ei într-un rol de bunic – un figurant cu state vechi, din Buftea. Întîmplător, m-am întîlnit cu el pe stradă, cîteva săptămîni mai tîrziu. Mi-a spus că e mai bine plătit decît „la film", dar nu mi-a zis cît şi că speră „să-l mai ia". Bătrînul e singur, i-a murit soţia de ceva vreme, n-are copii, trăieşte dintr-o pensie mică şi din figuraţie. „Telenovela" a devenit viaţa lui. Era ceva schimbat cu el, parcă întinerise, dintr-odată. „Acolo am copii, am nepoţi, diferite probleme pe care să le rezolv... e interesant!" I s-a oferit un destin de împrumut şi mai e şi plătit pentru asta.

Un destin de împrumut.

Teoretic, ar trebui să existe un scenariu, însă am senzaţia că se improvizează mult. De altfel, nu e deloc uşor pentru un neprofesionist să ducă un „rol" (de bărbat înşelat sau de femeie nesatisfăcută) într-un „film" de 50 de minute. E chiar o performanţă, aş zice. De aici, uimirea mea faţă de autenticitatea unor scene, curat „minimalism românesc". Cel mai bine le ies scenele „de conflict", cu cafteală şi tras de păr. Sînt nişte fete (şi femei) acolo, care îşi intră perfect în rol. Habar n-am dacă au experienţă şi asta fac şi pe-acasă sau, dimpotrivă, vor păţi la fel ca mine, cu „destinele" mele – reality-show-ul va căpăta o extensie şi în viaţa lor reală. Şi tot ca la „destine", oamenii se uită mai ceva ca la Oana Zăvoranu în *Numai iubirea*. Pentru că „o fi ceva adevărat", televizorul nu ne minte.

Noua politică a Iranului – „flexibilitatea eroică“

– interviu cu Mostafa DOLATYAR –

Adunarea Generală a ONU a înregistrat un moment istoric – primul contact direct între SUA şi Iran, după zeci de ani fără relaţii diplomatice. Teheranul, prin preşedintele Hassan Rouhani şi ministrul de externe Mohammad Javad Zarif, s-a întrecut în semnale de deschidere şi dialog. „Iranul este pregătit să negocieze pe orice subiect cu Statele Unite, iar preşedintele Rouhani are mandat de la întregul sistem de la Teheran să discute cu partea americană“, a declarat Mostafa Dolatyar, directorul Institutului pentru Studii Politice şi Internaţionale de la Teheran.

Preşedintele Rouhani pare adeptul diplomaţiei, inclusiv în relaţia cu Statele Unite, dar în ce măsură este această direcţie adoptată şi de restul instituţiilor iraniene?

Alegerile prezidenţiale din Iran au fost foarte reprezentative, foarte cuprinzătoare. Întreaga societate iraniană, prin alegeri, susţine această abordare a preşedintelui Rouhani, nu doar o parte a societăţii sau o parte a instituţiilor iraniene. Şi liderul suprem, ayatollahul Khamenei, a susţinut această direcţie încă de la începutul actualului guvern şi chiar a spus că acest guvern este suficient de curajos şi de sigur ca să arate flexibilitate şi să abordeze diferenţele de opinie ale Iranului faţă de alţii.

Pentru că l-aţi menţionat pe ayatollahul Khamenei – recent, liderul suprem a menţionat, în legătură cu felul în care trebuie să arate politica externă a Iranului, expresia „flexibilitate eroică“, o expresie argumentată inclusiv din punct de vedere teologic. Puteţi explica ce înseamnă această „flexibilitate eroică“?

Expresia sa „flexibilitate eroică“ are o bază religioasă. În istoria noastră ca musulmani, imamii, în diverse situaţii, au avut abordări diverse pentru rezolvarea dificultăţilor pentru comunitatea islamică. Uneori, acele probleme nu puteau fi tratate flexibil, aşa că era nevoie chiar de sacrificiul suprem. În alte situaţii, imamii au înţeles că pot rezolva dificultăţile dacă dau dovadă de flexibilitate în interesul comunităţii, respectînd interesele vitale ale naţiunii. Deci, referirea ayatollahului Ali Khamenei la „flexibilitatea eroică“ are şi o bază istorică. Sensul acestei expresii este că nu trebuie uitat interesul vital naţional, nici valorile proprii şi nici principiile, dar, în acelaşi timp, e nevoie de flexibilitate pentru a rezolva problemele şi conflictele.

Flexibilitatea, cooperarea, interacţiunea – pentru toate acestea este nevoie de ambele părţi.

Care sînt limitele acestei flexibilităţi?

Limitele sînt anumite principii şi valori. De exemplu, trebuie asigurat respectul pentru naţiunea iraniană. O altă limită presupune ca şi cealaltă parte să arate flexibilitate; altfel, numai disponibilitatea unei părţi nu duce niciunde. Flexibilitatea, cooperarea, interacţiunea – pentru toate acestea este nevoie de ambele părţi. Dacă numai o parte arată respect, iar cealaltă nu, nu se obţin rezultate. Acestea sînt principiile care reprezintă limitele flexibilităţii iraniene; în rest, totul poate fi negociat.

Cum a fost primită, în Iran, declaraţia preşedintelui american Barack Obama, potrivit căreia Iranul are dreptul la energie nucleară, în scopuri civile?

În fapt, acesta a fost primul pas care recunoaşte dreptul legitim al Iranului la energie nucleară, în concordanţă cu obligaţiile noastre ca stat semnatar al Acordului de Neproliferare Nucleară. Pînă acum, SUA au negat cu totul acest drept al Iranului. Declaraţia preşedintelui Obama este un prim pas şi un semnal bun. În Iran, acest gest a fost văzut ca o abordare constructivă, dar rămîne să vedem ce se va întîmpla în practică.

Sînt voci care spun că această deschidere a Iranului la dialog este ori doar o tehnică de a cîştiga timp, ori, dacă este sinceră, oricum nu ar fi împărtăşită de întregul complex de instituţii iraniene...

E clar că occidentalii nu pot înţelege cum funcţionează construcţia instituţională a Iranului, nici mecanismele prin care se iau decizii. Nu este vorba despre o fragmentare între Consiliul Gardienilor Revoluţiei, guvern, Parlament, Consiliul de Securitate Naţională, liderul suprem religios. Ele sînt mecanisme diferite în construcţia instituţională iraniană, care se verifică şi se echilibrează unele pe celelalte. În Iran trebuie să se ajungă la un consens între toate aceste voci, care, apoi, e transpus în decizia finală. Însuşi liderul suprem este parte a acestui proces de echilibrare instituţională. Nici el nu ia decizii fără consultări prealabile. Este un întreg proces pe care cred că Occidentul încă nu îl înţelege pe deplin. Dar cînd se ajunge la o decizie sprijinită de toată lumea, guvernul şi preşedintele – aşa cum a spus-o şi domnul Rouhani – au autoritate deplină să o ducă la îndeplinire, şi deja au început să facă asta. Acum rămîne să vedem care este capacitatea de deschidere a celeilalte părţi. Pentru noi, doar cerul este limita, să vedem cît de departe e dispusă cealaltă parte să ajungă.

Cum credeţi că se va plasa Rusia în raport cu noua comunicare dintre Iran şi SUA? În trecut, Rusia nu a privit cu ochi buni o apropiere între Teheran şi Washington.

Bineînţeles că ruşii pot avea motivele lor de îngrijorare, pentru că au şi ei propriile dificultăţi cu Statele Unite. Dar noi sîntem mereu în strînsă consultare cu Rusia, pentru că sîntem vecini, la urma urmelor, şi am trăit împreună vreme de secole şi mai avem încă de trăit împreună alte secole de acum înainte. Credem că transparenţa între vecini e cea mai bună alegere. Ne consultăm cu Rusia, care, uneori, ne-a sprijinit, alteori am avut dificultăţi, ceea ce e firesc. Dar menţinem comunicarea.

În mentalul iranian, pare să se fi înrădăcinat o adevărată obsesie pentru recunoaştere din partea SUA, o aspiraţie ca Iranul să fie recunoscut universal, dar în special de SUA, drept o putere cel puţin regională, tratată de la egal la egal.

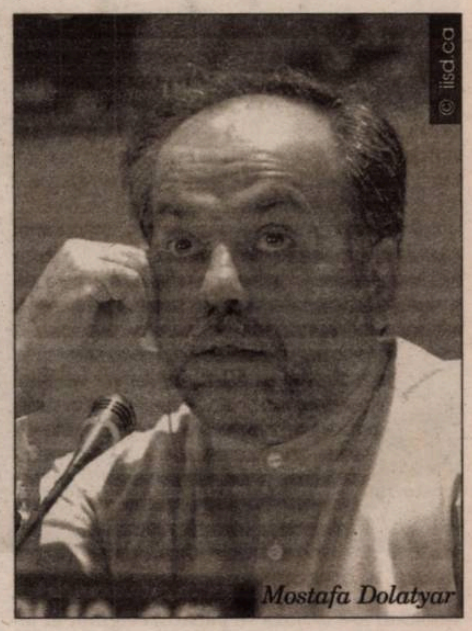

Mostafa Dolatyar

Acesta este un fapt. Place sau nu, Iranul a fost şi este un leagăn al civilizaţiei, are o moştenire culturală extraordinar de bogată, iar în prezent sîntem una dintre cele mai stabile ţări din regiune. În jurul nostru sînt crize, conflicte şi război. Noi am reuşit să ne administrăm în mijlocul unei mări de crize. În plus, avem o poziţie geostrategică, o populaţie educată, tehnologie. După toate aceste criterii, Iranul are o capacitate unică în zonă. Ignorarea Iranului nu a fost deloc în avantajul SUA şi al altor puteri. De exemplu, în Afganistan – iată ce s-a întîmplat după ce SUA au încetat să colaboreze cu Iranul. Acum, dacă vor să îşi asigure o ieşire sigură din Afganistan, Iranul este singura ţară vecină care are capacitatea să îi ajute să facă acest lucru. Depinde numai de ei. Naţiunea iraniană este una cu o mare răbdare – asta am învăţat din istorie, în pofida tuturor dificultăţilor, să fim răbdători. Depinde de ei, nu se poate să ne impună tot felul de limitări şi sancţiuni şi, în acelaşi timp, să ne ceară să îi ajutăm în Afganistan sau în altă parte.

Naţiunea iraniană este una cu o mare răbdare – asta am învăţat din istorie, în pofida tuturor dificultăţilor, să fim răbdători.

Momentul pentru o apropiere între Iran şi Statele Unite pare propice, însă există destule voci interne în America, dar şi în state ca de exemplu Arabia Saudită, care se simt ameninţate de o asemenea apropiere.

Noi înţelegem că unele ţări nu sînt deloc bucuroase de această apropiere. Acest lucru nu este o problemă doar pentru Iran, cred că e o problemă mai ales pentru Statele Unite. Partea iraniană, adică jumătate din problemă, deja s-a decis să comunice. Noi înţelegem că sistemul american este unul complex, că sînt grupuri puternice de lobby, care nu doresc apropierea de Iran. Totul depinde de administraţia americană să analizeze dincolo de grupurile de lobby şi de dificultăţi, ce este în interesul naţiunii americane, pentru că alternativa la negociere şi dialog este dezastrul.

Sînt voci care spun că Iranul trebuie şi poate să aibă un rol în negocierea unei soluţii în Siria. Dar cum poate Iranul să facă asta, în condiţiile în care este cunoscută alianţa tradiţională între regimul de la Teheran şi regimul Assad şi, evident, Teheranul nu pledează pentru plecarea lui Bashar al-Assad de la putere, adică ceea ce vrea opoziţia siriană?

Ce se doreşte să se obţină la masa negocierilor? O soluţie, nu să scapi de o parte în interesul celeilalte. E nevoie de capacitatea de a găsi o cale de mijloc. Dacă spui „Te urăsc!“, cealaltă parte răspunde „Şi eu te urăsc!“, şi atunci, care mai e rostul negocierii?! Trebuie acceptate la discuţii toate părţile care simt că au un drept legitim de a fi la masa negocierilor. Bashar al-Assad, de exemplu, crede că are tot dreptul să fie la masa negocierilor. Taberele din opoziţie – dacă, bineînţeles, reuşesc să cadă la un acord între ele, ceea ce e dificil – trebuie şi ele să fie reprezentate la negocieri. Dacă le spui „Ai omorît oameni, nu ai dreptul să participi la negocieri“, atunci cu cine vrei să discuţi?! Poziţia Iranului susţine că toate părţile implicate trebuie să îşi prezinte poziţiile, să fie ascultate şi să ajungă împreună la o înţelegere, fără condiţii prealabile. Iar cei care pot contribui la o soluţie – fie că e vorba de Iran sau Rusia sau chiar Arabia Saudită – trebuie să participe la negocieri.

Credeţi că în timpul vieţii noastre e posibil să vedem o ambasadă americană la Teheran şi una iraniană la Washington?

Clădirile sînt deja la locul lor *(rîde)*. Cred că este posibil şi ca diplomaţii să vină în aceste clădiri, dar e nevoie de curaj şi viziune de ambele părţi, şi de puţină răbdare.

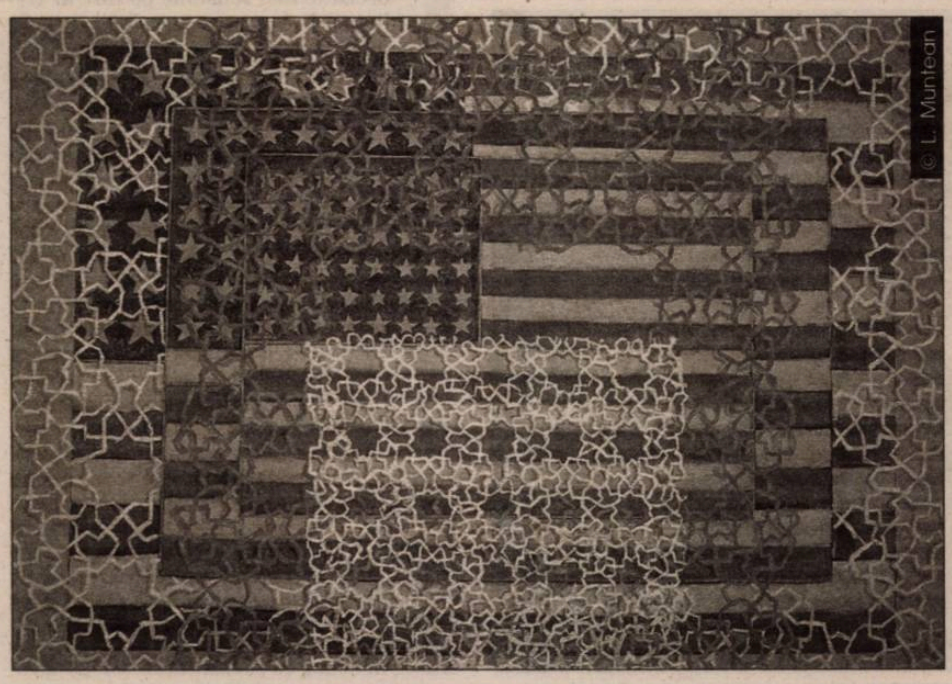

***Mostafa Dolatyar** este directorul Institutului pentru Studii Politice şi Internaţionale de la Teheran, unul dintre primele think-tank-uri din Iran, după Revoluţia islamică din 1979. Între 1999-2002, a fost directorul Departamentului Afaceri Juridice din Ministerul iranian de Externe, trimisul special al Iranului la Comitetul Adunării Generale ONU pentru Afaceri Legale între 2002-2006 şi director general al Departamentului Europa Occidentală din Ministerul iranian de Externe, între 2006-2009. Are un doctorat în Relaţii Internaţionale de la Universitatea Newcastle Upon Tyne, Marea Britanie, doctorate şi masterate în ştiinţe politice şi studii islamice la Universitatea Imam Sadegh din Teheran.*

interviu realizat
de Carmen GAVRILĂ

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Păcatul originar al jafului

Cînd discutăm despre capitalism, cei mai mulţi dintre noi, aflaţi sub puternica amintire a comunismului românesc, ne gîndim la cuvinte şi trăim stări precum libertate, democraţie, lege, proprietate şi chiar, mai nou, prosperitate. Sîntem îndreptăţiţi să gîndim aşa pentru că noi sîntem cei care colecţionau prin vitrinele sufrageriilor sticle de bere goale, după cum ne fuduleam al naibii de mult cu plasa din material plastic ieftin pe care scria vreo denumire de ţigară. Îmi amintesc anii studenţiei, cînd ne înghesuiam în faţa „shop-ului" pentru a vedea ce mai este nou, ca şi cum am fi avut vreodată bani sau permisiunea de a cumpăra ceva de acolo. Am perceput, fără să vrem, doar strălucirea capitalismului, ţigările bune, luminile oraşelor, filmele „cu bătaie" şi, ceea ce mi se părea incredibil atunci, magazinele pline cu mărfuri. Nu reuşeam să înţeleg cum ajung să păstreze rafturile pline, ca şi cum de acolo nu ar cumpăra nimeni niciodată nimic. Acum am aflat că lucrurile sînt mai nuanţate şi că lumea capitalistă are şi o altă faţă. Capitalismul nu este un mod de producţie, aşa cum greşit l-a caracterizat Marx. Nu are la bază o doctrină, o filozofie articulată şi nici nu îşi propune să vîndă iluzii nimănui. Lumea libertăţii este şi spaţiul unei concurenţe acerbe, al competiţiei, al austerităţii, al recunoaşterii caracterului imuabil al legilor sociale şi economice. Etica şi morala sînt repere individuale şi nu au valoare sau încărcătură economică. De aceea, în afaceri este etic să cumperi la un preţ şi să vinzi la alt preţ, mult mai mare. După cum este, iarăşi, etic să dai bani cu împrumut şi să obţii dobînda, adică o contraprestaţie pentru care nu faci nici un efort (problemă îndelung dezbătută la începuturile capitalismului). Lumea capitalistă este o lume a omului care gîndeşte şi se manifestă raţional. Începînd cu reforma condusă de Martin Luther şi definitivată de Jean Calvin, a face avere nu mai este un păcat. În zilele noastre, este chiar un semn de distincţie. Legea este cea chemată să asigure că averile şi profiturile sînt legitime sau ilegitime, indiferent că este vorba despre firme, persoane sau economii naţionale. Cu toţii ne supunem unui joc raţional, guvernat de lege şi a cărui finalitate o reprezintă nivelul de trai şi satisfacţia cu viaţa. Pe această bază, omul occidental al zilelor noastre s-a schimbat mult, atît în raport cu semenul său din epocile anterioare, dar mai ales în raport cu omul aparţinător altor civilizaţii şi culturi contemporane. Trăim cu certitudine mai mult şi mai bine. Cît de mult ne mai iubeşte Dumnezeu şi cum ne mai raportăm la El viaţa de zi cu zi, gîndul şi fapta, asta este o altă discuţie. Este vorba despre fericire... Ceva mult mai complicat, mai personal, mai intim... Capitalismul are la baza sa păcatul originar al jafului. Este născut din durerile noastre de fiinţă decăzută din graţiile divine, obligată să mănînce de minim trei ori pe zi, să respire în fiecare secundă şi să adune în jurul său mii de nevoi şi interese. La baza lumii moderne se află jaful organizat al Americii, pus la cale de către colonialiştii europeni, deposedarea de pămînturi a ţăranilor din Evul Mediu, dar şi numărul mare de războaie pe care le-am purtat, în căutare de averi.

© L. Muntean

Am simţit nevoia unei asemenea introduceri într-o discuţie despre bogăţiile României, tocmai pentru a aminti că lucrurile nu sînt chiar simple şi că grădina în care vieţuim este populată cu tot felul de vietăţi. Dacă cineva va putea să ne jefuiască, o va face fără să stea pe gînduri, indiferent că este vorba despre petrol, aur, gaze de şist, gaze, argint, grîu sau forţă de muncă. Totul depinde de poziţia noastră, de inteligenţa noastră şi de măsura în care ne putem pune la adăpost de posibile transferuri de avuţie, mai mult sau mai puţin acoperite de lege. Cel puţin în cazul aurului, „zgomotul" este infernal şi ascunde în spatele său interese uriaşe. În aceste săptămîni mi-a fost dat să aud şi să citesc cele mai mari dezinformări şi aberaţii. Am aflat că aurul nu ar avea chiar o valoare constantă şi că uneori îi mai şi scade preţul, că cianurile nu ar fi chiar atît de toxice, că firma respectivă – multinaţionala canadiană – este, „săraca", în regulă cu asumările de responsabilităţi, numai că „miniştrii cei răi", care au avut mediul în gestiune, nu au dorit să dea avizul, sau că ţara poate pierde mai multe miliarde de dolari dacă nu permite exploatarea, după cum domnul premier deţine dublă personalitate, deci poate vota de două ori în două feluri diferite ş.a.m.d. Oameni politici care, pînă mai ieri, păreau mai „serioşi", încep să aibă o voce uşor tremurată, devin incoerenţi şi îşi trădează tot: aliaţi, prieteni, dar să sperăm că nu şi ţara. Roşia Montană este un exemplu de manual al neputinţei omului politic român de a fi serios şi în slujba ţării sale. Retrăim vechiul blestem al bogăţiilor cu care ne-a dăruit natura, aşa cum spunea într-o emisiune televizată istoricul Adrian Cioroianu, oferind exemple de scandaluri din istoria recentă, care au reprezentat mari acţiuni de jefuire a ţării. Am auzit, cu această ocazie, cea mai nebunească declaraţie pe care putea să o facă un demnitar român, actualul ministru al Mediului: „Dînsa" a spus că, dacă Parlamentul României va aproba legea, atunci va da aviz de mediu pentru exploatarea de acolo. Se confundă, în acest fel, dezbaterea şi posibilul vot parlamentar (imposibil, de altfel, în acest caz, al unui contract comercial) cu un aviz pur tehnic, aflat în atribuţiile unor specialişti dintr-un Minister. Dacă un ministru crede că Parlamentul poate da avize de mediu, atunci nu mă miră părerea vecinului meu de la ţară, cum că Parlamentul trebuie să le dea mîncare copiilor săi.

Roşia Montană este un exemplu de manual al neputinţei omului politic român de a fi serios şi în slujba ţării sale.

Este o adevărată modă în România ca deciziile mai sensibile pe care ar trebui să le ia oamenii cu funcţii să fie pasate în mod ilegal şi abuziv către organisme colective de dezbatere şi deliberare, care nu iau decizii, ci emit hotărîri. Aşa se face că primarii transmit spre Consiliile locale asemenea „castane fierbinţi", directorii generali către Consiliile de administraţie şi rectorii către Senatul universităţilor, ca să mă opresc aici cu exemplificarea. Cînd un „deştept" aflat într-o funcţie de conducere doreşte să se acopere, face această procedură de pasare a răspunderii, forţează votul şi apoi trece liniştit la fapte. La o eventuală întrebare din exterior, răspunde invariabil: „Aşa a decis Senatul" (Consiliul de administraţie sau, mă rog... după caz, Consiliul local). Este speranţa hoţului că, implicînd cît mai multe persoane, chiar dacă acestea nu au atribuţii legale directe, se va pierde urma hoţiei sale. Dacă Parlamentul este chemat să dea avize de mediu, atunci de ce nu ar fi chemat să legifereze şi un contract comercial între două părţi? Urmează să-i urcăm în autobuz şi să-i ducem la Roşia Montană pentru a vedea „ce greu o duc oamenii de acolo", după care şedinţa lor zilnică va avea loc în Piaţa Universităţii, în dialog cu protestatarii sau pe ogoar, că o firmă care poate exploata sute de tone de aur şi argint a falimentat şi că am fost obligaţi să căutăm un „investitor" străin pentru acest lucru? Dacă ne uităm cu atenţie la cei care sînt în spatele „investitorului", vom vedea că există relaţii strînse cu lumea de lobby din patria licuriciului la care cineva se declara conectat. Nu sînt un adept al teoriei conspiraţiei şi, de aceea, mă opresc aici. Oricum, situaţia în care am ajuns este cert că nu are de-a face cu economia, raţionalul şi bunul-simţ. Cineva a dorit să dea un „tun" în România, considerînd că se poate purta ca într-o ţară bananieră, unde nu mai scuturi bananele, te pui cu tunul pe bananieri, iar dacă localnicii nu sînt cuminţi, le mai distrugi şi plantaţiile alăturate de cocotieri, după care pleci în Insulele Verzi din largul Oceanului Albastru şi gata, ţi se pierde urma, în timp ce indigenii maimuţăriţi, proprietari ai cocotierilor şi bananierilor, stau cu burta goală la soare şi aşteaptă liniştiţi să moară de foame.

© L. Muntean

Concluzia este că nu trebuie să fim naivi. Mă bucur că societatea civilă reacţionează atît de puternic. Am văzut acolo oameni mult mai conştienţi şi mai îngrijoraţi decît în zona politică, din păcate. Se pare că începem să înţelegem că lumea în care trăim este una a intereselor acerbe, iar capitalismul, în spatele plaselor frumos colorate şi a actriţelor frumoase din filmele „cu bătaie", ascunde o concurenţă căreia din neatenţie sau rea-credinţă putem, foarte uşor, să-i cădem victime. Dacă cineva va putea, ne va jefui fără să se gîndească că sîntem membri NATO sau că nu ştiu ce calităţi credem noi că mai avem.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

ÎN LUMINA NOILOR DESCOPERIRI ŞTIINŢIFICE, S-A DOVEDIT CĂ FIECARE PERSONAJ MARGINAL ARE DE AŞTEPTAT UN NOU TIP DE GOSPODINĂ

■ În lumina noilor descoperiri ştiinţifice, s-a dovedit că: lupii urlă pentru a fi în contact cu prietenii lor; pinguinii s-au adaptat foarte uşor climei calde; homosexualitatea la insecte este frecventă; clipurile virale cu animale măresc şansele lor de extincţie; ursoaicele panda mimează sarcina pentru a fi lăsate în pace; păianjenii masculi mor după ce fac sex, fiind mîncaţi de femele pentru a se păstra monogame; memoria delfinilor se întinde pe durata a cîtorva decenii; celulele umane îi fac pe şoareci mai inteligenţi, dar li se pot şi implanta amintiri false; porumbeii, precum oamenii, au momente în care se comportă iraţional. *(va urma)* (**M. C.**)

■ Vizavi de noul sediu al Poliţiei Rutiere din Pipera s-a dezvoltat o adevărată afacere: birouri de copiat acte, xeroxuri, specialişti în preschimbarea permiselor de conducere, numere de înmatriculare şi examene auto, care te iau pe

Cu ochii-n 3,14

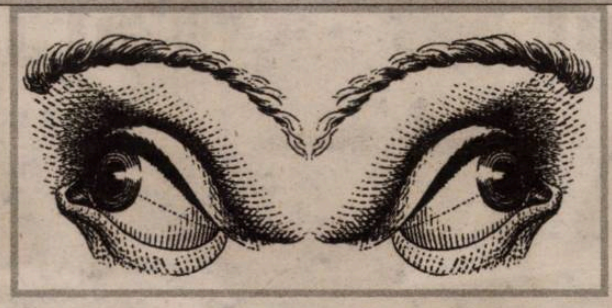

sus încă din autobuzul 135 şi te conduc, îţi arată, te iniţiază. În mijlocul tuturor, o terasă înfloritoare, căci fiecare are de aşteptat minimum două ore pentru eliberarea actelor. Şi, ce să faci, aştepţi, e singurul loc decent pe o rază de un kilometru. Nu te poţi împiedica însă, sorbind din cafea, să te întrebi (ca românu'): a cui o fi terasa asta pusă strategic la cap de pod? (**S. S.**)

■ Se pare că ideea pentru *The Grandmaster* i-a venit lui Wong Kar-wai după ce a descoperit într-un magazin o poză cu Bruce Lee. I s-a părut fotogenic şi s-a gîndit să facă un film despre maestrul acestuia, Ip Man. Am fost la film şi, pe acelaşi rînd pe care stăteam, era un personaj marginal, care făcea tot felul de figuri de kung fu şi pe care îl tot filmau la un moment dat unii şi alţii. Se prezenta ca „Bruce Lee din Piaţa Amzei". *The Grandmaster* nu zic că n-ar fi spectaculos, dar felul în care a vibrat şi empatizat colegul nostru de sală, de la capătul rîndului, chiar merita toţi banii. Am simţit pe viu şi cu adevărat ce înseamnă să ai un maestru. (**A. M. S.**)

■ „Conferă formă şi susţinere, la doar 19 lei!" Ce poate fi? Un sutien, evident, de la celebrul Top Shop, cel care ne-a fericit, mai demult, cu tigaia magică. E vorba de Slim N Lift Aire Bra, „sutienul uşor precum aerul". Poezia, uşor criptică (a se sesiza denumirea) a sutienului, asociată cu eficienţa tigăii, dau un nou tip de gospodină: una sexy şi supercalificată... (**I. P.**)

ÎN LUMINA NOILOR DESCOPERIRI ŞTIINŢIFICE, S-A DOVEDIT CĂ TOT MAI MULŢI TINERI VOR SĂ GĂSEASCĂ ARGUMENTE PENTRU UN PROIECT CU MUSTAŢĂ

■ Tot mai mulţi tineri vor să ştie cum era în comunism: „E adevărat că erau Mega Image-urile goale?" Nu, nu e pe bune, e umor marca Times New Roman. Însă nu m-ar fi mirat să fie o curiozitate reală. (**A. P.**)

■ Victor Ponta şi alţi cîţiva demnitari au fost în Finlanda să vadă cum se exploatează acolo aurul. Disperat să găsească noi argumente pentru deschiderea lucrărilor pe şantierul de la Roşia Montană, premierul a obţinut din partea finlandezilor promisiunea că vor furniza „asistenţă tehnică". Sună bine, dar, evident, nu e suficient. O garanţie ar fi, eventual, să importăm normele finlandeze de protecţie a mediului, cîţiva inspectori de mediu şi un ministru. Pariem că ei n-ar semna contractul cu RMGC? (**M. M.**)

■ Întrebată de comisia specială din Parlament care ar fi „cel mai catastofal scenariu" în cazul Roşia Montană, Rovana Plumb, ministrul Mediului, a răspuns: „Atîta timp cît am scos de pe piaţă tone de produse contaminate cu *salmonella*, nu mi-aş permite să pun în faţa opiniei publice şi în faţa poporului un proiect în care condiţiile de siguranţă în ceea ce priveşte mediul să nu fie respectate." Pe mine m-a convins. (**L. V.**)

■ Din seria „Idei creţe". Care e legătura între bricolaj şi mustăcioşi? O reclamă din vara asta la magazinul Baumax, cu sloganul „Ai mustaţă, ai reduceri! Cine n-are mustaţă să-şi lase. Pe 20 august te vrem cu mustaţă." (**P. M.**)

ÎN LUMINA NOILOR DESCOPERIRI ŞTIINŢIFICE, S-A DOVEDIT CĂ DIMENSIUNEA ÎN ERECŢIE A PARLAMENTARULUI LECUIEŞTE FRICA DE RETOPIRE

■ Cercetătorii au stabilit cele şapte lucruri esenţiale care trebuie ştiute despre penis: lungimea medie este de 14 cm; pentru unele femei mărimea chiar contează; erecţia cu o durată prea lungă este o anomalie; penisul avea pe vremuri (adică acum 700.000 de ani) o coloană vertebrală; în timpul somnului, bărbaţii au între 3-5 erecţii; bărbaţii circumcişi sînt mai rezistenţi la HIV, dar se bucură de mai puţină plăcere sexuală; dimensiunea în erecţie a penisului nu e cîtuşi de puţin direct proporţională cu dimensiunea în stare flască. *Now, get it on!* (**M. C.**)

■ De la tribuna Parlamentului, un deputat s-a declarat scandalizat de limbajul din filmul *Poziţia copilului*. Poziţia parlamentarului n-a rămas neobservată. Televiziunile i-au difuzat declaraţia, iar poziţia sa a fost întoarsă pe toate părţile. Parlamentarul crede că *Poziţia copilului* denigrează România peste hotare. Alţii cred că, dimpotrivă, poziţia parlamentarului face ţara de ruşine. Deocamdată, *Poziţia copilului* a cîştigat Ursul de Aur la Festivalul de la Berlin, un premiu pe cît de important, pe atît de necunoscut, probabil, deputatului în cauză. Dar poate că şi poziţia deputatului merită un premiu, fiindcă e de-a dreptul monumentală. (**A. M.**)

■ Nişte cercetători (britanici, parcă) au descoperit cum se lecuieşte frica de pisici. Pe cînd vor dibui cercetătorii români leacul contra fricii de cîini? (**S. G.**)

■ Alte extrase din *Nomenclatorul de meserii* (vezi numerele trecute): pepinierist, pescar mări şi oceane, pieptănător de păr la maşină, pilonist antenist, pîslitor, prăjitor minereu, pregătitor metale vechi pentru retopire, pregătitor sîrmă, prelucrător presă scrisă, preparator amestec de înveliş, preparator muştar, preparator peşte, raci, broaşte în cherhanale şi oficii, preparator ulei de copite, presator stuf, prinzător cîini, rîşnitor smalţ, rodator-lepuitor, rotar caretaş, saltelar, saluzitor frînghii, sculptor păpuşi, scuturător, securizator geam, semnalist cuplător, smîntînitor, spălător covoare înnodate, specialist orgă, stereotipar, stilist protezist de unghii, stucaturist, tăietor păsări, telefaxist, tocatorist-defibratorist, turnător valuri, ţintuitor, umplutor sifoane, valorificator glande, velator-matisor, vestitor, zdrobitor şi uleiator textile, zidar roşar-tencuitor. *(va urma)* (**D. S.**)

PUBLICITATE

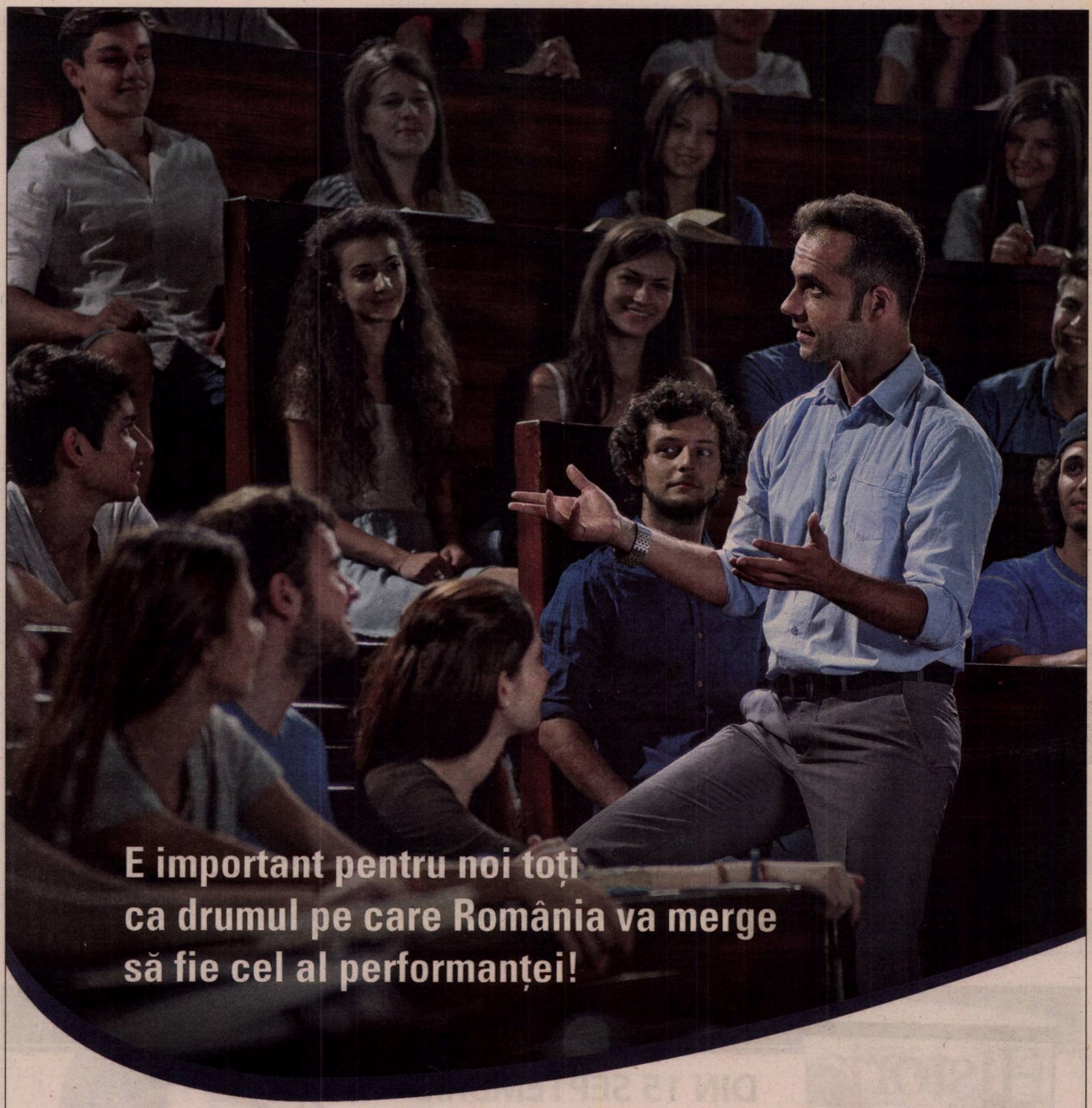

Din 2007 până în prezent, Petrom a alocat peste 6 milioane de euro pentru susținerea educației. În toți acești ani, am reușit să-i sprijinim pe elevii români să devină factorii schimbării în comunitățile lor, am redat copiilor din mediul rural șansa la condiții decente de studiu și am susținut olimpicii în drumul lor spre performanță. Pentru că generațiile tinere sunt viitorul României.

Performanța inspiră

PETROM
Membru OMV Grup

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 504 ■ 10-16 octombrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

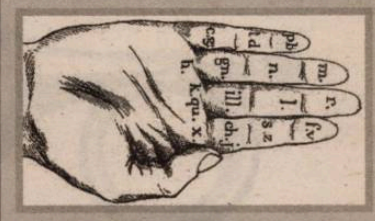

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu 8

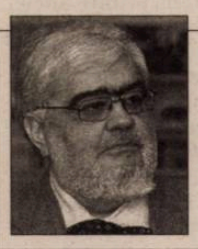

ANDREI PLEŞU

„Români fericiţi“

pagina 3

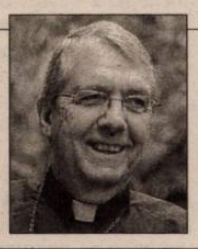

Interviu cu pastorul

JIM MULCAHY

pagina 7

Interviu cu regizorul

CORNELIU PORUMBOIU

paginile 20-21

Adolescenţii

„Cel mai bun substitut pentru experienţă este să ai 16 ani.“

RAYMOND DUNCAN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

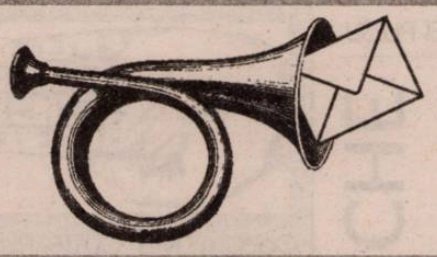

turneu de inbox

Aur, cîini, piste de bicicletă, justiţie

La prima vedere, subiectele enunţate sînt fără nici o legătură. Subiectul Roşia Montană a fost şi încă este fierbinte. M-am bucurat că *Dilema veche* a fost „pe fază“ şi a prilejuit o dezbatere liberă pe temă. Nici celelalte nu au fost date la o parte de către redactorii dvs. Cazul din justiţie e mai nou, dar sînt convins că în numerele viitoare se vor face referiri şi comentarii.

Fiecare dintre „probleme“ agită de un timp societatea noastră. Ceea ce este nou e anvergura dezbaterii, dar şi implicarea oamenilor. Nu se mai strigă „Nu staţi în balcoane că muriţi de foame!“, nu se mai cîntă sloganе despre libertate sau „Jos!“ cutare. Este o mişcare nouă. Un suflu nou se ridică precum un abur din magma unei societăţi abrutizate, parcă fără speranţă, parcă lipsită de idealuri. Alegerile din decembrie anul trecut au lăsat, în afară de valul de beatitudine indus de cele cîteva milioane care au votat actualul aranjament politic, un gust amar altor milioane, sătule de corupţia generalizată, de cadourile electorale, de promisiuni etern neonorate. Le-a luat ceva timp acestora din urmă să se dezmeticească, aşa cum sînt convins, că şi din rîndul celor care s-au repezit să pună ştampila pe sintagma USL le-a luat ceva timp pentru a recunoaşte că au greşit. Şi iată cum, la început firav, cu cîteva îndemnuri ecologiste transmise pe reţelele de socializare, lumea a început să iasă din nou în stradă. În esenţă, mişcarea asta este împotriva minciunii. Se merge mult pe jos, chiar şi prin cartiere care nu au fost niciodată călcate de manifestanţi, se scandează şi se afişează lucruri de bun-simţ, în care elementul „ură“ nu mai este precumpănitor. Autorităţile sînt vădit surprinse şi nu intervin, ca alte dăţi, pentru a elibera carosabilul, aproape că nici lor nu le vine să creadă, sînt într-o ciudată expectativă. Poate că îşi dau seama că de data asta e altceva. Declaraţiile sînt atent alese pentru a nu aprinde cumva vreo scînteie. Ceva foarte special se întîmplă. Masa de tineri – căci acolo sînt în majoritate oamenii noi ai României – nu face tărăboi, nu forţează intrări în palate guvernamentale, nu aruncă cu pietre sau cu fumigene sau cocteiluri Molotov. Ce se întîmplă?

Ei bine, de-abia acum se pare că a început revoluţia românilor, într-o notă decentă, de puritate, demnitate şi bun-simţ. Nu ştiu ce se va întîmpla cu proiectul de exploatare a aurului, nu ştiu dacă se va reuşi ca Bucureştiul şi alte oraşe să scape de flagelul haitelor de cîini sau dacă vreun primar va asigura vreodată piste pentru biciclişti, sau dacă justiţia din ţara asta va reuşi să-şi facă treaba ca în orice ţară europeană, dar ştiu sigur că trupul ţării a început să respire şi să aspire la responsabilitate, echilibru, civilitate. A sosit vremea unui alt fel de gîndiri politice, sociale şi economice. Prin alte părţi au mai fost, în ultima vreme, astfel de mişcări şi, deşi mai peste tot ele au cam obosit (v. *Occupy Wall Street* sau diverse „primăveri“), ceva îmi spune că trezirea românilor va corespunde de data asta mai bine îndemnului din imnul naţional. Dacă nu am avea speranţa asta, atunci chiar ne vom merita cu prisosinţă soarta, proptindu-ne poate definitiv acolo unde ne pot adînci barbarii de tirani. Căci oamenii de pe stradă nu clamează doar „Salvaţi Roşia Montană!“, ci, de fapt, ne roagă să ne alăturam lor pentru salvarea unui popor.

Anton POPESCU
popescuanton@yahoo.com

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

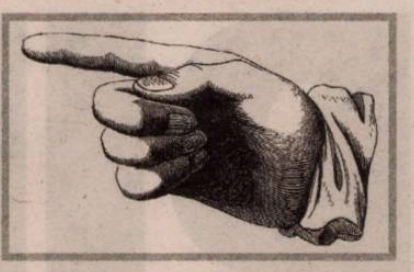

■ După premiera lui Igor Cobileanski cu *La limita de jos a cerului, Roxanne* (regia Vali Hotea) şi *Cîinele japonez* (regia Tudor Cristian Jurgiu) sînt următoarele două titluri româneşti care intră pe ecrane luna asta. Trei lungmetraje de debut, trei poveşti în registre foarte diferite, care aruncă cîrlige publicului şi cu care ar putea uşor să empatizeze. Doar să mergeţi la cinema. (Ana Maria Sandu)

■ Nu vă mai plîngeţi că televiziunile sînt proaste şi ne inundă cu false probleme şi subiecte. Luaţi-o iavaş, iavaş pe Internet şi citiţi ce probleme mai sînt/se mai dezbat prin alte părţi. Pe site-ul revistei *The Atlantic* (theatlantic.com) am găsit un articol foarte interesant despre cum poţi ecraniza/adapta astăzi *Cartea junglei* de Rudyard Kipling fără să fii considerat rasist. Căci, de pildă, unii interpretează cîntecul lui King Louie „I wanna be like you“ ca expresie a colonialismului occidental, a imperialismului britanic, în fine, a rasismului, căci King Louie ar fi o reprezentare caricaturală a „omului de culoare“ care vrea să semene cu „albul“. Mary Zimmerman (care a montat un musical bazat pe *Jungle Book)* crede că „rasismul e în ochiul celui care priveşte“ şi conchide: *„Cartea junglei* nu exprimă o lume indiană, engleză sau americană. E o lume a imaginaţiei – un paradis pe care sîntem pe cale să-l pierdem.“ Citiţi, aşadar, *How to Adapt the Jungle Book (and Not Make It Racist)* de Debra Cash pe theatlantic.com. (Mircea Vasilescu)

■ La mai puţin de trei ore de mers cu maşina de la Bucureşti, spre sud, se află pitorescul oraş Veliko Târnovo cu ale sale străzi în pantă. La alţi cîţiva kilometri distanţă se găseşte mica localitate Arbanasi. Un sat cu garduri de piatră, devenit turistic, în care fiecare casă a fost transformată în pensiune sau restaurant. Şi se mănîncă bulgăreşte, adică ieftin, gustos şi sănătos. De la Bucureşti sînt cam 180 de kilometri pînă acolo şi singurul lucru deranjant pe întregul drum e taxa de pod de la Giurgiu. (Andrei Manolescu)

■ Dacă vă interesează mitul (cam răsuflat, în opinia mea), fie puteţi citi o carte – *Dona Juana* de Lorena Lupu (Editura Herg Benet), fie puteţi merge la teatru – *Dom Juan* în montarea lui Victor Ioan Frunză (la ArCuB), fie puteţi vedea un film – *Don Jon* (regia Joseph Gordon-Levitt). Dar eu doar zic, nu recomand. (Marius Chivu)

■ Paul Brunton, *Un eremit în Himalaya* (Editura Polirom, 2013, trad. Marius-Adrian Hazaparu), cel de-al doilea volum dintr-o serie Brunton, în cele din urmă lizibilă în românește. Să sperăm că vor urma *The Inner Reality* şi *Hidden Teaching...?* (Simona Sora)

■ „E o perioadă importantă şi minunată de a fi scriitor, povestitor, designer, cititor.“ Pentru toţi iubitorii cărţii tipărite, ai mirosului de hîrtie, ai copertelor atent meşteşugite, recomand articolul „Dacă web-ul ar fi precedat print-ul: noua epocă de aur a design-ului de carte şi a creativităţii pe hîrtie“, scris de Maria Popova pe brainpickings.org/index.php/2013/06/20/gestalten-fully-booked. (Patricia Mihail)

■ După ce Clubul Ilustratorilor a prezentat un catalog cu ilustraţii la Tîrgul de Carte de la Göteborg, la UNAgaleria s-a deschis o expoziţie de ilustraţie şi grafică de carte a unor artişti suedezi. „Vezi ce facem!“ e titlul expoziţiei. Vedeţi, că merită! (Matei Martin) Alexandru Gruian, *F. Brunea-Fox, reporterul cu ochi multiplu:* o necesară monografie Brunea-Fox, „prinţul reportajului“ literar interbelic. Apărută la Editura Comunicare.ro, cartea se lansează joi, 10 octombrie, la Deva, în cadrul Salonului Hunedorean al Cărţii. (Iaromira Popovici)

■ Joseph Koudelka, fotograful Magnum – căruia îi datorăm, printre altele, imaginile iconice cu invazia de la Praga din august 1968 – vine în România. Îl puteţi întîlni miercuri, 16 octombrie, de la ora 18,30, la Librăria Bastilia (Piaţa Romană, nr. 5) cu ocazia lansării albumului *Invazie Praga 68,* şi joi, 17 octombrie, de la ora 19, la vernisajul expoziţiei cu acelaşi nume, care va avea loc la MNAC Anexa (Calea Moşilor, nr. 62-68). (Luiza Vasiliu)

■ De luni, 14 octombrie, cele mai bune filme documentare ale momentului pot fi văzute la Sibiu, la Astra Film Festival. Un număr record de 1350 de *filmmaker*-i străini, din peste 70 de ţări, şi-au înscris filmele la ediţia aniversară de 20 de ani AFF. Filme portret, eseuri, documentare observaţionale sau poveşti locale, necunoscute. Şi ce mi-a plăcut dintotdeauna la AFF: un festival la care te simţi în largul tău, fără covor roşu şi unde filmele sînt singurele vedete. (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Fotojurnalismul**
- **Gospodăria, toamna**

album dilematic Daniel Goace

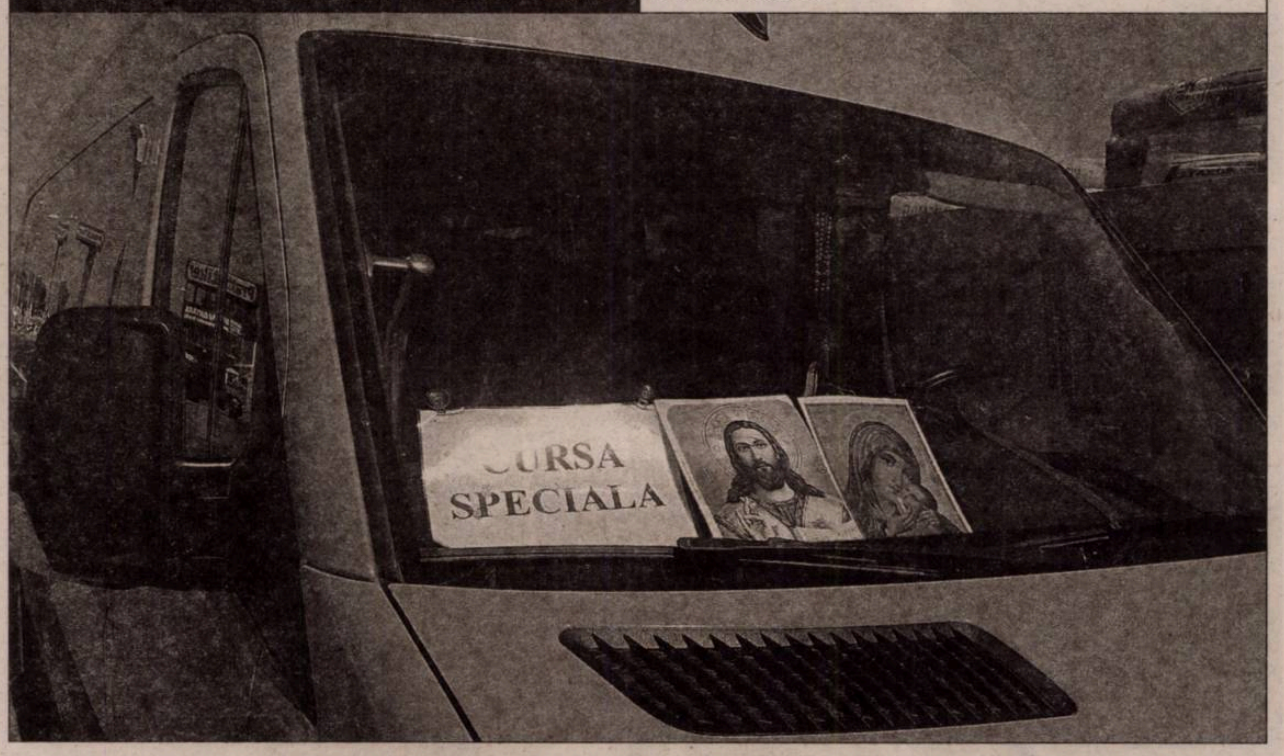

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

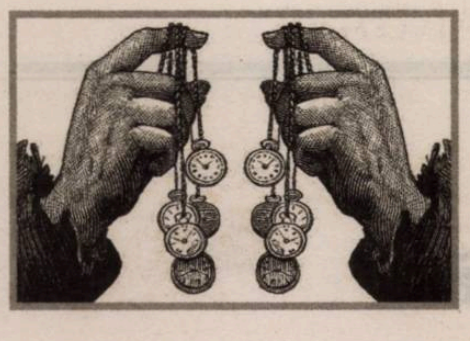

Andrei PLEȘU
nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Români fericiți

Da, o ducem greu. Stăm prost cu economia, cu finanțele, cu corectitudinea, cu competența și cu simțul răspunderii. Sîntem guvernați brambura, am ales în Parlament tot soiul de personaje de mîna a doua și a treia, presa scrisă și televiziunile sînt pline de vulgarități, lovituri sub centură, bîrfe vesele și propagandă de gașcă. Pe scurt, ne mișcăm într-un peisaj „cianurat“, într-o atmosferă toxică.

Și totuși... Am întîlnit și întîlnesc zilnic, în ziare și în felurite talk-show-uri, români fericiți. Adică români care trăiesc în inflația certitudinilor, într-un indemolabil extaz de sine, români bucuroși că există și că își pot etala, „fără falsă modestie“, personalitatea. De regulă, n-au decît o singură dezamăgire: aceea de a nu avea ce merită, de a nu fi recunoscuți la adevărata lor – cosmică – valoare. Ceea ce nu-i împiedică să-și omagieze, cu hărnicie și tandrețe, propria statuie, să-și pună grijuliu în scenă portretul în beneficiul eternității.

Cutare politolog constată săptămînal cîtă dreptate a avut, are și va avea, indiferent de subiectul de care se ocupă. Nu uită mai niciodată să amintească, în treacăt, că lucrează mai mult în străinătate, că e o voce esențială în concertul gazetăriei și politologiei internaționale. Tocmai s-a văzut cu un mare expert al Uniunii Europene, tocmai a fost rugat de un „coleg“ american să explice situația din țară. În materia X, a declarat încă de acum cinci ani că altele sînt soluțiile, în materia Y se pune, în sfîrșit, în practică o idee mai veche a sa, de care nu s-a ținut seama la timp.

Cutare scriitor pare deja lansat pe o tangentă valorică extraplanetară. Are ascendenți glorioși, un năvalnic trecut de luptă și un talent muntos, solitar, unic, insuficient înțeles, firește, de populația mediocră din jur. E încîntat de fiecare vorbă rostită de augusta sa gură sau scrisă de genialul său condei. A păcălit, de tînăr, cenzura și Securitatea, a cucerit napoleonian piața literară cu ample rafale de capodopere, a ajuns, fără efort, în galacticul grup minoritar în care nu mai subzistă, cu greu, decît Thomas Mann și Dostoievski. Și asta nu e decît partea literară a iureșului său creator. Mai e și filozofia: pe Kant și pe Nietzsche îi mănîncă pe pîine, estetica e un simpatic hobby de siestă, o suverană înțelepciune virilă îi încununează viața. La un asemenea monument, așa prieteni! A fost iubit, admirat și îmbătat de toți cei cîțiva corifei ai literelor românești. Numai proștii, invidioșii și falșii intelectuali nu iau notă de excelența sa amuțitoare. Să ne înțelegem: eu nu contest calitățile reale ale omului. Observ, doar, ce natură fericită are: nu tu dubii, nu tu întîlniri cu neantul, nu tu criză interioară, nu tu melancolii, altele decît cele induse de mediul ostil și ignar. Ce n-ar fi dat cîțiva mari chinuiți, din categoria Kierkegaard, Hölderlin, Van Gogh sau Eminescu să dispună măcar de o centimă din siguranța de sine a marelui nostru bărbat. Discursul lui sfîrșește, *hélas*, într-un soi de suficiență fadă: „Sînt mare! Sînt foarte mare! Sînt cel mai mare!“

Nu tu dubii, nu tu întîlniri cu neantul, nu tu criză interioară, nu tu melancolii.

Dar cazuri ca acestea defilează, ca să zicem așa, în salonul de lux al publicității autohtone. Ecouri mai mărunte, dar la fel de țanțoșe se pot identifica și la nivele mai „populare“. Deunăzi, o doamnă – în același timp zglobie și autoritară vorbea – despre sine, într-un lung interviu, cu un tenace entuziasm. Spunea că „tinde spre perfecțiune“, dar o făcea în așa fel încît rezulta că a atins-o deja. Era o mamă perfectă, un pedagog ideal, un mare analist al fotbalului. Se vedea cu ochiul liber că doamna cu pricina se considera o apariție providențială pe scena lumii. Era norocul soțului ei, al copiilor ei, al părinților ei, al prietenilor ei, al nostru al tuturor.

Pe alte canale, apar cu regularitate o sumedenie de „inițiați“, gata să ne explice cum e cu tracii, cum au învățat romanii latinește de la daci, cum e cu misterele egiptene, cum să refaci legătura cu solul cînd ești atacat, cum să-ți modelezi aura, care sînt sensurile ezoterice ale lumii etc. Iarăși zic: fiecare are dreptul la convingerile lui și nu există temă, oricît de exotică sau absconsă, care să nu merite a fi luată în discuție. Ceea ce mă perplexează este delirul certitudinii, pompa mulțumită de sine a discursului, încrederea nețărmurită în posesiunea adevărului ultim, în darurile și ideile proprii. Oameni fericiți! Știu! Au înțeles! Și te pot lămuri cît ai zice pește cum stau lucrurile: în carieră, în cultură, în căsnicie și în cosmos.

Oducem greu... Dar unii dintre noi ne privesc de sus, „din polul plus“ al cunoașterii, al împlinirii, al edificării fără fisură. Aș fi ipocrit să spun că nu-i invidiez, că nu mă uimește înaltul lor zbor peste contingențe. Mă rog, totuși, la Dumnezeu să nu am niciodată parte de fericirea lor cu miros stătut, de mausoleu.

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Privind obrazele modernității românești

Cartea Constanței Vintilă-Ghițulescu *(Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești. 1750-1860)* face parte din acea serie relativ recentă de abordări care îți dau impresia unei întîlniri proaspete cu istoria și cu „realitatea“, în răspăr cu istoriile voievodale, epocale sau hagiografice, oferindu-ți sentimentul unei ieșiri din *mitologie* – și demitologizările – naționale cu care sîntem peste măsură de obișnuiți. Numele colecției de la Humanitas – „Societate și civilizație“ – în care a apărut cartea confirmă și el această impresie: *societatea* își face (re)intrarea în istorie. O „intrare“ și în măsura în care, se pare, doar aproximativ 10% dintre documentele epocii au fost studiate de istorici!...

Ce ne spune deci această carte despre societatea acelor vremuri – și, prin mărturiile ei, despre societatea noastră actuală? Un lucru teribil, cred: eșecul *structural* al statului, în general, și al instituțiilor, în particular. Am eșuat atunci și nu reușim nici astăzi să avem un stat modern!

„Pentru a înțelege pașii făcuți de societatea românească în drumul ei spre modernizare“, afirmă în prima pagină autoarea, „trebuie să începem cu o analiză asupra clasei sociale care a contribuit la înfăptuirea acestui proces.“ Care este, deci, „subiectul“ în propoziția modernizării? Aflăm, după un lung periplu documentar, că, în lipsa unei burghezii autohtone, „mica boierime, așa cum o numesc istoricii, poate fi considerată nucleul clasei de mijloc.“ Doar că „această categorie socială nu s-a identificat niciodată pe sine ca fiind altceva decît boierime, nu și-a construit o altă identitate socială. (...) Idealul ei a fost întotdeauna acela de a copia modelul marii boierimi, al boierimii aflate la vîrf, investind (și dînd faliment) în cumpărarea de slujbe și titluri, risipind averi pe haine și case, pe trăsuri și aparențe sociale.“ Iar exemplele în această privință curg de-a lungul paginilor.

În această succintă descriere apare și cuvîntul-cheie: *slujbă*. Ca să existe, statul a trebuit să construiască, aproape peste noapte, un „aparat de stat“. Și a trebuit să îl încropească într-un ritm și cu o cerere care depășeau cu mult oferta de „personal“, ofertă alcătuită, în mare măsură, dintr-o populație rurală și profund needucată, dacă nu de-a dreptul analfabetă. „Ai carte, ai parte“ – se mai zice încă în popor. Ai parte de... slujbă. Învață carte nu ca să știi, ci ca să ai. Școala a fost, astfel, principalul instrument de modernizare a statului, dar nu a reușit să ofere funcționari publici specializați, ci doar slujbași potențiali, ce urmau să fie confirmați – sau nu – în slujbă, după „obiceiul țării“, prin cumpărare sau favoruri. Elitele noastre moderne s-au născut, astfel, la cozile pentru demnități, din visele și frustrările unor eterni catindați – și au rămas pînă astăzi dependente de hatîrul statului: „O slujbă cît de mică... da' la stăpînire să fie!“ Iar cînd s-au „chivernisit“, singura lor preocupare a fost să-și țină „rangul“. Soarta unui mic cuvînt este exemplară în acest sens: *ifos* – inițial rang (legitim), a devenit, cu timpul, peiorativul pe care îl știm. Sute de exemple, unele cît se poate de pitorești, alimentează această constatare mai generală: nu am avut (și nu avem...) o *intelectualitate*, ci doar o mînă de *intelectuali* entuziaști. La extrema cealaltă, lumea rurală a fost dintru început abandonată în această cursă a modernizării, „chestiunea țărănească“ fiind o constantă a istoriei noastre moderne: un țăran bun este doar un țăran la muzeu, adică unul refugiat în „tradiție“, nu unul părtaș la modernizare.

Un astfel de aparat de stat, „parvenit“ dintr-o lume practic rurală, este incapabil „de a gîndi în termeni de investiție economică în viitor“. Atît viziunea, cît și „agentul modernizator“ vin, astfel, din exterior: atunci – Franța, respectiv Rusia, acum – UE. Guvernarea practică se face, atunci ca și acum, prin tactici ad-hoc, schimbătoare și sub vremi. Se străduiesc să le realizeze tineri școliți, de regulă, în Occident, dar nevoiți să se dea după „obiceiul țării“. Peste toate se așterne și se consfințește o ontologie națională premodernă, în care timpul naște eternitate și nu istorie, iar spațiul se întinde, mioritic și uniform, peste trupul țării, care adăpostește ființa națională. Cam greu să gîndești schimbarea și diversitatea în aceste cadre conceptuale...

Învață carte nu ca să știi, ci ca să ai.

Eșecul structural al statului modern se vede și mai clar în neîndeplinirea condiției sale preliminare: despărțirea aparatului de stat de Biserică și rudenie. Boierimea mare și mică, demnitarii statului sînt și persoane religioase, care implică biserica în deciziile și comportamentele lor administrative. Și toți au curțile lor clientelare, de rude mai apropiate sau mai îndepărtate. Iată o singură mostră din colecția Cristinei Vintilă-Ghițulescu: domnitorul Grigore Alexandru Ghica. „Cu rușinea mea mărturisesc că, în timp de șase ani, cît am guvernat Moldova, am făcut o mulțime de nedreptăți și de nelegiuiri. Însă ce era eu să fac, cînd eram în înrudire și amiciție cu toți boierii? Cum era să nu pun eu ministru pe vărul meu, logofăt mare, pe cuscrul meu, postelnic, pe fiul meu, președinte al divanului, pe cumnatul meu, ispravnici, pe nepoți și pe amici, privighetori și polițai, pe oamenii acestora. Și dacă vreunul dintre ei nedreptățeau pe oameni, dacă ei condamnau pe nevinovați, dacă răpiau fățiș onorul și averea cuiva, ce era să fac eu? Puteam să fiu eu întotdeauna drept? Dacă-i depărtam din funcție, trebuia să rînduiesc pe alții tot ca dînșii, pentru că Regulamentul Organic nu-mi permitea să pun pe oricine cu merite.“

De la „rușinea“ lui Grigore Alexandru Ghica, la „ifosele“ capitalismului de cumetrie din zilele noastre nu este decît o zbuciumată continuitate...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

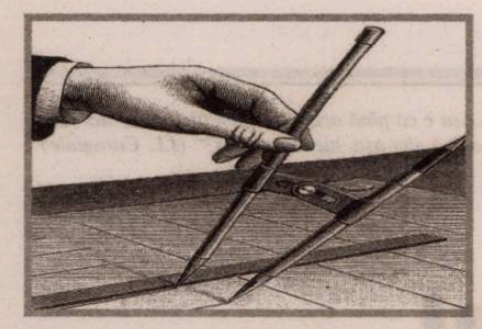

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Cu rea-voinţă

Colecţia de „Călători străini despre ţările române“ pe care o publică Institutul de Istorie „N. Iorga“ cuprinde deja şapte volume numai pentru traducerea comentată a unor relatări din secolul al XIX-lea, cînd asemenea texte sînt mai numeroase şi mai întinse. În această serie nouă, în vol. V (2009), Adrian Silvan Ionescu a editat lungi extrase din cartea lui James Henry Skene – *The Frontier Lands of the Christian and the Turk* (1853). Lucrarea, retipărită după un an şi urmată de alte amintiri din timpul petrecut de autor în Imperiul Otoman, este o sursă de cea mai mare valoare cu privire la situaţia Principatelor, de la Regulamentul Organic la Unire. Luciditatea şi integritatea morală a lui Skene se reflectă în fiecare pagină.

Orice fel de lux şi risipă.

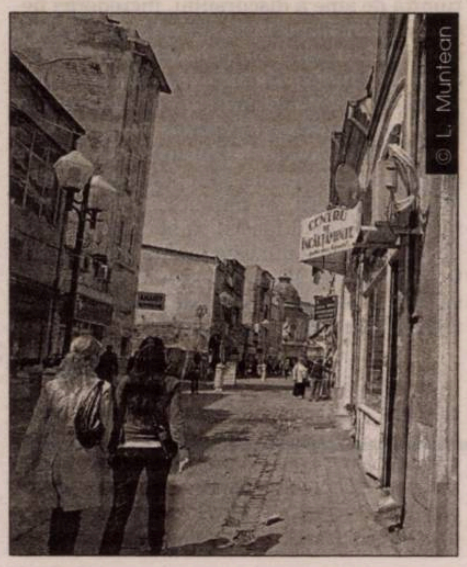

Nu s-a observat însă că, în această explorare, el avea alături pe soţia sa (a doua), Felicia Mary Skene, care s-a grăbit să i-o ia înainte, publicînd în 1847 la Londra volumul *Wayfaring Sketches among the Greeks and the Turks and on the Shores of the Danube, by a Seven Years' Resident in Greece*. Ar fi fost deci de tradus şi aceste impresii de călătorie, care ne interesează, fiindcă, urcînd pe Dunăre de la Sulina, ceea ce lua atunci, pînă la Viena, 17 zile, doamna a făcut un popas la Galaţi şi Brăila. În aşteptarea altui vapor care s-o ducă spre Belgrad, ea a stat de vorbă cu tovarăşii de drum. Informaţii despre Bucureşti şi Iaşi a obţinut de la pasageri francezi sau germani, la fel de răuvoitoare ca şi prejudecăţile cu care venise de la Atena.

„Bucureşti“ – spune ea – „oraş mare, bogat şi prosper, dintre toate oraşele în care viciile la modă i-au făcut corupţiei cuibul, este, poate, cel mai detestabil din cauza depravării la care acolo a ajuns societatea. Cei din clasele superioare, care sînt extrem de bogaţi, au mania de a imita în toate Parisul şi pe parizieni; încearcă chiar să exagereze viciile acelui oraş corupt şi ale veselilor săi locuitori. Ei practică orice fel de lux şi risipă, caută mereu să-şi arate bogăţiile cu cel mai prost gust posibil: li se pare nedemn de ei să înhame mai puţini de patru cai la caleştile lor strălucitoare, cu care trec pe străzi cufundate în glod, peste care sînt întinşi butuci de lemn şi bolovani necioplţi. Jocul de cărţi şi alte asemenea înclinaţii îi ocupă atît de mult pe toţi tinerii încît chiar cei mai neprevăzători părinţi nu se încumetă să le încredinţeze fiicele lor. De aceea ei sînt nevoiţi să caute soţi pentru ele în altă parte, aşa că, o dată pe an, le încarcă în vaporul pentru Atena“ (urmează o anecdotă stupidă despre o fată din Bucureşti logodită cu un tînăr de la Atena, care nu s-au văzut niciodată înainte de nuntă). La rîndul ei, Brăila imită Capitala cu distracţiile ei costisitoare, doar că nu s-a deprins încă să vorbească franţuzeşte, „limbă universal răspîndită în Valahia şi Moldova, deşi, e adevărat, jalnic de stîlcită.“

Spre deosebire de soţul ei, la care amărăciunea observaţiilor era justificată, această scriitoare prelua cu plăcere zvonurile care îi confirmau păreri preconcepute, dispreţuitoare. Vedem astfel cum o imagine exagerat negativă despre Bucureşti a fost încă de atunci pusă în circulaţie.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Iaşi: Furt la mormîntul lui Ion Creangă

Clădirile şi obiectivele de patrimoniu din Iaşi se confruntă cu o nouă metodă de ştergere de pe faţa pămîntului. Lăsarea în paragină, distrugerea, ciuntirea, murdărirea cu graffiti sau demolarea au devenit deja desuete. În acest moment, se înregistrează un nou fenomen, mult mai radical: la modă este furtul lor, cu totul.

Cineva a încercat să demonteze tunurile.

Un recensămînt al Direcţiei Judeţene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional Iaşi a înregistrat recent o descoperire tristă: mai multe plăci de travertin care se aflau pe soclul statuii lui Ion Creangă din Cimitirul Eternitatea au dispărut. Nimeni nu ştie cînd şi cine le-a furat. Mai mult, hoţii au încercat să subtilizeze şi bustul scriitorului, deplasîndu-l din loc cîţiva centimetri. N-au reuşit, fiind posibil să o fi lăsat pentru altă ocazie. Aceasta în ciuda faptului că acest cimitir, aflat în administrarea unei instituţii subordonate Primăriei, are asigurată protecţia prin agenţi de pază. Cu toate acestea, nu este prima dată cînd monumente funerare au fost distruse la Eternitatea.

Ansamblul funerar, mormîntul şi bustul lui Ion Creangă se află pe lista monumentelor istorice, fiind datate în scriptele Direcţiei ca fiind din secolul al XX-lea. În Cimitirul Eternitatea se află mai multe morminte foarte importante, care ar putea cădea pradă vandalilor: cele ale lui Mihail Kogălniceanu, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Garabet Ibrăileanu, Alexandru Philippide, George Topîrceanu, Dimitrie Anghel.

Ostentativă de furt a avut loc şi în buricul tîrgului, la Palatul Culturii, unde specialiştii de la Direcţia de Cultură au descoperit că, în această vară, cineva a încercat să demonteze tunurile aflate în faţa clădirii. Acestea au fost dăruite de Regele Carol I, în anul 1883, cu prilejul dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare din imediata vecinătate. Marca Krupp, tunurile erau trofee din Războiul de Independenţă. Regele a afirmat, cu acea ocazie solemnă: „Încredinţez Iaşilor, Leagănul Unirei, această statua, împreună cu două tunuri, udate cu sîngele preţios al generaţiei prezente, spre a le păzi ca un sfînt odor, în onoarea Neamului Românesc.“ Ce au făcut urmaşii: cît pe ce să le lase să fie topite la vreun mic şi dubios Remat de la colţul străzii.

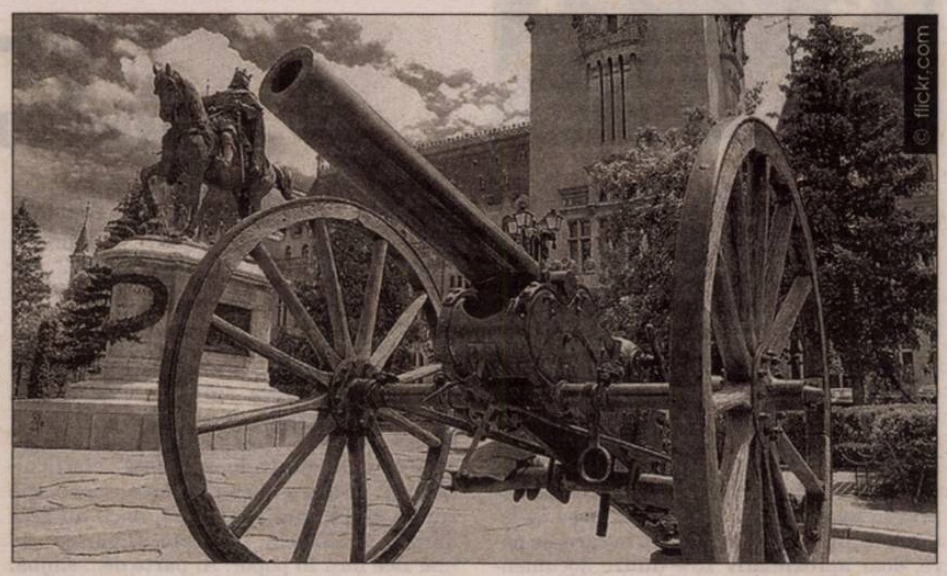

Cele două evenimente vin după ce, tot în acest an, trei busturi din Parcul Copou – dintre care două erau monumente istorice – au fost furate, sparte şi vîndute unor firme de reciclare. Era vorba despre busturile lui Barbu Ştefănescu Delavrancea, Nicolae Gane şi Ciprian Porumbescu. Frapant a fost faptul că hoţii au „operat“ la interval de cîteva zile, fără ca nimeni să-i poată împiedica. Au fost prinşi, pînă la urmă, şi condamnaţi la închisoare, iar acum Primăria a pregătit bani grei pentru realizarea altor busturi ale celor trei personalităţi ale culturii române.

Cîteva luni după incidentul din parc, tot în faţa Palatului Culturii, cîţiva tineri au distrus o placă, de asemenea monument istoric, care marca existenţa acolo a unui hotel în care a avut loc o importantă întîlnire a revoluţionarilor moldoveni de la 1848. Distrugerea a avut loc cu ocazia desfăşurării în apropiere a unui Festival al Berii.

În nici unul dintre aceste cazuri Poliţia Locală, Poliţia Naţională sau altă autoritate nu şi-a pus cenuşă-n cap pentru că nu şi-a făcut treaba de a proteja monumentele pe care le are în proprietate sau în grijă.

Acum aproape 100 de ani, în *Oraşul Iaşi,* N.A. Bogdan scria: „Cînd oare, pe lîngă ceilalţi oameni de samă, ce au fost reprisentaţi în piatră sau în bronz, şi aşezaţi în pieţile Iaşului, vom putea vedea şi chipurile lui Creangă, lui Conta şi a lui Eminescu, nu numai în Cimitire, dar la locuri mai vrednice de ei, şi de neamul pe care l'a luminat, cîntat şi înălţat?“

***Sorin Cristian Semeniuc** este doctor al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi.*

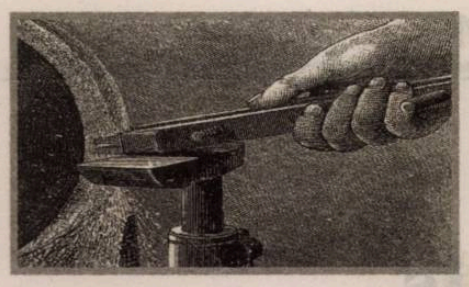

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Alegerile europene, cu pixeli şi pete negre

Este interesant să vezi Europa fotografiată din satelit, pe timp de noapte. Petele albe, luminate, îţi arată clar zonele cele mai dezvoltate – Beneluxul, regiunea pariziană, Bazinul Ruhr şi Valea Rinului, apoi multă lumină în Cîmpia Padului, în jurul Romei şi Golfului Neapole. Pete mari de alb peste Marea Britanie, peste Madrid, Barcelona şi pe coasta portugheză.

În Europa Centrală, Silezia reprezintă pata luminoasă cea mai întinsă, apoi se disting bine Praga, Budapesta, Varşovia, Gdansk. Atena şi Belgradul în Balcani. Mai spre sud-est, un cordon luminos peste Bosfor – fabulosul Istanbul.

În România, Bucureştiul – zona luminată cea mai întinsă – se leagă printr-un cordon albicios de Ploieşti şi, mai departe, o dîră brăzdează negrul Carpaţilor pînă la Braşov. Mai la est, doar cîteva puncte albe (Kiev, Minsk), pînă la Moscova, o insulă albă în imensitatea rusească.

Parlamentul European a decis să pună această imagine pe afişul care promovează euroalegerile din mai anul viitor, sub deviza „Acţionează. Reacţionează. Decide".

E deja un loc comun: o imagine valorează mai mult decît o mie de cuvinte. Într-adevăr, în fotografie, sutele de mii de puncte luminoase aproape că descriu conturul Uniunii, cu mult mai luminat, în ansamblu, în comparaţie cu zonele învecinate: estul european şi Africa de Nord. Cu toate problemele ei, Uniunea Europeană este, totuşi, un loc mai bun decît multe alte zone de pe Pămînt – par a sugera autorii afişului.

Dar, privită de aproape, lumina europeană începe să pălească. Criza euro, austeritatea – cu tot cortegiul ei de probleme sociale –, semnele de întrebare ridicate chiar de unii lideri politici, privind viabilitatea modelului social european, au afectat grav credibilitatea instituţiilor europene în ansamblul lor. Şi, implicit, a Parlamentului. De fapt, credibilitatea proiectului european însuşi.

Potrivit ultimului Eurobarometru, din iulie, numărul europenilor neîncrezători în Uniune a depăşit 60%. Este un nivel dublu faţă de cel înregistrat în 2007, înainte de declanşarea crizei. La precedentele alegeri europene, din iunie 2009, rata de participare de-abia a depăşit 43%, cu mult sub cea de la alegerile naţionale din statele membre cu democraţii avansate, unde se înregistrează frecvent rate de peste 60% şi adesea peste 70%. O participare inferioară celei de acum cinci ani va pune serios în discuţie legitimitatea acestei instituţii, care tocmai a primit, prin Tratatul de la Lisabona, atribuţii sporite.

Pentru prima dată, cetăţenii Uniunii Europene au posibilitatea de a decide în mod direct asupra persoanei care va ocupa în următorii cinci ani funcţia de preşedinte al Comisiei Europene. Şi tot pentru prima dată, familiile politice europene îşi vor face dinainte cunoscute propunerile pentru această funcţie.

Consiliul European va face o propunere privind preşedintele Comisiei, ţinînd cont de rezultatele alegerilor pentru Parlamentul European. Propunerea urmează a fi supusă aprobării Parlamentului European. Candidaţii pentru preşedinţia Comisiei se vor vedea, astfel, în situaţia de a căuta sprijin în interiorul statelor membre, întocmai ca şi liderii politici locali, în cazul alegerilor naţionale. Aceasta ar trebui să dinamizeze dezbaterile din interiorul statelor membre şi să aducă problematica europeană mai aproape de cetăţean.

Dar Parlamentul European a fost deja implicat în decizii cruciale pentru cetăţenii Uniunii: prevenirea derapajelor bugetare, măsurile pentru corecţia dezechilibrelor macroeconomice, răspunsul la criza datoriilor suverane, ruperea legăturii dintre acestea şi datoriile statelor. Să nu mai vorbim despre rolul esenţial dobîndit de Parlamentul European în adoptarea bugetului – şi toată lumea a putut vedea ce dezbateri aprinse s-au iscat între Parlament şi Consiliu pe marginea Cadrului Financiar Multianual 2014-2020. Parlamentul a dat, de asemenea, unda verde pentru noua Politică Agricolă Comună, pentru noua Politică de Coeziune sau viitoarea guvernanţă a zonei Schengen.

De asemenea, instituţiile europene au mai răspuns, în ultimii ani, unor provocări de natură politică, aşa cum ar fi derapajele înregistrate în unele state membre de la normele democraţiei şi ale statului de drept. Iar aici, Ungaria şi România s-au aflat în primplanul preocupărilor, chiar dacă numai prima dintre ţări a avut parte de o rezoluţie a Parlamentului European.

Marea provocare a viitorului mandat ţine de direcţia pe care Parlamentul European o va imprima Uniunii în perioada postcriză. Vom avea o Uniune Europeană mai unită, mai apropiată de modelul „Statelor Unite ale Europei"? Vom avea o Uniune cu state mai mult sau mai puţin integrate? Sau vom asista chiar la o disoluţie a Uniunii? Provocarea este imensă pentru viitorul Parlament, iar vremurile sînt mai degrabă tulburi.

În realitate, extremismul cîştigă teren – şi nu numai că formaţiunile „marginale" cresc. Problema este că şi partide tradiţionale, situate aproape de centru, împrumută limbajul extremiştilor, într-o încercare disperată de a opri hemoragia voturilor. Unora le reuşeşte, într-o anumită măsură, altora – nu. Dar un lucru e cert: alegerile naţionale se cîştigă mai degrabă împotriva Uniunii decît în sprijinul ei.

În Austria, „marea coaliţie" dintre socialişti şi creştin-democraţi şi-a păstrat o majoritate fragilă după alegerile de duminica trecută. Dar Partidul Libertăţii (FPO), ridicat cîndva de Jörg Haider, a fost singurul care a crescut (21,4% – cu peste 3% faţă de alegerile precendente).

Şi vorbim despre Austria, ţara care se mîndreşte cu cea mai mică rată a şomajului din întreaga Uniune şi a trecut cu bine peste criză, în bună măsură tocmai datorită... extinderii UE! Prezenţa masivă, în România, a capitalului austriac stă mărturie.

Atunci, ce să mai spunem de Grecia? Acolo, crima politică a coborît în stradă şi arestarea liderilor Zorilor Aurii nu a făcut decît să urce „cota" populară a acestei formaţiuni declarat neofasciste.

În Franţa, declanşarea campaniei pentru alegerile municipale din martie a arătat că atît formaţiunea de centru-dreapta UMP, cît şi Partidul Socialist împrumută masiv din arsenalul propagandistic al partidului antieuropean Frontul Naţional.

Petele luminoase de pe afişul de promovare a alegerilor europene spun multe, dar întrebarea este dacă nu cumva petele întunecate ale realităţilor politice vor răsturna situaţia.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Iulia BADEA GUÉRITÉE

20 de ani de neputinţă

Am aniversat, nu cu mult timp în urmă, în 13 septembrie, 20 de ani de la semnarea Acordului de la Oslo (cel care lansase speranţa că o negociere directă între israelieni şi palestinieni ar putea duce la crearea unui stat palestinian). Sînt, de fapt, 20 de ani în care marile puteri ale lumii, cu Uniunea Europeană în frunte, au aniversat 20 de ani de neputinţă: statul palestinian nu există încă, şi nici nu sînt speranţe ca el să apară foarte curînd... Jacques Attali îl încadra la rubrica „Perspective", în cronica sa din *Le Vif/L'Express*, cu cîteva zile în urmă. O rubrică cu nume optimist, dar care s-ar fi putut foarte bine numi „Eşecuri"!

Se întîmpla în 2009 şi lumea a uitat deja acest fapt ieşit din comun: pe scena concursului Eurovision, Israelul a fost reprezentat de o evreică şi de o arăboaică, ambele cîntînd în arabă, ebraică şi engleză o melodie care se numea „Trebuie să existe o altă cale". Un eveniment privit prin prisma relaţiilor pe care Israelul le are cu Europa, cu Palestina, cu restul lumii în general. Şi care i-a prilejuit ziaristului Sarfraz Manzoor o excelentă analiză publicată de *The Guardian*: *„Can Europe be another way for Israel – Palestine?"* Întrebarea sa, dincolo de a fi ironică, rămîne la ordinea zilei, chiar dacă fantasticul şi imposibilitatea ei aparentă sînt evidente pentru orice neofit. Pentru Manzoor, „dacă Uniunea Europeană ar face din Palestina şi Israel ţări membre, această soluţie ar dilua toate sursele de conflict dintre cele două naţiuni prin absorbirea lor într-o identitate nouă, europeană."

Însă Israelul nu face parte din UE... Tot Manzoor răspunde: „Israelul participă deja la toate turneele europene importante şi la concursul de muzică Eurovision, Palestina se află pe statele de plată ale Europei. Unul din beneficiile integrării în UE ar fi reformarea identităţii celor două naţiuni. Perspectiva obţinerii cetăţeniei europene şi faptul de a fi membru al Uniunii Europene ar avea un impact imediat. Nu mai este vorba despre cruciaţi şi recucerirea pămîntului sfînt, ci de aceeaşi zbatere perpetuă pentru a le readuce europenilor Ierusalimul, eternul simbol al memoriei colective religioase."

Logica aserţiunii lui Manzoor este însă, pînă una-alta, contrazisă de actuala relaţie Israel – Europa, subiect al unei dezbateri geopolitice-filozofice-istorice-financiare care încinge spiritele de foarte multă vreme, şi care este ţelul unui aşa-numit Quartet, înfiinţat în 2003 (UE, SUA, Rusia, Naţiunile Unite) şi condus de Tony Blair. Fără a fi găsit, cert, un final sau un punct comun, dar marcînd puncte şi dezacorduri, atît pentru Ierusalim, cît şi pentru Bruxelles. Israel, stat a cărui populaţie este în mare parte originară de pe continentul european, dispune de un statut de „membru observator" la Consiliul Europei, a devenit stat cu statut de observator la ONU, iar pînă la începutul anilor '90, mai mult de 50% din populaţia sa dorea o aderare la Uniunea Europeană. Ca ţară, este bogată, şi nu numai în resurse naturale. Şi totuşi, nu face parte din UE, iar cînd se referă la perspectivele politice şi geostrategice destinate relaţiei cu această ţară, Bruxelles vorbeşte doar despre acord strategic, parteneriat de vecinătate apropiată, în cel mai bun caz, despre o uniune EuroPanMed.

Istoricul relaţiilor UE – Israel a demarat, de fapt, în 1975, cînd Israel devine singura ţară mediteraneană cu care Comunitatea europeană a stabilit o zonă de liber schimb reciproc. Alte trei protocoale adiţionale, tot economice, au urmat în 1988, după ce Israel a promis că nu se va mai opune exporturilor palestiniene către piaţa comunitară. Bruxelles – din ce în ce mai favorabil, de-a lungul conflictului care opune evreii, palestinienilor, creării unui stat palestinian, rezolvării conflictului în limitele stabilite în 1967 (oare şi din cauză că locul minorităţii evreieşti pe vechiul continent, în sensul de ţapi ispăşitori, a fost luat în ultimul deceniu de arabi?) – reuşeşte să deschidă, în 1993, un birou „temporar şi neoficial" (potrivit termenilor israelieni) al delegaţiei permanente a Comunităţii pe lîngă palestienieni.

Dar relaţiile între Bruxelles şi Ierusalim se răcesc începînd cu 1995 şi ocuparea Cisiordaniei şi a Gazei – considerată de UE contrară Cartei Drepturilor Omului –, debutul colonizării, iar vocile franco-germano-italiene care cer o apropiere şi mai mare UE – Israel se lovesc de vocile europarlamentarilor şi ale ONG-urilor care cer, dimpotrivă, ruperea totală a relaţiilor. În fine, cu greu, în 20 noiembrie 1995 se semnează un acord euro-mediteranean, la Barcelona, dar care a intrat doar parţial (relaţii economice şi de frontieră) în vigoare: pînă în 1999, doar 13 state, plus Parlamentul European, îl semnaseră. În 1996, devine primul stat noneuropean care ia parte la programul de cercetare tehnică şi ştiinţifică UE, ca în urma acordului din 2004 să participe efectiv la Galileo, proiectul european de Sistem Global de Navigaţie prin Satelit. În acelaşi an, Israelul devine partener în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, care are ca prim efect un Plan de Acţiune cu UE. În 2008, la aniversarea a 60 ani de existenţă a statului creat în 1948, UE decide să-şi „întărească" relaţiile cu Israel.

Israel, la 65 de ani de existenţă, continuă să intrige şi să pară un stat fără definiţie corectă. Unii îl văd ca pe un pseudostat al UE, cu aceleaşi drepturi, dar nefiind parte a uniunii, arabii îl văd ca pe un ghimpe european înfipt în inima Orientului Mijlociu, iar israelienii nu mai ştiu unde se situează. Condamnaţi să rătăcească parcă o veşnicie în căutarea identităţii, au crezut, se pare, că o vor găsi raportîndu-se la palestinieni. Dar acest popor le-a fost şi le este o serioasă piatră de încercare, căci iată, acum, datorită şi din cauza relaţiei controversate pe care o au cu autoritatea palestiniană, Ierusalimul este pe cale să-şi strice relaţia cu toţi aliaţii şi vecinii: SUA, Egipt, Turcia şi chiar şi Europa.

Europa, pentru care Israelul rămîne unul dintre principalii parteneri comerciali (schimburile totale se ridicau la peste 25 de milioane de euro în 2008), dar care a recunoscut Organizaţia de Eliberare a Palestinei înaintea Statelor Unite, care o vedeau ca fiind „teroristă", aceeaşi Europă care doreşte crearea unui stat palestinian şi care ar putea, din nou, să „cîntărească" mai mult, în rezolvarea conflictului, „trecînd de la simple apeluri de rezolvare a conflictului punctate de *inacceptabil* la soluţii concrete", potrivit unui articol din *Le Monde Diplomatique*. *Via* un serios şi angajat Serviciu European de Afaceri Externe. „Trebuie să existe o altă cale."

***Iulia Badea Guéritée** este jurnalistă franceză de origine română. Este responsabilă de versiunea românească a site-ului Presseurop.eu.*

Text preluat de pe blogul „Ochiul Europei", Presseurop.eu.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Good old Louis

„Alo, Şăver?“ „Da.“ Am recunoscut-o imediat pe Cynthia. N-o mai văzusem de foarte mulţi ani – ultima oară, îmi amintesc bine, în livingul imens, inundat de soare, al vilei ei din Palm Beach –, dar nu-i puteam uita vocea. Un pic tabagică (fuma mult, dintr-un port-ţigaret vechi, făcut din chihlimbar şi ornat splendid, cu firicele de argint, despre care pretindea că fusese al Gertrudei Stein şi dăduse o mulţime de bani pe el, la o licitaţie la Paris), sonoră în registrul alto, pronunţînd cuvintele apăsat şi cu un uimitor accent idiş. Zic uimitor pentru că Cynthia este născută şi crescută în America. Doar tatăl ei, demult dispărut, emigrase din Polonia în America înainte de al Doilea Război Mondial şi vorbea idiş. Sînt sigur că engleza lui era marcată de accentul specific. Cynthia, însă, nu ştia nici un cuvînt idiş, nu vorbise niciodată limba aceasta, specifică evreilor aşkenazi din Europa Centrală şi de Est, dar vorbea engleza americană cu acest accent indestructibil. Asta o făcea să-mi rostească numele „Şăver“, cu accent pe prima silabă. Vedeţi bine, nu puteam să nu o recunosc pe Cynthia imediat, oricît timp ar fi trecut de cînd nu am mai vorbit cu ea. La rîndul ei, şi-a dat seama imediat că am recunoscut-o şi nu a mai continuat cu alte formule de introducere, mi-a dat vestea imediat: „Acum o lună de zile a murit Imelda.“ Imelda era mama ei. Cred că trecuse de 100 de ani, dacă murise luna trecută. Trăise mult, în tradiţia bătrînilor bogaţi din Palm Beach, Florida. Vasăzică, fac eu un calcul rapid în minte, în timp ce vorbele de rigoare ies imediat din gura mea: „Oh, îmi pare rău! Fie ca sufletul ei să odihnească în pace!“ Cînd am văzut-o ultima dată pe Cynthia, trebuie că se apropia de 70 de ani. Mama ei, Imelda, trebuie că tocmai trecuse de 90. Asta era acum vreo zece ani.

„Şăver, am căutat numărul tău de telefon de două săptămîni şi abia acum l-am găsit. Am sunat la ambasada României şi nu-l aveau. Sau poate n-au vrut să mi-l dea? Am sunat şi la Ambasada americană din Bucureşti şi nu-l aveau. Într-un tîrziu, mi-am adus aminte că te-am cunoscut prin Eddy, l-am sunat pe el şi mi l-a dat. Ha! Sînt bucuroasă că am dat de tine. Să vezi de ce te caut. După ce a murit Imelda, am găsit zeci de caiete cu însemnările ei, jurnalele ei. Mă aşteptam să aibă jurnale multe – cum ştii, a călătorit enorm în viaţa ei. De fapt, în afară de naşterea mea şi a fratelui meu, este singurul lucru pe care l-a făcut în viaţa ei: a călătorit. Oamenii de modă veche considerau că e un fel de datorie a oricărei călătorii mai lungi să consemnezi în scris ce vezi, cu un grad oarecare de confesiune. Nu cred că există colţ al lumii unde mama să nu fi fost. A făcut ocolul complet al lumii de cinci sau şase ori în viaţă. Prima dată în 1929, cu tatăl ei, şi ultima dată acum patru ani, singură. A fost cu Transsiberianul, a fost de cîteva ori în Antarctica şi în Groenlanda, în Australia, pe Insula Paştelui, în Japonia şi China, pe Amazon, pe Kilimanjaro, la Dubai acum vreo doi ani, a stat la Paris şi la Amsterdam, după soţii ei, dar cel mai mult îi plăcea New York-ul – în fine, Imelda a fost peste tot. A călătorit tot timpul în lux, făcînd parte din cele mai simandicoase cluburi de călătorii din lume. De cînd se ştie, bagajele ei au fost multe şi împachetate în valize Louis Vuitton. Noi, oamenii obişnuiţi, avem mereu grijă să luăm cîte bagaje ne permit regulile avionului sau vaporului ori trenului, cînd călătorim. Ea, niciodată. Lua cu ea exact atîtea valize şi cufere Louis Vuitton cîte simţea că trebuie să aibă cu ea. Uneori, era un adevărat morman. Plătea orice taxă de extrabagaj cu nonşalanţă, cu normalitatea cu care tu sau eu plătim biletul. Imelda era un călător din alte vremuri, care a păstrat obiceiurile şi tabietul călătoriilor clasice, pînă în ziua de azi, indiferent de cît a costat-o stilul conservator al acestei pasiuni. Acuma, mă gîndesc să vorbesc cu cei de la Discovery sau de la Travel Channel să facem un film despre mama. Ar fi grozav, nu? Îţi dai seama? Pasiunea cu care această femeie a călătorit fără oprire, timp de un secol. De la un moment dat încolo, cred că nici nu mai putea altfel. Zău, mă mir că a avut timp, între călătorii, să ne nască pe mine şi pe frate-meu. Şi dacă ăştia de la Discovery sau de la Travel nu vor, finanţez eu un documentar despre călătoriile ei. Viaţa ei pe drumurile acestei planete a fost fabuloasă. Aproape că nu a avut niciodată domiciliu stabil. Două treimi din viaţa ei şi le-a petrecut în hoteluri gen Ritz sau Hilton. Am jurnalele ei, cum ţi-am zis. Duzini de caiete din toate timpurile şi din toate locurile, cu fel de fel de însemnări. Am început să le citesc de la sfîrşit spre început, pentru că aşa cred eu că o înţeleg mai bine. Ştii, în ultimii ani deveniserăm foarte apropiate. Dar uite de ce te sun. Am dat peste două pagini de jurnal despre tine şi trebuie să ţi le transmit cumva. Îţi aminteşti cînd ai cunoscut-o pe Imelda? Eu te-am cunoscut la Eddy, în 2001. Mi-amintesc exact, pentru că trecuseră cîteva săptămîni de la 11 septembrie şi am vorbit tot timpul numai despre arabi şi terorism. Eu eram încă cu Dean. Anul următor, ai revenit la Palm Beach. Eu mă despărţisem deja de Dean. Atunci ai cunoscut-o pe Imelda. Cînd ai venit iarăşi, iarna următoare, eu eram deja cu Tony şi ai venit la noi acasă. Imelda era într-o călătorie în Paraguay şi nu ai văzut-o atunci. De fapt, v-aţi văzut o singură dată, în 2002, cînd am ieşit cu toţii, tu cu Eddy şi cu Esther, eu şi Imelda, seara, la Colony. Am cinat, dacă mai ţii minte, lîngă piscină, cu lumînări pe masă – foarte frumos! Ştii ce zice Imelda în jurnal despre seara aceea? Fii atent: «Seară magică. Am cunoscut un tînăr fermecător, venit de departe. Este cult şi melancolic. Elegant şi manierat *old style*. Fumează lin, atingînd absent şi fără grabă filtrul ţigării cu buzele lui senzuale, apoi fumul ţigării iese indecis din gura lui abia întredeschisă. Mă întreb cum mîngîie, dacă fumează astfel. Ştie multe. A vorbit seducător despre Bach şi despre John Donne. L-a lăudat pe George Bush, ceea ce m-a mirat din partea lui. Mi-am imaginat că ne plimbăm doar noi doi pe plajă, în noapte, de mînă. De fapt, oceanul nu era deloc departe de locul în care cinam – îl auzeam, îl simţeam. M-am gîndit mult să-l invit să ne plimbăm pe plajă în acea noapte frumoasă. N-am făcut-o, firește. Tipul e din România. Nu ştiu dacă am fost vreodată în România, va trebui să verific. Aşa sînt toţi bărbaţii din România?» Ce zici de asta? Maică-mea s-a îndrăgostit de tine. Am mai căutat prin jurnale şi am băgat de seamă cît de uşor se îndrăgostea de bărbaţii pe care abia îi cunoştea. Totuşi, a fost o femeie foarte cuminte. Nu cred că a mers în pat cu mai mult de cinci bărbaţi toată viaţa ei – şi nu e mult deloc, dacă te gîndeşti că a fost măritată de trei ori. Dar se îndrăgostea tot timpul, fiind în sufletul ei o romantică naivă, cam ca personajele jucate de Vivien Leigh. Eşti unul dintre sutele de bărbaţi pe care i-a cunoscut o dată şi apoi s-a îndrăgostit de ei. Cîţi ani aveai, Şăver, în acea seară, la Colony?“ „Cred că 33.“ „Imelda avea 90. Sau pe-acolo. Era extraordinară mama mea! Am să-ţi trimit copii după paginile care se referă la tine. Să-mi dai adresa ta poştală.“ N-am mai apucat să o întreb dacă va face acelaşi lucru cu toţi bărbaţii despre care ea credea că Imelda se îndrăgostise la prima şi unica vedere. Cynthia a închis telefonul, încîntată că mă găsise. „Să rămînem în legătură, Şăver!“

„Cîţi ani aveai, Şăver, în acea seară, la Colony?“

Peste puţin timp, am putut vorbi cu Eddy, prietenul comun. Aşa am aflat că Cynthia a incinerat-o pe Imelda, că a pus cenuşa ei într-o geantă de voiaj Luis Vuitton şi a îngropat-o sub o piatră funerară, în cimitir, la New York. Eddy: „Cynthia mi-a zis că, în fond, nimic din viaţa Imeldei nu i-a fost mai aproape decît genţile de voiaj Louis Vuitton şi nu putea concepe să călătorească fără ele. Toată viaţa Imeldei a fost o călătorie fără sfîrşit şi peste tot a mers cu Louis Vuitton. Aşa că, pentru cea din urmă călătorie de pe pămîntul ăsta, nu putea avea alt tovarăş mai bun decît bunul şi bătrînul ei prieten, Louis.“ Pe Louis îl iubise cu adevărat...

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Coduri universale, culturi locale

Recunosc: nu am carnet de conducere! Cred că ar trebui să simt un soi de handicap, în calitate de etern pasager pe locul din dreapta. Admit: nu am senzaţii de jenă. Dimpotrivă! Am ocazia să privesc peisajul şi să ofer ajutor şoferului, anticipînd controalele radar, făcînd conversaţie în momentele de oboseală sau suplinind cu năduf un oarece repertoriu neaoş, în momentele de cumpănă, la cîte o prioritate acordată neglijent (domnul Liiceanu îşi aminteşte, poate...).

De aceea, îmi permit să tratez de la o înălţime a imparţialităţii dezinteresate zavera iscată de proiectul noului Cod rutier, devenită scandal politic în toată regula şi pretext pentru replici acide în interiorul coaliţiei de la guvernare.

Astfel, am ajuns să îmi amintesc prima mea călătorie în Vest, în Germania, în 1991. Gazdele erau ditai fundaţia guvernului federal. Maşina era închiriată, programul era pus la punct, aveam ghizi locali în fiecare oraş de pe traseu. La volan era colegul meu de atunci, Emanuel (Lulu) Isopescu, debutant absolut pe autostrăzile nemţeşti cu pantru benzi pe sens şi fără limită legală de viteză (singura ţară europeană cu atare legislaţie). Drept pentru care, beneficiind de faptul că semnele de circulaţie sînt universale, Lulu a încercat să le şi respecte. Altfel spus, acolo unde a văzut tăbliţa cu restricţie la 120 de kilometri pe oră (în zonele cu lucrări de întreţinere, de obicei), a încetinit conform semnalizării. Doar eram în Germania, ţara regulilor fără cusur. Mare greşeală. Am încasat claxoane pînă ne-am tras pe prima bandă, printre camioane. Pe lîngă noi treceau, vîjîind, una dupa alta, limuzinele BMW sau Mercedes, cu aceiaşi 250 de kilometri la oră, ca înainte de anunţarea restricţiei. Îi zic lui Isopescu să se conformeze şi să nu mai fie atît de neamţ. Nici n-a vrut să audă! Doar eram în Germania, ţara legilor. De-abia după vreo trei zile de condus în lung şi-n lat pe autostrăzile nemţeşti s-a conformat şi a început să ignore restricţiile de viteză, ca toată lumea.

Vreo zece ani mai tîrziu, ajung în concediu în Spania. Soţia mea era la volan, într-o maşină închiriată. Veneam de la Girona (un soi de Sighişoară a Cataloniei) şi ne întorceam spre Barcelona. Eram pe un drum cu două benzi pe sens, plus banda de urgenţă. La un moment dat, ne-am oprit. Aveam în faţă o coloană lungă de kilometri, cu maşini bară la bară. În zare vedeam coloane uriaşe de fum. Nu ne-a trebuit multă perspicacitate pentru a ne lămuri că, undeva aproape, era un incendiu de pădure. În coloana de maşini oprite, toate felurile de numere: din Franţa, Italia, Germania, Marea Britanie, Polonia. După vreo două ore de staţionare, de plictiseală, începuserăm să şi socializăm. Ocupaţia – plăcută, de altfel – ne-a fost întreruptă cînd a început să curgă cenuşa pe noi. Focul se apropia! Dincolo de dealurile din dreapta era marea. Deja făceam planuri de evadare înspre-acolo. Ne cam pierise rîsul şi voioşia de vacanţă. De-abia după vreo cinci ore, lucrurile au revenit la normal şi ne-am reluat cu toţii călătoria. Credeţi-mă: în tot acest interval, pe banda de urgenţă nu au trecut decît ambulanţele, pompierii şi poliţiştii! Nu am văzut nici măcar una dintre maşinile de toate naţionalităţile încercînd să forţeze pentru a depăşi coloana.

De aceea, cam cinci ani mai tîrziu, ajunşi (tot în concediu) în Creta, tot cu soţia la volan, pe aşa-numita şi unica autostradă de pe insulă (o bandă pe sens, plus o bandă de urgenţă), doamna conducea cu viteza legală: 120. Din spate, cor de claxoane. Îi zic: „Hai să trecem pe dreapta, pe banda de urgenţă, ăştia se grăbesc.“ Ea – nimic, ţinînd minte experienţa din Spania. Pînă la urmă, s-a conformat. A convins-o şoferul unui Audi, care, trecînd pe lîngă noi, i-a arătat faimosul deget mijlociu. De fapt, a convins-o faptul că respectivul era călugăr (soţia mea a absolvit şi Facultatea de Teologie). Oricum, banda de urgenţă era supraaglomerată.

În concluzie, de-abia aştept să văd în ce fel va schimba Noul Cod Rutier Adoptat După Zavera Politică reflexul rutier al românilor. Tare mi-e că voi aştepta în zadar. Codurile sînt universale. Aplicarea lor este, însă, perfect locală!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Un altfel de pastor

– interviu cu Jim MULCAHY –

Este preot ortodox american care slujeşte pentru Metropolitan Community Church şi trăieşte, momentan, în Ucraina. Jim Mulcahy a lucrat mult timp în spitale şi azile, pe post de capelan, şi a fost pastorul proscrişilor.

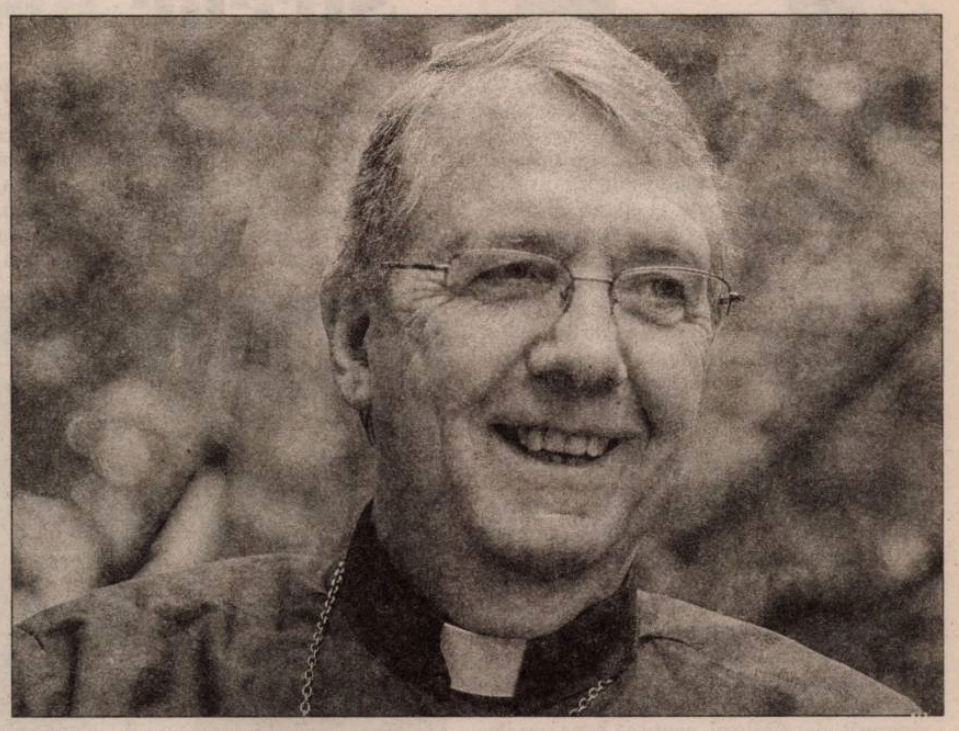

Sînteţi american şi aţi fost, pînă la un punct, catolic?

M-am născut la Boston şi am locuit, timp de 30 de ani, în New York-ul de Vest, lîngă Canada. Cînd am împlinit 17 ani, m-am alăturat Ordinului iezuit, şi am rămas cu ei timp de 11 ani. Am plecat pentru că eram intolerant în ce priveşte poziţia Bisericii faţă de femei şi LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender). Eram intolerant la intoleranţa Bisericii.

Orientarea dumneavoastră sexuală (gay) nu v-a împiedicat să deveniţi preot catolic?

Orientarea nu m-a împiedicat să fac parte din Biserica catolică, pentru că între orientare şi practică e o diferenţă, pe care aceasta o face.

Înţeleg că aţi lucrat o perioadă în Irak şi Egipt?

În Irak am predat la o şcoală iezuită de băieţi, care avea şi universitate. Una dintre îndatoririle mele era să mă duc de două ori pe an, singur, în satele creştine din nord, să stau cu cei de acolo. Se băteau în legătură cu cine să-mi ofere un loc de dormit. Eu aveam 24 de ani atunci. Vorbeam limba, dar niciodată nu mi s-a întîmplat să nu fiu primit în vreun loc. Erau oameni extraordinar de calzi şi de afectuoşi. Egiptul avea o societate mult diferită, Cairo e mai sofisticat, dar eram şi acolo binevenit.

Ce s-a întîmplat cînd v-aţi întors în SUA?

M-am întors în State, unde eram dispus să fac orice fel de muncă, chiar de fabrică, dar nici acolo nu eram primit, pentru că eram considerat supracalificat.

La sfîrşitul lui 1971, renunţasem la preoţie, pentru că aşa alesesem. Le-am trimis o scrisoare superiorilor mei şi le-am spus că vreau să părăsesc ordinul (iezuit). Voiam să trăiesc o viaţă în care să nu fiu nevoit să ascund nici o parte din mine, şi să aparţin unei organizaţii religioase care-i respectă pe toţi. M-au chemat la Boston şi mi-au zis că nu mă mai puteau ţine. Dar eu nu voiam să mă ţină. Şi pentru că aveam jurămintele perpetue, trebuiau să mă trimită la Roma ca să mă dezlege. Aşa că m-au trimis, în cele trei luni pînă să merg la Roma, să fiu preot de capelă la un spital.

M-am dus, deşi iniţial nu voiam. Am fost la un curs intensiv de capelan de spital, şapte zile pe săptămînă, timp de trei luni. Lucram acolo, trăiam acolo, împreună cu pacienţii. Cei de care mă ocupam eu erau oameni ai străzii, care mureau de sifilis în stadiul al treilea. Creierul le era afectat.

Era o doamnă oarbă pe care o scoteau afară ca să o vadă, într-un scaun cu rotile. Într-o zi, i-am pus mîna pe umăr, şi două degete le ţineam pe pielea ei. Şi ea mi-a spus: „Ştii cît de mult a trecut de cînd nu m-a mai atins cineva?“ Stăteam pe hol, plîngînd ca un bebeluş, pentru că nu îmi puteam imagina o viaţă în care cineva să nu fie atins. Era un spital de stat în care se acorda minima îngrijire...

Această experienţă m-a învăţat că nu e totul să le vorbeşti despre Dumnezeu pacienţilor. Trebuie întîi să descoperi cine eşti tu, cu adevărat, şi apoi să le oferi compasiunea ta. Oamenii sînt singuri, deprimaţi. Şi tu le spui că Dumnezeu e bun. Ei se vor gîndi: dacă Dumnezeu e bun, de ce stau aici singur? Aşa că trebuie să-i abordezi într-un mod personal. Acolo am învăţat să devin... relaţional.

Cum v-aţi descurcat după ce aţi renunţat la preoţie?

Nu am putut găsi de lucru. Era în 1972. Nu mai aveam nici un fel de comunitate religioasă care să mă hrănească sau să-mi ofere un adăpost. O parte din an am locuit într-un hambar. Aveam o singură cameră, în care apa îngheţa, atît era de frig. Aveam o sobă de lemne cu un cuptor, în care puteam coace pîinea. Nu aveam electricitate. Apa o scoteam de la o fîntînă care se afla pe vîrful unui deal şi unde trebuia să pompezi de o sută de ori pînă ce apa ajungea la suprafaţă, cu vîntul ce-ţi bătea în faţă. Dar pe atunci mi se părea cea mai frumoasă viaţă din lume. Am învăţat cum să mănînc plante de sub zăpadă. Asta era în New York-ul de Vest, o regiune foarte friguroasă.

Reuşeam doar să mai găsesc cîte o suplinire de o zi, din care cîştigam 50 de dolari. Dar nu mai mult de una pe săptămînă. O femeie din Boston, Dumnezeu s-o binecuvînteze, îmi trimitea 50 de dolari pe lună. Mîncam fasole, orez şi mîncare... ţărănească.

Apoi am văzut un anunţ la o biserică catolică: să fiu educator religios – 75 de dolari pe săptămînă, ceea ce era prost şi pentru anii '70. Dar de la 50 de dolari pe lună... Preotul, care mai avea puţin pînă la pensionare, era un înţelept. Mi-a spus: „În această biserică avem două reguli: una – nevoile pastorale ale oamenilor sînt mai importante decît legea; Iisus poate avea grijă de el; şi a doua – să nu le refuzi niciodată oamenilor împărtăşania, atunci cînd ţi-o cer; e responsabilitatea lor, relaţia lor cu Iisus.“ Pentru mine, asta a fost ceva cu totul revoluţionar.

Mai tîrziu, am reuşit să obţin încă o slujbă la o şcoală guvernamentală, unde predam engleză şi franceză 20 de ore pe săptămînă. Cîştigam vreo 4000 de dolari pe an. Atunci, de-abia, am avut destui bani.

A început să vă meargă mai bine...

Nu am putut să stau prea mult acolo, pentru că elevii nu erau prea interesaţi şi nici nu-şi vorbeau bine limba. După cîţiva ani, am renunţat. La biserica la care eram, ca director al educaţiei religioase, i-am organizat pe toţi profesorii de religie, ca să avem un numitor comun. Şi atunci am realizat că trebuie să avem grijă cu cine avem de-a face, pentru că a venit, de pildă, un absolvent de masterat în teologie care le-a spus gospodinelor noastre că erai păcătos dacă aveai gînduri negative. Şi toate au fost supărate. L-am dat afară. Nu aveam nevoie de cineva care să vină şi să-i facă pe oameni să se simtă prost. Episcopul a aflat, şi m-a chemat să mă ocup de 11 comitate, să fiu consultant pe probleme de educaţie. Aşa că am acceptat slujba, am călătorit mult. În general, mediam dispute între preoţi şi alţi membri ai personalului. Apoi am devenit director al personalului pentru dioceză. Acolo am cîştigat bani... adevăraţi, 20.000 de dolari pe an. Am stat şase ani.

Aţi schimbat mereu locurile care nu vă corespundeau. Cum v-aţi găsit, pînă la urmă, locul real?

Acolo am realizat că detestam ceea ce se întîmpla în Biserică. Am înţeles că slujba mea e să mă ocup de oamenii fără biserică. Poate fuseseră la biserică cîndva, dar fuseseră expulzaţi: ori divorţaseră, ori erau LGBT. Dacă oamenii respectivi ţineau de vreo biserică, eu trebuia s-o contactez şi să-i pun în legătură cu ea. Mulţi preoţi nu voiau să vină, chiar îmi spuneau că persoana respectivă nu dă bani pentru biserică. Şi eu îi spuneam: „Bine, dar e pe moarte!“ Aşa că am început să mă ocup eu de ei. Cînd mureau, familia îmi spunea: „Nu mai au nici o Biserică, cine va face slujba?“ Şi atunci, le făceam eu slujba de înmormîntare. Legal, aveam voie. După care, o parte din copiii lor veneau să mă întrebe dacă nu le pot oficia şi o nuntă... Eram preotul proscrişilor – şi asta am şi rămas...

> *„Slujba mea e să mă ocup de oamenii fără biserică.“*

Avem o politică pentru asta: dacă Dumnezeu m-a făcut preot, şi mi se cere ceva în sensul ăsta, răspunsul meu e: „Da, Doamne, o fac.“ Dacă o dată spui da, trebuie să spui da mereu. Nu spui nu decît dacă chiar trebuie.

După şase-şapte ani, am plecat, nemulţumit fiind în legătură cu noua lor politică faţă de angajaţi. O asociaţie a surorilor medicale a făcut un nou program pentru azile şi m-au chemat să lucrez pentru ei. Erau multe asistente şi cîţiva doctori şi exista un grup de sprijin pentru ei – e nevoie de aşa ceva cînd îţi mor pacienţii, e nevoie să plîngi şi să spui poveşti. Am ajuns să lucrez *full time* şi am stat acolo 17 ani.

După care a urmat boala...

În 2000, am fost diagnosticat cu cancer. Cancer la prostată, într-un stadiu avansat. Mi s-a spus că voi muri în cinci ani. Am făcut operaţia. Şi apoi, 38 de tratamente cu radiaţii, după care tratament hormonal. În această situaţie, eu însumi aveam nevoie de o Biserică. Era un paradox: eu aveam activitate ca preot, dar nu aveam o biserică unde să pot merge. Nu mă puteam duce la nici una care discrimina. Pe dinăuntru, eram catolic spre ortodox. Pe dinafară – liberal. Existau două opţiuni care să mi se potrivească: cea unitariană şi MCC – Metropolitan Community Church – o biserică fondată în 1968 de un pastor gay penticostal, expulzat din Biserica lui. Ideea lui era că, într-o zi, toate Bisericile vor şti că Dumnezeu îi iubeşte pe LGBT ca pe toţi ceilalţi. Şi cînd toate Bisericile se vor trezi, cu toţii se vor putea întoarce acasă, la Bisericile lor. Pastorul respectiv credea că e o chestie temporară. De atunci au trecut 43 de ani şi tot nu sîntem bineveniţi în Bisericile noastre.

Nu m-am putut duce la unitarieni, pentru că ei nu cred că Iisus e Dumnezeu. Nu citesc nici măcar din Scriptură. MCC oferă împărtăşanie în fiecare duminică, şi împărtăşanie deschisă. În fiecare duminică se spune: „Dumnezeu vă cheamă la această masă!“

M-am dus la MCC şi i-am spus pastorului că vin la această Biserică: vreau să fac parte din comunitate. După un an, am început să fac parte din conducătorii Bisericii. După doi ani, am devenit eu însumi pastor, pentru doi ani.

Cum aţi ajuns în Ucraina, şi preot ortodox?

În 2009, am cerut un an sabatic. Am fost solicitat să ţin un curs la Kiev pentru doar o săptămînă. Am acceptat şi am avut o experienţă foarte stranie: în momentul în care am pus piciorul în Ucraina, am simţit că mi-am găsit locul. M-am tot întors acolo, pentru cîte două luni, pînă cînd m-am retras din preoţia mea şi m-am dus acolo.

În Ucraina am găsit pe cineva care avea educaţia necesară, dar nu putea găsi pe nimeni să-l facă preot, pentru că lucra cu LGBT. I-am contactat pe toţi episcopii ortodocşi pe care-i cunoşteam în SUA şi i-am întrebat dacă îl pot face preot. Majoritatea mi-au dat nişte răspunsuri îngrozitoare, m-au refuzat. Am cunoscut un episcop ortodox în SUA care a fost favorabil, dar nu m-a putut ajuta. Ultima dată cînd m-a chemat la el, a zis, însă, că eu ar trebui să devin preot ortodox. Mi-a spus: „Nu e prima întrebare pe care ţi-o pune oricine, dacă eşti preot ortodox? Nu crezi că ceea ce trebuie să faci este să serveşti nevoile altora?“ El considera că aşa îi pot ajuta mai bine pe oameni.

Aşa că m-am dus la un prieten, preot ortodox de rit sirian, şi la biserica lui, în fiecare weekend, ca să învăţ slujba în engleză. Apoi m-a hirotonit.

Ce faceţi în momentul de faţă?

Acum locuiesc în Krivoi Rog şi călătoresc oriunde sînt invitat să dau învăţături şi să oficiez tainele bisericeşti pentru persoanele LGBT. Persoane care nu mai ţin de nici o biserică pentru că au fost expulzate din cele de care aparţineau (sau atacaţi în ele). Nu sînt numai ortodocşi, ci şi baptişti, şi penticostali...

În Ucraina, poziţia faţă de LGBT e groaznică. Sînt şi atacuri. În comunităţi, identific şi preoţi ortodocşi care sînt mai deschişi. Unii acceptă să se întîlnească cu mine, dar pe şest. Aceştia primesc şi persoanele LGBT la bisericile unde slujesc.

Şi totuşi, în SUA, lucrurile s-au schimbat destul de mult în ce priveşte percepţia persoanelor LGBT?

Am participat la parada LGBT din Chicago de anul ăsta, unde s-a estimat că ar fi fost 700.000 de spectatori. Erau 100 de oameni de la biserica noastră. Erau şi alte Biserici implicate, şi am trecut pe lîngă unele care aveau pancarte cu *„God loves all God's children“*. Am văzut un singur grup de persoane care protestau împotrivă.

a consemnat Iaromira POPOVICI

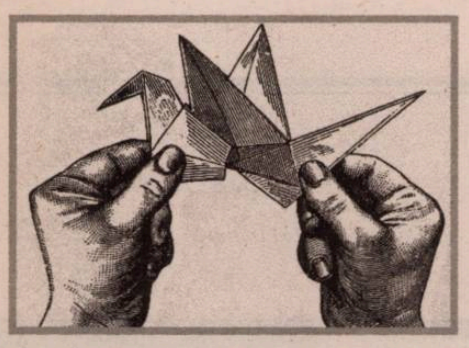

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Sirene fosforescente

Drum lung prin Bulgaria şi apoi un ultim efort pe luminoasa autostradă grecească, pînă la ferry-ul de la Keramoti. O măsea în curs de dezumflare, combinată cu anunţuri meteo îngrijorătoare, despre viitorul apropiat. O ciorbă de pui la o benzinărie grecească (unde se şi fuma!), evident, *á la grecque,* cu multă, multă, multă carne degustată cu grijă pe o singură parte. Descoperirea că Radio România Muzical ţine pînă hăt departe, aproape de Stara Zagora, face să pară că Bulgaria se aşterne supusă la picioarele turiştilor români, cu maşinile lor zburătoare, mai ales pe ritmul Valsului nr. 2 al lui Şostakovici, pe care decolezi lăsînd în urmă orice proastă dispoziţie.

Prin apele albastre ale Egeei te îndrepţi către Thassos şi-ţi vine întrebarea de ce nu-i zice Massos, Frassos sau Cumnassos. Ştii că acolo există o plajă de marmură şi te întrebi cum o fi, de fapt. Ai auzit şi că anul ăsta şi anul trecut, o mulţime de români s-au dus în Thassos. E aproape, e ieftin, e bine. Dar ce te faci cu vremea, care se anunţă ca de iarnă? Cît e încă soare şi cald, nu trebuie să-ţi faci griji. Poate au greşit meteorologii, poate că Zeus sau Poseidon o să le arate lungul nasului. De la barul hotelului se aude muzică. Nu e o simplă înregistrare. Totuşi, cine cîntă aşa frumos, pentru românii veniţi cu pretenţiile lor uriaşe, de la Festivalul „George Enescu"? Nu e Vengerov şi nici Emanuel Ax. E un simplu violonist, alături de un simplu acordeonist. Nu, nu sînt de-ai noştri, au pielea albă şi, după sunet, au şi multă şcoală. Barmanul spune că sînt greci. După fiecare bucată, lumea aplaudă. Toate celelalte activităţi au fost lăsate baltă. Oamenii stau liniştiţi şi ascultă. Şi beau. Ca un făcut, valsul lui Şostakovici apare din nou. Tii ra ra ram, ta ra ri ra ra ri ri ra raaam. La acordeon şi vioară. Cîndva, se spunea să eviţi restaurantele cu acordeon. Acum, ar fi o mare prostie. Ti ta tam, ta ra ra ra ram, ta ra ra ra ram / tinc / ti ta tam,

ta ra ra ra ram, ta ra ra ra ram / tinc / ti ta tam, ta ra ra ra ram, ta ra ra ra ram. Iată referenul unei vacanţe la a cărei uşă bate toamna.

Şi apoi, Piazzolla, şi tangoul... Roxanne. Nu miorlăiala originală de la Police, ci versiunea bărbătească a lui Tom Waits, cea pe care îţi vine să urli ca lupii, să ragi ca leii, să behăi şi să horcăi ca idioţii, la unison cu maestrul, să te îmbeţi cu îngheţată şi cu ceai de muşeţel, împreună cu ceilalţi pacienţi ai hotelului, cum le zice o prietenă. *„Maaad..."* Cei doi continuă cu un dans ungar şi, pe urmă, parcă ceva de Ceaikovski. Dar cîte alte minunăţii mai ştiu să scoată din instrumentele lor magnifice. Cîntă fără să se uite unul la celălalt. Violonistul (Stan) priveşte înainte, peste arcuş. Cîntă cu unduiri de pasiune, cu plăcere, cu virtuozitate. Acordeonistul (Bran) stă cu capul întors spre dreapta, spre marea care a tăcut. În locul ei se bănuie un imens hău negru. Valurile s-au ascuns, nu mai dau nici măcar un plescăit pe plajă. Pe un fotoliu din primul rînd, chiar în faţa muzicienilor, şade o muză, o grecoaică blonzită, îmbrăcată în roşu. Ei n-o bagă în seamă, dar ea îi soarbe din ochi pe amîndoi, ca o meduză languroasă, băltind, îndrăgostită, pe fotoliul galben. Poate că de pe Eros II, vaporul care se legăna în port, s-a tras cu o săgeată în ea. Pare că din clipă în clipă se va scurge de jur-împrejur, ca o îngheţată de căpşune, scăpată pe asfalt. Vioara sună a vioară plină, unsă cu ulei de măsline, fără urmă de scîrţîit. Acordeonul devine de-a dreptul pian. Cei doi n-au scos nici un CD împreună. Nimeni nu ştie cum îi cheamă. Arta lor se încheie odată cu seara. Lucrurile frumoase au sfîrşit.

Un celebru acordeonist de pe la noi susţinea că, pe vremuri, boierii îi puneau pe lăutarii ţigani (strămoşii lui) să cînte din copac sau să stea cu picioarele într-un lac. Pe cei doi greci ţi-i puteai imagina cîntînd cu picioarele în mare. Sau pe bicicletă. Un mare cunoscut povestea, la o bere, că vedea mereu biciclete pe fundul unui lac din Elveţia. Şi de ce nu şi un peşte mergînd pe bicicletă? Dar doi biciclişti cîntînd la vioară şi acordeon pe marea Egee, într-o noapte de sfîrşit de septembrie? Se poate, aşa, un tablou? Greu de ştiut dacă muza-meduza roşie din faţă avea picioare. Cred că totuşi n-avea nici coadă de peşte, nici picioare, ci fotoliu. Oricum (după ultimele descoperiri ale cercetătorilor britanici), Thassos e insula sirenelor. Şi la *spa* e una foarte înaltă, scoasă la pensie din sirenat, care-şi întreabă clienţii cu o voce groasă: *„Doo you waaant to use the poooool?"* Sus pe munte, la Theologos, trăieşte o antisirenă, parcă soră cu mama bicicliştilor din Potos. Cineva a făcut-o „vacă prăjită". Probabil că sirenele tinere mai ies uneori pe plaja de marmură, cu solzii turcoaz sclipind în lumina lunii. Cîntă Ceaikovski sau valsează pe Şostakovici. O orchestră de sirene pe biciclete. O seară extraordinară.

ready made

„Lui Filimon îi plăcea traiul bun; amicii săi îl poreclise *mălai mare,* fiindcă mînca bine. Cînd vorbea de bucate, i se umplea gura şi defectul ce avea la vorbă dispărea cînd pronunţa:

Icre proaspete cu lămîie de Mesina,
Măsline dulci de Tesalia,
Icre de chefal,
Marinată de stacoji."

Ion Ghica, *Opere,* vol. I, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956

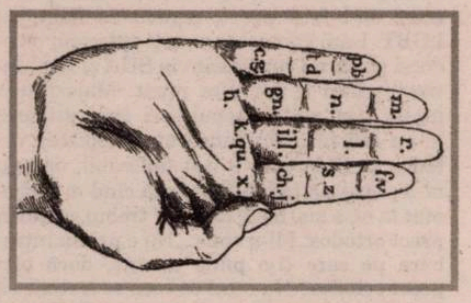

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Calcule istorice

Am sunat la uşa lui Cristi, amicul meu din copilărie, destul de îngrijorat. Un prieten comun îmi spusese despre el lucruri înspăimîntătoare. L-ar fi văzut, cu expresie delabrată, oprind necunoscuţi în plină stradă şi punîndu-le întrebări bizare: „Nu vă supăraţi, nu vă amintiţi cînd a fost bătălia de la Jena? Aia dintre Napoleon şi monarhia prusacă?" Sau: „Mă iertaţi, în ce an a devenit Ceauşescu preşedintele RSR? Nu secretar general al PCR, că asta ştiu – 1965 –, ci preşedinte al Republicii?" Ori: „Stimată doamnă, îmi cer scuze că vă răpesc cîteva secunde! Nu aveţi cunoştinţă, din întîmplare, despre data cînd a murit Jean-Paul Sartre? Ştiţi dumneavoastră, scriitorul şi filozoful. Ăla care a refuzat Premiul Nobel." Cristi mi-a deschis uşa cu o mină abătută. Părea foarte schimbat. Mi-am luat inima în dinţi şi, din aproape în aproape, am adus discuţia la noutăţile pe care le aflasem. L-am întrebat, uşor stingherit, dacă erau adevărate. Amicul meu îmi răspunse cu voce gravă: „Da, din păcate, aceste lucruri s-au întîmplat, bătrîne... Tu mă ştii bine pe mine, nu-i aşa?" „Absolut", am replicat, „încă din liceu." „Ei, atunci, îţi aminteşti că punctul meu forte era, în adolescenţă, memoria anilor..." „Cum să nu?" i-am zis. „Ne recitai anii marilor bătălii ale planetei, mai ceva ca Vadim Tudor în talk-show-urile Simonei Gherghe." „Exact. Pe asta m-am bazat şi eu în ultima vreme, cînd numărul de carduri bancare din familia noastră a început să crească: cele de salarii (al soţiei şi al meu), cele de pensii (ale părinţilor şi ale socrilor, carduri pe care, la insistenţele lor, tot noi le gestionăm!), cele de alocaţii ale copiilor (amicul meu are doi băieţi şi două fete! – *n.m.),* Mastercard-ul meu, Visa-ul nevestei etc. Şi, uite-aşa, au apărut parolele de tot felul." Cristi făcu o pauză mai lungă. Într-un tîrziu, continuă: „M-am gîndit că singura soluţie de a reţine toate PIN-urile ar fi să le asociez cu anii unor mari evenimente istorice. Dacă, să zicem, parola cardului de salariu al soţiei este 8921, încerc să-mi fixez în minte următoarea relaţie: Nuţi (soţia lui Cristi – *n.m.)* egal Revoluţia anticomunistă plus Revoluţia lui Tudor Vladimirescu (adică 89 din 1989 cu 21 din 1821). Dacă PIN-ul soacrei e 4793, atunci eu memorez aşa: Mămuţa – nu te mira, aşa îi spunem noi soacră-mii! – egal abdicarea Regelui plus venirea lui Bill Clinton la preşedinţia Americii (adică 47 din 1947 cu 93 din 1993). La Mastercard, dacă am, să zicem, 4818, îmi repet obsesiv – Puicu (nu o mai face pe surprinsul! – aşa îmi zic toţi în familie: Puicu!) egal paşoptiştii plus Marea Unire (adică 48 din 1848 cu 18 din 1918)."

„Nu am evitat nici măcar radicalii!

Mintea îmi fugi, involuntar, la o scenă antologică din romanul lui Hašek – *Peripeţiile bravului soldat Svejk în Războiul Mondial.* În timpul instrucţiei punitive cu plutonierul Nasaklo, protagonistul observă numărul 4268 de pe patul puştii şi îşi aminteşte că el reprezenta chiar cifrul de identificare a unei locomotive din gara Peciky. Mecanicul era cam slab de minte şi, pentru a-i băga cifrele bine în memorie, un amploaiat feroviar îi oferă cîteva soluţii matematice: „4268. Vasăzică, atenţie – prima cifră e patru, a doua doi. Ţii minte 42, adică 2 ori 2; asta înseamnă că, dacă începi de la stînga, ai mai întîi 4 pe care îl împarţi la 2 şi îţi dă 2, aşa că iar ai frumos aranjat, unul lîngă altul, 4 şi 2. Ei, şi acum să nu te sperii! Cît face de două ori 4, opt, nu? Bun, întipăreşte-ţi în minte că din numărul 4268 cifra opt este ultima la rînd. Dacă ţii minte că prima este 4, a doua 2, a patra 8, nu mai rămîne decît să fii deştept şi să ţii minte şi pe 6, care vine înainte de 8..." „Problema a apărut", strigă Cristi, scoţîndu-mă, cu o tresărire puternică, din reveria epică, „atunci cînd am realizat că nu toate numerele pot fi asociate cu ani istorici. Aşa am decis să adun şi să scad. Mă opresc la un moment crucial – 1945, de pildă – din care scad trei sau la care, alteori, adun şase pentru a obţine numărul dorit. Frecvent am recurs şi la înmulţiri şi împărţiri. Crede-mă că, uneori, nu am evitat nici măcar radicalii! Aici", adăugă prietenul meu cu tristeţe, „mintea mea a luat-o însă razna. Am început să încurc PIN-urile între ele, să greşesc calculele şi, lucrul cel mai înfricoşător, am început să uit anii istorici, mare mea virtute din tinereţe. Mă trezesc în faţa bancomatului şi nu mai ştiu cînd a avut loc bătălia de la Rovine... Am mai întrebat cîte un trecător, da, recunosc, ce puteam să fac? M-am mai şi răstit la ei, asta e, mai ales cînd luau expresii nătînge... Pe scurt, amice, am intrat serios pe mirişte. Nu ştiu pe unde să mai scot cămaşa..." Văzîndu-mi prietenul atît de deprimat, am vrut, pentru o clipă, să-i spun că ar putea proceda ca mecanicul lui Hašek: după „consilierea" aritmetică a amploaiatului, bietul om nu-şi mai aminti decît de Sfînta Treime şi, prin urmare, înmulţi totul cu trei. M-am abţinut însă, întrucît Cristi întrebă cam lugubru: „Apropo, cînd s-a născut prima verişoară a Împărătesei Japoniei? Trebuie să adun 8 la anul respectiv şi apoi să împart rezultatul la 4... Ori poate la 5? În sfîrşit, numai cu cifrele respective îmi voi mai putea deschide vreodată computerul pentru a verifica pe Google anii altor 18 bătălii, pe care i-am uitat..." „Puicu", am răspuns în minte (înfiorat şi de gîndul că plutonierul care ascultă povestea matematică a bravului soldat Svejk are, în cele din urmă, un atac de apoplexie!), „îmi pare rău, nu am cum să te ajut, dar, dacă vrei, putem încerca să o întrebăm pe Mămuţa!"

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

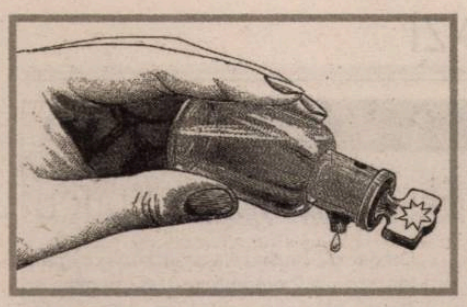

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Păcănele

Unele creaţii lexicale din limbajul popular şi familiar ajung surprinzător de repede să fie acceptate de uzul standard. De obicei, rolul de intermediar e jucat de mass-media, care recurge la cuvinte pitoreşti ca mijloc de captare a atenţiei: pentru a trezi curiozitatea celor care nu le cunosc şi simpatia celor care le folosesc curent. Uneori, rezultatul inventivităţii spontane chiar răspunde unei necesităţi, denumind o realitate nouă, pentru care nu exista (cel puţin în limba dată) un termen consacrat. Creaţia lexicală e un concurent serios al împrumutului lexical de care se sperie multă lume. Cuvîntul *păcănele* mi se pare un bun exemplu de victorie a creativităţii populare asupra împrumutului din engleză: nu *slot machine* a intrat în uzul curent (deşi compusul se întrebuinţează cîteodată, eventual redus la *slot*, cu pluralul *sloturi)*, ci un derivat, transparent şi imitativ, de la verbul *a păcăni*, format la rîndul său de la onomatopeea *pac*.

Obiectul desemnat de termenul *păcănele* nu e tocmai nou; exista şi în perioada comunistă, mai puţin răspîndit şi denumit prin sintagma *jocuri mecanice*. Într-o prezentare istorică online a staţiunii Mamaia se arată că, în 1968, „în Satul de Vacanţă se deschide Complex Bowling, cu *sala de jocuri mecanice*, popice, mese de biliard şi bar" *(cazarepelitoral.ro)*. De fapt, referiri la *jocuri mecanice, aparate mecanice, cutii mecanice* – permise în anumite „staţiuni climaterice şi balneare" apar deja în culegerea de coduri, legi şi regulamente a lui C. Hamangiu şi G. Alexianu (volumul 23, 1935). În ultimele decenii, desigur, jocurile şi aparatele *mecanice* au fost înlocuite (şi imitate) de cele *electronice*.

Astăzi, termenul *păcănele* circulă intens în jargonul utilizatorilor, se pare destul de tineri: „Eu mereu, după şcoală, mă duc la *păcănele* şi mă «curentez»" *(competitii.ro)*. A intrat deja şi într-un circuit mai larg, prin intermediul presei online sau clasice, în texte care îi marchează totuşi noutatea prin punere între ghilimele şi prin prezenţa unor explicaţii şi echivalenţe: „Aparatele de noroc sau *«păcănelele»*, aşa cum sînt ele cunoscute în rîndul jucătorilor, sînt viciul multor români" *(pariuri-sportive-online.ro)*; „Cercetătorii au descoperit cum te păcălesc *«păcănelele»" (România liberă,* 7.07.2013); „Incredibil. A cîştigat, fără să vrea, 80.000 de euro la *păcănele!" (Evenimentul zilei,* 10.07.2013); „Un deputat UDMR vrea interzicerea *«păcănelelor»" (realitatea.net);* „Afacerea *«păcănelelor»* de la Loteria Română: (...) încă o firmă interesată de contractul privind exploatarea jocurilor de noroc de tip *slot-machine" (hotnews.ro);* „Trei la sută dintre români joacă la maşini de tip *slot*, cunoscute ca *«păcănele»" (stirileprotv.ro)* etc.

Persistă totuşi şi sintagmele *jocuri mecanice* („a făcut o pasiune pentru jocurile mecanice la 21 de ani", *Evenimentul zilei,* 10.07.2013) şi *aparate mecanice* („Un bucureştean a jucat 100 de lei la *aparatele mecanice", ibidem),* alături de care se poate folosi chiar termenul *aparat*, dezambiguizat de context: „Alex spune că nu va mai juca la *aparate" (ibidem)*.

Cuvîntul nu a intrat (încă) în dicţionare; de fapt, în *Dicţionarul limbii române* (DLR) există un substantiv regional cu aceeaşi formă de plural, din industria casnică: *păcănelele* sînt „cele două beţe de la războiul de ţesut, ale căror capete sînt legate de cîte o iţă, iar mijlocul de prăjină". Efectul sonor a putut da naştere, independent, mai multor denumiri de mecanisme şi aparate. În *Glosarul regional Argeş* (1967) al lui D. Udrescu, era înregistrat un *păcănel* cu sensul „brotăcel", iar *păcănit* avea, ca adjectiv, şi sensul „nebun", fiind sinonim cu *ţăcănit*. Cu sensul pe care îl discutăm aici, *păcănelele* apar aproape numai la plural, ceea ce anulează distincţia dintre genurile feminin şi neutru. Internetul înregistrează totuşi cîteva ocurenţe ale femininului *păcănea* („o *păcănea*, ceva?", *thestics.wordpress.ro)* şi încă mai puţine ale neutrului cu aspect diminutival *păcănel* („dacă un *păcănel* din ăla se dereglează", *derscanu wordpress.ro)*.

Comparînd articolele cu aceeaşi temă din Wikipedia, se poate observa cum au reacţionat mai multe limbi şi culturi faţă de respectivul joc de noroc, căruia i s-au atribuit diferite denumiri: *slot machine* sau pur şi simplu *slot* (în engleza americană), *fruit machine* (în engleza britanică), *one-armed bandit* (în variante populare) şi *Einarmiger Bandit* (în germană); *máquinas tragaperras* sau *tragamonedas* (în spaniolă), *machine à sous* (în franceză), *macchina mangiasoldi* (în italiană) etc. Faţă de denumirile bazate pe descrierea mecanismului sau a părţilor lui (fanta de introducere a banilor, maneta, imaginile de fructe aliniabile), care vizează finalitatea (obţinere sau pierdere a banilor) sau care sugerează prin metaforă şi forma, şi actul de însuşire a banilor, termenul românesc se dovedeşte destul de original: pentru că porneşte de la sunet *(păcănelele păcănesc*, ca în celebra povestire despre *sfîrîiac* – adică despre ceva care produce, pur şi simplu, o *sfîrîitură)* şi are o terminaţie de tip diminutival, transmiţătoare de afectivitate. Maşina mîncătoare de bani e privită ca o sursă de gratuitate superficială, infantilă, simpatică.

un sport la Răsărit

Ministrul delegat pentru Învăţămînt Superior a declarat că vrea să introducă ore obligatorii de sport în universităţi. La ce să ne aşteptăm?

La nimic, dacă e să ne uităm peste umăr, îndărăt. Evident, intenţia e minunată. Realizarea riscă să fie conform tradiţiei. Încă de cînd făceam eu şcoala, vremea Nadiei, apoi a lui Vasile Stîngă şi Hagi, educaţia fizică – sportul, cum îi ziceam – era văzută ca o materie auxiliară, un moft barbar. Aveam un prof care ne arunca o minge şi apoi se închidea în cabinetul lui (bănuiala noastră era că le cam trăgea la măsea). Dar noi eram destul de flămînzi de mişcare şi de a fi mai buni decît celălalt, încît să fim fericiţi şi cu atît. Nu ştiu dacă e la fel astăzi. Nu cred. Sportul – se ştie de la orice catedră pînă în oricare redacţie serioasă de ştiri politice – e o treabă frivolă. În facultăţi, e deja tîrziu pentru a mai schimba percepţia asupra unei activităţi considerate inutile şi, mai mult, cu un proiect învechit. Nu mai poţi face sport ca acum 30 de ani. Mai bine s-ar propune ore de dans de orice fel, de zumba, de jocuri fizice care să implice intelectul şi tehnologia – un soi de iSport. Cred că studenţii ar cupla mai repede cu aşa ceva. Astăzi, ideea lor despre mişcare e alta decît aceea de a alerga în chiloţi şi de a vedea care trece primul o linie trasă cu creta. Dacă e să răspundem unor urlete disperate pentru dezmorţirea naţiunii cu aruncarea în programă a unui soi de praf în ochii lumii, mai bine nu. Dacă, însă, chiar le pasă, înainte de orice, ar trebui să înţeleagă ce ar funcţiona. Altfel, tumbe degeaba.

Radu NAUM

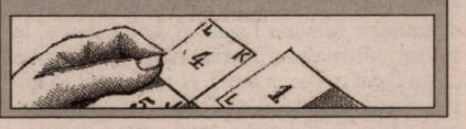

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

O carte de bucate pentru oameni grăbiți

Cărțile de bucate sînt destul de rare prin Moldova și Țara Românească. Mă refer aici la cărțile tipărite care ajung, prin difuzare, să aibă un public. Altminteri, în manuscris au circulat o serie de rețete, fie individual, fie adunate într-un corpus tematic. Cartea de bucate atribuită Stancăi Cantacuzino este cea mai cunoscută. Am putea crede că absența unor astfel de documente culinare ar fi o mărturie a lipsei diversității. Cîteva rețete se memorează și se transmit fără prea multe inovații, de la o generație la alta. În plus, absența ar susține gradul mare de analfabetism, cu precădere în rîndul femeilor, pentru că ele ocupă locul central în bucătăria oricărei gospodării. Abia secolul al XIX-lea, cu contaminarea molipsitoare de civilitatea europeană, franceză, cu predilecție, va contribui atît la modificarea conduitelor, a gusturilor, dar va stimula dezvoltarea unei scrieri despre bucătărie și maniera de instrumentalizare a ingredientelor.

Maria Maurer scrie, probabil, o primă carte de bucate: *Carte de bucate. Coprinde 190 de rățete de bucate, prăjituri, creme, spume, jalatine, înghețate și cum se păstrează lucruri pentru iarnă. Toate alese și încercate de o prietină a tutulor femeilor celor casnice,* a doua ediție, apărută cu cheltuiala lui D.G. Ioanid, la București, tipărită în tipografia lui Iosef Kopainig, 1849. Trebuie spus că acest opis beneficiază de o ediție de lux, publicată în 2006, sub îngrijirea doamnelor Simona Lazăr și Anna Borca, la Editura Jurnalului Național. Și pot să spun că au făcut o treabă bună. N-am reușit să găsesc cartea în librării, așa că am consultat ambele ediții la Biblioteca Academiei Române.

Cartea Mariei Maurer este una strict de preparare a hranei, fără a vorbi de estetica reprezentării. Prefața acestei cărți atrage atenția asupra preocupărilor culinare ca parte a unei achiziții prin intermediul unei educații. Maria Maurer este una dintre profesoarele de prin pensionatele românești ale acestui început de veac. Pentru elevele pensionatelor, ea alcătuiește acest manual, considerat util în formarea viitoarei soții: „Această carte așa de trebuincioasă pentru căsnicie fu întocmită de mine acum doi ani numai în favorul iubitelor mele eleve, pe care le-am crescut de mititele, și a căror fericire privesc la cea dintîi dorință a vieții mele", scrie ea la 1 mai 1849. Cu alte cuvinte, disciplina apare ca o necesitate, construindu-se în jurul unei curs oferit elevelor și nu ca o artă de sine stătătoare, ca o artă a gustului, a esteticii, a privirii, a savorii. Din acest motiv, scrierea este mai degrabă una didactică, seacă, lipsită de orice poezie sau inventivitate, de orice savoare. Cum cartea se adresează elevelor, viitoare gospodine, soții și mame, rețetele sînt ușor de preparat și, mai ales, fără prea multe ingrediente. Iată cîteva dintre ele: găluști de franzele, prăjituri în ciorbă, ciorbă de clătite, supă cu mure de vacă, sos rece de sardele, sos de aguridă, sos de măcriș, sos de tarhon, clătite, anghinare, franzelă umplută cu creieri, picioare de vițel prăjite, gughelupf, fricadele, pui cu castane, pleziruri, piroști cu brînză, iofcale cu caşcaval, pilaf de griș, jumări de tăiței, pui cu agrișe, limbă de vacă cu sos de sardele, căpățînă de vițel, budincă franțuzească, iepure cu sos de sardele, învîrtită cu migdale, varză acră, carne de căprioară friptă, purcel fript, clapon fript, vinegretă, salată de melci, mere paradise cu jalatină, șato de vin, rahatlocum, case de viespe, pilaf italienesc etc.

Iată și una dintre rețete: *„Pleziruri* – Amestecă 50 dramuri de făină bună, cu 4 galbenușuri de ou, 25 dramuri migdale curățate și pisate mărunțel, cu 50 dramuri de zahar pisat și cernut, coaja rasă de la o lămîie, o litră de lapte dulce, și 4 linguri de vin; amestecă-le toate bine la un loc. Pe urmă înfierbîntă deasupra focului fierul de pleziruri, unge-l pe din lăuntru cu unt, și șterge-l cu hîrtie, pune-l iar deasupra focului, ca să se înfierbînte bine, apoi deschide-l, pune o lingura de cocă pe partea de jos, închide-l, ține-l iar deasupra focului cînd pe o parte, cînd pe alta, pînă socotești că e rumen, atuncea deschide fieru; și să fie încă cineva care să ia plezirul după fier, înfășurîndu-l pe un făcăleț; după ce se răcește pe făcăleț îl scoți și în chipu ăsta le prăjești pe toate."

Între cartea de bucate a Stancăi Cantacuzino și cea a Mariei Maurer, o ruptură se produsese, fără doar și poate. Maria Maurer scaldă totul în unt, smîntînă, zahăr, lăsînd deoparte savoarea parfumată a mirodeniilor. Adresîndu-se unui mediu urban ce acum se construiește, bucătăriță elimină chiar și parfumul busuiocului, aroma cimbrului, odorul izmei. Ne apropiem de o bucătărie rutinieră, reținută doar pentru a potoli foamea, fără a încînta privirea, a înnebuni papilele și a astîmpăra curiozitatea stomacului. Nimic din grandoarea bucătărie franceze, atît de cercată și lăudată de Manolache Drăghici.

Grăbita gospodină are însă de unde alege...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Biserica Bradu Staicu

„Cu o forță barbară s-a pătruns în spațiul bisericii la 7 octombrie 1987 pentru a fi distrusă. Sosise o echipă de circa 80 de persoane de la ICRAL, în frunte cu vicepreședintele sectorului 2 al Capitalei, tovarășul Gușe. Preotul paroh Diaconescu Constantin, îngrozit, a protestat și nu a cedat, refuzînd să dea cheile. Împuterniciții de la ICRAL nu aveau nici un act legal. Preotul a plecat repede la Patriarhie, unde a aflat că nu se poate face nimic. La întoarcere, mirosul de cetină l-a anunțat de departe că brazii fuseseră tăiați. Erau 15 brazi argintii de aproape 20 m înălțime, aduși în incinta bisericii și îngrijiți de mulți ani. Fusese smulsă și tabla de pe acoperiș. Distrugerea locașului a durat două zile. În interiorul bisericii erau patru morminte de marmură care au fost sparte fără discernămînt, cu toată insistența arheologului Radu Ciuceanu. Preotul a reușit să adune osemintele ctitorilor care au fost înhumate în terenul Bisericii Zlătari. Pilonul Sf. Mese din altar, recunoscut de arheologi ca fiind foarte vechi, a fost smuls în iureșul grabei și, împreună cu celelalte spărturi, a fost aruncat la gunoi, poate în groapa Glina. Portalul și ancadramentele ferestrelor, după desprindere, au fost luate de ICRAL. Turla cu cele trei clopote a fost trasă în jos cu cabluri. Clopotele au gemut înfricoșător, unii s-au închinat și au plecat. (...) După un an, părintelui C. Diaconescu i s-a cerut să semneze actul de demolare, iar răspunsul a fost bineînțeles negativ. (...) *Această biserică Bradu Staicu s-a fondat la anul 1740 în construcție de lemn de brad, deci o construcție de lemn, de Jupîn Staicu cîrciumar care a regulat hramul. Intrarea în biserică a Maicii Domnului să se prăznuie de cîrciumari. La anul 1809 ruinîndu-se, s-a fondat o construcție de zid de Jupîn Apostol sîn Velicu."*

În volumul colectiv
Bisericile osîndite de Ceaușescu,
Editura Anastasia, 1995

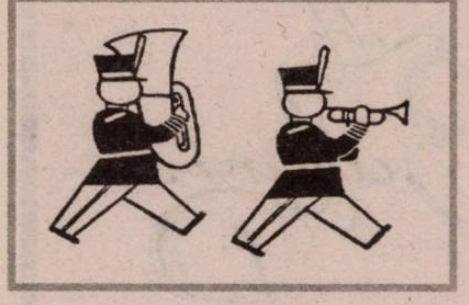

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Ne dopăm, Măria Ta!

Simpla tastare pe Google a sintagmei *„art in sports"* dă, nici mai mult, nici mai puțin de 916 milioane (!) de rezultate. Cîtă vreme folosim cu dezinvoltură cuvîntul „artă", extinzîndu-i continuu aria de semnificație, normal ar fi să acceptăm și consecințele acestui proces de extindere. Pentru că „artă" și „fairplay" nu sînt tocmai cele mai compatibile noțiuni cu putință. Dorința, nevoia, foamea de spectacol presupun o permanentă creștere a dozei de autenticitate a ceea ce vedem. Iar doza aceasta se obține prin rezultate, intensități, performanțe din ce în ce mai înalte. Publicul spectacolului sportiv – adică o imensă parte din suflarea omenească de pe această planetă – vrea să vadă această *intensitate* în cele mai *invizibile* dimensiuni ale sale. De aici și performanțele tehnice uluitoare ale spectacolului sportiv transmis la televizor. Reluările halucinante ale unor momente ale competiției, detaliile incredibil de precise ale efortului individual, mușchi și tendoane care performează coregrafii anatomice sfidînd definiția verosimilului, toate acestea fac deliciul *formatelor* contemporane ale spectacolului sportiv.

Într-un anume fel, noi sîntem cei care îi propulsăm pe sportivi spre marile rezultate. Energiile gigantice, acest *suflu* copleșitor al susținerii directe sau indirecte a favoriților noștri îi poartă, cumva, spre performanță. Spre poziția de campion. Spre „Olimpul" sportului, care primește, odată cu fiecare mare înfruntare, o nouă generație de zei. Zeii aceștia sînt, într-o mare măsură, rezultatul foamei noastre obsesive de a vedea în cele mai mici detalii personajele spectacolului sportiv la care asistăm. Iar spectacolul propriu-zis nu mai e suficient. Ca în cazul actorilor, ca în cazul oricărei vedete, vrem să știm, să vedem, să fim la curent – în modul cel mai precis – și cu *viața* acestor personaje. Să cunoaștem cele mai mici amănunte ale existenței lor. Ei devin părți importante din viețile noastre. Sîntem suporteri. Mai mult sau mai puțin împătimiți. Suporteri care trăiesc și prin intermediul acestor zei ai sportului. Urlăm purtați de entuziasm, suferim sau ne bucurăm, cîntăm în galerii tunătoare, ne contrazicem zgomotos, susținînd favoriții noștri în fața unora care se închină altor zei, sau, pur și simplu, fremătăm în fața televizoarelor, dar tragem cu disperare de acest spectacol, în așa fel încît să ocupe o parte cît mai mare din viețile noastre.

Evident, nu noi alergăm, nu noi driblăm, nu noi vîslim în ambarcațiunile care taie apele în timpul marilor competiții, și nu noi pedalăm, „cățărîndu-ne" pe munții aceia care par imposibil de urcat cu o bicicletă. Dorința sinceră, nevoia autentică de a face performanță, spiritul de competiție, obsesia de a învinge, sportivul ca atare, toate astea există. Ceea ce s-a modificat radical, sau ceea ce noi toți am modificat categoric este felul în care înțelegem sportul. Acesta nu mai e *întrecerea,* ci *spectacolul întrecerii*. Iar atunci cînd aceasta devine spectacol în deplinătatea sensului, în afară de actori, trebuie să acceptăm și existența regizorului. După cum, dacă spectacolul urmează un anumit format, trebuie să acceptăm și existența producătorului. Iar de aici încolo, discuția urmează un curs în care valorile pe care le considerăm clasice în ideea de sport trebuie să accepte apariția unor *vecini* noi în „zona rezidențială" în care locuiau pînă acum doar etica, morala, spiritul de fairplay.

Numai că ideea de *spectacol sportiv* nu e deloc nouă. După cum nici statutul social al campionului nu e o invenție a showbiz-ului. Asta dacă showbiz-ul însuși o fi vreo noutate. Cert e însă faptul că, din negura timpului, campionul se bucură, pe foarte bună dreptate, de o poziție socială privilegiată. Ceea ce s-a schimbat radical în contemporaneitate sînt anvergura și, mai ales, *gramatica* imaginii publice a campionului. Iar aici e o bună pîine de mîncat pentru o cercetare sistematică. Însă, dincolo de discuții mai mult sau mai puțin amuzante, în care se amintește despre „înfruntarea triburilor moderne" și despre „sport ca supapă a echilibrului social", rămîn cîteva certitudini. Folosirea unui anumit tip de „hrană a campionului", inventarea și reinventarea unor elemente de echipament care sporesc avantajul, diferitele poțiuni – evident, care mai de care mai secrete – destinate revigorării spectaculoase a organismului vlăguit de intensitatea și durata efortului, toate acestea sînt extrem de departe de a fi noutăți.

Schimbarea *gramaticii* imaginii campionului a adus după sine, după cum era firesc, și o schimbare a naturii și dinamicii vieții din interiorul comunităților de sportivi de mare performanță. Interesul direct al victoriei ca manifestare pură a spiritului de competiție, s-a transformat în ceva extrem de complicat. Aici nu mai sînt doar luptele simple ale orgoliilor competitorilor, dorința de autodepășire sau măsurarea puterilor între partenerii de întrecere. Jocurile rezultatelor, calculele savante ale strategiilor de joc matematic în acumularea de puncte, poziționările în urma unor convenții complicate ale procesului de evaluare sînt, la rîndul lor, alte elemente care schimbă natura însăși a competiției. Spectacolul sportiv se desfășoară în conformitate cu un vast set de scenarii. Iar ceea ce-i refuzăm sportivului actual, fără s-o recunoaștem fățiș, e tocmai statutul său de... *artist,* de *personaj* al acestor scenarii. Însă, cu o ipocrizie inimaginabilă și în deplină complicitate tacită cu *personajul,* cerem „să fie show!"

Într-un interviu excelent – realizat de colegul și prietenul Radu Naum –, ciclistul danez Michael Rasmussen vorbește despre anvergura și presiunea realității dopajului. După cum era firesc, nu se vorbește despre un caz izolat, ci despre o practică. Dar, despre dimensiunile psihologice ale acestei practici, în numărul de săptămîna viitoare.

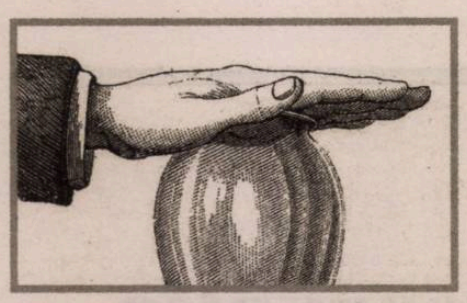

George BANU

în afara **cadrului**

Impresionismul şi elogiul apei

În contextul unui mare festival consacrat Normandiei, unde îmi petrec o scurtă vacanţă, şi inuzabilului impresionism care îşi are acolo originile, s-a deschis la Rouen o expoziţie consacrată „Reflexelor...“ căci apa – precum într-o altă expoziţie, cea de de la Caën, „O vară pe malul apei“ – se impune ca motiv central, propriu celebrei familii de artişti! Prieteni apropiaţi mă conving să fac călătoria la Rouen, acolo unde Monet închiriase un apartament deasupra farmaciei locale, pentru a privi şi picta mersul timpului, din zori pînă la apus, pe splendida catedrală. Pe drum îmi amintesc că Arkadina, actriţa-star din *Pescăruşul* lui Cehov, citeşte în actul II o nuvelă stranie a lui Maupassant, scrisă cam la aceeaşi epocă, *Pe apă*, şi că Debussy, la rîndul său, nu încetează să evoce cursul subtil al apei. Şi pe zidul unui mic castel citesc: „Aici a compus Debussy *Grădina sub ploaie*“.

Apa, mereu apa... o comunitate se constituie pentru a-i privi de aproape mişcările imperceptibile, a-i observa cursul şi urmări evoluţia „insezisablă“ – cum spune Monet, cel care şi-o va constitui în partener privilegiat. Apa se impune ca element privilegiat al artiştilor francezi seduşi de dinamica sa imprevizibilă ce pretinde o atenţie supremă acordată senzaţiei, clipei, prezentului... Aici dispare aura memorială a peisajelor lui Corot şi se evită spectaculosul patetic al pictorilor de marine, captivaţi de furtuni şi naufragii. În faţa apei, pictorul impresionist îşi propune să-i capteze nu atît „realitatea“ cît... „reflexele“.

În epoca optimismului industrial, a progresului tehnic, fascinaţia apei capătă un sens polemic. Ea introduce fluiditatea străină construcţiilor solide, ea ne invită să-i privim evoluţia imprevizibilă şi totodată să ne confruntăm cu tema „dublului“. Temă care se impune privind casele şi copacii ce se reflectă în oglinda apei şi care plasează lumea sub semnul „dublului“, realitate şi umbră. Seducţie a efemerului al cărui amant constant a fost Monet. A trăit pe apă instalîndu-şi un atelier-barcă, graţie prietenului Caillebotte, a locuit lîngă apă, a descoperit tardiv Veneţia, cînd – el însuşi o afirma – şi-a pierdut „îndrăznelile“ tinereţii, şi-a conceput la Giverny, locaş de refugiu privilegiat, mişcarea e indispensabil. Acest pariu îi va antrena către o depăşire a realismului static pentru a se instala la pînda „impresiei“ niciînd imobilă, clipa ce trece... Iată de ce vor inventa o tehnică inedită de a picta, bazată pe rapiditatea penelului şi tuşa nervoasă, pe amalgamul policrom. Apa, o înţeleg acum, e motivul precursor al abstracţionismului. Al picturii pure... precum şi ultimele pînze ale lui Monet, pe care, văzîndu-le recent, le-am comparat cu celebra tehnică *all over* a lui Pollock. Şi cîtă tristeţe am resimţit cînd am aflat că Monet a regretat că obuzul ce a căzut pe Giverny nu i-a distrus pînzele din urmă, aceste „bazaconii ale unui senil pictor orb“. În ceea ce i s-a părut lui a fi un eşec, azi recunoaştem intuiţia unei aventuri inedite. Cercul se închide, dar totodată se deschide, precursor de noi drumuri. Iubirea de pictură îl conduce pe Monet pînă la această ultimă limită! Bătrînul a depăşit frontierele cunoscutului şi a avut acces la un orizont accidental descoperit.

Claude Monet

Fericire orizontală, lipsită de perspectiva verticală a sacrului.

Privind expoziţia de la Rouen, ceea ce mă atrage e o altă imagine decît aceea canonică a impresioniştilor consideraţi ca fiind pictori ai cotidianului, ai balurilor populare şi ai petrecerilor cîmpeneşti. Nu, aici solitudinea se impune: pictorul e singur şi în intimitatea apei parvine la o pace senină, la o bucurie de a fi în lume fără exaltări, nici deliruri ludice. El profită de o însingurare fără regrete şi de o seninătate netulburată. Doar din cînd în cînd, departe, se zăresc tineri luntraşi sau îşi fac apariţia delicate adolescente – totul confirmă această satisfacţie de a fi în lume fără alienare, de a atinge o fericire fără aşteptări excesive, nici carnavaluri perturbatorii de valori. Fericire orizontală, lipsită de perspectiva verticală a sacrului, ca şi de aceea subalternă a derizoriului! Pe malul apei, aceşti pictori acced la o reconciliere cu lumea!

Impresioniştii privesc natura, dar totodată imaginează alte cadraje decît cele neutre, tradiţionale, dirijînd astfel ochiul către ceea ce riscă să nu observe. Ca într-un extraodinar tablou al lui Berthe Morisot, *Portul din Nisa*. Ne invită să ne bucurăm de lume, dar aceasta pretinde obligaţia de a o privi altfel, de a o vedea din altă pespectivă şi de a o plasa sub semnul dublului. Impresioniştii au căutat expresia clipei în mişcarea apei.

Impresioniştii privesc natura, dar totodată imaginează.

adevărate „peisaje de apă“, cu nuferi şi poduri japoneze. Dar el n-a pictat după „imaginaţia apei“, ci – aşa cum îl vedem într-o scurtă secvenţă filmată de Sacha Guitry – Monet a căutat să capteze „adevărul apei“. Bătrînul pictor fără încetare se consacră unui du-te vino între apă şi pînză, şi alternează între privirea spre suprafaţa lichidă şi mişcarea penelului. Nici el, nici Sisley, nici Renoir nu s-au îndepărtat de apă, ci au rămas în apropierea ei. Ca un spectator care rămîne „aproape de scenă“. Nu din motive practice, ci poetice, pentru a sesiza „esenţa“ – a apei sau a scenei.

Rătăcesc printre aceste lirice imagini acvatice, pictate de la înălţimea omului, refuzînd perspectiva panoramică şi focalizînd atenţia asupra a ceea ce iremediabil dispare, cînd brusc intuiesc bucuria pictorilor de a se uita pe ei înşişi în clipocitul apei care nu e decît echivalentul acelei intimităţi proprii murmurului între fiinţe. Impresioniştii sfîrşesc prin a se „confunda“ cu apa. Şi pentru a reuşi, privirea li se ascute, căci a sesiza Arta devine la ei un exerciţiu al inefabilului al efemerului ce se depune în noi ca o marcă subiectivă. Memorie afectivă. Impresioniştii au bătut la uşă şi Proust a intrat.

Precursorul lor a fost Watteau, şi el captivat de fugitiv şi insesizabil, de aceste precipitate ale sensibilului care sînt gesturile rapide, faldurile care se ridică, suspinele care se şoptesc. Watteau a fost un impresionist *avant la lettre!* Un secol mai tîrziu, ei îl vor confirma şi admite ca un partener înrudit. Reuniţi, ei extind spectrul identităţii franceze, căci nimeni pe lume n-a resimţit o egală bucurie a filfiitului duratei care nu se fixează, asemenea apei ce revelă realul în eterna lui evoluţie. Impresionismul e francez. Şi ceea ce uimeşte e absenţa lui ca simptom în *Despre Franţa* a tînărului Cioran. Impresionismul e un *contre-Versailles*, refuz al artificiului şi al pozei, al erudiţiei şi a mondenităţii, el e *l'autre France, la petite France*, la fel de legitimă ca cea nobilă şi arogantă, impusă în saloanele monarhilor! El o refuză, şi de aceea îl putem interpreta ca un ecou tardiv al Revoluţiei franceze ce a acordat o demnitate civică parizianului de rînd, parizian care, un secol mai tîrziu, apare pacificat şi consolat pe malul apei. Acolo, cîtva timp, artistul ce-l reprezintă se izolează şi uită istoria pe care, nu departe de el, capitalismul industrial o dinamizează. Zola, fascinat de averi şi industrie, e contrariul pictorului impresionist care îşi fixează privirea pe cursul etern al apei. Invitaţie la îndepărtare şi retragere din lume. Lume al cărei dublu se proiectează pe mişcătoarea suprafaţă lichidă, cultivînd scepticismul unei relativităţi care descurajează iniţiativele militante şi utopiile periculoase!

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

PUBLICITATE

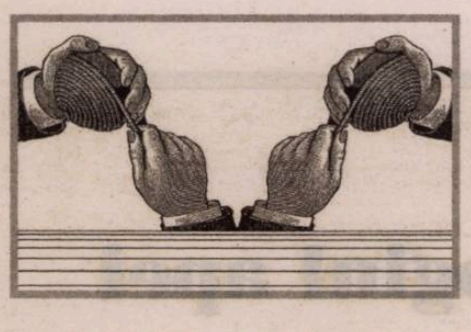

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Lucian Papici: „Anticorupţia în România este ireversibilă“

În aprilie 2012 am înregistrat un interviu cu procurorul ***Lucian Papici,*** *procuror şef de secţie la DNA. Am publicat acest lung interviu în cartea* Eu votez DNA – De ce merită să apărăm instituţiile anticorupţie? *(Humanitas, 2012). Scandalul din aceste zile a plecat de la înlocuirea lui Papici de la şefia secţiei pe care o conducea şi numirea unui înlocuitor de către procurorul general, peste capul şefului DNA, Codruţa Kövesi. Să sperăm că pronosticul său optimist, pe care l-am ales ca titlu pentru aceste fragmente, va fi confirmat. Pînă la urmă, depinde şi de noi.*
Lucian Papici este o figură interesantă, vorbeşte despre dosarele la care lucrează de parcă ar fi un artist: „Acela a fost un dosar frumos“ este o expresie pe care o foloseşte des. Omul are o pasiune pentru zona de anticorupţie şi multă experienţă în a demara dosare care ţintesc sus, dar şi de a păţi „accidente“ politice în carieră. A lucrat la prima secţie cu profil anticorupţie de la Parchetul General, secţie desfiinţată după numirea de către PSD ca procuror general a lui Tănase Joiţa. A fost retrimis ca procuror la Timişoara, de unde venise. A revenit la Bucureşti după crearea Parchetului Naţional Anticorupţie, precursorul DNA. Am discutat pe larg cu Papici despre marile dosare, de genul Adrian Năstase sau Cătălin Voicu – cei curioşi despre cum se vede un asemenea caz din măruntaiele instituţiei pot găsi detalii în carte. Am reţinut aici cîteva fragmente legate de cariera, percepţiile şi opiniile despre viitor ale unui procuror anticorupţie curajos.

Să ne întoarcem la momentul PNA. Cum aţi ajuns aici, mai ţineţi minte?

Am venit animaţi de bună-credinţă şi din dorinţa de a face treabă. A fost o perioadă inertă, molatecă şi cu slabe rezultate, trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Eram procuror simplu la vremea aceea, în cadrul acestei secţii pe care o conduc acum – şefii erau alţii; în vremea aceea nu primeam informaţii şi nici dosare importante. Din dosarele pe care le-am instrumentat eu personal atunci, din ce-mi aduc aminte, am cercetat un avocat, un magistrat asistent de la Înalta Curte, un director de la Primăria Generală a Municipiul Bucureşti, cam astea erau dosarele.

Şi ce se întîmpla de nu primeaţi dosare, nu se făceau sesizări sau rămîneau la şefi?

E un teren minat acesta pe care mă duceţi... Nu pot afirma cu tărie dacă în vremea aceea erau intervenţii la şefii ierarhici sau nu. Personal, însă, pot să vă spun că am avut un dosar în care mi-a fost confirmat de procurorul şef serviciu de la acea vreme – eu eram la Serviciul de Anchete Speciale şi împreună cu el am instrumentat acest dosar – că pentru cel pe care voiam să-l ducem la arestare s-a intervenit la procurorul şef al PNA, din partea unui influent om politic. Ştiu clar că acea persoană era susţinută politic, rezulta cu prisosinţă din interceptarea convorbirilor sale telefonice că avea legături puternice cu acel personaj politic influent. De altminteri, după intervenţia făcută pentru cel urmărit penal, procurorul şef serviciu a fost extrem de supărat, zicîndu-mi: „Asta-i situaţia, o să-i dăm doar o măsură punitivă mai blîndă, obligarea de a nu părăsi localitatea.“ Convingerea mea intimă este că în vremea PNA-ului erau intervenţii punctuale pe anumite cazuri din partea politicului, însă eu la acea vreme eram doar un procuror simplu, astfel că nu ştiu mai multe lucruri în acest sens. În altă ordine de idei, aşa cum am mai arătat, informaţiile cu potenţial probator de valorificare, pe segmentul de corupţie, erau foarte puţine, astfel că dosarele înregistrate erau dintru început neinstrumentabile. Şi SRI-ul era, atunci, o instituţie care furniza foarte puţine informaţii pe segmentul de mare corupţie, astfel că rezultatele erau cele pe care le ştim. În mare, cam astea erau considerentele pentru care instituţia PNA-ului a fost destul de molatecă. (...)

Cînd aţi ajuns şef de secţie?

În 2005 a venit dl Morar, în 2006 am fost promovat procuror şef serviciu în cadrul secţiei şi, în martie 2007, predecesorul meu a plecat ca şef la Direcţia Generală Anticorupţie – Irinel Păun, aţi auzit de el – şi atunci am obţinut funcţia, undeva în martie 2007. Ulterior, a început să crească vizibil numărul dosarelor de mare corupţie, astfel: în iunie 2007 a fost dosarul privind fraudarea examenelor de intrare în magistratură, a urmat dosarul privindu-i pe cei doi foşti miniştri ai Agriculturii, dl Remeş şi dl Mureşan; a urmat dosarul cunoscut în presă drept „Valiza“, privindu-l pe George Becali, după care alte şi alte dosare cu impact mediatic: dosarul Voicu, dosarul privind corupţia din vămile non-UE, dosarul privind corupţia din Portul Constanţa, dosarul fostului ministru Monica Iacob Ritzi, dosarul privindu-l pe Dan Diaconescu etc. Ca o paranteză, vorbind de dosare importante, mi-aduc aminte că pe vremea PNA a fost chemat, în calitate de martor într-un dosar, fostul Ministru al Sănătăţii din Guvernul Adrian Năstase, Ovidiu Brânzan, iar această chestiune a fost de mare rezonanţă mediatică. Doar în tiparul ăsta, privind lucrurile, şi vă daţi seama cît de mult a crescut DNA-ul, care acum notifică acuzaţii la adresa oricărui ministru/deputat care a săvîrşit fapte de corupţie şi îi deferă justiţiei. (...)

Citiţi presa?

Da, citesc *Adevărul, Evenimentul zilei, România liberă, Dilema veche,* revista *22* şi cam atît. În rest nu citesc nimic, nu mă încarc negativ. Uneori îmi mai spun colegii mei ce se întîmplă sau îmi mai face Biroul de Comunicare un rezumat al presei de zi cu zi. Dar în rest, nu... *Jurnalul naţional, Cotidianul, Lumea Justiţiei* sînt pernicioase, din punctul meu de vedere.

Deci, practic, nu mai au efect pe cazuri aceste atacuri.

N-au nici un efect inhibitoriu asupra procurorilor anticorupţie, ba din contră, îi motivează şi mai tare.

Credeţi că s-au obişnuit politicienii că li se poate întîmpla şi lor, s-au obişnuit poliţiştii, vameşii, magistraţii?

Acest Mecanism trebuie păstrat.

Convingerea mea este că da. Chiar le este teamă de această instituţie, care a marcat pregnant în societate faptul că triumful şi domnia legii trebuie să primeze în contra intereselor lor individuale şi de grup.

Ce credeţi că este reversibil şi ce este ireversibil în anticorupţie? Interesul meu pe zona asta a plecat de la zona de influenţă a UE, rămîn foarte convins că trebuie să păstrăm Mecanismul de Cooperare şi Verificare.

Este şi convingerea mea intimă că acest Mecanism trebuie păstrat, nu trebuie să renunţăm la el; din punctul meu de vedere, a fost extrem de motivant pentru toţi oamenii implicaţi în aplicarea legii – mă refer aici la magistraţi.

Deci aţi simţit în activitate că vă ajută Mecanismul acesta?

Absolut, este indiscutabil. Este un pas înainte, fără doar şi poate. Ochii aceia aţintiţi mereu – un fel de sabie a lui Damocles – asupra instituţiilor de aplicare a legii au fost de bun augur şi au dus la eficientizarea actului de justiţie. Aşa că, dacă e să mă întrebaţi pe mine, trebuie menţinut. Pe de altă parte, eu consider că anticorupţia în România este ireversibilă.

Avem o nouă ofensivă diplomatică pentru ridicarea MCV-ului – părerea mea este că va fi un eşec – dar o avem şi, lăsînd la o parte MCV-ul (care e un mecanism excepţional şi nu putem să ne bazăm la nesfîrşit pe străini), noi, ca societate, ce putem să păstrăm din tot acest efort? Sau unde putem şi unde nu putem să dăm înapoi? Pronosticul dumneavoastră.

E o întrebare cu tîlc. Eu cred că, chiar dacă va pleca domnul Morar – are mandatul limitat şi o să vină alt procuror şef al DNA şi alţi procurori (probabil şi eu voi pleca), aceşti magistraţi vor trebui să fie profesionişti şi să nu mai dea înapoi; efortul trebuie să fie la fel de susţinut, la fel de crescut; nu văd cum ar putea, în concertul acesta european şi pe linia paşilor importanţi pe care i-am făcut, să transforme această instituţie, din nou, într-o instituţie ineficace. (...)

Am înţeles că citiţi presa selectiv. La televizor vă uitaţi?

Am scos din grila TV programele inadecvate structurii mele de personalitate – Antena 3, Realitatea, OTV. Nu din motive de orientare politică, am cercetat în dosarele mele oameni de toate culorile – premierul Năstase e PSD-ist, Şerban Mihăilescu a fost PSD-ist, acum e UNPR-ist, primarul de la sectorul 6, Poteraş, e PDL-ist. Din dosarul Vama Constanţa – Mircea Banias a fost PDL-ist (acum este la Partidul Conservator), aşa că nu am *parti pris*-uri politice.

Aţi scos anumite programe din grilă ca să nu fiţi tentat să vă uitaţi.

Da, aşa cum v-am spus, le-am scos pe cele pernicioase. (...)

V-am întrebat eu de diverse cazuri; spuneţi-mi, vă rog, de care sînteţi cel mai mîndru.

M-am gîndit că o să-mi puneţi această întrebare. Parcă am aşteptat-o. Toate mi-au plăcut, dar cel mai interesant mi s-a părut, totuşi, cazul Voicu, pentru că e legat foarte mult de aşa-zisele reţele obscure din magistratură. Cazul acela m-a impresionat cel mai mult, mai mult decît dosarul Năstase. Dosarul Voicu s-a bazat şi pe interceptări de convorbiri telefonice şi nimic nu e mai concludent ca mijloc de probă şi ca eficacitate a probei decît dialogul persoanei. „Martorii muţi“, cum s-ar spune. Martorii ca atare pot fi subiectivi, însă acolo eşti tu cu vocea ta şi spui ceea ce gîndeşti. De-aia mi-a plăcut atît de mult dosarul, pentru că probaţiunea în acuzare s-a bazat în cea mai mare parte pe convorbiri telefonice/ambientale între subiecţii procesuali.

Cum i-aţi ales pe cei 12 colegi ai dvs.? Eu ştiu procedura, mi-a explicat-o şi domnul Morar, dar după ce vă uitaţi dvs.?

Prin interviu. E greu să simţi cît de valoros este un procuror în interviu. Interviul are şi speţe şi problematici de Drept, Legea anticorupţie, avem şi un psiholog care pune întrebări acolo, dar mergem şi pe fler, pe *feeling*. Mi-e greu să spun că am tipare şi preconcepţii după care judec un procuror. Ei ne trimit şi lucrările lor – fie acte de urmărire penală, fie acte de inculpare, noi le primim şi le studiem –, văd cum scrie acel procuror, ce capacitate de analiză şi sinteză pe probe are, pe expunere, sînt mai multe criterii, dar nu am un reţetar. Unii au dat chix, să ştiţi, şi s-au întors la parchetele de unde au venit. Nu au făcut faţă ritmului şi s-au întors din proprie iniţiativă; volum de muncă, impact mediatic şi psihic.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Juma de kil de struguri

Duminică, ora 13, piaţa Berceni. Mers cu metroul, că era crosul. Mamă, ce i-am înjurat pe alergători! Sau poliţia? Dom'le, nu anunţă şi ei lumea. Crosul în România ar trebui întîi să treacă prin staţiile de autobuz. Pur şi simplu, ca să fie anunţaţi călătorii. Te trezeşti, altfel, suspendat. Să vină crosiştii să spună că nu mai vine autobuzul sau tramvaiul. Poliţia nu se sinchiseşte. Itebiştii ce-s, proşti? Am stat juma de oră pînă a apărut o mamaie de la biserica Udrişte – să ai mulţi ani, mamaie! –, să spună că trece crosul, moarte autobuzului! Am luat-o langa-balanga pe jos, pînă la metrou. La ieşirea de la Big Berceni – un gagiu cu nişte struguri de mi-a lăsat gura apă. Mai încolo, iarăşi struguri la fel, dar la două ţigănci. Am consemnat iarăşi emoţional, glandular, evenimentul. Am trecut mai departe. Nu te opreşti la primii, mergi mai departe, lecţie de la maică-mea! Şi merg. În piaţă: tone de struguri, de mere, de conopide, de pere, de mărari, de pătrunjeli, salate de urs, copăi, chei, cartofi, roşii, gogoşari, ardei gras, ardei iute, ardei bulgăresc. Tone, frate. Plus taraba de mici. Ah, grătarul de piaţă! Eu, nu! Alerg printre tarabe, caut, aleg, cumpăr. Cumpăr chiar şi struguri. Dar nu se comparau ei cu cei văzuţi de mine întîi şi întîi. Nu există comparaţie! Atunci, la ieşirea din piaţă, mă proţăpesc la ţigănci, atît de sufocat-obsedat eram, că uitasem că-mi plăcuseră strugurii de la om, nu de la ţigănci. Şi iau un ciorchine uriaş. Plătesc. Plec. Oricît mă îmbuib, mi-e gîndul la ciorchinele de juma de kil. Îl mănînc. Doar amorul se mai aseamănă cu strugurele ăla.

Adolescenții

Texte şi opinii de:

● T.O. BOBE (scriitor)
„Fără Cioran şi fără mariana“

● Alexandru OFRIM (conf. univ. dr)
„Cine a inventat adolescenţa?“

● Dorica BOLTAŞU NICOLAE (profesoară de română)
„Printre ei“

● Teona GALGOŢIU (elevă)
„23 septembrie“

● Alfred DUMITRESCU (psiholog)
„O gîndire foarte matură şi temeri de copil, care persistă“ – interviu

argument

Pe muchie de cuțit

Încă mai cred că adolescenţa e vîrsta cea mai tulbure, mai bulversantă şi mai pe muchie de cuţit dintre toate. Nu ştii ce e cu tine, nici cine eşti, nici ce-ţi doreşti. Trăieşti totul cu un dramatism întotdeauna pus în scenă cu multe focuri de artificii. Mă consider norocoasă că am descoperit cărţile de care aveam nevoie în acel moment şi nişte oameni care nu uitaseră că trecuseră şi ei cîndva prin acel spaţiu alunecos şi nu prea bine luminat. Cînd m-a apucat prima dată frica de moarte, pe la 15 ani, cineva mi-a pus în mînă *Muntele vrăjit* şi m-am calmat.

Mă mai gîndesc şi că adolescenţa e vîrsta la care ai toate posibilităţile din lume. Ştii că există o sută de mii de drumuri şi că poţi s-o iei pe oricare dintre ele. E exact ca la Borges, în faţa ta se deschid multe poteci bifurcate. Dar pe care s-o apuci dacă ţie ţi se clatină picioarele ca lui Bambi, personajul din clasicul desen animat?

M-am amuzat răsfoind jurnalele pe care le-am ţinut în adolescenţă. Tot felul de agende şi caiete, cu liste interminabile de cărţi citite noaptea, cu însemnări grave, cu un aer definitiv, cu consemnări minuţioase ale casetelor şi topurilor pe care le ascultam la radio, ale discuţiilor de la şcoală, ale poveştilor firave de amor care ni se întîmplau în grupul nostru de fete. Nu scriam prea multe despre băieţii care-mi plăceau, eram mai generoasă cu descrierea expediţiilor la munte, cu nu ştiu ce vîrf pe care urcam, cu izolarea şi riscul pe care le experimentam fascinată.

Bănuiesc că toate astea vă sună cunoscut, aşa că tema de acum aduce amintiri, pune în perspectivă întîmplări, chestionează adolescenţi de ieri şi de azi, recuperează senzaţii şi răspunde la nişte întrebări legate de un moment pe care l-am trăit revoltaţi sau abulici, dar niciodată indiferenţi.

Ştiu că, dacă mi s-ar oferi şansa să mă mai întorc acolo o dată, aş zice politicoasă şi fără să stau prea mult pe gînduri: „Mulţumesc, dar nu-mi doresc.“ Asta nu înseamnă că nu-i privesc pe adolescenţii de azi cu o mare curiozitate. Şi, puţin, tot îi invidiez pentru norii pufoşi pe care păşesc nonşalanţi, încălţaţi în converşii lor coloraţi strident. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 10 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Alexandru OFRIM

Cine a inventat adolescența?

Sîntem obişnuiţi să credem că adolescenţa a existat dintotdeauna. Dacă ar fi să-i dăm crezare istoricului Philippe Ariès, nici copilăria n-a existat din toate timpurile, este o „invenţie" a secolului al XVI-lea. În Evul Mediu, copilul era văzut ca un adult în miniatură. Copilăria dura foarte puţin, pînă ce micuţul dobîndea independenţa de mişcare şi de hrănire. După 6-7 ani era considerat adult şi tratat ca atare.

Istoricii şi antropologii care s-au ocupat cu studiul vîrstelor vieţii au constatat că, de la un timp la altul şi de la o cultură la alta, acestea sînt altfel definite, clasificate şi ierarhizate. Giovanni Levi şi Jean-Claude Schmittt, coordonatorii volumului *Istoria tinerilor în Occident* (trad. românească 2001) afirmă că adolescenţa reprezintă o „construcţie socială şi culturală" proprie Occidentului. Potrivit acestei opinii, adolescenţa este în primul rînd un „produs cultural" şi doar în subsidiar o etapă distinctă în procesul fiziologic al maturizării.

Antropologii au pus în discuţie teza universalităţii adolescenţei. Societăţile arhaice nu cunosc adolescenţa ca perioadă aparte a vieţii: trecerea are loc de la copilărie direct la vîrsta adultă, prin intermediul riturilor de iniţiere, ceremonii publice prin care băieţilor şi fetelor le era recunoscut statutul de adulţi. În controversata carte rezultată în urma cercetărilor efectuate de Margaret Mead în insula Samoa (1925), aceasta pretindea că fetele de acolo nu treceau prin criza adolescenţei precum „surorile" lor occidentale (din cauza unei mai mari libertăţi sexuale şi a riturilor de iniţiere).

Termenul *adolescență* provine din latinescul *adolescere*, „a creşte" – nu avem referinţă la o vîrstă anume. *Adulescens* erau denumiţi tinerii între 17-30 de ani. Societatea greacă antică a cunoscut şi ea elaborate rituri de iniţiere care marchează, simbolic, integrarea copiilor şi a tinerilor în rîndul bărbaţilor (iniţiere războinică, solidaritatea masculină etc.). Evul Mediu nu a recunoscut adolescenţa ca pe o clasă de vîrstă aparte.

În Renaştere, expansiunea burgheziei a însemnat, pe lîngă consecinţele economice, şi o treptată transformare a vieţii private, a relaţiilor între membrii familiei. Apare un nou tip de familie, în care există egalitarism între cei care o alcătuiesc (spre deosebire de relaţiile ierarhice, autoritare, de o anumită răceală, ce se manifestau în interiorul familiilor aristocratice). „Proto-adolescentul" apare în mediile burgheze. Vom vedea că una din explicaţii ar fi faptul că, în mediile burgheze, copiii sînt trimişi la şcoală, unde sînt împreună în colegii şi licee, devin un grup omogen, în timp ce aristocraţii angajează preceptori, izolîndu-i pe tineri acasă, cu educatori particulari.

În secolul Luminilor, Rousseau sesizează apariţia acestei noi clase de vîrstă şi descrie, în *Émile*, manifestările „vîrstei ingrate": adolescentul trece printr-o „revoluţie furtunoasă", „izbucniri frecvente", „e ca un leu în fierbere". Portretul adolescentului se conturează acum, la finalul secolului al XVIII-lea. Cuvîntul nu apare decît la sfîrşitul secolului următor, cînd psihologul american Granville Stanley Hall preia ideile rousseau-iste ale vîrstei ingrate.

Sfîrşitul secolului al XIX-lea este momentul de apogeu al acestor reprezentări negative ale crizei juvenile, mai ales în cazul băieţilor: adolescentul rebel, aflat în criză morală, tulburat de frustrări sexuale, imprevizibil. În consecinţă – recomandau pedagogii –, acesta trebuia reprimat, supravegheat şi adus pe calea cea bună. Adolescentului trebuiau să-i fie controlate pînă şi lecturile, cu o atenţie specială în cazul fetelor. Tinerele fete burgheze erau ţinute în internate, nu numai pentru a fi educate, ci mai ales pentru a fi sever supravegheate. Tot acum se produce şi medicalizarea adolescenţei: medicii, psihologii, pedagogii îşi propun să-i observe cu ochi clinic pe tineri şi încep să teoretizeze conceptul de adolescenţă.

Atunci cînd frecventarea şcolii devine obligatorie, perioada adolescenţei devine tot mai bine conturată. Sistemul colegiilor şi al liceelor se deschide, la începutul secolului al XX-lea, şi pentru fete. Sînt admişi şi copiii muncitorilor. Are loc încă o lărgire a acestei clase de vîrstă (deşi fenomenul se va produce masiv abia la mijlocul secolului al XX-lea). Tocmai încadrarea tinerilor în învăţămîntul secundar a contribuit decisiv la „inventarea" adolescentului!

Şi astăzi, trecerea de la adolescenţă la vîrsta adultă este marcată prin diverse rituri. Absolvirea liceului are loc în urma examenului de bacalaureat, tot un fel de rit de trecere. Îmi amintesc că, atunci cînd am terminat liceul, ne-am rupt unul altuia uniformele, sfîşiind cu năduf şi numerele matricole. Pentru băieţi urma serviciul militar, care era o ruptură brutală cu tot ceea ce fusese înainte. Se spunea că a fi „om cu armata făcută" echivala cu un certificat de maturizare, erai bun de însurătoare. Cam pe cînd apărea albumul *Am să mă întorc bărbat*, a dispărut şi serviciul militar obligatoriu, acest rit de trecere masculin.

Deşi atenţia acordată astăzi adolescenţei ca vîrstă privilegiată, ca vîrstă fantasmată, atît pentru copii, cît şi pentru bătrîni, ne poate face să credem că adolescenţa este o invenţie recentă. Cei din vechime o cunoşteau, dar erau departe de a o percepe în regimul de obsesie în care este trăită astăzi. De fapt, există de foarte multă vreme diviziuni ale vîrstelor omului ce recunoşteau un interval distinct numit adolescenţă. De exemplu, Sf. Augustin şi Isidor din Sevilla distingeau şase vîrste ale lumii, puse în raport cu şase vîrste ale omului *(sex aetatis mundi et hominis)*. Acestea erau *infantia* (pînă la 7 ani), *pueritia* (între 7 şi 14 ani), *adolescentia* (de la 14 la 28), *juventus* (între 28 şi 50), *gravitas* (de la 50 la 70) şi ultima, *senectus*, de la 70 pînă la sfîrşitul vieţii.

Şi în spaţiul românesc, în *Îndreptarea legii* (1652) găsim un decupaj asemănător al vîrstelor, „cătărîgul" putînd fi asimilat adolescentului: „*Cocon* iaste deacă naşte pînă la 4 ani; *băiat* să cheamă de la 4 ani pînă la 14; *cătărîg* iaste de la 15 ani pînă la 22; *voinic* de la 23 la 42; *bărbat* iaste de la 42 la 56; *bătrîn* iaste de la 56 pînă la 69; iară *mator* de la 70 pînă la 80. De aicea mai multă neputinţă şi durere şi boale."

Astăzi, nu mai avem ştiinţa de a trece senini prin toate vîrstele. Credem că putem să alegem, mulţi am dori să ne petrecem viaţa într-o perpetuă adolescenţă. Rimbaud ştie de ce: „La ani şaptesprezece, nu eşti prea serios, / Cînd ştii că sînt atîţia tei verzi pe promenadă."

„Singura metodă de a-i ţine pe tineri acasă este să faci o atmosferă plăcută şi să tai cauciucurile de la maşină."

DOROTHY PARKER

***Alexandru Ofrim** este conf. univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

În fine, chestia e că nu ştiam ce naiba au făcut ăştia de dimineaţă, pentru că au fost pe la mine cu nişte discuri, dar a apărut maică-mea mai devreme, pe la două'şpe, şi era să ne ia ca din oală. M-am speriat ca dracu', că era fum ca la balamuc, sticla de Skandenberg şi paharele pe măsuţă, muzica la maximum şi discurile vraişte, pe jos, dar am avut baftă, că n-a descuiat decît după vreo zece minute. Probabil s-a întîlnit cu vreo vecină pe scări şi a ţinut-o de vorbă, că pînă la urmă i-am expediat pe ăştia pe terasă, pe la scara cealaltă, dar chestia ciudată e că, după ce a venit, maică-mea n-a băgat capu' să vadă ce fac. O fi crezut că m-am cărat la şcoală, dar m-aş mira, pentru că încă se mai simţea fumul. Şi, aia e: dacă s-a prins, era cam nasol: diseară iar aveam scandal cu taică-miu că îmi pierd timpu' cu golanii.

De Mimi, ai mei nu ziceau nimic, fiindcă era la un liceu ca lumea, mă mai ajuta şi la matematică, dar pe ăştialalţi doi nu puteau să-i înghită: taică-miu zicea de Luci că-i „neam de traistă" şi de Tanana că-i „tango degeaba de Eli Roman". Şi cam avea dreptate. Neică – nu că erau băieţii la industrial, în fond, ce contează? –, dar cu Mimi puteai să discuţi şi serios diverse chestii; ăştia nu dădeau nimic nou din ei. Dar, deh, gaşca-gaşcă, şi ce naiba să fac dacă numai eu eram singur acasă dimineţile?

Adică astă-toamnă, cînd ne apucase demenţa, ne mutam de la unul la altul şi la început fusese mişto: dimineţile ne strîngeam la mine şi după-masa mergeam la Luci sau la Tanana. Ne trambalam toată ziua cu rîşniţele noastre de ceasuri şi cu discurile; le înşiram pe covor, cu toate cablurile, mufele, casetele, parcă eram la iarbă verde, şi începeam cu probele. Ăştia tot îi trăgeau cu sculele, cu herţii, waţii, decibelii, cu ultimele modele din cataloage; stăteau cu ochii beliţi pe potenţiometre pînă ameţeau şi făceau mişto de mine că mai trag şi cu microfonul de la radio. Păi de ce să nu trag, băi decibelilor, dacă-s piese mişto?

Ovidiu VERDEŞ
Muzici şi faze, Editura Univers, Bucureşti, 2000

T.O. BOBE

Fără Cioran și fără mariana

Am fost un adolescent fără adolescență în ce are ea mai *exciting*. Nu tu incertitudini în ce privește orientarea sexuală, nu tu revolte față de lumea celor maturi, nici măcar vreo vagă intenție de suicid. Adevărul e, însă, că pe vremea aia n-aveam de unde să-l citesc pe Cioran. Singurele frămîntări mai accentuate au avut legătură cu obținerea unor medii de trecere la rusă, la chimie și la matematică. Fizica n-a reprezentat o problemă, nu-mi dau seama de ce.

Edrept că, pe la 15 ani, am plecat într-o zi de la liceu cu încă vreo trei-patru colegi și am deschis cu ei o sticlă de VAT 69 dintre cele păstrate „pentru doctori", e drept că am fost singurul care nu s-a ameţit din cei maximum 100 ml care mi-au revenit, e drept și că după aceea am crescut subit în ochii prietenilor și că era să mă aleg cu un renume în consecință. Însă am refuzat gloria asta pentru că știam că e nemeritată. Fusesem singurul dintre ei care, în drum spre casă, mîncase un covrig și o merdenea. Altfel, am fost un adolescent cuminte și fără vicii. La micul dejun, înainte să ajung la ore prin viscolul care sufla în fișia de pămînt dintre lacul Tăbăcărie și mare, beam cel mult o cană de vin fiert, iar țigara n-o mai pusesem în gură încă de pe la cinci ani, cînd bunicul meu, ca să facă mișto de mine, mă învăța să trag în piept cu „iii, caii mei". Sînt sigur că n-aș fi fost curios nici dacă aș fi avut de unde să iau vreo mariană. De fapt, am fost atît de virtuos, încît aș fi gata oricînd să susțin o conferință în care să mă dau drept exemplu negativ. Pînă și deformarea formatoare a școlii am evitat-o involuntar, fiindcă, exceptînd scurta perioadă a examenului de treapta a doua, nu țin minte ca între 14 și 18 ani să fi deschis de prea multe ori manualele.

Și, totuși, ce făceam? Sigur, citeam, dar asta nu se pune. În anii '80, cititul nu era nici pe departe o îndeletnicire exotică. Și nu țin minte să fi citit mult mai mult decît majoritatea colegilor mei. Într-o vreme dăduse peste mine pasiunea fotografiei. Mergeam pe străzi și pozam ce mi se părea cît de cît „artistic" sau, mai degrabă, „poetic". Era cît pe-aci să-mi încropesc în veceul de serviciu și un laborator, pentru că începusem să învăț de la un vecin cum se umblă cu tancul pentru developat și cu tăvițele de fixator și revelator, dar nu mai știu de ce am renunțat. Ce mai făceam? Devenisem microbist de volei, mai ales feminin. Mergeam la meciurile jucate de Farul și eram nelipsit de la Trofeul Tomis, unde veneau cam cele mai bune naționale din lume. Morbul m-a ținut de pe la sfîrșitul carierei Mariei Enache pînă pe la începutul celei a Cristinei Pîrv. Sport nu făceam cine știe ce, dacă excludem perioada șahului, care a durat cam un an. După ce-l văzusem pe Dem Rădulescu în *Siciliana*, tocisem deschiderile din *Șahul pentru toți* al Elisabetei Polihroniade, iar la petrecerea de la împlinirea vîrstei de 16 ani am încropit toată noaptea, la lumina lămpilor cu petrol și a lumînărilor, un minicampionat la trei table, împreună cu cei cinci invitați. Altfel, jucam tenis de picior în spatele blocului. Doar în ultima vacanță de licean am împrumutat două gantere de cîte opt kilograme și o carte despre culturism de la un coleg de liceu, care avea un frate campion de profil. Antrenamentul mi-a prins bine în toamnă, la practica agricolă, cînd vreme de vreo două săptămîni mi-au trecut zilnic prin mîini aproximativ șase tone de struguri pe care trebuia să-i încarc într-o benă. Ce mai făceam? Ascultam la maximum și fără discriminare aproape orice: Alphaville, AC/DC, Boy George, George Michael sau Michael Jackson. Și, desigur, mă chinuiam să învăț *moonwalk* și cîteva mișcări de downrock. Vara o ardeam prin discotecile din Mamaia, dar, de la an la an, tot mai rar. Nu era deloc vesel să fii dat afară la închidere, cît încă se mai zărea o geană de lumină către comuna Ovidiu, pe deasupra lacului Siutghiol.

„În timpul petrecut pentru a-ți înțelege adolescentul de 14 ani, el împlinește 15."

ROBERT BRAULT

Cam asta a fost adolescența mea. Nu de tot cenușie, însă banală. Nu știu cînd a început, nu știu cînd a trecut și nici cînd s-a terminat. În '95, la debutul din *Tablou de familie,* Mircea Cărtărescu scria în scurta prezentare pe care mi-a făcut-o că par „un adolescent străveziu, cam stîngaci". Aveam 26 de ani. E foarte posibil. Mai ales că, la puțină vreme după ce mi se încheiase și adolescența în sensul antic al termenului, o colegă de serviciu m-a catalogat drept „eternul adolescent". Și asta numai pentru că treceam printr-o perioadă în care nu reușeam deloc să scap de niște coșuri. S-ar putea să fi avut dreptate și ea. S-ar putea totuși să nu se fi terminat, să fi rămas adolescent chiar și acum, mai ales dacă mă gîndesc la cît timp petrec zilnic pe Facebook. Dar gînduri de sinucidere încă nu am, chiar dacă Cioran a tot fost reeditat. Iar singura Mariană care m-a făcut vreodată să rîd e Mariana Lina, o altă fostă colegă.

__T. O. Bobe__ este scriitor. Cea mai recentă carte a sa: Contorsionista, *Humanitas, 2011.*

Poze la minut

Îi văd uneori prin parcuri sau la supermarket și încerc să-mi dau seama despre ce vorbesc. Mă întreb ce ascultă sau ce le place să citească. Sînt cum eram și noi, sau altfel? Au aceleași frici, dorințe și nesiguranțe? De data asta, vă propun niște personaje reale, răspunsurile lor și un chestionar gen oracol:

1. Ce-ți place?
2. Ce te enervează?
3. Ce asculți?
4. Ce citești?
5. Ce e ușor?
6. Ce e greu?

Cristian Badea, clasa a XII-a

1. Îmi place sportul, fotbalul în special. Îmi place să vorbesc cu oamenii, să le aflu problemele și să încerc să-i ajut.

2. Mă enervează acest circ ieftin care definește bine media românească. Mă enervează lașitatea, mai ales a oamenilor din conducere.

3. Ascult muzică de toate felurile.

4. Nu mă pot lăuda că citesc prea multe cărți; în schimb, citesc foarte multe articole de presă sportivă.

5-6. Cred că e ușor să greșești, e vîrsta la care ne permitem să greșim.

Ion Alexandru, clasa a XII-a

1. Complexitatea. Îmi plac experiențele noi, diverse, oamenii diverși. Îmi place să ascult și să scriu despre povești de viață. Dar cel mai mult îmi place să mă exprim.

2. Mă enervez greu, însă mă deranjează persoanele incapabile de a purta o discuție banală într-un mod logic și coerent.

3. De la Lara Fabian la Ombladon, de la Holograf la Eminem – de toate.

4. Citesc multe bloguri. Iubesc literatura, însă trăim într-o lume în care nevoia de cunoaștere este mai puternică decît cea de cultură.

5. Totul e ușor cînd acționezi din plăcere, nu din obligație.

6. E greu să te remarci.

Daniela Bulgariu, clasa a X-a

1. Îmi place să citesc, să stau cu prietenii și să fac cumpărături.

2. Mă enervează persoanele care fac lucruri stupide pentru a obține atenție.

3. Ascult k-pop (korean pop), rock și country.

4. Ficțiune și *romance,* de obicei cărți pentru adolescenți.

5-6. E ușor să judeci alți oameni, dar greu să te judeci pe tine însuți.

Cătălina Croitoru, clasa a X-a

1. Îmi plac teatrul, tenisul, cititul, gătitul și filmele.

2. Mă enervează cînd oamenii țipă la mine fără motiv.

3. Ascult muzică rock și pop, în general, dar nu mă deranjează să ascult muzică clasică.

4. Adesea citesc cărți de ficțiune pentru că îmi permit să evadez din banalul normalității.

5-6. Eu cred că la vîrsta asta e foarte ușor să faci greșeli și foarte greu să nu le faci.

Adnana Constantinescu, clasa a X-a

1. Îmi place să îmi exprim sentimentele liber, fără ca cineva să aibă puterea de a mă contrazice; îmi place să scriu.

2. Cel mai tare mă enervează atunci cînd oamenii preferă minciuna în locul purului adevăr.

3. Ascult foarte mult rap.

4. Citesc foarte multe romane de dragoste și psihologie.

5. Cred că cel mai ușor la vîrsta noastră este faptul că putem să ne exprimăm sentimentele liber.

6. Cel mai greu lucru este faptul că sîntem criticați fără ca măcar să fie luate în seamă circumstanțele în care am făcut ceva anume.

Anca Paraschiv, clasa a X-a

1. Cel mai mult îmi place să vorbesc, să port conversații cît mai diverse, cu tot felul de persoane, pentru a-mi îmbogăți cultura generală.

2. Mă enervează să nu fiu crezută atunci cînd spun adevarul și să îmi fie încălcat dreptul la libertatea de exprimare și alegere.

3. Ascult în special pop sau rock.

4. Scriitoarea mea preferată este Agatha Christie. Și citesc orice carte îmi este recomandată drept o capodoperă a literaturii universale.

5. Cel mai ușor este să legi prietenii și să te implici în diferite activități care îți fac plăcere.

6. Cel mai greu este să nu îți lași personalitatea influențată de factorii negativi din jurul tău.

Ștefania Teodora Oprea, clasa a X-a

1. Îmi place să citesc, să ascult muzică, să călătoresc. Îmi plac antichitățile, orașele vechi și pitorești.

2. Mă enervează bîrfa, ignoranța și prostia. De asemenea, nu agreez unele standarde și prejudecăți impuse de societatea actuală.

3. Prefer pop-ul și muzica electronică. Rareori ascult și muzică clasică.

4. Citesc atît cărți pentru adolescenți, cît și literatură clasică universală și românească. Prefer cărțile de dragoste și pe cele polițiste.

5. E ușor să ne relaxăm, să ne gîndim la viitor, să visăm.

6. E greu să ne punem în rolul adulților, să ne înțelegem pe noi înșine și să ne acceptăm greșelile și defectele.

a consemnat Ana Maria SANDU

PUBLICITATE

Invitatul Dimineții

Jurnalistul **Cosmin Ruscior** dă tonul actualității în fiecare dimineață.

Obiectiv și echilibrat.

De luni până vineri, de la 9h20.

rfi românia

Alexandra OLIVOTTO

Filme recomandate adolescenților și părinților

Nu sînt mamă de adolescenţi. Am interacţionat cu cîţiva apropo de filme, dar mi se pare insuficient, nu prea ştiu de unde să-i apuc. Adolescentă fiind, mă uitam numai la filme cu adulţi, de-abia aşteptam să ajung una dintre ei. Am ales lungmetrajele de mai jos în primul rînd după criteriul plăcerii produse de vizionare (nu după criteriul – să zicem – al calităţii). Dacă mai aveau şi mesaje OK – deşi am alergie la mesaje, le prefer pe cele strecurate în fundal în defavoarea acelora zbierate prin tot scenariul –, cu atît mai bine. Iar, alegînd aceste lungmetraje, o întrebare continuă să mă sîcîie, poate îi daţi voi de cap: adolescenţii sînt mari consumatori de filme, vînaţi permanent de studiouri, ei au pus osul efectiv la apariţia *blockbuster*-ului aşa cum îl ştim azi. Atunci de ce cu ei şi pentru ei nu se fac filme ceva mai bune? Chiar îi luăm drept consumatori fraieri de filme? Iată totuşi o listă, în ciuda acestei nelămuriri.

■ Cinci filme pentru uzul adolescenţilor:

Scott Pilgrim vs the World / Scott Pilgrim împotriva tuturor. Un lungmetraj bun la casa omului *(aka* adolescentului) pentru cantitatea de *joie de vivre* pe care o împroaşcă pe tot ecranul. Merge şi dacă eşti tocilar, şi dacă eşti cool, pentru că are o ofertă complexă: vorbeşte despre metamorfozele care vin la pachet cu această vîrstă, despre amorul care poate fi derizoriu şi/sau tranzient dacă nu te uiţi cu atenţie la partener, despre BD-uri şi muzică bună şi despre confortul pe care ţi-l asigură prietenii chiar şi atunci cînd te confrunţi cu aventuri departe de realitatea imediată. Chiar aşa, lungmetrajul regizat de Edgar Wright dă senzaţia unei adolescenţe condimentate (chiar cu supranatural), asumate şi trăite pînă în pînzele albe.

The Hunger Games / Jocurile foamei. Cu această serie de filme, tot îndepărtate de realitatea imediată, sărim la polul opus al experienţei roz-bombon din *Scott Pilgrim vs the World / Scott Pilgrim împotriva tuturor*. Dacă acolo protagonistul se bătea cu lumea, dar o făcea într-un univers utopic şi cu o miză discutabilă, Katniss Everdeen se luptă şi ea cu lumea, dar într-un univers distopic şi cu o miză enormă: supravieţuirea ei şi a familiei sale. Povestea acestei puştoaice devenită gladiator modern, a cărei ordalie e supravegheată atent de camere şi augmentată de regizori iubitori de rating, e una de maturizare brutală şi timpurie, care exclude tot ludicul adolescenţei. Bună de urmărit cînd sînteţi supăraţi că mama nu v-a luat nu ştiu ce tabletă/skateboard/ţoale.

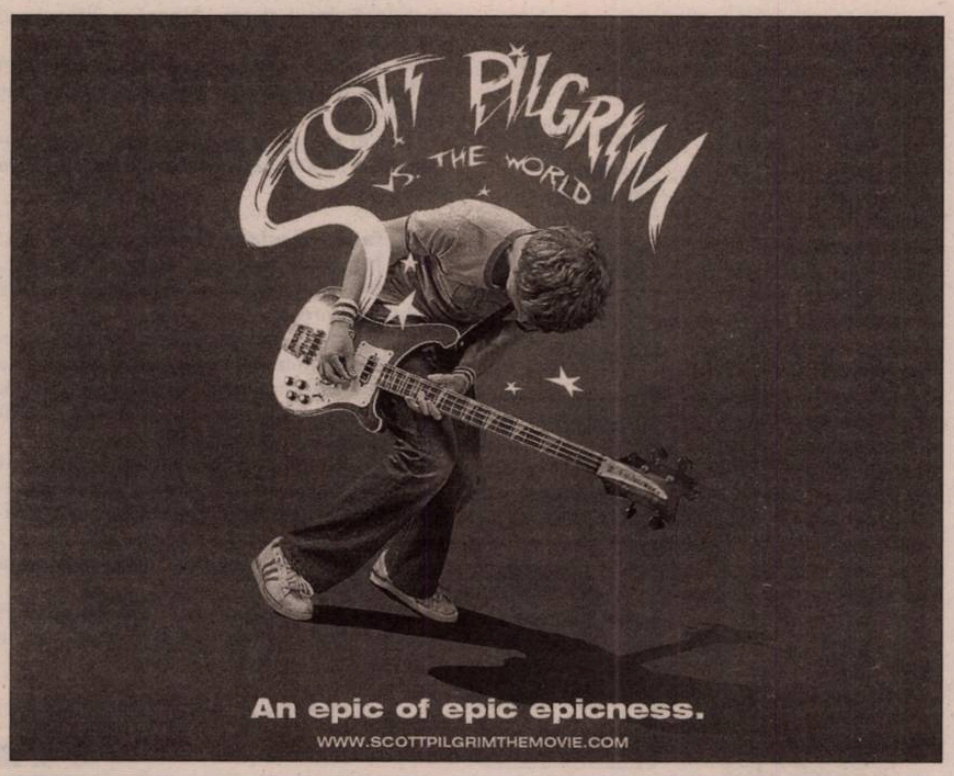

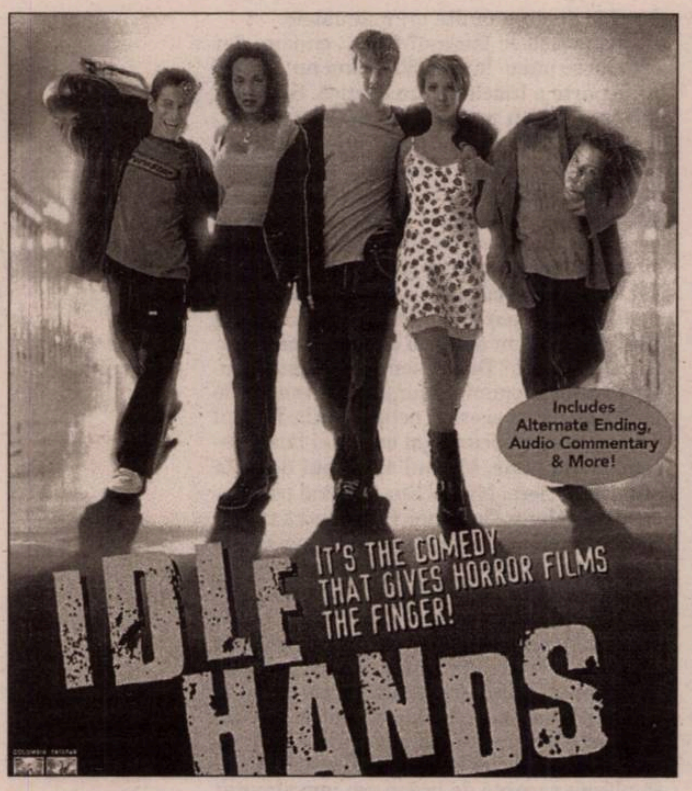

The Perks of Being a Wallflower. Cei care se luptă cu varii prejudecăţi – şi nu subestimez presiunea socială care se poate exercita apropo de ele – vor fi probabil vindecaţi de homofobie după acest lungmetraj. Nu mai e utopie sau distopie, ne confruntăm de-a binelea cu lumea singuratică a unui adolescent cu probleme, care se pregăteşte să înfrunte anii de liceu. Pe care îi consideră un coşmar de la primul cadru al filmului, numai că nu sînt deloc aşa, pentru că are baftă: e luat sub aripa unor tineri nonconformişti şi expus la muzică bună, filme la fel, experienţe piperate, şi nişte fete bigote care o calcă pe nervi, dar asta nu-i mare brînză. Toate astea pînă cînd Olive se hotărăşte să salveze reputaţia cîtorva băieţi pe spezele propriei reputaţii şi atunci toată liniştea ei e cît pe ce să se piardă într-un labirint de minciuni şi dezamăgiri. Un film ideal ca să înveţi cum să îţi gestionezi imaginea de la o vîrstă timpurie.

„Să-i dai unui adolescent lecţii de viaţă e ca şi cum i-ai face baie unui peşte."

ARNOLD H. GLASOW

■ Cinci filme pentru uzul părinţilor de adolescenţi:

Idle Hands / Mîini ucigaşe. Imposibil să nu te molipseşti de dramatismul inerent vîrstei, atunci cînd eşti părinte de adolescent. După vizionarea acestei comedii cu accente negre, o să vă fie mult mai greu să vă daţi cu capul de pereţi, dacă l-aţi prins fumînd un joint sau chiulind de la o oră. Asta pentru că adolescenţii din film chiulesc de la mult mai multe ore, fumează mult mai multe joint-uri etc. Dar şi cu ce răsplată se aleg! Merită vizionat cu întreaga familie (şi urmat de *Gremlins*, eventual).

Splendor in the Grass / Splendoare în iarbă. Un film realmente bun – cu prestaţii actoriceşti rar întîlnite –, dar şi cu un miez de fabulă consistent (existent în lungmetraj într-un mod deloc tezist): chiar dacă pare că au o personalitate mai „consolidată" decît în copilărie, adolescenţii sînt încă un soi de ciment în care se pot lăsa urme serioase. Infiltraţi-le prea brutal în cap dezideratele voastre, planurile voastre pentru vieţile lor, şi le vor urma pînă la ultima literă şi, în funcţie de compatibilitate/lipsa ei, pînă la autodistrugere.

Twilight Saga / Saga Amurg. O să vi se scurgă ochii de plictiseală şi o să vă spuneţi că, pe vremea voastră, dragostea o fi fost mai puţin vorbită, dar, măcar atunci cînd era, nu suferea de platitudine după platitudine după platitudine. *Saga* face totuşi parte din educaţia oricărui părinte, dă bine să ştiţi cum o chema pe EA, pe vampirul ăl frumos şi pe lupul ăl bun (mă scuzaţi, le-am uitat deja prenumele, dar nu şi muşchii lupului şi ai hai-

Adolescenţii sînt mari consumatori de filme, vînaţi permanent de studiouri.

din afara zonei lui de confort. Şi dacă asta nu era destul, îl voi cita pe Roger Ebert. Lui, acest film îi confirma următoarea convingere: dacă eşti prea popular în liceu, sentimentul ăsta s-ar putea să îţi placă atît de mult încît să nu afli niciodată cine eşti cu adevărat. Mai bine mai uşor cu popularitatea şi mai consistent cu grupul de prieteni care îţi permite să te simţi bine în pielea ta.

Dead Poets Society / Cercul poeţilor dispăruţi. L-am inclus în această selecţie, ştiu că a marcat adolescenţa multor cunoscuţi şi amici, dar eu l-am văzut prea tîrziu ca să aibă un efect formator similar (şi să îmi facă poftă de mentori). Mai exact, a aruncat o sumă de adolescenţi plictisiţi, pseudoblazaţi şi atinşi de spleen fără să o ştie, în braţele literaturii, o literatură bună, de altminteri, căci lungmetrajul lui Peter Weir e pigmentat cu Tennyson, Thoreau, Whitman. *Nota bene:* spre deosebire de grosul filmelor cu adolescenţi, unde iubita şi/sau grupul de prieteni al protagonistului ocupă planul A, în timp ce familia şi profesorii (eventual) mentori vin pe planul B, aici relaţia dintre adolescenţi şi mentor – un profesor cu tehnici de predare mai speciale, jucat de Robin Williams – iese la rampă. Poate vă dă vreo idee.

Easy A / Păcătoasa. Da, are de-a face cu *Litera stacojie* a lui Hawthorne, dar, spre deosebire de multe filme cu adolescenţi bazate pe bucăţi clasice de literatură, acest lungmetraj se ţine pe propriile lui picioare. Începe exact invers faţă de *The Perks of Being a Wallflower:* Olive (Emma Stone) are în faţă o viaţă de liceu liniştită: nu are probleme cu popularitatea, cu notele, are o cea mai bună prietenă şi un băiat potabil care o place. Are

We Need to Talk About Kevin / Trebuie să vorbim despre Kevin. Probabil că fiecare tată/mamă de adolescent e măcinat/(ă) zilnic de faptul că nu e părintele perfect, nu îi dă educaţia perfectă, nu îi transmite valorile corecte etc. După acest film o să vă simţiţi mult mai bine în pielea voastră, figurează în această selecţie pe principiul „Mai rău de atît nu se poate" – e aproape imposibil să existe atîta alienare într-o familie compusă din părinţi şi copii extrem de inteligenţi, sensibili şi educaţi, dar e acolo, cu consecinţe nefaste, puţin spus. Nu citiţi însă şi cartea (deşi e net superioară filmului), vă va face să vă îndoiţi că v-aţi dorit vreodată o familie.

***Alexandra Olivotto** este critic de film şi jurnalist.*

Constantin VICĂ

La révolution est re:belle

Adolescenţii rebeli sînt exact ceea ce are nevoie un sistem disciplinar pentru a se conserva şi perpetua. Neavînd afinitate cu regula, nesupunerea lor o întăreşte. Rebela sau rebelul nu sînt anarhişti (stau totuşi pe banii părinţilor), nici sabotori (nefiind muncitori, nu au cum să dorească distrugerea mijloacelor de producţie) şi nici măcar neînţeleşi. Doar pozează în asta. Iar cum odată cu Internetul putem încărca pozele în reţelele de socializare, rebeliunea are loc în format şi pe dispozitive digitale. Am trei sute, o mie, cinci mii de prieteni, dar sînt un rebel neînţeles. Dar, dacă ne amintim de modelul Hollywood, rebelul este foarte popular. Şi vinde orice. Prin obscurii ani '90 apăruse şi o marcă de ţigări cu numele Rebel. La fel de proaste ca Televiziunea unde am văzut reclama.

Am băut în taberele pentru adolescenţi din simţ strategic şi hedonism cronic.

Am fugit de-acasă mai mult de formă decît de rebeliune. Am fugit pentru că aşa trebuia să faci dacă eşti rebel neînţeles & melancolic & flegmatic şi urăşti pe toată lumea pentru că dorinţele tale nu devin realitate. Ce poate înţelege adolescentul dintr-o realitate socială în care lui îi revine ideologia rezistenţialismului, *„les choses sont contre nous!"*? Am fugit, am ajuns la Bucureşti, m-am adăpostit la o prietenă, părinţii au aflat, s-au relaxat, nici o panică, doar ştiau că-mi place să călătoresc. Şi atunci am zis că mai bine mă întorc acasă.

Am fumat pentru că toată lumea făcea asta, dar era o formă de rebeliune faţă de profesori şi dirigintele inteligente care dădeau totul în gît la şedinţa cu părinţii. Dar a fuma în adolescenţă e greşit într-o societate în care fumatul e încurajat în rîndul tinerilor, în care se vindeau ţigări „la bucată" şi în care afişele pentru ţigările Rebel se găseau chiar pe zidurile şcolii. Ce revoltă e aceasta în care toţi fumăm, neuroprogramaţi de reclamele la Kent care întrerupeau serialul *Dallas*?

Am contestat şi m-am certat cu profesorii, era să fac crimă, am ieşit la grevă şi proteste, totul din rebeliune. Şi unde m-au dus toate acestea? În situaţia bizară în care îmi descopăr pasiunea pentru o şcoală mai bună, plăcerea dialogului cu studenţi şi elevi, cheful să explic şi să văd înţelegerea ocupînd băncile din sălile de seminar. Tot ce am contestat am primit ca teren de joacă. Şi acum, pe partea cealaltă a baricadei, e mai greu să accept rebeliunea lor (uneori textele discutate sînt grele sau de neînţeles), aştept să-mi iau marele refuz şi să fiu trimis la plimbare. Pentru că-s un expirat.

Am băut în taberele pentru adolescenţi din simţ strategic şi hedonism cronic, dar de fiecare dată îmi reprezentam acţiunea mea ca pe o victorie în faţa unui sistem depăşit, cu iz totalitar. Să mă vadă autoritatea cum abordez situaţiile periculoase. Atît de periculoase încît tocmai acele tabere erau uneori sponsorizate de firme producătoare de vodcă, puneau şi-un banner, să nu fie discuţii.

Am refuzat sfaturile celor maturi pentru că erau scoase de la naftalină şi am zis că e posibilă alternativa, mai ceva ca altermondialismul şi pragmatismul filozofic american.

Am fost un rebel închipuit toată adolescenţa mea. E vremea în care totul îţi era iertat şi niciodată cu adevărat interzis sau permis. Adolescenţa e o vîrstă de graniţă şi

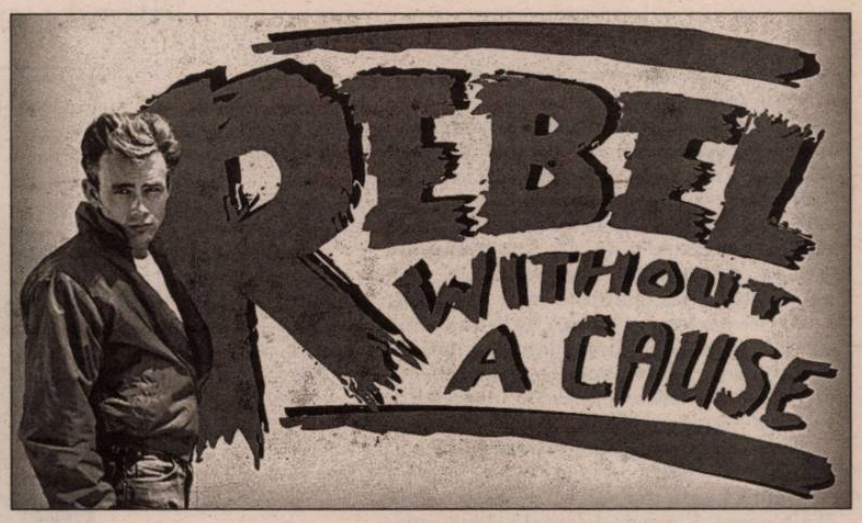

toate distincţiile intră în ceaţă. Dar cînd te faci cu adevărat mare, ai obligaţii şi carduri, agende şi întîlniri, jocuri de putere şi relaţii asemenea, cînd nu mai poţi fugi şi nu mai poţi brava fără riscuri, unde e rebeliunea? Toată adolescenţa a fost, de fapt, un antrenament pentru adevărata nesupunere socială şi civilă. Pentru întîlnirea cu idioţii cocoţaţi în scaunul autorităţii, pentru a-i privi în faţă pe mafioţii care-i domină pe cei slabi, pentru a spune răspicat că Dumnezeu nu a murit, dar îl ţine în comă biserica ortodoxă, pentru a te lua la trîntă cu băncile şi pentru a-ţi cîştiga decenţa într-un imperiu de ipocrizie şi jocuri ascunse pe burse. *Acum* privesc în jur, văzînd zeci de mii de români revoltaţi, care şi-au făcut *atunci* antrenamentul. *Acum* ei pornesc în marş pentru a salva fundamentul cooperării sociale. #unitisalvam.

***Constantin Vică** este doctorand în Etica noilor tehnologii, la Universitatea Bucureşti.*

Teona GALGOŢIU

23 septembrie

Somnul de după ce amîni alarma e cel mai greoi şi odihnitor somn din univers. Aşa îmi încep fiecare dimineaţă, cu porţii mici, dar dulci, de somn din ăsta cică „nesănătos", pînă cînd îmi dau seama că în 20 de minute încep orele. Arunc cîteva cărţi în ghiozdan, dau drumul la radio (ca să îmi fie şi mai greu să mă concentrez) şi mănînc pe repede-nainte. Îmi arunc nişte fond de ten pe faţă, dar n-am destulă răbdare, aşa că fruntea e maronie, obrajii – rozalii şi bărbia – portocalie. Încă zece minute, şi se sună. Mă îmbrac cu nişte haine la care mă gîndesc cu o seară înainte, dar mereu se dovedeşte că nu mă descurc la combinaţii premeditate. Aşa că alternez uitatul rapid la ceas cu uitatul leneş la dulapul nesatisfăcător. Îmi asum faptul că o să întîrzii, aşa că nu mă mai grăbesc. Mai probez cîteva fuste, răscolesc toată casa după ciorapii *ăia*, pînă cînd mă trîntesc pe jos ca să-mi trag suflul. Peste cîteva minute renunţ la dorinţa de a mă îmbrăca decent pentru că tot ce vreau e să dorm. Aşa că mă mai coafez un pic în oglinda din lift, îmi întind peticele de pe faţă în oglinda din hol, şi în sfîrşit, sînt gata de plecare. Drumul pînă la liceu e confuz, poate chiar tulburător; vuietul oamenilor şi al maşinilor e de nesuportat, în comparaţie cu zumzăitul radioului de acasă, şi alergatul pe roşu e un adevărat război contra picioarelor mele, care încă se imaginează sub plapumă, aşteptînd următoarea alarmă. Cu chiu, cu vai, ajung în clasă. Nu mă miră că nu sînt ultima ajunsă, şi că profesoara nici măcar nu e pe hol. Mă ghemuiesc în bancă, îmi aranjez manualele în ordine descrescătoare, la fel şi pixurile, şi brusc mă simt cea mai silitoare din clasă.

Dacă ai nevoie la toaletă, mai bine o laşi pentru acasă.

Unele ore se scurg mai uşor, altele mai greu, depinde de cît de mult pot să citesc pe sub bancă şi de ce inflexiuni de voce are profesoara – de la piţigăiate la pline de bas. Pauzele nu sînt cine ştie ce distracţie, asta dacă nu vrei cumva să cochetezi, în timp ce stai la coadă la supă. Dacă ai nevoie la toaletă, mai bine o laşi pentru acasă, unde nu rişti să dea cineva buzna peste tine, rîzînd în hohote şi eventual făcîndu-ţi poză.

Şi uite-aşa, ajung în ultimele 15 minute din ultima oră. Care durează cît toate la un loc, plus pauze. Mai politicos sau chiar cu înjurături, se aud din clasă diferite variante la „doamna, lăsaţi-ne să plecăm". Profesoara răspunde cu un rînjet, ştiind cît de mult ne arde şi cît de multă putere are asupra noastră, mai ales în momentul ăla. De obicei, alege să se uite la noi cum ne topim printre bănci, sclavi ai ultimelor cîteva secunde, care par obeze şi interminabile.

Drumul spre casă e benign – în comparaţie cu tornada de ţipete şi cascadorii de pe holuri, nici o maşină nu poate să claxoneze îndeajuns de tare încît să observ. Cum ajung la mine în cameră, mă uit la laptop cu drag. Ce cuminte mă aşteaptă toată ziua, şi noaptea n-are nici o problemă dacă folosesc tastatura drept pernă sau dacă îl arunc în cealaltă parte a camerei, cu un şut, prin vis. Mă informez, mai mult din reflex, ce teme am pentru ziua următoare, că na, în generală ne verificau. Apoi mă întind în pat, casc cît să mă răzbun pentru toată oboseala acumulată de la ore şi mă uit mustăcind în cameră; sînt atîtea lucruri de făcut. Dar cumva, tot laptopul cîştigă. Că de citit, doar citesc în timpul orelor, iar de ascultat muzică – pe drum. Link-urile par să se tot nască dintr-una într-alta, aşa că cel puţin patru ore trec pe nesimţite. În pauza de cîteva minute de la net, răsfoiesc lecţia la geografie şi scriu compunerea la română. Şi peste alte cîteva ore de linkuri preanăscătoare, bîjbîind prin epuizarea cruntă de la 5 dimineaţa, pun alarma peste o oră. Ca să pot să apăs *snooze* la nesfîrşit, de fiecare dată, şi mai... şi mai mîndră.

***Teona Galgoţiu,** elevă în clasa a X-a la Liceul „Dimitrie Cantemir", este redactor la revista online* SUB25.

PUBLICITATE

40 de minute

Sinteză a principalelor evenimente din lume, cu **Anca Năstase**.

De luni până vineri, de la 18h15.

rfi românia

„O gîndire foarte matură şi temeri de copil, care persistă"

interviu cu psihologul Alfred DUMITRESCU

Sînt adolescenţii de azi diferiţi de generaţiile anterioare?

Cred că e foarte important să-i contextualizăm puţin pe adolescenţi. Care adolescenţi? Adolescenţii de oraş, de la ţară, de clasă mijlocie, de clasă mijlocie superioară – căci niciodată n-am fost toţi la fel într-o grupă de vîrstă. Diferenţele sînt mari. Una peste alta, cred că, particularizînd puţin, la noi, adolescenţa durează, cultural, mult mai mult. La noi e o adolescenţă lungă, care duce pînă spre 30 de ani. O tendinţă, de altfel, vizibilă, relativ recent, şi în Occident este dependenţa de părinţi – de toate felurile, nu doar statul acasă la mama şi la tata.

Deci ruptura de generaţia părinţilor nu vi se pare una reală?

Asta e foarte greu de văzut întotdeauna în timp real. E nevoie de ecoul a două generaţii ca să-ţi poţi da seama cum stau lucrurile. Dar după cele două mari rupturi ale secolului trecut – una după Primul Război Mondial, alta în jurul anilor '60, ruptura de acum mi se pare mult mai puţin dramatică. Trecînd la contextul nostru, probabil că sînt nişte lucruri diferite: adolescenţii şi tinerii de acum, prelungind adolescenţa, au, totuşi, de negociat cu o ruptură masivă – una socială – şi cu o punere în eşec şi o dispariţie a autorităţii din partea generaţiilor anterioare... pentru că generaţiile anterioare ce le-au lăsat?

Asta dacă vorbim, totuşi, de o adolescenţă împinsă pînă spre 30 de ani... pentru că, altfel, părinţii de adolescenţi sînt, totuşi, mai tineri.

Exact, dar aici, falia e mai mult stabilită pe noua aşezare economică, în care singurul vector de succes a devenit o sumă de bani, eventual obiectivată în vile, maşini etc. Un fel de aplatizare a criteriilor de performanţă şi succes e firească, sociologic vorbind, într-o lume nouă, care încă n-a aplatizat totul şi începe sau ar putea să înceapă să-şi construiască – sau nu – nişte valori.

Şi totuşi, cum negociezi în acest caz? Ce raport poţi stabili cu un adolescent pe care îl ai acasă?

Aici sînt un milion de lucruri, care se reduc la nenumăratele variante în care se foloseşte conceptul de „comunicare". Important e să ştii să comunici. Cred că, de fiecare dată, dificultatea e că ne uităm la o etapă de vîrstă ca şi cum ea ar fi venit din cer, ca şi cum, într-o familie, la un moment dat, se sparge acoperişul şi pică un adolescent. Sigur că, uneori, sentimentul poate fi şi acesta, în momente mai dificile, dar, de fapt, adolescentul respectiv a crescut, de la stadiul de bebeluş, în acea familie. Ce se întîmplă cu el la adolescenţă este, într-o mare măsură, rezultatul întregii istorii. „Învăţaţi să comunicaţi cu adolescentul!" mi se pare cumva la limita stupidităţii – înveţi să comunici cu copilul tău cînd a făcut 15 ani? N-ai cum. Pînă la urmă, dificultatea vine din faptul că, la un moment dat, ceea ce era cunoscut, aparent negociat, începe să se schimbe, se schimbă termenii negocierii. Ca în orice relaţie în care, la un moment dat, unul dintre parteneri îşi schimbă poziţia: adolescentul îşi schimbă totul – masa corporală, înălţimea, numărul la pantofi, se schimbă funcţionarea endocrină –, deci nu are cum să negocieze de pe aceleaşi poziţii. Dificultatea mare pe care o are de negociat orice adolescent e că, cvasi-simultan, consecutiv şi cu pas rapid de schimbare, e cînd mult mai mic decît vîrsta lui, cînd mult mai mare. Dacă adolescenţa are o particularitate, aceasta constă în faptul că niciodată n-ai vîrsta pe care o ai, eşti totdeauna cînd mai mic, cînd mai mare. Atunci, evident, singura modalitate de a cădea la pace ar fi suficienta mobilitate din partea adulţilor, pentru a putea ghici, din cînd în cînd măcar, ce vîrstă are adolescentul cu care ei se confruntă la momentul dat. E ceva spectaculos, e suficient să ne amintim că am trecut şi noi peacolo; ai o plajă de mişcare de cel puţin zece ani – cinci, în sus, şi cinci, în jos, dacă nu mai mult: o gîndire foarte matură, pe de o parte, temeri de copil, care persistă, elanuri publice în care te arunci, faci tot felul de tîmpenii care, eventual, îţi pun sănătatea sau viaţa în pericol.

„Adolescenţii au mereu aceeaşi problemă – cum să se supună şi să se răzvrătească în acelaşi timp. Au rezolvat dilema sfidîndu-şi părinţii şi copiindu-le comportamentul."

QUENTIN CRISP

„La 14 ani, nu ai nevoie de boli sau de moarte ca să trăieşti o tragedie."

JESSAMYN WEST

Acum mai asistăm la o schimbare care, sigur, e importantă, căci povestea unei civilizaţii are de-a face şi cu tehnologia. Adolescenţii de astăzi sînt prima generaţie „digitală". Sociologic se ştie, se vede. Mie mi-e greu să cred că lucrurile astea nu schimbă într-o manieră semnificativă modalităţile de funcţionare psihică.

Şi, totuşi, felul în care se raportează la lume generaţia digitală pare diferită. Pe ce plan se va da marea bătălie?

Schimbarea pare destul de semnificativă. Dar cred că mult mai importante sînt schimbările interne, în materie de privit lumea. Iar în ceea ce priveşte relaţiile din spaţiul virtual, de ce ar fi ele mai puţin reale – cu cîte rînduri de ghilimele doriţi –, decît o relaţie în acelaşi loc şi în acelaşi timp? Care este, fundamental, la fel de virtuală, în măsura în care pune în joc fantasmele, proiecţiile fiecăruia şi, într-o mare măsură, iluzia că cel/cea la care ne raportăm este exact persoana reală pe care o avem în faţă. Sigur că forţez puţin lucrurile, e o diferenţă între o persoană în carne şi oase, pe care o ai în faţa ochilor, şi un avatar. Dar nu e o diferenţă de la cer la pămînt. În ultimă instanţă, cred că diferenţele există, dar diferenţa tehnologică, diferenţa decalată este atît de mare, încît ne face să avem senzaţia că e vorba de nişte *alien*-i. Sigur, modul lor de funcţionare, din multe puncte de vedere, este deja foarte diferit, vedem asta. Modul discursiv de a pune într-o naraţiune orice fel cunoaştere – s-ar putea ca ei să nu-l mai aibă la fel, pentru că sînt mult mai obişnuiţi să-şi construiască o imagine despre realitate din fragmente, nu neapărat într-o succesiune temporală care să fie şi cauzală.

Vom vedea ce dă asta. Dă, sigur, mult mai puţină răbdare, o toleranţă mult mai redusă la naraţiuni percepute ca fiind lungi. Dar şi asta cred că e ceva specific, pe de o parte, adolescenţei ca vîrstă. Cred că diferenţa cea mai mare, de fapt, va fi în faptul în care, şi cognitiv, şi emoţional, ei îşi vor putea construi universul lor de relaţie şi universul lor interior într-un mod care poate fi descris ca fiind mai fragmentar, mai divers şi, probabil, cu o toleranţă mai mare la diversitate şi la contradicţie.

Şi, în cazul ăsta, cum rămîne cu modelul parental? Mi se pare că de aici vin marile probleme de comunicare – părinţii sînt tentaţi să le prezinte ca fiind cu adevărat modelul pe care l-au trăit ei.

Părinţii adolescenţilor de astăzi fac parte dintr-o generaţie a celor care au copilărit într-o lume şi au devenit adolescenţi sau tineri în altă lume, văzînd, la rîndul lor, cum lumea părinţilor se prăbuşeşte cu desăvîrşire. Sînt foarte interesante studiile care arată că adolescenţii de azi vehiculează opiniile părinţilor sau ale bunicilor lor, de tipul: „Înainte de '90 era mai bine, mai sigur, toată lumea avea un loc de muncă, o casă, nu-ţi era frică să mergi pe stradă" şi multe altele.

Dar asta vine din regretele, neîmplinirile, idealizările *post-factum* ale părinţilor şi mai ales din uitările lor, care fac ca acea perioadă să aibă o caracteristică de securitate – în toate sensurile, cu majusculă sau cu minusculă – şi să însemne siguranţă, predictibilitate. Împotriva căreia unii dintre adolescenţii de atunci încercau o oarecare trăire de revoltă. Dar adolescenţii de acum, în mare măsură, caută predictibilitatea.

Asta vine în contextul în care părinţii, la acest capitol, sînt absolut incapabili să livreze vreo sugestie de bun-simţ, cel puţin cei care sînt suficient de oneşti. Dacă pentru părinţii generaţiei anterioare, „Fă-te, mamă, inginer, că o să ai de lucru" era foarte clar, un părinte din ziua de azi al unui copil de 15-16-17 ani, care e cu mintea deschisă, aici şi acum, şi e onest, ce poate să spună? „Fă-te, mamă, ce vrei tu, că de unde să ştim ce-o să fie?" Dar mesajul „Fă-te ce vrei tu" poate fi înţeles şi poate fi trăit, pe de o parte, ca o deschidere, o acordare de încredere, un spaţiu de libertate. Pe de altă parte, este masiv generator de anxietate – tu alegi, tu dai cu capul şi nu vei putea să spui, apoi, cum au spus cei din generaţia mea, că „ei m-au pus să mă fac asta". E o responsabilizare pe care generaţia anterioară n-a avut-o.

Cît de greu e să fii adolescent azi?

Să nu uităm că părinţii adolescenţilor au crescut crezînd că viaţa merge pe o traiecto-

Fă-te, mamă, ce vrei tu, că de unde să ştim ce-o să fie?"

rie balistică şi s-au trezit într-o lume care arată ca o masă de ping pong, iar asta îi îngrijorează atît de mult, încît se simt obligaţi „să-şi securizeze" copiii, dîndu-le acces la cît mai multe pirghii. Şi atunci, ei trebuie să cînte la pian, să facă karate, călărie, tenis, înot, patinaj, patru limbi etc. – ca să facă ulterior ce cu toate astea? Nu se ştie. Să poate să facă orice. E o cursă de a căpăta tot mai multe *skill*-uri. Nimeni nu mai gîndeşte în termeni de profesie, pentru că profesia înseamnă un ataşament şi o implicare pe termen lung. Se vorbeşte în termen de job-uri. Iar asta înseamnă şi mult mai multă mobilitate, mult mai multă flexibilitate, în mod evident, dar şi mult mai multă anxietate, pentru că schimbarea întotdeauna presupune deconstrucţie. Deci, într-un fel sau altul, e o lume în care, paradoxal, e mult mai greu să fii adolescent, cred eu, decît într-o lume aşezată – chiar dacă prost aşezată –, aşa cum era lumea în care am fost eu adolescent, în care era foarte simplu.

Alfred Dumitrescu *este psiholog, psihanalist, analist formator şi supervizor al Societăţii Române de Psihanaliză, precum şi director de cercetare calitativă al Lighthouse Research & Marketing.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Diana BĂDICĂ

Robinson Crusoe, Gulliver și Ștefan

Că dragostea este oarbă am înțeles din școala generală, cînd m-am îndrăgostit (în același timp, evident) de Robinson Crusoe, Gulliver și Ștefan, un coleg de clasă care scria poezii. Le puneam în balanță calitățile, stabileam ierarhii, mă răzgîndeam. Nu mă satisfăcea o dragoste pentru un tip puternic, dar pe care nu mi-l imaginam zîmbind, nici o iubire față de unul care mă ducea cu prețul atunci cînd îi controlam tema la matematică. Unde mai pui că detesta germana, asculta rock și avea prieteni dubioși! Știam însă că nu exista nici un motiv pentru care să mă grăbesc. Ștefan, singurul iubit în viață, ieșea întotdeauna pe ultimul loc.

Ne-am întîlnit de curînd și am stat de vorbă vreo patru ore în care am comprimat amintiri vechi de 16-17 ani. Cînd ne-am întors în prezent, eu am ținut-o una și bună cu povestiri dintr-o excursie la Berlin, iar el a vorbit despre multinaționale, planuri de viitor și filme românești. La un moment dat, m-am pomenit întrebîndu-l dacă îi vine să creadă că ne-am salvat, dar nu am primit un răspuns clar. Curiozitatea mea e destul de simplu de explicat. Și eu, și Ștefan, iar ca noi mulți alții, am crescut într-un oraș de provincie în care timpul chiar stătea în loc. Am trăit pînă la 19 ani în Slatina, un oraș pe care, în linie dreaptă, îl străbați într-o jumătate de oră. Slatina – în cazul în care nu știți – e situată între Craiova și Pitești, dacă traversezi sudul cu săgeata albastră, are 9 licee și 12 școli generale, e municipiu de județ și se află la granița Podișului Getic cu Cîmpia Română.

La Biblioteca județeană, Blecher stătea pe raftul literaturii engleze.

Pe vremea mea, Slatina n-avea teatru, deși Eugen Ionescu s-a născut acolo, iar cinematograful fusese desființat cînd eram prin clasa a X-a – pierdere minoră, de altfel, după Revoluție, nu văzusem mai mult de zece spectatori în sală decît la *Titanic*. La Biblioteca județeană, Blecher stătea pe raftul literaturii engleze, iar alte manifestări în afară de parada liceelor nu îi scoteau pe cetățeni din casă. Desigur, asta pentru că nu existau alte evenimente publice.

Îmi e imposibil să spun care este momentul exact în care mi-am dat seama cum stă treaba cu orașul ăsta, dar ce-mi amintesc clar este perioada în care am citit *De veghe în lanul de secară*. Să-i faci cunoștință unei domnișoare cuminți cu un tip pe nume Holden Caulfield nu e chiar un lucru de ici, de colo! De fapt, atunci mi-a venit ideea că sînt singură pe lume, deși aveam o soră și o grămadă de prieteni. Și am început o luptă cu lumea, cu societatea, cu orașul care mă agasa, cu oamenii și valorile din jur. Era absurd, nimic în jurul meu nu se schimbase, modernizarea orașului nu se plănuia, nimic nou nu-și făcuse loc sub soare. În perioada asta, singurele drumuri erau de acasă la liceu, de la liceu la bibliotecă și înapoi. Stăteam și citeam toată ziua, ba vara făceam asta și noaptea. Aveam o problemă reală cu dormitul, pentru că nu acceptam să pierd zece ore din viață aiurea (somnul – opt ore, chinul dinainte de adormire – o oră, lenea de a mă ridica din pat la trezire – altă oră). Citeam cu furie, nimic nu mă mulțumea, prietenii mi-i vedeam din ce în ce mai nepregătiți pentru viață, iar orașul nu îmi oferea nimic din ce găseam în cărți. Mai mult ca sigur, nici *a fi pregătit de viață* nu puteam să definesc, dar asta nu mă obliga să-mi reconsider prietenii. Nu eram atentă la stilul lui Salinger, o carte îmi plăcea în măsura în care renunțam la masă, dar descopeream în limbajul lui Holden o sinceritate care nu crezusem că are ce căuta în literatură. Pentru un adolescent care îi citise doar pe autorii canonici, americanul ăsta era un marțian, dar era ca mine, ba voia, ba nu mai voia. În lumea mea, totul se desfășura liniar, ca drumul de acasă la liceu și invers. Holden mergea cu trenul noaptea, singur, urma un liceu particular, juca hochei, se contrazicea cu profesorii, dormea la hotel. Vedea cum sînt adunate rațele de pe lac înainte de venirea iernii, fuma și nu suporta apostolii. Eu nu văzusem niciodată rațe pe lac, iar la Olt nu ajungeam decît la spălatul covoarelor. Cu trenul nu mergeam decît cu părinții, iar despre licee particulare nici acum nu cred să existe în Slatina. De fumat nu încercasem, pentru că nu mi se părea nimic interesant, dar dintre cunoscuții fumători, nimeni nu o făcea altfel decît prin toaletele liceului, la careva pe-acasă sau în Rockotecă. Iar partide de hochei nu se dădeau. Într-un hotel intrasem o singură dată, la o nuntă unde mireasa fusese furată și adăpostită într-o cameră în care stătea cu lumina stinsă. Era obosită, se întinsese pe pat, iar eu mă așezasem lîngă ea aproape temîndu-mă să o privesc – părea o prințesă și nu era decît vecina mea de la parter. Mi-l imaginam pe Holden un om mare, un tip bine făcut, opusul băieților din liceu care purtau scurte de piele.

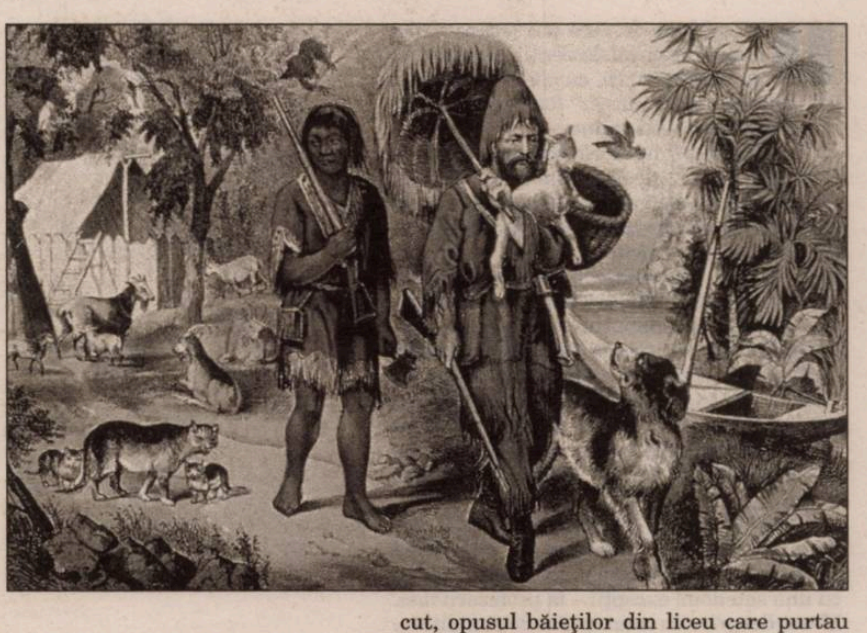

Tot atunci am citit *Travesti* și *Zbor în bătaia săgeții*, cu păianjeni la puterea *n* și copii asemeni cerului, *frumos sau urît, cer întotdeauna*. Am fost un adolescent care a trăit drumurile altora. Poate de asta sînt un turist care nu se rătăcește niciodată. Sau poate ăsta e rolul literaturii – de a construi hărți. Sau de a oferi călătorii cu bilet *aller sans retour*. Slatina încă măsoară în linie dreaptă 30 de minute, dar acum are fîntîni cîntătoare, teatru, cinematograf, Olimpiada liceelor.

Ștefan spune că ne-am salvat pentru că am fost norocoși. Nu știu ce să zic, poate mai degrabă am vrut să facem pe exploratorii, iar orașul nostru de atunci ni s-a părut prea mic.

***Diana Bădică** este team leader în domeniul relațiilor internaționale. Scrie pe bookaholic.ro.*

– Dar viața chiar e un joc, băiete. Viața este un joc pe care trebuie să îl jucăm conform regulilor.

– Da, domnule. Știu că e. Îmi dau seama.

Joc pe naiba! Halal joc. Dacă nimerești în echipa șmecherilor, atunci da, e un joc, trebuie să recunosc. Dar dacă intri în cealaltă, unde nu-i nici unul mai tare, atunci care mai e miza? Nici una. Ura și la gară.

– Doctor Thurmer le-a scris deja părinților tăi? m-a întrebat bătrînu' Spencer.

– A zis că le scrie luni.

– Dar tu le-ai comunicat ceva?

– Nu, domnule, nu le-am comunicat nimic, fiindcă oricum mă văd cu ei miercuri seară, cînd ajung acasă.

– Și cum crezi că o să primească vestea?

– Păi... cred că or să fie destul de iritați. Serios. Asta e a patra școală pe la care am trecut.

Am clătinat din cap. Ceea ce mi se întîmplă chiar des.

– Frate! am zis.

Și asta mi se întîmplă des. Pe de o parte pentru că am un vocabular neîngrijit și, pe de altă parte, pentru că uneori mă port destul de copilărește pentru vîrsta mea. Atunci aveam șaișpe ani, acum am șaptișpe și, din cînd în cînd, mă port ca la vreo treișpe. Ceea ce e o ironie, pentru că am 1,89 m și ceva păr alb. Vorbesc serios. Într-o parte a capului, pe dreapta, sînt plin de fire albe, milioane, de cînd eram mic. Și totuși mă port uneori de parcă abia am împlinit doișpe ani. Toată lumea-mi zice, în frunte cu tata. Sincer, e oarecum adevărat, dar nu sută-n sută. Oamenii au mereu impresia asta, că ceva poate să fie sută-n sută adevărat. Mie puțin îmi pasă, doar că din cînd în cînd mă satur să mi se spună să mă port ca un băiat de vîrsta mea. Uneori mă port ca un om mult mai matur – pe bune –, dar lumea nu observă. Nimeni nu vede niciodată nimic.

Bătrînu' Spencer a-nceput iar să dea din cap. Băsca să se scobească-n nas. Se făcea că doar se ciupește un pic, dar de fapt își vîrîse tot degetul. Cred că se gîndea că nu se pune, pentru că eram doar eu de față. Nu că mi-ar fi păsat sau ceva, dar e chiar scîrbos să te uiți la cineva care se scobește în nas. Apoi a zis:

– Am avut plăcerea să-ți cunosc părinții cînd au venit la o mică discuție cu doctorul Thurmer, acum cîteva săptămîni. Niște oameni magnifici.

– Da, așa-i. Sînt tare de treabă.

Magnific. Uite-un cuvînt pe care îl urăsc din tot sufletul. Sună fals. Îmi vine să vărs cînd îl aud.

J.D. SALINGER
De veghe în lanul de secară,
Editura Polirom, 2005,
traducere de Cristian Ionescu

Dorica BOLTAŞU NICOLAE

Printre ei

De mai bine de zece ani petrec zilnic cîteva ore cu adolescenţii. „Lucrez“ cu ei, pentru ei. Şi, cu cît trece timpul, îmi dau seama că „lucrez“ foarte mult şi cu mine însămi, pentru mine.

La început, fiind la rîndul meu tînără şi fără prea mare pricepere, mi-a fost teamă. De privirile lor, de îndrăzneala lor, de expansivitateă lor, de obrăznicia lor. Îmi era teamă de eşecul comunicării cu ei; era vorba, de fapt, despre neîncrederea în mine însămi. Apoi am observat că privirile lor ascund curiozitate, poartă simpatie ori suspiciune sau, ca şi în cazul meu, teamă. Aşa că am încercat să îi privesc pe fiecare, răspunzîndu-le cu un zîmbet, cu o încurajare, cu o ridicare a sprîncenelor. Uneori cu ironie, adesea cu bunăvoinţă, de cele mai multe ori cu dorinţa de a le spune lucruri care să ajungă cu adevărat la ei.

Lucrînd cu ei, m-am schimbat şi eu. Mi-au dat încredere în ceea ce fac, încrederea pe care o căutasem fără s-o primesc – poate cu una sau două excepţii – la profesorii mei. M-am desprins în mare parte de timiditate, am scăpat de spaima comunicării directe cu un „public“ eterogen, pe care trebuie să-l cîştig de fiecare dată. Fiindcă mulţi adolescenţi se schimbă, de la o lună la alta, de la un an la altul. Unii sînt cuminţi, blînzi, timizi la 15 ani, dar devin furioşi, impertinenţi, negu-vernabili la 17. Alţii sînt nepăsători, distanţi, ironici, pentru a ajunge un an mai tîrziu deschişi, afectuoşi, interesaţi de ceilalţi, de lume.

Toţi au însă energia şi lumina pe care le-o dă începutul tinereţii, o anumită puritate sufletească – chiar dacă, da, aceasta nu mai este „candoarea“ de pe vremuri. Fiindcă acum, procentul „naivilor“ este mult mai mic, fetele se maturizează mai devreme, inclusiv sexual. Îi pîndesc pericole noi, precum drogurile, prostituţia, bandele. Dar temerile şi emoţiile lor sînt în mare aceleaşi pe care le ştim cu toţii. Diferenţele vin, în primul rînd, din mediul în care trăiesc, din afara şcolii. Din modul diferit în care fragilitatea lor răspunde la asperităţile vieţii şi ale societăţii. Şi nimic nu este mai trist decît un adolescent care nu-şi găseşte drumul, care se pierde în hăţişul lumii. Îmi dau seama de asta de fiecare dată, şi o decodez în dezinteresul, tristeţea, uşorul dispreţ sau agitaţia stranie. Pentru aceşti adolescenţi, drumul înapoi, spre frumuseţea vîrstei şi vieţii, este foarte greu. Pe unii, intersecţiile dificile îi maturizează rapid, le schimbă radical modul de a percepe lucrurile.

Am avut acum cîţiva ani o elevă – ironia sorţii, cuminte, dintr-o familie destrămată, cu mari greutăţi financiare, la limita sărăciei, cum spun statisticile oficiale – care a rămas însărcinată în clasa a X-a. În ultimele luni, se hotărîse să dea copilul spre adopţie. N-am putut să-i spun să renunţe la această idee, am încurajat-o doar să continue şcoala şi să se bucure de tot ce îi oferă viaţa, chiar dacă într-un moment nepotrivit. A născut cîndva în primăvară şi mi-a spus atunci că nu mai poate să dea fetiţa, pur şi simplu nu poate să se despartă de ea. S-a mutat cu bunica şi cu tatăl copilului – cu cîţiva ani mai mare decît ea – iar toamna s-a întors la liceu. Poate suna ca într-o telenovelă, dar un an mai tîrziu, aşteptînd eu însămi un copil, cele mai frumoase cuvinte şi încurajări de la această elevă le-am primit.

Adolescenţii – copiii, tinerii – au nevoie, poate mai mult decît noi, maturii, să simtă gustul libertăţii de gîndire, al cutezanţei, al cunoaşterii, al creaţiei şi al adevărului. Societatea va fi mai sănătoasă dacă ei vor creşte cu aceste valori, le vor înţelege şi le vor cultiva, la rîndul lor. Încerc, atît timp cît stau printre ei, să-i ajut să găsească aceste lucruri. Mi se pare important să nu se rătăcească în marasmul nonvalorilor, al ipocriziei, al violenţei, în voluptatea nefastă a diverselor dependenţe. Atunci, lumea din jur ar deveni tristă, haotică, murdară, uşor manipulabilă. De aceea, am ajuns să predau literatura dezvăluind în primul rînd contextul şi etosul operei, imaginarul şi viziunea despre lume, incluzîndu-i şi interogîndu-i pe ei, cît mai mult posibil. Iar surpriza şi frumuseţea jocului vin din prospeţimea interpretării lor, din sclipirea inteligenţei şi, uneori, din performanţa şcolară. Din privirile lor interesate, uimite, uneori fascinate.

„Zăpada şi adolescenţa sînt singurele probleme care dispar de la sine dacă le ignori suficient de mult.“

EARL WILSON

Încerc să fiu deschisă, corectă, astfel încît să se simtă liberi şi să aibă încredere în ei înşişi. Nu mă număr printre cei care deplîng lipsa modelelor şi n-aş vrea – Doamnefereşte! – să mă ia de model. Eu cred că au prea multe modele – de toate tipurile, evident. Trebuie doar să aleagă, iar opţiunea trebuie făcută deschis, cunoscînd termenii, condiţiile, consecinţele. Aleg singuri ce este mai bine, atîta timp cît le sînt demonstrate credibil feţele diverse ale realului. Cu cît le oferim mai multe pentru dezvoltarea lor personală, cu atît se vor apropia, neîndemnaţi, de ceea ce dorim de la ei.

Am nimerit mai mult din întîmplare la un concurs de dezbateri şi de atunci sînt cîţiva elevi care mă bat la cap, de fiecare dată cînd mă văd pe culoar: „Aţi spus că faceţi club de *debate,* doamnă, vă rugăm.“ Va trebui, deci, să mă ţin de cuvînt. Cu ocazia aceasta voi învăţa şi eu strategii de persuasiune în discursul public şi va trebui să mă abonez la nişte reviste de actualitate social-politică, probabil că mai mult externă.

„Aţi spus că faceţi club de debate, *doamnă, vă rugăm.“*

Dorica Boltaşu Nicolae *este profesoară de limba şi literatura română la Colegiul Naţional „Iulia Hasdeu“ din Bucureşti.*

Eu nu am noroc. Alţii au noroc şi la fete, şi la cărţi, şi la şcoală. Eu am renunţat bucuros la jocul cu fete şi la jocul de cărţi, numai ca să am noroc la şcoală. Dar nu am.

Cînd sfîrşisem de copiat de la un vecin cea dintîi şi cea mai uşoară dintre cele patru probleme grele, intră Vanciu. Mie îmi piere tot curajul cînd îi zăresc catalogul cu scoarţe negre şi *en-tête* alb. Vanciu saluta demn şi îngăduitor, sigur de evidenta lui superioritate şi de nenorocul nostru. De cîte ori nu mi-am jurat eu, privindu-l cum intră, că voi studia pătimaş matematica, numai ca să îi pot împotrivi aceeaşi privire senină şi sigură... În gînd – dacă sînt ascultat – îmi bat joc de pîntecul pe care încearcă să şi-l ascundă sub croiala vestei. Am aflat de mult că Vanciu e un Don Juan. Dacă aş fi femeie şi l-aş avea tot profesor de matematică, sînt sigur că nu i-aş putea rezista. Mă stăpîneşte cu glasul, cu calmul, cu ochii şi cu dezlegările problemelor. Mi-e ciudă că nu m-a pălmuit niciodată, ca să-l pot urî. Îmi spune numai „cap de lemn“ de cîte ori greşesc semnele algebrice; şi „cap sec“ de cîte ori mă intimidez la tablă, fascinat de un desen geometric căruia trebuie să-i găsesc rost, valoare şi dezlegare.

Am făcut rugăciunea, şi eu mi-am dat seama că mă rugam, nu ştiu cui. Mă rugam ca Vanciu să întoarcă foaia catalogului şi să asculte colegii de la sfîrşitul alfabetului; sau să fie chemat la minister; sau să intre servitorul şi să-i aducă o veste neaşteptată, iar noi să avem întreaga oră liberă. Poate mă rugam şi altceva. Fireşte, m-a chemat cel dintîi la tablă, cu toate că nu eram singurul neascultat din clasă. Am păşit demn, cu caietul, cu creta şi buretele. Nu voiam ca ceilalţi să afle că mi-e teamă de Vanciu. De altfel, cum mă apropii de tablă, mă liniştesc. Panica piere din senin. Privesc calm ochii profesorului şi, cînd şi-i pleacă în caiet, zîmbesc îngăduitor celor din bănci.

– Cîte probleme am avut?

– Patru.

– Unde sînt?

– N-am putut să le fac pe toate, răspund eu umilit şi cîntărind dispreţul privirilor lui Vanciu.

– Fă-o atunci pe prima. Ştii enunţul?...

Nu-l ştiam. Dar am făcut semn că-l ştiu. Vanciu şi-a întors scaunul către mine, şi-a încrucişat braţele şi aştepta. A înţeles, şi a început să-mi dicteze:

„– Într-un cerc de rază R, zona măsurată de un arc, cînd cercul se învîrteşte în jurul unui diametru care trece printr-o extremitate a arcului, are ca bază un cerc, a cărui suprafaţă este egală cu sfertul zonei. Să se calculeze înălţimea x a zonei.“

Nu ştiam de unde să încep. Nu pricepeam nimic şi nici nu mă puteam gîndi la problemă. Îmi fixasem privirea pe cele cîteva cifre scrise la colţul tăbliei şi începui a-mi frămînta figura, ca să creadă Vanciu că-mi frămînt mintea. În timpul acesta, eu gîndeam: „Ei, al dracului!“ şi apoi pocneam din dinţi. Era tot ce puteam face.

Vanciu mă socotise multă vreme imbecil şi mă menajase. Poate a aflat, însă, că mă prefac, că nu învăţ niciodată şi, de atunci, nu se mai lăsa înduioşat de nătîngia mea. Totuşi, bîlbîielile, zăpăcelile şi mimica simulată la tablă nu rămîn fără efect; Vanciu îmi dă întotdeauna ajutor.

Mircea ELIADE
Romanul adolescentului miop,
Editura Minerva,
Bucureşti, 1989.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Școala noastră cea de toate zilele

În timpul anului școlar, învățământul românesc pare dominat de o tandră concordie, întreruptă, ici și colo, de cîte un scandal provocat de violențe, săli de clasă insalubre sau un drum periculos, de cîțiva kilometri, care trebuie parcurs de elevi către școală. În rest, părinți, dascăli și copii își văd liniștiți de rutina școlară.

Și totuși: nemulțumirile părinților, mai mult sau mai puțin justificate, la adresa învățămîntului nostru, răbufnesc din toamnă pînă-n vară. Le aud mai mereu, în cele mai diverse medii: la serviciu, în stațiile de tramvai, în autobuze, în cafenele, părinții se plîng mocnit de neregulile ivite zi de zi în relația cu școala. Conducerea școlii presează părinții să își trimită copiii la orele de religie, învățătorii trimit părinților informări pline de greșeli de ortografie, dascăli cu reputație dubioasă se strecoară printre prescrpțiile nevolnice ale regulamentelor de ordine interioară sau chiar printre legile permisive ale statului, cadourile devin cvasiobligatorii la materiile așa-zis importante, manualele conțin enunțuri indescifrabile chiar și pentru un doctorand, vînzările de manuale și de culegeri „obligatorii" ating, pe alocuri, cifre miraculoase, materiile opționale nu se fac după opțiunile elevilor sau ale părinților, ci după nevoile de salariu ale cîte unui profesor rămas „fără catedră", metodele de predare sînt, în fapt, un lung monolog didactic, ținut cu fața la tablă, din care copiii nu pricep mai nimic etc. Părinții au zeci de motive să fie nemulțumiți de ceea ce se întîmplă în instituțiile destinate educației.

Le ascult nemulțumirile și mă întreb, de fapt, ce șanse au ca să le rezolve. În principiu, regulamentele emise de Ministerul Educației dau părinților posibilitatea să reclame neregulile, abuzurile, neprofesionalismul cadrelor didactice. Ei pot face reclamații la conducerea instituției, la inspectorate și, mai apoi, la Minister. De ce nu reclamă? Motivele par destul de solide: teamă, lehamite, neputință. Părinții se tem că războiul cu învățămîntul nu se duce numai între adulți: într-un fel sau altul, copiii vor fi sancționați pentru accesele de revoltă ale celor mari. În plus, sînt așa de multe neregulile din școli, licee, facultăți, că ele îl copleșesc pînă și pe cel mai perseverent și mai de bună-credință adult îngrijorat de soarta copilului său. Părinții se simt neputincioși în fața structurii oțelite a sistemului de învățămînt: cadrele didactice nu pot fi sancționate decît cu mare greutate, după nesfîrșite anchete sterpe.

Ce sfat poți să-i dai, în atare condiții, unui părinte nemulțumit de serviciile oferite de sistemul școlar de stat? Cîte de departe îi poți spune că poate să meargă cu revolta lui, cînd știi că motivele invocate pentru tăcerea sa sînt cît se poate de verosimile? Și totuși, între puținele soluții de a rezolva, cu pași mici, problemele școlii românești, cred că este și aceea ca părinții să oblige instituțiile de învățămînt să mențină minime standarde profesionale și morale. Cred că nemulțumirile spuse pe un ton cuviincios și cu argumente raționale pot schimba fie și un mărunt comportament negativ. Pot împiedica tentațiile unui abuz de autoritate. Pot obliga conducerea unei școli sau dascălul la un contact mai adecvat cu elevul său.

Nemulțumiți de sistemul școlar de stat?

Părinții nemulțumiți de școala românească ar putea grăbi pașii către reformarea ei. Cu condiția ca nemulțumirile lor să treacă de la stadiul dezamăgirii, la cel al întrebării: „Avem un învățămînt prost, cum procedăm? Ce ne revine nouă în efortul de a îmbunătăți lucrurile? Cum putem deveni vizibili și incomozi pentru sistem?"

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Cerul lui Viorel

– din filmul lui Cobileanski –

De Igor Cobileanski știam de mulți ani. Filmele lui, în special *Cînd se stinge lumina* (2006) și *Sașa, Grișa & Ion* circulau, erau vizionate și apreciate în diverse grupuri de prieteni. Se rîdea și se plîngea la ele aproximativ în același timp...

Într-un fel, eram bucuroși, ca și atunci cînd ascultam, cu aceeași savoare, Planeta Moldova: la ei era (cel puțin aparent) și mai rău decît la noi; se putea și mai rău, și mai absurd, și mai grotesc. De fapt, în timp, am realizat că nu se pune deloc problema lui „și mai". Nu sînt neapărat grade de rău, ci versiuni ale lui: cele moldovenești au curajul de a fi mai apăsate, mai îngroșate.

În lungmetrajul lui Igor Cobileanski *La limita de jos a cerului*, care a avut premiera de curînd, lucrurile nu mai sînt atît de îngroșate: eroul filmului, Viorel (Igor Babiac), e ceea ce am putea numi, la prima vedere, un „băiat bun". Care aparent nu face rău nimănui, e liniștit, încearcă să-i împace pe toți. Igor Babiac redă mănușă starea de vegetare a personajului, de confuzie existențială. Viorel pare a se lăsa dus oriîncotro de cei din jurul său, pare a nu fi capabil de a stăpîni o direcție proprie. Jocul plat – aproape fără schimbări de stare – al lui Babiac reflectă toate aceste lucruri.

Prietenul lui, Gîscă (Sergiu Voloc), e *dealer*, așa că și Viorel împarte droguri: e drept că indirect, sub protecția anonimatului – le pune în cutiile de scrisori. Același prieten se ambiționează să construiască, din resturi, un soi de aeroplan care chiar să zboare, e în postură de Icar: Viorel îl urmează. Mama (Angela Ciobanu) îl vrea pe Viorel „om", în accepția ei: adică să aibă o slujbă cinstită, să fie angajat undeva permanent – iar acesta, pînă la urmă, se execută...

Ce schimbă starea inițială a lucrurilor și ce îl face pe Viorel să nu mai fie amorf e, evident, dragostea: se amorezează de Maria, iubita coafeză a adevăratului traficant de droguri, Motanul, actualmente în pușcărie.

Maria (Ela Ionescu) nu e deloc obișnuită: are ceva... dincolo de sărăcia, derizoriul și evidenta lipsă de speranță a locului: o seninătate, un calm, un soi de adecvare peste medie. Și peste statutul ei. Nu e vulgară, e bătător la ochi de îngrijită și... maternă. E, cu siguranță, mai bună decît lumea în care trăiește. Cumva asemănătoare personajului Manuelei (Monica Bîrlădeanu) din *Despre oameni și melci* (Tudor Giurgiu, 2012). Însă dacă Manuela își dorea să scape din mediul respectiv, Maria e mulțumită să rămînă acolo unde e, împreună cu Motanul, iubitul ei, pe care se străduiește să-l scoată din închisoare, chiar făcînd compromisuri.

Locul în care se află e sufocant prin insignifianța lui, prin încremenirea resemnată în lipsa de perspectivă. Nu pare, cel puțin la început, să împărtășească și din tragismul celui din *După dealuri* (Cristian Mungiu, 2012), ci rămîne mai curînd, pur și simplu, trist și stătut. Un loc în care personaje precum mama lui Viorel ori dl Vivi (Igor Caras-Romanov) – polițistul la care aceasta îl trimite pe Viorel să-și găsească o slujbă – sînt mulțumite să trăiască.

Incertul Viorel pare să-i asculte și să vrea să-i mulțumească pe toți. Deși îl însoțește pe Gîscă în periplurile sale și își ia o slujbă, așa cum îl sfătuiește mama lui, de fapt, firul care-i călăuzește acțiunile e unul propriu, la început necunoscut, apoi din ce în ce mai la iveală: el este cel care-l bate pe dl Vivi pînă-l bagă în spital; el îl toarnă pe prietenul lui Gîscă, provocîndu-i, pînă la urmă, moartea.

Din „băiatul bun" și confuz ajunge, pînă la sfîrșitul filmului, criminal. E adevărat că toate astea le face din dragoste pentru Maria, dar le face pe șest, într-un mod laș, rămînînd același tip insignifiant. Limita pînă la care are acces e mai mult decît clară: e cea de jos a cerului. Dovadă zborurile (dar și numele...) lui Gîscă, cel care nu reușește decît să se prăbușească după ce s-a înălțat prea puțin cu aparatele lui improvizate.

Ca și în *După dealuri*, dar, desigur, altfel, locul în care viețuiește îl împiedică pe Viorel să facă bine, îl imobilizează. Morala nu pare să fie posibilă sau tangibilă, într-o asemenea lume.

Selma IUSUF

legende urbane

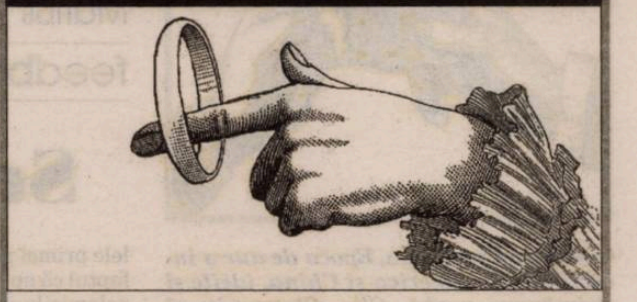

Optimizare, eficientizare și alte lucruri de complicat viața

„Variabilele de stare, numite si dimensiuni ale modelului de meta-invatare sunt pozitivism-negativism, interogare-promovare si ceilalti-propria persoana (accent extern-intern). Parametrul de control al modelului este conectivitatea, relevand nivelul de armonizare si receptivitate al membrilor echipei, unii fata de ceilalti." Ați înțeles ceva din brambureala asta? Dar ce spuneți de acest sfat de o intensă originalitate? „Adapteaza sarcinile la nevoile companiei pentru a ajuta echipa sa rezolve problemele cele mai importante. Ofera feedback concret, constructiv, realizand un balans intre aspectele negative si cele pozitive."

Primul paragraf provine de la un specialist în resurse umane. Al doilea, de la o superechipă care a descoperit ce-i aia un management eficient.

Am cunoscut în viața asta o grămadă de echipe de așa-numiți consultanți. Îi știți, probabil, sînt băieții aceia înalți, mai degrabă blonzi, în costume care cad impecabil pe umeri și pe piepți, cu un ușor accent străin în engleza hipercorectă de lemn. Oamenii ăștia au lipit de mîna dreaptă mînerul rabatabil al cîte unei valijoare pe roți. Nici unul, dar nici unul, nu fumează. Sînt vegetarieni și vin prin România deschiși sincer spre bizarerie, ca în safari. Se uită prin tine cu ochi corecți politic și-ți proiectează în săli impersonale de ședințe felurite power-point-uri colorate.

De regulă, consultanții pun în termeni care n-au nimic de-a face cu limba vie niște platitudini îngrozitoare. Există persoane care se ocupă de ceva numit *Time Management*, care au descoperit că e bine să te ocupi înainte de lucrurile presante, și nu de cele care mai pot aștepta. O înțelepciune. Vine un deștept care te învață că „nu" înseamnă „da" și „da" înseamnă „nu". Într-o încîlceală de logică îți spune că dacă zici da unui proiect asta înseamnă, de fapt, că spui nu unor alte proiecte care te așteaptă pe margine să le rezolvi. Iar toate chestiunile astea sînt explicate cu desene, oameni buni. Vine un domn care-ți pune la proiector o schemă de genul „Scop-Mijloace de atingere a scopului – Potențial uman și tehnic de atingere a scopului – Analiză intermediară în atingerea scopului – Rezultate finale – Analiza rezultatelor finale – Ce învățăm noi din asta și Cum punem în practică ce am învățat noi din asta." Adică faci o treabă care iese sau nu iese bine, iar data viitoare să procedezi în funcție de cum îți iese, da? Pentru asta nu-i nevoie de consultanți, e nevoie de bun-simț.

Oamenii ăștia, consultanții, au niște tarife indecent de mari. Dar și CV-urile lor sînt pe măsură. O să fiți impresionați citind istoria profesională a unora dintre ei. Ceva de genul: „L-am consiliat pe Al Gore și am reușit să salvez de la faliment un cătun din Alaska sfătuindu-i pe locuitorii ăia să facă maioneză din untura de balenă special ambalată pentru piața de consumatori dintr-un cartier anume din Tokio." Se merge global-localizat, unde nici cu gîndul nu gîndești, biet slujbaș de corporație ce ești.

Am fost și la felurite traininguri care te învățau să fii un jurnalist mai bun, o persoană comunicativă, te învățau să gîndești afară din cutie. Urăsc să gîndesc afară din cutie, na! În cutie e bine. Am fost puși să facem diverse chestii penibile. Să jucăm un rol în fața unei audiențe neplăcute. Să ne tăvălim pe jos în încercarea de a obține ce vrem. Să participăm la tot soiul de joculețe ghidușe ca să ne dezinhibăm. Eu, una, m-am inhibat iremediabil înainte, în timpul și după.

Sînt sigură că-s lipsită de orice urmă de finețe în asemenea chestiuni de spus nimic. Îmi asum că-mi lipsește puterea de a abstractiza niște lucruri care ar trebui să rămînă simple. Din mîna mea poate ieși un cui, o știre, o carte, o fustă croită în bie. Știu să le fac fără power-pointuri și, în general, învăț din greșeli. Pe de altă parte, cred că aș fi și cel mai bun consultant din lume. Mi-ar ieși de minune scrîntelile astea inutile. Golănește, așa, aș face lumea din vorbe.

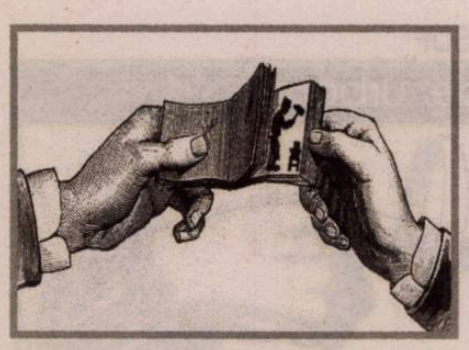

Marius CHIVU

feedbook

Scriitori supt vremi

● **Adrian Cioroianu, *Epoca de aur a incertitudinii. America şi China, ideile şi Primăvara arabă, Clio, Clausewitz şi Lady Gaga la începutul secolului XXI*, Editura Curtea Veche, 2012.**

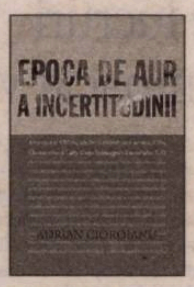

Am citit cu oarecare întîrziere substanţialul volum de publicistică şi eseu – foarte bine structurat – al lui Adrian Cioroianu, în care istoricul se ocupă de două mari teme. Mai întîi, cea care m-a interesat în mod deosebit, statutul intelectualului în această epocă a incertitudinii, sintagmă cu trimitere la imprevizibilul şi instabilul vremurilor prezente, sau, în cuvintele autorului „poziţionarea intelectualului între bibliotecă şi televiziune, între cunoaştere şi informaţie, între *continuum*-ul oferit de civilizaţia literei şi *evenimentul* ilustrat de civilizaţia imaginii“. A doua parte de interes a volumului, şi cea mai întinsă, se ocupă de „logica în schimbare a actualităţii internaţionale“, cu focus pe cîteva cazuri: China, SUA, Rusia, Turcia, Republica Moldova, Europa sau lumea islamică. Trei fire logice străbat şi coordonează sensurile întregului material: logica educativ-istorică a muzei Clio, structurată pe poveste şi pe trecut, bazată pe cunoaştere şi acumulare, reprezentată de intelectual şi oferind modele; logica mobilizatoare a generalului von Clausewitz, preocupată de politică şi viitor, bazată pe planuri şi tactici, reprezentată de tehnocraţi şi oferind eroi; şi logica axată pe eveniment & surpriză a *star-system*-ului Lady Gaga, prinsă în prezentul continuu, reprezentată de prezenţe media şi oferind vedete. Trei paradigme socio-culturale şi politice, toate prezente şi reprezentative pentru secolul nostru, dar aflate într-un echilibru incert.

Prima parte a cărţii se ocupă, cum spuneam, de felul în care intelectualul român s-a situat în ultimele decenii între aceste trei tipuri de logică pe piaţa ideilor şi a culturii, despre contribuţia şi reacţiile lui în faţa schimbărilor ideologice, despre creşterile şi descreşterile lui publice. Două dintre capitolele primei părţi pot (re)stîrni interesul prin faptul că au legătură cu protestele publice şi polemicile ideologice din ultima lună şi aceasta este şi motivul pentru care mi s-a părut interesant să (re)pun aici pe tapet şi, eventual, în circulaţie, cîteva idei. În capitolul „Intelectualul, de la Karl Marx la Lady Gaga“ (asta apropo şi de recenta polemică dintre Nicolae Manolescu şi Paul Cernat *via* CriticAtac), Adrian Cioroianu aduce cîteva lămuriri în ceea ce priveşte moştenirea marxistă la noi: „Nu cred că a existat un stat condus de un regim auto-declarat marxist (precum cel al PCR) în care studierea lui Marx să fie mai anemică şi mai neglijată; inclusiv de către Conducător (...) Aş spune totuşi că, în ciuda necitirii lui Marx la noi, remanenţele unui marxism clişeizat şi nedigerat intelectualiceşte ne-au marcat în bună parte primul deceniu postcomunist. Revoluţia din 1989 (poporul muncitor *vs* tiranul), mineriadele (poporul muncitor *vs* guvernul), Piaţa Universităţii (poporul muncitor *vs* poporul gînditor), cristalizarea mişcării sindicale, primele alegeri libere, primele greve, primele garnituri guvernamentale – cu toate au avut la noi, nemărturisit şi poate neconştientizat, ceva din rudimentele cu care vulgata «marxistă» a spălat creierele acestei naţiuni timp de 40 de ani.“ Şi continuă Adrian Cioroianu: „În măsura în care ar trăi astăzi, Marx ar trebui cu obligativitate să fie gazda unei emisiuni TV, poate şi a unui show radiofonic, iar în măsura în care ar dori totuşi să mai şi scrie, ar putea foarte bine anima un blog – dar mai ales ar trebui să aibă un cont pe toate reţelele de socializare care contează. Mai precis: un teoretician al revoluţiei – să-i spunem Marx 2.0 – propriu logicii de tip Lady Gaga ar fi mai curînd un amestec de Daniel Cohn-Bendit, Michael Moore, Sarah Palin şi Dan Puric...“

Adrian Cioroianu continuă capitolul cu paralela între Şcoala de la Păltiniş şi Cenaclul Flacăra, cele două faţete/fenomene ale mediului cultural românesc optzecist. Exerciţiul său de marcare a diferenţelor, dar şi a similitudinilor „celor două forme de evadare din prezentul asfixianţilor ani '80 ai regimului ceauşist“ a făcut ceva vîlvă la vremea respectivă, de aceea nu mai insist. Reiau însă ideea că actorul Dan Puric este văzut drept încarnarea prototipului de personaj produs de Cenaclul Flacăra, adică al unui personaj media din logica de tip Lady Gaga, cu mai mare impact public – datorită televiziunii care a înlocuit şcoala românilor în formare –, decît un intelectual, oricare ar fi el, format în logica de tip Clio. E însă interesant că, în dosarul/topul alcătuit în 2011 de revista *Forbes* şi dedicat cîştigurilor băneşti ale celor mai prizaţi scriitori români în viaţă, se află nume precum Mircea Cărtărescu, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Neagu Djuvara, Radu Paraschivescu şi cîţiva scriitori ale căror venituri se datorează, aproape exclusiv, pieţei culturale de dinainte de '89 – D.R. Popescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Nicolae Manolescu şi Dinu Săraru, dar nu se regăsesc şi Pavel Coruţ sau Dan Puric, scriitori situaţi în logica de tip Lady Gaga. Explicaţia mea conţine un paradox relativ şi anume faptul că aceştia, în ciuda audienţei populare (datorate folclorului, respectiv televiziunii), s-au sustras pieţei oficiale a produselor culturale: amîndoi şi-au publicat cărţile în regim propriu, neputînd fi, astfel, nici validaţi comercial, nici cultural, ei rămînînd, deocamdată, doar cu statutul de fenomene urbane, adică legende culturale.

Un alt capitol interesant este cel dedicat intelectualului în postcomunism, unde Adrian Cioroianu formulează, în continuare, la fel de incomod: „Deasupra capului intelectualului român generic atîrnă un paradox: el vrea să fie liber, iar această libertate să-i fie totuşi apărată de un patron generos.“ De la regele Carol I la regele Carol al II-lea şi de la G.G.-Dej şi Ceauşescu la Iliescu, Constantinescu şi Băsescu (iar eu aş adăuga şi cuplul Antonescu – Ponta), toţi aceştia „au găsit mereu clienţi (în mediul intelectual) care să aibă nevoie de protecţie/susţinere“. Alte idei tari ale acestui capitol sînt cele legate de faptul că democratizarea societăţii a devalorizat şi politizat învăţămîntul, care este mai deficitar decît cel de dinainte de '89 (în ultimul clasament PISA, din 2010, învăţămîntul românesc se afla pe locul 49 din 65, penultimul din Europa, doar înaintea Albaniei), aşa cum „inteligenţia română a fost, după 1989, victorioasă în raport cu Istoria (adică în raport cu trecutul) şi perdantă în raport cu prezentul“ lăsat în mîna personajelor media, care au înlocuit cu succes modelele intelectuale ce aveau la bază educaţia şi cultura.

Într-un singur loc, peisajul descris de Adrian Cioroianu nu pare chiar conform cu situaţia recentă şi anume acolo unde spune că inteligenţia română nu a fost nicicînd, în ultimii 200 de ani, mai amorţită decît azi. Dacă acceptăm logica de tip Lady Gaga, atunci trebuie să recunoaştem că măcar stînga intelectuală de consum inconoclast de la CriticAtac este destul de agitată, iar subcapitolul intitulat „Conservatorismul intelectual de la Maiorescu la parada gay“ ar trebui dezvoltat cîndva. Altfel, bilanţul istoric al participării intelectualilor la impunerea unor ţeluri ori decizii social-politice pare exact în schema lui Adrian Cioroianu: cu momente de vîrf pentru mijlocul secolului al IX-lea (cînd intelectualii dominau atît politica, cît şi media vremii), anii '60-'70 (în perioada de căutare a legitimării „istorice“ şi „naţionale“ a comunismului) şi anii '90 (cvasisolidaritatea din jurul majorităţii intelectuale chiar dacă scindate politic, dar care domina media), cu *ups & downs* pentru deceniile României Mari (cînd fiecare ţel politic avea propriii intelectuali) şi cu momentul de decădere totală din anii 2000, cînd intelectualii nu mai sînt prezenţi nici în politică, nici în media, nici măcar în noile media. Dar, cum spuneam, o anume dezmorţire pare să se fi produs pe fondul acestor proteste, cele mai puternice de la fenomenul „Piaţa Universităţii“ încoace.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Julie Otsuka, *Buddha din podul casei*, traducere din limba engleză de Casiana Ioniţă, Colecţia „Biblioteca Polirom“, Editura Polirom, 2013.**

E un cap, această Julie Otsuka! Americancă iţită din tulpina emigraţiei japoneze, a publicat primul roman la 40 de ani (în 2002), iar pe următorul – aşa-numitul *Buddha din podul casei* – la 50 de ani (în 2012), ambele cărţi fiind şi bine vîndute, şi prestigios premiate.

Dar şi acest *Buddha*... – tot un cap! Un mic cap de operă, mai exact. E vorba – ca subiect – de tinerele aduse din Japonia în SUA (în anii '20), spre a se căsători pe pămînt american cu emigranţii niponi care le „contractaseră“... Temă consistentă, nimic de zis, cu omenet felurit şi potenţial dramatic ca la vadul lat. Dar să vedeţi scriitura! Aici, Julie Otsuka vine cu două idei geniale, iar ce scoate din ele e curat miraculos.

Mai întîi, ideea de a scrie povestea la persoana I plural! Vocea care ne vorbeşte în carte e un „noi“ feminin – un fel de cor al tuturor tinerelor japoneze care au trecut Pacificul pentru a debarca în San Francisco, unde le aşteptau nişte nunţi/munci/umilinţe/naşteri/prigoane greu de imaginat. Acest „noi“ e straniu, are o vibraţie gravă, dar uneori poate fi şi comic (atunci cînd textul pare un taifas între nenumăratele capete ale unui balaur sufletist). Apoi, ideea de a povesti nu urmărind nişte destine anume, ci enumerînd zeci de fapte, gesturi, obiecte, reacţii din diferitele momente ale acestei emigrări. Epica romanului e înlocuită de liste cu tot soiul de secvenţe particulare, paragrafele prozei se succedă ca versurile unui poem masiv, fiecare capitol apare ca un potpuriu de mici partituri personale. Cît priveşte titlul romanului, explicaţia o găsiţi ascunsă în penultimul capitol, printre lucrurile lăsate în urmă de emigranţii japonezi (atunci cînd, în anii '40, au fost deportaţi de americani în lagăre de concentrare): „Haruko a lăsat într-un colţ din podul casei o statuetă din alamă cu un Buddha care rîde pînă în ziua de azi.“ O fi ştiind el de ce.

PUBLICITATE

Andrei POGORILOWSKI

Muzică + (tutun & canabis) = capisci?

Acum mai mulți ani, cînd am descoperit muzicologia cognitivă, prima impresie a fost că lumea academică (a conservatoarelor) s-a umplut de ingineri și psihologi, de logico-pozitiviști care țin neapărat să descifreze „codul-mașină" al comunicării prin sunete și pulsații. Mulți cercetători, însă, erau la bază muzicieni în toată regula. Aha – mi-am zis –, dacă talentul tău nu răzbește nici în interpretare, nici în compoziție, muzicologia sistematică poate deveni un colac de salvare pentru propria carieră. La urmă, citind cîteva sute de studii scrise de astfel de „muzicieni rataţi", am devenit fascinat de acest domeniu interdisciplinar și mi-am revizuit total primele impresii.

Am aflat și am învățat o sumedenie de lucruri în anii aceia, dar cea mai importantă concluzie se leagă de mecanismele „plăcerii iraționale de a asculta muzică". În cultura noastră muzicală (vestică), această plăcere se dezvoltă în principal prin simplă expunere. Eu însumi sînt o dovadă a fenomenului: între 12 ani – cînd am început să ascult de capul meu discurile cu „muzică simfonică" ale părinților – și 15 ani – cînd am luat primele lecții de pian și teorie muzicală –, am evoluat analfabet de la Eine Kleine Nachtmusik la Cvartetul nr. 5 de Bartók. Faptul că, de exemplu, prima compoziție era scrisă în Sol major, iar cea din urmă se termina cu un rondo nu avea nici o semnificație pentru mine. Și, în pofida acestei neștiințe, îmi dădeau lacrimile ascultîndu-le. Mai mult, aș fi ucis cu sînge rece pe oricine ar fi pus la îndoială certitudinea faptului că „înțeleg perfect" universul acestor compozitori.

Apoi, m-am apucat de... fumat – și nu m-am întrebat niciodată de ce, dintre cele peste 400.000 de specii (!) de plante cunoscute, doar frunza de tutun este uscată, tocată, pusă în cilindri mici de hîrtie și vîndută la fiecare colț de stradă pentru a fi făcută scrum și fum. Iată explicația: nicotina are o structură chimică asemănătoare celei a neurotransmițătorului identificat sub numele de „acetilcolină". Această similaritate permite nicotinei să activeze receptorii colinergici și, printre altele, să elibereze un alt neurotransmițător, dopamina, în *nucleus accumbens* – „centrul plăcerii", al adicției etc.

Apoi, am fumat de cîteva ori (onorată instanță, era doar un articol, pură ficțiune!) canabis – și nu m-am întrebat niciodată de ce, dintre cele peste 400.000 de specii (!) de plante cunoscute... Iată explicația: cînepa indiană conține tetrahidrocanabinol, o substanță care are o structură chimică asemănătoare neurotransmițătorului identificat sub numele de „anandamidă". Nu are rost să descriu efectele acestei potriviri. Este suficient, poate, să amintesc faptul că etimologia cuvîntului este sanscrită, *ananda* însemnînd „fericire", „beatitudine", „încîntare".

În ultima sută de ani, compozitorii au inventat, au explorat și au experimentat o grămadă de noi sisteme de organizare a sunetelor și a pulsațiilor. Probabil că există deja peste 400.000 de astfel de universuri creatoare, gata să își taie cale către sempiternitățile *(oau!)* publicul meloman. De la Arnold Schönberg, cu viziunea lui „socialistă", egalizatoare, asupra celor 12 sunete ale sistemului temperat, la spectraliști, oligocordiști și microtonaliști, stocasticieni *(sic!)*, proporționaliști, politempiști, politonaliști și policordiști, și pînă la tăcerile lui Cage sau concretismul zgomotos al lui Varèse. Din punct de vedere cultural, peisajul este luxuriant. Din

400.000
de universuri creatoare.

mai tuturor noilor paradigme ale componisticii și, cînd există, ne ajută să le prindem de picior și să ne bucurăm de iluzia priceperii. De multe ori, însă, ascultînd muzici „radicale" și părîndu-mi-se că pot descifra poietica întregului „troleibuz", m-am întrebat de ce, totuși, o compoziție sau alta nu a trecut testul reascultării, așa cum pe vremuri păteau lucrările din pricina cărora toceam și răstoceam discurile de vinil care conțineau opere scrise de Debussy sau Stravinski.

Abia tîrziu, studiile de muzicologie cognitivă mi-au oferit un răspuns pentru această dilemă personală: se pare că retorica muzicală nu este suficientă. Dacă sînteți fumători, încercați (să vă imaginați – *NB!),* după ce rulați o țigară cu frunze uscate de sovîrv, rostopască sau coada-șoricelului, să faceți toate, dar absolut toate gesturile care au făcut din măruntul viciu al fumatului – un tabiet. Pufăit scurt și nervos. Tras adînc în piept, ca după o masă copioasă. Scrumatul stacatto. Vorbitul la telefon cu țigara în colțul gurii. Fumigații nazale... în fine, *you name it.* Presupunînd că nu vomitați și nu vi se face rău – nu credeți că din toate aceste gesturi aparent pline de sens lipseşte ceva? Ceva esențial, poate?

Muzicologia cognitivă m-a învățat că muzica poate, într-adevăr, să fie de foarte multe feluri, dar nu devine întotdeauna ceea ce ne-am dori noi să fie, ci, adesea, doar ceea ce creierul nostru poate să accepte. Dacă pe vremea cînd Pămîntul era dominat de artropode (cu circa 550 de milioane de ani în urmă), strămoșul nostru comun ar fi avut un inamic natural care, în timpul vînătorii, ar fi produs acorduri majore, și dacă același strămoș s-ar fi hrănit cu niște delicioase vietăți care, nu se știe de ce, ar fi produs simultan o grămadă de sunete diferite – atunci Bach și Mozart ar fi umplut astăzi sălile de concert cu un public încîntat de clusterele lor iscusit construite, în vreme ce radicalii cei mai radicali ne-ar fi îngrozit auzul cu do-mi-sol-do. *Capisci?*

***Andrei Pogorilowski** este teoretician muzical și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nic Studeno. *Al doilea cartuș, Editura Cartea Românească, 2013.*

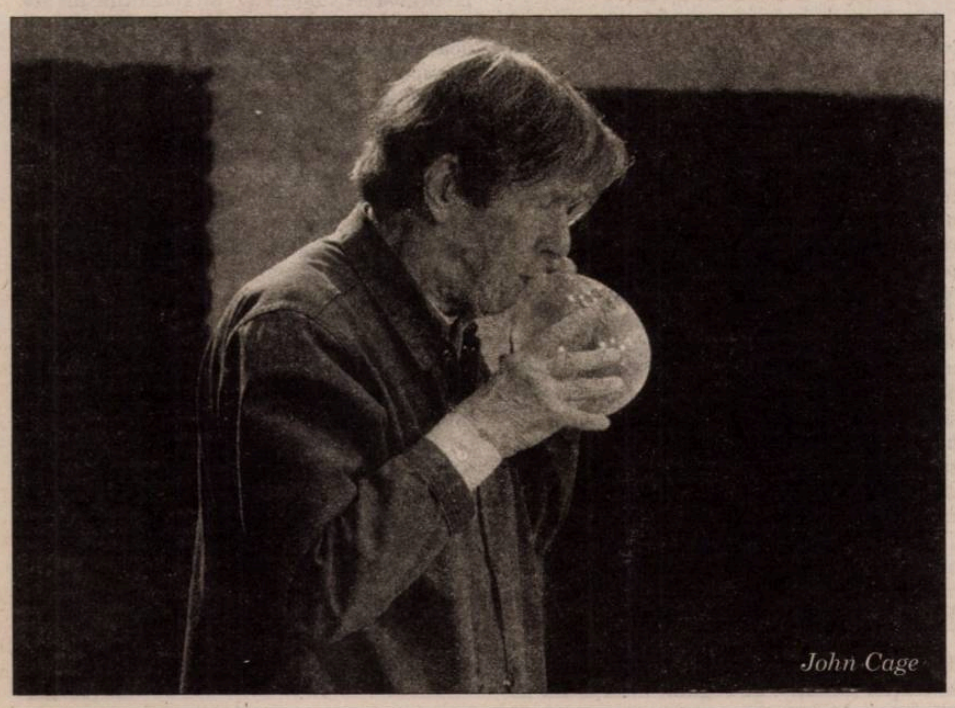
John Cage

craii de burta veche

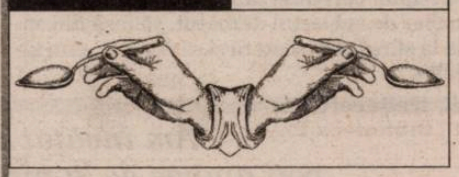

Ied gangsteresc la cuptor

Louie Brunellesches – eroul lui Nick Tosches, din romanul *Cut Numbers* (1988) – e un gangster cumsecade, ataşat de singura lui rudă în viaţă, unchiul Giovanni, un fost mafiot care a învăţat, în anii de detenţie la Sing Sing, latina.

„O bunătate, iedul tău, băiete!" – exclamă Giovanni – *„Che capretto!* L-am gătit cu vin și cu usturoi, și am mîncat din el o săptămînă întreagă. L-am convins chiar și pe Ernie să guste din *capozell'* (căpățînă); sînt ani de cînd încerc, dar îmi spune întruna că-l trec toți fiorii cînd o vede. I-am dat și din *gota,* din obraji. I-au plăcut. Dar de ochi tot nu s-a atins... cu atît mai bine, mie îmi plac cel mai mult." „Chiar, de unde ai făcut rost de iedul ăsta?" „Din Central Park, de la grădina zoologică" – răspunde Louie și izbucnesc amîndoi în rîs.

Puneți într-o tavă de cuptor un ied întreg, de vreo 3 kg. Frecați-l cu sare și cu piper, pe dinafară și pe dinăuntru, condimentați-l cu rozmarin și ungeți-l cu 100 ml de ulei de măsline. Lăsați-l patru ore, să absoarbă aromele. Preîncălziți cuptorul la 220 de grade Celsius. Puneți iedul la cuptor, cu spinarea în jos, și lăsați-l să se coacă 10 minute. Întoarceți-l și lăsați-l încă 10 minute. Cînd pielea se rumenește frumos, adăugați în tavă căței nedecojiți de la două căpățîni de usturoi, patru cepe tăiate în șase și o sticlă de vin alb sec (Gros-plant de Loara sau un Pinot Grigio). E preferabil, contrar tradiției franceze, să nu împănați carnea cu usturoi: sucurile se vor pierde prin crestături. Lăsați iedul la cuptor încă o jumătate de oră, turnînd, din cînd în cînd, deasupra, sos din tavă. Reduceți temperatura la 160 de grade Celsius, acoperiți tava cu hîrtie de copt și mai așteptați 15 minute. Garnisiți iedul cu fasole verde sau pestriță, proaspătă.

Amicul Dejun

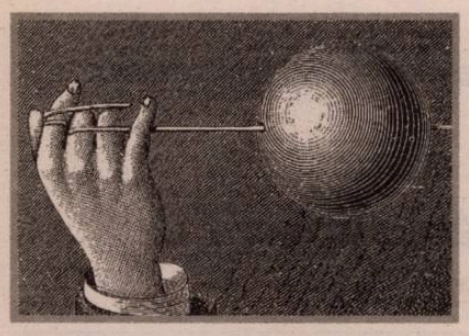

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Occupy prin absenţă

Cel mai cunoscut scriitor brazilian va lipsi de la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, unde Brazilia e ţară invitată de onoare. Presa germană a întîmpinat vestea cu distanţă şi chiar cu ironie – absenţa lui nefiind considerată o mare pagubă. Într-adevăr, presa culturală germană nu prea l-a răsfăţat pe Coelho cu cronici elogioase. Dimpotrivă, toate cărţile sale sînt criticate sîrguincios şi desfiinţate temeinic. Pentru nivelul scăzut al scrierii. Pentru autopastişare, redundanţă, repetiţie. Pentru perspectiva moralizatoare. Pentru sărăcia limbajului. Şi pentru multe altele. Pe Coelho îl amuză critica literară. Într-unul interviu acordat ziarului *Die Welt* (care, apropo, i-a desfiinţat ultimul roman), autorul spune că îi place mai ales faptul că criticii au mereu nevoie de multe rînduri ca să-i arate în detaliu unde a greşit. Mai multe nu poate spune despre ce i se reproşează – necunoscînd limba germană, evaluează cronicile doar în funcţie de cantitatea cuvintelor. „Şi, cu cît scriu mai mult, cu atît mai bine", spune Coelho. Cărţile lui Paulo Coelho se vînd în sute de milioane de exemplare la nivel mondial. Iar scriitorul este considerat una dintre cele mai influente personalităţi pe reţelele de socializare. Orice mesaj al său este citit şi redistribuit de milioane de utilizatori Facebook sau Twitter.

Pe cît de disprețuit e de criticii literari consacraţi, Paulo Coelho e iubit de cititorii săi. Şi asta e tot ce contează – după cum el însuşi afirmă. Prezenţa sau absenţa lui la cel mai mare tîrg de carte din lume devine o miză nu atît pentru lumea literară, cît pentru cei care îl citesc. Decizia de a nu merge la Frankfurt e motivată politic. Paulo Coelho e supărat că, în loc să profite de scena oferită de tîrgul de carte pentru a prezenta cultura vie, fenomenele literare autentice, scriitorii cu adevărat valoroşi, Ministerul brazilian al Culturii a invitat o droaie de autori necunoscuţi. „Dintre cei aproape 90 de autori, doar de vreo 20 am auzit", spune Coelho. Restul sînt prieteni, prieteni ai prietenilor etc. „Ăsta e nepotism", spune Paulo Coelho. Lipsesc de la Frankfurt – pentru că nu au fost invitaţi – numeroşi scriitori tineri şi valoroşi. Şi asta taman în condiţiile în care Ministerul Culturii din Brazilia a anunţat că vrea să prezinte, prin programele de la Frankfurt, tocmai diversitatea literaturii braziliene contemporane.

Coelho nu vrea să reprezinte literatura braziliană la Frankfurt căci, implicit, s-ar putea înţelege că reprezintă şi Brazilia.

Din 1994, cînd Brazilia a fost invitată pentru prima dată la Buchmesse, s-au schimbat inclusiv raporturile politice. Implicit, şi literatura a devenit mai atractivă pentru pieţele din Occident. Iar ediţia de acum chiar promite revelaţii majore. Una dintre ele e chiar depăşirea clişeelor. Milton Hatoum, un autor brazilian foarte popular, spunea, astă-vară, la lansarea programului, că ţara sa înseamnă „mai mult decît samba, carnaval şi fotbal": „Literatura unei ţări poate distruge stereotipurile. Sînt multe voci de autori brazilieni încă necunoscute în Germania şi în Europa. Ele au în spate un întreg univers, ele reprezintă o lume întreagă", spune Hatoum. Studiile arată că în Brazilia sînt aproximativ 90 de milioane de cititori – e una dintre cele mai mari pieţe de carte din lume. Participarea în calitate de ţară invitată la Buchmesse e un bun prilej de a întări poziţia limbii portugheze în plan mondial şi de a prezenta, în Europa, diversitatea literaturii braziliene.

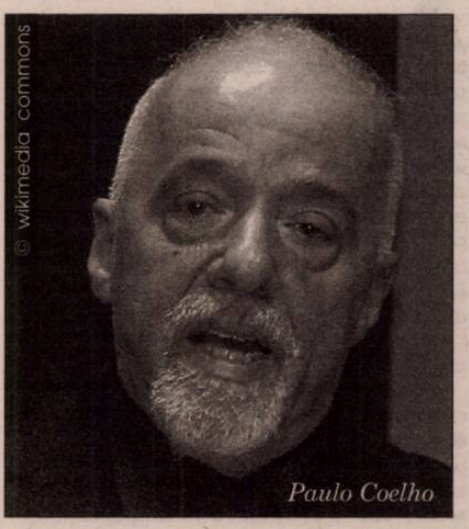

Paulo Coelho

Problema e că unele clişee persistă şi sînt confirmate de practicile decidenţilor politici. Căci, după cum explică Paulo Coelho în interviul pentru *Die Welt*, politica s-a amestecat foarte urît în cultură. Şi nu e vorba aici doar de selecţia autorilor. Coelho nu vrea să reprezinte literatura braziliană la Frankfurt căci, implicit, s-ar putea înţelege că reprezintă şi Brazilia. Iar Coelho se numără printre criticii regimului politic din ţara sa. Printre altele, pentru felul în care guvernul înţelege să (nu) subvenţioneze cultura. Cum aceste critici vin din partea unui autor care nu are nevoie de nici o subvenţie, sînt cu atît mai întemeiate. Ceea ce propune Paulo Coelho e un boicot al pavilionului Braziliei de la Frankfurt. Cu sau fără merite literare, are suficentă autoritate încît să declanşeze un soi de mişcare *„occupy"*, prin absenţă. Cine i se va mai alătura? Poate, vorba lui, norocul îi ajută pe cei îndrăzneţi...

Irina ŢUCA

Acest Parlament consideră că toţi tinerii ar trebui să facă dezbateri

Dacă acesta mi-ar fi discursul din cadrul unui meci de dezbateri, scopul meu ar fi să vă conving de ceva anume. Ar trebui să fac acest lucru aducîndu-vă argumente, prezentîndu-vă analogii, analize şi exemple. Misiunea mea de astăzi este puţin mai dificilă pentru că voi încerca să pledez pentru ceva atît de drag mie, încît îmi vine greu să apelez la raţiune şi să explic în argumente. Voi încerca să fac galerie chiar pentru conceptul de dezbateri, sperînd ca, la sfîrşitul „discursului" meu, măcar unul dintre dumneavoastră să voteze în favoarea pledoariei mele şi să devină interesat de *debate*.

O dezbatere este o dispută argumentativă. Putem spune că este un sport al logicii şi oratoriei, un sport de echipă, în care cele două părţi („guvernul" şi „opoziţia") trebuie să pledeze *pentru* sau *împotriva* unei moţiuni de interes public. Cultura dezbaterilor are tradiţie britanică, preluînd modelul controverselor discutate în parlamentul englez (de unde şi formularea moţiunilor *„this house believes that..."*). Temele dezbaterilor sînt subiecte de actualitate şi sînt legate de probleme de ordin civic („Acest parlament ar interzice deţinuţilor să îşi crească copiii în închisoare"), mentalitatea colectivă („Acest parlament consideră că dacă ar avea dovezi incontestabile cu privire la data la care va veni sfîrşitul lumii, guvernul ar trebui să păstreze secretul faţă de cetăţenii săi"), religie („Acest parlament crede că reprezentanţii celor mai răspîndite religii ar trebui să promită ateilor morali că pot ajunge în rai"), economie („Acest parlament ar acorda drept de veto Băncii Centrale Europene asupra bugetelor naţionale ale ţărilor din UE"), viaţa socială („Acest parlament ar interzice revistele de lifestyle") şi multe altele.

Cele două echipe sînt formate din cîte trei vorbitori, fiecare dintre ei avînd un rol specific. Există numeroase reguli referitoare la desfăşurarea meciurilor de dezbateri, cum ar fi normele vizînd intervenţiile pe care le poţi face în timpul unui discurs, alternanţa vorbitorilor şi, nu în ultimul rînd, structura fiecărei pledoarii. Chiar dacă toate aceste norme pot părea, la prima vedere, o ofensă la adresa discursului liber, ele asigură coerenţă discuţiei şi, cel mai important, permit unui spectator oarecare, care poate sau nu să aibă habar de subiectul dezbătut, să iasă din sală la sfîrşitul dezbaterii şi să declare: „Am înţeles."

Am învăţat că, într-o oră, poţi ajunge de la nimic la un caz complet.

În *debate*, există două tipuri de moţiuni.

O primă categorie ar fi aceea a moţiunilor *impromptu*, care se anunţă pe loc, lăsînd participanţilor doar o oră de pregătire pe subiect. Acest lucru înseamnă că eu şi coechipierii ne adunăm într-o cameră şi, întrucît accesul la Internet sau orice altă formă de comunicare sînt interzise, stăm în faţă cu o foaie albă de hîrtie şi vorbim. Ce ştim noi despre tema propusă? Cum mai putem interpreta acest subiect? La ce principii de etică se rezumă moţiunea? Ce ar putea spune echipa adversă? Cum am putea răspunde noi la intervenţiile lor? Răspunsurile la aceste întrebări devin argumente, iar argumentele devin caz. Am învăţat că, într-o oră, poţi ajunge de la nimic la un caz complet (este groaznic de frustrant să stai să te holbezi la acea foaie de hîrtie, rugîndu-te la zei ca Obama să-ţi citească într-un mod miraculos gîndurile şi să îţi explice de ce naiba vrea să atace Siria) şi că într-o oră poţi, într-adevăr, să elaborezi argumente cu care să susţii sau să te opui unei teme ce înainte părea inabordabilă.

Există însă şi o a doua categorie de moţiuni, anunţate în prealabil, înainte de începutul competiţiei, care le permit elevilor să se documenteze în detaliu pe subiectul ce urmează să fie dezbătut. Aceste moţiuni necesită multă muncă. De exemplu, la competiţia de la Timişoara la care am participat în iunie, una dintre moţiuni suna în felul următor: „Acest parlament regretă regimul lui Margaret Thatcher." Pregătirea pe această temă înseamnă să citeşti zeci de articole despre reformele lui Thatcher, să te documentezi pentru a înţelege care era situaţia economică a Marii Britanii în momentul în care au fost ele aplicate, să cercetezi care a fost politica ei pe plan extern ş.a.m.d.

Fac dezbateri de un an şi, cu riscul de a suna clişeic, pot spune că singurul regret pe care îl am e că nu am început mai devreme. Dacă ar fi să mă întrebe cineva de ce fac dezbateri, cred că aş răspunde simplu: „Pentru că îmi place." Da, sînt pasionată de această provocare pentru că ea vizează promovarea gîndirii logice, cultivarea unui discurs argumentativ structurat şi deschiderea către noi puncte de vedere.

Cred sincer că pe parcursul acestui ultim an în care am făcut dezbateri am învăţat mai multe decît am făcut-o în toată cariera mea de elev, din mai multe motive.

În primul rînd, am acumulat şi am prelucrat extrem de multe informaţii. În cazul educaţiei formale, de regulă, informaţia îţi este oferită pe tavă, aşa că prelucrarea ei este fie inexistentă (ştim cu toţii de rigorile de genul „dar eu nu am dictat aşa la ore"), fie, atunci cînd este încurajată, este limitată. Documentarea pentru dezbateri este un extraordinar portal către cunoaştere: pregătirea mea a inclus articole despre Angela Merkel, pasaje din Coran, Declaraţia Drepturilor Omului, convenţii cu privire la protecţia jurnaliştilor în război, texte despre crimele comunismului, rapoarte legate de conflictul Israel – Palestina şi interviuri cu directorul Fondului Monetar Internaţional. La dezbateri, informaţia nu constituie un argument („dacă scrie pe net, aşa e"), ci este doar materia primă din care trebuie să construieşti argumentul. Pentru mine, atît munca de a obţine informaţia, cît şi transpunerea ei în argumente reprezintă o muncă infinit mai productivă decît orice altă cerinţă a educaţiei formale.

În al doilea rînd, am învăţat puţin din ceea ce înseamnă arta persuasiunii. Adevărata miză a dezbaterilor este nu „a avea dreptate", ci a expune logic şi riguros argumente. În dezbateri, nu există „corect" sau „greşit", există „convingător" sau „neconvingător". Dezbaterile înseamnă persuasiune, iar acest lucru, chiar dacă poate părea un criteriu dificil, îţi conferă o libertate de gîndire inimaginabilă.

În speranţa că pledoaria mea v-a convins (în caz contrar, ar fi cam îngrijorător pentru orgoliul meu şi poate ar însemna că ar cam trebui să îmi dau demisia din funcţia de *debater)*, v-aş ruga să aprobaţi moţiunea. Mulţumesc.

***Irina Ţuca** este elevă la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti.*

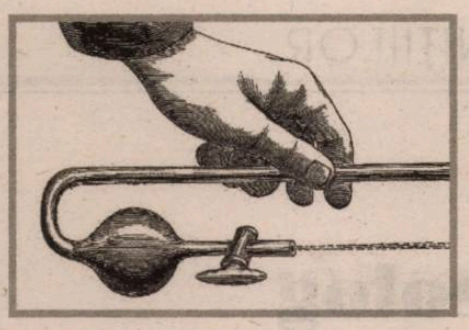

Oana STOICA

rosencrantz & co

De pe ziduri adunate

● *Tipografic majuscul*, un spectacol de Gianina Cărbunariu, scenografia: Andrei Dinu; coregrafia: Florin Fieroiu; cu: Cătălina Mustață, Alexandru Potocean, Gabriel Răuță, Mihai Smarandache, Silvian Vîlcu. O coproducție dramAcum cu festivalul Divadelna Nitra, în parteneriat cu Teatrul Odeon

Mugur Călinescu (28 mai 1965 – 13 februarie 1985) este un necunoscut. Nu este erou, nu se învață despre el la școală (poate ar trebui), nu sînt străzi cu numele lui. În 1981, la 17 ani, timp de o lună și jumătate, scrie cu cretă, pe zidurile care înconjurau șantierul Casei de Cultură a Sindicatelor din Botoșani, apeluri la conștiința publică. „Cetățeni! Trebuie să fim conștienți de rolul nostru în societate și să spunem un NU hotărît stărilor de lucruri ce se conturează la noi", „În Polonia prietenă, oamenii au dobîndit o libertate reală, au sindicate libere, «Solidaritatea» și «Solidaritatea rurală». Acestea le reprezintă cu adevărat drepturile, chiar dacă au aceleași probleme alimentare ca și noi"; „Vrem libertate"; „Vrem respectarea tuturor drepturilor"; „Vrem democrație". A fost investigat de Securitate, i s-a deschis un dosar numit *Elevul*, a fost înfierat în adunare publică la școală, a fost „reeducat" și apoi lăsat în pace. Doi ani mai tîrziu este diagnosticat cu leucemie. Moare în 1985. Apropiații susțin că ar fi fost iradiat în timpul anchetei, fapt ce i-ar fi declanșat boala, dar acuzația nu se poate dovedi.

Cazul Mugur Călinescu este analizat în cartea istoricului Marius Oprea, *Șase feluri de a muri* (capitolul „Hainele regelui"), volum de la care pleacă și investigația teatrală a Gianinei Cărbunariu în spectacolul Teatrului Odeon, *Tipografic majuscul* (titlul face aluzie la descrierea de către securiști a fonturilor folosite de Mugur Călinescu pentru a scrie lozincile anticomuniste, dar și la un adevăr unanim cunoscut, însă neexprimat, pe care Mugur îl verbalizează). Cercetarea este completată de Mihail Bumbeș și Mihai Burcea de la Miliția Spirituală, care au pus la dispoziția regizoarei o copie a dosarului și interviuri realizate cu mama tînărului și cu doi dintre ofițerii implicați în acest caz.

Mugur Călinescu era un adolescent obișnuit, care trăia într-un sistem dictatorial, unica realitate cunoscută. Viciile sistemului erau vizibile – lipsa hranei sau a libertății de expresie –, generatoare de frustrări înăbușite de frică. Tînărul își exteriorizează revolta față de alienarea sistemică, ceea ce reprezintă o formă de normalitate, interzisă însă în acele vremuri în care normalitatea era în afara normei. El reacționează firesc într-un sistem nefiresc, contestă un sistem represiv, autist, face apel la conștiința civică, cere verbalizarea a ceea ce toată lumea gîndea (o metaforă puternică în spectacol: proiectarea lozincilor pe trupurile personajelor care încearcă, fără succes, să le șteargă), este un om lucid care își exersează drepturile, conștient de potențialele consecințe negative. Prin reacția critică la derapajele sistemului, Mugur Călinescu se apropie de unul dintre prototipurile protestatarului actual.

Aflată la al doilea spectacol creat pe analiza unui dosar de Securitate (primul, *X milimetri din Y kilometri*, analiza cazul Dorin Tudoran), Gianina Cărbunariu folosește o tehnică teatrală care i-a devenit marcă (folosită și în *20/20*, spectacolul care trata conflictul româno-maghiar din martie 1990, de la Tîrgu Mureș): ficționalizarea unui eveniment real prin care se creează multiple variante de realitate, ce permit înțelegerea istoriei recente în dimensiunea sa umană. Cu alte cuvinte, recrearea imaginară a conjuncturilor ce au dus la producerea unor fapte concrete, o istorie scoasă din documente și revitalizată ca supa la plic.

© A. Bulboacă

Un spectacol despre zidurile care vorbesc atunci cînd oamenii tac.

Gianina Cărbunariu nu face teatru documentar. În ciuda unei cercetări riguroase a subiectului, regizoarea preferă să imagineze realități posibile – nu să o reconstituie pe cea istoric exactă, nici nu ar fi veridic – prin care chestionează mecanismele care au produs și au favorizat evenimentele: rețeaua de frici și complotul de tăcere, abuzurile serviciilor secrete, amintirile „ajustate" ale celor implicați. Ceea ce șochează în *Tipografic majuscul* este legat de familiaritatea și proximitatea răului. Securistul era un vecin, un profesor, un om „de bine", de alături, care făcea parte în mod firesc din universul cotidian. Această normalitate a anormalului este terifiantă, dar Gianina Cărbunariu alege să o exprime printr-o joacă aparentă, folosind improvizația și comicul ca supape pentru defularea dramei.

Cu un grup de actori bine antrenați (Mihai Smarandache, Alexandru Potocean, Cătălina Mustață, Gabriel Răuță, Silvian Vîlcu), Cărbunariu face un spectacol modular, cu scene-cheie în care actorii interpretează mai multe personaje, cu excepția lui Silvian Vîlcu (Mugur Călinescu). Trecerile dintr-un personaj în altul sînt necesare tehnic (personaje multe, actori puțini), dar trimit și la ideea că rolurile din viața reală puteau fi oricînd inversate, că diferențele dintre cele două părți se puteau ameliora datorită unui tipar comun de gîndire: toți vedeau vicierea sistemului și tăceau. Scena de început a spectacolului conține acest adevăr unanim cunoscut, dar nerecunoscut public, care nu poate fi șters din conștiință: cuvintele lui Mugur Călinescu se impregnează pe trupuri, chiar și pe cele ale securiștilor, ca arse cu fierul roșu, nu se pot îndepărta. Nu poți opri ochii să vadă și creierul să gîndească.

© O. Tibăr

În spectacol, perspectivele asupra poveștii sînt multiple. Scene de acasă sînt recuperate dramaturgic prin transcrierile interceptărilor, la adunarea de la școală în care are loc „judecata" publică a lui Mugur Călinescu, personajele care iau cuvîntul sînt preluate de la un actor la altul, caricatural (ca desenele lui Dan Perjovschi, trase dintr-o singură linie groasă) – vorbesc aplecat, la un microfon așezat aproape de podea, o tușă la adresa „libertății" de expresie de atunci –, declarațiile succesive ale părinților și prietenilor se produc prin relaționare, și ea șarjată, un colaj în timp real teatru-video care multiperspectivează imaginea (profilul) personajelor. Pornind de la documente reale pe care le ficționalizează polifonic, reconstruind o posibilă variantă a unei secvențe, aproape necunoscute, din istoria recentă, Gianina Cărbunariu face un spectacol despre zidurile care vorbesc atunci cînd oamenii tac.

Tipografic majuscul a fost prezentat la sfîrșitul lunii septembrie la Festivalul Internațional de Teatru de la Nitra, Slovacia, în cadrul proiectului european „Vieți paralele – Secolul 20 văzut prin ochii Poliției Secrete".

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

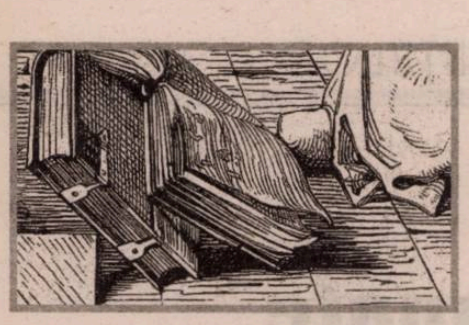

Simona SORA

biograffiti

Tavares, noul teolog

Am tot fost întrebată, cînd recomandam cărţi româneşti unor traducători sau editori străini, de ce noi, românii, nu avem *proză de gîndire*. Aveţi de toate – mi se spunea –, în ultima vreme, mai ales, s-au cam completat toate locurile imaginabile într-o panoramă literară; aveţi roman clasic şi roman jurnalistic, roman picaresc şi roman metafizic, aveţi roman de moravuri (chiar şi universitare) şi roman istoric... dar cu „proza de gîndire“ aveţi o problemă. Ceea ce nu însemna (cum am aflat mai tîrziu, adică atunci cînd mi-am dat seama că nu degeaba întrebarea asta tot revenea) că proza românească ar fi lipsită de gîndire, ci că în această proză dai foarte rar, în prezent, de ceea ce se numeşte „univers romanesc“, adică de o lume autonomă, construită astfel, cu legi proprii şi fiinţe vii care să dea seama de un aspect, o tendinţă, o anomalie (sau de toate cele) ale lumii mari şi (mai) reale. Noi avem, în literatura actuală, mai degrabă limbaje concurente, pitoresc şi culoare locală, avem multe întîmplări şi suficient egotism justificatoriu, dar nu avem universuri romaneşti care să poată ţine (fantasmatic) piept realităţii româneşti.

Mi-am amintit vechea întrebare descoperind, în vara asta, un uimitor scriitor portughez încă tînăr (născut în 1970), a cărui operă a devenit în întreg Occidentul un fenomen ce ilustrează mai ales această „proză de gîndire“. E drept, Gonçalo M. Tavares, căci despre el este vorba, înainte de a fi scriitor era profesor de epistemologie la Universitatea din Lisabona, iar proza sa a fost considerată – în Franţa, unde cu greu ajungi la masa critică de „fenomen editorial“ – un fel de *Aventurile lui Tintin*, avînd conţinutul intelectual al *Cercetărilor filozofice* ale lui Wittgenstein. E asta şi ceva în plus, aş zice, după ce am citit cele două cărţi ale scriitorului portughez, traduse extraordinar în româneşte de dna Micaela Ghiţescu: *Ierusalim* (Humanitas Fiction, 2008) şi *Să înveţi să te rogi în era tehnologiei* (Editura Vivaldi, 2011). E mai mult măcar pentru că între formă (rapidă, funcţională, adecvată suflului cititorului contemporan) şi substanţă (densă, esenţială, neschimbată de la Homer încoace) nu există nici o decalare, nici un clivaj, nici o glisare. Ideal ar fi să-i putem citi şi în româneşte mai multe cărţi, nu doar pentru că Tavares a fost numit de presa din ţara sa „cel mai original scriitor al noului secol“, ci pentru a vedea dacă această adecvare fond – formă în construirea unui univers romanesc e mereu aceeaşi. În ce mă priveşte, ăsta e primul criteriu de judecată al unui roman – nu tema, ideea sau pitorescul personajului principal...

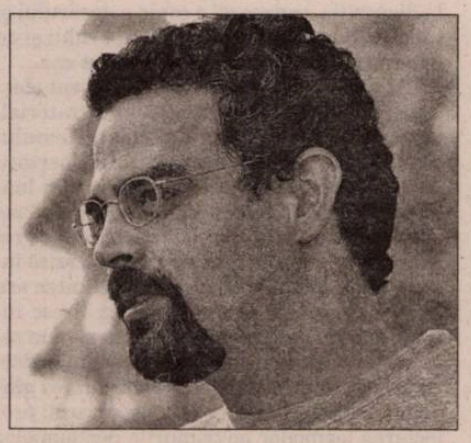

Ierusalimul ceresc
peste Ierusalimul războiului şi al obtuzităţii.

Despre *Ierusalim* s-a spus că ar fi capodopera lui Gonçalo M. Tavares, însă cu greu cartea poate fi discutată în afara nuvelelor (dedicate modelelor sale literare) din *Cartierul* sau a romanelor din seria *Regatul*. Pînă cînd o editură îşi va asuma acest serios exerciţiu de profesionalism şi va face din Tavares şi un fenomen editorial românesc (aşa cum e acum cam peste tot), va trebui să-i credem pe cei care (în Franţa, Spania sau Mexic) au clamat asta. *Ierusalim* e o carte despre salvare, despre mecanismele ororii şi despre amestecurile indistincte între nebunie, putere şi abuz. Dar, mai mult ca orice, *Ierusalim* e cartea unei erezii negre, în care căutarea spirituală se suprapune peste justificarea ororii, Ierusalimul ceresc peste Ierusalimul războiului şi al obtuzităţii; fraza-cheie a romanului, versetul psalmic reluat de schizofrenica Mylia, soţia (sau cobaiul) psihiatrului Theodor Busbeck – „De te voi uita, Ierusalime, să mi se usuce mîna dreaptă“ –, devine, la capătul nopţii prin care toate personajele cărţii rătăcesc: „De te voi uita, «Georg Rosenberg»...“ („Georg Rosenberg“ fiind numele casei de nebuni unde duc toate drumurile şi de unde nu pleacă decît cei care nu mai au nici o speranţă).

Să înveţi să te rogi în era tehnologiei se întoarce analitic la izvoarele ororii. Ce poate face dintr-un copil obişnuit un monstru? Care sînt mecanismele ambiţiei nemăsurate, invidiei, crimei, şi cum ajung ele să devină fenomene sociale? Care e momentul critic în care, într-un grup de oameni care respectau pînă mai ieri convenienţele, aparenţele şi acelaşi set de valori, iese la iveală canibalul, fiara, arieratul pe care ceilalţi îl propulsează (interesat) prin tăcere, complezenţă şi teamă? Care e momentul precis în care lumea politicii – „lumea marilor evenimente şi a marilor boli“ – ajunge să impregneze, printr-o fascinaţie organică, gesturile, figurile, gîndurile pînă mai ieri omeneşti? Acestea sînt întrebările la care personajele unui roman lipsit de vreo iluzie umanistă răspund prin propriile vieţi. Iar ţinta neatinsă de nici unul dintre ele, contraponderea desfăşurării ororii, se află, izolată, declamativă, inutilă, în titlu: *Să înveţi să te rogi...* măcar pentru că, aşa cum spunea un alt „nou teolog“, cine nu cunoaşte încă din această viaţă „Împărăţia“, nu o va cunoaşte niciodată.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Secvenţe

● **Goldfrapp, *Tales of Us*, Mute Records, 2013.**

Cînd, acum trei ani, Goldfrapp se arăta lumii cu *Head First*, un album cu o ţintă atît de transparentă – ringurile de dans şi topurile nu chiar atît de alternative ale momentului –, şi cu o zînă Alison captivă în silueta unei dive uşor disfuncţionale, balansînd periculos între glitz & glam, ocultism şi o policromie sonoră oarecum seducătoare, deşi puţin cam îndoielnică, ceva mici cutremure să tot fi fost. *HF* venea imediat după *Seventh Tree*, o (capod-)operă cvasiambientală, cu rădăcini în nişte ere în care paietele ajungeau destul de rar pe scenele de concerte. Nu se întîmpla atunci, totuşi, nimic nou pentru o trupă ca Goldfrapp, obişnuită să funcţioneze schimbîndu-şi viteza şi temperamentul cu o dexteritate de invidiat. De la debutul acela întunecat, încîntător şi îndepărtat numit *Felt Mountain*, duo-ul londonez a comutat stilistic odată cu fiecare intrare pe uşa studioului de înregistrări, fie că rezultatele acestora s-au numit electro-pop sau folktronica. După flirtul intensiv cu sintetizatoarele şi imaginarul anilor '80 de pe amintitul *Head First*, trebuia ca Alison Goldfrapp şi Will Gregory să facă măcar un pas în lateral. Zis şi făcut. Noul album de studio – *Tales of Us* – se refugiază într-un teritoriu în care, cel puţin aparent, englezii s-au simţit mereu confortabil – o planetă tranchiliza(n)tă, pe care e mereu loc doar pentru un David Lynch şi un Ennio Morricone şi pe care cîntecele poartă nume şi duc poveşti de oameni trăind sau murind undeva pe muchia vieţilor lor. Undeva, o/un „Annabel“, ieşit/ă din romanul cu acelaşi nume al lui Kathleen Winter, îşi trăieşte drama printre rîndurile respirate de Alison – *„When you dream you only dream you're Annabel / All their secrets there inside you Annabel / Born beneath an emerald sky sing Annabel / Nothing that they did will stop you Annabel...“* Altundeva, un glonţ ar putea ucide o „Jo“ – *„Heard a shot and someone calling / Strained in darkness / Vapour like a veil hangs over the city tonight / (...) / Run, you better run, you better run for your life...“* Refrenul-mantră, obsedantul şi sinistrul pian care nu vrea să se oprească, luna asta – se va întoarce! – „sîngerie“ şi îngheţată, privind scena de sus, toate dau tonul unui album în care „cinematic“ e cuvîntul-tautologie. Undeva, vocea lui Alison înoată printre chitări şi viori, pentru a spune povestea de dragoste a doi soldaţi care se îndrăgostesc unul de celălalt pe unul dintre fronturile celui de-al Doilea Război Mondial – *„How will I find you again / Fate or chance / A beauty in uncertainty...“* Altundeva, o „Thea“ urmează a fi alungată din oraş pentru vina de a se fi îndrăgostit de cine nu trebuie – *„There's wild in your eyes oh Thea / There's a light there's a feeling / It's cruel and it's dark in this town / Are they mad were we dreaming...“* E şi întuneric, şi speranţă pe *Tales of Us*. E şi frumuseţe, şi spaimă. E şi ostentaţie, dar şi o eleganţă irepresibilă. E şi o monotonie care unora li s-ar putea părea enervantă, şi şarm cît să nu se vadă nimic din ea.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Dumitru BUDRALĂ

„Încercăm imposibiliul“

Ce înseamnă 20 de ani de Astra Film Festival?

Încerc să răspund printr-o enumeraţie: 2300 de proiecţii de film. O destinaţie de toamnă obligatorie, după ce începe anul universitar, pentru studenţii din România, Polonia, Ungaria, Serbia, Bulgaria. 10 litri de ţuică pentru fochistul Casei de Cultură a sindicatelor din Sibiu, ca să ne dea căldură şi să nu îngheţăm de frig în sală, în prima zi a festivalului. Atmosferă şi contexte umane nemaiîntîlnite. 4000 de ore de cinema documentar pe ecran mare. Filme de la AFF proiectate în puşcăria de la Aiud, pe muntele Găina, apoi la festivaluri din Paris, Torino, Poznan, pînă în Siberia, la Novosibirsk. Localnicii din Roşia Montană prezenţi în sala Astra Film Fest, la proiecţia filmului *New Eldorado*, aplauze în picioare 15 minute, acum 8 ani. 60.000 de elevi la Astra Film Junior – unii dintre ei văd pentru prima dată un film în regim de cinema. 5300 de filme vizionate pentru selecţie. Premiere, emoţii electrizante, revelaţii, întîlniri, idei. Şi multe altele.

Ce v-aţi propus în urmă cu 20 de ani, la prima ediţie AFF, şi ce vă propuneţi de acum încolo?

Singura măsură reală a unui eveniment cultural este dacă acesta reuşeşte să facă munca unui alchimist într-o zonă subtilă a mentalităţilor. Este vorba de alchimia schimbării a ceea se numeşte *world view*, adică felul în care vedem, apreciem lucrurile. Am încercat tot posibilul să atingem acest scop, cu resurse minime. A douăzecea aniversare parcă te pune înaintea unei oglinzi cu două feţe: priveşti în urmă la ceea ce ai realizat şi te întrebi ce va aduce viitorul. Ce am reuşit pînă acum? Am pus Sibiul pe harta cinematografiei europene. Ce ne propunem? Să încercăm imposibilul, ca şi pînă acum.

În era YouTube, cum se repoziţionează un festival de film?

Deocamdată foarte bine. Un documentar de calitate nu e în general un blockbuster, un bun comercial şi nici nu este „aruncat“ la orice colţ de stradă, nici pe YouTube. Documentarul este, în primul rînd, o experienţă unică de vizionare în sala de cinema, care nu poate fi înlocuită cu vizionările la un laptop, nu poate fi înlocuită cu nimic.

a consemnat Adina POPESCU

***Dumitru Budrală** este director al Astra Film Festival.*

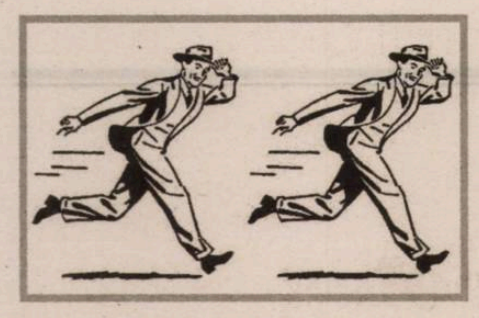

Andrei GORZO

dilematograf

În limitele „privibilului“

● ***Roxanne* (România, 2013), de Vali Hotea.**

Citind dosarul pe care i-l făcuse Securitatea în 1989 – cînd, ca licean, contactase Radio Europa Liberă pentru a-i dedica o melodie prietenei sale Roxana –, Tavi (Şerban Pavlu) descoperă că Roxana (Diana Dumbravă) era gravidă la vremea cînd fusese anchetată. Deci s-ar putea ca fiul ei, ajuns între timp la vîrsta studenţiei (Anghel Damian), să fie şi al lui Tavi – nu al colegului comun (Mihai Călin) alături de care Roxana îşi întemeiase, între timp, o familie (cu încă doi copii). Debutul regizoral al lui Vali Hotea, *Roxanne*, e o telenovelă cinematografică (unde „telenovelă“ trebuie luat ca un termen descriptiv, nu evaluativ) cu o componentă de *mystery*. La misterul paternităţii băiatului se adaugă misterul identităţii celui sau celei care-l turnase pe Tavi la Securitate, deşi nici într-un caz, nici în celălalt, scenariul (semnat de regizor şi de Ileana Muntean) nu prea se oboseşte să creeze piste false şi să trimită spectatorul de la un suspect la altul. Pentru postul de turnător nu se prezintă decît doi candidaţi, iar Tavi nu-şi pune problema decît în cazul unuia dintre ei, deci e clar că făptaşul e celălalt. Subnutriţia misterelor e compensată, pînă la un punct, de tratarea destul de nuanţată a apropierii lui Tavi (care începe să bîntuie vila Roxanei şi a familiei acesteia) de presupusul său fiu. Acesta din urmă e o prezenţă plăcută, relaxată, cu o uşoară şi mereu elegantă rezervă – asta fără să se arate vreodată îngrijorat de faptul că Tavi se comportă de parcă ar încerca, inept, să-l agaţe. Totuşi, relaţia nu iese din clişeu me de personalitate, spectacolul *Roxanne* e mai adecvat micului decît marelui ecran: cu excepţia unei mari confruntări în patru (şi ea mizanscenată mai degrabă static – cu mult stat pe scaune), e o chestiune de *one-on-one*-uri – Tavi contra Roxana, Tavi contra presupusului fiu, Tavi contra ex-colegului care l-a uzurpat, Tavi contra ex-colegului care i-a rămas prieten (Adrian Văncică) – decupate predominant în plan-contraplan. Diferenţele de statut dintre personaje sînt clar marcate – Roxana şi ai ei sînt o familie, pe cînd Tavi e încă necăsătorit; ei au o casă în Cotroceni, pe cînd el plăteşte chirie –, dar Bucureştiul contemporan în care locuiesc cu toţii e un oraş generic, fără prea multe semne de viaţă în jurul acţiunii principale.

● ***La limita de jos a cerului* (România, 2013), de Igor Cobileanski.**

Primul lungmetraj al lui Igor Cobileanski e bazat pe un vechi scenariu de Corneliu Porumboiu – cel cu care Porumboiu a intenţionat, în 2005, să debuteze, pentru a-l abandona apoi în favoarea mai originalului *A fost sau n-a fost?*. *La limita de jos a cerului* e ceea ce în engleză se cheamă *a coming-of-age story* – o poveste despre o experienţă decisivă în formarea unui tînăr. Cobileanski a adaptat-o uşor pentru a o transplanta în Republica Moldova, dar rezultatul transplantului nu e un supliment considerabil de personalitate regională – *coming-of-age*-ul de aici este, în ansamblu, destul de generic. Un băiat de 19 ani (Igor Babiac) trăieşte o existenţă fără orizont, într-un orăşel fără nume. Legea paternă (reprezentată de un poliţist local) trage de el într-o direcţie (rugat de mama băiatului, poliţistul îl angajează la o cantină), în timp ce legea interlopă (a traficanţilor de droguri cu care s-a înhăitat) trage de el în partea cealaltă. Aspiraţia spre evadare e simbolizată, nu tocmai subtil, de un aparat de zbor, niciodată funcţional, pe care protagonistul îl tot construieşte împreună cu un prieten (Sergiu Voloc), din bucăţi în parte obţinute de la interlopi, în parte cumpărate pe sub mînă de la o decrepită întreprindere locală, în parte furate de te miri unde – dintr-o maşină, dintr-un spital. Treptat, firele rutinei zilnice a personajului devin fire de intrigă: îndrăgostit în taină de o fată mai matură (Ela Ionescu) – al cărei iubit, membru al reţelei de traficanţi, a fost arestat recent –, tînărul declanşează un război din umbră împotriva unui nou rival – care e chiar poliţistul, figura paternă (Igor Caras-Romanov). Filmul nu e nici mai bun, nici mai rău decît multe alte filme din acelaşi gen – se fac destule, în fiecare an, în toate colţurile lumii, iar cele competente au, în mare, farmece similare celor de-aici: combinaţia de omorîre melancolică a timpului şi infracţionalitate practicată ca o activitate nechestionabil naturală; farsa burlescoidă a delincvenţei mărunte; farsa caldă a amorului fără şanse, dar cu „strategie“. La final, aceasta din urmă lasă deoparte orice scrupul: rîsul îngheaţă în timp ce băiatul se transformă, dintr-un Oedip *light*, într-un Cain – dacă nu într-un Iuda – *hard*. Directorul de imagine este unul de elită – Oleg Mutu: eclerajul nocturn e subtil, în timp ce ziua înseamnă *grisaille* noiembrist, cu ocazionale pete frapante de culoare – de la nişte portocale, de pildă.

Ruxandra MIHĂILĂ

Lumini şi umbre

După toate concertele de la miezul nopţii (Seria „Midnight“; aş fi preferat titulatura pe două etaje distincte, română şi engleză), în număr de zece, am plecat cu taxiul. N-am comandat telefonic, nici de la aparatele instalate acum în foaierul Sălii Palatului sau la Ateneu. Am preferat să prelungesc o stare, parcurgînd la pas Calea Victoriei, pînă spre Cişmigiu. În lumina felinarelor, siluete elegante, perechi sau pîlcuri, îşi recuperau discret umbra de pe Podu' Mogoşoaiei. Imaginile alb-negru migrau, prin tehnici digitalizate, înspre tonuri de sepia prăfuit, în contur de crinolină şi semeţie de joben. Maşinile rulau în bruiaj moderat şi doar la răscruce barau trecerea cupeurilor dinspre Şosea, cu cheflii bine dispuşi, care spărgeau liniştea nopţii ce-şi bătuse de mult jumătatea. Dinspre Piaţă, grupuri de tineri pro-Roşia Montană se îndreptau spre staţia maşinilor de noapte, cu însemne ale demonstraţiei tocmai încheiate.

M-am urcat în taxiuri de diverse firme, la 1,39 lei; fără excepţie, toţi şoferii au aşteptat pînă la intrarea în scara blocului, fără să le fi cerut explicit acest lucru. Unul dintre ei a întors, pe Bulevardul Elisabeta: „Mi-am dat seama că aşteptaţi o maşină.“

Într-una dintre seri, am părăsit Sala Palatului înainte de începerea concertului şi m-am urcat în primul taxi ieşit în cale, rugîndu-l pe şofer să facă o cursă rapidă Drumul Taberei şi retur. După ce a pornit, a dat mai tare radioul din maşină. Tocmai intra semnalul Festivalului Enescu. „Eu nu ascult decît Radio România Muzical şi Radio România Cultural. La mine în maşină n-o să auziţi manele. Îmi place şi muzica lăutărească, dar cea de calitate, cu Maria Tănase, de exemplu. Am început să mă iniţiez în muzica clasică după ce l-am auzit pe Pavarotti cu «Nessun Dorma». Am căutat pe net, mi-am făcut liste cu nume de soprane şi mezzosoprane, cu titluri de opere... Şi de atunci nu ascult decît muzică clasică.“ Prima parte din *Recviemul* lui Britten am recuperat-o, nesperat, într-un taxi dîmboviţean condus de Ghiţă Gheorghe.

Doar tu cu Dumnezeu
şi muzica ce te scanează.

Taximetriştii sînt cu noi. *La bulivar, birjar!*

Festival – instrucţiuni de folosire

Din lista destul de lungă, cîteva puncte nevralgice... din sală adunate.

■ Constantă şi enervantă în acelaşi timp, pentru artişti în primul rînd, este încă obişnuinţa de a aplauda între părţile unei lucrări muzicale, deşi pe toate programele generos distribuite înainte de începerea spectacolului erau menţionate părţile concertului şi se stipula expres să nu se aplaude decît la sfîrşit. Precum capitolele unei cărţi. Închidem cartea după ultimul capitol.

■ Telefoanele încă au zornăit agasant, sau chiar dacă erau pe silenţios, obsesia maniacală de a verifica mail-ul nonstop îi deranja automat pe vecinii de scaun, care se trezeau brusc la Securitate, cu farurile puternice în ochi, ca la interogatoriu. Acelaşi efect şi cînd, în poziţia picior peste picior, împingem zdravăn în spătar, vîrîndu-i puternic genunchiul în coaste vecinului din faţă.

■ Ajuns în sală după începerea concertului, nu se cade să orbecăim după loc şi să ridicăm tot rîndul în picioare, ca la armată; toţi cei din jur vor fi disperaţi de revoltă.

■ Consumul excesiv de usturoi dăunează grav colectivităţii, nu poate fi îmbălsămat cu odicolon (care, în cantităţi nesăbuite, are, de altfel, efect invers), el poluează pe termen nelimitat sufletul celor din juru-ţi.

■ Uşa – cu clanţă, dar mai ales batanta – se cuvine a fi sprijinită pînă la închidere, altminteri mişcarea „du-te vino“ creează un ecou exasperant pe o rază infinită.

■ La un concert de muzică simfonică nu se bate ritmul nici step, nici din mîini, nici cu arătătorul pe vîrful nasului... Se stă smirnă. Ca în strană. Doar tu cu Dumnezeu şi muzica ce te scanează. Restul e tăcere. Sau cel puţin aşa s-ar cuveni.

■ Ca să nu mai amintim de şuşoteli, foieli, foşneli, sticluţa cu apă (un alt obicei recent „implantat“, dar agasant în varianta non-stop), scîrţîieli, salturi inopinate în scaun, semne disperate către tovarăşii de suferinţă aflaţi la ani-lumină distanţă, părăsirea grăbită a locului înainte de stingerea aplauzelor, icneli, chicoteli, plescăituri şi cîte alte omeneşti ohtaturi de dor şi inimă albastră...

Sorry!

„Mă tem de metode“

– o discuţie cu regizorul Corneliu PORUMBOIU –

Cu ocazia celui mai nou film al lui Corneliu Porumboiu, Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism, *ne-am întîlnit în formulă de trio – Ana Maria Sandu, Luiza Vasiliu şi Andrei Gorzo – cu regizorul şi am discutat despre filmele lui şi alte cîteva lucruri. Ce-a ieşit, puteţi citi mai jos.*

Ana Maria Sandu: *De ce filmul ăsta? Ţi-ai propus de la începutul să faci un film despre cum se face un film?*

Corneliu Porumboiu: Ideea mi-a venit în momentul în care fost făcută acea propunere de schimbare a legii cinematografiei de către domnul Sergiu Nicolaescu. Se întîmpla în urmă cu trei ani, am fost atunci în Camera Deputaţilor pentru o dezbatere în sensul acesta, mai mulţi regizori am protestat pentru că ni s-a părut absurd ca la Centrul Naţional al Cinematografiei să nu mai fie notate scenariile, ci decupajele regizorale. Momentul acela mi-a reamintit perioada din şcoală, cînd la examene mă duceam cu un decupaj regizoral pe care îl făceam acasă, singur. De aici am pornit cu scenariul meu, ca să ajung la un soi de interogare a felului în care am învăţat cinema la şcoala de film şi am început, de fapt, să fac film. Ăsta a fost primul pas, apoi, al doilea a fost un alt proiect de documentar la care mă gîndisem, despre un regizor care tot încearcă să facă un film care nu se mai termină.

A.M.S.: Metabolismul *a ieşit aşa cum îţi imaginai că o să iasă?*

C.P.: Ca ton, ca spirit, da. Sînt nişte căutări ale mele şi în zona comicului şi a absurdului, şi mă interesa să fac un film în care să ai secvenţe, capete, dar nimic închis, cu intervale deschise, cu ceea ce se vede, dar mai ales cu ceea ce nu se vede şi care contează uneori mai mult, în care personajele să nu fie explicate. M-a interesat foarte mult să lucrez la un anumit gen de suprafaţă.

Andrei Gorzo: *În toate aceste versiuni ale scenariului sau în alte scenarii la care lucrai pe vremea aceea, exista această dimensiune de autoreflexivitate?*

C.P.: Ea e în toate filmele mele.

A.G.: *Da, dar acum e mai apăsată decît în filmele tale precedente. În sensul în care pînă acum nu aveai un personaj care flirtează cu ideea de teorie a cinema-ului, care enunţă astfel de idei.*

C.P.: Fiecare film al meu conţine şi un discurs despre cinema.

A.G.: *Dar e evident că* Metabolism, *fiind un film despre un regizor care face un film şi emite aproape compulsiv cioturi de teorii, se cere luat ca fiind în primul rînd un film despre asta. De aici şi receptarea: sînt comentatori care-l privesc ca pe un film sută la sută autoreflexiv, orientat spre practica şi teoria cinema-ului.*

Luiza Vasiliu: *Revenind, spune-ne cum te-ai hotărît pentru varianta finală de scenariu şi de ce ai ales să faci filmul aşa.*

C.P.: Pentru că avea un anumit tip de spirit, un anumit tip de umor... Avea ceva în linii mari, poate în ton, care mă interesa. Cred că de asta. După aceea, am schimbat destul de mult şi am adaptat părţi din scenariu, mai ales pentru Diana Avrămuţ, actriţa din rolul principal. Am lucrat şi cu Bogdan Dumitrache, mai întîi la casting – a venit cu nişte soluţii şi cu un anume fel de a fi care m-au atras foarte mult. De ce-am rămas la versiunea asta? Pur şi simplu pentru că avea spiritul ăsta care mă interesa.

L.V.: *Cum ai lucrat cu Bogdan Dumitrache? I-ai transferat intenţionat o parte din gesturile tale?*

C.P.: A fost un fel de joc. El le-a preluat şi eu l-am lăsat. *(rîde)*

A.M.S.: *Te-ai gîndit vreo clipă să joci tu rolul regizorului?*

C.P.: Nu, niciodată. E cu totul altceva, e foarte greu să joci, cred, şi să regizezi în acelaşi timp. Joci, faci o scenă, dup-aia trebuie să te duci şi să vezi cum a ieşit, e un efort incredibil. Să fii într-un personaj, apoi să te reîntorci şi să vezi cu alţi ochi şi relaţia, şi tot, e foarte greu. Bogdan a făcut un tip de personaj care e diferit, dar se şi aseamănă cu mine, a creat un personaj, de fapt, iar pe mine mă interesa ca acest personaj să aibă un soi de schizoidie între ceea ce spune şi felul în care se comportă.

L.V.: *Care e atitudinea ta faţă de personaj? Pare să fie o combinaţie de ironie şi empatie.*

C.P.: E undeva între cele două, evident, ca pentru toate personajele mele.

L.V.: *Păreai preocupat, după primele proiecţii ale filmului, de reacţia sălii: dacă s-a rîs, dacă lumea „prinde“ umorul. Aveai mereu grija asta sau ea s-a amplificat acum?*

C.P.: Am avut o proiecţie destul de crispată la Locarno. După ce faci un film, dacă lectura lui se duce într-o zonă la care nu te aşteptai, îţi spui: „Stai puţin, intenţia era alta.“

A.M.S.: *Deci neliniştea ta era legată de ton, dacă poţi împăca ambele registre...*

C.P.: Da, un soi de tragicomic, de absurd.

A.M.S.: *Toată lumea a căzut de acord că e un film despre film, dar nouă ni se părea interesantă şi relaţia dintre regizor şi actriţă.*

„Mă interesa să fac un film în care să ai secvenţe, capete, dar nimic închis.“

A.G.: *Da, de fapt, noi nu sîntem în acord cu lecturile lui Cristian Tudor Popescu sau a Iuliei Blaga, care par să considere că este strict un film despre film, că autoreflexivitatea ajunge să-l închidă. Genul filmului, dacă e să-l ducem spre un gen, e idila,* love story*-ul – care nu e însă prezentată romanţios, pentru că ce-i acolo e plin de manevre subterane pentru putere, pentru dominarea celuilalt. O antiidilă, să zicem. Genul acesta de relaţie de putere nu apare numai între un regizor şi o actriţă, dar e drept că acolo e mai evident, pentru că regizorul are pîinea şi cuţitul într-un fel clar, are un ascendent asupra actriţei. În alte relaţii, în care el e chimist şi ea lucrează la o bancă, lucrurile astea sînt mai puţin clare, dar ele există. Aici, el îi scrie ei scenariul, ea e captivă în fantezia lui „profesională“. În rest, zbaterile ei pentru a se elibera sau a-şi păstra independenţa, şi felul lui pasiv-agresiv, subtil-acaparator, nu sînt lucruri care ţin doar de cinema. Ceea ce încurcă un pic lucrurile şi poate duce la raportări crispate la film e că poate fi neclar pentru unii spectatori cum să se raporteze la numeroasele discursuri ale personajului principal şi cum să reziste tentaţiei de a-l lua pe protagonist drept o portavoce a autorului.*

A.M.S.: *Şi curajul de a nu-l menaja. Mă gîndesc la prima scenă, care e lungă, e cumva abruptă, nu te invită, nu-ţi spune: „Hai, vino, ce film comod“, iar tu îţi asumi asta. Asta mi se pare foarte curajos, să forţezi mîna personajului şi, în acelaşi timp, să-l bruschezi şi pe spectator. Prima scenă e foarte importantă. Ai gîndit-o de la început aşa?*

C.P.: Iniţial, aveam alt început, o secvenţă care era mai lungă, pe care am introdus-o mai tîrziu în film, secvenţa de după duş, în care ei repetă scena duşului. La montaj, secvenţa aceea a intrat acolo şi e o soluţie mult mai bună.

L.V.: *Ce schimbări ai mai făcut la montaj faţă de prima variantă a filmului?*

C.P.: Am mutat o scenă şi am scos de tot alte cîteva. De fapt, un film se face la montaj, acolo se iau deciziile.

L.V.: *Unul dintre reproşurile fanilor tăi hardcore e că ai lăsat în urmă* A fost sau n-a fost? *şi că ai devenit prea cerebral, prea formalist, că te iei prea mult în serios. Tu cum îţi vezi propriul parcurs?*

C.P.: Îţi dai seama că tot eu sînt, doar că am mai îmbătrînit cu cîţiva ani.

A.G.: *Dar vezi ca pe un risc debranşarea ta de la social?*

C.P.: Pentru mine, filmul ăsta vine după nişte preocupări vizavi de un tip de realism. L-am gîndit pornind de la celebrul citat al lui Stendhal, cu oglinda. Filmul trebuia să fie un fel de oglindă, în care voiam ca spectatorul să vadă în acest tip de relaţie reflectarea unei lumi.

A.G.: *Totuşi, în* A fost sau n-a fost?, *oglinda era întoarsă înspre oamenii din oraşul tău. Aici, se poate înţelege că ai întors-o spre tine şi spre propriile preocupări.*

C.P.: În parte, da. Dar fiecare film aduce ceva nou, şi asta am simţit eu să fac acum. S-ar putea să fie vorba de formalism, însă el exista, într-un alt sens, şi la personajul din *Poliţist, adjectiv*. Cred că lupta mea este cu formalismul. În orice caz, e posibil să mă întorc la un moment dat la un anumit tip de comedie, depinde de subiectul pe care-l am. Cred că iau cinema-ul acum ca pe un soi de aventură. La mine e ceva instinctiv, nu sînt un tip atît de calculat. Sînt lucruri care-ţi vin pur şi simplu, sau e o tematică anume care te preocupă. Dar nu pot spune: „Gata, pe următorul îl fac exact aşa.“ De aceea şi lucrez mult între scenarii, m-am apucat de mai multe, am renunţat la ele, au ajuns, poate, într-o formă sau alta, în ce-am făcut. Nu s-a întîmplat niciodată să ştiu imediat exact ce-o să fac. Am lucrat foarte diferit la fiecare film: la *A fost sau n-a fost?* am avut o singură variantă de scenariu, la *Poliţist, adjectiv* au fost trei variante, iar la *Metabolism* au fost şapte. Mă tem de metodă. Prefer ca la vîrsta asta să fac un film care să fie greşit, cu ghilimelele de rigoare, decît să fac un film în care să repet sau să reiau reţete care mi-au funcţionat în celelalte.

„Cred că iau cinema-ul acum ca pe un soi de aventură.“

A.M.S.: *E prima dată cînd ai într-un film o astfel de relaţie de dragoste. Cum ai construit-o?*

C.P.: În povestea asta, fiecare are un moment în care sparge totul: ea cînd spune că a mai avut relaţii şi cu alţi regizori, aşteptînd de fapt o confirmare din partea lui, el cînd îi spune: „M-am uitat pe material şi s-a dus dracului camera.“ Sînt momente de intimitate care se creează între ei.

A.G.: *În măsura în care poate fi asimilat unui gen, filmul e un* love story*, oricum ai lua-o. Raportarea nu e romanţioasă, dar în fiecare secvenţă aproape apar el şi ea. Nu există confruntări evidente, momente în care să ţipe unul la altul, să le pună pe toate pe masă, totul e subteran.*

A.M.S.: *Pe mine mă interesează dacă relaţia asta a fost aşa de la început, de la prima variantă a scenariului.*

C.P.: Nu, asta a venit pe parcurs. Prima era chiar într-o zonă destul de burlescă.

A.G.: *Dar era cu un regizor care căuta o mare teorie a totului.*

C.P.: Asta era în a doua. *(rîde)* Care era foarte diferită, personajul nu ieşea aproape deloc din casă.

A.G.: *De fapt, ai pornit cu personajul regizorului, care e tentat să caute o cheie generală a cinema-ului. Aventura amoroasă a apărut pe parcurs.*

C.P.: Da, cred că din a treia variantă.

A.G.: *Apropo de acest personaj atras de o teorie, care este propria ta relaţia cu teoria sau teoriile legate de cinema? Pari atras de acestea fără să ai încredere în ele.*

C.P.: Eu sînt mai degrabă un „făcător“ de cinema, aşa am crescut. În zona teoretică, am şi eu accese dintr-astea, scot şi eu destul de multe teorii, caut şi eu un mod anume de a explica lumea. Probabil că din cauza asta fac cinema. Pentru mine, cinema-ul vine dintr-un contrast, dintr-o diferenţă, un conflict între două lucruri, o încercare de a explica, pe de o parte, şi de a trăi, de cealaltă. Fiecare film vine dintr-o tensiune care se

creează între doi poli.

L.V.: *Care e relația ta cu regizorul coreean Hong Sang-soo? Mi se pare că vă înfrățiți în filmul ăsta.*

C.P.: Am văzut foarte multe filme ale lui în perioada în care lucram la scenariu, îmi place enorm. De altfel, aș plasa *Metabolism* undeva între Rohmer și Hong Sang-soo.

A.G.: *Și* Le mépris *al lui Godard. Raportat la clasicii cinema-ului-despre-cinema,* 8 și jumătate *sau* Noaptea americană *a lui Truffaut, filmul tău este mult mai riguros deglamourizant. Te-a interesat în mod deosebit asta? Făcînd un film despre lumea celor care fac filme, n-ai vrut să pici în narcisism, în glorificarea propriei meserii? Discursul din filmul tău este opusul.*

„Nu poți să faci nimic fără actori, ai nevoie de o anumită energie pe care ei să o transfere în film."

C.P.: A existat o raportare la conceptul de demiurg, refuzul demiurgismului și, de aici, un anumit tip de ton... Demiurgul creator e construit ca fiind ceva între dandy și preot.

A.G.: *Dandy, maestro adulat de toată lumea în* 8 și jumătate, *iar regia ca sacerdoțiu apare la Truffaut, cu personajul-regizor care se duce noapte de noapte în chilia lui și-și pregătește filmarea pentru a doua zi, indiferent ce se întîmplă în jurul lui. M-a dus cu gîndul la scrisoarea ostilă pe care i-a scris-o Godard lui Truffaut după* Noaptea americană, *în care îl acuza de mistificare exact în legătură cu autoportretul pe care și-l făcea Truffaut: „Ești singurul de acolo care nu face sex! Ești un mincinos, te știu foarte bine. Chiar cu actrița din acest film, cu Jacqueline Bisset, te-am văzut ieri la restaurant. Unde e aspectul ăsta în filmul tău?", îl întreba Godard. Filmul tău pare să fie tocmai despre aspectele pe care Truffaut le îngroapă, le mistifică în* Noaptea americană. *Godard are dreptate: pentru a face un film atît de* crowd-pleasing, *de drăguț și de pufos cum e* Noaptea americană, *Truffaut trebuia să împingă sub covor posibilele relații amoroase dintre regizor și actriță, pentru că ele sînt și relații de putere. Dacă le recunoștea, trebuia să intre în examinarea elementului de putere, de autoamăgire. E un comerț acolo.*

C.P.: Da, e și un comerț. Pe de altă parte, e vorba de natura dublă a cinema-ului (asta apropo și de titlul filmului). Nu poți să faci nimic fără actori, ai nevoie de o anumită energie pe care ei să o transfere în film. Nu-l poți face într-un laborator, e cu multe mațe. De multe ori, avem o viziune de laborator asupra cinema-ului, folosim concepte, însă scriitura e undeva în corpul celuilalt, dar și cu corpul tău. Are loc un fel de tranzacție, de transfer de energie. Da, la asta m-am gîndit. Personajul jucat de Bogdan e foarte nervos pe actorul principal, e, poate, și acolo un tip de atracție, sau din contră, poți să te gîndești că poate de-aia a și evadat, sînt mai multe variante.

L.V.: *Apropo de laborator, tu pari să ai o preocupare autentică pentru peliculă* vs *digital.*

C.P.: Da, eu am crescut într-un sistem în care pelicula conta foarte mult, dădea greutate, dădea rama...

A.G.: *Deși apetitul teoretizant al personajului tău se cere luat „cu un grăunte de sare", unele dintre ideile lui pot fi susținute. De pildă, cea a limitei rolei de peliculă. Sau cea a funcției documentare – filmul păstrează un moment din viața celui filmat așa cum era atunci. Căci filmul vine în continuarea fotografiei. În digital, e un pic mai impură chestia asta.*

C.P.: Uneori mă întreb... am văzut pe YouTube niște lucrări făcute de cineva, o luptă cu un soi de formatare dramaturgică, de formatare o ochiului – te întrebi dacă toate lucrurile pe care le știi, pornind de la încadratură pînă la culori, nu te fac să-ți pierzi ingenuitatea, privirea limpede. Uneori, sîntem atît de formatați, și în zona dramaturgică, și în cea de compoziție, încît nu mai putem vedea lucruri care sînt „pure".

A.G.: *Dar există așa ceva în filmul tău? Cea mai pură bucată de cinema e endoscopia, care, de fapt, e* fake.

C.P.: Dar mai există, de pildă, scena celei de-a doua repetiții – e și ăla un tip de adevăr la care, poate, poți să ajungi așa. E o metodă care, la rîndul ei, poate fi o atitudine politică.

A.G.: *În ce sens e un film politic? E o sintagmă pe care a folosit-o și Bogdan Ghiu.*

C.P.: E un film care funcționează pe lipsă, pe ce nu vezi, pe un tip de aparență.

A.G.: *E adevărat, dar asta îl face un film modernist, nu neapărat politic.*

C.P.: E un film care lucrează cu lipsa, accentuînd-o.

A.M.S.: *E vorba aici și de relațiile de putere din cuplu?*

C.P.: Da, și de metodă.

A.G.: *Aș vrea să citesc o lectură feministă a acestui film. O astfel de lectură l-ar face politic.*

A.M.S.: *În scena de la restaurant, cînd apare și al doilea regizor (jucat de Alexandru Papadopol), ai putea zice că actrița e un fel de carne de tun.*

C.P.: Acolo era un soi de portret, de rămă.

A.G.: *De fapt, eu aș spune că, în film, problema asta a puterii e pusă mai curînd în termeni biologici decît în termeni politici.* Metabolism... *Sînt acolo niște chestii fiziologice, e mai aproape de ideea conservatoare, nu progresistă, de natură umană. Criza lui de creație pornește de la o tulburare erotică.*

C.P.: Nu neapărat.

L.V.: *Aș vrea să știu dacă nu e frustrant să știi că faci un film pe care o să-l vadă cîteva zeci de mii de oameni?*

C.P.: Sînt un autor român, vin dintr-o cultură marginală, îmi asum asta. Bineînțeles că mi-ar plăcea ca filmele mele să aibă mai mult succes, dar asta e cultura din care vin. Cînd am dat eu la facultate, se făcea cîte un film pe an, știu că România încă n-are un public consistent de film. Pe de altă parte, am avut norocul ca filmele mele să fie văzute de foarte mulți oameni. *A fost sau n-a fost?* a avut 80.000 de intrări în Franța, 30.000 în Argentina. Sînt filme care circulă pe la cîteva zeci de festivaluri. Nu pot să mă plîng de asta. Dacă aș vrea ca filmele mele să fie văzute de milioane de oameni, probabil că ar trebui să-mi schimb locul și să le fac în altă parte. Depinde și de cine sînt văzute, și de cîte ori – o dată, de două, de trei ori. Mă preocupă relația cu publicul românesc. Simt că tot ce s-a întîmplat în ultimii zece ani nu a avut un răspuns. Filmele astea meritau să aibă mai mult, și nu mă refer doar la ale mele. Cinema-ul românesc de acum e foarte nuanțat, subtil (nu tot, evident). Sînt filme care ar trebui să aibă sute de mii de intrări.

A.G.: Poziția copilului *se apropie de 120.000 de bilete vîndute. E adevărat, a contat și campania de PR, și Ursul de Aur. Nu zic că e glorios. Dar e aproape de cît a făcut* Filantropica *acum 11 ani, în 2002. Acum, în 2013, avem un film care a trecut din nou bariera asta care părea de netrecut, a celor 100.000 de bilete vîndute. E adevărat că următoarele filme vin mult în urmă ca număr de bilete.*

„Sînt un autor român, vin dintr-o cultură marginală, îmi asum asta."

C.P.: Totuși vorbim de o țară cu aproape 20 de milioane de locuitori.

A.G.: *Și de una cu o rețea de cinematografe deficientă. Iar paguba s-a produs cu ani în urmă. S-a pierdut obișnuința socială a mersului la cinema. Trebuie coroborat și cu sărăcirea populației, și cu faptul că entertainment-ul de la televizor costă mai puțin decît o ieșire în oraș, filmul, eventual taxiul, o Cola, niște popcorn.*

C.P.: Vorbeam, la un moment dat, cu o producătoare din Bosnia, care-mi spunea că, acum cîțiva ani, a avut un film cu 70.000 de intrări. Asta într-o țară cu 4 milioane de locuitori. Era în anul în care *4, 3, 2* făcea, aici, 80.000. Nu mă raportez la America sau Franța, ci la una care are mult mai multe probleme – de natură economică, politică etc. – decît noi.

A.G.: *Nici neorealismul, nici modernismul, care merge spre abstractizare, n-au fost niciodată forme dominante pe piață. Dominant a fost clasicismul, care la noi nu e reprezentat la fel de bine ca în alte părți.*

C.P.: Nu există o politică culturală coerentă. CNC-ul a rămas un simplu administrator de fonduri, ministerul nu s-a preocupat niciodată de infrastructură. Au fost atîtea săli de cinema care, deodată, au dispărut. A fost o perioadă în care nu se produceau filme românești. E o chestiune care ține de timp.

A.M.S.: *Succesul filmelor românești din ultimii ani în străinătate crezi că e pe o pantă descendentă? Filmul tău ar putea fi văzut și ca un cîntec de lebădă al minimalismului?*

C.P.: Eu nu cred nici o clipă că Puiu sau Mungiu fac minimalism. Luarea astea la comun e o manie provincială. Norocul nostru, după filmele pe care le-am făcut, este că sîntem văzuți afară ca fiind autori. Fiecare e un autor, fiecare are vocea lui. E adevărat că filmele alea au venit unul după altul, dar nu cred că poate exista o logică de grup.

A.G.: *Negi că a existat o emulație semnificativă după* Moartea domnului Lăzărescu?

C.P.: Cred că mult mai important a fost *Marfa și banii,* cel puțin pentru mine. E o influență puternică, dar nu găsesc foarte multe legături între filmele noastre. Filmele lui Cristi Puiu sînt foarte speciale, e o voce acolo. Poate că e vorba, pur și simplu, de niște indivizi care reîncep să facă cinema după ce, pentru un timp, la sfîrșitul anilor '90, nu se mai făcea nimic. De pildă, toate filmele mele sînt într-o anumită zonă de derizoriu.

A.G.: *Ai spune că există o formă de dialog între* Metabolism *și* Aurora? *În ambele există o aplecare asupra mijloacelor de reprezentare, fiind, totodată, foarte diferite.*

C.P.: *Aurora* mi-a plăcut foarte mult, dar n-are nimic de-a face, pentru mine, cu *Metabolism.* Fiecare autor de film ajunge, la un moment dat, la această examinare a propriilor mijloace. Dacă iei matricea din care vine acest cinema nou, atunci ea e *Reconstituirea* lui Pintilie. Apoi, fiecare caută. Trăim într-o lume în care se lucrează cinema în atîtea forme, e o lume vie... Pe mine a început să mă deranjeze tipul ăsta de retorică – „moartea noului val în străinătate". Sînt voci extrem de diferite.

A.M.S.: *Apropo de căutări și de discuția digital* vs *peliculă, te gîndești să treci la digital?*

C.P.: Da, cred că voi lucra din ce în ce mai mult în digital. Depinde, de fapt, de subiectele pe care o să le am. Vreau să încerc alte lucruri, evident. Însă, în principiu, mi-ar plăcea să lucrez ficțiune tot pe peliculă.

a consemnat Luiza VASILIU

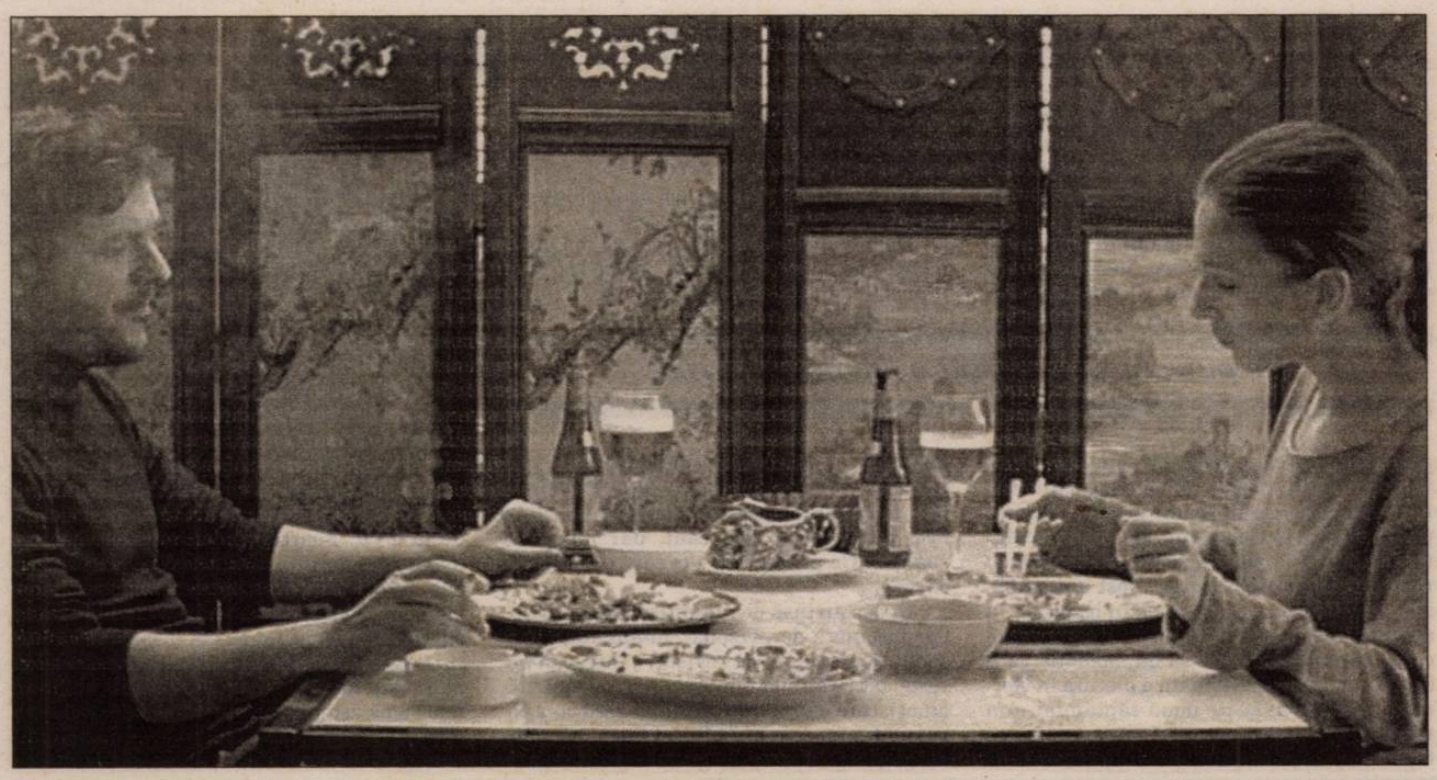

„Cel mai puternic, cel mai subtil film pe care l-am văzut pînă acum în secțiunea principală de la New York Film Festival este *Cînd se lasă seara peste București sau Metabolism,* al regizorului român Corneliu Porumboiu. Porumboiu (...) este un regizor cu o minte teoretică și un simț al umorului extrem de sec. Un film despre realizarea unui film nerealizat, *Metabolism* este un film pe care-l privești printre rînduri – sau mai degrabă cadre, doar 18 la număr. La fel ca *Polițist, adjectiv,* aceasta este o comedie epistemologică."

(J. Hoberman, critic de film la *Village Voice* între 1988 și 2012, blogs.artinfo.com/moviejournal/2013/10/04/nyff-weekend-update/#more-2293)

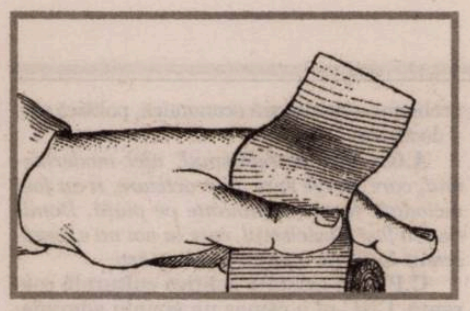

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Orori cu cîini şi victime

Pozele cu orori au început să circule şi pe Facebook-ul românesc. Sînt, mai ales, două: imaginea copilului omorît de cîini şi cea a unui cîine mutilat. Prima e pusă, repusă şi răspusă în circulaţie de cei care cred că maidanezii trebuie eutanasiaţi; a doua – de cei care cred că nu trebuie să te atingi de ei. Războaiele se poartă azi cu imagini, şi nu între ţări, ci între triburi virtuale.

Din fericire, sîntem în *Dilema veche* şi nu am de gînd să vi le arăt, ajunge că vă povestesc despre ele. Ce vor de la noi cei care bombardează cu aceste imagini? Evident, să ne convingă de cruzimea taberei adverse. Ce obţin? La fel de evident, un dezgust care se transformă, în cele din urmă, în indiferenţă. Oricine s-a ocupat la modul cît de cît profesionist de o campanie caritabilă ştie un lucru simplu legat de comunicare: astfel de imagini nu funcţionează în sensul dorit. Ororile expuse manifest provoacă un fel de blocaj mental. Există studii care au arătat că etichetele înspăimîntătoare de pe pachetele de ţigări au o eficienţă apropiată de zero în materie de renunţat la fumat, putem specula cel mult că se înfig în subconştient şi provoacă anxietăţi mai generale. La fel, în media există legi scrise şi nescrise care spun că nu ai voie să dai imagini cu cadavre, iar cînd astfel de imagini apar, asta se întîmplă de regulă în tabloide şi televiziunile de joasă speţă.

Jovialul, pudicul, popularul, mediocrul Facebook?

Dar, atunci, de ce apar şi mai ales reapar cîinele mutilat şi copilul mort, pe jovialul, pudicul, popularul, mediocrul Facebook? Despre copil circulă informaţii că ar fi o campanie premeditată; aici nu ne interesează asta, ci faptul că s-a propagat. Cei care colportează ambele imagini dau în primul rînd dovadă de naivitate, nu ştiu regula de mai sus, cu „e prea mult". În plus, viralitatea online e ca memetica unei conversaţii de zi cu zi. Dacă ţi s-a întîmplat ceva scîrbos sau auzi despre o boală incurabilă, te eliberezi dînd mai departe. Dar, în fine, ca să ajung la ceea ce mă preocupă în întreaga poveste: oamenii care le răspîndesc au convingeri puternice şi militează pentru ele. Probabil, nu sînt îngrijoraţi de reacţia negativă a adversarilor sau a indiferenţilor, fie şi numai pentru că acest gen de reacţie nu prea apare pe radarul lor. Fiecare iteraţie a fiecărei poze are sub ea un cor de comentarii dezolate din partea tovarăşilor de convingeri, în care opozanţii nu prea îndrăznesc să fluiere, deoarece corul se transformă imediat în bandă pusă pe cafteală. În lipsă de altceva mai bun, poza cu cîinele solidarizează şi catalizează susţinătorii aceluiaşi crez, care, probabil, vor împărtăşi (aşa ar trebui să se traducă *„share"?)* şi ei, mai departe, într-un gest de comuniune virtuală. La fel şi cu cea cu cîinele, dar pentru crezul celălalt.

Sună cunoscut? Sigur, e ca bătălia dintre Antena 3 şi B1, dintre Badea şi Banciu, tonomate şi deontologi, postacii PSD şi postacii PDL. Sînt polemici care nu sînt polemici, ci discursuri paralele, în care adepţii necondiţionaţi se tăvălesc ca într-o mocirlă călduţă, regeneratoare, spre folosul propriu şi al emulilor. Spre deosebire de colportorii de poze de pe Facebook, unii din actorii noştri publici fac asta la modul interesat, fie pe bani, fie fiindcă li se comandă s-o facă. Dar curentele de opinie (mai precis

noştri cu convingeri? Sîntem mai raţionali? Poate că da. Dar mai corect ar fi să spunem că nu avem trăiri afective la fel de puternice despre cîini. În ultimul timp, nu am fost nici muşcaţi de ei şi nici nu i-am avut în grijă, ca să ne ataşăm de ei ca de nişte supraminioameni.

Violenţa vizuală la care a ajuns polemica referitoare la maidanezi are, poate, şi un motiv extern: dezbaterea e *sub radar,* din cauza protestelor mai vizibile referitoare la exploatarea de la Roşia Montană. Proteste care au un halo pacifist, ceea ce duce cu gîndul la ideea că un anumit gen de agresivitate trebuia să se disipe într-o altă temă. Dar, mai ales, aceeaşi violenţă simbolică e un exemplu foarte bun despre felul cum se pot acutiza lucrurile cînd preopinenţii sînt oameni cumsecade, în fond, dar prea emoţionali sau prea convinşi pe o anumită temă.

Ne-am putea consola cu faptul că, în ziua de azi, avem reţele sociale, imagini şi bucăţi de cod de calculator cu care să ne agresăm reciproc. Bîtele preistorice sînt mai contondente, e drept. Dar, în absenţa lor, impactul emoţional pe care îl au surogatele virtuale rămîne încă să fie studiat.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

trecerea prin reviste

● OBSERVATOR CULTURAL (3 octombrie 2013)

Dacă vreţi să aflaţi cum a fost la Tîrgul de Carte de la Göteborg, recent încheiat, citiţi articolul Marianei Gorczyca – „România privilegiată la Göteborg". Iată un scurt fragment:

„Standul României a fost situat chiar la intrarea principală, astfel încît nimeni să nu-l poată rata, într-un spaţiu generos, ceva mai mare – în opinia mea – decît cel avut în martie, la Salon du Livre. Designul – deloc sofisticat, suedezii cultivînd simplitatea – s-a încadrat perfect în peisajul general al tîrgului. Logo-ul, portretele celor invitaţi, scena, aranjarea cărţilor traduse, dar şi a celor netraduse (încă), într-o selecţie de cărţi-obiect făcute de directorul Bibliotecii Judeţene Braşov, Daniel Nazare, masa, fotoliile, publicaţiile suedeze, dar şi revista *Observator cultural* cu interviul luat lui Dan Shafran, totul a creat o atmosferă de acasă, apreciată atît de generos şi de românii care lucrează la Göteborg, care şi-au făcut timp în aceste zile să vină la Tîrg. Unul dintre ei, Mona Diana Amza, de felul ei din Craiova, care a studiat la Göteborg şi care a rămas să lucreze la o firmă suedeză producătoare de automobile, este o cititoare pasionată de literatura română. Tot la stand, asaltat de doritorii de portret în cheie ludică, s-a aflat caricaturistul Popa Popa's, bine cunoscut în întreaga lume, care a făcut portretele scriitorilor şi ale celorlalte personalităţi aflate la tîrg.

Primul seminar la care am fost prezentă a fost cel la care protagonişti au fost Norman Manea, Gabriela Adameşteanu, Mircea Cărtărescu şi Marius Chivu. Tema: «Prin ce este unică literatura română?» Cum bine a subliniat unul dintre ei, scrisul fiecăruia este extrem de diferit, ca tematică şi ca stilistică, ceva-ul care îi uneşte fiind limba în care creează, limba română. Cum la fel de adevărat este că scrisul fiecăruia se iveşte şi se aşază pe un fundament creat dintr-o istorie comună, din contexte sociale care i-au cuprins şi, inevitabil, i-au amprentat." **(A. M. S.)**

Adina POPESCU

portrete din mers

Actriţa de filme porno

Cînd n-ai un personaj senzaţional la îndemînă, îl inventezi. Asta m-a învăţat presa românească pe la sfîrşitul anilor '90, cînd ziarele cu „crimă şi mister" încă se vindeau ca pîinea caldă, iar paginile trebuiau rapid umplute, uneori cu ceea ce numeam, pe atunci, „burţi". Noi, jurnaliştii, mereu în căutarea inspiraţiei, intrasem deja pe terenul minat al unei literaturi ieftine, kitsch. Aveam un coleg, un soi de maestru al „burţilor", care ajunsese la performanţa de a vinde o „burtă" – căreia el îi spunea reportaj – la mai multe publicaţii, cosmetizînd-o şi înflorind-o pe parcurs, pînă cînd a fost cît pe-aci să i se publice un interviu fictiv cu avocatul Regelui şi i s-a cam înfundat. Însă nu despre el vreau să vă povestesc acum.

Colaboram la o publicaţie pentru adulţi, unde scriam texte destul de cuminţi despre sex, gigolo, stripperi – şi eram plătită bine. De altfel, oamenii luau revista pentru poze, nu pentru articolaşele mele. La un moment dat, am descoperit un „subiect" în ziarul *Naţional:* o româncă a emigrat în Germania, unde a devenit o faimoasă actriţă de filme porno, iar acum, pe la 50 de ani, adică „la pensie", s-a întors în România pentru un business – şi-a deschis o şcoală clandestină, care pregătea viitoare vedete de filme porno. Erau în articol şi date concrete: aparent, fusese vorba de o documentare serioasă: „şcoala" se afla undeva într-o casă de pe strada Mătăsari, vecinii bănuiau că acolo se petreceau lucruri dubioase, însă nu aveau dovezi, matroana declara că nu-i pasă de gura lumii şi că le asigură „cursantelor" – fete tinere, frumoase, unele chiar cu facultate, dar care mor de foame pe aici – cariere promiţătoare în Germania. De bună-credinţă, am sunat la ziar ca să stau de vorbă cu reporterul, iar conversaţia a fost una profesională. Dacă mă poate pune în legătură cu doamna respectivă pentru a scrie un articol ceva mai mare... Sigur că da, doamna va fi încîntată, însă deocamdată e plecată în Germania, să revin peste două săptămîni. Am revenit, am perseverat, încă mai credeam că e pe bune. Tot în Germania era, lucra la un film – porno, desigur. Şi cînd se întoarce? De data asta, un pic încurcat, reporterul a promis că-i va da divei numărul meu de telefon şi că o să mă caute chiar ea, asigurîndu-mă că e interesată de articolul meu.

Deja bănuitoare, am plecat să mă documentez pe strada Mătăsari. M-am tot uitat la case: vechi, scorojite, cu ferestre cu pisici,

Ce puteam să zic: caut o şcoală de curve?

nu părea să se întîmple nimic porno în spatele lor. Am ciulit urechea – nici un geamăt, nici un gîfîit suspect de nicăieri. Un nene m-a întrebat pe cine caut, dar mi-a fost ruşine... Ce puteam să zic: caut o şcoală de curve?

Deja convinsă de autenticitatea „burţii", dar fascinată de personaj, m-am apucat de scris. Două pagini de revistă, o întreagă poveste, tot pe strada Mătasari, vecinii mai libidinoşi, care o urmăresc de după gard cum coboară din maşina ei de lux şi intră în „instituţia" pe care o conduce. În budoarul ei, un soi de birou administrativ al şcolii, servindumă cu o cafea, fumînd Kent lung, povestindu-mi despre calităţile „fetelor" ei, foste învăţătoare de la ţară şi secretare de patroni arabi, dar şi de băieţi, cu muşchi lucraţi la sală, care, dacă n-ar fi fost ea, ar fi sfîrşit ca bodyguarzi sau paznici de noapte. În fond, ea califică nişte tineri şi oferă locuri de muncă, e o treabă serioasă. Apoi, un tur al şcolii: la parter – sala de orgasme, tapetată cu oglinzi; în pivniţă – un mic curs pentru sado-maso. Şi aşa mai departe.

Redactorul-şef de la revista pentru adulţi m-a felicitat pentru articol, n-a întrebat dacă era „burtă" sau nu, mi-a plătit onorariul, ca de obicei. La cîteva zile de la publicare, m-a sunat un jurnalist de la TVR. Foarte interesant subiect, şi-a mărturisit dorinţa de a face un material video. I-am răspuns fără să clipesc: „În acest moment, doamna e plecată în Germania, vă pot pune în legătură cu ea, lăsaţi-mi numărul de telefon..." Şi astăzi, cînd trec pe strada Mătăsari, mă gîndesc la ea ca la un personaj real şi mă aştept s-o văd coborînd dintr-o maşină de lux.

Cu ochii-n 3,14

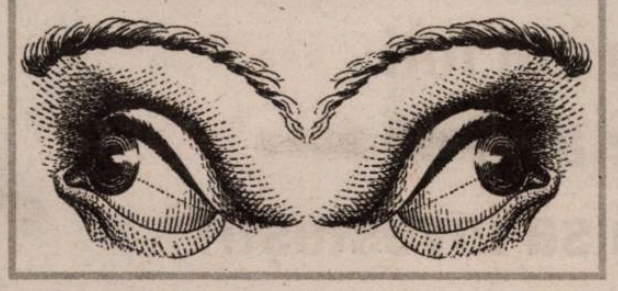

O FORMĂ SIMPATICĂ DE ATITUDINE FAŢĂ DE CUTREMURE: ZECE OAMENI UMPLÎND SPAŢIUL CU SPECULAŢII

■ O formă simpatică de globalizare: restaurantul chinezesc „Latin“ din Bacău. (**A. M. S.**)

■ La Tîrgul de Carte de la Göteborg m-am numărat printre jurnaliştii şi scriitorii care au stat închişi cîte un sfert de oră într-o celulă întunecată în semn de protest faţă de autorităţile etiopiene care, acum 12 ani, l-au închis fără proces pe jurnalistul suedez Dawit Isaak, despre care nu se ştie nici măcar dacă mai este în viaţă. Mai multe despre acest caz găsiţi aici: www.freedawit.com/faq?lang=eng. Aştept momentul – cred că e timpul – în care şi instituţiile culturale, breslele artiştilor, bienalele şi tîrgurile de carte de la noi să ia atitudine faţă de abuzurile, inclusiv mediatice, comise împotriva artiştilor şi scriitorilor români sau de aiurea. (**M. C.**)

■ Apocalipsa de toamnă e în direct la ştiri: cea mai friguroasă zi de 1 octombrie din ultimii 80 de ani, ploi, ninsori, cutremure… şi umbrele care se strică în primele cinci minute după ce le cumperi, aşa că le arunci, iar străzile devin adevărate „cimitire“ de umbrele. M-am lămurit: de fapt, era vorba despre Apocalipsa umbrelelor! (**A. P.**)

■ Din transcrierea unei convorbiri telefonice dintre Dan Voiculescu şi fiica sa în legătură cu dosarul de şantaj, rezultă că patronul Antenelor ar fi cerut la un moment dat ca o delegaţie să meargă la RCS&RDS „să ceară să vorbească cu denunţătorul ăsta“. Iar delegaţia să fie formată din „oameni serioşi“, „zece oameni, da' zece oameni de ăştia, adică Mihai Gâdea, Sandra Stoicescu…“. Bun, ne-am liniştit. Am aflat ceva nou despre conceptul de „om serios“. (**M. V.**)

■ La Tîrgul de Carte de la Göteborg, recent încheiat, unde România a fost ţară invitată, n-am văzut nici un jurnalist din presa scrisă care să relateze despre cum stă cultura română în ţara Premiului Nobel. Dar se apropie luna noiembrie, în care ziarele de la noi vor începe iarăşi să discute amatoristic despre premiu, vehiculînd numele scriitorilor români nobelizabili fără să ştie nici cine e tradus, nici cine contează şi, în general, fără să ştie nimic despre subiect şi umplînd spaţiul cu speculaţii, prostii şi inexactităţi. (**M. C.**)

O FORMĂ SIMPATICĂ DE CUM-NECUM: ECHIVALENTUL A 50 DE CUVINTE, ÎN PICIOARE, PE MAI PUŢIN DE 45 DE CUVINTE

■ Într-un supermarket, la raionul de articole casnice, am descoperit o „perie de frecat guadalupe“. Cum-necum, dar m-a cuprins un fior naţionalist: adică perie de frecat maria sau viorica de ce nu există? (**S. G.**)

■ Experiment despre cinste şi onestitate realizat de *Reader's Digest*. Jurnaliştii „pierd“, în mai multe oraşe, cîte 12 portofele conţinînd echivalentul a 50 de dolari şi datele de contact ale posesorului. La Bucureşti, din cele 12 portofele sînt recuperate patru. Exact ca la Zürich. În topul onestităţii sîntem pe acelaşi loc cu elveţienii. Pe locul 11 din 16 – căci la Helsinki, Mumbai, Budapesta, New York, Moscova, Amsterdam, Berlin, Ljubljana, Londra şi Varşovia au fost recuperate mai multe portofele. Dar, oricum, e renconfortant să ştii că elveţienii fură tot atît cît românii. S-a mai prăbuşit un mit. (**M. M.**)

■ Seară ploioasă de octombrie, pe Căderea Bastiliei; eu – încercînd să găsesc un loc de parcare. Aproape de capăt apare un loc salvator lîngă o clădire unde nu era nici un semn de „Interzis“ sau „Nu parcaţi“. Parchez şi cobor din maşină, cînd aud vocea unei bătrînici care îşi iţise capul pe geam, agăţîndu-mă cu următoarele cuvinte: „Las-o aici, mamă, că am eu grijă de ea. Ştiu că eşti drăguţă cu mine, îmi dai şi mie ceva…“ Aviz parcagiilor din Bucureşti: aveţi concurenţă serioasă. (**P. M.**)

■ Cea mai tare sonerie a unui telefon pe care am auzit-o în ultimul timp: „Trei culori cunosc pe lume“, imnul pe care-l cîntam noi, pionierii, în fiecare dimineaţă, în picioare, pe vremea aceea… Şoferul de taxi al cărui telefon suna aşa mi-a zis, cînd am recunoscut melodia: „Nu-i aşa că era mişto atunci?“ (**I. P.**)

■ Cardinalul italian Gianfranco Ravasi, aşa-numitul ministru al Culturii de la Vatican, a declarat la o întîlnire cu presa că Iisus a fost „primul care a folosit Twitter-ul ca să comunice celor din jur fraze esenţiale de mai puţin de 45 de cuvinte, precum «Iubiţi-vă unii pe alţii»“. Iată cum obsesia comunicării îl poate face pe un cardinal mai catolic decît Papa. (**S. S.**)

O FORMĂ SIMPATICĂ DE TEHNOLOGIE ÎMBRĂCATĂ GROS: CINEVA OFERĂ SERVICII DE EPILOG

■ O gaşcă de meduze a intrat săptămîna trecută în conductele uneia dintre cele mai mari centrale nucleare din lume, centrala suedeză de la Oskarsham, blocîndu-i activitatea. La Oskarsham se foloseşte aceeaşi tehnologie ca la Fukushima. De curînd, un mare lanţ japonez de fast-food a anunţat că intenţionează să cultive orez şi legume într-o fermă aflată la 100 km de reactoarele de la Fukushima. Biologii avertizează că se vor înmulţi din ce în ce mai mult cazurile meduzelor care înfundă conductele centralelor. Să mai spună cineva că nu există conspiraţii mondiale. (**L. V.**)

■ România văzută din tren e în continuare suprarealistă şi surprinzătoare. În gara din Mărăşeşti, pe timpul staţionării trenului cu care călătoream, o femeie îmbrăcată gros, cu căciulă pe cap, s-a spălat tacticoasă pe dinţi. Apa o scuipa pe şina de cale ferată. (**A. M. S.**)

■ Primesc zilele trecute următorul comunicat de presă: „În urma unei defecţiuni la Metroul Bucureşti, evenimentul de astăzi – în urma căruia trebuia să aflăm dacă POEZIA POATE FACE O LUME MAI BUNĂ – s-a amînat pentru mîine.“ A doua zi eu n-am mers cu metroul, a aflat cineva dacă POEZIA POATE FACE O LUME MAI BUNĂ? (**L. V.**)

■ Pe panoul publicitar al unei firme de „security“ scrie că oferă servicii de „pază umană“. Există şi pază inumană? (**M. V.**)

■ Epilog la defilarea meseriilor din precedentele *Dileme vechi:* cu numărul 245111, între meseriile de „plior confecţii“ şi „poleitor filiere“, *Nomenclatorul de meserii* înregistrează meseria de poet. (**D. S.**)

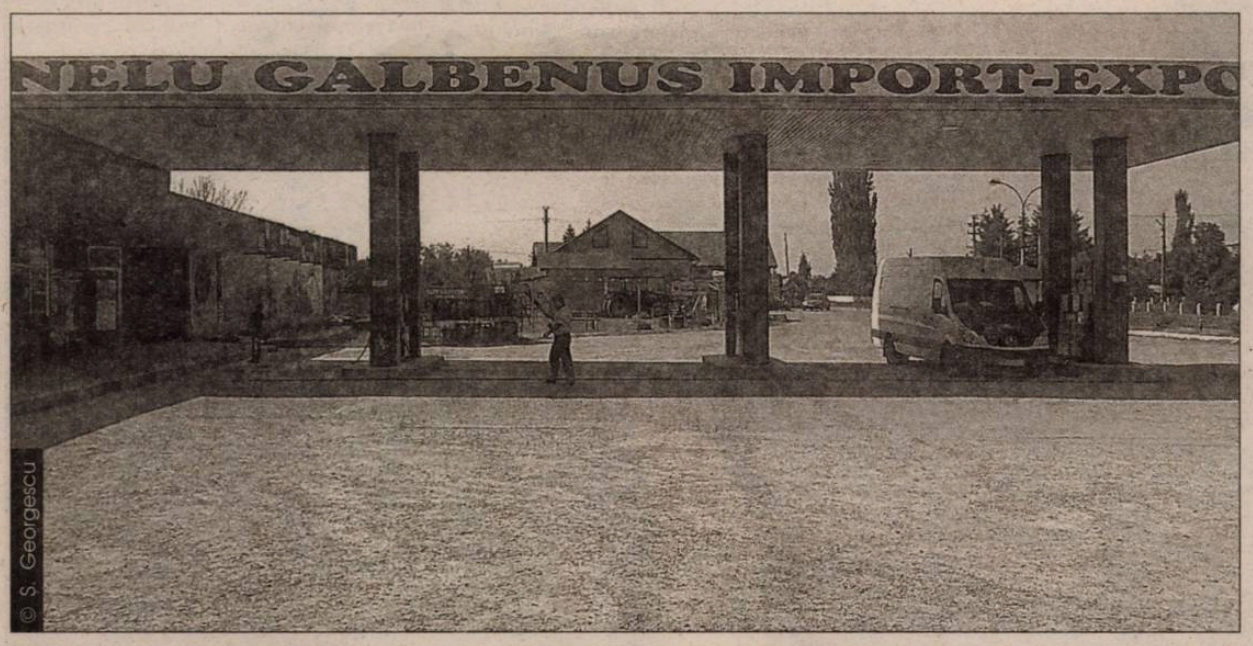

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE

DIN 15 SEPTEMBRIE
Historia
www.historia.ro

O ISTORIE SINCERĂ A PIRATERIEI

Să transformăm România dintr-o țară cu potențial într-un partener care contează la nivel internațional. Punând România pe harta marilor investiții, economia internă se dezvoltă în beneficiul companiilor și oamenilor din România. Investițiile de circa 9 miliarde de euro inițiate de Petrom în ultimii ani, au dus la redresarea și modernizarea industriei românești de petrol și gaze. Activitățile noastre au readus în atenția investitorilor străini potențialul energetic al României și companii internaționale, lider în domeniu, ni s-au alăturat. Iar asta înseamnă peste 80.000 locuri de muncă în România.

Performanța inspiră

PETROM
Membru OMV Grup

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 505 ■ 17-23 octombrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

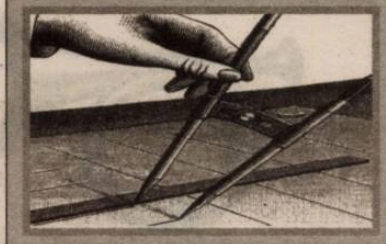

Andrei PIPPIDI
SOS Bucureşti 4

ANDREI PLEŞU
„Note berlineze“
pagina 3

Interviu cu
TOM JUNOD
pagina 7

OANA STOICA
Mihail Şişkin la Bucureşti
pagina 11

Fotojurnalismul

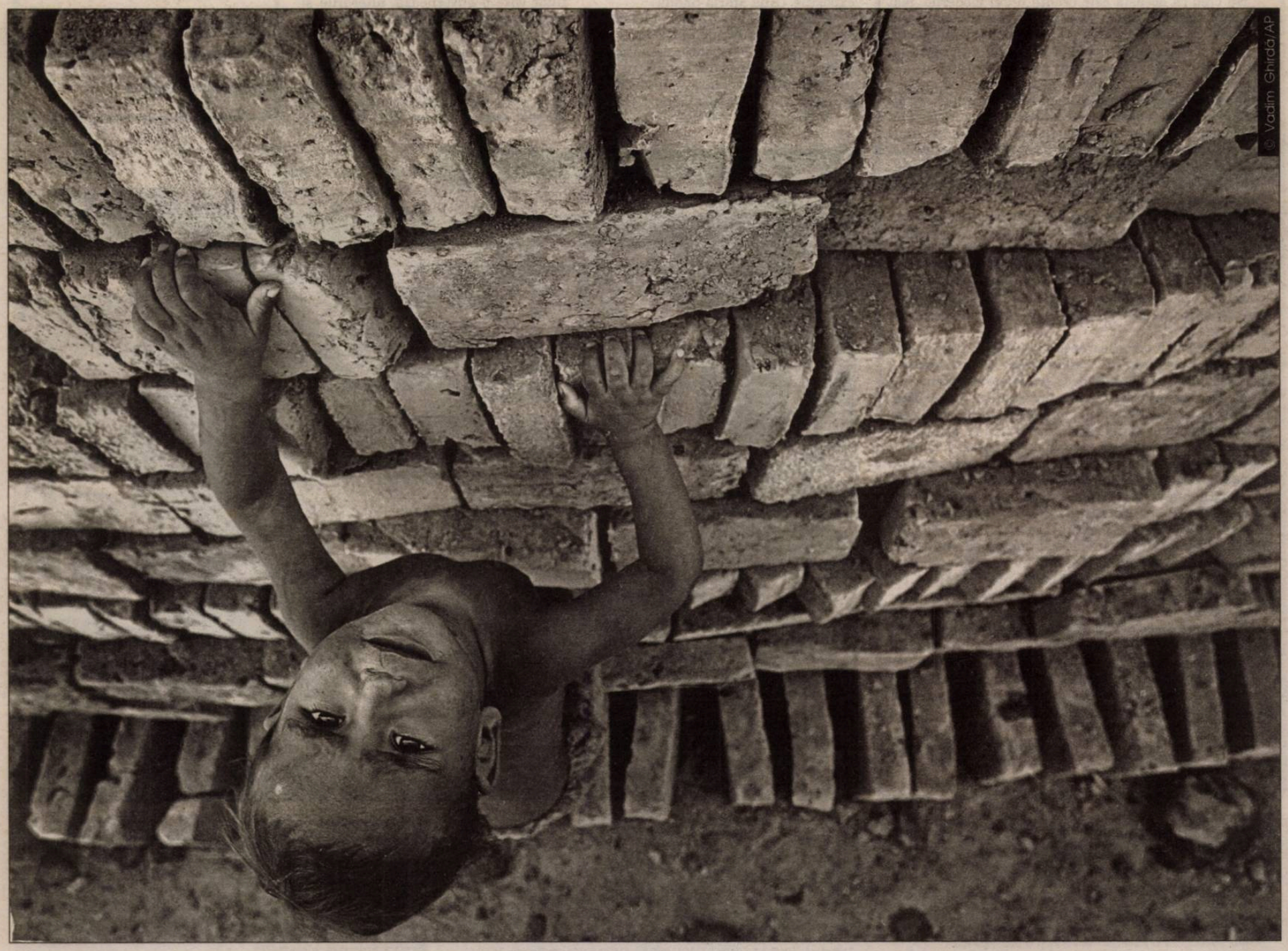

© Vadim Ghirda/AP

„Întotdeauna sînt doi oameni în fiecare imagine: fotograful şi privitorul.“

ANSEL ADAMS

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● e-mail: dilema@satiricon.ro

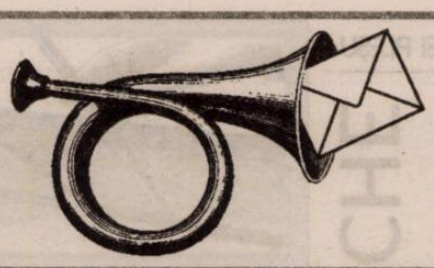

turneu de inbox

NR. 503

Articolul lui Dorel Dumitru Chiriţescu „Păcatul originar al jafului"

Răul originar al îndoctrinării

Începeţi cu încredere şi îndreptăţire: „Capitalismul nu este un mod de producţie, aşa cum greşit l-a caracterizat Marx. Nu are la bază o doctrină, o filozofie articulată şi nici nu îşi propune să vîndă iluzii nimănui."

După care, prin alchimia ideilor sociale devenite (aproape) religie, continuaţi: „Capitalismul are la baza sa păcatul originar al jafului. Este născut din durerile noastre de fiinţă decăzută din graţiile divine, obligată să mănînce de minim trei ori pe zi, să respire în fiecare secundă şi să adune în jurul său mii de nevoi şi interese. La baza lumii moderne se află jaful organizat al Americii, pus la cale de către colonialiştii europeni, deposedarea de pămînturi a ţăranilor din Evul Mediu, dar şi numărul mare de războaie pe care le-am purtat, în căutare de averi."

Nu cred că aceasta este esenţa lumii moderne, mai ales dacă o gîndim din perspectiva deja menţionată a economiei. Căci dacă e de aşteptat ca la politicienii români să regăsim obsesia şi fetişul puterii, ei fiind complet defazaţi, e dezamăgitor să găsim aceleaşi marote la economişti – chiar dacă la noi, tocăniţa politico-economică e încă la ea acasă. Cred că pentru orice om educat şi informat din zilele noastre este evidentă baza modernă a capitalismului: dezvoltarea fenomenală a ştiinţei – unii o numesc impropriu „revoluţie". Ei bine, bunăstarea modernă, chiar în condiţiile creşterii spectaculoase a populaţiei umane, de aici provine, iar dezvoltarea ştiinţei include avansul consistent în domeniile economiei. De aici însă vin şi problemele pe care unii preferă să le numească, în termeni ideologici, păcate. Economia ca ştiinţă a avansat, în vreme ce politicile, departe de ceea ce numim ştiinţă, au rămas serios în urmă. Iar dacă la începuturi, fenomenul era, din cauza lentorii proceselor, unul insesizabil, în timp, acest decalaj a crescut enorm, concretizîndu-se într-una dintre cauzele profunde ale crizei de azi.

Am găsit şi o inconsecvenţă importantă. Mai sus se afirma, pe bună dreptate, capitalismul nu are practic o doctrină, iar mai jos aflam că „ascunde o concurenţă căreia din neatenţie sau rea-credinţă putem, foarte uşor, să-i cădem victime." Capitalismul nu ascunde concurenţa, comunismul şi statele sociale încearcă să o ascundă sau măcar să o vicieze, şi asta chiar prin recurs la ideologie: în societăţile moderne democratice, concurenţa e la vedere, începînd de la modul în care au loc alegerile sau impunerea pe piaţă a unor produse şi terminînd cu „bătăile" din filmele de acţiune sau concursurile de frumuseţe. Amuzant e însă actul ratat din final, ce poate trece neobservat. În fraza, imediat după „neatenţie", vă referiţi la reaua-credinţă. E vorba, în mod logic, de neatenţia noastră şi reaua-credinţă a profitorilor. După regulile gramaticii, însă, reaua-credinţă se referă tot la noi – mai precis, ne aparţine, iar observaţia rămîne în picioare chiar şi dincolo de semantică. D-voastră ce-aţi gîndi despre cel care vrea roadele (bune ale) capitalismului, dar priveşte cu dezaprobare la ceea ce-l animă? Mă refer, firesc, la ideea de competiţie. Cum ar fi ca de mîine să începem a-i numi criminali pe soldaţii trimişi la război ca să ne apere ţara sau valorile?

adăugat de ramuresan
la 10 octombrie 2013

Dilema veche vă propune

■ Mai sînt doar două săptămîni pînă cînd începe a opta ediţie a Festivalului SoNoRo. Bucureştenii probabil că s-au obişnuit deja cu acest eveniment şi cu frumoasele săli în care au loc concertele. Anul acesta, însă, festivalul se va dezvolta şi la Cluj, şi la Iaşi, iar clujenii au chiar ocazia să-l vadă, pentru prima oară la ei în oraş, pe fabulosul violonist Gilles Apap. (Andrei Manolescu)

■ Dacă n-aţi fost la Cannes anul ăsta, vine Cannes-ul la dvs. Între 25 şi 31 octombrie, la Bucureşti. Şapte zile de filme, întîlniri cu regizori şi actori, masterclass-uri. Recomand mai ales retrospectiva Maurice Pialat, Palme d'Or-ul lui Kéchiche, *Inside Llewyn Davis* al fraţilor Coen, *Only Lovers Left Alive* al lui Jarmush. Luaţi-vă bilete din timp, ca nu cumva să rămîneţi fără. Detalii pe filmedefestival.ro (Luiza Vasiliu)

■ Dacă n-aţi ajuns încă în mall-ul Promenada din Bucureşti, aveţi acum un motiv să o faceţi. Odată cu deschiderea noii Librării Cărtureşti, între 22 octombrie şi 5 noiembrie puteţi vedea istoria scaunului în 100 de miniaturi. Dacă v-aţi întrebat cum s-a schimbat acest obiect de la revoluţia industrială pînă la experimentul artistic, răspunsul o să-l găsiţi în această ingenioasă expoziţie. (Ana Maria Sandu)

■ Expoziţia Irinei Maria Meleşteu, de la Teatrul Masca: o fetiţă de 11 ani care surprinde, în ipostaze şi lumini potrivite, instantanee din Festivalul Statuilor Vivante, organizat în iunie de acelaşi teatru. (Iaromira Popovici)

■ Vineri, 18 octombrie, e Gala Verdi. Orchestra Naţională Radio interpretează fragmente din operele *Il Trovatore, Nabucco, Rigoletto, Aida, Don Carlo, Falstaff*. Invitaţii speciali ai serii sînt soliştii Teodora Gheorghiu, Roxana Constantinescu, Teodor Ilincăi şi Ion Dimieru. (Matei Martin)

■ Pe 18 octombrie are loc – dar nu la noi – premiera remake-ului unui clasic horror – *Carrie* din 1976, în regia lui Brian De Palma. Noul *Carrie* este regizat de Kimberly Peirce şi are în rolurile principale pe Chloe Grace Moretz şi Julianne Moore. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă v-a plăcut *Jocuri ale vîrstei tîrzii* şi *Portretul unui bărbat imatur*, sigur veţi gusta şi noul roman al lui Luis Landero – *Chitaristul* (miraculos tradus în româneşte de Cătălina Iliescu Gheorghiu, la Editura ALLFA), o poveste despre toate iluziile adolescenţei *y compris* cea a scrisului. (Simona Sora)

■ Joi, 17 octombrie, de la 18,30, în Café Verona de la Cărtureşti se lansează volumul *X:20 – o radiografie a artei româneşti după 1989*, în prezenţa autorului Erwin Kessler şi a lui Sorin Alexandrescu. Lucrarea a apărut la Editura Vellant şi „explorează transformările structurii sociale şi evoluţia demografică a lumii artistice locale, schimbarea, multiplicarea şi diversificarea instituţiilor care o guvernează, alterările şi transformările discursului artistic, de la nivelul tehnic pînă la cel iconografic, retoric şi stilistic, dar şi momentele cele mai importante ale receptării şi promovării artei contemporane locale, căutînd să remarce evenimentele, organizaţiile şi fenomenele care au adus şi produs noul". Mai multe detalii pe vellant.ro. (Patricia Mihail)

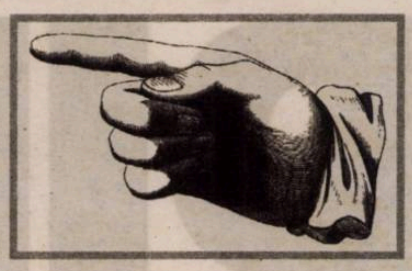

■ „Singurătatea nu se supune legilor fizicii" spune personajul-narator din micul roman *Prieten drag, tovarăş al răposatului* (traducere de Antoaneta Olteanu, Editura Curtea Veche, 2012) al lui Andrei Kurkov, scriitor pe care-l puteţi întîlni în carne şi oase la Iaşi, în cadrul FILIT, vineri, 25 octombrie, alături de Ştefan Agopian şi Cecilia Ştefănescu, la o lectură-dezbatere moderată chiar de mine. Găsiţi programul complet al festivalului la filit-iasi.ro (Marius Chivu).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Gospsodăria, toamna**
- **Reportaj**
- **Emoţie şi raţiune**
- **Germania**

album dilematic

Mircea Vasilescu

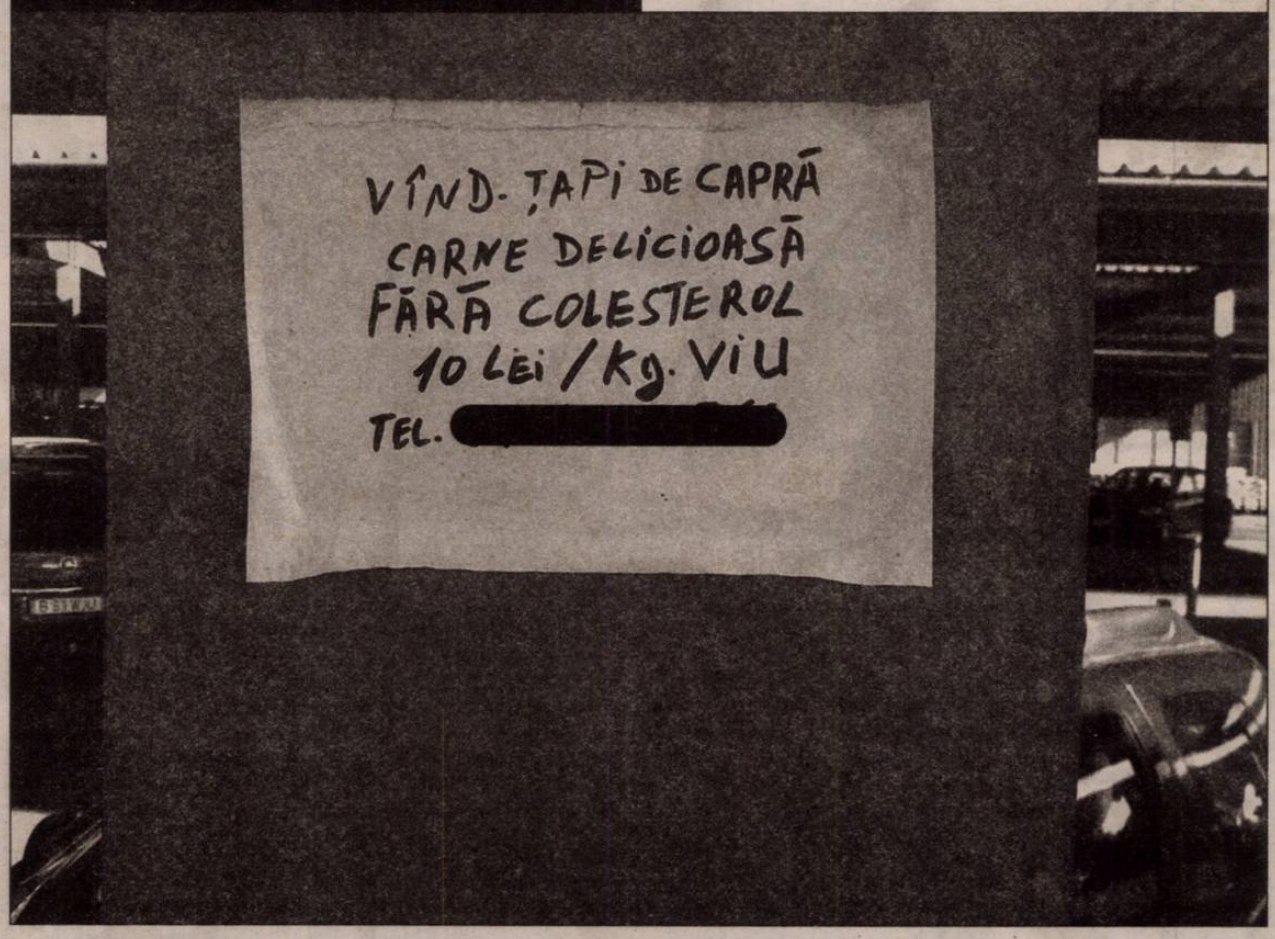

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

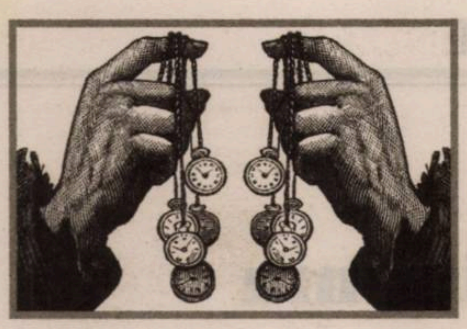

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note berlineze

La Berlin, lumea e foarte supărată. Instituția care se ocupă de mijloacele de transport în comun ale orașului a constatat că fiecare al șaselea autobuz și cam fiecare al unsprezecelea tramvai ajung în stație cu întîrziere. Asta înseamnă că numai 92% din tramvaie și numai 84,7% din autobuze respectă orele și minutele reglementare. Se fac analize cu privire la cauzele „catastrofei“: mai întîi proasta corelare a stopurilor, apoi circulația rutieră curentă, adică traficul automobilelor, al motocicliștilor, bicicliștilor și pietonilor. Dar pînă să imagineze soluții pentru înlăturarea neajunsurilor, senatul berlinez discută deja dacă n-ar trebui construit un buget pentru despăgubirea călătorilor. Nu pot să nu mă gîndesc că dacă, în România, s-ar pune problema unui buget pentru despăgubirea fiecărui cetățean lovit de proastă administrație și proastă guvernare, ar trebui să ne îndatorăm pentru cîteva secole. Noroc că, la noi, întîrzierile RATB-ului sînt ultima grijă și, în definitiv, paguba cea mai măruntă...

Pe de altă parte, cum spuneam și acum cîteva luni, nici Germania nu mai e ce-a fost. Am mers cu trenul de la Frankfurt la Berlin și am nimerit o garnitură supraaglomerată, în care se călătorea în picioare (vreme de aproape cinci ore), cu o întîrziere de 90 de minute. E drept, ca să nu ne enervăm, am primit, pe tot parcursul drumului, apă minerală la discreție. Fără acest mic efort de amabilitate, m-aș fi simțit transportat spre o destinație necunoscută, împreună cu cîteva sute de deportați.

*

Hellmuth Karasek, un cunoscut jurnalist și critic literar german, deplînge, în rubrica sa din *Berliner Morgenpost*, decizia Academiei Suedeze de a amîna încă o dată decernarea premiului Nobel pentru literatură scriitorului american Philip Roth. Karasek crede că e un abuz al corectitudinii politice. După președinția lui George Bush Jr., scriitorii Statelor Unite nu mai par să fie laureați plauzibili ai marelui premiu. Aceeași opinie apare într-un comentariu din *Die Welt*, cu final ironic: „Academia Suedeză s-a hotărît, totuși, să renunțe la deprinderea de a premia mediocrități. Felicitări, Alice Munro!“

*

Catolicii germani traversează o criză de anvergură. Franz-Peter Tebartz-van Elst, episcop de Limburg, e amenințat cu suspendarea din funcție și cu un proces pentru fals în declarații. A investit 31 de milioane de euro în „reamenajarea“ reședinței episcopale, după ce costurile inițiale fuseseră evaluate la 2,5 milioane și, ulterior, la maximum 9,5 milioane. S-a mai descoperit că zburase la *business class* spre India, pretinzînd că ar fi călătorit la *economy*. Unii dreptcredincioși, dezamăgiți, cer să iasă din comunitatea catolică, unii gazetari își amintesc că Biserica Catolică ar fi, la ora actuală, cel mai mare latifundiar din Germania. Episcopul vrea să plece la Roma, ca să prezinte personal Înaltului Pontif versiunea sa. Bănuiesc o argumentație de tipul: „Împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta. Dar nul din cei trei fii ai săi, pe nume Che (evident, de la Che Guevara). Astăzi, acest „botez“ ar suna mai curînd incorect politic. De vreme ce ne punem întrebarea dacă avem dreptul să impunem progeniturii noastre o religie, ba chiar un sex, înainte ca ea să poată alege singură, de ce ar fi în regulă să-i impunem un nume, și încă unul bazat pe con-

Senatul berlinez discută deja un buget pentru despăgubirea călătorilor.

ar fi, poate, încurajator pentru enoriași să vadă, încă de pe pămînt, fie și o palidă imagine a Raiului. Și cine altcineva ar fi mai îndrituit să ofere o asemenea imagine decît Biserica Creștină? Să ne străduim, deci, să oferim oamenilor o arvună a Împărăției, o oglindă «materială» a bunăstării de apoi...“

*

Îl mai țineți minte pe Rudi Dutschke? A fost, în anii '60, purtătorul de cuvînt al studențimii germane revoluționare. A murit tînăr, înecat în cada băii sale, în urma unui atac de epilepsie. A fost un marxist insurgent, a suferit un atentat din partea „reacționarilor“, a pus umărul la întemeierea partidului verzilor. Duminica trecută a apărut un interviu, în *Der Tagesspiegel*, cu uvingerile noastre ideologice?! Dar iată două mostre de pedagogie revoluționară, ambele din jurnalul lui Rudi Dutschke. Prima: „Che manifestă deja caracteristici de clasă proletare!“ (copilul avea, în acel moment, un an și jumătate). Și o probă de autocritică: „Uneori, nu mă port corect cu Che. Urme ale structurilor autoritare care ne marchează propria educație își arată efectele în asemenea cazuri.“ Che a ajuns, totuși, un om la locul lui. Întrebat, în interviu, dacă mama sa, soția lui Rudi Dutschke, se percepe încă pe sine ca fiind „revoluționară“, el răspunde prompt: „Cred că se percepe pe sine mai curînd ca bunică.“ Așchia sare, uneori, departe de trunchi.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Thymocrația salvează România?...

Nu, nu căutați în dicționare, nu veți găsi termenul, l-am inventat ad-hoc. Dar, într-un fel, mă bîntuie de mult. Încă mai am în minte imaginea vie a „thymocrației“ de pe vremea cînd făceam teren la Rovinari, un „centru agroindustrial“ născut din fantezia voluntaristă a lui Ceaușescu, pentru a da patriei mai mult cărbune. Mai mult decît exista, de fapt... Era acolo un director al uneia dintre mine, de care toată lumea asculta. Nu a promovat niciodată, nu s-a pus niciodată problema să fie acceptat ca director general sau secretar de partid, dar cunoștea fiecare groapă a exploatărilor de suprafață a cărbunelui și fiecare șurub al uriașelor excavatoare cu rotor, care brăzdau pămîntul la Rovinari. Și îi plăcea ce face! Toți știau că, fără cunoștințele și entuziasmul său încăpățînat, marele combinat risca oricînd să se împotmolească, era recunoscut pentru aceasta, dar și temut, căci risca să capete mai multă autoritate decît era partidul dispus să acorde. Nu era singurul, dar era figura charismatică a unui mic grup de profesioniști care „ungeau sistemul“ și îi permiteau, în mod aproape miraculos, să nu se „gripeze“. Este încă, pentru mine, icoana ciudată a unei clase invizibile de „tehnocrați“ pe care comunismul i-a creat, acceptat și utilizat pentru a depana sistemul, chiar și cînd acest lucru părea imposibil, și care au făcut aceasta cu pasiunea și mai ciudată a lucrului bine făcut.

E categoria la care mă gîndesc cînd vorbesc despre „thymocrație“ – nu-i fie cu supărare lui Platon, pentru care *thymos* era acea parte a sufletului alcătuită din mîndrie, rușine și indignare, care „îi mîna în luptă“ pe războinicii devotați ai Cetății. Și vorbesc acum despre thymocrație deoarece am tot mai des un sentiment de *déjà-vu*, ca și cum postcomunismul și-ar fi schimbat părul, dar năravul ba: capitalismul nostru „original“ pare să supraviețuiască și el într-un mod la fel de miraculos, tot datorită unei (noi) clase de „thymocrați“ devotați. Sînt zile cînd mă aștept ca dimineața, la sculare, să găsesc pe ușa țării un bilet cu „închis pentru renovare“ (sau pentru faliment...), cînd, după ce mă uit prea mult la televizor sau, pur și simplu, în jurul meu, mă aștept ca dintr-o clipă în alta societatea noastră să intre în colaps, să se scufunde în haos. *E pur si muove*, lumea merge mai departe într-un mod miraculos! Cleptocrația și anomia fac ravagii în continuare, dar ceva păstrează, totuși, linia de plutire: acești luptători din umbră care, din *indignare* și *rușine*, construiesc cu *mîndrie* un viitor la care nimeni nu se mai gîndește: thymocrații. Sună puțin patetic, știu, dar și realitatea este puțin dramatică...

În societățile capitaliste așezate, acest rol este atribuit *clasei de mijloc*. De ce nu folosesc, atunci, acest termen acreditat, în loc să mă joc cu cuvintele? Pentru că, la noi, „clasa de mijloc“ este sublimă, dar lipsește (aproape) cu desăvîrșire. Este sublimă, pentru că dacă îi întrebi pe români, aproape trei sferturi dintre ei se plasează în această dezirabilă „clasă de mijloc“; dar cam lipsește, dacă te uiți la parametrii socio-economici care definesc o astfel de clasă și vezi că ea s-a înjumătățit, din 2008 pînă în prezent, ajungînd undeva pe la 10% sau 15% – în loc de aproximativ 60%, cît se consideră, de regulă, că ar trebui să aibă un capitalism de succes. Dacă la simpla statistică adăugăm, apoi, și o *cultură* a clasei de mijloc, lucrurile stau nemăsurabil mai prost.

Așa cum este și cîtă este, clasa de mijloc a României poate fi considerată ca fiind, în cea mai mare măsură, produsul corporațiilor. Medicii, care fac parte pretutindeni din clasa de mijloc, au plecat în străinătate, avocații sînt prea ocupați să cîștige procese în hățișul legislativ, pentru a avea timp și de o cultură a clasei de mijloc, iar profesorii mai visează încă să ajungă cu salariile la limita acceptării în această clasă. Mulți tineri pre-

La noi, „clasa de mijloc“ este sublimă, dar lipsește (aproape) cu desăvîrșire.

feră, și ei, să-și caute succesul în altă parte decît să evite eșecul într-o societate care stagnează. Rămînem, astfel, cu corporațiile și alte „firme“. Doar că acestea par încremenite în proiect, speriate nu atît de criza economică în sine, cît de efectele ei sociale, care le-au luat prin surprindere, precum iarna pe români. Și derutate de starea de spirit a populației: doar săptămîna asta, reprezentanți a două mari companii m-au întrebat, în cel mai înduioșător mod cu putință, ce ar trebui să facă ei ca să-i mai „înveselească“ pe români? Cu surprindere, corporațiile încep să descopere oamenii din spatele clienților...

Criza a avut, astfel, și efectul unui duș rece: după o „societate a spectacolului“ și a consumului compulsiv, cel puțin o parte a populației a început să se trezească la realitate și să-și calculeze mai rațional și critic viața, prezentul și viitorul. Ușor buimăcite de somnul relativului succes de pînă acum, unele corporații încep să se trezească și ele și să caute soluții alternative și mai creative.

Dincolo de aceste vagi tresăriri de mobilizare, cineva acolo jos continuă să ne iubească: thymocrații. Nu au așteptat criza și nici domolirea ei, au visat și au realizat (cu greu) măcar o parte din ceea ce și-au propus. Au realizat cultură acolo unde aceasta părea să fie total abandonată, și profit onest acolo unde acesta era rezervat oligarhilor și cleptocraților. Sînt, de fapt, „nucleul dur“ al încă firavei clase de mijloc. Reușita lor este prost văzută de populație (doar 10% dintre români cred că cineva a putut să facă bani în România prin muncă și merite personale), iar „sistemul îi exclude pe cei energici și idealiști“ – constată Oxford Analytica. Și totuși, au mers mai departe – iar datorită lor, nici noi nu ne scufundăm.

O poveste de *România optimistă?...*

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

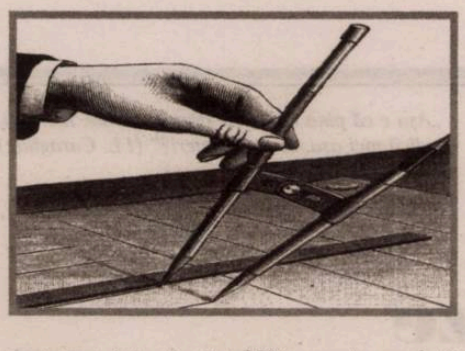

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Fantoma unui cinema

Mai ţineţi minte? Vă povesteam odată că, atunci cînd o doamnă, văzînd cum se demola o superbă casă veche, a început să fotografieze, şeful echipei de lucrători s-a repezit să o oprească: „Te ştiu eu... Eşti din mafia lui Pippidi!“ Inutil să adaug, casa a fost făcută ţăndări şi, la colţul Bulevardului Lascăr Catargiu cu strada Visarion, a rămas o ruină, care nu mai poate folosi, deci, proprietarului care o condamnase. Ei bine, aceeaşi doamnă mi-a trimis zilele trecute următoarea scrisoare, pentru a-mi atrage atenţia asupra situaţiei în care se află, pe Calea Griviţei, nr. 137:

„Pe vremuri, elegantul cinema Marconi, excelent exemplu de perfectă însuşire şi execuţie de realitate: „Poate dl primar să se spele de păcate investind ceva în istoria Bucureştilor?“

Am mai scris despre fostul cinematograf la care cred că am fost o dată sau de două ori, pe vremea cînd se numea Dacia. De ce nu mai era bun Marconi? Marele fizician italian se lăsase numit de Mussolini preşedinte al Academiei, şi asocierea lui cu regimul fascist nu era încă uitată. Scriam, acum trei ani: „Fără geamuri şi tocuri, ferestrele se cască larg. Din acoperiş lipsesc bucăţi mari, deschizînd dinadins, ca nişte pîlnii, spaţii prin care năvălesc ploile ca să distrugă ce o mai fi rămas înăuntru. E nevoie de imaginaţie ca să ne închipuim luxul interbelic al

„Vă scriu pentru că o astfel de vînzare prezintă un mare risc.“

presie bucureşteană *art déco* (unde, în pauzele filmelor, interpretau *sketch*-uri tineri actori, mai tîrziu faimoşi, în perioada interbelică), opera arhitectului Constantin Cananău, este scos la vînzare. Amplasat în zona de mare risc de demolare Griviţa (la 100 m de fosta Hală Matache), nu are nici o plăcuţă de monument istoric.“

Corespondenta mea îşi arată îngrijorarea: „Vă scriu pentru că o astfel de vînzare prezintă un mare risc, clădirea nefiind protejată de un statut special şi fiindcă întreaga zonă, contaminată de paragină şi demoralizare, ar putea cîştiga în dinamism prin recuperarea şi vitalizarea măcar a unora dintre clădiri.“ Şi încheie cu o speranţă care nu mi se pare că ar fi justificată de realitate: „Poate dl primar să se spele de păcate investind ceva în istoria Bucureştilor?“

Am mai scris despre fostul cinematograf la care cred că am fost o dată sau de două ori, pe vremea cînd se numea Dacia. De ce nu mai era bun Marconi? Marele fizician italian se lăsase numit de Mussolini preşedinte al Academiei, şi asocierea lui cu regimul fascist nu era încă uitată. Scriam, acum trei ani: „Fără geamuri şi tocuri, ferestrele se cască larg. Din acoperiş lipsesc bucăţi mari, deschizînd dinadins, ca nişte pîlnii, spaţii prin care năvălesc ploile ca să distrugă ce o mai fi rămas înăuntru. E nevoie de imaginaţie ca să ne închipuim luxul interbelic al acestei săli. Afară, faţadele, cele două de pe colţ, sînt ornate cu basoreliefuri pe jumătate roase. Se mai pot distinge scene de dans sau de sport... Arhitectul a fost Constantin Cananău, data construcţiei fiind 1926.“

Despre arhitect nu ştiu mai mult, dar, după nume, trebuie să fi fost dintr-o familie boierească din Moldova (Dolhasca, Botoşani), de origine grecească. Cine au fost proprietarii cinematografului? Probabil italieni. Cine-l pune în vînzare? Dar, surpriză, chiar dacă n-are plăcuţa reglementară, clădirea figurează pe lista oficială a monumentelor istorice. Prin urmare, nu poate fi dărîmată decît dacă ar fi declasată.

Înainte ca o decizie să fie luată în această privinţă, într-un sens sau altul, de către Comisia Naţională a Monumentelor, căreia îi revine răspunderea, aş vrea să semnalez proiectul de reabilitare care a fost propus în 2004. El este semnat Mircea Tomescu şi a fost coordonat de domnul prof. dr. Aurelian Trişcu, fost preşedinte al Comisiei. Cine vrea să-l vadă îl va găsi în catalogul *Projects for Future Architecture*, scos în 2004 de Fundaţia „Ileana“. Acolo, dialogul între sticlă şi beton se desfăşoară pe suprafeţe simple, dar ritmice şi colorate. Evident, nu e o restaurare, ci o remodelare pe baza unei concepţii moderne, clădirea din 1926 fiind integrată într-un complex mai cuprinzător: trei etaje care se întind mai adînc în spate, de-a lungul străzii Atelierului şi spre Hala Matache. E de văzut dacă se va găsi un cumpărător şi dacă intenţia acestuia nu va fi să demoleze, ci să transforme, salvînd astfel destinaţia iniţială şi măcar o parte din vechea clădire, integrată într-un nou context.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Alexandru GRUIAN

SOS Provincia

Cetatea Devei

– faza sacrificiului pe incinte... –

Există monumente, construcţii, clădiri vechi pentru care trecerea timpului este fatală, la ea adăugîndu-se nepăsarea. Începută în 2007 cu surle, trîmbiţe şi emisiuni TV (ca să fim în trendul epocii...), reabilitarea Cetăţii Devei s-a înfundat după doar doi ani, în catacombe birocratice suficient de dubioase pentru a justifica expresia „s-a furat şpaga“. Pînă şi schelele de lemn s-au scorojit sub vînturi şi ploi, astfel încît, în 2011, deveniseră inutilizabile. În acelaşi an, publicam în *Dilema veche*, tot la această rubrică, articolul „Cine se sacrifică pentru Cetatea Devei?“, cu denumirea sugerată de o legendă maghiară, foarte asemănătoare cu cea a meşterului Manole, legendă în care soţia meşterului zidar Kelemen a fost ademenită în vîrful cetăţii, ucisă şi arsă, pentru ca cenuşa ei să dea consistenţă mortarului folosit pentru construcţie.

Deşi sacrificarea de către electorat a fostului primar, în urma alegerilor din 2012, nu a avut nici pe departe conotaţiile simbolice ale bietei neveste de zidar, totuşi, în primăvara lui 2013, lucrările s-au reluat – evident, primul lucru fiind ridicarea unor schele noi, pe bani deloc puţini, dată fiind anvergura lucrărilor. De sacrificat, s-au mai sacrificat (pecuniar) UE, care a finanţat lucrările cu echivalentul a 22 de milioane de lei, Guvernul României cu 3,3 milioane de lei, şi administraţia locală, care pune la bătaie 13 milioane de lei. Lucrările la incintele II şi III ar trebui să fie terminate în 2014, cînd monumentul va fi redeschis oficial pentru vizitatori.

Dacă vorbim despre incintele II şi III, apare – pe bună dreptate – problema incintei I. De fapt, incinta I este şi cea mai spectaculoasă, practic „inima“ cetăţii, cea mai bine păstrată şi care ar oferi turiştilor maximum de informaţii arhitectonice şi militare. Din informaţiile apărute în presa locală, reiese că proiectul de reabilitare a incintelor a fost „rupt“, în sensul în care fosta administraţie a preferat să separe incinta I de celelalte două, în condiţiile în care legătura dintre ele este de domeniul evidenţei. Urmaşii administrativi s-au văzut în faţa unei *grele moşteniri:* două incinte finanţate, cum am explicat deja, iar o a treia – de fapt,

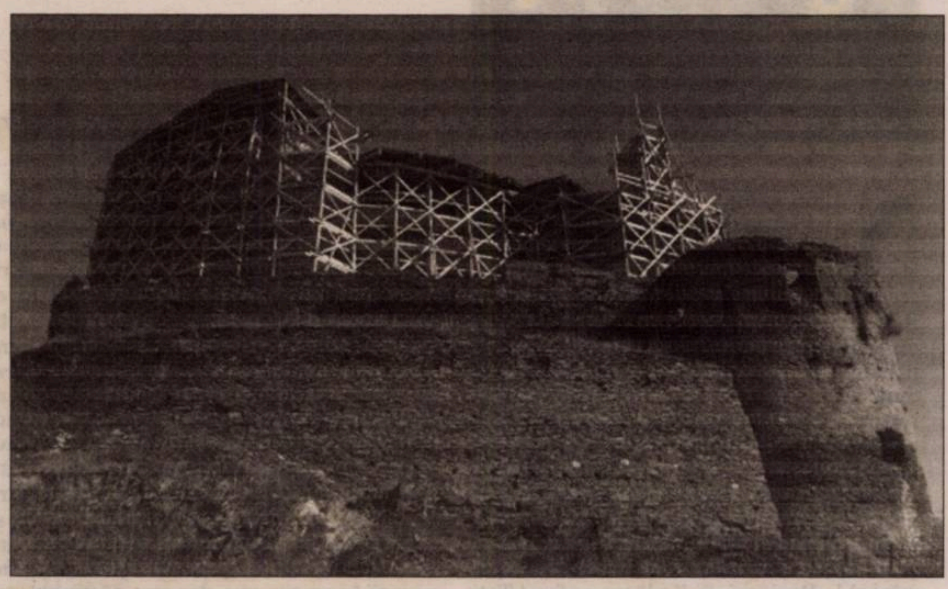

Este principalul monument al oraşului, una dintre cele mai bine păstrate fortificaţii de acest tip din Transilvania.

prima în ordinea importanţei – lăsată exclusiv pe seama bugetului local. Iar banii necesari nu sînt deloc puţini – 4,6 milioane de euro! Plus accesul echipelor de constructori – seamănă cu reparatul casei fără repararea acoperişului. Sprijinul Guvernului pare să fie din nou singura soluţie, toată lumea face diligenţe pentru obţinerea banilor, în condiţiile în care interesul turistic pentru Cetatea Deva este în creştere – chiar şi aşa, pe jumătate reabilitată. În lunile iunie şi iulie ale acestui an, peste 20.000 de persoane au vizitat cetatea, fie pentru că lucrările sînt în sine interesante, fie pentru a admira panorama – se vede la zeci de kilometri depărtare, prin virile ajung la masivele muntoase Retezat şi Parîng, spre sud, şi spre culmile Apusenilor, la nord.

Cetatea Deva este principalul monument al oraşului, una dintre cele mai bine păstrate fortificaţii de acest tip din Transilvania. Atestată documentar din 1269, sub denumirea de Castrum Deva, această cetate avea rolul de a apăra unul dintre capetele defileului Mureşului – la celălalt capăt aflîndu-se Cetatea Şoimoş (Lipova), într-o stare de degradare avansată. Dealul pe care se află cetatea este un vechi con vulcanic şi se ridică la 180 de metri deasupra Devei, fiind declarat monument al naturii.

În 1849, pulberea depozitată în cetate a sărit în aer, provocînd distrugeri masive şi aducînd fortificaţia aproximativ în starea în care se găseşte astăzi. Lucrările de reabilitare urmăresc consolidarea zidurilor, refacerea formei incintelor şi a unor încăperi, precum şi amenajarea traseelor de vizitare.

***Alexandru Gruian** este jurnalist, dr. al Universităţii „1 Decembrie 1918“ din Alba Iulia. Cea mai recentă carte publicată:* F. Brunea-Fox – Reporterul cu ochi multiplu, *Editura Comunicare.ro.*

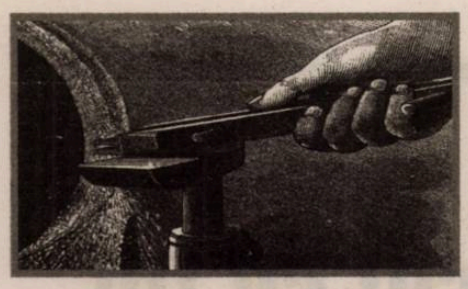

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Lumi paralele la Bucureşti şi Bruxelles

– Banii europeni –

„În aceste zile am două priorităţi: să mă văd cu primarii şi cu jurnaliştii.“ Asta se spune că le-ar fi cerut comisarul pentru Dezvoltare Regională, Johannes Hahn, colaboratorilor săi înainte de deschiderea Open Days – zilele europene ale oraşelor şi regiunilor, manifestare desfăşurată săptămîna trecută la Bruxelles.

Ajunsă deja la a XI-a ediţie, manifestarea înseamnă zeci de întîlniri cu membri ai administraţiilor locale, ai Comitetului Regiunilor, ai Comisiei Europene, bineînţeles, împreună cu mass-media. Se discută, evident, despre dezvoltarea regională.

Iar anul acesta, întîlnirea a fost cu atît mai importantă cu cît noua politică de dezvoltare regională, propusă de comisarul Hahn, este foarte aproape de a intra în vigoare – mai rămîne de dat un vot în Parlamentul European. Este, dacă vreţi, echivalentul noii Politici Agricole Comune, iniţiate de comisarul român Dacian Cioloş, dar în domeniul dezvoltării regionale şi al fondurilor de coeziune.

Faptul că la noi s-a vorbit mai mult despre noua politică agricolă şi mai puţin despre schimbarea regulilor jocului în politica de coeziune este simptomatic. Ambele politici ale Uniunii Europene sînt esenţiale pentru România. Iar explicaţia e simplă: nu avem la îndemînă alte instrumente mai bune pentru a ne apropia de obiectivul nostru istoric: reducerea diferenţelor faţă de Occident.

Întîmplarea a făcut ca întîlnirea din biroul comisarului Hahn să aibă loc pe 8 octombrie şi tocmai în momentul în care, la Bucureşti, premierul Ponta prezenta, în Camera Deputaţilor, Acordul de Parteneriat cu Comisia Europeană pentru perioada 2014-2020. Iar de la Bruxelles se anunţa deblocarea, în sfîrşit, a ultimului program din lista celor suspendate, cel pentru creşterea competitivităţii economice.

Nici că se putea un moment mai bun pentru a se vedea ce diferenţă este între abordările de la Bucureşti şi Bruxelles în privinţa politicii regionale. Bătălie politică la baionetă la Bucureşti, discursuri scrîşnite, acuzaţii reciproce putere – opoziţie, legate de nivelul scăzut al absorbţiei şi suspendarea programelor. Un fel de rîde ciob de oală spartă. Şi semnalul de la Bruxelles: sînteţi în aceeaşi barcă şi pierdeţi banii dacă nu gîndiţi strategic!

De fapt, aşa şi începe comisarul, fără a mai aştepta întrebarea: „În viitor se va produce o schimbare de accent, dinspre infrastructură către dezvoltarea economiei. Asta nu înseamnă că nu vom sprijini dezvoltarea infrastructurii, mai ales într-o ţară ca România. O vom face. Dar este important să înţelegem că, dacă vorbim despre cum să reducem diferenţele dintre nivelurile de trai, atunci trebuie să ne adresăm sectorului de business – este bine să avem autostrăzi, desigur, dar trebuie să avem şi bunuri pe care să le transportăm pe aceste autostrăzi. Iar prioritatea noastră este de a crea locuri de muncă. (...) Este la fel de important să înţelegem că proiectele trebuie să aibă la bază strategii. Nu mai putem avea proiecte individuale, iar apoi nimeni să nu se întrebe dacă acestea corespund unei strategii generale.“

Cu alte cuvinte, accentul se mută de pe cantitate („Cheltuiţi-ne banii, nu contează pe ce, numai cheltuiţi-i!“) pe calitate: banii europeni trebuie să contribuie la atingerea unor obiective clare de dezvoltare regională. Bineînţeles, în interesul întregii Uniuni. Nu se va investi pur şi simplu într-un pod – se va investi într-un pod pentru că această lucrare va servi, eventual, transportului mărfurilor produse de un grup de IMM-uri finanţate tot din programe europene.

„Dacă vorbim despre transporturi – şi asta am discutat şi cu ministrul român Ramona Mănescu – este nevoie de o strategie generală de transport, care să cuprindă drumuri, căi ferate, aeroporturi, porturi maritime, dar şi fluviale, fiindcă România este o ţară dunăreană.(...) Dacă vorbim despre IMM-uri, atunci trebuie ca dezvoltarea lor să se bazeze pe o strategie. Deci, România trebuie să ştie care îi sînt domeniile cu potenţial de creştere. Trebuie să existe ghiduri în acest sens, în stare să spună *da* sau *nu,* în funcţie de cum anumite proiecte corespund strategiei. Dacă nu, banii pot fi presuspendaţi. Trebuie să existe rezultate cuantificabile pînă la sfîrşitul anului 2020, pentru a se putea justifica cheltuirea banilor europeni“, atrage atenţia comisarul Hahn.

Veşti proaste, aşadar, pentru guvernanţi şi pentru membrii administraţiei, veşti îngrozitoare pentru baronii locali şi pentru clienţii acestora din mediul de afaceri, abonaţi la banii publici. Efortul pentru atragerea banilor va trebui să fie şi mai mare, proiectele nu vor mai putea răspunde doar unor interese locale. Comisia se va implica şi mai mult în controlul folosirii banilor. Normal: cetăţeanul din statele care contribuie cel mai mult la bugetul european vrea să ştie mai clar la ce sînt folosiţi banii lui în „Estul sălbatic“. Iar euroegoismul cîştigă tot mai mult teren în Uniune.

Da, Acordul de Parteneriat a fost prezentat în faţa parlamentarilor de la Bucureşti şi – după cum spune chiar oficialul de la Bruxelles – România nu este ultima în acest proces. „Alte state sînt“, ne asigură comisarul. După care vine însă şi atenţionarea: „Ceea ce aşteptăm de la România este un concept clar despre cum proiectele pot fi axate pe rezultate concrete. (...) În principiu, direcţia [Acordului de Parteneriat prezentat de premierul Ponta] este bună, dar ceea ce ne dorim acum este ca autorităţile române să fie capabile să lucreze strategic. Nu mai este vorba despre proiecte individuale. (...) Vrem strategii relevante – şi acestea vor fi condiţii prealabile pentru efectuarea plăţilor.“

Întrebarea este cum vor reuşi Guvernul de la Bucureşti şi administraţia din România să răspundă actualelor cerinţe ale Uniunii Europene, cînd rezultatele au fost lamentabile, şi în condiţiile ceva mai relaxate, valabile pînă acum. Mai ales că, la noi, dezvoltarea regională reprezintă un subiect de dispută politică şi în nici un caz o preocupare strategică.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Basarabia mea

Admir devoţiunea cu care unii dintre prietenii mei se dedică Basarabiei. Nu-mi explic de ce nu pot vibra şi eu atît de pur şi de patriotic (folosesc cuvîntul în cel mai serios sens!). Ar trebui să pot. Sîngele meu este, pe jumătate, basarabean, căci mama mea s-a născut acolo. Refugiile succesive (1940 şi 1944) au făcut-o să trăiască în România de azi şi eu să mă nasc direct în inima ţării, în măreţul Ploieşti. Am, vasăzică, ADN-ul care ar trebui să mă livreze natural cauzei. Totuşi, cu ruşine aproape, vă spun că nu mi se pare că lupta pentru Basarabia – care acum înseamnă, concret, lupta pentru menţinerea Moldovei în apropierea Uniunii Europene, în vederea unei viitoare aderări – e şi lupta mea. S-o ducă şeful statului, s-o ducă Guvernul, s-o ducă cine are datoria s-o ducă! Să nu fiu înţeles greşit: şi eu sînt pentru aderarea Moldovei la UE, şi eu sînt pentru diluarea frontierei dintre cele două ţări, dar nu-mi vine să lupt pentru asta.

În ceea ce mă priveşte, de cîte ori aud de Basarabia, îmi vine imediat în minte celebrul poem „Mending Wall“ al lui Robert Frost. Reparînd, împreună cu vecinul, gardul de piatră dintre proprietăţile lor, unul de-o parte şi altul de cealaltă, autorul meditează la rostul gardurilor pe lume, intrigat fiind de siguranţa cu care vecinul repetă un vechi proverb englezesc: *good fences make good neighbours*. „La ce bun gardul, dacă oricum nu vrem să intrăm unul pe proprietatea celuilalt?“ se întreabă omul nostru. Dar continuă, împreună cu vecinul, să adauge pietre la gard, cu o ciudată voioşie. Este vorba, desigur, despre o meditaţie asupra naturii umane, care are nevoie de ceea ce detestă. Faţă de gard, ca faţă de orice separaţie, avem sentimente contradictorii. Ceva din noi ne spune că e necesar, şi altceva din noi se revoltă. Ceva din noi se simte în siguranţă cînd gardul e solid, şi se înfricoşează cînd gardul e străpuns, pentru ca altceva din noi să se bucure cînd vedem un gard căzînd şi să ne facă să trăim senzaţia claustrării cînd gardul e în picioare. Omenesc, foarte omenesc, prea omenesc... Puternică e dorinţa de a te simţi în siguranţă în spatele unui zid viguros, dar la fel de puternică e şi aceea de a vedea zidurile căzînd. Apoi, poemul ne mai spune că există nenumărate forţe din afara noastră care ameninţă un zid. La fel de multe ca şi argumentele pentru a-l construi. Vă îndemn să (re)citiţi versurile lui Frost şi vă garantez cîteva minute superbe de meditaţie. Aş zăbovi cu drag în descifrarea straturilor sufleteşti ale lui „Mending Wall“, dar simt că, totuşi, chestiunea Basarabiei e mai urgentă.

În portofoliul extern al României postdecembriste nu există altă ţară cu care să fi avut o relaţie mai ambiguă. În general, am ştiut bine ce prietenii să căutăm în lume şi ce relaţii să îngheţăm, în funcţie de interesul României democratice care s-a născut, tarată şi cu segmente anatomice monstruoase, dar, totuşi, s-a născut, în decembrie 1989. Cu Moldova, însă, nu am ştiut niciodată. Am spus că sînt fraţii noştri, dar am simţit că e prea mult. Am spus că sînt doar nişte vecini desprinşi din fosta URSS, dar am ştiut imediat că e prea puţin. Am zis că ne leagă sîngele, dar nu ne putem opri să nu constatăm cît sîntem de diferiţi, totuşi. Am zis că avem interese geostrategice, jucînd cartea pragmatismului, dar am simţit imediat implicarea în europenizarea Republicii Moldova ca pe o datorie morală. Cred că relaţia politică dintre România şi Moldova este atît de ambiguă pentru că, în general, nu ne putem decide, odată pentru totdeauna, ce să credem despre separaţia dintre noi. Pe de-o parte, o luăm ca pe un dat istoric şi ne decidem să fim realişti. Pe de altă parte, nu ne putem reprima pornirea idealistă de a crede că nedreptăţile istorice se pot repara. Greşim, cred, în ambele situaţii. Nu sîntem diferiţi sau, mă rog, atît de diferiţi încît să putem spune că o separaţie este firească. Dar nici nedreptăţile produse nu se repară vreodată. Niciodată, în istorie, nedreptăţile nu s-au reparat – cei care vor să răzbune sau să reaşeze lumea cum era halucinează! În istoria relaţiilor internaţionale, revenirea la *statu quo ante* a fost, întotdeauna, o iluzie. Zecile de exemple care se tot citează (de la tratatul care a încheiat Războiul dintre Imperiul Bizantin şi al doilea Imperiu Persan, în 629, pînă la tratatul care a încheiat Războiul irakiano-iranian în 1988) sînt, toate, cazuri discutabile, căci, în realitate, niciodată nu a putut fi recuperat trecutul în toate detaliile sale. Iluzia că semnăm o hîrtie care dă istoria înapoi este, la limită, chiar periculoasă.

La toate acestea se adaugă (re)sentimentele populare. Istoria foarte recentă a adăugat complexe. De superioritate aici, de inferioritate acolo. Ne-au dezamăgit adesea. Ne-ar fi plăcut să fie ca georgienii sau ca balticii – o nucă tare în raport cu colosul rusesc. Moldoveanul este, însă, moale şi concesiv, lesne tranzacţionist, gata să producă un alibi realist pentru orice cedare morală. E ca noi! Şi noi i-am dezamăgit pe ei. Nu am fost în stare să avem investiţii hotărîtoare acolo, nu am fost în stare să le cîştigăm inimile răvăşite, iar în chestiunea transnistreană, care îi chinuie cel mai mult, nu am putut fi de mare ajutor. Politicienii nu au putut găsi niciodată tonul corect pentru această relaţie pe care o numim mereu „specială“, fără să putem spune limpede ce înseamnă asta – un sentiment difuz de datorie istorică, un puseu recurent de naţionalism frustrat, o dragoste ciudată faţă de limba comună (spun ciudată pentru că noi toţi o torturăm cu psihanalizabilă ferocitate). Există ceva în noi care ne spune că e bine să rămînem separaţi. Dar există şi altceva care ne face să vrem ca această frontieră să cadă. Simţim că discursul fratern nu e tocmai realist, dar şi că raportarea la Moldova ca la o altă ţară e falsă.

Lumea globală este, măcar în definiţia ei, o lume fără ziduri. Totuşi, pe măsură ce ne globalizăm, ne zidim. Zidurile despărţitoare apar mereu, deprimante întotdeauna, dar salvatoare, de cele mai multe ori.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Directiva acului în carul cu fîn

Să mă laud: pe vremea lu' Guvernu' Năstase, proaspăt absolvent al unor cursuri de Computer Assisted Reporting (adică, pe scurt, cum să folosești bazele de date în documentarea jurnalistică), m-a luat un val de entuziasm și am încercat să promovez un set de reguli privind cantitatea și calitatea datelor prezente pe site-urile de Internet construite de autoritățile publice. Am constatat cu surpriză că nu aveam cum invoca oareșce normative internaționale pentru că acestea nu existau. Așadar, am profitat de faptul că una dintre sesiunile Conferinței ONU privind Societatea Informațională se ținea la București. Cu sprijinul domnului Dâncu și al doamnei Țicău, am reușit să iau cuvîntul și, în numele unui grup de jurnaliști activiști din domeniu, am reușit a introduce în rezoluția finală un paragraf care chema statele membre (ONU) să ofere cetățenilor transparență neîngrădită în privința datelor de pe site-urile create și întreținute de guverne, primării, agenții publice.

Să vă amintesc: autoritățile, fie ele centrale sau locale, își doresc musai comunicarea. Adică prezentarea cît mai rapidă și agreabilă a adevărului *lor* depre cele ce se întîmplă. Comunicarea nu este chiar totuna cu informarea și este departe de documentare. Pentru a-și face o idee cît mai exactă despre lume și viață, varii categorii de cetățeni (jurnaliști, avocați, ONG-uri, activiști) au mai degrabă nevoie de documentare și informare, mai puțin de cele expuse de autorități în efortul lor de comunicare (un soi de cosmetizare a informației, bătînd blînd spre propagandă). De aceea, primul lucru pe care îl observi răsfoind site-urile oficiale este lauda de sine. Îi putem înțelege mobilul. Utilitatea publică este, însă, îndoielnică. Nu poți acuza oamenii de lipsă de transparență, deoarece:

■ Să vă ajut să constatați: datele există! Există trilioane de terabiți de informație, aruncați în site-uri, claie peste grămadă, fără cele necesare pentru a fi și inteligibili. Geaba acuzi cum că nu ar fi destule informații publice. Orice administrator îți arată că au acolo tot ce dorești. Necazul este că motorul de căutare este prost sau structura site-ului face orice căutare, practic, imposibilă. Spus altfel, se aruncă tot finul (informația) într-un car (site-ul), apoi se lasă publicul să caute acul. Cel mai bun exemplu îmi pare a fi chiar ec.europa.eu, portalul Comisiei Europene. Le urez, celor care doresc să afle ceva util, nervi de oțel. Motorul de căutare este din alte vremi, arhitectura portalului este de neînțeles pentru oricine lucrează în afara Bruxelles-ului. Aproape trei sferturi dintre cei care ajung să intre întru cercetare acolo sînt, de fapt, utilizatori de Google. Eu am fost nevoit să urmez un curs special, dedicat documentării online într-ale Comisiei Europene! Trei zile a lucrat cu noi un pensionar de la BBC și ne-a învățat cum să găsești informația care îți trebuie în portalul cu pricina. Dacă o găsești, poți avea ghinionul:

■ Să fie într-un format inutil. Pentru un jurnalist sau chiar un avocat care are de lucru cu enorm de multe date, o fotografie nu este neapărat de mare ajutor. De multe ori, îți trebuie o prelucrare a datelor brute, pentru a dovedi valabilitatea unui anumit punct

de vedere. De exemplu, dacă reprezinți industria siderurgică și dorești să dovedești că politicile eco te bagă în faliment, ai nevoie de prelucrarea unei grămezi de date de prin bugete naționale, statistici comunitare, comparații ale salarizării din diverse ramuri industriale ș.a.m.d. Greu de lucrat cu uriașe coloane de cifre, dacă oferta este o simplă poză PDF. Ar fi ideal ca oferta să fie și în Excel, cam cum fac americanii (recomand site-urile Federal Reserve, un vis pentru documentariștii de pretutindeni). În fine, datele ar trebui:

■ Să fie cît de cît ieftine. Ajung la chestiune. Comisia Europeană a pus zilele astea la consultare generală un proiect de directivă care să limiteze prețurile cerute de autorități pentru datele de utilitate publică. Degeaba ai motor de căutare, format prietenos și date utile, dacă ele costă prea mult! Uite-așa, ni se apropie o directivă care să-l ajute pe cetățean să găsească acul în carul cu fîn. Guvernamental.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

optiplaza look your way · SILVA · Restart

AVANGLION · rampa

WWW.DRACULAFILM.RO

DRACULA FILM HORROR FANTASY FESTIVAL

30.10 - 03.11 Brașov - Bran

DIGI FILM

FESTIVAL 30

fanzin · adevărul.ro

PUBLICITATE

Fundația Principesa Margareta a României

ISS · BRD Groupe Société Générale · Fundația Vodafone România

CONCERT EXTRAORDINAR

ÎN BENEFICIUL PROGRAMULUI TINERE TALENTE AL FUNDAȚIEI PRINCIPESA MARGARETA A ROMÂNIEI

GIULIANO CARMIGNOLA

ANSAMBLUL *La Stravaganza*

25 OCTOMBRIE 2013, ORA 18:00, ATENEUL ROMÂN

CUMPĂRÂND UN BILET SUSȚINEȚI PROGRAMUL TINERE TALENTE PRIN CARE FUNDAȚIA OPERĂ BURSE DE STUDIU TINERILOR ARTIȘTI AFLAȚI ÎN SITUAȚII MATERIALE DIFICILE.

BILETE DISPONIBILE ÎN REȚEAUA MYTICKET - MAGAZINELE DIVERTA, MUZICA, LA SALA PALATULUI, ÎN LIBRĂRIA "MIHAI EMINESCU" ȘI ONLINE PE WWW.MYTICKET.RO

CO-PRODUCĂTORI:

FRIEM

FUNDAȚIA ROMÂNĂ PENTRU EXCELENȚĂ ÎN MUZICĂ

THE ROMANIAN FOUNDATION FOR EXCELLENCE IN MUSIC

Sponsori · Parteneri media · Cu sprijinul

DentalMed · DENTONS · pwc · NOKIA · Roche · hp · adevărul · DILEMA · CARIERE · tabu · avantaje

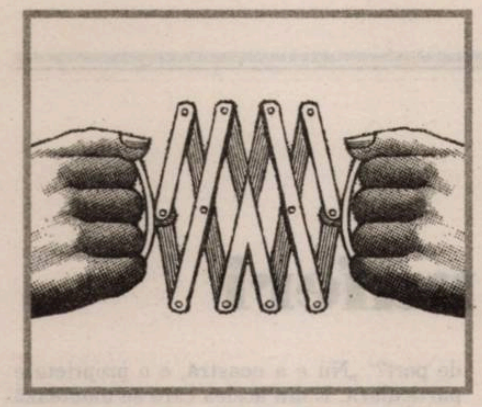

Luiza VASILIU

oameni de **treabă**

„Îndoiala e substanţa scrisului“

– interviu cu Tom JUNOD –

A scris despre violatori cărora le pare rău, despre mercenari închipuiţi, despre Obama şi atacurile ucigaşe cu drone, despre părinţii lui, despre criza financiară, despre Nicole Kidman, Matt Damon, Kevin Spacey, Brad Pitt şi mulţi alţii. Din 1997, scrie pentru Esquire *– texte lungi, poveşti cu oameni din viaţa reală, care se citesc ca nişte nuvele din* Marea Antologie a Nuvelei Americane. *A cîştigat de două ori National Magazine Award.* ***Tom Junod*** *a fost în România la conferinţa „The Power of Storytelling“, organizată de redacţia* Decât o revistă *la Bucureşti, la început de octombrie. Am stat de vorbă într-o duminică dimineaţă, în cafeneaua hotelului. A doua zi trebuia să predea textul despre George Clooney.*

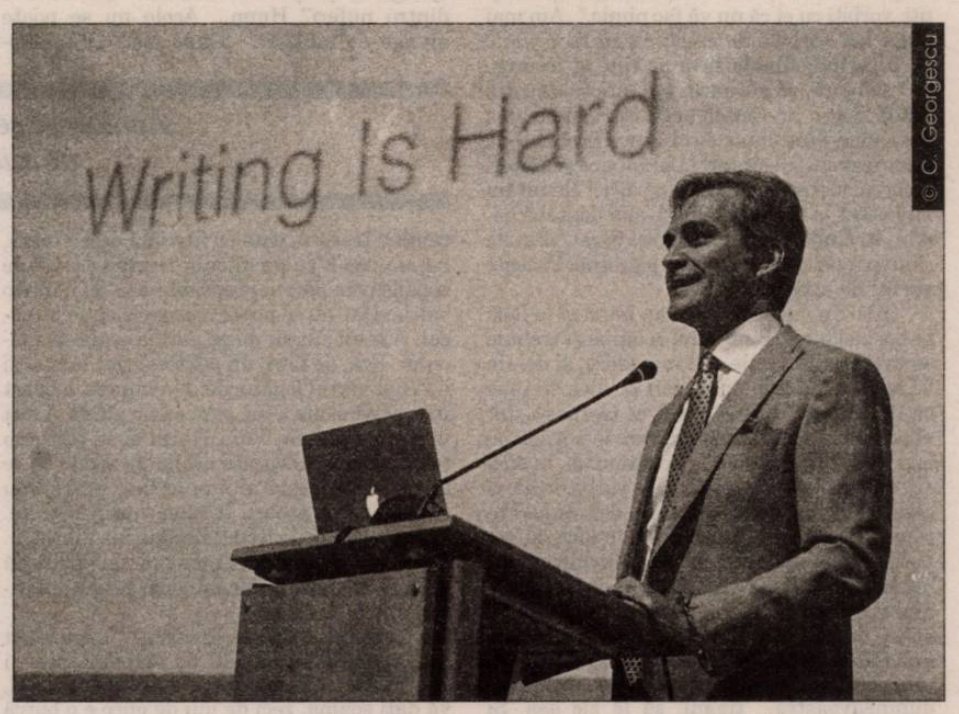

Spuneaţi la conferinţa „The Power of Storytelling“ că primul dumneavoastră job a fost acela de vînzător de genţi şi că aţi recomanda activitatea asta oricui vrea să se apuce de jurnalism. De ce?

Cred că aspectul mercantil al jurnalismului e cu totul subevaluat. Trebuie să fii în stare să intri într-o cameră plină de oameni necunoscuţi, să-ţi faci simţită prezenţa şi să-ţi vinzi produsul – adică pe tine însuţi. Tata îmi spunea mereu: „Tu te vinzi pe tine, puştiule. Repară-ţi odată dinţii ăia!“ Avea dreptate, într-o anumită măsură. Şi asta se poate vedea la toţi jurnaliştii care au vorbit la conferinţă: Jacqui Banaszynski e o adevărată forţă a binelui, Cynthia Gorney e eleva conştiincioasă şi aplicată, Chris Jones e *entertainer*-ul. De fapt, fiecare dintre noi încearcă să vîndă ceva şi o face cum ştie el mai bine. Mă refer aici la ceva foarte personal – a-i face pe oameni să vorbească cu tine, să se relaxeze îndeajuns încît să ţi se confeseze. Avantajul jurnaliştilor e că oamenii chiar vor să vorbească, aşa că nu e foarte greu să scoţi ceva de la ei, să-i faci să se pornească. Sînt însă mereu uimit de faptul că mulţi jurnalişti nu ştiu că asta e treaba lor şi nu ştiu cum s-o facă.

În America, sînteţi numit „scriitor“, în Europa – „jurnalist“. Cum vă plasaţi între cele două?

Mă văd mai degrabă drept scriitor. Pentru mine, jurnaliştii sînt cei care au făcut o şcoală de jurnalism, care au lucrat la ziare... De pildă, Cynthia Gorney e jurnalistă. Ia foarte în serios ideea de „meşteşug“. Eu improvizez mult mai mult, operez în zone marginale, aşa că mă consider scriitor. Şi asta nu ca să mă ridic la nivelul scriitorilor de ficţiune, ci pentru că mi se pare că nu am nimic din ceea ce au cei care se numesc jurnalişti. Să fim sinceri: anul acesta am scris pentru *Esquire* patru profiluri de staruri, asta e cvasijurnalism.

Faceţi diferenţa între jurnalismul serios şi textele despre vedete?

Da, absolut. Portretele de staruri sînt diferite faţă de orice altă formă de jurnalism. În general, publicaţia spune: „George Clooney o să fie pe coperta numărului din decembrie. Vrei să scrii un text despre el?“ E o înţelegere care se face de la început şi care plasează un astfel de text în afara sferei jurnalismului. E o tranzacţie gata negociată între tine şi persoana respectivă. Ştii dinainte cît timp vei avea la dispoziţie. În schimb, jurnalismul îţi dă senzaţia lipsei de limite. Cînd mă documentam pentru „The Falling Man“, oamenii erau cu totul îngroziţi de faptul că lucram la acel subiect, îmi spuneau: „Cum poţi să faci aşa ceva? Cum poţi să te mai uiţi dimineaţa în oglindă?“ Dar tu continui, şi faci ce crezi că trebuie să faci, nu te opreşte nimeni. În cazul textului despre George Clooney, la care lucrez acum, limitările sînt parte integrantă a procesului, de la început pînă la sfîrşit. Aşa că improvizezi cît poţi şi încerci să te descurci cît mai bine între anumiţi parametri. Dar jurnalismul adevărat are loc în afara acelor parametri.

În unele dintre articolele dvs., spargeţi monotonia unei descrieri, cu o frază extrem de poetică, venită din cu totul alt registru. De pildă, în „The Falling Man“, scrieţi: „Dacă n-ar fi căzut, ar fi putut foarte bine să zboare.“ N-aţi fost acuzat de prost gust, de literaturizarea unor subiecte grave, aproape tragice?

Tonul general al textului e unul extrem de serios. Nu e ca şi cum aş urmări să stîrnesc hohote de rîs. De-a lungul textului, merg pe un fir foarte subţire: încerc să-i fac pe cititori să se confrunte cu realitatea faptului că aşa au ales unii oameni să moară, aruncîndu-se din turnurile World Trade Center, şi apoi încerc să-i fac să accepte că o astfel de moarte este extraordinară, că e acolo ceva extrem de curajos şi de uman. Mi-am acordat libertatea de a privi acea imagine şi acel act din toate unghiurile posibile. Am fost acuzat de exploatare şi estetizare. Pe mine nu mă interesează acest aspect. Eu vreau doar să-i fac pe oameni să privească lucrurile din altă perspectivă, să-i manipulez într-un mod în care cred că trebuie să fie manipulaţi, le spun: „Uitaţi-vă la fotografia asta, nu vă luaţi ochii de la ea!“

Îl admiraţi mult pe Tom Wolfe. De ce?

Dacă te uiţi la libertăţile de limbaj şi de abordare pe care şi le-a permis în textele sale, ele sînt absolut uimitoare pentru perioada în care le-a scris. Îi recitesc frecvent articolele din anii '60, mi se par extraordinare. Şi sînt atît de amuzante! Eu nu sînt neapărat cel mai amuzant tip din lume, dar cred că umorul e subevaluat.

> *De fapt, asta e întrebarea: cui îi aparţine povestea?*

Tom Wolfe a fost mereu un individ foarte elegant. Credeţi că eleganţa lui de dandy american se transferă într-o anumită măsură şi în scris?

Cred că îşi foloseşte eleganţa ca să-şi avertizeze subiecţii că nu e unul de-al lor, lucru care devine evident cînd îi citeşti textele. Unul dintre articolele lui cele mai cunoscute, cu titlul „Radical Chic: That Party at Lenny's“, e despre o strîngere de fonduri organizată de Leonard Bernstein şi de soţia lui pentru Panterele negre. Panterele afişează un dispreţ făţiş faţă de Bernstein, iar Bernstein face tot posibilul ca să le intre în graţii. Articolul e în acelaşi timp extrem de amuzant şi de nemilos. Acum cîţiva ani, am citit un text scris de fiul lui Bernstein, în care spunea că familia lor n-a mai fost niciodată aceeaşi după articolul lui Wolfe. Totul s-a schimbat – căsătoria părinţilor, relaţia lor cu cei din jur. Sentimentul de autoritate culturală pe care-l aveau în noaptea aceea a dispărut pentru totdeauna. Ştiu că Wolfe e departe de a fi un blînd satirist, dar asta să fie oare ceea ce-ţi doreşti cu adevărat ca jurnalist? Gîndiţi-vă la asta, gîndiţi-vă la ce spune fiul lui Bernstein. Eu mă gîndesc tot timpul. Dacă aş avea vreodată şansa să vorbesc cu Wolfe pe îndelete, l-aş întreba cum se simte ca jurnalist, ca om, de fapt, ştiind că viaţa familiei Bernstein n-a mai fost niciodată la fel după acel text.

Spuneaţi, în timpul conferinţei de la Bucureşti, că jurnalismul narativ o duce foarte bine, în timp ce jurnalismul în general trece printr-o mare criză.

Da, cred că există două explicaţii posibile. S-ar putea ca ceea ce a stat la baza crizei jurnalismului în general să fi stîrnit foamea cititorilor pentru jurnalismul narativ. Fragmentarea, condensarea culturii în tweet-uri de 14 de caractere, digitalizarea universală au provocat nevoia de a vedea lucrurile mai pe îndelete, povestite în articole care se întind pe cîteva pagini de revistă. A doua explicaţie ar fi că oamenii se află în plin delir şi nu pricep că lumea în care trăiesc se prăbuşeşte, aşa că se împotrivesc instinctiv acestei prăbuşiri. Varianta erorii umane şi a autoamăgirii trebuie mereu luată în calcul, ea e prezentă în orice formă de interacţiune umană, iar oamenii trebuie să fie conştienţi de capacitatea lor de a se duce singuri de nas.

Apropo de asta, aţi văzut Page One, *documentarul despre* The New York Times *şi criza prin care au trecut ei?*

Nu, dar e pe lista mea de aşteptare de pe Netflix. S-o spunem pe şleau, dacă *The New York Times* dispare, dispare şi jurnalismul. Sau jurnalismul aşa cum îl ştim noi. Sigur, poţi să le reproşezi mici detalii, dar ceea ce fac ei e un miracol zilnic. Nimic altceva nu se poate compara, după ştiinţa mea, cu ce fac ei. Cît de mult muncesc oamenii de-acolo, cît de buni sînt în meseria lor, cît de inteligenţi, cît de în serios îşi iau misiunea, toate astea fac din *The New York Times* o adevărată instituţie a democraţiei. Dacă ei dispar, atunci am încurcat-o.

Vi se întîmplă să aveţi îndoieli legate de textele pe care le scrieţi?

Îndoieli? Da, chiar azi-dimineaţă *(rîde)*. În fiecare zi. Mă rog, nu e ca şi cum m-aş confrunta zilnic cu o serie de întrebări existenţiale, dar îndoielile mele apar la fiecare frază: de ce nu-mi iese propoziţia asta? De ce nu funcţionează? Cum pot s-o schimb ca s-o îmbunătăţesc? Ce fac aici? Îndoiala e substanţa scrisului.

Spuneaţi că toate textele pe care le-aţi scris au în spate un fir comun. Care ar fi el?

Probabil lupta dintre mine şi subiectul meu. Vreau să aduc idei şi perspective noi în tot ceea ce fac, iar asta se loveşte uneori de faptul că povestea pe care încerc să o spun e a persoanei despre care scriu. De fapt, asta e întrebarea: cui îi aparţine povestea? Ţie, scriitorului, sau celuilalt, subiectului tău? În text se dă întotdeauna o luptă, sub o formă sau alta.

Cum negociaţi raportul de putere cînd scrieţi despre o vedetă? Nu încearcă să vă tragă pe sfoară şi să vă vîndă o imagine prefabricată?

S-ar putea să încerce. Vorbim, în majoritatea cazurilor, despre actori, asta e meseria lor. Au mai multe atuuri ca mine. Şi, ca în orice relaţie de schimb între doi oameni, încearcă să-mi vîndă cea mai bună versiune a lor. Rămîne ca eu să decid dacă versiunea respectivă e o faţadă sau e ceva autentic. De pildă, Matt Damon a fost un tip prietenos, părea absolut OK. O fi, de fapt, un mare ticălos? Nu cred. Iar dacă e înseamnă că-l ţine bine ascuns, pentru că nu l-a mai văzut nimeni altcineva în afară de el. Şi nu-mi pasă dacă am fost sau nu tras pe sfoară. Vreau doar să scriu o poveste care să fie în acord cu ceea ce cred eu despre persoana respectivă. Scott Raab a scris acum cîţiva ani un profil excelent al lui Paul Newman, din care Paul Newman ieşea drept un tip dur, un bărbat condus de o furie teribilă. Am primit la redacţie o scrisoare din partea fratelui său, care ne spunea: „Eu nu-l cunosc pe individul despre care aţi scris, n-am nici cea mai mică idee cine e.“ Cine a fost tras pe sfoară aici? Scott, care s-a ţinut de impresia şi de percepţia lui? Sau fratele, care voia să-l vadă pe Newman drept un mare umanist, un fel de Premiu Nobel pentru Pace, în carne şi oase?

Varianta integrală a acestui interviu – în care Tom Junod vorbeşte despre Esquire *vs* The New Yorker, *Hemingway vs Fitzgerald, despre textele de care e cel mai mîndru şi sfaturile pe care le-ar da tinerilor jurnalişti – o puteţi citi pe www.dilemaveche.ro.*

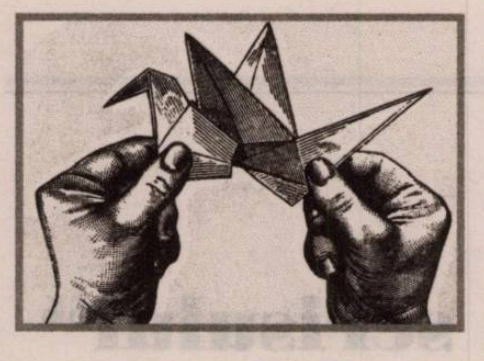

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Pavilionul dintre nuferi

Cîinii încep să latre şi se reped la noi. Unul e mic, dar ceilalţi doi sînt destul de mari şi ameninţători. „Staţi liniştiţi, vorbiţi cu ei că nu vă fac nimic.“ „Am mai auzit noi vorbele astea cu *nu vă face nimic* şi, pe urmă, cîinele sare pe tine şi te muşcă.“ „Nu, nu, vă garantez eu, uite că dau din coadă. Ăştia nu muşcă decît ciori, şi pe alea doar cînd sînt chiar ciori-ciori. Probabil că dumneavoastră sînteţi la plimbare şi sînteţi doar curioşi să vedeţi ce e pe aici.“ Ne uităm mai atent la individ. Mititel, mai degrabă bătrîn, în ciuda bărbuţei negre, uscat, plin de riduri ca un marinar şi pus pe vorbă. Păzeşte portul de agrement.

„Aici vin oamenii care au bărci şi le lasă la noi cu chirie. Sînt bărci scumpe şi trebuie să avem grijă de ele. Au încredere, şi de-aia vă spun, cînd mai apar ciori pe aici, trebuie să fim atenţi, nu neapărat că ciordesc, dar vin cu plozi neastîmpăraţi, care le pot zgîria, aşa, de tîmpiţi ce sînt.“ (Ne dumirim, în sfîrşit, cine sînt *ciorile-ciori.)* „Şi e vorba de bărci care costă zeci de mii de euro, domnule. Facem şi plimbări de agrement de aici, cu vaporul, cu şalupa cu motor sau închiriem hidrobiciclete. Vara vine mai multă lume la noi, acum ne pregătim de iarnă. Şi d-aia vă spun, ne uităm şi noi cînd intră cineva. Să nu credeţi că facem discriminare, dar ne uităm. Că şi printre români mai sînt, ştiţi dumneavoastră... ţigani, să le zic aşa. Şi printre ţigani mai sînt dintr-ăia mai... Cum să zic?“ „Mai români?“ „Aaaşa, din ăia mai fără *mînca-ţi-aş* şi *dregea-ţi-aş*. Da', au fost unii care au luat tot ce era pe aici nesupravegheat. Şi stîlpi, şi cablurile electrice din pămînt, şi garduri, şi tot...“

„Dar la pavilionul acela dintre nuferi se ajunge de pe partea cealaltă?“ „Pavilionul dintre nuferi? Hmm... Acolo nu se poate ajunge de nicăieri.“ „Cum aşa?“ „Păi, săptămîna trecută, cînd cu furtuna aceea mare, ne-am trezit cu pavilionul trecînd destul de repede prin port şi proptindu-se acolo, într-o salcie. Dar nu se poate ajunge la el de pe uscat. A venit singur de pe partea cealaltă a lacului. Era, de fapt, un ponton legat la mal şi i-a rupt vîntul legăturile. L-a împins, a bătut în copertina aia a lui, care e ca o pînză. A fost urgie, nu glumă. Vuia vîntul şi se clătinau toate bărcile ancorate acolo, de ziceai că le aruncă una peste alta şi le face praf. S-au rupt şi nişte arbori, trosneau prin pădure. Era să rupă şi pontonul nostru, ăla albastru. L-a desprins un pic şi noroc că am văzut, că dacă se desprindea de tot, spărgea bărcile alea şi praf le făcea.“

„Acolo nu se poate ajunge de nicăieri.“

„Păi, şi ce aţi făcut?“ „Am sărit împreună cu femeia mea şi l-am ţinut. Ne-am agăţat de el, vă daţi seama, zeci de mii de euro e o barcă dintr-alea. Ce mă făceam dacă trebuia să le plătesc? Eu de unde să dau atîta? L-am ancorat cu parîme şi alte cabluri de oţel, am reuşit să-l proptim cumva, ne-am chinuit de ne-au găsit dracii.“

„Şi cu pavilionul ce se întîmplă?“ „O să-l ducem la loc de unde a venit. O să-l remorcăm cu vaporul. Dar aşteptăm să se mai usuce nuferii ăia, să putem să-l scoatem mai uşor.“ „La primăvară?“ „Nuuu, înainte să vină îngheţul, că pe urmă nu se mai poate. Dar sigur, mai trebuie să ne şi plătească proprietarul, că doar n-o s-o facem pe degeaba.“ „Şi dacă nu plăteşte?“ „Păi... păi, îl lăsăm acolo.“

Privim pavilonul eşuat. Pare intact. Copertinele n-au fost sfîşiate. E ca o terasă de restaurant, destul de mare, cu stîlpi şi balustrade de lemn. Undeva prin spate se întrevede o scară vopsită în albastru, care acum nu mai duce nicăieri. Făcea probabil vreo legătură cu ceva de pe malul acela îndepărtat, de unde a plecat dus de vînt. Aşa mare, a traversat tot lacul, precum moara lui Sadoveanu, pe Siret. Acum zace la o margine, într-un fel de mlaştină plină de frunze de nuferi, mari şi uscate.

„Ce să vă spun, cînd a venit pavilionul, am avut mare noroc că n-a dat în bărci, vă daţi seama. Praf le făcea, zeci de mii de euro... L-am văzut cum vine şi cum trece. Am răsuflat uşuraţi că n-a atins nimic. Şi după ce ne-am liniştit, am văzut cealaltă belea, că era gata să plece şi pontonul nostru. A fost furtuna dracu'. Au stat cu mare frică şi domnii din casa aia de lemn.“ „Nu ţine tot de port?“ „Nu e a noastră, e o proprietate particulară. E din acelea care se montează pe loc. Nici n-are fundaţie, n-au avut nevoie nici măcar de autorizaţie de construcţie. Dar înăuntru are tot ce-i trebuie, aer condiţionat, baie. Are fosă din aceea care nu se goleşte. Din cînd în cînd, aruncă în ea nişte substanţe care topesc tot ce e acolo. Cu totul a costat 25.000 de euro. E ca lumea. Dar la o furtună ca asta, îţi pui probleme. Probabil că le-a fost şi lor frică de vînt. Şi au văzut şi cum a venit pavilionul. Bine, n-avea cum să intre pe mal, peste ei, dar acum au un peisaj nou în faţa casei, apărut peste noapte. Un pavilion.“

■ ■ ■

ready made

Opinci cu vîrzog

„O subgrupă importantă, în cadrul opincilor îngurzite peste muchie, o constituie cea a opincilor cu urechiuşă sau vîrzog. Opincile din această grupă provin direct din tipul de opincă dacică ce apare la doi daci de pe Trapaeum Traiani, care ocupă locul al patrulea în gama de evoluţie a opincilor de tradiţie iliro-tracică cu gurgui.“

Florea Bobu Florescu,
Opincile la romîni, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1957

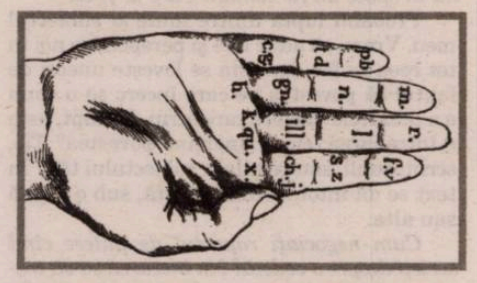

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

La rentrée

Decanul alerga, tulburat, pe coridoarele corpului principal al Universităţii. Deschiderea festivă a anului academic părea să fi creat o nebunie generală. Parcările din campus erau blocate, profesorii şi studenţii se înghesuiau la orare, iar bobocii se aflau într-o derută totală, vecină cu halucinaţia. Mulţi dintre aceştia îl opriră, cu fizionomii descompuse de spaimă, şi îi puseră întrebări complicate: „Nu vă supăraţi, unde îl găsesc pe domnul profesor *Garabet Ibrăileanu?*“ sau: „Mă iertaţi, unde l-aş putea localiza pe domnul *Alexandru Philippide?* Dar pe domnul *Gheorghe Ivănescu?*“ Işi reprimă răspunsul cinic-morbid – „Aţi putea încerca la *domnul Cimitir!*“ – şi le explică tuturor, răbdător, că „domnii“ în cauză reprezentau acum, pe lîngă numele unor mari personalităţi ale culturii române, *şi* numele unor amfiteatre ale instituţiei unde se desfăşura palpitanta acţiune. Mai dificil fu momentul în care un tînăr cu ochelari îl abordă intempestiv: „Caut sălile *Ilie Popescu* şi *Mioara Stroescu*. Mă puteţi ghida? Am Semiotica şi Lingvistica generală şi habar n-am cum să ajung în aceste amfiteatre...“ Bineînţeles, respectivele cursuri *erau ţinute* de colegii *Popescu* şi *Stroescu*. Buimăcit, decanul nu excluse totuşi ca *Popescu* şi *Stroescu* să se fi clasicizat între timp şi să fi ajuns amfiteatre... Îi spuse studentului să încerce peste drum, în clădirea mare şi frumoasă care se vedea prin ferestrele Universităţii. (Acolo era Policlinica pentru Elevi şi Studenţi, iar decanul spera ca aşezămîntul sanitar să aibă şi o secţie de Psihiatrie, unde ochelaristul să nimerească direct, fără ocolişuri inutile.) Tînărul mulţumi şi adăugă: „Dar amfiteatrul *Ion Mirescu* vă spune ceva?“ Profesorul tresări violent (Ion Mirescu era chiar numele lui!). „Tot acolo îl găsiţi!“ răspunse el precipitat. Apoi se duse, îngrozit, în birou.

Nu apucă să răsufle că unul dintre prodecani intră, cu mină disperată, şi îi zise: „Omule, vezi că te caută feroce nebunul ăla de Moroiu. Vrea iarăşi să conteste nu ştiu ce...“ Decanul se înnegură şi mai mult. Moroiu era scandalagiul defazat al facultăţii, care depunea, nonstop, memorii şi petiţii împotriva cailor verzi de pe pereţi. Nu reuşi să se consulte cu prodecanul în privinţa unei posibile atitudini oficiale faţă de dezaxat, pentru că telefonul mobil începu să-i cînte în buzunar. La capătul liniei, o altă colegă atinsă de morbul reclamaţiei îi reproşa că nu găsise hîrtie igienică la toaleta profesorilor... Deodată, zbîrnîi scurt şi telefonul fix. Decanul, prins în torentul verbal al interlocutoarei ultragiate, îi făcu semn prodecanului să răspundă în locul lui. Acesta ridică receptorul şi, după cîteva secunde, gesticulă deznădăjduit înspre decan, şoptindu-i: „E Barizzi...!“ Decanul se schimonosi sălbatic, mîrîind că nu se afla în birou. Doamna de la celular continua să vorbească, dar el nu o mai asculta. Toată atenţia i se fixă pe prodecan şi pe ceea ce el îi spunea terifiantului personaj de la celălalt capăt al liniei telefonice. Barizzi se pensionase de mulţi ani. Avea însă plăcerea sadică de a suna, periodic, decanii şi prorectorii, pentru a le imputa, vreme de zeci de minute, anumite „defecţiuni“ ale învăţămîntului superior românesc. Prodecanul se descurcă exemplar. Zise: „Nu, domnul decan nu este! Participă la deschiderea anului academic. Eu sînt secretarul lui personal.“

„Aţi putea încerca la domnul Cimitir!“

Evitase astfel, foarte inteligent, capcana de a deveni el însuşi victima tiradei infatigabile a lui Barizzi. „De cînd există această poziţie?“ se interesase Barizzi. „Păi, noua lege a educaţiei prevede postul, iar domnul decan m-a angajat pe mine...“ explică prodecanul senin. „Îi spun“, continuă el calm, „nu vă faceţi griji. În plus, într-o oră-două, îl veţi găsi aici. Toate cele bune, domnule profesor!“ Pe mobil îşi încheiase şi doamna memorandumul (ne)igienic, dar decanul, setat pe conversaţia prodecanului cu Barizzi, nici măcar nu băgase de seamă... Uşa biroului se deschise cu zgomot ameninţător. Era Moroiu. Prodecanul o şterse englezeşte, de îndată ce profesorul reclamagiu îşi declanşă tirul verbal: „Domnule decan, am venit să fac 19 sesizări de maximă importanţă pentru viitorul facultăţii...“ „Luaţi loc!“ îl întrerupse decanul, livid, aşezîndu-se, la rîndul său, pe scaun. Telefonul fix sună, paradoxal, salvator. Decanul se repezi la receptor. Dumnezeule, era Barizzi din nou! „Domnul decan?“ întrebă pensionarul prudent. Decanul ezită două clipe, după care jucă totul pe o singură carte. Cu voce piţigăiată, de demoazelă afectată, spuse: „Nu, domnul decan nu a venit încă de la festivitate! Sînt secretara lui personală.“ (Moroiu, auzindu-l pe decan schimbîndu-şi vocea şi cercetîndu-i expresia subit tembelă a feţei, căscă ochii cît cepele.) Simultan, Barizzi replica la telefon: „Cîţi secretari personali are decanul? Tocmai am vorbit cu unul...“ „Cinci“, zise piţigăiat Mirescu. (Moroiu se ridică de pe scaun, crucindu-se larg, şi ieşi zbierînd: „Voi reclama la Minister acest circ decanal. E o batjocură inacceptabilă!“) Concomitent, Barizzi răcnea din telefon: „Inadmisibil! Decanul disprețuieşte bugetul Universităţii cu atîţia secretari personali. Parcă ar fi rege, domnule. Mă voi plînge la Rectorat!“ Închise violent.

Decanul părăsi biroul într-un galop straniu. Trecu pe lîngă peretele cu portretele marilor clasici ai literaturii române şi se opri brusc în faţa *domnului* Mihai Eminescu. Îl interpelă agresiv, amintindu-i ceva de „Ţepeş-Doamne“ şi o „casă de nebuni“. Văzînd că nu-i răspunde nimeni, se îndreptă, cu rînjet sardonic, spre ieşirea din clădire. Ulterior, traversă grăbit către Policlinică.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

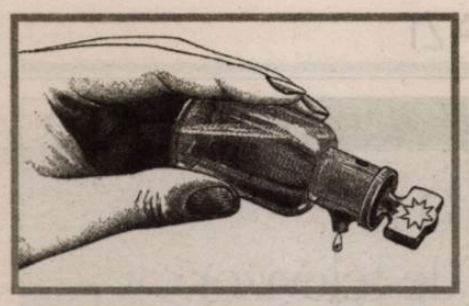

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vectori sustenabili ai provocării multinivel

Eticheta „limbă de lemn" a fost aplicată, în ultimii 20 de ani, mai multor tipuri de texte, nu numai celor produse de comunicarea politică. Uneori, judecata era nedreaptă: nu orice stil complicat, greu de înţeles, încărcat de formule fixe, merită caracterizarea peiorativă, cu implicitele ei acuzaţii de rigiditate, redundanţă şi clişeizare. E posibil ca prin formula *limbă de lemn* cititorul să-şi manifeste doar frustrarea faţă de un limbaj pe care nu-l înţelege. Limbajul ştiinţific sau cel juridic primesc de multe ori reproşuri exagerate pentru terminologia şi frazeologia rebarbativă, care răspund, totuşi, unor nevoi – de precizie şi de nuanţare. Pericolul real apare (ca şi în cazul emblematic al limbii de lemn istorice, limbaj de propagandă politică a regimului comunist) doar cînd excesul de formule elaborate şi rigide ascunde foarte puţină informaţie, foarte puţin efort de gîndire personală.

S-a tot vorbit, în ultima vreme, despre limba de lemn a unor documente ale Uniunii Europene. Despre un caz recent şi izbitor au scris deja, cu argumente pertinente şi cu legitimă indignare, Alexander Baumgarten şi Gabriel Cercel (contributors.ro): comentînd un chestionar online despre direcţiile de dezvoltare ale cercetării, din care lipseau de la început domeniile umaniste – absente nu doar din lista de discipline, ci şi din modul de gîndire şi de formulare a întrebărilor şi a răspunsurilor deja date. Cititorul chestionarului putea trăi o experienţă neliniştitoare, de pătrundere indiscretă într-un spaţiu în care se comunică *altfel*, într-un cod straniu pe care unii par, totuşi, să-l folosească în mod firesc. De exemplu, la o întrebare destul de vagă, din secţiunea despre „Relevanţa provocărilor", cineva răspundea: „Cercetările subdomeniului pot contura traiectorii multinivel şi multiparametriale sensibil îmbunătăţite cu privire la dezvoltarea socio-economică marcată de coeziunea multinivel în logica triunghiului oportunităţi – provocări – efecte pozitive reale" (16 cititori îşi exprimaseră deja acordul, alegînd acest răspuns ca reflectînd fidel punctul lor de vedere). La o întrebare despre „potenţialul real de absorbţie şi valorificare economică a rezultatelor cercetării", răspunsul preferat de o zdrobitoare majoritate (146 de voturi, la un moment dat) era: „Principalele disfuncţionalităţi privind coeziunea socio-economică şi cultural educaţională pot reprezenta oportunităţi de redefinire a provocărilor actuale a inovaţiilor pe axele sustenabilităţii şi eficienţei."

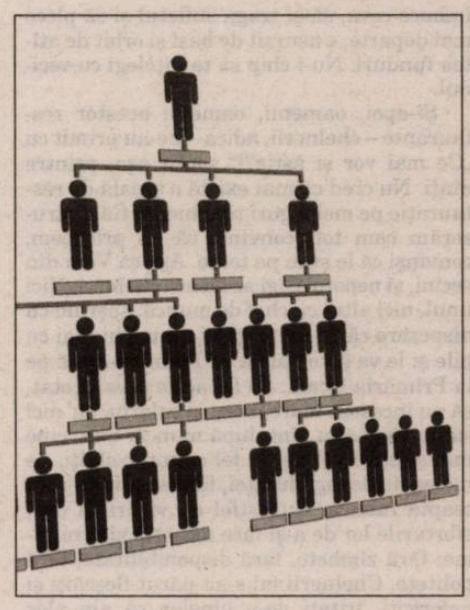

Nu neg formulărilor de mai sus intenţia de a transmite o idee; mi se pare, însă, că limbajul folosit e disproporţionat de pretenţios în raport cu simplitatea conţinutului. Formule ample şi complicate transmit o vagă generalitate: „coeziunea dintre resurse şi deziderate"; „o sporire a coeziunii între scopuri, obiective, deziderate şi mijloace"; „maximizarea efectelor de bunăstare" etc. Îndemnuri către acţiune vin dinspre o gîndire destul de confuză sau tautologică, dar neapărat pozitivă: „să ia forme cu adevărat angajate în sensul dorit"; „se impune un plus de coeziune trans-sectorială care să ia în considerare schimbările impuse de adecvarea la cerinţele unor pieţe sustenabile şi flexibile"; „cercetările trebuie să genereze volumul de cunoaştere necesar".

Orice limbă de lemn funcţionează mai mult prin vehicularea unor cuvinte-emblemă, a unor semnale de recunoaştere, decît prin înlănţuirea logică a frazelor şi a ideilor. În chestionarul în cauză apăreau obsesiv cuvinte-cheie ale jargonului european actual – *sustenabil, proactiv, trans-sectorial, trans-scalar, multinivel* – şi termeni mai generali ai discursului vag ştiinţific şi solemn: *vector, factor, axă; implementare optimizare, maximalizare, impact.* Prefixarea prin *multi-, inter-, trans-* etc. e o constantă a jargonului: „Elaborarea de master-planuri privind asigurarea inter-operabilităţii dintre acţiunile factorilor de decizie cu privire la redefinirea paradigmelor socio-economice prin modele de guvernanţă de tip multi-nivel." Inevitabil, unul dintre cuvintele cel mai des repetate e *provocare,* funcţionînd fie ca eufemism *(provocări* vs *oportunităţi),* fie ca etichetă largă şi nedefinită, aplicată global: „În ce măsură consideraţi că subdomeniul reprezintă o provocare importantă (...)?" Uneori, în răspunsuri, se amestecă mai multe coduri; domină cel de tipul „vectori de sprijin ai sustenabilităţii dezvoltării", dar apare, surprinzător, şi cîte o referire la „cunoaşterea valorilor neamului".

Să nu uităm că, dincolo de impunerea prin presiune politică şi prin cenzura care anihila orice alt tip de mesaje, vechea limbă de lemn era acceptată şi practicată de bunăvoie de cei care îi preţuiau avantajele: potrivirea la orice situaţie, cruţarea efortului de gîndire, anularea diferenţelor dintre vorbitorii talentaţi şi cei netalentaţi, culţi sau inculţi.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

PUBLICITATE

23-27 octombrie 2013

festivalul internaţional de literatură şi traducere iaşi · 2013

filit

Programul complet al primei ediţii FILIT este disponibil pe site-ul evenimentului:

www.filit-iasi.ro

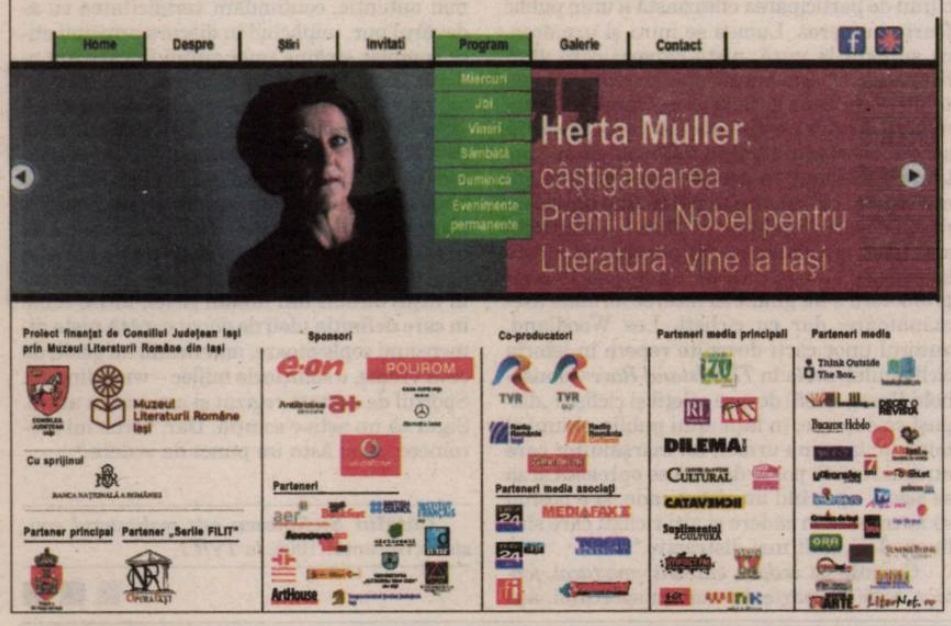

Proiect finanţat de Consiliul Judeţean Iaşi prin Muzeul Literaturii Române din Iaşi

Muzeul Literaturii Române Iaşi

Cu sprijinul

Partener principal

Partener „Serile FILIT"

Sponsori

Parteneri

Co-producători

Parteneri media asociaţi

Parteneri media principali

Parteneri media

PUBLICITATE

Noi cifre record pentru turismul austriac

■ Austria ocupă locul 11 în topul destinaţiilor turistice la nivel mondial

Austria a înregistrat în anul 2012 un nou record privind numărul de oaspeţi: 36,1 de milioane de sosiri au însemnat o creştere de 4,4%, respectiv 1,5 milioane mai multe sosiri faţă de anul precedent.

■ Românii se întorc în Austria

Cu privire la călătoriile în străinătate, Austria se află pe locul 5 în preferinţele românilor, ocupînd însă de departe numărul 1 în topul destinaţiilor de iarnă. 265.780 de români au călătorit anul trecut în Austria, înregistrîndu-se astfel 831.280 de înnoptări. Majoritatea vizitatorilor a fost reprezentată de cupluri şi familii.

65,5% dintre înnoptările provenite din România au fost înregistrate în sezonul rece, fapt ce se datorează în special infrastructurii excelente a regiunilor de schi, raportului foarte bun preţ/servicii şi calităţii ridicate a serviciilor hotelierilor austrieci. Dintre destinaţiile austriece, Viena, Sölden şi Kaprun au fost primele în topul preferinţelor românilor în sezonul de iarnă 2012/2013. Impresionant este faptul că în comparaţie cu alte ţări din centrul Europei numărul românilor care îşi petrec sejurul în hoteluri de 4 sau 5 stele (33,1%) se situează peste media celorlalte ţări (Polonia 18,8%, Cehia 19,8%, Ungaria 21,2%). Iar durata medie a şederii oaspeţilor români în Austria este de 3,1 zile.

■ Cine sîntem noi?

Oficiul Naţional de Turism al Austriei (Österreich Werbung) este instituţia oficială care are ca scop principal promovarea

Austriei ca regiune turistică. În 2013 Oficiul Naţional de Turism al Austriei se concentrează pe activitatea din trei spaţii geografice: Europa de Vest, CEE şi de peste Ocean. Acestea sînt reprezentate cu birouri proprii, acoperind în jur de 95% din toate înnoptările generate de turişti în Austria şi oferă cel mai mare potenţial pentru turismul austriac. Peste 230 de angajaţi ai Oficiului Naţional de Turism al Austriei din Viena şi din întreaga lume răspîndesc zilnic fascinaţia pentru vacanţe în Austria.

Aria de activitate a organizaţiei noastre se întinde de la publicitate clasică pentru regiunea de turism Austria, pînă la parteneriate media, producerea de prospecte tematice, organizarea de tîrguri B2B (atb) şi MICE (access), demararea de proiecte comune împreună cu birourile de turism locale, intermedierea călătoriilor şi training-uri pentru birourile de turism şi alţi operatori. Portalul nostru **www.austria.info**. este cea mai mare platformă de Internet a turismului în Austria, pe care se găsesc informaţii şi oferte din întreaga ţară.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Vrem o ţară ca afară

– cu cine? –

V-am tot vorbit despre bucătăria românească din trecut, şi dat mi-a fost, în această săptămînă, să şi „trăiesc" această „tradiţie culinară", ajunsă pe meleaguri vîlcene şi pierdută, mai apoi, pe Valea Oltului. Experienţele culinare m-au trimis inevitabil către întrebarea cu cine facem schimbarea şi cum facem această modernizare atît de hulită, dar atît de necesară. Eşti proaspăt „milionar", asta după muncă grea prin Italia sau Germania, te întorci acasă cu gînd să-ţi ridici aici o afacere aşa cum ai văzut pe acolo. Restauraţia ţi se pare cea mai profitabilă, mai ales în zona de munte, unde ar fi cam de toate: turişti şi clienţi, produse alimentare gustoase şi proaspete, ţărani care să ţi le vîndă la preţ scăzut, mînă de lucru îndestulătoare şi mai mult decît ieftină.

Restaurantele prin care am intrat puteau primi cu brio zece stele, iar la toaletă puteai să şi dormi, cum ziceau caţavencii odată. Dar... Clădirea, chiar dacă reprezintă un avantaj, nu înseamnă totul şi nu face atmosfera pe de-a-ntregul. Ea trebuie populată – cu cei rămaşi acasă, fără doar şi poate... Aşa că... de la Vîlcea pînă la Turnu se fumează mult, apăsat, fără inhibiţii. Să nu te pună sfîntul să ceri un loc pentru nefumători, că: „Bineînţeles că avem şi locuri pentru nefumători. Da' nu vă sfătuiesc să staţi acolo. Că e lîngă toaletă. Ş-apoi, mai e şi neîncălzit. Că ştiţi, nu-l foloseşte nimeni... De ce nu staţi aci la căldurică?" Acolo unde există locuri pentru nefumători, odată ieşit din oraş, nu prea mai afli astfel de „privilegii". Mai apoi, n-am înţeles în ruptul capului de ce localurile astea au plasme cît un perete, din care urlă şi se zbîngţuie fără oprire fete mai mult dezbrăcate. De exemplu, pe Valea Oltului, la ceas de seară, cînd călătorul ostenit intră să îmbuce ceva, să-şi tragă sufletul şi să plece mai departe, e asurzit de başi şi orbit de atîtea funduri. Nu-i chip să te înţelegi cu vecinul.

Şi-apoi, oamenii, oamenii acestor restaurante – chelnerii, adică – ne-au primit cu „Ce mai vor şi ăştia?!" şoptit aşa, printre dinţi. Nu cred că mai există o şcoală de restauraţie pe meleaguri româneşti. Că distruserăm cam tot, convinşi că ne pricepem, convinşi că le ştim pe toate. Aşa că Veta din vecini, şi nepotu' Gigi se făcură chelneri. Nici unul, nici altul cu chef de muncă, sperînd cu disperare că va da peste ei un unchi mai cu pile şi le va da o slujbă de Doamne-ajută pe la Primăria locală. Să fie acolo ceva la stat, să nu încaseze mare lucru la salariu, da' nici să nu se dea în vînt după muncă. Sau, cine mai ştie, vor pleca, la fel ca toţi ceilalţi, pe meleagurile făgăduinţei, fără să ştie că-i aşteaptă munca. Cu astfel de visuri în cap, eforturile lor de a-şi face meseria sînt minime: fără zîmbete, fără disponibilitate, fără politeţe. Chelnerii mi s-au părut fleşcăiţi şi nefericiţi, iritaţi de-a binelea că am ales restaurantul patronului lor.

Cît despre mîncare, mîncarea aia românească, „tradiţională", gustoasă, asezonată, parfumată, delicioasă... Visuri de mult apuse... Cînd te afli la poalele muntelui, cum e, de pildă, „Perla Oltului", n-ai cum să nu foloseşti potenţialul zonei. Sau aşa vreau eu să cred, umblînd cu disperare printre tarabele de la Căciulata, în căutarea unui magazin local cu pîine, brînză, urdă, caşcaval şi alte produse locale, găsind doar sute şi mii şi milioane de chinezerii, de parcă dragonul roşu a invadat toată România. Or, la restaurantul cu pricina, cu asta voiam să-mi astîmpăr foamea, că doar muntele din jur era destul de populat cu vaci şi oi. Dar aş! Mai degrabă găseşti somon la grătar, lasagna sau tagliolini, decît brînză sau smîntînă cu mămăliguţă. Ceea ce primirăm fu peste orice aşteptare... o ciorbă de burtă fără gust, la care plătirăm separat smîntîna Danone, aruncată din borcan într-o cană, şi ardeiul, o supă din pui congelat, bălţind în grăsime, cu pieliţa plutind dizgraţios printre pătrunjelul excesiv şi... specialitatea casei: piept de pui umplut cu caşcaval, semănînd mai degrabă cu o gogoaşă înfuriată, aruncată peste o grămadă de cartofi. Îngheţate şi dezgheţate, iarăşi îngheţate şi iarăşi dezgheţate, produsele nu mai păstrau nici o idee de gust. Cît despre vin... Păi, cînd a scos domnu' chelner un bidon de 5 litri – ştiţi, din ăla de apă –, zoios şi cam ponosit de la atîta refolosire, şi ţi-a turnat apoi în pahar... s-a dus cheful, chiar dacă vinul era bun... Estetica privirii, arome şi parfumuri... Aiureli de oameni flămînzi... Cam acelaşi lucru păţirăm şi la Vîlcea, şi la Hurezi, sub privirile frustrate ale românilor neîmpliniţi, nefericiţi de meseriile în care eşuaseră, înjurîndu-şi printre dinţi patronii care avuseseră mai mult noroc decît ei.

Vrem o ţară ca afară, tot spunem şi cerem cu insistenţă, dar cu cine? Se poate, oare, fără şcoală, fără profesie, fără pasiune, fără muncă, doar aşa, visînd?

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

O zi de televizor

„11,00 – Limba rusă, lecţia 39 (reluare). 11,30 – Limba spaniolă. Lecţia 43. 12,00 – Încheierea emisiunii de dimineaţă.

17,30 – Telex TV. 17,35 – Actualitatea în agricultură ■ Plenara Consiliului Uniunii naţionale a cooperativelor agricole de producţie. Interviu cu ing. C. Iftode, vicepreşedinte. Sarcinile imediate care revin cooperativelor privind organizarea şi desfăşurarea adunărilor generale. ■ Cronică electorală ■ Ecran internaţional agricol. 17,50 – Actualitatea în industrie ■ Ritmicitatea în producţie (interviu) ■ Brevetarea unei noi invenţii. 18,05 – Limba spaniolă. Lecţia 43 (reluare). 18,30 – Emisiunea pentru tineret. „La porţile cunoaşterii". „Laboratorul uzinal" – Emisiune de la Tehnic-Club Bucureşti. 19,00 – Telejurnalul de seară. 19,30 – Ţara se pregăteşte de alegeri. Ştiri şi reportaje din campania electorală. 19,45 – Baschet feminin: Politehnica Bucureşti – Academik Sofia repriza a II-a (Cupa campionilor europeni). 20,15 – Teleglob – emisiune de călătorii geografice. Insulele Azore. 20,30 – Studioul muzical. Magia arcuşului (II). Prezintă prof. univ. George Manoliu. 21,00 – Reflector. 21,15 – Muzică uşoară. 21,30 – Film artistic: *Casa sufletelor pierdute,* producţie a studiourilor cehoslovace. 23,05 – Telejurnalul de noapte. 23,15 – Închiderea emisiunii."

În *Scînteia,* vineri, 31 ianuarie 1969

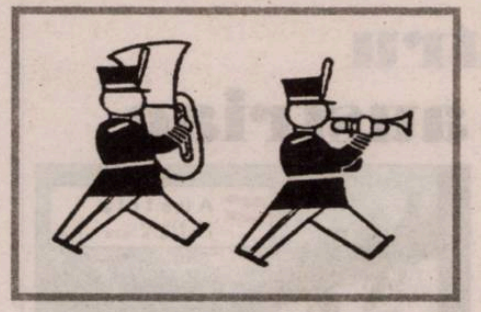

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Idei şi substanţe interzise

– sper să puteţi crede ceea ce vedeţi –

Săptămîna trecută, aminteam despre excelentul interviu realizat de Radu Naum cu ciclistul danez Michael Rasmussen. Cuvintele din subtitlu îi aparţin acestui sportiv. Ele spun enorm, atît în text, cît şi în subtext. Însă, pe parcursul acestui interviu (care poate fi văzut în întregime pe YouTube), Rasmussen spune mult mai mult decît atît. Iată cîteva exemple:

Radu Naum: *Avem acum o nouă generaţie care vorbeşte cu convingere despre un ciclism curat. Sînt foarte mulţi oameni care nu ştiu ce să mai creadă. Ce ar trebui să credem?*

Michael Rasmussen: Sper să puteţi crede ceea ce vedeţi. (...) Sincer, cred că lucrurile merg în direcţia bună acum, dar ca să credem că dopajul a dispărut din lumea ciclismului sau a sportului în general, ar fi foarte naiv. (...) Poţi concura fiind *curat,* puteai să faci asta şi acum zece ani, puteai să termini Turul Franţei *curat,* dar nu puteai să-l cîştigi.

R.N.: *E ideea pe care o afirmă Lance Armstrong, care spunea că nu poţi cîştiga Turul Franţei fără să-ţi bagi în sînge anumite substanţe.*

M.R.: Dacă te uiţi în istorie, sînt multe lucruri care indică faptul că Lance Armstrong are dreptate. Cred că e important să înţelegem că atunci cînd a fost inventat Turul Franţei, acum 110 ani, era o competiţie care dura 6 zile şi care avea o lungime de 2400 de kilometri. Pe biciclete *antice,* care n-au nici o legătură cu cele pe care concurăm astăzi. Dintr-odată, se crease o competiţie sportivă care atrăgea oameni foarte nebuni. Şi, evident, ca să parcurgă traseul, trebuiau să facă lucruri nebuneşti. De-atunci încoace, situaţia a luat amploare. A devenit o cultură. Şi ca să schimbi o cultură, e nevoie de foarte mult timp. (...) Cred sincer că mulţi dintre jurnaliştii care au scris despre, sau au comentat Turul Franţei, mulţi ani la rînd, erau la curent cu aceste practici. Dar au intrat în jocul ăsta, alături de ciclişti şi de această cultură. (...) Cînd totul a fost dat la iveală, (...) evident că a fost mai uşor pentru jurnalişti să schimbe direcţia cu 180 de grade, dar lucrul ăsta nu se poate face cu întreaga cultură despre care vorbeam.

*

Încă de la începuturile Turului Franţei, cicliştii erau personajele vizibile ale acestui *joc.* Personajele aflate în umbră erau medicii care găseau soluţii halucinante pentru a ţine în formă vedetele *jocului.* Una dintre găselniţele acestor personaje discrete era folosirea stricninei în anumite doze. Drogurile acelor vremuri – de la opium pînă la toate soiurile de amestecuri greu de închipuit – au însoţit spectacolul încă de la apariţia sa. Totul pentru a ţine în formă *actorii.* Personajele dispuse să facă orice pentru a învinge şi pentru a fi văzute învingînd.

În primii ani de după 1800, în Anglia erau la mare modă cursele de rezistenţă. Un soi de marşuri pe distanţe foarte lungi, care se bucurau de participarea entuziastă a unui public foarte numeros. Lumea se mira şi urmărea, cu sufletul la gură, nişte oameni care, fără hrană şi cu foarte puţină apă, parcurgeau nişte distanţe uriaşe, fără să se oprească. Promotorii acestor evenimente au văzut că *marfa* spectaculară prinde, şi au mărit, an de an, distanţele parcurse în aceste întreceri. Dopajul era regulă. Nimeni nu se putea ţine pe picioare după asemenea eforturi, fără ajutorul substanţelor miraculoase. Şi pentru că aceste spectacole se bucurau de un succes enorm, promotorii s-au gîndit să încerce formate asemănătoare, dar cu cicliști. Les Woodland, autorul unor cărţi devenite repere în istoria ciclismului, scria în *This Island Race* (Mousehold Press, 2005) despre atleţii şi cicliştii „dispuşi să suporte, în faţa unui public, chinul şi mizeria; la urma urmei, un mărşăluitor care nu mai rezistă poate doar să se oprească şi să se aşeze – pe cînd un ciclist cade, şi e posibil să antreneze în cădere şi alţi cicliști care sînt lîngă el. E mult mai distractiv."

Cuvinte ca *vedetă, cultură, spectacol, format, regie* fac parte din esenţa sportului, aşa cum se înfăţişează el azi, dar aşa cum era şi cu foarte multă vreme în urmă. Există o spirală a ipocriziei, care ne antrenează pe toţi deopotrivă – sportivi, jurnalişti, spectatori – atunci cînd, în spatele dorinţei tuturor de a asista la spectacol, îngrămădim discursuri despre etică şi despre romantismul *funciar* al competiţiei. Într-un fel, ştim că e imposibil ca performanţa fizică să nu se oprească, la un moment dat, în faţa unei limite. Iar în alt fel vorbim în termeni absoluţi despre lupta cu secundele, fracţiunile de secundă, centimetri, metri, kilometri pe care fiinţa umană îi cucereşte în lupta cu ea însăşi. Lucru care, tehnic vorbind, e valabil, dar în spectacolul sportiv e un soi de „ficţiune reală" care se sprijină în principal pe condiţia voyeuristă a spectatorului. În dorinţa de a vedea un spectacol cît mai autentic, confundăm veridicitatea cu adevărul pur, implicînd în discurs principii etice complet străine unei ordini la care am aderat tacit, făcîndu-ne că plouă.

Evident, toate astea nu înseamnă că nu există în sport zone ferite de acest tip de discuţie. După cum nu înseamnă nici că dopajul ar trebui să devină, oficial, o nouă dimensiune a sportului, recunoscută şi asumată de toată lumea. Deşi, aici ar fi loc de o foarte lungă dezbatere. Însă, într-o lume în care meciuri trucate în Europa se „ingineresc" în nişte birouri din fundul Asiei, într-o lume în care definiţia ideii de *dopaj* capătă nişte dimensiuni copleşitoare, americanii au găsit, de ceva vreme, o soluţie de mijloc – wrestling-ul. Sportul de contact regizat şi asumat ca atare. Sigur că nu asta e soluţia. Dar, vorba lui Moromete: „E şi ăsta un punct de vedere."

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Oana STOICA

Dimineaţa unui scriitor fericit

– Mihail ŞIŞKIN la Bucureşti –

Între 2 şi 5 octombrie, scriitorul Mihail Şişkin a venit la Bucureşti, la invitaţia Curtea Veche Publishing, pentru a-şi lansa în România cel de-al doilea roman – după *Scrisorar* –, *Părul Venerei* (în traducerea Antoanetei Olteanu). Critica l-a asemuit cu Tolstoi şi James Joyce şi îl consideră un continuator al marii literaturi ruse, dar Şişkin este greu de definit. Pentru occidentali, este foarte „rus"; pentru ruşi, este un scriitor atipic. Cîştigător al celor trei mari premii literare ruseşti şi a numeroase premii internaţionale, Şişkin trăieşte din 1995 în Elveţia, iar în ultimii ani îşi împarte timpul între Zürich, Berlin şi Moscova.

Jocul cu cuvintele moarte

Pentru o zi de sîmbătă, la 9,30 e foarte devreme. Mihail Şişkin este deja la lucru (aşa şi scrie, dimineaţa, cînd resuscitează „cuvintele moarte"), a dat un interviu şi se pregăteşte pentru al doilea. Mai are puţină cafea în ceaşcă şi un strop de curiozitate faţă de interlocutor; altfel, e obosit după trei zile de maraton publicitar.

Ca a orice poveste, romanele lui Şişkin se nasc – cu greu, în patru-cinci ani – din alte poveşti. În *Părul Venerei* se împletesc mai multe surse de inspiraţie. Una vine din realitatea imediată, deprimantă – munca de translator pentru Biroul de Imigrări din Zürich – care trebuie exorcizată cumva („Cînd am venit în Elveţia, mă gîndeam oare despre ce voi scrie în această ţară plictisitoare?"). Alta este o definiţie a tandreţii pe care a povestit-o la întîlnirile cu publicul şi presa de la Librăria Cărtureşti şi Galeriile Artmark. „Acum mulţi ani, cînd mama murea de cancer, mi-a dat să citesc jurnalul ei de pe vremea cînd era adolescentă, anii '40-'50, unii dintre cei mai întunecaţi din istoria Rusiei. În jurnal nu era nimic din toate ororile acelea, era o fetiţă fericită, care îşi asculta inima şi se întreba dacă a venit sau nu marea iubire. M-am întrebat cum putea fi mama atît de fericită, oarbă faţă de ceea ce se întîmpla în jurul ei. Mai tîrziu, cînd casa de vacanţă a fratelui meu a ars, şi jurnalul odată cu ea, am înţeles că însemnările acelea nu arătau naivitatea mamei, ci înţelepciunea Fiinţei care a trimis fetiţa aceea pe pămînt şi care trimite astfel de fiinţe, pentru ca prin nevoia lor de iubire să lumineze întunericul din noi." În roman, jurnalul mamei a fost modelul pentru jurnalul Bellei, personaj inspirat de o cîntăreaţă de romanţe, Izabella Yurieva (1899 – 2000), foarte iubită în Rusia. „Cînta pentru nişte sclavi, cîntecele ei de dragoste erau mai preţioase decît pîinea." Şişkin i-a reinventat biografia, în lipsa documentelor, inspirîndu-se din persoane reale, „mai ales din soţiile mele. Cu prima soţie am avut probleme, căci nu voia să fie descrisă în romane. Pe cine ar putea descrie un scriitor? Pe cine cunoaşte mai bine: părinţii, copiii, soţia. Părinţii şi copiii nu au de ales, dar femeia care se căsătoreşte cu un scriitor a ales singură. A te căsători cu un scriitor înseamnă a fi portretizată în romanele lui. Deci e greşeala ei." *(rîde)*

„Primul meu roman despre divorţ"

Îi povestesc cum regizorul Andriy Zholdak a trecut pe lîngă o casă şi prin fereastra deschisă a văzut două femei care se certau. Femeia mai în vîrstă i-a spus celei tinere: „Cel pe care îl numeşti «tată» nu e tatăl tău." Din unghiul său, Zholdak nu vedea unul dintre braţele femeii tinere şi a avut senzaţia că replica îi retezase braţul.

„În fiecare zi adun amintiri. Citesc *Memorii* şi dacă găsesc detalii – cum era să mergi la dentist acum 130 de ani –, le păstrez în computer. E capitalul meu de scriitor. Am multe fişiere cu astfel de detalii, le colecţionez ca pe diamante. Dacă scriu despre un personaj care trăia la sfîrşitul secolului al XIX-lea, caut în fişiere informaţii despre cum erau pe vremea aceea mîncarea, transportul, asistenţa medicală. Astfel de lucruri nu se pot inventa. Fac muncă de cercetare pentru cărţile mele. Am fost în China şi am aflat că, în timpul răscoalei «boxerilor», trupele ruseşti au ocupat Beijingul. Am fost surprins să aflu asta. În manualele ruseşti de istorie, acest război împotriva imperialismului chinez este amintit în treacăt, nu se spune nimic despre faptul că ruşii au fost acolo. Am cercetat publicaţiile ruseşti de la începutul secolului trecut, memorii ale soldaţilor şi ofiţerilor. Cine citeşte *Scrisorar* îşi dă seama că amănuntele despre acest război ar fi imposibil de inventat. Şi apoi, eu nu am dreptul moral să inventez nimic despre război pentru că nu am fost acolo, dar am obligaţia să le înapoiez acestor oameni, care au murit acolo, rugăciunile, rănile şi viaţa lor."

Se uită în ceaşcă, dar cafeaua s-a terminat. „Doar un copil poate deveni scriitor. Am scris primul roman la 9 ani. Am scris titlul, apoi «roman», am umplut o pagină şi am scris jos «sfîrşit». Ca să fiu scriitor aveam nevoie de un cititor. Eram singur acasă cu bunica, dar ea avea o educaţie rudimentară, doar trei clase, m-am gîndit că nu ar fi putut fi un cititor bun, aşa că am aşteptat-o pe mama, care era profesoară de literatura rusă. Cînd a venit, i-am arătat romanul. «Vai, Mişa, ai scris un roman», a zis ea încîntată. Dar la fel de încîntată ar fi zis: «Vai, Mişa, ai spălat podeaua!» A început să citească, însă pe măsura ce citea, faţa ei devenea serioasă, apoi încruntată. La final mi-a zis: «Ar trebui să scrii doar despre lucrurile pe care le înţelegi.» Se aştepta, probabil, să fie un roman cu indieni sau aventuri, dar eu am scris despre divorţ, despre certurile dintre mama şi tata. De atunci, aşa scriu, despre lucruri pe care nu le înţeleg, dar pe care încerc să le înţeleg."

> *„Ei au puterea doar pentru că populaţia se teme. Singura noastră armă e să nu ne temem de ei."*

„Un regim corupt şi criminal"

În februarie, Mihail Şişkin a refuzat invitaţia autorităţilor ruse de a face parte din delegaţia oficială a Rusiei la BookExpo America, în New York. Scrisoarea de refuz conţine un portret realist al Rusiei de astăzi. „O ţară în care puterea a fost confiscată de un regim corupt, criminal, în care statul este o piramidă de hoţi, unde alegerile au devenit o farsă, unde instanţele servesc autorităţile, nu legea, unde există deţinuţi politici, în care televiziunea publică se prostituează, în care impostorii aprobă legi nebune care ne întorc pe toţi în Evul Mediu, o astfel de ţară nu poate fi Rusia mea. Nu pot şi nu vreau să fac parte din delegaţia oficială care reprezintă această Rusie."

Onestitatea lui Şişkin este dură, nu există frică. „Ei au puterea doar pentru că populaţia se teme. În momentul în care nu ne-ar mai fi frică, ar dispărea. Aşa că singura noastră armă e să nu ne temem de ei."

Şişkin refuză să amestece literatura cu politica. „Nu voi scrie niciodată despre o problemă concretă; de exemplu, despre Putin. Dacă scriu un roman despre Putin, iar mîine Putin dispare, ce se va întîmpla cu cartea mea? În romanele mele nu mă lupt cu problemele de astăzi, ci cu cele de mîine. Dar pe lîngă activitatea de scriitor, trebuie să mă exprim ca cetăţean. Singura armă a opoziţiei în Rusia este informaţia liberă. Să spun ceea ce gîndesc, aceasta este arma mea." Literatura are impact la un alt nivel asupra cititorului. „Responsabilitatea mea ca scriitor este să scriu o carte care să-l facă pe cititor să nu mai permită să fie umilit. Un scriitor nu trebuie să distreze, ci să trezească demnitatea umană. După ce îmi citesc cărţile, aş vrea ca cititorii mei să simtă că nu mai pot trăi într-un regim umilitor. Aşa poate un scriitor să schimbe societatea." Cu o doză sănătoasă de umor („Criticii ruşi sînt neserioşi. Un critic a declarat că îşi mănîncă chiloţii în public dacă romanul meu se vinde în 50.000 de exemplare. Am depăşit cifra asta, dar nu a mîncat chiloţii."), Şişkin vorbeşte cu detaşare, nu cu indiferenţă, e categoric, fără încrîncenare, deşi „sînt pasional" *(rîde)*. „Poate că aşa m-am născut, calm, poate m-a influenţat viaţa în Elveţia. În Rusia nu ştim ce e corectitudinea politică. Criticii ruşi scriu în recenzii asemenea lucruri, încît ar fi imposibil de citit în Vest, pe un blog sau într-o publicaţie. Dacă ei cred că o carte e de doi bani, chiar aşa scriu, că e «o carte de doi bani». Asta ar fi imposibil în Vest. Dar e vorba doar despre aparenţe, dincolo de care viaţa e la fel, oriunde în lume. În Elveţia, aparenţa este de calm, decenţă, curăţenie şi organizare, dar este una dintre ţările europene cu cel mai mare număr de sinucideri (în Elveţia este permisă sinuciderea asistată – *n.red.*). Vă puteţi imagina? Statistic, în fiecare zi, trei bărbaţi şi o femeie se sinucid. Din punctul ăsta de vedere, e interesant să mergi în Vest cu prejudecăţi şi să descoperi ce se ascunde în spatele clişeelor."

> *Un critic a declarat că îşi mănîncă chiloţii în public dacă romanul meu se vinde în 50.000 de exemplare.*

A fost invitat să predea în America, „de două ori, la Washington University şi la Columbia. Nu sînt deloc o persoană «academică». Nu e cea mai rea modalitate de a cîştiga bani, dar n-aş putea spune că îmi place să predau."

Mihail Şişkin se pregăteşte pentru întoarcerea la Zürich. Nu, nu scrie nici un roman. „M-am căsătorit de curînd, mi s-a născut un copil, al patrulea, are două luni. Sînt fericit. Oamenii fericiţi nu scriu romane."

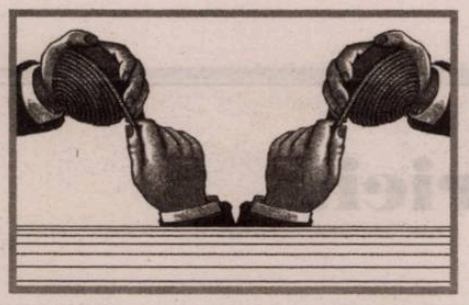

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Mugur şi ambasadorul

■ „Mai vezi tu pe cineva care gîndeşte ca tine?“ Asta îi spune cineva lui Mugur Călinescu, în piesa *Tipografic Majuscul*, care se joacă la Odeon. Piesa pune în scenă un dosar de Securitate. Mugur Călinescu a fost un adolescent de 16 ani care, în 1981, a scris pe zidurile din Botoşani mesaje subversive. Cum ar fi: „Vrem democraţie“; „Vrem libertate“; „Nu mai putem accepta mizeriile şi nedreptăţile din ţara asta“; „În Polonia prietenă, oamenii au dobîndit o libertate reală, au sindicate libere «Solidaritatea» şi «Solidaritatea rurală». Acestea le reprezintă cu adevărat drepturile, chiar dacă au aceleaşi probleme alimentare ca şi noi“; „Vrem respectarea tuturor drepturilor“.

■ Chiar, mai vezi tu pe cineva care gîndeşte ca tine? Geanina Cărbunariu a luat dosarul de la Securitate şi documentarea făcută de Mihai Bumbeş pe marginea cazului (interviuri cu mama lui Mugur, colegi şi doi securişti) şi a pus cuvintele în teatru. A ieşit ceva care îţi taie respiraţia.

■ Timp de o lună, Securitatea a căutat înnebunită elementele protestatare care mîzgăleau mesaje cu creta pe ziduri. Au organizat pînde şi l-au prins. Nebunia de dinainte de prinderea făptaşului devine, în piesă, o isterie a celor pe care adevărul îi dă peste cap. Fotocopii ale inscripţiilor lui Mugur Călinescu sînt proiectate pe ziduri, pe corpurile securiştilor, ale martorilor (vecini, paznici de şantier). Securiştii fug după proiecţiile care li se scurg din mîini, martorii încearcă să-şi şteargă mesajele de pe corpuri, de parcă ar avea rîie. O lume de oameni mari, înnebuniţi să fugă, să-şi rîcîie de pe ei nişte adevăruri simple. 30.000 de probe de scris comparate pentru a-l identifica pe făptaş. Şefii de la Bucureşti care vin peste ei şi le spun că e musai să-l prindă. Un întreg sistem care pare că e dat peste cap de un adolescent care scrie pe ziduri. Apropo, istoricul Mihai Bumbeş este unul dintre animatorii actualelor proteste pro-Roşia Montană.

■ În fine, îl prind. De acolo începe enorma singurătate a lui Mugur. Care se ţine drept cînd toţi vor să-l convingă că numai el crede aşa. Mai vezi tu pe cineva care gîndeşte ca tine? De fapt, chiar asta vedea: oameni care gîndesc ca el, dar nu au curajul să o spună. Mergeţi şi vedeţi piesa, veţi ieşi fascinaţi şi cu capul vîjîind. Regizoarea găseşte metode fantastice de a ilustra dosarul. Se face, la liceu, un comitet de certare a elementului contestatar – profi, diriginţi, inspectori, directori, securişti. Toţi sînt consternaţi, toţi se delimitează, toţi înfierează. Numai că regizoarea le pune microfonul la un metru de pămînt. Trebuie să îngenuncheze, să se tîrască pentru ca să-l înfiereze pe Mugur. Cărbunariu reaşază lumea din dosar aşa cum ar trebui să arate, de fapt: cu ei în genunchi, mici, ridicoli. Şi totuşi, învingători. În final, securiştii rememorează cazul: ei şi-au făcut datoria, ne-au făcut tuturor un bine, măi copii, măi! (cuvintele sînt ale lor, din interviurile luate de Bumbeş securiştilor). Şi dacă tot le ştim, să le dăm şi numele, înţeleg că sînt oameni de afaceri de succes la Botoşani, poate le bate obrazul vreun nepot adolescent: lt.-col. Gheorghe Boboc şi lt. Dumitru Sîrbu.

■ Mugur Călinescu a fost urmărit şi anchetat, dar nu s-a dorit să se facă un caz din el. A murit după trei ani, de leucemie. Mama sa (singura fiinţă care pare normală la cap în piesă, pe lîngă Mugur) e convinsă şi azi că a fost iradiat. L-am întrebat pe Mihai Bumbeş despre asta, i se pare o variantă greu de crezut. În 2008, în urma unui proces deschis de mama sa, Mugur Călinescu a fost declarat post-mortem luptător împotriva regimului totalitar.

■ Humanitas a publicat recent dosarul de la Securitate al lui Coen Stork, ambasador al Olandei din 1988 *(Dosarul de securitate al unui ambasador. Coen Stork)*. Stork a rămas interesat de România şi a convins guvernul olandez să finanţeze crearea IRIR – Institutul Român de Istorie Recentă. IRIR a fost cel care a început studierea sistematică a regimului comunist şi a crimelor sale. De la IRIR au plecat în spaţiul public istorici importanţi în domeniu, ca Marius Oprea şi Stejărel Olaru. Asta într-o vreme cînd noi ca societate şi ca stat aveam puţină apetenţă. IRIR a fost apoi absorbit, în 2005, în noucreatul Institut pentru Investigarea Crimelor Comunismului. Simbolic, Stork i-a ajutat nu doar pe disidenţii de dinainte de 1989, dar ne-a ajutat şi apoi să ne desluşim acel trecut, înainte să fim capabili pe cont propriu să o facem.

■ Revenind la carte, noul ambasador olandez, în 1988, se implică în ajutarea disidenţilor din România. Pe securişti îi calcă pe nervi. Nu înţeleg de ce se bagă ăsta unde nu-i fierbe oala. Are aer de extraterestru paraşutat în România lui Ceauşescu – e biciclist, se îmbracă fistichiu, nu suportă să fie numit „excelenţă“, spre disperarea personalului românesc al ambasadei (recrutat de Securitate) şi vrea să răspundă singur la telefon.

■ Citind cartea, îmi reconfirm opinia că Securitatea era o enormă maşinărie de vorbărie. Nu pare a avea nici cea mai mică înţelegere faţă de ce se întîmplă cu adevărat, ce-l mînă pe omul ăla în luptă. Întrebarea nu e deloc pusă ca atare. Deci toată munca lor e bazată, de fapt, pe nimic. Devin rapid siguri că e spion. De ce i-ar cultiva un spion pe Pleşu, Dinescu şi Buzura?

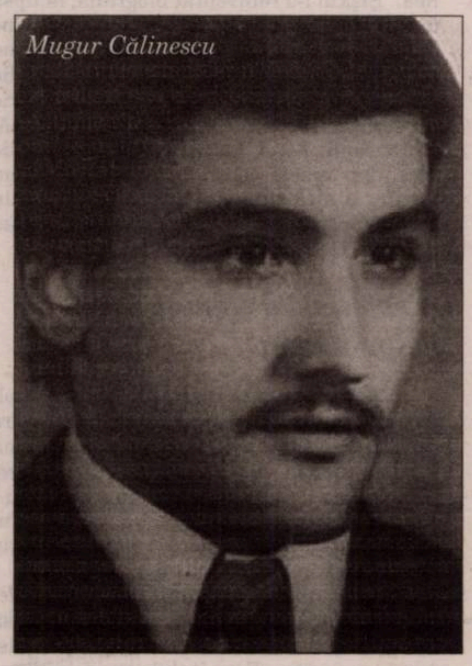

Mugur Călinescu

Un întreg sistem care pare că e dat peste cap de un adolescent care scrie pe ziduri.

■ Dovezi de prostie crasă la tot pasul. Securiştii se ţin de chestia cu spionajul, cu tot dinadinsul. Dovada? „Îl interesează mai mult relaţiile cu oamenii şi viaţa culturală decît «birocraţia» strictă a notelor de la ambasadă.“ Că doar asta fac, deci, spionii, se ocupă de cultură, nu de note. În altă parte, sînt siguri că e evreu. De ce? „După înfăţişare şi modul de activitate total diferit faţă de predecesorii săi.“ Asta le spune o turnătoare din ambasadă şi ei notează conştiincios şi transmit în sus pe lanţul ierarhic. Care e valoarea acestei informaţii? Zero. Mai tîrziu, se lansează ipoteza că, într-adevăr, e spion, dar lucrează pentru englezi. Dovada irefutabilă: nu are casă în Olanda, ci în Anglia, unde trăieşte soţia. Aţi înţeles? Desigur, toate aceste certitudini se confirmă ulterior într-un cerc vicios al prostiei care se autoalimentează: o ziaristă olandeză, pe care ambasadorul o găzduieşte, nu pleacă cu avionul la Amsterdam, ci la Londra. Deci...

■ Mai e, apoi, obsesia cuvintelor. Nimic din ce e important nu e numit ca atare în dosar. Criticarea lui Ceauşescu este, de fapt, „acţiune antiromânească“. Cei din migraţia românească devin „cercuri ostile din exterior“. De ce e nevoie ca în dosare secrete, deci făcute pentru informare între ei, să nu se spună clar despre ce e vorba în propoziţie? De ce se minte? Cozile pentru alimente nu sînt cozi, ci sînt „aglomerare de persoane“. Aşa că nu prea pricepi pasiunea olandezului pentru aglomerări de persoane. Pentru varietate, o coadă la Piaţa Amzei devine, totuşi, „aspecte negative la Piaţa Amzei“. Şi cînd soţia ambasadorului (fotograf de meserie) insistă să fotografieze cozi, este luată pe sus de miliţieni. Securistul notează exasperat în dosar că „aceasta continuă să fotografieze aspecte nesemnificative din Bucureşti“, cum ar fi „în zona pieţei Crîngaşi un camion răsturnat şi aglomeraţii de persoane“. Alteori, cozile devin pur şi simplu vag „elemente ce pot fi interpretate speculativ“. Am urmărit în carte chestia asta cu schimbarea denumirii cozilor, se tot chinuie să găsească alte cuvinte: parcă îi vezi aşa, fumînd Kent, chinuiţi de penuria de eufemisme. Doar un securist de la Cluj, probabil mai puţin rafinat, care îl ia în primire cînd merge la Doina Cornea, zice că Stork s-a arătat interesat de aspecte contestabile, cum ar fi „ţigani, persoane stînd la rînd“. Deci, totuşi oamenii stăteau la rînd, nu erau doar aglomerări spontane de persoane aflate în treabă. Altfel, dacă nu ştii ce era pe vremea aia, poate îţi scapă faptul că se murea de foame şi era penurie.

■ Cam la fel şi cu disidenţii. Să vedeţi imaginaţie la scornit nume. „Elemente aşa zis protestatare“, „elemente necorespunzătoare“, „elemente protestatare“, „elemente pe care presa occidentală le prezintă ca aşa zişi dizidenţi“, „cunoscute pentru poziţiile necorespunzătoare“. Măcar în anii '50 le ziceau direct „bandiţi“, luptătorilor din munţi. Securiştii de pe final de epocă se chinuie să găsească construcţii din acestea complicate, din care să nu rezulte clar ce anume fac oamenii ăia, aşa-zis disidenţi. Şi, repet, toate astea, în dosare făcute ca să fie secrete. Care e rostul acestei vorbării? Care e valoarea ei pentru cei care îi plăteau?

■ Doina Cornea este cineva „cu atitudine anarhico-protestatară“. Da, fix Doinea Cornea, o şi vezi cum face pe anarhista pe la Cluj. Că tot zicea şeful SRI, la Comisia Parlamentară despre Roşia Montană, că protestatarii sînt eco-anarhiştii. Stau şi mă gîndesc ce-or înţelege sereiştii actuali din aceste proteste. Ce scheme mentale or dezvolta ei, ce conspiraţii complexe or mirosi, ce cuvinte goale, ca să acopere faptul că nu prea pricep mare lucru din ce se întîmplă. Şi ce or primi prostănacii de politicieni care, în loc să-şi pună consilierii să se uite pe Facebook, acolo unde se organizează protestele, transparent şi deschis, sînt fascinaţi pînă la fetiş de rapoartele de la servicii. Pentru că sînt doar pentru ei, deci trebuie că sînt valoroase, nu?

■ Ar fi doar de rîs dacă nu s-ar găsi în dosare cantităţi mari de mizerie umană greţoasă. Securişti care fac planuri de a-l cupla pe ambasador „cu o femeie «căsătorită», sursă de încredere a organelor noastre“. Profesoara de română, proful de chitară care sînt, de fapt, informatori plantaţi şi toarnă cu sîrg, fac chiar planuri cum să îi citească corespondenţa. Oameni mici, care vor şi ei să fie parte a sistemului de control.

■ Stork scurtcircuitează sistemul prin normalitatea sa. Bunul său simţ face sistemul de rîs. E chemat la MAE ca să i se frece ridichea pentru că se vede cu disidenţii. Le cere o listă cu oamenii cu care nu are voie să se întîlnească. Să-i dea în scris lista, că el nu pricepe ce vor ei să zică. Atunci îi vezi cum parcă li se ard circuitele: bă, face pe prostul, ăsta nu înţelege?

■ Şi dacă tot îi ştim, hai să zicem şi pe securiştii de aici, poate, la fel, vreun nepot îi întreabă de vorbă (cu numele şi gradul din dosar): lt. Dragomir Constantin, cpt. Ghiţă Virgil, mr. Cârâc Gh., lt.-col. Rădulescu Emil, cpt. Costin Valerică, lt.-col. Anastasiu Gabriel, col. Tudor Roşioru şi (suava după nume) lt.-mj. Ţiriac Dalila.

■ Cine e patriotul în această carte? Cine a făcut mai mult bine României? Cine ar merita o medalie din partea statului român? Aceşti securişti neaoşi sau străinul care se îmbracă fistichiu?

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Mafia „copănel, ciocănel“

Merg la Big Berceni de un timp. Nu-mi merge maşina şi drumul spre Piaţa Rîmnicu Sărat este rupt de o lucrare la tramvai. Ar trebui să schimb vreo trei mijloace de transport pentru o palmă de loc. Pe scurt, iau metroul pînă-n Big Berceni, direct. Nu ţin eu la lux, dar dispreţul orăşenilor, al Centrului faţă de ţărani, faţă de berceni, este evident. La Unirii sînt urcare-coborîre de scară rulantă. La Berceni – ioc. Doar urcare. Eu trag sacoşe după mine, dar gîndeam la ţăranii cu saci. Ioc, de fapt, tot la mine mă gîndeam, gîndind la ţăranii cu saci. Şi cum cobor, o iau prin spate. Dau de un Peneş. 11,99 kilu' de copănel, ciocănel. Merg mai încolo – 11,99 copănel, ciocănel. Mă salt în cetatea Coco Rico – 11,99 copănel, ciocănel (zece trepte abrupte, schiloade, ducînd spre o dugheană). Mie nu-mi miroase-a bine! Cum adică, trei firme mari, ce şi-au făcut reclamă la TV, adică ţin la blazon, pot avea la bănuţ acelaşi preţ? Nici una nu-şi asumă preaumilul 11,98 ori trufaşul 12,00? Cum, ciocănelul-copănelul nu are un pic de mîndrie în povestea asta, să spună: vreau să fiu altfel? Problema cea mare în România. Şi cu asta chiar îi prinzi pe şmecherii comersanţi, că nu există un centralizator de preţuri. Să vezi cum se laudă că sînt ieftini şi, de fapt, sînt la fel de scumpi ca ceilalţi. În România nu există concurenţă, de fapt. Există preţ unic, mascat sub aripioara unui copănel-ciocănel. Despre cum a fost 8 lei gogoşarul în aceeaşi piaţă, într-o ediţie viitoare a gazetei noastre, în care ne punem şi întrebarea: „Pînă cînd răbdăm şi nu aruncăm cu pungile în vînzători?“ Spiritul Roşia Montană trebuie să se mute în pieţe, domeniul: gogoşari!

Fotojurnalismul

Texte şi opinii de:

● James WELLFORD (fotograf şi fost editor foto la *Newsweek)*

„Pentru mine, memoria e adeseori vizuală“ – interviu

● Vadim GHIRDĂ (fotojurnalist la Associated Press)

„Fotojurnalismul nu e *despre tine*“ – interviu

● Mihai VASILE (fotograf şi fost editor foto la *Jurnalul Naţional, Evenimentul zilei* şi Mediafax Foto)

„Un act subiectiv *responsabil*“ – interviu

● Mihai BARBU (fotojurnalist şi cofondator al studioului foto Photoliu)

„Cum am învăţat să opresc timpul în loc“

● Ioana CÎRLIG şi Marin RAICA (fotojurnalişti)

„Post-Industrial Stories“

● Petruţ CĂLINESCU (fotojurnalist)

„Mîndrie şi Beton“

argument

Distanţa de la ochi la deget

Memoria noastră individuală intangibilă cuprinde emoţii, amintiri răzleţe, frînturi de imagini, culori, gusturi şi mirosuri. Memoria noastră colectivă, în schimb, e formată de cele mai multe ori din obiecte, documente, dovezi, mărturii vizuale sau scrise ale unor evenimente şi întîmplări. Între aceste semne ale trecutului, fotografia ocupă un loc aparte, forţa ei de expresie şi de transmitere directă a unei informaţii făcînd din ea o unealtă indispensabilă, mai ales în presa scrisă, fie ea tipărită sau online.

De cîte ori nu am auzit, în ultimii ani, că „o imagine spune cît o mie de cuvinte“? Trecînd de convingerea iniţială a unora, la apariţia fotografiei, că ar fi capabilă să „fure“ sufletul oamenilor, am ajuns la arhive nesfîrşite de poze, stocate pe hard-uri şi stick-uri de memorie. Obişnuinţa de a ne trece ochii peste imagini felurite ne-a determinat şi senzaţia că le putem şi stăpîni, şi chiar produce noi înşine.

În epoca vitezei, a Internetului şi a smartphone-urilor, cînd (aproape) oricine se poate considera fotograf – sau scriitor, sau jurnalist –, dosarul de faţă a pornit ca o explorare a lumii fotojurnalismului, fiind o încercare de cunoaştere şi recunoaştere a celor care mai practică meseria de fotoreporter cu onestitate, responsabilitate şi dedicare.

Interviurile şi textele celor din dosar sînt strîns legate cu firul roşu al cîtorva convingeri şi idei care se regăsesc la toţi, începînd cu cea conform căreia un fotojurnalist este în aceeaşi măsură fotograf şi jurnalist, astfel că normele legate de redarea fidelă a realităţii pe care o captează cu aparatele foto sînt nu doar stricte, ci şi obligatoriu de urmat.

„Nu vreau ca oamenii să-şi facă griji pentru mine, ci pentrù oamenii din fotografiile mele“, spunea fotojurnalistul de război James Nachtwey. Fie că vorbim despre fotografia documentară, cea de război sau din zone de conflict, de imagini din natură, de momente din viaţa de zi cu zi sau de portrete, fotojurnalistul trebuie să-şi asume alegerea făcută în momentul în care apasă butonul, avînd în minte, în fiecare clipă, că îndeplineşte un rol de mesager.

Viitorul fotojurnalismului în forma actuală este incert, dar nu neapărat negru. Cel mai probabil, în timp, acesta se va adapta oamenilor şi tehnologiei, reintegrîndu-se în viaţa noastră, poate cu o faţă nouă. Pînă atunci, nu putem decît să visăm, asemeni fotojurnalistului american de origine germană Alfred Eisenstaedt, că „într-o zi, pasul dintre minte şi deget nu va mai fi necesar“ şi că vom putea face fotografii doar clipind din ochi. (**Patricia Mihail**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 17 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Alexandra BARDAN

Fotojurnalismul în România

Rîndurile care urmează se inspiră din întîlnirile şi interviurile pe care le-am realizat pînă acum cu 13 fotojurnalişti români. Mi-au răspuns la întrebări, de fiecare dată cu deschidere şi promptitudine, Mihai Barbu, Mihai Vasile, Octavian Tibăr, Petrică Tănase, Lucian Muntean, Eduard Enea, Marian Vilău, Cristi Preda, Bogdan Maran, Karina Knapek, Alexandra Mihale, Andrei Pungovschi şi Petruţ Călinescu.

Începute, într-o primă etapă, ca documentare pentru un curs opţional de fotojurnalism la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, interviurile mi-au descoperit treptat un filon documentar prea puţin explorat. Am aflat povestea unei comunităţi socioprofesionale care, dincolo de destine şi parcursuri individuale dedicate meseriei, se remarcă prin pasiunea comună pentru fotografie, pentru fotojurnalism, pentru ceea ce ei numesc „a spune o poveste prin imagini". Voi încerca, aşadar, să recreez un episod din povestea acestei bresle, aşa cum am perceput-o prin prisma demersului de „istorie la firul ierbii", iniţiat în primăvara anului 2013.

Democratizarea fotografiei

Din perspectiva unei actualităţi din ce în ce mai dependente de publicarea în spaţiul virtual, schimbarea tehnologică se impune ca o bornă temporală majoră în povestea fotojurnalismului românesc, un fel de *Anno Domini* pentru „înainte" şi „după" introducerea digitalului.

Dincolo de instantaneitatea accesului la imagine, folosirea aparatelor foto digitale nu a transformat fundamental modul de lucru al fotojurnalistului, dar a redus semnificativ incertitudinea mereu prezentă înainte de developarea unui film... „A ieşit sau nu? A surprins sau nu acea fotografie?" Pe de altă parte, marja de acţiune asupra fotografiei finale a rămas aceeaşi, alterările digitale permise fiind cele acceptate pînă atunci şi în laborator: ajustări fine ale cadrajului şi eventuale corecţii de contrast, luminozitate şi culoare. „Dar atît!" îmi spun interlocutorii mei, iar tonul ferm al vocii îmi arată că este vorba de o normă integrată ca o a doua natură în practica profesională. Şi totuşi, o polemică lansată anul acesta aduce în prim-plan tocmai limitele postprocesării în contextul noilor tehnologii: este vorba despre fotografia cîştigătoare la ediţia din 2013 a World Press Photo (Paul Hansen, *Gaza Burial / Înmormîntarea din Gaza)*, a cărei autenticitate a fost pusă sub semnul întrebării pe fondul folosirii unei tehnici de corecţie a tonurilor de culoare şi a contrastelor pe imaginea-sursă.

© V. Ghirdă/AP

„Fotograful trebuie să aibă şi să păstreze în el ceva din receptivitatea copilului care priveşte lumea pentru prima oară sau a călătorului care păşeşte într-o ţară străină."

BILL BRANDT

© I. Moldovan

Revoluţia digitală mai poate fi legată de cel puţin două tendinţe extrem de acute: prima e criza mass-media, a presei scrise în mod special; a doua este democratizarea fotografiei, încurajată de o ofertă crescîndă de aparate pentru toate buzunarele şi toate gusturile. Întrebarea care se naşte de aici e în ce măsură se mai practică fotojurnalismul, mai ales de cînd performanţele camerelor de smartphone dau posibilitatea manifestării unor noi forme de jurnalism cetăţenesc – „Citizen Journalism". Răspunsul nu e unul tocmai simplu; o posibilă cheie de înţelegere ar fi interpretarea noţiunilor de „fotojurnalism" şi „fotografie de presă" în era Internetului şi a comunicării în mediul online.

O scurtă istorie a fotojurnalismului digital din România

Adoptarea tehnologiei digitale, cu un orizont consistent de aşteptare în cadrul breslei, se petrece în jurul anilor 2000 şi poate fi privită ca o „perioadă de glorie" a fotografiei de presă. Este şi un moment în care formule de succes importate din industria media occidentală îşi fac dovada eficienţei într-o piaţă locală în care se lansează periodic noi produse şi formate, suplimente sau publicaţii de sine stătătoare. Anii următori sînt deosebit de dinamici, marcaţi de o cerere constantă de conţinut, mai ales vizual. Digitalul aduce un alt tempo publicării de imagine, fiind optimizat în funcţie de necesităţile emiţătorului, cu efecte decisive în cazul agenţiilor de presă şi publicaţiilor cotidiene. Este perioada în care se coagulează echipe mari în redacţiile trusturilor de presă, cu departamente de 10-12 oameni. În absenţa unui învăţămînt specializat cu tradiţie sau a practicii de training la nivel de trust, fotojurnaliştii sînt autodidacţi: cei cu experienţă şi vechime în domeniu integrează noile competenţe digitale, iar debutanţii „fură" meserie. Este o comunitate care comunică şi în care se comunică. Marţea devine o zi specială, în care fotojurnaliştii se întîlnesc, discută şi analizează produsele recente şi aleg „Fotografia săptămînii", într-un mediu informal de formare profesională. În multe asemenea întîlniri de lucru, energiile au fost catalizate, pînă în 2004, de Radu Sigheti, unul dintre fondatorii primei asociaţii profesionale postdecembriste – Asociaţia Fotografilor de Presă din România. Nu în ultimul rînd, fotografia de presă îşi cîştigă locul în spaţiul public prin albume *(Fotografie de Jurnal, Mediafax Foto – Best of)* sau expoziţii realizate în condiţii grafice de excepţie (foaierul TNB, Librăria Cărtureşti, simeza de pe gardul Muzeului Naţional de Artă al României).

Apar proiecte personale avînd ca inspiraţie antropologia vizuală, fotografia documentară...

Piaţa media în era postcriză

Criza economică a lovit industria media, dar nu în plin şi nu dintr-odată; primele semnale au venit din reducerea finanţării pentru deplasări. Au urmat proiectele – subiecte, documentări şi timp alocat; apoi au urmat produsele – suplimente, formate, număr de pagini, chiar publicaţii întregi şi implicit oamenii. Criza a rărit mult rîndurile celor angajaţi, iar departamentele foto au fost redimensionate, ajungîndu-se la situaţii în care singurul fotojurnalist rămas în echipă activa în acelaşi timp şi pe post de editor foto.

Reconversia profesională a celor plecaţi din redacţii, înainte sau după debutul recesiunii, se produce, de altfel, în zone înrudite cu fotojurnalismul. Impulsionate sau nu de criză, dar cu siguranţă de spirit antreprenorial, apar proiecte personale avînd ca inspiraţie antropologia vizuală, fotografia documentară, fotoreportajul social, portretul. Este o perioadă în care cîştigă vizibilitate fotojurnalistul freelance (Andrei Pungovschi, Cristian Movilă), echipele de mici dimensiuni, bazate pe afinităţi personale şi profesionale, atelierele precum Photoliu (Mihai Barbu şi Bogdan Baraghin), FixFoto (Bogdan Baraghin şi Petrică Tănase) şi proiectele de lungă durată „Around the Black Sea" şi „Mîndrie şi Beton" (Petruţ Călinescu), „Post-Industrial Stories" (Ioana Cîrlig şi Marin Raica), „A different kind of story" (Ioana Moldovan), pentru a oferi doar cîteva exemple, căci lista este mult mai cuprinzătoare. Internetul şi reţelele de socializare imprimă un nou impact fotografiei de „news", iar termenul de „Citizen Journalism" se citeşte altfel din perspectiva difuzării şi a viralităţii fotografiilor publicate cu ocazia mişcărilor de stradă din ianuarie 2012, „Occupy Movement", „Arab Spring" şi, mai recent, „Uniţi Salvăm Roşia Montană 2013".

Cealaltă faţă a fotografiei de presă în era digitală vine chiar din expunerea în *new media:* furtul de conţinut sub toate formele lui, de la preluarea unei imagini fără citarea sursei pînă la însuşirea unui material întreg şi publicarea lui ca atare. Mai mult, încă nu a dispărut, pare-se, practica de a descărca imagini listate în motoarele de căutare pentru a ilustra un articol... Acestea şi alte exemple vin să indice o piaţă media în multe privinţe imatură, neformată.

Contrastul dintre print şi online este cu atît mai mare cu cît suprafaţa de tipărire se reduce, în timp ce spaţiul virtual de publicare creşte exponenţial. Efectele asupra fotojurnalismului digital rămîn a fi încă descoperite. Este un moment în care presa, fotojurnalismul se reinventează.

***Alexandra Bardan** este art director freelance din 2009, iar din 2013 este şi asistent universitar la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, Universitatea Bucureşti. A iniţiat programul educaţional Workshop L@ MNAC şi platforma de resurse documentare industriiculturale.ro.*

„Fotojurnalismul nu e despre tine"

interviu cu Vadim GHIRDĂ

Cum priviți fotojurnalismul, aflîndu-vă în spatele aparatului foto de atîția ani?

Fotojurnalismul nu e un mijloc de a ajunge cunoscut în societate, ci e un mijloc de a face societatea – chiar în aspectele ei intime și aparent nespectaculoase (dar nu mai puțin importante) – cunoscută membrilor ei.

Mi-ar plăcea să văd mai mulți oameni care să înțeleagă că fotojurnalismul și jurnalismul nu sînt *despre tine*. În mintea mea, succesul suprem în această meserie e să generezi empatie, să-i faci pe oameni să se imagineze unii în locul altora, să le oferi sau să le mărești puterea de înțelegere a condiției umane și a rolului crucial pe care șansa sau destinul îl au în evoluția vieții fiecăruia dintre noi.

Nimeni nu mai ia în calcul că e o meserie care presupune un grad mult mai mare de *responsabilitate* decît pare. Poți să fii fotograf sau fotojurnalist pentru egoul tău, dar ar trebui să mai urmărești din cînd în cînd și rezultatele, efectele acțiunii tale. Nu spun că tot ce fac eu sau măcar 10% din ce-am făcut eu în tot amarul ăsta de ani a avut un efect practic. Dar e extraordinar cînd are.

Colaborați doar cu Associated Press? Ce înseamnă să lucrezi la o agenție de presă de acest calibru și cum se diferențiează a fi angajat aici de a fi freelancer?

Întotdeauna am lucrat doar cu AP, de la sfîrșitul lui '89. Nu-mi face plăcere să recunosc, fiindcă poate că așa, *career-wise*, e impresionant, dar ca vîrstă e neplăcut... *(rîde)* Faptul că nu am colaborat decît cu AP e și bine, și rău: pe lîngă unele – să le zicem – dezavantaje ale faptului că lucrezi cu un singur *provider* – are niște drepturi asupra muncii tale, în momentul în care plătește misiunile –, totuși, îți ușurează mult *încercarea* de a face meseria asta, pentru că sînt multe costuri pe care oamenii nu le iau în calcul.

Astfel de companii, precum AP, asigură inclusiv accesul la zone de conflict, care au ajuns atît de *sexy* (probabil din cauza cinematografiei americane), încît eu nici nu mai spun și mă enervează cînd cineva spune că sînt jurnalist de război. În plus, unii dintre cei care lucrează de niște ani în diverse agenții mari de presă din lume pot începe să uite că, oricît de mari se văd, de fapt, mult din ce fac ei e firma. Nu fac un elogiu *corporate;* chiar deloc. Însă trebuie să fim cinstiți. Nimeni nu te bagă pur și simplu în seamă. Numele companiei, cît de mulți abonați are – sînt factori importanți în decizia cuiva de a-ți acorda acces și încredere. E adevărat, și cînd vii din partea unei agenții de presă există limitări suficiente, la care ei se supun și te supun și pe tine...

Inclusiv la nivelul temei pe care ești obligat să o acoperi la un moment dat?

Nu zice nimeni să nu acoperi o chestie, dar evident că, dacă lucrez cu un reporter (sînt și cazuri multe cînd lucrez singur), eu trebuie să ilustrez ce face el. E un grad mare de independență, și aici e iar un lucru bun, dar trebuie să existe și un grad mare de cooperare. Cînd am zis limitări, mă gîndeam la stilul *„embedded"*, cînd mergi cu armata.

Dacă mergi într-un sat cu o patrulă militară, nu te poți aștepta ca oamenii să te vadă ca pe un ziarist independent. În funcție de cum îi privești pe militari – cu prietenie sau cu dușmănie –, așa te vor privi și pe tine. Însă *embed*-urile sînt bune, iar eu în asta le văd valoarea: că ai acces la viața celor de acolo.

Cînd am fost la sediul AP în 2011, cei de acolo povesteau despre noua dimensiune a elementului „timp", despre cît e de dificil să ții totul sub control, dat fiind că acum există mult mai multă informație, precum și uneltele necesare ca să o transmiți rapid. Pe de altă parte, spuneau că li se restrînsese echipa foarte mult, eliminînd din filtrele care înainte împiedicau apariția erorilor ce atrag responsabilitate juridică. Cum mai stau lucrurile acum?

Acum cîțiva ani era *„time"* – toată lumea transmite repede, trebuie să fii primul, să dai știrea... Acum insistă să ne calmăm și, decît să apară ceva care trebuie retractat ulterior, mai bine întîrziem. În general, în termenul foto*journalist,* cuvîntul „jurnalist" ar trebui să aibă greutatea cea mai mare. Pînă la urmă, între fotojurnaliști – dintre care mulți țin să facă din breaslă una exclusivă – și un om care are un telefon cu cameră nu e neapărat o diferență. Dacă omul acela nu minte, nu înscenează și produce o imagine documentară, face același lucru. Poate că diferența dintre el și un profesionist e că jurnalistul ar avea o rată mai mare de succes tehnic, adică ar da, poate, mai puține erori, fiindcă omul celălalt nu stăpînește aspectele tehnice întru totul. Dar ca idee, în misiunea lui, dacă e onest, are ce-i trebuie. Practic, onestitatea e ingredientul de bază. Din păcate, devine rapid un ingredient tot mai puțin folosit.

Pe de altă parte, e și o meserie *sexy*, la modă, pentru că acum se distribuie foarte mult pe Internet. Înainte, puțini știau de tine. Sigur, îți apărea numele în ziar, dar cîtă lume citește numele de sub fotografie? Pe cînd acum, cu Internetul, a apărut dimensiunea creditului, care acționează asupra egoului.

Există o abordare diferită pentru fotografia de presă destinată printului, respectiv online-ului?

Nu. Sînt aceleași imagini, la aceeași rezoluție, pe care le transmiți unui centru de distribuție regional, unde se filtrează în funcție de interesul fiecărei zone destinatare. Înainte, succesul sau insuccesul unei mari agenții de presă se măsura în funcție de cîte ziare majore luau fotografii de la ea după un anumit eveniment. Și nu se ținea cont de online. Între timp, acesta a cîștigat atîta teren, încît e obligatoriu să-l iei în calcul. Sînt articole sau slideshow-uri care apar numai online. Un ziar nu o să poată publica cinci imagini de la un protest. Nici dacă ar fi apocalipsa, nu ai vedea cinci imagini pe o pagină. În schimb, în online e loc pentru oricît iar distribuția e mult mai vastă.

Vi s-a întîmplat să ratați o anumită poză care nu să vă obsedeze neapărat, dar la care să vă gîndiți multă vreme după aceea?

© V. Ghirdă/AP

arhiva personală

„Obișnuiam să spun despre mine că sînt fotograf de război. Acum mă consider un fotograf antirăzboi."

JAMES NACHTWEY

„Nimeni nu mai ia în calcul că e o meserie care presupune un grad mult mai mare de responsabilitate *decît pare."*

Da, asta mi se întîmplă întotdeauna. În primul rînd că – iarăși, o să pară ca o formă de perfecționism, dar nu e – tot timpul mi se pare că trebuia să fiu mai la stînga, mai la dreapta, mai nu știu cum, adică nu reușesc să fiu mulțumit. Eu am, apropo de ce înseamnă să fii fotojurnalist, un lucru pe care-l spun mereu, de altfel, o platitudine: cel mai important lucru e să ai un aparat la tine. Poate că e incorect, dar eu cam judec fotojurnaliștii în funcție de asta. Pentru mine nu cred că există un fotojurnalist care spune că face asta din pasiune și care are aparat doar în timpul programului. Eu m-am tot străduit să-mi găsesc un aparat mic, care să nu mă mai cocoșeze, dar să fie și bun. Și n-am găsit.

Deci e o chestiune de omul potrivit la momentul potrivit?

Da. Și de șansă, pe scurt. Normal că trebuie să fii pregătit, să fii acolo, să știi niște lucruri, dar trebuie să iei în calcul șansa. Eu consider că rolul meu e să duc aparatele, să fim împreună acolo.

Legat de adevăr și misiune, cît de mult vă influențează locul și mediul în care faceți o fotografie?

Dacă trecem peste faza de inconștiență – potențată de dorința de a face ceva extraordinar –, în care pari curajos, dar de fapt ești idiot, fiindcă nu iei în calcul ce se întîmplă acolo, aparatul în sine și atenția pentru a face ceva cît mai bun, de a fi corect și tehnic, îți dau o detașare. Detașarea e și bună, e și periculoasă, pentru că, în primul rînd, nu mai vezi în jurul tău la fel de mult cînd lucrezi, iar apoi, nu mai evaluezi primejdiile. Și eu sînt captivat complet. Cred că puterea de a empatiza, cît e ea de rea pentru sănătate, este esențială pentru fotografie.

Cum vedeți viitorul și importanța fotojurnalismului, la noi și în general?

Eu cred că se pierde destul de multă substanță. Pentru că oamenii nu mai investesc timp. Dacă, fiind fotojurnalist independent, ai dezavantajul lipsei susținerii materiale, ai în schimb un alt avantaj: luxul de a petrece mai mult timp pe un subiect. Și nu e simplu, pentru că devine și plicticos la un moment dat. Fotografia e un produs de așteptare. Marin Raica ține minte că își numise blogul astfel: *„a product of waiting"*.

Însă popularitatea fotojurnalismului crește – cred eu –, vizibilitatea meseriei crește, dar gradul de încredere reală pe care poți să îl ai în ce vezi începe să se clatine la un anumit nivel. Și face rău tuturor. Pînă la urmă, bunul-simț și logica te ajută să-ți dai seama. Cînd te uiți la o poză, simți dacă e ceva dubios. Cum spun englezii: *If it looks too good to be true, it probably is (n. red.* – „E prea frumos ca să fie adevărat"). Iar cei cu experiență știu ce aliniere de planete trebuie să existe ca să poți să faci fotografia respectivă. Lucruri incredibile se întîmplă, dar nu se repetă foarte des în fotografie, astfel că trebuie ca filtrul să fie în fiecare.

***Vadim Ghirdă** este fotojurnalist, iar de aproape 25 de ani lucrează la Associated Press. De-a lungul timpului, a primit premii precum Associated Press Managing Editors Award (2000, 2001 și 2003), Premiul I al Editor and Publisher Photo Contest (2001), Premiul I al National Headlines Awards (2002), Premiul I al Atlanta Photojournalism Seminar (2007) sau Premiul I al US National Press Photographers Association, la secțiunea „Contemporary Issues Single" (2013). Fotografia premiată în 2013 înfățișează un bebeluș de opt luni, aflat într-un incubator de la Spitalul „Marie Curie", care avea nevoie de un transplant pe care nu l-a primit. Povestea bebelușului și a doctorului care a luptat pentru el o găsiți în varianta integrală a interviului, pe dilemaveche.ro.*

a consemnat
Ruxandra Irina CIOCÎRLAN

Ioana CÎRLIG, Marin RAICA

„Post-Industrial Stories"

Proiectul nostru documentează efectele dezindustrializării în România. „Post-Industrial Stories" spune povestea comunităţilor din localităţile industriale ale României, prin studiu fotografic pe termen lung. Timp de patru ani, ne mutăm prin ţară, din oraş în oraş.

În octombrie 2012 am început proiectul mutîndu-ne în Brad, un oraş minier din judeţul Hunedoara. Am locuit acolo opt luni, am făcut fotografii, am cunoscut oameni şi am încercat să înţelegem ce înseamnă să trăieşti într-un loc prins în postindustrialul românesc. Vrem să surprindem felul în care comunitatea caută să supravieţuiască schimbărilor mari prin care trece.

Urmează să ne mutăm la Petrila, unde vom locui un an. Minele Petrila, Paroşeni şi Uricani vor fi închise pînă în 2018. Aproximativ 3000 de oameni vor fi disponibilizaţi.

Un astfel de proiect amplu, întins pe ani de zile, nu poate fi susţinut de un ziar sau o revistă; nici stilul nespectaculos, caracteristic fotografiei documentare, nu ar fi de interes pentru presa mainstream din România, aşa că am hotărît să pornim pe cont propriu. Este un proiect la care visăm de mult şi, după ce am găsit un job online care ne permite să fim mobili, am pornit la drum. Timp de aproape un an, am susţinut proiectul pe cont propriu, cu un entuziasm total iresponsabil: ne-am luat mîncare şi filme în rate. Fotografia e făcută cu pasiune, aşa că oamenii se aşteaptă să o primească pe gratis. În lipsa unei industrii fotografice în România, trebuie să găsim formule de a ne susţine proiectele. În anul ăsta, am învăţat că nu putem fi doar fotografi, trebuie să fim şi manageri de proiect cultural, PR-işti, sociologi şi un pic contabili, în tot acest timp avînd un job full-time care să plătească facturile, benzina şi filmele. Nu ne plîngem, sîntem bucuroşi că ne putem urma pasiunea şi că ne permitem să fim independenţi. Visăm la proiecte pe termen lung, la studii documentare aşa cum fac fotografii care ne plac, vrem să alocăm mai mulţi ani unui subiect, nu doar un weekend.

Fotografia e făcută cu pasiune, aşa că oamenii se aşteaptă să o primească pe gratis.

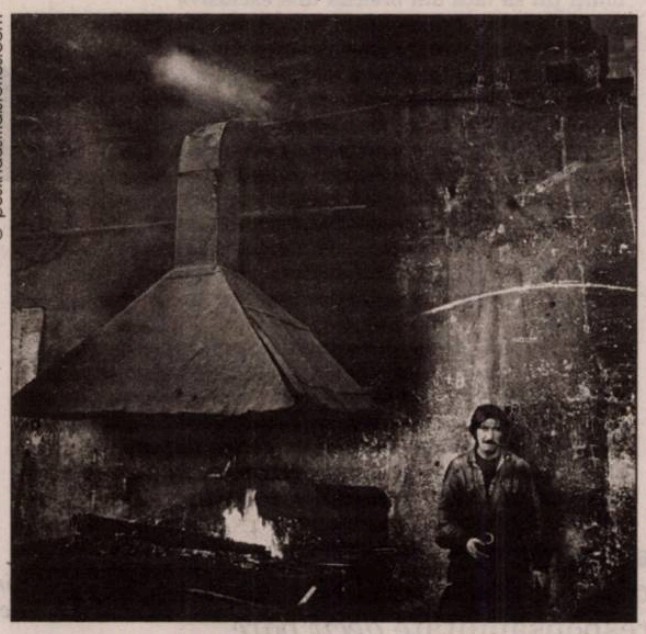
© postindustrialstories.com

De curînd, am primit o sponsorizare din partea Petrom, iar pe 1 octombrie am pornit într-o călătorie finanţată de Administraţia Fondului Cultural Naţional, un *road trip* fotografic. Timp de o lună, vom călători prin 26 de localităţi industriale din România, încercînd să rezumăm legătura dintre om şi mediul urban postcomunist, în contextul economic al dezindustrializării. Cunoaştem şi fotografiem foşti mineri şi muncitori, adolescenţi şi tinere familii, veterani de război, profesori, artişti locali şi participăm la activităţi ale comunităţii. Documentăm viaţa în aceste locuri, personalitatea fiecărei zone, precum şi peisajul industrial propriu-zis, dominant prin însemnătate şi statutul de punct de reper. Încercăm să înţelegem cum se manifestă depresia la nivelul comunităţii, sentimentul de nostalgie care se regăseşte în zonele industriale, şi cît de puternică este legătura dintre meseria pe care o are omul şi identitatea pe care ajunge să şi-o asume. Vrem să surprindem atmosfera din oraşul monoindustrial românesc şi încercăm să evităm stereotipurile vizuale asociate zonelor defavorizate.

***Ioana Cîrlig** şi **Marin Raica** sînt fotojurnalişti. Cel mai recent proiect al lor de fotografie documentară este „Post-Industrial Stories" (postindustrialstories.com).*

Petruţ CĂLINESCU

„Mîndrie şi Beton"

La început, în octombrie 2010, cînd am obţinut o bursă fotografică Robert Bosch & World Press Photo pentru a arăta o ţară balcanică dintr-o perspectivă nouă, m-am gîndit să ilustrez schimbările galopante care se întîmplă în comunităţile tradiţionale. După o primă deplasare, mi-am dat seama că motorul schimbărilor e alimentat de banii trimişi de către oamenii plecaţi în străinătate. Satele care au exportat forţă de muncă au devenit punctul central al documentării mele. Am început cu o abordare mai largă, prin Bulgaria, Serbia şi Macedonia, dar am decis să continui doar în România. Nicăieri prin jur nu mi s-a părut atît de evidentă vizual ca la noi ciocnirea dintre aceste două lumi – cea tradiţională şi cea modernă –, iar asta pentru că satul românesc rămăsese, într-un mod miraculos, încremenit odată cu trecerea timpului.

Am plecat la drum cu prejudecăţi, dar am întîlnit nişte oameni foarte deschişi, gata să-mi dea un pat în micul lor apartament parizian şi chiar să mă ajute să-mi fac un rost la Paris, oferindu-mi un loc de muncă în echipa lor de muncitori în construcţii. Incredibila aventură a oşenilor – şi a emigranţilor români în general – m-a purtat şi pe mine, atît cît am putut asista în aceşti trei ani, ca fotograf, într-un „montagne russe" de sentimente: uimire în faţa bogăţiilor acumulate în ţară, în comparaţie cu traiul auster din străinătate; bucurie şi chef de viaţă în concediile din ţară, austeritate şi izolare socială în Paris; nostalgie la vederea unei case bătrîneşti lipite ca o aluniţă pe calcanul alteia noi, din beton. Am simţit pe pielea mea ce înseamnă să fii emigrant din Est, într-un oraş unde unii cîini de companie sînt îmbrăcaţi mai bine ca tine, iar, în acelaşi timp, nicăieri nu m-am simţit mai bine în Paris ca în apartamentele oşenilor, unde am molfăit sarmale şi am băut pălincă, urmărind şi comentînd televiziunile româneşti prin satelit.

Nu ştiu în cîte ţări din lume oamenii şi-ar pune viaţa pe tavă unui necunoscut.

Materialul iniţial a trebuit să îl predau peste cîteva luni şi – chiar dacă pare un termen generos – nu îl simţeam în nici un fel încheiat. Am continuat să adaug, să bîntui prin ţară, să descopăr zone noi, să mă întorc în diverse anotimpuri. Pe parcursul acestor ani, pînă în prezent, am primit sprijin logistic sau financiar de la ICR Paris, Administraţia Fondului Cultural Român, Ordinul Arhitecţilor din România, Centrul Român pentru Jurnalism de Investigaţie, *Igloo*, Muzeul Ţării Oaşului, German Marshall Fund/The Black Sea şi, nu în ultimul rînd, de la cei peste 250 de susţinători care au cumpărat albumul în avans. În cel puţin aceeaşi măsură le sînt recunoscător tuturor celor care mi-au împărtăşit povestea lor şi mi-au permis să o înregistrez. Accesul e cel mai important lucru pentru un fotograf şi nu ştiu în cîte ţări din lume oamenii şi-ar pune viaţa pe tavă unui necunoscut şi i-ar mai oferi şi un păhărel lîngă.

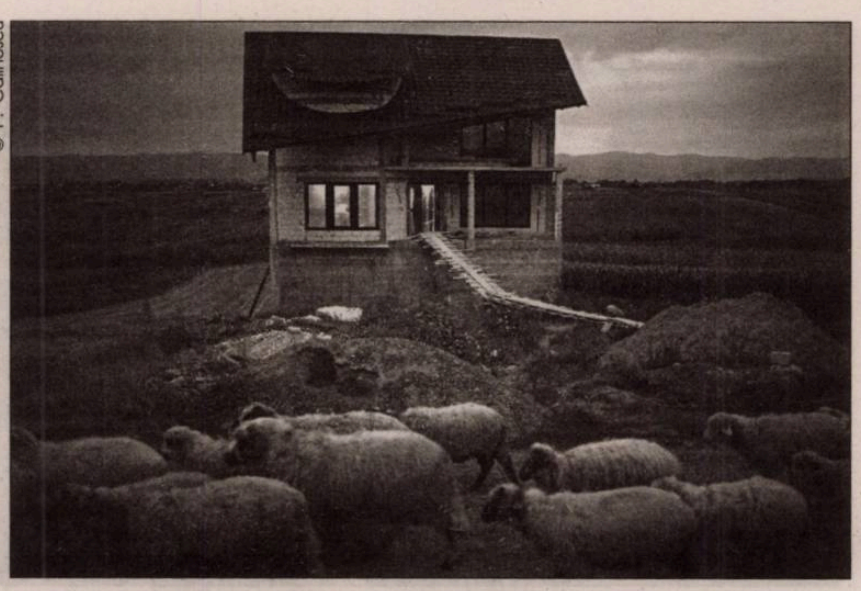
© P. Călinescu

Le sînt foarte recunoscător tuturor celor care m-au ajutat să cresc acest proiect – nu sînt deloc puţini. Şi îndrăznesc să spun acum, la sfîrşit şi pe fugă, că – după o mică pauză – de-abia aştept să continui proiectul în anii care urmează.

***Petruţ Călinescu** este fotojurnalist independent. Îi puteţi vedea portofoliul pe petrut-calinescu.com. Cel mai recent proiect al său de fotografie documentară este „Mîndrie şi Beton" (mandriesibeton.ro).*

Mihai BARBU

Cum am învățat să opresc timpul în loc

Am avut primul aparat de fotografiat serios în clasa a VIII-a, la 14 ani – un Zenit, supersculă. Mi-l pusese tatăl meu în mîini, pentru că nu mă putuse opri, la mare, să-mi iau o pocnitoare de plastic cu care apucasem să compromit vreo două filme. Îmi explicase el atunci că jucăria aia face doar o singură expunere, o singură combinaţie de diafragmă şi timp, nimic reglabil, mă rog, de neînţeles atunci. Am developat primele fotografii cu colegii de clasă, la mină, în camera obscură, tot cu tatăl meu, şi-am văzut atunci cum o foaie de hîrtie albă, scufundată într-un lichid, prinde viaţă şi opreşte timpul în loc. O minune. Am făcut atunci, la 14 ani, oarecum întîmplător, primii bani din fotografie, vînzînd imaginile colegilor de clasă.

Patru ani mai tîrziu am ajuns la facultate – Jurnalism –, în Capitală. Am dat cu nasul acolo, pentru prima dată, de treaba asta de care aveam să mă îndrăgostesc rău de tot, numită „fotografie de presă". Am început să cumpăr ziare ca să mă uit la fotografii. Aveam fotografi preferaţi, pe care-i urmăream în ziar şi-mi dădeam palme peste frunte de fiecare dată cînd le vedem fotografiile. Mă gîndeam atunci că numai norocul te poate ajuta să ajungi fotograf de presă şi că vorba cu prinsul lui Dumnezeu de picior la asta se referă, la a face fotografie pe care s-o publici într-un loc în care s-o vadă mii de oameni şi, culmea, să fii şi plătit pentru asta. Îmi părea suprema chestie, la care nici să visez nu îndrăzneam. Într-o vacanţă, am încercat marea cu degetul, angajat pe pile, pentru o lună, la un ziar local din Valea Jiului, ca fotoreporter. N-am înţeles mare lucru din luna aia, dar cu banii de-acolo mi-am cumpărat conserve şi am plecat o săptămînă în Retezat, deci a fost OK. Ăla a fost debutul meu în pagina de ziar.

La finalul facultăţii, exact cînd mă pregăteam să devin şomer cu acte în regulă, la avizier citesc cum că ziarul *Gardianul*, care era pe cale să se nască, condus de o parte dintre profesorii noştri, angajează. Am dat năvală cu toţi colegii în redacţie şi, în urma unui interviu succint, la modul „Tu ce vrei să fii?", „Fotoreporter", „OK, te facem", am fost angajat. A urmat un an în care am muncit, spuneam, mai mult decît am muncit de-atunci încoace adunat. De dimineaţa pînă seara, alergat, redacţie, acţiuni, developat în centru, înapoi la redacţie, bronz de la gît în sus şi de la încheietură în jos. Eram fericit. Piciorul lui Dumnezeu era ţinut de mîna mea, strîns. După anul ăsta a picat, din senin, în cealaltă mînă a mea, celălalt picior divin. *Evenimentul zilei* – la vremea aia ziarul cu cea mai bună echipă de fotografi din ţara asta – mă cheamă la el. De ce, nici acum nu înţeleg. Urmează cel mai frumos an din cariera mea de fotograf de presă. Am învăţat acolo că faptul de a fi plătit pentru ceea ce fac n-are nici o legătură cu vreun picior, fie el şi divin, că banii primiţi sînt pentru un lucru pe care-l fac bine, că avem principii, că ar trebui să le respectăm, că noi, fotografii, contăm. Era o şcoală unde nimeni nu te punea să înveţi nimic, dar de unde, într-un mod ciudat, în fiecare seară ajungeam acasă simţindu-mă mai bun. Acolo şi atunci am făcut fotografie cu o poftă pe care, de atunci încoace, nu am mai întîlnit-o. A urmat, tot din senin venită, o înregimentare la agenţia Reuters. Alt calibru – internaţional. Am aflat acolo că presa despre care înveţi din manual, presa liberă, independentă, al cărei singur scop e să informeze şi să o facă corect, chiar există. Nu e poveste, pe cuvînt. Acolo am priceput o chestie pe care nicăieri în presa română nu cred că a priceput-o cineva, şi anume că *fotoreporter* e un cuvînt care nu înseamnă doar *fotograf*, ci şi *jurnalist*. Că te informezi şi informezi la rîndul tău singur, nu aştepţi vreun redactor al cărui material să-l ilustrezi, că ai o responsabilitate mare pe umeri, că eşti obiectiv.

Au trecut şi cei cinci ani de Reuters şi, după o hălăduială de cîteva luni pînă-n Mongolia şi înapoi, iată-mă angajat din nou în presa română, la un ziar central, *quality*. România era în plină criză, iar presa era unul dintre locurile în care asta se resimţea cel mai bine. Colegii mei, fotografi la alte ziare, erau unul cîte unul puşi pe drumuri, înghesuiala de pe teren dispăruse. Rămăsesem, din cîte şase-opt fotografi la fiecare redacţie, vreo cinci în total. Întoarcerea în presa centrală, recunosc, m-a cam luat prin surprindere. O părăsisem în urmă cu şase ani şi-am regăsit-o într-o stare mai jalnică decît atunci. După trei ani, am plecat de la ziar şi, odată cu asta, mi-am luat adio şi de la statutul de angajat în presa română, în urma unui episod în care mi se cerea să fac ceva ce nu am fost pregătit niciodată să fac, ceva care era împotriva a tot ce am învăţat în scurta mea carieră de fotoreporter. Nu vreau să detaliez, însă pot spune doar că, pentru mine, ca fotograf, *cameră ascunsă* n-a fost niciodată unul dintre lucrurile pentru care m-am apucat de presă. Ştiu, e şi asta o practică jurnalistică, dar dacă vreodată ar trebui s-o aplic, aş prefera să fie pentru – vorba poetului – *„a greater good"*. N-aş fi salvat, în cazul de faţă, nici un copil abuzat, nici o femeie sechestrată, nici un animal torturat. A fost prima dată în cariera mea cînd am refuzat un subiect.

A trecut jumătate de an de cînd nu mai lucrez în presă. Am avut de atunci, de foarte puţine ori, de lucru pentru publicaţii străine, iar acest fapt n-a făcut decît să-mi întărească convingerea că am luat o decizie sănătoasă. Că avem două mii de ani pînă să ajungem să respectăm fotografia aşa cum se întîmplă, să zicem, în State, asta nu mă sperie. Mă intrigă, în schimb, faptul că presa aici nu numai că nu avansează, dar merge şi înapoi. Pentru editorul de ziar mioritic, în 2013, în continuare, fotografia publicată în oglindă, inversată, e OK, iar Google încă reprezintă o sursă bună de imagini gratis, fără drepturi de autor. Singurele mele regrete acum sînt legate doar de faptul că realizez că cea mai mare parte de vină pentru situaţia în care a ajuns presa noastră o purtăm chiar noi, jurnaliştii. În rest, n-am decît nostalgii.

© M. Barbu

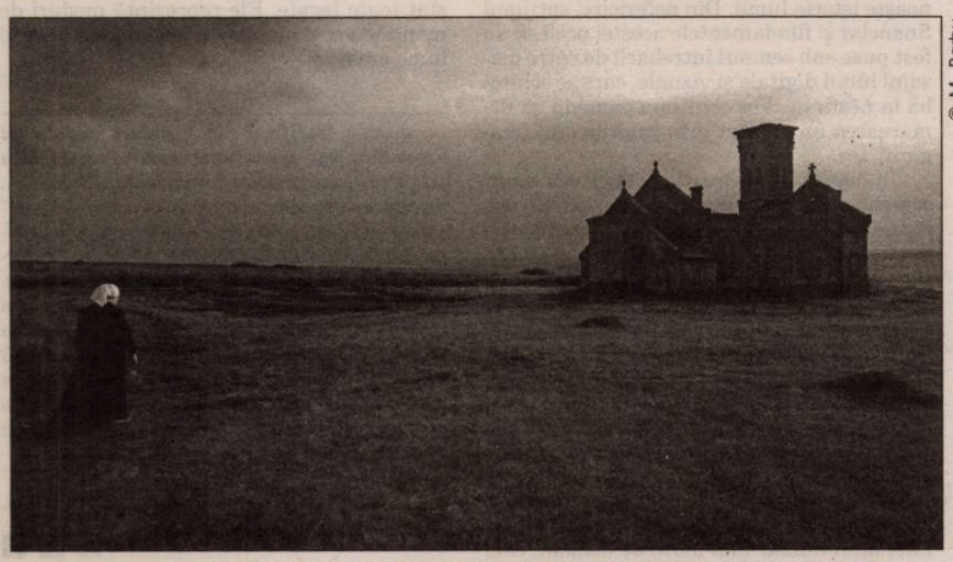

© M. Barbu

***Mihai Barbu** este fotojurnalist. A lucrat la Evenimentul zilei, România liberă şi Reuters, şi a colaborat cu agenţiile de presă European Pressphoto Agency (EPA) şi Associated Press (AP). În 2012, împreună cu fotograful Bogdan Baraghin, a deschis studioul de fotografie Photoliu (photoliu.ro).*

Cătălin GEORGESCU

Nu mai merge

Să ai pretenţia ca cititorul tău s-aştepte să-ţi reîmprospătezi ştirile o dată la o imprimare e nerealist. Are informaţia la degetul mare, acum, oriunde şi pe multiple platforme. Tot ce-i perisabil se va perima. Doar conţinutul exclusiv şi calitativ superior mai reprezintă motivul existenţei publicaţiilor periodice.

Nevoia pe care jurnalismul cetăţenesc vine să o umple nu ţine doar de timpul de răspundere semnificativ redus. Publicul nu mai are încredere în instituţiile media care ar trebui să-l apere de abuzuri şi să-l informeze pentru decizii mai bune. Percepţia generală este că, de foame, cîinele de pază al democraţiei nu mai latră, pentru că-i preocupat cu rosul osului cu aromă de buget-de-publicitate. Din frustrare şi din nevoia acoperirii unui vid informaţional, un simplu cetăţean, fără nici un fel de pregătire formală, ajunge să colecteze, analizeze, raporteze şi disemineze informaţia necesară.

Asumarea rolului se-ntîmplă din datorie, dintr-un imbold civic venit din partea omului, întru beneficiul comunităţii din care face parte. La rîndu-i, comunitatea îl recompensează prin apreciere şi recunoaştere. Or, de multe ori, asta-i tot ce îşi doreşte şi asta-i tot ce va primi.

Dar chit că jurnalismul cetăţenesc porneşte cu o misiune nobilă, este de netăgăduit că nu doar lipsa drepturilor jurnalistice este resimţită, ci şi lipsa profesionalismului şi a unui anumit cod deontologic. Pentru că, deşi se bazează pe bunul-simţ al autorului, lipsa unor sisteme de reglementare şi responsabilizare permite exagerări sau denaturări ale informaţiei, fără consecinţe reale. Responsabilitatea este cu atît mai dificil de împărţit, cu cît asumarea unei identităţi reale este opţională.

Dar problemele morale pălesc în ochii publicului, pentru că cetăţeanul este omniprezent şi mult mai numeros decît profesionistul. Un simplu smartphone îl face capabil să transmită imagini, sunet sau text din orice context. Pentru cel care preia informaţia, riscul este neglijabil. Pentru presă, păleşte în comparaţie cu profitul. Iar un *disclaimer* postat lîngă căsuţa de upload a materialului îl scapă pe deţinătorul platformei de asumarea vreunui risc, iar pe autorul dornic să ajute – de oricare drept intelectual.

Dintr-odată, tot ce nu putea fi arătat este făcut vizibil. Şi bun, şi rău.

***Cătălin Georgescu** este fotograf. Îl găsiţi online pe catalingeorgescu.com.*

„Pentru mine, memoria e adeseori vizuală"

interviu cu James WELLFORD

Există nenumărate tipuri de fotografie care pot fi încadrate la „fotojurnalism". Pentru cineva care nu e la curent cu subiectul, cum l-aţi descrie?

În esenţă, fotojurnalismul reprezintă actul de a sta mărturie pentru un eveniment, înregistrîndu-l în cel mai corect şi exact mod cu putinţă. Aici, lucrurile devin interesante. Există multe stiluri de fotografie, iar mediul reflectă inevitabil o gamă largă de estetică şi abordări. Să ne amintim că alegerea încadrării şi încercarea de a reda un moment sînt subiective, ţin de fotograf. Consecinţele acestui lucru – indiferent de stilul şi estetica imaginii – necesită o mare temeritate şi onestitate absolută din partea fotojurnalistului.

Cum şi cînd aţi devenit interesat de fotojurnalism?

Imaginile, fie ele desene, picturi sau fotografii, m-au absorbit dintotdeauna. Pentru mine, memoria e adeseori vizuală – imagini televizate granulare, alb-negru, din Vietnam; ochii unui portret urmărindu-mă de-a lungul încăperii, cînd eram copil; multele fotografii de familie, cu oameni morţi sau în viaţă, care îmi trezesc sentimente şi curiozităţi. Profesional, cariera mea începe în jurul primei Intifada, lucrînd la agenţia foto franco-americană Gamma-Liaison din New York.

Aţi fost editor foto senior internaţional la Newsweek *vreme de peste 12 ani. Ce înseamnă a fi editor foto şi cum era conectată munca dvs. cu celelalte departamente ale revistei?*

Un editor foto încearcă să stimuleze energia revistei; în cazul meu – prin ilustrarea cu imagini care inspiră, imagini puternice, provocatoare, chiar controversate. În mod tradiţional, asta se bazează pe desemnarea fotografilor pentru anumite evenimente şi subiecte. Alegerea fotografului şi a fotografiei pe care o vom folosi în revistă reprezintă cel mai important rol al editorului foto. Interacţiunea cu celelalte departamente – mai ales cu designerii şi redactorii revistei – e crucială. E dificil să obţii o anumită energie pe pagină, iar pentru a se întîmpla asta e nevoie de o relaţie de lucru simbiotică, puternică, între departamentele menţionate. Din păcate, aceste relaţii de lucru merg prost deseori, iar rezultatul acestora determină frecvent crearea unui produs mediocru şi plictisitor. În ceea ce priveşte relaţiile cu fotojurnaliştii, întotdeauna am găsit că a lucra cu ei e fascinant şi mă inspiră. Ca grup, cei buni sînt interesaţi, pasionaţi, amuzanţi, modeşti, inteligenţi şi dedicaţi înregistrării poveştii lumii/lumilor noastre. De aici porneşte un dialog semnificativ despre lume.

În jurnalism, pînă unde se poate interveni asupra unei imagini, cît este permisă editarea ei?

Întotdeauna există un anumit proces de pregătire a unei imagini pentru print. Variabile de culoare, tipul de hîrtie etc. necesită atenţie la detalii. Însă accentul trebuie pus

arhiva personală

„Cine vede omul în mod corect: fotograful, oglinda sau pictorul?"

PABLO PICASSO

„Fotografia înseamnă punerea pe aceeaşi axă a minţii, ochiului şi inimii."

HENRI CARTIER-BRESSON

„Bineînţeles că oamenii aşteaptă să vadă fotografiile de *breaking news* imediat, vor să ştie şi să le arate şi altora că ştiu, împărtăşind informaţia. Puterea acestui fenomen a stat în spatele Primăverii Arabe, oferind o voce oricui avea acces la Internet. Imaginile de pe social media, chiar dacă sînt sau nu corecte/imparţiale/reprezentative, sînt prezente în viaţa noastră. Uitaţi-vă numai la fundalul din fotografiile făcute de Matt Mills McKnight la demonstraţiile May Day. O persoană vorbeşte la telefon, alte două filmează în timp ce trec pe lîngă o scenă de arest – cu siguranţă acele imagini au fost postate pe social media în cîteva minute.

[Însă] consumatorii de ştiri (re)descoperă că vor să aibă o relatare a evenimentelor explicată şi privită în profunzime, într-un fel nepărtinitor, real, fotografiat minunat şi gîndit astfel încît să-i atragă în poveste. Vor, de asemenea, ca sursa poveştii să aibă credibilitate şi principii ale încrederii şi acurateţii. Aceste lucruri creează o piaţă pentru fotografia atentă, sofisticată, bazată pe culegerea inteligentă a informaţiilor – ceva ce nu poate fi îndeplinit de către amatori sau cu un smartphone."

Sursa: blogs.reuters.com
(Russell Boyce, „Definind «fotograful de presă» al viitorului", mai 2013)

întotdeauna pe păstrarea integrităţii şi a corectitudinii intenţiei din cadru, în raport cu un subiect jurnalistic. Există standarde etice în ceea ce priveşte adevărul într-o imagine, care sînt, uneori, folosite greşit, din nefericire. Pe de altă parte, în cazul portretisticii de studio şi al naturii moarte, standardele fotojurnalistice nu se aplică.

Cum era privită la Newsweek *relaţia dintre text şi fotografie?*

În privinţa editării de text *vs* foto la *Newsweek*, în mod tradiţional existau standarde stricte de a verifica în amănunt datele şi faptele din fiecare articol sau legendă la o ilustraţie, avînd şi redactori care se ocupau de stil şi gramatică. Aceste posturi au fost tăiate la un moment dat – asemeni multor altora –, iar *Newsweek* a continuat să meargă din ce în ce mai prost, după ce a devenit parte din lumea Tina Brown/Barry Diller *(n. red.* – fondatori ai *The Daily Beast)*. Acurateţea şi atenţia pentru detalii au avut de suferit sub presiunea neîncetată a goanei după senzaţional.

Cînd imaginea şi textul se îmbinau la *Newsweek*, exista un efort creativ simbiotic evident din partea echipei de a crede în proiect la toate nivelurile. Această relaţie a înflorit sub conducerea editorială a lui Tunku Varadarajan, care era International Editor la *Newsweek*. El credea cu tărie în puterea fotografiei şi în potenţialul său creativ. Exact opusul a fost valabil sub conducerea Tinei Brown – ea era o păstrătoare groaznică a fotografiei, împiedicînd potenţialul vizual al revistei printr-un simţ al fotografiei obositor de convenţional şi agresiv de mediocru. Am fost întotdeauna consternat de aceste limitări, întrucît mi se spusese că iubeşte fotografia.

Relaţia dintre fotografie şi text era destul de slabă la revistă, deşi au existat cîteva momente vizuale excepţionale. E demn de luat în seamă că *Newsweek* a avut o echipă emblematică de fotografi pînă în 2010, cînd le-au fost încheiate contractele. E de remarcat şi declinul abrupt al revistei, care a decurs din redesign-ul îngrozitor, conducerea editorială slabă şi staza generală prin care s-a acceptat o revistă mediocră. În timpul acestei prăbuşiri, fotografia şi fotografii au fost neglijaţi în mod repetat, fiind în general ignoraţi.

Care mai e rolul fotojurnalismului în zilele noastre şi cum credeţi că va arăta această profesie în viitor?

Fotojurnalismul şi imaginea rămîn şi vor fi întotdeauna importante pentru a cunoaşte istoria lumii. Din nefericire, sprijinul financiar şi fundamentele acestei profesii au fost puse sub semnul întrebării de către peisajul lumii digitale şi vizuale, care se schimbă la nesfîrşit. Vor continua oamenii să urmărească un subiect prin intermediul imaginii? Da.

În condiţiile în care din ce în ce mai mulţi oameni au aparate foto sau smartphone-uri, făcînd tot felul de fotografii pe care apoi le postează pe Internet, cum schimbă asta modul în care ne raportăm la fotojurnalism?

Cu toţii sîntem inundaţi de imagini, prin accesul la surse infinite de informaţie vizuală. Trebuie să răspund metaforic în acest caz. Oricine poate avea un ciocan. Dar nu oricine poate să bată un cui drept.

În ce măsură este legat fotojurnalismul de mediul în care apare (print, respectiv online)?

Cred că orice mod de a arăta o imagine este relevant. Şansa de a explora fotografia mai profund, pentru că poate fi arătată online, unui număr mai mare de oameni, este extraordinar. Problema care continuă să existe e cum să-i susţinem financiar pe acei oameni care şi-au dedicat vieţile aparatului de fotografiat. Este posibil acest lucru? În ciuda tuturor atacurilor asupra presei tipărite, trebuie să sărbătoresc mereu frumuseţea imaginii pe hîrtie. Va exista întotdeauna un moment profund şi discret revelator cînd cineva se implică şi ţine în mînă o imagine.

Cît de importantă este calitatea echipamentului pentru a spune o poveste în imagini?

Echipamentul contează, însă mai importantă este creativitatea şi curiozitatea intensă care pătrund în meşteşugul de a spune o poveste.

Cum poate învăţa cineva să fie un bun fotojurnalist?

Citeşte istorie, vezi un film, priveşte o fotografie. Uită-te la cărţi de fotografie bune, la un tablou, la arhitectură. Ia întotdeauna în considerare spaţiul şi dimensiunea, care, asemeni în cazul oricărui alt limbaj vizual, stau la baza fotografiei. Fotografiază!

Aţi fost în România anul acesta, ca invitat al expoziţiei World Press Photo 2013, şi aţi stat de vorbă cu cîţiva fotografi români, care v-au arătat portofoliile lor. Cum aţi perceput comunitatea fotojurnaliştilor din ţara noastră?

Mi-a plăcut mult Bucureştiul şi mi-aş fi dorit să văd mai mult din ţară, în special partea muntoasă. Cristian Movilă *(n. red.* – care a readus expoziţia WPP la Bucureşti, prin intermediul Fundaţiei Eidos) este un fotojurnalist excelent, iar librăria minunată şi galeria de design pe care m-a dus să le văd în oraş au fost printre cele mai bune pe care le-am văzut oriunde am fost în ultimul an. Acest lucru denotă o energie intelectuală şi o creativitate în comunitate, care sper să continue să crească şi să se dezvolte, atrăgîndu-i, în cele din urmă, pe făuritorii de imagini, inclusiv pe fotojurnalişti şi fotografi. Majoritatea fotografilor pe care îi cunosc sînt într-o stare constantă de evoluţie, evaluîndu-şi imaginile. Lucru esenţial pentru procesul creativ. Fotografii pe care i-am întîlnit în Bucureşti reprezintă un grup destul de variat, iar cîţiva dintre ei au arătat un potenţial real.

Un lucru vreau să spun: fotografia care are însemnătate şi e cu adevărat inspirată e mai mult decît un job. Ea reprezintă un mod de a privi şi de a urmări viaţa şi ideile, iar odată ce oamenii îşi deschid lumile către potenţialele orizonturi vaste ale fotografiei, un dialog pasionat despre imagine şi diverse chestiuni devine o latură captivantă a comunităţii. Scrisul, pictura, muzica şi fotografia sînt toate legate. Ele reprezintă moduri de manifestare şi sînt parte importantă dintr-o lume creativă.

„Fotografia care are însemnătate e mai mult decît un job."

***James Wellford** este membru fondator al Fovea Editions – organizaţie creată în scopul de „a educa prin intermediul jurnalismului vizual" –, curator şi cofondator al proiectului „Seen / Unseen" – o serie de programe care explorează poveşti vizuale avînd ca subiect probleme politice controversate. A colaborat la nenumărate proiecte premiate, recunoscute de World Press Photo, Overseas Press Club şi Visa Pour L'Image. A lucrat la* Time *şi* New York Daily News, *iar din 2000 pînă în 2013 a fost International Photo Editor la* Newsweek. *În 2013 a fost desemnat cîştigător al premiului „The Magazine Pictor Editor of the Year", oferit de National Press Photographers Association.*

a consemnat Patricia MIHAIL

„Un act subiectiv responsabil"

interviu cu Mihai VASILE

Cum aţi început să faceţi fotografie?

Printr-o întîmplare – unui prieten de-al meu, care lucra la un institut de cercetări prin '83-'84, i-a ieşit şefa la pensie şi el a preluat postul, aşa că avea nevoie de un fotograf pentru fotografie tehnică. După '89, cînd s-a desfiinţat institutul, a trebuit să mă gîndesc ce fac în continuare. Dintre toate variantele, fotojurnalismul m-a atras cel mai tare. Am avut nişte fotografii foarte tari la mineriade, iar apoi m-am angajat ca fotograf. Am avut un noroc foarte mare cu Liviu Mânecan, care mi-a fost şef atunci la ziarul *Curierul Naţional* şi care m-a învăţat să iubesc şi să *citesc* fotografia. Apoi am ajuns la *Jurnalul Naţional*, iar el m-a recomandat pe mine ca şef al departamentului foto, mult prea devreme, înainte ca eu să ştiu fotografie bine. Eu voiam să mai fiu fotoreporter, să fac muncă de teren, dar a trebuit să devin editor foto. Şi atunci mi-am propus să fiu şeful pe care mi-aş fi dorit eu să-l am.

Am avut noroc şi cu doi şefi de ziare, care au avut încredere în mine şi cărora le-a plăcut abordarea mea asupra fotografiei şi mi-au dat mînă liberă. E vorba de Marius Tucă, la *Jurnalul Naţional*, şi Cornel Nistorescu, la *Evenimentul zilei*. Dar asta a durat doar cîţiva ani la fiecare ziar, întrucît ce s-a întîmplat sub ei, de la un punct încolo, a fost în neregulă şi de neignorat.

Aţi avut şi „cerinţe" ciudate de fotografii din partea celor din departamentele cu care lucraţi?

Da, făcuserăm la un moment dat toţi o listă cu cereri absurde: „Vreau şi io o fotografie care să nu spună nimic" sau „o fotografie cu un tip care iese dezamăgit dintr-o farmacie" sau „o fotografie color cu Iisus". *(rîde)*

Ce înseamnă, de fapt, a fi editor foto la un ziar sau o revistă?

Vorbind de un cotidian, editorul foto ar trebui să participe, alături de la şefii celorlalte departamente, la şedinţele de redacţie – care, într-o zi, ar trebui să fie vreo patru, cel puţin: prima, în care se stabilesc direcţiile mari, propunerile pentru ziua respectivă; la a doua se vede ce s-a făcut sau ce se poate face din ce şi-au propus de dimineaţă; la a treia se face ziarul, iar la a patra se discută, în principiu, ziarul de a doua zi.

În general, un ziar are un număr de fotografi care acoperă numai subiectele proprii ziarului, (foto)reportaje, anchete etc. În rest, ziarul lucrează cu agenţii. Iar pentru asta îţi trebuie un editor pe măsură, care să ştie ce să *aleagă* de la agenţii, cum ar trebui tratat din punct de vedere vizual un subiect... La noi, există şeful departamentului foto, care este în relaţie directă cu fotografii, cu echipamentul tehnic, cu arhiva, şi editorul foto, care gîndeşte ziarul, alături de art director, care se ocupă de layout, de îmbinarea dintre text şi imagine.

Care ar trebui să fie relaţia între text şi fotografie?

Nu e o relaţie standard, ea ţine de educaţie, de *feeling*, de creaţie şi de curaj, precum şi de subiectivitate. Dacă e un articol despre o investigaţie, acolo e mai strict, iar fotografia trebuie să respecte textul cît se poate de exact. Ca să ştie cum să ilustreze, teoretic, editorul foto ar trebui să citească textul, dar de obicei nu se întîmplă asta. Editorul foto nu trebuie să inventeze, ci să fie creativ în alegerea sa şi să ştie să caute pe sursele de imagine, cum sînt agenţiile, băncile de imagini sau arhiva proprie a ziarului.

Cît de multă editare şi postprocesare sînt permise la fotografia de presă?

Vorbind de fotojurnalism, nu de celelalte tipuri de fotografie, acurateţea informaţională e obligatorie şi este absolut interzis să denaturezi mesajul, să adaugi sau să scoţi elemente. Prin urmare, există doar cîteva acţiuni în Photoshop care sînt permise – practic, cele pe care le poţi face şi într-un laborator analog. Un alt lucru care se practică – şi e greşit – este *flip*-ul *(n. red.* – întoarcerea fotografiei). O astfel de intervenţie schimbă informaţia din imagine, denaturează realitatea.

Există o concurenţă reală între foto şi video?

A existat dintotdeauna, dar ele reprezintă limbaje diferite. Cînd vezi un film, treci prin toată povestea, filmul e un conglomerat de arte. Dar fotografia poate să îngheţe din tot filmul respectiv ceva ce ţi-ar fi scăpat, pentru că tu erai atît de prins de *ansamblu*, încît ai pierdut *detaliul*.

Dacă cineva vrea să devină fotojurnalist, există vreo şcoală unde poate învăţa asta?

În străinătate, da. În SUA au nişte şcoli de fotojurnalism. La noi sînt nişte încercări particulare lamentabile, unde absolvenţii consideră că au învăţat tot ce trebuie – ceea ce nu e deloc adevărat. Nu avem o şcoală de fotografie, nu există criterii sau autorităţi în domeniu, ceea ce înseamnă că toată lumea se pricepe. În plus, marea problemă în România e asta – fotografia nu e o marfă. Afară ea e un lucru important, un produs jurnalistic bine valorificat. La noi, de cele mai multe ori, e spaţiul excedentar care să umple ziarul sau se practică o ilustraţie naivă – nu vorbesc de ce fac fotografii, ci de ce fac editorii cu fotografiile primite de la fotografi.

Cum ştie însă un fotojurnalist ce să aleagă din ce e în jur, cînd face o fotografie?

Majoritatea fotografilor români sînt autodidacţi, iar din bun-simţ şi vocaţie, plus experienţă – fără şcoală –, pot egala sau întrece fotografi străini care au fost şcoliţi.

Cînd se simte amprenta fotografului?

Acolo unde el se prezintă şi îşi formează stilul, care dă maturitatea oricărui fotograf. Stilul e o treaptă superioară a expresiei. Dacă mai reuşeşti să-l mai şi schimbi uneori e şi mai bine.

Cît de mult contează echipamentul pentru a face o fotografie bună?

Echipamentul nu mai contează cînd evenimentul în sine e unul unic – atunci, imaginea poate fi şi mişcată... În rest, mai ales în sport, de exemplu, contează mult.

Se poate trăi din fotojurnalism?

În nici un caz, deşi, ca meserie, este una nobilă.

Cum poate un nespecialist să facă diferenţa între o fotografie bună şi una proastă?

Îţi educi ochiul, iar asta înseamnă să vezi multă fotografie. Trebuie să înveţi să *citeşti* o imagine. E la fel ca în pictură sau în literatură – trebuie să vezi, respectiv să citeşti cît mai mult.

Fotografie alb-negru sau color? Unii consideră că cea alb-negru e mai artistică...

Ţine de gust. Eu consider că fotografia în sine nu e artă. Dacă o iei în sensul clasic, vechi, artizanal, e un meşteşug, dar nu o artă. Cinematografia – da, e o artă de sinteză. Fotografia însă nu e o artă – repet, după părerea mea –, iar eu spun asta iubind-o şi ştiind ce e şi cît poate ea. Aparatul de fotografiat e un instrument tehnic. Cel care se foloseşte de cameră poate fi un artist, dar fotografia în sine ue n domeniu tehnic, utilitar. Artistul recreează o lume, arta face mai mult sau mai puţin abstracţie de realitatea din jur. În schimb, fotograful documentar trebuie să redea cît mai exact realitatea. Cu cît te duci către artă, cu atît te depărtezi de documentare. Fotojurnalistul nu trebuie să *compună* sau să *interpreteze*, ci să *redea*. Acesta nu e un act creativ, ci unul *subiectiv responsabil*.

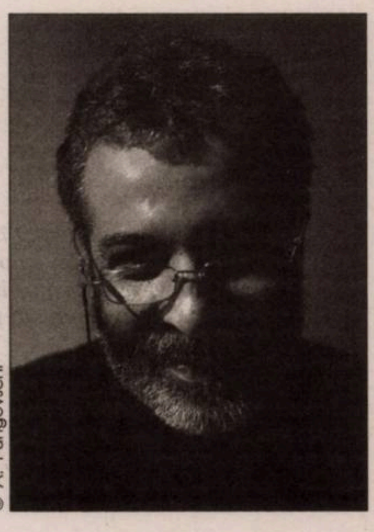
© A. Pungovschi

„Fotograful nu poate fi un spectator pasiv, el nu e cu adevărat lucid decît dacă e implicat în eveniment."

HENRI CARTIER-BRESSON

„Care e fotografia mea favorită? Cea pe care o voi face mîine."

IMOGEN CUNNINGHAM

Există o aşa-zisă pretenţie la obiectivitate, care este o himeră. O foarte bună fotografă de la *National Geographic* spunea că noi avem pretenţia că sîntem obiectivi, dar în ce priveşte imaginea, niciodată nu ştii ce a fost un pic mai sus sau mai jos. Modul în care fotograful alege să încadreze o fotografie este subiectiv. Astfel că el trebuie să înţeleagă că subiectivismul lui îl responsabilizează, că trebuie să aibă conştiinţă de sine şi să-şi asume alegerea făcută. Subiectivismul asumat e esenţial în fotojurnalism. De exemplu, dacă trimiţi la acelaşi subiect zece fotografi buni, vei avea zece fotografii bune pe acelaşi subiect. Acolo se vede subiectivitatea, care însă ţine de *stil*, nu de *mesaj*.

Cum arată viitorul fotojurnalismului?

E o specie cam pe cale de dispariţie, pretutindeni, pentru că odată cu tabloidizarea întregii prese, pagina I, de mulţi ani încoace, nu mai e ţinută de războaie sau catastrofe, ci de covorul roşu. În schimb, a luat amploare fotografia documentară, care o include şi pe cea jurnalistică.

În ce măsură e legat fotojurnalismul de suportul pe care apare fotografia, print sau online?

În primul rînd, Internetul oferă mult mai mult spaţiu, în condiţiile în care ziarul te obligă la alegerea a una-două imagini. Există mai multe tipuri de editare. Dacă, de exemplu, avem 300 de imagini, într-un fel voi alege din ele pentru calendar, în alt fel voi face editarea pentru un cotidian, pentru un săptămînal sau un lunar, diferit pentru un slideshow sau pentru un album ori pentru o expoziţie.

Într-un fel, online-ul omoară fotografia, s-au redus drastic redacţiile... În plus, prin punerea imaginilor de către fotografi pe blogurile lor, la liber, se „strică" piaţa şi mai mult, fiind obişnuiţi oamenii să le primească gratis...

Sînt atît de mulţi fotografi buni în lume, încît va exista o presiune a valorii, a calităţii. Ei acum nu mai au canale de vînzare. De exemplu, dacă te uitai la site-urile lor acum cîţiva ani, dădeau fotografii cît pachetul de ţigări. Acum le dau mari, fullscreen, chiar dacă la rezoluţie mică. Nemaiexistînd o piaţă pentru fotografi, probabil că vor regîndi şi îşi vor crea ei una, în noile condiţii.

***Mihai Vasile** este fotograf freelance. De-a lungul timpului, a fost editor foto la* Jurnalul Naţional *şi* Evenimentul zilei, *dar şi editor-şef al Mediafax Foto.*

a consemnat Patricia MIHAIL

Agenţii de presă

■ **Agence France-Press.** Începuturile AFP datează din 1835, cînd parizianul Charles Havas creează Agence Havas, prima agenţie de ştiri din lume. În aprilie 2003, AFP a intrat într-un parteneriat cu Getty Images. (afp.com)

■ **Associated Press.** A fost creată în 1846, cînd cinci ziare din New York şi-au unit forţele pentru a împărţi costurile de transmitere a ştirilor despre războiul mexicano-american. De-a lungul timpului, AP a fost prima agenţie de ştiri care a transmis informaţii despre cele mai importante momente ale istoriei, de la asasinarea lui Abraham Lincoln sau atacul de la Pearl Harbor, la căderea şahului Iranului şi moartea lui Papa Ioan Paul al II-lea. (ap.org)

■ **Reuters.** Bazele agenţiei au fost puse în 1851, de către Paul Julius Reuter – un imigrant german în Marea Britanie –, la Bursa Regală din Londra. În 2008, grupul Reuters este asimilat de corporaţia Thomson, formînd Thomson Reuters – cea mai mare agenţie internaţională multimedia de ştiri. (reuters.com; thomsonreuters.com)

■ **European Pressphoto Agency.** A fost fondată în 1985 de către şapte agenţii europene, ca o alternativă la serviciile anglo-saxone de imagini oferite la acel moment. Astăzi, EPA are 11 membri, lideri de top în ţările lor. Pe lîngă evenimentele acoperite de către acestea, EPA şi-a extins serviciul pentru a acoperi America de Nord, America de Sud, Europa de Est, Orientul Mijlociu, Africa şi Asia. (epa.eu)

Profil de fotoreporter

Fie că ne referim la un cotidian, o agenţie de presă, un ziar tabloid sau unul de sport, textul se îmbină în mod obligatoriu cu fotografia. Astfel, am stat de vorbă cu 9 fotoreporteri români, cărora le-am pus 3 întrebări legate de meseria lor:
1) Ce presupune munca ta?
2) Ce îţi place la ce faci?
3) Ce nu-ţi place?

■ Karina KNAPEK, *Jurnalul Naţional*

1) Seara, agenţiile de ştiri publică sumarul pentru a doua zi. Editorul se uită pe sumar şi mă trimite unde sînt oameni cu care nu avem fotografii. Subiectele mele, în general, sînt cam plictiseli. Conferinţe de presă, Parlament. Mitinguri – mai rar. De obicei, ajungi într-un spaţiu închis – spre exemplu, la Parlament –, aştepţi să înceapă evenimentul, îţi faci o idee despre ce se întîmplă acolo. Nu prea ai cum să faci fotografii diferite cu oameni care stau la aceeaşi masă. De multe ori, aştepţi începutul sau sfîrşitul, ca să se schimbe cadrul. Chiar dacă nu-ţi place subiectul, dorinţa ta e să faci o fotografie bună şi să ai cadre pe care să le mai poţi folosi şi cu alte ocazii.

2) Îmi place ideea de mişcare, tot ce nu e monoton. Fotograf de presă înseamnă să te intereseze despre alţii, ce e în jurul tău, ce se întîmplă în momentul ăla. Îmi doream mereu, cînd ajung undeva, să pot fi neobservată, ca lucrurile să se desfăşoare de la sine.

3) Realitatea în presa noastră e că oamenii nu-şi mai iau banii la timp. Din păcate, am ajuns să mă gîndesc că nu mă mai mişc şi nu mai am idei din cauza asta. Am ajuns să mă complac într-un fel de mocirlă a minţii. Nimeni nu-mi zice nimic, chiar cînd fac o fotografie bună. Mie nu mi se mai cere nimic. Lucrăm doar în ideea asta, să existe o continuitate. Nu faci nimic, pentru că, şi cînd faci, nimeni nu e interesat. Lucrezi în ideea că se schimbă ceva. În naivitatea mea, sper că lucrurile se vor schimba în presă şi că o să fie o altă direcţie.

■ Daniel MIHĂILESCU, Agence France-Presse

1) Munca la o agenţie străină are un anumit specific. În primul rînd, trebuie să te gîndeşti ce-ar fi interesant pentru clienţii din lumea întreagă, din ce se întîmplă în România. Majoritatea clienţilor sînt oameni de afară, mai puţin interesaţi de contextul nostru politic şi economic. Subiectele noastre trebuie să fie uşor de descifrat.

2) În primul rînd, e o dimensiune egoistă a satisfacţiei. Cînd reuşesc să fac o poză bună, iar pozele bune sînt preluate şi ajung la cititori. Asta e foarte important. Dacă am face poze numai pentru noi ar fi altă poveste.

Mă gîndesc întotdeauna cît de mult pot să pun într-o fotografie, astfel încît un om, român ori străin, să înţeleagă ceva din ea. Nu e uşor. De cele mai multe ori, nu reuşesc. Cînd se întîmplă e un sentiment foarte mişto.

Mi se pare una dintre cele mai bune meserii pe care le poţi avea. În anii de cînd lucrez, am ajuns în atîtea locuri în care altfel n-aş fi ajuns niciodată... Şi mai sînt şi plătit pentru asta.

3) Sentimentul de frustrare e cînd nu pot să prind în imagini ce simt. E un exerciţiu foarte dificil. Nu unde lucrurile sînt factuale – cum ar fi un miting, un meci de fotbal, unde oamenii fac nişte lucruri clare. Însă unde lucrurile nu sînt foarte evidente e mai greu să ilustrezi. Şi mai sînt momentele în care trebuie să fotografiezi tragedii, drame, lucruri care te afectează negativ din punct de vedere emoţional. Atunci e mai neplăcut.

„Oricare alt artist începe cu o pînză goală, cu o foaie de hîrtie... fotograful începe cu produsul finit."

EDWARD STEICHEN

„Noi, fotografii, avem de-a face cu lucruri care sînt într-o continuă dispariţie, iar cînd au dispărut, nici o invenţie din lume nu le poate aduce înapoi. Nu putem developa şi tipări o amintire."

HENRI CARTIER-BRESSON

© L. Muntean

■ Marius DUMBRĂVEANU, Mediafax Group

1) Te duci, fotografiezi toate evenimentele minunate, conferinţe de presă, interviuri, evenimente de sport, proteste etc.

2) Ai şansa să fii acolo, să faci parte din evenimentul ăla, ai spus ceva despre chestia aia. E ceva care nu poate fi explicat perfect. Singura satisfacţie e cînd reuşesc să prind tot evenimentul într-o poză.

„E, cîteodată, senzaţia de aparat cu picioare."

3) E, cîteodată, senzaţia de aparat cu picioare. La prima acţiune pentru Mediafax, în prima mea zi de muncă la ei, la o vizită a lui Ponta, vine un nene de la *Ziarul Financiar* şi-mi spune: „Fă şi tu o poză la groapa aia!"

■ Octav GANEA, Mediafax Group

1) Acoperim tot ce ar putea acoperi un departament foto. De toate. De la meciuri, reportaje, conferinţe, la shooting-uri pentru reviste glossy.

2) Marele avantaj al meseriei ăsteia e că nu fac în nici o zi aceeaşi chestie. Într-o zi merg la o conferinţă, după care fac o deplasare pe o platformă petrolieră sau într-un sat de ţigani... Acum cinci ani, îmi plăcea foarte mult cînd vedeam dimineaţa la metrou oameni citind ziare, uitîndu-se la imaginile mele. Acum, e gîndul că am arătat ce a fost la un eveniment, la modul cît mai corect posibil faţă de oamenii care au participat.

3) Faptul că nu faci în fiecare zi acelaşi lucru vine şi cu dezavantaje. Nu-mi place că în ziua de azi mergi să tragi trei-patru chestii pe zi şi că nu se ţine cont că, pentru fiecare eveniment diferit, ai nevoie să intri într-o stare, şi nu mai e timp pentru asta. Uneori, la acelaşi eveniment trebuie să tragi în trei stiluri diferite: într-un stil de agenţie, într-un stil de ziar financiar, iar la urmă apare alt reporter, care îţi cere să tragi ceva complet diferit. Un astfel de exemplu e un congres politic – unde produse diferite din trust au nevoi complet diferite, şi trebuie să treci, în cinci minute, prin stări diferite.

■ Alex MICSIK, Agerpres

1) La Agerpres am de acoperit o gamă largă de acţiuni, de la sport la evenimente pe politic, economic, social – chestie care îmi convine foarte mult. Mă ţine în priză şi sper să apară cît mai tîrziu monotonia.

2) Ajung destul de greu să fiu mulţumit de munca pe care o fac, de modul în care surprind un eveniment. E greu să ajung să spun că am făcut o treabă extraordinară. Cînd fac o treabă mai bună decît în mod obişnuit, sînt mulţumit.

3) Mi s-a întîmplat des să fiu tratat ca un adaos al redactorului ori ca cineva tocmit în piaţă. Nivelul de respect nu este neapărat întotdeauna la un nivel normal. E neplăcut uneori.

■ Grigore POPESCU, Agerpres

1) Surprinzi în imagini nişte evenimente. Din orice domeniu. Politic, sport, social, justiţie...

2) Îmi place faptul că sînt pur şi simplu acolo unde se întîmplă lucruri şi să pot surprinde ce se întîmplă. Aş putea să mă duc să mă uit, să beau o bere şi să povestesc cu prietenii. Dar nu. Prefer să merg acolo, să scot aparatul şi să fac poze.

3) Sînt momente cînd vezi un om într-o situaţie neplăcută şi tu trebuie să faci poza aia şi nu poţi să-l ajuţi cu nimic.

■ Gabriel PĂTRUŢ, *Libertatea*

1) Îmi place foarte mult să fotografiez sport la ziar. Acolo mă simt cît de cît fotoreporter, pentru că, altfel, nu sînt mari lucruri de pozat. Noi trebuie să abordăm subiectul altfel, ziarul e făcut pentru oameni simpli. Doar că încerc, chiar dacă lucrez la un tabloid, să fac şi altfel de fotografii.

2) Îmi place să mă duc prin ţară să fac fotoreportaje. E bine cînd îmi intră trei poze în ziar, sau o poză pe mai multe pagini; cînd îmi intră pe mai multe pagini cîte un reportaj. Cînd fac nişte fotografii care îmi plac şi mie.

3) Nu-mi place că trebuie să pierd timpul în redacţie. Uneori, te duci dimineaţa la DNA, iar seara ai un meci, şi-ţi cam limitează perspectiva. Îţi vine să te cam laşi. Să te duci la tribunale, să stai pe gard ore întregi. Ajungi să ai momente în care urăşti meseria asta.

■ Alex NICODIM, *Gazeta Sporturilor*

1) Ziarul la care lucrez, chiar dacă e un ziar de sport, e, de fapt, 90% un ziar de fotbal. Din ziarul ăsta de fotbal, mai mult de jumătate e ziarul echipei Steaua Bucureşti.

2) Îmi place să fotografiez evenimente cu încărcătură emoţională puternică. Am fost acum un an la finala Europa League. A fost un stadion plin cu suporteri pătimaşi, erau două echipe spaniole în finală. La fel, a fost o experienţă interesantă Campionatul European din Austria şi Elveţia, în 2008.

3) La un moment dat, ajungi să ţi se pară că totul se cam repetă. Poate n-ai chef în fiecare zi şi chestia neplăcută e că, uneori, nu intervine nimic care să-ţi solicite imaginaţia.

■ Raed KRISHAN, *Gazeta Sporturilor*

1) Avem de făcut meciuri de fotbal, de handbal, de baschet, conferinţe de presă, interviuri, reportaje, din cînd în cînd cîte o pîndă. Există – ca să dăm un exemplu – antrenamente închise ale echipei naţionale. Tu trebuie să ilustrezi antrenamentul, iar pentru asta facem cîte o pîndă de după gard, din copac, din casa vecină.

2. Îmi place foarte mult să fotografiez tenis, pentru că e un gen de fotografie care mă face să fiu mai creativ decît la fotbal. Simt că am o zi bună cînd fac o imagine reuşită din punctul meu de vedere, ceva peste ce fac de obicei, care să-mi placă. Dacă nu mi-ar mai plăcea ce fac, m-aş lăsa în secunda doi, pentru că nu poţi să ai o viaţă ordonată în meseria asta. Lucrezi în funcţie de eveniment, iar subiectul nu vine la ora fixă. Îţi dai programul peste cap, nu prea poţi să-ţi faci un program pe următoarea perioadă de timp. Doar dacă îţi iei concediu.

3) Nu-mi place cînd avem de făcut lucruri care nu au nici un sens şi nici o legătură cu sportul, cînd munca deviază spre cancanuri.

anchetă realizată de Andrei PUNGOVSCHI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Povestea Malalei

Premiul Nobel pentru Pace a fost cîştigat de o organizaţie interguvernamentală care cere interzicerea armelor chimice şi distrugerea lor. Premiul Nobel pentru Pace a fost pierdut de Malala Yousafzai, o tînără pakistaneză care a fost împuşcată în cap pentru că a vrut să meargă la şcoală. S-ar spune, deci, că în lupta cu răul, omenirea nu mai mizează prea mult pe educaţie, discursuri convingătoare, biografii impresionante, gesturi curajoase, modele excepţionale, ci pe interdicţie şi pedepse.

Este evident ce înseamnă prezenţa Malalei pentru ţările în care şcoala nu este un drept la îndemînă: curajul ei nebun de a vorbi despre cărţi, stilou, caiete, învăţătură, după ce s-a zbătut între viaţă şi moarte, luni de zile pe patul de spital, printre ameninţările nesfîrşite ale talibanilor, curajul ei, zic, aduce un dram de speranţă copiilor care n-au voie să înveţe să scrie şi să citească.

Dar cred că şi noi, cei din ţările aşazis civilizate, avem nevoie de Malala: o fată care să le vorbească tinerilor pentru care şcoala este o povară, despre bucuria de a deschide o carte, de a scrie un cuvînt, de a asculta poveşti din lumea întreagă, în momentul în care toate acestea îţi sînt interzise.

Avem nevoie de Malala şi noi, cei care, avînd şcoala cu porţile larg deschise, la doi paşi de casă, dispreţuim cuvîntul spus sau scris, cumpărăm diplome şi CV-uri stufoase, acceptăm senin ignoranţa şi proasta creştere.

Avem nevoie de Malala să ne aducă aminte, din cînd în cînd, că dreptul de a frecventa şcoala este un privilegiu acordat, fără discriminare, milioanelor de copii şi tineri nu mai merituoşi, ci doar mai norocoşi decît ea şi decît multe alte milioane de copii din întreaga lume, care nu au dreptul sau posibilităţile materiale să înveţe.

Într-o lume în care şcoala poate deveni scena unor crime teribile sau a unor abuzuri terifiante, dorinţa tinerei pakistaneze de a merge la şcoală i-ar putea pune pe gînduri pe cei care au puterea de a interzice, de a corecta, de a salva. Într-o lume în care şcoala este copleşită de reţetele frugale despre fericire, iubire, pace, furnizate la orice colţ de stradă, discursul simplu, autentic, al Malalei despre dreptul la educaţie ar trebui să mai cureţe un pic de zgură.

Mă gîndesc că povestea Malalei ar trebui să le producă insomnii celor care sînt responsabili cu educaţia livrată în şcoli. Ca şi ea, sînt sute de mii de copii care îşi doresc să înveţe şi care au de luptat nu cu interdicţia de a o face, ci cu nepriceperea, corupţia, indiferenţa celor care îi lasă să o facă. În fond, povestea Malalei nu este numai una a luptei pentru un drept, ci şi una a convingerii că educaţia poate fi o armă redutabilă împotriva răului.

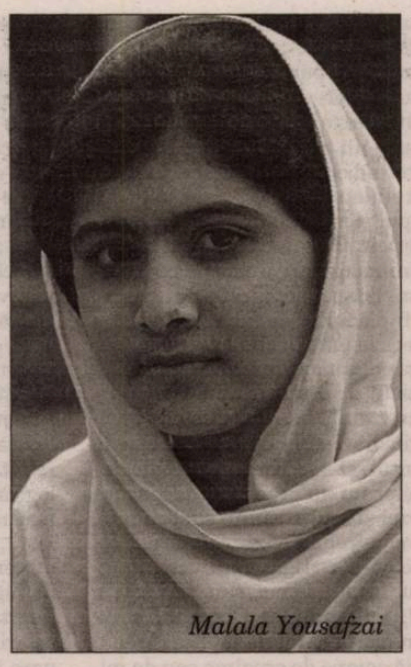

Malala Yousafzai

Pe scurt, portretul Malalei ar trebui să ne pună pe gînduri mai mult decît a făcut-o pînă acum: la urma urmei, cîţi oameni mai ştim în jurul nostru gata să îşi rişte viaţa doar pentru dreptul de a citi, să spunem?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Teatru de voie

Cam pe la debutul fiecărei stagiuni teatrale, îmi place să încep cu cel puţin două-trei piese... de voie. Dintre cele de *entertainment*, care desigur că te pun şi pe gînduri, într-o oarecare măsură, dar, în primul rînd, te fac să rîzi.

Nu e acelaşi tip de *entertainment* ca cel pe care îl cauţi în întunericul sălii de cinema, cu o pungă de floricele în faţă. E unul mai la lumină, în care te îmbraci frumos şi te expui, iar la sfîrşitul operei pe care o savurezi, ovaţionezi deschis şi zgomotos, alături de restul spectatorilor.

Am văzut, de curînd, două premiere, evident diferite: *Micul Infern* de Mircea Ştefănescu, în regia lui Mircea Cornişteanu, la Teatrul Naţional Bucureşti; şi *Flecărelile femeilor*, după Carlo Goldoni, scenariul şi regia – Mihai Mălaimare. Care pot avea în comun genul de *entertainment* la scenă deschisă, de care vorbeam înainte – un soi de viziune asupra lumii pe care numai un anumit tip de comedii ţi-o pot da, şi anume: nimic nu e foarte grav, tot ce-i trist are limite şi se rezolvă; oamenii se înfruntă, se supără unii pe alţii, dar se şi împacă; lumea – chiar dacă, uneori, apare ca un acvariu sau un clopot de sticlă – e frumoasă şi totul se termină cu bine.

Altfel, cele două piese nu sînt asemănătoare: *Micul Infern* este o comedie bulevardieră, „amabilă şi dulce, cum se scriau pe vremea aceea *(n.r.* – în 1948), (...) fără a cădea niciodată în amabilitate insuportabilă" (Radu Popescu, *România liberă*, 1971, în caietul-program al spectacolului), avînd drept temă cuplul conjugal. Flecărelile femeilor este o *commedia dell'arte* tipică, avînd drept principală temă... bîrfa şi efectele ei asupra iubirii şi constituirii cuplului.

Micul Infern e o piesă despre căsătorie. În ciuda titlului, e pro-căsătorie, ale cărei dificultăţi nu sînt ignorate, dar despre care autorul crede că pot fi depăşite, cu tact şi umor. Scenele în care fiecare dintre soţi (Ilinca Goia şi Liviu Lucaci) îi îndepărtează, păcălindu-i, pe amorezii partenerului, sînt antologice: alerte şi lejere, îţi induc un optimism greu de trăit, altfel, în epoca actuală: totul se poate, dacă oamenii se iubesc... Căsnicia e doar un mic Infern (pînă la urmă, termen de alint...) şi poate dura o viaţă, e unul din lucrurile valoroase şi de durată.

În rolul soacrei, Ileana Stana Ionescu – cea care, în urmă cu 40 de ani, în montarea lui Sică Alexandrescu, a jucat rolul soţiei – e savuroasă. Ea umanizează şi „instituţia" soacrei, cea consacrată de nenumăratele bancuri în acest sens, tot printr-un soi de minimalizare: trăsăturile soacrei generice, amestecul în toate şi pisălogeala, dacă nu sînt luate în serios, pot fi neutralizate şi pot deveni inofensive.

Flecărelile femeilor e o piesă despre formarea unui cuplu şi diversele piedici în calea respectivei uniuni: piedici create de bîrfele răspîndite de femeile din cetatea Veneţiei, unde se petrece acţiunea. Bîrfa, zvonurile purtate din gură-n gură despre viitoarea mireasă sînt, în general, ţipate – lumea bîrfei e una isterică, în stil meridional sau balcanic... Personajele îşi strigă ofurile, modul lor de a se adresa unul altuia amintindu-ne de filmele româneşti de altădată.

Limbajul trupurilor eroilor şi eroinelor este chiar mai interesant decît replicile; la fel, costumele Sandei Mitache şi comentariile muzicale care marchează aproape fiecare moment. Sunetul ca de gaiţă (l-am identificat mai tîrziu) care însoţeşte fiecare nouă bîrfă împărtăşită pe scenă era binevenit. Mai ales că, în finalul piesei, gaiţele care produc sunetele apar în... carne şi oase. Negre, înalte, aducînd uşor cu caprele de sărbători, dar mai rafinate (actorii apar pe scenă îmbrăcaţi aşa).

Rîsul e scopul, probabil, principal al ambelor spectacole. Atît la *Micul Infern*, cît şi la *Flecărelile femeilor*, nu e un rîs în hohote, fără margini: în primul caz – unul uşor duios, mai curînd zîmbet cald; în cel de-al doilea – unul critic, satiric, mai curînd rînjet. Cert e că ambele piese reuşesc să-l provoace şi să transpună spectatorul într-o stare de bună dispoziţie protejată, ireală, dar cu atît mai confortabilă.

Selma IUSUF

legende urbane

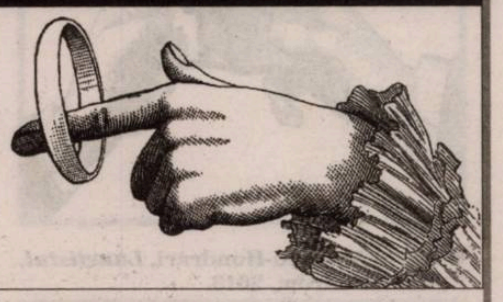

Furăciuni și furtișaguri

Anul trecut am furat o bluză. Eram cu nişte amici într-un sat aproape de mare. În unicul magazin de acolo se vindeau de toate. De la cărnuri pentru grătare, conserve, chipsuri, legume, băuturi felurite, pînă la cuie, detergenţi, insecticide, chiloţi şi papuci. Şi bluze. Amica mea a ochit una dintre bluze, a întors-o, a studiat-o şi a ajuns la concluzia că-i place. „O iei?", am întrebat-o. „Da", zice. Am luat-o să mă uit la ea şi mi-am aruncat-o apoi nonşalant pe umăr, după care am tîrguit şi altele de care aveam nevoie. Ajunşi în locul în care stăteam, iau bluza de pe umăr şi i-o întind. „Ai plătit-o tu?" mă întreabă fata. „Nu", zic, şi fac ochii mari. „Băi, am furat-o!" ţip eu şi începem să chicotim ca proastele. Mă simţeam un infractor periculos – Bonnie şi Clyde, *Natural Born Killers*, o elaţiune dubioasă îmi mărise pupilele şi bătăile inimii. A doua zi, am plătit-o. Vînzătorul n-a părut impresionat de poveste şi a luat plictisit banii.

M-am întrebat, apoi, dacă o fi făcut cineva vreun inventar al chestiilor care se fură prin România. Nu bani, portofele, genţi, televizoare din casă, macarale, şine de tren, maşini, doctorate sau alte chestii din astea. Ci un inventar al furturilor mici, al obiectelor. N-am găsit aşa ceva. Şi atunci, mi-am zis să împărtăşesc cu dumneavoastră din experienţa personală şi din poveştile auzite.

Am asistat la o scenă care m-a lăsat contrariată, într-un supermarket din centru. Un sărman băgase în sîn o cutie de brînză topită. Comoţiunea a fost totală. Cu vînzătoare urlînde şi bodyguarzi care l-au îmbrîncit în genunchi afară pe amărîtul ăla. Sigur, a fura e reprobabil, dar reacţia mi s-a părut disproporţionată. Am asistat acolo mută, învîrtind în cap ideea să-i plătesc eu omului brînza aia nenorocită, dar pînă să-mi iau inima în dinţi să intru în haosul de urlete, omul fusese deja scos afară, pe trotuar. Laşitatea mea m-a bîntuit preţ de cîteva zile. Dar din magazine nu se fură doar de nevoie. Se fură din curiozitate, din nevoia de adrenalină, din ticăloşie, din distracţie. Lume care are un coş plin cu mîncare de milioane de lei fură de la casă o gumă de mestecat. Se fură aparate din acelea electrice împotriva ţînţarilor, din cutiile lor, şi se lasă cutiile goale în raft. Am găsit o astfel de cutie. Se ciuguleşte din mîncare şi se bea din sucuri. În unele locuri, băuturile mai scumpe au aplicat un dispozitiv electronic care ţiuie dacă ieşi cu el pe uşă. De-aia se întîmplă, cînd cineva vrea să cumpere ceva mai acătării, ca o voce groasă să urle prin magazin: „Casaaaaa!"

Se fură din cîrciumi scrumiere, pahare şi suporturi de pahare cu logo-ul diverşilor producători de bere. Pleacă lumea din hoteluri cu geluri de duş mititele, cu papuci de unică folosinţă sau cu căştile alea caraghioase de baie. Cu halate. Ba am citit că unii ar fi plecat cu faianţa din baie, dar nu bag mîna în foc, o fi vreo legendă urbană.

Se fură ghivece cu muşcate de pe pervazurile oamenilor. Se fură preşurile din faţa uşii de la intrare. Tomberoane de gunoi. De-aia o să vedeţi prin curţi tomberoane pe care scrie adresa proprietarului, în vopsea albă, veşnică. Acum mai mulţi ani, cînd apăruseră tomberoanele de plastic, cu capac, auzeam că se fură ca să pună lumea murături în ele. Varză murată la tomberon de plastic. O fi şi asta o legendă.

Se fură pixuri, coli A4, benzi adezive şi post-it-uri. În avion se pun în poşetă plicurile cu sare şi piper şi căştile galbene, de unică folosinţă, bune de nimic. Catalogul cu produsele de vînzare în aer. Am văzut un panou al ruşinii, într-o librărie, cu oameni care furaseră cărţi.

Deunăzi, în curte, era gata să mă pierd în hăul gurii de canal. Furaseră capacul ăla greu, de fontă. Înţeleg că există o piaţă foarte bună pentru chestiile astea, deşi iniţial mă gîndisem că l-au furat pentru că pe el scria „Bucuresci". O antichitate, adicătelea. În copilărie am furat cireşe şi un măr din piaţă, împreună cu alţi copii. Adrenalina care ne-a inundat, alergaţi de vînzătoarea furioasă, e de nedescris. Să nu faceţi ca mine.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

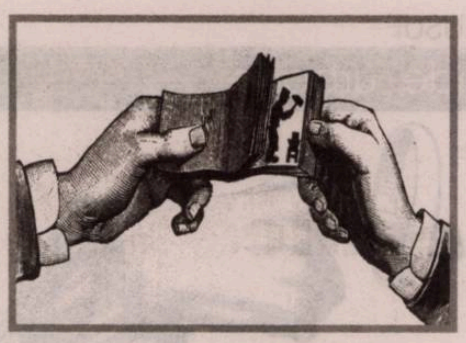

Marius CHIVU

feedbook

Luneta întoarsă

● **Marin Mălaicu-Hondrari, *Lunetistul*, Editura Polirom, 2013.**

Romanul de acum doi ani al lui Marin Mălaicu-Hondrari, *Apropierea,* era o ţesătură poetică de călătorii şi iubiri întinse între Transilvania, Berlin, Córdoba, Madrid şi Buenos Aires, o naraţiune întinsă ca o pînză continentală, în care mai multe personaje de mai multe naţionalităţi se mişcau prinse prin forţa stranie a hazardului şi a coincidenţelor. Această schemă epică, funcţionînd mai mult după logica poeziei decît a prozei, este de regăsit şi în acest roman, la fel de poetic şi la fel de livresc, în care cei doi iubiţi dintr-un trecut adolescentin din Bistriţa, Constantin şi Cristina, se reîntîlnesc de-a lungul unei vieţi, în Grecia şi în Madrid, datorită/din cauza unei intrigi ce implică un personaj din Santiago de Chile, totul presărat cu episoade paralele în Viena şi întoarceri în Bistriţa. Părăsit de Cristina, prima sa iubire, pentru fiul unor afacerişti spanioli dubioşi, ajunşi la Bistriţa mai mult pentru a li se pierde urma, Constantin pleacă din ţară şi intră într-o unitate specială a armatei, care îl va propulsa în rolul singuratic al unui lunetist-mercenar. Peste ani, în timpul unei misiuni în Camarile, Constantin îl cunoaşte pe Carlos, un copil ce fusese adoptat financiar tocmai de Cristina, căsătorită între timp cu fiul afaceriştilor spanioli. Copilul Carlos şi, peste ani, tînărul Carlos, devenit între timp un prozator de succes, îi aduce împreună pe Constantin şi Cristina în etape diferite din viaţa lor. Cristina nu este tocmai fericită în căsnicie: crescută cu cărţi, cu mintea şi inima formate de literatură, Cristina este pasărea exotică din colivia familiei de afacerişti a socrului Ricardo Valbuena Zigler, care o suspectează de lipsă de loialitate şi care n-a acceptat-o, de fapt, niciodată, iar sprijinul financiar pe care i-l acordă lui Carlos şi insuflarea dragostei pentru literatură par mai mult nişte capricii caritabil-estetice ale unei soţii de milionar, cu apucături matern-bovarice. Trăind în lux, alcool şi nostalgie, Cristina ţine şi un jurnal, o introspecţie poetic-livrescă a existenţei sale captive, adresate lui Constantin, cel care pare a fi rămas, la distanţă, sufletul ei pereche.

De cealaltă parte a gratiilor existenţei, Constantin este un hoinar al nostalgiei, un lunetist călătorind oriunde îl duc contractele, dar mereu cu sufletul în vizeta trecutului din Bistriţa, timpul şi locul cînd s-a simţit în siguranţă şi fericit. Poartă cu sine un album gol, cu imagini imaginare unde, pe nişte bucăţi de carton, descrie fotografii din trecut, pe care i-ar fi plăcut să le aibă. S-ar putea înţelege că decizia părăsitului Constantin de a deveni ucigaş plătit are legătură cu dorinţa din subconştient de a se răzbuna pe cei bogaţi sau a căror viaţă este condusă de principiile puterii, dar, cum spuneam, epicul, comportamentul şi motivaţiile psihologice ale personajelor nu au prea multă legătură cu logica prozei şi multe rămîn suspendate, neverosimile sau trebuie luate ca atare. Deşi se presupune că-şi cîştigă viaţa ucigînd (e-adevărat, nu „copii, femei sau scriitori"), melancolicul, vulnerabilul Constantin nu are nimic din bruta care, de fapt, ar trebui să fie, şi nu dă semne de cruzime sau de mizantropie; ar putea fi orice, numai lunetist nu. De altfel, Constantin, care, în cele din urmă, se lasă îmblînzit de o spioancă pe nume Carmen Mercedes, seamănă destul de mult cu Adrian, tînărul obsedat de literatură din *Apropierea,* ajuns, în Spania, amantul unei argentinience care conduce o reţea de maşini furate. Şi unul, şi celălalt sînt nişte vagabonzi superiori, visători într-o lume periculoasă. O coincidenţă în plus face ca tocmai Constantin să fie mercenarul căruia i se propune să-l elimine pe scriitorul Carlos, motiv pentru ca relaţiile trecutului să fie reluate şi întreţinute inclusiv prin corespondenţa electronică.

Partea a doua a cărţii întoarce luneta cu 180 de grade, dezvăluind faptul că tocmai am citit romanul lui Carlos, scriitorul care dă un amplu interviu, unde dezvăluie felul în care propria biografie s-a împreunat cu ficţiunea (triunghiul amoros defectuos Constantin – Cristina – Carlos poate simboliza inclusiv un incest sentimental, ca metaforă a literaturii înseşi) şi faptul că intenţia lui a fost să scrie, în esenţă, romanul unei retrageri din lume, a unei absenţe: „Cînd am început să scriu *Fereastra cu maimuţe,* mai întîi m-am gîndit la orele de veghe încordată ale unui lunetist, dar apoi mi-am dat seama, scriind, că de fapt voiam să scriu despre el în afara misiunii sau între două misiuni. Romanul a dobîndit un caracter evaziv pe măsură ce evitam să vorbesc despre crimele sale. El e un militar şi ucide militari, dar o crimă e o crimă, şi crimă rămîne, numai că eu nu puteam să scriu despre aşa ceva, tot evitam, tot amînam, construcţia începea să se fisureze din simplul motiv că îl vedeam pe personaj incapabil de crimă şi mi-am dat seama că tocmai asta era marea victorie, că, pe urma mea, cititorul va rămîne şi el cu impresia unui personaj neverosimil. Apoi mi-am mai dat seama că personajul meu evita să fie sută la sută prezent, exista un văl fin, de fiecare dată, între el şi realitatea fictivă din jurul său..." În această logică evaziv-onirică a unui roman încărcat mai mult de atmosferă decît de acţiune, există, inevitabil, şi justiţie poetică: cercul de afaceri dubioase conduse de Ricardo Valbuena Zigler este rupt, iar Cristina îşi recapătă libertatea şi se retrage în pocăinţă şi în măcelăria familiei din Bistriţa, Constantin dispare în deşert împreună cu Carmen Mercedes, capabil, în cele din urmă, să-şi înfrunte „fără milă legiunea de tauri mecanici" ai trecutului, în timp ce Carlos continuă să strălucească pe firmamentul literaturii.

Infuzat de nostalgie şi tăceri, *Lunetistul* este un roman poetic cu artificii şi artificiozităţi, literaturizat pînă în fibra frazei şi care vorbeşte numai despre literatură, despre formele ei de evaziune, despre stările ei inefabile, despre sensurile ei suprapuse. Cum ştim deja din celelalte cărţi, scrisul lui Marin Mălaicu-Hondrari este profund poematic (cele mai bune fraze din roman sînt, de fapt, nişte versuri: „ca şi cum ar decupa cu o foarfecă metri cubi de apă", „sînt femeie, am grijă de tot ce continuă să crească după moarte: părul, unghiile", „sînt încă tînăr, totuşi, îmi permit să am amintiri aproximative") şi, bineînţeles, livresc. Personajele sale trăiesc din şi prin cărţi, şi nu doar scriitorul Carlos, care, în interviul acordat, realizează o adevărată paradă de referinţe literare (Proust, Joyce, Beckett, Gombrowicz, Rushdie, Llosa, Vila-Matas, Rulfo ş.a.), dar şi celelalte personaje citesc şi citează permanent, poate chiar prea mult (uneori nenumit, din Elmore Leonard sau din Dan Coman, spre exemplu; iar episodul cu John C. Holmes trimite la mitologia porno explorată de Radu Pavel Gheo în *Noapte bună, copii!).* S-a spus deja şi se va mai spune despre cît de omagială este cartea la adresa lui Cortázar, a detectivilor şi asasinilor lui Bolaño (dimensiune livrescă pe care, din cauza cunoaşterii mele precare a literaturii chilianului, nu o pot decît estima), şi, în general, la toată literatura sud-americană de care Marin Mălaicu-Hondrari este fascinat pînă la obsesie. Dialogînd mai mult decît în precedentele sale romane, personajele de aici continuă însă să-şi (re)facă legăturile mai mult prin stări şi comportamente senzuale (dacă în *Apropierea* se fumează enorm, aici se doarme) sau prin tăceri împrumutate din cărţi. Altfel, la nivel strict prozastic, ţin să remarc două episoade foarte bune, ambele legate de moarte: alaiul de înmormîntare de la bloc şi moartea tatălui, care dau o gravitate necesară unui roman care, altfel, pune accentul mai mult pe stări, decît pe fapte; însă cu puncte în minus pentru episoadele erotice, cam expediate stilistic, oricum fără poezia şi/sau violenţa aşteptate, cel puţin de mine. Mai mult confirmînd decît depăşind aşteptările, *Lunetistul* închide bine mica trilogie spaniolă a vieţii prin literatură (sau viceversa), începută cu *Cartea tuturor intenţiilor* (2006) şi continuată cu *Apropierea* (2010).

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

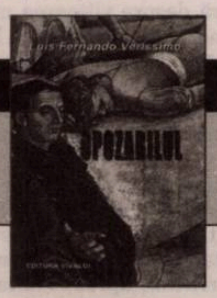

● **Luis Fernando Verissimo, *Opozabilul*, traducere din limba portugheză de Micaela Ghiţescu, Editura Vivaldi, 2013.**

Brazilianul Luis Fernando Verissimo se ocupă cu gazetăria şi cu scrierea unor best-seller-uri care ajung apoi să fie ecranizate sau adaptate pentru scenă. E un prozator de larg consum, carevasăzică – dar unul cu o foarte bună părere despre consumatorii săi, de vreme ce textele cu care-i tratează, chiar poliţiste fiind, au bunul gust al umorului rafinat şi bunul simţ literar al magicului. La noi i-au apărut două romane – *Spionii* (anul trecut) şi *Opozabilul* (anul acesta) –, ambele la Editura Vivaldi, în empatica şi acroşanta traducere a Micaelei Ghiţescu. Vă recomand să începeţi cu *Opozabilul,* căci e iute ca un *coup de foudre,* are un pitoresc ironic, un comic suprarealist şi, în general, efectul unui narcotic ilariant, numai bun să dea dependenţă.

În fond, e un roman de mistere cu nimic mai prejos decît *Codul lui Da Vinci,* dar împănat cu tot soiul de nebunii exotico-parodice. Concret: un ziarist din São Paulo – „reporter de futilităţi" – vine în zona amazoniană pentru a face o anchetă despre plantele halucinogene. Aici o găseşte pe Serena, bună cunoscătoare în domeniu, dar şi consumatoare generoasă – o femeie „bicoloră", cu o latură brun-indiană şi una blond-daneză. Ziaristul renunţă la călătoria prin jungla Amazonului, mulţumindu-se să exploreze salteaua Serenei, împreună cu aceasta din urmă, ameţiţi amîndoi de aburii nelipsitei fierturi de *chauasca.* În paralel, în pauza dintre două partide de amor, omul îşi face veacul într-un bar unde un drojdier cu ochii în culorile steagului american, Polonezul, are de istorisit o tărăşenie încurcată (cu conspiraţii mondiale şi coduri ezoterice), în schimbul cîtorva pahare de alcool.

Polonezul pretinde a fi un killer numit cîndva Opozabilul. Serena are amputate degetele mari de la mîini, adică opozabilele. Poveştile celor doi sînt halucinante, scriitura lui Verissimo e halucinogenă – opozabilul cititorului are de ce încremeni în poziţia LIKE.

PUBLICITATE

Între „frumos“ şi „util“ e o marjă de manevră destul de mică

– interviu cu Lionel DEVLIEGER, curator al Trienalei de Arhitectură de la Oslo –

Trienala de Arhitectură de la Oslo (19 septembrie – 1 decembrie 2013) este cel mai important eveniment din domeniul arhitecturii din nordul Europei. Ediţia de anul acesta – a cincea – are ca temă centrală politicile de mediu. Titlul Trienalei e sugestiv: „Behind the Green Door“. Grupul curatorial Rotor, care coordonează această ediţie, şi-a propus să investigheze cum a fost influenţată arhitectura de concepte precum „sustenabilitate“ sau „durabilitate“, vehiculate tot mai des în politicile de urbanism. ***Lionel Devlieger,*** *membru al grupului Rotor, spune că miza investigaţiei e să identifice cum se raportează arhitecţii înşişi la mediu şi mai ales la politicile de mediu.*

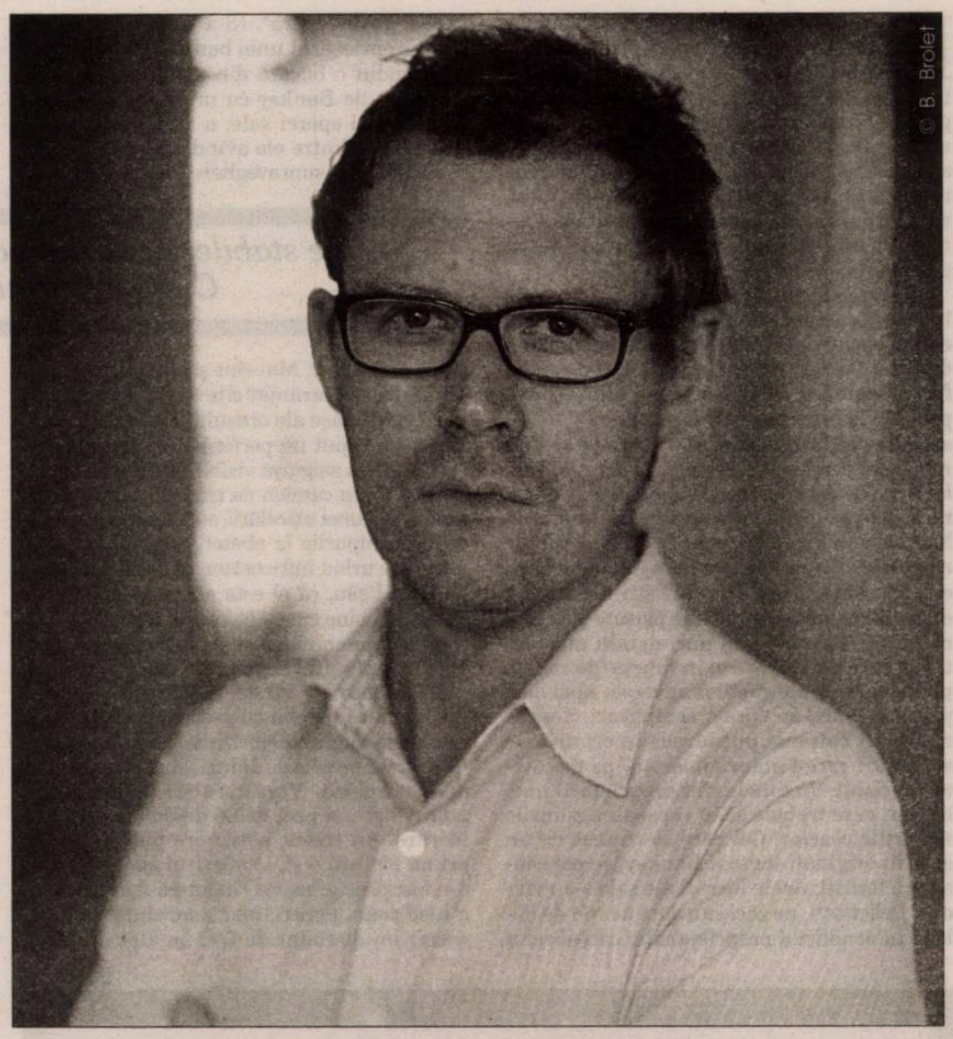

Ce înseamnă arhitectură sustenabilă?

Am utilizat sintagma *„sustainable architecture“* – cred că poate fi foarte bine tradusă prin „arhitectură durabilă“. Astăzi, termenul „durabil“ e omniprezent în discursul public: apare în publicaţiile şi rapoartele autorităţilor, revine în textele prin care arhitecţii îşi promovează proiectele. Iar noi am vrut să investigăm toate sensurile acestei noţiuni. Printre altele, ne-am dat seama că în spatele acestui cuvînt există o serie întreagă de tabuuri – e ca o oală care stă să dea în foc. Se vorbeşte, de pildă, de *greenwashing*, de folosirea abuzivă a termenului de „arhitectură ecologică“ sau verde, pentru proiecte care nu întrunesc deloc această calitate. Popularizarea noţiunii de durabilitate a însemnat şi apariţia unor asemenea abuzuri şi apoi a oamenilor care încearcă să le denunţe. Aşa a apărut şi un anume scepticism. Astăzi, există critici care vorbesc despre eroziunea sintagmei „arhitectură durabilă“. Iar noi, în cadrul Trienalei de Arhitectură, încercăm să urmărim aceste valuri de popularizare şi apoi de compromitere a arhitecturii durabile.

Care sînt tendinţele cele mai interesante în estetica locuinţei? Şi cum se regăsesc acestea în expoziţia centrală a Trienalei de la Oslo?

Una dintre tendinţele cele mai marcante, dar care poate nu e chiar atît de vizibilă în publicaţiile de specialitate, e legată de normele de eficienţă energetică. Acestea sînt tot mai stricte. În Norvegia, începînd cu 2015, standardul de „casă pasivă“ va deveni obligatoriu pentru toate locuinţele noi. Standardul de „casă pasivă“ e extrem de exigent în ceea ce priveşte izolaţia termică. Ne întrebăm şi noi, în investigaţia noastră, cît de departe se poate merge cu grosimea stratului de polistiren expandat – şi de la ce punct anume, acele norme devin absurde. E foarte complicat să conciliezi logica estetică cu logica structurală.

Se poate face arhitectură sustenabilă cu bani puţini?

Nu prea. Dacă luăm în considerare toate aspectele tehnice şi normative, e puţin probabil să poţi construi durabil şi ieftin. Dar am inclus în expoziţia noastră cîteva elemente care ţin de sustenabilitate şi care sînt abordabile şi în ceea ce priveşte costurile.

Consumul redus de energie presupune pentru arhitect o serie întreagă de constrîngeri, unele greu de surmontat dacă se ia în calcul şi imperativul estetic.

Se poate şi sustenabil, şi frumos?

Sigur că se poate. Deşi, uneori, e destul de complicat. Normele pentru „casa pasivă“ sînt extrem de stricte. Consumul redus de energie presupune, pentru arhitect, o serie întreagă de constrîngeri, unele greu de surmontat dacă se ia în calcul şi imperativul estetic. Ce soluţii poate găsi arhitectul pentru a crea nişte volume interesante, cînd normele îl obligă să învelească clădirea în plăci protectoare care pot depăşi cîteva zeci de centimetri grosime? E un echilibru destul de greu de realizat. Între „frumos“ şi „util“ e o marjă de manevră destul de mică.

Pe de altă parte, tot mai mulţi arhitecţi sînt de părere că estetica face parte din conceptul de durabilitate, că nu poţi construi durabil dacă nu construieşti frumos. O clădire durabilă e o clădire care durează... O clădire care durează trebuie să fie şi frumoasă. Dacă nu-i frumoasă, va fi demolată, înlocuită.

Cum reacţionează opinia publică la aceste norme tot mai stricte?

Noi am încercat să luăm o pauză de la aceste imperative, să luăm o distanţă. Cînd vine vorba de „arhitectură durabilă“, oamenii tind către un discurs de tip activist. Vor folosi cuvinte grele, precum „responsabilitate“ sau „viitorul planetei“ etc. Noi am vrut să vorbim despre durabilitate evitînd aceste clişee. Am încercat să abordăm discursul antropologului în loc să vorbim ca un preot.

Care mai e rolul arhitectului în contextul în care e nevoit să construiască respectînd nişte norme şi restricţii atît de constrîngătoare?

Evident că viaţa arhitectului s-a complicat enorm. Evident, are foarte multă responsabilitate. Şi ar avea nevoie de mai multă autonomie profesională. Se vede tot mai clar o tendinţă a autorităţilor de a standardiza construcţiile sub pretextul durabilităţii. Este treaba arhitecţilor să demonstreze că există alternative posibile la aceste reguli. Menirea arhitectului e să implementeze nişte soluţii practice, în conformitate cu nevoile beneficiarului. Dar el ar trebui să poată mai mult. Să arate ce s-ar putea face, dincolo de regulile foarte stricte. Relaţia sa cu autorităţile ar trebui dinamizată.

Mai poate fi arhitectul creativ în aceste condiţii?

Absolut. Tocmai asta e şi miza noastră – să arătăm că arhitectul e cel care ar trebui să influenţeze politicile locale, inventînd noi şi noi soluţii, şi nu să se lase copleşit de norme.

Deplasarea la Oslo a fost realizată cu sprijinul Ambasadei Norvegiei.

a consemnat Matei MARTIN

Urmărim această poveste începînd cu anii '60 ai secolului trecut, cînd a existat o conştientizare a problemelor de mediu; apoi, al doilea moment important a fost publicarea, în 1987, al aşa-numitului raport al Comisiei Bruntland (din cadrul ONU), care cuprinde şi faimoasa definiţie a „dezvoltării durabile“ şi care marchează arhitectura de astăzi.

Grupul curatorial Rotor a strîns sute de obiecte şi materiale care alcătuiesc nucleul expoziţiei. Care e conceptul?

În ancheta despre noţiunea de durabilitate ne-am gîndit să prezentăm şi această colecţie de obiecte. E vorba aici şi de practicile noastre curatoriale, atipice. În mod tradiţional, un curator ar dezvolta o temă sau o teză şi apoi ar ilustra-o prin obiecte alese. Aşa cum o carte e împărţită în capitole, o expoziţie e împărţită în secţiuni tematice, fiecare prezentînd diverse piese. Noi am procedat invers: mai întîi am strîns piesele (obiecte diverse, ce au legătură cu domeniul arhitecturii, urbanismului, construcţiilor, care se revendică drept „durabile“), apoi am dezvoltat o teză. Obiectele sînt „bibliografia“. Prin scenografia expoziţiei, am încercat să clarificăm toate aceste procedee.

Aţi conceput o scenografie a expoziţiei. Există şi vreun scenariu?

Vizitatorul e invitat să intre pe Poarta Verde şi trece printr-un vestibul pe care l-am numit „Indexul proiectelor“. Apoi, în sala principală, avem întinse pe mese obiectele selecţionate – materiale de construcţie, accesorii, machete, unelte etc. – şi povestea lor. Prima masă, primul capitol al tezei noastre porneşte de la o fotografie celebră, din 1968 – o imagine a Pămîntului văzut de pe Lună. Fotografia asta celebrisimă, hipermediatizată, a marcat dezvoltarea mişcărilor ecologiste.

craii de burta veche

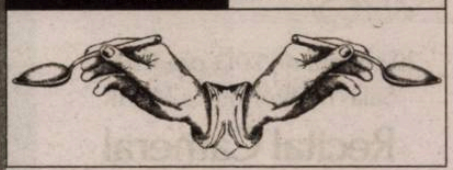

Spenser, detectiv la cratiță

„Am găsit în bucătărie cotlete de porc, muguri de pin, suc de ananas, usturoi, o conservă de mandarine şi smîntînă. Patty mi-a cumpărat şi douăsprezece beri; nu e marca mea preferată, dar ne descurcăm cu ce avem: am deschis o bere şi m-am pus pe treabă. Am degresat cotletele, le-am rumenit într-o tigaie, cu puţin ulei şi un căţel de usturoi, am adăugat sucul de ananas şi am acoperit cu un capac. Pe altă flacără, am pus orezul la fiert, într-o supă de pui asezonată cu muguri de pin, cimbru, pătrunjel şi o frunză de dafin. (...) Cînd s-a făcut orezul, terminasem deja a patra bere. Am pus o a cincea cutie pe masă, lîngă paharul cu lapte al lui Paul, şi am strigat pe scări: «Masa e gata!»“

E un pasaj din *Early Autumn* (1980) de Robert B. Parker, al şaptelea roman în care apare Spenser, detectivul mămos, atletic şi mare băutor de bere, care îi poartă, aici, de grijă lui Paul Giacomin, fiul neglijat al clientei sale Patty.

Iată şi versiunea completă a reţetei: curăţaţi un ananas mare şi tăiaţi pulpa în cubuleţe. Încingeţi într-o tigaie largă 50 gr de unt clarificat, adăugaţi ananasul şi lăsaţi-l să se caramelizeze. Piperaţi-l, săraţi-l şi păstraţi-l la cald. Prăjiţi apoi 100 gr de muguri de pin şi puneţi-i deoparte. Fierbeţi două căni de orez *basmati* în apă sărată. Între timp, rumeniţi în altă tigaie 4 cotlete de porc, tăiate gros. Piperaţi şi sărăţi generos. Scoateţi carnea din tigaie, după ce se face, şi stingeţi sosul rămas cu 200 ml de suc neîndulcit de ananas, amestecînd temeinic. Puneţi cotletele înapoi în tigaie, adăugaţi ananasul caramelizat, mugurii de pin şi lăsaţi totul să scadă. Condimentaţi cu boia iute de Cayenne şi aranjaţi cotletele pe un pat de orez.

Amicul Dejun

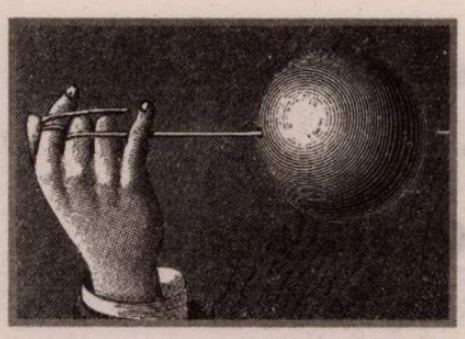

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Garantat 100%. De Banksy

Banksy e unul dintre cei mai faimoşi artişti urbani. A trecut prin nenumărate oraşe din lume şi a lăsat locuitorilor o operă vastă: sute sau mii de picturi, graffiti, stencil-uri pe ziduri. E îndrăgit de unii pentru atitudinea subversivă şi mesajele agresive, şi detestat de alţii pentru activismul politic sau pentru că murdăreşte zidurile. Puţini cunosc adevărata identitate a artistului care-şi semnează lucrările cu acest pseudonim.

De vreo două săptămîni, Banksy se află la New York, într-o rezidenţă, deşi cuvîntul e impropriu, dat fiind faptul că, neavînd o identitate clară, nu poate avea nici o relaţie formalizată cu vreo instituţie publică sau privată. În orice caz, lucrează intens şi e deosebit de productiv: creează o operă pe zi. Ziarele locale prezintă ilustraţii cu isprăvile sale, însoţite de mici texte explicative. Cei care îşi găsesc uşa garajului vandalizată, probabil cheamă poliţia, apoi sună la firma de asigurări. Prin unele cartiere din New York e concurenţă mare între artiştii urbani. Îşi dispută zidurile cel mai bine plasate şi-şi planifică pînă în cele mai mici detalii momentul în care dau lovitura, în funcţie de raziile poliţiei şi cele ale găştilor adverse. Apoi lasă pe pereţi dîre de spray, semnături, desene mai mult sau mai puţin reuşite ori diverse sloganuri care-i amuză (sau nu) pe trecătorii matinali. Victimele sînt proprietarii imobilelor, care trebuie să-şi vopsească zidurile sau uşile caselor. Cei care se trezesc cu un graffiti original, semnat Banksy, se pot considera fericiţi: unele lucrări ale sale s-au vîndut, la licitaţii, pe zeci sau sute de mii de dolari. În beneficiul proprietarului sau al celui care-a găsit „opera". (S-a întîmplat recent, cînd proprietarul unei benzinării a decupat şi a vîndut o bucată din zidul de cărămidă înnobilat de Banksy cu un motiv destul de cunoscut al operei sale: o fetiţă care culege flori – una dintre ele avînd, în loc de petale, o cameră de supraveghere îndreptată spre chipu-i zîmbitor. Mai sînt şi alte exemple.)

Şi cine stabileşte, de fapt, cota? Vînzătorul? Artistul? Cumpărătorul? Care piaţă?

După ce-a aranjat cîteva ziduri prin cartiere mărginaşe ale oraşului New York, Banksy a conceput un performance de mare impact, care i-a asigurat vizibilitate media, inclusiv la TV: un camion de transportat animale, probabil al unei măcelării, s-a plimbat prin oraş ducînd, chipurile la abator, nişte animale de pluş care urlau înfricoşător. Pînă să confirme, pe site-ul său, că el este autorul, nimeni n-a ştiut prea bine cine a făcut „lucrarea".

Tot anonim a fost şi performance-ul de la sfîrşitul săptămînii trecute, cînd un domn în vîrstă a adus în Central Park o mică tarabă cu vreo 20 de lucrări de Banksy: imagini celebrisime, pe care Banksy le-a pictat pe zeci de ziduri, sînt acum reproduse pe pînză. Vînzătorul le vindea drept „spray art", la preţ de 60 de dolari pentru o lucrare. Au trecut patru ore pînă să vîndă prima pictură – şi, la sfîrşitul zilei, bilanţul n-a fost prea grozav. O doamnă mai în vîrstă a luat două lucrări, însă doar după ce a negociat un discount de 50%; o altă doamnă, însuşi n-a anunţat, decît după încheierea vînzărilor, că lucrările sînt „100% originale şi autentice". Pînă la urmă, s-au strîns 420 de dolari – o sumă infimă în raport cu cota lui Banksy, scriu ziarele. Dar ce înseamnă cotă? Şi care e cota lui Banksy? Un site american spunea că cele cîteva tablouri vîndute la tarabă ar valora mult peste un milion de dolari. BBC nota, cu prudenţă, că acele lucrări ar face cîteva zeci de mii de dolari.

De fapt, nu tablourile sînt valoroase, ci această performanţă incredibilă a artistului de a ne arăta, cu mijloace la îndemînă, că valoarea însăşi e relativă. Că „original şi autentic" sînt calităţi greu de depistat. Că preţul la colţ de stradă e diferit de cel de la marile case de licitaţii. Că „marca", adică semnătura, nu contează nici măcar cînd e cunoscută. Despre regulile pieţei de artă s-au scris cărţi cît să umple o bibliotecă. Dar Banksy a reuşit să demonstreze concluziile, într-un experiment pe înţelesul tuturor.

Exprimată în bani, valoarea lucrărilor sale e de cîteva zeci, sute, mii, zeci de mii sau sute de mii de dolari. Cu un interval atît de mare, cine ar risca să stabilească precis cota? Şi cine stabileşte, de fapt, cota? Vînzătorul? Artistul? Cumpărătorul? Care piaţă?

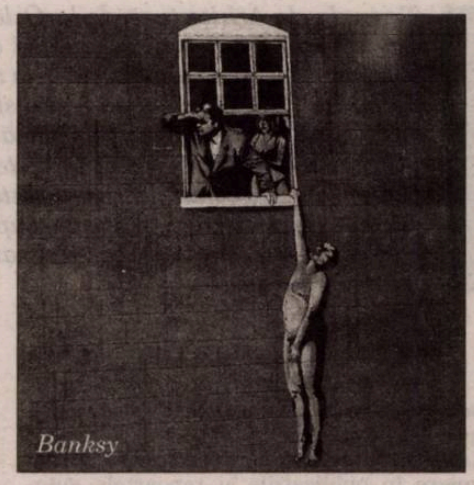

Banksy

Probabil că cei care-au cumpărat lucrările lui Banksy de la taraba din Central Park se vor întoarce acasă şi le vor pune pe pereţi. Unii dintre ei poate vor da, întîmplător, peste articolele din *New York Times* unde e descris experimentul şi se vor considera înşelaţi – li s-a vîndut la un preţ ridicol ceva foarte valoros. Poate că unele dintre tablouri vor ajunge la o licitaţie. Dacă se vor vinde la un preţ exorbitant înseamnă că Banksy are dreptate. Dacă nu înseamnă că Banksy are dreptate.

PUBLICITATE

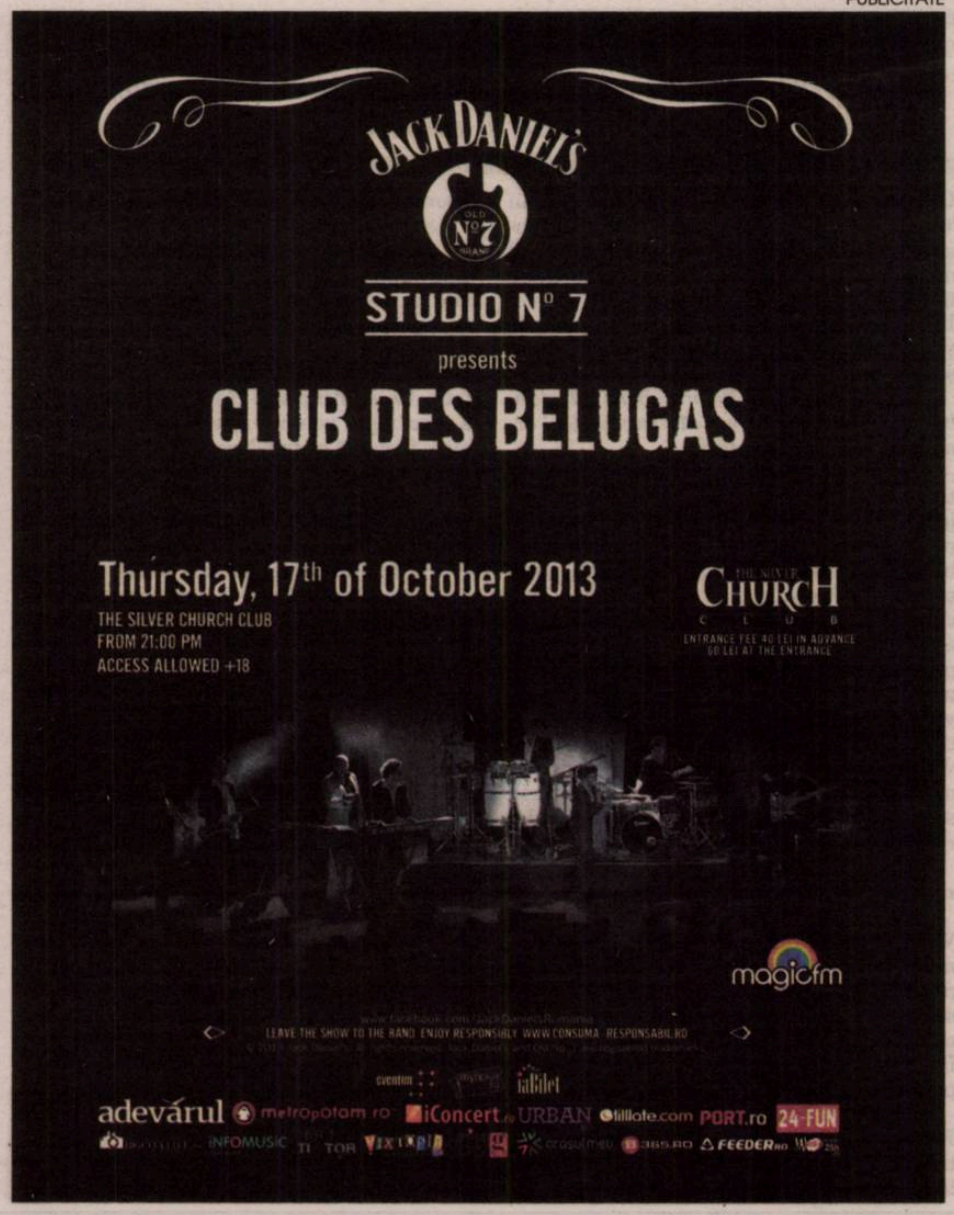

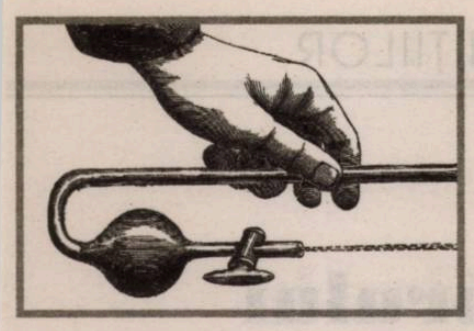

Oana STOICA

rosencrantz & co

Manual de intoxicare urbană

● *RETOX. România este ţara occidental xeroxată*, un spectacol-concert despre sine, de Eugen Jebeleanu. Concept scenic: Yann Verburgh; scenografie: Velica Panduru. Cu: Emilia Dobrin, Conrad Mericoffer, Camelia Pintilie, Pompilius Onofrei, Yann Verburgh. Compagnie 28 Paris & Unteatru Bucureşti.

Trăim într-o lume toxică. O viaţă toxică. Sîntem intoxicaţi de oamenii din jur, pe care îi intoxicăm la rîndul nostru. Cu violenţă. Cu depresie. Cu minciuni şi cu prejudecăţi. Cu intoleranţă. Cu discriminare. Cu abuzuri. Cu indiferenţă. Cu neiubire.

De cîţiva ani, teatrul din afara scenelor oficiale se află în continuă dezvoltare. Cu precădere în Capitală, spaţiile s-au multiplicat în progresie geometrică – foarte bine – şi oferă loc de joc pentru tinerii artişti (şi nu numai). Discursul artistic din această zonă a teatrului neoficial s-a focusat însă în mare parte pe comercial, prea puţin pe estetici noi, atitudine civică sau social. Din acest punct de vedere, creşterea pur cantitativă a fost dezamăgitoare, chiar dacă ea este explicabilă – nevoia de divertisment creşte în perioadele de recesiune, explozia de absolvenţi de Actorie nu este absorbită de teatrele oficiale; prin urmare, una dintre căile de afirmare este în afara teatrului de stat. În multitudinea de oferte de spectacole cosumeriste se detaşează cele cîteva experienţe diferite. Una este Unteatru, un spaţiu mic, în spatele CEC-ului din Calea Victoriei, într-o clădire nerenovată, cu pereţii netencuiţi, în care se creează o atmosferă intimă, de complicitate între actant şi receptor, spaţiu transformat surprinzător, la fiecare show, cu texte contemporane sau readuse în contemporaneitate şi în care se manifestă interes pentru performanţa actoricească.

Un alt tip de experienţă plăcută în afara scenei oficiale este Eugen Jebeleanu, actor şi regizor, acum masterand în Regie şi Dramaturgie la Université Paris Ouest Nanterre La Défense. În ultimii ani, Jebeleanu şi-a exersat mîna de regizor pe textele altora, în teatru social *(dontcrybaby* şi *Ficţiuni mici de România),* cu o poetică a suferinţei din dragoste *(Alb),* în instalaţii *(Isadora),* show-uri cu estetici variate, care marchează căutarea unui stil propriu. Cu *RETOX,* Jebeleanu creează un spectacol pe text propriu şi schimbă, din nou, estetica. *RETOX* este un poem urban despre toxicitatea societăţii în care trăim, care ne contaminează cu frici şi depresii, ne uzează raţiunea şi ne anulează visele, ne ascute agresivitatea şi autismul social, ne transformă în monştri, în defecte de umanitate cu aparenţă de normalitate, în fapt, alienaţi urbani mărşăluind singuri de-a lungul unei existenţe prefabricate, în care ce e bun e ireal (virtual) şi ce e rău e trecut sub tăcere. Eugen Jebeleanu descrie un animal urban, o specie de indivizi deviaţi care nu îşi găsesc locul într-o lume populată exact cu acelaşi tip de oameni. Este un poem despre însingurare şi alienare, despre noncomunicare, despre interiorizare ca factor de degradare socială, despre România celor dinăuntru şi a celor din afară, despre victime şi agresori, intoleranţi şi tortură, homosexualitate şi homofobie, despre cum putem fi noi toate astea la un loc şi în acelaşi timp, cum se pot întîlni aceste contradicţii într-o singură fiinţă şi cum fac ele implozie, cum omul nu se poate înţelege şi suporta pe sine. Despre o sinucidere socială în grup. Despre o societate care se pulverizează pînă la dispariţie. Despre imposibilitatea de a trăi în România de astăzi şi despre cum se poate trăi în România de astăzi.

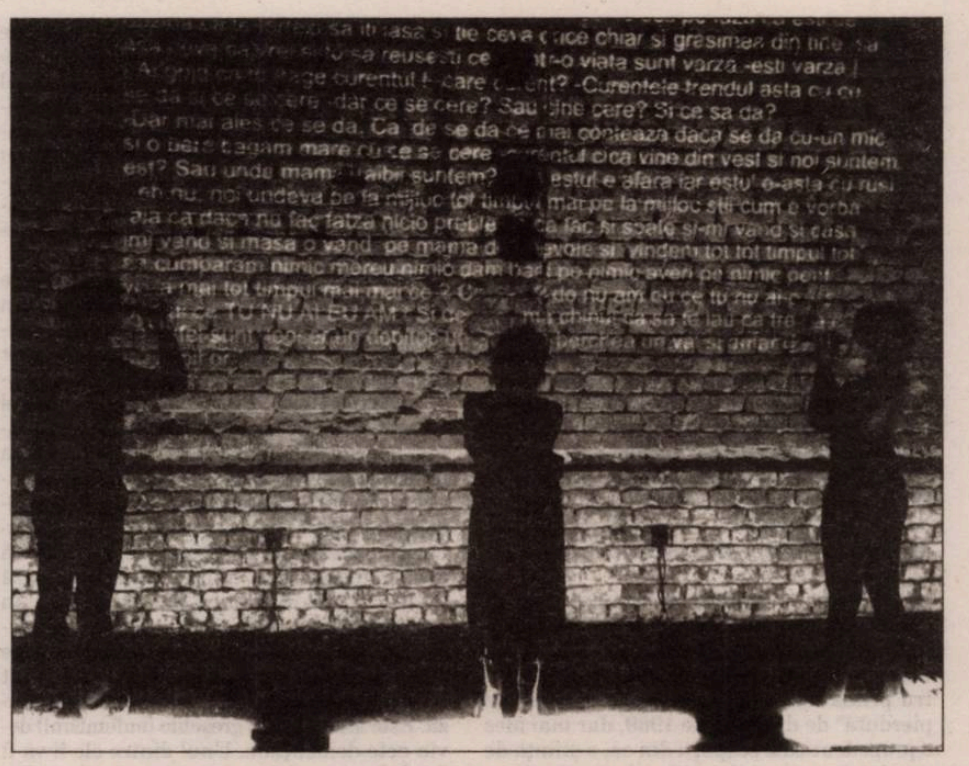

Textul lui Eugen Jebeleanu redă nu numai depresia unei societăţi în pragul dezastrului, ci şi speranţa că lucrurile nu stau chiar aşa de rău. Abuzuri fizice în familie, autismul tinerilor a căror viaţă e blocată în reţelele sociale, lupta cu propriile prejudecăţi de gen sau sex, lipsa de orizont profesional, un univers al ratării, adică percepţia României din interior este opusă privirii străinului care vede elementele vivante ale unei ţări în descompunere, aşa cum un grădinar vede tulpinile vii ale unei plante pe moarte şi înţelege cum le poate altoi. O poezie urbană, frustă, frumoasă în agresivitatea sa, sinteză din maladiile metropolitane de la marginea Europei. În spectacol – un concept de Yann Verburgh, partenerul lui Jebeleanu de la Compagnie 28 –, regizorul păstrează aceeaşi poetică alienantă: proiecţii pe zidul netencuit (video designer: Cinty Ionescu), peste care se suprapun siluetele celor trei personaje în negru, actanţi cameleonici cu energii diferite – Camelia Pintilie are o vulnerabilitate reţinută, Conrad Mericoffer mizează pe agresivitatea victimei, iar Emilia Dobrin pe o melancolie resemnată – şi vocea caldă a lui Pompilius Onofrei. Conrad Mericoffer cătărat pe zid, peste ochii senini ai lui Yann Verburgh din video este imaginea metaforică a celor două Românii antagonice, cea a speranţei şi cea a renunţării. Undeva între cele două extreme se află singurătatea noastră.

Despre o societate care se pulverizează pînă la dispariţie.

„Retox" este un termen intrat în vocabularul urban, care desemnează intoxicarea după dezintoxicare, revenirea la utilizarea unor substanţe nocive – droguri, alcool, dar şi fast food – după o perioadă, fie şi scurtă, de curăţare. De asemenea, metaforic, termenul desemnează efectul distructiv asupra semenilor şi societăţii, al unor oameni cu un nivel inferior mental, emoţional sau moral.

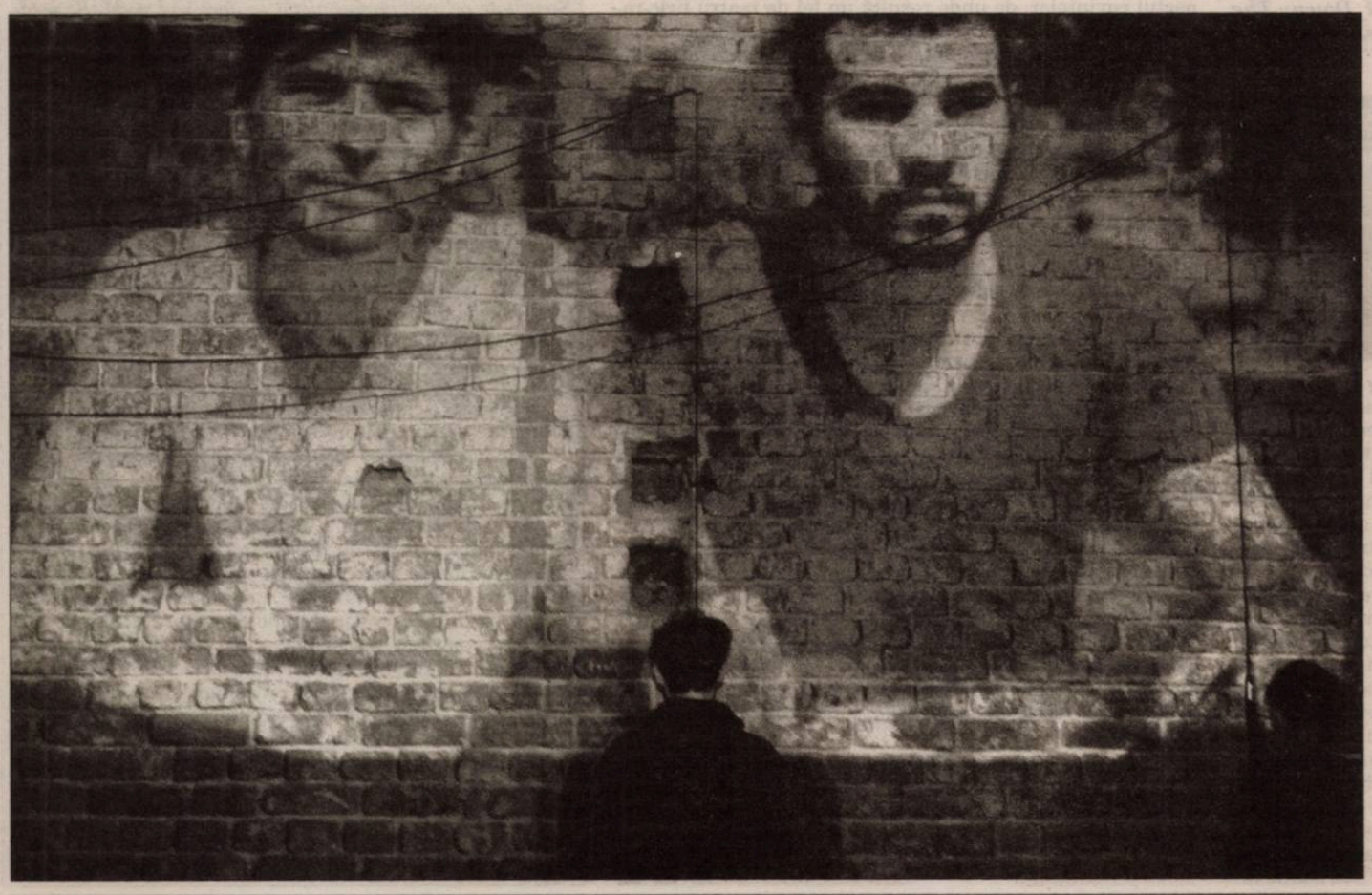

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

■ Pe 18 octombrie, ora 18,15, la Teatrul Nottara va fi premiera unui spectacol de Cristi Juncu, *Un pic prea intim* pe un text de Rajiv Joseph (autorul piesei de la Godot Cafe Teatru, *Accidente înspăimîntătoare pe terenul de joacă,* dar şi al scenariului a două sezoane din serialul *Sora Jackie,* ambele conţinînd poveşti cu răni, agresivitate şi spitale), prezentat prima dată în România în traducerea lui Bogdan Budeş. Altă piesă de rezistenţă din spectacol este Andi Vasluianu, care joacă alături de Cristina Florea, Diana Roman, Irina Velcescu, Laura Vasiliu, Catrinel Dumitrescu şi Dan Bordeianu. Pe afiş – Vasluianu alături de fetiţa sa.

■ Şi tot pe 18 octombrie, în Stagiunea de Teatru Politic se joacă spectacolul lui David Schwartz şi al Mihaelei Michailov, *Capete înfierbîntate,* un one man show cu Alexandru Potocean, despre mineriada din 13-15 iunie 1990, bazat pe interviuri făcute cu participanţii şi martorii la eveniment. Ora 19,30, la Spaţiul Platforma din Calea Moşilor (Calea Moşilor nr. 62-68).

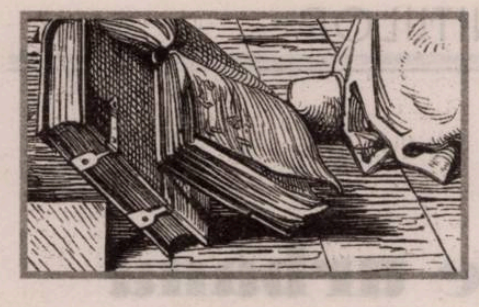

Simona SORA

biographiti

Principiul echilibrului

Am citit cîteva dintre romanele lui Radu Ciobanu – *Treptele Diotimei, Vămile nopţii, Heralzii* – prin anii '80, de două ori uimită. O dată pentru felul în care scriitorul folosea istoria pentru a scrie, de fapt, despre un prezent ce devenise delirant; eram uimită, apoi, de faptul că Radu Ciobanu, deşi timişorean prin naştere, locuia în acelaşi oraş cu mine, în Deva. Ani de zile m-am gîndit să-l caut, să-i spun cît de profund m-au marcat romanele sale – citite în adolescenţă, adică atunci cînd literatura mai are încă acea gratuitate, rotunjime, solaritate fără de care îşi pierde o mare parte din sens. Am început să le recitesc recent şi-am fost din nou uimită – nu doar de actualitatea lor întreagă (căci multe dintre ele sînt construite exact pe muchia aceea lucid-dramatică a unui trecut mereu semnificativ), cît de extraordinara prospeţime a scrisului. Noii prozatori de azi l-au citit, fără îndoială, iar dacă nu, ar trebui s-o facă din pur egoism creator.

Cele două volume de jurnal ale lui Radu Ciobanu – *Scara interioară* (Editura Amarcord, 1999) şi *Ţărmul tîrziu* (Editura Emia, 2004) – acum le-am citit pentru prima dată, regăsind în ele acea „lume pierdută" de dinainte de 1989, dar mai ales o propedeutică a scăpării din ea, o ştiinţă de a o ţine la respect, în mijlocul opresiunii, aberaţiei şi delirului paranoic. Citit în 2013, jurnalul lui Radu Ciobanu din anii 1980-1984 e mai mult decît întremător. Subtil jurnal de creaţie la romanele scrise în acei ani *(Linia şi sfera, Călăreţul de fum, Casa fericiţilor, Arhipelagul), Scara interioară* este şi un jurnal de rezistenţă, de lectură (şi apărare a anumitor cărţi „cu probleme" din acea perioadă, cum a fost, de pildă, *Prinţul Ghica* al Danei Dumitriu), de continuitate, căci „principala condiţie pentru a scrie roman e continuitatea. Pentru asta timpul fizic singur nu ajunge, mai e nevoie şi de... timp moral, adică de acel răgaz prielnic cînd poţi vieţui exclusiv în lumea cărţii tale, fără să te tulbure gîndul la alte obligaţii."

Jurnalul mai e însă şi locul de afirmare a unui esenţial „principiu al echilibrului", în mijlocul jalnicei degradări a vieţii, a ţesutului social, a prieteniei. Doar simbolic acest principiu „imanent şi implacabil" ţine dreapta măsură; însă ordinea simbolică (la fel cum, în romane, erau logica istoriei, arhetipul, genealogia) este unicul recurs (în afara familiei „mici" şi a „marii familii transilvănene" din care scriitorul se trage) în faţa prezentului degradant. În această logică, dictatorul arierat, „Unicul", ar trebui să piară curînd, îngropat de propria orbire – notează Radu Ciobanu în jurnalul său „de sertar": „În ceea ce-l priveşte pe Unicul, impresia mea intimă este că se află în sfîrşit într-o situaţie fără ieşire, de care el însuşi e conştient. Tot ceea ce face acum, face din disperare de cauză. Este stadiul cînd greşelile (eufemism!) devin acte dementiale. Unul dintre ele îi va fi fatal. Sau, poate, toate, prin acumulare. E o ocazie rarisimă de a observa cu ochiul liber modul cum acţionează acel Principiu al Echilibrului, în al cărui caracter imanent şi implacabil mă încăpăţînez să cred. N-avem nevoie decît de răbdare şi zile. În rest, credinţa ne va da putere." A fost, cu siguranţă,

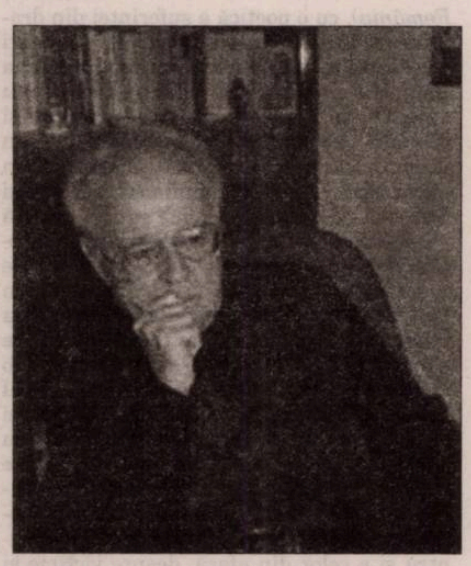

unul dintre mecanismele căderii lui Ceauşescu, urmat, din păcate, de eclozarea unui lung şir de „unici", care ne mai bîntuie încă, la diferite niveluri, imaginarul colectiv.

Două lucruri m-au interesat însă, cu precădere, în jurnalul lui Radu Ciobanu. În primul rînd, oraşul în care am locuit şi eu, toată copilăria şi o parte din adolescenţă, şi pe care Radu Ciobanu, deşi timişorean, îl cunoaşte mai bine ca oricine. Deva, micul tîrg de adopţie, cu o lume intelectuală în formare, este privit lucid, detaşat, oarecum *exterior* (deşi „inclusiv"), iar efectul – pentru mine, care nu-l pot privi altfel decît *interior* – este unul de acută luciditate: „Cînd ne-am mutat aici, aveam priveliştea tonifiantă a Dealului Cetăţii chiar în faţa ferestrei. Să vezi tot timpul pădurea, culorile ei în perpetuă schimbare, ce şansă! S-au ridicat blocurile din faţă, a pierit totul. Au mai rămas copacii din curţi. Mesteacănul, nucul. Au venit demolările, s-a deschis noul bulevard, nu mai există nici un copac. În partea cealaltă, spre curte, văd încă depărtările, silueta Uroiului, atît de singulară şi, în fundal, atunci cînd e senin, munţii, cînd verzi, cînd albaştri, cînd vineţii, întotdeauna însă grandioşi, superbi, transmiţîndu-mi acel atît de util sentiment de siguranţă. Acum se înalţă blocul acesta cu nouă etaje care va închide şi ultima perspectivă. Singura priveliştе va mai fi cea a izmenelor întinse la uscat prin balcoane."

M-a interesat apoi jurnalul de creaţie al romancierului de clasă, care îşi cunoaşte bine metabolismul creator, care aşteaptă cu răbdare cristalizarea interioară, prima frază, lumea autonomă din carte, ultima frază (cu pericolul ei cu tot), urmate, toate, de perioada rea, refractară. E scriitorul care, deşi „sub vremi", se supune doar acelui principiu interior al echilibrului (pentru mine nu e imanent, aşa cum este pentru Radu Ciobanu, în acest jurnal, însă înseamnă exact acelaşi lucru) şi rigorilor propriei libertăţi interioare, definită, pe urmele lui Camus şi Iorga, ca „dreptul de a nu minţi". Nu e puţin lucru. De fapt, în scris, dar şi în viaţă, este, atunci şi acum, singurul lucru care contează.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Explorator

● **Vijay Iyer & Mike Ladd, *Holding It Down: The Veterans' Dreams Project*, Pi Recordings, 2013.**

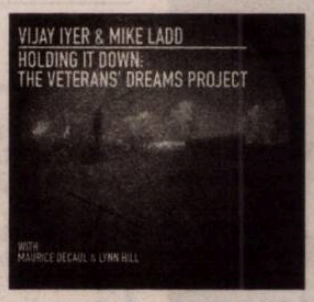

Nu mă omor după genul acesta de „audiobook", mai ales cînd subiectul discursului mă lasă rece. Nu rezonez cu tragedii din războaiele altora, de pe alte continente, cu atît mai puţin cînd cei care se văicăresc sînt chiar agresorii. Americanii se pricep de minune să-şi atragă simpatia în astfel de situaţii, indiferent că se află în poziţie de victimă sau de agresor. *Holding It Down: The Veterans' Dream* e un recital de librete acompaniate cu pian, derivate din mărturii ale unor veterani din recentele războaie americane, unii rămaşi şomeri sau nebăgaţi în seamă la întoarcerea acasă. Pianistul Vijay Iyer şi poetul hip-hop Mike Ladd nu sînt la prima tentativă de acest gen, în trecut au mai pus pe muzică interviuri cu oameni din aeroporturi şi fragmente de ştiri, în ceea ce se doreşte a fi o trilogie de oratorii jazzificate despre SUA post-11 septembrie.

Despre Vijay Iyer am scris mai pe larg în trecut, cu ocazia colaborării sale cu chitaristul indian Prasanna, aşa că mă voi limita aici la afirmaţia-rezumat că e unul dintre cei mai ştiinţifici exploratori muzicali ai momentului, cu o teză de doctorat tehnic în domeniul cogniţiei muzicale şi albume *proof of concept* pentru unele din experimentele sale academice. Iyer participă acum cu acompaniamentul la pian, ceva mai simplu şi mai puţin eclectic decît pe albumele propriuzise, deşi găseşte ocazii să mai insereze şi aici cîte un moment individualist. Mike Ladd e un poet hip-hop cu agendă sociopolitică, ceva în genul Norzeaticului nostru – de altfel, un potrivit termen de comparaţie şi pentru stilul acestui album. Materialul vocal e alcătuit, în mare parte, din extrase de interviuri cu veterani de război solicitaţi să-şi povestească visele, mixate cu poezia lui Mike Ladd şi cu relatări din experienţa la prima mînă a poeţilor-soldaţi Maurice Decal şi Lynn Hill. Spre exemplu, doamna Hill scrie poezii despre operarea la distanţă a dronelor aeriene, despre felul în care, astfel, se facilitează detaşarea agresorului faţă de victimă. Poveştile lor relatează coşmaruri, resentimente şi experienţe spirituale posttraumatice, pe care Vijay Iyer le supraîncarcă emoţional, cu ambianţă de sintetizator şi cu un pian uneori discret, alteori în rafale sugestive, atent sincronizat cu impactul cuvintelor, de unde rezultă un fel de teatru liric-radiofonic. Din fericire, artiştii reuşesc să producă un material care să nu sune ca înregistrările de discursuri motivaţionale, iar misiunea artivistă e suficient de decisă încît să nu poată fi asemănată nici cu colajele dadaiste de fragmente vocale pe fundal ambiental, tot mai populare în zona muzicienilor-laptopişti orientaţi spre improvizaţie şi liberă asociere cognitivă. Albumul se foloseşte şi de un soi de poezie involuntară, mixată, pentru coerenţă lirică, cu porţiuni mai voluntare: în unele cazuri, Mike Ladd reformulează texte din interviuri pentru a le conferi rimă şi ritm; în altele, avem poezie originală, pe tema dată; iar cîteodată, vorbele sînt lăsate aşa cum au ieşit, şi e treaba lui Vijay Iyer să le impregneze cu muzicalitate.

Pianistul nu e singurul implicat pe partea muzicală. Materialul a fost proiectat pentru prezentări live de aproximativ 90 de minute, cu design de scenă şi instalaţii video, iar acompaniamentul mai include porţiuni de chitară, violoncel şi percuţie. Albumul se încheie cu o parte pur muzicală, cu cuvintele dezintegrîndu-se într-un mix morbid de murmure şi *a cappella*. Avem, aşadar, de-a face cu un experiment multimedia, faţă de care prezentarea audio pe care o recenzez aici este sărăcită, însă e tot ce putem spera să ajungă la noi, căci n-am auzit să fie planuri pentru vreun DVD, iar un turneu cu lamentaţii ale americanilor pe tema propriilor războaie nu ştiu dacă ar avea căutare pe această parte a oceanului. Să observăm totuşi că asistăm la copilăria unui nou gen muzical, născut din dialogul unor lumi considerate multă vreme incompatibile – jazz şi hip-hop. Şi să apreciem că, prin artişti ca Norzeatic, sîntem, poate pentru prima dată, sincronizaţi cu o astfel de avangardă, şi nu doar nişte imitatori pasionaţi.

Vijay Iyer şi Tigran Hamasyan vor concerta pe 17 octombrie la Sala Radio din Bucureşti.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Vali HOTEA

„Personajul din *Roxanne* reprezintă generaţia mea"

Lungmetrajul dvs. de debut porneşte de la un dosar de Securitate pe care protagonistul se duce să-l vadă. Se poate spune despre el că e un tip pe care trecutul îl ajunge din urmă?

Filmul porneşte de la nişte fapte din trecut, dar cu consecinţe în prezent. Şi dacă ne uităm în jurul nostru, cînd tot felul de veşti şi de poveşti vin spre noi, ne dăm seama cît de important e să le cunoaştem.

Este filmul dvs. povestea unei generaţii?

E important să se ştie ce-a fost. Nu vorbim de lecţii de istorie, ci despre lucruri foarte concrete, pe care e bine să le cunoască şi cei care vor veni după noi. Pe considerentul că cine nu-şi cunoaşte trecutul riscă să-l repete. Dar aici aş adăuga şi un mic paradox, care e cumva al filmului: dacă nu-ţi laşi trecutul în urmă, rişti să nu ai viitor. Asta e, de altfel, dilema personajului principal din *Roxanne*, care reprezintă o generaţie – a mea – ce şi-a petrecut jumătate din tinereţe în perioada comunistă şi cealaltă jumătate după.

V-aţi documentat pentru scenariul acesta la CNSAS?

Împreună cu scenarista Ileana Muntean, am făcut o documentare destul de serioasă la CNSAS. Filmul porneşte de la un personaj care se duce să-şi ceară dosarul de la Securitate pentru că în perioada liceului a dat o dedicaţie la Europa Liberă. Perioada documentării a fost una extrem de vie şi de dramatică, pentru că am citit dosarele mai multor oameni şi mi-am dat seama că fiecare poate fi un sinopsis de film. E incredibil unde se ajungea cu turnătoriile, suspiciunile, falsele acuzaţii. Ce m-a înfiorat cel mai mult e că la sfîrşitul dosarelor erau notele ofiţerului care supraveghea urmărirea respectivă şi care stabilea următorii paşi. Apăreau trecute date ca 20 februarie 1990, de exemplu. Mi-am dat seama încă o dată cît de important a fost că s-a răsturnat regimul în 1989 şi că mulţi nu realizează că, dacă nu ar fi fost aşa, lucrurile astea ar fi continuat şi acum.

***Vali Hotea** este regizor. Filmul său,* Roxanne, *a avut de curînd premiera şi a intrat în cinematografe.*

a consemnat Ana Maria SANDU

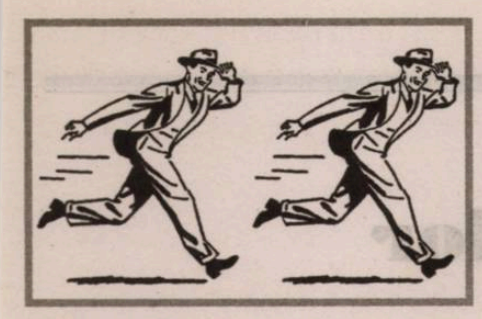

Andrei GORZO

dilematograf

Cosmosuri din noi şi de peste noi

● ***Lupu* (România, 2013), de Bogdan Mustaţă.**

Lungmetrajul de debut al lui Bogdan Mustaţă, *Lupu*, e un film mai mult liric decît epico-dramatic. E filmat în Bucureştiul zilelor noastre, dar spaţiul în care se învîrt personajele e un *limbo* – se trece uşor din lumea morţilor în lumea viilor (sau de la realitate la halucinaţie) –, iar timpul e un iulie – august încremenit, mustind de langoarea unei adolescenţe perpetue. Scene mai mult sau mai puţin „primordiale" se succedă fără a intra în raporturi (prea strînse) de cauză şi efect: un adolescent rămas orfan de tată, prefăcîndu-se că doarme şi ascultînd zgomotele făcute de mama sa împreună cu noul ei iubit; acelaşi adolescent (Mihai Vasilescu) zgîindu-se la o vecină (Ada Condeescu) care-şi petrece cea mai mare parte a timpului tolănită lasciv pe paturi şi canapele; adolescentul nostru servindu-i cu clătite pe vecină şi pe prietenul ei (care, imediat după aceea, dispare din film), într-un apartament plin de copii (nu se ştie de ce); sau coborînd în fugă scările blocului, împreună cu fata, şi sunînd la toate uşile; sau dîndu-i bună ziua, pe scări, unei femei despre care poliţia spune că e moartă; sau oblojindu-şi tatăl mort (şi insistent-autocompătimitor). E greu de stabilit dacă toate astea (sau o parte din ele) se petrec doar în mintea rănită a orfanului, dar, în orice caz, impresionismul lui Mustaţă („impresionism" în sensul pe care-l are acest cuvînt în cinema: reprezentarea unor fenomene aparţinînd nu atît realităţii exterioare, cît „înlăuntrurilor" umane care o refractă) e

pe cît de preţios, pe atît de comun. Poezie de nivelul ăsta se produce masiv (şi, în general, cu mijloace mai puţin costisitoare decît cele cinematografice) în jurul vîrstei de 15-16 ani; or, Mustaţă are 38. Altfel, culori odihnitoare (diferite nuanţe de galben: solar, chihlimbariu, mieros) şi sunete scoase frumos în evidenţă (foşnetul copacilor sub care joacă baschet băiatul, scîrţîitul liftului în care coboară împreună cu fata).

● ***Gravity* (SUA, 2013), de Alfonso Cuarón.**

Gravity – o poveste de supravieţuire în spaţiul cosmic – se anunţă a fi filmul hollywoodian al anului, dar probabil că şi în anii care vin va continua să se vorbească despre cadrele lungi obţinute de regizorul Alfonso Cuarón, cu Sandra Bullock şi George Clooney plutind printr-o simulare digitală a spaţiului, iar aparatul de filmare, aparent flotant la rîndul său, apropiindu-se şi îndepărtîndu-se de ei, intrînd şi ieşind din căşti de cosmonaut, glisînd înainte şi înapoi pe continuum-ul dintre omenescul microscopic şi imensitatea absolută. În ceea ce priveşte sunetul, Cuarón îşi dă osteneala să împace scrupulul acurateţei ştiinţifice cu imperativele unui cinema destinat Multiplexurilor – deci obligat să acopere foşnetul şi crănţănitul de popcorn. Convenţia e că (pe lîngă inevitabila muzică) auzim numai ce aud cosmonauţii înăuntrul costumelor lor – adică transmisiile radio ale celuilalt, dar şi reverberaţiile eventualelor impacturi cu alte corpuri. Ceea ce lasă loc şi pentru ocazionale secunde de tăcere pură – de pildă, în timpul exploziei unei staţii orbitale, ale cărei bucăţi se împrăştie extrem de repede, dar nu înainte de a forma un *pattern* căruia tăcerea totală îi scoate şi mai bine în evidenţă picturalitatea abstractă. Cea mai mare parte a timpului ne-o petrecem, însă, în concretul aventurii, al greutăţilor venite una după alta să testeze resursele de supravieţuitori ale eroilor – dintre care el e un fel de încarnare a lui Buzz Lightyear din *Toys*, iar ea e o *everywoman* americană idealizată. Plecaţi într-o misiune de rutină, cei doi suferă un „naufragiu"; şansa lor e să ajungă la o staţie rusească abandonată şi să folosească una dintre navetele de acolo pentru a se întoarce pe Pămînt – sau măcar pentru a ajunge la o staţie chinezească aflată în stare mai bună. Clooney execută o variantă a gestului galant făcut de DiCaprio în *Titanic* şi o lasă singură pe Bullock, totodată lăsînd uşa deschisă pentru o întoarcere în chip de *deus ex machina* (cu alibi oniric). O eroină hollywoodiană ca la carte, Bullock trebuie să se confrunte nu doar cu imensitatea aceea antiviaţă, ci şi cu propriul *backstory* – amintirea copilului care i-a murit: cu alte cuvinte, vorba veche

(din *Alien*, printre alte tratate de filozofie) cum că în spaţiu nu ne poate auzi nimeni zbieretele de copii ai nimănui (zbierete transformate aici în urlete la lună) nu-l împiedică pe Cuarón să ridice volumul melodramei la nivelul 11 din 10. Nu că scenariul filmului ar fi dispus să-i lase pe spectatori să contemple îndelung posibilitatea de a fi copiii nimănui. Din contră, face manevre viguroase ca s-o alunge: invocări ale vieţii de-apoi, planuri-detaliu pe obiecte religioase din staţia rusească şi din cea chinezească, privelişti cosmice care trimit la cordoane ombilicale, la poziţia fătului şi la alte elemente din imageria naşterii, un contraplonjeu eroic cu supravieţuitorul ridicîndu-se din nămolul de la malul mării – primul om de pe Pămînt, pregătindu-se să-l ia în stăpînire. Pentru o evaluare mai puţin optimistă, mai puţin bătătoare cu pumnul în piept, a locului nostru în cosmos, trebuie mers la *2001: O odisee spaţială*, iar pentru un umanism de altă tradiţie decît cel de aici – care e, de fapt, triumfalism USA (corectat de feminism şi îmblînzit de New Age-ism) cu pretenţii universaliste – trebuie mers la *Solaris*.

■ ■ ■

PUBLICITATE

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Trezeşte-te la cultură!

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru , operă şi teatru pentru copii deschid stagiunea de la Grand Cinema Digiplex.

Octombrie

19, sâmbătă
Motanul Încălţat | 11:00
Black and White | 19:00

20, duminică
Spartacus | 18:30

26, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00
Boeing Boeing | 19:00

Noiembrie

2, sâmbătă
Fata Babei şi Fata Moşneagului | 11:00

3, duminică
Fata Babei şi Fata Moşneagului | 11:00

4, luni
Les Vêpres Siciliennes | 19:45

9, sâmbătă
Boeing Boeing | 19:00

17, duminică
Le Corsaire | 18:00

21, joi
L'italiana in Algeri | 20:00

28, joi
Boeing Boeing | 20:00

12, marţi
Black and white | 20:00

Decembrie

7, sâmbătă
La Traviata | 19:00
Boeing Boeing | 19:00

12, sâmbătă
Don Pasquale | 20:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

22, duminică
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and white | 19:00

Operă: Drama şi pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune şi cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale şi decoruri impozante.

Balet: Grandoare, graţie şi atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reuşeşte să impresioneaze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savuraţi o porţie sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice şi multe situaţii surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiţi lumea magică a Teatrului de Animaţie Ţăndărică, unde micii curioşi sunt încurajaţi prin cele mai frumoase poveşti să-şi dezvolte imaginaţia şi să înveţe adevăratele valori umane.

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

Jack FEINBERG

Să le facem pe plac portarilor

Funcţionara nu era la ghişeu. Deşi conform programului de lucru afişat, ea ar fi trebuit să fie acolo, nu prea îmi păsa. Pînă la urmă, la cît aşteptasem, ce mai contau încă cinci minute, cinci zile, încă o lună? Chiar pe anunţul de program, cineva scrijelise: „Să nu credeţi“, iar acesta era un gînd pe care îl experimentasem, la rîndu-mi, în ultimele luni – să nu crezi ce ţi se spune. Aşa că am mai aşteptat puţin.

Stăteam în faţa ghişeului Eliberări Documente al Biroului de Imigrări, într-o zi de vară infernal de toridă şi, poate pentru prima dată în nenumăratele vizite pe care le făcusem pînă acolo, nu mai era nimeni înaintea mea la coadă. Acesta era probabil singurul lucru care mai salva situaţia. Singurul om din încăpere, în afară de mine, stătea pe o bancă la aproximativ cinci metri distanţă, iar eu nu-mi dădeam seama dacă stătea la coadă sau, pur şi simplu, se odihnea. Nu aveam cum să aflu pînă ce ghişeul s-ar fi redeschis, iar omul fie ar fi rămas pe scaun, fie s-ar fi ridicat în picioare şi s-ar fi postat în faţa mea (cozile au un principiu de funcţionare foarte bizar în această ţară).

Bucureştiul nu este un loc prea prietenos vara, iar dată fiind căldura insuportabilă a acelei zile, nu prea pot să-mi imaginez un loc mai puţin primitor decît departamentul de imigrări. Dar – v-aţi putea întreba – de ce eram eu acolo, şi nu la o răcoritoare în Herăstrău sau, şi mai bine, în Vama Veche? Ei bine, cu cîteva luni în urmă, depusesem documentele pentru a obţine o viză pe un an, de care aveam nevoie ca să-mi pot continua şederea în România (poate nu credeţi, dar cetăţenilor americani nu li se permite să stea pe teritoriu românesc decît 90 de zile, iar şederea nu poate fi prelungită automat). Cînd m-am îmbarcat pentru întîia oară în această „odisee“ a vizei, ce ştiam eu despre cît de dificilă urma să fie călătoria şi despre implacabilitatea obstacolelor ce aveau să mi se aştearnă în cale? Totuşi, ar fi trebuit să mă aştept la greutăţi. Intrasem – nu-i aşa? – în lumea birocraţiei care nu înlesneşte situaţia nici în cele mai banale circumstanţe. Fiind primul voluntar sponsorizat pentru viză din istoria acestei instituţii guvernamentale, cazul meu era atît o noutate, cît şi ceva de-a dreptul unic. Nu exista un precedent care să accelereze procesul, iar funcţionarii din sistem, entuziaşti numai în a-ţi rîde în nas, nu făceau decît să pună şi mai multe piedici.

Să începem cu începutul.

În jurul lunii mai a anului 2012, am căzut de acord cu Arhiva Naţională de Film să devin voluntar la Cinemateca Română. În schimbul timpului investit şi al serviciilor creative pe care le prestam, Arhiva avea să-mi sponsorizeze viza (teoretic, nu trebuia decît să pună cîteva ştampile şi semnături pe nişte acte). Aventura mea a început cu site-ul Ministerului Administraţiei şi Internelor, unde am aflat următoarele – pare-se simple – informaţii despre documentele necesare întru obţinerea dreptului de şedere extinsă în România:

Cerere: un formular de aplicare completat.

Documentul de trecere a frontierei (original şi copie): un paşaport valid.

Actul constitutiv al organizaţiei (original şi copie): documentul de încorporare a organizaţiei care sponsorizează voluntarul.

Contractul de voluntariat: acordul scris între mine şi organizaţie.

Am căzut de acord cu Arhiva Naţională de Film să devin voluntar la Cinemateca Română.

Dovada salariului mediu net pe economie: dovada că pot să mă susţin financiar.

Dovada deţinerii legale a spaţiului de locuit: copie a contractului de închiriere.

Asigurarea socială de sănătate: dovada contribuţiei la CAS.

Adeverinţa medicală: raportul doctorului cum că sînt sănătos.

Taxe consulare.

Aparent, aceste cerinţe par logice, de înţeles şi chiar necesare. Adeverinţa medicală i-ar împiedica pe leproşi să obţină autorizaţia de rezident şi, cum nu ne dorim străini dormind pe stradă (străzile sînt deja pline!), un contract de închiriere ar dovedi faptul că persoana care solicită viza locuieşte într-un apartament, ca oricare alt cetăţean cu frica legii. Mai mult, un contract de voluntariat ar indica faptul că respectivul îşi foloseşte timpul în mod productiv. Acestea sînt standarde esenţiale, care trebuie îndeplinite pentru a i se permite oricărui străin să locuiască în orice ţară, iar eu sînt complet de acord cu ele. Totuşi, pe măsură ce săptămînile treceau şi eu tot încercam să împlinesc mofturile inaccesibile ale birocraţiei române, din ce în ce mai mult mi se părea că sînt personajul unei farse sau că locuiesc, efectiv, într-o ţară de nebuni.

Le place să ştie mai mult despre tine decît cunoşti tu despre ei.

Înainte de a intra în chestiunile mai sensibile ale cazului meu, permiteţi-mi să vă fac portretul-robot al birocraţiei din România, cu siguranţă cunoscut de către orice locuitor al acestui tărîm straniu. Cînd intri într-un birou şi identifici ghişeul la care trebuie să aştepţi, vei vedea două cozi: una pentru oamenii de rînd şi cealaltă pentru cei care cred că situaţia lor este deosebită într-atît încît să le justifice formarea unei cozi paralele, mai cu moţ faţă de cealaltă. Poate că nu vor „decît să întrebe ceva“ sau poate doar „trebuie să lase un document rapid“, în fine, cert este că nu au chef să aştepte. Uneori, cele două cozi se întrepătrund, semănînd mai degrabă cu o turmă de oi, decît cu o înlănţuire ordonată de furnici, precum se întîmplă în alte ţări. Apoi, odată ce ţi-ai dat seama în ce coadă să te înscrii, oamenii oricum cam au obiceiul de a se băga în faţă. Nu există politeţuri, iar instinctul este endemic (într-o situaţie cu adevărat excepţională, am privit un om trecînd de 15 persoane, apropiindu-se de fereastră, aruncînd un document şi plecînd).

Odată ce, în sfîrşit, ajungi la fereastra ghişeului, birocraţii au mînă liberă să îţi solicite orice document, amînînd rezultatul la infinit. Absurditatea este la ea acasă, din moment ce nimeni nu se face responsabil de nimic. Solicitările funcţionarilor nu sînt redactate în scris şi, în general, nu prea se ţine nici o evidenţă (de pildă, nu există evidenţa scrisă a numărului de dăţi în care aplicaţia mea pentru viză a fost respinsă). Ca să facem lucrurile şi mai complicate, solicitările variază de la un funcţionar la altul şi, desigur, de la o zi la alta. Dacă te prezinţi la patru ghişee diferite, cu aceeaşi întrebare, vei obţine, fără urmă de îndoială, patru răspunsuri diferite. Apoi, chiar dacă te supui cerinţelor, întorcîndu-te la ghişeul aceluiaşi funcţionăraş care îţi promisese că nimic altceva nu mai este necesar, e foarte posibil să ţi se mai solicite încă un act uitat de timp. Contractul meu în calitate de voluntar a trebuit rescris de nenumărate ori, din raţiuni strigătoare la cer, precum „acest cuvînt ar trebui să apară înaintea celuilalt“ sau „nu arată suficient de oficial“. Chiar şi după ce mi s-a acceptat cererea, chiar şi după ce a fost considerată conformă cu codul bunelor maniere birocratice, chiar şi atunci, mi-au solicitat o „adresă oficială“ din partea sponsorului instituţiei. Nicăieri, pe nici un site nu scria despre aşa ceva, iar eu nu auzisem despre un asemenea lucru de la nici unul dintre „fraţii“ mei de imigrare. Iată că unele condiţii fuseseră inventate numai pentru mine!

Pe lîngă volatilitatea regulilor, unul dintre atributele birocraţilor este că nu poartă ecusoane cu nume. Este ceva extrem de obişnuit în America, unde toţi angajaţii, fie ei poştaşi, gunoieri sau lucrătorul de la cafeneaua din colţ, sînt obligaţi să îşi afişeze numele în timpul programului de lucru. Nu şi în România! Aici, identitatea tartorului nu va fi dezvăluită! Pentru un sistem învăluit în mister, să ceri aşa ceva ar fi lipsă de pudoare. Le place ambiguitatea. Le place să ştie mai mult despre tine decît cunoşti tu despre ei. La un moment dat, cînd un funcţionăraş se comporta deosebit de abuziv, am cerut să îmi spună cum se numeşte. Desigur, a refuzat, aşa că pentru mine a rămas „Ghişeul 7“, pentru eternitate. Cît de lipsiţi de putere sîntem şi cum singura noastră apărare este umorul!

Din păcate, nici superiorii nu sînt mai

simpatici. S-ar putea crede că un grad mai ridicat ar presupune un spor de profesionalism, dar iată, cea mai crîncenă întîlnire pentru mine a fost cu un supervizor al Biroului de Imigrări din strada Eforie, pe care am avut onoarea de a-l întîlni după ce mi se refuzase de două sau trei ori cererea pentru viză. Era turbat de mînie, din motive obscure mie (parcă el ar fi fost cel care ar fi aşteptat la coadă mai bine de o oră) şi tot el lătra: „De ce te afli în România? Ce cauţi aici? De ce să vii în România ca voluntar?“ Apropo, acelaşi individ a răstit aceleaşi întrebări şi colegului de la Cinematecă: „La ce vă trebuie un american? Ce, nu puteţi să găsiţi un voluntar român?“ Acea întîlnire s-a încheiat cu ameninţarea că respectivul coleg ar trebui să „aibă grijă“. Dacă doriţi o explicaţie pentru această atitudine ostilă, contactaţi, vă rog, Biroul de Imigrări la telefonul 021/303.70.80.

„La ce vă trebuie un american? Ce, nu puteţi să găsiţi un voluntar român?“

Înapoi, aşadar, la acele sîcîitoare documente de care aveam nevoie. Mai întîi, contractul de închiriere al apartamentului. Precum mulţi locuitori ai Bucureştiului, nu aveam un acord scris cu proprietarul (puţini au contracte înregistrate la Camera de Comerţ, deoarece proprietarii nu agreează plata taxelor!). Astfel, proprietarul apartamentului în care stăteam a depus toate actele trebuincioase, oferindu-mi un contract ştampilat, semnat şi parafat. Actul constitutiv s-a dovedit a fi o altă mare durere de cap. Arhiva Naţională de Film nu era înregistrată drept un ONG obişnuit, aşa că nu existau acte care să se plieze procedurilor curente. Nu aveam decît o copie a hotărîrii semnate de prim-ministrul care a creat această entitate. Din motive necunoscute, aceasta nu era suficient pentru Biroul de Imigrări. Sînt atît de limitaţi, încît un document cu numele Traian Băsescu şi Călin Popescu-Tăriceanu, dar fără o ştampilă care să le pară familiară, este inacceptabil (în final, însă, documentul a fost considerat, totuşi, suficient).

După punerea la punct a contractului de voluntariat, al doilea coşmar a fost contribuţia la asigurarea socială. Desigur, înainte de a putea contribui efectiv, îmi trebuiau două acte. În primul rînd, era necesar un document de la Oficiul Naţional al Registrului Comerţului, atestînd că nu am deţinut afaceri pe teritoriu românesc, în ultimii cinci ani. Între mine şi acest document nu stăteau decît un drum la un birou obscur şi cîteva zile de aşteptare. Apoi, a fost nevoie de o declaraţie notarială cum că nu am avut o identitate română, în ultimii cinci ani. (De ce a trebuit o asemenea declaraţie mă depăşeşte în continuare... Adică, Guvernul nu ar şti dacă aş fi avut un act de identitate românesc?) În cele din urmă, obţinînd cele două acte, am luat tramvaiul 5 spre Colentina, unde este situată Casa de Asigurări de Sănătate a Municipiului Bucureşti. După o oră de aşteptare, am aflat că declaraţia pe care o deţineam nu era cea solicitată, aşa că m-am întors la notar pentru a întocmi declaraţia corespunzătoare. Şi aşa am mai pierdut o zi.

(Nu pot trece mai departe fără să povestesc un incident de la Casa de Asigurări, incident ce a avut loc cu mult după ce toate aventurile primei vize au fost încheiate şi îmi începusem periplul prin obţinerea celei de-a doua vize de şedere. Motivele, din nou, îmi scapă, însă o angajată a statului susţinea sus şi tare că lucrurile aveau să fie complet altfel, de această dată. Ar fi trebuit, chipurile, să merg la un alt birou, a cărui adresă duduia nu o cunoştea, să plătesc sute de lei acolo, să primesc nişte documente, să mai fac cîteva declaraţii notariale şi apoi să mă întorc la ea pentru a achita anumite taxe suplimentare. Ceva dădea cu virgulă. Instinctul îmi spunea că trebuie să existe o cale mai uşoară, pe care doamna respectivă nu mi-o divulga, aşa că am făcut-o să-şi dea arama pe faţă. „Nu“, i-am zis, „n-o să fac aşa ceva.“ „Cum?“ „Dacă este absolut necesar să fac tot ce mi-aţi spus pînă acum, nu mai solicit nici o viză şi plec, pur şi simplu, din ţară.“ În cinci minute, duduia îmi punea la dispoziţie toate documentele de care aveam nevoie.)

Dosarul pentru viză era aproape complet! Nu îmi mai rămăsese decît să achit taxele consulare, ceea ce s-a dovedit a fi cea mai simplă sarcină dintre toate muncile herculeene pe care le îndurasem. În mod ironic, cînd m-am prezentat la Biroul de Imigrări cu toate actele puse în ordine, de această dată, funcţionarul de serviciu m-a întrebat de ce se află şi extrasul bancar printre hîrtii. I-am explicat că acesta dovedea faptul că mă pot întreţine, în conformitate cu cerinţele obţinerii vizei. Mi-a răspuns că nu este necesar şi mi l-a aruncat înapoi. Aceasta este esenţa nebuniei birocratice româneşti, actele „necesare“ nu sînt necesare, dar orice altceva suplimentar poate fi solicitat la discreţie.

Într-o dimineaţă, după ce mi se acceptase cererea vizei (a se înţelege „sigur, o să vă analizăm dosarul, dar nu garantăm nimic“), cineva îmi bate la uşă. Nu aşteptam pe nimeni, aşa că am deschis cu oarecare precauţie şi am văzut doi domni îmbrăcaţi elegant. Mi-au prezentat legitimaţiile guvernamentale, moment în care nu puteam să gîndesc decît că viza îmi fusese respinsă, iar respectivii veniseră pentru a mă escorta afară din ţară. S-a dovedit însă că scopul acestei inopinate vizite era inspectarea faptului că, într-adevăr, ocupam reşedinţa pe care o declarasem la dosar. În lift, în drum spre apartamentul administratorului, am conversat puţin despre diferenţele dintre personalul guvernamental român şi cel american. Ofiţerii au observat faptul că nici unul dintre ei nu purta armă, clipă în care m-am întors spre unul dintre ei, arătînd către bicepsul său masiv şi spunînd: „Nu cred că mai aveţi nevoie de o altă armă.“

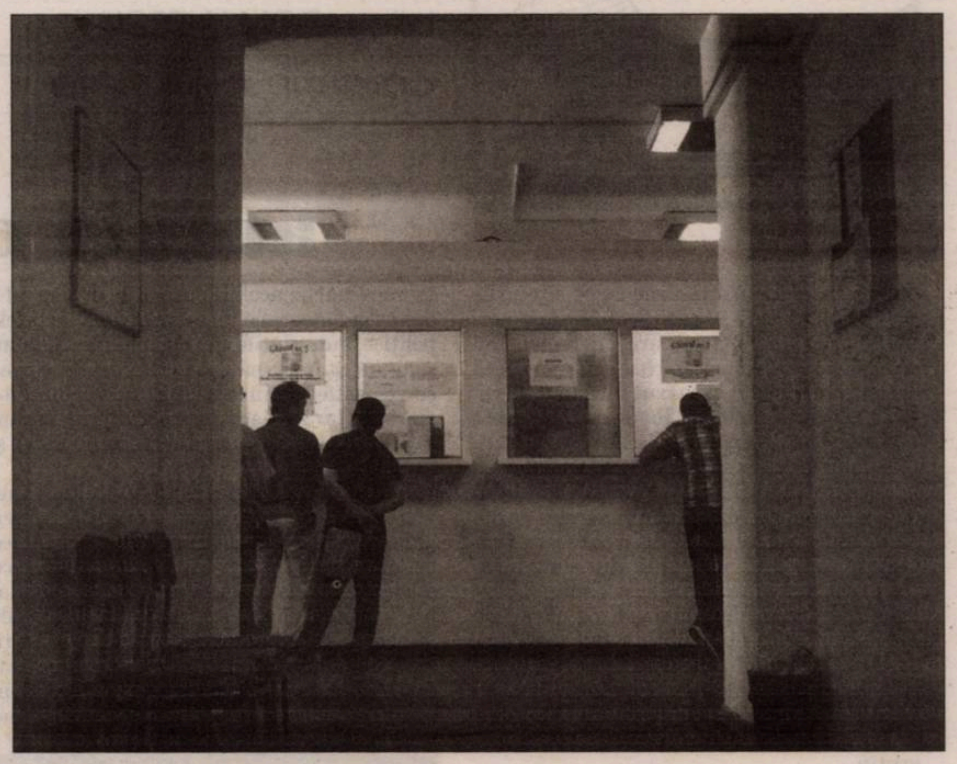

La puţin timp după acest eveniment, am primit şi scrisoarea de la comisarul şef al Poliţiei. Scrisoarea promitea un răspuns *da* sau *nu* la cererea mea, în termen de 15 zile. Două săptămîni mai tîrziu, m-am întors la Biroul de Imigrări, unde nimeni nu ştia nimic despre rezultat. „Reveniţi săptămîna viitoare.“ O săptămînă mai încolo, mi s-a spus din nou „reveniţi săptămîna viitoare“. Pe măsură ce vremea trecea, deveniseră şi mai neclari, spunîndu-mi doar „reveniţi mai tîrziu“, suspans nesolicitat, care îmi provoca un grav disconfort. Prietenii începuseră să-mi spună că suspectează faptul că ceva mai presus de documente îi lipsea cererii mele. Sugerau că poate ar fi trebuit să „cotizez“ cu ceva. Ca simple anecdote, auzisem poveşti cu şpagă, dar nu întîlnisem încă situaţii în care să mi se ceară aşa ceva. Pînă în ziua de azi, nu îmi pot da seama ce a întîrziat viza atît de mult, dar în ceea ce priveşte tranzacţiile ilicite, măcar pot spune că totul s-a derulat corect şi conform legii.

Mi-a pus actul sub nas, am semnat chitanţa şi am plecat.

Ei bine, revenind la momentul în care stăteam la ghişeul Eliberări Documente, după săptămîni de alergătură, aşteptînd ca funcţionarul să se întoarcă la fereastră, mi-am amintit de filmul *Casablanca*. Cuprindea tot ceea ce eu consider a fi esenţial în viaţă: iubire, aventură şi un loc exotic. După ani în care idealizasem acel film, iată că mă regăseam în aceeaşi situaţie disperată precum cea a personajelor, solicitînd o viză. Acum, eu eram cel care se plîngea de „aşteptare, aşteptare, aşteptare“, într-un loc un-de „viaţa nu valorează prea mult“. Soarta îmi oferise rolul principal în filmul meu preferat, iar o parte din mine îşi dorea să poată refuza ingratul rol.

Funcţionăraşul s-a întors, într-un final glorios, la ghişeu şi, după cum mă şi aşteptam, omul de pe bancă s-a ridicat şi s-a postat în faţa mea. Cînd şi-a terminat treaba, m-am apropiat şi eu, întrebînd de viză. După ce a căutat printre toate dosarele numelor cu F, funcţionarul a găsit o bucată subţire de plastic ce conţinea numele meu şi care nu fusese de găsit cu ocazia celorlalte vizite pe care le făcusem. Mi-a pus actul sub nas, am semnat chitanţa şi am plecat. O clipă, stînd pe coridor, m-am simţit triumfător, dar apoi mi-am dat seama că, în mai puţin de un an, bucăţica de plastic avea să expire, iar capcana birocratică avea să mă prindă din nou. Mi-a pierit orice zîmbet şi m-am îndreptat ţintă către infernala căldură de vară românească.

Mulţumiri lui Mihai Fulger de la Arhiva Naţională de Film şi Crinei Petre de la Alpha Language Center, pentru înţelegerea şi susţinerea constante şi ferme de care au dat dovadă.

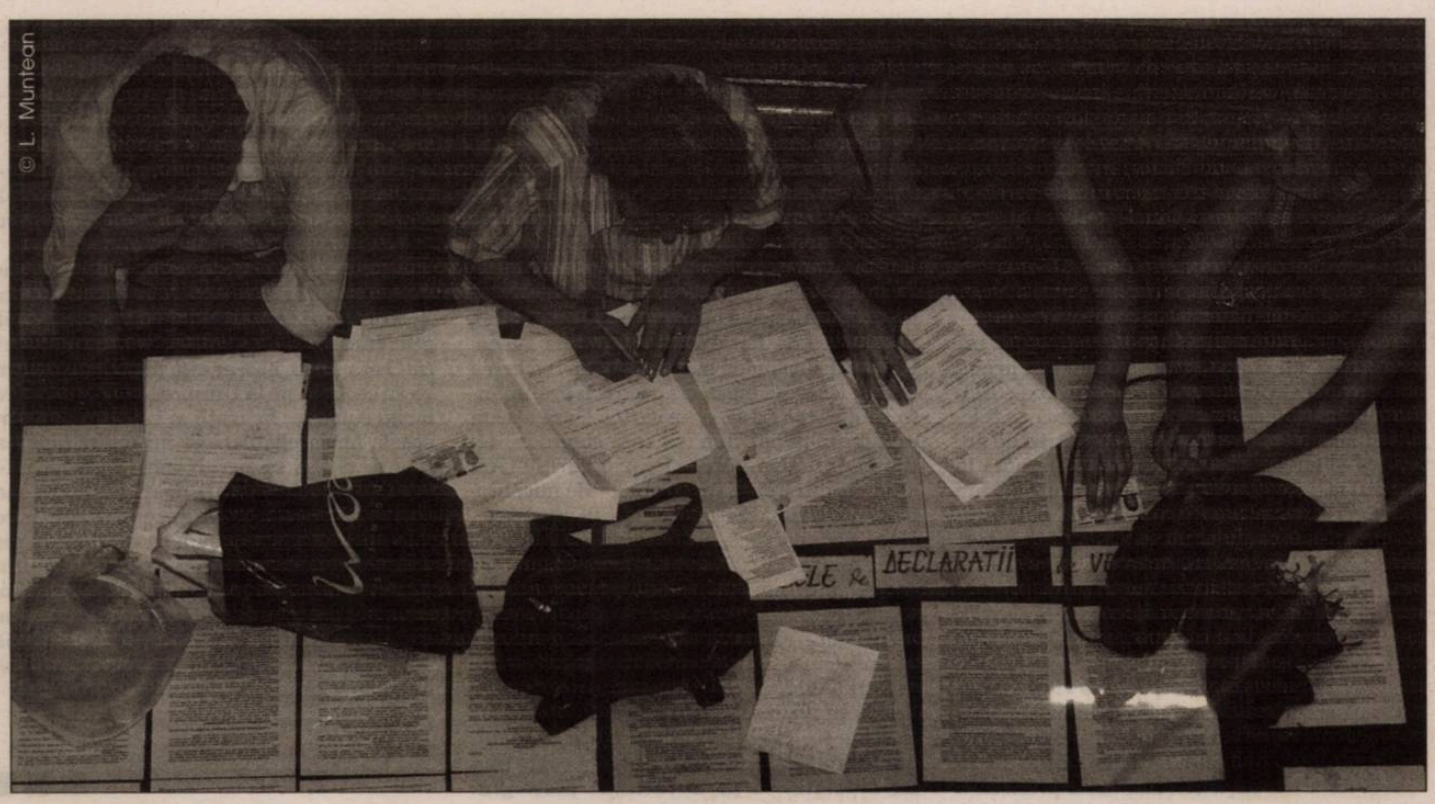

Jack Feinberg *este un scriitor american care îşi împarte timpul între New York şi Bucureşti. Adresa blogul său este acestaestenewyork.wordpress.com.*

traducere de
Marilena Angela CHIRCULETE

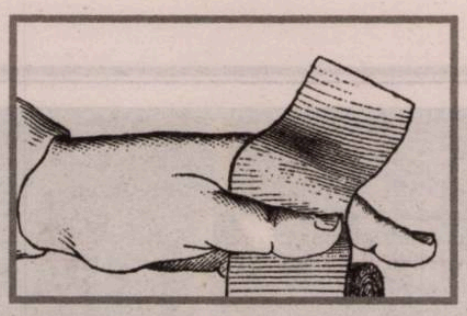

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Ce e exclusiv atunci cînd totul e exclusiv?

Dintre toate strigările de pe site-urile româneşti – gen *Şoc! Senzaţional! Vezi aici!* –, una are un regim mai special şi sună vetust: *Exclusiv!* Ce vă evocă acest cuvînt? Cînd aţi văzut ultima oară ceva cu adevărat exclusiv? Răspunsul la aceste întrebări este o explicaţie elaborată despre felul cum funcţionează media în ziua de azi.

Florin Negruţiu de la *Gândul*, unul din puţinii jurnalişti români din generaţia de 30-40 de ani, care au dobândit o oarecare vizibilitate, îmi dădea o explicaţie surprinzătoare, într-un interviu pe care l-am publicat zilele trecute pe blog: *exclusiv* e o „formă de protecţie". Dacă nu scrii în titlul unui material că e exclusiv, „în cinci minute e la TV fără nici o citare. Am socotit odată: în cazul ştirilor care au *exclusiv*, procentul preluărilor la TV fără citare scade spre 20%", spune Negruţiu.

Astăzi, tabloidele şi alte publicaţii superficiale lipesc eticheta *exclusiv* de aproape orice. Dar ce era, în vremurile de aur ale presei scrise, un material exclusiv? O investigaţie sau o ştire specială, pe care altcineva n-o avea. În publicaţiile serioase, ştampila de acest fel se punea destul de rar pe texte, spre deosebire de uzanţa de azi, de pe Internet, unde „exclusivităţile" abundă în fiecare zi. *Gândul*, spre deosebire de alte site-uri, are şi exclusivităţi pe stil vechi, ca seria de investigaţii despre torţionari sau cea despre stresul posttraumatic din Armata română. Însă felul cum această publicaţie, şi altele, tratează ideea aflată în discuţie e o indicaţie despre faptul că aceasta şi-a pierdut sensul originar, în epoca Internetului.

Într-un fel, dispariţia exclusivităţii ţine de o carenţă de documentare a mediilor de azi. Am mai povestit despre faptul că în vremurile dinaintea e-mail-ului şi a telefonului mobil, informaţia – sau ştirea – era un lucru spre care ziaristul se ducea, de unul singur. Acum, aceeaşi ştire vine ea la ziarist, de regulă într-un comunicat de presă, prin e-mail, şi ajunge nu numai la el, ci şi la colegii lui. De aici, un soi de uniformitate şi în acelaşi timp superficialitate a mass-media, care are, în mare parte, acelaşi sumar, iar sumarul e dictat mai degrabă de instituţii ca partidele politice, autorităţile sau companiile. Asta înseamnă că în presă apare mai degrabă ceea ce vor astfel de instituţii, şi nu ceea ce vor ziariştii. Iar ziariştii, la origine, erau în căutarea unor lucruri care interesau publicul, şi nu instituţiile.

Acest gen de superficialitate e însă inevitabil, azi. Şi nu e numai o carenţă: principala calitate a jurnalistului e, mai nou, aceea de a se descurca într-un bombardament cu ştiri, din care trebuie să pescuiască esenţialul. Vremurile în care un articol însemna zile întregi de documentare au apus. Cu excepţii rare, textele se scriu acum „de azi pe azi", iar sosul informaţional în care se bălăceşte autorul e suficient de consistent, în el se găsesc destule lucruri din care poţi alcătui un sumar cu sens, chiar dacă asta se face, în momentul de faţă, la modul deficitar. Dacă s-ar cala numai pe exclusivităţi, făcătorul de conţinut din 2013 ar scăpa din vedere tabloul de ansamblu, sinteza evenimentelor zilei.

Rolul media e de a pune în valoare şi explica ceea ce deja există în sens public.

Bombardamentul cu comunicate ale instituţiilor nu înseamnă numai zgomot informaţional. Trăim într-o epocă a transparenţei, în care avem, şi în România, o lege care obligă aceleaşi instituţii să ofere acces la informaţiile de interes public, şi în care guvernele şi agenţiile de stat occidentale pun la dispoziţia media cantităţi uriaşe de informaţie tabelară, pentru ca profesioniştii să poată extrage din ele subiecte care se înscriu în paradigma aşa-numitului „jurnalism de date". Şi la noi, de alegeri, de exemplu, apar diferite hărţi ale ţării, care dau compoziţia politică pe judeţe. Graficele şi statisticile de tot felul se găsesc şi pe Internet, şi pe hîrtie, şi pe ecranele TV.

Toate acestea duc la o concluzie evidentă: exclusivitatea, ca atribut al informaţiei – ştirii – investigaţiei, nu mai există sau există doar rareori. De unde şi tendinţa de a folosi termenul pentru altceva. Dar şi un anumit gen de frustrare a profesionistului, care îşi vede munca sau abordarea preluată mai departe, fără citarea sursei, de alte canale media. Balamucul pe care îl face cutare sau cutare blogger în privinţa „furtului de ştiri" e un indiciu, în mic, despre felul cum se desfăşoară lucrurile.

Problema e că ştirile sau informaţiile nu constituie obiectul proprietăţii intelectuale. Legea dreptului de autor le exclude de pe lista produselor în cazul cărora se poate vorbi despre copyright. Un clişeu anglo-saxon spune şi el că *„information is commodity"*, adică informaţia este o marfă nediferenţiată, fără etichetă, ca făina în vrac, petrolul sau minereul. Clişeul provine dintr-o teorie epistemologică, dar, în sens comun, referirea e la faptul că o astfel de marfă se tranzacţionează oarecum la kilogram.

Pe Internet şi la TV, din punctul de vedere al publicului, informaţia e aproape gratis. Costurile ei se reduc la abonamentul de cablu sau conexiunea online, asigurate în ziua de azi de unul şi acelaşi furnizor. Ce mai e, în acest caz, diferenţiabil, ce mai pot monetiza brandurile media? Tot Florin Negruţiu explică, în interviul amintit: „De pildă, o ordonanţă de urgenţă. E publică: o publici [şi] tu, o analizezi, o dezbaţi, iei reacţii, vezi consecinţele. În presa clasică, asta nu e chiar o exclusivitate. O semnăm exclusiv tocmai pentru a fi citaţi şi a i se recunoaşte munca reporterului."

Cu alte cuvinte, rolul media e de a pune în valoare şi explica ceea ce deja există în sens public. *Gândul* şi Florin Negruţiu – şi, la fel ca ei, majoritatea instituţiilor media – au măcar pretenţia ca munca de acest tip să le fie recunoscută, de către public şi colegi, chiar dacă asta nu e o soluţie de supravieţuire, în sens financiar. E clar însă că exclusivitatea, factorul diferenţiator, eticheta şi împachetarea mărfii sînt mai degrabă atribute ale unui produs intelectual asemănător cu opera de artă, care stă la baza filozofiei drepturilor de autor.

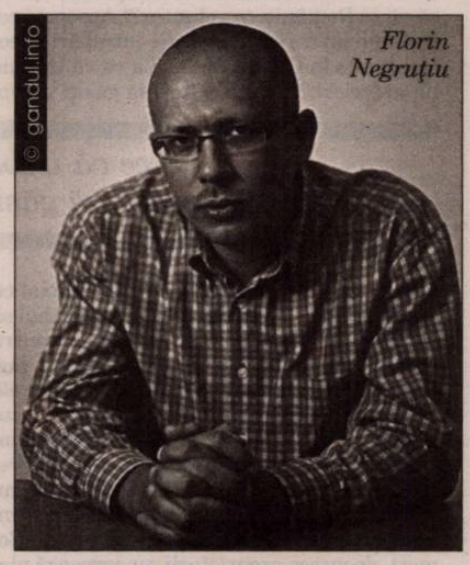

Astăzi, în media românească, bătălia se dă pe cantitatea de informaţie şi viteza de diseminare a ei. Site-urile de conţinut care încă mai obţin venituri din publicitate se află foarte sus în top, din punctul de vedere al traficului. Vremea cînd lucrurile se vor nişa, iar banii vor începe să se ducă spre construcţii media mai puţin masive, dar mai inteligente, utile, adecvate – nu e departe.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

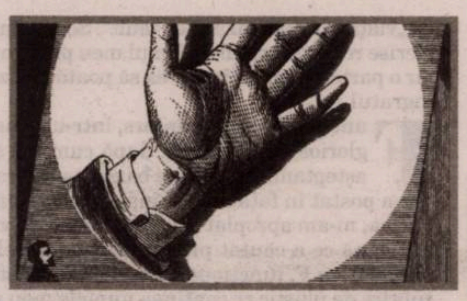

Adina POPESCU

portrete din mers

Hippioţi mici

Ce s-o fi ales de fata aceea pe care am întîlnit-o de un 1 mai la 2 Mai, dansînd goală pe plajă, învăluită doar în propriul ei păr incredibil de lung? Şi care a doua zi a ieşit mahmură din cort, iar cînd i-am oferit un nes, mi-a răspuns: „Eu nu beau nimic fără grade!" O fi lucrînd acum într-o multinaţională, o fi avînd doi copii, o fi măritată tot cu un fost doimaist, hippiot, o fi ieşind la proteste ca să salveze Roşia Montană, s-o fi tuns?

Atunci avea 17 ani, iar în aventurile sale de la mare era însoţită mereu de o prietenă mai timidă, ca o umbră. Cînd le entuziasma ceva, spuneau în cor „Ce mişto!", îşi împleteau una alteia codiţe, ca două maimuţele, îşi pasau sticla de vodcă într-o fraternizare tăcută şi nu se gîndeau decît la următoarea sticlă de vodcă, pînă cînd a apărut unul, George, pe care şi l-au împărţit, tot frăţeşte, vreme de doi ani.

Generaţiile se schimbă, hippioţeala aceea dulce, amorţită, a trecut de mult, cînd citesc blogurile adolescenţilor de azi sau postările lor de pe Facebook, nu mai înţeleg nimic, sînt copii „angajaţi", care vor să schimbe lumea, să se exprime, folosesc cuvinte gen „problemizează", vorbesc despre nihilism şi homofobie, fetele mărturisesc cît de lesbiene sînt ele şi se pozează ţinîndu-se de mînă. Şi astea două se ţineau de mînă mai tot timpul, însă la un mod duios, naiv. Nu ştiu cum e mai bine – acum sau atunci.

În ultimul deceniu al secolului trecut, mă obişnuisem, cînd mă mai nimeream prin 2 Mai sau prin Vamă, s-o văd în primele zece minute după ce ajungeam, de parcă ar fi locuit acolo şi m-ar fi aşteptat. Răsărea de undeva şi-mi sărea în braţe, ţopăia fericită în jurul meu ca o căprioară, deşi de multe ori îmi întorceam capul, sperînd să nu mă recunoască. Dar sigur că mă ţinea minte, doar dormise o dată la mine în cort, fără să o invite nimeni, pe la 4 dimineaţa o găsisem acolo, chircită şi plîngînd de beată ce era sau din cauza lui George sau din cauză că se certase cu cealaltă. Şi atunci, am aşteptat amîndouă *răsăritul* şi i-am dat sfaturi „de viaţă", pentru că eram cu trei ani mai mare. I-am spus că George e un tîmpit şi că n-o merită, nici pe ea, nici pe cealaltă, mi-a luat mîna într-a ei şi mi-a zis: „Eşti cea mai bună prietenă a mea!" Şi mi-a mărturisit că fugise de acasă şi că maică-sa o căuta cu Poliţia, i-a zis o vecină la telefon. Eu, care nu fugisem niciodată de acasă; i-am spus să se întoarcă înainte ca lucrurile să o ia razna. S-a uitat la mine un pic duşmănos, apoi m-a întrebat dacă n-am nişte bani să-şi ia o bere. I-am dat. De atunci, mi-a cerut de fiecare dată cînd mă vedea. Dacă mă suprindea mîncînd pizza, îmi cerea o felie. Dacă pe masă erau cartofi prăjiţi, întreba dacă poate să ia un cartof. Dacă aveam în faţă un pahar plin (cu ceva cu grade, desigur), întindea mîna: „Doar o guriţă!" Am aflat mai tîrziu că, în argoul lor de mici hippioţi fugiţi de-acasă, eu eram un „sponsor". Unul neimportant, e adevărat, dar bine de ţinut minte.

Odată, am fost la Portiţa, la capătul lumii, şi nu m-am mirat cînd am găsit-o şi acolo. Cu cealaltă, cu George, cu mica ei gaşcă, se aciuaseră pe lîngă nişte corturi. Săpaseră o groapă în nisip, unde ţineau provizii – pepeni şi brînză. Învăţase să cînte un pic la chitară şi toată ziua chinuia chitara aia, pe plajă, într-o poziţie hippie studiată, cu părul revărsat peste grif. Cînd a aflat că mă cazasem la căsuţe, mi-a spus: „Eşti burgheză!" A doua zi, a bătut la poarta căsuţei să-mi ceară „un gram de şampon". Şi bani de o bere.

Am revăzut-o după mai multă vreme, cred că eu deja terminasem facultatea şi începusem să evit destinaţiile gen Vama Veche, nu pentru că s-ar fi „stricat" ceva acolo, însă era un preaplin. Se plimba cu cealaltă pe la Universitate, ca două şcoliţe cuminţi. Evazaţii şi iile şi le lăsaseră acasă. Mă pregăteam să-mi întorc buzunarele pe dos şi să zic: „N-am!" Însă nu mi-a cerut nimic. Mi-a spus doar: „Eşti cea mai mişto hippioată pe care am cunoscut-o vreodată!" Am vrut să-i spun că nu fusesm nici un moment hippioată şi că doar aşa erau timpurile. Sau poate oi fi fost? Habar n-am.

Sîntem cu toţii hippioţi, rockeri, emo fără voia noastră, şi generaţiile se schimbă. Totuşi, ce s-o fi ales de fata aceea care nu bea nimic fără grade, într-o lume lucidă?

AR TREBUI, CRED, CA ATAŞAMENTUL FAŢĂ DE UN CONTRABAS DE-A DREPTUL DELICIOS SĂ NU SE LIMITEZE LA COMPASIUNE

■ Un anunţ din ziarul *Ring* de vineri, 4 octombrie 2013: „SC ASCO GRUP SRL (...) informează publicul interesat că s-a depus solicitarea pentru emiterea autorizaţiei de mediu pentru activitatea «Vidanjare – colectarea şi epurarea aleilor uzate», desfăşurată în comuna Crevedia, jud. Dîmboviţa". Ar trebui, cred, ca această activitate de vidanjare să nu se limiteze la perimetrul unei singure comune, ci să fie extinsă la nivelul întregii ţări: de ce să fie avute în vedere numai aleile din Crevedia, cînd s-ar impune colectarea şi epurarea atîtor străzi, bulevarde, şosele şi chiar autostrăzi uzate? (**D. S.**)

■ „Sînt gaullist de patruzeci de ani. Dar trebuie să trăieşti în pas cu timpul. Nu poţi fi gaullist într-o lume hollandistă." Autorul acestei aserţiuni este Alain Delon. Celebrul actor a dat această explicaţie pentru a-şi susţine ataşamentul faţă de Frontul Naţional, un partid de extremă dreapta. Uneori, şi oamenii mari spun lucruri trăsnite. (**M. M.**)

■ S-a făcut recent, la mai multe companii aeriene mari, un inventar cu obiectele uitate în avioane. N-o să vină să credeţi ce pot lăsa unii în avioane, în afara obişnuitelor paşapoarte, telefoane mobile şi chiar laptop-uri. Cele mai bizare obiecte trecute pe listă sînt: o rochie de mireasă, un contrabas, o pungă plină cu ceapă şi, nu demult, un ou, probabil fiert. 21% din „obiectele pierdute" sînt însă cărţi, suficient de multe ca să se deschidă (în micile şi cochetele fumoare din aeroportul de la Amsterdam, de pildă, sau lîngă miraculoasele baruri *tea free* din aeroportul de la München) o bibliotecă. (**S. S.**)

■ Lîngă intrarea într-o frumoasă mînăstire de pe malul mării, din insula Thassos, era aşezat un bol de sticlă plin cu rahat. Nouă, românilor, ne-a venit să rîdem şi imediat cineva a întrebat dacă o fi sfinţit. „Păi, depinde cine l-a făcut", a răspuns altcineva. Făcut la mînăstire sau altundeva, sfinţit sau nu, trebuie să recunosc că era de-a dreptul delicios. (**A. M.**)

Cu ochii-n 3,14

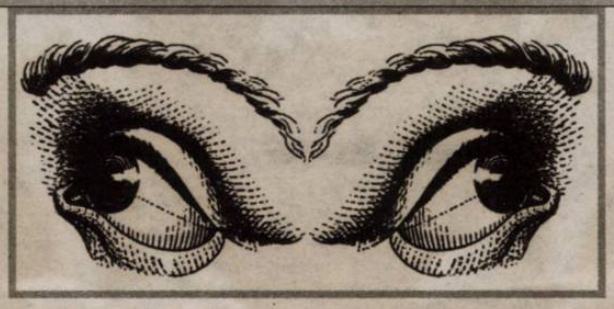

■ Pe 9 octombrie, Ziua Naţională de Comemorare a Holocaustului, premierul Ponta a dat un comunicat în care transmitea „întreaga mea compasiune faţă de toţi cei care au avut de suferit din cauza regimului de teroare instaurat în perioada celui de-al doilea război mondial!". Pardon, nu era un comunicat, era un *status* pe Facebook. (**L. V.**)

AR TREBUI, CRED, CA BUCUREŞTENII SĂ NU SE LIMITEZE (ÎN SPAŢIUL INTERSTELAR) LA STRIVIREA UNEI ŞOPÎRLE CU PAPUCUL

■ Din ciclul „Se poate şi cu porcu-n ogradă, şi cu slănina-n pod?". Nici n-a început bine luna octombrie, că viceprimarul Capitalei a anunţat că bucureştenii vor primi apă caldă numai ziua, astfel încît noaptea să aibă căldură în calorifere. Apoi cei de la RADET au zis că apa caldă nu va fi întreruptă, dar că va scădea temperatura. Dup-aia viceprimarul a revenit victorios, spunînd că s-a rezolvat problema, datorită „presiunilor" făcute de Primărie, şi că vom avea şi căldură, şi apă caldă, în acelaşi timp, toată ziua şi toată noaptea. Doar că acum e trecut de 12 noaptea, iar apa caldă e rece. Morala? Nu vă bazaţi pe vorbe, spălaţi-vă cît e apa caldă. (**P. M.**)

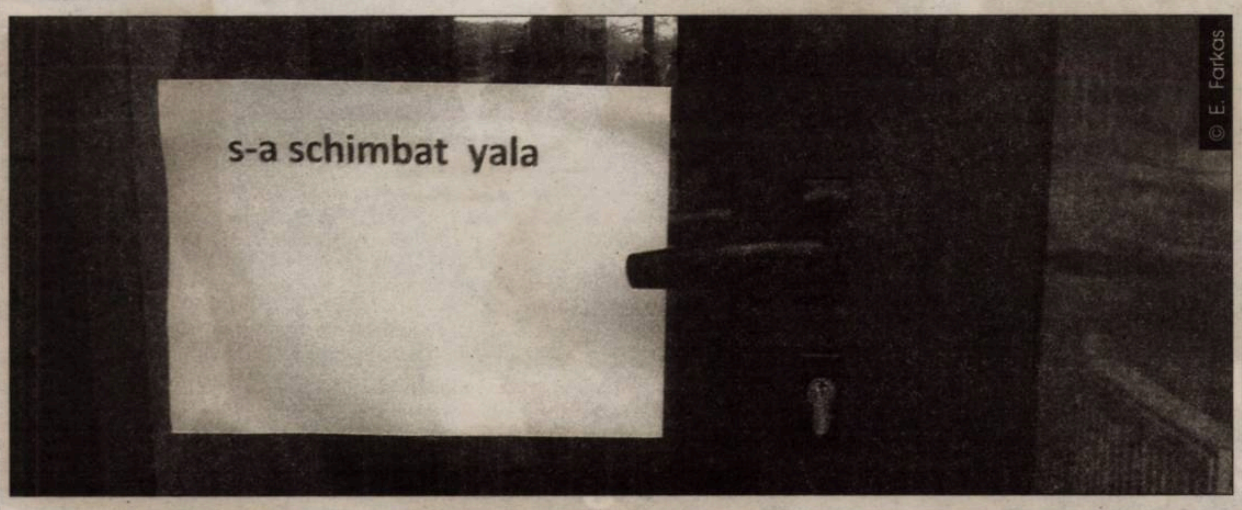

■ Satelitul Voyager 1, lansat în 1977 şi aflat acum la 18,2 miliarde de kilometri distanţă de Terra, a părăsit la sfîrşitul lunii august sistemul solar şi se află, în sfîrşit, în spaţiul interstelar, unde plasma înconjurătoare este de 40 de ori mai densă decît în heliosferă. În călătoria lui a vizitat toate planetele sistemului solar, descoperind 23 de luni noi. Poartă cu el înregistrări muzicale şi sunete naturale, fotografii şi diagrame cu viaţa de pe Terra, precum şi un salut în 56 de limbi. Satelitul mai are energie, produsă de o baterie de plutoniu, pînă în anul 2025, iar memoria lui este mai mică de cîteva mii de ori decît a unui smartphone obişnuit, dar este obiectul construit de om care a ajuns cel mai departe în Univers. (**M. C.**)

■ Încă una din tradiţionalele lupte ale locatarului din blocurile ceauşiste e pe cale de a fi abolită: cea cu gîndacii, micro sau mari, roşii sau negri, de baie ori de bucătărie. A apărut aparatul Pest Reject, care „transmite impulsuri electromagnetice în toată casa! (...) Doar îl băgaţi în priză şi vă luaţi adio de la orice tip de dăunători! (telestar-shop.ro)". S-a terminat cu strivirea cu papucul (în ciuda jocului-reclamă care circulă pe net), cu dicţionarul sau cu otrăvirea prin spray-uri. Vremurile chiar se schimbă! (**I. P.**)

■ Fosilele unei şopîrle de mărimea unui ciobănesc german descoperite în Myanmar au fost numite *Barbaturex morrisoni* în onoarea vocalistului trupei The Doors, Jim Morrison, cel care a compus versurile astea: „I am the lizard king / I can do anything". Personal, aştept şi nişte fosile numite după Josh Homme, chitaristul trupei Queens of the Stone Age. (**M. C.**)

AR TREBUI, CRED, CA INTRAREA ÎN REALITATE SĂ NU SE LIMITEZE LA UN PERICOL INTERZIS

■ La intrarea în situl arheologic de la Ephesus, în Turcia, printre multele magazine de suveniruri, o firmă: „Original genuine fake watches". O originalitate de-a dreptul ingenuă. (**S. G.**)

■ Ştiaţi că „bani" este cuvîntul cel mai folosit de rapperi în textele lor în 2010? Asta după ce, în 1991, cuvîntul cu cea mai mare ocurenţă a fost „negru". Un motiv în plus să zici că genul ăsta muzical e întotdeauna conectat la realitate, fie ea politică sau economică. (**A. M. S.**)

■ De parcă nu aveam destule probleme cu cîinii maidanezi, în Capitală a mai apărut un pericol, de astă dată nu pe străzi, ci în lacuri. Un peşte care, după cum declară (pe www.evz.ro) Vicento Răgălie, zis Costel, administratorul luciului de apă Herăstrău, „mănîncă tot ce-i iese în cale, puiet de alt peşte şi icre. Rade tunde şi frezează!". Peştele se numeşte „somn pitic american". (**M. V.**)

■ Avem un *new entry* în clubul băieţeilor care călătoresc singuri cu avionul, fără bilet, fentînd agenţii de securitate, stewardesele şi părinţii. După băieţelul de 9 ani care a zburat în 2007 de la Seattle la Phoenix şi apoi la San Antonio, după băieţelul de 11 ani care a zburat anul trecut de la Manchester la Roma, un alt băieţel de 9 ani s-a urcat în avion la Minneapolis şi a coborît la Las Vegas. E ceva care mă îngrijorează considerabil: ăsta e un club interzis fetiţelor? (**L. V.**)

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

SUBIECTE ALTFEL INVIZIBILE ÎN ROMÂNIA

AFACEREA GLOBALĂ CU VICIILE

• PLUS, primul supliment editorial GlobalFocus
• Zece teme pentru politica externă românească
• Ce nişă ni s-ar potrivi în Uniunea Europeană
• Cum înmulţim Investiţiile Româneşti în Străinătate

BĂUTURA CLASEI MIJLOCII EMERGENT GLOBAL
GRĂSIMILE ŞI ZAHĂRUL BĂGATE PE GÂT LUMII
METROPOLA METAMFETAMINEI

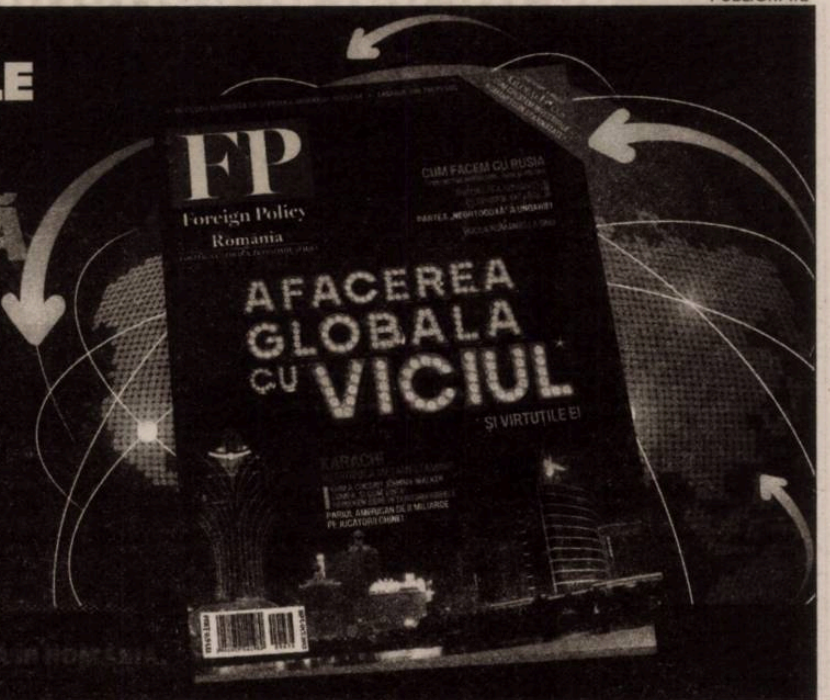

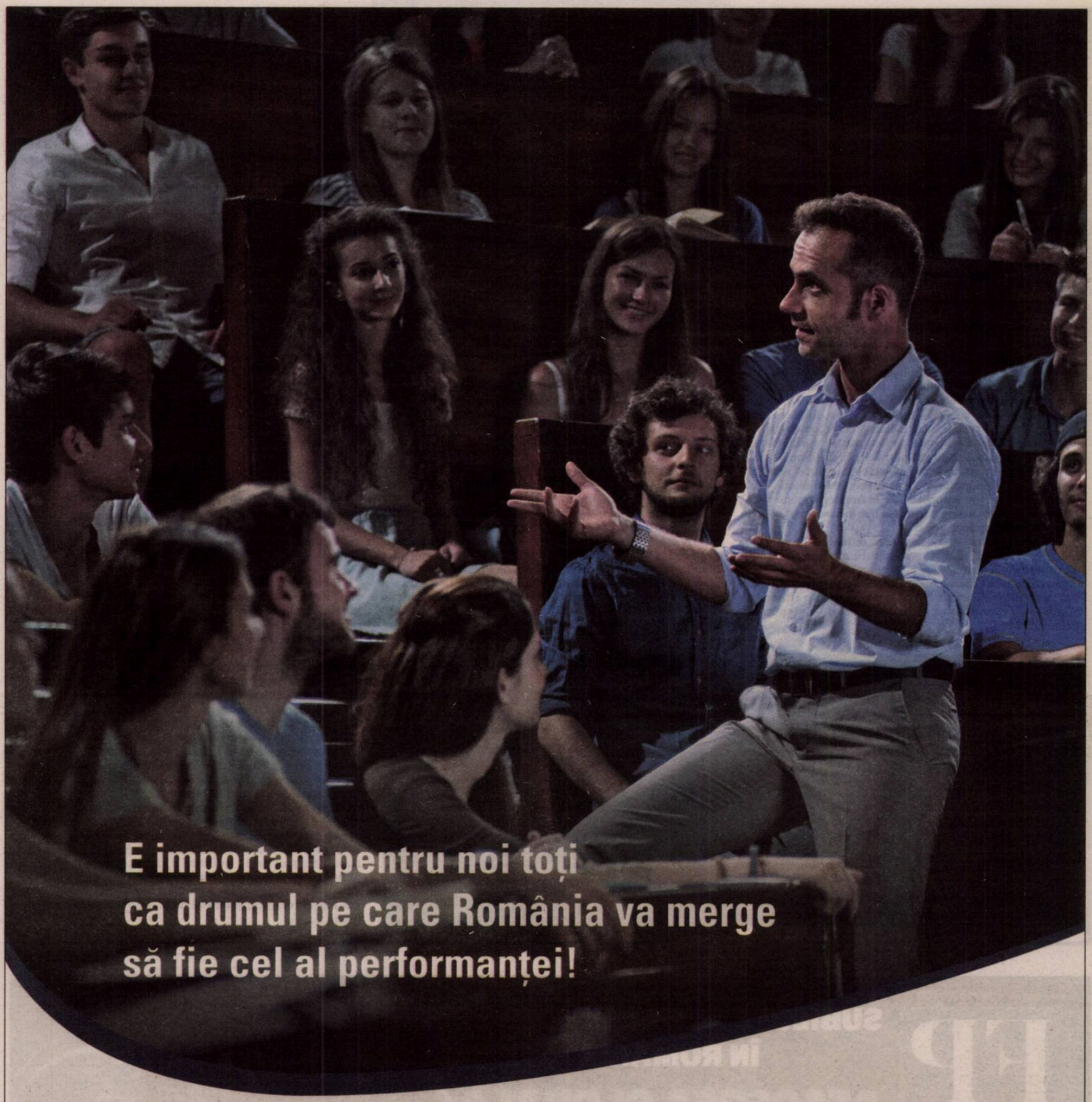

Din 2007 până în prezent, Petrom a alocat peste 6 milioane de euro pentru susținerea educației. În toți acești ani, am reușit să-i sprijinim pe elevii români să devină factorii schimbării în comunitățile lor, am redat copiilor din mediul rural șansa la condiții decente de studiu și am susținut olimpicii în drumul lor spre performanță. Pentru că generațiile tinere sunt viitorul României.

Performanța inspiră

PETROM
Membru OMV Grup

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 506 ■ 24-30 octombrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story 10

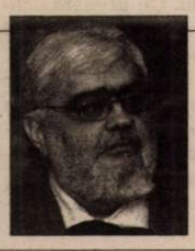

ANDREI PLEŞU

„Soluţia eroului salvator...“

pagina 3

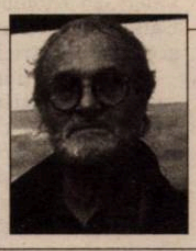

Interviu cu

JOSEF KOUDELKA

pagina 7

LIDIA OSTALOWSKA

„Scene din lagărul de ţigani“

paginile 22-23

Gospodăria, toamna

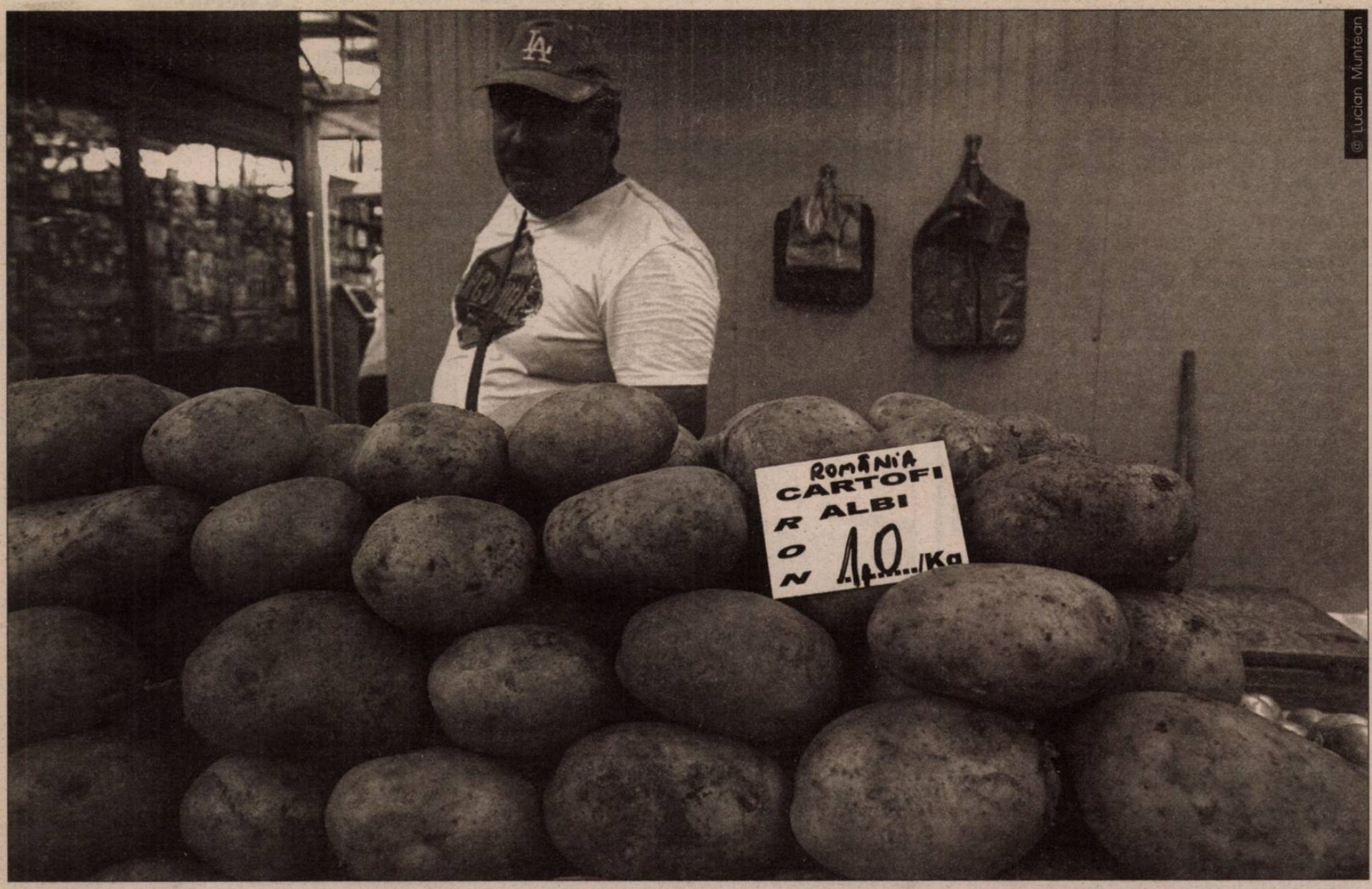

© Lucian Muntean

„Toamna mîndră, harnică / Şi de bunuri darnică / A-mpărţit a ei comori.“

VASILE ALECSANDRI

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

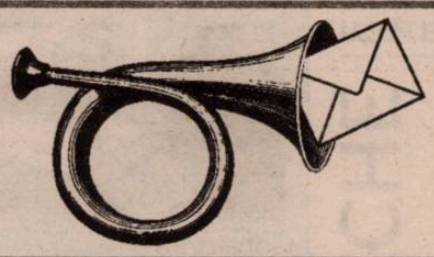

turneu de inbox

NR. 504

Articolul lui Cristian Ghinea, „Lucian Papici: «Anticorupția în România este ireversibilă»"

Lucian Papici

Domnule Cristian Ghinea, cum ați putut fi atît de imprudent reproducînd în revista *Dilema veche* acest pasaj cu interviul luat procurorului Papici?

Cred că nu prea multă lume s-ar fi sesizat de anumite declarații ale acestuia – la fel de imprudente, dacă nu mai mult – ale acestui om al legii. Cartea dumneavoastră n-ar fi trezit interesul media și nici al procurorului, dacă nu s-ar fi petrecut evenimentele în care a fost implicat de curînd.

Dilema veche este însă o revistă cu bun renume în toate mediile și este citită de multă lume. În momentul cînd un om al legii exprimă anumite preferințe privind sursele de informații din mass-media și – subliniez – emite calificative nesocotite pentru alte ziare și canale TV, devine extrem de atacabil.

Simbolul justiției este o femeie legată la ochi, care cîntărește dreptatea, dar în cazul procurorului Papici, justiția nu mai este oarbă, este chioară, pentru că acest procuror a reușit să-i tragă, pe furiș, eșarfa de pe un ochi.

Acum, opinia grăbită a prim-ministrului Ponta devine justificată. Domnul Papici exprimă clar niște opinii politice prin sursele sale de informații mass-media și mai ales prin calificativele date altor mijloace media.

Papici ar trebui să-și dea urgent demisia din magistratură, n-are ce căuta într-un loc unde se face justiție!

adăugat de joenegut
la data de 15 octombrie

NR. 505

Articolul Selmei Iusuf, „Furăciuni și furtișaguri"

În plus

Se fură lucruri mai ciudate, cum ar fi: calea ferată, asfaltul de pe șosea, cooperativa (de la temelie pînă la acoperiș), firele electrice, combustibil din conducte și parcă am auzit chiar de un pod. Am cunoștință de cineva care a furat bazinul de WC dintr-un bar, cînd cel de acasă i s-a stricat. Iar dintr-o toaletă a unei instituții unde lucram s-a furat uscătorul de mîini. Ziua, în amiaza mare! Smuls din perete cu forța.

Iar faza cu furatul din greșeală am pățit-o personal, cînd am ieșit din supermarket – de două ori, o dată cu un pachet de gumă de mestecat și altă dată cu o sticlă mică de ulei de măsline. Ambele uitate pe fundul coșului de cumpărături.

adăugat de Pagurschi Lucian
la data de 22 octombrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Pe mulți i-am auzit spunînd că spectacolul *Troienele* după Euripide, în regia lui Andrei Șerban, trebuie văzut. Piesa se joacă în mod curent la opera din Iași, dar va veni la București cu ocazia Festivalului Național de Teatru și se va juca duminică, 27 octombrie, la Teatrul Odeon. Merită văzută, chiar dacă am mai văzut-o o dată în 1990, la Teatrul Național, pe vremea cînd minerii bîntuiau încă prin București cu bîtele, asemeni grecilor care invadau Troia. (Andrei Manolescu)

■ Cei care nu au ajuns la Gala „Hop" de la Costinești pot vedea spectacolele actorilor cîștigători între 26 octombrie și 1 noiembrie, în Centrul vechi, în Podul La Historia. E o inițiativă a lui Marius Manole, care a făcut parte din juriul Galei Tînărului Actor. În deschidere – *Pisica verde* de Elise Wilk. (Adina Popescu)

■ Luni, 28 octombrie, de la 7 dimineața, în Club Control, e concert Robin and the Backstabbers. Cu mic-dejun inclus. Decadent e puțin spus. (Luiza Vasiliu)

■ *Dragul meu turnător* de Gabriel Liiceanu. Abia a apărut, am citit-o pe nerăsuflate. E compusă dintr-o serie de scrisori către turnătorul „Cristian", care se ocupa de „obiectivul Lungeanu", pus în urmărire pentru „concepții idealiste", pentru „legături cu filozofi străini și cu membri ai emigrației" și pentru că era un „element dușmănos" față de orînduirea socialistă. Scriitura are un dramatism bine temperat, iar documentele anexate arată cît de absurd era regimul totalitar care supraveghea (pînă în cele mai mici și personale detalii) viața unui tînăr intelectual. (Mircea Vasilescu)

■ Cronicile de cinema ale lui Filip Standavid de la Europa FM punctează perfect premierele cinematografice. Sînt spumoase, inspirate și relaxate. El e un pasionat, și asta se simte. Dacă aveți dubii dacă să intrați la un film sau la altul, ascultați-l! (Ana Maria Sandu)

■ După ce a lansat *on white... and black kies* – primul album solo – în iulie 2012, la Timișoara, pianistul și compozitorul Teo Milea a susținut anul acesta recitaluri la Viena, Nürnberg și Dortmund. Muzicianul revine la București vineri, 25 octombrie, de la 19, la Godot Cafe-teatru, cu recitalul „Pe clape albe și negre". (Patricia Mihail)

■ Dacă v-ați întrebat vreodată cum „arată" conștiința scindată a lui Raskolnikov sau cum ar fi ca Aliona Ivanovna, sinistra cămătăreasă, să fie subțire, blondă și tînără, va trebui să vedeți noua dramatizare de la Bulandra după *Crimă și pedeapsă*, a lui Yuri Kordonsky, o abisală recitire a sufletului rus, pe cît de dostoievskiană, pe atît de kordonskiană. (Simona Sora)

■ *Tipografic majuscul*, spectacolul Gianinei Cărbunariu de la Teatrul Odeon (cu un Alexandru Potocean, din nou, foarte bun) care spune povestea adolescentului Mugur Călinescu (28 mai 1965 – 13 februarie 1985) care, în 1981, la 17 ani, a scris cu cretă, pe zidurile Casei de Cultură a Sindicatelor din Botoșani, apeluri la conștiința publică, invocînd lipsa sindicatelor, a alimentelor și a libertății. Admir și îmi plac enorm „investigațiile teatrale" ale Gianinei Cărbunariu, în istoria recentă. (Marius Chivu)

■ *Malavita, o familie criminală*, în regia lui Luc Besson, cu Robert de Niro și Michelle Pfeiffer – o comedie aproape neagră, pe scurt, despre familia unui mafiot american poposit într-un orășel din Franța – prilej plăcut de a satiriza „idilica" Franță provincială și stereotipurile locuitorilor acesteia despre americani. (Iaromira Popovici)

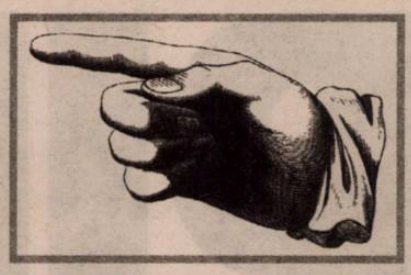

■ *National Geographic* sărbătorește 125 de ani de existență pe plan global și 10 ani în România. Cu această ocazie, între 22 octombrie și 17 noiembrie puteți admira o expoziție foto inedită: la Muzeul Național de Istorie veți găsi o serie de imagini care reflectă prezența României în paginile *National Geographic*, din 1913 încoace. Printre fotografiile din cadrul expoziției se numără și cîteva realizate de artiști români, precum Alexandru Bellu și Iosif Berman. (Cristina Ștefan)

■ În Gara Regală din Sinaia există un Muzeu al Trenurilor, cu machete, diorame, bilete de tren de odinioară. Nu strică să aruncați un ochi. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Reportaj**
- **Emoție și rațiune**
- **Germania**
- **Compasiunea**
- **Fleacuri**

album dilematic Șerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conținut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-șef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

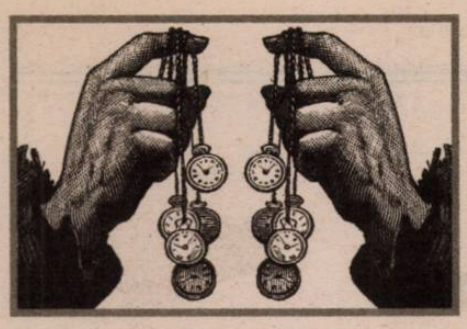

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

Soluția eroului salvator...

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

La sfîrșitul anului 1995, un domn din București mi-a trimis, la *Dilema*, o scrisoare emoționantă cu privire la alegerile ce urmau să aibă loc în anul următor. Domnia sa nu mai voia repetarea președinției lui Ion Iliescu și nu credea în șansele lui Emil Constantinescu, de care, de altfel, se declara – în chip profetic – dezamăgit. Îmi cerea, în consecință, să conving un intelectual de vază al țării să intre în luptă, să se lase animat de un salutar simț al datoriei și să pună umărul – cu sacrificiile de rigoare – la salvarea nației, într-un moment în care toate orizonturile par închise. Am răspuns cititorului nostru printr-un articol apărut în gazeta noastră, în februarie 1996. Mi se pare oportun să reiau, după 17 ani, cîteva dintre opiniile mele de-atunci, cu gîndul la ce se întîmplă astăzi pe scena noastră politică și în sufletele oamenilor.

Ceea ce încercam să transmit interlocutorului meu era scepticismul meu cu privire la „rețeta“ (bine intenționată și responsabilă) a unui personaj „providențial“, capabil să ne salveze. Îl invocam pe Gabriel Liiceanu care, într-o emisiune televizată, vorbise despre infantilizarea impusă populației autohtone de regimul trecut. Fusesem învățați să ne supunem autorității „paterne“ a unui „conducător“ infailibil, iar această meteahnă ni s-a transmis și după Revoluție: numai că, după ghinionul istoric al unui „tătic vitreg“, ne doream, acum, un „tătic bun“, mîntuitor. Am adăugat că ne-am obișnuit, cu oarecare naivitate, să ne evaluăm opțiunile după plauzibilitatea lor în limitele categoriei sociale, sau ale grupului „ideologic“ din care facem parte. Din faptul că X e prețuit de telespectatorii unor emisiuni de cultură, de cîteva zeci de mii de cititori sau de o anumită secțiune a intelectualității, tragem prea repede concluzia că insul cu pricina ar putea cîștiga, mîine, voturile întregii țări. Or, dacă vrem să fim realiști, trebuie să ne întrebăm ce se întîmplă în „Romănia profundă“, dincolo de „consensul“ așazișilor oameni „de bine“. Trebuie să ne întrebăm cum se votează la Tecuci, la Prundul Bîrgăului, la Adunații Copăceni, la Bulbucata, Beclean, Ucea și Simeria. Cîte uzine ar ieși în stradă pentru a-l susține pe marele candidat, cîți țărani l-ar aclama în căminele culturale sătești? Mai mult: cîți dintre cei care îl admiră intelectualmente ar vota pentru el și în plan politic?

Un președinte singur
e la fel de rău ca un președinte slab.

Dar să zicem că evoluția favorabilă a conjuncturilor ar arunca în aer toate obstacolele și l-ar propulsa pe candidatul nostru în postul suprem. Ei bine, aici intervine componenta decisivă a scepticismului meu. Nu cred că ne vom salva vreodată, cîtă vreme vom conta numai și numai pe apariția unui salvator misionat. Nu ne vom salva, cîtă vreme vom delega toată răspunderea salvării pe umerii unui „erou providențial“ care să ne ducă de mînă în Paradis. Vom rămîne bolnavi, sufletește și social-mente bolnavi, atîta timp cît vom aștepta mereu să vină cineva – întotdeauna *altcineva* – care să ne facă fericiți. Nu e destul să ne dăm votul în chip adecvat, să „mergem pe mîna“ unuia sau a altuia, să lăsăm trebile țării în sarcina cîte unui mare terapeut în halat alb. Trebuie să cerem ceva și de la noi înșine: să ne trezim, să ne schimbăm, să intrăm în ritm. Să construim *instituții* solide, să respectăm *legile*, oamenii și buna-cuviință. Să fim hipercompetenți și hipercorecți pe lotul care ne revine, să ne purtăm cordial unii cu alții, să nu mai răcnim, să nu mai aruncăm gunoiul în stradă, să ținem curate closetele publice și să vorbim frumos românește. Nu „intelectualii“ trebuie să salveze țara, ci *toți* cetățenii ei. Avem nevoie de douăzeci de milioane de români care să-și pună „halatul alb“ și să-și mobilizeze inteligența, imaginația și buna dispoziție pentru a *se* salva. Că ar fi bine ca ei să-și aleagă și un reprezentant pe măsură e adevărat. Dar nu un reprezentant care să le preia grijile, ci unul care să le distribuie echitabil, potrivit priceperii fiecăruia, oferind doar suportul moral necesar. Un președinte singur e la fel de rău ca un președinte slab. Mentalitatea noastră, conform căreia „a merge pe mîna cuiva“ e tot ce putem face, produce, în serie, dezamăgiri. Riscăm să fim mereu dezamăgiți de cei pe care îi mandatăm cu puteri și răspunderi supreme. Dar pentru a începe să urcăm, trebuie, mai întîi, să fim *dezamăgiți de noi înșine* și să cerem *de la noi* ceea ce, cu prea multă ușurință, cerem de la alții, oricît de sus plasați în stima și admirația noastră.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Vali sau partea nevăzută a Festivalului

Astra Film Fest a împlinit 20 de ani! Într-o retrospectivă prietenoasă și instructivă, Dumitru Budrala, inițiatorul și directorul festivalului, amintește, în treacăt, cum a pornit acesta: la început a fost... o căruță cu cartofi! Cartofi pe care fratele său, mic producător – relativ prosper la acea vreme –, i-a adus la Sibiu, pe care Dumitru i-a vîndut, iar cu banii obținuți a plătit juriul internațional care a dat legitimitate și prestigiu acestei „asociații familiale“ – căci asta a fost, inițial, AFF. După 20 de ani, ceea ce distinge Astra Film Fest de alte festivaluri prestigioase din domeniul filmului documentar este, în continuare, acest *aer de familie*, de revenire aproape ritualică a unei rudenii spirituale de realizatori de film, debutanți și vedete, studenți și oameni cărunți, localnici și străini, care se regăsesc în comuniunea spontană a festivalului. Miza acestuia a fost – și a reușit să rămînă – mai degrabă publicul, decît bursa producătorilor, mai precizează Budrala. Iar acest lucru se vede cu ochiul liber. Și se vede mai ales acolo unde acest public se adună să discute filmele, impresiile, criticile și întrebările, cu cine se nimerește prin preajmă: la *barul festivalului*. Așa că am stat de vorbă cu Vali (toată lumea îl știe așa), omul din spatele barului – altminteri designer de interior și proprietarul Art Cafe din Sibiu, înființat în 1997 ca „bufet de incintă“ al Filarmonicii – și partenerul permanent al festivalului, încă din 1998.

Este genul de loc
unde stai de vorbă cu John Marshall.

Dacă ar fi să mă întrebe cineva despre festival, ce are în plus față de alte festivaluri, asta aș spune: *spiritul*. Iar acest spirit ține de două dimensiuni, zic eu. Pe de o parte, faptul că media de vîrstă a acestui festival este mai degrabă spre 20-30 de ani. Iar ei, tineri fiind, vin cu un altfel de suflu și echilibrează, cum să spun, o ipotetică „scorțoșenie“ pe care ar putea să o emane un astfel de festival. Toate celelalte festivaluri de acest gen, pe care le știu, au trebuit să evolueze, în timp, poate și ca preț al succesului, spre alte zone decît cea în care au debutat, au trebuit să se deschidă și spre comercial – sigur, și din motive bugetare etc. Dar asta nu s-a întîmplat niciodată la Astra. Și aceasta e cealaltă dimensiune despre care vorbeam. Prețul succesului pe care îl plătește festivalul – căci a devenit un festival de succes – nu l-a abătut de la spiritul său inițial, ci este, de fiecare dată, un alt soi de vivacitate, o deschidere, și nu o închidere, o relație foarte „pămîntească“ între juriu și public, în interiorul publicului, între toți și organizatori. Or, într-o lume ca a noastră, în care multe dintre „impulsurile“ pe care le primim ne vin sub forma unor sentimente reciclate, gen fast food, lumea festivalului a rămas una mult mai „directă“.

Vali este la „barul festivalului“ de 15 ani.

Ce s-a schimbat în acești ani, cum a evoluat publicul în tot acest timp?

Am o problemă aici, îmi este greu să evaluez, căci inițial nu știam mai nimic despre această lume – și despre documentar, în general. Ceea ce pot să-ți spun însă este faptul că, dacă la început era o mînă de oameni cu care făceai cunoștință, care erau și ei, majoritatea, noi, la început, peste cîțiva ani îi vedeai că au realizat și ei un film, poate au luat deja un premiu, dar continuă să vină aici la fel ca în prima zi. A rămas un loc familial, dar cum să spun... a crescut familia! Chestia aia, *grow up together*, ca să spun așa... Uite, de pildă, aici l-am cunoscut pe Cătălin Ștefănescu, cu care discutam, la început – cum să spun – ca între „amatori“. Discutăm la fel și acum, doar că la alt nivel, între timp el a devenit unul dintre marile nume. Pe de altă parte, sînt personajele charismatice, care strîng tot timpul tineri în jurul lor. Este cazul, categoric, al lui Cristi Puiu sau, în altă zonă, al lui Michael Stewart – sînt un fel de cloșcă cu pui, îi strîng tot timpul pe tineri în jurul lor, care ocupă un fel de segmente distincte ale festivalului.

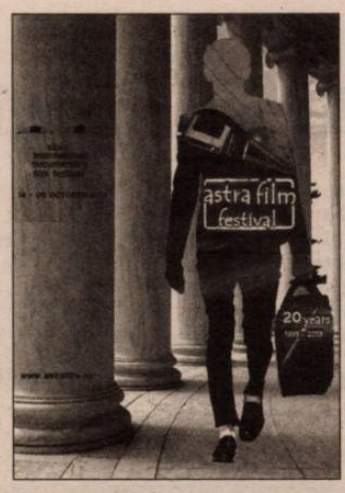

Dar aici veneau nu doar „debutanți de viitor“, ci și numele consacrate ale filmului documentar. Mă uit către o măsuță rămasă în același colț, unde am stat, pur și simplu, la taclale, vreo două ore, cu John Marshall...

Cînd vorbeam cu cineva care nu știa nimic despre festival, foloseam o frază de acest tip: este genul de loc unde stai de vorbă cu John Marshall și, în acest timp, un student polonez își caută bricheta printre picioarele lui Marshall...

Ani mai buni, ani mai proști, vaci grase și vaci slabe?...

Tentația ar fi să spun că anul de vîrf a fost 2007, din motive evidente. Dacă ne uităm însă la tot parcursul, vedem că au fost anii de început, în care festivalul a crescut, dar la un moment dat a decolat – cam prin 2004-2005, cred. Acum, îmi pun adesea întrebarea ce ar însemna „mai mult“?

Despre anii mai proști, despre ultimii doi ani, cînd Clubul festivalului a fost, practic, desființat, Vali preferă să nu discute... Dar tot răul spre bine, toată suflarea festivalului a simțit ce înseamnă această revenire a lui Vali. Lucrurile au reintrat în normal: „Ăsta e festivalul!“

Tot ce înseamnă Clubul festivalului este o chestiune – cum să spun – out of the business. Nu este o chestiune de „alimentație publică“. Fata aceea care servește acum la bar e traducătoare de corporații, are mai mulți bani decît salariul tău de profesor, am lucrat cu ea mai de mult, iar acum m-a rugat să o las să servească la bar, pe perioada festivalului. Toate marile festivaluri sau muzee au clubul lor, nu ca să facă bani, ci ca să adune lumea și să o ajute să se întîlnească și să vorbească...

Astra, festivalul filmelor vorbite – îmi trece mie prin minte...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

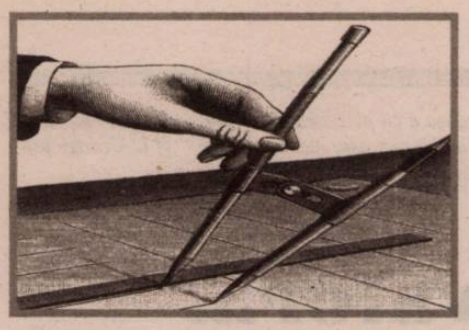

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Un petec de plan

Un prieten îmi trimite pe Internet o bucăţică dintr-un plan al Bucureştilor pe care, fără să-l pot data cu precizie, îl cred de la începutul secolului trecut. El cuprinde un fragment din zona periferică nordică, ce va deveni rezidenţială în deceniul următor. Se întinde pe direcţia V-E, între strada Avedic şi aleea Cogălniceanu, deci de-o parte şi de alta a Şoselei (Kiseleff), avînd la sud strada Colonel Mihai Ghica – de fapt, prelungirea bulevardului care pleca din Piaţa Victoriei, purtînd acest nume al fostului proprietar, după care s-a chemat al Filantropiei, 1 Mai şi, de curînd, Ion Mihalache. Prelungirea Ghica era deja, în 1933, strada Arhitect Ion Mincu. Nume armenesc, Avedic este de mult uitat; a devenit Delavrancea, cu aleile răsucite în jurul său, A, B, C şi D. Din aleea Cogălniceanu – mai tîrziu strada Aviator Ştefan Protopopescu, Kogălniceanu (bis), Dăniceni şi, în sfîrşit, Gheorghe Brătianu – se văd aici, urcînd spre Herăstrău, numai trei proprietăţi: Mişu Stoenescu, V. Vasilescu şi maior Tomescu. Acestea pe dreapta. Pe stînga, vasta grădină a Sanatoriului „Sfînta Elisaveta“, învecinată la sud cu două case: una a doamnei locotenent-colonel G. Exarcu; cealaltă, la stradă, a Mariei Dupont, de la care a trecut la familia Văitoianu. Sanatoriul, la nr. 25 de pe Mincu, se numea încă Hönig în 1944, dar curînd după aceea a fost, în anii '50, rezervat cetăţenilor sovietici, fiindcă toată suprafaţa, pînă la străduţa care face legătura cu şoseaua Kiseleff, a fost ocupată din 1935 de Legaţia – ulterior Ambasada – URSS, astăzi a Rusiei.

După primul rond al Şoselei – unde, din 1892, era Bufetul (a cărui arhitectură reproduce pavilionul românesc de la expoziţia din Paris, 1889 – operă a lui Mincu), se găsea, pe Kiseleff nr. 3, proprietatea moştenitorilor lui Alexandru Gănescu, trecută apoi la principele Jan Korybut Woroniecki şi la soţia acestuia, Adina, care fusese doamna Take Ionescu. Noi am văzut acolo Muzeul de Artă „Béatrice şi Hrandt Avakian“ şi am vrea să-l revedem. Mai în spate a funcţionat mulţi ani alt sanatoriu, pentru studenţii TBC. La nr. 5, locuia Scarlat Iarca, dintr-o familie de boieri rîmniceni, el fiind soţul Arabellei, care a publicat în franţuzeşte o carte de amintiri (de fapt, anecdote şi frivolităţi). La sfîrşitul secolului al XIX-lea, un Constantin Iarca fusese deputat liberal, dar cu adresa la Buzău, deci fără casă în Bucureşti. Terenul a fost cumpărat în 1911 de prinţul George Valentin Bibescu, pentru care arhitectul Cerchez a construit o frumoasă casă, avînd la etaj o terasă cu arcade. Acolo, din 1927 a fost palatul Regelui Mihai, pînă în 1930, şi al Principesei-Mame Elena, pînă în 1932. Astăzi, clădirea, mult refăcută, este ING Bank. Fiindcă proprietatea Iarca nu fusese încă vîndută lui Bibescu, data documentului se poate stabili imediat după 1900.

Descifrarea planului continuă pe strada Avedic – paralelă cu Şoseaua –, tăiată la mijloc de o alee care se îndreaptă spre piaţa care va fi a Filantropiei şi care a primit, pe la 1930, numele de Profesor Nicolae Ionescu, în amintirea unui politician liberal chemat să predea istoria la Universitate. Pe ambele părţi – alte proprietăţi înscrise pe numele lui Al. Gănescu, iar mai la sud, probabil la colţul actual al pieţei cu strada Mincu – un căpitan Ion Anastasiu. Acelaşi mai avea o proprietate la marginea aleii. De acolo se înşirau, în direcţia parcului: I. Heldenreich, G. Păun, Iosif Iorgu, Tudorache Ghiţă, Franz Schmitt, Maria Lupea şi Andrei Schwartz. Mică burghezie împestriţată cu alogeni, la fel şi în partea opusă, înspre traseul actual al străzii Mincu: preotul Roşianu, Iosif Gancevici şi Grigore Artinovich. Români, aproape de originea lor rurală, alături de comercianţi sau meşteşugari cu nume străine. Ce trebuie neapărat reţinut este că peste tot era verdeaţă, pădure chiar, în care se împlîntaseră locuinţe modeste, joase, înconjurate de grădini. De asemenea, o profesiune răspîndită era a birjarilor („muscalii“ aveau grajdul lîngă casă). Oraşul se extindea către nord, mai încet pe linia pe care s-a dezvoltat bulevardul – destinat comerţului –, către viitoarea Piaţă Domenii, mai rapid între Kiseleff şi şoseaua Jianu, unde numai după 1930 va prinde contur Parcul Jianu. Bulevardul Aviatorilor de astăzi, mărginit de vile noi şi pietruit – pavajul la care s-a renunţat nu de mult –, a înlocuit drumul bătătorit pe care veneau altădată, spre bariera de la Piaţa Victoriei, produsele satelor vecine, şi era numit Gheorghe Buzdugan, în amintirea regentului din 1927-1929.

Istoria străzii pe care o cunosc cel mai bine s-a schimbat după 1930, cînd, ca un omagiu pentru „eroii aerului“ (cărora li se va înălţa monumentul), au apărut în zonă nume de aviatori la o mulţime de străzi. În 1929 nu era încă nici unul. Protopopescu i-a fost atribuit aleii Cogălniceanu, unde, în 1934, Al. Tzigara-Samurcaş cumpără teren la colţul cu Mincu: de la Mişu Stoenescu trecuse la o firmă germană, F. Blumer & Co. din Schwanden. Un lot, Mincu nr. 29, a rămas lui C. Tutuc; pe cel din Cogălniceanu nr. 4, arhitectul Richard Bordenache a construit (P+3) casa în care au locuit, alături de părinţii lor (Al. Tzigara-Samurcaş şi Maria Cantacuzino), poetul Sandu Tzigara-Samurcaş şi pictoriţa Ana M. Berza, cu soţul ei, istoricul generator de gînduri majore. Mai departe, la nr. 5 – Constant Grigoriu şi sora sa, doamna Madgearu, văduva omului politic asasinat de legionari. Casa cu nr. 6 a fost a geologului Virgil Ianovici. La un moment dat, chiar Lucia Sturdza-Bulandra trăia la nr. 10. Casa vecină, la nr. 14, era a marchizei Montagliari. La nr. 16, inginerul Ion A. Berindei a avut de soţie pe Maria Tzigara-Samurcaş, violonistă. Pe frontul de vest al străzii, casa acoperită de viţă-de-vie nu mai era a lui Văitoianu, ci îi avea la etaj pe un general Dumitrescu şi pe fratele său, colonel, veniţi cu Divizia „Tudor Vladimirescu“, iar parterul a fost locuit, după arhitectul Ascanio Damian, de Fănuş Neagu, aşa că amintirea scriitorului dăinuie în zidurile acelea. Majoritatea clădirilor din şiragul din dosul ambasadei au fost multă vreme ocupate de militari sovietici. Totuşi, mai este de menţionat casa profesorului Radu Vulpe, arheolog ca şi soţia sa, Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, amîndoi elevi ai lui Pârvan. Multe din aceste case erau, cînd am intrat în ele, pline de cărţi şi obiecte de artă. Erau, tot atunci, invadate de nedoriţii plasaţi de Spaţiul Locativ în acest mediu în care prezenţa lor era incongruă şi umilitoare. Cîţi ani a fost închis Ion Berindei ca „agent american“? Zece sau doisprezece? În orice caz, auzeam acolo despre alţi membri ai aceloraşi familii, care erau arestaţi. Nu era un peisaj cultural obişnuit, ci unul modelator de omenie.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

Mutilări şi fărădelegi

Castelul nu este castel...
ci un depozit care trebuie dărîmat!

La Salonul Vega al Societăţii Timişoara, din Bastionul cetăţii, a avut loc o dezbatere publică despre starea patrimoniului din Timişoara şi din judeţul Timiş. Discuţiile au fost prilejuite de o lectură publică dintr-o carte de proză-eseu – *Istoria din cutia de pantofi* a autorului de faţă, apărută la Editura Cartea Românească. Ideea discuţiilor s-a regăsit (şi) în cîteva rînduri de pe contracoperta volumului, care ne îndeamnă să privim „îngăduitori bietele vechituri ce ne însoţesc viaţa ce o ducem mai mult la mall şi fast-food. Numai că acolo eşti niciunde. Printre dărăpănăturile istoriei te afli întotdeauna undeva. Important este să pricepi asta.“

Patrimoniul istoric al ţării este victima unei barbarii neîmblînzite de nimic; adăugaţi aici ignoranţa prin eşecul şcolarizării, în ultimele două decenii. Şcoala şi-a abandonat exigenţele, a înlocuit efortul educaţiei culturale cu protocronisme vetuste, în care farul călăuzitor al judecăţilor estetice este, cel mult, Cenaclul „Flacăra“. Am crescut generaţii în umbra liturghisirii maşinilor de fiţe, aşa că acum tragem ponoasele. La Timişoara şi în judeţ, avem puzderie de abuzuri patrimoniale. Iată cazul abatorului din 1903, creaţia lui Székely László, renumit arhitect central-european, şef al urbanismului timişorean în anii de *boom* industrial şi imobiliar ai oraşului. Abatorul aparţine – cu tot perimetrul de cîteva hectare pline de buruieni şi PET-uri – holdingului Ţiriac, care a încercat, în urmă cu şase ani, să-l lase în paragină, pentru a putea construi acolo bineştiutul complex comercial, ţinînd seama de locaţie – în vecinătatea campusului studenţesc. Metoda este larg folosită – distrugerea discretă a acoperişurilor clădirilor de patrimoniu, care duce la ruină, mai apoi la constatarea inevitabilului, urmată de buldozerele mîntuitoare. Am protestat atunci de mai multe ori, am avut întîlniri cu firma de construcţii, care a binevoit să refacă acoperişul... şi totul a rămas la fel. Adăugaţi criza economică şi veţi avea la îndemînă un posibil viitor al monumentului. Mai zilele trecute, viceprimarul Traian Stoia i-a amendat cu 8000 de lei. Salutăm ce este de salutat, numai că e prea puţin. Am cerut, printr-un apel, răspunderea penală a făptuitorilor.

La adunarea de la Salonul Vega s-a mai decis organizarea lunară a unor expediţii pe urmele listei de patrimoniu din judeţ, pentru o inventariere foto şi anchete jurnalistice ale stării monumentelor de for public, ale caselor, conacelor şi castelelor. Intenţia este de a realiza o informare publică a autorităţilor şi a mijloacelor media. Voi povesti trei exemple din urmă cu patru ani, cînd am realizat două asemenea incursiuni, pornind de la Lista Patrimoniului Ministerului Culturii.

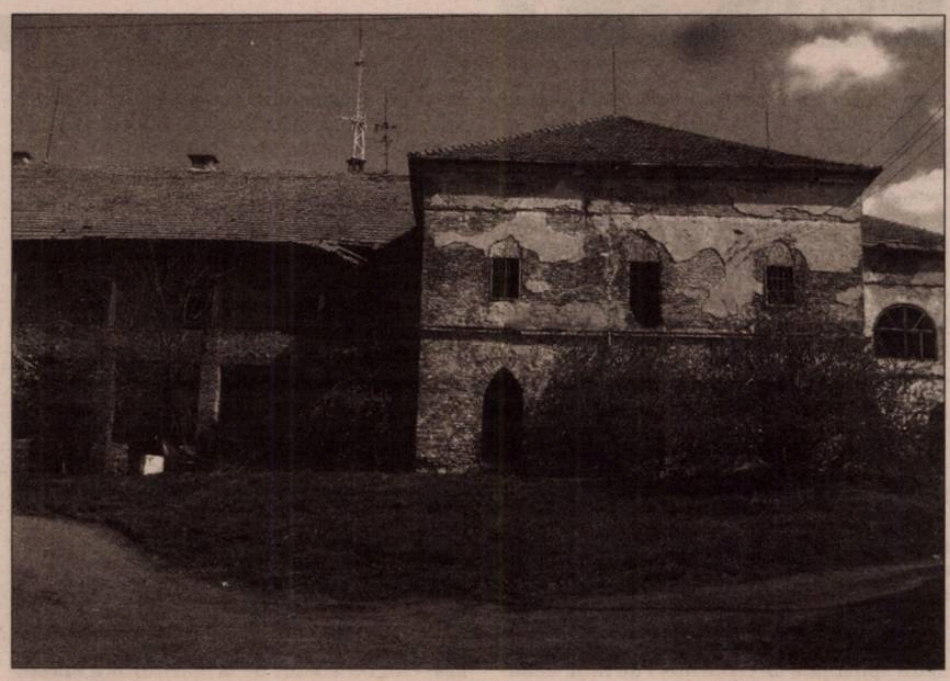

Castelul de la Carani, cel mai vechi din Banat, datînd din perioada cînd Timişoara era capitală de vilayet otoman, este astăzi o ruină a domnului Nikolaus Man, unul dintre cei mai bogaţi fermieri ai României. În viziunea domniei sale, castelul nu este castel... ci un depozit care trebuie dărîmat! La Teremia Mare se degradează, în camere igrasioase, picturi de Horia Bernea şi Constantin Flondor, şi manuscrise ale lui Nichita Stănescu, din vremea unor tabere de artă plastică şi literatură din anii '80, organizate de criticul de artă Coriolan Babeţi. Primăria refuză strămutarea lor la Muzeul de Artă din Timişoara, pînă va avea condiţii proprii de păstrare a tablourilor de acolo. În sfîrşit, la Lovrin, o casă baroc şvăbesc clasificată este refăcută cu termopane – practic, este o altă clădire. Proprietarii nici nu ştiau că imobilul era pe lista naţională de patrimoniu. Dorim să reluăm expediţiile, îndemnăm şi alte asociaţii civice din ţară să facă la fel, ca să putem realiza o bază de date a mutilărilor şi a fărădelegilor din domeniul patrimoniului naţional. Ştim cu siguranţă că *Dilema veche* ne va fi alături.

***Daniel Vighi** este scriitor.*

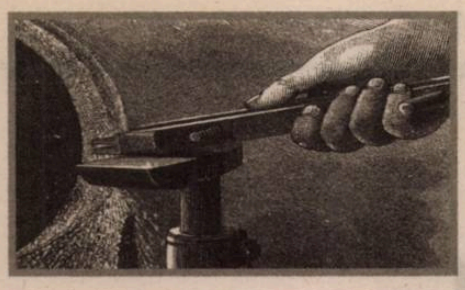

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Şi totuşi, cum ajutăm Basarabia?

Cîteva mii de oameni – 5000, după unele surse, ba chiar 10.000, după spusele organizatorilor – au mărşăluit duminică prin Bucureşti, pentru cauza Republicii Moldova. Marşul a fost organizat de Platforma Civică „Acţiunea 2012“, o coaliţie de organizaţii nonguvernamentale şi grupuri de iniţiativă care susţin unirea Republicii Moldova cu România.

Manifestanţii au cerut Guvernului ca în programele sale să menţioneze unirea ca prioritate naţională, iar Parlamentului – să adopte cît mai repede legea pentru apropierea celor două state româneşti, iniţiativă susţinută de peste 117.000 de semnături.

Acestea au fost strînse de către membrii organizaţiei, în cursul acestui an, din ţară, dar şi din Republica Moldova. Iar iniţiatorii spun că se bucură de sprijinul unor personalităţi precum Neagu Djuvara, Grigore Leşe, Nicolae Furdui Iancu, Irina Loghin, Ion Paladi, Nicu Covaci, Gheorghe Gheorghiu, Nicolae Botgros, Constantin Florescu, Maria Gheorghiu.

Proiectul de lege propune crearea unei instituţii, în subordinea prim-ministrului, care se va ocupa de gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova, instituirea unui permis de muncă special pentru cetăţenii Republicii Moldova, acordarea unui număr mai mare de burse pentru elevi şi studenţi basarabeni, dar şi un regim simplificat de acordare a vizelor de intrare în România pentru moldoveni.

Marşul a avut loc cu doar o lună înainte de summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius, de la care Republica Moldova – alături de Ucraina şi Georgia – aşteaptă lucruri importante: semnarea acordurilor de asociere şi comerţ liber cu Uniunea Europeană şi un parcurs clar pentru ridicarea regimului de vize. Armenia a optat deja pentru Rusia.

Iar întrebarea este dacă o discutare şi adoptare rapidă a legii cerute de manifestanţi ar servi acum interesului Republicii Moldova, în perspectiva summitului de la Vilnius. Ei bine, mai curînd *nu* ar servi.

Să fim realişti, vremea generozităţii a trecut de mult în Uniunea Europeană. Extinderea spre Est, sub orice formă, nu mai generează entuziasm nici în rîndul elitelor politice şi cu atît mai puţin al cetăţenilor. Partidele extremiste şi antieuropene scot voturi tot mai multe de pe urma fricii de imigranţi. Esticul care vine să ia locul de muncă al occidentalului şi să facă praf sistemul de protecţie socială a devenit o sperietoare.

Antieuropenii nu se încurcă în nuanţe, doar ei sînt maeştri în a da soluţii simple la probleme complicate. Atît le trebuie, să audă că în România (oricum, vinovatul de serviciu, şi cînd e cazul, şi cînd nu e), parlamentarii iau în discuţie o lege care conferă un regim special cetăţenilor unui stat din afara Uniunii Europene. Vor striga sus şi tare că Bucureştiul vrea să bage pe ascuns Republica Moldova în Uniunea Europeană!

În acest caz, să ne aşteptăm la multă, foarte multă reţinere din partea actualilor lideri europeni, în privinţa parcursului european al Republicii Moldova! Şi asta, măcar pînă la alegerile europarlamentare din mai, anul viitor. Pur şi simplu, ei n-au nici un interes să se expună criticilor extremiştilor, şi pe tema politicii de vecinătate. Au şi aşa destule pe cap, iar voturile din mai sînt mai importante decît soarta basarabenilor. Spre deplina satisfacţie a Rusiei, desigur...

Dar putem vorbi în mod realist despre unire în actuala situaţie? Mai întîi de toate, nu există o procedură prin care un stat din afara Uniunii Europene să ajungă înăuntru, fără să fi îndeplinit standardele de aderare. Comisia a atras atenţia regiunilor care doresc să devină independente, precum Scoţia sau Catalunya, că vor fi obligate să parcurgă din nou toate etapele de negociere pentru a adera la Uniune. Deşi, e clar, aceste regiuni îndeplinesc cu brio toate standardele.

Nu este însă şi cazul Republicii Moldova, aflată cu mult în urma României. O Românie care şi ea, de-abia s-a calificat, cu chiu, cu vai. Am fi naivi dacă am crede că o politică oficială pro-unire la Bucureşti ar fi bine primită azi, în capitalele statelor partenere.

A, poate că unii ar visa la o unire prin ieşirea României din Uniunea Europeană. Sau, eventual, urmare a haosului creat de prăbuşirea proiectului european. Merită plătit acest preţ?

Mai bine am susţine, din toate puterile, parcursul european al Republicii Moldova. Momentul Vilnius ar putea fi un prim pas, apoi vine examenul crucial al alegerilor de anul viitor din Republica Moldova. După care, în caz că lucrurile ies bine la summit şi la urne, vor veni ani şi ani de muncă, de progrese şi de sacrificii, dacă, într-adevăr, cetăţenii Republicii Moldova îşi doresc un viitor european.

Dar chiar îşi doresc? Şi chiar ne imaginăm că elitele politice şi economice de dincolo de Prut de-abia aşteaptă ziua cînd Bucureştiul le va numi prefecţi şi le va pune taxe?

Potrivit Barometrului de Opinie IMAS din luna mai, 36% dintre moldoveni vor cu Uniunea Europeană, tot atîţia cu Rusia şi 3% cu România. Restul sînt fie indecişi, fie vor şi cu Estul, şi cu Vestul, fie nici cu unii, nici cu alţii.

Există însă o veste şi mai proastă: conform aceluiaşi sondaj, dintre ţările sau organizaţiile internaţionale care vor cel mai mult binele Republicii Moldova, basarabenii menţionează în primul rînd Rusia (65%). Abia apoi vine UE, cu 54%. România este creditată cu 44%, mult în urma Ucrainei (51%) sau a Uniunii Vamale Rusia – Kazahstan – Belarus (49%). Şi încă ceva: în lista celor care vor răul Republicii Moldova, doar NATO se află mai „sus“ decît România – 36% faţă de 31%.

Poate că desfiinţarea vizelor ar putea înclina serios balanţa în favoarea Uniunii Europene şi a României. Cancelariile europene vor fi însă extrem de reticente dacă vor afla că, în paralel cu eliminarea vizelor, Bucureştiul pregăteşte un acces facilitat pe piaţa muncii pentru moldoveni. Şi aşa sînt o groază de sensibilităţi legate de accesul românilor pe piaţa muncii din statele UE, de la 1 ianuarie!

Şi totuşi, manifestanţii au dreptate să le ceară liderilor români acţiuni concrete pentru Republica Moldova. Avem nevoie de un plan pe termen lung de expansiune economică şi culturală, de o strategie de „vînzare“ eficientă a imaginii României peste Prut, de politici inteligente de *soft power*. Şi avem nevoie de răbdare.

Piepturile umflate şi gesturile politice necugetate, cu tentă populistă, fac mai mult rău decît bine.

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cianuri şi cutremure

– cine ce ar trebui să ştie? –

Pentru mine, nota dominantă a manifestaţiilor împotriva exploatării gazelor de şist este ignoranţa. De fapt, agitaţiunea întreagă se petrece într-o ceaţă informaţională cuprinzătoare. Cam aceeaşi părere o am şi despre manifestaţiile „Salvăm Roşia Montană“. Observ atent toate vorbele şi acţiunile actorilor implicaţi (demonstranţi, Guvern, companii), dar şi neliniştile spectatorilor, şi am ajuns la concluzia că nici cei mai vehemenţi protestatari, dar nici primministrul ori vreun alt ministru nu ştiu bine ce e „fracturare hidraulică“, după cum nu ştiu bine nici ce e „extracţia cu cianuri“. Oricum, amîndouă sună groaznic! Deduc că protestatarii îşi imaginează că fracturarea hidraulică e un fel de rupere a pămîntului, urmată de ţîşniri la suprafaţă ale unor elemente letale (bulbuci maronii, spume roşietice, gaze exterminatoare şi/sau explozive), cutremure şi scufundări ale reliefului, ca în filmele gen *Matrix*. La fel, înţeleg că protestatarii cred că lacul de cianuri este un fel de groapă în care fierb cianurile zi şi noapte, eliberînd otrăvuri în atmosferă, inundînd, din cînd în cînd, satele şi peisajele (alfel, cam helvete) din jurul Roşiei, arzînd – cu eficienţa unui fel de acid – tot ce-i viaţă pe suprafeţe mari. Sigur că, în faţa acestei perspective, protestezi. Dar dacă nu e aşa? Sigur că, pe de altă parte, noua replică a guvernanţilor („Dacă vreţi, nu mai exploatăm nimic şi vom trăi într-o grădină botanică“) e enervantă. România este o grădină botanică? Este cea mai murdară ţară din Europa, domnule Dragnea (că pe el l-am auzit ultimul cu replica asta)! Sub straturile-i seculare de jeg, prostie şi hoţie, România e departe de a fi o splendoare helvetă de care vrea să se atingă sfredelul capitalistului rapace. Aşadar, opţiunea nu e între „grădină botanică“ şi „prosperitate naţională“, pentru că nu le avem şi nu le vom avea pe nici una, indiferent de decizia finală în cazurile Roşia şi gaze de şist! Acest fel, guvernamental, de a pune problema provoacă huiduieli. Doar că, reamintesc, în aceste curioase manifestaţii nu prea se strigă ceva despre premier. Manifestaţiile sînt direct împotriva companiilor – Guvernul, par a crede cei mai mulţi manifestanţi, nu e de dat jos, e de păstrat. În fine, treaba lor.

Nu sînt nici eu expert în cele ale pămîntului, dar am făcut efortul să aflu cîte ceva. Aşa am aflat şi despre riscuri, şi despre beneficii, dar mi se pare prea puţin ca să am o convingere. Am aflat, însă, cu certitudine, că ceea ce am descris eu mai sus ca fiind imaginarul protestarilor nu este deloc adevărat. Nici fracturarea hidraulică, nici exploatarea cu cianuri nu sînt ceea ce protestatarii cred/spun/vor să ne convingă că sînt. Dar nu ce cred eu sau ştiu eu e relevant aici. Important pentru noi, în speţă, este să ştim cine ar trebui să ştie tot adevărul despre impactul asupra mediului şi despre impactul asupra economiei. Cine ar trebui să ştie absolut tot ce se poate şti despre operaţiunile de extracţie, dar şi despre situaţia energetică a României? Cine? Ca unul care a vrut să afle, pot să vă spun că am găsit tone de materiale, toate emanînd de la experţi, universităţi, academii, care spun lucruri contradictorii. Unii zic că nu e nici un pericol, alţii – că e catastrofă garantată. Eu nu-i cred nici pe unii, nici pe ceilalţi, pentru că, în general, nu cred pe cei de la extreme şi nici pe cei care livrează adevăruri pure.

Aşadar, cine trebuie să ştie? Nu cred că localnicii trebuie să ştie detaliile tehnice ale operaţiunilor geologice şi să fie capabili să cuantifice avantaje şi dezavantaje. Cred că tendinţa – confirmată de Parlamentul European, din cîte înţeleg – de a da poporului direct decizia pentru asemenea operaţiuni este o imensă eroare. Rar am auzit o propunere legislativă mai populistă (peste opt luni, europarlamentarii au alegeri şi scarpină sub guşă poporul, aşa cum face cel mai neaoş politician)! Ideea că poporul – cel mai manipulabil corp de vieţuitoare, notoriu vinovat de atîtea dezastre istorice în care singur s-a vîrît şi pe care singur şi le-a pus la cale – cîntăreşte bine asemenea lucruri e o utopie. Îi privesc la televizor pe locuitorii din Pungeşti. Unii văd în ei sfinţi civici. Alţii văd în ei răzeşii lui Ştefan cel Mare din cărţile de şcoală primară. Eu văd produsul postcomunismului românesc. Săraci, fără educaţie (vorbesc despre sistemul de educaţie, nu despre cei şapte ani de-acasă, asupra cărora nu am nici o informaţie să mă pronunţ), fragili şi vulnerabili, uşor de dus încoace şi-ncolo, masa perfectă de manevră pentru politicianul local. Poate mă înşel. Dar eu asta văd. Aşadar, cum să ştie aceşti oameni ce înseamnă exploatarea gazelor de şist? Vine unul şi le spune ceva – le vinde o spaimă. Gata, aia e! În orice democraţie, există un corp administrativ care trebuie să aibă toate cunoştinţele despre asemenea lucruri şi responsabilitatea deciziei. El se numeşte Guvern. Oamenii pot fi de acord sau nu. Pot cere socoteală. Atunci, Guvernul e obligat să explice tot. Oamenii pot să-l sancţioneze. În multe feluri: de la vot, la acţiuni în justiţie. Dar nu cereţi acelor oameni să ştie ce votează într-un referendum local despre gazele de şist, pentru că sînteţi ipocriţi şi manipulatori, exact ca cei pe care îi acuzaţi că manipulează Guvernul. În fond, ce e mai grav: să corupi Guvernul sau să corupi poporul?

Şi mai am un cuvînt de spus despre implicarea Bisericii. Înţeleg că clerul local este foarte activ şi radical în a se opune exploatării gazelor de şist. Sigur că nu poţi să nu fii un pic stupefiat cînd vezi preoţi renumiţi pentru pasivitate devenind ecologişti militanţi. De fapt, să nu ne ascundem după degete, altceva e la mijloc: aceşti preoţi urăsc America şi tot ce reprezintă ea, urăsc Occidentul în general, capitalismul în special. Şi dacă cineva abil a ştiut să mîngîie această ură, a putut alinia armata în sutană. Sigur că e puţin comic să vezi preoţimea pe aceeaşi baricadă cu cei care, altfel, îi detestă. Căci trupeţii gen Remus Cernea, alături de care preoţii obţin victorii împotriva capitaliştilor exploatatori, sînt exact militanţii civici care lovesc din greu Biserica. Iată-i pe baricadă, umăr la umăr. Am auzit şi eu despre interesele foarte măsurabile în bani ale Bisericii, în privinţa terenurilor în care se vor căuta gaze de şist, din zona Bîrladului. Nu ştiu dacă e aşa ori ba. Dar o vorbă a lui Eugène Ionesco, din *Antidoturi*, mi-a venit în minte zilele astea: „Biserica a făcut totul pentru ca omul să se rătăcească în istorie.“

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Gaze de trist

Economiceşte vorbind, exploatarea gazelor de şist are sens. Argumentul utilizat cel mai des: America s-a trezit din şocul crizei economice punîndu-şi industria să inhaleze gaze de şist, în cantităţi din ce în ce mai mari. Americanii au început să readucă acasă locurile de muncă exportate în ultimii ani spre China, India şi America Latină. Industrii întregi, socotite prea nasoale pentru a exista între New York şi Los Angeles (a se citi: prea poluante şi tocmai bune de a fi trimise în alte ţări, cît mai sărace), aflate în pragul extincţiei în Statele Unite, renasc viguros. Între ele, petrochimia cea atît de hulită timp de decenii. Miza jocului este energia cît mai ieftină, iar gazele de şist, exploatate pe unde se găsesc, încep să facă legea preţului pe pieţele lumii. Tehnologia de extracţie nu este nouă defel. Este cunoscută de aproape un secol. Nu a fost, însă, des utilizată, deoarece este relativ scumpă şi nu merită folosită decît în caz de urgenţă energetico-industrială. Pe care fiecare ţară şi-o percepe, de la caz la caz, în funcţie de situaţiune. De exemplu, Franţa tocmai ce a refuzat prospecţiile şi extracţia. Motivul: ei nu au nevoie! Franţa obţine peste 80% din energia necesară utilizînd tehnologia nucleară. Amintesc acest caz deoarece am vaga senzaţie că exemplul Hexagonului va fi utilizat de activiştii noştri verzi, în viitorul apropiat. Polonezii au ales să devină „o a doua Norvegie“ şi să permită exploatarea gazelor de şist. În primul rînd, deoarece independenţa energetică este mult mai preţuită la ei, decît în România. Nu este un secret pentru nimeni: rusofobia polonezilor este de notorietate globală. Recent, însă, *The Economist* aminteşte că trei dintre cele mai mari corporaţii americane se retrag din Polonia deoarece guvernul intenţionează să impună condiţii de mediu şi împărţire a profitului, mult prea dure. Amintesc acest exemplu deoarece va fi, probabil, utilizat de fanii teoriei „Munţii noştri aur poartă... Ia-n te uită la polonezi: bravas lor!“

Aşadar, cetăţeneşte, româneşte şi economiceşte, am toate motivele să fiu de acord cu planurile Chevron. S-au întîmplat, însă, două lucruri care m-au pus pe gînduri. Două evenimente mă fac să ezit şi să mă îndoiesc de fermele-mi convingeri. Unul a fost cutremurul de acum cîteva săptămîni. Recunosc: mi-e groază de cutremure. Tehnologia utilizată de exploatatorii gazelor de şist fracturează niscai straturi în subteran, iar adversarii ecologişti ameninţă publicul cu producerea de cutremure de mai mică sau mai mare adîncime. Teoria nu este validată ştiinţific. Nu este, însă, nici indubitabil infirmată. Pur şi simplu, nimeni nu ştie exact dacă exploziile din subteran pot declanşa cutremure sau nu. Dar mie tot mi s-a făcut frică. O coincidenţă nefericită, veţi spune.

A l doilea eveniment care riscă a-mi da peste cap convingerile a fost provocat de sătenii din Pungeşti, preluat de televiziunile de ştiri de la Bucureşti. În acest caz, nu vorbim de activism de Capitală pe tema Roşia Montană. Văzurăm cu ochii noştri, la Pungeşti TV (?), băbuţe, moşulici şi gospodari de vîrstă mijlocie, încăierîndu-se cu jandarii pentru a opri utilajele americanilor. Mie, la Bucureşti, mi se face negru în faţa ochilor cînd citesc factura de la gaze. Din ce în ce mai mare, de la un an la altul. Mi-ar conveni să scadă. Dar i-am văzut pe oamenii din Pungeşti (cei din prima zi a demonstraţiilor, lucrurile au început să se cam... amestece, ulterior). Evident, i-am simpatizat. Nu puteam să ţin cu multinaţionala păzită de jandarmi!

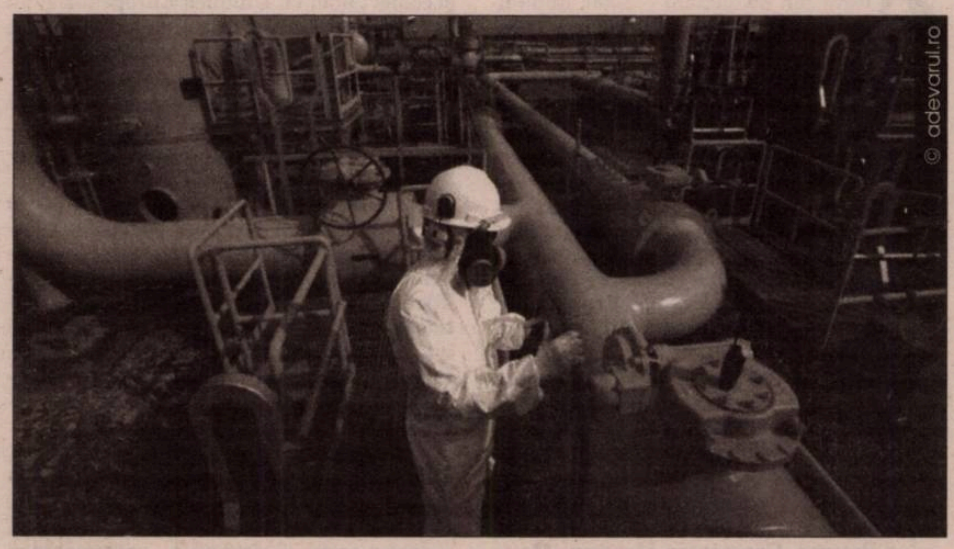

Cred că şefii de la Chevron România ar trebui să îi concedieze rapid pe expaţii pe care i-au trimis încoace să conducă operaţiunea de imagine şi marketing. Oamenii din Pungeşti îi vor bloca pe americani (sînt sigur că *nu* vor începe forajele acolo) pentru că, în opinia mea, Chevron a fost mult prea arogantă şi nu a încercat să convingă nişte „idioţi de ţărani de prin curu' ţării“... Iaca, ei au fost mai iuţi (din te miri ce motiv), iar Chevron a făcut pasul înapoi, după un prim pas făcut cu ditai stîngul. Să le fie de bine. Eu pe mine mă compătimesc, pe motive de factură la gaz, nu pe americanii care angajează nişte oameni nepotriviţi să le conducă operaţiunile din România.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

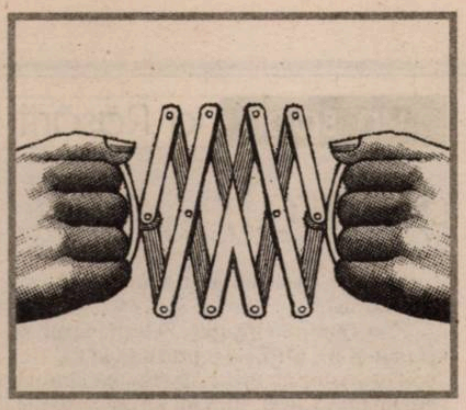

oameni de **treabă**

„Josef, tu ai făcut invizibilul vizibil!“

– interviu cu Josef KOUDELKA –

Este unul dintre cei mai emblematici fotografi contemporani. În august 1968, cînd armatele semnatare ale Pactului de la Varşovia au invadat Cehoslovacia, ***Josef Koudelka*** *a realizat o serie de fotografii care au devenit, între timp, imagini iconice ale invaziei. Un an mai tîrziu, agenţia Magnum Photos i-a publicat fotografiile sub semnătura „P.P.“ („Prague photographer“), protejîndu-l pe Koudelka de eventualele represalii ale regimului comunist. Din 1971, este membru al agenţiei Magnum Photos şi călătoreşte neîntrerupt. Koudelka a venit în România la invitaţia Institutului Francez şi a Centrului Ceh, pentru vernisajul expoziţiei „Invazie 68 Praga“ şi lansarea albumului cu acelaşi nume, apărut la Editura ART. Într-o după-amiază de octombrie, Koudelka a acceptat să facă ceea ce n-a făcut niciodată în întreaga lui carieră: să dea cîteva interviuri. Acesta este unul dintre ele.*

Invazia trupelor Pactului de la Varşovia. Praga, Cehoslovacia. August 1968

În timpul invaziei din 1968, aţi fotografiat praghezii în situaţii-limită. Cum v-au acceptat printre ei? În majoritatea cazurilor, păreţi că sînteţi unul de-al lor, nu unul care-i priveşte din exterior.

Eram unul dintre ei. Iar dacă fotografiile mele au fost mai bune decît cele ale reporterilor veniţi din toată lumea e pentru că eu eram ceh, invazia era problema mea, Cehia era ţara mea. Nu era problema tipilor veniţi din Franţa sau din Germania. Am făcut fotografiile pentru mine, nu cu intenţia de a le publica. Nu mai fotografiasem pînă atunci evenimente de actualitate. S-a nimerit să fiu la locul şi la momentul potrivit. Oriunde întorceai privirea, găseai o fotografie bună. Erau atît de multe situaţii extraordinare, încît era foarte uşor să faci poze. Nu e ca şi cum aş fi mers pe stradă şi aş fi încercat să găsesc ceva interesant de fotografiat. Nu m-am mai purtat niciodată aşa cum m-am purtat în zilele acelea. Probabil că e valabil şi pentru majoritatea oamenilor care au ieşit atunci pe străzi. Era mai uşor să fii curajos în dimineaţa de 21 august, decît doi ani mai tîrziu, confruntat cu comedia partidului comunist, care te-ntreba: „Eşti de acord cu invazia Ceholsovaciei?“, iar tu ştiai că, dacă spuneai „nu“, îţi pierdeai slujba, copiii tăi nu mai puteau merge la şcoală... În zilele acelea, aveam impresia că puteam face orice voiam. Aveam 30 de ani, nimerisem într-o situaţie cu totul nebună şi am reuşit să nu păţesc nimic. Am fost norocos. Pentru mine, oamenii care au fost cu adevărat curajoşi au fost cei şapte ruşi care, după ce-au citit despre invazie în ziar, s-au dus în Piaţa Roşie cu tot cu pancarte, au fost arestaţi în cinci minute şi au petrecut şase ani în închisoare. După ce au ieşit, au declarat că nu regretă cele cinci minute din Piata Roşie. La vernisajul expoziţiei de la Moscova, m-am bucurat foarte mult să-i pot cunoaşte pe cîţiva dintre ei.

La vernisajul expoziţiei din Praga, s-a întîmplat să vină oameni şi să se recunoască în pozele dumneavoastră?

Ştiţi, e foarte ciudat, am crezut că se va întîmpla mereu lucrul acesta. Însă, de fapt, s-a întîmplat doar o dată. Şi chiar şi-atunci, n-a venit la mine persoana respectivă, ci mi-a spus cineva: „A fost aici, dar a plecat.“ Altădată, eram acasă cînd a sunat telefonul. Am răspuns, şi o voce de bărbat a zis: „Vorbesc cu Josef?“ Eu am zis „da“, iar el: „Eu sînt bărbatul a cărui mînă ai fotografiat-o în Piaţa Wenceslas!“ Eu am zis: „Chiar aşa?“, şi el: „Nu mă crezi?“, şi eu: „Nu“, la care el: „Dar am dovada“, şi eu: „Ce dovadă?“, şi el: „Am o fotografie cu mîna ta.“ *(rîde)* Pe 4 noiembrie, am o retrospectivă la Muzeul de Artă Modernă din Tokyo. Iar curatorul a scris un text despre două dintre fotografiile mele: una e mîna din Piaţa Wenceslas, cealaltă e cu mîna într-un peisaj. Iar curatorul spune aşa: una e făcută în Cehoslovahia, cealaltă e făcută într-o dimineaţă în care s-a trezit în Spania şi era liber. Cartier-Bresson obişnuia să-mi spună: „Ştii, nu-mi place poza cu mîna aia în Praga.“ Iar eu îl întrebam de ce, şi el îmi răspundea: „Pentru că e mîna ta!“ *(rîde)* I-am scris curatorului de la Muzeul din Tokyo şi i-am spus că se înşală, mîna din Praga nu e mîna mea, dar că, în definitiv, n-are nici o importanţă.

V-aţi întîlnit în cele din urmă cu proprietarul mîinii din fotografie?

Da, da, sigur. A adus fotografia, ne-am îmbătat, am rămas prieteni... Îmi amintesc foarte bine de el. Nu puteam să fac singur fotografia aceea şi voiam să consemnez ora exactă, aşa că l-am rugat pe el. Ce e straniu e că amîndoi aveam acelaşi ceas, un Pobeda rusesc *(Pobeda* înseamnă, în rusă, „victorie“)! *(rîde)*

Anul acesta aţi fost unul dintre artiştii invitaţi să expună în cadrul primului pavilion al Vaticanului de la Bienala de la Veneţia. Aţi fost numit, în acest context, un fotograf „umanist“. Sînteţi un umanist?

Pe mine nu mă interesează cum îmi spune lumea. Într-o zi, am primit o scrisoare semnată de un cardinal de la Vatican, în care îmi spunea că pregătesc pavilionul de la Bienală, că subiectul e creaţia, dar că m-au ales pe mine ca să ilustrez anticreaţia, distrugerea. Şi mă întreba dacă aş fi de acord să particip. Nimeni nu m-a întrebat, însă, dacă sînt un credincios. Nimeni nu m-a întrebat dacă sînt catolic. Majoritatea oamenilor ţi-ar pune întrebarea asta. N-o să uit niciodată: prima dată cînd am ajuns la New York, toată lumea mă întreba dacă sînt evreu şi era foarte dezamăgită cînd afla că nu sînt. *(rîde)* Iar eu n-am întrebat niciodată dacă voi fi sau nu plătit. Mi-au plătit biletul, au produs expoziţia, mi-au spus că momentan n-au bani ca să cumpere lucrările mele, dar că ar vrea să achiziţioneze fotografiile din expoziţie şi să le expună în secţiunea de artă contemporană de la Muzeul Vaticanului. Aşadar, voi fi primul fotograf care ajunge acolo, undeva lîngă Matisse, chiar înainte de a coborî spre Capela Sixtină. Sigur, poate că n-o să se întîmple, pînă la urmă, şi nici nu contează aşa de mult, ce contează e că am trecut printr-o experienţă nouă pentru mine. Uneori, trebuie să fii foarte atent la felul în care e folosit numele tău. Am terminat recent un proiect făcut în Israel. Desigur, banii vin de la sponsori evrei, şi trebuie să fii foarte atent. Dacă am garanţia că pot face absolut tot ce doresc şi că am control total, atunci o fac. Nu sînt sigur că sponsorii vor fi foarte mulţumiţi de rezultat, dar eu am făcut ce-am vrut. Deja, în Israel mi s-a spus că nu e o carte politică, nu e o carte despre conflict, e o carte despre oameni şi locuri. Eu sînt deasupra interpretărilor politice. Pur şi simplu, nu vreau să fiu folosit.

S-a spus despre dvs. că sînteţi fotojurnalist, fotograf documentar, ba chiar fotograf anonim. Ce sînteţi, de fapt?

Dvs. ar trebui să-mi spuneţi asta. Mie chiar nu-mi pasă cum îmi spun oamenii. Încerc doar să-mi dau seama cine sînt şi să fac ceea ce cred eu că trebuie să fac. După ce-am plecat din Cehoslovacia, eram mereu întrebat dacă sînt comunist. Timp de 16 ani, nu am plătit chirie. Nu aveam un apartament, dormeam sub cerul liber, iar dacă ploua, mergeam şi băteam la uşa unei case şi întrebam dacă pot să-mi pun sacul de dormit într-o cameră. Nu întrebam: „Sînteţi fascist?“ sau „Sînteţi comunist?“, ci „Pot să?“... N-am judecat oamenii niciodată în funcţie de ceea ce sînt. Mi s-a spus pînă acum în multe feluri şi nu am nici cea mai mică idee cum mi se va spune în viitor. În Praga, eram fotograf de teatru. Apoi, am făcut o expoziţie cu ţigani şi am devenit fotograf de ţigani. Apoi am fotografiat invazia şi, timp de 16 ani, nu mi-am pus numele pe pozele acelea, aşa că, în mod oficial, nimeni nu ştia că eu eram acela. Cea mai nouă carte a mea e despre zidul dintre Israel şi Palestina şi cred că e cea mai documentată de pînă acum, pentru că eu mi-am dorit-o aşa. În cazul fotografiilor de teatru, am luat realitatea şi am încercat să o schimb. Nu mă interesa partea documentară. Cînd am fotografiat ţiganii din România, în anii '60, nu cred că am făcut propriuzis documentare. Motivaţia mea în acel proiect a fost de a acoperi viaţa unei fiinţe umane de la început şi pînă la sfîrşit. În cazul *Zidului,* am fost conştient de faptul că trebuie să fotografiez realitatea aşa cum e. Am încercat să nu las nimic pe dinafară, să văd tot ce era important. În afară de asta, m-am ferit să intru în capacana partizanatului şi să spun „săracii palestinieni“ sau „israelienii ăştia proşti“. Am o fotografie excelentă, pe care mi-ar fi plăcut să o pot publica în carte, cu mormîntul unui doctor evreu care a ucis 17 palestinieni în Hebron. Dacă aş fi folosit-o, ar fi trebuit să am şi una cu atentatori sinucigaşi şi n-am vrut să intru în acest gen de gîndire politică. Un poet israelian mi-a spus, după ce a văzut cartea: „Josef, tu ai făcut invizibilul vizibil!“ Israelienilor nu le place să vadă zidul, se prefac că nu există. Eu doar am fotografiat ce am văzut, şi fiecare poate să judece singur.

Cum aţi trecut de la fotografierea oamenilor la fotografierea peisajelor?

La anul, voi avea încă o retrospectivă la Art Institute of Chicago şi la Getty Museum. Unul dintre curatori îşi începe astfel textul de prezentare: „Unde sînt oamenii?“ Şi continuă: „În anii '80, l-am cunoscut pe Josef acasă la Cartier-Bresson, căruia îi arăta pentru prima dată fotografiile lui panoramice. Cartier-Bresson era aşezat în genunchi şi se uita peste ele, cînd s-a întors către noi şi a spus: «Unde sînt oamenii?» Iar finalul textului e aşa: «Cartier-Bresson a greşit. Oamenii sînt acolo, doar că nu-i vezi. Dacă te uiţi prin toate fotografiile lui Josef, pricepi că şi el, şi ţiganii lui, şi noi toţi sîntem exilaţi pe acest pămînt.»“ Să vă arăt ceva.

(Koudelka se ridică de la masă, scoate din geantă o hartă uriaşă a României, în care sînt colorate cu markerul aproape toate oraşele şi drumurile dintre ele, şi o desfăşoară pe masă.)

Asta e harta mea cu România. Am fost aici cîte o lună pe an, între 1995 şi 2005. Trebuie să vă spun că n-am scos nici o fotografie făcută în anii ăia. Şi nu-mi pare rău, pentru că ştiu că fotografiile există, sînt acolo, undeva.

De ce aţi făcut acest proiect în România şi n-aţi scos pozele acelea niciodată?

Pentru mine, România era cea mai fascinantă şi mai interesantă ţară din Europa şi ştiam că schimbările care urmau să se petreacă aici aveau să fie atît de rapide, încît mi s-a părut important să fotografiez asta. N-am printat fotografiile de-atunci din cauză că n-am avut timp... Pentru fotografii de genul meu, condiţia fizică e foarte importantă. Şi nu durează la nesfîrşit, aşa că profiţi de ea cît o mai ai. E mai important să fotografiez decît să mă ocup apoi de fotografiile pe care le fac.

Anul trecut, Michael Christopher Brown, un fotograf care a mers în zone extrem de periculoase şi a făcut fotografii cu iPhone-ul, a devenit membru al agenţiei Magnum Photos.

Eu l-am propus şi am fost fericit că a fost acceptat. Am văzut fotografiile lui, făcute cu telefonul, şi am aflat că fusese împuşcat de două ori, că îi distruseseră aparatul foto şi că singurul lucru care îi mai rămăsese era telefonul. Aşa că a făcut ce trebuia să facă.

Care e proiectul la care ţineţi cel mai mult?

Încerc să mă separ complet de ceea ce fac. Mă uit la proiectele mele ca şi cum ar fi fotografiile altcuiva. Ce contează pentru mine e să continui să fotografiez şi să fiu în mod autentic interesat de asta. Dacă pierzi iubirea pentru fotografie, eşti terminat. În matematică, există două condiţii: să fie suficient şi să fie necesar. În cazul nostru, trebuie să fii apt din punct de vedere fizic, şi trebuie să vrei să poţi.

Cum v-aţi păstrat pasiunea intactă după atîţia ani?

De fapt, sînt bucuros să fiu în viaţă. *(rîde)* Mă întreb şi eu cum fac... Am impresia că încă n-am ajuns la capăt, că pot să fac mai mult. Încerc să merg mai departe, e foarte simplu.

Expoziţia „Invazie Praga 68“ poate fi văzută la MNAC Anexa pînă pe 2 februarie 2014.

interviu realizat de Luiza VASILIU şi Andrei PUNGOVSCHI

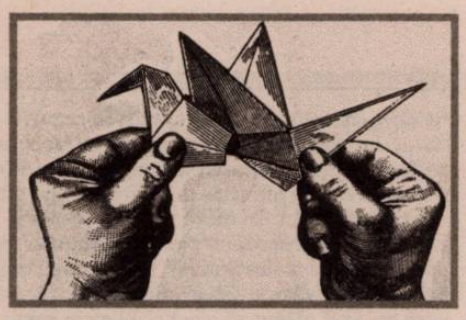

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

O simplă parolă

Mulţi au căzut în admiraţia protestelor împotriva proiectului minier de la Roşia Montană. Şi, teoretic, ar fi putut fi o mişcare de admirat. Părea a fi clasica luptă a societăţii civile împotriva marii companii veroase care încearcă să obţină profituri distrugînd natura. O luptă de tipul celor din lumea occidentală, pe care le vedem şi prin filme. Unii comentatori au văzut în proteste un tip nou de reacţie a societăţii româneşti, care, în sfîrşit, după mult timp, se agită pentru o cauză ideală, şi nu doar pentru un interes material imediat.

Recunosc că eu am avut, de la început, rezerve. Prea multe lucruri am văzut în ţara asta care, potrivit celebrei expresii din serialul *Twin Peaks,* nu erau ceea ce păreau a fi. Nu sînt adeptul teoriilor conspiraţioniste, nu vreau să spun prostia că manifestaţiile au fost organizate în cine ştie ce scop ocult (dacă nu chiar de către compania canadiană, cum am auzit pe unii susţinînd). Cred însă că, într-un anume fel, manifestaţia nu are şi nu a avut, de fapt, nici o legătură cu problema de la Roşia Montană. Oamenii care s-au adunat iniţial să protesteze nu ştiau aproape nimic despre proiectul minier de acolo. Aflaseră doar din zbor că e o cauză bună, că e bine să te opui. Unii aveau motive ecologice, alţii erau indignaţi de incompetenţa şi aroganţa guvernanţilor şi erau chiar cîţiva care priveau situaţia din perspectivă naţionalistă (adică „nu ne vindem ţara"). La început, manifestanţii au preluat unii de la alţii idei şi sloganе. Între timp, poate că unii s-au mai documentat. În general, însă, continuă să susţină tot felul de lucruri fără o bază serioasă. În sfîrşit, cam aşa se întîmplă la orice manifestaţie.

Dincolo de asta, însă, nu e tocmai obişnuit să vezi cum mii de oameni manifestează în Bucureşti pentru o problemă locală, aflată la cîteva sute de kilometri distanţă. Un coleg de-al meu se întreba de ce nu manifestează bucureştenii pentru consolidarea mai rapidă a clădirilor cu risc seismic. Potrivit datelor oficiale, în Bucureşti există aproape 200 de clădiri considerate pericol public în cazul unui cutremur puternic. Alte aproape 200 de clădiri sînt încadrate la categoria I de risc seismic. Pentru locuitorii Bucureştiului, acesta e un pericol cu mult mai mare decît o posibilă exploatare cu cianuri, aflată la sute de kilometri. Te poţi întreba şi de ce manifestanţii nu militează pentru legi şi soluţii care să oprească răspîndirea pe cîmpuri şi prin pădurile din toată ţara a milioanelor de PET-uri şi pungi de plastic. Pînă şi guvernatorul Băncii Naţionale a spus că aceste mizerii sînt de natură să strice imaginea ţării şi chiar să-i alunge pe investitori străini (evident, nu şi pe cei de tipul Gold Corporation). O întrebare ar fi şi de ce, în loc de manifestaţii prin care să blocheze periodic centrul oraşului, cei dornici de ecologie nu se mobilizează, prin aceleaşi reţele de socializare, în echipe de voluntari, să adune aceste reziduuri. Sigur, poate suna a sugestie sarcastică sau a diversiune. Dar, în fond, logica întrebării rămîne. Unii susţin că problema de la Roşia Montană e doar simbol pentru toate lucrurile care nu merg bine în România. Eu aş spune că nu e simbol, ci pretext. Am văzut cum foarte uşor, alături de protestatarii contra proiectului Roşia Montană, au fost primiţi şi cei cu problema colaterală a apărării cîinilor maidanezi. Apoi, manifestanţii au adoptat fără probleme şi cauza împotrivirii la exploatarea gazelor de şist. Deşi, cum spuneam, nu pare să le pese că, la un cutremur natural, o mulţime dintre clădirile pe lîngă care mărşăluiesc ar putea să le cadă în cap, mulţi sînt convinşi că exploatarea gazelor de şist ar putea provoca, teoretic, cutremure. Interzicerea de către Franţa a exploatării acestora prin metoda fracturării hidraulice le confirmă temerile, deşi majoritatea nu înţeleg, evident, ce e aia. Poate că nici nu trebuie să înţeleagă. Tot aşa, însă, le putem da şi alte teme – de exemplu, aceea legată de cultivarea organismelor modificate genetic, cu care tot Franţa nu e de acord. Şi, în general, tot ce e nou poate fi periculos, chiar şi telefonul mobil. Manifestanţii au devenit o bună masă de manevră. Fenomenul era previzibil pentru că, aşa cum spuneam, cei mai mulţi dintre demonstranţi nu au fost nici măcar la început legaţi în mod special de chestiunea Roşia Montană (care nu e o problemă apărută astăzi). Roşia Montană a fost doar un motiv pentru a ieşi în stradă. Tinerii aveau nevoie de o cauză care să-i unească. O generaţie care n-a apucat nici Revoluţia, nici Piaţa Universităţii, nici mineriadele îşi creează, astfel, un cadru de afirmare. E o ocazie pentru membrii ei să se întîlnească şi altfel decît virtual, să simtă fiorul energetic pe care-l dă mulţimea, să se afirme ca un corp comun, să se vadă ca fiind puternici şi de luat în seamă. În esenţă, e vorba de generaţia Facebook, chiar dacă ei i se asociază şi persoane de alte vîrste şi din alte categorii.

Fiecare demonstrant are temerile lui, pe care simte că şi le poate ameliora întîlnindu-se cu alţii ca el. Roşia Montană e doar parola de recunoaştere. Fiindcă, să fim serioşi, nu soarta acelei biete localităţi e în chestiune, cum nici de cauze nobile şi generoase sau de soluţii şi rezolvări la probleme concrete nu e vorba. Mai degrabă manifestanţii vor să arate cît de nobili, generoşi, solidari şi frumoşi sînt ei înşişi. Vor să se prezinte. Nu asta vor, de fapt, şi foarte mulţi dintre membrii activi ai comunităţii Facebook? Să se exprime şi să fie apreciaţi de ceilalţi? De la modul virtual, au comutat pe modul real. Altfel, cum să-ţi închipui că biata noastră societate a ajuns la nivelul în care unor mari grupuri de indivizi din Bucureşti le pasă de problemele locuitorilor din Munţii Apuseni?

■■■

un sport la Răsărit

Piţurcă?

Da, ce să-i mai zici acum?! Nu, aţi înnebunit?!!

Cam aşa e cu Piţurcă. Selecţionerul, ca şi mai-marii ţării, ne reprezintă la fix, e ca noi, aşa cum nu vrem să ştim că sîntem. Nu ne place de el, cum nu ne place de noi, dar n-avem ce face, trebuie să mergem mai departe în formula asta, a minimului şi scrîşnitului succes. Cînd spui Piţurcă, spui fotbalul românesc. El l-a ales, şi cu fotbalul românesc lucrează Piţurcă. Selecţionerul e temător, ezitant, suspicios, defensiv, plin de idei fixe înspăimîntătoare („spectatorii ar trebui să susţină jucătorii indiferent de rezultat"), cu *parti pris*-uri exasperante (pare că nu înţelege avantajul de a avea o echipă în formă, ca Steaua). Nimeni nu ştie însă dacă un om deschis, solar, curajos, ofensiv ar fi adus echipa la baraj. Ar fi fost o prezenţă mult mai agreabilă, poate (deşi experienţa ne arată că toţi cei care au devenit selecţioneri s-au schimbat îngrozitor, culmea, Piţurcă fiind cel mai egal cu el însuşi), dar n-ar fi fost neapărat mai eficient. Fotbalul românesc, dezorganizat, minat de lipsa principiilor şi nerespectarea regulilor, cu o formare a jucătorilor, a antrenorilor, a conducătorilor grevată de nepotism şi aproximaţie, nu putea produce o Naţională-miracol. Această echipă a ţării joacă rău, cîteodată de neprivit, îmbătrînitor. S-a tîrît pînă la baraj profitînd de neatenţia şi neadecvarea altora, alternativ cu ratarea oportunităţilor. Dar, spre uimirea noastră, iat-o în actul decisiv al celor mai fericiţi perdanţi. Piţurcă are meritul de a fi navigat pînă la un mal cu o trupă incertă ca formă şi valoare. Îi poţi cere capul? Nu. Poţi cere însă, într-o bună zi, o sumă de capete care să profesionalizeze cu adevărat această meserie a milionarilor în chiloţi.

Radu NAUM

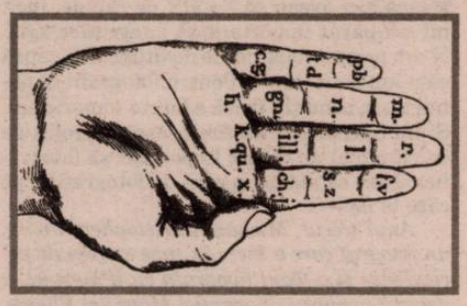

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Scurtmetrajul unui coşmar

Filă de jurnal: luni, 30 septembrie 2013, ora 19. Mă trezesc lenevind după o zi agitată. În deplin acord cu o veche zicală americană *(idle hands are the devil's playground / cel care nu face nimic face lucrarea diavolului)*, iau o decizie neinspirată. Hotărăsc, după mult timp de absenţă, să urmăresc ştirile naţionale. Pe PROTV. Chiar în primele secunde, cu fizionomie panicată şi glas precipitat, doamna Andreea Esca dă alarma generală: în ultimele cinci zile, în zona Galaţiului au avut loc nu mai puţin de 41 de cutremure! *(Notă ulterioară:* trebuie să recunosc că, pînă la urmă, au fost sute de cutremure, dar numai în spaţiul localizat al satului Izvoarele, şi nu în întreg Galaţiul, aşa cum lăsau ştirile proteviste să se înţeleagă în seara respectivă.) Am crezut, pentru o clipă, că frumosul oraş dunărean nu mai există şi m-au trecut fiori de-a lungul coloanei vertebrale. Apoi, am intrat în confuzie totală, amintindu-mi că petrecusem eu însumi două zile, dintre cele cinci, în zona respectivă, invitat fiind la nişte doctorate, şi nu simţisem nici o zgîlţîială. Dimpotrivă – vreme însorită, lume relaxată, Dunăre liniştită. Corespondenţii de pe teren ai televiziunii în cauză clarifică enigma, precizînd că au fost, predominant, cutremure de 1-2 grade. Se grăbesc să adauge totuşi că nu ar trebui să minimalizăm episodul, întrucît „localnicii le-au resimţit violent pe toate, aflîndu-se în stare de şoc".

Sînt intervievate două doamne. Prima, din satul Hanu-Conachi (am oprit maşina, la întoarcerea spre Iaşi, la frumosul han din localitate, unde am băut o excelentă limonadă, cu frunze de mentă incluse; la mesele învecinate, oameni conviviali, setaţi pe mititei îmbietori, aduşi de chelneri pe platouri imense, într-un ritm ameţitor!), plînge cu sughiţuri, arătîndu-ne crăpături în tencuiala casei şi implorînd, la un telefon oferit de jurnalişti, oficialităţile zonale să vină să stea sub acel acoperiş în locul ei. Cea de-a doua, educatoare, le spune reporterilor că-şi derulează programul paideic cu uşa deschisă. Se pare că zburdalnicii preşcolari strigă, la cea mai neînsemnată vibraţie telurică: „Doamna, vine Uriaşul!", moment în care, cu mic, cu mare, pruncuţi şi adultă, o tulesc, grămadă, în curte. Alt colaborator al PROTV intră în cadru şi ne solicită atenţia pentru un experiment revelator. Cu o cheie franceză loveşte podeaua unei case, unde era instalat un fel de aparat de măsurat trepidaţiile. La fiecare izbitură metalică (executată cu sadică voluptate, am, nu ştiu de ce, impresia!), acele maşinăriei o iau razna în diverse direcţii. Ei, cam aşa trăiesc localnicii dezmăţul necruţătoarelor plăci tectonice gălăţene – conchide satisfăcut ziaristul.

În sfîrşit, intervine şi un specialist de la Institutul de Fizică a Pămîntului, care susţine că fenomenul ar fi temporar, constituind, posibil, o consecinţă a recentelor inundaţii din judeţ. Nu-şi termină ideea, pentru că doamna Esca revine agitat, informîndu-ne, apropo de inundaţii, că un devastator cod portocaliu de ploi şi revărsări de rîuri se va abate peste sud-estul ţării, în următoarele 72 de ore! O domnişoară cu haină impermeabilă galbenă, de marinar luptînd cu uraganul pe ocean, apare imediat pe ecran, lîngă un curs de apă învolburat, şi mimează o tensiune ireconciliabilă, ivită între microfon, pelerină şi burniţa anemică de afară (mi-am amintit astfel cum, altădată, pentru a ne anunţa scumpirea kilogramului de carne, Amalia Enache ieşea, ghiduş, dintre două jumătăţi de porc!). Nu lipseşte nici infatigabilul Cătălin Radu Tănase, care, deplasat la Constanţa, prinde o răpăială de toamnă şi, aşezat marţial în bătaia ei, ne şopteşte lugubru: „Acesta e numai începutul!" Ce va urma reprezintă cu adevărat biblica scrîşnire a dinţilor. O animaţie computerizată ne sugerează ce se va întîmpla în Bucureşti pe parcursul apropiatelor ploi. În imaginile rapide, vedem valuri grozave de apă circulînd nestingherite pe sub pavajele Capitalei şi aruncînd capacele de canal în aer, aidoma unor bombe hollywoodiene. Subterane făcute praf, străzi pulverizate, clădiri invadate de torente. Ţîşneşte şi Busu – *the weatherman* – în primplan. Are o hartă colorată strident în faţă, pe care se mişcă nebuneşte nişte săgeţi: sînt fronturile ciclonice gata să năvălească asupra ţărişoarei în următoarele trei zile! Fundalul graficii este asigurat de un dialog maniaco-depresiv între prezentatorul meteo şi doamna Esca. Abundă cuvintele „grav", „rău", „sinistru" şi „teribil".

Se schimbă, finalmente, subiectul. Aşteptare patetică, din parte-mi. *Dar stai* – vorba teleshopping-ului! *Cometa ISON se apropie de soare!* Se pare că ruşii şi americanii ştiu deja că particule din coada ei vor ajunge pe Terra, iar impactul va fi nimicitor. S-au încheiat acorduri de întrajutorare umanitară între cele două superputeri, iar populaţia occidentală îşi face rezerve de hrană şi apă. A nu se uita – insistă doamna Esca – Apocalipsa este prin preajmă! Apoi, trece la o nouă ştire, marcată de o introducere poetică: „Jumătate dintre femeile din România, diagnosticate cu cancer la sîn, rămîn doar amintiri în nişte vechi fotografii de familie!" Vreau, cu mînă tremurîndă, să schimb canalul, însă nereuşind, de emoţie, să găsesc butonul adecvat la vreme, apuc să o zăresc pe Bianca Drăguşanu la cununia sa religioasă. Mă bucur ca un copil. Viaţa triumfă, iată, chiar şi în infern! Eroare! Bianca are şi ea ceva infernal în privirea învăpăiată de Barbie enervată. Fierbe, deoarece nunta i-a fost alterată De cine oare? De *vremea rea,* fireşte! Şi cînd te gîndeşti că s-a măritat chiar cu Victor Slav, celălalt impenetrabil-sentenţios *weatherman* al PROTV-ului...

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■■■

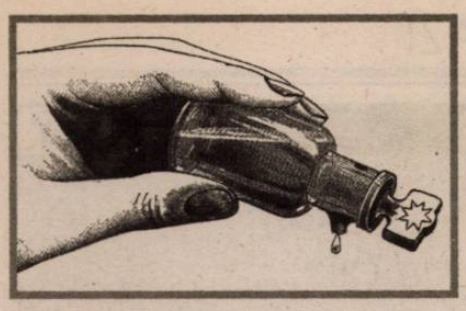

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Ordinar

Nu doar cuvintele-tabu, măscările sau blasfemiile pot fi cu totul absente din limbajul unor vorbitori, chiar dacă apar extrem de frecvent în vorbirea altora. Şi alte cuvinte sau expresii sînt obiectul unor preferinţe ferme: există oameni care n-au pronunţat niciodată, spontan, pentru a-şi exprima propria gîndire (ci doar ca menţionare ironică) vorbe ca *dulcic, delicios, duios, destoinic* etc., deşi acestea fac parte, desigur, din fondul lor lexical pasiv. Motivele evitării pot fi diferite, dar în genere e vorba de conotaţii socio-culturale, evocînd un stil perceput fie ca agresiv şi vulgar, fie ca afectat, artificial, fals etc. Un exemplu de asociere cu totul antipatică, între agresivitate şi afectare, mi se pare a fi cel oferit de insulta *javră ordinară*. M-a tulburat scandarea ei repetată, în grup, în ultimii ani, într-un distih care pare să fi devenit o lozincă de succes. Răspîndirea i-a fost asigurată, în bună măsură, de reportajele de televiziune şi de comentariile jurnalistice care au reluat-o, cu delicii, prezentînd-o ca pe o manifestare a respectabilei indignări şi a sănătosului umor popular. Ba chiar ca pe un motiv de mîndrie naţională: „«Ieşi afară, javră ordinară!» face înconjurul lumii. Vezi cum a tradus *The Economist* lozinca protestatarilor" (antena3.ro, 17.01.2012); „Celebra *javră ordinară*, tradusă de *The Economist: «Get out, you miserable dog»" (Jurnalul naţional*, 16.01.2012). Reacţia de antipatie faţă de scandarea în cauză pare să fie şi ea destul de răspîndită, aşa cum o arată o declaraţie recentă a unui participant la proteste de stradă: „Au intervenit instigatorii, care au strigat «ieşi afară, javră ordinară» (nici unul dintre noi nu foloseşte această lozincă imundă)" (realitatea.net, 18.10.2013). Chiar dacă disocierea dintre protestatari şi instigatori n-ar fi în realitate chiar atît de uşor de surprins, rămîne semnificativă percepţia unei clare diferenţieri stilistice.

Originea scandării ar putea explica natura conotaţiilor ei socio-culturale. Se pare că lozinca (în diverse variante: *ieşi afară..., marş afară...,* sau *afară, afară!)* aparţine repertoriului galeriilor de fotbal. Mai mulţi comentatori din presă şi din spaţiul online au făcut această legătură, oferind explicaţii mai mult sau mai puţin complete şi verificabile: „această *«strigătură»* aparţine galeriei de fotbal şi ea răsună atunci cînd un jucător este faultat uşor, iar el exagerează, stă întins pe jos şi trage de timp, simulînd o accidentare gravă" (nasultv.ro); „Lozinca aceea «Afară, afară, javră ordinară» a lansat-o galeria Dinamo" (agentia.org) etc. Într-adevăr, găsim atestări ale lozincii în lumea stadioanelor, dinaintea lansării ei în politică: „Am auzit la TV că Andone ar veni la meciurile din CL. Dacă e aşa, propun să scandeze tot stadionul «ieşi afară, javră ordinară» şi să nu ne oprim pînă nu pleacă de la stadion" (cfr-online.3x.ro, 01.09.2008); „«Această individă a stricat meciul. Este o javră ordinară. A fost o ruşine de arbitraj azi», spunea Lucescu jr sîmbătă, după ce echipa sa pierdea cu 2-1" (ziare.com, 8.03.2008).

Ceea ce face ca formula să fie de nerostit (pentru unii) ar fi deci, în primul rînd, asocierea cu un anume context al agresivităţii. Totuşi, nu orice lozincă de stadion e la fel de greu suportabilă; în cazul de faţă, efectul repulsiv e produs de ambele cuvinte care o compun. În primul rînd, epitetele animaliere sînt, în forma lor pură şi directă, unele dintre cele mai rudimentare insulte. Apoi, o carieră nefericită a avut şi adjectivul *ordinar*, pentru care dicţionarele noastre înregistrează, pe lîngă sensul neutru („obişnuit, normal; de rînd, comun" – DEX), valorile peiorative: „de calitate inferioară, fără valoare, prost"; „vulgar, grosolan, josnic" *(ibidem)*. Conotaţiile depreciative asociate banalităţii existau deja în franceză, atunci cînd cuvîntul *ordinaire* a fost împrumutat. În română, acestea au devenit tot mai puternice, reducînd treptat uzul neutru stilistic al adjectivului (vechi sintagme ca *profesor ordinar* riscă să trezească ilaritatea elevilor). La o simplă căutare pe Google, primele atestări ale cuvîntului românesc (dacă excludem dicţionarele) sînt în sintagmele nominale *mincinos ordinar, traficant ordinar, fals ordinar, furt ordinar, şantaj ordinar*. Adjectivul (folosit şi ca adverb: *minte ordinar)* a devenit un intensificator al negativităţii cuprinse în numele de agent sau în desemnarea acţiunii. Cum sensul de bază nu e total anihilat, formulele de mai sus par a presupune şi că un hoţ, un mincinos etc. obişnuit e inferior unuia genial, creativ, spectaculos, extraordinar. De fapt, valoarea peiorativă s-a accentuat după acelaşi model mental care condusese deja, în cursul secolelor, la deprecierea semantică a adjectivului *prost*: ceea ce e simplu şi comun e obiect de dispreţ.

O dovadă a rapidei peiorativizări a lui *ordinar* (în forma *ordinariu)* o găsim în dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim *(Dicţionarul limbii române*, II, 1876), în care apare atît sensul neutru – *venituri ordinarii, curs ordinariu al lucrurilor, a merge cu pasul ordinariu, măsură ordinarie* etc. –, cît şi pe cel depreciativ („comun, vulgar, fără distincţiune, fără nobilitate, grosolan, trivial"): *vin ordinariu, oameni ordinari, expresiuni ordinarii;* autorii semnalau deja riscurile ambiguităţii: „Aşadar expresiuni ca: *frumuseţe ordinarie, discurs ordinariu* etc. pot avea două sensuri cu totul diferite." Ambiguitatea e prezentă şi la Caragiale: termenul apare cu toată violenţa ridicolă a insultei politico-jurnalistice în finalul din „Tempora..." – „Îndeosebi, promitem nerușinatului inspector politist, *canaliei ordinare*, mișelului fără rușine, sălbaticului zbir şi călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg..." – dar şi cu sensul neutru (jucat ironic) în discursul asumat la persoana I: „un *român ordinar* ca mine, adică nu un extraordinar român" („Meteahnă").

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

ready made

„NIŞTOTĂ. s. f. (Criş., Trans. SV) **1.** Lipsă, sărăcie. *Niştota lui cea mare sosit-au acmu pre fericăciune.* [...] *De niştotă şi de foamete mare... începură a mînca cînii.* [...] *Bucuriia voastră să va întoarce întru plîngere... şi trufiia şi lăcomiia voastră întru nesaţiu şi niştotă."*

Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicţionarul limbii române literare vechi*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987

PUBLICITATE

Trezește-te la cultură!

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru , operă și teatru pentru copii deschid stagiunea de la Grand Cinema Digiplex.

Octombrie

26, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00
Boeing Boeing | 19:00

Noiembrie

2, sâmbătă
Fata Babei și Fata Moșneagului | 11:00

3, duminică
Fata Babei și Fata Moșneagului | 11:00

4, luni
Les Vêpres Siciliennes | 19:45

7, joi
Zic-Zac | 19:00

8, vineri
Bellissimi | 20:00

9, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00

10, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

11, luni
Fantoma de la operă | 20:00

12, marți
Black and white | 20:00
Trei Parale | 20:00

13, marți
Absolute Wilson | 21:00

14, joi
Viktoria Tolstoy & Jacob Karlzon "A moment of now" | 20:00

15, vineri
Cobzality – concert electro - world music | 20:00

16, sâmbătă
Frumoasa și bestia | 11:00

17, duminică
Motanul Încălțat | 11:00
Le Corsaire | 18:00

21, joi
L'italiana in Algeri | 20:00

23, sâmbătă
Albă ca Zăpada | 11:00

24, duminică
Punguța cu doi bani | 11:00

28, joi
Boeing Boeing | 20:00

30, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

Decembrie

1, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and white | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, grație și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasă de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surprinzătoare, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să-și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori-umane.

Festivalul Internațional al Artelor Spectacolului Muzical "Viața e frumoasă"

Detalii si bilete pe www.grandcinemadigiplex.ro sau la 0742 654 321

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Aripile monahismului

– credință și comerț –

O călătorie prin regiunea Vîlcea –Valea Oltului te îndreaptă, fără doar și poate, spre pelerinajul monastic. Fiecare o face în felul lui și se apropie de această lume „sfîntă", dorind – sau măcar sperînd – să se împărtășească cu „ceva" din aura acestor lăcașe. Or, toată această revărsare de turiști și pelerini, creștini, și mai puțin creștini, a contribuit substanțial la „îmbogățirea" acestor mănăstiri. De la Horezu și pînă la Turnu, lumea monastică este în mare prefacere. Sau, așa am găsit-o eu la acest început de toamnă: chilii noi se ridică, drumuri se construiesc, îmbunătățiri se adaugă spre a face mai accesibilă viața monastică. Prinsă în această capcană de permanentă vizibilitate, mănăstirea pare să nu mai înțeleagă care este rostul ei. De ce spun asta? Mănăstirile prin care am trecut erau goale – nimeni să te întîmpine, nimeni să-ți spună o vorbă, dimpotrivă, am avut impresia că, de la stareță la măicuțe, de la egumen la călugări, toți se ascund de noi – vizitatori, pelerini sau simpli trecători –, nu vor să ne vadă, nici să ne primească, pentru că lumea laică îi supără peste măsură, îi incomodează, îi scoate din minți, îi obosește – așa cum mi-a explicat o măicuță de la Horezu. Este adevărat că mersul pe la mănăstiri pare a nu mai fi „ce-a fost odată", dar și lumea de astăzi este alta decît „odinioară". În ciuda regulamentelor lipite pe porțile mănăstirilor, creștinii și mai ales creștinele se lasă prea puțin atrași/se de fuste, baticuri, abstinența trăncănelii. „Atîta lume needucată vine aici că fac mai mult rău decît bine", se vaită măicuța.

Acum, mă întreb și vă întreb: care este rostul monahismului ortodox, care îi este misiunea? Nu ne vor pe noi, laicii, prin preajma lor pentru că le tulburăm liniștea, dar au totuși nevoie de noi. Mănăstirile sînt pline de cutiuțe de donații, ți se cer bani pentru vizite, bani pentru reparații, bani pentru restaurare, bani pentru lumînări, bani pentru acatist, bani pentru suflet, bani și iarăși bani... Bineînțeles că nu lipsesc prăvăliile cu de toate pentru toți, kitschuri și nimicuri de o calitate îndoielnică, comercializate sub titlul de „obiecte sfinte". Și românul, creștin și ortodox, așa cum știe el să fie, le cumpără, contribuind la bunăstarea lumii monahale. N-ar fi nimic rău în asta, sînt îndemnată să zic, dacă aș vedea un rost în toată această bogăție, care ar trebui, după umila mea părere, să se întoarcă la creștin. De pildă, la Mănăstirea Cotmeana ești insistent rugat să dai bani pentru restaurarea bisericii vechi, un important lăcaș de patrimoniu, cu o lungă istorie, în care se regăsesc Mircea cel Bătrîn, Radu I și Constantin Brâncoveanu, degradat considerabil. Prosperitatea din jur nu te îndeamnă la o donație. Biserica nouă mi se pare destul de improvizată arhitectural, iar grădina – decorată cu o Coloană a Infinitului în miniatură și lei de ghips – te dezarmează total. Și poate că m-aș fi îndurat să fiu milostivă cu vechiul lăcaș, dacă peisajul, mirific de altminteri, nu ar fi fost poluat de trăncăneala isterică a unuia dintre monahi, ce bîrfea dezinvolt, la telefonul mobil, pe unul dintre frați, „mai ortoman" și mai bun psalt, în închipuirile lui, dar „la fel de prost ca mă-sa".

Cît despre educație? Mai nimeni nu e interesat de istoria mănăstirii în care se adăpostește. În afară de cele trei vorbe din istoricul postat pe zidul de intrare, și acela plin de greșeli, legende imaginare și inexactități, nu afli mai multe. Mai tragic este că nici obștea nu vrea să afle. Monahii nu sînt acolo ca să afle. Dar de ce sînt? Călugărul vînzător de la prăvălia Mănăstirii Cozia, foarte amabil și binevoitor, de altfel, mi-a mărturisit dezarmant de candid că „nu e treaba lui să știe", că „sînt ceva manuscrise, da' cine mai știe astăzi chirilică sau slavonă să le citească?!" Mănăstirile Putna și Sîmbăta au reușit să devină, cu efort din partea stareților, centre importante de cultură. Dar este oare de ajuns?

Cît despre misiunea socială... Dumnezeu cu mila lui cea mare... te lasă flămînd. La Dintrunlemn, măicuța alunga un amărît cu vorbele: „Dacă v-am hrăni pe toți, unde am ajunge?" E adevărat că săracul cerșetor era cam turmentat pe la orele prînzului, dar hămesit cu siguranță. Să nu fi fost o strachină cu zeamă și pentru el? Apoi, în jurul acestor locuri roiesc copiii săraci ai satelor, cu mucii întinși pe față, cu pantofi scîlciați, cerșind ghiduș un leu de-o pîine. Inteligența nativă se citește în ochii lor, în zîmbete, în glumele spuse, în jocurile inventate pentru a obține bunăvoința călătorilor. Se vor stinge cu timpul, dar mănăstirea ar putea să-i ajute, împărtășindu-i cu hrana spirituală a educației. Asta dacă ar crede în educație.

Pînă la urma urmelor, nu m-am lămurit care mai este astăzi misiunea acestor instituții monastice. Da' poate sînt prea pretențioasă...

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

...la drum *via* cale...

„Dacă examinăm cuvintele care numesc drumul, vedem mai întîi că s-au pierdut, ca și în celelalte limbi romanice, *trames, deverticulum, meatus, actus, angiportus*. Lipsește și *semita* (franc. *sentier)* și *camminus* (franc. *chemin),* de origine celtică. Se pare că șoselele care legau orașele mari, întreținute cu atîta grijă pe vremea dominației romane, nu mai jucau mai tîrziu un rol în viața strămoșilor noștri, deoarece cuvîntul latinesc pentru ele, *via,* a dispărut din limba română. Chiar și drumurile de care, *carrariae,* se prefăcură cu timpul în *cărările* noastre înguste, pentru care avem o sinonimică bogată, formată din împrumuturi din alte limbi – ca *potecă, hățiș* etc. – la care s-au adăugat, prin munți, *plaiurile,* atît de deosebite, ca sens, de franțuzescul *plage* sau italienescul *piaggia.*

Cuvîntul *via* a fost înlocuit la noi prin *callis,* care în latinește înseamnă o «potecă prin munți sau păduri» («ut Apuli solent facere, qui *per calles* in montes Sabinos pecus ducunt» / «Căci apulii obișnuiau să-și aducă turmele pe cărări în munții sabinilor», la Varro) și înlocuirea aceasta este caracteristică pentru viața românilor în munți și păduri, ale căror poteci au putut să primească înțelesul general de drum.

Mai tîrziu, cînd *drum* a intrat, de la slavi, în limba noastră, el a înlocuit de cele mai multe ori, în sensul material al cuvîntului, pe *cale,* păstrat mai ales în sensul figurat de «direcție» sau «procedeu, metodă».

Înainte însă de a ceda noului sinonim locul său, el dezvoltase o frazeologie atît de bogată, cum numai un cuvînt întrebuințat mereu și la nenumărate ocazii o putea naște."

Sextil Pușcariu,
Limba română,
Editura Minerva, 1976

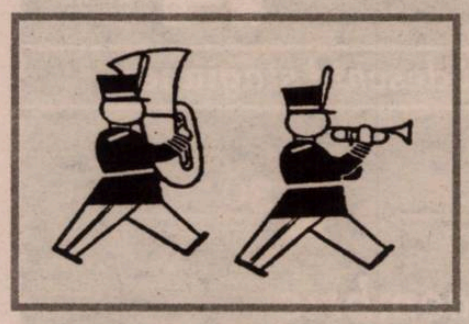

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Beatificarea primarilor

Deunăzi, un prieten se plîngea că felul în care se fac știrile de la noi a ajuns pe o treaptă dedesubtul căreia nu se mai găsește nimic. Mai jos de atît nu se poate coborî. Omul spunea că nu vezi pe aici decît știri macabre și tîmpenii, că știrile despre educație, ecologie, știință și tehnică sau cele externe lipsesc cu desăvîrșire. L-am contrazis vehement. Faptul că Fuego concertează la Bălți, în Republica Moldova, e o știre externă. Diversificarea și sporirea continuă a producției de pește „pescuit" cu curent electric e o știre din știință și tehnică. Veștile minunate despre furtul de lemn și despre transformarea sutelor de hectare de pădure în deșert sînt știri despre ecologie. După cum și vestea că la o școală din Dolj s-a construit, în sfîrșit, o toaletă, e o știre din educație.

Dar povestea toaletei nu se oprește aici. Adică, după nu știu cîtă vreme, s-ar fi construit și... gata, bieții elevi ar avea unde să fugă la un pipi și ar trăi minunea de a se putea spăla pe mîini după treaba asta. Nu. Chestia e mult mai complicată și mai spectaculoasă. Toaleta asta, într-o localitate a județului Dolj, e construită peste drum, la vreo 100 de metri de școală. Un drum foarte circulat. Elevii trebuie să traverseze drumul ăla ca să ajungă la veceu și ca să se întoarcă la școală. Clădirea școlii e ca vai de mama ei. Însă toaleta cu pricina e o ctitorie modernă, ridicată acum opt ani. A costat cam 40.000 de euro. Apariția acestei construcții a însemnat un mare pas, pe care comuna l-a făcut pe drumul civilizației. „S-a meritat" toată cheltuiala asta. Mai ales că toaleta n-are fosă septică. Nici chiuvete. Veceurile sînt niște găuri date în pămînt. Iar dacă vreun neastîmpărat de elev vrea să se spele, o poate face la un furtun, lîngă moderna toaletă. Altminteri, clădirea e mare și civilizată. Iar directorul școlii și primarul de la vremea aia sînt bine mersi.

Știrile din educație pot continua mult și bine, cu un domn primar care voia să construiască tot pentru școală, undeva, prin Botoșani, o toaletă cu etaj. Sigur că în afara școlii. Noroc cu criza. Domn' primar a zis că nu mai face veceul cu etaj, că e prea scump. De fapt, era vorba de două școli. Ctitoria trebuia să le deservească pe amîndouă. N-au mai fost bani pentru așa ceva. Pînă la urmă, s-a ajuns la un compromis urît. Toaletele s-au făcut în interiorul școlilor. N-au fost suficiente fonduri ca să poată răsări, între cele două școli, o mîndrețe de clădire care să amintească posterității de primarul renascentist. Chiar și așa, toaletele au costat mai mult de 80.000 de euro. E normal. Sîntem într-o localitate din Moldova. Un teritoriu încărcat de istorie. E mai scump ca la Tokio, la Paris sau la Londra. Dar nu mai scump ca în Ialomița, unde prețul de construcție al veceului de școală ar bloca și mințile scenariștilor de filme SF. Scenariști care ar da în apoplexie dacă ar afla că, de pildă, în județul Galați, un metru pătrat de veceu turcesc, fără apă curentă și fără încălzire, construit din materiale vechi, recuperate din alte clădiri, costă cam 1000 de euro. Și toate astea ar putea provoca un rîs excentric, dacă n-ai da în plîns, cînd ai citi că, tot în România, prin Dîmbovița, trei fetițe au căzut în haznaua școlii. Locul era construit extrem de prost. Două dintre fetițele căzute acolo au fost scoase cu mare greutate. Cea de-a treia s-a prăpădit.

Primarul românesc e o specie aparte. Aflată în vîrful piramidei trofice din localitatea ei, această vietate prezintă calități fenomenale de adaptare la un mediu prietenos. Cu alte cuvinte, dacă stai în casă și-l înjuri că e ticălos, el va constata că e liniște în orașul lui, va crede că e pe tarlaua lu' tac'su și va face cu ea cam ce crede el de cuviință. Va face cinematograf 3D și complex spa, cînd jumătate din oraș n-are canalizare și cînd drumurile arată ca vulcanii noroioși. Va dărîma clădiri de patrimoniu și va muta un peron al gării în Grădina Botanică sau în sala de lecturi a unei biblioteci. Sau, la categoria „Pe bune!", va rade un parc superb, unic, pentru a face un deșert de piatră cubică, pe care să se țină cîntări la Zilele orașului, cînd cetățenii dau buluc la distracție moca. Sigur, această vietate feroce și adaptabilă la orice poate fi și complet surdă. Adică poți tu să urli în piața publică pînă crapă bojocii în tine; că taie teii, că rade parcul, că dărîmă clădiri de patrimoniu și că-l doare la baștcheți de faptul că tîmpeniile lui au efecte atîta amar de ani de aici încolo. Vietatea surdă merge mai departe și-și vede de planul ei. Știe, că-n ecosistemul de aici, toate vietățile au învățat că cea mai importantă, pînă la urmă, e propria supraviețuire.

Dar cea mai frumoasă și mai spectaculoasă lovitură, palma suverană dată spațiului public e, de departe, mulțimea de plăci, anunțuri, bannere în care sîntem anunțați că datorăm primarului Cutărescu faptul că, pe locul ăla, s-a făcut un sens giratoriu decorat cu iarbă și panseluțe. Orice lucru din spațiul public, orice tîrzie umplere de groapă în asfalt – băgată în seamă doar în anul electoral – se anunță cu o placă pe care scrie mare, cît China, că lucrarea s-a făcut în timpul mandatului lu' domn' primar Cutare. De parcă nu asta e treaba lui. De parcă nu pentru asta a fost ales. Păi... nu. Își spune vietatea, în sine. Fiecare ctitorie din care se julește ban public trebuie să meargă pînă-n pînzele albe și să fie aplaudată. Iar fraierii trași în piept trebuie să mulțumească pentru asta și să știe că domn' primar e stăpînul acelor locuri, nu alesul pus acolo să facă ceva în slujba prostimii. Așa e normal. Altminteri, ne-nvățăm cu năravi, ne tragem de bretele și avem impresia că există demnitate și că oamenii se nasc egali. Așa se ajunge ca, mîine-poimîine, să ne luăm nasul la purtare și să credem că trăim într-o țară civilizată, într-o democrație.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Mari scriitori, oraşul în care îi întîlneşti“

Festivalul Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi (FILIT) este un proiect ce reuneşte la Iaşi, în perioada 23-27 octombrie 2013, peste 100 de profesionişti ai cărţii, atît din ţară, cît şi din străinătate. Scriitori, traducători, editori, organizatori de festival, critici literari, librari, distribuitori de carte, manageri şi jurnalişti culturali – cu toţii vor fi în centrul unor evenimente destinate, pe de o parte, publicului larg, dar şi specialiştilor din domeniu, pe de alta. Organizarea FILIT la Iaşi este justificată de existenţa unui mediu literar recunoscut la nivel naţional prin forţă şi diversitate, dar şi prin vitalitatea editorială. E suficient să amintim că aici îşi are sediul central una dintre editurile renumite din România, care deţine în portofoliu sute de titluri ale unor scriitori consacraţi, români şi străini. De asemenea, Iaşiul se află în topul vînzărilor de carte din România.

festivalul internaţional de literatură şi traducere iaşi · 2013
filit
23-27 octombrie
www.filit-iasi.ro

„Echivalentul literar al TIFF-ului clujean“

I-am întrebat pe cîţiva scriitori, invitaţi ai FILIT, în ce măsură cred că un festival de o asemenea anvergură poate fi important pentru lumea literară din România. Iată ce ne-au răspuns:

Gabriela Adameşteanu

Ruxandra Cesereanu

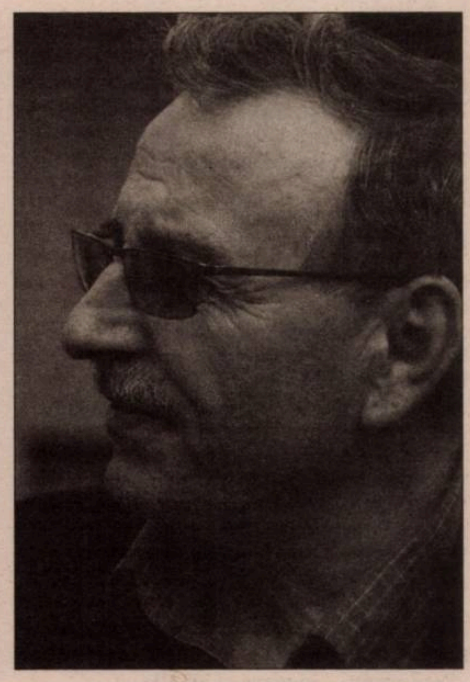

Petru Cimpoeşu

■ Gabriela ADAMEŞTEANU

România are puţine festivaluri literare, şi cele care sînt au o mult mai mică anvergură. Nu au existat pînă acum sponsorii care să înţeleagă miza economică, socială şi chiar politică, pe lîngă cea culturală, a unui mare festival literar, organizat după standardele actuale de marketing. Festivalul de la Iaşi aduce laolaltă actorii industriei de carte – scriitori, editori, traducători, public cumpărător, implicîndu-i în viaţa cotidiană a unui mare oraş. Publicitatea excelentă, făcută cu destulă vreme înainte, face ca neaşteptat de multă lume să se pregătească să meargă la Iaşi, să vrea să fie acolo, ca la un uriaş şi mult dorit salon monden proustian.

■ Ruxandra CESEREANU

Motivul e simplu. Oamenii au de ce să vină la FILIT: ca să audă literatură bună. Cine nu are bani la dispoziţie să-şi cumpere cărţi (sau nu ştie ce anume cărţi să achiziţioneze) poate veni să audă literatură variată şi de calitate şi să considere (benefic) că ea se găseşte într-o librărie de tip maraton. Nu trebuie să cumpere cărţi, ci doar să-şi facă o plăcere, adică să asculte literatură. Cine nu şi-ar dori aşa ceva? Dacă aş fi doar cititor (nu şi autor), aş miza din plin pe lucrul acesta. Pe de altă parte, ca autor, eu însămi voi audia la FILIT literatura unor confraţi: mă pregătesc cu delicii pentru asta.

■ Petru CIMPOEŞU

Tradiţia culturală a Iaşiului merita de mult un festival literar de asemenea anvergură. Dar, deocamdată, acestui festival îi lipseşte tocmai tradiţia. Abia după vreo zece ediţii vom putea spune ce importanţă are pentru literatura română. Pentru moment, deşi e vorba de o iniţiativă cît se poate de laudabilă, e numai un început. Să vedem cum iese şi mai ales ce urmează. Optimismul meu este unul ponderat şi, dacă îmi permiteţi, un pic circumspect. De vreo 20 de ani, prestigiul social al scriitorului român scade întruna, o tendinţă care nu se poate imputa doar cititorilor sau invaziei mass-media în spaţiul public, ci şi scriitorilor înşişi. FILIT ar fi o bună ocazie de a începe separarea grîului de neghină şi de a oferi o altă imagine a scriitorului – cu alte cuvinte, de a-i reda demnitatea. Am toată încrederea că echipa condusă de Dan Lungu şi Lucian Teodorovici – ei înşişi scriitori valoroşi – va înscrie multe plinuri în această primă rundă. Problema e ce se va întîmpla în rundele următoare.

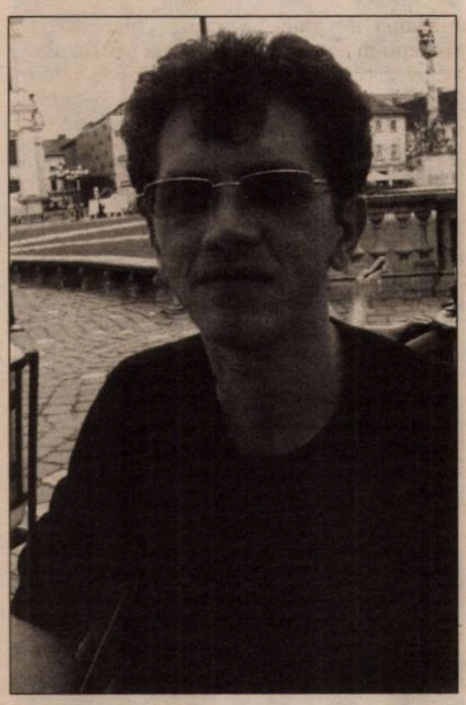

Radu Pavel Gheo

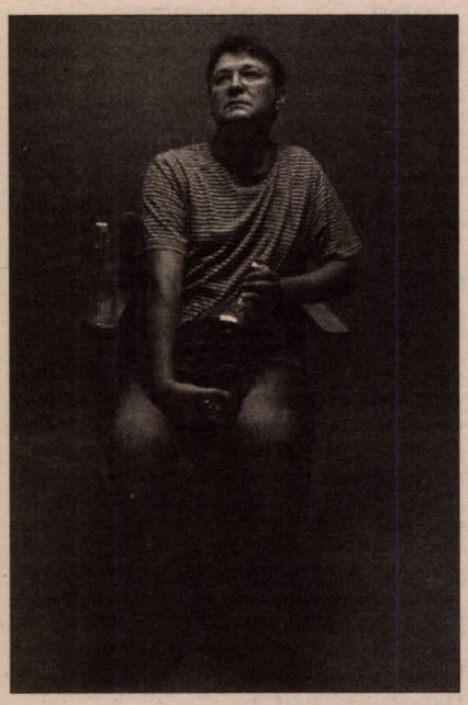

Florin Iaru

■ Radu Pavel GHEO

După cum s-a pornit anul acesta, Festivalul Internaţional de Literatură şi Traducere de la Iaşi ar putea deveni un echivalent literar al TIFF-ului clujean. Asta e ceea ce aştept eu de la FILIT în anii următori, mai ales că, după felul cum porneşte, pare a avea şi anvergura, şi potenţialul necesare.

Iar în România era nevoie de un asemenea festival, de o manifestare literară de înalt nivel, cu participarea tuturor părţilor implicate în producţia de carte – de la creaţie pînă la traducere şi tipar. Festivalul Internaţional de Literatură de la Bucureşti (care a ajuns la a şasea ediţie) şi cel similar de la Timişoara (ajuns anul acesta la a doua ediţie) au adus şi aduc în continuare scriitori prestigioşi din România şi din străinătate în faţa unui public receptiv, deschis, curios.

Ceea ce urmează să se întîmple la Iaşi e o continuare – la o scară mult mai amplă – a unei tendinţe fireşti, ceea ce mă bucură: de cîte ori se întîmplă în România ca lucrurile să evolueze firesc? De vreo zece ani, literatura română a început să aibă tot mai multă priză la public, au apărut scriitori noi, autorii consacraţi au continuat (sau au început iar) să scrie, iar în mandatul dlui Patapievici de la ICR, numărul traducerilor în străinătate a crescut accelerat. Azi, toate taberele par mai pregătite ca acum un deceniu pentru nişte întîlniri autentice, la toate nivelele: între cititori şi scriitorii români sau străini, între scriitorii din România şi cei din străinătate, între editori şi scriitori, între traducători şi scriitori. FILIT Iaşi şi-a propus să creeze cadrul potrivit pentru toate aceste întîlniri şi are toate şansele să devină un reper istoric pentru literatura de la noi. Cel puţin, eu aşa sper.

■ Florin IARU

Important? Nimic nu e important, epocal, inevitabil. Orice festival e un moft – dar ce moft frumos! Ce tandru! Ce esenţial! Doar că un festival de literatură seamănă cu o poezie. Nu foloseşte nimănui. Nu răspunde la nici o întrebare. Oamenii vin pentru că se ştiu, se iubesc sau simt nevoia, ca breaslă şi public, să fie împreună. Poeţii şi prozatorii se delimitează, pentru scurt timp, de restul lumii. Joacă în altă ligă. Delimitarea e esenţială. E un motiv de mîndrie, de orgoliu. Nasc şi în România scriitori, critici, eseişti.

Apoi, cred că literatura română are ce propune. Ceea ce-i lipseşte e încrederea în forţa proprie. Poate că FILIT e primul act de autolegitimare a unui spaţiu cultural rătăcit la marginea Europei.

Din Programul primei ediţii

Miercuri, 23 octombrie

■ **11,00-13,00, Colegiul Naţional „Emil Racoviţă“ Iaşi**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participanţi: Petru Cimpoeşu, Filip Florian
Moderatoare: Prof. Liliana Balan

■ **11,00-13,00, Aula Universităţii Tehnice „Gheorghe Asachi“ din Iaşi**
„Scriitori printre studenţi“, lectură şi Q&A
Participă: Emil Brumaru, Radu Pavel Gheo
Moderator: Conf. univ. dr. Antonio Patraş

■ **11,00-13,00, Institutul Francez Iaşi, Sala „Benjamin Fondane“**
„Cum trece cartea graniţa“, masă rotundă
Participă: Traducători şi autori invitaţi în Festival
Moderatoare: Corina Bernic

■ **13,00-15,00, Colegiul „Costache Negruzzi“ Iaşi, Sala de festivităţi**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participă: Ileana Mălăncioiu, Ştefan Agopian
Moderatoare: Prof. dr. Camelia Gavrilă, prof. dr. Mihaela Doboş

■ **13,00-15,00, Cinema ArtHouse Central, Moldova Mall, Sala Roşie**
„Întîlnirile *Alecart*“, dialog cu redactorii, colaboratorii şi cititorii revistei
Participă: Sadie Jones
Moderatori: Prof. dr. Nicoleta Munteanu, prof. Emil Munteanu

■ **14,00-15,00, Casa FILIT**
Vernisajul expoziţiei foto „117 Scriitori români“ de Mircea Struţeanu
Eveniment urmat de prezentarea albumului *117 Scriitori români*

■ **15,00-16,30, Colegiul Naţional Iaşi, Sala de festivităţi**
„Traducerea – rigoare şi artă la interferenţa de spaţii culturale“
Întîlnire profesori de limba română şi de limbi străine cu traducătorii
Participă: Traducătorii invitaţi şi profesorii de limba română şi de limbi străine din Iaşi
Moderatoare: prof. Sabina Manea (ISJ)
Organizat de Inspectoratul Şcolar Judeţean Iaşi

■ **15,00-16,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi + dezbatere
Participă: Petru Cimpoeşu, Jan Koneffke, Cristian Teodorescu
Moderatoare: Bianca Burţa-Cernat

■ **16,30-17,00, Casa FILIT**
Seturi de muzică electronică „LeVant“, muzică electronică
Participă: George D. Stănciulescu

■ **17,00-20,00, Ateneul Tătăraşi, Sala Mare/Galeriile de Artă**
„Romane pe văzute – literatură română şi germană pe ecran“
Proiecţie de film
Organizată de Ateneul Tătăraşi, în parteneriat cu Centrul Cultural German Iaşi

■ **17,00-18,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi + dezbatere
Participă: Filip Florian, Attila Bartis, Ioana Pârvulescu
Moderator: Doris Mironescu

■ **19,00-20,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
„Serile FILIT: festivalul îşi salută invitaţii“
Moderator: Cătălin Sava (TVR)

■ **20,00-21,30, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
Spectacol de operă-balet: Partea I
Indiile galante de Jean-Philippe Rameau, montat pentru prima dată de regizorul Andrei Şerban
Organizator: Opera Naţională Română Iaşi

■ **22,00-23,30,** Spectacol de operă-balet: Partea a II-a
Organizat de Opera Naţională Română Iaşi

■ **21,00, Cinema ArtHouse Central, Cafenea**
Concert Her Funky Subjects
COMPONENŢĂ: Sorina (voce), Radu (percuţie), Teo (chitară), Sergiu (bass)
Concert cool, soul, groovy, jazzy

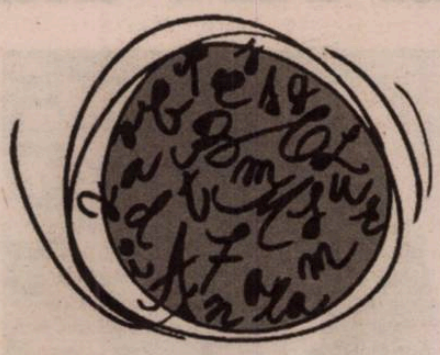

Joi, 24 octombrie

■ **11,00-13,00, Colegiul Naţional Iaşi, Sala de festivităţi**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participă: Adriana Bittel, Cecilia Ştefănescu
Moderatoare: Prof. dr. Gabriela Florentin Petrache

■ **11,00-13,00, Aula Universităţii Tehnice „Gheorghe Asachi“ din Iaşi**
„Scriitori printre studenţi“, lectură şi Q&A
Participă: Ioana Pârvulescu
Moderator: Conf. univ. dr. Emanuela Ilie

■ **12,30-14,00, Primăria Iaşi, Sala Mare**
„Lansarea antologiilor de poezie şi proză ieşene“, lansare de carte
Participă: Conf. univ. dr. Antonio Patraş, lect. univ. dr. Doris Mironescu şi autorii selectaţi în antologii

■ **13,00-15,00, Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri“, Sala de festivităţi**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participă: Denisa Comănescu, Ion Mureşan
Moderator: Prof. Manuela Beatrice Coţofan

■ **13,00-15,00, Cinema ArtHouse Central, Moldova Mall, Sala Roşie**
„Întîlnirile Alecart“, dialog cu redactorii, colaboratorii şi cititorii revistei
Participă: Gabriela Adameşteanu, Jan Koneffke
Moderatori: Prof. dr. Nicoleta Munteanu, prof. Emil Munteanu
Moment muzical Colegiul Naţional de Artă „Octav Băncilă“ Iaşi
Clara Lupaşcu – violoncel; Maria Sandu – vioară
Profesor corepetitor: Smaranda Acatrinei

■ **15,00-16,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi şi Q&A
Participă: Adriana Bittel, Georgi Gospodinov, O. Nimigean
Moderatoare: Simona Sora

■ **16,00-17,00, Ateneul Tătăraşi, Galeriile de Artă**
Lansarea cărţii *Trei poduri peste lume*
Autor: Principele Radu al României
Organizatori: Ateneul Tătăraşi şi Editura Curtea Veche
Participă: Alteţa Sa Regală Principele Radu al României
Prezintă: Cercetător dr. Liviu Brătescu, directorul Ateneului Tătăraşi

■ **16,30-17,00, Casa FILIT**
„Prezentare Literaturfestival Berlin (Germania)“
Participă: Ulrich Schreiber

■ **17,00-18,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi şi Q&A
Participă: Sadie Jones, Florina Ilis, Nichita Danilov

■ **17,00-20,00, Ateneul Tătăraşi, Sala Mare/Galeriile de Artă**
„Romane pe văzute – literatură română şi germană pe ecran“
Proiecţie de film
Organizator: Ateneul Tătăraşi, în parteneriat cu Centrul Cultural German

■ **19,00-20,30, Cărtureşti Palas**
„Cafeneaua Publică – Cum să te lansezi în industria cărţii“, dezbatere
Organizator: Fundaţia Comunitară Iaşi

■ **19,00-20,30, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
„Serile FILIT: Scriitorii şi televiziunea“, dezbatere
Participă: Stelian Tănase, Mircea Dinescu, Florin Iaru, Cristian Teodorescu
Moderator: Cătălin Sava (TVR)

■ **21,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
Concert simfonic
Program:
Enescu – *Poema Română*
Beethoven – Concertul nr. 3 pentru pian şi orchestră
Dirijor: Cristian Oroşanu
Solistă: Raluca Ştirbăţ, pian
Participă: Orchestra simfonică a Filarmonicii de Stat Moldova Iaşi
Organizator: Filarmonica de Stat Moldova Iaşi

■ **21,00, Cinema Art House Central, etaj 6, cafenea**
Concert „Music Sounds Better“
Concert rock/alternative/indie
Participă: Cristina Schiopu (voce), Mihai Mahalu (chitară), Sorin Petrila (chitară), Marius Avadanii (chitară bas), Mihail Tabarca (percuţie)

Vineri, 25 octombrie

■ **09,30-11,00, Colegiul Naţional „Mihai Eminescu“ Iaşi**
„Întîlnire cu liceenii“, lectură şi Q&A
Participă: François Garde
Moderatoare: Raluca Vîrlan
Organizator: Institutul Francez Iaşi, în cadrul Proiectului „Festivalul Primului Roman“

■ **11,00-12,00, Colegiul Naţional „Costache Negruzzi“ Iaşi, Sala de festivităţi**
„Întîlnire cu liceenii“, lectură şi Q&A
Participă: Hervé Bel
Moderator: Prof. univ. dr. Simona Modreanu şi Raphaël Bruchet (lector de franceză)
Organizator: Institutul Francez Iaşi, în cadrul Proiectului „Festivalul Primului Roman“

■ **11,00-13,00, Colegiul Naţional „Mihai Eminescu“ Iaşi, Sala de festivităţi**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participă: Florina Ilis, Nichita Danilov
Moderatoare: Prof. dr. Miruna Raluca Bostan

■ **11,00-13,00, Casa de cultură „Mihai Ursachi“, Sala „Diotima“**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participă: Doina Ruşti, Stelian Tănase
Moderatoare: Prof. dr. Mariana Purţuc, prof. Caliopia Hodorogea

■ **11,00-13,00, Aula Universităţii Tehnice „Gheorghe Asachi“ din Iaşi**
„Scriitori printre studenţi“, lectură şi Q&A
Participă: Filip Florian, Varujan Vosganian
Moderator: Simona Sora

■ **11,00-13,00, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi, Sala Ferdinand**
„Lost in the original“, întîlnire profesională între studenţi şi profesori de la Traductologie cu traducători
Participă: Traducătorii invitaţi, studenţi şi profesori la Traductologie
Moderatoare: Prof. univ. dr. Rodica Dimitriu

■ **13,00-15,00, Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir“ Iaşi, Sala de festivităţi**
„Scriitori printre liceeni“, lectură şi Q&A
Participă: Simona Popescu, Ştefan Baştovoi
Moderatori: Prof. Anca Dimitriu, prof. Daniela Liliana Zaharia

Gospodăria, toamna

Texte şi opinii de:

- Tiberiu Cazacioc, activist Slow Food

„Cavarmaua şi «dilema omnivorului»“

- Silvia Chiţimia, scriitoare şi etnolog la MŢR

„O preumblare prin Seraiul Toamnei“

- Anamaria Iuga, etnolog

„Roade de toamnă“

- Cosmin Manolache, scriitor şi cercetător la MŢR

„Scurtmetraj: Popor pentru ogor“

- Radu Vancu, scriitor

„Zacuşti & sincronicităţi“

- Interviu cu Csáki Béla (proprietarul pensiunii Eniko din Cernat)
- Interviu cu Mircea Groza (directorul Complexului Severus din Zalău)
- Interviu cu Ioana Piroş (patroana Restaurantului Nicoreşti)

argument

Ritualuri, iniţieri, (mică) industrie

Pe la începuturile mele în redacţia *Dilemei* (care încă nu era *veche...)*, am făcut un număr despre gospodine. Ţin minte că, fiind foarte tînără pe atunci, aveam o percepţie aproape total negativă asupra acestora. Negativă şi şablonardă: gospodina era o doamnă grasă, cu părul scurt şi pus pe moaţe, care judeca aspru tînăra generaţie şi, printre altele, punea murături.

Cu timpul şi creşterea în vîrstă, mi-am dat seama, evident, că „gospodină“ nu e neapărat un termen peiorativ. Că toate lucrurile pe care numitele gospodine le făceau – şi, într-o oarecare măsură, le mai fac –, toamna, de pildă, îşi aveau rosturile lor, nu doar utilitare, ci şi ritualice. Că ce puneau în borcanele de murături – şi cum le puneau – nu era întîmplător, ci se făcea conform unor ritualuri şi practici... de cînd lumea).

Pe de altă parte, toamna în sine a fost mereu un anotimp pe care – cel puţin la şcoală – l-am receptat (ne-a fost inoculat) în şabloane: mereu era aurie şi bogată, mereu, toamna, se coceau toate cele şi cădeau, poetic, frunzele... Noroc cu Topîrceanu, dar şi cu Bacovia, că au mai răsturnat din clişee...

Clişee care, pînă la urmă, în vremuri de destulă restrişte, precum cele pe care le trăim, nu sînt atît de rele: e bine să se facă recoltele, să fie belşugul care ne supăra în compuneri. În viaţa reală, am văzut ce rău e să nu fie aşa...

Şi am mai văzut, iarăşi, ce rău e să pierzi legătura cu natura şi cu ciclurile ei. Să nu mai mănînci murături şi zacuscă puse de bunica sau de mama acasă, pentru că toate astea s-au pierdut. Şi să le cumperi pe toate de la supermarket, cu E-uri sau fără, într-o aproape deplină necunoştinţă de cauză...

Pînă la urmă, privite cu alţi ochi, ai altei vîrste, aceste ritualuri de toamnă şi pregătirile pentru iarnă sînt semne de iniţiere. Cele care încă mai ştiu să le facă sînt nişte iniţiate. Tocmai de aceea cumpărăm de la ele, cînd îşi deschid magazine bio sau eco, cu hrană naturistă, sau cînd vin cu ele la tîrgurile de *slow food*.

Încet-încet, produsele tradiţionale ale bunicii au devenit industrie – mică industrie. Le cumpărăm la preţuri destul de piperate şi în mici şi delicate borcane, de pe unde reuşim să le găsim. Dosarul de faţă îşi propune să observe în ce măsură înlocuim proviziile *home made* cu o... industrie gospodărească de mic consum. Cum, de ce şi cît facem asta. Şi dacă e cazul să punem întrebarea: „E bine sau e rău aşa?“

(Iaromira Popovici)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 24 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Silvia CHIŢIMIA

O preumblare prin Seraiul Toamnei

„S-a ivit pe culme Toamna,
Zîna melopeelor,
Spaima florilor şi Doamna
Cucurbitaceelor...“

(George Topîrceanu,
Rapsodii de toamnă)

Prin opulenţa roadelor sale şi prin fastul culorilor, distilînd în alambicuri de aramă luminile amurgului, toamna îmi pare că poate fi asemuită cu un palat oriental, un serai. Toamna (cuvîntul derivă din latinescul *autumnus,-i* şi este de origine etruscă) ne deschide porţile sale aurite, în septembrie şi octombrie. Cel mai util ghid în preumblarea prin Seraiul Toamnei este calendarul popular. Pentru că el se bazează pe orologii cosmice (solstiţii, echinocţii, faze lunare, răsărit de astre şi constelaţii) şi ornice terestre, reglate după bioritmurile de reproducere ale plantelor şi animalelor. Aceasta cu atît mai mult cu cît astăzi, deşi purtăm ceasuri sofisticate şi scumpe, sîntem, mai ales orăşenii, cu totul ignoranţi în desluşirea timpului măsurat în boabe de grîu şi de struguri.

Cînd pe cer se văd „crucile plutitoare ale cocorilor“, berzele şi cocostîrcii vestind plecarea păsărilor călătoare şi, de Ziua Crucii (14 septembrie), încep să vorbească toate florile, jeluindu-se că se usucă, e semn că a venit toamna.

În septembrie (popular Răpciune sau Viniţel) se prepară languroasa zacuscă, se culeg merele şi nucile gînditoare, se adună prunele magiciene, care vor zămisli mai tîrziu euforicele vise adunate în cupe de palincă şi ţuică. Se spune că prunele culese de Ziua Crucii sînt bune pentru dureri de cap şi de dinţi. Se mai zice că e bine să iei din prun, cu gura, niscai prune şi să le ţii acasă. Dacă te vorbeşte cineva de rău, te speli cu ele şi-ţi trece necazul.

Praznicul Înălţării Sfintei Cruci, ţinut în amintirea descoperirii lemnului Crucii de către Sfînta Împărăteasă Elena (326 d.Cr.), este consemnat în calendarul popular ca: Ziua Crucii, Ziua Şarpelui sau Carstovul viilor. Din această zi, toate jivinele (inclusiv şerpii) se ascund în văgăuni şi se „închide pamîntul“, pînă la Alexii (17 martie). De Ziua Crucii începe culesul viilor. Ţăranii posteau şi făceau rugăciuni la vie şi la pivniţe. Se chema preotul pentru slujire, în locurile unde urmau să stea butoaiele cu vin. La cules, se lăsau strugurii de pe ultimul butuc al viei. Aceşti ciorchini se numesc Strugurele lui Dumnezeu şi erau lăsaţi cu ofrandă lui Dumnezeu sau păsărilor cerului. În Antichitate, la culesul viilor se celebrau Misterele Dionisiace, în onoarea lui Dionisos, zeul viţei-de-vie, al vinului şi al extazului mistic. Astăzi, se sărbătoreşte ziua recoltei. *Sic transit gloria mundi.*

În octombrie, numit şi Brumărel, cade brumă, iar pomilor le cad frunzele. Prin grădini şi livezi îşi face apariţia un tînăr frumos, Brumărelul, personificare mitico-poetică a brumelor, dar şi a unei străvechi divinităţi autohtone a vegetaţiei. Potrivit legendei, chipeşul Brumărel seduce florile şi, sărutîndu-le, le fură mirosul, lăsîndu-le să se ofilească. Către începutul lunii, cei care n-au apucat să pună murăturile, în funcţie de climă, o pot face acum. Cîteva kilograme de gogoşarmanţi, cu fructele sferice şi turtite (*Capsicum annuum),* o varză educată la Oxford (adică, vorba lui Mark Twain, o conopidă), rădăcini de *Armoracia rusticana* (pe scurt – hrean), mărar princiar, dar uscat, şi rondele de *amor... covi*. Toate aranjate cu imaginaţie şi multe frunze de sufleţelina. Se obţin, astfel, „borcane care arată superb, ca o operă de artă“. Dacă operaţiunea se petrece pe luna în creştere, se poate atinge chiar „starea de bucurie tihnită, cînd o femeie stă în bucătărie noaptea şi pune în linişte murături“ (v. Adriana Babeţi – *Ultimul sufleu la Paris, 69 de reţete culinare).*

Tot în octombrie se culeg gutuile. Cele mai arătoase se aşază în rînd la ferestre, să înveselească cu lumina şi parfumul lor casa. Atenţie, gutuile de import nu au aromă! Octombrie este şi luna cămării . Aici se strîng, înainte de a da brumă, legumele, fructele, conservele şi dulceţurile.

Ziua de 26 octombrie, sărbătoarea creştină a Sf. Mare Mucenic Dimitrie, este cunoscută în calendarul popular ca ziua lui Sîmedru. În seara de 25 octombrie se aprinde focul (numit focul lui Sîmedru) la înălţimi sau la răspîntii. Atît focurile, cît şi darurile ce se împart (colaci, nuci) sînt dedicate sufletelor strămoşilor, pentru recolta viitoare şi pentru spor în casă.

Ziua de Sîmedru mai era şi Ziua Soroacelor, a calculelor şi a socotelilor privind recoltele, ziua cînd „se măsoară, se cîntăreşte rodul de argilă, visul şi umbra verii“ (L. Blaga – „Zodia cumpenei“). Divinitatea agropastorală străveche, Sîmedru – potrivit legendei – e frate cu Sîngeorz (Sf. Gheorghe). Se consideră că ei ar fi primit în păstrare cheile vremii. Cînd toate păsările călătoare au plecat şi viscolul dezbracă de frunze codrul, Sîmedru ia cheile de la Sîngeorz, încuie vremea bună şi descuie iarna. În palatul toamnei pătrund frigul, dezolarea, tristeţea. Frunzele şi fructele căzute s-au veştejit iremediabil. În limba engleză, *fall* semnifică deopotrivă „toamnă“ şi „cădere“.

Părăsim Seraiul Toamnei, purtînd în suflet versurile lui R.M. Rilke din poemul „Toamna“: „Cad frunzele, cad de departe, / parcă s-ar veşteji în ceruri grădini îndepărtate... / Şi cade-n nopţi adînci pămîntul greu... Noi toţi cădem. Mîna de colo cade. / Şi altele, şi toate, rînd pe rînd. / Dar este Unul care ţine-n mînă căderea asta, / nesfîrşit de blînd.“

Silvia Chiţimia *e scriitoare şi dr. în etnologie şi arte vizuale.*

Anamaria IUGA

Roade de toamnă

După ce toată vara se roboteşte pe cîmp la fîn, în grădină cu sapa şi cu plivitul, toamna, în sfîrşit, se culeg roadele. Se numără bobocii. La oraş sîntem obişnuiţi să spunem asta cînd începe şcoala, dar la ţară număratul bobocilor înseamnă că toamna se ştie cîţi boboci au trecut peste vară, cîţi sînt cei care au rezistat perioadei lor de fragilitate după ce au ieşit din ou; aşadar, abia toamna îşi dau seama ţăranii pe cîte raţe se pot baza pentru perioada care urmează. Toamna se cunoaşte rodul muncii de peste vară. Acum încep să se facă socotelile, se vede cît de bun a fost anul şi se pregăteşte fiecare gospodărie de iarnă.

Toamna dă semne de apropiere încă de prin august. După sărbătoarea Schimbării la Faţă a lui Iisus, din 6 august, cînd se arată în faţa a trei apostoli în slava Sa, se spune că se schimbă vremea, îngălbeneşte frunza în codru, apele se răcesc, iar tîrîtoarele caută ascunzişuri unde să se retragă.

Toamna se încheie calendarul păstoritului. Oile urcă la munte după Sîngiorz (Sfîntul Gheorghe, 23 aprilie), sau după Armindeni (1 mai), care pică aproape de sărbătoarea Sfîntului Gheorghe, pe stilul vechi. Stîna urcă tot mai sus apoi, în funcţie de vreme şi de cît de mare e iarba. Prin iunie deja sînt în vîrful muntelui. Cum începe să se răcească vremea la munte, pe la sfîrşitul lui august, coboară şi se apropie de sat. Stîna stă pe hotarul satului o vreme. Mai apoi, după Sîmedru (Sfîntul Dumitru, 26 octombrie) coboară cu totul în sat pentru că vine iarna. De fapt, e vorba de Sîmedru pe stil vechi, care pică în preajma sărbătorii Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril (8 noiembrie). Atunci se numără oile şi fiecare gospodar şi le ia acasă, unde a pregătit de iernat. Toată vara, ciobanii stau în munte şi au grijă de oi, oamenii le duc de mîncare, le strîng lemne şi îi ajută la muls. Plata lor se face la soroc, adică de Sîmedru.

Tot acum se adună roadele cîmpului: se culeg poamele (merele, perele, prunele, gutuile). Merele şi perele, care se pun pe iarnă în pivniţă, ca să nu se lovească de pămînt, se culeg cu mîna sau cele care nu sînt la îndemînă se adună cu „mîţa“ – un băţ lung, care are în capăt un dispozitiv de fier şi un săculeţ de pînză. Ghiara din capăt rupe coada merelor, iar acestea cad în săculeţul de pînză. Apoi sînt puse cu grijă în pivniţă, pe rafturi. Pe categorii. Sau cel puţin aşa era la bunicii mei, la ţară: mere ionatan, golden, bot de iepure. Merele mici se pun toate la un loc, împreună, pe un raft separat. Primăvara tîrziu, acestea se îndulcesc şi sînt mîncate cu poftă. Fructele care ating pămîntul cînd sînt culese nu ţin peste iarnă. Se strică. Din ele se pregătesc dulceţuri multe şi gustoase, iar din fructele care sînt lovite foarte rău se face ţuică. Toamna tîrziu se pornesc horincile şi se adună oamenii la sfat, în timp ce se fierbe horinca (pălinca). O îndeletnicire a bărbaţilor. Acasă, femeile pun murături pe iarnă, fac zacuscă şi dulceaţă de măceşe... dulceaţa mea preferată, pe care bunica o făcea grozav de bună.

Culesul viilor se face tot toamna, iar apoi începe veselia din timpul făcutului vinului. Îmi aduc aminte, cînd eram copil, cum se pregătea vinul la bunici. Aveam un teasc mare pe care îl învîrtea bunicul din cînd în cînd şi curgea un firişor de must. Noi, nepoţii, stăteam cu cana la teasc, să luăm şi să bem must proaspăt. Oricît e de bun, mustul oprit după aceea tot nu e ca cel proaspăt. Are şi gustul copilăriei, motiv pentru care e şi mai bun.

Una din bucuriile noastre de toamnă cînd eram copii era să ajutăm la pregătirea porumbului pentru iarnă. Cînd se aduceau de pe cîmp ştiuleţii de porumb, îi desfăceam din pănuşi, pe care nu îi rupeam, şi îi legam cîte cinci-şase bucăţi împreună, în „păpuşi“. Apoi agăţam „păpuşile“ în pod pentru iarnă. Stăteam într-o căsuţă-bucătărie, pentru că era mai cald, ori prin şură, dacă era vreme mai bună; desfăceam ştiuleţii şi povesteam. Atunci, bunica ne spunea cîte-n lună şi-n stele: glume, întîmplări din copilăria ei, poveşti inventate, poveşti adevărate. Noi, copiii, stăteam, de fapt, pentru poveşti. Dar era un prilej de a petrece timp împreună, unii cu ceilalţi. Cînd era mai mult de lucru, săreau în ajutor şi vecinii, în clacă.

În fiecare toamnă, satele se transformă: cămările se umplu cu bunătăţi, curţile se umplu de culoare. În jur, natura moare: copacii se scutură de frunze, iarba nu mai creşte. Astfel, e chiar potrivit să se facă pomenirea morţilor. De Moşii Sîmedru, cînd cimitirele se împodobesc cu crizanteme iar familiile se întorc, care de pe unde, pe-acasă, să îşi aducă aminte de cei care nu mai sînt.

Anamaria Iuga *este etnolog la Muzeul Ţăranului Român.*

Tiberiu CAZACIOC

Cavarmaua și „dilema omnivorului"

Ați mîncat vreodată cavarma? Este toamnă și, ca în fiecare an, furnicile cele harnice pun deoparte în cămară ce au agonisit peste vară. Sau cumpără de la supermarket, după putință și nevoi. Sîntem și trăim din plin în mijlocul vieții noastre. Mulți dintre noi sîntem dotați cu frigidere, mașini de gătit, ustensile mecanizate și specializate pentru a fi folosite în bucătărie. Pare că ne-am născut cu tot cu aceste *white goods*. O parte dintre noi. Nivelul de trai era măsurat, în anii regimului socialist, și în gradul de dotare al gospodăriilor cu frigidere, mașini de gătit, mașini de spălat. În vremea economiei socialiste, bunurile de uz privat erau de două feluri: bunuri de consum și bunuri de folosință îndelungată. Adică le cumpărai o dată și te țineau mult, foarte mult. Desantul de la rural la urban – marea dezrădăcinare socialistă – a adus țăranii la oraș, și practica gospodărească a conservării la un nivel scăzut. Să fii la oraș, să ai ce îți trebuie prin casă, să renunți la obiceiuri gospodărești și să te ajungi – ce vis! Ne putem întreba cu oarecare nedumerire cum de au trăit bunicii, străbunicii noștri țărani sau mic burghezi fără frigider, cum puneau deoparte fructe și legume peste iarnă, cum conservau carnea. Răspunsurile sînt două, dacă sînteți dintre acei omnivori identificați de Michael Pollan că ar avea dileme, adică dintre cei ce vă puneți singuri întrebări despre hrană. Primul răspuns simplu este că mîncarea familiei rurale, pînă la megaapariția alimentației industriale, era de pe o zi pe alta: gătită și consumată proaspăt. Este? Totul proaspăt, viu, socializant, cu o întreagă cultură a aprovizionării, a pieței, a gătitului.

Sezonalitatea era un element important în această ecuație, pentru că se gătea și ne hrăneam în funcție de sezon. Ritmul naturii era ritmul biologiei noastre. Toamna? Pentru această provocare, oamenii au găsit un răspuns, al doilea pentru dilema omnivoră, și anume conservarea. Tot ce se poate prepara și pune deoparte, mai ales vitamine, prin conservare de fructe și legume în saramură, în oțet, prin dulciuri și compoturi. Afumăturile din carne, brînza la saramură și, în anumite locuri, *cavarmaua*. Din motive necunoscute mie, undeva pe Valea Tăiței, între Munții Măcinului și Dealurile Niculițelului, în nordul Dobrogei, casa bunicilor mei era o căsuță cu prispă pe două laturi, văruită cu alb, cu o tîmplărie colorată în albastru. Bunicul cultiva tutun pentru că era o plantă ce oferea o bună remunerație. Dar și usca tutun. Tot el usca și pește la grindă, care se mesteca sărat și uscat, mai apoi însoțit de suficientă tărie alcoolică.

Cavarmaua, care se mai prepară și azi, era o specialitate făcută de bunica mea paternă. Prin aceasta erau asigurate familiei dobrogene proteinele animale peste iarnă: carne de porc prăjită în ulei, crocantă, scufundată în untură de porc încinsă. Pusă la păstrare în borcane de sticlă sau butoiașe de lemn. Atașamentul față de animale și de gospodărie este încă atît de puternic, încît unchiul și mătușa mea au semnat în grabă, la Măcin, un transfer de proprietate, la notar, ca să ajungă repede acasă pentru că se întoarcea vaca de la păscut. Implacabil și fabulos, și de neconceput. Pare de necontestat că sîntem parte a unei *matrix* a industriei agroalimentare, o părticică prizonieră. Chipurile, noi, contemporanii, nu mai putem scăpa de frigider și de conservele industriale. Mai mult sau mai puțin intriganta renaștere a conservelor și a dulcețurilor din ultimii ani, din 2006 încoace, sub semantica sintagmei „produse tradiționale", care a impus dulcețurile „Casa din deal" ale Ancăi Dalmasso-Călugăr de la Saschiz sau murăturile *made in* Romania de la „Puiucu",

„Lungă, slabă și zăludă,
Botezînd natura udă
C-un mănunchi de ciumafai
Cînd se scutură de ciudă,
Împrejurul ei departe
Risipește-n eventai
Ploi mărunte, frunze moarte,
Stropi de tină,
Guturai.."

(George Topîrceanu,
Balada unui greier mic)

este în plin avînt. O nouă generație este în ascensiune și în *downsizing*, căutîndu-se, dar căutînd remunerare prin reluarea practicilor de conservare tradiționale, revenind pe piață și în viața noastră.

Murătureala nu a pierit și frumusețea amestecurilor de legume în saramură sau în oțet ne încîntă imaginația, arătîndu-se din pîntecoasele borcane, atrăgînd privirea cu verdele mat, cu roșul stins și portocaliile pete de tomate aparte, din zemuri sărate și tulburi. Vai, care agresează imaginația noastră culinară! *Vivat, crescat* dl Pavlov! Varza la murat, ceapa din cămară, vinul și țuica de casă, pîinea mitologizată sînt mai mult decît evaziune fiscală, sînt evaziune culturală.

Morala? Mai avem încă un viitor înainte, pentru a continua să conservăm fructe, legume, pentru a prepara și a pune deoparte dulcețuri. Astăzi, apartamentele nu mai au parte de cămară socialistă, ci de living. Cămara aceea care adăpostea nerușinatele stocuri de produse alimentare conservate luate pe relații și pentru a fi speculate. Ordinar. Mișcarea de rezistență contra conservelor industriale capătă contur și are nesperat spațiu de manevră, pentru că sîntem modești și cam săraci. Conform presei din București, un CEO se plîngea recent, într-un interviu „mai este nevoie de 20 de ani ca toate gospodăriile să aibă aragaz, frigider, TV și mașină de spălat." Putem spera ca, dacă vor fi mai puține frigidere, să avem mai multe conserve? Dilema omnivorului?

***Tiberiu Cazacioc** este activist și membru al mișcării Slow Food din România.*

Valentina BÂCU

Mic exercițiu de gospodărit urban

La țară, toamna are culoare și miros. De parcă s-ar pregăti de sărbătoare. Și într-un fel, așa și este, fiindcă e timpul să arăți cît de mult și de bine ai roadele peste an. Este momentul în care toate rudele se reunesc în jurul gospodăriei, pentru roadele cîmpului. Pentru că nu s-au mai văzut din primăvară sau din toamna trecută, vorba curge domol, iar munca parcă se îmblînzește. Cum să fie altfel, cînd mustul este dulce și bun, magiunul fierbe răspîndind arome dumnezeiești în tot satul, gutuile, merele și perele sînt frumos aranjate în coșurile pline ochi sau în beci, porumbul umple bătătura și iarna pare hăt departe?

La oraș, însă, toamna nu este așteptată cu atîta bucurie. Casa nu se umple de rude care să ajute la pregătirile de iarnă; în schimb, fiecare gospodină este prinsă de frenezia reorganizării întregului apartament. Moment în care copiii devin brusc interesați mai mult de școală și de plimbări cu bicicleta, soțul își amintește de vizitele pe care le-a tot amînat, iar tu rămîi față în față cu zecile de cutii de la IKEA, care nu-ți mai par prietene în momentul în care trebuie să reorganizezi întreaga garderobă a familei.

Haine vechi, haine noi, haine de dat, haine de vară, haine de iarnă... îți spui că nu ai cum să te încurci dacă le aranjezi pe categorii, etichetezi cutiile și dai de veste prietenelor pe Facebook că organizezi un *free shop* pentru hainele care nu-ți mai trebuie. Dar după cîteva zile (în cazul cel mai bun, fiindcă această operațiune se poate întinde pe cîteva săptămîni), te declari învinsă în fața celor cinci munți de haine care se înalță zi de zi. Și atunci, hotărăști să recurgi la măsuri drastice (cum ar fi să renunți la puloverul albastru din liceu, pe care însă nu-l mai porți de vreo zece ani, dar pe care te-ai obișnuit să-l muți din cutie în cutie, an de an). În schimb, nu poți renunța la hainele copiilor, care păstrează în ele, încă, amintirea unui moment important din viața în trei, apoi în patru. Cele mai multe poartă și pete ori un petic în genunchi, dar încă nu te simți pregătită să renunți la ele, așa că le aranjezi frumos în cutie. Pentru ca la primăvară să le rearanjezi, testîndu-ți memoria, uimindu-te din nou cît de mult au crescut copiii. Pe care acum încerci să-i ademenești la treburile gospodărești.

Cel mai simplu și interesant (crezi tu) ar fi să reorganizezi micuța grădină de pe balcon, ignorată pe timp de vară și care arată de nerecunoscut. Așa că pregătești un atelier de grădinărit. La care să participe și puștiul de 1 an, dar și cel de 7. Pe cel mic îl încurajezi să se joace cu pămîntul de flori în cîteva ghivece goale și să cureți frunzele uscate ale florilor, activități care îl încîntă foarte mult, preț de cîteva minute. Dar, ca orice joacă de copil, aceasta implică și multă dezordine, fiindcă pămîntul devine mai interesant dacă e ud, iar stropitoarea udă mai mult gresia de pe balcon decît ghiveciul. Apa de pe balcon se transformă într-o baltă pentru micul grădinar, în care sare de zor, iar pămîntul de flori se întinde peste tot – pe gresie, faianță, haine, față. Puștiul de 7 ani, care a terminat de plantat floarea pe care urmează să o îngrijească, se alătură săritului. Iar tu ai două posibilități: fie te alături lor și întreții voia bună, fie îi scoți de pe balcon, punînd capăt distracției. În ambele situații, operațiunea de grădinărit este încheiată pe ziua de azi. Promiți s-o reiei mîine, dar fără *ajutoare*.

La bucătărie, lucrurile ar trebui să fie mai simple. Îți amintești cum asistai în copilărie la pregătirea murăturilor – aveai voie să le aranjezi, dar într-o anumită ordine, să nu rămînă goluri prea mari în borcan, după care te retrăgeai într-un colț, fără a-i încurca pe cei mari. La dulceață, aveai voie să pregătești bucățile de celofan pe care mama le lipea bine pe buza borcanelor încă aburinde. Îți propui să-i implici mai mult pe copiii tăi în aceste activități. Așa că îi lași să-și testeze creativitatea în fața borcanelor cu murături, fără a interveni în vreun fel, doar la final, etichetînd borcanele cu numele micilor artiști bucătari. Mizezi, pe ascuns, pe faptul că se vor plictisi la un moment dat și vei putea continua activitatea de una singură. Între timp, cauți un loc potrivit pentru depozitarea primei tale producții de toamnă. Oricît de mult ai încerca, însă, nu ai cum să găsești un colț neutilizat în toată bucătăria. Așa că recurgi la o soluție provizorie, îți spui. Între rafturile de pe balcon care adăpostesc colecția de *Dilema veche* și reviste franțuzești, ai acum un raft de borcane cu dulceață, compot, zacuscă și murături. Făcute de tine.

Și mai ai satisfacția că mica ta gospodărie este pregătită de toamnă. Și că ai reușit, ocolind cuvîntul „muncă", să-i implici pe toți membrii familiei. La fel ca în copilărie, la țară. Doar că acum, toamna nu are culoare, ci doar miros. Iar constatarea puștiului de 7 ani te pune pe gînduri: „Mama, toamna asta miroase a murături de la un capăt la altul al orașului!"

***Valentina Bâcu** este specialistă în comunicare și imagine, pune la cale proiecte culturale și educaționale în cadrul Asociației „Cîte-n lună și-n mansardă", al cărei membru fondator și președinte este.*

Mîncarea „ca acasă"

interviu cu Ioana PIROŞ

Restaurantul Nicoreşti este unul dintre primele „tradiţionale româneşti" pe care le-am cunoscut după '89. Pe atunci, interiorul nu era prea impresionant (deşi rămîn antologice coarnele de cerb de pe pereţi), dar mîncarea era curată, gustoasă şi la preţuri rezonabile. Dl Piroş, patronul de atunci, a fost una dintre figurile celebre ale bucătăriei de dinainte de '89. Fiica lui, Ioana, care a preluat restaurantul şi i-a schimbat în mare măsură look-ul, i-a păstrat, însă, aproape neschimbată mîncarea. Pe care ea o defineşte simplu: „Ca acasă."

De cînd vă ocupaţi de restaurant?

Din 2008. Am preluat afacerea într-o situaţie neprevăzută: tatăl meu s-a îmbolnăvit. Şi pentru că s-a prelungit boala lui, am zis că nu pot rămîne lucrurile nesupravegheate şi că o să mă ocup de restaurant o perioadă determinată, pînă cînd el îşi va reveni. În septembrie, tatăl meu a murit.

A fost o treabă complet sentimentală. Pînă atunci, spuneam că eu nu mă voi ocupa niciodată de restaurant, îi ziceam tatei să i-l dea fratelui meu (care avea un business asemănător). Abia înainte să moară i-am zis că mi-am dat demisia de la slujba pe care o aveam şi că o să mă ocup de restaurant. I-au dat lacrimile. El a vrut ca eu să fiu aici, eram foarte legaţi unul de altul.

Cînd a luat tatăl dvs. restaurantul?

L-a cumpărat în 1991. Era asociat cu cineva. Nu s-a ocupat efectiv în primii ani. Întreaga istorie a vieţii lui s-a petrecut în cîte un restaurant. A fost la Bolta Rece şi 15 ani la Corpul Diplomatic. Un foarte bun profesionist, respectat de toată lumea. La Bolta Rece a fost întîi barman, apoi bucătar, a trecut prin toate. Restaurantul ăsta exista şi cu mult înainte. Se numea, din cîte ştiu, Muscel. Avem clienţi care vin şi povestesc că veneau aici şi mîncau mici foarte buni. Era destul de cunoscut.

Cum arăta Nicoreştiul pe atunci?

La început exista doar camera din faţă, unde e salonul, şi aceea nu în forma de acum. Era gen bodegă. O altă cameră era mercerie, încă una – cu jocuri, cu păcănele... El le-a preluat una cîte una şi le-a transformat de-a lungul timpului. Nici crama nu era cramă, ci o ciupercărie, de unde au scos tone de bolovani ca s-o facă cum e acum... Rînd pe rînd, a cumpărat toată clădirea, care era proprietatea statului...

Mîncarea era aceeaşi pe vremea tatălui dvs.?

El l-a făcut cu specific românesc. E adevărat că, după un timp, extinsese meniul şi cu paste, scoici... Eu am scos toate astea, tot ce era neromânesc. Şi aşa vreau să-l şi menţin. Nu vreau să adaug nimic neromânesc. Nu vreau să aduc modificări. A fost făcut după gustul lui totul, inclusiv decorul. L-a renovat, a închis restaurantul nu ştiu cîte luni, a pus la punct bucătăria, a luat oameni cu care a mai lucrat. Avem bucătăreasă care lucrează aici de 16 ani. Dar el a format-o. O cheamă tot Ioana. Tatăl meu a învăţat-o să lucreze, de la A la Z. Ea a venit iniţial la curăţenie, apoi spăla vase, făcea salate. Chiar povesteşte că pe vremea aia nu ştia să facă decît orez cu lapte. Şi acum e o bucătăreasă excepţională. Are în ea talentul... Şi sora ei e de mult bucătăreasă la noi...

El a introdus anumite feluri care nu prea se găsesc în alte părţi şi a căror denumire atrage atenţia: pastramă de pizdulice, momiţe, fudulii, măduvioare...

Ce fel de clienţi avea şi aveţi?

Clienţi din toate păturile sociale şi din toate mediile. Acum am încercat şi cred că am reuşit să aducem şi mai tineri, ne-am străduit pentru asta. Erau şi artişti, şi oameni de ştiinţă, şi chiar omul de la colţul străzii, care voia să bea o bere. Optica lui a fost că nu trebuie să te îmbogăţeşti din mese. Mai bine reuşeşti din rulaje şi din mai mulţi clienţi. Încercăm în continuare să păstrăm preţurile accesibile.

De aceea avem şi aproximativ aceiaşi clienţi de ani de zile. Vin unii din alte zone, special. Vin pur şi simplu să mănînce. Nu sîntem un restaurant care să se afle în drumul oamenilor către parc sau către metrou.

Ce schimbări aţi făcut de cînd l-aţi preluat?

Am schimbat şi schimb continuu decorul. Nu poţi să faci business într-un loc în care nu schimbi nimic. Clientul evoluează, gusturile lui se schimbă. Omul vine fiindcă-i place să mănînce şi, totuşi, vrea să vadă altceva. Asta mai ales pentru noii clienţi, publicul tînăr. Am pus la vedere şi exponate din colecţia tatălui meu, o pasiune de-a lui de după anul 2000.

Am vrut să renovez de la A la Z. M-am consultat cu un arhitect. Am urmărit să păstrez conceptul, dar să-i dau o notă de eleganţă. Să intre omul ca-ntr-o sufragerie, să se simtă ca acasă... Un concept care să aducă şi cu Bucureştiul vechi. Un gen franţuzesc, dar asociat cu Bucureştiul vechi şi cu savoarea rustică. Lemn, candelabre, tablouri. Am dat şi un uşor aer contemporan.

Cum vă aprovizionaţi, ce produse alimentare pregătiţi singuri, la restaurant? Mai ales din proviziile de toamnă...

Cumpărăm materia primă. Facem piaţa, pur şi simplu. Cel mai mult mergem la Pucheni, în Rahova. Ca să ne păstrăm preţurile jos, trebuie să depunem eforturi să cumpărăm ieftin. Am pe cineva care se ocupă de aprovizionare: lucrează de cîţiva ani şi ştie ce-mi doresc eu. Punem gogoşari, gogonele, castraveţi, conopidă, cu o reţetă proprie. Punem vinetele – le coacem şi le congelăm. La fel zacusca, tot aici o facem. Ca şi cîrnaţii de casă Nicoreşti: cumpărăm maţe şi noi îi preparăm. Carnea o cumpărăm de la un producător direct. Eu comand ce vreau şi-mi taie atunci. Icrele ni le facem noi – luăm crap proaspăt. De Dunăre. Mustul îl mai facem aici. Avem aparat de stors strugurii. Luăm 50 de kg de struguri şi nici n-apucă să fermenteze sau să te-nţepe. Îl vindem dulce.

Mulţi au pierdut din savoarea asta de-a face totul singuri, cu mîna lor, şi preferă să cumpere. Vin aici pentru că zic că e mîncare exact cum era la bunicii lor. Au amintirile lor din copilărie... Fiecare îşi descoperă feluri de mîncare din copilăria lui sau a ei... De pildă, plăcinta de dovleac. Eu am introdus laptele de pasăre din copilăria mea...

Oamenii cumpără şi pentru acasă. Mai ales de sărbători: drob, sarmale, friptură de miel – zeci de porţii, pentru toţi musafirii pe care-i au.

a consemnat Iaromira POPOVICI

O gospodărie chiar tradiţională

interviu cu Csáki BÉLA din Cernat

Cred că niciunde prin ţară nu am întîlnit oameni mai pasionaţi, în mod real, de gospodăria tradiţională, decît la pensiunea Eniko din Cernat. Csáki Béla şi soţia sa, Eniko, reuşesc nu doar să trăiască din agroturism, ci chiar să-l practice ca la carte, dar şi în mod mai mult decît plăcut.

Cine sînt membrii familiei dvs. şi cu ce vă ocupaţi?

Soţia e Eniko-Katalin şi avem doi băieţi, Hunor şi Nimrod. Eu mă ocup de agricultură şi de animale pentru propriul consum şi pentru pensiunea agroturistică, alături de Hunor, care a terminat anul acesta facultatea din Cluj – Silvicultura. Nimrod e în primul an la Braşov, la Mecanică. Soţia se ocupă de grădina care se află în jurul casei. Acolo avem legumele care ne trebuie pentru casă şi pentru pensiunea pe care o conducem.

Împreună cu Hunor, am cîştigat şi un program FEADR (Fondul European pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală) şi aşa ne putem dezvolta afacerea pe partea de agricultură (avem un teren de 55 de hectare şi Hunor are unul de 18). Anul acesta am terminat şi eu o facultate din Bucureşti şi am ieşit inginer manager în domeniul agroturismului şi alimentaţiei publice.

Spuneţi-ne cîte ceva despre pensiune. Ştiu că pînă şi casa în care aţi înfiinţat-o are o istorie...

Casa unde e şi pensiunea e construită în 1830, într-un conac făcut de familia Cseh. Revoluţia din 1848 din zonă a pornit din curtea asta, unde s-au adunat mai mulţi oameni şi s-a proclamat ca aceştia să nu mai plătească impozite pentru austrieci. Cînd am cumpărat-o noi, era în ruină. Am construit-o la loc, numai că am făcut şi un semietaj, cu gîndul că o să fie pentru copii.

Din 2005, funcţionează ca pensiune. Cînd am deschis, ne-am gîndit că sîntem în mediul rural şi că avem un muzeu foarte interesant în zonă, despre cultura noastră din secuime. Le oferim turiştilor bogăţia noastră naturală, plimbări cu căruţa, cu sania, gulaş tradiţional, în ceaun, vizitarea zonelor mai vechi de 700 de ani, a bisericilor şi muzeelor locale.

La dvs., marea atracţie sînt... mesele. Care sînt meniurile cele mai frecvente şi cum le pregătiţi?

Punctul nostru forte e mîncarea tradiţională secuiască, pregătită cu multă atenţie şi cu legume din propria gospodărie, unde nu prea folosim chimicale (la creşterea lor – *n.r.)*, ci doar gunoi de grajd. Meniurile principale sînt supă şi felul doi din gîscă, cartofi şi sos de roşie, sărmăluţe cu ciolan afumat, ciorbă de perişoare şi felii de carne de vită cu găluşti, gulaşul tradiţional în ceaun; la pomana porcului – supă tradiţională din carne proaspătă în zeamă de varză, cîrnaţi afumaţi, caltaboşi, pateu, răcituri. Legumele din propria gospodărie sînt: cartofii, roşiile, castraveţii, morcovii, pătrunjelul, ceapa, fasolea, varza. Carne avem de porc, de găină, de gîscă. Laptele şi produsele lactate le cumpărăm din sat.

Ce pregătiri de toamnă, pentru iarnă, faceţi?

Toate produsele pentru iarnă le face soţia: zacuscă, murături, castraveţi în oţet, ca şi varză la murat, în sare. De obicei, cînd începe sezonul de iarnă şi vine frigul, începem să tăiem porcul şi să ne pregătim. Facem cîrnaţi, salam – specialitatea casei – şi alte produse. Ca să avem palincă, începem cu strîngerea prunelor şi a merelor. După cincişase luni, obţinem palinca noastră adevărată, de 50 de grade.

Care sînt cele mai cunoscute ritualuri de toamnă la dvs.? Cum se îmbină cele maghiare cu cele româneşti?

Cele mai cunoscute ritualuri sînt de Sfinţii Mihai, Marton, cînd e musai să mănînci carne de gîscă, să bei vin şi să ai în casă miere de albine; de Sfîntul Andrei – începerea postului înainte de Crăciun; după Crăciun sau de Anul Nou se ţin baluri şi petreceri pentru tineret. Sîntem două culturi diferite, români şi maghiari, dar e foarte bine că ne înţelegem şi ăsta e punctul meu de vedere – că aşa se poate dezvolta o zonă sau o ţară.

a consemnat Iaromira POPOVICI

„Cri-cri-cri
„Toamnă gri, nu credeam c-o să mai vii
Înainte de Crăciun,
Că puteam şi eu s-adun
O grăunţă cît de mică
Ca să nu cer împrumut
La vecina mea furnică (...)."

(George Topîrceanu,
Balada unui greier mic)

„Pusu' pe iarnă"

interviu cu Mircea GROZA

Cum aţi ajuns să gătiţi?

Faptul că provin dintr-o zonă (Valea Almaşului, Sălaj) în care locuiau, cu adevărat în bună înţelegere, români, maghiari, evrei şi ţigani, unde în fiecare casă se gătea într-un anumit fel, unde reţetele şi obiceiurile se transmiteau fără nici un fel de cenzură, unde pe fiecare uliţă era cîte o socăciţă vestită, m-a făcut să simt gătitul ca pe un lucru firesc, o ocupaţie normală. Socăciţele despre care am pomenit erau cele mai pricepute femei în organizarea unor evenimente, în special nunţi şi botezuri. Erau foarte apreciate şi respectate, manageri adevăraţi, ştiau să conceapă meniuri şi reţete pentru sute de oameni, să facă aprovizionarea, să coordoneze activitatea. Unele dintre ele nu aveau carte. Bunica mea din Hida – Florica Barna „a li Hilimon" –, era una dintre cele mai vestite socăciţe.

La noi în casă se gătea foarte bine – mama, de asemenea, era o gospodină desăvîrşită. Ţin minte cum discutau vecinele între ele despre gătit, despre reţete, schimbau reţetele noi, în funcţie de posibilităţile materiale ale fiecărei familii, le adaptau – aceste socăciţe aveau o inventivitate deosebită.

După ce am plecat de acasă, am avut şansa să vizitez foarte multe ţări; din anul 1977, lucrez în turism şi am observat, în timp, cît de importantă este mîncarea pentru activitatea turistică, cîte oportunităţi oferă bucătăria tradiţională în ţările prin care am fost, pe aproape toate continentele. Am început să studiez foarte atent bucătăria tradiţională din zona Văii Almaşului, la început; mai apoi, mi-am extins cercetările în Transilvania, aplecîndu-mă asupra specificului fiecărei etnii, a influenţei benefice a acestor tradiţii diferite, atît asupra comportamentului oamenilor, cît şi a obiceiurilor şi în special a bucătăriei.

În ultimii cinci-şase ani, am început să colaborez cu specialiştii de la Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă Zalău, pentru a cerceta amănunţit bucătăria Imperiului Roman, ştiut fiind faptul că, lîngă Zalău, la Moigrad, este castrul roman Porolissum. Studiez peste 300 de reţete din acea perioadă, reuşind să gătesc pînă acum în jur de 60-70 de feluri de mîncare romană.

Orice deplasare pe teren îmi oferă nenumărate bucurii şi surprize – încă mai sînt bătrîni, la ţară, care deţin adevărate comori materiale şi spirituale. Toate acestea şi multe altele m-au făcut să mă apropii de ţărani, de preocupările lor, de gătit. Contactul cu diferite culturi a fost hotărîtor.

Cum vă pregătiţi dvs., personal, de toamnă? De unde vă luaţi ingredientele şi care sînt cele mai neobişnuite?

Eu încerc să copiez tot ce făceau bine strămoşii noştri, care nu aveau atîtea posibilităţi tehnice şi nici o diversitate prea mare de ingrediente. Dar mîncau sănătos. Observăm că din ce în ce mai multă lume se întoarce la o alimentaţie mai sănătoasă, încep să fie evitate alimentele semifabricate, în general mîncarea industrială, oamenii citesc mai atent etichetele, unde sînt inscripţionate – dacă sînt (asta-i o altă problemă) – toate ingredientele, valori calorice, prezenţa unor compuşi chimici etc. Dar să ne întoarcem la... zacuscă! La sat, pregătirile pentru iarnă sînt foarte importante, „pusu' pe iarnă" creează o anumită emulaţie, gospodinele se întrec în a-şi dovedi priceperea, cămările şi beciurile intră într-un fel de concurs neoficial, dar evident.

Prin anii '60-'70, după cît îmi amintesc, cînd nu erau la noi atîtea frigidere, nu era nici această diversitate de produse care este azi, nici posibilităţi materiale, ştim cîte privaţiuni erau atunci, inventivitatea gospodinelor era extraordinară. Trebuiau să se descurce din ce produceau, să pună conserve pentru iarnă din ce le dădea grădina. Prin anii '60, zacusca era, de fapt, un ghiveci sau o tocană de legume, mult mai tîrziu s-au adăugat la noi vinetele, ardeii capia, gogoşarii. În timp, au apărut reţete noi. De la an la an, zacusca „se perfecţionează", se foloseşte tot mai puţin ulei, se evită prăjelile, mai mult se „dinstuie" ingredientele. Se folosesc gogoşarii copţi, curăţaţi de coajă. Apar combinaţii noi, mai sănătoase – morcovi, ţelină, mere, pere, bulion (suc de roşii), „miere de stup" (miere de albine). Se folosesc reţete cu păstăi (fasole verde), cu boabe proaspete de fasole, tot mai mult se folosesc ciupercile, în prepararea zacuştii, hiribe, ciuciuleţi, ghebe (hiribe = hribi, ciuciuleţi = gălbiori).

Eu merg zilnic la piaţă, cumpăr numai de la ţărani, pe majoritatea îi cunosc, ştiu unde au pămînturile; cei mai mulţi sînt mai bătrîni şi nu folosesc îngrăşăminte chimice, ci gunoi de grajd sau compost. Ca o recomandare, cînd mergeţi la piaţă, cumpăraţi fructe şi legume direct de la producători, nu le alegeţi pe cele mai mari şi mai frumoase, în grămada de pe masă pot să fie şi produse cu viermi... Eu pun pentru iarnă atît zacuscă, dar şi murăturile cele mai simple, varză, ardei cu varză, castraveţi, gogoşari, gogonele, mai nou, conopidă. Folosesc condimentele clasice – sare, piper, cimbru, mărar, tarhon.

© L. Muntean

„Octombrie – a lăsat pe dealuri
Covoare galbene şi roşii.
Trec nouri de argint în valuri
Şi cînt-a dragoste cocoşii.
Mă uit mereu la barometru
Şi mă-nfior cînd scade-un pic,
Căci soarele e tot mai mic
În diametru."

(George Topîrceanu,
Octombrie)

Nu folosesc ingrediente speciale.

Ce altceva mai faceţi cînd se lasă toamna şi se simte apropierea iernii?

Pregătirile pentru iarnă încep de prin iulie-august. Atunci sînt roşiile cele mai bune – roşii româneşti, mari, rozalii, cărnoase, numai bune pentru bulion. Eu fac bulionul cum îl făceau mama şi bunica: se spală roşiile, se curăţă de cotor, se înlătură porţiunile stricate sau pătate, se taie în bucăţi mai mari, se pun într-o oală mare, se zdrobesc cu mîinile, se adaugă sare grunjoasă, se fierb în clocote mici, se amestecă să nu se prindă, se trage pe marginea „ploaptănului", să mai îngăduie dogoarea „fiteului" (ploaptăn = plită, fiteu = sobă veche, cu plită). Se trece fiertura asta prin „dărălău" (o strecurătoare sub formă de bărcuţă, cu un dispozitiv cu role din lemn care presează compoziţia printr-o sită, rămînînd astfel cojile şi seminţele fără a se zdrobi). Sucul rezultat se pune din nou la fiert domol, pînă scade, se mai îngroaşă. Se pune bulionul în sticle fierbinţi (se sterilizează în „ler" – cuptor), se închid ermetic sticlele şi se bagă pînă a doua zi „în haine". Bulionul este un ingredient de bază pentru toată iarna. Se foloseşte la prepararea zacuştii, dar şi la ciorbe, tocăniţe, sosuri. „Nu în tătă casa este groştior!" (groştior = smîntînă). Da-i bun şi cu... pălincă!

Compoturi, dulceţuri, inclusiv din tinghirele şi moşmoane, silvoiţa din prune bistriţe, fără pic de zahăr (silvoiţă = magiun) – se fierbe în căldări vechi de cupru, cu un sistem de „vîrtelniţă" din lemn, care asigură o amestecare continuă. Dacă este un om harnic pe aproape! Fierberea durează 18-20 de ore, toate astea se fac la rîndul lor şi ajung în cămară.

Credeţi că e important ca oamenii să-şi facă proviziile astea pentru iarnă? De ce?

Este important cel puţin pentru a păstra tradiţia. Este important şi pentru faptul că sînt produse sănătoase. Cu ingrediente adevărate. Este şi o nostalgie a vremurilor trecute, este şi pasiune. Conceptul de gospodar/gospodină încă se menţine în mediul rural. Pe de altă parte, încă mai avem sechele din perioada cînd magazinele şi pieţele erau goale. „Punem pe iarnă!" Totuşi, trebuie să spun că este şi o dorinţă actuală pentru o alimentaţie sănătoasă, pentru mîncare autentică, opusă mîncării industriale.

© L. Muntean

***Mircea Groza** este expert în turism, director la Complexul Severus din Zalău.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Cosmin MANOLACHE

Scurtmetraj: Popor pentru ogor

Anul acesta s-a întîmplat să răsfoiesc numerele revistei *Albina* din perioada 1954-62. Erau legate în nişte registre din carton tare, rezistent, numai bun pentru a salva tipăriturile de proastă calitate ale acelei vremi. Alături aveam şi *Albina* dinainte de comunism, iar contrastul era izbitor. Nu făceam altceva decît să caut articole şi imagini pentru o arhivă a oraşului meu. După ce am găsit tot felul de ştiri şi articolaşe despre colectivizarea în sate din raionul Mizil, în sfîrşit, în numărul 588, anul 62, seria II, din 1 aprilie 1959, am dat şi de începuturile GAC (Gospodăria Agricolă Colectivă) „Unirea" din Mizil. Două fotografii şi un text, într-o zi de 1 aprilie, ar fi putut trece drept o păcăleală, mai ales că Mizilul tot a fost luat în băşcălie de la Caragiale încoace, dar nu, măcar în acel an, 1 aprilie a fost unul serios:

„Într-una din aceste zile de început de primăvară pe harta agriculturii socialiste şi-a făcut apariţia printre multe altele şi gospodăria agricolă colectivă „Unirea" Mizil. 237 familii de ţărani muncitori şi-au unit cele 113 hectare de pămînt dintre care 25 hectare de vie şi au pornit pe un drum nou. La inaugurare oamenii s-au îngrijit să înalţe firma gospodăriei [fotografia de sus]. Pe sub acest portal vor trece în toamnă care pline cu grîu – rod al muncii colectiviştilor. Cum e şi firesc, proaspeţii colectivişti din Mizil, împreună cu cei veniţi de prin comunele învecinate pentru a asista la inaugurare, sărbătoresc evenimentul prin cîntec, joc şi voie bună [fotografia de jos]."

Un text vizionar, trebuie să recunosc, cîtă vreme pe sub acel portal au trecut, ani buni, care, tractoare şi maşini, şi nu doar cu grîu. Din manualele de Română ştiam, de pildă, de acei *pepeni de zahăr roşu* şi cum era *în grîu spicul cît cocoşu'*, amănunte pe care trebuia să le credem *traduse în fapte*. În faptul zilei, însă, toamnele copilăriei mele au fost ale unui patriarh nesăbuit şi-ale bancurilor cu cocoşul roşu, pe care le auzeam şi le dădeam mai departe chiar în practica agricolă cu care începeam anul şcolar. Distracţia asta dura două-trei săptămîni, poate chiar o lună. Ani buni a fost aşa, din care eu am prins vreo şapte. Ni se acrise de-atîta porumb şi vie. Auzisem că, în alte oraşe, elevii puteau merge la fructe de pădure, la tutun, cartofi şi altele. Nu ştiu de ce eram convinşi că altora le era un pic mai bine. Din puţinii struguri cu care ne întorceam, după controale severe, nu puteai să faci vin. Şi, oricum, în vie te cam săturai de ei. Ajunsesem să facem must chiar acolo, printre rînduri, la butuc, pentru a ne da bărbaţi. Cu porumbul – la fel. Luai cîţiva ştiuleţi, dar o făceai mai mult pentru a avea sentimentul că i-ai păcălit. La sfeclă am fost o singură dată şi m-am rugat să nu se mai repete. Dar măcar ne vedeam profile încălecînd brazda în ţinută de picnic, convinse că acel cocoş nu era el chiar atît de roşu. Era o corvoadă practica în care eram aruncaţi cu toţii: elevi, studenţi, militari în termen, chiar şi muncitori din industrie. Agricultura era o copie fidelă a doctrinei militare a ţării: lupta întregului popor pentru apărarea patriei. Înlocuind ce ar fi fost de înlocuit, poporul ar fi rimat cu ogorul, iarăşi un prilej pentru cocoşul roşu să se ţească hîtru în vreun banc. Şi atunci, unde mai erau colectiviştii? Satisfacţii mici, cu cîte un strugure şi-un ştiulete aveau toţi. „Pui un bob, din el răsare, / Mia de mărgăritare." Aşa fuseseră colectiviştii, unul cîte unul, şi dintr-odată, o ţară întreagă de amărîţi, cu PPC-ul după ei. *Poate pică ceva*. Îmi închipui că în anii '80, încă mai existau membri cooperatori, adevăraţi sau cu de-a sila, aşa cum erau şi bunicii mei de la ţară, dar în oraş nu prea mi-i puteam închipui. Poate că, între timp, deveniseră cu toţii pensionari, iar marele proiect al cooperativizării trebuia salvat cumva. Noi, cei mici şi cei în putere eram soluţia.

Toamna adevărată era după-amiaza, cînd sleiala drumurilor pe dealuri, duşi cu arcanul, se sfîrşea. Cumva, trebuia să ne recăpătăm forţele, pentru că fiecare avea în curte o boltă, nişte rînduri cu roşii, cartofi sau cîţiva pruni. Începeau împrumuturile dintr-o curte în alta, freamătul. Ba cazanul cu ţuică – cu ăsta chiar era pericol –, ba ceaunul pentru bulion, magiun sau săpun, ba teascul pentru must. Trebuia doar să ştii să spui: „Vecine!" Încet-încet, cămara prindea niscaiva borcane pe raft, chiar dacă loc rămînea destul.

Dar despre lucrurile astea învăţasem ceva mai mult – şi asta era adevărata practică, în ciuda teoriei –, cînd în triajul gării soseau camioane cu pepeni şi nu prea aveau cu cine să-i încarce în vagoane. Cum stăteam în apropiere, ştiam orice zvon al gării şi soseam repede acolo să negociez. Munceam şi, în schimb, primeam pepeni. Echitabil. Eram mulţumit, chiar mîndru.

Altceva era cînd auzeam pe cîte unul că a rămas usturoi pe cîmpul de la Conduratu, cam la 1 km distanţă. Toată strada pleca într-acolo să scormonim prin pămînt, cîrtitori. După cîteva ore, ne întorceam de pe usturodrom cu unghiile negre şi cu găleata plină. De fapt, aveam usturoi cît să mîncăm doi ani. Cred că am şi dat la vecinii care pierduseră startul spre Conduratu. Acolo, pe cîmp, închipuindu-ne cum vin miliţienii pentru eradicarea acelui flagel popular, ca să ştim bine ce-avem să facem, începeam să fim fantaşti. Răsturnam prada şi o acopeream cu pămînt, apoi se derula filmul: „Ce dracu' faceţi aici, mă?" „Luăm şi noi nişte pămînt pentru flori, şefu'!" „Şi ce vă ia aşa mult să-l găsiţi? Luaţi şi plecaţi odată!" „Păi, căutăm şi noi să vedem care-i mai bun, şefu'!" „Ia vino aici, mă, că ai chef de vorbă. Ia, deschide gura şi suflă!" „Suflu, şefu' – ce naiba, nici usturoi n-am mîncat, nici gura nu-mi miroase..." Mai toţi credeam că sîntem, într-un fel sau altul, Pistruiatul.

Raion Mizil, GAC Unirea Mizil, Albina, *anul 62, seria II, nr. 588, 1 aprilie 1959*

***Cosmin Manolache** este scriitor şi muzeograf la Muzeul Ţăranului Roman.*

Andreea PLEŞOIANU

„Try to remember the kind of September"

„Plouă stupid...
Cerul îşi scutură
Ca dintr-o ciutură
Frigul lichid.

Cîrduri de ciori –
Neagră pecingine,
Flori de funingine
Sboară subt nori..."

(George Topîrceanu, Noembrie)

E natură 100%. O iubim pentru că este frumoasă. Pur şi simplu frumoasă. Nici urmă de cochetărie. Asortează culori extraordinare, fără ajutorul vreunui designer. Nu se fardează, nu se uită la Fashion TV, nu e dependentă de tendinţe. Efectul e întotdeauna răvăşitor. Dacă o ajutăm cu hărnicie de furnicuţe peste an, e extrem de bogată şi generoasă. De fapt, şi frumuseţea ei depinde de cum o tratăm între septembrie şi octombrie. Cu cîtă atenţie, grijă, galanterie.

De aceea, vreau o toamnă ca în compunerile pentru şcoală. Cu toate platitudinile, cu covorul de aur al frunzelor şi lumina de miere care scaldă întreaga fire. Vreau să văd în jur tot ce găseşti pe www.compunerionline.com. Nu ştiu dacă toamnele au fost întotdeauna ca în caietele noastre de teme sau ca în primul meu paragraf, dar mi-aş dori o învăţătoare sau o profesoară care să mă oblige să mă uit în jur şi să caut frumuseţea. Şi să scriu despre ea. Chiar şi despre borcanele cu murături, ornate cu vesele rondele din morcovi, care împodobeau altădată beciuri, pivniţe şi balcoane. Chiar şi despre ploi, dar nu din acelea care te lasă fără umbrelă sau fără casă.

Simt această nevoie de lirism deşănţat pentru că toamnele mele au devenit, cu timpul, narative. Pot să vă relatez cu detalii discuţiile mele anuale cu RADET-ul, în legătură cu cele trei nopţi consecutive cu temperaturi sub 10 grade Celsius şi dorinţa mea înfrigurată de a simţi mîngîierea agentului termic, nu doar mila unui soare debil de octombrie. Discuţiile despre cît de frig este noaptea şi cît de cald poate fi, uneori, la orele amiezii. Discuţiile despre deşertizare.

La televizor, septembrie – octombrie – noiembrie sînt apocaliptice. Pe 11 septembrie 2001, are loc atentatul din SUA, pe 15 septembrie 2008, Lehman Brothers anunţă oficial falimentul, acţiunile AIG se prăbuşesc şi se declanşează criza mondială. Pe 27 octombrie 2004, în România are loc un cutremur de 6 grade. 29 octombrie 2012 – uraganul Sandy loveşte Coasta de Est a Statelor Unite. România, octombrie 2013 – un cutremur, două cutremure, trei cutremure... Încă nu ştim cîte altele vor mai avea loc. Tot octombrie 2013 – Statele Unite în pragul falimentului. Mă opresc aici.

Eca şi cum omenirea întreagă ar fi trăit peste ceea ce-şi permite, iar acum, culege ce a semănat. A semănat o imensă centrare pe sine şi un la fel de imens dispreţ faţă de tot ce o înconjoară. A intrat într-o competiţie arogantă şi inconştientă cu cineva mai puternic. Ziua Recoltei nu mai e ziua belşugului; e ziua lipsei, ziua plăţii. Primim înapoi, în fel şi chip, tot dispreţul pe care l-am cultivat. Neglijată, prost tratată, ignorată, a devenit o zgripţuroaică. Dă cu noi de pereţi, cît vrea ea de tare. Ultima dată – cu o intensitate de 5,5 grade. (Vă amintiţi, nu? Era în zori.)

Mi-a trecut prin minte că lecturile canonice despre toamnă (Bacovia, Arghezi, Nichita Stănescu) sau playlist-ul consacrat (începînd şcolăreşte, cu „A, a, a, acum e toamnă, da", continuînd cu „Lasă-mi, toamnă, pomii, verzi", *„Try to remember"*, *„November rain"*... – completaţi dumneavoastră linia punctată) ar fi so'uţia de reînviere a unei autentice emoţii de toamnă. Dar ar reprezenta o interacţiune a noastră pur mentală cu ea. Marile provocări pe care ni le propune în ultimul timp cer soluţii pragmatice. Culegem acum roadele prostiei, ale lăcomiei şi ale relei intenţii de peste an. Nu putem schimba intensitatea şi impactul pe termen lung al acestora prin reveriile şi tristeţile provocate de un vers sau o frază muzicală, decît dacă le însoţim şi de promisiunea fermă faţă de noi înşine că, pînă în septembrie următor, ne vom gospodări cum se cade sufletul, ograda şi planeta. Doar dacă vom face gesturile minime ca să ne achităm de această promisiune.

Nu mai avem vîrsta pentru compuneri, dar putem reacţiona ca poliţistul cu care m-am intersectat pe stradă la începutul lui septembrie. Veneam din sensuri opuse. O frunză a căzut între noi. „A venit toamna", spuse. Şi îşi continuă drumul. Remarcase. Omagiase. Poate că forţele noastre de ordine o vor restabili şi pe cea cosmică. Fără respectarea legilor, nu vom supravieţui niciunde. Nicicînd.

***Andreea Pleşoianu** e profesoară la Liceul bilingv „Miguel de Cervantes".*

Diana Elena NEAGA

Cum se văd murăturile din borcanul de feminism

Mi-am cumpărat acum cîtăva vreme un frigider mare, exagerat de mare – îmi spun cei mai mulţi dintre cei care îmi calcă pragul casei. Dar eu am întotdeauna în mînecă argumentul: un accesoriu *cool*, dragilor&dragelor, pentru că hardughia ce îmi ocupă jumătate din bucătărie este, de fapt, reflexia unei formule de emancipare în ceea ce priveşte stilul sănătos de viaţă. Pe scurt, mama creşte la ţară curcanul – liber şi fericit pînă la tăiere, ca să se supere mai puţin vegetarienii –, după care eu îl decorez cu diverse, în procesul de alimentare sănătoasă, devenit, astăzi, un laitmotiv al discuţiilor din bodegile hipstereşti. La fel şi cu legumele şi fructele, ferite atent de „chimicale“, de „E-uri“ şi de metode de procesare care le distrug proprietăţile nutritive şi care, prin criogenie, îşi găsesc viaţă tihnită pînă la îngurgitare.

Al doilea argument este extrem de relevant pentru identitatea mea feministă, pe care o afişez cu mîndrie în toate ocaziile. Frigiderul este şi un manifest pentru natura identităţii amintite mai sus, tradus prin minibarul destinat răcoririi serilor de taclale în care punem la cale deşirarea patriarhatului, în spaţiul în care contraopinenţii noştri ne-ar spune că ne asortam cel mai bine – lîngă cratiţe. Este, însă, pentru mine, o formă de apropriere prin contestare a unor practici asociate în special cu masculinul, o modalitate de a pune ţara la cale lîngă tigaia reinterpretată ca manifestare a autonomiei – îmi gătesc, deci exist; îmi gătesc, deci sînt independentă; îmi gătesc, deci hrana mea nu are la bază munca „ne-“ sau prost plătită a altei femei.

„Mofturi!“ aţi putea spune, fără a greşi în mod necesar flagrant. Puţine femei au privilegiul de a găsi în frigiderul lor un motiv de analiză feministă cu direcţia *emancipare!* Multe speră să găsească ceva în frigider, altfel, romanticizata masă în familie se poate uşor transforma într-una de skandenberg. Normalul? Ne ajută Google să îl găsim, la o simplă căutare după cuvinte-cheie – care altele, în plină toamnă, decît „murături“, „femei“ şi „gospodine“? (Şi recunosc că am avut oarecare emoţii la asocierea „femei“ şi „murături“.) Pe scurt, în cele ce urmează – rezultatele cercetării şi analiza *privilegiat* feministă a acestora:

■ ***Categoria roluri de gen tradiţionale***

„Sezonul murăturilor pune gospodinele pe drumuri“ – „Am intrat în sezonul murăturilor şi al produselor pentru iarnă, iar în pieţe ar trebui, cel puţin teoretic, să fie o forfotă continuă în această perioadă, fiecare gospodină căutînd să găsească cele trebuincioase pentru proviziile de iarnă, la cel mai bun preţ.“

Feminisme. Normalitatea patriahală împarte lumea în roz şi albastru, în femei şi bărbaţi, reducînd astfel masiv plaja de alegere a indivizilor. Roz înseamnă că fetele se nasc cu borcanul şi reţeta de murături în mînă, dar şi cu înclinaţia instinctivă de a-i îngriji şi de a-i hrăni pe cei din jur. Neconformarea te lipseşte de *multrîvnitul* titlu de „gospodină“. Nemaivorbind de faptul că gogoneaua poate genera o competiţie acerbă între femei, diluînd astfel sororitatea feminină&feministă.

■ ***Categoria „Despre emanciparea femeilor prin tripla zi de muncă“***

„Iată o femeie simplă, cu instincte de om de afaceri!“ – „Sînt muncitoare. Fac murături în timpul liber, după serviciu. Cultiv legume la noi, în grădina de la ţară. Mie îmi place foarte mult să pun legume la murat. În fiecare an, am pus atît de multe pentru familie, încît nu le puteam consuma. Erau exagerat de multe şi mi-a venit ideea să vînd.“

Feminisme. Şi dacă de muncile casnice şi de îngrijire nu poţi scăpa (prima zi de muncă), şi dacă munca plătită ţi-o asumi pentru că îţi aduce punerea în valoare în principal ca individă autonomă şi nu numai ca mamă, soţie, fiică a cuiva – (a doua zi de muncă), de ce să nu pui şi murături ca să mai aduci un ban în casă (a treia zi de muncă)? Că doar eşti principala responsabilă de bunăstarea familiei şi nu va sări nimeni ca ars că te speteşti cam mult, aşa cum o fac în momentul în care propui cote de reprezentare pentru femei în Parlament sau scoaterea violului şi a violenţei domestice din Legea medierii. Nu în ultimă instanţă, a fi femeie presupune, în foarte multe cazuri, şi luarea unor decizii care se pot înscrie uşor în categoria managementului subzistenţei. Ai bani puţini, nu îţi permiţi să cumperi – şi atunci, ce faci în *timpul liber? Munceşti, desigur, acasă* – un răspuns atît de des întîlnit în rîndul femeilor pe care le-am intervievat de-a lungul timpului.

„Cad grăbite pe aleea
Parcului cu flori albastre
Frunze moarte, vorba aceea,
Ca iluziile noastre.“

(George Topîrceanu,
Toamna în parc)

■ ***Categoria forum şi reviste pentru femei sau despre „Şi frumoasă, şi devreme acasă“***

„Murăturile te ajută să îţi păstrezi silueta.“

Feminisme. Ca femeie, fă bine şi ai grijă cum arăţi, că doar nu degeaba ţi se spune „sexul frumos“. Aşa că vrem borcanele pline şi 90 – 60 – 90, altfel, soţul e *îndreptăţit* să mai calce şi cămara altei gospodine. Că doar nu îşi poate lăsa nesatisfăcute nevoi pe care o societate nedreaptă i le-a vîrît pe gît, lăsîndu-l parcă, astfel, într-un *înec* perpetuu.

Concluziile să le tragă bărbaţii că doar în asta i-a specializat natura. Nu cultura?!

***Diana Elena Neaga** este lector dr. la Universitatea „Nicolae Titulescu“, membră a Societăţii de Analize Feministe AnA, editor al revistei academice* Analize – Journal of Gender and Feminist Studies *şi al volumului* Gen şi cetăţenie în România, *publicat la Polirom în 2013.*

Mălina AMORTOAIE

„Mă apuc imediat de dulceaţă“

„A venit toamna, acoperă-mi inima cu ceva“, cu nişte borcane cu murături ale bunicii sau cu vinetele proaspăt coapte de mama pentru salata din toiul iernii.

Nu, de fapt, mama nu coace vinete, iar în casa mea, raţia de zacuscă şi murături ne-o asigură bunica de la Botoşani, care-l trimite pe bunicul prin pădurile Bucovinei după ciuperci şi care face afacerile ei la piaţă, cu precupeţele, ca să le scoată pe toate la preţ bun (de-ar putea negocia ea şi cu managerii din magazinele cu genţi şi cizme frumoase, aş da lovitura, vă zic!). Şi apoi, ne trimite pachetul, cu 30 de borcane de zacuscă de un fel, vreo 20 de altul, castraveciori, gogoşari, toate *via* autocar, lăsînd ciubuc lui domn' şofer, să ajungă la Bucureşti borcanele intacte şi numai bune de pus în cămară. Şi cînd ne vedem cu ele, şi eu, şi mama stăm şi ne uităm una la alta, că nu ştim unde să le mai aşezăm, zici că nu se termină vreodată. Ar fi ceva dacă aveam cămară, dar, cum n-avem, le înghesuim în frigider şi pe balcon, *provizoriu,* dar evident că rămîn acolo şi nu le mai mută nimeni.

În casa mea, toamna intră pe uşă şi pleacă aşa cum a venit, cu mîinile în buzunar. În camera mea nu se observă schimbări majore, poate mai apare vreun teanc de caiete noi (că a început anul şcolar, deh!...), aruncate într-un colţ, frumos, căci biroul e ocupat de beletristică, creme, perie de păr, farduri, parfumuri şi chestii din acelea pe care le are toată lumea, dar de care, în principiu, nimeni nu are nevoie. Am şi nişte lucruri care merită să fie acolo şi sînt frumos puse, rame cu fotografii cu o persoană dragă şi cu puiul meu de Beagle, care îmi aleargă nonstop prin casă de vreo lună.

La oamenii de vîrsta mea, toamna vine însă, de obicei, cu migrene şi întrebări existenţiale, depresii, stări de oboseală, stres, „vai de viaţa mea, a început şcoala“... Domnişoarele de vîrsta mea nu dau iama în pieţe după legumele şi fructele sezoniere, ca să facă compot şi dulceaţă, că ele sînt dulci deja şi majoritatea au lucruri mai importante, să fim serioşi – noi colecţii de haine în magazine, băieţi în oraş, întorşi din vacanţe, bîrfe de recuperat, bîrfe de stîrnit, că na, au început şcoala şi liceul... Iar de prezenţa sexului masculin în bucătărie, pe post de *constructor* de conserve, nici nu poate fi vorba... Fete în oraş, întoarse din vacanţă, întocmiri de planuri pentru noi cuceriri, meciuri de văzut şi de analizat variante de pariuri sportive, chestii de genul ăsta. Ori nimic din astea, ci timp petrecut studiind, căci unii au ani dificili şi trebuie să poarte lupte grele cu matematica în care găseşti răruţ cifre, şi tot soiul de materii care, în loc să te facă să înţelegi lumea, te bagă mai mult în ceaţă. Bineînţeles, lăsînd la o parte tipologiile înfiorătoare ce mă amuză în fiecare zi, trebuie să notez aici că adolescenţii sînt tare diferiţi şi există numeroase excepţii, dar care probabil nu au timp de bucătărisit, căci e mai plăcut să citeşti o carte sau să vezi un film decît să miroşi a prăjeală ori să dai foc la casă. Nu că aş judeca vreo activitate din cele de mai sus, doar comentez şi eu, în calitate de fin observator ce mă vreau a fi.

© D. Voicu

Imaginaţi-vă o tînără domnişoară, de 18 ani, dîndu-se jos din pat, terifiată: „Vai, nu, am uitat să fac zacuscă şi gogoşari!“ Sau, poate, un tînăr într-o sîmbătă dimineaţa, pe la ora 8, eventual după o noapte de *clubăreală,* trezindu-se speriat: „Vai, nu mai prind vinetele fără seminţe multe, ce mă fac? Trebuie să fug la piaţă...“ Cam improbabil, nu? Deci nu, principala grijă a tinerilor, indiferent de vîrstă, nu e nicidecum zacusca.

Şi pentru că mama mea m-a făcut narcisistă foc şi, deci, îmi place să trăncănesc despre mine, o să trec în revistă faptul că îmi lipseşte talentul culinar cu desăvîrşire – a sărit cumva peste două generaţii, că bunica se pricepe tare bine (dar nu ştiu dacă găteşte aşa dintotdeauna, cine ştie, poate talentul ăsta vine odată cu vîrsta, ştiţi, se zice că speranţa moare ultima). Am impresia că teoria asta ar merge ca o justificare pentru lipsa de interes a majorităţii tinerilor vizavi de gospodăreala de toamnă din bucătărie şi nu numai.

Şi totodată, dacă m-aş apuca eu de pus vinete la congelat şi castraveţi la murat, bunica ar trebui să se apuce să scrie pe blog, să se joace cu puiuţul de cîine, să facă probleme cu oscilaţii şi permutări şi să înveţe yoga şi tae bo. Aşa că... fiecare cu borcanele lui.

Toamnă bună ca gemul de caise!

***Mălina Amortoaie** are 16 ani, este elevă la Colegiul Naţional „Sf. Sava“ şi scrie pe malli.ro.*

Cristina IVAN

Gogoniada

În arborele extins al familiei, matriarhatul nu s-a pierdut... s-a ascuns, s-a disimulat cameleonic, s-a convertit șiret, dar nu s-a pierdut niciodată! Abilitățile de guvernare și de război ies la iveală în fiecare toamnă, cînd începe campania murăturilor.

E momentul de glorie al gospodinei care, purtîndu-și portofelul ca pe un sceptru în mînă, indică încoace și încolo împărțirea de forțe și tactica de acoperire a arealului pieței de cartier. Semnalul de război e dat!

Cam așa arăta lumea bunicii mele pe vremea cînd pensia era încă departe și finanțele erau îndestulătoare pentru campanie. Între timp, matriarhatul murăturilor s-a estompat, iar bunica a învățat, ca un manager priceput, să delege responabilități generației mai tinere, care, și ea, se apropie de pensie... Mame și mătuși pun, pe rînd, diferite sortimente, aleg albitura pentru congelator și organizează *„sit-ins“* de dezbatere publică și fiert suc de roșii în curtea din spate a bunicii. Bunica se agită prin jur, se uită critic la cît de gros e sucul și decretează momentul în care „gata, s-a fiert destul, aduceți sticlele!“ Din campanie extinsă în slujba supraviețuirii peste iarnă, gogoniada a devenit un fel de hobby de weekend, pe care femeile de vîrsta a doua îl respectă mai mult ca să îi facă plăcere bunicii și ca să se întîlnească, oarecum complice.

Aici am auzit brodîndu-se cele mai stranii povești, la un pahar de vișinată, dar și cele mai plastice letopisețe de microistorie familială despre ce și cum era odată. Cînd se relaxează, bunica explică din tainele unei *adevărate* femei și se uită oarecum sever către generația mea, de treizecișiceva, care chiar dacă accidental în zonă, pentru că are carnet și transportă murăturile cu mașina, oricum nu e nimic de capul ei... habar n-are să coacă o vînătă, unde mai pui că nici nu face ciorbă în fiecare săptămînă!

– Ascultă, dragă, bărbatul ăla al tău nu cere și el un ardei iute murat? mai zice cîteodată, perplexă...

După care se insinuează mieros și persuasiv, acoperind nevinovată cu mîna cartea pe care o citesc:

– Nu vrei să te învețe mamaia să pui și tu o varză murată? Nu e bine, mamaie, să stai așa, să nu faci tu niște sarmale cu varza ta, din butoiul tău, cine știe, poate altele sînt mai gospodine și....

Asta pare să fie frica majoră, ce se întîmplă dacă aiurita asta pică testul și o lasă bărbată-su? Lucrurile se dreg invariabil cu un hohot de rîs din partea mea, și o privire dezaprobatoare din partea ei.

– Mă rog, oftează și pleacă, bombănind și uitîndu-se cu dublu reproș la mama, dacă nu vreți să înțelegeți niște lucruri...?!

Realizez însă că asta e varianta fericită, a celei care are încă, în jur, bunici, mătuși, mămici... și accept tacit criticile cu miez tradițional. M-am întrebat însă cum e prin alte foste mari gospodării... așa că am plecat în vizită, pe la prietene încă și mai tinere, cu mame în putere și, din vorbă în vorbă, insinuant-nevinovat, ca bunica – că doar, dacă nu s-a moștenit talentul pentru murături, ceva tot oi fi achiziționat la sesiunile de dezbatere publică și tomate –, întreb:

– Tanti, dumneavoastră puneți murături anul ăsta?

Ochii se rotunjesc de plăcere, palmele grăsuțe încep să pocnească și urmează cîte o tiradă despre:

– Pun, cum să nu pun, mamă... ce casă de oameni e aia fără gogoșari la friptura de Crăciun?! Și salata de boeuf n-are nici un gust cu fierturile alea oțetite de la supermarket! Știi că am pățit-o odată, începe să se destăinuie. Am luat gogoșari tîrziu, nu știu cum, și după o lună erau toți fleșcăiți! N-a mai avut salata de Revelion nici un gust! oftează ea. Degeaba ai de toate dacă nu ai murături bune! conchide, sintetizînd răspunsul la toate întrebările mele nepuse.

Înțeleg că, și pentru generația ei, murăturile au cumva o valoare de autenticitate care se extinde asupra sărbătorilor de iarnă, că fără ele e ca și cum gospodina nu există, se anulează.

– Aa, se întoarce din ușă, era să uit.... Să ții minte de la mine, la gogoșari, dacă vrei să iasă buni, nu uita să pui miere, nu zahăr, spune cu voce scăzută, uitîndu-se la mine atent.

Înțeleg că mă place, că iată, am primit gratis un secret de familie. Îi mulțumesc încercînd să par serioasă – voi ține minte!... Și ea se retrage satisfăcută.

Mă gîndesc dacă sentimentul de autenticitate conferit murăturilor de casă are sau nu legătură cu epoca de dinainte de '90, restrictivă culinar, sau doar cu lipsa în general, cu nevoia ancestrală de a te pune la adăpost pe timp de iarnă și a te baricada împreună cu proviziile. Oricum, este aici și un aspect de ceremonial, un ștaif de femeie adevărată – cum zice bunica, de gospodină autentică – aș spune eu.

Un ștaif de femeie adevărată.

Dar pentru că știu totuși că, în generația mea, lipsa de timp e cronică și termenele proiectelor profesionale se înghesuie toamna parcă înadins pentru a te culpabiliza pentru serile de vară furate, mă întreb ce fac femeile din această generație. Evident, nu pot întreba așa... natural:

– Ce mai faci, dragă, tu pui gogoșari anul ăsta?

Așa că încep precaut, la o pauză de țigară, o mică discuție despre tradiția de Crăciun, dacă mai stăm pe-acasă, ce mîncăm. Și aflu că, de cele mai multe ori, murăturile se importă de la țară, de la părinți, de la mătuși, și doar în cazurile de izolare cronică se achiziționează de la magazin. Și aici, neîncrederea e majoră, dar ce să-i faci, cînd nu e timp, te înveți și cu sarmalele, nu numai cu murăturile de la magazin!

Iată însă că, pentru neînțeleasa „generație hipsterească“, există scăpare din simulacrul murăturilor de cumpărat. Noul trend – magazinele de murături eco, în care o doamnă cu ținută simpatică – semiartistică, semitradițională – te îndeamnă să cumperi murături ca la mama acasă, puse tradițional după nu știu ce rețetă din Oltenia, Moldova sau Banat, în funcție de preferințe.

Prin urmare, tradiția se recuperează, chiar dacă prin simulare, și aplecarea noastră pentru mîncarea eco, cel puțin în intenție, va salva, probabil, și murăturile tradiționale de la extincție! Doamne-ajută!

Cristina Ivan *este cercetător și doctorand în Studii culturale la Universitatea București.*

„Acesta-i un cîntec pe care demult
Am vrut să vi-l cînt
dumneavoastră.
Natura-l repetă cu tumult.
Acesta-i un cîntec pe care-l ascult
Cu nasul lipit de fereastră.“

(George Topîrceanu,
Fantezie de toamnă)

Radu VANCU

Zacuști & sincronicități

De cînd cu supermarketurile, s-a zis cu anotimpurile. Există un singur Anotimp Universal, în care ex-anotimpurile „sînt date/ deodată toate“. Toate cele patru, vreau să spun. Indiferent că tu crezi că afară e vară sau iarnă – ori, altfel spus, orice iluzie sezonală ar putea fi afară, de îndată ce treci pragul supermarketului, descoperi Realul: un supraanotimp de sinteză, în care pepenii și gutuile, merele de vară și strugurii, afinele și nucile se coc în același timp. Adică deodată. Și, pe deasupra, în același loc cu smochinele și rodiile, cu papaia și kiwi, cu bananele și fructele de mango. Și cu fructele de mare, probabil. Și, bineînțeles, cu zacusca, Supraleguma de sinteză, care e, în realitatea legumelor, ceea ce e Realul supermarketului față de realitatea anotimpurilor: Marea Realitate Unificată. A cărei teorie, fizicienii o caută încă neputincioși, plini fără doar și poate de resentiment & ranchiună pe bunicuțele ori mătușicile care, zîmbind dulce-acrișor, ca zacusca de pe etichetele policolore ale borcanelor (delicioasă *mise en abîme*, zău), livrează la foc continuu (și moale) Realitate Unificată. După cum se vede, bucătărioara oricărei bunicuțe-făcătoare-de-zacuscă e, în termeni practici, mai eficientă decît tot laboratorul CERN de la Geneva.

Însă, pe de altă parte, tocmai proliferarea asta transsezonieră a borcanelor de zacuscă pe rafturile supermarketurilor a eliminat din istorie ceea ce se cheamă „Gospodăria de Toamnă“. Sau, mai simplu spus, Anotimpul Universal a eliminat anotimpurile. Doar cîteva bunici & soacre mai încăpățînate chiar decît căutătorii bosonului Higgs mai fierb, în săptămînile de toamnă, în athanoarele uriașe și cu smalțul sărit, Pasta Universală. Nepoții & ginerii (chiar și ai lor) preferă excursia săptămînală în Anotimpul Universal, de unde pot să-și ia, indiferent de anotimp, orice – chestiune care li se pare atît de naturală, încît au ajuns să socotească nenaturală împărțirea anului pe anotimpuri. Un accident de planificare, corijat în cele din urmă prin introducerea Anotimpului Universal. Care sigur că a trimis la muzeu anotimpurile – și, odată cu ele, Programul Alchimic „Gospodăria de Toamnă“; însă a pus în locul lor Realitatea Unificată, cea mai simplă & practică dintre lumi, numai bună de ilustrat utopiile tuturor zăltaților lumii. Că unii dintre noi n-avem încredere în utopii – asta-i altă poveste. Și apoi, chiar și noi, cei ce bombănim utopiile, tot din Realitatea Unificată ne alimentăm.

P.S. Tocmai ce-am terminat de scris textul ăsta, mă grăbesc să mănînc ceva înainte de plecarea spre facultate, deschid repejor frigiderul – și dau peste un borcan de zacuscă făcută de scumpa de soacră-mea. Sincronicitățile funcționează pînă și la zacuști, dragă Carl Gustav.

Radu Vancu *este poet. Predă la Facultatea de Litere și Arte din Sibiu și este redactor la revista* Transilvania. *Cea mai recentă carte publicată:* Frînghia înflorită, *Casa de editură Max Blecher, 2012.*

■ **13,00-15,00, Cinema ArtHouse Central, Moldova Mall, Sala Roşie**
„Întîlnirile *Alecart*“,
dialog cu redactorii, colaboratorii şi cititorii revistei
Participă: Petru Cimpoeşu, Jean Mattern
Moderatori: Prof. dr. Nicoleta Munteanu, prof. Emil Munteanu

■ **14,00, Casa Dosoftei**
„Întîlnire cu publicul“, lectură şi Q&A
Participă: Hervé Bel, Véronique Bourlon (directoarea Festival du Premier Roman din Chambéry)
Moderator: Prof. univ. dr. Simona Modreanu
Organizator: Institutul Francez Iaşi, în cadrul proiectului „Festivalul Primului Roman“

■ **14,00-15,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi poezie + dezbatere
Participă: Florin Iaru, Denisa Comănescu, Ion Mureşan
Moderator: Bogdan Creţu

■ **16,00-17,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi şi Q&A
Participă: Radu Pavel Gheo, Andrew Cowan, Ruxandra Cesereanu
Moderator: Paul Cernat

■ **16,00-17,30, Lectoratul de franceză, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi**
„Întîlnire cu studenţii“, lectură şi Q&A
Participă: François Garde
Moderator: Raphaël Bruchet
Organizator: Institutul Francez Iaşi, în cadrul Proiectului „Festivalul Primului Roman“

■ **16,00-17,30, Institutul Francez Iaşi, Sala „Benjamin Fondane“**
„Traducerea: trădată de original!“ – conferinţă
Participă: Georges Bastin, profesor la Universitatea din Montréal
Moderator: Prof. univ. dr. Rodica Dimitriu
Întîlnire în limba franceză

■ **17,00-19,00, Ateneul Tătăraşi, Galeriile de Artă**
„Romane pe văzute – literatură română şi germană pe ecran“
Proiecţie de film
Organizator: Ateneul Tătăraşi, în parteneriat cu Centrul Cultural German Iaşi

■ **17,30-18,00, Casa FILIT**
„Prezentare Festival du Premier Roman-Chambéry (Franţa)“
Prezentare de festival literar internaţional
Participă: Véronique Bourlon

■ **18,00-19,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi şi Q&A
Participă: Ştefan Agopian, Cecilia Ştefănescu, Andrei Kurkov
Moderator: Marius Chivu

■ **20,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
„Literatură şi muzică. Eveniment dedicat scriitoarei Herta Müller“
Invitat: Ernest Wichner, director Literaturhaus Berlin
Moderator: Liviu Mihaiu
Gazda: Cătălin Sava

■ **21,00, Cinema ArtHouse Central, Cafenea**
Concert de jazz: Gîrlea cvintet jazz – „Rhythm of the word & art painting“
Componenţă: Cristian Gîrlea (pian, sintetizatoare), Iulian Pavelescu (chitară), Adrian Trufia (bas), Constantin Stavrat (tobe), Mihaela Gîrlea (voce), Mihaela Pavelescu (artist plastic)

■ **21,30, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
Concert: Ada Milea, Anca Hanu, Cristi Rigman, Bobo Burlăcianu

■ **23,00, Casa FILIT**
„Noaptea albă de poezie şi jazz“, lecturi de poezie şi recital de jazz
Moderatori: Corina Bernic, Claudiu Komartin
Organizatori: Asociaţia „Charta“, Salonul de Literatură Zero+ şi Institutul „Max Blecher“

Sîmbătă, 26 octombrie

■ **11,00-13,00, Ateneul Tătăraşi (sala mare)**
„Literatura la Ateneu“, lectură şi Q&A
Participă: Daniela Zeca, Cristian Teodorescu
Moderator: Marius Chivu

■ **11,30, Sala Ferdinand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“**
„Editori străini / Editori români: întîlnire profesională“
Organizată în parteneriat cu Asociaţia Editorilor din România

■ **12,00-14,00, Casa „Dosoftei“, la etaj**
Întîlnire cu scriitorul Manuel Rico, lectură publică şi Q&A
Participă: Manuel Rico
Moderator: Prof. univ. dr. Dana Diaconu
Organizatori: Institutul Cervantes din Bucureşti, Ambasada Spaniei în România

■ **12,00-14,00, Cinema ArtHouse Central, Moldova Mall, Sala Roşie**
„Întîlnirile *Alecart*“, dialog cu redactorii, colaboratorii şi cititorii revistei
Participă: David Vann, Andrew Cowan
Moderatori: Prof. dr. Nicoleta Munteanu, prof. Emil Munteanu

■ **12,00-13,30, Casa de Cultură din Paşcani, parter, Galeria de Artă**
Lecturi publice în Paşcani, lecturi şi Q&A
Participă: Florina Ilis, Radu Pavel Gheo

■ **14,00-15,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi de poezie şi Q&A
Participă: Mircea Dinescu, Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu
Moderator: Conf. univ. dr. Daniel Cristea-Enache

■ **16,00-17,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi şi Q&A
Participă: Daniela Zeca, Jean Mattern, Andrea Bajani
Moderatoare: Luminiţa Corneanu

■ **17,00, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ Iaşi, Librăria „Orest Tafrali“**
Miniaturas de tiempos venideros. Poesía rumana contemporánea
Prezentarea antologiei de poezie românească, ediţie bilingvă, traducere de Cătălina Iliescu Gheorghiu, Vaso Roto Ediciones, 2013
Participă: Conf. univ. dr. Cătălina Iliescu Gheorghiu şi lect. univ. dr. Doris Mironescu

■ **17,30-18,00, Casa FILIT**
„Prezentare Literaturfestival Leukerbad (Elveţia)“
Participă: Hans Ruprecht

■ **18,00-19,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi + dezbatere
Participă: Gabriela Adameşteanu, Aris Fioretos, Varujan Vosganian
Moderator: Dan Shafran

■ **20,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
„Serile FILIT: Întîlnire cu François Weyergans. Premiul Goncourt la Iaşi“, dezbatere
Participă: François Weyergans
Moderator: Cristian Tudor Popescu

■ **21,30, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
Texterioare
Concert Alexandru Andrieş şi invitaţii săi: Maria Ioana Mîntulescu, Berti Barbera, Sorin Romanescu

■ **22,00, Baia Turcească**
„DE.KOLECTI.F“, concert muzică electro
O noapte dedicată muzicii electronice germane şi franceze alături de Prosumer, regele neîncoronat al Panorama Bar din Berlin, şi Paradis, doi DJ din Paris, care recontextualizează pop-ul francez. Totul cu concursul unui monstru autohton cu şase voci şi o mască, Rochiţe, şi proiecţiile video ale lui Dreamrec
Organizatori: Goethe Institut, Institutul Francez din România, Rokolectiv
Cu sprijinul: Elysée Vertrag-Traité de l'Elysée, Federal Foreign Office Germany, Orange, Renault, Compania Fapt, Brain Events, Primăria Iaşi
În cadrul Semicentenarului semnării Tratatului de la Elysée

■ **21,30, Art House Central, etajul 6, Cafenea**
Proiectul muzical „Ad Ombra“, muzică ambiental-simfonică
Participă: George D. Stănciulescu

Duminică, 27 octombrie

■ **12,00-14,00, Cinema ArtHouse Central, Moldova Mall, Sala Roşie**
„Întîlnirile *Alecart*“, dialog cu redactorii, colaboratorii şi cititorii revistei
Participă: Ruxandra Cesereanu, Andrea Bajani
Moderatori: Prof. dr. Nicoleta Munteanu, prof. Emil Munteanu

■ **14,00-16,00, Aula „Mihai Eminescu“, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu“ Iaşi**
„Două premii Goncourt în dialog“
Întîlnire cu tema premiului Goncourt şi lansarea Proiectului „Premiul Goncourt, ediţia românească“
Participă: François Weyergans şi François Garde; prezentarea Proiectului „Premiul Goncourt, ediţia românească“ de către Raphaël Bruchet
Moderator: Alexandru Călinescu
Organizator: Institutul Francez Iaşi, în cadrul Proiectului „Festivalul Primului Roman“

■ **15,00-16,30, Casa FILIT**
„Scriitorii în centru“, lecturi şi Q&A
Participă: Doina Ruşti, Simona Popescu, David Vann
Moderator: Cosmin Ciotloş

■ **15,00-17,00, Punct de plecare: Casa FILIT**
Relatări 2, performance de Matei Bejenaru realizat în colaborare cu percuţionistul Paul Gradinaru
Participă: Matei Bejenaru şi Paul Grădinaru

■ **17,00-19,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
„Serile FILIT: Scriitor în Est“, dezbatere
Participă: Ştefan Baştovoi, Attila Bartis, Georgi Gospodinov, Andrei Kurkov
Moderator: Luca Niculescu

■ **19,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
„Festivitatea de închidere a FILIT“
Moderator: Cătălin Sava (TVR)
Festivitatea decernării Premiului liceenilor ieşeni

■ **20,00, Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“, Sala Mare**
Gala extraordinară de operă, operetă şi musicaluri celebre
Eveniment organizat de: Opera Naţională Română Iaşi

Evenimente permanente

■ **25-27 octombrie (în intervalul 14,00-20,00)**
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ Iaşi, Sala Paşilor Pierduţi
Salonul de carte Bookfest în cadrul FILIT

■ **23-27 octombrie (în intervalul 14,00-20,00), Casa FILIT**
„Scrie-ţi povestea în Iaşi“, atelier de scriere creativă
Coordonator: Andreea Banciu
Organizator: Revista SemneBune

■ **23-27 octombrie, Casa FILIT**
„Cat's Cradle for a character – Donate words for Phyllitropos / Leagănul pisicii pentru un caracter. Donaţi cuvinte pentru Phyllitropos“
Atelier de scriere creativă
Coordonator: Marius Sidoriuc

■ **23-27 octombrie, Casa FILIT**
Expoziţie foto „117 Scriitori români“ de Mircea Struţeanu
Expoziţie de fotografie şi prezentare album *117 Scriitori români*

■ **23-27 octombrie, Cinema ArtHouse Central, Galerii**
„Cărţile sînt ochi şi urechi la FILIT“
Expoziţie de grafică realizată de Ioniţă Benea, Andrei Dumitriu, Alexandra Panciuc, Larissa Danilov, Bogdan Grozavu şi alţi colaboratori *Alecart*

■ **23-27 octombrie, Institutul Francez Iaşi, spaţiul de expunere**
Instalaţia foto-audio *România printre rînduri...*
Organizatori: Asociaţia Communication interculturelle et Muséale avec l'Europe Centrale et Orientale (CIM&CO), Universitatea Paris-Sorbonne – Lectoratul de Limbă, Literatură şi Civilizaţie româneşti şi Institutul Limbii Române, Bucureşti, în parteneriat cu Institutul Francez Iaşi

■ **23-27 octombrie, Muzeul „Vasile Pogor“, parter**
„Feţele necunoscute ale lui Cezar Petrescu: portrete grafice inedite“
Expoziţie temporară
Coordonator: Andreea Tacu, muzeograf
Organizator: Muzeul Literaturii Române Iaşi

■ **23-27 octombrie, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu“ din Iaşi, Spaţiul expoziţional, etajul 1, sediul central**
„Literatura română pe meridianele lumii“, expoziţie de carte
Organizator: Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu“ din Iaşi

■ **23-27 octombrie, Galeriile Fundaţiei Regale (Cupola Bibliotecii Centrale Universitare, etajele 4-5-6)**
„Salonul Artelor Vizuale Ieşene“, expoziţie
Organizator: Uniunea Artiştilor Plastici, Filiala Iaşi, în parteneriat cu Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu“ din Iaşi

■ ■ ■

„Profesionist, internaţional, cu un public de calitate“

– interviu cu Dan LUNGU, managerul FILIT, directorul Muzeului Literaturii Române Iaşi –

De ce aţi hotărît să fie un „festival de literatură şi traducere“, şi nu doar un festival „clasic“ de literatură?

Din mai multe motive. Am pornit de la nevoile reale ale sistemului literar românesc. Deoarece scriitorii români se exprimă într-o limbă de circulaţie restrînsă, pentru a căpăta recunoaştere internaţională este absolut necesar să fie traduşi. Şi nu oricum, ci de profesionişti, vorbitori nativi ai limbii străine. Succesul în străinătate al unei cărţi constă, în egală măsură, în calitatea conţinutului şi cea a traducerii. FILIT îşi asumă acest rol de încurajare a traducătorilor din limba română. Apoi, festivaluri „clasice“ de literatură sînt multe în Europa şi în lume, iar pentru a-ţi construi o identitate trebuie să marchezi o diferenţă, să ai ceva specific. Faptul că festivalul este dedicat şi traducerii îi dă o notă distinctă în lumea literară europeană.

Pentru că este vorba de un festival de literatură, unde publicul trebuie „ţinut în priză“, presupun că aţi ţinut cont şi de chimia dintre invitaţi. Dintre cunoscuţii dumneavoastră care sînt invitaţi la festival, pe cine mizaţi să fie „sufletul petrecerii“?

Desigur, nu cunosc calităţile de relaţionare cu publicul ale tuturor invitaţilor noştri. Contez pe şarmul lui Ştefan Agopian, pe colocvialitatea şi francheţea cuceritoare ale lui Andrei Kurkov, pe bursuceala amuzant-poetică a lui Emil Brumaru, spiritul analitic şi farmecul Gabrielei Adameşteanu, inteligenţa şi umorul spontan ale lui Andrea Bajani sau Gheorghi Gospodinov, impetuozitatea lui Varujan Vosganian ş.a.m.d.

Care au fost autorii cei mai uşor de convins să vină la festival şi care au fost autorii cei mai greu de convins?

Nu există persoane uşor sau greu de convins, ci argumente solide sau slabe. Se pare că profesionalismul organizării festivalului, ideea promovată, calitatea echipei – şi poate alte argumente care îmi scapă acum – au funcţionat destul de bine. A mai contat şi faptul că destui dintre scriitorii şi traducătorii invitaţi s-au intersectat la multe alte festivaluri europene cu unii din echipa organizatoare, funcţionînd astfel efectul de lume comună, de încredere reciprocă.

Invitaţilor care nu cunosc Iaşiul, cum le-aţi descris festivalul?

Profesionist, internaţional, cu un public de calitate, preponderent universitar, într-un oraş agreabil, unde s-a născut literatura română modernă, în care se află cea mai veche universitate din ţară şi unde a funcţionat primul teatru evreiesc din lume.

Aţi avut parte de susţinere din partea autorităţilor locale?

FILIT este organizat de Consiliul Judeţean Iaşi, prin Muzeul Literaturii Române. Aşadar, un proiect cu finanţare locală, o iniţiativă susţinută exemplar de Cristian Adomniţei, care a demonstrat că un proiect cultural poate fi o prioritate şi pe plan bugetar, nu doar în declaraţii de imagine. Ce să spun, a fost o surpriză plăcută!

Puteţi să ne spuneţi un buget estimativ al evenimentului?

Bugetul maximal este de 500.000 de euro şi, cînd spun asta, mă gîndesc inclusiv la hăţişurile birocratice. Nu vreţi să ştiţi cît din această sumă înseamnă taxe şi impozite care se întorc la buget. Este mai mic decît al multor festivaluri de aceeaşi talie din Europa, dar cu care în România te poţi descurca să faci ceva într-adevăr profesionist, care să schimbe geografia evenimentelor literare ale României şi să fie luat în serios în Europa. Bugetul acesta este un efort prin care comunitatea locală înţelege să deschidă Iaşiul spre lume şi, nu în ultimul rînd, spre publicul de literatură din România. Clădim practic de la zero un eveniment de o asemenea anvergură şi desfăşurare – creăm o logistică pe care nu a construit-o nimeni în peste 20 de ani la Iaşi, investim în accesul publicului din regiune şi nu numai, depăşim barierele unui festival literar, prin integrarea întregului lanţ al industriei editoriale mondiale, ne deschidem către artele spectacolului şi vizăm extrem de diverse tipuri de public – de la cele profesionale, elitiste, pînă la cele de masă şi ale culturii alternative. Ne dorim să oferim o mare sărbătoare cu care oraşul să se mîndrească. Nu în ultimul rînd, consider că Iaşiul a oferit enorm literaturii române şi promovării acesteia pe plan internaţional. De la efortul privat pînă la imaginea construită prin munca individuală a unor scriitori care au ajuns să fie unii dintre cei mai traduşi autori contemporani din întreaga ţară. Comunitatea primeşte acum recunoaştere printr-un eveniment care, pe de o parte, răsplăteşte o sumă de eforturi individuale sau private, iar pe de alta, prilejuieşte omului obişnuit conectarea la un spirit european, la valori internaţionale.

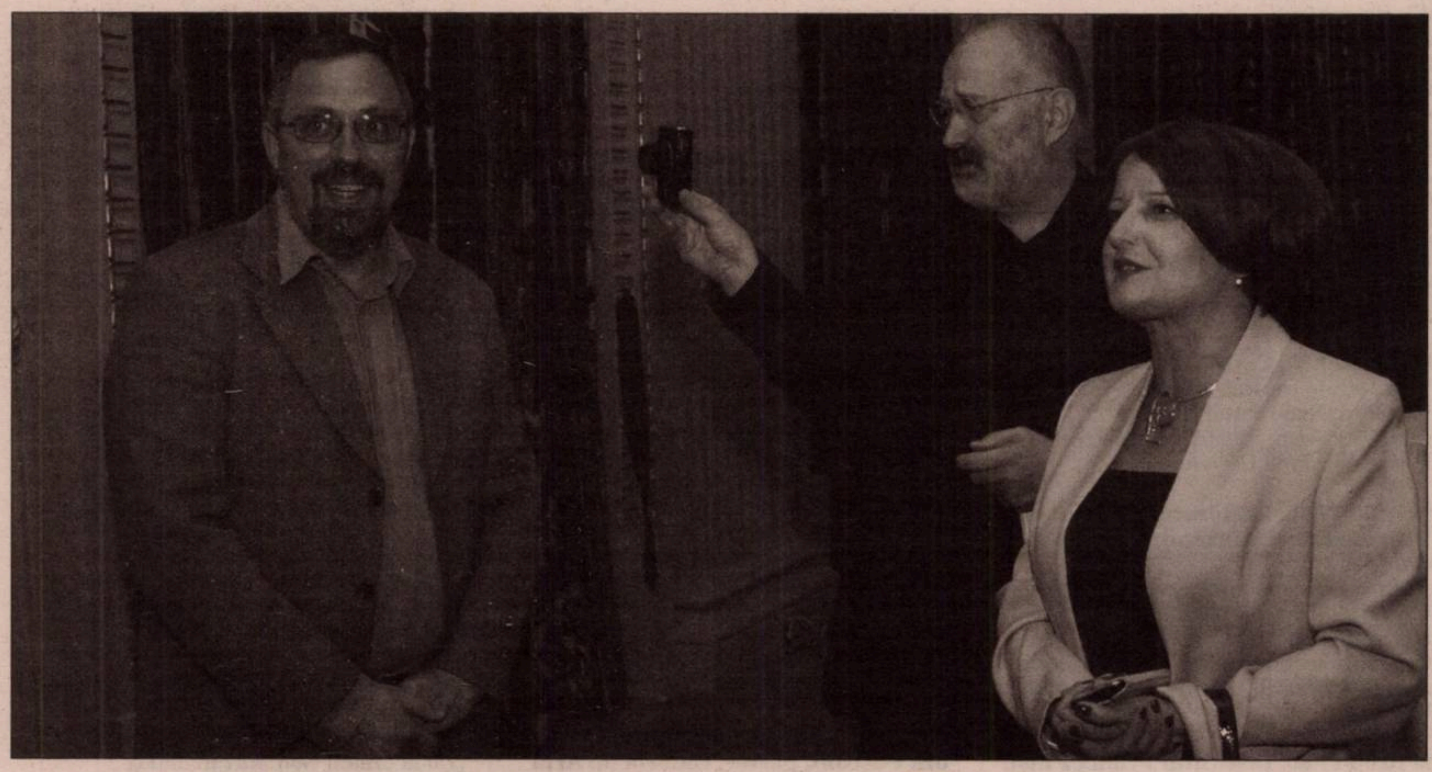

Dan Lungu alături de Daniela Zeca şi Stelian Tănase, la recepţia FILIT de la Bucureşti – 19 septembrie

Sînteţi unul dintre cei mai traduşi autori români. Care a fost cea mai memorabilă întîlnire a dvs. cu un traducător al cărţilor pe care le semnaţi?

Probabil că prima întîlnire este întotdeauna de neuitat. Eu îmi amintesc cum am ajuns pe aeroportul din Paris, eram la banda cu bagaje, iar Laure Hinckel, cu traducerea de la *Raiul găinilor* în mîna ridicată sus de tot, se afla de partea cealaltă a peretelui de sticlă. Îmi venea să las naibii bagajul, nu mai aveam răbdare să aştept, şi să trec direct prin perete, către cartea cu copertă verde şi banderolă…

Cît de importantă este relaţia scriitor – traducător în literatura actuală?

În contextul globalizării, ea devine vitală. Nu m-aş mira să trăim momentul cînd o editură va publica simultan cartea în limba de origine şi traducerile în două-trei limbi de mare circulaţie. Şi totuşi, dincolo de această legătură tot mai puternică, cînd scrii, în acele momente de singurătate, relaţia fundamentală a scriitorului este cu el însuşi şi cu limba în care scrie.

Sursa: Mediafax

Proiect finanţat de Consiliul Judeţean Iaşi prin Muzeul Literaturii Române din Iaşi
Consiliul Judeţean Iaşi
Muzeul Literaturii Române Iaşi
Cu sprijinul
Banca Naţională a României
Partener principal
Partener „Serile FILIT”
Opera Iaşi
Sponsori
Parteneri
Co-producatori
Parteneri media asociaţi
Parteneri media principali
Parteneri media

Puterea documentarului

– după Astra Film Festival 2013 –

Festivalul de film documentar de la Sibiu s-a încheiat de curînd. La ediţia aniversară de 20 de ani de Astra Film Festival au fost filme din peste 70 de ţări, premiere internaţionale, dezbateri şi conferinţe susţinute de regizori români şi străini. Am avut parte de experienţa unui festival profesionist şi prietenos, şi i-am înţeles pe prietenii de-o viaţă ai festivalului, pe cei care cred în puterea necondiţionată a documentarului.

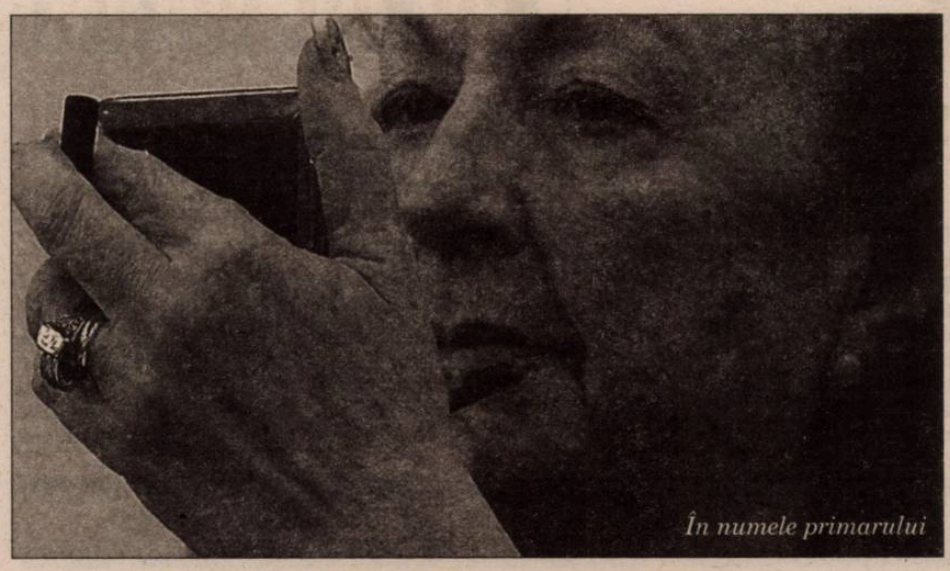
În numele primarului

■ Ana Maria SANDU

Ca-n basme, mereu apărea cîte ceva care mă deturna de la planul de a merge la Sibiu, la Astra. Anul acesta am spart cercul de lucruri imprevizibile, apărute peste noapte, şi am ajuns. Prima senzaţie avută, în holul Casei de Cultură, spaţiul în care se întîmplă totul, e că ai intrat într-o clădire comunistă care s-a îmblînzit brusc, odată cu agitaţia evenimentului. Mii de poze de la ediţiile anterioare tapetau nişte panouri imense. Era imortalizată acolo întreaga poveste a unui festival care a mizat întotdeauna pe autenticitate şi pe încrederea oarbă în puterea documentarului, fără nici un fel de morgă sau de *glam* presărat peste fapte. E ceva frust, studenţesc şi spartan în atmosfera de la Astra. Nimeni nu vrea să fie *cool*, personajele se descoperă în barul îngust din holul Casei de Cultură, la ore tîrzii din noapte, se vorbeşte mult, se rîde, se dezbate. Dacă ţi-a plăcut un film, intri în vorbă cu cel care l-a făcut, şi s-ar putea să te prindă dimineaţa şi să te întrebi, la sfîrşit, prin ce minune ai reuşit să supravieţuieşti în fumul gros de ţigară.

Asta nu m-a împiedicat să văd cîteva filme pe zi, să încerc să ajung la cele pe care prietenii îmi spuseseră deja că e musai să nu le ratez: hipnoticul *Leviatan* (r. Verena Paravel, Lucien Castaing-Taylor, 2012), amuzantul şi inconfortabilul *Anatomia plecării* (r. Şerban Oliver Tătaru, 2012), tragicomicul *Maria* (r. Claudiu Mitcu, 2013), recuperatorul unei tragedii – *Valea plîngerii* (r. Iulia Hossu, Mihai Andrei Leaha, Andrei Crişan, 2013), multdiscutatul şi mereu ratatul *Actul de a ucide* (r. Joshua Oppenheimer, Christine Cynn, 2012), empaticul *8 Martie* (r. Alexandru Belc, 2012).

Pentru că Astra înseamnă şi o arhivă preţioasă de filme strînse în aceşti ani, în holul aceleiaşi Case de Cultură se puteau vedea filmele care rulaseră în programele ediţiilor anterioare. Aşa am recuperat, în dimineaţa plecării *Noosfera* (r. Artchil Kethagouri, Ileana Stănculescu, 2011), un documentar emoţionant şi provocator, despre un personaj vizionar şi ridicol în egală măsură.

Oricine a mers vreodată la Sibiu ştie că, fără Dumitru Budrală şi Csilla Kató, nimic n-ar fi la fel. Astra e proiectul lor de-o viaţă, care a ajuns să însemne enorm pentru documentar, în general, şi pentru cel românesc, în special. Autorităţile locale nu par însă să considere că acest festival reprezintă un proiect strategic în care ar trebui să investească pe termen lung, aşa că sălile de proiecţii n-au fost niciodată renovate. Încă o ironie a sorţii, îţi vine să zici: dacă viaţa de documentarist e grea, de ce ar fi a spectatorilor mai uşoară?

■ Luiza VASILIU

Într-o ţară în care filmele documentare au şanse minime de-a intra în cinematografe, iar televiziunea publică are cu totul alte priorităţi decît încurajarea realizării şi a difuzării producţiilor de gen, festivalul Astra e una dintre puţinele ocazii de a vedea o selecţie consistentă de documentare româneşti şi internaţionale, făcute de studenţi debutanţi sau de antropologi şi cineaşti confirmaţi. Nu trebuie să ai o pasiune răscolitoare pentru cinema ca să mergi cîteva zile la Sibiu, e de ajuns să fii interesat de ce se întîmplă în jurul tău. Pentru că asta face Astra, îţi arată zone ale realităţii pe care le cunoşteai prea puţin sau despre care nici măcar nu ştiai că există. *Valea plîngerii* (r. Iulia Hossu, Mihai Andrei Leaha, Andrei Crişan, 2013 – Premiul pentru imagine, Competiţia română) recuperează un episod foarte puţin discutat la noi din istoria Holocaustului românesc: deportarea a 25.000 de romi în Transnistria, între 1943 şi 1945, din ordinul lui Antonescu. Mărturii cumplite ale supravieţuitorilor (şi cînd spun „cumplite", trebuie să vă imaginaţi ce-i mai rău), cadre lungi cu locurile deportării, fragmente din rapoartele autorităţilor, amintiri ale ucrainenilor-„gazde" – toate alcătuiesc cronica unei cruzimi pe care am continuat să o păstrăm, sub o formă sau alta, în relaţia noastră cu romii. *În numele primarului* (r. Anca Hirţe, 2013 – Premiul pentru cel mai bun documentar, Competiţia română) pune o cameră de *cinéma vérité* pe relaţia care o avem cu autoritatea: un birou din Primăria Piatra-Neamţ, în care o doamnă (fostă profesoară de franceză, mama regizoarei) ascultă, triază, evaluează jalbele cetăţenilor. Audienţele sînt tragic-ilare, iar figura autorităţii, doamne Hirţe, e unul dintre cele mai colorate personaje din documentarele româneşti ale ultimilor ani.

Tot la Astra, în holul Casei de Cultură există un colţ cu canapele, ecrane, căşti şi *movies on demand*. Ai de ales între peste 100 de documentare, aşa că te aşezi, sari de la *Cabală la Cabul* (r. Dan Alexe, 2006), la *Noosfera* (r. Ileana Stănculescu, Artchil Khetagouri, 2011), la *Phnom Penh Lullaby* (r. Pawel Kloc, 2011 – Marele Premiu Astra Film, 2012), după care sari direct în taxi, spre hotel, iar taximetristul îţi spune: „Ăsta e un festival grozav. Am văzut şi eu mai devreme filmul despre Google. Ştiaţi că datorită Astrei a ajuns Sibiul capitală culturală?"

■ Patricia MIHAIL

Am făcut cunoştinţă cu festivalul abia în toamna lui 2012, însă Astra Film Festival şi după 20 de ani îşi păstrează atmosfera prietenoasă şi deschisă, îşi primeşte cu bucurie oaspeţii vechi şi noi deopotrivă, fiind un prilej de întîlniri şi reîntîlniri cu prieteni, artişti, personaje, regizori, filme.

Dincolo de documentarele care mi-au rămas la suflet – printre care *Café-Finovo* (r. Lefteris Fylaktos), despre prima cafenea din Germania aflată într-un cimitir; *My German Children / Copiii mei germani* (r. Tom Pauer), povestea călătoriei lui Tom, născută şi crescută în Israel, din tată evreu şi mamă de origine germană, şi a celor doi copii ai săi, aflaţi în căutarea identităţii; *La maison de la radio / Casa radio* (r. Nicolas Philibert), care ne poartă pe coridoarele, prin birourile şi în camerele de emisie ale postului naţional Radio France –, festivalul a însemnat pentru mine o colecţie de momente mici, dar semnificative.

Cum a fost dimineaţa, la hotel, cînd, la micul dejun, am stat la masă cu regizoarea Laura Căpăţână Juller, astfel că am putut să-i spun cît de mult mi-a plăcut documentarul ei *Aici... adică acolo*, care fusese în competiţie la festival în 2012. Sau seara ploioasă cînd am împărţit un taxi cu Luiza şi am dat peste unul dintre cei mai volubili taximetrişti, care ne-a povestit însufleţit că tocmai văzuse *Google and the World Brain / Google şi creierul mondial* (r. Ben Lewis) şi că abia aşteaptă să mai ajungă şi la alte filme proiectate în cele trei săli ale Casei de Cultură a Sindicatelor. Sau cînd, în timpul sesiunii de întrebări şi răspunsuri după filmul *Drill Baby Drill / Blestemul gazelor de şist* (r. Lech Kowalski), am aflat că la Pungeşti şi la Bucureşti, oamenii ieşiseră în stradă, protestînd împotriva exploatării gazelor de şist. Sau momentul în care, la proiecţia de la *The Venice Syndrome / Sindromul Veneţia* (r. Andreas Pichler), poveştile adevăraţilor veneţieni şi ale problemelor cu care se confruntă, fiind nevoiţi să se gîndească la părăsirea oraşului, mi-au adus aminte de *La ultima calle / Ultima stradă* (r. Marina Monsonis, Rasmus Sievers) din 2012, în care locuitorii din La Barceloneta luptau pentru păstrarea farmecului autentic al locului.

După 23 de filme vizionate în mai puţin de patru zile, am părăsit Sibiul cu dorinţa de a intra din nou, cît mai curînd, în sala de cinema. Şi de a face cumva să văd cît mai degrabă *Matthew's Laws / Regulile lui Matthijs* (r. Marc Schmidt), marele cîştigător al Astra Film Festival 2013.

Anatomia plecării

craii de burta veche

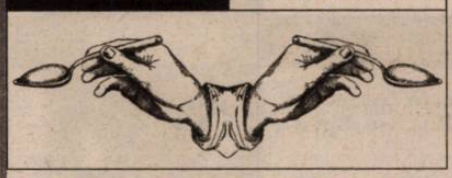

Deserturile lui Eliot Ness

„Vrei să mîncăm?" – a întrebat ea, aruncînd o privire spre bucătărie. „Aş începe cu desertul!" spuse el, şi s-a întins lîngă ea. Au luat desertul pe sofa şi, după ce s-au îmbrăcat, a însoţit-o la bucătărie. Era răvăşită toată, ceea ce-l ispitea pe Ness să mai ceară un desert. S-a aşezat totuşi la masă, pentru cină. Au mîncat în bucătărie, fără fasoane. Ness avea gusturi simple în materie de mîncare (doar carne şi cartofi) şi ea se conforma (...). După friptură, Ev îi aduce o tartă de mere cu îngheţată. „Două deserturi" – spuse el, gustînd din prăjitură – „o să fac burtă." „Dacă vrei un al treilea desert, ne putem întoarce în faţa şemineului." „Acolo rişti tu să faci burtă." Ea i-a surîs tandru.

E o scenă între poliţistul Eliot Ness – inspirat după personajul real omonim, liderul celor unsprezece *Untouchables* care au reuşit capturarea lui Al Capone în anii '30 – şi iubita lui, Ev McMillan, din romanul lui Max Allan Collins *Murder by the Numbers* (1993).

Pregătiţi un aluat de tartă din 2 ouă, 20 gr de zahăr, 15 gr de sare, 350 gr de unt moale, 2 linguri de lapte şi 500 gr de făină. Lăsaţi aluatul să se odihnească peste noapte, la frigider. Ungeţi cu unt o formă de tartă, căptuşiţi-o cu aluat şi întepaţi-l din loc în loc cu o furculiţă. Lăsaţi tarta două ore la rece, înainte de a o pregăti.

Decojiţi şi curăţaţi de cotor 1 kg de mere. Tăiaţi în cuburi o jumătate din cantitate şi puneţi-le într-un vas, cu două linguri de apă, 100 gr de zahăr pudră şi un vîrf de scorţişoară. Fierbeţi 20 de minute. Pasaţi totul prin sită şi lăsaţi să se răcească.

Tăiaţi restul merelor în lamele subţiri. Preîncălziţi cuptorul la 200 de grade Celsius. Aşterneţi fundul tartei cu merele pasate şi aranjaţi feliile de măr deasupra, într-un strat cît mai uniform. Stropiţi tarta cu 40 gr de unt topit şi cu 20 gr de zahăr pudră. Se mănîncă uşor încălzită.

Amicul Dejun

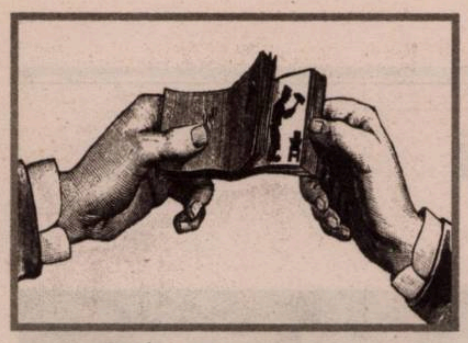

Marius CHIVU

feedbook

În curînd în librării

● ***Best of. Proza scurtă a anilor 2000*, selecţie de Marius Chivu, Polirom, 2013.**

Mă încîntă ideea (exagerată, fireşte) că Nobelul literar de anul acesta s-a acordat mai curînd prozei scurte, decît lui Alice Munro, mai degrabă unui gen, decît unui autor. Mulţi ar putea spune că s-a greşit canadianca şi că Margaret Atwood ar fi mai bună (opinie care poate fi, măcar în subconştient, tributară tot prejudecăţii că romanul ar fi superior povestirii), dar adevărul e că noi, românii, nici nu avem cum evalua corect opera celor două scriitoare, din moment ce, dacă Atwood este tradusă, Munro aproape că lipseşte din limba română. De altfel, nu e prima dată cînd Premiul Nobelul găseşte piaţa românească de traduceri goală. Cu excepţia lui Llosa, toţi scriitorii s-au tradus la noi *după* acordarea premiului (inclusiv Herta Müller), iar unii nu s-au tradus nici măcar după primirea distincţiei, decît cu una sau două-trei cărţi. Nu sînt prea optimist în ceea ce priveşte traducerea de acum încolo a operei lui Munro în limba română, deşi, dacă e să mă uit puţin în urmă – mai exact, din anul 2011 încoace –, au apărut şi la noi neaşteptat de multe volume de proză scurtă ale maeştrilor: Julian Barnes, Saul Bellow, Roberto Bolaño, Charles Bukowski, John Cheever, Ian McEwan, F. Scott Fitzgerald, Amos Oz, Bernhard Schlink, Muriel Spark, Kurt Vonnegut sau Donald Barthelme. Deci se poate! Întorcîndu-mă însă la ideea de la care am plecat, dincolo de opţiunile personale pentru un nume sau altul (oricum sînt prea mulţi mari scriitori, pentru ca un singur premiu literar, fie el şi Nobel, să-i poată răsplăti, în ritm de unul pe an, pe toţi cei care l-ar merita), trebuie apreciată îndrăzneala suedezilor de a miza pe genul scurt, în contra oricărei tendinţe editoriale/comerciale de pe piaţa mondială a cărţilor. Acordînd premiul „unui maestru al prozei scurte contemporane", cum sună motivaţia, juriul Academiei Suedeze îşi marchează şi independenţa, şi pune şi luminile pe un gen pînă acum ignorat în propria listă de premianţi. În fond, şi dramaturgii, şi poeţii sînt infinit mai bine plasaţi decît autorii de povestiri, în această galerie a scriitorilor onoraţi în ultima jumătate de secol.

Aşadar, acum că am văzut cum Premiul Nobel se acordă şi pentru proza scurtă, nu pot să nu mă bucur de contextul favorabil în care, în mai puţin de o lună, va apărea *Best of*, antologia conţinînd cele mai bune povestiri ale celor mai buni autori români de proză scurtă din anii 2000, antologie despre care am publicat un prim *teaser* chiar aici, acum cîteva săptămîni. N-o să reiau argumentele pentru care consider că, deşi s-a vorbit dintotdeauna de iminenta moarte a poeziei, povestirea a fost cu adevărat tot timpul în comă. În schimb, o să subliniez faptul că în istoria literaturii române nu s-a mai întreprins pînă acum un astfel de demers selectiv retrospectiv, care să ofere imaginea concludentă, generală sau măcar parţială, a ceea ce s-a întîmplat în proza scurtă de la noi, dintr-o anumită perioadă de timp. Practic, nu avem nici o felie de istorie a prozei scurte româneşti reflectată într-o antologie. De aceea, sper ca demersul de faţă – o premieră editorială la noi – să reprezinte un act de recuperare, (re)descoperire şi (re)evaluare, deopotrivă a genului scurt şi a noii generaţii de prozatori, atît din partea criticilor literari, cît, mai ales, din partea cititorilor de literatură română contemporană. În acelaşi timp, sper ca această antologie să funcţioneze inclusiv ca un gest de gratificare şi încurajare pentru toţi cei care au scris şi continuă să creadă în proza scurtă, în ciuda pieţei şi a oricărui trend literar.

Premiul Nobel se acordă şi pentru proza scurtă

În precedentul *teaser*, lăsam să scape informaţia că antologia are 23 de scriitori, dintre cei debutaţi în preajma anului 2000, prezenţi cu un total de 40 de povestiri, şi că, pentru a respecta varietatea stilistică, m-am străduit ca selecţia să acopere cît mai multe din subgenurile povestirii: minimalism şi fantastic, realism şi new-weird, horror şi parabolă, parodie şi politic, steampunk şi absurd, livresc şi satiră. Mai spuneam, de asemenea, că subiectele şi realităţile povestirilor sînt cît se poate de variate: din vremurile biblice pînă în viitor, din comunism şi din imigraţie, de la sat la căminele studenţeşti, din cartiere autohtone în medii urbane din străinătate. De data aceasta, dezvălui, încă şi mai tehnic, faptul că am folosit două mari şi indiscutabile criterii în selecţia autorilor şi a textelor: scriitorul să fi debutat individual cel mai devreme în preajma anului 2000 şi să fi publicat cel puţin o carte de proză scurtă. Dat fiind că cinci scriitori dintre cei 23 aleşi au debutat individual cu puţin înainte de anul 2000 şi că am avut în vedere cărţi publicate inclusiv anul trecut, se poate spune că antologia de faţă acoperă, de fapt, aproape 15 ani de literatură şi cuprinde cu adevărat nu doar noul val de prozatori de la începutul anilor 2000, dar şi pe cei mai recent veniţi.

23 de scriitori, 40 de povestiri

Cum cifrele stîrnesc întotdeauna curiozităţi, dar şi pentru că au relevanţa lor, mărturisesc că, pentru alcătuirea antologiei am citit şi recitit, în ultimii ani, un număr de aproape 40 de autori şi un total de aproape 60 de cărţi de proză scurtă, nemaipunînd la socoteală volumele colective. Las altora să aprecieze însemnătatea editorială a acestor cifre, raportate la – cum spuneam – ceva mai mult de un deceniu de literatură. (Ca o paranteză, cu această ocazie, am descoperit şi o bună reprezentare a schiţei, căreia ar merita să i se acorde cîndva o antologie separată, dat fiind că ultimul demers de acest fel datează din 1974: *Cu bilet circular. O antologie (posibilă) a schiţei româneşti*, în selecţia lui Mircea Zaciu.) Ca detalii de sociologie literară: dintre cei 23 de scriitori selectaţi, doar trei sînt fete (de altfel, una dintre concluziile posibile este că, la noi, fetele nu scriu proză scurtă şi ar fi interesant de speculat pe marginea acestei stări de fapt); mezina antologiei este născută în 1983, iar seniorul – în 1948; cei mai mulţi dintre scriitori sînt de formaţie filologi, urmaţi de politehnişti, şi aproape o treime dintre prozatori fac şi muzică.

Deşi o astfel de antologie reflectă, inevitabil, gustul şi priceperea celui care face selecţia, sper ca acest demers să fie considerat reprezentativ pentru arta noii generaţii de prozatori, dar, mai ales, să fie perceput drept un act de mîndrie şi de seducţie din partea prozei scurte scrise la noi în deceniul anilor 2000. Şi ca să nu vă mai pun curiozitatea şi răbdarea la încercare, iată, în ordine alfabetică, şi autorii selectaţi: Ioana Baetica Morpurgo, T.O. Bobe, Lavinia Braniţte, Dan Coman, Luca Dinulescu, Adrian Georgescu, Radu Pavel Gheo, Silviu Gherman, Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Cosmin Manolache, Mihai Mateiu, Mitoş Micleuşanu, Angelo Mitchievici, Veronica D. Niculescu, Cezar Paul-Bădescu, Radu Paraschivescu, Liviu Radu, Sorin Stoica, Lucian Dan Teodorovici, Alex Tocilescu, Călin Torsan şi Marian Truţă.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Grégoire Delacourt, *Lista dorinţelor mele*, traducere din limba franceză de Ana Antonescu, Editura Spandugino, 2013.**

Grégoire Delacourt lucrează în publicitatea franceză. La 50 de ani, adică în 2011, publică un roman şi lumea (inclusiv juriile cîtorva premii literare) îl salută cu bucurie. De atunci, omul recidivează în fiecare an.

Lista dorinţelor mele e al doilea său roman, iar povestea de aici încearcă să răspundă unei întrebări biblice: ce aţi face dacă v-aţi trezi cu un cîştig baban la loto? Păi – sugerează istoria imaginată de Delacourt –, depinde de cine încasează cecul. Dacă e vorba de o doamnă de 47 de ani, care ţine o mercerie amorţită, într-un orăşel cu patru hipermarketuri, patru fast food-uri şi cîteva străduţe medievale, şi care e atît de mulţumită cu viaţa ei simplă şi tihnită încît nici nu-i trece prin minte să joace la loto, iar cînd o face – abia acum, pentru prima dată, şi numai de gura altora – se trezeşte împuşcînd 18 milioane de euro, ei bine, doamna aceasta va fi orice altceva, numai o „fericită cîştigătoare" nu. Ea simte că banii aceia ar putea nărui totul, aşa că, în loc să încaseze cecul obţinut în schimbul biletului norocos, îl ascunde sub branţul unui pantof vechi şi încearcă să ducă în continuare aceeaşi viaţă, alături de ai săi, bucurîndu-se mai departe de „felul în care lucrurile mediocre deveneau frumoase sub ochii lor." Se fereşte să spună cuiva despre brusca sa avere, îşi vede senină de prăvălia ei (căci merceria e brăţară de aur), de blogul ei *(zecedegetedeaur)*, de iubirea înţelegătoare pentru cei din jur, de micile tristeţi, cu amintiri cu tot. Pînă într-o zi, bineînţeles, cînd omul ei găseşte cecul...

Un roman molcuţ, aşadar, însă unul care se întîlneşte de cîteva ori cu literatura: el (romanul) îi oferă ei nişte lichior de nuci făcut în casă, ea (literatura) îl lasă să-i atingă genunchiul, ca din întîmplare; apoi el îi face ei cîteva promisiuni, iar ea îi zîmbeşte melancolic. Nu-i puţin lucru.

PUBLICITATE

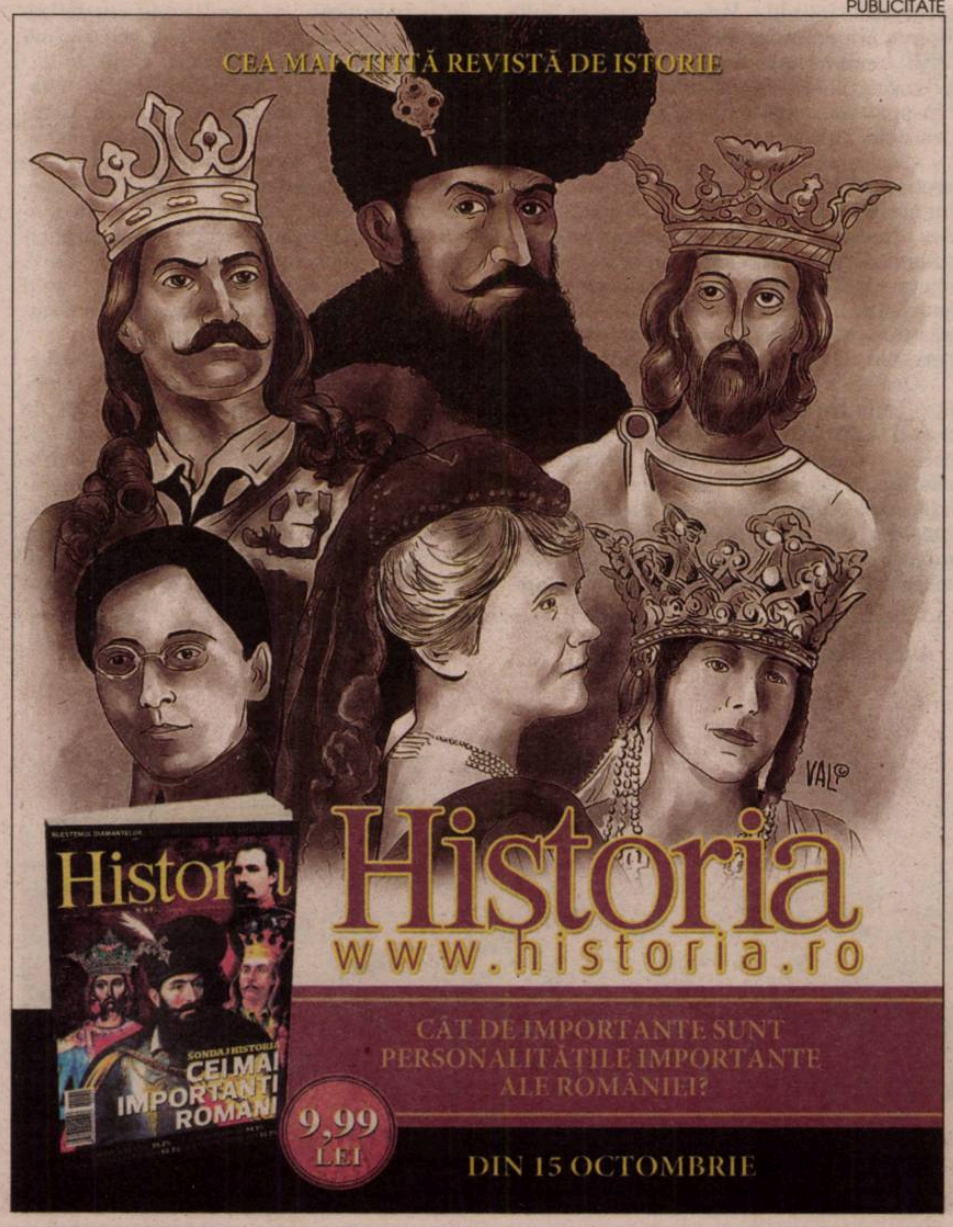

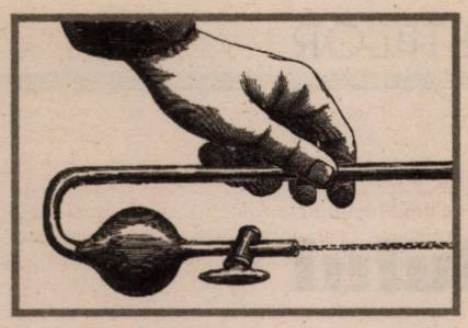

Oana STOICA

rosencrantz & co

Un week-end cu eXplore

A opta ediţie a eXplore Dance Festival (29 septembrie – 9 noiembrie) stă sub semnul crizei. Cea mai amplă manifestare din dansul contemporan românesc şi-a restrîns selecţia din acest an la spectacole prezentate doar la final de săptămînă, dar, cu toată austeritatea, eXplore – cu tema „eXchange" – generează întîlniri esenţiale. Selecţia cuprinde cîteva nume importante ale scenei europene, de la Eszter Salamon, care a susţinut un documentar performativ, *Melodrama*, bazat pe interviurile cu o femeie cu acelaşi nume dintr-un orăşel din Ungaria – tema identităţii alternative –, pînă la coregraful german Raimund Hoghe, fost dramaturg al Pinei Bausch, care va încheia festivalul, pe 9 noiembrie, cu *Pas de deux*.

eXplore Dance Festival derulează un program de susţinere a tinerilor coregrafi – „Meet the Next Generation" şi un altul, de proiecţii de filme în parteneriat cu Cinedans – „Dance on Screen Festival" (Amsterdam), iar între 30 octombrie şi 3 noiembrie se va desfăşura Platforma Românească de Dans Contemporan şi Performance. Festivalul şi-a păstrat spaţiul de anul trecut, WASP – Working Art Space and Production (strada Ion Minulescu nr. 67-93, Fabrica Flaros, corp E, etaj 2).

În 12 şi 13 octombrie, eXplore a avut în program două spectacole, prezentarea finală a unui workshop şi un maraton de dans. Două zile cu propuneri de utilizare a corpului în stare de dans, cîteva concepte, mult umor (inclusiv autoironie), limite fizice forţate, limite mentale depăşite, emoţii, rîs şi lacrimi, geometrie corporală care clarifică gîndurile, dansul ca tratament şi alte bucurii şi idei coregrafice.

Coregraful Sergiu Matiş şi dramaturgul croat Mila Pavicevic au lucrat la un „Coaching Project" în care au studiat corpul ca maşinărie. În prezentarea finală, vocea imprimă mişcarea, sunetele primare – mormăit, icnit, ţipat, zumzăit – coboară în muşchi şi determină dinamica robotică a corpului. Trupurile sînt rigide, repetă fraze de mişcare care „se împrumută", virusează celelalte corpuri, monştrii sau cyborgii sînt arhive de mişcări, după care mişcarea se deconstruieşte, se eliberează, devine fluidă. Mila Pavicevic şi Sergiu Matiş – coregraf român stabilit la Berlin, dansator în Compania Sasha Waltz and Guests – dezvoltă ideea într-un spectacol, *Keep it real*, care va fi prezentat pe 30 octombrie, la WASP.

Mădălina Dan şi-a celebrat vindecarea într-un maraton de opt ore. *Hematopoesis* (termenul defineşte procesul de producere, multiplicare şi specializare a celulelor în măduva osoasă) este o instalaţie performativă parţial interactivă, în care coregrafa a chestionat dansul contemporan şi propria identitate artistică post-criză, într-un moment în care se impune reîmprospătarea „celulelor". Maratonul descoperă acest proces de reînnoire prin autoinvestigaţie, în urma căruia rezultă un corp nou. *Reform your body, change your mind*. Fără o dramaturgie prestabilită, coregrafa şi-a urmat gîndurile, de la recuperarea propriei arhive performative – cînd am intrat în studio, cele două doamne din *(anti)aging* (Mădălina Dan şi Mihaela Dancs) erau îmbrăţişate pe scenă, iar mai tîrziu, într-un pulover verde cu paiete, mi s-a părut că o zăresc pe una dintre vrăjitoarele din *Bun rămas sau despre discretele scăpări ale sistemului limbic* –, la chestionarea dansului contemporan, a vulnerabilităţii sale în raport cu publicul şi celelalte arte („Dansul este reformă!" proclamă Mădălina Dan). Dar partea cea mai puternică, mistuitoare emoţional, cuprinde performarea bolii şi a vindecării. Diagnosticată cu limfomul Hodgkin, trecînd prin faza traumatizantă a chimioterapiei, Mădălina Dan povesteşte experienţa în *(anti)aging* – un jurnal ce se acumulează în 30 de ani – şi cine a văzut spectacolul în acea perioadă îşi aminteşte de şocul dezvăluirii şi impactul imaginii unui corp afectat de boală. Corpul în stare de boală şi corpul în stare de dans sînt două variante de corp viu. Mişcarea este parte din procesul de vindecare, dispariţia bolii amplifică dorinţa explorării corpului. Captivă în boală, eliberată prin vindecare, Mădălina Dan performează un traseu de recuperare a libertăţii. La WASP, proximitatea publicului obligă la intimitate şi identificare, astfel că performance-ul devine direct, om la om, aproape brutal în sinceritate, dur deopotrivă cu artistul şi publicul. În final, un duet: proiecţia unui film în care se prezintă didactic datele esenţiale despre limfomul Hodgkin şi coregrafa, care personalizează aceste informaţii cu experienţa proprie. Prin maraton, ea şi-a exorcizat sentimente şi gînduri neliniştitoare, contradictorii, ca prima etapă a unei schimbări profunde. „Cînd agonizam, mi-am promis să nu uit să preţuiesc sănătatea, să nu iau lucrurile de-a gata, să încerc să prelungesc cît pot starea asta de sărbătoare în corp şi să fac acest lucru posibil şi pentru cei din jurul meu. Tot atunci, am simţit un fel de urgenţă a lucrurilor pe care trebuie să le fac în viaţă."

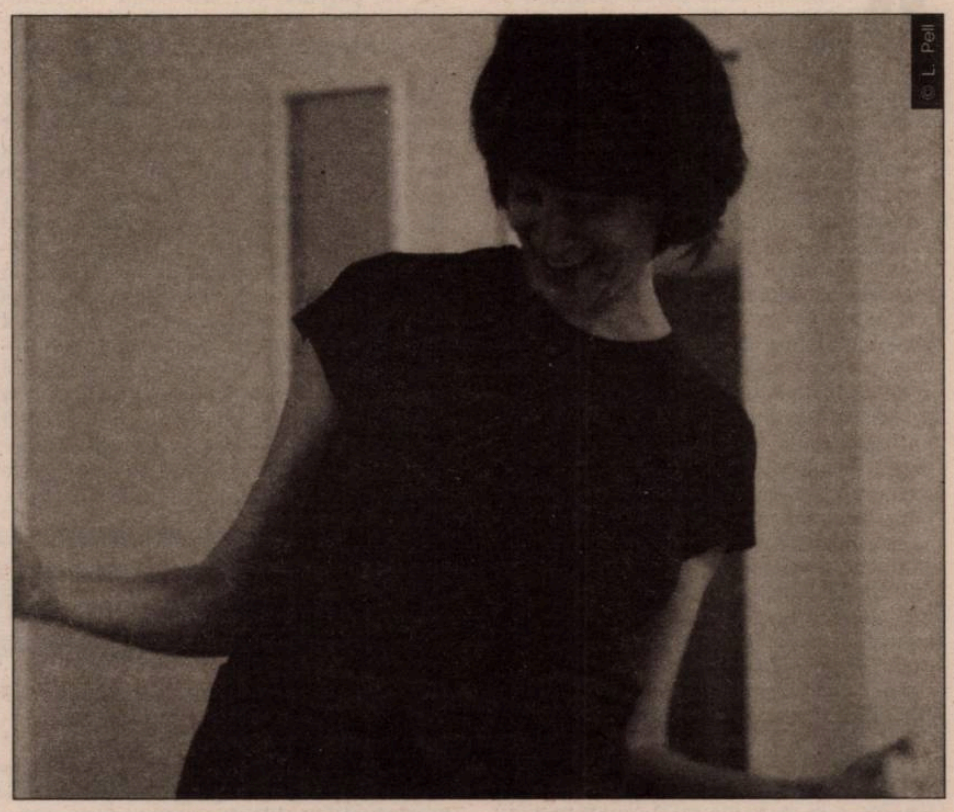

Corpul în stare de boală şi corpul în stare de dans sînt două variante de corp viu.

Un spectacol viitor şi o revoluţie trecută

În *Regarding Yesterday*, coregrafa israeliană Adva Zakai propune un performance organic în trei părţi. O piesă solo de 20 de minute, în care respiraţia sonoră şi sunetele onomatopeice se grevează pe o mişcare repetitivă preexistentă este prezentată spectatorilor cărora li se cere să îi dea un titlu. Dintre propunerile argumentate se alege una care va determina conţinutul unui performance la următoarea reprezentaţie. Ultima parte a acestui sepctacol-serial este performance-ul generat de titlul ales în reprezentaţia anterioară. În acest domino interactiv, în care producerea unui performance devine un show în sine, cel mai incitant este performance-ul princeps, generator de multiple interpretări (aş alege ca titlu *Inside the autism*). *Regarding Yesterday* chestionează varietatea percepţiilor într-un proces inversat, de la spectacol la concept.

Altceva se întîmplă în show-ul coregrafului bulgar Willy Prager, *The Victory Day*, cîştigător al Premiului Jardin d'Europe 2013, la Impulstanz Viena. Ceea ce se performează este revoluţia cu mecanismele ei viciate (manipulate), care o transformă într-un show. Două concepte, revoluţia-spectacol şi arta politică sînt în egală măsură analizate şi ironizate. Marx, Stalin (care „alunecă" în Hitler), Che Guevara sînt readuşi pe scenă printr-o reinterpretare a elementelor revoluţionare – simboluri şi sloganuri –, care duce la un traseu emoţional identic cu al mişcărilor sociale reale, de la entuziasm la dezamăgire. Pe covorul alb, roşiile printre care păşesc cu grijă dansatorii, strivind accidental cîte una, spun ceva despre fragilitatea idealurilor (asta dincolo de tuşa ironică la garoafele roşii ale Pinei Bausch).

eXplore Dance Festival continuă pînă pe 9 noiembrie. Corpuri, energii şi concepte.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

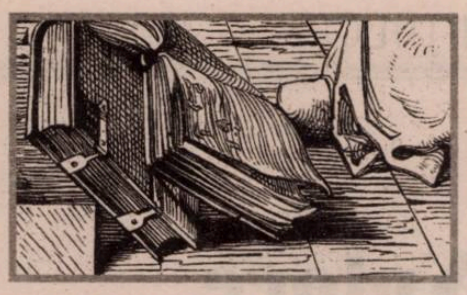

Simona SORA

biograffiti

Secretele vizibilului

De obicei, memoriile au o funcţie devoalantă, o alta – structurantă, o a treia – reparatorie. Personajul memorialistic care se hotărăşte să spună „eu" devoalează lucruri ascunse o viaţă, fapte invizibile pentru cei mai mulţi dintre viitorii săi cititori, îşi restructurează experienţa, „repară" neînţelegerile, incoerenţele, aleatoriul. De aici, din această tripletă „ocultă" (desecretizare, restituire, dezgolire) vine şi marele succes de public al memoriilor, în general. Mai nimic din acest triptic retoric (a cărui primă grijă nu este adevărul) nu regăsim în *Mic jurnal cu amintiri* al Nadiei Anghelescu, apărut de curînd la Editura Polirom, în frumoasa colecţie „Egograffiti". „Secrete ale invizibilului" (cum sună titlul cărţii lui Michel Lagarde, pomenit şi în acest jurnal), memoriile, în general, limpezesc, luminează, ne apropie de o zonă interzisă pînă la scrierea lor. Cartea de memorii a celei mai importante orientaliste din România este însă, mai degrabă, o restituire a „secretelor vizibilului", o punere în context a unui parcurs profesional care se identifică şi cu crearea unui domeniu în România. E o viaţă întreagă (suav, dar ferm) dedicată lingvisticii, orientalisticii şi propriei vocaţii.

Odată pornit – cu imens farmec, dar şi cu rigoarea unei subtile cititoare care ştie, şi cînd scrie, în ce măsură experienţele „prea omeneşti" seamănă între ele –, micul jurnal se structurează organic, cu rigoare „fatică", în funcţie de publicurile potenţiale: „...am început aceste memorii cu gîndul la fetele mele, care nu ştiau nimic despre străbunicii lor, ştiau puţin despre bunici şi destul de puţin despre tinereţea părinţilor lor. Pe parcurs, lucrurile s-au complicat, pentru că mi-am dat seama că vorbesc şi despre altele decît despre mine şi ai mei, de exemplu despre lingvistica românească şi despre marii noştri profesori care au dus faima ei peste hotare, despre începuturile studiilor arabe în România şi despre epoca lor bună, despre faimoşii învăţaţi arabi şi arabişti pe care am avut norocul să-i cunosc."

De aici, din această adecvare la patru publicuri diferite (1. familia, 2. prietenii şi apropiaţii, 3. specialiştii în studii arabe şi 4. „diarista" însăşi, aceasta din urmă reprezentînd, poate, publicul cel mai exigent), vine şi marea originalitate a acestui bilanţ. Într-un jurnal, e greu să-ţi iei ca reper de adresare şi un singur om, pentru că, atunci cînd scrii, nu poţi să nu te gîndeşti la reacţiile lui de lectură, la reticenţe şi idiosincrazii. Cînd ai însă în faţă nu doar pe cele două fete (care-ţi seamănă atît de mult în ri-

„Ce-am făcut cu darul care mi s-a dat?"
e întrebarea acestui bilanţ auster şi exact.

goare) sau pe omul cel mai apropiat (la rîndul său, o binecunoscută personalitate culturală), nu doar prietenii (care înţeleg, oricum, fără prea multe cuvinte) sau colegii de breaslă (care nu vor înţelege, oricum, că motorul acestei acablante reuşite a fost o vocaţie irepresibilă), ci şi acest eu diaristic care are enorme scrupule de metodă, de exprimare concisă, de adecvare la context – atunci demersul jurnalier devine o adevărată provocare. Tocmai de aceea însă, jurnalul este captivant şi se citeşte cu pasiune, deşi a fost scris în primul rînd cu luciditate.

Ceea ce o uneşte pe „domnişoara Teodora Pop care joacă conga în pînze" (din primul capitol) cu severa şefă a Catedrei de Limbi Orientale a Universităţii Bucureşti, directoarea Centrului de Studii Arabe pe care l-a înfiinţat şi cu care s-a identificat pînă la contopire, este un mod foarte particular de contemplare a vieţii, care transpare cu claritate pentru cine citeşte *liber* acest jurnal. Contemplare, desigur, în sens etimologic, căci nu întîmplător „theoria" Nadiei Anghelescu este tocmai „a explica ce se vede prin ceea ce nu se vede", aşadar, o limpezire a vizibilului – mai întîi a „sensurilor ascunse în texte din arabă scrise cu multe secole în urmă", apoi a sensurilor propriei vieţi, o punere în context a acesteia. Căci contextul – mediul politic şi universitar în care se petrece această rememorare – a fost (şi este) unul dintre cele mai complicate şi mai supuse presiunilor de tot felul.

„Ce-am făcut cu darul care mi s-a dat?" e întrebarea acestui bilanţ auster şi exact, la care răspund nu doar o bio-bibliografie de prim nivel european, ci şi o rară personalitate omenească, amestec de generozitate, căldură şi umor. Nu este, fără îndoială, scopul „micului jurnal" să dea seama de această

operă complexă şi strict necesară în lumea în care trăim (operă ale cărei repere le puteţi găsi şi pe excelentul site www.nadia-anghelescu.com, pus la punct cu dragoste şi acribie de fiica cea mică, Ilinca). Jurnalul – scris în prezent, în ultimii doi ani, şi consemnat ca atare după o „zguduire a conştiinţei" provocată de boală – este o lecţie pentru acest timp prezent, pentru aceste vremuri de iresponsabilă superficialitate profesională, de impostură generalizată, de (prea dilematic) „dat cu părerea" în chestiuni curat nedilematice. Micul jurnal fermecător al unei femei frumoase, pline de viaţă şi umor este, în acelaşi timp, şi Marele Jurnal al Orientalisticii, al unei discipline care – în România în care trăim! – se confundă, pînă la identificare, cu viaţa Nadiei Anghelescu.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Un prinţ din Levant

● Omar Souleyman, *Wenu Wenu*, Sham Palace/Sublime Frequencies, 2013.

A vorbi despre Siria de astăzi înseamnă a arăta cu degetul o singură dimensiune a acesteia: războiul civil. Paralizaţi de ororile acestui conflict şi de monomania – justificată, de altfel – a mass-media în raport cu această ţară, am putea trece peste un oarecare amănunt ajuns în Vestul îngrijorat, după ce, acum cîţiva ani, a plecat din bătrînul Levant. Trebuie să fi auzit de Omar Souleyman. Un cîntăreţ de nunţi, în vîrstă de 47 de ani, devenit călător muzical între două lumi care par, graţie lui, a avea mai multe în comun decît ceea ce se poate vedea prin ochii camerelor de luat vederi ale CNN-ului. Souleyman e un star al muzicii arabe, care a reuşit să îşi conserve acest statut, şi dincolo de graniţele ei. Cum a făcut asta? Întrebaţi-i pe Björk, Damon Albarn sau Dan Snaith *aka* Caribou. Sau pe cei responsabili de organizarea Festivalului de la Glastonbury. Şi, mai nou, pe Kieran Hebden, omul din spatele Proiectului „Four Tet", cel care i-a produs sirianului cel mai proaspăt album, numit *Wenu Wenu* şi lansat de un sublabel al astăzi foarte influentei case de discuri Sublime Frequencies – Sham Palace –, pe casetă, suportul care l-a transformat, prin nenumăratele *bootleg*-uri – legenda spune că ar exista peste 750.000 – într-un star al lumii arabe şi l-a făcut cunoscut în restul lumii.

Ce face Hebden pe acest album trece dincolo de tentaţiile la care ar putea fi supus un producător de muzică electronică ajuns în universul *dabke*-ului – gen muzical din Orientul Mijlociu căruia i se circumscrie sirianul. Fără a abuza de instrumentarul său sonic, producătorul londonez punctează discret în arhitectura cîntecelor hipnotice pe care le performează Souleyman, lăsîndu-le să respire aerul părţii de lume din care vin, aducîndu-le, totodată, măcar prin dimensiuni, în plasa unui canon occidental. Rezultatul nu avea cum să ducă departe de destinaţia originală a acestei muzici, ringul de dans amenajat în spaţiul în care se desfăşoară o nuntă, chiar dacă Hebden încearcă discret, prin reglajele fine pe care le aplică *groove*-urile puternice, magnetizante şi delirante, imposibil de oprit ale pieselor de pe acest album, să îl ducă înspre cel al cluburilor.

De la piesa care dă titlul albumului, epica „Wenu Wenu", la „Ya Yumma", cu al său detonant final, şi la bijuteria discoidă numită „Nahy", Omar Souleyman şi Kieran Hebden păstrează un ritm infernal, întrerupt frugal de mai lentele „Mawal Jamar" şi „Yagbuni", care funcţionează ca borne de respiro şi ca elemente de diversitate. În ultimă instanţă, *Wenu Wenu* este un album de muzică de dans – pentru nunţi sau pentru cluburi, ce mai contează? –, dar şi o operă care, prin întîlnirea dintre cei doi muzicieni, încearcă să împace două coduri muzicale între care există deosebiri flagrante. Şi chiar aici apare şi meritul acestui *release*, care nu se mulţumeşte să fie o înregistrare de muzică electronică de dans, cu cîteva elemente arabe strecurate ici sau colo, pentru coloratură, ci un album pe care două şcoli de muzică reuşesc să funcţioneze mai mult decît coerent.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Florentina CIUVERCA

„20 de titluri de la Cannes"

E al patrulea an de cînd Les Films de Cannes à Bucarest aduce la noi filmele de pe croazetă. Care sînt titlurile vedetă ale acestei ediţii?

Sînt cam 20 de titluri proaspăt aduse de la Cannes. Faţă de ediţiile trecute, cînd obţineam destul de greu anumite filme, acum a contat mult faptul că regizorul Cristian Mungiu a făcut parte din juriu. Prin urmare, aducem aproape toate filmele premiate în competiţie: *La vie d'Adèle*, premiat cu Palme d'Or, *Inside Llewyn Davis* al fraţilor Coen (Marele premiu), *Heli* (Premiul de regie), *A Touch of Sin* (scenariu), *Like Father, Like Son* (Premiul juriului). N-am fi putut rata noul film al lui Jim Jarmusch – *Only Lovers Left Alive*, nici continuarea lui *Drive*, cu Ryan Gosling – *Only God Forgives*. Multe dintre ele nu au distribuitor în România, deci este *one chance only*.

Dar invitaţii?

Nu e simplu nici să-i aduci pe unii dintre cîştigătorii Cannes-ului, ei au cel mai încărcat program posibil, cel puţin un an după festival. Dar am reuşit să-i avem pe Abdellatif Kechiche, marele cîştigător, şi pe Amat Escalante, premiantul pentru regie. Un eveniment va fi venirea actriţei Sandrine Bonnaire, care-şi va prezenta propriul film – *J'enrage de son absence*, dar şi cîteva de Maurice Pialat, căruia îi dedicăm o retrospectivă amplă. Se împlinesc zece ani de la dispariţia cineastului, iar partenera sa de viaţă, Sylvie Pialat, va fi prezentă şi ea. Vor mai veni actorul Christophe Paou, din *L'Inconnu du lac*, premiat cu Queer Palm, Nick James, redactor-şef al *Sight & Sound*.

Ce aţi pregătit pentru acest an, v-aţi gîndit la publicul din ce în ce mai numeros?

În doar trei ani, festivalul a crescut foarte mult. Cumva, era de aşteptat, despre filmele astea se vorbeşte enorm la Cannes şi mult după aceea. Anul trecut s-a stat pe jos, s-a stat la coadă, s-a plecat acasă, din păcate. Recunosc că am fost luaţi puţin (şi plăcut) prin surprindere de toată frenezia asta. Însă anul acesta ne-am pregătit cu o a treia sală, CinemaPRO.

Les Films de Cannes à Bucarest se va desfăşura în perioada 25-31 octombrie. Programul complet pe www.filmedefestival.ro.

a consemnat Ana Maria SANDU

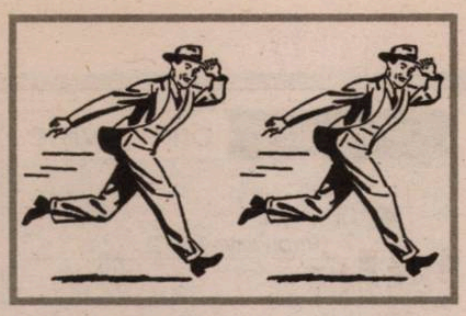

Andrei GORZO

dilematograf

În căutarea elevației și în răspăr cu ea

● ***Câinele japonez* (România, 2013), de Tudor Cristian Jurgiu.**

Primul lungmetraj al talentatului Tudor Cristian Jurgiu – *Câinele japonez*, e un exercițiu de neo-neorealism românesc, ambițios dublat de un exercițiu de „chietism" cinematografic (avîndu-l ca posibil reper pe marele regizor japonez Yasujiro Ozu). Operațiunile narative demarează sub camuflajul „documentarist" al observării unui personaj – un țăran (Victor Rebengiuc) lovit recent de niște inundații –, în timp ce acesta își vede de treburile zilnice. Observația e tacticoasă; expoziționea (tabloul stării inițiale de fapt) își tergiversează întregirea – durează pînă să devină clar că protagonistul tocmai și-a pierdut soția și că, de la inundații încoace, el a locuit mai întîi în clădirea școlii, apoi într-o casă care nu-i a lui; iar unele goluri informaționale se permanentizează – despre viața soției și despre circumstanțele exacte ale morții ei nu aflăm niciodată mare lucru. În fine, într-un tîrziu se leagă și un posibil nod de intrigă – profitînd de nenorocirea bătrînului, un „dom' director" (Doru Ana) vrea să-i cumpere pămîntul pentru propriile proiecte de construcție, dar bătrînul se încăpățînează să nu vîndă; la care se adaugă reclama făcută unui personaj absent – un anume Ticu – de către restul personajelor, care speculează pe tema eventualei lui întoarceri în sat. Ticu (Șerban Pavlu) se dovedește a fi fiul protagonistului, care, cu ani în urmă, și-a luat lumea în cap: surpriza că, între timp, și-a făcut o familie în Japonia promite un al doilea conflict dramatic (Ticu trebuie să se confrunte cu trecutul, cu oamenii pe care i-a abandonat) și obligă filmul să livreze observații despre cele două culturi puse astfel în contact. Dar ambele conflicte – cel pentru pămînt și cel cu trecutul – sînt dedramatizate: confruntarea tatălui cu „dom' director" n-are parte de nici o escaladare, iar confruntările fiului cu tatăl și cu o fostă iubită abandonată se rezolvă ușor – mai o amintire, mai o explicație, și gata. Cît despre observația prilejuită de întîlnirea dintre cele două culturi, aceasta rămîne subțire. Tot ce obține regizorul de aici e – în unele secvențe – o doză de insolit cumpătat. „Niponitatea" adusă de Ticu de soția acestuia (Kana Hashimoto) și de copilul lor (Toma Hashimoto), în satul ex-Moromețelui Rebengiuc, se reduce la două-trei clișee (robocîinele la care face trimitere titlul filmului, o poveste spusă de Ticu, despre cît de greu s-a obișnuit să stea la masă cu picioarele adunate sub șezut). Dar și reprezentarea vieții satului românesc duce lipsă de textură: rețeaua de relații umane e rarefiată și fără cine știe ce istorie – lucruri care-l recomandă pe regizor drept un turist. Soluția lui este să afecteze o privire meditativă și amplu-cuprinzătoare, interesată de fenomene la scară mare, cum ar fi reintegrarea vieții satului într-o ordine a naturii, după cataclismul inundațiilor. Împreună cu directorul de imagine Andrei Butică, regizorul obține cîteva cadre frumoase: o mare dovjenkoiană de spice, unduind sub un cer încărcat; sau un peisaj cu multe straturi de adîncime – în depărtare o biserică ridicată pe un delușor, în apropiere un grup adunat în jurul unui mormînt, iar între ele drumuri șerpuind și o căruță trecînd. Dar elevația asta contemplativă, nefiind dublată de prea multă imersiune într-un mundan cît de cît dens, nu rezultă decît în vaporozitate reverică.

● ***Faust* (Rusia, 2011), de Alexander Sokurov.**

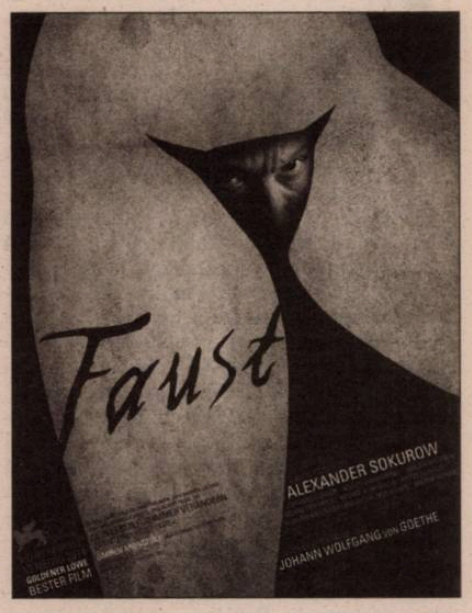

Premiată la Veneția cu un neașteptat Leu de Aur și distribuită cinematografic în România cu o întîrziere de doi ani, adaptarea liberă a lui Sokurov după *Faust*-ul lui Goethe exultă rabelaisian în reliefarea materialității joase a existenței. Profesorul Faust (Johannes Zeiler) intră în scenă vorbind despre suflet, dar cu mîinile încurcate în mățăraia unui autopsiat, iar aparatul genital al acestuia din urmă face obiectul unui plan-detaliu. Acest Faust fomist cere ajutorul unui cămătar (pe care nu-l cheamă Mefisto) – un goblin nosferatico-boschian și scato-sacrileg care-și poartă propriul aparat genital nu în față, ci la noadă. Angajați într-o permanentă și vodevilească dispută (uneori mai meta-, alteori direct fizică), cei doi străbat străzile unui burg german plasat în secolul al XIX-lea, dar corespunzător tuturor clișeelor șobolănoase despre Evul Mediu. La un moment dat, niște purtători de sicriu și niște transportatori de porci nu mai au loc să treacă unii de ceilalți. Mai interesantă decît asemenea gaguri (care au mai fost făcute și de Terry Gilliam, și de alții) e reprezentarea coexistenței dintre medicina modernă și cea mă-celăresc-obscurantistă, dintre experimente științifice și fenomene supranaturale. Sokurov și-a descris filmul ca pe o prelungire a tripticului său despre potentați ai secolului al XX-lea (Hitler, Lenin și Hirohito), iar interpretarea dată de el mitului lui Faust e, în primă și în ultimă instanță, despre libido și despre dorința de putere. În contrapondere la refuzul brutal (și monoton) al elevației (chiar și în secvențele în care se petrec miracole), Sokurov invocă o groază de comori ale muzicii și ale picturii, însă imaginile lui – prin unghiurile din care sînt filmate, prin ordinea în care sînt puse să se succeadă, prin folosirea arbitrar-intermitentă a unor filtre deformatoare și prin hiperactivitatea fojgăitoare a personajelor – induc în permanență dezorientare.

■■■

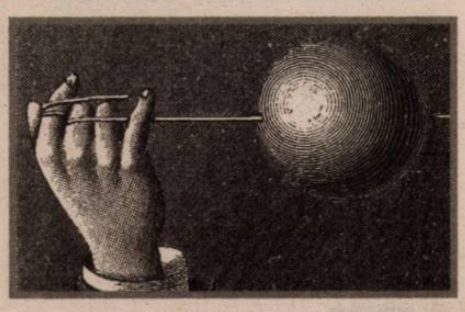

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Libertate bine controlată

PEN-Club Germania protestează față de refuzul autorităților americane de a-i permite intrarea în țară lui Ilija Trojanow, autor german de origine bulgară, invitat la o conferință a germaniștilor. Povestea e mai veche, însă pe fondul disensiunilor dintre Berlin și Washington DC, ca urmare a dezvăluirilor privind spionajul american pe teritoriul german, incidentul a căpătat o amploare semnificativă. Acum o lună, Trojanow se pregătea să se îmbarce spre Denver, de pe un aeroport din Brazilia. A fost oprit la check-in și informat că accesul pe teritoriul american îi este refuzat. Nu i s-a oferit nici o explicație, așa că și-a anulat participarea la acea întîlnire universitară. Revenit în Germania, a încercat să ceară explicații din partea ambasadei, apoi s-a plîns autorităților germane. Nu a primit nici un răspuns. Într-un articol publicat de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Trojanow își povestește pățaniile și își exprimă convingerea că dreptul de a intra pe teritoriul american i-a fost refuzat din cauza criticilor sale la adresa programelor de supraveghere ale NSA.

Într-adevăr, cu ani în urmă, Trojanow publicase, împreună cu scriitoarea Juli Zeh, un volum intitulat *Angriff auf die Freiheit (Atac împotriva libertății)* despre capcanele pe care le pune mania securitară americană. Cartea e un soi de eseu-pamflet despre cum au ajuns societățile occidentale să renunțe cu bună știință la libertăți, pentru a avea garanția siguranței și a bunăstării. Presărat cu tot felul de îndemnuri la revoltă împotriva sistemului de supraveghere, volumul teoretizează relațiile tot mai dubioase dintre libertate și suveranitate, dintre democrație și drepturi civile. Informațiile relevante lipsesc; activismul, în schimb, se găsește în abundență. Cartea celor doi a fost un succes de public, în ciuda faptului că, de fapt, nu spunea nimic nou. Tonul militant, stilul polemic și argumentația destul de rudimentară a fost, fără îndoială, pe placul mulțimilor. Bazîndu-se cam pe aceleași instrumente pe care le folosește, în film, și Michael Moore – adică pe un discurs care dă apă la moară celor deja convinși că America e putredă –, acest volum a reușit, nu se știe cum, să devină un *long runner*, o carte de referință, reeditată an de an. În Germania este citată de fiecare dată cînd vine vorba de libertate și securitate.

Atacul împotriva libertății s-a dovedit cît se poate de real.

Cartea a apărut prin 2009, la cîțiva ani după publicarea primelor cablograme din seria WikiLeaks și cu cîțiva ani înainte de dezvăluirile lui Edward Snowden cu privire la ramificațiile colosale ale sistemului american de supraveghere a comunicațiilor. Reacțiile recente ale Germaniei și ale Franței readuc această carte într-o actualitate fierbinte. Ilija Trojanow și Juli Zeh se numără, de altfel, printre cei care au cerut pe un ton tăios guvernului de la Berlin să explice cum a fost posibil ca milioane de convorbiri și mesaje ale germanilor să fie interceptate și urmărite de agențiile de informație americane. Amploarea acestor interceptări nu este pe deplin cunoscută, ea poate fi doar intuită. Și în cazul Franței, și în cazul Germaniei, devine tot mai clar că aceste interceptări nu s-ar fi putut face, într-o primă etapă, fără concursul sau măcar fără știrea serviciilor locale; și că, pînă la urmă, supravegherea de către americani a comunicațiilor depășește agenda antiteroristă: cel puțin în Franța și Germania, americanii au spionat inclusiv pentru a dobîndi informații economice cu scopul de a obține avantaje competitive.

În ciuda reacțiilor politice dure din partea guvernelor celor două țări, cetățenii se simt în continuare însingurați. Drepturi și libertăți considerate esențiale în democrație și care se presupunea că erau garantate (inclusiv de Constituția americană) le-au fost încălcate arbitrar și masiv. Atacul împotriva libertății s-a dovedit cît se poate de real.

Pe coperta cărții – devenită între timp iconică printre militanții pentru libertățile civile – se vede o cameră de supraveghere pe lentila căreia se oglindește o altă cameră de supraveghere. Un *mise en abîme* care reflectă toate paradoxurile și redundanțele unei societăți în care supravegherea prin toate mijloacele s-a banalizat pînă la trivializare. Aceasta e societatea în care trăim: cea a camerelor de filmat, a rețelelor de comunicare hipermonitorizate, a libertății de circulație bine controlate.

■■■

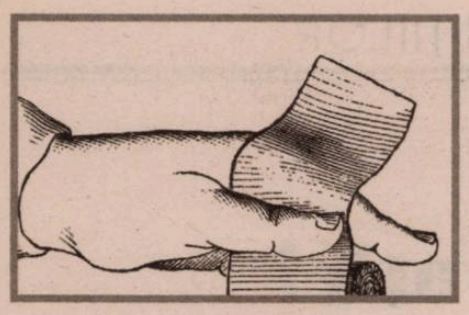

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Cabliștii, noii gatekeeperi

Televiziunile clasice sînt pe curs de coliziune cu companiile de cablu și telecom. Schimbările din piața media a ultimilor ani plasează furnizorii de semnal din România într-o poziție privilegiată față de grupurile audiovizuale, lucru care poate atrage consecințe politice și, cu siguranță, are consecințe în privința conținutului.

În martie anul trecut, RCS & RDS a lansat Digi24, prima aventură a cabliștilor din România într-o zonă cu miză politică, diferită de posturile proprii de sport, film sau documentar pe care de regulă le includ distribuitorii în oferte. Investiția e de ordinul zecilor de milioane de euro pe an, cifră importantă față de costurile de ordinul milioanelor pe care le presupune operarea unui canal de nișă. Digi24 s-a impus, pînă acum, printr-un discurs alternativ, mai factual, mai potolit și mai puțin părtinitor decît ceea ce se întîmplă pe mai vechile Antena 3, B1 și RTV. Apariția Digi24 e doar cel mai cunoscut indiciu cu privire la o transformare care vine din aritmetica banilor. Conform datelor de la Ministerul de Finanțe, în 2012, piața totală de cablu și telecom din România a fost de 1,18 miliarde de euro, iar adăugînd companiile de telefonie mobilă, suma cifrelor de afaceri se ridică la 2,88 miliarde.

Acești bani provin de la abonații de Internet, cablu, DTH, telefonie fixă și mobilă. Cele 2,88 miliarde înseamnă însă de 15 ori mai mult decît totalul veniturilor din publicitate ale televiziunilor, estimate de Initiative Media la 183 de milioane de euro în 2013.

Cifrele arată că raportul de forțe e clar în favoarea unor business-uri ca RCS & RDS, Romtelecom sau Orange România – care, mai nou, s-a implicat în piața TV printr-o platformă de DTH, televiziune digitală prin satelit. E drept, publicitatea nu e singura sursă de venit a posturilor comerciale, fiindcă acestea mai percep, tot de la cabliști și telecomuri, un *fee* a cărui valoare nu este cunoscută, dar se ridică la cîteva zeci de milioane pe an.

De acest *fee* se leagă cele două conflicte care au avut loc la începutul lui 2013. Primul a avut loc între RCS & RDS și Intact/Antena. Cabliștii au anunțat la începutul anului că nu vor mai retransmite Antena 1, Antena 3 și celelalte posturi din grupul deținut de familia Voiculescu, fiindcă Antena Group și-a crescut pretențiile financiare legate de distribuție. Conform unui comunicat al companiei controlate de Zoltan Teszari, aceste pretenții erau de 7 milioane. Conform aceleiași surse, posturile fuseseră pînă atunci distribuite gratuit.

Întreaga poveste a dus la apariția binecunoscutului dosar de șantaj, în care Sorin Alexandrescu, dar și fondatorul Intact, Dan Voiculescu, sînt trimiși în judecată pentru că ar fi exercitat presiuni asupra RCS & RDS, în vederea obținerii *fee*-ului de retransmisie. Aspectul penal-politic al întregii afaceri e mai puțin important în contextul de față. La ora actuală, posturile Antena Group sînt incluse în oferta de cablu a RCS & RDS din cauza principiului *must carry*, care obligă distribuitorii să preia (gratuit) toate televiziunile importante din România, dar aceleași stații nu există pe DTH-ul RCS & RDS, Digi, care nu e inclus în legislația *must carry*.

Al doilea conflict a avut loc la începutul anului și, de astă dată, s-a petrecut între Romtelecom/Dolce și CME/PRO. Romtelecom a sistat, la un moment dat, retransmisia PRO TV și a celorlalte posturi din grupul fondat de Adrian Sârbu, tot din cauza a ceea ce compania de telefonie a numit „cereri financiare nerezonabile". Posturile PRO au revenit însă, ulterior, la Dolce/Romtelecom, în condiții care nu au fost dezvăluite de părțile înțelegerii.

Anterior, la sfîrșitul lui 2012, canalele Discovery au dispărut și ele din oferta RCS & RDS, care le-a înlocuit cu posturi de documentare proprii – Digi World și Digi Life. Discovery a rămas fără o jumătate din publicul din România și a pierdut poziția de lider pe nișa de *factual entertainment*.

Curios, apariția Digi24 și conflictele dintre grupuri audiovizuale și distribuitori au un numitor comun. Afacerea numită televiziune privată se bazează din ce în ce mai mult pe banii publicului – altfel spus, pe abonamentul de cablu. Situația nu e tocmai nouă, fiindcă business-ul numit *pay TV* există de zeci de ani. Canalele specializate – de la desene animate la sport, știință, adulți și altele – sînt livrate de distribuitori în pachete premium, pentru care aceștia percep o taxă de cîțiva euro lunar. *Pay TV*-ul de acest tip este însă o afacere globală, în care același conținut este distribuit pe cîteva piețe, cu cheltuieli minime de adaptare (subtitrări, pachet promoțional în limba locală). Noutatea, în cele trei exemple de mai sus, se referă în schimb la broadcasteri autohtoni și la televiziuni importante, de mainstream. Cei care au controlul, prin veniturile de la abonați, sînt distribuitorii, și nu radiodifuzorii. Și, așa cum s-a văzut cu exemplul Digi24, aceștia pot decide oricînd să finanțeze posturi cu aspirații mult mai mari decît nișele de sport sau film, din veniturile mari obținute pe înfloritoarea piață de cablu-telecom-mobil-online.

Într-un sens, televiziunea finanțată din banii abonaților, fie ei și de cablu, e o veste bună, fiindcă modelul de business comercial, finanțat din reclamă, a dus la tabloidizarea pieței TV și, în plus, și la scandaluri precum acela legat de publicitatea pentru exploatarea de la Roșia Montană. În alt sens, poziția de *gatekeeper*, pe care o au mai nou distribuitorii poate duce la politizarea spectrului TV. Cu toate carențele pe care le au, broadcasterii posedă totuși experiență într-un business dificil, în care, fie și în zona privată sau comercială, trebuie să ții cont, într-o oarecare măsură, de interesul public și de deziderate de imparțialitate și acurațete ale jurnalismului.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

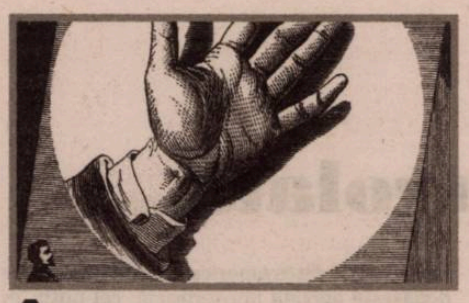

Adina POPESCU

portrete din mers

Fotograful amator

„Mai degrabă, iubitor de frumos..."

În casă mirosea a oameni bătrîni, însă nu orice fel de bătrîni – era acel spațiu locuit de oameni care parcă au încremenit undeva într-o coadă a existenței lor. Nici nu mor, nici nu trăiesc. Totul era tăcut și înțesat de obiecte adunate într-o viață. Colecția lui de discuri cu muzică simfonică. Un teanc de casete video, însă aparatul nu se vedea pe nicăieri. Cărți. Autografele tuturor personalităților care au trecut prin orășelul lui de provincie, cu 20.000 de locuitori. Pe o etajeră, un aparat Zenit pe care nu l-a mai folosit de cînd și-a cumpărat unul digital. Cîteva role de film. Și, desigur, fotografii, sute de albume pe care a insistat să ni le arate și uite-așa au trecut cîteva ore uitîndu-ne la peisaje, ansambluri folclorice, flori, zilele orașului, politicieni locali la tribună. La final, ne arată o poză de care e mîndru – o uriașă coadă la pîine, în anii '80. E mica lui disidență. „Eu nu sînt profesionist", se scuză el. „Sînt fotograf amator! Mai degrabă, iubitor de frumos..." Are o expoziție permanentă la Casa de Cultură. Să mergem s-o vedem. Vom merge, promitem noi.

Nici nu mai știu cum de am ajuns la el. Ne documentam pentru un film, ni l-au recomandat alții – „fotograful știe multe" – și așa ne-am trezit în camera aceea întunecoasă, unde nici nu aveam pe ce să ne așezăm, încărcată de amintirile unui necunoscut. Am pătruns atît de brusc în intimitatea lui, încît simțeam o ușoară stînjeneală. Dincolo de ea, era timiditatea lui, pe care o compensa arătîndu-ne febril fotografiile, „expunîndu-se" prin obiectele acelea care îi aparțineau, oferindu-ne frînturi de poveste. El știe cum e cu filmul, a fost și cineclubist. Da, chiar a existat un Cineclub în oraș, tot la Casa de Cultură. Făcea filme etnografice, cu obiceiurile și tradițiile din zonă. Participa la festivaluri de film sau cum s-or fi numit ele în urmă cu 30-40 de ani. Călătorea cu trenul și uneori developa „filmul" în ultima clipă, în toaleta vagonului, după ce acoperea geamul cu o pînză neagră. Odată, a luat chiar și un premiu cu un film despre Muntele Găina. Însă de meserie era inginer și ieșise la pensie de la unica fabrică a orășelului anodin și mort în care nimerisem întîmplător, în căutare de „subiecte" tari.

La un moment dat, a tăcut – nu știa ce să ne mai arate, ce să ne mai spună. Eram străinii de la București și ar fi vrut să pară „interesant", însă își dădea seama de puținul pe care îl avea de oferit. Dacă o viață de om înseamnă puțin. Însă nu avusese nici pe departe un destin spectaculos, era conștient de asta și de faptul că nu e „personaj" de film. Și pentru că ne pregăteam să plecăm, s-a grăbit să ne servească cu o vișinată făcută de el. A dispărut pentru un moment în cealaltă cameră a apartamentului, unde noi n-am avut acces. „Îmi pare rău că nu putem merge dincolo, însă soția mea e foarte bolnavă. Și oricum e mai bine aici, în biroul meu, unde am ce să vă arăt." Brusc, am înțeles ce era cu toată tristețea lui, cu toată apăsarea care se simțea în casă, ca o atingere a morții. O casă de oameni bătrîni – unul foarte bolnav, altul iubitor de frumos.

Cînd, în sfîrșit, am plecat, ne-a condus pînă în fața blocului. „Uite, vedeți barul acela de peste drum? Acolo era magazinul de pîine, acolo am făcut poza..." Cred că ieșise din casă doar ca să ne arate asta. Am promis că îl vom vizita cît de curînd, însă n-am mai făcut-o, nu aveam de ce.

Ovreme, am primit e-mail-uri de la el, căci făcusem schimb de adrese și era fascinat de Internet – o poartă spre lumea largă. Erau acele powerpoint-uri cu frumusețile naturii, locuri exotice, orașe, gînduri pozitive. Niciodată nu-mi scria nimic în mail. Era doar o modalitate discretă de a-mi aminti de existența lui. Și un mic reproș că, după vizita aceea de cîteva ore în care îi frunzărisem trecutul, privindu-i cele cîteva sute de fotografii, nu mai dădusem nici un semn de viață.

trecerea prin reviste

● ADEVĂRUL
(17 octombrie 2013)

Petre Barbu face, în articolul său, „Shakespeare in Love", o radiografie tragicomică a autorului. Ca de obicei, e savuros:

„(...) Cînd scrii un text la ziar, nu te vede nimeni. Îl trimiți în redacție, apare pe site, un postac te laudă, altul te corectează, te iau la mișto, apoi se iau la ceartă, n-are rost să te războiești cu ei, puah!, orgolii cît casa, tu scrie alt text, cum te taie capul!

Cînd scrii o carte, nu te vede nimeni. Editura ți-o publică, inviți prietenii la lansare, aranjezi cu doi critici (care n-au citit cartea) să vorbească frumos, gata, hai la șpriț! După vreo două luni, te întîlnești cu un amic. Nu ți-a citit cartea, dar o ține pregătită pe noptieră, sigur o citește!

Cînd scrii o poezie... Dar cine mai citește azi poezie? Nu te citește nimeni. Dar să fii dramaturg în viață, într-o sală în care se joacă piesa ta, este cea mai a dracului meserie. (Ți-am mai spus asta!) Totul e la vedere. Ești în pielea goală. Fără apărare. Lumea te citește pe loc și îți judecă orice replică a personajelor. Spectatorii sînt cu ochii pe tine – așa simți. Pentru că sînt cuvintele tale. E cumplit să fii în sală, să-i simți pe spectatori că ceva nu le convine sau că se amuză, că se foiesc pe scaune, că se scarpină în păr, că oftează, că-și freacă nasul, că se uită la ceas, că își verifică mobilul, că unul se ridică și pleacă... Asta e insuportabil! Îți vine să fugi după el, să-l apuci de guler, mișcă înapoi în sală, f... morții mă-tii!

Nu ești politician ca să vinzi promisiuni, ești dramaturg, trebuie să vinzi emoții! Și aplauzele de la sfîrșit sînt sincere sau ipocrite, ca să dea bine la actori?

E cea mai grea povară prezența ta în sală. Shakespeare a avut oase tari, a rezistat în meseria asta. Dar un autor ca tine, care se tot zbate să se afirme, cum să reziste la lectura asta pe cordul deschis al piesei tale? În fond, ce naiba cauți în sală? (...)" **(A. M. S.)**

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Divertisment cu maidanezi şi copii

Emisiune la televizor, despre cîinii vagabonzi. Invitaţi – iubitori de animale, iubitori de copii, un funcţionar stingher al statului etc. Scenografia ieftină anunţă, cu surle şi trîmbiţe, nu o analiză, nu o dezbatere, nu un demers jurnalistic, ci scandal, spectacol, divertisment: o mamă cu un copil în braţe, deznădăjduit de lungimea emisiunii, un maidanez plictisit de rolul de victimă care-i fusese atribuit.

De la moartea lui Ionuţ, se discută mult şi fără rost. În luptă sînt aruncate truisme mărunte, emoţii în loc de argumente, ironii ieftine, principii îngălate de pedagogie, adevăruri „ultime“, sentinţe enorme. Şi, nu în ultimă instanţă, prostii. Mari. „În fond, poţi muri călcat de maşină sau fiindcă îţi cade o cărămidă în cap!“ se spune în apărarea patrupedelor. „Mai bine adopţi un copil necăjit, decît să dai de mîncare unui cîine!“ spun cetăţenii întărîtaţi de *breaking news*-urile sîngeroase. „Cine a hotărît că oamenii sînt superiori cîinilor şi că, deci, au drept de viaţă şi de moarte asupra lor?“ se lamentează activiştii.

Într-o societate normală, un şofer care omoară un om cu maşina sau o clădire care se surpă letal peste trecători sînt la fel de inacceptabili precum o haită de maidanezi care se plimbă bezmetică sau ameninţătoare pe străzi. Într-o societate normală, fiecare decide pe ce şi cum îşi cheltuieşte veniturile, fără teama ostracizărilor publice. Şi tot într-o societate normală, autorităţile protejează aşezările umane de invazia animalelor periculoase. Şi apoi, mergînd pe logica activiştilor, cine decide că pisica sau cîinele sînt superioare gîndacilor sau şobolanilor pe care îi ucidem fără remuşcări?

Nu vreau ca problema maidanezilor agresivi să fie rezolvată de iubitorii de animale. Nici de cei înfricoşaţi de agresivitatea lor. Nu are nici un rost să îi pui faţă în faţă pe Cristina Ţopescu şi Lucian Mîndruţă. Simplul fapt că lăcrimezi în faţa un cîine înfometat sau că ţi se rupe inima de milă pentru un copil atacat de cîini nu te face competent în protecţia civilă. (După cum problema gazelor de şist sau a Roşiei Montană nu va fi rezolvată nici de cei îndrăgostiţi de susurul izvoarelor, nici de minerii înfricoşaţi de spectrul sărăciei. M-aş simţi mai în siguranţă dacă protestele tinerilor, justificate sau nu, şi-ar păstra rolul de avertisment asupra unui potenţial pericol şi nu s-ar transforma în armă politică sau în factor de decizie.)

Un lucru e sigur: mii de copii sînt în pericol, în parcuri, în curţi, pe străzi, în pieţe. Maidanezii au din ce în ce mai des comportamente impredictibile şi orice încercare de convieţuire paşnică cu ei pare inutilă şi riscantă. Se vor înmulţi în fiecare zi pierdută cu lamentări, ştiri scandaloase, anchete de tabloid. În fiecare clipă pierdută cu isterii, soluţii lamentabile, acuze absurde.

Ştiu, rolul televiziunilor nu este să ofere soluţii. Dar nu-l au nici pe acela de a ne „distra“ cu orice preţ, cu orice categorii de „actori“: drame umane, copii vulnerabili, adulţi neputincioşi, instituţii infirme, proteste violente.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Perspective şi ştafete

Ideea din titlu mi-a venit în urma unei observaţii auzite accidental – una, de altfel, arhicunoscută, bătută şi analizată: cea legată de pensionarii care ocupă „degeaba“ mijloacele de transport în comun. O variantă a celebrei „Vă caută moartea pe-acasă...“

Evident că nu împărtăşesc un asemenea punct de vedere şi cred că nu se pune, de fapt, problema, ca cineva să-l împărtăşească în mod real. Cînd e vorba de propriii bătrîni, bănuiesc că mai nimeni nu e atît de monstruos încît să le dorească ce-i mai rău, doar pentru că fac ca mijloacele de transport în comun să fie mai pline.

Doar că la noi, în discursul public sau semipublic (adică cel din grupurile de prieteni sau cunoscuţi) se vorbeşte într-un fel de cei apropiaţi şi-ntr-unul cu totul de diferit de categoria din care fac parte. De pildă, în cazul bătrînilor: ai tăi sînt una, subiect tabu, nimeni nu are voie să se atingă de ei, stau confortabil pe piedestalul lor familial binemeritat; ceilalţi bătrîni, pe de altă parte, care sînt ai... altora, intră într-o categorie dacă nu dușmană, măcar neutră, cu care nu ai de-a face... Despre ei poţi spune orice, poţi să-i categorisești, să le pui etichete – dacă nu ofensatoare, măcar restrictive...

La fel se întîmplă şi cu oamenii care apar la ştiri în diverse fapte negative, chiar catastrofale: „O femeie în vîrstă de 30 de ani a suferit...“; „Un tînăr a fost lovit...“ Cînd auzi ştirile şi vezi că e vorba de nişte necunoscuţi, desigur, manifeşti compasiune pentru ei – dar e un soi de compasiune standard. Sentimentul mai acut (desigur, nu se poate generaliza) e unul meschin şi egoist: te bucuri că în situaţia respectivă nu a fost cineva de-al tău. Şi, eventual, te gîndeşti cum să-i fereşti pe ai tăi, cît şi pe tine însuţi, de respectivul soi de nenorociri.

Tatăl meu spunea că, de cîte ori eşti gata să nu-ţi pese prea mult de cineva, sau chiar să-i faci altcuiva ceva nu prea plăcut, e cazul să te pui în locul acelei persoane şi să te gîndeşti cum ţi-ar fi ţie în situaţia dată. De pildă, în cazul pensionarilor pe care-i „caută moartea pe acasă“ poţi să te vizualizezi pe tine, peste cîţiva ani, în situaţia lor.

E adevărat că faci mai bine lucrul ăsta odată cu trecerea timpului şi cu conştientizarea acestei iremediabile treceri. Cînd semnele vîrstei dau buzna şi peste tine, abia atunci poţi înţelege şi postura... bătrîneţii. Mai concret: cînd încep să te doară încheieturile şi, evident, spatele; cînd te mişti mai greu, te lasă uneori memoria, ba chiar mai adormi, din cînd în cînd, la filme; cînd simţi că nu mai eşti la curent cu tot ce mişcă şi că nu mai eşti la fel de rapid şi de entuziast în a asimila noul, şi că vechiul ocupă o mai mare parte din tine decît acesta; şi, cînd, în sfîrşit, ai tendinţa să dai vina pe „tînăra generaţie“ pentru unele din lucrurile de care eşti, probabil, depăşit...

Atunci îi poţi înţelege mai uşor pe reprezentanţii vîrstei a treia. Pe de altă parte, cînd se întîmplă, în mod (ţi se pare ţie...) cu totul excepţional, ca în postura victimei din faptul divers să fie o persoană cunoscută sau apropiată, precum prietena ta bună care s-a înecat recent, abia atunci realizezi că răul aparent de vitrină nu te menajează, nu te ocoleşte, ci te poate ajunge, dacă nu oricînd, măcar atunci cînd ţi-a venit rîndul...

Dar să nu devenim ieftin-fataliști. E destul de clar ce am vrut să spun: să învăţăm să ne punem în locul altora cînd tragem concluzii şi emitem generalizări. Faptul că o ipostază pe care, la un moment dat, ai tendinţa să o critici, îţi devine, după cîtva timp, proprie, ca şi cum, în anumite circumstanţe, ţi s-ar preda o imaginară ştafetă, devine, deja, o lege a firii.

Ieri interviuri, cu detaşare ironică, unor persoane care aparţin unei alte generaţii şi sînt... uşor ieşite din uz: cu timpul, tu însuţi intri în categoria celui intervievat... Mergi prin sate sau tîrguri de provincie şi te simţi oarecum superior celor de acolo: cînd ajungi în capitale occidentale, precum Parisul, te descoperi pe tine, cu tot orgoliul tău de bucureştean, la fel de provincial...

Chestiune de perspectivă...

Selma IUSUF

legende urbane

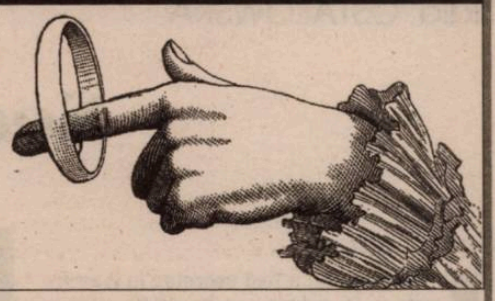

Pachețele de primăvară

Nea Sandu e drăguţ. A nimerit, pe la vreo 60 de ani sau cît o avea, într-un restaurant chinezesc, dar nu şi-a pierdut zenul de ospătar de modă veche. Nu e deloc genul celor nemaipomenit de onctuoşi, dar e clar făcut la şcoala ciorbiţelor, a mititeilor sau a unei păstrămioare usturoiate. Cu părul alb, cu nişte ochelari de citit pe vîrful nasului, arată ca orice tataie cumsecade. Şi e cumsecade. Lucrează acum, ziceam, într-un restaurant devenit chinezesc, undeva în centrul Bucureştiului.

Nu l-ai vedea deloc învîrtindu-se domestic într-un meniu nefamiliar, cu tot felul de „carcalaci“, cum le zice el acasă, dar face faţă cum ştie el mai bine. Nu mai recomandă el oamenilor nişte momiţe pe care le descrie mut, pupîndu-şi degetele făcute mănunchi. Nu mai face şmecher cu ochiul cînd pomeneşte o ciorbă ţeapănă de burtă, gata să scoale morţii din morminte, şi nici nu se mai mîndreşte cu cea mai bună tocătură de mititei din univers. Lucrurile s-au schimbat, iar el plutește cum poate, printr-un meniu pe care se străduieşte tare să-l deprindă.

Nea Sandu explică acum unor oameni cum e treaba cu pacheţelele de primăvară şi, în loc de mititei, recomandă creveţei. Şi furnici în copac, Doamne iartă-mă. O face într-atît de drăguţ că n-ai cum să nu-l placi. Dintr-o atmosferă tipică de cîrciumă cu specific românesc, cum i se zice, a ajuns într-un melanj şi mai mare. Locul pieilor de oaie de pe pereţi e luat de nişte farfurii imense pe care sînt desenate ceva ideograme. În loc de şiruri de ceapă şi ardei iuţi uscaţi, atîrnaţi de tavan, cîteva lampioane roşietice aruncă o lumină dubioasă, de dormitor. În locul puzderiei de ulcele şi farfurii ţărăneşti de pe policioarele casei vechi unde s-a redeschis restaurantul, stau cîteva perechi de Buddha aurii. Pe jos – un covor cu model, în difuzoare – muzică italienească de amor.

A văzut multe nea Sandu. A pus pe mese mii de farfurii de ciorbă şi tone de fripturi. A oblojit lume mahmură, cu butoaie de murături în saramură. A servit oceane şi fluvii de peşti dulci. A fost părintele bun al hoardelor de înfometaţi şi însetaţi. Dar într-un restaurant chinezesc nu cred să mai fi servit vreodată.

Nea Sandu e drăguţ. Moaie un deget în gură şi dă foile afurisitului de meniu, ca să arate cuiva unde sînt dim sum-urile. Cu creveţi – cere cineva, şi nea Sandu notează conştiincios în carneţel, dînd din cap. „Aveţi grijă“, zice părinteşte, „astea cu creveţi sînt cu carne de porc.“ La întrebarea mută din ochii omului-client, nea Sandu oftează: „Adică au şi carne de porc, eu vă zic, că am avut înainte nişte probleme la comanda asta.“ „Păi, să vie din alea cu creveţi de porc“, se amuză omul care comandă. Se amuză şi nea Sandu, care întreabă apoi ce servesc domnii de băut. „E şi bere chinezească“, zice mîndru.

În spate chicotesc nişte fete la o masă. Au ieşit în oraş, e ziua uneia dintre ele şi aventura chinezească le-a surescitat. Nea Sandu e părintele lor. „Vreţi să luaţi cutare şi cutare...“, îl auzi spunînd. „Vedeţi că e foarte iute.“ Alea îl ascultă şi merg pe mîna lui. Hai că nu e atît de rău. În fond, ce mare diferenţă? Oameni şi chinejii ăştia, tot la tocăniţe mănîncă, chit că astea mai au un oareşce gust de susan.

Omul nostru e la fel de improbabil în mediul ăsta ca o ceafă de porc într-un restaurant pakistanez. E ca mătuşi-mea pe Facebook. Chelnerii ăştia tineri sînt mai impersonali. Se potrivesc oriunde. Dar nea Sandu vălureşte după el atmosfera cîrciumilor clasice, cu bucătărese care se numesc Maria, şi nu Li. Lumea pe care o cunoştea atît de bine s-a zgîlţîit un pic, dar nu-l întoarce din drum. A văzut atît de multe, încît n-o să-l dea acum deoparte nici măcar un picior de cîrcîiac, fie el cît de exotic.

E greu să nu-l iubeşti pe nea Sandu. Serveşte stoic şi bun, pui în cinci culori şi nuştiuce cu ghimbir. Crede în vorba aia – „clientul nostru, stăpînul nostru“ –, dar n-ar da pe nimic în lume ciorba de acasă şi paharul cu vin făcut din bolta de pe casă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Lidia OSTALOWSKA

Scene din lagărul de ţigani

Genealogii

Joachimowski a fost secretar la Auschwitz I. În primăvara lui 1943, cînd a fost înfiinţat sectorul ţiganilor, a fost chemat la ordin. Împreună cu alţi scriitori, avea să ţină evidenţa nou-veniţilor. Au intrat în prima baracă de la margine. Aproape toţi erau desculţi, călcînd cu tălpile goale pămîntul rece şi cleios. Deţinuţii cu funcţii au fost loviţi de o duhoare înăbuşitoare. Nu au rezistat. Paznicul SS i-a înşirat pe ţigani în patruzeci şi cinci de rînduri a cîte zece. Atunci, secretarul i-a privit mai de aproape. Erau de vîrste diferite. În lumina orbitoare a soarelui, toţi, fără excepţie, arătau jalnic. Asta şi din cauza faptului că, de cînd au fost aduşi din inima Reich-ului, cînd s-au scăldat în tabăra bărbaţilor din sectorul BIb, nu mai avuseseră ocazia să se spele şi de atunci trecuse cel puţin o săptămînă. În plus, erau nedormiţi şi subnutriţi.

Secretarii nu aveau o sarcină uşoară: lipseau date despre mai mult de jumătate din copii, iar părinţii făceau pe proştii. Însă rubricile trebuiau completate. În fişele personale s-au găsit rubrici cu menţiuni speciale privind stagiile militare şi medaliile obţinute. Secretarii au descoperit printre ţigani veterani din Primul Război Mondial şi soldaţi din Wehrmacht, proaspăt distinşi pentru vitejia de care au dat dovadă în luptele din Creta, Crimeea, Sevastopol. Mişcarea de rezistenţă din lagăr trimitea prin telegraf veşti despre nou-veniţi. „Ultima dată, după ce a ajuns un transport din Germania, cînd unul dintre soldaţii SS l-a înjurat grosolan pe un ţigan, acesta a sărit la el şi i-a strigat în faţă: «Tu, laşule, tu te lupţi aici cu femei şi copii, în loc să fii pe front... Eu am fost rănit la Stalingrad, am fost distins, îţi sînt superior în grad, iar tu îndrăzneşti să mă înjoseşti pe mine!» Soldatul a plecat de acolo cu coada între picioare."

Sergenţii asimilaţi se făleau cu Crucea de fier şi îi disprefuiau pe ţiganii obişnuiţi, dar şi mai mult pe deţinuţii de alte naţionalităţi, care ocupau posturi în cadrul lagărului. Cu timpul, le-au preluat funcţiile: cunoşteau limba, înţelegeau ce înseamnă disciplina, ajungeau să se dezbrace de caracter. Mai întîi, credeau că arestarea lor era o greşeală şi că aveau să iasă în cîteva zile. Cîţiva chiar au ieşit. La început, nici măcar Gestapoul lagărului nu ştia ce să facă cu turma aia de îndobitociţi. Ţiganii erau consideraţi arieni, de unde şi confuzia.

În anul 1936, lui Himmler i-a venit o idee: să-i segregăm pe ţigani. Să alegem grîul de neghină, iar pe cei de rasă curată să-i închidem în rezervaţii! Să trăiască cum vor, urme ale trecutului, obiect de cercetare. Cei nefolositori să fie exterminaţi. Rămînea de stabilit criteriile de selecţie. Reichsführer-ul SS i-a cerut ajutorul lui Robert von Ritter. Despre evrei, scrisese întreaga armată a oamenilor de ştiinţă nemţi; despre ţigani – doar el. Neurolog, psihiatru şi antropolog la Clinica universitară din Tübingen, a cercetat genealogia ţiganilor pînă la a zecea generaţie. Ritter a creat două institute: Laboratorul de Cercetare pentru Igienă Rasială şi Biologia Societăţii şi Institutul de Biologie Criminală. La început, de la Poliţia din München s-au primit 19.000 de dosare – recolta aplicării legii bavareze din 1926 privind eradicarea ţiganilor (cei străini să fie expatriaţi, cei din ţară să fie închişi în case de muncă forţată, iar copiii – în laboratoare). Pentru această acţiune era nevoie să se cunoască date personale, acte de identitate, locul în care trăiau, traseele peregrinărilor, averea, relaţiile de familie şi cele genealogice. În anul 1942, Ritter cunoştea deja genealogiile a 30.000 de ţigani din aşa-numita Germanie Mare. Adică aproape toţi. O muncă titanică. Însă, în sfîrşit, fiecare îşi găsea locul în cîte o categorie: Z – ţigan, sînge pur; ZM+ – mai mult de jumătate ţigan; ZM1 – jumătate ţigan, jumătate neamţ; ZM2 – jumătate ZM1, jumătate neamţ; MZ – mai mult decît jumătate neamţ, şi NZ – neţigan.

Ritter era ajutat de o fată zveltă şi modestă, fiica unui funcţionar din Drezno. Pînă nu demult, Eva Justin era o asistentă obişnuită, care terminase gimnaziul şi se înrolase, ca multe alte fete, în Ordinul Tinerilor Germani. Lucrase într-un orfelinat din St. Josefspflege, în Mulfingen, unde îi încredinţau copii de ţigani. A început să lucreze pe lîngă Ritter mai întîi ca stagiar în cadrul experienţelor rasiale. Se pare că vorbea puţin romani. Măsura capetele ţiganilor pe pajişti şi luminişuri şi era zîmbitoare cu copiii. Pînă ajungeau la ea să-i cerceteze, erau încă în afara pericolului de deportare.

Mediocră, a avansat repede ca asistentă a şefului. S-a apucat de doctorat. „Ţiganii nu se pot integra în societatea germană, din cauza modului primitiv de a gîndi", scria ea. „Chiar dacă se încearcă includerea lor în societate prin educaţie, vor rămîne tot fiinţe asociale!" Concluzia: „Pentru a păstra rasa curată, bărbaţii vor fi complet privaţi de capacitatea de reproducere." Se fixase pe sterilizare. Şeful avea şi el o manie. Pericolul cel mai mare îl reprezentau căsătoriile dintre nemţi şi ţigani, copiii din aceste căsătorii devenind analfabeţi, criminali şi prostituate. În plus, celor buni le luau locul cei răi. În localitatea austriacă Oberwart, între anii 1890-1933, populaţia de ţigani crescuse cu 400%, iar cea băştinaşă – cu doar 20%.

© P. Wojcik

Lidia Ostalowska

Iubirea şi căutările lui Werner

Deja bărbaţii ţigani nu se mai puteau căsători cu nemţoaicele. Elevii au fost daţi afară din şcoli, ucenicii – din ateliere, funcţionarii – de la poştă şi din transporturile feroviare, soldaţii – din armată. Acrobaţilor, muzicanţilor, dansatorilor, circarilor şi patronilor ringurilor de dans li s-au confiscat caii. Li s-au indicat magazine şi ore de cumpărături, special pentru ei. Mulţi au fost castraţi, iar dacă se revoltau, erau duşi la lagărele de la Ravensbrück şi Dachau.

La începutul războiului, ţiganii erau vînaţi. Fără adăpost, rătăceau de unii singuri prin Polonia, care era îngrozită la auzul limbii germane. În cele din urmă, erau prinşi şi închişi în ghetourile evreieşti şi, în foarte scurt timp, în lagăre. Cînd Werner Soetebier s-a întors de pe frontul din Franţa, la Hamburg, pentru o vacanţă binemeritată, nu şi-a regăsit iubita, frumoasa ţigancă Berta Bamberger. Fusese deportată. Aşa că i-a scris guvernatorului, Hans Frank: „O cunosc foarte bine pe logodnica mea, în esenţa ei este egală cu femeia germană. Eu însumi disprefuiesc majoritatea ţiganilor, care sînt nişte paraziţi pe trupul poporului. Printr-un concurs de împrejurări, această femeie a fost făcută soţia unui ţigan pe care ea nu l-a iubit niciodată. Bărbatul acesta şi-a primit pedeapsa cuvenită. După doi ani de pedeapsă, a murit în lagărul de concentrare. La vîrsta ei, de 31 de ani, logodnica mea nu s-a urîţit deloc, ceea ce este o raritate printre ţigani."

I-a cerut ajutorul guvernatorului, căruia i-a dat toate informaţiile despre Berta, inclusiv adresa. Răspunsul a fost: „Ca german, este impardonabil din punct de vedere social ca dumneavoastră să vă legaţi numele de cel al unei femei de rasă inferioară şi sînge străin." Formulă standard – autorităţile administrative locale trimiteau deja de mult scrisori nemţilor din căsătorii mixte: „Cum vă imaginaţi poziţia dumneavoastră pe mai departe, alături de actuala soţie?"

Povestea de iubire dintre Werner şi Berta a fost descrisă de poetul şi ţiganologul Jerzy Ficowski. După ce Soetebier a înţeles că scrisoarea către Hans Frank a fost o fatală denunţare, a pornit singur pe urmele Bertei. A căutat-o în cîteva lagăre de tranzit, iar în 1942, pe timp de iarnă, a dat de urma ei în Koze Górskie, lîngă Siedlce. Un lagăr mai mic, o curte cu o pompă în jurul căreia erau îngrămădite cadavre acoperite de gheaţă. Berta murise de tifos. Probabil crezuse pînă în ultimul moment că iubitul o va salva. Werner a văzut cu ochii lui lagărul de exterminare, după care s-a împuşcat lîngă un drum din pădure. Lucru neobişnuit, întrucît opinia publică germană fusese pregătită pentru soluţia definitivă.

În „chestiunea ţiganilor", Himmler juca rolul lui Eichmann. Cu timpul, a renunţat la viziunea rezervaţiilor, în care ţiganii ar trăi ca bizonii. A preluat punctul de vedere al lui Ritter: oricine are o rudă ţigan sau de rasă amestecată cu ţigan, în generaţia bunicilor, este considerat contaminat genetic. În februarie 1943, la comandamentul din Auschwitz a ajuns o telegramă de la al V-lea departament al Biroului de Securitate al Reich-ului. Anunţa sosirea cîtorva mii de ţigani. Doar ţigani vagabonzi, fără domiciliu şi fără loc de muncă.

Pery Broad, funcţionar în cadrul Gestapoului din lagăr: „Clauza era doar pe hîrtie şi nu era nicăieri respectată. Cel mai mare procent al ţiganilor din lagăr îl constituiau tocmai aceşti ţigani, pentru că ei erau cel mai uşor de prins. Fetele erau angajate în unităţile Wehrmacht-ului ca stenografe, cei care au lucrat pentru Organisation Todt [creată în 1938 de nazişti, avea ca scop construcţia obiectivelor militare – *n.t.*], elevii de la conservatoare şi alţii, care, cu ani în urmă, duceau o viaţă bine întemeiată şi cinstită, s-au găsit dintr-odată în lagărul de concentrare, cu un număr de detenţie tatuat. Dar, asta nu era tot. S-au luat la verificat, direct de pe front, sute de soldaţi, cărora nici nu le trecea prin cap că ar avea sînge de ţigan. Li s-a spus la toţi că vor merge în satul ţiganilor."

Ajunşi la Auschwitz, au fost însemnaţi cu un triunghi negru: fiinţă asocială. Numărul tatuat începea cu majuscula Z: ţigan. Sugarilor li se tatua numărul pe picioare, acesta întinzîndu-se de la vintre pînă la genunchi. (...)

Führer-ul desenează pitici

Seara, pe Wilhelmstrasse, iar mai tîrziu, pe Vossstrasse din Berlin, în noul şi monumentalul sediu al Cancelariei Reich-ului se strîngea cercul celor apropiaţi. După cină, se aşezau în fotoliile confortabile din salon, Hitler se deschidea la haină, îşi întindea picioarele în faţă. Lumina se stingea încetişor, începea filmul artistic. După acesta – următorul; cîteodată – încă unul. Arhitectul Albert Speer, în memoriile sale, ne împărtăşeşte impresiile de la aceste şedinţe: „Pe la ora 1 noaptea ne-am ridicat amorţiţi şi plictisiţi. Doar Hitler părea încă neobosit, lungindu-se la vorbă cu plăcere."

Oficial, Walt Disney era dezgustător. A făcut o serie de filme propagandiste antifasciste: Führer-ul apărea pe ecran în rolul unei Walkirii, iar băieţii din Hitlerjugend au murit pe ecran într-un număr atît de mare, că s-au transformat într-o pădure de cruci de mormînt. În aceeaşi măsură, Disney i-a angajat în războiul său contra nemţilor şi pe raţoiul Donald, pe şoricelul Mickey, căţelul Pluto şi elefanţelul Dumbo. Planul Cancelariei Reich-ului de a sublinia rădăcinile sale germanice (bunica din partea mamei) a căzut brusc. Criticii au primit instrucţiuni corespunzătoare. Au scris, de exemplu, că *Fantezia* profanează tezaurul culturii germane, muzica lui Bach, şi că producătorul a devenit celebru prin filme despre şoareci, iar şoarecele este evreul, mizeria, ciuma. Însă Goebbels i-a adus o copie,

„Pentru a păstra rasa curată, bărbaţii vor fi complet privaţi de capacitatea de reproducere."

„La 31 de ani, logodnica mea nu s-a urîţit deloc, ceea ce este o raritate printre ţigani."

iar Hitler a văzut, pe o bandă de 35 mm, ceea ce le interzicea celorlalţi să vadă. Filmele cu Marlene Dietrich, care renunţase la cetăţenia germană. De multe ori, *Crăiasa zăpezilor*.

În anul 2008, directorul unui mic muzeu dedicat celui de-al Doilea Război Mondial din nordul Norvegiei, William Hakvaag, a scos la iveală patru desene dē-ale lui Hitler. Este vorba de personaje din *Crăiasa zăpezilor* şi *Pinocchio*. Se pare că lucrările ascunse au fost semnate de mînă „A. Hitler", Hakvaag cumpărîndu-le la o licitaţie din Germania.

Printre comentariile de pe forumuri era şi acesta: „Mă ocup de istoria medievală, dar nu de istoria secolului al XX-lea, însă flerul meu de istoric nu mă lasă să cred că în anul 1940, în plin război de cucerire a Europei, Hitler desena pitici." (...)

Dulgherul nu şi-a scos chiloţii

Antonin Absolon, ţigan deţinut în lagărul de la Ruzicka: „În această clădire era o încăpere mare în care toţi trebuiau să se dezbrace complet. Era înfiorător. Oamenii refuzau, pentru că erau toţi, bărbaţi, femei şi copii, la un loc. Începeau ţipete, bătăi şi plînsete. Îmi amintesc foarte bine cum sora noastră cea mai mare, Bozena, avea şaisprezece ani, nu a vrut să se dezbrace, deşi mulţi deja se dezbrăcaseră. Femeia-soldat SS a început să dea în ea, rupîndu-i hainele, ea ţipa, plîngea, se apăra."

„În această clădire era o încăpere mare în care toţi trebuiau să se dezbrace complet."

Tadeusz Borowski despre ţiganii din Bialostock, cei pe care Mengele i-a trimis în camera de gazare: „În faţa unei mese improvizate, înainta un cortegiu de fantome: bătrîni cu păr cărunt şi ochi şterşi, femei cu sugari la piept, ţigănci tinere dansatoare cu trupurile încinse de febră. Toţi dezbrăcaţi, toţi hidos de murdari şi decăzuţi."

Prizonierul polonez Karol Czyszczon lucra ca dulgher: „Înainte de ieşirea din lagăr, trebuia de fiecare dată să ne spălăm în băile de acolo, de obicei înghesuiţi laolaltă cu femeile. Odată, am încasat-o zdravăn că nu mi-am dat chiloţii jos."

Alter Feinsilber, evreu polonez, cunoscut în lagăr ca Stanislaw Jankowski, lucra la crematoriu: „Accesul la tabăra ţiganilor, pentru alţi prizonieri, era, desigur, interzis. Cu toate acestea, puteai pătrunde, plătind o şpagă specială, înmînată soldatului SS, adică lui Blockführer. De situaţia aceasta profitau deţinuţii care îşi puteau permite şpaga, sub forma unui pachet de ţigări. Cu consimţămîntul său intrau în lagărul ţiganilor, unde întreţineau relaţii sexuale cu ţigăncile care, aproape moarte de foame, se ofereau pentru ţigări sau pentru alte fleacuri. Bărbaţii sau taţii ţigăncilor acceptau această situaţie, pentru că şi ei sufereau de foame şi voiau să se aleagă cu ceva pe urma acestor practici."

Frantisek Janouch: „Prima parte a barăcii fusese ascunsă printr-un paravan de către deţinuţii angajaţi (paznicii şi alţii). La drept vorbind, era un bordel. În această baracă se făceau de toate. Îi invitau pe ţigani să cînte pentru ei. Nu se ştie de unde făceau rost de ceva alcool, aveau cîrnaţi furaţi de la copii sau de la bolnavi. În ce baracă se întîmplau astea? Acolo, unde erau copiii şi femeile acelea bolnave. Totul se întîmpla într-o singură baracă. A fost o experienţă de coşmar..."

Lagărul a călcat în picioare toate principiile ţiganilor. Dacă ar fi separat femeile şi bărbaţii, poate le-ar fi fost puţin mai uşor. Dar lagărul de ţigani nu a fost creat pentru confort. Iar ţiganii, aşa cum s-a exprimat în mod sugestiv Hoss, „în esenţa lor, au rămas în continuare copii", nu deosebeau binele de rău. Alţii decideau pentru ei, iar mulţi deţinuţi îi invidiau.

Comandantul se simţea cu siguranţă ca un binefăcător. Avea în minte un şablon gata făcut şi observa doar ceea ce voia. În notiţele autobiografice îi descria pe ţigani, cu naivitate: „Cînd erau aleşi dintre ei cei buni de muncă, ceea ce însemna că şi familiile se destrămau, aveau loc scene emoţionante, pline de suferinţă şi lacrimi. Se mai calmau şi se mai consolau însă cînd li se spunea că mai tîrziu vor fi din nou împreună. Pentru o vreme, ţiganii capabili de muncă de la Auschwitz lucrau în lagărul principal. Făceau tot posibilul ca, din cînd în cînd, să-şi vadă familia, chiar şi de la distanţă. Deseori eram nevoiţi, în timpul apelului, să căutăm ţigani tineri care, de dorul părinţilor, se furişau în tabăra ţiganilor."

Cum se descurcau ţiganii? Prea tîrziu ca să aflăm, nu mai avem pe cine întreba. Jerzy Kijowski, scriitor al lagărului, a evocat următoarea imagine: „În sectorul BIIe era o orchestră de ţigani, de altfel foarte bună. Ţinea concerte în pieţişoara din mijlocul sectorului. Îmi amintesc că această orchestră cînta la moartea ţiganilor. Trupul neînsufleţit era acoperit cu o pătură, pe care se aruncau flori din hîrtie."

(fragmente din volumul Farby wodne, *Czarne, 2011)*

***Lidia Ostalowska** (n. 1954) este jurnalistă, scriitoare şi activistă social. A absolvit cursuri de Filologie polonă la Universitatea din Varşovia, a colaborat cu sindicatul Solidaritatea în perioada de ilegalitate, iar din 1989 scrie pentru secţia de reportaj a cotidianului* Gazeta Wyborcza. *Cărţi de reportaj publicate:* Cygan to Cygan *(Czarne, 2000; ediţia română* Ţiganul tot ţigan, *traducere de Cristina Godun, ARC, 2011),* Farby wodne *(Czarne, 2011, nominalizare la Premiul Literar Nike şi la Premiul Gwarancje Kultury) şi* Bolalo jeszcze bardziej *(Czarne, 2012, nominalizare la Premiul „Ryszard Kapuscinski"). Susţine cursuri postuniversitare de gender studies la Institutul de Cercetări Literare al Academiei Poloneze de Ştiinţe. Luni, 28 octombrie, de la ora 18,30, la Libraria Bastilia din Bucureşti va avea loc o întîlnire cu Lidia Ostalowska, moderată de Mircea Vasilescu şi avîndu-l ca invitat pe Mircea Toma.*

---

traducere din limba polonă de Valentina SANDU

PUBLICITATE

De la reka la Recaş, de la apă la vin

Recaş e unul dintre puţinele oraşe ale ţării cu un ciorchine de struguri pe stemă. Iar pagina de Internet a Primăriei, este ilustrată agreabil cu privelişti viticole, rupînd cu imageria oficială, întîlnită îndeobşte pe site-urile administraţiilor locale. Nu întîmplător. În 1998 – la mai bine de o jumătate de mileniu de la prima atestare scrisă a podgoriei Recaş – ia naştere societatea româno-britanică „Cramele Recaş", societate care are ca acţionari principali doi români, Ioan Georgiu şi Gheorghe Iova, şi un britanic, Philip Cox. Ce o face pe această cramă deosebită sînt chiar proprietarii. Cramele Recaş este singurul producător de vin din România avînd în conducere oameni care chiar vin din vie, care au lucrat ca ingineri viniviticoli şi ca oenologi. Astfel, crama s-a construit, încă de la început, din pasiune şi respect pentru vin.

În prezent, la Recaş, aproximativ 1000 de hectare de vie stau drept mărturie că se poate face vin bun la scară mare. Ultimii ani au repoziţionat destul de clar Cramele Recaş, care a devenit un producător de calitate, cu vinuri *entry level* surprinzătoare prin prospeţime şi fructuozitate, dar şi cu un portofoliu de vinuri premium demne de titlul de *boutique wines*. O parte din succesul de la Recaş provine şi din dispoziţia pe care proprietarii o au spre experiment, aici găsindu-şi o „casă bună" cîteva vinuri la care nimeni nu se aştepta.

Cu medalii de aur şi argint la cele mai prestigioase concursuri internaţionale, vinurile au dovedit că şi-au găsit o expresie deosebită aici. Astfel, de la

„Schwaben Wein" – colecţie de vinuri *entry level,* pînă la „Solo Quinta", vinul care în 2011 a obţinut cea mai importantă distincţie acordată vreodată unui vin românesc, Cramele Recaş au reuşit să obţină vinuri pentru toate gusturile. O altă gamă de excepţie este „Cocoşul dintre vii". Povestea sa începe după un timp în care lucrurile s-au aşezat în matcă pentru producătorul bănăţean, iar proprietarii au decis să dea ceva înapoi comunităţii. Aşa l-au descoperit pe Raul, un copil cu dizabilităţi, care le-a cîştigat inimile cu un desen încărcat de simboluri trăite zi de zi în vie. A devenit clar, încă de pe atunci, că această gamă urma să fie ceva special. Lansată iniţial drept „Cocoşul", împrospătată apoi sub numele de „Cocoşul dintre vii", colecţia a fost, din prima zi, o declaraţie cu voce tare a speranţei şi încrederii în viitor. Cei de la Cramele Recaş descriu „Cocoşul dintre vii" ca pe un simbol al speranţei lor, a lui Raul, a tuturor celor care construiesc valori durabile.

Astăzi, numele Cramele Recaş nu lipseşte nici din reviste de specialitate, cum sînt *Wine Enthusiast Magazine, Wine Spectator* şi *The Wine Advocate* – pentru a pomeni numai cîteva titluri. O performanţă locală, dar providenţială pentru plăcerea şi buna dispoziţie a redacţiei *Dilema veche* şi a invitaţilor săi, a fost generoasa prezenţă a vinurilor Recaş la cocktailul de lansare a Festivalului *Dilema veche* 2013, care a avut loc pe 30 iulie la Colegiul „Noua Europă" din Bucureşti.

Vorbind de Recaş, amintim în treacăt istoria neîntîmplătoare a acestui nume, care provine din slavul *reka* – apă curgătoare. Prima atestare documentară a localităţii, cu numele *Rygachteluke,* datează din 1318; aşezarea devine *Rykas,* din 1342, apoi *Reukas,* în 1387, nume sub care are loc şi prima atestare scrisă a podgoriei, în 1447, cînd Mihail de Ciorna, banul Severinului, cumpără viile de la Ioan şi Ecaterina Magyar, pentru 32 de florini. Din 1458, numele devine *Rewkas* şi apoi *Rikass,* din 1526. Comuna Recaş devine oraş abia în 2004, în urma unui referendum local, evoluţie încurajată, probabil, şi de creşterea economică generată de Cramele Recaş.

O istorie cu parfum viticol, despre cristalizarea lentă a unui nume lichid, curgător, hărăzit să fie purtat de un vin; de la *reka* la Recaş, de la apă la vin.

Cu ochii-n 3,14

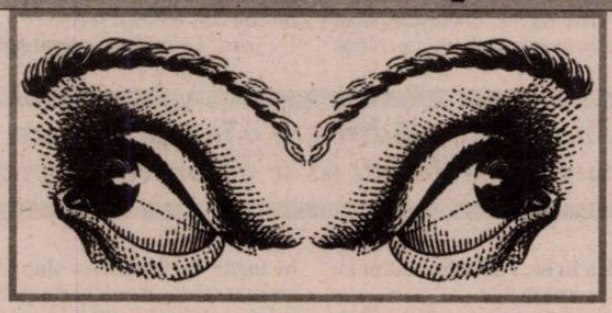

SE PARE CĂ, DEŞI ROMÂNII PLECAŢI LA MUNCĂ NU POT SUPRAVIEŢUI ROMÂNEŞTE, ROMÂNIA SE DESCURCĂ

■ Se pare că, deşi televizoarele cu plasmă sînt superioare celor cu LCD, plasma nu are un viitor strălucit şi scăderile în vînzări sînt substanţiale, aşa cum, de fiecare dată, oamenii au sacrificat calitatea şi au ales casetele VHS în locul celor Betamax, mp3-urile în locul CD-urilor şi *streaming*-ul Netflix în locul sistemului Blu-Ray. (**M. C.**)

■ OTV emite din nou. Dan Diaconescu a obţinut licenţă de emisie în Italia. Televiziunea Poporului a plecat după poporul telespectator. O mişcare în contratimp: din cauza crizei economice, se pare că românii plecaţi la muncă în Italia încep să se întoarcă înapoi, în România. (**M. M.**)

■ O matematiciană de la Universitatea Irvine din California a făcut nişte calcule, bazate pe statistici şi probabilităţi, şi a ajuns la concluzia că oamenii nu pot supravieţui unei invazii a zombilor, din două motive esenţiale: zombii nu mor din cauze naturale, iar rata de reproducere a oamenilor nu se va ridica niciodată la nivelul ratei de infectare. Se apropie noaptea de Halloween. (**M. C.**)

■ De la o vreme, reclamele noastre au îmbrăţişat românismul: „DERO spală româneşte“ (spre deosebire, probabil, de un detergent obişnuit, care nu poate spăla decît universal) şi putem consuma „biscuiţi românizaţi“ (fiindcă ne-am săturat, se vede treaba, de biscuiţii apatrizi). (**D. S.**)

■ „Şeful Bilderberg, declaraţie şocantă despre România“ – zice un titlu de homepage pe evz.ro. Dau click să citesc declaraţia. Şi citesc: «Toate guvernele din lume se străduiesc să facă totul din ce în ce mai bine. România se descurcă mai bine decît Statele Unite ale Americii în momentul de faţă», a declarat, la sosirea pe aeroport, Vicontele Etienne Davignon, preşedintele grupului Bilderberg“. Ei, staţi un pic, să nu „ne şocăm“ aşa repede. O fi vrut omul să spună ceva politicos, ca orice musafir… (**M. V.**)

SE PARE CĂ ÎN SALA DE AŞTEPTARE CADE ZĂPADĂ CU FORME ASEMĂNĂTOARE GAZELOR DIN ACEEAŞI CATEGORIE

■ În sala de aşteptare a unui cabinet medical, un domn în vîrstă îi spune unei tinere gravide într-o lună avansată că sigur „va avea fată“. Aceasta, surprinsă, recunoaşte, întrebîndu-l cum de şi-a dat seama. Răspunsul şi tonul ar fi fost demne de James Bond: „Sînt medic, medic veterinar.“ (**S. G.**)

■ Am trecut de-a lungul timpului pe sub tot felul de anunţuri: cad ţurţuri, cade zăpadă, cade tencuială. Avertismentul „Atenţie, cad ţigle“, văzut de curînd în centrul Bucureştiului, în plină isterie a cutremurelor, mi s-a părut de-a dreptul comic. (**A. M. S.**)

■ Reclamei la Prostafix – pe care, vrînd-nevrînd, o urmăresc în fiecare dimineaţă printre ştirile Realităţii TV –, cu cît o vezi mai des, cu atît îi descoperi nebănuite şi licenţioase savori: de pildă, aflăm că în compoziţia medicamentului pentru prostată se găseşte, printre altele, palmier pitic; unul dintre personajele cu probleme este un bucătar, care scoate din cuptor nişte cornuri, uşor chircite şi arse; un altul – un mascul feroce, pe nume Iosif, arde pe grătar nişte cîrnaţi, cu forme asemănătoare cornurilor. Iar senzaţia generală pe care ţi-o oferă medicamentul e una metafizică: de libertate. (**I. P.**)

■ La Pungeşti oamenii protestau împotriva gazelor de şist, la Bucureşti au ieşit oamenii în stradă din solidaritate cu cei din Pungeşti, iar la Sibiu, în cadrul celei de-a 20-a ediţii a Astra Film Festival, se proiecta filmul *documentar Blestemul gazelor de şist*, filmat de regizorul Lech Kowalski în Polonia şi SUA. Mai are cineva vreun dubiu că toţi sîntem conectaţi? (**P. M.**)

■ Mă duc la Poştă şi văd pe raft, la vînzare, aşa: o cutie cu o candelă pe care scrie „Miracle Light“, un album despre *Cunoaşterea mediului* şi un atlas intitulat *Monştrii*. Aşadar, religie, ecologie, *fantasy* – cumva toate trei mi se par din aceeaşi categorie! (**M. C.**)

SE PARE CĂ NATURA RELAŢIILOR DINTRE CENZURĂ ŞI ABJECŢIE ÎMBRĂŢIŞEAZĂ DEZACORDUL

■ Pînă să avem prima femeie preşedinte şi o veritabilă candidatură *gay* la preşedinţia SUA, istoricii americani au descoperit, în cîteva scrisori de epocă, natura relaţiilor dintre preşedintele (între anii 1857 şi 1861) James Buchanan şi apropiatul său prieten din Partidul Democrat, William R. King, cei supranumiţi în epocă „Nancy şi Fancy“. În curînd vom afla că afacerea Watergate a pornit de la faptul că Nixon era femeie? (**S. S.**)

■ Jurnaliştii de la *Courrier international* au intrat în grevă din cauza planurilor de restructurare a publicaţiei, în urma cărora o treime dintre angajaţi vor fi concediaţi. E vorba de cenzură economică, spun jurnaliştii. Întîmplător, numărul care nu mai apare din cauza grevei era tot despre cenzură. (**L. V.**)

■ Mi-am „recuperat“ bagajul în Napoli, dintr-o cursă Blue Air, hăcuit, chilăvit, ciomăgit. La revenirea în Bucureşti, „opera“ a fost desăvîrşită… cadrul smuls, roţile zburînd dezmembrate. Mi „s-a explicat“ că a fost un accident deoarece s-a oprit banda (!), precizîndu-mi-se că numai badijonînd valiza în folie de plastic se pot elimina asemenea incidente. Deci alţi bani… distracţia oricum continuă. „Nu, nu e obligatoriu, numai dacă vreţi.“ Mi-am încheiat lăcrimaţia petiţionară (pentru care n-am primit număr de înregistrare, iac-aşa!), cu formula necanonică „Cu stimă şi abjecţie.“ Mi-o menţin. Întru canonică eternizare. (**R. M.**)

■ Doi bărbaţi în faţa unui spital. Se îmbrăţişează, iar cel mai în vîrstă dintre ei îi spune celuilalt, bătîndu-l pe umăr: „Păi, nu eşti tu prostul meu?“ Sînt tată şi fiu. Ştiţi o descriere mai înduioşătoare a legăturilor de sînge? (**A. M. S.**)

■ Comunicaţiile trebuie, cică, să fie digitalizate total pînă în 2015. Unii au înţeles din asta că vom comunica prin degete. Adică vom arăta degetul mare în sus sau în jos, pentru a ne exprima acordul sau dezacordul, de viaţă şi de moarte, ca romanii. Nu va mai fi urît să arătăm lucrurile şi oamenii cu degetul arătător şi, cel mai important, vom putea folosi nestingheriţi degetul mijlociu. Pentru o comunicare mai eficientă. (**A. M.**)

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

SUBIECTE ALTFEL INVIZIBILE ÎN ROMÂNIA

AFACEREA GLOBALĂ CU VICIILE

• PLUS, primul supliment editorial GlobalFocus
• Zece teme pentru politica externă românească
• Ce nişă ni s-ar potrivi în Uniunea Europeană
• Cum înmulţim Investiţiile Româneşti în Străinătate

BĂUTURA CLASEI MIJLOCII EMERGENT GLOBAL
GRĂSIMILE ŞI ZAHĂRUL BĂGATE PE GÂT LUMII
METROPOLA METAMFETAMINEI

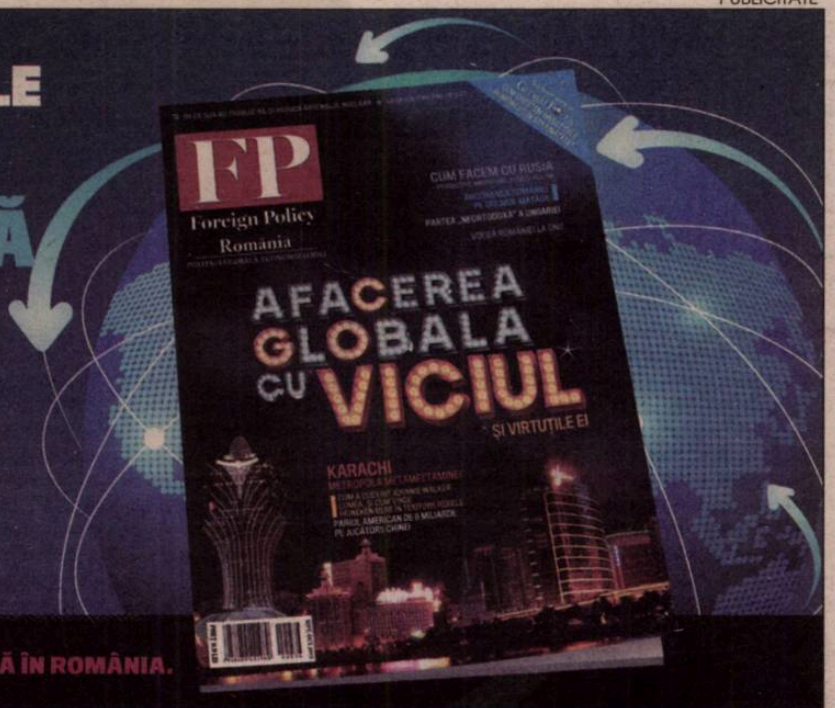

FP ROMÂNIA: REVISTA AMERICANĂ DE POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ŞI IDEI. ADĂUGITĂ ÎN ROMÂNIA.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

2 în 1

Dilema veche + Dilemateca

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 507 ■ 31 octombrie – 6 noiembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

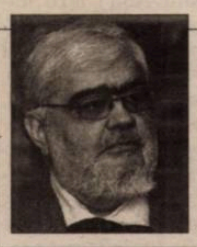

ANDREI PLEŞU

„O scrisoare regăsită“

pagina 3

GABRIEL GIURGIU

„«Chiurtoşcolaci» e ameninţat“

pagina 6

„FILIT a ocupat Iaşiul“

pagina 15

Reportajul polonez

© Vasile Dorolti

„Mîncaţi în Polonia, beţi în Ungaria, dormiţi în Germania şi faceţi dragoste în Italia.“

(proverb polonez)

5 948489 142000 44

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

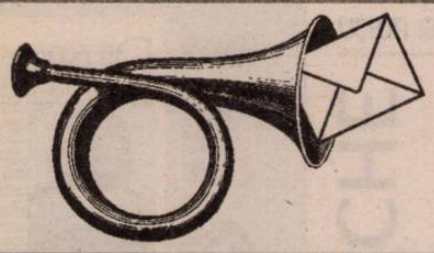

turneu de inbox

NR. 506

Articolul lui Andrei Pleşu, „Soluţia eroului salvator"

(...) Propun următorul scenariu: să ne imaginăm o societate în care fiecare îşi cunoaşte locul şi îşi vede de treaba lui cu maximă competenţă şi corectitudine. O astfel de societate ar trebui să fie aproape perfectă, bunăstarea generală ar fi optimă. Să presupunem că, la un moment dat, un individ descoperă că poate cîştiga mai mult dacă, în loc să îşi facă treaba corect, trişează (ceilalţi nu sesizează pentru că fiecare se ocupă de propria corectitudine). El va deveni, astfel, mai bogat. Din moment ce bogăţia este o valoare social recunoscută, el va fi invidiat şi imitat de alţii care văd în el un model de succes. Astfel, trişarea se va răspîndi ca o epidemie. Cei care trişează vor cîştiga mai mult decît cei care îşi fac treaba competent şi corect. Practic, cei competenţi şi oneşti vor fi exploataţi. Văzînd asta, cei corecţi fie vor începe să trişeze şi ei, fie vor deveni frustraţi. Dar, pe măsură ce trişarea devine strategia dominantă, bunăstarea socială va scădea dramatic pentru că prea puţini îşi mai fac treaba competent şi corect. (...)

Pentru a testa teoria, m-am amuzat să construiesc un model matematic simplu, pe care l-am numit „jocul onestităţii sociale", bazat pe teoria jocurilor în variantă spaţială, evolutivă. Un jucător poate alege între două strategii posibile: a juca onest sau a trişa. Dacă trişează, poate cîştiga mai mult decît dacă joacă onest, dar riscă să fie pedepsit. Am studiat efectul a doi parametri: mărimea pedepsei şi probabilitatea de a fi pedepsit dacă trişezi. Am simulat pe computer modelul şi am obţinut cîteva concluzii interesante. Pentru ca societatea să nu tindă spre o stare în care toată lumea trişează, este necesar ca probabilitatea de a pedepsi trişorii să fie mai mare de un anumit prag (de exemplu – 0,25). Dacă se trece de acest prag, schimbarea (care arată ca o tranziţie de fază) poate fi rapidă şi epidemia de trişare poate fi stopată. Mărirea pedepsei s-a dovedit a fi ineficientă dacă probabilitatea de aplicare a pedepsei este foarte mică (vezi perioada Prohibiţiei în SUA). Alt fenomen interesant este că, pentru ca indivizii oneşti să reziste, ei trebuie să reuşească să formeze un grup de o anumită dimensiune. Dacă probabilitatea de pedeapsă pentru trişare este suficient de mare, acest grup mic creşte mult şi se divide.

Corelînd observaţiile rezultate din experimentele computaţionale cu discuţia din articolul domnului Pleşu, concluziile mele ar fi următoarele: îndemnul ca fiecare să se preocupe numai de propria schimbare, să îşi facă treaba competent şi corect sună foarte bine, frumos şi adevărat. Dar este o condiţie insuficientă, căci starea socială care s-ar crea astfel nu ar fi stabilă. Pentru ca onestitatea să domine într-o societate, este vital ca probabilitatea de a identifica şi pedepsi trişarea (corupţia) să fie suficient de mare. Într-o societate în care domină trişorii, este important ca cei oneşti să se grupeze şi să caute toate mijloacele prin care probabilitatea de a pedepsi trişorii să crească. Este, cred, tocmai cazul societăţii româneşti.

(...)

Revenind la realitatea concretă, mi se pare extrem de interesant fenomenul mişcărilor contra proiectului RMGC. Fără aceste mişcări nu ieşeau la iveală multe exemple de corupţie gravă la nivel înalt. Acolo unde multe instituţii sînt atinse profund de corupţie, speranţa este într-o minoritate socială care este capabilă să se grupeze şi să acuze neregulile, pînă la pedepsirea vinovaţilor. Sper ca astfel de forme de protest să reprezinte mugurii unei posibile schimbări sociale spre o nouă stare în care trişarea (hoţie, plagiat, corupţie etc.) să nu mai fie strategia de succes dominantă.

cmarcel

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

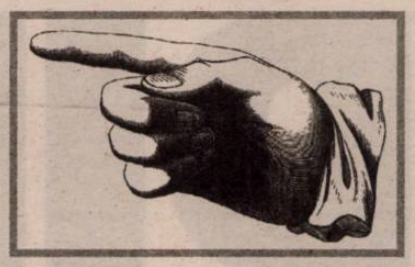

■ *Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!* (Editura Polirom, 2013) e titlul cărţii de memorii a celebrului jurnalist de la Vocea Americii şi Europa Liberă (astăzi în vîrstă de 90 de ani). Cel care a impus publicului românesc cunoscuta formulă din titlu e cineva care are cu adevărat ce povesti. Dintr-o veche familie de vază din Moldova, de boieri şi ofiţeri (familie din care a făcut parte şi omul politic P.P. Carp), Mircea Carp îşi povesteşte copilăria idilică din vremurile interbelice, experienţele ca ofiţer în cel de-al Doilea Război Mondial, atît pe frontul de Est, cît şi pe cel de Vest (perioadă în care a fost rănit şi decorat, l-a văzut pe Hitler şi l-a cunoscut pe Antonescu), activităţile anticomuniste şi arestarea sa de după Război, precum şi lunga şedere în exil, în care a continuat să-şi servească ţara pe cale radiofonică. În calitate de corespondent special, l-a însoţit pe Richard Nixon în vizita sa la Bucureşti, a fost la microfonul Europei Libere în momentele de după cutremurul din 1977, cînd acest post de radio rămăsese principala sursă de informare pentru publicul românesc, s-a întîlnit cu regele Mihai la New York... Cartea nu descrie doar o fascinantă istorie personală, ci reuşeşte să zugrăvească istoria unei întregi generaţii, care a trecut prin multe şi grele încercări. (Andrei Manolescu)

■ Vineri, 1 noiembrie, la Sala Palatului, Tom Jones live. 73 de ani, două albume noi, 46 de ani de carieră, „Delilah", „Mama told me not to come", „What's New Pussycat", „It's Not Unusual", „Thunderball", „She's a lady", „Burning Hell", „Tower of Song" şi multe, multe altele. Ar mai fi ceva de adăugat? S-ar putea să mai găsiţi bilete. (Adina Popescu)

■ Cea mai recentă carte a lui Varujan Vosganian – *Jocul celor o sută de frunze şi alte povestiri* e ca un roman croit cu materiale diferite. O să vă placă! (Matei Martin)

■ *Domnişoara Christina,* în regia lui Alexandru Maftei, cu Tudor Aaron Istodor, Maia Morgenstern, Ioana Anastasia Anton. Ecranizarea romanului lui Mircea Eliade are premiera joi, 31 octombrie (de Halloween) la Cinema Pro. Alexandru Maftei este şi regizorul comediei *Bună, ce faci?,* un film altfel – dar în mod plăcut... – decît *mainstream*-ul. (Iaromira Popovici)

■ Un lucru bun al importului de sărbători străine în România: strict legat de Halloween, joi, 31 octombrie, pe TCM – maraton de filme horror. Toate clasice. (Stela Giurgeanu)

■ *Darul* de Vladimir Nabokov (traducere din limba engleză de Veronica D. Niculescu, Editura Polirom), ultima carte scrisă în rusă de acest uriaş scriitor şi a nu ştiu cîta traducere în română din opera lui – eu am un raft întreg, să citesc toată viaţa! (Marius Chivu)

■ Vă recomand cu căldură toate secţiile Bibliotecii Metropolitane din Bucureşti, dar mai ales sediul central din Amzei, unde găsiţi aproape orice carte (românească) vă dă prin cap şi unde serviciile sălii de lectură (periodice, scaner, Internet) au ajuns, în cele din urmă, la un nivel central-european. (Simona Sora)

■ De pe 1 noiembrie intră pe ecrane filmul *O vară foarte instabilă,* în regia Ancăi Damian. Scenariul porneşte de la povestirea cu acelaşi titlu a lui Philip Ó Ceallaigh şi e scris împreună cu scriitorul irlandez. În distribuţie sînt actori români şi străini: Ana Ularu, Jamie Sives, Diana Cavaliotti, Kim Bodnia, iar filmul e vorbit aproape integral în limba engleză. Un proiect ambiţios, o poveste contemporană, mize mari. De văzut. (Ana Maria Sandu)

■ Joi, 29 octombrie, ora 19, la librăria Humanitas de la Cişmigiu, sub titlul deja cunoscut *Înapoi la argument,* Horia Roman Patapievici îl are ca invitat la discuţie pe Vladimir Tismăneanu. Pînă aici, toate bune. Şi mai bune şi mai interesante devin lucrurile însă, în momentul în care aflăm tema discuţiei: Diavolul în istorie. (Dana Călinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Emoţie şi raţiune**
- **Germania**
- **Ce vor străinii de la noi**
- **Fleacuri şi nimicuri**

album dilematic

Dan Horaţiu Popa

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Patricia MIHAIL ● Lucian MUNTEAN (editor conţinut web)
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

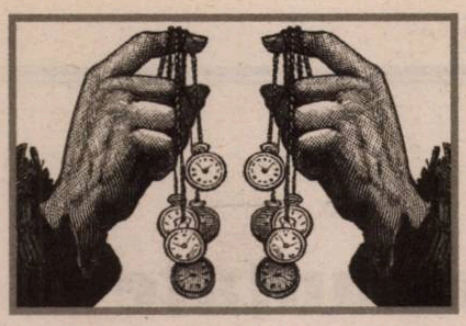

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O scrisoare regăsită

Îmi reorganizez arhiva personală. Dau peste tot felul de lucruri, semne ale timpului și ale sorții, martori ai unei istorii care se va scrie cîndva sau niciodată. Așa, de pildă, scrisoarea alăturată, adresată în 1989 lui D.R. Popescu, președinte al Uniunii Scriitorilor. Fusesem obligat să părăsesc Bucureștiul, ca să nu mă mai pot vedea cu cetățeni străini și ca să suspend orice legătură cu Mircea Dinescu, la poarta căruia stătea, oricum, 24 de ore din 24, un echipaj de supraveghere. De ce public acest text? Nu ca să-l pun într-o lumină proastă pe D.R. Popescu, un scriitor de prima mînă, prins și el, ca atîția alții, în viesparul toxic al birocrației de partid. Nici ca să mă dau mare, printr-un gest care, comparat cu faptele unor disidenți mult mai curajoși decît mine, nu reprezintă mare lucru. Am alte două motive. Mai întîi, să adaug „dosarului“ meu și o altă „scrisoare“ decît cea uzată, prin supra-folosire, adresată lui Ceaușescu. Aceea – am spus-o de geaba în mai multe rînduri – nu era o scrisoare, ci un memoriu (alt gen literar...) compus de cineva care tocmai fusese dat afară din slujbă, fusese invitat să devină muncitor necalificat la fabrica de sticlă și avea interdicție de semnătură. Tonul și argumentele corespundeau, din păcate, stilisticii de-atunci a oricărui memoriu. Ce e curios e că autori de articole și poeme scrise de bună-voie și publicate ani de-a rîndul ca omagii ale „conducătorului“ sînt scutiți de aspra judecată a contemporanilor noștri. Ba dimpotrivă. Mă gîndesc să public, în viitorul apropiat, un mic volum cu toate „memoriile“ mele, din care va face parte și cel de mai jos. Al doilea motiv care mă determină să reiau acest text este posibila lui valoare documentară. E vorba, în fond, de evocarea unor împrejurări și a unei atmosfere, care pot configura, discret, „tabloul“ unei epoci, fie și numai pentru a da o idee, celor care n-au trăit-o, despre pestrițele ei măruntaie. Așadar:

Domnule Președinte,

Am renunțat să vă cer sprijinul în soluționarea cazului meu. „Cazul“ meu (fabricat de alții mai mult decît de mine) e minor față de alte cazuri, iar dumneavoastră sînteți, în mod vădit, convins de eficacitatea minimei rezistențe. De altfel, sînteți, oricum, lipsit de putere.

Ceea ce doresc e să vă readuc în atenție, fie și numai pentru auzul îngerilor, cazul Mircea Dinescu. Mircea Dinescu s-a făcut vinovat de exercițiul liberei opinii. Nu rezultă din nici un text de lege că libera opinie a unui poet trebuie pedepsită cu suspendarea mijloacelor de subzistență, cu interdicția semnăturii, cu izolarea lui de prieteni și cu extinderea persecuției asupra nevestei și copiilor lui. Nu rezultă de nicăieri că libera opinie a unui poet trebuie să coincidă, necesarmente, cu opinia oficială. Nici Tudor Arghezi n-a gîndit întotdeauna la unison cu oficialitățile, nici Zaharia Stancu, nici Ion Barbu, ca să nu mai vorbim de Eminescu însuși. Au mai existat și Octavian Goga (a cărui gîndire politică nu e neapărat prizabilă), și Vasile Voiculescu, pedepsit aspru, pentru a fi recuperat prea tîrziu, cînd trupul lui nu mai putea fi recuperat. Și au mai existat, din păcate, și alții.

Este exasperant să constatați că nimeni nu învață nimic din aceste istorii. Că sîntem în continuare dispuși să victimizăm tot ce e mai delicat și mai reprezentativ din sufletul propriului nostru popor, uitînd că, întotdeauna, conjuncturile politice trec, în vreme ce talentele și memoria ostracizării lor rămîn. Talentele – ca o binecuvîntare. Memoria ostracizării lor – ca o rușine, care ne culpabilizează pe toți.

Domnule Președinte,

Sînteți – vorbesc nu în termeni reali, ci în termeni simbolici, în postura unui Liviu Rebreanu care ar consimți la martirizarea lui Bacovia. Vă puteți reprezenta o asemenea situație? Dacă da, atunci vă veți împăca ușor cu gîndul că, la o sută de ani de la moartea lui Eminescu, participați la agonia unui urmaș al lui. Dacă nu, veți face ceva. Nu *posibilul*, pe care nu l-ați făcut.

Mircea Dinescu s-a făcut vinovat de exercițiul liberei opinii.

Mircea Dinescu s-a făcut vinovat de exercițiul liberei opinii. Dar Mircea Dinescu e un mare poet (premiat ca atare de Uniunea Scriitorilor și de Academia Română, ales – pe vremea cînd breasla își respecta Statutul – în organismele ei de conducere). Cu toate acestea, el este, la ora actuală, izolat de orice contact uman, oprit să-și cîștige existența ca poet, arestat, practic, la domiciliu. Copiii lui, amîndoi sub zece ani, nu au voie să meargă la mare; prietenii nu au voie să-l vadă. Eram între puținii care o mai făceau, în scurte plimbări săptămînale, petrecute, toate, sub ochiul impur al unor supraveghetori de profesie. Ieri, 18 iunie, și contactul cu mine i-a fost interzis. Nu poți să nu te întrebi cît de sigură pe sine și cît de legitimă se simte o administrație care recurge la mari mijloace pentru a suprima plimbările amicale ale unui poet cu un eseist prin parcurile Capitalei.

Ci *imposibilul*, pe care nu l-ați încercat încă, dar care e singura replică echitabilă la *inacceptabil*.

În cîteva zile, voi deveni, probabil, „scriitor moldovean“. Pînă la o revedere care se pierde în negura viitorului, vă doresc curajul de a avea caracter sau tăria de a conviețui cu absența lui.

Cu stimă,

Andrei Pleșu
19.06.1989

Menționez că voi depune copii ale acestei scrisori la cabinetul tov. Suzana Gâdea [pe atunci președinte, cu rang de ministru, al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, *n.m., 2013]* și al tov. Ion Croitoru [pe atunci responsabil cu propaganda al Municipiului București, *n.m., 2013]*.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Pro-șura și patrimonializarea fînului

Chiar așa se cheamă mica broșură pe care tocmai am primit-o: ***Proșura*** – *construcții vechi pentru timpuri noi*. Este prezentarea unei campanii de cercetare-acțiune realizată în Țara Chioarului de o echipă de arhitecți însoțită de socio/etno/antropologi sub îndrumarea omniprezentei Fundații PRO Patrimonio și a Asociației Cîte-n lună și-n mansardă. Obiectivul? Reevaluarea rudelor sărace ale gospodăriilor țărănești din zonă, șurile, cu intenția „de a realiza propuneri simple prin care construcțiile vechi să-și găsească o nouă utilitate în prezent.“

Rudele sărace, spuneam, dar e greșit spus, căci ele sînt văzute astfel doar dinspre oraș, în gospodăriile de crescători de vite din Maramureș și de aiurea șurile fiind mai făloase decît casele, înălțate din lemn de stejar, „cu sori, păsări și alte motive meșteșugite pe porțile lor, încît ai crede că nu adăpostesc animalele și fînul, ci sînt obiecte de preț.“ Pe de altă parte, o privire mai atentă descoperă nu numai varietatea formelor și a ornamentelor, ci și o cunoaștere locală, un *savoir-faire* profund, menit să asigure bunăstarea vitelor și conservarea fînului, care nu este un lucru atît de simplu pe cît ar putea să pară.

Și ajungem astfel la adevăratul obiect de patrimoniu, din care șura este doar un element component: arta fînului, *fînăritul*, ca să spunem așa, un adevărat patrimoniu imaterial reprezentativ pentru România și excepțional pentru Europa. Pentru mine și alți colegi, nu chiar novici în ale țărăniei, a fost nevoie însă de o echipă de biologi suedezi ca să înțelegem cu adevărat acest lucru. Timp de cîțiva ani, aceștia au bătut pășunile Maramureșului, uimiți de fiecare dată cînd descopereau nu știu ce plantă sau gînganie pe care „la noi nu o mai vezi decît în cărțile de specialitate“ și care fac parte dintr-un ecosistem al fînului practic dispărut din majoritatea spațiilor europene. O uimitoare biodiversitate, altfel spus, dependentă de o anumită practică a „fînăritului“ pe care țăranii noștri încă o mai cunosc, chiar dacă recurățării terenurilor prin foc, explicațiile biologilor suedezi mi-au depășit și cea mai extravagantă imaginație. În primul rînd că, din motive care se leagă de un întreg lanț biochimic, fără foc, adio biodiversitate pastorală, cu urmări corespunzătoare pentru gustul brînzeturilor. Dar mai ales întreaga artă a focului, care presupune o bună cunoaștere nu doar a vînturilor și umidității solului din zonă, ci și a vegetației și a modului în care ard diferite plante. Căci unele ard mai rapid, cu flacără mai mare, ceea ce produce schimbări bruște ale curenților de aer, care, la rîndul lor, pot duce la incendii, în loc de „curățare“ a terenului. Astfel, în urma unor incendii devastatoare, guvernul Australiei a hotărît să elaboreze ghiduri speciale și să-i (re)învețe pe fermieri cum să practice această artă. La rîndul nostru, mai în glumă, mai în serios, ne-am gîndit zilele trecute, la o cafea în Sibiu, să depunem un proiect de școală de vară pentru piromani profesioniști, pentru a reanima arta pe cale de dispariție a curățării pămînturilor prin foc.

Fînăritul, *ca să spunem așa, un adevărat patrimoniu imaterial reprezentativ pentru România.*

Dar ce poate fi atît de fascinant la fîn? Ei bine, lista de cunoștințe și practici locale legate de „fînărit“ este lungă. Ea începe cu o bună cunoaștere a pămîntului, a terenului de fineață și a tehnicilor de întreținere a acestuia. Dacă despre practicile de rotație a culturilor și despre lăsarea periodică în pîrloagă mai știam și eu, ca tot omul, despre arta „pîrjolitului“, mai exact a nunță pe capete la ea dintr-un motiv lesne de înțeles: creșterea vitelor încetează să mai fie preocuparea lor principală. Pe de altă parte, în aval, această artă a fînului este legată de o anumită calitate a produselor lactate, astfel încît colegul meu, Bogdan Iancu, a inventat cuvîntul neaoș *cheesescape* (parafrază la neologismul *ethnoscape*, lansat de un antropolog american). Căci, într-adevăr, spațiul păstorilor este un soi de lacto-peisaj, de la biodiversitatea fascinantă pentru biologi, la gastro-diversitatea plăcută consumatorilor de brînzeturi.

Lucrurile merg însă mai departe. Cositul este, la rîndul său, o tehnică adaptată solului și zonei, cu calendarul său local. După cosit, urmează făcutul clăilor de fîn, cu tehnici diferite după zone, de la uscatul prin copaci la diferitele forme de „speteze“ în jurul cărora se înalță căpițele, permițînd un gol în interiorul lor, care oferă o uscare uniformă. O colegă mi-a spus că Horia Bernea recunoștea diversele zone „etnografice“ după forma și alcătuirea căpițelor; nu cred că mai sînt însă mulți capabili de o asemenea performanță... Nu în ultimul rînd, hrănitul animalelor, care nu este lăsat nici el la voia vacilor sau a oilor, ci ascultă, și el, de reguli raționale de alimentație și eficiență.

Tot acest complex de tehnici și produse, de la șură pîn' la gură, constituie incredibilul patrimoniu național al fînului. Constituie sau, mai corect spus, *ar trebui* să constituie obiectul unei patrimonializări de urgență, căci, inevitabil, este și el pe cale de dispariție. Un patrimoniu imaterial UNESCO, deoarece chiar reprezintă un complex unic de diversitate biologică și culturală cu care, dacă l-am cunoaște – și recunoaște! – chiar am avea cu ce să ne mîndrim. Mai mult, un patrimoniu care privește, inevitabil, cu un ochi la trecut, dar cu celălalt se uită la viitor, permițînd exploatarea sa benefică. Din acest punct de vedere, „patrimoniul fînului“ atinge cel puțin trei mize magice ale strategiilor de dezvoltare rurală: biodiversitate, sustenabilitate și calitatea produselor.

Românul, născut poet, vede însă valori patrimoniale doar în dansuri și doine...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

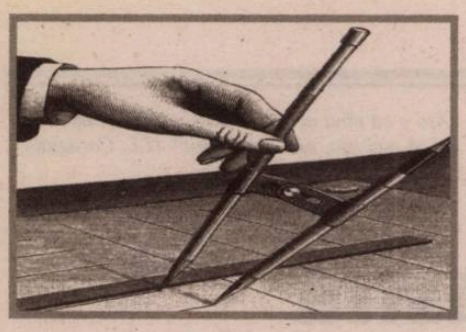

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Cronica unei morţi anunţate

De cîte ori am scris despre casa asta! Dacă cititorii s-au plictisit să audă despre ea, n-aibă nici o grijă: astăseară m-am dus să o văd pentru ultima oară. Prin Internet circulă de cîteva ore înştiinţarea trimisă de Nicuşor Dan, în numele Asociaţiei „Salvaţi Bucureştiul", că mîine se demolează trei case de pe strada Christian Tell, numerele 16 A şi B şi 18. Vor începe să huruie excavatoarele şi buldozerele. S-ar zice că trăim sub ameninţarea nimicirilor. Se dărîmă şi munţii, se distrug şi casele... Încă din 2009 durează lupta în jurul acestor clădiri, dintre care primele două au o incontestabilă valoare de monument istoric, recunoscută printr-un studiu alcătuit de Ordinul Arhitecţilor din România. În total sînt 9, cele contra cărora se înverşunează marele proiect al firmei de arhitectură Sorin Gabrea, fost arhitect-şef al Capitalei, toate în acelaşi cartier dintre Piaţa Romană şi Piaţa Amzei. E adevărat că acolo este o zonă protejată (PROTEJATĂ, da!). Nesocotirea unui regulament urbanistic fără probleme a devenit obişnuită. Chemăm investitorul străin şi, cînd vine, vede ocazia de a cumpăra, ca să o demoleze, casa veche în locul căreia se va ridica un bloc de birouri, sau de locuinţe scumpe, sau un hotel.

Pe Christian Tell, la nr. 16, se află o casă unică în Bucureşti ca armonie discretă a arhitecturii. A construit-o în 1895 Oscar Benisch (1866-1925), fiu de arhitect şi el însuşi arhitect, ale cărui rude aveau proprietăţi în preajmă, iar familia sub numele căreia era cunoscută această vilă se numea Patzelt. La începutul secolului, acolo locuia Alexandru I. Ghika (1862-1915), pictor, unul din sateliţii artei franceze la noi. Prieten cu Toulouse-Lautrec, aşa spune legenda, pe care îmi vine s-o cred, fiindcă erau de-o vîrstă, amîndoi dintr-un mediu aristocratic, iar Ghika pare să fi căutat acelaşi gen de subiecte. Fratele său Vladimir, care se convertise la catolicism şi trăia mai mult în străinătate, a stat aici din 1902 pînă la începutul războiului, cînd a plecat la Roma: beatificarea ar fi putut da un argument de a salva casa.

Scriu, şi mîine dimineaţă au să se urce muncitorii pe acoperişul deja spintecat. A trecut vremea cînd mai era o speranţă. Dar e timpul să fie puse unele întrebări. Nicuşor Dan vrea să ştie dacă există autorizaţia de desfiinţare. Fără aprobarea primarului general sau chiar cu ea, lipseşte avizul primarului de la sectorul 1. Acesta este obligatoriu. Domnul Andrei Chiliman merită felicitat că a refuzat să emită documentul indispensabil (vorba vine! Uite că ăştia se pot dispensa). Proprietarul (cine este? Aş vrea şi eu să ştiu) l-a dat în judecată pe primarul de sector că-l împiedică să-şi fructifice proprietatea (demolînd şi reconstruind). Tribunalul i-a respins cererea: Justiţia e cu noi, măcar cîteodată. Cel mai grav este că cererea Ordinului Arhitecţilor de a se recunoaşte casa ca monument istoric a fost refuzată. De cine? De Ministerul Culturii, reprezentat prin secretarul de stat Radu Boroianu. Nu vi se pare că seamănă cu Roşia Montană? Aceeaşi e ţara, aceleaşi sînt Guvernul, procedeele şi, aş pune rămăşag, cauzele comportării autorităţilor, în care se întrec laşitatea şi neghiobia.

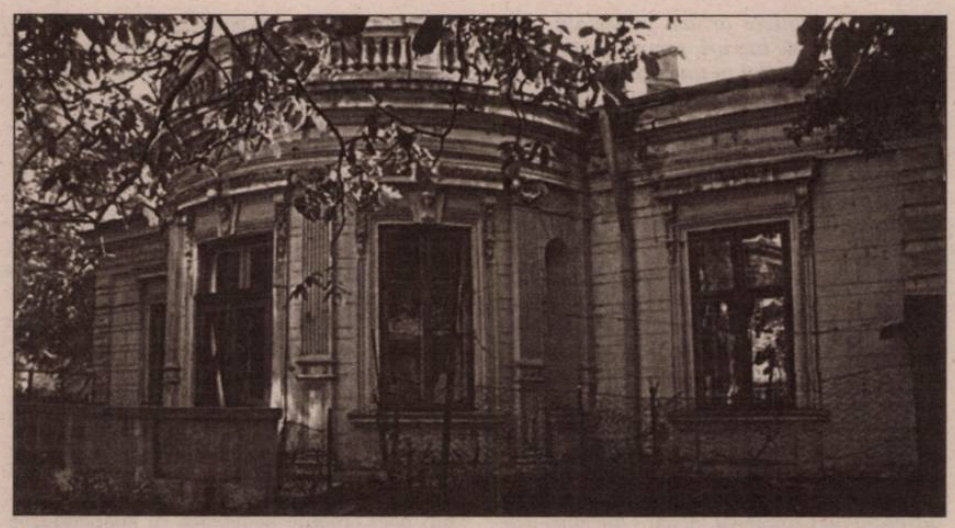

Un P.G. ori un S.S. se pot înlocui uşor. O asemenea bijuterie de arhitectură, nu.

Nicuşor Dan anunţă că „Salvaţi Bucureştiul" va depune plîngere penală. Proprietarul, chiar primarul Oprescu, dacă a permis demolarea în lipsa semnăturii primarului de sector, şi în orice caz S.S. Boroianu s-au făcut vinovaţi de o faptă penală. Mai e timp astăseară să fie trimis un contra-ordin, ca să-şi evite un proces. Pot să-i asigur că-l vor pierde (Justiţia e cu noi!). Dar pierderea noastră va fi mai mare dacă se demolează casa. Un P.G. ori un S.S. se pot înlocui uşor. O asemenea bijuterie de arhitectură, nu.

Obişnuiţi-vă cu ideea, pînă se va prezenta cazul următor, care mă tem că e foarte aproape. Chiar peste drum de această casă, la colţul din stînga al aleii care duce spre Assumpţionişti şi Ambasada Franţei, se afla Liceul Francez, care s-a mutat de curînd. Casa datează din 1895 şi a aparţinut economistului P.S. Aurelian, fost academician şi primministru. Acum e goală, căci pentru Liceul „Anna de Noailles" s-a construit un alt sediu. N-aş fi crezut că-i poate da cuiva prin minte să o dărîme, însă pericolul există.

12.10.2013

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Strada Cuza Vodă

În discursul public ieşean, strada Cuza Vodă este prezentată drept oaza în care s-ar fi păstrat farmecul vechilor clădiri dintr-un oraş al birjelor, negustorilor, boierilor şi al unei lumi dispărute. În fapt, din diferite motive, pînă acum s-a făcut prea puţin pentru punerea în valoare a acestei artere.

Îngustă, lungă de aproximativ 800 de metri, aproape dreaptă şi străbătută de la un capăt de altul de linia tramvaiului, strada Cuza Vodă se întinde din apropierea Hotelului Traian pînă la Mănăstirea Golia, preţ de o plimbare de cam jumătate de oră. Dacă ţi s-ar povesti însă avatarurile fiecărei case, plimbarea ar putea dura şi o zi.

Multe clădiri de pe această veche arteră sînt monumente istorice. O situaţie oficială, din 2004, indica 31 de astfel de imobile, adică mai mult de jumătate din cele numerotate. Palatul Braunstein, Palatul Neuschotz (azi Restaurantul Select), Casa Balş-Sturza, Farmacia Ghiţun, Filarmonica Moldova, Casa Alecu Balş, Maternitatea Cuza Vodă, Casa Calimah Ghika, Mănăstirea Golia, Casa Apelor sînt doar o parte dintre monumentele aflate în scriptele oficiale, majoritatea de început de secol XIX. Există şi excepţii notabile, cum ar fi Mănăstirea, edificiu de importanţă excepţională, ridicat de Vasile Lupu şi datat în secolele XVI-XVIII. Locul a dat şi numele iniţial al acestei străzi: Uliţa Golia.

La începuturi, cele mai multe dintre clădiri aveau doar un etaj şi îndeplineau un dublu rol, la parter avînd spaţii comerciale, iar deasupra, locuinţe pentru comercianţi. Altele sînt case boiereşti sau care au deţinut diferite funcţii administrative.

Lipsite mulţi ani de renovări, aceste clădiri cu poveşti care de care mai savuroase au ajuns, în timp, într-o stare deplorabilă. În unele, stau chiriaşi ai Primăriei, altele au fost retrocedate, iar noii proprietari le-au renovat încălcînd normele aplicabile unui monument istoric. În cazul celor care au ajuns totuşi pe mîna constructorilor a fost vorba de soluţii izolate şi care s-au întins prea mult timp.

Renovarea Filarmonicii părea că nu se mai sfîrşeşte, pînă cînd, în 2007-2008, conjunctura desemnării unui ieşean drept ministru al Educaţiei a dus la terminarea lucrărilor la o parte din clădire, adică la Casa Balş. Mănăstirea Golia a fost repusă pe picioare cu fonduri europene, printr-un proiect la care au mai contribuit Primăria şi Consiliul Judeţean, ultima instituţie accesînd recent aceeaşi sursă pentru refacerea

Puţin doar, dintre multele poveşti, cu alb şi negru, ale străzii Cuza Vodă.

Maternităţii Cuza Vodă. Primăria a reuşit, după multe eforturi, să găsească o soluţie pentru mutarea locatarilor chiriaşi din Palatul Braunstein şi doreşte să aducă strălucire acestui imobil din vecinătatea Pieţei Unirii. Palatul Poştei, de fapt Casa Balş-Sturza, a avut norocul să fie printre puţinele pentru care s-au găsit bani în primul deceniu de după 1989, iar Hotelul Select a fost restaurat prin eforturile proprietarului, care l-a cumpărat de la stat. În rest însă, intenţiile de a renova strada de la un capăt la altul, de a exista o strategie unitară, demnă de un Centru Istoric, au dat greş. Municipalitatea, care a avut un proiect de 20 de milioane de euro, finanţabil din fonduri europene, nu a reuşit să-i convingă pe proprietari/chiriaşi să-i cedeze pentru doi ani imobilele. Finanţatorul ceruse acest lucru pentru a simplifica proiectul şi a evita să intre într-o relaţie contractuală cu aproximativ 300 de persoane. În final, banii au fost pierduţi. Într-un dialog cu cititorii unui site de ştiri, în vara acestui an, primarul municipiului Iaşi a declarat: „Probabil că aşteptăm o investiţie privată care să rezolve situaţia reamenajării urbanistice a acestei zone."

Puţin doar, dintre multele poveşti, cu alb şi negru, ale străzii Cuza Vodă. Ion Creangă a locuit o perioadă la Golia, iar la un moment dat şi-a deschis o tutungerie, pe aceeaşi stradă, supărat că fusese exclus din rîndul preoţimii (printre altele, trăsese cu puşca după ciori). Preoţii militau atunci, cu putere, împotriva fumatului. Cu faţa la pereţii clădirilor, aici au fost împuşcaţi mulţi evrei în timpul Pogromului din iunie 1941.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

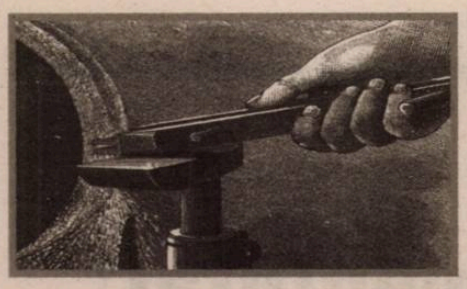

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Milioanele de euro care ameninţă democraţia

Ce se întîmplă cînd milionul de euro devine unitate de măsură a şpăgii, iar zecile de milioane – tot de euro – încap bine-mersi în valizele evaziunii? Ei bine, putem vedea o parte bună: sistemul funcţionează, organele abilitate ale statului îşi fac datoria. Dar ce rămîne în urmă, în societate? Rămîne o zgură extrem de toxică. Mai ceva decît cianurile.

Săptămîna trecută, Eugen Brădean, director de trading la Hidroelectrica, şi Ioan Mihăilă, membru în cadrul Consiliului de Supraveghere al companiei şi consilier al ministrului delegat pentru Energie, Constantin Niţă (PSD), au fost reţinuţi de procurorii Direcţiei Naţionale Anticorupţie (DNA). Motivul: un dosar de mită în legătură cu vînzarea de energie, în valoare de aproape 263 de milioane de euro. Denunţătorul: nimeni altul decît Remus Vulpescu, consilier al ministrului Finanţelor, Daniel Chiţoiu (PNL) şi fost preşedinte al Oficiului Participaţiilor Statului în momentul scandalului privatizării ratate a Oltchim.

Suficiente motive, aşadar, pentru un scandal politic de amploare. Mai ales că în interceptările procurorilor apare şi numele ministrului Niţă.

Episodul nu face decît să reia schema „băieţilor deştepţi“, care de circa un deceniu cumpărau energie la preţ preferenţial, de la Hidroelectrica, pentru a o revinde consumatorilor, realizînd profituri uriaşe. Şi totul prin completarea cîtorva hîrtii! Iar contractele dezavantajoase pentru stat au fost reînnoite de cîte ori a fost nevoie.

Preşedintele Băsescu a atacat nu o dată această practică, dar „băieţii deştepţi“ şi-au continuat treaba – despre mulţi dintre ei, presa a scris în repetate rînduri că ar fi avut legături puternice cu PDL. USL a folosit din plin tema „băieţilor deştepţi“ în campania electorală.

În 2010, Guvernul PDL prelungea cu încă opt ani contracte care ar fi urmat să expire în 2012. Intrarea în insolvenţă a Hidroelectrica, în vara anului trecut, a atras rezilierea contractelor. Victor Ponta nu a ezitat să sublinieze meritele Guvernului său în rezolvarea problemei „băieţilor deştepţi“, care, – nu uita să spună premierul – produseseră Hidroelectricii prejudicii de peste 1 miliard de euro.

Scandalul recent izbucnit arată că „băieţii deştepţi“ nu au plecat nicăieri – cel mult, s-au adaptat. De altfel, dialogurile redate de stenograme conduc la ideea că există o continuitate în practici (Ioan Mihăilă l-ar fi asigurat pe Vulpescu că se află în legătură cu persoane care *„fac asta de 15 ani“*). Iar lui Remus Vulpescu i se propunea ca şpaga să meargă „afară“.

Credeţi că vom asista la furtuna politică perfectă după acest scandal? Să ne mai gîndim. Vă mai amintiţi de un alt caz de şpagă de 1 milion?

În 13 august, directorul general adjunct al Agenţiei de Plăţi şi Intervenţie pentru Agricultură (APIA), Aurel Pană, şi Mugur George Voinea, director al unei firme, erau reţinuţi într-un dosar de luare de mită şi trafic de influenţă. Cei doi, membri ai Partidului Conservator (PC), sînt acuzaţi într-un dosar de mită în care prejudiciul adus statului ar fi de 2 milioane de euro. Aurel Pană, care era şi preşedinte al Comisiei de Evaluare a Ofertelor pentru achiziţia de ulei, în cadrul programului PEAD 2013, ar fi pretins de la reprezentantul societăţii un „comision“ de 1.200.000 de euro. Deşi la vremea respectivă s-a speculat că am putea asista la o ruptură între PC şi coaliţie (pe fondul deteriorării relaţiilor dintre premierul Ponta şi liderul PC, Dan Voiculescu), peste scandalul mitei de 1,2 milioane de euro de la APIA s-a aşternut praful...

În sfîrşit, luni de dimineaţă ne-am trezit în plin scandal: descinderi şi percheziţii la o serie de companii din sudul ţării, într-un caz uriaş de evaziune fiscală cu produse alimentare, prejudiciul fiind estimat la 50 de milioane de euro. Din nou, politicul şi „sistemul“ – implicaţi în poveste: procurorul Angela Eugenia Nicolae, de la Parchetul Înaltei Curţi (!), este reţinut, senatorul PSD Nicolae Bădălău – audiat de procurori, şi alţi angajaţi ai Ministerului de Finanţe sînt vizaţi în anchetă, cu toţii bănuiţi că ar fi protejat întreaga reţea infracţională.

Veţi spune că, iată, sistemul funcţionează şi cei răi îşi vor primi pedeapsa. Şi totuşi...

Să ne întoarcem la cazul Hidroelectrica: pare că „băieţii deştepţi“ ai USL le iau locul celor ai PDL. Sau poate sînt tot aceiaşi... Problema nu este de unde vin aceşti băieţi. Problema este că alternanţa la putere nu mai apare ca o posibilă soluţie. Că miza rămîne doar cine sau ai cui consilieri urmează să negocieze prejudicierea interesului public. În definitiv, vedem că şpaga şi evaziunea se orientează bine în politică, iar instituţii precum Parchetul sau ANAF sînt „penetrate“. (Cine îşi mai aminteşte de acuzaţiile de contrabandă ajunse, în 2012, pînă la vîrful ANAF, sau de dispariţia fără urmă a unui om important din cadrul instituţiei, pe fondul unor scandaluri de spălare de bani şi trafic de persoane?) Mai are, atunci, alegerea noastră vreun sens?

Privind în context european, pericolul cel mare ar fi grupările neofasciste, extremiste şi antieuropene, din Grecia şi Bulgaria, pînă în Europa Centrală şi de Vest. Părem la adăpost din acest punct de vedere – la noi, grupări precum cele ale lui Vadim, Becali sau Diaconescu s-au dovedit simple caricaturi.

Dar nu cumva ne înşelăm? Iată că „băieţii deştepţi“ ştiu că în interiorul partidelor şi în structurile guvernamentale vor găsi întotdeauna parteneri. Că, de fiecare dată, cei trădaţi vom fi noi, cei care plătim. Rezultatul? „Băieţii deştepţi“, discreţi, cu costume fine şi maniere elegante, devin mai periculoşi pentru democraţia noastră decît neofasciştii cu cefe groase şi idei puţine.

Ovidiu Nahoi *este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Dr. Ponta se uită la Poarta Sărutului ca la poarta nouă

Am mai scris aici *(Dilema veche,* nr. 492/iulie 2013) despre ciudata preocupare a prim-ministrului pentru Brâncuşi. Fiinţă complet aculturală, dr. Victor Ponta se bagă în cele ale culturii cu impetuozitatea obraznică ştiută din politică. Nu-l poţi acuza, totuşi. Omul face ce ştie. Îi merge bine în politică manevrînd fără scrupule minciuna şi agresivitatea, e firesc să creadă că asta e reţeta succesului peste tot. Aşadar, dr. Ponta nu este de blamat – el se comportă ca un mamifer inteligent. A dibuit reţeta succesului şi o aplică. Chiar dacă nu e corect să-l învinuim pretinzîndu-i să fie altfel decît este, e foarte corect şi chiar util să încercăm să-l oprim. Mai ales cînd ignoranţa lui poate produce daune.

În trecutul meu text pe tema Brâncuşi – Ponta (ce alăturare suprarealistă!), scriam despre stupiditatea campaniei juridico-mediatice, declanşată de la cel mai înalt post al Guvernului, de a aduce rămăşiţele pămînteşti ale lui Brâncuşi de la Paris la Hobiţa. O tîmpenie imensă! Norocul nostru este că legea franceză nu se ia după capul zănaticului premier român şi nici judecătorii francezi nu sînt sensibili la măreaţa acţiune de eliberare a poporului român de sub tirania lui Băsescu. Din carul de promisiuni electorale mincinoase ale lui Ponta, asta este singura a cărei nerealizăre mă face fericit. Acum, apare un nou scandal legat de Brâncuşi. Un om din domeniu condamnă vehement felul în care a fost, recent, reabilitată faimoasa *Poartă a Sărutului*. Institutul Naţional al Patrimoniului, dimpotrivă, susţine că tot ceea ce s-a făcut este foarte bine şi contestatarul are un interes personal în toată povestea – nu firma lui a obţinut contractul respectiv. Dr. Ponta, aflat la Tîrgu Jiu, se pronunţă, ia atitudine, se implică şi, abil, se dezimplică în acelaşi timp. Face, zice el, o comisie internaţională să verifice. „O plătesc eu!“, zice dr. Ponta. Pentru o clipă am crezut că, din dragoste de Brâncuşi, premierul a reuşit să-l convingă pe dl Ghiţă să susţină financiar operaţiunea de evaluare a lucrărilor. Ştiţi, umblă vorba că adeseori cînd dr. Ponta zice „plătesc eu“, plăteşte, de fapt, dl Ghiţă. Dar de data asta, nu a fost aşa. Mi s-a părut mie. De data asta, a fost altfel. Alteori, cînd dr. Ponta spune „plătesc eu“, plăteşte Guvernul. Adică noi toţi. Aşadar, o comisie. Internaţională. „Din Franţa“, zice dr. Ponta ca să dea gata pe cine o prinde pe-aproape. Din Franţa pentru că, probabil, Brâncuşi a devenit francez şi o bună parte a lucrărilor lui sînt în Franţa. Doar că cei mai buni experţi în Brâncuşi la această oră nu sînt neapărat din Franţa. Dacă dr. Ponta – mare iubitor de Brâncuşi, după cum vedem – ar fi avut minima curiozitate să urmărească ritmul apariţiilor editoriale dedicate favoritului său, ar fi văzut că, de decenii, cei mai preocupaţi de Brâncuşi sînt critici şi istorici de artă americani şi români. Nu dau aici nume, dar este, repet, de-ajuns să cauţi minimal şi să afli.

Dar nu chestia comisiei care se va uita pe banii noştri, plătiţi de dr. Ponta, la *Poarta Sărutului* să vadă dacă s-a îngîlbenit ori nu m-a provocat să scriu acest text. Ci o afirmaţie făcută de premier în context. Zice el: „Din păcate, alte opere ale lui Brâncuşi nu prea mai sînt prin ţară. Am încercat să fac o situaţie a operelor care mai sînt în ţară, eventual pentru a face o expoziţie specială: din păcate, cam tot ceea ce nu a fost pe pămînt, cum e *Coloana, Poarta* sau *Masa,* s-a retrocedat şi a plecat din ţară şi nu ştiu dacă judecătorii care au retrocedat aceste opere s-au gîndit cît de mult rău fac României. Un rău ireparabil, pentru că acum să alergăm noi la diverse licitaţii în lume, să recuperăm opera lui Brâncuşi, este destul de dificil, dacă nu cumva imposibil.“

Mai întîi, mă tulbură plăcut să aud că dr. Ponta se gîndea să facă o expoziţie Brâncuşi. Cum tipul e autoreferenţial pînă aproape de patologie, deducem că *el* a făcut o „situaţie a operelor care mai sînt în ţară“ ca să facă, tot *el,* o expoziţie Brâncuşi. Curator de expoziţie Brîncuşi, sincer, nu mi-l imaginam pe dr. Ponta şi nici măcar autorul unei cercetări cu privire la locurile în care se află operele marelui artist.

În al doilea rînd, dr. Ponta pune deliberat problema greşit şi manipulatoriu. Ca să iasă cumva din tirul întrebărilor despre ce face Institutul Patrimoniului la ansamblul de la Tîrgu Jiu, Ponta face o diversiune. Din reflex, nu pentru că întrebările ar fi fost cine ştie ce încuietoare. Cine îl ştie din politică nu se mai duce uşor după fentă. A vrut bietul om, patriot adevărat, să facă el o expoziţie Brâncuşi şi, cînd să caute lucrări prin ţară, ia de unde nu-i, că judecătorii au făcut rău României şi le-au retrocedat. Ce spuneţi de băiatul ăsta?

Complet ignorant cu privire la circulaţia prin lume a operelor de artă ale marilor maeştrii, Ponta crede că e normal ca opera fiecărui artist să şadă în ţara în care acesta s-a născut. Van Gogh trebuie să stea în Olanda, Picasso trebuie să stea în Spania şi Monet trebuie să stea în Franţa – aşa e lumea artei în capul doctorului. Lumea, însă, nu ştie de dr. Ponta. Majoritatea creaţiilor acestor genii nu sînt în ţările lor de origine, din simplul motiv că ei au devenit, prin arta lor, transnaţionali. Este şi cazul lui Brâncuşi. Singurul artist român, de altfel, care a atins acest nivel olimpian în lumea artelor. Ar trebui să fim fericiţi că Brîncuşi e al lumii. Adevărul brutal este că Brâncuşi va fi mereu acolo unde vor fi banii pentru el. Repet, nivelul său legendar, ilustrat perfect în preţul pe piaţă al creaţiilor sale, este cu mult peste ceea ce este şi poate să fie, cel puţin acum, România. Dacă ar dori să afle de ce nu prea sînt lucrări de Brâncuşi în România, sau, mai precis, în proprietatea statului român, dr. Ponta ar trebui să mai citească, să mai afle, să mai întrebe. Dar el nu are timp de aşa ceva. Aşa că ne revedem la următoarea diversiune Brâncuşi!

P.S. Nu am discutat aici aspectul strict legal al declaraţiei stupefiante făcute de zglobiul patriot din fruntea Guvernului. Judecătorii aplică legea şi recunosc dreptul de proprietate asupra unor opere de artă altor persoane decît celor cărora dr. Ponta ar putea să le spună ce să facă şi apoi să raporteze presei ceva cu „eu“. Atacurile premierului la sistemul judiciar sînt deja ştiute, la fel şi concepţia sa despre drept – cum că se aplică cu precauţiuni politice, inclusiv aceea de a atribui proprietatea asupra unei lucrări de artă pe criteriul naţionalităţii. Cine l-a ales să se bucure de el!

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

„Chiurtoşcolaci“ e ameninţat!

Acum mai puţin de un an, primarul din Buşteni ni se plîngea. Dorise omul să facă un tîrg de produse tradiţionale. A dat sfoară prin judeţ (Prahova) să vină micii meşteşugari. A găsit şi un loc bun, în faţa Primăriei. La tăierea panglicii, surpriză: trei rulote de „chiurtoşcolaci“ şi vreo zece negustori cu produse tip Vadu' Cerbului: blăniţe de oaie, pitici de grădină, roţi de căruţă pentru pus prin curte sau pe peretele pensiunii „tradiţionale“, precum şi încă pe atîţia cu plastice proaspăt aduse din China. Dezamăgit, omul a renunţat să mai încerce, pentru o perioadă.

La el m-am gîndit week-end-ul trecut cînd, întîmplător, am nimerit în parcul Riviera, în mijlocul unui tîrg de produse tradiţionale. Vremea era frumoasă, lumea era binedispusă şi hotărîtă să se plimbe şi să negoţească. Primul stand era, bineînţeles... o rulotă de „chiurtoşcolaci“. Nu m-am mirat. De la Vatra Dornei la Slatina, de la Constanţa la Arad şi de la Baia Mare la Amara, oferta de „chiurtoşcolaci“ reprezintă elementul unificator, indubitabilul numitor comun al zilelor oraşului, al tîrgului de primăvară/toamnă/iarnă, în general al oricărei forme de festivitate locală care se lasă cu mici, sarmale, fasole şi reportaje pentru televiziunile de ştiri. De multe ori, am impresia că, de fapt, nu micul şi sarmaua reprezintă adevăratul element naţional unificator, ci tubul dulce-unguresc, grozav tapetat cu zahăr sau miere.

Ei bine, mi se arată un semn ciudat. În Bucureşti, la Riviera, cele trei rulote de colaci ungureşti păreau stinghere. Nici un cumpărător nu am văzut timp de aproape două ore cît m-am fiţiit printre tarabe. Motivul nu era vreun acces de naţionalism culinar al bucureştenilor sau grija pentru silueta. Nicidecum. Motivul era mult mai simplu: concurenţa teribilă! Păi, cum să te mai uiţi la (deja) banalii colacs, atunci cînd, la rînd, pe tarabe se înşirau calupuri de brînză nouă şi veche, de oaie, de bivoliţă sau de capră, roţi de caşcaval şi urdă, platouri cu plăcinte şi prăjituri de fructe, cozonaci şi checuri, ghirlande de cîrnaţi care mai de care mai afumaţi şi mai ispititori, blăni de slăninuţă fiartă sau afumată, rasteluri de borcane cu murături, zacuscă sau gem, pastrame dinte-miri-ce? În plus, ca suprem chin pentru pofticioşii înfometaţi la ceas de prînz (cum, recunosc, eram), printre tarabe se gătea! Vreo trei berbecuţi am numărat, învîrtiţi agale peste jar. Oale cu sarmale, tocană de afumătură sau ghiveci de legume. Grătare cu mici, coaste, pastrame. Amestecul de mirosuri era teribil! La o adică, aveai la dispoziţie şi vreo cinci-şase teascuri de unde ţi se turna mustul direct în cană, proaspăt stors. L-am încercat şi nu i-am găsit cusur. În atari condiţii, „chiurtoş“-ii erau ignoraţi iar vînzătorii se cam plictiseau.

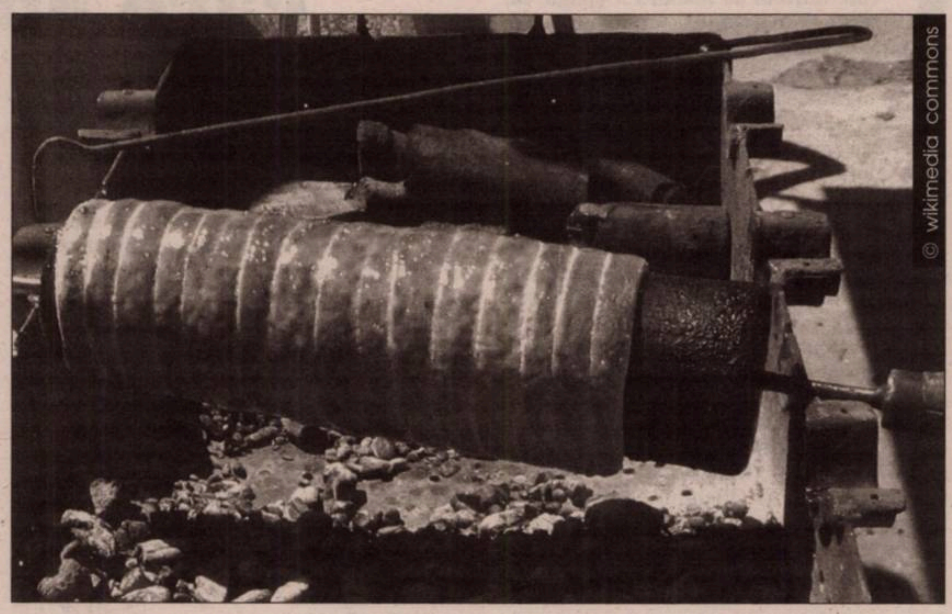

© wikimedia commons

Nu sînt un mare fan al politicii agricole comune care, în opinia mea, pune (prea mult) preţ pe activitatea micilor producători. Cred sincer că România are mai mult de cîştigat de pe urma marilor ferme şi a industriei agro-alimentare. Mă irită snobismul fondator al mişcărilor tip slow-food. În plus, ştiind cu cît se vinde la ţară kilul de telemea, mă enervează încăpăţînarea cu care preţul cerut la tîrgurile de „tradiţionale“ din Bucureşti este cel puţin dublu. Mi se pare, de asemenea, cinic, să predici despre alimentaţie „sănătoasă, fără E-uri, prea bun, prea ca la ţară“ (şi la preţuri umflate) unor consumatori care sînt oricum jupuiţi fără milă în supermarketurile de sorginte globală. Îi mai trimiţi, carevasăzică, la jecmăneala altora care, pe o piaţă în devălmăşie, fără nici un control, se fac că produc „sănătos şi ca pe vremuri“.

Oricum, după experienţa de săptămîna trecută, pot zice că mi-a mai trecut din scepticism. Dacă eşti atent la ce cumperi, ceri să guşti înainte şi nu te grăbeşti să crezi toate poveştile înşirate de vînzătorii îmbrăcaţi în costume populare, ai şansa de a face achiziţii interesante. Pînă la urmă, politicile astea europene de sprijin pentru „tradiţionali“ par a măcina din poziţia dominantă a „chiurtoşcolaci“-lor în iarmaroacele noastre. Ceea ce-mi mai alină din amicalul naţionalism gastronomic.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Florentin TUCA

Nepoţilor mei, cu drag

Mă pregătesc să mă urc în avion. Lîngă mine, un turist filmează îmbarcarea cu o cameră video, înălţată două palme deasupra capului. În rîndul format dinaintea ghişeului, el se mişcă şovăielnic, dar ferm în aviditatea lui de a înregistra totul. Mersul său lent e orbecăire de orb, bîjbîiala cuiva care nu mai are ochi în cap. Ochii din cap i-au sărit în camera video, ochi sony, ochi digitali. Prin ei, omul meu înregistrează cu acurateţe intrarea în avion şi, apoi, debarcarea, ca să le trăiască mai temeinic şi ca să aibă imagini magice de lăsat moştenire nepoţilor.

Scena asta (pe care aţi văzut-o cu siguranţă în repetate rînduri în viaţa reală sau în filmul „Îmbarcarea şi debarcarea secolului“, în vogă pe Facebook) îmi aminteşte brusc de două recente experienţe. Prima, ca spectator într-un concert la Stanbul (sau, ca să fiu cinstit, mai degrabă ca bodyguard). Pe scenă, Lana del Rey, noua madonă a adolescenţilor, vie, în carne şi oase. Prin urmare, numai bună de imortalizat, de făcut din ea chip cioplit în pixeli, tras la xeroxul telefoanelor abile, mobile şi mobilate cu cămăruţe video. O maree de telefoane luminoase, plutind pe post de făclii peste marea de puştani ce veniseră să ia lumină. Tineri care jubilau şi filmau secvenţe magice, imagini şi poze de trăit intens şi de lăsat moştenire nepoţilor.

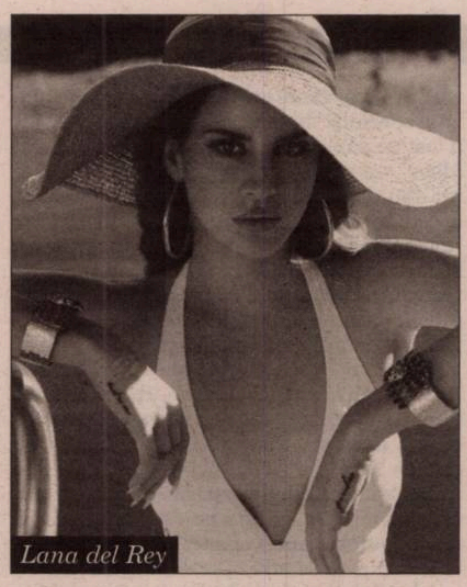

Lana del Rey

A doua experienţă, tot ca spectator, martor discret al unei cine romantice. El cu Ea, Ea cu El. Ei, între patru oblici ochi. El, cu un aparat foto atîrnat de laţul din jurul gîtului. Ea, cu un aparat foto, atîrnat de laţul din jurul gîtului. El, fotografiind întruna copaci, păsări şi stele. Ea, fotografiind întruna stele, păsări şi copaci. Nici un cuvînt şi nici o şoaptă din nici o tabără, linişte de mormînt. Ospătarul aduce aperitivele. Ele sînt halite imediat de teleobiectivele înfometate de imagini cu prăjeli de stele Michelin. Apare apoi felul principal. Teleobiectivele se apucă iarăşi de molfăit şi, de la masa romantică, nu se aud decît plescăiturile-canon ale clicurilor nesătule. Nici un cuvînt din nici o direcţie, *silenzio stampa*, respect pentru canoane. În final, după ce a fost scanat din toate unghiurile şi desertul, cînd mă aşteptam, în fine, să aud şi eu, babă curioasă, oarecare şuşoteli drăgăstoase, cumplul romantic a trecut la digestiv: ea, savurîndu-şi în linişte propriul *slideshow*, el, savurîndu-şi în linişte propriul *slideshow*. Şi, după acest îndelung şi romantic preludiu digital, a urmat o îndelungă şi romantică acuplare digitală: iubitul, transferîndu-i iubitei propriul aparat, cu tot cu laţ, ca să i se scurgă şi ei ochii; iubita, transferîndu-i iubitului, propriul aparat, cu tot cu laţ, ca să i se scurgă şi lui ochii. Fotografii romantice şi secvenţe magice, imagini de trăit copios şi de lăsat moştenire nepoţilor.

> *Cît de ultra-mega-super-publică va ajunge fărîmitura privată din viaţa noastră?*

Semnul de candidă şi naivă mirare!

Nu, nu am vreun motiv imperativ şi nu sînt mînat de vreo urgentă raţiune de ordine publică pentru a evoca autenticele povestioare de mai sus. Dacă vi se par prozaice, vă cer scuze şi clemenţă. Le-am amintit doar pentru a-mi exprima o candidnaivă mirare şi o retoric-amară întrebare.

Nici turistul din avion, nici adolescenţii de la concert şi nici romanticii cu ochi oblici şi gîturi în laţuri nu au trăit, în mod nemijlocit, direct, experienţele pe care urmau să le guste sau să le confrunte, după caz. Ei au apelat la un samsar, un intermediar al contactului lor cu realitatea: aparatul, mecanismul, drăcia tehnică, gadget-ul ca senzor şi depozitar de emoţii. Un împuternicit care scuteşte realitatea de disconfortul de a ni se oferi nefardată şi care ne ocroteşte, şi pe noi, în nisipul aseptic în care ne băgăm capul nostru de struţi. Graţie apelului la acest mandatar, experienţa concepută a fi trăită în direct este sacrificată în favoarea senzaţiei că, imortalizată, ea chiar trăieşte o eternitate: evenimentul *live*, transformat în eveniment *eternal*. Gata, ne-am găsit alinarea, emoţiile noastre trebuie conservate în fişiere şi foldere, bănci de afective celule stem, bune pentru a ne revitaliza propria nemurire în faţa nepoţilor noştri.

Emoticonul de retorică şi amară întrebare?

Tehnica evoluează cu viteză de lumină. Viaţa noastră cotidiană este hidratată de perfuzii conectate la lumea digitală. Încotro ne îndreptăm şi unde vom ajunge? Pînă unde ne vom digitaliza? Care-s limitele? Cît de departe vom migra spre lumea virtuală, viaţa de rezervă, *e-love*, *e-life*? Cît de ultra-mega-super-publică va ajunge fărîmitura privată din viaţa noastră? Cînd vor lua inteligenţa artificială locul gîndirii umane, *e-gold* – locul aurului, bitcoinii – locul banilor şi *facebook*-ul – locul *book*-ului? Cît de secundară va rămîne existenţa noastră digital-paralelă? Cînd o va detrona pe cea principală? Dar, mai presus de toate, curiozitate supremă, cît vor fi de fericiţi şi interesaţi nepoţii noştri de savuroasele şi magicele imagini ale îmbarcării noastre într-un avion?

5 octombrie 2013

***Florentin Ţucă** este managing partner la casa de avocatură Ţucă, Zbîrcea & Asociaţii.*

Alexandru CIZEK

Tîrgul de Carte de la Frankfurt

– cîteva impresii –

FRANKFURTER BUCHMESSE

Alle Jahre wieder... cu regularitate şi de şase decenii, anual cam la aceeaşi dată, editori din Germania şi din mai toate ţările lumii îşi etalează producţiile în pavilioane de dimensiuni foarte variate, în funcţie de bugetul alocat, dar şi de prestigiul pe care şi-l arogă. Tîrgul a fost deschis marelui public numai sîmbătă, 12 şi duminică, 13 octombrie, la un preţ de intrare abordabil chiar pungilor proletare, precum cea a autorului acestor rînduri. Imensul areal al tîrgului este un dreptunghi ale cărui laturi adăpostesc kilometrice hale etajate, în emulaţie, bineînţeles, cu kilometrii sălilor Muzeului Vaticanului. Dintre aceste hale, numerele 3 şi 4 sînt, de regulă, rezervate editorilor autohtoni (se înţelege, partea leului) iar 5 şi 6 – celor străini. În interiorul perimetrului, aşa-numita Agora sub cerul liber oferea tot soiul de standuri nelivreşti, mai ales culinare, tot atît de dese şi în incinta halelor, punînd vizitatorii în dilema alegerii între *nourriture terrestre* şi cea celestă. Obligatoriile standuri aşa-zis artizanale, ceva mai discrete, îşi etalau, şi ele, kitschurile de rigoare. Ofertele culinare şi „artistice" – la preţuri în totală disproporţie cu calitatea lor. Sumedenie de *teenagers* teutonici, costumaţi şi machiaţi pe cît mai extravagant-ţipător, tot ofereau la *events*, spre propria desfătare, practic nebăgaţi în seamă de furnicarul vizitatorilor perindători necontenit de la o hală la alta, de la un stand la altul.

Gigantismul tîrgului a stat anul acesta sub semnul unei observabile economisiri, din păcate la un loc nepotrivit, marcînd o scădere în plus faţă de calitatea anilor precedenţi: mă refer la faptul că în ediţia din 2011 s-au organizat, în paralel cu manifestările din incinta tîrgului, zile de prezentare şi lectură a unor autori de mîna întîi, atît străini, cît şi germani, şi aceasta înăuntrul centrului comercial al Gării Centrale *(Hauptbahnhof)*, deci cu liber acces pentru cei interesaţi. În acest cadru şi-a prezentat atunci, cu mult succes, tînărul Jan Koneffke surprinzătorul său roman *Cele şapte vieţi ale lui Felix K*, proaspăt ieşit, între timp accesibil în traducere şi bine primit în România.

O aspetele ediţiei anului 2013 a fost Brazilia, care a beneficiat, în afara pavilionului din cadrul halei internaţionale, de un spaţiu special amenajat în hala circulară a Forumului I, la etaj: o sală destinată lecturii şi dialogului autorilor cu publicul, totul fiind sincronizat; un stand publicitar înzestrat cu tot felul de afişe de gust discutabil; un altul în care se proiectau continuu peisaje braziliene preluate de la vreo agenţie turistică. Adiacent, vizitatorii puteau înfuleca mostre gastronomice specifice, iar în sala cinematografică vizionau documentare – de pildă, despre Copacabana *by day and by night* sau despre „Sahara braziliană", ceva mai suportabil. Supertigrul economic sud-american a trimis, pare-se, nu mai puţin de 70 de literaţi, însă premiul Nobel, Paulo Coelho, a boicotat tîrgul în semn de protest faţă de alegerea – în opinia sa – arbitrară şi motivată de nepotism a nu mai puţin de 50 de iluştri necunoscuţi printre dînşii. Ca profan, nu pot spune decît că am apreciat mult cam o duzină de autori, în majoritate tineri, poeţi şi jurnalişti, cu intervenţii inspirate şi de mare spontaneitate. În spaţiile rezervate mediilor de masă, anume canalului ARD al televiziunii federale şi marilor hebdomadere de cultură *Die Zeit* şi *Die Welt*, s-au succedat oră de oră jurnalişti şi autori de cele mai diverse orientări profesionale: politice, sportive, ecologice, de divertisment uşor etc., evident de calitate foarte inegală, prezentîndu-şi fiecare contribuţiile recente. Spre exemplu, sexagenarul jurnalist şi autor politic Henryk M(odest!) Broder, *enfant terrible* în egală măsură al scenei germane (colaborator la *Spiegel* şi *Die Welt)* şi al celei israeliene. Caustic rebel şi inepuizabil umoristic, spunea lucrurilor pe nume – *taheles*, deci, în pur spirit est-european –, prezentînd conţinutul ultimei sale cărţi – *Ultimele zile ale Europei sau cum scufundăm o idee bună (Die letzten Tage Europas. Wie wir eine gute Idee versenken,* München, 2013), o răfuială pesimist-optimistă cu hiperatrofiatul aparat eurocratic. Acest aparat ar număra 50.000 de funcţionari, dintre care numai 5000 ar fi efectivi, cu comisii care nu comunică între ele şi, în ineficienţa lor, se calcă mai degrabă reciproc pe picioare. În timp ce capii lor sînt imens retribuiţi – chipurile, de trei ori mai mult decît cancelarul Merkel. Uită însă să menţioneze că, printre cei 50.000, sute, dacă nu mii de tineri cu titluri academice salahoresc cu anii şi ca stagiari, pe degeaba, în Bruxelles, în speranţa de a obţine cîndva un locşor cald... Pe acelaşi ton a pledat vorbitorul pentru transparenţă şi pentru dezbatere deschisă privind restructurarea organismelor Europei comune. La antipod calitativ, aş zice, Uschi Obermaier, tot atît de sexagenară, dar cu mare priză la publicul nepretenţios al celor vîrstnici, şi-a prezentat, cu o zi înainte, în *foyer*-ul marii Librării Hugendubel, repetîndu-se apoi în cadrul Forumului, recenta sa carte – *Expect Nothing,* cu fals titlu *beatnik,* subintitulată *Istoria unei femei neîmblînzite (Die Geschichte einer ungezähmten Frau,* München, 2013). În anii ei buni, Uschi a fost diva revoluţiei sexuale şaizecioptiste, fotomodel nud ce-şi exhiba superbii sîni la manifestaţiile stîngii autonome berlineze a acelor ani sălbatici (precursoare cumva a activistelor *Femen?).* Viaţa-i sentimental-dramatică a fost mai întîi stilizată conform reţetelor de telenovelă în romanul *High Times, Mein wildes Leben (Timpuri de glorie, Viaţa mea sălbatică),* de către un anume Olaf Kraemer, în 2007, şi suplimentar edulcorată în filmul *Das Wilde Leben* al regizorului Achim Bornhak, în acelaşi an. Cea cuminţită îşi narează acum ea însăşi viaţa... În cele ce a spus publicului n-am putut găsi altceva decît platitudini în pur spirit mic burghez, deci pe placul celor de un leat, care au avut – dacă nu în realitate, măcar în vis – un parcurs asemănător. Simptomatică mi s-a părut şi costumarea celebrei doamne: un sobru complet, negru, pe cap cu un ţilindru ambiguu: de cioclu sau de coşar?

În ameţitoarea puzderie de pavilioane m-a frapat, ca şi în alţi ani, crasa discrepanţă – amintită mai sus – dintre dimensiunile şi modurile de prezentare a diferitelor naţiuni. În treacăt numai, pot menţiona imensa suprafaţă a pavilionului Chinei populare, bogat în exponate, cu ostentaţie şi mult loc acordat publicitării realizărilor tehnice, iar alăturat, pavilionul Hong-Kong-ului, orientat spre litere; cel al Iranului, cu variate texte literare, dar şi de artă plastică – de pildă, o stupendă ediţie în cinci volume, cu ilustraţii pe teme poetice şi religioase, a vîrstnicului pictor şi grafician Mahmoud Farshchian din Isfahan, creator în tradiţia miniaturilor epocii de aur a Iranului. Pavilionul Italiei, poate cel mai reuşit estetic, avea ample standuri ale marilor case Mondadori, Rizzoli, Einaudi, dar şi reprezentanţe editoriale pentru un public dest decît acestea, a fost amenajat şi pavilionul românesc, gerat, ca şi în alţi ani, de simpatica şi comunicativa doamnă Ana Andreescu şi deservit de fotograful de rigoare. Beletristica în original şi în traduceri germane convieţuia cu recente traduceri româneşti din autori contemporani, dar şi cu manuale de franceză şi engleză (o idee nu prea fericită, cred) şi, desigur, cu scrierile recente ale celor invitaţi să lectureze în dialog cu publicul. Un public mai restrîns decît în alţi ani: mai întîi, doi-trei audienţi, alţii – cam cîte trei-patru – apărînd pe la mijlocul expunerii şi chiar către sfîrşit, aşa încît dialogul scontat nu a putut fi, de fapt, decît un monolog al invitatului sau, conform ritualului în vigoare, o discuţie dintre acesta şi prezentatorul său germanofon. Păcat pentru invitaţii anului acesta, mediatori de frunte, în spaţiul germanic, ai culturii literare atît române cît şi germane din ţara noastră, *Brückenbauer* între cele două culturi. Ar fi meritat spectatori pe măsura calităţii şi consacrat, Ernest Wichner ş.a. Volumul include, pe lîngă Herta Müller, aflată pe atunci în orbita grupului, şi germanofoni ai vechii generaţii, precum O.W. Cisek, şi el de ascendenţă şvabă. Traducerile se datorează unor Nora Iuga, Corina Bernic, Dan Ujică, Alexandru Şahighian ş.a. Ernest Wichner a rezumat în puţine, dar bine măsurate şi sobre cuvinte, fără patetism, scurta şi dramatica existenţă a curajosului grup de bănăţeni dizolvat de regimul ceauşist cu binecunoscuta-i brutalitate: şicanarea lui Richard Wagner, îndelunga anchetare în temniţă a lui William Totok, constrîngerea la emigraţie a membrilor grupului, cu excepţia lui Roland Hirsch, a cărui sinucidere, în 1989, în preziua manifestaţiilor din Timişoara, a părut mai mult decît îndoielnică.

Împestriţarea de bazar a vastului pavilion turcesc contrasta cu sobrietatea şi distincţia nordicilor.

Un sobru complet, negru, pe cap cu un ţilindru ambiguu: de cioclu sau de coşar?

Cea de-a treia lectură-dialog a avut loc tot duminică, puţin înaintea încheierii tîrgului. Actanţi au fost Florina Ilis, cunoscută şi peste hotare graţie succesului *Cruciadei copiilor,* secondată de literatul Gerhard Csejka, traducător în germană – ca şi Wichner – al numeroşi autori români, mai cu seamă dificili, din contemporaneitate. A fost şi cazul tălmăcirii poemului lui Caius Dobrescu, „Oda liberei întreprinderi" *(„Ode an die freie Unternehmung"),* pentru care cei doi literaţi au împuşcat Premiul de Poezie Europeană acordat de municipalitatea din Münster în cadrul ediţiei din 2009 a Festivalului de Lirică amintit mai sus. La Frankfurt, deci, Csejka a prezentat *Vieţile paralele,* ultimul roman al Florinei Ilis, editat de Polirom în 2012, care s-a bucurat de o unanimă şi entuziastă apreciere în ţară. Singura obiecţie pe care aş îndrăzni s-o fac priveşte titlul romanului, care îmi pare derutant. Nu neapărat din cauza răstălmăcirii voite a sensului consacrat de *opus*-ul plutarhic *Vieţile paralele*. Însă acolo unde autoarea vede vieţi paralele, aş vedea „vieţi concurente" sau palimpsestice. S-ar putea chema cumva *Concurente vieţi şi morţi ale lui Eminescu / Poetului* avînd în vedere proteismul atitudinal al poetului? Ar fi totuşi prea greoi, deşi mai aproape de conţinut... Cu Eminescul autohtonist a concurat unul comunard, un altul nihilist, un altul xenofob, un altul antisemit. Al său *Nachleben* a fost apoi confiscat, cînd de ţărănişti, cînd de legionari, apoi de comunişti, iar acum de postcomunişti. În versurile şi în proza eminesciană, ca şi în Biblie, poţi găsi orice pentru oricine... O paralelă în sensul plutarhic, deja banalizată, l-a asociat pe poet cu Creangă, cu Lenau. De ce să nu se încerce şi o paralelă contrastivă cu Alexandru Macedonski?

Orişice pentru *orişicine* şi de toate... şi chiar pentru to(n)ţi s-au putut, deci, găsi cu prisosinţă la actuala ediţie sexagenară a *Buchmesse* din Frankfurt, impresia mea fiind – *utinam falsus medicus sim* – că gigantica antrepriză este deja atinsă de scleroză, nu mai puţin decît Festivalul wagnerian din Bayreuth: cu cît mai frecventate, cu atît mai bolnave...

Orişice pentru orişicine şi de toate...

sacrării lor... O atare situaţie nu este neaparat de imputat dezinteresului, ci mai degrabă babilonicei structuri a pestriţului tîrg din Frankfurt. Altminteri se petrec lucrurile la concurentul din Leipzig, unde autor şi public se întîlnesc într-un spaţiu mai bine circumscris.

Prima dintre cele trei lecturi la care am avut plăcerea să asist a avut-o ca actant – sîmbătă, 12 octombrie – pe Nora Iuga. Proaspăt sosită, după 30 de ore de tren, pare-se direct de la Kiev, totuşi neobosită, ne-a citit mai întîi cîteva inedite piese lirice, scrise, după cum a specificat, direct în germană, traducîndu-se apoi în româneşte. Evocînd apoi desele-i sejururi la Berlin, şi-a prezentat jurnalul trăirilor sale în capitala germană, în volumul *Berlinul meu e un monolog,* apărut încă din 2011 la Editura Cartea Românească şi comentat la timp de critica din ţară. Cele cîteva pasaje alese şi citite mai întîi în română, apoi autotraduse, au vădit intenţia autoarei de a pune într-o ironică paralelă capitala germană cu Bucureştiul, cusururile atribuite celei dintîi fiind, de fapt, specifice orasului de baştină al domniei sale... Ascultîndu-i versiunea germană, am perceput afinităţi stilistice, poate întîmplătoare, cu proza Hertei Müller.

Duminica următoare, duoul Ernest Wichner şi Corina Bernic a prezentat volumul antologic proaspăt apărut – *La început a fost dialogul: Grupul de acţiune Banat şi prietenii,* editat de Polirom sub îngrijirea Corinei Bernic, cuprinzînd traduceri de diverse texte în versuri şi proză ale membrilor grupului de germani bănăţeni activi literar şi în subsidiar angajaţi politic în România, între 1971-1975, precum Richard Wagner, William Totok, Roland Hirsch, Klaus Hensel, Rolf Bos-

***Alexandru Cizek** este clasicist. A fost asistent la Catedra de Literatură Comparată a Universităţii Bucureşti pînă în 1975. După ce a plecat din ţară, a lucrat la Institutul de Limbi Romanice al Universităţii din Groningen, la Facultatea de Litere a Universităţii din Pau (Franţa) şi la Institutul de Latină al Universităţii din Münster. A publicat, între altele,* Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Etudes sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Age, *Clermont-Ferrand, 1997.*

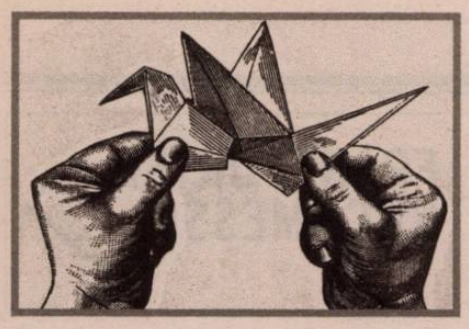

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cutremure şi alarme

În ultima perioadă, Vrancea ne tot leagănă uşor, iar Guvernul vrea să ne avertizeze cînd vine cutremurul. Să ne dea alarma, pe oriunde am fi. Evident, seismele nu pot fi prezise nicăieri în lume. Dar nimeni nu contrazice această idee. Ministrul delegat al Cercetării, Mihnea Costoiu, spune că vrea ca sistemele de alarmare rapidă, care funcţionează la această dată doar pentru autorităţi, să fie puse gratuit şi la dispoziţia populaţiei. De fapt, nu e vorba de prezicerea seismelor, ci de o alertare rapidă în momentul în care se declanşează un cutremur. E un sistem prin care se poate şti că în regiunea Vrancea, de exemplu, a început un cutremur care vine şi la Bucureşti. Unda seismică periculoasă se propagă mai încet decît undele electromagnetice ale sistemelor de avertizare. Apare o diferenţă de circa 30 de secunde între momentul în care cutremurul s-a declanşat în Vrancea şi momentul în care unda seismică secundară, periculoasă, ajunge în Capitală. În aceste circa 30 de secunde, bucureşteanul poate afla că vine cutremurul. Focşăneanul, în schimb, nu are la dispoziţie acest interval de timp, iar pe clujean (ca ardelean cu tabieturi), chiar dacă ar avea mai mult timp la dispoziţie, s-ar putea să nu-l prea intereseze. În fine, măcar bucureşteanul, cum spuneam, are cel mult 30 de secunde ca să intre în panică, să iasă afară din apartament şi să ajungă pe scările blocului (cele care, de obicei, cad primele), să se calce în picioare cu alţii speriaţi prin săli de spectacol sau mari magazine, să facă infarct, trezit în miez de noapte de avertizarea sonoră cu pricina şi, eventual, toate astea pentru un cutremur de vreo 5,5 grade pe scara Richter, adică nepericulos. Aici e o altă problemă. Sistemele respective nu pot evalua decît foarte grosolan magnitudinea cutremurului şi în nici un caz durata. Ele erau folosite pînă acum preventiv, pentru deconectarea automată a unor instalaţii industriale, ca de pildă cele de la centrala nucleară de la Cernavodă, pentru trecerea unor instituţii vitale pe generatorul propriu de energie ş.a.m.d. În cele mai multe cazuri, cetăţeanului obişnuit nu-i poate fi utilă această alertare rapidă, ba chiar dimpotrivă. Iar după vreo două-trei alarme false, s-ar putea ca nimeni să nu le mai ia în seamă, ca în povestea cu lupul. Colac peste pupăză, se pomeneşte şi despre posibilitatea alertării prin e-mail sau prin televiziuni. Ei bine, de cînd aşteptam să ne anunţe Mihai Gâdea sau Radu Banciu, în direct, că va fi cutremur.

Focarul din Vrancea este destul de activ.

Ministrul Costoiu spune că a văzut un asemenea sistem de alertare în Japonia. Dar aceea e o ţară în care cutremurele se produc frecvent şi populaţia ştie exact ce trebuie să facă în asemenea situaţii. În România, cutremurele periculoase se produc o dată la 40 de ani, iar lumea ştie, din folclor, că trebuie să se adăpostească sub tocul uşii (ceea ce, în cazul celor mai multe construcţii, nu e tocmai indicat). Există pe glob şi zone în care distanţa dintre epicentrul cunoscut şi zonele dens populate este mai mare şi, în consecinţă, timpul dintre alertă şi venirea undelor seismice este mai lung – peste două minute, de exemplu, în cazul metropolei Ciudad de Mexico. Or, în două minute sînt ceva mai multe şanse de a te pune la adăpost (poate). În România, efectele unui asemenea sistem ar fi cu siguranţă benefice pentru anumite firme şi probabil aproape inutile pentru populaţie. În urmă cu cîţiva ani, o asemenea firmă vindea pagere de alertare împotriva cutremurelor. O afacere cu un bun potenţial, avînd în vedere că se adresează unei clientele puţin informate şi cu frică de cutremure. Firma respectivă a organizat la un moment dat chiar o conferinţă de presă la care voia să-şi prezinte produsele. Titlul conferinţei, conceput în mod abil, împreună cu denumirea firmei care părea a unei instituţii de stat, au atras o mulţime de jurnalişti şi televiziuni. În timpul conferinţei, însă, unii şi-au dat seama că asistă la o pură reclamă comercială. A ieşit un oarecare scandal. De data asta, însă, nu o firmă particulară, ci un reprezentant al Guvernului propune aşa ceva, spunînd că se bazează pe senzorii şi datele Institutului Naţional pentru Fizica Pămîntului. Directorul institutului a declarat că un asemenea sistem ar fi util doar însoţit de ample acţiuni de educare a publicului. Propunerea Guvernului vine ca la carte, într-o perioadă în care focarul din Vrancea este, aşa cum spuneam, destul de activ. O asemenea măsură aminteşte de măştile contra gazelor de luptă, distribuite populaţiei de regimul Ceuşescu. Atunci, aveam de-a face cu o măsură propagandistică. Astăzi, motivele par să fie altele, dar poate că mai eficient decît un program de alertă în cazul cutremurelor ar fi un sistem de prevenire a matrapazlîcurilor la nivel guvernamental.

■ ■ ■

ready made

Publicaţiune

„În ziua de 29 ianuarie 1943, ora 12 a. m., se va ţine în str. Sărindar nr. 8, o licitaţie publică pentru procurarea a:

10.000 kg. paie de mătură (fire curăţate după cotor) în lungimi de minimum 30 cm. şi maximum de 60 cm.

Materialul se va preda imediat.

Garanţia de 5 la sută din valoarea ofertei se va depune numai la recipisa Casei de Depuneri.

Licitaţia se va ţine conform normelor în vigoare U. C. B.

Caetul de sarcini şi informaţiuni la Economat între orele 11-13."

Gazeta municipală,
organ săptămânal de informaţie şi critică edilitară, Anul XII, Nr. 555, 24 Ianuarie 1943

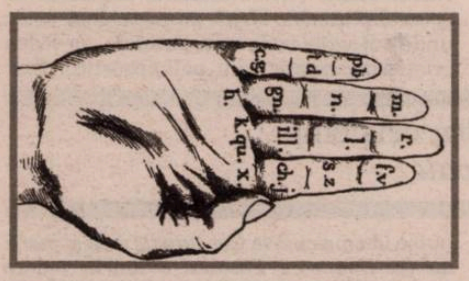

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

The Godfather

Turnura pe care a luat-o viaţa unui coleg de-al meu de şcoală – după ce a fost învestit într-o funcţie cu oarecare miză socială şi economică – merită descrisă succint aici, deşi locul ei ar putea fi mai degrabă într-un roman de aventuri spectaculoase. Funcţia menţionată era de director al unui compartiment important din Finanţele publice, iar Victor, personajul nostru de astăzi, o obţinuse pe baza calităţilor lui profesionale şi morale. Omul făcu faţă, de la început, misiunii directoriale, deşi sesizase imediat o schimbare semnificativă în existenţa sa. Lumea se purta altfel cu el. Pe nesimţite, tînărul director intrase în mecanismul linguşelilor de tot felul. Partea cea mai dificilă a acestei situaţii o constituia prezenţa lui la nenumărate sindrofii. Subalterni, vecini, vagi cunoştinţe şi necunoscuţi pur şi simplu îl invitau, frenetic, la cumetrii, cununii, aniversări, onomastici şi alte bazaconii festive, de parcă ar fi fost un contabil-şaman, aşteptat să binecuvînteze mulţimea de petrecăreţi. Toţi îl sărutau apăsat şi îl mîngîiau pe spate ca pe sfintele moaşte (epuizat, directorul îi mărturisi soţiei, că, de cînd ajunsese director, fusese mai pupat decît în întreaga lui existenţă pămîntească şi dezvoltase, prin urmare, fobia acelei misterioase „boli a sărutului": *mononucleoza infecţioasă).* Se trezea, frecvent, în mijlocul unor convivi chiuitori, cu priviri tulburi, dintre care, în mod curios, nu-şi amintea nici unul, deşi ei îi strigau, entuziast, printre cimilituri: „Să ne trăiţi, domn' *derector!*"

Victor decise să joace totul pe o singură carte.

Treburile se complicară gradual. De la o vreme, era nu numai invitat la bairamuri exotice, dar şi rugat fierbinte să accepte să fie naş. Zeci de pruncuţi născuţi în România nu puteau, se pare, debuta în viaţă, fără paternitatea spirituală a bietului director de la Finanţe şi zeci de cupluri autohtone nu aveau şansa unei „case de piatră" fără supervizarea de *padre* duhovnicesc a fostului meu coleg. Victor boteză şi cunună, un timp, pe bandă rulantă, împărţind, în dreapta şi în stînga, daruri costisitoare. Lucru absolut de neimaginat anterior, coleg ul meu începu să-şi neglijeze obligaţiile profesionale, slujba de administrator financiar intrînd pe un făgaş secundar în raport cu prestaţia sa de naş. Universul dădea semne de descompunere şi, ca atare, într-o bună zi, cu privire încercănată şi nevastă înfricoşată (femeia tresărea nebuneşte la primul zbîrnîit al telefonului), directorul hotărî că aşa nu mai mergea şi că piciorul trebuia pus, de urgenţă, în prag. Ce să spui însă plauzibil atunci cînd refuzi pe cineva care te roagă să-i fii naş? Că nu ai bani? Nu funcţiona, toţi îi jurau că nu e nevoie de nici un leu, iar apoi, la eveniment, el s-ar fi simţit prost şi ar fi plusat cu mult mai mult decît ar fi făcut-o dacă ar fi acceptat normal, în faza iniţială. Că nu ai timp? Nici o problemă, părinţii aşteptau oricît – şi treizeci de ani, dacă era nevoie (la rigoare, îşi puteau boteza copiii la vîrsta adultă, ca primii creştini, doar „să fie de acord domn' *derector!").* Cuplurile, şi ele, cu siguranţă, erau gata să trăiască în concubinaj pînă „va găsi domn' *derector* vreme pentru năşire". Că nu ai chef? „Vai, domn' *derector,* nici măcar pentru noi?", auzea deja Victor replicile tremurate de plîns şi vedea, anticipator, feţele umbrite de obidă.

Pentru un asemenea refuz delicat trebuia invocat un motiv la fel de delicat. Mai întîi, colegul meu declină cîteva solicitări de botezuri şi cununii, susţinînd că se afla în divorţ cu soţia şi că, implicit, nu ar fi bine, nici spiritual, nici social – pentru un copilaş sau doi tineri însurăţei –, să intre în lume sub astfel de auspicii. Ulterior, realiză că scuza nu va funcţiona. Un potenţial cumătru îi atrase atenţia că divorţul nu ar fi o problemă, din moment ce o doamnă vedetă din Bucureşti, Gabriela Cristea pe numele ei, botezase nu de mult un pruncuţ, împreună cu soţul rugbist, de care se despărţise cu mult tamtam. Aşadar, Victor trecu la planul B: schimbarea religiei. Zise tuturor că a trecut la catolicism. Existau totuşi, şi aici, numeroase fisuri. Năvăliră pe el mulţi catolici pentru a-i cere năşirea, iar ortodocşii se arătară dispuşi să ceară dispensă de la părinte pentru a beneficia de un naş catolic. Victor simţi, de aceea, că venise clipa să-şi testeze limitele. Anunţă peste tot că s-a pocăit. Trecuse, afirma el, la neoprotestanţi. Surpriză! Răsăriră alţi şi alţi solicitanţi de „înrudire" duhovnicească, pregătiţi să se pocăiască, doar pentru a se afla „în preajma lui domn' *derector".* Îl sunase şi socrul său (întîmplător, preot de parohie rurală!) care îi şuierase în receptor: „Băiete, am auzit că ai trecut la sectari şi faci prozelitism. Bagă-ţi minţile-n cap, că io nu-mi las fata pe mîna lui Veliar!" Exasperat, Victor decise să joace totul pe o singură carte. Se dădu musulman şi, cu privire încrîncenată, le ceru tuturor să-l lase în pace. O vreme fu linişte şi colegul meu crezu că, în sfîrşit, descoperise elixirul izolării. Apoi, într-o dimineaţă frumoasă de toamnă, secretara îl sună pe interior şi îi zise cu voce impacientată: „Domnule director, au venit doi domni care vor să vă vorbească urgent. Sînt de la SIE ori SRI..." Bărbaţii intrară în birou şi, după cîteva politeţuri artificiale, unul dintre ei îi spuse abrupt: „Domnule director, ne aflăm aici pentru a discuta afilierea dumneavoastră la celula teroristă, de tip islamic, existentă pe teritoriul ţării noastre încă din anii '90. Înainte de a răspunde, vreau să vă atenţionez că gestul conlucrării sincere cu noi vă va feri de repercusiuni legale şi vă va face eligibil pentru un program de protecţie a martorilor."

Directorul se ridică în picioare cu aer mohorît. Întinse deodată braţele spre tavan şi urlă din toţi rărunchii: *„Allah Akbar!"*

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

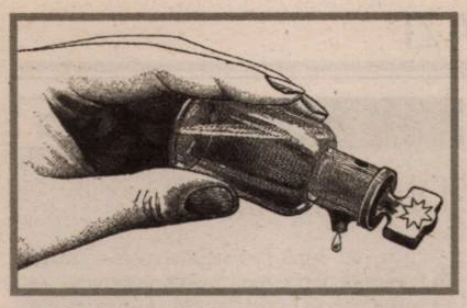

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Prefecta şi domnişoara student

S-a scris destul de mult despre „feminizarea“ numelor de profesii şi funcţii, în diferite limbi şi culturi. În genere, intenţia de a impune în uz forme feminine e întemeiată pe ipoteza legăturii indisociabile dintre limbaj şi gîndire şi e pusă sub semnul militantismului feminist. Se presupune că lipsa unui termen feminin pentru o profesie/funcţie presupune asocierea implicită a aceleia cu masculinitatea, deci o depreciere a femeilor, care nu ar fi potrivite să o îndeplinească. Acest gen de discurs – posibil pentru limbi care fac diferenţa morfologică între masculin şi feminin – a dus la recomandări autorizate şi la oficializarea unor forme absente pînă de curînd din dicţionare şi din uz: în franceză, a pus în circulaţie termeni ca *professeure* şi *auteure,* femininul articulat *la ministre* etc. E aceeaşi presiune ideologică prin care, în spaţiul anglosaxon, sînt evitate compusele cu *man* (cărora li se creează substitute cu *person),* iar termenilor generici şi pronumelor care îi reiau li se atribuie, consecvent sau aleatoriu, formă de feminin *(cititoarea, ea* etc.). Interpretarea ideologică nu acceptă ca dat un fapt simplu şi general: în sistemul lingvistic, forma masculină e pur şi simplu cea generică, nemarcată.

În spaţiul cultural românesc se manifestă însă, cu mai multă putere, tendinţa opusă: nume de profesii şi de funcţii care aveau de multă vreme formă feminină sînt „masculinizate“, folosindu-se cu precădere forma cu terminaţie masculină chiar în desemnarea femeilor sau în adresarea politicoasă către acestea (cu termenul reverenţios acordat): *directorul, ministrul, senatorul, prefectul; doamna director, doamna ministru* etc. Situaţiile pot fi foarte diferite, în funcţie de istoria cuvintelor şi a societăţii, şi în funcţie de forma lingvistică a termenilor. Uneori, există în uz un derivat feminin, mai ales dacă profesia sau funcţia respectivă era deja îndeplinită de femei – *profesoară, autoare, directoare* (sau dacă termenii desemnau, conform unui uz mai vechi, rolul de soţie al deţinătorului unei profesii sau funcţii: *preoteasă, generăleasă).* Diferenţele depind şi de formă: adesea, o anumită terminaţie (de exemplu, *-tor)* permite mai uşor formarea regulată a femininului: *directoare, senatoare* etc.

În cultura românească de azi, folosirea formei masculine pentru profesii şi funcţii e percepută ca o caracteristică (tradiţională, conservatoare) a stilului oficial, ceremonios sau pur şi simplu politicos: ca şi cum, într-un plan simbolic, chiar dacă neconştientizat, integritatea morfologică a cuvîntului ar reflecta respectul pentru integritatea funcţiei. Construcţiile artificiale se diferenţiază, astfel, de registrul popular şi familiar, în care femininul se poate forma foarte uşor, dar apare ca lipsit de respect şi chiar conotat negativ: *doctoriţă, ministră (ministreasă)* etc.

Presiunea regularizării din uzul popular – în spiritul sistemului limbii – poate fi observată în diverse discuţii publice actuale. Chiar dacă *prefect* nu are un feminin acceptat de norma limbii standard, femininul *prefectă* se formează foarte uşor şi chiar este utilizat, mai ales în articole critice, transmiţînd o voită lipsă de respect faţă de persoana în cauză: *„Prefecta* de Giurgiu trebuie demisă întrucît se implică politic“ (stirigiurgiu.ro); „Noua *prefectă* de Ilfov se vrea «Regina Imobiliarelor»“ (cancan.ro); „ca să-i lase impresia că este bine informată, *prefecta* i-a spus că ştie că a crescut numărul persoanelor care au solicitat ajutoare sociale“ (gds.ro). În declaraţiile unui senator anchetat şi în întrebările puse de jurnalişti (reproduse de mai multe posturi de televiziune, în ziua de 28.10.2013), formele *prefecta* şi *doamna prefectă* au apărut de mai multe ori, şi nu cu intenţie depreciativă, ci pur şi simplu pentru că sînt cele uzuale în registrul informal.

Există, în schimb, numeroase excese ale obsesiei ceremonioase. Observ, de multă vreme, efortul inutil de a *nu* supune derivării şi flexiunii normale termenul *profesor:* sînt persoane care insistă să se adreseze sau (mai rău) ca alţii să li se adreseze cu formula *doamnă profesor,* în loc de *doamnă profesoară* (uneori, cu o inventată şi artificială diferenţiere între gradele didactice şi nivelul formelor de învăţămînt). Modelul de politeţe ceremonioasă şi arhaizantă se reflectă şi în destul de strania formulă *domnişoară student:* „emoţiile şi trăirile celor mai tineri studenţi ai instituţiei au fost transmise de *domnişoara student* Nicoleta M., cea care s-a adresat distinşilor...“ (actrus.ro); „interesantă opinie are *domnişoara student!*“ (9am.ro); „te va întreba, cu un zîmbet: *«Domnişoară student,* spune-ne care a fost părerea...?“ (*anyasum.blogspot.ro*). Unii au chiar o teorie: „forma corectă e *student,* ca şi *profesor, director,* etc.: domnişoara *student,* doamna *director,* doamna *profesor*. Cam aşa sună bine, sau cel puţin aşa am învăţat eu“ (politisti.ro).

Feminismul nu are, deci, nimic de-a face cu percepţia şi utilizarea numelor de profesii şi funcţii în română. Dacă e să detectăm o atitudine şi o ideologie în spatele uzului actual, ar putea fi vorba mai curînd de *mania posturilor:* deasupra oricărei identităţi personale stă respectul pentru rolul social şi pentru funcţie.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

PUBLICITATE

Trezește-te la cultură!

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru , operă și teatru pentru copii deschid stagiunea de la Grand Cinema Digiplex.

Octombrie

26, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00
Boeing Boeing | 19:00

Noiembrie

2, sâmbătă
Fata Babei și Fata Moșneagului | 11:00

3, duminică
Fata Babei și Fata Moșneagului | 11:00

4, luni
Les Vêpres Siciliennes | 19:45

7, joi
Zic-Zac | 19:00

8, vineri
Bellissimi | 20:00

9, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00

10, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

11, luni
Fantoma de la operă | 20:00

12, marți
Black and white | 20:00
Trei Parale | 20:00

13, marți
Absolute Wilson | 21:00

14, joi
Viktoria Tolstoy & Jacob Karlzon "A moment of now"| 20:00

15, vineri
Cobzality – concert electro - world music | 20:00

16, sâmbătă
Frumoasa și bestia | 11:00

17, duminică
Motanul Încălțat | 11:00
Le Corsaire | 18:00

21, joi
L'italiana in Algeri | 20:00

23, sâmbătă
Albă ca Zăpada | 11:00

24, duminică
Punguța cu doi bani | 11:00

28, joi
Boeing Boeing | 20:00

30, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

Decembrie

1, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and white | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, grație și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să-și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori umane.

Festivalul Internațional al Artelor Spectacolului Muzical "Viața e frumoasă"

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Crema Carmen Sylva și sluțenia doamnei R.

Obsesia frumuseții a fost dintotdeauna exploatată de către vînzătorii de iluzii. Chipul pare să suporte orice pentru a atinge perfecțiunea definițiilor asupra frumosului. Or, ceea ce este „frumos" nu stabilesc nicidecum bărbații, așa cum am vrea să credem, ci femeile dornice să placă. Bărbații doar „fabrică" ceea ce ar da strălucire obrazului, culoare buzelor, catifelare pielii, senzualitate ochilor, finețe mîinilor și cîte și mai cîte. Produsele „reclamate" înșeală privirea, otrăvesc trupul, golesc buzunarele, farmecă auzul prin minunatele calități imaginate și imaginare cuprinse în poveștile ce le însoțesc. Citiți: *„Frumusețea* se obține prin un *Obraz* delicat, curat, o *înfățișare* roză, fragedă, o *pieliță* albă, moale ca mătasea și un *ten* strălucitor de frumos", se scrie într-o reclamă pentru *„Săpunul de Lapte de Crin Steckenpferd"*, la 1904. Cam aceleași ingrediente se amestecă și astăzi într-un panou publicitar, oferit căutătoarelor de Frumusețe.

Pe același formular se vînd uleiuri și creme, loțiuni magice bune pentru bătături, dar și pentru obraz, pudre de talc și pudre de obraz, parfumuri și ape de colonie etc. „Pretutindeni se poate găsi Crema Margit a lui Földes", recomandă paginile gazetei *Moda Nouă* ca fiind „mijloc sigur, nevătămător și cu efect contra pistruilor, petelor de obraz, roșeței mîinilor și a feței." Producătorul, farmacistul Clemens de Földes din Arad, previne clientela de posibilitatea contrafacerii, asigurînd-o că doar D. Moritz Pollak din București este „reprezentant general pentru România." Altminteri, pudra, săpunul și pasta de dinți „Margit" se găsesc la mai toate farmaciile din țară.

La drogheriile Zamfirescu de pe Academiei, la numărul 8, se poate procura „Hovells hair Restorer", adus tocmai de la *London*, cu calități nebănuite și neîntîlnite: „redă părului și barbei albite culoarea *primitivă*." Cu alte cuvinte, soluția miraculoasă, un ulei, nu vopsește, ci „întinerește părul", curăță mătreața, „oprind căderea părului".

Din toate aceste reclame, crema Carmen-Sylva atrage instantaneu atenție. Nu pentru că, în februarie 1904, fură startul prin plagierea numelui Reginei Elisabeta, ci prin povestea cutremurătoare înscrisă în josul reclamei.

a aceluiași farmacist", îi recomandă. Prin destăinuire, crema *Carmen Sylva*, cea care redă, întreține, oferă, dăruiește, asigură, păstrează frumusețea devine accesibilă tuturor femeilor „urîte" din întreaga Europă. Nefericita doamna R. nu este decît un intermediar care „permite, drept mulțumire" pentru miracolele trăite, accesul la povestea ei. Și, pentru a spori suspansul, reclama insistă și insistă pe borcanele cu cremă, sticluțele cu

„Pretutindeni se poate găsi Crema Margit a lui Földes."

Se spune că era odată o fiică de bancher din Salonic, pe numele ei adevărat doamna R., care și-a pierdut frumusețea în urma „unei crude boale". Urîțenia doamnei R. atingea culmile sluțeniei trupești și sufletești: „fața îmi deveni ca ciupită de vărsat, pline de bubițe, negi, pestruie și de toate impuritățile tenului." Și, de parcă nu era de ajuns, urmară altele și alte: „marele meu păr îmi căzu, negri mei ochi pierdură luciul lor, și teintul meu grozav se urîți." Doamna R. se abandonă în apatie și mizerie... Asta pînă într-o zi, cînd pe drumurile Vienei o întîlni pe baroneasa V., mai frumoasă decît o Madonă, cu chipul curat și părul strălucitor. Dar, baroneasa V. nu prea are chef să împărtășească cu nefericita doamnă R. secretul frumuseții. Insistențele și mai ales povestea unei frumuseți pierdute o fac să se destăinuie: „scrie farmacistului Ivan de Chapo in Resicza, Ungaria de Sud, să'ți trimită pentru față crema numită «CARMEN SYLVA CREME», întrebuințeaz-o conform prescripțiilor și obține același rezultat ca și mine. Contra căderii și creșterii părului vă consiliez a întrebuința apa numită «EAU CEPHALIQUE» ulei de păr și săpunurile contrafăcute care ar circula libere pe piața neagră a Bucureștiului. Atenție, strigă Ivan de Chapo, produsele sînt „veritabile cînd poartă această marcă", adică „Carmen Sylva Crême". Vigilență, zice iarăși, cerînd „respingerea produselor inferioare puse în circulație sub numiri frumoase". Doar cosmeticele lui Ivan de Chapo au fost decorate la Expoziție și recompensate cu „diplomă de onóre, mare medalie de onoare".

De altfel, la acea vreme, chiar și astăzi, nu cremele fabricate de Ghiță Pălărie, la Vaslui, se vor fi vîndut, ci cele cu rezonanțe franțuzești, englezești, italienește, nemțești...

Artificii felurite pentru a vinde produse diverse, magice și... inutile...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (I)

„Curînd după ce Armata roșie a intrat în România, toți etnicii germani trebuiau să se înregistreze la poliție. Se spunea că vor fi întocmite liste. Nimeni nu știa ce se află în spatele acestui ordin. Într-o dimineață, la ora 5, mașini sovietice au sosit la toate casele, străzile erau închise, toți nemții au trebuit să-și împacheteze bunurile în numai zece minute. Destul de mulți din cei întîlniți pe stradă și care se legitimaseră cu *Volksdentsche* nu putuseră nici măcar să-și împacheteze bunurile. În acest fel, în cîteva ore, primul mare transport a fost pus la punct. Toți bărbații nemți între 17 și 18 ani au fost acolo. Numai femeilor care aveau copil mai mic de un an li s-a permis să rămînă acasă. Sora mea, al cărei copil avea numai două luni peste un an, abia a avut timp să-și dea copilul, pe stradă, unei persoane străine și să-i strige adresa. Eram 90 de bărbați și femei înghesuiți într-un vagon de marfă care a fost sigilat. Nici măcar nu aveam o găleată pentru nevoile urgente. Era în 13 ianuarie 1945 cînd a început acest transport. Nu era nici măcar o sobă în vagonul nostru. Totuși, cîțiva paznici ruși au fost cumsecade și puteai să-i mituiești; deși nu era voie, ne-au adus lemne și am putut aprinde un foc în vagon. La graniță, în stația Jasch, am stat patru zile. De la Jasch, călătoria a continuat la Krevoirock (sic!). Se spunea că acolo era lagărul nostru de muncă. Sovieticii au ordonat că toți bărbații trebuie să se pregătească să meargă mai întîi să aprindă focurile în lagăr. Femeile trebuiau să urmeze. Cîțiva dintre tați și frați au luat tot bagajul cu ei. Deodată, era deja noapte, am observat că trenul s-a pus în mișcare. Am zbierat și am strigat paznicii ruși care ne-au calmat și ne-au spus că trenul mergea mai departe în interiorul Rusiei, la Neprosierkinsk."

Din Declarația D-nei H.M., în Nicolae Rădescu, *Munca forțată în România*, Cuvînt înainte de Mihail Fărcășanu, Traducere din engleză de Ruxandra Mihăilă, Editura „Jurnalul literar", 2000

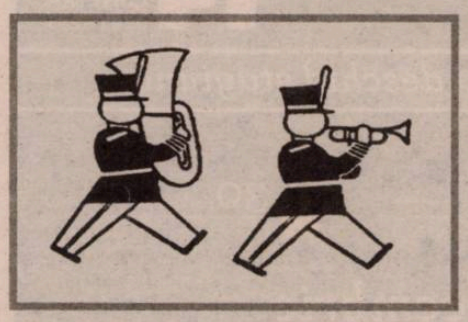

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Peter Gabriel și lumea lui secretă

– extremely close and incredibly live –

Belgrad. 5 octombrie. O zi de sîmbătă. Pe Ulica Kneza Mihaila e viermuială încă de pe la 10. E o lumină de culoarea dovleacului proaspăt, izvorîtă din frunzele copacilor de prin parcuri. Vremea s-a dezmorțit un pic, după cîteva zile de frig venit pe neașteptate. Strada pietonală e plină de magazine, restaurante și librării. Din vitrina uneia dintre ele te fixează ochii mari ai Hertei „Miler". Sîrbii sînt împătimiți de citit. E evident că se traduce mult, cărțile arată bine, iar marfa se bucură de interes. Toate librăriile de pe corso sînt generoase în dimensiuni și au aerul acela al spațiilor vii, în care cartea se bucură de respect, de o veneratie autentică și sănătoasă. Calci prin locurile pe unde era centrul așezării Singidunum, un spațiu ocupat de celți, apoi romanizat și devenit inima a ceea ce avea să fie, mai tîrziu, Belgrad. Orașul Alb. În vremea turcilor, pe aici erau stradele presărate cu grădini, fîntîni cu apă proaspătă și moschei. Clădirile care se văd acum sînt ridicate după 1860. Orașul ăsta a văzut nenumărate războaie și distrugeri, dar s-a întors la viață de fiecare dată, și e populat de o lume pestriță, vocală, mereu gata de petrecere. E o adunare de femei frumoase, zvelte, de bărbați arătoși, cu trăsături bine conturate, cu toții arborînd – deloc demonstrativ – steagul unei imagini care se confirmă: „nație de oameni hotărîți". Parcul și Fortăreața Kalemegdan se întind la soare, în lumina asta de toamnă, iar de pe zidurile cetății vezi orașul în toată splendoarea lui, ținut în brațe de Sava și de Dunăre, care-și unesc apele sub ochii tăi, într-un spectacol cromatic greu de uitat. Pe strada pietonală e plin de turiști, terasele sînt ocupate complet, miroase a castane coapte, iar negustorii ambulanți se întrec în a-și arăta tarabele cu suveniruri. Niște drojdieri bătrîni și simpatici au găsit o soluție onorabilă ca să strîngă mărunțiș pentru bere – au scos un acordeon, stau pe o bancă și cîntă... de-ale lor, din vremea partizanilor și a bravului tovarăș Tito. La doi pași de ei, pe o rotondă de afișaj, scrie clar, mare, negru pe alb: „Peter Gabriel. *So. Back to Front.*"

Concertul ar fi trebuit să fie la Zagreb. Nu le-a ieșit croaților să se bucure de cîntarea asta. Organizatorul evenimentului din țara lor a intrat, peste noapte, în insolvență. Dezamăgire cruntă, tristețe maximă. Cei care plătiseră locuri pînă la anunțarea insolvenței au fost anunțați că biletele sînt valabile pentru un eventual concert organizat într-un loc aflat în apropiere de Zagreb, într-un spațiu potrivit pentru toate condițiile tehnice și financiare ale unui asemenea eveniment. S-a găsit Kombank Arena, de la Belgrad. Croaților li s-a făcut o mare „bucurie". Biletele lor erau valabile în Serbia, țara vecină și „prietenă". Cine se prezenta la cîntare primea și un cadouaș, pentru dregerea gustului amar lăsat de anularea concertului de la Zagreb. Cine n-a avut chef să meargă la Belgrad urmează să primească o înregistrare video a concertului. Altminteri, arena sîrbilor e o frumusețe, cu o capacitate maximă de vreo 20-25.000 de locuri. Te uiți cu jind la treaba asta și ai rupe o filă din pașaportul tău de mîndru cetățean european, ca să-ți ștergi o lacrimă de tristețe că n-o să vezi prea curînd pe la noi așa ceva.

Back to front e un soi de răspuns ironic al lui Peter Gabriel la cleveteala unor jurnaliști sofisticați. Niște domni și doamne care comentau că turneele de concerte din ultimii ani sînt mai mult show decît muzică, mai multă mișcare fizică, scenografie haioasă și tehnică înaltă, decît cîntare. Poate că unii ar spune că e și-un pic de dreptate în treaba asta. Oricum, Peter Gabriel zice că ar fi dispus să-și asume critica, cu condiția ca măcar *Solsbury Hill* să fie scris corect în articolele cu pricina. În sfîrșit, ce contează e că omul a pornit-o din nou la drum, să aniverseze minunatul *So*, împreună cu camarazii de acum 25 de ani, Tony Levin, David Rhodes, Manu Katché, David Sancious. E o întoarcere la cîntatul live, fără păcăleală – nu că am vorbi despre un artist obișnuit să facă așa ceva – la emoția uluitoare care vine din muzica făcută atunci, pe loc, nu cu o mare lucrare făcută acasă, peste care se cîntă ceva live în timpul concertului. Ca de obicei, omul s-a ocupat ca scenografia și desenul luminilor să fie ceva memorabil. Din mai nimic care să rupă gura de la început, din cîteva soluții extrem de ingenioase revelate pe parcursul cîntării, spectacolul vizual e uluitor. E foarte contemporan și foarte ținut în brațele unei viziuni estetice mai de nișă. E ceva dedicat celor care apreciază detaliile și jocul lor subtil, nu e ceva făcut pentru căutătorii de show mare, care te face praf cu proiecțiile și cu pirotehnia.

Dar lumea secretă a lui Peter Gabriel nu vine nici măcar din felul în care a reușit să fie un artist colosal, cu o amprentă atît de personală, recognoscibilă, plină de conținut. Pentru cine s-a nimerit la unul dintre puținele concerte ale acestui turneu, senzația de „greu de povestit" e foarte prezentă. De la un moment dat, în sala de la Belgrad aproape că nu se mai aplauda. Ceva inexplicabil părea că apasă într-un punct al emoției care te anesteziază, te narcotizează cumva, te mută într-o zonă a contemplării pe unde nu prea ai mai fost. Fără să știe, mulți dintre cei prezenți acolo reacționau emoțional la ceva care apare foarte rar. O muzică atît de... live, încît organele simțurilor obișnuite cu mărfurile prefabricate sînt tentate să dea eroare. Starea de uluire în fața adevărului emoționant e foarte complicată. Ți se pare neverosimil ceea ce se întîmplă. E prea mult, prea de necrezut, pentru a fi adevărat. Parcă te pierzi cu firea și nu mai știi ce e cu tine. E muzică vie.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Autoportretul unui părinte

Un număr dedicat adolescenței era firesc după recenta temă „scrisori către copiii noștri". Motto-ul celei din urmă m-a făcut să surîd. Citatul din Khalil Gibran, poetul inspirat al Libanului îndeamnă: „copiii voștri: străduiți-vă să fiți ca ei, dar nu încercați să-i faceți ca voi." Un abur de elevată duioșie, de exaltată dizolvare e de așteptat să ne cuprindă sufletele la auzul lui. Și are într-adevăr acest efect, cel puțin asupra unui anumit public postmodern, libertar, ecolo... Dar în lumea veche îndemnul ar fi părut bizar, absurd. A rămîne permanent la unei stadiul totale plasticități, a unei materii care poate primi orice formă riscă să te transforme în plastilină. Într-un Proteus cu obraji bucălați.

Poate că citatul din Gibran vizează inocența copilăriei, la care se referă adesea și Noul Testament. Dar cel din urmă nu propune umanului drept model copilăria, inocența nereflexivă, gunguritul drăgălaș. Ceea ce propune e îmbinarea între puritate și înțelepciune, reunite în rotunjimea maturității. „Nu fiți copii la minte. Fiți copii cînd este vorba de răutate. La minte, însă, fiți desăvîrșiți" (I Corinteni, 14, 20). Dosarul biblic al copilăriei pe care Andrei Pleșu l-a comentat în *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste* arată că lucrurile sînt privite în Scripturi mult mai nuanțat, mai riguros, mai realist decît rozele exhortații de a ne modela după ceea ce e pură virtualitate, absență a oricărui model.

Adolescența era în lumea veche și continuă să fie idealmente tocmai vîrsta cînd asupra virtualității inițiale începe să se exercite modelarea – nu încă modelul. Pe placa posibilităților înnăscute se aplică grundul educației. Înveți să te lași format și să te formezi. Iar asta era o vîrstă decisivă, critică și totodată plină speranță în mediul filozofic ca și în mediul larg al Antichității, acea lume pe care Henri-Irénée Marrou o definea ca o „civilizație a paideiei". Era o lume unde conta să fii bine născut, dar mai mult conta să fii bine format, bine construit, bine cultivat. Orizontul în care se trăia era cel al desăvîrșirii. Se aștepta ca fiecare om să-și *lucreze* propriile posibilități, să le conducă spre o geometrică armonie, să realizeze *propria variantă de acord* cu ordinea spiritului. A trăi la întîmplare, fără un ideal de perfecțiune, fără un efort de perfecționare era de prost gust nu numai pentru filozof ori studios, ci și pentru omul politic sau războinic, pentru cetățean. „În Antichitatea tîrzie" – spune undeva Peter Brown – „«cărțile clasice» trebuia să producă «persoane clasice». Orice altă funcție ar fi părut vag ridicolă."

Antichitatea ca și Evul Mediu sînt pline de texte cu scop modelator, de cuvinte ale părintelui natural sau spiritual către urmași sau ucenici, de oglinzi ale principilor, de Învățături ale lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie.

Dar exigența modelării de sine nu însemna copiere a unui model, mecanică *imitatio*, lipirea individului pe un standard dat. Unul dintre sensurile pe care Grecia veche le dădea libertății *(eleutheria)* se leagă tocmai de tema împlinirii. Libertatea e asociată ideii de *creștere*, de dezvoltare pînă la capăt a posibilităților prezente într-o entitate. Există numeroase texte în care libertatea este echivalată cu creșterea desăvîrșită (a unei plante, a unui om, a unei cetăți, a unui popor), neîmpiedicată de vreo constrîngere exterioară care să greveze asupra principiului intern de dezvoltare. Așadar, iată ce însemna, printre altele, libertatea omului: buna formare de sine, posibilitatea de a-ți dezvolta deplin datele personale sub conducerea rațiunii. Dar asta implică responsabilitate, asta cere educație, progres atent condus, prezența formativă a unui profesor, maestru, sfătuitor. Pentru grecii vechi, a fi liber nu însemna altceva decît a fi om bine „crescut".

Cînd, pe la începutul secolului al V-lea d. Chr., Synesios din Cyrene știe că i se va naște un copil, e deja cu gîndul la vîrsta cînd acesta va începe să se formeze, la adolescentul care va deveni. Iar pentru a-l forma pe acest adolescent, de care începe de pe acum să aibă grijă, Synesios se apucă să scrie. Dar nu înșiră sfaturi, îndemnuri, liste de virtuți, exemple edificatoare, norme. Își face autoportretul. Scrie cu eleganță și spontaneitate un eseu despre ceea ce prețuiește: de la contemplația filozofică la destinderea minții prin lecturi alese, de la preferințele lui stilistice pînă la tipul de ascensiune spirituală a intelectualului. Nu vrea să-și formeze băiatul prin reguli. Vrea să i se facă cunoscut, să-i ofere adolescentului un exemplu care, poate, îl va orienta, îl va instrui.

Templul lui Zeus din Cyrene

© wikimedia commons

Synesios (370-413) e un personaj aparte, de o atrăgătoare eleganță. Și-a trăit apartenența creștină ca neoplatonician ardent și explicit, deschis față de spiritualitatea încă policromă de la cumpăna secolelor IV-V. Membru al unei familii de vază din Cyrene, are o formație solidă de filozof la școala alexandrină a Hypatiei, maestra pe care nu va înceta să o venereze. Dar face filozofie nu ca un profesor și profesionist, ci ca amator, ca iubitor de înțelepciune, pe linia originară a filozofiei, încă vie în secolele IV-V. Pentru el, filozofia e un mod de cercetare contemplativă a realului, de tindere pasionată spre Unul divin. Este mod de viață. Imnele lui au intensitatea filozofiei mistice, a rugii totodată plotiniene și creștine. În viață, ca și în filozofie, Synesios e un aristocrat: degustă studiile științifice și literare, eleganța retorică, umorul, caldele relații de amiciție savantă, vînătoarea. Cînd, în 410, i se cere să devină episcop în Ptolemais, pierderea liniștii studioase și teama de răspunderile oficiale îl împovărează, deși trăiește criza cu mai puțin dramatism decît Augustin la Hippona. După o reflecție de șase luni, e gata să se desprindă de plăcerile distinse ale vieții de senior și chiar de calmul cercetărilor intelectuale. Ceea ce nu poate accepta cu nici un chip e să-și abandoneze angajarea de filozof, unghiul cunoașterii din care atacă transcendența, responsabilitatea – pe care o consideră absolută – față de adevăr. Va încerca să fie un bun episcop, rămînînd totodată un filozof independent pentru care neoplatonismul și calea creștină pot urca în simbioză spre același Unu.

E îndrăzneala de a-ți croi propriul drum de cunoaștere, de a-ți parcurge propria căutare.

Dar să ne întoarcem în 404-405, cînd Synesios scrie eseul *Dion sau despre modul meu de viață*. Dacă Dion Chrysostomul îi slujește drept figură tutelară nu este pentru că el ar fi fost o culme de știință contemplativă, ci fiindcă trecuse printr-o convertire de la retorică și sofistică la filozofie – la filozofie ca mod de viață – *fără a lepăda elocvența și frecventarea culturii înalte* ca pe ceva fără valoare. Dimpotrivă, ele rămăseseră pentru Dion auxiliare prețioase pe drumul filozofiei, mijloace de expresie pentru a-i îndemna pe alții să apuce același drum. În această integrare a culturii în efortul filozofic, Synesios se recunoaște pe sine. Și pentru el priceperea de „a gîndi bine" și de „a spune bine" se împacă de minune cu elanul contemplativ.

Ce-i trece așadar el, fiului său? Un autoportret, dar unul asociat cu un exemplu, un personaj reper – Dion – pe care Synesios nu ezită de altfel să-l analizeze, să-l judece, să-l situeze. Îi trece de asemenea portretul intelectualului contemplativ, pentru care elanul mistic se îmbină cu reflexivitatea. Synesios știe că poate exista mistică veritabilă și fără studiu, instruire, cultură. Dar misticul „brut" riscă să pună asupra realului și, pînă la urmă asupra transcendenței, o privire simplistă, reductivă. „Neștiutorul de carte" poate primi, desigur, pe inima lui necultivată, netedă, „virgină", literele științei divine și poate judeca realul cu această pricepere polară. Dar, se poate întîmpla să îl judece doar cu spiritul său „necioplit", căci între mintea sa și mintea divină nu a existat raport pregătitor prin antrenament intelectual, prin studiu; nu au existat scară a înțelegerii, progresiune, articulație.

„Cînd, după o ascensiune subită, e nevoie să cobori, cazi cîteodată prea jos; te prăbușești în adînc, așa cum adineauri ai urcat printr-un salt. Dacă rațiunea nu conduce la început, ea nu va fi de ajutor la întoarcere", spune Synesios *(Dion,* 10).

Potrivit lui și în acord cu concepția pitagorică, virtuțile curăță sufletul, fac din el un spațiu primitor, un receptacul; cultura structurează sufletul. Îi dă capacitate ofensivă, unelte cu care să înainteze în cunoaștere. Căci cultura la care se referă Synesios nu e o cultură de erudiție, nici una care se investește în sistematizare savantă ori în apologie dogmatică. E o cultură activă, creatoare. Filozof – spune el *(Dion,* 7) – este cel care nu numai că unește armonios studiul diferitelor științe, ci are „propriul instrument", are capacitatea de a întreprinde o cercetare personală – „așa precum Apollo conduce corul Muzelor, dar intonează și singur un cînt inefabil și sacru." În fond, ceea ce dă caracteristica tare a contemplativității studioase este tocmai efortul personal și libertatea investigației. E îndrăzneala de a-ți croi propriul drum de cunoaștere, de a-ți parcurge propria căutare.

Iată despre ce începe să stea de vorbă Synesios cu adolescentul care va fi fiul său: „în tot ceea ce spun mă adresez mai ales acestui fiu care mi se va naște curînd... am deja simțămîntul unui tată; vreau să trăiesc avîndu-mi fiul alături, vreu să-l instruiesc: va ști ce gîndesc despre fiecare scriitor și despre fiecare operă; îi voi înfățișa autorii mei favoriți, judecîndu-i unul după altul..." *(Dion,* 6).

Synesios îi pregătește deja fiului său loc în bibioteca sa. Îl vrea alături de sine în reflexivitate, în cultură, în căutarea filozofică. Îl vrea ca interlocutor, ca tînăr care se formează pentru a-și conduce propriul gînd, propria cercetare.

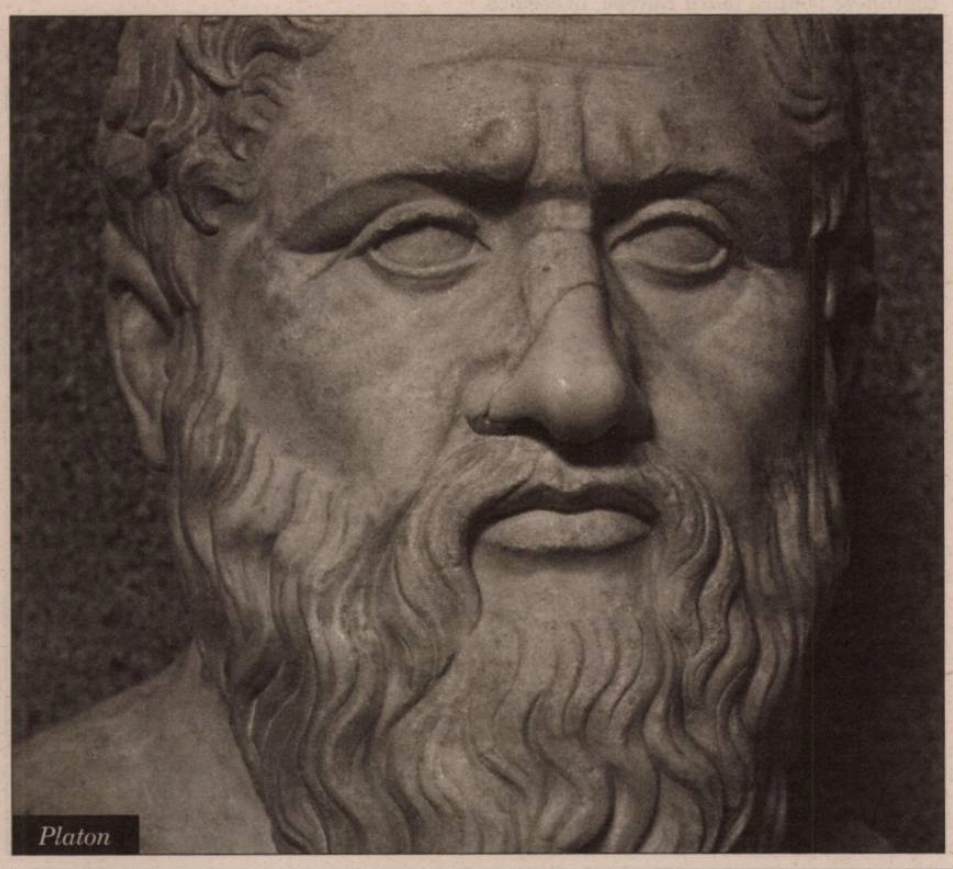
Platon

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărți publicate sînt* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) și* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

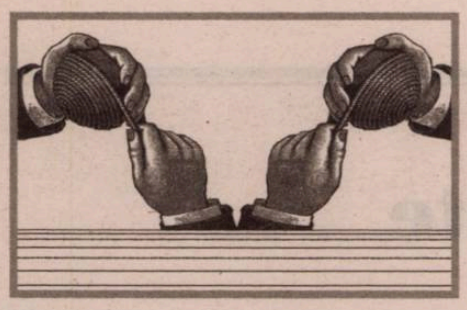

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Sfînta Rusie, Marea Europă şi tot felul de baliverne

■ Scenă din Cehoslovacia, din timpul invaziei sovietice: „Trei soldaţi s-au apucat să percheziţioneze maşina. Odată treaba isprăvită, ofiţerul care le ordonase s-o facă m-a întrebat pe ruseşte: *«Kak ciuvstvuietiece?»*, adică: «Cum te simţi? Care-ţi sînt sentimentele?» Întrebarea nu era nici ironică, nici răutăcioasă. Dimpotrivă. Ofiţerul a continuat: «Toată chestia asta e o mare neînţelegere. Dar o să se lămurească. Trebuie să ştii ca noi îi iubim pe cehi. Noi vă iubim!» Peisajul era devastat de miile de tancuri, viitorul ţării era compromis pentru cîteva secole, membrii guvernului erau arestaţi şi surghiuniţi, iar ofiţerul din armata de ocupaţie îmi făcea o declaraţie de dragoste. Să nu fiu înţeles greşit: el nu şi-a exprimat dezacordul faţă de invazie, nicidecum. Mai toţi vorbeau ca el: atitudinea lor nu se baza pe plăcerea sadică a violatorilor, ci pe cu totul alt arhetip: cel al dragostei rănite. De ce cehii (pe care noi îi iubim atît de mult!) nu vor să trăiască cu noi şi la fel ca noi? Ce păcat că am fost obligaţi să folosim tancurile ca să-i învăţăm ce e iubirea!“ (povestită de Milan Kundera în Introducere la piesa *Jacques şi stăpînul său).*

■ Mi s-a părut relevantă povestea asta cînd am citit recent volumul lui Alain Besançon – *Sfînta Rusie* (Humanitas, 2012). Este o carte despre combinaţia de ortodoxism, slavofilism şi naţionalism care constituie doctrina existenţială a statului rus, de la fondare pînă astăzi. Besançon trece prin istorie, curente filozofice şi teologice (de fapt, mai degrabă teologice pentru că – spune el – Rusia nu prea produce filozofi, ci teologi), pentru a descrie povestea despre sine a culturii ruse. Şi nu e ceva plăcut. Sentimentul excepţionalismului domină, ca şi ideea predestinării de a conduce şi domina. Ofiţerul sovietic care îi propovăduia iubirea lui Kundera cu kalashnikovul în mînă nu era un personaj deviant, ci exprima neputinţa funciară a culturii ruse de a pricepe că nu toată lumea vrea să fie rus sau vasal ruşilor. De ce? Doar sîntem cei mai puri, mai oneşti, mai sfinţi. De ce nu ne iubiţi? De ce?

■ Povestea Rusiei ca spaţiu special a început devreme, prin autoizolare: „A te opune ţarului înseamnă a te ridica împotriva lui Dumnezeu. Rezultatul a fost că statul rus s-a transformat în sectă. (...) Vreme de două secole, Rusia s-a închis faţă de exterior. Nici catolicii, nici evreii nu aveau dreptul să locuiască pe teritoriul ei. Pentru europeni, Rusia rămîne o zonă neexplorată, deşi ne aflăm în perioada marilor descoperiri geografice. La Vatican se pot vedea hărţi foarte detaliate din secolul al XVI-lea reprezentînd Europa, America sau Asia. Rusia este însă o pată albă.“ (p. 55) Dar după ieşirea din adormirea religioasă, a început marea expansiune care a dus Rusia pînă în inima Europei şi pînă la Pacific: „În Rusia această expansiune neobişnuit de rapidă e socotită de la sine înţeleasă. Ea nu reprezintă o cucerire, ci o unificare. Unificare a ţinuturilor ruseşti, apoi a celor ortodoxe şi în cele din urmă a altor ţinuturi care au vocaţia naturală de a face parte din imperiu. Liantul lor, în visul imperialist, nu e teama, ci *iubirea*. Imperiul nu cunoaşte margini dinainte stabilite, nu are «frontiere naturale», cum se spune în Franţa.“ (p. 66)

■ Aventura colonială a Occidentului a durat puţin şi s-a terminat în ruşine. Un britanic care citeşte astăzi ce scria Kipling despre povara omului alb, despre datoria sa de a-i civiliza pe africani şi pe indieni, are senzaţia că omul acela vorbeşte din alt timp. Se simte aproape dator să peroreze nişte scuze: nu aveam dreptul să facem asta. Mă gîndesc însă că în aceeaşi perioadă în care occidentalii cucereau Africa şi India, Rusia cucerea Caucazul şi părţi din China. Las deoparte acum Siberia – un teritoriu vast şi slab locuit, care a fost în esenţă colonizat cu ruşi cam cum americanii au colonizat Vestul sălbatic. Vorbesc acum de civilizaţii vechi, cu religii diferite de cea a ruşilor. Occidentalii s-au retras din coloniilor lor. Rusia a rămas acolo. Cecenii, ingušii şi toate celelalte popoare din Caucaz şi teritoriile lor sînt astăzi considerate parte legitimă a Rusiei. Asta pe lîngă armeni, georgieni, azeri, care au statelor lor, dar unde Rusia consideră că e dreptul său legitim să intervină. În Rusia nu există sentimentul ruşinii pentru colonizare, dimpotrivă, domină sentimentul iubirii neîmpărtăşite: noi i-am „civilizat“ pe ăştia şi ei nu ne iubesc, cum e posibil?

■ Asta se explică şi pentru că imaginea de sine a culturii ruse e una a excepţionalismului. Nimic mai grăitor decît discursul testamentar ţinut de Dostoievski pentru Puşkin, analizat de Besançon: „Rusia, sau mai degrabă poporul rus, cuprinde tot ce a creat lumea şi încă ceva pe deasupra. Dovada e chiar Puşkin, al cărui geniu îi cuprinde pe Shakespeare, Cervantes şi Dante. Întîlnindu-l în acelaşi an (1880) pe contele de Vogué, Dostoievski îi spune: «Noi avem geniul tuturor popoarelor, dar avem în plus geniul rusesc; aşadar, noi putem să vă înţelegem, în timp ce voi nu ne puteţi înţelege.»“ (p. 81). Colecţia de asemenea baliverne sforăitoare culese de Besançon este aiuritoare. Şi nu vorbim de marginali, ci de coloşi culturali. Teorii peste teorii despre cum sînt ruşii altfel şi speciali. Dar cum realitatea se încăpăţînează să rămînă gri – înapoiere, sărăcie şi dictatură – marea cultură rusă răstoarnă masa şi logica: OK, poate că noi sîntem înapoiaţi, dar acesta e marele nostru noroc, am rămas puri. Şi dă-i, şi varsă baliverne despre puritatea mujicului rus faţă de occidentalul depravat. E ca şi cum popii obscurantişti din mănăstirile României ar pune mîna pe Academie şi pe Uniunea Scriitorilor. La noi, numai legionarii şi poate aparatul de propagandă protocronistă al lui Ceauşescu au încercat asemenea sinteze filozofice bazate pe baliverne despre excepţionalismul naţiei. Imaginaţi-vă pe ăştia educînd masele largi, adăugaţi rachete nucleare, o armată imensă şi resurse vaste de energie şi rezultă starea de spirit a Rusiei de ieri şi de azi. Îmi povestesc prieteni din Moldova cum li se spunea pe vremea URSS, cînd erau auziţi că vorbesc româneşte: „vorbeşte omeneşte“ sau „vorbeşte ca oamenii“. În rusă nu se ordonă să vorbeşti ruseşte, ţi se spune să vorbeşti ca oamenii. Se subînţelege că oamenii vorbesc ruseşte, cum altfel?

■ Competiţia care se acutizează între Rusia şi UE pentru spaţiul estic este, de fapt, conflictul între secolul XXI şi secolele XVII – XIX. Rusia este imperiul naţionalist al ruşilor. UE este un animal bizar care a depăşit logica excepţionalismului. Întrebarea care ar trebui să-i preocupe pe ruşi este: de ce toate ţările astea mici din mijloc vor să intre în UE şi de ce vor să scape de Rusia? Dar pentru a pune această întrebare ar trebui să existe porniri autocritice serioase. Ar trebui să renunţe la logica iubirii sufocante cu care îşi tratează vecinii. Rusia şi UE au această trăsătură comună: parcă nu au graniţe permanente în Europa. Ivan Krastev spunea că UE pare a nu avea vecini, are doar viitori membri. Rusia e pe invers: nu prea are vecini, are foşti supuşi care încearcă să scape.

■ Citesc un studiu excelent al unui polonez: „Greater Europe – Putin's vision of European (dis)integration“/ „Marea Europă – visul lui Putin privind dez-integrarea europeană“ (Marek Menkiszak – Centre for Eastern Studies, Varşovia, octombrie 2013). Ideea ar fi că Rusia vrea o Europă mare şi unită, de la Atlantic la Pacific. Marea Europă ar trebui să aibă doi piloni: pilonul vestic ceea ce este acum Uniunea Europeană, şi pilonul estic – o uniune dominată de Rusia. Cele două părţi ale Marii Europe ar trebui să conlucreze pe toate planurile, să se consulte permanent şi să ia deciziile mari numai în comun. Evident, proiectul lui Putin privind Uniunea Euro-Asiatică (despre care am mai scris aici) este concretizarea acestui pilon estic al Marii Europe. La fel de evident, decizii în comun înseamnă că Rusia ar trebui să controleze politica Marii Europe, în ceea ce priveşte apărarea şi afacerile externe.

■ În 2003 – arată Menkiszak –, imediat după ce UE a lansat un document care creionează politica sa de vecinătate, vicepremierul rus de atunci, Viktor Khristenko, publica un editorial în care spunea că Rusia nu are nimic împotriva unor contacte dintre UE şi statele din CSI, dar aceste contacte trebuie intermediate de Rusia, în cadrul unui proiect mai mare. Este doar un exemplu din multele intervenţii citate de cercetătorul polonez. Şi arată un mod de a gîndi: Rusia are aerul că face un favor europenilor (sau europenilor de vest, dacă intrăm în acest joc), permiţîndu-le să aibă relaţii cu state şi popoare care altfel se presupune că sînt independente şi suverane.

■ Rusia propune Uniunii Europene – arată Menkiszak – un parteneriat prin care la nivel global UE să joace rolul de adjunct în lupta cu americanii, iar la nivelul fostei URSS, Rusia să controleze interacţiunea dintre statele CSI şi UE. În esenţă, o logică a stăpînului de şerbi care le permite străinilor să vorbească cu supuşii săi. Parteneriatul Estic al UE, o politică iniţiată de polonezi şi suedezi, special pentru statele din CSI care care au ambiţii europene, a dus la contrareacţie: proiectului Uniunii Euro-Asiatice. Parteneriatul Estic ar trebui să înregistreze cel mai mare succes al său la sfîrşitul acestei luni, la Vilnius, unde se speră semnarea Acordului de Asociere cu Ucraina şi parafarea acordurilor cu Moldova şi Georgia. Armenia, care a negociat şi ea conştiincios documentul, a fost deraiată brusc în urma unui şantaj grosier. Rusia garantează securitatea Armeniei în faţa vecinului mai bogat şi mai bine înarmat Azerbaidjan. Pentru a forţa Armenia să abandoneze negocierile cu UE, Rusia a vîndut masiv arme azerilor, spunîndu-le apoi armenilor: mai vreţi să vă garantăm securitatea? Simplu, eficient, demonic. Acesta nu este *real-politik,* este politică internaţională de mardeiaş care scoate şişul şi îţi spune: nu-i aşa că vrei să fii prietenul meu? Şi ce este uimitor e că Rusia încă crede că toate aceste ţări ar trebui să o iubească. Ar trebui să fie mîndre şi bucuroase că intră în spaţiul rus de influenţă. Ca ofiţerul lui Kundera, spiritul rus pare a nu înţelege de ce vor toţi ăştia mici să iasă din acest spaţiu. De ce nu ne iubiţi?

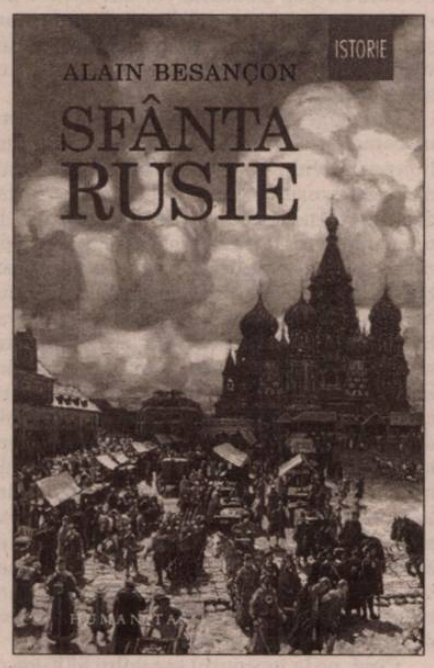

Rusia şi UE au această trăsătură comună: parcă nu au graniţe permanente în Europa.

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Au făcut broccoli și țăranii noștri

Este fenomen. De anul ăsta, ţăranul român s-a adaptat la piaţă: face broccoli. Scump, dar face. M-am trezit ieri, am văzut săptămîna trecută recolta de broccoli în piaţă. Mărturisesc fistîceala, „nu-mi vine să cred“, „nu-i treabă serioasă“ şi cu toate astea... mîini rupte de muncă, tăiate, cu unghii pline de pămînt îmi dau, tăcute, broccoli. Tac şi tac acum despre această fiţă. Şi nu ştiu nici eu ce să zic: îmi permit să fiu un Iorga sau un Stere, să-ncep să urlu că ce este românesc mereu piere, sau să fiu exaltarea capitalismului în persoană, un Zeletin despre *Ţara măgarilor* ce mănîncă broccoli? Zău, mare durere mi-a adus ţăranul cu broccoli. Uite, de-al dracului, fac broccoli, să arăt că se poate. Vrea ţara varză chinezească, dau varză chinezească. Vrea ţara kiwi pentru tenul ei, facem kiwi. Bravo, ţărane! Eşti mai tare ca mama lui Ştefan cel Mare! Ce spun mă-sa, spun chiar Mihai Viteazu, care este văzut ca Unificatorul, doar pentru că şi-a trăit timpul lui eroic, de Ev Mediu cuceritor. Aşa va rămîne şi cu tine, ţărane, broccoli de ţăran autentic! Dacă tot nu este comunicare de la Guvern, ţăranul este cel care astupă cu broccoli gura militantului ecologist de la Cîmpeni, Piaţa Universităţii, Pungeşti. O fi apariţia aceasta a broccoliului în piaţă întîmplătoare? Nu cred, este un semn că românul s-a săturat de conopidă, de birocraţia care nu duce niciodată decît la pile şi relaţii, la slăbiciunea eternă a legii. Eterna nişă invocată de capitalism, eterna nişă, da, ne salvează. Între mişcarea contra gaze de şist şi aur şi broccoli este o legătură temeinică. Lumea s-a schimbat. Vrea să existe, să depăşească inerţia unei societăţi care naşte doar spanac. Societatea noastră de broccoli triumfă. Este viitorul, nu-l poţi opri. Ţărane, pune-te pe produs kiwi, dar nu uita făsuiul!

Coordonator: Marius CHIVU

Reportajul polonez

Texte şi opinii de:

● Lidia OSTALOWSKA (jurnalistă şi scriitoare)
„Scene din lagărul de ţigani“

● Malgorzata REJMER (jurnalistă)
„Leagăne şi sicrie“

● Malgorzata REJMER (jurnalistă)
„În România am toate simţurile treze“ – interviu

● Maja WAWRZYK (director al Institutului Polonez din Bucureşti)
„Invitaţie la întîlnirea cu reportajul polonez“

argument

Reportajul e viaţă

Polonia este o superputere în arta reportajului.

Celebrul Ryszard Kapuscinski (1932-2007) – din opera căruia s-au putut citi, în limba română, în ultimul deceniu, numeroase reportaje în revista *Lettre Internationale*, iar cîteva cărţi i-au fost traduse şi la noi – a creat o adevărată şcoală, motiv pentru care, în semn de recunoaştere, Primăria Varşoviei a instituit un prestigios premiu pentru reportaj, purtînd numele lui. Nu mai puţin celebra *Gazeta Wyborcza* apare săptămînal împreună cu un supliment special dedicat exclusiv reportajului, supliment unde, în ultimii ani, s-a format o nouă generaţie de reporteri, traduşi acum în toată lumea.

O parte dintre aceştia vor veni la Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Chişinău, ocazie cu care Institutul Polonez din Bucureşti lansează proiectul „Reportajul polonez – «Cu toţii ştim puţin despre toate» (Ryszard Kapuscinski)“, precum şi un concurs de reportaj despre care puteţi afla mai multe pe site-ul culturapoloneza.ro.

În ultimii ani, presa scrisă a trecut prin mari schimbări şi s-a confruntat cu asemenea greutăţi, încît e greu de prevăzut cît şi mai ales sub ce formă va supravieţui şi cum va arăta viitorul ei.

Cu toate acestea, peste tot în Europa, şi cu precădere în ţările scandinave, pe fundalul degradării şi al scăderii audienţei presei generaliste, reportajele de amploare, acel *„long form journalism“* pare să fi renăscut în publicaţii de nişă, ale căror tiraje continuă să crească.

Fenomenul pare să apară şi la noi, unde, în această ultimă perioadă de proteste, nevoia de reportaj s-a făcut simţită, iar o iniţiativă de jurnalism independent precum Casa Jurnalismului funcţionează datorită susţinerii populare, a donaţiilor private.

În dosarul de faţă, pe lîngă masiva contribuţie poloneză, publicăm şi o amplă anchetă în care 11 reporteri români din mai multe generaţii, care semnează în publicaţii pe hîrtie sau online din toată ţara, vorbesc despre necesitatea şi nevoile, calităţile şi lipsurile reportajului de la noi, care trebuie citit şi susţinut. Pentru că nu se poate fără reportaj. Cineva trebuie să ne povestească. **(M. C.)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 24 octombrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Maja WAWRZYK

Invitație la întîlnirea cu reportajul polonez

Agonia imperiului, Abanos, Călătorind cu Herodot, Şahinşahul sînt titluri ale cărţilor traduse şi publicate în limba română, graţie cărora cititorul din România a putut cunoaşte creaţia lui Ryszard Kapuscinski (1932-2007). Remarcabilul reporter este, alături de Stanislaw Lem, autorul polonez cel mai frecvent tradus. Jurnaliştii polonezi de astăzi care scriu reportaje îl numesc „cel mai mare din profesia lui." Cînd explică propria lor pasiune pentru acest gen, citează cuvintele maestrului „cu toţii ştim puţine despre toate", adăugînd că una dintre căile de a ajunge să ştim mai mult este reportajul.

Împreună cu revista *Dilema veche,* am dori să prezentăm cititorilor români fenomenul reportajului polonez contemporan. S-ar părea că popularitatea neobişnuită a acestui gen, în Polonia, se datorează, pe de o parte, fenomenului Kapuscinski însuşi, iar pe de altă parte – curiozităţii înnăscute a omului pentru lume, căci fiecare reportaj citit reprezintă o bucăţică de lume într-o pilulă.

În anul 1997, *Gazeta Wyborcza,* cotidianul de cea mai largă audienţă din Polonia, a început să publice săptămînal un supliment special, intitulat *Duzy Format (Format Mare),* cuprinzînd reportaje literare. Primul număr al acestui supliment conţinea un scurt manifest pentru reportaj, care suna astfel:

„Reportajul este, de fapt, un nonsens. Este lent. Reporterul care vrea să relateze un eveniment important urmăreşte cu disperare cum ştirile de seară şi primele pagini ale ziarelor îi devoră subiectul bucată cu bucată. Reportajul nu este doar întîrziat, ci şi imobil şi orb, dacă e să-l comparăm cu ceea ce reuşeşte să facă imaginea televizată, vie. Costă mult. Presupune deplasări în delegaţii şi cheltuieli neprevăzute dintre cele mai diverse, uneori dificil de contabilizat. Naşterea lui este un proces de durată. Productivitatea

Maja Wawrzyk

INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI

reporterilor este, în general, deznădăjduitor de scăzută în raport cu productivitatea altor jurnalişti. Ocupă foarte mult loc, măsurat în presă cu greutatea lui în aur. Uneori este problematic din punct de vedere moral. Cu cît este mai bun, cu cît îşi prezintă eroii într-un mod mai autentic, cu atît dă naştere mai multor probleme.

De acest nonsens public se preocupă *Gazeta Wyborcza* din chiar momentul apariţiei sale. În acest demers, ziarul găseşte sprijinul extraordinar, impresionant, al cititorilor. În mod evident, reportajul spune mai mult decît informaţia, fie ea şi susţinută de imagine, şi o face altfel decît jurnalismul. Poate satisface nevoia de a interrelaţiona cu protagoniştii (căci inter-relaţionarea cu ideile a devenit chinuitoare sau zadarnică), nevoia de poveste contemporană, nevoia de co-participare la întîmplări, prin intermediul eroului, care în reportaj este autorul."

În jurul acestui titlu s-a format elita reporterilor polonezi, dintre care doi au fost invitaţi în România, în această perioadă: Lidia Ostalowska şi Wojciech Tochman. Alţi doi reporteri, Malgorzata Rejmer şi Filip Springer, aparţin celei mai tinere generaţii de adepţi ai acestui gen de scriere, care s-au bucurat de apreciere chiar de la debutul lor.

În 2009, Wojciech Tochman, împreună cu doi colegi de meserie (unul dintre cei doi este Mariusz Szczygiel, a cărui serie de reportaje intitulată *Gottland* va fi publicată anul viitor în româneşte), a pus bazele Institutului Reportajului, care organizează anual cursuri de scriere de reportaj, atrăgînd la fiecare ediţie numeroşi participanţi, atît profesionişti cît şi amatori.

Între timp, specificitatea reportajului polonez a ajuns să fie reflectată în limbă: în cazul textelor lui Kapuscinski şi ale urmaşilor acestuia, vorbim despre „reportajul literar", iar pe jurnalistul care scrie reportaje literare îl numim „reporter" *(reportazysta* în limba polonă, în original), dar îl deosebim de reporterul *(reporter* în limba polonă, în original) care realizează materiale informative scurte, consemnări ale unor evenimente.

În anul 2010, Primăria Varşoviei a instituit Premiul „Ryszard Kapuscinski" pentru reportaj literar. El are ca scop evidenţierea şi promovarea celor mai valoroase cărţi de reportaj, care abordează teme importante pentru contemporaneitate, obligă la reflecţie şi aprofundează cunoaşterea despre lumea altor culturi. Premiul, a cărui valoare se ridică la aproximativ 3500 de euro, poate fi acordat şi autorilor străini (caz în care este premiat şi traducătorul cărţii). Poate va reveni cîndva unui autor român. Pînă atunci, vă invităm să participaţi la concursul de reportaj, avînd Polonia ca fundal.

Cînd mă prezint în România spunînd că sînt poloneză, mi se întîmplă adesea să aud o relatare cu caracter personal a interlocutorului meu român legată de o vizită în Polonia, de relaţia sa cu polonezii sau, pur şi simplu, de felul în care îşi imaginează ţara mea. Un cunoscut jurnalist român mi-a povestit cîndva foarte pitoresc despre polonezii care făceau, în anii '70, comerţ cu articole aflate la mare căutare pe plajele pentru nudişti (doar acolo nu pătrundea miliţia) de pe litoralul românesc. Altcineva mi-a povestit despre felul în care prietenia din copilărie cu o turistă poloneză l-a făcut să aleagă să studieze filologia polonă la Bucureşti.

Împărtăşiţi-ne poveştile voastre! Regulamentul concursului se află pe culturapoloneza.ro şi dilemaveche.ro.

***Maja Wawrzyk** este directorul Institutului Polonez din Bucureşti.*

Lidia OSTALOWSKA

Scene din lagărul de ţigani

Ajunşi la Auschwitz, au fost însemnaţi cu un triunghi negru: fiinţă asocială. Numărul tatuat începea cu majuscula Z: ţigan *[Zigeuner,* în germ.]. Sugarilor li se tatua numărul pe picioare, care se întindea de la vintre pînă la genunchi.

Pery Broad, funcţionar în cadrul Gestapo-ului din lagăr, asista la viaţa de zi cu zi din barăci: „Atmosfera era ca de laborator, unde cercetătorii analizează animale. Cu un anumit grad de amabilitate. Mengele nu lăsa niciodată impresia că i-ar trata pe ţigani ca pe oameni. Cîteodată le zîmbea prietenos, altădată făcea cîte o glumă, de obicei mi-o adresa mie sau Sofiei. Îi chema pe următorii pentru portrete. O femeie cu părul cărunt, un bărbat, un băiat... De obicei, nu ne privesc în ochi, nu le poţi întîlni privirile."

Nici un fel de comunicare, nimic nu atrage privitorul către lumea interioară a celui din portret. Arta portretisticii a înflorit în timpul Renaşterii, iar aderenţii săi au adoptat ipoteza că fizionomia exprimă mişcările sufleteşti. Chipurile ţiganilor sînt moarte.

Stăteau pe scaune în faţa Dinei. În expuneri, nu există nici un indiciu că modelul ar fi stat pe vreun scaun; însă, în zilele de azi, criticii de artă pot face deducţii pe baza imaginii. Ţiganii apar ca în afişele cu infractori. Aşa cum arătau pistolarii din Vestul Sălbatic în afişele din secolul al XIX-lea, „Wanted", sau Al Capone, cînd a fost prins de poliţie în 1931. Tehnica fotografică folosită a fost numită *mug shot.* Inventatorul său a fost Allan Pinkerton, detectiv american, care a folosit această tehnică pentru faimoasa sa agenţie. E folosită în criminalistică pînă în zilele noastre, şi în Europa (însă contestată de apărătorii contemporani ai drepturilor omului, pe motiv că oricine, de-

© P. Wojcik

Lidia Ostalowska

Nu sînt fete, doar băieţi ţigani, după castrare.

şi poate fi nevinovat, este prezentat, în asemenea fotografii, ca un răufăcător).

Josef Mengele a recurs la talentul pictoriţei Dina pentru a obţine precizia unei fotografii. O soluţie verificată, acuarela însemnînd mai mult decît peisaje înceţoşate, neclare. Pentru prima dată a fost folosită pentru conturarea imaginii pe emulsie fotosensibilă de către naturalişti, geografi şi antropologii care porneau în expediţii, fiindu-le la îndemînă să împacheteze în bagajele lor mica cutie de lemn. Vopselele de apă, bloc de desen, pensule din păr de bursuc, creioane, cuţit pentru hîrtie şi ascuţit creioane, vas pentru apă. Vopselele de ulei se pretează mai mult creaţiilor cu rol documentar, se usucă mai greu. Cu acuarela este mai ieftin şi mai simplu.

În ajunul Primului Război, Bronislaw Malonowski, în călătoria sa din Noua Guinee, a luat cu el noua invenţie, aparatul de fotografiat. Dar l-a invitat şi pe artistul Stanislaw Ignacy Witkiewicz. Lucrările lui Witkiewicz s-au pierdut, noi cunoaştem alte lucrări, pe cele publicate în manualele de zoologie, botanică, medicină, pe cele din atlase şi monografii. Cărţi pe care avea să le răsfoiască viitorul dictator al lagărului.

Mengele visa la statutul de profesor, se ocupa de ilustraţiile tezei sale de abilitare. Pe Dina a făcut-o acuarelistul său personal (în acest fel era prezentată Dina după război), fără însă să-i încredinţeze această carieră unei singure deţinute. S-a folosit, după cum a vrut, de mecanismul Auchwitz-ului. Portrete de ţigani sau redări ale părţilor din corpurile lor au fost realizate şi de Marianne Herman, Ludwig Feld, Vladimir Zlamar, Janina Prazmowska. Doctorul fotografia personal evoluţia experimentelor sale şi îi mai punea şi pe alţii să o facă.

Printre documentariştii săi se afla tînărul Wolhem Brasse (eroul cunoscutului film *Portretistul,* regia Ireneusz Dobrowolski), care a învăţat meseria într-un atelier modern din Katowice. În Erkennungsdienst, laboratorul Gestapo-ului din lagărul Auschwitz I, a făcut poze cu copile evreice dezbrăcate, fiind însă foarte jenat. A meşterit un paravan provizoriu ca acestea să aibă unde să se dezbrace. Un ultim gest uman, le omora apoi cu fenol. Într-una dintre fotografii, ţigăncile trimise de Mengele stau în picioare, aşezate în rînd, goale: patru guri de copii, înspăimîntate, părul tuns scurt pînă la piele. Sînt şi alte interpretări. Nu sînt fete, doar băieţi ţigani, după castrare.

Dina a pictat ţigani, da, ţigani aşa cum îi vedea Mengele. Oare îşi dădea seama de asta? Sau poate că printr-o curbă conştientă a pensulei îmblînzea trăsăturile modelelor? Ce simte artistul aflat sub o asemenea presiune? Arta nu trebuie pusă în slujba crimei împotriva umanităţii. Şi dacă e, şi ne mai şi place? Redusă la fotografie, la meşteşug, arta ne permite să trăim. Cum să împăcăm aceste lucruri?

Dina nu îşi aduce aminte de experienţele lui Mengele asupra ţiganilor, după cum afirmă ea. Însă recunoaşte că a auzit de una, în tabăra femeilor. „Unei ilustratoare de reviste de modă şi desenatoare de modele din Berlin i-au fost aplicate electroşocuri la intensităţi diferite. Se încerca să se vadă cît rezistă. După cîte ştiu, nu a supravieţuit.“ Cei pe care i-a pictat în tabăra ţiganilor au dispărut. Despre experimentele doctorului, deţinuţii din echipa medicilor povesteau în taină, unele intervenţii atrăgînd în mod special atenţia.

Evreica Vera Aleksander lucra în baraca destinată gemenilor. După război, ea a mărturisit: „A venit un soldat SS şi a luat, din ordinul lui Mengele, doi copii. Erau preferaţii mei, Guido şi Nino, aveau în jur de patru ani. Două, trei zile mai tîrziu, i-a adus înapoi într-o stare înfiorătoare. Erau cusuţi ca doi siamezi. Rănile începuseră să supureze din cauza mizeriei. Puteai simţi mirosul de cangrenă. Copiii ţipau toată noaptea. Nu ştiu cum, dar mama lor a reuşit să facă rost de morfină şi astfel le-a pus capăt zilelor.“ Spunea că le-au fost cusute împreună articulaţiile.

Psihiatrii consideră că, pentru a supravieţui lagărului, trebuia să găseşti o modalitate de a te distanţa. Cel care putea face acest lucru era prezent, dar nu în totalitate. Surd, orb, nu conştientiza pe deplin. Nu îşi amintea, pentru că o părticică din sine o transporta de acolo, în altă parte, condamnîndu-se la amnezie. Musulmanii: aceştia au dispărut toţi, fără voinţa de a lupta pentru viaţă. Au văzut Auschwitz-ul şi au dispărut. Nu se putea supravieţui. Nebunii nu vedeau nimic, se refugiau în iluzii.

Într-o emisiune radio, pictorul Mieczysaw Koscielniak a recunoscut, la patruzeci de ani după război: „Eu nu mă înţeleg pe mine, nici pe ceilalţi nu îi înţeleg, însă aşa se întîmplă. Natura umană îţi ordonă să te transpui într-o lume fictivă. Am trăit într-un lagăr fictiv. Ca nişte spectatori, la teatru, care văd o piesă, identificîndu-se, aşa şi noi neam transpus în ficţiune. Deşi moartea făcea ravagii, toţi credeam că vom scăpa.“

Dina a imortalizat prin acuarelă zece, poate douăsprezece chipuri de ţigani, aşa crede ea. De unde erau ţiganii aceia? Cum îi chema? Le era frică? Ce s-a întîmplat apoi cu ei? Zero amănunte reţinute. „Nu îmi amintesc nimic extraordinar legat de subiecţi. Nu au întrebat niciodată nimic şi nici eu nu eram în stare să le răspund. Erau mai degrabă stoici. Stăteau aşezaţi şi nu deschideau gura. Doar o fată cu batic se plîngea.“

© Wilhelm Brasse / Auschwitz Museum

Un colet important pentru război

Lagărul de ţigani – ca o colonie de leproşi. Dar nu lepra se întindea, ci doar cangrena de pe obraz, Cancrus Oris, noma. Trei nume, o singură boală. Ataca maxilarul, carnea începea să putrezească, iar osul expus se desprindea şi cădea. Fenomen nemaiîntîlnit pînă atunci în tabără – o ghicitoare. Dina: „Odată doctorul Mengele m-a oprit pînă seara tîrziu, ne-am dus în altă baracă.“ Le-au arătat acolo un copil mic; la prima vedere, Dinei i s-a părut a fi un bebeluş. Piele şi oase, evident în comă. „Mengele a întrebat dacă aş fi în stare să pictez interiorul mucoasei bucale. Cineva i-a desfăcut buza copilului, în jurul gingiilor se acumula o substanţă albă. Gîtul şi cerul gurii îi erau complet negre. Micuţul a tresărit, capul i-a căzut pe spate. M-am întors repede cu spatele. Atunci Mengele a ordonat să ia acel copil de acolo. Nu va mai fi nici o pictură, nu mai este nevoie de el.“ Nu va mai fi nici o pictură – pentru că nu este un caz interesant? Nu va mai fi – pentru că i-a făcut rău Dinei?

Fotograful Wilhelm Brasse a pozat momentele evoluţiei acestei boli şi cercetările asupra gemenilor: „Doctorul îi trata pe copii ca pe lucruri de preţ.“ În Lagărul de ţigani, Mengele le-a făcut o curticică în spatele barăcii 31. Mai demult, acolo se aflau căruţele ţigăneşti, dar nu mai rămăsese urmă de ele. În baracă au construit acum o sală. Pereţii din lemn au fost vopsiţi în alb, iar deţinutul, un pictor polonez, Leon Turalski, poreclit, „Culorică“, i-a pictat cu scene din poveşti. Nu au rezistat timpului, putem doar să ne imaginăm cum erau. *La cules de fructe de pădure, Despre Janek, hoinarul,* spirite ale pădurii. Kindergarten nu a ieşit deloc rău în poze. Copiii mîncau pîine cu unt, iar la locul de joacă îi aşteptau un loc cu nisip, leagăne, scări pentru căţărat şi carusele. Doctorul le dăruia micuţilor ţigani ciocolată. Ei aveau încredere în el, îi spuneau „Unchişorul“.

Îi selecta pe rînd. Material viu pentru experimente. La ordinul lui Mengele, cîteodată copiii infestaţi cu noma erau ucişi. Cadavrele ajungeau la Institutul de igienă SS din Reich, unde deţinuţii le preparau organele. Pentru Academia de medicină SS din Graz, păstrau capul întreg conservat în borcane.

Cercetările asupra ţiganilor erau tărăgănate cu săptămînile. În pofida metodelor brutale, rezultatele nu dădeau răspunsuri clare la întrebările ştiinţei ariene. În final, ca să se lumineze, Mengele a recurs la autopsii. Nicăieri în lume, un cercetător nu ar fi putut să secţioneze gemeni în aceeaşi zi.

Masa de autopsie se afla în crematoriu. Pe ea se rînduiau globuri oculare colorate. Galbene, verzi, mov, deoarece copiilor de ţigani, sugarilor, de asemenea, li se injecta un lichid care schimba culoarea irisului. După care, Nyiszli le conserva ochii în formol. Ambalaţi cu grijă, plecau către profesorul Verschuer, purtînd ştampila: „Urgent, colet important pentru război.“

(Niciodată nu a fost găsit acest monstruarium, iar în 1946, Verschuer, în scrisoarea către laureatul Premiului Nobel, Otto Hahn, îşi compătimea protejatul: „Vechiul meu asistent, Josef Mengele, a fost trimis la Auschwitz împotriva voinţei sale. Despre activitatea sa de acolo se ştie doar că a încercat să fie medic şi să ofere bolnavilor o mînă de ajutor.“)

Însă, înainte de expediere, într-o rubrică special destinată a raportului, patologul scria cauzele morţii. Indiferent care, erau diverse. După secţionarea a cinci perechi de gemeni ţigani, Mengele, aproape justificîndu-se, a explicat cum că acei copii – ceea ce Nyiszli însuşi ştia – erau infectaţi cu sifilis şi tuberculoză şi deci…

Aici tuberculoza şi sifilisul nu erau tratate cu pneumotorax sau neosalvarsan, ci doar cu injecţii cu fenol în inimă. Nyiszli îl privea cu atenţie pe doctor. „Neostenit. Ore întregi petrece în baraca din tabăra ţiganilor, în care se fac experimente, cealaltă jumătate de zi, pe rampa evreiască.“ Unul după altul, sosesc vagoanele din Ungaria. „Ceea ce se făcea nu se putea numi selecţie. Mîna lui era îndreptată pentru a indica o singură direcţie: la stînga. Transporturi întregi ajungeau imediat în camerele de gazare sau în gropile de ardere.“

Rece, arogant, de o cruzime de neclintit. Aşa şi-l aminteau medicii deţinuţi. Nu suportau cum fluiera. „Familia Wallenstein avea mai multe pietre biliare, decît pietre preţioase…“ Cînd lui Mengele i se aduceau nişte calculi biliari interesanţi, cînta de bucurie toată balada. Buna dispoziţie îl făcea să se înduplece mai uşor. I-a înlesnit lui Niszyli întîlnirea cu soţia şi fiica. […]

(continuare din numărul trecut al revistei, fragmente din volumul Farby wodne, *Czarne, 2011)*

traducere din limba polonă de Valentina SANDU

Lidia Ostalowska
(n. 1954) este jurnalistă, scriitoare şi activistă social. A absolvit cursuri de filologie polonă la Universitatea din Varşovia, a colaborat cu sindicatul Solidaritatea în perioada de ilegalitate, iar din 1989 scrie pentru secţia de reportaj a cotidianului Gazeta Wyborcza. *Cărţi de reportaj publicate:* Cygan to Cygan *(Czarne, 2000; ediţia română* Ţiganul tot ţigan, *traducere de Cristina Godun, ARC, 2011),* Farby wodne *(Czarne, 2011, nominalizare la Premiul Literar Nike şi la Premiul Gwarancje Kultury) şi* Bolalo jeszcze bardziej *(Czarne, 2012, nominalizare la Premiul „Ryszard Kapuscinski“). Susţine cursuri postuniversitare de gender studies la Institutul de Cercetări Literare al Academiei Poloneze de Ştiinţe.*

Programul întîlnirilor cu reporterii polonezi

■ 31 octombrie, ora 18,15 – întîlnire cu Lidia Ostalowska la Librăria din Centru, din Chişinău. Invitaţi: Vitalie Ciobanu (revista *Contrafort),* Natalia Duminică (Centrul Naţional al Romilor) şi Lucia Ţurcanu (Editura ARC), moderator Emilian Galaicu-Păun (redactor-şef Editura Cartier).

■ 4 noiembrie, ora 18,30 – întîlnire cu Malgorzata Rejmer la Librăria Bastilia din Bucureşti.

■ 6 noiembrie – workshop de reportaj cu Malgorzata Rejmer pentru studenţii de la Jurnalism din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca.

■ 6 noiembrie, ora 18,00 – întîlnire cu Malgorzata Rejmer la Librăria Book Corner din Cluj-Napoca.

■ 12 noiembrie, ora 18,30 – întîlnire cu Filip Springer la Librăria Bastilia din Bucureşti.

■ 13 noiembrie – workshop de reportaj cu Filip Springer pentru studenţii de la Jurnalism din cadrul Universităţii din Bucureşti.

■ 19 noiembrie – workshop de reportaj cu Wojciech Tochman pentru studenţii de la Jurnalism din cadrul Universităţii din Bucureşti.

■ 19 noiembrie, ora 18,30 – întîlnire cu Wojciech Tochman la Librăria Bastilia din Bucureşti.

Malgorzata REJMER

Leagăne și sicrie

Crainicul Televiziunii Române anunţă că secretarul general al partidului, Nicolae Ceauşescu, deplînge profund faptul că romîncele nu doresc să aibă copii. Pentru a le putea ajuta să-şi schimbe această atitudine egoistă, tovarăşul Ceauşescu promulgă Decretul 770, prin care avortul se va pedepsi de acum înainte cu închisoare:

„Astfel – anunţă crainicul – scriem o nouă pagină de istorie în lupta împotriva decadenţei imperialismului."

Începînd cu 1 octombrie 1966, contraconcepţia şi avortul sînt permise doar femeilor care se achită de obligaţia patriotică de a naşte cel puţin patru copii sau celor peste 40 de ani şi care prezintă un risc ridicat de a naşte copii cu invalidităţi, întrucît naţiunea are nevoie de „vitalitate, tinereţe şi vigoare".

La cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist, Ceauşescu subliniază că luarea de măsuri drastice este necesară şi inevitabilă. Membrii partidului sînt de aceeaşi părere, se ridică de pe scaune, pe fundalul ultimelor cuvinte ale secretarului partidului. Sala răsună de vuietul neîntrerupt al aplauzelor. Bărbaţi şi femei, toţi aplaudă. Bărbaţii zîmbesc, dar nu şi femeile.

În ziua următoare, ziarele scriu, apreciind corect, despre politica vizionară a secretarului general al partidului, care depune toate eforturile pentru a face din România o putere mondială. Partidul decretează „25 de milioane de români în anul 2000!" Lipsesc încă şase milioane, aşa că, cetăţene, la treabă!

Nu le va fi greu, întrucît din magazine dispar prezervativele. Se mai pot cumpăra pe sub mînă globule cu chinină, atît de usturătoare că par mai degrabă agenţi corozivi, decît contraceptive. Cu toate acestea, pentru a rezolva problema unei sarcini nedorite, soluţia curentă rămîne avortul.

Românii sînt confuzi: hotărîrea a fost aprobată de pe o zi pe alta, iar cele mai multe femei nu au nici o idee despre fiziologia lor. Educaţie sexuală nu există, doar puţine mame ajung să discute cu fiicele lor despre prevenirea sarcinii. Femeile îşi şoptesc la ureche: „Bagă mămăligă fierbinte", „Sari într-un picior", „Aleargă pe scări".

În anul 1967, în România se nasc de două ori mai mulţi bebeluşi decît în anul anterior. Copiii din această perioadă record în istoria ţării vor simţi pe propria piele, mai bine decît oricine, ineficienţa acestei politici: lipsa locurilor în creşe, grădiniţe, şcoli, lipsa locurilor de muncă şi a locuinţelor.

În anul 1989, cînd izbucneşte Revoluţia, „decreţeii" – astfel li se spune în România copiilor din timpul exploziei demografice care a avut loc în primii ani după adoptarea decretului – vor fi ajuns la maturitate. Aceşti copii îşi vor da seama că, pentru ei, nu există viitor într-o ţară comunistă, în declin. Vor creşte înveninaţi şi înverşunaţi, dorind moartea celui care i-a adus pe lume: Tatăl Naţiunii.

Între timp, în anul 1966, Tatăl Naţiunii le îndrumă pe romînce să nască, iar romîncele învaţă cum să scape de sarcină. Fac schimb de metode şi de nume. Pregătesc plicuri cu bani. Fierb oale cu apă. Întind muşamale. Aşteaptă în pragul unor locuinţe închiriate şi rostesc parole printre uşile crăpate.

În timpul comunismului, femeia din România trebuia să fie mai întîi muncitoare, în al doilea rînd – mamă, şi în al treilea rînd – nevastă. În 1974, în timpul Congresului Partidului, una dintre participante ţine un discurs înflăcărat: „Femeile se bucură de sprijinul absolut al partidului. Partidul creează condiţii pentru ca ele să nu fie considerate femei, ci oameni asemenea bărbaţilor."

Cînd a intrat în vigoare decretul, Maria avea 25 de ani şi, după cum spune, ce femeiuşcă era! Astăzi, are aproape 70 de ani, nasul mic pe care se sprijină o pereche de ochelari, părul cenuşiu, trupul mărunt şi este plină de vioiciune. Şi-a petrecut viaţa în Bucureşti, unde a fost directoarea unei şcoli generale:

„La noi se spune că «Femeia este vacă de muls şi bou de tras.» Se mai spune şi că este un cal pe care te aşezi, îl călăreşti, după care îl legi de stîlp. Asta le-a intrat în minte oamenilor, de secole, ni se trage de la turci. Bărbaţii considerau că sexul li se cuvine, şi gata. Nici nu exista conceptul de viol, că ce ar fi însemnat violul? Femeia trebuia să dea, şi asta-i tot. În anii '60, am fost prin Polonia şi mi-am dat întîlnire cu nişte cunoştinţe poloneze, în faţa unui hotel. Aştept eu, aştept, dar nimeni. Ne-am întîlnit a doua zi şi atunci i-am întrebat de ce m-au făcut să-i aştept degeaba... la care ei: «Doar te-am aşteptat în restaurantul hotelului, la intrare!» Cum?! În România nimănui nu i-ar fi trecut prin cap ca o femeie să poată intra singură într-un restaurant. Nu singură!"

© wikimedia commons

Cel mai rău era de cele care năşteau copii în afara căsătoriei.

„De parcă ar fi avut scris pe frunte «curvă» – continuă să-şi amintească Maria. Uneori, cîte un tip era convins să se căsătorească cu gravida, chiar şi pentru cîteva luni, ca ea să scape de ruşine. În oraşele mai mici, cele care rămîneau gravide fugeau de acasă sau aşteptau pînă ce năşteau, lăsau copilul la spital şi, pe-aci ţi-e drumul! În România, erau foarte multe orfelinate, se năşteau o mulţime de copii cu handicap, după avorturi nereuşite. De-abia după moartea lui Ceauşescu a ieşit la iveală faptul că aceşti copii trăiau în orfelinate mai rău decît cîinii – dezbrăcaţi, flămînzi, bolnavi. Situaţia mea era excepţională pentru că aveam rude în străinătate care îmi trimiteau contraceptive. Puţine se bucurau de acest lux. De cîte ori mergem într-o vizită şi duceam vată şi prezervative cadou, în familia respectivă era sărbătoare naţională."

Avortul constituie o ameninţare pentru societate.

Avorturi, amenzi şi puşcărie

Oana are 60 de ani, este durdulie şi are părul de culoarea mahonului. Vorbeşte repede şi rîde des, chiar şi de lucruri care nu prea stîrnesc rîsul. Cîndva, a fost ingineră, acum este la pensie.

„Toată lumea ştie cum era. Cînd cineva denunţa, altcineva era condamnat. Femeia care făcea avort intra la şase luni de puşcărie, medicului i se aplicau cam doi ani şi amendă. În spitale erau comisii speciale care verificau chiuretajul pacientei cu hemoragie, dacă nu cumva cineva a ajutat-o să-şi provoace avort spontan. Femeile îşi introduceau în uter tot ce era ascuţit. Sigur că-şi făceau răni, dar tocmai despre asta era vorba, să-şi provoace hemoragie ca fătul să iasă odată cu sîngele. La ţară, foloseau fusul, andrelele, croşeta, dar şi rădăcină de hrean, tulpinile unor plante precum sunătoarea, leuşteanul. Cel mai bun era brusturele pentru că avea tija lungă, tare. Era bun pentru vindecarea rănilor. Brusturele acţiona ca un dezinfectant şi ca un cuţit. Era ideal! Nu mai pot privi liniştită cînd cineva tricotează! Andrelele îmi amintesc de primul avort. Nu ştiu, poate am făcut o obsesie! Am aproape 61 de ani, poate ar fi trebuit deja să fi uitat, nu-i aşa? Eu cu soţul mai ieşim în afara oraşului, el pescuieşte, eu stau pe pătură, mă uit la tufe, la cucută, urzici, mărăcini şi îmi zic: «Asta ar merge, asta nu.» Femeile mureau din asta. Sîngerau pînă la moarte sau mureau din cauza infecţiei.

Nu aveai voie să-i acorzi ajutor unei femei care sîngera, pînă ce nu spunea cine i-a provocat avortul. Vă puteţi imagina ce alegere grea era. Au ajuns odată pe urmele unei moaşe, care avusese la ea trei fete, în ultima lună. Au dat pînă la urmă şi de fete. Aveau acasă cîte doi, trei copii şi nimeni nu se gîndea ce se va întîmpla cu ei dacă mama lor va fi închisă. Atîtea vieţi distruse!"

Oana zîmbeşte ca pentru ea. Dă din cap ca şi cînd nici ea nu putea să creadă ce spunea.

„Bineînţeles că am făcut avort, ca fiecare" – continuă ea – „de trei ori am trecut prin avort şi de fiecare dată prietenele m-au ajutat să găsesc pe cineva. Totul era şuşoteală: ăla sau aia face pentru atîta. Dentistul, mecanicul, moaşa. Nu conta dacă era medic, important era să fie de încredere. O dată mi-am întrerupt singură sarcina: am făcut hemoragie şi a trebuit să mă duc la spital. Nu mai puteam de frică, dar am nimerit un om cumsecade şi a fost de acord să scrie «avort spontan», şi chiar nu m-a întrebat nimic. Fetele se mai descurcau şi cu cezariana: după două cezariene, aveai dreptul la un avort legal. Dar nu era uşor să-l mituieşti pe doctor, pentru că în fiecare an exista o limită de avorturi în spital, doar zece procente din naşteri puteau avea loc prin cezariană. Deci doctorii recurgeau la cezariană doar cînd viaţa era într-adevăr în pericol. Am un fiu. La ceilalţi copii nu mă mai gîndesc şi vă pot spune că nici o fată, care a trecut prin iadul ăsta, nu se mai gîndeşte dacă era sau nu moral. Nu era o chestiune de moralitate, ci de demnitate. Luptam cum puteam, ca să trăim normal în timpuri anormale."

„Nimeni, absolut nimeni nu stătea să se gîndească: «Am dreptul, nu am dreptul.» – ridică Maria din umeri. Nimeni nu stătea să se gîndească dacă eram liberi sau nu. Mai degrabă ne gîndeam: «De unde să iau mîine lapte pentru copil?» sau «Unde să mă aşez mîine la coadă?» Spuneţi-mi, îmi stătea mie gîndul să mă revolt împotriva lui Ceauşescu, cînd în casă erau şase grade sau cînd mă gîndeam cum să încălzesc baia, ca fetiţa mea să nu facă cistită cînd făcea pipi?"

Decretul a fost în vigoare timp de douăzeci de ani, fără ca cineva să protesteze, să se revolte.

Revistele de atunci pentru femei – de exemplu *Femeia* – considerau că decizia de interzicere a avortului era întrutotul corectă, deoarece întreruperea sarcinii, pe scară mare, constituie o ameninţare pentru societate. Se prezentau statistici: cu şaizeci de ani în urmă, o familie avea patru copii, acum – mai puţin de doi.

Economia socialistă se bazează pe forţe de muncă pentru a duce povara sistemului. Conform propagandei comuniste, „reproducerea puterii de muncă" este definită ca „o mare onoare şi datorie patriotică", iar producţia cetăţenilor va conduce la „înflorirea societăţii şi victoria socialismului în România."

„Te întrebi dacă tăcerea românilor se datora laşităţii" – adaugă Maria –, însă nimeni nu uitase cum era pe timpul lui Gheorghiu-Dej, în anii '50, cînd oamenii dispăreau de pe o zi pe alta. Mureau în lagărele de muncă, de foame şi de epuizare. Patruzeci, şaizeci, o sută, o mie, nimeni nu îi număra. Trăiai cu gîndul că, în clipa următoare, nu va mai fi nici urmă de tine.

Nicolae Ceauşescu ştia, de asemenea, cum să înfrîngă rezistenţa, prin intimidare şi incitarea unuia împotriva celuilalt, astfel încît societatea să se autocontroleze. Poliţia politică secretă vedea şi auzea totul. S-au instalat aparate de interceptat la scară mare, iar acolo unde nu ajungeau, trimiteau oameni. Muncitoarele de la fabrică puteau să se denunţe reciproc. Omul de serviciu al blocului putea să noteze în caiet cine pe cine vizita şi ce fel de geantă avea. Asistenta putea să-l denunţe pe medic – ce face după orele de lucru şi cît cîştigă.

„Mama îmi zicea să-mi ţin întotdeauna gura" – îşi aminteşte Oana. „Pe nimeni nu in-

INSTYTUT KSIĄŻKI
©POLAND

teresează grijile tale" – repeta ea. „Iar dacă interesează pe cineva, asta este doar pentru că ele pot fi folosite împotriva ta."

„Tuturor le era teamă că sînt ascultaţi şi denunţaţi, tuturor" – spuse dînd din cap Maria. „Cînd la mine la serviciu începeau să povestească că e frig în casă, că nu se găseşte lapte, carne, că au stat toată noaptea la coadă, ca să cumpere un carton de ouă, mă duceam repede la toaletă şi mă închideam acolo cu cheia. Dacă cineva ar fi spus că eu am fost aia care se plîngea? Tocmai îmi pierdusem soţul şi mi-era teamă că, dacă voi ajunge la închisoare, fiica mea va rămîne singură, nu va mai avea cine să aibă grijă de ea. Deja mă avertizaseră cîndva: «Mai bine staţi deoparte, aveţi o singură fată, ce fată frumoasă! Ar fi păcat să ajungă la orfelinat.»"

Raluca, născută în 1985, are cinci fraţi. Tatăl Ralucăi a fost muncitor, iar mama – croitoreasă. Ca să hrănească familia, mama lucra în fiecare noapte. Toţi copiii ei au venit pe lume după 1966.

„Mama îmi spunea că îi era atît de greu, încît, dacă ar fi putut să scape de următoarea sarcină, ar fi făcut-o. Pentru a rezista, se dezvolta o lume întunecată, cu mituiri, bacşişuri, promisiuni, relaţii, conspiraţii. Trebuia să cunoşti şi să ai încredere. Dar mama nu avea încredere în nimeni şi îi era frică. Dacă ar fi fost închisă, cine s-ar mai fi ocupat de noi?"

Mama Ralucăi a născut patru copii şi, teoretic, avea deja dreptul la avort. Dar în 1984, Ceauşescu a modificat decretul: din acel moment, doar femeile care puteau bifa în lista lor al cincilea copil şi care împliniseră patruzeci şi cinci de ani aveau dreptul să întrerupă sarcina.

Vrînd-nevrînd, spre sfîrşitul anului 1984, mama Ralucăi a născut al cincilea copil.

Apoi imediat a rămas însărcinată, dar nu a băgat de seamă în primele cinci luni, avortul fiind permis doar pînă la sfîrşitul primului trimestru. Şi pe lume a venit Raluca.

În semn de recunoştinţă pentru serviciile sale, mama Ralucăi a primit Medalia Maternităţii, clasa I. Dacă ar mai fi născut un copil, ar fi fost onorată cu Ordinul Gloriei Materne, clasa a III-a. Pentru zece copii, i s-ar fi atribuit titlul de Mamă eroină şi o indemnizaţie unică de două mii de lei, adică jumătate din salariul mediu.

Toţi fraţii şi toate surorile Ralucăi au studii superioare. Raluca vorbeşte fluent patru limbi străine şi traduce literatură engleză în română. Este bucuroasă că face parte dintr-o familie cu mulţi copii, pentru că au avut grijă unii de alţii.

„Nu cred că Ceauşescu ştia de toate astea, de ceea ce se petrecea în România. A fost doar o marionetă în mîinile consilierilor săi. Ceilalţi îi executau ordinele, dar le înţelegeau prost. Dacă Ceauşescu ar fi ştiut cum trăiau oamenii, nu ar fi permis atîta suferinţă."

„Dar pe tine te-au vrut?"

Ştefan, născut în 1978, este al doilea copil.

„Acasă nu se vorbea despre decret. La şcoală, copiii şuşoteau între ei că există ceva ca un prezervativ, care se pune pe penis şi astfel nu mai faci copii. Că la noi nu se poate cumpăra, de aceea în clase sînt cel puţin cîte patruzeci de copii. Şase Ştefani, şapte Cristiani, cinci Alexandri. Copiii se întrebau între ei: „«Dar pe tine te-au vrut? » Îşi aruncau unul, altuia: «Eşti un avorton!» Nu mă gîndisem niciodată la asta. Părinţii mei erau buni, erau foarte grijulii cu mine, nu aveam motiv să îmi pun întrebarea asta. Însă, o dată, pe cînd eram adolescent, şi încă unul rebel, m-am certat în legătură cu ceva cu tata, iar mama m-a oprit dintr-odată: «Mai gîndeşte-te o dată la ce spui, că, dacă nu ar fi fost tatăl tău, nu ai fost acum pe lume!» Imediat am înţeles la ce se referea. Mi-am adus aminte de tot ce se discuta în pauze, că mamele noastre făceau avorturi acasă, în bucătărie, în baie, pe muşamale. Că nu vorbesc niciodată de asta. Că mai bine să nu le întrebi.

Nu puteam concepe aşa ceva. Mama mea, doctor, educată, o femeie puternică putea face şi ea avort? După cîteva săptămîni, în timp ce gătea ciorba, am întrebat-o dacă a întrerupt vreo sarcină. A ridicat din umeri: «O dată aici, în bucătărie, pe masă, iar a doua oară, pe canapea, în sufragerie.» Şi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a rămas lîngă aragaz amestecînd în oală. Am ieşit din bucătărie şi am plîns. Niciodată nu am mai întrebat-o nici despre decret, nici despre avort."

După unele surse, se presupune că, în cei 23 de ani de aplicare a decretului, în România au murit, din cauza urmărilor nefaste ale avorturilor clandestine, între 9000 şi jumătate pînă la 10.000 de femei. Datele provin din statistici oficiale, însă mulţi cercetători din Vest consideră că sînt subestimate.

De obicei, femeile năşteau primul şi al doilea copil, şi se hotărau să avorteze cînd îşi dădeau seama că nu aveau cu ce să-l crească pe următorul. Astfel că, în urma femeilor care mureau din cauza complicaţiilor avorturilor, rămîneau copii orfani şi soţi neajutoraţi.

Dan, născut în 1974, este primul copil din familia lui.

„Prietenul meu din generală a crescut fără mamă şi niciodată nu amintea despre ea. De-abia cînd am avut douăzeci şi ceva de ani şi pentru că ne cunoşteam de cînd eram mici, mi-a spus la o băută că mama lui murise la spital, din cauza hemoragiei, pentru că nu vrusese să spună cine i-a provocat avortul. Tatăl lui stătea lîngă patul ei şi o implora să spună că este foarte grav, că altfel va muri şi că el nu se va descurca singur cu copilul. Însă ea se încăpăţîna. Zicea că nu mai voia să trăiască într-o asemenea ţară. Prietenul meu îmi povestea şi plîngea."

În filmul documentar *Decreţeii* al lui Florin Iepan, se arată cum erau tratate „trădătoarele naţiunii". Femeile, care mureau ca urmare a avorturilor clandestine, erau supuse oprobriului public în universităţi şi în fabricile în care lucrau. Situaţia a culminat în 1985, cînd autorităţile au ordonat ca, după moartea unei tinere muncitoare dintr-o fabrică de textile din Bucureşti, cortegiul funerar să fie oprit sub ferestrele fabricii. Muncitoarele aveau să vadă cu propriii ochi cum se putea sfîrşi un avort ilegal. Totul s-a petrecut sub privirile celor trei copii ai moartei, care plîngeau şi strigau: „Mamă!"

I-am întrebat pe români despre documentarul lui Iepan şi puţini l-au văzut. La televizor a fost prezentat o dată în 2004, după ora 22. Nu a suscitat nici o discuţie ulterioară. Subiectul avorturilor forţate a fost dat uitării.

„Oamenii nu vor să se gîndească la asta" – spune Oana. „Este o dramă a întregii societăţi, pe care toată lumea ar vrea să o şteargă din conştiinţă. Toţi au suferit din această cauză, toţi. În afara familiei Ceauşescu şi a apropiaţilor lor, nu a existat familie care să nu fie afectată."

Gheaţa a fost spartă abia la apariţia filmului *4 luni, 3 săptămîni şi 2 zile* al lui Cristian Mungiu, în 2007, care relatează povestea unei studente însărcinate şi a prietenei sale, care trec prin iadul comunismului din România, încercînd să organizeze un avort clandestin. Bărbatul profită de „situaţia de urgenţă", care necesita eliminarea sarcinilor avansate, tratînd în mod abject şi violîndu-le pe ambele fete. Rolul felcerului autoproclamat este interpretat de Vlad Ivanov care, după succesul internaţional al filmului, a devenit unul dintre cei mai populari actori români.

„Cristian ţinea ca filmul să fie vizionat de cît mai multe persoane, astfel că a organizat un «cinema itinerant», mergînd cu filmul prin sate şi oraşele" – povesteşte Vlad Ivanov.

Chipul lui Ivanov era străpuns de suferinţa femeilor.

„Cînd lucram la rol, mi-a trecut prin minte că îl jucam pe dracul, adaugă el. Mai tîrziu însă, s-a dovedit că femeile nu vedeau în mine actorul, ci doar personajul din film, omul care a provocat avortul. Deseori izbucneau în plîns cînd apăream. Le aduceam aminte de teama şi disperarea lor. Îmi amintesc o întîmplare pe cînd eram în Tel Aviv. În sală rula filmul, eu şi Cristian ne-am aşezat în cafeneaua cinematografului. Brusc din sală iese în grabă o femeie. S-a uitat la mine, a rămas ca înlemnită şi a început să plîngă în hohote. Am aflat, după aceea, că era o evreică, care a trăit în România în timpul lui Ceauşescu, trecînd de multe ori prin acest infern. A luat loc lîngă noi şi ne-a povestit totul. Ne era cunoscută povestea, toate erau la fel; cu toate acestea, ne-au dat lacrimile.

Nu voi uita toată viaţa cum Cristian a adus o moaşă, ca să ne arate cum se introduce sonda în uter ca să provoace contracţii. Trăgea dintr-o ţigară, făcîndu-ne demonstraţia ca şi cînd ne-ar fi explicat cum se fierb ouăle. Am întrebat-o dacă nu i s-a părut niciodată şocant ceea ce făcea. A dat din umeri: «Am făcut asta de sute de ori, am fost în închisoare, apoi iar am făcut. Mi-am făcut-o şi mie de cîteva ori, de douăsprezece, paisprezece ori, cine stătea să numere!» Şi a continuat să fumeze. Ne-am cutremurat amîndoi."

© S. Klimkowski

Malgorzata Rejmer

Avorturi în închisoare

Gabriela, 50 de ani, este de profesie ingineră, iar pentru femeile care aveau nevoie de ajutorul său conta doar faptul că unchiul său era medic. Gabriela avea să le ajute.

„Regula întîi: nu făceam niciodată avortul acasă la unchi, pentru că, evident, era urmărit. Închiriam camere sau chiar fetele găseau locuri sigure. Ne străduiam să procurăm anestezice, dar nu reuşeam întotdeauna. Fetele erau foarte curajoase. Hotărîte. Ţipau, fiindcă era o durere îngrozitoare. Dar ştiau că trebuie să reziste. Cîteodată îmi amintesc acele ţipete. Doar ţipetele, pentru că am uitat deja feţele lor.

Şi eu am trecut prin două întreruperi de sarcină, dar de patru ori am procedat în felul meu: imediat ce vedeam că îmi întîrzia menstruaţia, chiar şi cu cîteva zile, beam cîteva pahare pline cu vin şi mă duceam în baie şi îmi turnam apă fierbinte pe tot corpul. Este o durere monstruoasă, doare atît de tare, că pur şi simplu nu mai poţi respira, dacă eşti treaz nu poţi suporta. Dar metoda funcţiona de fiecare dată.

Unele femei aveau aproape douăzeci de avorturi, pentru ele era deja rutină: muşamaua, apa fierbinte, chiuretajul, înapoi acasă. Gîndiţi-vă că nu ştiu femeie care să fi vrut mai mult de doi copii. Poate la sat, acolo era mai greu, dar la oraş femeile găseau mereu un mijloc să ocolească legea.

Nu e de mirare că le suspectau pe toate, oriunde ar fi trăit. Muncitoarele din fabrici erau obligate să se prezinte la controale ginecologice, pe motiv că le examinează uterul, ca să depisteze cancerul, dar ei căutau fetuşi. Te duceai la doctor că te durea un dinte şi ajungeai pe scaunul ginecologic că «trebuie să verificăm să nu fiţi însărcinată, ca să nu afecteze medicamentul copilul.»

În final, unchiul meu a picat, pentru că sustrăsese de la spital instrumente pentru avort şi l-au descoperit. A primit cinci ani, ca să dea exemplu. Dar ştiţi ceva? Timp de cinci ani, cît a stat la închisoare, nu a încetat să facă avorturi. Paznicii îi aduceau nevestele, fiicele, cunoştinţele. Vă puteţi imagina aşa ceva? Un om stă închis în celula sa pentru avorturi ilegale şi în celula aceea i se aduce oala cu apă fierbinte ca să sterilizeze instrumentele."

Mortalitate şi libertate

La începutul anului 1988, Ceauşescu anunţa naşterea cetăţeanului care completa 23 de milioane.

„Sîntem oameni liberi şi stăpîni ai propriului nostru destin" – îşi anunţă dictatorul poporul. „Avem o ţară minunată, cu o economie foarte dezvoltată, în plin proces de modernizare."

Mesajul către popor ocupă aproape tot timpul de antenă din ziua aceea. Ţinînd cont de ritmul galopant al crizei, emisia de televiziune are loc doar două ore pe zi, de la ora 20 la ora 22. În rest, ecranul este negru.

(continuarea reportajului poate fi citită pe dilemaveche.ro)

Malgorzata Rejmer *este laureată a Premiului Planete Doc Review pentru reportaj scris în 2008. Recent, Editura Czarne i-a publicat seria de reportaje* Bukareszt. Kurz i krew/Bucureşti. Praf şi sînge. *Fragmentul de mai sus face parte din această carte.*

traducere din limba polonă de Valentina SANDU

11 reporteri curioși

1) De ce anume aveți nevoie pentru a face un reportaj bun?
2) Ce lipsește la noi pentru a face reportaje?
3) Care este subiectul preferat căruia i-ați dedicat (sau căruia i-ați dedica) un reportaj?

■ Ramona BĂLUTESCU, timisoaraexpress.ro

1. Cred că primul lucru necesar este „stofa de reporter" a celui care scrie. Lipsa de frică în a privi, a vedea, a spune ce vede, dincolo de convenţional, de standard. Capacitatea de a te sprijini pe tine însuţi, cu percepţiile tale, în ceea ce scrii. Apoi empatia, curiozitatea. Le-am pus în al doilea rînd, pentru că fără curiozitate faţă de un subiect poţi scrie un reportaj, chiar bun, de e musai, dar fără „stofă" – nu. Şi empatia e importantă – de nu poţi respira aerul lucrului despre care scrii sau „să-i mănînci pîinea", se va simţi. Şi, nu în ultimul rînd, ai nevoie de cîteva bilete de tramvai, de tren sau de avion. Spun asta aici pentru că au fost situaţii în care am tînjit după aşa ceva, şi le-am dat eu din buzunar.

2. Bună întrebare. Am avut şefi, în timp, care au spus că, în politica ziarului lor (naţional, şi condus de oameni care nu ştiam foarte clar ce legătură efectivă au cu presa) ar trebui să fie mai degrabă loc pentru chestii comerciale ale momentului, decît pentru reportaj, pentru că „nu-l citeşte nimeni". Apoi am dat de oameni care au spus că nu citesc aşa ceva pentru că e... prea lung. Deşi spuneau că citesc cărţi. Cred că deprinderea de a citi o poveste frumoasă şi interesantă (presupunem că vorbim despre asta) vine din şcoală şi merge în paralel cu obiceiul de a mai citi, totuşi, cărţi. Dacă omul alege facilul, telenovela de TV, ştirea cu viol sau cu metresa fotbalistului, nu prea mai e loc de reportaj. Deci cititorii ni-i creştem sau nu-i avem.

3. Scriu mult despre sănătate şi despre culte, felia legată de istoria şi prezentul greco-catolicilor în România. Mi-ar plăcea să scriu despre cum s-a ajuns la o nouă etapă a relaţiilor cu ortodocşii, în care un X ortodox a făcut şi a dres ca un Y greco-catolic să-şi facă vocea auzită în ce priveşte deciziile pe linia cultelor etc. Dar asta e deocamdată SF – mai degrabă vom ajunge să scriem despre transplantul de cord-pulmon, pe care îl aşteptăm de o vreme şi în România.

■ Marius COSMEANU, blog.cosmeanu.ro

1. O idee suficient de atractivă să te obsedeze zile, săptămîni în şir, pînă ajungi să fii făcut în fel şi chip de cei din jur: euforic, distrat, visător, depresiv, îndrăgostit, bolnav, flegmatic, nepăsător, irascibil, dus, autist, ignorant, antisocial, măgar, panaramă sau mare pungaş. Apoi, o documentare pasională, stabilirea la ceas a întîlnirilor şi, eventual, o discuţie cu un cunoscător receptiv şi generos, cu care să-ţi conturezi socoteala perfectă de acasă. În fine, ar mai fi kitul de supravieţuire: rucsac, bani (şi în buzunar, şi pe card), ceva cu care să te legitimezi, telefon, reportofon (verificat, cu destule minute pentru înregistrări, inclusiv pentru cele neanticipate), baterii/acumulatoare încărcate (+rezerve), un Moleskine pentru reporteri (nu, nu din snobism), creion (poţi scrie cu el şi „în sus" şi, mai important, grafitul nu se dizolvă dacă, Doamne fereşte!, dă de apă), haine în ton cu momentul, oamenii şi locul (+ pelerină de ploaie şi ceva călduros, poate te prinde seara), puţină mîncare şi băutură, medicamente, batiste şi tabac, dacă eşti dependent. Opţional: laptop, iPad, iPod, căşti, cameră foto/video sau alte electronice, ceva de citit, o ploscă cu *single malt* de cea mai bună calitate, muzicuţă, prezervativ(e) şi ce o mai fi nevoie. În rest, cîteva sugestii personale. Deschide ochii şi lasă-ţi intuiţia să lucreze. Reţine impresii, emoţii şi nespuse. Nu ignora detaliile, pot fi cruciale. La scris, fii onest, exact şi clar. Şi nu uita de Sfînta Cincime: *cine*, *ce*, *cînd*, *unde* şi *cum*. Însă nici de rostul tău fundamental: scrii un reportaj, nu un raport.

2. În primul rînd, atrofierea unei culturi, ca să nu spun a unui cult al genului, completată de problemele (grave!) de fond: lipsa încrederii, suspiciunea apriorică şi reţinerea oamenilor în faţa unui străin, mai ales în faţa unuia care vrea să spună lumii întregi ce a auzit... Jurnaliştii (de reportaj) devin încetîncet nişte suspecţi care se bucură tot mai puţin de complicităţi constructive. Semn rău: lumea e tot mai puţin dispusă să (le) tragă cu ochiul.

3. Optez pentru unul imaginar: „Boema Sulinei interbelice".

■ Oana DAN, dela0.ro

1. Un prieten avea o vorbă: *a good fuck takes time and money*. Cam aşa e şi cu un reportaj bun. Din păcate, dacă lucrezi într-o redacţie, e complicată relaţia cu timpul, iar dacă eşti de capul tău (freelancer), e complicată relaţia cu banii. Şi uite-aşa, e cam greu în zilele noastre să se întrunească cele două condiţii de bază pentru a face un reportaj bun. Bineînţeles, la acestea se adaugă interesul, pasiunea, cultura, disponibilitatea de a asculta şi de a înţelege, şi toleranţa.

2. În redacţii lipseşte, deci, timpul, dar la asta se adaugă şi dimensiunea redusă a echipelor de jurnalişti, supraîncărcarea lor şi, mai ales, incapacitatea celor care conduc instituţii de presă de a vedea dincolo de interese directe şi de multe ori meschine. Iar dincolo de asta, din păcate, există o anumită irelevanţă care a lovit meseria de ziarist şi de pe urma căreia are de suferit şi genul jurnalistic numit reportaj.

3. Nu am un subiect preferat, deşi – vorba lui Bukowski – umblu cu nişte idei în mine pe care, de cele mai multe ori, le ucid. Ceea ce mă atrage cel mai tare la reportaje este faptul că tot procesul, de la idee pînă la text, presupune să ai de-a face cu totul felul de oameni. Iar bogăţia asta – cu plusurile şi minusurile ei – te modifică, chiar şi numai cînd te scoate din zona de confort şi te obligă să gîndeşti şi să te adaptezi diferitelor contexte în care te afli. Mai mult, orice tulburare a inerţiei (şi asta e boala grea la ziarişti, *myself included)* e, din punctul meu de vedere, un pas înainte.

© Vlad Eftenie

■ Gabriel DOBRE, decatorevista.ro

1. De o poveste bună, adică un subiect concret care să vorbească despre temă mai mare, cu personaje care să-mi permită accesul în vieţile lor pentru o perioadă mai lungă (deci, nu doar cîteva ore), de un editor cu care să mă sfătuiesc pe parcursul documentării, de un plan detaliat de documentare, apoi de o structură clară, de mai multe drafturi şi feedback de la editor pînă textul devine ceva mai mult decît o chestie pe care să o înţeleg doar eu plus cîţiva prieteni.

2. Cum avem totuşi oameni care fac asta, aş zice că nu ne lipseşte mare lucru. Ba chiar avem nişte chestii în plus care ne împiedică pe mulţi să facem reportaje. În special orgoliu – scriem prea des la persoana I şi credem că ce am scris din prima e atins de geniu sau că ştim deja ce gîndesc cei despre care scriem (nu sînt mulţi cei capabili să stea pe teren şi să facă uneori şi zeci de interviuri pentru un articol). Desigur, răspunsul previzibil, pe care, recunosc, l-am dat şi eu de cîteva ori, ar fi lipsa de resurse (timp, bani). Dar e uşor să dai vina pe ceva ce nu poţi controla şi să baţi pasul pe loc, îmbufnat că nu ţi se recunoaşte geniul. Am zis de două ori „geniu". Credem prea mult în aşa ceva sau într-un soi de har, de talent, care de fapt ar trebui să vină din muncă, exerciţiu.

3. Dacă aş avea doar un subiect preferat, aş ajunge ca Hruşcă, să cînt doar de Crăciun. Aşa, încerc să-mi păstrez vie curiozitatea şi să îmi pun cît mai multe întrebări despre ce se întîmplă în jur: de ce sînt atît de multe infracţiuni cu carduri în Rîmnicu Vîlcea şi în Suceava? Cine e bărbatul care a plecat cu caiacul pînă în Veneţia şi de ce? De ce Giurgiu are cea mai mare rată de picaţi la examenul pentru carnet de conducere? Uneori, răspunsul la o întrebare din asta ascunde o poveste faină sau, dacă vrei, un reportaj bun.

■ Cătălin HOPULELE, opiniastudenteasca.ro, ziaruldeiasi.ro

1. Viorel Ilişoi crede, convins, că există un Dumnezeu al presei. Unul care veghează asupra jurnaliştilor şi a subiectelor la care aceştia se-nhamă. Fără un astfel de noroc, care seamănă leit cu o intervenţie divină, sînt şanse mari ca un reportaj cu potenţial enorm să se transforme într-unul care să fie lipsit de substanţă, oricît de bine l-ai scrie. Apoi, păstrînd proporţiile analogiei, este nevoie de aceeaşi pasiune pe care o au duhovnicii, pentru că, de cele mai multe ori, ajunşi în faţa ta, oamenii ţi se spovedesc. Dacă nu empatizezi cu ei, dacă nu ştii să-i asculţi, degeaba ai în spate o redacţie care investeşte în tine, îţi dă timpul necesar să-ţi documentezi subiectele şi nu condiţionează statutul tău de reporter de prezenţa zilnică în spatele unui birou. Chiar dacă ultima nu e necesară, ar fi utilă şi o astfel de utopie.

2. Fără a generaliza, aş spune că este nevoie de viziune. Din ce văd eu, din exterior, reporterii buni pleacă din redacţii şi îşi iau cu ei şi reportajele. Se formează insule, iar specia, încet-încet, se nişează. De altfel, e discutabil şi faptul că a fost vreodată una de larg consum. Însă astăzi reportajului îi lipsesc o interfaţă şi un mijloc de distribuire care să-i fidelizeze publicul, şi aşa puţin. Pentru că, în insulele care se nasc în jurul reporterilor, există riscul să se formeze realităţi paralele, în care „splendid, maestre!" să ia locul unei critici constructive. Avem oameni foarte buni, care scriu texte minunate, cred că efortul constă în a convinge publicul de asta.

3. Mihai Tun a stat 46 de ani la cîrma comunei Cucuteni, fiind cel mai longeviv primar din Europa. M-am întîlnit cu el în 2009, a fost unul dintre primele reportaje ample pe care le-am realizat. Acum, dacă l-au ţinut puterile, ar trebui să aibă 80 de ani. Nu cunoscusem şi nici nu am aflat încă un om cu o pasiune şi bucurie mai mare decît ale sale,

care să nu se lase măcinat de uzura timpului. Îmi place să cred că, pornind de la domnul Mihai, am început să fur învăţături din poveştile de viaţă ale personajelor mele.

■ Oana MOISIL, vice.com/ro, formula-as.ro, totb.ro

1. Pentru un reportaj bun, am nevoie să înţeleg povestea. Pentru asta, trebuie să ascult, să ating, să miros, să aştept, să văd, să pun multe întrebări, să documentez subiectul şi în afara terenului şi să scriu sincer, cît mai sincer. Odată ce-am înţeles, am nevoie să găsesc firul narativ, pe care-l caut în detalii mărunte, din care povestea creşte în multe imagini de cuvinte. La sfîrşit, am nevoie să simt că am creat un tablou de oameni, întîmplări şi sens. Pentru mine, sensul unui reportaj stă în a-i face pe cititorii, care nu sînt parte din poveste, să simtă că povestea este parte din ei şi din lumea în care cresc, luptă şi speră.

2. Jurnalismului îi lipsesc chiar ceea ce-ar fi trebuit să fie pilonii lui: răbdarea, entuziasmul, curiozitatea şi curajul de-a căuta adevărul sub limbile de lemn şi dincolo de uşile închise, trîntite sau sigilate de contractele de sponsorizare ale trusturilor media. Motivele acestor lipsuri sînt, de multe ori, alte lipsuri: banii, timpul şi instituţiile media în care să simţi că eşti mai mult decît o portavoce seacă a evenimentelor care curg pe bandă rulantă. Nu cred, însă, că asta ar trebui să justifice atitudinea prea multor jurnalişti care au uitat că jurnalismul este, în primul rînd, pentru oameni. Dacă aş prescurta, aş spune că jurnalismului îi lipsesc jurnaliştii. Mai ales jurnalismului care ajunge la cei mai mulţi prin televizor.

3. Subiectul căruia i-am dedicat cel mai mult timp (şase luni) este cel al fenomenului deshumărilor din Roşia Montană, pe care îl puteţi citi pe vice.com/ro. Mi-aş dedica timpul investigării subiectelor de natură politico-corporaţională şi poveştilor cu oameni care, prin felul lor de-a trăi, inspiră şi dau speranţă.

■ Dan POPA, hymerion.ro, HotNews.ro

1. De timp. Aici stau cel mai rău. Subiecte sînt la tot pasul. Citind Brunea-Fox sau, mai recent, Viorel Ilişoi ori Vlad Mixich (nemaivorbind de excepţionalele texte ale Magdalenei Boiangiu, Tita Chiper, Irina Nicolau, Iaromira Popovici şi mulţi alţii de la *Dilema veche),* realizezi că nu de subiecte ducem lipsă. În fond, subiectul e doar un pretext care permite altor „ingrediente“ să iasă în faţă. E ca la o ciorbă – condimentele îi „ajustează“ gustul final.

2. Cred că timpul şi timpurile. Sau, mai la rigoare, lipsa timpului şi excesele acestor timpuri. Cunosc gazetari excepţional de înzestraţi care nu au timp, aşa cum ştiu oameni născuţi, iar nu făcuţi să scrie reportaje, care s-au refugiat pe bloguri după ce redacţiile le-au tăiat la jumătate leafă sau i-au pus pe liber. Mai e ceva: asistăm la o tabloidizare a acestei specii gazetăreşti. Ni se transmit „reportaje“ de la nunta Biancăi Drăguşanu, de la cea a lui Cătălin Măruţă, deşi ele nu au mai nimic în comun cu reportajul. Am văzut deunăzi un asemenea reportaj dintr-un sat afectat de inundaţii. Tot materialul era făcut de către un reporter care stătea în apa pînă la genunchi şi povestea un soi de rubrică meteo, fără să fi discutat cu cineva din sat, fără să fi spus măcar o „poveste“. Dar pe ecran stătea scris mare: REPORTAJ.

3. Nu am un subiect preferat. Am să vă dau un exemplu: am fost azi în piaţa din Berceni, unde o bătrînă vindea nişte cartofi şi cîţiva ardei diformi, dar crescuţi la ea în curte. În jur, găseai doar marfă importată din Turcia, dar coada din piaţă era la taraba bătrînei. Ar fi meritat un reportaj, despre cum rezistă ea acestui asalt al mărfurilor turceşti infinit mai arătoase, dar mi-am amintit că astăzi îmi expiră deadline-ul pentru trei analize economice şi o cercetare statistică. Cînd să te mai „iroseşti“ în reportaje?

■ Sintia RADU, esquire.ro

1. Depinde de reportaj. Sînt reportaje bune, care îţi pot lua o zi, altele îţi pot lua ani. La cele mai lungi, e nevoie de timp, bani, răbdare, sprijin din partea redacţiei şi uneori din partea celor apropiaţi, de editori deschişi la minte, de un subiect cu miză mare, un personaj memorabil şi o acţiune în derulare, care să atingă o finalitate în timp util, adică înainte să fie nevoie să-ţi publici reportajul.

2. Nimic din ce nu lipseşte şi prin alte părţi – adică bani, timp, editori deschişi la minte, predispoziţia cititorului pentru poveşti cît mai lungi şi tot aşa. Dar nici pe afară nu se investeşte masiv în asta şi nici lumea nu e în general fană a poveştilor lungi, cît timp acele poveşti nu sînt despre ceva cu adevărat interesant. Nu e o surpriză pentru nimeni că trăim în secolul vitezei şi că funcţionăm cu toţii pe repede-nainte. Cu alte cuvinte, dacă vrei să faci reportaje pe care să ţi le citească cineva, vino cu subiecte bune şi pregăteşte-te să munceşti mult. Aşa e peste tot.

3. Un reportaj despre tranziţia de la un sex la altul – din punct de vedere medical şi legal – a unei persoane transsexuale, în România postcomunistă.

■ Elena STANCU, marieclaire.ro, dilemaveche.ro

1. E important să-ţi placă subiectul şi să fie legat de interesele tale. Mai ales atunci cînd dedici cîteva luni respectivului subiect. Şi cît mai mult timp pentru documentare şi pentru a sta lîngă cei despre care scrii. Restul sînt lucruri de manual.

2. Orice jurnalist român se plînge de două lucruri: lipsa fondurilor şi a timpului. Puţini jurnalişti de la noi îşi permit luxul de a putea lucra luni de zile la un singur subiect, de a avea răgazul să se apropie de el şi să-i înţeleagă nuanţele. Majoritatea celor care reuşesc asta sînt oameni dispuşi să facă sacrificii, care pun bani de la ei, îşi petrec orele de după program, week-end-urile, concediile, documentînd un subiect care-i interesează. Redacţiile nu au bani pentru deplasări şi pentru documentarea pe termen lung a unui material – sau dedică sume minuscule acestui lucru – şi îl vor pe angajat în birou să producă ştiri şi articole, la fel ca în uzină şuruburi şi piuliţe. Lipsa resurselor s-ar putea compensa prin călătorii *low cost* şi mult entuziasm, însă angajatorii nu sînt nici măcar dispuşi să-i ofere jurnalistului timp. Am prieteni care scriu la proiectele lor sau lucrează la burse de jurnalism sacrificîndu-şi zilele de concediu, fără să fie susţinuţi în vreun fel de publicaţiile pentru lucrează.

3. La începutul acestui an, am cîştigat o bursă oferită de Balkan Fellowship for Journalistic Excellence şi am lucrat cîteva luni la un subiect legat de sistemul medical românesc. A fost prima oară cînd m-am concentrat atît de intens pe un singur material (care va avea în final doar 2500 de cuvinte), am călătorit mult prin ţară şi în afara ei şi am lucrat cu un editor excelent, de la care am învăţat mai mult decît am învăţat în cei opt ani de cînd lucrez ca jurnalist.

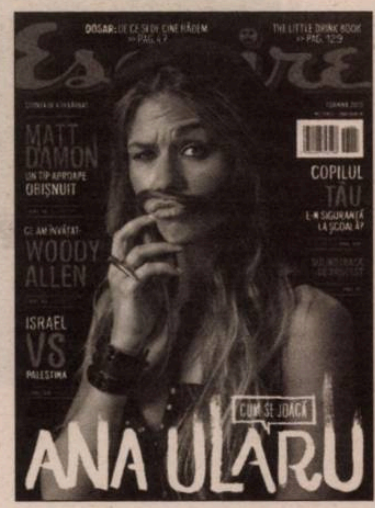

■ Sorana STĂNESCU, decatorevista.ro

1. Cred că subiectul, *story,* ar trebui să decidă genul textului pe care îl scriem. De aceea, pentru un reportaj bun am nevoie de un subiect potrivit. De personaje, de un arc narativ, de locuri în care se întîmplă acţiunea, de lucruri pe care să le văd, să le simt, înainte de a le relata. La fel de important însă este un editor care să accepte să ofere suficient spaţiu reportajului şi să înţeleagă utilitatea acestui gen şi nevoia oamenilor de a citi poveşti.

2. Cred că, din păcate, lipsesc oamenii care să iasă din redacţie şi să meargă pe teren. Şi să stea acolo o zi, două sau atît cît trebuie pînă să înţeleagă povestea şi să scrie textul. Şi nu e neapărat vina lor, căci ei trebuie să acopere din birou şi educaţie, şi sănătate, şi evenimente speciale, şi au normă de două spread-uri de la o ediţie la alta. Sau, în cazul Televiziunii, ies din birou, dar stau numai o zi pe teren, pentru că nu există bani pentru a ţine o echipă în deplasare, fie ea şi o echipă de doi. Nu în ultimul rînd, cred că, într-o oarecare măsură, lipseşte disponibilitatea de a asculta mai mult, de a fi atenţi la detalii, de a observa cu toate simţurile. Ispita de a scrie texte de opinie şi a le califica drept reportaj se dovedeşte uneori prea puternică.

3. Ultimul subiect căruia i-am dedicat un reportaj este dislexia, cea mai frecventă tulburare de învăţare din lume: ce înseamnă să fii dislexic în România, ţara unde această inabilitate practic nu există – nu e identificată, nu e diagnosticată şi nu e tratată. Pornind de la acest articol din *DoR#12,* am realizat şi un reportaj de 48 de minute, care a fost difuzat în octombrie, la TVR.

■ Lina VDOVÎI, lina.casajurnalistului.ro, theblacksea.eu

1. Există un singur gest pe care-l voi asocia mereu cu ceea ce se cheamă un reportaj bun. Îl făcea bunul meu profesor de la Iaşi, Daniel Condurache, şi era inconfundabil, aşteptat cu inima cît un purice la fiecare şedinţă de analiză. Se uita încruntat în pagina de ziar, urmau cîteva secunde de linişte monumentală şi, dacă te pupa norocul în ziua respectivă, lovea de două ori cu arătătorul în lemnul masiv al mesei rotunde în jurul căreia aşteptam umili verdictul şi spunea: „E bun!“ Ce însemna asta? Că ai avut o poveste puternică, scrisă cu măiestrie şi talent şi, mai ales, cu multă emoţie. Se întîmpla rar, chiar dacă te străduiai de fiecare dată, tăiai, te poticneai, rescriai cu teamă, încropeai alte şi alte începuturi, meşteşugăreai necontenit la şapou şi intertitluri. În schimb, primeai o certitudine pe care nu ţi-o putea lua nimeni. Cu certitudinea asta am rămas şi astăzi. Ştiu că o poveste merită scrisă, dacă la final, undeva, într-un alt capăt de ţară, cineva ar bate cu degetul în masă şi ar spune: „E bun!“.

2. Lipseşte dorinţa. Nu scrie reportaje doar reporterul care nu-şi doreşte asta cu-adevărat. Şcoli bune şi modele avem, subiecte se găsesc cu carul, iar dacă textul e reuşit, se va găsi neapărat o publicaţie dispusă să-l publice. Mai nou, există şi formele alternative de jurnalism, în care-ţi faci un site/blog, scrii cu seriozitate şi onestitate, formezi o comunitate şi te susţii din donaţiile cititorilor. Avem modelul de la Casa Jurnalistului, o dovadă clară că se poate.

3. Lichidatorii de la Cernobîl. Este subiectul primului meu reportaj, publicat în *Opinia studenţească* şi, ca prima dragoste, are un loc special în sufletul meu. În primul an de facultate, am scris fără experienţă şi cu naivitate despre unul dintre acei bărbaţi trimişi cu forţa la locul accidentului pentru a construi un sarcofag în jurul centralei nucleare. Acum, după cinci ani, m-aş arunca în inima acelei comunităţi tot mai restrînse, aş găsi toţi lichidatorii, aş sta cu ei cîteva luni şi le-aş reda apoi povestea cu mult mai multă responsabilitate şi emoţie.

anchetă realizată de Marius CHIVU

Institutul Polonez din Bucureşti şi revista *Dilema veche* lansează **concursul de reportaj** pe tema „Reportaj cu Polonia pe fundal“, care se adresează tuturor celor care au traversat o experienţă poloneză. Concursul este organizat în cadrul unui proiect mai amplu al Institutului Polonez din Bucureşti, consacrat reportajului polonez, intitulat „Reportaj polonez. «Cu toţii ştim puţin despre toate» (Ryszard Kapuscinski).“

Proiectul va fi derulat în perioada 28 octombrie-20 noiembrie 2013 şi va include workshop-uri susţinute de Lidia Ostalowska, Malgorzata Rejmer, Filip Springer şi Wojciech Tochman, patru dintre cei mai reputaţi reporteri polonezi ai momentului, precum şi întîlniri ale acestora cu publicul cititor la Bucureşti, Iaşi, Cluj, precum şi la Chişinău.

Concursul este deschis tuturor celor dornici să participe, atît din România, cît şi din Republica Moldova, indiferent de vîrstă, profesie/ocupaţie, sex, pregătire profesională. Participanţii pot trimite un singur text, conţinînd maximum 5000 de semne cu spaţii, care va fi redactat în limba română, în format Word.

Lucrările vor fi trimise la adresa de e-mail **bucuresti@instytutpolski.org** pînă la data de 29 noiembrie 2013. Textele declarate cîştigătoare vor rămîne proprietatea Institutului Polonez. Rezultatele concursului vor fi validate pe baza deciziei juriului şi nu vor putea face obiectul contestaţiilor.

Juriul, format din redactori ai săptămînalului *Dilema veche* şi reprezentaţi ai Institutului Polonez, va alege cele mai bune trei texte, care vor fi recompensate cu premii în obiecte – cărţi şi albume cu muzică. Cel mai bun reportaj va fi publicat în săptămînalul *Dilema veche* (ediţia tipărită şi online). Regulamentul concursului poate fi consultat pe **culturapoloneza.ro**.

„În România am toate simțurile treze"

interviu cu Malgorzata REJMER

Absolventă a Studiilor Individuale Interdisciplinare Umaniste şi Sociale din cadrul Universităţii din Varşovia, ***Malgorzata Rejmer*** *(n. 1985) este laureată a Premiului Planete Doc Review pentru reportaj scris în 2008. A debutat, în 2009, cu romanul* Toksymia, *nominalizat la Premiul literar Gdynia şi la Premiul Asociaţiei Editorilor de Carte din Polonia. Bursieră a Ministerului Polonez al Culturii şi Patrimoniului Naţional. Recent, Editura Czarne i-a publicat seria de reportaje* Bukareszt. Kurz i krew (Bucureşti. Praf şi sînge). *Interviul de mai jos, publicat pe 11 septembrie 2013, este reprodus cu amabila permisiune a portalului Onet.pl.*

De unde această fascinaţie pentru România?

Contractul pentru scrierea romanului *Toksymia* atîrna ca un topor deasupra capului meu, aşa că, pur şi simplu, am şters-o şi am plecat spre România şi Bulgaria. Era iulie, un iulie dintre cele mai fierbinţi, din istoria Bucureştiului. Aerul se topea, oraşul se transformase într-un deşert de beton. În semn de bun venit, autobuzul m-a dus la marginea oraşului, iar acolo – cîini trişti, nişte barăci, o familie de ţigani într-o căruţă. M-am întors în centru: o vilă valahă, un arc de triumf, un fel de castel comunist sub forma Casei Poporului, un şir de case pariziene, cartiere de blocuri adormite. Nu am înţeles cum anume, în acelaşi loc, puteau exista pieţe nord-coreene şi case pariziene. Dar am simţit că acel haos arhitectonic povesteşte ceva, că dincolo de toate acestea se află istorii personale ale oamenilor. O amintire a splendorii de odinioară şi traumă, frumuseţe şi suferinţă. Am vrut să ascult această poveste şi să o înţeleg.

Apoi, aflată deja la Varşovia, m-am dus să văd o serie de filme româneşti. Era prezentată o dramă oarecum de nişă, *Elevator,* filmată cu doar cîteva sute de euro. Filmul era despre o pereche de adolescenţi care merg într-o fabrică dezafectată pentru sex şi rămîn blocaţi în lift. Agonia lor durează cîteva zile, este prezentată în mod naturalist, cu toate acestea asupra coşmarului planează un umor sardonic, un haha fatalist... soarta-i soartă, eşti doar o marionetă în mîinile ei. Cum au reuşit ei – m-am gîndit – să facă cu doar cîţiva bani un film care se susţine în totalitate pe un scenariu bun. Am hotărît atunci să scriu teza de doctorat despre filmul românesc şi, cu cît citeam mai multe cărţi despre România, cu atît mai mult voiam să scriu despre această ţară. Am primit o bursă de la Ministerul Culturii, mi-am făcut valiza şi am plecat.

Pe blog aţi scris că v-aţi făcut acolo o viaţă paralelă cu cea din Varşovia...

După ce m-am mutat de cîteva ori, am ajuns să locuiesc într-o casă prin care se perindau mulţi oameni. Proprietarul ei, Cosmin, făcuse un adăpost pentru oamenii aflaţi în trecere, într-un fel de suspensie, care aveau nevoie de un adăpost temporar. Era ca un fel de insulă dintr-o altă lume – mobilier de design, covoare vechi româneşti, lămpi turceşti şi aparatură de developare foto marca poloneză Krokus. Oamenii apăreau şi dispăreau. Unul picta, altul făcea chitare, altul cînta la percuţie. Unii îşi începeau ziua pe la ora 16 şi o terminau dimineaţa. Eu preferam să mă rup de ritmul acela, ca să pot lucra normal. Aveam o cameră la mansardă, sub acoperişul de tablă pe care circulau toate pisicile din vecinătate. Eram străină, dar, la un moment dat, am simţit că la Bucureşti există tot ceea ce aveam la Varşovia şi că doar limba este alta. Aveam parcul meu preferat, cafenelele, piaţa, oameni pe la care puteam trece oricînd, ca să stau de vorbă, cu care puteam călători. Aveam chiar şi o pisică. Astăzi, deşi locuiesc din nou la Varşovia, Bucureştiul face deja parte din viaţa mea. S-a înrădăcinat în mine graţie oamenilor, limbii şi locurilor pe care le cunosc. Am întotdeauna unde şi la cine să mă întorc.

În carte nu există totuşi nimic idilic. Descrieţi un prezent aspru şi un trecut dramatic. Discutaţi cu urmaşii victimelor Securităţii sau cu astăzi deja adulţi, aşa-numiţii decreţei – copiii născuţi în urma interzicerii anticoncepţionlelor şi avortului. A fost greu să ajungeţi la ei?

La un moment dat, cunoşteam deja în Bucureşti atîţia oameni, încît a ajunge la oricine nu constituia o problemă. Unele poveşti au venit singure la mine. Am vrut să închiriez o cameră, vorbeam cu proprietara casei şi, la un moment dat, ea mi-a zis: „Sînteţi jurnalistă, poate scrieţi despre mine? M-am născut în închisoare pentru că mama mea fusese deţinut politic, în anii '50." De-aici povestea Elenei, care a stat zece ani în închisoare pentru că fratele ei era spion. Şi care niciodată nu spusese nimic rău despre nimeni. Altădată, stăteam la o masă cu nişte prieteni, discutam despre anii '50 în România, despre faptul că cei din închisori erau uneori obligaţi să se ucidă între ei. Atunci prietena mea, Andreea, mi-a zis: „Ştii, străbunicul meu a murit în felul ăsta." Fusese o traumă pentru toată familia, o întîmplare petrecută cu peste cincizeci de ani în urmă, în continuare vie în amintirea lor. Andreea mi-a arătat nişte fotografii minunate ale familiei ei, oameni bogaţi, proprietari de pămînt, care pierduseră totul în timpul comunismului.

© S. Klimkowski

Malgorzata Rejmer

Care dintre aceste relatări au fost pentru dumneavoastră cel mai greu de ascultat şi de povestit?

Poate că tocmai cele despre care nu am scris. Deseori mă-ntorc cu gîndul la povestirile unei bătrîne al cărei soţ dispăruse în anii '70, în împrejurări necunoscute, ucis probabil de Securitate. Trecuseră aproape patruzeci de ani, dar ea trăia încă această tragedie, de parcă totul s-ar fi întîmplat cu o zi înainte. N-am putut pune în carte această poveste pentru că eroina mea îmi interzisese categoric s-o fac – la un moment dat, începuse să se teamă, în mod paranoic, că va fi urmărită din această cauză. Ea continuă să creadă că Securitatea o supraveghează şi acum, este pătrunsă de frică. Regimul Ceauşescu a frînt-o.

Nu am scris despre copiii care trăiesc sub pămînt, în canale, fără acte, uitaţi de sistem, împreună cu părinţi care se droghează. Nu am scris despre ambulanţa de noapte, cu care mergea prietenul meu să împartă prezervative şi ace pentru narcomani şi prostituate – era o temă puternică, dar n-am vrut să prezint o imagine patologică a Bucureştiului. Chiar şi-aşa, datorită înclinaţiei mele spre pesimism, cartea aceasta nu e prea senină.

Dureros a fost textul despre avortul clandestin. Discutînd cu femei care trecuseră prin iad, am avut impresia că le scormonesc rănile pe care reuşiseră să le închidă după ani.

M-a marcat profund textul despre Claudiu Crulic. I-am cunoscut familia, am cunoscut această tragedie din interior. Păstrez şi astăzi legătura cu ei.

Claudiu Crulic a fost un român care, în 2008, a murit într-o închisoare din Cracovia, după ce – în semn de protest faţă de injustiţia poloneză – intrase în greva foamei. Credeţi că dimensiunea poloneză a justiţiei ar fi fost mai blîndă dacă Crulic n-ar fi fost român?

Am sentimentul că imperfecţiunea sistemului de justiţie îi afectează pe toţi, indiferent că sînt polonezi sau români. Dar, în acest caz, şochează indiferenţa cu care conducerea închisorii şi consulul român au tratat greva foamei în care intrase Claudiu. În România, afacerea a fost şi mai discutată decît în Polonia. Ea a lovit în însăşi esenţa complexelor românilor, în convingerea lor că românii vor fi întotdeauna neîndreptăţiţi în Europa. Să nu uităm însă că, în lanţul trofic al Europei, nu ne situăm mult mai sus decît românii. Şi într-o închisoare din Irlanda sau din Marea Britanie poate apărea un astfel de Claudiu polonez, de care sistemul uită şi îngăduie ca el să moară.

În străinătate, românii continuă să fie nevoiţi să se confrunte cu stereotipuri. Sînt confundaţi cu romii, ceea ce îi irită şi le creează un sentiment de nedreptate. De altfel, noi, polonezii, ştim ceva despre asta. Eticheta de şmecheri şi hoţi se dezlipeşte încet de pe noi; în schimb, sîntem renumiţi pentru hărnicia de sclavi. Ca şi polonezii, românii suferă de complexul unui popor marginalizat, mutilat de istorie. Dar ei ştiu mai bine decît noi ce înseamnă să te afli la periferia Europei.

„În România am învăţat să fiu elastică"

Cum sînt românii pe care i-aţi cunoscut?

Cei pe care i-am cunoscut sînt sensibili, citiţi, ştiu limbi străine mai bine decît mine. Dar mi s-a părut şi că în ei există o indiferenţă, convingerea că puterea s-a compromis într-atît, încît nu trebuie să fie luată în serios şi să se aştepte ceva de la ea. Totuşi, chiar acum, cînd stăm de vorbă – asta m-a surprins şi m-a mişcat –, pe străzile Bucureştiului protestează mii de tineri, care refuză să fie de acord cu inundarea satelor din Carpaţi cu cianură, de către un concern aurifer canadian. Protestează împotriva puterii, care i-a vîndut, şi împotriva media, care ignoră mulţimile de pe străzi. De la Revoluţia din 1989, nu au mai existat în Bucureşti proteste la o asemenea scară, ca cea de-acum. Asta arată că se schimbă totuşi ceva în gîndirea românilor. În 2010, puterea a redus salariile bugetarilor cu pînă la 25%; cu toate acestea, protestele au fost slabe. Abia acum, convingerea neroadă a Guvernului că aurul şi profiturile sînt mai importante decît o elementară onestitate a făcut ca românii să spună: „Destul."

Stilistic vorbind, cartea despre Bucureşti se apropie de Toksymia. *Este un nou drum în creaţia dvs.?*

Nu mă consider scriitoare sau reporter. Pur şi simplu, sînt o persoană care scrie. Reportajul mi s-a părut o provocare interesantă şi am vrut să verific dacă aş putea descrie Bucureştiul, în felul meu, şi, totodată, din perspectiva altor oameni. Am simţit că eroii cărţii sînt mai importanţi decît mine. Nu am fost în stare să inventez nimic, trebuia să fiu aproape de ei şi să îi apăr. Am dorit să le dau spaţiu şi să mă retrag într-o parte, pentru ca glasul lor să poată fi auzit cît mai bine. Totuşi, pe istorisirile lor am suprapus sensibilitatea mea, am încercat să mă joc oarecum cu forma, să caut nişte convenţii, cele mai potrivite pentru povestiri. De exemplu, Revoluţia română, pentru mine, s-a asociat cu un cor scandat pe mai multe voci. De aceea, pentru a o descrie, am ales convenţia piesei de teatru. Am simţit instinctiv că ea va extrage acest haos, care şi astăzi persistă în jurul discuţiilor pe tema: a existat sau nu o revoluţie?

Cum v-au schimbat plecarea din Polonia, pentru doi ani, viaţa aceasta trăită în lumi paralele?

Cred că în România am învăţat să fiu elastică, aşa cum nu eram înainte. Pot să lucrez în orice loc, să-mi fac bagajele în trei minute şi să pornesc la drum. Nu mă enervez cînd nu-mi iese ceva, pentru că-mi dau seama că multe lucruri nu le pot schimba. Pot sta cu orele în ploaie într-o staţie, aşteptînd un autobuz care va veni sau nu – şi asta nu mă deranjează. În plus, în Polonia, sînt deja anesteziată, iar, în România, am toate simţurile treze. Îmi place această stare de curiozitate crescută, de decorticare a temelor şi povestirilor. În Polonia, sînt mai retrasă, mă plasez, fără să vreau, în poziţie de observator, multe lucruri, pur şi simplu, nu vreau să le ştiu, ca să nu mă enervez. În străinătate, mă simt de parcă aş merge pe catalige, cu lornetă, totul mi se pare interesant. Acolo, dacă mă poate atinge ceva, este nedreptatea umană, dar nu prostia.

(varianta integrală a interviului pe dilemaveche.ro)

interviu realizat
de Aleksandra BOCKOWSKA

traducere din limba polonă
de Luiza SĂVESCU

onet.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

„Inerții coagulate“ pentru a „escalada piscul“

Mi-au picat sub ochi cîteva mostre din publicațiile liceelor și ale școlilor și am remarcat distanța teribilă dintre ele și cotidienele adulților: în timp ce ultimele sînt pline de „senzațional“, „ceva la care nu v-ați fi așteptat“, „o veste care îi va îngrozi pe toți românii“ etc., revistele liceenilor vorbesc despre istorie, olimpiade, baluri ale bobocilor, lecții sau excursii interesante, portrete de dascăli excepționali, visuri și dorințe. În cîteva cuvinte, paginile lor mai păstrează, încă, trăsăturile unei prese de calitate: informație corectă, imagini proaspete și candide, limbaj curat.

Cu cîteva excepții. Excepții în care limbajul vulgar al ziarelor de scandal este înlocuit cu limbajul romanțios și înzorzonat, subiectele insalubre – cu unele searbede, imaginile scandaloase – cu cele kitch sau, cel puțin, neinspirate.

Iată cîteva exemple: într-o revistă transilvăneană, se face o mică descriere istorică a liceului. Introducerea sună în felul următor: „Pentru ca edificiul să fie trainic, durabil, trebuie să se sprijine pe postulate și paradigme verificate în dureroasa metamorfoză de an cu an, de zi cu zi. Prin notorietatea și experiența didactică figurile ilustre de dascăli, de la începuturi i-au mobilizat pe cei de astăzi și i-au făcut mai hotărîți ca oricînd să le urmeze pilda. O școală veritabilă atrage învățăcei, coagulează inerții (adică cum? – *n.a.)* pentru a escalada piscul ultim, niciodată încheiată și radiază tipare în avanposturile altora.“ Este un exemplu tipic de aiurare solemnă, de pierdut uzul rațiunii și al limbii, de „nespus nimic“, în tone de cuvinte care de care mai umflate și mai sterile. Orice nedumerire – de tipul „ de ce metamorfoza unui edificiu școlar este dureroasă?“, „în ale cui avanposturi radiază tipare o școală veritabilă?“, „despre ce pisc vorbim?“ – este firească, dar va rămîne fără nici o explicație.

Vinovatul pentru soarta rea a artei? Capitalismul.

Într-un alt loc, un profesor povestește despre întîlnirea dintre elevii săi și deținuții din Penitenciarul de la Gherla: „Am așteptat cu emoție vizita, atît eu, ca profesor, cît și ei, datorită necunoscutului ce plana asupra planului nostru și pot declara că, deși scurtă – cîteva ore, vizita a fost definitorie în dezvoltarea multilaterală a caracterului nostru.“ (cît de multilaterală? – *n.a.)*

Într-o altă revistă, profesorul editorialist deplînge soarta culturii într-o lume interesată exclusiv de consum și distracție ieftină. Vinovatul pentru soarta rea a artei? Capitalismul, și încă din secolul al XVIII-lea. Iată dovada: „Treptat omul iluminist, atras de cultură, creator de cultură, inițiator de valori și idei este înlocuit de un nou tip uman, cel al omului capitalist al cărui scop principal, și aparent unic scop, este de a-și spori situația materială, ale cărui unice valori sînt banul și modurile prin care își poate spori averea. Acest nou om nu doar că se îndepărtează de tot ce s-a înțeles pînă acum prin omenesc, ci, și ignoră latura umană ori și-o pierde complet.“

Am spus cîteva excepții? De fapt, sînt multe. Mai toate editorialele scrise de profesori au ceva din refrenele îngînate, cu pieptul bombat și avînt revoluționar, la „Cîntarea României“. Mai îngrijorătoare mi se pare, însă, selecția textelor scrise de elevi: în reviste par a nu intra decît acelea care duc mai departe limbajul lemnos al dascălilor redactori.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

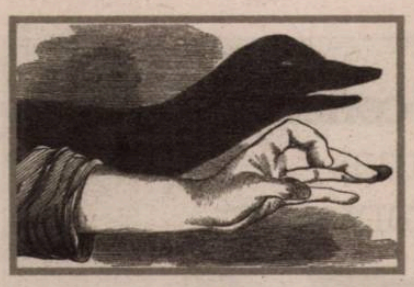

Iaromira POPOVICI

bazar

Roxanne

– și adolescența în comunism –

Roxanne, filmul lui Vali Hotea ce a avut premiera de curînd, mi-a adus aminte de diverse povești – dacă nu uitate, măcar îngropate – din propria adolescență. Ce s-a petrecut în comunism, prin anii '80.

Filmul mi-a atras atenția pentru că l-am găsit puțin altfel decît... valul majoritar. Povestea în sine, care se pare că e inspirată din viața regizorului, e interesantă: eroul principal, Tavi, interpretat de Șerban Pavlu, a dat, în liceu, o dedicație muzicală la Europa Liberă, pentru colega de care era îndrăgostit atunci, Roxana. Cîntecul ales era, evident, *Roxanne* al lui Police. Cineva dintre prietenii de atunci l-a turnat că a dat dedicația, și a fost chemat și anchetat de Securitate, împreună cu respectiva Roxana. Peste ani, Tavi redescoperă întreaga istorie în dosarul pe care și l-a cerut de la CNSAS.

Filmul e, de fapt, povestea generației mele, a relației acesteia cu regimul în care și-a petrecut adolescența și o parte din tinerețe, precum și a efectelor acelei perioade asupra modului în care reprezentanții generației în cauză reușesc să supraviețuiască epocii actuale. Un mod destul de inadaptat și neîndemînatic, dacă ne luăm după personajul Tavi, interpretat mereu de Șerban Pavlu... perfect uluit – o uluială tristă, întipărită parcă perpetuu pe față, din care cu greu mai poți să te trezești – și niciodată destul de matur sau de prompt în reacții.

Șerban Pavlu, care ne-a convins în varianta sa isterică din *Toată lumea din familia noastră* (2012, Radu Jude), e aproape la fel de convingător și în postura încremenită din *Roxanne*. De altfel, Roxanne însăși, adică Roxana, e jucată la fel de încremenit de Diana Dumbravă. Dar pare să fie o încremenire intenționată și bine orchestrată: Roxana regăsită de Tavi după mulți ani și cu o situație materială mirobolantă, e, într-o oarecare măsură, un soi de moartă vie, un personaj care se înfrînează de la orice fel de reacții emoționale.

În final, Tavi reușește să... meargă mai departe (era să spun precum celebra Angela, dintr-un alt film românesc...), după ce își clarifică trecutul, identificîndu-și turnătorul din adolescență și descoperind și asumîndu-și, în limite posibile, fiul său cu Roxana (jucat firesc de debutantul Anghel Damian).

Problema adolescenței petrecute în comunism rămîne însă. Cel puțin la prima vedere, eu, una, eram fericită în adolescența mea comunistă. Care devenea mai puțin comunistă datorită pachetelor cu dulciuri și haine pe care le primeam de la nașa mea din Germania. Pachete care mi-au permis să mi se pară că sînt în rîndul lumii și în pas cu moda. Datorită cărților pe care le citeam, în general cele din literatura universală, pe care sper și cred eu, le citeau copiii din toată lumea... Și a filmelor pe care le vedeam – ce-i drept, pe atunci ușor mai ciuntite de cenzură, mai ales la Cinematecă... Dar și la Bibilotecile Britanică și Americană (așa se numeau pe atunci), instituții pe care le puteai frecventa fără să dai seamă, dacă erai elev sau student. Precum și muzicii pe care o ascultam pe casetofoane extraplate, mono, fie că era vorba de Beatles, Rolling Stones ori Queen.

Toate astea ar fi fost bune și frumoase dacă nu ar fi fost umbrite de (auto)cenzura de protecție, practicată și învățată din familie, care te prevenea ca la școală să nu vorbești cu nimeni împotriva sistemului, să nu (prea) spui bancuri politice; să nu critici deschis textele stupid-patriotarde din manuale, ci doar să-ți permiți să nu-ți placă, în particular...

Autocenzură care, aparent, nu ne-a marcat deloc, dar care, în realitate, și-a pus multe ștampile pe noi: una dintre ele, destul de gravă, este incapacitatea/slaba capacitate de a vorbi coerent în public, de a întreba deschis cînd ai o nelămurire sau de a-ți exprima direct părerea, cînd ai una. (Desigur, nu e valabil în cazul tuturor...)

Evident, în perioada de sfîrșit de adolescență și început de tinerețe, cînd devenisem mai puțin copii și mai vădit adulți, problemele iscate de traiul într-o orînduire totalitară deveniseră și ele mai grave și mai numeroase. Dar despre acestea – cu altă ocazie.

Selma IUSUF

legende urbane

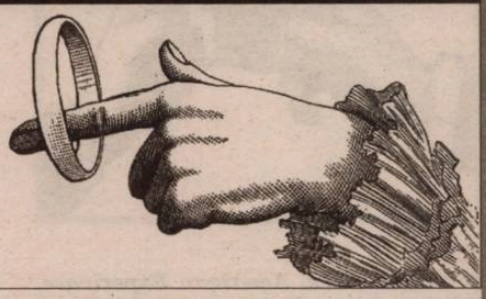

O lume complicată

Nu-s rare momentele cînd sînt locuită de o imbecilitate drăgălașă. Mă uit în uitare de sine la filme cu bătrîni și animale. Sînt o misionară inimoasă în situații cît se poate de derizorii. Îmi bate în piept o inimă cavalerească de leu și, animată de un soi de extaz baroc, fac fapte de glorie trecînd o bătrînă strada.

Așa și zilele trecute în metrou. Cînd am urcat, era destul de liber, așa că m-am așezat pe un scaun cu o carte în poală. În situațiile astea, las' că nu văd nimic în jur, dar mă mai și trezesc la cîteva stații depărtare de locul unde trebuie să cobor. Aveam la mine, în ziua aceea, o carte a unei specialiste americane în științe cognitive – Alexandra Horowitz, îi zice. Cartea asta a ei e o poveste a îndemînării de a observa neobservatul, comunul, banalul. Scrie despre locurile pe care le locuim, despre străzile pe care mergem, casele pe lîngă care trecem, despre textura imediată a lumii din jur. Însoțită de specialiști în diverse domenii – geologi, specialiști în fonturi de reclamă, entomologi –, învață să vadă cu adevărat ce se întîmplă în proximitatea domestică a unei vieți citadine banale. În fine, cartea e minunată – dar nu despre asta voiam să vă povestesc.

Cu această carte în brațe și cu îndemnul de a deschide bine ochii la ce se întîmplă în jur, ieșisem din starea de catatonie pe care mi-o dă de regulă lectura în metrou. Începusem să observ scînteierile de cuarț ale podelelor din vagon, pantalonii la dungă ai băiatului așezat în fața mea, mîneca pardesiului bine periat al fetei serioase de lîngă mine, care citea o revistă cu fotografii ale unor călugări cu bărbi cenușii pînă la brîu. Tot atunci văd, chiar în fața mea, o pereche de pantofi bătrîni, dar lustruiți bec, peste care se așeza cuminte manșeta unui pantalon gri. Lîngă pantofii ca un soare zbîrcit, odihnea și capătul cauciucat al unui baston. Ridic ușor ochii într-o filmare lentă în racursi: poalele unui fulgarin, nasturi mari de plastic bleumarin, un cordon strîns bine pe un trup uscățiv, reverele late ale hainei, gîtul cu pieile lăsate – colane de carne uscată și mușchi obosiți, minunata medalie vie care i-a încununat viața acestui bătrîn care stă în picioare, în fața mea. Mă ridic imediat și-i ofer locul. „Eii, domnișoară, n-am murit încă!“, mă refuză domnul acesta. Niște ochi albaștri voalați de filtrul albicios al unei bătrîneți prezbite rîdeau din mijlocul unei explozii cosmice de riduri. „Luați loc“, zic încercînd să mă repliez și să nu rămîn fără de rost în picioare cu un scaun gol între noi, „oricum cobor la prima.“ Omul îmi mulțumește scurt dintr-o aplecare de cap, rămîne în picioare, locul e ocupat de altcineva, eu cobor la prima, deși n-aveam deloc treabă în stația aia.

Ați observat cum sînt deseori tratați bătrînii? Ca niște handicapați mental. Din prea multă solicitudine, probabil că sînt de multe ori jigniți. Li se vorbește tare și rar, deși omul poate că încă aude perfect iar limba nu și-a uitat-o. Li se fac cadou telefoane mobile de dimensiunea unei cărămizi cu butoane cît dropsurile cu mentă. Sînt dăscăliți și primesc felurite sfaturi, de parcă n-au trăit deloc, iar dacă au făcut-o, n-au învățat nimic. La fel precum copiii. Ciupiți de obraji, guguiți, vorbindu-li-se peltic. Mă gîndesc că mare o fi supărarea într-un asemenea om mic, atunci cînd e îmbrăcat numai în rozuri dulci și bleu-uri diafane. Pus în fața unor desene animate penibile. Hrănit cu piureuri scîrboase din biscuiți muiați în mere. Fără să poată face nimic.

Un copil mic și un bătrîn sînt niște ființe absolut normale. Iar cînd cineva o să ofere multă amabilitate nesolicitată, uneori ei vor ști să scoată ce-i mai bun din asta. Azi, la o coadă imensă la poștă, o bătrînă cu un păr alb ca vata, cu manichiură îngrijită, cu o geantă lucioasă de la 1800, a avut un (fals) atac de slăbiciune. Lumea a lăsat-o imediat în față; și-a plătit lumina în 30 de secunde de la intrare. A intrat suferindă, a ieșit dreaptă și luminoasă. Am urmărit-o din priviri pînă pe trotuar. Pasul ei era mai viu ca al meu. Cum să nu-i iubești?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

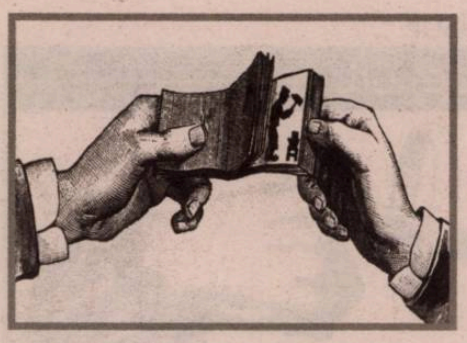

Marius CHIVU

feedbook

Un român la New York

● **Andrei Dósa, *American Experience*, Editura Cartea Românească, 2013.**

A doua carte de poezie a lui Andrei Dósa, după *Cînd va veni ceea ce este desăvîrşit* (Tracus Arte, 2011) – distinsă cu Premiul Naţional pentru Poezie „Mihai Eminescu" –, continuă incursiunea în vîrstele formării, de data asta însă ieşind din cadrul familial şi plasîndu-se în micul mediu al celor plecaţi să muncească pentru o scurtă vreme în State. Deşi e vorba, după cum o spune şi titlul, nu atît de un caz de imigraţie, fie ea şi temporară, cît despre o experienţă de doar cîteva luni, toate semnele culturale sînt schimbate, iar alienarea intervine pe fondul geografiei metropolitane newyorkeze, care trasează propriile coordonate interioare ale distanţei şi distanţării, ale străinătăţii şi înstrăinării.

Mult mai omogen prin această temă unică (de altfel, volumul nici nu este foarte întins), *American Experience* comunică întrucîtva la nivelul social de mediu cu ciclul din cartea de debut, intitulat „uşa rotativă", care vorbeşte despre alienările unei existenţe office mecanizate, „uşa rotativă" fiind simbolul graniţei dintre două lumi. Există şi aici această marcare a graniţei de mediu social – nu o uşă rotativă, dar una batantă nenumită –, cartea deschizîndu-se chiar cu descrierea locului de muncă – mai exact, a unui restaurant unde, în timp ce partea văzută este asaltată de cohortele de turişti înfometaţi, în partea din spate se desfăşoară întregul mecanism al spălării vaselor şi curăţeniei. Poemul „A treia zi, a treia noapte – ziua care nu mai vine" este un lung text, din care voi şi cita *in extenso*, care surprinde, pe alocuri, ca o tablă de materii a bucătăriei, zbaterea, oboseala şi nimicnicia angajatului la spălat vase, prins în mecanismul restabilirii ordinii şi curăţeniei printre obiectele de consum la propriu: „mi-e frică de un nou val de clienţi / mă gîndesc să pun juma de kil de cuie la intrarea în parcare / separ tacîmurile nu mai deosebesc / linguriţele de supă de linguriţele pentru desert / cuţite înţepenite în dinţii furculiţelor / furculiţe îmbîrligate cu alte furculiţe / mi-e frică de un nou val de clienţi / japonezi europeni americani / încleştarea dinţilor sub feţele relaxate / ochii scălaţi în lumina sepia a lumînărilor / mestecă mestecă înghite / mestecă mestecă înghite / dinţi la fel burţi japonezi europeni americani/ văd un om care loveşte două pietre una de alta / şi îmi doresc să fi rămas aşa să nu evolueze / să nu inventeze societatea de consum/ să construiască maşini să extragă petrol / de ce să fiu eu cel care alunecă înapoi la stadiul primitiv / să lovesc pietrele să cioplesc ceva diform mai diform / decît cel mai diform bolovan sculptat de forţele naturii / şi să nu uit de cîrpe şi prosoape şi şerveţele mi se strigă / dungi albastre dungi roşii dungi albe / dungi galbene de împăturit / texturi furcuţile farfurii clei / mă împiedic tăvi pahare / flăcări hote rafturi zdrăngănit / aburi / radioul uruie uzină în miniatură / cele de cină la cele de cină / prînz bol la bol colorate la colorate / albe cu albe adînci cu adînci/ plate cu plate alb alb roşu negru / rotund pătrat rece alb cald rece fierbinte / la început se aude abia perceptibil / coarte voci negru condu-mă te rog / du-mă afară nu e pentru bani / e pentru că mi-ar fi ruşine să renunţ / să mă vadă acum toţi cum renunţ / mopuri ude firele măturii lovesc călcîiul gol / du-mă te rog de aici sînt un vierme / într-un măr de fier aş vrea să-l devorez dar nu pot."

Primul ciclu, cel care dă şi numele cărţii, completează imaginile travaliului din burta restaurantului ca un chit, cu cîteva scene de aşa-zisă viaţă privată, în care tema principală este singurătatea şi dorul de casă (locurile natele fiind căutate pe Internet cu GPS-ul), de unde şi scurtele meditaţii despre „ţara tuturor posibilităţilor", unde „aşteptările cresc proporţional cu haosul", un spaţiu asociat unui limb, o zonă de trecere înspre o relativă/iluzorie bunăstare cu riscul, fie şi temporar, al unei disoluţii de sine. „Ultimul party cu americani" marchează trecerea din haosul bucătăriei restaurantului înspre o altă formă de înstrăinare, cea a socializării (anunţată şi în alte poeme prin motivele Internetului şi al bong-ului), de data aceasta provocată în contextul unei diferenţe culturale suficient de clişeizate pentru a aspira la familiaritate: „noaptea am stat lîngă foc / şi americanii ne-au arătat cum să prăjim marshmallows / ca slănina în vîrf de băţ întinzi pe biscuite / faci sendviş au început să cînte american pie / foşti cercetaţi cu porumb copt în mînă / şi tot ce puteam să facem era să vizionăm / un summer camp movie pînă cînd / ne-au deslușit feţele în întuneric / refrenul e merrily merrily merrily merrily / life is but a dream / ne-am alăturat lor iar a doua oară am cîntat cu toţii / la aproape aceeaşi intensitate / păstram o parte din aer în plămîni pentru / alimentarea senzaţiei de we don't belong here." Ciclul final, „Nueva York", oferă slide-urile ieşirii definitive din restaurant şi ale rătăcirii ca turist prin jungla metropolitană printre jazzerii din Bronx, oamenii de pe Wall Street şi fetele care fac jogging în Central Park, oferind imagini şi secvenţe cu zgîrie-norii simbol, cu Brooklin Bridge şi rîdul Hudson şi multe altele în poemul *„this is not a photo opportunity"* alcătuit ca un album de instantanee urbane cu locuri, trafic, imigranţi, graffiti-uri de pe corpul urban deopotrivă fascinant şi apăsător. Dacă lungul poem final din *Cînd va veni ceea ce este desăvîrşit* era o fantezie livrescă, plină de referinţe din zone şi registre diferite (un poem cărtărescian cu referinţe updatate), finalul din *American Experience* este un colaj-omagiu ce pune cap la cap versurile favorite netraduse din poemele altora despre New York. (Şi pentru că tot veni vorba de Cărtărescu, trebuie menţionat extraordinarul lui poem din 1992, „Occidentul", cel care închide volumul *Nimic*, ultimul mare poem al lui Cărtărescu, unde este surprinsă, inclusiv prin imaginile New York-ului, drama postmodernităţii tehnologiei şi consumerismului, anihilante spiritual prin opulenţa şi posibilităţile ei copleşitoare de mîntuire pe pămînt.)

Deşi e mult mai omogen decît volumul de debut, am simţit şi în *American Experience* aceeaşi explorare grăbită, nonintrospectivă, cu prea puţine observaţii şi momente în care suprafeţele sînt străpunse cu adevărat, şi o oarecare reţinere în a se oferi temei cu toate vulnerabilităţile percepţiei şi căutării, inclusiv a celei de limbaj. Deseori am avut impresia că Andrei Dósa vrea să păstreze o anume imagine şi un anume ton *cool*, scriind despre New York cumva detaşat şi pe alocuri chiar indiferent, senzaţiile de copleşire şi rătăcire fiind ori prea controlate, ori prea vagi, ori prea banale, ca şi cum s-ar fi mulţumit să fie minimalist, cînd ar fi avut oportunitatea să fie *big*. Cu excepţia cîtorva poeme şi a unor versuri ce pot fi numărate pe degete, Andrei Dósa nu prea-şi dă silinţa şi îndrăzneşte puţin, pare că scrie mai mult ca turist (sau din amintiri?) şi instantaneele sale, chiar şi cînd reuşesc să fie personale, nu onorează promisiunea din titlul cărţii. *American Experience* este o carte agreabilă, cu ilustrate americane în vers alb, dar nu e o experienţă.

Claudiu CONSTANTINESCU

pe de altă carte

● **Wendy Guerra, *Toţi pleacă*, traducere din limba spaniolă de Luminiţa Voina-Răuţ, Editura Vellant, 2013.**

O carte cubaneză nespus de puternică în poezia ei şi extraordinar de curajoasă prin ceea ce îndrăzneşte să spună despre Cuba anilor 1978-1990. O carte cu de toate: scheletul e de jurnal intim (consemnînd copilăria şi adolescenţa aşa-numitei Nieve Guerra), musculatura e de roman al unei lumi întregi (Cuba castristă, cu „socialismul ăsta caraibian pe care nu-l înţelege nimeni"), sistemul nervos e al unei scrieri care lucrează cu stări aproape poematice, mixînd ameţitor inocenţa, senzualitatea, melancolia, umorul, pasiunea şi fronda.

Jurnalul îi oferă lui Nieve singurele momente de solitudine şi intimitate dintr-o viaţă obligatoriu colectivă, prinsă între obligaţii şi interdicţii. Însemnările ei pot avea o epică generoasă, dar şi concizia unui desen japonez: „Nu mi-e frică de morţi. Mai groază mi-e să umblu cu tata prin baruri." „Cînd o să fiu mare, n-o să mai tac niciodată." „N-am încredere în nimeni. Nu aştept nimic de la nimeni." „Eu vreau doar să scap de politică." „Sînt o fetiţă, sînt o femeie, dar şi un drac ce recită versuri aiurea şi pictează groaznic." „E multă pasiune şi risipă în viaţa mea." „De cînd mă ştiu, mama m-a pregătit să plec şi să uit." „Mă dor mîinile de atîtea despărţiri." „Agenda mea e plină de nume tăiate cu roşu." „Telefonul nu mai sună deloc." „Tac şi aştept să-mi vină şi mie rîndul." La capătul poveştii, Nieve are 20 de ani, iar golul din jurul său e total, toţi cunoscuţii şi prietenii săi alegînd să părăsească acea Cubă în care cîntecele Beatlesilor erau chiar mai interzise decît carnea.

Toţi pleacă e un roman miezos şi autentic, de un omenesc infinit nuanţat. Fraza lui face minuni, pagină de pagină, iar pentru asta se cuvine să-i mulţumim, evident, şi traducătoarei Luminiţa Voina-Răuţ.

În ce mă priveşte, *Toţi pleacă* e titlul cu care am să plec şi eu din acest colţ de pagină. Vă mulţumesc pentru secundele acordate. Cu bine.

PUBLICITATE

FILIT a ocupat Iaşiul

Festivalul de Literatură şi Traducere de la Iaşi s-a încheiat. Timp de cinci zile, Iaşiul s-a transformat într-un oraş literar, cu un public curios şi numeros, cu invitaţi români şi străini, încîntaţi de această primă ediţie care s-a dovedit un pariu cîştigat. Iată cîteva impresii de la participanţi.

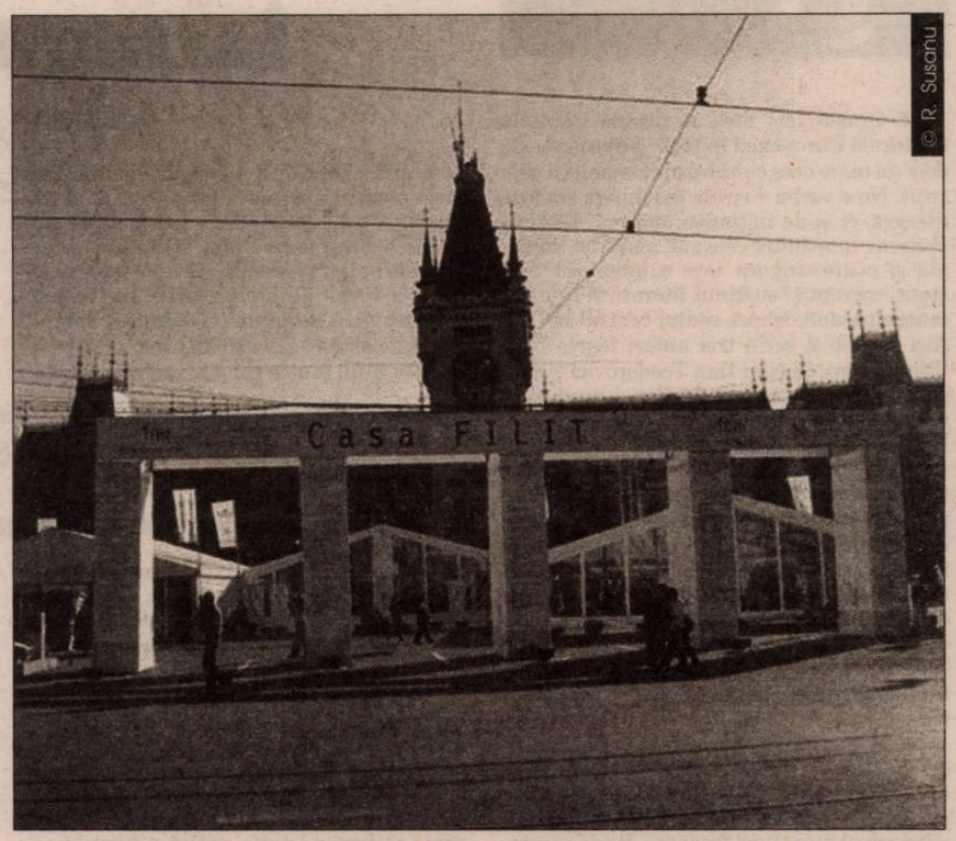

■ Adela GRECEANU, scriitoare şi jurnalistă

Fata care vindea la cafeneaua din Casa FILIT, auzind pe cineva spunîndu-i unui amic „Mai dă-mi, te rog, o ţigară. Sînt un cerşetor de ţigări!", a spus „Avem şi un cerşetor de cafea, e acolo, în public, Emil Brumaru!" În această mică poveste cred că se pot citi destule despre FILIT. Se poate citi că există la Iaşi un public dornic să vină la întîlniri cu scriitorii, se poate citi că festivalul a fost construit şi cu ajutorul unor cititori entuziaşti, se poate citi că Iaşiul merita să aibă acest festival. M-au impresionat multe zilele astea la FILIT. M-au impresionat voluntarii, despre care am aflat că au dat concurs – se pare că s-a încercat chiar să se intre cu pile la voluntari! Erau peste tot, mereu prompţi, mereu atenţi dacă e totul în ordine. M-a impresionat cum a fost organizat biroul de presă – George Onofrei şi Florin Irimia ştiau exact ce invitaţi avem şi la ce oră trebuie să ajungă la studioul Radio România Cultural, nici n-am simţit că muncesc, deşi am avut zilnic, cu excepţia sîmbetei, emisiuni în direct. M-a impresionat că FILIT a ocupat Iaşiul, cu bannere plasate pe clădirile mari, cu afişe imense la tot pasul. M-a impresionat că majoritatea scriitorilor şi traducătorilor cu care am vorbit erau mulţumiţi, chiar entuziaşti unii dintre ei – şi se ştie ce cîrcotaşi pot fi scriitorii români. Or fi fost şi nemulţumiţi, nu zic nu, dar eu una nu i-am întîlnit. Au fost destui care au cîrcotit şi au cobit – cum a zis Florin Lăzărescu –, chiar înainte să înceapă festivalul. Eu am fost în extrema cealaltă. Şi m-am bucurat foarte tare că s-a pus accent, de la prima ediţie, pe traducere. Sper că astfel, cu timpul, FILIT va media relaţii între scriitori români şi editori străini – au fost aici cîţiva (Jean Mattern de la Gallimard, suedezul Ingemar Nilsson de la 2244), asumîndu-şi şi rolul unei agenţii literare. Acum, cel mai important lucru este ca FILIT să continue cel puţin la acelaşi nivel şi pentru multă vreme de-aici încolo. Numai aşa e posibilă normalitatea.

■ Eli BĂDICĂ, jurnalistă

Înainte de a pleca duminică noapte de la Iaşi spre Bucureşti, un domn s-a apropiat de mine pe cînd fumam o ţigară şi, printre altele, m-a întrebat cum mi s-a părut oraşul. Am înlemnit. Mi-a observat ezitarea şi, cu uimire, mi-a spus: „Aşa-i că n-aţi apucat să vedeţi nimic?" Am rîs, confirmînd şi adăugînd că am văzut mare parte din evenimentele din cadrul FILIT. De aceea eram acolo.

Aşadar, pentru prima dată la Iaşi, voi asocia probabil mereu oraşul cu literatura de cea mai bună calitate şi, implicit, cu FILIT. Şi, dacă stau bine să mă gîndesc, cred că tocmai am făcut un mare compliment triadei Dan Lungu, Florin Lăzărescu şi Lucian Dan Teodorovici, „părinţii" festivalului, căci ce îşi pot dori mai mult decît ca toţi cei care au fost acolo să pună semnul egalităţii între Iaşi şi FILIT?

Cumva, zilele s-au scurs cu viteza luminii, într-un colţ din Moldova. Pariul făcut de către organizatori a fost cîştigat încă din prima zi. Casa FILIT era împînzită de jurnaliştii care abia se instalau, de scriitorii români care zîmbeau şi purtau discuţii aprinse, de autorii străini care erau surprinşi că naţionalitatea scriitorilor invitaţi era atît de variată şi cărora nu le venea să creadă că sînt la prima ediţie a festivalului, de traducătorii care se simţeau onoraţi să fie, în sfîrşit, puşi pe aceeaşi treaptă cu autorii, de voluntarii care aveau grijă să fie totul în regulă, de organizatorii care deja făcuseră „legămînt" cu telefoanele, care le-au devenit extensie a propriului corp în următoarele zile.

FILIT intrase în viaţa tuturor ieşenilor, căci nu puteai face doi paşi fără să vezi clipul de promovare al festivalului sau vreun afiş despre acesta. Liceele, universităţile, institutele culturale, teatrele, Opera, Ateneul, pînă şi mall-urile şi alte clădiri şi instituţii puncte-cheie ale oraşului au fost luate cu asalt de către scriitori, traducători, critici literari, jurnalişti, editori, manageri culturali. Întîlnirile au fost care mai de care mai savuroase – iniţial, cele cu liceenii mi s-au părut cele mai inspirate, elevii dovedind că au un spirit critic destul de bine dezvoltat, dîndu-mi speranţă pentru viitor, pentru că se vedea că serveau literatură contemporană (!) pe pîine şi adresau întrebări atît de minunate, că mă complexau. Apoi, asistînd la evenimentele intitulate „Scriitorii în centru", am devenit dependentă – fiind un cititor împătimit, avînd idolii tăi într-ale literaturii, ce ai putea să vrei mai mult decît să ajungi într-o sală în care scriitorii tăi favoriţi să citească, să povestească cîte în lună şi-n stele, să răspundă la tot felul de întrebări şi să dea, răbdători, zeci, sute de autografe? FILIT-ul nu se poate rezuma, nu poţi pune într-o mică tolbă toate evenimentele deosebite şi toate poveştile adunate. Însă se poate vorbi despre atmosfera fainâ, despre solidaritatea dintre toţi actorii scenei literare (de aici sau de aievea), despre cît de frumos este să mergi pe stradă, grăbit să ajungi la o întîlnire şi, la coada de la chioşc, să dai peste un scriitor pe care l-ai citit pînă ce literele paginilor s-au şters. Sau despre cît de interesant este să porţi discuţii literare la cafeaua de dimineaţă de la hotel cu oameni pe care nu i-ai mai văzut în viaţa ta. Sau despre cum a fost posibil ca, la o ţigară, să schimbi cîteva vorbe cu un Andrei Kurkov, un David Vann, un Andrew Cowan, un Jan Koneffke, un François Weyergans ş.a.m.d. Sau despre cît de mult regreţi că s-a terminat maratonul literaturii de la Iaşi. Ori cît de mult îţi doreşti să vină ediţia a doua. Alegeţi voi.

Publicul a fost adevăratul protagonist al festivalului şi a răspuns pe măsură.

■ Elena BORRAS, traducătoare

Acum cîteva luni, am primit un e-mail în care Lucian Dan Teodorovici mă întreba dacă aş vrea să ajung şi eu la prima ediţie a Festivalului de Literatură şi Traducere de la Iaşi. Am acceptat imediat – şi asta e deja ceva extraordinar, pentru că eu nu prea îmi fac planuri cu luni de zile înainte. Şi iată că timpul a trecut şi a venit momentul să plec. M-am urcat în tren de la Bucureşti spre Iaşi, foarte bine dispusă, dar fără prea multe aşteptări, căci mă gîndeam că la prima ediţie a unui festival sînt şanse să fie destul de haotic şi că, oricum, publicul pentru acest tip de evenimente e unul limitat. M-am înşelat complet.

Ceea ce nu ştiam era că mă duc la un festival croşetat în detaliu. Un festival în care fiecare mişcare e gîndită şi are un motiv pentru care este aşa, în care voluntarii şi organizatorii au avut multă grijă atît de invitaţi, cît şi de public. Noi, traducatorii de literatură, avem în general un rol foarte frumos pe harta literară, dar uneori destul de incomod. Sîntem (şi aşa trebuie să fim) invizibili, deşi sîntem magicienii care îi fac pe cei cu numele scris frumos pe copertă să vorbească în multe limbi. Nu vreau să mă plîng de acest fapt, pentru că cea mai mare bucurie e atunci cînd cineva îţi citeşte o traducere şi nu-şi dă seama că, de fapt, nu a fost scrisă în limba respectivă.

Zilele astea, pentru prima dată, am simţit că traducătorul nu a mai fost doar şoarecele de bibliotecă ascuns în peşterea lui. La FILIT am avut mai multe întîlniri cu publicul şi cu scriitorii. Pentru mine, cea mai remarcabilă a fost aceea pe care am avut-o la Universitate, cu studenţii şi profesorii de la Traductologie. M-a bucurat (şi, desigur, m-a surprins) să văd atît de multă lume în sală, lume care a şi rămas, deşi discuţia noastră s-a prelungit, lume care nu a fost neapărat foarte participativă, dar care a ascultat atentă şi interesată. După fiecare eveniment a venit cineva din sală la mine ca să mă întrebe ceva, să ceară un sfat sau, pur şi simplu, să-mi mulţumească pentru munca pe care o fac. Prin nu ştiu ce reţetă magică, organizatorii au reuşit să stîrnească interesul publicului. O dovadă clară este că vineri a fost o zi liberă la şcoală, ca să poată ajunge tinerii la evenimente. Culmea este că au ajuns (deşi era o zi însorită, perfectă pentru mers în parc) şi au şi participat la evenimente! Acesta a fost, de fapt, secretul: publicul a fost adevăratul protagonist al festivalului şi a răspuns pe măsură.

pagină realizată de Marius CHIVU

craii de burta veche

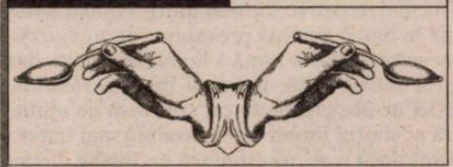

Petit salé *cu linte divin*

„Nu vrei să mai schimbăm cîrciuma?" – îl întreb. Privirea lui Albert se făcu şi mai albastră: „Doar nu credeai că o să mă mulţumesc cu sandvişul ăsta! Hai la Chez Marcel, sînt cu maşina." Cu o tartă de Creuse cu cartofi în faţă am început să mă destind. Patronii bistroului mă cunoşteau, la fel cum îi cunoşteau pe toţi jurnaliştii. „Albert, fac cinste cu tarta asta." „Crezi că scapi aşa uşor? – spuse el cu gura plină – „Ai să vezi, *petit salé* cu linte e divin!". Şi-a rostogolit ochii hulpavi şi i-a făcut patronului un semn. Acesta, un ţărănoi abţiguit, care abia se mai ţinea pe picioare, a pornit legănîndu-se spre noi, cu cîte un blid în fiecare mînă. M-am temut o clipă pentru pantalonii mei, dar lintea a ajuns, totuşi, pe masă. Era într-adevăr delicioasă. Albert a comandat un roşu de Valençay şi un trascău stîngist, foarte la modă pe atunci...

Desăraţi în apă 1,5 kg de *petit salé* (garf sărat). Puneţi carnea la fiert, într-o oală mare cu apă rece. Adăugaţi 2 morcovi, 2 cepe – una împănată cu 3 cuişoare, o ramură de cimbru uscat, o frunză de dafin, 2 căţei de usturoi şi cîteva boabe de piper. Acoperiţi cu un capac şi lăsaţi să fiarbă în clocote mici o oră şi un sfert. Scoateţi apoi carnea din oală şi dizolvaţi în supă un polonic de bulion. Tăiaţi garful în felii şi puneţi-le înapoi în oală, să se păstreze calde.

Între timp, spălaţi 350 gr de linte verde de Puy, tocaţi o jumătate de legătură de pătrunjel, tăiaţi o ceapă mare în cubuleţe, 2 morcovi mici, în rondele şi zdrobiţi un căţel de usturoi. Puneţi lintea şi morcovii în 2 litri de apă sărată, rece şi lăsaţi să fiarbă lent 30-50 de minute, pînă cînd lintea e fragedă. Scurgeţi-o cînd e gata. Rumeniţi ceapa şi usturoiul într-o soteuză, în 50 gr de unt, timp de 5 minute. Adăugaţi lintea, pătrunjelul şi piperaţi. Amestecaţi delicat cîteva minute. Puneţi lintea în mijlocul unui platou, carnea de jur împrejur şi mîncaţi-o fierbinte.

Naratorul şi protagonistul romanului *Comme de la peste* (1992), al lui Pierre Léon, e „reporterul cel mai laş din Paris, cel mai homo, cel mai poltron, cel mai dulce din lume, bine ancorat în rubrica sa muzicală", care se trezeşte într-o bună dimineaţă mahmur, cu mătuşa sa Vitamine înjunghiată pe covor.

Amicul Dejun

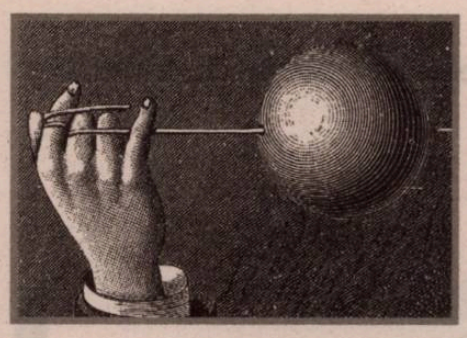

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Întîmplări din Casa FILIT

– Festivalul Internațional de Literatură și Traducere –

■ Orașul Iași vrea să devină Capitală Culturală Europeană în 2021. Faptul că este deja un mare oraș cultural al României e deja știut. Nu e vorba doar de îndelunga tradiție literară, ci și de inițiative mai noi. Editura Polirom, una dintre cele mai mari din România și poate singura care a promovat constant, coerent și susținut literatura română contemporană, își are sediul central la Iași. Aici trăiesc și scriu trei autori foarte buni (Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici și Florin Lăzărescu); Andrei Șerban a produs pe scena teatrului din Iași unul dintre cele mai frumoase spectacole ale stagiunii trecute. În fine – Iașiul e un oraș cu o efervescență culturală cu totul specială. Dar una e să le ai pe toate acestea și alta e să aspiri la statutul de Capitală Culturală Europeană. Competiția e mare. Contraofertele sînt și ele numeroase. Dacă autoritățile s-au gîndit să creeze un profil cultural brodînd programe pornind de la Festivalul de Literatură și Traducere de la Iași, atunci ar avea șanse să convingă. Totul e să existe și o ediție a doua, a treia, a patra etc.

■ François Weyergans este unul dintre cei mai reputați autori francezi. Distins cu numeroase premii literare, o figură foarte prezentă în mass-media, e văzut ca un fel de patriarh al literaturii franceze. Pe deasupra, mai e și „nemuritor", căci e membru al Academiei. La FILIT a avut o agendă încărcată, fiind prezent aproape zilnic la tot soiul evenimente: a fost invitat să susțină un discurs în deschiderea festivalului, s-a întîlnit cu elevii de liceu, cu studenții, a avut o lectură publică, a vorbit despre proiectul Institutului Francez de a iniția un *„Goncourt roumain"*. Cu toate astea – și în ciuda vîrstei înaintate – a fost unul dintre cei mai energici invitați ai festivalului. L-am văzut plimbîndu-se de unul singur pe străzile Iașiului, fotografiind clădiri; l-am întîlnit în tot felul de restaurante străduindu-se să comande de fiecare dată altceva și încercînd, la fiecare masă, alt soi de vin; l-am auzit vorbind cu scriitorii români despre literatură și despre statutul scriitorilor din România; în fine, am avut o discuție foarte interesantă despre „noul val" al cinematografiei românești. A aflat, astfel, că a văzut o droaie de filme și că e în stare chiar să facă o istorie critică a filmului, de la *Balanța* la *Aurora*. E prea mult gri, prea multă mizerie pe ecrane? O fi, zice el, dar nu într-atît încît să deranjeze. Totuși, filmele din *„nouvelle vague"* erau parcă mai luminoase, își amintește. Dar la acelea parcă nu s-ar mai uita...

Totul e să existe și o ediție a doua, a treia, a patra etc.

■ Scena principală a festivalului a fost într-un cort imens, instalat în centrul orașului, chiar în fața palatului. Casa FILIT. Aglomerație, forfotă, agitație la aproape orice oră. Te uiți în jur și te lecuiești imediat de prejudecata că tinerii nu (mai) sînt interesați de lectură: aproape toți țin cîte o carte în mînă, fiecare așteaptă să-și vadă pe scenă scriitorul preferat. În a cincea seară a festivalului, după ultimul eveniment, la petrecerea de rămas bun plutea în aer o tristețe incredibilă: ce-o să fie a doua zi, de dimineață, după ce se va fi demontat cortul? Muncitorii începuseră să strîngă echipamentele de scenă, iar în fața cortului, unii invitați își tîrau deja valizele spre autocare. În timp ce dansam, universul se dezintegra în jurul nostru.

■ Ulrich Schreiber conduce unul dintre cele mai mari festivaluri literare din Europa. La Literaturfestival Berlin vin anual sute de scriitori invitați – festivalul durează două săptămîni și se desfășoară în zeci de locuri din oraș: teatre, cafenele, piețe publice etc. Schreiber a fost invitat la Iași ca manager cultural. „Am crezut că organizatorii acestei prime ediții a festivalului m-au invitat în speranța că poate o să le dau o mînă de ajutor, că poate o să-i învăț una-alta din experiența mea destul de îndelungată de la Berlin. Cînd colo, constat că eu însumi aș putea să învăț de la ei tot felul de lucruri", a spus Ulrich Schreiber. Cel mai mult l-a mirat faptul că festivalul de la Iași e sprijinit, încă de la prima ediție, de o armată de voluntari.

■ Apropo de voluntari: echipa e, într-adevăr, fantastică. Mi-au spus-o aproape toți scriitorii invitați: devenea aproape stînjenitor să fii tot timpul dublat de cîte un tînăr entuziast, vorbitor de limbi străine, care, pe deasupra, citise și cîteva dintre cărțile autorilor pe care-i însoțea prin oraș. Dacă nu ești obișnuit cu ele, profesionalismul și amabilitatea pot să devină stînjenitoare.

■■■

Peter SRAGHER

Pledoarie pentru cronica de traducere literară

Un deziderat al nostru este identificarea unor critici literari și a unor traducători literari care să conceapă și să publice, în săptămînale sau lunare de prestigiu ale USR, în mod regulat, ceea ce ne lipsește: cronica de traducere a operelor literare tălmăcite în limbă română. Dorim să îi includem în această întreprindere pe traducătorii literari și pe criticii literari din toată țara, fără să ne limităm la București. Acest lucru l-a încercat, din cîte știu eu, prozatorul și traducătorul Radu Paraschivescu, în urmă cu cîțiva ani, chiar într-un supliment al acestei reviste. Pentru afirmarea și consolidarea statutului de traducător literar, dar și pentru cultura noastră în general, este absolut necesară o astfel de cronică. Cum poți nu numai înțelege, dar și aprecia corect traducerile literare apărute la noi în țară în număr foarte mare, dacă nu există o serie de persoane cu autoritate, care să analizeze și deceleze munca traducătorului literar?!? Obligatoriu este însă ca această studiere aprofundată să fie excercitată cu profesionalism, dar și cu onestitate, cu probitate, cu responsabilitate, fără a se realiza analize pentru prieteni, ca să dea bine în vitrina lor personală. În trecut, s-a constatat că o persoană care s-a înhămat la această muncă dificilă a dat semne de oboseală după o vreme și-a început să traducă opinii din reviste străine de prestigiu și să le publice în nume propriu. „Curat murdar", vorba lui Nenea Iancu.

Avem nevoie de specialiști de o probitate morală deosebită, care să fie și remunerați pe măsură, pentru această dublă muncă: pe de o parte, evaluarea laturii artistice a unei traduceri, a meritelor estetice, iar, pe de altă parte, comparația stilistică, unde se verifică atît originalul, cît și traducerea, făcîndu-se aprecieri privind calitatea traducerii, dar și modul în care traducătorul literar respectă spiritul textului original. Nu este posibil să traduci cu expresii preponderant neaoșe un text rezervat și neutru, rece, numai pentru a da senzația de autohton. Respectarea palierului lingvistic, dar și a naturii textului constituie o lege nescrisă a traducătorului literar cu fler, fără să fie lipsit de exigență, care *simte* textul și nu devine un trădător al autorului. Tocmai *recrearea textului* dintr-o limbă străină în limba română presupune nu numai cunoașterea foarte bună a limbii originare, dar și a limbii-țintă, în cazul nostru, româna. Nici aceste elemente nu sînt însă de ajuns: să ai simțul limbii este cîteodată mai important decît a ști pe dinafară un întreg dicționar de cuvinte. Aici se face diferența între un traducător literar de duzină și traducătorul de excepție. Această inteligență afectivă, dar și electivă, mai degrabă un dat nativ decît cultivat, face o traducere literară memorabilă, iar limba română este îmbogățită în mod consistent printr-o astfel de performanță.

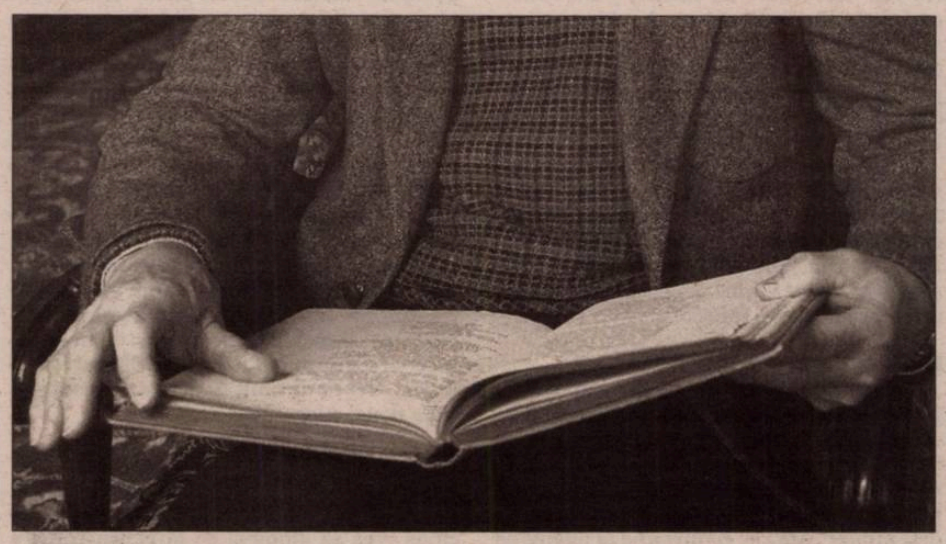

Să ai simțul limbii este cîteodată mai important decît a ști pe dinafară un întreg dicționar de cuvinte.

Scoaterea la lumină a unor astfel de succese ale breslei noastre este deosebit de importantă atît pentru relevarea importanței și consolidarea statutului de traducător literar în peisajul cultural românesc, cît și pentru înțelegerea mai adîncă a operei literare. Să nu uităm că un traducător literar de calitate poate să lanseze un autor străin pe scena artistică din țara noastră sau să-l „îngroape". Aici revine și o mare importanță editurilor, care trebuie să-și creeze o echipă de traducători în al căror profesionalism are încredere, pentru că de performanțele traducătorilor depinde și prestigiul lor. La modul de batjocură în care îi plătesc însă pe traducătorii literari, editurile nu pot forma *o echipă*, una care să-i fie fidelă, deoarece termenul de *echipă* presupune respect.

Cronica de traduceri literare nu există în peisajul literar românesc, cu toate că anual apar sute și sute de traduceri literare, unele de o calitate deosebită, altele bune, dar avem și unele de valoare mediocră sau chiar slabe. Sînt convins că o cronică de traduceri literare este absolut necesară în peisajul publicistic. Știu că nu-s ușor de găsit acei oameni care să o facă, să aibă perseverența de-a o susține *à la longue*. Pentru că o astfel de cronică presupune o muncă dublă, cu cele două cărți, în original și în traducere – față în față. Îmi aduc aminte o lucrare a tatălui meu, I.M. Ștefan, care a transpus în română *Istoria literaturii neoafricane* a germanului Janheinz Jahn. Pentru a respecta semnificațiile, fiind vorba de o lucrare deosebit de dificilă, a simțit că este necesar să consulte traducerile în engleză și spaniolă, cu această ocazie însușindu-și parțial ultima dintre limbi. Verifica soluțiile traducerilor, inclusiv a unor texte literare africane, pentru a fi sigur că nu greșește semnificația, dar nici palierul lingvistic. Și vă puteți închipui cît de dificil a fost, la începutul anilor '70, să găsească acele versiuni. Munca de traducere literară nu este numai una care incumbă respectul față de cititor, dar și față de tine însuți.

***Peter Sragher** este președintele Filialei de traduceri literare – București a Uniunii Scriitorilor din România.*

■■■

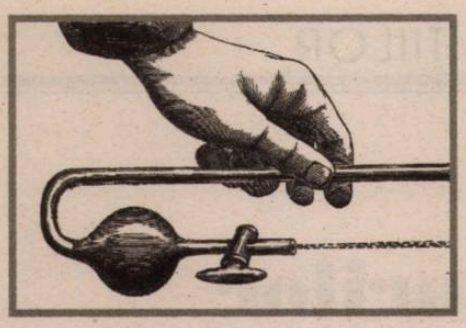

Oana STOICA

rosencrantz & co

O comedie

● ***Un pic prea intim*** **de Rajiv Joseph. Traducerea: Bogdan Budeș; regia: Cristian Juncu, coregrafia: Attila Bordas; cu: Andi Vasluianu, Cristina Florea / Laura Vasiliu, Catrinel Dumitrescu, Diana Roman, Irina Velcescu, Dan Bordeianu. Teatrul Nottara.**

Cu premiera *Un pic prea intim* care a avut loc în prima ediție a Fest(in) pe Bulevard, festival de teatru internațional organizat de Teatrul Nottara, comedia bulevardieră (re)devine un gen frecventabil pe scenele mioritice. Cu spectacole prost însăilate pe texte slabe, lipsite de umor, cu gaguri răsuflate și interpretări groase, uneori de prost-gust, comedia bulevardieră părea să fie înrudită pînă la identificare cu divertismentul facil, de unde și blamarea sa, de multe ori, pe motiv de „neseriozitate" artistică. Regizorul Cristi Juncu contrazice această opinie, cu un spectacol care sper să nu reprezinte excepția care confirmă regula.

Spectacolul este viu, inteligent, dinamic, cu un dozaj precis al comicului și bine jucat.

Un pic prea intim este, în primul rînd, un text bun. Rajiv Joseph este unul dintre cei mai în vogă dramaturgi și scenariști americani, cu un univers destul de „accidentat" – în textele lui se regăsesc des răni, sînge, spitale, precum în *Accidente întîmplătoare pe terenul de joacă*, text montat la Godot Cafe, sau în serialul *Nurse Jackie* – pe care scriitorul își exersează cu dexteritate un umor bolnăvicios, o ironie perversă. Aparent, Rajiv Joseph nu ar fi candidatul perfect pentru comedia bulevardieră, dar în *Un pic prea intim*, dramaturgul ia una din temele genului, încurcăturile sentimentale, o duce la extremă, o împachetează în umor, apoi dă îi lovitura, arătînd reversul situației, partea întunecată a poveștii. În comedia bulevardieră nu suferă nimeni niciodată. Deși amorul este, de regulă, înflăcărat și pocinogurile sînt serioase, nu există consecințe dramatice. În piesa lui Rajiv Joseph, profesorul universitar și poetul Ty (redenumit Tom în spectacol), un tînăr Don Juan, își pierde uzul rațiunii și se crede, în urma succesului literar, posesorul unui farmec infinit și al unui noroc imbatabil. Prin urmare, crede că totul îi este permis și profită din plin de faptul că succesul îl face sexy. Rezultatul constă în trei relații amoroase în paralel (cu femei de vîrste diferite, pentru ca experimentul să fie total), toate cu aceeași consecință: o stare indubitabilă de graviditate. Rajiv Joseph trimite subiectul în absurd prin amplificare și prin provocarea intenționată a unui deznodămînt dramatic, căci Ty nu face nici o femeie fericită, nu este nici el fericit, dimpotrivă, pierde totul, inclusiv rațiunea. Ty preferă să-și justifice comportamentul printr-o aberație dementă – își arogă o misiune divină, de unde și decorul lui Cosmin Ardeleanu, o grădină a raiului-iadului, cu un copac primordial negru care face mere roșii. Astfel, întîmplarea nu servește ca lecție de viață, iar textul nu se transformă într-o farsă.

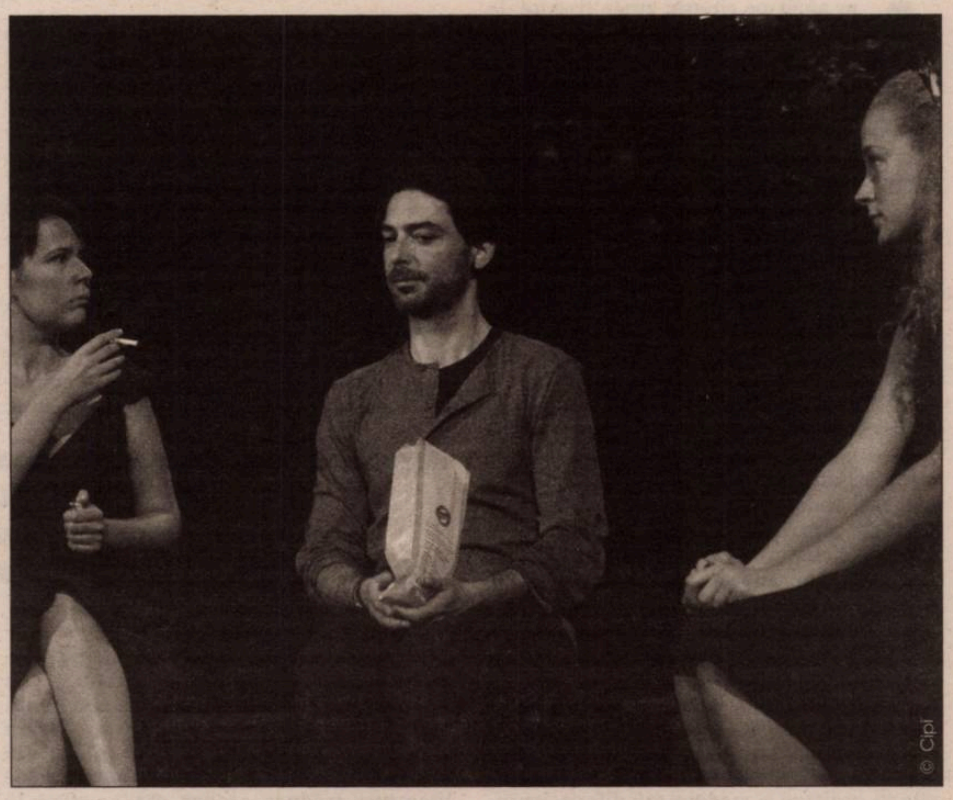

Cristi Juncu a prelucrat mecanismele comice. Prima parte este jucată realist, cu firescul spre care regizorul își conduce întotdeauna actorii, cu un personaj – entertainer (Ty/Tom – Andi Vasluianu), un altul, confesor și contrapunct (Seth – Dan Bordeianu) și cele patru caractere feminine, încadrabile în tipologii: iubita „oficială", drăguță și inteligentă (Cristina Florea/Laura Vasiliu), vecina cu farmecul feminității coapte (Catrinel Dumitrescu), studenta inocentă, cu propețimea tinereții (Diana Roman) și viitoarea cumnată, frustrată și arțăgoasă (Irina Velcescu). Împreună, cele patru alcătuiesc un univers feminin total în care Ty/Tom nu se descurcă prea bine, în ciuda – sau tocmai din cauza – șirului nesfîrșit de cuceriri. Pînă aici, spectacolul este corect, onest, credibil și comic. În partea a doua, cînd conflictul se acutizează pînă la explozie, Juncu accelerează ritmul, schimbă dinamica și estetica, transformă spectacolul într-un sitcom cu aplauze și rîsete înregistrate, care răspund acțiunilor demonstrative ale unor personaje caricaturizate. În acest mod, se pulverizează și umorul, și drama și sînt investigate mecanismele comicului bulevardier, prin plasarea lor în absurd.

Spectacolul este viu, inteligent, dinamic, cu un dozaj precis al comicului și bine jucat. Juncu apelează la actori cu care a mai lucrat în spectacole anterioare. Andi Vasluianu exersează dezinvolt junele prim comic contemporan, un soi de George Clooney tînăr și irezistibil, care se lasă cucerit ca un trofeu delicios, se predă – cu plăcere – în fața farmecului feminin. Catrinel Dumitrescu – admirabilă în rolul femeii mature a cărei relație extraconjugală provoacă un scandal universitar în *Niște fete*, textul lui Neil LaBute, regizat tot de Cristi Juncu (spectacolul poate fi văzut la Godot Cafe) – o joacă aici pe Maureen, o femeie echilibrată, cu frustrări personale cărora nu le cade victimă. Ea reprezintă varianta mai în vîrstă a iubitei lui Tom, Jen care, în interpretarea Cristinei Florea este logodnica *comme il faut*, candidata ideală la rolul de soție. Diana Roman construiește o studentă atrasă de profesorul ei, este o apariție spectaculoasă, simpatică, jonglînd bine cu autoironia (actrița a mai lucrat cu Cristi Juncu în *Pisica verde*, spectacolul de licență de la UNATC). Irina Velcescu face un personaj în contradicție cu restul – femei calde, susceptibile de a fi fericite –, permanent iritat, gata să riposteze agresiv, care cultivă nemulțumirea și falsa autoritate, o tipologie pe care a mai încercat-o, cu un strop de senzualitate în plus, și în *XXL* de Neil LaBute, în regia aceluiași Juncu, la Teatrul Act.

Cristi Juncu extrage cu inteligență umorul din textul lui Rajiv Joseph și creează un spectacol care predispune la o doză sănătoasă de bună dispoziție. *Un pic prea intim* este un spectacol care validează opinia conform căreia comedia este un gen serios.

Rajiv Joseph va susține un atelier de scriere dramatică la Tîrgu Mureș, între 22 și 24 noiembrie, în cadrul ConectAct.2, eveniment oragnizat de Teatrul Național din Tîrgu Mureș.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

La final de Festival Național de Teatru, la Opera Națională București se joacă *Pescărușul* de Cehov, spectacolul lui Yuri Kordonsky de la Teatrul German de Stat Timișoara. Spectatorii sînt așezați în decorul lui Dragoș Buhagiar, în interiorul învechit al unei case boierești. Prin urmare, locurile sînt puține și organizatorii au programat trei reprezentații: joi, 31 octombrie, de la orele 15 și 20 și vineri, 1 noiembrie, de la ora 18.

În ultima zi de FNT, duminică, 3 noiembrie, la Teatrul Național București, Sala Pictură, va fi prezentat *Beznă de mină* de Csaba Székely, spectacolul produs de Studioul Yorick și Teatrul Național Tîrgu-Mureș, Compania „Tompa Miklos", în regia lui Aba Sebestyén. În septembrie, dramaturgul mureșean a primit pentru acest text, care reprezintă partea a doua din *Trilogia minelor*, Premiul Asociației criticilor de teatru din Ungaria, la secțiunea Cea mai bună dramă. **(O. S.)**

PUBLICITATE

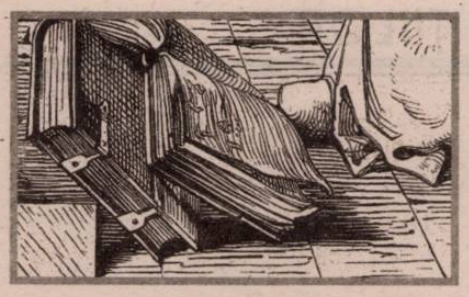

Simona SORA

biographiti

Festivalul festivalurilor

Am auzit pe cineva, zilele trecute, la Festivalul de Literatură şi Traducere de la Iaşi, spunînd că dacă FILIT ar fi început mai demult, pe la mijlocul anilor 2000 măcar, multă energie (scriitoricească) s-ar fi economisit şi multă umoare neagră s-ar fi împrăştiat. „Parcă nici n-am fi în România" – mai spunea acea doamnă, obişnuită cu festivalurile literare europene – „lumea zîmbeşte, se bucură de literatură, vorbeşte cu linişte despre viitoare traduceri, vrea să fie în toate părţile, se îmbrăţişează pe stradă..." Iată o adevărată minune, bine coordonată din off de trioul (acum managerial) Dan Lungu-Lucian Dan Teodorovici-Florin Lăzărescu, care-a avut ideea să facă un festival literar european acasă, în România. Acum, cînd lucrurile s-au încheiat, nu mai e nici o îndoială că au reuşit, în ciuda scepticismelor iniţiale de tot felul, în ciuda periculoasei concentraţii de orgolii auctoriale adunate pentru o săptămînă la Iaşi şi poate chiar în ciuda ambiţiei de a face – de la prima ediţie – nu un festival literar printre altele, ci chiar Festivalul Festivalurilor.

Dacă vreţi o amănunţită retrospectivă factuală, o puteţi găsi pe site-ul FILIT (http://filit-iasi.ro/), bine pus la punct, cu informaţii la zi şi cu ample reportaje la firul ierbii din toate zilele festivalului. Dacă vreţi amănunte picante şi mici bîrfe *post-factum,* va trebui să urmăriţi interviurile cu scriitorii şi moderatorii diferitelor întîlniri, căci, pînă la urmă, fiecare va povesti „scena cea mai tare", „momentul cel mai delicat" – e în logica lucrurilor... Dacă vreţi însă să ştiţi cum a fost cu adevărat acolo, poate-ar fi bine să vă puneţi de pe-acum, în agendă, cea de-a doua ediţie, cea din 2014. Eu zic că a fost aşa cum ar trebui să fie viaţa literară într-o lume normală: convivială, fără (prea evidente) secte literare, fără aparteuri radicale, cu discuţii pînă seara tîrziu (ca la „Bolta rece", unde se făceau bilanţurile informale şi se rescriau istoriile paralele)...

În ce mă priveşte, am avut parte de o foarte interesantă discuţie cu Adriana Bittel, „maestra" prozei scurte optzeciste, şi cu O. Nimigean, un prozator cu o viziune (deopotrivă etică şi estetică) unică în literatura română actuală. Ar fi trebuit să fie cu noi în acea seară şi bulgarul Georgi Gospodinov, numai că un accident în familie l-a împiedicat să ajungă la Iaşi. Tot răul spre bine, însă:

© C. Constantinescu

Acum, cînd lucrurile s-au încheiat, nu mai e nici o îndoială că au reuşit.

pînă la anul, poate îi vom putea citi în româneşte nu doar excelentul *Roman natural,* apărut la Editura Cartier, ci şi povestirile, piesele de teatru şi chiar recentul roman, *Fizica melancoliei.* O altă întîlnire – mai adaptată publicului studenţesc –, între Filip Florian şi Varujan Vosganian, a vrut să desfacă misterele succesului literar internaţional, ale literaturii traduse, aşadar, căci ne aflam la un festival de literatură *şi traducere...* Varujan Vosganian tocmai se întorsese dintr-un lung turneu hispano-american în care *Cartea şoaptelor* a avut recorduri de vînzări şi a umplut săli întregi de auditori, iar Filip Florian tocmai fusese premiat la Gala „Bun de tipar" pentru ultimul său roman, *Toate bufniţele.*

Am mai avut bucuria, la primul Bookfest ieşean, să relansez cea de-a treia ediţie a volumului de schiţe antropologice şi de teoria mentalităţilor, acea carte de un umor nebun a lui Radu Pavel Gheo, *Adio, adio, patria mea, cu î din i, cu â din a.* Mă bucur că am avut ocazia să spun, acolo, un lucru pe care îl cred de multă vreme: că minunata carte a lui Gheo de acum zece ani este, în 2013, o carte cu totul nouă pentru că, între timp, ea a devenit şi documentarea americană a acelui roman epocal, *Noapte bună, copii!,* romanul complet al generaţiei noastre (cea a „decreţeilor"), o carte care-ar trebui tradusă şi citită în toate limbile pămîntului, poate şi pentru că vorbeşte nu numai despre vieţile noastre, ci, în egală măsură, despre esenţa literaturii. O scriu aici, negru pe alb, pentru că la acea lansare toată lumea era, cu siguranţă, în cortul FILIT, iar noi – Gheo, proaspăt întors de la Paşcani, unde participase la o lectură publică, Alina Radu care ascundea la spate o sacoşă suprarealistă cu două găini îngheţate acoperite cu urzici, Anamaria Tabarcă, Claudiu Constantinescu şi cu mine – am refăcut, în zona universitară a „paşilor pierduţi", ierarhiile literaturii române... Pentru uz propriu, desigur, dar cu o bună dispoziţie pe care n-am mai trăit-o de multă vreme, în preajma literelor autohtone.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Electric Ziggy

● Janelle Monae, *The Electric Lady*, Wondaland Arts Society, 2013.

Iată un album mai uşurel decît ceea ce obişnuiesc să prezint în cadrul acestei rubrici, dar mă aflu oarecum sub impactul tăvălugului de feminism pop ultrasexy care a scandalizat mass-media ultimelor luni (isprăvile unor Rihanna, Hannah Montana ş.a.m.d.). Optînd totuşi pentru un album mai lateral şi mai cu dedesubturi, m-am oprit asupra discului Janellei Monae, cel mai sexy şi mai avangardist produs soul din memoria recentă; pentru o semnificativă masă a criticii muzicale, chiar revelaţia pop a anului.

Au impact instantaneu moţul artistei, tributar în unele fotografii celor de la Leningrad Cowboys iar în altele lui Prince (mentorul artistei încă de la debut), şi faptul că albumul e mijlocul unei trilogii musical-sci-fi inspirată din *Metropolis*-ul lui Fritz Lang. Cei care, crescînd cu *Blade Runner,* au dezvoltat un fetiş pentru conceptul de femeie-robot, vor cădea primii victime ale poveştii androidei Cindi, care călătoreşte în timp să re(in)staureze dragostea în oraşul Metropolis. În ajutorul ei sar personaje secundare jucate şi cîntate de Erykah Badu, Esperanza Spaulding, Solange (sora lui Beyonce) şi pomenitul Prince. La butoane au lucrat Puff Daddy/Diddy şi Big Boi de la Outkast, deci avem un material care frizează mainstream-ul (avînd şi oarecare expunere MTV), dar care şi-a găsit o puternică susţinere în scenele indie, cu precădere în zona R&B şi indie-disco. Industria pop nu prea permite albume de asemenea lungime şi ambiţie conceptuală – vremea viziunilor epice sofisticate, întinse peste mai multe albume, a apus în pop, genul (dacă a fost vreodată un gen) trecînd în apanajul rockului progresiv. Janelle se prezintă aici ca un fel de Ziggy Stardust de sorginte soul post-Frank Ocean, altoind ADN preluat de la James Brown şi Judy Garland, oferind chiar interviuri din postura personajului său. Mi-au trecut pe la urechi ambiţiile recente ale lui Timberlake sau Lady Gaga, însă trebuie să recunosc că mi-a scăpat momentul exact în care industria muzicală mainstream a luat turnura strategică de la simplitate debilitantă spre o retorică meta-pop.

Nişa din care provine albumul e familiarizată cu versuri despre bani, sex, romanţe de margine de ghetto şi troposul respectiv a rămas intact şi aici, deşi te-ai aştepta ca sofisticarea proiectului să se ridice deasupra celor lumeşti. Piesa „Ghetto Woman" e un comentariu funk la adresa exploatării de clasă, finalizat cu un solo de chitară al lui Prince ca în vremurile sale de glorie. „Primetime" e un duet R&B în care protagonista îşi descoperă sexualitatea în compania unui golan uman frecventator de striperiţe androide; piesa are ceva din sexismul Rihannei şi punctează eliberarea eroinei cu încă un solo princiar. Umbra lui Prince bîntuie de altfel întreg albumul – nu doar în plan muzical, ci şi al imaginii queer pop cu care se promovează artista. Materialul propune la o extremă bucăţi de hip-hop social răstit, iar la cealaltă un disco retro-futurist cu atmosferă instigatoare la *robot twerking* (concept cu care, iată, Janelle le ia faţa celor de la Daft Punk). Uneori, cele două extreme se îmbină în aceeaşi piesă – în acest sens single-ul „Q.U.E.E.N." cu Erykah Badu (care beneficiază şi de un excelent clip) e cel mai elocvent exemplu pentru versatilitatea albumului. În general, piesele colaborative denotă o astfel de inginerie genetică, în timp ce piesele solo sînt balade soul în care eroina îşi deplînge postura de Ioana d'Arc a unei insurecţii amoroase.

Cum şade bine unui album conceptual, mai avem intercalate uverturi orchestrale la capitolele poveştii şi intermezzo-uri vorbite în care unele personaje acuză că *„robot love is queer!"*, iar altele celebrează noua formă de deviaţie sexuală. Iată o nouă dilemă morală pentru politicienii sexului deocamdată subiect de distracţie dar, cine ştie, cîndva materialul Janellei ar putea fi privit în retrospectivă drept deschizător de drumuri în ce priveşte natura relaţiei om-maşină. Pînă atunci, *enjoy the electro booty contest!*

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Ana ULARU

„Întotdeauna, tu vezi filtrat prin ochii regizorului"

Te-am văzut în Sînt o babă comunistă, *filmul lui Stere Gulea după romanul lui Dan Lungu. Te ajută romanul, într-o astfel de situaţie, să-ţi înţelegi mai bine personajul?*

Baza rămîne scenariul, întotdeauna. Cartea te poate ajuta sau îţi poate confirma anumite instincte apropo de personaj. Dar întotdeauna, tu vezi filtrat prin ochii regizorului. Ce e cinematografic nu e neapărat literar, şi tot aşa. Am jucat recent în a treia ecranizare după o carte. Prima dată am citit cartea şi m-a confuzat; la *Sînt o babă comunistă,* am citit-o după film, şi acum, la a treia ecranizare, am citit-o înainte şi iarăşi m-a confuzat total pentru că mi-am dat seama că nu mai avea nici o legătură cu scenariul. E o balanţă destul de fină, pentru că eu, cînd mă inspir pentru un rol, îmi iau seva din multe alte lucruri.

Ce înseamnă pentru o actriţă tînără din România să joace în filme străine şi, mai ales, în altă limbă?

Pentru mine e o experienţă foarte frumoasă şi foarte ciudată. Să nu vorbeşti în limba ta e un fel de mască. Avînd această mască, eşti absolut liber să improvizezi şi să te joci pe cît posibil. E foarte interesant procesul. Am jucat în mai multe limbi străine şi de fiecare dată mi s-a părut că nu mai am ori simţul ridicolului, ori limitările pe care ni le impunem noi în limbajul nostru şi, fiind complet liberă, a fost de fiecare dată foarte plăcut.

Joci în cel mai recent film al Ancăi Damian, O vară foarte instabilă, *care a avut premiera zilele astea. Ce ne poţi spune despre acest film?*

Este un film foarte special, frumos şi ciudat. Joc alături de Jamie Sives şi de Diana Cavallioti. E vorba despre un bărbat împărţit între dragostea a două femei. E un film despre ficţiune, despre faptul că noi ne creăm poveştile sau ele ne creează pe noi. E în engleză, cu animaţie, de văzut neapărat.

***Ana Ularu** este actriţă. Cele mai recente filme în care joacă sînt:* O vară foarte instabilă *şi* Serena *(regia Susanne Bier).*

a consemnat Ana Maria SANDU

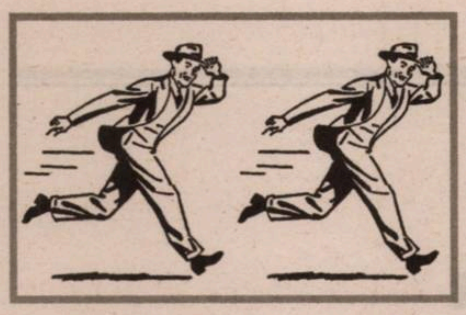

Andrei GORZO

dilematograf

Nopți de neon și depravare

● ***Only God Forgives*** **(Franța, 2013), de Nicolas Winding Refn.**

Huiduit anul acesta la Cannes, *Only God Forgives* este primul film al lui Nicolas Winding Refn de la *Drive*, care a fost distins în 2011 cu Premiul pentru regie al aceluiași festival. La un *plot* superduzinar de film de acțiune (cum era și acela din *Drive)*, regizorul danez a adăugat orientalism sub-conradian (cu Thailanda ca „inimă a întunericului") și îmbîrligături oedipiene de proporții mamutice; astea pe lîngă elemente deja tradițional-refniene – pseudomisticismul ponderos, sadismul pentru *connaisseurs*, un „testosteronism" abstractizat și o atenție kubrickiană la formă.

Să începem cu „testosteronismul" abstract. Felul în care îl folosește Refn aici pe actorul Ryan Gosling (care a jucat și rolul principal din *Drive)* rezultă în manechinizarea totală a unui arhetip *strong & silent*, deja abstractizat masiv de înaintași ca Jean-Pierre Melville, Sergio Leone, John Woo ș.a. Dintre tentativele diverșilor comentatori de a descrie stilul în care somnambulează Gosling în acest film, eticheta *„zombie-chic"*, aplicată de criticul thailandez Kong Rithdee, se distinge prin concizie, deși propunerea mai laborioasă a bloggerului român Cinesseur – care vorbește despre „criogenizarea" lui Gosling „într-un soi de magnetism narcisiac" – merită, la rîndul ei, o mențiune. *Twist*-ul e că această Marlene Dietrich a masculinității *strong & silent* nu se descurcă prea bine în luptă (pasivitatea sa mergînd pînă la sugestii de impotență inclusiv sexuală). O recunoaște (ba chiar cu plăcere) însăși mama personajului (o Kristin Scott Thomas americanizat-vulgarizată), care-i mai și amintește, de față cu altcineva, că penisul său e mai mic decît era al defunctului său frate; ceea ce n-o împiedică, imediat după ce aterizează la Bangkok, să-i aplice o îmbrățișare la nivelul brîului, filmată dintr-un unghi (și într-o lumină de bordel) care „mamutizează" instantaneu conotațiile incestuoase.

Moartea celuilalt fiu se produce în primele secvențe ale filmului: un neo-colonialist deraiat total de cîntecul de sirenă al Sin City-ului asiatic, el își găsește moartea căutînd depravare în noaptea de neon. Vrînd să ajungă la cine a fost în spatele morții sale, mama – care e și șefa celor doi frați, sala lor de box thailandez nefiind decît o fațadă pentru afacerile cu droguri ale familiei – îi declară război unui polițist-judecător-călău mistic (Vitaya Pansringarm); dacă Bangkok-ul este (așa cum scrie Kong Rithdee) o „cameră de tortură al cărei carburant e karma", acest personaj se află în posesia cheii. Bîntuit de vedenii în care i se taie mîinile (adică e castrat), personajul lui Gosling este cantitate neglijabilă în ciocnirea dintre aceste două teribile personificări ale unor concepte psihanalitice: de-o parte „legea tatălui", iar, de partea cealaltă, legătura (făcută mai întîi de către psihanalista Julia Kristeva și aplicată mai întîi pe filme de către teoreticiana Barbara Creed) dintre „matern" și „abject". Ciocnirea asta împinge filmul spre

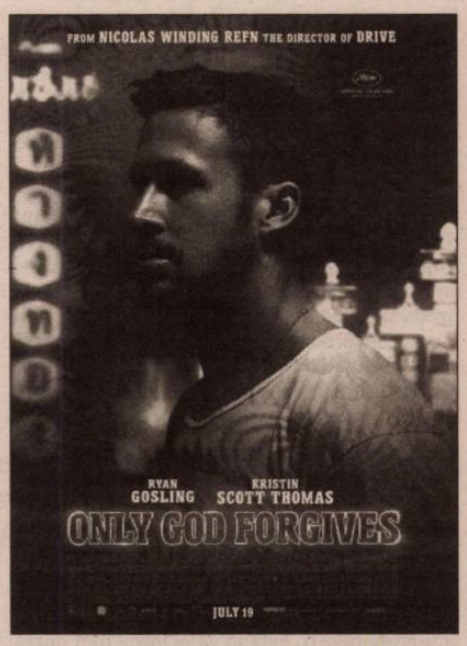

statutul de psihodramă (adică înscenare terapeutică) și poziționează Bangkok-ul său plin de clișee (dar purjat de vino-ncoace turistic) ca decor expresionist. Și ce decor – de la pereții, de culoarea viscerelor, ai culoarelor pe care bîntuie Gosling, pînă la un *night-club* cu animatoare comandate parcă de la un muzeu al figurilor de ceară, împodobite cu multe fundițe și aranjate în linie dreaptă în fața unei fotografii înrămate reprezentînd o statuie a lui David. Extrăgînd cu delicatețe un ac din cocul uneia dintre animatoare, polițistul-judecător-călău mistic se apucă să tortureze un alt neo-colonialist depravat; operă continuată cu ajutorul unui cuțitaș extras, la fel de artistic, din fructăria aranjată pe un platou. Aceasta este cea mai agresivă dintr-o serie de incursiuni în *gore*, mai mult sau mai puțin muzeificate de modul extrem de simandicos în care Refn își compune cadrele, și tranchilizate suplimentar de faptul că, între ele, torționarul thailandez tinde să se recreeze cîntînd la karaoke. Pe genericul de final, *bad boy*-ul danez îi mulțumește senzaționalisto-misticului franco-argentinian Gaspar Noé și se înclină încă și mai adînc în fața șamanului franco-chilian Alejandro Jodorowksy. Ca și filmele acestora, *Only God Forgives* trage spre transcendență: montajul tot creează false (în sensul de fizic-imposibile) contacte vizuale între personaje aflate în spații separate, iar finalul aduce împlinirea unei premoniții macabre, care pentru personajul lui Gosling e însă și o ieșire la lumină, din temnița sa psihică. Repertoriul de efecte al lui Refn o fi el derivat, la un nivel superficial-epigonic, din ale altor maeștri (cei menționați pînă aici, plus Lynch, Takeshi Kitano ș.a.), iar fuziunea lui căutat infernală de artă „înaltă" și *pulp* de joasă speță le-o fi sunat ea a gol multora dintre criticii prezenți astă-primăvară la Cannes, dar *Only God Forgives* are (măcar unele dintre) datele unui film în jurul căruia se pot forma secte.

PUBLICITATE

EDIȚIE DE COLECȚIE

DIN 28 OCTOMBRIE LA TOATE PUNCTELE DE DIFUZARE A PRESEI

OK! Royal Baby

UN ALBUM-EDIȚIE SPECIALĂ, DEDICAT BOTEZULUI REGAL

Povestea de dragoste dintre Will și Kate

Botezul regal

Detalii inedite despre viața la Palatul Buckingham

Unde își va petrece copilăria noul moștenitor și ce reguli va avea de respectat

Sponsor:

Nestlé Începe sănătos Crește sănătos.

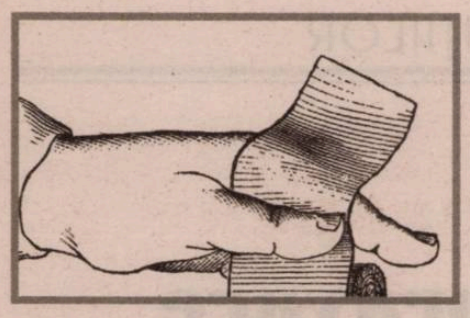

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Noi şi tableta

Un studiu recent spune că 35% dintre americanii de peste 16 ani au tablete. Ritmul de adopţie al acestor dispozitive este exploziv, iar trend-ul din SUA este, în linii mari, acelaşi cu cel din Uniunea Europeană sau România, chiar dacă în alte locuri, procentul e mai mic de 35%. Care sînt explicaţiile şi mai ales consecinţele acestei transformări?

Studiul citat, realizat de PEW Internet Project, dă şi o defalcare interesantă pe vîrste. Posesorii de tablete sînt mai numeroşi printre tineri – 46% la intervalul de vîrstă 16-17 ani, de exemplu. Previzibil, procentul creşte la categoriile cu venituri mai mari, cu educaţie mai bună sau din mediul urban. Iar ritmul de creştere este impresionant: de la 3% în mai 2010 (la cîteva luni după lansarea primului iPad), la 10% în decembrie 2011 şi la cei 35% amintiţi, în septembrie 2013.

Datele existente pentru România nu se referă la procente din populaţie, dar ele sînt impresionante. Orange România estima de curînd că numărul de tablete vîndute în trimestrul al treilea din 2013 a crescut de 7 ori faţă de cel din acelaşi trimestru al lui 2012, în timp ce o prognoză mai veche a Flanco spune că numărul posesorilor de tabletă îl va depăşi pe cel al posesorilor de calculator, în 2016.

Prima şi cea mai simplă explicaţie a fenomenului se referă la preţ. În România, o tabletă fără 3G (conexiune mobilă), de 7 inchi, fără caracteristici de top, dar care satisface toate necesităţile consumatorului mediu, poate fi achiziţionată pentru aproximativ 550 de lei, în timp ce un laptop cu procesor i3, contemporan, costă de la 1700 de lei în sus. La capătul celălalt al gamei, cel mai scump iPad disponibil în momentul de faţă costă 4500 de lei, faţă de aproximativ 5400 – cel mai ieftin Macbook Air.

Tabletele sînt, în plus, sexy, uşoare, trendy şi funcţionează mai multe ore decît laptopurile, fără reîncărcare. La ce ne-ar mai trebui, atunci, laptopuri?

Explicaţia referitoare la puterea de calcul mai mare a acestora începe să nu mai conteze, de cînd cu apariţia unor dispozitive ca Microsoft Surface sau iPad Air, care de-abia a fost lansat şi nu se găseşte în România, dar are un procesor A7 care oferă cam tot ce ţi-ai putea dori, în momentul de faţă, de la o tabletă. Principial, singurul motiv pentru care ţi-ai mai putea dori un laptop este că acesta are tastatură.

Am mai scris altundeva despre faptul că, la începutul lui 2010, cînd a lansat primul iPad, Steve Jobs a intuit o schimbare de paradigmă. Calculatoarele, fie ele desktop-uri sau laptopuri, fuseseră gîndite ca scule de producţie. Odată cu răspîndirea lor tot mai largă şi cu scăderea preţurilor, au început însă să fie utilizate în chip de dispozitive de consum. Trecerea de la producţie la consum se vede cum nu se poate mai bine în atrofierea sau dispariţia tastaturii. Varianta touch a acesteia, prezentă pe tablete şi smartphone-uri, este şi va rămîne mai puţin convenabilă pentru a scrie, de exemplu, textul de faţă. Dispozitiv predilect de input de la dispariţia cartelelor perforate şi a benzii magnetice, tastatura înseamnă, în primul rînd, producţie. Nu ne putem imagina o suită de tip Office cu totul funcţională, compusă din procesor de text, program de tabele şi program de prezentări, fără ea. Nu întîmplător, ideea e unul dintre punctele forte ale Microsoft, liderul absolut în materie de sisteme de operare în ultimele două decenii. Echivalentele de tabletă sau smartphone ale unei astfel de suite sînt inevitabil mai puţin ofertante, chiar dacă, la limită, poţi scrie texte şi la un iPad cu o tastatură fizică, externă.

Desktop-ul sau laptopul sînt mai potrivite pentru producţie şi cînd vine vorba de grafică sau audio-video. Procesorul mai bun, cantitatea de memorie virtuală, porturile de intrare şi ecranul mai mare sînt mult mai propice pentru astfel de lucruri. Mouse-ul, tipic pentru calculator, tinde să cedeze teren în faţa trackpad-urilor din ce în ce mai sofisticate, care te lasă să mînuieşti cursorul direct, cu degetele, ceea ce sugerează că într-un viitor oarecare, grafica şi filmul se vor putea muta pe dispozitive cu touchscreen, ultraperformante. Dar mai e pînă atunci.

Deocamdată, pe tabletă, utilizatorul mediu poate accesa Internetul în condiţii optime. Poate asculta muzică, vedea filme (în regim de *streaming* – transmisie online) sau poze, poate trimite şi primi e-mail-uri şi poate conversa cu apropiaţii, prin Skype sau FaceTime, nu numai în regim audio, ci şi video. O tabletă ieftină, contemporană, funcţionează pentru toate aceste tipuri de consum mai bine decît un calculator vechi de cinci ani. La capitolul jocuri, cele gen Angry Birds, născute pe tabletă, se răspîndesc din ce în ce mai tare şi nu au nevoie de tastatură, care, oricum, nu era favorita gamer-ilor în căutare de joystick-uri şi altele nici pe calculator.

E clar al cui e viitorul şi cum va arăta el.

Schimbarea de paradigmă e legată şi de epocă. Etica severă a muncii, pentru care calculatoarele fuseseră concepute înaintea crizei din 2007, a fost înlocuită de hedonismul la preţ redus pe care îl potenţează tableta. Nici unul dintre tipurile de entertainment enumerate nu e costisitor. Un bilet de film la mall, pentru o persoană, costă cel puţin 18 lei, în timp ce Amazon are un program pe nume Prime, încă nedisponibil în România, dar care costă 79 de dolari (sub 260 de lei) şi permite accesul nelimitat la filme în regim de *streaming*, cărţi şi altele. Adică 15 bilete ieftine la cinema, fără a mai socoti sucul şi floricelele.

În materie de tipărituri, biografia lui Steve Jobs, de Walter Isaacson, pe hîrtie, în româneşte, a fost lansată cu preţul de 85 de lei, în timp ce cartea electronică, pe Kindle, costă 11 dolari, adică 35 de lei. *Intelligent Life*, instructivul şi contemporanul supliment *The Economist*, costă cîteva zeci de lei la chioşcurile din România, atunci cînd se găseşte, iar pe iPad e gratis.

Consecinţele pe care le va avea generalizarea tabletei decurg din cele de mai sus. Tot mai mult conţinut va fi proiectat special pentru tabletă, de la aşa-numitele *book apps* – cărţi interactive/animate, cu o grafică în acelaşi timp *cool* şi somptuoasă, şi pînă la estetica filmului de web, cu durată redusă, acţional şi la lumina existentă, cu corespondenţe surprinzătoare cu Dogma 95 a estetului Lars Von Trier. Filmele de lungmetraj sau serialele TV rămîn pentru platforme gen Netflix sau Hulu, zise *over the top*. Kevin Spacey şi David Fincher au lansat deja un serial care a primit premii Emmy, *House of Cards*, în premieră pentru o platformă online. Aici, există două prime şi verosimile consecinţe în materie de conţinut. Prima se leagă de aşa-numitul *binge viewing*, vizionatul a nenumărate episoade la rînd, din care decurge mai degrabă o structură de lungmetraj împărţit în mai multe părţi, diferită de logica serialului TV, care cerea ca fiecare episod să aibă un sens de sine stătător, reuşind în acelaşi timp să stîrnească şi interesul pentru următorul. A doua consecinţă se referă la durata nonstandard a episoadelor, care nu mai sînt condiţionate de spaţiile din grilele liniare ale televiziunilor: 48 de minute, urmînd ca restul pînă la 60 să fie umplut de publicitate şi promo.

Binge viewing-ul nu se referă numai la episoade de serial. Pe o tabletă care costă cît 30 de bilete la film, utilizatorul poate consuma aproape nelimitat, cu costuri care ţin mai degrabă de preţul conexiunii la Internet, şi ea de ordinul a 1-2 bilete la film pe lună. E clar al cui e viitorul şi cum va arăta el.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

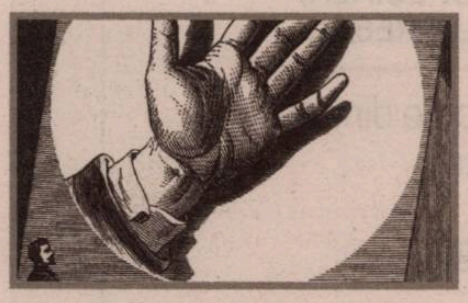

Adina POPESCU

portrete din mers

Bilete de papagal

Am ajuns tîrziu la Wroclaw, pe la zece seara, un scurt popas în drum spre Cracovia. Oraşul m-a surprins, a apărut în călătoria noastră pe neaşteptate, ca şi cum ar fi ieşit din pălăria unui iluzionist, prin vălătuci de ceaţă. Era decembrie, era frig, acel frig polonez pe care îl simţi în oase, străzile fantomatice şi pustii decorate de Crăciun păreau desprinse dintr-un basm gotic, piticii din bronz te pîndeau pe la colţuri şi-ţi puneau piedică (sînt peste 250 de pitici în diferite ipostaze, poţi să-ţi petreci timpul în Wroclaw căutîndu-i). Am nimerit într-un pub din centrul vechi – „Bilete de papagal", ne-a tradus ghidul nostru. Era un soi de cort de Oktoberfest subpămîntean. Un spaţiu imens, lumină, rîsete, viaţă, polonezi blonzi, blînzi şi masivi înghesuiţi pe la mese, bînd bere la halbă, combinînd cu vodcă şi, undeva printre ei, serafică, o dizeusă. Cînta timid sau cel puţin aşa mi s-a părut la început, iar vocea îi era acoperită aproape pe de-a-ntregul de glasurile din jur, de zgmotele halbelor de un litru izbite de mese, însă nu părea să-i pese, ţinea ochii pe jumătate închişi. Nu părea să aibă mai mult de 18 ani, însă la fel de bine putea să aibă şi 30, era îmbrăcată într-o rochiţă neagră, cînta sprijinită de pian. În pauze, îşi înmuia buzele într-un pahar şi şuşotea ceva cu pianistul, pregăteau probabil piesa următoare. Blues, accente de jazz, cover-uri, *dream a little dream of me*, chiar şi muzică uşoară poloneză, şlagăre pe care noi, cei din grupul de români, nu aveam de unde să le ştim. Eram deja fascinaţi de ea, de micile ei gesturi de fetiţă care voia să se dea femeie, divă, şi ne simţeam uşor stînjeniţi pentru faptul că ceilalţi, polonezi de-ai casei, nu păreau să aibă chef s-o asculte, erau prea absorbiţi de băuta lor de sîmbătă seară. Treptat, i-am descoperit şi vocea, decupîndu-o de pe fundalul cu zgomote de crîşmă. Nu, nu era deloc timidă, avea forţă, inflexiuni, sensibilitate. Fata avea talent. Şi dincolo de talent, avea atitudine, aşa că am sfîrşit făcînd abstracţie de tot ce era în jur şi ascultînd-o doar pe ea, trăind împreună cu ea aproape o oră de muzică adevărată. Cum o fi ajuns să cînte nebăgată în seamă de nimeni la „Bilete de papagal"? La un moment dat, într-o pauză, de la o masă a început să răsune, în polonă, „Mulţi ani trăiască!" Erau colegii ei de trupă şi cîţiva prieteni care o sărbătoreau, împlinea o vîrstă, n-o să ştiu niciodată care, poate 18, poate 30. Asta a atras atenţia tuturor, băutorii de bere şi-au întors capetele, şi-au abandonat conversaţiile, au început şi ei să cînte „La mulţi ani!" Era o urare colectivă, fata s-a emoţionat şi şi-a reluat locul de lîngă pian, ridicînd paharul cu o băutură incoloră în cinstea tuturor. Următorul ei cîntec a fost ascultat într-o tăcere absolută. Aşadar, trebuie să fie ziua ta, să împlineşti o vîrstă oarecare, 18 sau 30, ca să ai succes.

Un spaţiu imens, lumină, rîsete, viaţă.

Peste doar cîteva zile, la Vraşovia, în oraşul vechi atît de bine reconstruit, încît seamăna cu o butaforie, am nimerit tot întîmplător, la o altă zi de naştere. Tot într-un pub, tot underground, de data asta într-un spaţiu nu cu mult mai mare decît un dressing într-o casă de americani. Aici, nu cînta nimeni. Ne-am aşezat pe nişte butoaie, căci nu mai erau locuri la mese, şi ne-am pomenit cu un rînd de bere în faţă. „E ziua mea!", ne-a spus tînărul polonez în engleză. „Localul era închiriat, dar sigur că sînteţi bineveniţi!" Şi din nou, cîntecul de „La mulţi ani!" i-a unit pe toţi cei de acolo şi a răsunat atît de tare, de sincer şi de convingător de sub pămînt, încît bănuiesc că toţi locuitorii Varşoviei au tresărit în somn. Mi-am amintit de fata din Wroclaw şi i-am urat în gînd un destin mai bun decît cel de la „Bilete de papagal".

Aşa sînt toate călătoriile, nu doar cele din Polonia, în decembrie, pe un frig de crapă pietrele. O loterie – nu ştii niciodată peste cine o să dai, unde o să nimereşti, cine o să cînte „La mulţi ani!"

Cristina HERMEZIU

Romii. Franţa îşi face temele europene

În Franţa sînt în jur de 20.000 de romi. Numai atîţia şi aţi făcut din asta o problemă? – ironizează umaniştii. Nu e capabilă Franţa să gestioneze 20.000 de europeni precari? Nu, pentru că nu sînt capabili să se integreze potrivit regulilor Franţei – dă replica tabăra lucizilor. Să se integreze în ce? Într-o societate individualistă şi bolnavă de profit? – răspund sarcastic idealiştii.

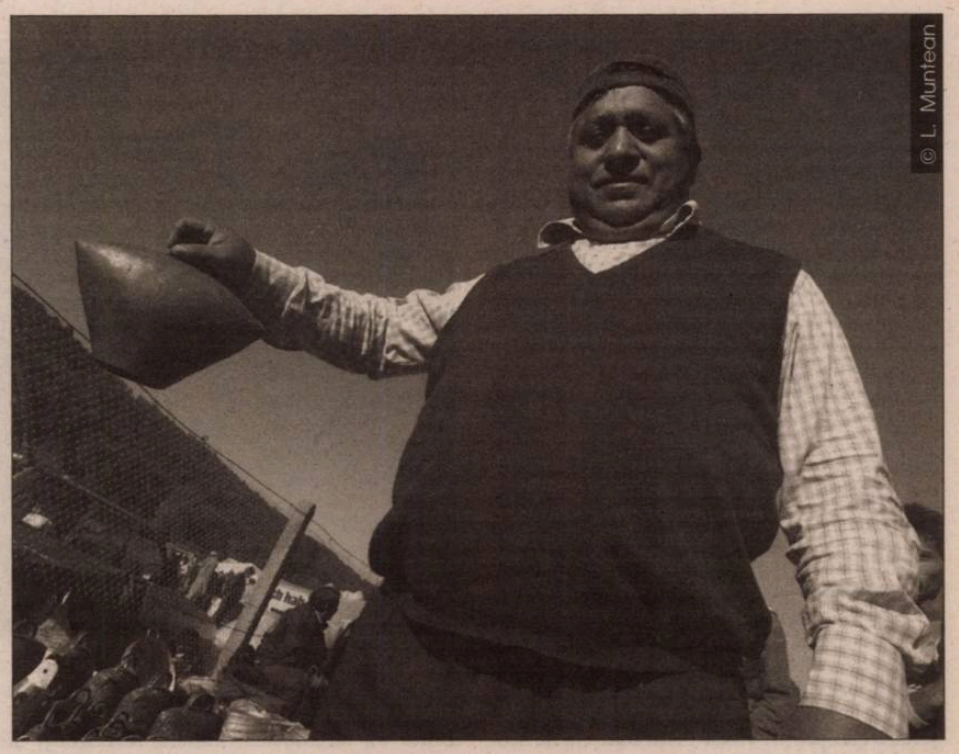

Manuel Valls trebuie felicitat. Nu atît pentru instinctul de politician de rasă care-şi adulmecă o carieră de prezidenţiabil în Franţa, cît pentru ce a declanşat gura sa slobodă, la nivel naţional şi european, pe subiectul romilor. Manuel Valls, ministrul francez de interne, a declarat că romii sînt „o populaţie cu un mod de viaţă extrem de diferit de al nostru (al francezilor). În mod evident, cele două moduri de viaţă se bat cap în cap. Ar fi indicat ca romii să se întoarcă în România şi Bulgaria." Şi i-au sărit în cap membri din propriul partid socialist, nu şi preşedintele socialist, François Hollande. I-au dat peste gură asociaţiile care-i ajută pe romi, şi l-a tras de urechi Europa, prin comisarul european Viviane Reding, care spune că Franţa e corijentă în a folosi miliardele puse la dispoziţie de Fondul social european pentru integrarea, între alţii, a romilor.

Cînd romii pun diagnosticul Franţei

Cine i-a sărit în apărare lui Manuel Valls? Francezii, populaţia Franţei, oameni care au reacţionat cu miile pe forumuri şi prin reţelele sociale, vărsîndu-şi năduful. Manuel Valls e de felicitat nu pentru performanţa de a duce o politică de dreapta în guvernul de stînga, ci pentru că a dat la o parte capacul de pe oala sub presiune: a ascunde la nesfîrşit ceea ce gîndeşti, dar n-ai voie să spui, pentru că nu e politic sau european corect, nu face decît să contribuie la acumularea unei frustrări pestilenţiale. Romii nu mai sînt un subiect politic şi social tabu, o supapă a fost deschisă. Presa franceză vorbeşte pe larg (*Le Monde* şi *Courrier International* au dedicat dosare excelente problemei romilor în Europa), oamenii se exprimă, Europa nu se mai face că nu aude, lucrurile încep să se mişte. În mass-media franceze au ajuns, cu chip şi voce, romi care ştiu să pună, în limba lui Molière, un diagnostic ţării de împrumut: *„Vous croyez vraiment que c'est nous, les Roms, le problème de la France? Allez voir les jeunes des cités."* Echipe de televiziune din Franţa s-au dus la Baia Mare să filmeze cum trăiesc romii care fac dus-întors pe traseul Franţa – România. „Cu ce găseam în coşurile de gunoi din Franţa trăiam cîteva zile, explică o femeie care tocmai a găsit o felie de pîine mucegăită. În România nu găseşti nimic în coşurile de gunoi." La propunerea stîngii franceze, aleşii locali de la Paris au luat decizia de a nu mai desfiinţa tabere de romi, fără a li se propune o soluţie de a locui, provizorie sau nu. Se vorbeşte chiar de crearea unor „sate de inserţie" ale romilor în toate arondismentele Parisului, fără posibilitate de eschivare pentru cartierele bogate (o utopie pe care e greu de crezut că lobby-ul proprietarilor din arondismentul 16 – unul din cele mai şic ale Parisului – n-o va aduce cu picioarele pe pămînt). Prim-ministrul francez s-a arătat favorabil acestei utopii, adăugînd că trebuie îndeplinite însă toate condiţiile pentru ca inserţiile de romi să poată fi posibile în cartierele Parisului: să aibă adică

„Credeţi că riveranilor le este uşor să trăiască cu taberele de romi în coasta lor?"

locuinţă (unde? În Franţa e o criză şi acută, şi cronică de locuinţe!), locuri de muncă (în condiţiile în care piaţa muncii din Franţa încă nu e cu totul deschisă românilor?!) iar copiii să meargă la şcoală. Altfel spus, un cerc vicios de bună credinţă şi, ca orice cerc vicios al corectitudinii politice, teribil de ridicol.

CLA sau CLI

Vă propun să ne oprim puţin măcar asupra mersului la şcoală. Spre cinstea Franţei, şcolarizarea copiilor de imigranţi are deja o tradiţie de 50 de ani. Începînd cu 1970, au fost create structuri speciale, aşa numetele CLA, *classe d'accueil*, cu variante de-a lungul anilor (CLI, *classe d'insertion)*, dar cu un principiu de bază: învăţarea intensivă a limbii franceze, în paralel cu evaluarea gradului de şcolarizare anterior – dacă există –, înainte de inserţia elevilor în clase „normale", obişnuite. CLI sau CLA nu există deci hocus-pocus de azi, pe mîine, şi nici în fiecare şcoală din fiecare cartier. În funcţie de cereri – de numărul de copii şi, de fapt, de cît de mult se mobilizează părinţii imigranţi şi asociaţiile care îi sprijină –, se pot deschide astfel de clase în anumite şcoli, în anumite zone. Deschiderea lor înseamnă mijloace finaciare şi logistică specifică: profesori speciali de format şi de plătit, local fizic pentru amenajarea claselor suplimentare, transport pentru copii, masa la cantină etc. Pentru a acoperi toate aceste costuri de şcolarizare, banii – suplimentari – trebuie să vină din două surse, de la ministerul educaţiei şi de la primării. Mai nou ar trebui să vină şi de la Europa. Asociaţiile care îi sprijină pe romi caută benevoli care să se ofere, de exemplu, să-i transporte pe copii la şcoala unde s-a deschis eventual o clasă CLA. Există punctual locuri unde lucrurile merg în acest sens, dar nu e deloc o regulă, iar adversităţile sînt nenumărate. „Credeţi că romilor le este uşor să trăiască în taberele lor mizere, pe lîngă periferia oraşelor?" – se întreabă un profesor de geografie socială, în *Le Monde*. Şi are onestitatea să pună întrebarea şi din cealaltă perspectivă: „Credeţi că riveranilor le este uşor să trăiască cu taberele de romi în coasta lor?" Dar cînd la scară naţională se afirmă că *modul de viaţă* al acestei minorităţi este primul obstacol în calea integrării înseamnă că a devenit operaţional criteriul *etnic* – subliniază Samuel Délpine, profesor la Universitatea Angers.

Toate drumurile romilor duc spre şcoală

Într-o localitate din sudul Parisului, romii şi-au făcut tabăra pe malul unui rîu, între ruinele unei foste uzine, cu ziduri oarbe, pline de graffiti. Curent electric iau de la centrul sportiv de peste drum. 11 copii merg la şcoală, într-o CLA, *classe d'accueil*, la trei kilometri distanţă. Pe gardurile caselor învecinate au început să apară afişele *à vendre*. Patroana unui salon de coafură din cartier spune că au început să dispară raţele de pe rîu. Petrecerile conviviale care se ţineau pe terasa clubului de tenis s-au rărit: romii taie de-a curmezişul curtea, printr-o spărtură în gard, în drumul lor de căutat prin tomberoanele de gunoi ale rezidenţelor. Oamenii discută, se ceartă, nu-şi mai vorbesc, dezbat. „Bun, au drepturi. Şi obligaţiile?" „Cine mă va despăgubi pentru maşina spartă săptămîna trecută? Dar pentru piscina copiilor, furată din grădină ieri-noapte? Cumva Fondul social european?" Probabil că răspunsul e „Da", dar va fi o rambursare pe termen lung, care va avea efecte după cîteva generaţii. Certurile francezilor se calmează într-un singur punct, în care toată lumea e de acord: toate drumurile romilor duc... la şcoală. Cu condiţia să fie şcoala din celălalt cartier.

Revolta dezinvoltă şi concretă a francezului e însă revelatoare sub alt aspect. Francezii au un complex de culpabilitate, care le vine din istoria lor de colonialişti, faţă de imigranţii de origine magrebină. Nu însă şi faţă de romi, pe care Europa li i-a pus în braţe cu etichetă de cetăţean european. Aşa bătrîn cum e Continentul, niciodată nu s-a văzut mai limpede ca acum cît de tînără este Europa de azi. Franţa dezbate, cu cărţile pe masă: vrem sau nu, romii sînt o minoritate europeană. E o *prise de conscience*, un proces de conştientizare.

Un rom pentru România

Vă aduceţi aminte cu cine a venit prim-ministrul Franţei, Jean-Marc Ayrault, în vizita oficială de la Bucureşti, din vara lui 2013? I-a căutat anume şi i-a luat cu el, din Franţa în România: pe cineastul Radu Mihăileanu, teatrologul George Banu, fizicianul şi filozoful Basarab Nicolescu şi o studentă la drept de la Sorbona, Anina Ciuciu, de origine romă. Vizita în România a ţinut două zile: Ayrault i-a luat pe toţi înapoi cu el, acolo unde românii îşi găsiseră rostul şi excelenţa, adică în Franţa. La puţin timp, Anina Ciuciu a primit cetăţenia franceză, după ce îi fusese refuzată cu trei ani mai înainte.

Unii spun că este imposibil de rezolvat, mulţi s-ar lăsa păgubaşi, bucuroşi să îl rezolve alţii: romii sînt un subiect de examen dificil. Franţa dă semne că va şti să-şi facă temele europene.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Bătălia pentru România

Întîmplările legate de exploatarea gazelor de şist tind să capete dimensiuni epopeice. Tot felul de gospodine ies la război şi ne declară public ataşamentul lor faţă de patrie şi popor, încercînd să ne convingă despre justeţea luptei lor cu capitalismul american. Fiecare familie de „buni români“ îşi aminteşte de faptele glorioase de arme ale strămoşilor lor şi doreşte ca tradiţia să fie dusă mai departe. Preoţii, la rîndul lor, au uitat de colaci şi de cele dumnezeieşti şi au luat goarna în mînă, ţipînd împotriva exploatării omului de către om şi împotriva cotropitorilor. Ei sînt cei care organizează „oştile“ şi le pun în situaţie de „război“. Bătrînul satului îşi aduce la manifestaţie şi fluierul moştenit din tată în fiu şi, în pauzele scandalului, mai cîntă cîte o doină pentru alinarea suferinţei. Babele nu înţeleg mare lucru, ştiu însă – pentru că au văzut la televizor –, că „ăştia aduce cutremur“. O femeie vine din mulţime şi ne spune că ea se va lupta aici, aşa cum strămoşii ei s-au luptat cu turcii. Ştiam că femeile noastre sînt mai viteze ca noi, dar nici chiar aşa! Am văzut copii mici şi tineri cu feţe pierdute în mirare, puşi în genunchi în faţa jandarmilor pentru a demonstra hotărîrea părinţilor de a-şi apăra glia strămoşească „cu preţul vieţii“. Am mai văzut scene halucinante, în care un moş se aruncă în mlaştină, după care fiica sa îi acuză pe jandarmii că au vrut să-l omoare. Cu mic, cu mare, comunitatea se mobilizează şi, prin gesturi de „patriotism fierbinte“, opreşte utilajele „capitalistului“. Dincolo de situaţiile tragice, de un sinistru hazliu, pe care le provoacă, aceşti oameni sînt foarte serioşi, ei chiar cred că duc o bătălie pentru România. Singura problemă este că noi vrem un capitalism prosper şi pe ei am uitat să-i anunţăm.

© L. Muntean

Mutăm discuţia în Capitală. Şi aici se protestează – mai elevat şi parcă mai puţin patetic. Oamenii sînt diferiţi şi metodele lor sînt diferite. Cei de aici au altă viziune. Ei „apără“ întreaga ţară. Dacă acum cîtva timp păreau a fi inteligenţi şi legitimi, mai ales în dezbaterea despre Roşia Montană, acum par a fi un fel de adunătură neorganizată, capabilă să protesteze oricînd şi împotriva a orice. Unul dintre participanţi spune că este împotriva cianurilor, a gazelor de şist şi el a aflat că nici cu regionalizarea lucrurile nu sînt chiar în regulă. Dacă ar fi să ne luăm după mulţi dintre ei, ar trebui să ne întoarcem în epoca de piatră. Sînt împotriva petrolului, a aurului, a gazelor, a cărbunelui ş.a.m.d. Pe fond de criză a instituţiilor statului, începem să fim conduşi din stradă de oameni care stau şi zece ore pe zi în faţa calculatorului şi planifică manifestaţiile prin Facebook. Se manifestă uşor violent cînd sînt „în direct“ la vreo televiziune, iar în rest sînt chiar paşnici, chiar dacă ocupă şi blochează, după bunul plac, artere importante de circulaţie. Oameni inteligenţi şi chiar îngrijoraţi se amestecă cu biciclişti, care poartă mască, şi fete tinere, care îşi plimbă cărucioarele cu copii la manifestaţie. Totul este condus de inşi bine îmbrăcaţi, care deţin unelte moderne de comunicare şi par a şti exact ce vor. O parte a acestor oameni sînt sinceri şi duc o bătălie pentru România, folosind protestul ca instrument, iar o parte nu sînt anticapitalişti sau antisocialişti, ei sînt împotrivă, pur şi simplu.

Al treilea plan al dezbaterii îl desemnăm a fi televiziunile de ştiri. Aici, lucrurile devin de-a dreptul halucinante. Ele sînt cel mai des folosite pentru informare, după cum tot ele sînt purtătoarele de mesaj ale marilor interese economice şi geopolitice. Preşedinţi de companii, patroni de televiziuni, oameni politici, oameni de influenţă, ziarişti, servicii secrete, toată lumea se mobilizează şi foloseşte tot arsenalul. România este sfîşiată de gălăgia lor şi de interesele lor uriaşe. Se duce un război total, în care buna-credinţă şi naivitatea nu au nici un loc. Aflăm, de la o asemenea televiziune, în seara circului cu gazele de şist (miercuri, 16 octombrie 2013), că zeci de oameni au fost bătuţi de jandarmi şi spitalizaţi, că Franţa (iar ne comparăm cu cine nu trebuie!!!) nu exploatează aşa ceva şi că, deşi America are asemenea exploatări, există „mari probleme“. Tonul moderatoarei este unul ţipat-isteric, probabil pentru a ne impresiona. Schimbă des planul discuţiei, la indicaţiile din culise, pe care le primeşte în cască. Minte aşa cum respiră. Se insistă, cum este şi normal, pe latura sensibilă, a „sacrificiului şi vitejiei“ localnicilor. Concluzia, aşa cum mă aşteptam, ştiind pe ce canal mă aflu, este aceea că nu avem nevoie de americani şi de gaze de şist. Totul se cuantifică în puncte de rating şi nivel de intoxicare. România nu există aici decît ca obiect al minciunii şi înjurăturii. Ni se induce ideea că sîntem imposibil de condus şi că oricum nu ni se potriveşte democraţia. Nimic nu este bine, nimic nu este frumos. Există oameni care, luîndu-i în serios, fac depresii, crezînd că este sfîrşitul lumii. Trebuie să regretăm îndrăzneala Revoluţiei din decembrie şi speranţa că putem să ne bucurăm de un viitor democratic şi prosper. Am fost aroganţi să credem că putem sfida pe fostul nostru mare aliat de la Răsărit. Faptul că ne-au livrat gaze la cel mai scump preţ practicat a fost, în mod evident, o pedeapsă pentru îndrăznelile amintite.

© L. Muntean

Primitivismul de atitudine al Rusiei va înceta.

România are nevoie de gazele de şist, şi a judeca problema la pachet cu Roşia Montană este o mare eroare. Alăturarea este rău intenţionată şi are drept obiectiv obţinerea unui sprijin popular, şi împotriva gazelor de şist. Sînt probleme diferite, cu soluţii diferite. În cazul gazelor de şist, nimeni nu a ezitat să acorde autorizaţii de explorare, tocmai pentru că şansa apariţiei de probleme este mult mai redusă. Implicaţiile geopolitice ale exploatării gazelor de şist de către România, Polonia şi Germania sînt importante. Gazprom nu va mai putea cere renegocieri de preţuri în plină iarnă. Monopolul rusesc asupra gazelor ar fi spart, cu consecinţe importante în plan geoeconomic. Influenţa economică şi politică a Rusiei va fi în scădere. Primitivismul şantajului cu sistarea livrărilor de gaze în plină iarnă poate să devină o amintire. În context, trebuie să amintim şi să privim în altă lumină îndrăzneala noastră de a construi un gazoduct spre Basarabia, dar şi independenţa tot mai mare afişată de Basarabia şi Ucraina, care doresc, în 29 noiembrie, la Vilnius, semnarea acordurilor de asociere la Uniunea Europeană. Primitivismul de atitudine al Rusiei va înceta. De altfel, este inacceptabil ca un demnitar rus, care a venit în Basarabia în toamnă, să le amintească de frigul din iarnă, în contextul intenţiei Basarabiei de apropiere de UE. Independenţa economică naşte independenţă politică. Or, resursele de energie dau independenţă economică. Independenţa faţă de importurile de gaze ruseşti ar fi un mare pariu cîştigat de o generaţie politică mult şi uneori pe nedrept criticată. Este vorba despre generaţia mea politică, a celor care la Revoluţie aveau între 20 şi 30 de ani şi care au cunoscut comunismul, şi de aceea preţuiesc mai mult libertatea. În dezbaterea despre gazele de şist se simte în aer miza despre care vorbesc. România îşi permite să fie din nou arogantă, propunîndu-şi, iată, nu numai să devină independentă de „marele prieten“, ci să întindă o mînă şi Basarabiei. Importanţa energiei în poziţionarea geopolitică a unui stat este foarte mare. O Basarabie membră a UE este un vis frumos.

Ceea ce nu reuşeşte nimeni să spună, pînă acum, cu destulă convingere şi claritate este faptul că exploatarea gazelor de şist ar transforma România într-o ţară mult mai competitivă din punct de vedere economic. Sigur, vom avea un preţ mai mic la gazul de consum casnic, vom deveni independenţi de importuri, pentru care plătim miliarde de euro anual, dar preţul mic va duce şi la costuri mai mici, competitive pentru toată industria. Marjele de profit în industrie vor creşte. În acelaşi timp, investitorii se pot gîndi să repornească industrii mari consumatoare de gaze, cum ar fi, să zicem, industria petrochimică. Continuînd exemplul, îngrăşămintele chimice pentru agricultură ar fi mai ieftine şi preţurile produselor agricole mai mici. Competitivitatea economică crescută s-ar manifesta pe orizontală şi pe verticală, în toată economia. Investitorul străin ar privi cu alţi ochi o ţară democratică şi stabilă, care îi oferă un preţ acceptabil la gaze şi energie. Datorită rezervelor mari, putem deveni, din importator, un exportator de gaze. Ar fi de aşteptat şi putem genera un efect de multiplicare economică, specifică unui „tigru balcanic“, aşa cum spune Democracy Institute din Washington. Prin exploatarea gazelor de şist putem spera la alte coordonate ale economiei. Anticipez (deşi mulţi vor spune că visez!!!), în primul deceniu de exploatare, o creştere a PIB cu 30%, ajungîndu-se la o cifră în mărime absolută de 180-200 de miliarde de euro anual. Efectul poate fi o mult visată şi vizibilă creştere a nivelului de trai. Bătălia pentru energie este bătălia pentru România.

În contextul intenselor dezinformări media din seara „revoluţiei de la Pungeşti“, am căutat, ca tot omul, să văd dacă cineva din media are o reacţie sau o contrareacţie care să aducă evenimentele în cadrul lor normal. Nu am găsit aşa ceva. Unii dezinformau, alţii se bucurau că Guvernul mai primeşte o lovitură, pentru că ei apără actuala opoziţie, iar alţii difuzau, în plină oră de vîrf, telenovele. Ultimii despre care vorbesc sînt chiar Televiziunea Română. Paradoxul cinic face ca acolo să văd imagini dintr-un film cu deja clasicul conflict dintre indianul care îşi apără pămînturile de omul alb cotropitor şi „rău“, cel ce aduce civilizaţia care va otrăvi peştii şi animalele, va polua aerul şi va face numai „rele“. Este epoca în care, atunci cînd au văzut primele trenuri, indienii au tras cu arcul în ele pentru a le ucide. În film, indianul se lupta cu omul alb şi omul alb îl învinge. Aşa a fost şi în istorie, această victorie stînd la baza Americii de azi. Mă tot gîndesc la feţele oamenilor din Pungeşti. Le-am explicat bine ce vrem să facem cu ţara asta? Şi dacă le-am explica, ne-ar înţelege?

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

Stela GIURGEANU

La buletin, cu mama

Există şi poveşti frumoase. Poveşti care încep cu „la mine a mers uşor“ sau „eu am dat peste o doamnă draguţă“; există, de asemenea şi poveşti despre un sistem care „merge“, despre funcţionari amabili şi despre un parcurs birocratic absolut normal. Poveşti care, dacă n-ar fi, nu s-ar povesti. Dar toate acestea sînt doar la stadiul de istorisire, căci, la noi, majoritatea cazurilor care implică contactul omului „de rînd“ cu „autoritatea“ încep cam aşa:

Ştiai, dar cu cîteva luni înainte primeşti şi un reminder, un SMS, de la banca unde ai creditul: „stimate client, în data de... vă expiră buletinul. Vă rugăm să veniţi cît mai repede posibil pentru actualizarea de date etc. etc.“ Imediat simţi că te compleşesc toate problemele lumii. Îţi aduci aminte de ultima dată cînd ai luat-o pe drumul ăsta. Atlas cu al său glob pe umeri habar n-avea cum e să-ţi schimbi buletinul în România.

Începi aşadar „demersurile“. În primul rînd, ajungi la secţia de Poliţie „de care aparţii“, ca să te interesezi de acte. Aici însă, clădirea e închisă „pentru renovare“; găseşti însă o gheretă cu o doamnă în uniformă, înăuntru. O întrebi unde a plecat Secţia. Îţi răspunde. O mai întrebi ce acte sînt necesare pentru reînnoirea buletinului. Îţi arată un avizier. Şi oricum, nu la Secţie trebuie mers, ci la Direcţia de Evidenţă a Persoanelor, care e în cu totul altă parte. La avizier nu sînt toate detaliile trecute, te întorci. „Dacă apartamentul e pe numele mamei, trebuie să vină şi ea?“ Bineînţeles. Dar, vedeţi, mama se deplasează mai greu, ce se poate face în cazurile acestea? „Întrebaţi la Direcţie.“

Ei adresa, suni la Evidenţă, pui aceeaşi întrebare. E clar: nu se poate fără mama. Aşa că, vrei nu vrei, mai cu taxiul, mai cu un prieten cu maşină, o iei pe mama pe sus şi o duci la Direcţie să semneze în faţa organelor că „te ia în spaţiu“.

Intraţi într-o încăpere mică, de vreo 12 metri pătraţi. Înăuntru sînt vreo 20 de oameni. Cîţiva tineri, în aceeaşi situaţie, „cu unul dintre părinţi“ după ei. Buluciţi, lipiţi de perete sau cocoţaţi pe cîteva mese. Scaune nu prea sînt. Adică sînt cîteva rămăşiţe. Dintr-unul se bălăngăne o jumătate, care stă să cadă, dar care se mai ţine cu ultimele puteri disperate de restul scheletului. Altuia, spătarul i-a murit de mult, şi pui pariu că nici bucata de burete care a mai rămas şi care aminteşte de o vagă formă ovală nu mai are multe zile.

Îţi revii puţin, găseşti un colţ liber de perete de care să-ţi sprijini mama şi priveşti în jur. „Coadă“ e impropriu spus, căci vălmăşagul în mijlocul căruia te afli n-are de fapt nici cap, nici coadă. Întrebi, debusolat, de unde se iau bonurile de ordine.

Însă aşa ceva nu există. Tehnica de a afla „după cine eşti“ e mult mai „prietenoasă“.

Cînd intri, trebuie să urli, articulat, ca să te faci auzit şi înţeles: „cine este ultimul la coadă?“. Cu ceva noroc ţi se răspunde corect. Dacă însă stelele nu-ţi surînd – şi cînd intri în lungul proces al actelor, stelele par a nu exista – întrebarea va isca un miniscandal. Căci cineva va arăta spre altcineva, care va pretinde că n-a fost el ultimul, acuzînd, la rîndul său, că acuzatorul a venit, de fapt, după el – şi aşa începe poveştile.

„Am venit pentru a patra oară. Mă pun ăştia mereu pe drum, ba că nu e bine făcută copia, ba că-mi mai trebuie un act care să dovedească că alt act este valabil.“

„Mie mi-a smuls toate actele din dosar şi mi-a pierdut timbrele. Aşa că a trebuit să mai fac un drum la Poştă, iar cînd m-am întors a trebuit să iau coada de la capăt!“

„Am citit la avizier că toate taxele se achită la ghişeu. Acum aflu că timbrul fiscal trebuie să-l iau de la Poştă.“

„Am venit aici de dimineaţă, şi toată lumea se bagă în faţa mea.“

„Eu sînt proprietarul casei, am toate actele, vînzare, cumpărare, chitanţe, dar mi s-a spus că tot trebuie să vin cu fostul proprietar, adică cu mama, ca să fie ei siguri că nu e cine ştie ce neregulă la mijloc. Vă puteţi închipui aşa ceva?“

Doamna oftează, te vede jos, te vede răpus, îşi permite aşadar să aibă o urmă de compasiune.

Bineînţeles, funcţionarii se ţin departe de toate aceste energii negative. În două ore, nimeni nu a ieşit să dea vreo informaţie sau să întrebe dacă există vreo problemă. În camera de aşteptare, o femeie însărcinată încearcă să-şi menţină echilibrul pe unele dintre scaunele moarte. Bărbatul ei o încurajează, încercînd să facă haz de necaz. Cîţiva rîd, necăjiţi. Bătrîni care abia se mai ţin pe picioare, tîrîţi la ghişeu să dea cu semnătura că „îşi iau în spaţiu“ copiii, o lume mai degrabă tăcută şi cuminte, care aşteaptă. Dincolo de uşile de sticlă, acoperite ostentativ cu hîrtie – ca nu carecumva muritorii de rînd să aibă vreun contact, fie el şi vizual, cu ei –, funcţionarii statului se comportă precum nişte stăpîni.

Reuşeşti, în final, să intri. Inima îţi bate atît de tare că ai ajuns în „sanctuar“, încît simţi un imbold tîmpit de a-ţi scoate o căciulă imaginară de pe cap. Eşti privit sever de doamna de la birou. Parcă te-a citit, parcă ţi-a mirosit frica şi angoasele, căci atitudinea ei îţi spune verde în faţă că de pomană te asdea scaunul altcuiva intrat tot pentru buletin.

Îţi dai seama că pierzi şi că a venit timpul să joci tare, să mizezi pe singura carte pe care o mai ai. Şi, nu care cumva să-i spui: „asta nu scrie la avizier“.

Ca să mai ai, aşadar, o şansă, trebuie să laşi ochii în jos, să taci, să intri în pămînt. Să-ţi ţii respiraţia, ca nu carecumva să provoci. Dacă faci aşa, există o speranţă să îmbunezi inima doamnei.

Doamna oftează, te vede jos, te vede răpus, îşi permite aşadar să aibă o urmă de compasiune. O invită din nou pe mamă să ia loc. Îi întinde cererea şi o pune să semneze, iar ţie îţi aruncă vorbele de clemenţă: „Cauţi actul acasă şi, dacă-l găseşti, mi-l aduci mîine. Treci la poză.“

cunzi în spatele mutrei tale de om cinstit, căci ea te-a dibuit.

Te ia tare şi la „per-tu“. Deşi ai peste 35 de ani.

„Ce vrei?“

„Să... schimb buletinul...“

„De ce?“

„Mi-a... expirat“

„Acte ai?“

Întinzi, timorat de mini-interviul uşor absurd (căci pentru ce altceva să fii acolo?), dosarul alcătuit cu grijă, cu actele aranjate ca la carte. Doamna ţi le smulge din mapă, n-are timp de fineţuri, timbrele fiscale zboară care încotro şi, în timp ce tu te laşi în patru labe ca să le cauţi sub biroul ei, auzi cuvîntul de care te temi cel mai mult: „Incomplet“.

Scoţi încet capul de sub masă, cu privirea goală şi timbrele în mînă.

Îngăimi moale: „... aoleu...“

„Păi, procesul-verbal unde-i?“

„Procesul-verbal...?“

Doamna poliţist şi-a dat seama de mult. Eşti un idiot. Se adresează aşadar mamei pe care o invită politicoasă să ia un loc. Păi, îi explică, actul de vînzare-cumpărare al casei împreună cu factura care demonstrează că e proprietarul casei sale nu înseamnă nimic fără procesul-verbal de predare-primire. După care, la fel de politicoasă, o concediază cu o mînă pe mamă, spunîndu-i să se ridice să

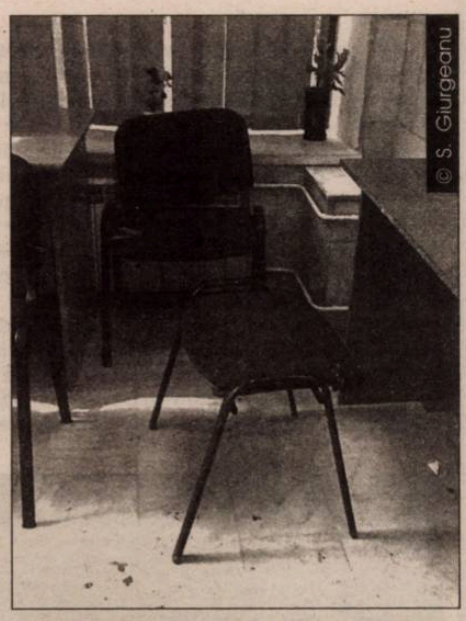

Nu mai întrebi nimic, taci mîlc, nici măcar nu te mai gîndeşti că, dacă ar fi fost un act atît de important, nu-ţi primea dosarul, iar dacă poţi să-l aduci, sau nu, ce rost mai avea atitudinea de zbir, şi te aşezi pe rîvnitul scaun de fotografiat. Nici aici însă nu e totul ca la carte. Căci, deşi e caniculă afară, ce-ţi veni să porţi un tricou cu bretele la poza de buletin? De acum, doamna nu mai are nici un dubiu că te-a băgat în sperieţi. Cu largheţe îţi împrumută chiar o haină găsită pe undeva, prin spatele biroului. Faci ochii mari, mai mari, şi mai mari, şi-ţi face poza. Totul pare că ia sfîrşit. Întrebi timid: cînd vin după buletin? Cîndva, ţi se răspunde vag, în vreo trei săptămîni. Mai treci şi mai întrebi.

Mulţumeşti mult, saluţi, îţi iei mama, ieşi din cameră, priveşti triumfal, cu ochii scînteind, chipurile pămîntii din sala de aşteptare. Primeşti chiar şi cîteva felicitări tacite: ai răzbit. După care, afară, îngheţi instantaneu la peste 36 de grade: ţi s-a luat buletinul vechi (încă ne-expirat), dar nu ţi s-a eliberat nici un fel de adeverinţă cum că e în preschimbare.

Şi nu e groaza faptului că ai putea fi legitimat pe stradă şi că nu ai avea acte, ci doar că ţi s-ar putea pierde dosarul şi că tot calvarul va trebui să reînceapă. Şi mai abitir.

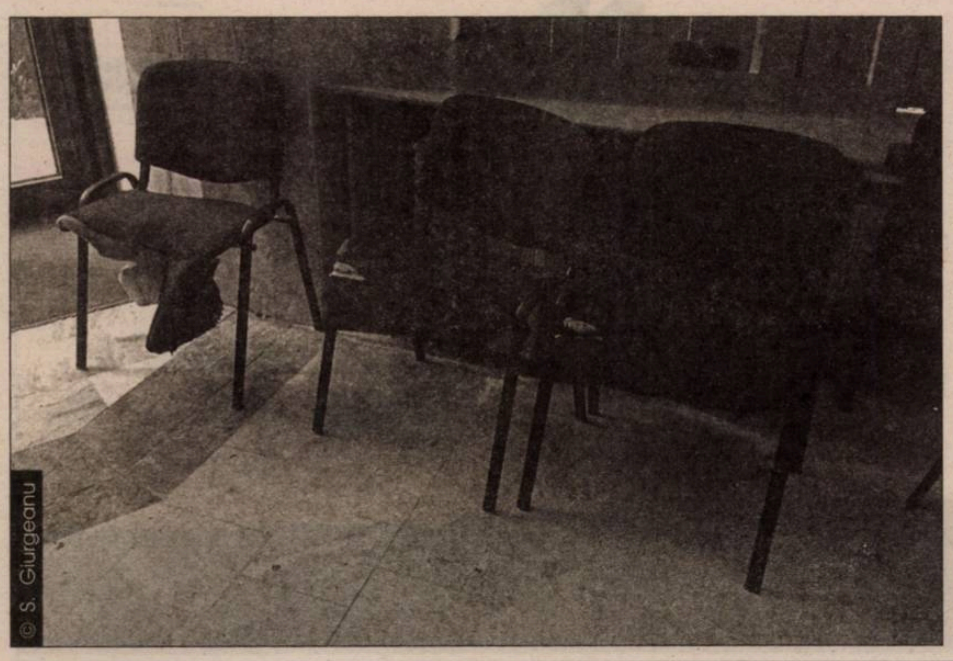

Din presă adunate

„La Roman, statul la coadă nu a dispărut nici în anul 2013. Cei care au trecut în noaptea de luni spre marţi pe lîngă sediul Serviciului Public Comunitar de Evidenţă a Persoanelor (SPCLEP) au privit cu surprindere un peisaj absurd, în care zeci de oameni stau în faţa unei instituţii, încă de la miezul nopţii, aşteptînd lîngă zidurile clădirii pînă cînd funcţionarii îşi încep programul. Cei care au privit uşa SPCLEP timp de cîteva ore au primit bonurile de ordine în baza cărora se realizează procesarea imaginilor şi a documentelor în vederea eliberării actelor de identitate. Primilor «clienţi» care au venit să ţină rînd pe la miezul nopţii li s-au adăugat, pînă dimineaţă, zeci de alte persoane. Cei care au venit prea tîrziu n-au mai prins loc. «Dacă nu avem acte de identitate, riscăm să luăm amenzi. Dacă nu stăm la coadă noaptea, riscăm să nu avem acte de identitate. Într-o zi, cei de la Evidenţa Populaţiei nu pot prelua documentele şi fotografiile decît de la aproximativ 100 de persoane. Dacă ar avea mai mulţi funcţionari şi o dotare mai bună, n-am mai fi siliţi să stăm la coadă pentru a avea acte de identitate», a spus Sorin M. «Este a doua oară cînd încerc să-mi fac cartea de identitate. Data trecută am venit la 7 dimineaţa aici şi nu am avut nici o şansă. Acum am venit la miezul nopţii şi sînt a 30-a, dar dimineaţă nu s-a mai ţinut cont de numerele de pe bonurile de ordine. Nu înţeleg cum am ajuns să stau o noapte întreagă pentru a obţine un act de identitate», a spus şi Veronica C., în vîrstă de 18 ani. Problema statului la coadă pentru acte de identitate e veche de mai bine de jumătate de an. În timp ce romaşcanii cer ca serviciul de evidenţă a persoanelor să primească dotări suficiente, astfel încît să poată rezolva zilnic toate cererile de eliberare a actelor de identitate, primarul Laurenţiu Leoreanu consideră că statul la coadă este o «moştenire genetică» inutilă, dat fiind faptul că solicitanţii pot veni să stea la coadă şi la orele 8 sau 14 – orele la care începe, de fapt, programul.“

(Alin Nancu, „La buletine, coadă cu noaptea-n cap“, *Monitorul de Neamţ*, 23 iulie 2013)

E MODA ASOCIERII STRĂINULUI FIX CU UNGHIURI DIFERITE DE PELERINAJ

■ E moda asocierii competiţiilor sportive cu numele sponsorilor. Primei divizii din ţară i se spune Liga 1 Bergenbier, Cupei României i se adaugă numele unei alte beri – Timişoreana. Moda nu e numai la noi. În Anglia, primei divizii fotbalistice Premier League i s-a adăugat numele unei bănci – Barclays. Dar se pare că sportul se îmbină mai ales cu băuturile, fie ele şi greu de băut pentru sportivi. Compania Red Bull deţine două echipe de Formula 1. Şi, mai nou, aud că ierarhia echipelor naţionale de fotbal se numeşte clasamentul FIFA Coca-Cola. Parcă ar fi vorba de numele unei maimuţe. (**A. M.**)

■ Cum mai tot timpul sîntem timoraţi cînd se vorbeşte despre comportamentul românului în străinătate, iată cîteva mostre de comportament al străinului în străinătate: într-un *resort* de bungalow-uri, trezirea o dădeau aproape zilnic turiştii nemţi şi a lor voce răsunătoare – hăhăiau, ur-

Cu ochii-n 3,14

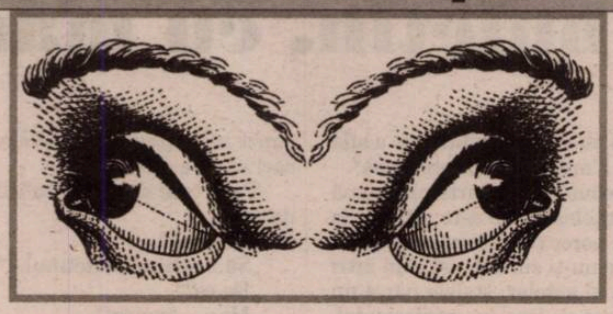

lau, se simţeau bine – la 6 dimineaţa; în altă ipostază, la aterizarea avionului pe pista de la Otopeni, un francez spilcuit şi delicat şi-a pus dintr-odată piciorul pe scaun începînd să-şi lustruiască pantoful; într-un sit arheologic milenar din Cappadocia, o domnişoară anglo-saxonă şi-a imaginat probabil că un loc întunecat poate fi folosit şi pe post de toaletă. Cu alte cuvinte, cîte bordeie, atîtea obiceie. (**S. G.**)

■ Obiecte care, altădată, ni se păreau teribil de preţioase şi greu de achiziţionat, acum ni se oferă, aşa, pe nepusă masă: de pildă, un telefon fix. De la Romtelecom. Cineva ne-a sunat, ni l-a oferit şi, pentru că persoana care i-a răspuns nu s-a bucurat destul, a întrebat: „Şi de ce nu sînteţi încîntaţi?“ (**I. P.**)

■ Scafandrii ruşi au recuperat din lacul Cebarkul o piatră de 570 de kilograme, de fapt un fragment al meteoritului vedetă, filmat din o sută de unghiuri diferite, care s-a dezintegrat în luna februarie deasupra munţilor Urali. În competiţia globală pentru cucerirea spaţiului şi recuperarea obiectelor din Cosmos, şi de data asta ruşii au avut noroc. Probabil că americanii sînt supăraţi că deasupra Munţilor (lor) Stîncoşi nu s-a dezintegrat încă nimic. (**A. P.**)

■ N-aş fi crezut că Biserica poate organiza şi centre de profit. De pildă, la Iaşi, undeva lîngă Patriarhie, în aceeaşi clădire, se află o librărie şi o agenţie de pelerinaj. (**M. M.**)

E CLAR CĂ SE PREGĂTEŞTE CEVA CUM NU SE POATE MAI ADEVĂRAT, DAR PARCĂ TOT NU MAI ARE HAZ SĂ TE ÎNTREBI CE-A FOST PREA MULT

■ Apar, într-o anumită parte a presei spaniole, tot mai multe articole care vorbesc despre „serenitatea“ prinţului moştenitor, laude în genunchi, declamaţii patetice, ştiţi tonul: în ciuda greutăţilor..., în pofida nevestei..., pe el tot „îl doare Spania“. E clar că se pregăteşte ceva, dar parcă Franco fusese, la vremea sa, ceva mai subtil. (**S. S.**)

■ *Ad ganga med bok I maganum* înseamnă, în islandeză, „toată lumea dă naştere unei cărţi“, ceea ce e cum nu se poate mai adevărat, pentru că, în Islanda, unul din zece locuitori publică o carte. Înseamnă că, dintre cei 300.000 de locuitori, 30.000 sînt scriitori. Dvs. cîţi autori islandezi cunoaşteţi? (**L. V.**)

■ Să fie Parisul prea aseptic? Aşa susţine într-un articol din *New York Times* şeful biroului ziarului american la Paris, care îşi anunţa în acest fel şi plecarea din capitala Franţei. Steven Erlanger scrie că Parisul „nu e deloc *cool*, e prea ordonat, prea aseptic, un oraş al plăcerilor prudente: muzee, restaurante, operă, balet“ etc. Dacă îl compară cu New York-ul, s-ar putea să aibă puţină dreptate. Dar parcă tot aş trage o fugă să mă conving. (**A. M. S.**)

■ Nu mai are haz să te întrebi ce-a fost înainte, oul sau găina, acum, cînd cercetătorii au descoperit că florile au existat înaintea dinozaurilor. (**M. C.**)

■ În faţă la Autogara Militari din Bucureşti, obosită şi trăgînd bagajul după mine, încerc să iau un taxi. Taximetristul, uitîndu-se la troller: „Unde mergeţi?“ Eu: „Acasă.“ Schimbul ăsta de replici s-a mai repetat apoi de vreo trei ori, cît să regret că am părăsit Sibiul, unde un domn taximetrist, căruia i-am dat 7 lei pentru o cursă care făcea 5, s-a întors către mine zîmbind: „Mi-aţi dat prea mult...“ (**P. M.**)

DEOCAMDATĂ (DIN CAUZA ÎNCĂLZIRII GLOBALE) N-AM GĂSIT PE LUNĂ DECÎT UMEZEALĂ ABSORBITĂ

■ Am primit, împreună cu un ziar, oferta promoţională a publicaţiei *Destinaţii pitoreşti* şi m-am uitat peste ea înainte s-o arunc. De pe hîrtie, cineva nervos dădea ordine unei armate de sclavi. „Deschideţi repede!“ „Răzuiţi cîmpurile aurii!“ „Verificaţi dacă aţi găsit 1, 2, 3, sau 4 globuri!“ (Deocamdată, n-am găsit decît o virgulă în plus.) „Dacă în urma răzuirii aţi găsit trei globuri, veţi primi şi un pachet cu 18 cartele de separare a capitolelor, care facilitează organizarea fişierelor.“ (Cred că mă pot lipsi de aşa ceva.) „Comandaţi prin SMS. Vă rugăm NU folosiţi diacritice!“ „Deschideţi plicul şi verificaţi conţinutul! Cadou suplimentar: V-am tipărit etichete cu drapelul unor ţări. Verso-ul etichetelor au o parte adezivă.“ (Concluzie: dacă nu trebuie folosite diacritice, dar se pot folosi dezacorduri, e limpede că, în anumite capete, răzuirea face ravagii.) (**D. S.**)

■ Veneţia se scufundă, din cauza încălzirii globale, cu 1 mm pe an, în timp ce New Orleans-ul se scufundă cu 2,5 cm pe an, inclusiv din cauza exploatării petroliere şi a gazelor naturale din zonă. Ne vor creşte din nou branhii. (**M. C.**)

■ Cică, în mai puţin de o lună, va fi gata tunelul pînă la prima staţie – Orizont – a metroului din Drumul Taberei. Să-i credem? Ştirea asta a avut acelaşi impact asupra mea ca şi cum aş fi aflat că, în mai puţin de o lună, edilii bucureşteni vor ajunge pe Lună. Ca să stîrpească maidanezii de acolo, desigur. (**A. P.**)

■ Sînt un mare cititor de etichete şi deseori chiar am ce citi. Iată ultimele trei lecturi: 1) pe recipientul unei creme de mîini, la instrucţiunile traduse în mai multe limbi apare, nediferenţiat, RO/MD, semn că în industria cosmeticelor limba moldovenească nu a fost acceptată – imbatabil argument politic; 2) pe buzunarul interior al blugilor am găsit reproduse trei intrări de dicţionar cu definiţiile bumbacului, a denimului (20% din greutatea sa este umezeală absorbită), a culorii indigo şi a blugilor (care trebuie să aibă cinci buzunare, şase nituri, între cinci şi şapte găici, un fermoar şi o capsă); 3) pe dosul curelei pentru ceasul de mînă scrie „Piele naturală. Mărmea poirivită“, de unde se vede că ortografia nu e chiar la îndemînă. (**M. C.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR ANDREI PLEŞU

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 508 ■ 7-13 noiembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Conţine suplimentul gratuit *DILEMATIX*

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

ADRIAN STĂNICĂ

„17 ore-lumină“

pagina 10

Interviu cu ABOUBAKR JAMAÏ

pagina 21

Uzul raţiunii faţă cu naturelul simţitor

„Nouăzeci şi nouă la sută dint[illegible]t luate pe baza sentimentelor – instinctiv, emoţional, de teamă, conflictual, din cauza unor proble[illegible]e în copilărie. Acestea sînt factorul nostru motivator dominant, nu alte cauze, nu raţionalitatea, [illegible] Şi de aceea lumea se găseşte într-o situaţie teribilă.“

WOODY ALLEN

5 948489 141997 45

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slă[illegible], 010601 Bucureşti ● e-mail: dilema@satiricon.ro

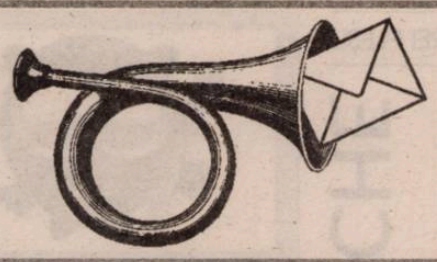

turneu de inbox

NR. 506

Articolul lui Sever Voinescu, „Cianuri şi cutremure"

Din nefericire pentru acestă ţară, o gaşcă de sub conducerea comunistului Ilici a înhăţat puterea, a luat sub control un popor imbecilizat, speriat de felul strict, discreţionar, necruţător, în care a fost ţinut în hăţuri înainte de '89.

Poporul, lipsit de iniţiativă şi de curaj, l-a votat pe Iliescu, cu obstinaţie, i-a permis astfel să anihileze orice încercare majoră de aşezare a ţării pe drumul autentic democratic, l-a ajutat să îi anihileze pe Raţiu şi pe Coposu, şi-a oferit voluntar grumazul să îi fie pus jugul, s-a încolonat flancat de cei care l-au avut „în pază" şi înainte de '89, dînd ţara pe mîna unor vandali cruzi.

Poporul este încă, în majoritate, rezervat, temător, indiferent, se lasă în voia haitei iliesciene, trăieşte de pe o zi pe alta. Aşteaptă să fie salvat din afară, vrea să-i fie adusă „o ţară ca afară", de către „cineva din afară", are iniţiative extrem de timide, punctuale, anihilate rapid de haita ajunsă la putere. Mercenari din rîndurile poporului ajută haita, aşa cum, în închisoarea de la Piteşti, victimele reeducau crud victime.

Prea puţini au „cutezanţa" să îşi exprime deschis nemulţumirile, le este teamă de represalii, au ajuns să vorbească numai „în doi" despre imbecilitatea şi hoţia celor carè îi ţin sub un control perfid „democratic", ca pe vremea cînd îşi spuneau în şoaptă ce ascultaseră la Radio Europa Liberă. Partidele sînt nişte mase amorfe, păcălite şi dirijate de găşti de hrăpăreţi puşi pe înavuţire rapidă, prin furt, care duc o luptă acerbă între ei, să pună mîna pe frîiele ţării, pe avuţia acesteia.

Găştile ştiu că numai justiţia îi poate împiedica să jefuiască ţara, de aceea se străduiesc, toate, să o anihileze, pe un fond de clamare a democraţiei şi al luptei pentru drepturile omului.

Societatea civilă ar trebui să întreprindă acţiuni majore, să cheme populaţia în stradă, pentru apărarea justiţiei, să se mobilizeze folosind mijloace moderne de socializare, aşa cum face în cazul mult mai puţin important – Roşia Montană.

adăugat de ionescuioan1928
la 27 octombrie

Politica dăunează grav

Rar mi-a fost dat să citesc un articol care să exprime atît de bine propriile mele opinii asupra unui subiect. Nici dacă aş fi putut să îl scriu singur, nu s-ar fi suprapus atît de bine. În plus, conţine şi nişte fraze care mi-au provocat mici fiori de satisfacţie intelectuală, cvasierotici.

Ideea că poporul – cel mai manipulabil corp de vieţuitoare, notoriu vinovat de atîtea dezastre istorice în care singur s-a vîrît şi pe care singur şi le-a pus la cale – cîntăreşte bine asemenea lucruri e o utopie.

Sub straturile-i seculare de jeg, prostie şi hoţie, România e departe de a fi o splendoare helvetă de care vrea să se atingă sfredelul capitalistului rapace.

Fie şi pentru plăcerea egoistă de a citi astfel de articole, mă bucur, domnule Sever Voinescu, că aţi părăsit politica...

adăugat de Popa Dinu Şerban
la 27 octombrie

Dilema veche vă propune

■ Turneul campionilor la tenis se desfăşoară în această săptămînă cu participarea, ca de obicei, a primilor opt tenismeni ai lumii. Deşi turneul are loc la Londra, britanicul Andy Murray lipseşte, spre dezamăgirea publicului, el fiind accidentat. În locul lui a intrat francezul Richard Gasquet, clasat pe locul al 9-lea. Roger Federer este şi el încă între primii opt (locul 7), dar n-a fost departe de a rata cea de-a 12-a calificare a sa în acest turneu elitist. Marele campion al ultimului deceniu pare a fi pe panta coborîtoare care duce inerent către statutul de *fost* jucător. Predecesorul său, Pete Sampras s-a retras după ce a cîştigat un turneu de Mare Şlem. Poate şi Federer să-şi propună încă o asemenea performanţă. Dar favoriţii pentru finala de duminică sînt evident, Nadal şi Djokovici. Ei par a mai avea încă destule de spus în carieră. (Andrei Manolescu)

■ Cîteva lucruri care nu trebuie pierdute în agitaţia de sfîrşit de toamnă din Bucureşti: concertul danezilor atmosferici de la Efterklang (miercuri, 13 noiembrie, ora 21, Control Club), filmele lui Claire Denis şi Bruno Dumont din cadrul Festivalului Filmului Francez (care mai ţine pînă duminică, 10 noiembrie, la Elvira Popescu) şi concertele excelente de la SoNoRo (mai ales Britten-ul de sîmbătă seară – sonoro.ro). (Luiza Vasiliu)

■ Se împlinesc 30 de ani de cînd a apărut *Jurnalul de la Păltiniş* de Gabriel Liiceanu. Editura Humanitas lansează o ediţie aniversară sîmbătă, 9 noiembrie, ora 17, la Librăria Humanitas Cişmigiu. Invitaţi: Dan C. Mihăilescu, Andrei Cornea şi Gabriel Liiceanu. Ediţia include şi o serie de fotografii inedite. Aşa că mergeţi la lansare, (re)citiţi cartea şi fiţi pe fază: peste cîteva săptămîni, *Dilema veche* va publica un dosar special despre *Jurnalul de la Păltiniş*. (Mircea Vasilescu)

■ Biblioteca vie: patru poveşti de legănat oamenii mari, joi, 7 noiembrie, la Librăria Bastilia, ora 19. Librăria propune un concept nou în România şi foarte interesant: ascultarea *live* a cărţilor. Timp de 30 minute, puteţi asculta pasaje din patru cărţi binecunoscute: *De ce e România altfel?, Jurnalul Annei Frank, Un om sfîrşit, Dumnezeul lucrurilor mărunte*. Patru actori citesc doar pentru patru ascultători odată, într-un cadru creat pentru fiecare carte în parte. (Adina Popescu)

■ Ecranizare a nuvelei *Domnişoara Christina*, filmul cu acelaşi nume a avut premiera la începutul lunii noiembrie. Nu l-am văzut încă, dar am auzit că este etichetat ca fiind „primul film horror românesc". (Stela Giurgeanu)

■ La Bucureşti a început Festivalul „Respir Shakespeare". Dacă vă inspiră, mergeţi să urmăriţi spectacolele, filmele şi conferinţele programate la Facultatea de Filozofie şi la Muzeul Ţăranului Român. E Shakespeare aşa cum nu l-aţi mai văzut. (Matei Martin)

■ *Open. O autobiografie* de Andre Agassi a avut mai mulţi fani în redacţie. Pe cel care a făcut din Agassi şi din povestea lui un text senzaţional îl cheamă J.R. Moehringer. Tenismenul îi mulţumeşte la final, n-o să-i găsiţi numele pe copertă. Dar dacă vreţi să vedeţi de ce e cu adevărat în stare Moehringer, citiţi *Dulcele bar* (Editura Publica, 2013). E pur şi simplu senzaţională. (Ana Maria Sandu)

■ *Astă seară: Lola Blau*, de Georg Kreisler, la Teatrul Evreiesc de Stat, cu Maia Morgenstern şi Tatiana Moroşanu la pian, în regia lui Alexandru Dabija. Cu costumele Doinei Levintza, scenografia lui Puiu Antemir şi mişcarea scenică a Adinei Cezar. Primele reprezentaţii pe 6 şi 7 noiembrie. (Iaromira Popovici)

■ *Decreţel 40* de Ioana Bruşten (Editura Eikon, 2012) – o rememorare, la firul ierbii, a cuiva care, deşi născut(ă) „la comandă", a trăit liber, asumat şi a reuşit chiar să povestească aceste lucruri. (Simona Sora)

■ Cartea de reportaje *Ţiganul tot ţigan* a polonezei Lidia Ostalowska, din care *Dilema veche* a publicat, în numerele precedente, două ample fragmente, a fost tradusă de Cristina Godun la Editura ARC în 2011. Reportajele acestea ale Lidiei Ostalowska l-au impresionat pe marele Ryszard Kapuscinski, care s-a declarat „răscolit". (Marius Chivu)

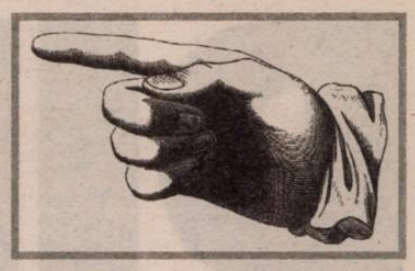

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Germania**
- **Ce vor străinii de la noi**
- **Fleacuri şi nimicuri**

album dilematic Camelia Tudor

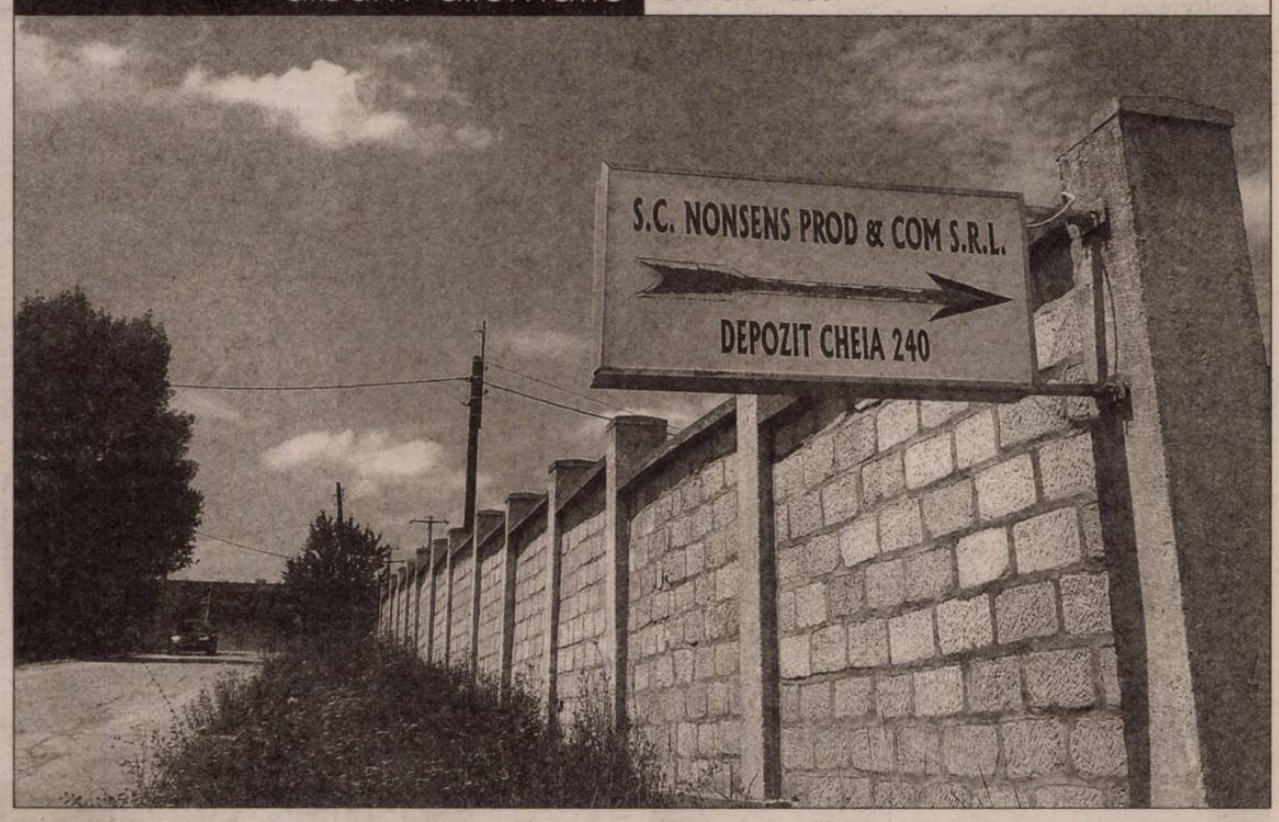

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTA[illegible]U
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIUR[illegible]ei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTOD[illegible]USUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOL[illegible]
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TO[illegible]
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU [illegible]U ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian [illegible]
CORECTURĂ: Cristina ŞTEF[illegible]

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE
ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

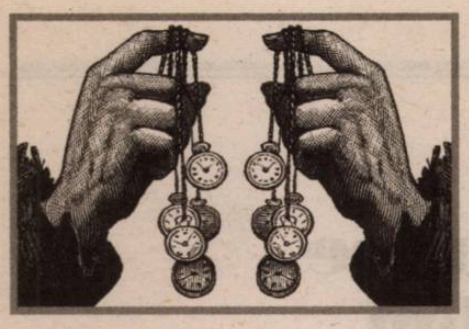

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

1972, București

„Confundați cultura cu *music-hall*-ul“ mi-a spus, deunăzi, un împătimit al arhivelor și al edițiilor rare, căruia îi vorbisem tendențios (impertinent) despre sterilitatea erudiției pure. „Iar dumneavoastră o confundați cu expertiza contabilă“ – i-aș fi răspuns, dacă n-ar fi existat între noi filtrul vîrstelor. În fond, o problemă atît de serioasă trebuie discutată mai cumpănit, fără excesele retorice ale unei polemici nervoase, fără ambiția superficială a replicii. Ceea ce apăr, de fapt, este aproape un loc comun: erudiția e bună, e imperios necesară chiar, cu condiția să fie subordonată, aservită unui țel hotărît prin libera opțiune a spiritului și urmărit prin combustia vie a inimii. Erudiția e bună dacă e destul de *înaltă* și destul de *caldă*. De o parte și de alta a acestui loc comun ies la iveală două excese: *eruditul* care disprețuiește nonșalanța eseistică, socotind-o un capriciu frivol, o piruetă sentimentală, și *eseistul* care disprețuiește seriozitatea cercetării și scrupulul documentării, ca pe niște afectări belferești. La o extremă – cenușiul sumbru al moliei, la cealaltă – inconsistența zvăpăiată a fluturelui.

...Dar, fiindcă veni vorba: ce e atît de rău în *music-hall*? De ce ideile ar trebui să evite plăcerea, buna-dispoziție, comunicativitatea? De ce trebuie cultivate morocănos și anost, ca o introducere la somn?

Noiembrie 2013, București

De o bună bucată de vreme, citesc, ascult și văd opinii foarte critice la adresa guvernanților, formulate tocmai de cei care, pînă la alegeri, i-au susținut cu o fervoare isterică, hrănită, în primul rînd, de ura împotriva lui Băsescu. Și Ponta, și Antonescu au fost eroizați pînă la idolatrie, împinși în față, crezuți pe cuvînt, asumați orbește ca fiind soluția salvatoare, tratamentul miraculos al maladiei „băsiste“. Accept, firește, că oricine are dreptul la dezamăgire, că îți poți schimba peste noapte părerile (mai ales cînd e vorba de politică). Dar ceea ce e nițeluș supărător e „firescul“ mai curînd nefiresc al trecerii de la o poziție la alta. Nici unul dintre cei care au trimis la urne, printr-un verbiaj furibund, mase întregi de alegători, nu pare dispus să-și ceară iertare, să admită că s-a înșelat grav și că a contaminat, cu partizanatul lui manipulatoriu, mari cantități de votanți năuci. Cînd, în plină campanie, li se spunea nărăvașilor militanți „antibăsiști“ că exagerează, că fac o propagandă dizgrațioasă unor inși de mîna a doua, inconsistenți și cam iresponsabili, combatanții (azi răzgîndiți) ai marelui război național făceau urît: proferau injurii radicale, organizau execuții publice, săreau la beregată. Acum, se simt la fel de îndreptățiți să întoarcă armele. Carevasăzică, sînt „echidistanți“, „obiectivi“. Dar echidistanța și obiectivitatea nu se exprimă, de regulă, prin crize de nervi. Obiectivitatea adevărată te obligă să faci un pas înapoi, cînd, pentru o clipă, ți-ai ieșit din fire. Să revii la tonul civilizat al unei analize calme și reci. Un urlet nu se corijează printr-un urlet de sens contrar, ci printr-o încercare de regăsire a vocii normale, însoțită de scuze. Cînd pledezi inversul a ceea ce ai pledat pînă mai ieri, cu același frison agitatoric, cu aceeași vioiciune polemică, cu aceeași siguranță de sine, nu te mai ia nimeni în serios.

Supărător e „firescul“ mai curînd nefiresc al trecerii de la o poziție la alta.

■■■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Puterea statelor slabe

Revin cu o a doua lectură a cărții Constanței Vintilă-Ghițulescu, centrată, din punctul meu de vedere, pe problema modernizării statului. Ceea ce putem să întrevedem în – și dincolo de – documentația bogată a autoarei pe această temă este nici mai mult, nici mai puțin decît eșecul constitutiv de modernizare a statului român. Putem să reconstituim, astfel, din „zorii modernității“ pînă în zilele noastre, cel puțin trei linii complementare de neisprăvire: despărțirea statului de Biserică, despărțirea producției de gospodărie (în sensul generic al termenului, care include și moșiile boierești), și despărțirea administrației de rudenie, cu formarea unui aparat de stat autonom. În ciuda unor episoade de relativ succes, durata lungă a modernizării statului român este mai degrabă aceea a unor neîmpliniri în toate cele trei privințe. Și istoria se repetă sub ochii noștri.

Durata lungă a modernizării statului român este mai degrabă aceea a unor neîmpliniri.

La o a doua lectură, se pune însă o întrebare fascinantă: cum de mai supraviețuiește atunci acest stat, cum de și-a păstrat totuși continuitatea neîntreruptă? Iar dacă renunțăm la nombrilismul unicității românești și privim și la alte cîteva state, vom observa edificatoare similarități de parcurs al modernizărilor etatiste. Problema nu mai este, deci, doar *a noastră*, ci devine o chestiune de principiu: cum funcționează, de fapt, *statele slabe?*

O posibilă cheie ar putea-o oferi cartea clasică a lui Pierre Clastres despre *Societatea contra statului* și toate analizele consecutive acesteia. Teza de bază este aceea că societățile fără stat sînt, de fapt, *societăți împotriva statului,* adică nu societăți ale unui *eșec,* ale unei *lipse* (așa cum apar ele din perspectiva neobositului evoluționism eurocentric), ci societăți egalitare, refractare la apariția concentrării puterii într-un segment al lor și în care puterea ia forma „necoercitivă“ a *prestigiului* și nu pe aceea a unui „monopol al violenței legitime“, cum ne-a convins Max Weber că stă bine unui stat „adevărat“. De la *chiefdom* din America de Sud la *Big Man* din Polinezia, atributul definitoriu al acestei puteri nonstatale este dărnicia interesată. Pe de altă parte, aceste societăți nu sînt unele ale „subdezvoltării“ și sărăciei, ci *societăți ale abundenței* (în termenii lui Sahlins), preocupate de *îndestularea* suficientă, nu de *bunăstarea* cumulativă. Timpul, munca, proprietatea etc. au, în aceste condiții, cu totul alte mize.

Dar ce conferă ordinea acestor societăți? În mare – *rudenia*. Aceasta oferă schema *normelor* dezirabile și a *încrederii* previzibile în cadrul colectivității: „Organizarea autorității nu se diferențiază de ordinea rudeniei.“ Normele de rudenie împiedică și prestigiul să se transforme în „putere“ – care l-ar înstrăina pe eventualul „șef“ de comunitatea sa de rudenie.

În cu totul alți termeni și din altă perspectivă, aceste societăți fără stat, „primitive“, sînt caracterizate prin ceea ce Granovetter numește „legături puternice“ *(strong ties)*. Simplificînd, asta înseamnă că lista persoanelor apropiate a doi indivizi oarecare dintr-o colectivitate are șanse mari să se suprapună: comunitățile de rudenie, vecinătate și/sau prietenie sînt exemplul clasic. Dimpotrivă, societățile „moderne“ sînt caracterizate prin „legături slabe“, difuze și multiple, mai degrabă de tip *asociativ*. Tocmai în aceasta stă însă „puterea“ lor: cu cît legăturile sînt mai „slabe“, cu atît deschiderea la inovație, asociere, mobilitate etc. este mai mare. Din acest punct de vedere, un stat slab ar putea fi descris ca o formă de guvernare în care puterea s-a desprins de societate și a devenit monopolul legitim al „legăturilor slabe“ ale statului, dar continuă să funcționeze prin legăturile puternice ale societății, care reinterpretează normele și redistribuie încrederea. Pentru a putea funcționa în aceste condiții, „clasa politică“ și „masele“ cad de acord să negocieze relativa lor autonomie informală. Conflictele și frustrările pot fi frecvente, dar sînt rezolvate prin renunțări conjuncturale ce evită colapsul statului; la limită, acesta va fi salvat prin dictatură. Statul lasă, astfel, un spațiu de joc rețelelor sociale de legături puternice, mai extinse sau mai reduse, în schimbul păstrării controlului asupra propriilor legături puternice. Orice schimbare formală la nivelul statului va tinde să fie însoțită, astfel, de schimbări ale poziției rețelelor informale.

Care este situația la noi? Ei bine, în durata noastră lungă, obștile devălmașe au fost și ele un soi de „societăți împotriva statului“, cu proprietate indiviză, egalitare, conduse de o „democrație primitivă“ și doar „vag colorată gherontocratic“, cum a arătat Stahl, păstrîndu-și relativa lor autonomie (după ce plăteau cezarului ce-i al cezarului) pînă tîrziu spre secolul al XX-lea. Și neavînd încredere în instituțiile statului, oricare ar fi fost acesta. Colectivismul comunist a tulburat acest „duh devălmaș“, dar nici nu l-a eliminat, nici nu l-a inventat. Pe de altă parte, actorii autohtoni ai modernizării au fost și ei prinși, structural, în „legăturile puternice“ ale rudeniei, extinse apoi de la „nepotism“ la rețele de „clientelism“, întreținute prin acte de dărnicie bine calculată și, mai recent, prestigiu mediatic.

În acest sens, sîntem, deci, un stat slab tocmai din cauza păstrării excesive a legăturilor puternice „premoderne“, un stat slab, a cărui „putere“ constă în spațiul de joc acordat permanent acestor legături tari, care se pot reproduce – și „descurca“ –, creativ și lucrativ, dincolo de sincopele statului, oferindu-i în schimb acestuia continuitate și flexibilitate; instituțiile veghează doar la păstrarea jocului în limitele de anomie funcțională.

Să ne înțelegem însă – aceasta nu este o pledoarie, ci doar un efort răzleț de înțelegere: *comment peut-on être Roumain?*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

■■■

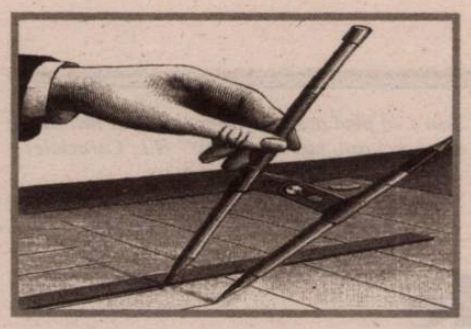

Andrei PIPPIDI

SOS București

Monumente istorice şi oameni celebri

Cînd eram în Italia, aveam ocazia să văd inscripţii comemorative care începeau aşa: *„Memore e riconoscente, il popolo...“* Un monument istoric era astfel semnalat, ca şi cum poporul, naţiunea, nu statul, ar fi avut iniţiativa de a atrage atenţia trecătorilor asupra unei legături sufleteşti pe care localnicii o simt faţă de un trecut care nu trebuie uitat. Poporul ţine minte şi e recunoscător. Acolo a trăit unul dintre oamenii de seamă ale căror fapte sau gînduri i-au adus pe cei de astăzi în situaţia de care ei se bucură. Inscripţia este expresia solemnă a raportului stabilit între un predecesor şi acei care au conştiinţa că-i datorează ceva.

O clădire, o statuie sau un mormînt sînt învestite cu misiunea de a păstra pînă la tine, şi prin vremea fără capăt care va urma, amintirea cuiva. Ai auzit la şcoală despre acela? Probabil, însă acum locul e înnobilat, are o valoare istorică. De fapt, asta este retorică. De la sfîrşitul secolului al XIX-lea, avem „invenţia“ tradiţiei. Atunci au început europenii să lucreze la prezervarea unor repere ale memoriei. Formula „locurilor memoriei“ a folosit-o Pierre Nora într-un sens mult mai cuprinzător – orice poate fi, după părerea istoricului francez, „loc al memoriei“ –, dar în sensul avut în vedere aici chiar de un loc este vorba, un loc care e prezentat ca excepţional.

Memore... Dacă ar fi adevărat că locul are o notorietate dintotdeauna, n-ar fi nevoie de inscripţie. În realitate, aceasta este o mărturie a luptei împotriva uitării. Cine duce lupta? Nu poporul: chiar dacă nu ne place, uitarea este o stare perpetuă. Fie că numele personajului a fost reţinut sau nu de manuale, asocierea sa cu un loc anume (unde s-a născut, a locuit, a murit tragic sau a fost îngropat) trece din mîinile familiei în acelea ale statului. Direct sau indirect: uneori, dorinţa de a dovedi statornicie şi recunoştinţă provine de la un grup de particulari, desprins din societatea civilă, dar spiritul în care s-a conceput gestul memorator este acelaşi ca la iniţiativele oficiale („să facem şi noi ca statul“) şi atunci se urmăreşte insinuarea unui nume, neglijat pe nedrept, într-un mare catalog naţional. Sau o reabilitare, fiindcă, aşa cum am văzut în vremea noastră, ca rezultat al unei condamnări politice, o amintire a fost respinsă şi exclusă, iar acum i se provoacă readucerea în atenţia publică. Caz în care statul poate tolera această nesupunere sau poate să stăruie în reprimarea ei. Aşa că, pur şi simplu, *il popolo* trebuie învăţat pe cine să respecte sau să iubească. Deci, şi statul a putut să-şi schimbe politica între timp. Un subiect care continuă să atragă cercetarea istorică este tocmai drumul pe care-l parcurge o amintire prin decenii sau prin veacuri (cred că la noi, ideea a fost aplicată pentru prima dată de N. Iorga, cu o conferinţă – „Soarta faimei lui Mihai Viteazul“, bineînţeles, în 1919, anul cînd s-a întors la Dealu capul eroului).

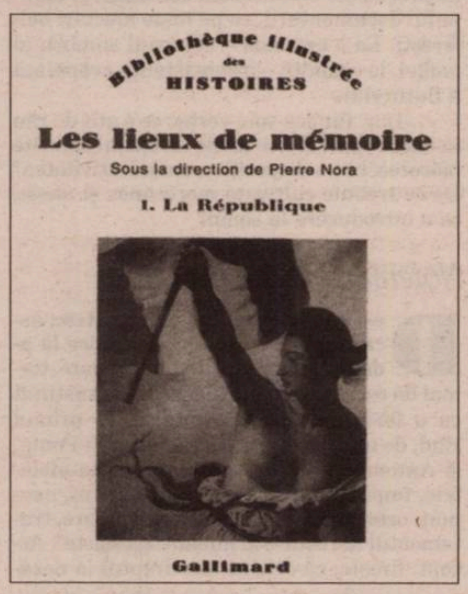

Este absolut necesar să înceteze vînătoarea de case vechi.

Prin urmare, o etichetă mai mult sau mai puţin convingătoare invită la reverenţă pe cineva care a fost educat – în spiritul patriotic sau în onorarea valorilor de cultură generală (de pildă, „aici a dormit o noapte Garibaldi“ sau Beethoven!). Dar de la valoarea istorică s-a ajuns la potenţialul turistic. Mobilizarea trupelor de vizitatori din străinătate se face acum şi prin scoaterea în evidenţă a unei prezenţe ilustre. Pentru ce vine omul la Salzburg? Pentru Mozart. Dacă însă, îl găseşte la Praga, e altceva. Nu-mi vin în minte la Bucureşti decît români celebri, adică personalităţi a căror reputaţie, oricît ar fi de eminentă aici, şi chiar dacă a fost recunoscută peste hotare de către contemporanii lor, nu pare să mai fie actuală. Ba da, Ceauşescu o să mai reziste cîtva timp.

Ce-i de făcut, atunci? Două lucruri. Pe de o parte, a persevera cu semnalarea unor case care au fost altădată locuite de persoane a căror identitate, culturală sau politică, merită reţinută. Exemplul Londrei este de luat în seamă: în partea veche a oraşului, aproape nu există stradă pe care să nu fie una-două plăcuţe cu numele unui magistrat, al unui poet (necitit de 100 de ani), al unui inginer sau arhitect, al unui ofiţer de marină sau explorator. Marele lor număr sugerează o atmosferă caracteristică pentru secolul XIX britanic. Cu toate că nici unul din aceste nume n-a pătruns prea departe, efectul este impresionant fiindcă dă măsura unui nivel de civilizaţie. Mai e posibilă o stratagemă, pe de altă parte. Au mai rămas încă – nu ştiu pînă cînd – străzi sau cartiere care şi-au păstrat aspectul original, vetust, dar interesant pentru turişti care, acasă la ei, nu mai văd o asemenea ambianţă. Este absolut necesar să înceteze vînătoarea de case vechi. Altfel, ce-o să le mai arătaţi oaspeţilor? Culmea este că masacrul are aprobarea, abia disimulată, a autorităţilor de resort, pentru care contează numai cît timp vor mai fi la putere.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Tiberiu FĂRCAŞ

SOS Provincia

Un monument salvat

Patrimoniul istoric al ţării este victima, de multe ori, a unor distrugeri inimaginabile, în care se pierd valori arhitectonice unice. La Cluj-Napoca a fost cazul Casei Călăului. Personaj care, aşa cum arată studiile istorice medievele clujene, locuia *„extra muros“*. După ce ani de zile a stat în paragină, Casa Călăului a dispărut mistuită de un incendiu devastator. Iată însă că cea mai frumoasă stradă din Cluj, Kogălniceanu, a primit un nesperat cadou. Loc de promenadă a generaţii întregi de studenţi, loc cu un farmec aparte, strada are la un capăt statuia – celebră în Cluj şi nu numai – a Sfîntului Gheorghe ucigînd balaurul. Aflată într-o stare deplorabilă mulţi ani, iată că aceasta a fost reinaugurată, după ce timp de două luni s-a aflat într-un proces masiv de curăţare.

„Este o zi importantă pentru Cluj, fiindcă s-a reuşit ca o statuie de for public să fie aşa frumos restaurată. Pentru comunitatea maghiară, dar şi pentru toţi clujenii, este un monument important“, a spus la reinaugurare viceprimarul Anna Horvath. Contează mai puţin că la reinaugurarea statuii din faţa Bisericii Reformate, cea mai veche din Cluj, cu o vechime de 600 de ani, au participat îndeosebi maghiari şi germani din Cluj-Napoca.

Important este că edificiul amplasat în faţa Bisericii Reformat-Calvine are soclul complet restaurat. Sumele pentru curăţare au provenit de la guvernul Ungariei. Lucrările de restaurare şi curăţare au fost efectuate de Asociaţia pentru Ocrotirea Monumentelor „Kelemen Lajos“, care a obţinut autorizaţiile şi avizele de la Primărie şi Comisia Zonală a Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice.

Banii necesari recondiţionării grupului statuar provin de la Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Ungaria, care a alocat suma pentru curăţarea şi restaurarea monumentului, adică 78.000 de lei. Banii au fost cheltuiţi pentru lucrările de refacere a soclului, realizarea schelelor, curăţarea statuii. Conform unui site de specialitate – www.cluj.travel –, este prima lucrare de curăţare şi restaurare a acestui monument.

Prima statuie ecvestră de for public din Europa.

Statuia Sfîntului Gheorghe ucigînd balaurul de la Cluj este, de fapt, o copie din 1904, după o statuie realizată în 1373 de doi sculptori clujeni, Martin şi Gheorghe. Cel care a comandat statuia a fost împăratul german Carol al IV-lea, totodată rege al Boemiei, care a amplasat-o la castelul său din Praga. Monumentul are o valoare istorică inestimabilă, deoarece este prima statuie ecvestră de for public din Europa. În 1904 au fost executate două copii ale celebrei statui, una fiind amplasată la Budapesta, în apropierea Bastionului Croitorilor, iar cealaltă la Cluj, în Piaţa Sfîntul Gheorghe, actualmente Lucian Blaga. Ulterior, statuia de la Cluj a fost mutată în faţa Bisericii Reformate de pe strada Mihail Kogălniceanu. Cluj.travel mai scrie că şi statuia care poate fi văzută actualmente la Praga, într-o curte interioară a castelului, este tot o copie, din 1967, originalul aflîndu-se la Galeria Naţională din capitala Cehiei.

În orice ghid turistic al Clujului, o plimbare pe strada Kogălniceanu este o menţiune obligatorie. Flancată de Biserica Reformat-Calvină, statuia Sfîntului Gheorghe ucigînd balaurul, de o splendoare rară, dă locului un aer medieval, din timpuri apuse şi invită la reverie adolescenţii îndrăgostiţi care trec prin zonă, în drum spre liceele clujene sau spre vechea Bibliotecă a Academiei. Un loc special, unde concertele de orgă din Biserica Reformat-Calvină pot fi ascultate într-o atmosferă medievală mică.

***Tiberiu Fărcaş** este jurnalist, realizator al site-ului www.clujulcultural.ro*

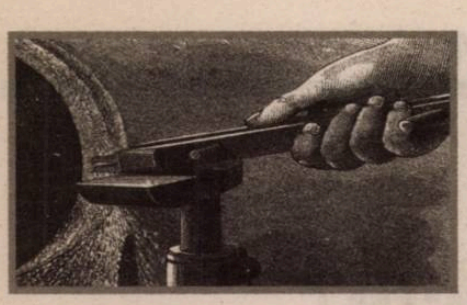

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Comisarul Reding critică din nou România

– decriptaj –

Comisarul european pentru Justiţie, Viviane Reding, a menţionat din nou România printre ţările membre în care statul de drept este încălcat. Criza politică din vara anului 2012 a fost din nou adusă în discuţie, alături de derapajele guvernului de la Budapesta şi de politica franceză în chestiunea romilor. Dar ce a determinat intervenţia atît de dură a comisarului Reding, într-un moment în care, totuşi, nu au mai venit ştiri alarmante nici de la Bucureşti, nici de la Budapesta şi nici de la Paris?

În realitate, ştiri alarmante pentru doamna Reding au venit din 11 capitale europene, unde parlamentele naţionale au comunicat că dispun de suficiente voturi pentru a declanşa o aşa-numită procedură a „cartonaşului galben", împotriva proiectului comisarului Reding, de instituire a unui procuror general european.

Orice cameră a unui parlament naţional poate adresa Parlamentului European, Consiliului şi Comisiei un aviz în care să considere că un proiect european nu este în conformitate cu principiul subsidiarităţii, potrivit căruia nu se poate legifera la nivel de Uniune asupra domeniilor care ţin de competenţele naţionale. În momentul în care cel puţin o treime din voturile atribuite parlamentelor naţionale (un vot pentru fiecare cameră în parlamentele bicamerale şi două voturi pentru parlamentele unicamerale) susţin un aviz motivat „negativ", proiectul trebuie reexaminat – aceasta este procedura de „cartonaş galben".

Cu alte cuvinte, 11 parlamente naţionale au atenţionat-o pe doamna Reding că ar dispune de voturile necesare pentru a cere reexaminarea iniţiativei privind procurorul general european. Cu alte cuvinte, statele membre în cauză consideră că instituţiile europene specializate – precum OLAF sau Eurojust – sînt suficiente.

Poate că o să vă întrebaţi dacă Parlamentul României s-a pronunţat asupra acestui subiect sensibil. Ei bine, da. Camera Deputaţilor a emis un aviz negativ, în timp ce Senatul şi-a dat acceptul, cu unele condiţii.

Situaţia în care s-a ajuns acum nu presupune blocarea proiectului. Comisia Europeană doreşte să meargă mai departe în susţinerea sa. Şi acesta este sensul declaraţiilor comisarului Reding: situaţiile din România, Ungaria şi Franţa reclamă o întărire a organismelor judiciare la nivel european. Să vedem cum vor reacţiona mai departe statele membre.

Dar chiar dacă intervenţia doamnei Reding se referă la un eveniment din trecutul apropiat, simpla revenire la criza din 2012 aduce o mare vulnerabilitate României. Este explicabil de ce statele membre „mari" acceptă cu greu ideea ca un procuror european să-şi bage nasul în afacerile lor interne – la nivelul opiniilor publice din aceste ţări, o asemenea situaţie ar fi văzută, aproape sigur, drept o „cedare" de neacceptat a prerogativelor naţionale către „Bruxelles".

Aceleaşi state – care, întîmplător sau nu, se numără şi printre contributorii neti la bugetul Uniunii, vor avea tot interesul să instituie un control mai strict asupra folosirii fondurilor europene. Ar fi o variantă acceptată de alegătorii din aceste state, preocupaţi de felul în care sînt folosiţi banii proveniţi din taxele şi impozitele pe care ei le plătesc. Iar dacă pentru un mai bun control ar trebui înfiinţate noi instituţii la nivel european, pînă la urmă, de ce nu?

Mai ales că terenul este deja pregătit: în Parlamentul European circulă un raport privind folosirea banilor europeni alocaţi după cutremurul din Italia din 2009, soldat cu distrugeri masive în oraşul L'Aquila. Potrivit documentului, o mare parte din aceste fonduri au fost deturnate în beneficiul mafiei. Iar dacă asemenea lucruri s-au întîmplat într-un stat care aparţine, totuşi, Occidentului, nu este greu să ne imaginăm care este opinia în „marile" state membre, cînd este vorba despre Europa Centrală şi de Est.

În 2012, toate programele operaţionale ale României au fost blocate de Comisia Europeană, ca urmare a neregulilor constatate în cursul auditurilor realizate pentru perioada 2009-2011. Ultimul program, cel pentru creşterea competitivităţii, a fost deblocat de-abia luna trecută.

Poate că doamna Reding nu va reuşi să-şi treacă propunerea privind procurorul general european. Ceea ce nu înseamnă însă că nu va primi ceva în schimb. De exemplu, întărirea OLAF şi o înăsprire a controlului privind folosirea fondurilor europene. Sau o atitudine mai dură a Parlamentului şi a Consiliului asupra statelor bănuite că ar încălca principiile statului de drept, mergînd chiar pînă la activarea clauzei privind suspendarea dreptului de vot.

Atenţie, aşadar, România!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Visul Lazurkinei

– o amintire cu Vladimir –

Zilele acestea, a apărut în librării versiunea românească a cărţii *Diavolul în istorie. Comunism, fascism şi cîteva lecţii ale secolului XX* de Vladimir Tismăneanu. O voi citi şi voi scrie despre ea, dar pînă atunci nu-mi pot reprima o amintire. Acum mai bine de zece ani, în bucătăria de poveste a Christinei Zarifopol Ilias din Bloomington, Indiana, la capătul uneia dintre multele seri de neuitat petrecute acolo, Vladimir Tismăneanu ne-a spus mie, Christinei şi lui Lukey, o poveste incredibilă. Uneori, istoria are plăcerea sadică de a se juca sarcastic cu cei mai puternici dintre muritori. Uneori, e bine să ne amintim asemenea poveşti fabuloase. În plus, eu o (re)spun aici şi din motive sentimentale: pur şi simplu, mi-e dor de acele seri.

În 1961, Hruşciov era în apogeul puterii sale. Era anul în care aproba construirea Zidului berlinez, anul în care anunţa lumii cu mîndrie că URSS detonase o bombă cu hidrogen de 58 de megatone (nici pînă azi, nimeni nu a mai detonat vreodată o bombă mai puternică), iar Hruşciov glumea spunînd că URSS putea şi mai mult, dar redusese forţa bombei ca să nu spargă chiar toate geamurile din Moscova, poligonul fiind situat la Cercul Polar; era anul în care URSS sfida China şi savura propagandistic isprava cosmică a lui Gagarin.

1961 este şi anul celui de-al 22-lea Congres al PCUS. Lucrările decurgeau normal, ca la carte. Miile de delegaţi se comportau foarte bine. Hruşciov, care se urcase în fruntea partidului cu faimosul Raport Secret din 1956, în care învinsese memoria lui Stalin, avea, totuşi, o problemă. Nu politică, ci simbolică. Stalin îşi dormea somnul etern în mausoleul de lîngă Kremlin, alături de Lenin, acolo unde fusese depus cu fast antic, în 1953. Printre sutele de vorbitori la Congres a fost înscrisă şi bătrîna activistă Dora Abramovna Lazurkina. Îi fusese apropiată şi devotată lui Lenin de foarte tînără, încă din 1902, pe cînd avea doar 18 ani. În timpul marii prigoane staliniste din 1937, a ajuns în lagăr. A fost eliberată abia după Congresul din 1956, cel cu Raportul Secret. Lazurkina şi-a început cuvîntul spunînd că a rezistat aproape 20 de ani în gulag doar pentru că Lenin a fost mereu cu ea, în mintea ei, în sufletul ei. De dincolo de moarte, Lenin personal o susţinuse, o încurajase, o protejase, îi spusese mereu că adevărata bolşevică este ea, cea din lagăr, şi nu Stalin. Congresul e cuprins de fior şi aplaudă *in crescendo*. Lazurkina mărturiseşte că şi acum, după ieşirea din lagăr, îl visează pe Lenin şi stă de vorbă cu el. Emoţia tovarăşilor atinge culmi. Simţind bine că e momentul, Lazurkina dă lovitura: „Tovarăşi, chiar aseară, ştiind că voi vorbi în faţa Congresului, l-am întrebat pe tovarăşul Lenin ce să vă spun." Sala încremeneşte. Adunarea de atei, devotaţi ai celui mai brutal materialism-dialectic, îşi ţine respiraţia. Lazurkina urma să le dezvăluie ce zice Lenin din lumea de dincolo, o lume care, desigur, după doctrină, nu există, dar sufletul rus, îmbibat de ortodoxie slavă şi condimentat cu superstiţii medievale, ştie el mai bine. Orice tovarăş este, în fond, un celavec. Aşa că, nu-i de mirare, Congresul trăieşte cu emoţie sentimentul general că, prin gura Lazurkinei, va vorbi chiar marele Lenin. O scenă demnă de analele parapsihologiei se petrece în plenul Congresului PCUS. Activista a continuat: „Lenin mi-a spus aşa: «Tovarăşa Lazurkina, să ştii că pentru mine este o ofensă că în mausoleu stau alături de Stalin, care a adus atîtea deservicii partidului.»" Cuprinşi, parcă, de transă, din ce în ce mai mulţi tovarăşi din sală au început să ceară mutarea imediată a lui Stalin din mausoleu. Rapid, întreaga sală ovaţionează spontan figura marelui Lenin, ca şi cum ar fi fost acolo. Vociferările devin vacarm. Imediat, Hruşciov se ridică de la prezidiu şi dă citire hotărîrii de mutare a lui Stalin din mausoleu. Evident, o avea pregătită. A doua zi, *Pravda* publică pe prima pagină textul hotărîrii. Are două puncte. În primul punct, se stabileşte că „mausoleul de lîngă zidul Kremlinului, din Piaţa Roşie, ridicat pentru a cinsti memoria lui V.I. Lenin, întemeietorul nemuritor al Partidului Comunist şi al Statului Sovietic, conducătorul şi învăţătorul oamenilor muncii din întreaga lume, se va numi, de acum încolo, Mausoleul «V.I. Lenin»." Al doilea punct face ordine în mausoleu: „Se consideră drept inoportună menţinerea sicriului lui I.V. Stalin în interiorul mausoleului, întrucît Stalin a încălcat grav învăţăturile lui V.I. Lenin..." Încă în toiul nopţii, trupul mumificat al lui Stalin, îmbrăcat în ştiuta uniformă de general, împodobită cu medalii, a fost extras din mausoleu şi dus într-un cimitir alăturat, unde a fost îngropat alături de alţi lideri comunişti: Jdanov, Kalinin, Djerjinski şi controversatul american roşu, John Reed. Mormîntul lui Stalin, cu nimic diferit de al celorlalţi, este plasat „strategic", ascuns primei priviri, de un copac. La căpătîiul său s-a aşezat o piatră oarecare, pe care s-a scris doar „J.V. Stalin". Spre sfîrşitul săptămînii, mausoleul a fost redeschis, ca după curăţenie. Numele lui Stalin dispăruse, ca şi orice amenajare care ar fi putut sugera că în mausoleu mai zăcuse vreodată un alt cadavru. Onoarea lui Lenin fusese reparată de tovarăşa Lazurkina.

Lazurkina urma să le dezvăluie ce zice Lenin din lumea de dincolo.

Povestea este reală. Mă întreb, doar, cui i-o fi dat prin cap să o pună în scenă. Sigur că Hruşciov dăduse OK-ul de la bun început. Problemele de natură simbolică se rezolvă cel mai bine cu manipularea simbolurilor. Dar ce comunist de la vîrful PCUS a putut-o concepe? Îl voi întreba pe Vladimir Tismăneanu cu prima ocazie.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ce e clasa mijlocie?

Am citit cu încîntare articolul lui Vintilă Mihăilescu „Thymocraţia salvează România?...“, din numărul 505 al *Dilemei vechi*. Argumentaţia folosită este înşirată logic, cu şarm şi eleganţă. Una peste alta, sînt mai mult decît de acord cu demonstraţia finală a domnului Mihăilescu. Un singur argument m-a nedumerit: România ar avea o clasă mijlocie în proporţie de doar 10-15% din totalul populaţiei, „în loc de aproximativ 60%, cît se consideră, de regulă, că ar trebui să aibă un capitalism de succes.“ Am mari dubii privind aceste cifre.

În primul rînd, definiţia însăşi a clasei de mijloc este dificilă. Iniţial, *middle class* era considerat a fi oricine se găsea între proletariat (clasa muncitoare) şi clasele bogate. O definiţie potrivită începutului de secol XX şi utilizată cu sîrg de marxişti pentru a plasa pe undeva burghezia cea exploatatoare. În timp, a fost nevoie de categorisiri ceva mai rafinate, deoarece globalizarea ne-a transformat în sat, iar diferenţele dintre o ţară şi alta, dintre modelul social şi economic al unei zone culturale sau a alteia au devenit mult mai evidente. Astfel, stabilirea unei anumite limite inferioare a venitului anual a devenit un criteriu insuficient. Aceiaşi 50.000 de euro pe an îţi asigură cîte ceva de-ale traiului în Norvegia şi cu totul altceva în China. Mai mult, în chiar aceeaşi ţară, diferenţele pot fi semnificative. Suma respectivă este relativ modestă pentru un trai în Shanghai, dar îndestulătoare într-un mic orăşel din centrul Chinei. În plus, pentru a complica lucrurile şi mai tare, profesia este şi ea importantă, prin prisma impactului politic al valorilor promovate de cetăţenii din clasa mijlocie. De exemplu, luînd în calcul doar veniturile, poţi considera traficanţii de droguri din Afganistan sau Columbia drept aparţinînd clasei de mijloc. Greu de găsit reguli simple, clare, apte să împartă această lume atît de globală şi diversă folosind un criteriu universal.

De aceea, prin 2009, faimosul *The Economist* propune o definiţie interesantă, menită a aduna consensul global: un pămîntean este în clasa mijlocie dacă, după ce îşi plăteşte mîncarea şi alte cele absolut necesare supravieţuirii, îi mai rămîne o treime din venituri la dispoziţie cu care să cumpere orice îi trece prin cap, după nevoi, imaginaţie, aspiraţii. Avînd în vedere că românul este mai degrabă proprietar de casă decît chiriaş, ar rezulta aşa: ai un salariu de 30 de milioane de lei vechi. Dacă, după turele la „carfur“ şi administratorul blocului, îţi mai rămîn 10 milioane să faci „diverse“, eşti OK. La „diverse“ pot intra: alt telefon mobil sau o tabletă nouă (plauzibile în România), economii pentru o vacanţă măcar în Grecia sau Bulgaria (plauzibil pentru România), cheltuieli suplimentare cu educaţia copilului (foarte plauzibil în România), un leasing şi benzină măcar pentru o maşină medie (foarte întîlnite în România, deşi nu la scara de dinainte de 2008). Pot fi de acord că numărul românilor care îşi permit să menţină o treime din venituri pentru atari cheltuieli a scăzut pe timpul crizei, dar cred că înjumătăţirea lor este o apreciere exagerată.

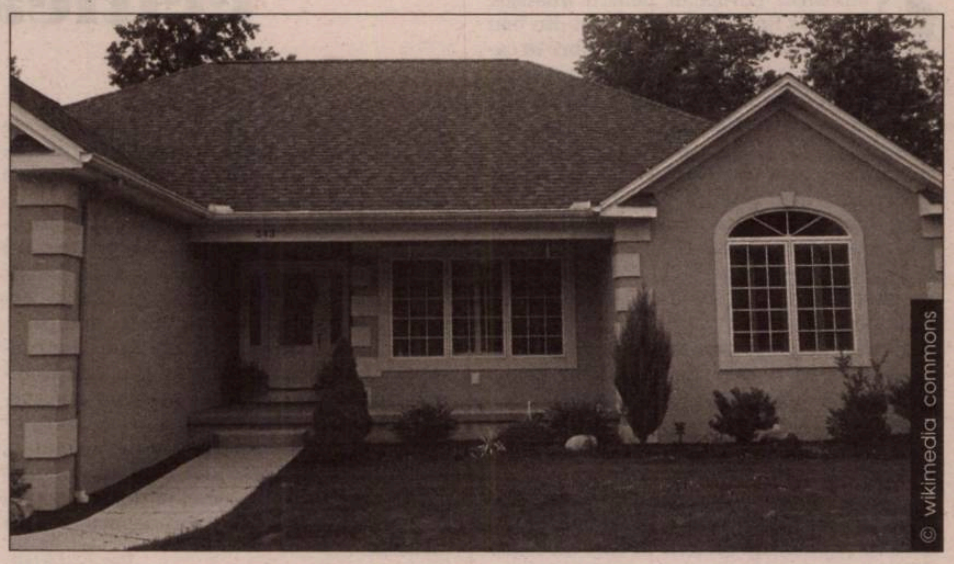

Extrem de interesantă mi-ar părea analiza profesiilor din care provine clasa mijlocie a unei ţări sau a alteia. Anglo-saxonii se bazează pe numărul mare de medici, avocaţi, bancheri, profesori, mici şi medii întreprinzători, înalţi funcţionari la stat, muncitori cu înaltă calificare (cum ar fi cei din IT). Rusia are mulţi îmbogăţiţi ai tranziţiei şi o solidă clientelă politică angajată „la buget“. Ţările arabe au, evident, petro-bogaţii. China numără multe milioane de foşti ţărani, proaspăt mutaţi la oraş, care îşi schimbă (poate) periculos de rapid (pentru gustul partidului) stilul de viaţă şi aspiraţiile.

Conform definiţiei din *The Economist*, românii care muncesc în Occident (inclusiv în meserii de joasă calificare) sînt *middle class*, în timp ce profesorii şi medicii noştri s-ar califica cu greu. Aşadar, îndrăznesc să îl rog pe domnul Mihăilescu să mă lămurească: ce fel de clasă mijlocie avem, cum o definim şi, mai ales, în ce direcţie împinge ea ţara? Recunosc, în această materie am mult mai multe nedumeriri decît certitudini.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Christopher R. HILL

Doctrina anti-Obama

Denver – preşedintele Obama a avut dreptate să renunţe la întîlnirea APEC (Cooperarea Economică Asia – Pacific) din Bali, Indonezia şi să se axeze, în schimb, pe patologiile politice ale Congresului SUA. Dar această decizie, chiar dacă corectă, a avut drept efect reluarea unui refren tot mai des auzit în regiunea est-asiatică: ce s-a întîmplat cu „Pivotul“?

Conceput ca o schimbare întîrziată în resurse şi în atenţia alocată războaielor şi altor provocări de primă importanţă în Orientul Mijlociu, pentru extinderea semnificativă a oportunităţilor în regiunea Asia – Pacific, Pivotul strategic mult lăudat al Americii s-a lovit de o armură de consecinţe neintenţionate (derivate dintr-o politică slab articulată).

Pentru început, exista percepţia că retragerea trupelor SUA din Irak şi Afganistan a echivalat cu o scădere a intereselor americane în Orientul Mijlociu. Înregistrîndu-se în ajunul cataclismicei Primăveri Arabe, administraţia Obama s-a luptat cu această nedorită consecinţă a Pivotului, de atunci încoace. Cel care, făcînd parte din administraţie, a conceput fraza „conducînd din umbră“, a agravat doar problema.

În al doilea rînd, mulţi europeni au înţeles Pivotul către Asia ca presupunînd o scădere a devotamentului faţă de Alianţa Atlantică. Deşi cîteva ţări europene s-au descurcat destul de bine în privinţa menţinerii consultărilor şi angajamentelor faţă de SUA, liderii Europei au privit cu îngrijorare crescîndă clătinarea organismului de securitate de după război.

Desigur, europenii au contribuit la această dinamică: sîntem martori la graba lor de a părăsi misiunea NATO din Afghanistan. Dar senzaţia acută de derivă din organismele euro-atlantice, alimentată în special de criza financiară prelungită a Europei şi de fracţionarea politicii americane, lasă puţin loc pentru optimism.

În cele din urmă, eforturile de a explica scopul Pivotului – afirmaţia SUA că Asia se află acum în centrul economiei mondiale – au eşuat din start. Chinezii au crezut că scopul acestuia era de a înfrunta şi înfrîna ascensiunea geopolitică a ţării lor. Şi cine i-ar putea învinovăţi, avînd în vedere cît tapaj au făcut SUA, în declaraţiile lor oficiale, exprimîndu-şi îngrijorarea faţă de China?

Într-adevăr, în săptămînile ce au urmat anunţului iniţial al Pivotului (care a venit exact după începerea campaniei pentru alegerile SUA din 2012), atacurile verbale ale oficialilor americani la adresa Chinei au devenit tot mai rele. O prelungire perfect normală a Acordului de securitate SUA – Filipine s-a transformat într-o ocazie de a se plînge de pretenţiile Chinei la ceea ce fostul secretar de stat Hillary Clinton numea „Marea Filipineză de Vest“. În această atmosferă, chinezii au perceput decizia de rutină de a trimite puşcaşii marini să se antreneze în Australia ca pe o altă verigă în lanţul menit să împiedice ascensiunea Chinei. Chiar şi deschiderea către Myanmar a fost prezentată presei drept o mişcare menită să contracareze influenţa chineză în acea ţară bogată în resurse.

Şi ce îşi doresc SUA să realizeze cu Rusia?

Puţin după aceste episoade, departamentul SUA al Apărării a anunţat că va începe relocarea forţelor americane în Pacificul de Vest, atrăgînd şi mai mult atenţia Chinei. La fel, parteneriatul Trans Pacific (TPP) – o propunere de înţelegere megaregională în privinţa comerţului liber, din care China fusese pînă atunci exclusă – a alimentat îngrijorarea Chinei privind intenţiile SUA.

Dar China e departe de a fi fără vină: mărturie stă abordarea ei lipsită de subtilitate a vecinilor ei asiatici, în momentul cînd îşi clamează pretenţiile teritoriale în mările ei de Est şi de Sud. Şi, în timp ce semnele crescînde de nerăbdare faţă de Coreea de Nord au fost salutate ca vestitoare ale unei eventuale schimbări de politică, noua gîndire în China nu a fost suficientă spre a opri eforturile SUA pentru sporirea cooperării militare cu Coreea de Sud şi Japonia.

China e posibil să nu aibă nevoie să facă nimic pentru a schimba din nou politica SUA. De cînd Obama a fost reales, pare să fi existat un pivot departe de Pivot, spre ceva ce ar putea fi descris doar ca retro. Efortul secretarului de stat John Kerry de a reîncepe brusc procesul de pace arabo-isrelian a fost o iniţiativă lăudabilă. Dar, dacă Primăvara arabă ne-a învăţat ceva, este că adevăratele probleme ale Orientului Mijlociu au puţin de-a face cu Israelul şi mult cu diviziunea tot mai pronunţată secular-islamistă şi cu lupta partizană crescîndă între şiiţi şi sunniţi. Israelul e doar o mică parte a acestui model general.

Mai recent, s-a putut constata revenirea Americii – determinată de evenimente – către cooperarea cu Rusia, pentru terminarea războiului civil din Siria, în urma unui atac cu arme chimice, care a făcut 1400 de victime.

Toate acestea conduc către următoarea întrebare: au nevoie SUA într-adevăr de o schemă împărtăşită de toţi, a politicii lor externe? Dacă efectul va fi ca politica lor să devină mai puţin de încredere şi mai puţin previzibilă – sau, mai rău, susceptibilă de interpretări greşite –, atunci, cu siguranţă că nu. Noua ordine a făcut loc unei lumi cu mai puţină ordine, în care încrederea şi previzibilitatea au fost înlocuite de schimbări rapide de focalizare şi angajamente capricioase. Şi, din nefericire, această stare de lucruri pare să vină nu de la ţările în criză, ci de la Statele Unite înseşi. Acum că Obama pare a avea un scurt respiro în ce priveşte problemele interne, poate fi un moment oportun ca el să stabilească priorităţile politicii externe a Americii şi să explice cum îşi propun SUA să le urmeze. Poate fi susţinut Pivotul către Asia? Care sînt obiectivele Americii în Orientul Mijlociu? Urmează ca America să fie un ONG terorist, care să le ţină predici prietenilor şi detractorilor, în egală măsură, pentru că nu sînt la fel ca americanii? Şi ce îşi doresc SUA să realizeze cu Rusia? Pot descoperi căi de cooperare cu acest stat nedemocratic, pentru a aborda chestiuni de interes comun? E timpul ca Obama să facă un tur de orizont. Administraţia lui mai are încă trei ani şi lumea aşteaptă, privind şi, sincer vorbind, întrebîndu-se.

***Christopher R. Hill,** fost secretar de stat adjunct pentru Asia de Est, este decan al Şcolii Korbel de Studii Internaţionale, Universitatea din Denver.*

Copyright: Project Syndicate, 2013
www.project-syndicate.org

traducere de Iaromira POPOVICI

„Nu există nici o lege care să-mi interzică să arăt ce vreau“

– interviu cu Abdellatif KECHICHE –

Născut în Tunisia în 1960, s-a mutat împreună cu familia în Franţa, cînd avea 6 ani. Se consideră regizor francez, nu tunisian. Şi-a început cariera în cinematografie ca actor şi a debutat cu lungmetrajul La Faute à Voltaire, *în 2000 (Leul Viitorului pentru film de debut, Veneţia). Au urmat* L'Esquive *(2003, Premiul César pentru cel mai bun film),* La graine et le mulet *(2007, Premiul César pentru cel mai bun film),* Vénus noire *(2010) şi* La vie d'Adèle *(2013, Palme d'Or, Cannes).* La vie d'Adèle *e povestea de iubire dintre două tinere femei (interpretate de Adèle Exarchopoulos şi Léa Seydoux), spusă, zic unii, cu multă tandreţe, sau, zic alţii, cu o privire excesiv de masculină. Filmul a provocat un scandal încă de la primele proiecţii la Cannes: mai întîi, tehnicienii care lucraseră la film au susţinut c-au fost ţinuţi peste orele stabilite prin contract; apoi, autoarea benzii desenate care stă la baza filmului a spus că relaţia dintre cele două femei e „neconvingătoare şi ridicolă“; apoi, Léa Seydoux a declarat că se simte umilită şi ruşinată de ce le-a pus Kechiche să facă pe platou. Regizorul a fost invitatul special al evenimentului Les Films de Cannes à Bucarest (25-31 octombrie), ocazie cu care a putut sta de vorbă cu jurnaliştii români, departe de inflamările şi de exaltările presei franceze.*

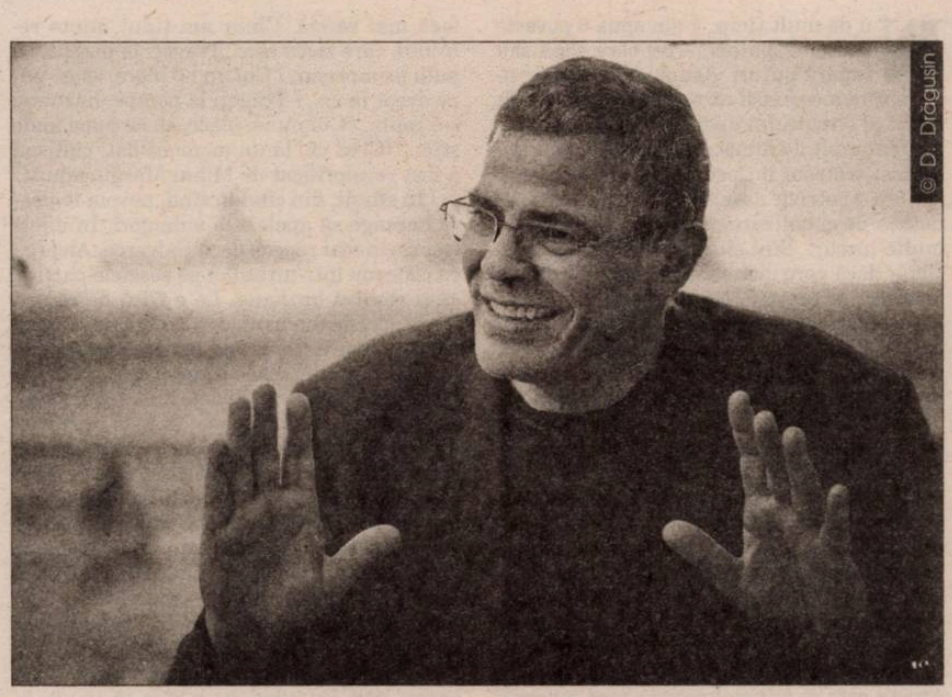

Una dintre primele scene din filmul dumneavoastră se petrece la ora de literatură: o elevă citeşte un fragment din romanul lui Marivaux La vie de Marianne, *printre care şi fraza „Sînt femeie“, şi e întreruptă de o voce de bărbat, cea a profesorului ei, care-i spune: „Nu citi aşa, trebuie să ai altă intonaţie...“ Anunţă această scenă, în vreun fel, ce urmează să faceţi în* La vie d'Adèle?

E o întrebare bună. Într-un anumit sens, da. Să spunem că îl provoc astfel pe spectator să devină conştient de intenţia mea, aceea de a spune povestea unei femei, a unei fete care devine femeie, împreună cu tot ce mai presupune această devenire.

E vorba, de asemenea, de o poveste de iubire între două femei. Înainte de a începe filmările, aţi vorbit cu femei despre asta, sau aţi mers pe propria intuiţie?

Mă întrebaţi dacă au existat femei care să-mi povestească istoriile lor de amor? Păi, asta ni se întîmplă mereu în viaţă. Şi femeile, şi bărbaţii mi-au vorbit de-a lungul vieţii despre experienţele lor amoroase, independent de lucrul la acest film. Nu e ca şi cum mi-aş fi spus: „Acum o să fac un film cu o poveste de iubire, deci trebuie să mă documentez, să aflu ce e dragostea, cum iubim etc.“ E despre iubire şi-atît, nu trebuie să cercetezi suplimentar.

Cînd v-aţi îndrăgostit prima dată?

A, eram copil.

Înainte sau după ce v-aţi mutat în Franţa?

Vreţi să vă spun vîrsta exactă? *(rîde)*

Eram doar curioasă. Pentru că, de obicei, cînd vorbim despre iubire, o facem din perspectiva propriilor experienţe.

Sigur, aşa e. Doar că experienţele noastre în materie de dragoste sau de despărţire sînt identice. Suferim cu toţii la fel în urma unei despărţiri.

S-a spus despre filmul dvs. că e făcut de un bărbat care nu înţelege nimic din ce poate însemna dragostea unei femei.

E o critică oarecum absurdă şi lipsită de sens. Nu spune, de fapt, nimic. Celor care-mi zic: „Nu ştii nimic despre dragostea dintre două femei“ sau „Nu ştii ce-i femeia“, îmi vine să le răspund: „Atunci, definiţi voi femeia. Bărbaţii şi femeile încearcă de secole întregi să-şi dea seama cine sînt, ce simt...“ Pe cei care-şi arogă dreptul de a „cunoaşte“ subiectul, aş vrea să-i întreb de unde au legitimitatea asta care-i face să creadă că ei cunosc subiectul mai bine decît mine.

Credeţi că există un raport de forţă între un regizor şi actorii cu care lucrează?

Cred că actorii au o mare putere asupra regizorului. *(rîde)* Regizorul este servitorul actorilor săi. În cazul filmului *La vie d'Adèle,* stăpînul a fost chiar Adèle Exarchopoulos. Ea a avut cea mai mare putere. Doar filmul îi poartă numele, nu?

Există o limită în ceea ce-i poate cere un regizor unui actor?

Atîta vreme cît un actor îşi ia angajamentul de a face ceea ce i se cere, ceea ce e visat sau e scris, nu există limită. Numai să nu-l omori sau să-i tai vreun membru *(rîde).* Din moment ce doi oameni majori se pun de acord pentru a arăta împreună o imagine, atunci asta e suficient. Nu există nici o lege care să-mi interzică să arăt ce vreau. Ceea ce ar trebui, poate, interzis, sînt actorii care sînt de-acord la început, şi care apoi nu mai sînt. E nesănătos.

Experienţele noastre în materie de dragoste sau de despărţire sînt identice.

Adèle Exarchopoulos spunea, într-un interviu: „Camera era atît de aproape de noi, încît trebuia să dăm totul. Abdellatif voia să captureze sufletele noastre.“ Credeţi că aţi reuşit?

Da, măcar o mică parte.

Mă gîndeam, de pildă, la Cassavetes, care reuşeşte să facă acest lucru într-un mod puţin diferit, fără corpuri expuse, fără scene de sex...

E ceva ce ţine mai degrabă de instinct, de dorinţa de a privi o parte anume a feţei, o expresie, o mişcare, o emoţie chiar... E greu de explicat de ce îţi vine să filmezi într-un fel sau într-altul. Privirea, ritmul... vin din subconştient. Nu fac lucrurile spunîndu-mi

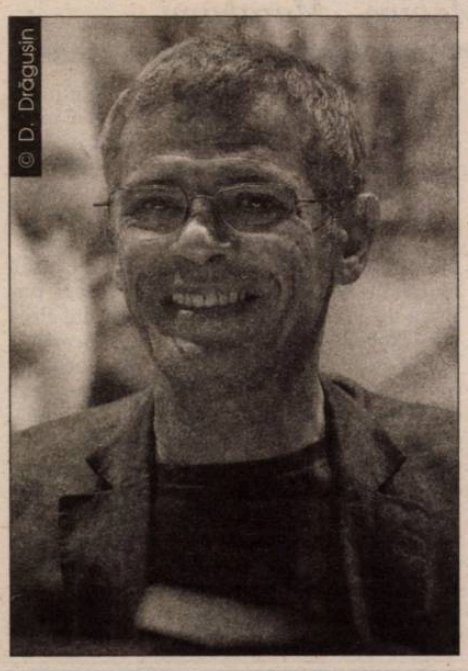

„vreau să provoc asta şi asta“, ci „asta mă provoacă pe mine“, în speranţa că îi va provoca şi pe spectatori.

Se spune despre dvs. că sînteţi un regizor naturalist, că reprezentaţi realitatea fără intervenţii cosmetizante. Cu toate astea, aţi declarat într-un interviu că aţi filmat scenele de sex din La vie d'Adèle *ca şi cum ar fi fost picturi sau sculpturi, că v-aţi străduit ca ele să „arate frumos“, că trebuiau să capete o dimensiune estetică.*

Cred că în tot filmul există o dimensiune estetică. Probabil că am insistat în momentele acelea pentru că era vorba de scene mai picturale, în care se văd corpurile... Îmi doream să dau adîncime cu ajutorul luminilor. Poate c-am spus asta ca să nu spun că... sau poate că, pur şi simplu, n-avea nici un sens s-o spun. *(rîde)*

Cîte zile aţi filmat faimoasa scenă de sex, pînă v-aţi decis la versiunea care a rămas în film?

Am filmat mai multe scene, din care apoi am montat una singură. Ele erau răspîndite de-a lungul scenariului şi arătau evoluţia personajului (le-am păstrat în varianta lungă a filmului), dar, odată ajunşi la montaj, am decis că va rămîne una singură. Am filmat două-trei scene înainte de scena visului erotic (în versiunea iniţială, erau mai multe vise), şi asta a funcţionat ca un fel de „încălzire“.

În Vénus noire, *la tribunal, avocatul acuzării îi spune proprietarului lui Saartjie: „Dvs. exploataţi această femeie!“, iar el răspunde: „E doar un spectacol!“ Acest schimb de replici pare să rezume, într-un fel, ceea ce vi s-a reproşat în ultima vreme, inclusiv acuzele formulate de Léa Seydoux.*

Da, m-am gîndit şi eu la asta. Cînd Saartjie Baartman, femeia „exploatată“, depune mărturie (vorbele ei au rămas consemnate, sînt lucruri care s-au întîmplat în realitate), ea spune, cu toată demnitatea pe care o presupune un astfel de gest, că îşi face pur şi simplu meseria de artist, că joacă un rol. E amuzant de făcut o paralelă între ceea ce spune femeia aceea, care stătea 12 ore pe zi închisă într-o cuşcă, şi ceea ce spune o actriţă, în condiţiile de lucru de astăzi.

Ce i-aţi răspunde Manohlei Dargis, critic de film la The New York Times, *care scria, într-o corespondenţă de la Cannes: „Acest film vorbeşte mai degrabă despre dorinţele domnului Kechiche, decît despre orice altceva“?*

Nu ştiu ce să zic, probabil că nu împărtăşim aceleaşi dorinţe. *(rîde)* Pe de altă parte, dorinţa creatorului se află la baza oricărui act de creaţie. De asta mi se pare un reproş fără sens. Oricum, vor fi oameni care să-i împărtăşească punctul de vedere. Cel puţin, nu va fi singură, ca mine.

În aproape toate filmele dvs., există referinţe literare.

În toate filmele mele...

Şi în La Graine et le mulet?

Da, aşa e, acolo nu sînt. *(rîde)*

În general, personajele se descoperă pe ele însele şi descoperă viaţa prin intermediul cărţilor pe care le citesc, sau mai degrabă luîndu-le ca punct de plecare.

Da, cred în puterea artei de a ne marca viaţa, dar nu singură, ci ajutată de întîlnirile providenţiale, de destin, de hazard, pur şi simplu... Toate acestea ne hrănesc, într-un fel sau altul, viaţa noastră. Consolează, calmează, chestionează...

În ultima vreme, aţi fost acuzat de hărţuire, tiranie, manipulare etc. Dvs. cum vă simţiţi, de fapt?

Nu m-am aşteptat la nimic din toate astea. E întotdeauna neplăcut cînd cineva ţine morţiş să răspîndească astfel de lucruri despre tine, iar tu trebuie să te aperi. Am răspuns, măcar parţial, acestor acuze, într-un text pe care l-am publicat săptămîna trecută pe rue89.com. În orice caz, mi-au lăsat un gust amar.

E adevărat că următorul dvs. film s-ar putea să spună povestea de dragoste interzisă dintre Héloïse şi Abelard?

Da, e o poveste adevărată, care s-a întîmplat în secolul al XII-lea şi care a devenit, între timp, un soi de legendă. Am propria interpretare asupra acestei istorii, care e cu totul alta faţă de tot ce s-a spus şi s-a scris pînă acum. Am făcut o muncă de cercetare proprie unui istoric şi aş vrea să-mi pot prezenta propria viziune, care nu e absolut deloc conformistă. Îmi doresc mult să fac acest film, dar nu ştiu dacă voi avea curajul chiar acum. E un film de epocă, o poveste cu testicule tăiate... *(rîde)*

Filmul La vie d'Adèle *poate fi văzut în cinematografele din România începînd 31 octombrie.*

a consemnat Luiza VASILIU

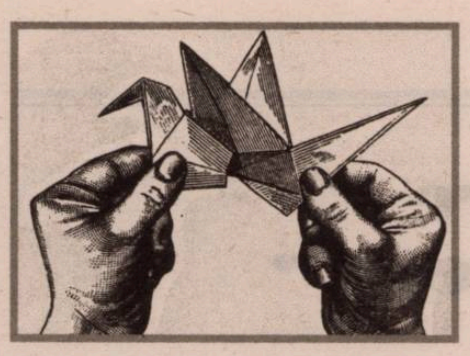

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cisterna de cafea

Nu de mult timp, v-am spus o poveste cu niște „puțari“ – cei care sapă sau repară puțuri. Acum vă voi spune una despre meseriașii care se ocupă de celălalt capăt al circuitului apei dintr-o gospodărie.

Mai mult de jumătate din populația României trăiește în locuințe fără canalizare (55,8% – potrivit datelor INS). Dar a nu beneficia de canalizare poate să însemne mai multe lucruri. Sînt cîteva categorii posibile. Chiar dacă pare incredibil, există încă destui locuitori ai acestei țări membre a Uniunii Europene care se refugiază zilnic în mijlocul naturii din spatele casei. Mulți alții continuă să aibă doar o „budă“ în fundul curții, al cărei loc se tot schimbă de fiecare dată cînd groapa de sub ea se umple. Sînt și dintre aceia care au toaletă modernă în casă, cu apă curentă, și o hazna în curte, care, neavînd fundul cimentat, nu se umple aproape niciodată, totul se scurge în pămînt. Mai nou a apărut sistemul prin care proprietarii (în special pentru casele de vacanță) folosesc periodic substanțe speciale care dizolvă complet „umplutura“ din fosă. În sfîrșit, foarte mulți locuitori din sate și orașe au în curte fose septice obișnuite, adică haznale care se umplu. Acesta este și motivul pentru care meseria de care vorbeam rămîne la mare căutare. Altfel spus, țara continuă să fie plină de căcănari (chiar și după căderea comunismului).

Nu știu care e istoria meseriei înainte de comunism, dar la un moment dat am avut un coleg de serviciu al cărui tată fusese vidanjor. *„Căcănar la propriu“*, cum zicea el. De la acel coleg am aflat că există și un imn al acestei profesii, menit s-o facă mai veselă. Chiar am ținut minte refrenul, care zicea așa: „Trageți la pompe, să pută primprejur, / Cui nu i-o place, să ne pupe drept în c..., / Trageți la pompe, haznaua s-o golim, / Cui nu i-o place, să ne pupe unde știm.“ (Cred că, la un moment dat, cîntecul a fost revalorificat de Mihai Mărgineanu).

În sfîrșit, din cînd în cînd, nevoia te poate împinge să apelezi la vidanjori. În unele locuri vin mai repede decît Salvarea. Aleargă cu cisterna într-un suflet pe șoselele patriei, să-ți rezolve haznaua. Le e frică de concurență. Cer destui bani, dar, mai nou, fac treaba asta și pe datorie. Am asistat la o asemenea situație, în care vidanjorii au venit aproape imediat ce proprietarul a închis telefonul prin care-i chemase. În mod operativ, au desfășurat furtunurile lor verzi și striate, au dat la o parte capacul fosei și au pornit pompele. Cu acea ocazie am aflat că, dacă nu ești avizat, indivizii te pot trage pe sfoară. Vin cu cisterna pe jumătate plină și foarte repede te anunță că s-a și umplut. Iar dacă vrei ca – vorba cîntecului – „haznaua s-o golim“ pînă la capăt, trebuie să le mai plătești un drum. Se pare că oamenii își respectă statutul prin această adevărată „căcănărie“. De aceea, cică, întotdeauna e bine să te uiți la venire dacă mașina e goală. Cisternele au niște „fante de vizitare“ prin care poți vedea nivelul, ca la filtrul de cafea.

Indivizii au venit în echipă standard, adică șofer și vidanjor. Șoferul, ceva mai tînăr, era șeful. Avea o figură parcă turtită pe verticală și încrețită, ca a unui tip care strîmbă din nas, veșnic dezgustat de tot ce se întîmplă în jurul lui. Vidanjorul, un tip

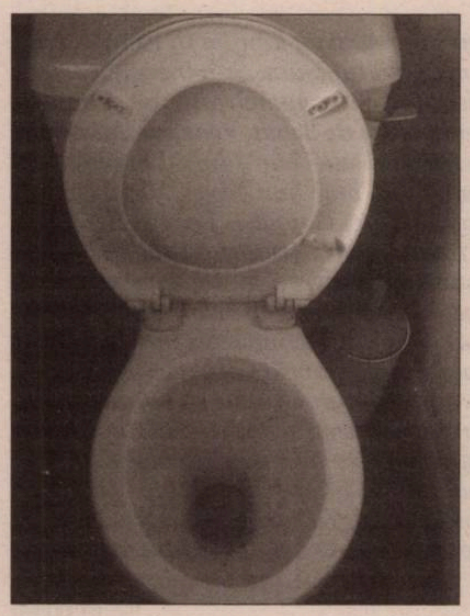

senin, cu părul alb, asculta de el fără crîcnire. Am descoperit că, dacă puțarii sînt oameni mai de înțeles, în cazul căcănarilor nu încape nici un fel de tocmeală. Cînd proprietarul a încercat să discute prețul, șeful a strîmbat și mai tare din nas și i-a dat ordin vidanjorului să strîngă imediat furtunul, zicînd brusc și teatral: „Dacă-i pe așa înseamnă că nu sîntem buni vecini. Plec fără nici o remușcare. Vă las cu haznaua plină.“ Și a ieșit pe poartă. Proprietarul a trebuit să iasă după el, să-l roage să se întoarcă. L-a convins – că, pînă la urmă, asta și era ideea. Au pornit pompele și a început, vorba cîntecului, „să pută primprejur“. N-a durat însă mai mult de cîteva minute pînă cînd totul s-a terminat iar cînd a încasat banii, fața șoferului a părut a se descreți pentru o clipă. „Ai văzut, vecine, că ne putem înțelege omenește“, a zis și a plecat. În urma lui, proprietarul i-a pronunțat cu ciudă numele ocupației, întrebîndu-se dacă data următoare n-ar fi cazul să apeleze la cei din comuna învecinată.

În țara noastră, cum spuneam, căcănarii își găsesc oricînd și oriunde obiectul muncii. Ca să nu mai avem atîta nevoie de ei, ar trebui să ne mai civilizăm. Să facem mai multă canalizare sau mai multe școli. În Singapore, de pildă, la inițiativa World Toilet Organization (există și așa ceva) s-a înființat o facultate care scoate promoții întregi de specialiști în toalete. Oamenii au studii superioare. Tot Singapore e statul care a convins ONU să adopte o Zi Mondială a Toaletelor. E în curînd, pe 19 noiembrie.

ready made

„Cînd m-am coborît jos din căruță înaintea porții, portariul au venit înaintea mea și m-a întrebat «pe cine să insinui prințului» la care eu i-am răspuns: «pe Ioan Russu prefectul unei legiuni române din Transilvania» la aceea el a tras de un clopoțel, după care din etaj s-a coborît sub poartă un servitor uniformat și cu capul descoperit, la care portariul i-a zis: «insinuă prințului pe domnul Ioan Russu prefectul unei legiuni române din Transilvania». Servitorul s-a dus în sus și după ce m-a insinuat, au venit iarăși în jos și mi-a zis: «poftiți în sus domnule».“

Ioan Oros alias Rusu, *Memorii*, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1989

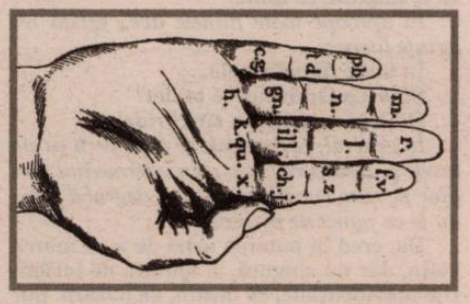

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Telefonul fără fir

Munro – Malraux – Makine – Murakami

Mai tînărul meu prieten intră în birou, la primele ore ale dimineții, și îmi spuse, precipitat, cu emoție vizibilă în glas: „A luat André Malraux Premiul Nobel pentru Literatură!“ Lucram la niște chestiuni administrative, iar informația transmisă brusc mă trezi din calcule complicate. Știam că urma să fie anunțat noul scriitor nobelar, însă presiunea birocratică mă decuplase, temporar, de la interesele culturale. Probabil că încă afișam un aer buimăcit, în ochii colegului entuziast, întrucît se simți obligat să adauge: „Am avut, se pare, mînă bună!“ Malraux, Premiul Nobel? *Post-mortem?* Se putea și *așa?* Și cum adică avusese amicul în cauză „mînă bună“? Exista oare o bursă a pariurilor literare unde se vehiculau sume excentrice? Dacă da, trebuia să deduc că tînărul lector dovedise fler și mersese pe André Malraux? Dar care Malraux? Mai exista unul contemporan, de care eu nu auzisem? Aș fi întrebat, dar eram stingherit. Prietenul din birou îmi fusese cîndva student și, sesizîndu-mi ignoranța, ar fi fost îndreptățit să comenteze în barbă: „Halal, domn' profesor! O faci pe literatul și habar n-ai de André Malraux! Ăsta nou, bineînțeles, că de cel vechi nu mai vorbim (deși, la rigoare, întrebat și de ăla ceva, nu m-ar mira să iei, din nou, fățuca asta de Niznaiovici...)!“ Am tăcut mîlc așadar, mimînd zîmbetul plin de satisfacție. Transmiteam prin toți porii bucuria auzului unei asemenea vești, fără a rosti totuși vreun cuvînt. „Ce minunat“ – citea, pesemne, tînărul coleg în privirea mea – „că André Malraux a primit Premiul Nobel! După jumătate de secol de la moarte și o așteptare cumulată de aproape un veac!“ Apoi, m-a lovit un gînd năucitor. „Stai“, mi-am zis, „nu e vorba despre André Malraux, ci de Andreï Makine, care se află, cu adevărat, de mai multă vreme, pe lista scurtă a posibililor laureați! Comitetul Nobel îl selectase, finalmente, pe slavul francofon!“ Luat de val, colegul îi zisese André Malraux. Nu era însă un capăt de lume, ba, în subsidiar, ambiguitatea avea chiar ceva onorant pentru Makine. Totuși, nu reușeam să ies de pe palierul neînțelegerii, deoarece jena persista, numai că, acum, în alt plan. Nu aveam puterea să precizez tînărului lector faptul că îi spunea „Malraux“ lui „Makine“. Mai ales că se arăta și atît de bucuros de veste!

Chiar – de ce se bucura atît de tare pentru Makine? „Avusese mînă bună“? Informația în cauză mă ținea, în continuare, în ceață. Dacă există rămășaguri pentru Nobelul literar, eu de ce n-am jucat? Aș fi pariat, neîndoios, pe japonezul Haruki Murakami... „Aoleu“, mi-am zis iarăși, fulgerat prin creier. „Să știi că a cîștigat Murakami și, în agitație, amicul l-a numit Malraux!“ În sfîrșit, c-o fi Makine, c-o fi Murakami, venise timpul să scot și eu o frază: trecuseră prea multe secunde de tăcere surîzătoare! Impăciuitor, vag, complezent, neutru, observ, într-un tîrziu, cu gînd ascuns makino-murakamian: „Este o decizie remarcabilă, istorică. Simt că am avut și eu *mînă bună:* am scris superlativ despre cărțile *lui* (am comentat, de-a lungul timpului, atît volume de-ale lui Makine, cît și volume de-ale lui Murakami – *n.m.)* în mai multe rînduri.“ Prietenul meu avea o privire albă și părea puțin încurcat. „Vă las, văd că aveți treabă“, se scuză el. „Mai vorbim.“ Ieși – parcă îngîndurat – din birou și mă abandonă dilemelor mele onomastice: Malraux, Makine, Murakami. Revenii la hîrtiile administrative, unde mă așteptau probleme serioase. Am ajuns seara acasă, îngrozitor de obosit. Cu două ore înainte, tînărul amic mă sunase să-mi comunice o altă veste bulversantă: „M-au căutat mai mulți oameni din presă să-mi ceară părerea despre modul în care s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură anul acesta... Vor să-mi recenzeze volumul...“ Am jucat, în continuare, cartea omului sigur pe sine, deși eram tot mai năucit de informații. L-am felicitat pentru ascensiunea culturală pe care o cunoscuse și m-am arătat optimist că, în acest ritm, într-un viitor nu prea îndepărtat, însuși Comitetul Nobel ar putea apela la serviciile sale de evaluare. Mi s-a părut, din nou, ezitant, cînd a închis. Apoi, m-am repezit la confratele Google. „Premiul Nobel pentru Literatură pe 2013.“ *Search*. S-au deschis nenumărate ferestre. „Prozatoarea canadiană Alice Munro, în vîrstă de 82 de ani, este laureata Premiului Nobel pentru Literatură din acest an...“ *Munro – Malraux – Makine – Murakami*. Hotărît lucru, curînd voi avea nevoie de aparat auditiv!

P.S. Colegul meu, Dragoș Zetu pe numele său, a scris o teză doctorală strălucită, de canadianistică, despre opera lui Alice Munro, înainte ca editurile românești să fi tradus un singur rînd din opera prozatoarei! Culmea, eu făcusem parte din comisia respectivului doctorat și, în plus, am prefațat lucrarea cînd ea a fost publicată. L-am sunat pe amicul meu, a doua zi, pentru a mă scuza că alunecasem, atît de ilar, în capcana telefonului fără fir. A rîs, menționînd că își apelase și tatăl (un reputat medic ieșean – *n.m.),* pentru a-i spune noutatea. Doctorul, deloc impresionat, a răspuns „Bine!“ și s-a întors la lucru. Ulterior, citind știrea în presă, și-a sunat el însuși fiul pentru a-l felicita. Înțelesese *Alina Mumbai* prima dată și, bănuind personajul a fi vreo romancieră de-a noastră expatriată, nu a devenit foarte interesat de episod. Tînărul canadianist Dragoș Zetu vine de la anglistica ieșeană, iar volumul lui se intitulează *Povestirile lui Alice Munro* (Institutul European, 2013). *À bon entendeur salut! Vraiment!*

***Codrin Liviu Cuțitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

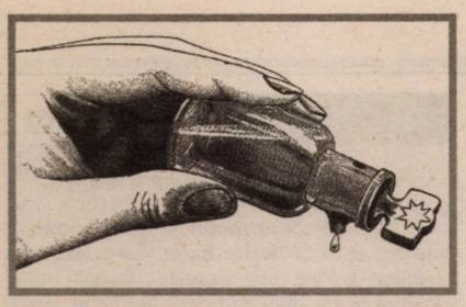

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Calorii fericite

E surprinzătoare uşurinţa cu care unele mesaje publicitare contemporane recurg la cuvîntul *fericire*. În contexte dintre cele mai banale, *fericirea* e asociată băuturilor răcoritoare, farmaciei, micului dejun, arderii caloriilor etc. Nu-i vorbă, unii îşi mai amintesc cum fericirea era vehiculată insistent şi de propaganda regimului comunist, de la discursul oficial („pentru bunăstarea şi fericirea întregului popor"), pînă la textele de muzică uşoară şi titlurile de filme („E atît de aproape fericirea", „Gustul şi culoarea fericirii" etc.). Apelul la valorile supreme e, desigur, cea mai rudimentară formă a publicităţii hiperbolice. Într-o perioadă în care propaganda îşi asigurase prin forţă reducerea la tăcere a oricărei voci critice, invocarea fericirii generale era o opţiune banală. În vremurile noastre, publicitatea evită adesea clişeul superlativ, preferînd litota („un pic mai bine") sau implicaţia pragmatică („diferit", „altfel de"). Opţiunea pentru vorbele mari poate fi însă tot un fel de exhibare a puterii – în cazul de faţă, a dominaţiei comerciale: într-o spirală retorică, ceea ce e banal pentru cei mai mulţi este permis pentru puţinii care consideră că nu mai au nevoie de trucuri inteligente.

Opţiunile mesajelor publicitare se bazează cu siguranţă pe studii statistice şi nu ţin cont de potenţialii destinatari enervaţi de hiperbolă, decît dacă numărul acestora este semnificativ. Aşadar, probabil că sînt puţini cei cărora li se pare că alegerea *fericirii* ca termen-cheie într-o campanie publicitară e o greşeală. Care poate ţine, într-o anumită măsură – în cazul companiilor internaţionale, ale căror sloganuri şi mesaje emblematice sînt transpuse în foarte multe limbi –, de stilistica traducerii, de atenţia la nuanţe şi conotaţii. Termenul englezesc *happiness* a fost tradus în italiană prin *felicità*, în franceză prin *bonheur*, în română prin *fericire;* în toate aceste limbi, cuvîntul e banalizat, dar – prin asocieri mai mult sau mai puţin mistice – şi riscant. Depinde, totuşi, cu ce alte cuvinte din limba respectivă intră în competiţie sau de care abstracte se delimitează prin complementaritate. În română, mi se pare că uzul banalizat al cuvîntului interferează periculos cu accepţiile sale religioase, de exemplu cu evocarea *fericirilor* din predica de pe munte. În Biblia de la Bucureşti (1688), fiecare dintre versete începe cu termenul *fericiţi* („Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul"), păstrat pînă azi în traducere, deşi unele versiuni arhaizează suplimentar, preferînd pe *ferice* („*Ferice* de cei blînzi..."). În română, adjectivul *fericit* (la origine, participiu) e vechi, fiind atestat (în paralel cu echivalentul său *ferice,* moştenit din lat. *felix, -icis)* încă din primele texte româneşti. *Fericire* a fost înregistrat mai tîrziu (la 1702, în DA), în context religios, mai vechi fiind abstractele *fericie* (la Dosoftei) sau *fericăciune* (rar, în *Sicriul de aur).* În alte limbi, termenul religios de desemnare a pasajului evanghelic e specializat (engl. *beatitudes,* fr. *béatitudes,* it. *beatitudini),* iar versetele încep tot cu termeni marcaţi, diferenţiaţi de uzul comun *(Blessed..., Bienheureux..., Beati...).* Evident, nu doar în română, termenul *fericire* are conotaţii religioase, dar posibilitatea de a le activa este mai mare, în absenţa unor cvasisinonime parţial specializate (cum sînt, în franceză, *félicité* şi *béatitude* faţă de *bonheur).* E, astfel, mai mare şi riscul de a percepe ca exagerat, fals sau de prost gust mesajul publicitar care leagă fericirea de tot soiul de surse improbabile. Mai isteaţă mi se pare opţiunea publicităţii pentru stări şi sentimente moderate: *plăcere, mulţumire, satisfacţie, bună dispoziţie* – sau, cel mult, *bucurie.*

O farmacie lansează sloganul „Mai sănătos, mai fericit" (oferind şi o explicaţie medicală, care opune *stresului* starea de *fericire).* O companie multinaţională uzează de mulţi ani de sloganuri bazate pe *hapiness* („Deschide şi savurează fericirea"; „Fericire delicioasă" „Gustul fericirii" etc.). În momentul de faţă, pagina publicitară de Internet a respectivei companii conţine o asociere insistentă între *fericire* şi *calorii:* un mesaj ne anunţă că „am ars peste 10 milioane de *calorii fericite* împreună", altul decretează că „Fericirea este mişcare", altul oferă informaţii ştiinţifice: „Ştiai că atunci cînd eşti fericit arzi calorii?" N-am nimic împotrivă ca un produs alimentar care aduce calorii să argumenteze subtil-laborios, încercînd să-şi convingă clienţii că, de fapt, le reduce. Nepotrivit mi se pare aici doar cuvîntul *fericire.*

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Liga Campionilor devine un club închis pentru cîteva echipe foarte bogate ale Europei?

Pentru Steaua e la fel de complicat să ajungă în, să zicem, sferturile Ligii Campionilor, ca în spaţiul cosmic. Costă la fel de mult şi oricum locurile sînt ocupate. Trebuie să pricepem odată că acolo unde sînt bani mulţi nu mai e loc de democraţie, în primul rînd pentru că oamenii, consumatorii, nu o vor. Liga Campionilor e ca o recepţie la castel. Se vine împreună, dar servitorii rămîn în curte în timpul balului, ca să dea nutreţ la cai. Strălucirea e un lux pe care unii nu şi-l vor putea permite niciodată, poate şi pentru că nu şi l-au propus vreodată în mod organizat, structurat, încăpăţînat. Noi avem nostalgii ale vremii în care sportul era sport, în care o piruetă a lui Gatu sau un călcîi al lui Dobrin rezolvau cazul. Cazul, însă, s-a complicat. Pe drept credem încă în fundamentul acestui demers uman, care e acelaşi cu al Americii pionierilor: orice posibil. Şi încă e, dar nu trebuie să dăm vina doar pe bogaţi pentru că ştiu paşii de dans. Sportul industrial e ca o armată supersofisticată, nu orice naţiune şi-o poate permite. „Organizaţi-vă ţara!" ne-a îndemnat, cinic, Dinu Patriciu. Or, ţara e varză. Se vinde, se dezmembrează. N-are direcţie. Deci, n-are sport. Şi mai cu seamă – n-are sport de elită. Ţările mici şi zurlii n-au nici o şansă, e o lege a firii. Liga Campionilor e un fel de G8. Aceleaşi principii, aceleaşi mecanisme. Şi, în general, aceiaşi. Pe ceilalţi i-au dotat cu cîte un televizor ca să-i admire şi să-i consume.

Radu NAUM

PUBLICITATE

Adrian STĂNICĂ

17 ore-lumină

Un salt uriaş pentru omenire, dar un pas infim pentru galaxie. Aşa poate fi descrisă performanţa extraordinară a sondei spaţiale Voyager 1, prima creaţie umană care a reuşit să depăşească limitele sistemului nostru solar.

Lansată de pe Terra pe data de 5 septembrie 1977, la două săptămîni după sora sa Voyager 2, Voyager 1 a ieşit din sistemul nostru solar, după 35 de ani de călătorie. Astfel, conform calculelor făcute de specialiştii de la NASA şi publicate apoi în revista *Science*, evenimentul ar fi avut loc pe data de 25 august 2012.

De ce am aflat cu mai bine de un an întîrziere despre acest lucru? În primul rînd, pentru că este foarte greu să înţelegem care sînt limitele sistemului solar şi prin ce se caracterizează spaţiul învecinat. Cercetătorii de la NASA au publicat această ştire doar în momentul în care au fost siguri că există o diferenţă netă între compoziţia actuală a spaţiului pe care îl străbate sonda şi cel traversat pînă de curînd. A fost necesar peste un an de teste, verificări şi confirmări, pentru ca specialiştii să poată ajunge la concluzia că Voyager 1 a ieşit deja din sistemul solar. Ei au observat că, începînd cu finalul verii anului trecut, instrumentele de la bordul sondei au început să măsoare o concentraţie din ce în ce mai mare de protoni în spaţiul străbătut de Voyager. Acest fapt a confirmat modelele conceptuale existente, care arătau că aceste particule pot fi detectate în număr mult mai mare în spaţiul ce nu mai este controlat de vîntul solar.

Anul 2012 intră, astfel, în istoria călătoriilor drept anul în care primul corp fabricat de om a ieşit din sistemul solar. Iar importanţa acestui eveniment aşază anul trecut alături de alţi ani deosebit de importanţi pentru istoria călătoriilor speciei umane: 1969 (primii paşi spre Lună), 1961 (primul om în spaţiu), 1957 (primul satelit pe orbită), 1903 (primul zbor al unui avion), 1606 (descoperirea Australiei de către olandezi), 1519 (plecarea lui Magellan şi a flotei sale în primul ocol al Pămîntului), 1498 (anul în care Vasco da Gama ajunge în India după ce a ocolit Africa), 1492 (drumul lui Columb spre Americi) şi 1295 (sfîrşitul călătoriei lui Marco Polo spre China).

Unde a ajuns însă Voyager 1? În august 2012, se afla la 121 de unităţi solare depărtare de Terra, adică la o depărtare de 121 de ori mai mare decît distanţa dintre Pămînt şi Soare. Cu alte cuvinte, Voyager 1 se afla deja la 19 miliarde de kilometri depărtare, călătorind cu extraordinara viteză de 45 de kilometri pe secundă, spre centrul galaxiei, iar aparatele sale vor continua să ne transmită informaţii aproape încă un deceniu.

E o performanţă fantastică, dacă ne gîndim că sonda e construită şi dotată cu aparatură de la începutul anilor 1970. Iar dacă nu mai ţineţi minte sau nu aţi trăit în acea perioadă, vă propun să ne aducem aminte cîteva repere ale anului plecării misiunilor Voyager. În 1977, în timp ce, în România, pămîntul se cutremura, filmul *Rocky* cîştiga premiul Oscar, Regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii îşi serba Jubileul de Argint, Elvis se stingea din viaţă, John Lennon căpăta permisul de şedere permanentă în Statele Unite, sovieticii ajungeau pentru prima oară la Polul Nord, cu un submarin nuclear, iar Concorde îşi începea cursele comerciale regulate între Europa şi America. Tot în 1977, computerul personal abia apăruse, Internetul, în forma sa actuală de reţea globală, încă nu exista, iar ceasurile electronice şi calculatoarele de buzunar erau printre cele mai extraordinare aplicaţii tehnologice ale ştiinţei.

Nu putem să nu ne gîndim care ar fi performanţele unei misiuni trimise acum, folosind tehnologia din zilele noastre. Răspunsul la această întrebare s-ar putea însă să ne dezamăgească.

Şi asta pentru că, în ciuda uriaşei distanţe parcurse de către Voyager 1, aceasta se află la doar 17 ore-lumină distanţă de casă. Cu alte cuvinte, judecînd la scara galaxiei, primul ambasador al Terrei se află abia în faţa porţii, în drumul spre vecini. Iar calculele arată că drumul pînă la viitorul sistem solar, pe care Voyager îl va traversa, va dura cel puţin 40.000 de ani.

Cum va arăta planeta Terra peste 40.000 de ani? Care va fi atunci soarta omenirii? Imposibil de răspuns, mai ales dacă ne uităm înapoi în timp şi vedem că, acum 40.000 de ani, omenirea era încă în Epoca de Piatră.

Un lucru pare însă destul de sigur: datorită distanţelor enorme, călătoriile spaţiale interstelare nu vor putea fi efectuate după principiile actuale. Dar dacă ştiinţa terestră va putea imagina un mod revoluţionar de călătorie în spaţiu – timp, nu ar fi exclus ca cei care vor regăsi cîndva sonda Voyager 1 să fie tot de pe Terra. În fond, avem (cel puţin) 40.000 de ani la dispoziţie...

***Adrian Stănică** este jurnalist de ştiinţă şi cercetător la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină.*

anti nostalgia

...and the clearer the song is heared... *

„...testul adevăratului meloman din Bucureşti este SoNoRo. Sigur, este bine că oamenii se duc şi la «Enescu». Teamă mi-e însă că se duc mai mult ca să fie văzuţi, pentru că «nu se face, mă-nţelegi, să nu te duci» şi pentru că, deşi nu ştii că nu se aplaudă după fiecare parte a unei simfonii sau sonate, entuziasmul e mare şi compensează, la o adică, necunoştinţa de cauză... «Enescu» a devenit precum *Pagini aurii:* o versiune ceva mai cultivată a apariţiei la televizor.

SoNoRo, în schimb, înseamnă muzică de cameră, iar muzica de cameră este – prin natura ei – «minimalistă». Cînd un compozitor simte nevoia de *less is more*, are la dispoziţie «formatul» muzicii de cameră: duo-uri, trio-uri, cvartete sau cvintete. Numai cine n-a ascultat în viaţa lui un cvartet de Beethoven nu ştie că «spune» mai mult ca o simfonie.

Cînd am fost la prima ediţie a festivalului SoNoRo, în 2006, m-am întîlnit două seri la rînd cu Francis Ford Coppola (încă mai era în ţară, lucrînd la prăpădenia care avea să fie *Youth Without Youth...*). Prima seară a fost un concert la Sala Mică a Palatului (unde amîndurora ne plăcuse la nebunie o piesă, neştiută de vreunul din noi, a lui Poulenc), în timp ce a doua a fost un eveniment *fusion* la (din păcate dispărutul club) Embryo, cînd muzicienii de cameră au cîntat în alternanţă cu Electric Brother, totul pe fond de vj-isme foarte *cool*. (Unii, mai purişti, ar putea obiecta că ideea de *fusion*, ca şi vj-ismele, nu prea se pupă cu minimalismul... Daţi-mi voie să *nu* fiu, măcar o dată, purist şi să spun că, din punctul meu de vedere, ele se împacă foarte bine; am închis paranteza.)"

Alex. Leo Şerban, „Minimalism şi muzica de cameră", Revista *HBO*, decembrie 2009, LiterNet.ro

* Festivalul Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo, pe o temă la înălţime – „Up", se desfăşoară la Bucureşti (1-12 nov.), Cluj (15-17 nov.) şi Iaşi (18-19 nov.). Mottoul celei de-a VIII-a ediţii stă sub semnul lui Joseph Brodsky *(n. R.M.)*

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Teatrul independent şi dependenţele lui

Ca orice noţiune a libertăţii, teatrul independent trece, la noi, printr-o inflaţie a definirii. E perfect normal. Fiecare îşi ia, aşa cum crede, doza lui de libertate în înţelegerea şi configurarea spaţiului pe care vrea să-l ocupe. Există un elan al definirii şi prin alte părţi ale lumii, dar fervoarea şi formulările ultimative sînt mai domoale. Sau par să fie aşa. Dar nici replica „e loc sub soare pentru toată lumea" nu mulţumeşte pe deplin. Dimpotrivă. Aici, aşa ceva nu ne linişteşte. Sună, mai degrabă, ca batista pe ţambal şi ca un soi de împăcare şubredă, în aşa fel încît să dăm noroc scrîşnind din dinţi, ca să nu spargem paharul în capul preopinentului.

Pe scurt, unii spun că teatrul independent e cel care se menţine viu, vigilent în răspunsurile la adresa sistemului, a moravurilor călduţe cu care ne obişnuieşte mersul vremurilor. Acest teatru e un tip de valoare care nu se justifică prin succesul uşor, ceva care se detaşează de dimensiunea comercială şi o repudiază, o formă de expresie teatrală care provoacă, acuză, explică, denunţă, analizează, trimite spre explorarea zonelor inconfortabile ale sinelui, sau ale relaţiei individului cu comunitatea. Dar asta nu înseamnă că teatrul independent nu poate fi şi vesel, ironic, ludic, ingenios, prietenos, distractiv, pur şi simplu plăcut pentru publicul care îl frecventează. Teatrul independent nu e nici un partid, nici o grupare religioasă care emite regulamente stricte despre ce e voie şi ce nu e voie. E o formă de sănătate a unui spaţiu cultural care îşi păstrează vitalitatea şi dorinţa permanentă de a explora.

Alţii spun că teatrul independent e cel făcut în afara instituţiei care se hrăneşte din bani publici. Teatrul scăpat de condiţionările finanţatorului politic, fie ele materiale, fie ideologice. Da, dar odată ce trebuie să te menţii pe propriile picioare, e cumplit de greu să supravieţuieşti într-o economie dură. Ai de plătit chirii, onorarii, cheltuieli de întreţinere, impozite. Cînd tragi linie şi faci bilanţ, aşa ceva nu poate s-o ducă multă vreme, dacă nu faci şi lucruri de succes. Spectacole la care să vină lumea, să plătească bilet şi să umple sala în fiecare seară. Dacă se întîmplă aşa ceva, deseori se va spune că e succesul reţetei, al lucrurilor facile, al emoţiilor mecanice şi elementare, al identificării, de coafeză, cu autorul şi cu personajele (scuzaţi, a zis-o chiar Cioran, care nu se ferea să spună că practică felul acesta de lectură). Un soi de telenovele care se dau sofisticate, problematizante, sincere şi realiste, mutate pe scena unui teatru particular, care se dă independent, făcînd comerţ pur.

Dedesubtul tuturor acestor lucruri stă o inflaţie a „producţiei" de actori, un univers al resursei umane a teatrului, care se loveşte de lumea dură a unui spaţiu public delirant, pierdut între discursuri lacrimogene şi ipocrite, jelind zgomotos „absenţa valorilor", dar comportîndu-se, în realitate, tribal, primitiv, rudimentar. În interiorul acestei lumi zgomotoase, tînărul actor e năucit şi dezamăgit, speriat şi dezarmat. Constată că nu se poate trăi din aşa ceva. Buuun. Atunci, ca în poveştile celebre ale succesului, vrea să se facă chelner şi să joace ceva, cînd prinde, cînd apucă. Imediat, i se va spune că aici e România, nu America. Aici e iadul, şi nu poţi tu, în tîmpenia ta, să faci pe chelnerul sau pe vînzătorul, şi după aia să joci teatru. Pentru că nu se poate aşa ceva. N-ai cum. Trebuie să ai o stare. Un confort. O certitudine cît de mică a zilei de mîine.

Cei care nu au succes zgomotos, cei care nu reuşesc să umple săli, spaţii, oriunde vor fi fiind ele, spun că de vină sînt cei care au succes şi pervertesc gustul publicului cu şuşe, cu dulcegării, cu „păcănele". Pe de altă parte, cei care au succes, scriu mult, sînt jucaţi, sînt apreciaţi de publicul care îi frecventează spun că miza lor nu e să fie intelectuali, rafinaţi şi profunzi, părţi ale unui club care se dă select, dar care nu e înţeles de nimeni. Ei spun că miza lor e să creadă în ceea ce fac, iar dovada cea mai simplă e impactul asupra publicului căruia i se adresează. Iar într-o atmosferă în care dezbaterea şi dorinţa de a comunica sînt, în cel mai bun caz, subiecte de bancuri, genul acesta de dispută e doar o substanţă corozivă care alimentează nervozitatea şi delirul. Dar ai fi tentat să spui că, aici, nici nu prea are cum să fie altfel. Are.

Teatrul independent... depinde în mod substanţial de sănătatea şi de funcţionarea spaţiului cultural în care se manifestă. Cu cît e mai structurat şi mai funcţional acel spaţiu, cu atît e teatrul independent mai proteic, mai diversificat şi mai critic. Spaţiile culturale, construite sau inspirate din tradiţia protestantă a spiritului critic, secretă, prin natura lor, nevoia de alternativă. Aici, discuţia se poate opri şi se poate spune, lejer, că n-avem nici o şansă. Dar nu e aşa. Deşi trăim într-o ţară în care veştile încă ajung mai greu decît ne place nouă să credem, decalajul care ne desparte de restul plutonului european nu mai e chiar o genune. Sub replica „există doar teatru bun sau teatru prost" se poate ascunde orice. Dar cu o sămînţă din vorbele astea, acceptînd că – prin multe părţi, unele esenţiale – sîntem o lume care abia se plămădeşte acum, putem accepta că sîntem în curs de descoperire a lucrurilor. Nu e nici o ruşine. Teatrul independent nu e o sectă din care se alungă păcătoşii şi se primesc drept-credincioşii. E o lume în mişcare, un univers care se defineşte singur. Succesul nu e o erezie. Dar amintesc vorbele lui Bernard Shaw, spuse cu mulţi ani în urmă, cînd se referea la Independent Theater Society: „Detractorii întreabă – independent de ce?! Este independent, desigur, de succesul *comercial*". Dar era Anglia. Şi era sfîrşitul secolului al XIX-lea.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

George BANU

Chéreau sau dăruirea de sine

Cum să explicăm acest doliu unanim suscitat de dispariţia sa? Nimic nu îl prevedea, căci nu a cultivat cîtuşi de puţin seducţia şi nici nu a căutat consensul. Ce deplînge această tristeţe generală? Sfîrşitul unui erou, a cărui anvergură o avea Chéreau, un erou solitar de care lumea a sărăcit şi căruia el îi este asimilat astăzi. Recunoaştem în el figura unui artist jupuit de viu, care s-a dezvăluit fără rezerve şi fără prudenţă, care s-a destinat unităţii triunghiulare teatru – operă – film, cultivînd o incandescenţă unică, o combustie mistuitoare şi febra unei prezenţe cu care nu a negociat niciodată. Chéreau îi dirija pe actori ca şi cum îi pregătea să se urce pe scîndurile unui ring, i-a acompaniat cu toată încrederea sa în artă, cultivînd dorinţa de a contopi, fără nici cel mai mic compromis, mărturisirea absolută şi arhitectura scenei. O exigenţă dublă şi constantă.

Chéreau nu a trişat niciodată cu etica. Etica artei ca un soclu neclintit al teatrului său.

Cum să explicăm acest doliu unanim?... Pentru că a cultivat şi a întreţinut refuzul deteriorării de sine, la fel ca şi cea a practicii sale, graţie unei devoţiuni străine de orice protecţie, a unei implicări care-l salva şi pe care, sub nici un pretext, nu admitea s-o modereze. Pentru că s-a gîndit şi a acţionat ca fiind veşnic tînăr şi se temea mai presus de orice ca „dorinţa să nu-l părăsească". Datorie şi resursă a unui artist care nu se predă. Pentru că nimeni nu a remarcat semnele unui declin, pentru că nimeni nu a presimţit acest sfîrşit, moartea sa capătă dimensiunile unei catastrofe premature.

Cum să explicăm acest doliu?... Prin golul pe care-l produce sfîrşitul unui nesupus. A ţinut întotdeauna să-şi păstreze libertatea, chiar cînd a asumat misiuni instituţionale, a adoptat comportamente de nimic cenzurate, nu s-a protejat, nu a protejat, a cultivat o responsabilitate maximă faţă de sine, faţă de alţii şi de arta sa. Şi-a lansat lui însuşi pariuri, a refuzat să se repete, s-a îndepărtat de teatru şi de operă pentru a le regăsi mai bine la sfîrşit, nu a trădat niciodată. A încarnat o linie de conduită şi dacă, după angajamentele din tinereţe, s-a arătat apoi rezervat faţă de primele sale alegeri, Chéreau nu a trişat niciodată cu etica. Etica artei ca un soclu neclintit al teatrului său.

Acest doliu unanim cristalizează sentimentul acut al unei pierderi iremediabile. Modelul unui erou nici marginal, nici ridicat la rangul de figură naţională, erou ce nu respectă dogmele unui model oficial, erou viu, brutal şi fără rezerve, la lucru, mereu în luptă cu limitele acestui „instrument imperfect care este scena" şi cu îndoielile pe care actorii le generează, erou unic pe timp de secetă. Căutînd cu încăpăţînare „vitalitatea", el şi-a afirmat romantismul – „biet animal în suferinţă" – cu preţul unui sacrificiu exemplar. El a fost recunoscut, dar nu s-a compromis, devenind un personaj instituţional; el a cultivat excesul, a refuzat cenzura şi dogmele sociale, el a fost un răzvrătit fără a fi un marginal. Nimeni n-a plutit mai periculos decît el pe valurile acestor contradicţii, constante, niciînd calmate. Acest model de neînlocuit s-a sfărîmat şi, de acum înainte, fiecare îi simte lipsa. Debut al unei imense absenţe.

Această tresărire de geniu din ultimele sale spectacole nu o datorează, oare, ne putem întreba, bolii? Nu a determinat ea oare angajarea extremă nu în proiecte cinematografice pe lung termen, ci în aventuri scenice rapide, a căror reuşită regăsea iluminarea începutului? Boala l-a salvat de ceea ce îi era teamă mai presus de orice – epuizarea, degradarea, declinul. *I am the wind* de Jon Fosse, *Casa morţilor* de Janacek şi *Elektra* de Richard Strauss, capodoperele cu nimic testamentare, ale unui artist care le-a realizat avînd ochii ţintiţi către moarte. El cade în plin zbor, ultimul zbor. Asfel se explică, de asemenea, acest doliu unanim. Boala l-a fulgerat şi toţi cei ce-l admirau şi îi ignorau ameninţarea au simţit cu durere sfîrşitul său, care a năruit un destin ale cărui reuşite recente întreţineau speranţa unei amînări, a unui viitor, fie el scurt. Bîntuit de o căutare mereu reînnoită, nu-şi dorea el oare să „împlinească, odată, ceea ce căuta"? Un veşnic pasionat de provocări, iată cine era Chéreau!

Patrice Chéreau

Ultima dată cînd l-am văzut, mi-a spus: „Sînt obosit şi deprimat." Nimeni nu-l credea, nici eu. Astăzi mi-o reproşez. Confesiunea unui erou la un colţ de stradă, după triumful de la Avignon cu *I am the wind*. Presentiment discret împărtăşit. Legenda acestui Byron al scenei moderne, „omul rănit", pentru a relua titlul fimului său autobiografic, nu face decît să înceapă.

Chéreau s-a dăruit pe sine.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011). Este coautor al volumului* Patrice Chéreau – J'y arriverai un jour *(Actes Sud).*

aduse cu poşta

Lumini şi umbre

– cei doi Patapievici –

Domnul Patapievici a conferenţiat la Cluj. Înţeleg că, în afara dialogurilor de la Librăria Humanitas Cişmigiu, dumnealui a apărut acum, în public, pentru prima dată după retragerea de la ICR. A venit în umbră, aş spune, şi a plecat după ce s-a luminat, a venit cu un chip şi a plecat cu altul.

Prima conferinţă a fost programată sîmbătă 26 octombrie la amiază, într-un loc fără rezonanţă, iar mobilizarea studenţilor, cărora le era adresată, în principal, a părut a fi inexistentă. A doua conferinţă a avut parte de ceva mai multă vizibilitate, de o altă organizare şi de un loc ales cu inspiraţie. Nu numesc cele două subiecte pentru că nu despre acestea vreau să vorbesc. Dar trebuie să spun că, atît cît am putut observa, comentariile presei după conferinţa din prima zi s-au redus la constatarea seacă „Patapievici nu mai face săli pline". Apoi, tot atît cît am putut constata, comentariile după a doua conferinţă au lipsit complet. Iar acolo sala a fost plină.

Două observaţii se impun. Întîi, poate că dl Patapievici nu-şi mai doreşte săli pline, a şi declarat că nu va mai ocupa, în viitor, o poziţie de persoană publică, dar a surprins afirmînd că are marota dezbaterii publice. Din perspectiva unei persoane care s-a săturat pînă peste cap de efectele publicităţii, aceasta este o afirmaţie dincolo de care eu, unul, disting că saţietatea nu a ajuns, totuşi, la o exasperare finală şi îmi permit să salut această atitudine puternică.

A doua observaţie este una mai complexă. Înclin să cred că subiectul celei de-a doua conferinţe s-a potrivit mai bine pe profilul unui om care a citit imens şi care se află, datorită acestui motiv, în postura fericită de a avea o viziune despre viaţă, lume şi rost, construită pe filozofie şi ştiinţă, religie şi istorie, întîlniri providenţiale şi parcurs existenţial. Un asemenea om are ce să comunice celorlalţi, pentru că şi-a păstrat el însuşi capacitatea de a admira. Iar instrumentele pe care le posedă îl ajută să intre în dialog cu cei care îşi folosesc libertatea drept argument pentru neliniştea ideilor. Nu cred că e nevoie să vorbească unor săli pline, nu trebuie să fie adulat sau urît, nu foloseşte la nimic să fie comentat în fel şi chip. Aş spune că poate fi destul pentru o viaţă.

Un asemenea om are ce să comunice celorlalţi, pentru că şi-a păstrat el însuşi capacitatea de a admira.

Numai că dl Patapievici vorbeşte aşa cum scrie, dumnealui fiind, în primă şi ultimă instanţă, scriitor. Îmi bazez această afirmaţie pe un comentariu al dlui Andrei Pleşu, care, confruntat cu solicitarea de a se identifica pe sine, spune că limpezimea ideilor în scris reprezintă maxima performanţă şi îl defineşte mai complet şi mai corect decît orice altă sintagmă. O carte îţi lasă libertatea să o cumperi sau nu, să o citeşti sau nu, să fii de acord cu ce cuprinde sau nu, să te laşi impresionat sau să nu fii de acord cu autorul. Ai tot dreptul să ignori o carte, dar nu-ţi foloseşte la nimic s-o scuipi. Din contră, dacă te irită suficient de mult încît să o citeşti, pînă la urmă s-ar putea să ai surpriza de a găsi acolo ceea ce nu te aşteptai. Pentru că în carte e ca în viaţă, trăiesc laolaltă, surprinzător de firesc, banalităţi şi excepţii, surîsuri şi triseţi, îngeri şi demoni, adică lumini şi umbre. Spun aceste lucruri pentru că, ascultîndu-l pe dl Patapievici în ambele conferinţe, am avut sentimentul, la cea de-a doua, că citesc o carte. Mai mult, parcă asistam la scrierea ei, făceam cumva parte din atelierul unde se construia cartea. Singurul regret era acela că devenise imposibil să întorc cîte o pagină, ca să recitesc unele formulări, să reiau o idee şi să o pot gîndi, înţelege sau simţi mai bine.

Dl Patapievici a ales să vorbească în numele fatalităţii de a nu ne putea opune unei implacabile căderi şi a izbutit, fără să vrea, cred, să transmită descurajare şi zădărnicie. Şi-a dat seama de aceasta şi a simţit nevoia, în final, să sublinieze că nu a dorit să afişeze defetism, apoi chiar a dovedit acest lucru, găsind să opună neputinţei înseşi dialogul şi ideile. Şi dacă la acea primă conferinţă am ascultat vorbind un om umbrit din interior, în schimb, la a doua, aceeaşi persoană a scăpărat în bucuria inteligenţei. Pentru că s-a lăsat absorbit de lumina subiectului, cea din ochii Beatricei, sub care rigoarea matematică a demonstraţiei s-a aşternut simplu şi convingător, punctată cu cîte un zîmbet ori o interogaţie, care anulau ceea ce nu pricepeai imediat şi te făcea părtaş la concluzie. În puncte, linii, planuri şi volume, dl Patapievici a vorbit geometric, a demonstrat analitic, a invitat la admiraţie şi reflecţie.

La sfîrşit, cu impresia că tocmai citisem o carte, pe care o puneam deoparte ca să o reiau mai tîrziu şi să regăsesc în linişte anumite formule de cuvinte, m-am gîndit că gradele de vizibilitate ale dlui Patapievici, la Cluj, au fost două. O umbră şi o lumină, între care dansau graţioase griuri. Aproape că aş putea spune că am ascultat doi Patapievici.

Mihai IDU

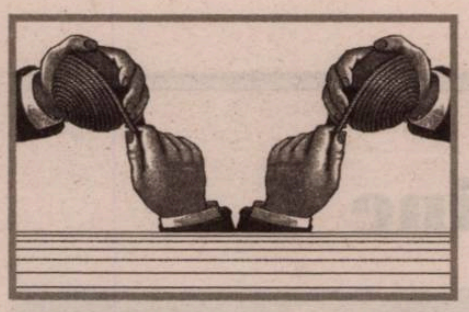

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Bun, aceeaşi mizerie

– ce facem cu ea? –

Manifestaţiile pro-Roşia Montană devin, treptat, manifestaţii antisistem şi reflectă, de fapt, o nemulţumire mai largă. Refuzul politicii este de înţeles, dar este şi o capcană: doar prin politică se poate schimba ceva serios. Sau prin presiunea pe politic. Presiunea în sine trebuie să aibă o direcţie limpede şi nişte scopuri măsurabile pentru a avea efect. Refuzul generic la adresa clasei politice convine celor mai ticăloşi din clasa politică. Dacă toţi sînt vinovaţi, atunci nimeni nu e vinovat. Invers, dacă toţi oamenii cumsecade refuză total politica, atunci contraselecţia va fi ucigătoare şi o vom plăti cu toţii.

Acesta nu e încă un articol de critică a manifestanţilor (m-am plictisit să citesc din astea, nu m-aş apuca să scriu unul). Dimpotrivă, afirm că manifestaţiile fără obiectiv politic imediat au şi ele rolul lor. De coagulare, de terapie şi de semnal. Coagulare pentru că cetăţeanul care iese în stradă e din altă paradigmă decît cetăţeanul care sparge seminţe în faţa televizorului. Devine, din subiect al spaţiului public controlat de alţii, actor al spaţiului public. Terapie pentru că e bine să vezi că nu eşti singur. Terapie de grup, dacă vreţi. Semnal pentru că cei care fac politică trebuie să înţeleagă că există straturi numeroase ale societăţii, care nu se simt reprezentate de ei.

Acestea fiind zise, trebuie totuşi să discutăm şi finalitatea. Pentru o bună parte a celor din stradă, coagularea, terapia şi semnalul sînt suficiente. Însă îmi permit să spun că asta e o logică egoistă: am ieşit în stradă ca să mă simt bine, mi-am spus oful. Şi mai departe? Discuţia centrală s-a mutat de la actorul colectiv la lideri. Care nu există. Claudiu Crăciun este oferit voluntar de toată lumea pentru a fi lider, dar el refuză. De aici, amuzante formule de presă, de genul: „organizator", „animator", „unul dintre cei identificaţi de presă ca lideri". E drept că, văzînd ridicola acuzaţie care i se aduce după incidentul cu ministrul Culturii – ultraj şi tulburarea liniştii publice –, parcă înţelegi reticenţa asumării *leadership*-ului. La modul în care sună cele două articole din Codul Penal, statul poate încadra acolo pe oricine strigă ceva pe stradă. Colegul meu de la LSE (am fost în acelaşi an, la aceleaşi cursuri) a devenit celebru în acea manifestare de la Parlamentul European, în care Crin Antonescu, Victor Ponta şi Daniel Constantin denunţau Europei decăderea democraţiei din România. Iată-l acum în România condusă de cei trei, acuzat nu de ceva concret, măsurabil şi imputabil material (de exemplu: spargerea geamului unei maşini), ci de faptul că a ultragiat un ministru şi a tulburat liniştea publică. Într-o perioadă în care oamenii ies cu zecile de mii în stradă în multe oraşe, statul consideră că un ministru nu trebuie ultragiat prin vorbe şi că liniştea publică nu trebuie tulburată. Ce dovadă mai bună că protestele de tip terapie + semnal trebuie continuate, cu soluţii concrete de reformare a politicii? Într-o lume normală, Claudiu Crăciun ar trebui să concureze cu Ponta, Antonescu şi Constantin pentru încrederea publică. Dacă publicul consideră că cei trei sînt legitimi în a plasa onoarea nereperată a unui ministru şi liniştea publică deasupra dreptului de a manifesta, atunci asta e – ar fi o decizie stupidă, dar democratică a poporului. Însă nu aceasta e situaţia. Deocamdată, Crăciun şi cei care îl urmează fără a-l recunoaşte ca lider nu sînt reprezentaţi, deşi sînt activi politic (de fapt, mai activi politic decît media cetăţeanului care votează şi se uită la TV).

Există soluţii pe care strada le-ar putea cere? Victor Giosan crede că da. Să vă spun cîteva lucruri despre Victor Giosan. Este un politician cu experienţă. Liberal vechi, de imediat după Revoluţie, cînd s-a înscris în PNL, unde a rămas pînă astăzi. A fost modalitatea sa de a pune umărul la schimbarea României. Şi unde puteai să faci asta, în 1990, decît la PNL, partidul „acela"? Al tinerilor reformatori, al capitalismului, al libertăţii. Astă-iarnă, Victor Giosan îmi povestea amuzat cum a fost la ultimul congres al PNL. S-a votat schimbarea procedurii de vot, preşedintele partidului dorea ca toată lumea să voteze pe cei propuşi de el în conducere. Atenţie, nu vorbim despre FSN, PDSR, PD sau PSD. Vorbim de partidul libertăţii. Lasă că şi preşedintele partidului e dintre cei care au devenit celebri pentru gura mare cu care critica în public pe foştii preşedinţi ai partidului. S-a votat, deci, cu ridicarea mîinii. Trei voturi au fost contra. Dintre care unul al lui Victor Giosan, delegatul filialei PNL Vîlcea. Îmi zicea: mă uitam în jur, ştiam că nu le convine, dar eram doar trei nebuni în toată sala.

Victor Giosan

Alte cîteva observaţii despre Giosan, înainte de a trece la concluzii. A făcut carieră de la nivel local (viceprimar şi subprefect la Rîmnicu Vîlcea), la nivel naţional. Pe vremea lui Tăriceanu, a fost secretar general adjunct al Guvernului. Unde a demarat nişte chestii deştepte. Era conjuctura aceea cu UE, chiar înainte de intrare, unde se putea reforma din greu dacă te agăţai de condiţionalităţile europene. Aşa că Giosan a pus pe picioare un sistem de unităţi de politici publice în fiecare minister, a dat nişte hotărîri de guvern prin care actele ministerelor trebuiau să respecte nişte standarde: orice propunere a unui minister trebuia să explice clar de ce e nevoie de acea politică publică, care va fi impactul, cît costă, cine plăteşte. Oamenii lui Giosan controlau la centrul Guvernului aceste reguli şi încercau să raţionalizeze decizia de politici publice (şi, ca să vedeţi cum e viaţa: unul dintre subordonaţii lui Giosan la SGG a fost Claudiu Crăciun – pe atunci la începutul unei cariere în administraţia publică). Cît credeţi că a ţinut povestea asta cu raţionalizarea? Nu foarte mult. După ce am intrat în UE, miniştrii au început să se simtă deranjaţi de echipa aia de la SGG, care le raţionaliza decizia, adică le dădea peste degete şi nu le băga în şedinţele de Guvern diverse acte normative făcute pe picior sau cu intenţii dubioase.

Manifestaţiile fără obiectiv politic imediat au şi ele rolul lor.

Şi aşa îşi încheie Giosan cariera administrativă şi o începe pe cea de consultant internaţional. În prezent se ocupă cu raţionalizarea deciziei şi reforma administrativă, prin ţări ca Republica Moldova, Serbia, Albania, Muntenegru, Bosnia, Tadjikistan. Adică diverşi donatori internaţionali, care vor să bage bani în reformarea acestor ţări, caută experţi internaţionali, Giosan e bun şi are şi experienţă practică, deci îl exportăm cu brio ca un produs românesc de succes. Evident, nu ne mai gîndim să-l folosim acasă, a trecut epoca în care România era reformată de sus în jos şi din afară. Anul acesta, Victor Giosan a devenit expert afiliat la Centrul Român de Politici Europene – a scris şi va scrie pentru noi rapoarte legate de reforma administraţiei şi a politicilor publice.

Îi închei acest portret prin ce mi-a spus despre el cineva din Vîlcea: am auzit despre el, e cunocut ca un tip foarte integru. Atenţie, vorbim despre un politician din Vîlcea, din acelaşi partid care a dat un primar în capitala de judeţ, condamnat cu suspendare pentru corupţie şi reîntors în funcţie, acum, în uralele presei locale. Concluzia: Giosan este produsul aceleiaşi politici care l-a dat pe primar. Dacă omul este bun şi integru, acelaşi sistem îl poate aduce într-o funcţie de unde poate schimba multe. Partea proastă e că a fi bun şi integru a dus, în cazul său, la a fi exportat, mai degrabă decît folosit intern. Dilema majoră a sistemului este cum îi ţinem acasă şi în politică pe cei buni şi integri.

Discuţiile cu Victor Giosan sînt fascinante pentru că omul nu este un critic din afară. Ştie bine sistemul. Aşa că l-am provocat: domn'le, există soluţii la politica asta actuală, sau nu mai pierdem timpul cu asta? Acesta e un exerciţiu primar cînd lucrezi la un *think tank:* există probleme cu soluţii şi probleme fără soluţii. Să faci diferenţa între ele e primul pas în orice analiză. Mi-a zis că l-am provocat şi s-a apucat de scris, a rezultat raportul lansat săptămîna trecută – „Cum putem opri asaltul politicii asupra democraţiei din România?". A ieşit un raport în două părţi: diagnosticul şi soluţia. Diagnosticul: politica din România decade în neofeudalism. Asta se întîmplă pentru că partidele restrîng controlul intern asupra bazei. Sistemul actual de alegeri interne face ca elita partidului să controleze şi să cumpere baza. Mai mult chiar, partidele sînt fericite dacă electoratul urban şi pretenţios stă acasă – cu alte cuvinte, le faceţi un favor dispreţuindu-le. Cum zice Giosan: „Partidele şi-au extins controlul de tip neofeudal asupra electoratului dependent din zona rurală sau din zona urbană săracă, în scopul evitării oricărei forme de competiţie, prin intermediul structurilor administraţiei locale. Partidele sînt foarte fericite cu absenteismul masiv al electoratului autonom din zona urbană – creşte ponderea electorală a celor dependenţi, care au devenit baza reală a partidelor majore. Acest lucru a dus şi la apropierea pînă la identificare a «programelor electorale» şi evident la asemănarea în proporţie de 99% a practicilor politice. Eliminarea competiţiei politice s-a materializat şi în condiţiile extrem de dure de înfiinţare a unui nou partid sau de participare la alegeri ca independent (...) Foarte mulţi demonstranţi manifestă un dispreţ suveran şi foarte păgubos nu numai faţă de actualii politicieni (ceea ce e foarte normal), dar şi împotriva politicii ca atare şi a oricăror forme de partid politic, ducînd pînă la absurd sloganul «USL = PDL = aceeaşi mizerie». Din păcate, pînă acum, omenirea nu a inventat un alt mijloc funcţional, mai benign, mai puţin nociv şi mai paşnic de reglementare a conflictelor dintre interese şi nevoi individuale şi colective diferite, decît politica pluralist-reprezentativă – cel puţin pentru societăţile democratice de masă ale lumii moderne. Demonstranţii ar trebui să realizeze că problema nu este sistemul în sine, ci modul specific în care acesta funcţionează în România şi mai ales ce se poate face pentru a schimba radical această situaţie."

Urmează, apoi, soluţiile concrete pentru a regla modul în care sistemul politic funcţionează în România. Dar despre asta – săptămîna viitoare.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cel mai mare cîştig al crizei: schimbul

Oricît de sus am fi căzut odată cu criza asta, trebuie să recunoaştem că ne bucurăm de schimbul de marfă, de bani, de muncă, de impresii, de culori, cu ţăranul – ăl mai prost dintre noi, cu gutuia, cu morcovul. Am fi avut noi plăcerea atingerii rădăcinii de ţelină? Am fi mers noi cu bicicleta în piaţă sau prin tîrguri, am fi descoperit noi ţăranii de la marginea drumurilor? Nu, vă spun eu. Nu! Aşa, în mintea noastră, acum, am căzut din cerul trufiei noastre, alături cu pămîntul. Uite, pămîntul acolo, plin de toamnă şi roade, şi hop şi noi lîngă el! Ce minunat este ţăranul, vai, ce bun e caşul, uite dulceaţa de ceapă, uite nuci verzi, uite pîine, uite cartof, uite crizantemă! Unde am fost noi? Timp îndelungat, eram duşi cu lăcomia pe la mall. Şi culorile toamnei erau cele de la Bershka sau Meli Melo, or, acest lucru nu este normal. Cartoful sfrijit era tot pe piaţă, iar ţăranul ne aştepta tot acolo. Ceapa trăsnind şi usturîndă tot acolo era. Ba, absenţa noastră a-ncurcat socotelile gogoşarului. Crezînd că noi lipsim din pricini estetice, gogoşarul s-a făcut mai frumos, mai plin de el şi şi-a uitat rădăcinile, aspectul acela natural care te înalţă şi te omoară. Cui folosim cînd uităm de rădăcini, de gogoşari, de pămînt, de schimbul care ne face vii? Cui folosim? Schimb de marfă? Schimb de sentimente, de transpiraţie, de culori, de atingeri, de dragoste pentru ceea ce iubim: stomahul nostru. Vai, vreau schimb cu orice preţ! Ţineţi minte trei cuvinte, la crize voi luaţi aminte!

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Uzul raţiunii faţă cu naturelul simţitor

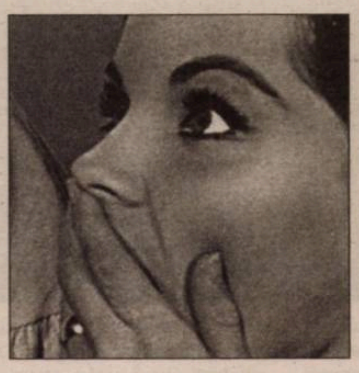

Texte şi opinii de:

- Andrei CORNEA (profesor la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti)
„Pasiuni mici, pasiuni mari“
- Liviu ORNEA (profesor la Facultatea de Matematică a Universităţii Bucureşti)
„Un amestec delicat“
- Anca MANOLESCU (cercetător în domeniul antropologiei religioase)
„O credinţă duioasă sau o credinţă vie?“
- Sorin COSTREIE (profesor la Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti)
„Distanţa emoţională sau pledoarie pentru raţionalitate“

argument

Atenţie! Popor emoţional!

DILEMA VECHE
Uzul raţiunii
faţă cu naturelul simţitor

Într-un interviu recent, acordat cotidianului britanic *The Guardian*, Woody Allen observa că lumea se află într-o stare imposibilă din cauza faptului că aproape toate deciziile noastre se iau pe baza sentimentelor, nefiind motivate de raţiune, bun-simţ sau alţi factori. Venită din partea unui atît de celebru anxios, afirmaţia capătă o aură specială. Se pare că în lume se mizează, mai mult decît în alte vremuri, pe latura emoţională a firii umane. Cartezianismul nu mai e de preţ, iar, după unii, e o filozofie depăşită.

Studii neurologice din ultimii 20 de ani au scos la iveală faptul că raţiunea şi simţirea (emoţia) îşi au fiecare rolul său bine determinat în funcţionarea normală a minţii umane şi că una fără alta ar duce la situaţii aberante. Pe baza acestor studii, cercetătorul Daniel Goleman a dezvoltat conceptul de *inteligenţă emoţională*, care a avut un mare impact în domeniul psihologiei. Cu alte cuvinte, contradicţia clasică dintre datorie şi pasiune, aşa cum apărea în operele lui Corneille şi Racine, nu mai e o contradicţie. Mai nou, pentru un efect benefic, datoria – adică raţiunea – nu trebuie opusă pasiunii, sentimentelor şi emoţiilor, ci îmbinată cu acestea. Teoriile moderne spun că, dacă inteligenţa raţională (IQ) pare să fie un dat înnăscut, care nu poate fi schimbat, inteligenţa emoţională (EQ) poate fi îmbunătăţită prin educaţie. Astfel, emoţiile pot fi conştientizate şi controlate. În esenţă, ar fi vorba de acel gen de educaţie care formează caracterul.

Dar dacă în ţările cele mai civilizate s-a ajuns la o mai mare acceptare şi înţelegere a „emoţionalităţii“, aşa încît pînă şi Woody Allen o remarcă, înseamnă că la noi, în spaţiul public, în ultimii 20 de ani s-a petrecut de-a dreptul o revoluţie. În America, Robert De Niro, care e actor, izbucneşte în lacrimi în direct (nu ţi-ai fi imaginat aşa ceva cu Humphrey Bogart sau John Wayne). Modelul de masculinitate s-a schimbat. La noi însă, se întîmplă acelaşi lucru cu un viitor preşedinte sau cu un maestru în arte marţiale. În România, durii varsă lacrimi precum copiii, politicienii nu doar că acţionează sub imperiul unor stări de moment, dar nici nu mai ascund faptul că iau decizii pe baza umorilor, emisiunile de televiziune sînt pline de lacrimi şi producătorii încearcă emoţionarea telespectatorilor cu orice preţ, reclamele fac şi ele apel la afecte fără limită, ştirile sînt pline de exclamaţii şi de semne de exclamare, preşedinţii plîng şi se enervează în direct, invitaţii talk-show-rilor se bestelesc unii pe alţii cum le vine la gură, lucruri ce ţin de viaţa intimă sînt dezvăluite fără nici o jenă, nefericirile celor care trec prin drame, care au pierdut pe cineva apropiat, sînt expuse şi speculate pînă la paroxism. Nu spre un control al emoţiilor ne îndreptăm, ci spre o adevărată cultură a descătuşării lor. În acest cor general – de multe ori, vocile şi argumentele raţionale par de-a dreptul suspecte.

Pe scurt, corespundem întru totul semnalării care i s-ar fi făcut lui Tony Blair cînd acesta a ţinut un discurs în faţa Parlamentului de la Bucureşti. Atunci, se spune, un consilier îi scrisese pe marginea foilor: „Atenţie! Popor emoţional!“ (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 7 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Andrei CORNEA

Pasiuni mici, pasiuni mari

Încă de pe timpul „celor şapte înţelepţi“ ai Greciei, omului şi mai ales omului politic i s-a cerut să fie raţional, adică să-şi stăpînească umorile şi pasiunile, dacă doreşte să trăiască bine, respectiv să guverneze bine. Şi tot de atunci a fost certat cu regularitate de filozofi cînd nu a făcut-o. Să aibă filozofii dreptate? Mizeria – mai ales a politicienilor şi a politicilor acestora – să fie oare iraţionalitatea?

Uneori, mă gîndesc că este o oarecare neînţelegere aici şi că am fi datori, înainte de orice, să pricepem mai bine ce este acela un „comportament raţional“. Asta pentru a şti dacă chiar lipsa de raţiune e ceea ce ne supără cel mai mult la politicieni. Atunci, ce înseamnă „comportament raţional“? Înseamnă, cred, ca, *fiind date anumite premise şi avîndu-se un anumit scop,* să se raţioneze astfel încît, prin mijloacele alese, să se ajungă în mod cît mai sigur la acel scop. De exemplu, dacă se consideră că medicina e de mare folos în vindecarea bolilor, este un comportament raţional ca, dacă mă simt rău şi vreau să mă vindec, să mă duc la doctor, şi nu la un şaman. Pe de altă parte, dacă premisa acceptată e că descîntecele vindecă bolile, aşa cum consideră „popoarele naturii“, comportamentul raţional e să mă duc la şaman sau la o vrăjitoare. Dimpotrivă, este iraţional ca, fiind date premisele respective, fie omul modern, fie primitivul să adopte alte strategii în scopul vindecării.

Şi acum, să revenim la oamenii politici. Oare Victor Ponta, cînd şi-a plagiat teza de doctorat, cînd, apoi, a plagiat încă vreo două cărţi, a acţionat iraţional, şi asta este ceea ce trebuie să-i reproşăm? Mă îndoiesc. Premisele fiind ceea ce sînt în România, şi nu în Germania, calculul său, pentru a obţine cît mai mult fără muncă, a fost corect: mai întîi, putea spera că tutorele său, Adrian Năstase, va ajunge preşedinte. Şi chiar dacă n-ar fi ajuns – cum s-a întîmplat –, putea afla de la sociologi că plagiatul nu este recunoscut drept delict grav la nivelul conştiinţei populare. Apoi, putea paria în mod rezonabil pe relativismul moral atît de răspîndit la noi, inclusiv printre intelectuali; pe scurt, avea toate motivele să considere că, şi în ipoteza cînd plagiatul său va fi dat de gol, amicii săi vor putea spune, mai întîi, că a fost o răzbunare politică, apoi că şi alţii au plagiat, apoi că, „în conformitate cu standardele din trecut“, plagiatul nu e plagiat. Pe scurt, dacă scopul său era să rămînă popular fie şi prin impostură, era raţional să spere că şi astfel va continua să fie popular. Şi a fost. N-a raţionat just Ponta?

„Deţinerea puterii corupe inevitabil raţiunea.“

IMMANUEL KANT

Sau să luăm evenimentele din vara lui 2012. Planul „puciştilor“ de a scăpa de Traian Băsescu a fost perfect raţional, în termenii de mai sus: a fost bine calculat, pe etape. Se baza pe laşitatea şi venalitatea cunoscute ale unor politicieni. A avut rapiditatea recomandată de Machiavelli însuşi, în situaţia cînd se vrea eliminarea fără replică a inamicilor. (Să nu-mi spuneţi că Machiavelli nu era raţional!) A existat şi un plan B, dacă planul A – referendum fără prag – ar fi eşuat din cauza presiunilor UE: fraudarea participării, organizată meticulos de Dragnea, după cum afirmă DNA. În totalitate, planul a fost remarcabil şi a fost la un pas de a-şi atinge scopul. Vara toridă şi concediile i s-au pus în cale, la fel ca iarna rusească lui Napoleon şi furtunile Mării Nordului în calea Invicibilei Armade. Faptul că au pierdut nu-i face nici pe Ponta, pe Antonescu sau pe Dragnea mai puţin raţionali decît i-a făcut înfrîngerea pe Napoleon sau pe Filip al II-lea. Viaţa e supusă hazardului şi, la urma urmelor, se întîmplă uneori ca cel care îşi caută sănătatea la medic să aibă mai puţin succes decît cel care şi-o caută la vraci.

În general, împrejurarea că foarte mulţi oameni politici şi funcţionari publici din România au ales să fie corupţi e un comportament raţional, în *condiţiile date pînă de curînd* şi avînd în vedere *scopurile* acestor politicieni. De cele mai multe ori, aceşti oameni puteau nota că faptele lor sînt urmărite încet de procurori, că termenele se înmulţesc nelimitat, că, uneori, faptele se prescriu, că pot dispune de cei mai buni avocaţi, că judecătorii achită sau condamnă cu suspendare, că amicii politici exercită presiuni. În acest caz, a fi corupt, cînd vrei să ai putere şi avere cît mai uşor, e un comportament raţional şi, dimpotrivă, a nu fi astfel, avînd aceleaşi scopuri, pare o prostie şi o nebunie. E adevărat că în ultimul timp s-au înmulţit pedepsele cu închisoarea, ceea ce – dacă continuă – s-ar putea să redefinească comportamentul raţional şi ca generaţia de după Năstase, Voiculescu, Dragnea, Fenechiu, Voicu, Becali să se comporte diferit. Dar asta e altceva. Pe scurt, vreau să spun că un comportament raţional înseamnă o bună adaptare la mediu: avem un mediu de infractori şi borfaşi? E raţional, atunci, dacă vrei să cîştigi cît mai lesne un loc fruntaş, să fii infractor, şi e iraţional să fii altfel.

„Asta-i cinism!“ veţi spune. Fireşte. Dar cred că cinismul acesta ne învaţă ceva:

Reproşul fundamental la adresa oamenilor politici nu trebuie să fie că se comportă în diferite situaţii iraţional şi că se lasă învinşi de pasiuni şi sentimente. În fapt, majoritatea lor se comportă raţional în *mediul existent,* fiind nişte „animale“ bine adaptate. Viciul lor nu e excesul de pasiuni, ci excesul de *pasiuni mici, meschine,* în locul unor *pasiuni generoase* şi *mari*. Am văzut: raţionalul se defineşte în raport cu atingerea scopului. Or, scopul este *pus* de pasiuni şi credinţe, nu de raţiune. Socrate refuză să fugă din închisoare prin mituirea paznicilor şi sfidarea legilor şi va muri ingerînd cucuta. „Iraţional!“ va striga cinicul. Desigur, dar numai dacă scopul omului este viaţa cu orice preţ. Or, ştim că, pentru Socrate, mai presus decît viaţa era abţinerea de la rău *în orice condiţii;* pe de altă parte, el considera că fuga pe ascuns din închisoare este un rău. Socrate, aşadar, a procedat raţional, avînd în vedere premisele şi scopul său, numai că acesta era diferit de acela al omului care, în aceeaşi situaţie cu el, ar fi fugit, salvîndu-şi viaţa. Socrate ar fi procedat iraţional, numai dacă, continuînd să aibă scopul său, ar fi fugit totuşi. Iar scopurile, precum spuneam, nu sînt date de raţiune, ci de pasiuni şi credinţe care, împreună, produc valorile care contează pentru noi şi ne modelează caracterele.

Aşadar, necazul cu omul politic (şi cu noi toţi, la urma urmelor) este lipsa de altitudine a scopului propus, şi nu iraţionalitatea mijloacelor pentru a-l atinge: el vrea cu orice preţ să se adapteze la mediu şi de obicei nu-i lipseşte inteligenţa s-o facă. Pasiunile lui, care îi dictează scopul vieţii, sînt să fie repede bogat, să-şi chivernisească repede tribul, să aibă imagine bună, indiferent de conţinut. Pasiuni meschine, mediocre, ziceam, vrednice de caractere inferioare, dar bine adaptate. De multe ori va reuşi, uneori va şi eşua, precum Adrian Năstase. Reuşitele acestor oameni sînt cenuşii, iar eşecul lor – o slabă consolare pentru observator. Cu totul altceva se întîmplă cu cei, foarte puţini, care încearcă *să schimbe mediul,* fie şi numai din pasiunea pentru numele bun pe care îl vor lăsa posterităţii. Aceştia le apar celorlalţi nu o dată drept nebuni sau periculoşi şi e evident de ce: dacă reuşesc, mediul schimbat va redefini condiţiile generale ale acţiunii raţionale, îngreunînd adaptarea celorlalţi. Eşecul lor, dacă nu altceva, rămîne măcar pilduitor; dar reuşita lor – oricît de rară – e braţul care mută din loc istoria.

***Andrei Cornea** este profesor la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti.*

Sorin COSTREIE

Distanţa emoţională sau pledoarie pentru raţionalitate

Este iraţional să vrei să fii complet raţional. Raţional este să accepţi că avem zonele noastre de iraţionalitate, că ele sînt acolo şi vor fi acolo, indiferent de cît de mult am vrea să ne raţionalizăm complet comportamentul şi gîndirea. Cu toţii avem parte de bucurie şi tristeţe, furie şi frică, iubire şi dezgust. Sînt afecte primare puternice, care ne tulbură seninătatea privirii. Ideal ar fi să fim dincolo de ele, să ne păstrăm calmi şi obiectivi, sereni şi logici. În fapt, sîntem mai degrabă iremediabil prinşi, de cele mai multe ori, într-un conglomerat de instincte, dorinţe şi emoţii. Platon spunea, alegoric, că mintea noastră este ca o trăsură trasă de doi cai: Raţiune şi Emoţie. Schizofrenică situaţie. Descartes va transa lucrurile şi mai radical: raţionalitatea este a spiritului, iar emotivitatea – a corpului; între cele două fiind o prăpastie ontologică de netrecut. Dar oare aşa stau lucrurile, sîntem iremediabil captivi ai acestei disjuncţii exclusive?

Cu toţii ştim din proprie experienţă că nu gîndim limpede cînd sîntem sub imperiul emoţiilor. De aceea, nu e bine ca avocaţii să-şi apere fraţii, chirurgii să-şi opereze copiii şi preoţii să-şi spovedească soţia. Raţional este să-ţi cunoşti limitele raţionalităţii tale şi să acţionezi în consecinţă. Spinoza spunea că libertatea este necesitatea înţeleasă. *Mutatis mutandis,* aş spune că raţionalitatea este emotivitatea înţeleasă. Şi tot Spinoza spunea că emoţiile care ne fac să suferim încetează să mai cauzeze suferinţă, de îndată ce ne formăm o imagine clară şi distinctă despre ele. Deci, o privire raţională asupra iraţionalităţii noastre nu ne face neapărat mai raţionali, doar ne mai linişteşte un pic.

„Calea" ar fi nu să ne blocăm afectele sau să ne detaşăm de sentimente, ci să ne clarificăm emoţiile, să ştim mai bine ce şi cum ne tulbură. Dar cît de departe sîntem de această situaţie? Trăim într-o societate „sentimentală", plină de modele care mai de care mai smiorcăite şi emotive, preşedintele însuşi fiind un dur sensibil care varsă lacrimi pe unde apucă şi, în genere, cam toţi cocoşii noştri din politică fiind nişte fiinţe foarte emotive, care plîng pios pe la moaşte, la televizor sau mai ales cînd află că sînt condamnaţi. Altfel, sînt ţanţoşi şi „raţionali". Pînă şi durii noştri din arte marţiale sînt plini de emoţii plîngăcioase. Sensibil popor. L-am vrea poate ceva mai raţional, mai închegat.

Punînd accent pe emoţii, se înţelege, masele sînt mult mai uşor de manipulat, propaganda vizînd exact aceste instincte primare. Patosul vorbitorului însufleţeşte mulţimea şi foarte uşor se ajunge astfel la violenţă şi agresivitate. Dar asta vrem? Civilizaţia înseamnă exact opusul. Acestei gregarităţi primare, unite de instincte simple, i se opune o comunitate de individualităţi care se respectă reciproc. E de dorit mai degrabă o lume în care să ne putem explora şi exprima sentimentele în linişte, decît o lume dominată de reacţii viscerale şi pasiuni. Expresii precum „mi s-a pus pata", „am văzut negru în faţa ochilor" sau „aşa vor muşchii mei" sînt la ordinea zilei şi ele definesc comunul iraţional al zilelor noastre.

Ciudat sau nu, îmi pare că duşmanul cel mai mare al emoţiilor noastre este chiar emotivitatea noastră. De aici şi nevoia de ceea ce aş numi „distanţă emoţională". Emoţiile noastre sînt în general directe şi totale, în sensul că pun aproape instantaneu şi integral stăpînire pe noi. Pentru a ne relua stăpînirea de sine şi asupra sinelui, e nevoie să ne distanţăm un pic de sinele nostru afectiv, să fim, deci, puţin mai raţionali. Cînd te distanţezi în genere de ceva, îi vezi mai bine contururile şi limitele, ai perspectiva întregului şi posibilitatea de a evalua mai bine situaţia.

Cu toţii remarcăm seninătatea celor din Vest, distincţia cu care privesc şi abordează lumea, dînd dovadă de ceva mai multă detaşare emoţională decît noi. Şi asta nu înseamnă că sînt mai „insensibili", ba din contră, îşi trăiesc şi îşi analizează mai bine emoţiile şi sentimentele. Doar că nu reacţionează imediat, nu se lasă guvernaţi de emoţii. Noi vom şti, poate, că am făcut un pas înainte pe această cale cînd o să ne fie mai greu să-i distingem printre noi, cînd nu o să ne mai sară în ochi prezenţa lor, cînd o să învăţăm să îmbătrînim senin. Pînă atunci, o să ţipăm şi o să bocim isteric, sărind la bătaie pentru orice fleac, dar retrăgîndu-ne „strategic" cînd e vorba de marile confruntări ale istoriei, că deh, „capul ce se pleacă, emoţia nu-l taie"...

Această „distanţă emoţională" îşi dă buna măsură printr-o poziţionare justă într-un dialog sau o dezbatere, făcînd clar distincţia între om şi idee. Atacul şi dezbaterea trebuie să vizeze punctele de vedere şi argumentele pe care acestea se bazează, şi nu tot felul de picanterii despre vorbitor. Chiar nu contează cum e îmbrăcat, cîte amante are şi ce a mîncat aseară, contează ce şi cum susţine. Cred că acesta este punctul crucial de unde trebuie să pornim în educaţia copiilor noştri, pentru a putea, astfel, susţine o schimbare de mentalitate pe termen lung. Aceasta se poate schimba, de exemplu, prin acele cursuri de *gîndire critică,* atît de populare în Occident, dar care lipsesc aproape cu desăvîrşire din universităţile noastre şi la care ar trebui să fie expuşi studenţi şi profesori deopotrivă. Dar dincolo de cursuri, e nevoie de o schimbare de abordare a relaţiilor cu sine şi cu ceilalţi, care să apară poate chiar de la grădiniţă, unde ar trebui să înceapă în mod sistematic această „joacă de-a raţionalitatea", copiii fiind învăţaţi de mici cum să se distanţeze un pic de emoţiile lor, pentru a le cunoaşte şi stăpîni mai bine.

Se tot vorbeşte, în ultima vreme, de *inteligenţă emoţională,* de o abordare inteligentă (raţională) a emoţiilor noastre. E vorba, în mare parte, de acelaşi lucru, de o mai bună analiză şi gestiune a sensibilităţilor şi implicit a vulnerabilităţilor noastre emotive. Cele două – gîndirea critică şi inteligenţa emoţională – sînt două abordări complementare ale aceleiaşi probleme, centrate ambele pe această distanţă emoţională de care vorbeam. Pentru a gîndi critic şi raţional, trebuie să-ţi cunoşti şi să-ţi stăpîneşti mai bine emoţiile, iar pentru a stăpîni mai bine emoţiile, e nevoie să te analizezi critic şi raţional. Ambele cer să ne distanţăm un pic emoţional de noi înşine, pentru a ne putea analiza şi comporta mai bine.

Educîndu-ne inteligent copiii, vom mai rări rîndurile şmecherilor şi profitorilor zilelor noastre, cei care speculează plenar momentul şi conjuncturile şi care se dezvoltă pe seama nepăsării şi lentorii noastre raţionale. Vom putea, astfel, să le contrapunem acestor „băieţi deştepţi" – care, de altfel, par prostănaci şi văicăreţi cînd sînt prinşi – nişte „băieţi inteligenţi", cu o viziune raţională asupra luminii, care ştiu să fie demni, indiferent ce se întîmplă cu ei. Viclenia speculează exact emoţiile noastre, deşteptăciunea lor fiind deşteptăciunea manipulatorului care inflamează mulţimea ţinînd-o într-o priză emotivă ce inhibă gîndirea liberă şi critică. Singura cale prin care putem să le blocăm ascensiunea şi să le limităm nocivitatea este să-i ţinem ferm şi raţional la distanţă de resurse şi putere.

Descartes s-a înşelat, e vorba de complementaritate aici. Emoţiile ne dau ţinta, raţiunea ne dă calea. Dorim ceva, dar acest ceva este cel mai bine atins doar dacă îl abordăm raţional. Contribuţii recente din neuroştiinţe, precum cele ale lui Antonio Damasio, demonstrează exact acest lucru. E falsă dihotomia ontologică carteziană dintre raţiune şi emotivitate, cele două fiind funcţii biologice diferite ale aceluiaşi organism. Sîntem un întreg în care coexistă logica pură şi smiorcăiala cotidiană. E adevărat, de la raţionamente formale pînă la dorinţe viscerale e cale lungă, dar sîntem definiţi, în mod fundamental, atît prin pura creativitate abstractă a unei construcţii matematice, cît şi prin concretitudinea ritualică a unui bocet de înmormîntare. Acesta e spaţiul nostru de posibilităţi, pe care trebuie să-l guvernăm clipă de clipă, calea fiind dată tocmai de această *detaşare emoţională*.

Sorin Costreie *este profesor la Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti.*

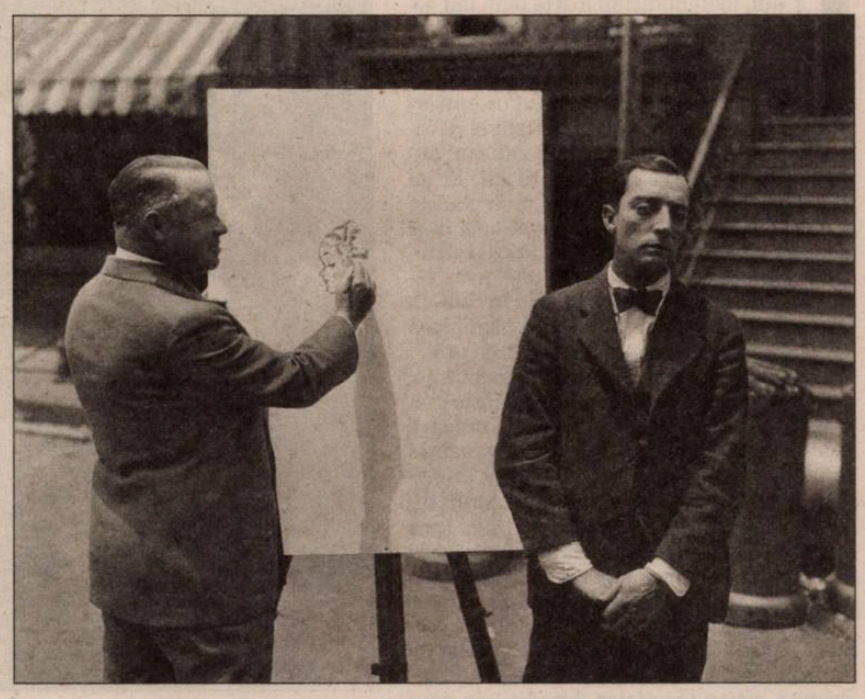

„Există un cuvînt de modă veche, care defineşte toate calităţile pe care le reprezintă inteligenţa emoţională, şi anume caracter."

DANIEL GOLEMAN

Cu toţii ştim din proprie experienţă că nu gîndim limpede cînd sîntem sub imperiul emoţiilor.

Liviu ORNEA

Un amestec delicat

Un prieten american, om pe la 70 de ani, matematician foarte bun, îmi povestea odată despre tinereţile lui destul de zbuciumate din perioada hippy, pe vremea cînd a fi de stînga (americană, *of course)* era aproape un *must* într-un campus universitar, şi cînd orice profesor mai tînăr şi cu capul pe umeri se droga mai mult sau mai puţin serios, cot la cot cu studenţii lui. El nu lua nimic *hard,* doar iarbă. Care-i dădea, spune el, o stare de bine. Şi ce făcea el în şi cu starea asta de bine? Matematică, ce credeaţi?! Lucra cu plăcere, avea idei, avea rezultate[1]. Mai ia şi-acum, din cînd în cînd, în aceleaşi scopuri terapeutice. Cam plicticoasă întrebuinţare a narcoticelor – ar zice unii.

În matematică, probabil şi în alte ştiinţe, emoţia şi raţiunea pot sta perfect alături. În proporţie rezonabilă *(sic!),* nu se deranjează una pe alta. Există, pe de o parte, senzaţia de uluire, de mirare pe care ţi-o dau înţelegerea unui raport neaşteptat între lucruri diferite, descifrarea enigmei. Există, încă înainte de asta, bucuria contemplării unui lucru frumos – enunţ matematic frumos, de exemplu, demonstrat deja sau doar bănuit. Există excitaţia produsă de doar intuirea soluţiei. Există emoţia aceea rece, extrem de intensă, vecină cu transa, pe care ţi-o dă înşiruirea raţionamentelor din clipa în care simţi, ştii cumva, că eşti pe drumul cel bun. În cuvintele lui André Weil, fratele lui Simone Weil, matematician uriaş al secolului trecut[2]: „Orice matematician demn de acest nume a simţit, chiar dacă numai arareori, starea de exaltare lucidă în care un gînd urmează altuia ca prin miracol... Spre deosebire de plăcerea sexuală, sentimentul acesta poate dura ore şi chiar zile întregi.“ Există, din păcate, şi tristeţea, ruşinea momentului cînd descoperi o greşeală – iar cînd ţi-o descoperă altul...

Fatală, aşadar, e doar proporţia greşită a ingredientelor, nu alăturarea. Raţiunea nu are de ce se lipsi de emoţie, nu trebuie să devină seacă. Iar emoţiile complet necontrolate... Din păcate, ce vedem azi în jurul nostru e tocmai un amestec indigest în care predomină emoţia sub varii forme. Parcă am fi o societate de exaltaţi care a pierdut obişnuinţa raţionamentului. Spaţiul public pare a găzdui doar studii de caz pentru erori flagrante de logică, toate drapate într-o pseudoargumentaţie susţinută numai din rărunchi.

„Numai matematicienii au putut găsi cîteva demonstraţii, adică raţionamente sigure şi evidente.“

RENÉ DESCARTES

Poate că e normal să fie aşa, iar curioasă ar fi situaţia contrară. Exerciţiul raţiunii e complicat, cere o anume disciplină şi, pentru majoritatea, frustrant. Mai uşor acceptă lumea ce i se adresează nemijlocit, semnalul dat inimii, să spunem, iar nu minţii. Cam asta ar trebui să înţelegem, de pildă, din dificultatea vechilor evrei de a accepta monoteismul impus de Moise – religie destul de seacă, abstractă, în care la divinitate ajungi mai degrabă cu mintea, prin studiu, religie care reduce la minim, de nu chiar elimină ritualul. Asperitate netezită cumva de creştinismul care readuce în prim-plan iubirea, emoţia directă. Iar o componentă a antisemitismului conceptual, de pildă, e chiar „răzvrătirea sentimentului împotriva raţiunii reci şi socotitoare“[3].

Curios e, pentru mine, spectacolul acelor creatori care se străduiesc să elimine din creaţia lor una sau cealaltă componentă a binomului. Cînd se tinde către „emoţie în stare pură“, mai e cum mai e, mai e o şansă. Sinistră îmi apare încercarea de a elimina, prin conceptualizare excesivă, emoţia: ies lucrări uscate, chiar urîte (dar nu urîţenia aceea fascinantă, atrăgătoare – urîte şi-atît), care nu plac, nu atrag, nu se adresează decît raţiunii şi, de aceea, trebuie îndelung explicate, de însişi autorii şi, de multe ori, sînt exemplificarea unor teorii foarte elaborate. O fi arta *cosa mentale,* dar parcă nici într-atît. Şi chiar dacă ajung să(-i) înţeleg, tot nu-mi place ce fac. Şi am bănuiala că nici ei nu fac cu plăcere ce fac. Poate că nişte iarbă le-ar prine bine.

[1] Oare de ce nu scrie cineva, poate chiar Andrei Oişteanu, şi despre „oameni de ştiinţă şi narcotice“?

[2] Apud *Teorema vie,* cartea lui Cedric Villani pe care am tradus-o şi care urmează să apară la Editura Humanitas.

[3] Gilles Zenou, *Priviri asupra condiţiei evreieşti,* EST, 2008.

***Liviu Ornea** este profesor de matematică la Universitatea Bucureşti.*

Lacrimi în direct

După cum se vede din foarte scurta şi selectiva trecere în revistă de mai jos, televiziunile noastre sînt pline de personaje care plîng în direct. Uneori, fenomenul apare şi la case mai mari, prin alte ţări. Dacă în înşiruirea de mai jos apar şi nume de care auziţi pentru prima oară, nu vă faceţi griji, acest lucru nu e decît o confirmare că, în zilele noastre, notorietatea se cîştigă şi prin plîns.

■ Nicoleta Luciu a început să plîngă în timp ce prezenta emisiunea *Bingo România,* care se difuzează în fiecare duminică seara de la ora 22, pe postul Acasa TV. Floarea Olariu, cîştigătoarea a peste 200.000 de lei, din ultima emisiune, a impresionat-o pe frumoasa prezentatoare cu povestea sa de viaţă. (acasatv.ro)

■ Andreea Mantea, prezentatoarea de la Kanal D, a apărut în lacrimi, alături de Mădălin Ionescu, la show-ul pe care îl prezintă. Andreea Mantea a fost dărîmată de vestea pe care i-a dat-o Ştefan Stan prin intermediul presei, că ei doi se despart. (femina.ro)

■ Momente extrem de emoţionante în emisiunea *Cancan TV.* Ştefan Stan a venit să vorbească despre despărţirea dintre el şi Andreea Mantea. Cîştigătorul primei ediţii a emisiunii *Vocea României* nu şi-a putut stăpîni lacrimile cînd a vorbit despre despărţirea de Andreea Mantea şi, oricît a încercat să se ţină tare, durerea cauzată de sfîrşitul relaţiei l-a făcut să cedeze. Profund emoţionată de povestea de dragoste dintre Ştefan şi Andreea, dar şi de suferinţa artistului, Ilinca nu şi-a mai putut stăpîni nici ea lacrimile. Deoarece ambii erau vizibil afectaţi de moment, Adrian Artene a fost nevoit să ceară o pauză publicitară pentru ca cei doi să-şi poată reveni. (stirileprotv.ro)

■ Prezentatoarea TV Cristina Cioran a avut parte de un moment emoţionant în cadrul emisiunii pe care o prezintă, *Draga mea prietenă.* Invitată în studio, Ellie White a interpretat piesa „Un actor grăbit“, care aparţine Laurei Stoica. Cristina Cioran, o mare admiratoare a Laurei Stoica, a fost vizibil emoţionată şi a fost surprinsă de camerele de filmat în timp ce lăcrima. (www.gandul.info)

■ Adriana Bahmuţeanu a izbucnit în lacrimi din cauza problemelor cu banii! (youtube.com)

■ Oana Zăvoranu, în lacrimi, în direct: „Îmi lipseşte mult Pepe!“ (stiri.com.ro)

■ Melania Medeleanu, despărţire cu lacrimi, în direct la Realitatea TV. (220.ro)

■ Bianca Brad a izbucnit în lacrimi în direct, vorbind despre băieţelul ei! „Săracuţu', suferă.“ Bianca Brad a vorbit la emisiunea *Agentul VIP,* de la Antena 2, despre probleme cu care se confruntă în ultima perioadă, de cînd iubitul ei este arestat în SUA. Într-o situaţie dificilă se află şi băieţelul vedetei, care nu ştie ce s-a întîmplat cu sora lui, Emma, care nu a apucat să se nască. (antena 2.ro)

■ Nicolae Mitea a vărsat lacrimi în direct pentru Andreea Tonciu. (svnews.ro)

■ Liviu Vârciu stoarce lacrimi în direct pentru Adelina. (ziarulatac.ro)

■ Bianca Drăguşanu, cu ochii în lacrimi, în direct: „Nu aş accepta niciodată ideea că trebuie să-mi amputez vreun picior.“ (time4news.ro)

■ Adi Minune, în lacrimi în direct! Vezi ce l-a emoţionat atît de tare! A venit cu Ferrari-ul în studio! Adi Minune a împlinit 37 de ani, prilej cu care a ajuns în studioul *Happy Hour* direct cu maşina sa de lux, dar a avut parte şi de o surpriză de proporţii. Fiica de 13 ani a lui Adi Minune, Carmen Simionescu, a vrut să îi facă o surpriză tatălui ei şi i-a cîntat pentru prima oară la o emisiune TV, o piesă a Christinei Aguilera. Manelistul a fost impresionat pînă la lacrimi. (ziaresireviste.ro)

■ Luptătorul Cătălin Zmărăndescu a izbucnit în lacrimi, într-o emisiune televizată, în timp ce povestea drama prin care trece. (ziare.com)

■ Robert De Niro a izbucnit în lacrimi în direct, în timpul unei emisiuni televizate, în timp ce îşi promova noul film, *Silver Linings Playbook,* pentru care a primit a şaptea nominalizare la Oscar, din carieră. (procinema.ro)

Tudor Călin ZAROJANU

Vai, ce-am plîns!

Presa trăieşte din emoţie. Vreau să zic – din emoţia pe care o stîrneşte. Manualele de jurnalism pomenesc despre ziariştii care, dacă aud de o catastrofă aeronautică, feroviară sau rutieră, plecînd în viteză spre locul nenorocirii, au grijă să-şi pună-n traistă şi un ursuleţ sau o păpuşică, păstrate special pentru asemenea ocazii, jucării pe care să le plaseze printre rămăşiţele împrăştiate, pentru o fotografie dramatică... Efectul e garantat. Şi nu e nevoie de vreun comentariu. Şi n-o să-ţi ceară nimeni să dovedeşti că ursuleţul era acolo. Bine, evident, înainte de asta, trebuie să te asiguri că în avion era măcar un copil. Sau nu. Putea fi mama care-i ducea acasă odorului ei un dar de ziua lui. Nu trebuie să furnizezi decît o mizanscenă, imaginaţia consumatorului de presă face restul.

„Dar presa trăieşte şi din informaţie!" o să protestaţi. Dacă mai protestaţi la ceva. Aşa e, dar ce, strică în vreun fel ca informaţia să transmită şi ea o emoţie?

Ca să nu vorbim, însă pe uscat: la Pungeşti, o localitate despre care n-auziseră pînă atunci decît cei din zonă, un concern străin se pregătea să exploreze posibilităţile de exploatare a gazelor de şist. Deocamdată, nu era vorba despre exploatarea propriu-zisă, ci de un test. Dar, cum se crease valul „Uniţi, salvăm Roşia Montană!" (probabil singurul lucru din România care merită salvat, de două decenii încoace, că nu-mi amintesc mari proteste pentru salvarea statului de drept, nici măcar pentru îmbunătăţirea nivelului de trai), locuitorii din Pungeşti au ieşit cu mic, cu mare, să împiedice proiectul – ceea ce, pînă la ora la care scriu aceste rînduri, au şi reuşit. E dreptul lor, e spaţiul lor vital, nu comentez. Deşi, precedentul odată creat, pe argumente similare se poate opri orice investiţie.

Ceea ce comentez sînt titlurile care au împînzit publicaţiile şi televiziunile: „Cine poate opri «revoluţia» de la Pungeşti", „Diavolul, la Pungeşti", „Mişcarea de rezistenţă Pungeşti", „Fenomenul Pungeşti" şi, mai ales, bijuteria subiectului: „Abia merg în baston, dar îşi păzesc cîmpul! Bunicuţele din Pungeşti, neclintite la protest!" Să nu te bucăţească plînsul? A lipsit doar (sau poate-a fost şi mi-a scăpat mie) „Războiul din Pungeşti". Nici nu putem să ne gîndim ce s-ar fi întîmplat dacă vreunul dintre protestatari ar fi leşinat acolo (în mod real sau programatic, că doar n-ar fi fost prima dată) sau, Doamne fereşte, ar fi făcut infarct. Faţă de aceste puternice emoţii, nici nu mai contează că unele dintre ştirile şi articolele respective încurcau explorarea cu exploatarea sau că fenomenul avea doar vreo 100-150 de actori – astea-s detalii nesemnificative! Important e dacă l-am impresionat pe cititor/telespectator.

Cu ani în urmă, Alex Ştefănescu îşi lua curajul să critice, într-un articol, şantajul sentimental practicat în unele opere literare, începînd cu *Puiul* de Al. Brătescu-Voineşti. Biata păsărică! Lacrimile sînt asigurate şi, implicit, certitudinea că ai parcurs un text minunat. E valabil, fireşte, şi pentru filme. Faci un film despre un copil bolnav de cancer, abuzat sexual, sfîşiat între doi părinţi tîmpiţi – succesul e fără emoţii. Vorba unui personaj (real!) al Ecaterinei Oproiu, din *Interviu:* „Am fost la Vandana, vai ce-am plîns, ce-am plîns... foarte tare m-am distrat!"

Dar emoţiile – provocate şi dirijate cu grijă – nu e musai să fie plîngăcioase, sperioase ori indignate. O subspecie deloc neglijabilă este cea a emoţiilor pozitive, şi un teren fertil de manifestare – presa sportivă. Astfel, în mai toate sporturile avem o lungă serie de „meciul secolului" – probabil cîteva sute în veacul XX. Orice microbist se emoţionează aflînd că e vorba de un eveniment *nec plus ultra* pentru o sută de ani. Cum am avut şansa să încălecăm secolele (şi mileniile), ne-am putut delecta cu informaţia că o anumită confruntare – de pildă, cea de box dintre Oscar De La Hoya şi Floyd Mayweather Jr., în 2007 – era deja „meciul secolului", încă din primii ani ai acestuia. Mai erau, totuşi, 93 de ani pînă la sfîrşitul veacului şi şanse serioase să se-ntîmple ceva şi mai şi. Drept care, chiar am avut recent un nou „meci al secolului", Klitschko – Povetkin. Sigur, e spectaculos că de data asta erau în joc patru centuri mondiale, dar – avînd în vedere tendinţa de atomizare a acestui sport – cine poate garanta că pînă în 2100 nu vom avea şase-şapte-opt centuri la fiecare categorie de greutate?

Sintagma „meciul secolului" o puteţi găsi şi în presa străină, dar mai degrabă cu referire la secolul *încheiat* – ceea ce e cu totul altceva. Rămîne parţial subiectivă, dar măcar are logică istorică. Nu cred, de pildă, că există mulţi contestatari ai afirmaţiei că meciul de şah Fischer – Spassky a fost cel mai tare din veacul XX. În plus, jurnaliştii occidentali ştiu să fie şi (auto)ironici, astfel că am dat peste „Cele mai tari 50 de «meciuri ale secolului» în fotbalul *(american – n.r.)* universitar"...

Dacă tot am ajuns la comparaţii, am fost curios să văd cum e în general „la ei", cu emoţiile de presă. Am parcurs – în diagonală, e drept – site-urile *The Times, The New York Times, Le Figaro* şi *Frankfurter Allgemeine Zeitung* şi n-am reuşit să găsesc vreun titlu emoţionant. Toate sînt de tipul „cine – ce". A declarat sau a făcut. Creşte sau scade. Se închide ori se deschide. Începe sau se termină. Ori s-ar putea să. Singurul titlu mai special de care am dat îşi datorează impresia *faptului* la care se referă, nu felului în care e prezentat acesta: „Un spînzurat găsit în casa lui... la opt ani după moarte". Lipseşte semnul exclamării, lipsesc majusculele, lipsesc „Incredibil!", „Şocant!", „N-o să-ţi vină să crezi!"

> *„Abia merg în baston, dar îşi păzesc cîmpul! Bunicuţele din Pungeşti, neclintite la protest!"*

Nu cred că mai e nevoie să amintesc rolul emoţiei în emisiunile de tip *Surprize, surprize, Din dragoste, Iartă-mă, Bate-mă, Pupă-mă* sau în puzderia de reality-show-uri care bîntuiau, la un moment dat, canalele româneşti, dar acum s-au rărit, că-s cam scumpe şi-i cam criză. Fănuş Neagu povestea cîndva o istorie halucinantă la care fusese parte: într-un autobus, un tînăr şi-a văzut pe geam soţia, pe motocicletă cu altul. A sărit ca ars şi l-a rugat pe şofer (linia 131) să-i urmărească! Şoferul a cerut aprobarea celor cîţiva pasageri (era pe la prînz, într-o zi de lucru) şi a purces la hăituirea amanţilor, blocaţi, pînă la urmă, pe o străduţă. O bătrînică i-a împins în mînă o umbrelă încornoratului, care, însă, plecat ca din puşcă spre adulterini, s-a ales cu o palmă de la nevastă-sa şi s-a-ntors cu coada între picioare, binemeritînd şuieratul „Laşule!" al aceleiaşi băbuţe. „Ce ne-a determinat să participăm la asta?" se-ntreba scriitorul – un ludic şi-un boem, de altfel –, răspunzîndu-şi sec: „Setea de mizeria altora."

Bine, bine, emoţia e parte a vieţii şi, dacă vinde programul sau ziarul – fie şi online –, e normal să fie exploatată, să nu fim moralişti pudibonzi.

Dar raţiunea? Trebuie să fie şi ceva raţiune, caz în care ar exista un oarecare echilibru.

Conform dicţionarului, raţiunea este „facultatea omului de a cunoaşte, de a gîndi logic, de a înţelege sensul şi legătura fenomenelor". Să le luăm pe rînd.

„Opinia este aproximativul, cunoştinţa ştiinţifică este certitudinea."

RENÉ DESCARTES

„Avantajul emoţiilor e că ne induc în eroare, iar avantajul ştiinţei este că nu e emoţională."

OSCAR WILDE

„Cînd este contrazisă raţiunea, o stare de spirit poate constitui un pericol."

NICOLAE TITULESCU

De *cunoscut,* da, presa cunoaşte cîte ceva, pe care ni-l împărtăşeşte – şi n-o să fiu răutăcios să zic că aflăm doar cine cu cine s-a mai, şi ce implanturi şi-a mai făcut o fufă. Nu, ştiri mai există, ştiri adevărate, despre societate, clasa politică, economie, sport, ba chiar şi cultură. Selecţia lor, împachetarea, prezentarea, titlurile obsedate de calambururi, comentariile mîştocare – asta e altă poveste. De bine, de rău, informaţii mai sînt – agenţiile de ştiri să trăiască, întrucît redacţiile de ziare sînt depopulate rău.

Cu *gîndirul logic* avem deja o problemă. De două decenii încoace, de exemplu, în fiecare toamnă sîntem anunţaţi că în iarna următoare se dublează întreţinerea la bloc. 2 la puterea 20 face 1.048.576, deci ar trebui să lăsăm sus, la uscătorie, de un milion de ori mai mulţi bani ca acum 20 de ani. Este, fireşte, o problemă de aritmetică (o ştiinţă aflată deasupra claselor sociale, după cum m-a învăţat tata de cînd eram mic), una de ţinere de minte, dar şi una de logică.

Dă presa semn că înţelege *sensul fenomenelor?* Să vedem: cutremur de 3,1 grade magnitudine pe scara Richter, după alte două similare. Ce titrează pe burtieră televiziunile? „Al treilea cutremur major în 48 de ore." Major. Cel din '77 trebuie să fi fost foarte major, iar seismul din Japonia 2011 – incredibil de major.

Nu mai vorbesc şi despre *legăturile dintre fenomene* pentru că mă grăbesc să precizez: nu generalizez. Avem cîteva serioase şi reuşite publicaţii economice, culturale şi de diferite nişe. Avem cîteva posturi de radio de bună calitate. Avem cîteva canale TV care... mă rog, să ne oprim aici. Oricum, nu toată presa e dominată de emoţii exacerbate şi suferindă la capitolul raţiune.

Doar vreo 95% din ea.

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist şi analist media.*

Miruna ŢECHERA

Sentiment şi gîndire

sau cine are dreptate

Tema acestui dosar m-a trimis cu gîndul la personajul lui Marin Preda, care afirma calm şi răspicat „Nu-mi pot comanda sentimentelor." Cu alte cuvinte, „acţiunea mea este ghidată de ceea ce simt." Cred că aceeaşi afirmaţie se poate aplica în egală măsură şi gîndirii. Pentru că fiecare dintre ele are propriile legi. Pentru că ambele sînt în egală măsură necesare vieţii. Şi pentru că fiecare dintre noi ne raportăm la lume sau la propriul interior fie predominant prin sentiment, fie predominant prin gîndire. Aşa cum o persoană se orientează în viaţă şi alege conform cu simţirea sa, o alta decide şi se mişcă în lume în acord cu ceea ce gîndeşte. Cum, pentru prima, argumentele celeilalte reprezintă o altă limbă, întocmai şi pentru cea de-a doua, ceea ce ţine de spaţiul afectiv rămîne de neînţeles.

Din raţiuni (!) tehnice, am ales să echivalez în acest articol termenul „emoţie" cu „sentiment", iar „raţiune" cu „gîndire", deşi nici unul dintre aceştia nu constituie sinonime perfecte. În cartea sa *Tipuri psihologice*, C.G. Jung defineşte atît gîndirea, cît şi simţirea drept funcţii raţionale întemeiate pe judecată (spre deosebire de senzaţie şi intuiţie, care sînt numite „funcţii iraţionale", deoarece se întemeiază pe percepţie). Sînt funcţii raţionale deoarece ambele atribuie judecăţi. Dar în vreme ce prima judecă prin prisma valorilor afective, cea de-a doua o face prin intermediul faptelor/ideilor. De aici şi parte dintre diferenţele interindividuale (diferenţe complicate, de natură extravertă/introvertă a fiecăruia, precum şi de combinaţia dintre funcţiile de judecată şi cele perceptive). Tocmai aceste diferenţe atrag sumedenie de neînţelegeri care nu rareori ajung la adevărate conflicte între parteneri, soţi, părinţi – copii şi în oricare altă parte unde oamenii trebuie să construiască o relaţie ori o întreprindere împreună. Cu alte cuvinte, oriunde în jurul nostru. Cîteva exemple cred că ar da o imagine mai clară asupra modului în care persoane de bună-credinţă ajung să nu se mai înţeleagă unele cu altele.

„Am corpul unei femei şi emoţiile unui copil."

ELIZABETH TAYLOR

S-a întîmplat ca, la un moment dat, să discut cu un coleg despre un subiect oarecare, referitor la fapte concrete, în care mai era implicată o cunoştinţă comună. Printre afirmaţii factuale şi de tip informativ, adaug: „Am încredere în Raluca" (afirmaţie ce implică o judecată afectivă). Cum colegul meu este o persoană de tip „sentiment", a auzit doar acea singură propoziţie marcată emoţional (şi aproape nimic altceva), iar răspunsul său a fost, în consecinţă, unul de acelaşi fel: „Şi nu ai încredere în mine." Chiar dacă subiectul nu era nici Raluca, nici încrederea, ci banale probleme organizatorice... Inutil să mai adaug că nu am ajuns la nici o concluzie privind tema iniţială. Ba, mai mult, a fost nevoie de ceva timp şi de multă energie şi răbdare să readuc discuţia pe un teren cel puţin neutru.

Cu altă ocazie, vorbesc cu un prieten despre un subiect fierbinte, la zi, care genera o puternică reacţie publică. Eu, cu funcţia „sentiment" de tip introvert şi mai lipsită de informaţii din punct de vedere al faptelor tehnice, el – cu funcţia „gîndire" mai dezvoltată şi de departe mai bine informat. Eu vedeam în toată povestea un mod prin care oamenii îşi pot exprima un ideal, o bună ocazie de a investi afectiv în ceva mai presus decît micile interese egoiste de zi cu zi, precum şi nevoia cetăţenilor de a se simţi conectaţi unii cu ceilalţi. El îmi explica frumos, calm şi clar despre ce anume este vorba în proiect, despre implicaţii financiare şi politice. Din fericire, ne ştim de suficient de mult timp, nici unul dintre noi nu era inflamat şi nu încerca să-l convingă neapărat pe celălalt că are dreptate, astfel încît nu ne-am închis telefoanele la jumătatea unei propoziţii şi nici nu am rămas cu resentimente. Dar mă întreb şi azi cît din ce am spus eu a ajuns la el. Din argumentele lui (serioase, de altfel), eu, recunosc, am reţinut tonul şi foarte puţin din conţinut. Dar mi-a făcut plăcere să-l ascult.

Ultimul exemplu, în special, este extrem de sugestiv pentru modul în care discursul generat de funcţia „sentiment" şi cel pornit din funcţia „gîndire" pot aluneca unul pe lîngă celălalt, cumva în paralel, fără să se atingă. Iar cînd două discursuri sînt atît de diferite, nu se mai poate pune problema cine are dreptate, pentru că fiecare se referă, de fapt, la cu totul altceva. Fiecare are... dreptatea lui. Putem, eventual, pune problema în termenii „care discurs este mai adaptat pentru un anume tip de situaţie". Mă întreb, însă: cine stabileşte acest lucru?

Cînd două discursuri sînt atît de diferite, nu se mai poate pune problema cine are dreptate.

Într-un fel, avem două creiere, două minţi – şi două feluri diferite de inteligenţă: cea raţională şi cea emoţională. Felul cum reuşim în viaţă este determinat de ambele – nu contează doar IQ-ul, ci şi inteligenţa *emoţională*. Într-adevăr, intelectul nu poate funcţiona la capacitate maximă fără inteligenţa emoţională. De obicei, complementaritatea dintre sistemul limbic şi neocortex, dintre nucleul amigdalian şi lobii prefrontali dă seamă de faptul că fiecare este partener egal în viaţa mintală. Atunci cînd aceşti parteneri interacţionează bine, inteligenţa emoţională iese la suprafaţă – şi totodată şi capacitatea intelectuală.

Acest lucru răstoarnă vechea teorie a existenţei unei tensiuni între raţiune şi simţire: noi nu vrem să renunţăm la emoţii şi să îi dăm raţiunii locul care i se cuvine, aşa cum a procedat Erasmus, ci să descoperim un echilibru inteligent între cele două. Vechea paradigmă susţinea că există o raţiune ideală care a scăpat de emoţie. Noua paradigmă ne îndeamnă să armonizăm mintea şi sufletul. Pentru a face asta aşa cum se cuvine la nivelul existenţei noastre, trebuie ca mai întîi să înţelegem exact ce înseamnă să-ţi foloseşti în mod inteligent emoţiile.

(Daniel Goleman,
Inteligenţa emoţională, ediţia a III-a,
Editura Curtea Veche, 2008)

***Miruna Ţechera** este psihoterapeut.*

Florin DUMITRESCU

Emisferele tîrgului

manipulatorii manipulaţi

În manualele de publicitate se găseşte o schemă numită „grila FCB“ (după agenţia americană care a patentat-o cu decenii în urmă – Foote, Cone & Belding), menită să ajute la conceperea reclamelor. În stînga şi în dreapta unei axe verticale sînt reprezentate cîmpul raţiunii, respectiv al pasiunii. În cele două semiplanuri îşi găsesc locul felurite branduri sau produse, după cum acestea solicită atenţia consumatorului – raţional sau emoţional. Cu cît decizia de cumpărare este mai chibzuită, necesitînd calcule şi raţionamente, cu atît produsul ocupă un loc mai în stînga axei: o asigurare de viaţă e situată la stînga unui detergent, de pildă; dar amîndouă se află de aceeaşi parte a axei, în cîmpul *raţionalului*. Dimpotrivă, o bomboană sau un accesoriu vestimentar la modă, ca produse care fac apel la gust, intuiţie sau simţ artistic, îşi găsesc locul în semiplanul drept, al *emoţionalului*. Un şampon va sta în semiplanul stîng, întrucît ne solicită discernămîntul mai mult decît o vopsea de păr – plasată în jumătatea dreaptă, la raionul emoţional. Faptul că schema FCB suprapune semiplanurile merceologice emisferelor cerebrale (stînga raţională şi dreapta emoţională) sugerează că la baza acestei teoreme stau cercetări neurologice.

Generalizînd şi privind panorama ca din avion, putem spune că rolul de manipulat şi acela de manipulator au fost schimbate între cele două tabere.

Mai mult decît influenţaţi de sugestiile şi mesajele subtile ale reclamelor, consumatorii de supermarket se dovedesc mai degrabă cumpătaţi şi inerţiali. Ei funcţionează după logica tradiţională, importată „din rural“, a „socotelii de acasă“, care *a priori* diferă de cea „din tîrg“. Mefienţă, chiar respingere faţă de ce e exotic, dubios, promiscuu; încredere în zvon, în sfat, în vorba bună – iată ce defineşte în mare măsură comportamentul lor de cumpărător chivernisit. Emoţional, ei tresar în faţa sugestiilor autohtonist-nostalgice, prezente mai ales la raionul alimentar – „ca acasă“, „ca la ţară“, „ca la bunica“... Reacţia raţională cuprinde restul nevăzut al aisbergului...

Publicitarii, în schimb, sînt o specie diferită. În primul rînd, sînt ei înşişi cumpărători hedonici, chiar compulsivi unii dintre ei. Au lista lor de branduri iconice, în faţa cărora s-ar închina la propriu. Au intrat în advertising din adoraţie faţă de aura lui occidentalistă, faţă de fasonul acestuia de vector al unei societăţi-vitrină. În momentele de conştientizare – dacă li se întîmplă să aibă –, se simt agenţi ai emancipării sociale. Sînt

Au intrat în advertising din adoraţie faţă de aura lui occidentalistă.

În manual, schema e mai complexă. O a doua axă – orizontală – are deasupra ei produsele care cer o implicare mai înaltă, fie ea raţională (asigurarea) sau emoţională (haina la modă); în timp ce dedesubt îşi iau locul cele care îi implică, cu o intensitate mai scăzută pe consumatori, fie raţional (detergentul), fie emoţional (bombonica). Rezultă patru sferturi-planuri care, odată completate cu branduri sau produse, arată ca patru roiuri de gîze prinse-n chihlimbar. Sînt pîlcurile de fantasme consumeriste care ne bîntuie emisferele cerebrale stîngă şi dreaptă, cu o intensitate mai înaltă sau mai joasă. Metoda FCB de făcut reclame constă în a proiecta „o gîză“ dintr-o parte a grilei în cealaltă: cu alte cuvinte, o reclamă izbutită e cea care va trata emoţional subiectele „raţionale“ (detergentul); sau, dimpotrivă, va scorni construcţii logice în care să înglobeze subiectele „emoţionale“ (bombonica).

De aceea, reclamele pentru produse bancare (percepute îndeobşte ca hiperraţionale) sînt pline de trucuri neserioase (zîne şi zîni, iepuraşi finanţişti, pitici de grădină etc.), în timp ce o nu foarte veche campanie ne arăta cum, în interiorul unui automat cu sticle de Coca-Cola (mlădioase şi îmbrobonate obiecte ale pasiunii), lucrează o puzderie de pitici care extrag licoarea cafenie dintr-un paradis multicolor minuţios zugrăvit, pentru a o îmbutelia printr-un fantezist proces tehnologic. Îi zicea „Fabrica de fericire“, sintagmă care conota, printre altele, şi coliziunea dintre *logos* şi *pathos*, despre care e vorba în restul articolului, chiasmul dintre *ratio* şi *passio*, încrucişările dintre stînga şi dreapta intracraniene.

Dar poate inversiunea majoră dintre raţional şi emoţional în publicitatea românească poate fi înregistrată între două grupuri sociale aflate într-o vrăjmăşie circumstanţială.

În ultimii trei ani, am avut ocazia să intervievez în paralel un număr de publicitari (în special din departamentele de creaţie şi strategie) şi un număr de consumatori (în special gospodine). Aveam în spate o experienţă de aproape două decenii de publicitar şi o carieră de-o viaţă de consumator.

modernişti, sincronişti, civilizatori. Dar sînt deopotrivă subjugaţi, condiţionaţi, pasionali. În cultura *corporate* a unor agenţii de publicitate există practica aşa-ziselor *Love Brands*, panteoane ale devoţiunii comune, care pot lua forma unor gazete de perete, pline cu decupaje favorite din reviste „musai de afară“ sau a unor seminarii-şezători cu vizionare de DVD-uri „de festival“. Prinşi în menghina dintre cerinţele clientului-comanditar şi obiceiurile de consum ale publicului-ţintă, ei suferă tacit că nu-şi pot manifesta propriile valori, propriile gusturi, propria viziune (care sînt, în realitate, de import). Dacă uneori reclamele de la noi arată şi sună inadecvat şi bizar în raport cu contextul, putem spera că un suflet de creativ neînţeles jubilează. Dacă uneori reclamele româneşti sînt

„Emoţia, o boală înjositoare, cauzată de delimitarea inimii faţă de cap, este uneori însoţită de o eliminare abundentă de clorură de sodiu hidratată din ochi.“

AMBROSE BIERCE

„Raţiunea îi este dată omului pentru a-şi putea da seama că nu-i serveşte la nimic.“

ERICH MARIA REMARQUE

manieriste, tipizate, chiar de-a dreptul copiate după altele „de afară“ e pentru că ele constituie ofranda unui epigonism mai mult sau mai puţin conştient. De 20 de ani, publicitarii sînt bonjuriştii globalizării. Manipulatorii manipulaţi. Ambiţia lor nu e să mişte masele, ci doar să scornească „faze inteligente“, de „premiu la Cannes“. Frustrarea lor nepotolită e de a nu-şi fi demonstrat îndeajuns umorul (sarcastic), inteligenţa (dezvrăjită) şi rafinamentul (decadent). Dacă le spui că reclama lor nu se-nţelege, le răsfeţi ego-ul de artist închipuit, în răspăr cu epoca.

Criza mondială le-a tăiat aripile. Valul antiglobalist i-a întors la obîrşia de care se credeau definitiv izbăviţi: glia, neamul, rîul-ramul se strecoară din tîrgul de meşteşugari în gondola supermarketului, de multe ori pe uşa din faţă a exigenţelor vieţii sănătoase şi a conştiinţei consumului ecologic (considerente, vai, atît de trivial raţionale!)...

Florin Dumitrescu *este scriitor şi doctorand în sociologie şi antropologie la SNSPA. A fost publicitar. Cea mai recentă carte publicată:* Bîlciul Universităţii *(e-book), Humanitas, 2013.*

Ieşiri emoţionale ale politicienilor români (scurtă selecţie)

■ Ion Iliescu către reporterul constănţean Paul Pîrvu (nu Radu Mazăre): „De ce strigi «huo», mă, animalule?!“ (BBC, august 1992)

■ Traian Băsescu, printre lacrimi, după anunţul lui Teodor Stolojan că renunţă să mai candideze la preşedinţia ţării: „Domnule preşedinte, dragă Stolo, îţi mulţumesc că am făcut parte din Guvernul tău în '91-'92, îţi mulţumesc pentru respectul pe care l-ai arătat colegilor mei din Partidul Democrat în calitate de copreşedinte al Alianţei, (...) te asigur, în faţa ţării, că, dacă vei rămîne cu sufletul alături de noi, Alianţa va cîştiga. Mulţumesc. Mulţumesc mult.“ (BBC, octombrie 2004)

■ Traian Băsescu despre jurnalista Andreea Pană, după ce i-a smuls telefonul din mînă: „Cît era de agresivă, ţiganca asta împuţită!“ (mai 2007 – youtube.com)

■ „Băsescu a plîns în direct. Şefului statului i-a tremurat vocea la Radio România Actualităţi, evocînd momentul în care la acest post s-a auzit pentru prima oară: «Vă ordon treceţi Prutul!»“ (9am.ro)

■ Victor Ponta: „Eu nu pot să comentez declaraţiile unui infractor ca domnul Videanu.“ (Mediafax, 31 mai 2011)

■ Victor Ponta: „Băsescu şi gaşca lui de mafioţi n-au făcut altceva în aceste zile decît să ne insulte, să ne calomnieze, să ne înjure.“ *(AM Press,* 22 iulie 2012)

■ Crin Antonescu despre Traian Băsescu: „Revenit la Cotroceni sau nu, din punct de vedere politic – epavă. Astăzi, şi mai epavă.“ (Mediafax, septembrie 2012)

■ Victor Ponta: „Eu am fost împotriva proiectului *(Roşia Montană – n.r.),* înainte să cunosc aproape nimic despre proiect, pentru că era susţinut de Băsescu, şi am spus că, dacă îl susţine Băsescu, e ceva de rău.“ (Antena 3, 11 septembrie 2013)

■ Traian Băsescu: „Nu pot sta în remorca unui mitoman ca Ponta şi să fim etichetaţi la fel. Omul acesta rîde, e un Oprescu de mai proastă calitate.“ (realitatea.net, 8 octombrie 2013)

■ „Ministrul Muncii, Mariana Câmpeanu, năpădită de lacrimi în direct, la România TV. Ministrul Muncii, Mariana Câmpeanu, a trebuit să-i explice joi, în direct la România TV, unei femei cu pensia de numai 350 de lei, de ce pentru unii bătrîneţea înseamnă doar umilinţă, foame şi boală.“ (romaniatv.net)

■ Pentru instaurarea unei coabitări politice raţionale, în decembrie 2012 a fost necesară întocmirea unui document formal numit „Acord de colaborare instituţională între Preşedintele României şi Primul-Ministru al Guvernului“. Printre altele, acordul prevede: „Părţile vor îmbrăţişa reguli minimale de adresare respectuoasă, cu referire directă la funcţia partenerului şi la adresarea la plural. Ele se vor abţine în a încuraja abordări diferite la nivelul structurilor pe care le reprezintă şi vor sancţiona excesele şi ieşirile publice ale colegilor de partid sau angajaţilor care exced această regulă de comportament, bun-simţ, decenţă şi politeţe. Părţile se angajează, de asemenea, să evite expresiile dure, atacurile de orice fel.“ Menţinerea acestui acord este astăzi pusă sub semnul întrebării.

Anca MANOLESCU

O credință duioasă sau o credință vie?

L-am ascultat ani la rînd pe părintele Galeriu predicînd la biserica Silvestru. Avea un ton de pasiune riguroasă. Avea interpretări puternice, un cuvînt foarte viu. Citesc cu bucurie studiile părintelui Ioan I. Ică, unde seriozitatea credinţei se îmbină cu o judecată necomplezentă a fenomenelor religioase. Dar există mulţi oameni ai Bisericii care, în predică, la televizor sau chiar în dialogul obişnuit vorbesc adormitor: au un ton bine uns, duios persuasiv, zaharat edificator. Te cuprinde o dulceagă toropeală: nu mai ai întrebări, probleme de credinţă, tensiune reflexivă, nevoie de efort studios. Dacă li se adresează obiecţii, critici, invitaţii de a se judeca şi de a judeca poziţia Bisericii în societate, vorbirea lor curge la fel de lin, netulburată. Totul se resoarbe într-o idilică evlavie, într-o beatitudine beton. În ortodoxie, armonia între credinţă şi raţiune e asigurată, mintea se află deja în inimă, trăirea e cea care contează, poporul e creştin. Crizele credinţei în lumea de azi, dezorientarea spirituală, incultura religioasă – toate astea vin din afară. „Un rai frumos, al nostru, cu munţi, cu oiţe, cu oameni smeriţi, cu mame blînde, cu mulţi călugări care se roagă, cu un popor blînd, care le zice la toţi «Hristos a înviat!» şi îi rabdă pe toţi, dar pînă la un timp" – aşa zugrăvea părintele Ioanichie Bălan, în 1997, situaţia României (interviu realizat de Sorin Dumitrescu în *România Liberă*).

Din cînd în cînd – cu ajutorul presei care le amplifică –, apar altfel de emoţii, explozive. Spaime, proteste virulente, îndemnuri la rezistenţă: împotriva lui 666 pe cărţile de identitate, a Europei secularizate, a străinului religios. Sigur că evlavia nu arată întotdeauna aşa de folcloric. Sigur că ea poate avea forţă, autenticitate, angajare, chiar cînd e dominată de afectivitate. Dar, în poporul credincios, afectivitatea riscă să rămînă cam de una singură pentru a susţine metabolismul credinţei, dat fiind că raţiunea – raţiunea cercetătoare, interogativă – e suspectă. Potrivit unui clişeu bine instalat, raţiunea e pusă în seama „celuilalt", a Apusului laicizat şi laicizant. Chiar dacă au apărut în România teologi tineri, sensibili la modernitatea religioasă, chiar dacă Biserica Ortodoxă Română şi-a modulat discursul oficial, clişeul se menţine.

Ei bine, nici Apusul nu stă mult mai echilibrat în ce priveşte raportul sentiment – raţiune. Credinţa a devenit, în zilele noastre, individualistă, chiar intimistă. Omul religios înclină să elaboreze pe cont propriu rosturile credinţei. Se concentrează pe propriile stări psihice, pe subiectivitate. Caută în religie consolări, securitate, căldură. Există apoi noile religiozităţi: diluate, difuze, bricolate. Ele pun accentul pe experiment spiritual, pe obţinerea fericirii sau măcar a bunei stări psihice în viaţa de aici, cu refuzul oricărei

„Fericirea e un ideal al imaginaţiei, iar nu al raţiunii."

IMMANUEL KANT

„Jupiter a împărţit mult mai multă pasiune decît raţiune – poţi calcula raportul ca fiind cam de 24 la 1. El a făcut să existe doi tirani furioşi ce se opun puterii solitare a Raţiunii: mînia şi dezmăţul. În ce măsură Raţiunea poate preveni forţele acestora două în viaţa de zi cu zi a omului este destul de limpede. Raţiunea face singurul lucru de care este în stare, izolîndu-se şi repetîndu-şi formule de virtute, în vreme ce ceilalţi doi o trimit la naiba şi sînt tot mai zgomotoşi şi agresivi, pînă ce Conducătorul lor oboseşte, renunţă şi capitulează."

ERASMUS DIN ROTTERDAM

doctrine şi autorităţi religioase tradiţionale. La extrema difuză şi libertară a religiosului, raţiunea a fost înlocuită de un psihism despletit. La extrema cealaltă, dură, integristă, tot emoţiile ocupă centrul scenei. Desigur, doctrina e foarte importantă, dar şi foarte brut, literal interpretată în mişcările protestante „de deşteptare", în grupările evanghelice şi teleevanghelice americane, care s-au întins şi în Europa Occidentală, după război. Ele se opun secularizării prin manifestări spectaculoase, predici incendiare, cotă înaltă a emoţiei pe stadioane. La fel, curentul de reînnoire charismatică din catolicism mizează

Spaime, proteste virulente, îndemnuri la rezistenţă.

„pe un anume exhibiţionism al credinţei şi al rugăciunii, pe încurajarea manifestărilor emoţionale" (H. Tincq). Acum cîţiva ani, la Colegiul „Noua Europă" a conferenţiat un teolog protestant german. Vorbea cu îngrijorare despre miza excesivă pe afectivitate în viaţa religioasă din America Latină. Catolici şi protestanţi în concurenţă – spunea el – se întrec pentru a cîştiga adepţi, într-un mesaj creştin de tip intens emoţional. În sfîrşit, fundamentalismele agresive din orice religie sînt fenomene de exacerbare a afectivităţii încruntate. Odată ce şeful mişcării şi-a putut impresiona adepţii printr-o ideologie de luptă – extrasă cu o brutală inventivitate din textele sacre –, ei devin dominaţi de sentimentul că sînt soldaţi ai eschatonului.

Nu degeaba au insistat cei doi papi anteriori – Ioan Paul al II-lea şi Benedict al XVI-lea – asupra relaţiei strînse între credinţă şi raţiune. E un semn că raportul acesta pierde teren în lumea religioasă de azi.

În enciclica din 1998, *Fides et ratio,* Ioan Paul al II-lea pornea de la faptul că omul e o fiinţă menită esenţialmente atingerii adevărului. Desigur, e nevoie de o raţiune inspirată pentru a participa intim la adevărul christic, ultim. Dar inspiraţia se articulează cu raţiunea omenească, a cărei noblețe stă în universalitatea ei, în demersurile ei riguroase. În viaţa religioasă, ea este interlocutorul necesar al credinţei. Raţiunea e cea care discerne, dezvoltă, tematizează sensurile credinţei. Ea este cea care fereşte credinţa de a deveni pur sentimentalism. Ea ajută credinţa să nu se lase redusă la convenţii, ideologie, forme sociologice. Ea menţine o credinţă lucidă, care se verifică pe sine, care nu eludează crizele, ci le judecă, le asumă, le valorifică. „O credinţă vie" – spunea părintele André Scrima – „e o credinţă conştientă, liberă, responsabilă. E o credinţă care se dezvoltă în conştiinţă, care devine conştiinţă." Pentru toate acestea, raţiunea e de mare ajutor. Papa adăuga că raţiunea omenească nu funcţionează nicicînd mai amplu decît atunci cînd o face în orizontul sensurilor ultime, cînd din interiorul fiecărei specialităţi *respectate în autonomia ei* – ştiinţe ori filozofie –, ea tinde către înţelepciune, către o înţelegere spirituală a lumii.

Aşadar, el reamintea în primul rînd ce pondere importantă are cunoaşterea în revelaţia christică. În fond, potrivit evangheliilor, viaţa veşnică înseamnă pur şi simplu cunoaştere, o foarte exigentă cunoaştere: „Să te cunoască pe tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Christos pe care l-ai trimis." (Ioan, 17:3) Pentru ce este trimis Iisus? „Eu spre aceasta m-am născut şi am venit în lume, ca să mărturisesc pentru adevăr; oricine este din adevăr ascultă glasul meu." (Ioan 18:37)

Dar Papa reamintea totodată că cunoaşterea spirituală nu e doar cea religioasă ori strict teologică. Că, atunci cînd sînt deschise spre întrebările fundamentale ale omului, filozofia, ştiinţele, studiul tradiţiilor necreştine contribuie şi ele la a trezi conştiinţa transcendenţei, contribuie şi ele la o cultură a sensului vertical. Mai mult, el spunea că pot contribui la rafinarea gîndirii creştine. Ioan Paul al II-lea se referea, de pildă, la elanul eliberator, metafizic, din tradiţiile Indiei. „Le revine creştinilor de astăzi, înainte de toate celor din India, misiunea de a extrage din acest patrimoniu bogat elementele compatibile cu credinţa lor, astfel încît să derive din ele o îmbogăţire a gîndirii creştine." *(Fides et ratio,* p. 72)

În România există încă o tendinţă de a considera că cunoaşterea spirituală nu este decît cea religioasă în *formele* ei moştenite, că a pune în dialog tradiţia contemplativă ortodoxă cu alte perspective nu ar duce decît la contaminarea ei şi la confuzie. O anumită vulgată religioasă continuă şi astăzi să socotească studiile academice lucruri lăudabile, dar fără legătură cu acea cunoaştere spirituală pe care Răsăritul creştin o are asigurată. M-am aflat zilele trecute faţă în faţă cu o atare atitudine. Vorbisem la Librăria Humanitas despre cartea lui Heinrich Zimmer, *Regele şi cadavrul*. Vorbisem despre hermeneutica luminoasă a autorului, care caută în înţelepciunea Indiei, ca şi în mituri cu substrat metafizic, suport de învăţătură şi de reflexie pentru drumul interior al individului modern. La sfîrşitul expunerii mele, un domn în negru, din public, ne-a ţinut tuturor o lecţie. „Da, frumos ca lucru intelectual", a spus el. „Dar ce legătură au mitul şi toate astea cu întrebările fundamentale ale existenţei, cu cunoaşterea spirituală?" „Păi, raportul cu Dumnezeu cuprinde şi un important aspect intelectual", am bîiguit eu. „Nici vorbă. Cunoaşterea intelectuală nu e cunoaştere spirituală. «Intelect» vine de la *intelligere*, care înseamnă «a deosebi» şi stă chiar mai jos decît raţiunea: *ratio*. Religie vine de la *religare* – «a lega»", a spus domnul în negru şi, privindu-mă cu o milă exasperată, a plecat.

Ioan Paul al II-lea afirma că a studia cu discernămînt alte tradiţii poate îmbogăţi gîndirea creştină. Domnul în negru l-ar fi dat de ruşine. Dar, în fond, Papa era doar un occidental...

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate sînt* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Obezitatea pe covor roşu

Trec zilnic, în drumul meu de la şi înspre serviciu, pe lîngă tejghele de fast food-uri. Şi tot zilnic, văd zeci de copii cu punguţe în mîini, pline de aripioare care mai de care mai prăjite şi mai picante, de cartofi care mai de care mai fierbinţi şi mai plini de maioneză sau sosuri, de burgeri care mai de care mai zemoşi şi mai nefiresc coloraţi. Pe zi ce trece, profilul celor mici se schimbă: obrajii rumeni se transformă în fălcuţe palide, iar trupurile lor zvelte – în mici rucsacuri ambulante.

Obezitatea în rîndul copiilor a căpătat proporţii îngrijorătoare. Şi, din păcate, felul în care este tratată în lumea adulţilor este departe de a naşte reacţii optimiste. Ziarele vorbesc la rubricile de cancan despre moartea unui copil obez. Televiziunile relatează ştiri despre sănătatea copiilor, în culorile strepezitoare ale scandalului şi ale falsei îngrijorări. Emisiunile despre diete, cu cîteva excepţii mai mult decît onorabile, au în prim-plan chipuri de carton, siluete revoltătoare şi reţete stranii.

Dar poate cel mai neliniştitor mi se pare felul în care mass-media încearcă să eludeze, să edulcoreze problema obezităţii. Toţi medicii zdraveni la cap spun că o persoană obeză este o persoană bolnavă şi că trebuie, deci, tratată ca atare: cu doctori, tratamente, supraveghere de specialitate etc. Toţi medicii zdraveni la cap spun că produsele alimentare cumpărate de la fast food sînt nocive, că legumele şi fructele trebuie să fie baza hranei unui om sănătos, că mişcarea este cea mai redutabilă armă împotriva obezităţii.

Ce vedem la emisiunile de la televizor? Un întreg sistem de informaţii bine puse la punct şi bine prezentate, care să cocoloşească poftele nesănătoase ale oamenilor. Care să nu-i contrarieze în nici un fel. Spre exemplu: sînt prezentate nenumărate reţete de pizza care nu îngraşă, de cartofi prăjiţi care nu fac rău, de hamburgeri care nu măresc colesterolul, de prăjituri care scad glicemia, de sosuri care ard grăsimile. Se fac emisiuni de divertisment cu persoane care se apropie binişor de ceea ce specialiştii numesc „obezitate morbidă“: concursuri de frumuseţe Miss XXXL, poveşti cu burlaci care-şi caută jumătatea, defilări în pielea goală pe podiumurile mall-urilor. Se aduc la suprafaţă tot felul de rezultate ale unor „grupuri de cercetători“ care ne spun că berea este bună, carnea de porc e sănătate curată, iar prăjelile ascut inteligenţa.

Concursuri de frumuseţe Miss XXXL.

Să fie foarte clar: nu spun că astfel de persoane ar trebui ostracizate, izolate, şi nici că obezitatea ar trebui să fie etichetată drept ceva culpabil, ruşinos. Dimpotrivă. Dar nici nu cred că persoanele supraponderale ar trebui să devină vedete de entertainment, iar obezitatea – ceva nostim. Nu-mi pot imagina emisiuni de divertisment în care să fie prezentate concursuri de frumuseţe ale diabeticilor sau hipertensivilor. Sau spectacole cu burlaci sau burlăciţe care-şi caută perechea, în timp ce se tratează de pojar sau de gastrită.

Cred că mesajul care ar trebui promovat de toţi formatorii de opinie responsabili ar trebui să fie unul onest, corect, fără cruţare cu slăbiciunile noastre: nu există altă soluţie pentru un corp sănătos, fie el al unui adult sau al unui copil, decît restricţiile, eforturile, sportul, îngrijirea atentă etc. Nu există reţete-minune, nici substanţe miraculoase. La cîte false modele circulă pe piaţă, nu mai e nevoie şi de modelul „obezităţii de succes“.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

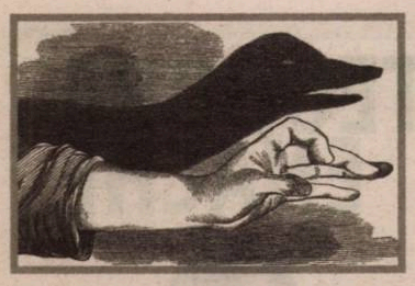

Iaromira · POPOVICI

bazar

Întunecatele filme bune

De vreo trei ani încoace, cred că cele mai interesante şi mai nonconformiste filme pe care le văd în Bucureşti (la Cluj e TIFF-ul...) sînt cele din cadrul „Les Films des Cannes à Bucarest“. În 2010, filmul *My Joy (Schastye Moe)*, regizat de Sergei Loznitsa, mi-a schimbat percepţia despre cît de captivant şi profund poate fi un film a cărui poveste e îngrozitoare şi lipsită de speranţă.

Anul acesta am văzut două filme (filmul lui Loznitsa rămîne cel mai interesant) într-o oarecare măsură din aceeaşi categorie: *Heli* (Mexic, 2013), în regia lui Amat Escalante, care, de altfel, a cîştigat şi premiul pentru regie la Cannes; şi *A Touch of Sin* (China, 2013), în regia lui Jia Zhangke, cîştigător al Premiului pentru scenariu. Altfel, evident diferite, cele două filme au în comun lumile înfiorătoare, subumane şi extrem de violente în care se petrec poveştile lor şi în care se străduiesc să viеţuiască eroii şi eroinele lor.

Filmul lui Loznitsa, de acum trei ani, avea drept temă centrală relaţia individului cu autoritatea, într-un mediu rural înapoiat şi sărac. Relaţia cu autoritatea este una dintre temele principale şi în *Heli* şi în *A Touch of Sin*.

În *My Joy*, autoritatea era, pur şi simplu, criminală: cei care trebuiau să „aibă grijă“ de tine erau, de fapt, cei responsabili, de-a dreptul, de moartea ta. Moartea e o altă temă recurentă a celor trei filme.

Moartea devine o componentă a vieţii, mai palpabilă decît viaţa însăşi. Aşa cum în extraordinarul *Living (Zhit*, 2012, Vasili Sigarev), viii din cele trei poveşti împletite se intersectau cu morţii în viaţa de toate zilele, într-o comuniune îngrozitoare şi înălţătoare. *Living* nu face, însă, parte din „Les films de Cannes à Bucarest“ (a putut fi vizionat în secţiunea „This is the end“, de la TIFF 2013).

În *Heli*, cît şi în *A Touch of Sin*, morţii nu se mai întorc. Sînt numeroşi şi, din nefericire, rămîn la locurile lor. Filmele nu ne oferă soluţii mitologice, ci crud-concrete.

Cruzimea lor nu e, însă, ca cea total lipsită de logică din unele filme, chiar hollywoodiene, în care violenţa excesivă devine doar un mijloc de expresie. Chiar şi atît de discutatelor şi disputatelor scene de tortură din *Heli* (Heli şi Alberto sînt torturaţi de membrii unui cartel local de droguri) li se poate găsi un sens – e drept că durează prea mult şi sînt insuportabil de amănunţite.

Dar scopul lor e, probabil, tocmai expunerea dezumanizării ostentative, indecente, a lumii în care trăieşte Heli. O lume în care autoritatea şi criminalitatea se contopesc şi se confundă, altfel decît în *My Joy*. Acolo erau văzute ca un sistem totalitar absurd, corupt şi ucigaş, din care nu se putea scăpa. Heli, însă, găseşte soluţia de scăpare (la cîtă scăpare poţi avea acces cînd trăieşti în... infern): morala.

Heli (Armando Espitia) se păstrează integru în succesiunea monstruoasă a întîmplărilor care îl lovesc deodată, ca într-o tragedie greacă. Autoritatea, în cazul lui, nu e una totalitară, ci doar coruptă. Corupţiei îi poţi rezista prin neacceptarea ei cu orice preţ.

În *A Touch of Sin*, eroii şi eroina sînt criminali. Omoară, cu toţii, din diverse motive, într-un soi de gradaţie descendentă: Zhao San (Wang Baoqiang) omoară ca să tîlhărească; Dahai (Jiang Wu) – ca să facă dreptate; Xiao Yu (Zhao Tao) ucide în legitimă apărare; Xiao Hui (Luo Lanshan) se sinucide din dezamăgire. Lumea în care trăiesc e altfel dezumanizată: mecanicistă, standardizată şi, în acelaşi timp, coruptă. Criteriile oamenilor care trăiesc în ea sînt greşite sau inexistente, din perspectivă morală. Nu există solidaritate reală între locuitorii ei.

Singura soluţie posibilă, de supravieţuire, pare să fie violenţa – distrugerea sau autodistrugerea. Doar eroina, Xiao Yu, parcă mai are o oarecare şansă de reabilitare. Filmul mi s-a părut mai convingător decît *Heli*.

Nici unul din filmele de mai sus nu e uşor de... dus, din punct de vedere emoţional. În comparaţie cu acestea, multe dintre filmele româneşti, pe care le consideram apăsătoare, sînt chiar ghiduşe: ele mai curînd cultivă derizoriul, băşcălia, ironia, şi nu violenţa şi întunecimile... directe.

Selma IUSUF

legende urbane

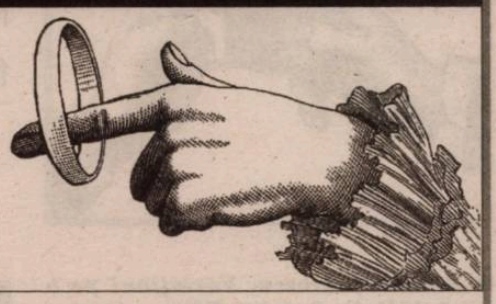

Filmele din noi

Nu-s nicidecum vreo mare specialistă în comentat filme sau cinematografie. Doamne fereşte, sînt oameni perfect capabili s-o facă articulat şi inteligent şi, evident, de mii de ori mai profesionist decît mine, o profană. Cunosc probabil cam cît cunoaşte un om cît de cît de informat o oarecare parte a tendinţelor, stilurilor, regizorilor, actorilor care au avut ceva de zis în domeniul ăsta. Trunchiat şi personal aleasă istoria, dar asta e.

Nu ştiu cum s-a făcut de am crescut într-o admiraţie a filmului de expresie (şi sensibilitate) germană. Sînt în stare să văd *Das weisse Band / Panglica albă* al lui Haneke de mii de ori şi încă să mai vreau să-l văd o dată. Să stau cu ochii în excedant de grotescul *Auch Zwerge haben klein angefangen (Even Dwarfs Started Small* s-a tradus în engleză, în română, scuze, n-am găsit) al lui Herzog şi să mai văd o dată scena cu găinile canibale. *Toba de tinichea* a lui Schlöndorff mi-a găurit timpanele în adolescenţă, cînd băteam cinematecile şi căutam cu obstinaţie filme ruseşti imposibile.

Să nu pară că alunec în snobăreli gratuite, vreau să mărturisesc cu mîna pe inimă că sînt şi un fan declarat al filmelor de groază. Cu cît mai de groază, cu atît mai bine. Mă impresionează mai puţin cele cu monştri, sînge, viermi şi capete tăiate. Sînt absolut fascinată de cele cu morţi vii, fantome triste, spirite răzbunătoare, feţe albe şi păr lung, negru, din filmele de gen din Extremul Orient. La fel, filmele cu monştri făcute prin anii '50-'60 mă distrează teribil. Reptile uriaşe de carton, la care se văd cusăturile. Eroine cu părul tapat, răpite (iar) de gorile păroase cu feţe de plastic. Adorabil, cum ar zice fetele. Pe de altă parte, am văzut ultimul *Batman* şi n-am priceput nimic. M-a încîlcit povestea aia şi m-am trezit pe la jumatea filmului că mă gîndesc la o mie de alte chestii. Am văzut de vreo două ori cap-coadă *Avatar* – filmul ca o carpetă de perete frumos colorată al lui Cameron –, cu reală uitare de sine. Încă rîd la scenele cu bătăi cu frişcă din *Stan şi Bran*. Sînt fan Rango, cameleonul-erou şi, în general, nu-mi prea scapă vreun desen animat.

Am văzut însă de curînd, pe unul dintre Cinemax-uri, un film austriac minunat. Povestea e simplă: o femeie se trezeşte izolată, într-o cabană de munte, de un zid invizibil şi transparent care o desparte de lumea întreagă. Poate hoinări într-o vale şi pe o pajişte, dar nu mai mult. Dincolo de zidul transparent, de netrecut, i se înfăţişează o lume încremenită, nevie. Sînt doar ea, cabana, valea, pajiştea şi o bucată de pădure. Are un căţel, o vacă cu viţel şi două pisici. Ce putea foarte bine să devină o siropoşenie monstruoasă, ce putea să devină un pretext pentru o necontenită filozofare – nu devine. Nu ştim ce-i cu acel zid, nici femeia nu insistă foarte mult asupra semnificaţiei lui. E singură, tristă, speriată, dar îşi trăieşte teama şi drama cu o oarecare pudoare a sentimentului. Ţine un jurnal simplu al întîmplărilor, pe ce hîrtii mai găseşte în casă. Mulge vaca, coseşte într-o lună un amărît de petic de pămînt, face băşici în palme, vînează o căprioară a cărei inimă îngheaţă într-un şopron. Caută o ieşire din închisoarea asta bizară, dar se izbeşte de eternul zid invizibil. Nu se tăvăleşte pe jos, nu-l înjură pe Dumnezeu, nu e copleşită de neputinţă şi nu dă vina pe nimeni. Inexplicabilul e inexplicabil şi îl ia ca atare. Peisajul e de o monstruoasă frumuseţe, totul e filmat, cel mai probabil, în Alpii austrieci, femeia trăieşte într-o vedere. Îşi doreşte cu disperare să comunice cu lumea de dincolo de zid, dar oamenii pe care îi vede dincolo sînt încremeniţi pe vecie. Stane de piatră nemişcate. În momentul în care cineva, un om viu, apare în închisoarea ei de cîteva hectare, îi omoară cu sălbăticie cîinele şi viţelul. Ea îl omoară pe om. Singurătatea devine din ce în ce mai mare, iar singura cale de a vorbi cu un seamăn e, iată, distrusă.

Povestea e spusă reţinut, la persoana I, şi nu vrea să smulgă lacrimi. Poate să-l pună însă pe privitor în faţa unei oglinzi nemiloase şi să-l facă pe un slujbaş neînsemnat ca mine să nu mai vrea să meargă la serviciu a doua zi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

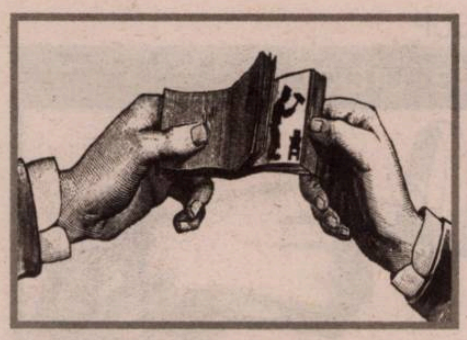

Marius CHIVU

feedbook

One man show

● **Răzvan Petrescu, *Variațiuni pe o temă de Vater-Puccini*, Editura Curtea Veche, 2013.**

„Lui Răzvan Petrescu nu poți să-i iei interviu. Tu îi pui o întrebare legată de viață sau de artă, iar el îți răspunde cu o bucată de proză care fie te înspăimîntă, fie te face să rîzi cu lacrimi. La urma urmelor însă, ce-ți poți dori mai mult de la un mare scriitor?“ Cu aceste vorbe sînt eu însumi prezent pe coperta a patra, recomandînd noua carte a lui Răzvan Petrescu, un volum ce adună 12 interviuri acordate de prozator în ultimele două decenii (unul luat chiar de mine), la care se adaugă diverse răspunsuri la chestionare și anchete din *Dilemateca*. Rezultă un fel de autoportret provocat, care, împreună cu *Foxtrot XX*, culegerea de publicistică din 2008, formează un diptic despre arta și viața acestui prozator pe care nu l-aș numi chiar inclasificabil, dar perfect atipic.

Membru al Cenaclului Universitas, condus de Mircea Martin, în prima jumătate a anilor '80, Răzvan Petrescu a debutat într-un volum colectiv uitat astăzi cu desăvîrșire și pe merit – *Debut '86*, pentru a se impune în prima jumătate a anilor '90, cînd a publicat trei volume de proză scurtă și două de teatru. Recunoașterea s-a produs, atunci, instantaneu: criticii l-au recenzat cu entuziasm, iar USR, ASPRO, ASB și UNITER l-au premiat deopotrivă pentru proze și pentru piesele de teatru. Anii '90 n-au fost însă prea buni cu literatura, iar Răzvan Petrescu nici n-a mai scris. Așa se face că, în ciuda retipăririi prozei sale într-un singur volum, *Mici schimbări de atitudine* (ALLFA, 2003), Răzvan Petrescu (care lipsește, spre exemplu, din *Dicționarul Biografic al Literaturii Române*, coordonat în 2006 de Aurel Sasu) a rămas ceea ce numim îndeobște un marginal, iar ultimele volume apărute sub semnătura lui, amintitul *Foxtrot XX* (Cartea Românească, 2008), antologia *Rubato* (Curtea Veche, 2011) și prezenta culegere de interviuri au avut și rolul de a-l reintroduce în circuitul literar. Dat fiind recenziile și interviurile luate în ultimii ani, precum și recentele traduceri în Spania, Anglia, Israel și Macedonia, pare că au și reușit. În prefața antologiei *Best of. Proza scurtă a anilor 2000*, al cărei editor sînt și care va apărea în curînd la Editura Polirom, îi menționez pe Radu Cosașu și pe Răzvan Petrescu drept *singurii* scriitori mari români contemporani, care s-au impus în literatură scriind exclusiv nuvele și povestiri.

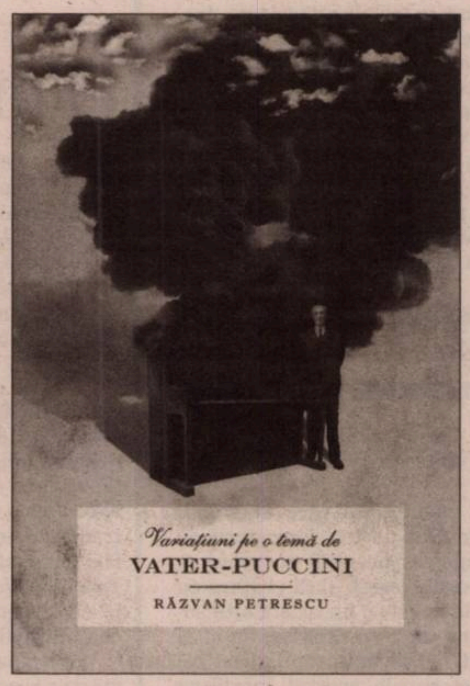

joritatea scriitorilor pot cu greu vorbi și despre altceva decît despre propriul scris, cînd o pot face și pe-asta –, dar, mai ales, are umor (negru) și (auto)ironie cu carul, totul placat pe un acut sentiment tragic al existenței. Răspunsurile lui sînt năucitoare și memorabile pentru că sînt imprevizibile și expresive. Fiecare întrebare la care răspunde Răzvan Petrescu este un pretext pentru crochiuri semiautobiografice ficționalizate, care deseori frizează absurdul decupat parcă din paginile lui Daniil Harms. Spre exemplu, iată-l pe scriitor povestind, într-o singură frază, cum a început să scrie: „...mă plimbam prin fața casei ei în uniforma de liceu cu număr matricol pe brațul stîng fiind sfărîmat și verde la față de disperare, ea încă nu mă iubea, urma să fie cuprinsă de simțămînt exact în clipa-n care-l părăseam eu, și, pentru că citisem o grămadă de cărți, mai ales polițiste și cu submarine, m-am apucat să-i declin versuri c-un creion de machiaj pe-un fel de blocnotes, le citeam singur acasă și lăcrimam văzînd cîtă durere izbuteau să transmită toate acele cuvinte stilizate de maximala suferință, după ce le-am citit trei ani mai tîrziu nu mi-a venit să cred c-am fost în stare să scriu asemenea idioțenii, mi-a fost o rușine de dimensiuni montane, am vrut să arunc foile la ghenă, nu încăpeau deoarece un vecin tocmai înfundase recipientul înainscriu o povestire erotică în care momentul culminant se petrecea atunci cînd ridicam blonda de pe cimentul plin de pete de morți și-o obligam ținînd-o de subsuori să priveasc㠄 restul disecției ca să ia zece la examen.“

Altfel, întrebările oricum se învîrt, în fond, în jurul acelorași chestiuni: cum a făcut trecerea de la medicină la literatură, de ce nu scrie roman, cum își explică marginalitatea, de ce e important stilul, cum l-a influențat muzica, cum e să fie redactor de carte ș.a.; întrebări la care Răzvan Petrescu răspunde de fiecare dată altfel, deși ideile revin și a-

Răzvan Petrescu face literatură din distrugerea ei.

cestea merită reținute pentru că spun multe despre arta sa: „extrag comicul din tragic“, dar „nu pot lua în zeflemea chiar orice, am unele rezerve, de pildă, Dumnezeu, animalele, mama și băiatul meu“; „de regulă scriu întîmplări banale cu oameni obișnuiți pe care le transform în tragedii sau vodevil; sînt atras de ceea ce este impresionant, grotesc, întristător și se termină prost, și descriu ce văd adăugînd cît mai multe lucruri închipuite pentru a întări veridicitatea“, „nu scriu decît despre calamități, iar astea nu pot fi puse-n poveste fără umor, pentru că și-ar pierde substanța“, „am o minusculă temă-intenție drept nucleu și o înconjor cu detalii și efecte stilistice“, „refac mult tot ce scriu“ („mă îndoiesc permanent de proza pe care o fac; după atîta vreme, vreo 25 de ani, nu sînt convins că scriu bine, găsesc mereu alte fraze pentru a spune ce trebuia să spun, de aceea nici nu-mi mai plac cărțile mele“), „într-un volum de povestiri găsești în jur de 10-15 forme narative, iar fiecare dintre ele este (dacă scriitorul e bun) un roman, esența unui roman“, „dacă n-ai cultură muzicală și literară nu e bine să scrii nici măcar ilustrate“ ș.a. Răzvan Petrescu este atipic și prin felul relativ diferit în care se poziționează față de temele scriitorului de azi, mărturisindu-și indiferența față de posteritate, credința în cititorii puțini și inteligenți, încrederea în critica literară, neîncrederea față de numărul mare de scriitori ai lumii – poziționîndu-se în răspăr cu inteligență și umor irizat de tragic. Volumul se încheie cu o proză – „Teatrul exterminator“, în care Răzvan Petrescu face literatură din distrugerea ei – de aceea, n-o să deconspir nimic din subiect.

Deși se prezintă, tehnic vorbind, ca o carte de interviuri, *Variațiuni pe o temă de Vater-Puccini* este o minunată carte de proză, în care un personaj-scriitor răspunde, chipurile, la niște întrebări. ■■■

M-am apucat să-i declin versuri c-un creion de machiaj pe-un fel de blocnotes.

Revenind la această suită de interviuri, nedatate și nearanjate cronologic, sînt mai multe lucruri de zis. În primul rînd, de ce-ar citit cineva (în afara fanilor) o carte de interviuri, chiar că e vorba de poate cel mai bun autor de proză scurtă de la noi și un mare stilist, unul dintre puținii adevărați?! Cum spuneam și în fraza de început, pentru că Răzvan Petrescu nu dă interviuri, el face ficțiune în fiecare frază în care vorbește despre sine, oferă, după cum singur se deconspiră, „ficțiunea completă a elemenetelor autobiografice“. Am constatat-o pe propria piele. Răzvan Petrescu răspunde întotdeauna mult mai puțin decît se așteaptă intervievatorul, dar spune mult mai mult decît speră cel care vrea să-l descoase. Răzvan Petrescu este un scriitor inteligent și tobă de cultură (muzicală, cinematografică, literară, științifică) – un personaj inedit, într-o cultură unde matea mea tot cu versuri de dragoste, un milițian de vreo 50 de ani, vîrstă la care iubești în iambi, așa că le-am îngropat noaptea în parcela din fața blocului, printre roșii, apoi am presărat otravă deasupra mormîntului astfel încît vulturii regali și cîinii corciți care și-ar fi manifestat dorința să-mi dezgroape opera să moară înainte de-a o dezvălui lumii, au murit în șir indian și-am fost nevoit să-i îngrop tot acolo, tot noaptea, tot în șir indian, bucata devenise un cimitir suspect, dar nu din cale-afară, dat fiind că-și începea perioada de glorie un alt cimitir, oficial, încăpător, foarte apropiat, așa că al meu putea fi catalogat drept un satelit proiectat de-o asociație de bloc în căutarea afirmării.“ Sau, în alt loc: „Eram în anul întîi de facultate. O colegă blondă și mai înaltă decît mine a leșinat la o disecție. Acest moment de-o imensă bogăție sufletească m-a marcat și m-a determinat să

PUBLICITATE

Plezirism şi spirit critic

– Festivalul Naţional de Teatru, ediţia 2013 –

După zece zile de festival, încercăm să facem bilanţul. Pentru al treilea an consecutiv, selecţioner unic şi director artistic al Festivalului Naţional de Teatru a fost Alice Georgescu. Am întrebat trei critici de teatru ce le-a plăcut şi ce nu le-a plăcut din această ediţie.

■ Oana STOICA

Nevoia de schimbare

De ani buni, Festivalul Naţional de Teatru generează discuţii despre structura sa – variabilă în funcţie de directorul artistic – şi, mai ales, despre selecţie. Controversele sînt aprige pe la colţuri şi blajine pe faţă. În esenţă, ele ar fi semn de sănătate sistemică, dacă în urma lor s-ar schimba ceva şi dacă ar trece de orgolii şi, uneori, de atacuri la persoană.

Ediţia din acest an, ultima din mandatul criticului Alice Georgescu, ar trebui să producă o schimbare majoră, nu doar cea a persoanei directorului artistic, ci şi a gîndirii întregului eveniment, pornind de la sensul şi scopurile acestuia. Situaţia în care gusturile unei persoane dictează întreg festivalul trebuie depăşită, întrucît îi anulează relevanţa. Sigur, gusturile transpar într-o selecţie, dar nu pot reprezenta singurul criteriu. Din cauza finanţării reduse şi incerte, dar şi a unui concept inert, FNT s-a restrîns în ultimii ani la un showcase şi cîteva evenimente conexe. Înţeleg că selecţia spectacolelor – cu mai multe diviziuni cu titluri irelevante şi criterii discutabile, aşa că le voi considera *grosso modo* – ar trebui să reprezinte o radiografie a peisajului teatral din România ultimului an, dar în acest caz, nu gustul selecţionerului ar trebui să primeze. Mă întreb în ce măsură criticii străini invitaţi şi-au făcut o imagine realistă despre teatrul din România, în condiţiile în care au văzut cu precădere spectacole conservatoare, unele care ţin de sfera muzeală, plus cîteva eşecuri. În ce măsură a fost relevantă şi ofertantă această selecţie pentru operatorii culturali străini?

FNT păstrează un model de festival revolut, care susţine şi propagă conservatorismul. Se nasc peste tot spectacole gata prăfuite, dar tocmai acestea ar trebui evitate în favoarea unor propuneri noi, incitante, a unor direcţii performative care acum se coagulează, a unor estetici personale care pot face parte dintr-un specific teatral autohton. FNT-ului îi lipseşte o viziune critică asupra producţiilor teatrale care să genereze un concept clar şi coerent. Spune ceva şi faptul că unul dintre cele mai puternice momente din această ediţie a fost show-ul dedicat Mariei Tănase, creat de Radu Afrim şi Vlaicu Golcea cu tinerii actori de la Gala „Hop". Era în acel spectacol atîta viaţă cît nu a fost în restul spectacolelor la un loc.

FNT păstrează un model de festival revolut, care susţine şi propagă conservatorismul.

■ Mirella PATUREAU

Ieri şi azi la teatru, în aşteptarea zilei de mîine

Aşadar, niciodată toamna nu fu mai frumoasă sufletului nostru doritor de teatru... Am petrecut zece zile în inima festivalului, între teatrul de ieri, sau chiar de alaltăieri – vezi de legendă –, şi teatrul de azi, dintre care unul ar putea fi cel de mîine, dacă nu va deveni cel de alaltăieri... Ne încurcăm însă prea mult între adverbe, epitete şi metafore, pentru a vorbi de lucruri foarte simple. Am venit la FNT şi în faţa unui itinerar strict, deja trasat, am decis să-mi creez propriul drum, un pas pe cărare, un altul alături. E oare actualul festival slab, pentru că teatrul românesc actual nu oferă altceva? Ce a intrat şi ce a rămas pe dinafară? Greu să-mi dau seama, venind de departe, din cînd cînd, deşi cu ochiul şi urechea la pîndă. Am izolat şi am imaginat la rîndul meu două „focus-uri" personale: Marius Manole – cu cîteva roluri pe măsură, căci actorul joacă peste tot cu totală dăruire, în ciuda pericolului, şi Radu Afrim – cu trei spectacole, fiecare o lovitură de maestru, atît de diferite şi totuşi legate de puternice fire subterane, ca nişte coarde de lumină incandescentă. Aici au fost drumurile mele „de inimă", fără doar şi poate un teatru de azi. Am evitat însă mai multe titluri, din experienţă sau din instinct, şi bine am făcut, şi după plîngerile multora, complet dezamăgiţi, chiar enervaţi, mai ales că metafora asfinţitului de soare ca un solid criteriu de selecţie i-a enervat şi mai tare. Fără detalii, căci mi se va reproşa pe bună dreptate că nu am avut curiozitatea sau masochismului să le calc pragul. Am fost însă de bună voie să mai văd şi alţi cîţiva creatori despre care ni se promite că fabrică teatrul de mîine. Deocamdată, nu am înţeles de ce certificatul de naştere conferă automat titlul de noutate absolută a zilei de mîine, mai ales pentru spectacole ale unor tineri cu nimic diferite de cele fabricate încă în serie de colegii de „ieri". Alexandru Mâzgăreanu vine cu o *A douasprezecea noapte* plină de amatorisme şi clişee îndoielnice – de pildă, intermezzo-urile rock, presărate ca semn al tinereţii nonconformiste (dar nu e Radu Afrim cine vrea), personaje de un ridicol silit, prea mult zgomot pentru chiar nimic... Cîteva momente lasă însă o undă de mister şi de imaginaţie: umbrele personajelor ce se desemnează în ceaţă, la început într-un dans lent, poate naufragiul iniţial care-i separă pe eroi, cheie ce se pierde însă în stilul de joc ce urmează. Malvolio, personaj ridicol şi chiar odios, fără îndoială, e afublat de un teribil accent unguresc, care mi se pare deplasat. Aria Reginei nopţii din *Flautul fermecat* şi trilurile sale readuc însă o bună voie trecătoare. Un răsărit de soare pierdut deocamdată în ceaţă. Complet ratat, după cum îl prevedea şi titlul piesei, *Paparazzi sau un răsărit de soare avortat* de Matei Vişniec, pus în scenă de Ovidiu Căiţa. Textul face parte din scrierile autorului din faza sa „absurdă", stil pe care tînărul regizor îl ia în braţe cu entuziasm, punînd absurd peste absurd, delir peste delir, grotesc peste grotesc. Reiese un soi de monstru la pătrat, o absolută aiureală – cum ar spune un alt absurdist de tradiţie. Nu trebuie neglijat că personajele lui Ionesco sau micii burghezi din pînzele unui Magritte, de pildă, nu sînt decît nişte mici burghezi banali, cu pălărie şi baston, care rămîn ei înşişi în situaţii abracadabrante şi tocmai de aceea teribil de bizari. Deci, dacă aş fi vrut să caut cu tot dinadinsul teatrul de mîine, ar fi trebuit să mă duc peste drum, prin case şi pivniţe gata să se prăbuşească. Am fost, astfel, undeva într-o casă dărăpănată, pe lîngă Biserica Armenească, cartierul copilăriei mele, să regăsesc *Nostalgia* lui Cărtărescu, într-un delir iniţiatic dirijat de Crista Bilciu şi Teatrul său de Foc, ce se hrăneşte precum caii din poveste, cu jăratec; să revin în pivniţa-bar de la Green Hours, unde urmăresc de ceva vreme creaţiile lui Eugen Jebeleanu, de la *Don't cry baby*, la *RETOX* – acest ultim spectacol creat la Unteatru, cu actorii săi minunaţi, lipiţi de un zid de cărămidă aparentă, ca insectele care se ard la lumina flăcării; şi apoi să rămîn aici, la Unteatru, şi să descopăr pe o minusculă scenă turnantă, cum se învîrte dorinţa şi demenţa sudului lui Tennessee Williams, sub bagheta unui tînăr cuplu de regizori, Andreea şi Andrei Grosu, şi să am formidabila surpriză să descopăr victoria plină de speranţă a tînărului teatru independent... Spectacolul lor făcea parte însă din selecţia FNT-ului, iar juriul internaţional al festivalului le-a decernat marele premiu! Un pas înăuntru, un pas în afară, drumul meu a fost cu atît mai liber şi cu atît mai bogat. Mulţumesc, aşadar, festivalului că am putut privi cu insistenţă în afară, ca să regăsesc teatrul ce se face dincolo de ode şi timp!

■ Ionuţ SOCIU

Hai Iu Iu

Nu voi trage concluzii asupra întregii ediţii. Prefer să aleg un singur spectacol, poate nu neapărat cel mai bun, dar cel puţin unul care a ajuns la mine într-un fel sau altul. Mi-am propus să nu mai fiu atît de cîrcotaş şi să dau prioritate pornirilor pleziriste. Şi uite-aşa, am ajuns la *Hai Iu Iu Nu Hey You You*, un spectacol conceput la Gala „Hop" a Tînărului Actor, la Costineşti, realizat în cadrul atelierului „Maria Tănase – 1913-2013" (coordonat de muzicianul Vlaicu Golcea) şi regizat ulterior de Radu Afrim. În acest caz însă, cred că accentul nu trebuie pus pe Afrim & Golcea; *Hai Iu Iu Nu Hey You You* nu arată ca un spectacol de autor, ci pare rezultatul unui proces de creaţie colectivă. Or, în condiţiile în care în jurul FNT-ului s-a tot vorbit, în ultimii ani, despre „baghete regizorale", despre diferenţieri nete între teatru şi non-teatru, asta mi-l face şi mai simpatic. I-aş aminti aici pe Emoke Pal, Ruxandra Maniu, Melania Rusu. Aida Avieriţei, Simona Arsu, Irina Antonie, Amalia Huţan, Amalia Huţan, Lorena Luchian, Flavia Giurgiu, Alexandra Caras, Ioan Paraschiv, Dumitru Georgescu, Gabriel Sandu, Anghel Damian, Rareş Andrici şi Adi Bulboacă (video) – o echipă de oameni într-adevăr talentaţi, dar care nu fac din talentul lor simplu exhibiţionism. Am tot auzit, după spectacol, voci care spuneau că nu ar trebui să ne facem griji şi că teatrul românesc e pe mîini bune. O fi adevărat, nu zic nu, dar pe mine nu doar talentul lor m-a impresionat, ci şi *atitudinea* pe care au avut-o faţă de capacităţile lor: disponibilitatea de a fi autoironici şi lipsiţi de emfază (cum altfel o poţi omagia pe Maria Tănase?) şi uşurinţa cu care s-au scuturat de acele reflexe narcisice cu care sînt obişnuiţi în şcoală.

anchetă realizată de
Matei MARTIN

■ ■ ■

craii de burta veche

Bobii morţilor

„Spune-i că prăjiturile sînt delicioase!" zise Jane. „Zice că prăjiturile sînt delicioase", se conformează Nick. „Spune-i că trebuie să mănînce mai multe!" răspunde doamna Damonte, îndreptîndu-se spre uşă. Cînd am revenit în bucătărie, Jane era la a treia prăjitură: „Sînt fabuloase!" Erau maroniu deschis, puţin mai mari decît o linguriţă de ceai. Am gustat: „Migdale, muguri de pin, zahăr, făină şi albuş de ou. Li se dă forma unui bob de fasole chiar înainte să fie băgate la cuptor. Şi se numesc *Fave dei Morti*. Bobii morţilor." Jane s-a strîmbat: „Oribil nume, pentru ceva aşa gustos! Dar doamna e încîntătoare! Îţi aduce întotdeauna asemenea bunătăţi?" „Doar în ziua de chirie."

Interlocutorii sînt detectivul Nick Polo, jurnalista Jane Tobin – iubita sa, şi doamna Damonte – proprietăreasa şi bunica adoptivă a lui Nick, din straniul roman *Polo's Ponies* (1988), în care arma crimei erau copitele unor cai de curse, stîrniţi de un răufăcător să-şi calce victimele în picioare. Înainte să devină scriitor, Jerry Kennealy, autorul romanului, a fost poliţist şi detectiv particular, asemenea eroului său Nick Polo.

Încălziţi cuptorul la 200 de grade Celsius. Mărunţiţi 100 g de migdale, pînă ajung la mărimea unei jumătăţi de bob de orez. Amestecaţi-le cu 100 g de zahăr, cu un ou întreg, 30 g de unt topit, o jumătate de linguriţă de coajă răzuită de lămîie şi 200 g de făină. Frăgeziţi aluatul cu cîţiva centilitri de *rosoli* (lichior de trandafiri şi flori de portocal). Ungeţi o tavă de patiserie cu unt şi cerneţi-o cu făină. Formaţi 40 de prăjiturele în formă de bob, aranjaţi-le pe tavă şi coaceţi-le 20 de minute. *Fave dei Morti* se fac în Italia, la pomeniri, şi ţin locul bobului cu ciolan gătit în mod tradiţional la înmormîntări.

Amicul Dejun

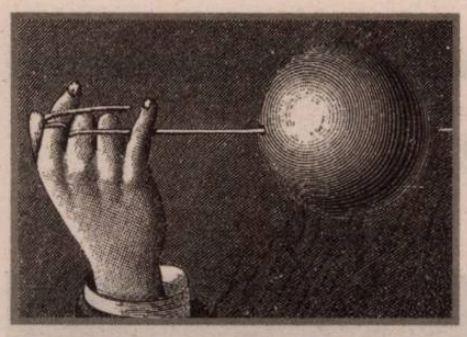

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ca în filmele cu... spioni

John Le Carré explica, într-un interviu, că poți depista spiritul unei națiuni în funcție de modul în care sînt organizate Serviciile secrete. Poate că așa și era, pe vremea cînd el însuși făcea parte din „structuri". Vremurile s-au mai schimbat. Acum, totul pare un joc cu sumă nulă. E ca în filmele cu... spioni.

SUA și Germania pregătesc un tratat bilateral antispionaj. Da, ați citit bine: cele două state vor să semneze un document prin care se angajează să nu se mai spioneze reciproc. Prevederile tratatului urmează să fie dezvoltate pînă la sfîrșitul anului – pînă atunci se va discuta intens și aplicat la nivel de lideri politici și de șefi ai Serviciilor secrete. Cum anume va arăta documentul final nu se știe încă. Tot ce s-a dat publicității e o serie de declarații ale unor lideri de la Washington DC și de la Berlin. Voință politică există – totul e ca aceasta să poată fi aplicată și în relațiile dintre cele două țări.

Partea bună cu tratatul antispionaj e că va fi semnat. Partea proastă e că doar niște spioni bine instruiți vor putea verifica dacă e respectat sau nu.

Acum cîteva săptămîni, cînd s-a aflat că nu numai sute de mii de civili au fost spionați, ci chiar și cancelara Angela Merkel, opinia publică a fost cuprinsă de un val de indignare. Cum este posibil ca America să-l spioneze pe șeful statului german? Probabil că în birourile cancelarei, sensul întrebării era mai degrabă tehnic: cum de Serviciile germane nu au putut contracara spionajul american. Pentru restul lumii, întrebarea avea o portanță mai degrabă etică: cum e cu putință spionajul între aliați?

În Occident ne-am obișnuit cu democrația și cu transparența. Cetățenilor din această parte a lumii le e imposibil că creadă că niște instituții menite să apere democrația o încalcă de fapt flagrant și sistematic. De fapt, nu e nimic uluitor în acest episod. Fericit. America și Germania sînt aliate politic, dar concurente în planul economiei internaționale. Orice decizie a Berlinului poate aduce profit sau prejudicii companiilor americane – și deci, indirect, însuși statului american. Marile contracte (infrastructură, transporturi, militare) se semnează (și) cu presiune politică. Iar pentru Washington DC e important să știe din vreme cine e „în cărți" pentru o afacere cu avioane în țările arabe: Boeing sau EADS? Într-un fel, ambele țări aliate sînt îndreptățite să se spioneze reciproc pentru a-și asigura un avantaj competitiv într-o chestiune de interes național. Problema e însă că nu s-a inventat încă o etică a spionajului. De ambele părți ale Atlanticului există reticențe (culturale) față de orice formă de spionaj, însă nici o țară nu poate renunța să se uite, pe șest, cu binoclul în curtea vecină. Tocmai de aceea, situația de acum pare atît de paradoxală.

De fapt, și Germania, și Franța au adoptat, după dezvăluirile lui Edward Snowden despre amploarea și ramificațiile spionajului american, un discurs ipocrit. Tot felul de politicieni își exprimă uluirea, în public, față de comportamentul americanilor: că și-au folosit ambasadele ca să spioneze! Că înregistrează masiv conținutul comunicațiilor și metadate referitoare la traficul Internet și conversații telefonice! Că folosesc aceste informații nu doar în lupta împotriva terorismului, ci și în competiția economică și politică! Evident că toate acestea erau cunoscute, ba chiar, după cum s-a dovedit ulterior, multe dintre metodele de spionaj ale americanilor nu ar fi putut fi puse în practică fără concursul sau măcar fără știrea serviciilor locale. Mai mult ca sigur, și Franța, și Germania încearcă să asculte ce se discută la Casa Albă. Probabil că chiar zilele acestea, în timp ce oficialii americani pun la punct *draft*-ul tratatului bilateral antispionaj între America și Germania, niște spioni Germani au aflat deja cam care sînt prevederile și transmit, pe șest, la centrala lor de la Berlin, cum stă treaba, în vreme ce un alt spion american a și interceptat mișcarea și, la rîndul său... Partea bună cu tratatul antispionaj e că va fi semnat. Partea proastă e că doar niște spioni bine instruiți vor putea verifica dacă e respectat sau nu. Și o vor face cu sîrg.

PUBLICITATE

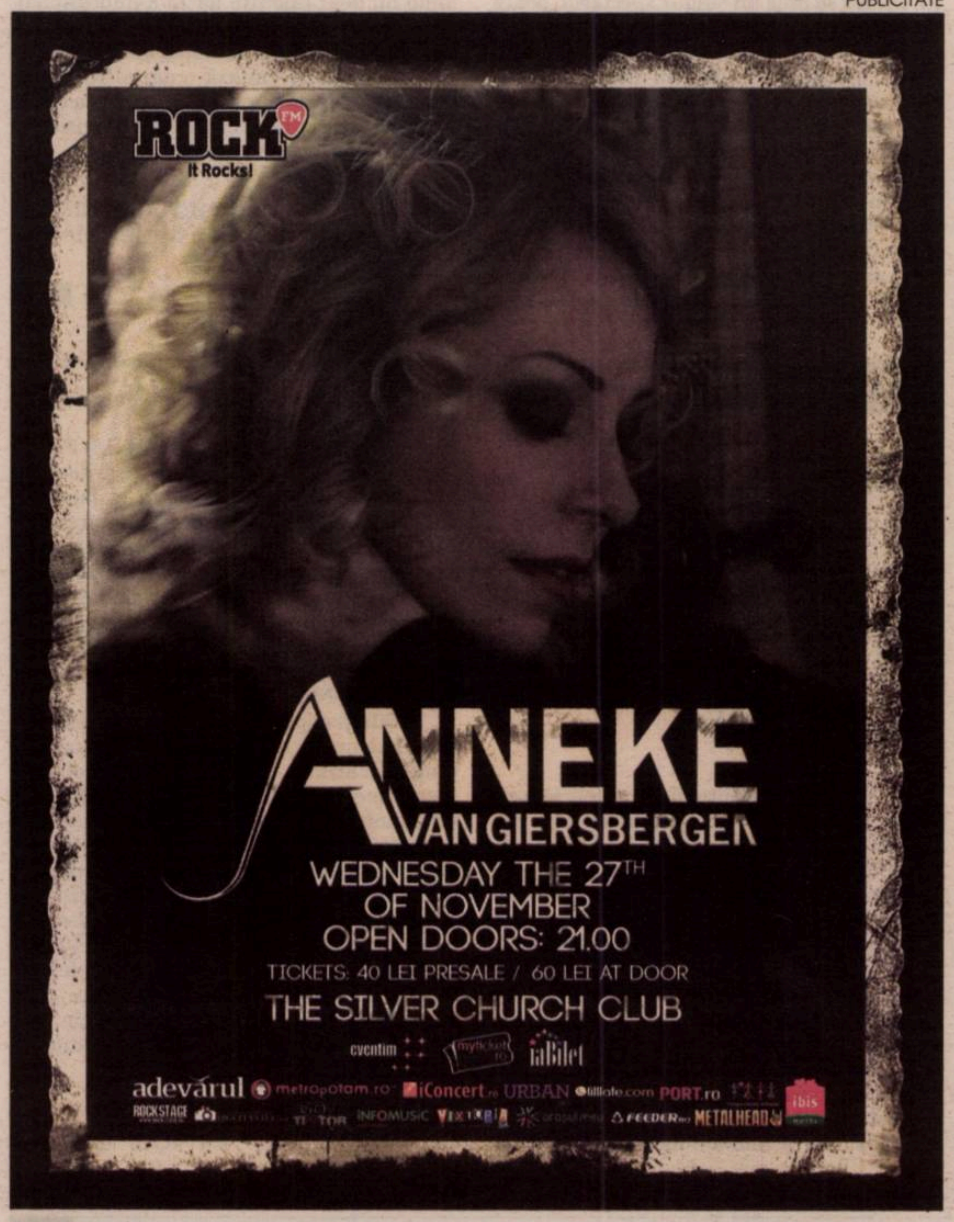

PUBLICITATE

librăriile adevărul
în perioada 04-20 noiembrie
CUMPERI 5 ȘI PLĂTEȘTI DOAR 3 *

PACHET 5 CĂRȚI ~~34,95 lei~~ 23,97 lei

*promoția este valabilă numai la achiziționarea cărților în pachete de minim 5 volume, la alegere, din titlurile colecțiilor „Alexandre Dumas", „100 de cărți pe care trebuie să le ai în bibliotecă" și „101 cărți de citit într-o viață"

EXCLUSIV ÎN LIBRĂRIILE ADEVĂRUL

● **București**: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● **Brașov**: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● **Craiova**: Str. A. I. Cuza, nr.48, tel: 0751.046.849
● **Focșani**: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● **Galați**: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● **Iași**: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190.864 ● **Timișoara**: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

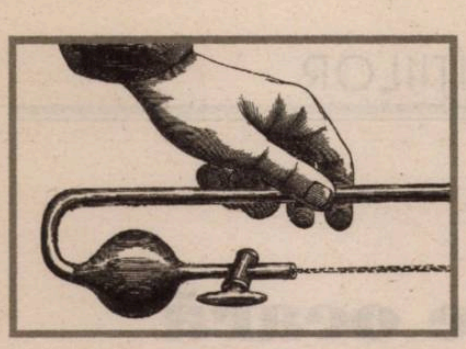

Oana STOICA

rosencrantz & co

D'ale noastre

● *Revizorul* de N.V. Gogol; regia: Felix Alexa; scenografia: Andrada Chiriac; cu: Marius Manole, Mihai Constantin, Ana Ciontea, Ilinca Manolache, Irina Movilă, István Téglás, Claudiu Bleonţ, Maria Buză, Mihai Calotă, Costina Ciuciulică, Marcelo-S. Cobzariu, Eduard Adam, Axel Moustache, Armand Calotă, Ovidiu Cuncea. Teatrul Naţional Bucureşti.

Titlul acestui articol mi s-a impus spontan, după terminarea recentei premiere a Teatrului Naţional din Bucureşti. Legătura s-a făcut rapid cu spectacolul, tot de la TNB, al lui Gigi Căciuleanu – *D'ale noastre,* inspirat din opera lui Caragiale, în care se produce o sinteză a mioritismului prin caracterele caragialiene, sublimate şi coregrafiate cu nerv, o analiză a fiinţei naţionale făcută cu blîndeţe şi umor. Aceeaşi satiră apare şi în *Revizorul,* doar că umorul este de altă factură, iar blîndeţea iese din discuţie.

Piesa lui Gogol este transferabilă fără nici o pierdere, din Rusia începutului de secol XX, în societatea românească de astăzi. Satira corupţiei generalizate, a mafiei administraţiei locale care se propagă ca o molimă şi viciază existenţa întregului oraş, o ciumă care sufocă viaţa comunităţii, comedia tristă a puterii banului şi relaţiilor se regăsesc fără nici o cosmetizare în lumea contemporană. Regizorul Felix Alexa a lăsat textul să vorbească de la sine, intervenţiile de actualizare fiind minime la nivelul textului (traducere Maşa Dinescu) şi al scenografiei (Andrada Chiriac). Unele replici sună cunoscut, fără efort. În Bucureşti, o capitală transformată într-un imens şantier (în care, ca în spectacolul legendar al lui Vlad Mugur – *Hamlet,* se lucrează, dar nu se construieşte nimic), replica primarului din *Revizorul* – „Acolo unde se dărîmă mult, e semn că edilul oraşului e activ" – cade ca o ghilotină. La nivel scenografic, simbolurile îmbogăţirii sînt ostentativ exhibate – o decapotabilă BMW este adusă pe scenă, se mizează pe efectul ilar al masivităţii sale – şi coroborate cu alte elemente masive, precum stativele cu dosare, înalte de cîţiva metri, care materializează apăsător birocraţia, sau patul imens, decorat cu struguri, în care Hlestakov, lăfăit pe perne de mătase, gustă din „fructul oprit", o imagine metaforică pentru mită. Prostul gust, lipsa de educaţie, trivialismul şi opulenţa, de la vestimentaţie la maniere şi de la muzică la gadget-uri, creionează o imagine clişeistică a României de astăzi, care constituie însă, într-o mai mică măsură, o critică socială consistentă. Actualizarea este mimetică, strict la nivelul vizibilului şi are dezavantajul pierderii unor sensuri profunde ale textului (care este o comedie a umanului degradat), iar menţinerea în realism anulează acea bufonerie grotescă pe care o conţine piesa lui Gogol. Şi aici intervine al doilea motiv pentru care titlul spectacolului lui Gigi Căciuleanu mi s-a părut foarte potrivit. Formula spectaculară a *Revizorului* este una „de-a noastră". Este tipul de spectacol generat/aşteptat de/de la Teatrul Naţional Bucureşti: un text clasic, o tuşă contemporană, situaţii comice, personaje caricaturale, umor (mai mult sau mai puţin reuşit). Noutatea spectacolului se menţine într-o zonă care nu surprinde. Şocuri conceptuale ca *Două loturi* în regia lui Alexandru Dabija sau *Năpasta* montată de Radu Afrim, ambele spectacole realizate de TNB în programul din anul Caragiale sînt, cel puţin pînă acum, accidente repertoriale. Şi în acest context, *Revizorul* este un spectacol tipic pentru TNB, care nu surprinde, nu provoacă, doar afirmă lucruri ştiute, şi etic, şi estetic.

La nivel interpretativ, spectacolul stă pe doi piloni, primarul şi cuplul Hlestakov – Osip. Mihai Constantin face un personaj emblematic pentru edilul contemporan din România: grobian, arogant, incult, portretul perfect al baronului local, specimen care a proliferat în toată ţara, a metastazat conceptul de autoritate publică şi a parazitat structurile statului. Personajul lui Mihai Constantin are „măreţia" fanfaroană a parvenitului care ştie să fure, nu să producă, şi agresivitatea mafiotului mărunt care ucide înainte să gîndească. Asta este ceea ce îl face periculos, orgoliul care depăşeşte intelectul. Primarul e un personaj tragic nu pentru că pierde tot în această farsă sinistră, ci pentru că nu poate accepta pierderea. Mihai Constantin îi dă primarului acest dramatism al escrocului mărunt, incapabil să îşi accepte neimportanţa. Contrapunctul său este cuplul Hlestakov – Osip, personaje boeme, din sfera clovnilor melancolici, figuri suave, entuziaste, lipsite de simţ practic, dar şi de moralitate, care fac din viaţă un circ, trăind într-o echilibristică fragilă, financiară şi nu numai, acei vagabonzi romantici, fermecători cu minciunile şi umorul lor, care nu fac distincţia între putere şi mizerie, lucizi şi idealişti în acelaşi timp, fără scrupule, dar şi fără agresivitate. În scena delirului verbal, Marius Manole îl duce pe Hlestakov în absurdul total. Susţinut de István Téglás – Osip, Manole coregrafiază un spaţiu al imaginarului hemoragic, cu adevărate acrobaţii. Expresivitatea şi flexibilitatea corporală ale celor doi actori, ambii cu experienţă în dansul contemporan şi mişcarea scenică, ajută la conceptualizarea acestei scene în care impostura creativă a lui Hlestakov atinge absurdul şi „încalcă" legile fizicii. Există, astfel, măcar un moment din spectacol care trimite la grotescul textului, depăşeşte realismul şi sugerează un alt nivel de citire.

Încă aştept ca TNB să dezvolte direcţia artistică pe care a început-o cu Năpasta *şi* Două loturi. *Adică să renoveze şi conţinutul, nu doar zidurile clădirii.*

Revizorul este un spectacol corect, cu cîteva plusuri, mai ales în cei doi poli interpretativi şi în traducerea textului, şi cîteva minusuri: scenografia este inconstantă (de exemplu, imaginea puternică a stivelor de dosare nu duce nicăieri), personajele secundare sînt schematic individualizate, cu excepţia cuplului Bobcinski – Dobcinki (Claudiu Bleonţ – Mihai Calotă), care funcţionează în contrapunct, hemoragia verbală isterică a unuia este oprită de agresivitatea neputinţei de a comunica corect a celuilalt. Conceptual, spectacolul funcţionează în limita a ceea ce s-a dorit, este bine primit de public, care îşi recunoaşte problemele din viaţa cotidiană şi poate să rîdă, amar, de lumea în care trăieşte.

Ceea ce dezamăgeşte însă este continuarea reproducerii aceloraşi spectacole „cu ţinută" de scenă oficială (nu că nu s-ar produce şi pe alte scene, mai puţin oficiale, acelaşi tip de teatru), conservatoare ca intenţie, estetică şi viziune, lipsa surprizei, a provocării, tematice sau estetice, o complacere leneşă în folosirea aceleiaşi reţete învechite, de teatru care satisface un anume tip de public.

Încă aştept ca TNB să dezvolte direcţia artistică pe care a început-o cu *Năpasta* şi *Două loturi*. Adică să renoveze şi conţinutul, nu doar zidurile clădirii.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

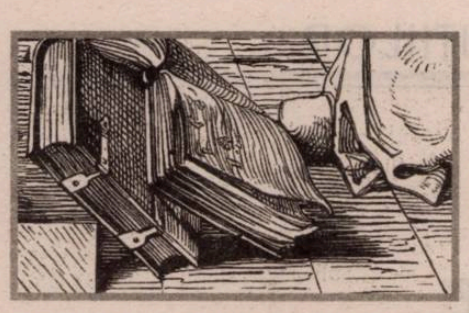

Simona SORA

biographiti

De veghe în lanul de ocară

Există, fără îndoială, un aer de familie al scriitorilor români abia trecuţi de fatidica vîrstă de 40 de ani. Decreţei sau nu, autoficţionari sau tocmai dimpotrivă, filozofi la firul ierbii sau romancieri sadea, cu toţii – şi fiecare în parte – au un ton edificat. Ca şi cum vremea tatonărilor a trecut, ezitările s-au resorbit şi toate adevărurile proprii (sau ceea ce mai rămîne din ele cînd ni le amintim) au prins contur într-o tînără generaţie matură, care este şi cea mai activă, mai vizibilă în afară şi mai interesantă, nu doar pentru congeneri. Printre ei, cu neaşteptata sa *Telenovelă socialistă*, Doru Pop face o figură singulară, căci, deşi foloseşte cu măiestrie recuzita generaţiei, este – ca ton şi ethos – mai aproape de prozatorii central-europeni Attila Bartis şi Sasa Stanisic, ori de bulgarul G. Gospodinov din *Un roman natural*. Autenticitatea pe care o practică în acest roman autobiografic dens şi tulburător (e suficient să-i urmăriţi „unitatea de timp" şi cele două planuri factuale, ca să vedeţi cum se destructurează angoasa) e dusă pînă la documentarea fotografică a unor obiecte, inscripţii, figuri estompate. Cu toate acestea, efectul global e unul de stranietate radicală.

Doru Pop îi scrie o lungă scrisoare propriului copil (mi-e teamă că lungi pasaje îi vor rămîne ascunse şi după majorat...) în agenda, cu greu recuperată, a tatălui mort. E vorba de trecutul apropiat, de o zonă familiară. De unde, atunci, acest efect de radicală alteritate? Poate din întîmplarea aceasta nefericită că naratorul (care îşi spune „Doru Pop", dar şi-ar fi putut spune oricum altcumva), aflat în căutarea propriei identităţi (masculine, dar în primul rînd omeneşti), nu dă de nimeni cu care să se poată identifica. Pus în diferite situaţii pe care le putem recunoaşte, ajuns la diferite răscruci care au fost şi ale noastre, privind în diferite oglinzi care ne-au tremurat şi nouă prin faţa ochilor, personajul care povesteşte (cu un haz nebun, sprijinit de un „absurd" de limbaj *à la* Hrabal, dacă pot descrie aşa fraza lui Doru Pop) ajunge să-şi ordoneze viaţa doar prin scris. Abia ordonînd falsele-impusele-reflexele identificări de parcurs, personajul principal al acestui roman îşi găseşte şi „bărbăţia". Doar intrînd în rolul despre care nimeni nu-l învăţase nimic (nici mama imatură emoţional, nici tatăl absent, nici „Mămica şi Tătica" – bunici prea iubitori –, nici „finul Rebeleş", personaj memorabil, ce pare un alter ego inventat) adolescentul rebel, un Holden Caulfield de Oradea, devine bărbat: „Asta am făcut în toţi aceşti patruzeci de ani. Am căutat pretutindeni bărbăţia. Am încercat să aflu ce înseamnă să fii bărbat şi am eşuat de fiecare dată. Am pierdut tată, bunic, tată vitreg, unchi, veri şi prieteni. Dar bărbăţia n-am găsit-o."

De fapt, oricît aş vrea să citesc cartea lui Doru Pop din afară, mă trezesc, cu fiecare frază, înăuntru. Şi într-o anumită măsură, pentru mine, efectul straniu de aici vine. Recunosc totul – toată recuzita, chiar şi jocurile băieţeşti, lexicul retro-ardelenesc, toată fiziologia „blocatarului" supravegheat dintr-un apartament conspirativ. Îmi amintesc chiar şi inundaţiile din '70, cînd tot Ardealul era sub ape, iar personajul D.P. se năştea, accidental, într-un spital din Baia Mare. Revăd,

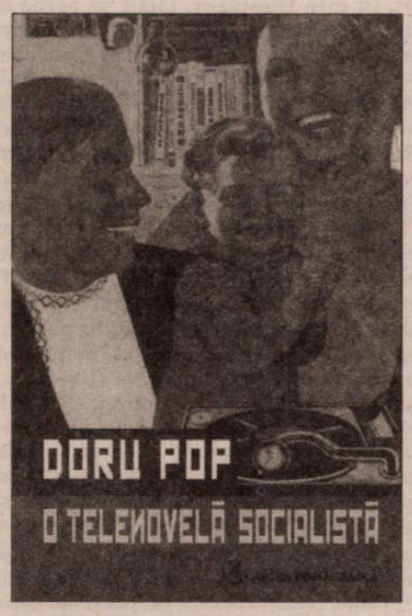

odată cu el, *Dallas*-ul de atunci, şi-mi amintesc muzica de final şi momeala: *next on Dallas*. Sînt de acord că povestitorul nostru seamănă şi cu John Lennon, şi cu Bobby Ewing; chiar şi ceasul tatălui său, fotografiat în carte, e leit ceasul lui taică-meu, pe care-l mai pornesc doar eu de cînd el s-a dus. Iar chitara, ei, da, pînă şi chitara... Incredibila coincidenţă a funcţionat însă chiar şi în zona superstiţiilor materne, conglomeratul ăla care rămîne pînă la capăt în zona neraţională a comportamentului diurn/nocturn: „Nu mă uit niciodată în oglindă noaptea. Ea m-a învăţat că, dacă te priveşti seara în oglindă, vei vedea chipul Diavolului. Într-o noapte m-am uitat şi am văzut că Diavolul seamănă îngrozitor de mult cu mine. Şi cu Tata. Şi cu Tătica. Şi cu finul Rebeleş. Nu era bine. Ca să mă păzesc de întîlnirea cu cel rău nu ieşeam din casă decît cu piciorul drept înainte... După ce coboram din autobuz, umblam numai sărind de pe un capac de canalizare pe altul. Nu aveam voie să fac mai mult de un pas în afara distanţei dintre două capace, altfel urma să mi se întîmple ceva rău. Dar asta era o superstiţie pe care mi-o inventasem singur. Iar răul nu ţine cont de capacele puse de Societatea Apă-Canal." Mai lipsea să-mi regăsesc propria biografie şi în armata de ocnaş a lui Doru Pop...

De unde, atunci, stranietatea de fond a acestei simultane reconstrucţii şi recuperări de sine? Cred că din următoarea împrejurare: *O telenovelă socialistă* ascunde (pentru unii) şi devoalează (pentru alţii) un personaj extrem de ataşant, aflat încă „de veghe în lanul de ocară", o fiinţă care ştie exact şi spune răspicat ce este minciuna (privată) şi propaganda (ideologică sau consumistă), ce e abuzul (cu feţele lui privat-hidoase), ce înseamnă să fii mereu „tu însuţi ca un altul". Un personaj profund (şi de timpuriu) atins de moarte, însă al cărui umor (debordant şi structurant) ne trece încă o dată – pe noi, cititorii fermecaţi ai cărţii sale – pragul acelui trecut de care ne tot despărţim rîzînd.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Tindersticks reinterpretînd Tindersticks

● **Tindersticks, *Across Six Leap Years*, 2013, Lucky Dog/City Slang.**

Acum mai bine de 20 de ani, un sextet înfiinţat în Nottingham inventa o muzică înecată în fumul de ţigară al nopţilor tîrzii, înmuiată în alcool, cîntînd despre dragoste şi dezilu-zie, de prea multe ori cu o ironie în contrast cu vocea baritonală şi dramatică a *frontman*-ului. În timp, Tindersticks, trupa de care vorbeam în fraza dinainte, s-a insinuat într-o nişă sonoră noctambulică, acolo unde mai stau bine mersi trubaduri întunecaţi ai romanţelor narcotice, precum Nick Cave sau Leonard Cohen, Scott Walker sau Lee Hazlewood, reuşind să devină iconică pentru acest gen muzical pe care critica l-a numit *chamber pop* şi să se ţină departe de mrejele brit-pop-ului, imperativul absolut al epocii în care s-a născut. Din 1993, acel an al debutului discografic eponim, Tindersticks a reuşit să îşi rămînă fidelă sie înseşi.

Unsprezece ani mai tîrziu, în 1994, pe una dintre scenele de la Reading Festival, Stuart A. Staples, vocea Tindersticks, lua microfonul şi îşi scuza trupa pentru faptul că nu ar fi compusă din nişte muzicieni foarte buni. Oricare ar fi fost motivul acelei intervenţii, noul disc al formaţiei din Nottingham, o compilaţie aniversară, vine să „confirme" afirmaţia autoironizantă a solistului, aducînd la suprafaţă zece piese din istoria de 22 de ani a acestui *band*, complet refăcute şi reînregistrate în legendarele studiouri Abbey Road, pentru această ocazie. De ce ar face cineva asta? De ce nu ar arunca pur şi simplu pe un disc cîteva hituri din trecut şi nu le-ar însoţi de un comunicat de presă autoflatant şi uşor sforăitor? Habar n-am. O explicaţie pe care mi-o pot livra, în cazul acestui nou album Tindersticks, e una legată de cuvintele din 1994 ale lui Staples – piesele alese pentru a intra pe noul disc nu-i mai mulţumeau pe cei care le-au compus. Dar nu e singura. Aş putea spune şi că acest gest, de a reorchestra şi reînregistra originalele, poate fi citit şi în altă cheie. Dacă un disc *greatest hits* tinde să muzealizeze muzica unor artişti încă activi, cei din Tindersticks au ales să nu se scufunde în formol.

Pe lîngă momentul acesta al recreării unui material (aproape) nou din vechi piese, selecţia – care se fereşte vizibil de cîntecele cu mare succes la public ale trupei, balansînd între obscur şi mai puţin obscur, îndrăznind să arunce în deschiderea albumului două piese de pe primul album solistic, din 2005, al lui Staples – „Friday Night" şi „Marseilles Sunshine" – şi la final un *cover* al unui *cover*, „What Are You Fighting For?" – apelează, aşa cum o spune însăşi trupa, la acele cîntece din istoria ei, „pierdute pe drum". Din acest motiv, *Across Six Leap Years* reuşeşte să vorbească mai mult despre schimbările din istoria Tindersticks şi despre prezentul ei, decît să fie un banal stop retrospectiv, la exact două decade după ce întunecata şi romantica operă de debut – care nu a dat nici o piesă acestei compilaţii!!! – devenea albumul anului în publicaţia *Melody Maker*.

***Paul Breazu** este juralist.*

trei întrebări pentru

Ioana STAN

Identităţi alternative

De ce un atelier despre identităţi alternative?

Ideea atelierului „Cîţi eu?" a pornit de la nuvela *Tristan Vox* a lui Michel Tournier, care explorează interconectivitatea şi volatilitatea relaţiei dintre voce şi identitate. Le propunem participanţilor crearea unei identităţi alternative, fie pornind de la o trăsătură neexplorată, fie ca exerciţiu de a exista sub o identitate care poate fi asumată în viaţa de zi cu zi.

Cum l-aţi gîndit?

Workshop-ul nostru, făcut în cadrul Atelier 35, va cuprinde o parte practică şi una „teoretică". Pentru partea teoretică, am pregătit o cercetare referitoare la artiştii contemporani care au folosit acest instrument şi felul în care această idee a traversat literatura, filmul şi cultura pop.

De-a lungul atelierului, coordonatorii îi vor susţine pe participanţi în crearea unor identităţi alternative. Aceste *alter ego*-uri vor funcţiona în scris ca pseudonime, intervenţii la radio sau reality show-uri, conturi de Facebook, blog-uri, profiluri matrimoniale şi altele. La sfîrşit, proiectul se va materializa într-o expoziţie care va documenta evoluţia acestor identităţi. Participanţii la atelier vor avea ocazia să îşi discute demersul cu artistul Mihai Mihalcea care, prin practica sa, a îmbrăţişat o identitate alternativă.

Au fost mulţi oameni curioşi să afle „Cîţi eu?" pot exista în fiecare dintre noi? Ştiu că aţi avut un număr limitat de locuri.

Am avut înscrieri, dar cred că mulţi au fost intrigaţi de acest atelier şi nu au ştiut exact în ce zonă să îl plaseze.

***Ioana Stan** este manager cultural şi coordonatoarea proiectului „Cîţi eu?", dezvoltat în cadrul Atelier 35 din Bucureşti. Prima etapă s-a desfăşurat în perioada 4-8 noiembrie 2013, iar a doua va avea loc între 6-10 ianuarie 2014.*

a consemnat Ana Maria SANDU

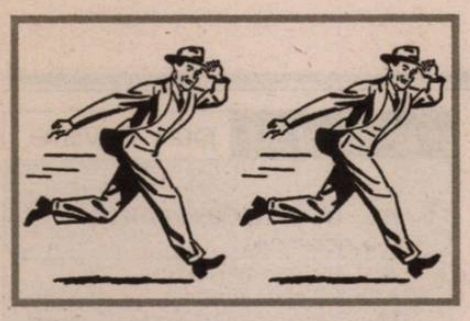

Andrei GORZO

dilematograf

Cerul de deasupra săracilor

● ***Heli* (Mexic, 2013), de Amat Escalante.**

Devenit notoriu, la Cannes, pentru o scenă de tortură în care figurează un penis flambat, *Heli* – care relatează calvarul unor *common people* mexicani, intrați în atenția unei brigăzi paramilitare antidrog – e, de fapt, o lucrare de o anvergură deloc neglijabilă, cu o componentă vizionară. Filmul lui Amat Escalante se împarte în trei acte clare: cum ar veni, în primul se adună norii, în al doilea vine urgia (cu penis flambat cu tot), iar în al treilea se arată cerul înstelat – dar nu pentru a da speranță, ci, din contră, pentru a da, poetic, măsura lipsei de putere a săracilor care furnică pe sub el, strivibili în orice clipă de forțe teribile și pentru ei obscure. Adunatul norilor e gestionat de Escalante într-un mod foarte tacticos; pe de altă parte, regizorul mexican (aflat la cel de-al treilea lungmetraj) apelează la o soluție cît se poate de economică pentru a-i prezenta publicului familia care urmează să fie lovită: tînărul Heli (Armando Espitia) răspunde la niște întrebări, cu ocazia unui recensămînt. Heli locuiește sub același acoperiș (izolat în pustietate) cu un tată, o soție, un copil mic și o soră în vîrstă de 12 ani, care se lasă curtată, dar nu și posedată sexual, de un băiat ceva mai mare, cadet în brigada antidrog. Dat fiind faptul că prologul filmului l-a plasat pe spectator într-un camion transportînd două corpuri torturate cărora nu li se puteau distinge fețele (Escalante făcînd astfel înțeleasă, de la bun început, nu doar calitatea de *uncomfortable ride* a experienței care urmează, ci și autoritatea grea a camerei lui de filmare asupra timpilor lungi și a spațiilor largi), singurele întrebări sînt cînd și de unde va erupe violența. Frustrarea sexuală a cadetului e destul de amenințătoare în acest sens, mai ales că antrenamentele militare (desfășurate sub instructajul unui expert american) oferă, în brutalitatea lor dezumanizantă, un element cu care ea poate oricînd să intre în reacție; și mai e și dublată de frustrarea sexuală a lui Heli însuși. Odată ce pe lîngă sora acestuia se pripășește un cățel, pariurile sînt deschise în privința tipului de sfîrșit nefericit de care va avea el parte. (El însuși e dublat de încă un cățel-victimă.) Așadar, nimic nemaivăzut în această primă parte – care, pe lîngă toate acestea, mai conține și o ceremonie militară unde se dă foc unor droguri capturate, în cadre compuse întru discrete efecte satirice.

Apoi, năvălesc mascații. Două dintre personajele masculine ale filmului sînt luate noaptea într-o mașină, duse în oraș și date pe mîna unor civili dubioși. Acolo, într-un apartament plin de copii care joacă jocuri video cu gladiatori, sub postere cu cîntăreți, se desfășoară scena care a concentrat atîta atenție jurnalistică la Cannes – contribuția lui Escalante la ceea ce criticul american J. Hoberman identificase, încă din anii 2000, drept un *trend* atît festivalier, cît și multiplexist, pe care l-a numit „cinema experiențial-calvaric". Printre exemplele lui Hoberman se numărau atît două dintre filmele Noului Realism Românesc – *Moartea domnului Lăzărescu* și *4, 3, 2* –, cît și *Kinatay* al filipinezului Brillante Mendoza, huiduit în 2009 la Cannes și citat adesea, în cronicile la *Heli*, ca precedent pentru filmul lui Escalante. Ca și Mendoza, Escalante citează „estetica" pornoului amatoricesc, dar are grijă să n-o reproducă – *money shot*-ul cu penisul flambat nu e un plan-detaliu. Pe de altă parte, indiferența depravată a copiilor din apartament *este* scoasă în față cu detalii (ei filmează tortura cu telefoanele și-și anunță intenția de a o posta pe YouTube) cam demonstrative în sociologismul lor. Însă filmul intră în actul trei, pe parcursul căruia accede la un nivel neașteptat de înalt de generalizare poetică. Heli cere ajutorul poliției, dar aceasta nu dă semne că ar fi dispusă să investigheze serios. În schimb, misterioșii lui agresori dau semne că îl țin în continuare sub supraveghere: într-o noapte, casa lui începe să se cutremure și, ieșind în curte, Heli se pomenește față în față cu un vehicul militar. Un omuleț în pustiu, la cheremul absolut al unor forțe pentru el obscure, Heli devine protagonistul unei parabole care poate fi citită atît politic, cît și metafizic, și care prezintă afinități frapante cu o tradiție central-europeană venită de la Kafka și utilă, pînă în 1989, mai multor cineaști din ceea ce pe-atunci se chema „blocul sovietic". Regimul de paranoia politico-metafizică pe care-l instituie și-l menține filmul pe durata ultimului său act nu e lipsit de intensificări grotești – omul mărunt are parte inclusiv de avansuri sexuale din partea „organelor" care s-ar cuveni să-l protejeze. Dar privirea autorului asupra personajelor devine ceva mai caldă în acest act: atunci cînd Heli își scoate soția într-un parc de distracții, pentru a-i da vestea că a fost concediat de la fabrica unde lucra, spațiul înconjurător conferă neajutorării lor – arată ca doi copii ceva mai mari – un relief de tip italo-neorealist. Ca temeritate, pariul lui Escalante nu le egalează pe ale compatriotului și protectorului său, Carlos Reygadas, dar siguranța mișcărilor de cameră și a calculului din spatele secvenței-șoc suportă comparații cu maestrul.

■ ■ ■

PUBLICITATE

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Trezește-te la cultură!

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru, operă și teatru pentru copii deschid stagiunea de la Grand Cinema Digiplex

Noiembrie

9, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00

10, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

11, luni
Fantoma de la operă | 20:00

12, marți
Black and white | 20:00
Trei Parale | 20:00

13, marți
Absolute Wilson | 21:00

14, joi
Viktoria Tolstoy & Jacob Karlzon "A moment of now" | 20:30

15, vineri
Cobzality – concert electro - world music | 20:00

16, sâmbătă
Frumoasa și bestia | 11:00

17, duminică
Motanul Încălțat | 11:00
Le Corsaire | 18:00

21, joi
L'italiana in Algeri | 20:00

23, sâmbătă
Albă ca Zăpada | 11:00

24, duminică
Punguța cu doi bani | 11:00
Concert André Rieu | 17:00

28, joi
Boeing Boeing | 20:00

30, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

Decembrie

1, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and white | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, gratie și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneaze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să-și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori umane.

Festivalul Internațional al Artelor Spectacolului Muzical "Viața e frumoasă"

Evenimente Speciale

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

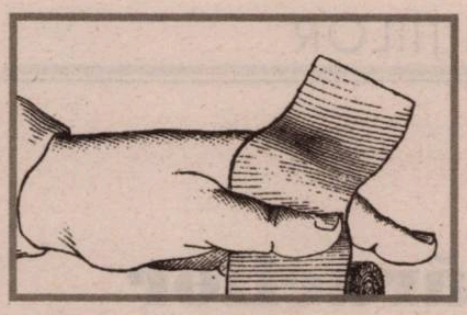

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Jurnalistul implicat şi virtuţile lui

Discuţie interesantă pe Facebook, în cercurile jurnalistice, după apariţia protestelor: cei care au relatat mai mult şi mai cu succes de la marşuri şi celelalte evenimente nu fac jurnalism adevărat – au susţinut cîţiva reprezentanţi ai presei instituţionale. Ba da – a spus comunitatea – este jurnalism, presa veche e vîndută la RMGC – corporaţia care vrea să exploateze minereul de la Roşia –, independenţii sînt singurii care au spus adevărul. Dar, de fapt, unde e el, adevărul?

Discuţia, care reapare în diferite forme ici-colo, între oameni interesaţi, are o variantă standard, referitoare la Casa Jurnalistului, a cărei producţie susţinută de conţinut a fost contrapusă articolelor apărute pe site-urile mari din România. Am mai scris despre Vlad Ursulean, Ştefan Mako şi gruparea de tineri din jurul lor: oameni sub 30 de ani, cu un background teoretic solid, burse la instituţii media celebre de afară şi fără loc de muncă în presa autohtonă. Şi Mako, şi Ursulean, şi alţi prieteni de-ai lor au trecut prin redacţii mari, autohtone şi contemporane, dar s-au ales cu experienţe pe care le puteţi căuta pe Internet şi care nu pot fi descrise ca fericite.

La proteste, Casa Jurnalistului a înflorit. Scriind ori de cîte ori se întîmpla ceva pe Casajurnalistului.ro şi postînd fotografii pe Facebook, Ursulean şi compania şi-au atras un public nu numai consistent, ci şi entuziast, care le-a aprobat relatările pline de culoare şi, da, favorabile protestelor. De cealaltă parte, presa instituţională încasase mai mult decît merita, din motive de „vînzare la RMGC“, corporaţia. Bugetul net cheltuit de RMGC pe publicitate în media autohtonă va rămîne, cu siguranţă, în arhivele RMGC pentru totdeauna, dar, în orice caz, pentru acest total au încasat-o şi instituţii de presă care au încercat să păstreze echilibrul, în ciuda fluxului de bani scurs în aceşti ani dinspre corporaţie spre ziare şi mai ales televiziuni.

E de înţeles obida unora din ziariştii care lucrează (încă) pentru branduri media tradiţionale, în momentul în care au luat act de succesul independenţilor. Producţia acestora din urmă a fost luată la bani mărunţi şi forfecată, cu citate din profesorii de pe la diferitele facultăţi absolvite, cu folos sau într-o doară, de instituţionali. Dar şi cu ziceri de pe Poynter şi alte site-uri ale breslei. Mi-aduc aminte de o ceartă referitoare la două relatări ale aceleiaşi situaţii, întîlnirea dintre comisia parlamentară şi activiştii din piaţă: *Gîndul* publicase un articol ironic la adresa celor din urmă, în timp ce un trimis al Casei Jurnalistului venise cu o versiune mult mai simpatică despre prezenţa manifestanţilor acolo. Mie, unuia, mi s-a părut mult mai amuzant şi bine scris textul de la Casa Jurnalistului, dar sînt prieten cu Mako şi Ursulean. Şi, în plus, îmi plac protestele. Alea de anul ăsta, mai ales. Deci opinia mea e invalidată de circumstanţe.

Vorbim deci, în primul rînd, de două tipuri de subiectivitate. Pro şi antiproteste. În astfel de situaţii e destul de simplu, fiecare dintre părţi vede numai abaterile de la neutralitate ale celeilalte. Îmi imaginez că treaba asta se petrece, în momentul de faţă, inclusiv pe pagina lui Mihai Gâdea, unde precis există fani convinşi că realizatorul Antenei 3 chiar a fost ameninţat cu moartea şi că Piaţa Universităţii e infestată de „băsişti“. De verificat nu am verificat pagina lui Gâdea, deşi Facebook îmi propune tot timpul să-i dau *like,* dar eu nu-l *like* şi nu ştiu ce-ar putea să facă el, Gâdea, pentru ca să-l *like.*

Aşa e cu opţiunile. La un moment dat, e mai cumsecade să ţi le asumi. Şi atunci, ajungem la a doua dilemă, care opune nu două tipuri de subiectivitate, ci subiectivitatea unei aşa-numite, ipotetice şi scolastice obiectivităţi. De ce numesc obiectivitatea ipotetică şi scolastică? Tind s-o interpretez dinspre epistemologie şi să spun că e mai degrabă calitatea sau însuşirea obiectului. Subiectul cunoscător nu prea are cum fi obiectiv, fiindcă nu e obiect; poate doar încerca să se distanţeze de actul cunoaşterii, să ia o atitudine pe care mi se pare mai corect s-o numesc imparţialitate sau neutralitate. Atitudinea asta a practicat-o şi a teoretizat-o, timp de decenii, presa clasică. E un fel de blazare, ton potolit, concesie – pe care le puteţi vedea în acţiune, de exemplu, pe BBC, dincolo de jovialitatea şi glumiţele excentrice ale prezentatorilor. E un fel de „le-am văzut pe toate“, un imperialism (că tot vorbim de un brand media care s-a inventat pe vremea cînd India era colonie) superior, care asigură şi scriitorului, şi cititorului un confort etic – la urma urmei, destul de alunecos.

Eu unul m-am săturat de genul ăsta de distanţare. Văd că în ziua de azi, pe reţele, nu „vinde“ decît ceea ce e emoţional, asumat, te marchează şi marchează şi cititorul/utilizatorul. Genul ăsta de atitudine, pe care azi îl găsim la Casa Jurnalistului, l-au practicat în trecut şi un Orwell, şi lungul şir de americani puşi în acolada „noului jurnalism“, de către studiile de specialitate. Axioma acestuia, de la Tom Wolfe încoace, e că în relatarea unui incendiu, mult mai interesant e pompierul care a scos un copil din foc decît comandantul brigăzii municipale de stingători de foc.

Există, totuşi, limite între ceea ce e şi nu e permis. Subiectivitatea trebuie în primul rînd asumată, la modul etic. E mai bine să declari de la început ce eşti şi pentru ce militezi. În al doilea rînd, dacă tot e să ne asumăm o astfel de subiectivitate, ar fi bine să ne păstrăm mai aproape de nivelul senzorial, poetic, narativ, şi să evităm situările ideologice. Ideologia s-ar putea să fie un pariu pentru politicieni şi alte specii discursive, dar jurnalismul e prea aderent la realitate ca să însemne aşa ceva. Zilele trecute, un amic mă întreba cum poţi capta interesul publicului. I-am zis că trebuie să găseşti o poveste care să te intereseze, să o spui şi după aceea să tai adjectivele. Cu metoda asta am avut un oarecare succes. Cînd o să aflu ceva mai bun, o să vă spun.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

trecerea prin reviste

● LE NOUVEL OBSERVATEUR
5 noiembrie

Laureatul de anul acesta al prestigiosului premiu Goncourt este Pierre Lemaître. El primeşte cea mai rîvnită distincţie literară franceză pentru romanul *Au revoir, là-haut,* apărut la Editura Albin Michel. Pierre Lemaître, născut pe 19 aprilie 1951, la Paris, este un prozator şi scenarist. Romanele sale – majoritatea poliţiste – au fost traduse în peste 20 de limbi străine. Lemaître e un autor popular, care scrie romane populare – o formulă care, de regulă, nu prea este apreciată de membrii (conservatori) ai Academiei Goncourt. În *Au revoir, là-haut,* „autorul scrie despre o generaţie pierdută, demobilizaţii din Primul Război Mondial, sacrificaţi de o Franţă vlăguită după patru ani de oroare în tranşee.“ E „o poveste ai cărei eroi ne vor bîntui multă vreme de aici înainte“ – după cum a spus, la ceremonia de decernare a premiului, Bernard Pivot.

Pierre Lemaître, care se număra printre favoriţi, l-a învins pe principalul său contracandidat, Frédéric Verger, care era nominalizat cu romanul său de debut, *Arden,* apărut la Editura Gallimard. Ceilalţi doi autori nominalizaţi la premiu au fost Jean-Philippe Toussaint, cu romanul *Nue* (Editura Minuit), şi Karine Tuil cu romanul *L'invention de nos vies* (Editura Grasset). A fost nevoie de 12 runde de vot pentru a desemna laureatul.

Numele laureatului a fost anunţat, conform tradiţiei, la celebrul restaurant parizian Drouant. Pierre Lemaître a fost întîmpinat cu aplauze şi urale de către juraţi şi de jurnalişti. Premiul Goncourt rămîne unul dintre cele mai prestigioase premii literare din lume. Pentru editor, care n-a mai publicat o carte distinsă cu Goncourt din 2003, premiul e un adevărat *jackpot:* 40.000 de exemplare ale cărţii purtînd manşeta roşie vor intra în librării în această săptămînă.

Modest, Pierre Lemaître a spus, la ceremonie, că e „cel mai fericit om din lume“. Premiul e „ca o naştere sau ca o căsătorie fericită.“ **(M. M.)**

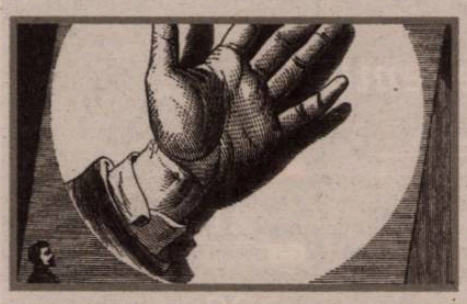

Adina POPESCU

portrete din mers

Ajutor de florăreasă

„Nu-mi dai mie cîinele?“ „Nu, nu ţi-l dau.“ „Atunci, dă-mi-l un pic să-l plimb!“ Îl ia pe Bonzo de lesa extensibilă, se fîţîie cu cîinele de colo-colo, pînă în staţia de autobuz şi înapoi, Bonzo merge, e prea bătrîn ca să se mai împotrivească atunci cînd e tîrît de lesă de un străin, doar amuşină şi caută loc de pipi. „Ce rasă e?“ „E pechinez.“ „Şi ce ştie să facă?“ Se uită la mine cu ochii ăia mari şi rotunzi, aproape lipsiţi complet de gene. „Cum adică? Stă în casă şi nu face nimic.“ „Dacă mi-l dai, îl duc la mine la ţară ca să păzească găinile!“ „Ţi-ai găsit, să păzească Bonzo găini, tocmai acum la bătrîneţe!“ „Pe găini trebe să le păzească un cîine mic, care să fie prietenul lor, nu un cîine mare care să le sperie!“ Nu mă gîndisem niciodată la asta, e absurd. „De ce nu-ţi iei un cîine mic, de pe stradă, şi-l duci la găinile tale?“ „Păi eu vreau un cîine de rasă! Dacă e pechinez înseamnă că e din China?“ „Da, originea rasei e în China.“ „Şi înţelege româneşte?“ Clipeşte din ochii ăia mari şi rotunzi, care credeţi-mă că nu au nici o culoare, nu sînt nici căprui, nici negri, nici verzi, sînt pur şi simplu spălăciţi.

Mă întîlnesc cu ea (sau cu el) – însă am vagi bănuieli că este, totuşi, o ea – aproape în fiecare seară, pe Calea Moşilor, pe la ora 11, cînd plimb căţelul cel bătrîn şi surd al părinţilor mei. Ea n-are mai mult de 16 ani, 1,40 m, părul tuns aproape la chelie, nişte haine de căpătat, largi, un mers de Gavroche. Însă are mereu ceva, o curiozitate cu care te scormoneşte, vrea să afle, să ştie.

„Vrei o floare?“ Dispare şi o aduce. E un boboc rupt de garoafă. În semn de recunoştinţă că am lăsat-o să plimbe cîinele. Şi-a pus şi ea o altă floare, la ureche. Înseamnă sigur că-i fată. „Sînt ajutor de florăreasă!“ Cum vine asta? Pe florăreasă o ştiu de mult, e cea din colţ, de la Eminescu. O ţigancă mare cît o casă, stă acolo în dugheana ei cu flori, nonstop, de parcă tot timpul, ziua şi noaptea, oamenii ar avea nevoie de flori. Stă şi fumează în neştire. Ajutorul de florăreasă îi face buchetele, schimbă apa la flori, îi aduce ţigări şi cafea la pahar, de la butic, pentru că ţiganca e prea grasă ca să se deplaseze undeva, cască gura la lume, îşi roteşte capul în dreapta şi-n stînga şi, cu ochii ei spălăciţi şi hainele cenuşii, seamănă cu o vrabie. O mică vrăbiuţă umană, pe asfaltul de pe Calea Moşilor.

„Ai copii?“ „N-am, de ce mă întrebi?“ „Ar trebui să ai. Atunci n-ai mai plimba cîini!“ „Nu-i cîinele meu, e al părinţilor mei.“ „Aha, deci ai părinţi?“ „Sigur că am.“ „Eu n-am. Sînt de la Casa Copilului.“ „Şi ce cauţi tu, de la Casa Copilului, pe Calea Moşilor, la ora 11 noaptea, ca ajutor de florăreasă?“ „Am fugit. Ţiganca asta m-a luat la ea. Stau la ţară şi-i păzesc găinile. Îi fac cafea, îi cumpăr ţigări. Şi mă ocup de flori. Să vii mîine să-ţi fac un buchet pentru mama ta!“ De ce tocmai mîine? Nu e nici 8 martie, nici ziua mamei mele.“ Se uită la mine fix, cu ochii ei mari şi rotunzi, fără nici o culoare. „Dacă ai o mamă, poţi să-i duci flori în fiecare zi, ea se bucură!“

La ora 11, Calea Moşilor se linişteşte, sînt doar oameni care îşi cumpără ţigări de la butic, alţii care plimbă cîini, toţi ciudaţii care bat strada aiurea, şi un ajutor de florărească care vrea să facă buchete pentru mame.

M-am dus a doua zi şi mi-a făcut un buchet bizar, ceva exuberant, cu trandafiri galbeni şi gerbera. Un kitsch total, însă tot văzînd-o cum alege firele de flori şi le potriveşte între ele, n-am vrut să-i stric plăcerea. Ţiganca cît o casă mi-a cerut pe buchet 50 de lei. „Dar e pentru mama ei!“ a spus revoltată ajutorul de florăreasă. „Mama ei, care are un căţel din China, pe care îl cheamă Bonzo! Nu putem să-l dăm mai ieftin?“ Ţiganca a aruncat ţigara, a strivit mucul cu şlapul şi mi-a zîmbit cu toţi dinţii ei de aur. „Aaa, eşti vecina noastră, te ştiu. Atunci, ţi-l las la 30!“ Cum aş putea fiu vecină cu o dugheană cu flori?

„De ce mi-ai adus flori?“ m-a întrebat mama. „Aşa, pentru că eşti mama mea şi cineva mi-a reamintit că e bine să ai o mamă.“

„S-a bucurat de flori?“ „Da.“ „Atunci, nu-mi dai mie cîinele?“ Bonzo se uită cînd la mine, cînd la ea, surd şi nelămurit.

O imagine greşită despre Maroc

– interviu cu Aboubakr JAMAÏ, director şi cofondator al site-ului marocan Lakome –

Este fantastic ce imagine de prosperitate şi modernitate, de democraţie şi stabilitate are Marocul în Occident... Jurnalistul şi profesorul de ştiinţe politice Aboubakr Jamaï este literalmente uimit. El descrie o altă realitate: un regat în care 30% din populaţie este analfabetă, în care clivajul dintre cei foarte săraci şi oropsiţi, şi cei foarte bogaţi este vizibil, de îndată ce ieşi din Casablanca, în care manifestaţiile care au loc sporadic, dar ferm, din februarie 2011 – sub numele de Mişcarea 20 (M20) – şi apoi în 2012, împotriva regimului şi pentru mai multă libertate, pentru o monarhie parlamentară, sînt însoţite, în paralel, de arestări şi reprimări violente. Cîntăreţul El-Haqed a fost arestat în 2011, eliberat în 2012 şi apoi din nou arestat şi condamnat la un an de închisoare. Jurnalistul Rachid Niny a fost condamnat la un an de închisoare, în aprilie 2011, acuzat că ar fi difuzat informaţii false. În iulie 2012, şase militanţi ai M20, arestaţi pentru că au manifestat împotriva vieţii foarte scumpe, au oferit mărturii cutremurătoare despre torturile şi agresiunile sexuale la care au fost supuşi în comisariate.Unii jurnalişti sînt adeseori bătuţi de poliţie, altora li se interzice să scrie. Cotidianul marocan al lui Aboubakr este sumbru: Banca Mondială dezvăluise deja, în 2012, un procent al şomajului de 10%, un procent de 49% dintre tinerii marocani nu au nici locuri de muncă şi nu sînt înscrişi nici la studii, un preţ al carburanţilor care a crescut cu 20% în 2012 şi a dus la creşterea generalizată a preţurilor, un turism în scădere, după cum scria şi siteul american Jadaliya de la Washington. În sfîrşit, o falsă stabilitate, de faţadă, în care faptul divers din mai 2012 nu face decît să umple paharul: tînăra Amina Filali, 16 ani, decide să se sinucidă după ce a fost obligată, conform legii marocane, să se mărite cu cel care a violat-o. Acest Maroc are din 10 octombrie un nou guvern, Benkirane II, după numele prim-ministrului, Abdelilah Benkirane. Un guvern de austeritate, se spune, dar care numără printre miniştri doar „tehnocraţi şi oameni de afaceri apropiaţi Palatului Regal", după cum scrie site-ul generalist Lakome.

Aboubakr Jamaï, director şi cofondator al site-ului marocan generalist Lakome (http://fr.lakome.com), multiplică întîlnirile cu reprezentanţi ai presei franceze, cu diverşi oameni politici, într-o încercare disperată de a deschide ochii, nu numai ai Franţei, ci şi ai lumii, asupra a ceea ce se întîmplă, de fapt, în Maroc. Franţa a fost escala sa pentru aproape o lună. Cunoscut ca fiind un critic acerb al monarhiei marocane, al armatei, al corupţiei şi al violării drepturilor omului în Maroc, el fondase, în 1997, săptămînalul *Le Journal*, interzis în 2000 şi reapărut în 2001 sub titlul *Le Journal hebdomadaire* (ambele cu versiuni arabe). La începutul anului 2011, se alătură echipei Lakome, după o lungă perioadă în care a fost ţinta unor procese ideologice. Astăzi, versiunea franceză a site-ului rezistă doar datorită finanţării primite din partea unor fundaţii europene. Înainte de o întîlnire cu colegii jurnalişti ai site-ului Mediapart, răsuflă uşurat o oră, timp de un interviu pentru *Dilema veche*. **(I. B.-G.)**

Îmi doresc ca opinia publică franceză să afle ce se întîmplă în Maroc.

De ce sînteţi, de fapt, în Franţa, ce doriţi să obţineţi, Aboubakr Jamaï?

Colegul meu, Ali Anouzia, cofondator al site-ului Lakome, director al versiunii în limba arabă (eu conduc versiunea franceză), a fost arestat în 17 septembrie 2013 şi inculpat în 24 septembrie pentru diverse activităţi în legătură directă cu terorismul. Aceasta pentru că Lakome a publicat un articol care conţine un link spre o înregistrare video cu ramura marocană a Al-Qaida, AQMI, de pe blogul jurnalistului spaniol Ignacio Cembrero, de la cotidianul *El País*. O înregistrare video intitulată „Maroc, regatul corupţiei şi al despotismului", în care această grupare

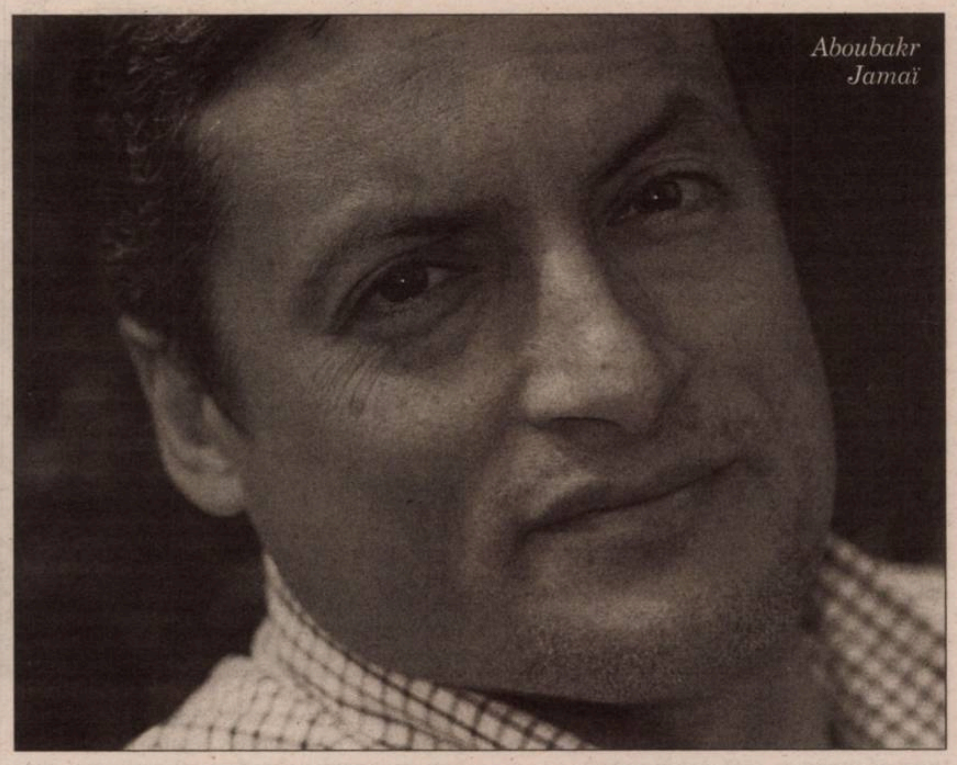

Aboubakr Jamaï

lansează un apel la Jihad şi denunţă corupţia regimului, dar şi corupţia regelui Mohamed al VI-lea. Lui Ali Anouzia i se reproşează aceste intenţii teroriste doar pentru că a publicat un link pe Internet, noi, în schimb, am pus pe site înregistrarea în întregime. El a fost arestat, noi – nu. Şi continuă să rămînă în închisoarea din Salé, la periferia capitalei Rabat, deşi noi ne-am arătat totala disponibilitate de a colabora cu autorităţile. Ali riscă 20 de ani de închisoare.

Sînt în Franţa, după ce am fost în Statele Unite ale Americii, pentru că experienţa ne-a demonstrat, de-a lungul istoriei noastre, că regimul marocan nu funcţionează decît la presiunea aliaţilor puternici, ca să mă exprim delicat. Aceşti aliaţi sînt, de fapt, doar doi, Statele Unite şi Franţa, prin Hexagon înţelegîndu-se, de fapt, Uniunea Europeană *(notă:* Marocul este legat de UE printr-un Acord de Asociere semnat în 1996; din iulie 2005 există chiar un plan de acţiune Maroc – UE, în cadrul Politicii Europene de Vecinătate). Îmi doresc ca opinia publică franceză să afle ce se întîmplă în Maroc, cu colegul meu, să ia poziţie şi să determine astfel sfera politică să reacţioneze la rîndul său, să pună presiune pe regimul din Rabat. Este foarte important pentru noi ca toţi colegii din presă să vorbească, să scrie, să fie lîngă noi.

Şi aveţi impresia că Franţa a înţeles mesajul dumneavoastră?

Din păcate, în Franţa am dat peste un teritoriu ca şi ocupat. În Franţa, marja noastră de mişcare este foarte limitată, aceasta din cauza faptului că regimul marocan a reuşit să implementeze o reţea de corupţie, inclusiv materială, care a generat la final o imagine greşită despre Maroc, regimul fiind creditat cu bună-voinţă. Inclusiv anumiţi lideri marocani ai opiniei publice, aşa-zişi apărători ai drepturilor omului, pe care eu îi numesc *blanchisseurs de l'autoritarisme,* propagă o imagine falsă de stabilitate, care anesteziază la propriu opinia publică. Ei perpetuează, de fapt, autoritarismul.

Un al treilea motiv pentru care sînt aici este acela de a atrage atenţia asupra faptului că există pericolul, în acest moment, de a se crea o falsă realitate. Au apărut opinii care afirmă că povestea democraţiei în lumea arabă este foarte problematică. Că regimul marocan, în această regiune, nu este chiar atît de rău şi că o schimbare ar provoca o instabilitate în regiune, în Egipt etc. Este o imagine falsă, în opinia mea.

În aceste condiţii, mai putem spune că presa din Maroc este independentă?

Presa tradiţională – şi nu mă refer la jurnalişti, ci la instituţii – a fost total „domesticită". Colegii mei au ajuns să fie obligaţi să recurgă la tot felul de artificii jurnalistice ca să poată scrie, şi e păcat. A existat, ce e drept, un moment în care Marocul a înregistrat o efervescenţă economică şi socială, care a permis jurnaliştilor să poată munci corect şi chiar să trăiască din munca lor. Au urmat însă rapid interdicţiile administrative şi chiar alte forme de cenzură a presei. Cel mai flagrant exemplu este cel al boicotului publicitar, mortal pentru media. Să ne aducem aminte că regele este primul om de afaceri din Maroc, este, deci, el însuşi un mare publicitar. Dacă el decide, împreună cu acoliţii săi, să nu mai cumpere publicitate în ziarul tău, ceilalţi publicitari vor înţelege rapid mesajul. Iar dacă vreunul ar încerca totuşi să o facă, ar fi considerat ca un „gest ostil împotriva regelui". Aşa funcţionează, de fapt, mediul de afaceri din Maroc.

Singura presă independentă din Maroc este cea online.

Astfel că astăzi, singura presă independentă din Maroc este cea online. Aceasta pentru că, de regulă, toate regimurile autoritare au nevoie să prezinte o imagine de deschidere şi de modernitate. Iar Internetul este, pentru rege, o marcă de modernitate. Nu îşi poate permite să se opună informaţiei care circulă pe Internet pentru că ar fi vorba de cenzură directă. Ca să nu mai spun că presa electronică marocană este foarte dificil de controlat, căci ea nu are existenţă juridică în Maroc, ci în state terţe. Eu cred că modernitatea este exact opusul: nu tehnologia, ci valorile.

a consemnat Iulia BADEA-GUÉRITÉE

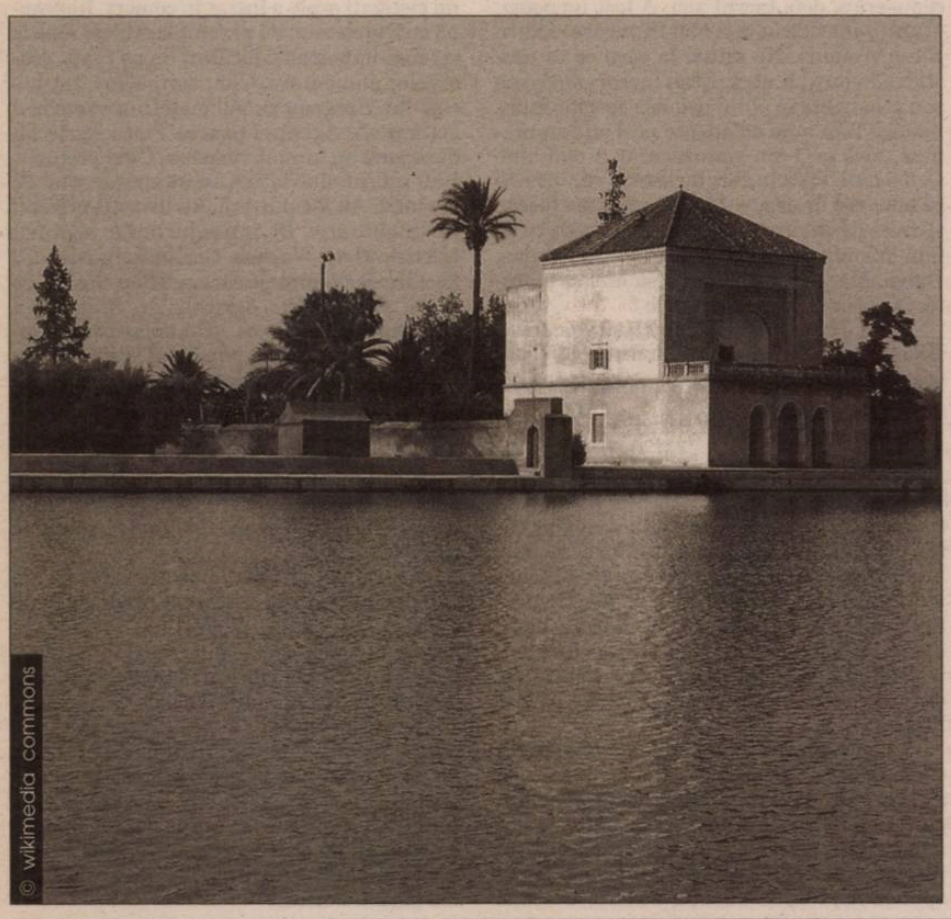

© wikimedia commons

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă franceză de origine română. Este responsabilă de versiunea românească a site-ului Presseurop.eu.*

Filip SPRINGER

Filigran

– Venecia Palace din Michalowice –

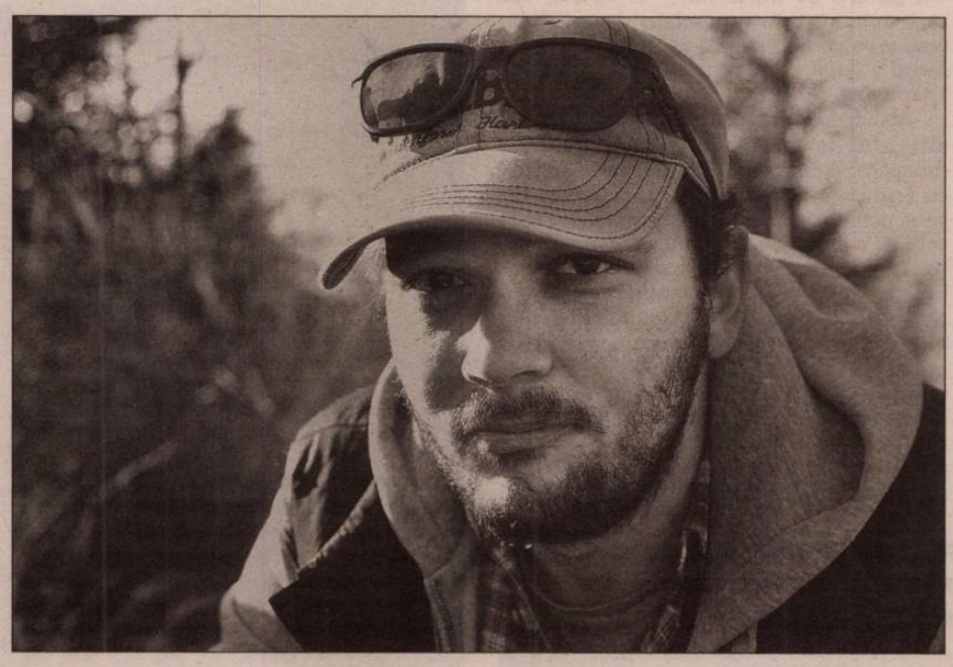

Waclaw Gozlinski: „Palatul, domnule, e o chestiune complicată, pentru care este nevoie de talent, de răbdare şi de bani. Palatul are nevoie de un respiro arhitectonic, de spaţiu, de un mediu în care să strălucească. Acest lucru e strict necesar. Fără asta, i se distruge întreaga ordine şi armonie."

Dotarea standard a camerelor: încuietoare electronică, televiziune HD cu canale prin satelit, Internet gratis prin cablu şi fără cablu, telefon, frigider, birou, apă minerală oferită cu amabilitate clienţilor, cabină de duş şi/sau cadă, articole elementare de cosmetică şi uscător de păr. Dotarea de lux a apartamentelor: seif privat, cadă cu coloane sau saună.

Tomasz Gozlinski: „Hai să nu ne păcălim, încă dinainte să se fi ridicat Arcul, aici fusese o fermă de găini şi un hotel micuţ. Construisem acolo trei astfel de camere mai luxoase. Cada o aşezasem în mijlocul lor, căci mă gîndisem să-şi ia oamenii camera aceasta şi să se relaxeze, o baie caldă, o gazetuţă, un televizor micuţ, un pahar de şampanie. Nu ne-am mai văzut capul de treabă, am avut o popularitate extraordinară, oamenii făceau rezervări cu cîteva luni înainte. Aşa că mi-am zis, dacă are un astfel de impact, atunci să mergem, tată, tot înainte."

Primul Arc de Triumf a fost ridicat în anul 29 î.e.n., în onoarea împăratului Octavian August, în urma victoriei sale în faţa lui Marc Antoniu la Actium. De atunci, tot în Roma, s-au mai construit încă şase astfel de monumente (pentru a-i cinsti la rînd pe Tiberius, Titus, Hadrian, Septimius Severus şi pe Constantin cel Mare). Pe teritoriul întregului imperiu, s-au construit în total 31. În

„Toată subtilitatea se ascunde în detaliu, în deosebita grijă pentru execuţie."

timpurile moderne, ele erau ridicate, de regulă, în cinstea conducătorilor (Ecaterina cea Mare, Maria Tereza, Napoleon Bonaparte) sau a unor evenimente memorabile (revoluţii, războaie, cîştigarea independenţei). Începînd cu secolul al XV-lea (Napoli – Arcul lui Alfonso al V-lea de Aragon), s-au înălţat în total 21. Cel de-al 22-lea a fost în Las Vegas; cel de-al 23-lea, deocamdată şi ultimul, a fost ridicat în Michalowice (raionul Pruszowice, voievodatul Mazovia). A fost înălţat, căci porţile obişnuite, cu sistem de deschidere automată, au devenit deja ceva cel puţin depăşit.

Tomasz Gozlinski, arhitect şi proiectant al Arcului: „Gîndul că intrarea într-un hotel trebuie să îi încînte pe oameni m-a făcut să-mi conturez acel Arc în minte. Apoi, ne-a venit ideea că îl putem asocia cu intrarea Poloniei în Uniune. Aşa am şi făcut. Am organizat o ceremonie. După părerea mea, totul a ieşit extrem de bine. Doar că Arcul a fost construit după posibilităţile pe care le aveam în acea vreme, adică destul de modeste. Acum ar fi de patru ori mai mare şi mai pompos."

„Începe să se cam deterioreze", observ eu.

„Constructorii mi-au dat o garanţie de 300 de ani şi atît va şi rămîne. Am o convingere foarte puternică: în cazul Arcului nostru, se deteriorează detaliile, iar în cazul Uniunii – fundamentele. Într-adevăr, decoraţiunile s-au desprins, la primăvară voi angaja doi muncitori şi vor fi reparate."

În acea zi de 1 mai din anul 2005, la întrebarea jurnalistului, pentru ce le trebuie Arc de Triumf celor din Michalowice, Waclaw Gozlinski răspunse degajat: „Ca să ştie nepotul că a avut un bunic nebun."

Probabil că la vîrsta de 27 de ani, Waclaw Gozlinski a înţeles cu adevărat ce înseamnă independenţa. Conducea atunci o mică unitate meşteşugărească în apropiere de Varşovia: producea articole de uz casnic – oale, tigăi, cratiţe. „Specialitatea mea era comerciant; transporta la Varşovia vagoane întregi cu carne. Cînd una dintre mătuşile sale şi-a deschis o fabricuţă de oranjadă, o alta a venit cu ideea de a cumpăra sticle pentru îmbuteliat. Tatăl lui Gozlinski a încercat să continue tradiţia, însă, din cauza trecutului său, nu a reuşit pe deplin. „În timpul războiului, a luptat pentru Forţele Armate Naţionale, după care a trebuit să se ascundă. A fost plecat de acasă pentru o perioadă de timp. A trebuit să ne descurcăm singuri. Era destul de dificil."

Gozlinski, născut în 1952, spunea că ştie ce gust are pîinea uscată. Şi ce înseamnă sudoarea datorată muncii. A terminat Colegiul Tehnic, apoi Facultatea de Zootehnie. A deschis un atelier de lăcătuşerie, după care acea mică fabrică de articole de bucătărie. „Însă iniţiativa de a-ţi deschide o întreprindere privată într-o ţară socialistă nu era cel mai uşor lucru din lume la sfîrşitul anilor '80 am dat totul naibii şi am plecat în State." În America, Waclaw Gozlinski şi-a transformat visele în realitate. Din catalogul Veneciei: „Este un loc special, care îmbină toate particularităţile stilului de viaţă şi de afaceri dintr-un mare oraş, cu bogăţia naturii. Proiectat într-un stil roman şi veneţian atemporal, în tonuri calde de bej-auriu şi albcrem, spaţios aranjat pentru a asigura cel mai înalt grad de confort, dedicat frumosului şi luxului, tinzînd spre perfecţiune."

Tomasz Gozlinski: „Toată subtilitatea se ascunde în detaliu, în deosebita grijă pentru execuţie. Asta aş perfecţiona la nesfîrşit, dar e ştiut că odată şi-odată trebuie să te opreşti, să renunţi. Căci nu mai trăim în vremurile în care palatele se construiau pe parcursul a zeci şi chiar a cîtorva sute de ani. Trăim în vremuri în care timpul e limitat, acum trebuie să te grăbeşti pentru că afacerea e afacere. De mic copil aveam astfel de preocupări, însă nu mă vedeam în această branşă. Să vă spun sincer, tata mi-a arătat aceas-

tigaia pentru ouă, astfel gîndită, încît ouăle prăjite să iasă mereu egale, fără să se reverse – spune. Am fost cel mai mare producător din ţară." Tocmai din pricina acestui articol de bucătărie, a fost contactat de cancelaria premierului Jaroszewicz. „Voiau să cumpere 20 de bucăţi. Am calculat repede şi mi-am dat seama că nu rentează, aşa că am refuzat. Căci prestigiul e prestigiu, dar trebuie să-ţi urmăreşti mereu interesele."

Acest principiu îi era cunoscut lui Waclaw Gozlinski de acasă. Bunicul său fusese tă cale. Iar eu am prins microbul. M-am căsătorit de tînăr, 19 ani aveam – încă eram copil, dar îmi ştiam precis ţinta. Îmi vedeam deja destinaţia şi spre ea mă îndreptam. Începînd din momentul în care am conştientizat acest lucru, mi-a mers bine cu arhitectura. Nu umblam prin discoteci. De aceea, am fost întotdeauna printre fruntaşii anului. În proiecte – al doilea, cîteodată chiar şi primul. Diploma a fost ceva senzaţional. Sînt mîndru de ea. O noutate pentru Politehnica din Bialystok. Îmi alesesem o temă despre dezvoltarea Pieţii Defilad. Aşa cum Hong Kong arată astăzi, tot aşa proiectasem şi eu acea piaţă, cu resursele pe care le aveam acum 15 ani. Am realizat un film, o animaţie de 15 minute. Pe atunci nu aşa se făceau prezentările, se venea mereu cu planşe desenate; iar eu avusesem, pe lîngă planşe, şi proiector, şi film cu fundal muzical şi subtitrări. Colegii de an îşi aduc aminte de mine. Imediat după primirea diplomei – carte de vizită de la decan, cu bună ziua, poftim, mulţumesc. Am avut cîteva zeci de oferte, însă nu le-am putut accepta, pentru că începuserăm deja lucrul aici. A fost un *boom*, atunci s-au ridicat cele mai frumoase clădiri. Bune vremuri. Ne uitam la ceea ce se construia în jurul nostru. Erau lucruri moderne sau construite în stilul polonez specific muntenesc. Tata voia să adopte acel stil muntenesc, însă eu l-am sfătuit că ar fi mai bine să n-o facă. Pînă în ziua de astăzi; recunoaşte că am avut dreptate. Imaginaţia mea fusese stîrnită de Internet. Vedeam acolo ceea ce va fi în Polonia peste 20-30 de ani – Las Vegas, Dubai, Macao. Le-am luat-o cu un pas înainte, iar acum culegem roadele."

John Julius Norwich, în clasica *Istorie a Veneţiei* scria astfel: „Apropiindu-se de Venenumărate, piloni şi pilaştri se vor reflecta în apele iazului pe care se leagănă două bărci în forma unor lebede gigantice. Se numeşte strada Castanilor, însă familia Gozlinski a schimbat denumirea ultimei porţiuni din ea în „strada Palatului".

Waclaw Gozlinski: „Chiar anul acesta voi planta pe alee palmieri adevăraţi. Am deja autorizaţie, vor rezista tot anul. Iar acum imaginaţi-vă ce şoc geografic vor avea cei ce se vor fotografia aici. Aş fi putut să pun castani, dar unde e distracţia în asta, la urma urmei, toţi au văzut castani. Dacă aş fi ales palmieri artificiali, atunci ar fi rîs de mine. Însă palmieri adevăraţi, asta e deja o provocare."

Nu există nici un gard, doar Arcul de Trimf cu steagurile Poloniei şi Uniunii Europene. Şi încă nişte placaje, pe care sînt expuse fotografii ale soţilor Gozlinski. Mai departe – o alee, al cărei ritm este însufleţit de felinarele decorative. Duce spre doi lei care stau la picioarele unor femei-sfinx. În spatele lor, un portal decorativ şi intrarea în Sala Dogilor. Plafonul ei, din care parcă se prelinge aurul, este susţinut de patru Atlaşi. Aici, oricum ar fi, rămîi fără grai.

Să ne întoarcem o clipă la J.J. Norwich: „În Veneţia, mai mult decît în oricare alt colţ al lumii, ideea de tot înseamnă mult mai mult decît suma părţilor componente."

Din America, Waclaw Gozlinski s-a întors cu 40.000 de dolari şi cu trei vise. Primul vis: să nu fie niciodată sărac. „Eu de acasă cunosc sărăcia. Întotdeauna am avut o frică teribilă de sărăcie. De aici a pornit totul." Al doilea vis: să angajeze trei americani. „Am lucrat în construcţii, iar brigadier era unul care, pentru a putea număra pînă la 50, trebuia să deseneze în nisip. Pentru mine, asta era o oarecare umilinţă, trebuia să mă stăpînesc, să strîng din dinţi. Apoi, toate acestea au trecut cumva. Nu de mult am avut primul american pe şantier, însă a trebuit să-l dau afară, era prea slab." Al treilea vis: un iaht. „De pe acoperişurile acelea puteam vedea Golful New York, plin de ambarcaţiuni. Nu de mult mi-am cumpărat şi eu una. O ţinem aici, navigăm pe iaz, o punem la dispoziţia tinerelor cupluri. Acum este scoasă din apă."

S-a întors la începutul anilor '90. Cu banii cîştigaţi acolo a intrat în comerţ. Împreună cu fratele său, au devenit destul de repede cei mai importanţi jucători de pe piaţa grăsimilor alimentare. Ulei, margarină, în special unt. Simţeau pulsul pieţei, au cumpărat acţiuni ale Agenţiei pentru Piaţa Agricolă, după care au încetat vînzarea. Cînd preţurile s-au ridicat pînă la cer, au început treptat să le vîndă. Au făcut avere. Au investit profitul în imobiliare. În împrejurimile aşezării Michalowice, Waclaw Gozlinski găsise 13 hectare de pămînt pe care se aflau clădiri ale fostei Gospodării Agricole de Stat. Le-a cumpărat cu banii jos. „Un dolar pentru un metru pătrat. Acum, pămîntul respectiv va-

Din America, Waclaw Gozlinski s-a întors cu 40.000 de dolari şi cu trei vise.

ţia, pe apă, pe uscat – pe viaduct, sau pe calea aerului, drumeţul sau călătorul va zări brusc vasta întindere a apelor, a trestiilor şi a mlaştinilor, pe care primii veneţieni şi le-au ales drept casă. Şi, de fiecare dată, acest drumeţ va reflecta nu atît asupra imposibilităţii de a pune în aplicare această decizie, ci asupra nesăbuinţei cu care ea a fost luată."

În Michalowice e mai mult sau mai puţin asemănător. Trebuie să o iei în jos de pe aleea Krakowska, pe lîngă Raszyn şi pe lîngă iaz, să treci de cimitir şi de sătucul Puchaly. După cîteva cotituri, se termină şirul de clădiri iar pe stînga se ivesc trestiile. În spatele lor răsare Venecia Palace. Coloane lorează de o sută de ori mai mult", spune el cu mîndrie.

Au ridicat în Michalowice o fermă de găini, iar Gozlinski a devenit producător de carne de pui – timp de cinci ani. Cînd piaţa a început să fie condusă de mari lanţuri comerciale, a închis fabrica; fiindcă cel mai important principiu al lui Waclaw Gozlinski – să fie independent – a fost şi este în continuare valabil. „Între timp, cumpărasem două hoteluri micuţe şi începuserăm să le reconstruim. Nu credeam că lucrurile vor evolua astfel. Afacerile care se ocupă de evenimente matrimoniale abia începeau să se dezvolte, iar noi aveam de oferit un lux pe care şi-l putea permite oricine."

institutul reportażu

Marţi, 12 noiembrie, de la ora 18,30, Filip Springer va fi prezent la Librăria Bastilia într-o întîlnire moderată de Mircea Vasilescu; invitat special: Vlad Eftenie; iar miercuri, 13 noiembrie, va susţine un workshop de reportaj pentru studenţii de la Jurnalism din cadrul Universităţii Bucureşti.

Astăzi, averea familiei Gozlinski se compune din trei hoteluri construite fără credite: Marysienka, Hrabski şi – giuvaierul lor – Venecia Palace. Pe lîngă acestea, propria firmă de construcţii, un butic, agenţie de organizare de evenimente, un birou de arhitectură şi fabrica de mobilă Maestro The Luxury Furniture. Un adevărat imperiu.

Waclaw Gozlinski: „Polonia a avut o istorie dificilă, societatea era săracă, împărţirile teritoriului, cataclisme, războaie. Arhitecţii nu aveau cum să se dezvolte. Uitaţi-vă, vă rog, la Zamosc, care se presupune a fi perla arhitecturii noastre, dar uitaţi-vă îndeaproape, vă rog. Acolo sînt coloane şi pilaştri foarte frumos evidenţiaţi, însă forma este extrem de simplificată, fără detalii; căci detaliul costă, arta în detaliu stă. Aceste palate pe care le avem sînt prea mici, nu pot fi folosite la nimic şi, cu siguranţă, nu pentru asemenea petreceri ca ale noastre. Trebuie reconstruite, iar cu asta nu sînt de acord conservatorii monumentelor. De aici a apărut ideea construirii unui palat de la zero. Construind un palat din temelii, poţi face orice. E un obiectiv pur comercial, ce trebuie să fie interesant tocmai prin existenţa sa, interesant în mediul ce-l înconjoară. Principiul afacerii acesta a fost, cum că oaspeţii trebuie să se simtă aici ca într-un loc ieşit din comun. Acesta a fost obiectivul nostru.“

Proiectul Venecia Palace din Michalowice a fost gîndit într-o săptămînă. Cel puţin, aşa spune Tomasz Gozlinski: „Priveam miriştea şi deja vedeam palatul, deja mă vedeam păşind pe coridoare, stînd la mezanin, totul deja mi se contura, se aşeza în minte. A fost o viziune. Apoi, mai lucrezi doar la detalii şi deja poţi începe să construieşti. Eu numesc asta «stil eclectic». Unii îl confundă cu stilul lui Ludovic al XVI-lea, însă nu e adevărat. Nu e aşa. Nu e nici cel din Dubai, nici cel din Las Vegas. Eu aş spune că e un stil care atrage atenţia. Arhitecţii vor spune că nu este frumos, însă oaspeţilor le va plăcea. Noi nu construim un muzeu aici. Noi spargem canoanele pentru că vrem să fim diferiţi.“

Pentru o perioadă, au şi fost. Cînd Venecia Palace s-a ridicat dintre ruinele fermei de găini, pur şi simplu nu existau astfel de clădiri în Polonia. Cu toate acestea, concurenţa a mirosit repede interesul pentru astfel de aşezări, iar stilul acesta bogat în decoraţiuni a început treptat să fie adoptat şi de construcţiile poloneze munteneşti şi de saloanele de nuntă, despre care familia Gozlinski spune că sînt, de fapt, lipsite de stil. În Varşovia şi în împrejurimi, există deja cîteva clădiri care pot concura cu Venecia. Două dintre ele sînt conduse de sora lui Waclaw Gozlinski – Alicja Nowakowska: Hotelul Lord din Varşovia şi Windsor din Serock.

„Unii pur şi simplu numesc palate nişte săli obişnuite – fac cîteva decoraţiuni din gips, le vopsesc în auriu şi, gata, au lux. Nu mă tem deloc de o astfel de concurenţă“, spune Waclaw Gozlinski. Ca să nu existe totuşi îndoieli în ceea ce priveşte cine este fruntaşul în branşa palmierilor, se hotărî să construiască un palat pe apă. „Apa are un farmec al ei, este ca o punte între oameni, îi face pe aceştia să devină mai relaxaţi, să înceapă să discute unul cu celălalt. Eu sînt extrem de legat de apă, nu aş fi construit nimic din toate acestea dacă ea nu ar fi existat.“

Spune că aceasta este singura construcţie de acest gen din împrejurimile Varşoviei. Şi că mai grea a fost doar ridicarea Podului Nordic. Pe fundul iazului au bătut 120 de piloni de peste 12 metri fiecare. Peste aceştia au construit un mic palat, cu o sală cu mai multe nivele, cu o capacitate de cîteva sute de persoane. Spre interior conduc cele două Poduri ale Suspinelor. În timp ce lucrau la construcţia lor, muncitorii rîdeau, spunînd că unul dintre ele este Podul Inspiraţiei, iar cel de-al doilea este Podul Expiraţiei. Datorită Palatului pe Apă, în tot complexul Venecia pot avea loc pînă la patru nunţi grandioase în acelaşi timp.

„Am terminat de făcut proiectul în exact o zi“, recunoaşte, nu fără mîndrie, Tomasz Gozlinski. Waclaw Gozlinski spune că nu este vorba numai despre bani: „Cei îndrăgostiţi au un alt sistem de valori, altfel de nevoi, adesea idealizate. Trebuie să mergem în întîmpinarea lor. Pentru că, în Polonia, nunta are un dublu rol. Tradiţia e unul. Al doilea se leagă de faptul că familiile se cunosc abia în momentul căsătoriei. Înainte de căsătorie, acest lucru nu se întîmplă. Nu faci asta printr-un SMS. Familiile trebuie să se cunoască, să fie prezentate una celeilalte. În Polonia predomină laicizarea, totul devine superficial, iar acest lucru influenţează negativ familiile şi legăturile dintre ele. Dacă începem să facem totul prin e-mail, atunci să ştiţi că nu ajungem departe. Acest cadru are rolul de a da lucrurilor profunzime. Într-o ambianţă plăcută, oamenii se simt bine. Vin cu plăcere, pentru că ne accesează pagina de Internet şi văd cum arată; ce interesant – gîndesc. Aşa că vin. La o nuntă tipică, cu friptură de porc, au tot fost şi li s-a urît. Nu-i mai impresionează. Iar noi avem bărcuţe, o insulă artificială, salve şi, dacă-i nevoie, chiar şi platformă de aterizare pentru elicoptere.“

Venecia Palace s-a ridicat dintre ruinele fermei de găini.

„Dumneavoastră aţi venit aici ca să rîdeţi de noi, toţi jurnaliştii aşa fac. La început sînt amabili, ca apoi să scrie despre Michalowice ca despre un circ pentru ţărani“ – spune Waclaw Gozlinski, atunci cînd ne-am întîlnit pentru prima oară, în Sala Dogilor. „Să vă spun un lucru. Ca să îţi poţi face nunta la noi, trebuie să rezervi sala cu doi ani înainte. Şi nu sîntem nici cei mai ieftini. Aici organizează conferinţe cele mai mari firme, şi nu spun asta pentru a mă da mare, aşa este, uitaţi-vă pe pagina noastră web. Numai cele mai mari nume, nici măcar un nume fără valoare. Peste o lună organizăm o gală şi un banchet pentru una dintre cele mai mari firme energetice. Vor veni cîteva sute de oaspeţi. Aproape că nici nu resimţim căderea economică care există în momentul de faţă, tot avem cereri. Scoatem din asta bani frumoşi. Iar asta înseamnă un singur lucru: oamenilor le place. Chiar dacă dumneavoastră şi colegilor dumneavoastră, cu siguranţă, nu prea. Pot trăi cu asta.“

Despre Tomasz Gozlinski nu poţi citi prea multe lucruri pe Internet, iar majoritatea vorbesc de rău. Pe forumurile on-line, arhitecţii iau peste picior Venecia şi alte clădiri proiectate de el. „Cu cît există mai mulţi astfel de arhitecţi absorbiţi de modernitate, cu atît mai bine pentru noi. Căci arhitectura modernă se demodează mai repede, e o cursă permanentă, primul îl întrece pe al doilea. Însă o astfel de eleganţă precum a noastră nu ţine cont de timp. Desigur, nu este în concordanţă cu stilurile arhitectonice; dacă aş fi fost la cursul lui Koch – Stilul în arhitectură, atunci, pentru ceea ce fac eu aici, aş fi primit nota 4. Dar să ştiţi un lucru, nu Wilfried Koch vine aici la nuntă, nu pentru Koch se construieşte acest loc, ci pentru 99% din populaţie. Iar ceilalţi n-au decît să mă vorbească de rău, nu-mi pasă.“

Week-end romantic la Venecia Palace. Pachetul „Diamant Romance“ conţine, printre altele: băutura de întîmpinare „Welcome Drink“, două nopţi într-un apartament la alegere, decorat cu trandafiri şi lumînări, cu o cadă confortabilă în cameră, pentru ritualul senzual al îmbăierii, şi cu un pat mare, tip *king bed*, o cină romantică în restaurant, cu un pahar de vin şi cu atenţia dedicată a bucătarului-şef, un mic dejun aromat, de tip bufet „Bună dimineaţa“, între orele 7-10, şi un prînz excepţional în restaurant, pentru două persoane. La alegere, există opt apartamente de patru stele: Sirena, Regina din Saba, Şeherezada, Nefertiti, Frumoasa Elena, Artemis, Afrodita, Cleopatra.

Waclaw Gozlinski: „Visurile deja îndeplinite nu ne mai bucură. Acea goană după îndeplinirea lor este cea mai interesantă. Ea trebuie, evident, să te apropie de atingerea scopului, iar apropierea de ţel este mobilizatoare.“ De aceea, el personal nu mai are alte visuri. Spune că este fericit. Are totul. „Niciodată în viaţă nu am fost dezamăgit de nimeni şi de nimic, fac ceea ce îmi place şi din asta cîştig şi bani, nu am înşelat pe nimeni, nimeni nu plînge din cauza mea. Ce altceva mi-aş mai putea dori?“ Poate doar să construiască cît se poate de mult. Fiindcă îi face cea mai mare plăcere să privească cum se desfăşoară lucrările. „Pentru mine, zilele de duminică sînt cele mai rele, pentru că nu aud betoniera, parcă nu mă simt la locul meu. Aşa că, odată ieşit la pensie, iau şi betoniera cu mine. O voi porni în fiecare dimineaţă.“

Visul lui Tomasz Gozlinski se află în sertarul biroului său, de zece ani, şi e încă nerealizat. E un proiect: „Un Coloseum, un Coloseum adevărat. În Italia se află ceva asemănător. Ni se potriveşte. Acesta ar fi ultimul pas: luptele gladiatorilor, lămpile pe măsuţe. S-ar bea un vin, s-ar mînca şi s-ar urmări un spectacol bun. Atunci, am putea să le oferim tinerelor cupluri şi plimbări cu trăsura.“ Îl întreb pe Waclaw Gozlinski dacă se teme ca nu cumva să li se schimbe gusturile clienţilor şi să nu mai vrea să petreacă în palatele sale. „Mă simt liniştit într-un anume fel“, răspunde diplomatic.

În toamnă va începe construcţia Palatului Principal, care va fi de cîteva ori mai mare şi chiar mai frumos decît cel ridicat pe locul fostei ferme de găini din Michalowice. Îl va construi cu banii săi, fără credit. Fiul său a făcut proiectul. I-a luat cîteva zile. Se pare că oamenii deja întreabă de cînd se va putea face rezervare.

(fragment din volumul Wanna z kolumnada. Reportaze o polskiej przestrzeni / Cadă de baie cu colonadă. Reportaje despre spaţiul polonez, *Editura Czarne, 2013.)*

traducere din limba polonă de Alexandra MUNTEANU

***Filip Springer** (n. 1982) a făcut studii de arheologie şi antropologie culturală la Universitatea „Adam Mickiewicz“ din Poznan, este reporter şi fotograf. Lucrările sale au fost prezentate în cadrul unor expoziţii individuale din Poznan, Katowice, Gliwice, Gdynia, Jelona Góra şi Lódz. Publică în întreaga presă poloneză, colaborează regulat cu săptămînalul* Polityka. *Prima sa carte de reportaj,* Miedzianka. Historia znikania *(Editura Czarne, 2011), l-a propulsat printre finaliştii prestigiosului Premiu literar Nike, ai Premiului Literar Gdynia şi ai Premiului „Ryszard Kapuscinski“. Volumul a fost nominalizat şi la Premiul pentru cea mai bună Carte de Istorie a anului, la Premiul literar Angelus – pentru literatura central-europeană, precum şi la Premiul Asociaţiei Editorilor de Presă din Polonia. În prezent, colaborează cu Institutul Reportajului din Varşovia.*

Cu ochii-n 3,14

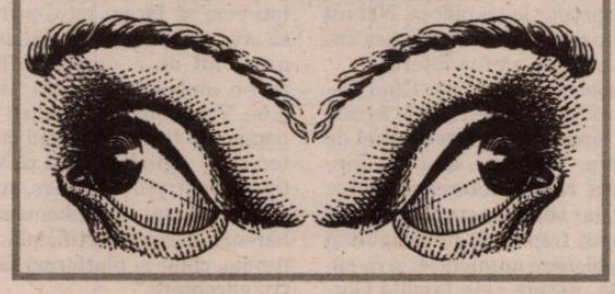

DIFERENŢA DINTRE FICŢIUNE ŞI UN ASASIN DEGHIZAT ÎN ORA DE IARNĂ ESTE CĂ FICŢIUNEA ÎŢI DĂ ARIPI

■ Luna trecută, dintre scriitori, s-a dus nu doar Elmore Leonard, dar şi Tom Clancy, cel care a zis că diferenţa dintre ficţiune şi realitate este că ficţiunea trebuie să aibă sens. (**M. C.**)

■ Ştire din *The Economist:* Francisco Rafael Arellano Felix, fost cap al cartelului drogurilor din Tijuana, a fost ucis la o petrecere de familie din Baja California de un asasin deghizat în clovn. (**L. V.**)

■ Pe ecranele din staţiile de metrou – alea la care nu se uită, de fapt, nimeni – am zărit, cu coada ochiului, un titlu interesant: „Tendinţe de vară: sfaturi pentru machiaj". E ciudat că doamnele şi domnişoarele primesc aceste sfaturi tocmai acum, la început de noiembrie, la vreo săptămînă după ce inclusiv ceasurile de la metrou au trecut la ora de iarnă. Altminteri nu mi s-ar părea deloc nepotrivit să văd toată iarna fete machiate „de vară". (**M. M.**)

■ Un banner pe o clădire din Sibiu care face reclamă la o clinică de ginecologie: „Totul despre păsărică şi barză!" Creativitatea îţi dă aripi, nu-i aşa? (**A. P.**)

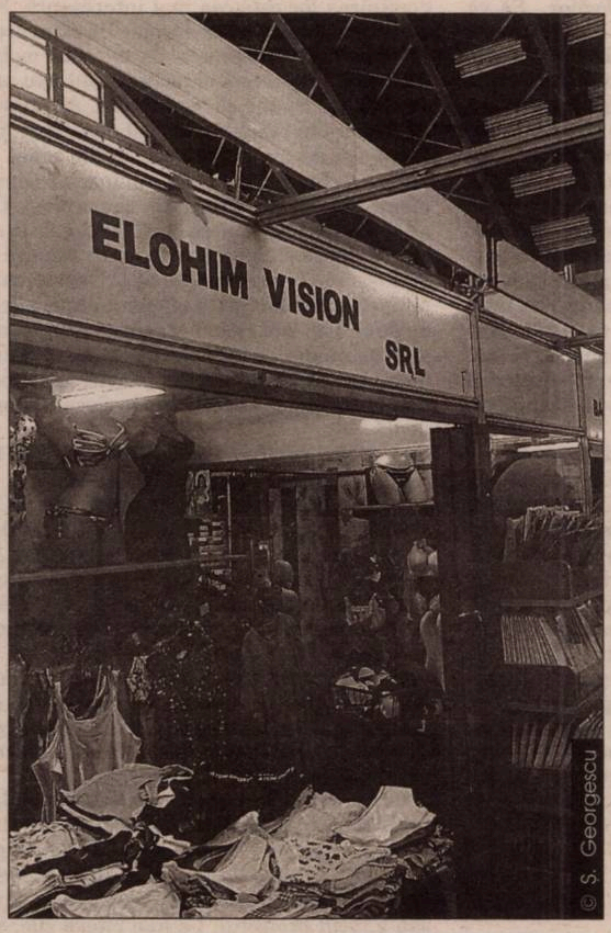

LOCUL UNDE UN PERSONAJ CĂRUIA I SE ZICE „CAP DE LOCUITOR" A ANUNŢAT DE CURÎND TOT SOIUL DE APARIŢII A FOST ŞI A RĂMAS ALB

■ O echipă de arheologi britanici de la Universitatea Reading a anunţat că are dovezi pentru a susţine că o aşezare descoperită în Israel, în Valea Ginosar, este străvechiul orăşel Dalmanutha, descris în Evanghelia după Marcu drept locul unde Iisus a înmulţit peştii şi pîinea hrănind 4000 de oameni. (**M. C.**)

■ Cînd am aflat, zilele trecute, că există un personaj căruia i se zice „regele puiului de Crevedia", m-am gîndit că, avînd atîţia regi de genul ăsta, România chiar e o monarhie urmuziană. (**A. M. S.**)

■ Conform unui studiu recent, cică sîntem mai beţivi decît majoritatea europenilor – 13,3 litri de alcool pur anual pe cap de locuitor. Păi, nemţi, scoţieni, polonezi, ce faceţi? Goliţi paharele ca să ne ajungeţi din urmă! (**A. P.**)

■ Nicolás Maduro, preşedintele Venezuelei, a anunţat de curînd că va înfiinţa Ministerul Fericirii Supreme care, printre altele, va duce la bun sfîrşit „misiunile" de pe vremea guvernării lui Chávez. Mă înfior la gîndul ce taxă de fericire vor plăti cetăţenii ţării sau care va fi raţia zilnică. (**A. P.**)

■ La parterul magazinului Unirea, gătit de Halloween cu tot soiul de apariţii horror, lîngă un bancomat, o fantomă. Să fi fost „The Ghost of Credit Past"? (**S. G.**)

■ Onomastica neaoşă a fost şi a rămas un inepuizabil subiect al ştirilor noastre: primarul din Tecuci, Daniel Ţuchel, şi-a adăugat prenumele Gerhardt ca să cîştige alegerile de acum doi ani (realitatea.net); comisarul Corrado Cattani al nostru, actualmente în închisoare, se numeşte Traian Berbeceanu; iar pe senatorul acuzat că ar fi luat mită, printre altele, în produse de pui, îl cheamă Bădălău. (**I. P.**)

■ În timpul unui discurs pe care Papa l-a rostit în Piaţa Sfîntul Petru, pe 26 octombrie, la adunarea plenară a Consiliului Pontifical pentru Familie, un băieţel din rîndul întîi a ţîşnit spre Papă, l-a îmbrăţişat şi nu s-a mai dezlipit de el, deşi cardinalii au încercat cu binişorul să-l conducă la locul lui. Ca să-şi poată continua discursul, Papa l-a urcat pe puşti pe fotoliul lui alb. Puştiul a fost mulţumit. (**L. V.**)

ÎN LOC DE UN VERS CU BUCHETE DE FLORI S-AR PUTEA SĂ APARĂ (LA PAGINA 24) TARABE

■ Semantism: „Excursia se decalează cu o zi." Adică pe 30, în loc de 29. „Nu, pe 28." Adică se devansează. „Nu, am spus că se decalează cu o zi. În loc de 30, pe 29. E clar?" Nu. Nu e. Oricum, a rămas ca-n gară. (**R. M.**)

■ Lou Reed, cel care a zis că viaţa este sanscrită citită unui ponei, a plecat şi el în plimbarea finală. În *Vîntureasa de plastic* am citat un vers de-al lui şi mă bucur că am făcut aşa. Iar pentru cei pe care i-ar putea interesa, cîntecul meu favorit (dintre ale lui Lou Reed) este „This Magic Moment". (**M. C.**)

■ Pe marginea drumului, o florăreasă (în faţa unui coş de papură plin cu buchete de flori) îşi strigă marfa: „Avem elegantu' ieftin, doamnă!". (**D. S.**)

■ Citind în presă un titlu rezumat după spusele economistului american Joseph Quinlan, am tresărit. „Femeile sînt viitorul în tehnologie", suna titlul. M-am gîndit imediat că s-ar putea să apară femeia de înaltă tehnologie digitală. (**A. M.**)

■ Ştim că citiţi, cu plăcere, notele noastre de la rubrica „Cu ochii-n 3,14". Unii dintre cititorii noştri încep să citească revista de la coadă – adică de la pagina 24, unde e tipărită această rubrică. De cînd cu scandalul interceptărilor am aflat şi cine sînt primii cititori ai acestor note, pe care redactorii le trimit în general prin e-mail: agenţii NSA. Le amintim, pe această cale, că violarea corespondenţei e un delict – în România, în SUA şi peste tot în lumea civilizată. (**M. M.**)

■ Pe undeva prin Vrancea, printre tarabe încărcate cu struguri luaţi parcă de la Carrefour (şi cu acelaşi preţ), am dat de o „Piscină Aquatică". Se pare că, în ziua aia, cînd m-am nimerit şi eu pe drumul Iaşiului, localnicilor le pusese cineva şi apă în piscină... (**S. S.**)

PUBLICITATE

DILEMATIX

Călătorie
prin corpul omenesc

supliment pentru copii editat de Dilema veche

Cum faci să-ţi asculţi inima? Simplu, porneşti într-o călătorie prin propriul tău corp şi stai de vorbă cu ea. O întrebi ce o doare şi care mai e viaţa ei de Inimă. Ea îţi povesteşte despre o mai veche dispută cu Creierul, care îşi dă aere de şef. Se bagă în vorbă şi Rinichii, iar Pancreasului îi place să danseze pe muzică salsa. Cei mai disciplinaţi sînt Anticorpii, ei n-au timp de stat la poveşti pentru că au de dus un război cu Microbii. Corpul tău poate fi un tărîm fermecat sau un parc uriaş de distracţii, totul este să-ţi doreşti să-l descoperi, la cursul de anatofantezie pe care l-am propus pentru acest număr al suplimentului. Le mulţumesc tuturor copiilor care au scris şi şi-au imaginat poveşti legate de corpul omenesc, care au dat viaţă Celulelor şi Viruşilor – agenţi în misiune. Ca de obicei, cele mai interesante aventuri au fost apreciate de noi şi publicate. Şi trebuie să-i mulţumesc şi Ioanei – o profă de română aşa cum mulţi dintre voi şi-ar dori să aibă, care mi-a dat ideea acestei teme. Acum trebuie să plec. Sînt un pic răcit şi am stabilit o întîlnire cu un domn care mă ajută. Îl cheamă Sinus. Para Sinus.

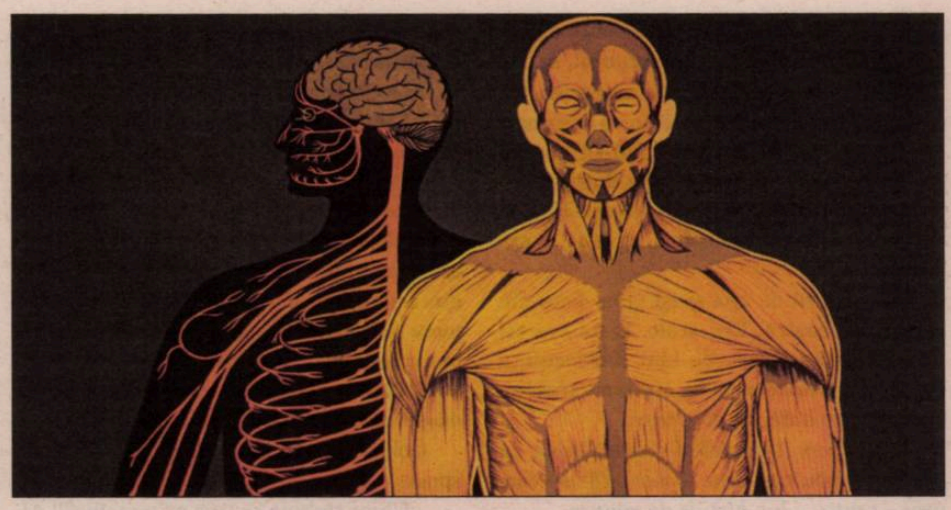

Cum a ajuns filtratorul Filipe colonel

Într-o zi cu soare – aşa cum încep toate poveştile reuşite – nişte Rinicornius (celule muncitoare care se ocupă de filtrarea sîngelui) s-au întîlnit în micul lor oraş. Aceştia erau destul de importanţi, dar nu la fel de importanţi ca Neuronii care lucrează în Creier. Fără ei, organismul nu ar exista. În fine, ca în fiecare zi minunată şi muncitorească, orăşenii aflau veşti din afară (exteriorul corpului), prin intermediul celulelor mesagere. Acestea spuneau despre îngrozitorul frig din exterior, care se pare că va afecta organismul. Cînd corpul este *afectat,* un oraş sau mai multe intră în război cu bacteriile. Înainte, acestea cîştigau deseori, dar acum, cu ajutorul pastilelor (medicamentelor), ies victorioase celulele.

– Mă întreb cine va începe războiul de data asta, spuse o doamnă de rînd.

– Nu ştiu, dar va fi ca de obicei. Corpul va fi atins de o oarecare răceală. Nici nu ştiu de ce mai încearcă să ne distrugă bacteriile astea, cînd în două zile sîntem toţi în picioare şi le punem la respect.

Şi cele două celule îşi continuară dezinfectarea sîngelui.

N-au trecut decît cîteva ceasuri de la această discuţie, cînd un zvon le ajunse tuturor la urechi. Începuse, din senin, o luptă cu filtratorii. Nimeni nu ştia pe unde se furişase duşmanul. Şi aici nu e vorba de greşeli, fiindcă celulele albe din sînge sînt mari specialiste în detectarea imediată a intruşilor. Bacteriile intraseră deja în număr destul de mare şi acum începuseră să distrugă celule. Partea rea era că apucaseră să îmbolnăvească mai multe celule care duceau informaţie spre Creier. Toţi cei care lucrau la filtrare au început să se pregătească de asediu.

Din rîndul luptătorilor, se remarcase pînă atunci un ucenic al filtrării care putea ţine piept şi la zece celule albe (foarte puternice). Fiind şi deştept, îşi aduse aminte de existenţa pastilelor. Acestea apăreau din afară şi erau întotdeauna de cel mai mare ajutor. Dar pentru a se şti că e nevoie de ele, Creierul trebuia să poruncească aducerea lor. De data asta însă, Creierul întîrzia. Prin urmare, trebuia să-şi strîngă catrafusele şi să se ducă imediat la rege – evident, cu o scrisoare de recomandare.

A plecat pe furiş, lăsînd pe locul său cîteva pete stacojii care să-i facă pe toţi să creadă că i se întîmplase o nenorocire sau, şi mai rău, că deja murise. S-a furişat în timpul nopţii de-a curmezişul cîmpului de luptă – singura trecere spre exteriorul oraşului – şi a ajuns, după ore de mers, la cel mai îndepărtat loc de odihnă pe care-l ştia. Aici, după cinci ceasuri de somn, îşi recăpătă puterile. A doua parte a drumului avea să fie destul de complicată. Trebuia să găsească o modalitate de a trece de cutia toracică, pentru a ajunge la Inimă, de unde urma să ia o arteră rapidă direct către Creier. Pentru o aşa expediţie, avea nevoie de un camarad de drum şi ştia exact de cine. Cel care-l antrenase în primii săi ani de filtrator – o extraordinară celulă albă – avea un fiu cam de-o seamă cu el, veşnic dornic de aventură.

Pe la jumătatea zilei, au ajuns la Inimă. Acolo era un trafic incredibil.

Căutînd informaţii prin popor, află de nişte neuroni petrecăreţi care ştiau tot ce mişcă în corp. Aceştia, veseli nevoie mare – de parcă n-ar fi bătut războiul la poartă –, îi spuseră că acela pe care-l căuta trăieşte liniştit într-un castel de pe prima coastă din partea stîngă. Tînărul nostru ajunse în faţa uşii şi spuse parola.

– Bună ziua, îi spuse servitorul care-i deschise uşa. Cu ce treabă aţi venit pe la noi?

– Mă numesc Filipe. Aş dori să-i spuneţi stăpînului dumneavoastră că un anume Filipe îl caută.

– Filipe?! Dumneavoastră sînteţi? Păi, este o onoare pentru noi. Veniţi, veniţi, stăpînul ne povesteşte mereu de dumneavoastră.

Eroul nostru, neobişnuit cu atîta politeţe, nu putu să nu zîmbească. Intră, iar revederea a fost foarte fericită. În zorii zilei următoare, cei doi tineri erau pe drum. Aveau cu ei şi scrisoarea de recomandare.

– Pentru a trece de fortificaţia care păzeşte cutia toracică, gardienii trebuie atraşi într-o cursă. Va trebui să scăpăm amîndoi nevătămaţi! spuse tovarăşul de drum al lui Filipe.

– Lasă asta în seama mea, spuse Filipe. Tu doar rămîi lîngă poartă pentru a aştepta deschiderea ei.

Planul părea perfect. Cît timp camaradul său îl ţinu de vorbă pe paznic, Filipe se duse la doi muncitori care păzeau un bloc de ţesut conjunctiv pentru construirea unei case. Se piti sub el şi, bucuros că încăpea, scoase doi kasti – bani de-ai lor –, nu doar ca să-i cumpere, ci şi să-i roage pe cei doi să se prefacă prinşi sub bloc. Aceştia se învoiră imediat, se strecurară înăuntru şi începură să strige ca din gură de şarpe. Gardienii lăsară tot ce aveau de făcut şi veniră repede ca să-i salveze. În timpul ăsta, Filipe şi prietenul său ridicară poarta cît să încapă şi să poată trece mai departe. Acolo, peste două sute de licii – unitate de măsură însemnînd decimetri –, urma o pădure dincolo de care se aflau Plămînii şi Inima. De-acolo nu mai era mult.

Nici nu intrară bine în pădure că dădură peste cîţiva huligani-celule.

– Ha! Ce avem noi aici? hohotiră ei, abia ţinîndu-se pe picioare. Se pare că doi pă-lapte ne strică nouă liniştea.

Rămînînd calm, Filipe spuse:

– Şi ce te face să crezi asta?

Îşi scoase repede arma, iar derbedeul căzu în genunchi. Nu se opuse nici cînd Filipe îi luă o hartă din mîneca gecii. De-acum nu se mai puteau rătăci. Cei doi tineri merseră apoi pînă la căderea serii. Se opriră să se odihnească într-un culcuş cald şi muzical. Dis-de-dimineaţă au plecat iar la drum, folosindu-se tot mai mult de hartă. Pe la jumătatea zilei, au ajuns la Inimă. Acolo era un trafic incredibil, dar au găsit totuşi transport. S-au urcat în arteră şi la drum cu ei! Filipe şi tovarăşul său, obosiţi peste măsură, n-au mai reuşit să stea de veghe. Mare greşeală! Chiar înainte ca artera să se fi oprit, cineva i-a furat lui Filipe scrisoarea de recomandare. Fără aceasta, n-ar fi putut intra niciodată la rege. Din fericire, eroul nostru se trezi şi fugi după hoţ. Acesta scoase un cuţit şi-l îndreptă spre scrisoare. Dacă şi o singură literă era clintită, aceasta îşi pierdea valoarea, precum bine ştia toată lumea.

– Ce vrei cu scrisoarea? întrebă liniştit Filipe.

– Bani, desigur.

– Am o propunere... ca să încheiem această dispută.

– Să auzim.

– Să ne măsurăm puterile şi cine cîştigă, să păstreze scrisoarea.

Cei doi începură o luptă complicată, cu fandări şi cu sărituri în lături. Pînă la urmă, Filipe reuşi să-şi zgîrie adversarul pe piept. Hoţul căzu pe spate, însă nu era rănit mortal. Filipe se înclină, îşi scoase pălăria, luă scrisoarea şi plecă spre palatul regal. Ajunse, în sfîrşit, la capătul călătoriei. Arătă scrisoarea paznicilor şi aceştia îi lăsară pe amîndoi înăuntru.

Un funcţionar i-a preluat şi i-a condus la cabinetul regelui. Acesta i-a primit binevoitor şi le-a ascultat toată povestea. Nici n-a fost nevoie să termine că a şi ordonat aducerea pastilelor. Acestea au ajuns în două zile şi-au reuşit să salveze Rinichii. De data asta, războiul fusese mai greu ca oricînd. Dar, după ce transeele au fost acoperite şi oraşele au început iarăşi să înflorească, Filipe şi prietenul său au fost decoraţi cu gradul de colonel. Filipe n-a mai fost niciodată filtrator de sînge, ceea ce era o adevărată reuşită pentru el.

Ana Catinca FLOREA, *clasa a VII-a, Avenor College, Bucureşti*

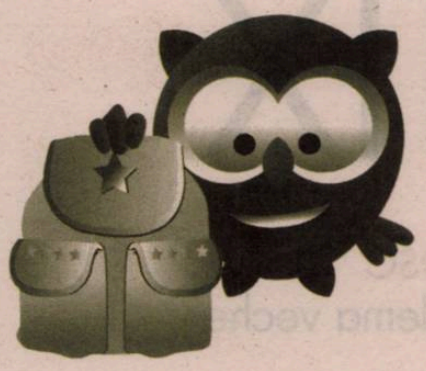

Nimănui nu-i e uşor să-şi mute reşedinţa în celălalt capăt al corpului. Îndrăzneţul Goblet avea de luat cu el doar o listă care să-l ghideze şi a putut să se bucure de o călătorie gratuită cu Săgeata Nervoasă. Norocul lui a fost că nu s-a întîlnit cu elevii doamnei Microbescovici, care se dădeau pe Toboganul Stomacului.

Goblet, celula care a vrut să-și schimbe viața

Goblet, una dintre cele o sută de trilioane de celule ale corpului, se trezi din patul gălbui şi alunecos. Era o zi mare, se muta din casa în care se născuse şi locuise pînă atunci. Nu-i trebuiau multe; o celulă nu se spală pe dinţi, nu se îmbracă şi nu mănîncă sandvişuri. Ea bea doar apă şi, din cînd în cînd, un ceai, la ora 5 după-amiază.

Bău o gură de apă şi îşi pipăi lista din salopeta albastră. Era acolo. Lista era cel mai important lucru de luat din locuinţa cea veche, deoarece pe ea era scris traseul. O citi încă o dată, cu voce tare:

1. De mers la Marele Înţelept Creier, cu cele zece globule gemene – cinci albe şi cinci roşii – pentru a lua hîrtiile de mutare.

Se opri şi comentă:

– Hmmm... cu cele roşii mă mai înţeleg, dar cu cele albe, nici pomeneală! Încontinuu vor să mă muşte şi să mă zgîrie! În plus, repetă tot timpul aceleaşi vorbe: „...marele microb, marele microb, marele microb...“ Din păcate, este singurul mijloc de transport pînă în Ţinutul Craniului şi nu trebuie să-l ratez.

2. Discursul pentru Marele Înţelept Creier:

„– Eu sînt Goblet, zis şi Pamflet – (ştiţi... acum ceva vreme, am scris un pamflet!) –, cel care a venit cu o cerere de mutare, deoarece locuiesc pe un vîrf de stîncă nazală, unde furtunile şi vîntul foarte puternic mă pot arunca într-o gaură albă care – am aflat de curînd – se numeşte Şerveţel. Din acest motiv, am făcut depresie. Solicit mutarea în Intestine. De asemenea, vă informez că acolo am şi milioane de rude.“

3. Mers în staţia de unde pleacă trenul „Săgeata Nervoasă“.

– Aaaaa, mi-am adus aminte: este un tren de foarte mare viteză, care merge cu semnale electrice şi cu sute de kilometri pe oră. Am înţeles că acest tren este format tot din celule (om fi rude?!), numai că se numesc „nervoase“. Le-am văzut în nişte poze: par cam lungi şi sînt ciufulite.

4. Staţia 1 – Esofag. Luăm barca 305 şi ne oprim la Stomac.

Goblet se opri din citit şi, îngrozită, îşi spuse:

– Chiar trebuie să trec prin esofag?!! Altă cale nu există? Acolo nu-mi place, este îngust şi întuneric. Ce mă fac? O să închid ochii şi o să mă gîndesc la un nou pamflet.

5. Cînd cobori din barca 305, te arunci direct într-o bulă de aer din Stomac.

– Nu trebuie să ratez săritura în bulă, deoarece Acizii şi Enzimele o să mă transforme în aşa hal, încît rudele mele nu o să mă mai recunoască.

Goblet notă pe listă: „Atenţie la săritură!!!“

6. Navigarea cu bula.

– Muşchii puternici ai Stomacului o să mă zgîlţîie şi o să mă arunce din perete-n perete. Exact ca pe o minge de Flipper! O să fiu cînd cu capul în jos, cînd cu capul în sus.

7. Destinaţie: Intestine. Aruncarea din bulă.

Parcă se vedea strălucind de bucurie că a trecut de pericole şi strigînd:

– Am scăpat! Am ajuns la rudele mele! De aici nu mai plec nicăieri.

În mintea ei, îşi imagina cum se aşază lîngă rudele ei, într-un pat galben şi alunecos – încă nu ştia că acesta se numeşte Mucus.

Goblet îşi băgă lista în buzunar, îşi puse în spate ghiozdanul cu sticle cu apă şi plecă în aventură. Văzu foarte multe lucruri: l-a cunoscut pe Domnul Ficat, s-a rătăcit prin Sistemul Respirator, apoi a găsit din nou drumul cel bun şi a înţeles că lumea este mult mai mare şi se numeşte Corpul Uman. Lista s-a dovedit prea scurtă, dar pe drum a completat-o. Tot ce mai ştim este că a ajuns cu bine, într-un pat roz şi alunecos.

***Catinca NISTOR,** clasa a IV-a, Şcoala „Hermann Oberth“, Voluntari*

Excursia microbilor în Umcorppark

A fost odată – că de nu ar fi fost, atunci credeţi-mă că nu v-aş mai povesti – un grup de microbi care, la fel ca şi noi, trebuia să se ducă la şcoală.

Într-o bună zi, aceştia învăţară despre corpul uman, adică despre corpul nostru. Ei, mi se pare normal, fiindcă şi noi învăţăm despre cum sînt alcătuiţi ei, iar pentru asta avem nevoie de microscop.

Doamna profesoară Microbina Microbescovici le spuse:

– Uitaţi, microbeii mei, acesta este un corp uman. Săptămîna viitoare vom face o excursie în Umcorppark, parcul de distracţii pentru microbi, în care se învaţă despre corpul uman.

– Ce taaare, o să fie minunat! exclamară copiii.

– Însă trebuie să vă mai învăţ şi cum se intră, spuse Microbina Microbescovici, arătînd spre foaia pe care o ţinea în mînă. Veţi fi înghiţiţi de o gaură neagră şi prin ea veţi putea ajunge în parc. A, da, şi încă ceva! Dacă vreodată intraţi într-un corp cu probleme, atunci nu mai puteţi ieşi pînă nu rezolvaţi o ghicitoare destul de grea. Mă bazez pe faptul că voi sînteţi, oricum, deştepţi.

Microbii erau încîntaţi şi, în ziua cea mare, toată lumea era fericită. Erau gata de plecare.

Doamna Microbina şi elevii, bine înfofoliţi, să nu-i prindă curentul, porniră la drum. Merseră pînă dădură de microbul indicator, care avea o plăcuţă pe care scria:

„Intrare spre Umcorppark! Acces gratuit.“

„Intrare spre Umcorppark! Acces gratuit.“ Ajunseseră, de fapt, la un om adevărat, care paralizase din cauza mulţimilor de microbi care hălăduiau prin el. Intrară şi elevii noştri prin gaura neagră şi fură impresionaţi de numărul mare de vizitatori. Înăuntru trebuiră să se ducă cu sîngele din vene sus, către organe. Din cîte cred că v-aţi dat seama, dragi cititori, venele funcţionau pe post de lift.

Prima destinaţie a fost Toboganul Stomacului. S-au bucurat să alunece toţi cu o viteză tot mai mare. Nu li s-a părut ciudat; de fapt, nici n-au remarcat că stomacul nu avea culoarea roz, ci albastră. Ceva asemănător s-a întîmplat şi la următoarele organe. Nimeni n-a băgat de seamă că ceva nu era tocmai în regulă. Plămînii rotativi prinseseră o nuanţă verzuie, iar la Turul Oaselor au descoperit, în locul ligamentelor albe, unele portocalii. Culori ciudate aveau şi ficatul, şi splina, chiar şi creierul – care, într-un fel misterios, devenise cafeniu.

Prima care şi-a dat seama că lucrurile o luaseră razna a fost profesoara Microbina Microbescovici. Şi-a scos lupa şi a început să studieze atent tot ce-i ieşea în cale. Cînd a înţeles că îşi adusese elevii într-un trup bolnav, se luă cu mîinile de cap. Trebuiau să iasă imediat de acolo. Începu să se agite şi să-i împingă pe vizitatori şi, atunci, inevitabilul se produse: nu mai puteau ieşi.

Deodată, răsună o voce înspăimîntătoare:

– Ce v-aţi gîndit voi, prostuţilor, că veniţi aşa aici şi totul este gratis? Cum de nu v-aţi dat seama că v-am prins într-o capcană? Oricine ar fi înţeles ce-i cu organele colorate. Dar voi, cu distracţia voastră... Ei bine, sînteţi blocaţi! Din păcate, nu am voie să vă ţin aici, deşi tare mi-ar plăcea să vă cresc la răcoare. Sarcina mea e să vă dau o ghicitoare la care aveţi dreptul să răspundeţi numai o dată. Dacă veţi greşi, ai mei veţi fi pe veci! Ha, ha, ha... Trebuie să vă duceţi la cea care este Atotcontroloarea şi trebuie să o faceţi fericită. Aceasta-i enigma. Cine-mi răspunde? Aveţi cinci minute pentru asta.

Dintre toţi captivii din parc, doar Microbina Microbescovici şi elevii ei înţeleseseră ce li se cerea. Luară liftul şi se suiră repede la inimă. Aceasta gemea:

– Vă rog, ajutaţi-mă! Părţile mele sînt ca un puzzle care trebuie pus la loc. Vai mie, cine ar putea să-l refacă?!...

Microbii, care făceau concursuri de puzzle încă de la grădiniţă, potriviră în timp record piesele dereglate. În cîteva clipe, toate organele îşi reveniră la culoarea normală. Şi, ca prin minune, toţi vizitatorii se treziră de unde plecaseră. Microbii noştri, în vestuţele lor elegante, se aflau din nou în şcoală, aşteptînd cuminţi în băncile proaspăt curăţate.

– Microbina Microbescovici, asta a fost cea mai tare aventură pe care am trăit-o vreodată! exclamară ei. Dar nu mai vrem niciodată într-un Umcorppark.

***Ilinca STĂNESCU,** clasa a VI-a, Şcoala „Hermann Oberth“, Voluntari*

În fiecare şcoală există cîte un elev care, în loc să fie atent la ore, face tumbe, aţipeşte uitîndu-se la ceasul de deasupra tablei sau... cea mai banală activitate... se joacă pe telefonul mobil. Ei, dar cum e să găseşti o aplicaţie care să te înveţe anatofantezie? Teodora a descoperit că telefonul ei ştie multe despre corpul uman, pînă cînd...

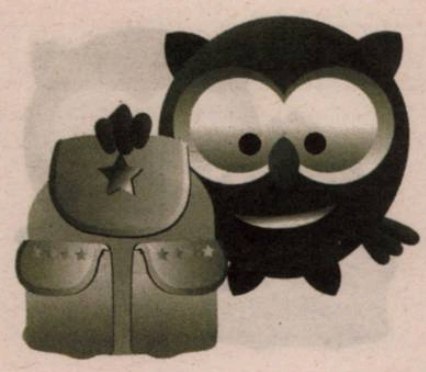

Cursul de anatofantezie

Duminică, 20 octombrie

Nu vreau să mă laud, dar cred că sînt cel mai şmecher tip din întreaga şcoală! La cei 13 ani ai mei, sînt foarte popular şi am o mulţime de prieteni! Împreună, mergem la petreceri, ascultăm muzică, jucăm fotbal...

Şcoala *sucks*... Anul acesta am o nouă materie: anatomia. Pun pariu că ar fi mişto ora de anatomie, dacă n-ar fi profa supernaşpa! Credeţi-mă, n-aţi vrea să o cunoaşteţi! Dacă îi spui „bună ziua" pe hol, ea îţi aruncă o privire rece. Dacă nu ştii lecţia, primeşti 3. Dacă nu eşti atent la oră, ai tot 3. Dacă ţi-ai uitat cartea sau caietul – din nou 3. Baba asta cred că are vreo 100 de ani! Zău că nu glumesc!

Luni, 21 octombrie

Sînt îndrăgostit... Nu, nu de o fată, ci de iPhone-ul meu. Am un iPhone 5, mai exact. Ştiu, e superşmecher. E mai mişto decît Skype, cîinele meu. Am foarte multe aplicaţii şi jocuri pe telefon: Angry Birds, Fruit Ninja, Minion Rush, Subway Surf, Temple Run... Astea sînt jocurile mele preferate. Mă joc pe telefon în pauze... dar şi în ore. De obicei, mă joc în ora de anatomie, pentru că profa dictează lecţia cu încetinitorul. Mă plictisesc îngrozitor! Pînă acum, n-am fost prins de profă, ceea ce e bine! N-aş vrea să-mi arunce iPhone-ul pe geam...

Astăzi am avut anatomia. Am vorbit despre ureche. Ora a fost şi mai plictisitoare decît de obicei, deoarece profa ne-a pus să răspundem la nişte întrebări. „Cum se numesc cele trei oase mici din urechea medie?" „Care este rolul pavilionului?" „Cum sînt membranele timpanului?" Întrebările curgeau unele după altele, însă nu ştiam răspunsul la nici una dintre ele...

Cînd am ajuns acasă, am deschis manualul de anatomie. Am citit lecţia despre ureche, însă de la prima propoziţie deja eram plictisit: „Urechea este organul auzului şi al echilibrului, adăpostit în cea mai mare parte în osul temporal al cutiei craniene." *School sucks,* cum vă spuneam...

Miercuri, 22 octombrie

Astăzi am avut din nou anatomia. Dar n-am stat să pierd vremea. Cît timp profa ne-a predat la tablă, eu m-am jucat pe telefon. La un moment dat, am dat un Google *search* pentru „corpul uman". N-am găsit nimic interesant, aşa că am scris *human body*. Spre surprinderea mea, am găsit un link care suna interesant: Human Body – App for Kids. Fără să stau pe gînduri, am instalat aplicaţia pe telefonul meu. *„Are you a boy or a girl?"* a fost întrebarea care mi-a sărit în faţă. Am apăsat pe butonul *Boy,* însă după aceea am trecut pe modulul *română,* pentru că nu sînt aşa de bun la engleză...

– Bine ai venit în propriul corp, Matei!

Se auzise o voce de robot. Eram surprins pentru că habar n-aveam de unde vine.

– Cine e acolo? Unde sînt?

– Cum adică unde eşti? Eşti în propriul corp! Pentru ce ţi-ai mai luat aplicaţia dacă nici nu ştii cum funcţionează? Human Body este un joc educativ, care îi învaţă pe copii tot ce trebuie să ştie despre corpul uman. Aici poţi vedea cum arată scheletul, muşchii, cum funcţionează sistemul nervos, circulator, respirator şi digestiv. Înveţi anatomia într-o singură oră! Ai nevoie şi de un pic de fantezie pentru a te distra!

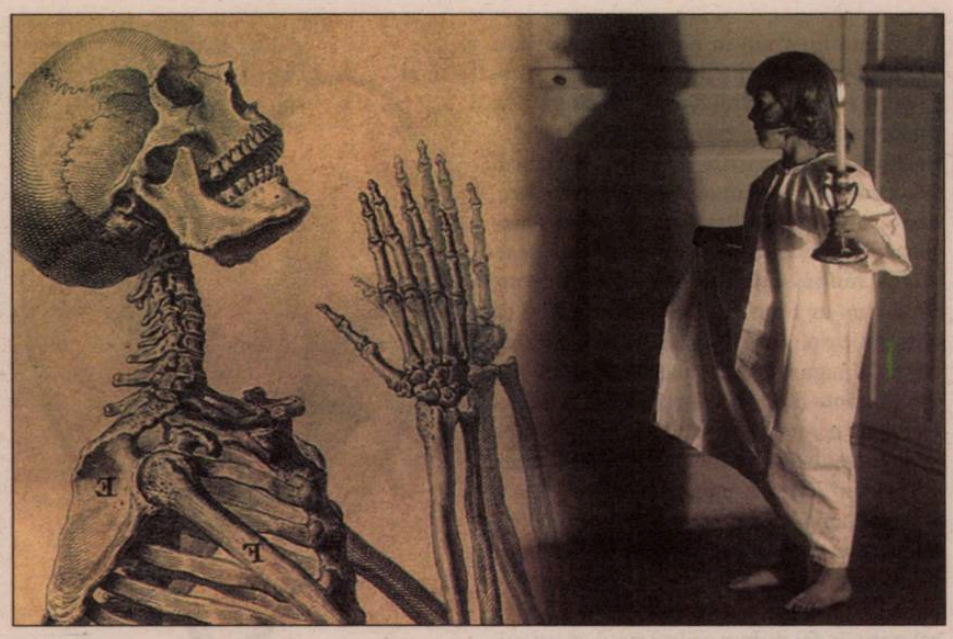

N-a trebuit să primesc indicaţii, am ştiut imediat cum funcţionează aplicaţia. În faţa mea au apărut mai multe butoane care reprezentau diferite imagini. Am apăsat pe fiecare şi am făcut cunoştinţă cu mai multe organe...

Orice vizită în corpul uman începe de la mine!

Primul buton m-a dus în sistemul nervos, unde am fost întîmpinat de Creier.

– Bună, Matei! Ai ajuns la locul potrivit! Orice vizită în corpul uman începe de la mine! Pentru a vedea cum funcţionez, apasă pe butoanele din dreapta.

Am apăsat pe primul buton, care reprezenta un ţînţar. Acesta a zburat o vreme, după care s-a aşezat pe mîna stîngă, înţepînd-o. Nişte săgeţi s-au dus către Creier. O faţă tristă a apărut lîngă mine.

– Vezi? Pielea reacţionează la înţepătură. Eu primesc acest „mesaj", iar omul are senzaţia durerii. Priveşte ce se întîmplă dacă apeşi pe butonul cu flori.

Am făcut ce mi s-a spus. Un buchet de flori a apărut din senin şi s-a pus sub nas. Alte săgeţi au pornit de la nas la creier. De data aceasta, o faţă zîmbitoare a ieşit la iveală.

– Cred că ai observat deja un lucru interesant: omul îşi foloseşte organele de simţ pentru a se orienta în mediul înconjurător. Tocmai ai văzut, nasul a mirosit floarea. Eu, ca de obicei, am receptat următorul mesaj: florile au un parfum plăcut, lucru care înveseleşte pe oricine. Ce zici, să-ţi mai arăt alte exemple? Vrei să vezi cum reacţionează corpul atunci cînd o pană îl gîdilă? m-a întrebat Creierul.

Aş fi apăsat pe butonul *Da,* însă altceva mi-a făcut cu ochiul:

– Haide, Matei, explorează sistemul circulator! Inima este un organ foarte important. Oamenii pot trăi şi fără creier (ai şi cîteva exemple bune în clasa ta), dar nimeni nu poate trăi fără mine! Hai, vino să facem cunoştinţă!

Am plecat din sistemul nervos în cel circulator.

– Eu sînt Inima, după cum ţi-ai dat seama. Sînt un organ musculos şi cavitar, de mărimea pumnului, şi cîntăresc aproximativ 300 g. Fain, nu-i aşa? Rolul meu în organism este să pompez sînge prin tot corpul.

De curiozitate, am apăsat pe butonul care reprezenta picioarele. Dintr-odată, omul a început să alerge. Cînd s-a oprit, Inima mi-a zis:

– Toată lumea ştie că, atunci cînd depui efort, eu trebuie să pompez mai mult sînge prin corp. Dacă vrei să vezi care e pulsul tău, numără de cîte ori bat pe minut.

Mă pregăteam să experimentez acest lucru, dar o altă voce s-a auzit. Erau Plămînii. Mă chemau în sistemul respirator.

– Nu mai pierde vremea cu Inima. Sîntem la fel de importanţi ca ea. Noi primim oxigen şi eliminăm dioxidul de carbon. Sîntem organe buretoase şi elastice, de culoare roz, aşezate în cutia toracică. Mai devreme ai văzut ce se întîmplă cînd alergi. Nu numai Inima trebuie să-şi schimbe ritmul, ci şi noi. Din cauza efortului depus, trebuie să inspirăm mai mult oxigen. Trebuie, de asemenea, să eliminăm şi dioxidul de carbon.

Frate, ce tare era aplicaţia! Cu ajutorul ei, pot învăţa anatomia într-o oră, în timp ce alţii studiază timp de un an această materie. Eram aşa de bucuros că aveam un astfel de joc! Însă, nu după mult timp, s-a petrecut ceva ciudat... Voiam să mă duc în sistemul digestiv, cînd, deodată, am auzit: „Eroare! Eroare!" Nu ştiu cum, dar aplicaţia o luase razna. Corpul uman din aplicaţie m-a înghiţit! M-am trezit în tubul digestiv, între lapte, broccoli şi peşte. Stomacul rîdea în hohote:

– Te-am prins! Ha-ha-ha, ia să vezi ce fac eu cu tine...

Mă simţeam fix ca o mîncare *digerată!* Stimatul domn Ficat s-a prezentat şi el, cît timp eu mă înecam în sucul gastric:

– Dacă te interesează, eu sînt cea mai mare glandă din corp, alcătuită din doi lobi. Sînt, de asemenea, bogat vascularizat. Eu secret bila, care este depozitată în vezica biliară. În timpul digestiei, aceasta se elimină în duoden. Stai, uite-o că vine!

N-am dat atenţie spuselor Ficatului. După ce am fost *digerat,* am trecut prin Intestinul Subţire şi prin cel Gros. N-aveam nici o cale de scăpare. Niciodată nu m-aş fi gîndit că zilele mele se vor sfîrşi aşa de, hm... dezgustător! În depărtare i-am auzit şi pe Rinichi:

– Salut, ai o secundă? Noi semănăm cu două boabe mari de fasole şi avem culoare roşie-cafenie. Sîntem formaţi din numeroase tubuşoare, numite „nefroni". Nefronul are...

N-am mai auzit restul. Eram prea îngrijorat pentru a asculta altceva... Ştiam ce avea să se întîmple în foarte scurt timp...

Am fost eliminat din corp... Se înţelege cum... Am ieşit din joc şi am fost întîmpinat cu supărare de o voce neplăcută:

– Matei, ce crezi că faci?

Din cauza sperieturii pe care am tras-o, s-a întîmplat un lucru îngrozitor...

Joi, 23 octombrie

Sînt în doliu... Mi-a murit iPhone-ul... E praf, gata cu el, *adios!* Asta nu este singura veste rea. Profa s-a supărat foarte tare pe mine. În timp ce eu mă trezeam buimac din somn – da, adormisem în ora de anatomie şi, din cauza sperieturii, am aruncat cu disperare iPhone-ul –, babeta se îndrepta cu paşi uriaşi înspre mine. Cînd a ajuns în dreptul meu, m-a întrebat:

– La ce oră te afli, măi, copile?

– Bab... Adică, *doamna,* să fiu sincer, cred că mă aflu la ora de... anatofantezie?

Cred că madama ar fi vrut să mă urecheze, dar s-a temut că mama şi tata ar putea face scandal în presă. M-am ales doar cu un 3 mare cît capul meu. Minunat! Şi ştiţi ceva? Nu mai am chef să scriu nici în jurnal. O să-l dau lui Skype să îl mănînce... Hai, pa!

Teodora LEON, *clasa a VII-a, Colegiul „Costache Negruzzi", Iaşi*

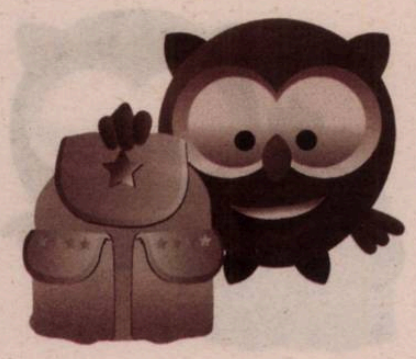

Corpul are felul lui propriu de-a da cîte un semnal de alarmă cînd e cazul, dar cine şi-ar fi închipuit că el ar putea să te invite înăuntrul tău ca să stai de vorbă cu toate organele răzvrătite? Gabriel ne povesteşte despre o mare descoperire în medicină la care s-a ajuns prin convertirea la creştinism a unor microbi prietenoşi şi destupaţi la cap.

Chipsuri sau iaurt?

Sună de intrare înainte de a-mi fi băut iaurtul primit în pauză, pentru că m-au ţinut ocupat nişte rondele de cartofi din punga pe care am cumpărat-o înainte de a ajunge la şcoală. Poate n-ar fi rău un iaurt, dar trebuie să-mi pregătesc culegerea şi caietul pentru ora de matematică. Duc ambalajul la coş, acesta cade pe lîngă coş – nu ştiu prin ce lege a mişcării – şi îl las acolo, cu promisiunea că, dacă între timp nu intră doamna, îl voi îndesă în coş. Mă şterg pe mîini şi bag repede mîna în ghiozdan. Na, iar m-am înţepat în compas, nu mă mai învăţ minte să schimb locul trusei pentru geometrie.

Doamna întîrzie, dar colegii mei aşteaptă în linişte. Interesantă situaţie, gîndesc eu.

Dau să văd cu ce se ocupă enervantul de coleg al meu, care în pauză avea chef de ceartă. Între noi fie vorba, o caută cu lumînarea, ca să mă scoată din sărite şi să mă observe tot pe mine profesorul de serviciu.

Colegul meu nu e în banca lui, însă în faţa mea stă un personaj scund, care nu seamănă cu nici o vietate cunoscută mie. Mă priveşte binevoitor, însă faptul că este roşu mă sperie şi dau să mă ridic de pe scaun. El insistă să-mi spună că nu are intenţii rele şi îmi pune mîna pe umăr. Atingerea îmi pare cunoscută şi, cînd vede că mă cam sperie, îmi spune cîteva lucruri pe care numai inima mea le putea şti. Roşu. Inima mea. Inima mea?

Inima mea mă ia de mînă – o urmez pentru că doamna nu a venit încă – şi ajungem într-o zonă care, dacă ar fi să mă iau după o animaţie pe care am văzut-o nu ştiu pe unde prin jocurile de pe calculatorul meu, seamănă cu un stomac. E mai interesantă unitatea militară de care ne apropiem. Presupun că e o stare de alarmă, pentru că văd mişcîndu-se nişte detaşamente, ca şi cum ar fi o zonă de asediu, ai zice că sînt anticorpii care luptă împotriva unor viruşi. Cu siguranţă comparaţiile astea îmi vin în minte din cauza lecţiilor de pe la biologie, ori poate din cauza lecturilor recente de pe un site foarte interesant pentru copii. Pff! Copii! Uneori, adulţii par foarte neajutoraţi, se exprimă foarte greu. Poate că, dacă nu s-ar exprima cu atîta dificultate, i-am înţelege mai bine. Mă gîndesc repede că am ocazia să plec de aici cu un interviu cel puţin la fel de bun ca interviul cu un cal, pe care mi l-a cerut doamna de română, şi opresc un soldat – căci soldat părea să fie –, pe a cărui uniformă scria „Anticorp“. Întreb pentru ce este alerta. „Pentru că te-ai înţepat cu compasul!“ şi a plecat înainte ca eu să mai pot zice altceva.

Inima mă scoate din zona asediată şi mă duce la poarta unei uzine pentru producerea şi filtrarea sîngelui. Acolo e o manifestaţie de protest. Din mulţime iese un muncitor care îmi reproşează că sînt condiţii foarte grele de muncă, din cauza consumului de alimente la pungă (îmi amintesc de

punga metalizată care a sărit din coşul de gunoi), porcării care produc reziduuri greu de îndepărtat şi de neutralizat. Mi se cere socoteală pentru consumul de energie care duce la anihilarea conflictelor, pentru condiţiile grele de muncă şi pentru că angajaţii nu mai tolerează comportamentul meu, prea agresiv pentru un puşti de vîrstă mea. Ghidul meu cel roşu îmi face semn că ar fi bine să mă urc pe cîntarul pe care mi-l arată alături. Ce să zic? Nu mai e nevoie să zic ceva, pentru că ora trecută mi-a fost cam greu să fac rostogolirea de la Educaţie fizică – sper că pîrîcioasa de colegă-mea nu o să povestească acasă. „Îmi cer scuze. Promit că în recreaţie am să beau iaurtul.“

I-am cerut Inimii să-mi arate şi reţeaua de calculatoare, dacă tot am ajuns pe aici. Pe un ecran mare şi negru apăreau semne, puncte şi litere, simboluri, o infinitate de drepte şi o infinitate de puncte. Recunosc lecţia de la matematică şi dau să-i spun ceva omuleţului roşu care îşi mai ţinea încă mîna pe umărul meu, dar nu-l mai văd. Îl văd însă pe nesuferitul acela de coleg al meu, care rînjeşte cu gura pînă la urechi şi se uită la mine. „Nicolaev, vrei să spui ceva?“ mă întreabă doamna de matematică. Oare cînd o fi intrat în clasă? Copiii rîd. Ce mai colegi am şi eu... Îmi aud inima. E la locul ei şi eu sînt la locul meu, în bancă. De ce mă doare degetul? A, da, m-am înţepat cu compasul. Am să-l pun la locul lui. Şi mîine nu-mi mai cumpăr porcării. Or fi fost vechi.

Adrian NICOLAEV, *clasa a VI-a, Şcoala „Petru Rareş“, Frumuşiţa, judeţul Galaţi*

Cum au ajuns microbii Pelzo creştini

Peste 3275 de ani, un savant pe nume John va schimba lumea: nu vor mai exista boli. Acesta a descoperit o metodă cu care putea să micşoreze orice obiect, chiar şi o stea. (De aceea, avea pe bradul de Crăciun, în loc de luminiţe, stele micşorate.) Într-o zi, fratele lui s-a îmbolnăvit de o boală foarte gravă, încă necunoscută, pe nume Pelzo. Savantul s-a gîndit să trimită nişte oameni în corpul fratelui, ca să omoare microbii. Dar ce nu ştiau ei era că microbii Pelzo aveau inteligenţă, la fel ca oamenii.

Cinci exploratori aleşi dintre cei mai buni prieteni ai săi au fost îndelung antrenaţi şi trimişi apoi, cu submarinul, în corpul fratelui suferind. Cînd le-a ieşit în cale primul microb, toţi s-au frecat la ochi, nevenindu-le să creadă: acesta stătea în genunchi şi parcă se ruga unui zeu. L-au ascultat puţin şi şi-au dat seama că microbul vorbea. Au ieşit imediat, cu ajutorul costumelor de scafandru, şi l-au pus la pămînt.

– Ce vrei de la acest om pe care l-aţi îmbolnăvit?! i-au strigat supăraţi.

– Voi?! Oh, Doamne... Dar voi sînteţi chiar... Zeii?! În sfîrşit, aţi venit! Vă aşteptăm de 500 de ani, de cînd am apărut pe lume. Mă închin cu umilinţă înaintea voastră! spuse fiinţa, cu glasul slăbit.

– Ce zei?! Care zei?! Nu vezi că sîntem oameni exact ca acela pe care îl terorizaţi?

– Cum puteţi spune aşa ceva?! Nu înţelegeţi? Noi nu-l terorizăm! Noi ne rugăm la el în fiecare zi, cu toată dragostea. De aceea, ne străduim să creăm sculpturi cît mai minunate din inima şi din creierul lui. Poate aşa, zeul ne va da o viaţă bună! Cea mai desăvîrşită operă a noastră e pe strada Plămînilor, din stînga, şi se numeşte *Zeul cel mare!*

– Omul în care locuiţi nu e un zeu! E doar o fiinţă de milioane de ori mai mare decît voi! Ne seamănă nouă întru totul, doar că acum sîntem micşoraţi! Singurul zeu adevărat de pe această lume, în care o mare parte dintre noi, oamenii, credem, este Dumnezeu! Dacă vrei să ştii despre el, pot să-ţi împrumut o Biblie, adică acea carte scrisă de el. Şi să ştiţi că, dacă mai faceţi sculpturi şi alte lucruri din organele unei fiinţe vii, ea va muri. Şi toţi din specia voastră împreună cu ea!

– Vai, nefericiţii de noi! Chiar vă credem! Vă rog, daţi-mi şi mie Biblia de care ziceaţi!

– Cu plăcere!

Unul dintre exploratori a scos cartea din rucsac şi i-a întins-o. A văzut cu uimire că microbul citea cîte cinci pagini pe secundă! Astfel, peste nici două ore, jumătate din microbi au devenit credincioşi. În tot timpul acesta, exploratorii, fără să ştie ce se întîmplase, s-au odihnit.

Deodată, i-a trezit o explozie. Cei cinci şi-au dat seama că submarinul le-a fost îndoit. Noroc că mai funcţiona! Nu le venea să creadă că începuse un război între microbi. Microbul general a venit imediat la ei, i-a luat deoparte şi le-a zis:

– Eu sînt generalul microbilor creştini. Ce aţi adus voi, adică creştinătatea, a cauzat un război între religii. Avem nevoie de ajutorul vostru. Dacă vom cîştiga războiul, nu vom mai fi o boală, ci un medicament care va ajuta anticorpii. Ne vom alia de acum încolo cu ei şi vom face ca orice om să fie perfect sănătos!

– Vă ajutăm cu plăcere! Cînd o să vadă că propriii zei le spun asta, sigur o să ne creadă!

– Exact acest lucru voiam să-l sugerez şi eu. Doar că nu va fi uşor...

– Ce nu va fi uşor?

– Să ajungem la ei...

– De ce nu-i uşor?

– Va trebui să trecem de sistemul lor de securitate de ultimă generaţie... Dar lasă asta, hai la treabă!

După două ore de mers pe jos, oamenii au ajuns la cetatea microbilor. Au descoperit, acolo, de unde le venea puterea. Toate zidurile erau făcute din grăsime, iar pe metereze luptau anticorpi hipnotizaţi. Însă a fost de ajuns ca unul dintre oameni să bată din palme, că anticorpii şi-au venit în fire. S-au întors imediat împotriva celor care-i transformaseră în sclavi şi i-au învins foarte repede. Apoi, au mers împreună pînă în oraş, unde s-au făcut cu toţii buni.

– Ce aţi citit e adevărat! i-au spus exploratorii, la întoarcere, savantului. Nu voiam să se piardă nimic din aventura noastră, de aceea am pus-o pe hîrtie.

De-atunci, microbii Pelzo au devenit un medicament pentru oameni. Nimeni însă nu l-a uitat pe fratele savantului şi felul în care acesta s-a făcut bine.

Gabriel CĂRTĂRESCU, *clasa a V-a, Şcoala „Hermann Oberth“, Voluntari*

Ca-ntotdeana, prietenii mei dilematici de la Buzău au venit să îmi povestească ce mai e nou în viața lor. Așa am aflat că inima Sînzianei e melomană, că ți se poate face frică de înălțime, chiar și cînd te afli pe creier. Maria se plînge că al ei a devenit ca o conopidă de la cît a învățat, pe cînd Andrei își menajează limba, fără de care n-ar mai putea vorbi.

Privire din interior

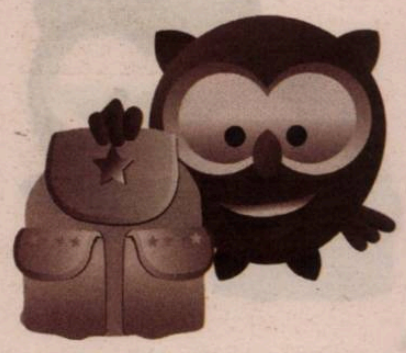

M-am gîndit că au 13 ani, n-au făcut radiografii, ecografii, egografii, deci nu știu decît vag cum arată corpul lor pe dinăuntru. M-au contrazis imediat. Știu perfect: o inimă adevărată arată la fel ca cea din manualul de anatomie! Așa că s-au apucat de scris, firesc, fără multe întrebări, ca și cum ar privi frecvent în... interior?!

Prof. Mihaela Nicolae, Colegiul Național „Mihai Eminescu", Buzău

■ Un miros fragil mă învăluie ca o eșarfă de mătase chinezească, probabil din cauza zmeurii pe care abia am mîncat-o. Mă așez liniștit pe un colț de limbă, lîngă omușor. Majoritatea oamenilor consideră că foarte importante sînt inima, ficatul sau creierul. Dar eu cred că limba are farmecul ei, fiindcă ne dă ocazia să vorbim! Odată, am încercat să vorbesc fără a-mi mișca limba, însă din gura mea au ieșit niște sunete nepămîntene. Iarna devine periculoasă pentru mine, căci mă las ispitit de luciul țurțurilor și îi ating cu limba, pentru ca apoi să constat că rămîn captiv, prizonier al gheții!

Andrei MIHALCEA

■ Era ca și cum mă înghițisem pe mine! Stomacul meu se contractase, probabil, fiindcă ciocolata pe care o mîncasem ajunsese deja acolo. Simțeam nevoia să mă odihnesc, așa că m-am așezat pe o chestie mov-albăstrie, nici ovală, nici rotundă. Stomacul meu era asemenea unui pat care mă arunca de colo-colo, pe o saltea moale. Cînd m-am ridicat să mă întorc de unde plecasem, mi-am dat seama că pot privi în sus, prin esofag – un tunel rozaliu, înconjurat tot de corzi vocale.

Lidia AVRAMESCU

■ Niște cercetători britanici au introdus o cameră de filmat în interiorul meu, ca să vadă cum îmi funcționează inima la efort și la toate cele. M-au pus să fac tot felul de exerciții și apoi ne-am uitat la niște aparate. Privind-o, am fost uimit că inima mea nu are forma aceea pe care o știam din manual. De fapt, inima mea seamănă cu un pumn de raze, care pulsează mai tare la efort. M-am simțit ciudat pentru că toată lumea din acea încăpere se uita la inima mea: „Uite, cascada aia de sînge e prea puternică!" a zis cineva.

Vlad MILOȘ

■ Văzut de aproape, ficatul meu părea enorm. M-am așezat ușor pe marginea lui și m-am simțit ca și cum aș fi stat pe un crater cenușiu de pe Lună. Eram imponderabilă. Părea o planetă care pulsa ușor, învîrtind de zor niște rotițe perfecte, ca mecanismele unui parc de distracții. Brusc, mi-am amintit că am lăsat nefăcută tema la mate și m-am întristat. Am simțit imediat cum ficatul meu se strînge și el, cam speriat.

Alexandra SĂFTOIU

■ Un zguduit puternic m-a făcut să văd că mă aflam într-un spațiu cu multe nervuri și tendoane. Am atins ceva care semăna cu un mușchi și, în aceeași clipă, capul meu s-a mișcat și el. Atinsesem creierul. Mi-am dat seama că eu controlam acest creier, de fapt – nu el pe mine. Dar, dacă eu controlez acest creier înseamnă că un alt omuleț mă controlează pe mine. Și tot așa, pînă la ultimul om, care este controlat de Dumnezeu.

Valentin ENE

■ Cel mai important organ al omului este inima. Datorită ei avem puls. Din interior, inima mea părea o salteluță, cu atrii și ventricule, înconjurată de stalactite și stalagmite roșietice. La picioarele mele, o cascadă de energie se desfășura asemeni unui spectacol rar, fascinant: sîngele trecea cu forță printr-o rețea de artere. Nu-mi venea să cred ce pot găsi în propriul corp!

Petruț HARALAMBIE

■ Admiram priveliștea încîntătoare a irisului, un loc umed, plin de oglinzi reflectate în lentile de ochelari. Nu puteam să mă mișc de acolo, aș fi alunecat pe osul maxilarului. La un moment dat, o pensulă cu gel negru s-a apropiat de ochi, încercînd să perie genele și să le lungească. Unul dintre perii aceia ascuțiți a făcut ochiul să lăcrimeze. Am încercat să mă țin de pleoapa de jos, dar nu am reușit: am alunecat odată cu lacrima.

Beatrice MAFTEI

■ Am descoperit că inima mea asculta muzică clasică! Era melomană! Știu asta fiindcă pulsa încet, în ritm de sonată, apoi se oprea pentru o milisecundă și pornea din nou, neobosită, într-o simfonie, făcîndu-mi tot corpul să tremure. În cele patru camere ale ei am descoperit o mulțime de sentimente: tristețea, bucuria, iubirea. Și multe alte sentimente uitate. Sîngele din jur nu m-a speriat, știu că e un sînge bun, hrănitor și sentimental.

Sânziana POPA

■ Simt că niște cuvinte îmi alunecă pe esofag, pe lîngă faringe, pînă în inimă. O să mă pierd în adîncul sufletului! Inima suflă mici cristale, care se pierd în ramificații, lăsînd în urmă pulberi roșii. Încer să-mi fac loc printre ganglioni, ca să pot ajunge la creier și mă las purtată de niște celule care își aleg drum prin tuneluri aurii. M-am încurcat deja printre sinapse!

Iulia VASILE

■ Creierul meu semăna izbitor cu o minge rozalie, spartă și apoi turtită. Am văzut trunchiul cerebral și cele două emisfere. Apoi, am dat peste măduva spinării, un cilindru cu niște umflături bizare. Am privit în jos și mi-am dat seama că am rău de înălțime. Vedeam în jurul meu mii de celule, alunecînd în valuri neliniștitoare.

Diana PLĂTICĂ

■ Inima mea reacționează la tot ce văd și aud. Dacă sînt fericită, simt că bate mai tare. Dacă sînt supărată, suferă în rînd cu mine. Cred că am o inimă ușoară ca o ploaie și la fel de luminoasă ca un fulger în plină vară. E înconjurată de firișoare subțiri, legate de alte firișoare subțiri, într-un păienjeniș roșu. Am o inimă plină de tandrețe!

Arina TACU

■ Ficatul meu are febră 40 cu 5, e foarte răcit. Tușește și strănută întruna de cutremură totul în jur. Cred că am să apelez la niște leacuri bătrînești ca să-l vindec. O să-i pun niște șosete cu oțet și, pînă dimineață, se face bine! O să-l învelesc bine și o să adoarmă!

Georgiana ȘERBAN

■ Îmi amintesc că mă plimbam și, brusc, m-am trezit în propriul creier. Am început să-mi studiez sensul de deplasare: eram un suflet de moleculă, ascuns într-o celulă! Simțeam oxigenul invadîndu-mi capul și știam că nucleul neuronal trebuia să fie roșu, iar citoplasma – gălbuie, ca un puișor de găină. M-am trezit întrebîndu-mă dacă neuronii au sentimente, pe lîngă rațiune. Oare în ce colț de creier îmi țineam amintirile, cunoștințele de tot felul și, mai ales, secretele?

Ana Maria ILEA

■ Ajuns în creierul meu, am început să privesc în jur: pretutindeni se găseau sertare pline cu amintirile mele. Am deschis primul sertar și mi-am amintit de prima mea notă – era un 9. Am tras apoi de o manetă și am ajuns să controlez ochii. Părea că privesc printr-un binoclu performant. În secțiunea spaimelor n-am găsit cine știe ce, doar frica de albine și de viespi. Am găsit și centrul imaginației! Nici nu știam că îmi voi dori să descopăr un continent sau o formulă chimică vindecătoare!

Vlad POPA

■ Plămînii mei buretoși, vascularizați, aveau formă de acordeon care se pliază după propriile capricii. În jurul unor tuburi de oxigen, ca pe niște autostrăzi, celulele executau un balet neobișnuit, alcătuind niște ciorchini lunguieți. Din minut în minut, îmi puteam vedea plămînii tresărind în cutia toracică.

Cosmina GRIGORE

■ De două zile mă doare capul îngrozitor. Poate e de la asimilarea de multe cunoștințe. Îmi imaginez cum arată creierul meu, ca o conopidă, gemînd de durere. În fiecare încrețitură a acestuia se află o informație. Unele cunoștințe s-au pierdut în marea materiei cenușii, altele s-au ascuns numai, dar majoritatea sînt la vedere. Cred că cel mai bun medicament pentru asta e somnul.

Maria VASILE

■ Am dat peste o fortăreață în care se fabrica oxigenul. Niște tuburi fine transportau aerul curat spre inimă și spre creier, făcîndu-l să înainteze cu mișcări fine, de evantai. M-a impresionat mișcarea continuă a acestor plămîni care, deși fragili, nu se opresc deloc din muncă și rămîn fideli trupului pînă la ultima suflare. Am cei mai tari plămîni!

Bogdan NICULESCU

■ Astăzi sînt foarte răcit, așa că am hotărît să intru în gît, să văd ce se întîmplă acolo. Cînd am ajuns, totul era roșu și umflat. Pe pereții gîtului apăruseră niște omuleți albi, care se luptau cu virușii. Am stat puțin, să văd ce se întîmplă, apoi am ieșit să-mi iau medicamentul pentru răceală.

Andrei ZOTA

Pagină realizată cu sprijinul:

REGINA MARIA
REȚEAUA PRIVATĂ DE SĂNĂTATE

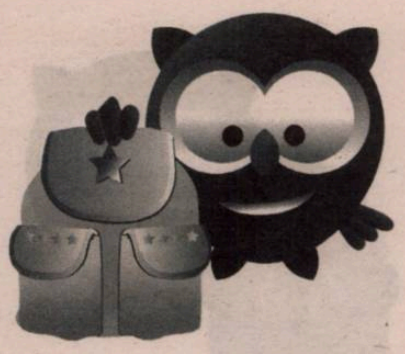

Alexandra a făcut greşeala de a se lăsa purtată de val în momentul în care a văzut o Celulă plimbîndu-se pe stradă. Şi uite-aşa s-a convins ea că exista o ierarhie şi în corpul uman, ba chiar şi găşti! Rinichiul şi Ficatul nu se omorau după Pancreas, pentru că e o fire prea entuziastă, dar cu fata de 12 ani au avut răbdare şi au instruit-o cum să facă să îşi revină după căzătură...

Povestea în care m-am salvat

Într-o dimineaţă obişnuită, m-am trezit, mi-am urmat rutina (lucruri esenţiale, cum ar fi: să-mi fac patul, să-mi întreţin igiena etc.), după care m-am dus să mănînc. După ce mi-am terminat de mîncat savurosul mic dejun, m-am dus pe balcon ca să admir peisajul. Nu prea erau multe lucruri de văzut: o femeie în vîrstă (care probabil se întorcea de la magazin), un copil care încerca din răsputeri să îşi păstreze echilibrul pe bicicletă (ajutat de tatăl său), o femeie într-o maşină, care voia să parcheze, mai vedeam un grup de bărbaţi trecuţi de a doua tinereţe, care se îndreptau fix spre loterie (era clar: voiau să-şi încerce norocul) şi, în sfîrşit, mai vedeam o Celulă grăbită, care se deplasa tacticos către farmacia de la colţ... Gîndul începea să-mi alunece în diferite direcţii: ora de biologie, cînd profesoara ne mustra că nu ştim definiţia celulei, însă eu o ştiam: „Celula este unitatea de bază, structurală şi funcţională a organismelor vii.“ Şi mă tot gîndeam... Stai puţin! O Celulă umblă fără ştire prin cartier, iar nimeni nu lua măsuri disperate?! Ceva nu era deloc în regulă. M-am uitat mai atent la neobişnuitul spectacol, pînă cînd Celula mi-a făcut cu... ochiul (avea ochi?!) şi, prin telepatie, mi-a spus: „Urmează-mi calea!“ Asta a fost foarte ciudat, dar nu aveam nimic altceva de făcut, aşa că m-am îndreptat spre ea. Dar eram atît de absorbită de tot ce se întîmpla, încît uitasem complet că stau la *etajul opt!*...

M-am trezit. Totul era complet negru în jurul meu. Nu vedeam nimic. M-am gîndit că poate tot ce se întîmplase fusese doar un coşmar, dar pur şi simplu nu înţelegeam unde mă aflam. Nu îmi puteam da seama. Apoi, am început să analizez lucrurile mai concret: am văzut o celulă pe stradă, care mă chema la ea. Apoi, în mod sigur, se pare că aş fi căzut de la etajul opt, iar acum... m-am trezit într-un întuneric bizar. Încercam să gîndesc, îmi suprasolicitam creierul cu lucruri prosteşti... pînă cînd concentrarea mi-a fost distrusă de un tub uriaş, care se îndrepta direct spre mine! În ultima clipă, am reuşit să mă feresc, evitînd impactul mortal. Acum parcă auzeam voci de undeva de sus. Cineva spunea: „Ne pare rău, dar pacienta este în comă profundă. Dacă în maximum o lună nu se trezeşte, atunci înseamnă că a intrat sigur în moarte clinică!“ Apoi, o voce foarte familiară, de femeie, a spus: „Nu! Nici nu ne putem gîndi la aşa ceva! Sigur se va trezi! Eu nu...“ Însă prima voce a spus: „Nu vreau să vă amăgesc... dar a suferit o hemoragie internă la nivelul toracelui. Şi are şi traume cranio-cerebrale... chiar nu vreau să gîndesc pesimist, dar şansele să trăiască sînt de 1 la 1.000.000...“ Vocea familiară a început să plîngă în mii de hohote, iar acum mi se părea şi mai cunoscută. Iar după ce au mai purtat o conversaţie pe care nu am înţeles-o, s-a făcut o linişte ca de mormînt.

Dintr-odată, liniştea a încetat, am văzut o mulţime de lumini colorate, care semănau leit cu acele aurole boreale pe care le tot vedeam în diverse fotografii... Apoi, o undă sonoră a invadat liniştea aceea, creînd o atmosferă de petrecere. Mă simţeam ca şi cînd aş fi fost invitatul de onoare de la Carnavalul de la Rio. Totul era minunat... atît de spectaculos, încît nici nu-i observasem pe partenerii mei de distracţie: un Pancreas, un Ficat şi un Rinichi, din cîte se părea. Nu îmi venea să cred: nişte organe de mărimea mea, care se mişcau în ritmuri de salsa. Am crezut că am vedenii, aşa că m-am apropiat de bizarele personaje. Am atins Ficatul. Era ud şi slinos. Şi era pentru prima dată cînd pipăiam un... Ficat.

– Hei! Ce crezi că faci? Vii aşa... şi mă cercetezi?! Ah! Oamenii ăştia... cîtă impertinenţă!

– Ăăă... mă... scuzaţi! Nu am vrut...

– Scuzele îţi sînt acceptate. Îmi pare rău. Nu trebuia să fiu aşa isteric, dar, vezi tu, nu m-am mai distrat aşa de cînd eram mic!

– Ăăă... bine. Prieteni?

– Da! Prieteni.

Şi atunci a fost prima oară cînd am dat mîna cu un... Ficat. Apoi, s-a apropiat de mine şi de noul meu „prieten“ şi Rinichiul.

– Hei! Ficat! Cine-i tipa asta?

– Nu ştiu. Dar e de treabă.

Apoi, Rinichiul a început să mă examineze din priviri. Am încercat să comunic cu el:

– Tu eşti...

– Da! Sînt Rinichiul! Doar cine credeai că sînt? Vreun neuron?

Apoi, a început să se uite la mine uşor ofensat, de parcă cine ştie ce prostie i-aş fi spus.

– Îmi cer scuze! Dar ştii, organele se enervează repede. Cînd nu le convine ceva, gata! Vrei să-ţi facem turul?

Nu ştiam ce să le răspund, dar aveam din ce în ce mai multă încredere în ei. Apoi, m-am uitat spre Pancreas.

– A! El... au spus Ficatul şi Rinichiul. Lasă-l. Nu e periculos, dar cînd vede o persoană nouă... ei bine... radiază prea rău de fericire, atît de rău, încît ajunge să cauzeze stricăciuni. Mai bine îl ocolim!

Am avut încredere în cei doi şi le-am urmat sfatul. Aşa că l-am ocolit şi am încercat să nu mă uit prea mult la el, deşi nu vezi în fiecare zi un Pancreas care dansează latino şi alte genuri. Iar după ce l-am ocolit complet, fără să ne observe (era prea preocupat să îi iasă paşii), ne-am dus mai departe.

Am intrat într-o peşteră. La un moment dat, am văzut un fel de cărucior cu trei locuri şi nişte şine, puţin mai încolo. Nu ştiam ce se întîmplă, aşa că m-am uitat întrebător la Ficat. Apoi, m-a lămurit (într-un fel):

– Aşază-te!

Am făcut ce mi-a zis şi m-am aşezat în locul din mijloc al căruciorului. Apoi, în dreapta mea s-a aşezat Ficatul. Rinichiul s-a aşezat pe locul şoferului: în stînga. A dat drumul la motor. Căruciorul a început să gonească nebunesc, printr-un tunel neobişnuit. Semăna cu... Intestinul Subţire.

– Ăsta e... aaa...

– Da. Intestinul Subţire. Aici ne aflăm.

Fără nici un motiv, am început să privesc prin jur, oripilată. Gîndul că pe acolo se absoarbe mîncarea mestecată m-a făcut să mă simt aiurea. Dar mi-am văzut de drum, împreună cu prietenii mei, pînă cînd un zgomot neobişnuit ne-a distras atenţia.

– Vine! a spus Ficatul.

– Acum! a zis Rinichiul, trăgînd pe dreapta.

După cîteva clipe, pe lîngă noi au trecut mai multe bucăţele de mîncare. Am fost nevoită să îmi ţin respiraţia. Iar după ce urgia a trecut, mi-au explicat:

– Se întîmplă des. Cei de pe aici sînt obişnuiţi. La început pare greţos, dar te obişnuieşti.

Am stat puţin să mă gîndesc, după care mi s-a aprins beculeţul: eram într-un corp uman! Dar... al cui?

– Dacă nu vă e cu supărare, am spus, îmi puteţi spune mai precis unde ne aflăm?

– Într-un corp uman! Ce! Nu ştiai?!

– Abia acum am aflat. Dar al cui?

– O fată de 12 ani, cu ochi verzi, păr şaten...

– Mi-e clar! Sînt în propriul corp!...

După ce am spus cuvintele acestea, s-a făcut linişte. M-am cutremurat.

– Dar cum...

– Aşa se întîmplă cînd persoana respectivă e în comă. Doar ştii că ai căzut de la etaj. Rănile sînt destul de grave.

– Dar ce se va întîmpla după aceea?

Cele două organe s-au uitat ezitant la mine. Parcă îmi ascundeau ceva.

– Cum îţi spuneam, după ce persoana intră în comă, ajunge aici, spuse Ficatul. După aceea, depinde de ea dacă vrea să rămînă în viaţă sau nu.

– Ce trebuie să fac?

– Trebuie să călătorim prin tot corpul. Şi mai trebuie să reparăm toate stricăciunile cauzate de accident.

După ce Ficatul a spus toate acestea, ne-am continuat drumul prin acel tunel. Cînd am ajuns la destinaţie, am coborît din cărucior, ne-am dus spre partea stîngă şi am ajuns la Inimă. Am avut apoi o privelişte îngrozitoare: Inima era ţinută în viaţă de aparate. Eram şocată, dar Rinichiul mi-a spus să mă calmez. Am început s-o analizăm: avea o gaură de 2 milimetri pe o parte. Asta era problema. Aşa că ne-am pus pe treabă: o grămadă de celule prietenoase au venit cu un elixir special, care conţinea acid sulfuric şi mercur. Chiar dacă la prima vedere părea să-i facă rău inimii, se pare că, odată ce i-am dat să bea substanţa, s-a vindecat complet, rana dispărînd fără urmă.

Apoi, aveam o altă misiune de îndeplinit. Ne-am îndepărtat de Inimă şi ne-am dus mai departe, la Plămîni. Se pare că bieţii de ei erau efectiv sparţi, ca şi cînd acolo s-ar fi declanşat o explozie. Apoi, tot acele celule şi-au adus uneltele lor speciale şi au început să coasă partea din exterior, după ce pe cea din interior au umplut-o cu sînge.

După ce ne-am îndeplinit şi acolo treaba, ne-am îndreptat spre Creier. Acolo, am avut urîta surpriză de a afla că majoritatea nervilor erau „imobilizaţi“. M-am apropiat de ei, împreună cu toată trupa mea de salvatori, şi am început să le facem o terapie prin sport. După o oră, s-au văzut rezultatele: se mişcau în voie, lăsînd membrele să se mişte şi ele liber. M-am gîndit că mi-am terminat treaba, dar am vrut să aflu care este cu adevărat puterea de procesare a Creierului. Aşa că m-am îndreptat spre uşa pe care scria „Intră fără ezitare! Chilipiruri gratuite!“, dar mai scria ceva, mai jos: „Taxa de intrare – 40 de lei“. Am început să scormonesc prin buzunare, dar nu aveam decît 32 de bani. În acel moment a venit către mine chiar Celula care a cauzat toată povestea.

– Fac eu cinste! Mă simt vinovată pentru ce s-a întîmplat...

Mi-a strecurat uşor o bancnotă de 50 de lei în buzunar.

– Păstrează restul! Să-ţi amintească de mine!

– Mulţumesc, am spus.

Iar după ce am intrat pe uşă, am dat de un coridor, unde se afla o chestie similară cu un hormon, îmbrăcată în haine de controlor:

– Banii, vă rugăm.

I-am dat bancnota:

– Unde vrei să intri prima oară? Emisfera Stîngă sau Emisfera Dreaptă?

– Ăăă... cea stîngă.

Apoi, m-a condus într-o nouă încăpere. Cred că era cel mai interesant loc din tot trupul meu: peste tot – rotiţe care se învîrteau... Erau acolo toate definiţiile pe care le învăţam la biologie. Se învîrteau toate prin încăpere, împrăştiate, zburînd de colo pînă colo. Dar, într-un tîrziu, am reuşit să le sortez. Apoi, am ieşit din acea cameră şi am intrat în cealaltă încapere: Emisfera Dreaptă. Acolo cred că mi-a plăcut mai mult. Erau peste tot numai cîmpii verzi, fluturi şi flori, ode închinate zeilor, melodii armonice cîntate la harpă. Era acolo atîta pace... atîta armonie... simţeam că acolo îmi era locul, dar ştiam că misiunea mea trebuia încheiată.

Cînd am ieşit pe uşă, mi-am dat seama că a meritat să dau cei 40 de lei. Apoi, toate organele mi-au făcut semn să vin către ele.

– Iar acum, că toate organele sînt sănătoase, putem spune că misiunea ta s-a încheiat.

M-am uitat la toţi prietenii mei cum îmi zîmbeau şi mă făceau să mă simt împlinită.

– Cred că singurul care nu a avut de suferit a fost sufletul. Nu vă voi uita niciodată!

Apoi, m-au condus către un portal şi mi-au explicat că trebuie să intru în el şi să mă concentrez cum nu am mai făcut-o niciodată. Am închis ochii, am început să mă gîndesc profund... şi dintr-odată am dispărut.

Cînd am deschis ochii, am văzut o lumină puternică. M-am uitat în jur: mă aflam într-un pat de spital. Am început să strig, făcîndu-mi remarcată prezenţa. După cîteva minute, au venit în încăpere mama mea, împreună cu o asistentă medicală.

– Trăieşti!

Se vedea după faţa ei că mama era nemaipomenit de fericită că... *trăiam*. Apoi, asistenta a adăugat:

– E o minune!

Alexandra BÎRSAN, *clasa a VI-a, Şcoala Gimnazială „Sfîntul Andrei“, Bucureşti*

Cu toate că începusem să cred că nu mai e la modă lupta dintre vampiri şi vîrcolaci, Elisa mi-a amintit că încă mai există cel puţin două clanuri, unde totul e... pe viaţă şi pe moarte. Mare mi-a fost mirarea, însă, să văd că nişte băieţi curajoşi s-au luat la harţă cu Virusii Inc. şi au vrut să falimenteze compania!

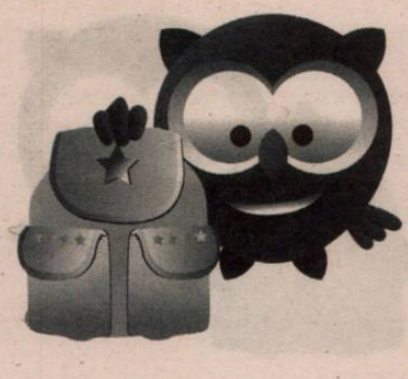

Călătorie în corpul... unui vampir

Într-o lume a umbrelor, a misterelor, unde crimele fără explicaţie erau la ordinea zilei, trăieşte ea, în palatul de pe stînci, fără ferestre... Este o zeiţă a frumuseţii, dar cu inima de gheaţă: Prinţesa Maria Isabell, conducătoarea fiinţelor fără suflet – vampirii.

Maria Isabell era cea mai rea, diabolică şi perversă fiinţă din specia ei, doar nu degeaba a ajuns să conducă aceste creaturi singuratice. Partea curioasă era că Isabell, fiind totuşi aşa de puternică, nu ieşea niciodată, neînsoţită de o escortă, din castelul ei din Valea Sîngelui.

Probabil vă întrebaţi de ce. Pentru că la capătul celălalt al lumii lor pline de violenţă erau vîrcolacii. Între cele două rase mereu a fost o luptă pentru supremaţie şi putere. Conducătorul vîrcolacilor era nimeni altul decît Damian Max, iubitul din adolescenţă al Mariei. După transformarea în nemuritori a celor doi, iubirea imensă pe care şi-o purtau unul altuia s-a transformat într-o ură imensă. De aici zicala: „De la iubire la ură e doar un pas, şi invers."

Totul începe nici mai departe, nici mai aproape de laboratorul vrăjitoarei Barbara, o femeie fără copii, fără soţ, care are doar poţiunile şi licorile ei.

Despre Barbara nu putem spune că este o femeie frumoasă, mai ales cu părul încîlcit şi cu nasometrul ei, care, dacă nu avea grijă, ajungea în ceaunul Viitorul, cînd amesteca poţiunea.

Damian a mers la ea pentru a-l ajuta cu o licoare fatală pentru conducătoarea întunericului. Barbara fu de acord, cu condiţia ca Damian să îi aducă un pancreas de la unul dintre semenii Mariei.

După opt ani în care parcă apele s-au liniştit între cele două specii, Barbara a terminat o poţiune care, după spusele ei, era perfectă şi fără leac pentru vampiri, deoarece conţinea argint viu.

În tot acest timp,
Maria era mai mult moartă decît vie.

Începu iarăşi războiul.

Liderul vîrcolacilor, Damian Max, care era un vînător înnăscut, trase spre Maria cu o seringă plină cu lichidul preparat de Barbara. Prinţesa a căzut secerată la pămînt.

Maria Isabell fu dusă de gardieni în castel, pentru îngrijiri medicale.

Vîrcolacul se întoarse pe tărîmul lui, fericit că planul lui funcţionase şi nici nu îl costase mult. Începu să ticluiască un plan pentru invadarea Tărîmului Sîngelui.

În tot acest timp, Maria era mai mult moartă decît vie; medicii palatului încercau totul ca să o ţină în viaţă şi atunci intră în cameră Vladimir (un savant îndrăgostit de Maria), cu ochii sclipindu-i de fericire, pentru că găsise soluţia pentru a afla ce are Maria.

El inventase o rază de micşorare a metalelor. Raza aceasta îi putea ajuta să micşoreze un submarin condus de el şi de fratele lui. Submarinul urma să ajungă în cavitatea nazală, iar de acolo – prin faringe, laringe şi bronhii – direct în plămîni, pentru a intra în alveolele pulmonare, care, spre uimirea lor, nu aveau nimic.

De acolo au pornit înapoi spre faringe, pentru a ajunge în stomac, dar nici acolo nu era nimic în neregulă. Din nou, au ajuns în sistemul digestiv, mai exact în intestinul subţire, dar totul era perfect.

Vladimir şi Andrew au pornit din intestin, cu ajutorul schimbului de proteine dintre sînge şi intestin, spre inimă. Dacă cei doi călătoreau prin sînge, se asigurau că hemoglobina şi restul celulelor erau în regulă.

Ajunşi în inimă, în ventriculul stîng, au străbătut aşa-zisa circulaţie mare, pînă în atriul drept. Negăsind ceva în neregulă, au hotărît să verifice sistemul nervos, adică: encefalul, măduva spinării şi nervii.

Tot cu ajutorul sîngelui, au ajuns înapoi în plămîni, unde a avut loc schimbul de gaze dintre corpul Mariei şi mediu. De acolo au pornit spre encefal, împreună cu gazele ce oxigenează creierul.

Acolo au găsit problema – argintul atacase o glandă endocrină foarte importantă.

Bucuroşi de reuşita lor, Andrew şi Vladimir au pornit spre alveolele pulmonare, apoi spre stomac şi în intestinul gros, pentru excreţie.

După ce au părăsit corpul frumoasei vampiriţe, Andrew a rămas să le explice medicilor ce au văzut, iar Vladmir a plecat să caute o soluţie chimică pentru a distruge argintul viu.

Medicii au combinat soluţia lui Vladimir cu nişte antibiotice, făcînd un vaccin care a alertat anticorpii pentru a distruge intrusul. Doctorii au administrat prinţesei vaccinul exact unde fusese înţepătura făcută de Damian.

După luni de zile, în care vîrcolacul Damian credea că femeia cu inimă de gheaţă este deja la 3 metri sub pămînt, a hotărît să atace castelul din Valea Sîngelui, cu intenţia de a-l cuceri, dar mare i-a fost mirarea cînd a văzut că Maria nu murise şi era într-o formă nemaipomenită.

Din ziua aceea, de aproape 840 de ani, prinţesa vampirilor, Maria Isabell, nu a ieşit decît însoţită de cel puţin zece gărzi de corp şi tot atunci s-a sfîrşit orice speranţă ca între vampiri şi vîrcolaci să existe vreodată linişte şi să se îngroape securea războiului.

***Elisa CRISTE,** clasa a VIII-a, Şcoala Gimnazială „Avram Iancu", Baia Mare*

Atacul virusilor

Eprima mea zi la noul meu serviciu, Corpul Uman Inc. Sînt foarte entuziasmată. Iată, a venit şeful. Dumnealui o să-mi fie ghid prin secţiile instituţiei.

– Vom porni de sus în jos... Hai să începem cu Creierul...

Chiar atunci au năvălit pe uşă cei de la concurenţă, adică cei de la Virusii Inc.

– Paza!!! a strigat şeful.

Paznicii au încercat să-i scoată afară, dar a fost imposibil. Erau prea puternici. Eram îngrozită, mai ales că nu ştiam pe unde să fug, deoarece nu cunoşteam locul. M-am strecurat pe prima uşă pe care am văzut-o, însă – ghinion! – tot ce am văzut acolo a fost o ceată de virusi furioşi. În spatele lor era ceva roşu, mare şi care bătea extrem de puternic. Era Inima. Dacă se atingeau de ea, ne puteau omorî compania, la propriu. Eram gata-gata să leşin, dar mi-am amintit că Virusii Inc. au un inamic invincibil: pastilele. Din fericire, îl cunoşteam pe Pavel – el era, de fapt, o pastilă Parasinus sub acoperire. L-am sunat şi l-am rugat să mă ajute. Mi-a răspuns că vine imediat şi că sigur va putea rezolva problema.

Cînd a ajuns şi a văzut cît de mulţi virusi sînt, şi-a chemat prietenii: Robert, Luca şi Tudor. Împreună, au reuşit să distrugă virusii din sala Inimii. Dar nu era suficient: cei de la Virusii Inc. erau peste tot! Mi-am făcut şi eu curaj şi am intrat în luptă, dar tot ne mai trebuiau ajutoare. Le-am chemat şi pe nişte prietene poliţiste: Alexia, Mirela şi Francesca.

După ce ne-am strîns cu toţii, ne-am îndreptat direct spre Creier, deoarece şi de acolo ne puteau omorî compania.

– Am ajuns! am zis eu.

– Hei, virusilor! De ce vreţi să distrugeţi această companie? au întrebat Luca şi Tudor în cor.

– Nu este clar? Pentru că sîntem *virusi,* de aceea!!! Vrem să o distrugem ca să nu mai avem concurenţă, să stăpînim noi corpul uman, zise unul dintre ei.

Ne-am unit forţele şi am reuşit să-i învingem pe cei din sala Creierului.

Ne-am dus apoi în sala Rinichilor. Acolo era un zumzet îngrozitor, care se pare că îi afecta şi pe virusi, fiindcă plecau cu toţii ţipînd, alergînd cu mîinile la urechi.

– Hei, virusilor! De ce vreţi să distrugeţi această companie?

– Eu nu văd nici un virus pe-aici, a spus Pavel.

Chiar atunci, unul a sărit în faţa mea. Am înlemnit. Se strîngeau tot mai mulţi.

– Ce facem acum? am întrebat eu.

– Stăm nemişcaţi, a zis Francesca.

– Sîntem prea aproape de Creier, e riscant, a adăugat Alexia.

– Dacă ripostăm acum, cu o singură mişcare vor distruge reţeaua de neuroni, a şoptit Mirela.

– Se pare că am găsit soluţia! exclamă Luca.

– Dar de ce acest zumzăit i-a enervat, iar Inima, care bătea mult mai tare, nu i-a deranjat cu nimic? a întrebat Mirela.

– Aţi observat vreo diferenţă între virusii de la Inimă, de la Creier şi cei de aici? a zis Pavel.

– Da! Cei de la Inimă şi Creier erau mai mari şi mai puternici decît cei de aici, a spus Alexia.

– Deci la organele cele mai importante i-au pus pe cei mai buni, iar la celelalte pe cei mai slabi, am spus eu.

– Dar şi Plămînii sînt importanţi, a zis Robert.

– Desigur, dar nu la fel de importanţi ca Inima sau Creierul, a precizat Tudor.

Ne-am continuat călătoria şi am ajuns în Ficat, unde era foarte întuneric. Cînd s-a aprins lumina, am văzut că eram înconjuraţi de alţi virusi. Erau mulţi, dar mai pirpirii. I-am bătut foarte uşor.

Cînd ne-am dus să inspectăm şi celelalte camere, am văzut că nu mai era nici urmă de virus, pe nicăieri. M-am dus la şef să-i spun că totul este în regulă. El ne-a mulţumit tuturor şi ne-a dat medalii şi diplome, iar mie mi-a spus că primesc deja o mărire de salariu şi voi fi angajatul lunii, chiar dacă fusese doar prima mea zi de muncă.

Virusii au ajuns la închisoare. Şeful lor a trebuit să vîndă firma şi, ca să se înveţe minte, a trebuit să poarte un tricou cu „PIERZĂTOR", care nu i-a fost prieten prea bun după gratii.

Acum, corpul uman este un loc sigur şi, dacă va mai fi în pericol, eu şi prietenii mei vom fi oricînd acolo ca să-l apărăm.

***Iris FAŢI,** clasa a V-a, Avenor College, Bucureşti*

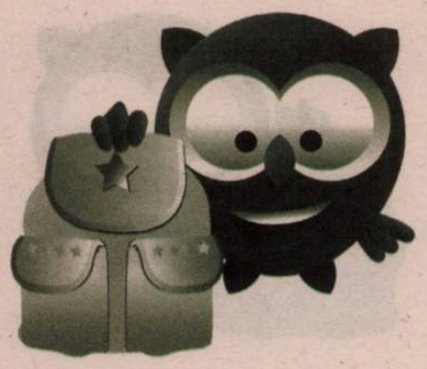

Cum Dacă şi cu Parcă se plimbau într-o barcă, aşa şi cei doi fraţi Taci şi Spune s-au aventurat prin ceea ce avea să fie cea mai mare schimbare a vieţii lor. Care a fost la fel de bruscă precum schimbarea stării de spirit a Microbilor care nu primiseră invitaţie la petrecerea dată de Anticorpi.

Taci şi Spune

Taci şi Spune locuiau în Oraşul Vocii. Acesta se afla lîngă Oraşul Semnelor, în Ţara Comunicare. Cei doi erau fraţi. Taci nu spunea mai niciodată nimic, iar Spune era un cunoscut trăncănitor. Avea şi nişte premii I la Concursul domnului Trăncănescu.

Deşi erau diferiţi, Taci şi Spune se iubeau şi fiecare încerca să îl ajute pe celălalt în a-şi corecta problema personală – dar nu reuşeau. Asta a ţinut destul de mult, pentru că între timp au apărut şi Oraşele Literă şi Cuvînt. Pînă la urmă, ideea salvatoare a venit: Spune aflase de la domnul Trăncănescu că în Oraşul Cuvînt locuiau domnii Subiect şi Predicat, nişte persoane care veneau din Oraşul Propoziţie şi care puteau vindeca pe oricine de orice. (Nu, nu e vorba de fraţii Oricine şi Orice.) Subiect şi Predicat aveau o serie de teste pe care, dacă le treceai – te vindecai. Aşa că Taci şi Spune au hotărît să-şi încerce norocul...

De cum au ajuns la Casa Subiectului şi Predicatului, au văzut testele. Nu erau numai teste pe hîrtie, ci şi nişte labirinturi pline de „litere ciripitoare". Acestea erau păsările Ţării Comunicare (tare obraznice, dacă mă întrebaţi pe mine).

Subiect şi Predicat le-au prezentat testele şi regulile labirintului.

– Tu, Taci, spuse domnul Subiect, va trebui mai întîi să răspunzi la nişte întrebări. Ai voie să răspunzi doar cu vorbe. Fără semne! Taci, Spune! Nu vezi că îi prezint regulile fratelui tău? îi spuse domnul Subiect lui Spune, care începuse să îi înşire cîinelui profesorilor arborele său genealogic, trăncănind fără încetare.

– Tu, Spune, vei răspunde la întrebări doar prin semne. Clar? luă cuvîntul domnul Predicat.

Prima oară a trebuit să răspundă Spune – o comunicare total eşuată! Subiect spunea ceva, Spune răspundea ceva total diferit, prin semne neconvenţionale. Predicat îl întreba cum a fost de Crăciun, Spune vorbea despre cît de frumos e afară... Pe scurt – un mare fiasco!

Dar nici lui Taci nu i-a fost mai bine...

După test, Subiect veni la cei doi şi le spuse:

– Gata! Scoatem artileria grea! Ca din pămînt, a apărut labirintul plin de litere ciripitoare. Scopul jocului era să ajungi în cealaltă parte a labirintului. Doar literele ciripitoare îţi puteau arăta drumul, dar, fiind obraznice, trebuiau rugate, ori prin semne, ori prin vorbe. Astfel, dacă cei doi treceau testul, ar fi putut vorbi normal. Aşa că intrară... După trei ore, încă bîjbîiau pe-acolo. După şase, Taci era aproape de finiş, iar Spune le învăţa pe litere ceva despre istoria românilor, nişte oameni dintr-o ţară de pe planeta Terra. După zece ore... cei doi ieşiră vii – şi erau vindecaţi! Acum, fraţilor Taci şi Spune li se zicea „fraţii Normal". Ce doi le mulţumiră domnilor Subiect şi Predicat şi se întoarseră acasă. Tot Oraşul Vocii a fost tare bucuros de revenirea celor doi. Şi astfel au trăit frumos şi normal pînă la sfîrşitul vieţii.

***Ina COVACIU,** clasa a V-a, Liceul Bilingv „Miguel de Cervantes", Bucureşti*

Aventuri pe Rîul Sînge

– imaginate de copiii din clasa a III-a de la Şcoala Europeană, Bucureşti –

■ Am fost în corpul meu, la hotel, şi am aflat că Inima şi Anticorpii au dat o petrecere la care au fost invitaţi toţi cei din corpul meu, în afară de cîţiva Microbi.

Regele Microbilor a aflat de această petrecere de la hotel şi a hotărît să meargă la Anticorpi şi să facă război. Anticorpii au luptat cît au putut şi au reuşit să-mi apere corpul, iar din această cauză au mai dat o petrecere în restaurantul hotelului. Anticorpii au fost foarte fericiţi şi i-au dat vestea că au scăpat de Microbi, şi Inimii, care era cea mai bucuroasă.

A fost o zi obositoare pentru Anticorpi, dar a meritat!

Maria BEJAN

■ Regele Creier stătea pe tronul lui şi discuta cu sluga sa, Inima. Ei se gîndeau la o soluţie cum să învingă Microbii, deoarece Anticorpii erau prea slabi pentru că erau tot mereu atacaţi şi mai aveau încă un adversar, Uriaşii Plămîni cei Prostuţi. Deoarece ei au fost cuceriţi de Microbi, Globulele Muncitoare încercau să construiască o fortăreaţă mai puternică decît cea construită deja. Regele Creier se duse la Fabricile Oase. Ele se numeau aşa pentru că erau fabricile de arme unde veneau Anticorpii să îşi facă armură şi arme. Dar ca să îşi facă arme, Fabricile Oase aveau nevoie de calciu ce venea de la Stomac, care era îndopat numai şi numai cu dulcegării şi unde or să vină şi Microbii peste două zile. Regele Creier ştia această informaţie de la sluga sa, Inima.

Aşteptară o zi şi, în sfîrşit, veni calciul la Fabricile Oase. Trecu cealaltă zi şi Microbii au venit cu Uriaşii Plămîni Prostuţi, pe care încercau să-i cucerească. Microbii aşteptau să se întîlnească cu Anticorpii. Cînd Anticorpii au venit îmbrăcaţi în armură şi cu săbii în mîini, Microbii au fugit şi au predat Plămînii.

Cu toţii au trăit o viaţă fericită şi sănătoasă.

Andrei CONSTANTIN

■ – Eu sînt Creierul! Vino cu mine în corpul tău!

– Hei, ce faci, Creierule?

– Bună, Inimă, poţi să trezeşti Anticorpii, te rog?

– Bine.

– Aşa, uite Venele! Ele ajută sîngele să curgă.

– Creierule, i-am adus!

– Bună, Creierule, ce mai faci?

– Bine! Voi?

– Păi, ca de obicei, oprim Bacterii.

– Mai sînt Bacterii în corp?

– Acum nu.

– Hei, Creierule, mîncarea pe care corpul mi-o dă nu e bună!

– Ah, bună, Stomacule! Să încerci să te obişnuieşti cu mîncarea asta!

– Bine, o să încerc!

– Cum merge Sîngele azi, Inimo?

– Bine, dar am văzut ceva Bacterii pe aproape.

– Ce?! Anticorpii au zis că nu mai este nici o Bacterie în corp.

– Păi, le-am văzut după ce au eliminat toate Bacteriile, aşa că nu ei sînt de vină.

Luca FRĂŢILĂ

■ „Nino! Nino!" ţipă anticorpii Georgeta şi Ioana, încercînd să ajungă la cabinet. Alergînd pe hol, se întîlnesc cu Dănuţ, creierul.

– Ce alergaţi aşa de grăbiţi, puteţi lovi oameni!

Georgeta şi Ioana, care tocmai aduseseră un pacient bolnav la spital, trecură fără suflu pe lîngă Dănuţ. Într-un timp, ajunseră în cabinet, unde doamna doctor Andreea pregătise medicamentele pentru pacienta Luminiţa.

Haideţi să vă povestesc cum s-a întîmplat totul. Luminiţa se juca bucuroasă prin casă şi, dintr-odată, căzu pe jos şi îşi rupse piciorul. După trei săptămîni, Luminiţa se simţea mult mai bine, aşa că ea a putut să se joace, în continuare, cu păpuşile, şi aşa s-a terminat povestea.

Haideţi să vă prezint personajele:

– Inima Andreea – doctor pediatru;

– Creierul Dănuţ – asistent pediatru;

– Anticorpii Georgeta şi Ioana – doctori de ambulanţă;

– Splina Luminiţa – pacient.

Andrei TURCESCU

■ Eu vă voi vorbi despre Alina – care este Inima, despre Alexia – care este Creierul şi despre Monica – ea este Anticorp şi cam atît.

Nu-mi imaginam că Inima bătea continuu, că Sîngele circula prin tot corpul, că există Vene galbene, verzi şi albastre. Ce nu-mi vine să cred este că avem foarte multe Oase în corpul nostru şi că sînt legate. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult sînt Oasele din corpul nostru.

– Ce frumos este în corpul uman! a spus Alexia.

– Da. Foarte frumos! a spus Monica.

Mara IONESCU

■ Într-o zi eram la şcoală, la ora de anatomie. Cu toţii voiam să facem o călătorie prin corpul nostru. Am mers la o maşinărie şi ne-am făcut foarte, foarte mici, încît să mergem în corpul nostru.

Cînd am intrat în corp, am văzut ce se află acolo. Noi am văzut inima, creierul, sîngele, anticorpii, ficatul, muşchiul şi oasele. I-am întrebat cum îi cheamă şi am aflat că pe inimă o chema Iubitoarea, pe creier îl chema Deştepţelul, pe sînge o chema Lichidica, pe anticorpi îi chemau Luptătorii, pe ficat îl chema Ficăţel, pe muşchi – Puternicel şi pe oase – Tăriceii.

După ce i-am cunoscut, i-am întrebat cu ce se ocupă fiecare. Iubitoarea se ocupa să ne trimită către iubire şi să trăim. Deştepţelul ne ajută să gîndim, Lichidica – să trăim. Luptătorii luptă cu microbii, Ficăţel se ocupă cu menţinerea corpului. Puternicel se ocupă cu muşchiul membrelor noastre şi Tăriceii se ocupă cu menţinerea şi susţinerea corpului uman. Am mai călătorit prin corp. Prietenii noştri nu puteau să vină cu noi pentru că, dacă nu erau la locul lor, corpul nu mai putea să funcţioneze.

Denisa COZMA

■ Era luni – cel puţin aşa credeam –, însă era în corpul meu. Cu cinci minute în urmă, avusesem o idee: să construiesc un uriaş montagne russe. L-am construit şi apoi l-am încercat.

Întîi am fost la Inimoasa, care stătea pe o pernă de aur. Anticorpii voiau să o dea jos de pe tron ca să se joace cu ea. În sfîrşit, Inimoasa s-a dat jos de pe tron şi s-a jucat cu ei. Apoi, am trecut pe lîngă Creier, care este cel mai deştepţilă. Anticorpii rîdeau de el pentru că avea un corp mic şi un cap mare, dar era şi foarte deştept. Anticorpii aveau o misiune, dar Microbii erau dincolo de Rîul Sînge. Anticorpii au sărit peste Rîul Sînge, au prins Microbii şi i-au aruncat pe o ureche. În secunda aceea, am sesizat că mă transformasem la loc.

Eram la mine în pat şi mama tocmai ce a intrat pe uşă, în cameră. Atunci mi-am zis să nu mai merg niciodată în corpul meu!

Alessia SFECTU

Pînă acum am stat de vorbă cu microbi, cu anticorpi, cu celule, chiar şi cu organe întregi, dar nu credeam că o să-mi acorde vreodată atenţie o infimă particulă de praf. Ce să-i faci, în schimb, dacă aproape nonstop se plînge de calităţile muzicale ale mătuşii sale de 80 de ani? Măcar ne poate povesti cum se regenerează ficatul unui ochelarist cu pistrui!

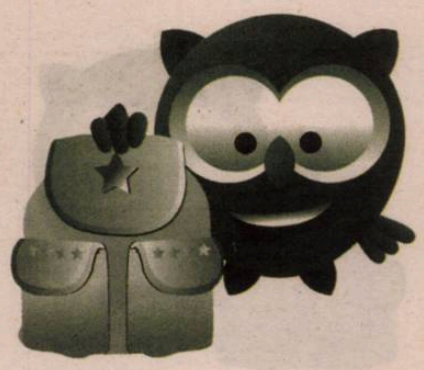

Marea călătorie a lui Frap

Bună ziua. Eu sînt Frap! Numele meu este o rearanjare a numelui mătuşii mele, pe care o chemă Praf, dar care, din păcate, a fost aspirată sau, cum zic oamenii, inhalată. Ţelul oricărei particule de praf este să adune cît mai multă mizerie. Cu cît este mai rotundă şi mai grasă, cu atît este mai importantă. Noi, particulele de praf, sîntem mereu lipite una de alta. Fiecare grup astfel format primeşte un nume. Grupul unui prieten de-al meu se numeşte PRAFULETZ 35, adică aşa cum îşi zic mulţi oameni pe site-urile de socializare.

Există trei feluri de particule de praf: inhalaţii, acumulatorii şi formatorii. Inhalaţii sînt aspiraţi de oameni sau de animale, provocînd strănuturi, necazuri, alergii. Din păcate, numai aşa se pot forma elemente noi, absolut necesare formatorilor. Acumulatorii adună foarte multă mizerie, materie necesară şi formatorilor. Care, pentru a construi particule noi, intră entuziast în acţiune. Formatorii construiesc praf tînăr, din salivă de om amestecată cu reziduurile acumulatorilor. Oamenii ar zice că acest procedeu este dezgustător, şi chiar au mare dreptate. Apropo, eu sînt un inhalat şi asta are maaare legătură cu povestea mea.

Într-o zi, cînd mă aşteptam cel mai puţin, am fost inhalat de un puşti cu mulţi pistrui şi cu ochelari. În loc să urc spre nas, am alunecat, nu ştiu nici pînă azi cum, pe gît în jos. Acest lucru nu s-ar fi întîmplat dacă eram atent la ore. Aşa cum mă prăvăleam eu ca pe-un tobogan, mă ajunse din urmă un val de spanac cu peşte şi cu suc de portocale. (Cine pe lume mănîncă peşte cu spanac şi mai toarnă pe deasupra şi suc de portocale?!) Am încercat să mă opun, dar, degeaba, am nimerit în stomac, unde urma să fiu digerat. Gîndul că voi ajunge să trăiesc în canal mă întrista aşa de tare că m-a apucat plînsul. Şi cum boceam eu aşa, pe cine văd? N-o să vă vină să credeţi... Pe mătuşa mea de 80 de ani, Praf.

– Hei, mătuşă Praf, aşteaptă-mă! am strigat-o bucuros.

Şi, cum nu dădea semne că m-a auzit, am început să înot repede-repede, pînă am ajuns-o din urmă. S-a uitat lung la mine şi de-abia m-a recunoscut. Acum pot să vă spun şi eu că, de cînd nu am mai văzut-o, i-au mai apărut două riduri pe frunte. În sfîrşit, ne-am ciocnit fericiţi unul de altul. Apoi, mi-a povestit aventurile ei, cum rătăcise prin tot corpul şi cum o luase şi ea spre periculosul canal. Acum însă, era cazul să ne întoarcem. Cum era foarte pricepută, a avut ideea salvatoare. Ne-am tot căţărat unul în spinarea celuilalt, pînă cînd am reuşit să scăpăm din stomac. De-acolo era o nimica toată pînă la gură sau la nas. Ceea ce nu ştiam noi însă era că ne rătăciserăm şi tocmai intram în plămînii copilului. Praf se uită împrejur şi îmi spuse că mai fusese pe acolo. Eu, încăpăţînat fiind, n-am ascultat-o şi-am alunecat mai departe. Prima care s-a oprit a fost Praf. Văzuse o prăpastie, cu o secundă înainte de a se prăvăli în ea. Dar ce folos? Biata se dezechilibră şi căzu senină în

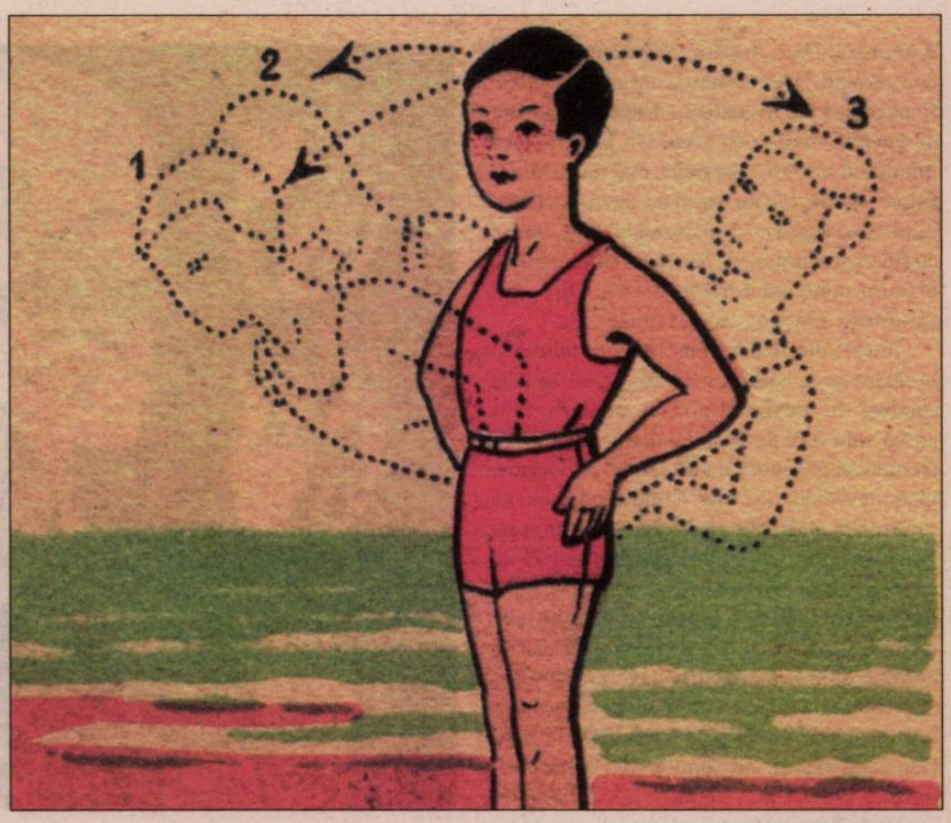

adîncuri. Normal că n-am putut lăsa lucrurile aşa, şi am plonjat vitejeşte după ea. Mi-am dat seama că pluteam, fiindcă eram în norişorii din plămîni. Mătuşa, bine dispusă, mă întrebă cînd şi dacă o să luăm ceaiul cu prietena ei, Prafa. Nedumerit, i-am explicat din nou că ne aflam în plămînii unui puşti cu pistrui şi ochelari, deci erau excluse vizitele. Mătuşa poate fi foarte enervantă, ca, de altfel, orice altă mătuşă de 80 de ani. În clasa I, cînd ea avea 75 de ani, mă pupase aşa de tare că m-am pomenit vopsit complet în roşu. Ce mai veselie pe colegii mei! Tot cam pe-atunci, avea obiceiul să arate tuturor pozele cu mine la 4 ani, sugîndu-mi degetul mare de la mîna stîngă.

După ce am rătăcit un timp prin plămîni, am început să ne scufundăm, pînă am ajuns într-un vas de sînge. Acolo am observat că 3000 de globule albe se certau cu 3001 globule roşii (ştiam cîte erau pentru că Praf le numărase). Cred că mătuşa îmi făcea în ciudă. Eu mă străduiam să o scot afară şi ea nu făcea altceva decît să numere membrii unei gloate de certăreţi. Noroc cu sîngele, care era un minunat mijloc de călătorie, că altfel n-o puteam smulge de acolo. După ce i-a mai trecut supărarea, Praf mi-a spus o mulţime de lucruri folositoare, printre care faptul că avea 39 de rujuri diferite şi că îşi dorea să se recăsătorească cu un tip culturist.

Cum stăteam noi liniştiţi la taclale, ne-am pomenit că pătrundem într-un cilindru mai mare. Eu credeam că sîntem din nou în stomac, dar curînd mi-am dat seama că ajunsesem în inima copilului. Mătuşa începu să turuie nişte ghicitori al căror răspuns era mereu cuvîntul „inimă“. „Ce e roşie şi e pompă / Nu de apă, nici de fontă.“ Începusem să cred că mătuşa suferea de vreo boală misterioasă, care o făcea să pună întrebări stupide şi să zică lucruri aiurea.

Am alunecat încolo şi încoace prin cîteva tunele şi am ieşit, fără incidente, din inimă. Cum urma să fim duşi spre ficat, mătuşa începu să cînte refrenul unei reclame la Triferment, ceea ce mă călca foarte tare pe nervi. „Trebuie să faci orice ca să-ţi menţii silueta!“ turuia ea. Nu puteam face nimic în privinţa ei. Săraca, era bătrînă, noroc că încă putea să se deplaseze şi să vorbească.

În ficat am dat peste mii de orificii mici, uimitoare. Am pătruns miraţi într-unul. Am văzut cum zeci de celule se multiplică pentru a-l ajuta pe ficat. Într-un cuvînt, asistam la reparaţia ficatului.

La următoarea destinaţie, am nimerit în

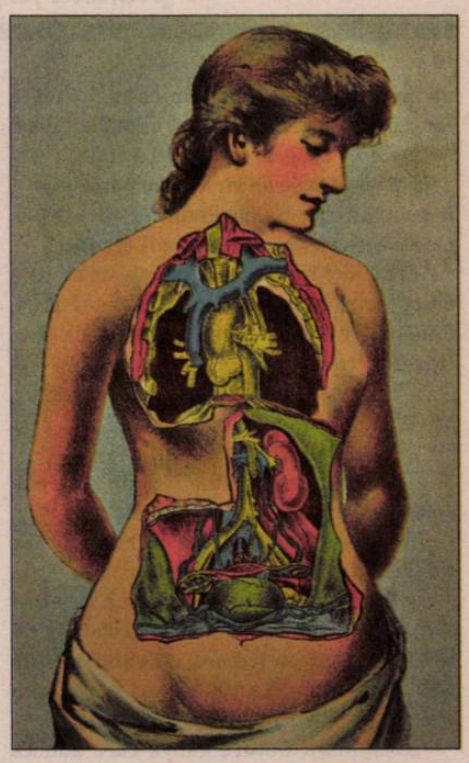

locul de filtrare al sîngelui. Mătuşica, veselă nevoie mare, începu să fredoneze muzică populară pe ritm de hip-hop. Abia m-am abţinut să-i spun că nu are pic de voce şi că ar fi cazul să nu mai cînte vreodată.

Cînd am intrat în rinichi, m-am îngrozit la gîndul că următoarea oprire putea fi... o toaletă. Dar, culmea, rinichii nu ne-au înlăturat! Asta chiar se putea numi noroc chior.

– Călătoria prin rinichi a fost cea mai plictisitoare, zise Praf, cînd începuserăm să ne depărtăm.

Hmm, cred şi eu, că doar o ştiam mare amatoare de Bingo... În fiecare seară de sîmbătă juca cu prietenele ei. Odată, chiar cîştigase mulţi bani. Mătuşa spusese un singur lucru deştept pînă acum: „E mai bine să iubeşti pe cineva, decît să urăşti pe cineva!“ Mda, normal!

Începusem să fiu disperat că nu mai găseam odată drumul spre nas. Am început să mă duc aiurea, în sus. Cînd eram mai mulţumit că înaintam, aud un pleosc ameninţător. Aha, eram din nou într-un loc greşit... Şi ca treaba să fie şi mai rea, mătuşica îmi striga de departe că ajunsesem în creier. Pentru că începuse să mă plictisească traseul nostru prin corpul copilului, m-am dus să trag cu ochiul la nişte amintiri de-ale sale. Era îndeajuns să ating un neuron că apărea o proiecţie. Nu ştiu cum s-a întîmplat, dar am nimerit într-unul în care nişte copii îşi băteau joc de el. Am cugetat cîteva clipe şi mi-a venit cea mai bună idee din ziua aia: trebuia să-i transmit nişte gînduri de încurajare. Ei, ştiu că nu e mare lucru, dar să vă văd cum faceţi asta în timp ce o mătuşă zăpăcită apasă simultan pe vreo 245 de neuroni. Ştiam exact cîţi erau, că doar o auzisem mai înainte cum îi numărase. N-aveam habar de unde-i venea plăcerea aceasta deosebită de a număra lucruri. Cu tot bruiajul ei, cred că am reuşit. Să sperăm că gîndul meu de încurajare îl va ajuta pe copil.

Nu-mi dau seama dacă fapta mea bună sau disperarea m-au făcut mai isteţ, dar ştiu că am înţeles deodată că gura copilului se afla chiar sub noi. Şi ce dacă urma să trecem prin nas? Da, acolo totul va fi cleios şi rece, dar mai contează cînd ştii că eşti aşa de aproape de destinaţie?! Ne-am ţinut bine unul de celălalt şi ne-am dat vînt. Am ajuns exact la timp ca să prindem strănutul salvator. Ce lumină minunată ne aştepta afară!

Familia ne-a întîmpinat, desigur, cu un nor sărbătoresc de murdărie. Praf le-a făcut cinste prietenelor cu un meci de Super-Bingo, iar eu, pentru că toţi m-au considerat salvatorul mătuşii, am fost premiat cu un centigram de murdărie – o adevărată avere! N-am mai auzit niciodată nimic de copilul pistruiat, însă nu mă îndoiesc că i-au folosit încurajările mele.

Aron CIOCAN, *clasa a VI-a, Şcoala „Hermann Oberth“, Voluntari*

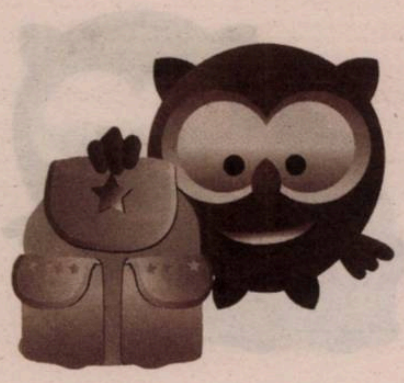

Totul părea la locul lui, cînd nişte astronauţi din viitor au făcut descoperirea că atomii erau ca nişte sisteme solare, care includeau nuclei – stele, şi planete – electroni. Da' de unde? Doctorul Toby a avut o presimţire şi i-a convins pe petrecăreţi, întîmplător, că băiatul în al cărui corp se aflau trebuia salvat.

Dincolo de limite

În anul 2100, tehnica ajunsese la cote impresionante şi ţările Pămîntului au investit sume uriaşe de bani pentru a construi o navetă spaţială cu care oamenii să poată depăşi bariera sistemului solar.

Pe 21 mai, naveta decolase, cu scopul de a opri pe fiecare planetă în parte, iar la bord se aflau trei astronauţi americani – George, Jack şi Wayne –, unul rus, Serghei, şi doi medici care să-i trateze în cazul unor pericole neaşteptate. La început, călătoria se derulase fără evenimente majore, iar trei ore mai tîrziu, naveta Meatball lăsa în urmă inelele planetei Saturn (se mişcau extraordinar de repede). Echipajul mînca cu poftă micul dejun sărăcăcios, care însă îi mulţumea pe deplin. Jack tocmai spusese o glumă bună şi toţi şase se simţeau minunat. În zare, ascunsă în umbra lui Neptun, se putea distinge planeta Pluto, a cărei suprafaţă îngheţată părea să aibă ceva mistic. Wayne scăzu viteza motoarelor, pentru a putea intra pe orbita lui Pluto. Tocmai cînd făcea manevra, Jack se prăbuşi pe panoul de control, iar viteza crescu brusc. Cînd se dezmeticiră, realizară că maneta de viteză se rupsese. Căutînd o scuză, cei doi medici se îndepărtară speriaţi, în timp ce Serghei şi George încercau să stabilizeze nava, iar dintre butoane ieşeau scîntei. Apoi, cu o bufnitură, racheta ieşi de pe orbită şi toate luminile se stinseră.

Ameţiţi, cei şase se ridicară în scaune, ţinîndu-se de cap. Serghei îşi sucise uşor glezna. Aprinseră luminile.

– Priviţi!

O lumină puternică, roşiatică, se apropia de ei cu repeziciune. Pînă să apuce Jack să întoarcă nava, gaura de vierme îi înghiţi...

Se treziră în beznă şi constatară cu uimire că, deşi motoarele erau oprite, nava înainta cu o viteză nebună. Jack se uită pe hublou şi i se tăie respiraţia. Ceea ce îi purta părea să fie un fel de lichid negru, vîscos, şi toţi îşi lipiră feţele de sticlă, fascinaţi. Toţi, mai puţin George, care, avînd o presimţire, calculă viteza cu care mergeau. Apoi o mai calculă o dată şi încă o dată şi obţinu acelaşi rezultat incredibil: aproape atingeau viteza luminii! În mod inexplicabil însă, Meatball nu se dezintegra, nici măcar nu se zgîlţîia. Neîncrezători, colegii lui refăcură la rîndul lor calculul, însă rezultatul rămînea constant. Chiar cînd să se întrebe ce aveau de făcut, naveta se opri pe neaşteptate. Îşi dădură seama că se aflau într-un sistem solar – altul decît al nostru.

Ceva ce le atrase atenţia: nu planetele şi steaua în sine, ci viteza enormă cu care se învîrteau acestea. Într-un singur minut, una dintre ele făcu o rotaţie completă! Incredibil! În plus, fiecare planetă vibra în mod straniu, ca şi cum ar fi fost încărcate cu sarcină electrică.

Apoi, îşi amintiră de sistemul de comunicaţie. Se repeziră la el, emoţionaţi. Serghei încercă să facă legătura cu Pămîntul. Aşteptară. Dacă după un minut nu răspundea nimeni, asta însemna un singur lucru. Conexiunea era inexistentă. Clipele, încărcate de emoţie, treceau cu greu. Un pîrîit le făcu inimile să tresară, însă nimic mai mult. Minutul se scurse, iar aparatul se închise, clincănind. Se aşezară cu toţii deznădăjduiţi, uitînd de lipsa gravitaţiei, şi începură să plutească, precum nişte asteroizi în derivă. Din ochii tuturor se scurgeau lacrimi amare.

În cele din urmă, reuşiră să se adune şi hotărîră să-şi continue călătoria, să se lase conduşi de universul plin de mistere, care parcă voia ceva de la ei. Îşi dădură seama că trebuie să găsească o altă gaură de vierme, însă nu vedeau nici una. Chiar cînd voiau să renunţe, o ploaie de asteroizi se izbi de stea, pulverizînd-o. În locul ei apăru o gaură de vierme uriaşă, care se întindea spre ei. Fără frică, astronauţii se lăsară înghiţiţi de ea. Ajunseră în acelaşi lichid vîscos, care era de data asta chiar mai negru, dacă asta era posibil. Materia întunecată îi purtă timp de cîteva ore, în care cei şase oameni de la bord rămaseră tăcuţi, neştiind ce le rezervă viitorul.

De îndată ce fură aruncaţi din materia întunecată, simţiră nişte radiaţii puternice, un spaţiu uriaş, ci un corp asemănător cu cel uman! Inima, camuflată în pulsar, pompa materia neagră, nimic altceva decît sîngele, prin găurile de vierme. Sistemele solare erau atomii, stelele erau nucleii, iar planetele – electronii. Acum totul era clar!

O singură apăsare pe trăgaci şi... planeta fu pulverizată.

Echipajul începu să se bucure de această descoperire nemaipomenită. Numai Toby, unul dintre medici, părea frămîntat de ceva. Într-un tîrziu, vorbi:

– Planetele sînt de fapt electroni uriaşi, aşa-i?

– Aşa-i, încuviinţară toţi.

– Atunci, de ce planetele din sistemul nostru solar se învîrt atît de încet?

Tuturor le pieri cheful. Într-adevăr, de ce? Toby luă din nou cuvîntul:

– Pesemne există o problemă în acest corp gigant. Din fericire, eu cred că în fiecare univers, viteza trecerii timpului este invers proporţională cu mărimea acelui univers.

Examinară fiecare gaură care aducea sînge la inimă. Una dintre ele aducea lichid cu pete albe, suspecte. Ştiind că nu mai au nimic de pierdut, intrară în gaura de vierme, de acum familiară lor. Într-un tîrziu, ajunseră în mijlocul unui grup de galaxii de o densitate rar întîlnită. Grupul se dilata şi se contracta, mişcînd galaxiile. Chiar lîngă ei, nori uriaşi de praf umpleau spaţiul din jurul lor, mărindu-se din clipă în clipă. Îşi dădură imediat seama că Universul se sufoca şi că starea sa de înrăutăţea.

Asta putea explica şi de ce sistemul nostru solar îşi pierdea din energie. Universul şi-o păstra pentru organele vitale. Aveau o decizie importantă de luat: puteau să ajute Universul, sau puteau să se întoarcă acasă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Rămaseră tăcuţi. Să renunţe era o idee foarte tentantă, mai ales că, dacă Toby avea dreptate, ei nu ar fi trăit pînă la moartea Universului, chiar dacă acesta nu se simţea prea bine. O poză a unui copil zbură dintr-odată prin navă şi ei îşi dădură seama că trebuie să rezolve problema gîndindu-se la generaţiile viitoare. Încrezători, se ridicară şi se apropiară de hublou. Nu aveau însă nici cea mai mică idee ce ar fi putut provoca praful. Putea fi un virus, o bacterie sau orice altceva. După două ore în care îşi stoarseră creierii, Toby avu o revelaţie:

– Trebuie doar să urmăm norul de praf, pentru a ajunge la sursă.

Zis şi făcut. Fiind atît de mici, reuşiră să se strecoare prin spaţiile libere din praful dens, pe care-l urmară ca să-i descopere sursa. După ceasuri întregi istovitoare şi pline de emoţii, putură vedea o planetă pitică, ce producea cantităţi uriaşe de praf şi gaze.

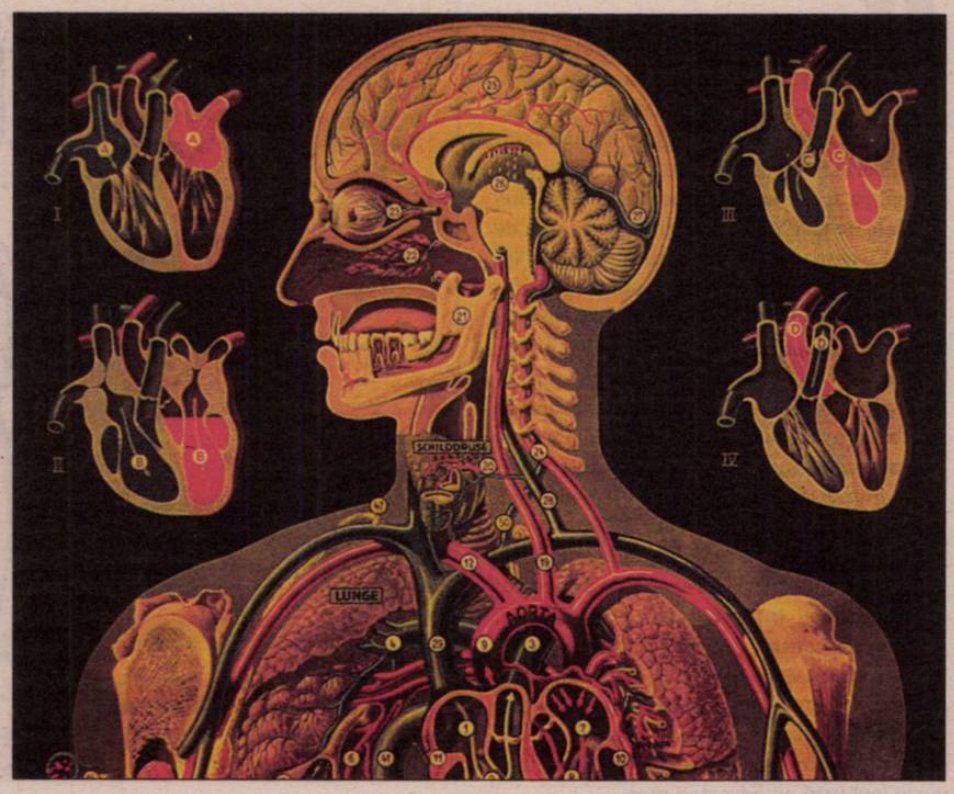

Gîndindu-se la o soluţie, hotărîră că trebuie să o distrugă cu rachetele puternice de pe navă. Una singură era suficientă, însă trebuiau să lovească fix în centrul planetei. Aveau doar trei încercări la dispoziţie. Prima rachetă o lansă Jack, dar ochi prea la dreapta şi racheta rămase pe orbita planetei. Apoi urmă George, care ţinti prea sus, iar racheta doar şterse uşor suprafaţa planetei. Mai aveau o singură şansă. Singurul care se oferi să încerce fu Wayne. Ochi cu grijă, în timp ce restul echipajului nu mai putea de emoţie. O singură apăsare pe trăgaci şi... planeta fu pulverizată.

Încet-încet, praful începea să dispară şi Universul părea că se luminează. Simţindu-se liberi, plămînii Universului inspirară profund, apoi reveniră la ritmul lor normal. Mîndri de reuşită, se întoarseră la gaura de vierme şi intrară prin ea...

În aceeaşi clipă, patru astronauţi şi doi medici jucau whist pe Pămînt, fără să aibă nici cea mai vagă idee cu privire la corpul uriaş în care se aflau, care le călăuzise paşii spre inima lui. În mod straniu însă, Pămîntul se învîrtea mult mai repede în jurul Soarelui.

Şi, de asemenea, fără nici cea mai vagă idee că în fiecare dintre corpurile lor, fiinţe din universuri subatomice aveau grijă de ei atunci cînd, de exemplu, li se umpleau plămînii cu praf.

Mihai ILAŞ, *clasa a VIII-a, Şcoala Gimnazială „Sfîntul Andrei", Bucureşti*

orange™

abonamentul copiilor pe placul părinţilor

oferta Junior

abonamentul Fluture 8

+

- nelimitat SMS în reţea, Yahoo! şi Portalul Orange
- Orange Content Lock şi Orange Antivirus
- trafic nelimitat în aplicaţia Poveşti
- minute şi internet pe mobil

cu 8 euro/lună

Orange Zali
25 euro

www.orange.ro

TVA inclus; ofertă valabilă până la 20 noiembrie 2013 cu posibilitate de prelungire, la abonarea pe 2 ani

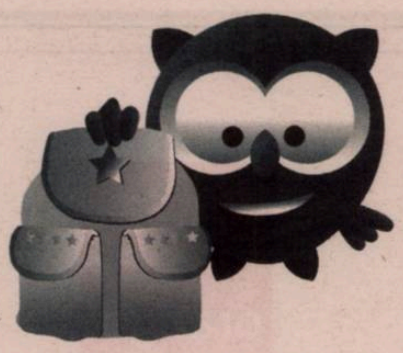

Pe cînd agentul A0H07 se bucura de controlul pe care îl avea asupra unui corp uman, reuşind să îi producă febră, dureri şi alte năpaste, Theo – sau, mai bine zis, Mov – vorbeşte cu stomacul ei, care începe să se plîngă de foame, iar mai apoi o iau şi pe ea într-o călătorie live prin manualul de anatomie. La celălalt capăt se află Sinus, Para Sinus.

Agenţii patogeni în misiune

În corpul surorii mele

Odată, cînd citeam dintr-o enciclopedie despre corpul uman, am adormit. Am visat că rugam un savant să-mi prepare un lichid care să mă micşoreze. El mi-a spus că am doar o oră la dispoziţie. Eu m-am hotărît să călătoresc în corpul surorii mele. Eram mică şi m-am ascuns în mîncarea ei. Prima oară am călătorit în Stomac – destul de scîrbos. Acolo era un fel de microb care verifica dacă totul e în ordine. Erau trei „fabrici" unde se transforma mîncarea în... ştiţi voi ce. A doua oprire au fost Plămînii. Arătau ca nişte plămîni normali, doar că aveau ochi şi gură. Ei se umflau şi se dezumflau întruna. I-am întrebat:

– Ce faceţi acolo?

– Ne facem treaba de zi cu zi, mi-au răspuns.

Mai mult nu mi-au spus. Am mers la Inimă. De ea erau prinse doar Artere. Prima oară am crezut că ea e cea mai importantă, dar apoi a venit explicaţia:

– Drăguţo, nimeni dintre noi nu e mai important decît alţii! Fiecare are treaba lui. Eu, de exemplu, trimit cu partea stîngă sînge în corp, iar prin partea dreaptă doar spre Plămîni. Îţi dau un sfat: cînd treci pe la fiecare, întreabă-i ce fac. Aşa o să înţelegi ce ţi-am spus.

Apoi m-am dus la Corzile Vocale. Nu mi-am imaginat că arată aşa. Erau două pliuri care se unesc şi se despart întruna. Ele mi-au explicat:

– Cînd vorbeşte Diana, sora ta, noi ne apropiem şi ne despărţim foarte repede. Cînd ea ţipă, noi rămînem despărţite.

Ştiam că sora mea ţipă mult, asa că dintr-odată s-a format o gaură mare în faţa mea.

Am hotărît să trec pe la Urechea Dreaptă. Am vorbit cu Melcul. El mi-a spus că urechea are multe părţi şi că nu poate să-mi explice ce fac toate. Dar abia aştepta să-mi zică despre meseria sa.

– Sunetele trec prin spirala Melcului şi apoi se duc către Creier.

Am vizitat şi Ochiul Stîng, care mi-a spus:

– Ochiul foloseşte razele luminii ca să creeze imaginea. Creierul transformă imaginea într-una colorată.

Eram atît de nerăbdătoare să ajung la Creier... El era cel mai important. Nu am vrut să mai pierd timp deloc, aşa că am grăbit pasul.

– Ah, am uitat complet de timp! Voi alerga spre Creier înainte să cresc.

Cînd am ajuns la Creier, l-am găsit în faţa unui calculator, pe care tot tasta. A început să-mi povestească despre ce avea stocat în fişiere, despre cum dădea comenzile, despre grija cu care se ocupa de toate organele, chiar şi de cea mai tînără celulă din corp.

– Cerebelul controlează mişcările, iar Creierul mare se ocupă cu mirosul, văzul şi toate celelalte simţuri...

Dar ceva l-a întrerupt. Era... timpul meu, care expirase. Am început să cresc şi-am tot crescut pînă m-am trezit din somn. Eram atît de fericită că a fost doar un vis. „Acum ştiu şi eu cum arăt pe dinăuntru!" mi-am spus eu în gînd.

***Teodora BANCIU,** clasa a IV-a, Şcoala „Hermann Oberth", Voluntari*

Pericolul corpo-mondial

Într-o zi cu soare,
Copii, fraţi şi surioare,
Mi-a venit aşa, deodată,
O idee cam ciudată:
Să trimit o furnicuţă
La mine prin *cutiuţă*
Şi să-mi spună totul, totul
Despre cum îmi merge corpul...
Ei, ce credeţi voi oare?
Furnicuţa-a acceptat
Şi de-ndată a plecat!

Acum, gata cu jocul!

Micuţa a intrat prin Urechea mea şi a străbătut canalul auditiv. Cînd a ajuns, sărăcuţa, la Timpan, a fost deodată propulsată prin nişte labirinturi întortocheate, apoi preluată de un Nerv... În timp ce Nervul o ducea undeva în sus, furnica intră în vorbă cu nişte arătări minuscule şi ciudate, care îşi spuneau Neuroni. Aceştia îi povestiră despre rivalitatea dintre membrii Dinastiei Vitale: Creierul şi Inima. Fiecare voia să fie recunoscut ca cel mai important organ al Imperiului Corp. Cei doi îşi aveau, fiecare, supuşii lor ce împînzeau totul, ducînd şi aducînd informaţii de la şi către Centru: Nervii erau aliaţii Creierului, în timp ce Vasele de sînge alcătuiau escorta Inimii. Pe atunci, află furnicuţa, se zvonea că Inima pregătea un atac masiv asupra rivalului ei: dorea să-l inunde cu un alt membru important al Dinastiei, şi anume Sîngele. Cînd auzi aceasta, micuţa intrusă întrebă de-ndată dacă mai există cineva care ar putea opri un astfel de dezastru corpo-mondial. Neuronii îi şoptiră în mare taină că există pe undeva o colonie care nu era de partea nimănui şi care ar fi putut să intervină. Aceşti indivizi erau Anticorpii. Ei erau, practic, apărătorii acelui imperiu atît de expus pericolelor.

Atunci, furnica părăsi traseul Nervului aceluia destul de cumsecade şi plecă în căutarea Anticorpilor. Întrebă în toate părţile, dar nimeni nu avea idee unde se ascundeau posibilii salvatori. Neştiind ce să mai facă, micuţa se aşează amărîtă pe ceva ce semăna a bolovan. Deodată, „scaunul" o aruncă de pe el, supărat. Era, de fapt, o celulă! Deşi era puţin nervoasă, celula se oferi să o ajute pe furnicuţă cu un sfat: treaba Anticorpilor era să elimine Microbii; deci, dacă ar fi făcut rost de nişte Microbi, Anticorpii ar fi venit singuri să-i distrugă şi atunci furnicuţa s-ar putea sfătui cu ei.

Atît îi trebui minusculei noastre călătoare: se duse direct în Tubul Digestiv, prin care urcă în Cavitatea Bucală. Aici, se puse la pîndă şi, cum zări nişte Microbi, se năpusti asupra lor, prinzîndu-i într-o plasă făcută din ramificaţiile unor Neuroni. Coborî din nou pe calea Tubului Digestiv şi depuse Microbii în preajma Rinichilor. Apoi aşteptă. Nu după mult timp, apărură nişte arătări ciudate, în formă de triunghiuleţe, distrugînd intruşii.

La o cotitură, ne ies în faţă patru viruşi mascaţi.

Furnica le ieşi în cale şi le povesti totul, cerîndu-le, în final, ajutorul. Aceştia se alarmară şi porniră spre Inimă. Se prezentară în faţa ei şi o ameninţară că dacă îi mai trec prin minte astfel de gînduri, ei, Anticorpii, îi vor părăsi pe toţi, lăsîndu-i pradă Microbilor. Auzind acestea, Inima se sperie şi trimise veste Creierului, printr-o Arteră, că doreşte să facă pace. După ceva timp, primi răspunsul solemn al Creierului printr-un Nerv: *„Pacea e acceptată."*

Uşurată, furnicuţa îşi luă repede tălpăşiţa, fugind cît se poate de iute din acel imperiu plin de pericole. Ajunse la Glanda Lacrimală. Aici luă o lacrimă şi zbură cu ea afară, pe obrazul meu.

Astfel, pericolul se îndepărtă, organismul se-mpăcă, o rază de soare trecu şi... pace fu!

***Iulia FLOREA,** clasa a VII-a, Colegiul Naţional de Informatică „Traian Lalescu", Hunedoara*

Agent A0H07

Este deja ora 16,51 şi abia acum simt că am atins scopul existenţei mele. M-am instalat. Pentru necunoscători, eu sînt agentul A0H07. De fapt, eu sînt un virus destul de tînăr, dar străbunicul meu a dat omenirii, la un moment dat, mari bătăi de cap. Dacă nu l-aş fi întîlnit pe ignorantul acesta, eram în pericolul de a pieri. Dar iată că am găsit... gazdă. Omul ăsta parcă a trăit într-un balon de sticlă: n-are anticorpi, n-are protecţie. Am intrat şi m-am instalat comod în gîtul lui.

Cred că este interesant de văzut ce se întîmplă dacă urc spre nas. Ah! Strănută! Of, nu e bine aici! Trebuie să mă duc spre fruntea lui. Să-i dau nişte dureri de cap. Dacă mă gîndesc bine, n-ar fi rău să fac şi un pic de căldură. Ar trebui să-mi creez confort maxim. Poate... poate... reuşesc să mă multiplic...

Aa, ce bine e! Am ajuns deja spre ceafă, după ce l-am controlat pe la tîmple. Acest organism răspunde bine nevoilor mele: temperatura creşte, apărători nu sînt – drum liber!

Iată-mă explorînd fibrele musculare. Cam nelucrate. Cam multă slănină. Aici pot să mă înmulţesc. Poate nu aţi ştiut, dar cei din familia mea se înmulţesc divizîndu-se. Adică din unul ne facem doi, din doi – patru, din patru – opt, din opt – şaisprezece şi tot aşa.

Bun, treaba merge bine. Sîntem deja o armată întreagă de A0H07. Hai să-l facem să strănute din nou. Poate ne mai trimite şi pe la vecini.

Dar ce este mirosul acesta dubios? Vai, spre noi se îndreaptă nişte formaţiuni necunoscute! Ajutor! Ce sînt acestea? Medicamente! Medicamente! Hai să fugim!

***Dacian Alin GHEORGHIŢĂ,** clasa a VIII-a, Colegiul Naţional „Elena Ghiba Birta", Arad*

Sistemnervoslandia

Undeva în ţara Humanlandia există un oraşel foarte mic, numit Sistemnervoslandia. Acest oraşel se întindea într-o vale liniştită, înconjurată de Munţii Earest şi Mouth-Blanc. Sistemnervoslandia nu era departe de oraşul-capitală, Brainen. Aceste două oraşe erau în conflict. În Brainen, oraşul-capitală, se luau majoritatea deciziilor, fără a-i întreba pe sistemnervoslandieni dacă sînt de acord.

Într-o zi, primarul Sistemnervoslandiei, Măduvel Spinar, a decis să nu mai ţină cont de legile hotărîte în Brainen, ci să-şi facă singur legile. După ce a aplicat noile reguli, au apărut mari probleme. Familiile Axon şi Dendrite s-au certat foarte tare, iar Mielina, fata cea mică a lui Măduvel Spinar, s-a despărţit de Axonică, singurul băiat al familiei Axon.

Oraşul era distrus, iar Reflex Necontrolat a preluat conducerea. Toată lumea avea probleme de digestie şi termoreglare.

Observînd nenorocirea, Sistemele Secrete ale Humanlandiei au trimis un agent secret, care se numea Informaţius. El călătorea în fiecare zi dintr-un oraş în altul pentru a restabili pacea, cu Fascicul Ascendent, un tren de mare viteză.

Într-o zi, după ce Informaţius a ajuns în Sistemnervoslandia, aducînd ziarul local, lui Măduvel Spinal i-a venit o idee: să dea o petrecere la care primarii tuturor oraşelor din Humanlandia să vină inclusiv cei ai oraşelor îndepărtate, de peste munţi şi oceane. După ce s-a împrăştiat vestea, chiar şi primarii Gleznalandiei şi al Tibialandiei, unele dintre cele mai îndepărtate zone, au sosit în Sistemnervoslandia, la petrecere.

După începerea petrecerii, toată lumea era veselă, cînta, dansa, doar Măduvel era supărat. Unde era Occipitus, primarul din Brainen? Atunci, Măduvel îşi dădu seama

că Occipitus avea nevoie de ajutorul Sistemnervoslandiei pentru a se deplasa, iar el avea nevoie de Brainen ca să-şi aducă aminte ce trebuia să facă pentru a restabili pacea în oraşul său – dar noroc cu Informaţius!

Informaţius l-a adus pe Occipitus, cu Fascicul Ascendent, la petrecere. După ce cei doi vechi prieteni s-au reîntîlnit, şi-au dat seama că Sistemnervoslandia nu poate funcţiona fără Brainen, şi nici Brainen fără Sistemnervoslandia – mai pe scurt, înainte de a face ceva, trebuie să gîndeşti, dar fără a acţiona corect, nu vin rezultatele.

Irina MATEESCU, *clasa a VII-a, Şcoala Gimnazială „Anastasia Popescu", Bucureşti*

Misiune imposibilă

Bună! Sînt Sinus. Para Sinus. Sînt o pastilă. Chiar în acest moment sînt azvîrlit în gura unui om... Ups! Sînt trimis în misiune! Oare cum va fi?

O iau la vale pe strada Esofag. Nu văd mai nimic din cauza vitezei. Ajung într-un rond, la Stomac şi văd secţia de Poliţie. Îmi adun puterile şi intru. Înăuntru mă aşteaptă Sucul Gastric, care mă somează:

– Legitimează-te!

– Sînt Sinus. Para Sinus, răspund eu.

– Te aşteptam, unde ai întîrziat? Hai!

Mă duce după el pe nişte holuri întortocheate. Bate la o uşă pe care scrie: „Ficat".

– Cine e? se aude o voce groasă dinăuntru.

– Sucu', l-am adus pe salvator, răspunde Sucul Gastric şi mă împinge uşor către uşă.

Ficatul e un tip serios, vînăt la faţă.

– Căutaţi indicii pe Vena Basilică, zice el. Acolo au fost raportate toxine. Răceala a lucrat, nu glumă!

Însoţit de o ceată de celule albe, înaintez acum precaut pe Vena Intercostală. La o cotitură, ne ies în faţă patru viruşi mascaţi. Scot extinctorul cu substanţe şi-i împroşc direct în faţă. Trei dintre ei cad la pămînt. Al patrulea o ia la goană, îngrozit.

Ficatul ne transmite prin staţie:

– Vin întăriri, o supradoză de Vitamina C efervescentă!

Să ne relaxăm? Ei bine, nu; viruşii atacă din nou – de data asta e un grup de puştani pe care îi rezolvăm doar cu cîteva mişcări de judo.

Ne continuăm încrezători drumul pe Vena Cavă Mijlocie. Terenul e curat. Ici-colo, cîte un virus mort de frică şi atît. Vitamina C soseşte cu chef de treabă. Curăţă imediat cadavrele de viruşi.

Simţim că meritäm cu toţii o baie în piscină. Cine ştie drumul cel mai scurt spre Vezică?

Vlad MUNTEAN, *clasa a V-a, Avenor College, Bucureşti*

Micşoratul Ultra 1000

Anul 2070. Un an dezastruos pentru întreaga omenire. Un virus extrem de periculos a atacat specia umană. Sistemul nervos a fost atacat. Nici un om nu îşi mai putea controla mişcările. Pandemia nu a ţinut cont de vîrstă. S-au îmbolnăvit şi copiii, dar şi adulţii. Un grup de cercetători a găsit soluţia pentru a eradica virusul: nanonaveta şi nanooamenii. Aceştia se vor urca în navetă, care va fi pusă într-o seringă şi va fi injectată intravenos unui om infectat.

După luni grele de muncă, acest grup a reuşit să inventeze „Micşoratul Ultra 1000". Pentru siguranţă, metoda a fost testată înainte pe animale. Guvernele lumii au fost de acord cu această invenţie.

Fără să mai stea pe gînduri, cercetătorii s-au micşorat şi au fost injectaţi. David, unul dintre cei mai devotaţi savanţi, a descoperit nişte particule ciudate în sînge. A hotărît să le urmeze.

Urmărindu-le prin sistemul de neuroni, David şi-a dat seama că particulele deveneau tot mai numeroase pe măsură ce se apropiau de cerebel. George, şeful savanţilor, a văzut că ceva era în neregulă în locul unde trebuia să se afle creierul mic. Acesta era acoperit cu o masă gelatinoasă neagră. A apăsat butonul verde al navetei şi un cleşte a ieşit la iveală. Îndată, acesta a apucat o mostră din masa gelatinoasă, care a ajuns numaidecît în navetă pentru a fi cercetată. George şi David s-au apucat să o analizeze. Au descoperit că particulele înconjoară organul sistemului nervos, îl sufocă şi acesta moare. Imediat au apăsat pe butonul albastru, care măreşte viteza navetei, pentru a ajunge mai repede la virusul-mamă.

Dintr-odată, nu s-a mai văzut nimic. Era întuneric total. David a aprins farurile nanonavetei, care au luminat locul. Au văzut o fiinţă cu ochi, mare şi întunecată. Acesta era virusul-mamă. Şi-au dat seama că acesta era virusul care controlează toate celelalte particule din corpurile umane şi care atacă sistemul nervos.

George a apăsat butonul roşu al navetei şi, dintr-odată, cinci rachete s-au îndreptat spre virus, distrugîndu-l. George, David şi restul echipajului s-au întors acasă victorioşi, fericiţi şi mîndri de invenţia lor, care a salvat omenirea.

Radu MITRAN, *clasa a VI-a, Şcoala Gimnazială „Anastasia Popescu", Bucureşti*

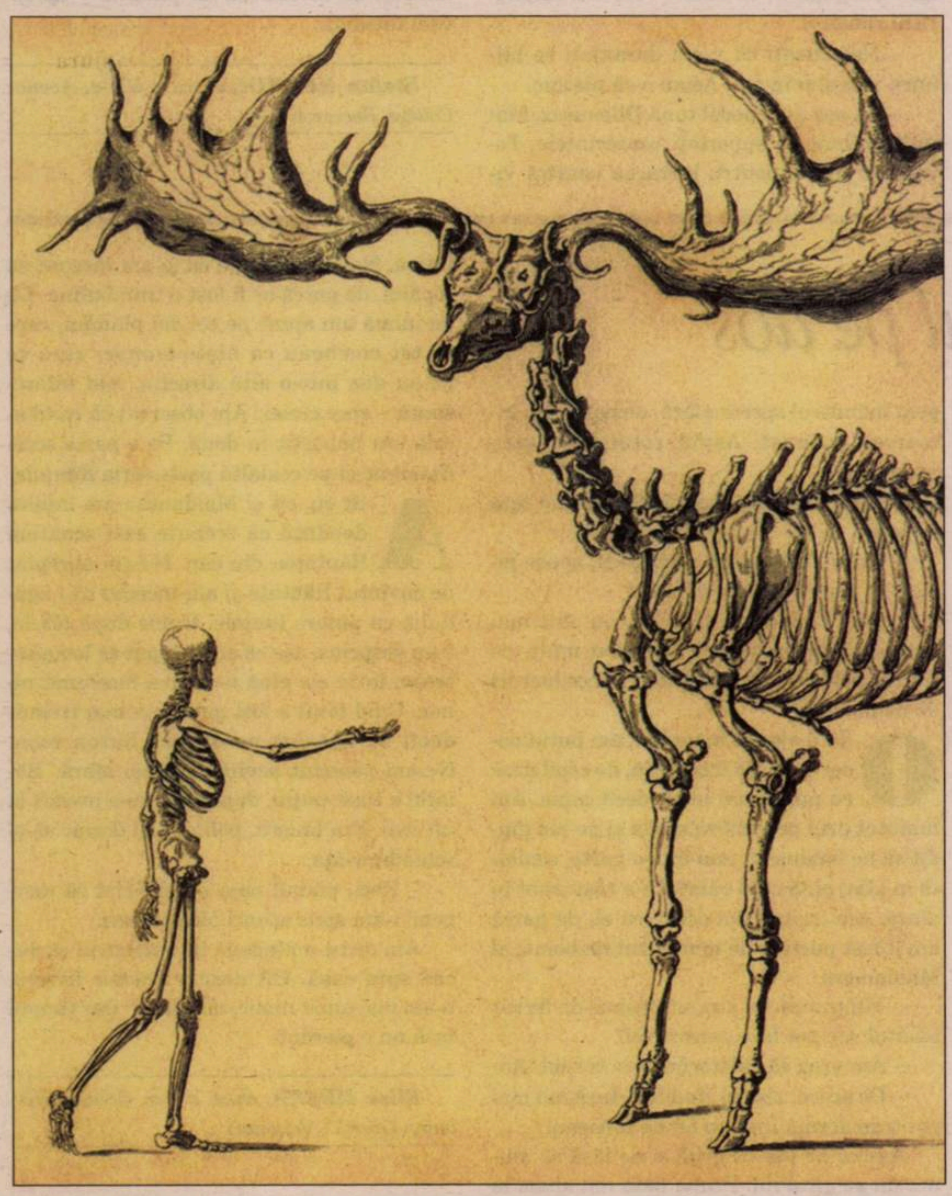

Mov şi prietenii lui

Era o zi obişnuită de şcoală. Aveam prima oră biologie şi studiam corpul uman. În maşină, mă tot gîndeam despre ce ne va vorbi doamna profesoară... Oare ne va povesti despre circulaţia sîngelui prin venele noastre sau ne va vorbi despre anticorpi? Eram nerăbdătoare să aflu.

Cînd am ajuns în clasă, m-am aşezat la locul meu şi mi-am deschis caietul: începuse lecţia. Era o lecţie atît de interesantă şi totuşi uşoară, aşa că am răspuns pe tot parcursul ei.

Odată ajunsă acasă, m-am dus la mine în cameră ca să-mi fac temele. La un moment dat, am auzit o ghiorţăitură în stomac:

– Mov, dă-mi de mîncare. *Acum!* Mi-e foame!

Speriată, am început să mă uit în jur, dar ghiorţăitura şi-a făcut din nou apariţia:

– Hei! Aici jos, vreau mîncare, n-auzi?!

Cînd m-am uitat în jos, am văzut că burta mea se mişca într-un mod suspect. Mi-am pus mîinile pe stomac şi, oricît de incredibil ar părea, m-am trezit în interiorul propriului stomac. Brusc, în faţa mea s-au ivit trei omuleţi în forma de picături. Primul, cel de culoare verde, a strigat:

– Vreau paste cu brînză!

Al doilea omuleţ, de culoare mov, bătu din picior şi spuse:

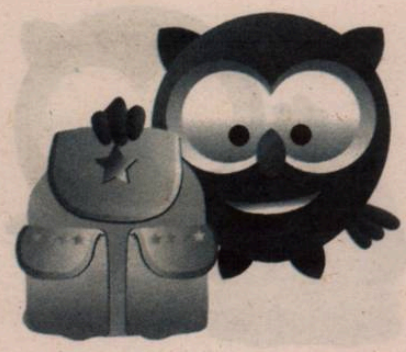

– Eu vreau salată!

Al treilea, cel mai retras, spuse cu o voce pierită:

– Mie nu mi-e foame, deşi un tort de ciocolată n-ar strica.

Eram speriată şi în acelaşi timp curioasă să aflu povestea lor. Dar cînd voiam să îi întreb cine sînt şi ce vor, aceştia au început să se certe pe seama mîncării.

– Încetaţi! am strigat la ei. Cine sînteţi şi ce vreţi?

– Noi sîntem sucurile gastrice şi ne e foame! răspunseră aceştia într-un glas.

– Dacă vă dau mîncare, încetaţi cu cearta?

– Daaa! strigară ei.

– Bine, mă duc să caut ceva de mîncare.

Nici n-am terminat bine de spus asta, că m-am trezit înapoi în camera mea. Am coborît scările în fugă, am dat iama la frigider şi am înşfăcat un sandviş. Nu terminasem bine de mestecat ultima înghiţitură, că eram iar lîngă prietenii mei gălăgioşi, care acum îşi făceau siesta.

– V-aţi liniştit? i-am întrebat eu.

– Da! oftară ei, cu un suspin de mulţumire. Drept răsplată, te vom duce într-un tur pentru a vedea ce se întîmplă mai departe cu mîncarea.

Am alunecat încet printr-un canal şi am ajuns într-un coridor lung, căptuşit pe toate părţile cu o membrană sub formă de degete.

– Acestea sînt vilozităţile intestinale, îmi spuse omuleţul mov.

Cu cît mergeam mai mult, cu atît deveneam mai mici. La un moment dat, un degeţel s-a aplecat spre noi şi ne-a înghiţit. Trecuserăm în sînge. Eram în vena portă şi călătoream spre ficat.

Deja călătoream cu o viteză mult mai mare, pe lîngă noi trecînd omuleţi roşii, despre care am aflat că sînt hematiile.

– Pregăteşte-te, vom intra în ficat! îmi spuse omuleţul verde.

Într-adevăr, cîteva momente mai tîrziu, am intrat pe un coridor care ducea spre o uriaşă uzină, unde mii şi mii de oameni cărau un fel cărămizi ciudate, care îmi păreau cunoscute.

– Vezi acele cărămizi? mă întrebă omuleţul galben.

– Da, ce sînt?

– Acelea sînt bucăţele din sandvişul mîncat mai devreme, doar că sînt mărunţite de sute de ori. Aici, enzimele ficatului (muncitorii), prelucrează din nou substanţele, trecîndu-le înapoi în sînge.

Nu mi-aş fi imaginat vreodată cîte transformări suferă mîncarea, numai pentru a ajunge să hrănească fiecare celulă din corpul nostru.

– Ne bucurăm că ţi-a plăcut călătoria şi îţi mulţumim încă o dată pentru că ne-ai hrănit, mai spuseră Mov şi prietenii lui.

Thea POGAN, *clasa a VI-a, Şcoala Gimnazială „Anastasia Popescu", Bucureşti*

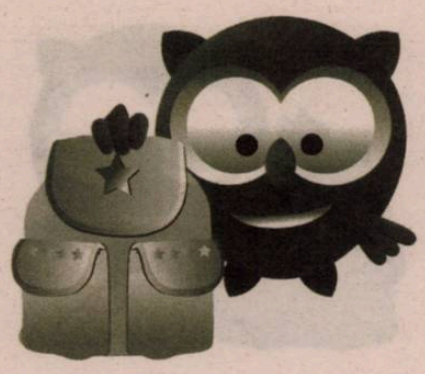

Ce-i mai greu? A te pune cu cel mai bine gîndit sistem de apărare din lume? Sau a repara o fiinţă umană, aducînd-o la forma ei naturală? Decît să mă întrebaţi pe mine, mai bine citiţi aventura Microbului şi ascultaţi povestea unui băiat întors pe dos. La propriu.

Pădurarul şi microbii

Într-o bună zi, în timp ce voia să taie un copac uscat, un pădurar se răni foarte grav la un picior. Se tîrî cu greu pînă la cel mai apropiat rîu pentru a-şi spăla rana, dar microbii pătrunseseră deja veseli în ea.

Microbul din povestea noastră, odată ajuns pe tăietură, se simţi ca în paradis. În faţa lui, pe partea stîngă a piciorului, era un fel de castel unde l-au întîmpinat nişte soldăţei mici şi roşii. Nu se lăsă intimidat de ei, pentru că nu erau decît nişte globule roşii care se rătăciseră de grupa lor. Microbul le mîncă imediat pe toate, cu mare poftă, dar parcă nu se sătură. Mai înaintă cîţiva paşi spre castel şi se întîlni cu fraţii săi, alţi microbi care intraseră ca şi el, înghiţind tot ce găseau în cale. O luară la drum împreună, dornici să descopere ce se află în misteriosul castel. La un moment dat, dădură peste cîteva globule albe, care, ca nişte soldaţi ce erau, aveau de gînd să-i distrugă. Nu reuşiră, deoarece toţi microbii se prefăcură morţi şi se ascunseră în interiorul unui muşchi. Crezînd că nu mai era nici un pericol, globulele albe îşi văzură liniştite de drum.

Microbii ieşiră din interiorul muşchiului şi plecară şi ei mai departe. Dar imediat au fost atacaţi de un curent de globule roşii, care aproape că i-au culcat la pămînt. S-au regrupat cu greu şi s-au ascuns din nou în interiorul muşchiului. În felul acesta, au scăpat de atac. Dar necazurile nu s-au oprit aici. Abia au ieşit din nou şi-au mai înaintat puţin, că au întîlnit alte globule albe, înarmate pînă în dinţi. S-au năpustit toate asupra lor şi aproape că i-au nimicit. Au supravieţuit doar şase microbi, nu se ştie cum. Cu ultimele puteri s-au ridicat, regrupîndu-se din nou. Dar cînd se simţeau mai rău, le-au venit în ajutor vreo cinci microbi care spuneau că sînt de 32 de ani în corpul pădurarului şi care păreau, desigur, foarte plictisiţi. Ceilalţi şase microbi îi rugară să li se alăture şi să meargă împreună spre castelul ce-i fascina. Cei cinci microbi acceptară imediat – de cînd aşteptau ei ceva care să-i scoată din monotonie!

Pînă la porţile cele mari n-au mai întîlnit pe nimeni. Se pare că aveau noroc, fiindcă nu găsiră nici un paznic la intrare. Intrară voioşi şi începură să urce cele zece milioane de scări care duceau pînă în faţa a patru uşi impozante. Mureau de curiozitate să vadă ce se afla dincolo de fiecare intrare.

– Eu propun să ne împărţim în trei grupe de cîte trei şi încă o grupă de doi! spuse cel mai isteţ dintre ei. Apoi să intrăm fiecare pe cîte o uşă.

– E o idee bună, îl aprobă un alt microb.

După ce s-au împărţit în cele patru grupe, au intrat la întîmplare. Primii au avut un mare ghinion, fiindcă au căzut într-o prăpastie din care n-aveau cum să scape. A doua grupă avu aproape aceeaşi soartă, nimerind într-un fel de cazan bolborositor. A treia grupă căzu într-o sală mare, plină cu globule albe, care se năpustiră pe bieţii microbi şi îi mîncară imediat. În sfîrşit, a patra grupă, care intră pe ultima uşă, a avut

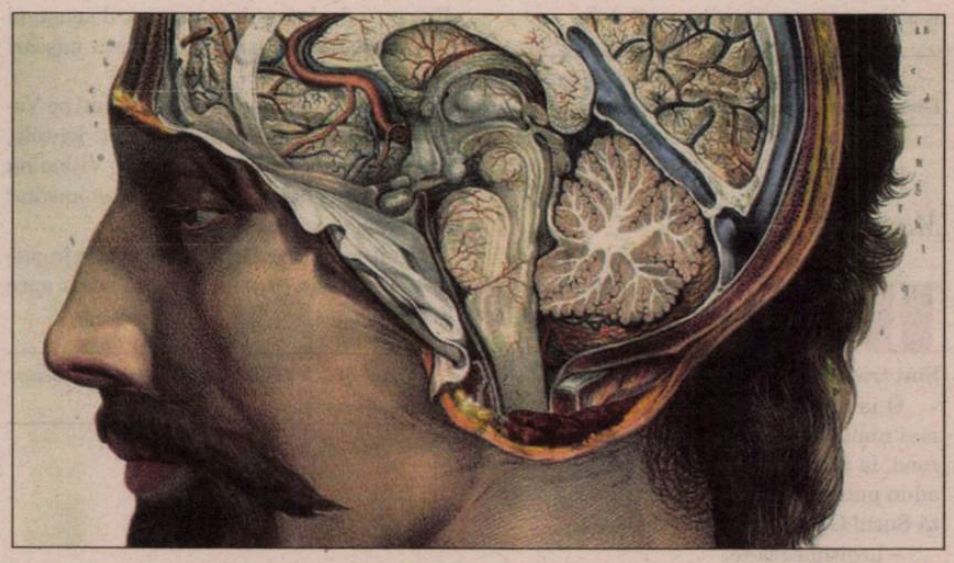

de urcat încă un milion de scări. La capătul acestora găsi încă o uşă. Crezînd că sînt mai norocoşi, au deschis-o fără să stea pe gînduri... Aici însă i-a întîmpinat cea mai mare globulă albă din corpul omului, care se numea... Dilematix.

– Ce e locul acesta? întrebă unul dintre microbi.

– Aţi ajuns în cea mai importantă cameră a castelului, unde trăieşte Dilematix (globula-gigant), se auzi o voce din întunericul camerei.

– Ne scuzaţi că v-am deranjat! se bîlbîiră microbii în cor. Acum o să plecăm.

– Nu aşa de repede! tună Dilematix. Mai întîi, trebuie să suportaţi consecinţele. Totuşi, vă felicit pentru intrarea voastră vicleană în castel. Mă rog, acum să revenim la subiect! Conform Legii nr. 136 de la pagina 1345, care zice că „Dacă intraţi în locuinţa altcuiva fără să îi cereţi voie, veţi fi pedepsiţi cu moartea“, eu trebuie să vă arunc într-o groapă plină cu globule albe sau, mai plăcut, să vă pedepsesc chiar eu. Aşa că alegeţi!

– Vrem aici, cu tine! strigară iarăşi în cor.

Iar asta se şi întîmplă, microbii fură mîncaţi de Dilematix, iar pădurarul îşi reveni imediat.

***Ştefan NEMŢOI,** clasa a VII-a, Avenor College, Bucureşti*

Eu, Maidaneza şi băiatul pe dos

Săptămîni la rînd, a circulat un zvon ciudat, care a trezit interesul tuturor localnicilor unui sat aflat la poalele munţilor. La început a fost mai mult interes, dar cu cît aflau mai multe, cu atît se înspăimîntau mai tare.

Despre ce era oare vorba?!

La capătul satului locuia un om despre care se spunea că ar fi special. Dintr-odată, acest lucru mi-a stîrnit curiozitatea. În dorinţa de a afla cît mai multe, am cumpărat două bilete de autobuz – unul pentru mine şi altul pentru pisica mea, Maidaneza, un nume ce i se potriveşte de minune, căci îi place să se furişeze pe stradă, urmărind alte pisici. Drumul ne-a luat un ceas pînă să ajungem în sat.

Odată ce am coborît din autobuz, s-a stîrnit o burniţă ce ne-a făcut să alergăm spre locul unde ştiam că trăieşte acest om. Am descoperit că locuinţa lui nu era o casă normală, ci o peşteră. Nu era nici o uşă la care să bat, aşa că a trebuit să-mi fac curaj şi să intru, cu toate că Maidaneza m-a părăsit, de frică, pentru cîteva momente. Pe o măsuţă din gheaţă se afla o lampă în formă de iepure. La lumina ei am observat că această fiinţă umană se uita în oglindă fără admiraţie. Nu era nici prea tînăr, nici prea bătrîn. Am îndrăznit să întreb:

– Ce s-a întîmplat cu tine?

– E o poveste lungă, dar am timp, spuse el. Într-o zi, de mult, începu el să povestească, a venit la mine un savant şi mi-a spus că mă poate transforma într-un om diferit de ceilalţi. L-am crezut şi, uite, m-a transformat în această bestie pe care o vezi în faţa ta.

Organele îi atîrnau pe dinafară, fiindcă el, adevăratul băiat, se afla pe dinăuntrul corpului. Adică ce trebuia să fie în interior era în exterior.

La un moment dat, Maidaneza mea şi-a ivit mustăţile şi l-a întrebat:

– Cine este acel om?

– Hei, lasă... avea un nume ciudat, scurt şi fără stil. Nici nu mi-l mai amintesc, dar aş putea să-i dau eu un nume mai potrivit, că doar mă pricep. I-am putea spune Doctor Invers.

– Ce nume ciudat! zic eu. Trebuie să găsim o modalitate să te preschimbăm la loc.

Toţi rămaseseră pe gînduri, pînă cînd Maidaneza spuse:

– Hai să intrăm în corpul lui, să-i împingem înăuntrul spre înafară, de parcă am întoarce o mănuşă. Astfel, totul s-ar putea aşeza la loc.

– Bună idee! se bucură făptura din faţa noastră.

– Acum, trebuie să ne înghiţi, spuse pisica. O, nu, sîntem prea mari!

– Nu, nu sînteţi. Oricum, eu sînt mai mare şi mai înalt decît voi. Mai mult, de cînd cu schimbările acestea, pot face lucruri de neînchipuit.

Odată ajunse înăuntru, am putut observa o faţă frumoasă, de copil doar cu puţin mai mare decît mine. Am înaintat prin penumbra aceea şi ne-am gîndit să ne balansăm una într-o parte, cealaltă în alta, pînă cînd băiatul s-a răsturnat în afară. Am ieşit şi noi odată cu el, de parcă am fi fost purtate de miorlăitul războinic al Maidanezei.

– Mulţumesc! a strigat nespus de fericit băiatul. Ce pot face pentru voi?

– Am vrea să călătorim prin corpul tău.

– De acord, zise el zîmbind. Încă mă mai pot transforma într-un fel de tobogan!

Aşa că ne luă cu grijă şi ne lăsă să alunecăm pe gîtul lui. Prima dată am ajuns la inimă. Ne-am urcat pe ea şi am început să ţopăim, de parcă ar fi fost o trambulină. De pe inimă am ajuns pe cei doi plămîni, care se tot ciocneau ca nişte *bumper cars* ce ne-au dus într-o altă direcţie, mai interesantă – spre creier. Am observat că locul acela era împărţit în două. Pe o parte scria *Bunătate* şi pe cealaltă parte scria *Răutate*.

Atît eu, cît şi Maidaneza am înţeles deodată că trebuie să-i scoatem Răutatea din cap. Ne-am apropiat de cuvîntul Răutate şi am început să-i zguduim cu putere literele. Unele după altele, s-au desprins, aşa că am început să le amestecăm între ele pînă n-au mai însemnat nimic. Cînd totul a fost gata, n-a mai trebuit decît să apăsăm pe un mic buton roşu. Ne-am pomenit azvîrlite iarăşi afară. Băiatul a tuşit puţin, după care ne-a invitat la un ceai. Era liniştit, politicos şi dornic să-şi schimbe viaţa.

– Deci, planul ne-a reuşit! Hai să mergem! i-am spus atunci Maidanezei.

Am urcat amîndouă în autobuzul ce ducea spre casă. Cît despre Doctor Invers, n-am mai auzit nimic, niciodată. Dar timpul încă nu e pierdut.

***Elisa MERCA,** clasa a V-a, Şcoala „Hermann Oberth“, Voluntari*

Vara asta nu prea am stat cu burta pe carte, dar noroc cu prietenii mei, care au ce să-mi recomande! Ce i-aş spune eu profei mele de română dacă n-aţi fi voi? „Am citit un roman clasic, unul de care aţi auzit sigur!" şi m-aş aştepta la un dos de fulger de la Rick Riordan. Poate pe viitor o să fiu mai silitor!

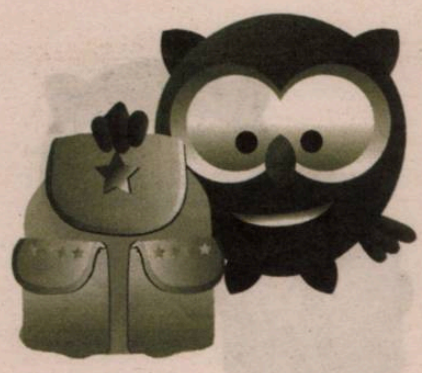

Emil, Profesorul, Gustav și Vineri

● ***Emil şi cei trei gemeni* de Erich Kästner (Editura Arthur, Bucureşti, 2013)**

Emil Tischbein, personajul principal al poveştii *Emil şi detectivii*, revine cu o nouă aventură!

Vacanţa de vară începe! Emil primeşte o scrisoare de la Profesor („Profesor" este, bineînţeles, porecla unui prieten de-al lui Emil; numele lui adevărat e Teodor Haberland). În scrisoare, Profesorul îşi invită prietenul să stea în vacanţă acasă la el, lîngă Marea Baltică. Emil acceptă imediat invitaţia. Este încîntat cînd află că vor veni şi ceilalţi detectivi: Gustav cu claxonul (care acum are o motocicletă) şi micul Vineri.

Casa Profesorului se află în localitatea Korlsbüttel. Emil şi detectivii sînt foarte bucuroşi pentru că sînt din nou împreună! Aceştia merg în fiecare zi pe plajă şi se distrează de minune!

Într-o zi, Emil şi prietenii săi se întîlnesc cu The Three Byrons (cei trei Byroni). Aceştia sînt artişti care fac tot felul de trucuri şi dau spectacole. Unul dintre cei trei este tatăl, iar ceilalţi doi sînt fii lui – Jackie şi Mackie.

Un picolo pe nume Hans Schmauch, prieten cu Emil şi detectivii, aduce nişte veşti rele într-o zi: domnul Byron nu mai are de gînd să lucreze cu Jackie pentru că acesta creşte repede şi devine din ce în ce mai greu. Nu mai pot fi executate anumite numere de spectacol... Emil, Profesorul, Gustav şi Vineri vor să-l ajute pe Jackie într-un anumit fel... Astfel, o nouă aventură palpitantă începe!

Dacă vreţi să aflaţi prin ce peripeţii trec Emil, Profesorul, Gustav şi Vineri, citiţi cartea! Vă dau un sfat: nu lăsaţi cartea din mînă pînă nu aflaţi cum descoperă Emil şi Vineri adevăratul nume al domnului Byron. Sau cum sînt salvaţi Profesorul, Gustav şi picoloul Hans de pe o insulă, de către căpitanul Schmauch, un vechi lup de mare... Hm, cred că am spus deja prea mult, nu-i aşa?

Emil este personajul meu preferat. Din primul volum mi-am dat seama că acesta este un băiat foarte bun, curajos şi isteţ. De-a lungul poveştii, detectivii intră în situaţii dificile. De fiecare dată, Emil vine cu cea mai bună idee sau soluţie. De exemplu, băiatul şi prietenii săi vor să ajute un orfan. Filmul *Emil şi detectivii* are să ruleze în curînd la cinema. Protagonistul poveştii ia următoarea decizie:

„– Proprietarul cinematografului ar putea, de exemplu, să pună un anunţ în ziare sau să lipească o inscripţie pe afişul de pe străzi, pe care să fie scris că detectivii o să apară în persoană la cîteva reprezentaţii. Poate că aşa au să vină la cinema mai mulţi copii decît de obicei. Şi pentru că proprietarul, datorită nouă, o să cîştige mai mult, o să-i poată dărui lui Jackie încasările de la prima reprezentaţie. (...)

– Propunerea este nespus de atrăgătoare. Ca să-l putem ajuta pe Jackie, o să fim siliţi să ne demascăm." (p. 175)

Emil este un băiat care îşi iubeşte mama nespus de mult. Ar face orice pentru ea. Într-o zi, un domn pe nume Heinrich Jeschke spune că vrea să se însoare cu mama lui Emil. Băiatul nu este de acord. Vrea să locuiască doar cu mama lui. Însă, după un timp, Emil îşi dă seama că mamei sale i-ar prinde bine să aibă un soţ. Nu s-ar mai simţi niciodată singură, Pînă la urmă, Emil acceptă ca sergentul Jeschke să se însoare cu mama lui... În tot acest timp, şi doamna Tischbein se gîndeşte ce decizie să ia. Şi ea vrea să locuiască doar cu Emil. Aceasta, ştiind că fiului său i-ar prinde bine să aibă un tată, este de acord în cele din urmă să se mărite.

Aşa cum zice bunica lui Emil: „Nu o iubeşti numai pe ea şi ea numai pe tine. Şi fiecare l-a înşelat pe celălalt numai din dragoste şi fiecare s-a înşelat asupra celuilalt, tocmai din prea marea-i dragoste. Asta se întîmplă în viaţă." (p. 194)

Aventura detectivilor dovedeşte (încă o dată) valoarea prieteniei adevărate şi a muncii în echipă. Recomand cartea tuturor cititorilor. Nu vă faceţi griji, la începutul poveştii se află un Cuvînt înainte pentru profani şi altul pentru experţi. În oricare categorie vă regăsiţi, ţineţi minte parola: Emil!

***Teodora LEON,** clasa a VII-a, Colegiul „Costache Negruzzi", Iaşi*

Huck și Percy pe Facebook

Tom şi Huck

● ***Aventurile lui Tom Sawyer* de Mark Twain**

În această vară, eu am citit cartea *Aventurile lui Tom Sawyer*. Mi-a plăcut pentru că este o carte de aventură, iar cînd o citeam mă simţeam în pielea personajului. Totul se petrece într-un orăşel de pe malul rîului Mississippi. Tom este un băiat foarte neastîmpărat, care face multe pozne şi o înfurie pe mătuşa Polly. Sid este fratele lui Tom şi, cînd are ocazia, îl dă în vileag pe acesta. Huckleberry Finn este cel mai bun prieten a lui Tom şi este un copil al străzii.

Aventurile lui Tom încep într-un cimitir unde el şi Huck îi văd pe Injun Joe (un hoţ), Muff Potter şi Dr. Robinson, care vor să jefuiască un mormînt. Între cei trei s-a iscat o ceartă şi imaginaţi-vă ce au putut vedea copiii în acel loc, stînd pitiţi! Copiii au fugit îngroziţi şi au jurat să nu spună nimic din ceea ce au văzut acolo în acea noapte.

Tom se îndrăgosteşte de o fată pe nume Becky. El vrea ca şi Becky să-l placă şi astfel ajunge în tot felul de situaţii nu prea plăcute.

După puţin timp, Tom vrea noi aventuri, aşa că, împreună cu Huck şi Joe Harper, vor să devină piraţi. Într-o seară, cei trei se hotărăsc să plece cu barca pe insula din apropierea satului. Ce credeţi că a făcut satul, împreună cu familia lui Tom, cînd au văzut că aceşti copii lipsesc de acasă de aproape trei zile?

Nu a trecut mult timp de la cele întîmplate, că lui Tom i se făcu poftă de altă aventură. Aşa că nu a mai stat degeaba şi s-a apucat de căutat comori împreună cu Huck. Au început căutarea într-o casă cu stafii, dar auzind zgomote ciudate, s-au speriat şi s-au ascuns în podul casei. Aventurile însă continuă.

Pe mine această carte m-a fascinat deoarece la fiecare aventură mi se părea că eu sînt acolo, în mijlocul evenimentelor, şi eram foarte atras să văd ce se întîmplă în continuare. Parcă trăiam acele clipe!

***Radu Bogdan STAN,** clasa a V-a, Colegiul Naţional „Elena Ghiba Birta", Arad*

O poveste cu un semizeu

● ***Hoţul fulgerului* de Rick Riordan**

Percy Jackson, un băiat de 12 ani, este pe cale să fie exmatriculat din şcoală... din nou. Indiferent cît s-ar strădui, nu poate să stea departe de probleme. Dar te poţi aştepta ca el să stea cuminte şi să privească, în timp ce o bătăuşă îl atacă pe prietenul său cel mai bun, care pe deasupra mai e şi sfrijit? Sau să nu se apere cînd profesoara lui de algebră se transformă într-un monstru şi încearcă să-l omoare? Bineînţeles, nimeni nu-l crede pe Percy în privinţa incidentului cu monstrul; nici el nu prea crede. Asta pînă ce Minotaurul îl urmăreşte în tabăra de vară.

Dintr-odată, creaturi mistice par să iasă direct din paginile manualului de Mitologie Greacă al lui Percy. Băiatul începe să-şi dea seama că zeii de pe muntele Olimp trăiesc chiar în secolul al XXI-lea şi, mai rău, el a reuşit să îi supere pe unii din ei: săgeata-fulger a lui Zeus a fost furată, iar Percy este primul suspect.

Personaje: Percy e absolut fenomenal! Deşi are doar 12 ani, a reuşit să mă cucerească de la prima replică. Percy e un semizeu, avînd puteri supranaturale... precum Poseidon, tatăl lui. Am rîs şi am plîns împreună cu Percy. Annabeth e ca o mică Hermione. Nu că m-ar fi deranjat. Băieţii aveau nevoie şi de cineva care să-i pună la punct, nu-i aşa?

Acţiune: M-a prins de la prima pagină. Mi-a plăcut această carte. Evenimentele se petrec fulgerător. O să vă placă sarcasmul îmbinat cu mitologia greacă, un stil un pic mai diferit al scriitorului şi o carte care nu te lasă indiferent.

***Alexandra NAE,** clasa a VII-a, Şcoala Mea, Bucureşti*

Conectaţi la viitor

● ***Viitorul nostru*, de Jay Asher şi Carolyn Mackler**

Cum e cînd îţi citeşti viitorul nu în palmă, nu în cafea, ci pe un Facebook care nu a fost încă inventat?

Deschidem calculatorul, introducem adresa de e-mail şi parola, şi ne conectăm la Facebook. Nimic ciudat pînă aici, nu? Ei bine, nici nu ar trebui să fie ceva ciudat, dacă ne-am afla în prezent, dar noi sîntem în anul 1996, iar Facebook-ul nu fusese încă inventat!

Josh şi Emma sînt doi adolescenţi care, datorită faptului că erau vecini, au fost prieteni dintodeauna. Lucrurile s-au stricat însă cu ceva timp în urmă, iar relaţia lor s-a rezumat, din acel moment, la a se saluta cînd trec unul pe lîngă celălalt şi... cam atît.

Cînd Emma primeşte în dar un calculator, Josh este trimis de către părinţii lui pentru a-i da fetei un CD de la America Online pentru a-l instala pe noul ei computer.

Cînd cei doi adolescenţi se loghează, ajung automat pe pagina de Facebook... site care nu a fost încă creat! Astfel, cei doi au ocazia să-şi vadă conturile din viitor, aflînd cine o să le fie partenerul de viaţă, unde o să lucreze, unde o să-şi petreacă vacanţele, cîţi copii o să aibă şi toate celelalte detalii din viitor, postate de ei pe site-ul de socializare. În timp ce viaţa Emmei pare un dezastru, cu o căsnicie nefericită şi un loc de muncă neplăcut, viaţa lui Josh pare perfectă. Bogat, căsătorit cu cea mai dorită fată din liceu, avînd vacanţe în destinaţii exotice – Josh pare să aibă tot ce şi-a dorit.

Dar cum afectează acţiunile din prezent viitorul? Şi ce vor face cei doi cu această oportunitate de a se conecta direct la viitor?

„Yesterday is history, tomorrow is a mystery, today is God's gift, that's why we call it the present" – totul este aici. Dar nu e ceea ce aşteptau ei; şi de fiecare dată cînd îşi deschid pagina, viitorul lor se modifică. Şi în timp ce se luptă cu viaţa lor viitoare, sînt obligaţi să se confrunte cu lucrurile bune sau rele pe care le fac în prezent.

După părerea mea, această carte este una din cele mai frumoase cărţi pe care le-am citit, pentru că ar fi foarte interesant să ştii ce ţi se va întîmpla în viitorul tău. Doar imaginează-ţi că ai un cont de Facebook care îţi arată cum va fi familia ta cînd vei fi adult şi ce meserie vei avea, sau alte detalii pe care n-ai cum să le ştii... Recomand această carte tuturor iubitorilor de SF şi nu numai, încercaţi-o!

***Nicolas TROHANI,** clasa a VII-a, Şcoala Mea, Bucureşti*

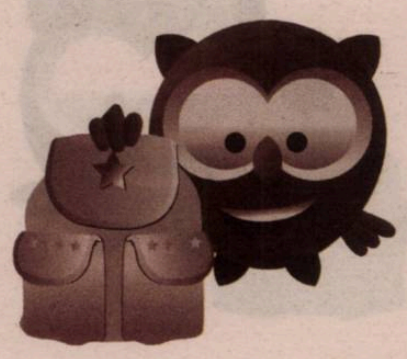

Una din cele mai proaste idei pe care le-am avut vreodată a fost să-mi neglijez spălatul pe dinți, ceea ce probabil că a cauzat ceva emoții printre măselele mele de bufniță pofticioasă, dar pînă acum nu cred că a încercat vreuna să evadeze. Ivona nu știa dacă să se teamă sau nu de o endoscopie, dar după o aventură în vis, era gata pentru una de *și* ca-n *vis, dar pe viu!*

Ileana ZIRRA

Dinte-ajută!

Am văzut că cineva a pus problema invadatului propriului trup și a rezolvat-o prin înființarea unei clone – o idee foarte isteață, pe care am băgat-o numaidecît în seamă. Și sînt sigură că nu numai o persoană a rezolvat problema, *chiar* filozofică, de a te afla înăuntru, dar *și* în afara unui corp. Unii au ales calea cea *murdară* și s-au dat drept bacterii. Și oricum, cine, cînd era mic, alegea să fie prințesa cea bună și cuminte, cînd exista și rolul vrăjitoarei, care nu numai că putea să zboare, dar avea și servitori?

Pe cînd lucram cu Dilematix la texte, am auzit ceva pe acoperiș. Apăi, eu știu că am tablă și că pînă și porumbeii fac o gălăgie de te scoală din somn, dar de data asta am crezut că aud și ceva scrîșnind. Fiind destul de cald afară, am luat scara agățată de magazie și m-am suit pe casă (îmi place că am ajuns la o vîrstă la care nu mi se mai interzice să fac prostii, ci doar mi se spune să am grijă). Am sărit pînă am ajuns deasupra camerei mele. M-am uitat în dreapta și-n stînga, dar n-am zărit nimic. Apoi, am auzit ceva rostogolindu-se. Atunci am văzut ceva ce strălucea printre frunzele de pe casă. Cînd mi-am dat seama ce era, mi-a ajuns inima-n gît. Eu, cînd eram mică, obișnuiam să îmi arunc dinții de lapte pe acoperișul propriei case, nu pe a vecinului. Ei bine, da, printre frunze strălucea un dinte de lapte, care avea la rîndul lui dinți. În gură! Avea gură! Și nas! Și chiar și sprîncene! Ochii nu-i vedeam. Cred că îi ținea închiși. Trebuie să îi fi intrat praf în ochi, de cînd îl azvîrlise copilul vecinului. L-am luat în mînă și el a început să zbiere ca din gură de șarpe:

– Nu, nu, te rog, nu...!

– Deja și-a pus cineva o dorință și te-a aruncat. Eu doar te-am cules, că mi-ai căzut cu *tronc* pe acoperiș.

– Bine că am scăpat de copilul ăla nesuferit...

Și așa începu măseaua să îmi povestească vrute și nevrute din lunga sa viață. Se pare că gazda sa, Mihai, un băiat de vreo 7 ani (am adăugat eu un an, că m-am gîndit că nu s-o fi născut cu dinți), nu-și trata cu prea multă bunătate ajutoarele tăioase și cam abuza de zahăr.

„În fiece seară", îmi povesti măseaua, „țipa maică-sa, de ne zguduiam toți în gura lui Mihai, să se spele pe dinți. Dar el prefera să se joace GTA V, pentru că abia ce apăruse. Mare greșeală făcură ai lui cînd i-au luat Xbox One de ziua lui. De atunci, numai asta făcea zilnic, de cînd se întorcea de la școală și pînă se culca. Acum... el nu era chiar tembel, ci din contră, era chiar șiret." Și aici vine partea cea mai interesantă pentru mine. Mihai făcea exact ce făceam eu cînd eram mică: aduna dulciuri de la masa de seară și le ascundea într-un sertar în camera lui; iar în fiecare zi avea cîte o bomboană de caramel, din care mușca un sfert, care, evident, îi rămînea pe dinți. Diferența între noi consta în faptul că eu nu mai deschideam provizia secretă după ce mă spălam pe dinți.

„Și uite d-asta, absolut mereu, ne chirceam toți de durere, pentru că erau printre noi și carii. Nu credeam niciodată că o să

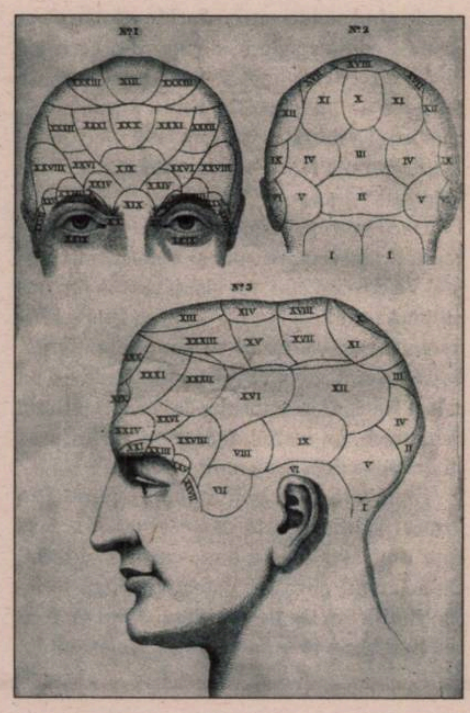

am o viață așa bolnăvicioasă, chiar mi-am blestemat zilele datorită lenei lui Mihai. Și evident că nici unuia dintre noi nu ne plăceau vizitele dese la dentist. Pe lîngă faptul că mereu zbiera Mihai de durere, de iar clănțăneam cu toții, pe masa de operație mai și bîzîiau aparate care ne loveau și ne zgîriau pînă nu mai știam de noi. Odată, tanti cu Zgîrietorul a încercat să mă adoarmă cu o substanță absolut dezgustătoare, dar nu mi-a venit ea de hac! În schimb, colegul din dreapta a adormit ca un prunc de adînc. Inițial m-am și speriat, dar după două ore și-a venit și el în fire și a început să se plîngă de durere. Și el chiar a suferit mai puțin ca mine, care am fost treaz cînd am fost operat. Caria care-și făcuse adăpost în mine a fost ucisă, chiar cînd ajunsesem la o înțelegere: mă înțepa doar la cald, nu și la rece. În orice caz, așa tare m-a durut atunci, încît m-am răzbunat pe Mihai cîteva ore bune." Mi se făcuse pe bune milă de măsea, care deja nu mai avea mult suflu, așa că am întrebat-o cum a evadat.

„Deja nu-l mai suportam pe Mihai, îmi venea să îl dau cu capul de toți pereții, dar asta m-ar fi afectat indirect și pe mine, așa că mi-am îmbrățișat plomba și am început să trag din răsputeri – m-am balansat dintr-o parte într-alta vreo lună. Pînă la urmă, cînd în sfîrșit s-a spălat pe dinți, într-o dimineață chiar, sperînd că o să-l mai lase durerea cauzată de un coleg din Cartierul de Sus, am avut parte de ultima baie, și am fost efectiv zburat de la locul meu, de către periuță. Nici nu știu cum să îi mulțumesc pentru binele făcut. Cert e că în sfîrșit evadasem, dar îmi pierdusem și camarazii. Oricum, știam ce urma..."

Aici, măseaua s-a oprit din povestit, s-a uitat tristă la mine. Era clar că era pe sfîrșite, dar îmi zîmbi liniștită, șopti un „Dinte-ajută!" și se îngălbeni ușor. Gura, nasul și sprîncenele se evaporară. Am pus-o înapoi între frunze și am coborît cu grijă de pe casă. Primul lucru pe care l-am făcut cînd am intrat în casă a fost să mă spăl pe dinți.

Prea multe jeleuri-curcubeu

– O să vă fac o programare pentru o endoscopie!

Cuvintele doctorului îmi răsunau în minte ca amintirea unui vis urît. Eu și sora mea fusesem la un control de rutină, ca acelea pe care le faci de două ori pe an și la care ți se măsoară greutatea, înălțimea (sau faci vreun vaccin). Endoscopie... endoscopie... endoscopie. Termenul îmi făcea pielea ca de găină și mă trimitea cu gîndul la o mașinărie ultramodernă, cu multe beculețe și care avea un fel de tic verbal cu „bip".

– Nu e nimic, scumpo! Doctorul trebuie să știe ce se petrece în stomăcelul tău. Pentru aceasta va folosi o cameră micuță, cu care va coborî încet pe gîtul tău. Nu trebuie să te sperii!

Părinții mei încercau să mă liniștească, dar cu toate asigurările lor, eu am adormit foarte greu în acea seară.

Dar nici nu am închis bine ochii, că mă și trezesc într-un cabinet orbitor de alb. În mijlocul lui trona un scaun ca acelea de la dentist. Conștiința mă împingea spre el, dar nătîngele mele picioare se împleticeau și mă călcam pe șireturi. Cu chiu, cu vai, am ajuns într-un sfîrșit la scaun și m-am așezat pe el. Doctorul, care habar n-am de unde a apărut, m-a pus să deschid gura și cu o cameră de filmat se uita în interiorul meu. Parcă puteam să văd și eu ce vedea camera. Cum aluneca pe esofagul meu foarte roz și ajungea în stomacul meu la fel de roz. Mă plimbam prin corpul meu la fel ca pe bulevard.

Trec pe lîngă ficat. Mă întreb dacă știe că mănînc jeleuri-curcubeu în fiecare zi la școală. Părinții cu siguranță nu știu...

– Bineînțeles că știu!!!! țipă el la mine. De fiecare dată mă plîng, dar cine să audă! Pînă cînd am să mă supăr de tot și-o să vezi tu ce pete o să-ți apară pe față! Așa să știi!

– Îmi pare rău, n-am știut că te supără! îmi cer eu iertare, doar că nu puteam să renunț la jeleuri, care sînt atît de bune.

Merg și merg și merg, dar îmi dau seama că urc spre... spre ce? Încă n-am făcut biologie! Mă uit în jos la celulele pe care calc. Cam ciudate! De toate formele, oleacă gelatinoase și roșiatice. Cum mergeam eu așa, cu capul în jos, minunîndu-mă de corpul meu, era să mă ciocnesc de... inimă.

– Auuu, fii atentă! După ce că sînt supărată...

Chiar avea dreptate... Azi mă certasem cu prietena mea cea mai bună, Anastasia. Ea stătuse toată săptămîna cu altcineva și pe mine mă ignorase.

Plec de acolo, ca să nu mă mai gîndesc la asta. Mă îndrept spre plămîni. Cred că îmi sînt recunoscători că părinții mei nu fumează și nu înghit toată ziua fum de țigară. Mă cațăr pe trahee și reușesc să ajung afară.

Reușesc să mă ridic de pe scaun. Doctorul dispăruse. Merg spre ușă. Mă împiedic și simt cum cad în gol. Cad și cad, alunec cu putere înapoi în corpul meu, cutremurîndu-mă. Mă trezesc.

De-abia aștept să fac endoscopia. Sînt curioasă ce e în corpul meu!

Ivona SCARLAT, *clasa a VII-a, Colegiul Național „B.P. Hasdeu", Buzău*

DILEMATIX
supliment al revistei
Dilema veche nr. 508
7-13 noiembrie 2013

Coordonator
Adina POPESCU
Redactor colaborator
Ileana ZIRRA,
clasa a XII-a, Colegiul Național Bilingv „George Coșbuc", București
Viniete shutterstock
Secretar general de redacție
Dana CĂLINESCU
Corectură
Ruxandra MIHĂILĂ
Cristina ȘTEFAN
Prezentare grafică
Dan STANCIU
Tehnoredactare
Adrian DAMIAN
e-mail: dilematix@gmail.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul X ■ nr. 509 ■ 14-20 noiembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

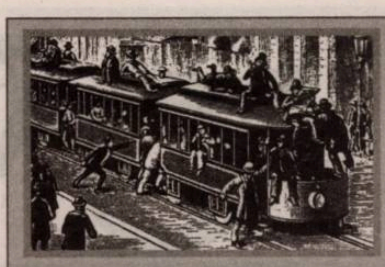

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

ANDREI PLEȘU

„Zăpada“

pagina 3

RODICA ZAFIU

„Tîmpit“

pagina 9

ANA MARIA SANDU

„TIFF-ul grecesc“

pagina 15

Über alles?

Germania după alegeri

„Vrem o Germanie europeană, nu o Europă germană.“

THOMAS MANN

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

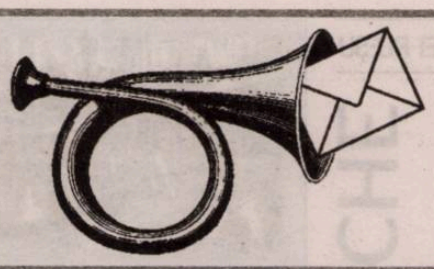

turneu de inbox

85 de ani de Radio

Ne putem întreba dacă şi în alte ţări ale lumii sînt atîtea aniversări ca la români: pompieri, agricultori, învăţători, mediul, pămîntul, pescuitul etc. etc. Una dintre aceste aniversări este şi aceea a Radio-ului! În 2013 aniversăm 85 de ani de la naşterea lui! Cu o risipă de timp şi forţe ni se oferă nenumărate înfăptuiri, performanţe, galerii de personaje din cele mai diferite programe, emisiuni, rubrici radiofonice. Zi de zi, dar mai ales acum, cu prilejul aniversării, din toate colţurile ţării, dar şi din afara ei, o avalanşă de mesaje de amor, iubire, recunoştinţă, elogii sosesc pe adresa sărbătoritului Radio, ca şi cum...

O simplă socoteală ne arată însă că din cei 85 de ani de fiinţare a Radio-ului naţional, vreo 45 dintre aceştia, de prin 1944 pînă în 1990, Radio România a fost în slujba regimului comunist, deja condamnat, prin voinţa poporului! În toţi acei ani, pe lîngă producţia emisă de acest post de radio, care nu a avut efecte nocive asupra conştiinţei ascultătorilor, Radio-ul public a fost unul dintre cele mai eficace instrumente de propagandă în slujba regimului comunist. Mii de ore de emisiune au fost alocate discursurilor politice din Congresele Partidului, din Marea Adunare Naţională, de la Conferinţele Naţionale ale Agricultorilor, Profesorilor, şi cîte şi mai cîte altele de acest fel.

Oare aceste forme de îndoctrinare, care pătrundeau în cele mai îndepărtate şi ascunse aşezări omeneşti, prin reţeaua naţională de radioficare, nu pot fi considerate ca un fel de perfid torţionarism, ale cărui victime, netorturate fizic, au fost, totuşi, torturate psihic, în conştiinţa lor? Nu căutam noi, oare, adevărul real, la posturile din străinătate, cum ar fi Europa Liberă?

Cu toate astea, să-i urăm Radio-ului naţional mulţi şi rodnici ani de activitate, împreună cu mai multă modestie!

C. Codreanu, Cluj-Napoca

NR. 508

Articolul lui Andrei Pleşu, „Note, stări, zile"

Despre consecvenţa la televizor

Domnul Pleşu remarcă răutăcios că anumite posturi TV s-au schimbat şi, din suporteri fervenţi ai opoziţiei USL, sînt acum critici ascuţiţi ai acestei guvernări. Dar, după cum se ştie, doar boul este consecvent, şi televiziunile fac un lucru foarte normal din punct de vedere jurnalistic, ca să rămînă credibile – cînd opoziţia ajunge la putere, intră în opoziţie cu noua putere, devenind critice cînd această guvernare comite derapaje, greşeşte sau nu-şi realizează programul.

Realitatea TV a devenit virulentă împotriva Guvernului de cînd are probleme de insolvenţă iar o Ordonanţă de Guvern viza să o închidă. Antena 3, care şi-a cîştigat o mare audienţă oglindind protestele din iarna lui 2012, are acum atitudini critice, reflectînd şi opinia patronului, dar apar acolo şi stîngismele lui Ilie Şerbănescu, care vede că România este dată la mezat străinilor. Noua România TV este obsedată de malversaţiile liberale şi nu pierde prilejul să îi vitupereze. B1 TV a rămas consecvent, precum cel menţionat anterior, admirînd în continuare pe Traian Băsescu şi ciracii săi. Singurul post TV echilibrat a rămas Digi 24, cu Hurezeanu, care are în spate trecutul de la Europa Liberă.

adăugat de joenegut
la 10 noiembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

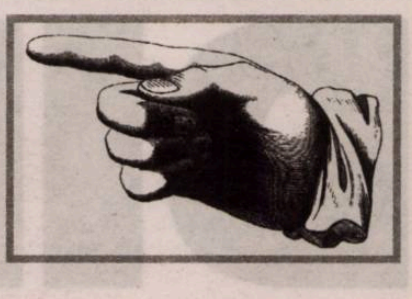

■ *Dulcele bar (The Tender Bar)* este titlul cărţii autobiografice a lui J.R. Moehringer, recent tradusă în româneşte (Editura Publica 2013). Moheringer este un jurnalist care, în anul 2000, a primit Premiul Pulitzer, şi totodată cel care, în 2009, a pus pe hîrtie celebra poveste a tenismanului Andre Agassi. Ne întrebam, citind acea carte, cît din ea e Agassi şi cît Moehringer. Ei bine, s-ar părea că cel de-al doilea a fost „capul răutăţilor". Dacă citiţi *Dulcele bar,* vă veţi convinge că avem de-a face cu un scriitor tare. (Andrei Manolescu)

■ Începînd de joi, 14 noiembrie, şi pînă pe 25, puteţi vedea la MNAC „Symbiomorphogenesis" – prima expoziţie românească de design interactiv. Este vorba despre o expoziţie care funcţionează în simbioză cu vizitatorii, ale căror mişcări şi caracteristici vizuale sînt absorbite, prelucrate şi redate în timp real în comportamentul entităţilor tehnologice. Din prezentare n-am înţeles mare lucru, sună prea SF, dar iată un bun motiv să vedeţi cu ochii voştri ce se întîmplă acolo. (Adina Popescu)

■ Joi, 14 noiembrie, începe la Bucureşti Festivalul Internaţional de Animaţie „Bucurii pentru copii, spectacole de colecţie". Aflat la cea de-a noua ediţie, festivalul de anul acesta va avea invitaţi din nouă ţări, inclusiv din SUA, şi va dura 11 zile, timp în care spectatorii vor avea parte de lansări de carte, spectacole de lectură, workshop-uri, expoziţii şi conferinţe susţinute de personalităţi din lumea teatrului mondial. (Stela Giurgeanu)

■ *Matei, copil miner,* filmul Alexandrei Gulea, o coproducţie România – Germania – Franţa, în avanpremieră la deschiderea primei ediţii a Zilelor Filmului de Dragoste la Bucureşti, pe 21 noiembrie. (Iaromira Popovici).

■ *O vară foarte instabilă,* un film de Anca Damian, după o nuvelă de Philip O Ceallaigh. Literatură şi cinema, cinema şi literatură – în sfîrşit, un eseu savuros, deghizat în tragicomedie romantică. (Matei Martin)

■ Intraţi din cînd în cînd pe recent lansatul site de investigaţii jurnalistice theblacksea.eu, care adună poveşti româneşti, ucrainene, ruseşti, turceşti, din regiunea Mării Negre. Cum e, de pildă, cea a primarului din Năvodari, arestat preventiv pentru corupţie şi eliberat după cinci luni, care a umplut oraşul de statui cu lei şi şi-a făcut o grădină zoo pe lîngă casă. Site-ul e în engleză, aşa că-l puteţi recomanda şi prietenilor dvs. din ţări străine. (Varianta integrală, în limba română, a poveştii o găsiţi aici: www.casajurnalistului.ro/imparatul-din-navodari) (Luiza Vasiliu)

■ Un „caz" simpatic şi interesant găsit pe theatlantic.com. Hal Lasko, în vîrstă de 98 de ani, a lucrat ca grafician la mai multe firme şi a ieşit la pensie de la American Greetings în anii '70. Acum 15 ani, nepoţii i-au făcut cadou un computer şi l-au învăţat să lucreze în Microsoft Paint. Acum, *Grandpa* nu prea mai vede bine. Dar petrece toată ziua făcînd desene pe computer, pe care le vinde. O parte din încasări este donată unui centru universitar de cercetări în domeniul oftalmologiei. Detalii pe www.hallasko.com. (Mircea Vasilescu)

■ *Teatrul lui Sabbath,* traducere de Iulia Gorzo, Editura Polirom. Un singur motiv, două cuvinte: Philip şi Roth. (Marius Chivu)

■ Cele două conferinţe susţinute de H.-R. Patapievici în octombrie la Cluj (prima – împărţită în două părţi), transcrise pe blogul lui Mihnea Măruţă (mihneamaruta.ro): nu doar extraordinara coerenţă a acelei *beautiful mind* pe care-o ştim prea bine, dar şi (mai ales în prelegerea „Despre dovezile existenţei lui Dumnezeu şi rugăciune. Cazul fraţilor Pascal") acea „inimă curată" despre care vorbesc *Fericirile.* A fost, fără îndoială, evenimentul cultural al anului 2013. (Simona Sora)

■ Philippe Sollers scrie cu aceeaşi plăcere despre literatură în rubrica sa din *Le Nouvel Observateur.* O combinaţie cuceritoare de vervă, inteligenţă şi relaxare. „Quel grand malade, ce Shakespeare!" – cel mai recent dintre textele sale – e o lectură actuală a textelor lui Shakespeare. De căutat. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **România văzută din afară**
- **Fleacuri şi nimicuri**
- **Lucian Pintilie**
- **Jurnalul de la Păltiniş**

album dilematic

Florin Budea

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Simona SORA ● Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU (redactor-şef)
Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Claudiu CONSTANTINESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

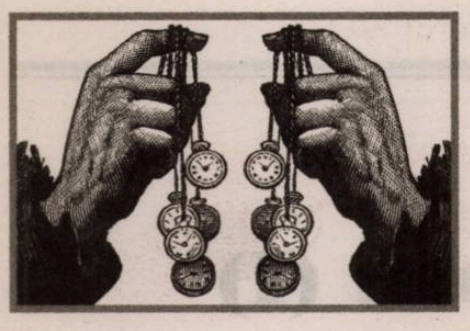

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Zăpada

S-au împlinit 30 de ani de la apariția Jurnalului de la Păltiniș. *În amintirea vie și tonică a episodului, reproduc mai jos un text mai vechi, fericit și recunoscător că am avut parte de o asemenea experiență.*

De cîte ori ninge, îmi aduc aminte de Păltiniș. De Păltinișul pe care l-am trăit în anii '70-'80, împreună cu o mînă de prieteni. Făceam rost, la răstimpuri, de cîteva zile libere și de ceva bani, ca să ne putem permite scurte episoade de refugiu în preajma domnului Noica. Ne așteptam cu o bună-dispoziție paternă, ne făcea un program riguros de plimbare, lectură și conversație („trismeron“ – dacă erau trei zile, „hexameron“ – dacă erau șase), ne invita să ne povestim proiectele și ne citea fragmente din „producția“ sa de ultimă oră. Mîncam extatici la cantina forestieră, beam, seara, ceai fiebinte, în care ne învățase să adăugăm două-trei picături de țuică și uitam de griurile acre ale „actualității“ de-atunci. Ne întorceam acasă plini de încredere în noi, în soartă și în idei. Ni se părea, pentru un timp, că totul e posibil, că vom reuși să fim noi înșine, în ciuda conjuncturilor cu miros de sulf. Dl Noica ne dădea aer, curaj și ritm. Era singura noastră sursă de energie și de cumințenie cărturărească. Plecam întotdeauna de la Păltiniș uimiți că un asemenea personaj există, că am avut șansa de a-l întîlni și că se poate trăi la nivel suprem într-o scandaloasă indigență materială: ne exasperau cele 11 grade din camera lui (pe timp de iarnă), culoarea roșu-violacee a mîinilor lui semiînghețate, chiuveta fără scurgere în care se spăla (de fapt, o improvizație de căzănele și lighenașe) și frigul pătrunzător din baia de la parterul cabanei, pe care, din spirit de economie, nu ne lăsa să-l îmblînzim nici cu un încălzitor electric de ocazie. Nu ne venea să credem că un om ca el, obnubilat de cărți și de speranță, a trebuit să ispășească zece ani de domiciliu obligatoriu și cinci de pușcărie. A fost marea întîlnire a tinereții noastre, marea ocazie, miracolul tandru al unei comuniuni infinit ziditoare.

James Bond spălîndu-se la lighean și dormind la 11 grade Celsius! Ce decădere!

Atrebuit să trec printr-o Revoluție, să savurez beneficiile libertății și ale democrației, ca să aflu că experiența noastră păltinișeană (și, în fond, nu numai a noastră) a fost un fals, o formă de manipulare, o manevră cripto-comunistă, organizată de securitate pentru a anestezia simțul civic al populației. S-ar zice că, fără Păltiniș, l-am fi dat jos pe Ceaușescu cu 20 de ani mai devreme. Tot soiul de justițiari nevrotici, de scandalagii, de informatori reșapați sau de ignoranți, pur și simplu, lucrează harnic la rescrierea istoriei. Noica a fost un „guru“ al comunismului, un colaborator asiduu, un propagandist șmecher. Discipolii sînt, și ei, suspecți. Depre mine aflu, de pildă, că am fost ba un turnător de duzină, ba agent sovietic, ba exponent al secției germane a KGB-ului. „Tescaniul“ a fost și el un aranjament subtil, care să mă propulseze la vîrf, după ce voi fi pregătit Revoluția în întîlniri secrete cu Iliescu și Măgureanu. Mai nou, mi se spune că o fostă gazetă condusă de un fost jurnalist (ajutat de un fost poet) „dezvăluie“, prin pana unui fost general, că Păltinișul era o mică celulă a serviciilor engleze. Bibliografia pentru Platon și Heidegger ne venea direct de la British Intelligence. Dacă așa stau lucrurile, e incredibil ce puțin au investit în noi și cu ce rezultate modeste. James Bond spălîndu-se la lighean și dormind la 11 grade Celsius! Ce decădere!

Toată această echipă de terfelitori profesioniști muncește, din punctul meu de vedere, degeaba. Nimeni nu-mi va lua din inimă zăpezile Păltinișului, amestecul de sărăcie și exaltare al întîlnirilor de-acolo, experiența de bunătate și de noblețe pe care spiritul acelui loc a făcut-o posibilă. Nimeni. Și cu atît mai puțin cîțiva derbedei, care și-au făcut o meserie din murdărirea zăpezii...

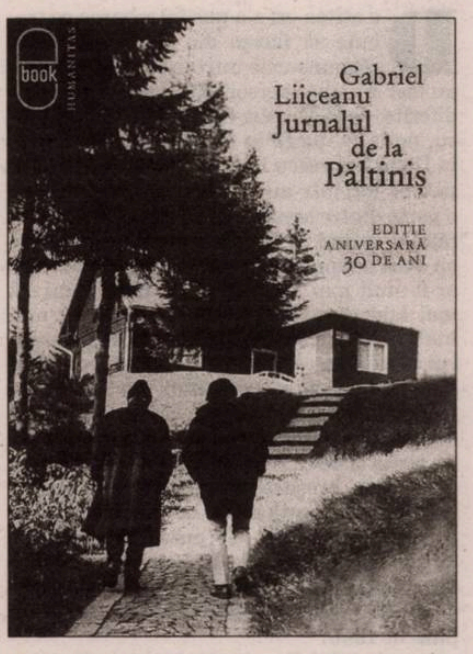

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Despre buna folosință a folclorului

„Invizibil, țăranul literaturii noastre vechi apărea doar în împrejurări paroxistice. Acestea îl scoteau din matca lui tăcută, din rosturile lui și-l arătau lumii: un țăran răzvrătit, unul ieșit din minți, altul eroic, alții victime excesive ale secetei, birurilor, invaziilor. În rest, tăcere. Și a venit anul 1848. De atunci pînă astăzi, țăranul român e supraluminat, hipervizibil, înzestrat simultan cu toate calitățile și cu toate cusururile.

Supradimensionat ideologic, mizer și inocent, savant analfabet, metafizician sărac, martir producător de aur, legat de pămînt, cu suflet ceresc, jertfă care ține anonim țara pe oase, strămoșul nostru, al tuturor, zeu ignorant, bețiv inocent, desfrînat care ține rînduiala străveche a lumii, strămoșul și copilul veșnic al nostru, îl ținem de mînă și-l învățăm să scrie, să citească, să-și crească vitele, să voteze cum se cuvine, să nu fie magic, să uite de mituri și să ne spună totuși povești, victima inocentă din trupul căruia ne hrănim, fiindcă pămîntul e el, grîul a ieșit din sudoarea și sîngele lui, Christos cam păgîn, sufletul etern al națiunii, inalterabil, identic cu sine, dar schimbător la prima bătaie de vînt, pur ca lacrima și degrabă ispitit de cei răi, latin învins de daci sau dac îndrumat de latini, pelasg turcit, barbar candid, delicatețe aspră, izvor ascuns lui însuși, mai viu cînd e mort, creat de noi din cap pînă în picioare, din păr pînă în unghii, oglinda pe care am lucrat-o să ne arate fața și reversul, țăranul român sîntem noi, plugari și păstori de fantasme.“

Este unul dintre cele mai frumoase texte despre „țăranul român“ pe care le cunosc, o apologie lucid filială care întrece, fie-mi cu iertare, toate *elogiile satului românesc*. Aparține lui Șerban Anghelescu și îl găsiți în cartea sa recentă, *Farmecul discret al etnologiei*. Pe același ton, textul continuă cu cîteva fermecătoare dezvrăjiri: „Semănătorismul și poporanismul au adîncit ceea ce discursul pașoptist lăsase în arena ideologică: sfințenia rurală, culpa intelectualilor care s-au separat de izvorul veșnic al autohtoniei. Din nou este vorba despre o unitate primordială pierdută. Instaurarea diferenței, despicarea neamului sînt privite de tradiționaliști ca un păcat mortal. Anularea deosebirilor, restaurarea unei omogenități comunitare, coborîrea în profunzimile vagi ale tradiției – sînt tot atîtea lucruri care, slavă Domnului, n-au putut fi puse în practică. (...) Setea noastră de vechi, spaima noastră de gol, dorința de a da glas anonimilor, toate acestea sînt împotriva tradiției. (...) De la bolnavul vindecat prin descîntec pînă la omul colindei, îmbrăcat cu soarele și luna, nu veți întîlni nicăieri, într-o oralitate aristocratică prin excelență, cumințenia nevăzută a omului de rînd“ – constată Șerban Anghelescu.

Țăranii sînt o clasă care nu vorbește, este vorbită.

Țăranii sînt o clasă care nu vorbește, este vorbită – constata mai de mult și mai sec pozitivist și Pierre Bourdieu. Farmecul discret al etnologiei constă astfel, pentru Anghelescu, într-un soi de hermeneutică a tăcerii sau, în alt registru terminologic, de o antropologie vizionară a invizibilului, la care privește cu nedisimilată bucurie. O „antropologie“ nu în sensul disciplinei occidentale, ci mai degrabă într-unul etimologic, similar cu cel în care Horia Bernea vorbea despre Muzeul Țăranului Român ca despre un muzeu de *antropologie*, și nu de *etnografie*. Căci, ca și pe Bernea, pe Anghelescu nu-l interesează atît *etno*-grafia, cît *antropo*-logia țărănească, rînduiala din spatele cuvintelor și ale gesturilor mărunte ale acestor „oameni de rînd“. Cunoașterea profundă a etnologiei nu este astfel atît un scop al cunoașterii neamului, cît un mijloc de înțelegere a Omului – a „țăranului din noi“, spunea Bernea.

Și cartea abundă de bijuterii de sensuri ascunse ale unei urzeli a lumii întrevăzute dincolo de țesăturile de cuvinte. De pildă, următoarea exegeză a unei „glume de tîmplar“ din Maramureș: „Odinioară“ – spune tîmplarul – „soția unui tîmplar trebuia să fixeze cu propriul ei corp bîrna cea groasă pe care o tăia bărbatul ei în unghi drept. Femeia stătea călare pe bîrnă și, aproape în joacă, i-a cerut bărbatului ei să fabrice, după modelul aschiilor care cădeau pe jos, un obiect care să imobilizeze bîrna. Bărbatul o ascultă și fabrică, din fier, primul cîrlig.“ Și Anghelescu interpretează: „În această istorie a originii cîrligului, obiectul eliberează corpul, îl scoate din joc. Chiar dacă, în primă instanță, noul obiect reprezintă o postură corporală, adică arcul picioarelor care fixează bîrna, o ruptură fundamentală se produce între corp și obiect. În noul regim care se instaurează, obiectul și corpul devin autonome.“ „Gluma“ tîmplarului maramureșean rezumă, astfel, prin vocea lui Anghelescu, teoria lui Marcel Mauss despre tehnicile corpului și pe aceea a lui Leroi Gourhan despre tehnogeneză și antropogeneză. Altfel spus, ceva așezat despre facerea și rînduiala lumii...

Fidelă principiului său, „antropologia“ lui Șerban Anghelescu își caută „subiecții“ oriunde și nu se rezumă, pedant metodologic, la „bătrînii satului.“ Marguerite Yourcenar, de pildă, „a înțeles admirabil balada balcanică a femeii zidite“. Eminescu sau Ispirescu, Ismail Kadare sau Ivo Andrić intră astfel în aceeași listă de „surse“ cu variantele „Mioriței“ culese de Fochi, povestea lui Cantemir despre teologia tîlharului pocăit, Vechiul Testament, culegerile lui Simion Florea Marian sau cele de balade populare românești etc. Căci o rînduială țărănească a lumii ne bîntuie pe toți, în fel și chip. Sau poate că doar noi ne închipuim astfel?...

Pe Șerban Anghelescu nu prea îl interesează răspunsul la această dilemă; preferă să se bucure, pur și simplu, de ceea ce poate să întrevadă.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

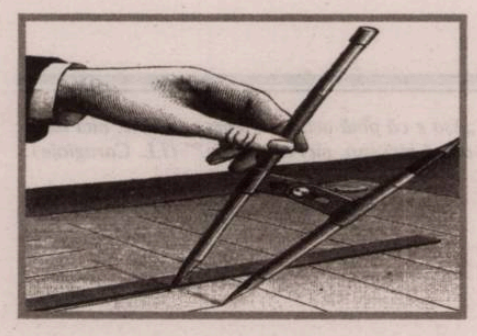

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Argetoianu, urbanist (I)

De atîtea ori s-a pus întrebarea ce trebuie să facem din Bucureşti, încît răspunsurile între care avem de ales au fost ale unor personalităţi cît se poate de diferite: de la Martha Bibescu la Marcel Iancu, de la N. Iorga la G.M. Cantacuzino, de la Dem. Dobrescu la G. Călinescu. Am adunat, odată, într-un volum necitit de nimeni, o parte dintre aceste idei despre destinul Capitalei, ştiind că lista întreagă a celor care au avut de spus un cuvînt în această privinţă ar fi mult mai lungă, dar am lăsat locul cel mai larg pentru profesionistul de cel mai înalt nivel, inginerul Cincinat Sfinţescu, căruia i se datorează, din 1919, planul general de sistematizare a oraşului. La cartea sa *Pentru Bucureşti*, din 1932, voi reveni cu altă ocazie. Singura scuză că nu-l pomenisem pînă acum şi pe C. Argetoianu era dificultatea de a regăsi broşura lui, pe care am descoperit-o azi-dimineaţă într-o norocoasă vizită la Anticariatul „Unu“. Se putea să lipsească dintre participanţii la această mare dezbatere omul al cărui nepotolit dinamism a răvăşit viaţa noastră politică timp de 25 de ani, pînă în 1940?

Sub titlul *Bucureştii de azi şi de mîine din punct de vedere urbanistic*, un volum de numai 50 de pagini reuneşte două conferinţe – una din 1927 şi alta din 1929. Cel mai curios este că pe copertă nu apare nici o dată, dar semnătura unui cititor pe exemplarul meu ne orientează către 1946. Autorul se justifică prin actualitatea subiectului pentru tipărirea acestor observaţii, „deşi a trecut atîta vreme peste ele“. El se prezintă ca „urbanist în halat şi în papuci“, însă aduce un omagiu primarului în funcţie, „cel mai dinamic pe care l-au avut Bucureştii“, care „luptă din răsputeri în potriva politicianismului de club şi a sărăciei generale.“ L-aţi recunoscut pe Constantin Doncea? Totuşi, el e, fiindcă, întors din Elveţia, Argetoianu îşi lansa un nou partid, Uniunea Naţională „Muncă şi refacere“, crezînd că ar putea coexista cu comuniştii...

Prima dintre aceste prelegeri a fost ţinută la cererea lui Gusti la Institutul Social Român şi problema discutată este mutarea Capitalei la Braşov, de care se mai vorbea la cîţiva ani după sfîrşitul Războiului. Argumentele pentru a se opune acestei iniţiative erau, pentru Argetoianu, de ordin mai cu seamă economic: capitalul de investit pentru construcţia noului centru, rezervele de capital acumulate în Bucureşti, care ar fi părăsite, şi descurajarea investitorilor străini, de care era şi atunci atîta nevoie. Factorului cultural şi tradiţiei politice

El se prezintă ca „urbanist în halat şi în papuci.“

li se recunoaşte, de asemenea, un rol. Demonstraţia zădărniciei transferului are un ascuţiş nu numai original, ci şi îndreptăţit: „Această noţiune de Capitală a fost suprapusă unui oraş care nu ajunsese încă, în momentul cînd a devenit Capitala unei ţări mari, la dezvoltarea sa normală ca simplu oraş.“ În faţa românilor din 1927 stătea sarcina de „a transforma Bucureştii, din fire oriental, cum se prezintă sub atîtea aspecte, în oraş modern.“ Avînd în vedere insuficienţa cronică a bugetelor de care beneficiase pînă atunci comuna, eforturi de a moderniza Bucureştii nu se mai făcuseră de pe la 1890. Prin urmare, soluţia recomandată de Argetoianu era ca statul să-şi asume subvenţia necesară, pe baza atragerii de capital străin. Şi cum nu putea fi vorba ca banii străini să-i aducă industria turismului – interesant că expertiza financiară a autorului lua în consideraţie cîştigul obţinut pe această cale, în Franţa, de exemplu! –, el propunea să se recurgă la împrumuturi internaţionale. Vedem cum se conturează politica pe care avea să o aplice ca ministru de Finanţe în 1931-1932, numai că, aşa cum se spune astăzi despre unul sau altul din economişti, ai noştri sau străini, *nu prevedea criza*. Sistematizarea pe care o revendica Argetoianu trebuia să înceapă cu suprimarea acelor *faciendas* din Crîngaşi, Dămăroaia sau Militari, create prin împroprietărirea foştilor soldaţi. Noi ne-am obişnuit acum, din cauza peisajului urban brazilian, cu acest cuvînt, dar realitatea zonei periferice de cocioabe exista chiar atunci, în marginea Bucureştilor. Concluzia a fost ca, în aşteptarea unor acţiuni mai pragmatice, să ia naştere „Amicii Bucureştilor“, o asociaţie care, prin presiuni asupra edililor şi a opiniei publice, să grăbească reforma necesară în multe şi variate domenii: alimentarea cu apă, canalizarea, electrificarea, distrugerea gunoaielor etc.

(continuarea acestui articol – în numărul viitor)

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Mircea GROZA

SOS Provincia

Complexul arheologic Porolissum

Judeţul Sălaj, aşezat în partea de nord-vest a României, în zona de trecere dintre Carpaţii Occidentali şi Orientali, e cunoscut pentru vestigiile dacice, dar şi romane.

Obiectivul cel mai important este Complexul arheologic Porolissum. L-am rugat pe cercetătorul ştiinţific dr. arheolog Horea Pop, de la Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă Zalău, să ne spună ce reprezintă acesta din punct de vedere istoric şi turistic: „Complexul arheologic daco-roman Porolissum se află în hotarele mai multor sate, azi suburbii ale muncipiului Zalău. Castrul se afla, de fapt, pe teritoriul satului Jac, dar pentru că accesul spre el, şi în general spre complexul daco-roman, s-a făcut şi se face prin Moigrad, pentru că pe aici s-au construit drumuri de acces moderne, s-a încetăţenit identificarea Porolissumului cu Moigradul. Turistul care vine la Porolissum, dinspre municipiul Zalău, trece obligatoriu prin localitatea Ortelec. Aceasta, la rîndul său, este plină de istorie, biserica veche fiind ridicată pe locul unei fortificaţii din pămînt şi lemn, amenajate în secolele XI şi XIII. Intrarea în trecătoarea Poarta Meseşeană se face la capătul Ortelecului.

La Porolissum, care ascunde urmele vechii localităţi romane, se ajunge apoi traversînd satul Moigrad. După o pantă abruptă, pe un drum îngust, mărginit de garduri vii, ni se dezvăluie platouri şi terase întinse cu păşuni şi ruine conservate sau subterane, pe o suprafaţă de peste 200 ha.

Intrarea în complexul arheologic se face acum exact pe locul intrării în oraşul roman de acum peste 1800 de ani, unde era amenajată prin faţa vămii. Aici a funcţionat postul vamal de la Porolissum. Este prima construcţie de acest fel cunoscută în întreg Imperiul Roman. Ea se găsea la intrarea în oraşul propriu-zis, oficiul vamal de la Porolissum fiind, practic, unul de frontieră. Funcţionarii vamali erau sclavi care şi-au lăsat numele imortalizate pe monumente din piatră descoperite în clădire de către arheologi.

Urmînd ductul drumului roman, cea dintîi clădire romană civilă, care poate fi vizitată, este templul zeului Liber Pater şi, mai apoi, al zeului oriental Bel. Pînă la Porta Praetoria, pe partea stîngă a drumului, se pot vizita alte patru-cinci clădiri, care aveau diferite destinaţii: comerciale (prăvălii, taverna), locuinţe.

Tot acest traseu însumează în jur de 1,5 km parcurşi pe jos.

Construit din piatră, pietriş de rîu sau blocuri masive de piatră aşezate pe o fundaţie solidă, drumul roman a reprezentat unul din elementele de bază în organizarea Imperiului Roman. Bogata şi densa reţea de drumuri construite de către romani asigura o rapidă circulaţie a trupelor, a oamenilor, înlesnind legături comerciale şi culturale între provinciile Imperiului.

Castrul de pe vîrful dealului Pomăt are un plan patrulater, pe fiecare latură aflîndu-se cîte o poartă, cu o altă denumire. *Porta praetoria* constituia calea de acces cea mai importantă în castru, ea fiind, de fapt, intrarea rezervată oficialilor. Este acum punctul de atracţie maximă pentru turişti.

De la fiecare poartă pornesc drumuri spre centrul castrului. În locul în care aceste drumuri se întîlnesc, se află clădirea comandamentului *(principia)*. Acesta este cel mai mare castru pentru trupe auxiliare din Provincia Dacia. Din acest punct pot fi vizitate porţile laterale Sinistra şi Dextra. În spatele comandamentului poate fi urmat ductul Viei Decumana, spre poarta cu acelaşi nume.

Amfiteatrul roman este cea mai mare clădire publică cunoscută în Dacia romană, cu o capacitate de aproximativ 5500 de spectatori.

În incinta amfiteatrului aveau loc lupte de gladiatori, acrobaţii, jocuri scenice mitologice ş.a.

Tot acest traseu însumează în jur de 1,5 km parcurşi pe jos, într-un spaţiu deschis, cu vizibilitate spre peisajul din preajma Munţilor Meseş.“

***Mircea Groza** este expert în turism, director la Complexul Severus din Zalău.*

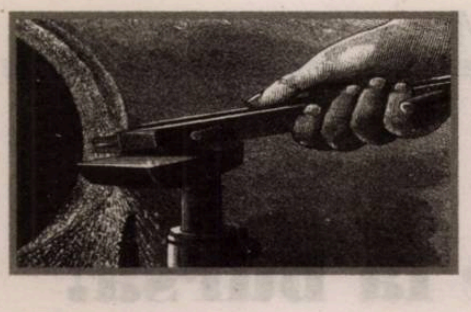

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

O Europă aşa cum nu ne-o dorim

Şi totuşi, viitoarele alegeri pentru Parlamentul European nu sînt chiar ceea ce păreau a fi. Din păcate. Două recente declaraţii ale unor marcanţi lideri europeni sînt de natură să-i aducă pe cei mai entuziaşti cu picioarele pe pămînt.

Cancelarul german Angela Merkel, cel mai puternic lider european al momentului, a atras atenţia, încă de acum trei săptămîni, că desemnarea viitorului preşedinte al Comisiei Europene (o Comisie pe care însuşi Berlinul o vrea mai puternică) nu se va face automat în legătură cu votul pentru Parlamentul European. „Tratatul spune că trebuie ţinut cont [de părerea cetăţenilor europeni]. Pe de altă parte, preşedintele Comisiei va fi votat de Parlamentul European la propunerea liderilor [statelor membre]", a afirmat doamna Merkel, citată de euobserver.com. În plus, preşedintele Consiliului European, Herman van Rompuy, a atras atenţia partidelor europene să nu inducă „false aşteptări" în legătură cu alegerile din mai.

Declaraţiile celor doi importanţi lideri europeni vin ca un duş rece după ce, în discursul de anul trecut privind starea Uniunii, preşedintele Comisiei, José Manuel Barroso, chema familiile politice europene să-şi desemneze din timp candidaţii pentru preşedinţia viitoarei Comisii Europene. Ceea ce sugera că distribuţia voturilor pentru Parlamentul European va avea rolul decisiv în desemnarea viitorului şef al instituţiei de la Bruxelles.

Alegerile parlamentare din luna mai sînt primele de după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, care leagă desemnarea preşedintelui Comisiei de votul cetăţenilor europeni. Potrivit Tratatului, viitorul preşedinte este votat de Parlament, la propunerea Consiliului, ţinîndu-se cont de rezultatul alegerilor.

Întrebarea este pînă unde să se ţină cont. Chemarea iniţială a preşedintelui Barroso sugera că alegătorii vor avea cuvîntul decisiv, într-un moment în care încrederea în instituţiile Uniunii a atins cote alarmant de scăzute (60% dintre europeni tind să nu mai aibă încredere în Uniune, potrivit eurobarometrului din iulie 2013). Alegerile pentru Parlamentul European ar fi dobîndit, în sfîrşit, un caracter mai pronunţat european decît naţional, iar candidaţii desemnaţi de familiile politice s-ar fi confruntat precum candidaţii de prim-miniştri în alegerile naţionale. O campanie la nivel european şi un rol decisiv al alegătorilor ar conferi, în cele din urmă, mai multă legitimitate instituţiilor europene, într-un moment dificil.

© wikimedia commons

José Manuel Barroso

România şi Bulgaria nu vor intra nici în 2014 în spaţiul Schengen.

Declaraţiile cancelarului Merkel şi ale preşedintelui Consiliului European trimit însă la vechiul mod de desemnare a preşedintelui Comisiei, prin negocieri secrete între cei 28 de lideri ai statelor membre. Este adevărat că negocierea, aşa netransparentă cum este, face parte din democraţie. Întrebarea e dacă un asemenea mod de desemnare a viitorului preşedinte de Comisie răspunde, într-adevăr, aşteptărilor cetăţenilor şi dacă îi va face mai încrezători în Uniune.

Şi, pentru că are legătură cu alegerile europene şi cu procesul de desemnare a viitorului ei preşedinte, să privim către declaraţia de săptămîna aceasta a preşedintelui Barroso: România şi Bulgaria nu vor intra nici în 2014 în spaţiul Schengen. O declaraţie aparent surprinzătoare, atîta vreme cît vine tocmai de la liderul european care a afirmat în repetate rînduri că cele două state vecine sînt pregătite pentru aderare, iar primirea lor în spaţiul comun, fără frontiere, ar face Europa mai puternică.

S-ar părea că liderul de la Bruxelles se contrazice. Dar nu este chiar aşa. El ar fi răspuns cu siguranţă „Da" la întrebarea dacă România şi Bulgaria sînt pregătite şi merită să adere la spaţiul Schengen. Aceasta este, de altfel, şi poziţia Comisiei. În ce măsură aderarea este posibilă, din punct de vedere politic, e o cu totul altă chestiune.

Cel puţin, preşedintele Barroso este franc: nici măcar nu face vreo legătură între aderarea celor două ţări şi existenţa unor rapoarte MCV pozitive. Pur şi simplu, anul viitor nu se va putea, de-ar fi ca Bucureştiul şi Sofia să facă minuni în materie de reformă a justiţiei.

Liderii europeni sînt prea ocupaţi cu euroalegerile, pentru a risca să-şi pună în cap o parte a electoratelor proprii, dînd undă verde românilor şi bulgarilor. Mulţi europeni confundă dreptul de liberă circulaţie cu aderarea la spaţiul Schengen sau chiar cu deschiderea pieţii muncii, iar politicienii nu se obosesc să le schimbe impresia falsă. Uneori, această confuzie poate fi profitabilă din punct de vedere politic.

Alegerile pentru Parlamentul European vor avea loc în mai; desemnarea noii Comisii – undeva înspre toamnă. România şi Bulgaria s-ar putea să-şi facă loc pe agendă de-abia în 2015, dar aceasta şi în funcţie de calendarul electoral din ţările cele mai sensibile la problematica liberei circulaţii. Încă o dovadă despre cît de naţionale rămîn, totuşi, politicile europene. Este aceasta Europa pe care ne-o dorim?

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Povestea scobitorilor

Constantin Noica spunea că lansajul filozofic poate porni de la absolut orice lucru de pe lumea asta. Cu alte cuvinte, în ochii filozofiei, nu există lucru banal. Aşadar, mă simt încurajat să vă împărtăşesc ceea ce am aflat despre scobitori. Obiecte simple, prea simple pentru a ne solicita atenţia. Dar există o poveste a lor. Care spune ceva despre noi toţi. Putem cunoaşte mai bine lumea din jurul nostru şi, în final, pe noi înşine, din istoria lucrurilor mărunte care ne înconjoară. Americanii au dezvoltat o adevărată tradiţie a acestui fel de a redescoperi lumea plecînd de la detaliile aparent insignificante. Orice obiect banal, asupra căruia nu zăbovim deloc în reflecţie – precum suportul pentru pahare din automobil, pasta de dinţi, agrafa de păr, elasticul, acul de siguranţă, guma de mestecat etc. – are o istorie care, uneori, e la fel de pasionantă şi de elocventă precum e istoria unui imperiu. Astfel, descoperim un efort de inventivitate demn de o mare creaţie artistică, împrejurări anecdotice care fac de ruşine pe cei mai buni scenarişti de film, calcul briliant de marketing, inspiraţie divină, persistenţă şi, nu în ultimul rînd, acea doză de mister care face ca, în cele din urmă, unele obiecte să însoţească omul pentru lungi perioade de timp, iar altele – nu.

Scobitorile sînt cu noi de multe veacuri. De cînd rămîne mîncare între măsele. Craniile neandertalienilor arată că dinţii erau frecvent curăţaţi cu o unealtă de genul scobitorii. În Antichitate, din Mesopotamia pînă la Roma, scobitorile deveniseră mici obiecte preţioase – erau confecţionate din aur şi chiar bătute în pietre. Sigur că oricine voia să folosească o scobitoare lua o bucăţică de lemn, o cioplea cît putea de bine şi o folosea. În Evul Mediu, cei mai recunoscuţi producători de scobitori erau portughezii. Le confecţionau din lemn de portocal, ceea ce, se pare, le dădea o calitate în plus. Povestea scobitorilor nu are sfîrşit. Dar, e limpede, epoca lor de glorie a trecut. Nu de mult, bărbaţii cu scobitoare în gură erau *trendy*. Acum 100 de ani, erai *comme il faut* dacă părăseai un restaurant cu o scobitoare în colţul buzelor. Dacă vă uitaţi atent la filmele anilor '30-'50, veţi descoperi că şi doamnele începuseră să împrumute obiceiul. Acum, dentiştii şi experţii în bune maniere sfătuiesc apăsat pentru abandonarea scobitorilor. Ceea ce era *fashionable* ieri a devenit de gust îndoielnic astăzi...

Însă felul în care scobitoarea a devenit o afacere e mai puţin cunoscut. Cine s-ar fi putut gîndi în secolul al XIX-lea să producă şi să vîndă scobitori la scară industrială? Un american, evident. Îl chema Charles Forster. Călătorise, prin 1850, în Brazilia – unde, pe filieră portugheză, obiceiul manevrării scobitorilor devenise sport naţional – şi văzuse două lucruri. Primul – că indigenii foloseau masiv scobitori, ca şi albii, ceea ce l-a dus la concluzia că obiceiul rezonează transcultural. Apoi, că brazilienii au dinţii mai curaţi decît ai americanilor. Aşa era atunci! Deşi avea imense talente de negustor (se spunea despre el că era în stare să vîndă o fleică unui vegetarian), Charles Forster era complet lipsit de abilităţi tehnice. Forster ştia să pună la cale afacerea, dar nu avea nici o idee cum să facă tehnologia. Întîmplător – sau nu, dacă privim la scara destinului –, a cunoscut un inventator care tocmai concepea o maşină de produs cuie din lemn, foarte necesare industriei de încălţăminte de atunci. Acest inventator a explicat că maşina inventată pentru cuie de lemn e numai bună să facă şi scobitori. Au ajuns să producă un milion de scobitori pe zi. Era nevoie, însă, de piaţă. Forster a încercat să-i convingă pe cîţiva proprietari de magazine mici, specializate în mărunţişuri, să comercializeze scobitori. Fără succes. Cine dădea bani pe un obiect pe care, fără prea multă muncă, şi-l putea confecţiona singur? Şi, în plus, ideea obiectului de unică folosinţă suna a faliment curat comercianţilor din acel timp. Cine ar fi cumpărat ceva ce se poate folosi numai o singură dată? Atunci, Forster şi-a inventat piaţa. A plătit un număr de oameni să colinde magazinele, să întrebe „Aveţi scobitori?" şi să se strîmbe dezamăgiţi la auzul răspunsului negativ. Apoi, după ce a livrat primele scobitori, aceiaşi oameni mergeau să le cumpere. Epuizau rapid stocul comerciantului şi i le returnau lui Forster. Cînd comerciantul venea după un nou lot de scobitori, Forster îi vindea ceea ce îi mai vînduse o dată, dar la preţ mai mare, căci, iată, există cerere. Apoi, a plătit tineri studenţi să ia masa în restaurante scumpe şi să ceară, cu voce tare, scobitori. Chelnerii de lux se ruşinau pentru că, în auzul altor clienţi, trebuiau să admită că nu pot livra un serviciu care le este cerut. A doua zi, evident, restaurantele mari ale metropolelor îl căutau pe Forster pentru o livrare de scobitori.

Rapid, Forster a ajuns cel mai mare producător de scobitori din America. S-a îmbogăţit cu adevărat! Competiţia a apărut imediat, a fost acerbă, alte companii s-au ridicat, dar Forster a rezistat pe primul loc. Pentru că tot el a fost la originea marii şi unicii – pînă acum – revoluţii din istoria producţiei de scobitori. Pe la începutul secolului XX, Forster a sesizat că scobitorile au o problemă. Se rupeau uşor între dinţi. Cauza? Erau plate, cam ca scobitorile noastre, din vremea comunismului. A consultat ingineri specializaţi în rezistenţa materialelor şi a fost primul care a produs scobitori cilindrice, cu ambele capete ascuţite. Asta a reaşezat, pur şi simplu, piaţa scobitorilor. Charles Forster, cel care inventase această piaţă, a şi fost cel care a revoluţionat-o. Alţi ani de succes, alte milioane în conturi. Numai că vremurile bune s-au dus. Piaţa de scobitori a scăzut dramatic în anii '80. Apăruse *floss*-ul, mereu recomandat de medici. La începutul anilor '90, compania originară de scobitori a lui Forster a fost închisă. Acum, în America, nu mai există decît un sigur producător de scobitori. Şi face faţă greu competiţiei asiatice, căci, aşa cum era de aşteptat, odată porniţi să producă scobitori, chinezii şi indienii le fac şi mai repede, şi mai multe, şi mai ieftin. Scobitorile, un martor fidel al istoriei lumii. Priviţi istoria lor şi veţi vedea istoria noastră!

2007

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Nu vreau să investesc la bursă!

„Alo, bună ziua. Domnul Giurgiu?"

„Da, eu sînt."

„Domnule Giurgiu, aveţi două minute pentru a sta puţin de vorbă?" *(sînt deja în alertă)*

„Depinde de subiect. Ce doriţi să discutăm?"

„Domnule Giurgiu, sînt de la firma Fîsss_Invest, lider global pe pieţele de capital mondiale" *(devin brusc enervat, am experienţă, bănuiesc ce urmează)*, „şi aş dori să purtăm o discuţie despre oportunităţi incredibile de investiţii pe piaţa de valori."

„Ce vă face să credeţi că mă interesează să conversez pe acest subiect?" *(întreb să mă aflu în treabă; ştiu deja ce va urma)*

„Păi, dumneavoastră sînteţi un om de afaceri, preocupat de orice oportunitate de a cîştiga bani, de a face un profit", îmi spune vocea care se prezintă a fi de la Fîsss_Invest. „Ciudat. Nu mă interesează afacerile pe piaţa de capital, nu am bani de investit. De unde aveţi numele meu?"

De aici, încep variantele de răspuns. Cel mai des mi se spune: „Dintr-o bază de date." Eu întreb, ca prostul: „Ce bază de date? De unde şi pînă unde?" De aici-încolo, încep să curgă replici diverse: „Nu ştiu, e de la firmă, şefii ştiu, eu nu am nici o informaţie" este cel mai des auzit răspuns. Pe locul 2 vine cel cu „Vă ştim de la Registrul Comerţului." Aici am o replică simplă: „Drăguţă, minţi de îngheaţă apele. Nu am avut în viaţa mea vreo firmă, nu am fost acţionar nicăieri, astfel încît deduc faptul că eşti, de fapt, un escroc. Nu ai cum să îmi ştii numele de la Registrul Comerţului." Se lasă o oarecare linişte de două-trei secunde, după care, cu un tupeu impresionant, sînt atenţionat asupra faptului că nu *ei* vor face investiţia, ci *eu*. *Ei* doar mă vor ajuta cu informaţii pertinente, la ordinea zilei, despre mersul pieţelor globale. Nici un cuvînt asupra faptului că, de fapt, nu mi-au găsit numele prin Registrul Comerţului. Alt răspuns nostim auzit a fost: „Domnule Giurgiu, ne-am cunoscut la un eveniment cultural." Evident, replica îmi vine de la sine: „Stimate domnule, eu nu calc pe la evenimente culturale. Nu am fost la teatru de pe vremea lui Ceauşescu, Opera nu ştiu unde e, iar lansări de carte nu servesc, căci mi-e teamă de suflul rachetei în zona de lansare." Domn'le, jumătate dintre ei nu se prind! Rămîn la telefon, nu mă înjură de mamă şi continuă să încerce a mă convinge că Fîsss_Invest (lider global pe pieţele mondiale de capital) este oportunitatea optimă de îmbogăţire rapidă, fără dureri de cap. Condiţia? Să le dau lor pe mînă banii mei, cum s-ar zice, iar ei să îi investească înţelept şi să îmi returneze un profit nemaivăzut!

În funcţie de dispoziţia (mea) din ziua respectivă, de aici încolo, conversaţia evoluează spre soluţia amiabilă („Nu mă interesează nici un fel de investiţie, uitaţi-mă şi nu mă mai sunaţi.") sau spre cea relativ ameninţătoare („Stimabile, informează, te rog, pe şefii matale că acum îmi oferiţi produse şi servicii nesolicitate, utilizînd în acest scop date cu caracter personal, ceea ce este ilegal şi, dacă mă mai sunaţi o singură dată, vă veţi trezi cu ditai reclamaţia penală şi cu procurorii la uşa firmei voastre de garsonieră, de profil global şi cu mare renume pe pieţele mondiale de capital.") De fiecare dată, îmi doresc să fie ultimul apel din partea lui Fîsss_Invest. Deşartă speranţă! Am o medie de patru-cinci asemenea apeluri – săptămînal! Nimic nu funcţionează: nici ameninţările cu procuratura, nici vorba bună. În ultima vreme, am constatat că sînt mai multe voci feminine decît masculine, şi că ele (vocile, carevasăzică), îmi solicită o întrevedere între patru ochi, într-un loc de mine ales, pentru a mi se explica într-o manieră personalizată – ha, chiar aşa! – care sînt avantajele investiţiilor prin intermediul firmei respective...

Am o singură nelămurire: de unde mi se trage? La promoţiile de la supermarket-uri livrez întotdeauna numere false de telefon, iar cont de Facebook nu am! De unde mama naibii şi-au închipuit ăştia că eu aş vrea să cumpăr acţiuni Apple la bursa din New York, prin intermediul lui Fîsss_Invest? Fiind ei aşa de bine informaţi, cum de nu au aflat că eu, de fapt, sînt un amărît de bugetar, salariat la Televiziunea publică? Cred că, de fapt, ei sînt nişte simpli escroci. Dumneavoastră ce ziceţi?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

librăriile adevărul

în perioada 04-20 noiembrie

CUMPERI 5 ȘI PLĂTEȘTI DOAR 3 *

PACHET 5 CĂRȚI ~~34,95 lei~~ 23,97 lei

*promoția este valabilă numai la achiziționarea cărților în pachete de minim 5 volume, la alegere, din titlurile colecțiilor „Alexandre Dumas", „100 de cărți pe care trebuie să le ai în bibliotecă" și „101 cărți de citit într-o viață"

EXCLUSIV ÎN LIBRĂRIILE ADEVĂRUL

● **București**: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● **Brașov**: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● **Craiova**: Str. A. I. Cuza, nr.48, tel: 0751.046.849
● **Focșani**: Bd. Independenței nr.34, tel: 0337.401.692 ● **Galați**: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● **Iași**: Str. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.4, tel: 0730.190.864 ● **Timișoara**: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

PUBLICITATE

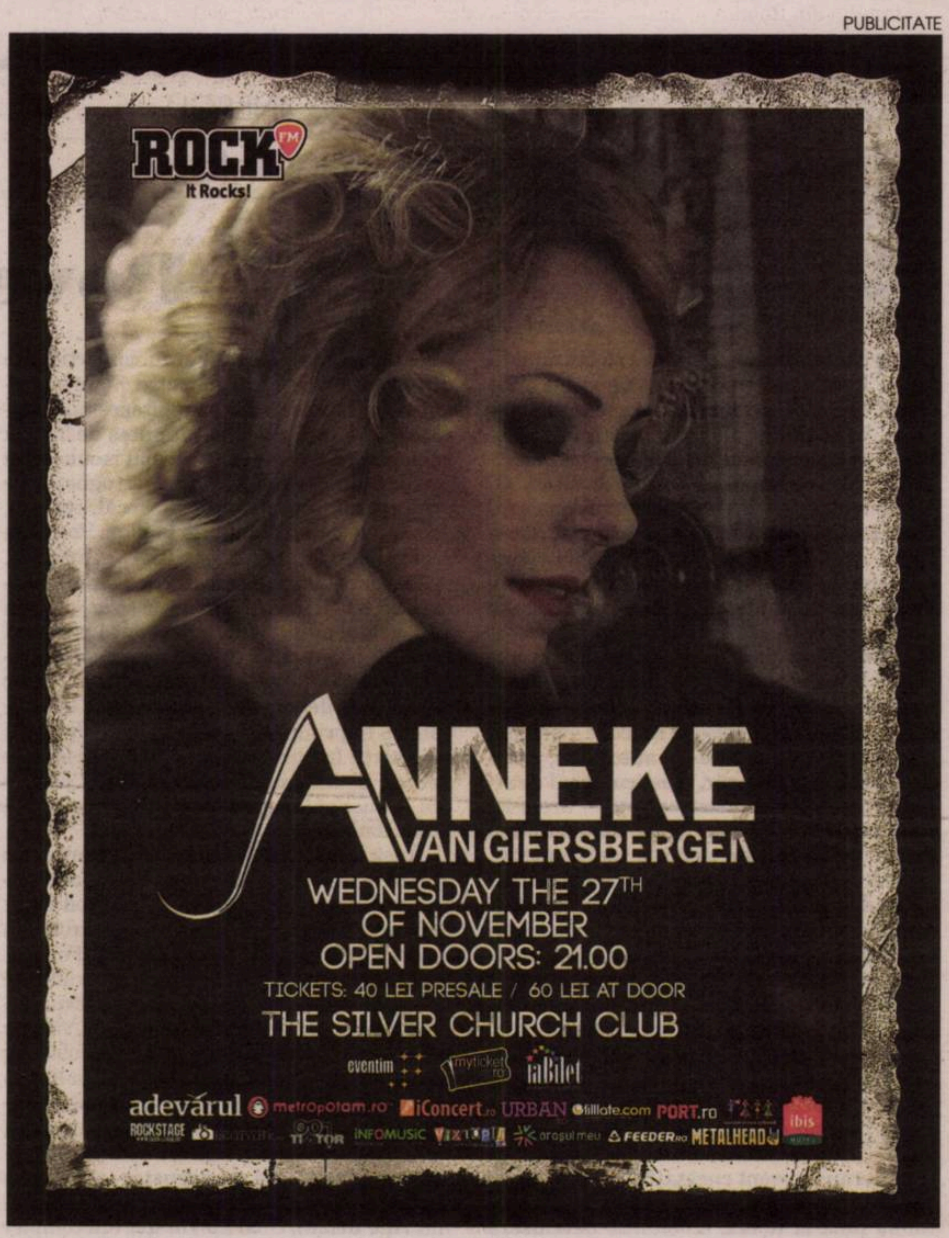

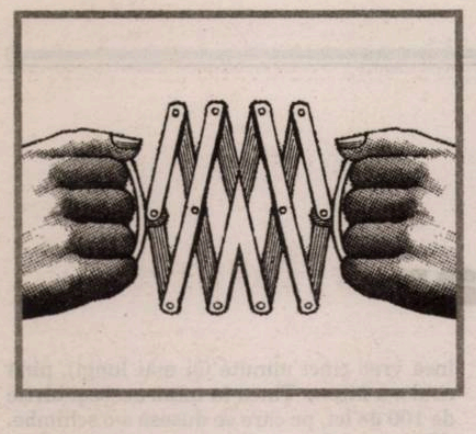

Adela GRECEANU Matei MARTIN

oameni de **treabă**

„Răbdare, tenacitate, curaj, foarte multă inconştienţă“

– interviu cu Răzvan POPOVICI –

A opta ediţie a Festivalului Internaţional de Muzică de Cameră SoNoRo e în plină desfăşurare la Bucureşti, Iaşi şi Cluj-Napoca. Muzicieni valoroşi, precum pianiştii Diana Ketler şi Konstantin Lifschitz, violoniştii Alexander Sitkovetsky, Gilles Apap şi Kirill Troussov, violistul Christian Nas, cornistul Olivier Darbellay sau violoncelиştii Adrian Brendel şi Monika Leskova se numără printre invitaţii acestei ediţii. Iniţiatorul acestui festival este violistul Răzvan Popovici. (v. şi rubrica „Antinostalgia“ din p. 10)

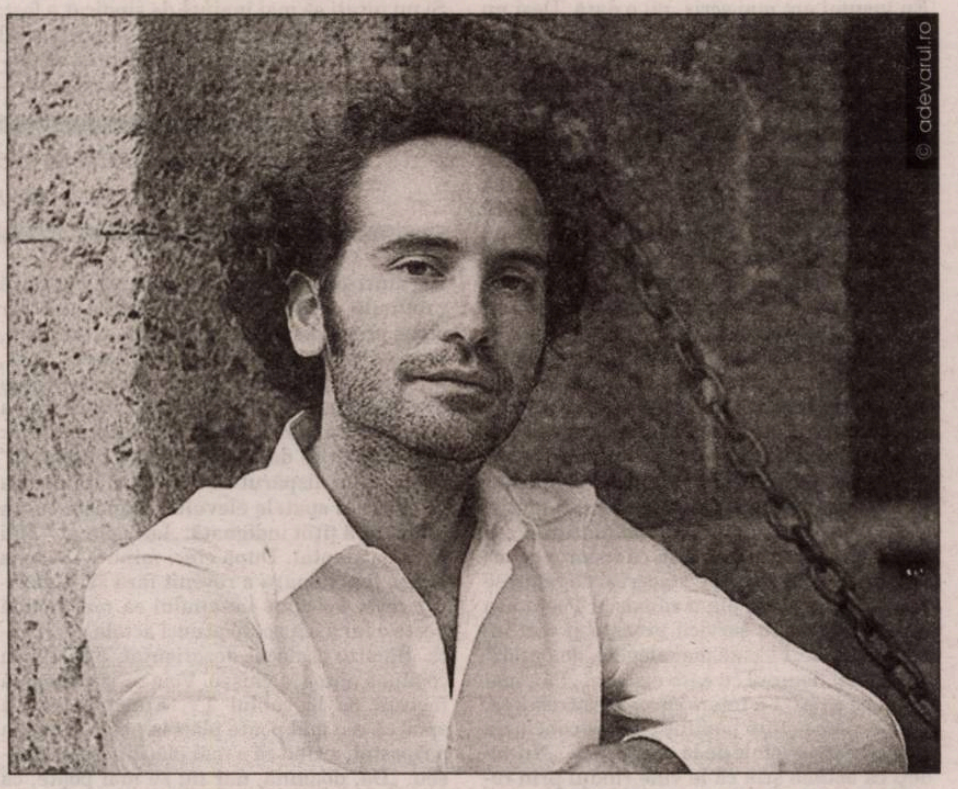

Ce este, de fapt, SoNoRo, de unde nevoia de a crea un festival de muzică de cameră?

Iniţial, a fost ideea de a crea un festival de muzică, un festival complementar Festivalului „George Enescu“, pe atunci singurul din peisajul festivalier local. Şi, în opt ani, cred că am arătat că a fost o idee bună. Mai ales în acest an, primele cinci concerte – *cvasisold-out* – arată că nevoia şi interesul sînt uriaşe în Bucureşti.

Care este oferta obişnuită a unei stagiuni de muzică de cameră în România?

Există, însă nu este nimic organizat cu adevărat. Sînt iniţiative sporadice, din cîte am văzut. Eu, nelocuind permanent în România, nu pot să am o părere de ansamblu, dar ce-am observat sînt lucruri punctuale, care se întîmplă, însă promovarea nu este cea mai inspirată.

Există în Occident evenimente similare, din care v-aţi inspirat pentru SoNoRo?

Sînt zeci de mii de festivaluri asemănătoare. Înainte de a face SoNoRo, am început un festival de muzică de cameră lîngă Salzburg, unde am crescut după ce am plecat cu familia din România. Acolo, într-o rază de 50 de kilometri e Salzburger Festspiele şi mai sînt cinci-şase festivaluri extraordinare, fiecare cu profilul lui. Aici sîntem deocamdată singurii la nivelul ăsta şi îmi doresc să se mai creeze iniţiative de acest gen. Cînd vom avea 20-30 de festivaluri de muzică, o să putem spune că există, cultural, în Europa.

Cum ajungeţi la publicul care nu merge, de regulă, la concerte de muzică clasică?

Este interesant de văzut cum s-a lărgit, de la prima ediţie şi pînă acum, spectrul publicului care vine la concertele noastre. Oamenii au auzit că este un festival, mai de nişă, cum spun mulţi, foarte bine făcut şi unde pot asculta muzica pe care de obicei nu au ocazia s-o asculte. Evident, mulţi dintre partenerii media ne-au ajutat. I-am ales pe sprînceană.

Fiecare ediţie are un titlu. Ce semnificaţie are titlul de anul acesta – „Up“?

O ediţie la înălţime! *„Up“* este un titlu pe care l-am ales fiindcă, pe de o parte, este foarte incitant. Multă lume, cînd vede pasărea de pe afiş, mascota noastră sonoră, într-o capsulă spaţială, cu un *„Up“* ataşat, evident că zice: „Hm, ce-i chestia asta?“ Şi, apoi, din punct de vedere conceptual, *„Up“* este extrem de ofertant. Munţi, văzduh, aer, nord, aurora, îngeri, sfinţi – iată, poţi planifica extrem de multă muzică. Eu zic că am făcut un program foarte bogat, dar concis.

Cum au fost aleşi muzicienii din nucleul tare, cei care vin an de an la SoNoRo?

De la început, Ansamblul Raro, al cărui membru sînt, a fost cumva un fel de ansamblu *in residence,* cum e numită o astfel de grupă, care, să zicem, e nucleul unui festival, iar ceilalţi sînt mari solişti şi muzicieni din ansambluri camerale din întreaga lume. Important e ca cei de pe scenă să se înţeleagă. Şi, de aceea, cred că întotdeauna este bine ca directorul artistic – în cazul ăsta pianista londoneză Diana Ketler şi cu mine – să ştie cine cîntă cu cine. Evident că încercăm să creăm ansambluri extrem de armonioase în cadrul festivalului. Important e ca, într-o situaţie de stres ca aceasta, cu un concert în fiecare seară, cu extrem de puţin timp pentru repetiţii şi pentru învăţarea repertoriului, să ştii că nu ai prea multe dive în jur. Ăsta e un sfat bun!

Concertele de anul acesta se ţin la Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“ din Iaşi, la Ateneul Român, dar şi în cîteva biserici, în cîteva palate, la Banca Naţională, dar şi la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu“ din Iaşi. Cum alegeţi spaţiile în care au loc concertele?

Am ţinut ca, pe lîngă Ateneu, sau sala UBB-ului din Cluj, sau MNAR, Sala Auditorium, să alegem săli importante şi totuşi neincluse în circuitul concertistic. Apoi, valoarea arhitecturală este semnificativă pentru mine. Spaţiile – apropo de cîtă lume putem include – nu prea mari, nu prea mici, contează, fiindcă, depinzînd de aceste săli, alegem întotdeauna repertoriul.

Cum selectaţi piesele pentru fiecare concert? Spuneaţi că întîi alegeţi spaţiul şi, în funcţie de spaţiu, repertoriul.

Întîi stabilim tema. Locurile le ştim, după aceea alcătuim repertoriul în concordanţă cu celelalte detalii. Împreună cu Diana Ketler, sîntem destul de eficienţi şi nu ne trebuie foarte mult să stabilim „sumarul“. Oricum, noi cîntînd o bună parte din acest repertoriu şi experimentîndu-l pe propria piele, ştim ce putem planifica. Şi în fiecare an sînt multe piese în primă audiţie în România. Dar cu asta am obişnuit deja publicul şi nu ne mai lăudăm la fiecare ediţie că această piesă e cîntată pentru prima oară în România. Cred că un alt motiv pentru care publicul ţine la noi este că are şansa să asculte noutăţi.

Cînd vom avea 20-30 de festivaluri de muzică, o să putem spune că există, cultural, în Europa.

Dar dincolo de programul de calitate, de ce este nevoie pentru a crea un eveniment de succes?

Răbdare, tenacitate, curaj, foarte multă inconştienţă şi să arzi pentru treaba asta. Trebuie să vrei cu adevărat s-o faci şi să crezi în asta. Inconştienţa e foarte importantă.

SoNoRo nu înseamnă doar concerte. SoNoRo înseamnă şi un workshop pentru tineri muzicieni. Cum se desfăşoară acest atelier şi ce perspective le oferă celor care îl frecventează?

Este un proiect amplu, pe care l-am iniţiat acum şapte ani, în al doilea an de existenţă sonoră – „SoNoRo Interferenţe“. Prin acest proiect au trecut aproximativ 200 de tineri muzicieni români. Pe scurt, îi selectăm şi ei pot participa la aceste workshop-uri, care au loc în fiecare an – fie la Portul Cultural Cetate, fie la Montepulciano, în Toscana, la Palazzo Ricci, fie, prin parteneriat cu BNR – la Păltiniş. Şi aceşti tineri muzicieni au ocazia mai întîi să petreacă o săptămînă cu noi, într-un fel de relaţie discipol – maestru, dar foarte apropiată, şi să împartă scena cu noi. Învăţăm împreună repertoriul şi apoi concertăm împreună. După care, bursierii primesc tot felul de oferte concertistice pe urmeze sau nu. Şi cred că le deschidem nişte uşi.

„Avem nevoie de adevăraţi muzicieni, nu doar de buni instrumentişti“ – este motto-ul workshop-ului destinat tinerilor muzicieni. Ce face diferenţa între un bun instrumentist şi un adevărat muzician?

Un bun instrumentist este un sportiv. Posedă anumite calităţi şi cîntă frumos, repede, curat la instrument. Apoi, dimensiunea de muzician e altceva. Cînd cineva, la vîrsta de 25 de ani, nu ştie cine este Matisse sau n-a auzit de Thomas Mann, acesta nu este un bun muzician. Pentru că toţi marii muzicieni au un background şi o anumită cultură care îţi dau posibilitatea să înţelegi un pic mai mult în spatele notelor. Iar generaţiile actuale stau mai mult pe telefoane şi pe laptop decît cu cartea în mînă. Asta-i bine, pe de o parte, dar pe de altă parte, lacunele din cultura generală se văd în cîntat.

Chiar „se aud“ aceste lacune în momentul în care cîntă un instrumentist?

Absolut! Se aud, da! Şi le-am spus, ...şansa lor mare, cîntînd bine, este să ajungă în cele mai importante saloane din întreaga lume. Ajungi pînă şi la masa Reginei Angliei sau a Prinţului von Hohenzollern, asta nu-i nici o problemă, am ajuns cu toţii, dar după aceea, trebuie să stai de vorbă cu aceşti oameni. Şi cînd nu ai ce să vorbeşti, poţi fi sigur că nu vei mai păşi niciodată în Buckingham Palace.

Cum poţi depista un muzician bun, un muzician adevărat, într-o orchestră mare?

Orchestrele sînt o instituţie sau un organism aparte. După părerea mea, viaţa în orchestră pe termen lung distruge *the musicianship,* cum se spune. Pentru că devii executant, devii angajat, bugetar. Este foarte greu, după părerea mea, să te mai ocupi cu adevărat de muzică, atunci cînd cînţi într-o orchestră, după 10, 15, 25 de ani. Pentru că ceva moare în tine. Şi, pe termen lung, flacăra asta pentru care facem muzică trebuie să rămînă. Viaţa de orchestră toceşte, cred, ce au muzicienii cel mai frumos.

Viaţa de orchestră toceşte, cred, ce au muzicienii cel mai frumos.

Care e relaţia dintre muzicianul Răzvan Popovici şi organizatorul de festival Răzvan Popovici?

A, una foarte simpatică. Iubesc ambele activităţi. E foarte plăcut, după o zi de telefoane, întîlniri, e-mail-uri ş.a.m.d., să studiez o oră. Şi e foarte plăcut ca, după o săptămînă sau două de turneu prin lume, să revin şi să mă ocup de festival sau de alte lucruri pe care le fac ca manager cultural. Sînt, de fapt, un caz fericit, pentru că multor muzicieni aşa ceva nici nu le-ar trece prin cap şi n-ar fi în stare s-o facă.

Cum v-aţi descoperit calităţile de manager cultural?

Learning by doing. Am pornit cu acel festival de acum zece ani în Germania, mic şi cochet, nu departe de Salzburg şi, după aceea, nu ştiu... am prins gustul.

parcursul anului. Este dorinţa – dă roade deja, de doi ani am văzut asta foarte clar – de a crea o elită muzicală care, cîndva, trebuie să ia hăţurile în mînă. Şi atunci, viaţa muzicală va avea cu adevărat aplomb. Workshop-ul de anul acesta s-a încheiat deja. Am cîntat, am învăţat, le-am vorbit despre literatură, muzică, fotografie, ce înseamnă să fii muzician, despre management cultural. Le-am explicat ce s-a schimbat, ce înseamnă să concertezi cu adevărat, ce înseamnă să ai ambiţia să devii solist – ceea ce e aproape imposibil, chiar dacă aici, în şcoala românească, toţi sînt solişti. În lume, dintre toţi aceşti solişti... dacă găseşti unul adevărat la sute de mii de absolvenţi de conservatoare. Le arătăm de ce ingrediente ai nevoie ca să fii un adevărat muzician, ce potenţial au ei şi ce vise pot să

(difuzat în cadrul emisiunii Timpul prezent, *la Radio România Cultural)*

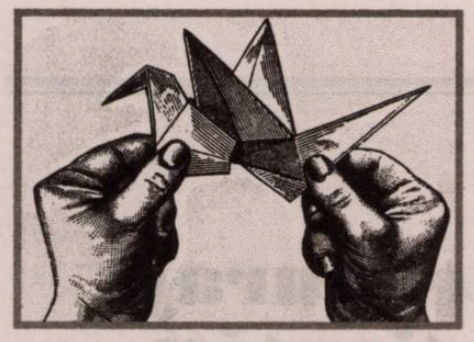

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Munca în zadar

Poşta Română e o instituţie pe care, de voie, de nevoie, cu toţii o cunoaştem. Despre ea se pot scrie seriale întregi. Eu însumi am mai scris, nu o dată. Deşi nu se schimbă nimic acolo, la fiecare vizită reuşeşte să mă surprindă. În ultimii 20 de ani, de bine, de rău, s-au mai întîmplat nişte lucruri prin ţară. Magazinele s-au umplut cu mărfuri la care nici nu visam, băncile au ajuns să fie ca tutungeriile, la fiecare colţ de stradă, şi le oferă clienţilor fotolii, dacă e cazul să aştepte (chit că de acolo nu prea ieşi niciodată în cîştig), telefonul se plăteşte în sedii futuriste (dacă nu direct de acasă, pe Internet), autobuzele au aer condiţionat, în metrou se găsesc ziare gratuite şi ţi se scrie pe tabelă cît mai ai de aşteptat. Dar poşta... săraca, a rămas de căruţă. Aceleaşi cozi bulucite, aceeaşi atmosferă vetustă, mirosind a acru, aceleaşi discuţii. S-au schimbat, parcă, doar ochelarii funcţionarelor din spatele ghişeelor.

Am nimerit în plină conversaţie publică despre Victor Ciorbea. Da, chiar despre fostul de demult prim-ministru. O cucoană de la coada de alături zicea că el a fost singurul cinstit, că tuturor celorlalţi nu le-a ars decît de afaceri şi de interese personale şi că de-aia a rămas şi Poşta aşa cum a rămas, cu servicii proaste şi cozi interminabile. „Pe cine mai alegem, doamnă?“ a întrebat domnul cu care discuta. „Păi, mai avem pe cine?“ i-a întors cucoana întrebarea. „Toţi – o apă şi-un pămînt“, a tras concluzia un pensionar voinic de la coada mea. „Nu vedeţi că acuma ştiu că le vine rîndul prin rotaţie? Nişte nemernici.“ „Da, dar Ciorbea era altfel“, a insistat cucoana. „Ei, altfel... Nu mai ştiţi, doamnă, că mai întîi a fost sindicalist. Din sindicalist s-a transformat în primar şi, pe urmă, a sărit direct prim-ministru. Şi nu uitaţi că mai înainte de sindicat a fost, doamnă, pe la partidul ăla... Socialist al Muncii, al lui Verdeţ. Ce, credeţi că am uitat?“ a continuat pensionarul. Aşa ne-am trezit, dintr-odată, cufundaţi în istoria politică profundă a anilor '90. Atmosfera din jur chiar ne predispunea la asemenea amintiri, la întoarcerea în timp. Coada noastră, însă, nu înainta deloc. Un elev de liceu îşi cerea alocaţia. Nu i se găsea fişa. Funcţionara i-a cerut un număr de dosar. Băiatul a pufnit: „Ce număr de dosar, eu vă dau buletinul.“ Angajata a dispărut cu buletinul lui pe uşa din dos. În spatele elevului, o femeie cu un copil mic a ţîţîit indignată: „Iar a plecat.“ Mai era de aşteptat. După cinci minute (în sens lung), funcţionara a revenit fără să fi rezolvat ceva. I-a spus liceanului să mai revină peste o lună, că poate atunci actele vor fi gata. Băiatul a plecat dezorientat. Femeia cu copilul a ajuns la ghişeu. Voia să-şi plătească factura de la cablul TV. Funcţionara i-a spus că n-o mai poate plăti la poştă. Femeia a ripostat, zicînd că a mai plătit-o la acel ghişeu. „Da, doamnă, dar nu se mai poate, că nu mai avem contract cu firma de cablu.“ „Să vă ia naiba de suciţi“, a bombănit femeia şi a plecat cu copilul după ea. A urmat pensionarul care-şi amintea că Ciorbea a fost la PSM. Nu-i venise pensia la noua adresă. Era revoltat. A urmat o discuţie din care probabil că nici una dintre părţi n-a înţeles nimic. „Din ce să trăiesc dacă nu-mi daţi pensia? Să mă aşez aici, pe scări, să întind mîna?“ a întrebat omul. Funcţionara încerca să fie cît mai politicoasă, dar era clar că nu-i putea rezolva problema, tot aşa cum nu avusese soluţii nici pentru cei doi solicitanţi anteriori. În cele din urmă, pensionarul cel voinic a plecat strigînd ceva despre bucuria de a pune oamenii pe drumuri şi de a-i ţine la cozi.

„Din ce să trăiesc dacă nu-mi daţi pensia? Să mă aşez aici, pe scări, să întind mîna?“

Mi-a venit rîndul mie. În sfîrşit, eram la ghişeu. Era simplu, aveam la mine buletinul şi avizul primit în cutia poştală. Trebuia doar să-mi dea alocaţia. Dar, cînd a văzut despre ce e vorba, funcţionara a deschis precipitată un sertar şi, uitîndu-se înăuntru, s-a făcut roşie la faţă. „Aoleu, n-am bani să vă dau“, a zis. „Cum adică?“ am bîiguit eu. „Asta nu mi s-a mai întîmplat.“ „Nu am destule încasări.“ „Dacă n-aveţi 42 de lei mărunt, vă pot da eu 10 lei şi îmi daţi o hîrtie de 50 şi încă 2 lei“, am încercat eu. „Nu, nici aşa n-am. Ce mă fac? Unde mă duc să schimb?“ Şi, aparent disperată, a ieşit din încăpere pe aceeaşi uşă pe care mai dispăruse şi cînd cu elevul. Am aşteptat încă vreo cinci minute (şi mai lungi), pînă cînd s-a întors. Ţinea în mînă aceeaşi hîrtie de 100 de lei, pe care se dusese s-o schimbe. „N-avem ce face, trebuie să mai aşteptaţi pînă cînd mai obţin nişte încasări. Cine are bani potriviţi să poftească în faţă!“ Ce puteam face? În spate s-a stîrnit rumoare, s-au produs inversări de locuri şi murmure dezaprobatoare. M-am dat la o parte şi am aşteptat să se mai plătească nişte facturi, pînă cînd „duduia“ (aşa se spunea, pînă nu de mult) a strîns banii necesari, din vreo două plăţi pentru Enel. Plăţi pentru care a fost nevoie de o serie de operaţiuni la care am asistat cu stoicism: căutarea site-ului din calculator, tastarea datelor, înscrierea cu pixul în nu ştiu ce registru, numărarea banilor, tipărirea lentă a chitanţei, la vechea imprimantă cu ace, ştampilarea cu o ştampilă, ştampilarea cu o a doua ştampilă, semnarea meticuloasă a exemplarelor... În sfîrşit, s-au făcut banii şi funcţionara mi-a dat alocaţia. Nici n-am apucat bine să semnez de primire, că am auzit-o strigînd peste geamurile despărţitoare: „Vă rog, spuneţi-le celor care vin după dumneavoastră să nu se mai aşeze la coadă, că se închide ghişeul. E schimb de tură.“ Programul de „muncă“ al „duduiei“ se încheia deja. În mai mult de o jumătate de oră, cît stătusem acolo, în afara celor două plăţi la Enel şi a alocaţiei şcolare pe care, după mari eforturi, mi-o dăduse mie, nu reuşise să fie de nici un folos. Trei solicitanţi stătuseră la coadă degeaba, îi trimisese acasă. Vina ei, vina instituţiei, vina lor?

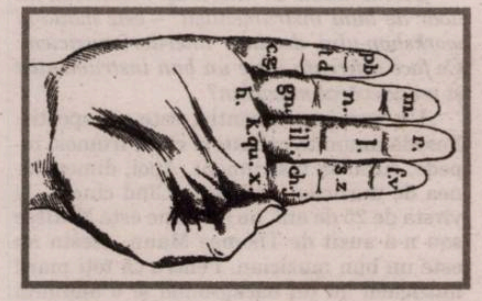

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Păcate decanale

Profesorul Gog a fost decan la o Facultate de Litere din ţară. Omul dezvăluise, întreaga sa viaţă, o bonomie structurală – aparent, imposibil de alterat. Probabil că natura lui pozitivă şi-a extras seva nu doar dintr-o înzestrare genetică, ci şi dintr-o înclinaţie către cele sfinte. Gog a frecventat mereu biserica, fiind cunoscut ca ortodox practicant. L-am reîntîlnit, nu de mult, în nişte comisii de doctorat. Am avut senzaţia că era puţin schimbat. Avea o mină îngrijorată şi zîmbea destul de neconvingător. În pauza unor deliberări, l-am întrebat cum o mai duce. Nu mi-am ascuns bănuiala că s-ar fi aflat într-o zi mai puţin reuşită. A fost surprins că observasem. „Ai dreptate, Codrine, mă frămîntă nişte gînduri de ieri, de la ora 19“, a zis, abătut, profesorul. Indicaţia temporală foarte precisă m-a intrigat. Ce s-ar fi putut întîmpla, atît de riguros-cronologic, cu o zi înainte? Pesemne, domnul Gog, ca şi mine, de altfel, îşi petrecuse seara în camera de hotel (eram amîndoi membri „externi“ ai comisiilor de a doua zi). De aceea, nu prea înţelegeam ce mari revelaţii s-ar fi produs acolo, pe lîngă un dulap, un pat şi un televizor ieşit din garanţie! Văzîndu-mă nedumerit, profesorul continuă: „Cred că tu mi-ai înţelege mai uşor dilema, întrucît eşti fin de preot (îi comunicasem acest detaliu la o întîlnire anterioară, într-un anumit context al dialogului – *n.m.)* şi ai o altă hermeneutică asupra diverselor curiozităţi existenţiale. Aşadar, îţi voi istorisi nişte lucruri care – abia aseară mi-am dat seama! – îmi apasă conştiinţa ...“ M-am bucurat că autoritatea pastorală a naşului meu funcţiona, iată, ca un element de credibilitate pentru fostul decan, însă m-am şi tulburat totodată, temîndu-mă să nu preiau, sub jurămînt de discreţie, parafat – Doamne fereşte“ – cu ritualuri obscure de muţenie eternă, cine ştie ce dezvăluiri teribile, cu iremediabile implicaţii de pervertire morală. Am devenit numai ochi şi urechi, deşi ceea ce conta, cu adevărat, pentru mine, era gîtul – mai exact, irepresibilul nod instaurat între coardele vocale.

„Ieri“, îşi începu domnul Gog enigmatica mărturisire, „plictisindu-mă în cameră (bine spuneai tu, într-un articol recent din *Dilema veche*, că *idle hands are the devil's playground* – cine nu face nimic, face lucrarea diavolului!), am comis aceeaşi eroare pe care o făceai şi tu acum cîteva săptămîni. Am decis să urmăresc ştirile naţionale, doar că nu pe PROTV, aşa cum, neinspirat, hotărîseşi tu odinioară, ci, şi mai neinspirat încă, pe Antena 1! Ce să vezi? Un reporter tinerel umbla cu un îndreptar ortodox în mînă şi ne transmitea, în intonaţie apocaliptică, un mesaj paralizant – *vom ajunge cu toţii în iad*, deoarece, în dogma Bisericii noastre, există 193 de păcate distrugătoare de suflet, iar noi, omenirea, cădem, după spusele jurnalistului, în măcar 180 dintre ele, la ordinea zilei. Am devenit atent, ştii că nu glumesc cu astfel de lucruri! Cifra mi se părea îngrozitoare! 193 de *transgresii*, dintre care să fiu vinovat, *ab initio*, de 180, ar fi, crede-mă, dragul meu, chiar şi pentru mine, ins cu frica lui Dumnezeu, halucinant! Am ascultat peroraţia acidă a tînărului, cu răsuflarea tăiată. Cînd să mă liniştesc niţel, sesizînd că nu intram în profilul enumeratelor fapte decăzute, trînteşte ziaristul nostru două păcate ce mi-au oprit inima bătrînă în loc, pentru a o arunca, ulterior, într-o veritabilă fibrilaţie – *1. deţinerea unei funcţii de care nu eşti demn* şi *2. munca excesivă, ameninţătoare de sănătate şi integritate personală*. Sînt vinovat de aceste păcate cumplite! În privinţa ultimului, sper că nu ai nici o îndoială! Am muncit toată viaţa cu o fixistă şi stranie disperare, ajungînd, la bătrîneţe, bolnav incurabil de reumatism şi lombosciatică, efecte pernicioase ale nesăbuinţei mele lucrative. Cît despre primul, ei bine, aici situaţia e tragică! Am avut, vreme de opt ani de zile, funcţia de decan, absolut nemeritat şi inadecvat...“ „Haideţi, domn' profesor...“, l-am întrerupt eu cam buimăcit, „...aţi fost un decan bun!“ „Nicidecum!“ negă, vehement, Gog.

„Am fost un decan slab, iar slăbiciunile mele personale au condus la situaţii academice nepotrivite pe plan colectiv. Două asemenea momente mă obsedează de ieri, de la ştiri. Mai întîi, aprobarea pe care am dat-o unei cereri a Fundaţiei Culturale „Ursul Carpatin“. Îmi solicitau ei acolo, cu un deceniu în urmă, să le admit o festivitate de anvergură, în mai multe amfiteatre ale Facultăţii de Litere, festivitate dedicată preşedintelui lor onorific, *marele poet naţional* Pompilian Momescu. Am oprit procesul educaţional în şcoală două zile şi am participat eu însumi, ca amfitrion, la acea revărsare de veleitarism. Nu am avut puterea să mă opun... Apoi, cînd submediocra mea colegă, asist. drd. Ionescu Căprioara, s-a pensionat, mi-a fost milă să nu o trec pe lista celor recompensaţi cu titlul de *profesor emeritus* (majoritatea lor membri ai Academiei!). La ceremonie, ea a aruncat însă medalia primită de la rector în capul unui savant chimist din rîndul întîi al aulei, răcnind că nu va accepta decît o decoraţie confecţionată din aur greu... Dintr-o delicateţe prost gestionată, am promovat nulitatea, am celebrat mediocritatea şi am zeificat stupiditatea. M-am arătat nedemn de funcţie, Codrine, şi, ca atare, păcătos.“ Am vrut să deturnez discuţia şi să atenţionez că teza de doctorat la care asistasem merita, cel mult, calificativul „bine“ *(cum laude)*, dar bătrînul profesor scrisese deja în procesul-verbal, cu ochii înlăcrimaţi, „excelent“. O distincţie *summa cum laude* tocmai se adăugase la încărcata lui spovedanie.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

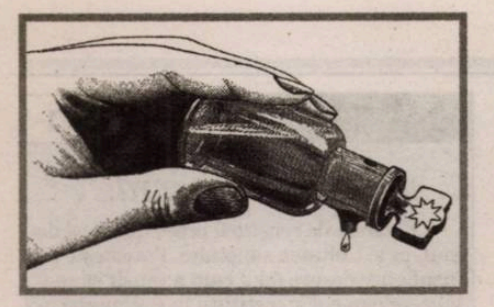

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Tîmpit

Dicţionarele noastre nu oferă totdeauna cititorului, din păcate, cele mai desluşite explicaţii etimologice. Cele generale (Dicţionarul explicativ – DEX, Dicţionarul limbii române – DLR, Noul dicţionar universal – NDU, Dicţionarul explicativ ilustrat – DEXI) au opţiuni ferme, verificate şi bine întemeiate ştiinţific, dar sînt extrem de laconice: nu indică sensul etimonului, nici calea de pătrundere, nici etimologia mai îndepărtată (sursa primară). Îşi urmează, astfel, propriile principii, justificate în sine – dar netransparente, cunoscute doar specialiştilor. Lexicografia românească actuală continuă să indice doar etimologia directă (astfel, dacă un cuvînt ca *evanghelie* a intrat în română prin intermediul slavonei bisericeşti, nu se menţionează şi originea grecească a slavonismului) şi să nu traducă sensului etimonului cînd acesta corespunde celui din română. Dicţionarul academic început de Sextil Puşcariu (DA) era singurul care îi oferea cititorului un minimum de informaţie, util înţelegerii traseului etimologic; din 1965, a fost însă continuat de DLR, care a impus mai multă schematizare şi a renunţat la detalierea explicaţiilor istorice. Pe de altă parte, dicţionarele pur etimologice trec de obicei în revistă, cu acribie filologică, toate ipotezele formulate de-a lungul timpului – ceea ce creează adesea confuzie în rîndul nespecialiştilor.

Aşa se face că originea unui cuvînt ca *tîmpit*, unul dintre cele mai frecvente în româna colocvială, poate părea – la o căutare în dicţionare – mai complicată decît este în realitate. De fapt, cuvîntul e vechi şi metaforic: probabil că aceste trăsături nu mai sînt percepute de către toţi vorbitorii, dar au un anume efect asupra utilizării actuale. Participiul verbului *a tîmpi*, derivat la rîndul său de la adjectivul *tîmp*, apare la început mai ales cu sensul propriu: „bont, tocit". În DLR, în care se găsesc cele mai numeroase şi mai interesante citate ilustrînd istoria cuvîntului, *tîmpit* e înregistrat, în texte din secolul al XIX-lea, ca termen de caracterizare a unor obiecte – *cuţite tîmpite* –, dar şi în încercări de adaptare a unor terminologii ştiinţifice, în formule ca *unghi tîmpit* („unghi obtuz") sau *son tîmpit* („sunet grav"). În toate aceste situaţii, se înţelege, *tîmpit* era antonimul perfect al adjectivului *ascuţit*. În dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim (volumul II, 1876), *tîmpit* era ilustrat de exemplele *cuţit tîmpit, secure tîmpită* şi *om tîmpit la minte*. Sensul psihologic („obtuz") a pătruns şi în poezia satirică, în „Noaptea de ianuarie" a lui Macedonski: „M-am născut în nişte zile cînd *tîmpita* burghezime/ (...) Pune-o talpă noroioasă pe popor şi boierime." Verbul *a (se) tîmpi* („a se toci", „a slăbi") e atestat din secolul al XVII-lea (în Biblia de la Bucureşti, la Dosoftei etc.); *se tîmpeau* obiectele ascuţite: acul („Scorpiia ascuţit acul *să-şi tîmpască*", Cantemir, în *Istoria ieroglifică*), condeiul sau săgeţile. La Laurian şi Massim, *a (se) tîmpi / tîmpire* apare cu un sens propriu („a tăia ascuţişul") şi cu unul figurat („a stinge sensul, mintea"; „a pierde facultatea de a simţi şi de a cugeta"). *Tîmp* e atestat de la început şi cu sensul propriu, şi cu cel metaforic: în Predoslovia Cazaniei de la Govora *(Evanghelie învăţătoare*, 1642, ediţie de Alin-Mihai Gherman, 2011), adjectivul apare, repetat, într-un topos al modestiei: „scurmat-am cu *tîmpă mintea mea*", *„tîmpă* şi întunecată mintea". În Lexiconul de la Buda (1825), *tîmp* are dublă traducere, după cum se referă „la vîrf" sau „la minte". În dicţionarul lui Teodor Corbea, redactat la sfîrşitul secolului al XVII-lea *(Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ediţie de Alin-Mihai Gherman, 2001), mai mulţi termeni latineşti erau traduşi prin cuvinte din familia lui *tîmp* (unele, nemaiînregistrate apoi de dicţionare): *hebeo – mă tîmpesc; hebetatio – tîmpire; obtuse – tîmpiţeaşte; obtusus – tîmpav; stupor – tîmpăşie* etc.

Nici măcar originea lui tîmp nu e problematică.

Trecerea de la sensul concret – „bont", la cel psihologic – „lipsit de agerime" e o evoluţie metaforică firească şi universală (care se regăseşte parţial, de exemplu, în englezescul *blunt).* Nici măcar originea lui *tîmp* nu e problematică: dicţionarele generale oferă soluţia cea mai normală, prezentîndu-l ca vechi împrumut din slavă – din *tomp(u)*, care s-a păstrat şi în limbile slave moderne (bulgară: *tăp),* cu sensuri proprii şi figurate similare celor din română. Singura dispută serioasă (lansată de Nicolae Drăganu în 1921, în *Dacoromania,* I) priveşte toponimul *Tîmpa* (numele mai multor munţi, nu doar al celui de lîngă Braşov). După Drăgan (reluat apoi şi de alţi filologi), *Tîmpa* ar fi însemnat „munte prăpăstios", „povîrniş", nefiind astfel legat de adjectivul *tîmp* (nu pare, totuşi, deloc anormal ca tocmai acest adjectiv să fi descris un munte mai puţin abrupt, mai tocit sau teşit).

Revenind la actualitate, putem presupune că lunga istorie, polisemia, mulţimea derivatelor, circulaţia în texte literare, culte ar explica într-o anumită măsură frecvenţa actuală a cuvîntului şi mai ales faptul că nu e o insultă extrem de agresivă. *Tîmpit* se poate folosi în glumă, autoironic, atenuat prin diminutivare *(tîmpiţel),* fiind mai puţin supărător decît multe dintre sinonimele sale populare şi colocviale. În plus, mi se pare că mai păstrează, ca participiu, ceva din sensul său verbal, pasiv: în loc să certifice o absenţă totală a inteligenţei, semnalează mai curînd o stare tranzitorie, un efect al circumstanţelor *(te-ai tîmpit?... am rămas tîmpiţi!).*

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

ready made

Cugetări din ale d-lui G.A. Tacid

„Când din oglinda trecutului conducătorii popoarelor îşi făuresc şi-şi cumpănesc busola activităţei lor în vederea viitorului, dau dovada celei mai preţioase suficienţi."

Universul Literar, Anul XXVIII, No. 43, Luni, 24 Octombrie 1911

PUBLICITATE

HHC România
O casă şi o familie pentru fiecare copil

Succesul tău în afaceri
poate aduce un zâmbet în plus! GRATIS!

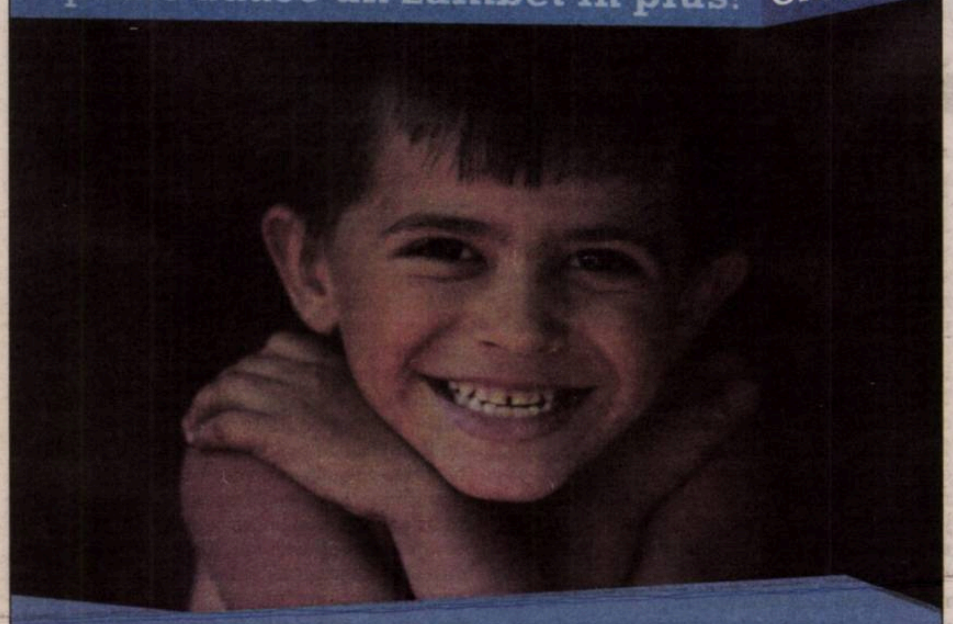

Redirecționează 20% din impozitul pe profit către copiii HHC România și oferă-le cea mai frumoasă șansă:
o viață de familie!

intră pe: ajut.hhc.ro

PUBLICITATE

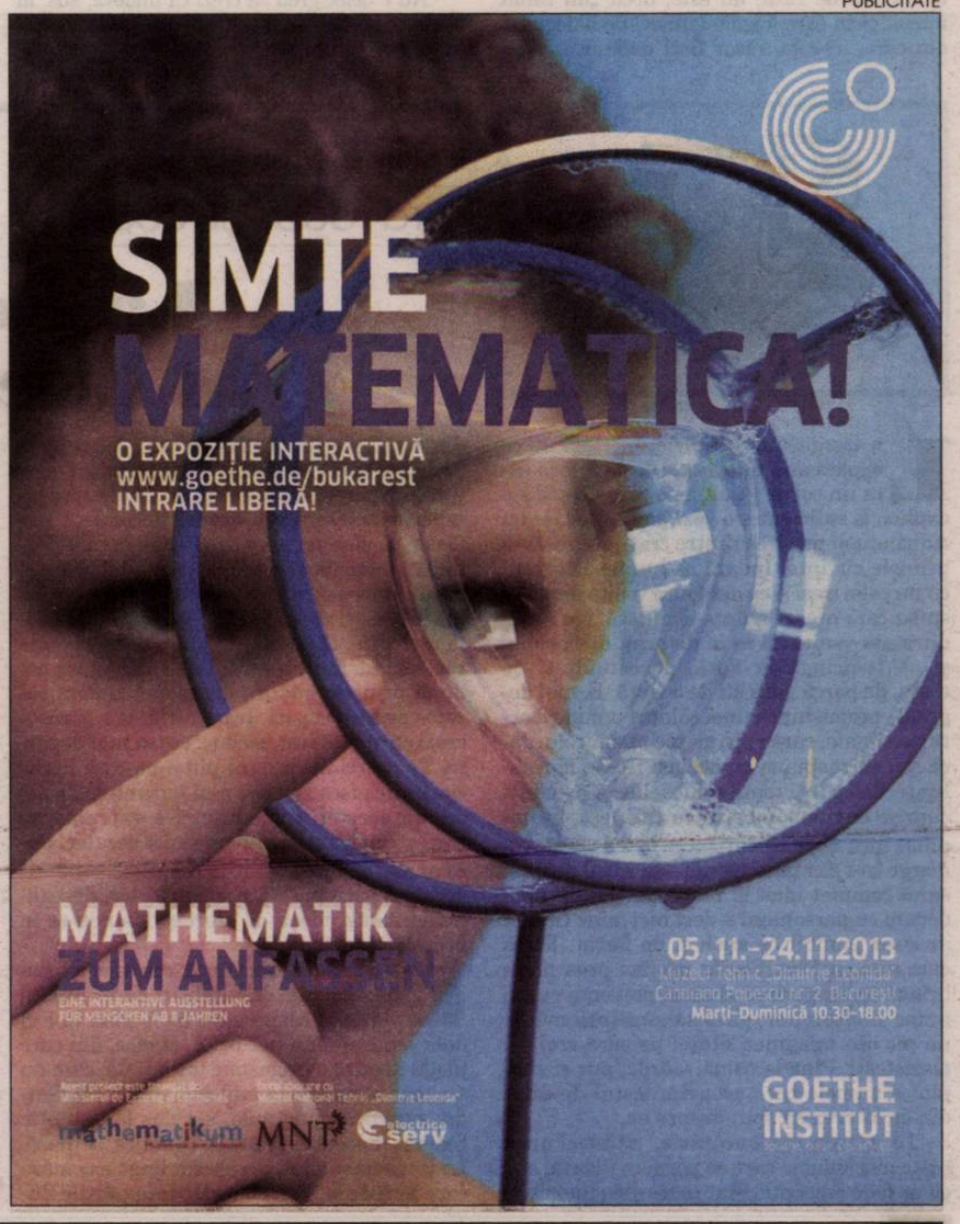

aduse cu poșta

Coran (o paranteză)

Într-o conversaţie pe care am avut-o recent la o terasă, în faţa unei sticle cu bere, un bun prieten m-a întrebat, la un moment dat: „Şi... ce mai citeşti?“ „Coranul“, am răspuns. Descoperisem la un tîrg de carte o traducere în română făcută de arabi – mai precis, de Liga islamică şi culturală din România (Editura Islam, ediţia a VI-a, 2013), o cărticică mică, dar încîntătoare nu doar prin aspectul grafic al coperţilor şi paginilor, ci şi prin stilul de exprimare complet diferit de cel al traducerilor româneşti pe care le citisem anterior. O română perfectă, prin care răzbate, totuşi, nealterat, spiritul celor 1001 de nopţi. O carte scrisă în română de oameni care simt arăbeşte. „Vezi să nu te converteşti“, a fost singura observaţie a prietenului meu pe acest subiect, amuzat, probabil, de entuziasmul argumentaţiei mele. După care conversaţia noastră şi-a văzut liniştită de drumul ei.

Deşi făcută probabil în glumă, observaţia m-a pus pe gînduri. Să mă „convertesc“? La ce bun? M-ar ajuta în vreun fel să-mi schimb eticheta de „creştin“, care mi-a fost aplicată la naştere, cu o alta?

Şi atunci, cum să mă „convertesc“? Mă convertesc şi ader la anumite idei exprimate în mahomedanism, taoism, creştinism, budism, hinduism, cioranism, baudelaireism, eliotism etc., care, prin elocvenţa şi forţa cu care au fost formulate şi aşternute în scris, îmi întreţin legătura cu ideea de divinitate, sînt de natură să-mi reînvie şi să-mi consolideze anumite senzaţii, anumite amintiri, lumini mai mult sau mai puţin clare, din lumea din care vin şi în care probabil mă voi întoarce.

În ce mă priveşte, recunosc valabilitatea etichetelor religioase aplicate comunităţilor, dar am mari îndoieli în ce priveşte relevanţa acestor etichete aplicate la nivel individual.

În fond, o comunitate, ajunsă la stadiul de neam sau de rasă, nu este, decît „un rahat imens, prin care fojgăie gîndaci de bălegar şi din care, ici-colo, răsar flori diafane, o adunătură care se scufundă, şi indivizi care se ridică, imprevizibil, un spaţiu abandonat şi oameni care sfinţesc locul“, aşa cum spune Vintilă Mihăilescu despre neamul românesc, în lucrarea sa cu neobişnuitul titlu *Scutecele naţiunii şi hainele împăratului.* (Perfect valabil, de altfel, pentru orice neam şi pentru orice colectivitate care a atins un nivel cantitativ notabil.) Şi asta poate tocmai pentru că o comunitate, luată în ansamblul ei, nu poate depăşi, *in corpore* (supărătoare insistenţă), nivelul spiritual de care sînt capabili indivizii care formează majoritatea sa numerică, pe cînd sufletul individual poate, în anumite cazuri, prin efort propriu, să dobîndească, încă din timpul vieţii, hlamida împăratului.

În orice neam există o majoritate covîrşitoare de necredincioşi şi o minoritate firavă de credincioşi, care, în general, sînt tăcuţi. Dacă e vorba să mă convertesc, m-aş converti la această minoritate, ai cărei membri trăiesc răsfiraţi pretutindeni – la Dolhasca, în India, în Tapir, în Siberia, în arhipelagul Sfîntul Vincenţiu şi Grenadine, sau în străfundurile junglei –, dar care ar fi sensul? Să facem echipă ca să ne luptăm cu cine?

Citind această variantă a Coranului, mi-a apărut ca extrem de plauzibilă posibilitatea ca esenţa ideii de religie să se reducă la această întrebare simplă: „Crezi sau nu în viaţa de după moarte?“

Din acest punct de vedere, există două categorii de indivizi: cei care exclud posibilitatea unei existenţe ulterioare morţii (şi care, în consecinţă, dau totul şi nu se dau înapoi de la nimic în această viaţă – de la „sacrificarea“ vieţii interioare şi autocunoaşterii în tot felul de scopuri care mai de care mai „nobile“, şi pînă la cele mai josnice ticăloşii), şi ceilalţi, care au anumite rezerve. Care îşi impun o anume marjă de siguranţă: „Şi dacă...?“

Nu e deloc greu să crezi că undeva, sus, în afară, în acel „Deschis“ despre care vorbeşte Rilke, există o Entitate superioară acestei existenţe. Orice gunoi uman, chiar şi un politician, crede într-o entitate superioară şi crede nu din noblеţe, ci din instinct. Natura sa interioară de sclav – care îi alimentează şi lăcomia pentru putere – îl duce automat la necesitatea unui stăpîn.

Ceea ce este aproape inuman de greu de crezut este că tu, individul, te vei regăsi cumva, îţi vei recăpăta cumva simţirea şi conştiinţa, după stopul cardio-respirator de rigoare, într-o altă lume, de altă natură, cu un alt fel de aer sau fără aer, cu un alt fel de lumină sau fără lumină etc. O lume în care nu ai nevoie de corp. Că vei începe să distingi culori, forme şi lumini, entităţi care ţi se adresează, care te conduc pe anumite trasee, la anumite destinaţii, că vei avea din nou senzaţii, trăiri etc.

Mahomed este stupefiat, disperat, revoltat, profund dezamăgit de obtuzitatea *acestei* prime categorii. În Coran o arată în nenumărate locuri, din care nu amintesc decît două:

„Cei care nu nădăjduiesc în întîlnirea cu Noi şi se simt mulţumiţi de viaţa lumească şi se simt în siguranţă în ea – aceştia vor avea ca sălaş Focul pentru ceea ce ei au agonisit.“ (10:7)

Şi: „Viaţa aceasta e doar o joacă, o glumă, o podoabă, goană după laudă între voi şi după înmulţirea averilor şi a copiilor.“ (57:20)

Întîmplarea face ca, la scurt timp după încheierea lecturii acestui Coran şi după discuţia cu amicul meu, să-mi cadă în mînă *Reflexiile şi maximele* lui Vauvenargues, care, la pagina 386, aduce un argument neaşteptat:

„Pasiunile şi gîndurile mele mor, dar doar pentru a renaşte. Eu însumi mor zilnic în patul meu, dar doar pentru a căpăta o nouă prospeţime. (...) Cînd văd că prin puterea vie a sufletului meu pot readuce la viaţă gînduri de mult apuse, înţeleg că Cel care a făurit trupul meu poate, cu atît mai mult, să-i redea fiinţa. Vorbesc, şi sufletul mi se trezeşte: acele imagini moarte par să mă audă şi chipurile lucrurilor trecute îmi apar ascultătoare în faţa ochilor. (...) O, Tu, Suflet Nemuritor al lumii, tot astfel, glasul tău binevoitor îşi va striga creaţiile iar pămîntul cuprins de teamă va da înapoi tot ce a prădat.“

Nu-mi rămîne decît să exclam, odată cu el: „Cît de generoşi sîntem cînd e vorba să ne lipsim de dorinţa de autodesăvîrşire!“

Şerban GEORGESCU

anti nostalgia

...the smaller the bird... *

„Finanţările reuşite îl preocupă la fel de mult ca şi calitatea sunetului. Povesteşte cu însufleţire despre felul cum a reuşit să mobilizeze oameni şi instituţii în susţinerea acestui proiect. Repetă cu o dulce insistenţă că proiectele cu adevărat mari îşi găsesc sponsorizare şi că victimizarea nu duce la nimic. Se observă la el lesne experienţa organizării unor festivaluri de muzică în Occident. Nu ştiu cum reuşeşte, dar discursul său, deşi îi pune în lumină realizările, nu cade niciodată în aroganţă sau autosuficienţă. Pentru Răzvan Popovici, a face muzică, pînă la cel mai «neînsemnat» aspect care ţine de organizare, este la fel de natural ca şi faptul că respiră. Nu pare să trăiască avînd impresia că face un lucru extraordinar – el face tocmai ceea ce crede că e normal să facă un muzician dublat de un bun realizator de festivaluri: cîntă cu pasiune, crede în proiectele sale, caută finanţări, dă telefoane, răspunde la telefoane. Nu a lăsat de înţeles în nici un moment că asta nu e treabă de *artist*. Iar satisfacţiile care vin înapoi sînt pe măsură: ne mărturiseşte că nu a fost niciodată refuzat de muzicienii pe care i-a invitat, în afară de situaţiile în care programul nu le-a permis acceptarea invitaţiei. Popularizarea SoNoRo creşte de la an la an, dar aspectul care pare să îi producă încîntare în cea mai mare măsură este prezenţa masivă a tinerilor, pe care şi-i doreşte cu tot dinadinsul în sălile de spectacol. Fără să se plîngă de faptul că, uneori, aceştia aplaudă între părţi şi fără să se plîngă de ţinuta lor «neadecvată». Nimic din lamentarea artistului neînţeles nu se întîlneşte la Răzvan Popovici – plin de entuziasm şi voie-bună, vorbeşte despre SoNoRo ca şi cum ar fi o fiinţă, poate chiar fiinţa cea mai dragă.“

Beatrice Lăpădat, „O întîlnire cu Răzvan Popovici“, LiterNet, octombrie 2009

*După regalul bucureştean, sonoriştii îşi vor încînta publicul clujean (15-17 nov.) şi pe cel din Iaşi (18-19 nov.). Motto-ul celei de-a VIII-a ediţii stă sub semnul lui Joseph Brodsky (v. şi nr. anterior – *n. R.M.*).

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

La Gerda, în bucătărie

La Gerda, în bucătărie, înţelegi de ce capătă anumite locuri de pe lumea asta un soi de lumină pe care nu ştii s-o explici. E suficient s-o vezi pe ea, pe Gerda, ridicîndu-şi privirea dintre cratiţe şi rostind primele cuvinte. Îndată se luminează totul cu un calm ireal şi cu o căldură venită dintr-un suflet care nu are ştiinţa simulării. Nu e căldura aia venită să te ia de braţ, din prima, şi să te-ncingă la horă, povestindu-ţi de toate, de parcă v-aţi şti de o viaţă. E, mai degrabă, promisiunea unei călduri umane foarte personale, care vine un pic mai încolo, dacă ştii să răspunzi cu acelaşi tip de normalitate. Dacă uiţi toate sclifoselile şi primeşti cum se cuvine zîmbetul cu care eşti întîmpinat încă de la intrarea în curtea casei. Nu merge să-i zici tanti Gerda – în cazul de faţă, sună complet idiot şi nu se potriveşte nicidecum cu personajul – deci nici *tante Gerda;* ar suna penibil de snob şi de forţat. După cum nici cu *Frau Gerda* nu faci prea mare brînză în acoperirea acestui personaj cu un nume mulţumitor, gata să sugereze măcar un pic din imaginea fiinţei pe care vrei s-o povesteşti. Pînă la urmă, Gerda, pur şi simplu, e numele care acoperă destul de mult din ce ai vrea să spui despre ea.

La Gerda, în bucătărie, pălinca unge nişte mecanisme care se pornesc îndată, oricît ar fi de amorţite. Sînt roţile alea invizibile din dosul porţilor dintre oameni, locurile pe unde ies afară poveştile. Cînd se mişcă scîrţîind zăvoarele astea grele, pătrunde spre lumile întredeschise o aromă de omletă pufoasă, cu slănină şi cu caş frecat cu sare. Pune la socoteală şi-o ceapă roşie, dulce la început, adormitoare ca seducţia pură, pe urmă iute de-ţi zboară capul, ca trezirile bruşte la realitate. Dacă mai ungi c-o pălincă – mă rog, cu mai multe –, totul e ca o alergare nebună printr-o pădure deasă, un slalom curajos printre copaci. Ieşi în frig, la ţigară, şi crezi că ai respirat, să duci cursa mai departe. Te-ntorci în căldura plitei pe care fierbe ciorba de gîscă şi, dacă n-ai îndemînările necesare acestor probe olimpice supreme, te trezeşti cu fruntea într-un stejar secular. Dacă ai mai fost prin ioturile reunite ale acestor sporturi extreme, îţi dozezi efortul, descalificînd însăşi ideea de efort şi lăsîndu-te în braţele alergării.

La Gerda, în bucătărie, miroase a tocană scăzută de viţel, în care ardeiul verde şi ceapa s-au topit pînă la a fi doar o părere, un nor brun, sticlos, din care plouă în gură o frăgezime torenţială, cum nu s-a mai văzut. Pe la mijlocul anilor '70, Gerda, săsoaică punctuală, s-a dus la o nuntă. S-a pus la locul ei şi a stat, cuminte, la masă. La un moment dat, s-a aşezat lîngă ea cineva care întîrziase. Era Nicu. De prin părţile Buzăului. Nu se cunoşteau. Lucrau, fără să se ştie, la aceeaşi fabrică de aparatură electrică, la Săcele. Ea era tăcută, nu prea bea, aşa că Nicu i-a propus un schimb. A zis că-i dă ei sucul, dacă ea îi dă rachiul pe care nu-l bău-se. Amor fulgerător. Saşii Gerdei, rubedeniile, să dea-n apoplexie: „Nu calcă român la noi în casă!“ Gerdei nu i-a păsat. L-a luat pe omul pe care îl iubea. S-a dovedit că intuiţia i-a funcţionat ca o maşinărie nemţească. Nicu ştie de toate. E şi lăcătuş, repară orice cît ai clipi, tranşează berbecuţul ca un profesionist, e şi meşter fermier, creşte animale, o ţine pe Pufi – o flocoasă simpatică de-ţi vine s-o furi pe loc – şi vreo nouă pisici care se joacă într-o curte generoasă, face o pălincă absolută şi un vin de streaşină care pune vîsle la barca gîndirii libere. Încetul cu încetul, rubedeniile l-au descoperit pe Nicu, l-au acceptat şi l-au respectat pentru cine e şi pentru ce ştie să facă. După Revoluţie, cînd fabrica s-a prăbuşit sub ideile binevoitoare ale patrioţilor, Gerda şi Nicu s-au mutat la Viscri, în satul de baştină al nevestei. Mai treceau pe acolo şi mai vedeau de una-alta. La un moment dat, s-au stabilit şi s-au apucat să facă agroturism, fără obsesia de a se îmbogăţi peste o săptămînă. Nici peste un an. Nici peste zece. Îi interesează altceva. Sînt senini, sinceri, luminoşi, fac ce fac din plăcere pură şi au doi băieţi mari, educaţi impecabil, pe care-i preţuieşti din prima clipă.

La Gerda, în bucătărie, pe plită stă o tigaie în care sfîrîie dovlecei daţi prin făină şi ou. În cuptor se caramelizează o năprasnică friptură de berbecuţ, care o să stea lîngă o mămăligă tare, pe care va curge definitiv un sos de usturoi frecat cu sos de roşii. Da, o fi contribuit Prinţul Charles la cunoaşterea locurilor ăstora. Şi, nu „o fi“, că a făcut-o din plin, cu generozitate şi cu solidaritate. Dar trebuie să ai şi un pic de „marfă“ umană prin părţile astea, ca să ţină treaba. La Viscri e şi ceva lume proaspătă, care promite, dar lumea veche, extrem de puţină, cîtă a rămas, încă mai dă o lumină locurilor din jur. La biserica fortificată – un loc superb, greu de uitat –, Sara, mătuşa Gerdei, te beşteleşte un pic dacă nu te mişti mai repede. Adică ea te lasă în turn la ora închiderii, dar tu te lălăi şi caşti ochii la peisaj?! Prin sat, unii îi spun „Îngerul Negru“ sau „Generalul“. Asta pentru că e categorică, ţi-o spune verde-n faţă, şi acum rîde cu tine, acum îţi face o observaţie, urgent, de nu te vezi. La Viscri e la fel de România ca peste tot. Lume care se ceartă, lume care se pune de-a curmezişul, lume care face drumuri de mîntuială, lume care îndrăzneşte, lume care are curaj, lume care vrea binele comunităţii, lume care ştie că ordinea şi disciplina salvează lucruri. Nu e uşor să duci moştenirea asta a saşilor şi să faci din ea mai mult decît casele şi biserica. Pentru că pereţii ăia trebuie însufleţiţi cu ceva. Altminteri, e doar un muzeu. Frumos, dar muzeu.

La Gerda, în bucătărie, e aşa cum ar trebui să fie cam peste tot, pe-aici, pe la noi.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Horia DINULESCU

Cu îngăduinţa meşterului olar. Horezu

Acum ceva vreme era difuzată, pe una dintre (prea) multele televiziuni locale, o emisiune despre ceramica de Horezu. Mai bine spus, despre pericolul în care aceasta se găseşte – pierderea propriei identităţi, într-o nemaîntîlnită invazie de importuri din China şi Bulgaria. Oricine ar trece prin Horezu, pe drumul naţional mărginit de îngrămădite magazine, cu vase din lut revărsîndu-se prin vitrine şi uşi, pînă într-un simulacru de trotuar, ar înţelege rapid tabloul. Vasul de Horezu ajunge să împartă raftul cu imitaţia ieftină *made in China*, cu brelocuri din plastic, icoane, ghivece, linguri din lemn şi păpuşi din cîrpă. Totul e de vînzare. Unele mai scumpe, altele mai ieftine...

În emisiunea cu pricina – două tabere.

Pe de-o parte, comerciantul care, după pricepere şi putinţă, vinde orice se cere. A răsărit în acest loc nu mînat de vreun lăuntric resort care să-l lege sensibil de povestea ceramicii de Horezu, ci dintr-un simplu calcul comercial: aici este un „vad" bun. De cealaltă parte, împărţind aceeaşi stradă a Horezului – meşterul olar, aducînd cu sine tradiţia familiei şi devenit, vrînd-nevrînd, comerciant al propriei munci.

Primul vinde orice. Pentru celălalt, „orice" sau „oricum" nu pot sta alături de produsul mîinilor lui. Primul priveşte senin mai departe, aşteptînd următorul potenţial client. Celălalt îşi vede specificitatea ameninţată, parazitată, exploatată... Se simte neîndreptăţit şi agresat... O intervenţie orientată şi hotărîtă a „celor responsabili" ar fi binevenită, întrucît un lucru este sigur: meşterul, laolaltă cu tehnica arhaic-tradiţională, se dovedesc mult prea fragili în faţa tăvălugului comercial.

Dar, în definitiv, cum poţi lupta împotriva acestei avalanşe de contrafaceri? Interzicînd comercializarea produselor provenite din import? Ce va urma? Acele produse autohtone pe care un oarecare specialist, într-un oarecare moment, într-un oarecare context, întîmplător sau nu, le va cataloga drept „discutabile" sau „incoerente" din perspectiva referinţei la îndemînă sau a tradiţiei meşterilor locali? Alegem să interzicem străinul şi să mumificăm plastica autohtonă?

Ca alternativă, se poate oare „lupta", explicînd didactic prin ce se deosebeşte ceramica de Horezu de suratele sale din alte părţi? Se poate oare „lupta", explicînd didactic de ce nu încape loc de potriveală între ceramica de Horezu şi ieftinele sale imitaţii? Cine ascultă? Cîţi dintre turişti vin înarmaţi cu răbdarea şi disponibilitatea necesare unei asemenea investigaţii? Cîtor turişti li se poate pretinde şi un dram de cultură generală pentru a pătrunde aceste explicaţii, într-o lume în care toate pot fi aflate pe Internet, printr-o simplă tastare? În definitiv, pentru cîţi dintre ei, cocoşul pictat pe fundul vasului cîntă altfel dacă provine de peste Dunăre sau din îndepărtata Chină?

Îmi aduc aminte de cîteva ore ale unei zile de vară, dintr-un an trecut. Şi de Burano, insula din laguna veneţiană, celebră şi pentru sticla colorată, întoarsă în complicate forme prin atelierele meşterilor. La vedere, cu vitrinele aliniate către pietonalele care urmăresc şerpuitul canalelor ce taie insula în lung şi-n lat – magazine de sticlărie. Din loc în loc, atîrnate îndărătul aceloraşi vitrine, amabile atenţionări: *„Caro cliente, in questo negozio troverai solo vetri buranesi originali... Non copie fatte in China e in altri paesi..."* O traducere rapidă: „Vindem doar produse originale." În spatele magazinului, păşind dincolo de rafturile pe care îşi aşteaptă cumpărătorul buchete din flori de sticlă sau animale multicolore, jucîndu-se cu lumina şi propria transparenţă, se deschide uşa către atelierul meşterului. Acolo, în spate, mult în spatele anunţului din hîrtie, meşterul sticlar alege să-şi dezvăluie tainele. Din dogoarea cuptorului ies şerpi din sticlă, incandescenţi, alunecoşi, ireali... Mişcările meşterului sînt sigure, coerente şi cursive. Nici un sunet, întocmai precum într-o pantomimă. Nu dă atenţie bliţului aparatului foto, nu se sinchiseşte cînd un alt grup de turişti se strecoară înăuntru prin uşa îngustă. Nu trebuie să joace şi rolul gazdei. Sudoarea bătută de incandescenţa cuptorului îl face pînă şi pe el să pară ca din sticlă...

Pe peretele opus cuptorului, lîngă uşă, cîteva bănci din lemn vechi, tocit, pe care se îngrămădesc turiştii – trecători întîmplător intraţi dincoace de vitrina cu anunţ... Majoritatea au păşit pentru prima dată în lumea de sticlă. Şi asta doar pentru că meşterul le-a îngăduit, aşa, dezinteresat cum le pare, să „privească prin gaura cheii". Iar el continuă, sub ochii lor, să împletească leneşii şerpi de sticlă, ieşiţi din dogoarea cuptorului fie în forma unui pahar, a unei dihănii fantastice coborîtoare din cine ştie ce basm, a unui căluţ cabrat sau a unei lebede mari cît s-o ţii în palmă... În tot acest timp, turistul tace sau abia îndrăzneşte să şoptească. Se ştie străin în această lume, doar un simplu tolerat la această taină dintre meşter, cuptor şi sticlă.

Vasul de Horezu ajunge să împartă raftul cu imitaţia ieftină made in China.

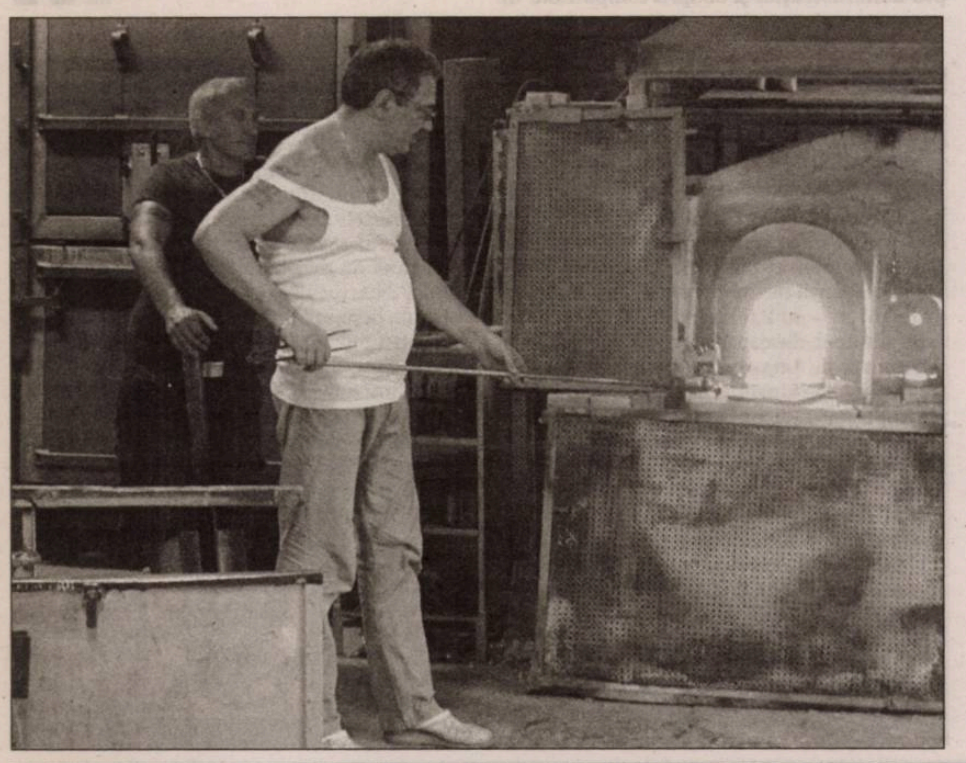

Amintindu-mi aceste ore din acea zi de vară, de Burano, de atelierul meşterului sticlar, şi aşezîndu-le în faţa dilemei cu aer de Horezu, înţeleg că lucrurile se aşază într-un mod asemănător. Doar pînă la un anumit punct...

Totul gravitează în jurul a ceea ce înţelegem prin meşteşug, meşter şi tradiţia alor săi. Se rezumă toate acestea la obiectul care ajunge într-un final pe raft sau atîrnat pe perete?

Dimpotrivă. Obiectul reprezintă doar o secvenţă îngheţată a întregului film: piesă care atestă trecutul şi-l validează drept autentic şi purtător de specific.

În contextul unei tradiţii îngheţate, totul ajunge să se rezume la produsul final. Acesta devine schelet şi urmă. Dar cînd tradiţia trăieşte iar meşterul are harul de a o ţine în viaţă cu mîinile sale, atunci, lucrurile se schimbă. Cînd tradiţia trăieşte iar meşterul are harul de a o ţine în viaţă, actul concret al creaţiei devine important – biopsie a unui organism capabil să producă anticorpi, organism care nu are nevoie de intervenţiile „celor responsabili" pentru a supravieţui. Harul meşterului şi mărturia lucrului său se aşază, atunci, în alt registru faţă de ieftina imitaţie *made in China*. Şi nu mai încape loc de comparaţie. Atîta vreme cît, alături de rezultatul final, meşterul va îngădui privitul în adîncime prin acea „gaură a cheii", dincolo de vitrina magazinului şi de rafturile inerte, experienţa creaţiei va avea efect imediat. Se construieşte, astfel, diferenţa tranşantă dintre practica tradiţiei în forma sa vie, activă, atestată finalmente de un obiect aşezat pe raft, şi imitaţia fără trecut, care există doar pentru a ocupa un anumit spaţiu.

În cazul celei dintîi, respiraţia şi mişcarea meşterului au sens după cum are sens şi de la cine a deprins meşteşugul... Ezitarea şi tremurul mîinii contează. Straniu sau nu, dar, cîteodată doar, pînă şi eroarea este îngăduită. Eroarea care particularizează. Dacă ar fi să ne imaginăm o maşinărie performantă, minune a tehnicii zilelor noastre, atunci, să ne imaginăm şi cum ar putea fi încărcate în memoria acesteia toate acele elemente care caracterizează, să zicem, ceramica de Horezu. Compoziţia lutului şi lucrul cu acesta, temperatura cuptorului, pictarea şi smălţuirea de final... Iar maşinăria ar începe să producă. Rapid şi precis, fără ezitare, serii şi serii întregi de vase părînd, la o primă vedere, a se încadra perfect în specificul Horezului. Avem, aşadar, de-a face cu ceramică autentică indiferent de implicarea unui meşter, sau substituirea acestuia cu un braţ automatizat şi o memorie cuprinzătoare? Dacă doar substanţa finală ar conta, atunci da. Prezenţa meşterului ar deveni opţională. Însă autenticitatea depinde de parcurs: micile ezitări ale mîinii meşterului, tremurul liniei, ritmul resiprăţiei şi cel al roţii olarului, urmele degetelor trase în „cochilia" de lut, uşoarele abateri de la perfecta simetrie a elementelor de compoziţie. Astfel, fiecare obiect ajunge să fie diferit de cel de dinainte, dar şi de cel care-i urmează, chiar dacă referinţa este aceeaşi. Fiecare obiect este, de fapt, unicat...

În cazul maşinăriei performante de mai sus, aceste detalii lipsesc. Maşinăria performantă nu ezită. Nu tremură. Nu respiră. Eventualele erori se datorează doar uzurii şi vor fi imediat remediate. Produsul afectat va fi eliminat la inspecţia finală.

Iată cum acest tip de experienţă a deschiderii meşteşugului către profan, trecătorul întîmplător sau turistul în căutare de suveniruri, ajunge să devanseze gestul de a cumpăra şi de a lua cu sine o dovadă a acestei tradiţii vii. Tradiţia şi specificul nu trăiesc din actul comercial chiar dacă meşterul, vrînd-nevrînd, o face.

Astfel că răspunsul la întrebarea „cum putem proteja arta meşterilor din Horezu" sau, de ce nu, din alte părţi, nu se află în autoritatea de a interzice sau a limita o formă sau alta de comerţ. Nu în răzvrătirea împotriva comercialului şi a comercialismului. Nici măcar în adaptarea la „cerinţele pieţei" ori la noile mode. Nu în pervertirea propriei specificităţi şi a propriei arte.

Cheia se află tot în mîinile şi priceperea meşterului. În mersul în adîncime şi îngăduirea străinului dincolo de vitrină, dincolo de rafturile magazinului, în intimitatea atelierului. Acolo de unde provin toate... Odată cu deschiderea uşii şi îngăduirea pe lîngă sine a unor perechi de ochi curioşi, imitaţia ieftină de pe raftul prăvăliei învecinate va părea imediat neinteresantă, amnezică şi fără proprie devenire, chiar dacă ieftină şi accesibilă... Iar rodul propriilor mîini? Pretext. Pretext numai bun pentru a povesti cîndva cum, dintr-un pumn de pămînt ud, mai tîrziu ars, mai tîrziu pictat, din căuşul palmelor unui meşter, într-un atelier din Horezu, într-o zi de vară sau poate în altă zi, cînd afară era soare şi cald – sau poate nu –, au ieşit la lumină un vas din lut şi un cocoş din culori.

noiembrie 2013

***Horia Dinulescu** este arhitect.*

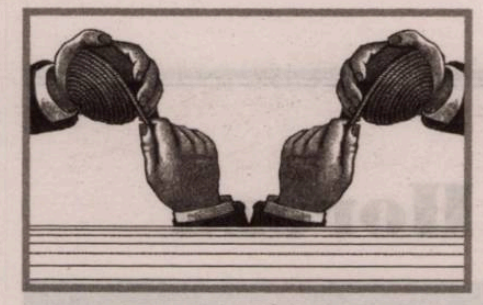

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De ce partidele noastre trebuie să fie mai partide decît sînt?

Gîndiţi-vă la următoarele două poveşti adevărate. Un şef de guvern şi de partid din Estul Europei doreşte să candideze pentru funcţia de preşedinte. Pentru a finanţa campania electorală, execută o schemă de finanţare prin care inspectoratul de stat în construcţii (subordonat premierului) obligă firmele din domeniu să cotizeze pentru campania prezidenţială personală, dar dusă în numele partidului. Banii însă nu intră în conturile partidului, ci într-o firmă apropiată de personajul nostru, care execută afişe, organizează evenimente etc. După cîţiva ani, în mod cu totul neaşteptat şi extraordinar pentru Estul Europei, procurorii anticorupţie îl acuză şi judecătorii îl condamnă pe fostul premier, care ajunge la închisoare, împreună cu patronul firmei respective şi cu şefa inspectoratului de stat. Odată cu condamnarea, judecătorii decid ca fostul premier să plătească şi despăgubiri inspectoratului – ca daune pentru banii ceruţi companiilor din domeniu, care nu au ajuns în conturile instituţiei. Fostul premier plăteşte din buzunarul propriu suma (care nu e mică), dar lansează public o dilemă foarte interesantă: „De ce plătesc eu? Doar am fost candidat al partidului, a fost o campanie a partidului. De ce nu mă ajută partidul?“ Are dreptate? Nu. De remarcat că între cei condamnaţi odată cu fostul demnitar nu sînt oamenii de la trezoreria partidului, ci oameni din firme private, care au strîns banii şi au executat materiale pentru campania electorală. Partidul ca entitate juridică nu exista în această schemă. Mai mult chiar, din dosarele penale ale fostului premier se vede un amestec de interese pur private şi interese de partid: aceeaşi şefă de inspectorat construieşte şi case gratis pentru demnitar şi ajută la strîngerea de bani pentru campanie. Nu era clar ce e averea personală a premierului şi ce se strînge pentru el în calitate de şef de partid. Deci, de ce ar contribui partidul la despăgubiri?

A doua poveste, la un nivel mult mai mic: se dă un primar foarte popular. Genul de mic dictator local, care îşi cumpără conştiincios propriul electorat de pensionari şi care e reales de vreo 12 ani, indiferent la ce partid se mută. Se mai dă un partid (altul decît cel în care e primarul atunci) care ar vrea postul de primar, dar e aproape convins că nu are multe şanse – să-i zicem „partidul X“. Totuşi, liderul de filială X vrea să pară că se bate, mai ales că are nevoie de consilieri locali şi de un scor cît de cît bun pentru a conta în luptele interne cu alţi lideri de filiale X. Aşa că se găseşte un tînăr de viitor, care e pus să candideze. Liderul nostru de filială nu aşteaptă bani de la partid pentru campanie şi, la drept vorbind, partidul nu are bani să dea, ba chiar impune liderilor de filiale nişte cote de bani de strîns pentru centru. Însă liderul nostru nu are nici un chef să cotizeze la partid. El e sponsotizat personal de nişte afacerişti. Care afacerişti nu au o relaţie cu partidul (de ce ar avea nevoie?), ci cu liderul local. Deci, liderul face rost de nişte bani de campanie, să zicem 1 milion de euro. Tînărul pus să candideze estimează că el ar avea nevoie de 200.000 pentru a face o impresie bună în campanie. Liderul îi dă 200.000 în valiză şi opreşte restul pentru sine (avere personală sau pentru partid – la drept vorbind, nu are cine să facă diferenţa). Şi nici noi nu ştim. Tînărul candidat la Primărie ajunge la concluzia că oricum nu are şanse să cîştige şi, dacă tot e să muncească pentru partid, măcar să se aleagă cu ceva. Deci, decide să bage 100.000 în campanie şi cu cealaltă sută să-şi facă o casă. Are soţie şi copil mic, un teren aproape de oraş obţinut din banii din altă campanie, de ce nu? Activiştii care îi fac campanie primesc şi ei bani *cash* per noapte de lipit afişe, firmele care fac afişe suprataxează şi ele materialele, că doar ştiu că totul se face la mica înţelegere. Şi toată lumea se prinde că domnul candidat şi-a făcut casă, că prea se potriveşte totul în poveste. Unde e partidul X ca entitate legală în povestea asta? Nu există. Partidul este o stafie care pluteşte asupra acestor oameni, dar banii se învîrt prin relaţii personale, în afara instituţiei numite „partid“. Deci, cînd vă plîngeţi de partidele noastre, luaţi la ochi o ţintă falsă: vi se pare că avem partide, dar ele în sine nu există.

Şi aşa, mă întorc acolo unde v-am lăsat săptămîna trecută. Vă spuneam despre Victor Giosan şi despre raportul său scris pentru CRPE – „Cum putem opri asaltul politicii asupra democraţiei din România“. Promiteam să vorbim despre soluţii. Sînt trei direcţii în care merg aceste soluţii: a) democratizarea internă a partidelor şi transparentizarea acţiunii acestora; b) deschiderea şi „dereglementarea“ pieţei politice; c) reforma guvernanţei publice, în sensul responsabilizării ei în funcţie de rezultatele sociale obţinute.

În ceea ce priveşte partidele, Giosan recomandă: alegeri directe/primare în partide, care să permită bazei să controleze vîrful, alegeri mai frecvente la toate nivelurile de partid (la doi ani), limitarea numărului de mandate deţinute de o persoană la şefia filialelor de la toate nivelurile, separarea mandatelor de conducere din partide de cele din administraţie (de la primari la miniştri, cu excepţia premierului – şef de partid), transparentizarea sistemului de finanţare a partidului, axarea pe donaţii şi contribuţii ale membrilor simpli, instituţionalizarea prin statut a rolului comisiilor de specialitate şi a institutelor de studii doctrinare.

Cu alte cuvinte, ar fi vorba despre transformarea partidelor, din reţele vag definite de persoane, în instituţii adevărate. Capcana celor mai multor dezbateri care îşi propun soluţii pentru partidele din România este aceea că pleacă de la premisa că acestea chiar există în sensul lor modern, occidental. De aici, de pildă, limitările foarte stricte ale finanţării. Partidele din România au reguli foarte stricte în ceea ce priveşte banii electorali: donaţiile sînt limitate, acestea trebuie declarate transparent şi, candidaţii odată aleşi, au nevoie de o descărcare de gestiune de la Curtea de Conturi pentru a putea să preia mandatul. OK, sună bine. Avem reglementare a partidelor. Problema e că peisajul real arată ca în poveştile de mai sus. Degeaba reglementăm foarte strict partidele, dacă banii sînt în altă parte. Ba, mai rău, cu cît reglementarea este mai strictă, cu atît încurajăm, de fapt, ca banii să nu mai treacă prin contul partidului, ci să meargă prin reţele informale. Mai mult chiar, cînd vine vorba despre banii pe care îi plătim de la bugetul de stat pentru partidele parlamentare, aceştia sînt puţini. Totuşi, dacă propui să creştem alocaţiile bugetare pentru partide, întîmpini o reacţie viscerală din partea tuturor: adică, să le mai dăm şi bani? Modul în care punem problema face să ne furăm singuri căciula: nişte bani oricum vor ajunge în campanie, întrebarea este dacă se va întîmpla transparent şi legal, sau netransparent şi ilegal. Cred că ar trebui să reorientăm soluţiile spre întărirea partidului legal în dauna partidului paralel, care funcţionează pe bază de reţele personalizate ale liderilor. Sînt oameni în partide care ar accepta asemenea soluţii. Totul e să-i cointeresezi la

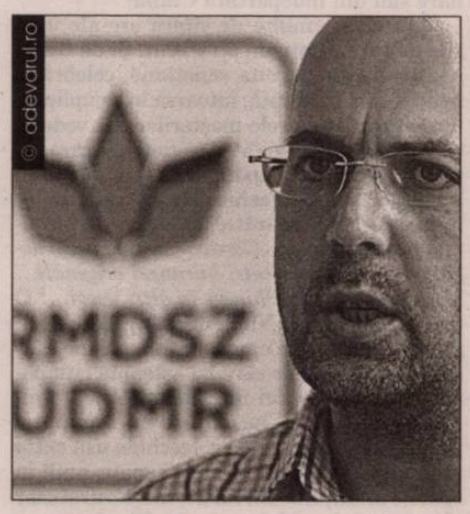

nişte soluţii pe termen lung. Pentru ca partidele să devină instituţii, trebuie întărite ca atare. De pildă, e musai să cunoaştem numărul real de membri; de aceea, ar trebui organizat un registru naţional electronic, astfel încît să ştim în mod transparent baza de membri a partidelor. Mă credeţi sau nu, dar asta nu ştiu nici măcar partidele. Cotizaţiile de la membrii simpli nu se prea încasează, iar liderii de filiale au interes să umfle numărul de presupuşi membri, pentru a obţine mai multe locuri la congrese. Deci, în loc să încaseze cotizaţii, de fapt aduc banii la centru cu valiza, declarînd membri fictivi. Partidele noastre trebuie reinventate de la bază.

Partidele din România au reguli foarte stricte în ceea ce priveşte banii electorali.

Dacă reuşim o instituţionalizare a partidului ca atare, celelalte probleme vor fi mai uşor de abordat. Temele 2 şi 3 din soluţiile propuse de Giosan. Adică deschiderea pieţei partidelor (înregistrare mai lesne a partidelor noi) şi un pact politic pentru modul în care aceste partide interacţionează cu administraţia publică şi cu companiile de stat (pentru detalii concrete, vă invit să citiţi raportul în integralitate). Ne vom chinui degeaba să limităm abuzurile partidelor asupra administraţiei şi asupra companiilor de stat. Pentru că nu partidul comite acele abuzuri, ci reţeaua informală şi personalizată a unor lideri. Partidul ca atare, ca instituţie, nu există cînd se împart posturile în administraţie, doar lideri care îşi recompensează fidelii. Dimpotrivă, dacă partidele ar funcţiona cu adevărat ca instituţii, am putea face apel la ele cînd liderii comit abuzuri. Singurul partid, de pildă, care organiza competiţii deschise pentru posturi era UDMR (vorbesc la trecut, pentru că buna practică se pierde şi acolo). Cînd UDMR avea un post în care trebuia numit cineva, se făcea un apel la filiale să trimită candidaţi. Aceştia erau propuşi cu CV, şi o comisie a Uniunii organiza interviuri: omul trebuia să se priceapă la domeniu, eventual chiar să ştie engleză, dacă funcţia implica reprezentare externă. Mi se pare un model excelent: partidul făcea, în acel caz, raţionalizarea numirii pe funcţii. Era asta politizare? Probabil că era. Însă nu ar trebui să vînăm cuvinte. Într-un fel sau altul, partidele numesc şi vor numi oameni în administraţie. Dar dacă, în loc să numească pe lingăul de serviciu de pe lîngă un lider, ar organiza asemenea competiţii interne, în care s-ar selecta totuşi candidaţi potriviţi din cadrul activului de partid? Bineînţeles, ar trebui şi să avem grijă ca acest activ să existe şi să fie de calitate. Din păcate, în loc ca UDMR să generalizeze acest model spre partidele româneşti, înţeleg că renunţă la el – şi acolo, baronii au început să controleze baza.

Aş fi putut să scriu – şi dumneavoastră să citiţi – încă un articol în care să spun cît de mizerabile sînt partidele şi politicienii, cum noi, oamenii de bine, nu trebuie să ne amestecăm cu ele. Sincer, m-am plictisit de genul acela de articole. Sînt la fel de futile ca şi demonstraţiile de stradă care nu propun nimic concret, făcute ca să se simtă bine şi să-şi spună oful cei care participă, respectiv scriu şi citesc. Soluţia nu e să fim antipartide, ci să încercăm să avem partide mai bune. Ar fi bine ca, înainte să urîm partidele, să le dăm o şansă să existe măcar ca instituţii cu viaţă interioară. Ele nu există decît ca etichete şi ca învelişuri fără schelet.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Nu este preț care

Să nu fi crescut. Îmi explic politic, îmi spun economic, îmi vorbesc cum vreţi preţurile. A crescut preţul şi la mărar. Conopida este încă ieftină în piaţă. Am luat-o cu 2 lei. Mint – cu 2,50 lei kilu'. Mi-am risipit vorbele apoi, descoperind chiar cu 1 leu kilu' de conopidă. Luasem. Să mai iau? Nu. Am pedepsit-o pe vînzătoare, aşa mi-am spus în prima clipă. Curînd, am realizat că pe mine m-am păcălit. Pînă la urmă, ce-i aşa de rău cînd vezi că este mai ieftin, trei tarabe mai încolo? Lipsa de răbdare, lipsa de concentrare, lipsa de bani. Într-o singură clipă, se succed toate, mai ales acum, cu criza asta. Conopida, dar caşcavalul de pe conopidă? El de ce nu se ieftineşte? A luat-o razna, e dus peste 15 lei. Ce să pui? Cum să faci conopidă seacă, buruiană? Aşa începe capcana. Nu? Dai 1 leu pe conopidă şi uiţi cît este de-al naibii caşcavalul. De ce oropseşti ţăranul, cînd tot ce trebuie să execuţi este caşcavalul, supermarketul? Pui în balanţă două lumi, lumea care ne va scoate din criză – cea a ţăranului – cu cea care ne îngroapă în depresie – cea a supermarketului. Păi, îţi ia ţăranul taxă de vitrină? Taxă de raftul doi, taxă de draci, de laci, de lux, de prostealã? Nu, niciodată. Spinarea ţăranului o plătim, benzina lui o plătim, dar infim. Nu, nu este apologia păşunistă a ţăranului, nu, nicidecum, dar conopida de 2 lei, de 1 leu îţi dă un sentiment de viaţă pe care nu o poţi respira în supermarket. Nu ne mai întoarcem la sămănătorişti şi cred în capitalism ca formă omenească de libertate, îmi dau însă seama că banii mei sînt tot mai puţini şi inutili. Curînd, voi renunţa la caşcaval.

dosar DILEMA VECHE

Coordonatori: Matei MARTIN şi Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Über alles?
Germania după alegeri

Texte şi opinii de:

● Petre M. IANCU (jurnalist la *Deutsche Welle)*

„Doamna de argint"

● Dorin BODEA (consultant în resurse umane)

„Paradoxul românesc şi soluţia germană"

● Alex GRÖBLACHER (jurnalist şi traducător)

„Trei portrete"

● Cristian PREDA (eurodeputat PPE)

„Influenţa germană nu e o formă de dominaţie" – interviu

● Alina MUNGIU-PIPPIDI (profesor la Hertie School of Governance, Berlin)

„De ce ia Germania premiul Nobel" – interviu

argument

Europa şi modelul german

Cea mai puternică economie din Europa este astăzi principalul motor al Uniunii Europene. Germania pare să conştientizeze rolul de lider pe care l-a dobîndit în perioadă de criză. Dar sînt politicile de austeritate ale Germaniei soluţia pentru rezolvarea crizei, sau o măsură care o adînceşte? De la Berlin se transmite, cu voce fermă, că economisirea şi reducerea cheltuielilor sînt singura opţiune posibilă pentru a evita un dezastru. În Grecia şi nu numai acolo, tot mai multe voci înfierează guvernul german pentru politicile colonialiste şi oportuniste. Relaţia Germaniei cu Europa e marcată de ambiguitate: fie este lăudată pentru performanţele economice, fie este hulită deoarece nu vrea să-i ajute, în numele solidarităţii, şi pe cei mai săraci (asta, în vreme ce Germania are cota de participare cea mai ridicată la bugetul european).

Alegerile din 22 septembrie au consfinţit victoria unei Angela Merkel mai puternice, din ce în ce mai puternice pe zi ce trece. Cu toate acestea, ea nu a reuşit să construiască Marea Coaliţie guvernamentală, iar realegerea sa nu a adus nici pacea pe pieţele financiare, nici ieşirea Uniunii Europene din criză, nici soluţii concludente la problemele date de succesul euroscepticilor, al naţionaliştilor, în rîndul europenilor... Ca şi cum cei care clamau că soarta întregii Europe depinde de rezultatul alegerilor din Germania s-ar fi înşelat amarnic. Alegerile au trecut, Angela Merkel merge mai departe, dar starea UE s-a înrăutăţit. Şi dacă Germania nu este, de fapt, cea care dă temperatura Europei? Şi dacă Germania ar fi, de fapt, de vină – după cum scrie presa anglo-saxonă – pentru declinul creşterii europene? Ce se află la umbra tinerei Germanii înflorite la umbra mitului perfecţiunii germane?

În materie de politică internă, Germania are o mulţime de probleme de rezolvat. Iar formarea noului guvern depinde de clarificarea punctelor divergente de pe agenda partidelor: salariul minim, taxa pe transportul rutier, moneda euro, energia, educaţia etc. Pentru fiecare dintre probleme s-au format grupe de lucru interpartide, care încearcă să depăşească impasul. Aceste căutări reprezintă în sine o victorie a democraţiei. Scopul e atingerea consensului. Modelul politic german, bazat pe consens, e, pînă la urmă, fundamentul Europei. În acest dosar e vorba despre Germania după alegeri şi, *über alles,* despre Europa. **(Matei Martin şi Iulia Badea-Guéritée)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 14 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU

Mică enciclopedie a vieţii politice germane

Toată lumea cunoaşte creatura numită „Merkelul" – adică tartorul acela care zice ceva, din cînd în cînd, apropo de statul de drept din România, care, în opinia unor televiziuni „de ştiri" de pe la noi, îl ţine în braţe pe Băsescu şi doar datorită ei, creaturii, mai avem noi un monstru la Cotroceni. Sau care, în opinia altor ţări grav afectate de criza financiară din zona euro, insistă iraţional pe austeritate, în loc să dea drumul la tiparniţa de bani. Dincolo de aceste stereotipuri legate de stăpîna vulturului de pe stema de stat a Germaniei, ce altceva ascunde scena politică din Bundesrepublik Deutschland?

La nivelul inferior al sistemului politic german sînt aşa-numitele „parlamente regionale", care pot fi consilii locale, consilii judeţene, parlamente comunale – cu alte cuvinte, o adunătură mai mică de omuleţi, desemnaţi prin vot, deci politicieni –, care au grijă ca treburile să meargă bine în acel spaţiu. De regulă, parlamentele regionale se aleg la fiecare cinci ani, iar „parlamentarii" fac acest job cu titlu onorific, adică după încheierea programului lor normal de lucru.

Apoi, există parlamentele de land, aşa-numitele *Landtag*-uri. Un land german va fi echivalentul unei regiuni din România. Ei, politicienii din Landtag, se ocupă numai de treburile care se întîmplă exclusiv în landul respectiv. Vorbim aici, de exemplu, despre educaţie, şcoli, taxe de studiu la universitate, poliţie etc. După împărţirea voturilor din Landtag, se alcătuieşte şi guvernul landului, cu premier cu tot.

Or avea guvernele de land multă treabă la ele acasă, dar fiindcă fac parte dintr-o uniune federală, mai sînt şi chestiuni de discutat între ele. Aşa că pentru cîţiva reprezentanţi din fiecare land s-a inventat Bundesrat-ul – adică senatul, mai pe românește. Nu, acolo nu se doarme, ci se discută despre armonizarea intereselor fiecărui land cu politica naţională. Deseori, Bundesrat-ul intră în conflict cu guvernul de la Berlin.

Ceea ce ne aduce la următorul nivel al politicii germane, adică cel federal. Deci cel care se ocupă de treburile întregii ţări, cum ar fi alocaţiile pentru copii sau amenzile pentru şoferi. Tocmai au avut loc alegerile pentru Bundestag, un fel de Camera Deputaţilor care, după împărţeala voturilor, dă un cancelar şi un guvern naţional (federal). Oh, era să uit, nu de alta, dar e cam decorativ: mai există şi un preşedinte. Săracul e atît de nejucător, încît mulţi nemţi nici nu ştiu cum îl cheamă. Evident că sistemul politic german nu poate funcţiona fără aceste adunături mai mici de omuleţi, politicienii, care sînt grupaţi în partide. Să începem cu învingătorul din ultimele alegeri.

■ **CDU/CSU** – Uniunea Creştin-Democrată şi Uniunea Creştin-Socială. Şi nu e o greşeală de acord, ci doar una de nuanţă. Sînt două partide, dar, de fapt, e doar unul. Pentru că CDU există în toate landurile germane, mai puţin Bavaria, iar CSU... Bingo! Dacă ne uităm la anul 1945, în Germania de Vest existau social-democraţii şi comuniştii. Aşa că unii au simţit nevoia să ofere o alternativă, iar liantul acestor persoane care proveneau din multe segmente ale societăţii era credinţa creştină. Oficial, CDU a fost înfiinţată în anul 1950 – pînă atunci erau uniuni doar în landuri. Şi pentru că bavarezii s-au crezut întotdeauna mai cu moţ, şi-au făcut micul partid propriu, CSU. CDU a fost o idee învingătoare. În 1949, Konrad Adenauer învingea detaşat la alegeri şi devenea cancelar. Şi a ţinut-o tot aşa pînă în 1963. Adenauer nu era un democrat, mai degrabă un fel de Ion Iliescu al CDU. Marea diferenţă e că el a reconstruit Germania postbelică, pe cînd al nostru a făcut cuponiada şi alte -iade neelucidate nici pînă azi. CDU a guvernat în RFG pînă în 1969, apoi avea să vină Willy Brandt, cu social-democraţii, iar ştafeta s-a schimbat în 1982, cu Helmut Kohl, cel mai longeviv cancelar german al tuturor timpurilor.

„Întrebarea nu e dacă sîntem capabili de schimbare, ci dacă reuşim să ne schimbăm suficient de repede."

ANGELA MERKEL, 2005

„În reprezentativa de fotbal a Germaniei, jucători de la diverse cluburi trebuie să se înţeleagă atît pe teren, cît şi în afara lui. În marea coaliţie, creştin-democraţii şi social-democraţii sînt în aceeaşi barcă şi trebuie să tragă în aceeaşi direcţie."

ANGELA MERKEL, 2006

Există oameni luminaţi în Franţa şi în Germania, care au spus că ţările care au aceeaşi monedă n-or să mai ajungă niciodată să se certe."

ANGELA MERKEL, 2007

„Moneda în care se plăteşte e încrederea."

ANGELA MERKEL, 2008

„Sînt cînd liberală, cînd conservatoare, cînd creştin-socialistă – şi cam asta înseamnă CDU."

ANGELA MERKEL, 2009

Ca ideologie, CDU şi CSU sînt partide conservatoare. Deci: avem familia în centrul atenţiei, sisteme de impozitare mai favorabile persoanelor căsătorite şi care au copii. (Familia e alcătuită din bărbat şi femeie, dacă vă întrebaţi. Căsătoria între homosexuali este legală şi recunoscută în Germania, dar nu beneficiază de aceleaşi drepturi şi facilităţi.) Pe conservatori îi mai interesează securitatea internă, să nu crească chiriile în oraşele mari şi vîrsta de pensionare să crească la 67.

■ **Social-democraţii (SPD)** formează cel mai vechi partid democratic al Germaniei. În mare, istoria partidului se identifică cu cea a Germaniei din ultimii 150 de ani. Numele datează din 1891, dar rădăcinile partidului şi ale celor două entităţi care l-au format prin unificare se găsesc la începutul revoluţiei industriale. Au stat muncitorii nemţi ce-au stat, pe salarii de nimic, timp de 12 ore pe zi, şase zile pe săptămînă la muncă, dar şi supuşenia neamţului are un sfîrşit. Proletari, muncitori, hai că ştiţi toate astea... În perioada Republicii de la Weimar, SPD era forţa dominantă, făcea parte din toate guvernele, iar primul preşedinte al Reichului, Friedrich Ebert, era social-democrat. Naziştii au interzis partidul, iar după al Doilea Război Mondial, SPD nu reuşea să se regăsească de nici un fel. Abia în 1959, SPD s-a reformat şi n-a mai fost exclusiv un partid muncitoresc. Zece ani mai tîrziu, Willy Brandt ajungea cancelar. Succes de *rebranding!*

Aspectele fiscale corelate cu echitatea socială sînt în prim-plan: bogaţii să plătească mai mult, săracii mai puţin. Iar plafonul de departajare este cel de 100.000 de euro, iar la familii – de 200.000 de euro. Brut. O altă preocupare a SPD este, chiar dacă nu s-ar aştepta nimeni la asta, trecerea de la energiile fosile la cele regenerative. Partidul ar vrea chiar un Minister special al Energiei. Plafonarea creşterii preţului la chirii e foarte importantă într-o ţară de chiriaşi, aşa că şi acest aspect e trecut în programul social-democrat, iar vîrsta de vot ar trebui scăzută la 16 ani.

■ Ca să terminăm de partea aceasta: Stînga. **Stînga radicală: *Die Linke*.** Partidul există din 2007. E un partid anticapitalist, antirăzboi, anti-, anti-, anti-. 100% social – definiţia unui program de stînga. Impozite mai mari peste 65.000 de euro venit. Dar chiar de 50%? Milionarii să cedeze 75% din veniturile lor. Moştenitorii să plătească şi ei. Plăţile de la buget cuprind şi cheltuieli realiste, cum ar fi creşterea venitului minim, dar şi transport public gratuit. Ah da, şi aprovizionarea cu energie electrică şi apă ar trebui să fie gratuite. Convenabil, nu?

■ **FDP. Partidul Liber Democratic.** Adică? Cel puţin din denumirea formaţiunii n-ar înţelege nici un om normal că e vorba despre liberali. Dacă traducem însă *frei* în latină, ajungem la cuvîntul *liberalis,* iar dacă ne uităm la strămoşii formaţiunii, atunci vedem că în urmă cu 200 de ani, aceştia luptau pentru libertăţile individuale. În perioada în care Germania nici nu exista ca entitate statală, iar conducătorii erau absolutişti, unii tineri au zis că aşa ceva nu le convine. Acei tineri erau denumiţi „liberali". Acum, în anul 2013, FDP nu mai are, totuşi, aceeaşi platformă precum precursorii săi străvechi, dar chiar de la refondarea partidului în 1948, un aspect central a rămas comun: statul să se amestece cît mai puţin în treburile individului. Nu sună rău, nu? Nici omuleţilor nemţi nu le-a sunat rău, de-a lungul istoriei postbelice. Poate aşa se explică faptul că FDP a fost de mai multe ori în guvern decît oricare alt partid al Germaniei. Libertăţile individuale sînt în prim-planul platformei liberale, chestiuni precum supravegherea comunicaţiilor sau discriminarea căsătoriei între homosexuali sînt tabu. Datoria publică ar trebui redusă la zero, dar fără creşteri de taxe. Nu programul politic şi economic i-a făcut pe liberali să înregistreze scorul dezastruos de anul acesta. E pentru prima dată în istoria postbelică a Germaniei cînd FDP nu trece de pragul de 5% şi nu intră în Bundestag. Problema lor a fost că nu şi-au respectat vreo promisiune din campania pentru alegerile trecute, cînd FDP înregistra aproape 15% din voturi în favoarea sa. Şi neamţul nu uită...

Zece ani mai tîrziu, Willy Brandt ajungea cancelar. Succes de rebranding!

■ De aceeaşi parte a spectrului politic se află **Verzii *(Die Grünen)*.** Începuturile formaţiunii politice se găsesc în anii 1960-1970, cînd generaţia '68 zguduia din temelii politica germană. Şi cînd lumea şi-a dat seama că cei de pe străzi nu erau numai o mînă de nebuni care urlau „Schimbare!", ci reprezentau o porţiune serioasă a societăţii, a apărut dorinţa de a strînge această forţă sub umbrela unui singur partid. Sigur, uşor n-a fost să uneşti pe cei care erau eminamente pacifişti cu cei care erau împotriva politicii în general, cu mişcarea feministă şi cu cei care credeau că, odată cu energia nucleară, se duce planeta de rîpă etc. Încercări au fost multe, au existat destule partide mici, care au eşuat lamentabil la alegeri, pînă în 1980, cînd cîştiga partidul Verzilor care intra în Bundestag direct la primele alegeri la care lua parte. Au existat şi probleme. Un partid care se voia altfel decît celelalte, cu pronunţat caracter democratic, care voia să facă lumea mai bună, şi mai dreaptă, şi mai curată, nu se uita atît de atent la cine îi trecea pragul. S-au găsit extremişti de dreapta infiltraţi sau chiar – asta ştim de curînd – pedofili. În 1985, Verzii dădeau şi un premier de land, viitor ministru de externe ale Germaniei: Joschka Fischer, care la prima şedinţă a Landtag-ului din Hessa a purtat costum şi adidaşi. Partid de stînga, Verzii au pierdut, cu promisiuni nerealiste, foarte mulţi susţinători.

■ Cel mai tînăr partid al Republicii Federale este **Alternativa pentru Germania** – pe scurt, AfD. În februarie 2011, un grup de 172 de profesori de economie redacta o scrisoare deschisă adresată cancelarului Merkel. Ei explicau cît de aiurea e să dai bani altor state ca să rămînă în zona euro, în loc să ieşi tu primul din Uniune şi să reintroduci marca germană. O parte dintre ei s-au pus laolaltă cu oameni de afaceri şi politicieni, ca să înfiinţeze o asociaţie. Pentru că nu a funcţionat aşa cum sperau, politicienii, cu precădere viitorul candidat la funcţia de cancelar, Bernd Lucke (membru cu state vechi în CDU), s-au apucat serios de treabă şi, în februarie 2013, se năştea Alternativa. N-au reuşit să intre în Bundestag, rezultatul a fost însă extrem de aproape de pragul de 5%. Programul partidului e foarte scurt, iar ideea principală este desfiinţarea monedei euro. Dincolo de asta se mai găsesc idei precum anularea finanţării băncilor în dificultate şi cam toate măsurile luate pentru asanarea crizei financiare din Europa.

Laurenţiu Diaconu-Colintineanu *este jurnalist la RFI România, reporter special şi realizator al emisiunii* Punerea pe gînduri.

Petre M. IANCU

Doamna de argint

Germanii, autorii unora dintre realizările majore ale Europei, dar şi ai rătăcirilor ei cele mai crunte, n-au uitat cele două conflagraţii pe care le-au declanşat chiar ei. Nu li s-a şters din memorie nici măcar aceea iscată de orgoliul kaiserului, în urma atentatului din Sarajevo, cînd, în nemăsurata lui ambiţie, riscase confruntarea cu Rusia şi cu Franţa, incendiind ţara, continentul, lumea. Împuşcarea prinţului moştenitor al Austriei avea să se soldeze cu moartea a 40 de milioane de oameni, cu dispariţia unor imperii, cu instalarea bolşevismului în Rusia, dar şi cu apariţia legendelor care au dus la prăbuşirea democraţiei de la Weimar şi la edificarea celui de-al treilea Reich. Hitler, Holocaustul şi Războiul sînt, de altfel, atît de adînc întipărite în memoria Republicii Federale, încît nu trece zi fără ca undeva, în vreun oraş, să nu se amintească de cea mai sumbră pagină a istoriei continentale.

A vorbi serios, azi, despre Germania şi liderii ei înseamnă, prin urmare, înainte de orice, a ţine seama de ceea ce nemţii nu pot uita nici dacă ar vrea. Dar şi a ţine cont de ceea ce s-a creat din determinantele istorice ale Germaniei. Angela Merkel este, în măsură mai mare decît s-ar putea crede, produsul lor. A pune, aşadar, în legătură cu ea, întrebări anistorice înseamnă a rata aspecte esenţiale ale personalităţii ei. Nici măcar întrebări banale despre cancelar n-ar trebui să facă abstracţie de ceea ce – spre a-l parafraza pe poet – se află în „Uvedenrode", „peste mode şi timp, în Olimp".

Credem adesea că doar „cultura uneşte, în timp ce politicul dezbină", cum citeam nu de mult în presa românească. Ne mai închipuim că în „mediocraţiile" contemporane, în care domnesc mai puţin guvernele şi democraţia, cît o mass-media gregară, laolaltă cu cele mai abjecte forme de presă, ar fi imposibil să mai ajungi la cîrma unui stat şi să te menţii mult timp fără multă charismă. Angela Merkel demonstrează cîtă eroare zace în ambele clişee. Ştim, datorită ei, că se mai ascunde mult mister în natura puterii şi că avem prea puţin habar despre modul în care, în complexa lume contemporană, poate fi condus eficient un stat important şi de succes ca Germania. Pe de altă parte, a o studia intens pe şefa executivului de la Berlin nu înseamnă defel că se vor descoperi automat secretele invulnerabilităţii ei.

Merkel nu e prima femeie de stat fascinantă. S-a scris enorm şi despre „doamna de fier". Maggy Thatcher a suscitat admiraţie, între altele, pentru că a reuşit să extragă Marea Britanie relativ rapid şi durabil dintr-o criză pe cale de a se eterniza. Şi-a salvat ţara prin aplicarea unei reţete complexe, constînd, pe de o parte, din transpunerea unui set riguros de reforme şi măsuri economice de piaţă, precum şi, pe de alta, dintr-un stil de conducere întemeiat pe convingeri şi consecvenţă morale inebranlabile.

Provenind şi ea din zona conservatoare, Merkel s-a dovedit nu mai puţin influentă în lume şi nu mai puţin impresionantă. Spre deosebire de Thatcher, cancelara nu şi-a scos ţara din criză, dar a ştiut să profite plenar de pe urma reformelor de piaţă introduse de predecesorul ei social-democrat. „Doamna de plastilină" – ar putea s-o numească adversarii ei, cu trimitere la inegalabila ei maleabilitate şi capacitate de a învinge orice greutăţi şi de a-şi înlătura din cale orice obstacol ori adversar, printr-un zîmbet graţios şi o legiune de hatîruri şi favoruri făcute stîngii spectrului politic.

Concesiile ei au ajuns să fie atît de numeroase, încît la ultimul scrutin legislativ, stînga germană şi-a văzut mare parte din electorat trecut cu arme şi bagaje în tabăra dreptei.

„Doamna de argint" – i-aş zice eu, cu trimitere la proprietăţile unui metal care nu e doar maleabil şi ductil, ci deţine şi o amplă putere de reflectare a luminii şi a radiaţiei.

Mutti (mămica) – o numesc mulţi germani. În opinia lor, mama naţiunii, deşi înjurată înflăcărat la marginile continentului, din cauza obsesivelor programe de austeritate impuse de Berlin, ar face bine ce face. Merkel – se afirmă – apără eficient moneda europeană pentru care Germania a renunţat la marcă, bunul ei postbelic cel mai de preţ. „Merkel ne protejează cum trebuie" – mai spun destui dintre compatrioţii ei – „ne pune la adăpost" nu doar metalul preţios rîvnit de greci şi de alte neamuri cam prea petrecăreţe şi prea cheltuitoare, ci şi interesele de ţară prea îndelung silită să plătească oalele sparte de alţii.

Deloc de mirare că, încă din ianuarie curent, deci mult înainte de ultimul scrutin, Angela Merkel trecea deja drept cel mai popular om politic al germanilor. Electoratul apreciază în continuare ceea ce se afirmă a fi precauţia, moderaţia şi pragmatismul ei. Între 70 şi 80% dintre alegători îi consideră politica deopotrivă echilibrată şi înţeleaptă. Majoritatea i-a acceptat opinia potrivit căreia Germaniei îi merge, cu ea la timonă, din ce în ce mai bine,

Mai toţi rivalii şi duşmanii au subestimat-o. Cu toţii s-au înşelat amarnic.

recuzînd catastrofismul opoziţiei de stînga. Nici varii cărţi şi articole menite, în campania electorală, să zdruncine această convingere şi să anihileze măcar parţial impresia bună a germanilor despre Merkel n-au reuşit să le destrame. Aşa se explică fulminantul ei triumf electoral, graţie căruia, într-o ţară ca Germania, neguvernabilă, de regulă, decît prin coaliţii, Merkel şi Uniunea ei creştin-democrată s-au aflat în buza istoricei victorii a cuceririi puterii integrale.

Născută şi crescută sub ruşi, în estul comunizat al Germaniei, Angela Dorothea, fiica unui teolog protestant cu ascendenţă poloneză, o specialistă în fizică chimică şi statistică, îşi datorează ascensiunea politică propriei inteligenţe, precum şi, în bună măsură, lui Helmuth Kohl şi demolării Zidului berlinez.

Sătulă de tutela comunistă şi dotată, în egală măsură, cu pofta libertăţii şi cu instinctul puterii, tînăra utecistă, ajunsă om politic creştin-democrat, s-a lansat rapid. A cucerit un mandat în Bundestag, în 1990, pentru ca apoi să-şi confirme succesiv reintrările în parlament, prin redutabile victorii directe, repurtate în circumscripţia ei electorală.

De primul ei soţ, al cărui nume îl poartă în continuare, avea să divorţeze rapid. De mentorul ei, Helmut Kohl, avea să se despartă mai greu. L-a părăsit abia în faza în care cancelarul reunificării avea să alunece într-un irepresibil declin. Merkel avea chiar să-i dea, politic, lovitura de graţie.

Anterior, liderul CDU se împotmolise într-o afacere de finanţare ilegală a partidului şi considerase că respectarea cuvîntului său de onoare, prin care se obligase să nu-i divulge pe sponsorii Uniunii, e mai importantă decît legea. Ulterior, Merkel avea să-şi consolideze poziţia, eliminînd rînd pe rînd, din poziţii fruntaşe, diverşi baroni influenţi ai partidului. N-a dus lipsă de adversari redutabili. Mai toţi rivalii şi duşmanii au subestimat-o. Mai toţi au crezut că lipsa charismei va sfîrşi prin a-i veni de hac. Cu toţii s-au înşelat amarnic.

Angela Merkel

„Nimeni din Europa nu va fi abandonat. Nimeni din Europa nu va fi exclus. Europa va reuşi doar dacă lucrăm împreună."

ANGELA MERKEL, 2010

„Dacă eşuează euro, eşuează şi Europa."

ANGELA MERKEL, 2011

„Fără eurobonduri. Cît voi trăi!"

ANGELA MERKEL, 2012

„Spionaj între prieteni? Aşa ceva e cu neputinţă. Avem nevoie de încredere între aliaţi şi parteneri. Această încredere trebuie recîştigată."

ANGELA MERKEL, 2013

„Fata lui Kohl" – cum i se spusese după 1989 – a intrat în guvernul din 1991, fiind plasată în fruntea Ministerului Tineretului şi al Femeii. Ulterior, avea să preia portofoliul Mediului, pentru ca din anul 2000 să ajungă şefa CDU, iar de la mijlocul anilor 2000 – şefa executivului Republicii Federale.

Criticile împotriva politicii ei economice, ecologice şi chiar a diplomaţiei girate de Merkel s-au ţinut de-atunci lanţ. I s-a reproşat că şi-ar înşela electoratul, că şi-ar viola principiile conservatoare. Apoi – acuză grea din unghiul unui electorat cu îndelungi tradiţii şi propensiuni socialist-colectiviste – i s-a imputat prezumtivul neoliberalism *light*, deşi a acceptat măsuri net anticapitaliste, precum introducerea taxei Tobin, a impozitului pe tranzacţii financiare. S-a văzut acuzată că i-ar fi scăpat de sub control Serviciile secrete interne, în criza declanşată de asasinatele teroriste comise asupra unor imigranţi de un grup de extremă dreaptă – NSU. Că ar fi insensibilă la ecologie. Că ar căuta cu lumînarea succesul economic, slujind politica marilor concerne energetice. Or, după şocul provocat germanilor de accidentul nuclear de la Fukushima, cancelara se grăbise să le facă pe plac concetăţenilor ei şi să arunce peste bord propriile promisiuni electorale, renunţînd la făgăduita prelungire a vieţii reactoarelor atomice germane. În fine, o parte a elitei a condamnat, în repetate rînduri, ataşamentul ei definitiv şi imuabil faţă de securitatea statului evreu, al cărui drept la existenţă – după cum a afirmat ea într-o alocuţiune rostită în Knesset, la Ierusalim – constituie o parte „a raţiunii de stat a Germaniei".

Fapt remarcabil, în acest domeniu esenţial, ca şi în cel al necesităţii combaterii antisemitismului şi extremismului de orice fel, cancelarul nu s-a mai arătat dispus la vreo concesie. Instinctul libertăţii şi conştiinţa istorică au pus-o la adăpost pe Merkel de varii derapaje. A rezistat, de pildă, *magna cum laudae*, ispitei de a recurge, precum predecesorul ei la cancelariat, Gerhard Schröder, la jalnicul instrument al antiamericanismului ca trambulină electorală.

Că, în pofida şirului virtual interminabil de critici şi învinuiri cu care se confruntă, Merkel continuă să fie, pentru nemţi, între politicieni, „cea mai iubită dintre pămînteni" ţine probabil de straturile adînci ale psihismului german. În mod curios, simpatia ieşită din comun pe care o suscită se datorează tocmai modului ei simplu şi nepretenţios de a fi, aerului ei de păstoriţă protestantă, apetenţei pentru compromis, absenţei oricărei urme de charismă. La ea, toate acestea sînt combinate cu o existenţă din care lipsesc atributele convenţionale ale succesului, copiii şi marile averi. Ca atare, i-a sporit constant credibilitatea, tot mai mulţi considerînd că Merkel şi-a consacrat viaţa, fără vreo rezervă, naţiei şi-şi exercită puterea ca un bun cioban, în strictul interes al turmei păstorite.

E foarte posibil ca o parte dintre opţiunile ei politice şi economice să fie totuşi discutabile. Pe unele le-au criticat observatori lucizi, deloc impresionaţi de rombul pe care-l formează, adesea, mîinile Angelei Merkel.

În spasmele globalizării, calmul raţional al acestui om de ştiinţă devenit politician aminteşte oarecum de alt mare cancelar creştin-democrat şi de caracterul benefic al fermităţii convingerilor democratice şi prooccidentale ale unui Konrad Adenauer. Cel care, preluînd timona Germaniei după cel mai amplu cataclism istoric, a reuşit, în cîţiva ani, turul de forţă de a-şi extrage ţara din coşmarul nazist şi de-a o readuce în familia naţiunilor civilizate. Încît, realizînd caracterul geometric al gîndirii succesoarei sale, îţi vine, poate, să îngîni după Ion Barbu: „Ceas în cristalin, lîngă fecioara Geraldine… sub timp / sub mode / în Uvedenrode…"

***Petre M. Iancu** este jurnalist la* Deutsche Welle.

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Mitul Germaniei perfecte

A existat, odată ca niciodată, o Germanie de Est pe care reuşeam să o vizitez, o dată la doi ani, cu părinţii: tîrîş-grăbiş, după ce traversam o Ungarie care reprezenta deja paradisul, faţă de România anilor Ceauşescu, o Cehoslovacie şi ea înfloritoare, şi o Polonie, cert, cu resentimente faţă de vecinul foarte aproapiat, dar tot în clară dezvoltare, apoi intram în Germania de Est. Muzee superbe la Dresda, *idem* la Leipzig, un Berlin de Est care ni se părea impunător şi occidental. Alexanderplatz şi promenada care se oprea în faţa Porţii Brandenburg erau, practic, ultimele sute de metri de spaţiu permis. Dincolo se întindea, necunoscută, Germania de Vest. Sentimentele erau aceleaşi cu ale eroului principal din romanul cubanezului Roberto Ampuero – *Quand nous étions révolutionnaires*. Pentru el, Germania de Est reprezenta perfecţiunea, dar cea de Vest era un ideal. Utopia. Echivalent nu doar al libertăţii absolute, ci şi al democraţiei, a bunăstării. Germania, în sine, drept concept, reprezenta încă de pe atunci un simbol al perfecţiunii: nemţii sînt muncitori, organizaţi, corecţi, stricţi, duri, dar drepţi. Să ticăi ca un ceas german – se mai spunea la noi. Iar în liceu, m-am apucat de învăţarea limbii germane nu doar pentru *Faust*... limba germană a reprezentat pentru mine, ca pentru o generaţie întreagă de umanişti, limba unui anumit timp de gîndire, de reflecţie, opus, dar şi complementar celui francez. Cuvîntul meu preferat a fost şi rămîne *Weltanschauung*... Ce mai rămîne astăzi din acest mit al Germaniei perfecte? Foarte mult, dar şi foarte puţin, căci înclin să cred că perfecţiunea Germaniei este doar o faţadă întreţinută artificial: în interior, nemţii se confruntă în prezent cu mari probleme societale, legate de imigraţie, de îmbătrînirea populaţiei, de dezvoltarea inegală şi niciodată nivelată a Vestului faţă de Est, iar în exterior, statele membre şi foarte mulţi lideri de opinie cultivă o perfectibilitate a unei ţări care este, de fapt, nici mai mult, nici mai puţin decît un stat membru printre altele 28. Charlemagne, în cel mai recent editorial din *The Economist* (2 noiembrie 2013), atinge problema direct: „Pentru Germania, exporturile în creştere reprezintă instrumentul de măsură al virilităţii economice. (...) Totuşi, un mare surplus în balanţa comercială poate fi de fapt simptomul unei economii distorsionate." Că realitatea este departe de adevăr o dovedesc mai multe aspecte. Germania văzută prin lentilă, parafrazîndu-l pe H.-R. Patapievici, nu este nicidecum ţara care va schimba destinul Uniunii Europene. Aşa cum au anunţat casandrele înainte de alegerile legislative din 22 septembrie, Angela Merkel şi-a păstrat fotoliul, asta e clar, dar reuşita ei şi a creştin-democraţilor nu a oprit criza, nu a stopat hemoragia Greciei, nu a rezolvat problemele interne ale zonei euro, şi nici măcar nu a adus puţin soare în Germania. La aproape două luni după, Germania nu are mult aşteptata Mare Coaliţie, iar disputa asupra salariului minim european (semnalată de un articol publicat de www.cursdeguvernare.ro), dorit de social-democraţi, riscă să adîncească problemele.

Deocamdată, ea doar le-a scos la iveală. Astfel, statul european cel mai afectat de o astfel de măsură este... Germania, cu 25% dintre muncitori avînd salarii sub pragul de 60% din salariul mediu. Iar persoanele care intră sub incidenţa acestui procent sînt cele care lucrează în domeniul serviciilor (cel mai prost reprezentat domeniu în Germania – o afirmă *The Economist)* şi femeile. O discrepanţă care ar putea fi justificată, într-un fel, prin politica aşa-numitelor *minijobs,* plafonate la 450 de euro şi defiscalizate (7,4 milioane de persoane în 2012, dintre care 4,8 milioane cu loc unic de muncă), în detrimentul contractelor de muncă asigurînd o mai bună protecţie socială. Sau „sublocurile de muncă", munca în timp parţial... La polul opus, *Die Welt Kompakt* crede că niciodată Germania nu a stat mai bine, cu peste 42 de milioane de germani avînd un loc de muncă, cel mai mare număr de la reunificare încoace; totuşi, „mai mult de jumătate dintre germani se simt sub presiune: la locul de muncă, în cadrul familiei sau din cauza problemelor financiare." Munca nu aduce fericirea? *Arbeit macht nicht glücklich?* E ceva putred în regatul Germaniei... Mai departe, pentru cele 5 milioane de tineri europeni fără loc de muncă, Germania – unde rata şomajului în rîndul tinerilor este cea mai scăzută din Europa, de 6,7%, potrivit cifrelor furnizate de INSEE – pare un tărîm al făgăduinţei. Realitatea este însă alta: Estul a înregistrat o dezvoltare societală, politică, economică diferită, chiar dacă este dihotomică. Estul votează masiv cu creştin-democraţii (Merkel provine din Est), Vestul – cu social-democraţii. Declinul demografic este mai accentuat în Est iar şomerii sînt mai numeroşi, cu multe regiuni în care procentul depăşeşte 12%. Vestul este o concentrare de bogăţii, cu multe zone puternic urbanizate, Estul nu este încă atractiv – date furnizate de sursele statistice oficiale germane. Cireaşa de pe tort – nemţii nici măcar nu se înţeleg reciproc din punct de vedere psihologic! O decreta *Le Figaro* în 2012, şi cam aşa a rămas...

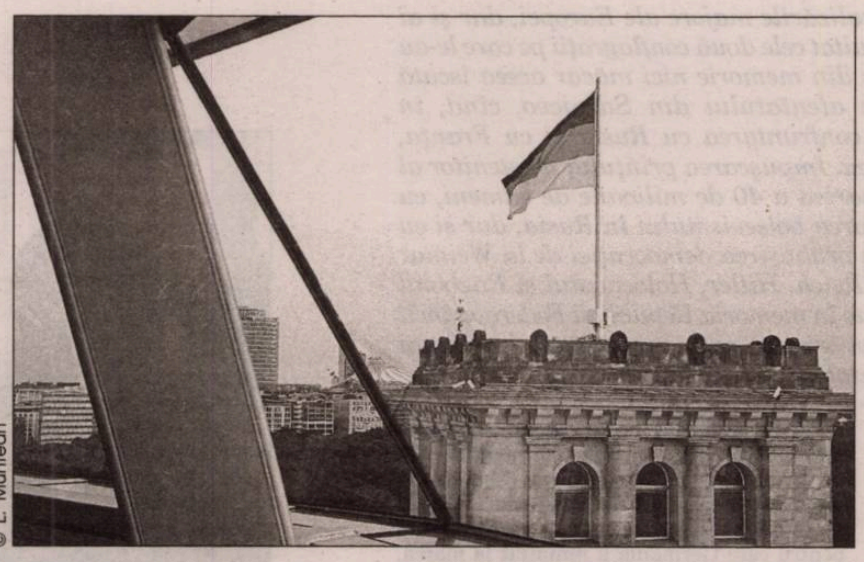
© L. Muntean

„Wessis" şi „Ossis" au o părere reciprocă proastă. Pot Europa şi idealul european să schimbe ceva din aceste percepţii? Aş da acestei idei tot atîtea şanse de reuşită ca celei care ar cere să vedem în fiecare stat membru un stat la fel de important pentru celelalte. Şi viceversa. Cu cîţiva ani în urmă, m-am întors în Germania, ca turist, şi unul dintre vise a fost să vizitez Vestul... Am poposit într-un hotel din Est, de pe Kastanienhof, şi am rugat-o pe recepţioneră să ne recomande un restaurant simpatic în Vest, care se afla la doar cîţiva kilometri. A refuzat. Nu ştie, nu cunoaşte, deşi a fost în Vest. La mirarea mea, a răspuns cu o altă mirare: de ce să luăm masa în Vest... ce, în Est nu sînt suficiente lucruri bune? Da... *Warum?*

Merkel şi-a păstrat fotoliul, asta e clar, dar reuşita ei şi a creştin-democraţilor nu a oprit criza.

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă franceză de origine română. Este responsabilă de versiunea românească a site-ului Presseurop.eu şi se ocupă de rubricile „România" şi „Moldova" pentru revista* Courrier International, *unde susţine şi blogul personal. Membră a Asociaţiei Jurnaliştilor Europeni, este deţinătoarea Premiului „Louise Weiss" pentru cel mai bun jurnalist european (2006).*

Test de cetăţenie

Einbürgerungstest. *Mulţi dintre cei care cer azil în Germania nu sînt în stare nici măcar să pronunţe titlul acestui examen obligatoriu de cetăţenie. Ca să obţină buletin nemţesc, orice solicitant de azil trebuie mai întîi să promoveze acest examen. Ca să obţină notă de trecere, candidatul trebuie să răspundă corect la cel puţin 17 întrebări din 33. Recent, un ziar german a propus cititorilor testul complet. S-a constatat astfel că 10% dintre germanii care au participat la test nu ştiu suficient de mult despre ţara lor, pentru a merita statutul de cetăţeni. Iată cîteva întrebări de la testare:*

■ *În Germania, oamenii au dreptul să spună deschis ceva împotriva guvernului pentru că...*
– domneşte libertatea religioasă
– oamenii plătesc impozite
– oamenii au drept de vot
– domneşte libertatea de exprimare

■ *Opoziţia din Bundestag...*
– controlează guvernul
– hotărăşte cine devine ministru federal
– hotărăşte cine are dreptul la un loc în Bundesrat
– propune şefii guvernelor de land

■ *Ce este* Bundeswehr?
– poliţia germană
– o iniţiativă civică germană
– armata germană
– un port german

■ *Cele două mari grupări politice din Bundestag sînt...*
– CSU/CDU şi SPD
– Die Linke şi Bündnis 90/Die Grünen
– FDP şi SPD
– Die Linke şi FDP

■ *Unde se află sediul Parlamentului European?*
– Londra
– Paris
– Berlin
– Strasbourg

■ *În Germania, poporul alege...*
– cancelarul
– prim-ministrul landului
– componenţa Bundestag-ului
– preşedintele ţării

■ *Pe cine reprezintă sindicatele?*
– marile întreprinderi
– micile întreprinderi
– pe patroni
– pe angajaţi

■ *Ce ţară are graniţă cu Germania?*
– Iugoslavia
– Italia
– Ungaria
– Belgia

■ *Cîte landuri noi s-au adăugat Republicii Federale Germania la reunificarea din 1990?*
– 4
– 5
– 6
– 7

■ *În ce condiţii poate fi interzis, în Germania, un partid politic?*
– dacă campania electorală e prea scumpă
– dacă, prin activitatea sa, partidul încalcă Constituţia federală
– dacă partidul îl critică pe preşedintele ţării
– dacă propune o schimbare majoră de orientare

■ *Ce s-a numit, în Germania, „ora zero"?*
– era de după 1989
– momentul începerii celui de-al Doilea Război Mondial
– sfîrşitul celui de-al Doilea Război Mondial şi începutul reconstrucţiei
– momentul la care se face trecerea de la ora de vară la ora de iarnă

■ *Ce nu e Germania?*
– o democraţie
– un stat de drept
– o monarhie
– un stat social

■ *Care e capitala Germaniei?*
– Bonn
– Berlin
– München
– Frankfurt/Oder

■ *Cum se numea sistemul economic din fosta RDG?*
– economie de piaţă
– economie planificată
– cerere şi ofertă
– capitalism

„Influența germană nu e o formă de dominație"

interviu cu Cristian PREDA

De ce se vorbește atît de mult despre criză tocmai în Germania, un stat cu o economie atît de puternică?

Germania e motorul economic al Europei, dar nu poate funcționa fără restul partenerilor din Uniune. Unii dintre acești parteneri sînt într-o criză profundă și prelungită dincolo de limitele răbdării. Mărfurile nemțești sînt foarte prezente nu doar în afara Uniunii, ci și pe piața internă. E vorba, apoi, și de euro. La un moment dat, cînd criza țărilor din Sud era la apogeu, s-a evocat un scenariu-catastrofă, și anume ieșirea din euro a unor state sau chiar renunțarea la moneda comună. Toată lumea ar pierde într-un asemenea caz, dar economia germană ar avea cel mai mult de suferit. Și atunci, cum să stai cu brațele încrucișate?

În campania electorală din Germania, „chestiunea europeană" a ocupat un loc important în discursul politicienilor. Agenda europeană aproape că se confundă cu cea de politică internă. Cum vă explicați acest fapt?

cinque stelle în Italia, Partido X în Spania, UKIP în Marea Britanie, Asociația Cetățenilor Nemulțumiți din Cehia s-au alăturat populiștilor cu state vechi în politica europeană.

În ce măsură rezultatul alegerilor din Germania și configurația viitorului guvern vor conta pentru Europa?

Stabilitatea politică de la Berlin e importantă pentru toată Uniunea. Alegînd o coaliție cu SPD, creștin-democrații confirmă faptul că doresc stabilitate. Orice altă variantă de organizare a guvernării ar fi fost fragilă. Aș mai adăuga ceva. Modelul „marii coaliții" e cel folosit și în Parlamentul European. Compromisul dintre PPE și socialiști e la baza funcționării legislativului european. E un compromis onorabil, nu unul care compromite. De ce? Fiindcă asociază cele două mari opțiuni politice proeuropene degajate la nivelul statelor-membre, fiindcă e bazat pe o negociere serioasă și detaliată a modului în care interesul general poate deveni

Un compromis onorabil, nu unul care compromite.

În politica europeană, experiența e foarte apreciată. Iar cum Germania e unul dintre statele fondatoare, referința europeană a fost interiorizată de elitele politice. Nu e ca în statele recent intrate, pentru care Bruxelles și Strasbourg sînt capitale străine, cu care ai relații externe. În campania din Germania a mai fost ceva care a stimulat dezbaterea, și anume Alternative für Deutschland – un partid eurosceptic, care a contestat toate opțiunile Berlinului, din ultimii ani, în primul rînd cele referitoare la euro și la Banca Centrală Europeană. Au fost cît pe-aci să treacă pragul electoral. Va fi interesant ce se va întîmpla la europene, fiindcă în mai toate țările membre avem mișcări de contestare radicală a soluțiilor adoptate, în ultimii ani, în privința crizei economice: Movimento operațional. Parlamentul European nu funcționează, altfel spus, după modelul Westminster al democrației, adică pornind de la o putere și o opoziție oficială, ci folosind modelul consensual.

Care e, de fapt, puterea de influență a Berlinului în afacerile europene?

Fiind, așa cum spuneam deja, printre fondatori, Germania e o forță în politica europeană. Cuplul franco-german funcționează, chiar dacă uneori mai apar sincope. Dar cum consensul e regula cea mai tare în Uniune, fiecare poziție a unui stat-membru e tratată cu respect. Spun asta fiindcă în anii din urmă s-au vehiculat, pe de o parte, ideea că Europa e însuflețită de o pasiune imperială și, pe de alta, că împăratul ar fi german, că am avea un kaiser. Poate spune asta doar cine nu știe cum lucrează instituțiile europene, indiferent că e vorba despre Parlament sau Consiliu ori, într-un format diferit, despre Comisie. Influența germană nu e o formă de dominație.

În Grecia – și nu numai acolo – se conturează în opinia publică tendințe germanofobe. Cum vi le explicați? Și cum pot fi depășite?

Sînt multe surse ale germanofobiei. Un tablou complet ar fi foarte util pentru a ne înțelege pe noi înșine, europenii din diferite colțuri ale Uniunii. În Grecia, șocul crizei a condus rapid la panică și la identificarea unui „țap ispășitor" în țara pe care criza a lovit-o cel mai puțin. Dar Uniunea i-a ajutat pe greci cum nu mai făcuse vreodată cu un alt popor. Solidaritatea a calmat majoritatea, dar au rămas, evident, destui nemulțumiți. Cum, pe de altă parte, unii europeni au considerat că efortul făcut de greci sau de alți „sudici" nu e pe măsura ajutorului oferit, s-a găsit un alt „țap ispășitor", și anume Sudul, descris ca leneș, ineficient, înapoiat. Vechii demoni care amenință Europa Unită încă de la crearea ei – radicalismul, aroganța, intoleranța – au reapărut. Cum putem ieși din această criză? Cred că avem nevoie de un amestec de moderație, curaj și solidaritate. Nemții ne pot, de aceea, mai degrabă ajuta decît încurca pe această cale.

© L. Muntean

Cristian Preda este, din 1992, profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București. Cea mai recentă carte publicată: Rumânii fericiți. Vot și putere de la 1831 pînă în prezent *(Polirom, 2011). Este membru al Parlamentului European (grup PPE) din 2009.*

interviu realizat de Matei MARTIN

„Pînă cînd euro ne va despărți"

Într-o carte apărută recent, celebrul sociolog german Ulrich Beck scrie clar ceea ce alții doar nuanțează: „Europa a devenit germană." 150 de pagini pentru teoria care anunță apariția „merkielevismului", bazat pe patru componente: combinarea suveranismului cu construcția Europei, arta tergiversării ca strategie disciplinară, primatul eligibilității naționale și o cultură germană a stabilității. Iată un fragment din carte:

Uniunea Europeană conține 28 de state membre, guverne, parlamente; ea are un Parlament, o Comisie, un tribunal, un reprezentant pentru Afaceri Externe, un președinte al Comisiei, un președinte al Consiliului, și mă opresc aici. Totuși, criza financiară și cea a monezii euro au propulsat o Germanie puternică economic pe postul de putere decizională în Europa. În doar 70 de ani, Germania s-a ridicat, ea, care era o țară în ruine la sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, atît din punct de vedere material, cît și moral; elevul docil a devenit tutorele Europei. În conștiința germană, cuvîntul „putere" *(Macht)* nu încetează să fie combătut și chiar înlocuit cu „responsabilitate". Interesele naționale se ascund discret în spatele unor cuvinte ca „Europa", „pace", „cooperare" sau „stabilitate economică". A utiliza o formulă ca „Europa germană", evocînd noțiunea de putere, este ca și cum ai spulbera un tabu. Ar fi chiar și mai grav să spui: „Germania ia conducerea *(Führung)* Europei!" Însă am putea foarte bine să spunem că „Germania este de acum înainte responsabilă cu soarta Europei!" Totuși, criza Europei se tot agravează iar Germania se regăsește într-o poziție inedită. Ea trebuie acum să decidă renașterea – împotriva tuturor rezistențelor posibile – viziunii unei Europe politice, sau, dimpotrivă, continuarea unei politici făcute din improvizări și aranjamente ezitante – și aceasta „pînă cînd euro ne va despărți". Germania a devenit prea puternică pentru a-și permite luxul de a nu decide.

(...) În timp ce alte țări se adîncesc în datorii, economia germană prosperă, evoluție care se repercutează asupra atmosferei care domnește în țară. În lumea politică, presă și opinie publică, se derulează o nouă mîndrie națională, construită pe cunoașterea propriilor performanțe. O nouă identitate rezumată în formula: nu sîntem, evident, stăpînii Europei, dar sîntem mentorii ei. Acest naționalism al „am-redevenit-importanți-și-știm-despre-ce-vorbim" este înrădăcinat în ceea ce am putea numi „universalism german". Nu doar Europa devine germană, ci și adevărul, conținut în politica de austeritate.

Mai întîi, ce este, de fapt, universalismul german? Și ce devine el, odată aplicat politicii europene? Universalism: mă aflu în posesia unor referințe care îmi permit să decid ce e bine și ce este rău, și nu doar la mine acasă, aici, ci și la voi, acolo; și nu doar acum, ci și mîine și chiar într-un viitor mai îndepărtat. Acest universalism încearcă, în obiceiurile sale de a reflecta, să facă uitat defectul păcatului originar – un spațiu al experienței istorice în centrul Europei –, creionînd o lume la orizontul „rațiunii", ceea ce înseamnă concret: într-un monolog, în recunoașterea condițiilor transcendentale ale posibilității lui, „eu gîndesc lumea, pe tine, Dumnezeu, celălalt, istoria, economia etc." Și astfel este lăsată deoparte aptitudinea de a se privi pe sine însuși cu ochii altuia. Din punct de vedere al politicii europene, acest universalism se află în inima aroganței „celui mai banal naționalism german, al noi-am-redevenit-importanți". Propria experiență socială și propria sa evaluare politică devin absolute. Uităm, refulăm, rămînem orbi la condițiile particulare în care se elaborează acestea. Ceea ce este bun pentru economia germană este bun pentru economia europeană și chiar mondială!

Ulrich BECK, *Non à l'Europe allemande*, Editura Autrement, 2013

Andreas FISAHN

Patru ani cu Merkel, patru ani de eurocriză

Din perspectivă europeană, patru ani de guvernare Merkel înseamnă, întîi de toate, patru ani de criză. În mod ironic, începutul legislaturii aproape că a coincis cu începutul crizei euro. Rezumatul, după patru ani, al politicilor anticriză introduse de Angela Merkel: calea neoliberală a guvernului federal, spre o Europă competitivă, cu politici economice mai autoritare, promovate de Bruxelles, par să se impună – şi asta în dauna Europei.

Această cale are însă două condiţii: întîi de toate, nu trebuie să se dezvolte vreo formă notabilă de opoziţie, sau, dacă există, ea trebuie ţinută în frîu prin metode represive. Acestea din urmă ar putea determina anumite state să renunţe la alte garanţii ale statului de drept, lucru care s-ar putea întîmpla, dacă există dubii, doar mobilizînd anumite resentimente naţionale. În al doilea rînd, politicile autoritare de austeritate ale lui Merkel ar trebui să risipească criza de pe piaţa de capital, deci să înlăture, în primul rînd, riscurile de creditare ale investitorilor (mai ales în cazul împrumuturilor de stat). Aceste riscuri rezultă însă din dezechilibrele economice dintre statele membre. Reducerea lor stă sub semnul întrebării – pentru asta nu există, spre deosebire de era Thatcher şi de era Reagan, vreun proiect pentru clasele mijlocii sau vreun proiect pentru marele capital, care să ofere noi perspective în ceea ce priveşte rata dobînzii (ca atunci cînd pieţele financiare erau în plină expansiune).

Dacă neoliberalismul autoritar al lui Merkel eşuează, a doua perspectivă este cel puţin la fel de sumbră. Urmarea ar fi o evoluţie malignă a şovinismului în Uniunea Europeană. Primele semnale în acest sens există deja: succesul electoral al partidelor naţionaliste în multe ţări europene – culminînd cu preluarea puterii în Ungaria de către Orbán, dar şi în reluarea controalelor de frontieră în spaţiul Schengen, sau abandonarea, de către Germania, a tratatului din 1953, care obliga statele membre să acorde persoanelor provenind din alte state servicii medicale la acelaşi nivel ca al propriilor cetăţeni.

Pînă acum, reacţia mentală la criză a fost mai ales naţională. S-au salvat băncile „noastre", s-a impulsionat economia „noastră". Statele îşi impun interesele naţionale cu tot mai multă vehemenţă, ceea ce creează impresia unei Europe a egoiştilor. Toate acestea mobilizează sentimentele şovine – ele s-au văzut, de altfel, şi în Germania, cînd ajutoarele financiare acordate Greciei au fost însoţite de replici-clişeu despre „grecii cei leneşi". Pe scurt: provocările crizei nu pot fi rezolvate cu ajutorul unor politici economice autoritare. Actuala criză nu e o criză a monedei euro sau o criză a datoriilor, ci o criză a concepţiei europene despre economie şi finanţe. O rezolvare a crizei care să ne emancipeze nu poate exista fără o revizuire fundamentală a tratatelor europene.

Europa trebuie să fie înfiinţată din nou, înlăturîndu-se cele patru greşeli de construcţie: în primul rînd – structura bazală nedemocratică, în al doilea rînd – concurenţa autoritară dintre state, în al treilea rînd – dereglementarea pieţelor financiare şi, în al patrulea rînd, – supravieţuirea economiilor naţionale.

Prima greşeală de construcţie a ceea ce avea să devină UE constă în faptul că a generat o opinie publică dominată de interese economice şi că deficitul de democraţie a fost folosit pentru a contracara revendicările sociale. UE are nevoie de o consolidare a democraţiei politice şi de o consolidare a opiniei publice. Trebuie înlăturate capacitatea structural inegală de participare la organizaţiile politice şi la discursul public, de pildă, printr-un cadru oferit disputelor europene pe teme tarifare.

Să reconstruieşti Europa pe noi baze democratice presupune să aduci Parlamentul în linia întîi a procesului legislativ, în vreme ce Consiliul ar trebui să treacă în plan secund. Pentru asta e nevoie de partide europene şi de o legislaţie electorală europeană care să fie unitară. Comisia să răspundă, înainte de toate, în faţa Parlamentului, iar membrii ei să fie aleşi ori revocaţi de acesta. O consolidare a democraţiei în Europa nu se poate realiza decît cu eliminarea ordinii concurenţiale din Constituţie şi deschiderea acesteia spre alte modele economice. Aceasta ar însemna repararea celei de-a doua greşeli de construcţie. De vreme ce ordinea concurenţială e înscrisă în tratatele europene, e nevoie de o schimbare, dacă vrem o altă Europa. Aici e vorba de echilibrarea competenţelor economice şi fiscale, cu scopul armonizării minimale a impozitelor pentru întreprinderi şi liber profesionişti. Două domenii importante, în care armonizarea dreptului e exclusă în mod explicit, ar fi impozitele şi sistemele de asigurări sociale. În ceea ce priveşte politicile legate de impozitare, UE nu poate hotărî decît aplicarea unor impozite indirecte. În plus, acestea – cum ar fi impozitele pe tranzacţiile financiare – trebuie adoptate în unanimitate. Impozite pe profit sau impozite pe capital nu pot fi reglementate de UE. O consecinţă e că Irlanda ori Cehia pot, astfel, practica un dumping fiscal care încurajează înfiinţarea de întreprinderi tip cutie-poştală.

Un asemenea model are drept rezultat o scădere a veniturilor din impozitarea întreprinderilor. Consecinţele se văd şi în Germania, comparînd impozitele raportate de Oficiul Federal pentru Statistică din ultimele decenii. În anii '50 şi '60, încasările din impozitele pe salarii, pe venituri şi pe corporaţii erau încă foarte apropiate ca pondere. În anul 2010, impozitul pe salarii e principala sursă de încasare, în vreme ce din impozitul aplicat corporaţiilor se încasează mai puţin de 10% din veniturile statului. Una peste alta: nu există nişte mecanisme naturale care să ducă de la statul care impozitează la statul îndatorat; în spatele acestei transformări se află o decizie structurală a UE. Astfel, „criza datoriilor" e o criză a sistemului economic.

Faptul că sistemele de asigurări sociale sînt „ieftine" în ambele sensuri ale cuvîntului ţine de logica concurenţei pentru destinaţia investiţiei. Întîi de toate, pentru că astfel scad obligaţiile pentru întreprinderi, care contribuie la finanţarea asigurărilor sociale. În al doilea rînd, se creează, astfel, o presiune pe salarii (după cum a arătat, în Germania, legislaţia Hartz), care, cel puţin pe termen scurt, conduce la o scădere a costurilor salariale unitare, generînd astfel un avataj competitiv în context internaţional. Eliminarea de către Schröder a unor avantaje sociale, spre bucuria lui Merkel, se înscria perfect în această logică a deciziilor structurale europene.

Nu ai cum să te opui acestei tendinţe, economisind. În schimb, trebuie găsite formule pentru sisteme sociale unitare. Serviciile sociale ar trebui calculate în funcţie de veniturile medii sau în funcţie de PIB. Interdicţia de a acorda ajutoare ar trebui revizuită.

În sfîrşit, o viitoare Constituţie europeană ar trebui să renunţe la privatizare şi la concurenţă în ceea ce priveşte serviciile de îngrijire. Libertatea serviciilor nu e acelaşi lucru cu libertatea antreprenorială. În acest sens, dreptul la „libertate antreprenorială" din Carta Drepturilor Fundamentale ar trebui şters şi înlocuit, cu mijloacele comunizării, analog cu Articolul 15 („terenul şi pămîntul, rezervele naturale şi mijloacele de producţie pot fi trecute, printr-o lege care reglementează felul şi valoarea despăgubirii, în scopul comunizării, în proprietatea comună sau în alte feluri de proprietate") şi cu Articolul 14 din Constituţie („Proprietatea presupune obligaţii. Folosirea ei trebuie să servească şi binelui comun").

A treia greşeală de construcţie a actualei UE e de găsit în procesul de dereglementare a pieţelor financiare, care a continuat pînă în 2007, cînd a ajuns să genereze premisele pentru răspîndirea rapidă a crizei financiare, acum cinci ani. Dereglementarea continuă uşurează afacerile speculative de orice fel, mai ales a celor împotriva unor state slabe, cum e Grecia, subminînd astfel UE. Pentru a o întări, trebuie reglementate pieţele financiare. Pentru asta e nevoie de o revizuire a normelor constituţionale legate de libertatea de circulaţie a capitalului. Aceasta e înţeleasă, spre deosebire de alte „libertăţi fundamentale" – cum ar fi libertatea de circulaţie a persoanelor, libertatea de circulaţie a mărfurilor, libertatea serviciilor – ca o *obligaţie* de liberalizare. Restricţii ale circulaţiei de capital sînt interzise nu numai în cadrul UE, ci şi între state UE şi terţi (Articolul 63 al Tratatului privind Funcţionarea UE). În plus, orice recul al „liberalizării" (şi în raport cu state terţe) este interzis. Să interzici teritorii financiare *offshore* sau aşa-numite oaze fiscale a devenit o imposibilitate juridică. Cu o „libertate fundamentală" înţeleasă într-un sens atît de larg, reglementările pieţei financiare îşi ating repede limitele.

Reflecţiile cu privire la reglementarea pieţelor financiare au apărut rapid, după 2008, dar ele nu şi-au găsit aplicarea practică. Acestea se refereau inclusiv la necesitatea introducerii taxei Tobin, cu scopul de a încetini pieţele. În prezent, atît de necesarul impozit pe tranzacţiile financiare nu este de aşteptat a fi impus de către UE, el va fi negociat şi, eventual, adoptat la nivel de state.

A patra şi cea mai elementară greşeală de construcţie a UE e menţinerea economiilor naţionale. În plus, Banca Centrală Europeană nu este obligată să urmărească compensarea anumitor ţinte economice, cum ar fi creşterea economică, cont curent echilibrat, şomaj redus *şi* valoare monetară stabilă, ci mizează în primul rînd pe această ultimă dimensiune.

Însă o uniune monetară nu poate funcţiona în condiţiile în care economiile naţionale se menţin. Pentru a funcţiona, UE are nevoie de promisiunea unor condiţii de viaţă unitare şi de un concept pentru o uniune de transferuri bazată pe solidaritate. Pentru asta e nevoie de un sistem de echilibrare financiară şi, ca prim pas, de o comutare dinspre fonduri agrare la fonduri structurale, precum şi de o planificare comună în domeniul infrastructurii. În acest scop, e de dorit o revizuire a independenţei Băncii Centrale Europene, precum şi o revizuire a obligaţiei exclusive de a urmări stabilitatea preţurilor.

Raporturile de putere şi modelele de gîndire politică din Germania şi din UE nu ne lasă însă să credem că o revizuire atît de profundă a Constituţiei Europene ar fi posibilă. Ce se întîmplă, în schimb, e o revizuire factuală a Constituţiei, în direcţia politicilor economice autoritare – cu consecinţa, descrisă mai sus, a unui clivaj tot mai adînc în Europa.

UE a reacţionat, pînă acum, la criza forţată de politica radicală de austeritate, printr-o strategie de cîştigare a timpului. Pentru a putea impune „devalorizarea internă" (prin tăieri salariale şi distrugerea statului social), cerută, printre altele, şi de guvernul Merkel – şi pentru a reduce oarecum consecinţele dramatice ale acesteia –, se acordă, după îndelungi tratative, noi credite statelor aflate în criză. Însă dificultăţile de refinanţare ale „ţărilor-problemă" au fost atenuate mai ales de anunţul şefului Băncii Centrale Europene, Mario Draghi, privitor la cumpărarea, fără limită, a titlurilor de stat. Deja, în septembrie vor apărea următoarele cazuri acute. Adevăratele cauze ale crizei nu se tratează însă cu noi îndemnuri la economisire – şi cu creditele aferente; dimpotrivă, tocmai aşa, ele se vor acutiza. Un singur lucru e cert: că Europa şi moneda euro vor intra curînd într-o nouă criză, dacă aceste politici vor continua.

traducere
de Matei MARTIN

Acest articol a fost publicat iniţial în limba germană, în Blätter für deutsche und internationale Politik *şi a fost oferit de Eurozine (www.eurozine.com),*

© *Andreas Fisahn,* Blätter für deutsche und internationale Politik / Eurozine.

Alex GRÖBLACHER

Trei portrete

Cu germani ajunşi în România m-am intersectat mai degrabă episodic, dar au fost destule şi întîlnirile care au mers mai în profunzime. Evident, cu cît cunoşti mai mulţi dintre ei, cu atît mai puţin eşti tentat de generalizări antropologice. Aşa că, în loc de a încerca un portret-robot al germanului stereotipic, ar fi, poate, mai potrivit să (îmi) amintesc de cîţiva dintre ei.

■ Cu C.J. am lucrat într-unul din multele proiecte legate de justiţie (ale UE) care ne ajută să rezolvăm restanţele. C.J. şi alţi cîţiva colegi din Germania nu erau magistraţi, ci manageri de instanţă, trimişi să explice proaspeţilor colegi români cu ce se mănîncă job-ul ăsta. Deşi i-a plăcut mult în România, experienţa a fost, probabil, o dezamăgire. Nepotrivirile au fost flagrante. Dacă în privinţa sistemelor de drept, diferenţele sînt mai mici decît s-ar putea crede, administraţiile judiciare sînt, parcă, de pe planete diferite. C.J. venea de la o mică judecătorie pe care o ştia pe de rost. Era genul pragmatic, nu-l interesau marile mistere ale existenţei, era convins că ceea ce e făcut de om poate fi desfăcut şi rearanjat tot de el. A capitulat. N-a reuşit să priceapă cum se îmbină rotiţele, mecanismul românesc i se părea iraţional şi era exasperat că nu putea pipăi acel duh care să facă maşinăria să meargă, chiar şi prost. Nu s-a plîns deschis niciodată, dar era oarecum mîndru de sistemul lor şi de cum rînduise el lucrurile acasă. Nu ştiu dacă a perceput ca pe o înfrîngere faptul că n-a putut lăsa o amprentă mai vizibilă, dar senzaţia mea asta e.

■ Pe la începutul anilor 2000, l-am întîlnit pe P.S. Conducea filiala din România a unei multinaţionale. Era mult diferit de ceilalţi manageri germani cu care avusesem contact pînă atunci, în sensul că deprinsese bine stilul local onctuos de a face afaceri, fără a-l combina cu cel dictatorial. Ştia că oamenii lui sînt plătiţi bine, dar, cel puţin de faţă cu mine, nu avea aerul de stăpîn de plantaţie pe care îl observasem la alţi şefi. Dimpotrivă, accepta cu maximă seninătate cele două expresii pe care managerii străini (nu doar germanii) le detestă: „da, mîine“ şi „nici o problemă“. P.S. avea un stil *soft*, ştia pe ce butoane să apese, în ce doze să administreze zăhărelul, ce orgolii şi vanităţi să gîdile. Angajaţii îl apreciau, partenerii şi alţi expaţi aşijderea. Cu timpul, parcă s-a mai blazat, am avut sentimentul că a început să cadă într-un soi de automatism al descurcărelii, că a devenit prea sigur pe el şi pe aptitudinea sa de a-i citi pe oameni. Nu mai era atent la ce-i sugerai, nu se mai concentra, parcă stătea permanent pe arcuri, cu ochii pe ceas. Odată cu răbdarea, şi-a pierdut şi umorul. Poate că, obosit de efortul de adaptare, a redevenit neamţ.

■ Pe S.H., de care eram apropiat ca vîrstă, am ajuns s-o văd, în timp, ca pe-o prietenă. Era şefa biroului din Bucureşti al unei fundaţii germane. La prima vedere o persoană prea firavă şi tînără pentru aşa o funcţie, s-a impus foarte repede prin pasiunea pe care o punea în munca ei. Muncea pe brînci, ajuta pe cine putea, făcea lobby în centrală pentru tot felul de proiecte. Cînd avea o fereastră, învăţa româna. Venea dintr-o regiune profund catolică din Germania, de unde probabil că i se trăgea şi un oarecare spirit de misionariat. I-am admirat întotdeauna convingerea cvasiarhimedică conform căreia, dacă are un sprijin, poate schimba lumea – în cazul ei, România, de care o lega şi faptul că avea un soţ român. Ţinea cu patimă la punctualitate şi seriozitate, ceea ce-i făcea pe unii să dea ochii peste cap cînd o auzeau – şi nu doar pe români. Idealiza Occidentul şi Germania, unde, din motive profesionale, nu mai fusese de ceva timp. S-a bucurat cînd am ajuns acolo cu un grup de tineri români, dar Germania părea că nu mai era cea pe care o ţinea minte. L-a certat pe şoferul autocarului, un berlinez coborît parcă din cărţile lui Erich Kästner, pentru că şi-a aruncat ţigara pe jos; omul a cam luat-o peste picior. Cînd i-a reproşat unui chelner la Hamburg că nu a servit-o prima, fiind totuşi singura femeie la masă, omul i-a răspuns sec, tutuind-o: „Ce mare lucru, credeam că eşti emancipată.“ La întoarcere, din tot grupul, S.H. a fost singura percheziţionată la sînge de ofiţerii de pe aeroportul din Bruxelles. Ajunşi pe Otopeni, s-a uitat obosită la noi şi a exclamat cu uşurare: „Ce bine e acasă!“

***Alex Gröblacher** lucrează ca jurnalist, traducător şi interpret de germană.*

■ ■ ■

Dorin BODEA

Paradoxul românesc și soluția germană

Studiul IRES din 2012 despre „Mîndria de a fi român“ ne arată că topul ţărilor ideale pentru români este dominat de Germania, preferată de 9% dintre ei. De asemenea, studiul Result Development din 2012 despre valorile românilor ne arată că majoritatea se raportează la Germania şi germani cînd vorbesc despre ce înseamnă să fii civilizat: să respecţi normele, să păstrezi ordinea, să-i respecţi pe ceilalţi, să fii tolerant, să trăieşti sănătos etc. Mai mult decît atît, Germania reprezintă destinaţia preferată pentru muncă, imaginată de cei mai mulţi români. Este vorba atît despre preţuirea stilului de muncă german – inteligent, eficient, cu productivitate maximă –, cît şi despre mulţumirea faţă de cîştigul financiar. Putem să înţelegem din aceste două studii că, pentru cei mai mulţi români, munca şi civilizaţia sînt raportate ca ideal la modelul german. Dar paradoxul cultural românesc a reuşit, şi de data asta, să ne păcălească. Astfel, soluţia germană, pe care o „ştim cu toţii“, este aplicată în doze foarte diferite cînd este vorba despre mine, despre „noi“, faţă de cum e cînd vorbim despre „ceilalţi români“.

„Noi“ sîntem germani, dar „ceilalţi români“ nu sînt. Studiul Result Development a evidenţiat antagonismul dintre cum sîntem „noi“ şi cum sînt „ceilalţi români“. Astfel, aproximativ 90% dintre români se descriu ca fiind civilizaţi, disciplinaţi, integri, competenţi, perfecţionişti. Cînd vine vorba despre cum sînt „ceilalţi români“, constatăm că aceştia sînt exact pe dos faţă de cum sîntem noi: nu sînt civilizaţi, nu sînt disciplinaţi, nu sînt perfecţionişti etc. Mai mult decît atît, munca este valoarea cel mai puţin împărtăşită de majoritatea angajaţilor români, ocupînd ultima poziţie în topul valorilor acestora. Eu, personal, preţuiesc munca, dar toţi ceilalţi români nu. De aici putem deduce că „noi“ sîntem germani, iar toţi „ceilalţi români“ nu sînt.

Întrebarea este: de ce ne place să ne vedem germani? Doar pentru că ne dorim să avem o imagine ideală, dezirabilă social – sau este ceva mai mult decît atît? Rezultatele acestor studii demonstrează că majoritatea românilor intuiesc ce au de făcut. Este vorba despre un fel de înţelepciune inconştientă, care se referă la rolul şi semnificaţia muncii în viaţa noastră. Astfel, stilul de muncă inteligent şi precizia execuţiei, disciplina şi controlul rezultatelor muncii sînt factorii care explică în bună măsură diferenţa dintre „noi“ şi „ei“ (ceilalţi români).

Un proverb german spune că „omul e făcut pentru muncă precum pasărea pentru zbor“, iar un altul că „munca produce mai departe muncă“. Din aceste proverbe ne putem da seama de cele două axe ale conştiinţei germane legate de muncă: munca este privită atît ca destin, cît şi ca model socioeconomic, de multiplicare, de dezvoltare, de progres. O cunoştinţă, director la o companie multinaţională, şi-a sintetizat experienţele sale de conducere în Germania şi România prin două diferenţe majore. Cu managerii germani era frustrant să comunici, erau deseori contre făţişe şi dura două-trei ore să stabileşti planul de bătaie, dar, odată agreat, certitudinea rezultatului era de 100%. Cu managerii români era o plăcere să comunici, totul era agreat în 30-45 de minute, dar rezultatul implementării era adesea de cel mult 30%.

În Germania există o legătură directă între a munci mai mult şi un cîştig mai mare, pe cînd în România, această legătură este incertă sau chiar opusă. De ce? Pentru că, în Germania, conştiinţa comună a muncii se bazează pe demonstraţia: să munceşti mai mult înseamnă să ai o productivitate mai mare şi, deci, un salariu mai mare. În conştiinţa muncii la români, să munceşti mai mult nu înseamnă că eşti şi productiv, ci că stai mult la birou. Evident că în funcţie de „statul la birou“ se definesţte şi aşteptarea remunerării.

Studiul „Eurofound“ 2013 arată că Germania are o productivitate de 105,5% faţă de media din UE, iar România de 50,2%. Timpul de lucru săptămînal este, în Germania, de 40,5 ore, iar în România de 41,2 ore (cel mai mare din UE).

Să ne întrebăm de ce Germania reprezintă principala ţară preferată pentru muncă de tot mai mulţi angajaţi români? Să fie vorba despre o alegere raţională a banilor, ca urmare a muncii eficiente, sau un imbold inconştient care le spune să nu piardă timpul!?

Soluţia lui Cioran în situaţii paradoxale este să clatini capul pînă ameţeşti, să tragi linie şi să pui concluziile. În cazul paradoxului românesc, concluziile indică soluţia germană...

Dar şi germanii se împart în două tabere, „noi“ şi „ei“, în funcţie de Est şi Vest. Studiul realizat de Institutul de studii sociologice Allensbach, în 2012, descrie diferenţele. Cei din fosta RFG sînt percepuţi de către cei din Est ca fiind mai aroganţi, că aleargă după bani, sînt superficiali şi birocratici. De cealaltă parte, germanii din fosta RDG sînt percepuţi de confraţii lor vestici ca fiind nemulţumiţi, bănuitori, fricoşi şi mai neîncrezători decît ei. Conform acestui studiu, putem să vorbim despre două Germanii, care se supraveghează reciproc, dar care au în comun un proiect de construcţie pe termen lung.

În consecinţă, „noi“ şi „ei“ la germani diferă de „noi“ şi „ei“ la români. Pentru că în România vorbim despre o tabără formată din noi şi o alta formată din toţi ceilalţi români. Astfel, putem să vorbim despre o situaţie paradoxală, despre o România a mea, şi o alta a celorlalţi români. Rezultă peste 20 de milioane de Românii. Doar că aceste Românii nu sînt diferite, ca la germani, ci opuse. Ce construcţie împreună ar putea fi în acest caz?

***Dorin Bodea** este consultant în management şi resurse umane la Result Development. Autor al volumului* Valorile angajaţilor români.

■ ■ ■

De ce ia Germania premiul Nobel

interviu cu Alina MUNGIU-PIPPIDI

Superputerea economică a devenit, pe nesimţite, o superputere politică. Europa se clatină, dar Germania se ţine bine, ba chiar se străduieşte să-i sprijine şi pe cei năpăstuiţi. Bunăvoinţa e dublată de spirit pragmatic. Profesor la Hertie School of Governance, Alina Mungiu-Pippidi descrie Europa aşa cum se vede de la Berlin.

Este Germania cu adevărat un lider european, în politică, viaţă societală, economie, etc.? Un lider de opinie, în acelaşi timp, în corul european comun?

Dacă prin Europa înţelegem un grup de ţări luate separat, atunci Germania nu e un mare *trend-setter* european. Suedia conduce detaşat, la cît de bine a managerizat criza; Finlanda e lider la educaţie, Danemarca – la redus emisii, Spania ne dă exemplu de cum poţi rezolva problema Roma rezonabil, Estonia conduce detaşat în *e-government* ş.a.m.d. Iar Italia e campioana stilului de viaţă, cum italienii nu uită niciodată să remarce – miniştrii germani îi primesc pe cei italieni în acea parte a casei lor căreia îi zic *loggia,* le oferă un *prosecco* şi pe urmă le ţin teorii că trebuie să îşi schimbe stilul de viaţă, că aşa nu mai ţine.

Numai că Europa e deja un conglomerat în care fiecare contribuie să formeze standardul cu care sîntem măsuraţi. Şi cum Germania e mare, iar Europa a fost croită pe măsura ei, Germania e lider prin simplul fapt că ea dă mare parte din media europeană, pe modelul ei s-au croit multe legi şi directive. Germania stă, deci, pe loc majoritatea timpului, iar a ne „europeniza" înseamnă să devenim mai mult ca ei. Pe zona euro, de exemplu, nu s-a făcut media deloc, dobînda Băncii Centrale Europene, care a fost factorul decisiv, fiind setată pe cea germană, o ţară cu inflaţie practic zero. Germania a putut astfel continua să facă ce făcea, dar ceilalţi nu, şi, cum nu s-au putut schimba aşa radical şi peste noapte, rezultatele sînt catastrofale pentru unii. Aş spune, deci, că da, Germania e lider, prin forţă inerţială, ea dă măsura ţării noastre comune. Ba mai mult ca oricînd, de-asta Nicolas Sarkozy, care numai modest şi nepatriot nu este, a spus că Germania fără Franţa sperie lumea, dar că Franţa fără Germania o face să rîdă.

Acesta e un fel de a spune că economia germană e mai performantă?

Combinaţia de performanţă cu ponderea din întregul european o face economia decisivă. În Germania domneşte nemulţumirea că străinii preferă explicaţia cum că economia germană a fost ajutată de euro, şi nu apreciază eforturile făcute de nemţi, de mai bine de zece ani, ca să îşi restructureze şi sectorul public, şi pe cel privat. Acum zece ani, soţul unei colege, la o conferinţă de politologie, mi-a explicat că germanii au fost lenţi la restructurat şi mai au vreo doi ani de „omorît" firme, dar că după aceea vor începe să crească, se va termina stagnarea. Între timp, s-au făcut mari averi mondiale din falimentat firme. Pe urmă, cancelarul Schröder a reformat sistemul social, care nu mai era sustenabil din motive demografice, ceea ce multe ţări europene nu au fost în stare să facă, deşi aveau probleme similare. Şi după ce creezi şomeri şi obligi lumea să muncească mai mult ca să ai, pe termen mediu şi lung, o economie mai performantă, vin unii şi îţi spun că ei nu vor să facă la fel, că ei vor să le fie plătite deficitele din exterior... Dar Germania abia atunci ajunsese la momentul optim, că au avut şi ghinion cu criza financiară globală, şi ce să facă, să se oprească la începutul anilor graşi şi din solidaritate să facă şi ei trei paşi înapoi? Nu e verosimil: nemţii sînt hotărîţi să îşi trăiască din plin acești ani, sînt foarte bucuroşi să îi împartă cu oricine împărtăşeşte ideea lor despre Europa, adică aceea că sîntem împreună pentru că asta ne creşte competitivitatea. Acesta e contractul, şi Germania e *fair:* plăteşte mai mult ca toată lumea la bugetul comun. Dar o Europă necompetitivă e contra interesului naţional german. Ideea lor este şi a fost că Uniunea Europeană e o formă superioară de a înfrunta globalizarea – dacă forma asta nu mai e competitivă ca să ne luptăm cu China, atunci se impun altele de la sine. Asta e gîndirea din spatele lui Wolfgang Schäuble, ministrul federal al Finanţelor. Jürgen Habermas poate gîndeşte altfel, dar, deşi sînt multe opinii divergente în Germania, această abordare pragmatică şi comercială a Europei e cea dominantă, după cum s-a văzut la alegeri. Eu nu pot să remarc decît pozitiv o abordare care pune competitivitatea pe locul întîi. Teza mea din cartea *De ce nu iau românii premiul Nobel* este exact asta: că ţara care viciază competiţia internă, care nu poate elimina singură partea neperformantă şi să ridice ce e bun la vîrf, nu poate să fie competitivă nici pe plan extern.

Nu e apăsată aşa de tare coarda germană pentru a umbri influenţa – reală – a executivului de la Bruxelles, care, şi el, e pentru competitivitate şi globalizare?

Ba da, pe termen scurt, dar e doar recunoaşterea unei realităţi, a unor nivele diferite de dezvoltare, pe care noi nu le tratăm la ora asta diferit, prin politicile noastre economice europene, ci similar. Asta credeţi că e mai înţelept? Mereu facem scenarii comune la care nu diferenţiem destul, deşi am văzut cum un singur lucru – moneda euro – poate avea impact aşa de diferit. Promovăm o unitate care, de fapt, nu există. Dacă o vrem cu orice preţ, atunci acceptăm scenariul lui Nial Ferguson, Europa fiscal unită va fi una în care cine munceşte în Nord îşi ia casă la mare în Sud, vacanţele în Suedia se vor lungi, şi în Grecia vor scădea. Şi multă vreme de-acum înainte, exportul principal al ţărilor noastre va fi forţa de muncă cea mai activă şi mai calificată, care însă nu o să ni se adune, ci o să ni se scadă. Eu nu ar trebui să fiu împotrivă, pentru că sînt

O Europă necompetitivă e contra interesului naţional german.

Propunerile europene nu au mare tracţiune zilele astea. E destul o întîlnire separată a Germaniei cu oricare două ţări care o susţin şi politici deja anunţate la nivel european fac pasul înapoi, dacă nu mai convin interesului german. Personal, lucrînd cu ambele executive, cred că cel german e mult mai bun, şi Europa nu ar avea de cîştigat dacă nu ar mai exista tîrguiala interguvernamentală şi ne-ar conduce doar Comisia. Cu toate astea, nu aprob, evident, să iei înapoi pe sub masă ce ai agreat deja, îi compromitem pe cei de la Bruxelles, care încearcă să găsească interesul comun.

În fine, dacă Germania este un lider european, are un rol pozitiv în construcţia europeană?

Ce înseamnă un lider european? Care e scopul final european? Dacă acesta e federalizarea ca obiectiv în sine, Germania nu e lider pentru că nu promovează aşa ceva decît în măsura în care are garanţia că asta îi va aduce avantaje în sensul menţionat mai devreme. Dacă e vorba de managementul crizei, doamna Merkel e criticată degeaba, nu putea face mai mult. Ce vor cei care o critică, lideri care privesc în viitor şi spun „aşa trebuie să arate, şi asta o să facem ca să ajungem acolo"? Zău, asta era pe vremea lui Vladimir Ilici Lenin. Presupune o preştiinţă care nu există. Am mai povestit cum, cu o lună înainte să înceapă criza globală, eram cu sociologul Iván Szelényi la o consultare mixtă CIA – Departamentul de stat, să le spunem ce fragilă e Europa de Est dacă vine vreo criză economică: ne-au spus că sîntem pesimişti şi că e absolut exclus. Cine ştie viitorul, şi poate garanta că, dacă Germania acceptă europenizarea datoriei statelor, Europa va deveni mai competitivă în viitor? Trecerea la euro a fost decisă politic, cu dovezi foarte parţiale, François Mitterand şi Helmuth Kohl le ştiau pe toate şi au lăsat generaţiei noastre moştenirea asta. A doua oară nu se mai aruncă nimeni. Lasă americanii să ne critice că ne-am oprit la jumătatea drumului, mare exemplu ne dau ei zilele astea cu politici care divid ţara în două. Sau cei care cred că o strategie de creştere e o strategie de investiţie guvernamentală – am publicat anul acesta dovezi că, în Europa, guvernele care investesc mai mult sînt mult mai corupte. Creşterea competitivităţii, nu doar prin austeritate, ci şi prin inovaţie – asta e strategia de creştere. Şi Germania dă exemplu a maximum de ce poţi face cu raţionalizarea actului de decizie, admiţînd însă limitele cunoaşterii şi raţionalităţii.

Bun, dar politica asta pe termen scurt a Germaniei nu va duce la o fărîmiţare şi la o împărţire a UE în trei zone concentrice, în trei Europe, de fapt, cu trei viteze?

unde trebuie, dar îmi tot spun că poate găsim nişte soluţii mai parţiale şi mai bune. Altfel, citatul meu favorit din *Hobbitul* lui Tolkien a fost şi este: „În dreapta prăpastia, în stînga zidul, şi din spate vin hoarde de gnomi înfuriaţi. Deci, înainte!"

Nemţii sînt conştienţi de această imagine de lideri europeni? Le convine sau, prin prisma fostelor experienţe de lider, nu sînt foarte încîntaţi şi nici dornici să-şi asume acest rol?

Nu cunosc societatea germană profundă şi de asta mă feresc să îmi dau cu părerea. Deşi locuiesc şi lucrez permanent la Berlin, am luat de mult decizia că a doua mea naţionalitate e europeană, nu germană. În cele trei-patru zile ale mele pe săptămînă acolo, nu vorbesc cu prea mulţi germani, în afară de oficiali, ziarişti şi studenţii mei. Oficialii, directori în Ministerul Finanţelor, de exemplu, vin şi sîmbăta, dacă îi chemi la vreo clasă, cu bicicleta, purtînd, spre deosebire de mine, casca legală, şi nu pleacă pînă nu au lămurit şi ultima întrebare. Ca studenţi, oficialii federali în programele de *mid-career,* unde predau eu guvernan-

„În dreapta prăpastia, în stînga zidul, şi din spate vin hoarde de gnomi înfuriaţi. Deci, înainte!"

ţă europeană, par foarte deschişi, dar la simulări, în mod regulat, rezoluţiile noastre sînt mult mai conservatoare decît ale Consiliului European. Studenţii germani tineri sînt foarte uniformi în atitudini. Cînd vin la începutul masterului de politici publice, îi întreb întotdeauna pe toţi: de ce vii la politici publice, ce vrei să fii? Expert sau lider? Şi latino-americanii toţi vor să fie lideri, nemţii toţi vor să fie experţi. Cînd ai fost educat cu exemplul negativ al lui Hitler în exces, rămîi cu această traumă. Nu au aerul că le-a spus cineva prea des că Adenauer s-a opus fascismului şi că a fost, şi el, un lider. Dar e numai vina educaţiei lor, sau exact imaginea asta e şi în manualele de istorie din Anglia, Franţa sau de peste tot? Şi după asta, lumea vine şi îi întreabă de ce nu îşi asumă conducerea Europei mai hotărît – cel puţin în *The Economist,* eu asta citesc săptămînal. Eu nu sînt de acord cu asta. Germania încearcă să conducă Europa, dar prin exemplul ei – dacă asta nu merge, e puţin probabil că va funcţiona altceva.

Alina Mungiu-Pippidi *este expert în governance innovation pentru Comisia Europeană şi profesor la Hertie School of Governance în Berlin. Cele mai recente cărţi publicate:* Controlling Corruption in Europe *(Budrich, 2013) şi* De ce nu iau românii premiul Nobel *(Polirom, 2012).*

interviu realizat
de Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Organizația care nu (ne) învață nimic nou

Știu, desigur, că pentru a obține fonduri europene, orice proiect trebuie să respecte anumite norme, general valabile în toate țările europene: spre exemplu, norme de redactare, de configurare limpede a proiectului, de construcție a scopurilor propuse sau a rezultatelor așteptate etc.

Am văzut nenumărate astfel de proiecte, am participat la punerea lor pe hîrtie sau în practică. Și de fiecare dată am rămas visătoare în fața formulărilor care se lățesc în ditamai dosare și care lasă în urma lor efecte soporifice, chiar și pentru cei mai entuziasmați dintre inițiatori.

Mi-a picat de curînd în mînă o broșură care descrie, într-un limbaj aproape indescifrabil, o inițiativă, altfel generoasă, inteligentă, utilă, verosimilă, a sistemului universitar din România.

Este vorba de un obiectiv extrem de important, pe care învățămîntul românesc ar fi trebuit de mult să și-l asume: acela ca programa școlară, structurile educative, formarea cadrelor didactice să fie mai bine conectate la piața muncii. Cu alte cuvinte, să contribuie cu mai mult sîrg și mai multă competență la integrarea profesională a elevilor și a studenților.

Care este titlul proiectului care-și propune să îndeplinească acest străvechi deziderat? În formula POSDRU, el sună astfel: „Întărirea învățămîntului superior orientat spre competențe". Cum sună obiectivul, în același limbaj sucit? „Creșterea calității formării competențelor profesionale într-o concepție europeană, prin întărirea răspunderii față de formarea competențelor profesionale în învățămîntul universitar românesc a tuturor celor implicați (...), avînd drept consecință întărirea procesului de transformare a universității într-o organizație care învață continuu, capabilă să se adapteze cerințelor societății bazate pe cunoaștere." În fața unei asemenea aserțiuni, întrebările dau în clocot: de ce, de pildă, răspunderea față de formarea competențelor este o concepție esențial europeană? Americanii oare își bazează educația pe iresponsabili? Mai apoi, n-ar trebui, cumva, ca „procesul de transformare a universității într-o organizație care învață" să aibă drept consecință „creșterea calității..."; și nu invers? Las la o parte stahanovismul „întăririi" perpetue – un soi de ideal academic „culturist".

Broșura continuă cu sfaturi multiple despre cum să transformi universitatea într-o „organizație clasică" și, încă, într-una „care învață" (învață ea însăși sau îi învață pe alții?): „membrii unei organizații care învață au o viziune comună. Aceasta înseamnă că într-o universitate care învață, scopurile personale se dezvoltă sincronizat cu scopurile și viziunea universității." (Citatul se pare că aparține unui guru al culturii organizaționale, american, desigur, dar aș fi putut să jur că face parte din programul celui de-al XIV-lea congres al PCR sau din descrierea făcută de un entomolog rînduielilor dintr-un mușuroi de furnici.) Și cum facem noi asta? Prin „cinci discipline de învățat: măiestrie personală, modele mentale, viziune împărtășită, învățare în echipă, gîndire la nivel de sistem." Pare a fi vorba mai curînd de un atelier de lăcătușerie, și nu despre o școală superioară.

Știu, mi se va spune, există limbaj de specialitate, mai puțin accesibil neinițiaților. Mi se va mai spune că, dacă vrei fonduri europene, n-ai ce face, nu le poți accesa vorbind precum Creangă sau Eminescu, ci folosind un limbaj standardizat, lesne de înțeles din orice parte a Europei ai veni. Și totuși, ideea că o universitate – adică o instituție care va livra profesori, medici, filozofi, scriitori, actori, avocați, arhitecți – vrea să „se revigoreze", schimbînd aerul prăfuit al tranziției postcomuniste, cu aerul îmbîcsit al corporațiilor, nu pare a stîrni optimismul.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Serviciile superioare

Mi-a căzut, de curînd, în mînă o carte pe care nu credeam că o voi putea duce la bun sfîrșit: *Cultura serviciilor superioare*, de Ron Kaufman (Editura Publica, 2013, traducere de Mihaela Sofonea). Pînă la urmă, s-a dovedit chiar palpitantă – e adevărat că nu în totalitate, au existat și pasaje mai... tehnice.

Cartea m-a prins, în primul rînd, pentru că încearcă să ridice problema serviciilor la un nivel care să nu fie strict comercial sau economic, ci general uman. Chiar explicația de pe copertă stă mărturie în acest sens: „Metodă confirmată prin care să vă încîntați clienții, colegii și pe toți cei care vă ies în cale." La care se adaugă afirmațiile din Introducerea autorului: „Făcînd servicii cuiva, primești ceva înapoi. Făcîndu-i pe ceilalți să se simtă bine, devii cumva mai puternic. Bunica Bea a fost primul dascăl important din viața mea. Intenția de a servi era cea mai memorabilă trăsătură a ei. O numea iubire."

Desigur, veți spune, și parțial pe bună dreptate, că e încă o ideologie ieftină menită să vîndă ceva prin sentimente și gînduri pozitive. Numai că, în dedicația cu care Kaufman crede că trebuie îndeplinite serviciile, e ceva real: pînă la urmă, să faci orice, cît mai bine, pentru altcineva decurge din atît de cunoscuta și dorita iubire a aproapelui, din doctrina creștină.

Sigur, veți spune din nou, serviciile sînt acțiuni pe care unii semeni ai noștri le îndeplinesc pentru alții pe bani. Și nu pe gratis, din... iubire. Așa este, dar cred că, dacă n-ar fi și altceva decît un simplu schimb pragmatic la mijloc, serviciile ar putea fi făcute oricum, la întîmplare, și nu „superioare", așa cum le propune cartea de față.

„Să oferi servicii înseamnă să creezi valoare pentru altcineva. Aspectul pozitiv, surprinzător, este că, îmbunătățind serviciile pe care le acorzi altcuiva, beneficiile se răsfrîng și asupra ta. Furnizîndu-le altora servicii superioare, vă îmbogățiți în mod firesc relațiile, vă îmbunătățiți rețeaua de susținere și contribuiți la propriul dvs. succes. (...) Oferiți-le oamenilor suficiente încurajări și oportunități și se vor ridica la nivelul așteptărilor, surprinzîndu-vă deseori prin dăruirea și contribuțiile lor."

Ideea e că, încercînd să faci diverse lucruri cît mai bine pentru alții, îi faci și pe ceilalți să vrea același lucru pentru tine. De ce? Pentru că, astfel, sînt mulțumiți, chiar fericiți. Desigur că, din perspectivă creștină, faci ceva pentru celălalt fără să aștepți nimic în schimb. Din punctul de vedere al teoriei serviciilor, faci acest lucru și în sine, dar și pentru că speri ca, astfel, să-ți cîștigi clienți și să ți-i păstrezi loiali.

Cartea te mai învață ceva adevărat și util: „Trebuie să tranformăm perspectiva depășită conform căreia serviciile făcute altora ne fac lingușitori, inferiori sau servili. (...) Departe de slugărnicie, motivul esențial pentru care sîntem în viață și pentru care ne aflăm aici, pe pămînt, împreună, este să le furnizăm servicii superioare altor oameni."

Desigur, e o definiție cam ideologizant-simplută a scopului vieții pe pămînt. Dar tot e bine că nevoile altora se pun înaintea alor noastre...

Exemplele de asemenea servicii superioare pe care autorul le dă sînt, în mare parte, fascinante. De pildă, aeroportul Changi, din Singapore, „e plin de dotări nemaiîntîlnite pe alte aeroporturi din lume, printre care o grădină cu fluturi, o piscină în aer liber, echipamente pentru locul de joacă, un tobogan cu patru niveluri, dormitoare, tratamente spa și locații destinate divertismentului, printre care cinematografe sau locuri ce facilitează experiențele multimedia și online, ba chiar săli pentru jocurile video."

Fascinant, nu? De altfel, autorul pare un fan Singapore în general, care e descris ca un soi de tărîm al perfecțiunii. Dar e departe de a fi singurul. Serviciile superioare sînt cele speciale, incredibile, care întrec cu mult așteptările, care încîntă și înnobilează. Cele care sînt rodul unei munci de echipă, dar și cele care țin cont de sugestiile clienților, ba chiar o iau înaintea acestora.

Cultura lor devine una necesară. Sper să se răspîndească și la noi.

Selma IUSUF

legende urbane

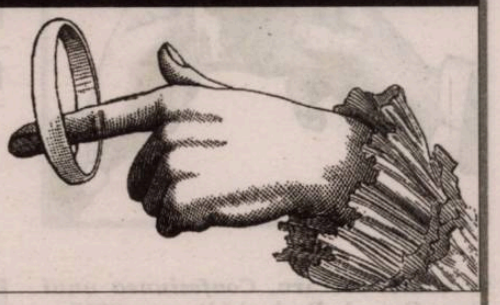

Specialiști și renascentiști

„Pot să înregistrez aici niște *voice-over*-uri?" I se răspunde că nu, că studiourile sînt doar pentru oamenii din Radio și așa mai departe. „Dar n-aveți nevoie de *voice-over*?" I se spune că nu, că bla bla. „Dar un *call center* aveți? Că pot să lucrez și la *call center*." „N-avem", i se spune.

E un tînăr cu o voce îndrăzneață, cu niște ochi vii, roșu la față – poate și din cauza efortului de a părea degajat, foarte degajat. A venit la Radio să caute de lucru. Pur și simplu. L-am auzit cît așteptam liftul. „Dar cutare și cutare unde sînt?" întreabă el de vreo două firme care ocupă și ele cîte un etaj din clădirea care ne adăpostește pe toți. I se răspunde, urcă în lift și coboară curajos la firma cutare care testează jocuri pe calculator. „Îmi caut de lucru", spune el înainte de a coborî, lumii adunate în lift, ca să meargă jos, la o țigară. Brusc, mi s-a făcut foarte milă de băiatul ăsta. Apoi, l-am admirat. Părea că poate și vrea să facă orice. Eu n-aș avea curaj în zece vieți să mă duc fără nici o programare undeva și să întreb dacă au ceva de muncă. Sau poate aș avea, dacă aș fi suficient de disperată. Habar n-am. În orice caz, dincolo de faptul că îi țin pumnii acestui băiat și-i doresc să găsească ce caută, mi-am dat seama că n-aș putea răspunde la întrebarea simplă „Ce te pricepi să faci cel mai bine?"

Dacă aș răspunde sincer că cel mai bine mă pricep să fac supă-cremă de legume și să citesc, e clar că mi se vor deschide larg în față toate oportunitățile din lume. Dacă le-aș spune că sînt un excelent jurnalist de teren? Te ia rîsul. Cu puține excepții, toată lumea stă acum pe scaun și are o opinie.

Aveam în liceu o colegă, una dintre cele numite „tocilare". Spirit renascentist, era bună la toate materiile. La matematică, la chimie, la engleză și latină. La gramatică și literatură universală. La cusut, domnule, la orele acelea de practică pe care le-am făcut în liceul nostru de fete. Sigur că toate abilitățile astea erau cultivate și printr-o muncă și preocupare absolut istovitoare. Fata aia învăța mereu. La școală și acasă. Eram conștientă că degeaba o invidiam cînd știa toate răspunsurile, pentru că n-aș fi încercat să omor loaza din mine nici pentru toate notele mari din lume. Așa că trăiam cu mica invidie și o parazitam pe la tezele care-mi erau complet străine.

E clar că nu zace în mine vreun spirit renascentist. Să cînt la ukulele în timp ce desfac fracții la algebră. Să știu să cer în latină două kilograme de banane și să deosebesc în același timp fluierarul de zăvoi de cel de munte (am impresia totuși că-s una și aceeași pasăre). Să știu de ce ganglionii bazali mă fac să întind voluntar mîna spre un oarecare obiect dorit, și cum Aria Broca mă lasă să pricep ce-mi spune bătrîna-care-stă-în-colțul-străziimele. Hotărît, nu. Probabil că, dacă aș încerca o asemenea revoluție spirituală, ar ieși un melanj căcăniu, ca atunci cînd amestecam toate culorile din acuarele. Ar ieși ceva mediocru, ca unul dintre produsele alea 3 în 1, care nu fac bine nimic: nici nu spală prea bine, nici nu omoară microbii și nici nu miros frumos. Bine, atunci, oi fi totuși specialistă în ceva. Nu degeaba diviziunea muncii din zorii revoluției industriale a produs excelenți făuritori de găuri de nasturi. Sau, vorba lui Adam Smith, vreo 30 de specialiști care să producă pe bucăți un singur bold. Pot să spun cu mîna pe inimă că-s specialistă în unul dintre lucrurile la care cred că mă pricep bine? Cu puțină umilință, aș răspunde că nu, iar atunci se sparie gîndul. Specialistă în plantat flori de balcon – nu, specialistă în limbi străine – nu, specialistă în reportaje de trei minute și jumătate la radio – nu, specialistă în cititul oamenilor – nu, al stelelor – nu. O continuare în același ton ne-ar duce pe toți într-o depresie profundă.

În zilele bune însă, prefer să zic că mă pricep puțin la diverse. Ca orice om așezat agreabil în lumea în care trăiește. Aș putea chiar să comentez la televizor, tot-tot, din poziția de specialist în orice. Dumneavoastră?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

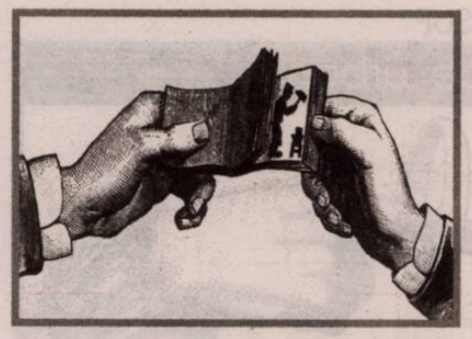

Marius CHIVU

feedbook

Sex, vodcă & pescuit

● **Anatol Moraru, *Confesiunea unui loser*, Casa de Pariuri Literare, 2013.**

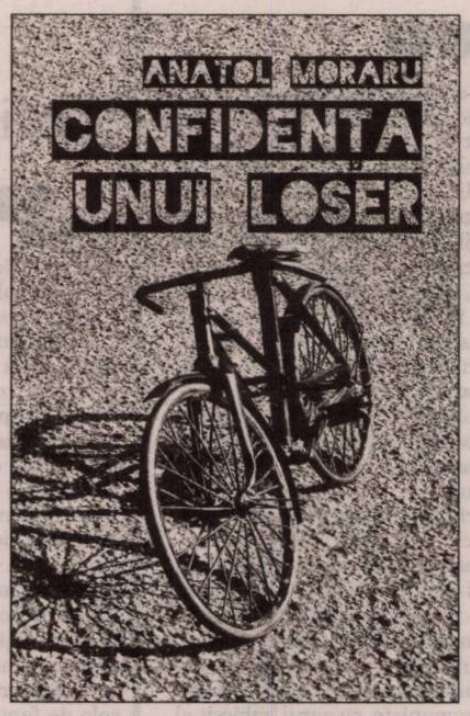

Am spus-o de fiecare dată: dintre toţi scriitorii basarabeni contemporani, Anatol Moraru îmi place cel mai mult şi iată-l revenind cu al treilea volum de proză scurtă, care, împreună cu cel de debut – *Nou tratat de igienă* (Editura Gunivas, 2002) şi cu *Nu mă tentează* (Cartier, 2011), alcătuieşte un fel de triptic al minimalismului existenţialist parodic, despre viaţa măruntă a funcţionarilor şi a micilor intelectuali (profesori, jurnalişti) din oraşele de provincie ale Moldovei. Ca şi precedentele sale proze scurte, cele 11 povestiri din acest mic volum pornesc de la nişte pretexte banale de viaţă, decupează şi se dezvoltă stilistic în jurul unor scene şi situaţii comune, par de-a dreptul nişte lungi anecdote narate cu grijă, cu final neaşteptat sau doar întors în punctul de plecare, care, prin caruselul de gesturi şi replici, reuşesc să sugereze dimensiunea tragicomică a existenţei. Ca şi în cazul unui Răzvan Petrescu, dar fără a scrie la fel de dens, Anatol Moraru amestecă mai multe tipuri de umor – şi absurd, şi sentimental, şi livresc, orice, numai să dezvelească latura comică a lucrurilor altfel triste.

Subiectele povestirilor sale sînt decupate din viaţă şi au acea banalitate care, aparent, nu mai ascunde nimic altceva. Un unchi despre care se crede că a făcut avere în Germania se întoarce după mulţi ani în Moldova să-şi viziteze rudele, însă comportamentul lui (se împrumută de bani în timp ce promite tuturor că-i va ajuta cu una şi cu alta) ridică suspiciuni cu privire la succesul şi bunăstarea vieţii sale din Occident. Un bărbat pune la cale demontarea unei statui de bronz a lui Lenin, dintr-un sat, dar pînă s-o facă, bustul dispare şi, fiind primul suspect, bărbatul pleacă în căutarea adevăratului hoţ. Un jurnalist este vizitat la redacţie de un astrolog care-l asigură că a descoperit în profeţiile lui Nostradamus ceva extraordinar: „Eu sînt singurul care a citit cu maximă atenţie cele 990 de catrene din *Les Prophéties*. În consecinţă, am descoperit un fapt greu de crezut la prima vedere: cel de-al Treilea Război Mondial poate fi evitat. Lumea va fi salvată de doi oameni din Republica Moldova...“ Doi colegi de catedră ies după ore la o pizzerie de lîngă Universitate şi-şi fac confidenţe despre viaţa personală, sub privirile curioase şi amuzate ale studenţilor clienţi, care, fiind taman de Valentine's Day, îi bănuiesc a forma un cuplu. În drum spre casă, un profesor este confundat de mai multe ori cu altcineva, de fiecare dată persoane importante, şi de fiecare dată este cît pe ce să beneficieze de tot felul de foloase materiale şi sexuale. Nişte bărbaţi organizează partide de pescuit, în care, cum-necum, pescuitul lasă locul aventurilor cu alcool şi femei – o combinaţie de regăsit, de altfel, şi în alte povestiri. De fapt, lumea povestirilor lui Anatol Moraru este o lume exclusiv a bărbaţilor în căutarea evadării din chingile căsniciei sau ale serviciului, mereu predispuşi la aventuri cu femei, la camaraderii bahice şi partide de pescuit.

Ca şi în volumul precedent, în povestirile sale revine subiectul lumii literar-universitare, ale cărei moravuri sînt surprinse cu mult umor (Anatol Moraru este el însuşi lector la Catedra de Literatură Română şi Universală din cadrul Universităţii de Stat „Alecu Russo“ din Bălţi). În volumul *Nu mă tentează*, un profesor îşi definitiva comunicarea pentru un simpozion intitulat „Postmodernitatea lui Eminescu“, iar subiectul unei alte povestiri era chiar limbajul de lemn al festivismului literar, cu prilejul unei lansări de carte. De data aceasta, doi bărbaţi în căutare de prilej şi bani de băutură fac o vizită la Teatrul Naţional, unde un scenograf, fără nici o carte publicată, dar autor de eseuri critice prin reviste, tocmai ce fusese ales membru al Uniunii Scriitorilor, din raţiuni electorale, şi se aşteaptă ca, ducîndu-i vestea, acesta să le dea de băut. În povestirea care dă şi titlul cărţii, singura dramatică de la un capăt la altul, un etern aspirant la titlul academic de doctor este prins în tot felul de intrigi universitare, în timp ce nici în viaţa privată nu are mai mult noroc, astfel că ajunge un bărbat renegat de rude, părăsit de soţie, ignorat de copii şi partener de băutură al unui cerşetor. La celălalt pol se situează însă povestirea „Bilete de tratament“, poate cea mai bună din carte, în care un lector universitar obţine un bilet de tratament în staţiunea Piţunda, unde pleacă să-şi pregătească cursul de Relaţii literare moldo-ruso-ucrainene. Precum în romanul lui Ioan Groşan, *Un om din Est* (2010), unde un profesor de franceză devine „profitorul micilor dezastre familiale şi martorul bovarismelor de duzină“ din aliena(n)ta societatea erotică comunistă, pornind o adevărată campanie sexuală naţională, în căutarea aventurilor cu femeile reprezentative pentru societatea comunistă, şi lectorul lui Anatol Moraru se trezeşte că poate profita de singurătatea femeilor căsătorite, ajunse la tratament în staţiune, astfel că are mai multe aventuri cu Polina – „învăţătoare de matematică la o şcoală din Tomsk“, cu Vera – „şefă de hală la o fabrică de confecţii din Ivanovo“ sau cu Alla – „contabilă la combinatul siderurgic din Novokuzneţk“. Aventurile din staţiune rămîn o bornă nostalgică în formarea tînărului lector care se întoarce, „după 23 de ani“, între timp şi însurat, cu un alt bilet de tratament, datorită căruia le cunoaşte pe Ilona, „contabilă la Secţia de înmatriculare a automobilelor din Călăraşi“ şi soţia unui militar care luptase în Afganistan, şi pe Mihaela, „locotenent de Poliţie în Ocniţa“.

Cele 11 povestiri din acest mic volum pornesc de la nişte pretexte banale de viaţă.

În povestirea „Zbor deasupra Europei“, redactorul-şef al unei publicaţii din Moldova pleacă la un stagiu în SUA şi, în timpul zborului spre Paris, încearcă să seducă o tînără moldoveancă, studentă la Drept în Lyon: „Camelia întruchipa lumea postsovietică, cu orizonturile larg deschise, inaccesibilă mie. Nu arbora superioritatea omului aflat de cîţiva ani la Lyon, recepta cu îngăduinţă, înţeleg acum, entuziasmul şi aşteptările legate de zborul meu în America. Era obişnuită că frumuseţea ei cucereşte; a rămas marcată, totuşi, de poemul lui Vasile Romanciuc, pe care am găsit nimerit să-l recit la mare altitudine: «Ne privim tăcuţi / Luminaţi de-un mac. / Te cunosc de-o zi / Te iubesc de-un veac.» Mi-a spus că-i place poezia, dar numai cea plină de candoare şi tandreţe. Preferă să-i citească pe Vieru, Lari şi Blandiana. În genere, profesorii de la Lyon consideră că cei din Estul ex-sovietic n-ar trebui să alerge «cu pantalonii suflecaţi», vorba lui Esenin, după valorile occidentale, ci să rămînă, cît mai mult posibil, în firescul lumii lor, neatinsă de civilizaţia consumistă. Îi repugnă, din această cauză, poezia plină de secreţii a postmodernităţilor. Nu-i prea înghit nici eu, dar, mă rog, altă vîrstă, altă educaţie, pe cînd Camelia... o păşunistă... cine-ar fi crezut? Nu era însă locul şi timpul pentru o polemică despre tradiţie şi modernitate, mai ales cînd ea lăsa să se înţeleagă că cei 20 de ani dintre noi nu erau o diferenţă inumană. Ştiam că zidurile cad, trebuie numai să sapi cu răbdare. M-a întrebat dacă scriu şi versuri. Am coborît ochii spre sol şi am născut o poezie despre doi îngeri: unul bătrîn, trimis cîndva cu o misiune pe Pămînt, şi altul tînăr, care coboară să-l ajute, şi ambii se întîlnesc în avionul de pe ruta Chişinău – Paris. De altfel, după aceea, nu mi-am mai putut aminti decît nişte crîmpeie din ea. M-a privit cu admiraţie. Mi s-a părut o femeie care înţelege preţul iubirii autentice în vremuri destrăbălate...“

Personajele povestirilor lui Anatol Moraru sînt oameni simpli şi cam beţivi.

Cum am remarcat şi altă dată, personajele povestirilor lui Anatol Moraru sînt oameni simpli şi cam beţivi, majoritatea mici intelectuali: profesori, avocaţi, scriitori, jurnalişti. De aici şi umorul intelectualist şi (auto)ironia livrească, pentru că la prozatorul basarabean nu atît subiectul e important, cît felul istorisirii, condimentată cu comparaţii amuzante, cu eufemisme şi exprimări perifrastice. Anatol Moraru este un umorist intelectualist, un minimalist-parodist pe teme existenţiale banale, cu o stilistică a ironiei cuceritoare pe spaţii mici.

INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI

Institutul Polonez din Bucureşti şi revista *Dilema veche* lansează **concursul de reportaj** pe tema „Reportaj cu Polonia pe fundal“, care se adresează tuturor celor care au traversat o experienţă poloneză. Concursul este organizat în cadrul unui proiect mai amplu al Institutului Polonez din Bucureşti, consacrat reportajului polonez, intitulat „Reportaj polonez. «Cu toţii ştim puţin despre toate» (Ryszard Kapuscinski).“

Proiectul va fi derulat în perioada 28 octombrie-20 noiembrie 2013 şi va include workshop-uri susţinute de Lidia Ostalowska, Malgorzata Rejmer, Filip Springer şi Wojciech Tochman, patru dintre cei mai reputaţi reporteri polonezi ai momentului, precum şi întîlniri ale acestora cu publicul cititor la Bucureşti, Iaşi, Cluj, precum şi la Chişinău.

Concursul este deschis tuturor celor dornici să participe, atît din România, cît şi din Republica Moldova, indiferent de vîrstă, profesie/ocupaţie, sex, pregătire profesională. Participanţii pot trimite un singur text, conţinînd maximum 5000 de semne cu spaţii, care va fi redactat în limba română, în format Word.

Lucrările vor fi trimise la adresa de e-mail **bucuresti@instytutpolski.org** pînă la data de 29 noiembrie 2013. Textele declarate cîştigătoare vor rămîne proprietatea Institutului Polonez. Rezultatele concursului vor fi validate pe baza deciziei juriului şi nu vor putea face obiectul contestaţiilor.

Juriul, format din redactori ai săptămînalului *Dilema veche* şi reprezentaţi ai Institutului Polonez, va alege cele mai bune trei texte, care vor fi recompensate cu premii în obiecte – cărţi şi albume cu muzică. Cel mai bun reportaj va fi publicat în săptămînalul *Dilema veche* (ediţia tipărită şi online). Regulamentul concursului poate fi consultat pe **culturapoloneza.ro**.

TIFF-ul grecesc sau cum să sfidezi criza

Festivalului de Film de la Salonic s-a desfăşurat în perioada 1-10 noiembrie. Am fost acolo, am bătut oraşul în lung şi-n lat, am stat la rînd la bilete, ne-am bucurat de filme şi de atmosferă. Aşadar, un puzzle jurnalistic al ediţiei cu numărul 54.

■ Ana Maria SANDU

Despre Festivalul de Film de la Salonic ştiam de la Alex. Leo Şerban. El îmi povestea an de an ce nu trebuie ratat dacă ajungi în oraşul grecesc de la mare, care-i plăcea mult, de ce e musai să urci pe deal şi să cobori pe străduţele înguste şi abrupte unde pisicile dorm tolănite la umbra unor tufe de leandri înfloriţi şi de portocali, cum se vede priveliştea de pe terasa Hotelului Electra, unde se mănîncă cel mai bun peşte etc. Am descoperit toate aceste delicii.

Criza n-am simţit-o, oraşul pare într-o vacanţă eternă, cîrciumile şi barurile sînt pline, magazinele – la fel. Dar toată lumea vorbeşte despre ea. Iar previziunile pentru anul viitor, inclusiv în ceea ce priveşte soarta festivalului, nu par deloc optimiste. Garnitura românească a fost, anul acesta, una impresionantă: de la regizori – Corneliu Porumboiu, Tudor Cristian Jurgiu, Nicolae Constantin Tănase, Tudor Giurgiu –, la juraţi – Ada Solomon, Magda Mihăilescu –, plus o grămadă de filme incluse în secţiunea „Balcan Survey", de care se ocupă neobositul Dimitri Eipides: *California Dreamin'*, *Balanţa*, *Filantropica*, *È pericoloso sporgersi*, *A fost sau n-a fost*, *Moartea domnului Lăzărescu*.

Un festival de film e o bulă temporală. Picioarele învaţă repede drumurile şi te duc singure în sălile de cinema.

La Salonic te simţi ca acasă. E imposibil să nu dai de un chlener plecat din România, să nu te împrieteneşti cu patronul tavernei unde te duci de cîteva ori să mănînci, să nu-ţi zici „gata, azi ne oprim, ne menajăm papilele gustative şi stomacul, nu mai încercăm toate aromele din lume la tavernele noastre favorite, Agora şi Mandola, şi numărăm mai bine carafele de vin alb", ca în secunda următoare să mai comandăm ceva. Ne consolăm repede, e imposibil să nu profităm de starea asta în care tot ce avem de făcut e să vedem filme, să vorbim despre ele, să ne bucurăm de mare şi de un noiembrie mai însorit ca niciodată în perioada asta din an.

Un festival de film e o bulă temporală. Picioarele învaţă repede drumurile şi te duc singure în sălile de cinema (la Salonic n-am văzut proiecţie la care să nu fi fost *sold out*). Mintea ia o pauză, intri pe o şină care te poartă din poveste în poveste. Mă emoţionez la filmul *La voz de los silenciados* al unui regizor simpatic şi vital, Maximón Monihan, făcut aproape fără bani, de care ne-a vorbit la o masă între fava şi un *dog fish* marinat. Rîd în hohote la rusescul *Celestial Wives of the Meadow Mari* (regia Aleksei Fedorchenko), care e un fel de *Povestea poveştilor* în altă dimensiune, dar la fel de absurd şi de savuros. Mă hotărăsc să plec după 20 de minute de la mexicanul *Penumbra*, pentru că mi se pare mult prea lent şi prea tras de păr. Cîştig o oră de stat la soare, pe malul mării, cu o carte în braţe, şi mă ridic de pe ponton doar după ce simt că am luat atîta căldură încît să-mi ajungă pentru o iarnă întreagă. A doua zi mă trezesc, mă gîndesc la o replică şi nu mai ştiu prea bine dacă era dintr-un film sau din cartea pe care o citesc în reprize. Îmi amintesc brusc, apoi o iau de la capăt.

■ Anca GRĂDINARIU

Un afiş aflat într-un cinematograf din portul Salonicului avertizează că o uşă nu se poate închide din cauza unei „probleme temporare"; îl văd de şase ani de zile, de cînd vin la festival. Cam de tot atîta timp, Grecia e în criză, o altă (mare) problemă temporară care s-a cronicizat. Şi, totuşi, ca şi oraşul, şi festivalul se încăpăţînează să sfideze recesiunea: la fel cum terasele sînt pline la orice oră, şi proiecţiile de film sînt, într-o proporţie copleşitoare, *sold out*.

Ca să identifici semnele de criză, trebuie să le cauţi din greu: poţi descoperi că numărul de cerşetori locali e în creştere, că mulţi artişti de operă cîntă pe stradă pentru cîţiva bănuţi şi că există buticuri şic care au falimentat. Dar, pentru fiecare magazin închis, apare un altul de lux, iar la fiecare cerşetor există zeci de oameni cu sacoşe imense, care blochează trotuarele. Mi se repetă că toate astea nu sînt decît un simptom.

Cel mai mare şi mai vechi festival grecesc de film supravieţuieşte cu ajutorul banilor UE (organizaţie identificată ca mama tuturor relelor greceşti, în discuţiile încinse din taverne) şi e mereu în pericol. Pentru viaţa culturală a Macedoniei şi pentru un critic de film ca mine, îndrăgostit şi de cinema, dar şi de oraş, dispariţia festivalului ar fi un dezastru.

Competiţia (care de doi ani nu mai are premii în bani) a fost şi anul acesta solidă, însă preferatele mele au rămas secţiunile „Balcan Survey" (în 2013, a aniversat 20 de ani de existenţă, redifuzînd patru filme româneşti incluse în programele de pînă acum: *Moartea domnului Lăzărescu*, *California Dreamin'*, *È Pericoloso Sporgersi* şi *A fost sau n-a fost?)* şi „Open Horizons", dedicată producţiilor independente originale şi filmelor provocatoare şi „orientate social". Din nou, experienţa a fost niţel schizoidă: în săli, am văzut pelicule tulburătoare, grele, deprimante, în timp ce afară, soarele orbitor se oglindea obscen de pitoresc în marea liniştită, îndemîndu-mă să uit de toate. Selecţia a fost eclectică şi, încă o dată, entuziasmantă: a cuprins drame intimiste *(Las Lágrimas*, r. Pablo Delgado Sánchez), pelicule cu şanse la Oscar *(The Broken Circle Breakdown*, r. Felix van Groeningen), fabule erotice inclasabile, de un umor voluptuos şi suprarealist *(Celestial Wives of the Meadow Mari*, r. Aleksei Fedorchenko), succese canneze *(Miele*, r. Valeria Golino), mici bijuterii inventive *(La voz de los silenciados*, r. Maximón Monihan) şi opere ce frizează capodopera, realizate de cineaşti americani *nonmainstream (Nebraska*, r. Alexander Payne şi *Night Moves* r. Kelly Reichardt). Sigur, au existat şi acele inevitabile producţii arthouse pretenţioase şi plicticoase, în timpul cărora chemarea mării s-a dovedit mai puternică... La Salonic n-am putut scăpa de un sentiment optimist, datorat nu numai atmosferei vibrante, ci şi plăcerii pe care mi-a provocat-o constatarea că cinema-ul şi cultura nu mor cînd vor cîinii economici.

■ Laura POPESCU

De multă vreme îmi doresc să ajung la festivalul de la Salonic. Mi-am imaginat un festival pur şi dur, cu multe filme bune. Un amic britanic mi-a zis: o să vezi un oraş cu oameni cu bani şi cu gusturi. Aşteptările nu mi-au fost înşelate deloc. Am văzut, e drept, şi un puhoi de cerşetori cum nu vezi nici măcar pe la noi, în criza noastră. Dar Salonicul are un farmec elegant, e un oraş de gurmanzi şi de pisici, şi are, cred, cei mai mari cîini comunitari din Europa. Cîini cît viţeii, demni, care nu cerşesc şi nu se lasă mîngîiaţi decît rar. Salonicul îi iubeşte, sînt cei mai buni şi mai constanţi clienţi ai tavernelor. Iar festivalul e aşa cum am visat: un fel de *best of* al anului festivalier, care, fără să fie preocupat de premiere, adună tot ce e mai bun de peste tot. Am ieşit devastată de la belgianul *The Broken Circle Break Down*, am rîs isteric, ca să nu plîng, şi am scos din buzunar 8 euro pentru un gin tonic care nu mi-a plăcut. Pentru că nu puteam să mă îngrop în plîns în camera de hotel (da, după ce cu o zi înainte am rîs de un producător mexican care ne-a mărturisit că el cam plînge la filme). Era abia a doua zi şi credeam că, gata, mi-am găsit filmul. Dar au urmat rusescul cu femei păgîne – antidotul perfect pentru toate (şi erau multe) poveştile depresive care au urmat, şi filmul italian *Miele*, despre un înger al eutanasiei căruia i se întîmplă ceva poate logic, dar, sigur, neaşteptat. Au fost filme peste filme bune, întrerupte de îndopări şi degustări de vinuri. Am văzut debuturi spectaculoase – printre ele, mexicanul *Las Lagrimas* al lui Pablo Delgado, o poveste intimistă, teribil de emoţionantă, care foloseşte minimalismul şi intimismul în modul cel mai potrivit şi n-are nevoie să apese pe vreo pedală pentru că meşteşugul cinematografic e de partea lui. Tot debut a fost şi *La voz de los silenciados*, care sparge puroiul unei poveşti ce nu ne e deloc străină, a surdo-muţilor care cerşeau în anii '90 prin metrourile newyorkeze. Regizorul Maximón Monihan, crescut la Washington şi rezident al New York-ului, a povestit cum n-a avut bani nici măcar de un microfon. Actorii sînt, în marea lor majoritate, neprofesionişti. Filmul e numai nerv şi creativitate. E repetitiv, obsedant şi copleşitor, şi reuşeşte să-şi imagineze, cu realmente doi bani, ce e dincolo de graniţa auzului, să dea vocea pe care o promite în titlu.

La Salonic, cu cît simţurile ţi se lăbărţează, cu atît ţi se ascute conştiinţa cinefilă. Nu e deloc puţin. Nu există nici un fel de balast, greutatea e numai acolo unde trebuie să fie, adică în burţile şi în creierele permanent afumate ale tuturor posesorilor de *badge*. Sper ca festivalul să nu piară fiindcă tocmai m-am îndrăgostit.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

craii de burta veche

Sarmale – versiunea sîrbească, pe filieră americană

„«Locuiţi aici?» o întreabă Mulheisen. «Nu. Am un apartament în Bloomfield Hills», spuse Helen Sedlacek. «Vin doar duminicile, să o ajut pe mama la gătit.» «Sînteţi căsătorită?» «A murit de mult...» «Hm. Şi ce anume gătiţi? Tartine? Prăjiturele? Cîrnăciori la frigare?" Helen l-a privit ca pe un idiot: «Ce mîncăruri sînt astea?! Nici gînd. Eu fac chiftele de ficat, *pierogi*, *knededljine od sliv* – un fel de găluşte cu prune... nu aţi auzit de ele», spuse ea cu un amestec de milă şi dispreţ. «Sînt sîrbeşti. Şi sarmale. »"

E o conversaţie amicală, din romanul *Deadman* (1994) al lui Jon A. Jackson, între urmăritor – detectivul sergent Mulheisen –, şi urmărită – Helen Sedlacek, o regină a drogurilor, căutată după ce a dispărut cu un camion de bani şi l-a asasinat pe capul mafiei din Detroit, cu un *shotgun* de 12, cu două ţevi.

Preîncălziţi cuptorul la 180 de grade Celsius. Daţi prin maşina de tocat 250 gr de carne macră de porc şi 2 cepe. Tăiaţi în cuburi cît mai mici 200 gr de jambon. Puneţi o căpăţînă de varză albă, de cca 700 gr, în apă clocotită, sărată, şi fierbeţi-o 10 minute. Scoateţi apoi varza şi scurgeţi-o bine de apă. Desprindeţi 8 foi cît mai mari, fără să le rupeţi, şi întindeţi-le pe un şervet. Tocaţi măşcat inima verzei. Fierbeţi 4 linguri de orez cu bobul lung. Rumeniţi într-o tigaie, în 2 linguri de ulei de arahide, carnea de porc, jambonul, cepele şi varza tocată. Puneţi toate ingredientele într-un vas încăpător, adăugaţi orezul, sare, piper, o linguriţă de cimbru şi un ou. Frămîntaţi bine compoziţia. Puneţi în centrul fiecărei frunze de varză 4 linguri de umplutură, îndoiţi marginile frunzei şi rulaţi 8 sarmale. Puneţi-le într-un vas, turnaţi deasupra 250 gr de bulion, o cană de apă, 2 cepe tocate, sotate în unt şi acoperiţi sarmalele cu fişii de slănină afumată. Coaceţi o oră la cuptor.

Amicul Dejun

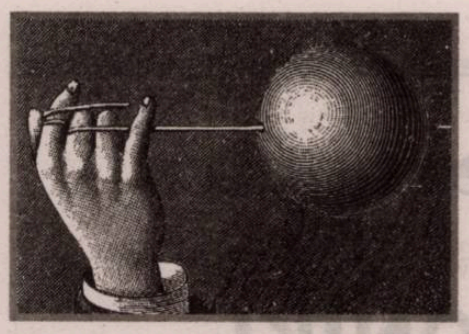

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cele mai frumoase Jocuri Olimpice nu se mai ţin

Cele mai frumoase Jocuri Olimpice din istorie sînt cele care nu se mai ţin. Oraşul München îşi propusese – şi Comitetul Olimpic Internaţional acceptase – să candideze pentru găzduirea Jocurilor de Iarnă din 2022. Avea şanse mari, căci planul era bun, investiţiile în infrastructură erau lansate, numeroase companii se angajaseră să sprijine financiar proiectul, iar autorităţile erau foarte determinate „să facă totul", cu oameni şi fonduri publice din belşug. Jocurile Olimpice erau văzute ca o afacere de anvergură şi profitabilă, un motiv de mîndrie locală, o ocazie pentru oraş şi pentru Germania să iasă în faţă. Ce să mai – aveau toate şansele să iasă bine, promisiunea era să fie „cele mai frumoase Jocuri Olimpice de Iarnă din toate timpurile." Cetăţenii, însă, nici nu au vrut să audă de aşa ceva. Un grup relativ mic de activişti ecologişti, cărora li s-au alăturat şi alte organzaţii civice, s-au mobilizat rapid şi au convins o largă majoritate a populaţiei locale să voteze „Nu" la referendumul referitor la organizarea Jocurilor. Cum s-a ajuns aici?

Mai mulţi reprezentanţi ai Comitetului Olimpic Internaţional s-au declarat surprinşi şi stupefiaţi de rezultatul zdrobitor al referendumului. Germania mai fusese în cărţi pentru organizarea Jocurilor şi în trecut – sau măcar candidase, dar lucrurile nu s-au legat. De data asta, în sfîrşit, totul părea favorabil – mai puţin opinia publică. Sportivi germani cu reputaţie, foşti campioni olimpici care, oricum, n-ar mai fi prins Jocurile din 2022, încearcă acum să-i convingă pe oameni despre avantajele de a „juca" pe teren propriu, de a organiza, în Germania, un asemenea eveniment sportiv. Problema e însă că adversarii proiectului reproşează organizatorilor oportunismul antreprenorial. Căci aşa au fost prezentate de autorităţi Jocurile Olimpice: ca o mare afacere superprofitabilă.

München e un centru industrial important (printre altele, acolo sînt uzinele BMW), un oraş cu locuitori înstăriţi, o zonă economică productivă, situată mult peste media Germaniei. Oamenii au în general un nivel de trai ridicat şi sînt educaţi – au toate datele să înţeleagă ce înseamnă profitul şi cum se poate obţine. Pe termen lung, profitul chiar ar fi putut fi atins de către municipalitate. Dar cu ce eforturi şi cu ce investiţii? Şi, mai ales, cu ce garanţii, avînd în vedere criza economică? Scepticii s-au numărat printre principalii adversari.

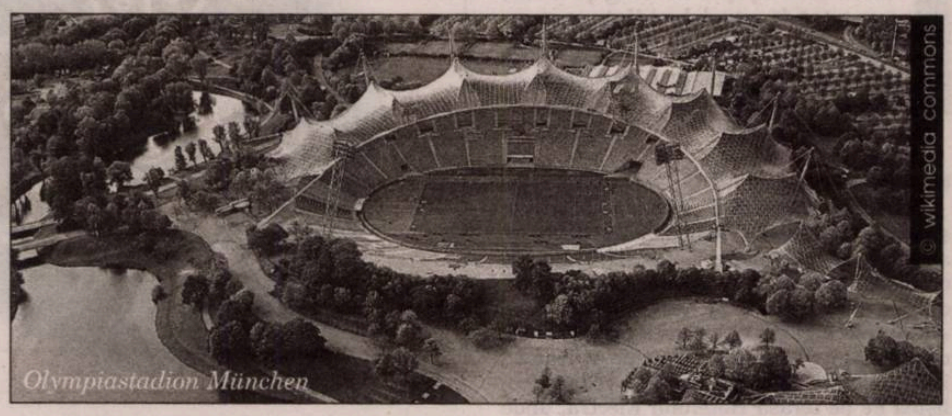

Olympiastadion München

La ce bun toate astea, se întreabă, probabil, münchenezii, cînd toate merg, oricum, foarte bine?

Pe de altă parte, e aici şi o anume lene, un conservatorism care-i inhibă pe cetăţeni să accepte „deranjul" pe care eventuala decizie de a organiza Jocurile Olimpice l-ar putea declanşa: extinderea aeroportului, devierea circulaţiei, blocarea străzilor, construirea de noi clădiri (de birouri, hoteluri), preconizatele scumpiri din perioada evenimentului etc. La ce bun toate astea, se întreabă, probabil, münchenezii, cînd toate merg, oricum, foarte bine? Totul e o corvoadă inutilă.

În fine, mulţi cîrcotaşi, mai ales dintre cei implicaţi în organizaţiile pentru drepturile omului, au susţinut că organizarea Jocurilor de către München ar fi o dovadă de impietate istorică (să ne amintim de momentul 1972), dar şi de inadecvare la prezent (Comitetul Olimpic Internaţional încredinţînd organizarea Jocurilor inclusiv unor „dictaturi", după cum susţin criticii).

Refuzul cetăţenilor e însă şi un background cultural. Oamenii s-au obişnuit să vadă în Jocurile Olimpice un moment de glorie a sportului. E ca şi cum ai merge la teatru sau la operă, ori la un concert (instituţii foarte prezente în viaţa oraşului). Or, cînd totul ţi se prezintă ca o afacere – şi doar ca o afacere –, unde mai e bucuria participării? S-a mers prea departe cu ideea de business în sport şi cu acest imperativ al profitabilităţii. „Nu" pentru Jocurile Olimpice e, de fapt, „nu" pentru o tendinţă de confiscare, prin comercializare, a unui fenomen cultural. Păcat că, refuzînd şansa de a organiza Jocurile Olimpice la ei acasă, münchenezii vor trebui, în 2022, să se uite la televizor ca să-şi vadă sportivii şi să suporte minutele de publicitate şi profitul obţinut de alţii...

PUBLICITATE

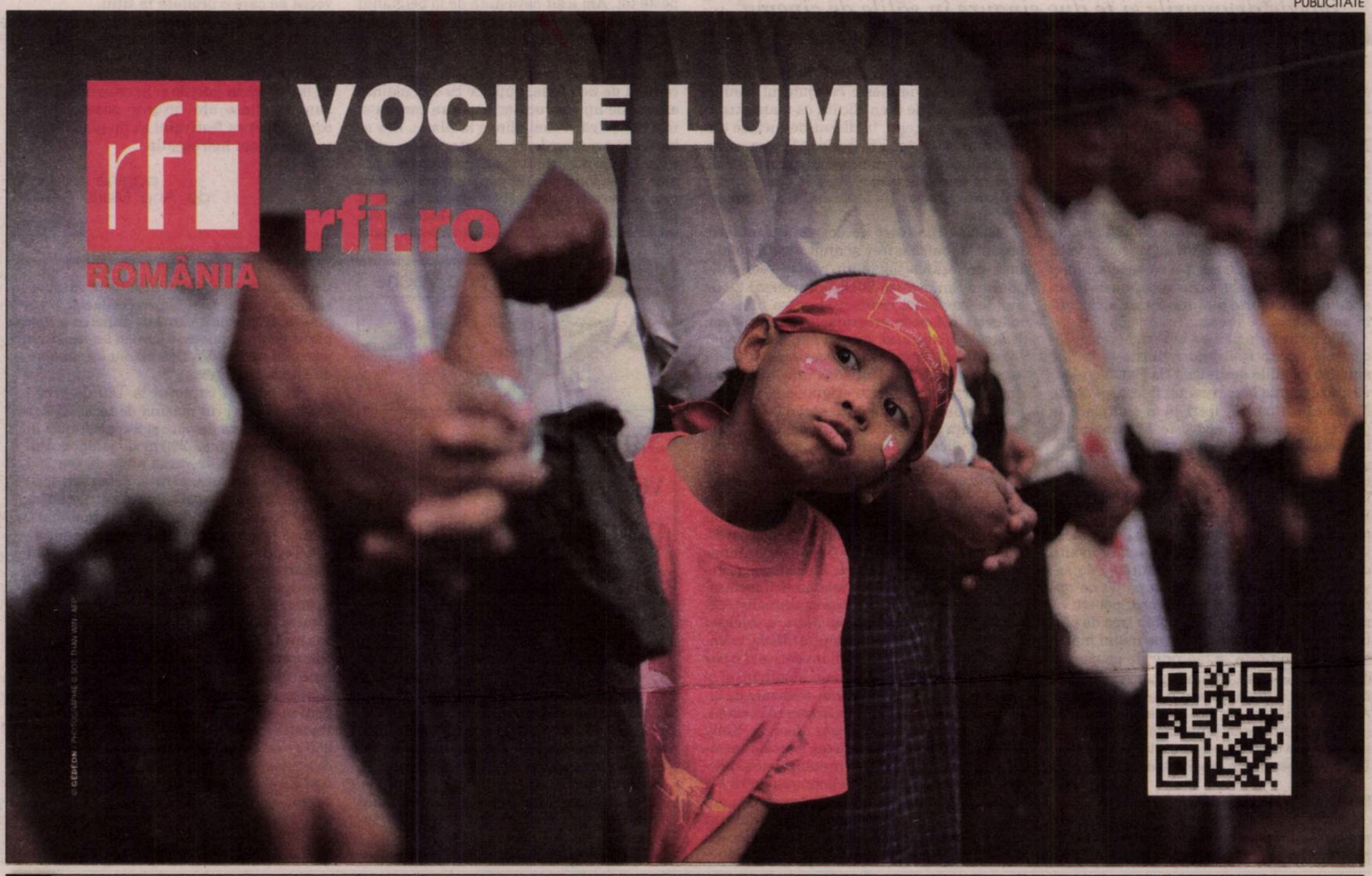

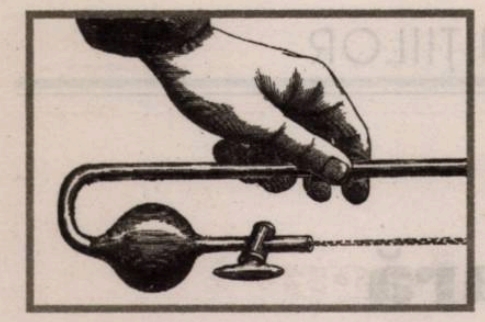

Oana STOICA

rosencrantz & co

FNT – ultima ediţie înainte de...

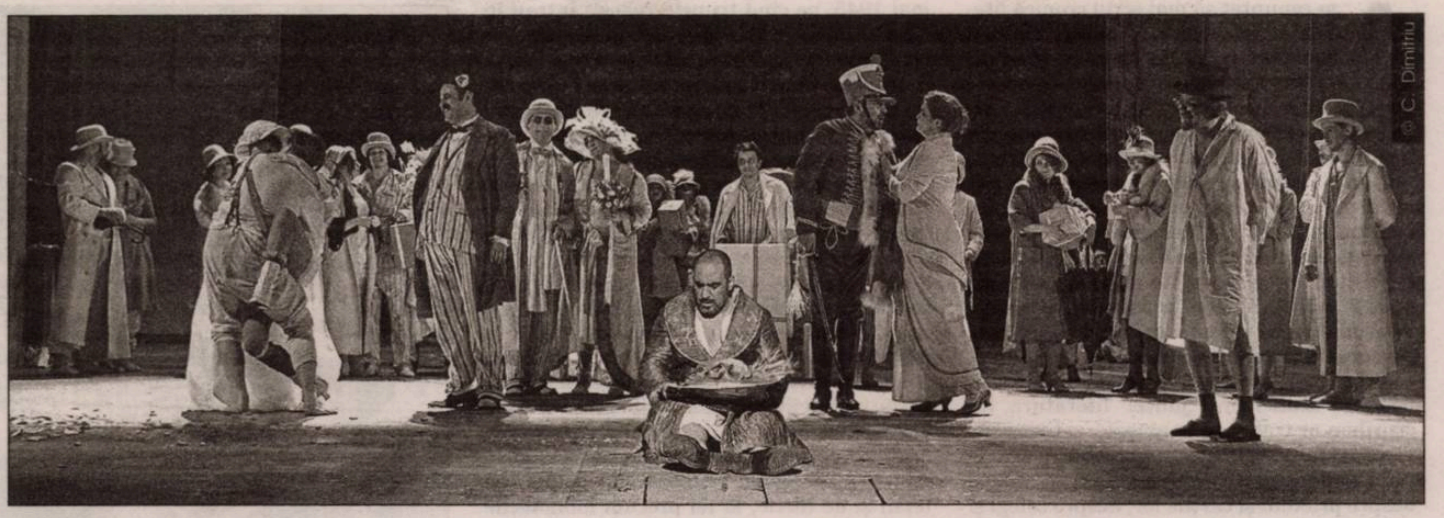

Ediţia din acest an a Festivalul Naţional de Teatru ar putea determina o schimbare fundamentală. Formula actuală, un showcase – bazat, după propria declaraţie, pe emoţiile selecţionerului – cu cîteva evenimente conexe, format fără identitate, care pare a avea ca scop organizarea unui turneu în grup pentru teatrele din ţară, este nulă prin nesfîrşita reproducere a unui tipar revolut. Titlul folosit anul trecut pentru una dintre secţiunile festivalului este sugestiv pentru actualul concept: „de toate pentru toţi", un împăciuitorism care ascunde lipsa unei direcţii pentru un festival cu pretenţii de reprezentativitate. Producătorul – UNITER – trebuie să-şi clarifice intenţiile legate de FNT, inclusiv conceptul de selecţioner unic a cărui valabilitate este discutabilă. Această formulă necrozată trebuie să înceteze, nu doar prin schimbarea persoanei selecţionerului, Alice Georgescu, al cărei mandat s-a încheiat. Un festival nu este o înşiruire de titluri, ci un concept care identifică – dacă tot vrem să fie „naţional" – direcţiile teatrului din România, tendinţele etice şi estetice, în ansamblu şi la nivelul universului artistic individual al creatorilor. Gustul propriu al selecţionerului (o persoană sau un grup) trebuie supus unui concept, cu un scop clar. Altfel, FNT plonjează în derizoriu, deşi se pare că asta nu deranjează pe nimeni.

Spectacolele selectate în această ediţie au fost distribuite în mai multe secţiuni – „Creatori şi teatre în spectacol", „Teatru de mîine", „Caragiale, inevitabilul". Titlurile generoase în lipsa de semnificaţii obligă la tratarea în ansamblu a selecţiei. Impresia este una de teatru anchilozat. Estetici prăfuite, erori de gust, viziuni şchioapete, amestecate cu spectacole viabile (nu neapărat îndrăzneţe tematic şi estetic), absenţe „vizibile" (nu doar cea mai discutată, a lui Alexandru Dabija, un regizor cu un program personal coerent legat de poveştile româneşti), cantonarea în sfera sigură a *mainstream*-ului, spectacole ale tinerilor, foarte puţine, care copiază stilul necrozat al numelor „mari", prea multă convenienţă şi prea puţină viaţă.

Estetici prăfuite, erori de gust, viziuni şchioapete, amestecate cu spectacole viabile (nu neapărat îndrăzneţe).

Troienele, spectacolul lui Andrei Şerban de la Opera Naţională din Iaşi, este o reconstituire a celui din 1974 de la La MaMa (New York) care mizează pe plasarea spectatorului în mijlocul unui ceremonial crud, care îi zdruncină simţurile. Incantaţii, greacă veche, ritual, sînge, sexualitate primitivă, traseu iniţiatic. Spectacolul se studiază în universităţile americane – spune regizorul. Aşa şi arată, cu tot efortul admirabil al trupei Operei ieşene, ca un material didactic pentru o istorie a teatrului. Cu recunoştinţa că am văzut un show pierdut la vremea sa (deşi, şi în 1990, cînd a fost montat la TNB în cadrul *Trilogei antice,* era tot un *reenactment,* dar datorită conjuncturii politice – fenomenul Piaţa Universităţii – avea viaţă), *Troienele* este un moment recuperat din memoria teatrului, discutabil în ce măsură este viabil astăzi. Mult mai interesant este volumul publicat de Editura Nemira – *Academia Itinerantă Andrei Şerban, Cartea atelierelor,* care reconstituie multiperspectivat, prin interviurile participanţilor, workshop-urile susţinute de regizor la Horezu, Ipoteşti şi Mogoşoaia. Nemira a lansat şi „Biblia" lui Stanilsavski, *Munca actorului cu sine însuşi,* volumul I, într-o nouă traducere a Ralucăi Rădulescu, instrument necesar de lucru pentru profesionişti şi lectură utilă pentru amatorii de teatru.

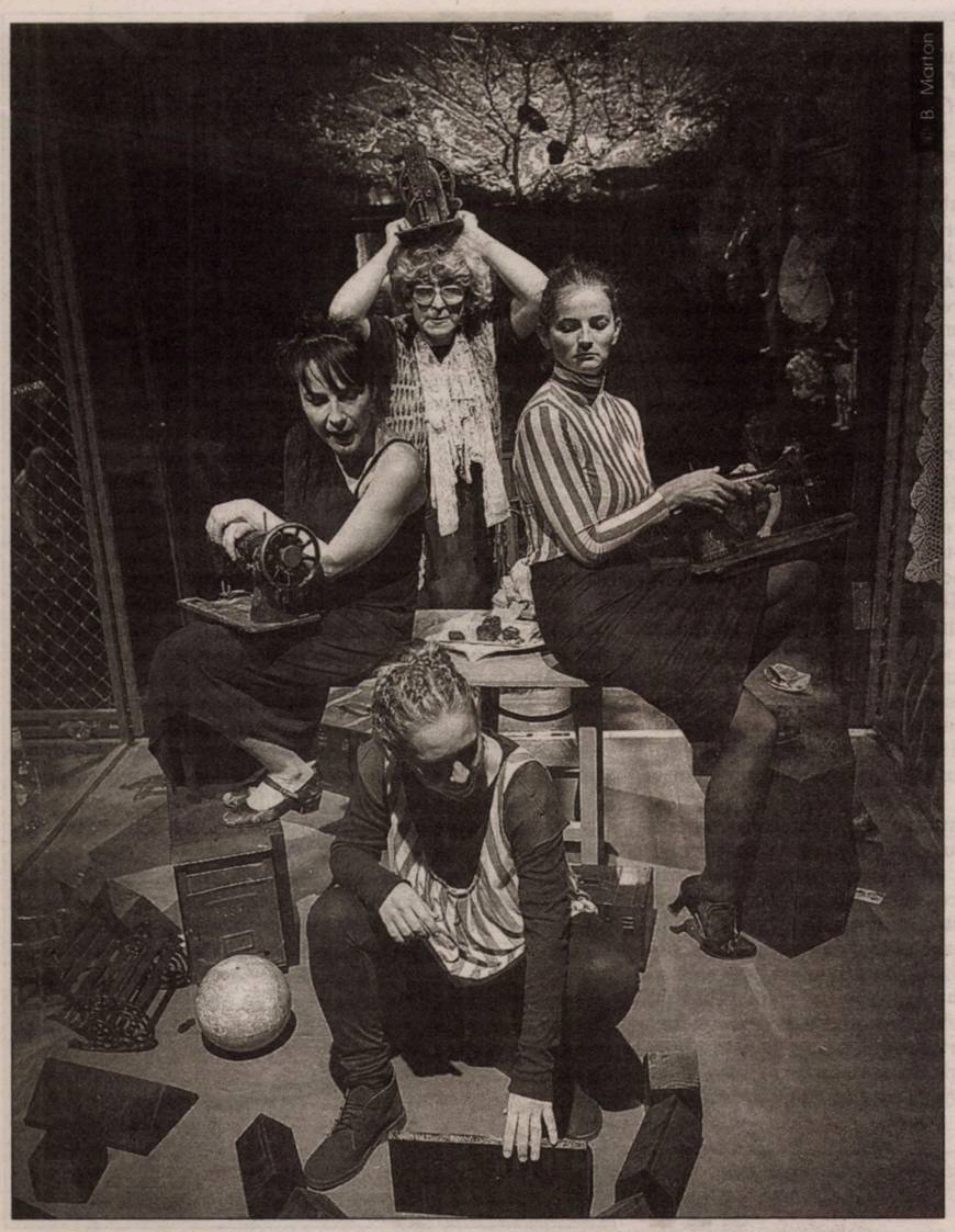

În *Pălăria florentină* după Labiche, montat tot la Iaşi, la Teatrul Naţional, Silviu Purcărete reînvie relaxat comedia de salon cu toate mijloacele genului, păstrînd una dintre mărcile sale regizorale, corul, într-o formulă comic-grotescă: nuntaşii care funcţionează ca un corp comun, bîrfitor, revoltat sau adormit. Din aceeaşi zonă a teatrului de public bine făcut vine şi spectacolul lui Cristi Juncu de la Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, Compania Liviu Rebreanu – *Şcoala nevestelor.* Cu o adaptare într-o limbă contemporană comică şi vie, păstrînd textul lui Molière în versuri, spectacolul se constituie într-o farsă inteligentă despre condiţia umană, în special a femeii (deşi greul show-ului e dus de Nicu Mihoc). Un alt tip de feminism este în *Gardenia,* textul polonezei Elzbieta Chowaniec, montat la Teatrul Maghiar din Timişoara de Koltai M. Gábor, povestea a patru generaţii de femei care traversează secolul al XX-lea. Cu patru actriţe excelente – Andrea Tokai, Lörincz Rita, Borbély B. Emília, Tar Mónika –, construit cu precizia şi delicateţea unei simfonii, spectacolul pune problema feminităţii în context istoric, a traumelor care se transmit, a rupturii dintre generaţii, a (in)dependenţei de bărbaţi şi a (im)posibilităţii fericirii. Ceva mai puţin funcţionează contextul în *Leonida Gem Session* – spectacolul lui Tompa Gábor de la Teatrul Maghiar din Cluj –, acela al României comuniste, aflată sub ochiul şi urechile vigilente ale Securităţii, cu o Revoluţie agresată, abuzată şi confiscată de poliţia politică.

Tînărul regizor Alexandru Mîzgăreanu a avut cîteva idei bune în *A douăsprezecea noapte,* montată la Teatrul „Regina Maria" Oradea: bufonul Feste (Dan Rădulescu) este un trubadur singuratic, Orsino (Richard Balint) are un band rock care îi exorcizează melancolia, iar Ioana Dragoş Gajdo face un Malvolio întunecat, de un comic *noir*. Dincolo de asta însă, spectacolul rămîne cuminte, pe alocuri stîngaci şi plat. Ceva mai rău stau lucrurile cu *Paparazzi sau Cronica unui răsărit de soare avortat* de la Teatrul de Nord Satu Mare. Textul lui Matei Vişniec despre sfîrşitul lumi(lor) este îngropat în montarea nebuloasă a lui Ovidiu Caiţa, absurdul devine confuz, în loc să se lumineze, actorii joacă strident, într-un decor de-a dreptul urît. Un spectacol bătrînicios, din partea unui regizor tînăr, lucru care pare să fi fost o constantă în această ediţie, ceea ce a făcut ca juriul AICT să acorde firesc premiul „Teatrul de Mîine" spectacolului *Un tramvai numit dorinţă*, regizat de Andreea şi Andrei Grosu la Unteatru, o viziune contemporană valabilă pentru piesa lui Tennessee Williams.

Dacă există vitalitate şi spirit liber, rezultatele pot fi uimitoare.

În acest festival obosit, show-ul lui Vlaicu Golcea şi Radu Afrim cu actorii de la Gala „Hop", dedicat Mariei Tănase – *Hai iu iu nu Hey you you* a dovedit vivacitate şi imaginaţie. Reinterpretarea electro pentru cîntecele Mariei Tănase, construcţiile corporale senzuale, vocile şi energiile tinerilor actori se sudează într-un show construit în trei nopţi la Costineşti şi două zile la Bucureşti. Dacă există vitalitate şi spirit liber, rezultatele pot fi uimitoare.

Şi, ca să păstrăm nota pozitivă, expoziţia lui Helmut Stürmer, „Spaţii imaginare", vernisată în FNT – în care sînt expuse machete, schiţe şi spaţiul de lucru al scenografului – este deschisă pînă pe 30 noiembrie la Fundaţia Löwendal (Piaţa Gh. Cantacuzino nr. 1, lîngă Gradina Icoanei).

Cît despre FNT... numai de bine.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

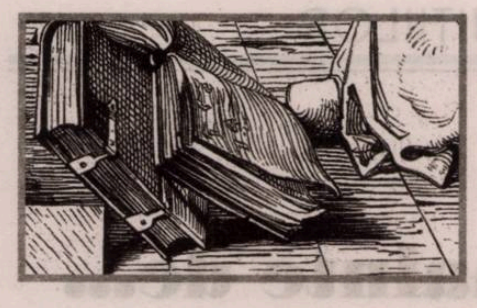

Simona SORA

biographiti

Din lumea bizară

Am renunţat să mai scriu cronică literară după vreo zece ani de articole săptămînale şi am început, apoi, rubrica de faţă – „Biograffiti“, care se încheie acum, odată cu plecarea mea de la *Dilema veche*. Această rubrică ar fi trebuit să se numească altfel: „Cartea sau viaţa“, dar, în final, mi s-a părut nu doar rebarbativ, ci şi puţin absurd. De ce sau una, sau alta, cînd întotdeauna ele sînt atît de amestecate? De ce să le separi, cînd cartea face parte din viaţă, la fel cum viaţa, cu multe ale ei, e „materia primă“ a cărţii? De ce porcăriile, josniciile, mînăriile vieţii trebuie izolate de aerul impersonal şi rarefiat al literaturii adevărate, cea care merită discutată? Pe de altă parte, poate că atunci cînd „judeci“ literatura, lucrurile n-ar trebui să se amestece. Criteriile vieţii (chiar şi cele ale vieţii literare) ar trebui lăsate deoparte. Nu ar trebui să scriem despre prieteni şi cărţile lor, despre colegi şi rudele lor, despre cazuri sociale sau scriitori cu nevoi speciale. Ar trebui să scriem despre literatură şi, cînd scriem, să ne situăm cu orice preţ înăuntrul ei. Numai aşa are un sens, altul decît cel al chenzinei. Care are, fără îndoială, şi ea, sensul ei.

Alberto Manguel, unul dintre marii cititori ai vremurilor noastre, autorul unei minunate istorii a lecturii, povesteşte în *Biblioteca nopţii* o întîmplare curat nabokoviană. Nu e una dintre acele surprize ficţionale care deturnează aşteptările cititorului, ci o întîmplare reală, povestită de sora lui Nabokov într-o scrisoare reluată apoi în *Nostalgia*, o istorie care cu greu s-ar mai putea petrece în vremurile noastre: „În timpul insurecţiei cehe împotriva naziştilor din mai 1945, pe cînd trupele ruseşti intrau în Praga, bibliotecara Elena Sikorskaia, sora lui Vladimir Nabokov, şi-a dat seama că unii dintre ofiţerii nemţi care tocmai se retrăgeau nu înapoiaseră bibliotecii unde ea lucra mai multe cărţi împrumutate. Împreună cu o colegă, au hotărît să recupereze volumele lipsă şi au întreprins o adevărată acţiune de salvare, ieşind pe străzile ocupate de camioanele ruse victorioase. «Am ajuns în casa unui pilot german care ne-a dat, cît se poate de calm, cărţile» – îi scria ea fratelui său cîteva luni mai tîrziu. «În acel moment însă nu mai avea nimeni voie să traverseze strada principală, iar nemţi cu mitraliere se aflau peste tot.»“ Sora lui Nabokov încerca să păstreze, instinctiv, o ordine a bibliotecii de care era răspunzătoare şi care era imaginea unei ordini superioare, imuabile şi eterne – crede cititorul Manguel. „Bibliotecile solide, de lemn şi de hîrtie, la fel precum bibliotecile ecranelor tremurătoare şi fantomatice“, scrie Manguel, aducînd bizara întîmplare în prezentul nostru digitalizat, „fac dovada rezistenţei credinţei noastre într-o ordine eternă şi universală a cărei intuiţie şi vagă percepţie, uneori, le avem.“

Lectura a devenit însă un obicei vag vetust, practicat mai ales pentru „omorîrea timpului.“

Între Televiziune şi Internet, lectura a devenit însă un obicei vag vetust, practicat mai ales pentru „omorîrea timpului“ sau din raţiuni strict utilitariste. Poate vă amintiţi acel episod genial din *Seinfeld*, în care Elaine cunoaşte un alt trio masculin, replica perfectă a celor trei amici – Jerry, George şi Kramer –, însă cu semn schimbat: sînt nişte tipi exagerat de cumsecade, îmbrăcaţi foarte corect, care fac numai ce trebuie, au principii, nu mint, nu-şi înşală iubitele. Apare chiar şi un Newman mai puţin slinos şi care se înţelege bine cu toată lumea. Totul e incredibil în cafeneaua din „lumea bizară“, dar lucrurile o iau cu adevărat razna cînd, acasă la noul Seinfeld, minute bune, sub ochii amicei Elaine, venită în vizită, cei trei citesc nişte cărţi, iar apoi pleacă la... bibliotecă.

Am de gînd, măcar pentru o vreme, pînă cînd viaţa mă va ajunge din nou din urmă, să mă duc şi eu în lumea bizară. Cu unii dintre dumneavoastră o să mă mai întîlnesc, cu siguranţă, şi acolo.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Investiţie de imagine

 # Serj Tankian, *Jazz-iz Christ*, Serjical Strike Records, 2013.

Trăim în showbiz o perioadă a iconoclasmului mascat în pamfletărie, însă se cuvine să luăm astfel de idei drept puncte de dezbatere, mai degrabă decît sentinţe fără drept de apel. Chiar acest album este, prin coperta reprezentînd un saxofon crucificat, un pamflet la adresa complexului mesianic impregnat în industria jazz şi în comunitatea sa de ascultători. Totodată, e şi un nou pas în campania lui Serj Tankian de a-şi face prieteni în toate ramificaţiile industriei muzicale. Precedenta recenzie pe care am scris-o la un album Serj Tankian, cu ocazia experimentului său „simfonic“ (prezentat şi într-un concert în România), mi-a reflectat iritarea cu privire la popularul compromis filarmonic-rockeristic prin care punkerii încearcă să acumuleze capital de imagine intelectuală, iar filarmonicile încearcă să se salveze de la faliment şi de la alunecarea în afara unui spaţiu pop în care, dacă nu eşti măcar cu un picior, rişti să dispari din existenţă. Poate articolul a fost mai răstit decît aş fi vrut, însă sper să rămînă ideea.

Nu ştiu ce i-a ieşit lui Tankian din combinaţia respectivă, dar ceva foloase or fi fost, căci cariera solo din ultimii trei ani s-a focalizat aproape exclusiv pe manevre simfonice (tot mai ambiţioase faţă de materialul comentat atunci) ca vehicul pentru o agendă politică de tip #unitisalvam. Cu albumul de faţă, rockerul încearcă să atragă capital de simpatie şi din lumea jazzului, dovedind un spirit de antreprenoriat muzical extrem de tenace şi insidios, care poate fi explicaţia pentru destrămarea System of a Down. Comparativ cu aventurile sale simfonice, *Jazz-iz Christ* îmi pare mai ingenios, mai progresist, mai divers în idei. Acompaniamentul filarmonic în rock e cel mai adesea un efort de execuţie a unui aranjament muzical simplist care rareori reclamă complexitatea unei formaţii orchestrale de luptă. Acompaniamentul jazzist, de care Tankian are parte aici, e unul creativ şi transformator, contribuţiile invitaţilor şi stilistica interpretării individuale fiind mult mai invazive la adresa compoziţiei originale. Cel mai prezent dintre invitaţi e concetăţeanul lui Tankian, pianistul Tigran Hamasyan, despre care am povestit mai pe larg cu ocazia recentului său concert din Bucureşti. Doina armenească „Garuna“, cu versurile în armeană şi rădăcinile folk, pare adusă de pe albumul pianistului. Hamasyan e însoţit de un mai vechi colaborator al său, Valeri Tolstov, care asigură partea de clape atmosferice, flaut şi alte decoraţiuni esenţiale pentru ca acest album să se poată vinde drept jazz. Trompetistul Tom Duprey, rămas din pomenitele aventuri simfonice, este totuşi elementul cel mai colorat, cu suport pe aproape toate piesele. Trupa rock care l-a acompaniat pe Tankian încă de la debutul solo ajută cu percuţia. Două dintre piese („Distant Thing“ şi „Miso Soup“) ies în evidenţă prin excesul de invitaţi, înghesuind contribuţii minore, de la unele nume care sînt prezente mai mult pentru caseta redacţiei – Larry LaLonde (Primus), Stewart Copeland (Police) şi jazzerul James Merenda. Se resimte pe alocuri şi o tentativă de asociere cu conceptul *„world music“*, prin titluri şi motive muzicale care fac trimiteri la diverse locaţii („Yerevan to Paris“, „Scotch in China“, „Miso Soup“, „Waitomo Caves“).

Principalul merit al albumului este că Tankian nu cîntă atît de mult pe cît şi-ar fi putut permite. Doar patru dintre piese beneficiază de vocea sa, ceea ce înseamnă o prezenţă minimală în afara rolului de compozitor/producător, aspect pe seama căruia aş pune calitatea materialului. Serj Tankian reuşeşte performanţa de a prezenta drept jazz o serie de piese tip System of Down sterilizate ori structuri pop-rock şi balade jazzificate de pianul lui Hamasyan. Pînă la urmă, pentru asta s-a inventat eticheta „fusion“. Pe de o parte, materialul e expresia libertăţii artistice cîştigate de artist prin anteriorul succes comercial, pe de altă parte, e încă o investiţie de imagine în care beneficiile au altă formă decît succesul imediat al albumului.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Hanno HÖFER

„Un pic de jazz, country şi zydeco“

Ce e nou pe noul vostru album, Cinste lor?

Nou e că de data asta am prelucrat şi cîteva piese mai cunoscute publicului larg, nu doar standarde de blues. Bine, pînă la urmă, şi astea sînt tot standard! În plus, am mai adăugat un pic de jazz, country şi zydeco.

Nou ar mai fi că, pe lîngă invitaţii noştri tradiţionali – Nucu Pandrea la frunză şi Elvis Romano la voce –, avem şi alţi invitaţi cu care nu mai colaborasem la înregistrări pînă acum: Török Zsuzsanna şi binecunoscutul Nea Vasile de la Mîrşa la voce, plus clarinetistul şi basistul din taraful său.

Aţi renunţat să mai prelucraţi cîntece româneşti; de ce?

N-am renunţat să prelucrăm cîntece româneşti, chiar am vrut să avem şi unul românesc pe noul album, dar de data asta n-am găsit unul potrivit şi, decît s-o facem forţat, mai bine n-am mai făcut-o deloc.

Sînteţi ocupaţi toamna asta; pe unde cîntaţi?

În toamna asta am avut şi avem destule concerte, mai ales prin cluburi, de la Oradea pînă-n Suceava. Acum ne pregătim pentru un show comun cu legendarii bluesmeni – şi nu numai – Hobo şi Deák Bill din Ungaria, cu care o să avem două concerte, la Tîrgu Mureş şi la Cluj, la sfîrşitul lunii noiembrie.

***Hanno Höfer** este vocalistul şi chitaristul formaţiei* Nightlosers. *Mai multe la nightlosers.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

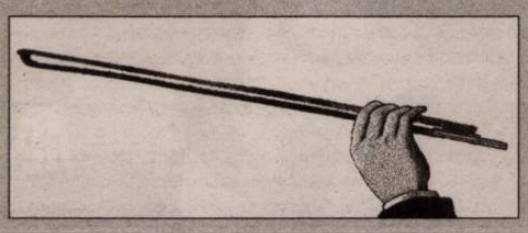

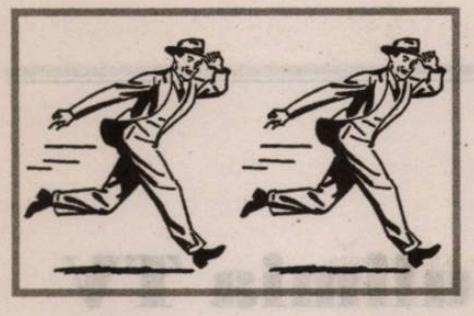

Andrei GORZO

dilematograf

Corporalitate

● ***Adèle: Capitolele 1 şi 2 / La vie d' Adèle* (Franţa, 2013), de Abdellatif Kechiche.**

În *Adèle: Capitolele 1 şi 2,* mărirea şi decăderea unei prime iubiri sînt tratate la scară epopeică: aproape trei ore. Adèle (Adèle Exarchopoulos) e încă la liceu cînd o cunoaşte pe Emma (Léa Seydoux), studentă la Arte Frumoase, de care e atrasă cu o forţă fără precedent în relaţiile ei cu băieţi. Începe o relaţie toridă şi mai tîrziu se mută împreună. Opunîndu-se principiului hollywoodian al eficientizării prin eliminare *(streamlining),* narareа aderă la idealul realist al atotinclusivismului descriptiv, al documentării acestor vieţi ficţionale în cît mai mult detaliu: o scenă de sex durează peste cinci minute, dar la fel de mult durează şi o scenă cu Adèle în sala de clasă – între timp devine educatoare de grădiniţă, apoi învăţătoare. (Pe de altă parte, luni şi ani întregi tind să dispară în elipse nemarcate explicit.) Muză de cursă lungă (dar şi bucătăreasă) a Emmei (care devine o artistă tot mai cunoscută), Adèle e tot în curs de definire a propriei identităţi; nu doar din cauza diferenţei de vîrstă, ci poate şi din cauza diferenţei de clasă socială dintre ele, ea nu se integrează niciodată în lumea artistică a Emmei. Şi toate astea, plus inevitabila rutină-rugină a convieţuirii, sfîrşesc prin a le rupe una de alta şi prin a le arunca pe amîndouă înapoi în braţele unor mai vechi – sau mai „naturale", sau doar mai comode – loialităţi de grup.

Stilistic, filmul poate fi descris în termenii folosiţi de André Bazin în legătură cu *Patimile Ioanei d'Arc* al lui Dreyer: „un documentar de chipuri umane". Secvenţă după secvenţă, acestea tind să umple total cadrele bîţîite (filmate din mînă) ale regizorului Abdellatif Kechiche; alte cadraje sînt rare. Ceea ce nu înseamnă neapărat că filmul e monoton vizual: faţa Adèlei se caracterizează printr-o hiperactivitate prodigioasă – în primul rînd expresiv-reactivă, dar şi masticatorie (foarte des e filmată mîncînd, cu mestecăul vizibil în gura întredeschisă) sau secretorie (de lacrimi şi muci). Iar camera de filmare se ospătează cu hiperactivitatea ei: un cadru cu mucii scurgîndu-i-se în gură în timp ce plînge reprezintă, în această estetică, ceea ce reprezintă *money-shot*-ul în estetica filmului porno – ceva ce Bazin n-avea cum să fi anticipat cînd îl lăuda pe Dreyer. De la filmele lui John Cassavetes încoace, documentarea unor chipuri răvăşite de emoţii (pe cît posibil) nemimate, în feluri (pe cît posibil) nemaiînregistrate vreodată, a devenit miza unei curse care, în epoca *reality-show*-urilor, devine uneori greu de distins de imperativul pornografic al *money-shot*-ului. În condiţiile astea, e o inconsecvenţă din partea regizorului franco-tunisian ca tocmai în scenele de sex să opteze pentru un anumit grad de cosmetizare: nu chiar ca la Hollywood, cu muzică şi lumină ultraflatantă, ci ca în *softcore,* cu secreţii reduse la minimum şi cu montaj care să elimine fazele de trecere de la o poziţie la alta, lăsîndu-ne doar cu poziţiile însele. Această relativă idealizare e susţinută de cea la care se dedă unul dintre personajele masculine ale filmului (cineva din lumea Emmei), cînd începe să vorbească, la o petre-

cere, despre superioritatea orgasmului feminin asupra celui masculin. Ce-i drept, i se răspunde că raportarea la orgasmul feminin ca la ceva mistic e, de fapt, la fel de retrogradă ca mai vechile *bullshit*-uri linguşitoare despre „eternul feminin", dar asemenea replici caricaturale – dintr-o scenă de conversaţie mai lungă, al cărei subiect principal e arta – sînt oare suficiente pentru a certifica acest film drept o lucrare autoreflexivă? Ca şi în filmul precedent al lui Kechiche, *Vénus noire* – care denunţa exploatarea rasialo-sexuală, dar (păstrînd proporţiile) o şi reproducea (prin modul său de a o pune în scenă pe actriţa principală) –, autoreflexivitatea e superficială: se rezolvă prin scrierea cîtorva dialoguri despre problemele reprezentării artistice a subiectului respectiv, astfel încît să se consemneze că artistul şi-a făcut temele la etică, şi-a pus întrebările de rigoare. Toate astea nu vor să pună sub semnul întrebării dreptul unui regizor mascul de a reprezenta sexualitatea feminină (un drept pe exerciţiul căruia, potrivit unui aforism de-al lui Jean-Luc Godard, s-ar întemeia o bună parte din istoria cinematografului, ea confundîndu-se cu „istoria unor băieţi care au vrut să filmeze nişte fete"). Ce e de pus sub semnul întrebării e subtilitatea lui Kechiche. Sigur, însăşi pretenţia de subtilitate poate fi denunţată ca o fandoseală, în numele noţiunii de autenticitate – adică a echivalenţei autenticitate – corporalitate cu care defilează filmul. Pe de altă parte, nu e chiar o pretenţie ilegitimă în cazul unui film în care corporalitatea e *conceptualizată* la greu – şi, uneori, într-un mod destul de rudimentar-schematic. Nu numai că superioritatea mentalitară (datorată superiorităţii de poziţie socială) a părinţilor Emmei (care sînt OK cu lesbianismul acesteia), faţă de părinţii Adèlei (care trebuie feriţi de adevăr) este codată gastronomic prin preferinţa lor pentru stridii în defavoarea spaghetelor, dar stridiile sînt chemate să mai lucreze simbolistic şi în tura de noapte – atunci cînd Emma o învaţă pe Adèle cum să le sugă conţinutul. ■■■

PUBLICITATE

Trezește-te la cultură!

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru, operă și teatru pentru copii din stagiunea

Grand Cinema Digiplex

Noiembrie

15, vineri
Cobzality – concert electro - world music | 20:00

16, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

17, duminică
Motanul Încălțat | 11:00
Le Corsaire | 18:00

21, joi
L'italiana in Algeri | 20:00

23, sâmbătă
Albă ca Zăpada | 11:00

24, duminică
Punguța cu doi bani | 11:00
Concert André Rieu | 17:00

28, joi
Boeing Boeing | 20:00

30, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

Decembrie

1, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and white | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, grație și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să-și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori umane.

Festivalul Internațional al Artelor Spectacolului Muzical "Viața e frumoasă"

Evenimente Speciale

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

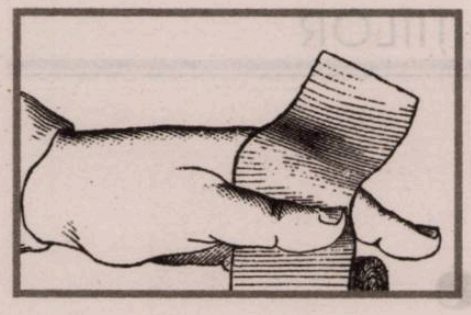

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Binge watching sau bulimia TV

V-ați uitat vreodată la o cutie de DVD-uri cu *Seinfeld, Roma* sau *Breaking Bad,* la rînd? Dacă da, suferiți de o boală numită în engleză *binge watching* sau *binge viewing.* Boala nu-i chiar așa de boală, dar se răspîndește tot mai mult și ar putea fi numită în română, cu aproximație, „bulimie de serial". Acest fenomen îl transformă pe telespectator din cartof de canapea în căpcăun audiovizual și schimbă fundamental business-ul la care ne referim.

Anii '80, cei în care CBS-ul își înnebunea publicul terminînd un sezon de *Dallas* cu întrebarea devenită proverbială „Cine l-a împușcat pe JR?", pentru a rezolva enigma doar peste cîteva luni, sînt de mult istorie. *Cliffhanger*-ul, acel gen de așteptare creată de scenariști de la un episod la altul sau chiar înaintea pauzelor de publicitate, e mai puțin util decît în trecut. Azi, serialele se consumă în porții mari, mai multe episoade de-a rîndul, de pe DVD sau Blu-Ray, site-uri de *video on demand,* ca Netflix, Amazon sau Hulu. Sau chiar piratate, de pe Internet. Fenomenul a fost remarcat de mai multă vreme, dar în decursul acestui an a fost consacrat de un serial care a făcut vîlvă, intitulat *House of Cards.* Serialul a fost distribuit nu pe un post TV, ci pe popularul (în SUA) Netflix, un serviciu de închirieri de DVD-uri care s-a transformat cu succes în platformă de *video on demand,* în epoca digitală. Pentru cine nu e familiarizat cu termenul, *video on demand* (VoD video la cerere) înseamnă oferta de seriale, filme, concerte și altele, la cerere, pe o platformă de Internet sau prin intermediul televizorului. În România, servicii ca Voyo, AntenaPlay, SeeNow sau DolceTV.ro testează și ele această modalitate de distribuție, dar nu au oferta și numărul de abonați ale unui Netflix din SUA.

Natural, VoD-ul e una dintre cele mai lesnicioase modalități de satisfacere a *binge watching*-ului. Iar *House of Cards,* care s-ar traduce prin „Castelul de cărți de joc", e consacrarea acestui gen de consum video, fiindcă a fost conceput ca atare. Serialul a fost lansat, în februarie 2013, la grămadă, cu toate cele 13 episoade din primul sezon odată. În plus, a și fost gîndit diferit de produsele clasice de acest tip. Girată de două nume celebre de la Hollywood, David Fincher *(Fight Club)* și Kevin Spacey, și avîndu-l pe cel de-al doilea și în rolul protagonistului, ideea a convins Netflix să investească 100 de milioane de dolari în două sezoane, fără un pilot. Spacey a explicat, într-un fragment video popular online, că nu e vorba de o alegere tehnică, ci de o nouă modalitate de construcție a scenariului. Pilotul tipic, pe baza căruia un serial TV devine realitate, implică clarificarea încă de la început a personajelor și a perspectivelor narative, conține cumva *in nuce* întreaga evoluție ulterioară. Iar creatorii *House of Cards* și-au dorit, dimpotrivă, o tramă care să dezvăluie, pe parcursul mai

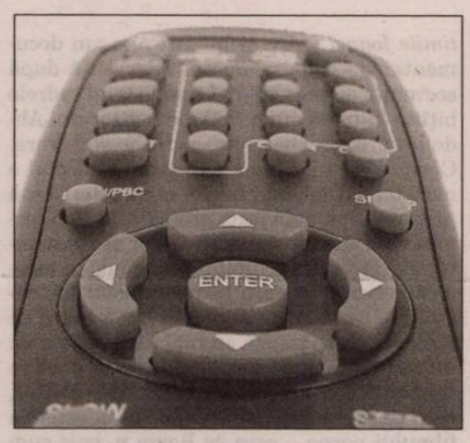

Pirateria „e mai bună decît un Emmy".

multor episoade, ambiguitatea etică a actanților – o marfă, de altfel, la mare căutare și în producții ca *Game of Thrones*-ul lui George R.R. Martin.

Cu această strategie atipică și curajoasă, *House of Cards* a primit nu numai note maxime din partea criticii, ci și un Emmy (pentru regie), primul obținut de o platformă de distribuție online. La capitolul Emmys, marele cîștigător din 2013 a fost însă *Breaking Bad,* serial clasic, dar și el obiect al bulimiei video. Vince Gilligan, creatorul acestuia, explica recent pentru *Wall Street Journal* că *binge watching*-ul implică un alt gen de construcție narativă, pe care o numea „hiperserializare". Noile obiceiuri de consum înseamnă și fidelizarea fanilor, care vine la pachet cu un gen de atenție sporită sau memorie proaspătă. Aceasta îți permite să iei un detaliu episodic din primul sezon și să-l dezvolți într-un fir narativ de cîteva episoade, în cea de-a patra serie.

Fidelitatea fanilor care consumă seriale pe noile platforme înseamnă, bineînțeles, și marketing, chiar dacă e vorba de download ilegal. Creatorii *Game of Thrones,* serialul despre care se spune că e cel mai piratat din istorie, au spus în repetate rînduri lucruri favorabile despre fenomen. Într-o întîlnire din acest an cu investitorii, CEO-ul Time Warner, Jeff Bewkes, afirma că pirateria „e mai bună decît un Emmy", din punctul de vedere al așa-numitului *buzz* pe care îl generează. Time Warner deține HBO, postul pe care a fost difuzat *Game of Thrones,* pentru 11 milioane de abonați, în timp ce download-urile ilegale erau estimate de Washington Post undeva între 3,7 și 4,2 milioane. Ceea ce e foarte piratat e și foarte bine vîndut – conchidea cotidianul american, care amintea și că *Game of Thrones* a fost cel mai rentabil serial pe piața de DVD-uri, în 2012.

„Hiperserializarea" de care vorbea Gilligan duce cu gîndul și la un alt gen de definiție a serialului TV, ca un lungmetraj mamut, de 10 ore, întrerupt de pauze la fiecare aproximativ 50 de minute. Daniel Knauf, creatorul *Carnivàle,* serial-cult difuzat acum nouă ani de HBO, și-a gîndit inițial proiectul ca film de două ore, și nu a fost singurul. Marile seriale ale momentului beneficiază, de altfel, de o infuzie importantă de talent și know-how, de la Hollywood-ul lungmetrajelor. Lui Spacey și Fincher, care au realizat *House of Cards,* li se adaugă, de exemplu, și un Jeremy Irons, piesă de rezistență în *The Tudors,* sau Steve Buscemi și Martin Scorsese, implicați în *Boardwalk Empire.*

Schimbările dictate de noile modalități de consum sînt însă doar la început. E încă neclar dacă distribuția de tip *video on demand* înseamnă suficienți bani pentru superproducții cu pretenții de Emmy. S-a discutat destul de mult despre faptul că Netflix nu a dezvăluit cifrele de audiență ale primului sezon din proiectul lui Spacey și Fincher, de pildă. Însă posibilitățile pe care le oferă noile platforme nu au fost încă explorate pe deplin. Una din cele mai la îndemînă ipoteze e aceea a episoadelor cu durate nonstandard. În SUA, lungimea tipică a unui serial e de 44 de minute, fiindcă cele 16 minute rămase pînă la o oră sînt umplute de publicitate. În România, e vorba de 48. Însă pe *video on demand,* nu există constrîngeri legate de calupurile de advertising, ceea ce înseamnă că realizatorii pot avea libertatea să vină cu o ofertă conformă cu logica narativă pură și simplă, mai lungă sau mai scurtă de cele 44 – sau 48 – de minute.

Iar dacă ecranul laptopului pare încă mic și incomod pentru cei care nu s-au dedat la astfel de obiceiuri de consum, VoD-ul vine, mai nou, și prin televizor. Voyo-ul PRO TV-ului și Seenow, serviciu independent, au deja aplicații de smart TV, chiar dacă oferta de conținut și veniturile realizate în acest moment sînt reduse. Și oricum ar arăta viitorul din punct de vedere al business-ului numit TV/conținut video, (tele)spectatorul a devenit cu totul altceva decît tradiționalul cartof de canapea: e mai degrabă un căpcăun audiovizual, dotat cu telecomandă și butoane cu care își poate satisface dorințele cu totul altfel decît în doza orară injectată, liniar și diluat, de Televiziunea clasică.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Groapă din Carpați

Era o modă să fii munțar sau munțoman, așa cum, într-o vreme, dădea bine să fii karatist. Acum, nu cred că mai este, pentru că n-am mai văzut grupuri mari de tineri în Gara de Nord, cu rucsacuri cît o casă în spate, de care să atîrne cortul, izoprenul, chitara și ceaunul de mămăligă. Nu i-am mai văzut nici prin trenuri, făcînd cheta ca să dea bani la naș, la întoarcerea acasă, întinzînd coltuce de pîine în ultima conservă de pateu și legînd ușile vagonului cu cordelină, ca să nu urce pantofarii. N-am mai auzit nici „Imnul Bucegilor", nici refrenul de la „M-a ținut mama acasă", urlat din toți rărunchii – „Nu mai pot să mai suport,/ la munte vreau să mă întorc!" Probabil că munțarul (sau munțomanul) e acum o specie pe cale de dispariție și-mi pare rău, pentru că sufletul său era greu de înțeles și delicat ca o floare-de-colț. Pe unde or fi băieții aceia sensibili, cu părul lung și gene întoarse, ca de fată, care cîntau atît de frumos la chitară și se îmbătau ca porcii cînd ajungeau la cabană? Pe unde or fi acele fete zdravene, stoice și multifuncționale, care suspinau cînd ascultau „Delirul" („Și rîd și plîng și te strig delirînd!") și îi cărau pe băieții cei sensibili și beți, în spate, pînă la cort? Pe unde or fi Șarpe, Micuțul, Piticu', Sconcsu', Microb? Aș suferi dacă aș afla că acum merg în concediu în Antalya la *all inclusive,* că gîfîie cînd urcă cinci trepte, de la prea multe țigări Carpați fumate atunci, pe munte, că ascultă manele.

Orice grup de munțomani care se respectă avea un „fluieraș" și o „măturică". Fluierașul deschidea drumul și „monomul" (un șir indian care intra „pe traseu" și se cățăra pe munții patriei) fluiera din fluier la restriște, și nu numai. Măturica închidea monomul și-i „mătura" pe cei leneși de pe cărare, îi forța să nu rămînă în urmă. La noi, Groapă era măturică și era puternic ca un zmeu. De ce i se zicea Groapă, nu-mi amintesc exact, poate că din cauza faptului că atunci cînd se punea pe mîncat (și pe băut), în el intrau multe, era ca o groapă fără fund. Sau din alte motive. Era băiat bun Groapă, nu se dădea aiurea la munțomanele cele mici, noi în grup, nu făcea scandal cînd bea, ba chiar aplana conflictele munțomănești, făcea cu drag focul și alte treburi din astea gospodărești, pe lîngă cabană, nu avea fițe de alpinist, să se cocoațe cine știe pe unde și să ne dea emoții tuturor, dormea de unul singur în cortul lui de două persoane, pe care și-l monta chiar la marginea taberei noastre, ca și cum și-ar fi propus să stea de veghe și să ne apere de primejdii nocturne, dar sforăia de se cutremura cortul. Cînd eram „pe traseu", în zorii zilei, și fluierașul dădea tonul la „imn" („Imnul nostru preferat / e un imn despre căcat") ca să ne trezim de-a binelea și să ne umplem inimile de voioșie, că doar d-aia urcam pe munte, era reconfortant să auzi vocea caldă și groasă a lui Groapă, undeva în spate: „Arde-o, frige-o, ram, pam, pam!" Te simțeai, cumva, în siguranță.

Odată, la un revelion la Cuca (frumoasă cabană din sălbăticie, fără apă, fără curent electric, doar cu lămpi cu carbid), Groapă a cărat de acasă, în rucasul său din acela cu cadru, cum erau pe atunci, o oală cu sarmale făcute de maică-sa. S-a abținut și n-a gustat nici măcar una, de poftă, a pus oala la păstrare, afară, în zăpadă, pentru seara de Anul Nou. A fost cel mai scurt revelion din istoria munțomanilor. Pentru că am început devreme, că tot n-aveam ce face în cabana aia, am lălăit tot repertoriul de cîntece, am tropăit cu bocancii noștri de se zguduiau munții din jur, iar înainte de doispe eram cu toții chercheliți bine și am căzut ca muștele, care pe unde a apucat. Doar Groapă a rămas singur în sala de mese, unde, pe la 3 dimineața, asculta Baniciu la casetofon, se îndopa cu sarmalele lui, pe care le mînca cu mîna, direct din oală și, pilit și trist, lăcrima. Nu v-am spus eu că sufletul de munțar e complicat și greu de înțeles, delicat ca o floare-de-colț?

Iar în ultima zi, cînd am rămas cu toții fără țigări, tot Groapă a fost cel care pitise un pachet de Mărășești – l-a scos din rucsac cu gesturi de magician și ne-a dat țigări la toți. Cam ude și cam greu de tras din ele, însă le-am fumat și ne-am umplut din nou inimile cu voioșie, cînd coboram de pe munte, iar Groapă din Carpați, rămas ultimul, ne măturа urmele, lăsînd zăpada imaculată, ca și cum n-am fi trecut niciodată pe acolo, ca și cum acele timpuri nici n-ar fi fost.

Wojciech TOCHMAN

Ca şi cum ai mînca pietre

– crime de război în Munţii Herţegovinei –

instytut reportażu

zarne

La ora 4 dimineaţa, grenade sîrbe au căzut peste Presjeka. Era pe 22 iunie. O femeie ucisă (cine îşi mai aminteşte numele ei astăzi?). Casele erau cuprinse de flăcări. Căldura se întetea.

Oamenii îşi luau în grabă ceva de mîncare, îmbrăcăminte, copiii. Înspăimîntaţi, se îndreptau spre munţii Crvanj. Se ascunseseră în pădure. Nu mai puteau înainta printr-un spaţiu nesfîrşit, luminat şi gol. Se lăsă noaptea. Prin Presjeka, care ardea, se grăbiră spre satul Kljuna. Întîlniră nişte musulmani din Kljuna şi din alte aşezări învecinate. Erau printre aceştia şi cîţiva din Mostar, pe care sîrbii îi luaseră captivi şi pe care, nu se ştie de ce, îi lăsaseră liberi.

În satul Kljuna, au fost nevoiţi să abandoneze 17 bătrîni. Pe aceia care nu puteau merge prin munţi; Jasna îşi aduce aminte cum un bărbat a fost nevoit să se despartă de mama lui. Pentru că nu o putea ridica din loc. I-a lăsat ceva de mîncare. Avea soţie, copii, n-avea de ales. Bătrînilor părăsiţi nu le-a ajuns mîncarea pentru mult timp.

Le-au tăiat gîtul. Lupii le-au sfîrtecat trupurile fără viaţă, le-au împrăştiat oasele de jur împrejur.

Cuşca

Copii, femei, bărbaţi – păşeau unul după celălalt, fără să ştie încotro. Printre ei se aflau şi pădurari, care mai lucraseră prin locurile acelea şi care îi asigurau că ştiu încotro se îndreaptă. Îi vor duce pe toţi la Mostar, aşa cum au promis. În Mostar, lucrurile erau deja ceva mai calme, sîrbii părăsiseră oraşul pentru că se puseseră de acord cu croaţii. Înainte de asta, uciseseră în jur de-o sută de oameni şi le aruncaseră trupurile la gunoi – aşa au murit vărul şi verişoara Jasnei.

Au urcat pe muntele Velez. Ploaie, grindină, nopţi reci, zile toride. Se înainta cu greu. Jasna cu fetiţa în braţe. Hasan – cu fiul. Ajla – nouă luni. Amar – 4 ani.

În cea de-a patra zi de drum, a căzut o grenadă. Chiar în dreptul lor. Întîmplarea făcea că aici aveau loc, sporadic, lupte sîrbo-croate. În faţa lor – strigăte, panică, învălmăşeală. Explozia îi despărţi pe pribegi în două grupuri. Jasna, Hasan, soţul ei, fratele acestuia, cu soţia şi toţi copiii, au nimerit în grupul mai mic. Soacra – în cel mare. Grupul mai mare a fost mai norocos. Pădurarii care erau familiarizaţi cu pădurile de prin partea locului dispărură şi ei pe undeva.

Mergeau în rînd: Jasna, soţul ei, copiii lor, fratele soţului, soţia lui, copiii lor. Timp de patru zile, vreo 10-20 de oameni merseră în cerc prin pădure, ca într-o cuşcă. Însetaţi, înfometaţi.

Şapte soldaţi sîrbi – înarmaţi pînă-n dinţi – îi ajunseră din urmă (era în data de 26 iunie). Femeile îşi strînseră copiii aproape, bărbaţii aruncară pistoletele în tufişuri. Soldaţii nu i-au înjurat, nu i-au jignit. „Nu vă fie frică", le-au repetat, arătîndu-le să o ia spre păşunea Velez. Acolo erau sate. Deja doar sate sîrbeşti. În sat se afla o şcoală. În faţa acesteia, sîrbii au organizat în mod eficient o selecţie: femeile şi copiii de o parte a străzii, musulmanii – de cealaltă.

Sîrboaicele ţipau din răsputeri: „Blestemate să vă fie mamele! Căţelele naibii!" Musulmancele lăsaseră capul în jos. Jasna însă privea în partea cealaltă a străzii. Văzu cum îl iau pe Hasan, ducîndu-l nu se ştie unde. Se întoarse după o oră. Hasan îi aruncă o privire soţiei sale şi-i făcu semn din cap că nimic bun nu va ieşi din toate acestea.

„Şi cu ăştia ce facem?" întrebă unul dintre sîrbi. „Aşteptăm pînă vine comandantul" răspunse celălalt.

După Jasna, era vorba despre Zdravka Kandicia. Acesta ajunse după cîteva ore, pe la 5 după-amiaza. Dădu un ordin, pe care Jasna îl auzi. „În camioane şi spre Breza!" Pe atunci, nu ştia ce e Breza. Astăzi ştie.

Cizmele de cauciuc

Sîntem în pădure. Pretutindeni, nenumărate peşteri, gropi în pămînt. Mai e şi Gajova Jama – locul pe care l-a arătat martorul. Martorul nu mai e cu noi, căci martorilor în general le este frică. Sanja Mulac şi Jasna au vorbit cu acesta. Le spusese: „Căutaţi în Gajova Jama."

În Gajova Jama (mai exact: deasupra ei – joc de cuvinte: *jama* (lb. pol.) = cavitate, scorbură – *n.tr.),* muncitorii taie tufişurile, descoperind în pămînt, din cîteva mişcări de lopată, o adîncitură de dimensiuni considerabile. Nu se poate vedea cît este de adîncă. De altfel, nimeni nu o cercetează atent, cu toţii s-au ascuns ceva mai departe – sub un copac. Acolo, dr. Ewa Klonowski îşi pune pe ea un combinezon de plastic şi se leagă la brîu cu o coardă de susţinere. Nu e nici un speolog prin preajmă, dar trebuie să se descurce cumva. De coarda aceea mai leagă încă o coardă şi încă una, iar celălalt capăt al acelei încîlcituri îl vom prinde de cel mai apropiat şi mai gros copac.

Dr. Ewa îşi pune mănuşile latex, înşfacă lanterna şi coboară în scobitură. Nu avea forme regulate. Nu-i vedem capătul, n-o mai vedem nici pe Ewa. Ea însă trage din cînd în cînd de sfoară, pentru a o lăsa mai liberă; se vede că vrea să coboare mai mult. Şi nici n-o vom mai vedea, preţ de încă cinci minute, încă zece, douăzeci.

„Nu e nimic acolo", spuse, scoţînd în sfîrşit capul la suprafaţă şi scuturîndu-şi părul de insecte. „Cum adică?!" se enervă Jasna. „Cum adică nu e nimic acolo?" Jasna se aşteptase ca astăzi, acolo, să găsească, în sfîrşit, cizmele roşii de cauciuc.

Pivniţa

Se lăsase noaptea. Femeilor şi copiilor li se spusese să urce în autobuze, în aceleaşi autobuze care, mai înainte, îi duseseră în pădure pe tăietorii de lemne. Porniră. La periferia oraşului Nevesinja, li se ordonă să coboare. Să intre apoi în pivniţă, în sala cazanelor. Închiseră uşile cu zăvorul. Femeile îşi aşezară copiii pe beton. Copiii plîngeau. Nu aveau de mîncare, de băut... de toaletă nici nu putea fi vorba. Nu aveau aer – în încăpere nu exista decît o mică fereastră cu gratii.

Cînd se făcu ziuă, un băiat sîrb privi prin geam în interiorul pivniţei. Poate avea 7 ani, poate 8. Jasna îl rugă să îi aducă nişte apă, pentru copii. Băiatul plecă, iar ea se gîndi că se va întoarce. Şi nu greşi.

„Cu nenorocitul ăla de Alija şi-au tras-o mamele voastre!" spuse, deschizînd sticla şi aruncînd cu apă în ochii celor însetaţi. Musulmanul Alija Izetbegovic era pe atunci preşedintele Bosniei. „Să vă dea el apă!" Jasna îl rugă pe fiul ei să facă pipi într-un capac. „Parcă ar fi fost suc, aşa l-a băut", spune ea despre fetiţa ei.

Ziua a doua, a treia. Deja nu le mai trebuia nici o toaletă, copiii nu aveau pentru ce să se ducă la baie. În cea de-a patra noapte, în jurul orei 11, cineva începu să bată cu putere în uşă, înjurînd. Erau, de fapt, mai mulţi. Nu aveau cheie, aşa c-au spart uşa. Erau cinci inşi, dintre care doi cu ciorapi pe faţă.

Jasna o ţinea pe Ajla în braţe. Iar Amar stătea alături de ea. Era întuneric, aşa că bărbaţii luminară chipurile femeilor cu lanternele. Pe o fată frumoasă o salvă copilaşul ei de şapte zile. „Tocmai a născut", spuseră bărbaţii. „N-avem ce face cu ea." Femeile au înţeles de ce veniseră. Începură să urle. Puseseră deja mîna pe trei dintre ele: pe Fadila şi pe două surori frumoase. O mai luaseră şi pe Mersada, mamă a doi copii. Şi pe Jasna.

Jasna se zbătu pînă scăpă, o luară de păr, o bătură. „Nu vii?" spuseră, scoţînd cuţitele. „Bine, atunci îţi ciopîrţim copilul sub ochii tăi." Aşa că se duse.

În pivniţă au rămas 30 de femei şi 20 de copii. Printre care şi Ajla cu Amar.

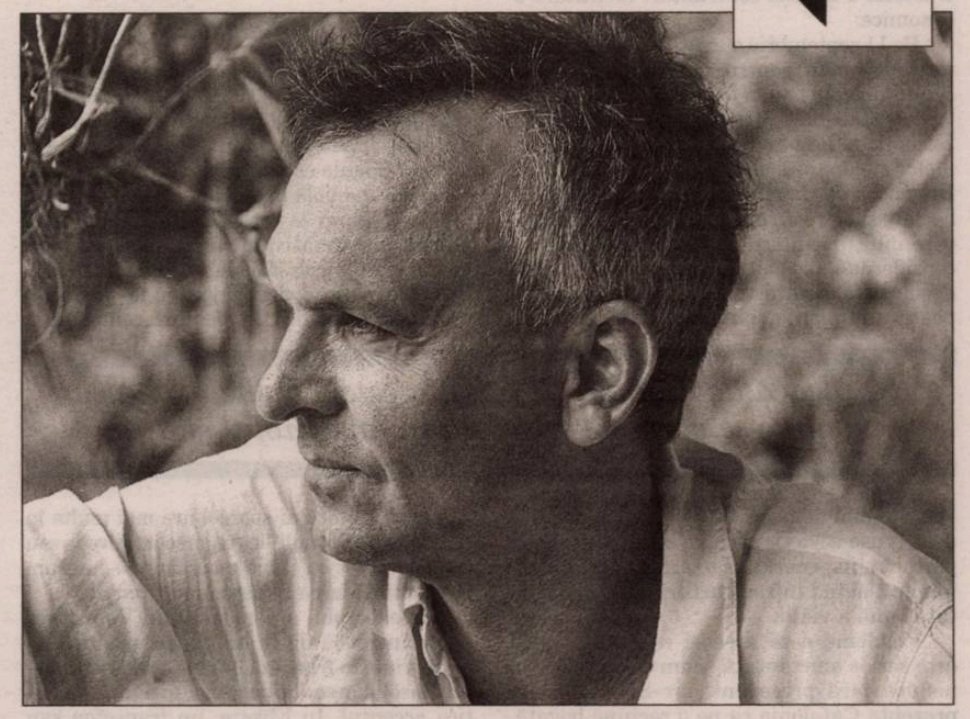

Imitaţia

E august. Jasna ne aşteaptă în cafeneaua Big Ben. Are un chip matur, ochii întunecaţi şi limpezi, conturaţi discret cu creionul, buzele date cu ruj (cînd şi cînd, îi scapă un zîmbet fugar), părul roşcat şi coafat cu grijă, un lănţişor de aur la gît, o cămaşă pe umeri, pantaloni verzi de camuflaj, cu buzunare, şi pantofi bej, uşori. Frumoasă, mîndră. Aşa vrea să fie. „Aşa m-a iubit soţul."

Ne îndreptăm împreună spre Nevesinja (Republica Sîrbă a Bosniei şi Herţegovinei).

Jasna, de această dată cu ochelari negri, stă pe fotoliul din faţă. „Aici m-am născut, aici am murit." Deschise încetişor fereastra, iar vîntul îi flutură părul. „Viaţa e o imitaţie." Trecem prin oraş: oamenii se plimbă, îşi beau cafelele în cafenele. „Văd un ucigaş în fiecare dintre ei."

Motelul de lîngă lac

Le-au dus pe cele mai frumoase cinci femei lîngă lacul Boracko (erau acolo un motel, căsuţe de camping, o bază veche de agrement), unde îşi aveau tabăra Vulturii Albi – o unitate paramilitară sîrbă. Se aflau acolo soldaţi sîrbi din Banja Luka, din Knina. Aveau berete roşii. Beau.

Unul dintre ei era Petar Divjakovic – cunoscut ca Divjak. Cel mai neîndurător, după părerea Jasnei. Astăzi trăieşte în Nowi Sad (Serbia) şi are o familie fericită.

Femeile au fost despărţite. Pe Jasna au dus-o la motel. Pe drum, şi-a scos aurul de pe degete şi l-a băgat în buzunar instinctiv, fără să se gîndească. O împinseră într-o încăpere strîmtă, de 2 metri pe 2. În mijlocul ei se afla un bărbat, al cărui chip nu şi-l aminteşte astăzi. Îşi aminteşte, în schimb, cuţitul uriaş prins de curea.

Stătea pe scaun, îi ordonă să se aşeze în faţa lui. „De unde eşti? Eşti măritată? Cîţi copii ai?" Îi răspunse. „Soţul tău e musulman?" Îi răspunse. Şi adăugă că ei îi este indiferent dacă omul e sîrb sau musulman. Nu după naţionalitate şi nici după religie ar trebui judecaţi oamenii. *„Balinka!* Dacă ţi-e totuna, atunci de ce nu te-ai măritat cu un sîrb, ca să ţi-o fi tras c-un sîrb?"

Balinka – aşa vorbeşti dispreţuitor cu o musulmancă în Bosnia, aşa o jigneşti.

Jasna minţi că a avut un prieten sîrb în liceu. Dar că el nu voise să se însoare. „Cum îl chema?" întrebă imediat bărbatul. În tot acest timp, o ţintuia cu privirea. Ea se temu ca nu cumva, cînd se va uita în lături, să-i taie gîtul. Se uită drept în ochii lui. „Goran", rosti ea prenumele unui coleg din liceu – al celui din prima bancă. Şi îi spuse şi numele. „Cînd vă măritaţi, primiţi mult aur? Unde îţi ţii aurul?" Îi trecu prin minte că, dacă recunoaşte că l-a ascuns, atunci o va omorî. „A rămas în Mostar." „Mă uit eu imediat prin buzunarele tale", coborî bărbatul vocea, scoţînd cuţitul de la curea. „Nici Dumnezeu nu te mai poate ajuta dacă găsesc ceva." Simţi că pînă aici i-a fost. Se rugă la Allah să moară străpunsă de glonte, şi nu de cuţit. Bărbatul se ridică, se apropie de ea, o atinse şi se întoarse pe scaun. „Te cred."

Intrară şi alţii. Trei, patru. Printre ei se afla şi Petar Divjakovic, acelaşi care trăieşte astăzi în Nowi Sad şi are o familie fericită. Şi începu violul.

(fragment din cartea Jakbys kamien jadla (Ca şi cum ai mînca pietre), *Editura Czarne, 2008)*

traducere din limba polonă de Alexandra MUNTEANU

Wojciech Tochman *(n. 1969) este reporter şi autor de proză nonfiction. Împreună cu Lidia Ostalowska, Beata Pawlak, Mariusz Szczygiel, Jacek Hugo-Bader şi alţii, a format,* la Gazeta Wyborcza, *una dintre cele mai reprezentative grupe de reporteri din istoria presei poloneze. La invitaţia lui Ryszard Kapuscinski, a participat la cursurile internaţionale de scriere organizate de Open Society Institute (1997-1998). A fost corealizator al emisiunii canalului de televiziune TVP1, intitulate* Oricine a văzut, oricine ştie *(1996-2002), în care a căutat oameni dispăruţi. Din iniţiativa lui a fost creată, în 1999, Fundaţia ITAKA (Centru pentru Căutarea Persoanelor Dispărute). Împreună cu Pawel Gozlinski şi Mariusz Szczygiel, a fondat Institutul Reportajului (2009), al cărui director este. Ţine cursuri la Şcoala Poloneză de Reportaj. Publică în* Duzy Format, *suplimentul cotidianului* Gazeta Wyborcza, *dedicat exclusiv reportajului. Cărţi publicate (selectiv):* Schodow sie nie pali *(2000, nominalizare la Premiul Nike),* Corenka *(2005),* Wsciekly pies *(2007),* Bog zaplac *(2010),* Dzisiaj narysujemy smierc *(2010) şi* Eli, Eli *(2013). Este tradus în engleză, franceză, italiană, germană, olandeză, rusă, suedeză, ucraineană, finlandeză, bosniacă şi cehă. Mai multe la tochman.eu*

Marţi, 19 noiembrie, Wojciech Tochman va susţine un workshop de reportaj pentru studenţii Facultăţii de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării din cadrul Universităţii Bucureşti, iar de la ora 18,30 va avea loc o întîlnire la Librăria Bastilia, moderată de Mircea Vasilescu.

Lluis ALEMANY

Războiul cifric spaniol

Inclusiv prin proteste precum recentul lanț uman, Barcelona și Madrid se confruntă în idei care au asociate numere. O istorie a acestei confruntări identitaro-economice:

Pe 11 septembrie a avut loc, în Catalonia, un lanț uman pentru independență. Conceptul nu este nou, a fost deja utilizat de actualele state baltice independente – Estonia, Lituania și Letonia, în 1989, în timpul ultimelor zile înainte de descompunerea URSS. Era vorba de vizualizarea unei dorințe de libertate și de reafirmare a culturii proprii, pe care mulți locuitori ai statelor respective o considerau imposibil de obținut de la o URSS absolutistă și care voia să rusofonizeze. Se poate argumenta, bineînțeles, că actualul stat spaniol democratic este foarte departe de cel ruso-sovietic și că, în străinătate, este perceput, în general, ca o țară modernă și dinamică, avînd infrastructuri bune și o calitate bună a vieții.

Problema e că aceeași calitate a vieții este serios amenințată acum de o criză economică fără precedent, iar Spania poate prezenta Catalonia ca pe o regiune bogată, dar nesolidară, care vrea să-și abandoneze vecinii istorici, într-un moment dificil pentru patrie. Pentru mare parte din spanioli și pentru presa și politicienii ce susțin ideea unei Spanii mari, este vorba de păstrarea unei națiuni unite, pentru a depăși conjunctura economică negativă – este nevoie de o cumulare a eforturilor, nu de o dezbinare. Va exista, așadar, un adevărat război al cifrelor. Cum s-a ajuns la aceste divergențe?

Chestiunea lingvistică

În Spania de astăzi, oricine nu este pentru limba spaniolă și capitala la Madrid este prezentat drept naționalist; așa sînt numiți bascii sau catalanii. Se pleacă de la ideea că Spania este o veche națiune, unde se vorbește spaniolă în ansamblul său – deși în diverse regiuni se vorbesc alte limbi. Puțini știu că aproximativ un sfert dintre cetățenii spanioli nu au castiliana ca limbă maternă. Spaniola ar servi, deci, drept un fel de *lingua franca* panhispanică. În realitate, configurația culturală a statului spaniol are mai multe în comun cu țările multilingve, precum Elveția sau Canada, decît cu țările monolingve – precum Germania, Marea Britanie sau Franța.

Se pleacă de la ideea că Spania este o veche națiune, unde se vorbește spaniolă în ansamblul său.

Ca exemplu, o persoană din Vancouver nu se întreabă de ce un quebecoaz vrea să se exprime în franceză, iar asta nu i se va părea nesolidar sau separatist, nici nu îi va critica accentul. În Elveția, un francofon sau germanofon, pentru a vorbi despre două limbi majoritare în statul helvet, nu se întreabă de ce oamenii se exprimă în italiană în Ticino. În Spania, lucrurile sînt departe de a fi la fel, iar vorbitorii de spaniolă care merg în Barcelona, Valencia sau Alicante, mari orașe unde se vorbește catalana, își arată frecvent supărarea că întîlnesc indicatoare de trafic sau anunțuri în stații ori aeroporturi într-o altă limbă, spunînd că nu se vorbește *cristiano*...

Realitatea lingvistică spaniolă este departe de a fi una unitară. Partizanii spaniolei spun că aceasta este o limbă de nivel mondial, în timp ce restul sînt minoritare, regionale. Cu acest argument s-ar putea spune că mongolii sau coreenii ar trebui să fie fericiți să-și abandoneze limbile și să vorbească limba puternicei Chine, danezii ori olandezii să renunțe la limba lor pentru că este minoritară față de germană, iar statele baltice să fie mulțumite cu (impusa) limbă rusă.

De fapt, ce se vorbește în Spania? În afara limbii basce, nelatine și localizate pe un mic teritoriu în Nordul Peninsulei, mai avem galițiana, iar în partea mediteraneană se vorbește catalana. După căderea Imperiului Roman, fiecare regiune a imperiului, și nu doar în Peninsula Iberică, a început să vorbească un dialect propriu, care, în timp, va deveni o limbă. Așa cum în Neapole nu s-a vorbit niciodată franceza, ori la Paris – româna, nici în Catalonia nu s-a vorbit spaniola. Neînțelegerea vine și din denumire. În străinătate, se cunoaște drept spaniolă ceea ce în Spania este castiliana, adică limba regiunilor centrale, de la nord la sud. Totul a pornit de la Hispania romană, care a evoluat în Spania. În Hispania se vorbea latina, dar după căderea Imperiului Roman și invazia musulmană, între Roussillon-ul francez și actuala Catalonia s-a vorbit catalana. Acum, este vorbită de 11 pînă la 13 milioane de persoane, din Perpignan, în Franța, pînă în Alicante sau chiar Alguer, în Italia. Ceea ce ar însemna cam 900 de kilometri extindere. Reiese că limba catalană are mai mulți vorbitori decît ceha, maghiara sau greaca, și nimeni nu pune sub semnul întrebării faptul că un ceh se poate exprima în limba sa la Praga sau că un maghiar are indicatoare în limba sa în Ungaria. În Spania, vorbitorii de castiliană îi socotesc frecvent pe catalani drept radicali sau fanatici pentru că vor să se exprime în limba lor, pe teritoriul lor. În schimb, cel care vorbește castiliana în Madrid sau Toledo nu va fi niciodată numit naționalist sau radical pentru că își vorbește propria limbă pe teritoriul său.

Cu venirea burbonilor, după moartea ultimului rege al dinastiei Habsburgilor, s-a importat sistemul centralist monolingv francez, s-a interzis publicarea cărților în catalană și s-a impus castiliana ca unică limbă administrativă. Această interzicere a folosirii catalanei datează din 1707 și a durat pînă la jumătatea anilor '80 ai secolului trecut. Franco a fost și el ostil limbii catalane. Exclusă din orice sistem educativ sau cultural, timp de trei secole, catalana continuă să fie, însă, vorbită.

În plan politic, după moartea lui Franco, niciodată în Catalonia nu a cîștigat alegerile un partid care să nu fie strict catalanist – sau naționalist, așa cum e văzut din Madrid. Deci, coeziunea identitară există și rămîne.

Acum, actualul guvern conservator spaniol pune obstacole pentru învățarea catalanei, pariind pe limba comună a tuturor spaniolilor, castiliana, pentru că vede că o mai bună cunoaștere a limbii catalane întărește identitatea națională catalană. De aceea a și contestat, la Tribunalul Suprem național, așa-numitul *Estatut d'autonomia* – un ansamblu de legi proprii, cu aspirații de stat național. Ceea ce a creat o mare nemulțumire în Catalonia, unde anul trecut au ieșit în stradă peste un milion și jumătate de persoane, revoltîndu-se față de statul central și pronunțîndu-se în favoarea independenței Cataloniei. Au fost cele mai mari manifestații de după sfîrșitul dictaturii. De aceea – și din cauza atacurilor care au continuat (ori au fost interpretate așa) împotriva identității catalane –, oamenii au decis acum să copieze lanțul uman baltic.

Chestiunea economică

Să nu ignorăm însă și argumentele economice. Catalonia este, demografic, a doua regiune spaniolă ca mărime, după Andaluzia, dar și cea mai bogată, după mica Țară a Bascilor, la egalitate cu Comunitatea Madrilenă. Ceea ce face și mai greu de acceptat de către statul spaniol o posibilă independentizare. Catalonia și Țara Bascilor au avut dintotdeauna o industrie puternică: textilă, alimentară, componente auto, industrie chimică. Sînt regiuni producătoare, în timp ce Madridul este mai degrabă un oraș care trăiește artificial, cu foarte mulți funcționari. Alte regiuni centrale sînt pur și simplu deșertice, nu au turism, nici industrie, culturile sînt imposibile, așa că locuitorii, puținii care mai decid să rămînă acolo, primesc tot felul de indemnizații de la stat. Catalonia, în schimb, este membră a organizației celor Patru Motoare pentru Europa, cele patru regiuni puternic industrializate de pe continent. Catalanii care nu doresc separarea Cataloniei invocă frecvent posibile pierderi economice, deși exporturile sînt în prezent un factor decisiv al PIB-ului regiunii. Rămîne de văzut cît de mult ar fi afectată bunăstarea locală, în cazul unei scindări.

Capitolul economic este însă doar o parte a problemei. Există un spirit catalan, oprimat de-a lungul ultimelor trei secole, care reiese mai ales din atitudinea tinerilor. Persoanele de peste 40-50 de ani acceptă mai ușor situația, dar noile generații se gîndesc mai puțin la costurile unui stat independent și mai mult la ce ar însemna acest lucru din punct de vedere cultural. Chiar și sportiv. Ce ar însemna o națională catalană de fotbal? Dar o echipă de tenis? Dar piloți de motociclism care cîștigă sub culorile steagului catalan? Mulți dintre sportivii care cîștigă acum trofee pentru Spania sînt catalani. Așadar, imaginea internațională a Cataloniei ar putea să se îmbunătățească, nu neapărat să piardă, chiar dacă statul ar fi mai mic.

(articol obținut prin intermediul Foreign Policy România)

***Lluis Alemany** este profesor de limbă engleză și spaniolă în Catalonia.*

Ediția *FP* cu vicii

Subiecte altfel invizibile în România: ■ Afacerea globală cu viciul ■ Băutura scoțiană a clasei mijlocii emergente global, grăsimile și zahărul băgate pe gît lumii, metropola metamfetaminei ■ Cît de bine (sau de prost) funcționează FMI ■ Chiar există arme geologice?! ■ De ce *nu* trebuie SUA să renunțe la armele nucleare ■ Cum vindem companiile strategice și resursele naturale – și cum ajungem, totuși, la o securitate energetică ■ Ce resetare putem avea cu Rusia ■ „Neortodoxiile" lui Viktor Orbán.

Plus: primul supliment editorial Global Focus: ■ Zece teme pentru politica externă românească ■ Cum recunoaștem Kosovo ■ Ce nișă ni s-ar potrivi în Uniunea Europeană ■ Cum înmulțim investițiile românești în străinătate.

FP România: *revista americană de politică globală, economie și idei. Adăugită în România*

Adina POPESCU

La Urgenţe

În urmă cu 20 de ani, clinicile medicale private nu existau (şi nici majoritatea românilor nu concepeau că ar fi posibil „să plătească“ pentru propria sănătate), iar spitalul era instituţia de stat care făcea, în final, diferenţa între viaţă şi moarte. Faptul că astăzi se fac studii, în paralel, despre cele două tipuri de servicii medicale demonstrează că între ele a început să existe o concurenţă. Iniţial, erau puţini cei care apelau la servicii medicale private, din cauza banilor, dar şi a neîncrederii (s-a întîmplat la fel şi cu şcolile particulare, pe vremea cînd tot ce nu aparţinea de stat era privit drept un moft neprofesionist). După o vreme, *boom*-ul clinicilor private a fost provocat şi de companiile care au început să le ofere pe gratis angajaţilor accesul la acest tip de servicii, creînd astfel obişnuinţe şi schimbînd o mentalitate. Astăzi, însă, într-o clinică privată, micile cozi care se formează nu mai sînt cele de la recepţia pentru abonaţi, iar în ultimul timp, am văzut mai mulţi oameni care scot din buzunar bani (şi de obicei e vorba de mai multe sute de lei), şi nu un card inscripţionat cu numele clinicii. Probabil că aceştia, dacă vor reveni, se vor abona. Avantajele unei clinici private ar fi aparatura performantă şi medicii buni (de fapt, aceiaşi de la stat). Pe de altă parte, dacă problemele sînt mai grave şi mai complexe, chiar medicii de la clinicile private te redirecţionează tot spre acelaşi spital de stat. Iar dacă vrei să cîştigi timp şi să nu plăteşti nimic, mergi tot la stat. La Urgenţe.

Cum să păcălești sistemul?

De multe ori, am senzaţia că medicii internişti merg pe ghicite sau îşi dau, pur şi simplu, cu părerea. Însă în lipsa rezultatelor unor analize, investigaţii etc., nici n-au ce face altceva decît să te întrebe unde te doare şi să te palpeze. Iar uneori doar prezenţa în sine a unui medic care se interesează de soarta ta poate funcţiona ca un analgezic. Sau ca un Xanax. Brusc, odată ce ai ajuns în cabinet şi te-ai întins pe patul cel alb, nu te mai doare nimic şi te întrebi dacă n-ar fi fost mai bine să nu plăteşti 100 de lei consultaţia la o clinică particulară („medic specialist“), ci să stai acasă.

Clinica era aproape pustie, se încheiau ultimele consultaţii ale zilei pentru pacienţii care îşi descoperă boli neaşteptate, seara tîrziu. Avantajul este că ai dat un telefon şi te-ai şi programat pentru o consultaţie, un medic internist e mereu disponibil, ca să poţi dormi liniştit. Aşa că nu plăteşti chiar degeaba 100 de lei – vizitezi clinica impecabilă, care îţi dă un sentiment de încredere, primeşti un zîmbet prietenos de la fata de la recepţie, la plecare ţi se urează „Sănătate!“, doctorul te întîmpină de parcă ai fi cine ştie ce VIP şi te-ar fi aşteptat tocmai pe tine. De data asta, e o doamnă în jur de 50 de ani, de modă veche. Cu experienţă, i s-au strîns pe chip tot stresul şi oboseala din sutele de gărzi de prin spitalele de stat, însă acum are acea atitudine binevoitoare, profesională, dar plină de blîndeţe, pe care o adoptă toţi medicii (şi) de la clinicile particulare, pentru că „aşa scrie în fişa postului“ (poate că n-am dreptate şi e doar o prejudecată; poate că aceşti doctori se comportă la fel peste tot, iar nouă, pacienţilor, ne-a intrat în cap că „la privat“ sîntem trataţi altfel, preferenţial, deoarece plătim şi pentru amabilitate). „Ce vă supără?“ Cînd e vorba de dureri de burtă ar putea să fie orice. Poate că e colecistul? Sau o indigestie, pur şi simplu? Sau pancreasul, dar nu crede... Sau stomacul, „dar nu, e prea jos ce-mi arătaţi dvs.“ Ar zice că-i apendicele... ia ridicaţi piciorul, vă doare? Hm, da, e un pic inflamat, dar nu e operabil. Chestia cu apendicele îmi dă oareşce fiori. Cum să merg liniştită acasă, cînd aş putea să fac peritonită peste noapte şi să mor? Mă vede speriată, în timp ce completează fişa medicală şi-mi prescrie No Spa-ul pe care îl luasem deja, dar reţeta face parte din ritual... „Ar trebui să faceţi analizele de sînge, o ecografie abdominală, însă la ora asta, în clinică nu cred că mai e nimeni la ecograf, eventual şi un sumar de urină. Abia dup-aia ne dăm seama ce este.“ Sînt oarecum dezamăgită, am plătit 100 de lei, iar diagnosticul e în continuare incert, s-ar putea să mai dureze încă două-trei zile pînă să-l descopăr. Se uită lung la mine, parcă îmi citeşte gîndurile. „Ştiţi ce? Eu vă dau un sfat... Dacă tot aţi ieşit din casă la ora asta şi pe ploaia asta... De ce nu mergeţi la Urgenţe, la Floreasca sau la Universitar? Poate aveţi noroc şi nu e multă lume şi, chiar dacă e, staţi acolo şi aşteptaţi. Vă fac analizele în regim de urgenţă, ecografia şi tot ce mai trebuie... E adevărat că pierdeţi două-trei ore, dar aţi scăpat şi aflaţi care e boala! Asta ca să vă liniştiţi. Puteţi încerca şi la camera de gardă la Colentina, însă eu am lucrat zece ani în spitalul ăla şi sincer nu-l recomand nimănui.“

Îi mulţumesc pentru sfat, îmi aruncă un zîmbet extenuat, îmi imaginez ce zi a avut – cum a alergat de la o clinică privată la alta, plus pacienţii ei din salonul de spital, pe care probabil că încă îi mai are. „Sănătate!“ îmi zice cînd dau să ies din cabinet. Un alt motiv pentru care îmi place la clinicile particulare – toţi speriaţii, stresaţii, ipohondrii, cei care ştiu că n-o să poată dormi noaptea pînă nu-i „vede“ un medic sînt băgaţi în seamă.

Aşadar, e trecut de ora 9, plouă cu găleata; cum ies din cabinet, crampele reapar cu şi mai multă furie, tocmai pentru că n-am descoperit cauza, aşa că iau hotărîrea că reprezint „o urgenţă medicală“ şi merg la Urgenţe. La stat. Sînt conştientă însă de faptul că, dacă toţi ar face ca mine, sistemul s-ar duce de rîpă – medicii de familie ar deveni inutili, clinicile particulare ar da faliment sau s-ar transforma în simple maternităţi private (deşi, şi naşterea poate fi o urgenţă medicală, de ce nu?) şi o mulţime uriaşă de oameni cu crampe, gîlci şi migrene ar aştepta, în faţa spitalelor de urgenţă, să li se facă analize pe gratis şi, în timp record, să afle de ce boli suferă.

Unii mor, alţii se tratează

Cine să aibă treabă la Urgenţe într-o seară liniştită, din timpul săptămînii, fără petreceri, fără meciuri de fotbal şi mai ales pe o vreme ca asta, în care, vorba aia, nu-ţi vine să scoţi un cîine afară din casă? Ei bine, tot sînt vreo 20 de muşterii, adică nici mulţi, nici puţini, aşa că mă hotărăsc să-mi încerc norocul. La recepţie, unde se face trierea, îmi iau o faţă sufe-rindă, „de urgenţe“. Mă gîndesc că, dacă or să mă vadă vioaie şi pe picioarele mele, or să mă trimită acasă, şi atunci – adio diagnostic! Chiar mă sprijin un pic de tejghea şi duc mîna la burtă. Mă doare pe bune. Însă fata îmbrăcată în alb nici nu se uită la mine, îmi cere doar buletinul, în timp ce eu continui să-i explic, cu o voce plîngăcioasă, că mă doare de trei zile, că e posibil să fie apendicită (din cîte ştiu, asta e sigur urgenţă!) şi că am şi o stare subfebrilă. Îmi dă o foaie. „Urmaţi săgeata galbenă şi aşteptaţi!“

Pe cărarea galbenă înainte şi ajung într-un soi de hol ticsit de pacienţi cu urgenţe. 20 erau doar la recepţie, aici sînt alţii, dar or fi şi cu însoţitori. Cei mai mulţi par la fel de normali şi de „sănătoşi“ ca mine (a se citi „la fel de puţin grav bolnavi ca mine“, căci chiar degeaba n-om fi fost noi acolo – totuşi, cine merge la spital de plăcere?). Remarc: un cuplu foarte tînăr – el, uşor crispat, se sprijină cu capul de umărul ei, în timp ce joacă un joc pe telefonul mobil; o mamă şi o fiică pe două scaune alăturate, fiica e palidă, probabil că ea e „urgenţa“; un tip înalt şi nervos, cu o mînă bandajată; o femeie de la ţară, care plînge încet, fără zgomot; o familie – mai multe generaţii, toţi destul de euforici şi cu ochii sticlind, probabil că a fost ziua unuia dintre ei; un clan întreg, în şlapi, cu fuste, batice, aur, unul dintre ei buzat şi tăiat pe faţă, toţi vorbesc tare şi certăreţ,

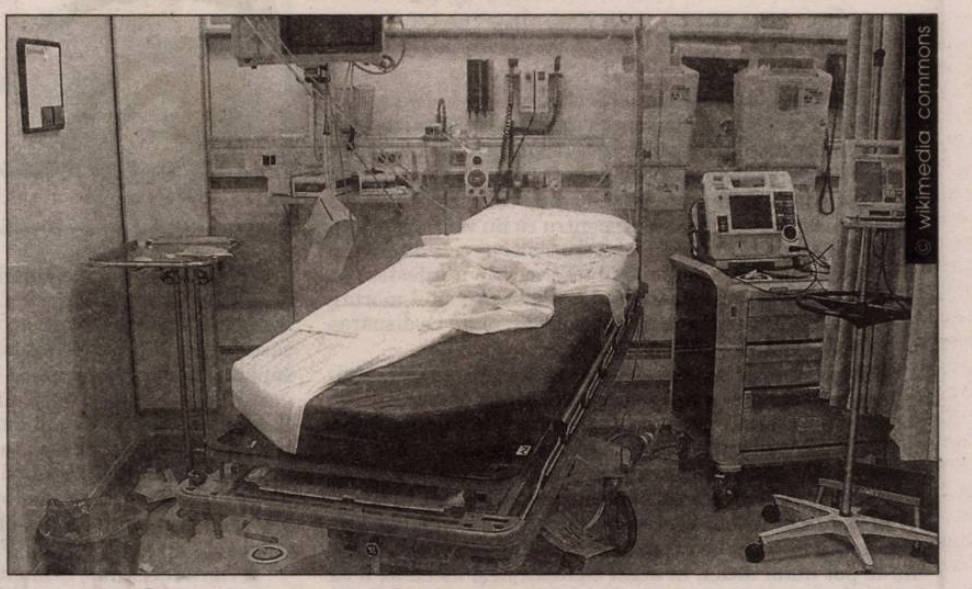

într-o limbă pe care n-am învăţat-o la şcoală, şi oferă un spectacol nocturn obişnuit al camerelor de gardă (eram aproape sigură că voi da peste ei, deşi era o seară liniştită şi ploioasă). În afară de clan şi de femeia săracă de la ţară, pacienţii sînt îmbrăcaţi decent, femeile sînt machiate, de parcă ar fi ieşit seara în oraş. Pe două scaune doarme un aurolac care pute, zece metri în jurul lui e gol, aşa că ne îmbulzim unii într-alţii, în celălalt capăt al holului, privind cu speranţă la doctorii care intră şi ies preocupaţi din camera de gardă, aşteptînd să ne strige. Pe un perete e afişat şi timpul de aşteptare: pentru cazurile grave – maximum 15 minute, pentru cele minore – pînă la două ore că doar de-aia există triere.

„Aiurea! Stăm aici de la ora 7, adică de trei ore!“ se plînge mama cu fiica palidă. Timp suficient să-ţi treacă toate bolile, de la sine. „Şi nici măcar nu v-a strigat?“ mă impacientez eu, iar crampele de burtă încep să cedeze. „Păi, ce să strige, că înăuntru cică mai sînt încă 20... Nu vedeţi că intră fiecare cînd are chef, e un haos aici!...“ E adevărat, pe uşa camerei de gardă se perindă tot felul de oameni care nu-s îmbrăcaţi în halate, ca să-i tragă de mînecă pe doctori, să le fluture în faţă nişte hîrtii, să le şoptească ceva la ureche, să le strîngă mîna. Mă gîndesc „că-s cu pile“, sau poate că nu, o fi existînd o ordine, un regulament, poate că plimbăreţii au venit cu mult înaintea noastră, pe la prînz, şi au depăşit deja nişte etape, s-au împrietenit cu doctorii şi se trag cu ei de şireturi. Din cînd în cînd, mai apar nişte brancardieri cu cîte o targă pe care zac oameni cu adevărat bolnavi, căci au perfuzii şi n-arată prea bine (şi crampele mele revin în forţă, cu o vagă senzaţie de vomă). „Faceţi loc, faceţi loc!“ Dispar cu tot cu targă dincolo de uşa de la camera de gardă. La un moment dat, profit de o mică vînzoleală şi intru şi eu, sperînd că pot să mă bag în faţă. Îmi iau din nou faţa suferindă de la triere. „Nu vă supăraţi, cum se procedează, de fapt, aici? Am venit de o oră şi ceva, cît mai am de aşteptat?“ îl întreb pe un doctor foarte tînăr, probabil un rezident, care stă în faţa unui computer. „Cum vă numiţi?“ Îi spun. „Sînteţi în grafic. Aşteptaţi că vă strigăm noi!“ O ţigancă tocmai a intrat şi ea peste rînd, îmi dă un brînci şi mă pomenesc din nou afară, pe hol.

„Pe noi, ăştia din Ilfov, nu ne bagă nimeni în seamă!“ spune femeia de la ţară. A terminat cu plînsul şi acum doar oftează des. „Umblăm prin spitale de azi-dimineaţă!“ „Staţi, doamnă, liniştită, că nici pe noi, ăştia din Bucureşti, nu ne bagă nimeni în seamă... Asta e ţara în care trăim!“ îi dă replica cucoana cu fiica cea palidă. Între timp, rezidentul îl strigă pe băiatul care juca jocuri pe telefon. Cred că a bătut deja toate recordurile la joc. Rezidentul se opreşte în faţa femeii sărace. „Spuneţi-mi, vă rog, cîte ace de siguranţă a înghiţit?“ Femeia începe să plîngă din nou încetişor, la comandă. „El zice că zece.“ „A mîncat ceva azi? Că trebe să-i facem endoscopia...“ „I-am dat eu nişte lapte, am greşit?“ Doctorul pleacă. Femeia simte nevoia să ne explice, printre suspine: „Băiatul meu, săracu'... of! E schizofrenic. Cîte avem de tras cu el!“ Brusc mi se face greaţă, simt în stomac mii de ace de siguranţă care mă împung. Ce caut eu aici?

Au trecut deja două ore. Familia cu chef şi-a mai revenit din beţie, discută acum despre nişte afaceri cu terenuri. Şi-au luat cafele de la automat şi stau la şuetă, exact ca la cafenea. Ies şi eu să fumez. Un brancardier încearcă să-l dea afară pe aurolacul care pute.

Mă strigă. Mai departe, procedura e simplă. Mă trezesc pe un pat, doctorul mă palpează, o asistentă îmi ia sînge pentru analize. În camera de gardă, brancardierii aduc o nouă targă, cu o femeie în vîrstă. 85 de ani, cardiacă, a ameţit, a căzut în casă, bărbatul ei paralizat n-a auzit-o din cealaltă cameră, a găsit-o fiică-sa pentru că nu răspundea la telefon – le explică ea doctorilor, printre gîfîieli. Abia vorbeşte. E chiar în patul de lîngă mine, de care mă desparte doar o perdea. La un moment dat, povestea ei, pe alocuri incoerentă, este întreruptă de nişte horcăieli. Doctorii încep să se agite, al meu îşi cere scuze şi dispare. Horcăielile încetează, mi se pare că aud defibrilatorul pe care nu l-am văzut decît prin filme şi la ştiri. „O pierdem!“ Un om moare chiar lîngă mine, ne desparte doar o perdea. Şi mai straniu este că nu-l văd, doar aud cum moare. Ce mi-o fi trebuit să vin la Urgenţe pentru nişte amărîte de crampe? „Uite că-şi revine!“ „Cum e? Vă e rău? Ne auziţi?“ Aud din nou gîngăvitul femeii şi respir adînc. N-a sosit momentul ei, nu încă. Dar poate fi o lecţie – cum se agaţă cu disperare de viaţă o inimă bolnavă, de 85 de ani. Nu moare omul atît de uşor. Îmi vine să mă ridic din pat, să le cer scuze doctorilor pentru deranj şi să plec acasă. Însă n-am cum, am intrat în „procedură“.

„Spuneţi-mi, vă rog, cîte ace de siguranţă a înghiţit?“

Mai trec încă două ore, e aproape ora 3. Ţiganii au plecat, cîrpiţi şi bandajaţi, pentru a se întoarce probabil peste cîteva zile. Cei din familia cu chef au încheiat afacerea cu terenuri. Iar schizofrenicul nu înghiţise nici un ac de siguranţă. Am făcut ecografia, au ieşit şi analizele. Şi am primit triumfătoare diagnosticul – infecţie urinară (dacă n-oi fi făcut-o pe loc, în spital, la ce mizerie era la toaletă!). Cele cinci ore petrecute la Urgenţe m-au scutit de nişte drumuri la doctorul de familie şi prin alte cîteva cabinete. Şi am trăit şi o seară în *Anatomia lui Grey* – variantă românească. În drum spre casă, mi-am dat seama, că noi, toţi pacienţii „cu urgenţe“, formasem deja o comunitate, mai rămînea doar să facem schimb de numere de telefon. Şi toţi am înjurat într-un fel sau altul sistemul, însă sistemul „ne-a rezolvat“ şi de data asta. Pe gratis.

DOUĂ PĂPUŞI COSMOPOLITE SE LASĂ CUCERITE PE ALOCURI DE NOUĂ PORCI MISTREŢI, ÎN SPATELE UŞILOR ÎNCHISE

■ Într-un episod al simpaticului net-show *Glove and Boots*, cele două păpuşi demonstrează cum călătoria în timp nu e recomandabilă din cauza lucrurilor celor mai mărunte care produc o cantitate enormă de frustrare şi pot induce o depresie fatală: fie că te întîlneşti cu cel care ai fost, fie că-l întîlneşti pe cel care vei fi; pentru că nu vei fi niciodată capabil să faci nici muncile din trecut, nici pe cele din viitor; pentru că, din cauza imunităţii diferite, fie îi infestezi pe cei din jur, fie te infestează ei – cel mai probabil mortal; dar, mai ales, din cauza muzicii („dubstep-ul nu va dispărea din viitor"). (**M. C.**)

■ Am intrat şi noi, să zicem, în rîndul capitalelor europene cosmopolite: într-o seară, într-un taxi Pelicanul, am observat că şoferul e cît se poate de negru. Intrînd în vorbă cu el, am aflat că e din Congo şi trăieşte de cinci ani în România. Unde nu-i prea place, pentru că oamenii se uită prea curioşi la el şi îi pun prea multe întrebări. (**I. P.**)

■ Printre cele mai kitschoase emisiuni ale momentului se numără *Mărul discordiei*, la Prima TV, în care trei fufe (nu le pot numi altfel, în acest context, deşi ideea ar fi că întruchipează trei zeiţe) se lasă cucerite de o gaşcă de hăndrălăi, se pupă ba cu unul, ba cu altul şi le dau, la final, cîte un grotesc măr aurit. Pe lîngă toate acestea, *Un show păcătos* se poate numi emisiune de artă şi cultură. (**A. P.**)

■ N-au dispărut căutătorii imposibilului (cum credeam), ei mai apar cînd şi cînd, pe alocuri, discret. Am dat de unul într-un anunţ din ziarul *Ring* de vineri, 8 noiembrie 2013, care spunea: „Caut persoane motivate pentru o viaţă de calitate". (**D. S.**)

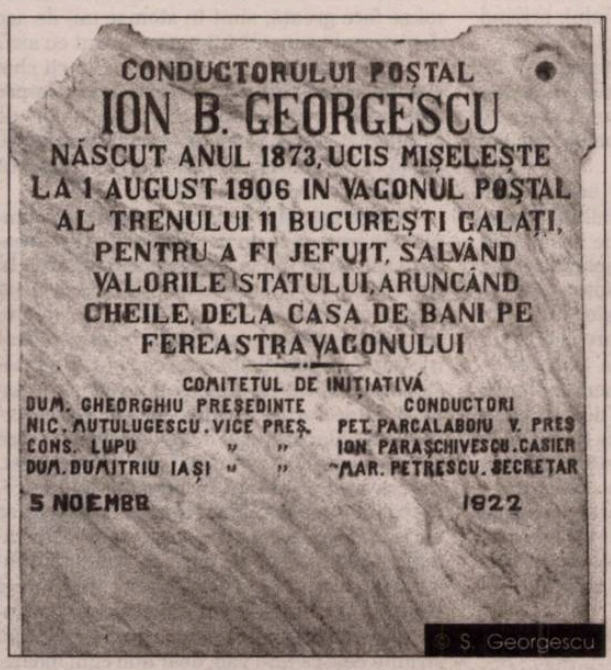

Cu ochii-n 3,14

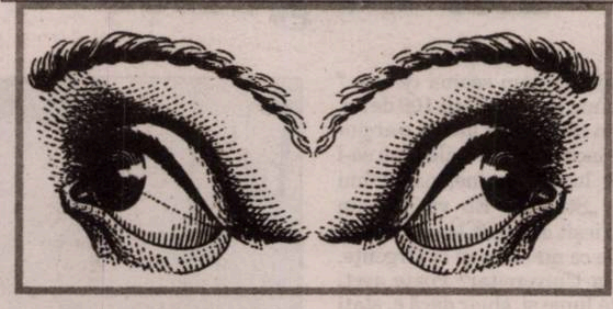

■ Ştiri recente: cinci tineri din Bordeaux au furat o lamă de la circ (botezată Serge le Lama) şi au plimbat-o cu tramvaiul, nouă porci mistreţi au trecut strada în Mănăştur, un cartier din Cluj, guvernul indian a pornit o operaţiune de săpături masive în regiunea Uttar Pradesh, ca să găsească aurul care i-a apărut în vis unui înţelept, telescopul spaţial Kepler a găsit 833 de noi planete, dintre care pe 104 ar fi posibilă viaţa, britanicii au inventat îngheţata fosforescentă (prin sinstetizarea proteinei luminiscente de la meduze), oamenii de ştiinţă au descoperit un ligament nou în genunchi (ligamentul anterolateral). În lumea asta nici să te plictiseşti nu mai poţi. (**L. V.**)

■ Gara terminus, evident Capitala. Călătorii blocaţi în spatele uşilor închise; în schimb, uşile care dau în reţeaua ferată se deschid „automat". Conductorul, de pe peron: „Apăsaţi pe manivela de sus, stînga. Din stînga sus, am spus. În jos, cu putere, trageţi tare, înspre tine. Acum în dreapta. Apasă pe butonul verde din dreapta, sus. Aşa. Vezi că s-a deschis?" ICQ 1745 – instrucţiuni de folosire. (**R. M.**)

DIN CAUZA STATULUI DE NESTĂPÎNIT, TOT MAI DES AUZIM DESPRE ĂIA CARE FAC BANI ÎNTR-UN CÎINE

■ Acum nişte milioane de ani, din cauza microbilor heterotrofici care populau planeta, Pămîntul avea culoarea mov şi mirosea a ou stricat. Oare cum ar fi sunat versul lui Éluard pe vremea aia? (**M. C.**)

■ Exasperat de problemele de la locul de muncă, un poliţist din Cluj a cerut statului român să-l eutanasieze. Reporterul care îi lua interviul i-a mulţumit, la final, urîndu-i multă sănătate. La aşa ştire, aşa reporteri. (**S. G.**)

■ Furia taxării e de nestăpînit. Guvernul Ponta vrea să impoziteze tot ce mişcă – ba chiar şi ce nu mişcă, adică tot felul de construcţii. Printre construcţiile speciale care vor fi, din cîte se pare, impozitate, începînd cu anul viitor se numără şi coşurile de fum. Cu fumăritul intrăm într-o nouă eră veche. Spre Evul Mediu, tot înainte! (**M. M.**)

■ Tot mai des, la meteo, auzim despre „temperatura din termometre". Dacă tot e o modă, de ce n-am extinde formula şi la „kilogramele din cîntar", „lungimea din ruletă", „nivelul rîului din hidrometru", „volumul gazelor din contor" sau „IQ-ul din chestionar". Mai e şi clişeul cu „mercurul din termometre", care parcă ia amploare tot mai mare pe măsură ce termometrele devin mai electronice. (**A. M.**)

■ Potrivit unui sondaj realizat de *Nouvel Observateur*, 73% din francezi se declară fericiţi cu şi la locul lor de muncă. Probabil că restul de 27% sînt ăia care fac cîte o grevă pe zi. (**L. V.**)

■ Am auzit la radio o doamnă care face *training*-uri pe bani europeni zicînd aşa: „Femeile îşi pot deschide o mică afacere acasă; va fi o afacere de tip *home business*." Drept pentru care mă gîndesc şi eu să-mi deschid un magazin de tip *shop*. Sau mai bine să scriu o carte de tip *book*. (**M. V.**)

■ Strada cu cel mai frumos nume din Salonic e Bubulina. Iar duhul oraşului sînt sigură că s-a ascuns într-un cîine negru, imens, cu care te întîlneşti la orice oră din zi şi din noapte, oriunde te-ai duce. (**A. M. S.**)

ROMÂNIA TREBUIE SĂ FIE ŞI EA PE UNDEVA ÎN SECOLUL TRECUT, ÎN AER

■ În topul din acest an al ţărilor cu cea mai bună cotă de inovaţii datorate investiţiilor în cercetare, Europa stă cel mai bine: pe primul loc e, din nou, Elveţia, urmată de Suedia, Marea Britanie, Olanda, SUA, Finlanda, Honk Kong, Singapore, Danemarca şi Irlanda. Interesantă e însă şi lista ţărilor cu cel mai mare salt faţă de anii precedenţi: Moldova, Uganda, Armenia, Vietnam, Mongolia, Georgia, Muntenegru, Tadjikistan ş.a. România trebuie să fie şi ea pe undeva, dar nu apare menţionată în articolul din *Scientific American*. (**M. C.**)

■ Mă întrebam, zilele trecute, care o fi fost, prin 1999, adică în secolul trecut, primul „3,14" pe care l-am scris în *Dilema*. Habar n-am, arhiva nu mai există, cel puţin pe net, unde aş putea verifica. Cîte sute oi fi scris cu totul? Cîte semne ar avea, cu toatele? Cred că e un bun exerciţiu pentru prevenirea insomniei: să numeri şiruri de „3,14", în loc de oi. (**S. S.**)

■ Într-o zi de toamnă, în 77 (troleibuzul, nu anul), un bărbat repeta întruna, ca pe o incantaţie, două cuvinte: *GETICA – LOMONOSOV*. Cînd spunea *GETICA*, ridica un deget al mîinii stîngi. Cînd spunea *LOMONOSOV*, desena cu mîna dreaptă un triunghi în aer. (**D. S.**)

PUBLICITATE

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

rfi ROMÂNIA www.rfi.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 510 ■ 21-27 noiembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

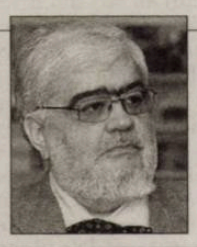

ANDREI PLEŞU

„Zoologie“

pagina 3

AZRA NUHEFENDICI

„Mostar: Podul Vechi după 20 de ani“

pagina 7

CONSTANŢA VINTILĂ-GHIŢULESCU

„Cercetarea românească“

pagina 10

România văzută de alţii

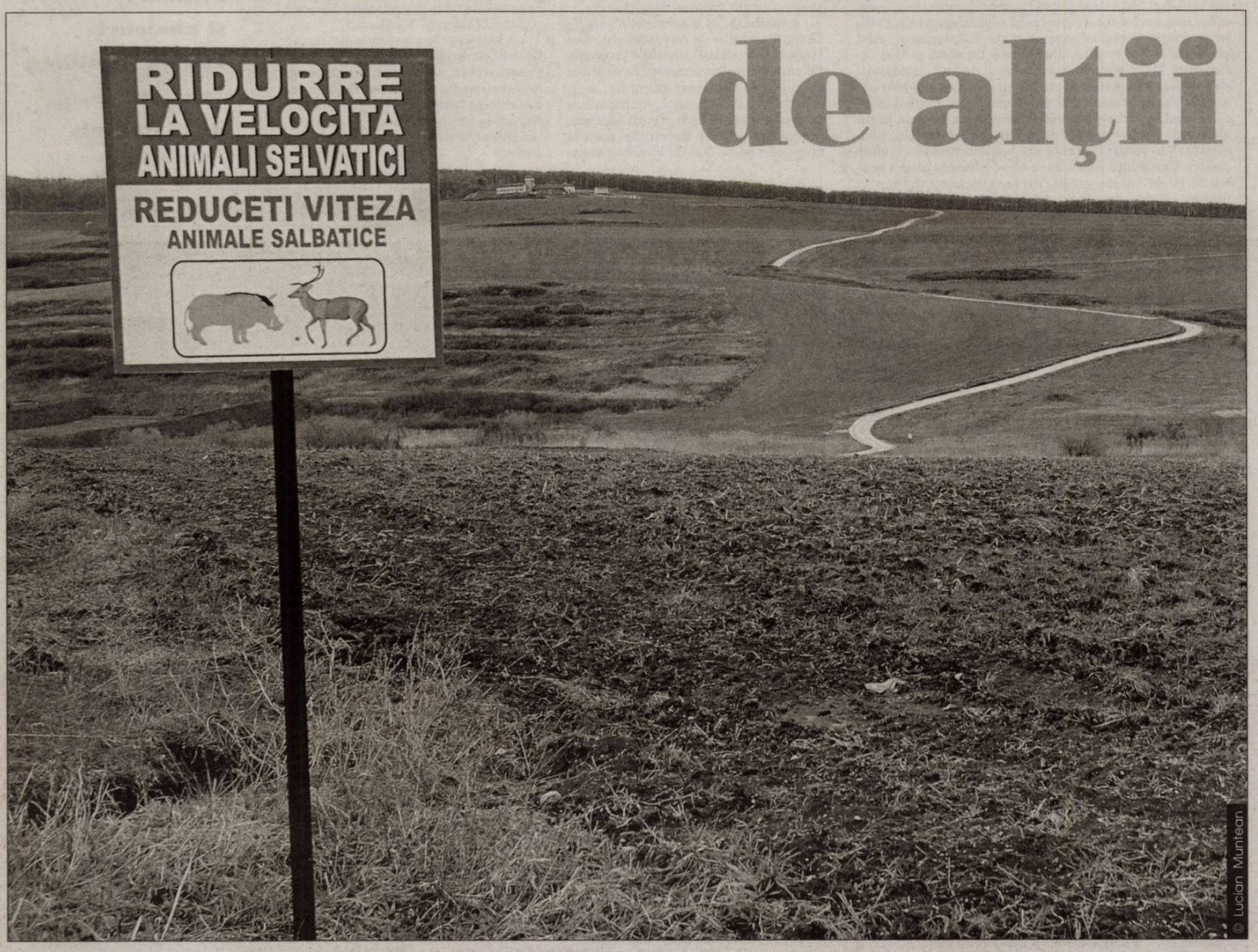

„Noi, românii, sîntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gîndeşte prea mult, ne putem mîndri că cel puţin se discută foarte mult.“

I.L. CARAGIALE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

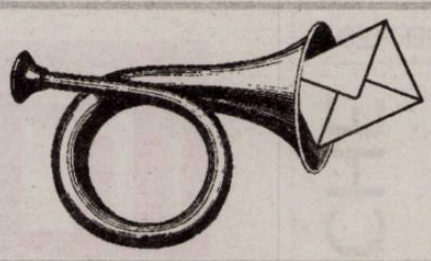

turneu de inbox

NR. 509

Articolul lui Cristian GHINEA, „De ce partidele noastre trebuie să fie mai partide decît sînt?"

Soluţiile propuse au o mică problemă, şi anume că ţin tot de politicieni. E un fel de *bootstrapping*. Cred că există însă ceva ce se poate face, din exterior (mai precis din partea electoratului), pentru a le grăbi şi potenţa pe celelalte. Mă refer la reducerea absenteismului de la vot. Las la o parte îndemnurile de a chibzui mai bine opţiunile de vot, pentru că e o chestiune mai complexă. Cred însă că simpla creştere a numărului de participanţi (mai ales în rîndul celor care au un nivel rezonabil de educaţie) va duce la apariţia a numeroase provocări pentru politicieni (mai ales pentru cei de calitate proastă). Voi da doar cîteva exemple. În primul rînd, participarea numeroasă face mult mai dificilă fraudarea, întrucît numărul de voturi (obţinute ilegal) necesar pentru a influenţa rezultatul este mult mai mare. De aici – eforturi financiare, de logistică, de timp etc. De exemplu, e mai uşor să aranjezi zece autobuze cu votanţi decît 100 sau 1000. E şi mai puţin vizibil şi, deci, mai puţin riscant. Aşadar, prin creşterea numărului total de votanţi, se diminuează şansele ca un politician ticălos să reuşească ceea ce reuşeşte cînd prezenţa la vot e mică. Dar există un efect şi mai interesant. Mi se pare că în momentul de faţă, candidaţii se adresează în principal nucleului dur (sau semidur) de simpatizanţi, şi mult mai puţin celorlalţi. Pentru că aceste nuclee participă la vot aproape întotdeauna, lupta electorală ajunge un fel de comparaţie între ele, plus eventualele voturi cîştigate din bazinul rămas, cu efort minim. Candidaţii nu au de ce să se adreseze altora pentru că, pe de o parte, aceştia nu vor veni la vot (îşi găsesc diferite motive, de obicei puerile), fie sînt parte din nucleul dur al altui candidat – deci, oricum, extrem de greu de atras. Iar atragerea costă bani, timp, energie şi creativitate. Presupune efort din partea candidatului. E ca atunci cînd mulţi pensionari (să zicem un nucleu dur) votează candidatul partidului X, indiferent cine este, (aproape) indiferent de ce promite. Asta nu putem schimba (prea uşor) şi, atunci, în condiţiile de prezenţă redusă, candidatul partidului X cîştigă pentru că nucleul său e mai mare decît al altuia (chiar dacă nu cu mult). Dar dacă celelalte categorii (să zicem studenţii, oamenii de afaceri, cei cu profesii liberale) se duc la vot în număr mare, acest nucleu dur devine insuficient pentru a cîştiga, deci candidatul partidului X trebuie să se adreseze şi altora, dacă doreşte să fie sigur de victorie. Aşa cum am zis, asta implică efort suplimentar (poate chiar pierderea unei părţi din propriul nucleu), şi necesită o expunere suplimentară, lucruri care pot să ajute în evaluarea diferiţilor candidaţi. Îmi aduc aminte campaniile în care unii candidaţi au refuzat sistematic orice întîlnire/dezbatere cu alţi candidaţi. Pur şi simplu, au făcut un calcul simplu: nucleul lor era suficient de numeros în condiţii de participare scăzută la vot, deci nu aveau nevoie de altcineva. Dacă ar fi estimat o participare crescută, situaţia ar fi fost alta. Aşadar, au primit cadou funcţia respectivă. Parcă ţin minte că asta a fost situaţia la ultimele alegeri, iar cel care a refuzat sistematic dezbaterile a fost Sorin Oprescu.

Eu cred că asta e prima soluţie şi poate cea mai eficientă pentru că nu implică acordul/sprijinul politicienilor. Cred că ar fi utilă desfăşurarea unor campanii în această direcţie. Pînă la urmă, efortul din partea electoratului e aproape nul (o oră într-o duminică, o dată la patru ani) iar beneficiile, deşi nu sînt garantate, merită acest efort.

adăugat de Harangus Mihai
la 15 noiembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Dacă v-a plăcut *Testamentul francez*, atunci trebuie să mergeţi la una dintre întîlnirile cu Andrei Makine de la Bucureşti. Vineri, 22 noiembrie, ora 16, la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, în dialog cu Dolores Toma, sîmbătă, 23 noiembrie, ora 17, la Librăria Kyralina, o întîlnire cu cititorii, plus sesiune de autografe, şi duminică, 24 noiembrie, ora 15, la Gaudeamus, în dialog cu Luca Niculescu. Pe lîngă faptul că e un scriitor bun, mai are şi cei mai albaştri ochi din literatura franceză contemporană. (Luiza Vasiliu)

■ Pe 26 noiembrie începe Campionatul de Snooker al Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord. Biletele de la Barbican Centre sînt deja vîndute chiar şi pentru fazele inferioare ale competiţiei, aşa că, rezervaţi-vă un loc pe canapea în faţa televizorului setat pe Eurosport. E un campionat a cărei primă ediţie s-a ţinut în 1977 iar printre cîştigătorii săi figurează un singur nebritanic (şi neirlandez), chinezul Ding Junhui care a luat trofeul în 2005 şi 2009. Unii spun însă că acesta e doar începutul, că vor urma şi alţii, pînă cînd, la un moment dat, jocul în sine şi chiar campionatul UK vor deveni de-a dreptul chinezeşti. Poate nu chiar de la această ediţie. (Andrei Manolescu)

■ Sîmbătă, 23 noiembrie, Asociaţia Green Revolution şi Ambasada Suediei lansează Proiectul „Biciclete cu cravată" care încurajează mersul cu bicicleta ca mijloc de transport alernativ, de acasă la job, şi nu numai. Ambasada le va oferi angajaţilor săi gratuit biciclete, iar Asociaţia Green Revolution pune la dispoziţie peste 300 de biciclete angajaţilor unor mari corporaţii. (Adina Popescu)

■ Miercuri, 27 noiembrie, Anneke van Giersbergen va concerta din nou la Bucureşti, în clubul Silver Church. Frumoasa olandeză (ex-The Gathering), care, împreună cu Sharon den Adel (Within Temptation) şi Amy Lee (Evanescence) întregeşte treimea celor mai frumoase voci & mai sexy tipe din rockul alternativ actual, se află în turneul de promovare a unui nou album. (Marius Chivu)

■ Foarte tonic, eseul lui George Banu intitulat *Iubire şi neiubire de teatru* (Polirom). De citit şi recitit atunci cînd nu mai aveţi încredere în teatrul pe care îl vedeţi. (Matei Martin)

■ Un foarte interesant articol în *The Atlantic* (ediţia online, www.theatlantic.com): „Why Do Teachers Quit?" de Liz Riggs. Anual, 15,7% dintre profesorii americani părăsesc sistemul de învăţămînt şi îşi caută de lucru în alte domenii. Între 40% şi 50% dintre profesori ies din învăţămînt în primii cinci ani de carieră. Motivele? Pe scurt: stresul (li se cere să facă foarte mult), ritmul prea lent de avansare în carieră şi, nu în ultimul rînd, salariul mic. „Salariul este ruşinos în raport cu ce se aşteaptă de la profesori." Vă sună cunoscut? (Mircea Vasilescu)

■ Între 23-24 noiembrie, la Bound Club&Bar din Bucureşti are loc Tîrgul Creative Fair, un tîrg al tinerilor designeri vestimentari, de accesorii, bijuterii sau obiecte handmade. Tîrgul este deschis de la ora prînzului, pînă la 18,30, iar intrarea este liberă. (Stela Giurgeanu)

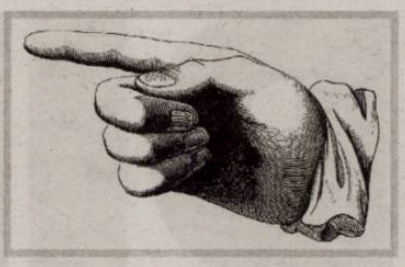

■ Mioara Cremene, *Poemele nemişcării* (ilustraţii de Tudor Banuş, la Editura Vinea), „punctul de vîrf din lirica autoarei nonagenare, configurîndu-se nu doar într-o carte a senectuţii, ci într-o carte de înţelepciune" (Octavian Soviany) – ce va fi lansată la Gaudeamus, sîmbătă, 23 noiembrie. (Iaromira Popovici)

■ Pînă pe 28 noiembrie puteţi vedea expoziţia de pictură „Nouă umbre", un dialog spectaculos între artistul plastic Nectaria Radu şi scriitorul T.O. Bobe, din Sala Acvariu a Muzeului Naţional al Ţăranului Român. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Fleacuri şi nimicuri**
- **Lucian Pintilie**
- **Jurnalul de la Păltiniş**

album dilematic Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUŢITARU
Gabriel GIURGIU ● Andrei GORZO
Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Cătălin TOLONTAN
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

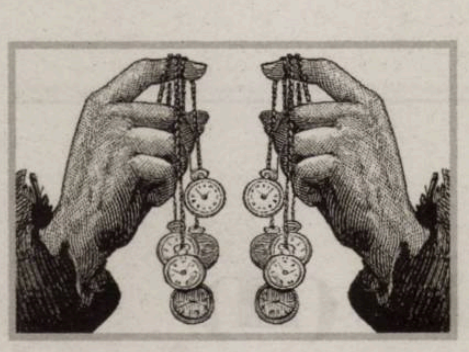

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

Zoologie

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Redescopăr, amuzat, un text de acum zece ani (publicat în dispăruta revistă Plai cu boi*). Zoologia politică s-a mai schimbat de-atunci, dar speciile au rămas aceleași... Citiți și veți vedea.*

Lui Adam i s-a dat, în Rai, dreptul de a numi animalele și de a le stăpîni. După izgonirea din Rai, lucrurile au luat o întorsătură cu totul neconvenabilă: animalitatea a început să dea nume oamenilor și să-i stăpînească, pînă-ntr-atît încît, de la sihaștrii primelor veacuri creștine (care încercau să-și domesticească menajeria interioară) pînă la fizionomiștii Renașterii (care clasificau mutra semenilor după afinitățile ei cu profilul diverselor sălbăticiuni cunoscute) și pînă la vocabularul etern al caricaturii și injuriei, zoologia a devenit, să zicem așa, o parte însemnată a antropologiei... Dar parcă niciodată și niciunde ca în România contemporană, n-a reușit morfologia regnurilor inferioare să iasă atît de explicit și de euforic la suprafață. A identifica pe stradă, la televizor sau pe scena politică, specii diferite de animalitate nu mai este, în aceste condiții, o operațiune ofensatoare, ci o modestă operă descriptivă. Iei notă, pur și simplu, de ambianță.

Mai întîi, ai de înregistrat expresia sonoră a animalității. Zgomotele străzii, ale mediilor audio-vizuale, ale oricărei aglomerări umane s-au îndepărtat simțitor de la stilistica articulării calme, a emisiei controlate rațional. Auzi, la fiecare pas și la orele cele mai neașteptate, șuierături, răgete, mîrîieli, chiote, grohăieli, behăituri, ciripeli, mormăituri, croncăneli, scîncete, lătrături, gemete, horcăieli, țipete acute și icnete înfundate, rîgîieli, flatulențe explozive, urlete – pe scurt, un fel de balamuc, asurzitor și toxic. Se vorbește răstit, monosilabic, onomatopeic.

„Lei“ care behăie, capre care mugesc, porci care ciripesc, „măgari“ care șuieră ca șerpii, „vaci“ care scîncesc.

Ceea ce la animale e un sistem de semnalizare primitiv și vital, la oameni a devenit un ornament,,haios“, o afectare de gașcă. Spectaculoasă e combinația anapoda a speciilor, inadecvarea dintre ambalaj și manifestarea lui sonoră: întîlnești la tot pasul „lei“ care behăie, capre care mugesc, porci care ciripesc, „măgari“ care șuieră ca șerpii, „vaci“ care scîncesc etc. Un soi de pădure deviată, o ogradă cu altoiuri implauzibile, o rezervație de experimente ratate.

Să trecem însă la ambalaj. Frapantă e supraabundența de păsăret: papagali vorăbioi insignifianți și pompoși, curci abstrase, pinguini, bibilici (metafizice), cuci (justițiari), guguștiuci (fraieri).

Din fauna acvatică se remarcă mai ales crapul prepotent și obtuz, îmbogățit artificial, la crescătorie, știuca violentă și hrăpăreață, bibanul descurcăreț și plevușca (țîrii ofensați, puietul nelămurit, hamsiile gregare). Să adăugăm batracienii colocviali, lipitorile, crabii și insidioasele meduze. Stăm bine cu tîrîtoarele: de la șerpăria soioasă, șireată și servilă de prin județe, pînă la reptilele țepene, cu miros de preistorie: gușteri grosolani, iguane greoaie, cameleoni.

E criză de animale nobile și performante. Nu prea avem cerbi, vulturi, lei adevărați, cu autoritate legitimă, leoparzi eleganți, pantere de familie bună. Nici măcar porumbei conciliant sau urși viguroși și cumsecade. În schimb, e plin de căței ipocriți și pisici ieftine, de vulpi șmechere, lupi hămesiți, măgari nerușinați, boi monumentali și porci inspirați. Avem hiene funeste și dihori care duhnesc a cloacă, scroafe urcate în copac și mistreți scăpați în grădina de zarzavat. Avem, să nu uităm, țapi vizionari, rățoi plini de principii și lebede de paradă.

O categorie aparte o reprezintă cîrtițele reciclate, adică vechi, dar gata să mimeze noul discernămînt democratic. Avem analiști (de politică externă) cu aspect de morsă competentă, sau analiști de politică internă cu aspect de bursuci suficienți, avem vedete de show estival, care pendulează între căprița sexy și oaia aferată.

Avem animale obraznice, animale țanțoșe, animale bolnave. Buhai tandri și bivoli somnolenți. Gîndaci, gîze, trîntori, ploșnițe, păduchi, carii, muște, molii. Șobolani. Fluturi inconsistenți și fluturoaice zemoase. Viermi umezi, lăcuste năvălitoare, viruși.

Amestecul speciilor e din nou frapant: viezuri care se dau drept tigri, șoricei care se cred gheparzi, porci care se cred tauri, cloști care imită privighetoarea. Arca lui Noe ar fi astăzi neîncăpătoare pentru fauna noastră politică. În plus, nu s-ar putea ajunge la bord decît cu pile...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Din nou despre clasa de mijloc

Nu intenționam să mai abordez chestiunea, dar ar fi nepoliticos să-l las pe colegul de dileme și amicul Gabi Giurgiu fără un răspuns la întrebarea cît se poate de limpede formulată în numărul anterior: „Îl rog pe domnul Mihăilescu să mă lămurească ce fel de clasă de mijloc avem, cum o definim și, mai ales, în ce direcție împinge ea țara.“

Păi, dragă Gabi (sper că nu te superi că nu-ți spun *„stimate domnule Giurgiu“...)*, dacă am fi doar între noi, la o cafea, ți-aș mărturisi că habar n-am să răspund la întrebările tale și m-aș întoarce la cafea. Așa însă, dacă m-ai scos în public, trebuie musai să formulez măcar o părere (de antropolog, se-nțelege).

Să pornim de la identificarea acestei clase de mijloc. Ai dreptate, desigur, să spui că „stabilirea unei anumite limite inferioare a venitului anual a devenit un criteriu insuficient.“ De fapt, a fost totdeauna insuficient, dar a fost o primă aproximare utilă mai ales pentru comparații în timp și spațiu. Să pornim însă de la precizarea pe care o faci tu, referitoare la definiția dată de *The Economist* prin 2009 (de fapt, e mult mai veche): cineva „este în clasa mijlocie dacă, după ce își plătește mîncarea și alte cele absolut necesare supraviețuirii, îi mai rămîne o treime din venituri la dispoziție să cumpere ce-i trece prin cap.“ O să rîzi, dar și lucrul acesta este destul de relativ. Uite, de pildă, un studiu Nielsen recent a împărțit populațiile din lume în trei categorii, cam cum spui tu, una care își asigură doar strictul necesar, una care, trăind decent, își poate permite să facă și diverse alte cheltuieli după cum o taie capul (cam definiția clasei de mijloc) și una care nu are restricții la cheltuieli. Ei bine, zonele cele mai sărace și cu familiile cele mai mari (Asia – Pacific și Orientul Mijlociu – Africa) au și procentul cel mai mare (17%) de persoane care declară că își permit să cheltuiască liber/fără constrîngeri, precum și cel mai mic procent (36%) de persoane care își pot asigura doar strictul necesar. Dimpotrivă, SUA au cel mai mic procent de persoane care își permit să cheltuiască liber (9%), 51% declarînd că își pot asigura doar strictul necesar. După aceste criterii cît se poate de „obiective“, clasa de mijloc acoperă 47% în Asia – Pacific, dar doar 37% în Europa, unde clasa de sus reprezintă 11% din populație, iar cea de jos – 52%. „Să fie oare clasa de mijloc o «stare de spirit»?“ se întreabă autorii. Nici chiar așa, dar este clar că nu doar puterea de cumpărare, ci și „strictul necesar“ sînt mai relative decît ne imaginăm, cultura băgîndu-și iarăși coada în treburile economiștilor.

Imaginea noastră despre „clasa de mijloc“ este mai degrabă una morală, despre un ideal țărănesc al măsurii.

Care e situația în România, din acest punct de vedere? În studiul Nielsen, 81% dintre români ar intra în clasa de jos, trăind la limita decenței, adică fără să-și permită să facă cheltuieli de voie (procentul celor care au bani doar pentru *strictul* necesar este pe undeva la 40-50%). Asta ar plasa clasa noastră de mijloc, plus cea superioară, pe undeva la 20% din populație.

Să o luăm și altfel: cam două treimi dintre români se autopercep ca făcînd parte din clasa de mijloc. De asemenea, conform unui studiu CCSB din 2012, 79% dintre români se consideră a nu fi nici săraci, nici bogați, (adică așa, cam la mijloc), 14% se percep ca fiind săraci și 6% ca fiind bogați. Oricum ai lua-o, imaginea noastră despre „clasa de mijloc“ este una fără prea multă legătură cu „realitatea“ socio-economică, fiind mai degrabă una morală, despre un ideal țărănesc al măsurii: e rușine să fii sărac, dar nici prea bogat nu dă bine. Este perfect congruent și cu o altă constatare – a lui Dorin Bodea, de data aceasta: cîștigul financiar este pe locul 37 al valorilor *personale* ale angajaților din România, dar este considerat a fi pe primul loc pentru toți *ceilalți* români. De asemenea, două treimi din populația noastră urbană au o părere proastă și foarte proastă despre oamenii bogați, în general (IRES, 2012). Cu astfel de valori și credințe e cam greu să închegi o clasă de mijloc conștientă de sine și care să „împingă țara“ cumva.

Și ajungem acum la o altă problemă, mai complicată: dacă vorbim despre „clasa de mijloc“ înseamnă că vorbim în termeni de „clasă“, nu? Or, cu sau fără Marx și distincția dintre *clasă în sine* și *clasă pentru sine,* o clasă socială este un grup de indivizi care împărtășesc resurse, statut, valori și interese similare și, nu în ultimul rînd, au o anumită identitate colectivă, știind cam cine sînt și ce vor. Însă o astfel de unitate, fie ea și relativă, încă nu există la noi. Dimpotrivă, dominantă este ceea ce sociologii numesc *incongruența de status:* au bani, dar n-au cultură, au educație, dar n-au bani, au slujbă și statut social, dar n-au nici bani, nici cultură etc.

Și încă ceva. Majoritatea românilor se înghesuie în categoria „clasă de mijloc“, și pentru că noi le dăm doar trei posibilități de alegere: sînteți jos, sus sau la mijloc? Ia să folosim mai multe variante, să-i întrebăm dacă sînt muncitori sau țărani (sînt și astea clase, nu?) sau dacă sînt clasa aia a deprivaților, a lumpenproletariatului, mai jos decît „simpla“ sărăcie? Poate că și peisajul stratificării sociale din România s-ar nuanța puțin. Cu atît mai mult cu cît există, de pildă, și un soi de clasă de mijloc emergentă în mediul rural, care nu prea împărtășește multe caracteristici cu cea urbană. Ba chiar nici clasa de mijloc din provincie nu este chiar la fel cu cea din Capitală.

Am reușit deci să evit cu eleganță întrebările tale, dar sper că te-am convins că problema este exact așa de complexă pe cît ți-o închipui. Mă întorc astfel la *thymocrația* mea, care nu este (încă) o clasă, dar a devenit un grup social destul de coerent și consistent, conștient de sine, care știe ce vrea și care, da, împinge țara în direcția bună. Să-l lăsăm, deci, să crească mare!...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

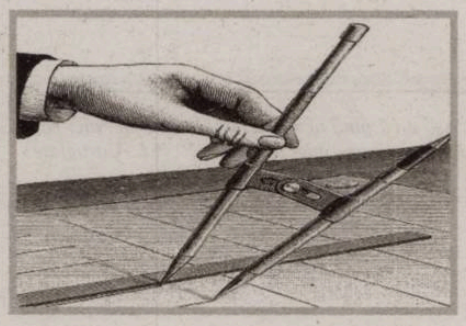

Andrei PIPPIDI

SOS București

Argetoianu, urbanist (II)

„Amicii Bucureștilor“ s-au înființat, dar, fiindcă alte ameliorări continuau să întîrzie, în 1929 a apărut o societate concurentă – „Bucureștii Vechi“. Acolo, N. Iorga, vorbind despre *Cum au fost și cum trebuie să fie Bucureștii,* spunea: „Știu că a ținut un discurs, un foarte frumos discurs, și amicul meu d. Argetoianu, acum doi sau trei ani de zile, cu privire la un întreg plan de lucrări. Dar se vede că nu s-a făcut nimic decît că d. Argetoianu a cumpărat – și trebuie să-i fim foarte mulțămitori pentru aceasta – un admirabil album al Vechilor București, care album ar trebui să fie adus și la cunoștința publicului, prin reproduceri. Albumul e al lui Preziosi.“ S-a publicat în 1935, de către Victor Brătulescu. În cadrul acestui program de activitate, în care intrau noul Muzeu Municipal, Comisiunea Monumentelor Istorice și Arhivele, Argetoianu a ținut, la Ateneul „N. Iorga“, o conferință despre „Cum vor fi Bucureștii de mîine“.

Citind acest text, oricine va fi uimit de adevărul observațiilor, de inteligența privirii și de dreptatea previziunilor. Raportul dintre prezent și viitor e clar: „Capitala cea mai urîtă, cea mai murdară și cea mai fără farmec din Europa s-ar putea transforma într-o metropolă de care să nu ne mai fie rușine.“ Problemele sînt aceleași care mai fuseseră semnalate. Zona suburbană, mai întîi: „S-a ridicat în jurul orașului o rîie de magherițe proptite în murdărie, pecingine ce se înfățișează, spre rușinea noastră, ochilor străinilor care pătrund în București.“ Se propune demolarea, mutarea în locuințe construite cu ajutorul statului – „modeste, dar solide, igienice și estetice“ – parcă ar fi blocurile de mai tîrziu! –, pe cînd la intrarea în oraș vor rămîne „terenuri de mică cultură intensivă“ (exact ca la Berlin, astăzi!). Populația Capitalei „peste două sau trei decenii“ era evaluată de Argetoianu la 1,5 sau chiar 2 milioane. Numărul de 1 milion și jumătate de locuitori avea să fie constatat de recensămîntul din 1966 (inclusiv comunele cuprinse în teritoriul administrativ al orașului). Pentru aprovizionarea unei populații numeroase, autorul socotea că se impune, pe o rază de 80-100 de km, o rețea de șosele „perfect întreținute“, care să lege localitățile atît între ele, cît și direct cu centrul. Nefiind excesiv de optimist, Argetoianu se gîndise la înzăpezirea șoselelor, precum și la greutatea de a le întreține din cauza aglomerării traficului („circulația automobilă ar putea fi stînjenită prin însăși dezvoltarea ei“), așa că dorea asigurarea contactelor cu vecinătatea, prin prelungirea liniilor de tramvai spre

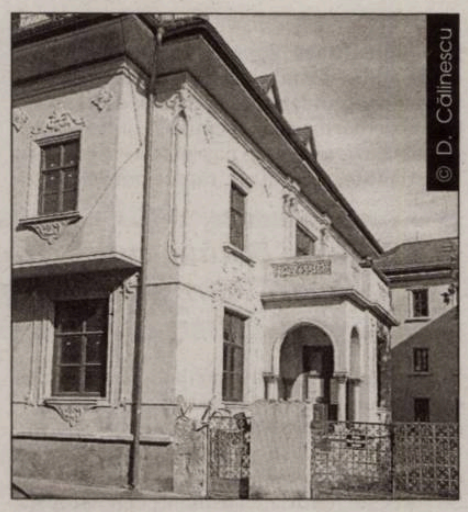

Citind acest text,
oricine va fi uimit de dreptatea previziunilor.

Chitila, Mogoșoaia, Otopeni, Tunari, Afumați, Pantelimon, Fundeni, Leordeni, Jilava etc. Dar Argetoianu, care văzuse metroul la Paris, declara că „Bucureștii de mîine vor trebui înzestrați cu o rețea ferată suburbană de drenare și de penetrare pentru localitățile ceva mai îndepărtate“ (aveau să mai treacă opt decenii pînă la instalarea acestei legături cu Otopenii). El plănuia o linie N-V – S-E, de la Urziceni, și alta N-S, de la Ploiești prin Snagov și Căciulați. Concepea chiar construirea unui tunel care ar fi acoperit complet Dîmbovița și ar fi avut de-a lungul ei ultimul segment al celei dintîi dintre aceste linii. Pentru deplasarea sezonieră în direcția stațiunilor de vilegiatură, s-ar fi adăugat o nouă linie ferată pe valea Teleajenului, de la Cheia la Brașov, și încă una, prin Oltenița, spre litoralul sud-dobrogean. În loc de o singură gară centrală – trei, cu una de Est, nouă, și alta eventual la Filaret, cu orientarea spre sud. Deși era, în principiu, de acord cu lărgirea traseului străzilor și croirea de artere noi, prin demolările inevitabile, Argetoianu prefera soluția subterană, pentru a economisi exproprierile și a apăra circulația de zăpezi și de viscol.

În sfîrșit, el proiecta imaginea viitoare a orașului cu Parcul Național la nord, așa cum era deja proiectat (ba chiar cu extinderi spre Pipera și Tei), și cu altul la celălalt capăt al axului, la Valea Plîngerii, actualul Parc al Tineretului. În prelungirea aleii centrale ce urcă la Patriarhie – o grădină la poalele dealului, iar Adunarea Deputaților – evacuată pentru a ceda Sfîntului Sinod palatul (ceea ce s-a realizat în prezent). Construcția Operei ar fi urmat să facă din București „un punct internațional de atracție muzicală“ (Festivalul Enescu a îndeplinit și acest vis). Ca rectificări pe harta Bucureștilor, Argetoianu intuia traseul unor mari artere pe care le avem astăzi: prelungirea bulevardului Colței spre S-E, adică între Pietele Romană și Unirii, legătura între Gara de Nord și Spitalul Filantropia (aproximativ bulevardul Titulescu), și între Calea Griviței și Calea Moșilor, trecînd pe lîngă Academie (ceea ce și Ceaușescu a încercat, fără a trece totuși de Piața Romană, pe cînd Argetoianu ar fi vrut „lărgită considerabil“ actuala stradă M. Eminescu).

„Ce ne va aduce ziua de mîine“, încheie el, „numai Dumnezeu știe.“ Totuși, numărul anticipărilor confirmate întrece așteptările. Aceasta se datorează, desigur, și unor năzuințe cu care, măcar în parte, se obișnuise opinia publică, dar, mai cu seamă, calității excepționale a unei inteligențe care avea experiența de a gîndi economic.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea București.*

Alexandru GRUIAN

SOS Provincia

Deva

– între (discutabile) serenități hinduse și atitudini mic-burgheze –

Care este dozajul optim între spiritul critic și patriotismul local, pentru ca un articol despre propriul oraș să fie obiectiv? Cît de sus trebuie să te ridici pentru ca perspectiva să fie (totuși) relevantă?

Probabil că una dintre întrebările la care Radio Erevan nu ar putea răspunde este originea numelui „Deva“. De la dansatoare indiene *devadasi* (?), trecînd prin autohtonismul dacic *(dava* – tentant, nu?), cu intermezzo celtic, speculații romano-britanice și ajungînd la medievalul cu iz latin Castrum Deva, originea numelui este neelucidată și, de fapt, nici nu mai contează prea mult. Acel Castrum Deva este legat de anul 1269, în care a fost atestată documentar cetatea Devei.

Fără cetate, orașul nu ar avea personalitate. Despre starea ei actuală, *Dilema veche* a mai publicat articole. Un palat princiar de la poalele cetății, cu nume impresionant – *Magna Curia* / Marea Curte –, ar putea fi, în loc de muzeu al civilizației dacice și romane (numele i s-a pus prin 1996), un muzeu în care să vedem cam cum trăiau principii transilvani. Personal, aș fi curios să văd ce asemănări și ce diferențe existau între stilul de viață al principelui Gabriel Bethlen (el a construit Magna Curia) sau Sigismund Bathory și cel al lui Rudolf al II-lea, de exemplu. În rest, Secession-ul centrului vechi este încă insuficient pus în valoare, pentru că grupurile de prestigiu (fie-mi îngăduit să le numesc astfel), formate din arhitecți sau artiști plastici, par să nu fi descoperit căldura arhitectonică a sfîrșitului de veac XIX, și să facă lobby la autoritățile locale pentru reconfigurarea urbanistică a peisajului. E drept, oarecare proiecte sînt în curs și, cu o zi înainte de a scrie eu acest articol, PUG-ul orașului a fost supus dezbaterii publice. Oricum, populația se raportează afectiv exact la modestul *centru vechi,* în stil Secession, nealterat de improvizațiile *zidite* ale ultimilor ani (căci „arhitectonice“ nu pot fi numite), pentru care cuvintele „urbanism“ și „concept“ erau irelevante în fața poftei de ocupare a terenurilor. Un premiu (ce-i drept, comunist) acordat în 1966 de Uniunea Arhitecților, pentru reconfigurarea unei părți a centrului, nu a fost un stimulent suficient pentru dezvoltarea postdecembristă, caracterizată de eclectism de prost gust și improvizație, bazată pe nepriceperea populației, lipsa de reacție a celor avizați și preceptul empiric românesc *„merge și așa“*. Constanta valorică este dată tot de cetate, palatul renascentist Magna Curia și acel Secession.

Deveanul mediu va răspunde invariabil
că orașul lui este cochet.

Deveanul mediu va răspunde invariabil că orașul lui este *cochet*. Aici încap multe – iubirea de locul unde trăiești, o anume candoare provincială, mîndria de a fi locuitorul unei reședințe de județ. Și, evident, propriul orizont, propriile așteptări. Depinde ce-ți dorești, cu alte cuvinte. Din păcate, studiile arată că mulți își doresc altceva. Recensămîntul din 2012 înregistrează, comparativ cu cel din 2002, o pierdere de populație de peste 13.000 de persoane. Sensul este evident spre orașele mari și spre Italia, Spania, Germania. Fără o universitate, Deva pierde sistematic cel mai bine pregătit tineret, care, de cele mai multe ori, nu revine, căci nu are de ce – economia Devei, construită aproape exclusiv pe hypermarket-uri și lovită puternic de criză, nu oferă oportunități. Înconjurată de localități mult mai mari și mai dinamice – Sibiu, Arad, Timișoara, mai nou și Alba Iulia –, Deva a pierdut, prin anul 2004, startul într-o competiție în care administrația nu a înțeles rolul elitelor și al competenței în conturarea unei viziuni asupra a ceea ce ar trebui făcut pentru ca orașul să depășească suficiența autopercepției de „capitală de județ“. Orașul este, la această oră, prea puțin conectat și la circuitul cultural – cei capabili performează prin alte părți și nu par foarte dornici să revină.

Dacă este bine să existe un final optimist, atunci ar trebui să înceapă cu răspunsul la întrebarea: „Avem un oraș, ce vrem să facem cu el?“

***Alexandru Gruian** este jurnalist, dr. al Universității „1 Decembrie“ din Alba Iulia.*

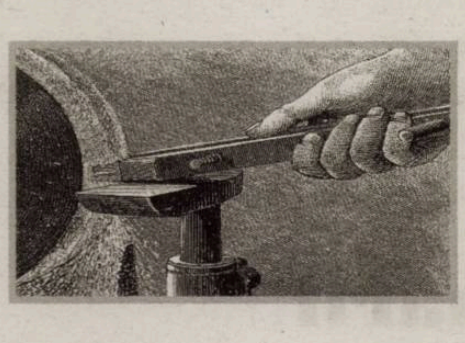

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

UE – Moldova: veşti bune, veşti proaste...

Mai întîi, vestea bună: vinerea trecută, la Bruxelles, cu două săptămîni înainte de summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius, preşedintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, a declarat că Republica Moldova a îndeplinit toate condiţiile necesare desfiinţării regimului de vize pentru UE. Preşedintele Comisiei a făcut anunţul într-o conferinţă de presă comună cu premierul moldovean, Iurie Leancă, şi cu cel român, Victor Ponta – o premieră pe drumul european al Chişinăului. Este pentru prima dată cînd Bruxelles-ul recunoaşte, de o manieră atît de evidentă, rolul special al României în procesul de apropiere a Republicii Moldova de Uniunea Europeană.

Republica Moldova se află acum în cea de-a doua fază a procesului privind liberalizarea regimului de vize, început în 2011, după un prim raport pozitiv al Comisiei, consemnat în vara anului trecut.

Dar declaraţia preşedintelui Barroso, făcută cu două săptămîni înainte de momentul Vilnius, are o puternică încărcătură politică şi nu este nicidecum de natură tehnică. Ea vine ca un răspuns direct adresat Rusiei, a cărei opoziţie faţă de opţiunea pro-UE a Ucrainei, Moldovei şi Georgiei este cunoscută.

Chiar săptămîna trecută, Rusia a trecut la o nouă fază a lobby-ului său pentru păstrarea sferei de influenţă în fostul spaţiu sovietic. Vicepremierul rus Dimitri Rogozin s-a aflat şi el la Bruxelles, loc pe care, de altfel, îl cunoaşte bine de pe vremea cînd era ambasadorul Moscovei la NATO. Tiradele sale antioccidentale îl aduseseră atunci, nu de puţine ori, pe primele pagini ale presei europene. De data aceasta, scopul a fost o vizită în regatul Belgiei, în cadrul efortului Rusiei de a convinge cîteva state membre să nu încheie tratatele de asociere şi liber schimb cu Ucraina şi să nu le parafeze pe cele ale Moldovei. Un fel de „muncă de la om la om".

La Bruxelles, Rogozin a afirmat că Rusia ar putea răspunde cu recunoaşterea Transnistriei ca stat independent, ceea ce ar complica situaţia regională şi, în orice caz, ar arunca în ridicol eforturile Uniunii Europene de a obţine o rezolvare negociată a situaţiei.

Declaraţia preşedintelui Barroso nu poate fi desprinsă de ameninţările vicepremierului Rogozin. Cu alte cuvinte, Bruxelles-ul îi răspunde Moscovei: „Dacă voi recunoaşteţi Transnistria, noi dăm liberă circulaţie moldovenilor, şi atunci să vedem ce vor alege oamenii din raioanele de peste Prut: aşa-zisele documente transnistrene, sau paşaportul moldovenesc?" Pare o carte mare, pusă pe masă de Uniunea Europeană.

Moscova ştie însă că de la declaraţia de bune intenţii a preşedintelui Comisiei faţă de moldoveni şi pînă la aplicarea în practică a liberei circulaţii este un drum lung şi presărat cu numeroase obstacole. Includerea Republicii Moldova pe lista statelor ai căror cetăţeni nu au nevoie de vize pentru a călători în Uniunea Europeană are nevoie de aprobarea Parlamentului European şi a Consiliului pentru Justiţie şi Afaceri Interne.

Într-adevăr, Comisia consideră că Republica Moldova a îndeplinit condiţiile. Parlamentul va fi aproape sigur de acord. Dar nimeni nu garantează că în Consiliu, un ministru de Interne al vreunui stat membru nu va ridica obiecţii, legînd liberalizarea vizelor de vreun alt aspect: migraţia, lipsa unor reforme privind justiţia sau orice altceva. Este cam ceea ce i se întîmplă României în dosarul Schengen.

În orice caz, date fiind procedurile, e greu de crezut că moldovenii vor putea circula liber în UE pînă la alegerile din primăvară, iar acest fapt va fi speculat cum se cuvine de adversarii europenizării ţării, care vor trece declaraţia preşedintelui Barroso la capitolul „promisiuni neîndeplinite".

Apoi, în politica sa „de la om la om", în capitalele europene, Moscova are ca aliat exact unanimitatea care stă la baza luării de decizii – o unanimitate pe care speră să o poată spulbera, profitînd de relaţiile bune, în multe capitale, ale unor mari state membre.

Cît priveşte evoluţiile din Ucraina, nici aici veştile nu sînt extraordinare.

Săptămîna trecută, parlamentul de la Kiev şi-a încheiat lucrările fără adoptarea legii care i-ar fi permis fostului premier Iulia Timoşenko să iasă din închisoare pentru a se trata în străinătate. Aceasta era una dintre condiţiile forte puse de Uniunea Europeană, în special de Germania, în vederea încheierii acordurilor de asociere şi liber schimb UE – Ucraina, la summitul Parteneriatului Estic.

Trimişii speciali ai Parlamentului European la Kiev, fostul preşedinte al adunării, britanicul Pat Cox şi fostul preşedinte polonez Aleksander Kwasniewski şi-au prelungit misiunea în capitala Ucrainei, în speranţa unui deznodămînt pozitiv.

Un deznodămînt care ar putea veni chiar în ultimele zile dinaintea conferinţei de la Vilnius, ca urmare a presiunilor oficialilor europeni, inclusiv a preşedintelui Comisiei, care a avut o convorbire telefonică cu preşedintele Ianukovici. Problema este că amînările Kievului s-ar putea să nu fie foarte bine văzute în capitalele europene, ceea ce s-ar răsfrînge negativ şi asupra Moldovei.

Se ştie – Polonia, stat membru iniţiator al Parteneratului Estic a spus-o deja –, Moldova nu va putea primi la Vilnius mai mult decît Ucraina.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Schimbarea partidelor

De oarecare timp, dragul meu prieten Cristian Ghinea se gîndeşte cum să „modernizeze", cum să „reformeze" partidele politice din România. Vast program! Diagnosticul pus de Cristian Ghinea sistemului nostru de partide este, în general, corect. Păcatele lui sînt atît de evidente, că nici nu e foarte greu să observi că sistemul e închis, clientelar, nonideologic, corupt şi corupător, autarhic şi cleptocrat. Cum bine a tot spus presa, seamănă mai mult cu sistemele mafiote, decît cu sistemele de partide proprii unei democraţii.

Citeam zilele trecute un studiu din 1929 despre constantele politicii româneşti. Nu o să dau numele autorului, pentru că e atît de controversat încît se va stîrni imediat un buluc de reacţii-reflex referitoare la om, şi nimeni nu se va mai uita la idee, or, eu nu vreau să stabilesc cît de deştept ori de prost, de ticălos ori de angelic, de nebun ori de înţelept a fost omul. Pe mine mă interesează analiza. Omul este de părere că există trei constante ale politicii noastre: 1) guvernarea are întotdeauna o mare doză de arbitrar; 2) oportunismul este trăsătura dominantă a acţiunilor politice; 3) poporul nu pricepe nimic, e uşor de prostit şi, în limbajul fotbaliştilor, fuge uşor după fentă. Analistul de ocazie continuă, spunînd că e bine că poporul e aşa, credul şi coruptibil, pentru că asta îl va ţine mereu în frîu şi în afara jocului politic; nimic nu e mai rău decît un popor care ştie că poate decide orice în deplină iresponsabilitate, căci acesta e fundamentul real al democraţiei: poporul decide şi nu există nici un mecanism să-l tragi la răspundere dacă decide greşit. Oportunismul, iarăşi, nu e chiar rău, dat fiind că aşa am putut supravieţui. În fond, condiţia fundamentală pentru a face politică cinstită, responsabilă şi competentă este să fii viu. Întîi să supravieţuieşti şi abia apoi poţi dovedi dacă eşti în stare de ceva bun pe lumea asta! Oportunismul a fost bun pentru că a asigurat supravieţuirea, dar se dovedeşte acum a fi rău pentru că legitimează tranzacţionismul indiferent de miză. Însă marea problemă a sistemului politic rezidă, de fapt, în prima lui trăsătură: caracterul arbitrar al guvernării. Că guvernarea este o continuă operaţiune unilaterală limpede pentru România. Sigur că există zăgazuri ale voinţei guvernamentale. Pe măsură ce ne-am apropiat de UE, acestea au devenit tot mai vizibile. Dar, în esenţa ei, politica internă nu ne-o face nimeni altcineva decît noi înşine. Aşadar, caracterul arbitrar al guvernării se manifestă şi azi. În guvernare se văd cel mai bine calităţile şi defectele oricărui partid. În opoziţie, nu e posibilă decît privirea superficială, de ordin general, pentru că, acolo, partidele ating maximum de ipocrizie. Aşadar, în opoziţie, partidul poate proba doar două lucruri: dacă are capacitate de regenerare şi dacă are curaj (tupeul şi nesimţirea cinică fiind variante ale curajului). Dar la guvernare se văd toate fibrele partidului, se văd cusăturile lui interioare, se văd perfect complexele sale, se vede – cîtă e – anvergura sa. Cum toate partidele de la noi au trecut prin experienţa guvernării (ăsta e un lucru foarte bun!), se pot trage cîteva concluzii, marcînd, astfel, şi posibilele capcane în care Cristian Ghinea poate cădea.

Prima trăsătură este aceea că partidele româneşti nu sînt organizaţii politice, ci clanuri. Precizez că folosesc noţiunea de „clan" direct în sens antropologic, cu toate consecinţele de organizare politică care decurg din acest gen de coagulare socială. Capcana în care lesne poate cădea Cristian Ghinea este aceea de a considera partidele româneşti drept instituţii. Partidele româneşti nu sînt fenomene instituţionale şi umane. Definiţia partidului autohton a fost fixată în veac de cel mai bun profesor de România pe care îl cunosc: I.L. Caragiale. În actul I al *Scrisorii pierdute*, la întrebarea un pic parşivă a lui Tipătescu – „Care partid?" –, onorabilul domn Tache Farfuridi, avocat şi membru în nenumărate comitete şi comiţii, om politic de vastă experienţă, a răspuns: „Adică partidul nostru: madam Trahanache, dumneata, nenea Zaharia, noi şi ai noştri..." Definiţia oricărui partid din România este chiar asta. Oricine îşi imaginează că e mai mult decît atît greşeşte la fel de mult ca oricine îşi imaginează că e mai puţin.

A doua trăsătură este că partidele-clan din România sînt complet neutre ideologic. A le trata ca pe orice alte partide din lumea civilizată, drept adevărate ideologii instituţionalizate e o eroare. Această situaţie nu exprimă, cum s-ar crede, un spirit al timpului (ideologiile pălesc peste tot, diferenţele dintre dreapta şi stînga se efasează încet-încet, *politics* devine *policy*, profesionalizarea politicii este victoria unui fel de tehnocratism etc.). Nici vorbă! Partidele din România nu gîndesc ideologic pentru că ele nu îşi pun deloc problema reprezentării, ci doar problema strîngerii de voturi. Instinctul şmecher spune că suma iese mai mare dacă îţi păstrezi capacitatea de a vrăji pe mulţi din diferite categorii, decît pe cei mai mulţi din unele categorii. La noi, un politician destoinic nu e acela care reprezintă ceva, ci acela care este votabil şi de asistaţii social şi de brokeri, şi de antreprenor şi de sindicalist, şi de intelectual şi de mitocan, şi de sărac şi de bogat. Pentru un asemenea scop, ideologia încurcă, limitînd spaţiul din care se pot recolta voturi. E mai folositor să fii şmecher, decît ideologizat. Cu asta, am şi punctat scopul partidelor de la noi: sînt organizaţii constituite exclusiv în scopul de a recolta voturi cît mai multe, o dată la patru ani, sau cînd o veni sorocul electoral. Cristian Ghinea ar putea să creadă că partidele din România chiar caută competenţă şi integritate. Altă capcană de evitat.

În fine, a treia trăsătură a partidelor noastre este, de fapt, o vulnerabilitate. În angrenajul lor, banii au rolul cel mai important. Nu vă gîndiţi la bani pentru funcţionare – deşi, şi asta este o problemă. Gîndiţi-vă la bani ca principiu al creşterii şi descreşterii, al întineririi şi al îmbătrînirii, al vieţii şi al morţii politice. De aceea, dacă ar fi să-i dau un sfat prietenului Ghinea, i-aş spune că îşi pierde vremea dacă are de gînd să ofere partidelor proiecte de HR în cariere politice ori asistenţă pentru transparentizare şi restructurare. Lovitura care va putea genera un nou fel de fi pentru partidele noastre trebuie dată exact în punctul cel mai vulnerabil al sistemului, în punctul său nevralgic, în călcîiul ahilean: la punctul de întîlnire a banilor cu politica. O campanie civică pentru un proiect de lege care să ţintească bine şi să reaşeze viaţa financiară a politicii ar fi primul pas obligatoriu.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Evaluarea evaluării

În momentul cînd tu, *autoritate* (politică sau tehnică), ai ceva de făcut (o lege, un normativ, o reformă, un sistem de subvenţii, o schimbare de taxe), pleci de la premisa că acum e rău, că trebuie să repari sau să îmbunătăţeşti ceva (cum ar fi, de exemplu, nivelul de trai) şi te gîndeşti cum să faci să fie mai bine. Te gîndeşti ce te gîndeşti, apoi pui pe hîrtie *planul*. Chemi cîţiva colegi de partid mai apropiaţi şi îi consulţi. Ei îşi spun opinia, apoi tu mai modifici pe ici, pe colo (prin părţile neesenţiale politic) şi lansezi *planul*. Pe baza lui, apar ulterior cheltuieli publice menite a afecta bunăstarea generală. Avînd în vedere că nu există tratamente-minune care să facă numai bine, fără efecte secundare nasoale pentru unii sau alţii dintre cetăţeni, e bine ca, înainte de marea lansare a *planului*, să se facă un studiu de impact. Adică, să se consulte un grup de *experţi*. Ei vor încerca să stabilească cine vor fi fericiţii şi dezamăgiţii. În funcţie de cum arată previziunea, se merge mai departe cu dezvoltarea Ideii au ba. În cazul în care *alesul* (poporului) decide să dea drumul *planului* spre *popor* şi *ideea* se aplică, *evaluarea* devine obligatorie. Cum s-ar zice: stabilim încă de la început ca, după o anumită perioadă, să măsurăm dacă efectele cele bune se simt sau nu. Au apărut toate sau doar cîteva? Cei păgubiţi sînt mai mulţi sau mai puţini decît anticipasem? În general, pagubele sînt mai mici decît beneficiile, sau nu? Continuăm ca atare, îmbunătăţim pe ici, pe colo, sau ne oprim? Ştiu, sună ca în manualul „tînărului fan Kaizen“: *obiectiv – idee – plan – aplicare – evaluare*. Apoi, un alt *obiectiv*, în funcţie de rezultatele *evaluării*, şi o luăm de la capăt. În principiu, orice proces de decizie (al unei corporaţii, al unei primării sau al unui guvern) trebuie s-o ţină pe cărarea asta.

Cum ar fi, de exemplu, TVA mai mic la pîine. Problema: evaziunea fiscală mare în sectorul panificaţiei. Propunerea: scădem taxele, astfel încît evaziunea să fie scumpă (adică să fie mai mare mituirea inspectorului fiscal decît cîştigul). În plus, este anticipată ieftinirea pîinii, cu evidente avantaje electorale. Dilema: diferenţa de impozitare va duce la scăderea preţului sau la creşterea profitului unor intermediari? Nu-i poţi obliga pe brutar sau pe negustor să ieftinească produsul! Sîntem, firesc, pe o piaţă fără mercurial. Experţii şi-au dat cu părerea. Opiniile erau, evident, împărţite. Nici Fondul Monetar nu ştia exact cum va ieşi. Care-vasăzică, s-a adoptat o formulă „beta“ (cum s-ar zice în IT), de încercare, pe o perioadă determinată. Apoi, în funcţie de evaluare, om vedea ce-om face: continuăm aşa, îmbunătăţim pe ici, pe colo, sau renunţăm.

Comisia Europeană are un nume interesant pentru acest tip de proces: Ciclul Reglementării Inteligente *(Smart Regulation Cycle)*. Fie *smart* sau nu, fie la Bruxelles sau Bucureşti, hibele procesului sînt cam aceleaşi. În primul rînd, definiţia obiectivului. Apoi, calitatea evaluării. În fine, decizia politicului asupra a ceea ce va fi să urmeze, în urma evaluării. La Bucureşti (sau în orice capitală a unui stat membru), politicul se cheamă partidul/coaliţia la putere; la Bruxelles, el se numeşte Consiliul. Performanţele guvernărilor autohtone sînt tocate mărunt, zi de zi. Nu insist. Cît priveşte Comisia, s-ar zice că situaţiunea e mult mai interesantă. De exemplu, e bine să îţi propui obiectivul „Combaterea schimbărilor climatice“ prin „Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră“. Dar ce faci dacă, în afara Europei, restul omenirii scoate fum pe toate coşurile de fabrică şi produce mai ieftin şi mai competitiv? Faci o evaluare, o duci în faţa Consiliului şi speri ca politicul de acolo să se împace (în principiu, să pice de acord cei cu gazele de şist, cei cu energia nucleară şi cei cu centralele eoliene).

Deşi Comisia avertizează că e vorba de o consultare tehnică, recomand celor interesaţi să viziteze secţiunea „Your Voice“ de pe siteul Comisiei. Să evalueze noile proceduri de evaluare propuse. Să îşi trimită părerea, gîndind că, astfel, îi vor ajuta pe experţi (în principiu, Comisia) în dauna politicului (în principiu, Parlamentul şi Consiliul).

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

Institutul Confucius la Universitatea din Bucureşti

Universitatea din Bucureşti anunţă deschiderea Institutului Confucius începând cu data de 25 noiembrie 2013, o organizaţie non-profit realizată în parteneriat cu Universitatea de Studii Politice şi Juridice din Beijing, în urma Acordului de cooperare semnat în luna martie a acestui an între Universitatea din Bucureşti şi Hanban – Sediul General al Institutelor Confucius. Relaţiile stabilite între cele două universităţi încă din anul 2011 au condus către identificarea unor strategii de lucru comune care pot constitui baza întemeierii unui institut cultural puternic. Astfel, Institutul Confucius va reprezenta o platformă pentru dezvoltarea relaţiilor culturale româno-chineze, pentru promovarea predării limbii chineze, prin cursuri destinate publicului larg, precum şi pentru sprijinirea proiectelor de cercetare şi organizarea de manifestări ştiinţifice. Acest institut va beneficia de colaborarea şi sprijinul permanent al Catedrei de Limba Chineză din Universitatea din Bucureşti, prima catedră de acest gen din România, înfiinţată în anul 1956, având profesori cu o vastă experienţă în domeniul predării limbii chineze şi al cercetării ştiinţifice.

Cooperarea în sfera sinologiei va constitui preocuparea principală, ceea ce va implica proiecte comune în privinţa traducerii operelor fundamentale ale culturii chineze şi elaborării de materiale didactice. Totodată, dat fiind profilul universităţii partenere, Institutul Confucius va avea ca obiectiv important întărirea colaborării cu Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti prin iniţierea unor proiecte comune ce vizează o mai bună cunoaştere reciprocă în domeniul juridic.

În perioada 25 – 29 noiembrie, la sediul Institutului Confucius, se va organiza Săptămâna Culturii Chineze, cu lecţii demonstrative de limba chineză, proiecţii de filme şi dezbateri.

Pentru informaţii, dar şi pentru înscrieri la cursurile de limba chineză vă puteţi adresa la numerele de telefon 021.4025401/2/3 sau la adresa e-mail: confuciusinstitute_ub@yahoo.com.

Sediul Institutului Confucius se află în Str. Transilvaniei, nr. 6, sector 1.

Sponsor al evenimentului: Bancpost

PUBLICITATE

Poveste de dragoste a unor Tristan şi Isolda chinezi, cu interdicţiile şi codurile sale categorice, poveste care antrenează întreaga dimensiune spirituală a fiinţei.

IBU PUBLISHING

www.ibupublishing.ro

O comandă online îţi aduce o reducere de 20% la oricare dintre titlurile IBU!

Azra NUHEFENDICI

Mostar: Podul Vechi, după 20 de ani

„Să ne ferească Dumnezeu de eroismul sîrb şi de cultura croată“
(Miroslav Krleza)

„Ia-o pe asta“, mă sfătuieşte şi, pentru a mă convinge, bate cu o cheie mare de metal în piatră. Blocul de piatră răspunde cu un sunet cristalin. „Din asta a fost făcut Podul Vechi“, îmi zice artizanul căruia îi cerusem o piatră.

În Bosnia şi în Balcani sînt multe poduri vechi şi noi, frumoase, antice, importante, faimoase, mari, dar cînd se spune „Stari Most“, ştim cu precizie că este vorba despre acel unic pod: podul medieval din Mostar. Construit acum cinci secole, a fost distrus în timpul războiului din Bosnia-Herţegovina, în 1993. Unităţile croate l-au bombardat timp de două zile, pînă cînd, pe 9 noiembrie dimineaţa, la 10,15, podul s-a prăbuşit în rîu. Distrugerea Podului Vechi a fost punctul culminant al războiului pe care croaţii îl purtau împotriva prietenilor, vecinilor şi aliaţilor de pînă mai ieri: musulmanii bosniaci. Cu un an înainte să înceapă războiul în Bosnia-Herţegovina, Armata Populară Iugoslavă (JNA) deplasase o seamă de unităţi la Mostar. Le văzusem în martie 1991. Avuseseră loc crime sporadice, dar oamenii scandalizaţi şi ultragiaţi spuneau că e vorba despre rezervişti beţi, care traversau Podul Vechi într-un jeep. Dădeau din cap neîncrezători, ca pentru a spune că un asemenea comportament din partea unor persoane care nu respectau lucrurile sfinte (căci pentru ei, Podul era, şi este încă, o instituţie divină) nu promitea nimic bun.

Într-adevăr, în 1992, JNA a pus Mostarul sub asediu, bombardîndu-l sistematic şi fără milă. Încă de atunci, tirurile de artilerie ordonate de generalul sîrb Momcilo Perisic provocaseră daune bătrînului pod. În primul an de război, bosniacii şi croaţii au luptat împreună împotriva duşmanilor comuni, sîrbii. Dar cînd, în 1993, cu „planurile de pace“, comunitatea internaţională premia ocupaţia, în loc să sancţioneze agresiunea (sîrbă), croaţii s-au repezit să-şi ia „propria parte“ din Bosnia-Herţegovina (despre asta scrie, între altele, Luca Rastello în foarte frumoasa lui carte *La guerra in casa).*

Lovitura de graţie

Croaţii au fost cei care au dat lovitura de graţie Podului Vechi. Cei răspunzători de distrugere – şase croaţi bosniaci, care erau cei mai importanţi exponenţi politici şi militari ai aşa-numitei Comunităţi Croate din Herceg-Bosna (o entitate autoproclamată în 1991 şi dizolvată în 1994) – au fost consideraţi de Tribunalul de la Haga vinovaţi de „asociere pentru săvîrşirea unui act criminal“ şi au primit condamnări între 10 şi 25 de ani de închisoare. Printre ei se află generalul croat Slobodan Praljak, condamnat la 20 de ani, considerat principalul responsabil pentru distrugerea Podului Vechi. El a fost cel care a declarat că „pietrele alea nu aveau nici o valoare“.

Distrugerea Podului Vechi nu a fost un gest întîmplător, nici acţiunea cîtorva soldaţi indisciplinaţi. Dimpotrivă, a fost rezultatul unei strategii planificate de politicienii croaţi şi de şefii croato-bosniaci pentru a elimina populaţia musulmană. În verdictul dat împotriva celor şase croaţi, Tribunalul de la Haga susţine că „distrugerea Podului Vechi reprezintă o violare a legilor şi a uzanţelor războiului, un act conştient din partea autorilor, care urmăreau să distrugă identitatea culturală prin intermediul distrugerii materiale şi prin slăbirea populaţiei.“

În 2004, Podul Vechi a fost reconstruit după planul original şi cu piatra locală numită *tenelija,* extrasă din mina de la Mukosa, cu care podul fusese construit cu cinci secole în urmă. Pentru frumuseţea şi unicitatea sa, Stari Most a fost recunoscut ca bun de patrimoniu mondial şi pus sub protecţia UNESCO. În Antichitate, să construieşti un pod era considerată o operă de mare binefacere, nu numai pentru că viaţa cotidiană a oamenilor era uşurată, ci şi pentru funcţia sa de a uni ceea ce era despărţit, depărtat, diferit. De aceea, Papa este numit şi *Pontifex* – făuritor de poduri.

„Bătrînul“ (aşa îl numeau, cu tandreţe, locuitorii din Mostar) unise, timp de cinci secole, malurile de est şi de vest ale rîului Neretva. Unea oamenii, religiile, etniile şi lumile diferite. Cu timpul, a devenit simbolul principal al oraşului, punctul de referinţă pentru locuitori, făcea parte din identitatea lor culturală, era expresia culturii bosniace.

Opera lui Hajrudin

În afară de importanţa sa metafizică, Podul Vechi este o bijuterie a arhitecturii medievale otomane şi, prin urmare, valoarea sa simbolică trece dincolo de sentimentele localnicilor. Arcul lui fragil – semiluna elegantă care desparte albastrul profund al rîului Neretva de dedesubt de cerul azuriu de deasupra – îl face special, printre cele mai frumoase 20 de poduri din lume, conform unui clasament recent.

E greu să-l priveşti fără să admiri geniul autorului care a reuşit să construiască o operă în perfectă sintonie cu peisajul. Podul pare o structură naturală, ca şi cum ar fi crescut spontan, şi nu construit. Mai mult, dacă privim punctul din care se ridică, pare că arhitectul a vrut să sfideze natura, unind malurile acolo unde rîul e încă sălbatic şi de nedomesticit.

Podul din Mostar a fost construit în 1557 de arhitectul Hajrudin Mimar, discipolul lui Sinan, părintele arhitecturii otomane clasice. A fost făcut din 456 de blocuri din piatră albă, care se ţin împreună datorită unui sistem de încastrări şi îmbinări. E protejat de două turnuri fortificate: turnul Helebija, la nord-est, şi turnul Tara, la sud-vest. Cînd a fost construit, era podul în formă de arc cel mai mare din lume. Unele probleme tehnice legate de construcţie rămîn un mister: cum a fost ridicat podul, cum a fost transportată piatra de pe un mal pe altul, cum a rămas în picioare schelăria de-a lungul întregii perioade de construcţie. Podul poate fi catalogat printre cele mai mari opere arhitectonice din timpul său.

Filmul distrugerii, realizat de bosniacul Zaim Kajatz, a făcut în scurt timp înconjurul lumii. Actul barbar a provocat indignare şi condamnare unanimă. Distrugerea podului a fost comparată cu distrugerea Varşoviei de către nazişti sau cu demolarea Catedralei din Köln.

Vestea

Noi eram convinşi că Stari Most fusese construit pentru eternitate. De aceea, vestea distrugerii ni se părea imposibilă. La început, nimeni nu credea. Tragicul eveniment ne-a marcat atît de puternic, încît cei mai mulţi dintre noi îşi amintesc exact unde erau şi ce făceau în momentul în care au aflat vestea. Cînd s-a răspîndit ştirea despre distrugerea podului, asediat timp de un an de sîrbi şi expus bombardamentelor croaţilor, oamenii din Mostar au reacţionat instictiv. „Persoanele care se ascundeau în pivniţe, neîncrezătoare şi nepăsătoare faţă de pericol, au ieşit din refugii şi s-au dus în fugă spre mal, căutînd podul. Sute de bărbaţi, femei, copii fixau cu privirile uluite golul, prăpastia. Bătrînul nu mai era. Strigau, plîngeau, ameninţau, blestemau, îşi înălţau braţele către cer şi întrebau: de ce?“ – a scris în jurnalul său Dzemal Humo, poet din Mostar.

Jasminko S. îşi aminteşte că era copil, aflat în refugiu; a intrat în casă şi şi-a găsit mama plîngînd. Se gîndea că tatăl său fusese

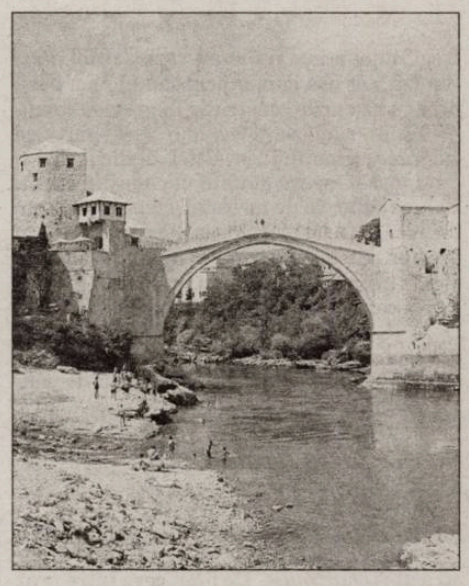

ucis în război, dar mama i-a spus, printre lacrimi: „Mai rău, au dărîmat Podul Vechi.“ „Am aflat vestea pe cînd eram în tranşee, în linia întîi. Mă simţeam ca şi cum cineva m-ar fi lovit în stomac cu o bîtă de baseball“, zice Goran O. „Am plîns, căci am înţeles că pierdusem nu doar Podul Vechi, ci şi oraşul meu; pentru totdeauna.“ Zeljko, un croat, ţinut prizonier de armata din Bosnia-Herţegovina, are amintiri dramatice: „Eram prizonier. Nu ştiam despre prăbuşirea Podului, pe care îl iubeam, Bătrînul era şi al meu. Cîţiva membri ai armatei bosniace m-au luat la pumni, m-au bătut, mi-au rupt un picior“; se răzbunau pentru ceea ce făcuseră croaţii cu Podul Vechi.

Eu, pe 9 noiembrie 1993, mă dusesem în vizită la pictorul Emir Dragulj, la Zemun, o suburbie a Belgradului. Dragulj mi-a deschis uşa plîngînd. Credeam că se întîmplase ceva cu fratele lui, rămas în Sarajevo, dar pictorul mi-a spus că la radio tocmai fusese confirmată ştirea că Podul Vechi fusese distrus.

În ziua de după distrugerea podului, pe 10 noiembrie 1993, fostul preşedinte croat Franjo Tudjman i-a întîlnit pe principalii săi colaboratori. Conform transcrierilor, Tudjman a întrebat: „Între noi fie vorba, în termeni militari, cine cîştigă cel mai mult din distrugere?“ „Noi“, i-a răspuns ministrul şi preşedintele Republicii Herceg Bosna, Mate Boban.

Reconstrucţia

Unsprezece ani după război, Stari Most a fost reconstruit. Azi străluceşte ca podul original, de-a lungul a cinci secole. Noaptea, luminile (oferite de guvernul italian drept contribuţie la reconstrucţie) îl fac spectaculos. Podul este atracţia cea mai vizitată din Herţegovina, după Medjugorje. În fiecare an, conform tradiţiei inaugurate în 1968, tineri îndrăzneţi şi bine antrenaţi sar de pe pod, de la o înălţime de 27 de metri. În afară de aceste simboluri însă, la Mostar a triumfat politica distrugerii şi divizării. Populaţia de dinainte de război a fugit, mai ales în ţările scandinave, ca şi în Croaţia sau Serbia. Oraşul are astăzi aproximativ 120.000 de locuitori, majoritatea croaţi, sosiţi din alte părţi ale Bosniei. Mostar e făcut azi din două oraşe – toate serviciile publice sînt duble: două poşte centrale, două gări centrale, două sisteme de educaţie, două universităţi, doi furnizori de apă, două întreprinderi municipale pentru curăţenia publică, două corpuri de pompieri.

Pe malul drept al rîului Neretva este „Mostarul croat“, bine întreţinut, cu puţine semne ale războiului. Conform unui sondaj, 80% dintre tinerii croaţi din Mostar nu au vizitat şi nu au traversat niciodată Podul Vechi. Pentru ei, odată cu dărîmarea podului, „a dispărut din Balcani ultimul turc“, cum scria în epocă presa croată.

Pe malul stîng, majoritatea e constituită din bosniaci. Partea aceea a fost aproape rasă de pe faţa pămîntului. Acolo au fost ucişi, în 1994, trei jurnalişti italieni (Ota, D'Angelo, Luchetta), de un proiectil tras dinspre poziţiile croate, în timp ce ei făceau un reportaj despre copiii din Mostar. Croaţii şi bosniecii din cele două Mostaruri nu trăiesc împreună, sau unii lîngă alţii, ci – aşa cum observa un jurnalist local – *unii împotriva altora.* Dacă se întîlnesc, trec mai departe fără să se privească, fără să-şi spună o vorbă.

Cu trecerea anilor, s-a demonstrat că distrugerea podului nu s-a datorat unei neglijenţe sau unui incident involuntar. A fost un act premeditat, un mesaj puternic, din partea unor barbari criminali, care urmăreau separarea completă a etniilor, a celor două maluri, a celor două lumi.

Stari Most şi-a pierdut azi funcţia principală. Nu mai uneşte, a devenit o metaforă a contrariului. Frumos şi strălucitor, Podul Vechi ne arată unde duc ura şi dezumanizarea.

Azra Nuhefendici *este scriitoare şi jurnalistă, corespondentă a publicaţiei online* Osservatorio Balcani e Caucaso. *În 2010, a obţinut Premiul „Writing for Central and Eastern Europe“, acordat de agenţia austriacă de presă APA şi de Bank Austria.*

Articolul a apărut original în Osservatorio Balcani e Caucaso – *www.balcanicaucaso.org.*

PUBLICITATE

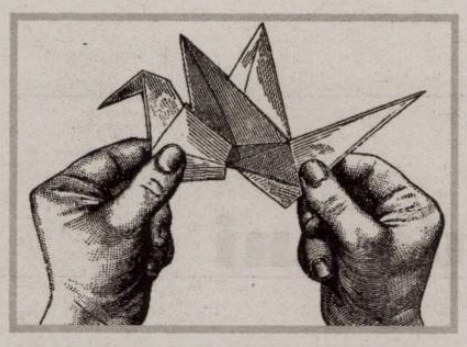

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Blocuri colorate

„A anvelopa, anvelopare" e un nou barbarism, intrat deja în limbajul uzual. Barbarism la propriu poate deveni cînd, odată cu pereţii blocului, muncitorii anvelopează, adică astupă şi aerisirile şi îşi fac de lucru chiar şi cu aparatele de aer condiţionat, cum aud că s-a întîmplat prin Drumul Taberei. Termenul cu pricina, fiind aplicat unei acţiuni foarte specifice, e poate de sperat că va dispărea odată cu încetarea nevoii care l-a făcut să apară. E o perioadă în care pomenita activitate e în toi prin tot Bucureştiul. A devenit mai mult decît o modă, e ceva imperios. Dacă blocul în care locuieşti nu e anvelopat sau nu e măcar trecut pe o listă de aşteptare înseamnă că locuieşti în vreo margine uitată, că eşti la periferia oraşului şi a societăţii, uitat de lume etc. Ca orice asemenea fenomen, şi nebunia asta are părţi bune şi părţi rele. Lumea e înclinată să le vadă astăzi doar pe cele bune. Faţa oraşului se schimbă. Capătă culoare.

Dacă blocul în care locuieşti nu e anvelopat înseamnă că locuieşti în vreo margine uitată.

Se spune că oameni plecaţi din România la începuturile comunismului, revenind în ţară după Revoluţie n-au mai recunoscut nici măcar străzile din centru, pentru că, pe vremuri, blocurile şi casele din centru erau bleu, roz, lila, galbene ori vernil. Cu timpul, culorile s-au şters şi nimeni nu le-a mai împrospătat. Generaţii întregi după aceea nu le-au văzut altfel decît cenuşii, tot aşa cum au crescut şi s-au obişnuit cu blocurile construite în vremea comunismului, rămase în cea mai mare parte de culoarea betonului. De altfel, tonurile de gri erau însăşi esenţa gîndirii oficiale din epocă. Ei bine, dincolo de povestea cu etanşeizarea termică, „anveloparea" ar putea da culoare acestor „cartiere dormitor" (cum le numesc chiar arhitecţii care le-au proiectat).

Necazul poate veni însă din altă parte. Dacă vă uitaţi la blocurile recent anvelopate de pe bulevardul Dimitrie Cantemir, veţi vedea că predomină culoarea numită de constructori *chartrouse*. De fapt, ceva între praz şi avocado. Un fel de fresh de polistiren răsărit brusc după ce schelele au fost date jos. Mai vechile gusturi ale edilului din sectorul 5 par să fi fost preluate, dacă nu chiar „dezvoltate" în sectorul 4. Ce-i drept, există şi multe blocuri ale căror noi faţade „anvelopate" arată cît se poate de bine, în tonuri pastelate, plăcute şi decente. Văzînd însă amintitele exemple din sectorul 4, începi să te temi că fenomenul ar putea s-o ia razna. Dacă în plin centru al Bucureştiului se întîmplă aşa, ce frîne ar putea exista prin orăşelele sau chiar prin muncipiile patriei, în calea experimentelor primarilor care se simt Picasso? Oriunde poate apărea pericolul transformării bruşte a uniformului cenuşiu comunist într-o explozie cromatică de balamuc sau într-o jenantă exhibare a prostului gust. Peste noapte, cenuşiul blocului de vizavi, cu care te-ai obişnuit de decenii, poate deveni violet episcopal, albastru persan, verde papagal, roşu ferrari, căcăniu intens sau toate la un loc.

Lăsînd la o parte culoarea, la proporţiile şi zorul pe care le-au luat activitatea de „anvelopare", e limpede că materialul folosit e cel mai la îndemînă. Cantitatea bate calitatea, graba profitului învinge cîntărirea rezultatelor pe termen lung, cîştigurile imediate umbresc orice eventuale dezavantaje mai îndepărtate, curentul la modă înăbuşă orice alternative. Unii specialişti atrag atenţia că polistirenul cu care se face „anveloparea" e un material ieftin ale cărui dezavantaje nu vor întîrzia să apară şi că mai există şi alte variante posibile, ca vata minerală, de exemplu, care lasă peretele să respire, fără riscul de apariţie a igrasiei sau a mucegaiului. Alţii mai pomenesc un pericol şi mai mare, de care nimeni nu mai pare a ţine seama. Polistirenul arde şi poate favoriza extinderea eventualelor incendii. Dar, cine mai stă să-i asculte pe specialişti? Contează în primul rînd că factura la întreţinere se micşorează şi că blocul o să arate frumos. Majoritatea locatarilor (de două treimi) decide. Cine se mai poate opune? Şi, una peste alta, statistic vorbind, poate că „anveloparea" e o evoluţie. Un progres de moment, în stilul nostru specific, asemănător cu cel al apariţiei primei generaţii de termopane. Blocurile din Titan, de exemplu, inaugurate la sfîrşitul anilor '60 de Nicolae Ceauşescu împreună cu nimeni altul decît Richard Nixon, preşedintele Americii venit în România într-o vizită istorică, vor cunoaşte în sfîrşit o reîmprospătare. Va fi o cosmetizare populară, despre care nu se ştie cît va ţine, obţinută printr-un hei-rup similar celui de la construire (cînd fraţii Grigoriu cîntau hitul „Macarale"). O ambalare a urîţeniei. De sperat că rimelul nu se va întinde pe faţadă, chiar de la prima ploaie, şi că fardul va rezista scuturăturii primului cutremur. Pentru că, într-o fază viitoare nu va mai putea fi vorba de un simplu *facelift*. Probabil că atunci se va pune direct problema dinamitei. Iar arhitectura comunismului va rămîne o istorie îndepărtată.

ready made

„1. Să scoaţă un sinsiiac sau tron mare, încărcat cu oase de morţi, cu sabii frînte, cu puşci legate, cu arcuri fărîmate, cu săgeţi şi cu tolbe i proci. 600 de turci cu desculţate picioare, înbrăcaţi în saci şi înfăşuraţi cu legături, la cap fără de învăliturі;

2. 3000 stropiţi cu sînge de musulman şi presăraţi cu cenuşă, cu mare vaete, cu zbierături şi cu strigări să meargă şi să-şi bată trupurile;

3. 6000 de oameni goli, dezbrăcaţi deasupra, spatele şi piepturile cu ascuţiţi mărăcini să-şi bată pînă într-atîta, cît să le curgă sîngele pre pămînt;

4. 30 de spahii fără cealmale, cu barbele sburlite sau terfelite, coşciugul marelui prooroc între stolurile céle orînduite pre umerile lor să-l ducă. Lîngă acéia, 300 de paşi cu sabii goale. Şi de ar îndrăzni cineva cu obraz înnalt a se uita la coşciug, pre acela numaidecît să-l tae şi să-l arunce cîinilor."

Gheorghe Brancovici,
Cronica românească, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987

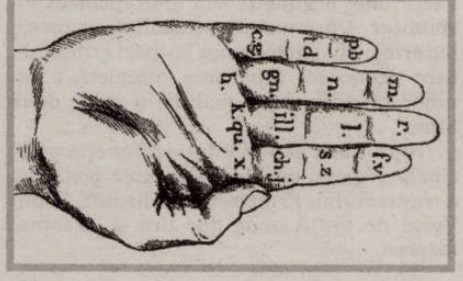

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Libertatea de a te întoarce cu spatele

Într-o convorbire *à la* Poloniu – Laerţiu, din copilărie, taică-meu făcea o observaţie destul de obscură pentru mine – elev de şcoală primară la vremea respectivă. „Tăticule" – spuse el, la un moment dat, cu voce gravă – „să nu te baţi cu nimeni, să eviţi orice conflict, iar pe răutăcioşi să încerci să-i linişteşti cu vorba bună!" După o pauză scurtă, ce prevestea împingerea discuţiei pe un alt palier de semnificaţie, adăugă: „Dacă, Doamne fereşte, ajungi totuşi în situaţia de luptă directă, fii hotărît şi rapid în rezolvarea neînţelegerii! Şi să nu uiţi un lucru – după ce l-ai calmat pe derbedeu, niciodată, dar niciodată, *să nu stai cu spatele la el!*" Exerciţiul paideic m-a lăsat mai degrabă nedumerit. „Să nu te baţi!" suna aiuritor, în contextul în care eu – înzestrat de natură, dintotdeauna, cu kilograme în plus – mă „ciocneam" frecvent cu prietenii de joacă, ieşind, relativ uşor, victorios, mai ales în lupta corp la corp. Apoi, observaţia „să nu mai stai niciodată cu spatele" (la inamic) mi se părea o aberaţie, de vreme ce „interacţiunile" noastre marţial-infantile, deşi dese, treceau mai repede ca ploaia de vară, întărindu-ne ulterior, într-un mod misterios, simpatiile reciproce. De ce n-aş fi fost aşadar relaxat în preajma unui amic (fie el şi de cafteală!) şi ar fi trebuit să-l supraveghez, încordat, pentru tot restul vieţii?

Bineînţeles, anii au trecut, iar eu, crescînd, am început să pun discursul patern – vorba fenemenologului Maurice Merleau-Ponty – *în perspectivă*. Treptat, îi desluşeam dedesubturile, din unghiul întîmplărilor imediate ale existenţei mele iniţiatice. De pildă, în gimnaziu, se dezvoltase o rivalitate intensă între mine şi un coleg de clasă. Nu îmi amintesc exact motivul, dar bănuiala mea de adult este aceea că, fiind amîndoi mai solizi decît restul băieţilor, ne dădea ghes impulsul de a vedea care dintre noi ar fi fost cu adevărat, la o adică, cel mai tare. Confruntările fizice (numeroase) rămîneau însă neconcludente. Nici unul, nici celălalt nu ne arătam dispuşi să mergem pînă la capăt, simţind, probabil, în adversar un pericol mai mare decît cel sugerat de confraţii pirpirii. Toate, pînă într-o recreaţie, altfel banală, cînd rivalul meu – asemenea poescului Fortunado în relaţia sa cu Montresor – depăşi, insolent, limita provocărilor obişnuite şi mă zgîndări serios pe scoarţa reptilian-iraţională a cerebelului. Ne-am încăierat vîrtos în praful de pe podea şi în chiotele delirante ale colegilor. (De ce prezintă televiziunile altercaţiile – astăzi filmate! – ale elevilor ca pe nişte situaţii înfricoşătoare, care „ne pot afecta emoţional"? Ele au existat de cînd lumea şi se vor încheia odată cu ea!)

Enervarea mi-a dat aripi mai ceva decît taurina unui Red Bull şi, după cîteva răsuciri spectaculoase, mi-am anihilat oponentul, reuşind să-l ţin imobilizat, cu gîtul răsucit, timp de mai multe minute, la pămînt. S-a sunat şi am fost nevoiţi să ne ridicăm. Amîndoi, prăfuiţi iremediabil. El – roşu la faţă, ciufulit şi cu expresie umilită; eu – eliberat, triumfător, acceptînd, cu zîmbet macho, uralele şi bătăile pe umăr ale amicilor. Intrase deja profesoara de matematică în clasă, aşa că s-a făcut linişte şi ne-am aşezat în bănci. Deodată, s-a auzit un pocnet grotesc, de pepene aruncat de la etaj pe asfalt, iar eu am văzut, pentru o clipă, stele verzi. M-au trezit din buimăceală hohotele nestăvilite ale colegilor şi iritarea doamnei de mate: „Luca, Luca, ce-ai păţit?!? Vrei să mergem la tovarăşa directoare?" Luca era, desigur, rivalul neîmpăcat. În puţine secunde, m-am dumirit. Perfidul episod, derulat fără ştirea mea, se clarifică dezolant: învinsul revenise tiptil, *de la banca lui din spate*, şi îmi arsese, cu toată puterea, o culegere de probleme Olivotto – mare, grea, cartonată – peste cap, spre deliciul necruţător al „canaliei de uliţi". Atunci am înţeles, cumva epifanic, faptul că, printr-o eschivă dibace, poţi schimba instantaneu sorţii unei bătălii. Din *învins fizic*, Luca a ajuns, într-o clipă de execuţie vicleană, *învingător moral*. Se înţelege că am rămas, perplex, în bancă, negăsind nici o variantă convenabilă de reacţie. Retorica lui *padre-învăţătorul* îmi devenise, prin tribulaţie empirică, mai inteligibilă ca oricînd!

„Vrei să mergem la tovarăşa directoare?"

Studiind, peste ani, mentalitarul american, m-am întrebat deseori cum a izbutit imensa Lume Nouă să nu se transforme într-un teritoriu al disoluţiei umane, al regulii junglei, al entropiei sociale, cu precădere, în faza sa de aşa-zisă „civilizare a Vestului Sălbatic"? Cum au putut nişte aventurieri – cu o educaţie cel mult medie – să instaureze supremaţia de oţel a legii, într-un spaţiu predispus, în etapele sale de început, la anarhie şi devastare? Nu există, cred, decît un singur răspuns: prin intermediul codului unanim acceptat al onoarei – care este, la rigoare, înnăscut în om, şi nu dobîndit. Cînd îţi induci cenzura stimei de sine (o formă de demnitate umană, în ultimă instanţă) în comportamentul social, ai şanse – chiar şi în postura de răufăcător *ab origine* – să capeţi, gradual, respect pentru lege. Un duel (fie el şi încheiat cu o victimă) e etic, atîta vreme cît respectă regulile egalităţii de şanse între adversari şi se aşază în orizontul exclusivist al respectabilităţii. Rămîn, prin urmare, cu o singură nedumerire legată de sfaturile tatălui meu, de acum aproape 40 de ani. Dacă onoarea constituie o trăsătură înnăscută a individului, de ce credea oare bătrînul că, pe meleag mioritic, n-ar trebui să întorci niciodată spatele celuilalt, ci, aşa cum ne învaţă şi oaia năzdrăvană, să fii mereu treaz şi să-ţi ţii „cîinii bărbaţi" aproape de tine? Nu de alta, dar am şi eu un băiat şi, din cînd în cînd, o mai fac pe shakespearianul Poloniu…

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

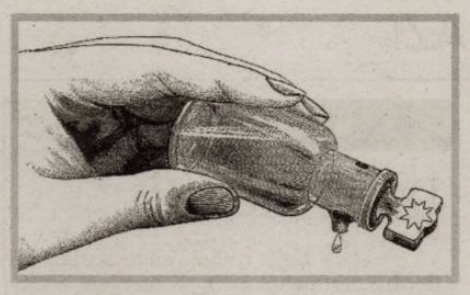

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Grivei

Ştire recentă, reluată de multe ziare şi posturi de televiziune, a readus în discuţie tema cîinilor maidanezi, în contextul „contactului cultural" şi al „privirii străinului". Relatările despre o adopţie la distanţă cuprindeau şi un element de surpriză onomastică: „Actorul american Steven Seagal a adoptat, duminică, un maidanez, *pe care l-a numit Grivei*" (stiri.tvr.ro); „A fost dragoste la prima vedere între vedeta de la Hollywood şi *Grivei, aşa cum l-a numit Seagal pe noul său prieten*" (stirileprotv.ro). Modul de prezentare a faptelor, cu intenţie glumeaţă sau doar cu stîngăcie inocentă, inducea ideea că *Grivei* ar putea fi un nume bine cunoscut şi net preferat de (actorii) americani. Textul mai extins al unei agenţii de presă oferea explicaţia necesară, cu detalii despre o discuţie prealabilă la adăpostul de cîini: „Steven Seagal şi-a dorit un nume românesc pentru cîinele adoptat şi din cele două nume, *Patrocle* şi *Grivei*, l-a ales pe cel din urmă" (mediafax.ro).

E întotdeauna interesant cum ajunge un nume propriu de animal să se încarce de conotaţii culturale şi să devină reprezentativ şi generic. *Grivei* este, într-adevăr, în momentul de faţă, numele tipic pentru un cîine, în ipostaza sa comună. Termenul ajunge chiar să fie folosit, prin antonomază, ca substantiv comun: „ştiu ca sînt mulţi care au cîte *un «grivei»* în curte pe post de sonerie" (animale.ro); „ici, colo, hămăie trist cîte-*un grivei*" (obiectivbr.ro). Mai mult, cuvîntul capătă şi utilizări metaforice, cîinele obişnuit fiind (cu evidente note peiorative) omul de rînd: „Noi sîntem pt Dvs *nişte Grivei*" (comentariu, paginademedia.ro).

Numele e vechi şi are o răspîndire mare, iar originea sa e clară: chiar în DEX (şi mai în detaliu în *Dicţionarul limbii române* – DA) este înregistrat adjectivul *griv* (împrumut popular din bulgară), cu derivatul *grivei*. Sensul lui *griv* şi al derivatului său e „pestriţ", „pătat cu alb şi negru"; cu această valoare, cuvintele sînt folosite pentru a descrie cîini, porci sau berze; într-un citat din Delavrancea, apare „iedul *grivei*". Derivatul *grivan* desemnează „un fel de şoarece", iar *Griviţa* e „nume de vacă". *Griv* este unul dintre adjectivele care descriu culoarea părului sau a blănii animalelor şi devin adesea nume proprii; în monografia lui Ştefan Paşca – *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului* (1936), *griv* apare alături de *bălan, bălai, breaz, murg, roib, sur* etc. În DA sînt mai multe atestări, provenind mai ales din chestionarul lui Hasdeu, care ilustrează uzul onomastic – „*Grivu*, nume de cîine de vînat" – şi legătura dintre culoare şi nume: „De este *griv*, îi zic *Grivei*". Femininul *Griva*, nume de căţea, s-a păstrat în mai vechea zicătoare „Departe-i *griva* de iepure", reinterpretată glumeţ de Odobescu, în *Pseudokynegetikos* (prin apropiere de cuvîntul francez *grive* – „sturz"). Zicătoarea circulă încă, aşa cum o dovedeşte Internetul, şi nu doar în cazul consemnat în dicţionare („se spune cuiva care se află departe de adevăr", DEX), ci în general pentru a marca un contrast între două situaţii, între speranţe sau aşteptări şi rezultate etc.: „Of, dragă Crina, eşti departe de depresie *precum Griva de iepure*" (crinuta.eu); „românaşii s-au prezentat la acest turneu ca turişti, au încercat la dublu să scoată în evidenţă prezenţa lor acolo, dar e *departe griva de iepure*" (evz.ro).

E posibil ca numele Grivei, deja foarte răspîndit, să se fi fixat şi mai mult în conştiinţa publică prin literatură, mai ales prin textele reproduse în manualele şcolare (de exemplu, există o proză scurtă cu titlul *Grivei*, a lui Emil Gârleanu). De altfel, ideea din ştirea de mai sus – că *Patrocle* ar fi un nume românesc tradiţional pentru cîini – e surprinzătoare dacă nu ne amintim tot de literatura pentru copii *(Dumbrava minunată* a lui Sadoveanu). O altă prezenţă literară a lui *Grivei* e în parodia lui Topîrceanu la Th. Speranţia, intitulată „Cîinele ovreiului", în genere absentă din ediţiile selective („opere alese") din perioada comunistă, dar destul de cunoscută. Finalul textului se referă la proverbul „Cîinele care latră nu muşcă", personajul punîndu-şi cu îngrijorare întrebarea „dacă-l ştie şi Grivei!". Umorul replicii e asociat cu firea spăimoasă, dar şi cu raţionalitatea extremă, manifestată prin neîncredere în generalizările liniştitoare.

Numai că formula *să ştie şi Grivei* s-a răspîndit tot mai mult cu un alt sens, legat de metafora omului de rînd: ca apel la informare, conţinînd şi o notă de frustrare şi reproş. Cu această valoare a fost folosit în mai multe declaraţii şi comentarii politice recente: „Nu este ceva rău că este un plan, ar fi bine *să ştie şi Grivei* de planul ăsta" (hotnews.ro); „Trebuie simplificată legislaţia, *să ştie şi Grivei* (ziare.com); „Uşor de demontat, dar trebuie *să ştie şi Grivei*, adică votantul" (cotidianul.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Fără Mitică?

Fără. Unii exultă. N-au de ce. N-a fost dat jos vreun preşedinte de ţară sau şef de ANAF. Nu nervii sau lehamitea consumatorilor de fotbal l-au doborît. Nu vreun dosar ori vreo luptă de drept sau de idei l-a pus pe făraş. Nu. Pur şi simplu gaşca de patroni, acţionînd la un făcut cu ochiul politic, a decis că Dragomir e consumat. Că viitorul stă în cei prieteni cu cei de sus. „Nu sînt supărat, aşa se întîmplă lucrurile în viaţă!" a exclamat Nelson de Bălceşti. Exact. Aşa se întîmplă lucrurile în viaţa lor. Cu prieteni-curve şi lucrături curat murdare. Mitică a avut onoarea să accepte că a pierit pe limba lui. Toată afacerea a adus cu schimbarea unui cap într-o organizaţie subterană. A doua zi, nou-numitul a fost chemat la DIICOT şi şi-a început relaţia cu presa prin gesturi de nervozitate, culminînd cu o portieră trîntită, pe post de răspuns. Încă o mască a căzut. Cît despre Dragomir, a fost condus către ieşire ca într-o vechi camarazi de nebunii, cu un plic în valoare de 150.000 de euro strecurat în buzunar. Acum e la modă să ştergi pe jos cu el. Dar e ca în cazul oricăror şefi pe care, cu sîrg, îi înjurăm. Dragomir a reprezentat fidel organizaţia care l-a ţinut pînă acum în scaun. Ipocrizia noastră uriaşă este aceea de a nu înţelege că felul de a fi al unui conducător este perfect sincron cu cei pe care îi conduce. Cînd vom accepta să pricepem asta, ori vom înnebuni, ori ne vom face bine. Liga de fotbal n-a făcut nici una, nici alta. A ales calea de mijloc: a tras un şpriţ.

Radu NAUM

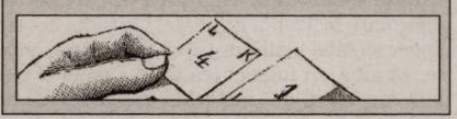

PUBLICITATE

TVA inclus. Ofertă valabilă pentru abonamentele RED tip Familia (minim 2/maxim 5 membri pe același cont de client). Minutele sunt disponibile în toate rețelele fixe și mobile din România, și în rețelele internațional fix către o listă selectată de destinații, disponibilă pe www.vodafone.ro. Perioada de valabilitate și detalii complete pe www.vodafone.ro și în magazine.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cercetarea românească cu sacoșa de rafie

Pretențiile guvernanților noștri din ultimele două decenii sînt cît se poate de mirobolante în ceea ce privește evaluarea cercetării românești. Aserțiunea este valabilă și în cazul educației. Să mă explic: mai-marii de prin departamentele de Cercetare și Educație impun criteriile de evaluare cele mai performante din Europa, emit pretenții, construiesc și lansează proiecte de cercetare interdisciplinară, vorbesc de competență și meritocrație în promovările academice, promit modalități de valorizare corectă și eficientă a diplomelor academice și... pămîntul e mare... cîte nu ne-a fost dat să mai auzim. Dar, după ce se narează norma, comunitatea profesorală și cercetătoare privește cu scepticism și se întoarce plictisită la vechile practici, în care totul devine posibil... fără prea multă meritocrație... fără buget, dar, sigur, cu multe, multe promisiuni și pretenții.

Or, în comunitatea academică, o practică a rămas nezdruncinată de mai bine de două decenii: cercetarea cu sacoșa de rafie. Sacoșa de rafie s-a impus în ultimul deceniu, fiind mai trainică și suportînd kilogramele de inteligență migratoare, dar am prins și vremurile cînd știința și inteligența românească se transportau cu sacoșa de 1 leu. Despre ce este vorba? Păi, lucrurile stau cam așa: în orice institut și instituție de cercetare din lumea civilizată, există un serviciu de distribuire a operelor membrilor. Cu alte cuvinte, cercetătorul, profesorul, laboratorul materializează rezultatele activității în cărți și reviste care ar trebui difuzate. Ca toate aceste opere să aibă vizibilitate, să fie citite și citate, să aibă un impact (că tot s-a emis și impus conceptul de „factor de impact"), ele ar trebui să circule, să fie difuzate, să ajungă cu precădere în bibliotecile altor centre de cercetare academică. Ar trebui ca pe lîngă fiecare instituție – posesoare de reviste științifice și de cercetare – să funcționeze un serviciu de difuzare, de schimb interacademic instituționalizat.

Dar atît Ministerul nostru de Educație și Cercetare, cît și Academia Română s-au grăbit să claseze reviste și opere, să impună și să pretindă clasificări ERIH, ISI și altele neștiute, lăsînd căratul... pe seama sacoșelor de rafie. Așa că, de la București la Iași și de la Cluj la Paris, la Viena, la Berlin, Roma sau Geneva, inteligența românească circulă și ajunge în sacoșele de rafie.

Că tot m-am întors acum de la Iași cu o sacoșă enormă de cărți, adunînd de toate pentru toată lumea, reviste și cărți difuzate precar, de instituții fără bugete și mai ales fără imaginație. Așa că, un bun prieten grijuliu mi-a adus vreo zece exemplare, frumos așezate într-o sacoșă de Carrefour, avertizîndu-mă: „Ți-am pus și o sacoșă de la Mega Image că parcă-i mai rezistentă, în caz că se rupe asta." Cîți dintre voi n-au dus, printre chiloți și deodorante, printre pijamale și cămăși, printre ghete și ciorapi, cărți și reviste acolo unde interesele patriei o cereau? Și, pentru că inteligența patriei se măsoară în kilograme, cîți dintre voi n-ați fost apostrofați, prin aeroporturi, cu: „Ce-aveți, doamnă, acolo, cărămizi? Ia uite, sări cîntarul!" Și, apoi, disperați să nu cumva să se piardă tezaurul inteligenței autohtone, v-ați milogit de unul, de altul, cu bagaje mai puțin stufoase, să vă preia o parte din greutatea academică. Cum împachetatul are logica lui, operațiunea de desfacere a valizei și de transfer se dovedește a fi deseori o etalare inestetică, cînd totul sare din coardele bagajului și se împrăștie în văzul tuturor. Cîți dintre voi n-ați tras de sacoșele de rafie, alea dungate, cu roșu, verde sau albastru, prin trenurile patriei, veghind ore în șir la soarta inteligenței care ar fi putut fi șterpelită de niscai ageamii? Visînd comori nebănuite, șterpelitorii le-ar fi abandonat la prima pubelă, îngroziți de cultură, dar mai ales de greutatea acestei culturi. Cîți dintre voi n-ați tîrît de aceste sacoșe prin tramvaie și autobuze, pe la reuniuni și conferințe, prin restaurante și dejunuri de lucru?

Dacă opera individuală se pretează oarecum la sacoșa de rafie, revistele academice și științifice au nevoie de o instituționalizare. Toți miniștrii s-au grăbit să le claseze și indexeze, cerînd grabnica lor recunoaștere, fără să se sinchisească prea tare de difuzarea necesară vizibilității. Cînd pui pe masa unei biblioteci străine o revistă românească, ți se răspunde inevitabil cu întrebarea: „Nu s-ar putea semna un protocol cu instituția dumneavoastră, astfel încît să primim regulat revista aceasta? Colecția noastră este plină de găuri și noi sîntem interesați să primim regulat și instituțional această revistă."

Cam așa este și cercetarea românească, anemică și plictisită, tîrîndu-se alene prin lume, într-o sacoșă de rafie. Pretindem prezența într-o serie de baze de date, dar abia de încăpem într-o umilă sacoșă de rafie.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (II)

„În acest lagăr trebuia să ne sculăm în fiecare dimineață la 5, să mergem 8 km pînă la locul nostru de muncă. Trebuia să demolăm o fabrică și să împachetăm pietrele pentru transport. La ora 11 primeam prima masă. Obișnuita ciorbă de varză și 800 grame de pîine care trebuiau să ne ajungă toată ziua. Nu primeam nici un fel de carne sau grăsime. După-amiază, aceeași ciorbă de varză. După ce ne întorceam noaptea, complet extenuate, trebuia să ascultăm mustruluielile și ni se spunea că nu ne-am făcut norma. N-am muncit destul și deci nu ne pot plăti salariile. Munca noastră nici măcar n-ar fi acoperită de avansul de la Stat, în special pentru că mulți dintre noi erau bolnavi și munca noastră trebuie de asemenea să-i întrețină pe cei bolnavi. O dată pe săptămînă trebuia să mergem la film. Cine nu lua parte la propagandă prin film nu primea nimic de mîncare. De asemenea, nu au fost economisite nici cele mai severe pedepse pentru a ne obliga să ne facem norma. Nenumărate femei trebuiau să îngenuncheze în zăpadă pentru patru sau cinci ore. Dacă nu făceam asta, primeam pedepse corporale. Una dintre prietenele mele a plecat jumătate de oră de la lucru să se încălzească. A fost denunțată ofițerului și condamnată la carceră, unde trebuia să stea culcată pe cimentul rece, fără să primească o pătură, în cea mai friguroasă iarnă. Dimineața, nu a primit nimic de mîncare și a trebuit să meargă la muncă. Seara, a trebuit din nou să se reîntoarcă în celulă, și dimineața următoare a fost găsită moartă. Soldații sovietici au fost foarte alarmați și această pedeapsă aspră nu s-a mai aplicat. Din cei 386 de deținuți în lagăr, 38 s-au întors acasă în această iarnă, pentru că n-au putut fi folosiți la nici o muncă. Cîțiva deja muriseră în timpul transportului. "

Din Declarația D-nei H.M.
(v. nr. 507)

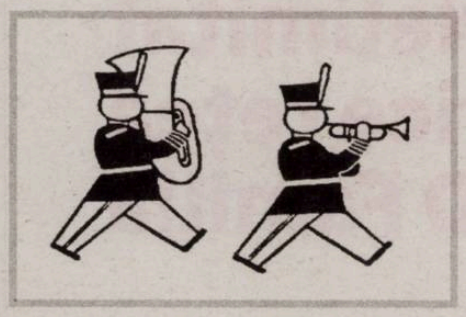

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Asediile de la Melilla și Ceuta

Da, știu, am exagerat un pic în titlul ăsta. De fapt, nici nu e o exagerare, ci mai degrabă un soi de întindere a corzii. Asediile, în sensul clasic-militar al termenului, nu sînt cele mai întîlnite manifestări ale contemporaneității. Ele sînt mărci clare ale trecutului războinic al omenirii. Cu toate că diviziile germane la porțile Moscovei, în 1941-1942, ca să dau doar un exemplu al acelor ani răvășiți de război, sau zilele cumplite de la Sarajevo – din istoria recentă – arată că ideea de asediu militar nu doarme, de fapt, într-un trecut foarte îndepărtat. Extinderea semnificației acestui cuvînt poate da tot soiul de conotații care, la modul figurat, se pot *lipi* cumva pe realități contemporane. Dar semnificația strict militară, clasică, a cuvîntului *asediu* pare, azi, o noțiune de domeniul trecutului. În zona extinderii de sens, însă, lucrurile nu stau la fel. Ideea contemporană de „asediu" e omniprezentă în viața noastră – de la tehnicile marilor companii, de cîștigare a puterii asupra resurselor, pînă la strategiile de marketing de produs – și poate fi verificată, oricînd, pe pielea fiecăruia dintre noi.

Pe la mijlocul lunii septembrie, redacțiile noastre de știri, preocupate de băgarea microfonului în dinții cui s-o nimeri, n-au prea dat importanță unei știri externe, plasate pe la finalul ediției. Asta nu că s-ar bucura de interes, pe aici, pe la noi, absolut orice știre externă, indiferent de natura ei. Noi ne distrăm cumplit la noi în curte. Nu părăsim incinta. Știrea venea dinspre Melilla și Ceuta, două exclave spaniole din nordul Africii. De fapt, singurele teritorii ale Europei, pe continentul african. Orașele astea sînt spații profund multiculturale, în care trăiesc, în bună înțelegere, evrei, musulmani, creștini, dar și lume pe care te-ai aștepta mai puțin s-o găsești prin partea locului. Cum ar fi comunitățile micilor comercianți chinezi, care n-au ratat ocazia de a se insera și în aceste spații. Cele două orașe spaniole din nordul Africii sînt destinații turistice fascinante, tocmai pentru rezultatele acestui amestec de rase. La Ceuta, bunăoară, estul orașului e o imagine tipică a Europei, iar vestul e cît se poate de marocan. Altminteri, disputele pe această temă, între Maroc și Spania, nu s-au închis deloc. În continuare, Marocul consideră că aceste două exclave spaniole sînt relicve ale colonialismului. Spaniolii răspund că e teritoriul lor, cu acte consfințite la vremea cu pricina, încă de prin secolul al XV-lea. Dar nu disputa asta ne interesează acum, ci evenimentele de la mijloc de septembrie, cînd sute de emigranți africani din spațiul subsaharian au luat cu asalt aceste orașe, cu scopul de a ajunge în Europa.

Să nu uităm un lucru esențial. Deși există o dispută între Maroc și Spania, cele două zone ale Uniunii Europene pe continentul african, adică Melilla și Ceuta, se bucură de o pază foarte strictă din partea poliției și armatei marocane. Cele două teritorii spaniole adăpostesc turiști, dar și comunități de cetățeni ai orașelor, care o duc foarte bine. Mulți marocani, ca și o sumedenie de alți africani și-ar dori să locuiască acolo sau să poată cere azil, pentru a ajunge mai departe, în Europa. Prin urmare, zeci de milioane de euro iau drumul Marocului, care primește finanțări consistente din partea Uniunii Europene pentru paza și apărarea celor două orașe și a comunităților care le locuiesc. Există garduri bine păzite care delimitează aceste zone de restul lumii.

Sigur, gardurile astea, la fel ca toate celelalte măsuri de securitate, au fost fentate din cînd în cînd, dar așa ceva se ia în calcul de la bun început. De data asta însă, în septembrie, a fost cu totul și cu totul altceva. Valuri de sute de indivizi au luat cu asalt gardurile de protecție ale orașelor. Emigranților africani nu le-a păsat nici de prezența agenților de pază, nici de gardurile cu pricina. Sub presiunea numărului mare, au escaladat sau au rupt barierele de siguranță, s-au bazat pe faptul că nimeni nu va îndrăzni să folosească forța și au încercat să pătrundă în oraș. Cîteva sute au și reușit, după ce au rănit cîțiva agenți, total depășiți de numărul și de forța... „asediatorilor". Să nu uităm să punem la socoteală nici tragediile care s-au petrecut în apele teritoriale ale Italiei, unde alte valuri de oameni disperați încercau să ajungă în Europa.

Melilla și Ceuta sînt doar primele semne ale „asediului". Nu vreau să sugerez sau să conturez măcar un capăt de teorie alarmistă care să bată toba „invaziilor barbare", spulberînd civilizația europeană, năvălind pur și simplu peste noi. După cum nu sînt nici unul dintre entuziaștii de serviciu ai teoriei care spune că, odată cu încălzirea globală, populațiile sudului se vor muta masiv spre nord, schimbînd radical fața Pămîntului și a civilizației. În timp ce deșertul se va întinde spre sudul Europei și va arde tot, în Norvegia se vor alinta la soare livezi de portocali. Între timp, Scandinavia va fi fost de multă vreme suprapopulată cu tot amarul de lume venită din sud. Deși, s-o recunoaștem, nici una dintre poveștile astea nu sună complet neverosimil. Ceva, însă, tot începe.

Se întrezărește o vreme, nu foarte îndepărtată, cînd programele de asistență financiară – modalitățile de a-i ține pe oameni pe la casele lor, în toată lumea asta – n-or să mai facă față. Criza financiară – sau spectrul ei simulat, că nici nu mai contează – lucrează extrem de pervers. Preocupați de fluctuațiile bursei și de gadget-urile de ultimă oră, s-ar putea să nu sesizăm că ideile de civilizație și democrație dau, poate, cel mai greu examen de pînă acum.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Viitorul energiei din întreaga lume se bazează pe investițiile făcute astăzi

Cererea de energie la nivel mondial se preconizează a fi cu 35 la sută mai mare în anul 2040 decât a fost în 2010. De aceea este esențial să continuăm să investim în dezvoltarea de noi surse de energie.

În Europa am investit aproape 17 miliarde de dolari în ultimii cinci ani pentru prospectare și dezvoltarea de noi proiecte energetice. Aceste eforturi creează locuri de muncă și determină creștere economică. De asemenea, noi oferim pregătire profesională angajaților și furnizorilor locali și contribuim la dezvoltarea comunităților de pe întregul continent.

Astfel, fie că prospectează sau produce noi surse de energie, livrând produse petroliere inovatoare, fie că investește în comunități, ExxonMobil dezvoltă mai mult decât petrol și gaze – noi contribuim la susținerea viitorului Europei.

Pentru a afla mai multe despre activitatea noastră, vizitați **exxonmobil.com**

ExxonMobil

Găsim soluții pentru cele mai dificile provocări globale ale energiei.™

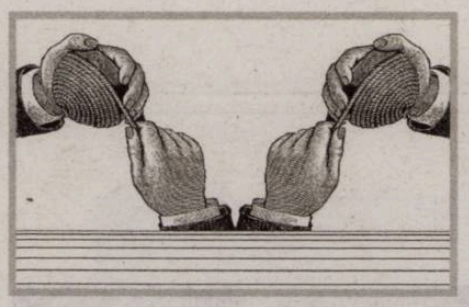

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Povestea unui denunţător la DNA

Şerban Marinescu este arhitect. Anul trecut, a fost unul dintre cei trei cititori care au cîştigat o carte la lansarea volumului Eu votez DNA. *Am făcut atunci un fel de concurs pe Facebook, am cerut fotografii inedite legate de acest titlu. Mi-a trimis o fotografie cu nişte oameni relaxaţi, sub un cort, într-un week-end de vară. Pe cort era agăţată o pancartă cu: „Eu votez DNA.“ După o vreme, lui Şerban i s-a cerut şpagă. M-a întrebat ce să facă. I-am zis să meargă la DNA. Aşa a ajuns Şerban Marinescu denunţător. L-a denunţat pe primarul din Rîmnicu Vîlcea. Am vrut să facem această discuţie mai devreme, dar au existat temeri că procesul în curs putea să sufere. Acum, că s-a terminat, am înregistrat o lungă convorbire. Am eliminat întrebările mele, pentru că nu făceau decît să stîrnească povestitorul. Are cuvîntul denunţătorul.*

Am fost patru colegi arhitecţi, am participat la un concurs de arhitectură-urbanism, de reamenajare a spaţiului public din Rîmnicu Vîlcea, care a avut loc în vara lui 2012. A fost un concurs public de soluţii pe care noi l-am cîştigat, cu juriu internaţional, foarte OK. Cînd s-au dat rezultatele concursului, tocmai se schimbase primarul. Primarul nou, Emilian Frîncu, şi administraţia nouă nu păreau foarte interesaţi de proiectul acesta. La un moment dat, ne-au contactat, spunîndu-ne că, de fapt, şi-au dat seama că îi interesează foarte mult, pentru că vor să aplice la fonduri europene şi nu au proiecte, şi ăsta ar fi, de fapt, cel mai fezabil. Şi l-am făcut. Era o dată limită pînă cînd puteau să depună proiecte pentru fonduri europene. A fost un stres destul de mare. Dar am făcut-o, toată lumea a fost foarte fericită, relaţia cu primăria a fost foarte bună. Aveau un department de implementare de fonduri europene, cu nişte oameni foarte profesionişti. Am lucrat cîteva luni, am făcut proiectul şi l-am predat. În ziua în care l-am predat, a fost primul lucru ciudat care mi s-a întîmplat, primarul m-a luat de braţ şi m-a prezentat unui domn într-un hol şi mi-a spus: dînsul e prietenul meu, vă rog mult, încredere maximă, şi o să vorbiţi voi pentru că eu trebuie să plec. Eu, pînă atunci, lucrasem numai cu oameni din primărie, îi cam ştiam. Şi pe ăsta l-am întrebat cine e, el mi-a spus din nou numele. Eu nu am ştiut cum să reformulez „dar *cine* sînteţi?“ *(rîde)*. Şi mi-a spus „un prieten al domnului primar.“ Mi-a fost clar că n-are sens să mai insist, nu era din primărie. Nu era clar ce trebuia să discutăm. Şi m-a invitat la o cafea *(rîde)*.

Mi-a spus foarte clar că domnul primar l-a rugat pe el să vorbească cu mine ca să facem în aşa fel încît licitaţia de construcţie să fie cîştigată de o firmă a unui prieten al domnului primar. Pentru proiectul făcut de noi, după ce se aprobau fondurile europene, se face licitaţie pentru construcţia propriu-zisă. Acolo, banii sînt foarte mulţi. Avocaţii lui au zis la proces că arhitecţii nu au nici un rol aici. De fapt, noi teoretic putem să facem ceea ce se numeşte „licitaţie cu dedicaţie“, în care eu pot, ca proiectant, să cer, în caietul de sarcini, nişte lucruri pe care numai o anumită firmă le poate respecta.

A fost şocant cum mi-a zis din prima, pe faţă, aşa, adică nu ne cunoşteam, nu ştia cine sînt, mi-a spus direct ce trebuie să facem, cum să aranjăm licitaţia. Eu i-am răspuns că, în primul rînd, nu ştiu cum se face, că eu nu am făcut niciodată aşa ceva, şi că, de fapt, eu am închis deja proiectul, l-am predat. Şi el, foarte dezamăgit: a, da – adică chiar nu ştia – l-aţi predat? Îi zic: „da, azi l-am predat, că de-aia sînt aici, cutiile sînt închise, sigilate, deci oricum, nici dacă aş vrea să fac ceva, nu aş mai putea să fac.“ Şi atunci a zis „a, bun, asta e, păi înseamnă că domnul primar n-a înţeles etapa în care ne aflăm, o să vorbim mai încolo pentru alte...“

Ne-am despărţit, nu s-a mai întîmplat nimic. Am predat, m-am dus acasă... Au început telefoanele de la domnul primar, care pînă atunci nu sunase, nu aveam o relaţie, nu vorbeam la telefon. A început să sune, foarte insistent, că trebuie neapărat să ne vedem. Te suna duminica seara la opt că trebuie neapărat să vii a doua zi, sau să ne vedem undeva în Baneasa, că el are drum prin Bucureşti, era complet dubios. Cei de la achiziţii, din primărie, ne spuseseră iniţial că vor plăti integral suma, apoi în două tranşe egale. Dar ne-au plătit doar o treime, apoi ne-a sunat şi ne-a zis „eu mi-am ţinut partea mea de înţelegere, aţi văzut ca sînt om de cuvînt, acum hai să ne vedem ca să vă ţineţi şi voi cumva partea de înţelegere.“ Dar noi n-aveam nici o înţelegere. L-am amînat, am vorbit între noi: băi, ce facem? Munciserăm luni de zile la chestia asta. Depindeam de el. Şi ne tot suna insistent. Spunea: „uite, eu am ordinele de plată pe birou, haideţi să vorbim, să văd şi eu ce fac cu ele.“ Ne-am tot gîndit ce să facem. Dacă mă duc, risc să îmi propună vreo măgărie şi eu nici nu am vreo dovadă că mi-a propus. Unii ziceau: te duci acolo şi spui nu. Nu cred că e aşa simplu. Eu nu am nici o dovadă, era într-o poziţie de putere faţă de mine. Atunci ne-am hotărît să mergem să îl denunţăm.

Am mers la DNA. A fost destul de impresionant, m-am văzut cu procurorul Papici, care e un personaj, el în sine, foarte hotărît. M-a invitat la dînsul în birou şi mi-a zis că speră că nu am venit să îl întreb pe el cum scap de povestea asta. Adică dacă am venit să denunţ fapte de corupţie, să o facem. A zis: „sper că ai venit să faci un denunţ, nu să mă întrebi pe mine cum să te comporţi în situaţia asta.“ Apoi, „bine, dacă ai venit să faci asta, hai să facem asta, o să îţi dau un procuror de caz, şi te duci şi vorbeşti cu el.“ Mi-a dat un procuror de caz, am vorbit cu el şi am făcut denunţ. Te pune să scrii o declaraţie. Asta e fost pentru mine primul şoc, cînd a zis: uite, ia o foaie de hîrtie, trebuie să scrii o declaraţie. Şi scrii: Denunţ.... Aia e prima oară cînd îţi tremură pixul în mînă, cînd scrii „denunţ“. După care, am povestit tot ce s-a întîmplat. Am făcut eu denunţ, apoi a mai trebuit să facă şi un coleg de-al meu, că dintre toţi, noi doi eram foarte implicaţi în chestia asta.

Procurorul te instruieşte puţin, dar nu foarte mult, eu mă aşteptam să trec printr-o perioadă mai... să te pregătească, dar se pare că totuşi pentru el e o activitate destul de curentă. Adică mi-a dat minimum de informaţii necesare, mi-a zis că totul o să fie OK, ştim noi ce să facem. A, ne-a pus telefoanele sub ascultare. E aşa, un pic intimidant, ai un fior cînd declari oficial că e OK să ai telefonul ascultat şi speri că, la un moment dat, o să te scoată pe bune din listă *(rîde)*. Dar îţi spune că e pentru o perioadă limitată şi cu mandat. A rămas ca în momentul în care primarul o să sune, o să stabilim o întîlnire, ei o să aibă înregistrarea şi o să mergem toţi să ne întîlnim cu el ca să facem flagrant. La întîlnire eu nu am fost, eram plecat din Bucureşti. S-a dus colegul meu, Dragoş Popescu, la DNA, i-au pus microfonul, camera, şi s-a dus să se întîlnească la hotel Ibis, aici la gară. I-a dat lui Dragoş o hîrtie pe care scria: 10% din bani, împărţiţi aşa şi aşa. Era planul financiar. Venise cu ea pregătită. I-a dat hîrtia, colegul meu a citit, a înţeles despre ce e vorba, a spus „da, sîntem de acord“. Şi dup-aia el s-a relaxat foarte tare şi a început să vorbească foarte liber, foarte deschis, şi să spună ce bucuros e că facem chestia asta, că el acum o să mai aibă un proiect mare la anul, tot aşa, pe care vrea să-l facă cu un concurs internaţional, cu juriu, dacă noi ne înţelegem bine acum, o să-l cîştigăm şi pe ăla.

Iniţial era foarte precaut, apoi s-a relaxat. Înainte de asta, a luat hîrtia înapoi. Dar colegul meu a filmat-o, avea cameră într-un nasture, s-a văzut hîrtia, s-a înregistrat. Pe hîrtie erau indicaţii precise despre bani. 10% din sumă. Aproximativ jumătate să-i duceţi la primărie, să semnaţi un contract de sponsorizare pentru Zilele oraşului. Iar prima parte, 50.000 lei – la sediul unei televiziuni locale, despre care toată lumea ştie că e a lui, el a fost director acolo zece ani. Să-i lăsăm banii directoarei de la televiziunea de acolo. Iniţial a zis să plătim la televiziune cu contract sau fără, iar cînd colegul meu l-a întrebat cum preferă, a rămas să fie într-o geantă, fără contract. Apoi a zis că: uite, eu, acum că am bătut palma, o să vă plătesc şi a doua treime, şi după ce veniţi dumneavoastră şi semnaţi contractul de sponsorizare, vă dau şi a treia bucată. Deci o schemă din asta, în paşi...

> *„Sper că ai venit să faci un denunţ, nu să mă întrebi pe mine cum să te comporţi în situaţia asta.“*

A urmat flagrantul. Am plecat din Bucureşti o trupă destul de serioasă, o grămadă de lume. A fost o echipă mare acolo unde s-a făcut flagrantul, la sediul televiziunii, şi mai era o echipă mare care în acelaşi timp a intrat în primărie. L-au arestat în acelaşi timp cu flagrantul. În două-trei săptămîni a şi început procesul. Şi s-a terminat repede, a durat cam şase luni, el a stat arestat preventiv. Avea foarte mulţi avocaţi. Îşi spunea povestea lui, şi aici am fost un pic şocat, că nu eram obişnuit, adică n-am exeperienţa proceselor, că el susţinea nişte chestii care mie mi se par grosolane. Că e normal ca o firmă de arhitectură să plătească la o televiziune, că banii ăia pe care noi i-am dat la televiziune directoarei sînt bani cu care noi trebuia să cumpărăm publicitate pentru proiect. Oricum, nu era un argument, că nu plăteam de bunăvoie, fusesem obligaţi de el. Dar practica asta nu există. Cu orice architect ai vorbi, practica asta nu există. Eram un pic şocat, că îmi dădeam seama că acolo, la tribunal, era judecatorul, cu procurorii, cu el, cu avocaţii, care vorbeau despre practica asta... mie mi se părea o nebunie, pentru că, de fapt, ea nu există. Avocaţii lui – erau şi mulţi şi în vîrstă – impresionau şi încercau să minimizeze faptele foarte mult. Judecătorul era chiar foarte relaxat, şi în relaţia cu avocaţii, nu mi s-a părut nimic aşa impresionant. Primarul era în boxa arestaţilor, dar am înţeles că atunci cînd a depus mărturie, colegul meu care a fost primul – eu n-am fost în sală, că n-ai voie să fii în sală cînd depune mărturie, trebuie să intre cîte unul – a intervenit foarte des, adică se întorcea şi comenta peste el cînd vorbea, şi judecătoarea l-a somat de mai multe ori să nu mai intimideze martorul. După aceea, cînd am intrat eu, n-a mai intervenit.

Deci, după şase luni, se dă sentinţa. Este vinovat, este condamnat la patru ani de închisoare cu suspendare. A spus prin presa locală că e cu suspendare, deci e nevinovat. Pentru mine, a fost şocant faptul că e din nou primar. Adică nu am o problemă cu suspendarea, nu trebuie să faci neapărat închisoare, nu despre închisoare e vorba aici. Eşti condamnat, justiţia a zis că ai făcut o faptă, nu pedeapsa era importantă. Dar ca să te întorci în funcţie, aici mi s-a părut şocant.

Ne-a dat şi el pe noi în judecată, a pierdut, ne-am mai văzut de vreo două-trei ori la tribunal. La sfîrşit a venit la noi, ne-a strîns mîna şi ne-a zis: „domnilor, vă aştept pe la mine pe la birou, să ne vedem, să vedem cum implementăm în continuare proiectul, dar soluţia o ştiţi: eu sînt primarul de-acum înainte la Rîmnicu Vîlcea.“ Asta a fost ultima întîlnire.

Dar nu s-a terminat. Urmează să-l tragem pe denunţător de limbă şi să facem împreună o analiză economică şi psihologică a deciziei de a denunţa, adică de a refuza corupţia. Vom afla că esenţial e să ai prietenii de bere potriviţi.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cum vrea primarul meu să-mi ia banii?

Primarul acesta a ieşit la vot. Nu mă pot opune entuziasmului popular. În calitate de candidat, a plimbat juma de sector la masă şi la staţiuni balneo. Ca om de afaceri, are blocuri întregi cu mansarde autorizate şi neautorizate. Una neautorizată a luat foc acum vreun an. A doua zi după incendiu, în tot sectorul a apărut forţa rapidă a reclamei: dom' primar scuteşte lumea de taxa de gunoi. Ca să înţelegeţi mai bine: omului de afaceri i-a luat foc o mansardă încă neautorizată de el însuşi, ca primar, aşa că primarul s-a apucat să facă reclamă de o taxă suspendată pentru popor. Arsura – pe banii lui de afacerist, reclama – pe banii mei, de contribuabil. Corect! Acum, cetăţenii blocului au descoperit un alt mişmaş. Am primit o înştiinţare în cutia poştală. Crezi că cine ştie ce chestie o fi. Zilele astea este bine să bagi de seamă la fiecare petic de hîrtie. Finanţele-s nervoase, Guvernul te frige! Nu-i bine să te pui cu vreunul, Doamne fereşte de o confuzie, şi la noi computerele greşesc, şi greşesc. Musai, cetăţeanul se uită la petice. Şi pe petic ce scrie? Vino la firma cutare să-ţi iei înştiinţarea. Primăria te cheamă. Mergi, citeşti, te cruceşti. Primăria ta, primarul tău, nu? Te trimit ca tu să iei o hîrtie pe care scrie să mergi în altă parte, unde să plăteşti. Citesc printre rînduri: Primăria a plătit o firmă de curierat care nu şi-a făcut datoria şi a preferat să mă înştiinţeze că mi-a venit o înştiinţare, în loc să-mi dea înştiinţarea direct. Ori este ţara prinsă în recesiune şi tăiem extracheltuielile, ori Primăria îşi bate joc de mine? Nu ştiu ce să aleg, pentru prima oară cred în toate scenariile şi toate îmi cad mie în cap, mi se cuvin chiar mie.

Coordonatoare: Adina POPESCU

România văzută de alții

Texte şi opinii de:

- Iulia Badea-GUÉRITÉE (jurnalistă)

„Detaliul românesc: ca sarea în bucate“

- Luca NICULESCU (jurnalist)

„Neîncredere şi intoxicare“ – inerviu

- Lech KOWALSKI (regizor de film)

„La Pungeşti îţi vine să săruţi pământul“ – interviu

- Cristi ROMAN (jurnalist)

„Cînd nu prea existăm, fie buni, fie răi“

argument

Curiozitate şi etichete

Pe la sfîrşitul anilor '90, l-am cunoscut pe John – un american care se pripăşise (şi cred că e cuvîntul cel mai potrivit) prin Bucureşti. Avea aproape 40 de ani şi un aer boem, de fapt, chiar era un artist în felul său – cînta în corul Operei (române) şi compunea muzică. Deşi mulţi îl considerau drept un ciudat, m-am hotărît să fac despre el un filmuleţ pentru şcoală. L-am filmat pe John timp de cîteva zile, în diferite ipostaze; totuşi, n-am reuşit să mă lămuresc ce căuta el în România, într-un moment în care toţi dezamăgiţii de după evenimentele din decembrie (şi nu erau deloc puţini) nu mai voiau decît să plece din ţară, se aplica masiv la loteria vizelor sau se depuneau dosare de emigrare pentru Canada. Curiozitatea mea a fost cu atît mai mare cînd am ajuns la John „acasă“ – dacă acea cămăruţă mizerabilă dintr-un demisol în care locuia temporar putea fi numită o casă. Am fost şocată cînd mi-am dat seama că americanul (şi aici mi s-a spulberat un întreg mit legat de bogăţia americanilor, de viaţa lor *safe* şi lipsită de griji) trăia într-o sărăcie lucie, statutul său nu era departe de cel al unui *homeless*. Totuşi, de ce venise în România? Deşi vorbea deja binişor româneşte, s-a prefăcut că nu înţelege întrebarea, iar cînd am repetat-o în engleză, a schimbat subiectul. Abia cîţiva ani mai tîrziu am aflat de presupusele sale opinii de stînga, împotriva globalizării şi a societăţii de consum şi de faptul că alesese România din dorinţa de a trăi într-o ţară comunistă. Însă ajunsese aici prea tîrziu, prin 1992, ratase comunismul „la mustaţă“.

La aproape 25 de ani de la o schimbare politică majoră, încă purtăm o etichetă de ţară „exotică“, una care incită curiozitatea străinilor, la fel cum mitul multor români legat de americani şi de capitalismul lor la superlativ a rămas intact. Viziunea *noir* despre România, de la începutul anilor '90 – cînd jurnaliştii străini dădeau năvală ca să filmeze orfelinatele şi copiii străzii, aşteptîndu-se să găsească aici oameni care trăiesc ca în Evul Mediu – s-a mai schimbat, deşi e în continuare afectată de stereotipuri şi de clişee. „Marginalii“ de atunci au fost treptat înlocuiţi de romii români, pe care i-am „exportat“ ca imagine, fără voia noastră, dar şi din cauza faptului că n-am fost în stare să ne reinventăm şi să transmitem o altă imagine, mai coerentă, despre noi. Au făcut-o doar filmele româneşti premiate, cîţiva scriitori valoroşi, cîţiva sportivi cu performanţe reale, însă o imagine a unei ţări nu se poate crea doar din excepţii sau cazuri de excelenţă. Aş spune că nu e în totalitate vina noastră şi a neputinţei de a comunica în exterior cine şi cum sîntem noi, de fapt. În general, în Europa, mentalitatea celor din Vest faţă de Est a rămas cam aceeaşi în ultimii 20 de ani – mai exact, tot ce vine din Est e „cu probleme“, iar Vestul reprezintă singura zonă de confort. Pe de altă parte, există şi o imagine idilică a României, promovată, de exemplu, de Prinţul Charles – peisaje pitoreşti, oameni primitori, ţară preponderent agrară (agricultură bio), drumuri neasfaltate, pe care încă mai poţi vedea trecînd care cu boi şi turme de oi. Pare de bine, însă parcă tot ne situăm la o limită a civilizaţiei. Există însă şi o perspectivă „din afară“ reală asupra României? (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 21 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Detaliul românesc: ca sarea în bucate

Fiecare ţară poartă, strict asociativ – nume = obiect, sonoritate = imaginar –, o anumită povară simbolică, mai dulce sau mai dură. Cine zice America înţelege libertate, insulele Canare – paradis turistic, Elveţia – opulenţă, Germania – rigurozitate, Franţa – şic, Canada – imigraţie, Rusia – spioni… enumerarea ar putea continua şi poate că ar fi interesant să creăm vreodată o infografie a senzaţiilor pe care le generează pronunţarea anumitor nume proprii şi procesul relaţional declanşat automat. România are, din acest punct de vedere, un statut interesant şi aparte, căci rostirea substantivului propriu decide nu o simplă conotaţie, ci mai multe, care totuşi se rezumă, cred, la o singură caracteristică. Voi încerca să explic.

România a fost dintotdeauna „văzută" ca detaliu, exotic chiar, misterios şi abscons, ca acel ceva (în franceză – *„une touche de…"*) care dă o nuanţă de insolit, de îndepărtat, de misterios unui tot deja alcătuit, închegat, închis. Poate chiar prea sobru. Dar foarte caracteristic. Şi, din acest punct de vedere, probabil că o parte a răspunsului se află la Bucureşti, în Muzeul de Istorie, la expoziţia care prezintă felul în care a fost văzută România în paginile publicaţiei *National Geographic,* din 1913 încoace, deci de la data publicării primului reportaj despre ţara noastră. Toate fotografiile redau acelaşi tip de structură: chipuri frumoase, sugestive – de ţărani, de ţăranci, la oraş sau la munte, cîţiva romi –, cu o excepţie: încoronarea regelui Ferdinand la Alba Iulia. Pentru cel care ştie că România, într-un dicţionar al „ce ar trebui ştiut despre ea", ar cuprinde Delta Dunării, mănăstirile din Moldova, zona Maramureşului, cetăţile fortificate din Transilvania, valea Oltului, Dobrogea, Carpaţii, cîteva oraşe cu siguranţă – şi uit, evident, multe alte obiective turistice –, aceste detalii – simpliste, pînă la urmă – pot părea şocante, pot deruta şi chiar întrista. Asta este tot ceea ce s-a reţinut din noi?

Ei bine, acesta este unul dintre aspectele care interesează deopotrivă o parte a presei, a turiştilor, a lumii: România este un spaţiu rural, străvechi, neaoş. Fără nici o supărare, cei care cred asta nu sînt foarte departe de adevăr.

© L. Muntean

Un alt aspect ar fi cel… artistic, pe care i-l datorăm lui Bram Stoker *(Dracula)* şi lui Jules Verne *(Castelul din Carpaţi).* Cel care ne „vinde" cel mai bine ţara în străinatate este Dracula. Vlad Tepeş, dacă preferaţi. Personajul care apare, direct sau prin aluzii, în persoană sau transfigurat în simbolistica unui castel, cel de la Bran, în cărţi, benzi desenate, filme, afişe, spectacole, videoclipuri, stil de îmbrăcăminte, circuite turistice. Un domeniu în care excelăm şi ne mîndrim cu aluzii celebre, din filme celebre, cu actori celebri. Dracula, cel care a adus, de altfel, cel mai mare număr de spectatori prezenţi la o dezbatere în cadrul Salonului de Carte de la Paris (din primăvara acestui an), cu România ca invitat de onoare. Dezbaterea dedicată demistificării lui Dracula, cu Lucian Boia şi Matei Cazacu, a strîns 300 de persoane şi i-a obligat, practic, pe organizatorii francezi să acorde „La Grande Scène". Mai mult, deci, ca orice altă dezbatere românească…

O a treia parte a imaginarului românesc din străinătate ar fi dată de tot ceea ce intră în domeniul egoist, dar constant, şi cu atît mai preţios, al culturii. Cu un progres foarte interesant în ultimii şapte-opt ani. Triada Cioran – Ionescu – Eliade a constituit întotdeauna o referinţă interesantă. La fel, cine spune România şi are minime noţiuni culturale va spune Brâncuşi şi Enescu. De ceva timp însă, şi este foarte bine că e aşa, cine spune România spune Mircea Cărtărescu, Norman Manea, Herta Müller, dar şi Cristian Mungiu, Cristi Puiu, Radu Jude, Călin Netzer, tot ceea ce înseamnă noul val românesc în cinematografie. Spune Mircea Cantor sau „fabrica de pensule" de la Cluj.

Nu în ultimul rînd, România este văzută din străinătate şi considerată un subiect inepuizabil de articole, cărţi, discuţii etc., prin prisma sportivă: nu cred să existe pasionat de sport în lume care să nu cunoască numele unor Hagi, Năstase, Comăneci, Duckadam, iar acum Simona Halep.

Şi, ca să nu uităm nici ceea ce datorăm trecutului foarte actual, inevitabil şi din ce în ce mai mult, cine spune România spune Ceauşescu sau romi… Cu vagi preferinţe în funcţie de punctele cardinale, ştiind că avem privilegiul de a nu lăsa pe nimeni indiferent, dar a şoca diferit un scoţian faţă de un suedez, un canadian sau un francez, un turc sau un american. Cam ca sarea în bucate, nu?

Triada Cioran – Ionescu – Eliade a constituit întotdeauna o referinţă interesantă.

„Eu aparţin ţării mele şi doresc ca numele să-mi rămînă nepătat oriunde este cunoscut."

ALEKSANDR PUŞKIN

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă franceză de origine română. Responsabilă de versiunea română a Presseurop.eu, se ocupă de rubricile „România" şi „Moldova" pentru revista* Courrier International.

Matei MARTIN

Banalizarea xenofobiei

În Franţa, România e cunoscută prin figurile importante ale exilului: Brâncuşi, Cioran, Ionesco, Eliade. La imaginea de mare cultură din Est au contribuit, în ultimii ani, şi filmele din „noul val", care au avut succes la Cannes. Chiar dacă numele unor Cristian Mungiu, Corneliu Porumboiu, Cristi Puiu etc. sînt, poate, mai greu de pronunţat, filmele lor sînt cunoscute şi recunoscute ca valoare românească. La imaginea României mai contribuie – dar într-o măsură mult mai mică – literatura contemporană, prin Gabriela Adameşteanu, Mircea Cărtărescu, Dan Lungu sau Matei Vişniec.

Dincolo de apariţiile conjuncturale la paginile culturale, România e prezentă în presa franceză în articole (cu apariţie destul de frecventă) despre situaţia romilor. „Romii români" apar săptămînal în presă (în ştiri legate de infracţionalitate) şi zilnic pe străzile marilor oraşe ale Franţei. Sînt o prezenţă vizibilă, chiar dacă numărul acestor imigranţi este mult mai mic decît al celor proveniţi din ţările magrebine. Şi totuşi, împotriva romilor români se îndreaptă mereu stigmatul, pe ei vor să-i evacueze, să-i repatrieze, să-i expulzeze etc. primarii şi ministrul de Interne. Reacţia presei – şi a opiniei publice – e ipocrită. Pe de o parte, s-ar bucura dacă romii ar dispărea, pur şi simplu; pe de altă parte, o bună parte a presei găseşte o infinită bucurie în a-i putea acuza pe liderii politici, pe baza declaraţiilor politice nefericite, de rasism, xenofobie, şovinism. Ministrul de Interne Manuel Valls are de înfruntat un proces pentru incitare la ură rasială – iată o ştire prezentată, pe larg, de toate ziarele. Şi predecesorul său, Claude Guéant, fusese acuzat de rasism, după ce anunţase, literalmente, un „plan de luptă împotriva tinerilor români" pentru a pune capăt „delincvenţei româneşti". „Planul" a apărut anunţat pe prima pagină din *Le Parisien* şi a făcut, rapid, înconjurul Internetului. Franţei i s-a atras atenţia inclusiv de către Comisia Europeană.

De fapt, acelaşi Claude Guéant declarase, nu cu mult timp înainte, că „doar 2% dintre infracţiunile produse în Franţa sînt fapte comise de cetăţeni români" şi că, oricum, e vorba de mica delincvenţă. Statistic, „pericolul românesc" e mic, doar reacţiile sînt peste măsură de mari. După cum s-a constatat, aceste reacţii xenofobe venite de la oameni ai puterii intervin, de regulă, în preajma alegerilor (municipale, parlamentare, prezidenţiale).

Că Europa e în criză ştim deja. Că efectele crizei se simt în buzunarele aproape oricărui european e, iarăşi, un lucru ştiut. Ceea ce am aflat de-abia de puţină vreme e amploarea unui fenomen îngrijorător, a cărui cauză e, din cîte se pare, criza euro: xenofobia. Victime ale xenofobiei, romii din România sînt un fel de ţapi ispăşitori pentru relele care se abat asupra Europei.

Dincolo de mediile consacrate, există, în Franţa, şi numeroase publicaţii alternative sau „de nişă" – deşi audienţa unora dintre ele se apropie, adesea, de circulaţia marilor ziare. Rue89.com, de pildă, evită locurile comune ale agendei politice şi urmăreşte cu precădere probleme sociale. În urmă cu cîteva săptămîni, acest site prezenta cazul unui român pe nume Virgil, care a fost oprit pentru interogatorii într-un supermarket Auchan dintr-un mic orăşel francez. Virgil trăia deja de ani buni în Franţa, avea actele în regulă, era client vechi al magazinului. Cînd a vrut să plătească cu un cec, casiera a chemat paznicii magazinului, care, la rîndul lor, au chemat poliţia pentru a-l verifica pe individ. După o oră de verificări, omul a putut pleca acasă – însă incidentul l-a derminat să investigheze care au fost raţiunile pentru care a fost oprit. Poliţia nu a reuşit să dea explicaţii clare, dînd vina pe reprezentanţii Auchan; aceştia, la rîndul lor, au afirmat că existau „suspiciuni" cu privire la valabilitatea actelor. În sfîrşit, din aceste bîlbe a reieşit, de fapt, că Virgil a fost încă o victimă a rasismului latent din Franţa: arăta diferit, deci era suspect.

Anda DOCEA

Prefix 0040

Găsirea unor protagonişti care să „joace“ în cîte un episod de o jumătate de oră, produs de TVR Internaţional, mi-a dat bătaie de cap trei ani la rînd. Emisiunea care avea drept titlu prefixul României îşi propunea să facă un portret al străinilor stabiliţi aici, temporar sau pentru totdeauna. Să afle poveştile lor de viaţă, motivele sau întîmplările care i-au adus în ţara noastră şi, nu în cele din urmă, să vadă imaginea României prin ochi de expat. Amănuntul care deosebea demersul nostru de altele de acest gen era acela că dialogul cu ei urma să fie purtat în limba română.

Din 2006 pînă în 2008, echipa de redactori a emisiunii a filmat aproape 100 de astfel de personaje. „Personaj“ e un cuvînt care îi caracterizează pe deplin. Intervievaţii noştri veneau din ţări europene mai apropiate sau mai îndepărtate, din Africa, Asia sau America Latină – din toată lumea, de fapt. Artişti, medici, oameni de afaceri, sportivi, aduşi la un numitor comun de o trăsătură pe care o aveau cu toţii, fără excepţie: erau nişte aventurieri. De o vreme, aventura lor se numea „România“.

Pe Steven van Groningen, bancher din tată-n fiu, meseria l-a purtat din Olanda în Rusia şi din Ungaria în România. La noi venise pentru prima dată în 1985, pentru a se căsători cu campioana olimpică la canotaj Valeria Răcilă. S-a întors în 1993, pentru cinci ani, şi apoi în 2001. A fost un interviu dificil de programat, organizat cu precizie de ceasornic şi elegant desfăşurat. Sobrul director de bancă mi-a mărturisit că, de cînd e aici, a învăţat să facă mămăligă şi să pună mureturile. Că este îndrăgostit de diversitatea peisajului de la noi şi s-a familiarizat cu tot, de la Delta Dunării, pînă la bisericile vechi, transilvănene, şi la tradiţiile din Bucovina. Superstiţiile noastre, ca popor, le-a găsit interesante, iar obiceiul de a sărbători ziua de nume – ceva cu totul nou. Mi-a dat şi o definiţie a bucuriei de a trăi simplu: „Ce-mi place la bucătăria românească este că produsele de bază sînt de o calitate foarte bună, multe ingrediente mai au încă gustul lor natural. În România, ai o bucată de brînză şi o roşie şi nu-ţi mai trebuie nimic.“

Despre franţuzoaica Amandine Heyndrickx am aflat de la nişte prieteni care lucrează în publicitate. Mi-au descris-o ca fiind o tipă plină de umor şi de imaginaţie, care se hotărîse să se oprească tocmai în România, după ce făcuse un tur al lumii. Despre venirea ei din 2005, cu un autocar plin de români, mi-a vorbit amuzată, într-o limbă română învăţată în doar cîteva luni: „Odată ce s-a trecut vama, s-a simţit aşa, că toată tensiunea a picat în autocar, au început să vorbească mai tare, să pună muzică românească. Prima oprire a fost la o benzinărie, unde am mîncat ciorbă de burtă cu ardei iute şi am crezut că muream direct.“

La început i s-a părut că românii au un complex de inferioritate, o întrebau mereu de ce nu a rămas în Franţa, unde e mai frumos şi viaţa mai uşoară, dar ea crede că între un francez şi un român e aceeaşi deosebire ca între un român şi un altul. Ciudat a considerat, totuşi, faptul că prietenii nu prea se pupă între ei, ca în Franţa, că bărbaţii dau mîna numai cu bărbaţii, că în România, lumea se invită mai puţin la masă acasă şi preferă să se vadă în oraş. I-au plăcut piesele de teatru şi expoziţiile văzute în Bucureşti şi e de părere că, în publicitate, România a recuperat în anii de după Revoluţie ce au făcut alte ţări cu tradiţie în mai bine de o jumătate de secol.

Tot dorinţa de aventură l-a adus pe Tom Murray din Statele Unite tocmai la noi, în 1992. La prima vedere, Bucureştiul i s-a părut un loc oarecum exotic, dar a avut norocul să întîlnească „oameni cu suflet mare“ – după cum spune – care l-au ajutat să se integreze şi să ne asimileze cultura: „În mare, poporul român este foarte iertător, adică nu cred că aş fi avut o astfel de carieră într-o altă ţară, făcînd atît de multe greşeli în afaceri, ca şi în viaţa personală. Cumva, toate sînt acceptate de poporul român.“ La momentul întîlnirii noastre, avea afaceri în domeniul textilelor şi al confecţiilor, dar şi-a amintit amuzat că, la început, exporta în America pulovere de lînă, tricotate de nişte pensionare pe care le angajase. Soţia lui, Alexandra, şi cei doi băieţi i-au dat o altă perspectivă asupra României, aceea de a o vedea ca pe propria ţară. Locul lor preferat era casa cumpărată la Horezu, în vîrful unul deal, pe care au lăsat-o mulţi ani neamenajată, preferînd să cultive în jurul ei o livadă, să-şi instaleze cortul în curte şi să se bucure de natură.

„Adaptarea ţine de fiecare persoană, însă birocraţia este ceva înfiorător. Nu e vorba numai de legislaţie, ci şi de aplicarea acesteia, atitudinea funcţionarilor, dezinteresul lor faţă de problemele străinilor. Nu ne uităm la ei gîndindu-ne că şi noi avem români care sînt plecaţi. Şi sîntem scandalizaţi cînd vedem cum sînt trataţi prin străinătate, vrem să fie bine primiţi, să îşi găsească locuri de muncă, să fie bine plătiţi. Dar ce se întîmplă cu străinii de la noi, nu prea ne punem problema“, mi-a mărturisit senegalezul Amadou Niang, sosit în România în 1997, după ce a terminat, ca şef de promoţie, o facultate de drept în Maroc. De atunci, a întîmpinat numeroase probleme, atît în a se angaja, cît şi în a-şi întemeia o familie mixtă, alături de o româncă. Din acest motiv, a pus bazele unui ONG care încearcă să rezolve problemele imigranţilor, dar şi ale familiilor mixte, în procesul de integrare, şi să le ofere informaţii privind statutul lor social şi legal. Era revoltat de obiceiul mitei din sistemul medical de la noi, obicei pe care nu l-a „deprins“ niciodată, dar încerca totuşi să găsească un echilibru între toate: „Nu putem să venim de acasă cu obiceiurile noastre, să le importăm pe toate. Luăm ce e mai frumos, şi de aici partea cea mai bună, şi le amestecăm. Trebuie să trăim în mixtitate.“

Wladimir Pesantez este probabil printre puţinii ecuadorieni care au copilărit avînd în bibliotecă albume despre România şi un tată pasionat de Europa de Est. A absolvit Universitatea de Muzică din Bucureşti, scrie poezie şi a ţinut să-mi vorbească despre contactul său cu literatura română: „Am avut o influenţă destul de puternică din partea poeţilor români, ca Tristan Tzara şi Marin Sorescu. Tzara a fost primul poet român pe care l-am citit în limba spaniolă. Cînd nu aveam încă 20 de ani, a ajuns la mine o carte cu poezia lui. Pe Marin Sorescu l-am descoperit întîmplător în Luxemburg, într-o librărie de limbă spaniolă.“ Cînd l-am întîlnit, avea o emisiune la radioul public, prin care încerca promovarea muzicii latino-americane populare, şi încerca să contureze un plan de *„team building* prin artă“, un soi de tabere pentru lucrătorii din corporaţii.

Tot despre artă, dar despre cea contemporană, aveam să vorbesc cu bulgăroaicele Dilmana Iordanova şi Mihaela Kavdanska, venite să urmeze Universitatea de Arte din Bucureşti, cu mai bine de un deceniu în urmă. Aflaseră de la artiştii mai în vîrstă din Bulgaria că, şi înainte de Revoluţie, la noi exista o revistă numită chiar aşa, *Arta*, unde numai pe prima pagină era Ceauşescu, în rest erau de găsit proiecte interesante. Au fost impresionate de felul în care se studiază arta în România, de atmosfera liberă şi dezgheţată de la cursuri, de colecţiile de albume vechi din biblioteci. Pasionate de tot ce înseamnă „vizual“, de la pictură la gravură şi fotografie, puseseră bazele unei platforme de promovare şi creaţie audio-vizuală. România a fost pentru ele o alegere bună, „locul unde s-au legat lucrurile“.

Mai pragmatic, dar nu mai puţin aventurier a fost elveţianul Raphael Magnenat, care s-a lovit de nişte obstacole în dezvoltarea unei afaceri în România: „Trebuie să fii întotdeauna prudent cînd organizezi ceva, să te asiguri de două-trei ori că lucrurile merg cum a fost prevăzut şi, neapărat, să ai toate documentele semnate. Aici, timpul la o întîlnire nu este respectat întotdeauna sau, chiar dacă ai invitaţi, oameni care trebuie să vină, dacă nu pot să ajungă, nu întotdeauna dau un telefon să anunţe.“ Viaţa în Elveţia, ţara lui de origine, i s-a părut însă puţin plictisitoare şi a ajuns aici căutînd un loc unde totul e posibil.

Pentru afaceri a venit şi francezul Jérôme Duport, în martie 2000, fiind imediat impresionat de trei aspecte: în firma din domeniul auto unde lucra, toată lumea vorbea limba franceză; gastronomic vorbind, a găsit aici produse naturale, cu gust, iar pe stradă a văzut numai fete frumoase. În timp, a încercat să se adapteze la tot ce e tradiţional românesc: „Obiceiurile religioase, foarte dezvoltate, pentru mine au fost o surpriză de la început: cu făcut cruce cînd eşti în faţă la o biserică, cu spart ouăle roşii de Paşti, asta pentru mine era nou, şi tot ce înseamnă înmormîntare. Am descoperit, cît am stat aici, o cultură surprinzătoare.“

Despre Jaroslaw Godun – la vremea aceea directorul Institutului Polonez din Bucureşti – ştiam că şi-a definitivat studiile la noi în ţară şi că este extrem de activ în a crea o punte culturală între Polonia şi România. M-a asigurat că lumea intelectuală poloneză ştie cine este Cioran, fiind în întregime tradus în Polonia, că în ţara lui s-a auzit de Ionesco sau de Brîncuşi şi, în ultima vreme, de filmul românesc şi de literatura noastră contemporană. De la noi i-au plăcut atît mănăstirile din Moldova, cît şi arhitectura din Maramureş, dar cel mai mult l-a impresionat felul în care românii şi-au păstrat, în anumite colţuri de ţară, tradiţiile şi obiceiurile. „Nu spun că în alte locuri nu e aşa, dar ce am văzut acolo mi se pare foarte trainic şi foarte viu, tradiţia aceasta nu este arătată numai cînd vin jurnaliştii, ea este în fiecare zi, aşa trăiesc oamenii, asta este realitatea lor. Ceea ce e frumos în ziua de azi, fiindcă lumea e foarte obosită, aleargă să rezolve diferite probleme, dar acolo nu neapărat că timpul a rămas pe loc, dar oamenii ştiu că tot ce a fost lăsat de strămoşii lor trebuie păstrat cu sfinţenie şi chiar cu îndîrjire.“

Cu fiecare dintre „personajele“ mele am petrecut cîteva zile. Le-am vizitat acasă, la serviciu, ne-am plimbat prin locurile lor preferate, am gătit împreună, le-am intervievat familia, prietenii, colegii. La început, expaţii au fost destul de reticenţi la încercarea mea de a-i transforma, cumva, într-o poveste de împrietenire cu România. Dar au reuşit să-mi fie ghizi în propria-mi ţară, vorbindu-mi despre locuri unde eu încă nu ajunsesem şi despre oamenii cu care te împrieteneşti cu uşurinţă, trecînd cu amuzament peste încurcăturile tipic româneşti pe care nu prea le înţelegeau. Aproape pentru toţi, 0040 a devenit, în timp, prefixul de acasă. Generalizînd ce mi-a declarat unul dintre ei, „România... m-a prins!“

Prima oprire a fost la o benzinărie, unde am mîncat ciorbă de burtă cu ardei iute.

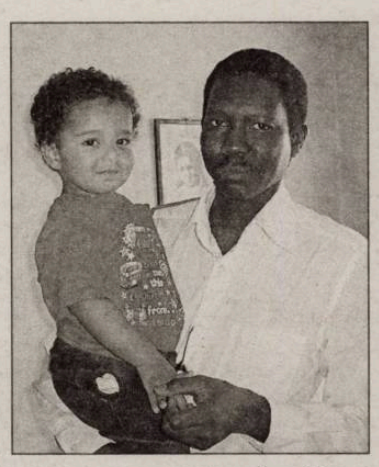

Amadou Niang

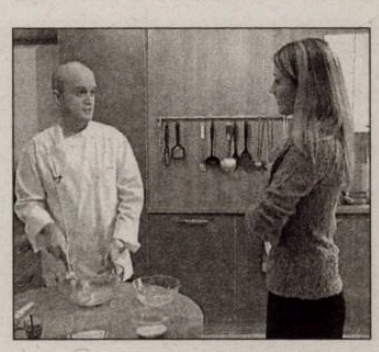

Jérôme Duport şi Anda Docea

Wladimir Pesantez

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

Neîncredere şi intoxicare

un dialog cu Luca NICULESCU

Care ar fi, în momentul de faţă, subiectele despre România care prezintă interes pentru publicul francez?

Cred că depinde de public. Dacă vorbim despre „francezul mediu", subiectul principal e legat de romi. Asta se întîmplă cam de trei ani încoace, de cînd a început Nicolas Sarkozy cunoscuta campanie de expulzări, numite pudic „repatrieri voluntare". Situaţia s-a calmat puţin apoi, dar a fost relansată recent de ministrul de Interne Manuel Valls, care a spus că romii nu au „vocaţia" de a se integra în Franţa. Este subiectul principal, mai ales în ziarele de dreapta, ca *Le Figaro*, care scrie des despre neplăcerile pe care romii le provoacă francezilor. În alte ziare, găseşti şi altfel de articole, în care se vorbeşte, de exemplu, despre prezenţa economică franceză în România sau despre medicii români care se instalează în zone în care medicii francezi nu prea mai merg. Iar publicul cultivat, cel care ascultă France Culture, ştie că există regizorii români şi filmele lor premiate, e la curent cu prezenţa României la Salonul de Carte de la Paris, a fost să vadă expoziţia lui Mircea Cantor de la Centrul Pompidou etc.

Mai este comunismul o temă care atrage cînd e vorba despre România? Mai este România considerată o ţară „exotică" din acest punct de vedere?

Din cînd în cînd. Au trecut aproape 25 de ani de la căderea lui Ceauşescu. Totuşi, există mulţi ziarişti francezi care sînt încă marcaţi de ce s-a întîmplat atunci, dintr-un motiv foarte simplu: au fost înşelaţi. Presa franceză a fost prima care, în decembrie 1989, a preluat minciuna cu cei 60.000 de oameni ucişi de Securitate la Timişoara. O ştire falsă, după cum s-a aflat cîteva zile mai tîrziu. Ziarele au fost nevoite să publice dezminţiri, ziariştii şi-au făcut *mea culpa*, au luat voturi de blam. Cazul „Timişoara" e predat acum în şcolile de jurnalism din Franţa ca un caz de intoxicare (reuşită!). Dar ziariştii francezi care au „înghiţit" intoxicarea s-au simţit traşi pe sfoară. Unul dintre ei îmi spunea, acum cîţiva ani, că acela este momentul zero al neîncrederii pe care presa franceză o are faţă de România.

La începutul anilor '90, pe lîngă comunism, jurnaliştii străini erau atraşi în special de marginali – copiii străzii, cerşetori, orfani etc. şi de sărăcia din România. S-a mai păstrat această viziune noir *despre ţara noastră?*

Nu se mai vorbeşte despre copiii străzii sau cerşetori, dar, în general, subiectele negative prind mai bine decît cele pozitive. În clipa de faţă, România nu are o imagine bună în Franţa, chiar dacă are dreptate! Pot da exemplul scandalului cu carnea de cal, cînd s-a aflat repede că România nu are nici o vină. Deşi mulţi ziarişti francezi au revenit asupra informaţiilor iniţiale şi au prezentat corect situaţia, în opinia publică franceză, România e în continuare „vinovată" pentru ce s-a întîmplat atunci. Din păcate, e foarte uşor să agăţi imagini negative de gîtul României, mai mult decît în cazul altor ţări.

De pe altă parte, există şi o viziune idilică, bucolică, la limita „civilizaţiei": peisaje pitoreşti, o ţară preponderent agrară (agricultură bio), drumuri neasfaltate, pe care trec care cu boi şi turme de oi. Prinţul Charles, de exemplu, promovează o astfel de imagine a României. Pînă la urmă, poate fi aceasta o imagine pozitivă, care să ne „facă reclamă"?

Într-un fel, da. Francezii călătoresc mult şi sînt atraşi de „exotism". România nu îşi face însă multă reclamă nici pentru acest tip de turism. Puţini ştiu de peisajele pitoreşti despre care vorbiţi. Dar există ziarişti francezi care scriu despre asta. Un mare merit revine aici biroului Agenţiei France Presse de la Bucureşti, care publică des articole despre „cealaltă Românie", cea care interesează nu prin tristeţea ei, ci prin poveşti bune, bine scrise, care îţi trezesc pofta să o descoperi.

Cînd se vorbeşte despre romi – ca „problemă" europeană, în general –, se vorbeşte în primul rînd despre România? Este într-adevăr o temă de interes, sau sînt mai mult exagerări de presă?

România e prima vizată, da. Situaţia e destul de complicată, pentru că e vorba şi despre o temă reală, şi despre exagerări. Problema există: în Franţa sînt 400 de tabere de romi, cei mai mulţi români, amplasate pe lîngă oraşe şi comune şi care îi deranjează pe cei din respectivele localităţi. Tabere de romi români există însă şi în Belgia, de exemplu, ca să nu mai vorbim despre Spania sau Italia. De ce în aceste ţări, problema romilor români nu e scoasă atît de mult în evidenţă de presă (cu excepţia cazului „Mailat", în Italia)? Pentru că oamenii politici nu au făcut din asta o miză electorală, aşa cum e cazul în Franţa. Iar problema se va amplifica pe măsură ce se apropie alegerile locale din martie. Partidul de extremă dreaptă, Frontul Naţional, e pe primul loc în sondaje, una dintre temele sale principale fiind tocmai discursul împotriva romilor.

Care mai sînt astăzi principalele stereotipuri şi prejudecăţi legate de români?

Cele despre care am vorbit. Pentru unii francezi, romi = români. Alţii se tem că românii le vor lua locurile de muncă. Există însă şi reversul medaliei, poveştile de succes ale unor medici români sau cea a unei tinere de etnie romă, care a devenit *Meilleure Apprentie de France*, o distincţie care îi recompensează pe cei mai buni ucenici. România trebuie să facă un efort politic şi de comunicare pentru a-şi îmbunătăţi imaginea. Politic, trebuie să găsească mijlocul de a nu mai fi mereu ţap ispăşitor în campaniile electorale franceze. Iar comunicarea trebuie să depăşească stadiul reactiv, să dea dovadă de imaginaţie. Cred, în acest sens, că demersul făcut recent de ambasada României la Paris a fost excelent: o zi de dezbateri între intelectuali români, francezi şi nu numai. Din România au venit, printre alţii, Emil Hurezeanu, Cristian Tudor Popescu şi Cristian Pîrvulescu. Din Franţa – oameni politici şi de afaceri, foşti miniştri, foşti comisari europeni. Discuţia a fost interesantă pentru că s-a depăşit cadrul bilateral, unde s-ar fi ajuns repede la stereotipuri, şi s-a vorbit despre viziunea pe care Franţa şi România o au despre Europa. O dezbatere de anvergură, la care au asistat peste 100 de oameni, organizată de ambasadorul Bogdan Mazuru şi echipa sa. E, poate, doar o picătură în oceanul comunicaţional de care ar trebui să se ocupe România, dar arată că putem vorbi şi despre altceva decît despre locurile comune.

„Nu întrebaţi ce poate să facă ţara pentru voi, întrebaţi-vă ce puteţi face voi pentru ţară."

JOHN F. KENNEDY

***Luca Niculescu** este jurnalist, redactor-şef la Radio France Internationale România.*

a consemnat Adina POPESCU

Ce scriu germanii despre noi

În presa germană, România este percepută – adesea, alături de Bulgaria – ca o ţară cu o natură frumoasă (Delta Dunării etc.), filme premiate, dar urmărită permanent de spectrul sărăciei, cu neajunsurile aferente: infracţionalitate, trafic de carne vie, prostituţie şi migraţie economică masivă – romi, în cea mai mare parte. Situaţie de care este responsabil, în primul rînd, un stat ineficient şi corupt, incapabil să absoarbă multitudinea de fonduri europene disponibile.

■ *Cele mai recente titluri despre România, din* Der Tagesspiegel: trei ştiri despre cîinii străzii, una despre tablourile furate de la Rotterdam şi una despre splendorile Deltei Dunării.

■ *Europarlamentarul Zamfirescu – cel mai de seamă* yesman *din Europa.*

„Europarlamentarul Dan Dumitru Zamfirescu aprobă fără discernămînt orice proiect de lege. Ultranaţionalistul român nu a spus niciodată «nu», la ultimele 541 de voturi. Colegii din Parlament îl bănuiesc de oportunism: fostul ofiţer de securitate nu vrea decît să-şi încaseze salariul. Cel mai recent, cu ocazia controversatei discuţii despre noua lege a tutunului, Zamfirescu a răspuns de 63 de ori «da», unor întrebări contradictorii:

Avertismentele şi imaginile şocante să acopere 50% din suprafaţa pachetului de ţigări? Zamfirescu votează pentru.

Avertismentele să acopere 65%? – Pro.

Să aibă industria tutunului dreptul să decidă unde anume, pe pachetul de ţigări, să apară imaginile şocante? – Da.

Imaginile şocante trebuie puse pe latura inferioară a pachetului? – Pentru.

Pot fi ţigările electronice puse pe piaţă fără o autorizaţie specială? – Corect.

E nevoie de o autorizaţie pentru fiecare ţigară electronică? – De acord." *(Der Spiegel,* 21 octombrie 2013)

■ *CDU şi SPD vor să înăsprească legea prostituţiei*

„E de necontestat faptul că numărul prostituatelor din România şi Bulgaria a crescut exponenţial după intrarea în Uniune, în 2007, a celor două ţări. În Stuttgart, bunăoară, unde industria sexului este foarte strict monitorizată, 82% din cele 3359 prostituate luate în evidenţă sînt străine." *(Märkische Allgemeine,* 12 noiembrie 2013)

■ *Lupta de zi cu zi împotriva hoţilor de cupru*

„Deutsche Bahn (Căile Ferate germane) se confruntă anual cu pagube de ordinul milioanelor, pricinuite de maşinaţiile bandelor organizate de infractori din România şi Bulgaria. Numai anul trecut, pagubele au depăşit, la nivelul întregii Republici Federale, suma de 17 milioane de euro." *(Die Welt,* 10 noiembrie 2013)

■ *Vienna Insurance Group se resimte în urma pierderilor suferite pe piaţa română*

„Vienna Insurance Group (proprietar, în România, al Omniasig, ASIROM şi BCR Asigurări de Viaţă) e afectată, în al patrulea trimestru al anului 2013, de pierderile din România. Ţelul declarat al VIG e aducerea afacerii din România, pînă acum, în pierdere, în zona de rentabilitate. VIG s-a exprimat, într-un comunicat de presă, despre «dificultăţile persistente ale pieţei din România»." *(dpa-AFX,* 11 noiembrie 2013)

■ *Hartz IV pentru o familie română: Friedrich avertizează cu privire la creşterea numărului de imigranţi economici, în urma hotărîrii judecătoreşti*

„Numărul imigranţilor va creşte, susţine ministrul federal de Interne Friedrich, ca urmare a precedentului creat prin decizia tribunalului social regional NRW, care a acordat unei familii române ajutorul de şomaj «Hartz IV». De acest tip de ajutor social beneficiau, pînă de curînd, numai cetăţenii germani. La nivelul întregii Republici Federale, acest precedent ar putea atrage după sine schimbarea statutului a 130.000 de imigranţi. Friedrich cere ca România şi Bulgaria să plătească pentru a îmbunătăţi condiţiile de viaţă ale romilor în ţările de origine. Iar UE trebuie să urmărească îndeaproape ca diversele fonduri europene disponibile să fie absorbite de cele două ţări." *(Der Spiegel,* 10-12 octombrie 2013)

■ „Celebrităţi născute pe 12 noiembrie: Ryan Gosling (...) şi Alexandra Maria Lara, actriţă germană de origine română, născută la Bucureşti, în 1978." *(Saarbrücker Zeitung,* 12 noiembrie 2013) **(M. P.)**

„Sîntem o ţară ocrotită. Sîntem o ţară apărată şi misiunea noastră nu e în nici un fel sfîrşită, îmi place să cred."

ZOE DUMITRESCU-BUŞULENGA

Lucian BRANEA

Codru-i frate cu străinul

„(...) înainte, dacă aveam mulţi călători, ei veneau nu de hatîrul nostru, ci pentru că pe pămîntul nostru se petreceau anumite lucruri de istorie universală, anumite evenimente care priveau naţiunile mai mari şi le făceau să fie în relaţii cu teritoriul românesc.“ Aşa scria Iorga, cu referire la o perioadă consistentă, de la începutul secolului al XVIII-lea, aşa mergeau treburile şi în primii ani ai începutului de secol XXI.

Ceva mai încolo de aceşti primi ani, am în permanenţă la mine, pe tot parcursul celor trei-patru zile, laptop-ul şi telefonul-aproape-inteligent, dar şi cîte două cărţi (un roman şi un volum de ştiinţă „popularizată“ – antropologie media sau neurologie cognitivă!) şi o publicaţie săptămînală care apare miercurea. Asta pentru că e posibil să am mulţi timpi morţi: căci nu se ştie niciodată cînd le trece prin cap partenerilor mei străini, aflaţi în România, să vrea să intre într-un muzeu sau în vreo biserică ortodoxă mai veche, sau în Casa Poporului, timp în care eu rămîn afară, ca o gazdă grijulie cu spaţiul personal al oaspeţilor şi precaută cu propriu-i timp, fumînd şi citind. Dintr-o varietate de motive, însă, puţini, foarte puţini dintre ei, odată ajunşi în Bucureşti, vor să intre într-un muzeu, într-o biserică de patrimoniu sau în cea mare clădire din lume după Pentagon (deşi întreabă sigur despre ea), ci vor să umble pe străzi, să zacă la o terasă, privind trecătorii, sau, în cel mai rău caz, să meargă la un spectacol care are loc într-o clădire care este orice altceva decît un teatru. Foarte bine, zic, aproape în oricare din locurile astea sigur se fumează...

Asamblez şi administrez proiecte educaţionale cu parteneri europeni încă din anul 2000 şi, deşi am călătorit prin mai toată Europa în acest context (de fapt, tocmai *din cauza asta),* mi-am convocat, reticent, prima întîlnire de proiect în România de-abia în 2004. Nu-i vorbă, încă nu generasem cine ştie ce *lucruri de istorie universală,* dar nici spaniolii şi irlandezii care au venit atunci în Bucureşti nu erau pregătiţi să facă istorie. Doar ceva mitologie – şi asta numai şi numai în cazul în care spiriduşul irlandez şi zîna spaniolă reuşeau să aranjeze o întîlnire cu vampirul românesc. Căci asta trebuie să vă fie clar: aşteptările vizitatorilor (mei) străini privind România se înscriu, ca regulă de aur, în paradigma „exotismului“. Bucureştiul (Bucureştii?), Orşova, Zalăul, Piatra Neamţ sînt, în primul rînd, „exotice“ pentru vizitatorul din Europa occidentală, şi o combinaţie foarte fină de exotism şi „acasă“ pentru cei din „Balcanii apropiaţi“.

Astfel încît, spre stupefacţia gazdelor din România, prea puţini dintre ceea ce am numit „parteneri în proiecte europene“ (deci, cu o doză consistentă de curiozitate deja prezentă în ADN) erau tentaţi să vadă, în România, corupţie şi şpagă pe toţi pereţii – eventual grăbindu-se să invoce, prompt, peisaje similare din tot sudul Europei, dacă venea vorba de asta. Cei mai mulţi încearcă să descopere, prin praful şi gunoaiele urbane, ca şi printre verdeaţa şi gunoaiele rurale, cam care-i treaba cu românii, „ce-i face să ticăie“... M-am întîlnit cu un prim val de curioşi care voiau să cunoască vampiri – urmat, la doar cîţiva ani distanţă, de un val masiv de alţi curioşi (preponderent britanici, ce-i drept!) care n-aveau pic de chef de vampiri, *dar* nu înţelegeau şi pace de ce nu exploatăm tema asta la maximum, deşi era cît se poate de limpede că ne-am umple de business! După cum m-am conversat, în repetate rînduri (inclusiv cu experţi din zona specifică a brandingului turistic), „grădina“, cu roşiile şi ceapa şi castraveţii ei, dar şi cu „grădinarii“ ei încruntaţi şi meticuloşi, nici n-au treabă cu realitatea din România şi nici nu au cum să stimuleze vreo brumă de interes real; pe cînd „codrul“ (cu sau fără vampiri) – *eheeei* (respectiv *yeeey,* în cazul participanţilor la proiecte de tineret)!...

„Odată am fost străină pentru aceşti oameni; acum sînt de-a lor, şi, deoarece vin de atît de departe, am fost prin acest lucru mai în măsură de a le vedea calităţile şi defectele.“

REGINA MARIA A ROMÂNIEI

Da, asta păţesc eu cu „partenerii mei în proiecte europene“... „La oraş“, *nu* vor să vadă muzee, monumente şi alte asemenea, ci intră, în cel mai rău caz, într-o biserică ortodoxă, cît să-i identifice specificul; după care umblă pe străduţe pînă pică – evident, fie la o terasă cu multă lume şi bere ultraieftină, fie la un spectacol urmat (fireşte!) de o dezbatere la o terasă etc. etc. Iar „la ţară“, dar şi în oraşe mici, se înfrăţesc cu codrul, în doze halucinante. Căci au şi ei castele (mai vechi ca ale noastre) şi biserici (mai impozante şi monumentale decît ale noastre), deci nu prea au chef de patrimoniu imobil(iar). Ceea ce n-au, cel puţin majoritatea lor zdrobitoare, sînt români – din aceia cei care zburdă pe dealuri, scene şi la terase, cu spray-uri pentru graffiti sau cu pancarte şi PET-uri...

Lucian Branea *este manager şi evaluator de proiecte europene.*

Cristi ROMAN

Cînd nu prea existăm, fie buni, fie răi

Pentru mine, pauzele publicitare de pe canalele TV irlandeze sînt o adevărată binecuvîntare. Nu sînt un fanatic al advertising-ului. Sînt însă un iubitor al conotaţiilor, ca român născut şi crescut, timp de 30 de ani, în Bucureşti, şi stabilit apoi, cumva brusc, în Irlanda. Şi iată-mă acum, după aproape şase ani aici, urmărind şi speculînd caracteristicile pe care le au tipurile de naţionalităţi (nu puţine) care formează astăzi multiculturalizata şi globalizata Irlanda. Şi astfel văd, la TV: un nemaipomenit sos de spaghete, produs în Italia, povestit cu accent italienesc, pe fondul unor imagini de animaţie ce reliefează frumuseţea apusului de soare din Toscana. Ce lucruri frumoase vin din Italia, prin urmare! Dar iată următoarea reclamă: un matador bărbos şi voinic, sex-simbol pentru femeile de peste 50 de ani, face curăţenie şi are grijă de bunul mers al locuinţelor. Cîtă generozitate, gentileţe şi simţ gospodăresc pe aceşti bărbaţi spanioli! În fine, pînă să se reia filmul, ochii-mi sînt invadaţi de maşini germane, create cu precizie şi seriozitate – tot germane. Trebuie să mulţumim Germaniei pentru salvarea industriei auto europene, nu?

Mai pe seară, văd şi ceva legat de România: două familii de ţigani ţin capul de afiş (nu şi *breaking-news*-ul, inexistent în media audio-vizuală irlandeză, indiferent de eveniment) al ştirilor, fiindcă poliţia a decis, cu de la sine putere, să le ia acestora plozii care au părul blond, doar fiindcă cei mici nu seamănă deloc cu părinţii lor cu tenul bătut de soare. „Păi, sigur copiii blonzi nu sînt ai ţiganilor români, sînt furaţi şi exploataţi“ aşa mai că sună, în primă fază, explicaţia neoficială a autorităţilor. A doua zi, alarmă falsă: testele ADN făcute evidenţiază legătura de sînge între părinţii ţigani români şi copiii lor blonzi, ultimii din urmă fiind returnaţi familiilor. Dar răul fusese făcut: dacă sînt ţigani români, atunci sigur se ocupă cu exploatarea copiilor, mai ales după ce toată Europa s-a inflamat cu cazul „Maria“ din Grecia.

Citesc ziare şi singurele referiri despre România sînt legate de apariţia cîte unui articol despre furturile din bancomate, acolo unde conducem detaşat în topul statistic, ca naţie.

Altă poveste: cîndva, un fost coleg de muncă irlandez, puţin educat, mi-a povestit într-o seară cît de harnici şi de muncitori sînt cei din Europa de Est, fie că vorbim de Polonia, Letonia sau România. „Vă înţeleg, însă“, mi-a zis aproape compătimitor, în şoaptă, să nu audă nimeni, „veniţi să munciţi aici, fiindcă am auzit că la voi se cîştigă cam 40-50 de euro pe lună“. Degeaba îi zic că poate prin anii de groază '90 erau astfel de salarii şi că acum, măcar 200 de euro face cam oricine, şi asta în zonele defavorizate. Nu contează însă: pentru el, România sau Etiopia reprezintă acelaşi lucru: lumea a patra.

Acum vreo patru ani, atît instructorul auto care m-a învăţat să conduc, cît şi examinatorul care mi-a dat permisul, pînă la urmă, aveau un lucru în comun: pe la începutul anilor '90, fuseseră şoferi de TIR-uri, făcînd transporturi de ajutoare pentru copiii defavorizaţi din zonele sărace ale Moldovei sau Olteniei. „Cum mai e situaţia acum?“ m-au întrebat amîndoi. Nu am putut decît să coafez destul de rapid răspunsul, aşa că acesta a sunat cam aşa: „O, desigur, mult mai bine acum!“ Deşi îmi venea să intru cu maşina într-un stîlp. Parţial, măcar, nu frontal.

Imaginea României în Irlanda (sau imaginea românilor în Irlanda?) a fost mereu o temă sensibilă în rîndul celor care ne-am stabilit aici: unii ar putea crede, citind doar ce-am scris pînă acum, că imaginea noastră este total nefericită. Alţii s-ar grăbi să ofere exemplul românilor inteligenţi şi tehnic şcoliţi – nu puţini –, care lucrează în IT-ul din Dublin, pentru 100.000 de euro pe an. Ambele tabere au dreptate, pe undeva. Pe de altă parte însă, fiecare tabără cade în păcatul teribil de a generaliza totul în funcţie de mediul în care se află.

„Sînt român şi ca român mă socot buricul pămîntului. Că dacă n-aş fi român n-aş fi nimic. Nu mă pot imagina francez, englez, german, adică nu pot extrapola substanţa spiritului meu la alt neam. Sînt român prin vocaţie, că altfel nu pot să ies. Tot ceea ce gîndesc devine românesc.“

PETRE ŢUŢEA

Eu însă ofer o simplă demonstraţie oricui este convins că dreptatea e doar de o singură parte: să meargă pe stradă şi să-i întrebe pe irlandezi ce cred despre România, despre români. Să stea, într-un restaurant, de vorbă cu oameni pasionaţi de gastronomie şi să vadă cîte se ştiu despre ce mănîncă şi beau românii. Vreţi deja rezolvarea demonstraţiei? Este foarte simplu, fiindcă răspunsurile nu vor varia prea mult în afara următoarelor expresii, multe alese politicos: „ţară săracă / muncitori ieftini / nu prea ştiu exact / nu am auzit multe despre România“. Şi nu, nu vă faceţi griji: de gîlceava politică românească nu este interesat mai nimeni din Europa, în afară de mai-marii de la Bruxelles sau Strasbourg.

Da, sînt o grămadă de români care ne fac de ruşine şi în Irlanda. Aici ieşim în evidenţă. Da, sînt o grămadă de români care fac cinste (ne plac cuvintele pompoase) României. Dar aşa credem noi, că e vorba de cinste, cînd, de fapt, *românii buni* nu fac decît să se încadreze într-o normalitate aşteptată şi cerută *de facto* în Europa civilizată. Nu aşa ieşim în evidenţă, prin normalitate.

Mă gîndesc aşa, uneori: este posibil ca imaginea exterioară a fiecărei naţii să corespundă destul de mult cu modul în care locuitorii acelei ţări se văd şi vorbesc despre ei înşişi, în mod real însă? Prin urmare, cum mai sîntem noi, românii? Tot cinstiţi, ospitalieri şi harnici am rămas, cum ne lăudăm de-secole prin cărţi şi poveşti frumoase?

Cristi Roman *e jurnalist independent şi blogger culinar.*

„La Pungeşti îţi vine să săruţi pământul"

interviu cu Lech KOWALSKI

Tema acestui dosar este legată în principal de România, însă ar fi interesant de aflat ce înseamnă, de fapt, o perspectivă obiectivă şi detaşată asupra unei ţări. Aveţi origini poloneze, însă aţi trăit în SUA, iar acum locuiţi la Paris. Cum vedeţi Polonia „din afară" şi ce vă atrage la Polonia, în calitate de regizor de film? Există şi o relaţie emoţională?

Aceasta e o chestiune legată de apartenenţă. Eu am mai multe rădăcini. M-am născut în Marea Britanie, dar am trăit în SUA şi în alte cîteva locuri, printre care, bineînţeles, la Paris şi în Polonia. Părinţii mei sînt polonezi şi eu vorbesc limba polonă destul de fluent. Nu am simţit însă niciodată că aparţin unei ţări sau culturi anume. Cînd eram tînăr, părinţii ne povesteau (mie şi celor doi fraţi ai mei) despre aventurile trăite în timpul războiului, care i-au purtat prin locuri precum Iran, India şi Africa. Îmi imaginez lucruri foarte vii despre locuri pe care le simt ca făcînd parte din moştenirea mea sufletească, dincolo de legăturile mele de sînge sau de limbă. Deci, într-un fel, am crescut în locuri foarte reale, dar şi în unele foarte ireale, din cauza celor trăite de părinţii mei şi a schimbărilor care s-au petrecut cu ei în timpul războiului. Asta înseamnă că nu a existat o realitate constantă. După terminarea războiului, părinţii mei nu s-au mai întors în Polonia, pentru că nu au vrut să trăiască într-un stat comunist. Aşa că amintirile lor erau despre un trecut care nu mai există. Şi, personal, cred că prefer irealitatea, realităţii. Iar, într-un fel, filmele mele se încadrează în această idee. Eu fac filme pe care unii le pot numi documentare. Pentru mine nu este deloc aşa. Fac filme de ficţiune, care au la bază o realitate pe care o filmez. Filmez, apoi reasamblez scenele reale într-o ordine şi într-o formă care devine un nou fel de realitate şi, în acelaşi timp, o ficţiune. Îmi place să fac filme pentru că filmele îmi îngăduie să rîd de anumite lucruri, în felul meu personal.

Polonia este amuzantă pentru că ştiu limba, dar nu am crescut acolo, aşa că este pentru mine un mister şi mi se pare uimitor să-l explorez, din motive culturale. Uneori, descopăr lucruri care îmi provoacă lacrimi de bucurie, pentru că îmi amintesc de ceea ce vedeam în părinţii mei, lucruri pe care le-am uitat. Alteori, Polonia este extrem de frustrantă şi mă înfurie, cînd vine vorba de guvernul corupt şi puterea deţinută de Biserică. Ţara este plină de biserici noi, care arată ca şi cum ar fi fost toate proiectate de acelaşi arhitect incompetent. Cine este el? Cine îi dă bani pentru a proiecta aceste locuri monstruoase? Cum poate cineva să se roage la Dumnezeu în aceste camere de tortură moderne? Mie îmi plac bisericile vechi. Acestea mă fac să îmi doresc să mă rog în moduri care întotdeauna mă surprind. Am intrat într-o astfel de biserică veche, nu cu mult timp în urmă, şi m-am aşezat. Dintr-odată, mi-au dat lacrimile. Nu ştiu de ce. M-am simţit ca şi cum mi-aş fi dorit să mă apropii de Dumnezeu. Poate că am făcut-o. Sau poate că sînt doar sentimental. Am ieşit din biserică şi am început să merg, apoi am revenit la normal. Dar nu m-am rugat în acea biserică. Cel puţin nu în modul în care se spune că ar trebui.

Recent, am devenit interesat de un nou gen de subiecte de nişă. O nişă din care fac parte micii fermieri, de exemplu. Polonia este în mod tradiţional o ţară agricolă, iar în principal, întreaga agricultură se bazează pe fermele mici. Micul fermier este eroul uitat. Mi-am petrecut nouă luni străbătînd Polonia, învăţînd despre felul în care se face agricultura, şi am găsit, în sfîrşit, locul în care am vrut să fac un film. Acest loc se afla pe un deal cu vedere spre o vale largă, formată din fişii de cîmpuri agricole care aparţineau unor ferme separate. Se întîmpla pe la începutul toamnei, acolo erau cam 30 de fermieri care lucrau la strîngerea recoltei. Era o imagine care m-a impresionat puternic, mi-am scos camera de filmat, am pus-o pe trepied şi am început să filmez feţele fermierilor care lucrau; m-am îndrăgostit de imaginile respective, de ceea ce vedeam. M-am întors de mai multe ori să filmez zona şi oamenii locului, şi am devenit familiar cu fermierii şi cu viaţa locului respectiv. Apoi, într-o zi, atît eu, cît şi fermierii am descoperit că Chevron efectua nişte teste seismice în zonă, şi o nouă problemă a intrat în realitatea noastră. În termeni moderni, este numită *fracking*.

Lech Kowalski

„Fugi, prietene,
fugi în străinătate,
acolo unde suflă un vînt aspru
şi puternic. Menirea ta nu-i
să fii un alungă muşte."

FRIEDRICH NIETZSCHE

Drill baby drill

Drill Baby Drill *este povestea unei mici comunităţi de fermieri polonezi care luptă împotriva Chevron – a patra corporaţie energetică ca mărime din lume, ce intenţionează să exploateze gaze de şist în apropierea satului lor. În contexul actual al globalizării, cum pot ţări ca Polonia sau România să-şi păstreze identitatea?*

Nimeni nu poate lupta contra globalizării. Este vorba despre un proces desfăşurat de cîteva secole. Sînt însă diferite modalităţi în care putem înţelege sensul modern al acestui cuvînt, care începe cu majuscula G. Trebuie doar să ne gîndim la el ca la un nou tip de invazie, la ceva care seamănă cu o armată care îţi intră în ţară şi care încearcă să înfrîngă pe toată lumea, transformîndu-i, pe oameni, în primul rînd, în consumatori. Cu asta avem de-a face cînd vorbim despre globalizarea secolului XXI. În acest secol, totul este de vînzare. Iar cînd ne gîndim la asta, trebuie să ne întrebăm: „Sînt eu, oare, de vînzare? Dar valorile mele? Îmi pot scoate arta la mezat? Dar inima mea? Sau familia?"

Apoi, ar trebui să ne punem problema acestui act. Ce înseamnă, de fapt, să vinzi? Cînd, de exemplu, mergi la IKEA şi cumperi un produs extrem de ieftin, care îţi ia ochii şi este modern, dar care rezistă doar cîţiva ani, întreabă-te: de ce cumpăr acest lucru? Este oare din cauza faptului că vreau să par un individ postmodern? Genul de persoană care a aderat la monocultură, pe care o vedem la TV sau în revistele glossy?

Dacă vrei să faci parte din grupul celor *trendy*, n-ai decît să-ţi cumperi produse IKEA. Fii ca cei pe care îi vezi prin reclame. Fii fericit cu produsul pe care îl cumperi, căci este o bucăţică a globalizării. Eşti mai aproape cu un pas de monocultură.

O revoluţie, dacă ar fi să se întîmple – căci, deşi sînt sceptic, am totuşi o speranţă –, ar trebui să pună, în primul rînd, problema globalizării.

Într-un fel, este vorba despre bani. Profit pentru oameni care sînt foarte departe de realitatea noastră. Acea mînă de oameni care cîştigă enorm de pe urma globalizării. Trebuie doar să te gîndeşti la asta, înainte să cumperi ceva. Este atît de simplu.

Filmul a fost proiectat la Astra Film Festival 2013, la Sibiu, şi a generat o dezbatere interesantă, tema lui fiind foarte actuală în România. În mai multe oraşe din ţara noastră se protesta împotriva exploatării de la Roşia Montană, apăruse deja şi cazul Pungeşti. Cum priviţi aceste lucruri după experienţa pe care aţi avut-o cu Drill Baby Drill?

Am fost la Pungeşti şi am şi filmat cîteva scene şi în alte părţi, intervievînd oameni care acţionau împotriva testelor seismice. Am filmat toate acestea pentru noul meu film, care este despre sentimentul revoltei din întreaga lume. Va fi un film destul de optimist, dar tocmai din cauza asta nu va fi uşor de făcut. Am filmat în Polonia, Marea Britanie, Mexic, Franţa, Belgia şi, bineînţeles, România, o ţară care mi-a plăcut chiar din primul moment. Este încă „sălbatică" – lucru pe care îl consider o calitate.

Revenind la filonul optimist – optimismul are legătură cu oamenii care s-au săturat de toate acele detalii care au oprimat Vestul de atîta vreme. Este ca şi cum Vestul începe să-şi dea seama de lucrurile care se petrec de ani întregi în Africa, iar oamenii se trezesc la realitate. Poate este prea tîrziu, în unele locuri, pentru rebeliune, dar cred că este mai bine să trăieşti într-o stare de revoltă, chiar dacă totul se destramă – ca de exemplu în Pennsylvania, unde oamenii se îmbolnăvesc, iar apa nu mai este potabilă, trăind într-o zonă de sacrificiu, decît să taci pentru că eşti prea prost sau prea înspăimîntat să faci ceva.

Revolta şi rebeliunea sînt o religie de stat. O descopăr. De aceea am fost entuziasmat de Pungeşti. Am simţit conexiunea directă pe care oamenii o au cu pământul lor, nevoia lor de a-l proteja, de a-l salva de diabolicul Chevron. Este locul unde ai vrea să cazi în genunchi şi să săruţi pământul.

Bineînţeles, sînt probleme, ca pretutindeni, dar aici m-am simţit foarte apropiat de oameni. M-au mişcat. Cu acţiunile lor. Cu frumuseţea lor, la care am fost martor. Am fost acolo pentru o scurtă perioadă, deci nu aş putea relata mai mult decît ceea ce mi-au spus instinctele. Şi, de obicei, instinctele nu mă înşală. Instinctele ne ajută să supravieţuim – iar asta trebuie să ne tot aducem aminte. Nu avem voie să ne uităm primitivismele. De ele trebuie să ascultăm, mai mult decît de oamenii de ştiinţă, sau alţii care ne mint, spunînd că ştiinţa ne va salva planeta. Nu o va face.

Drill Baby Drill este, pentru mine, doar începutul unei deşteptări. Temele pe care le abordez aici, plănuiesc să le dezvolt mai mult în alte filme.

Care este rolul activismului în societatea modernă? Şi cum ar putea să ajute activismul, mai ales cel legat de problemele de mediu, democraţia românească?

Nu sînt prea sigur de sensul cuvîntului activist. Cred că, pînă la urmă, cu toţii ar trebui să fim într-un fel activişti. Altfel ne vom trezi responsabili pentru sfîrşitul vieţii pe pămînt aşa cum o ştim noi acum. Dar, într-adevăr, există tot felul de activişti. Prefer să nu mă numesc astfel. Prefer să fiu un bun *filmmaker*, un bun povestitor, care e atent la problemele importante ale timpului în care trăieşte, pentru a găsi poveştile care merită spuse, sau, ca să fiu şi mai clar, care *trebuie* spuse. Şi acesta este un tip de activism. Românii, la fel ca francezii, englezii, polonezii sau orice altă naţie, trebuie să se trezească, înainte de a fi prea tîrziu. Cred că o formă de activism trebuie să existe, pentru a arăta că lumea e în pericol. Nu este doar o problemă naţională a României, e o problemă globală şi poate fi un nou mod de a defini globalizarea. Globalizarea n-ar trebui să însemne a vinde şi a cumpăra, ci o conştientizare la nivel mondial că acest glob pe care trăim cu toţii va fi distrus de către noi înşine. E simplu. A opri consumul este o chestiune care ar trebui studiată în şcoli, precum şi alte lucruri de acest gen. Desigur, e o problemă politică aici, iar cei care deţin puterea la nivel mondial nu ar fi de acord cu asta, însă profesorii ar putea să încerce. Să se inventeze o zi, în ideea de a se opri consumul, în loc de Ziua Pământului, de exemplu. Dar aşa ceva n-o să se întîmple, dacă profesorii nu vor începe să gîndească precum nişte activişti şi să ia iniţiativa.

Ce impresie v-a lăsat România, în scurta dumneavoastră vizită? Vi s-a părut o ţară „exotică"? Aţi vrea să faceţi un film aici?

E dificil de dat un răspuns. N-am fost în România un timp atît de îndelungat ca să-mi pot forma idei mai complexe. Dar m-am gîndit că ţara aceasta e un loc bun pentru a face un film despre activism, la care mă gîndesc de ceva vreme. România este un loc exotic pentru mine, e adevărat. Poate să sune naiv, dar nu mă deranjează. E important să fii simplu şi naiv în multe aspecte. Te ajută să fii sincer şi să răspunzi la anumite lucruri într-un mod emoţional şi sentimental. România m-a făcut să mă simt ca şi cum aş dansa. Dar, în acelaşi timp, am văzut şi ceva întunecat aici. Nu sînt sigur de ce ar putea fi, dar suspectez că are o legătură cu conducerea politică. Cu clasa politică ce guvernează ţara şi cu cei care sînt conectaţi la ea. Am vrut să-l văd pe contele Dracula. Dar poate data viitoare...

***Lech Kowalski** este regizor american de origine poloneză.*

Documentare made in Romania

În fiecare an, la Astra Film Festival de la Sibiu există, în selecţia oficială, documentare realizate de regizori străini în România. Secţiunea *Made in Romania* cuprinde filme cu subiecte şi teme româneşti, ai căror protagonişti sînt români, filmate atît de documentarişti români, cît şi de străini. Trecînd în revistă cîteva dintre filme, e interesant de urmărit care sînt şi cum au evoluat aceste teme în ultimii 20 de ani, ce captează interesul străinilor, din punct de vedere antropologic, jurnalistic etc. şi, mai ales, de ce au ales aceşti regizori, în special europeni, să facă filme în România.

■ Migraţia este una dintre temele cele mai la modă în ultimii ani. Regizorul britanic Angus Macqueen, laureat al British Academy and Royal Television Society, a realizat o trilogie – *Ultimii ţărani*, care urmăreşte destinul a trei familii de români din satul Budeşti din Maramureş. Satul maramureşean reprezintă o lume a trecutului, cu căruţe trase de cai şi cu oameni care trăiesc conform vechilor lor credinţe, însă tinerii de aici nu văd nimic romantic într-o asemenea existenţă şi pleacă să muncească în străinătate. Observaţional, atent şi impresionant, filmul evidenţiază schimbările petrecute în comunităţile rurale, ca urmare a căderii comunismului şi a deschiderii către Occident.

Fascinaţia pentru Maramureş şi recuperarea tradiţiilor locale l-au determinat şi pe Björn Reinhardt, născut în fosta RDG, să facă mai multe filme în România. În documentarul *Obcina* este vorba despre o familie de ruteni dintr-un cătun izolat; în *Surorile hazlii*, regizorul german abordează tema dispariţiei ţăranului autentic; iar *Ultima vioară* pătrunde în profunzimea unui sat din Maramureş, unde Reinhardt a trăit timp de mai mulţi ani, reuşind să cunoască locurile şi să dobîndească respectul şi prietenia oamenilor. Pînă la urmă, Björn Reinhardt a emigrat în România, în 2002.

Abordînd tot tema migraţiei, italianul Enrico Montalbano a filmat călătoria emigranţilor români care se întorc acasă, din Italia, însoţindu-i din localitatea italiană Gela, pînă în nordul Moldovei.

■ Transhumanţa e un subiect „exotic", însă şi o temă interesantă pentru o cercetare antropologică. Titus Faschina, profesor de arte vizuale la Berlin, a realizat *Aproape de cer*, un documentar filmat timp de un an, cu unul dintre ultimii ciobani autentici din România. Tot o cercetare antropologică este şi *Viaţa monahală*, documentarul semnat de Alyssa Grossman, care urmăreşte viaţa de zi cu zi a maicilor de la Mănăstirea Văratec, relaţiile dintre călugăriţe şi rolul pe care îl are fiecare în comunitatea monahală.

■ Remco van der Kruk şi Wilco Leene sînt doi jurnalişti olandezi preocupaţi de ce s-a întîmplat cu ţările din Europa de Est, după căderea regimului comunist. În vara anului 1999, cei doi au ajuns cu o cameră video la Timişoara, pentru a filma primul lor documentar – *Timişoara, oraşul eroilor*. În 2003, au revenit în România pentru a vizita Copşa Mică, despre care auziseră că ar fi cel mai poluat oraş din Europa. Au fost impresionaţi de ce au văzut, aşa că au realizat un alt documentar, filmat în două etape – în 2003 şi în 2007, adică în preajma aderării României la Uniunea Europeană.

■ Vanina Vignal, franţuzoaică, a studiat la Conservatorul din Bucureşti şi vorbeşte binişor româneşte. Ea a realizat în România două documentare cu implicaţii politice şi sociale. *După tăcere – ceea ce nu e rostit nu există?* tratează modul în care efectele dictaturii sînt încă extrem de vii, chiar şi după căderea lui Ceauşescu. Este un film despre abuzurile statului, despre frică, despre cum se moşteneşte tăcerea de la o generaţie la alta. Iar documentarul *Stella* are drept protagonistă o femeie modestă, obişnuită, din România, care a avut curajul să plece în Vest, sperînd la o viaţă mai bună.

■ Marginalii, copiii străzii, oamenii care trăiesc în România la limita supravieţuirii încă prezintă interes pentru documentariştii străini. Debora Scaperrotta, italiancă, a lucrat cu copii cu disabilităţi şi a realizat *Casa mea* – un film despre doi copii români, de 14 ani, care trăiesc singuri într-un apartament de la periferia Bucureştiului şi nu au avut niciodată o familie adevărată. În 1994, francezii Benoît Dervaux şi Yasmina Abdellaoui plecau spre România pentru a-i filma pe copiii străzii şi aşa i-au cunoscut pe Monica şi pe Gigi, care locuiau în Gara de Nord. I-au filmat timp de un an şi au asistat la naşterea fiicei lor, Bianca, realizînd astfel un documentar bulversant despre copiii străzii. În *Ajutînd-o pe Mihaela*, regizoarea Hanna Maylet urmăreşte confruntarea dintre cerşetorii de origine romă şi irlandezii bine intenţionaţi, şi pune sub semnul întrebării ideile legate de „ajutor" dat la nesfîrşit.

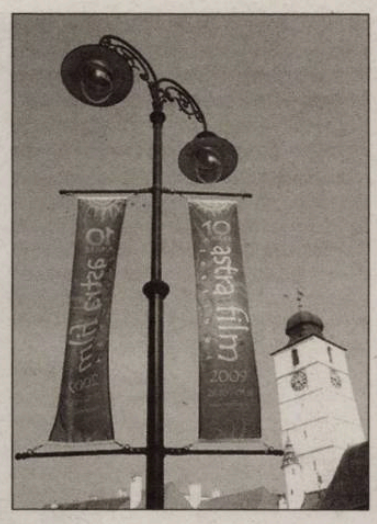

■ „Problema" romilor din România este o altă temă care se bucură de atenţia regizorilor europeni, dar nu numai. Americanca Michelle Kelso a trăit în România zece ani, timp în care a lucrat şi a făcut cercetare în comunităţile rome. Filmul ei *Dureri ascunse* este o cronică a istoriei puţin cunoscute a romilor din România, care au supravieţuit persecuţiilor naziste din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. De asemenea, documentarul aduce în discuţie lupta romilor pentru egalitate, într-o societate care continuă să-i considere cetăţeni de mîna a doua, analizează sărăcia extremă în care trăiesc urmaşii celor deportaţi şi discriminările la care sînt supuşi în fiecare zi.

■ Regizorii de origine germană au fost atraşi şi de poveştile saşilor din Transilvania. În *Atingerea pămîntului*, Eva Stotz analizează problema emigrării saşilor transilvăneni în Germania. Sate întregi au rămas părăsite, configuraţia etnică a populaţiei s-a modificat complet în doar cîţiva ani, iar documentarul urmăreşte viaţa puţinilor saşi rămaşi să locuiască în satul Hammersdorf (Guşteriţa), lîngă Sibiu. În filmul *Stăm* al Annei Schiltz le cunoaştem pe Ruth şi Natalia, două tinere din România, care au crescut împreună în satul transilvănean Malancrav. Una este de origine romă, cealaltă – săsoaică; una a părăsit satul, cealaltă a rămas. Singurul lucru pe care par să-l aibă în comun este prietenia care le leagă din copilărie. Regizorii maghiari sînt preocupaţi, aşa cum era firesc, de problemele minorităţii maghiare din Transilvania. De exemplu, Gábor Ferenczi a realizat un film – *Legitimaţie de maghiar* – despre legea lansată în 2002 de către guvernul maghiar, referitoare la statutul ungurilor din diaspora. Conform aceste legi, etnicii maghiari din ţările vecine Ungariei (România, Serbia, Ucraina, Slovacia, Austria) puteau solicita un act numit *Magyar igazolvany* (legitimaţie de maghiar), ca o dovadă a apartenenţei la etnia maghiară.

Românii în presa britanică

■ Pe parcursul anului trecut, în Marea Britanie, numărul de furturi din ATM-uri s-a triplat. Informaţiile oferite de poliţia britanică sugerează că un procent de peste 90% din aceste furturi sînt comise de imigranţii români – scrie *Daily Mail*. De asemenea, în primele patru luni ale acestui an, au fost înregistrate 7572 de bancomate sparte, numărul crescînd cu 2553 faţă de perioada precedentă a anului trecut.

■ Hoţii de buzunare din cauza cărora s-a închis Muzeul Luvru de la Paris sînt români – susţine cotidianul britanic *The Sun*. Într-un articol intitulat „Temerile în Marea Britanie cresc, după ce bandele de români au dus la închiderea Luvrului", tabloidul aminteşte că angajaţii muzeului au refuzat să mai lucreze într-o zi de miercuri, îngrijoraţi de creşterea numărului de hoţi de buzunare, printre care se numără şi copii, care fură atît de la turişti, cît şi de la angajaţii muzeului. Bande similare ar putea să ajungă şi în Marea Britanie, căci se estimează că în 2014 vor veni 12.770 de români şi bulgari, după ce restricţiile Uniunii Europene vor fi ridicate. În realitate, numărul ar putea să fie mult mai mare, mai arată cotidianul amintit.

■ 10 octombrie 2013. Doi români au fost arestaţi în Marea Britanie, după ce au furat cantităţi impresionante de gumă de mestecat. Autorităţile britanice au confirmat apariţia unui val de furturi de gumă de mestecat din supermarketuri – scrie thisissouthdevon.co.uk. Potrivit publicaţiei, românii duceau prada în România, unde o vindeau comercianţilor locali, care ofereau clienţilor gume ca rest, în loc de monede.

■ 12 noiembrie 2013, *Daily Mail:* „După ridicarea restricţiilor pentru români, doar capra mai rămîne în sat." Liderul partidului britanic UKIP, Nigel Farage, nu a ratat ocazia să speculeze cuvintele rostite de primarul unei comune din judetul Timiş, România, care a declarat pentru *Daily Mail* că jumătate din populaţia comunei sale se va muta în Marea Britanie, după ridicarea restricţiilor, la 1 ianuarie 2014. Ulterior, edilul a explicat că jurnalista britanică a înţeles greşit că jumătate din populaţia comunei vrea să plece în Anglia la muncă, precizînd că el a afirmat că jumătate din romii din comună vor să facă acest lucru, fiind vorba despre 100 de persoane.

■ Jurnaliştii de la *Daily Mail* afirmă că Marea Britanie rămîne principala destinaţie a tinerilor din România care vor să muncească în afara ţării, întărind astfel îngrijorarea că britanicii se vor confrunta cu un aflux de imigranţi, la sfîrşitul lui 2013, odată cu ridicarea restricţiilor. Preşedintele Camerei Comunelor din Marea Britanie, John Bercow, a efectuat recent o vizită la Bucureşti, prilej cu care a declarat că imigranţii est-europeni au mai multe aptitudini şi dau dovadă de mai mult „angajament" faţă de muncă decît o fac britanicii.

■ Ambasadorul român la Londra, Ion Jinga, explică, într-un amplu articol din *Huffington Post*, că românii văd în Marea Britanie un model şi sînt bine integraţi în această ţară, unde comunităţile-gazdă le preţuiesc contribuţia. Aşadar, spune diplomatul, românii care trăiesc în Marea Britanie nu pot înţelege de ce au devenit ţinte într-un joc politic şi de presă.

■ Londra, 12 noiembrie 2013. Un hoţ român a fost prins de poliţiştii britanici. Bărbatului i s-au pus cătuşele pe stradă, chiar în faţa unui grup de români, iar aceştia, urmărind scena, au pus o manea la casetofonul maşinii în care se aflau. Hoţul a început să rîdă şi să danseze, în timp ce aştepta maşina poliţiei ca să fie transportat la secţie – scrie *Daily Mail*, sub titlul „Justiţia este o glumă?".

(sursa: ziare.com)

„Locul ideal pentru mine este acela unde poţi trăi cu uşurinţă ca un străin."

ITALO CALVINO

pagini realizate de Adina POPESCU

Ruxandra MIHĂILĂ

Imagine distorsionată

În 1982, numărul convorbirilor telefonice cu străinătatea, pentru abonaţi, este restricţionat. Decretul nr. 98, din martie 1983, impune obligativitatea înregistrării maşinii de scris la Miliţie (cu o fişă însoţitoare privind caracterele folosite, tipul de literă etc.: „Persoanele fizice vor preda literele, cifrele şi semnele ortografice ale maşinilor de scris organelor locale de miliţie"), pentru ca decretul-lege nr. 408, din 26 decembrie 1985, să stipuleze pedeapsa penală pentru „infracţiunea" privind omiterea raportării unei întîlniri, a unei conversaţii cu un cetăţean străin. Astfel de măsuri restrictive îngreunează considerabil contactele individuale cu lumea din afară, iar imaginea României în exterior devine din ce în ce mai voalată.

După 20 de ani

„Sunday 24 March 2013. Am rezervat bilete în septembrie pentru martie următor. Bineînţeles, înainte de asta, aţi avut o Revoluţie! S-a răspîndit în toată lumea şi, evident, toate vacanţele au fost anulate. (Trebuie să spun că am răsuflat uşurată.) Totuşi, cu două săptămîni înainte de plecare, am aflat de la agentul nostru turistic că am putea merge în această vacanţă, totul era în ordine, dar o mulţime de poveşti triste se iveau din ţara voastră, mai ales despre tratamentul pe care l-aţi îndurat în timpul regimului comunist şi, bineînţeles, orfanii care fuseseră descoperiţi. Am fost rugaţi de către agenţii de turism să lăsăm săpun etc. în camerele de hotel, deoarece nu se găseşte, şi poate să luăm dulciuri şi ciocolată pentru copii. Fiind deci la curent cu toate astea, eram totuşi nepregătită pentru ce avea să urmeze. L-am întrebat pe ghidul nostru la ce era coada aia mare dintr-un magazin şi ne-a spus că tocmai se băgaseră izmene bărbăteşti!! Erau găuri de gloanţe în ziduri, eram absolut îngroziţi. Ai fost singura persoană cu care am putut comunica, datorită limbii, deci m-am decis că trebuie să încerc să intru în vorbă cu voi într-un fel oarecare, deoarece nu puteam să ne întoarcem acasă fără să ştim ce se întîmplase cu voi toţi. Luasem ciocolată şi ouă de Paşti, pe care le-am dat oamenilor din hol, care imediat le-au întins copiilor şi îi urmăream cum le înfulecau. (...)

Mi-a fost foarte ruşine cînd ai vizitat ţara noastră, de felul cum ai fost tratată la aeroport. Sînt multe poveşti urîte în presa noastră, în acest moment, despre români şi bulgari care au sosit, de cînd cu Europa unită. Da, unii dintre cei care au venit nu sînt deloc cum trebuie. Dar nu contenesc să spun, oricui vrea să asculte, despre tine, despre familia voastră, despre oamenii din satul tău şi n-aş fi putut face asta dacă nu am fi venit atunci în România. Cînd le-am dat nepoatelor mele brăţările de la tine, care le-au plăcut foarte mult (sînt foarte moderne), Delilah, care are 12 ani, mi-a spus: *«Gramma,* cea mai bună prietenă a mea de la şcoală este româncă.» «Cum se descurcă cu limba?» am întrebat-o. «Bine, s-a născut aici, dar trebuie să vorbească româna acasă şi engleza la şcoală.» Se pare că sînt foarte bune prietene, ceea ce arată cît de mult au progresat lucrurile de cînd ne-am întîlnit prima oară. Am adăugat şi o poză cu cîinele, care are 15 ani. Am pus-o pentru că puloverul pe care-l port l-am cumpărat de lîngă Castelul lui Dracula, unde ne-am dus într-o excursie cu autocarul, dar n-am găsit nimic interesant acolo, aşa că m-am întors la autocar înaintea tuturor şi am văzut cîteva doamne *(ladies)* îmbrăcate în negru, care stăteau jos şi tricotau. Îmi place foarte mult să tricotez şi m-am uitat mai de aproape şi am văzut puloverul pe care-l port şi l-am cumpărat cu 5 lire! Nu-mi venea să cred, atîta muncă... şi ea mi-a cerut doar 3 lire. Ţine atît de cald şi se spală atît de bine, te asigur că a fost o achiziţie formidabilă iarna asta, şi e într-o stare la fel de bună ca atunci cînd l-am cumpărat."

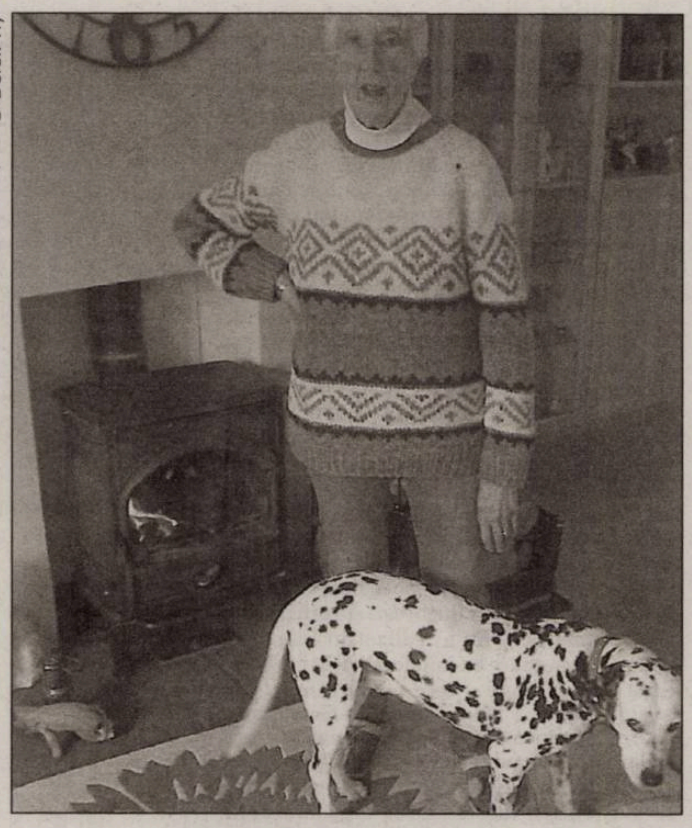
© Derek Fry

Audray Fry

Semnatara scrisorii din care am extras acest lung citat se numeşte Audray Fry şi locuieşte în Great Glemham, Suffolk, UK.

După experienţa „revoluţionară" postdecembristă, îşi asumă un adevărat rol de misionariat, încercînd să propage şi faţeta luminoasă a unei Românii pe care de atunci nu conteneşte să o caute, să o descopere şi să o înţeleagă.

Un „incident"

În ianuarie 1993, am făcut parte, prin voia hazardului, dar şi a lui Petru Creţia, care făcuse echipă cu mine la *Manuscriptum,* în calitate de adjunct, dintr-un grup de patru-cinci intelectuali de marcă (evident, afilierea mea la acest grup a fost din capul locului o eroare), spre a participa la un seminar pe tema „Presa în Europa de Est", ţinut la Oxford, parte a „Central & East European Project". Deplasarea era sponzorizată de Fundaţia Soros, care delegase şi un reprezentant însoţitor al grupului plecat din Bucureşti. Cum eram la a doua ieşire din ţară, spre Vest, şi prima către ţinutul Albionului, am făcut toate demersurile legale şi posibile spre a rămîne zece zile în Anglia (faţă de cele trei cît durau lucrările simpozionului): viză pe şase luni (după interviu la ambasadă), rezervarea la un hotel lîngă Hyde Park, scrisoare-invitaţie de la nişte prieteni englezi (cunoscuţi pe pîrtie, la Poiana Braşov, în 1990; v. scrisoarea de mai sus). După aterizarea pe aeroportul Heathrow, cînd totul părea să urmeze cursul firesc al unui control de rutină, cu atît mai mult cu cît făceam parte dintr-un grup cu însoţitor, reprezentant al unei prestigioase fundaţii culturale ce-şi desfăşura activitatea în România, dar şi în multe alte ţări, m-am trezit blocată, în faţa „barierei", de către reprezentanta aeroportului, căreia nici una dintre dovezile evident corecte ale demersului meu nu părea să-i tempereze vigilenţa iritat declamată, prin repetarea cu obstinaţie a aceleiaşi întrebări: *Why 10 days instead of 3 as your colleagues?* Ca să văd Londra. *That's not an argument.* Ca să vizitez muzee. *Not enough.* Ca să-mi vizitez nişte buni prieteni englezi. Am scrisoarea şi invitaţie. *This is not an argument.* Prinsă în chingi, am deviat, sperînd să înmoi inima cerberului feminin, zîmbind caustic: „Vreau să-mi fac un control medical." Vorbise, necugetat, eul lăuntric, de curînd eliberat din detenţie la spitalul Filaret, datorată celor -6°/-8° din birourile noastre cu vedere spre Vest, dintr-o capitală noneuropeană, aflată atunci, încă, sub gheţuri siberiene. A urmat o furibundă tornadă în care iraţionalul blocase brusc orice timidă încercare de replică: „Aţi venit aici, la noi, cu bolile voastre din comunism? Să ne contaminaţi şi pe noi? *You stay here till I'll call the doctor."* Nebunie în dezlănţuire sau delir oniric? Înainte de a fi abandonată ca un sac cu moloz de la recentele demolări ale zidului, apucasem totuşi să îngăim: „Vă rog să anunţaţi colegii că sînt reţinută, să mă aştepte." Am fost asigurată de acest lucru.

Şi iată-mă, concret, la zdup. Ceea ce-mi alimentase ani şi ani imaginaţia juvenilă devenise dintr-odată o hidoasă realitate, scuipîndu-mi printre dinţii hîrşiţi bucăţi din imaginea zdrenţuită de după Cortina de Fier. Monstrul metalifer nu a jalonat numai restricţii teritoriale şi nu doar a instituţionalizat ideologii, ci a impregnat conştiinţa colectivă, de ambele faţete, cu clişee, etichete, lozinci ştanţate la indigo pe chipul pe care nu-l recunoaştem a ne fi semen – este celălalt, altul, un oarecare tip care nu merită nici măcar atenţie. După aproximativ două ore de aşteptare, verdictul medical a fost OK, dar la rugămintea de a mi se elibera un *Ausweis,* de vreme ce trecusem cu bine prin furcile caudine, suma cerută a fost prohibitivă – 100 de lire sterline. Ne-am despărţit zîmbind cordial, doamna „grănicer" îşi abandonase, între timp, masca gipsată şi, la mirarea mea că nu zăresc pe nimeni din grup, îmi răspunse radios: *„Gone!"*

Gone...?! Încercam să găsesc o logică în această uluitoare derulare a evenimentelor, căci, în numai cîteva ore, devenisem un autentic *paria,* postură căreia, recunosc, nu eram chiar în cea mai bună dispoziţie de a-i face faţă.

Reversul se numeşte Gheorghe Crăciun. Ne-am cunoscut la lucrările simpozionului. A urmat un minunat tandem londonez de zece zile – am plănuit comentarea fotografiilor într-un jurnal la patru mîini, imaginile au rămas la el... apoi Paralela, cinci ani, dar mai presus de toate astea... imaginea luminoasă a normalităţii, recuperată în acelaşi loc unde totul părea o tristă ficţiune de minţi bolnave.

© R. Mihăilă

Gheorghe Crăciun, în „perioada londoneză" (ianuarie 1993)

„Aţi venit aici, la noi, cu bolile voastre din comunism?"

Chip de lut

Preocupaţi, pînă la obsesie, de felul în care ne proiectăm propria imagine în străinătate, uităm că nouă ne aparţine, de fapt, decizia de a ne schimba fundamental modul cum ne percepem pe noi înşine. Numai după un îndelungat proces de purificare a propriei conştiinţe, a stilului de gîndire şi a modului de a relaţiona în raport cu ceilalţi, încercînd să ne privim chipul direct în oglindă, fără măşti artificiale, proprii sau de împrumut, vom putea să beneficiem de imaginea noastră reală şi, din acest punct încolo, să încercăm s-o corectăm şi să-i luminăm conturul. Schimbîndu-ne mentalitatea, printr-un riguros şi susţinut proces de voinţă, ne vom schimba propria imagine. Oricît am proiecta vina în afară, ea se află înlăuntrul nostru. Percepţia din exterior este propriul nostru „chip". Depinde de noi cu ce linie şi în ce culori ne trasăm portretul.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Un model unic de dialog

Cîte ar avea de învăţat, citind Epistolarul, *un tînăr licean al anilor 2000.*

Mă gîndesc la cîte ar avea de învăţat, citind *Epistolarul*, un tînăr licean al anilor 2000, ani plini de vulgaritate, ignoranţă, talk-show-uri răcnite, dialoguri asurzitoare. Ar învăţa, de pildă, cum să construieşti un răspuns manierat, la o acuză nedreaptă, sau un argument logic, civilizat, în faţa unui gînd care te contrariază. Cum să te adresezi, binecrescut, cuiva pe care îl admiri sau cuiva pe care tocmai te pregăteşti să-l contrazici. Cum să scrii o scrisoare, cum să-ţi introduci ideile, cum să le sfîrşeşti. Ar mai avea de învăţat cum se iartă, cum se îngăduie, cum se trece cu vederea un acces de vanitate şi cum se admiră tandru şi se respectă neidolatrizînd. Tînărul licean ar mai avea de învăţat cum să glumească cuviincios, cum să ironizeze benign, cum să se amuze decent. Cum să nu te iei în serios intelectuale sub dictatură. Mă îndoiesc, însă: în lumea asta dezmăţat de liberă, dacă tinerii ar afla de Şcoala de la Păltiniş, şi-ar dori-o din nou. Nu pentru cărţile pe care le-ar putea citi acolo şi oriunde, de fapt, nu pentru dezbaterile filozofice sau lecţiile de greacă. Ci pentru a afla ceva despre posibilul unei întîlniri miraculoase, care îţi schimbă destinul. Într-o lume liberă, dar cu un viitor confuz, generaţiile tinere au nevoie, mai mult ca oricînd, de un reper, de un model pe care să-l admire, care să îi oblige să facă ceva cu viaţa lor. Şi de un dialog civilizat.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Lesne de înţeles de ce *Jurnalul de la Păltiniş* a devenit o carte-simbol a rezistenţei prin cultură. Experienţa cîtorva intelectuali de seamă, petrecută pe „băncile şcolii" construite de Constantin Noica, într-o cabană insalubră din munţii Sibiului, în mijlocul îngheţului comunist, a devenit deja legendă: povestită, răspovestită, citită cu nostalgie, transmisă din generaţie în generaţie, comentată cu invidie, generozitate, umor sau dor.

Dar cel puţin la fel de important mi se pare şi epilogul *Jurnalului...* scrisorile în dialog, adunate în *Epistolar*. Publicarea consemnărilor zilnice ale vieţii păltinişene a iscat forfotă în lumea intelectuală românească: protagonişti ai Şcolii de la Păltiniş sau doar cititori ai isprăvilor lor au născut unul dintre cele mai impresionante dialoguri de care are parte cultura română.

Epistolarul este o carte pe care aş recomanda-o oricărui diriginte sau profesor, ca subiect de discuţie – şi de admiraţie – cu elevii lor. De ce spun asta? Pentru că ea dezvăluie un model unic de dialog civilizat, inteligent, fermecător, educat, cultivat în societatea românească. Scrisorile vorbesc despre impactul Şcolii de la Păltiniş, al personalităţii lui Constantin Noica asupra lumii culturale de la noi. Rîndurile cărţii scot la iveală emoţii, amintiri, recunoştinţă, admiraţie, eforturi, sacrificii, dar şi resentimente, tristeţi, neînţelegeri, judecăţi aspre, sentinţe nedrepte. În joc sînt mize mari: destine trăite sub ameninţarea Securităţii, ani măcinaţi în puşcăriile comuniste, drama de a alege între o emigrare lucrativă şi o viaţă românească păguboasă etc.

Ai crede că, după 20 de ani de libertate, rostul *Jurnalului...* şi al *Epistolarului* nu mai poate fi decît acela de document, bun de pus în arhiva vieţii prea mult sau cum, dimpotrivă, să iei în serios prietenia, solidaritatea, cuvîntul, partenerul de dialog.

Iaromira POPOVICI

bazar

„Şi iar vine Crăciunul..."

Nu, cu siguranţă că nu îmi aparţine mie vorba asta plictisită şi acră la adresa Crăciunului. Dar o aud tot mai des în juru-mi, însoţită de: „Parcă timpul ăsta trece mai repede; de altfel, s-a şi demonstrat ştiinţific..."

Nu ştiu dacă e aşa sau nu, cert e că nu mă pot opri să nu observ, cu cît trec anii, lucrurile în repetiţia lor, şi nu neapărat în unicitatea lor, ca altădată. Ca şi cum aş fi cocoţată undeva, deasupra, într-un ţopac mai curînd chel decît umbros, deasupra tuturor şi a toate cele, şi aş trage cu ochiul (de pe mica mea poziţie nicidecum omniscientă, ci cît se poate de marginală...) la ce se întîmplă în propria-mi viaţă.

Şi atunci aş constata următoarele: că în ianuarie, după Sfîntul Ioan (ca s-o luăm de-a-ndoaselea) începe perioada cea mai anostă, lefteră şi făr' de aşteptări a anului; cînd pur şi simplu tragi înainte, oriunde te-ai afla şi la orice ai lucra, nemaiîndrăznind să te bucuri. Pînă la Sfîntul Valentin.

De Sfîntul Valentin, chiar dacă, în sinea ta, nu ştii dacă să iei sau nu în serios sărbătoarea asta, îţi pui, vrînd-nevrînd, probleme legate de... iubire. Eşti într-o relaţie stabilă şi te prefaci că ţi se filfîie de inimioara primită, pentru că ai depăşit acel grad de maturitate? Te prefaci, dar pînă dai într-o criză de isterie a aspiraţiilor romantice...

Noroc că vin 1 şi 8 Martie, sărbători mai aşezate şi mai convenţionale, în care nu neapărat pasiunea face legea, ci curtoazia, aşa că poţi primi sau da mărţişoare, şi fără să-ţi scoţi sufletul din piept. De 8 Martie, chiar, ai o senzaţie formală, de pe vremea „tovarăşei învăţătoare" care pleca veselă acasă, cu buchetele în mînă, printre cravatele roşii.

Aşteptarea e deja creată: se apropie (chiar dacă de departe) Paştile. Pînă la urmă, doar sărbătorile religioase dau tensiune reală aşteptării: altfel aştepţi mai mult decît o simplă masă cu ciocnit de ouă, cu miel sacrificat şi mituri despre iepuraş. E o aşteptare tensionată, gravă, a ceva esenţial, pe care-l poţi înţelege doar parţial. (Dar cîte lucruri cu adevărat importante le poţi înţelege pînă la capăt?)

După Paşti şi Noaptea de Înviere, nu mai urmează decît... aşteptarea vacanţei de vară. Asta dacă nu punem la socoteală şi aniversările personale ale fiecăruia, peste care nu poţi sări şi care devin ritualuri. Primăvara e una dintre ele, în ce mă priveşte, care, ce-i drept şi din fericire, are mereu iz de zambile.

Constat că vorbesc mai mult de aşteptare decît de sărbătorile în sine: dar nu e oare tînjirea după ceva mai ardentă decît ceva-ul însuşi? Plus că, în cazul sărbătorilor religioase, aşteptările nu se fac la întîmplare, ci sînt pline de ritualuri, cum ar fi postul...

Vacanţa de vară e un festin, ţi-o imaginezi plină de plăceri interzise, de tentaţii exotice şi dulci excese. Plănuirea ei are ceva mai curînd pofticios decît spectaculos: se întrevede acolo un spirit al datoriei de a te distra, cu orice preţ, de a bifa acţiuni şi obiective. Vrei, nu vrei, te întorci bronzat şi cu cîteva destinaţii noi pe agenda personală.

Şi împlinit, desigur. Ai avut vacanţă, fie de un weekend, fie simbolică. Ciclul anului s-a copt, cumva, conform planului unui Big Brother. Cînd te întorci în oraşul tău, aerul se răceşte şi primele frunze ale toamnei încep să cadă.

Începe un sfîrşit de ciclu, la fel ca toate cele de dinaintea lui, dar, evident, diferit. E reală tristeţea de toamnă, venită aşa, fără motiv, odată cu scurtarea zilelor şi răcirea temperaturilor, cu ploile mizerabile...

Şi cu cît totul e mai noroios, şi mai umed, şi mai fără speranţă, cu atît se simte mai dihai apropierea Crăciunului. Căldura apropierii Crăciunului, partea cea mai extraordinară a anului, miraculoasă şi domestică, în acelaşi timp, în care, în sfîrşit, ţi se permite să te bucuri. Din plin. La maxim. Eşti fericit de ce ţi se oferă, dar şi să dăruieşti. Sublimul se schimbă cu uşurinţă în familiar.

După care, evident, urmează Revelionul. Şi cu tristeţea ori acreala din remarca iniţială, constaţi că ţi-a mai trecut un an din viaţă. Dar cîte alte vieţi nu mai apar (ar zice optimistul universalist)?...

Selma IUSUF

legende urbane

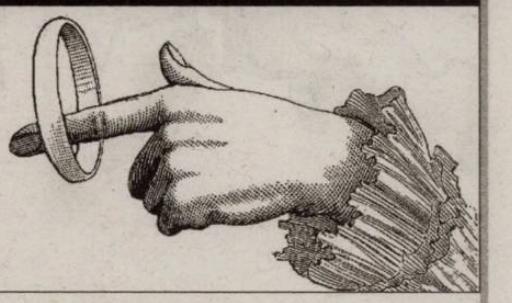

Cum, dom'le, pe banii mei?

Era probabil cea mai stăpînă pe sine persoană din lume. Cineva pe care pînă şi propriile fire din capul perfect coafat o ştiau de frică. Părea că e la curent cu absolut tot ce se întîmplă, vorbea competent despre sarmale şi despre Jung, iar cînd se împotmolea în discuţie, se retrăgea tactic, într-o tăcere semnificativă. Îşi cunoştea drepturile şi le cerea cu aplomb. Ideea că toţi funcţionarii sînt nişte leneşi şi nişte indolenţi era bine înşurubată în capul ei şi să vezi cum mi ţi le dădea de pămînt pe toate cucoanele de la Poştă, care păreau că nu se mişcă destul de repede! Are femeie în casă (un apartament de bloc), pe care o beştelește de faţă cu prietenele ei, dar o mai uită vremea la o discuţie cu aceeaşi femeie, după care îşi imaginează că a sondat proletariatul. „Mi-a zăpăcit proasta aia hainele", povesteşte, scuzînd cumva sacoul care nu i se pare foarte asortat. Îl înjură pe primarul care pune panseluţe pe banii ei şi n-are nici o problemă cînd ia acasă un top de hîrtie de la serviciu.

E genul care te va face, la un moment dat, să te simţi foarte bleg. E genul care te face să te întrebi unde începe prostia şi unde se termină bunăvoinţa. În cazul propriei persoane, desigur. Dai mîncarea înapoi la restaurant? Ţi-a adus chelnerul o supă prea sărată, prea rece, prea nesupă. Ea, după propriile vorbe, „i-ar face-o scufiţă". Pentru că-şi cunoaşte drepturile şi nu-şi bate nimeni joc de ea, pe banii ei. Recunosc umil că n-am fost în stare niciodată să trimit înapoi un fel de mîncare. E la fel de adevărat că nici n-am trăit situaţii extreme, în care să primesc gîndaci în ciorbă sau (mult) păr în pizza. Cînd mi s-a părut ceva în neregulă, n-am mîncat, pur şi simplu. Dar am plătit chestia aia. Pe banii mei, cum ar veni.

Zilele trecute, am avut o păţanie la bancă. Încurcaseră ăia nişte hîrtii, nu înregistraseră nu ştiu ce şi apăream acolo ca o nevolnică neplătitoare la timp a asigurării de casă. După zeci de telefoane, în care un robot amabil m-a pus să tastez toate steluţele şi diezurile pămîntului, am reuşit să stabilesc o întîlnire cu cineva, ca să-i povestesc faţă în faţă, cu hîrtiile doveditoare, cum stă treaba. Acel cineva s-a dovedit a fi o tînără domnişoară, mai împotmolită ca mine, dar care dădea impresia că e foarte competentă. Chestiunea se petrecea într-o mică sucursală de bancă, cu vreo trei-patru tinere care relaţionau cu publicul şi cu şeful lor, aşezat într-un birou undeva mai în spate, dar în aceeaşi încăpere. Unele dintre ele se mai consultau cu şeful; asta a mea – nu. A citit aiurea extrasele alea şi m-a convins şi pe mine că era ceva, totuşi, în neregulă. Cu aplomb. Cu îndoiala în suflet, mi-am strîns hîrţoagele şi m-am mai uitat în liniște peste ele, afară, pe stradă. Nu, eu aveam dreptate. M-am întors imediat să-i arăt domnişoarei, care a trecut lejer peste şi m-a atenţionat apoi, profesoral: „Dar plătiţi la timp şi data viitoare, da?" Am făcut ochii cît cepele. Eram mustrată. Mi-a trecut fulgerător prin minte doamna care ştia ce şi cum i se cuvine, mi-am imaginat scena pe care ea ar fi făcut-o. Cu şeful prostuţei de faţă, desigur. „Desigur", am răspuns zîmbind. Asta a fost tot ce am putut face. Sînt o proastă, nu? Din cauza mea şi a altora ca mine n-o să meargă lucrurile cum trebuie în societatea asta, nu? E foarte posibil. Te face o structură interioară neconflictuală mai bleg, sau perceput a fi bleg? Profită lumea de chestia asta, aşa cum avertizează toţi înţelepţii de cartier ai pămîntului? Mai mult ca sigur că nu. În situaţia asta, riscam cel mult să-mi stric ziua mea, a domnişoarei şi a şefului ei. Aia se alegea cu o mustrare, eu nu mă alegeam cu nici o satisfacţie, iar şeful ei... în fine, ăla nu mă mai interesează. Fata a înţeles bine că a greşit, chiar dacă n-a recunoscut-o. Data viitoare o să ştie cum să se uite pe acelaşi gen de hîrtii. E un bun cîştigat pentru alţii care or veni după mine. Pe timpul meu, cum ar spune tanti atotştiutoare de la începutul poveştii, dar tot e bine.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

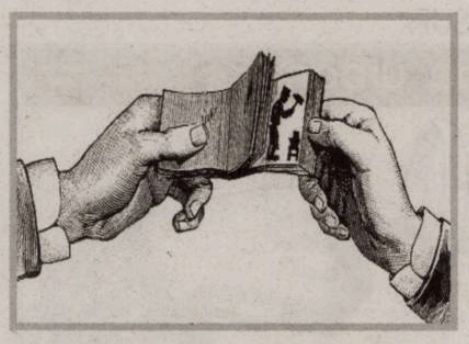

Marius CHIVU

feed**book**

Blînde indiscreţii

● **Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Editura Humanitas, 2013.**

„Cartea mea precedentă *(Lumea criticului*, 2000) se încheia cu o secţiune care conţinea cîteva evocări ale mediului nostru literar, cîteva portrete de scriitori contemporani şi cîteva notaţii confesive. Lotul acela de text oarecum improvizat, inclus în ultima clipă, a avut parte de o neaşteptat de bună primire... Această întîmpinare nu m-a lăsat nepăsător. Ba pot spune că m-a încurajat să scriu şi alte texte de aceeaşi factură: şi evocatoare, şi critice", spune criticul Gabriel Dimisianu, într-un cuvînt preliminar la acest volum aflat deja la a treia ediţie. E însă prima dată cînd îl citesc, interesat fiind de evocările unor scriitori despre care, în afara operei lor, nu ştiam prea multe, dar cu pofta stîrnită şi de aceste foarte interesante şi utile colecţii de la Humanitas, „Memorii/Jurnale/Portrete în dialog", ale căror cărţi le urmăresc cu o anume pasiune, chiar dacă nu apuc să şi scriu despre ele de fiecare dată. Am recenzat spectaculoasele *Amintiri deghizate* ale lui Ovid. S. Crohmălniceanu, reeditate anul trecut într-un volum îngrijit şi prefaţat de Ioana Pârvulescu, dar anul acesta au (re)apărut *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid şi *Evadarea tăcută* a Lenei Constante, precum şi *Amintirile din restul vieţii mele* de Radu Mărculescu. Din seria „Portretelor în dialog", am scris despre volumele în dialog dintre Gabriel Liiceanu şi Mircea Ivănescu (*Măştile lui M.I.*) şi dintre Radu Paraschivescu cu Antoaneta Ralian *(Toamna decanei)*, dar anul acesta au mai apărut volumele *Cartea ca destin* – Daniel Cristea-Enache în dialog cu Dan. C. Mihăilescu şi *Naraţiunea de a fi* – Robert Şerban în dialog cu Şerban Foarţă. Pentru a încheia paranteza, mă bucură astfel de cărţi care fac vizibilă partea mai puţin cunoscută a scriitorilor, dar nu mai puţin interesantă sau relevantă.

Gabriel Dimisianu scrie cu o anume blîndeţe şi cu deferenţă, elegant.

Revenind la amintirile, evocările şi portretele pe care criticul Gabriel Dimisianu le dedică scriitorilor din mai multe generaţii, unii clasici, alţii mai puţin sau chiar deloc cunoscuţi publicului larg, oricum toţi plecaţi dintre noi, trebuie să spun că oferă o lectură nostalgică – dacă ar trebui să aleg un cuvînt descriptiv şi numai unul. Gabriel Dimisianu scrie precum este el însuşi ca om. Cu o anume blîndeţe şi cu deferenţă, elegant, cu căldură pentru cei de care a fost mai apropiat şi cu înţelegere faţă de acei scriitori prinşi sub vremi şi ajunşi în situaţii nu tocmai onorante, dat fiind că multe dintre poveşti coboară cu evocarea pînă în deceniul stalinist al anilor '50. De fiecare dată cînd personalitatea unui scriitor e problematică (Paul Georgescu sau Ovid. S. Crohmălniceanu, spre exemplu, în „calitatea" lor de eseişti ai îndoctrinării din anii '50), criticul încearcă să recreeze contextul politic şi să explice schimbările dogmatice, găsind mereu circumstanţe atenuante şi încercînd astfel să separe omul de scriitor sau opera de viaţă. Gabriel Dimisianu nu judecă cîtuşi de puţin acţiunile unora sau altora acceptînd faptul că cineva trebuia să plătească tributul epocii şi oferind, în schimbul unui posibil resentiment revanşard, o înţelegere nu lipsită de tristeţe, iar uneori chiar compasiune, deşi aceasta nu este poate atît de evidentă. Un episod semnificativ pentru lipsa de apetit demascator a lui Gabriel Dimisianu apare în capitolul „O mărturie", unde evocă o întîlnire a scriitorilor cu Nicolae Ceauşescu, din toamna lui 1968, cu puţin timp înainte de Conferinţa Naţională a Scriitorilor, cînd „unul dintre vorbitori, *al cărui nume nu are rost să-l pomenesc aici* (s.m.), a recurs în cuvîntul său, pentru a-şi dovedi probabil vigilenţa ideologică, la o demascare în stilul de odinioară, la care părea, oficial, să se fi renunţat. El a pretins, aşadar, că în ultimul timp se devia ideologic, că apăreau prin revistele Uniunii poezii mistice, şi a furnizat exemplul unei poezii de Leonid Dimov, unde, chipurile, ar fi fost evocată Fecioara Maria." Ceauşescu izbucneşte, dar momentul e salvat de Geo Bogza; oricum, întregul episod merită citit.

Dintre clasicii modernităţii evocaţi aici, Tudor Arghezi şi Tudor Vianu apar de cîteva ori; Gabriel Dimisianu este un împătimit al revistelor literare şi multe texte vorbesc despre cei care au stat în spatele revistelor epocii: Geo Dumitrescu, George Ivaşcu sau Ştefan Bănulescu; dar cel mai mult m-au interesat amintirile dedicate unor scriitori despre care mă tem că astăzi nu se mai ştie mare lucru. Cum am spus-o şi altă dată, este o mare nedreptate literară, vecină cu iresponsabilitatea chiar, faptul că scrierile unor autori precum Ury Benador, Sorin Titel, Paul Georgescu sau Nicolae Velea (dar mai sînt şi alţii, precum Mircea Ciobanu, spre exemplu) au rămas nereeditate şi sînt astăzi de negăsit, ieşind din circuitul lecturii. În cazul unora dintre ei, Academia Română a scos nişte minunate volume de opere complete, scumpe şi în tiraje minuscule, fără distribuţie etc.; ca să ajungi la ele, trebuie să mergi la Biblioteca Naţională şi să speri că vei avea noroc. Ar trebui ca o editură privată să reediteze în condiţii comerciale omeneşti cărţile acestor autori uitaţi fără noimă, poate chiar Humanitas, care, în ultimii ani, a făcut acest lucru cu opera lui Dinu Pillat. Revenind, Gabriel Dimisianu afirmă, cît se poate de legitim din punct de vedere critic, despre Ury Benador: „*Subiect banal* (1934), acest succint

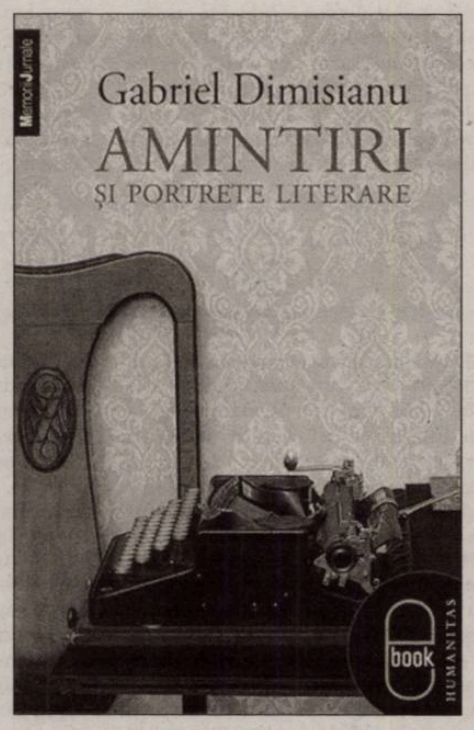

din trupul sfîrşit de puteri al mamei a fost extrasă cu fiarele o făptură diformă, cu vagă înfăţişare umană şi mută. Copilul e mort, a crezut doctorul sau moaşa, sau cine va fi fost de faţă, şi au aruncat netrebnica alcătuire într-o găleată nu chiar goală, pînă cînd cineva a observat acolo o bulbucire, o mică fierbere, un palpit. Micuţul Velea nu era totuşi mort; l-au recuperat în grabă din imondicii pentru a-l trage către viaţa deplină, iar cînd a dobîndit-o, într-un tîrziu, a slobozit primul ţipăt. Acest «semieşec» al naşterii, susţinea Velea, şi-ar fi găsit cea mai grăitoare echivalenţă în înfăţişarea sa fizică, în «urîţenia» de care nimeni mai mult decît el însuşi nu făcea caz. L-am surprins nu o dată trăgînd cu ochiul în vreo oglindă şi murmurînd: «Urît sînt, domnule.»"

Multe alte lucruri bune sînt de citit în cartea de evocări a lui Gabriel Dimisianu, unele scene fiind pline de umor (precum cea în care Sorin Titel este văzut la braţ cu o tipă şi este tachinat de prieteni pînă cînd aceştia află că era vorba de însăşi mama lui, care-l născuse foarte devreme, la 16 ani), dar cel mai frumos text este şi cel mai autobiografic, „O librărie din Brăila", cu un personaj extraordinar, pe nume Teodor Manea, unchiul mamei criticului, aflat în mijlocul unei poveşti de la începutul secolului trecut ce seamănă cu o mică proză de mediu intelectual provincial. Închei recomandînd cartea chiar cu vorbele de la un moment dat ale lui Gabriel Dimisianu: „Este păcat să rămînă necunoscute episoade cu o cît de mică semnificaţie din existenţa scriitorilor, din viaţa comunităţii literare... Iar cei care încă le pot consemna, fie ca protagonişti, fie ca martori de aproape, sînt pe zi ce trece mai puţini."

PUBLICITATE

„Acelaşi sound retro şi pofta de viaţă“

– interviu cu Cătălin RULEA –

De ce acest nume „cockish“ – Extraordinar, *pentru noul album?*

Este o urmare firească a albumului precedent *Heroes*. De la eroii imaginari ai primului album, am mai inventat cîţiva, dar am trecut şi la faptele şi personajele extraordinare ale realităţii contemporane.

Ce fel de rock cîntaţi voi şi de unde vă revendicaţi muzical?

Nu ne prea gîndim la asta... Rock e suficient. Lăsăm „exegeţii“ să se pronunţe asupra acestei chestiuni spinoase.

Atunci, să te întreb altfel: ce s-a păstrat de pe Heroes *şi ce-i cu adevărat nou pe* Extraordinar?

Nou este discursul muzical social, de genul rap melodios francez. Direcţia asta nouă a venit cumva natural şi datorită unor inspiraţii mai realiste, aşa cum am răspuns şi la prima întrebare. De pe *Heroes* s-au păstrat acelaşi sound retro şi pofta de viaţă.

Pe piesa „Nopţi albe“, care mie îmi place foarte mult, faci o rimă la Patapievici. Explică-te.

Hai, explică-te, explică-te şi „umblă ca un trup rătăcit cu o minte strîmbă“... *(rîde)* Mda, cum am spus, ni s-a părut oportun să spunem ceva despre ce se întîmplă în societate (repet: în societate, nu în politică), mai ales că am trăit nişte fapte şi întorsături extraordinare, care se văd şi zilele astea în manifestaţiile de stradă. Am început să trăim mai mult în stradă nemulţumirile noastre, decît să ne manifestăm bucuria de a trăi în ceea ce facem.

Pe scurt: credem că ce s-a întîmplat cu ICR este o eroare şi o nedreptate pentru cultura din această ţară.

Cum menţii identitatea în evoluţia celor două trupe în care cînţi, Toulouse Lautrec şi The Pixels?

Nu îmi impun personalitatea, ci mai degrabă iau ceea ce e mai bun de la oamenii cu care lucrez. Mi-au plăcut întotdeauna grupurile.

OCS a înregistrat un EP de cover-uri din mica istorie a rock-ului românesc; dacă Toulouse Lautrec ar face acelaşi lucru, după ce anume aţi face cover-uri?

Probabil că divele ar fi cele care ne-ar inspira în mod deosebit: Angela Similea, Aura Urziceanu, Mihaela Runceanu, Loredana Groza... Ne gîndim la piese ca „De-ar fi să vii“, „Să mori de dragoste rănită“, „Voi cînta pentru mileniul III“ – piese de largă respiraţie. *(rîde)*

Cînţi în română, engleză şi franceză, iar cînd începe piesa „Greenman“, mă aştept să cînţi şi în spaniolă. De ce în atîtea limbi şi pentru cine? Cum alegi în ce limbă să scrii versurile unei piese?

Subiectul ăsta cu limba în care cînţi este unul destul de sensibil, pentru că, mai mult decît muzica, este importantă poziţionarea oamenilor faţă de concepte politico-sociale, de genul naţionalism, Europa, globalizare, identitate culturală. În plus, noi nu sîntem vorbitori nativi decît ai limbii române. Cred că am vrut să ne manifestăm nonşalanţa faţă de acest subiect, în aceeaşi măsură în care am vrut să scriem bine versuri, independent de limbă. În timp, am constatat că nici o partitură nu are o limbă predestinată, aşa că este o alegere care ţine de întîmplare.

Robin and the Backstabbers şi-au însuşit un imaginar kinegetic, voi – unul aristocratic-grunge; crezi că rock-ul românesc e lipsit de stil şi de identitate vizuală? Dacă e să privesc înapoi, doar Phoenix mai afişau un anume stil vestimentar, ciobănesc-haiducesc...

(rîde) Tare asta cu Phoenix! Să ştii că discul ăla cu ciobanul pe coperta alb-negru ar rupe şi astăzi. Sincer, mie şi Alexandru Andrieş mi se pare un brand puternic, cu vesta lui nelipsită, el şi Dan Perjovschi...

Da, dar cu vestă mai e şi Ion Cristoiu.

Dacă ne uităm în cultura pop a secolului XX, o să descoperim, într-adevăr, tot felul de icon-uri: Andy Warhol, Michael Jackson, Marilyn Monroe, Madonna, Daft Punk, Salvador Dalí. Personal, cred că iconografia culturii pop trebuie să fie puternică, dar pot să-ţi dau şi exemplul contrar: Keith Arnatt – „Trouser – Word Piece“. Keith Arnatt apare cu o pancartă pe care e scris *„I am a real artist“*. Cumva, asta mi se pare o palmă destul de subtilă adusă iconografiei pop. Artistul contemporan este un om normal, poate arăta ca un contabil sau ca un corporatist. Puterea lui stă în idei şi în operă.

Apropo, a cui fotografie e pe coperta albumului?

Pe copertă este Vladimir, şi preferăm să spunem doar atît. O să vă spună el cînd o să

Nou este discursul muzical social, de genul rap melodios francez.

crească mare. *(rîde)*

Cît de dificil şi de rentabil mai e azi să scoateţi fizic un album sau un videoclip?

Dificil nu este. Ca obiect, mie mi se pare un „gest“ frumos; cît despre rentabilitate, despre asta trebuie să întrebi casele de discuri. Noi vindem discuri la concerte, şi chiar lunile acestea avem un turneu prin ţară, care include oraşe ca Ploieşti, Cluj, Braşov, Iaşi, Bacău, Piteşti, Tîrgu-Mureş... Puteţi consulta site-ul nostru pentru datele şi locurile concertelor.

Tu cum vezi treaba cu pirateria muzicală?

Eu sînt în ambele tabere. În viaţa mea, am cumpărat discuri, dar am şi descărcat de pe Internet. În plus, produc muzică originală. Concluzia mea este că trebuie ca accesul la cultură şi la informaţie să fie cît mai uşor... În acelaşi timp, orice produs are preţul său pentru că s-a muncit pentru el. Care este concluzia mea? Poate că preţul nu ar trebui să fie mare, pentru a fi mai comod să cumperi decît să descarci de pe Internet.

Eşti un tip neliniştit şi plurivalent. Vorbeşte-ne puţin despre ce mai creezi în afară de muzica trupei, adică despre grafică şi muzica de teatru.

Am terminat un proiect la care lucram de doi ani: catalogul artistului Ion Grigorescu – „The man with a single camera“, un proiect la care am lucrat cu Asociaţia Pplus4. Este publicat la Editura Sternberg.

Fac muzică pentru cîteva piese de teatru: *Capete înfierbîntate* (un spectacol despre mineriada din 1991), *Declar pe proprie răspundere* (povestea reală a unei fete de etnie romă din România) şi *Nu ne-am născut în locul potrivit* (un spectacol despre condiţia de emigrant). Toate cele trei piese sînt în regia lui David Schwartz.

Am mai colaborat cu Ioana Păun la proiectul „Indicele de indignare“ (o acţiune inspirată de cazul Roşia Montană), care a avut loc într-un sat din apropierea Bucureştiului.

Ca artist, ultima mea lucrare datează din 2011 şi se numeşte *Subtitled* (cîteva cuvinte se găsesc pe site-ul creativelaboratories.ro).

Revenind la muzică, cu ce trupă românească v-ar plăcea să plecaţi în turneu?

Cu Robin and the Backstabbers ne-am simţit întotdeauna între prieteni. A fost dragoste la prima vedere. Se întîmpla cîndva în 2010, în Regie, dacă nu mă înşel, pe o terasă la care au cîntat ambele trupe.

Ce trupe tinere de la noi şi de aiurea ne recomanzi să urmărim?

Nu am autoritatea să fac asemenea recomandări, dar, subiectiv vorbind, eu urmăresc Asaf Avidan şi O'Children, iar de la noi Lights Out şi Brum.

Ce-ai mai citit bun în ultima vreme?

Citesc Günter Grass – *Decojind ceapa* (traducere de Victor Scoradeţ, Polirom), dar am în plan şi Tor Norretranders – *Iluzia utilizatorului* (traducere de Laurenţiu Staicu, Editura Publica).

O plăcere vinovată?

Tenisul, ca să răspund total desprins de context.

***Cătălin Rulea** este vocalistul şi chitaristul trupelor Toulouse Lautrec şi The Pixels. Noul album al trupei Toulouse Lautrec se numeşte* Extraordinar *(Soft Records), iar următoarele concerte vor avea loc pe 22 noiembrie – J'ai Bistrot din Tîrgu Mureş; 27 noiembrie – Play Café Teatru din Craiova şi 28 noiembrie – El Che din Timişoara. Mai multe la toulouselautrec.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

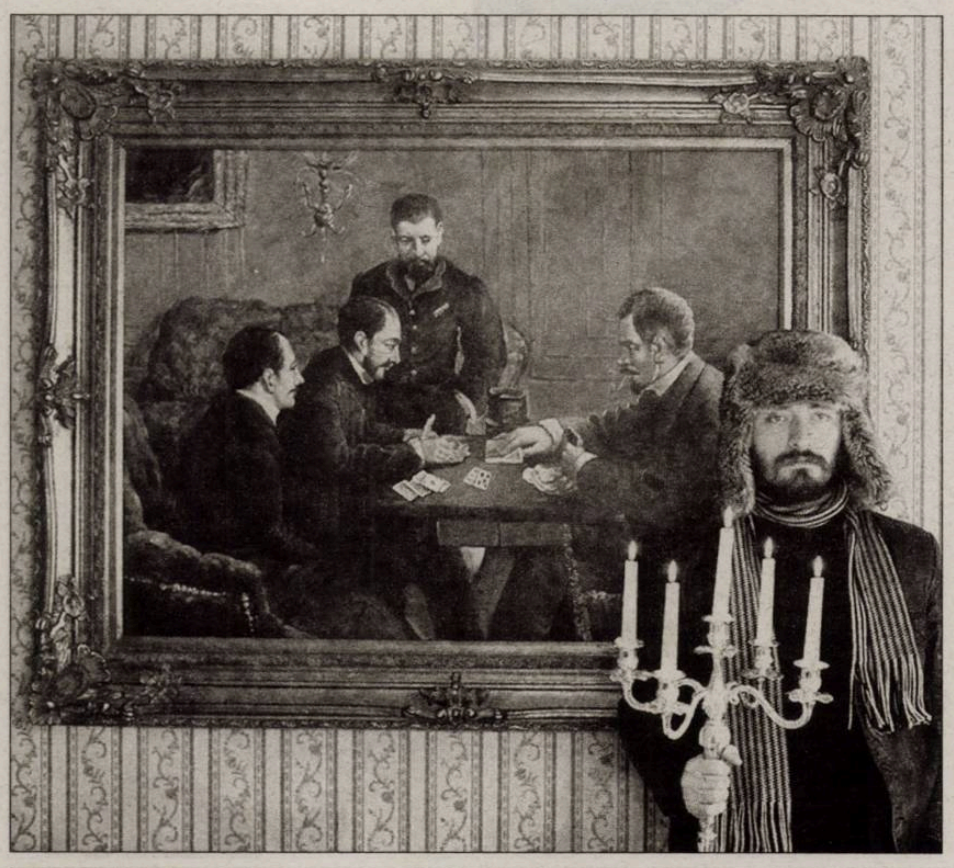

craii de burta veche

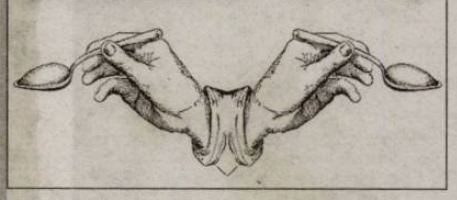

Le saucisson, cîrnatul porcesc

„«E tîrziu» spuse ea. «Dar mi-e încă foame. » «Vrei nişte brînză? » «Nu. » «Avem cîrnaţi. » Se dezveleşte, coboară din pat şi o ia spre bucătărie... Ridicată pe vîrfuri, Christien întinde mîinile spre un dulap, deasupra chiuvetei: «E aici. » Scoate un soi de cîrnat, noduros ca mîinile unui gnom artritic, legat cu sfoară la ambele capete. Mi-l întinde; e greu; fabricile de cîrnaţi din Omaha nu au produs nicicînd ceva asemănător.

«E cîrnat de Arles. E foarte bun» spune ea, tăind o felie cu un cuţit de bucătărie bont. Muşc. Mmm. Ai impresia că mănînci o felie de viaţă. Vicios şi dezgustător, cîrnatul ăsta, plin de bucăţele ordinare, indecente, puţind a usturoi, trăsnind ca izmenele unui uriaş care face înconjurul lumii cu autocarul, un cîrnat porcesc, la fel de bun ca amorul porcesc! N-am mîncat ceva mai bun în viaţa mea!“

E revelaţia nocturnă a unui spion american la Paris, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, din romanul de spionaj *The Paris Drop* (1980) al lui Alan Furst.

Există o sumedenie de *saucissons secs* (cîrnaţi uscaţi), fabricaţi din diferite cărnuri şi mirodenii. Maturarea trebuie să dureze cel puţin patru săptămîni, la o temperatură de maximum 14 grade Celsius. Cele mai cunoscute varietăţi sînt *le saucisson de montagne* (din porc pur, tocat gros), *la saucisse sèche* (din porc, în formă de potcoavă), *le saucisson d'Arles* (din slănină de porc şi carne de vită, dar şi măgar, cal sau catîr, tocată mediu), *la rosette* (porc, tocat destul de gros, în formă de fus), *salami* (carne de porc şi de vită, tocată foarte fin, de obicei, afumată) şi *le jésus* (din porc integral, tocat fin).

Amicul Dejun

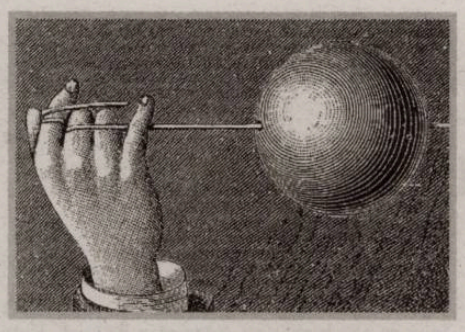

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Noua Filarmonică a lui Nouvel

Noua sală a Filarmonicii pariziene ar fi trebuit să fie deschisă acum mai bine de un an. Concertul inaugural – deja programat – era „Simfonia a șaptea" de Dvorak. N-a fost să fie. Cu puțin timp în urmă, s-a aflat că noua sală de concerte se va deschide, în cel mai fericit caz, prin 2015. Întîrzierile în construcție, depășirea cu mult a bugetului estimat și blocajul financiar al instituțiilor care plătesc construirea au condus la eșecul acestui proiect. Un eșec inevitabil, de vreme ce astăzi există deja numeroși oameni, inclusiv printre decidenții politici, care se întreabă dacă chiar e nevoie de o Filarmonică nouă.

Totul a început în 2007, cu o lună înaintea alegerilor prezidențiale și cu un an înainte de izbucnirea crizei economice mondiale. Filarmonica îi încredințează lui Jean Nouvel proiectul de construire a unei săli noi. Municipalitatea susține că e, într-adevăr, nevoie de un edificiu reprezentantiv și monumental, iar Jean Nouvel, arhitectul celor mai reprezentative și monumentale clădiri construite în ultimele decenii în Franța (și nu numai acolo) era omul potrivit pentru misiune. Acesta a proiectat, pentru un spațiu situat la marginea unui cartier popular din nordul Parisului, chiar lîngă Parc de la Villette, o clădire din beton și plăci de aluminiu, într-o estetică sobră, austeră și totuși impresionantă. Sala principală are 2400 de locuri și oferă o acustică și o vizibilitate nemaîntîlnite. În același timp, clădirea mai adăpostește zeci de săli de repetiții, studiouri și birouri administrative, precum și 600 de locuri de parcare. Costurile inițiale au fost estimate peste 100 de milioane de euro. O sumă importantă, la care urma să contribuie, în părți egale, orașul Paris și guvernul Franței. Nicolas Sarkozy însuși s-a angajat „să deblocheze banii necesari" – angajamentul lui pentru cultură s-a transformat în promisiune electorală.

De ce să mai subvenționezi instituții culturale care oricum se adresează celor puțini și bogați?

Cît de sincer a fost nici nu mai contează. Cert e că, din 2007 și pînă acum, atît primăria cît și guvernul au tot pompat bani, fără ca edificiul să se profileze cu adevărat. Într-o evaluare recentă rezultă că s-au cheltuit aproape 4 milioane de euro – și tot nu-i gata. Dar cultura e pe bani, spun reprezentanții Filarmonicii. Și, la un proiect atît de ambițios, era de așteptat ca și costurile să fie mari.

„Afacerea" e, într-adevăr, complexă. Căci dacă arhitectul și beneficiarul (adică Filarmonica) par să se fi înțeles în ceea ce privește înfățișarea și costurile edificiului, compania constructoare, adică executantul, a adăugat mereu costuri suplimentare. De vină – spun constructorii – e arhitectul, care n-a evaluat corect toate costurile. Iar buni de plată sînt guvernul și municipalitatea. „Cum să stabilești niște criterii care să-i mulțumească pe toți?" se tot întreabă criticii proiectului.

În sfîrșit, în condițiile crizei economice se pune și problema utilității acestei noi instituții culturale. Cui îi va folosi noua sală? E chiar atît de necesară? Sălile de concerte sînt mereu pline. Dar statisticile pot fi înșelătoare. Studiile arată că în Franța doar între 2%-5% din populația activă frecventează concertele de muzică clasică și spectacolele de operă. Cam aceeași cifră e valabilă și în capitală. Mai mult: publicul concertelor clasice e, în mare parte, din aceeași categorie: persoane cu studii superioare și venituri mari. Asta, în condițiile în care statul și municipalitatea au făcut eforturi considerabile pentru a atrage către sălile de concerte și alte tipuri de spectatori. Popularizarea muzicii clasice nu a reușit. Și atunci – se întreabă tot felul de critici ai politicilor culturale ale Franței –, de ce să mai subvenționezi instituții culturale care oricum se adresează celor puțini și bogați?

Firește, decidenții nu țin cont de această abordare critică. În plus, au, în ceea ce privește această nouă sală, și un argument pragmatic și popular: avantajul sălii construite de Jean Nouvel e versatilitatea. În cîteva zeci de minute, capacitatea poate fi mărită pînă la 3500 de locuri iar destinația se poate schimba în sală de concerte pop-rock. Pentru Filarmonică e mană cerească: din banii încasați prin închirierea sălii ar putea acoperi o parte din cheltuieli, degrevînd, astfel, bugetul de stat de niște obligații. Dar nu este această posibilitate de schimbare a destinației, ca soluție de rezervă, un fel de abdicare de la scopul principal al edificiului? Este, dar doar în măsura în care rămînem în paradigma franceză a subvenției culturale. Altminteri, noua sală a Filarmonicii ar putea fi un experiment care să arate că muzica clasică și muzica pop – arta subvenționată și arta pop – ar putea coexista. Arhitectul Jean Nouvel pare să fi înțeles asta. E, încă o dată, vizionar. Pornind de la construcția sa, Franța ar putea regîndi arhitectura politicilor culturale.

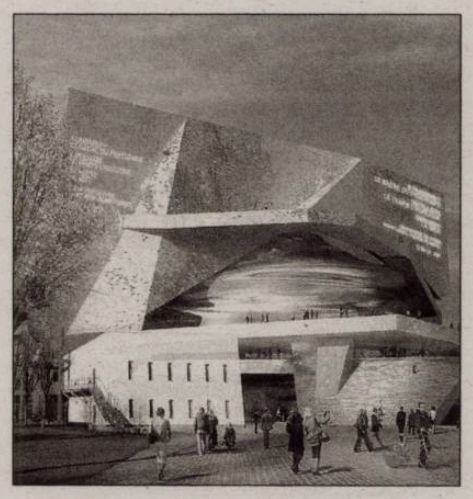

PUBLICITATE

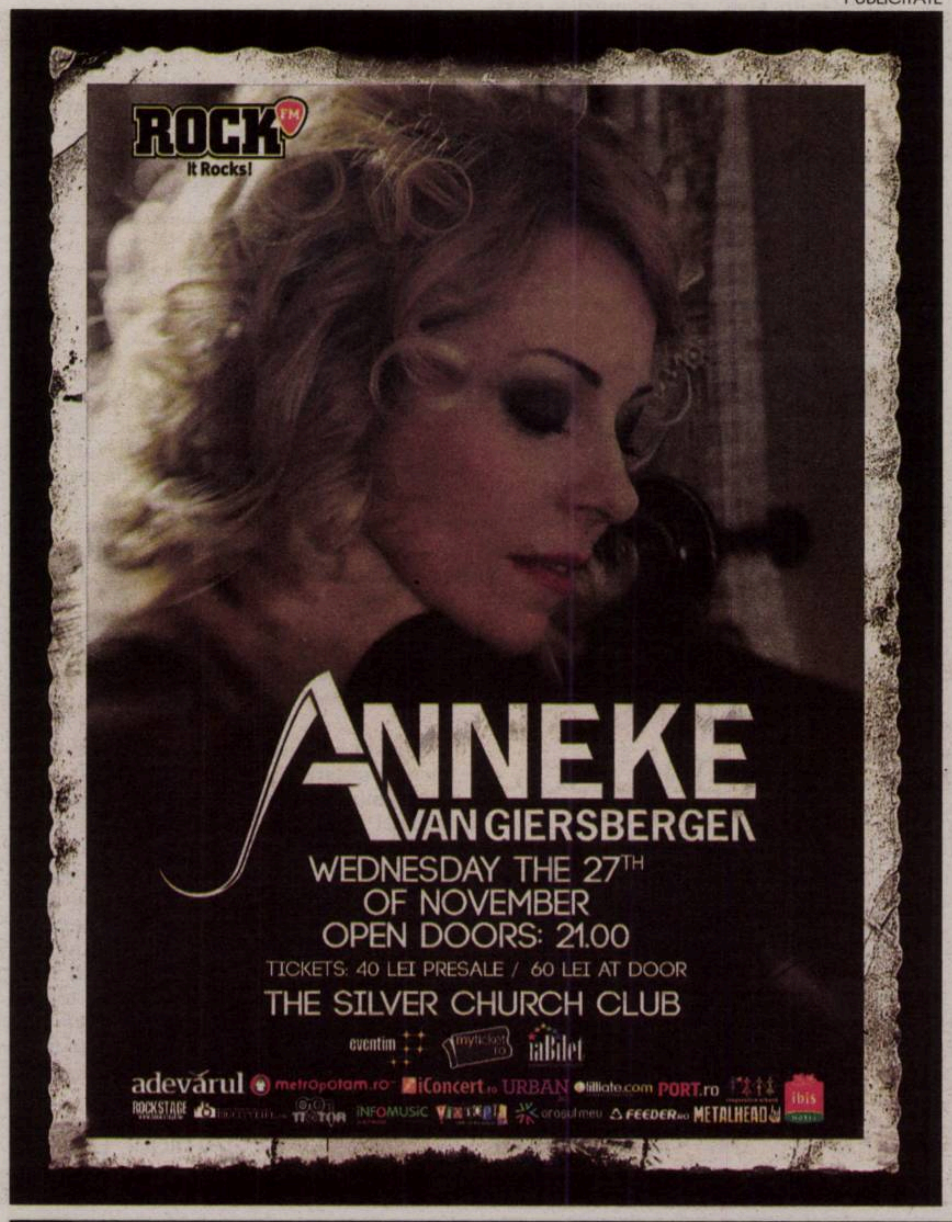

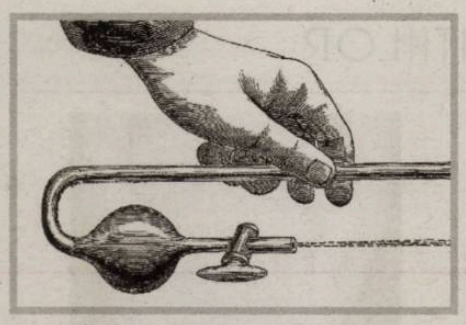

Oana STOICA

rosencrantz & co

Improvizaţii fluide

● ***Vremuri de pace*** **de Hajdu Szabolcs; scenografia: Iuliana Vîlsan; cu: Balázs Attila, Bandi András Zsolt, B. Emília, Hajdu Szabolcs, Kiss Attila, Lörincz Rita, Magyari Etelka, Szabó Domokos, Tar Mónika, Tasnádi-Sáhy Noémi, Török-Illyés Orsolya. Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely" Timişoara.**

În timpul Festivalului Naţional de Teatru, dar în afara lui, Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely" din Timişoara a prezentat, la Bucureşti, un spectacol de Hajdu Szabolcs – *Vremuri de pace*. Interesul pentru spectacol este stîrnit, în primul rînd, de numele regizorului. Hajdu Szabolcs este actor, regizor şi dramaturg maghiar, autorul filmelor *Palme albe* şi *Bibliothèque Pascal,* cu o poetică cinematografică stranie, care mă face să mă gîndesc la un film de Kusturica, pe un text de Mircea Eliade. Căsătorit cu o actriţă de origine transilvăneană, Török-Illyés Orsolya, a locuit un timp (şi) în România, astfel că este un bun cunoscător ale scenei teatrale autohtone. În filmele sale lucrează cu actori maghiari şi români (Oana Pellea, Răzvan Vasilescu, Florin Piersic Jr., Ion Sapdaru; cu Andi Vasluianu, pe care l-a distribuit în *Bibliothèque Pascal,* a lucrat ulterior şi în alte producţii).

Vremuri de pace este rezultatul unui workshop ţinut la Timişoara, în care a experimentat limitele comunicării teatrale. Din improvizaţii, determinate de impulsuri precum un cuvînt şoptit la ureche sau de o temă secretă, s-au construit personaje şi poveşti care au relevat noi forme de exprimare. Spectacolul rezultat a însemnat, de fapt, o construcţie aproape în întregime nouă, căci din materialul lucrat în timpul atelierului – texte, fire narative, coregrafii – s-a păstrat foarte puţin.

Vremuri de pace este un spectacol cu structură fluidă, alcătuit din module de improvizaţii în timp real şi scene fixe, cu regizorul ca moderator şi acompaniator discret. Povestea tip puzzle redă momente semnificative din viaţa scriitorului Langermann Sándor (numele este ironic, aparţine unui culturist): o întîlnire cu jurnaliştii şi cititorii, relaţiile complicate de familie, moartea tatălui, boala şi suferinţa – un tablou dezolant care arată prăbuşirea lentă a personajului. Vremurile sînt tulburi, nici vorbă de pace. Scenariul fragmentar este însă mai puţin important ca naraţiune şi mai mult ca pretext pentru inventarea unor situaţii scenice. Textul este în mare parte improvizat în timp real, pe o structură existentă, care poate conţine doar punctul de pornire şi pe cel de final, ceea ce a necesitat introducerea în spectacol a unui translator profesionist, Sütö-Udvari Magdolna, care să poată realiza cu acurateţe o traducere rapidă. Uneori, textul improvizat este exclusiv fonetic, alcătuit din necuvinte, intraductibil în limba română. În scena discursului viceprimarului, Balázs Attila are un delir verbal într-o limbă inexistentă, care sună a maghiară. Aparenţele sonore induc auditoriului cunoscător al limbii maghiare o atenţie sporită în încercarea de a înţelege. Tehnica actorului pare a fi excelentă, căci se conturează, chiar şi pentru necunoscătorii limbii maghiare, senzaţia unei hemoragii verbale comice, care frizează absurdul. Reacţiile colegilor de scenă – care alcătuiesc publicul oratorului, din scaune mînuite cu dexteritate – şi ale spectatorilor confirmă impresia. Într-o altă scenă, la tavernă, dintr-un punct iniţial neutru – o discuţie despre bere – se ajunge la un deznodămînt tragic, cu un ocol printr-o reflectare deconstructivistă în oglindă a textului improvizat (o discuţie despre bere poate sau nu să fie o scenă interesantă într-un spectacol de teatru?). Există şi scena-revers, în care, în trei minute, un personaj face tranziţia de la o stare neutră la plîns (motivul: o ceaşcă de cafea), pe text fix. imprimată de regizorul-moderator în prima scenă. Dinamica se păstrează şi în scenele nonverbale, precum cea a leşinului, ca un *perpetuum mobile,* în care actorii aglomerează spaţiul de joc, prăbuşindu-se succesiv la podea, de unde sînt revitalizaţi permanent de un personaj.

Toată viaţa era înăuntru.

Uneori, textul improvizat este exclusiv fonetic, alcătuit din necuvinte, intraductibil în limba română.

Spectacolul se dezvoltă organic, cu fluiditate şi consistenţă, dar descărcat de tensiune, păstrează o anume detaşare, o depersonalizare a actanţilor, ca un teren neted pe care prinde contur imaginaţia, şi asta în contrapunct cu drama convulsivă a scriitorului, pulverizată narativ. Scena care striveşte prin impact tot spectacolul, cea a îmbolnăvirii lui Langermann (Szabó Domokos are un fizic de artist romantic şi angoasat), se constituie într-un proces de cancerizare, vizualizat prin ataşarea treptată a cîte unui actor de corpul personajului, asemenea unor tumori care metastazează un organism. Numărul „tumorilor" creşte, ele paralizează trupul bolnavului, ca nişte siamezi multipli, sudaţi de un corp principal, pe care îl sufocă. Imaginea este simplă în construcţie şi bogată în sensuri, ba mai mult, generează stări contradictorii. Sugestia dramatică a bolii care invadează un corp, devitalizîndu-l, pregătindu-l pentru moarte, este contrabalansată de imaginea comică a „tumorilor" care se agaţă, adormite, ca nişte copii treziţi prea devreme. În această scenă, Langermann poate fi şi o variantă de Christ răstignit între propriile angoase „tumorale", dar este şi rezumatul simbolic al vieţii sale, un bărbat dărîmat de oamenii pe care i-a purtat după el – părinţii, soţia, surorile, prietenii. Un om îngropat în sine. Rar mi s-a întîmplat să întîlnesc metafore scenice simple, atît de generatoare de sensuri şi stări, căci nu te poţi întrista în faţa unei imagini comice şi nu te poţi amuza din cauza suferinţei pe care o conţine. Meritul acestei formule de spectacol absolut fluide – succesiunea şi numărul scenelor se decid chiar înainte de spectacol, astfel că fiecare reprezentaţie e diferită, naraţiunea s-a dezvoltat din improvizaţii, nu a fost sursa lor – aparţine actorilor maghiari de la Timişoara, care au explodat imaginativ sub îndrumarea lui Hajdu Szabolcs.

În ciuda jonglării cu multiple elemente variabile – improvizaţii în timp real pe text şi mişcare, alternate cu scene fixe –, se creează un ritm constant, calm, care se menţine pe durata întregului spectacol, cu exactitatea unui metronom. Este pulsaţia iniţială,

Spaţiul de joc are un rol crucial în spectacol. Scenografa Iuliana Vîlsan a construit o seră în interiorul căreia actorii, cu spectatorii alături, transformă la vedere interiorul pentru fiecare scenă. Locul e mic, claustrofob şi cald. Senzaţia de „pus sub lupă" e contrapunctată la final, cînd spectatorii sînt eliberaţi în spaţiul generos al sălii, decorate de Crăciun, cu zeci de pinguini albi. O imagine relaxantă pentru o clipă, dar dezamăgitoare în falsitatea ei. Toată viaţa *era înăuntru.* Înăuntrul lui Langermann Sándor.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

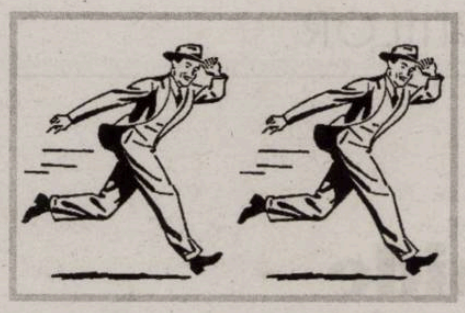

Andrei GORZO

dilematograf

Figuri impuse

● *Domnișoara Christina* (România, 2013), de Alexandru Maftei.

În *ghost story*-ul *Domnișoara Christina* (adaptare după nuvela lui Eliade), meritele regizorului-scenarist Alexandru Maftei (*Bună! Ce faci?)* se reduc la competența (și ea știrsă, lipsită de orice sclipire de personalitate) cu care „pune masa", făcînd un pic de atmosferă cu *evergreen*-uri ale genului: Jonathan Harker (numit de data asta Egor) ajungînd la castelul Dracula (care aici e o casă boierească, aparținînd unei familii numite Moscu); toți ai casei (dintre care nu putea să lipsească una bucată copil malefic, model standard) comportîndu-se de parcă ar convietui cu o fantomă; natura însăși înfiorîndu-se sonor de cîte ori e pomenit numele fantomei (același cu al filmului) – pe banda sonoră (migălos construită de către Tudor Petre) ba par să sîsîie șerpi cu clopoței, ba par să rîgîie sau să respire adînc căpcăuni invizibili. Toate astea intră la „pusul mesei"; ce pune Maftei *pe* masă e, însă, vax stropit cu piș-*wasser*. Forțele supranaturale și distructive care au pus stăpînire pe conac sînt asociate răscoalei țărănești de la 1907 („prezentul" filmului fiind în interbelic) și mai ales sexualității feminine, însă numai cea de-a doua conexiune e cît de cît dezvoltată: copilul malefic – o fetiță (Ioana Sandu) – se cere pupat pe gură și pe pantof de către bietul Jonathan Egor Harker (Tudor Aaron Istodor); după cum tot pe Egor i se pune pata și fantomei Christina (Anastasia Dumitrescu), despre apetiturile căreia (de pe vremea cînd era vie) circulă pe moșie tot felul de legende porno-gotice; asta în timp ce virginala soră mai mare (Ioana Anastasia Anton) a fetiței malefice se ofilește și se ofelizează de la o oră la alta. Dar nici această a doua conexiune nu e gîndită pînă prea departe de către autorul filmului. Incapacitatea lui de a reflecta asupra eventualelor subtexte ale poveștii (ce altceva mai e Christina, dincolo de faptul că e o sursă de efecte de tip bu-hu-hu?) se adaugă la puținătatea și la calitatea de *second hand* a înseși bu-hu-urilor, rezultatul fiind un film la fel de insipid în genul lui cum era, în genul ei, comedia romantică *Bună! Ce faci?*.

● *O vară foarte instabilă* (România – Cehia – Suedia – UK, 2013), de Anca Damian.

Părăsită de Daniel (Jamie Sives), Maria (Ana Ularu) se răzbună făcînd din el un personaj într-o ficțiune literară, care chiar ajunge să controleze acțiunile lui din viața reală. În timpul acesta, atît Maria, cît și Daniel sînt manipulați de un alt scriitor, Alex (Kim Bodnia), în interesul propriilor proiecte scenaristice. Trădînd-o pe Maria (care vine la el ca la psihoterapeut), acest *magister ludi* îl învață pe Daniel (care, de asemenea, vine la el ca la psihoterapeut) cum să se elibereze din fantezia/povestirea ei, preluînd controlul literar și dîndu-i ce final vrea el. Numai că și Maria mai are un as în mînecă... În fine, toate aceste pirandellisme de mîna a șaptea se desfășoară într-o versiune *glossy* a Bucureștiului zilelor noastre. Filmul Ancăi Damian (cu un scenariu scris de regizoare împreună cu prozatorul Philip Ó Ceallaigh, după o proză de-a acestuia) se dorește „internațional" în *look* și *sound;* Daniel e scoțian, Alex e danez, iar Maria, la rîndul ei, vorbește tot timpul în engleză, ca și cealaltă femeie (Diana Cavallioti) din viața lui Daniel. Un fel de artă de aeroport internațional, *O vară foarte instabilă* poate fi văzut ca o satiră involuntară a efectelor debilitante ale globalizării asupra imaginației sexuale și literare. Daniel e un „cetățean al lumii", așa cum apare ea în reclamele la aparate de ras sau la băuturi scumpe; pare proaspăt ieșit de pe banda de asamblare a unei fabrici internaționale care produce bărbați „bine". Locul personajului lui Cavallioti – cu vizionarele ei proiecte de arhitectă cu tot – e într-o broșură corporatistă. Și la fel de aseptizant-generice sînt sexy-jocurile de rol inițiate de Maria – piloți israelieni, sex pe bani cu fostul iubit –, puse de ea în aplicare cu aceeași lipsă de detalii particularizante care discreditează la tot pasul ifosele literare ale filmului. În rest, *voice-over*-uri insistent literare combină poeticismul scremut cu duritatea de plastic. Secvențe de animație realizate de Dan Panaitescu și Raluca Popa (din tablouri, obiecte casnice, recuzită butaforică ș.a.) sînt chemate să insufle o iluzie de isteține și vervă rutinierelor și răsuflatelor șarade de tip „cine-i personaj în scenariul cui?", despre care regizoarea, potrivit propriilor declarații, pare să creadă că fac filmul „foarte modern, foarte contemporan". (La rîndul lui, Mihai Fulger scrie că, prin acest film, „postmodernismul pătrunde cu forță" în cinematografia românească, deși restul cronicii lui Fulger sugerează mai degrabă că postmodernismul pătrunde gata epuizat, sub forma unei serii de „figuri obligatorii", bifate mai degrabă școlărește, fără deosebită „forță" de invenție.) În fine, regia de imagine (Liviu Mărghidan) se sparge în figuri decorative (peisaj urban spălat wong-kar-waian de torenți nocturni de ploaie-plus-neon) sau pur și simplu diversioniste (Kim Bodnia luminat astfel încît să pară malefic).

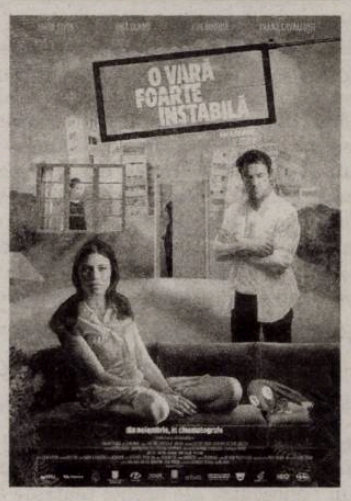

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Puțin pop și niște artă

● Lady Gaga, *ARTPOP*, Interscope Records, 2013.

Nu știu dacă a mai existat în întreaga istorie a pop-ului un superstar atît de antipatizat precum Lady Gaga. OK, poate că niciodată lumea entităților căreia îi aparține și americanca nu a reușit să adune – ar fi fost, de altfel, din caleafară de absurd! – unanimitatea afinităților oamenilor obișnuiți, dar cu domnișoara Stefani Joanne Angelina Germanotta, lucrurile stau cum nu se poate mai rău. Să fie vorba de momentul cultural în care ne aflăm, noul public actînd suficient de idiosincratic la divinizarea zeităților pop autoproclamate?! Poate! Să fie vorba de filiația pe care Gaga nu vrea cu nici un chip să și-o recunoască, în pofida unei evidențe supărătoare?! Foarte plauzibil, în cazul cuiva care a calchiat, întotdeauna cu lăcomie și aproape pe nemestecate, toate acele *personae* celor care au precedat-o. Să fie vorba de o anesteziantă lipsă de subtilitate pentru cineva care încearcă din răsputeri să le facă cu ochiul unor David Bowie, Tim Burton sau – iată! – Andy Warhol?! Tot ce se poate.

Ajunsă la al treilea album al unei cariere muzicale începute acum cinci ani, Lady Gaga se desparte de *sound*-ul rockist de pe *Born This Way,* pentru o operă abuzată copios de electronica – citește EDM, sau *electronic dance music* – zilei. (În cazul în care vă întrebați, inevitabilul David Guetta, tipul care i-a criticat dubios de vehement LP-ul anterior, e unul dintre colaboratori.) Din nefericire, chiar acest pas devine problema principală a acestui foarte proaspăt disc: în pofida încercărilor ei, Gaga nu reușește nici de această dată să pulverizeze granițele unui conformism pop pe care nu au cum să-l învingă nici declarațiile pompante, nici coperțile executate de Jeff Koons, nici flirtul cu mitologia greacă și cu hip-hop-ul, nici textele – *„I just love the music, not the bling"*, cîntă ea pe piesa care dă titlul unui album ale cărui piese se intitulează „Sexxx Dreams", „Jewels N' Drugs", „Fashion!" sau „Donatella" – ridicol de nesincere. În plus, în momentul cînd, muzical, diferența dintre tine și o oarecare starletă aspirantă la un loc în *stardom* e dată doar de numărul zerourilor care se așază la coada sumelor alocate producției și marketingului, ceva, undeva, e foarte putred. Muzica ei refuză în continuare experimentul și transgresiunea, pentru a se plimba în același cîmp referențial foarte sigur: aici o aluzie la Skrillex („Swine"), dincolo, una la Sun Ra („Venus"). La urma urmei, e chiar modelul în care funcționează dintotdeauna Lady Gaga – arta ei rezidă exclusiv în a-și cita (iată și debila legătura cu Warhol) înaintașii sau contemporanii.

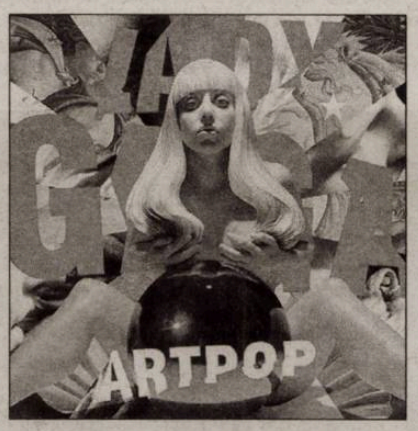

Dincolo de scurtele explozii cromatice de pe *ARTPOP*, Lady Gaga ar trebui să înțeleagă că o copertă desenată de Jeff Koons e suficientă doar pentru a așeza acest al treilea album al ei pe una dintre primele cinci poziții ale celor mai interesante coperți de album ale lui 2013. Și că o Gaga ajunsă în gura leului Die Antwoord, cu tot cu faimoasa și hidoasa ei rochie din carne, e infinit mai pop și mai art decît acest atît de inconsistent și plictisitor ARTPOP.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

„O lamă cu două tăișuri"

A șasea ediție a Festivalului Internațional de Literatură București se desfășoară între 4 și 6 decembrie. Titlul-slogan al acestui eveniment cultural – „Re-writing the map of Europe".

Cum adică „rescrieți harta Europei"?

Cînd ne-am hotărît, în 2008, că vrem să organizăm ceva mai mult decît o întîlnire cu doi autori tineri din Ungaria, am realizat că nu există evenimente de anvergură dedicate literaturilor din jurul nostru. Că, așa cum tot spun de atunci, sîntem avizi după literaturi anglo-saxone, însă evităm cu obstinație literaturile maghiară, rusă, cehă, slovacă, slovenă, bulgară etc. Așadar, ce am fi vrut noi era să rescriem harta literară a Europei din punctul de vedere al cititorului romîn. În același timp, deși sună foarte pretențios, ne-am fi dorit să așezăm Bucureștiul pe aceeași hartă literară.

Ce îi leagă pe autorii invitați la ediția de anul acesta?

Nu cred că există un festival pur literar în lumea asta, unde invitații să fie legați în mod absolut de ceva. Am încercat să-i structurăm pe seri, să le găsim teme comune de discuție. Însă – lucru observat în primii cinci ani de festival – scriitorii simt nevoia unei libertăți pe care tema impusă nu le-o oferă. Așadar, îi leagă faptul că vin în România, la invitația FILB.

Cum reușiți să organizați acest festival în regim independent?

Nu știu. Ce pot spune este că am început prin a ne dori sprijin consistent din partea autorităților, pentru că vedeam festivalul ca pe un exercițiu comunitar. Nu s-a putut niciodată, mereu a trebuit să completăm un puzzle financiar pe care colega mea Oana, de exemplu, s-a obișnuit să-l facă an de an, de fiecare dată mai bine, așa că am renunțat, treptat, la ideea unei finanțări municipale exhaustive. Anul acesta reprezintă o premieră pentru noi: avem doi sponsori majori din business-ul privat... Pentru mine, lucrul acesta reprezintă primul semn de succes, în șase ani. Și, iarăși, dovada că independența aceasta – pe care țin s-o promovez – a fost în sfîrșit atinsă. Total.

***Bogdan-Alexandru Stănescu** este inițiator și coorganizator al FILB.*

a consemnat matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Prima zi în India cea incredibilă

În avionul din Dubai spre Jaipur erau aproape numai bărbaţi. În afară de mine, cred că mai erau doar două femei în A 320-ul celor de la Air Arabia, un low cost ce operează zboruri în zonă. Îi văzusem de la check in, muncitori indieni ce lucrau în Dubai care duceau acasă o cantitate impresionantă de bagaje, care i-ar face şi pe cei mai gospodari români care vin din Spania cu autocarul să ridice o sprînceană. Televizoare, canapele, baloţi imenşi înveliţi în plastic, electrocasnice de toate tipurile, sute de plase, multă rafie, mîncare, animale, totul era acolo, împachetat în cele mai neaşteptate forme. În avion, vedeam cum angajaţii aeroportului încearcă să le îndese în cală. Din cînd în cînd, cîte unul ieşea scărpinîndu-se în cap şi ridicînd din umeri, făcînd semn că gata, nu mai e loc. Intrau alţi doi, rearanjau, şi alţi baloţi intrau. Panicată cum sînt de zboruri, o întreb timid pe stewardesă dacă nu cumva depăşim greutatea admisă. Rîde şi-mi spune că aşa e mereu pe zborul de India şi să nu-mi fac griji, totul e calculat la limită. Tot atunci am aflat şi că telefoanele sună bine mersi şi la 1000-2000 m altitudine, minute bune după decolare. Însoţitorilor de bord le-a fost imposibil să-i convingă pe pasagerii indieni să le închidă. Ziceau da, da şi, cum se întorcea stewardesa cu spatele, le deschideau veseli, ca nişte copii fascinaţi de lucrul interzis. La fel cu orice procedură de siguranţă, de la centură la fumat. Nu le păsa. Fericirea lor cea mai mare era să scape de doamna învăţătoare care-i bate la cap.

Am ajuns în Jaipur la 3 dimineaţa, fără nici o rezervare făcută şi fără cash. În faţa aeroportului stăteau pe jos sute de oameni, unul lîngă altul. Unii dormeau, alţii găteau, alţii vorbeau, totul într-un întuneric nefiresc pentru un aeroport. Brrr, am zis şi ne-am întors urgent înăuntru, zicîndu-ne că cel mai sigur e să plecăm dimineaţă. Ce făceau acolo habar n-am, pasageri nu erau sigur, că ar fi intrat în aeroport, dar pentru asta îţi trebuia boarding pass.

Oameni, capre, elefanţi, găini, maimuţe, într-o aglomeraţie pe care n-aş fi crezut-o vreodată posibilă.

A doua zi, după tradiţionalul somn incomod pe scaun, am aflat că nu merge nici un bancomat, iar casele de schimb nu există. Un gardian l-a luat pe prietenul meu, l-a băgat fără nici un control în zona securizată, ca la plimbare, că-şi amintea el că e o casă de schimb acolo. Nu era. L-a sunat apoi pe-un amic de-al lui care-a venit cu o motoretă să-l ducă pe prietenul meu la unul care schimba bani. Cineva care ştie pe cineva care ştie pe altcineva. Clasic. În final, am reuşit să schimbăm mărunţişul rămas din Dubai, prietenul meu n-a dispărut în neantul indian, cum mă temeam, şi am luat o ricşă spre oraş.

Ca de obicei, cînd nu avem nici o rezervare, i-am zis să ne ducă în „City Center“ că de acolo ne descurcăm noi să găsim un hotel. Pînă în India a funcţionat mereu. Atunci am învăţat o lecţie importantă, testată de zeci de ori pe drumurile indiene: niciodată un şofer de ricşă nu te va duce unde vrei tu. Pe noi ne-a dus undeva la semiperiferie, la un magazin părăsit, pe o şosea neasfaltată ce aducea mult cu Africa, dar pe care scria, triumfător, City Center. Nu vă imaginaţi că, dacă le daţi adresa exactă, vă duc acolo. Dau din cap, semn că au înţeles, şi tot undeva la întîmplare, preferabil în cealaltă parte a oraşului, vă lasă. Asta după ce au mers pe contrasens, au pornit ricşa cu ciocanul şi au încercat fără succes să te convingă să te opreşti la un magazin de unde îşi iau ei comision dacă aduc turişti. Soluţia? Urmăriţi traseul pe hartă şi-l bateţi pe umăr pe şofer din două în două minute că a luat-o pe unde nu trebuie.

Cu rucsacii în spate *in the middle of nowhere,* am pornit în direcţia în care ni se părea că e mai animat, deci duce spre centru. Am ajuns într-o piaţă unde India ne-a lovit frontal. Se tăiau găini în plină stradă, sîngele lor se amesteca natural cu dejecţii umane şi animale, cu munţi de gunoi, resturi de construcţii şi ce-o mai fi fost pe acolo. Convieţuiau laolaltă oameni, capre, elefanţi, găini, maimuţe, într-o aglomeraţie pe care n-aş fi crezut-o vreodată posibilă. În tot haosul de acolo, se gătea şi se vindea mîncare pe stradă, moment în care (printre altele cînd apăreau şobolani la restaurant tocmai cînd terminai felul principal) m-am felicitat pentru vaccinurile făcute. Ba mai mult decît atît, cu o oglindă şi-o foarfecă oricine era frizer în Jaipur. Se tundeau, se bărbiereau, *hair styling* îşi făceau. Cireaşa de pe acest mare tort indian au fost dentiştii, care operau în plină stradă, cu instrumente în cel mai fericit caz date cu spirt. Dacă mai era spirt.

Aglomeraţie, căldură, mizerie, un haos indescriptibil şi sentimentul că eşti prins într-o mare de oameni, ca un organism viu, ce te devorează încet – aşa mă simţeam în primele ore în Jaipur, cînd tot ce-mi doream era un loc mic unde să nu fie nimeni la mai puţin de un metru de mine şi unde să nu calc în gunoi. Şi nu eram pentru prima oară în Asia şi nici n-am sensibilităţi prea mari.

Cît despre prima noapte în India, la un hotel ce părea decent, nu pot să spun decît că a intrat cineva peste noi în cameră pe la 4 dimineaţa. M-am trezit cînd ieşea. Cînd i-am sunat pe prietenii noştri, un indian şi o româncă ce stătea de mult timp acolo, ne-au spus liniştiţi să nu ne facem griji, vor doar să fure, că nu o să ne facă nimic şi că să nu sunăm la poliţie decît dacă avem chef să ne pierdem două zile de vacanţă dînd declaraţii. Oricum nu se va întîmpla nimic. Dimineaţa recepţionerul se jura că nu avea nimeni cartela de la uşa noastră şi că, *ma friend,* n-avea cum să ne intre cineva aşa în cameră.

Se spune că ori iubeşti, ori urăşti India, nu există cale de mijloc. La început am urît-o cu pasiune, apoi am revenit la sentimente ceva mai bune. Dar despre asta cu altă ocazie.

***Cristina Foarfă** este editor la bookaholic.ro*

PUBLICITATE

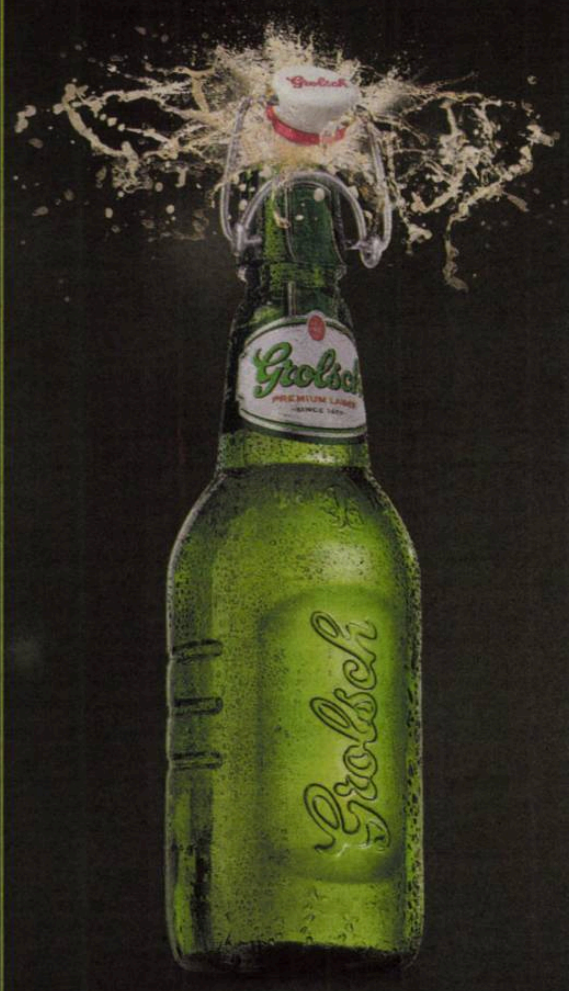

VINO LA Grolsch ANTI-MALL

Credem că experimentalismul e un mod de viaţă care poate şi trebuie să schimbe în bine şi societatea. Şi asta pentru că "ce-ar fi dacă?", întrebarea esenţială pentru orice experimentalist, este şi întrebarea care stă la baza oricărui act de evoluţie, întrebarea care ne deschide mintea şi lumea.

Dar poate că şi mai important e felul în care "ce-ar fi dacă?" pune sub semnul întrebării normele şi le neagă pe cele care ne îngrădesc creativitatea.

Ce-ar fi dacă pentru câteva zile am renunţa la uniforme, la mâncarea de plastic, la filmele, muzica şi viaţa de serie?

Ce-ar fi dacă, pentru câteva zile, ne-am dezlănţui eul creativ şi am da liber la evoluţie în singurul Anti-Mall din România, doar ca să dovedim că viaţa e mai interesantă de partea experimentalistă?

Grolsch Awakening a provocat câţiva experimentalişti harnici şi talentaţi să trăiască, pentru câteva zile, exclusiv din pasiunea lor, în ceea ce va deveni **singurul Anti-Mall din România**.
Experimentul se desfăşoară între **6 şi 8 decembrie în fostul magazin Bucureşti de pe Lipscani**.
Vino să-i vezi, şi, dacă-ţi place ce fac, să cumperi, să socializezi, să mănânci şi să te distrezi în stil anticonformist şi pro-experimentalist!

Şi apropos de distracţie, în fiecare seară de Grolsch Anti-Mall, după orele 20, ai cântare underground cu Les Elephants Bizarres, OCS, ROA, Electric Brother, Gojira&Planet H, Dj Charly şi Dj Bully, alături de trupe experimentaliste.

Grolsch AWAKENING

www.grolsch.ro

DON'T DRINK AND DRIVE
www.talkingalcohol.com

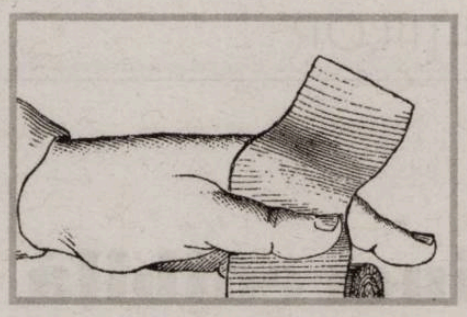

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Gafe de presă

– foarte scurt inventar –

Zilele trecute, un ziar central l-a omorît în efigie pe Ilie Şerbănescu, economist, gazetar şi fost ministru în Guvernul Ciorbea, punîndu-i poza la necrologul unui operator TV din Constanţa cu acelaşi nume. Gafa ziarului respectiv nu e singura de felul ăsta – pot spune pe de rost cel puţin cîteva, asemănătoare. Există şi o morală în privinţa lor?

Lucrurile s-au petrecut aproape identic într-o zi de la sfîrşitul anilor '90, cînd Doamna cu Coasa şi-a făcut de lucru cu Angelo Miculescu, fost ministru al agriculturii şi potentat comunist, cunoscut după 1990 în chip de socru al lui Adrian Năstase. Un ziar care e şi azi bine mersi, a ilustrat ştirea morţii cu poza lui Angelo Niculescu, cu *n*, omul care a dus echipa naţională a României în Mexic. Născut în 1921, acesta tocmai a fost sărbătorit, cu ocazia aniversării a 92 de ani, de ziarul *Adevărul,* cu un interviu. Acum 14 ani, reacţiona amuzat la gafa ziarului care-i pusese poza la socrul lui Năstase, cu vorba atribuită lui Mark Twain: „Ştirile despre moartea mea sînt exagerate."

Moare un drac atunci cînd se întîmplă aşa ceva? Nu ştiu. Dar povestea mă duce cu gîndul la o altă gafă cu antrenori – de data asta era vorba de Ţiţi Dumitriu. Pe vremea cînd titlurile se scriau separat, pe două rînduri (cine ştie Quark sau inDesign înţelege exact ce vreau să zic, dar nu intru în tehnicalităţi), cineva de la secţia de Sport dăduse un titlu de genul: „Antrenorul Ţiţi Dumitriu şi [Nume]/sînt supăraţi". Nu mai ştiu cine era [Nume], şi nici de ce era el, împreună cu Ţiţi Dumitriu, supărat, dar primul rînd de titlu a fost prea lung şi cineva a tăiat tot ce era după „Dumitriu", aşa încît în ziar a apărut: „Antrenorul Ţiţi Dumitriu sînt supăraţi".

Un amic de-al meu, veşnic în lipsă de fotografii (azi face un site plin de text, poate tocmai de aceea), i-a furat unei cunoştinţe, atunci cînd a ajuns în vizită la ea, o poză cu cămile, pe care a folosit-o ca să ilustreze un articol de călătorii. Partea proastă e că articolul de călătorii era despre Cipru, loc unde nu a călcat picior de cămilă. Despre cazurile în care pinguinii apar în Antarctica, la Polul Nord, deşi nu există acolo, nu mai vorbesc, pentru că sînt prea numeroase şi nu le-am trăit pe pielea mea. O vedetă de televiziune, veşnic nemulţumită de editorul emisiunilor, a avut şi ea de citit un *intro* despre un musical în care Victoria Cociaş juca rolul Mariei Callas. Vedetei nu i-a convenit întorsătura de frază şi a spus că Maria Callas (1923-1977) joacă în rolul Victoriei Cociaş.

Chiar şi maeştrii greşesc. Florin Călinescu, cu care am lucrat o bună bucată de timp, voia ca textele să îi fie scrise pe prompter cu *î* din *i*. Problema era că prompterul n-avea nici *î* din *i*, nici *î* din *a*, aşa că, într-o zi, Florin a citit, în loc de „luaţi mînuţele de pe tastatură", „luaţi *minutele* de pe tastatură".

Eu, personal, am mania de a greşi deceniul. Mi s-a întîmplat de mai multe ori să scriu „2008" în loc de „1998" şi altele asemănătoare. Însă habar n-am de ce un ziar defunct, refugiat pe Net, a găsit de cuviinţă să ilustreze o ştire despre un spion ungur, Peter Heitai sau aşa ceva, cu o poză de-a mea, luată de pe Comanescu.ro. Presupun că a fost vorba de o încurcătură în calculator, deşi nu-mi amintesc să fi dat declaraţii, în ziarul respectiv, ca poza să ajungă prin acel calculator.

Dacă e vorba de presa anglo-saxonă, astfel de gogomănii sînt colecţionate de zeci de ani şi au fost popularizate de marele Jay Leno în faimosul său *late night show* de pe NBC. Cîteva exemple, la repezeală, de pe Internet, împreună cu morala lor:

■ „Omul cu o singură mînă aplaudă bunătatea străinilor". Aşa e cînd amesteci sensul propriu cu cel figurat. Dan Deşliu spunea, intenţionat: „Cîntecul de lebădă al unui vulpoi bătrîn".

■ „Astronautul îşi asumă vina pentru descărcarea de gaz din nava spaţială." Asociaţii de idei la nivel scăzut, desigur involuntare.

■ „Avocatul susţine despre client că nu e chiar atît de vinovat". Un reporter inept a preluat o relativizare stupidă a avocatului, iar editorul de pagină a lăsat inepţia să treacă.

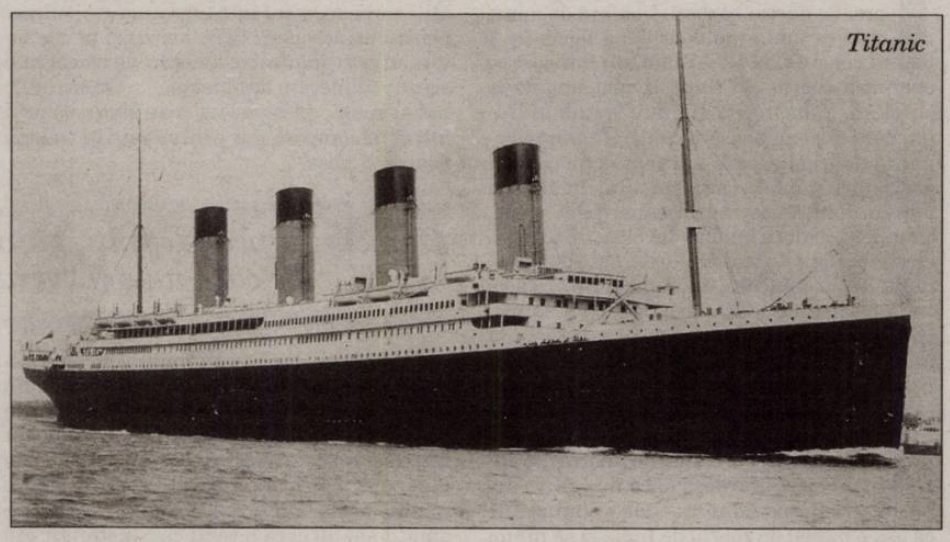

Titanic

■ „Ceva nu a fost în regulă la prăbuşirea avionului, susţine un expert". O altă relativizare a sursei pe care reporterul a înghiţit-o fără să se gîndească prea mult.

■ „Titanicul s-a scufundat. Nu sînt victime". Eroare de documentare imensă, dar explicabilă dacă ne gîndim că circulă în poza unui ziar din Vancouver apărut chiar în ziua scufundării transatlanticului.

■ „Orele de educaţie sexuală au fost amînate. Profesorii au solicitat specializare". Lapsus freudian sau întîmplare? Freud zicea că în psihic nimic nu e întîmplător...

■ „Ciocnire între două nave sovietice. Un decedat". Dintre vapoare? Aşa se întîmplă cînd faci elipse în exces.

■ „Cuplu asasinat. Poliţia presupune că e vorba de crimă". Limbajul inept al comunicatelor oficiale face ravagii în titluri.

■ „Podurile ajută la trecerea rîurilor". Oricît de absurd ar părea, am găsit acest titlu scanat online.

■ „Consiliul municipal nu e sigur de cauza mirosurilor urîte din oraş". E aproape o poantă voluntară, dar nu tocmai.

De ce se întîmplă toate acestea? Probabil că graba şi comoditatea mentală sînt principalele explicaţii. Probabil, titlurile pur şi simplu inepte („Poliţia presupune că e vorba de crimă...") sînt mult mai frecvente decît cele amuzant-imbecile. Poţi să eviţi astfel de lucruri? Dacă eşti mai dotat de la natură, probabil că le faci mai rar, dar nimeni nu e scutit. Cîte imbecilităţi trecute neobservate am comis noi, toţi, cei care am scris de la începutul lumii sau măcar de la apariţia maşinăriei de tipar cu litere mobile a lui Gutenberg? În viitor se va inventa, poate, vreun calculator care să le găsească aproape pe toate. Dar, pînă atunci, nu putem decît să ne gîndim la vorba lui Alexandru Paleologu: „Un om deştept e un prost care, prin mila lui Dumnezeu, se deşteaptă din cînd în cînd."

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

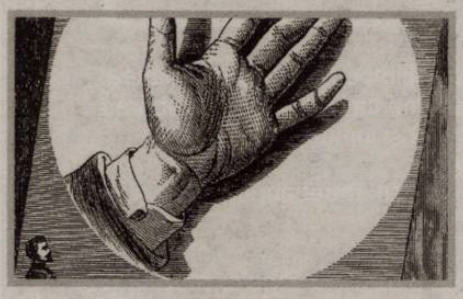

Adina POPESCU

portrete din mers

La celălalt capăt al lumii

Vîntul prăfos şi fierbinte de iulie îi ridica fusta subţire de vară, dezvelindu-i pulpele albe şi groase, în timp ce se plimba prin Centrul Vechi. La fiecare pas, exclama cîte un *„wow!"*, se entuziasma la orice clădire într-o rînă, gata să se prăbuşească, încerca să citească firmele într-o limbă necunoscută *(„Li... bra... ria!")*, le zîmbea puradeilor care o auzeau vorbind în engleză şi-i cereau 1 leu, mîngîia cîini vagabonzi. La Hanul lui Manuc (pe atunci încă nu era puzderia de terase, şi Centrul Vechi arăta ca după un bombardament recent... nu că acum ar fi cu mult diferit) a băut trei beri negre, a rîgîit uşor, s-a pilit şi ne-a cîntat un cîntec religios, cu accente country. Oare ce căuta în România americanca asta grasă, cu cosiţe blonde şi cu ochi albaştri, lăcrămoşi, ca într-o pictură naivă? Venise la un *multicultural meeting,* un program de *travel* pentru scriitori şi poeţi, pe care îl găsise întîmplător pe net. Plecase în *marea ei aventură în Est,* deşi soţul ei n-a vrut s-o lase, a ameninţat-o chiar cu divorţul dacă pleacă. Dar a plecat, căci, în fond, şi ea era scriitoare... scria două cărţi cu pisici pe an şi colabora la o revistă despre pisici, iar acest hobby al ei, de femeie casnică, îi asigura o mică independenţă financiară, nişte bani puşi deoparte pentru *marea ei aventură.* Atunci, berea neagră i-a dezlegat limba şi ne-a povestit viaţa ei. Era nefericită... şi nespus de plictisită, şi iat-o aici, într-o ţară „exotică", de la capătul lumii, destănuindu-se unor străini. Celelalte americance de la *multicultural meeting* (nu ştiu cum s-au nimerit numai femei) au ascultat-o clătinînd din cap, cu o vagă compasiune, exclamînd uneori: *„Oh my God!"* Janet era din Lousiana, făcea parte dintr-o comunitate religioasă şi extrem de conservatoare, toţi de acolo erau *nice* şi atît, dar nimeni nu ştia ce era în sufletul ei. De fapt, soţul ei era chiar pastorul, aveau nouă copii. „Toată viaţa numai asta am făcut... am gătit sute de *lunch*-uri şi *dinner*-uri, am spălat rufe şi am născut copii!" zice ea senină. Soţul ei nu-i dădea voie să muncească, era neliniştit şi în privinţa faptului că ei îi plăcea să scrie, însă considera asta doar un moft şi o lăsa în pace, să-şi vadă de poveştile ei cu pisici. Nu călătorise nicăieri pînă acum, nu avea prieteni, nu mergea niciodată nicăieri, doar la hipermarket şi duminica la biserică. În acel moment, o altă americancă din grup, o scriitoare feministă din Boston, a luat-o cu fermitate de mînă: „Dragă, asta nu e viaţă! E timpul să schimbi ceva!"

Oare ce căuta în România americanca asta grasă, cu cosiţe blonde şi cu ochi albaştri?

Marea aventură a lui Janet din România a durat atunci doar zece zile, timp în care s-a pilit de mai multe ori şi şi-a plîns de milă, iar feminista din Boston i-a devenit un soi de mentor. A revenit însă după un an. Singură, mai slabă cu 30 de kile, îmbrăcată în blugi şi într-o geacă de piele, hotărîtă să se stabilească aici. Îşi părăsise soţul şi copiii, îşi luase adio definitiv de la comunitatea religioasă din Louisiana. Era un cu totul alt om, mi-a fost greu s-o recunosc la început: strălucea! Mai tîrziu am aflat şi dedesubturile „afacerii" – în timpul primei vizite se îndrăgostise iremediabil nu doar de România, dar şi de un scriitoraş local – cam hippie –, care o acompaniase la chitară la cîntecele ei religioase cu accente country. Acum spera să se mărite cu el şi să-şi refacă viaţa. Deşi relaţia cu scriitoraşul n-a mers, ea tot a rămas aici. S-a implicat în mici acte caritabile, a înlesnit aducerea unor „ajutoare" din America pentru un azil de bătrîni. O vreme n-am mai auzit nimic de ea, apoi a venit o veste care m-a şocat – Janet a murit într-un accident de maşină pe şoselele patriei noastre.

Straniu destin! Să pleci din America, din cuibul tău *safe,* cu nouă copii, să te desparţi de un pastor, să slăbeşti 30 de kile într-un an, să te regăseşti pe tine însuţi şi să vii să mori în România, la celălalt capăt al lumii.

Manuela BOGHIAN

Basarabia nu e România

Cînd vezi graffiti-urile şi sticker-ele cu „Basarabia e România“, înşirate pe zidurile Bucureştiului, ai crede că toţi vorbitorii de limbă română de peste Prut ar vrea să se unească cu noi, românii din spaţiul carpato-dunăreano-pontic. În primăvară, la un chioşc instalat în faţa Universităţii, tineri entuziaşti cereau trecătorilor semnături pentru unire. Un băiat foarte insistent îmi spunea despre bunica lui de peste Prut şi cît de greu le e familiilor separate de graniţă să se întîlnească.

În luna august, am trecut graniţa către Republica Moldova. Ne-am îngrămădit cinci oameni în maşină şi, într-o dimineaţă de joi, am pornit la drum, din Bucureşti către vama din Vaslui. Am petrecut două ore aşteptînd să trecem graniţa, iar cînd eram aproape să ajungem la controlul paşapoartelor, o doamnă poliţist ne face semn să ne dăm în spate, că-i facem „harababură“. Dar harababura se întîmplă cîţiva metri mai în faţă, unde un şofer face tărăboi din cauză că nu-şi primeşte actele. Poliţistul jură că i le-a dat, însă actele par să fi dispărut, iar şoferul e roşu de nervi. Peste un timp, un Chevrolet argintiu se apropie din direcţia opusă şi opreşte chiar în faţa maşinii noastre. Un şofer cu mustaţă coboară şi dă grănicerului actele nefericitului care ţipa, înjura şi ameninţa din toţi rărunchii. Mihai, şoferul nostru, care între timp plătise taxa pentru intrarea maşinii, se întoarce spunînd că a trebuit să plătească taxa şi pentru o trotinetă. Grănicerul s-a încurcat din cauza gălăgiei şi a selectat greşit tipul de vehicul. A corectat, pînă la urmă, dar taxele tot au trebuit plătite.

Totul e bine cînd se termină cu bine. Cu ştampila în paşaport, ne îndreptăm către Chişinău. Circulaţia e liberă, drumurile – fără gropi, iar peisajul inspiră pace. Trecem pe lîngă lanuri de porumb şi floarea-soarelui şi panouri care ne îndreaptă către Chişinău, Tiraspol, Bujor şi Şişcani. Pe marginea drumului, cineva a scos patru pepeni la vînzare. O familie se odihneşte într-o căruţă, la umbră. Din drumul principal se desprind cărări şerpuitoare, care se pierd în pădure.

Ajungem mai repede decît ne-am închipuit. Chişinăul e aglomerat: multe semafoare, clădiri înalte şi nume care ne stîrnesc zîmbete: Zorile, SRL Vijelios. Biserici cochete şi reclame. Parcăm în apropierea Hotelului Chişinău să cumpărăm nişte lei moldoveneşti (sînt sfătuită că e mai avantajos să schimb euro decît leii noştri) şi să găsim ceva de mîncare. Găsim un restaurant oacheş, „La Plăcinte“, aglomerat şi luminos. Bucăţi pătrate de covoare şi ştergare ţesute sînt înrămate şi puse la loc de cinste pe pereţi. Salivăm la pizza şi deserturile de pe mesele celorlalţi şi ne grăbim să ne-alegem şi noi de-ale gurii, din meniul bogat. În timp ce aşteptăm plăcintele şi salatele, apuc de pe masă o hîrtie înfăşurată ca un pergament, intitulată *Istoria Ţării Moldovei*. Toate mesele din jur au un suport din lemn cu un text asemenea, cu caractere latine şi chirilice. Încep să citesc, mai întîi din curiozitate, apoi cu interes şi sfîrşind în stupoare. Citez: „Astfel, moldovenii şi românii aparţin aceluiaşi etnoareal şi reprezintă popoare înrudite, posedă aceeaşi limbă literară, care este moldovenească, deoarece a fost creată de moldoveni, dar care se deosebesc unul de altul, dacă ne abstractizăm de deosebirile minore, prin atitudinea faţă de propria origine şi istorie. Românii consideră că au provenit de la populaţia pestriţă, multilingvă, a provinciei romane Dacia, iar moldovenii – de la vechea populaţie din arealul carpato-nistrean, care popula acest teritoriu acum mai mult de 8000 de ani, avînd o cultură bogată, istorie şi simboluri vechi, moştenite de moldoveni.“

În continuare – un lung discurs despre daci, traci şi romani, despre românii care şi-au trădat originile, despre literatura clasică română, care, de fapt, e „moldovenească“, despre „jugul otoman“ şi „tutela exagerată a Imperiului Rus“.

Găsesc autorii pe site-ul moldovenii.md, care se declară „un grup de 50 de persoane, experţi în domeniul istoriei, religiei, culturii, politologiei, afacerilor, economiei şi finanţelor. Grupul nostru cuprinde manageri, profesori, arhitecţi, medici, designeri, programatori, fotografi, filologi, lingvişti şi reprezentanţi ai altor profesii. Noi toţi participăm la dezvoltarea teoretică şi practică a domeniilor pe care le reprezentăm, fiind uniţi prin dragostea faţă de ţara noastră şi dorinţa de a ajuta şi a contribui la îmbunătăţirea vieţii moldovenilor.“

Clădiri înalte şi nume care ne stîrnesc zîmbete: Zorile, SRL Vijelios.

În toiul lecturii vine însă ospătarul, cu plăcintele care ne potolesc foamea şi ne fac să uităm, pentru moment, de indignare.

Nici Transnistria nu e Moldova

Cînd le-am spus prietenilor mei că vreau să ajung în Tighina (sau Bendery), la graniţa între Transnistria şi Moldova, s-au uitat cu îngrijorare la mine: „Eşti sigură?“ Transnistria era o *terra incognita* pentru noi toţi, despre care auzisem doar poveşti cu arme, ajutoare umanitare şi monopol rusesc.

Ce nu ştiau prietenii mei era că, în aceeaşi zi în care am ajuns în Moldova, urma să trecem prin Transnistria în drumul nostru către Cocieri, un sat dintr-o enclavă moldovenească.

Înainte să ajungem la vamă, trecem pe lîngă un soldat care ţine în braţe o mitralieră şi patrulează pe lîngă un transportor blindat. Afară se-aud greieri. Simt un amestec de frică şi curiozitate. Maşina încetineşte, iar un poliţist ne cere paşapoartele şi îi face semn lui Mihai să coboare de la volan. „Numai şoferul!“ Mihai coboară cu paşapoartele noastre şi îl urmează. Deschide portbagajul pentru verificarea bagajelor. „Ce căraţi? Literatură?“ spune poliţistul, uitîndu-se la o carte de psihologie. Rîsete şi comentarii în rusă. Văd şi mai multe uniforme, albastre, kaki, bărbaţi şi femei. Prietenii mei cred că grănicerii ne testează, să vadă dacă ştim rusă. Nu ştim. Aşteptăm tensionaţi să vedem ce se întîmplă.

Statuia din marmură roşiatică a lui Lenin mă transportă în altă lume.

Mihai mută maşina, cu noi cu tot, într-o parcare din apropiere, pleacă şi se întoarce după o vreme, cu nişte formulare în rusă şi engleză. Le completează el pentru noi şi pleacă înapoi. Pe geam văd un steag fluturînd, două dungi portocalii care înghit, ca într-un sandviş, una verde. Un cîine prietenos se apropie de maşina noastră, iar noi îi dăm un covrig pe care l-am păstrat tocmai din Buzău. Căţelul ronţăie bucuros. Am fi coborît să ne dezmorţim după drumul lung, dar afară era frig, iar ceva ne spunea că n-ar trebui să ieşim din maşină. În final, se întoarce Mihai cu vizele – nişte foi completate cu numele nostru, care ne permit să trecem pe teritoriul Transnistriei pentru următoarele cinci zile.

Trecem în Transnistria pe la 1 noaptea. Zărim pe ferestre case şi blocuri, dar nu vedem nici o maşină. Totul e scris cu caractere chirilice. După 15 minute, tranzitul pe teritoriul Transnistriei se termină, dar de data asta nu e nimeni de pază, bara e ridicată, iar noi trecem înapoi pe teritoriu moldovean. Vedem din nou caractere latine şi o maşină parcată în faţa unui magazin, trei copii cu o lanternă şi un panou pe care scrie „Poliţia!“ Trecem printr-o boltă de copaci, înainte să ajungem „La Popas“, unde urma să ne odihnim.

Duminică, prietenii mei pleacă înapoi către Bucureşti, însă eu mai rămîn o noapte. A doua zi dimineaţa, îmi scot bagajele la poartă, unde, împreună cu cîţiva transnistrieni binevoitori, aştept un taxi către Bendery *via* Tiraspol. Primul taxi comandat are probleme tehnice, aşa că aşteptăm un altul, care vine din Dubăsari, cel mai apropiat oraş. Cînd, în final, ajunge, am încăput opt oameni într-o maşină cu cinci locuri, iar eu eram singura care purta centură de siguranţă.

Am mers uşor pe şoseaua ce părea să fi fost asfaltată de curînd, şi am ajuns în Tiraspol, unde emblemele cu secera şi ciocanul, mozaicele de pe blocuri şi statuia din marmură roşiatică a lui Lenin mă transportă în altă lume. Însemne comuniste şi militare, alături de panouri publicitare, un complex sportiv modern, camioane vechi ruseşti şi autobuze sovietice – aşa cum am văzut acum cîţiva ani în Armenia – care poartă reclame pentru bijuterii. Străzile sînt prea goale pentru o capitală. O cupolă aurie cu o cruce în vîrf se înalţă lîngă un tanc. Lîngă – nişte soldaţi plictisiţi îşi ţin mitralierele parcă prea grele.

În mai puţin de jumătate de oră de la ieşirea din Tiraspol, intrăm în Bendery. Zărim cetatea Tighina, a lui Ştefan cel Mare, dar ceilalţi îmi spun să nu fac poze, deoarece ne apropiem de un alt post militar.

Ajunsă în Bendery, am cîteva ore să mă plimb prin oraş. Pe strada principală, Lenina, mă atrage zgomotul ţăcănit ce iese dintr-o clădire anostă, cu ferestre acoperite. În faţa ei – un centru comercial.

Continui plimbarea şi dau peste o bătrînică ce îmi vorbeşte în rusă. Îi spun că nu înţeleg rusa şi că sînt din România. Începe atunci să vorbească cu un amestec de cuvinte româneşti şi ruseşti. Îmi spune despre venirea anunţată a mitropolitului Kiril în Bendery, care prilejuieşte noi îmbunătăţiri pentru drumuri. Se plînge însă că trotuarele nu sînt niciodată reparate. Trage după ea un cărucior plin cu mîncare, care sare de fiecare dată cînd trece peste spărturile din asfalt, printre care a început deja să crească iarba. Mă îndrumă să mai merg trei cvartale (am aflat mai tîrziu că „cvartal“ vine din rusă şi desemnează un bloc) pînă la biserică şi ne despărţim cu urări de sănătate.

Înainte să intru în curtea bisericii, trec pe lîngă un şir de oameni care şi-au întins tarabele cu flori, busuioc şi miere. La o masă, cîteva albine roiesc în jurul unui fagure. În faţa bisericii, un preot tînăr împrăştie apă sfinţită peste un şir de oameni, înmuindu-şi buchetul de busuioc în găleata ţinută de un asistent în stînga lui. Toate femeile poartă eşarfe şi îşi apleacă capul în faţa stropilor generoşi. În biserică, oamenii nu pupă icoanele, ci le ating cu mîna sau cu fruntea.

Pornesc spre autogară mai devreme decît am plănuit şi îmi cheltui rublele pe biletul de microbuz şi biscuiţi. Microbuzul mă lasă în Chişinău, de unde mă pregătesc să iau trenul către Bucureşti. Trenul pleacă la 16,35 şi ajunge la 6 dis-de-dimineaţă. Auzind de peripeţiile mele, un domn moldovean mai în vîrstă îmi replică: „Transnistria nu a fost niciodată a noastră.“ Am mîncat împreună la un bistro din apropiere – tăiţei de casă cu carne de porc – şi am băut compot. „90% dintre transnistrieni au şi cetăţenie rusă. Le dau foarte uşor. Numai pentru cetăţenia română e mai greu.“

Manuela Boghian *lucrează pentru Centrul de Tratament al Dependenţei „Castle Craig“. Blogul ei este la adresa manube.wordpress.com.*

Francesco MARTINO

„Barieră tehnică“ pentru oprirea migranților

– Bulgaria –

Un zid în toată regula, de-a lungul celor 30 de kilometri de frontieră cu Turcia, care sînt cel mai greu de supravegheat. Este inițiativa luată recent de guvernul de la Sofia, în apărarea „fortăreței Europa“ împotriva fluxului tot mai mare de solicitanți de azil, refugiați mai ales din Siria, și împotriva migranților. Între timp, în țară cresc periculos tensiunea și atacurile xenofobe.

Noi ziduri amenințătoare se ridică în apărarea granițelor Uniunii Europene. Aflată sub presiune crescîndă din cauza valului de refugiați și solicitanți de azil – care fug în special de războiul civil din Siria –, Bulgaria recurge la rețelele de sîrmă ghimpată pentru a „pune în siguranță“ propriile frontiere, devenite, din 2007, și frontierele exterioare ale UE.

De la începutul lui 2013, există aproape 9000 de solicitanți de azil ajunși pe teritoriul bulgar, aproape toți după ce au traversat granița care desparte țara balcanică de Turcia. Sînt cifre foarte greu de administrat de Bulgaria, o țară de dimensiuni reduse și cu capacități economice limitate: conform estimărilor ministrului de Interne, Țvetlin Iovcev, pragul maxim pe care îl poate gestiona Sofia este de 5000 de sosiri pe an.

Într-un climat de tensiune crescîndă, guvernul bulgar a decis, în ultimele săptămîni, să rezolve problema printr-o serie de măsuri de urgență. Cea mai discutată: un zid (sau o „barieră tehnică“, în limbajul aseptic al birocrației) lung de peste 30 de kilometri, pe segmentul cel mai greu de supravegheat al frontierei, cel din jurul orașului Elhovo, plin de rîpe și de păduri. Construcția, înaltă de 3 metri – inspirată de cea înălțată în 2012 de guvernul grec, tot la granița cu Turcia –, ar trebui să înceapă în a doua jumătate a lui noiembrie și să fie terminată în februarie 2014. Conform declarațiilor guvernului de la Sofia, bariera nu e destinată să-i respingă pe cei care vor să traverseze granița. „Nu vrem să-i respingem pe migranți, ci să-i îndreptăm spre zone mai ușor de controlat. Vrem să știm cine intră pe teritoriul nostru și ce aduce cu sine“, a declarat ministrul adjunct de Interne, Vasil Marinov. Între timp, însă, după ce de-a lungul granitei au fost dislocați 1200 de agenți, în numai 24 de ore au fost întoarse în Turcia aproximativ 100 de persoane, interzicîndu-li-se trecerea frontierei. Alături de măsurile luate la graniță, au fost accelerate procedurile privind cererea de azil politic. Dacă pînă de curînd, pentru primirea unui răspuns era nevoie de aproximativ cinci luni, poliția a anunțat că acum obiectivul este de a rezolva cererile în trei zile, pentru a putea proceda apoi la expulzarea imediată a celor care nu corespund criteriilor pentru a primi statutul de refugiat.

Formațiunile naționaliste și xenofobe speculează teama față de străini.

În timp ce își consolidează frontierele externe, Bulgaria are de înfruntat, în interior, o tensiune politică tot mai mare. Țara se află în fața unei probleme delicate și cu totul noi, iar instituțiile sînt în suferință. Conform unui sondaj recent, 62% dintre cetățeni consideră că guvernul de la Sofia nu este pregătit pentru a face față problemelor.

Așa cum s-a văzut și în alte părți ale bătrînului continent, formațiunile naționaliste și xenofobe cultivă anxietatea și confuzia, speculînd teama față de străini. Foarte activă în acest sens este formațiunea ultranaționalistă Ataka, importantă astăzi în parlament pentru a ține în viață guvernul de centru-stînga al premierului Plamen Oreșarski. Pentru deputata Magdalena Tașeva (din partidul Ataka), cei care traversează frontiera bulgară sînt „asasini în masă“, „canibali“, „sălbatici“, „maimuțe mizerabile“, veniți în țară „ca să violeze și să taie capete“. O asemenea atitudine s-a extins în mod periculos și în afara disputelor politice. Recent, galeria echipei de fotbal Levski a expus în tribune pancarte cu texte precum „Moarte refugiaților!“ și „Va curge sînge!“ O amenințare transformată apoi în realitate tragică. În ultimele săptămîni, au avut loc mai multe agresiuni la adresa străinilor. În una dintre ele, ce a avut loc chiar în centrul Sofiei, un om a fost bătut de un grup de *skinheads*. S-a descoperit apoi că victima era, de fapt, cetățean bulgar, „vinovat“ doar pentru că avea tenul mai închis la culoare și se plimba în apropierea unei clădiri în care erau adăpostiți solicitanții de azil.

***Francesco Martino** este jurnalist, corespondent în Bulgaria al publicației online* Osservatorio dei Balcani e Caucaso. *Acest articol a apărut în* Osservatorio dei Balcani e Caucaso – *www.balcanicaucaso.org.*

PUBLICITATE

Trezește-te la cultură!

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru, operă și teatru pentru copii din stagiunea

Grand Cinema Digiplex

Noiembrie

23, sâmbătă
Albă ca Zăpada | 11:00

24, duminică
Punguța cu doi bani | 11:00
Concert André Rieu | 17:00

28, joi
Boeing Boeing | 20:00

30, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

Decembrie

1, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and white | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, grație și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori umane.

Evenimente Speciale

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

Radu MAGDIN

Populismul creşte în UE. România scapă?

Noiembrie 13, 2013, va rămîne o zi memorabilă. Nu neapărat în sens bun, căci ea marchează, pentru prima dată în Europa postbelică, ascensiunea extremei drepte, cu şanse credibile de a ocupa, „în echipă", o bucată importantă din Parlamentul European, în perspectiva viitoarelor alegeri europene din mai 2014. Preşedintele Partidului Frontul Naţional din Franţa, Marine Le Pen, şi omologul său olandez, Geert Wilders (PVV), au încheiat în acest context, la Haga, o alianţă în pregătirea alegerilor din Parlamentul European, o platformă eurosceptică, calificînd Uniunea Europeană ca un proiect „nazist" – o ironie, avînd în vedere rolul construcţiei europene de a evita conflictele în Europa, prin pacea şi prosperitatea date de punerea în comun a resurselor.

Existenţa unor forţe de extremă dreaptă – sau stîngă – nu e un fenomen nou în societate, care poate da periodic votul său în proporţie mai mare acestora, fiind dezamăgite uneori de prestaţia partidelor tradiţionale, de stînga, dreapta sau cu o platformă centristă. Noutatea e că trăim o perioadă în care mişcările de esenţă populistă, care atacă elitele momentului sau caută un ţap ispăşitor bun de demonizat pentru relele societăţii, prosperă, deşi nu au soluţii, ci doar ştiu să pună degetul pe rana socială, economică şi politică, mai mult sau mai puţin agresiv. Aceste partide prosperă nu numai într-o ţară, ci în mai multe concomitent; nu scapă nici state considerate bastioane ale democraţiei – cum e cazul Franţei, unde, conform unui sondaj publicat în luna octombrie de *Le Nouvel Observateur*, Frontul Naţional are 24%, peste nivelul principalelor două partide ale ţării. Potrivit unui alt sondaj, tot din octombrie, pentru 46% dintre francezi, Le Pen este adevărata opoziţie a preşedintelui Hollande, liderii UMP – fostul partid al lui Sarkozy – fiind sub 20%.

Uniţi împotriva Bruxelles-ului

„Noi, vechi naţiuni europene, nu putem fi obligate să cerem permisiunea Bruxelles-ului pentru orice lucru", a denunţat doamna Le Pen, clamînd reîntoarcerea la suveranitate. Interesant, numai că la Bruxelles, Franţa şi Olanda (la ele, dumneaei referindu-se prioritar, lăsînd însă uşa deschisă pentru noi aliaţi, din alte state) sînt deja reprezentate, atît în Consiliu, cît şi la Comisie şi, perfect democratic, în Parlamentul European. Acum, însă, plăteşte clasa politică europeană preţul limbajului dublu faţă de Bruxelles: cînd reuşeau ceva, liderii aveau meritul; cînd nu, atunci era de vină „Bruxelles-ul". Problema însă e că suprapunerea crizelor – europeană şi naţionale – duce la crearea unei platforme organizate împotriva proiectului european.

De data aceasta, e posibil să ne pomenim pe bune cu un Tea Party european, ca familie politică pusă pe criticat orice face UE, încercînd totodată să saboteze discuţii cu implicaţii financiare şi nu numai. Aşa cum Tea Party, în SUA, a reuşit să blocheze discuţiile pe buget, aşa pot face şi populiştii europeni dacă vor fi suficient de mulţi.

Marine Le Pen îşi asumă *leadership*-ul, pe moment (pentru că arată şi cel mai bine în sondaje), şi iniţiază o serie de întîlniri în Europa, pentru a construi un grup parlamentar influent, după alegerile pentru Parlamentul European. De cine şi de cîţi are nevoie? De 25 de eurodeputaţi din 766, din cel puţin un sfert din statele membre UE, iar şanse sînt, avînd în vedere creşterea preconizată a unor partide precum Vlaams Belang în Belgia, Liga Nordului în Italia şi Partidul Libertăţii din Austria. Există însă şi partide cu care nu se doreşte asocierea, precum Jobbik din Ungaria sau Partidul Naţional Britanic (BNP). Partidul Independenţei din Marea Britanie (UKIP), care, conform previziunilor, va scoate un scor bun în mai 2014, se ţine însă departe de Le Pen şi compania, la fel ca şi proaspătul partid Alternativa pentru Germania (AfD). Va fi interesant cum se va poziţiona Mişcarea de 5 stele a lui Beppe Grillo, din Italia.

Două mantre se vor opune în 2014: „uniţi în diversitate" al UE, cu „uniţi împotriva Bruxelles-ului", al flancului extrem. Rămîne de văzut care va avea succes. Cert e că, dacă în 2007, grupul „Identitate, Tradiţie, Suveranitate", o primă încercare de platformă, a picat tocmai din cauza neînţelegerilor dintre Alessandra Mussolini şi Corneliu Vadim Tudor, de pe urma unor comentarii la adresa românilor ca infractori, acum, însă, platforma eurosceptică extremistă are potenţial durabil.

Imigrantul – vinovatul de serviciu

Dincolo de Bruxelles, de esenţa populismului extremist în partidele sus-menţionate ţine, în majoritatea cazurilor, abordarea faţă de imigranţi, iar aici, din păcate, românii şi bulgarii au devenit „vedetele" ultimelor luni. Imigrantul e, practic, noul ţap ispăşitor al societăţii: economia nu merge din cauza lui (deşi rapoarte economice arată contrariul), slujbele „ne sînt furate" de el şi semenii săi (deşi imigranţii fac, de foarte multe ori, slujbele nedorite de localnici), străzile nu ne mai sînt sigure (deşi, dacă ne uităm pe registrele poliţiei, vedem că proporţia celor implicaţi în infracţiuni, din comunităţile de imigranţi, e mai mică decît proporţia localnicilor infractori), ne pierdem identitatea (de parcă identitatea, dacă e puternică, se diluează de pe o zi pe alta la contactul cu „factorul străin").

Jos cu „elita coruptă" şi îndepărtată de oameni

O altă trăsătură a valului actual populist este mesajul antisistem. În condiţiile erodării partidelor clasice, care au dezamăgit în ochii electoratului, prinde din ce în ce mai mult mesajul împotriva „elitelor corupte"; este însă şi vina clasei politice tradiţionale, care te face periodic să spui: „M-am săturat" – vorba unui editorial recent. Cetăţenii dezamăgiţi se orientează, atunci, spre cei care le pot oferi speranţă. În Cehia, la alegerile din toamna aceasta, social-democraţii au ieşit pe primul loc, însă noul partid Acţiunea pentru Cetăţenii Înstrăinaţi a cîştigat 18,7%, cu sloganul „Da, ne va fi mai bine fără ei". În alegerile austriece din septembrie, social-democraţii (SPÖ) şi partidul popular (ÖVP) au luat împreună abia 50%, cel mai slab scor de la al Doilea Război Mondial încoace. Partidul populist de extremă dreapta Partidul Libertăţii (FPÖ) a ajuns al treilea, cu 20,51%, cu apeluri pentru o politică mai dură antiimigraţie, dar şi o retorică puternică antisistem. Interesant e că două partide noi, Echipa Stronach şi NEOS, cu un mesaj antisistem şi anticorupţie, au obţinut circa 6%, respectiv 5%, peste pragul electoral de 4% din Austria. Contează cine defineşte (a)normalitatea şi cine arată cu degetul în direcţia presupuşilor vinovaţi, oamenii urmînd a se regrupa în spatele celui mai credibil mesaj.

Realegerea Angelei Merkel s-ar putea să fie marea şansă a Europei.

Profilul populist: de la fermitate revoltată la populistul „simpatic"

Profilul populist european e extrem de variat, de la fermitate revoltată (în majoritatea cazurilor) la populismul „simpatic", afişat recent de Beppe Grillo, care merită atenţie. În 2009, Grillo, fost comedian, a fondat Mişcarea 5 Stele, un amestec interesant, ca o shaorma cu de toate: democraţie directă, acces gratuit la Internet şi condamndarea corupţiei, remix cu ceva ecologie şi euroscepticism. În alegerile din 2013, a cîştigat 25,5% din voturi, avînd 109 deputaţi şi 54 de senatori, devenind cel mai mare partid populist eurosceptic din UE. 8 milioane de oameni au votat pentru schimbare, avînd încredere în „adevărurile" frumos spuse de Grillo.

În contrapondere la profilul populist, e interesantă reacţia partidelor. Majoritatea celor de dreapta merg puţin spre extremă, încercînd să recupereze din electorat prin noua fermitate afişată faţă de imigranţi. Ce e însă interesant e că „se cîştigă" nu numai pe partea dreaptă populistă, ci şi pe partea stîngă, Partidul Comunist în Republica Cehă, Syriza în Grecia şi Die Linke din Germania crescînd. Dacă dreapta nu a găsit încă soluţii pentru extrema dreaptă, un populism modern de stînga ar putea să salveze, la vot, social-democraţia. Aici, criza financiară şi consecinţele ei dau naştere la tentaţii electorale, precum „preţurile controlate" în materie de energie pentru 20 de luni, idee ventilată recent de liderul laburist Ed Miliband. În ceea ce priveşte combaterea extremei drepte de către stînga, Franţa ne arată un exemplu de eşec: doar ministrul de Interne Valls cîştigă din poziţia puternică antiimigraţie, nu şi partidul socialist, care se scufundă în sondaje.

De la vorbe dure la violenţe nu e decît un pas

„În numele poporului" se pot face şi spune multe. Însă pînă şi populiştii moderni ezită să incite pe faţă la violenţe. Asta nu înseamnă însă că ele nu au loc, de la xenofobie la violenţă nu e decît un pas. Grecia pare a trece printr-o perioadă politică similară cu Republica de la Weimar, cu mare agitaţie şi multă frustrare acumulată. În acest context, un cîntăreţ a fost asasinat în septembrie, iar la jumătatea lui octombrie, şase deputaţi ai Zorilor Aurii (formaţiune de extremă dreapta) au fost lipsiţi de imunitate, deschizînd calea pentru procurori de a-i judeca ca parte dintr-o organizaţie criminală.

Soluţii pentru Europa?

Există soluţii pentru Europa? Da, o revenire pe creştere economică prin leadership, politic şi economic, totul e ca liderii politici să îşi asume misiunea istorică în vremuri tulburi. Asta presupune empatie şi acţiune, nu doar o schimbare de limbaj, dinspre „austeritate" spre „consolidare bugetară", înseamnă o alianţă cu sectorul privat şi promovarea unui mesaj de echilibru, transparenţă şi responsabilitate, ferm şi credibil. Asta atît în plan naţional, cît şi european, unde miza următorilor ani e crearea Statelor Unite ale Europei *vs* un naţionalism fără soluţii; realegerea Angelei Merkel s-ar putea să fie marea şansă a Europei, un lider puternic şi respectat la frîiele Uniunii. În ceea ce priveşte noua mantră, de data asta mai concretă, a discursului european, slujbele pentru tineri, rămîne de văzut dacă lucrurile se vor mişca pe măsura aşteptărilor.

Scapă România de populism?

Răspunsul e mai degrabă nu. Nu scapă categoric din agenda publică occidentală, căci românii vor rămîne demonizaţi, ca ţinte uşoare. Este şi vina guvernelor române succesive care nu au ştiut să investească într-o strategie cuprinzătoare de imagine de ţară: în lipsa ştirilor pozitive, cuvîntul „român" e asociat, în multe cazuri, cu elemente de infracţionalitate. Măcar Dracula era *cool*.

De asemenea, în plan intern, clasa politică uită lecţiile anilor 2000 şi 2012, cu PRM şi PPDD, şi crede că nu se pot ridica alternative pe viitor. USL uită de mandatul puternic, majoritatea constituţională, şi îşi vede de certurile interne, în timp ce opoziţia nu s-a refăcut încă. Toţi aceşti factori nu fac decît să întărească opinia românilor că a lor clasă politică e mai departe ca oricînd de nevoile reale ale societăţii. Să sperăm însă că orice alternative care se vor ridica – căci atunci cînd apare nevoia, apare şi instrumentul, mai devreme sau mai tîrziu – vor fi credibile şi nu ne vor înscrie în valul populist european. Revoluţia urbană, manifestată în cazul Roşiei Montane, e doar începutul schimbării. Populismul e simplu: constată problema şi nu oferă soluţia, sau oferă o soluţie simplă; clasa politică actuală ar fi bine să ţină minte asta, e o ţintă uşoară în vremuri dificile.

***Radu Magdin** e CEO Smartlink Communications şi un pasionat al politicii online.*

NU IEŞIŢI DIN STRATURILE GROASE, CONSUMAŢI CEL PUŢIN 29 DE PAGINI ZILNIC, EVITAŢI ÎNCEPUTUL

■ Acum trei săptămîni, mă miram de graba autorităţilor de a monta, atît de devreme, podoabele de Crăciun pe bulevarde şi în pieţele publice. Afară erau încă 20 de grade la prînz. Astăzi, pe un frig de-ţi intra în oase şi-o burniţă cumplită, am observat, într-o intersecţie, un „Centru anticaniculă“, uitat de aceleaşi autorităţi: pe containerul prevăzut cu defibrilator şi aer condiţionat erau recomandări: nu ieşiţi din casă la orele prînzului, consumaţi cel puţin doi litri de apă zilnic, evitaţi alcoolul şi cafeaua. E clar, între meteo şi logică nu e nici o legătură. (**M. M.**)

■ Reţeaua de supraveghere din Beijing (800.000 de camere în tot oraşul, în taxiuri, pe străzi, în săli de clasă, cinematografe etc.), una dintre cele mai extinse şi mai invazive din lume, nu mai poate funcţiona din cauza smogului. *South China Morning Post* scrie că poluarea a redus vizibilitatea în asemenea măsură încît „nici o cameră de supraveghere nu poate vedea dincolo de straturile groase de particule“. (**L. V.**)

■ În timp ce Bank of England este acuzată de biograful lui Jane Austen că a înfrumuseţat portretul scriitoarei care-l va înlocui pe cel al lui Charles Darwin pe bancnota de 10 lire, o britanică de 29 de ani s-a decis să-şi lase mustaţa să crească în scopul de a aduna bani pentru cercetarea cancerului prin intermediul unei campanii a Fundaţiei Movember. (**M. C.**)

■ 404 – codul oficial de eroare de pe Internet – a fost desemnat cel mai popular termen folosit de vorbitorii de limbă engleză în anul 2013. Pe locul al doilea în acest top se află cuvîntul *fail* (eşec). Aşadar, viitorul limbii pare virtual, sumbru, cu pagini lipsă („404, Page not found!“). (**A. P.**)

■ Potrivit ziarului sud-coreean *Joong Ang*, în jur de 80 de persoane ar fi fost executate în şapte oraşe diferite în

Cu ochii-n 3,14

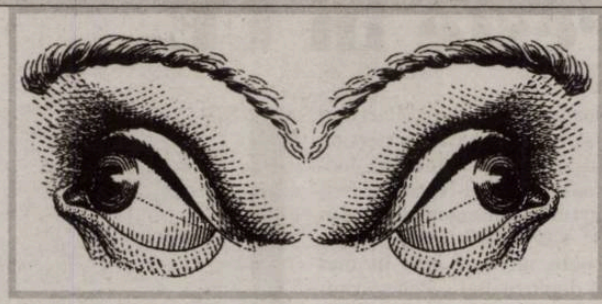

Coreea de Nord, la începutul lui noiembrie, în faţa locuitorilor, obligaţi să vină şi să privească. Motivul: s-ar fi uitat la programele TV sud-coreene, sub formă de DVD, sau ar fi deţinut o Biblie. În dictaturi se moare din motive din ce în ce mai absurde. (**A. M. S.**)

„CÎND ÎNCĂ O ADOLESCENTĂ GREA S-A SCUTURAT ALENE, VIBRÎND PE TEME ECONOMICE, PRIVEŞTE CU MÎNDRIE, GÎNDIND MAI REALIST, LA RESTUL DE ADOLESCENTE CE NU S-AU SCUTURAT“

■ Dacă nu mai ştiţi cum să uraţi „La mulţi ani!“, există o sumedenie de site-uri cu astfel de mesaje „inedite“. Preferatul meu, pescuit de pe un asemenea site: „Cînd încă o petală din anii tăi frumoşi s-a scuturat alene, vibrînd armonios, priveşte cu mîndrie, gîndind neîncetat, la restul de petale ce nu s-au scuturat.“ (**S. G.**)

© S. Georgescu

■ Anul viitor, în luna februarie, cei de la Marvel vor lansa o bandă desenată cu un nou supererou pe nume Kamala Khan, o adolescentă americană musulmană de origine pakistaneză, în vîrstă de 16 ani. „Fratele ei este foarte conservator, mama ei devine paranoică la gîndul că fata va fi atinsă de vreun băiat, iar tatăl ei vrea să studieze şi să devină doctor“, spun despre familia Kamalei Khan creatorii ei americani, dintre care unul este un musulman convertit. Superputerile Kamalei Khan vin din faptul că-şi poate lungi braţele şi picioarele şi îşi poate modifica forma corpului. *Go Kamala!* (**M. C.**)

■ Era un banc în care nişte săteni se duc la pustnicul din vîrful muntelui să-l întrebe cum va fi iarna. „O iarnă obişnuită“, le răspunde înţeleptul. Oamenii coboară în vale şi se gîndesc că nu strică totuşi să mai adune nişte lemne, ca să fie siguri că vor trece cu bine prin iarna cea obişnuită. Peste încă vreo săptămînă, prevăzători, sătenii se duc iar la înţelept şi-l întreabă dacă s-a schimbat ceva în viziunea lui. „O să fie o iarnă grea“, zice pustnicul şi, drept urmare, oamenii coboară repede în sat şi adună şi mai multe lemne. Peste încă o săptămînă, iar se duc la pustnic să-l întrebe. „O să fie cea mai grea iarnă de cînd mă ştiu“, zice el de data asta. „Dar de unde ştii tu toate astea, înţeleptule?“, îl întreabă sătenii intrigaţi. „Păi, mă uit şi eu în vale şi văd că oamenii îşi fac mai multe provizii de lemne ca niciodată.“ Tot aşa, recent, guvernul nostru a transferat fonduri suplimentare de sfîrşit de an către autorităţile locale, sub pretextul unor prognozate geruri năprasnice. Meteorologii nu s-au uitat însă la măsurile luate de guvern, aşa că, atunci cînd au fost întrebaţi, s-a descoperit că ei n-aveau habar de nici un ger. Prognozaseră o iarnă normală. (**A. M.**)

■ B1 TV, pe-nserat, o emisiune pe teme economice. Şi o întrebare scrisă pe burtieră, la care răspunsul trebuie trimis prin SMS, iar un SMS costă 0,93 euro fără TVA: „Vă ajung banii pe care îi cîştigaţi lunar?“ 55% au răspuns „nu“. Păi, dacă nu le ajung banii, de ce dau SMS-uri scumpe ca să răspundă la întrebări stupizele? (**M. V.**)

■ Lîngă casa mea, în locul unui restaurant vegan, în care nu prea intra nimeni, a apărut un altul, mai realist şi mai pămîntesc: „La porcul pofticios“. (**A. M. S.**)

ŞI PARCĂ VEZI, DIN PERSPECTIVĂ ONOMASTICĂ, LITERE CÎNTĂTOARE

■ „Cîştigă un sos de usturoi la New York!“, te îmbie o reclamă KFC. Şi parcă vezi năvala hoardelor de consumatori în lanţurile KFC newyorkeze, cînd vor fi îndemnaţi prin reclame similare: „Cîştigă un mujdei la Bucureşti!“. (**D. S.**)

■ Ieri am ajuns, din întîmplare, cu taxiul, într-o (mică) intersecţie bucureşteană pe care nu o ştiam şi care, cel puţin din perspectivă onomastică, sună fabulos: cea dintre străzile Turmelor şi Reînvierii. (**I. P.**)

■ Pe un galantar de îngheţată (cofetăria unei alei comerciale de supermarket) stătea scris, cu litere mari şi galbene, ca o mîndrie „locală“ care să atragă privirile: „Avem şi îngheţată de post“. Galantarul era gol. (**S. G.**)

■ Extras din „Lista obiectelor admise la expediere pe riscul expeditorului“ a Poştei Române: „Albine vii, păsări mici cîntătoare, pui de o zi şi porumbei“. Ce s-ar întîmpla oare cu păsările mici necîntătoare, cu puii de două-trei zile sau cu guguştiucii? (**M. P.**)

PUBLICITATE

primăria municipiului bucureşti
teatrul EXCELSIOR

ALEXANDRU
cîntece piraterești
ANDRIEȘ

PREMIERA
la TEX ora 19.3o
miercuri
4 decembrie 2013
ora 19.30
teatrul
EXCELSIOR
strada Academiei nr. 28 - 30

biletele sunt disponibile
la teatrul EXCELSIOR
și online la bilete.ro

sponsor principal
23 COMMUNICATION IDEAS

sunet și lumini
VICTOR PANFILOV

adevărul 24-FUN DILEMA VECHE

black crow music productions 2013

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

PUBLICITATE

rfi ROMÂNIA www.rfi.ro

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 511 ■ 28 noiembrie – 4 decembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

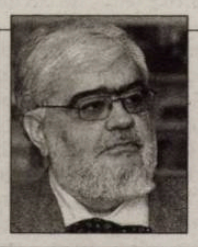

ANDREI PLEŞU

„A convieţui cu imposibilul“

pagina 3

ANA MARIA LUCA

„La porţile infernului sirian“

pagina 21

CRISTINA HERMEZIU

„Franţa are febră“

pagina 22

Fleacuri & nimicuri

„LIBRARUL: Iată o carte nouă, foarte interesantă.
UN JUNE CULT (dînd cu dispreţ volumul la o parte): Moft!“

ION LUCA CARAGIALE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

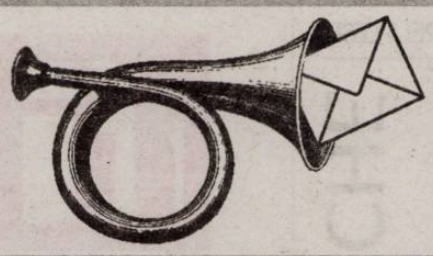

turneu de inbox

NR. 510

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Din nou despre clasa de mijloc"

Burghezia proletariatului

Clasa de mijloc care abia începuse să se înfiripe în România a fost sistematic exterminată fizic şi spiritual, începînd din 1945. Exterminarea fizică a clasei mijlocii mic-burgheze s-a făcut, printre altele, prin lipsirea acesteia de mijloacele clasice de subzistenţă, cu toţii devenind angajaţi la stat, ceea ce, trebuie să recunoaştem, a reuşit. Reeducarea atitudinilor mic-burgheze a reuşit perfect, la rîndul ei, în ciudă aparenţelor create de o anumită toleranţă în rîndurile unor artişti şi intelectuali. Aceştia erau, de altfel, muncitori intelectuali cu acte în regulă, deja înregimentaţi; de exemplu, membri ai Uniunii Scriitorilor, dar cărora li se tolera în mod voit o atitudine parodică mic-burgheză, că un fel de excentricitate îngăduită unor idioţi inofensivi. Atitudinile mic-burgheze de fond, civice, de clasă mijlocie, au fost în schimb reprimate cu brutalitate, de oriunde ar fi venit, cei vinovaţi sau doar presupuşi vinovaţi fiind vînaţi, astfel încît exemplul lor să-i înfricoşeze pe alţi eventuali amatori de clasă mijlocie.

În anii comunismului s-a format totuşi o nouă clasă socială, clasă care ţine astăzi locul clasei mijlocii la noi. Este vorba de burghezia proletară, care, profitînd de şansa istorică sub comunism, a reuşit să ocupe locul lăsat vacant de adevărata clasă de mijloc. Oameni de sorginte îndoielnică, fără alte merite sau calităţi, în cel mai bun caz submediocri profesional, s-au trezit, printr-un concurs de împrejurări favorabil, propulsaţi în funcţii importante social, la care în mod normal nici nu ar fi putut visa. Odată pătruns microbul în sistem, lipsa de profesionalism şi de competenţă a proliferat, chiar dacă, ulterior, argumentul originii „sănătoase" n-a mai fost determinant nici în comunism, locul acestuia fiind luat însă de nepotism, relaţii, pile şi, în ultimă instanţă, de a „proveni din sistem", adică aparţinînd noii burghezii. Ideologic, această nouă clasă mijlocie nu avea ce căuta în comunism, de asta a şi disimulat atît de bine. Am motive să cred însă că Ceauşescu, de exemplu, ştia prea bine cine sînt, îi strunea, şi-i dispreţuia mai mult sau mai puţin făţiş. Lor le vorbea în cuvîntările lui, de multe ori, cred, cînd mie mi se părea cifrat. Lor le-a zis în final că le dă o sută-n plus la salariu şi nu-ştiu-ce zile în plus la sindicat, ceea ce se pare că i-a scos din minţi – pe mine m-ar fi lăsat cel mult rece, neaşteptînd nimic de la sistem. Burghezia proletară se temea de Ceauşescu, la rîndul ei, şi-l ura împreună cu ideologia comunistă care devenise, de-acum, un impediment în calea ei. Tovarăşul Iliescu lor li se adresa cînd vorbea de comunismul cu faţă umană, că Ceauşescu a trădat comunismul etc.; alţii – eu cel puţin credeam că delirează, dar omul avea interlocutorii lui, cărora le vorbea cu dedicaţie. În final, înţeleg acum că a fost un mare pas pentru ei să renunţe total la comunism, chiar dacă ideologia ar fi fost un impediment constant, argumentul hotărîtor a fost, cred, că ideologia comunistă nu mai dădea bine deja.

Ajungînd nu prin merite proprii, ci printr-un concurs de împrejurări favorabil, să ocupe în societate locul clasei mijlocii, burghezia proletară este incapabilă să se menţină pe poziţie, în condiţiile unei concurente bazate exclusiv pe merit şi profesionalism, încercînd prin orice mijloace să-şi asigure la infinit un concurs de împrejurări favorabil, prin corupţie, trafic de influenţă, nepotism.

adăugat de Mihail Cărăuşu
la 25 noiembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

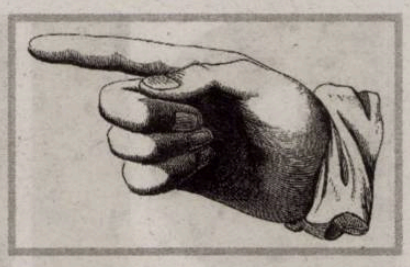

■ Vineri, 29 noiembrie, o aniversare – 2 ani ai Librăriei Bastilia, cu o lansare bizară şi o cină sălbatică. Este vorba de volumul *Pagini bizare* de Urmuz, însoţit de CD-ul *Fuchsiada,* poem eroico-erotic şi muzical, în proză, improvizat în limba română şi în limba franceză de Avant'n'Gard & Monsieur Delagare, urmat de „Porc cu piper", cu mole picantă şi *Detectivi sălbatici*. Bonus – 100 de lampioane pe cerul Bucureştiului, dacă nu plouă sau nu ninge. (Adina Popescu)

■ Un foarte frumos şi interesant articol în versiunea online a revistei *Atlantic* (theatlantic.com): *„What is a Poem?"* Autorul, Mark Yakich, predă *creative writing* la Loyola University New Orleans. Cîteva mostre: „Cititorii au o anumită doză de libertate cînd navighează într-un poem. Problema este că acea libertate are nevoie adesea de mai multă muncă, de mai multă automotivare şi de un anumit grad de confuzie." „Editurile, chiar şi cele mai mari, trimit din obligaţie comunicate de presă şi exemplare de semnal ale volumelor de poezie, dar nimeni nu va spune că se aşteaptă ca o asemenea carte să vîndă destule exemplare încît să-şi acopere costurile de tipărire. Dar, ca nici o alta, o carte de poeme se prezintă pe sine nu ca un obiect bun de pus pe piaţă, ci ca un obiect făcut de dragul de a-l face." (Mircea Vasilescu)

■ „Înapoi la argument", la Humanitas Cişmigiu, joi, 28 noiembrie, ora 19: Horia Roman Patapievici în dialog cu Gabriel Liiceanu, pe tema „Vieţii cotidiene a Securităţii din punctul de vedere al victimei". (Iaromira Popovici)

■ „Prima frază a unui roman trebuie să conţină ceva din energia unui strigăt inconştient care provoacă o avalanşă..." Aşa sună prima frază a unui roman apărut recent: *Negustorul de începuturi de roman* de Matei Vişniec (Editura Cartea Românească). O carte despre începuturi şi mai ales despre continuări durabile. (Matei Martin)

■ A mai trecut un tîrg de carte peste noi. Poate că sociologii au dreptate şi criza e unul dintre motivele pentru care oamenii se întorc la lucrurile aşezate şi adevărate. Gaudeamus-ul de acum m-a făcut să mă gîndesc la cele cîteva mii de oameni care s-au întors cu plasele pline acasă şi o să stea în serile astea de toamnă tîrzie cu cîte o carte în braţe. Şi eu am tîrguit, teancul e mare: de la Polirom, cele două volume din Ilf şi Petrov *America fără etaje* şi *Douăsprezece scaune,* ediţia nouă din *De ce fierbe copilul în mămăligă, Soldaţii. Poveste din Ferentari* a lui Adrian Schiop, de la Editura Art: Urmuz – *Pagini bizare,* Florin Iaru – *Poveşti cu final schimbat,* Bogdan Iancu – *Fata din lift,* Bogdan-Alexandru Stănescu – *Enter Ghost. Scrisori imaginare către Osip Mandelştam,* Cosmin Perţa – *Vizita* (Herg Benet). (Ana Maria Sandu)

■ Linguri de lemn, oale de tot felul, ii, cergi, jucării, icoane, mobilier, ştergare, dulceaţă, zacuscă, murături, cîrnaţi, brînzeturi, păstrav afumat, vinuri, palincă şi cîte şi mai cîte: de pe 29 noiembrie pînă la 1 decembrie, la Muzeul Ţăranului Român – Tîrgul de Sf. Andrei. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă n-aţi citit cele 11 povestiri din *Garden Party* de Katherine Mansfield (traducere de Antoaneta Ralian, Humanitas, 2012), acum puteţi asculta trei dintre ele pe audio-book-ul *A Cup of Tea,* în lectura Marianei Mihuţ (Humanitas Multimedia, 2013). Katherine Mansfield (1888-1923) fiind scriitoarea despre care Virginia Woolf a mărturisit că a invidiat-o dintotdeauna. (Marius Chivu)

■ Albumul *Sonoro Conac,* de curînd lansat în cadrul celei de-a opta ediţii a Festivalului Internaţional de Muzică de Cameră, cuprinzînd lucrările fotografului Şerban Mestecăneanu şi texte scrise de Luiza Zamora, cu un concept grafic semnat de Corina Duma, transpune în imagini povestea a unsprezece clădiri de patrimoniu din România, unde muzicienii SoNoRo au susţinut vara aceasta concerte camerale. Prin acest proiect de anvergură, iniţiatorii (Ordinul Arhitecţilor din România şi SoNoRo) îşi propun reevaluarea estetică a unor monumente ignorate pînă acum, includerea lor în circuitul „muzicii de cameră", făcînd astfel posibilă recuperarea unui preţios capitol din istoria arhitecturii medievale din ţara noastră. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Lucian Pintilie**
- ***Jurnalul de la Păltiniş***
- **Războiul româno-român**

album dilematic Florin Budea

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNĂSE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 8.900
Tipărit la Tipomedia

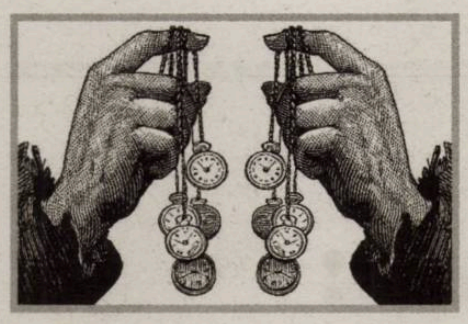

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

A convieţui cu imposibilul

Dacă mi s-ar cere o definiţie a dictaturii, aş spune că *dictatura* este un mod de organizare statală în care sfera *posibilului* tinde spre zero, lăsînd loc unui procentaj sufocant de *imposibil*. Pe de altă parte, cînd în spaţiul public totul devine posibil, avem de-a face cu *anarhia*. Un stat bine alcătuit e unul în care raportul dintre posibil şi imposibil lasă loc şi pentru libertate, şi pentru reguli.

Am trăit, vreme de aproape 40 de ani, într-o dictatură. Posibilul se reducea, în perimetrul ei, la şansa – tot mai firavă – a unei subzistenţe modeste, la cîteva servicii-standard oferite de stat şi la un set de mici libertăţi private, cu condiţia ca ele să nu interfereze cu rigorile instituţionale şi ideologice ale „conducerii“. La toate astea se adăuga o doză importantă de *arbitrar*, care să producă imprevizibilitate, confuzie şi o perpetuă nesiguranţă. Nu sînt de acord că în anii totalitarismului comunist nu se putea iubi, nu se putea rîde, nu se putea citi şi nu se putea scrie. A existat literatură mare, artă mare, cercetare utilă, dar nu *datorită* regimului „îngăduitor“, ci *în pofida* lui. Toată lumea ştia însă că anumite lucruri sînt *definitiv imposibile*. Filozofii ştiau că nu pot publica lucrări de filozofie antimarxistă, fiecare cetăţean ştia că nu-şi poate programa concedii în Occident, editorii ştiau că nu pot publica Cioran, profesorii ştiau că nu pot vorbi la ore despre Soljeniţîn sau despre exterminările de la Canal, ori despre rezistenţa în munţi a anilor '50. Toţi ştiau că ziarele sînt pline de minciuni, sau că despre Ceauşescu nu se poate vorbi în public decît encomiastic. În ce mă priveşte, ştiam, de pildă, că nu mă voi putea ocupa niciodată, în mod „oficial“, de istoria sau filozofia religiei, că istoricul de artă medievală trebuie să dea frescelor de la Voroneţ o interpretare materialist-istorică şi nu teologică, că nu pot avea acces la cărţi şi periodice de specialitate decît întîmplător, cu mari dificultăţi şi riscuri.

În aceste condiţii, imposibilul devenea o componentă aproape firească a vieţii cotidiene. Nimic nu te oprea să-ţi imaginezi „ce-ar fi dacar fi“, ce ai face şi ce ai scrie „dacă s-ar putea“, cum ai construi mari programe şi instituţii culturale, dacă totul ar fi „normal“. Frustrările se rezolvau, astfel, prin exerciţiul utopiei. Puteai înălţa castele de nisip, pagode de proiecte, cu avantajul că nu aveai cum să te simţi vinovat de nerealizarea lor. De vină era „sistemul“. În mod paradoxal, sistemul era, simultan, un plafon scund, de netrecut, dar şi o bună rampă de lansare pentru salturi euforice în implauzibil şi reverie.

Ani de-a rîndul, am practicat, împreună cu cei apropiaţi, un joc întremător al planurilor „măreţe“ şi de neîmplinit. Constantin Noica se gîndea să scoatem o publicaţie de cultură filozofică *(Caietele de la Păltiniş)* în care să adunăm, măcar de patru ori pe an, contribuţii autohtone de specialitate. Ştiam foarte bine că, în condiţiile date, era o pură sminteală, dar ne amuzam să facem sumare închipuite ale primelor numere. La un moment dat, alcătuisem „cuprinsul“ unui volum dedicat problematicii simbolului. Autorii avuţi în vedere erau Petru Creţia, Sorin Vieru, Victor Ieronim Stoichiţă, Gabriel Liiceanu şi subsemnatul. Evident, lucrurile au rămas, pînă astăzi, în stadiul de proiect. Aveam, inevitabil, în minte, şi o „acţiune“ editorială. Urma să publicăm o colecţie „paideică“ a „celor o sută de cărţi“, adică să punem la îndemîna publicului interesat (a tinerilor, mai cu seamă) textele fondatoare ale culturii europene, cele a căror „listă“ ne fusese oferită de Noica şi pe care încercam să le parcurgem în discrete seminarii private. Nu lipsea nici ideea, preluată de la maestrul nostru, de a înfiinţa o „şcoală de înţelepciune“, după modelul celei pe care o schiţase el însuşi, cu decenii în urmă, la Andronache, lîngă Bucureşti. Locul noii ctitorii fusese deja identificat, pe un povîrniş păltinişan, de pe traseul plimbărilor zilnice nicasiene.

Iată numai cîteva dintre „imposibilele“ cu care ne-am condimentat viaţa în anii dictaturii: întruchipări translucide ale unei speranţe fără de speranţă, ale unui viitor nerealist, ale unui dans fără corp. „Puncte de fugă“ pe harta pusă dinaintea tuturor de autorităţile vremii. Făceam planuri imposibile, pe fundalul unei dictaturi al cărei sfîrşit era, pentru noi toţi, de neimaginat. Imposibil. Căci dacă exista, pe atunci, o certitudine generală cu privire la ceea ce e imposibil, aceasta era certitudinea că ieşirea din comunism este imposibilul însuşi. Nu ne trecea prin cap să luăm de bun sfatul pe care un antrenor de fotbal îl dăduse tînărului Noica, după ce constatase că proaspătul sportiv renunţase să mai alerge după o minge pasată prea departe de un coechipier: „Noica, dacă nu vei alerga şi după mingi imposibil de prins, nu vei face nimic în viaţă!“ Ieşirea din comunism a fost mereu, pentru noi şi probabil pentru toţi concetăţenii noştri, mingea după care e inutil să fugi…

Va urma. În articolul de săptămîna viitoare, despre „se poate“.

PUBLICITATE

Cât de des spui **nu se poate?**

Țara lui Andrei
o țară mai bună în fiecare zi

PETROM
Membru OMV Grup

Află mai multe răspunsuri pe www.taraluiandrei.ro

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Despre cuvinte

„Strămoşii noştri îşi iubeau cuvintele lor. Erau cu adevărat fericiţi cu ele. Mintea lor nu era făcută altfel. Cuvintele omului alb nu şi-au găsit drumul pînă la ei. Strămoşii noştri au muncit cu demnitate şi au vorbit despre ceea ce fac. Şi-au crescut gîndurile lor, îndreptate spre oamenii lor. Nu şi-au tot spus unul altuia: «Un avion o să aterizeze mîine! Vor sosi vizitatori albi!» sau «Căutătorii de aur se apropie! Malaria lor este periculoasă, o să ne omoare!» Azi, toate aceste vorbe despre oamenii albi stau în calea propriilor noastre gînduri. Prea multe cuvinte ne-au venit de la oraş! Unii dintre noi am mers acolo, la oraş, cînd am fost bolnavi sau ca să ne apărăm pădurea. Oamenii albi vin adesea în casele noastre. Cuvintele lor se strecoară în gîndurile noastre ca şerpii şi le întunecă. Ele ne îngrijorează tot timpul, chiar şi cînd aceşti străini sînt departe de noi. Ne iau minţile, ne zăpăcesc cu cuvintele lor despre prospecţiunile de aur. O să pierim înainte de a ne da seama. Nimeni nu o să aibă timp nici măcar să scoată un sunet.“

Davi Kopenawa este un şaman Yanomami – una dintre cele mai izolate populaţii din inima Amazonului şi, tocmai de aceea, una dintre cele mai faimoase printre antropologi şi, mai recent, pentru un public mai larg. Kopenawa a învăţat portugheza ca să-şi apere oamenii, devenind unul dintre cei mai faimoşi purtători de cuvînt ai indigenilor din pădurile amazoniene. De curînd, şi-a publicat un soi de autobiografie-manifest la Harvard University Press: *The Falling Sky: Words of a Yanomami shaman*. Cutreiera lumea pentru a avertiza guvernele de soarta poporului său, dar şi de pericolul lumii în care trăim cu toţii. Inamicii săi nu sînt atît oamenii albi, cît cuvintele lor, pentru că acestea „mint“. „Cînd ei se gîndesc că pămîntul lor se strică, oamenii albi vorbesc despre „poluare“. În limba noastră, cînd boala se răspîndeşte fără încetare în pădure, noi spunem că e *xawara*“ – fumul rău. „Există şi o boală a petrolului. Oamenii albi îl scot din pămînt. Petrolul, fierul, pietrele nu sînt moarte, sînt vii. Ele mor doar cînd sînt arse în cuptoare. Atunci spiritele lor încep să plutească prin aer, în vînt, şi îmbolnăvesc copiii şi oamenii bătrîni. *Xawara* pietrelor iese din ele şi cere răzbunare. Asta e boala universală a poluării – boala fumului.“ Dar albii nu ştiu ce-i *xawara*, nu înţeleg, nu pot să vadă adevărul, pentru că nu au cuvîntul...

Dar nu despre ecologie este vorba aici, ci despre cuvinte. Despre miracolul uman al limbajului. Lingvistic vorbind, limba acestor oameni este şi ea aparte: nu are termeni distincţi pentru stînga şi dreapta, pentru albastru şi verde, nu are un sistem de numărare, nu poate să formeze propoziţii subordonate şi nu cunoaşte timpul trecut. În schimb, Yanomami pot să comunice nu doar prin cuvinte, ci şi prin cîntece, strigăte, fluieraturi şi un sistem de murmure. Au, deci, patru forme suplimentare de limbaj – conchide Daniel Everett, care le-a studiat limba şi cultura timp de mulţi ani. Oricum ar fi, după standardele noastre, este o limbă „neevoluată“. Mai puţin egocentric vorbind, este însă un întreg univers, ca orice limbă. De aceea nu mi se pare foarte isteaţă concluzia unui comentariu din nu mai ştiu ce cotidian britanic, cum că dispariţia multor limbi „mici“ nu este cine ştie ce scofală, căci „aceste culturi tot nu au produs nimic important“, nu au dat nici un Mozart, nici un Einstein – ca să nu mai vorbim de un Ford sau Rockefeller. Mai degrabă sînt înclinat să-i dau dreptate lui Everett, cînd spune că ar fi mare plictiseală dacă am vorbi toţi aceeaşi limbă...

Povestea lui Kopenawa m-a dus cu gîndul la un strămoş al şamanului Yanomami, mult mai bătrîn şi faimos, înţeleptul Confucius. Pilda lui despre cuvinte şi buna guvernare este citată pe toate drumurile şi cu toate ocaziile, dar merită amintită şi în acest context.

Zi Lu l-ar fi întrebat pe maestru care ar fi primul lucru pe care l-ar face dacă ar fi chemat să administreze statul. „Ceea ce ar trebui făcut – a răspuns acesta – este să pui la locul lor numele.“ „Cum aşa?“ s-ar fi mirat interlocutorul său. Argumentaţia lui Confucius, după ce-şi acuză de incultură partenerul de dialog, a fost următoarea:

- Dacă numele nu sînt corecte, limbajul nu este în acord cu adevărul lucrurilor.
- Dacă limbajul nu este în acord cu adevărul lucrurilor, ceea ce întreprinzi nu poate fi dus la bun sfîrşit.
- Cînd ceea ce întreprinzi nu poate fi dus la bun sfîrşit, proprietăţile şi muzica nu vor înflori.
- Cînd proprietăţile şi muzica nu vor înflori, pedepsele nu vor fi distribuite în mod corect.
- Cînd pedepsele nu sînt distribuite în mod corect, oamenii nu ştiu cum să-şi mişte mîinile şi picioarele.

Iar concluzia este următoarea: „De aceea, un om superior *(Junzi)* consideră necesar ca numele pe care le foloseşte să fie rostite adecvat şi, de asemenea, ca ceea ce rosteşte să poată fi dus la îndeplinire în mod adecvat. Ceea ce pretinde un om superior este doar ca în cuvintele sale să nu fie nimic incorect.“

Socrate a fost revoltat, se spune, de trecerea de la cuvintele rostite la cele scrise. Mutaţia următoare, la cuvintele tipărite, a fost considerată o revoluţie a mijloacelor de comunicare. Ce ne aşteaptă oare acum, cu trecerea spre o comunicare prin imagini?...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele naţiunii şi hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

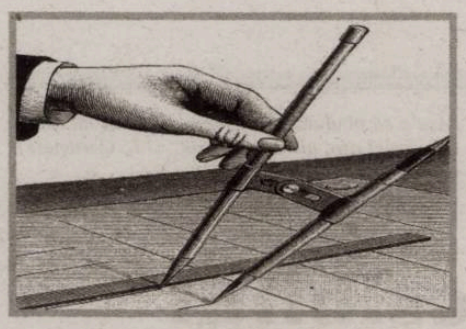

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Deschideţi muzeul!

De mai multe zile, de cînd a apărut un afiş care invită la vizitarea Muzeului Severeanu, căutam un moment liber ca să mă duc să-l revăd, după ani (vreo zece?). Ştiam că fusese atîta vreme închis, dar afişul era îmbietor. Cînd colo, tot închis, cu lacăt la poartă.

Întrebînd prin vecini, am aflat că nu s-au terminat reparaţiile, fiindcă „nu sînt bani. N-au nici pentru o femeie de serviciu!" Aşa că frunzele uscate din curte le măturase de bună voie paznicul. Nu putea să-mi răspundă dacă Ministerul Culturii sau Primăria sînt de vină. Dar îi părea rău că aşa o frumuseţe de casă – cu tavane înalte de patru metri („Vă daţi seama? Eu aş fi făcut două etaje...") – are de aşteptat după nişte muncitori care pun un rînd de cărămizi pe zi. Acest ritm contrastează cu rapiditatea cu care lucrează alături nemţii la restaurarea fostului Institut Cultural „Goethe", unde se zice că se va muta consulatul german. Aşa sînt nemţii: au bani şi se ţin de treabă. Muzeul era tot închis cînd a venit un autobus cu turişti elveţieni, aduşi de o ghidă româncă. Doamna trăieşte în Elveţia, dar ţinea minte muzeul din tinereţea ei şi l-a rugat pe muzeograf să le deschidă, însă acela „avea ordin să nu", aşa că au venit degeaba. Nici la numărul din cartea de telefon nu răspunde nimeni.

Dacă se uită cineva prin gard, casa arată splendid, dar e goală, nici nu s-au deschis pachetele pentru a umple vitrinele. Inaugurarea anunţată o fi avut loc? Da, în 2008, dar numai pentru cîteva zile, s-a închis la loc şi... pînă acum. Oricum, colecţia Severeanu ţine de Muzeul Municipiului Bucureşti, prin urmare depinde de Primărie. Toate posturile sînt blocate, adică nu poate fi angajat cineva, bunăoară specializat în numismatică antică, grecească şi romană.

Fiindcă povestea, pe care am mai spus-o odată, trebuie cunoscută ca să-i fie cuiva ruşine. Doctorul Gheorghe Severeanu (1879-1938) avea, ca şi alţi medici, o pasiune pentru antichităţi şi obiecte de artă, pe care, ca şi alţi medici – dar mai puţini –, avea şi mijloacele de a o satisface. Se pare că între tablourile lui se strecuraseră şi falsuri (un Renoir?), dar, ca opere ale artiştilor români, avea patru Andreeşti şi douăzeci de Grigoreşti, care l-au instalat în prim-planul colecţionarilor noştri. Picturile de Eustaţiu Stoenescu, Sava Henţia şi, mai ales, Apcar Baltazar contribuiau şi ele la această reputaţie. Colecţia fusese deschisă publicului din 1929. În 1930-1933, G. Severeanu era vicepreşedinte al Societăţii Istorico-Arheologice „Bucureştii Vechi", după care a devenit director al noului Muzeu Municipal, aflat pe atunci în Calea Victoriei, în casa Moruzi. Din munca pe care a depus-o în această funcţie a rămas amintirea unor conferinţe despre Bucureşti în vremea ocupaţiilor ruseşti, a lui Miloradovici şi a lui Kiseleff. Titlul alteia, „Reprezentări zoomorfice în preistoria Bucureştilor", dovedeşte interesul doctorului pentru săpături arheologice în interiorul Capitalei şi în împrejurimi. În 1949, Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti, cum se numea atunci, după mutarea în palatul Suţu, a primit din partea Mariei Severeanu donaţia colecţiei, dar înfiinţarea oficială a mai întîrziat pînă în 1956.

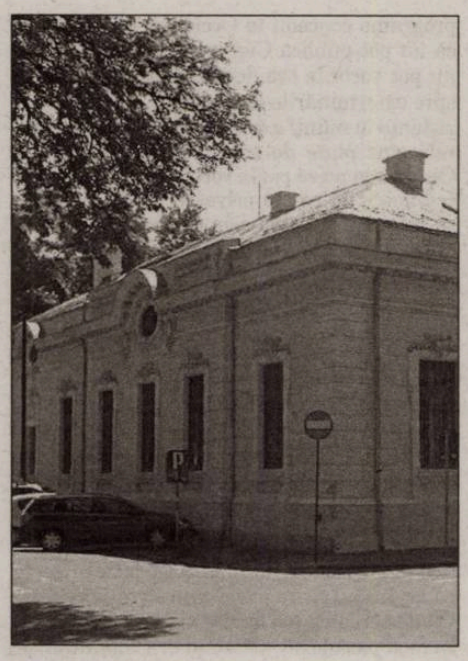

Nişte muncitori pun un rînd de cărămizi pe zi.

Despre conţinutul casei dăruite găsim într-o broşură de cinci pagini, tipărită pentru vizitatori de Sfatul Popular al Capitalei RPR Prima dintre cele şase săli era consacrată „comunei primitive": unelte şi arme de cremene cioplită, podoabe de aur şi argint, ceramică preistorică decorată, obiecte casnice din lut, os sau corn, provenind din sudul Olteniei. Urmau, în a doua sală, antichităţi greceşti: ceramică în stilurile geometric, arhaic, corintic şi attic, precum şi statuete de tip Tanagra (sec. IV-I î.e.n.), inele de aur, argint şi bronz. Sala următoare conţinea antichităţi geto-dacice: tezaurele de la Epureni-Huşi, Inoteşti-Buzău şi Petreşti-Crivina, alături de care erau expuse statuete romane de bronz, plumb sau marmură şi o mască romană din teracotă (sec. II e.n.), monede de argint celtice şi dacice. O colecţie importantă de monede romane şi vase de ceramică şi sticlă se găsea în sala IV. În continuare, sala V cuprindea monedele medievale din Ţara Românească, Moldova şi Transilvania (sec. XIV-XVII). Tot acolo puteau fi văzute stampe franceze şi germane. În sfîrşit, gravuri şi picturi de artişti moderni, români sau străini, erau adunate în ultima sală. Este penibil să descriem acest tezaur uitat, după explicaţiile unui ghid de acum 50 de ani, dar publicul n-a mai avut de mult posibilitatea să-l cunoască.

Adresa muzeului invizibil este la nr. 26 din strada Henri Coandă (colţ cu str. N. Iorga). Primăria este datoare să ţină seama de faptul că doctorul Severeanu a fost unul dintre oamenii care s-au preocupat de istoria Bucureştilor şi că, prin strădania lui, s-a adunat o cantitate considerabilă de mărturii ale trecutului acestui oraş.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

În ce măsură mesajul (poate) bate valoarea estetică?

În cimitirul de pe Calea Lipovei din Timişoara se află o Coloană neogotică din 1852, cadou al împăratului Franz Iosif pentru că oraşul a rezistat asediului revoluţionarilor maghiari în aprilie – august 1849. Deoarece monumentul se află pe lista de patrimoniu la categoria A, de valoare naţională, cîteva ONG-uri din oraş au cerut reamplasarea sa într-una din pieţele oraşului. Actualul primar Nicolae Robu a preluat ideea sal-

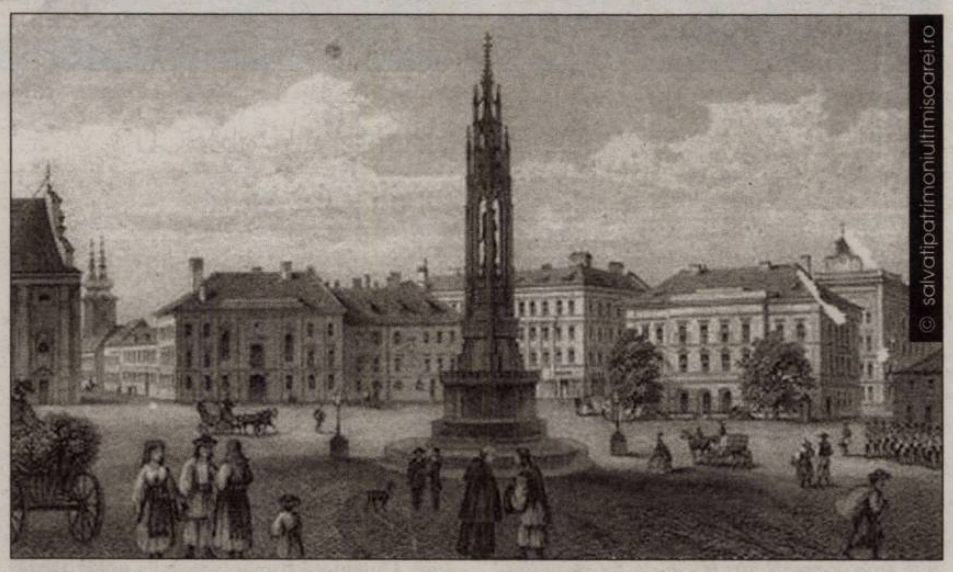

Un monument cu mesaj incorect politic.

vării Coloanei şi a propus aducerea acesteia în oraş într-un scuar din Piaţa Bălcescu, peste drum de biserica romano-catolică ridicată la sfîrşitul secolului XIX, tot în stil neogotic.

Iniţiativa s-a lovit de opoziţia UDMR Timiş, care susţine că mesajul monumentului ar fi necorespunzător pentru un oraş care a adus democraţia şi care se vrea capitală culturală europeană. Primăria ne-a solicitat să negociem principial cu UDMR, pentru degajarea unei soluţii de salvare a Coloanei. Am avut o primă rundă de discuţii împreună cu Florian Mihalcea (Societatea „Timişoara") şi subsemnatul (Asociaţia culturală „Ariergarda"), la sediul Institutului Intercultural, reprezentat de Călin Rus şi Eugen Gherga, cu Bodo Barna, profesor universitar în ştiinţe politice şi istoricul Francisc Halasz, preşedintele UDMR Timiş. Discuţia este de interes public şi pune o problemă de actualitate imediată. Simplificînd, am rezuma dificultatea ei prin întrebarea: în ce măsură mesajul (poate) bate valoarea estetică? Prin urmare, dacă avem un monument de for public de valoare patrimonială, estetică şi implicit turistic-economică consistentă, merită distrus, marginalizat sau cenzurat deoarece mesajul său este incorect politic?

În discuţiile purtate am căzut de acord asupra unor compromisuri de parcurs, pe care le vom prezenta primarului, Consiliului municipal, opiniei publice. Am convenit de comun acord că monumentul *merită* restaurat. Am căzut de acord şi asupra faptului că, fiind pe lista A de patrimoniu naţional, *merită* să fie inclus în circuitul turistic şi (implicit) economic care derivă de aici. În legătură cu mesajul necorespunzător, am oferit UDMR şi comunităţii maghiare sugestia unui mesaj în română, maghiară, germană, engleză, care să ateste atît faptul că este un monument al absolutismului habsburgic, cît şi o creaţie monumentală de valoare artistică, şi am cerut să fie menţionaţi autorii lui. Am obţinut promisiunea unei discuţii pe această temă în conducerea partidului.

Punctele neagreate au fost cele legate de faptul că UDMR nu acceptă (deocamdată, sperăm noi) reamplasarea monumentului din cimitir într-una dintre pieţele oraşului. Ni s-a spus că poate fi şi acolo restaurat şi inclus în circuitul turistic. Le-am reproşat faptul că cimitirul nu este atractiv turistic şi nu are valoarea patrimonială a unor cimitire istorice, precum Bellu din capitală sau, de aiurea – Père Lachaise.

Un alt argument al UDMR: mormintele soldaţilor căzuţi în asediu nu mai sînt vizibile în cimitir şi monumentul ar servi o asemenea misie. Nici acest argument nu ni se pare valid, atîta vreme cît monumentul nu a avut o asemenea destinaţie. Sperăm să găsim compromisuri cu decidenţii, mai ales că, în situaţia în care acestea vor fi posibile, şi comunitatea maghiară din oraş, dar şi cea germană, sîrbă sau evreiască, susţinute de ONG-urile interesate de patrimoniu, vor putea cere continuarea punerii în valoare şi a altor monumente de patrimoniu uitate. Spre exemplu: Obeliscul „Sfînta Ecaterina", mai vechi încă decît monumentul Fidelităţii (obeliscul datează de la jumătatea secolului al XVIII-lea) care se află tot în cimitirul de pe Calea Lipovei.

Această acţiune de salvare prin reamplasare poate fi începutul unor noi acţiuni de acest fel, care ar putea reda Timişoarei vechea ei identitate cultural-istorică.

***Daniel Vighi** este scriitor.*

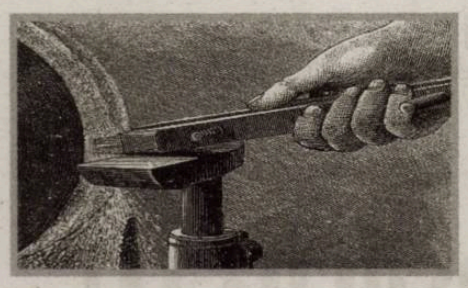

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Vilnius: eşecul care poate face bine

Mi-l amintesc şi azi, deşi au trecut mai bine de trei ani de atunci. Holul sediului provizoriu al Parlamentului Republicii Moldova – „originalul" se afla în renovare după distrugerile suferite mai an, în timpul protestelor tinerilor care răsturnaseră regimul Voronin. Îi remarcasem discursul liberal din timpul dezbaterilor şi l-am abordat pentru un interviu. Tînărul deputat al Partidului Democrat avea alura unui om de afaceri de succes – ceea ce şi era. Aveam să-l revăd în zilele următoare într-o revistă glossy de la Chişinău, vorbind despre dezvoltarea afacerilor, despre viitorul pe care vrea să-l asigure copiilor şi despre locurile din Europa unde-i place să-şi petreacă vacanţele. Poze color, locuinţă confortabilă, birou luxos, un model pentru o economie în plin avînt şi pentru o societate ce-şi caută drumul spre Europa.

La început a fost reticent – credea că îl caut în legătură cu o anchetă publicată cu ani în urmă de ziarul la care lucram şi despre care eu, mărturisesc, nu-mi mai aminteam. Era trimis în judecată în România şi, în luna mai a acestui an, chiar a fost condamnat definitiv la patru ani de închisoare. Deputatul PD Valeriu Guma este dat acum în urmărire prin Interpol.

Foarte interesant felul în care el privea viitorul european al Republicii Moldova: reglementările europene sînt bune, cîtă vreme protejează mediul de afaceri şi împiedică abuzuri, cum ar fi preluarea forţată a afacerilor de către cei aflaţi în legătură cu mediul politic – se vorbea că fiul lui Voronin ar fi acaparat în felul acesta o mare parte din economia moldovenească. Dar aceleaşi reglementări europene – mai spunea deputatul – pot fi şi frînă pentru afaceri. Cu alte cuvinte, cel mai bine ar fi să beneficiem de avantajele Uniunii Europene (comerţ liber, protejarea investiţiilor), dar fără să ne asumăm şi îndatoririle (stat de drept, transparenţă). Cel mai bine pentru Republica Moldova ar fi să rămînă o Elveţie a Estului, o placă turnantă între Uniunea Europeană şi Rusia. Noi cunoaştem bine ambele spaţii – mă asigura deputatul moldovean, căutat acum de Interpol.

Este cazul acesta definitoriu pentru mediul de afaceri din Republica Moldova? De ce n-ar fi? Avem exemple numeroase şi viguroase de comunităţi de afaceri clădite solid, eventual pe baza relaţiilor strînse cu omologi din România? Nu. Sau, mai curînd, putem vorbi despre un stat luat prizonier de structuri care au pus mîna pe toate pîrghiile economice? Pînă la urmă, avem de-a face cu nişte pionieri în drumul greu, dar fascinant, spre Vest, sau pur şi simplu cu nişte bandiţi?

Vedem astăzi refuzul declarat al Ucrainei de a semna Acordurile de liber schimb şi asociere cu UE la summitul de la Vilnius – şi incertitudinile legate de viitorul european al Republicii Moldova – ca pe un rezultat aproape exclusiv al presiunilor Rusiei. Adevărat este că pentru Rusia, „pierderea" fostelor state-satelit ale URSS şi a ţărilor baltice, în favoarea Occidentului, reprezintă deja un preţ mult prea mare. Dar, oare, nu cumva Ucraina şi Republica Moldova reprezintă cazuri fundamental diferite faţă de Europa Centrală şi de Sud-Est?

Pentru naţiunile din această regiune, alegerea drumului european a fost simplă. De fapt, nici nu a fost vorba despre vreo alegere. Pur şi simplu, condiţiile create după 1989 le-au permis să-şi reia locul în Europa, închizînd o dureroasă paranteză comunistă. Pentru cehi şi bulgari, pentru polonezi şi baltici, pentru unguri şi români, Occidentul a fost opţiunea firească – pur şi simplu, ei se considerau ca făcînd parte din Europa, din Occident – fiecare cu particularităţile şi cu cazurile sale individuale, fireşte. La fel şi Balcanii de Vest, frămîntaţi de războaiele anilor '90.

Vedem astăzi cum societatea sîrbă – tradiţional mai sensibilă la relaţia specială cu Rusia şi încă încărcată negativ de pierderea unei hegemonii asupra fostei Iugoslavii – a aceptat compromisuri majore în privinţa statutului Kosovo. Şi aceasta tocmai pentru a se înscrie pe parcursul european. Vedem o Bosnie încă nefuncţională, dar ţinută într-o stare de stabilitate tocmai de atracţia pentru Europa.

Cu Moldova şi Ucraina este, însă, cu totul altceva. Aici, societăţile sînt divizate în părţi aproximativ egale între opţiunea vestică şi cea răsăriteană. Orice alegere, în orice direcţie, este dramatică pentru partea cealaltă şi ameninţă stabilitatea statului. Elitele economice şi financiare şi-ar dori garanţiile oferite de Vest, dar fără a renunţa la legăturile răsăritene şi fără a se alinia şi normelor pe care le presupune un proces de aderare la Uniunea Europeană. Cît despre elitele politice, acestea caută să supravieţuiască făcînd joc dublu şi practicînd discursul ambivalent, încercînd să rămînă pe deasupra marilor dispute sau să tragă profit din acestea.

Pentru Europa Centrală şi de Sud-Est şi pentru statele baltice, parcursul european a însemnat un proces de reformare a statului, asumat de autorităţi şi de majoritatea membrilor societăţii (iarăşi, cu specificul fiecărei ţări în parte). Pentru Moldova şi Ucraina, cartea europeană se joacă mai degrabă în mod pragmatic, în sensul „ce-mi dai şi ce-ţi dau". Varianta cealaltă este oricînd valabilă.

Sîntem obişnuiţi să tratăm Ucraina şi Moldova ca pe o Europă Centrală şi de Est a anilor '90, ca pe un spaţiu cu o anumită întîrziere a dezvoltării economice, sociale şi democratice – dar al cărui parcurs, chiar dacă mai lent, va fi tot în sensul restului statelor ex-comuniste. Ar trebui să ne întrebăm dacă nu cumva lucrurile sînt fundamental diferite. Şi, pentru că tot veni vorba, ar trebui să ne întrebăm dacă intenţia României de a include Republica Moldova în logica procesului de aderare din Balcanii de Vest nu a avut la bază o mare eroare de analiză.

Un caz special este Georgia: cu o opţiune puternică pro-Vest în societate, dar îndepărtată şi cu o poziţionare geopolitică extrem de complicată, ţara din Caucaz merită o analiză separată.

Pînă la urmă, o parafare a Acordurilor de asociere şi liber schimb de către Moldova şi Georgia şi un respiro pentru Ucraina nu ar însemna chiar un eşec la Vilnius. Sigur, Europa nu cîştigă ce şi-a propus, dar nici nu pierde totul. Mai ales, cîştigă timp pentru a cunoaşte mai bine acest spaţiu al vecinătăţii răsăritene. Şi pentru a se edifica asupra căii de urmat în viitor.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

JFK – aspecte ale mitului

Acum 50 de ani, a murit împuşcat cel de-al 35-lea preşedinte al Statelor Unite, John Fitzgerald Kennedy. Exact în aceeaşi zi, s-a născut mitul JFK. La începutul unui recent articol al său din *Evenimentul zilei*, Vladimir Tismăneanu spunea că „miturile politice sînt constelaţii de pasiuni, aşteptări, sentimente şi emoţii." În politică – pînă şi în forma ei de existenţă cea mai rudimentară, cea românească – miturile au mai multă forţă decît ideologiile. De fapt, ideologiile sînt eficiente şi exercită forţă transformatoare autentică numai dacă sînt în stare să pună la lucru mituri. Altfel, rămase în literatura de partid, sînt vorbe goale. Nu voi insista mult asupra teoriei mitului politic. Mă voi rezuma să amintesc doar două lucruri. Primul – că un personaj ori un act politic devine mitic cînd toate forţele politice se adapă de la el, se revendică de la el, îl citează şi îl evocă – în sprijinul propriilor teze, fireşte –, fără să ne mai punem problema legitimării partinice a referinţei. Un exemplu, pentru a fi mai clar: orice om politic citează, să zicem, din Ionel Brătianu ori din Iuliu Maniu, cu egală legimititate, fără să spunem că e nefiresc, de pildă, pentru că e socialist, iar Brătianu a fost liberal, sau pentru că e liberal, deşi Maniu a fost ţărănist. Şi Ionel Brătianu, şi Iuliu Maniu sînt mituri, pentru că societăţii de azi i se pare firesc să-i evoce dincolo de apartenenţa lor politică din timpul vieţii. Evident, politicianul e partizan, el aparţine unei tabere şi e advers alteia, dar mitul politic e transpartinic, el aparţine tuturor cu egală îndreptăţire. Al doilea lucru pe care care l-aş aminti în această discuţie este diferenţa dintre mit şi fabulaţie. În engleză – şi prin extensie în „romgleza" – care se vorbeşte azi, ele pot fi sinonime. De aceea, e important de marcat diferenţa: mitul evocă realitatea trăită şi repetabilă (exact asta face ritualul, reactualizează mitul), pe cînd fabulaţia este produsul imaginaţiei, fiind, la limită, o minciună. Indiferent de ceea ce povestim despre el, John Fitzgerald Kennedy a fost o realitate politică trăită şi e un mit; Harry Potter, de pildă, e doar o fabulaţie.

După aceste criterii – dar şi după multe altele pe care nu le-am putut scrie aici din considerente redacţionale – John F. Kennedy este un mit în plină vigoare. Acest om, care a fost preşedinte pentru aproximativ 1000 de zile (cam trei ani), la începutul anilor '60, nu a putut lăsa o moştenire politică consistentă. Destinul nu i-a dat timpul necesar. Dar a lăsat un mit imens, care învinge orice moştenire politică sau orice doctrină prezidenţială americană, prin influenţa sa asupra minţii şi sufletelor oamenilor. Vorba lui Tismăneanu: pasiuni, aşteptări, sentimente, emoţii. Nu în asta constă toată viaţa noastră?

Cînd a candidat la preşedinţia Statelor Unite, în 2004, actualul secretar de stat american, John Kerry, a folosit nu o dată coincidenţa dintre iniţialele numelui său (John Forbes Kerry) şi cele mai faimoase iniţiale din istoria Americii – JFK. În 1992, cînd a candidat pentru prima dată la funcţia supremă, Bill Clinton a folosit în campania electorală o fotografie de tinereţe în care, adolescent fiind, în tricou cu mînecă scurtă şi pantaloni de trening, dă emoţionat mîna cu cel care era, în acel moment, preşedintele SUA: John F. Kennedy. Întîlnirea a avut loc la Casa Albă, cînd un grup de liceeni cu ambiţii politice, printre care şi Clinton, reuniţi la Washington într-un program anual de *leadership* politic pentru cei foarte tineri, l-au vizitat pe preşedinte. Era în 1963, cu şase luni înainte de asasinat. În 2008, cînd a candidat pentru prima dată la preşedinţia SUA, Barack Obama a vizitat Berlinul şi a vrut să vorbească în piaţa din faţa Senatului german, clădire în care, pînă în 1990, a funcţionat Primăria Berlinului de Vest. Acela era locul în care, în iunie 1963, JFK a rostit discursul *„Ich bin ein Berliner"*, istoric astăzi – iar candidatul Obama voia să reactualizeze mitul. Ronald Reagan însuşi l-a citat pe JFK de 133 de ori în timpul campaniei sale electorale cîştigătoare din 1980 şi, în 1984, atît Reagan, cît şi Mondale (contracandidatul său democrat) s-au prezentat ca fiind urmaşi politici ai lui JFK. Iată ce înseamnă un mit politic!

Evident, orice mit are şi zeloşii săi demitizatori. Demitizarea este, prin definiţie, o operaţiune idioată. Ca orice idioţenie, este o operaţiune cu ceva succes. Pe parcursul anilor au apărut documente şi cărţi care au încercat să anuleze trăsăturile principale ale mitului JFK. Astfel, el nu a fost chiar porumbelul păcii care ni se spune că a fost (a dublat numărul militarilor americani prezenţi în Vietnam, privea extrem de încordat spre URSS, mai ales după prima sa întîlnire *tête-à-tête* cu Hruşciov, din 1961, şi a condus operaţiuni serioase pentru eliminarea fizică a lui Castro), el nu a fost chiar apărătorul drepturilor civice care se zice că a fost (supravegherea lui Martin Luther King nu a fost niciodată mai intensă, iar JFK a încercat din răsputeri să oprească faimosul marş de la Washington, din 28 august 1963, în cadrul căruia carismaticul lider negru a rostit faimoasa cuvîntare *„I have a dream"*; abia cînd lideri radicali, precum Malcolm X, au denunţat marşul ca fiind o manevră a administraţiei, Kennedy a priceput că marşul era, de fapt, un gest moderat şi de bun-simţ), ca să nu mai pun la socoteală probele sprijinului pe care mafia italiană l-a dat lui JFK în alegerile prezidenţiale cîştigate la mustaţă în 1960. Atît de „la mustaţă", încît întrebarea dacă JFK ar fi devenit preşedinte fără acest sprijin nu e deloc nepotrivită. Totuşi, mitul funcţionează şi – o spun răspicat – e bine că e aşa. În fond, mitul JFK este un mit al binelui şi asta contează cel mai mult. E un mit al păcii şi al libertăţii, al idealismului politic şi al tinereţii fără bătrîneţe (nimeni nu a apucat să-l vadă pe JFK bătrîn), al democraţiei care e atît de puternică, încît ajunge pe Lună, şi al altruismului, al primatului datoriei pe care o ai faţă de ţara ta, în faţa datoriei pe care ea o are faţă de tine.

În ceea ce mă priveşte, deşi a fost un membru fundamental al Partidului Democrat, îmi place mult JFK mai ales pentru că a avut curajul să spună maşinăriei propriului partid că loialitatea de partid are limitele ei. Şi, la doi ani după ce i-a spus asta în faţă, a obţinut sprijinul total al partidului său, pentru candidatura la preşedinţia SUA, şi a şi cîştigat alegerile. Dintre toate, asta e povestea cu JFK care îmi place cel mai mult.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

De ce tac mogulii mîncării? (I)

Aflu dandanaua: pare-se că aproape o treime dintre euro-bănuţii dedicaţi agriculturii vor fi orientaţi spre producţia de mîncare bio-eco-organică… Ştiţi dumneavoastră de care: dintr-aceea care dă bine la generaţiile tinere, urbane şi cu nivel de salarizare binişor peste venitul mediu. Îmi iertaţi paraponul, dar îmi vin în minte tinerii drăguţi care merg cu bicicletele prin oraş, cu webcam-ul pe cască, pentru a ajunge la biroul de corporaţie unde lucrează (o firmă pură şi nevinovată) şi care, seara, se duc la cîte un *flash mob* contra altei corporaţii (criminale şi imorale) care vrea să distrugă patrimoniul, natura şi ursuleţii polari de pe banchize. Ceva mai tinerii comentatori ai vieţii publice zic cum că aceşti tineri ar reprezenta viitorul democratic şi intransigent („pur şi dur", cum s-ar zice) al naţiei. Fiind ceva mai expirat de vîrstă şi într-ale Facebook-ului, îmi permit libertatea de a nu fi *„trendy-catchy-cool"* şi de a le reaminti cîteva lucruri simple (în opinia mea).

Primul ar fi că dezvoltarea întru prosperitate a omenirii, de la origini pînă în prezent, s-a bazat pe exploatarea (ufff, urît cuvînt) naturii de către om. Adică, dacă omul mănîncă grîu şi porumb (nu ghindă), atunci taie stejarii şi cultivă în locul lor… grîu şi porumb. Cu respectivele boabe se hrănesc ei (oamenii) şi, din ce rămîne, dau la găini, porci şi vaci, să mănînce şi ele, pentru ca mai apoi să le taie şi să le ia carnea pentru a se hrăni. Evident, asta înseamnă că le omoară! Ceea ce reprezintă un gest total nepotrivit pentru un hipster de corporaţie, care doreşte Binele Absolut!

Aşadar, constatînd că agricultura este (destul de bine documentat) cea mai poluantă activitate umană (prin „poluant" înţeleg „care afectează ordinea naturală a lanţului trofic"), am îndrăznit să anticipez că, după Roşia Montană şi Chevron, următoarea ţintă ar trebui să fie *agricultura făcută pe mai mult de cinci hectare, cu tractorul, cu irigaţii şi cu îngrăşăminte*. Ei bine, Comisia (europeană) le dă dreptate: sînt alocate fonduri uriaşe producţiei de mîncare „curată", la ideea statelor tip Olanda, care şi-au rezolvat de mult calitatea vieţii propriilor cetăţeni, pe baza exploatării (bleah, urît cuvînt!) naturii şi a producţiei nonbio-eco-organice de roşii care pot sta în frigider şi cîte trei luni, fără să se strice! Altfel zis, Vestul a hotărît că ne mutăm spre protejarea naturii, dacă *ai noştri* sînt rezolvaţi (prin *ai noştri* se va înţelege *cetăţenii propriilor ţări)*. Estul mai are încă de rezolvat dezvoltarea. Bunăstarea. Noi, aici, mai avem pînă să facem mofturi la raftul supermarket-ului (cu proprietar din Vest) şi să alegem kilul de carne de văcuţă hrănită numai cu iarbă udată de rouă fără nitraţi, în pîcla dimineţii. Noi încă sperăm să ne putem permite să cumpărăm acel kil de carne.

În plus, România are suprafeţe mari de cultivat. Bărăganu-i mare, la fel şi Insula Mare a Brăilei (că de-aia îi zice „mare"). Adică, la noi se potriveşte mai degrabă agroindustria cea de natură exploatatoare. Ferma aia micuţă, cu trei vaci şi patru capre, mulse voios de doamna fermier cu înaltă conştiinţă eco este, la noi, o poveste de adormit hipsterii şi pe Prinţul Charles (care şi-a găsit în Ardeal locul ideal pentru a fugi de Camilla, întru ţeluri nobile).

Ştiu! Domnul Cioloş îmi va spune că una nu o exclude pe cealaltă. Poate are dreptate. De aceea, deturnez sensul iniţial al acestui articol şi întreb: de ce nu se exprimă la Bruxelles *marii proprietari?* Ei pierd un sac de bani prin modificările propuse în bugetul 2014-2020. Plafonarea subvenţiei directe la hectar, bani mai mulţi pentru cei mici şi ecovoioşi, prietenie cu Natura: ce ar putea fi mai enervant pentru „Porumboiu – Niculae – Tărîţă" & Comp? Ăstimp, ei nu fac nimic! Nu tu lobby la Bruxelles, nu tu asociere, nimic. Tac mîlc şi continuă să aleagă preşedinţi de consilii judeţene în România, dupa cum le e cheful. De ce nu fac lobby în capitala politicii care îi interesează? Adică la Bruxelles. Răspunsul – cît de curînd! Îi va interesa şi pe hipsteri, aşa că staţi pe recepţie…

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

Trezește-te la cultură!

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru, operă și teatru pentru copii din stagiunea

Grand Cinema Digiplex

Noiembrie

30, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

Decembrie

1, duminică
Dănilă Prepeleac | 11:00

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and White | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, grație și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneze întotdeauna Compania de Balet Bolshoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să-și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori umane.

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

Matteo TACCONI

Migranţi prin Balcani

Nu li se acordă prea multă atenţie în media mainstream. *Totuşi, în fiecare zi trec clandestin graniţa între Slovenia şi Italia cel puţin o sută de persoane. Este vorba mai ales despre migranţi care fug de războaiele din Orientul Mijlociu.*

© S. Prestianni

Inevitabil, şi în vara trecută, insula Lampedusa a fost în centrul ştirilor. Pe insulă au ajuns zeci, poate sute de bărci obosite, încărcate cu migranţi. S-a întîmplat şi o tragedie: pe 3 octombrie, mai mult de 300 de persoane au murit din cauza unui naufragiu. După o săptămînă, încă o ambarcaţiune s-a răsturnat în mare, făcînd cel puţin 50 de victime.

Nu există un traseu precis de-a lungul Balcanilor.

Insula Lampedusa are de-a face, prin raportare la dimensiunile sale, cu o foarte mare presiune a migraţiei. Dar nu e singura poartă de acces spre Italia şi spre Europa. Nici cea mai importantă, dacă luăm în considerare cifrele. Partea cea mai expusă rutelor imigraţiei şi dinamicilor ilegale pe care acestea le presupun este frontiera dintre Italia şi Slovenia – deci, o frontieră terestră. Călătoria migranţilor din Orientul Mijlociu marcat de conflicte, spre Europa – care are în Balcani inelul de legătură între ţările de origine şi cele de destinaţie – este, în fapt, garantat de organizaţii care gestionează trecerea de la o frontieră la alta, eludînd controalele şi primind o plată pentru acest „serviciu".

Cifrele

Dar cîţi migranţi trec frontiera între Slovenia şi Italia? Nu există statistici precise, nici nu pot fi realizate. „Secretariatul de la Police Cooperation Convention for Southeast Europe (PCC SEE), o structură cu sediul la Ljubljana, care are rolul de a întări colaborarea transfrontalieră între poliţiile din regiune, consideră că ar fi 100 de intrări ilegale pe zi", explică Desirée Pangerc, specialistă în antropologie din Trieste, autoare a cărţii recent apărute *Il traffico degli invisibili* (Bonanno Editore, 2012) – o carte care, după cum sugerează titlul, analizează rutele balcanice ale imigraţiei ilegale şi forţate. Acelea care, pentru că nu „străpung" ecranul, nu intră în atenţia mass-media.

Dar, faţă de ce se întîmplă în Canalul Siciliei, aceste fenomene sînt în număr mai mare, chiar dacă, din fericire, nu au consecinţe tragice precum cele din zona insulei Lampedusa. Dacă ipoteza secretariatului PCC SEE se apropie de realitate, înseamnă că în fiecare an, 35.000 de persoane traversează frontiera italo-slovenă. Iar pe mare au ajuns în Italia, din august 2012 pînă în august 2013, conform datelor Ministerului de Interne, 24.000 de persoane. Nu toate au ajuns în Lampedusa. Se înregistrează debarcări – chiar dacă la o intensitate mai mică – şi în alte părţi ale Siciliei, ca şi în Puglia, Calabria şi Marche.

În orice caz, volumul migranţilor aflaţi în tranzit dinspre Balcani spre Italia s-a redus în ultimii ani. „Vîrful a fost în anii '90, în timpul războaielor din fosta Iugoslavie. Atunci ajungeau în Italia refugiaţii din zonele de conflict. Astăzi, Balcanii sînt în principal o zonă traversată de cei care fug de sărăcie şi de războaiele din Orientul Mijlociu: irakieni, sirieni, afgani, pakistanezi. Oameni care migrau şi în anii '90, oricum am privi lucrurile" – spune Desirée Pangerc, adăugînd că un motiv al scăderii fluxurilor de migranţi îl constituie presiunea crescîndă asupra frontierelor.

O altă cauză este adăugată de Giorgio Milillo, magistrat triestin care a condus diverse anchete asupra traficului de migranţi. „Pînă în deceniul trecut, Italia era şi locul de destinaţie. Astăzi, e mai ales un loc de trecere. E mai puţin atrăgătoare din punct de vedere economic. Ţintele finale sînt altele, mai ales Europa de nord", susţine magistratul, adăugînd că cine emigrează nu o face la întîmplare, încredinţîndu-se destinului, ci pe baza unor raţionamente economice. Se merge în mod conştient spre ţările în care există o situaţie economică mai bună şi o siguranţă socială mai solidă.

Rutele

Nu există un traseu precis de-a lungul Balcanilor. Frontierele nu sînt traversate mereu prin acelaşi punct. Totul variază în funcţie de circumstanţe şi de presiunea care, la un moment dat, este exercitată asupra unei anumite frontiere sau asupra unui segment de frontieră. Dacă presiunea e mare, traficantul încearcă o altă variantă. Dacă presiunea e mică, trece.

© wikimedia commons

Cazul grec este un exemplu foarte bun în acest sens. Între 2008 şi 2010, scrie într-un raport realizat de Migration Policy Institute, Grecia a cunoscut o creştere enormă a fluxurilor migratorii, care oricum erau consistente. Dacă în 2008, 50% dintre intrările ilegale în Uniunea Europeană aveau loc prin Grecia, în 2010 au trecut de 80%, mai ales prin oraşul Orestiada, nu departe de graniţa cu Turcia (ţară de tranzit pentru toţi migranţii proveniţi din Orientul Mijlociu), prin care trece rîul Evros, devenit punctul critic al întregului fenomen. În 2010, conforma autorităţilor elene, au existat în medie 350 de treceri ilegale pe zi la frontiera turco-greacă. Guvernul grec, aflat în dificultate, a cerut ajutorul Frontex, agenţia europeană care se ocupă de supravegherea frontierelor. În urma intervenţiei acesteia, traficul de migranţi de-a lungul rîului Evros a scăzut sensibil.

Cine coordonează traficul de migranţi?

Confirmîndu-se încă o dată faptul că, odată închisă o rută, se deschide alta, a crescut sensibil traficul la graniţa dintre Turcia şi Bulgaria, unde, în primele luni ale lui 2013, au tranzitat ilegal 5815 persoane, conform datelor guvernului de la Sofia. De 7 ori mai multe decît în aceeaşi perioadă a anului trecut. Mulţi dintre cei care trec graniţa sînt de naţionalitate siriană. Caută azil politic temporar, înainte de a-şi continua călătoria spre Europa Occidentală. Au două opţiuni. Prima e să meargă prin Balcani şi să ajungă în Slovenia, pentru ca apoi să treacă în Italia sau Austria. A doua este să treacă din Bulgaria în România şi de aici în Ungaria, de unde se poate merge în Austria, Slovacia sau Cehia. În orice caz, obiectivul final este Austria sau, şi mai bine, Germania. Dar nu există neapărat o direcţie liniară.

Nu există o „caracatiţă"

Şi cine coordonează traficul de migranţi? Cine asigură parcursul de la o frontieră la alta? Nu există o structură criminală hegemonică, nici o mafie (sau mai multe) care să opereze în acest sector. E o convingere destul de răspîndită printre cercetătorii fenomenului şi printre cei care îl investighează.

„Însuşi faptul că fiecare trecere de frontieră are un cost (dacă ne luăm după anchete, s-ar spune că media este de 100-200 de euro) arată că traficul de migranţi este gestionat de mai multe organizaţii care colaborează între ele", explică Giorgio Milillo, precizînd totodată că nu întotdeauna predomină pura logică a profitului. „Uneori apare un adevărat «lanţ al solidarităţii» între conaţionali, care sînt ajutaţi să-şi abandoneze ţinuturile natale şi să se îndrepte spre Europa, prin Balcani. Li se furnizează asistenţă economică şi logistică. Afganii îi sprijină pe afgani, kurzii pe kurzi, somalezii pe somalezi."

Şi Desirée Pangerc subliniază că nu există o organizaţie criminală specifică; unele grupări infracţionale au refuzat întotdeauna să intre în acest business, ori s-au retras după prima încercare. „Mafiile italiene n-au vrut niciodată să «comercializeze» fiinţe umane. Nu se încadrează în «codurile lor etice»." Şi, tocmai de aceea, baza de sprijin în traficul de migranţi în Italia e de naţionalitate străină. Asta nu înseamnă că mafiile italiene nu au un rol în acest sector. Dimpotrivă. „Intrarea lor în scenă are loc într-un moment ulterior, cînd traficanţii caută *know-how* pentru a recicla veniturile obţinute. Mafiile italiene le pun la dispoziţie acest *know-how*", afirmă Desirée Pangerc.

***Matteo Tacconi** este corespondentul în Muntenegru al publicaţiei online* Osservatorio Balcani e Caucaso *(www.balcanicaucaso.org).*

(articol apărut în Osservatorio Balcani e Caucaso*)*

traducere de Mircea VASILESCU

Conform datelor Ministerului italian de Interne, între 1 august 2012 şi 31 iulie 2013 au fost examinate 11.068 de cereri de protecţie internaţională. Dintre acestea, pentru 1601 solicitanţi a fost acordat statutul de refugiat (pe 5 ani), unui număr de 2765 de solicitanţi le-a fost acordată protecţie pentru 3 ani, iar 2812 au primit protecţie din motive umanitare, pentru 1 an. 3890 de cereri au fost respinse. În acelaşi interval de timp, în Italia au debarcat 24.277 de imigranţi, dintre care 8932 doar în luna iulie 2013. La 31 iulie 2013, în Italia existau 3.863.264 de străini (din afara statelor UE) înregistraţi legal. Cei mai mulţi provin din Maroc, Albania, China, Ucraina, Filipine, India, Moldova, Egipt, Tunisia, Bangladesh.

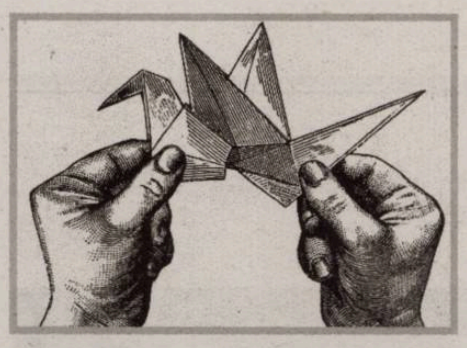

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Vieţile noastre obişnuite

Vechiul liceu arată aproape la fel cum îl ştiam. Statuia domnitorului şi iedera de pe faţadă sînt la locul lor, tablele sînt tot verzui şi pline de formule neşterse peste week-end, în zona cancelariei (acolo unde am primit un catalog în cap de la un profesor de matematică, aşa, într-o veselie, sub pretext că pe sub gulerul cămăşii de la uniformă mi se vedea un tricou) s-au făcut renovări şi uşile au acum nişte stucaturi ce întăresc impresia de vechime. Sala de spectacole a devenit strălucitoare, ca o mică sală de operă, sala de sport, acolo unde intram seara (prin efracţie) să jucăm baschet, pare mai mică iar terenul de fotbal are o mochetă verde pe jos. Liftul cel vechi în care am încercat s-o blocăm pe profesoara de chimie, cea care ne scotea cîte opt la tablă şi apoi umplea catalogul de 3, nu mai merge. A rămas doar o cuşcă de fier, chioară. În bănci încăpem mai greu. De fapt, cu vreo două excepţii incredibile, mai toţi sîntem schimbaţi. Pe unii îi recunosc doar după voce.

Aproape nimic din ierarhia stabilită prin note în timpul liceului nu s-a păstrat. Foşti chiulangii sînt astăzi oameni bine aşezaţi, relativ prosperi, iar foşti premianţi nu se laudă cu cine ştie ce realizări (e adevărată constatarea unor specialişti americani, că nivelul IQ-ului n-are mare legătură cu reuşita în viaţă şi în carieră). Ne declarăm cu toţii recunoscători profesorilor pentru că ne-au învăţat carte în mod serios. În acelaşi timp, cei mai mulţi mărturisim că n-am folosit vreodată nenumăratele formule şi teoreme sau alte lucruri învăţate în liceu şi care atunci ne păreau de-o importanţă absolută. De altfel, ne distrăm observînd că ne e greu să descifrăm şi să înţelegem ce scrie pe tablele neşterse, folosite de actualii elevi.

Aşa cum se obişnuieşte, fiecare îşi descrie pe scurt coordonatele vieţii de după absolvire. 30 de ani povestiţi în două minute, cu mai mult sau mai puţin aplomb, cu mai mult sau mai puţin haz. Unul e profesor şi are doi copii, altul e om de bază la o societate de electricitate, unde încearcă să impună nişte reguli, un al treilea are o firmă. Un alt coleg, de care nu prea ne mai aducem aminte din liceu (a fost la altă clasă), are un service auto şi ne oferă discounturi bune dacă mergem la el. Cel mai inteligent din clasă a rămas la fel de simpatic, parcă timpul nici n-a trecut peste el, a rămas tot un fel de licean, pus încă pe şotii, dar fără vreun serviciu stabil. Fetele vesele chicotesc între ele, la fel ca pe vremuri. Una se laudă deja cu o fiică actriţă la Teatrul Naţional, alta menţionează chinurile divorţului prin care a trecut. De altfel, nimeni dintre cei divorţaţi nu poate omite acest moment, care pare că stă în centrul vieţii lor, ca greaua încercare dintre naştere şi moarte. Un fost coleg lucrează la nu ştiu ce minister, altul la primărie, ambii buni de reţinut de către ceilalţi pentru posibile scurtături în birocraţia autohtonă. Unii spun că-şi fac meseria cu multă pasiune, alţii că au o familie fericită. Unii povestesc cu mai mult umor (care le salvează povestea), alţii sînt sobri şi parcă ar da un raport. Aventurile tranziţiei, copii, divorţuri, serviciu. După cel mult două minute, mai toţi încheie cu o ridicare din umeri. Un gest

care ar vrea să zică: „Cam asta e tot." După ce asculţi cîteva zeci de asemenea rezumate, senzaţia e una cenuşie. Probabil că ne-am obişnuit cu istorii de oameni mai puţin obişnuiţi, fiindcă vedem mereu la televizor şi la cinema, în cărţi ori pe Internet, nenumărate poveşti reale sau romanţate despre personaje celebre din istorie sau din lumea contemporană, de la Napoleon pînă la Steve Jobs. Prin comparaţie, vieţile oamenilor normali, povestite de ei înşişi, par prea simple, prea fade, dau impresia de inconsistenţă, de neterminare. Sperai că Violeta a devenit vedetă la Hollywood, că Forţa e măcar şef de partid, că Doru candidează la Primărie, că Muscalu e nominalizat la premiul Nobel sau că Machedoanca a ajuns guvernatoarea unei insule din Oceanul Indian. Nimic din toate astea. Dar, în dosul fiecărei poveşti aparent nespectaculoase, spuse simplu şi pe scurt, e totuşi o viaţă de om. Probabil că dacă sapi mai adînc, descoperi cine ştie ce nebănuite complicaţii ale vieţii sau teribile întîmplări. Restaurantul de după întîlnirea de la şcoală e locul amănuntelor. Acolo e de găsit sarea şi piperul. Sau poate nu.

ready made

„Să zicem bunăoară că în secţia noastră nu prea funcţionează bine macaralele. Includem acest punct în programul brigăzii. La cîteva zile, ca prin farmec, macaralele încep să meargă. Sau, să zicem că de la un timp carcasele de cuzineţi zac ruginind, în loc să fie trimise la turnătorie. Brigada îi zice un cîntecel şi începînd de a doua zi «dispar» carcasele. Se mai întîmplă uneori ca unii tovarăşi să mai absenteze, ca de pildă Ioan Nenciu sau Dobre Ştefan; alţii obişnuiesc să întîrzie la lucru, ca de pildă Cristea Ionescu, Ştefan Niculescu, Ioana Dădiţa, Florica Savu. Acestora încercăm să le demonstrăm că:

un minut = un prezon;
60 minute = un piston;
24 ore = un motor."

Flacăra, Anul IX,
nr. 19 (259), 14 mai 1960

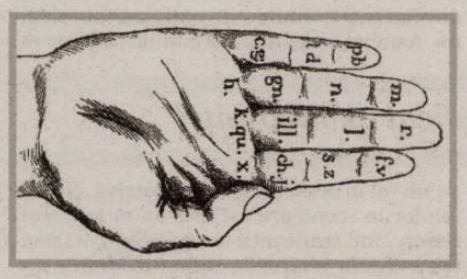

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Oameni şi sfinţi

Am văzut (cu întîrziere!) filmul din 2010 (premiat cu Palme d'Or şi César) al lui Xavier Beauvois – *Des hommes et des dieux / Despre oameni şi zei*. Forţa peliculei vine, în primul rînd, din faptele reale pe care se bazează şi pe care le reactualizează cu multă autenticitate. E vorba despre un episod dramatic, derulat în Algeria în 1996, pe fondul crizei guvernamentale locale şi al ascensiunii mişcărilor teroriste de tip islamic. Şapte (din nouă) călugări francezi, slujitori în Mănăstirea Atlas – cisterciană prin natura ei (ordin monahal catolic cu veneraţie pentru Sfîntul Benedict) – au fost atunci răpiţi şi, ulterior, executaţi de trupele liderului musulman Ali Fayattia. Fraţii în cauză locuiau, de multă vreme, în spaţiul algerian, integrîndu-se perfect în comunitatea mahomedană din jurul aşezămîntului lor, în ciuda specificităţilor religioase. Algerienii conviețuiesc armonios cu benignii părinţi, beneficiind chiar de serviciile medicale, de calitate, pe care aceştia le oferă. Fratele Luc (Michael Lonsdale) are un cabinet în mănăstire, unde sute de localnici află uşurare în diverse afecţiuni. Starețul Christian (Lambert Wilson) se dovedeşte, de asemenea, un bun administrator, găsind excelente punţi de comunicare cu musulmanii. Interacţiunile celor două grupuri sînt, prin urmare, cît se poate de amicale. În acest decor mai degrabă paradisiac pătrund însă veşti tulburătoare. Guvernul corupt îşi pierde, treptat, credibilitatea în faţa populaţiei, iar fundamentaliştii islamici devin tot mai ameninţători în ţară. Se vorbeşte despre fete tinere ucise cu impunitate în plină stradă, pentru simplul motiv de a nu fi purtat vălul tradiţional. Lumea este îngrijorată şi confuză. Situaţia explodează cînd mai mulţi muncitori şi ingineri croaţi, de pe un şantier învecinat cu Atlas-ul, sînt asasinaţi cu cruzime de luptătorii lui Fayattia. Din acea clipă, călugării ştiu precis că existenţa lor se va schimba. Filmul studiază amănunţit încordarea din obştea monahală, în aşteptarea patetică a unui deznodămînt tragic. Avem toate datele (doi supravieţuitori) să credem că lucrurile au stat aşa şi că frămîntările fraţilor s-au desfăşurat întocmai. Întrunindu-se seara la sfat, ei nu ştiu exact ce să facă. Frica (legitimă) îi îndeamnă să plece înapoi în Franţa, dar, judecînd faptele la rece, fiecare realizează că nu (mai) are la ce să se întoarcă. Viaţa lor e aici, în Algeria, sensul fiinţării capătă, pentru ei, materialitate numai în Mănăstirea Atlas. Detaliul mi se pare foarte interesant. Nu sesizăm nici o urmă de histrionism, de ipocrizie ori de fanatism în aceste declaraţii. Nimeni nu vrea martirajul (monahii spun frecvent că nu doresc să moară, că nu au venit la călugărie pentru a fi ucişi). Toţi sînt oameni, nu sfinţi (cel puţin, nu încă!). Au slăbiciuni şi aprehensiuni. Se simt dezorientaţi.

Dilema morală şi psihologică a călugărilor reprezintă punctul forte al filmului. Contextul îi obligă pe cei nouă să aleagă *varianta eroică* (de a sta şi a-şi înfrunta destinul), deşi nici unul nu are profil de *erou* (toţi ar prefera, absolut justificat, să existe o altă cale, să poată opta pentru altceva – mai simplu, mai confortabil, fără veleităţi sacrificiale). Titlul peliculei – o aluzie la *Psalmul 82* (6-7) – pune accentul, inteligent, pe dualitatea creştină inerentă: umanitate *vs* sfinţenie. Fie şi înzestrat cu vocaţia mîntuirii, individul nu-şi poate depăşi condiţia prin sine, ci doar prin pronie, prin intervenţia divină care va să zică, prin acel *deus ex machina* al tradiţiei. Pînă în pragul sfinţeniei propriu-zise, omul arată credinţă şi voinţă. Ce se întîmplă dincolo de acest hotar este o chestiune de transcendent. Nu diferită ne apare situaţia din mica obşte a Atlas-ului. Cu toate că ei aleg, cu bună ştiinţă, prezumtivul martiraj (nimeni nu are cum să prevadă evoluţia faptelor, timpul se scurge cu o lentoare ameţitoare şi de-a dreptul traumatizantă!), în particular, fiecare dintre fraţi e apăsat de imense încordări emoţionale. Probabil că ei şi-ar dori ca sumbra expectativă să se sfîrşească într-un fel sau altul. Nervii tuturor sînt întinşi la maxim. Slujbele se ţin sub presiune, monahii tresar cînd aud zborurile de patrulare ale armatei.

O chestiune de transcendent.

Într-o scenă memorabilă, toţi se îmbrăţişează înfiorați la trecerea unui elicopter militar pe deasupra mănăstirii. În pofida tulburării generale, fraţii continuă să-şi cînte imnurile de slavă, sperînd, probabil, că *atunci* şi *acolo* se va petrece inevitabilul sfîrşit. Dincolo de spaima firească, „contextul" ar fi ideal: părinţii se află în rugăciune, sînt împreună în biserică, poartă hainele de sărbătoare şi, mai presus de orice, experimentează o caldă, intensă solidaritate, o emoţie puternică, irepresibilă, ce i-ar putea trece, glorios, peste slăbiciunea fricii. Tabloul pare decupat din povestea unui martiriu perfect, dar, spre surprinderea noastră, nimic nu se întîmplă *acum*. Mult mai tîrziu, în cel mai neaşteptat moment cu putinţă, în miezul unei nopţi friguroase, un pîlc de teroriști pătrunde în mănăstire şi îi ridică pe călugări aşa cum se găseau: ciufuliţi, buimăciţi de somn, în indispensabili, complet lipsiţi de demnitate (în plus, cel mai bătrîn dintre ei, Amédée – jucat excelent de Jacques Herlin –, răspunde primului impuls de conservare şi se ascunde, îngrozit, sub pat, unde, în viteză, fundamentaliştii omit să-l caute!). În aceste condiţii umilitoare, cei şapte monahi se duc, ambigui, spre marele gest sacrificial. Nu putem extrage decît o singură învăţătură de aici: nici un destin de sfinţenie nu poate să înceapă pînă cînd destinul umanităţii sordide nu îşi va fi epuizat şi ultima doză de cinism.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

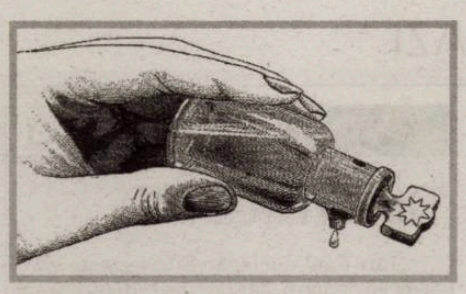

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Zînzanie

O pronunţare cu vocală nazalizată trece adesea neobservată în vorbire: dacă cineva nu e foarte atent, nici nu-şi dă seama că interlocutorul său pronunţă cuvîntul *zîzanie* în forma *zînzanie*. Faptele devin mai evidente în scris, cînd constatăm că forma *zînzanie (zânzanie)* are surprinzător de multe atestări în Internet. *Zînzanie* poate intra în seria pronunţărilor deviante *indentitate, indentic* sau *a tranversa*, care au fost înregistrate de lingvişti de multă vreme şi asupra cărora şcoala şi lucrările de cultivare a limbii atrag atenţia în mod repetat.

Apariţia sunetului „parazit" poate fi explicată în asemenea cazuri fie strict fonetic (ca anticipare a sunetului *n* din silabele următoare), fie prin analogie, eventual şi hipercorectitudine, adică prin apropierea de alte cuvinte şi încercarea de a evita o greşeală de omisiune. Pentru *a tranversa* s-a evocat analogia cu numeroase cuvinte care încep cu secvenţa *tran(s);* pentru *indentitate*, a existat, desigur, presiunea derivatelor sau a împrumuturilor în care se recunoaşte prefixul *in-*. În cazul lui *zînzanie*, poate fi vorba pur şi simplu de analogia cu alte cuvinte care au formă asemănătoare (de exemplu, *gînganie).*

DEX înregistrează pentru *zîzanie* doar sensul curent, din limba standard – „intrigă, discordie, vrajbă, gîlceavă"; în dicţionarele mai vechi şi în dicţionarul academic (DLR) apar şi sensurile botanice ale cuvîntului: „buruiană", „neghină", nume al unor graminee sau erbacee specifice. Cuvîntul e prezentat în dicţionarele noastre ca împrumut din neogreacă, fără a i se discuta mai mult istoria culturală şi evoluţia sensurilor. Acestea se pot totuşi recupera destul de uşor datorită prezenţei unor termeni similari, cu origine comună, în alte limbi. Cuvîntul francez *zizanie* sau italienescul *zizzania,* atestate de prin secolul al XIV-lea, sunt prezentate în dicţionarele etimologice ale celor două limbi ca termeni de sursă cultă, pentru că provin din traducerile Noului Testament (Matei 13:25). În parabola semănătorului, în Vulgata, forma latinească *zizania* (neutru plural) transpunea pluralul grecesc

„Intrigă, discordie, vrajbă, gîlceavă"

similar *zizánia,* al unui cuvânt cu origine într-o limbă orientală. Atît sensul propriu („neghină", „buruiană"), cît şi cel figurat („discordie") provin, deci, din textul biblic. Nu întîmplător, una dintre cele mai frecvente expresii în care este cuprins cuvîntul este *a semăna zîzanie*. Traducerile noastre vechi au impus pentru pasajul biblic respectiv termenul *neghină* (pluralul *neghini,* în Biblia de la Bucureşti, 1688); expresia populară cu sens figurat este *a semăna neghină*. În română avem puţine atestări vechi, deci nu e foarte clar cum s-au dezvoltat sensurile şi cum s-au influenţat căile de pătrundere (doar cultă, sau şi populară), dacă sensul figurat a fost împrumutat de la început sau s-a adăugat ulterior celui botanic etc.

În uzul actual, *zîzanie* este un cuvînt destul de frecvent, cu o anume expresivitate populară şi onomatopeică. Şi forma *zînzanie* e surprinzător de răspîndită. Exemplele care urmează nu provin din comentarii neglijente ale unor cititori agramaţi sau prea grăbiţi, ci apar în titluri din ziare sau din paginile unor agenţii de presă, fiind asumate de redactori sau atribuite politicienilor citaţi: „Hayssam bagă *zânzanie* între Guvern şi preşedinte" (stiriactuale.ro); „A1 e-Tron bagă *zânzanie* in familia Audi – VW" (a1.ro); „Nu avem timp de *zânzanie* şi de stat pe străzi!" (hotnews.ro); „*Zânzanie* la PNL Mehedinţi" (romanialibera.ro); „Mascota şi brandul au bagat *zânzania* în Consiliul Local" (realitatea.net) etc.

Nu e, totuşi, o deformare recentă. Găsim atestări ale formei *zînzanie* (considerate de DLR ca regională) şi în texte mai vechi, de obicei populare: „Tu, zice albina, să te duci să vâri *zânzanie* între cei doi fraţi din satul cutare" *(Din viaţa poporului român,* 1913); „se şi porni *zînzanie* între cei ce voiau să ajungă la domnie"; „tot căutau să semene *zânzanie* în ţară"; „românii dornici de *zânzanie* şi turburare în ţară" (I. Popescu Băjenaru, *Povestea neamului românesc,* 1925).

Precedentele de mai sus nu scuză forma actuală: cu atît mai mult cu cît *zîzanie* nu e doar un cuvînt popular, căruia să i se admită multiple variante şi instabilitate fonetică, ci unul cu istorie culturală şi cuprins într-o reţea de echivalente din mai multe limbi.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

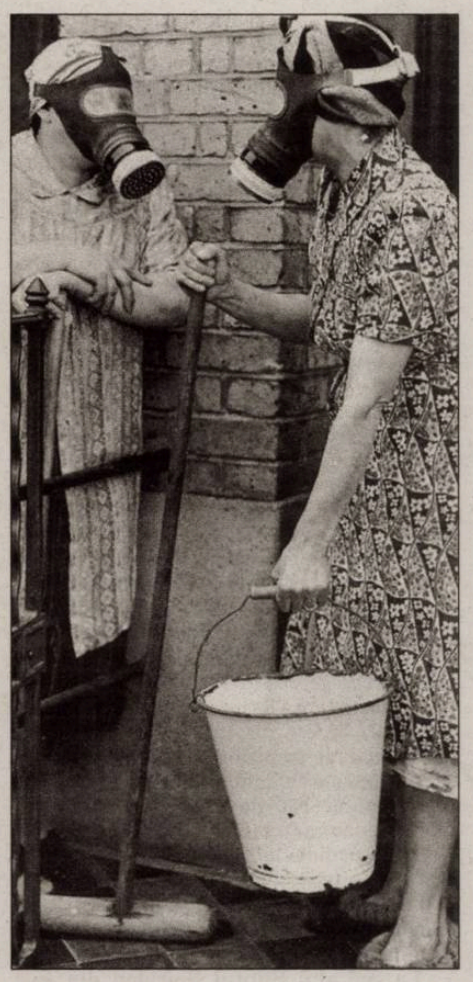

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

La masa bolnavului

Spitalul este, la noi, o instituție privată, mai întîi și întîi de toate. Domni și boieri, purtați de valul filantropiei, specific epocii, se lansează în ridicarea de clădiri publice pentru ajutorarea celor nevoiași și bolnavi. Inițiativele lăudabile țin însă cît boierul fondator și filantrop are bani și bunăvoință, pentru ca mai apoi spitalul să se amestece cu drumurile moștenitorilor și ale moștenirilor. Modernitatea și prezența activă a medicului în cîmpul puterii vor coagula toate aceste inițiative private, conducîndu-le către proiecte publice, ca să zicem așa. Cu această ocazie, spitalele încep să aibă regulamente și medici care să le alcătuiască și mai ales să supravegheze punerea lor în aplicare. Dieta bolnavului devine un factor important în regulamentele acestor spitale.

Cînd medicul Constantin Caracaș lucrează la ridicarea Spitalului Filantropia (1811), el îl înzestrează și cu un regulament prin care stabilește hrana ce ar trebui să se dea bolnavilor. „Toți bolnavii vor avea dimineața la micul dejun bulion, adică supă" – scrie Constantin Caracaș. Acest bulion este o amestecătură „consistentă" de „orez, fidea, arpacaș sau griș cu apă sau zeamă de carne". Supa consistentă se administrează mai ales celor care suferă de „inflamații sau de maladii acute ale pieptului". La prînz, bolnavul se reîntîlnește cu bulionul căruia i se adaugă ceva jimblă (150 de dramuri), cît despre friptură... numai „cînd medicul va prescrie". Vinul și rachiul sînt încă „alimente", utile în dieta bolnavilor, așa că medicul prescrie 100 de dramuri de vin și 10 dramuri de rachiu cu posibilitatea de a se mări rația „dacă va fi de trebuință". Cina de seară nu există.

La Spitalul Sfîntul Spiridon din Iași, cheltuielile aferente anului 1837 acoperă hrana oferită diferitelor boli. De pildă, la recomandarea medicului, un bolnav primea 150 dramuri carne pe zi (dacă nu era post), zarzavaturi, ciorbalîcuri, pîine și jimblă, crupe, orez, vin. Pentru cei slăbiți, se prevedea un pui sau o jumătate de pui (în funcție de constituție), dar doar pentru o anumită perioadă de timp. Înainte de a se ajunge aici, condica de cheltuieli a spitalului, păstrată decenii la rînd, cheltuieli consemnate cu grijă aproape pe fiecare an, nu mai este atît de generoasă, ținînd seama doar de banii cheltuiți cu hrana bolnavilor sau cu ținerea unui bucătar și a unor ajutoare, fără a detalia bucatele.

Vinul și rachiul sînt încă „alimente", utile în dieta bolnavilor.

Prin Regulamentele Organice, Eforia Spitalelor avea să ia sub administrația sa toate spitalele din Țara Românească și să fixeze o masă comună pentru toți, adaptată în funcție de boală, asta doar dacă se întîmpla să se potrivească suferința cu resursele din cămară. La 1832, această Eforie a Spitalelor prevede următorul program de hrană: la 6 dimineața, bolnavul primește o supă cu zeamă de carne și pîine prăjită, la prînz – o ciorbă de orez sau arpacaș, un fel de bucate cu carne și zarzavaturi (cartofi, morcovi, gulii, bame), iar la cină, la ora 7 – o ciorbă ca la prînz, care ar trebui să conțină și bucăți de carne, friptură „după trebuință". Pîinea și carnea sînt date cu măsură: 200 grame de jimblă și 110 grame de carne și, dacă medicul crede de cuviință, se adaugă și ceva vin.

Legătura dintre mîncare și maladie începe să se înfiripe în mințile tuturor, mai ales cînd doctorul este acceptat ca stăpînul neconstestat al actului medical. În Așezămîntul Spitalului Brâncovenesc, ctitora, Safta Brâncoveanu, se supune doctorului pe care îl aduce în prim-plan, în toate cele. Așadar, și atunci cînd este vorba de hrană: economul nu poate slobozi hrana bolnavilor din cămară decît urmînd „după foaea ce de cu seară va priimi, subt iscălitura hirurgului, în toate zilile, scoasă întocmai după condica dietii ce iscălește pe toată zioa de dohtor".

Or, regulamentele cu regulamentele și realitățile cu realitățile. Ce va fi ajuns pe masa bolnavilor ne spune tot medicul Constantin Caracaș, care observă că „hrana bolnavilor este neregulată, proastă și neconformă cu dieta rînduită de medic". Toți bolnavii, de la mic la mare, suferinzi de dizenterie sau oftică, se hrănesc cu varză, dovlecei, prune și spanac, amestecate cu ceva arpacaș și ceva carne de oaie. Acum, își poate închipui oricine ce poate să urmeze...

Nici astăzi, hrana nu prea constituie o preocupare pentru sistemul nostru medical. Că or fi banii de vină, că or fi pacienții mofturoși sau doar indiferența tuturor, nu prea știu. Sentința medicului Constantin Caracaș ar trebui revizitată: „Pe cît sînt de necesarii la un bolnav medicamenele, tot atît este și hrana".

Dar cine să audă și mai ales să asculte...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Deportarea (III)

„Într-unul din lagărele învecinate erau 5000 de deținuți, bărbați între 16-60 de ani, care fuseseră deportați. Din aceștia, 2800 au murit în aceeași iarnă. Trebuiau pregătite gropi comune. Am venit de asemenea în contact cu prizonieri germani de război. Arătau oribil. Mulți dintre ei au clacat la muncă. Unii paznici i-au lovit, chiar cu picioarele, și nu înțelegeau că ei nu mai puteau lucra deloc. Totuși, trebuie subliniat că am întîlnit cîțiva civili ruși cumsecade și chiar soldați buni care ne-au ajutat de cîte ori au putut. Cîțiva dintre ei ne-au dat ultimele lor economii. Cînd ne întorceam de la muncă, cîțiva, mai ales civili mai în vîrstă, stăteau la intersecții și ne aruncau untură, zahăr candel, fructe și alte lucruri asemănătoare. În timpul frigului, unii, care ne-au văzut pantofii rupți, și-au scos, sub ochii noștri, încălțămintea și au dat-o celor nevoiași. După ce munca doborîtoare fusese îndeplinită, am fost împărțiți în diferite brigăzi. Eu m-am dus la un transport de cărbune. Patru dintre noi trebuia să descărcăm, în cincisprezece minute, un vagon încărcat cu cărbune. O dată am găsit printre cărbuni un copil de șapte ani, mort, și altă dată, un bărbat decedat. Cînd am chemat comisionarul, în legătură cu acest bărbat, soldații ruși au luat pantofii mortului, înainte să ajungă comisionarul. O vreme a trebuit să încărcăm sulfur. Cei care au prestat acest gen de muncă, pentru o perioadă oarecare de timp, aveau ochii infectați și boli de piele. Camarazi de-ai mei, care coborau în puțurile de cărbune, trebuiau să sape cărbunele. Din asta, ei au căpătat boli de plămîni iar numeroși aveau hernie. După un an, nici măcar jumătate dintre ei nu mai erau capabili să muncească și mulți au murit. După doi ani, brigada noastră de muncă a fost transferată la alt lagăr. Ni s-a spus că fabrica nu ne mai poate aproviziona cu mîncare, pentru că n-am muncit destul."

Din Declarația D-nei H.M.
(v. nr. 507, 510)

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Un spital numit România

O familie de prieteni – clujeni – trebuie să meargă cu copilul la doctor, la consultație. Părinții copilului sînt ușor alarmați, îngrijorați, așa cum ar fi orice părinți de pe lumea asta. Copilul intră în cabinet însoțit de maică-sa. Domnul doctor se uită la ecranul unui bătrîn aparat ecografic și-i spune mamei, cu liniște și seninătate în glas, că e ceva foarte grav. O formă canceroasă care necesită tratament complex. Femeia se îngălbenește la față. Domnul doctor se uită la ea și-i spune, la fel de liniștit și de senin: „Ce-i?! Vi s-a făcut rău? Ieșiți pe culoar și deschideți un geam." Cu diagnosticul pus clar după o ecografie, mama și copilul se internează. Primul contact cu salonul de spital e dur și n-are sens să fie povestit pe larg. Trăim în aceeași țară. Știm cum arată lucrurile. Mama copilului bagă mîna în buzunar și rezolvă, cu ajutorul unei asistente, o mutare într-un loc mai „bun". Dar întîlnirea cu realitățile spitalului românesc abia începe. Înțelegînd că se deschide un drum de coșmar, părinții copilului se hotărăsc rapid și părăsesc spitalul românesc. Din fericire, sînt doi oameni tineri, care au muncit și au niște economii care le permit să ia decizii de acest fel. La cîteva zile, ajung în Germania. Diagnosticul e infirmat. E ceva sever, dar în nici un caz ce văzuse domnul doctor la ecograf, în România. Copilul e operat. De puțină vreme s-au întors acasă. Sînt bine toți.

Deunăzi m-am întîlnit cu tatăl copilului. E un om tînăr, care muncește enorm, un tip de antreprenor foarte creativ, care-și cîștigă banii cinstit. A fost un matematician de soi, cu școală prin State. N-a vrut să rămînă pe-acolo. Mereu o tot ținea una și bună că se poate trăi foarte bine și aici, că asta e o țară amuzantă, unde abia începe să se trăiască, un spațiu al dezghețului și al ocaziilor pe care alții le-au pierdut sau le-au epuizat. Acum, cînd ne-am văzut, mi-a spus că își nuanțase un pic punctul de vedere: „Mereu am zis că aici se poate trăi și că poți face chestii faine. Acum îmi dau seama că, atîta vreme cît ești tînăr, felul ăsta de a vedea lucrurile poate să funcționeze. Dar mi-e foarte clar că nu e o țară în care să îmbătrînești."

E doar o poveste simplă, din oceanul de povești despre sistemul medical din România. Unele dintre ele te cutremură și te fac să te zvîrcolești în somn. Cred că nu există familie în România – evident, inclusiv familii în care există medici – care să nu aibă o poveste *tare*, petrecută în spitalele de la noi. Parcă am vorbi despre un lung și răvășitor război prin care am trecut cu toții. De atîta amar de ani, discuția despre felul – umilitor și omorîtor de speranță – în care se face actul medical în România merge mai departe. Iar modul în care punem problema e, în fond, felul nostru de a vedea lumea. Pare că sîntem condamnați să trecem prin cele mai urîte lucruri, acceptînd totul de parcă am ispăși vina unui păcat originar. Și, fără să punem prea multe întrebări, contribuim la asta, plătind taxe unui sistem de care ne temem pînă în adîncul ființei. E ca și cum am plăti pentru a fi umiliți și speriați. Fascinant popor, fascinant mecanism.

E ca și cum ne-am răzbuna unii pe alții pentru frica interioară, nemărturisită, că n-o să ajungem niciodată la liman. Cum să explici altfel idioția, mitocănia, felul rudimentar în care unii dintre cei care au ales o meserie atît de nobilă, așa cum e cea de medic, se raportează la propria decizie? Sînt oameni care par să se răzbune pe semenii lor pentru că ei înșiși au luat hotărîrea de a face o meserie prin care i-ar putea salva pe cei pe care, de fapt, îi urăsc și-i disprețuiesc. E prea încîlcit? Prea greu de înțeles? Lăsați la o parte șpaga, livrescul cinism al medicului, condițiile vitrege absolut reale în care se muncește, salariile de mizerie ale doctorilor și ale personalului medical, anii grei de școală și de examene. Îndărătul imaginii pline, complicate, cu bune puține și cu rele multe, se conturează felul în care fiecare dintre noi îl privește pe celălalt. Cu neîncredere, cu ură, cu dispreț, atribuindu-i vina de a fi responsabil pentru felul prost și lipsit de speranță în care trăim toți.

Nu e un mister atît de mare de ce contribuim la bisericile care ne întîmpină la intrarea în spitale. E profund simbolic ceea ce facem, fără să ne dăm seama. Ne punem, de la bun început, viața și speranțele în mîna divinității, nu a semenilor care au ales meseria de medic. Din start hotărîm că doar Dumnezeu ne poate salva, iar starea de spirit cu care pășim în incinta spitalului e cea de condamnat. Asta sugerează și haitele de cîini din curțile acestor instituții. Toată lumea le hrănește și le adăpostește pe holuri, ispășind parcă vina lipsei de compasiune și de solidaritate pentru semeni. Descărcăm pe cîini melancolia faptului că nu-i putem iubi și respecta pe oameni. Exprimăm, prin comportamentele astea, tot ce nu ne putem spune prin cuvinte. Cum să explici altfel faptul că accepți să mănînci – în unele dintre spitalele acestei țări europene – o mîncare adusă în găleți de lături pentru porci?

E ca un lanț în care toată lumea se răzbună orbește pe toată lumea. Nu trebuie să dai dovadă de nici o propensiune iluministă, pentru a-ți da seama că te poți organiza să sprijini un spital, exact așa cum o faci sprijinind o biserică. Dacă vrei să ai biserica aproape, în cartier, să fie mare, strălucitoare și pictată strident, așa cum ne place acum, dai un ban. Treaba asta merge și cu spitalul. Poți să contribui cu un ban și aici, să te organizezi, să-l repari, să nu mai mănînci din găleata de porci, dacă ai ghinionul de a ajunge pe acolo.

Nu merge. La biserică dai, pentru că te salvezi. Pe tine. La spital – nu. Acolo mai merg și alții. Să se descurce! Treaba lor!

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Călăuza cea oarbă

Una dintre întrebările pe care şi le pun foarte mulţi oameni preocupaţi de ce se întîmplă în jurul nostru este legată de schimbarea profundă de atitudine a oamenilor politici, în momentul în care ajung la putere. Dacă pînă atunci se comportă normal şi au idei şi argumentaţii credibile, cînd au în spatele lor o funcţie devin de nerecunoscut. Chiar şi cei mai inteligenţi se poartă anormal, încep să trădeze, negîndu-şi cu entuziasm şi în cea mai mare parte discursul de pînă atunci. Eu cred că se întîmplă aşa din cauza corupţiei şi a intereselor enorme pe care trebuie să le gestioneze. Se fură mult în România şi la toate nivelurile. „A da" a devenit cu timpul un mod de a fi. Chiar dacă toată lumea spune că hoţia nu este inventată la noi, nu avem nici o scuză atunci cînd ne aducem o contribuţie deosebită la perfecţionarea stilului şi a metodelor. Pe fond, ilegitimitatea nesancţionată de legea averilor, a carierelor şi a vieţii interlope, în general, ne pune în situaţia unor confuzii uriaşe şi a unui permanent conflict social în care fiecare se războieşte cu fiecare, considerînd că trăieşte într-o lume nedreaptă, în care nu se mai poate face nimic. Chiar şi rataţii de profesie şi incompetenţii se amestecă subtil în acest joc, găsind explicaţii care mai de care mai haioase, pentru fiecare eşec.

O parte din ceea ce numim azi corupţie şi clientelism are în România rădăcini mai vechi, culturale şi de civilizaţie, specifice unei ţări mici, care a fost obligată să trăiască secole întregi sub opresiunea imperiilor din jur. Tocmai de aceea, de exemplu, promovarea rudelor şi a membrilor de familii venea să substituie şi să înlocuiască accesul străinului în jurul unor funcţii sau demnităţi. Ceea ce în vremea fanarioţilor putea constitui un gest firesc de apărare, azi este un semn de primitivism. Sîntem diferiţi de lumea occidentală şi în sensul că, deşi trăim în secolul XXI, mulţi oameni cu multă carte şi chiar în poziţii de mare răspundere au o reprezentare greşită despre lege şi respectul faţă de aceasta. Unde nu găsim modalităţi de a o ocoli, pur şi simplu o încălcăm şi apoi ridicăm din umeri. Cazul sutelor şi miilor de primari care au intrat în ilegalitate, exercitînd atribuţii pe care legea le interzicea este deja clasic. Dacă regula este încălcarea legii, atunci ce gîndesc cei care o respectă? Se pot simţi frustraţi sau pot trece şi ei la încălcarea legii rapid, dintr-un reflex de adaptare? Mă întreb ce ar gîndi asemenea oameni care încalcă legile aşa cum respiră, dacă, să zicem, un inginer care construieşte poduri ar face la fel cu legile matematicii sau un medic care operează pe creier ar încălca legile chimiei? Ar trebui ca „domnul primar", care îşi bate pur şi simplu joc de o normă, să cadă cu maşina în apă sau medicul să-i caute inima în abdomen. Ar fi mulţumit?

Corupţia, mai bine zis marea corupţie despre care vorbim aici, are legătură cu statul, organizarea politică şi birocraţia, sub toate formele sale de manifestare. Nivelul său ridicat este un eşec al administraţiei de stat. Plătim taxe şi impozite şi ne supunem unor norme şi legi drept contra-prestaţie pentru şansa pe care civilizaţia ne-o oferă de a vieţui împreună în colectivităţi organizate. Atitudinea negativă faţă de lege este definitorie pentru starea de barbarie. Oamenii civilizaţi respectă legea. Acesta este unul dintre elementele de legătură care îi ţine împreună şi îi opreşte să se sfîşie în căutarea bunăstării şi a unei vieţi uşoare. Cele două legi, cea omenească şi cea divină, sînt singurele obstacole în calea haosului.

Dacă regula este încălcarea legii, atunci ce gîndesc cei care o respectă?

Din cauza puterii sale neîngrădite, atunci cînd ajunge la putere omul politic devine un orb. I se şoptesc la ureche oportunităţi nevisate, nume de firme, conturi, offshore-uri, scheme de fraudare şi comisioane uriaşe. Se întîmplă aşa pentru că el decide. La noi, el este cel care poate hotărî asupra bogăţiei şi sărăciei, asupra sănătăţii şi libertăţii unor semeni de-ai lui. Pieter Bruegel cel Bătrîn are un tablou care se cheamă *Parabola orbilor* inspirat din Evanghelia după Matei (15:14) „Lăsaţi-i: sînt nişte călăuze oarbe; şi cînd un orb călăuzeşte pe un alt orb, vor cădea amîndoi în groapă." Un orb îi conduce pe ceilalţi orbi spre o direcţie necunoscută. Au gesturi disperate de căutare a unei căi care nu le poate fi accesibilă prin natura statutului lor. Nu vor găsi calea, şi damnarea şi disperarea li se citeşte pe chip. Sîntem în aceeaşi situaţie. Sîntem orbi şi căutăm în întuneric o mîntuire la care nu avem acces. Ofer o soluţie! Să respectăm legea! Să nu mai spunem că legile sînt nedrepte şi de-aceea le încălcăm. Să nu mai cultivăm, în inima copiilor noştri, ideea că fiecare poate trăi autarhic, după propriile legi şi norme, de cele mai multe ori în contradicţie cu cele generale. Cum să ieşim din barbarie cu oameni care, prin educaţia copiilor lor, duc mai departe primitivismul? Nu avem dreptate atunci cînd încălcăm o lege, chiar dacă legea respectivă ni se pare nedreaptă.

Uneori, mergem mai departe. Tot din motive de primitivism fraternizăm cu infractorul sau ne manifestăm public simpatia faţă de el. Aşa se întîmplă că oameni care au pus, pur şi simplu, ţara în genunchi prin decizii, contracte oneroase şi corupţie sînt aplaudaţi frenetic, în scene sinistre, în forul unor instituţii care se doresc stîlpi ai democraţiei. Există de asemenea oameni care au mers la televizor şi au discutat liber, pe un ton şugubăţ, despre cum au dat şi au luat mită. Ulterior, infractorul ne trimite scrisori din puşcărie în care se vaită că el are obrazul subţire şi nu poate suporta regimul de detenţie. Un apropiat vine la mine şi mă enervează căinîndu-l: „Ce mai om! Ar trebui să-l graţieze!" Sîntem o ţară veselă, dacă această veselie nu ne-ar durea pînă la lacrimi.

A construi puşcării şi a le umple cu infractori nu este de ajuns, din cel puţin două motive. În primul rînd că, cel mai adesea, pedepsele sînt asumate de către infractori şi nu mai au rolul de a impune respectarea legii.

Limitarea corupţiei nu se face eficient limitîndu-i efectele.

Există oameni care cuantifică hoţia în ani de puşcărie. Pentru ei prestigiul şi onoarea sînt cuvinte goale. Calculează simplu: doi ani pentru un milion de euro furat sau patru ani pentru cinci milioane. Omul se va întîlni acolo cu cel care, neavînd avocaţi buni, execută tot doi ani pentru furtul unei găini. În asemenea cazuri, posibilităţile legii sînt limitate şi oamenii fură liniştiţi, gîndindu-se că nu vor face multă puşcărie, pentru că „nu au omorît pe nimeni". În al doilea rînd, limitarea corupţiei nu se face eficient limitîndu-i efectele. Trebuie acţionat la cauze. Omul este o fiinţă lacomă din fire. Eu nu cred în etica vecinului de la VII care, plin de civism şi îngrijorat de soarta ţării, îi critică permanent pe corupţi. Ştiu că, de îndată ce va avea o funcţie, se va purta la fel. De aceea nu trebuie să aşteptăm să ne vindecăm de lăcomie, ci trebuie să impunem respectarea legii şi a normei, cu toate mijloacele.

Ca alternative, discutăm despre retragerea statului din economie şi reforma sa. Aceasta ar fi prima etapă – deconectarea lor de la conductele cu bani ale proprietăţii publice. Marea corupţie se combate de sus în jos, şi nu de jos în sus. Cînd va avea un salariu îndestulător, posibil prin oprirea hoţiei la vîrful puterii, un medic de ţară nu va mai primi cadou o găină de la fiecare babă consultată. Tot ceea ce merge în aceste direcţii să fie încurajat. Regionalizarea ar fi o altă modalitate de a retrage statul şi instituţiile statului din calitate de prieteni ai hoţilor şi de duşmani ai oamenilor cinstiţi. Povestea deloc neadevărată cu Vasile care lucrează la garda financiară, a cărui soţie este colegă de serviciu cu prietena prietenului meu, trebuie să dispară. Regionalizarea trebuie să apropie de om unele instituţii şi trebuie să îndepărteze de acelaşi om alte instituţii. Comunităţile noastre colcăie de interese mărunte, cumetrii şi bătălii de orgolii duse pînă în pînzele albe. Dacă mergi pe stradă prin oraşul în care locuiesc şi strigi tare „Dom' Director!", eu vă garantez că jumătate dintre oameni vor întoarce capul. Toţi au funcţii, iar cei care nu au se gîndesc că sînt şefi acasă la neveste şi tot întorc capul. La rîndul lui, fiecare „dom' director" are, aşa cum spuneam, nevastă, soacră, ginere, mătuşă, amantă, familia amantei şi o droaie de fini, verişori şi verişoare. Ei ştiu toate secretele locului pentru că permanent li se şopteşte ceva la ureche. Totul este articulat într-o reţea extrem de bine organizată, astfel încît un control al instituţiei sale în teritoriu poate duce la adevărate drame, certuri sau pierderi de rude şi prieteni. Nimeni nu va înţelege „lipsa de omenie" a insului şi cu toţii îl vor renega. De aceea, „domnii directori", despre care vorbim, se plasează şi funcţionează într-un sistem natural de corupţie şi clientelism şi extrem de bine pus la punct. Cine mişcă, pleacă! În asemenea oraşe, care seamănă cu cele din sudul Italiei din perioada interbelică, a încerca să impui cîteva norme în concordanţă cu un minim de bun-simţ şi corectitudine este un gest sinucigaş cu consecinţe asupra ta, a familiei tale şi a copiilor tăi. La noi, oraşele şi aşezările funcţionează pe principii mafiote şi de clientelism. Pentru a vizualiza nebunia la care se poate ajunge, pe exemplul Siciliei mafiotizate, Giuseppe Tornatore, în filmul său *Baaria*, ne arată un şef orb al unui serviciu de urbanism dintr-un oraş. Omul merge la serviciu însoţit şi pipăie macheta oraşului, într-un gest sinistru de acaparare, pentru a simţi poziţia în spaţiu a clădirilor. Un orb autoriza construcţiile şi, în timp ce o face, întreabă unde este „mălaiul". Cînd simte în buzunar plicul cu bani rînjeşte satisfăcut. Fabulos!

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

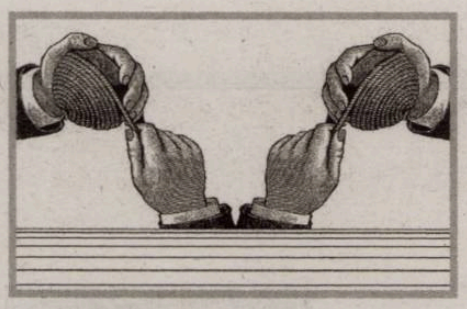

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Auto-analiza unui denunţător: e raţional să nu dai şpagă?

Şerban Marinescu – arhitect, denunţător la DNA. Au avut un contract cu Primăria Rîmnicu Vîlcea, au livrat proiectul. Primarul le-a plătit o treime din sumă, apoi le-a cerut şpagă ca să plătească şi restul. A doua treime venea după ce se înţelegeau, iar a treia după ce primea şpaga. DNA-ul (asistată în acest caz şi de Direcţia Generală Anticorupţie a MAI) a organizat flagrant, l-a înregistrat pe primar cerînd şpaga. Aţi aflat povestea săptămîna trecută. Urmează autoanaliza. Are cuvîntul denunţătorul.

A nu da şpagă din principiu

Interesîndu-mă de problemele astea, citind cartea *(Eu votez DNA!)*, avînd totuşi nişte păreri personale destul de clare despre ce-ar trebui făcut, ce n-ar trebui, bănuiesc că atunci cînd am fost pus în situaţie, eram deja setat că, dacă o să mi se întîmple... Chiar glumisem cu colegii mei după ce am cîştigat proiectul, era prima oară cînd lucram cu administraţia, nu lucrasem niciodată cu statul; am glumit că „aoleo, să vezi"... Toată lumea ne spunea în jur că o să dăm de corupţi; adică nu ai cum să lucrezi cu statul fără să îţi ceară ăştia. Ziceau că o să dai şi la ăla, şi la ăla, şi noi eram destul de speriaţi, nu voiam să dăm, chiar nu voiam. Chiar vorbisem între noi că, dacă o fi să ni se întîmple, n-o să facem asta, chiar o să îi denunţăm. Voi – Monica Macovei, tu, Laura Ştefan – aţi reuşit să creaţi în unii dintre noi încredere în DNA. Asta a contat foarte mult în decizia luată. Faptul că am avut încredere că ăia, acolo, sînt pe bune. Şi mă uitam acum amuzat la colegii mei, care nu erau neapărat pasionaţi de discuţiile despre DNA înainte, cum deveniseră brusc foarte interesaţi de cine e înlocuitorul lui Morar sau Papici. În general nu prea ai încredere în instituţiile statului şi nu prea îţi vine să îţi pui pielea la bătaie bazîndu-te pe ei.

„Că doar nu au făcut-o aşa, numai de cinste"

Am urmărit presa atunci, a fost un caz mediatizat. Cel mai frustrant era că găseai informaţii false, interpretate greşit, şi nu poţi să controlezi chestia asta. Era o poveste pe care nicăieri nu o citeam coerent, peste tot era ceva aiurea, ba nu se înţelesese corect, ba era o minciună, ba era o interpretare proastă... Majoritatea, de fapt – adică toate articolele – presupuneau sau încercau să găsească alte motivaţii pentru ce am făcut noi: de ce cineva ar denunţa pe altcineva? E clar: pentru că are alte interese. Nicăieri nu am simţit că ar putea cineva măcar să ia în considerare că cineva a făcut un denunţ pur şi simplu, pentru un act de corupţie cu care nu e de acord *(rîdem amîndoi nervos)*.

Un act de corupţie cu care nu e de acord.

Se bănuieşte că e altceva. Că de ce ai făcut, că nu se poate aşa, pur şi simplu, să denunţi din principiu... Undeva e un articol unde se zice explicit: „Că doar nu au făcut-o aşa, numai de cinste." Nu credea nimeni asta. Discuţia era numai că de ce am făcut-o, că evident nu se poate să fie doar asta, trebuie să ai un alt motiv, ceva. Bine, şi procurorii ne-au spus asta cînd am vorbit. I-am întrebat dacă lumea mai vine, mai denunţă, şi mi-au zis că nu prea, că ar fi bine să vină mai mulţi. Şi că în general vin din ăştia care s-au certat cumva cu cei implicaţi, adică nu le-a mers afacerea şi s-au certat şi unul îl denunţă pe celălalt. Chiar a glumit cu mine un băiat de la departamentul tehnic de la DNA, a zis: da' ce, v-a cerut prea mult? *(iar rîdem nervos)*. Adică asta era ideea lui: nu că n-ai fi dat, ai fi dat, da' nici chiar atît.

Între cunoştinţele noastre, părerile au fost foarte împărţite. Majoritatea prietenilor apropiaţi au zis că da, OK, e ce trebuia făcut. Într-un cerc mai larg, alţi colegi arhitecţi, reacţiile au fost: da, bravo, dar cumva, eu n-aş fi făcut asta. Am avut multe reacţii de genul acesta: sincer, uite, eu nu m-aş fi băgat să fac ca voi. Dar nici nu îţi spun ce ar fi făcut. Problema e că nici nu ai alternativă. Adică îţi spune că nu s-ar fi băgat, dar ce ai fi făcut? Te-ai fi băgat în actul de corupţie? Nici asta nu îţi spune clar. Dar noi nu am ales să fim băgaţi în povestea asta, am fost puşi în situaţia de a plăti sau a refuza să plătim.

Un tip pe care abia îl cunoşti îţi propune să trucaţi o licitaţie...

Eu am interpretat aşa: ei fac asta la ordinea zilei, cu toată lumea, într-un mod în care nu îţi mai iei nici o precauţie. Nu îmi dau seama cum au interpretat ei, că noi am fi nişte tineri proiectanţi care îşi doresc foarte mult să reuşească, bănuiesc, şi ăştia sigur or să... Mă gîndeam, înainte, că faza asta cu corupţia asta e o chestie de cointeresare, adica eu îţi dau ţie, tu îmi dai mie. Că toată lumea e cumva implicată şi sînt cointeresaţi ca schema cu corupţia să meargă. Aşa mă gîndeam eu. Dar îmi ziceam că dacă eu am ajuns aici pe calea cea mai curată posibil, printr-un concurs, n-am nici o nevoie de niteresat, primarul fusese suspendat. S-a desemnat un nou primar interimar, unul dintre viceprimari. DNA dă o hîrtie prin care spune că procesul în sine, investigaţia lor, nu ar trebui să întîrzie plata, adică plata nu face parte din investigaţie. Adică să dea drumul la bani.

De ce nu se pot obişnui unii oameni cu ideea să dea şpagă?

Asta a fost povestea lui Şerban Marinescu. Primul episod, de săptămîna trecută, a avut mare succes şi a fost viralizat pe net. Asta mă bucură. Oamenii au empatizat cu denunţătorul. Au văzut povestea unui dosar DNA din punctul de vedere al unui om care refuză şpaga. Fragmentele de mai sus sînt cuvintele lui Şerban, împins oarecum de mine să mediteze la cazul său. L-am întrebat dacă se gîndeşte că ar fi fost mai bine pentru afacerea de arhitectură să intre în reţea. E convins că alegerea raţională e să nu. I-am spus deschis că mă îndoiesc. Că, din păcate, pare că încă alegerea raţională în România e să dai şpagă: intri în sistem, afacerea merge. I-am spus că mie personal nu are nimeni tupeu să-mi ceară şpagă, doar sînt „ăla cu «Votez DNA»". Dar că ştiu că asta mă exclude de la combinaţii. Şi totuşi, Şerban a avut o replică ce răstoarnă calculul propus de mine: „Nu mă simt în stare să mă descurc într-un sistem de corupţie." Pînă la urmă, e vorba despre disonanţă cognitivă. Poate că Şerban Marinescu ar fi făcut afaceri mai bănoase apoi, dacă dădea şpaga asta. Dar nu s-ar fi simţit bine cu el însuşi. Şi nici cu prietenii de bere. E remarcabil şi cum spune: „Cred despre mine că m-aş descurca mult mai bine într-un sistem cinstit." Pînă la urmă, noi, ăştia care nu intrăm în combinaţii, facem o alegere arogantă, întemeiată pe o imagine de sine: ce iese din mîna mea este bun pentru că e făcut de mine, are o valoare în sine, nu e muncă făcută ca să fie bifată, care ar fi acceptată oricum, pentru că e pe şpagă. Şpaga omoară valoarea şi egalizează imaginile de sine. Corupţia egalizează valorile în jos: nu contează ce munceşti, dacă e pe şpagă merge oricum. Este raţional să dai şpagă? Nu, dacă îţi ştii valoarea. Dacă dai şpagă, îţi vei petrece restul vieţii egalizîndu-te în jos, vei avea nevoie să te convingi că toţi dăm şpagă, că aşa e sistemul, că nu ai făcut decît să te adaptezi, că nu aveai de ce să fii tu altfel decît ceilalţi. Cu alte cuvinte, te vei autoconvinge că ai făcut ce trebuie. Se numeşte disonanţă cognitivă şi transformă oamenii în nişte acrituri cinice.

Corupţia egalizează valorile în jos.

Teoria rational choice: *te-ai gîndit că dădeai ăia 10%, rămîneai prieten cu omul ăsta, urma încă o licitaţie...*

M-am gîndit că *rational choice* (alegere raţională), pentru mine, este să nu fac asta. Eu cred despre mine ca m-aş descurca mult mai bine într-un sistem cinstit. Este în interesul meu direct, profesional, material să am un sistem cinstit în care să pot să concurez pe bune, decît un sistem de corupţie. Adică nu mă simt în stare să mă descurc înmeni, chiar am sperat că mie nu o să mi se întîmple, că nu au nici un motiv să vină la mine să-mi ceară, n-au nici un motiv să mă cointereseze în chestia asta, dar uite că... Eu aşa credeam că va fi: dacă nu m-am băgat cu ei de la început, nefiind în schema asta, adică ajungînd acolo pe merit şi fără ajutorul nimănui, nu au de ce să îmi ceară.

Ieşirea din situaţie: n-au dat şpagă, şi au rămas şi cu banii

Ultima treime din bani a venit după arestarea primarului. DNA a făcut o cerere la Primărie ca Primăria să plătească. Odată arestat, primarul fusese suspendat. S-a desemnat un nou primar interimar, unul dintre viceprimari. DNA dă o hîrtie prin care spune că procesul în sine, investigaţia lor, nu ar trebui să întîrzie plata, adică plata nu face parte din investigaţie. Adică să dea drumul la bani.

De ce nu se pot obişnui unii oameni cu ideea să dea şpagă?

Asta a fost povestea lui Şerban Marinescu. Primul episod, de săptămîna trecută, a avut mare succes şi a fost viralizat pe net. Asta mă bucură. Oamenii au empatizat cu denunţătorul. Au văzut povestea unui dosar DNA din punctul de vedere al unui om care refuză şpaga. Fragmentele de mai sus sînt cuvintele lui Şerban, împins oarecum de mine să mediteze la cazul său. L-am întrebat dacă se gîndeşte că ar fi fost mai bine pentru afacerea de arhitectură să intre în reţea. E convins că alegerea raţională e să nu. I-am spus deschis că mă îndoiesc. Că, din păcate, pare că încă alegerea raţională în România e să dai şpagă: intri în sistem, afacerea merge. I-am spus că mie personal nu are nimeni tupeu să-mi ceară şpagă, doar sînt „ăla cu «Votez DNA»". Dar că ştiu că asta mă exclude de la combinaţii. Şi totuşi, Şerban a avut o replică ce răstoarnă calculul propus de mine: „Nu mă simt în stare să mă descurc într-un sistem de corupţie." Pînă la urmă, e vorba despre disonanţă cognitivă. Poate că Şerban Marinescu ar fi făcut afaceri mai bănoase apoi, dacă dădea şpaga asta. Dar nu s-ar fi simţit bine cu el însuşi. Şi nici cu prietenii de bere. E remarcabil şi cum spune: „Cred despre mine că m-aş descurca mult mai bine într-un sistem cinstit." Pînă la urmă, noi, ăştia care nu intrăm în combinaţii, facem o alegere arogantă, întemeiată pe o imagine de sine: ce iese din mîna mea este bun pentru că e făcut de mine, are o valoare în sine, nu e muncă făcută ca să fie bifată, care ar fi acceptată oricum, pentru că e pe şpagă. Şpaga omoară valoarea şi egalizează imaginile de sine. Corupţia egalizează valorile în jos: nu contează ce munceşti, dacă e pe şpagă merge oricum. Este raţional să dai şpagă? Nu, dacă îţi ştii valoarea. Dacă dai şpagă, îţi vei petrece restul vieţii egalizîndu-te în jos, vei avea nevoie să te convingi că toţi dăm şpagă, că aşa e sistemul, că nu ai făcut decît să te adaptezi, că nu aveai de ce să fii tu altfel decît ceilalţi. Cu alte cuvinte, te vei autoconvinge că ai făcut ce trebuie. Se numeşte disonanţă cognitivă şi transformă oamenii în nişte acrituri cinice.

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Black Friday, dar mulţi

Nu mi-am cumpărat nimic. Nici nu mi-a trecut prin cap că-mi trebuie ceva. Deşi mi-a murit maşina de vreo lună. Am o prăpădenie de telefon. Computerul meu este ca Arhiva de Filme de la Jilava – nu ştiţi cum e arhiva? O plimbare nu strică nimănui! Firul de la laptop este tăiat, călcat, belit, muls şi, cu toate astea, nu-l las. Maşina de spălat ţopăie, dar funcţionăreşte. Îmi fac treaba. Frigiderul cîrîie, dar cine stă toată ziua să-l audă?! Aspiratorul dovedeşte că bună este mătura. Televizorul – mic, dar harnic. Mai schimbă feţe-feţe, dar n-are năravuri grave. DVD – nu se mai folosesc. Fotograful din mine funcţionează pe un aparat-brichetă. N-oi face artă, nu-s japonez. Chiar îmi place ce-mi rămîne în cap, nu mai vreau amintiri la minut. Scaune prea multe. Paturi destule. Uşi inutile. Aer condiţionat este vara. Lămpi, aragaz, ceasornice, rame electronice. Maşină de tuns iarba – nu am iarbă. Maşină de tuns părul mi-ar trebui, dar îmi place la frizeria de mahala. Aş căuta un aparat contra depresiei dintre 3 şi 8 după-amiaza de duminică. Or, aşa ceva nu se vinde de Black. Şi doar dacă m-aş duce s-o privesc pe cea mai frumoasă nebună din Bucureşti cred că mi-ar trece prosteala mea. Anul viitor voi vinde astfel de iluzii de Black Friday. Chestii care te mint frumos, pe faţă. Fiindcă anul acesta, cu neruşinarea comersantului, nu prea au fost mari reduceri. Iar lumea a furat-o, s-a furat singură. Aşa, măcar jocul meu – de-a Black Friday de redus depresiile, alungat monştrii – este pe faţă mincinos, dar face parte din cheful meu nestăvilit de a-i asculta pe ceilalţi, de a le cumpăra poveştile.

Fleacuri & nimicuri

Texte şi opinii de:

● Gabriel H. DECUBLE (eseist şi poet)
„Despre nimic, dincoace de bine şi rău“

● Sorin COSTREIE (lect. univ. dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)
„Despre bucurie sau pledoarie pentru simplitatea vieţii“

● Ana BULAI (sociolog)
„«Nimicurile» unei ţări“

● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)
„Capete care nu folosesc la nimic“

● Teodor TIŢĂ (jurnalist)
„Dictatura nimicului şi alte fleacuri“

● Diana NEAGU (psiholog)
„Fiinţe întrebătoare“

argument

Bagatela noastră (cea de toate zilele)

De cîte ori nu vi s-a întîmplat ca la sfîrşitul unei zile obositoare să nu exclamaţi retoric: „Nici nu ştiu cum s-a dus şi ziua de azi“? Chiar dacă, de cînd v-aţi trezit, nu aţi stat o secundă? Este ca atunci cînd plătiţi o sumă enormă la un supermarket, fără să vă daţi seama pe ce s-au dus banii. Bineînţeles, ca în cazul unei zile pierdute în aparenţă, există „bonul de casă“, care vă detaliază suma cumpărăturilor, pînă la ultimul leu. În cazul de faţă, dacă punem orele pe hîrtie, ne dăm seama că, de fapt, timpul nu l-am pierdut, ci doar l-am irosit. Cu o sumedenie de nimicuri. Acele lucruri mărunte care trebuie (sau nu) rezolvate, care cer timp şi energie, dar care nu lasă în urmă vreo satisfacţie sau măcar un subiect demn de discuţie.

Fireşte, nu poţi avea „reuşite“ zi de zi, nu poţi să te scalzi continuu în împliniri, dar de multe ori sîntem, nu obligaţi, ci mai degrabă tentaţi să ne abandonăm mărunţişurilor. De la cele benigne, plăceri minore, supape de respiro, nimicurile dulci ale existenţei noastre, pînă la cele maligne, „fleacurile“ vestimentate uneori în lucruri extrem de importante, susţinute cu vehemenţă, menite să ne acapareze atenţia în aşa măsură încît ne fac să deraiem de la normalitate, să uităm, de fapt, despre ce este vorba, de la ce s-a pornit, şi să cedăm năuciţi în faţa ţînţarului făcut armăsar.

Iar aici nu putem să nu vorbim despre mijlocul numărul unu de propagare a acestui fenomen, şi anume presa. Dacă ne referim la majoritatea mass-media din România – cîtă dezinformare stă, de fapt, în alcătuirea unui buletin de ştiri în care afli o sută de nimicuri, dar nimic cu adevărat important? Dacă ne referim la politică – cît de nocive sînt propunerile legislative aberante, certurile între politicieni sau furtunile în pahar care ajung să antreneze soarta unei naţiuni – căci din toate am avut din plin, fără nici o urmare benefică.

Ne lăsăm antrenaţi de nimicuri în discursuri inutile, antrenînd, la rîndul nostru, alte discursuri inutile, ignorînd esenţialul. Cu alte cuvinte, cînd ţara arde, cît de rău ne face moftul babei de a se pieptăna? Iar nimicurile lovesc şi erodează nu doar la nivel informaţional sau politic. Nepăsarea civică, nesimţirea în toate formele ei, de la aruncatul gunoaielor pe stradă, la îmbrîncitul în autobuz sau în magazine – deşi par a fi bagatele în comparaţie cu problemele „serioase“, toate ajung, de fapt, să ne consume şi să ne toace nervii, astfel încît, în faţa unor situaţii cu adevărat importante, să ajungem să exclamăm, epuizaţi: „Mofturi“. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 28 noiembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Gabriel H. DECUBLE

Despre nimic, dincoace de bine și rău

Nimic nu se lasă organizat mai bine decît nimicul – pe policioare, în etui-uri şi casete, în registre, scrinuri, truse, rasteluri, în rafturi de bibliotecă, ba chiar şi în cărţi –, pe cînd lucrurile cu adevărat importante aproape că nu-şi găsesc locul, fiind tendenţial imateriale şi ubicue. Dar nu despre Dumnezeu – în unele viziuni teologice reprezentat ca *nihil et totum* – avem prilejul şi căderea să vorbim aici, ci despre nimicul care acceptă pluralul, despre... nimicuri.

În mod curios, unele limbi, ca şi româna, dispun de această formă de plural, pe cînd altele nu. Cele dintîi dau astfel un semnal viguros pentru veleităţile taxonomice ale vorbitorului – îl şi vezi stînd pe vine cu băţul în mînă, scormonind în nimic *(„dans de petits riens")*, pentru a sesiza diferenţe şi a le ordona pe şiruri valorice –, pe cînd celelalte îl obligă pe vorbitor să fie grav, să tacă filozofic sau, la limita de sus a bavardajului, să grăiască oracular – cu multe sunete, dar cu lexic precar şi sintaxă zero. E cazul neamţului, care nu cunoaşte pluralul lui *Nichts,* în schimb îi poate număra cu zecile de mii pe aceia pentru care nimicul devine obiect al posesiei *(Habenichtse,* „sărăntoci").

Latura moral-filozofică a chestiunii iese la iveală abia cînd numeri obiectele posedate de cineva şi constaţi că ele, adesea, tot la nimic se rezumă, de te şi întrebi de unde contrastul atît de strident dintre declaraţiile de avere – vrînd-nevrînd impudice – semnate de unii demnitari şi ceea ce au reuşit ei să ofere societăţii în toţi anii în care au parazitat-o: la ei *totum,* la noi *nihil,* de parcă ar fi şi ei nişte mici dumnezei. Nu sînt însă decît bieţi muritori, ca şi noi ceilalţi, cu singura diferenţă că, lor, nimicurile le-au sucit minţile.

Ştiind că, pentru acest biet muritor, „binele" este perceptibil în primul rînd sub forma de „bunuri", Caragiale al nostru a creat deja, în schiţa *Moşii (tablă de materii)* arhitextul oricărei declaraţii de avere, completînd marele spectacol al deşertăciunii umane cu alde „plăpumi – saltele – perne – flori – scaune – paturi – mese – beteală – oglinzi – cercei – inele – ibrice" etc. El n-a uitat, totuşi, să adauge, scăpărînd din ochi peste lorgnonul care tocmai i-a servit de telescop, că omul însuşi, privit de la distanţă şi suficient de cinic, este doar un detaliu – pedant, dar inutil –, dintr-o grozăvie universală: „tîrgoveţi – tîrgoveţe – ţărani – ţărance – intelectuali – artişti – poeţi – prozatori – critici – burgheji – tramcare – tramvaiuri – capele pîrlite – jupe călcate – bătături strivite – copii pierduţi – părinţi beţi – mame prăpădite – guri căscate – praf – noroi – murdărie – infecţie – lume, lume, lume – vreme frumoasă – dever slab..." Ei, bine, această grozăvie poartă şi un nume – terifiant de actual –, livrat şăgalnic-usturător de marele scriitor: „Criză teribilă, monşer!"

Să nu ne lăsăm înşelaţi, criza este o stare permanentă a umanităţii, tocmai din cauză că omul iubeşte atît de mult autorisipirea emoţională în obiecte şi împiedică, în bună măsură, circulaţia valorilor. Le colecţionează cu sîrg şi cu abilitate socială, rezervîndu-şi din spaţiul şi timpul personal, pîndind oportunităţi, făcînd schimburi, improvizîndu-le nerevosimile tainiţe sau, dimpotrivă, consacrîndu-le strălucitoare spaţii de expunere. Dacă omul are doar sîrg, atunci e un cărpănos intratabil, unul de care obiectele se agaţă ca scaietele de posteriorul oii. La extrema cealaltă, dacă are doar abilităţi sociale – de Jean Valjean, Rastignac sau Raskolnikov –, dar nu îl interesează mărunţişurile în sine, atunci poate sări de la un colecţionar de sfeşnice direct la un *serial killer* – principalul e să nu uite aritmetica elementară.

Dramatismul relaţiei dintre omul strîngător şi nimicurile pe care îşi concentrează rîvna devine pregnant însă abia cînd respectivul e pus în situaţia de a tranşa între nimicurile pe care le poate lua cu sine şi cele

pe care e nevoit să le lase. Tentaţia de a purta asupră-ne exclusiv „nimicuri de valoare" – pentru a formula un paradox –, chiar asumîndu-ne că devenim potenţiala victimă a unui furt sau a unei tîlhării, nu e fără temei. Banii, ceasurile, bijuteriile, cardurile sînt, toate, obiecte fie lesne reînnoibile, fie rezistente la timp. Purtîndu-le cu noi, ele se mişcă cu exact aceeaşi viteză ca şi vehiculul lor, părînd a împărtăşi aceeaşi vîrstă. Pe cînd obiectele lăsate în urmă, fiind în repaos relativ, au o rată de îmbătrînire mult mai mare: casa copilăriei, dacă mai există, a devenit deja bătrînească, tot ce am citit în primii ani de şcoală are acum paginile ofilite, iar hainele bine dosite în străfunduri de şifonier devin incredibil de mici.

Mîntuirea vine prin delegarea alegerii între „colecţionabil" şi „abandonabil".

În tot acest dramatism, mîntuirea vine prin delegarea alegerii între „colecţionabil" şi „abandonabil" către o instanţă superioară, căreia nu-i refuzăm obiectivitatea. Istoria de scurtă durată, de exemplu, este o astfel de instanţă, un colecţionar de colecţii, în sensul că ea reţine, din toate clasele obiectuale, de fiecare dată doar paradigma. Astfel, la Muzeul de Istorie Contemporană din Bonn, poţi găsi, rînduite într-o spirală ascendentă care începe, la parter, cu un memorial al Holocaustului şi se termină, la cinci nivele deasupra, cu rămăşiţe din Zidul Berlinului, cîteva obiecte emblematice pentru ceea ce a însemnat, în Occidentul anilor '50-'60, liberalizarea progresivă şi emanciparea, ferită sau nu de convulsii, a unor categorii sociale sau socio-profesionale: un prăjitor de pîine, un aspirator, o maşină de spălat – mai ales pentru ea –, un scuter, un televizor, o chitară electrică – mai ales pentru el –, şi, evident, bine ferecată într-o vitrină, dar şi al naibii de vizibilă... o pilulă anticoncepţională – pentru amîndoi.

Lărgind perspectiva, dacă istoria e de lungă durată, atunci funcţia de colecţionar devine totalitară – de unde şi iluzia unei „istorii totale" –, nelăsînd să-i scape nimic din ceea ce ar putea juca rolul de martor textual sau material. La limită, istoria devine arheologie, iar atunci se bucură de orice ciob, cît de mic, de orice grăunţă carbonizată, de orice dinţişor, cît de spart, sau de orice oscior dintr-un schelet, numai să-i dea impresia că a apucat timpul de coadă şi-l ţine în loc. Pentru a-i da acestei impresii o tuşă de ştiinţificitate, arheologia o traduce radiometric – şi-i iese o schiţă nu în cărbune, ci în Carbon-14. În sfîrşit, la o scală şi mai mare, istoria devine geologie şi nu mai colecţionează nimic altceva decît straturi – magmatice, enigmatice straturi – în care s-au topit, aproape fără urmă, toate nimicurile amintite mai sus, fiinţe şi lucruri deopotrivă. Dar de ce să ne tulburăm la acest gînd? Cît timp trăim şi putem cuvînta, avem mereu la dispoziţie diminutivele care să ne evoce, din nou şi din nou, deliciile vieţii.

Într-adevăr, ne reprezentăm aprioric nimicul ca pe ceva redus dimensional, relaţia dintre „mic" şi „nimic" fiind aproape consfinţită lexical, deşi recursul la etimologie este, în acest caz, amăgitor. Dar e neîndoielnic faptul că estetica intimistă de pretutindeni şi dintotdeauna a implicat delicateţea observatorului – o oarecare prudenţă în izolarea detaliului, de frică să nu-l strivim, să nu invadăm microcosmosul; ba chiar o oarecare erotizare a amănuntului aparent insignifiant şi a elementului pur decorativ. În America Latină, circulă un proverb foarte grăitor în acest sens: „Pasărea colibri se vînează cu un grăunte de nisip", ştiindu-se prea bine că, dacă vînătorul ar trage după minuscula făptură cu plumbi sau cu pietre, captura ar fi inutilă.

Din fericire, această mică minune a naturii, pasărea colibri, are un corespondent în zona spiritului, unde doar artele şi religiile – aceste colecţionare de mărunţişuri cu valoare simbolică – ştiu să redea unui obiect, oricît de mic, demnitatea ontologică. Ce contează – pentru a da un singur exemplu, în chip de concluzie – că din lemnul Crucii sînt venerate, în lumea creştină, cîteva mii de fragmente, scoabe, aşchii şi aşchiuţe care, reasamblate, ar genera mai curînd un puzzle himeric? A le doborî, pe fiecare în parte, cu pietroiul îndoielii e o prostie, a le încerca însă cu grăunţele credinţei e un bun început.

Gabriel H. Decuble *este eseist şi poet. Cea mai recentă carte publicată,* The înd, *a apărut la Editura Cartea Românească.*

Nimicuri în dar

„Conform unui cercetări efectuate recent de site-ul de călătorii skyscanner.net, 69% din cei care au participat la sondaj au declarat că ar prefera să nu mai primească tot felul de cadouri bizare sau nefolositoare pe care cunoscuţii ni le aduc din vacanţe, chiar dacă sînt mînaţi de cele mai bune intenţii atunci cînd le cumpără.

Statuetele în miniatură sau obiectele ieftine din ceramică ocupă locul întîi în topul celor mai detestate cadouri de acest fel (14%), urmate de celebrele tricouri inscripţionate cu mesaje de genul «Iubesc Barcelona» sau «Ador Parisul» (9%), la egalitate cu bijuteriile ieftine (9%).

Locul patru a fost rezervat deja celebrilor magneţi de frigider (7%), pentru ca pe locul cinci să se situeze globurile tematice realizate din sticlă şi produsele alimentare (fiecare cu 4%).

În timp ce 18% din cei care au primit astfel de atenţii cu zîmbetul pe buze au mărturisit că preferă să ascundă «ororile» în fundul dulapurilor, 15% din respondenţi nu se formalizează prea mult şi aruncă obiectele la gunoi. Aproximativ 10% încearcă să le ofere unor persoane nevoiaşe, iar 6% le dăruiesc mai departe. Numai 1% din cei chestionaţi au declarat că au refuzat cadoul."

Oana Bâltoc, „Topul celor mai detestate nimicuri pe care le primim cadou", Adevărul, *5 septembrie, 2013*

Dan STANCIU

Fragmente dintr-un tratat de fleacologie

Aşa cum arătam în introducerea acestui tratat (pe care treburi mai importante m-au împiedicat s-o scriu), o definiţie a fleacului este departe de a se fi conturat cu limpezime şi de a se fi impus universal. De la antici pînă spre moderni (trecînd prin zglobiul Ev Mediu, cînd fleacurile erau arse pe rug), s-a încercat definirea lui în fel şi chip, fără a se instaura un consens. Prima aproximare a ideii de fleac apare la un obscur înţelept grec, pe nume Phleakos din Eleea, care spunea: „În cele mărunte se întrevede măreţia şi în cele de necuprins adastă minusculul". Despre aceste vorbe s-a zis că l-ar fi îndemnat pe Democrit să se aplece asupra atomului, însă e greu de crezut una ca asta: de la Afrodita la atom calea e lungă şi nu întotdeauna dreaptă. A demonstrat-o (cu o acribie şi un simţ al măsurii care-i fac cinste) un reputat specialist bulgar în chestiuni afroditeene, profesorul Mladen Mladenov, în articolul „Spuma mării – un uter *avant la lettre?*", publicat în *Analele orale* ale Universităţii din Varna. Acolo (în articol, nu la Varna), profesorul Mladenov dovedeşte, cu probe care înlătură orice dubiu, că spusele lui Phleakos au fost extrase, întrucîtva abuziv, dintr-un opuscul astăzi pierdut al filozofului eleat, *Despre coafurile divine,* unde autorul descria amănunţit zulufii Afroditei, împărţindu-i în genuri şi subgenuri şi găsind pentru fiecare un corespondent armonic în mişcarea fluidelor terestre. „Nici vorbă de vreun atom la Phleakos ori de vreo aluzie, fie ea şi subţire, la structura maal Estoniei Ecuatoriale, de la aşa-numiţii bagateli, membrii unei secte precreştine de adoratori ai scrumbiei. Aceştia vedeau lumea ca pe un năvod împletit din părul unei zeiţe, pe care Marele Pescar l-a aruncat în apele cerului, la începuturi. S-au prins în plasa lui o sumedenie de peşti: Pămîntul (care era o plătică), Luna (care era un baboi), Soarele (un caras auriu) şi stelele (care erau plevuşca). Mai erau şi alţii. După o vreme, zbătîndu-se inteligent, plătica-Pămînt a reuşit să scape din strînsoarea năvodului şi, ca să nu mai fie pescuită iar, s-a preschimbat în planeta pe care o ştim. Pînă să observe Marele Pescar că i-a fugit un peşte şi să repare ochiurile plasei, a evadat şi o scrumbie. (Rămaşi în năvod şi neputînd s-o ia pe urmele Pămîntului, ceilalţi peşti, de supărare, s-au făcut lumini.) Scrumbia aceea (pe care textele bagatele o numesc Muma Numelor) s-a refugiat pe Pămînt, unde şi-a făurit, din lut amestecat cu aer, un scrumbiu. Apoi s-a însoţit cu el şi împreună i-au creat pe oameni, care sînt icrele acelei perechi primordiale de scrumbii.

Ideea originii piscicole a omenirii a reverberat misterios (ca toate fleacurile importante) peste veacuri şi meridiane, ajungînd în mintea unui gînditor berar din Bavaria secolului al XV-lea, unde s-a aşezat să se odihnească. (E lucru ştiut că nu există pe lume un loc mai potrivit decît mintea berarilor bavarezi pentru a oferi momente de relaxare ideilor ostenite.) Dar înainte să adoarmă, cu ultimele puteri, ideea l-a străfulgerat pe berar, care tocmai îşi înmuiase gîndurile într-o bere, alături de cîţiva amici. „Oamenii se trag din icre!", a strigat berarul, transfigurat, către tovarăşii lui de halbe. „Se vede treaba că e aşa cum zici", au încuviinţat aceştia, unanimi. Numai că fleacurile, fie ele biologice sau geografice, obişnuiesc să se înlănţuie. Cînd berarul a dat glas ideii care i se ghemuise în cap, el a trîntit pe masă halba cu putere, iar berea s-a vărsat. Şi ce să vezi? Pata de bere a desenat pe suprafaţa mesei, cu o precizie de cartograf lichid, conturul unui continent necunoscut, necuprins, necesar. Era America, alt fleac major.

„În cele mărunte se întrevede măreţia şi în cele de necuprins adastă minusculul."

teriei", scrie savantul bulgar, „«cele mărunte» sînt firele de puf de pe ceafa zeiţei, iar «cele de necuprins» nu pot fi decît şuviţele care îi unduie pe spate, regenerate continuu prin periaj." La finalul paragrafului unde se ocupase de gînditorul din Eleea, Mladenov conchide memorabil: „În *Despre coafurile divine,* dar şi în alte scrieri ale sale, precum *Despre numerele jucate de efebi la Loto* sau *Despre epilarea preoteselor,* Phleakos a fixat cel dintîi racord conceptual operant între sacru şi frivol".

Următoarea tatonare cu uneltele minţii a fleacului ne vine de pe actualul teritoriu

Saltul de la bere la America s-a produs (în parte, cel puţin) conform principiilor enunţate de Charles Vernon Boys (1855-1944), un fizician britanic divorţat, în cartea sa *Baloanele de săpun. Culorile lor şi forţele care le dau forma* (în capitolul intitulat „Pielea elastică a lichidelor"), a cărei primă ediţie a apărut în 1890 şi de atunci s-a reeditat întruna. (Volumul în limba engleză, cu titlul *Soap Bubbles: Their Colours and the Forces Which Mould Them,* poate fi cumpărat de pe Amazon cu doar 7,16 dolari – un fleac.)

Avem aşadar, în lipsa unei definiţii pertinente a fleacului, o înşiruire de trei fleacuri semnificative din care se poate desprinde (sau nu) o concluzie: fleacul 1 – coafura Afroditei, în descrierea lui Phleakos Eleatul; fleacul 2 – năvodul capilar din miturile cosmogoniei bagatele, implicat direct în geneza oamenilor-icre; fleacul 3 – berea vărsată cîndva în Bavaria, din care s-a ivit America şi, ulterior, SUA, ţara de obîrşie a fleacului suprem, *corn flakes.*

Matei PLEŞU

Nimicurile sau neantul îmblînzit

Angoasaţi de spectrul nimicului absolut şi de chipurile sale – negaţia tăioasă, nimicul anihilant, neantul devorator –, riscăm să pierdem din vedere beneficiile unui „nimic" relativ, cumsecade şi folositor. Merită să amintim cîteva ipostaze onorabile ale acestuia din urmă.

Nimicul este, înainte de toate, o premisă a creaţiei: în mod activ, ca materie primă a „creaţiei din nimic", fie că vorbim de vid cosmic sau de pămînt; şi pasiv, ca receptacul generos care găzduieşte lumea, ca absenţă binevoitoare care face loc creaţiei.

În ipostaza de vid, de gol, nimicul e precursorul şi latenţa conţinutului. „Umplerea", în toate ipostazele ei – a neantului cu lumea, a liniştii unei săli de concerte cu acordurile muzicii, a unei cupe cu vinul – nu ar fi cu putinţă fără nimicul, vidul, golul prealabil. Nimicul se înscrie aici în orizontul posibilului, al disponibilităţii şi aşteptării active. În plus, lumea fără goluri, fără lacune, ar fi un monolit parmenidian, un continuum fix, imobil, identificabil, în cele din urmă, cu neantul însuşi. Una fără alta, neantul şi existenţa ar fi indiscernabile, ca noaptea fără zi.

Vorbind de forme, volume şi conţinuturi, nimicul are un rol delimitant şi definitor: conturul care permite unui obiect să fie perceput ca atare – ca formă distinctă, delimitată de fundal, decupată din context – este limita, întîlnirea dintre obiect şi aerul, golul, nimicul, altfel spus, din jurul său.

O altă ipostază a nimicului este şpanul, reziduul, materia sacrificată, transformată în nimic pentru a da naştere unui obiect, ca în cazul unei sculpturi „extrase" din blocul inert de materie brută.

Ar mai fi nimicul ca excipient, ca materie pasivă, secundară, care permite principiului activ, componentei principale, să funcţioneze, să folosească sau să placă. Nimicul e aici solventul care asigură diluţia propice utilizării: îndoi cu apă, dizolvi, dozezi, diluezi un pigment, o esenţă sau o aromă, pentru a o putea utiliza. În raport cu substanţa diluată, diluantul e o formă relativă de nimic. Apa e *nimicul* vinului, diluantul e *nimicul* pigmenţilor, amidonul inert, excipientul din compoziţia unei pastile, e „nimic" faţă de substanţa activă a medicamentului.

„Înţelepciunea înseamnă a te descotorosi de ceea ce este inutil."

LIN YUTANG

Dacă *nimicul* preexistă sau se constituie pur şi simplu, faţă de obiectul pe care îl găzduieşte sau defineşte, *nimicurile* sînt fabricate de om. Mulţimea nimicurilor e populată de entităţi subiective, alese şi numite de noi, cu afectuoasă modestie, ca atare. De aici fac parte nimicurile care pasionează, preocupă, motivează, bucură, apucăturile, tabieturile, obiectele maniilor, fetişurilor şi colecţiilor de tot felul.

Dar cum de pot stîrni *nimicurile* pasiuni şi afecte? Pesemne că voluptatea îndeletnicirii cu nimicuri împărtăşeşte ceva din frisonul jocului cu focul, al căderii în gol, cu fiorul abisal al confruntării cu un monstru: *neantul.* Nimicurile sînt, în cele din urmă, neant dresat, luat în grijă, sînt *nimic* domesticit, transformat în *pet,* în animal de companie. Dacă Dumnezeu a creat lumea din nimic, omul construieşte universuri întregi din nimicuri, într-un efort zadarnic de a îmblînzi neantul.

Sorin COSTREIE

Despre bucurie sau pledoarie pentru simplitatea vieții

Există bucurii simple şi bucurii complexe, bucurii intense şi bucurii palide, bucurii majore şi bucurii minore. Toate ne bucură şi ne dau acea stare de bine mult dorită. Ce le diferenţiază este atît obiectul bucuriei cît şi intensitatea ei. De cele mai multe ori, acestea sînt legate, bucuria de a avea un copil fiind, de exemplu, majoră şi complexă şi, de cele mai multe ori, de o intensitate maximă. Dar, ciudat, uneori chiar şi această bucurie poate fi estompată pentru o clipă de o bucurie mult mai simplă şi trecătoare, cum e bucuria de a bea o bere rece într-o zi toridă de vară. Înseamnă că ne bucurăm mai puţin de copil decît de bere? Da şi nu. Da, în sensul în care există o competiţie internă continuă a bucuriilor care să ne acapareze mintea şi pe moment putem spune că bucuria berii este mai intensă decît bucuria de a avea un copil, fiind preţ de o clipă în prim-planul conştiinţei. Nu, în sensul că una este o bucurie facilă şi trecătoare, pe cînd cealaltă este o bucurie amplă de fundal, care ne umple întreaga viaţă, nu doar cîteva momente din ea.

Bucuriile nu se luptă doar între ele pentru a pune stăpînire pe noi; lupta lor este în primul rînd cu tristeţile, căci bucuria poate foarte uşor să se transforme în tristeţe, şi invers. Există astfel şi mica tristeţe de a nu avea uneori parte de o bere şi marea tristeţe de a nu avea parte de un copil, după cum există şi cumplita tristeţe de a-ţi pierde copilul. Cînd îţi doreşti ceva, bucuria şi tristeţea îşi dispută întîietatea în egală măsură într-un spaţiu al posibilităţii. Cînd ai deja ceva şi ai avut parte de bucuria de a avea acel ceva, pierderea este şi mai grea, tristeţea fiind mult mai apăsătoare şi mai sfîşietoare. Dar bucuria cea mare nu ne este dată doar cînd dobîndim obiectul bucuriei, uneori îţi doreşti atît de mult ceva şi te bucuri de această dorinţă aşa de tare că, pînă la urmă, nici nu mai contează dacă o să obţii efectiv acel lucru sau nu. Eşti deja într-un spaţiu virtual al bucuriei şi al speranţei... şi acest lucru contează cel mai mult.

Bucuria cea mai importantă însă mi se pare bucuria de a te bucura de o altă bucurie, fie că este a ta sau a celorlalţi. E o bucurie pură, e o bucurie de gradul doi, e bucuria bucuriei, obiectul bucuriei fiind bucuria însăşi. Pare mai simplu decît de fapt e, căci această disponibilitate de a te bucura de bucurie arată mai multe lucruri, şi nu ştiu cîţi dintre noi ne bucurăm cu adevărat de capra vecinului. Dacă te bucuri de propria-ţi bucurie, răsfrîngerea bucuriei asupra ei înseşi denotă o anumită reflexivitate benefică a unei firi tonice şi vesele. Dacă te bucuri de bucuria altora, acest lucru, fără doar şi poate, denotă altruism şi capacitatea de a empatiza cu ceilalţi. Aici e bucuria dăruitorului, a celui care face anumite lucruri pentru ceilalţi, pentru a-i vedea bucurîndu-se, dăruindu-şi astfel, lui însuşi, bucurie. Dar cred că forma cea mai pură de bucurie e să te bucuri de bucuria unui necunoscut. Nu te bucuri pentru că îl ştii şi ţi-e drag, şi nici nu te bucuri pentru că i-ai dat ceva, te bucuri pur şi simplu de bucuria lui. E o formă miraculoasă aici prin care se întîlnesc două destine, bucurîndu-te gratuit şi necondiţionat de bucuria unui străin, îi trăieşti pentru o clipă viaţa, tu eşti el, eşti bucuria lui.

„Din ce nimicuri efemere
îşi ţese dragostea fericirea!“

STENDHAL

Bucuria mamei, de exemplu, este o bucurie a bucuriei, aceasta bucurîndu-se de bucuria copilului. Riscul, în acest caz, ar fi ca această bucurie de gradul doi să nu devină maladivă şi mama să nu se bucure doar de bucuriile copiilor, fiind deposedată de bucuriile directe şi simple ale unei vieţi normale, trăind astfel doar prin transfer. În genere, doar bucuria bucuriilor celorlalţi e o formă de sacrificiu şi deposedare, care poate să fie foarte periculoasă prin această trăire prin transfer. Cred că, la limită, această formă de viaţă nici nu mai are parte de bucurie, sau cel puţin nu de bucuria normală a unei vieţi obişnuite, deoarece devine o bucurie lipsită de acel conţinut primar şi direct care dă substanţă bucuriei. Nu poţi spune că eşti bucuros, şi atît. Trebuie să poţi spune şi de ce, ce te face bucuros. Altfel, e vorba de pură dopamină.

A afla ce te bucură e cel puţin la fel de important ca a învăţa să mergi, căci poţi merge prin viaţă fără să (ştii să) te bucuri. Bucuria se (şi) învaţă: înveţi să te bucuri de un vin bun, de o prietenie de calitate, de o idee rodnică. Învăţăm atît să ne bucurăm, cît şi cum să ne bucurăm, adică cum să ne manifestăm bucuria. Învăţăm şi să supravieţuim cu bucuria, căci uneori unele bucurii ne pot destabiliza definitiv. Cîţi nu s-au ratat după bucuria unui cîştig fabulos la loto, sau după ce şi-au luat job-ul mult visat, sau după alte „bucurii“ de acest fel care ne pot schimba existenţa. Prea multă bucurie şi mai ales venită din senin poate să fie covîrşitoare şi să ne strivească viaţa. Atît bucuria cît şi tristeţea fac parte din probele acestei vieţi.

Bucuria nu e continuă, sînt clipe de bucurie sau de fericire, intensitatea lor putînd varia foarte mult. Mă pot bucura frugal, dar intens, de un covrig mîncat pe fugă, avînd pentru o clipă în cerul gurii un întreg cîmp de grîu cu maci, după cum mă pot bucura difuz de a mînca în fiecare dimineaţă fulgi cu lapte. Cînd bucuria devine mecanică, ea se estompează, intensitatea ei pălind în competiţia cu alte bucurii de moment. De aceea e nevoie de bucuria bucuriei, aceasta repunînd în prim-planul conştiinţei aceste bucurii „comune“ de traseu. De fapt, cred că marea miză a vieţii sînt bucuriile de traseu, bucuriile simple şi comune ale existenţei cotidiene. Nu putem spune cu sens: „nu mă pot bucura de un pahar de bere căci trebuie să mă bucur de mîntuire“, „nu mă pot bucura de o îngheţată căci am un copil“ sau „nu mă pot bucura de nişte varză murată pentru că iubesc“. Din contră, bucuriile mari, dacă sînt bucurii autentice, creează un orizont de amplificare a bucuriilor mici şi simple. Dacă iubeşti, un pahar de vin devine bucuria unei veri topite într-un pahar, o vară cu toate cele ale ei, cu soare şi nori pufoşi, cu vînt şi miros de fîn cosit, cu ploi şi cîntece de brotăcei, cu nopţi cu mii de stele şi licurici. Dacă ai un copil, copilul din tine se bucură de o plăcintă cu mere ca de o minune divină în care misterele lumii şi elementele ei fundamentale s-au adunat într-o îmbucătură de univers. E praf de stele peste tot, important este să-l savurăm pe îndelete.

Cred că dincolo de bucuriile mari şi complexe ale iubirii sau (pro)creaţiei, există aceste bucurii simple şi mici de parcurs. Cele mari ne dau parcursul vieţii, dar cele mici fac savoarea parcursului. Cu toţii bem, mîncăm, dormim, vorbim, muncim, ne îmbrăcăm sau ne manifestăm. Diferenţa o face modul în care facem toate aceste lucruri. Dacă printre ele nu avem momente de bucurie e trist. E trist chiar dacă sîntem pe drumul unor bucurii mai mari, cum e cea de a avea un copil. Nu ne meritărm copilul dacă ne-am pierdut starea de joc şi de bucurie. Bucuria jocului e o stare primordială de creativitate pură, e o bucurie simplă, dar totală, în care ne construim o altă lume, cu alte reguli.

Bucuriile mari, dacă sînt bucurii autentice, creează un orizont de amplificare a bucuriilor mici şi simple.

Bineînţeles, la toate acestea se poate replica că, în fond, e nevoie de o dispoziţie anume pentru a te bucura şi că acest optimism facil este fără fundament, căci, în definitiv, vorba ceea, care este diferenţa între un optimist şi un pesimist? Un pesimist este un optimist cu experienţă. Pesimist răspuns. Eu prefer o altă perspectivă, cea din povestea celor doi fraţi la Crăciun. Unul era pesimist şi celălalt optimist. În ajunul Crăciunului, vine Moş Crăciun, coboară pe horn şi îi lasă pesimistului lîngă brad un trenuleţ electric. Nemaigăsind în desagă nimic şi pentru cel optimist, îi lasă totuşi o balegă de la unul din renii săi. A doua zi, pesimistul: „Aoleu, ce jucărie, mă pot înţepa, mă pot curenta, mă pot lovi.“ Optimistul: „Uau, unde s-o fi ascuns căluţul?“ Deci, unde s-a ascuns căluţul?

***Sorin Costreie** este lect. univ. dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Tudor Călin ZAROJANU

Capete care nu folosesc la nimic

Tata mi-a povestit că un cunoscut de-al lui avea o cutiuţă de chibrituri împodobită cu o etichetă pe care scria „Capete de aţă care nu folosesc la nimic“. Înăuntru se afla exact asta: capete de aţă prea scurte ca să poată folosi la orice, fie şi să le legeni în aer ca să arăţi că ţi se filfîie.

Omul se limitase totuşi la o cutie de chibrituri, puteai s-o iei şi ca pe o poantă, dar am văzut într-un serial *Discovery* că există oameni carę îşi umplu casa – *ad litteram* – cu obiecte de care nu au nevoie, de la sendvişuri la dulapuri, pînă cînd nici nu se mai poate circula prin camere. Şi, inevitabil, locul devine insalubru. Pute. Colcăie şobolanii. Unii dintre bolnavi – căci e o boală, firește, se cheamă colecţionarea compulsivă de obiecte – îşi iau curajul să ceară ajutor şi atunci are loc o *intervenţie*. Casa e golită şi igienizată, sub privirile înspăimîntate ale celor care-şi pierd agoniseala. Totul e să reziste să n-o ia de la-nceput şi să nu intre în sevraj.

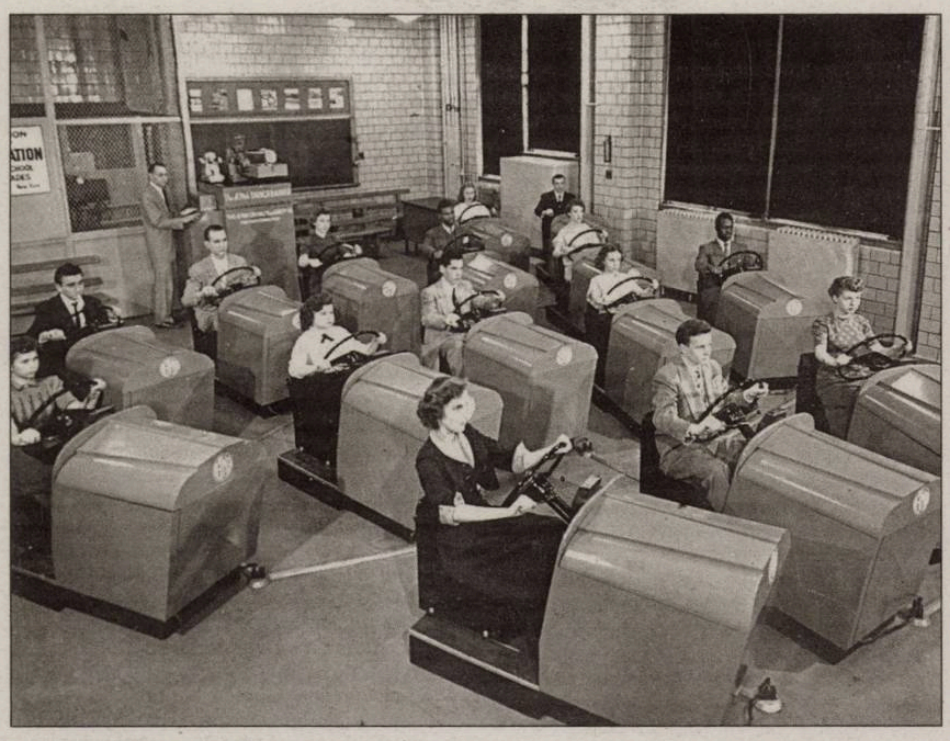

Un hoarding *pe adresa dumneavoastră*

Dacă vorbim despre obiecte, cazurile sînt din fericire rare. Dacă trecem însă în domenii non-materiale, lucrurile se schimbă radical şi foarte mulţi dintre noi avem simptome de *hoarding*.

În primul rînd, *hoarding* de gînduri şi (hai să le zicem) idei. Cîîîte lucruri absolut inutile nu ne trec prin cap, ne ocupă timpul mental, ne consumă energiile interioare, ne macină, ne frămîntă. Mai sînt printre ele şi concepte măreţe, gen problema păcii mondiale, combaterea încălzirii globale şi eliberarea planetei de cianuri, dar majoritatea sînt fleacuri, mărunţişuri şi nimicuri.

În al doilea rînd, *hoarding* de gesturi. Ne aflăm deseori în deficit de gesturi frumoase (să dai un leu unui cerşetor, să zîmbeşti unui copil, să ajuţi pe oricine să facă orice), în schimb, cultivăm o adevărată inflaţie de gesturi mărunte, nefolositoare (nici nouă, nici altora) şi lipsite de semnificaţie.

Dar, dintre toate, copleşitoare şi endemică este colecţionarea compulsivă de cuvinte! Mai întîi, cuvintele şi expresiile parazite, care inundă frazele celor care nu se pot exprima simplu şi coerent şi a căror absenţă nu schimbă deloc mesajul. Din contră, prezenţa lor dizolvă sau ascunde orice mesaj: „Dar, desigur, n-aş putea să spun, nu-i aşa?, că, ştiu şi eu?, dacă s-ar pune, să zicem, problema să facem cumva rost de o oarecare finanţare, evident, ce să zic?, am reuşi.“ = „Dacă am face rost de finanţare, am reuşi.“

„INCREDIBIL! Un tînăr a fost lovit BESTIAL de o maşină care gonea INCONŞTIENT.“

Apoi, adjectivele şi adverbele – şi de-aici încolo ieşim din domeniul unor exprimări verbale împleticite, aparţinînd unor simpli cetăţeni şi manifestîndu-se în viaţa lor privată, care, la urma urmei, nu priveşte pe nimeni – intrînd în ograda presei. Nu mai există de mult informaţii de tipul „Un tînăr a fost lovit de o maşină“ – e musai să fie „INCREDIBIL! Un tînăr a fost lovit BESTIAL de o maşină care gonea INCONŞTIENT.“

Victima cu diabet

Şi de-ar fi numai atît! În goana după senzaţional, exclusivitate sau prioritate, jurnaliştii îşi sufocă ştirile şi articolele în detalii care uneori sînt nu spectaculoase sau umflate cu pompa, ci pur şi simplu irelevante (dacă nu chiar ridicole). Cînd lucram la *Mediafax*, s-a petrecut o explozie într-un bloc de pe bulevardul Dacia, în Piaţa Romană. Au fost victime. Nu mai puţin de trei colege au fugit la faţa locului şi au început să transmită prin telefon tot ce puteau afla. La concurenţă cu radiourile, scriam ştire după ştire. Inclusiv una în care se preciza că fetiţa era în clasa a VIII-a şi bunica ei avea diabet... La fel de bine aş fi putut menţiona – şi de regulă AŞA se întîmplă – că proprietarul clădirii e burlac, iar primul pompier care a ajuns la locul dezastrului era din Paşcani.

În cazul meu, scuza era presiunea timpului. Trebuia să zicem cît mai repede cît mai multe. De obicei, motivul e altul: neavînd prea multe de spus – chiar dacă evenimentul este cu adevărat un eveniment –, jurnaliştii simt nevoia să adauge amănunte, fie ele şi caraghioase. Pentru ediţiile print ale publicaţiilor – tot mai rare azi –, au chiar de acoperit un anumit număr de semne (materializat în spaţiu tipografic). Sigur, soluţia elegantă ar fi ceea ce se cheamă *background:* cînd s-a mai întîmplat ceva similar, cum e la alţii, scurt istoric, statistici etc. – lucruri uşor de găsit azi, în era Google şi Wikipedia. Dar nu la fel de uşor ca a spune că victima e blondă şi şi-a petrecut ultimul concediu în Turcia, nu mai trebuie să cauţi nimic şi, în plus, strecori şi fine aluzii...

„E preferabil să ştim lucruri nesigure despre lucrurile importante decît să ştim lucruri sigure despre fleacuri.“

SFÎNTUL TOMA DE AQUINO

Bucureştiul sub Marea Neagră!

Dar nu de puţine ori se întîmplă invers! Un detaliu esenţial e plasat mai spre sfîrşitul ştirii/articolului, sau eludat cu totul, pentru a permite efecte speciale menite să atragă audienţa. Cum vă sună titlul – real! – „Încălzirea globală va lovi România! Estul ţării, înghiţit de Marea Neagră“? Mm? Împachetaţi deja, să vă mutaţi la Timişoara? Abia în al treilea paragraf al articolului (după ce am aflat că „gheaţa de la Polul Nord şi Polul Sud se va topi şi va acoperi 10% din suprafaţa planetei“, ceea ce e uşor derutant, întrucît apa acoperă de mult 70,8% din această suprafaţă), este oferit în treacăt detaliul „într-un scenariu plasat peste 5000 de ani“. Fix ca-n bancul „ – Peste 10.000 de ani un meteorit uriaş va lovi Pămîntul, provocînd extincţia vieţii pe planetă. – Peste cît!? – Peste 10.000 de ani. – Uf! Înţelesesem că peste o mie de ani!!“ Presa bate bancul.

Există însă, în jurnalism – mai ales în jurnalismul TV – ceva şi mai tare decît *hoarding*-ul de cuvinte, şi anume *colecţionarea compulsivă de invitaţi chemaţi să-şi dea cu părerea*. Teoretic, ei nu sînt mulţi – să tot fie 15-20 –, dar se multiplică prin ubicuitate. Calificarea este irelevantă, mai ales că, de multe ori, sînt chemaţi pentru un subiect şi ajung să discute cu totul altceva, fie sub presiunea unui *breaking news* extrem de grav, de tipul „Vasile a zis că Gică e dus cu sorcova – În exclusivitate, replica lui Gică“, fie pur şi simplu pentru că discuţia o ia razna şi aşa-zisul moderator uită cu desăvîrşire de ce i-a chemat pe oamenii ăia acolo.

Cam un sfert dintre aceşti oameni sînt gratificaţi cu calificarea de „analişti“, ceea ce – conform *Dicţionarului Explicativ al limbii române* – înseamnă că fie sînt specialişti în analiză matematică, fie au o aptitudine deosebită în cunoaşterea, analiza şi descrierea sufletului omenesc, fie sînt specialişti IT (furnizînd programatorului analiza fenomenului fizic, economic sau financiar care trebuie tradus într-un soft), fie – în sfîrşit – sînt autori de anale.

Dar, iată, m-am pierdut şi eu într-un fleac: definiţia unui cuvînt. Esenţialul, nu-i aşa?, este că analiştii, orişicît, ne explică, firește, efectiv care este, ca să spun aşa, situaţia.

***Tudor Călin Zarojanu** este jurnalist.*

De-ale televizorului

Sînteţi, bineînţeles, plini pînă la saturaţie de fenomenul ziaristicii care pune pe prima pagină articole cu titluri de o şchioapă prin care se anunţă că o găină a născut pui vii. Sau că respectiva găină a fost violată. Sau că a violat. Inventate sau nu, genul acesta de ştiri vizează senzaţionalul. Doresc atragerea publicului consumator de oribilităţi, a doritorului de grotesc.

Dar, ce urmează după ce sezonul de senzaţional s-a încheiat? Cum publicul este deja sastisit de diformităţile prezentate pe post drept ştire, ce mai inventăm? Şi aşa se ajunge la fabricarea ştirii din nimic.

Bunăoară, Black Friday, sau mai pe românește, ziua reducerilor, a devenit subiect de deschidere a buletinelor de ştiri. Nu mai contează alte probleme, cît timp buluceala este un subiect care iscă discuţii şi te ţine în faţa televizorului. Căci, după cum ne-a obişnuit o bună bucată a mass-media din România, orice eveniment care îi îmbie pe oameni să dea unul peste altul (pelerinaje, reduceri, gratuităţi) este un subiect.

După cum subiect gras este şi „bradul de Crăciun“. Ca în fiecare an, de ani buni, sîntem anunţaţi, încă din noiembrie, că va fi criza brazilor de Crăciun. Ca în fiecare an, „numărul brazilor românești“ va fi scăzut. Se bălmăjesc nişte motive, se fac interviuri cu oameni pe stradă, care duc dorul mirosului de brad românesc, căci ăla din Olanda, „o fi el frumos, dar n-are miros“. Toată lumea plînge astfel un simbol naţional pe cale de dispariţie. Bineînţeles, subiectul se opreşte aici, la un oftat şi la o ridicare din umeri.

În panoplia de pseudosubiecte fierbinţi ale zilei mai sîntem informaţi şi că au început „controalele specifice perioadei de dinaintea sărbătorilor la centrele comerciale“; sau că un administrator a fugit cu banii de întreţinere (urmînd interviuri cu locatarii care plîng de frig, în timp ce reporterul le mulţumeşte pentru „intervenţii“; că „Mădălina Ghenea este tratată regeşte la Bucureşti“ sau că „Oana Zăvoranu s-a reinventat“; mai aflăm că „la Dîmboviţa, la desemnarea noii conduceri PSD a ieşit cu scandal şi îmbrînceli şi că a fost nevoie de intervenţia Poliţiei“ sau că cineva „a trimis o scrisoare lui Dumnezeu după ce i-a murit cîinele“.

În ceea ce priveşte ştirile externe, printre altele aflăm că „metroul londonez va circula nonstop în week-end începînd din 2015“; sau că ducesa de Cambrigde a suferit un moment stînjenitor: „vîntul i-a ridicat fusta în timpul unei vizite la o şcoală“.

Una peste alta, dacă rămînem fără senzaţional, se pare că nimicuri avem din plin. (**S.G.**)

Ana BULAI

„Nimicurile" unei țări

Serviciu, program, şcoală, copii, prînz, teme, curăţenie, cina, serviciu, bani, probleme, masă, chirie, teme, curăţenie, rată, serviciu, şedinţă, bani, benzină, reparaţii, taxe, facturi... Tăvălugul de fiecare zi, al fiecăruia. Taxe, greve, accidente, corupţi, scandal, interese, alegeri, presiuni, manifestaţii, calamităţi, ameninţări, relaţii, buget, obligaţii, resurse, nevoi, taxe, interese... Zbaterea cotidiană a unei ţări.

Undeva, la sfîrşitul unei zile, al unei luni, al unui an, vine o vreme în care „tragem linie dedesubt şi facem socoteala" *(Apud* Marin Sorescu, *Contabilitate):* pentru ce-am luptat? Ce-am realizat de fapt? Cine mai sîntem? Ce-nseamnă mîine? România se află pe primele locuri în Europa din punct de vedere al deprivării materiale severe. Pentru jumătate dintre oamenii acestei patrii, a avea ce pune pe masă copiilor în fiecare zi, a avea banii pentru căldură, pentru hainele strict necesare, pentru plata facturilor la utilităţi reprezintă obiectivul final şi maxima realizare. Acest efort de supravieţuire epuizează, înrăieşte, nu mai lasă loc pentru nimic.

Unu din patru tineri nu are serviciu. Pentru fiecare a doua familie cu tineri în casă, cel puţin un copil major vine periodic şi cere bani de buzunar părinţilor lui, crescînd povara de fiecare zi. Pentru o mare parte dintre tineri, banii, cît de puţini, cu care să contribuie minim la propria existenţă sînt principala preocupare. Majoritatea tinerilor amînă cît pot de mult visul familiei personale, al unui copil, al unei locuinţe. Rata căsătoriilor e în declin. Natalitatea – de asemenea. Banii... Pentru azi. Pentru acum. Unu din cinci adolescenţi abandonează şcoala. Din lipsa de interes, din lipsa de perspective, din lipsa de bani. Cei 42 de lei pe lună pe care i-ar putea primi de la stat sînt o batjocură, pentru el, pentru familia lui. Iar şansele de a se angaja undeva cu liceul, mai ales dacă nu ia BAC-ul (pentru că e aproape analfabet după o mulţime de ani de şcoală) sînt minime. Mai bine pleacă...

„Mauvaise Humeur

Madam Beer casieriţa
La cantor stă supărată...
Căţeluşa-i favorită,
Mufi, e cam constipată.
Un client îi spune nu ştiu
Ce cuvînt galant, ce moft;
Madam Beer răspunde tristă:
«Las-mi-n baş-! agu n-am
boft!»"

Ion Luca Caragiale

Aproape trei milioane de români sînt plecaţi să muncească în afara graniţelor (conform Organizaţiei Mondiale pentru Migraţie). În ultimii doi ani, ponderea tinerilor sub 20 de ani, care emigrează, a crescut alarmant. În aproape fiecare gospodărie există cineva plecat departe, cineva printre străini, cineva de la care se aşteaptă veşti. Uneori, şi bani. Opt sute de mii de copii (aproape jumătate de Bucureşti) plîng cel puţin o dată pe săptămînă de dorul unui părinte plecat. După bani... Trei milioane de bătrîni se roagă zilnic pentru copiii lor din străinătate: să fie sănătoşi, să se realizeze şi, poate, să se-ntoarcă... În satele îmbătrînite ale României, în casele încă neracordate la utilităţi, zîmbesc din fotografii copiii care-n urmă cu zece-cincisprezece ani umpleau strada. Acum e o linişte nefirească. Nici ei, nici copiii pe care i-au avut între timp nu mai sînt în ţară. Rar, pe la porţi se vorbeşte de Spania, de Irlanda, de Anglia şi de-care-a-lu-cine s-a duş în Italia să îngrijească vreun bătrîn. Ai noştri bătrîni nu mai pot aşteapta decît veşti...

Şi se îngrijesc singuri, cum pot. În ultimii cinci ani, au emigrat în medie patru mii de cadre medicale anual (datele statistice prezentate se bazează pe informaţiile publice prezentate de INSSE, EUROSTAT, OIM, BNR, Ministerul de Finanţe). Zece mii de paturi au fost reduse din sistemul medical public. Medicamentele s-au scumpit. România se află pe penultimul loc din Europa din punct de vedere al salarizării şi al protecţiei sociale. Pentru sănătate nu sînt bani. Doamne fereşte de vreo boală! Noroc că cei plecaţi mai trimit acasă bani! În 2011, emigranţii au trimis în ţară aproape patru miliarde de dolari, dublu cît bugetul sănătăţii! Dar sumele trimise sînt tot mai mici în fiecare an. E criză peste tot! Şi mulţi dintre cei plecaţi încep să nu mai aibă cui trimite...

În România, o carte costă un procent din salariul mediu. Un bilet la teatru – două procente. În majoritatea oraşelor din ţară, cinematografele s-au desfiinţat. Intrarea la un spectacol echivalează cu pîinea pe o lună întreagă. La televizor... tineri frumoşi cîntăreţi, dansatori, manechine, politicieni. O lume iluzorie a succesului. Opt din zece români nu pot trăi cinstit în această ţară. Nouă din zece artişti nu pot supravieţui din arta pe care o îmbrăţişează. România este pe ultimul loc în Europa din punct de vedere al investiţiilor în cultură şi pe acelaşi ultim loc din punct de vedere al veniturilor artiştilor români. Se cîştigă mai bine cerşind în Trafalgar Square, decît cîntînd în Filarmonica Română. Dar pentru cultură nu sînt bani...

Alocaţia bugetară pentru un copil este de 9 euro. De zece ori mai mică decît pentru un cîine vagabond. De patruzeci de ori mai mică decît pentru un deţinut. O treime dintre angajaţii statului lucrează în administraţie. Un alt sfert dintre angajaţii publici lucrează în instituţii de apărare, informaţii şi control. De unde bani?

Pe micul ecran se perindă: taxe, greve, accidente, *Suleiman Magnificul,* corupţi, scandal, interese, politicieni, *Dansez pentru tine,* alegeri, presiuni, manifestaţii, calamităţi, nevoi, taxe, interese... sînt încă cetăţean al acestei patrii! Mă opresc. Privesc în jur. Trag linie şi fac adunarea: cîţiva oameni... Te iubesc, fiica mea! Mulţumesc, om drag, că îmi eşti alături! Te îmbrăţişez, Mamă!

***Ana Bulai** este sociolog.*

Diana NEAGU

Ființe întrebătoare

Oamenii înţelepţi au decis că la marile întrebări ale lumii nu se poate găsi răspuns: De ce am fost creaţi? Spre ce ne îndreptăm? Ce se presupune că trebuie să facem, odată aruncaţi la întîmplare sau puşi cu grijă în mijlocul acestei lumi? De aceea, noi, toţi, majoritatea, masa mişcătoare şi gălăgioasă forfotim aproape continuu încercînd să ne răspundem la propriile întrebări, lumeşti, practice, inserate în capul nostru de multe ori fără voia noastră. Chiar şi acum am senzaţia că mintea lucrează, de fapt, ca o ciocănitoare neobosită, punînd nenumărate întrebări care îşi aşteaptă, hrăpăreţe, răspunsul.

Mai întîi, întrebările principale ale ciocănitoarei sînt CE-urile, acele ce-uri care ne dau obiectul muncii, care ne fac să ne simţim utili, intrate în ritmul nostru zilnic: începe suav, cu un: Ce-am de făcut astăzi?, după care intră deja într-o interogaţie treptată şi oarecum ascendentă, pînă cel puţin după mijlocul zilei: Cu ce mă îmbrac astăzi? Ce să mănînc? Ce am de luat la mine? Ce să îi/îmi pun la pachet? Ce să spun acum? Ce mi-a mai rămas să rezolv?

Pe alocuri, mai precis la cumpărături, „ce"-urile se aud într-o intensitate rar întîlnită, aducînd a invazie de lăcuste: Ce pastă de dinţi să cumpăr? Ce fel de şurubelniţă? Ce fel de brînză? Ce ingrediente sînt în pachetul ăsta? Ce culoare la cămaşă? Ce să-i iau de ziua ei? Ce să mai fac de mîncare? Spre seară, „ce"-urile se mai domolesc uşor, existînd un vîrf mai stresant, de tipul: „ce caut eu aici, doar aveam treabă în altă parte?", însă ele devin mai reflexive, punînd sub semnul întrebării aspecte importante de viaţă: Ce să mă fac cu... (iubitul, şeful, copilul, fratele)? Ce mai face fata? şi, bineînţeles, filozoficul, absolut indispensabilul şi creatorul de sens înainte de culcare: *Ce mai e pe Facebook?*

„Privarea literaturii de fardurile care-i acoperă adevăratul chip e la fel de periculoasă ca deposedarea filozofiei de jargonul păsăresc. Să se reducă oare creaţia spirituală la transfigurarea de fleacuri? Să nu existe substanţă decît în afara articulării, în rictus şi catalepsie?"

Emil Cioran

Ciocănitoarea „ce"-urilor are o soră mai mică, mai amuzantă, dar şi mai obraznică şi provocatoare de stres: interogaţia spaţiului, a regăsirii şi a relocalizării propriului eu: Unde îmi sînt papucii? Unde îmi sînt ochelarii? Unde sînt copiii? Unde mi-e portofelul, unde cheile, cardul? Pixul? Poşeta? Cuţitul? Încărcătorul? Printre pipăieli de buzunare şi priviri disperate prin toată casa, „unde?" îşi face simţită prezenţa în momentele esenţiale de trecere zilnică de la rolul de casnic la cel de slujbaş, de la cel de patron la cel de tată, de la cel de adolescent la maturul responsabil.

Preocupările omului sînt însă bogate... şi poate unele dintre cele mai bogate şi consistente întrebări sînt, bineînţeles, cele legate de cantitate: bătăile de cap sînt date, în ritm sacadat şi frecvent, de neîntreruptul „Cît": Cîte ore de somn mi-au mai rămas? Cît mai e pînă la pauză? De cîte ori să-i tot spun? Cîţi bani mai am? Cîţi am dat? Cît costă? Cît face asta în euro? Cît e ceasul? Cît mai durează? Fiinţă finită, măsurabilă şi care măsoară totul în jur, omului îi trebuie repere în viaţă, îşi balansează cîştigul şi pierderile sub formă de numere care zboară descriind timpul sau banii. Ambele sînt lucruri dorite din abundenţă, în cantităţi nelimitate, şi vin, frustrant, sub formă limitată. De aceea e nevoie de contorizarea lor obsesivă şi permanentă sau, dimpotrivă, de cheltuirea lor abuzivă, necontrolată.

De la această focalizare asupra propriului eu, mintea omului ciocăneşte însă şi spre alţii: Cine şi-a făcut casă? Cine a zis asta? Cine s-a mai despărţit? Al cui e cîinele? A cui e maşina? Cine merge cu mine la mare? Cine mai e ca mine? Cine mă ajută? Cine îmi vrea răul? Cine, cine ai spus? Spune mai tare că n-am auzit! Febrilitatea descoperirii informaţiilor despre alţii e o trăsătură a minţii umane care contribuie la plasarea societăţii la şezătoare. Ce binefăcătoare, ce răcoritoare senzaţia că alţii sînt, sau, după caz, nu sînt, ca noi!

În sfîrşit, pe uliţele minţii noastre, atunci cînd e prea linişte de la vreun „ce" uitat sau vreo socoteală încheiată, îşi face apariţia, somptuos şi umflat în pene, cu aere de întrebare superioară celorlalte, îngînduratul „Oare": de la „Oare o să fie frig astăzi?" şi „Oare o să-mi placă la munte/la mare/la piscină?" la mult prea dezbătutele, în adîncurile fiinţei noastre: Oare o să meargă relaţia? Oare ce crede despre mine? Oare fac bine? Oare s-a supărat? Fie că unii rumegă mai mult aceste ipoteze, fie că sînt depăşite cu oarecare frivolitate sau hăituite de alte întrebări mai urgente (precizate mai sus), „Oare-le?" rămîne undeva în spate, rozînd pereţii inconştientului nostru.

Derularea vieţii sub imperiul acestor întrebări este, de bună seamă, mult prea simplistă. Oamenii nu sînt guvernaţi numai de ce să mănînce, sau unde să meargă în următoarea vacanţă. Din cînd în cînd, ei îşi mai aduc aminte şi cît mai au de trăit, constatarea fiind de obicei sub aşteptări. Atunci, apelează la cine le este aproape, se înmoaie, îşi mai zburătăcesc din ciocănitoarele zilnice. Se pun ei pe gînduri, şi nu îşi mai lasă gîndurile să pună ele stăpînire pe ei. Întrebările capătă sens, merg într-o direcţie, şi răspunsurile nu se mai vor aşa de urgente, rămîn pe un fond îndepărtat, iar în prim-plan revine miezul, prăfuit de atîta nefolosit, al fiecăruia. Chiar aşa se întîmplă. Oare?

***Diana Neagu** este psiholog şi profesor la Transylvania College, Cluj-Napoca.*

Teodor TIȚĂ

Dictatura nimicului și alte fleacuri

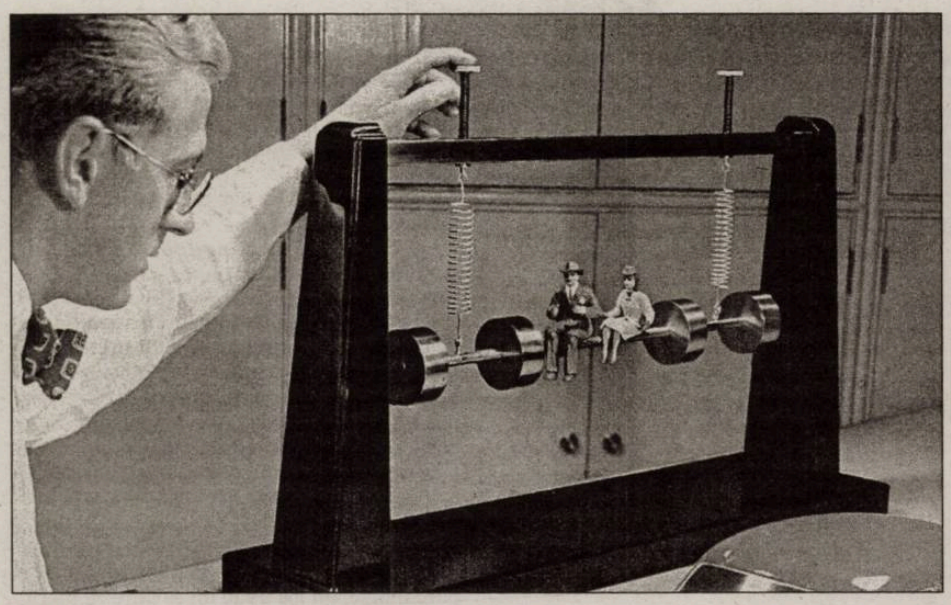

Unul dintre cele mai cunoscute *meme*-uri exclusiv românești este o fotografie repetată la nesfîrșit în care vedem oameni de toate felurile ținînd în mînă un afiș pe care se poate citi „neam saturat".

Unul dintre cele mai distribuite texte ale ultimelor luni îi aparține lui Andrei Pleșu și mesajul este asemănător, cu diferența că autorul vorbește strict în nume propriu. Nu în numele neamului, ci în numele unei exasperări individuale, împărtășită, după cum s-a văzut din audiența textului, de măcar cîteva sute de mii de oameni.

Unul dintre cele mai folosite sloganuri în demonstrații, proteste și discuțiile de corporatiști la cafeaua de dimineață este o declinare disprețuitor-fatalistă a lui „toți sînt o apă și-un pămînt".

Tonuri diferite, metode diferite, dar mesajul este comun. Publicul românesc a obosit, și-a pierdut capacitatea de a mai urmări critic dezbaterea politică, nenumăratele travesti-uri care, atunci cînd nu sînt de-a dreptul ridicole, sînt enervante:

Politicianul de centru-dreapta care guvernează alături de stînga, cauționînd cu prezența și discursul măsuri populiste și răbufniri antioccidentale;

Politicianul de centru-stînga care guvernează alături de dreapta, emițînd pe bandă argumente din biblia neoliberalismului;

Politicianul de opoziție a cărui acțiune discretă e demnă de un amant cu principii;

Primarul care minte cu seninătatea-i cabotină, pînă cînd încrederea și atenția publicului sînt suspendate asemeni proiectelor fanteziste promovate în campanii;

Invitatul veșnic de la TV care vorbește cu ochi goi și pasiuni mimate ca un android care se hrănește cu punctaje servite de consultanți:

Micuțul ridicol cu aer mesianic care folosește rețelele sociale și referințe pop pentru a justifica platforme revoluționar-confuze pe care le va abandona imediat ce va fi acceptat în liga mare;

Purtătorul de cuvînt care, de la înălțimea funcției, împarte relaxat ziariștii în talibani cu rele intenții și oameni de bine-dispuși oricînd să înghită nemestecat propaganda vîndută pe post de informație;

Postacul de Internet, protestatarul de serviciu și aplaudacul social, toți acești furnizori de gălăgie și perdele de fum care ocupă spațiul de dezbatere pentru 5 euro pe oră, înecînd orice urmă de coerență în mormane de înjurături-șablon și încurajări pre-plătite asemeni cartelelor de telefon;

Ziaristul de cabinet care mimează revolta la televiziunea-ciomag a prietenului cîte-unui-puternic al zilei.

...Luați separat, oricare dintre cei de mai sus sînt, în cel mai rău caz, neplăcuți, în cel mai bun, amuzanți. Împreună însă, sînt o uriașă conspirație involuntară a ticăloșiei conștiente, a derizoriului dus la rang de artă, o moluscă de dimensiuni fantastice, care acoperă cu corpul ei flasc și dizgrațios orice tentativă de discurs rațional.

Ați urmărit vreodată vreun program politic la televizor, fără sonor? Încercați pentru cîteva minute. Urmăriți grimasele invitaților. Aerul acela neonest al unui spectacol prost, cu mimi cabotini, domină ecranul: zîmbete forțate, revolte mincinoase subliniate de brațe ridicate, priviri compuse greu pentru a sublinia preocupări adînci. O piesă slabă, într-o sală de teatru în care au mai rămas doar spectatori fără speranță și fără repere (dacă nu mă credeți, uitați-vă pe repartizarea demografică a publicului acestor emisiuni). Vor urmări piesa pînă la capăt, nu pentru că nu au altceva mai bun de făcut, ci pentru că s-au obișnuit cu rutina. Vor reacționa slab, fără entuziasm. Căutarea i-a obosit. Așteptarea i-a obosit. Nu mai vor nimic.

Sigur, mulți au ieșit din sală. Dar nu pentru că au o piesă mai bună de urmărit, ci pentru că nu mai suportă. Sărăcia discursului, repetiția, grimasele. Le-a ajuns. Gata!

Asta este, de altfel, una dintre teoriile pe care le aud cel mai des în ultima vreme: publicul activ nu are vreme de fleacurile de la TV. A detectat cu multă vreme în urmă modelele de discurs și comportament, și nu mai are răbdare cu ele. Se informează de pe net și din cercurile sociale în care își duce viața. Ia decizii informate și e capabil de nuanțe și subtilități.

Cu riscul de a-i dezamăgi pe „tehnoprogresiști", raționamentul respectiv e valabil exclusiv pentru un diagnostic al evoluției consmului de media, și nu pentru măsurarea implicării civice și politice. E mai folositor pentru marketerii care vînd telefoane, decît construcțiilor politice.

Cred că se poate identifica la această categorie de public un soi de paradoxală apatie activă. Oamenii citesc, înțeleg, trag concluzii, se revoltă uneori, dar se feresc, de cele mai multe ori, să facă ceva în continuarea firească a acelor concluzii. Uitați-vă dacă și cum votează, uitați-vă la ce fac între alegeri.

Diferența dintre acele zone din societate e mai mică decît le-ar plăcea să recunoască ambelor părți. Hipsterul cu Editors în căști și omul de afaceri preocupat de taxe împărtășesc cu pensionarul sau muncitorul la negru aceeași deconectare de la marile dezbateri ale Cetății. Evoluții diferite, final asemănător. Dezbaterea a fost abandonată, cedată profesioniștilor nimicului.

Asistăm la victoria fleacului și a flecărelii. A mimilor și a prostiei agresive.

Sigur, aici s-ar putea invoca protestele din această toamnă. Am să răspund că tocmai acele proteste validează teoria apatiei active. E pentru prima oară în istoria protestului politic românesc cînd am asistat la o demonstrație care s-a temut de sine. Surprinsă de propria amploare. Desfășurată în așa fel încît nici unul dintre cei care erau vizați de ea să nu fie deranjat cu adevărat. Nu insist asupra detaliilor, s-a scris deja destul pe această temă.

E o ieșire din această situație? Probabil că da. Societatea românească a văzut și vremuri mai rele. Vrem să ieșim din dictatura nimicului? Habar nu am. Nimeni nu a calculat încă gradul de confort, nimeni nu s-a întrebat dacă nu cumva, adînc, în subconștientul colectiv nu s-a produs deja o tranzacție, replică a aceleia de pe vremea lui Nicolae Ceaușescu. Ceva de tipul „voi vă faceți că vă pasă, noi ne facem că sîntem o societate".

Înainte să ne amintim cum s-a terminat tranzacția respectivă, insist să luăm în calcul cîtă vreme ea a funcționat aproape necontestată.

E doar o ipoteză. Vag optimist, prefer totuși să închei cu un citat din Gertrude Stein: „Nu e nici un răspuns. Nu va fi nici un răspuns. N-a fost niciodată un răspuns. Așta e răspunsul."

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la https://twitter.com/jaunetom.*

Cioara de semănătură și Miss Parlament

Dacă „dai" pe Google sintagma „cu ce se mai ocupă politicienii", găsești noi și surprinzătoare fațete ale unei specii pe cale de perfecționare într-ale nimicului: politicianul român.

Bunăoară, pe site-ul PRO TV, o știre de acum patru ani ne anunța că „Senatul a respins un proiect de lege privind reducerea perioadei de vînătoare pentru cioara de semănătură. Solidar ciorii, un parlamentar cu idei revoluționare a cerut retrimiterea proiectului la comisia de specialitate."

Știrea continuă: „Îndrăznețul parlamentar a cerut audierea de către comisia de specialitate a însuși «principalului beneficiar». (...) «Eu aș avea o propunere de făcut și aceea să întoarcem raportul la Comisie pentru a fi audiat acolo și principalul beneficiar al acestei inițiative», a propus senatorul PSD Toni Grebla, președintele Comisiei juridice" – referindu-se la audierea ciorii înseși. Bineînțeles – susține site-ul –, totul a fost o glumă.

„Pentru cîteva momente, pînă și președintele de ședință, senatorul PNL Teodor Meleșcanu, a rămas perplex...: «E vorba de cioara la ce vă referiți, cioara de semănătură?», a întrebat acesta." Proiectul de act normativ a fost inițiat de deputații PSD Ion Dumitru, Filip Georgescu, Marian Ghiveciu și deputatul PDL Mircia Giurgiu.

O altă știre, de data aceasta preluată de pe site-ul ziarului *Evz*, ne povestește cum a luat naștere o nouă inițiativă parlamentară: „Miss Parlament".

„Cu mintea odihnită din vacanță, parlamentarii vor fi invitați nu să dea un vot pentru vreo lege, ci pentru cea mai frumoasă colegă." Ideea aparține deputatului PDL, Alin Popoviciu, care a și declarat pentru *Evz* că: „A fost o discuție cu mai mulți colegi, într-o seară, la o masă. Și, pentru că după două ore nu am reușit să ajungem la un numitor comun, am decis să organizăm un concurs la Parlament în urma căruia să fie identificată cea mai frumoasă femeie."

De data aceasta, inițiativa nu a fost luată de nimeni ca o glumă.

Într-un alt articol, preluat de pe HotNews, „Consiliul Județean se întrunește astăzi în ședință ordinară pentru a dezbate zece proiecte de hotărîri vitale pentru județul Mureș. Printre ele, aprobarea modelului legitimației de consilier județean și al semnului distinctiv al calității de consilier. Prin Hotărîrea Guvernului nr. 282/2005 au fost aprobate atît modelul legitimației și al semnului distinctiv, cît și materialele din care vor fi confecționate și caracteristicile acestora. (...) Pentru materialul pe care se face tipărirea există trei variante. Astfel, materialele utilizate pentru confecționarea legitimațiilor vor fi, în funcție de posibilități: hîrtia albă satinată lipită pe cartonul pe al cărui revers s-a cașerat în prealabil pînză impregnată, avînd una din culorile negru, albastru închis (bleumarin) sau vișiniu închis."

Mai recent, o știre din luna noiembrie a acestui an, preluată de pe Digi 24, spune că „dacă deputații își majorau bugetul, nici senatorii nu stăteau degeaba. Votau pentru mai multe sărbători. Doar gramatica limbii române le-a dat bătăi de cap inițiatorilor. „Ziua Școlii ardelene este o sărbătoare publică dedicată rolului fundamental virgulă. Fundamental al cui? Este o eroare materială. Virgula de acolo nu are ce căuta", a spus Dumitru Oprea, senator PDL. „Sînt surprins că treceți cu ușurință. Ar merge și o comisie de anchetă pentru cine a pus virgula asta", a replicat Crin Antonescu.

Odată stabilită ziua Școlii Ardelene pe 11 octombrie, aleșii au continuat periplul cultural cu o amplă discuție despre Ziua Cărții, care ar urma să fie sărbătorită pe 23 aprilie.

„N-aș vrea să se supere colegii și prietenii de la PSD. Bine că domnul Marian Vanghelie nu e parlamentar. Făcea ziua Almanahelor", a subliniat Puiu Hașotti, senator PNL.

Decizia finală, în cazul acestor propuneri privind instituirea unor zile de sărbătoare, va fi luată în Camera Deputaților.

Spațiul se termină aici, deși exemplele, multe, colorate și năucitoare, pot continua, la nesfîrșit. (**S.G.**)

Voicu BOJAN

Fleacuri = Facebook

Există oare pe lume ceva mai derizoriu decît textele de pe Facebook? Sînt mai efemere decît musculiţele de oţet. Destinate uitării în mai puţin de cîteva minute. De cîtăva vreme încerc cu încăpăţînare să le dau formă, greutate, să le iau în serios, chiar şi pe cele care par neserioase. Iată aici o selecţie din cele apărute pe pagina mea, Diafragma9. Fotografiile aferente va trebui fie să vi le imaginaţi, fie să vă ocupaţi de niţică flecăreală pe Facebook.

■ ***Jurnal***

Las Vegas, ianuarie 2010, de pe fereastra de la MGM Grand. Sîmbătă eram în Reno şi mi s-a făcut brusc dor de Vegas. Aerul uscat din Nevada era acolo, îmi ardea nările la fiecare respiraţie reflectată din asfaltul încins şi îmi amintea de cel mai trist oraş de pe pămînt. Şi de proza halucinantă a lui Hunter Thompson. Şi de aceşti salahori vorbind probabil nimicuri, aşteptînd să treacă vremea. Văzută de sus, părea o sfîntă treime terestră a plictiselii generalizate. Reno e mirajul sărăcanilor, al expiraţilor, al celor ce n-au bani de tocat în opulentul Vegas. Marketat ca fiind cel mai mic oraş mare al Americii, Reno pare un oraş pierdut, uitat, trădat. E ruda de la ţară pe care toţi uită să o invite la petrecerile de familie.

Dar Reno e autentic, demn, oarecum îşi asumă condiţia. Seamănă cu un unchi slab, uşor alcoolic, mirosind prea tare a apă de colonie ieftină, ce ţine totuşi să rămînă închis la cămaşa albă pînă la nasturele de sus, acolo unde pielea flască face cute de fiecare dată cînd pune paharul la loc pe masă, după ce l-a dat peste cap, cu ochii închişi.

■ ***Cuvinte***

Există uneori zile pe dos, pe care nu ai unde să le încadrezi, nu intră pur şi simplu în nici un tipar. Se strecoară în viaţa ta ca nişte limacşi translucizi, tîrîndu-se alene, fără să lase nici o dîră măcar. Şi mai ales, fără să le pese. Nu se lasă apucate de nicăieri, nici măcar dacă încerci să scrii ceva despre ele.

Ziua de azi, cel puţin pînă în această clipă, îmi tot scapă printre degete. Am făcut deci lucruri contrare unei liste de acţiuni semnificative, menite să-mi dea sens existenţei: am dat de dimineaţă o primă lecţie de înot unui prieten cu scolioză, am citit mai multe mesaje urgente la care nu am inspiraţie să răspund, am gătit o ciorbă rusească de varză murată, potrivită cu atmosfera cîinească de „acoperă-mi inima cu ceva" de afară, i-am făcut fiului meu Ioachim spanac „ca la grădiniţă" şi am conversat convenţional cu vecinii despre toamnă.

Geamul bucătăriei e aburit, degetele îmi miros a usturoi şi ziua de azi va intra în istorie la capitolul „Existenţă, pur şi simplu." Seara, obosit şi năuc, nu voi putea fi cu nici un chip în stare să justific starea de sfîrşeală ce mă va izgoni în pat. Îmi aminteşte de un dialog adorabil din Ilf şi Petrov:

Ştii Adam, am aflat ceva nou: fiecare cetăţean stă sub apăsarea unei coloane de aer de 214 kg.

N-am auzit, zise Kozlevici. Ei şi?

Cum ei şi? E un fapt ştiinţific, medical. Şi, de ceva timp, simt greutatea.

■ ***Tortul miresei – horror story***

E ca la o nuntă de ţară cu prea multe feluri de mîncare. Nu te miri că dintr-odată, fix cînd apare tortul miresei, ţi se face brusc rău. Aşa şi cu ţara asta. Cînd ceva pare în sfîrşit să meargă, apare tortul miresei roz, cu etaje, şi strică tot.

Periodic mi se face rău şi am senzaţia că România e imposibil de guvernat, mai greu de înghiţit ca un tort plin de cremă frecată cu unt. Cînd vine vorba de regulile UE, România dă din cap că a înţeles, însă cînd vine vorba de dat rapoarte, se face că, de fapt, n-a înţeles.

Cînd vine vorba de plagiatul premierului, se schimbă comisia de anchetă şi se folosesc suficienţi înălbitori pînă alesul iese basma curată.

Cum justiţia pare să funcţioneze un pic normal, hop tortul miresei. De dragul infractorilor, se sacrifică procurorii. De dragul interlopilor, se schimbă legile. De dragul păcii din ţărişoară, o instituţie ca DNA e trimisă de către premier la colţ, pe coji de nucă.

Cum te bucuri un pic că a ieşit soarele, hop un blitzkrieg pe justiţie la tine în ogradă. Mai pe larg, aici: http://sorinamatei.blogspot.ro/2013/10/blitzkriegul-pe-justitie-ce-s-intamplat.html

Azi mi-e rău. Pe uşa mea scrie: Concediu de boală.

■ ***Little India, Singapore, 2007***

Plimbările de unul singur înainte de răsăritul soarelui pe Serangoon Road reprezintă amintirea mea cea mai vie din Singapore. Regăseam la fiecare început de zi Mica Indie dormind adînc ca un prunc, cu toţi fiii ei risipitori întinşi pe asfalt. Se cuveneau ocoliţi cu respect, păşind atent. A trece peste trupul adormit al cuiva e sinonim cu o condamnare la moarte. Cîte un biciclist spinteca răcoarea amestecată cu negură a dimineţii, ca un mesager al zorilor.

Mă îndrăgostesc ca prostul de cîte un loc, ce în mintea mea năucă, mai ales dimineaţa, pare magic, un loc unde mi se pare că merită să stau o veşnicie aşteptînd ca, la un moment dat, să se întîmple ceva. Am dat tîrcoale acestui gang vreo două ore pînă au venit nişte oameni să bea cafea. Tăceau şi încercau din răsputeri să devină treji, dar nu le ieşea prea bine. La un moment dat, unul a zis ceva, a trezit ceva în altul şi acesta a arătat spre el cu degetul şi gata, mi-a fost de-ajuns, fiindcă aşteptarea s-a împlinit în acest gest pasager.

Dar am trăit clipa asta cu emoţia aşteptării. Istoria toată se petrece astfel. Aşteptînd să se întîmple ceva.

■ ***Da'/oare/ceva (doi ardeleni la telefon, azi-dimineaţă)***

Alo, Gavrilă la telefon. Ceva informaţie mi-ar trebui. Tu ai tot fost pe la Tîrgul de la Negreni, cum ui, fain? Io n-am fost niciodată şi vreau să mă duc.

Fain.

Da' oare ceva bocanci aşa mai ca lumea, de secănd, capăt p-acolo? Aşa, cu tureci înalţi... cum am văzut la tine.

Capeţi.

Da' oare ceva haine la copii şi încălţame aşa, de iarnă, găsesc?

Găseşti.

Da' oare cînd îi mai bine de mărs, că de joi încep cu animalele, apoi de vineri vin oamenii.

Vineri.

Îhîm, mda. Da' spartul tîrgului îi cam pe duminică, atunci îi mai ieftin, da' bag de samă că-i şi omor de lume.

Omor.

Da' oare ceva grăunţe la găini capăt, aşa-i?

Aşa-i.

Da' oare ce-am vrut să te mai întreb? C-am mai vrut să te întreb ceva, da nu-mi vine-n cap acuma... Las că te mai sun io.

■ ***Speranţă pentru traducători! De la Nancy***

„HELLO zi bună. Numele meu este Nancy. În căutarea mea de prieteni am dat peste profilul dvs. şi după ce trece prin ea, apoi am făcut pînă mintea mea de a vă contacta ca meu Prietenul Sper că nu te superi. Daca sînteti interesati de a şti mai multe despre mine, vreau să scrie înapoi la mine prin adresa mea de e-mail (nancyaliyu38@yahoo.com), astfel încît te va da mi o poza pentru tine să ştiu cine lam.

Aşteaptă să vadă răspunsul dumneavoastră minunat cît mai repede, au un frumos zi. Yours. Nancy."

Răspuns: „Nancy, pînă mintea mea de a te contacta vine din departe, dă-mă uitării pe loc deoarece pentru că căci nevasta mea iubeşte nespus de foarte important, pentru ca tu să bagi la cap şi pe mine multă pace să dai şi mesaje să ştiu pentru cine lam. Tu o un zi bun. No?")

Google Translation dear, să ne-nţelegem. Mai ai de lucrat. Propoziţia cu „poza pentru tine să ştiu cine lam" m-a năucit profund. Nu-mi mai face aşa ceva, te rog. Deocamdată, pînă mai pui burta pe carte, îţi doresc să „au un frumos zi!".

„O, Moft! tu eşti pecetea
şi deviza vremei noastre.
Silabă vastă cu neţărmurit
cuprins, în tine încap aşa
de comod nenumărate
înţelesuri: bucurii şi necazuri,
merit şi infamie, vină
şi păţenie, drept, datorie,
sentimente, interese, convingeri,
politică, ciumă, lingoare,
difterită, sibaritism, viţiuri
distrugătoare, suferinţă,
mizerie, talent şi imbecilitate,
eclipse de lună şi de minte,
trecut, prezent, viitor – toate,
toate cu un singur cuvînt
le numim noi românii moderni,
scurt: Moft."

ION LUCA CARAGIALE

Cu drag, Prietenul Sper

(Autentic şi transcris *ad litteram*, aşa cum a venit prin e-mail, 11 octombrie, 2013.)

■ ***Despre clipele suspendate***

Există clipe de multe feluri: unice, memorabile, de neuitat, nefericite etc. Cel mai mult îmi plac cele suspendate. Sînt goale şi uşoare ca nişte baloane de săpun, de obicei reprezintă un pasaj între ceva deja devenit istorie şi ceva neştiut, urmînd să se întîmple. Cîteva exemple de clipe suspendate ar fi atunci cînd:

– cineva pune cu glas tare o întrebare bună

– autobuzul pe care l-ai aşteptat trece pe lîngă staţie fără să oprească

– ridici toporul deasupra capului să crapi un lemn de fag

– încă în aer fiind, ştii că e inevitabil: o să cazi de pe bicicletă

– cineva temporizează cu bună ştiinţă poanta unui banc

– te uiţi la cioburile unui pahar pe care tocmai l-ai spart

– deschizi frigiderul şi habar n-ai ce ai vrea să mănînci. Etc.

Clipele suspendate fac timpul să se dilate. Datorită lor, trăim ca în prelungirile unui meci de divizia B, dar nu ştim asta. Sînt ca acest semn –, adică un mic interval. Mereu am încercat să le transpun în fotografie. Mi-e milă de ele, sînt clipe orfane, trecute cu vederea, nebăgate în seamă. Absenţa conţinutului lor este tocmai conţinutul. Valoarea lor nu se poate justifica defel. Adică sînt nepreţuite.

■ ***Ieri la frizer. Monolog.***

„Mai mulţi au deschis aici în spaţiul de lîngă frizerie. Şi artizanat şi plăcintărie şi acum e tipa asta cu brioşele ei de casă. Cică-i merge, vinde şi la nunţi. Cui i-o fi trebuit brioşe la nuntă, habar n-am. Eu sincer cred că-s toate cu fire de păr, că părul e uşor şi pluteşte prin aer, intră pe sub uşă şi aterizează pe brioşele ei roze. Da oamenii n-au treabă, nu li se pare nimic suspect. Eu nu cred că gîndesc. Doar ce să caute o cofetărie în acelaşi loc cu o frizerie? Aşa-i că şi nici ţie nu ţi se pare normal?

Acuma să-ţi zic sincer, mie cel mai mult mi-a plăcut de Ezotericu'. Săracu' venise din Anglia şi şi-a băgat toţi banii în magazinul ăsta. Ghicea viitorul, dădea în cărţi de Tarot, ştia tot felul de chestii de-astea magice şi în plus, era şi băiat finuţ, politicos. Se şi tundea la mine, aveai ce povesti cu el. Asta cu brioşele ei n-are glume cu noi, frizeriţele. Nu sîntem de nasul ei. De fapt, nici n-ajungem la el. Salută printre dinţi. Păcat de Ezotericul ăla."

■ ***Fasole & Facebook (meditaţie la cafea)***

Odată pe cînd eram mic, bunica mi-a arătat cum se alege fasolea. A venit din cămară cu o pungă mare, pe care a deşertat-o pe masă. Erau multe boabe ce s-au învălmăşit pe tăblia mesei: unele albe, altele roşii şi altele pestriţe. A început să le ia în pumn, să le lase să cadă unele peste altele în timp ce sufla cu putere peste şuvoiul de boabe ce se prăvăleau unele peste altele cu un zgomot sec. Părea un ritual magic.

Hoaspe, mi-a zis. Ce-s alea? am întrebat. Paie, pleavă, iarbă uscată. Ahaa. Sufli pe ele şi fiindcă-s mai uşoare decît fasolea, zboară. Iar fasolea cade la loc în grămadă. La sfîrşit le măturăm de pe jos şi le aruncăm la gunoi. Pentru că hoaspele sînt gunoi, iar noi vrem să mîncăm fasole, nu gunoi. Ai priceput, copile? Mda, buni...

Aşa e şi pe Facebook, dar invers. Proporţia dintre hoaspe şi fasole e inversată. Mult gunoi, ridicol de puţină fasole. Trebuie să sufli hoaspe pînă ameţeşti, dacă vrei să mănînci nişte boabe fierte de fasole. Sau să găteşti cartofi, că acolo nu trebuie să sufli defel, respiri normal. Sau să ţii post. Nu submiţi, nu deschizi, nu alegi, nu te uiţi, nu asculţi, nu postezi, nu, nu.

***Voicu Bojan** este iniţiatorul Proiectului „Diafragma 9" (www.diafragma9.ro).*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O profesoară și 15 liceeni

Recunosc, fac parte, nu de puține ori, din corul celor care vorbesc/scriu mai curînd despre „generația tînără“, „adolescenții patriei“, „liceenii vremurilor noastre“, „dascălii de azi“, „profesorii de mîine“, decît despre adolescentul X, tînărul Y, elevul Z sau învățătorul T. Ziarele, televiziunile, Ministerul Educației, inspectoratele școlare, dascălii sînt tentați să analizeze, să comenteze, să critice, să laude mai degrabă grupul, categoria, decît figuri particulare. Și mă întreb, nu de puține ori, față în față cu generația despre care scriu, dacă știm cu adevărat despre cine vorbim. Dacă îi cunoaștem așa de bine cum pretind statisticile și evaluările.

Am fost la o întîlnire cu elevii clasei a XI-a de la Liceul Cronos din București și cu diriginta lor, doamna Rucsandra Cioc. O întîlnire scurtă, dar cu totul specială, în care am vorbit despre timp liber, prieteni, modele, carte, experiențe, biografii excepționale.

Doamna Rucsandra Cioc este profesoară de limba franceză, o mînă de om, entuziastă, harnică, plină de bunăvoință și de farmec, cultivată și devotată. Este doctor în Litere și bursieră Erasmus.

Vrea modele excepționale pentru elevii ei. Și caută orice prilej ca să îi facă să le întîlnească: vizite la muzee, dialoguri cu jurnaliști, cărți de referință din varii domenii. În clasa ei, pe unul dintre pereți se află un mic panou dedicat lui Constantin Noica: fotografii, citate, biografie, comentarii. Le spune povești fermecătoare copiilor, despre oameni care au reușit, despre oameni care înfruntă greutăți inimaginabile, oameni altfel. Și speră, zi de zi, să miște munții din loc.

15 tineri. Cuviincioși, zgomotoși, dornici de dialog fără rigori prea multe, curioși, impetuoși și cu opinii ferme, dar vulnerabile la o contraargumentație mai serioasă. Modelele alese de ei? Unul și unul: Sigmund Freud, Donald Trump, Bill Gates, Nikola Tesla. Nici un român. Doar oameni bogați sau pionieri ai vremurilor lor. Oameni care au reușit pornind de jos. De foarte de jos. Adică din același loc din care liceenii României de azi își imaginează că pornesc și ei. Au problemele obișnuite ale unui tînăr licean: iubiri, prietenii, părinți și școală. Cam în această ordine.

Citesc. Nu mult, cît să le fie de folos la școală. Ascultă. Nu cu multă atenție, cît să-i contrazică pe adulții care îi ceartă. Vorbesc. Nu fără greșeli, căci au multe și repede de spus și nici nu au citit prea mult.

Știu, mi se va spune că este o imagine îngăduitoare a tinerimii de azi. Că nu i-am văzut la ore, cînd tac în fața întrebărilor, sau în pauze, cînd se războiesc cu lumea întreagă. Că nu i-am văzut cum refuză să meargă la muzee sau să citească lectura obligatorie. Cînd spun orori despre profesori sau despre colegi.

Și totuși, față în față cu ei îți vine greu să le mai aplici etichete ostile. În loc să le vezi agitația, nepăsarea, refuzul, negarea, critica, le vezi dorința de a vorbi. De a-fi cunoscuți dincolo de nota la fizică sau la geografie. Dincolo de neputința de a construi un comentariu la română sau o argumentație la istorie. Le mai vezi teama de viitor și spaima că nu vor reuși.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

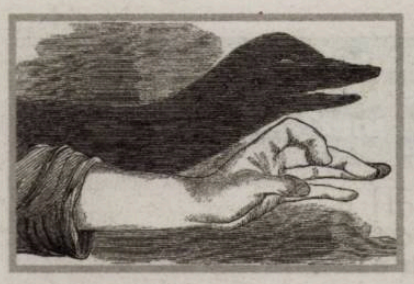

Iaromira POPOVICI

bazar

Liniștea

De cînd eram mică și rămîneam să dorm la bunicii care locuiau la casă, în București, mă deranja liniștea. Pe străduța lor, care dădea spre un parc, nu se auzea, uneori, chiar nimic. Sau, pur și simplu, se auzea... nimicul.

Copil crescut într-un bloc comunist, nu știam ce e liniștea. Atît în fața, cît și în spatele blocului nostru de pe Șoseaua Giurgiului existau anumite zgomote care ne însoțeau perpetuu: strigăte de oameni care-și spuneau ceva în grabă, ordine de cumpărături sau de făcut curat, copii apostrofați că nu mai intră odată-n casă, înjurături, certuri, lătrături, croncăniturii, claxoane, ambreiaje... Într-un cuvînt, viața pulsa și umplea sistematic golul posibil și mereu la pîndă al anxietăților ce se coceau. În atîta agitație – comodă fiindcă nu cerea implicare totală, nefiind a ta, ci doar de fundal –, era greu să cunoști frica, frica cea cu tentă absolută, a abisurilor și a întinderilor cu pretenții, ca marea, deșertul etc.

E adevărat, bunicii mei nu se învecinau nici cu marea, nici cu deșertul. Dar simpla lipsă a conglomeratelor suprapuse, de oameni, cu care eram învățată, precum și prezența, noaptea, a ameninătorului parc cufundat în tăcere și în mitologiile lui (cu copii furați sau violați...) erau suficiente pentru a te scoate din confortul metafizic obișnuit de bloc.

În liniște, omul – blocului sau nu – n-are încotro și se descoperă pe sine. Toată forfota de care se însoțește de obicei se risipește în cele patru vînturi: și deodată, față-n față cu natura dezvăluită, se vede pe el, cu limitele și determinările sale. Dacă nu are cu el laptopul, tableta ori telefonul mobil, dacă nu se uită la televizor, omul obligat la liniște se trezește față-n față cu... el însuși. Senzația de gol poate fi devastatoare, cel puțin în primele minute/ore/zile. „Ce să fac cu mine însumi?“ pare a fi întrebarea brusc devenită primordială a omului deconectat, departe de cadrul călduț al imaginii în care mustea zi de zi.

După dușul rece al primelor „minute“ (care pot, în anumite cazuri, dura și o săptămînă), omul reîntors la *basics* începe să se adapteze la... liniște. Începe să vadă, măcar cîte puțin, și lumea reală din jur, abandonînd filtrul imaginii.

Lumea reală presupune noi obiceiuri, noi rutine. Omul întors la *basics* încearcă să-și umple timpul pe fundalul liniștii: noile obiceiuri sînt mai curînd fizice și, poate, tocmai de aceea, mai sănătoase: face, de pildă, o plimbare dimineața, în natură. Evident, asta dacă liniștea o întîlnește undeva la munte, sau la țară, într-o vacanță ori deplasare întîmplătoare.

În loc de plimbarea în natură, subiectul experimentului nostru (dacă ar fi unul...) poate „presta“ cîteva trebușoare prin gospodărie – ori curte –, bune la casa omului, precum: măturat, spart și strîns lemne, făcut ordine, îngrijit plante, hrănit animale... Ori, dacă se încăpățînează să își păstreze o natură mai contemplativă, poate încerca o ședere pe balconul/prispa cu vedere la... munte, pădure, cîmp sau dealuri, cu ascultat de triluri de păsări, fie ele doar cucurigul unui cocoș insistent.

În partea principală a zilei se poate contura o excursie mai lungă, măcar una de cumpărături, pînă la cel mai apropiat *shopping center* (magazinul sătesc?), pseudoutilitară. Să nu zicem că nu avem nimic de făcut... Liniștea de împrumut, cînd mergem în vacanță la vreo pensiune, nu presupune, decît în rare situații, utilitate reală. Aceasta rămîne privilegiul (ori corvoada) celor care împart cu noi liniștea lor de fiecare zi, permanentă.

După care, un alt eveniment important e... mîncatul. Dar e vorba de mesele conviviale, aproape de adevăratele definiții ale ospețelor, în care lumea chiar socializează și care durează, ca-n vremurile bune, nepermis de mult... După mese urmează serile – în care liniștea devine apăsătoare, angoasantă aproape. Atunci e momentul în care, eventual cu o carte în mînă, te poți strădui să o accepți. Și, odată cu ea, să te accepți și pe tine, cel frust și neînvăluit în dulceaga poleială a imaginilor. Poate nu cel mai dezirabil, dar măcar mai genuin.

Dacă reușești cîte ceva din toate astea, pînă la urmă, nici n-o mai auzi. Pe ea, liniștea.

Selma IUSUF

legende urbane

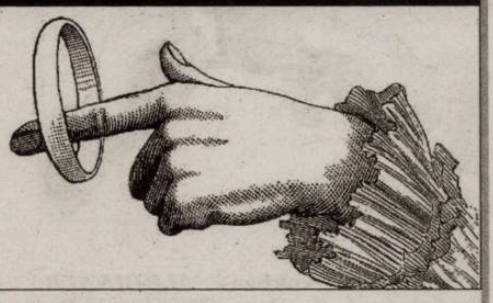

Tîrg de toamnă tîrzie

Sîmbătă sau duminică, nu știu, oricum în weekend-ul ăsta, o să mă duc în piață, la tîrgul cu mici și haine de blană și chimire de haiduci geto-daci, o să fie o zi de toamnă tîrzie, clară, cu soare, cu cel mai pur albastru senin cer pe care l-ați văzut vreodată și o să fie și frig și o să fie foarte multă lume și mirosul de pastramă friptă se va ridica la cer în fuioare albicioase și va fi zgomot și aglomerație și vin roșu fiert din cele după care te doare a doua zi tîmpla stîngă care-ți bubuie și tîmpla dreaptă care e amorțită. O să fie și țuică puturoasă care se va bea din pahare de plastic, o cuișoară va pluti bezmetic în albul impur, fața ți se va încălzi și ți se va aburi de răsuflarea unui bețiv simpatic – acum încă treaz –, fercheș, prospăt bărbierit cu tăieturi, cu părul ud pieptănat peste cap, e încă treaz-bec, soarele și aerul rece de noiembrie îi desenează acut silueta subțire în aer, e un desen în peniță cu precizie de desen tehnic, mai tîrziu conturul lui se va blura, se va estompa, și trăsăturile lui de alcoolic prezent îi vor luneca spre bărbie, ochii dement de treji se vor tulbura la loc, dar el e fericit, e soare, e de mîncare și de băut, e lume. O să fiu laolaltă cu oamenii, o să mă duc hipnotizată lîngă grătarele cu mici înfășurate în fumul cald în jurul cărora roiește lume cu ochi hulpavi, toți ochii sînt fascinați de mîinile grataragiilor – roșii, mari, cu degetele tari, palme sănătoase care ies din mînecile unor jachete gri-șobolan, vătuite, cusute în romburi mari de o mașină de cusut industrială grozavă, mîinile alea vor învîrti profesionist micii de pe-o parte pe alta. Iar eu mă voi uita și-mi va fi grozav de poftă și de foame, alături, pe o scenă impovizată între niște pănuși ruginii de porumb și sfori cu ceapă roșie și usturoi alb, vor cînta două fete tinere niște populare-pop, picioarele lor lungi în cizme cu platformă vor desena pe fundalul cerului foarte albastru x-uri și linii paralele din pulpițe, o să cînte strașnic *Bădiță Ioane,* le stă bine cu vestele astea din cojocel cusut peste iile reinterpretate glam, ce tare cîntă. Vreau mici, vreau mici, îmi trebuie mici, fetele astea cîntă și stingherea mea crește, ce naiba fac aici, nu e deloc cool, nu-mi pasă, numaidecît, imediat, în patru minute, trei, zeama grasă dintr-un mic pe jumătate crud o să-mi curgă pe bărbie. O să mestec între măsele măcinătura de carne grasă, tendoane și zgîrciuri, o să mestec temeinic amestecătura de animale moarte cu muștar și o să mă gîndesc la cepavcici, la köfte și la kafta în același timp. În timp ce mestec și înghit și mi-e rușine de situația în care mă aflu, gîndul o să mă ducă la turbo-popul iugoslav din anii '80 și o să-mi vină să rîd cu micii în gură iar fetele vor continua să cînte și să-și arunce pe spate cu o mișcare bruscă a capului pletele lungi. Alături, mai mulți oameni vor mînca odată cu mine, cu bucurie, cu foame, cu poftă și vor fi de tot soiul: bărbați de vreo șaizeci de ani în haine de piele trei sferturi tari ca blindajele de tanc, lucioase, cu reverele foarte late, bărbați care mai au încă de pe vremea cînd era semn al bunăstării cușmele alea înalte de astrahan de miel negru sau cenușiu, vor fi poate și soțiile lor, care pun cei mai gustoși gogoșari de iarnă la borcan, dulci, zemoși, cărnoși și uleioși, vor mînca și ele micii fierbinți, înjunghiați în două scobitori pe care se scurge grăsimioara gustoasă, o să mănînce și ele, dar mai delicat, cu mușcături mici, cu grijă la rujul roz, mat, vechi de douăzeci de ani, din care încep să iasă brobonelele de lanolină, o să mănînce delicat, că altfel „nu cadrează“, o să aibă, poate, arsuri mai încolo, dar n-are nimic, odată și degrabă, vorba aia. O să fie și copiluți care vor cerși orice, cu cei mai lucioși și clari ochi căprui îndreptați în sus, spre tine, tanti-tanti, nenea-nenea va curge litania lor și îi voi hrăni și le voi da bani iar ei, sătui, fericiți, o să fugă rîzînd șmecherește să culeagă chiștoace încă aprinse de pe jos. Așa o să fie.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

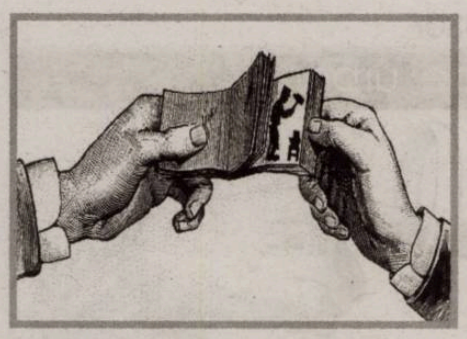

Marius CHIVU

feedbook

Fiica revoluției

● Athena Farrokhzad, *ALBDINALB*, traducere de Svetlana Cârstean și Raluca Ciocoiu, Editura Pandora M, 2013.

Continui să cred și să afirm că unul dintre cele mai coerente și mai importante proiecte externe dedicate literaturii românești îi aparține ICR-ului din Stockholm. Efectele atelierului de traducere româno-suedez, workshop început și ținut în 2008 în România, iar de atunci încoace la Stockholm (și sper ca această continuitate să nu mai fie afectată de schimbările prin care, din nefericire, a trecut ICR în ultimii ani), continuă să se vadă. Anul acesta, alți poeți români participanți în trecut la atelier au apărut publicați în suedeză, cu volume individuale: *Floarea de menghină* de Svetlana Cârstean (trad. Athena Farrokhzad, Ramús), *Cerul din burtă* de Ioana Nicolaie (trad. Inger Johansson, 10TAL Bok), *Pe spatele peștișorului de aur* de Gabriela Melinescu (trad. Inger Johansson, Ellerströms) și *Austerloo* de Daniela Crăsnaru (selecție și trad. Dan Shafran, Ellerströms), cărți care deja au avut parte – și pe fondul faptului că, la ediția Tîrgului de Carte din Göteborg din septembrie, România a fost invitat special – de o receptare foarte bună și constantă. În plus, într-un număr special al revistei *Lyrikvännen* dedicat Bucovinei, au apărut cîteva grupaje de poeme semnate de Andrei Gamarț, Ecaterina Bargan, M. Dușescu, Svetlana Cârstean și de mine, ultimii patru fiind invitații ediției de anul trecut a workshop-ului poetic, unde am lucrat împreună cu poeții Hanna Nordenhök, Athena Farrokhzad, Helena Boberg și Daniel Boyacioglu. Acesta din urmă a fost invitat anul trecut la seara de poezie a FILB-ului de la București (care, apropo, este singurul festival literar internațional independent de la noi, festival a cărui nouă ediție, a șasea, va avea loc săptămîna viitoare, între 4-6 decembrie, la Clubul Țăranului).

O altă consecință benefică a atelierului poetic de traducere româno-suedez este și traducerea volumului de debut al Athenei Farrokhzad – dacă nu mă înșel, primul volum individual al unui poet suedez, dintre cei participanți în ultimii ani la atelier, apărut la noi. Publicat chiar anul acesta la prestigioasa editură suedeză Albert Bonnier (care-l publică și pe Mircea Cărtărescu, spre exemplu), cu titlul original *Vitsvit* (un joc de cuvinte care, tradus literal, ar însemna „suită în alb"), volumul de poezie al Athenei Farrokhzad a fost nominalizat pentru Augustpriset, cel mai important premiu literar național suedez, și a primit deja Premiul „Karin Boye". Traducerea românească este prima traducere integrală a acestei cărți care deține toate datele pentru o lungă carieră internațională.

Născută în 1983 la Stockholm, într-o familie de imigranți nevoiți să părăsească Iranul din motive politice, Athena Farrokhzad pune în scenă în această carte a vocilor familiei un teatru imaginar, despre condiția dezrădăcinării și a imposibilei întoarceri, sau, în termeni politici, despre conflictul dintre identitate și integrare, dintre tradiție și revoluție, dintre cultură și rasă. Deschiderea acestui poem – semnificativ inclusiv din punct de vedere formal, căci versurile sînt scrise în alb, pe bande de fond negru –, conține premisele unui „fals dialog de bucătărie", cum îl numește Svetlana Cârstean, în care sînt implicați imaginar o mamă, un tată, o bunică, un unchi și un fiu, toate aceste voci deopotrivă ale revoltei și nostalgiei, avînd fiecare o anume identitate și o anume poziție: „Familia mea a ajuns aici într-o tradiție marxistă // Mama mea a umplut imediat casa cu fleacuri de Crăciun / A cîntărit argumentele pro și contra bradului de plastic / ca și cum asta ar fi fost problema ei // Ziua făcea diferența între vocalele lungi și scurte / ca și cum sunetele ieșite din gura ei / ar fi putut curăța uleiul de măsline din piele // Mama mea lăsa să curgă prin sintaxă decolorantul / De cealaltă parte a punctuației silabele ei deveneau mai albe / decît o iarnă norlandiană // Mama mea ne construia un viitor bazat pe cantitatea vieții / În boxa casei de la periferie alinia cutii de conserve / ca înainte de război // (...) // Mama mea a spus: Se pare că nu ți-a trecut niciodată prin cap / că în numele tău își are originile civilizația // Mama mea a spus: Întunericul din pîntecele meu e singurul întuneric / pe care-l stăpînești..." Cel mai intens conflict al acestei puneri în scenă a familiei de imigranți este cel dintre mamă și fiică, singura a cărei voce nu se aude în carte, dar a cărei revoltă se poate citi în negativul vorbelor celorlalți, în al căror nume ea scrie, de fapt, acest poem. Mama este personajul aparent cel mai adaptabil, dispus să uite și să se conformeze unei alte identități culturale, idealul ei fiind unul domestic, nicidecum politic, astfel că împotrivirea fiicei la noul statut existențial este privit nu doar ca o formă de nerecunoștință, dar chiar ca pe o decădere. Tatăl, revoluționarul marxist de altădată, persecutatul politic și torturatul, recunoaște în atitudinea fiicei o anume continuitate revoluționară, în timp ce fiul, figură mai individualistă, pare că se plasează undeva între: „Tatăl meu a spus: Fratele tău s-a bărbierit înainte să-i crească barba / Fratele tău a văzut fața teroristului în oglindă / și a vrut o placă de întins părul cadou de Crăciun // Fratele meu a spus: Aș vrea să mor cîndva într-o țară / unde oamenii să-mi poată pronunța numele." Bunica este vocea trecutului mereu evocat în tonuri nostalgice, un trecut care există în amintire, în timpul unui prezent mai degrabă indiferent. În fine, unchiul este dublul tatălui, cel care evocă trecutul în termenii nedreptății, ai violenței și sîngelui vărsat, fiind, în același timp, și vocea mai apropiată fiicei absente, dar retrase să scrie poemul: „Unchiul meu a spus: Războiul nu a încetat niciodată / Tu ai încetat să mai fii victimă de război // Unchiul meu a spus: Nu uita că singurul lucru care contează într-o revoluție sînt verdictele / fiicelor printre rîndurile poemelor."

Poemul aparține familiei, dar tot ce spune familia poate fi folosit „la timpul cuvenit" împotriva ei. În fond, și fiica și familia vorbesc despre aceleași lucruri. Drama inadaptării, a înstrăinării de sine și de rădăcini, a imposibilei întoarceri/ajungeri, a blocajului în limbaj și cultură, a captivității în culoarea pielii, obsesia memoriei – toate acestea sînt, de fapt, comune. Familia este oglinda fetei, de aceea, fiica nici nu are nevoie să vorbească. (De altfel, ediția suedeză a cărții are o copertă cu o suprafață lucioasă argintie, care reflectă chipul cititorului). Cu toții resimt trecutul ca pe o „silnicie care nu va fi dusă niciodată la bun sfîrșit" și deplîng o anume fatalitate istorică a nedreptății, cu toții se confruntă cu limitele limbajului, deopotrivă a celui intim-familial și public-politic („mamele și limbile se aseamănă / în sensul că ele mint fără încetare despre orice"), dar mai ales ale celui cultural („Tatăl meu a spus: Serifele îmi înțeapă degetele // Dacă uiți cumva alfabetul / Îl găsești pe spatele meu"), cu toții au răni de îngrijit, își caută continuitatea, limba adevărului și locul potrivit, inclusiv cel pentru îngropăciune.

Mai mult o dramă comună a familiei imigrante decît un conflict între generații, totul pe fondul unei fatalități a civilizației, timpului și Istoriei – cartea Athenei Farrokhzad, plină de versuri-verdict, replici-slogan, citate mascate și fine parafraze, este un spectacol pe mai multe voci, al meditației asupra Istoriei și familiei, trecutului și identității și limbii, asupra Revoluției și vieții. *ALBDINALB* este o carte de poezie politică și, în același timp, profund umană, cum nu s-a mai citit pînă acum în limba română.

„Tatăl meu a spus: Cel care călătorește
e de prisos locului de unde vine
Mama mea a spus: Cel care
călătorește se crede indispensabil
locului
unde ajunge
Tatăl meu a spus: Cel care călătorește
e de prisos locului unde ajunge
Mama mea a spus: Cel care
călătorește se crede indispensabil
locului de unde vine
Unchiul meu a spus: Cel care
călătorește nu știe nimic despre loc

Tatăl meu a spus: Noi sîntem mereu
acolo, chiar dacă timpul ne-a
separat de locul acela

Tatăl meu a spus: Arată-mi-l pe cel
care și-a abandonat limba
și am să ți-l arăt pe cel pe care nici o
limbă nu-l conține

Fratele meu a spus: Nu sîntem nimic
altceva decît suma rănilor pe
care limba ni le face
Suma rănilor pe care noi le facem

Tatăl meu a spus: Cu cît te
îndepărtezi mai mult de locul crimei,
cu atît vei fi mai strîns legat de el

Mama mea a spus: Cu cît îți îngrijești
mai mult rana, cu atît va fi mai
Purulentă

Tatăl meu a spus: Vorbește limba
care-ți plătește pîinea
Bunica mea a spus: Vorbește limba
care păstrează distanța față de
ceea ce s-a întîmplat în cuvinte
Fratele meu a spus: Vorbește limba
care trezește la viață mașinăria
Mama mea a spus: Vorbește limba
care să merite prețul de a mă trăda"

PUBLICITATE

„Şi în dramă trebuie să-ţi găseşti confortul şi bucuria“

– interviu cu Laura VASILIU –

Laura Vasiliu (n. 1976) a absolvit actoria la UNATC din Bucureşti. Pentru rolul Găbiţei din filmul 4 luni, 3 săptămîni şi 2 zile *în regia lui Cristian Mungiu a fost recompensată, printre alte distincţii, cu Premiul Federaţiei Internaţionale a Criticilor de Film FIPRESCI: cea mai bună actriţă la Festivalului Internaţional de Film de la Palm Springs. Au urmat oferte tot mai diverse în piese de teatru, scurtmetraje sau coproducţii internaţionale. Filmul irlandez Milo proiectat în premieră prin Ambasada Irlandei la Bucureşti o aduce din nou în atenţia publicului cinefil.*

După succesul filmului 4 luni, 3 săptămâni şi 2 zile, *viaţa profesională s-a schimbat. Ce a însemnat mutarea în Bucureşti?*

De fapt, eu nu m-am rupt niciodată de Bucureşti. Deşi eram actriţă la Tîrgovişte, aveam un spectacol la Teatrul de Comedie şi veneam aici mereu. Mai mult decît atît, filmam destul de des sau veneam la probe, aşa că locuiam şi în Bucureşti. Multă vreme am crezut că a fi în capitală este foarte important pentru un actor, pentru că se află în centrul evenimentelor. Nici vorbă de aşa ceva. Eu aveam o viaţă profesională înfloritoare cînd jucam în provincie. Sigur, totul se lega într-un fel de Bucureşti, dar veneam cu pofta de a începe un nou proiect, într-un alt loc şi cu o nouă echipă. O să vă spun cum mă simt de cînd m-am mutat de tot în capitală: ca atunci cînd eram mică şi îmi aşteptam părinţii la cămin, să mă ia acasă, sperînd că fiecare părinte care apărea e al meu. Şi nu era...

„E foarte dificil să te exprimi în altă limbă.“

Triumful care a urmat premiului cannez a atras şi alte roluri importante în filme româneşti...

Da, am avut cîteva roluri în filme româneşti, dar cel mai important este că am lucrat în străinătate şi că datorită acelui premiu am avut vizibilitate şi, implicit, proiecte. În România am jucat într-un lungmetraj în regia Cristinei Nichituş, într-un serial de televiziune şi în cîteva scurtmetraje, printre care l-aş aminti pe cel regizat de Emanuel Pîrvu – *O familie*.

Aţi revenit la Cannes în 2008, în secţiunea Quinzane des Réalisateurs, cu filmul italian Il resto della notte. *Cum aţi lucrat cu regizorul Francesco Munzi?*

Cu el am lucrat foarte bine, dar cu echipa puţin mai greu. Italienii sînt gălăgioşi pe platou şi cam dezorganizaţi, dar haioşi şi inimoşi. Francesco Munzi îşi iubeşte actorii, le dă o libertate delicată, controlată şi, spre exasperarea echipei, e foarte atent la detalii. Nu seamănă deloc a italian. E timid şi introvertit, dar un îndrăgostit veritabil de munca sa.

Cît de dificil este un rol interpretat într-o altă limbă decît cea natală?

E foarte dificil. Nici eu nu mi-am imaginat că poate fi atît de greu. Cînd aveam momente de mare tensiune, reflexul era să vorbesc românește. Parcă nu mă credeam suficient, atunci cînd îmi exprimam sentimentele în altă limbă. În rest, dialogurile obişnuite nu pun mari probleme.

Cine este personajul Nadia, pe care îl interpretaţi în filmul irlandez Milo?

Nadia este o româncă imigrantă în Irlanda, căsătorită cu un irlandez bogat, obsedat de perfecţiune (în familie, în profesie, în viaţă). Sînt două bariere în procesul integrării Nadiei în această lume: prima ar fi condiţia de imigrant (cu „circumstanţa agravantă“ că vine din România), iar a doua – bogăţia, care izolează. Astfel, blînda şi supusa Nadia se confruntă cu o situaţie în care e pusă să ia decizii peste soţul ei, ceea ce era o impietate. Copilul, bolnav de ceva foarte rar şi inestetic, dispare de acasă şi acesta este momentul în care personajul interpretat de mine se trezeşte din amorţeala unui trai tihnit şi intră în acţiune. Gesturile ei disperate sînt imprecise şi ezitante, uneori fără noimă, dar imposibil de oprit.

Ceea ce pot să mai spun este că nu e uşor să joci o mamă cînd încă nu eşti, şi nimic nu echivalează cu durerea unei mame pentru copilul ei. Mi-a fost drag să joc acest personaj speriat, inadaptat, pierdut cumva într-o lume pe care nu o înţelege.

În ce fel v-a îmbogăţit experienţa de pe platourile de filmare irlandeze?

Am fost încîntată să lucrez cu profesionişti din toată lumea, mai ales din Marea Britanie, cu actori irlandezi şi olandezi, să repetăm împreună, să discutăm, să căutăm soluţii la probleme, să ne frămîntăm, dar mai ales să ne bucurăm de întîlnire.

Mi-am amintit că aveam odată o scenă grea, mie mi se cam adunase oboseala, iar în pauza dintre duble a venit la mine asistentul de regie şi m-a întrebat: „Cum a fost? Te-ai distrat?“, iar eu aveam de jucam tragedie. Am fost uimită, m-am uitat să văd dacă glumeşte, el era foarte serios. Apoi am realizat ca în meseria asta a noastră, şi în dramă trebuie să îţi găseşti confortul şi bucuria. Sau *mai ales* în dramă. Pînă la urmă, e doar un joc. Cei doi fraţi regizori, Berend şi Roel Boorsma, s-au completat perfect, au depus atîta efort pentru ca şi cel din urmă maşinist să fie mulţumit şi să lucreze cu plăcere.

Vorbeam zilele acestea despre colegii dumneavoastră actori, care joacă în străinătate, ale căror filme ajung foarte rar pe ecranele din ţară. Dacă ar fi să alegeţi trei din această categorie, pe care ni le-aţi recomanda?

Le-aş recomanda pe toate, dar în primul rînd pe cele ale partenerilor mei din *4 luni, 3 săptămâni, 2 zile:* Vlad Ivanov şi Anamaria Marinca. Nu ştiu care este politica legată de comercializarea filmelor, dar este cert că românii nu cumpără multe filme europene, aşa încît actorii care ajung să joace în străinătate au doar bucuria filmărilor şi, eventual, a premierei, iar pe urmă totul moare.

În ce piese de teatru vă putem vedea?

La Nottara joc alături de Andi Vasluianu în piesa *Un pic prea intim,* regizată de Cristi Juncu, şi în *Roman teatral,* în regia lui Vlad Massaci, iar la Tîrgovişte în adaptarea dramatică a textului lui Jean-Claude Carrière – *Agenda unui bărbat*. Urmează să încep repetiţiile pentru un rol într-o piesă de Shakespeare.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

Il resto della notte

craii de burta veche

Tacos-ul lui Pendlebury

„Cocoţat pe un scaun de bar, privea atent cum barmanul îi prepară o margarita, şi îi arăta, mărind întruna distanţa dintre index şi policar, cîtă tequila să-i toarne. *Taco*-ul a sosit la masă odată cu băutura. Pendlebury a turnat din sosul bogat, cu multă ceapă şi cu chili, peste *taco* şi, cînd l-a dus la gură, un amestec de ketchup şi muştar s-a desprins, lunecînd peste reverul vestonului său bej mototolit şi i-a aterizat, împroşcînd, pe cracul stîng al pantalonilor. «Rahat!» strigă Pendlebury. S-a oprit niţel, examinînd cu obidă pata tot mai largă, dar s-a întors, în cele din urmă, către *taco:* „E cel mai bun *taco* din Tijuana, trebuie mîncat fierbinte!“

E păţania lui Jack Pendlebury, agentul FBI grăsun, crescut în hrănitorul Tennessee, din romanul de spionaj *The Inscrutable Charlie Muffin* (1979) al britanicului Brian Freemantle.

Tocaţi 350 gr de carne macră de porc, două felii de şuncă afumată, două cepe şi trei căţei de usturoi. Încingeţi într-o oală două linguri de ulei şi rumeniţi tocătura timp de zece minute, amestecînd frecvent. Adăugaţi apoi, după gust, cîteva prize de boia de ardei iute, două linguri de concentrat de tomate şi o jumătate de linguriţă de praf de chimion *(carum carvi,* nu chimen – *cuminum cyminum!).* Săraţi, piperaţi şi adăugaţi, dacă amestecul e prea uscat, două linguri de apă. Lăsaţi să fiarbă lent încă trei minute. Umpleţi foile de *tortilla* cu compoziţie, rulaţi-le strîns şi fixaţi-le cu o scobitoare, ca să nu se desfacă. Prăjiţi *taco*-urile în baie de ulei, pînă se rumenesc frumos. Scurgeţi-le pe un şervet şi extrageţi scobitorile înainte să le aduceţi la masă. Aranjaţi-le pe foi de salată verde.

Amicul Dejun

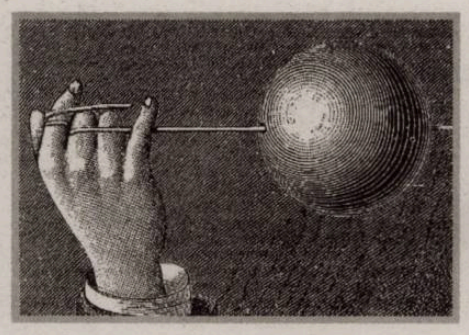

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Integrare prin cultură

Așa-numitul „Raport despre unitate“, care înregistrează, periodic, progresele făcute în vederea uniformizării condițiilor de viață din cele două foste Germanii, consemnează, în continuare, diferențe notabile. Fosta Germanie de Est, trecută prin decenii de comunism, e în continuare mai puțin dezvoltată în ceea ce privește infrastructura, economia e mai puțin performantă, salariile și pensiile sînt mai mici. După mai bine de 20 de ani de eforturi substanțiale din partea statului, încă nu s-a ajuns la unitate – adică la egalitate. „Cîmpiile înfloritoare“ pe care le întrezărea Helmut Kohl, primul cancelar al Germaniei unite, încă se lasă așteptate.

Până acum, nici o analiză nu a demonstrat că politicile de austeritate de acum ar fi fost generate și de cheltuielile foarte mari pentru integrarea fostei RDG. Dar polemica persistă. Aici ar mai fi de adăugat că Germania are o infrastructură culturală foarte extinsă, moștenită, parțial, din cauza vechii diviziuni. Vechile instituții ale RDG și RFG au fost păstrate, ba chiar instituții după model refegist s-au replicat, după unificare, în fosta RDG (și invers). Toate sînt finanțate – după un algoritm complicat – de federație, de landuri, de primării. Cheltuielile nu sînt mici – însă, împărțite între diversele poluri de finanțare, au devenit suportabile. De cîțiva ani, Germania a lansat politici de reducere a cheltuielilor la toate nivelurile. Cultura a fost o prioritate, așa că multă vreme nu s-au operat tăieri din această zonă. Însă cuțitul a ajuns acum și la bugetele culturale.

De cînd cu criza economică, dar și în urma eșecurilor înregistrate de politicile de solidaritate, germanii (mai bogați) din vest au început să strîmbe din nas că trebuie să plătească pentru rudele (sărace) din est. Landurile fostei RDG ar fi un sac fără fund; chiar și principiul solidarității e pus, tot mai adesea, la îndoială. Acest tip de discurs a indus germanilor din est un sentiment de culpă – ei ar purta o parte a vinei că Germania de astăzi e în stagnare.

Numeroși intelectuali publici și artiști din fosta RDG încearcă acum să repare această nedreptate încercînd să echilibreze balanța. Nu, germanii din est nu au produs doar pagube, ci au adus Federației un spirit nou și, mai ales, strălucirea culturală care îi lipsea. Nu prin încercări „ostalgice“ de recuperare a comunismului, așa cum li se reproșează, adesea, unor autori și cineaști, ci printr-o literatură angajată, care evită locurile comune și care, fără să fie comercială, a reușit să atingă publicul larg. Edituri importante fondate în Germania Federală au avut numai de profitat de pe urma unificării și a oportunității de a-i publica pe autorii est-germani. Cele mai mari performanțe în muzica clasică li se datorează tot filarmonicilor din fosta RDG: ele s-au bucurat de o enormă deschidere din partea Occidentului, după 1990, astfel încît mari dirijori și soliști au putut apărea la festivaluri internaționale prestigioase, exportînd astfel noul spirit al Germaniei unite. Artiștii vizuali est-germani au adus prospețime și spirit critic, într-un moment în care lumea artelor era dominată mai degrabă de pictura decorativă, de arta comercială. Cît despre teatrul est-german, acesta a deveni un reper mondial după unificare; Volksbühne din Berlin nu e doar unul dintre spațiile mitice ale teatrului european, nu e doar un centru al inovației, ci și un motor al integrării: în sala de teatru, germanii s-au redescoperit unii pe ceilalți.

Nu, germanii din est nu au produs doar pagube, ci au adus Federației un spirit nou și, mai ales, strălucirea culturală care îi lipsea.

Sigur, toate aceste argumente sînt greu de susținut în contextul crizei economice. Căci „integrarea prin cultură“ nu poate fi evaluată cu instrumentele economiei. Dar pledoaria pare să funcționeze. Altfel, nu-mi explic de ce tocmai tăierile de fonduri pentru proiecte culturale provoacă cele mai aprinse controverse și mobilizează cele mai vii proteste. Pare că germanii sînt dispuși, la o adică, să renunțe la anumite avantaje sociale, dar nu ar permite reducerea subvențiilor culturale.

PUBLICITATE

TRILOGIA CEAUȘESCU
Exclusiv cu adevărul

din 28 noiembrie
până în 12 decembrie împreună cu ziarul „Adevărul“
la toate punctele de difuzare a presei

Acum la punctele de difuzare a presei
DVD-ul „**Moartea Ceaușeștilor – Trei zile până la Crăciun**“
Un film de Radu Gabrea. Scenariul: Grigore Cartianu

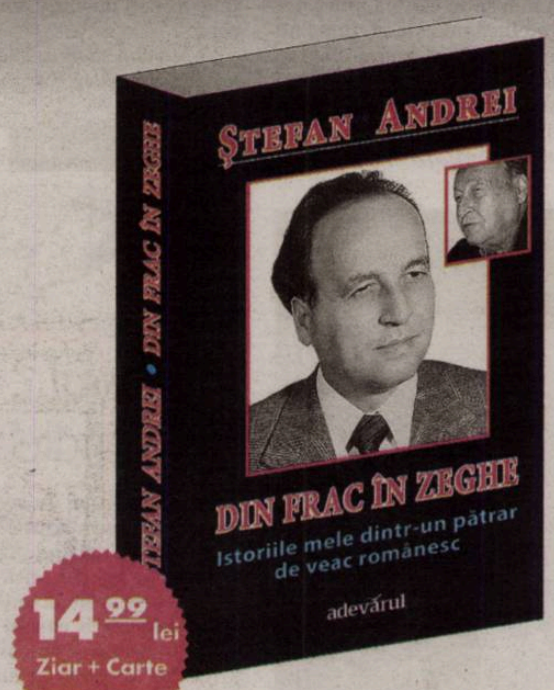

5 decembrie
Cartea lui Ștefan Andrei, fost ministru de Externe al lui Ceaușescu:
„**Din frac în zeghe**“

12 decembrie
Cartea Laviniei Betea:
„**Viața lui Ceaușescu, vol.2 Fiul poporului**“

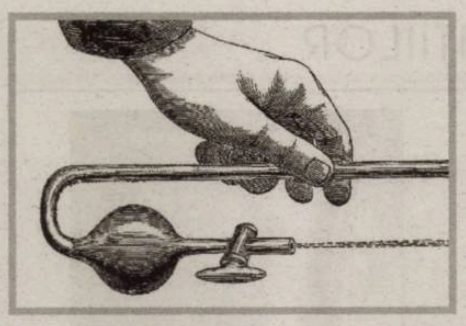

Oana STOICA

rosencrantz & co

Temps D'Images

– vremea solidarităţii –

● Temps D'Images – Platforma Independentă de Artele spectacolului

Iniţiat în 2002 de canalul de televiziune ARTE şi de La Ferme du Buisson – Scena Naţională Marne-la-Vallée din Franţa, festivalul Temps D'Images (teatru, dans, imagine foto/video), concentrat pe formule inovatoare în expresie şi pe noua dramaturgie, s-a dezvoltat într-o reţea europeană cu zece ţări. În România, el este sinonim cu Miki Branişte, Colectiv A, Fabrica de Pensule şi Cluj. Ediţia a 6-a a Temps D'Images (9-17 noiembrie) a fost marcată, ca şi alte evenimente culturale, de criza financiară. Resursele – fonduri accesibile, sponsorizări etc. – au fost puţine, astfel încît festivalul s-a axat mai mult pe zona internă decît pe cea externă (invitaţii străini nu au lipsit, au fost spectacole şi programatori). Criza a fost folosită creativ şi a dus la chestionarea rolului artei (şi a resurselor sale), a poziţionării artistului în convulsiva societate contemporană – conştiinţă publică, generator de dezbateri, reflector critic al disfuncţiilor sociale – şi la concentrarea selecţiei pe spectacole despre cotidianul viciat. Festivalul a avut ca temă „Solidaritatea", un cuvînt intens folosit în ultima vreme, care poate ar trebui redefinit. Aplicat strict la zona performativă, conceptul de solidaritate apare în contextul împuţinării resurselor financiare, al activismului ca atribut esenţial al independenţei artistice, al identificării punctelor comune din zona alternativă a Artelor spectacolului, astfel încît să se creeze o platformă care să genereze soluţii viabile de finanţare şi susţinere artistică reciprocă (idei lansate la întîlnirea programatorilor străini cu artiştii români).

Cu un concept clar, personalizat în funcţie de specificul performativ autohton, ediţia din acest an a Temps D'Images şi-a concentrat selecţia pe social şi politic. Platforma Independentă de Artele spectacolului (partea la care am asistat) a adunat titluri esenţiale din sfera show-urilor cu atitudine socială şi a celor care tatonează noi limbaje performative. Spectacolul de la Teatrul Odeon al Gianinei Cărbunariu, *Tipografic majuscul*, ce reconstituie performativ cazul Mugur Călinescu, adolescentul care a scris în anii '80 mesaje „necorespunzătoare" pe zidurile din Botoşani, se încheie cu o replică adresată publicului de unul dintre securişti: „Mai aveţi întrebări?" În tăcerea spectatorilor, lumina se stinge. Acest final dur arată că sîntem indiferenţi faţă de propria istorie, că acoperim cu tăcerea noastră crimele trecutului recent, că validăm, prin uitare, un mecanism care-i salvează pe criminali de responsabilitate.

Congresul Extraordinar al Candidaţilor la Preşedinţie este un episod dintr-un performance – serial, *Candidatura la Preşedinţie*, proiect care demontează resorturile acţiunilor politice, pentru a realiza ineficienţa sau nocivitatea acestora şi inexistenţa interesului public. *Congresul...* a demonstrat nulitatea discursului politic sub forma unui show de improvizaţie pe sistemul dezbaterilor electorale cu patru candidaţi: Ion Dumitrescu, Florin Flueraş, Veda Popovici şi Mihai Lukács. Dincolo de abilităţile ludice ale performerilor în construirea unor nonrăspunsuri la nonîntrebări, *Congresul...* a permis conştientizarea vidului de idei (şi de soluţii, după cum s-a văzut dintr-o întrebare bine ţintită, adresată de o spectatoare) la nivelul politicianului de rang înalt şi totodată a mecanismului de fabricare în serie a omului politic, reproducerea maladivă a unui tipar instituţional nociv.

Tare există şi în *Dreaming Romania*, spectacolul Teatrului Fix din Iaşi, realizat de Radu Horghidan şi Mihai Pintilei, doar că, aici, ele sînt detaliate în minipiese şi vizează punctele esenţiale ale sistemului: educaţia, sănătatea, media (în special Televiziunea), politica. *Dreaming Romania* opune două variante de societate: una reală, cangrenată, şi alta idealizată pînă la ridicol, refăcută caricatural din utopiile politice de altădată, perfect valabile astăzi. Show-ul are două atuuri: coerenţa dramaturgică – toate scenele deschise realist se închid grotesc – şi jocul energic, cu un entuziasm contaminant care face viabilă formula de integrare a publicului în spectacol. *Dreaming Romania* este un spectacol tonic despre cancerul care macină ţara, despre fracturile de funcţionare a sistemului: învăţămîntul produce analfabeţi şi sănătatea morţi, televiziunea imbecilizează publicul şi exploatează drama, politica drogheză.

Toate scenele deschise realist se închid grotesc.

Alt tip de performance este *Familia Offline*. Mihaela Michailov şi Radu Apostol au creat un spectacol despre reversul migraţiei forţei de muncă: abandonarea copiilor. Părinţii plecaţi să lucreze în străinătate lasă în ţară copiii care trec printr-o maturizare bruscă. Perspectiva din spectacol este cea a copiilor, motiv pentru care actorii sînt elevi de vîrste diferite. Treburile casnice diminuează sau anulează interesul pentru şcoală. Abandonul îi modifică afectiv. Copiii migraţiei sînt personalităţi incomplete, cu părţi supradezvoltate şi altele atrofiate. Spectacolul este construit în urma unor ateliere de teatru educaţional, explicate în două volume, unul care conţine textul (Mihaela Michailov, Radu Apostol – *Familia Offline*, spectacol de teatru educaţional") şi altul cu procedeul de lucru (Mihaela Michailov, Radu Apostol – *Teatrul educaţional, jocuri şi exerciţii)*.

Un festival de Artele spectacolului ar putea produce un eveniment magic, o întîlnire fabuloasă cu o creaţie sau creator.

Tot despre migraţie, dar în sens invers, este vorba în spectacolul lui David Schwartz şi al Monicăi Marinescu – *Nu ne-am născut în locul potrivit*. Ideea de ţară ca spaţiu căruia îi aparţii este pulverizată prin poveştile (cu surse reale) ale unor imigranţi în România. Spectacolul expune perspective diferite ale relaţiilor acestora cu posibile spaţii de apartenenţă: cel în care s-au născut, cel în care aparţin majorităţii etnice, cel în care emigrează voit, cel în care ajung involuntar, cel impus. Problema esenţială nu este identitatea de apatrid, cît nonidentitate prin refuzul ţării de a-şi accepta cetăţenii.

Un festival de Artele spectacolului ar putea produce un eveniment magic, o întîlnire fabuloasă cu o creaţie sau creator. Temps D'Images a făcut-o. Performance-ul *Parallel (work in progress*, cu premiera pe 5 decembrie la Fabrica de Pensule, Cluj), autori Ferenc Sinkó şi Leta Popescu, performeri Lucia Mărneanu şi Kata Bodoki-Halmen, a lovit ca un pumn în stomac. Un performance puternic despre identitatea de gen şi clişeele prejudecăţii, asupra căruia voi reveni într-un articol viitor (ca şi asupra spectacolului lui Bogdan Georgescu – *Punct triplu)*.

Şi la final, o veste bună pentru Temps D'Images: Parlamentul European a decis ca un buget de 1,46 miliarde de euro să fie destinat culturii, în următorii şapte ani, prin Programul „Europa Creativă." Dacă fondurile culturale din ţară se duc pe evenimente moarte, măcar cele europene să ţină în viaţă cultura provocatoare.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

librăriile adevărul

20-30 noiembrie

BLACK FRIDAY

23,97 lei PACHET 5 CĂRŢI

1x GRATUIT

+

1x GRATUIT

TOTUL LA ALEGERE!

*promoţia este valabilă numai la achiziţionarea cărţilor în pachete de minim 5 volume, la alegere, din titlurile colecţiilor „Alexandre Dumas", „100 de cărţi pe care trebuie să le ai în bibliotecă" şi „101 cărţi de citit într-o viaţă"

EXCLUSIV ÎN LIBRĂRIILE ADEVĂRUL

● Bucureşti: Bd. Magheru nr.18, tel: 0730.190.895 ; Str. Doamnei nr.27-29, tel: 0730.660.318
● Braşov: Str. 15 Noiembrie nr.32, tel: 0758.114.837 ● Craiova: Str. A. I. Cuza, nr.48, tel: 0751.046.849
● Focşani: Bd. Independenţei nr.34, tel: 0337.401.692 ● Galaţi: Centrul Comercial Winmarkt,et. 1, tel: 0730.660.385
● Iaşi: Str. Ştefan cel Mare şi Sfânt nr.4, tel: 0730.190.864 ● Timişoara: Str. Alba Iulia nr.4, tel: 0728.121.254

Andrei GORZO

dilematograf

Luaţi de val

● ***Déjà Vu* (România, 2013), de Dan Chişu.**

Deşi joacă şi rolul principal din *Déjà Vu* – rolul unui bărbat prins între soţie şi amantă –, regizorul Dan Chişu nu-şi arată faţa pe ecran. Noi, spectatorii, nu avem acces la evenimente decît prin ochii personajului său, „jucaţi" de ochiul camerei de filmare, pe care regizorul-actor a purtat-o pe cap, instalată într-o cască. Deja trecut bine de 50 de ani în momentul în care s-a apucat de regie, Chişu a sudat patru filme (dintre care doar unul finanţat prin CNC), din 2010 pînă acum. Mai mult decît oricare dintre celelalte, *Déjà Vu* atestă simpatica juvenilitate a energiei sale – un spirit de tip „mă joc şi eu de-a ce vă jucaţi voi". În cinematografia autohtonă, camera „subiectivă" fusese pînă recent jucăria lui Adrian Sitaru, a cărui tehnică de a nara, în primele sale două lungmetraje *(Pescuit sportiv* şi *Din dragoste cu cele mai bune intenţii)*, fusese să comute riguros între privirile mai multor personaje. Chişu ia această jucărie şi fuge cu ea – în sensul că nu mai vrea să-i dea drumul un film întreg –, ba nu numai că fuge, ci la un moment dat chiar sare cu ea în apă şi porneşte înot în urmărirea unei bărci cu motor, de la bordul căreia e lovit în mod repetat cu nişte vîsle! (Dacă MTV România ar acorda premii producţiilor cinematografice locale, tradiţional-MTV-ista categorie „Cea mai bună secvenţă de acţiune" ar fi ca şi adjudecată pe 2013.) Din *Pescuit sportiv* al lui Sitaru, Chişu o mai reţine pe Ioana Flora în rolul amantei, în timp ce din *Marţi, după Crăciun* al lui Radu Muntean, el o reţine pe

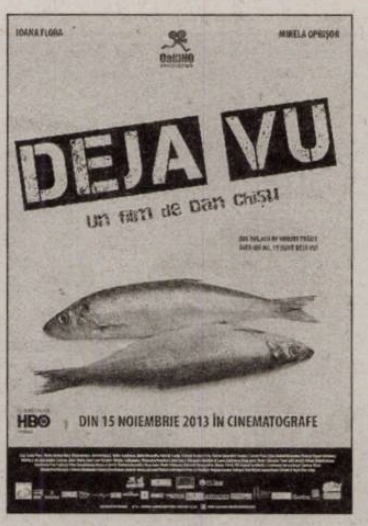

Mirela Oprişor în rolul soţiei înşelate – cu furia ei de-acolo cu tot, dar nu şi cu distanţa/altitudinea analitică menţinută de Muntean în raport cu exhibiţiile ei şi ale celorlalte personaje. Propulsat narativ de insistenţa idioată a soţului de a i-o prezenta soţiei pe amantă, *Déjà Vu* e o cvasifarsă fîsîită – nu apucă să se dezlănţuie decît un pic, chiar la finalul actului trei, cu cele două femei ameninţînd s-o pună de-un *catfight* sub ochiul din frunte/cască al bărbatului, pe care sîntem invitaţi să ni-l imaginăm îmbrăcat numai în chiloţi. În actul întîi, dedicat pregătirilor celor doi amanţi pentru vizita la soţie, Chişu, cu autoindulgenţa diletantului, se lasă furat de jucăria lui tehnologică şi de preabinecunoscutele manevre ale construcţiei dramaturgice în „timp real": cînd cei doi ies în sfîrşit din casă, regizorul s-a giumbuşlucărit deja în fel şi chip cu camera lui „subiectivă", dar din informaţia narativă de bază nu ne-a livrat decît o parte. Amanţii îşi petrec în maşină lunguţul act doi, cu nervii atît de întinşi, încît sînt incapabili să nu se ciondănească. Dată fiind evidenta lipsă de minte a amîndurora (aşa nervoasă cum e, amanta merge înainte cu planul tembel de a i se prezenta soţiei), pasul final al filmului, spre farsă, este cel corect; din păcate, îi ia mult prea mult pînă să-l facă şi nici atunci nu-l face *di granda* – identificarea tardivă şi ezitantă a tonului potrivit fiind un alt semn de diletantism. Astea fiind zise, practica autoreflexivităţii nu-i e complet străină lui Chişu: filmul citează un apel mobilizator, adresat de Ridley Scott vînătorilor amatori de imagini, la care Ioana Flora îşi porneşte camera din telefonul mobil şi ameninţă s-o întoarcă spre regizorul-partenerul ei.

● ***Căpitanul Phillips / Captain Phillips* (SUA, 2013), de Paul Greengrass.**

Captain Phillips e o reconstituire a calvarului îndurat în 2009 de un comandant de vapor american (aşa cum l-a povestit el însuşi într-o carte din 2011), luat ostatic de patru piraţi somalezi. Ca film de acţiune, este foarte bine făcut – nici un regizor nu stăpîneşte mai bine decît Paul Greengrass *(United 93)* varianta hollywoodiană (cu mult montaj) a esteticii pseudo-*direct cinema* (cu multă bîţîială a camerei de filmare). Din punct de vedere politic, filmul devine tot mai ambivalent

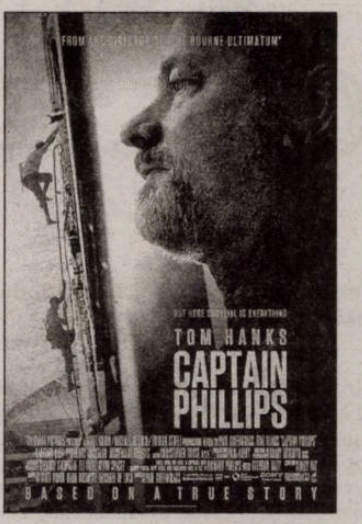

pe măsură ce complexa operaţiune militară declanşată de americani pentru salvarea lui Phillips se apropie de inevitabilul ei deznodămînt – zdrobirea celor patru disperaţi. Pe de-o parte, frapanta inegalitate de forţe face empatizabilă frustrarea piraţilor („Ne iau drept copii... nu au nici un respect pentru noi..."), iar scenariul relevă asemănările dintre căpitanul Phillips (Tom Hanks) şi căpitanul pirat (Barkhad Abdi) – amîndoi marinari, amîndoi peşti mici în ape dominate de rechini (corporatişti în cazul americanului, *warlords* locali în cazul somalezului). Pe de altă parte, desfăşurarea americană de *know-how* şi echipamente militare e documentată fetişist, iar filmul nu e departe de a prezenta calvarul albului – care nu încetează să-i înţeleagă pe africani, inclusiv pe cei care-l chinuie – ca pe un martiriu christic. Totuşi, pentru un western în care cavaleria (înlocuită de Navy SEALs) vine să salveze situaţia, *Căpitanul Phillips* se încheie într-o notă neobişnuit de netriumfalistă, arătîndu-ne insistent doi oameni frînţi – doi căpitani dintre care, ce-i drept, unul o să-şi revină, pe cînd celălalt a fost zdrobit definitiv.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Oportunităţi de slăvire

● **Arve Henriksen, *Places Of Worship*, Rune Grammofon, 2013.**

Norvegianul Arve Henriksen calcă pe urmele lui Nils Petter Molvaer cu acest album pe teme global-spirituale, dedicat locurilor de închinăciune şi sărutat moaşte de pretutindeni de pe planetă. Uneori, materialul păşeşte prea aproape de influenţe, lăsînd impresia că îl stimează pe Molvaer pînă la imitare – senzaţia deja-auzitului te izbeşte încă de la prima piesă, „Adhan". Lucrurile se mai diversifică ulterior şi materialul capătă identitate proprie, în primul rînd pentru că Henriksen se eschivează de la sound-ul glacial care a devenit standard în post-jazzul norvegian, optînd pentru un concept de misticism globalizat, cu piese ce împrumută din geografia muzicală a locurilor vizitate şi un stil de cîntat inspirat – spun specialiştii – de flautul japonez. Adică un fel de suflat fără prea mult suflu, la limita insuficienţei respiratorii, care anulează stridenţa tipică instrumentului şi produce un sound insidios, cu contururi imprecise.

Titluri ca „Alhambra", „La Cimetière Marin", „Saraswati", „Bayon" sugerează locuri, zeităţi şi oportunităţi de ridicare în slavă cu puternic specific regional, pe care Henriksen încearcă să îl asimileze în sound-ul pieselor, într-o manieră totuşi discretă, fără instrumente şi invitaţi exotici. Trompeta sa nu rămîne niciodată în decor, iar motivele *world music* nu depăşesc statutul de... motive. În cea mai mare parte, avem de-a face cu muzică ambientală construită în jurul unor nuclee de trompetă psihedelică. Jazzerii tradiţionalişti vor găsi materialul prea ambiental, iar fanii improvizaţiei – prea puţin dinamic, însă publicul pentru care a fost făcut acest album îl va aprecia drept un triumf al genului. Ca la orice trompetist postmodern, e şi ceva din Miles Davis aici (abordarea „Sketches of Spain"), dar nu mult. Minimalismul pionierului Jon Hassell şi melancolia de avangardă a lui David Sylvian rotunjesc portofoliul influenţelor asumate de norvegian. Materialul lui Henriksen e molcom şi meditativ, simpluţ pe alocuri, străduindu-se să-şi înconjoare ascultătorul în vălul revelaţiei religioase sau, după caz, al resemnării religioase stimulate auditiv. Locurile audio-descrise prin acest album sînt uneori cimitire, alteori spaţii ale extazului spiritual, însă trompeta artistului le tratează în aceeaşi cheie, dezamorsînd o potenţială dimensiune epică a albumului. Singura surpriză este „Shelter from The Storm", una din cele două piese cu voce, cu un puternic iz Leonard Cohen *post-mortem*, cîntată de Erik Honoré (Punkt). Cealaltă, „Lament", este exact ce sugerează titlul, o tînguială *banshee* de la graniţa vieţii cu moartea.

Henriksen speculează pe seama rolului muzicii ca limbaj necesar în dialogul om – divinitate şi propune prin acest material cîteva mostre ale unui posibil protocol menit să înlesnească relaţia, pusă oarecum în pericol de pragmatismul şi scurta-vedere a modernităţii. Albumul sugerează energii transcendentale acumulate în spaţii cu înaltă concentraţie de emoţie şi spiritualitate reziduală, care pare să persiste chiar şi în absenţa omului. Mă rog, la noi excesul de biserici a mai rarefiat genul de sentiment pe care îl promovează materialul, iar faţeta administrativ-politică a religiilor occidentale subminează atractivitatea experienţei împărtăşite aici.

Pentru cei care nu-l ştiau, Arve Henriksen e colegul de trupă (Supersilent) al unui alt jazz-star norvegian recent pomenit în această rubrică, clăparul Stale Storlokken. Albumul de faţă prezintă contribuţii majore din partea a doi colaboratori mai vechi ai artistului, Jan Bang şi sus-numitul Erik Honoré (ascultaţi şi noul album al lui Bang, pe care Henriksen întoarce serviciul). Şcoala norvegiană dă semne că ar putea rămîne în istorie drept principalul motor de inovare în jazzul acestui deceniu. Ritmul în care ies albume de înaltă clasă şi viziune conceptuală dintr-un grup de muzicieni puternic interconectaţi este intimidant, aparent planificat strategic şi justifică din plin termenul de „mişcare".

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Ileana BÎRSAN

Un alt mod de a spune poveşti

De ce e important Atelierul de Educaţie cinematografică pentru copii?

Arta cinematografică rămîne, pentru cei tineri, o necunoscută, nu e atins nici măcar nivelul alfabetizării, din varii motive: lipsa unor programe de filme pentru copii în cinematografe (în afara titlurilor foarte recente), inexistenţa unor emisiuni TV de cultură vizuală sau ignorarea completă a acestei arte din programa şcolară. Experienţa unui program de educaţie cinematografică, organizat pentru liceenii din Bucureşti, îmi arată de patru ani un public tînăr deja cam blazat, dar care poate fi îndrumat, cu umor şi cu bunăvoinţă, căruia i se pot trezi curiozitatea şi empatia. Problema generală e îmbătrînirea afectivă prematură a tinerilor. Iar cu acest program, copii între 7 şi 14 ani pot găsi în cinema un instrument pentru descoperirea lumii, dar şi pentru interogarea propriilor păreri, dileme, emoţii.

Aţi început deja acest proiect, cum reacţionează tinerii „cursanţi"?

Cinema-ul are specificul şi avantajul transmiterii emoţiei într-un timp incredibil de scurt. Reacţiile copiilor nu întîrzie niciodată, ba dimpotrivă, încep să spună ce cred sau să-şi confrunte părerile chiar în timpul vizionărilor. E grozav şi îmbucurător să-i auzi că mai vor Chaplin sau *Indiana Jones*, că toţi vor să locuiască în casa lui Monsieur Hulot sau că abia aşteaptă să vadă *Singin' in the Rain* integral.

Cum se desfăşoară întîlnirile voastre şi pe ce pui accent?

În mansarda Urbanesc stăm două ore la fiecare atelier, iar în acest modul introductiv (care însumează cinci ateliere), le arăt cît mai multe fragmente din filme foarte diferite ca gen, epocă, temă, fără să le distrug iluzia cu analize tehnice ale cinema-ului, dar cu intenţia de a le incita spiritul ludic şi pe cel critic, şi de a descoperi un alt mod de a spune poveşti. În aceeaşi măsură, încurajez chestionarea propriilor emoţii în faţa oamenilor din poveştile de pe ecran.

***Ileana Bîrsan** este jurnalist şi critic de film.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Griul sucului de portocale

Griul nu se vede noaptea, nici măcar din avion. Nu ştiam asta în martie 2006, cînd eram în avionul albastru-sîngeriu cu alb, care mă ducea spre Coreea de Sud, unde urma să lucrez la cel mai mare departament de studii româneşti din lume, pentru – ziceam eu atunci – cam şase luni. Mai era şi prima oară cînd călătoream cu avionul. Nu am ştiut nici cît am stat acolo, cei şase ani. Acum, chiar nu aveam cum să ştiu, pentru că era tot noapte, iar avionul ăsta mov cu alb al nou-înfiinţatei rute arabe mă ducea de tot din Coreea, acasă, în România, iar teoria culorii nu îmi popula deloc mintea. Mai era şi starea mea de avion. De cum îi pornesc motoarele pe pistă, adorm instant, ca o pisică. Dintre toate tipurile de adormire şi somn pe care le cunosc, acesta cred este cel mai rapid şi mai odihnitor pentru mine, flexat în scaunul nerabatat, pe care îmi place să îl simt cît mai tare pe coloană. În noaptea aceea de martie 2012, nu am mai avut timp nici să văd scaunul. Am adormit instant, săptămîna cu ritm isteric de împachetat, trimis colete, închis conturi, făcut turul de *goodbye, goodbye* pe la prieteni, de dat cu bicicleta cît mai aveam vreme şi energie pe lîngă fluviul Han îşi spunea acum, peste corpul meu obosit, frazele.

Mă conduseseră la Incheon, supersonicul aeroport seulez, fostul meu şef Kim Jeong Hwan şi colegul Oum Tae Hyun. Deşi era o etichetă, eu mă bucurasem că o făcuseră. (Îmi place oricum eticheta, sînt cam snob.) Linul formulei mai fusese verificat şi cu prilejul unei călătorii pe care o făcuserăm toţi trei în Basarabia, la Facultatea de Litere de la Chişinău, cu aproape doi ani înainte de momentul acesta. Mă rog, erau şi altele, nenumărate, între mese-ntinse, la conferinţe sau pe jos, pe podeaua încălzită, *ondol*-ul primitor din rele ierni peninsulare, la karaoke sau, aşa, la o ţigară în pauze, pe e-mail. Unul literat, specialist în Bacovia şi ironie – Kim, care semnează e-mail-urile „Kim cel tînăr" –, iar celălat lingreene e culmea stilizării. Seamănă a funişoară, e în unghi-picasso cu corpul şi cu ritmul. Mă uit la ele cu mult drag şi le-aş face o poză cu iPhone-ul, dar sînt prea obosit, iar la *security* mă aşteaptă unele nu atît de nonfigurative. Şi pe Charles de Gaulle, cînd veneam aici în primul martie, erau unele la fel de nonfigurative, care îl luaseră la rost – post

Baticul stewardezelor coreene e culmea stilizării.

vist, specialist în vocabular şi în sarcasmul bine temperat. Continental. El semnează e-mail-urile „Oum". Ambii – buni traducători de literatură română şi coreeană. Buni călători, oricum. Eram atît de obosit şi de fără însuşiri după săptămîna abia scursă, că cele trei momente în care mi-am întors carcasa, în loc să mă uit la domnul Kim în timp ce stăteam la coadă pentru controlul de rutină, mi s-au părut de-a dreptul robotice. El parcă era mai vioi, reciprocînd. „Balet pe sîrmă", ar fi zis tata, alt ironic, dar parcă nu era aşa, totuşi, nu ştiu, eram prea obosit.

Totuşi, vedeam culorile şi formele aeroportului. Sclipicios de obicei ca un ecran Mac în noaptea seuleză, era acum cam telecolor, iar asta îi dădea un aer mai calm şi mai cald. Era spre miezul nopţii şi acesta părea, absurd, singurul zbor rămas. Fetele frumoase de la check-in, de la informaţii, de la buticuri, cu părul lor întins nordic la spate şi cu nelipsitul batic-semn la gîtul întins a atenţie şi politeţe înspre încîntaţii-tîmp (occidentali, de regulă) ori grăbiţii, foarte grăbiţii conaţionalo-continentali. Baticul stewardezelor co-9/11 –, în faţa mea îngheţată, pe un călător magrebian, îmbrăcat impecabil, cu cele mai fine asortări de culori pe care le-am văzut de atunci încoace la un bărbat business. L-au pus matronic şi lătrat să-şi scoată pantofii, iar eu, care arătam ca un *punk* pe lîngă el, am fost lăsat să trec, aşa, mîrîit. Şi acum îmi aduc aminte parfumul lui impecabil şi verdele impresionist al costumului.

Trec şi de controlul şi de amintirea asta. Ajuns la un magazin, dau să iau un fresh de portocale, dar fata din faţa mea îmi recită cenaclist că *imsorrywedon't-haveorangejuiceanymooore – nevermore;* comunitatea englezei e lucru mare aici. Cer unul lăptos, de kiwi, şi următorul moment de care îmi aduc aminte e pe o poză din telefon, pe care i-am arătat-o mamei la cîteva luni după asta, şi nu e de arătat, neapărat.

Pe Henri Coandă, ajuns cu surplusul de bagaje de mînă, ies ultimul pe porţi în dimineaţa următoare, pentru că am aşteptat să îmi vină lampa şi vaza mea coreeană, atît de grijuliu împachetate de dragele mele prietene Lyudmila şi Sara. Nu înainte de fi întrebat de un agent dacă volumul măricel de carton nu ascunde... arme (!). Cum aici mă aşteptau tata şi bunica, uit repede tot intervalul de la lipsa sucului oranj de portocale, la griul uniformei de la poarta asta.

Dar, totuşi, sîmbăta asta, 18 noiembrie 2013, la cinematograful „Elvira Popescu", în filmul lui Kim Ki Duk, *Pietà*, am revăzut *acel* gri pe care nu-l mai văzusem decît în prima mea imagine despre Coreea, aterizînd la Incheon pentru prima oară. Dormisem tot timpul zborului, şi cu diferenţa de fus orar transhymalaian, m-am trezit deasupra unui orbitor alb. Mă uitam fascinat, era primul alb aşa, din viaţa mea nelivrescă, pînă cînd avionul a început să coboare, din ce în ce mai adînc, într-un pesaj de-a dreptul selenar, cu mîl adunat gri în dune feliate. Incheon e o insulă pe care ei o *olandizează*, îi scot noi margini, iar de sus se vede gros, sinistru. Dimineaţa, în Coreea, e gri de DEX. Cu ceaţă de Sherlock şi franjuri de zece negri mititei. Ţării i se spune, la logo-ul istoric şi turistic – ţara dimineţilor liniştite. A-haaa. Întreabă-l pe Kim ce e aia „linişte". Dar şi de *han* şi *jeong*. De *primăvară, vară, toamnă, iarnă şi iar primăvară*. De *K-wave*. Despre eroi cinematici şi semizei comerciali. Şi dacă nu se vede prin ceaţă şi hubloul distanţei, templul din film, se va miji – cu siguranţa mafiotă a *Oldboy*-ului coreean – ermitul din piaţa Dongdaemun. Dar, despre ele toate, dacă mă ţine, de data viitoare. Ah, şi despre „Amy", cea care m-a aşteptat acolo, cu capul înclinat uşor stînga, cu foaia albă în mînă, cu numele meu pe ea, două ceasuri, cînd am ajuns.

PUBLICITATE

TVA inclus. Ofertă valabilă pentru abonamentele RED tip Familia (minim 2/maxim 5 membri pe același cont de client). Minutele sunt disponibile în toate rețelele fixe și mobile din România, și în rețelele internațional fix către o listă selectată de destinații, disponibilă pe www.vodafone.ro. Perioada de valabilitate și detalii complete pe www.vodafone.ro și în magazine.

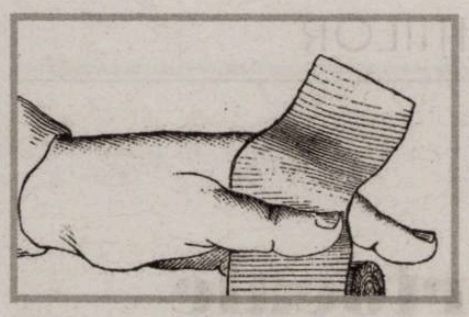

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Activismul online şi conformismul obscenităţii

Artistul şi disidentul Ai Weiwei a postat de curînd pe Facebook o poză provocatoare, dar care stîrneşte reflecţia. Într-o încăpere gen galerie, un bărbat îşi pozează degetul mijlociu ridicat obscen, în manieră internaţională, dar şi pe alţi doi bărbaţi care la rîndul lor fac acelaşi gest şi pozează o fotografie dintr-o piaţă, în care un al patrulea bărbat îşi fotografiază antebraţul şi degetul arătat unei clădiri impozante, greu de identificat. Ce e tulburător în toată povestea asta?

Despre revoluţiile de pe Twitter (sau Facebook) s-a scris de nenumărate ori. Am făcut-o inclusiv eu, în această rubrică, legat de protestele din Piaţa Universităţii. La noi, Facebook-ul e mai popular şi a fost mai activ decît blogurile şi Twitter-ul în materie de proteste, nu numai în toamna lui 2013, dar şi în ianuarie 2012. Pe alte meridiane, lucrurile s-au văzut mai degrabă pe Twitter.

În lucrarea lui Ai Weiwei nu e însă vorba nici de Twitter, nici de Facebook, ci de poze făcute cu mobilul. Imaginile, care sugerează un şir infinit, ca al celor obţinute în oglinzi paralele, par a aştepta, e drept, să-şi ia zborul din mobile către reţele, dar poza artistului chinez e suficientă în sine. Spune, în primul rînd, ceva despre instinctul de imitaţie, cel care a fost teoretizat de Richard Dawkins în *Gena egoistă*. În capitolul dedicat memeticii, Dawkins argumentează că şi formele culturale se propagă după un mecanism asemănător genelor. Esenţa invariabilă, repetitivă, a unui lanţ de asemenea forme se numeşte, analog genei, *meme*. Exemple de astfel de *meme*-uri sînt trendurile de modă, anecdotele care se transmit dintr-o ţară într-alta cu uşoare modificări şi multe altele. Dar, mai ales, *meme*-urile se găsesc pe Internet, sub forma binecunoscutelor virale. Cine a văzut originalul şi nenumăratele replici ale lui *Ţăran în Spania* ştie exact despre ce e vorba.

La fel şi cu gestul celor trei bărbaţi din poza lui Ai Weiwei, plus unul în poza din poză. E un gen de imitaţie care duce imediat cu gîndul la solidaritate. Însă un tip nou de solidaritate, una mediată. Ce-ar fi semnificat o imagine nu cu 3+1 bărbaţi în 1+1 poze, ci cu patru bărbaţi într-o singură poză? Mie, personal, o astfel de imagine îmi sugerează un gen de imitaţie mai ostentativ, chiar prostesc (dincolo de gestul obscen). De ce? Poate pentru că o imagine „dintr-o bucată" ar fi presupus nu o încăpere decontextualizantă, în care prima poză e agăţată pe neutrul perete de galerie, ci o piaţă, în care cele patru degete ridicate în sus ar fi fost expuse privirilor, deci ostentative, indecente şi contestatare.

Cu alte cuvinte, imaginea mică, cea a unui singur deget, a început să ne spună ceva despre imaginea în care este cuprinsă. E ca-n teoriile lui Gide despre *mise en abyme:* povestea din poveste contribuie cumva la prima poveste, mai mare.

Dar să continuăm exerciţiul mental. Un bărbat făcînd un gest obscen la adresa unui templu al autorităţii, într-o piaţă, s-ar putea să fie curajos, şi dacă îşi pozează gestul. Patru bărbaţi care fac acelaşi lucru sînt, în schimb, puţin ridicoli. E maimuţăreală. Dar, în acelaşi timp, imaginea provoacă la privitor un anume disconfort. Evident, unghiul îl implică pe acesta (cel mai apropiat deget mijlociu ar putea fi al lui), e, cum se spune la şcoala de imagine, *subiectiv*. Iar asta contează: dincolo de imitaţia prostească, e şi senzaţia că aşa ceva „nu se face". De ce „nu se face"? Decenţă pură şi simplă sau conformism politic?

Dacă ar fi decenţa, şi primul gest, cel din poza de pe perete, ne-ar provoca dispreţul, iar despre poză n-ar merita scris, decît, eventual, în felul: „Ai Weiwei a luat-o razna." Dar, dimpotrivă, gestul provoacă reflecţie. Exerciţiul mental arată că vorbim despre conformism politic.

Prin punerea *en abyme* în galerie, disconfortul e atenuat şi rafinat. Apare în schimb altceva neliniştitor, dacă privim totul la modul literal: de ce fac cei trei bărbaţi din galerie acelaşi gest? Ca să şi-l pozeze, e la mintea cocoşului, dar ce efect are aşa ceva într-o galerie? Te văd cei din templul autorităţii,

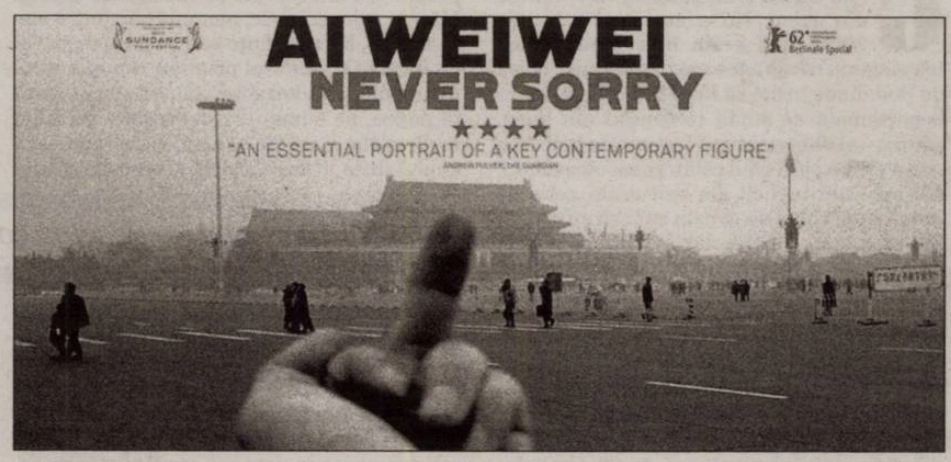

prin poza din perete? Nu. Poţi, în schimb, pune imaginea pozată *de tine* pe Facebook. Dar asta mai înseamnă protest? Mai există ostentaţia, scandalosul (în sens revoluţionar) din poza-exerciţiu mental şi din poza de pe perete?

Fotografia funcţionează ca un amplificator social, pare a spune lucrarea lui Ai Weiwei, dar ea trebuie arătată altora, ca să funcţioneze. Dacă totul se petrece într-un mediu aseptic, e mai curînd o sublimare sau o disipare a instinctelor politice decît o manifestare propriu-zisă, eficientă, a acestora. Semnatarii de petiţii online, salvatorii de planete şi altele nu fac două parale atîta timp cît din agitaţia lor virtuală nu schimbă lucrurile în esenţă. Şi aşa devine imaginea subversivă. Ai Weiwei îţi spune: „Mai lasă-mă cu activismul tău online de 2 lei, cu telefonul tău scump, care îţi potenţează narcisismul protestatar. Schimbă ceva cu adevărat."

Internetul poate face asta, dar numai dacă lucrurile se leagă cumva în offline. Şi mai e o problemă – imitaţia, viralitatea, care e cel mai acasă la ea în virtual şi la care merită să ne întoarcem puţin. În *Life of Brian*, scandalosul film posthippy al celor de la Monty Python, protagonistul e un oarecare trăitor în Iudeea lui Pilat din Pont, pe care toată lumea îl confundă cu Iisus, lucru din care i se trag mari necazuri. La un moment dat, adepţii înnebuniţi îi cer lui Brian să apară la fereastră, pentru a le arăta calea cu o predică. Brian iese şi începe să le explice că nu e nici un fel de profet şi că ei, mulţimea, trebuie să gîndească cu mintea lor.

– Sînteţi cu toţii indivizi separaţi! strigă Brian exasperat.

– Daaa, sîntem cu toţii indivizi separaţi! urlă în cor mulţimea.

– Eu nu... îndrăzneşte un personaj umil din mulţime.

– Sssst! se răstesc toţi ceilalţi.

Internetul e una din cele mai subversive inovaţii din ultimii 50 de ani, fiindcă e construit cel puţin pe două principii care anihilează totalitarismul: răspîndirea informaţiei şi neutralitatea. Dar modul în care se produce coagularea socială l-ar putea transforma în contrariu, într-un viitor pe care încă ne e greu să-l prevedem.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

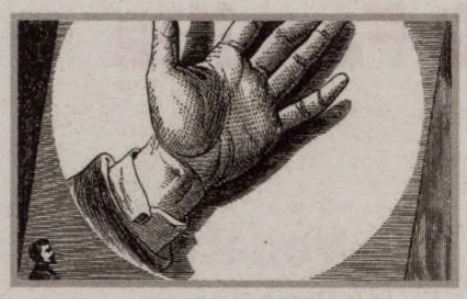

Adina POPESCU

portrete din mers

Fane, punkistul

Cel mai înfiorător punkist pe care l-am cunoscut se numea Fane. O să ziceţi – păi ce, ăsta e nume de punker?! E adevărat, pe lîngă Killeru, Canibalu sau Microb, Fane este un nume cît se poate de paşnic, care nu-ţi trezeşte nici un sentiment anarhic. În plus, Fane nici nu arăta ca un punkist. Nu avea creastă vopsită în culori ţipătoare, nici lanţuri, nici box cu care să storcească mutre. De fapt, nu semăna a punker mai deloc, ba dimpotrivă. Ca look, părea mai degrabă desprins din *Jesus Christ Superstar* – cu plete şi barbă, angelic şi în acelaşi timp diabolic, un Jesus confuz şi revoltat. Din cînd în cînd, îşi amintea că el e de fapt punker şi se punea pe urlat: *„Punk is not dead,* să moară mama!", fugărea pisici şi scotea un briceag cu care scrijelea copaci. Desigur că asculta Sex Pistols, Ramones, Bad Religion, iar uneori, cînd era mai *chill,* Green Day. Nu l-am văzut niciodată treaz. Bea de toate, de la Genocid la spirt medicinal. Cînd era prea beat ca să se ţină pe picioare, se prăbuşea dramatic, odată – de pe un ponton direct în apa care nu-i trecea de mijloc. Mă mir că nu s-a lovit, dădea din mîini disperat, în apa aia, credea c-o să se înece.

Era mereu însoţit de singurul lui prieten – un blond cu părul creţ, îmbrăcat într-un hanorac negru, un soi de hip-hoper, mereu tăcut, mereu cu gluga trasă pe ochi. Părea un fel de gardă de corp a lui Fane, îl supraveghea din umbră. Habar n-am ce prietenie se înfiripase între aceşti doi oameni atît de diferiţi, ce-şi vorbeau ei în beţia lor comună, ce sentimente îi uneau. Se putea spune că „umblau împreună", asta ar fi cea mai potrivită descriere. Uneori, Blondu începea să danseze ca pe sîrmă, fără muzică, aşa, pe muteşte. Dansa în jurul lui Fane, fluturîndu-şi hanoracul, dînd din mîini ca din nişte aripi negre, malefice, rînjind, pînă cînd îl ameţea pe Fane de tot. Ţipa la Blondu: „Du-te, băh, şi te culcă, să moară mama! Eşti beat muci!" Pentru Blondu, dansul era o expresie supremă a mulţumirii de sine.

Cînd i-am întîlnit pe Fane punkistul şi pe Blondu, bîntuiau o tabără de SF-işti, care se organiza anual pe o insuliţă de pe Dunăre (în afară de anii ploioşi, cînd insuliţa era acoperită de ape). Cred că Fane era singurul fenomen SF din tabără. În timp ce tinerii pasionaţi de gen îşi organizau viaţa la cort, pescuiau, se ungeau cu alifii împotriva ţînţarilor şi discutau despre Asimov, Fane, cu casul pe un umăr, din care răsuna o punkăreală de-a lui, se împleticea printre

Bea de toate, de la Genocid la spirt medicinal.

corturi, împiedicîndu-se de beţe şi smulgîndu-le cu totul din pămînt, îi deranja pe jucătorii de badminton, cădea prin smîrcuri cînd o pornea la vînătoare de broaşte. Noaptea ori dormea în sacul lui soios de dormit, chiar pe malul apei, ori scotocea prin rucsacurile SF-iştilor după rezerve de alcool şi ţigări. Uneori, urla de unul singur, ca un cîine la lună: *„Punk is not dead,* să moară mama!" În seara cînd a venit Mironov – invitatul special al taberei – ca să le povestească SF-iştilor, pe puntea barcazului, despre lumi galactice şi posibile civilizaţii extraterestre, se auzea Fane cum vomită, cu icnete, prin boscheţi. Era o creatură fabuloasă, dintr-un univers cu totul paralel, însă SF-iştii n-o recunoşteau ca atare şi nu voiau să o vadă, nu puteau să conceapă că extratereştrii sînt, de fapt, printre noi. Tîrziu în noapte, după ce Mironov a plecat şi Blondu a început să danseze ca pe sîrmă, pe puntea barcazului, rînjind, cu o lumină stranie pe chip, am fost convinsă că nu are în el nimic uman, e doar un robot comandat de Fane, pregătindu-se pentru marea invazie.

A doua zi s-au cărat din tabără, au plecat spre 2 Mai – „să caftim hipioţi", sau cel puţin aşa s-a exprimat Fane. Ochii i-au sticlit cu duşmănie. „Băh, eu n-am nimic cu ţiganii, cu ungurii şi cu negrii... dar am boală pe hipioţi, să moară mama!" Cînd am ajuns şi eu la 2 Mai, două săptămîni mai tîrziu, Fane îşi instalase sacul lui soios de dormit lîngă terasa de pe plaja de la nudişti (terasă care azi nu mai e!), trăind într-o dulce fraternizare cu hipioţii locali şi cerşindu-le bani de vodcă.

Ana Maria LUCA

La porţile infernului sirian

Valea Bekaa, Liban. Războiul ajunsese, inevitabil, şi la ei. Umm Chehab ştiuse dintotdeauna că nu se poate negocia cu *shabiha*. Mai devreme sau mai tîrziu, golanii lui Bashar, soldaţii şi Hezbollah-ul aveau să intre peste ei în sat. Într-o vineri după-masă, pe 15 noiembrie, jumătate dintre oamenii din sat şi-au adunat cît au putut de prin casă şi-au plecat spre Liban. Cum Umm Chehab se şi aştepta, negocierile eşuaseră. Satul ei, Qara, urma să fie bombardat.

Femeia vînjoasă ştie a se face ascultată cînd are ceva de spus. Se apropie de 50 de ani, e îmbrăcată într-o haină neagră, lungă, de iarnă. Doarme de două zile cu paltonul pe ea. E frig în moscheea în care i-a cazat primarul din Arsal, satul libanez în care oamenii din Qara au găsit refugiu. Clădirea e în construcţie, n-are uşi, iar noaptea se lasă un ger uscat, care îţi intră în oase şi te roade pe dinăuntru. În moschee dorm înghesuite vreo 300 de suflete – femei, bătrîni şi copii. Bărbaţii n-au plecat din Siria, au rămas să lupte cu Hezbollah-ul şi cu armata siriană.

„Vă spun eu ce s-a întîmplat în Qara", tună Umm Chehab, în timp ce îşi face drum printre saltele, atentă să nu calce pe doi copilaşi care dorm.

Qara e un orăşel cu aproximativ 30.000 de locuitori, aflat la poalele munţilor Qalamoun, la o intersecţie pe autostrada care leagă Damascul de Homs. Între Qara şi graniţa libaneză sînt vreo 10 kilometri. Majoritatea locuitorilor sînt sunniţi care susţin revolta împotriva guvernului lui Bashar al-Assad.

Bărbatul, fraţii şi cei doi băieţi ai lui Umm Chehab luptă în Armata pentru Eliberarea Siriei. Nu sînt islamişti. Dar au pus mîna pe arme şi luptă în munţii Qalamoun, cot la cot cu extremiştii din Frontul Al-Nusra, una dintre grupările afiliate Al-Qaida.

Au o cauză comună: o Sirie liberă. Pînă la urmă, nu contează cum se numesc unii şi alţii, şi ce ideologii urmează azi. Mîine, banii poate n-or să mai vină din Arabia Saudită. Şi atunci, ideologiile or să se schimbe în funcţie de sursa banilor. „Ce mai contează ce fel de Dumnezeu avem? Oricum, sîntem cu toţii nişte terorişti, nu? Ia uitaţi, ăsta e cel mai tînăr terorist din sat!" strigă Umm Chehab, arătînd către un copil în vîrstă de trei zile, care scînceşte în braţele mamei.

„Averea ţării s-a dus ani în şir în buzunarele familei Assad. Poporul n-a văzut mai nimic. Acum, noi sîntem terorişti pentru că vrem libertate! Numele lui nu e Bashar al-Assad, numele lui e «Bashar monstrul»!" continuă femeia. Ochii i se măresc de patimă. „Bashar monstrul! Bashar monstrul!" repetă ca un ecou şi copiii care s-au strîns deja în jurul nostru. Adulţii aprobă, murmurînd aceleaşi cuvinte.

Şi totuşi, oamenii din Qara n-ar fi vrut să sufere soarta celor din Qusair, oraş în care s-au dat bătălii crunte, în mai 2013. Qusair fusese un punct strategic pentru rebeli, pentru că aproviziona luptătorii din Homs. Era strategic şi pentru forţele lui Assad, pentru că oraşul e aşezat pe ruta dintre Damasc şi oraşele de pe coasta Mediteranei – Latakia şi Tartus, loial lui Bashar al-Assad. Qara era la fel de importantă. Forţele guvernamentale ar vrea să preia în întregime controlul regiunii Qalamoun, lanţul muntos dintre autostrada Damasc – Homs şi graniţa libaneză, pentru că ar forma un coridor între Damasc şi coasta Mediteranei.

Despre bătălia pentru controlul munţilor Qalamoun se vorbea încă de prin august. Rebelii au intrat în septembrie în satul creştin Maaloula şi au ocupat o mănăstire de maici. Satul e construit în munte, la o altitudine de 1500 de metri, şi e, practic, o fortăreaţă.

La rîndul său, Hezbollah-ul îşi organiza luptătorii în satele libaneze din apropierea graniţei. Armata siriană ridicase filtre pe autostradă şi izolase Qara, singura rută de aprovizionare a rebelilor. Dar nimic nu părea să se întîmple: rebelii nu aveau armament îndeajuns, Hezbollah-ul simţea că satele de şiiţi din valea Bekaa, în apropierea graniţei, erau vulnerabile în faţa unui atac al rebelilor, iar armata siriană nu are trupe antrenate pentru teren muntos.

Oricum, sîntem cu toţii nişte terorişti, nu?

Oamenii din Qara au reuşit pentru o vreme să-i ducă cu vorba pe comandaţii armatei siriene. La început le-au trimis bani, le-au trimis provizii, le-au mai dat o oaie, i-au mai hrănit pe soldaţi. Comandantul se prefăcea că-i ameninţă cu bombardamentul, ghiulelele cădeau strategic, în cîmp.

Cînd au apărut oamenii Hezbollah-ului, la începutul lui noiembrie, mita şi plocoanele au fost în zadar. Pe 7 noiembrie, rebelii din Armata pentru Eliberarea Siriei şi extremiştii din Frontul Al-Nusra au preluat controlul unor depozite de armament din Mahin, o localitate aflată la 100 de kilometri nord de Damasc. Era esenţial pentru guvern să pună mîna pe Qara, ca să-i împiedice pe rebeli să trasporte armele către munţi.

Primarul şi alţi oameni importanţi din Qara au vrut să negocieze, poate-poate ajung la o înţelegere paşnică. Umm Chehab n-a crezut nici măcar o clipă că soldaţii lui Assad şi reprezentanţii Hezbollah-ului s-ar ţine de cuvînt: că vor lăsa civilii în pace, că nu vor decît să pună steagul în mijlocul oraşului, ca să dea reportaje la televizor. „Voiau, de fapt, mult mai mult: voiau să predăm toţi dezertorii, toate armele, toţi activiştii şi revoluţionarii. Cine ar face aşa ceva? Cine şi-ar preda fratele, vărul, vecinii? Cine? Ne-ar fi măcelarit pe toţi!"

Aşa că jumătate din populaţia din Qara, cu tot cu Umm Chehab, a plecat către Arsal, singurul sat libanez sunnit aflat în apropierea graniţei, singura zonă pe care sunniţii din Qara o considerau sigură. Nu că ar fi sperat să găsească lapte şi miere în Arsal. Din 2011 încoace, enclava sunnită a găzduit mai multe valuri de refugiaţi sirieni, oameni goniţi de război din Homs, Qusair şi alte sate asediate de armata siriană. Odată cu refugiaţii au trecut graniţa pe potecile din munţi activişti şi rebeli. Elicopterele siriene au bombardat satul de mai multe ori, armata a făcut mai multe incursiuni pe teritoriul libanez. Cîţiva săteni au fost împuşcaţi, casele de pe graniţă au fost dărîmate. Oamenii Hezbollah-ului au atacat ambulanţele cu sirieni răniţi, aflate în trecere prin satele şiite din vecinătate, au răpit săteni ca să-i dea la schimb pentru luptători luaţi prizonieri de rebeli în Siria. Primarul, Ali Hojeiri, încă mai are o tăietură în creştetul capului de cînd i-au atacat maşina şi au încercat să-l omoare în satul vecin. De atunci, nu mai vorbeşte cu ziariştii.

Tot de atunci, viceprimarul Ahmad Fleeti, un tînăr de 35 de ani, e cel care conduce primăria din Arsal. În doi ani şi jumătate a învăţat strategie militară, cum să gestioneze situaţii de criză, cum să trateze cu organizaţii internaţionale, cum să negocieze în cazuri de luare de ostatici, cum să li se adreseze jurnaliştilor. Fleeti e mereu informat, ştie toate poziţiile rebelilor sirieni, are contacte în fiecare sat sirian din munţii Qalamoun şi are cont de Twitter, ca să fie la curent cu ştirile. „În Qara a fost simplu: regimul sirian voia o victorie ca să facă paradă la televizor. Edilii oraşului au încercat să facă un tîrg. Dar n-a mers, oamenii n-au fost de acord cu termenii armistiţiului. Aşa că armata siriană şi Hezbollah-ul au bombardat oraşul", explică Fleeti.

Era într-o vineri, pe la 5 după-amiază, cînd refugiaţii au început să vină. Pe la 10 seara, drumurile erau blocate. De data asta, viceprimarul ştia cum să intervină. A adunat nişte băieţi din sat, cu nişte camioane, şi i-a trimis peste graniţă, să ducă oamenii la loc sigur. Dăţile trecute, oamenii au stat în corturi, fără apă şi fără ajutoare luni întregi. Nu se încumeta nici o organizaţie umanitară să vină în sat, din cauza bombardamentelor. „Ba mai era şi propaganda guvernului sirian, care spunea că satul e plin de islamişti, de Al-Qaida şi ale blestemăţii", explică edilul în timp ce îşi freacă ochii, toropit de oboseală. „De data asta, am fost pregătiţi. Ştiam cu toţii că avea să înceapă ceva în munţi, în Qalamoun. Aşa că oamenii şi-au luat măsuri de siguranţă, şi-au închiriat case, cei care au avut bani şi-au şi construit. Pur şi simplu, am ştiut cu toţii că mai devreme sau mai tîrziu, vor trebui să vină în Arsal."

Bătălia din Qara a fost scurtă, povesteşte Abou Mohammad, un tînăr activist sirian, responsabil cu relaţiile publice, care s-a prezentat doar cu al său *„nom de guerre"*. Din motive de securitate. De fapt, nu e ofiţer de presă. Merge cu rebelii pe front, filmează şi postează imaginile pe YouTube. Tînărul de 25 de ani era student la informatică atunci cînd a început revoluţia. A fost arestat de mai multe ori, a fost bătut în închisoare. Cum să nu fie de partea rebelilor? „Nu sînt nici islamist, nu sînt nici cu Frăţia Musulmană, nici cu Al-Nusra, nici cu Al Qaida, după cum se vede", explică Abou Mohammad şi îşi pune mîinile în buzunarele pantalonilor maro, în carouri. Teneşii Converse îi sînt rupţi în cîteva locuri.

„În Qara, bătălia a durat doar o zi: rebelii au surprins un convoi al Hezbollah-ului într-o ambuscadă şi au ucis vreo 100 de luptători. Dar la cîteva ore, brigăzile s-au retras. Nu vă pot spune de ce au luat decizia asta, dar o să vedeţi în cîteva zile", explică tînărul.

Umm Chehab plînge şi îşi strigă ura faţă de Bashar al-Assad şi Hezbollah. „Cine îşi omoară poporul aşa? Cine îşi distruge propria ţară? De ce? Pentru ce? Ca să fie el preşedinte?" Satul Deir Attieh e locuit de creştini şi sunniţi, şi oamenii îl susţin pe Bashar al-Assad. „Să vedeţi cum arată satul lor. Nu e foamete ca la noi, ei n-au grija bombelor. Satul lor ca un orăşel din Norvegia! Noi de ce suferim? Pentru că vrem libertate? Îmi fierbe sîngele!" strigă femeia.

La o săptămînă după ce trupele guvernamentale au intrat în Qara, rebelii au atacat în Deir Atieh. Al Khabar TV, post de televiziune sirian controlat de guvern, a anunţat că rebelii au trecut graniţa din satul libanez Arsal.

Ana Maria Luca *este jurnalistă la* New Opinion Workshop (NOW) *în Beirut, Liban.*

Cristina HERMEZIU

Franţa are febră

La France va mal. Franţa nu se simte prea bine. În timp ce preşedintele François Hollande pare să sufere, în percepţia francezilor, de indecizie acută, puzderie de mişcări sociale, cu nume care mai de care mai fanteziste, ocupă strada, exasperate de măsurile prin care guvernul socialist încearcă, disperat, să adune bani la buget: „bonetele roşii", agricultori şi antreprenori din regiunea Bretagne, se opun vehement unei taxe ecologice impuse camioanelor; „puişorii" se bat pentru statutul de autoîntreprinzător, ameninţat de o lege care vrea să reducă plafonul cifrei de afaceri; „bonetele oranj" – reprezentanţii centrelor ecvestere – au blocat centura Parisului, contestînd creşterea TVA pentru activitatea lor; „curcile" – cadrele din învăţămîntul primar – nu vor să rămînă de rîsul lumii acceptînd reformarea de formă a ritmului şcolar.

În timp ce creşterea economică e în continuare gripată (PIB-ul e în scădere uşoară, de 0,1%, pe al treilea trimestru), societatea franceză are febră, peste limitele admise: o epidemie de derapaje rasiste a infectat toate mediile, de la politicieni la jurnalişti, de la mass-media la reţele sociale. Ministrul Justiţiei, Christiane Taubira, a fost comparată cu o maimuţă, mai întîi pe pagina Facebook a unei membre a Frontului Naţional, partidul francez de extremă dreaptă, şi mai apoi pe prima pagină a unui cotidian de extremă dreaptă, care se voia spiritual cu un titlu dezgustător. Membra FN a fost dată afară din partid iar cotidianul a fost atacat în justiţie, de guvernul Franţei, prin prim-ministrul său, pentru injurie publică cu caracter rasial. Între cele două momente, cu sprijinul din plin al canalelor media ca amplificatoare eficiente şi profitabile, a început o vînătoare de vrăjitoare: cine s-a dezis, cine nu s-a dezis la timp, cine a aplaudat pe faţă, cine a aplaudat în gînd, cine vede în scandal o diversiune politică – să-i fie ruşine, cine ia masa cu Jean-Marie Le Pen, fostul lider al Frontului Naţional – oprobriu public... Fondul problemei e grav – atacurile rasiale sînt inacceptabile –, ambalarea şi surescitarea sînt, dacă nu suspecte, măcar ridicole. Procesul de intenţie la adresa unor comentatori politici (de dreapta), care vor fi cinat cîndva cu fostul lider al partidului de extremă dreaptă, frizează absurdul: dacă în democraţia atotputernică a Republicii Franceze un partid e considerat într-atît de nefrecventabil, de ce nu este scos în afara legii? Perversitatea corectitudinii politice se opreşte într-un impas: e stigmatizant să te afişezi – profesional vorbind – cu un partid extremist, e antidemocratic să-l interzici.

Perversitatea corectitudinii politice.

Franţa de azi, răvăşită în primul rînd de chestiunile identitare şi mai apoi de cele economice, ştie pe cine ar vrea să trimită să o reprezinte în Parlamentul European, în urma alegerilor europene care vor avea loc în mai 2014. Dacă s-ar vota acum, partidul de extremă dreaptă al lui Marine Le Pen (fiica lui Jean-Marie Le Pen, cea care vrea să încarneze faţa mai puţin diabolică a extremismului) e creditat, într-un sondaj, cu 24% din intenţiile de vot, clasîndu-se, pentru prima dată, înaintea partidelor clasice de stînga, PS (19%), şi de dreapta, UMP (22%). Încurajată de ascensiunea sa internă şi de curentul favorabil partidelor populiste pe continent, lidera Marine Le Pen îşi caută aliaţi europeni pentru crearea unui pol puternic şi credibil, de extremă dreaptă, în forul european. În acest sens, tocmai a dat mîna, jubilatoriu, cu Geert Wilders, şeful formaţiunii eurofobe Partidul pentru Libertate, din Olanda. „Atenţie, pericol!" strigă comentatorii politici francezi, Frontul Naţional – partid antieuropean, naţionalist şi antiimigraţie – poate ajunge primul partid al Franţei. Clivajul visceral stînga-dreapta, ezitările din interiorul stîngii, dezbinările pentru putere din sînul partidului de dreapta nu fac decît să-i dea apă la moară.

Nu cred că, în 2017, la viitoarele alegeri prezidenţiale, Franţa ar îndrăzni să o facă pe Marine Le Pen prima preşedintă de extremă dreaptă a ţării europene a Drepturilor omului. Cred însă că nu mai tîrziu de mîine, în 2014, francezii o vor trimite în Parlamentul European, să-i apere de delocalizările de întreprinderi, de imigraţie, de romi, de islamişti. Să-i apere de ei înşişi şi de contradicţiile lor.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă.*

PUBLICITATE

VINO LA Grolsch ANTI-MALL

Deschis între 6 şi 8 decembrie, orele 12.00 – 02.00,
în fostul magazin Bucureşti de pe Lipscani. Intrarea liberă.

La loc de cinste îi vei găsi pe cei 15 experimentalişti harnici şi talentaţi care au acceptat provocarea Grolsch Awakening. În această perioadă ei vor trăi exclusiv din pasiunea lor, iar tu îi poţi susţine cumpărând în stil anticonformist!

Pe lângă ei, branduri ca Pegas, Băcănia Veche, Alina Rizi şi Patzaikin te aşteaptă cu lucruri de anti-serie şi cu dovada vie că cine-şi eliberează eul creativ, departe ajunge.

În plus, ca-n orice (Anti-)Mall care se respectă, vei găsi un etaj dedicat entertainmentului pro-experimentalist: ziua scurtmetraje, zonă de lounge şi slow-food, iar seara concerte de la ora 20:00:

6 decembrie
Experimentalists
Les Elephants Bizarres
Electric Brother

7 decembrie
Experimentalists
OCS
Gojira & Planet H
Charlie Boy The Rabbit King

8 decembrie
Experimentalists
ROA
DJ Bully

www.grolsch.ro

DON'T DRINK AND DRIVE
www.talkingalcohol.com

Horia BLIDARU

Franţa, bolnavul politic al Europei

Brignoles nu mai e, de cîteva săptămîni, un simplu orăşel din sudul Franţei. După alegerile cantonale parţiale de la începutul lui octombrie, cîştigate de Frontul Naţional (FN), Brignoles e strigătul de panică al partidelor tradiţionale şi îndemnul la luptă al lui Marine Le Pen. Lidera FN a proclamat, în seara victoriei, „moartea frontului republican", convocat de socialişti pentru a-l susţine în turul secund pe reprezentantul Uniunii pentru Mişcarea Populară (UMP).

Sondajele confirmă că Marine Le Pen a reuşit, în doi ani, ce n-a putut tatăl ei, în aproape patru decenii în fruntea Frontului. Pentru prima dată, FN e pe locul întîi în opţiunile francezilor, cu 24% – la două procente peste UMP şi 5% în faţa socialiştilor. Mai mult, 46% din francezi consideră că Marine Le Pen este principala opozantă a executivului socialist Hollande-Ayrault.

Dintr-un partid mult timp nefrecventabil, Frontul Naţional a devenit centru de atracţie. „De ani de zile, Le Pen, tatăl şi fiica, se bat, dar s-au luptat de unii singuri. Acum, pentru prima oară, nu mai sînt singuri, îi au pe francezi de partea lor", a declarat Alain Delon, într-atît de categoric în simpatia faţă de Frontul Naţional, încît a renunţat la preşedinţia pe viaţă a juriului Miss France, iritat de explicaţiile pe care comitetul de organizare al acestuia i le-a cerut.

În timp ce Marine Le Pen îşi intensifică marşul asupra Franţei şi campania de dediabolizare a partidului său, ameninţînd cu justiţia pe cei care mai recurg la eticheta de extremă dreapta, reacţiile stîngii şi ale dreptei tradiţionale trădează derută şi incapacitatea unei reacţii coerente.

Ministrul socialist de interne a plusat pe cartea sa preferată, anti-imigraţie, chiar dacă tabăra socialistă a luat foc după recentul scandal „Leonarda". Hollande şi-a dat iar în petic, intervenind inoportun, în favoarea dreptului elevei kosovare de a reveni la studii în Franţa, dar fără familie. A reuşit să-i scandalizeze pe partizanii ideilor umaniste şi să-i enerveze pe adepţii fermităţii. Liceana de 15 ani a devenit simbolul trădării principiilor umaniste, atît de clamate de socialişti cînd Sarkozy îşi croia drum spre Élysée, răfuindu-se cu imigranţii ilegali. Preşedintele Adunării Naţionale, Claude Bartolone, a atras atenţia asupra pericolului: „Există valori cu care stînga nu poate face compromis, altfel riscă să-şi piardă sufletul."

În acest timp, sondajele confirmă creşterea cotei de simpatie pentru Manuel Valls: 74% din populaţie aprobă poziţia sa în acest scandal, iar doi din trei francezi susţin expulzarea familiei rome a Leonardei Dibrani şi se opun întoarcerii ei. Stilul direct şi ferm îl plasează, acum, pe ministrul de interne în fruntea opţiunilor socialiste pentru viitoarele alegeri prezidenţiale. În vreme ce Hollande şi-a consolidat imaginea de indecis, doborîndu-şi propriile recorduri de impopularitate, Valls, noul om forte al guvernării socialiste, a ajuns să-l eclipseze total pe şeful guvernului şi să aibă o cotă de simpatie triplă faţă de cea a preşedintelui Republicii, cîştigînd tot mai multă apreciere în rîndul alegătorilor de dreapta. Se vorbeşte, deja, de o posibilă confruntare Valls – Le Pen la viitoarele alegeri prezidenţiale. Cei doi ocupă primele locuri într-un sondaj privind personalităţile capabile să reformeze Franţa, clasament în care, la capitolul partide, Frontul Naţional conduce detaşat, mai mult de 4 din 10 francezi avînd încredere că acesta poate să reformeze ţara în profunzime.

„Există valori cu care stînga nu poate face compromis, altfel riscă să-şi piardă sufletul."

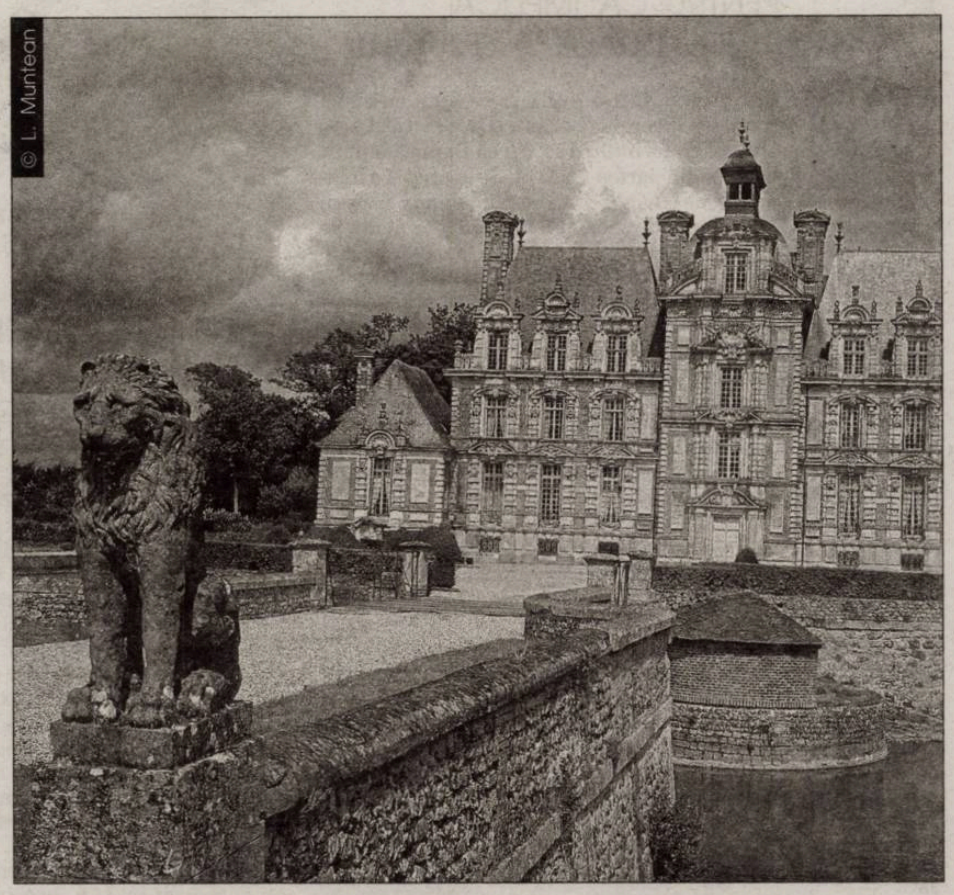

Divizaţi, în derivă ideologică şi compromişi de sterilul exerciţiu guvernamental în vreme de criză, socialiştii şi popularii încearcă să contreze Frontul Naţional, intrînd pe terenul preferat al acestuia: imigraţie şi insecuritate. Unii se întreabă dacă FN pune întrebările corecte, alţii sînt convinşi că partidul lui Le Pen formulează răspunsurile corecte. Ce păţesc cei care se încăpăţînează să fie consecvenţi unor principii se vede în cazul ecologiştilor, care au susţinut protestele de stradă ale liceenilor, pentru întoarcerea elevei rome din Kosovo: mai mult de jumătate din francezi cred că Europe Ecologie – Les Verts – trebuie să părăsească guvernul în care formaţiunea are doi miniştri.

Restrîngerea accesului la naţionalitatea franceză.

La rîndul său, o parte din UMP e tentată de „lepenizare", fiind în pană de idei şi sub presiunea propriilor simpatizanţi: sondajele arată că 53% vor o alianţă cu FN în perspectiva alegerilor municipale din martie 2014. Drept urmare, UMP a pus în discuţie unul din fundamentele „pactului republican": dreptul locului de naştere. Preşedintele fostului partid sarkozyst, Jean-François Copé, a anunţat că, pînă la sfîrşitul anului, UMP va prezenta un proiect de lege vizînd restrîngerea accesului la naţionalitatea franceză – care e dobîndită, conform legii actuale, la majorat, de copiii născuţi din părinţi străini în Franţa, dacă au trăit minim cinci ani pe teritoriul francez. Abolirea acestui drept e cerută, de 25 de ani, de Frontul Naţional. Dar nici măcar Sarkozy nu l-a pus pînă acum sub semnul întrebării: *Le droit du sol, c'est la France*, declara, între cele două tururi ale prezidenţialelor de anul trecut, cel care se prezentase, în 2007, ca fiind „un mic francez cu sînge mixt".

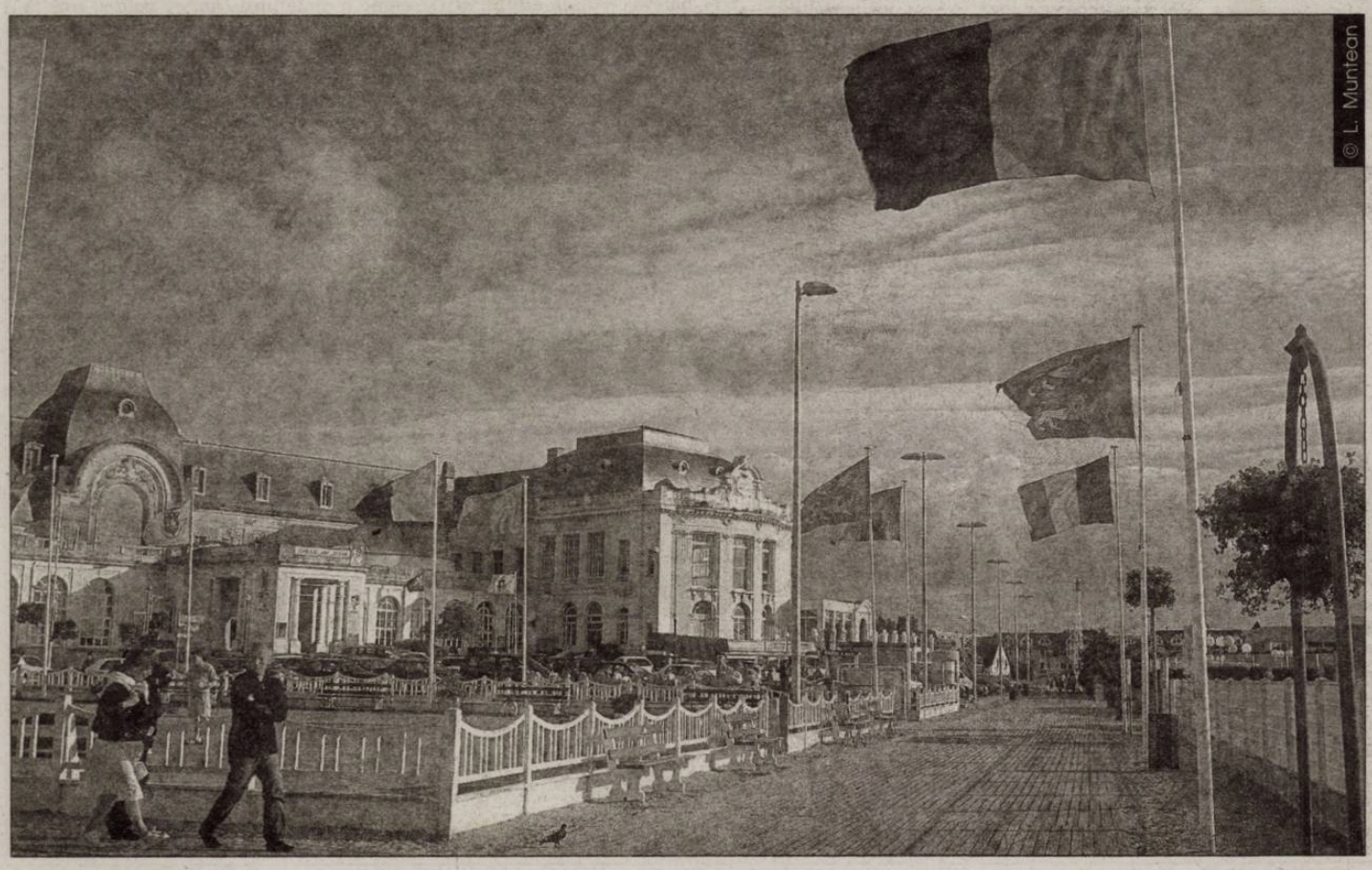

Unii lideri ai dreptei se împotrivesc, însă, amintind că un sfert din francezi au cel puţin un bunic de origine străină. Dar 7 francezi din 10 susţin propunerea lui Copé. UMP lucrează şi la alte proiecte de legi menite să vină în întîmpinarea aşteptărilor unui electorat tot mai radicalizat la dreapta: controlul mai sever al frontierelor, măsuri împotriva imigraţiei ilegale şi un sistem de sănătate şi asigurări sociale neatractiv pentru imigranţi.

Dar avertismentul bătrînului Le Pen e de luat în seamă: alegătorii preferă originalul, nu copia. Şi e valabil de la un capăt la altul al unei Europe chinuite de criza economică, identitară şi de încredere a cetăţenilor în partidele clasice. Franţa pare bolnavul politic al Uniunii Europene care reuneşte toate simptomele ce riscă să iasă la suprafaţă, în multe din statele membre, la alegerile europarlamentare din mai 2014. Se conturează tot mai clar la orizont era populiştilor, ameninţînd nu doar ritmul construcţiei europene, ci şi proiectul UE în sine.

DE CE UN ALIGATOR VAGABOND ESTE SUPERIOR UNUI BORCAN CU DULCEAŢĂ DE SCUZE? PENTRU CĂ IMPLICĂ O ÎMPĂRŢIRE DUALĂ A ŞEZUTULUI

■ Mircea Cărtărescu, într-o întîlnire recentă cu elevii Colegiului Naţional „Gheorghe Lazar“: „De ce cititul este superior filmului şi televiziunii? Pentru că implică o mult mai mare participare din partea noastră. Se spune că o imagine face cît zece mii de cuvinte. Da, dar o imagine o percepi imediat, într-o fracţiune de secundă. Mintea este avidă de *input* cerebral, dar nu participi în general foarte tare la o imagine. O pictură extraordinară este o imagine specială, artistică, pe care ochiul zăboveşte, dar nu atît de mult cît zăboveşte asupra cărţii. O carte înseamnă o sesiune de lectură de o săptămînă, de două săptămîni, de o lună, în care mintea ta lucrează continuu.“ (**M. C.**)

■ Sîmbătă, m-am uitat fascinată aproape două ore la *Gator Boys – Poliţia aligatorilor,* pe Animal Planet. Ideea e următoarea: în statul Miami, oamenii se trezesc frecvent cu cîte un aligator vabagond în curte, pe alee, în piscină, vine o echipă de profesionişti, un fel de hingheri, prinde aligatorul şi-l duce la loc sigur, într-un adăpost. Şi noi care ne plîngem de nişte bieţi căţei de pripas! (**A. P.**)

■ O adresă de firmă, luată de pe capacul unui borcan cu dulceaţă de zmeură: „Chişoda, DN59, km 8 + 550 m stînga“. Ca să nu fie nici un dubiu. (**S. G.**)

■ Aţi citit ceva mai sinistru şi mai comic în acelaşi timp decît această ştire? „Militanţi sirieni, care au legături cu Al-Qaeda, şi-au cerut scuze după ce au tăiat capul unei alte persoane, nu cea pe care o căutau. Victima era un tovarăş de-al lor, tot un rebel extremist şi el.“ (**A. M. S.**)

■ M-au mirat întotdeauna acele scaune ergonomice care respectă, printr-o scobitură sau o împărţire dual a şezutului, forma feselor. De parcă fundul ar avea ochi să vadă. (**M. P.**)

Cu ochii-n 3,14

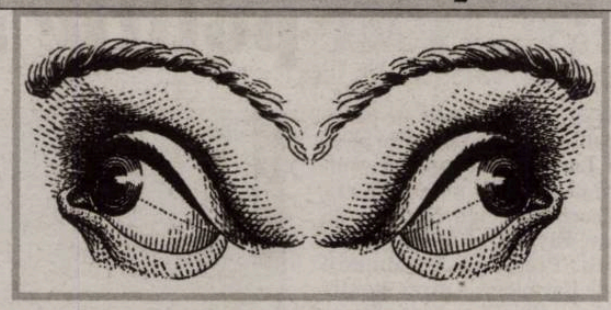

DE CE NU VOM SCĂPA DE FENOMENELE DE SEPARARE APĂRUTE DUPĂ DOI PAŞI? PENTRU CĂ REGULA „N + MÎINE“ IMPLICĂ AMUZAMENT INTERGALACTIC

■ O fată care prezintă vremea la TV: „Nu vom scăpa de fenomenele meteorologice“. Nu. Şi cred că nu vom scăpa de fenomene nici aşa, în general... (**M. V.**)

■ Teoria celor şase grade de separare e bine cunoscută: potrivit inventatorului său, Frigyes Karinthy, fiecare individ poate să se conecteze cu oricine de pe planetă, dacă traversează un lanţ de maximum cinci persoane. Se pare că, odată cu Facebook-ul, numărul de persoane de legătură a scăzut drastic. Doi cercetători de la Universitatea din Taiwan susţin că numărul de cunoscuţi care separă două persoane pe Facebook nu mai e 6, ci 3,9, în medie. Mie şi teoria celor şase grade de separare mi se părea cam neliniştitoare. (**A. M. S.**)

■ Din informaţiile apărute în presă rezultă că Vitali Proca, suspectat că ar fi „asasin plătit“, fusese angajat de un clan interlop să-l omoare pe un rival numit Puiu Mironescu. Anul trecut, pe o stradă din Bucureşti, asasinul a tras vreo 20 de gloanţe cu mitraliera şi cu pistolul (mai de aproape) în cine credea el că ar fi Puiu Mironescu. De fapt, era un tînăr cu alt nume, care a supravieţuit celor şapte gloanţe care i-au pătruns în corp. Aşadar, asasinul a confundat „ţinta“, dar a şi ratat „eliminarea“. S-a aflat apoi că acelaşi Vitali Proca primise cu un an înainte comanda să-l omoare la Londra pe un fost bancher rus. Tot pe stradă, a tras şase gloanţe în fostul bancher, dar acesta a supravieţuit. Ulterior, „asasinul“ a fost arestat la Moscova şi extrădat autorităţilor de la Bucureşti. E clar, nici asasinii plătiţi nu mai sînt ce-au fost. (**A. M.**)

■ Am găsit o hîrtie nou-nouţă de 1 leu. M-am aplecat şi am luat-o. După doi paşi... încă una. Am cules-o. Mai fac un pas şi... iarăşi o hîrtie verde de 1 leu. Ridic uşor capul şi zăresc, cam la trei metri în faţă, un băiat de vreo 10 ani, care-şi scotocea cu înverşunare prin buzunare. „Hei, băiete, aşteaptă-mă şi pe mine. Sînt Gretel!“ Hänsel a întors capul a mirare şi părea că nu mă recunoaşte. Păcat... Aş fi vrut să refacem povestea. Dar se pare că pe bani nu merge. Nici măcar dacă-s noi. (**R. M.**)

■ Parlamentul European a aprobat regula „N+3“ pentru România. Adică vom avea încă un an la dispoziţie pentru a putea cheltui fondurile europene alocate pentru 2011 şi 2012. Deci avem încă un an pentru a ne demonstra incapacitatea de a face ceva serios cu vreo două miliarde de euro. Hai că e drăguţ Parlamentul ăsta European! (**M. V.**)

■ La concurenţă cu McMic-ul de la McDonald's au apărut chips-urile „cu aromă de mititei româneşti“. Aşadar, micul e-n toate, e-n cele ce sînt şi-n cele ce mîine vor rîde la soare! (**A. P.**)

■ Grupul de amuzament intergalactic Monty Python se reuneşte. Asta e, indiscutabil, ştirea lunii. (**L. V.**)

DE CE N-AI VREA UN BĂRBAT GRAMATICAL? PENTRU CĂ ACELAŞI LUCRU, ÎN VITRINA DINSPRE STRADĂ, IMPLICĂ ALTE PLANURI

■ Mai nou, pizza nu se mai aduce la comanda clientului. Ci la somaţia firmei de livrări. De cîteva zile, primesc, insistent, mesaje de la o firmă de pizza: *N-ai vrea o pizza? De cînd n-ai mai mîncat pizza? Ia-ţi o pizza! Noi facem pizza.* M-am săturat doar citindu-le mesajele. Mîine or să ceară şi bacşiş că mi-au livrat un SMS direct în Inbox, pe telefonul mobil. (**M. M.**)

■ Ce nu ştiaţi despre sex şi nici măcar nu v-a trecut prin cap să întrebaţi: în Europa, 10% din copiii născuţi au fost concepuţi în paturi şi pe canapele IKEA; şapte pilule de Viagra se vînd în fiecare secundă; un singur bărbat poate produce în două săptămîni suficientă spermă pentru a lăsa gravidă fiecare femeie de pe planetă; o banală ejaculare conţine informaţie echivalentă cu capacitatea combinată a 62 de laptop-uri MacBook Pro (un singur spermatozoid conţine 37,5 MB de informaţie genetică); cel mai vîndut roman erotic din secolul al XV-lea, *Povestea celor doi iubiţi,* a fost scris de cel care a devenit ulterior Papa Pius al II-lea, iar cuvîntul german pentru „contraceptiv“ este (trageţi aer în piept): *Schwangerschaftsverhütungsmittel.* (**M. C.**)

■ La nişte ştiri TV, un giuvaer gramatical: „Conducătorul auto se izbeşte de către un copac“. (**D. S.**)

■ Amira, o fetiţă de şapte ani din Oregon, se uita la televizor, cînd a auzit-o pe mama ei înecîndu-se zgomotos. A alergat în bucătărie şi, amintindu-şi scena din *Mrs. Doubtfire,* cu Robin Williams care-i aplică lui Pierce Brosnan manevra Heimlich, a făcut acelaşi lucru cu mama ei şi i-a salvat viaţa. (**L. V.**)

■ O librărie arădeană afişa, în vitrina dinspre stradă, citate celebre din personalităţi nu mai puţin celebre – fiecare în felul ei. Astfel, cele trei compartimente ale vitrinei îi aduceau laolaltă, de-a valma, pe Albert Einstein, pe George Soros şi pe Tudor Gheorghe: un neamţ (puţin evreu), un american (de origine maghiară) şi un român (verde). O sinteză curat bănăţeană. (**M. P.**)

■ Beatrice Tshibika, bunica unei fete care a cîştigat finala ediţiei australiene a emisiunii *Dansez pentru tine,* a murit în timp ce se uita cum nepoata ei cîştigă finala ediţiei australiene a emisiunii *Dansez pentru tine.* Declaraţia fetei după aflarea veştii: „Ar fi fost drăguţ să pot sărbători cu bunica. Dar uite că Dumnezeu a avut alte planuri.“ (**L. V.**)

PUBLICITATE

primăria municipiului bucureşti
teatrul EXCELSIOR

ALEXANDRU
cîntece piraterești
ANDRIEŞ

PREMIERA
la TEX ora 19.30
miercuri
4 decembrie 2013
ora 19.30
teatrul
EXCELSIOR
strada Academiei nr. 28 - 30

biletele sunt disponibile
la teatrul EXCELSIOR
şi online la bilete.ro

sponsor principal
23 COMMUNICATION IDEAS

sunet şi lumini
VICTOR PANFILOV

adevărul 24-FUN DILEMA FOREVER

black crow music productions 2013

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 512 ■ 5-11 decembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro 3

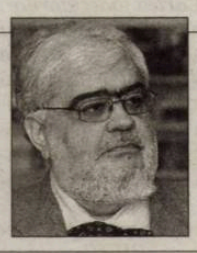

ANDREI PLEŞU

„Uite că se poate!“

pagina 3

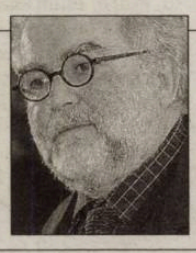

GEORGE BANU

„Hamlet ca insultă“

pagina 7

CRISTINA FOARFĂ

„Tribul Mursi“

pagina 19

Lucian Pintilie

O reconstituire

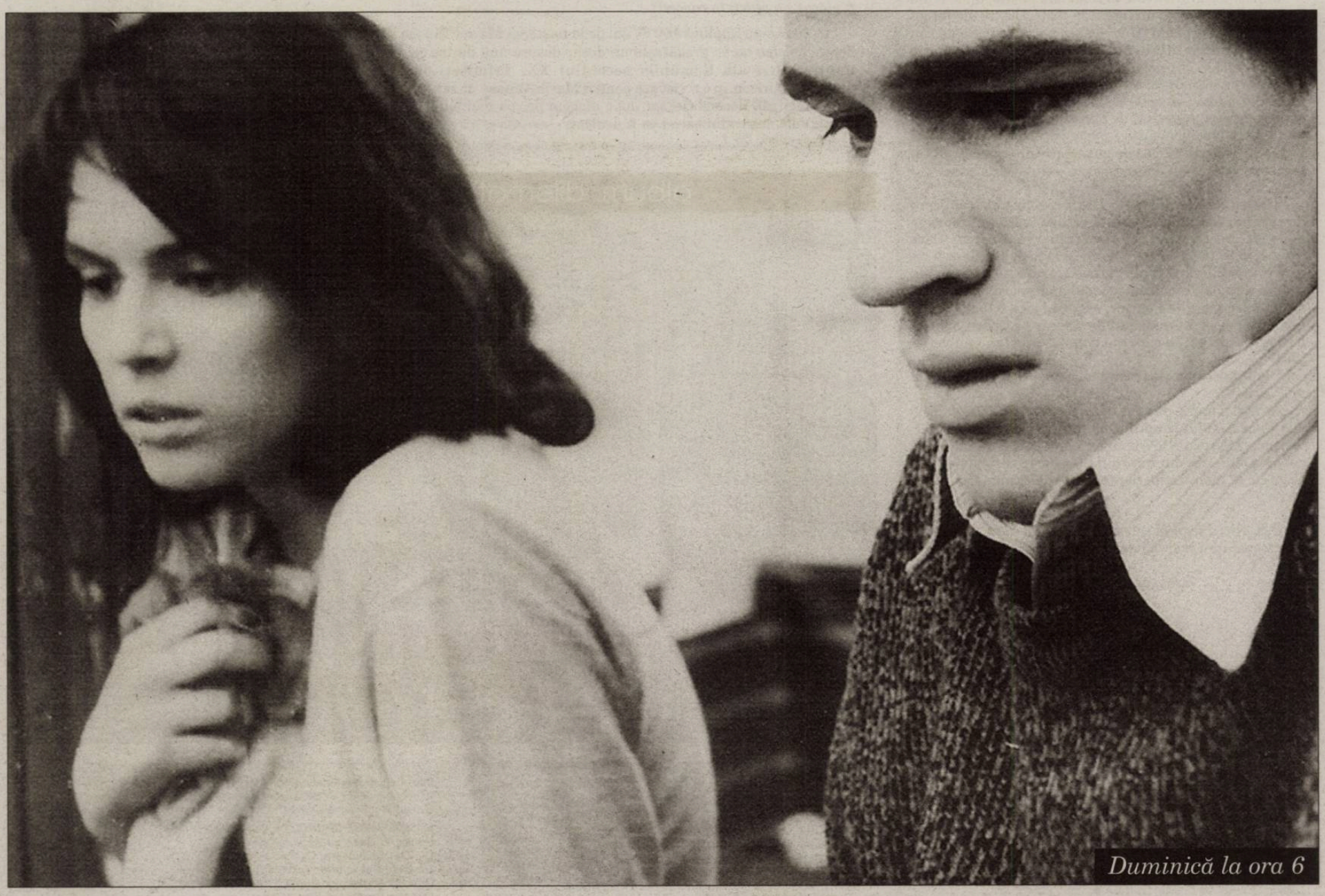

Duminică la ora 6

„Tot ce a fost ratat în viaţa mea a fost abatere de la rigoarea fanatică.“

LUCIAN PINTILIE – „BRICABRAC“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

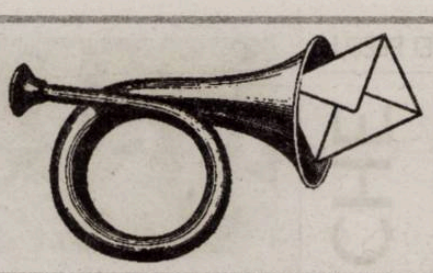

turneu de inbox

NR. 509

Articolul lui Andrei Pleşu, „Zăpada"

E la nave va

Acţiunea se petrece la sfîrşitul anilor '80 pe un vapor impunător, dar cu „bărbăţia" amputată prin legarea sa în lanţuri (în sensul concret al cuvintelor), undeva, în largul Mării Negre. Bastimentul era populat de un echipaj pestriţ, care avea în comun o altfel de scopire: lipsa avizului pentru ape internaţionale. Blajin patriarh al ciudatului stabiliment – o fostă glorie a navigaţiei româneşti, „de pe vremea lui Dej", căzut în dizgraţie din cauza unor afaceri necurate prin Las Palmas. Şi eu – pe post de „supercargo".

Mîncam batog de rechin prins cu propriile mîini, beam (în clandestinitate, „cu capul în cheson") RDV de producţie proprie şi fumam în draci Virginia roşii cu „shpitz"-ul. Cît nu dormeam sau nu pescuiam, pălăvrăgeam. Cît mai *cheap*, cu grija pentru evitarea subiectelor delicate, căci toţi aveam, într-un fel sau altul, neplăcute experienţe cu Seiko Five de la Poarta 2.

La un moment dat, în mijlocul colectivului debarcă un puşti pletos, aparent timid, proaspăt domesticit prin metoda tradiţională (nevastă+copil) şi trimis la muncă.

Ne lipim intelectualiceşte rapid, şi, într-o noapte cu RDV şi „fluturi mutanţi de la Cernobîl", se petrece evenimentul.

Junele telegrafist vine în comanda pustie, unde eram temporar stăpîni, cu un teanc de cărţi. Dintre ele mi-au rămas în minte patru. Una despre practica isihastă (nu îmi aduc aminte titlul), *Elogiul mamei vitrege* de Mario Vargas Llosa, *Jurnalul de la Păltiniş* şi *Epistolar*. Mai citisem şi înainte. Mult, „prea mult" după gustul unora, dar haotic, amestecat, privind retrospectiv, ridicol de neselectiv . „Ingestia" de pagini devenise un fel de refugiu, care lăsa doar firave urme în formarea mea intelectuală. Dar citisem foarte puţină poezie (şi aici îl amestecasem pe Adrian Păunescu cu Odysseas Elytis...) şi *deloc* filozofie.

Citirea *Jurnalului de la Păltiniş* a fost ca o ridicare de cortină. Am aflat că există oameni care se preocupă şi de altceva decît de „supravieţuirea în concret". Care trăiesc, discută pasionat, suferă, îşi etalează/faultează reciproc orgoliile într-o altă lume. Care înţeleg şi manevrează o sumă de concepte şi idei aparent mai puţin abstracte decît seriile Fourier, criteriul de excludere a lui Schrödinger şi mecanismul de migrare a golurilor prin bariera de potenţial care îmi populaseră etapa universitară.

Care experimentează ceva mai omenesc, mai profund, mai „altfel".

Ar mai fi multe de spus despre influenţa *Jurnalului...* şi a *Epistolarului* asupra evoluţiei mele intelectuale ulterioare. Mă rezum la a spune că m-au determinat să recuperez cîte ceva din retardul filozofic în care mă aflam. Ceea ce, în planul experienţei personale, nu a fost puţin lucru.

P.S. Nici *Elogiul...* nu a rămas chiar fără urmări asupra evoluţiei mele ulterioare...

adăugat de PO DS la 17 noiembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

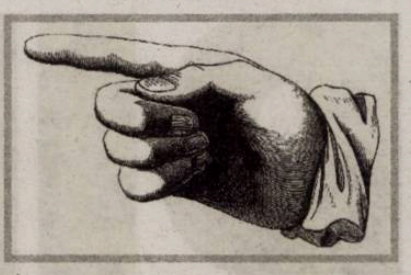

■ 5 decembrie este ultima zi a Salonului European de Bandă Desenată. Victoria Art Center (Calea Victoriei 12 C), librăria Jumătatea plină – Bar A1 (str. Piaţa Amzei nr. 1), Anthony Frost English Bookshop (Calea Victoriei nr. 45), Librairie Kyralina (str. George Enescu nr. 8) şi Saint Ink (str. Doamnei nr. 3) – sînt locurile unde puteţi descoperi expoziţii de bandă desenată din ţările participante: Cehia, Polonia, Franţa, Ungaria, Valonia – Bruxelles, Germania şi România. (Stela Giurgeanu)

■ Pentru dezgheţarea intensivă a creierelor pe timp de iarnă, recomand Festivalul Internaţional de Film Experimental de la Bucureşti. Între 11 şi 15 decembrie, la Cinema Studio şi la Elvira Popescu, puteţi vedea filme scurte şi lungi, selectate în Quinzaine des Réalisateurs la Cannes, la IDFA Paradocs sau la Oberhausen, plus experimente vizuale româneşti şi o gală de închidere cu tablourile lui Edward Hopper recreate cinematografic. Mai multe informaţii pe www.bieff.ro. (Luiza Vasiliu)

■ Expoziţia de icoane a lui Toma Chituc, care a avut deschiderea marţi, 3 decembrie, la Librăria Bizantină de pe Bibescu Vodă şi care va putea fi văzută pînă pe 6 ianuarie. (Iaromira Popovici)

■ „Why We're Sometimes Kind Without Reason", un articol de Charles Montgomery pe theatlantic.com. De fapt, un fragment din cartea sa *Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design* (se găseşte pe amazon.com, în varianta pentru Kindle). Diverse cercetări de laborator au demonstrat că: faţadele lungi ale clădirilor îi fac pe oameni să se grăbească şi le dau o stare emoţională proastă; oamenii tind să se oprească mai degrabă în faţa unor clădiri care arată bine; micile băcănii şi magazine „de la colţul străzii" îi binedispun pe locuitori. Dacă vreţi să aflaţi mai multe despre complexele relaţii emoţionale dintre noi şi oraşele (fericite sau nu) în care trăim, citiţi ce scrie Charles Montgomery. (Mircea Vasilescu)

■ *Inside Llewyn Davis*, cel mai recent film semnat de Fraţii Coen, are tot ce-i trebuie: umor, melancolie, empatie, *feeling* şi un personaj care-şi caută drumul, crede în muzica sa, dar moda e alta în industrie (momentele cîntărilor folk din baruri sînt un regal), aşa că încercă cu disperare să nu se dea bătut şi să-şi joace toate cărţile din mînă. (Ana Maria Sandu)

■ Încă n-am citit noua carte a Tatianei Niculescu Bran – *Povestea domniţei Marina şi a basarabeanului necunoscut* –, dar sînt convins că merită citită, fie şi numai luînd în considerare anterioarele cărţi ale scriitoarei – *Spovedanie la Tanacu*, *Cartea judecătorilor*, *Nopţile Patriarhului* sau *În Ţara lui Dumnezeu*. Tatiana Niculescu Bran a lansat în România genul romanului jurnalistic, de mult cunoscut în Occident *(Cu sînge rece* a lui Truman Capote fiind cel mai faimos exemplu), dar aproape inexistent la noi. (Andrei Manolescu)

■ Festivalul Internaţional de Literatură de la Bucureşti (FILB), perfect independent şi oricum cel mai *chic* dintre toate, a ajuns la a şasea ediţie şi se va desfăşura anul acesta în serile de 4, 5 şi 6 decembrie la Clubul Ţăranului din Bucureşti. Vor veni scriitori din şapte ţări: Sarah Dunant, Zeruya Shalev, Eyal Megged, Marinko Koscec, Robert Pericic, Andrea Tompa, Srdan Srdic, Kei Miller, Corina Sabău, Marin Mălaicu-Hondrari, Andrei Dósa şi Adrian Schiop. Găsiţi programul pe zile la www.filb.ro. (Marius Chivu)

Dacă ar fi să-i trimiteţi o scrisoare Mariei Tănase, ce i-aţi scrie? Cînd aţi ascultat-o prima dată? Cît de mult a însemnat muzica ei în viaţa dvs.? Că v-ar fi plăcut s-o vedeţi în concert?

În 2013 s-au împlinit 100 de ani de la naşterea Mariei Tănase. Spre final de an, *Dilema veche* pregăteşte un dosar despre una dintre cele mai fascinante figuri ale României secolului XX. Trimiteţi-ne pe adresa dilema@satiricon.ro o scrisoare pentru Maria Tănase (max. 4500 de semne) pînă marţi, 10 decembrie, iar noi o alegem pe cea mai bună şi o publicăm în paginile dosarului care-i va fi dedicat.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- ***Jurnalul de la Păltiniş***
- **Războiul româno-român**

album dilematic

Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

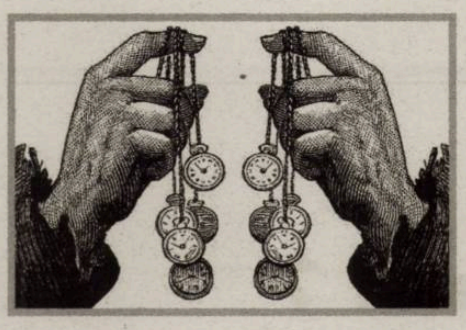

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Uite că se poate!

E o vorbă a lui Radu Cosașu. Cînd cineva se miră, în prezența lui, de vreo nefăcută („Incredibil! Cum se poate așa ceva?!“), el răspunde prompt: „Uite că se poate!“ Cu alte cuvinte, deși aberația, inadmisibilul, incalificabilul pot fi „strigătoare la cer“, ele sînt, totuși, posibile. În acest caz, avem de-a face cu varianta *rea* a transformării imposibilului în posibil. Dar există și varianta bună. Uneori, neașteptat de des, ceea ce părea de nerealizat, de neînchipuit, de neatins capătă brusc chip. Obstacolele cad ca prin farmec, puterile făptuitorului se multiplică, drumul spre țintă se netezește, se luminează, devine plauzibil. S-ar zice că miracolul e la îndemînă.

Pentru generația mea, miracolul a fost căderea comunismului. Urmarea a venit aproape imediat: tot ce plănuisem în spațiul unei utopii juvenile s-a putut preschimba în realitate. Am creat instituții, am pus în mișcare proiecte, am deschis nesperate orizonturi de ofensivă intelectuală. E drept, am simțit, pentru prima oară, și ghimpele unui avertisment, pe care îl rostea, uneori, Constantin Noica: „Va veni un moment cînd veți înțelege că limitele interioare sînt mai greu de depășit decît limitele exterioare.“ Am descoperit, într-adevăr, că libertățile proaspăt cîștigate nu garantează succesul, nu te eliberează de tine însuți, de inerțiile și idiosincraziile proprii, de blocajul – greu de trecut – al firii tale. Într-un anumit sens, libertatea e mult mai solicitantă decît prizonieratul: îți trebuie imaginație, tenacitate, putere, răbdare, curaj. Trebuie, cu alte cuvinte, să-ți evaluezi corect resursele, să lucrezi cu sinele tău, să-l modelezi în perspectiva scopurilor pe care ți le propui. Libertatea e, prin urmare, terenul de luptă al eului cu nelibertățile dinlăuntrul său.

Mă întreb, adesea, cum își poate grădinări viața un tînăr de azi, care a decis să nu plece din țară. La prima vedere, ambianța nu e prea încurajatoare. Corupția, pilele, „descurcăreala“ generală, legislația fluctuantă și inhibitorie, mediocritatea guvernanților, salariile mici, universitățile etanșe, incapabile (și nedoritoare) să-și împrospăteze catedrele cu inteligențe vii (acreditate la cel mai înalt nivel de marile școli ale lumii) nu sînt premise promițătoare ale unei cariere „normale“, consistente și răsplătitoare. Ai suficiente motive să crezi că se încurajează mai curînd șmecheria, nepotismul, abilitățile strict „sociale“, calitățile secundare. Nu „băieții capabili și serioși“ ajung vedete, ci „băieții deștepți“. În plus, au apărut „modele“ noi, cu două tăișuri: funcționarii „de firmă“, de pildă, cu un portret standardizat, zidit în lemnul limbajului corporatist, un soi de mutanți cordiali și aseptici, care trăiesc între computer, training-uri periodice, teambuilding-uri vesele și ședințe cu Power Point. N-au îndoieli, n-au surprize, n-au culoare. Cum se poate orienta un tînăr într-un asemenea peisaj? Cum poate trăi omenește, cum poate visa și cum poate avea încredere în viitorul propriu, cînd are de făcut un slalom permanent între oameni de tarabă, oameni-șpagă, oameni de fițe și oameni-schemă?

Nu am de dat sfaturi „mobilizatoare“, de genul „gîndire pozitivă“ (care, cum spunea cineva, e, de fapt, *opusul* gîndirii), nu vreau să încurajez inconștiența tonică, naivitatea vulnerabilă, nerealismul cronic. Pentru a reuși, e nevoie, mai curînd, de opusul acestor „calități“. E nevoie de simțul conjuncturilor (fără excese de „acomodare“), de pragmatism (fără abuzuri cinice), de încredere (fără credulitate), de răbdare (fără pasivități obediente), de ambiție (fără egolatrie), de orgoliu (fără vanitate), de tenacitate (fără încăpățînare și îndîrjire), de curaj (fără temerități prostești), de concentrare asupra țintei (fără îndîrjire). Nu zic că e simplu. Dar se poate! Cunosc tineri care au reușit. Îi felicit și sper să devină modelele adevărate ale generației lor. Aș adăuga listei de mai sus încă o înzestrare, care mi se pare decisivă: talentul de a nu arde etapele, de a nu viza, pripit, vîrful, înainte de a fi parcurs traseul firesc al oricărei creșteri sănătoase.

Am aflat despre un program Petrom de responsabilizare socială, intitulat „Țara lui Andrei“. E, din cîte am înțeles, o încercare de a stimula încrederea noilor generații în șansa lor de împlinire, în perspectiva de reușită a acelora care sînt dispuși să se mobilizeze lucid și eficace pentru o Românie mai bună. N-am reușit să aflu de ce acest proiect se numește „Țara lui Andrei“. Dar, fără să-și dea seama, inițiatorii au fost inspirați alegînd un nume ca acesta. „Andrei“ vine din grecește și înseamnă „bărbăție“, curaj. E, poate, sensul unui îndemn binefăcător. În condiții departe de a fi ideale, e nevoie de bărbăție pentru a ajunge la țintă. Să nu se simtă lezate doamnele și domnișoarele. Și ele pot ilustra această virtute. Și apoi, cuvîntul „bărbăție“ e, oricît ar părea de ciudat, feminin...

PUBLICITATE

Țara lui Andrei îi sărbătorește pe toți cei care au arătat că **se poate.**

Țara lui Andrei
o țară mai bună în fiecare zi

Află mai multe detalii pe www.taraluiandrei.ro

PETROM

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Identitatea, măseaua și îngăduiala

Agitație, emoție, interogații, optimism programat... De data aceasta, Ziua Națională a României a fost mai vie decît în alți ani. Trebuie să însemne ceva, este, cred, un tîlc în această relativă schimbare de atmosferă.

Pe mine m-a făcut, într-un prim moment, să-mi aduc aminte de prima mea inițiativă publică de după 1990: organizarea unui colocviu internațional ambițios, intitulat „Etnologia identității, identitatea etnologiei“, la care a participat un număr impresionant de specialiști europeni. La care a venit și presa, bineînțeles, și m-a întrebat despre ce este vorba. Proaspăt întors din Franța, am început să explic, într-o terminologie care s-a dovedit a fi prea occidental postmodernă la acea vreme, că e vorba despre „o analiză a construcției identității“... și a trebuit să mă opresc aici. Reportera de la TVR a sărit în sus cu tot cu microfon și s-a răstit la mine: „Cum adică o «construcție», ce, sîntem o casă? Pînă și fata mea de 7 ani știe că identitatea *este*, că noi *sîntem* români!“ Și a plecat val-vîrtej. Cu aceeași ocazie, Aurora Liiceanu a avut o remarcă memorabilă: „Identitatea este ca măseaua“, mi-a șoptit ea la ureche. „Simți că o ai și te îngrijești de ea doar cînd te doare...“

Se pare că, atunci, identitatea nu ne îngrijora prea tare. Știam că *este*, dar că trebuie curățată de rugina comunismului, după care va putea străluci din nou ca în vremurile bune. A trecut o vreme, dar nu prea a strălucit. Unii au invocat petele de rugină care nu au fost curățate încă sau sînt mai persistente decît ne-am imaginat, dar, cu timpul, nici asta n-a mai slujit. Au început apoi să apară, pe înserat, și alte dureri de dinți, cu îngrijorările lor corespunzătoare. Cînd ne sculam și noi, cîteodată, bine dispuși, și credeam că „sîntem și noi iară“ – vorba unui țăran din Bucovina cu care am stat odată de vorbă –, pînă seara iar nu mai eram ce crezusem. Ne-am îndeplinit pohta ce-am pohtit, ne-am integrat în NATO, apoi în UE, am avut guverne de la care am sperat totul, dar care ne-au dezamăgit pînă la apusul soarelui, și durerea asta surdă de măsea a început să devină un junghi supărător. Ca să scape de el, mulți au ales să schimbe clima și să se refugieze în țări de soare pline și de stomatologi pricepuți. Restul a început să se împace cu soarta: așa-i românu', băiat bun, dar îl cam dor dinții... Din cînd în cînd ne mai revoltam, așa, la o bere, un talk-show sau o piață, strigînd: „Ce ai, mă, cu dinții mei?“ Dar nici asta nu ne-a ajutat prea mult. Recent, a început să doară însă zdravăn și, ușor, unul cîte unul, am început să ne gîndim serios că poate ar trebui să ne tratăm, că așa nu mai merge. Adică să ne îngrijim măseaua, căci o fi ea acolo de cînd ne-am născut, dar e și așa cum o îngrijești.

Dar cum să o tratăm?

În ultimele săptămîni, mi s-a pus de multe ori, în diferite forme, această întrebare. Nefiind Mafalda, n-am prea știut ce să răspund. M-am uitat însă în jur și am realizat că pe piață începuseră să apară deja cîteva leacuri și cîțiva lecuitori. Panaceul universal părea să fie *optimismul*. *Trebuie* să fim optimiști, căci nu sîntem chiar o națiune bolnavă și, oricum, doar așa putem să ne tratăm. România optimistă, știri pozitive, românii au talent (ba chiar multe talente), ceva *positive thinking* importat din State, pe scurt, *am văzut români fericiți* – cam asta părea să fie rețeta recomandată insistent de media. Problema cu optimismul este însă că nu se reduce la un zîmbet de stewardesă, ci este o alegere de cursă lungă. Dar, cine știe, poate că tocmai ne antrenăm să devenim și noi alergători de cursă lungă...

Totuși, ce-i de făcut? Improvizez un început de răspuns.

Rădulescu Motru vorbea despre vocație ca factor hotărîtor în cultura popoarelor. O făcea însă din perspectiva esențialistă a vechii psihologii a popoarelor și în spiritul autohtonist al vremii: „Omul de vocație este acela care corespunde pămîntului pe care trăiește.“ Fără esențialism și fără autohtonism patetic, este însă un anumit adevăr în această „vocație“. Românii au și ei o vocație: aceea de a fi... români. Nu e nimic rău în chestia asta! Doar că trebuie să-și împlinească această „vocație“, să o ducă la limitele ei, fără să-și mai plîngă sado-masochist de milă că nu i-a făcut mama nemți. Căci vocația nu înseamnă „fatalism mioritic“, ci *devenire*. O *devenire întru lume*, ca să-l parafrazez pe Noica.

Mai puțin abstract decît vocația, dar ceva mai profund decît optimismul, un verb oltenesc (îi spun așa pentru că nicăieri nu l-am auzit declinat cu acest sens în afara Olteniei) ar putea să sugereze astfel o premisă a soluției: *a se îngădui*. „Îngăduiala“ nu este pasivă îngăduință, trecere cu vederea sau împăcare resemnată cu sine. A se îngădui implică energie, luptă, negociere, toate într-un registru realist și pragmatic: *trebuie* ajuns la pace! La pace cu tine însuți, dar și cu ceilalți. Ar trebui să ne îngăduim, deci, mai întîi cu noi înșine, nu începînd cu mulțumirea de sine, ci năzuind la ea. Și ar trebui să ne îngăduim între noi, nu ca cei mai iubiți dintre pămînteni, dar nici ca „mereu altfel decît oricare alții“, ci, pur și simplu, ca cei care putem deveni în mod realist. Și nu este realist să visăm la ziua în care vom fi nemți. Nu vom fi! Dar putem să devenim *contemporanii* lor, adică să ne așezăm la masa comună a diversității umane – care este un lucru bun, în sine.

Un semn bun de îngăduială pare să fie procentul de 83% al celor care declară că sînt mîndri că sînt români, pe care tocmai ni l-au anunțat cei de la INSCOP Research. Întrebarea e puțin festivă, răspunsul – puțin emoțional, dar în urmă cu cîțiva ani, la fel de festiv și emoțional, era mai mic. E și acesta un început...

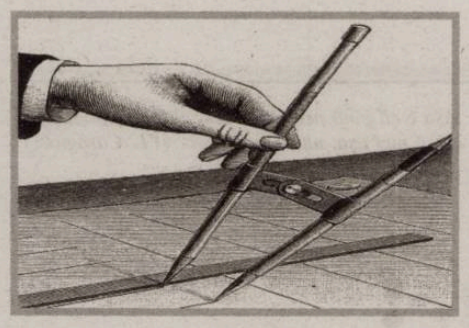

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Strada Sfinţilor nr. 7

La această adresă a luat avînt o schimbare excepţională a situaţiei pe care de atîta timp o deplîngem – crima de a dărîma sau de a lăsa să se piardă în paragină mărturiile tot mai rare ale vechiului Bucureşti. Să prelungim viaţa unor asemenea clădiri istorice, să le redăm strălucirea pe care ele au avut-o, aşa încît oraşul să-şi recapete, măcar pe alocuri, frumuseţea de odinioară, cu atît mai atrăgătoare astăzi, cu cît pînă şi turiştii străini s-au dezobişnuit s-o mai vadă acasă, este ceea ce ne dorim. Restaurarea îngrijită – cu asumarea, pentru un motiv moral sau patriotic, a necesarului sacrificiu financiar – nu s-a întîmplat încă decît foarte rar. De aceea este o datorie să semnalăm iniţiativa soţilor Loredana şi Silviu Preda, al căror exemplu ar trebui urmat. Domniile lor sînt proprietarii unui *showroom* de mobilă de lux care se cheamă Galeriile Noblesse, şi ai biroului de arhitectură Studio Insign. Au întreprins restaurarea imobilului aflat în strada Sfinţilor, la numărul 7. Acţiune care, începută acum un an, se apropie de sfîrşit şi „are ca rol susţinerea şi promovarea culturii, a artelor şi a designului interior". Pentru instalarea unui Palat Noblesse – denumire cam ostentativă – s-au dat şi se mai dau sume însemnate, fiind avută în vedere chiar continuarea proiectului în alt cartier.

Aici, în strada Sfinţilor, numită aşa după biserica „cu Sibile" pe care o înălţaseră Nicolae Vodă Mavrocordat şi mitropolitul său Daniil, acum 300 de ani, au venit să-şi înjghebe locuinţele meşteşugari, mulţi dintre ei din Austro-Ungaria. Un Ioan Pascu, în 1881, l-a însărcinat pe arhitectul Alexandru Săvulescu să-i construiască o casă elegantă, în acel stil eclectic pe care burghezia bucureşteană se grăbea să-l adopte, ca în jurul vecinei pieţe Rosetti. Acolo au mai rămas cîteva, după demolarea casei de pe Tudor Arghezi nr. 4, pe Negustori şi Hristo Botev (dărăpănate) şi Theodor Şerbănescu, nr. 2 (casa Zlatco, astăzi restaurată). Din 1903, casa de care e vorba a aparţinut bancherului Leon Berkowitz. S-au făcut atunci, de către antreprenorul L. Schmidt, unele modificări la exterior şi foarte puţine la compartimentarea interioară.

Schimbările mari le-au adus evenimentele: mai întîi falimentul băncii, tărăgănat între 1931 şi 1939, ceea ce i-a deposedat pe Eli, Adolf şi Max Berkowitz de averea lor personală. Deşi aceasta fusese de proporţii impresionante, cuprinzînd numeroase case din Bucureşti şi Sinaia, terenuri şi moşii, ele n-au fost suficiente pentru a plăti datoriile. Max, ultimul supravieţuitor dintre fraţi, n-ar mai fi putut să-şi păstreze vreo proprietate rurală după decretul de la 4 octombrie 1940. O nouă etapă în istoria casei s-a deschis la naţionalizare. Comuniştii au instalat în clădire Cercul Copiilor din sectorul 2. Cînd în sfîrşit clădirea a fost revendicată, ea a fost vîndută, apoi părăsită. Degradarea s-a întins foarte repede, deoarece casa nu mai era deloc întreţinută şi ţigănia din împrejurimi s-a înstăpînit şi acolo. Hotărîrea îndrăzneaţă a familiei Preda a salvat casa.

Crima de a dărîma mărturiile tot mai rare ale vechiului Bucureşti.

Lucrările de consolidare au fost însoţite de reconstituirea stucaturilor, precum şi a unor uşi şi sobe care au putut fi reparate. Ideea de a reface şi pictura plafoanelor, din care nu s-a mai păstrat nimic, mi se pare mai puţin fericită. Albeaţa tencuielii este de ajuns ca efect. Urmează să apară în curînd o carte care va cuprinde povestea casei, a familiei care a trăit acolo, a zonei şi a arhitectului. Autorii, Adrian Majuru şi Anca Ghiorghiu, au dus la capăt o cercetare extrem de conştiincioasă, pe baza documentelor de arhivă. O contribuţie foarte valoroasă o reprezintă inventarierea locuitorilor de pe strada Sfinţilor, pe la 1900 (nume, profesiuni, cetăţenie). Dacă am avea aşa ceva şi pentru alte părţi din harta vechilor Bucureşti! Acest volum va fi primul dintr-o serie intitulată *Clădiri renăscute*. Am fi de două ori cîştigaţi: prin alcătuirea unui întreg şir de studii istorice – aşa cum am văzut în biblioteci din Elveţia pentru cîte un oraş, o stradă după alta! – şi prin restituirea fizică a unor fragmente din oraşul pe care l-am uitat.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Tiberiu FĂRCAŞ

SOS Provincia

O zi de sîmbătă la Oser

Un oraş poate fi cunoscut cel mai bine dacă îi vizitezi pieţele, spune o vorbă cunoscută. Pulsează acolo viaţă, e un barometru al oricărei localităţi. Că e vorba de elegantele pieţe occidentale, de iarmaroacele româneşti, de ceea ce în Ardeal se numeşte Oser-Ocska, adică „tîrg de vechituri", o parte semnificativă din ce este – dar mai ales ce a fost – un oraş e acolo. O parte din inima lui, din obiceiurile cele mai diverse îşi face loc în aceste tîrguri, colorate foarte divers.

La Cluj-Napoca, Oser-ul e de ani şi ani parte din oraş, un loc luat cu asalt în fiecare sîmbătă dimineaţa. Ani şi ani a fost un loc care s-a autoorganizat, dar, după Revoluţie, e manageriat de Regia Autonomă a Domeniului Public, cu numele oficial de Piaţa de Vechituri.

Bocanci, căciuli şi pălării de iarnă, începînd de la 5 lei bucata.

Vin acolo şi hoştezenii de lîngă Cluj, care mai vînd zarzavaturi pe unde apucă, vin ţiganii aurari care te îmbie cu cele mai diverse inele, lanţuri, verighete. Vin şi preparatorii de mititei, iar unii clujeni vin la Oser exact pentru asta! Nu să cumpere, nu să vîndă, ci să mănînce mititei pe care altundeva nu îi găseşti în Cluj.

Oser-ul e, de fapt, ca un supermarket întins pe cîteva hectare. De la nimicuri simpatice la electronice, la telefoane mobile furate din Occident şi comercializate aici, unde ochii vigilenţi ai poliţiştilor nu îşi fac apariţia des. Mai au loc razii, dar tot mai rar...

Piaţa e în mare vogă şi din cauza sărăciei oamenilor, dar şi datorită unui farmec aparte. De unde să-şi cumpere recuzită pentru piese de teatru studenţii şi artişti vizuali independenţi, dacă nu de pe Oser? De unde îşi cumpără recuzită pentru amenajări unele baruri clujene, dacă nu de pe... Oser? O cunoscută cafenea din Cluj a cumpărat de aici zeci de maşini vechi de măcinat cafea, iar acum, acestea tronează frumos pe pereţi, dînd locului un aer aparte.

Epoca de Aur e şi ea prezentă aici: cravate, insigne cu tovarăşul Nicolae Ceauşescu, literatură marxist-leninistă, carnete de partid, opere complete ceauşiste – tot ce era odinioară România a ajuns la... talcioc.

Dacă cauţi atent, poţi merge acasă şi cu lucruri bune: de la schiuri şi echipamentul aferent, la cămăşi şi geci de firmă. Ba chiar şi cărţi bune, la 1 leu bucata, casete audio (cine să le mai asculte?) la 2 lei sau discuri vinil cu jazz, rock sau metal, la 5 lei.

O pată de culoare a talciocului numit în Ardeal Oser sînt oamenii simpli, care scot la vînzare aproape toate vechiturile posibile din casă, pentru a face un leu. Poţi pleca complet utilat cu produse pentru bucătărie, de exemplu. Cele mai atractive sînt raritătile: cuţitul lui Stallone din... *Rambo*, CD-uri vechi cu Led Zeppelin, ziare ungureşti interbelice, ochelari de toate felurile şi reviste... deocheate!

Iar cum a venit iarna, poţi să te „dotezi" cu bocanci, căciuli şi pălării de iarnă, începînd de la 5 lei bucata, pînă la cîteva sute de lei pentru articolele aduse de afară. Bucuria copiilor sînt, însă, zecile de snowboard-uri pe care diverşi comercianţi le vînd în Piaţa de Vechituri, făcînd o concurenţă dură magazinelor de sport din mall-urile clujene. De altfel, unii proprietari de magazine de profil nu văd cu ochi buni comerţul de pe Oser. Principala problemă ar fi lipsa oricăror chitanţe emise de vînzători, ceea ce ar putea echivala cu un fel de... evaziune fiscală. Pe de altă parte, sutele de oameni simpli, care vin după echipamente de iarnă şi nu au potenţialul financiar să le cumpere noi, din magazine, au aici o şansă bună de a găsi marfă de calitate.

Piaţa de Vechituri e o alternativă la tot ce înseamnă comerţul clujean modern, cel din mall-urile luate cu asalt în fiecare weekend. În centru nu a mai rămas nimic, doar cafenelele mai salvează farmecul Clujului....

Cînd vremea e bună, cei care vînd aici vin la 4 dimineaţa. La 10 este deja vuiet, arhiplin, iar tîrguiala e în toi. Găseşti aproape tot ce vrei, doar să îţi faci timp.

***Tiberiu Fărcaş** este jurnalist, realizator al site-ului clujulcultural.ro.*

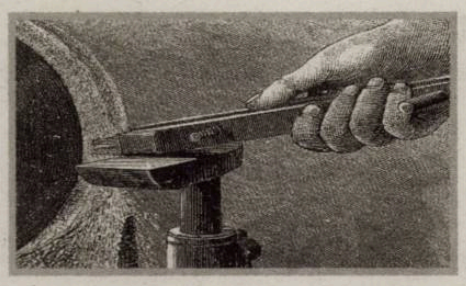

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Unirea cu Basarabia: gata pentru provocare?

Parafarea de către guvernul de la Chişinău a Acordurilor de asociere şi liber schimb cu Uniunea Europeană a reaprins în România discuţiile privind reunificarea ţării. Preşedintele Traian Băsescu a vorbit despre unire ca despre următorul proiect naţional al României, după aderarea la NATO şi UE. Un sondaj publicat imediat în presa de la Bucureşti arată că peste 70% dintre români doresc unirea. Iar prezenţa preşedintelui Republicii Moldova şi a ministrului Apărării la festivităţile de la Arcul de Triumf, ocazionate de sărbătoarea de la 1 Decembrie, a întărit speranţa. Republica Moldova s-a înscris pe orbita europeană şi putem spera că evoluţiile politice de pe cele două maluri ale Prutului vor duce către unificarea statelor româneşti. Şi asta chiar în timp foarte scurt – la parada de 1 Decembrie m-am aflat în acelaşi platou TV cu analistul militar Ion Petrescu, un fin cunoscător al situaţiei de peste Prut, iar domnia sa a avansat anul 2018 – adică odată cu împlinirea a 100 de ani de la Marea Unire. Ar fi, într-adevăr, un moment de însemnătate colosală în istoria românilor!

I-am promis că, în cazul acesta, vom desface împreună şampania, în acelaşi platou TV – a promis, la rîndu-i, că o va aduce chiar dumnealui.

Dar, să recunoaştem, paşii pînă la un asemenea eveniment istoric sînt numeroşi şi dificili.

În primul rînd, nimeni în Uniunea Europeană nu consideră Parteneriatul Estic drept o cale pentru aderarea la Uniunea Europeană, o „anticameră“, aşa cum au fost pentru statele din Europa Centrală şi de Est Acordurile de asociere şi liber schimb, încheiate la începutul anilor '90 (1995, în cazul României). Este adevărat că, mînaţi de entuziasm, liderii moldoveni au declarat că momentul Vilnius reprezintă pasul istoric spre aderare. Dar nici preşedintele Comisiei Europene, nici cel al Consiliului, nici comisarul pentru Extindere nu au suflat vreun cuvînţel despre un eventual parcurs de aderare pentru Moldova şi Georgia.

Unirea nu este o idee imposibilă.

Potrivit surselor europene, la Bruxelles şi în capitalele statelor membre se caută soluţii îndreptate mai curînd înspre construirea unei vecinătăţi stabile şi predictibile a Uniunii Europene, şi nu pentru continuarea extinderii. Astfel, dacă pentru Balcanii de Vest, calea aderării este deschisă, pentru ceea ce a mai rămas din fostul spaţiu sovietic, oferta va fi mai degrabă în sensul unei asocieri. O asociere care să însemne liber schimb, liberă circulaţie pe bază de paşaport, proiecte comune de dezvoltare, inclusiv pentru infrastructură. Dar nu şi statut de membru. Deci, neparticipare la politicile agricole, la cea de coeziune şi probabil nici la cea externă şi de securitate comună. Fără acces liber pe piaţa muncii. Un ultim cerc al unei Europe avînd în mijloc „miezul tare“ al zonei euro.

Ei bine, dacă dorim unirea, trebuie mai întîi să ne convingem partenerii europeni să dea o adevărată perspectivă de aderare Moldovei şi, eventual, Georgiei. Uniunea Europeană, prin actualele ei tratate, pur şi simplu nu are instrumentele juridice prin care un stat care nu îndeplineşte criteriile de aderare să intre printr-o „fuziune“ cu un stat membru. Mai mult: preşedintele Barroso a avertizat nu de mult regiuni „centrifuge“, precum Catalonia, că vor fi nevoite să aplice din nou procedurile de aderare, în caz că se vor declara independente.

Să presupunem însă că vom reuşi să determinăm o nouă extindere a Uniunii, în atmosfera aceasta atît de încărcată, în peisajul european ameninţat tot mai mult de ascensiunea partidelor naţionaliste şi extremiste, în egoismul naţional tot mai accentuat, care ne afectează şi pe noi, românii – vezi recenta poziţie adoptată de premierul David Cameron sau blocarea dosarului Schengen.

Dacă, totuşi, vom fi capabili de o asemenea ispravă, putem spera că standardele europene vor ajunge pînă la Nistru într-un timp rezonabil – chiar pînă în 2018, astfel încît dl doctor în ştiinţe militare Ion Petrescu să poată pune şampania la rece. În definitiv, Moldova este o ţară mică, salturile se pot face uşor.

Dar dincolo, în regiunea transnistreană? Aici, optimismul nu prea îşi mai are locul şi o decizie fermă va trebui luată. Transnistria este bolovanul legat de piciorul Republicii Moldova. Modelul cipriot? Teoretic, ar fi posibil – dar pentru aceasta trebuie ca noi să ne convingem partenerii europeni să transforme excepţia cipriotă în regulă, cu toate consecinţele decurgînd de aici. Putem?

În sfîrşit, perspectiva unirii este o provocare şi pentru România. Trebuie să realizăm în scurt timp acele aranjamente constituţionale şi administrative care să permită un asemenea act. Să nu ne facem iluzii, elitele politice şi economice, ba chiar şi cei din administraţia din Republica Moldova (chit că o bună parte au studiat în România) nu vor accepta o fuziune necondiţionată, prin care să li se numească prefecţi de la Bucureşti. Este România dispusă să pună în discuţie diferite concepte de autonomie? Să nu uităm, găgăuzii din Republica Moldova au deja o formă de autonomie, iar deschiderea unui asemenea capitol va avea consecinţe politice importante în România.

Cu toate acestea, unirea nu este o idee imposibilă. Şi să luăm în calcul că, într-o conjunctură favorabilă, putem pune Europa în faţa faptului împlinit, aşa cum am şi făcut-o în 1859, cu unirea sub Alexandru Ioan Cuza. Totul este să ne asumăm exact ceea ce ne dorim şi să ne pregătim cu atenţie şi pragmatism paşii necesari. Asta da provocare!

Ovidiu Nahoi *este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O prostie: „Ţară, caut proiect“

În colecţia ideilor primite de-a gata şi rumegate la nesfîrşit fără ca cineva vreodată să le fi examinat validitatea, se găseşte şi aceea că România are nevoie de un „proiect naţional“ – după aderarea la NATO şi aderarea la UE (socotite ultimele două asemenea proiecte, sau a fost doar unul, împărţit în două subproiecte, încă nu ne-am lămurit prea bine), România nu mai are un atare proiect, vasăzică se află în nevoie de unul. E de rigoare pentru politician sau analist să sublinieze necesitatea unui asemenea proiect, de cîte ori se întîlneşte cu microfonul. Adică, vor ei să spună, românii s-ar mobiliza într-un efort naţional, dar să ştie pen' ce. Adică, zice românu': eu aş pune osul la un efort colectiv, dar, vezi bine, nimeni nu-mi spune la ce să mă înham, şi eu, dacă nu ştiu pen' ce, nu pun osul. Mai mult, se spune că acest proiect trebuie dat de politicieni poporului, cam cum a dat Moise tablele. Aşa, norodul ar răspunde solidar şi, cu toţii, am purcede. S-au apucat de treabă cele mai strălucite inteligenţe ale Cetăţii, nasurile cele mai ridicate şi privirile cele mai aprige au început să scruteze orizonturile, luminile naţionale au început să străpungă întunericul viitorului. Doar că proiectul naţional, ideea care va pune la lucru întreaga ţară azi amorţită de lene, nu se lasă lesne descoperită. Ultima asemenea tentativă am înregistrat-o chiar din partea preşedintelui Băsescu. A spus preşedintele că proiectul naţional următor este „reîntregirea teritoriilor“. Frumos, patriotic, înălţător! Mai că-ţi vine să te înrolezi şi să pleci pe frontiera de est.

Aici, articolul meu se bifurcă. O parte va pleca pe urmele ideii reîntregirii. Dar, mai întîi, vreau să mergem pe urmele temei proiectului naţional în sine. De ce are nevoie o naţiune de un proiect naţional ca să existe harnic şi onest, nu prea înţeleg. Nu ar trebui să-i fie de ajuns dorinţa de a fi, pur şi simplu? Nu ar trebui să-i fie de ajuns dorinţa de a fi prosperă, în al doilea rînd? Care o fi proiectul naţional al Elveţiei? Dar al Norvegiei? Dar al Canadei? Cum de ţările astea sînt modele de dezvoltare şi, din cîte se vede, nu au deloc ceea ce analistul valah numeşte, cu aer expert, „proiect naţional“? Adevărul este că (re)deşteptarea românilor nu prea are legătură cu proiectele naţionale. Popoarele, în general, nu sînt haite de cîini de vînătoare – adică nu îşi devoalează calităţile doar cînd li se dă ţinta. Popoarele există, pur şi simplu, prin ceea ce produc „în orb“, aşa cum organismul există pentru că e capabil să-şi producă singur caloriile necesare vieţii. Sigur că e mai bine să fie vitaminizat decît anemic, antrenat decît flasc, tînăr decît bătrîn, dar există pentru că mecanismele interne şi misterioase ale vieţii funcţionează. La fel şi cu popoarele: cei care muncesc nu pentru că vor ceva anume, ci pentru că percep munca drept o valoare în sine şi îi simt sensul, cei care au ajuns la un sistem al bunăstării nu pentru că l-au ţintit, dorit şi planificat cu generaţii înainte, ci pentru că acolo i-a dus propria hărnicie, cumpătare şi înţelepciune, cei care, cu alte cuvinte, par a îndeplini proiecte pe care nu şi le-au propus ca atare niciodată, vor fi mereu mai productivi şi mai eficienţi decît cei care se gîndesc să-şi vadă lenea urnită şi balamucul organizat raţional de aderarea la un proiect. Ce vreau să spun este că „proiectul“ este, de fapt, o motivaţie lăuntrică, şi nu o ţintă exterioară. Motorul acţiunii numită „proiect“ nu poate fi dat de ţintă, ci de fire. Mobilizarea nu depinde decît în mică măsură de cît de mult îţi doreşti scopul şi depinde în mare măsură de cît de propriu îţi e efortul interior al mobilizării. Aşa se explică existenţa diversităţii: de ce pe lume există oameni/popoare harnice şi oameni/popoare leneşe, de ce există culturi mari, dominante, şi culturi mici, care se sufocă, de ce pe lume există indivizi performanţi şi alţii nătîngi. Nu pentru că unii au „proiect“ şi alţii n-au, ci pentru că unii îşi percep destinul în cheia majoră a responsabilităţii, iar alţii în cheia minoră, a supravieţuirii.

Revin la bifurcaţie şi o iau pe drumul celălalt: reîntregirea teritoriilor ca proiect naţional. Să fim mai clari, vorbim despre unirea cu Republica Moldova. Trec peste motivaţiile acestei declaraţii îndrăzneţe a preşedintelui Băsescu. Ideea cea mai raţională este că Republica Moldova va deveni membru într-o Uniune Europeană atît de integrată, la rîndul ei, încît va fi parte a unui aceluiaşi mare trup care va cuprinde şi România. Formula „ne vom regăsi împreună în Uniunea Europeană“ este cea mai bună. În privinţa unui alt gen de reunire, zău, am impresia că batem cîmpii. Nu doar pentru că o atare voinţă nu va exista la Chişinău, ci pentru că asta ar fi un dezastru pentru România. A calculat cineva cît ne-ar costa economic o atare unire? Echilibrele macroeconomice s-ar rupe, probabil, pentru o generaţie. Gîndiţi-vă că s-ar uni o economie devastată şi primitivă (Republica Moldova), cu una vulnerabilă şi blocată (România). Ce ar ieşi? Dar mai există şi o dimensiune politică serioasă. Un Parlament al României întregite, incluzînd, deci, şi aleşi din Republica Moldova, ar cuprinde un grup rusofon (parlamentari care nici măcar nu vorbesc româneşte, nici nu pot fi loiali României) periculos de mare. Ştim cam cîţi? Păi, un calcul scurt ne arată aşa: peste 1.000.000 de votanţi din Republica Molodva au sentimente negative faţă de România (de la simpla respingere a ideii de unire, la ură – la ultimele alegeri, comuniştii au primit peste 700.000 de voturi, dar sentimentele antiromâneşti sînt larg răspîndite şi în electoratele celorlalte partide). Aceşti electori vor duce, democratic, în Parlamentul României unite, la un număr consistent de parlamentari antiromâni. Cu atît mai mult cu cît aceşti electori sînt grupaţi într-o singură zonă, deci indiferent de sistemul electoral (pe liste ori uninominal), candidaţii lor vor desanta la Bucureşti. Vrem asta? Avem nevoie de aşa ceva? Nu mai vorbesc că rusofonii moldoveni ar deveni un electorat atît de mare şi de motivat, încît votul lor ar fi decisiv (da, da, chiar aşa!) în alegerea preşedintelui României. Acestea sînt doar două întrebări la care ar trebui să reflectăm înainte de a flutura steagul revizionist (adică, înainte să vrem revizuirea frontierelor). Nu de alta, dar cînd îl flutură alţii împotriva noastră, ne enervăm repede. Cînd îl fluturăm noi împotriva altora ne place. Şi, dacă tot am pornit la reîntregirea teritoriilor, de Banatul sîrbesc cînd vorbim? Take Ionescu încă mai lupta pentru el, în anii Primului Război Mondial, întru repararea nedreptăţii de la Adunarea din mai 1848.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Din nou despre agro-tăcerea românească...

Carevasăzică, în articolul trecut mă minunam. Nu înţelegeam de ce, în condiţiile în care orientarea agricolă a Comisiei Europene este mai degrabă înspre susţinerea fermelor mici şi familiale, spre 20 de hectare, şi a producţiei bio-eco-prietenoase cu natura, marii fermieri români tac mîlc. Lor nu le prea este la îndemînă ca resurse financiare din belşug să meargă spre domenii care nu le sînt defel apropiate. România are suprafeţe mari de teren (Bărăganul, Insula mare a Brăilei şi altele), în mîna unor cetăţeni care contribuie din plin la PIB (deşi ar putea să contribuie cu mult mai mult, dar agro-evaziunea fiscală nu este subiectul acestui articol) şi care umplu rafturile supermarket-urilor cu mîncare relativ ieftină, de calitate pe măsura preţului (nici măcar calitatea dietei românului mediu nu este principala grijă a acestui articol).

Aceşti cetăţeni sînt relativ puţini. Să fie cam 14-15. Ar începea, aşadar, într-un separeu al unui restaurant decent, în oricare dintre oraşele mai măricele ale patriei. Acolo, ar începe prin a se complimenta reciproc pentru agro-cifra de afaceri a anului trecut. Se prea poate ca, imediat după aceea, să se laude cu investiţiile în silozuri. Este una dintre marile mize ale momentului. Producţiile-record sînt bune. Mai bune, însă, sînt capacităţile de depozitare. Din marja de profit scoasă din diferenţa între preţul de achiziţie din toamnă şi cel de vînzare, cîteva luni mai tîrziu, iese bună parte a bogăţiei celor 15. Se va trece apoi la schimbul de impresii politice. Cine şi cît contribuie la corecta aşezare a preşedinţilor de consilii judeţene. În opinia mea, puterea şi influenţa politică în ţara asta sînt decisiv aranjate de oamenii ăştia. Cum s-ar spune: cei care contribuie mai mult au un cuvînt în plus în ale obştii trebi. Altminteri, tot un vot are şi Ioan Niculae, şi vînzătorul de şaorma de la colţ. Accesul la sistem este, categoric, diferit. Ştiu, sună aiurea pentru puriştii talibani ai democraţiei perfecte, dar trebuie să fii plasat înspre culmea naivităţii, pentru a susţine contrariul.

Necazul este că, după ce se vor dedulci cu varii bucate fine şi băuturi simandicoase, după ce vor bombăni ţărişoara (la început de chef) şi vor cînta „Noi sîntem români“ (spre final de petrecere), dragii noştri moguli vor merge acasă, promiţînd că se vor revedea cît de curînd („Ş-altădatăăă, ş-altădatăăă, o s-ooooo faceeem şi mai şi mai laaaată“).

Astfel, vor rata ocazia de a discuta deschiderea unui mic birou de informare şi lobby la Bruxelles. Costuri: aproximativ 50.000 de euro pe an (adică bacşişurile pentru chelnerii norocoşi ai celor 15, în acelaşi interval). Ce ar face un asemenea birou? Păi, ar încerca să afle informaţii sensibile pe care să le trimită spre Bucureşti. Adică noutăţi legate de ceea ce intenţionează Comisia să propună spre legiferare. Apoi, cei 15 magnifici s-ar întîlni din cînd în cînd şi ar încerca să îşi dea seama dacă intenţiile Bruxelles-ului le convin au ba. Dacă le convin, trimit spre Biroul de reprezentare mesaje de susţinere. Dacă nu e bine ce se anunţă, se adună la aceeaşi cîrciumă (sau alta, prin rotaţie) şi îşi stabilesc planul de influenţare a normei, directivei şi regulamentului, astfel încît să piardă cît mai puţin sau să cîştige cît mai mult. Îi zice trafic de influenţă? Nici poveste. Se numeşte lobby.

Ai noştri agro-moguli nu fac nimic de felul ăsta. De ce? Aş zice: „Treaba lor!“, dacă nu ar fi vorba şi de portofelul meu sau de încasările bugetare ale guvernului care mă conduce. De aceea, îmi permit să îi sfătuiesc a purcede de urgenţă la a-şi spune opinia la Bruxelles. Să mai lase deoparte dulcea ameţeală a puterii locale (a se citi „naţionale“) pe care o deţin. E un vacs! Politica agricolă comună este cea mai europeană dintre politici. E bună gloria locală, te simţi bine cînd ştii că tot judeţu-i la picioarele tale, numai că, după ce îţi trece bucuria de a mai fi inventat o metodă nouă de înşelat Fiscul Naţional azi, ar trebui să te implici şi înspre Decizia care îţi poate afecta ziua de mîine. Carevasăzică, înspre Bruxelles.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

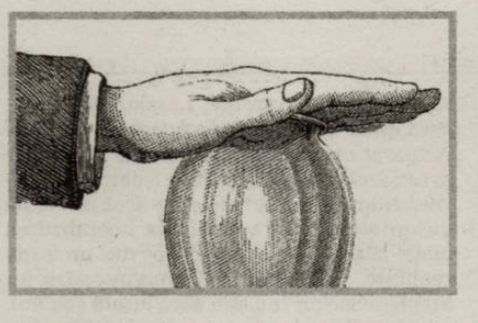

George BANU

scena lumii

Hamlet ca insultă

Molière şi-a propus să sesizeze tipurile umane şi, cu preţul unei simplificări abuzive, a reuşit să deseneze pe avar sau mizantrop: scopul e la el explicit, programatic, simptom al esteticii clasice în căutare de generalizări umane, de „prototipuri“ ce debordează individualul. Shakespeare a obţinut doar implicit asemenea performanţe, căci înălţarea la „tip“ se produce nedeliberat, pornind de la materia complexă a operei, şi nu de la o decizie preliminară. Modernitatea provine, îndeosebi, din apropierea de istorie, istoria recentă, cunoscută nouă, cu protagonişti al căror „dublu“ îl identificăm în repertoriul shakespearian. Aceasta motivează asimilările lor frecvente cu „actorii politici“ pe care i-am frecventat în secolul trecut, căci teatrul modern, sub influenţa celebrei intuiţii a lui Jan Kott – *Shakespeare, contemporanul nostru* –, a transformat această translaţie constantă în operaţie privilegiată. Richard al III-lea şi Stalin sau Hitler au fost înrudiţi, Coriolan a desemnat figuri mai enigmatice, Macbeth e cealaltă variantă a alienării prin dorinţa de putere, Antoniu – care manipulează masele în *Iuliu Cezar* – evocă demagogia politică... şi, astfel, „teatrul nostru“ s-a construit, în parte, pe soclul acestor interpretări, căci de la Brook la Ciulei sau de la Radu Penciulescu la Silviu Purcărete, ele au intervenit repetitiv. Astfel, a fost facilitat şi dialogul cu un public de azi care-şi recunoaşte rapid liderii în monştrii elisabethani.

„Obama e Hamlet ambivalent, căutînd argumentele pro şi contra pe care le exprimă public.“

Hamlet, dimpotrivă, a rămas ireductibil. Şi nu i s-a găsit un „dublu“ politic! Doar el, personajul, a fost actualizat graţie a numeroase soluţii ce căutau a-i revela condiţia modernă, a-i reduce distanţa de epocă elisabethană, pentru a-l asimila tinerilor confruntaţi cu o lume „ieşită din ţiţîni“. Cum să fii tînăr pe vremuri fără repere, cum să te revolţi, cum să acţionezi? Din sală, ani de-a-rîndul, generaţii succesive de rebeli s-au recunoscut în prinţul danez. Dar nimeni nu l-a asociat unui om de putere identificat.

E ceea ce, în mod invers, s-a produs recent, nu pe o scenă de teatru, ci în presa americană: simptomul mi se pare demn de fi relevat. Cu ce ocazie s-a manifestat? Cînd preşedintele Obama, după ce anunţase decizia de a interveni în Siria dacă se depăşeşte – îl citez – „linia roşie a utilizării armelor chimice“, temporizează acţiunea militară, propunînd Congresului să se exprime şi să voteze dreptul de a-l ataca pe Assad, care, cu mijloace clasice, ucide de doi ani. Presa, în loc să salute această tentativă de a obţine un *consensus* naţional pentru a reangaja o nouă misiune militară americană, uită criticile acerbe contra agresivităţii primare proprii familiei Bush, tatăl şi fiul, şi precauţia democratică luată de Obama e asimilată unei deplorabile incertitudini. Un jurnalist îşi încheie diatriba spunînd că preşedintelui nu-i lipseşte decît costumul de catifea neagră al prinţului danez şi că l-ar putea adopta fără dificultate, avînd în vedere comportamentul său în aceste momente de tensiune. Comparaţia cu Hamlet devalorizează şi califică negativ gestul preşedintelui. O altă jurnalistă reia asimilarea cu pesonajul shakespearian: „Obama e Hamlet ambivalent, căutînd argumentele pro şi contra pe care le exprimă public.“ Convingerea e generală: permiţînd comparaţia cu Hamlet, Obama s-a desconsiderat.

Ziariştii americani au rămas prizonierii vechilor interpretări romantice.

Insultă prin... Hamlet! Ziariştii americani au rămas prizonierii vechilor interpretări romantice, corijate însă radical de critica şi de regia ultimelor decade. Ei asimilează îndoiala slăbiciunii şi vor ca prin asimilarea cu prinţul să-l discalifice pe preşedinte. America reclamă un om de acţiune care intervine brutal şi direct, în numele prerogativelor de care dispune şi pe care, din Biroul Oval, le poate asuma discreţional! Nu vrem un Hamlet, căci – indică absurd o jurnalistă – e „mai bine să ceri iertare decît să eziţi“. Vladimir Putin nu solicită un acord, el nu se îndoieşte, el nu are nimic din Hamlet, Obama – da.

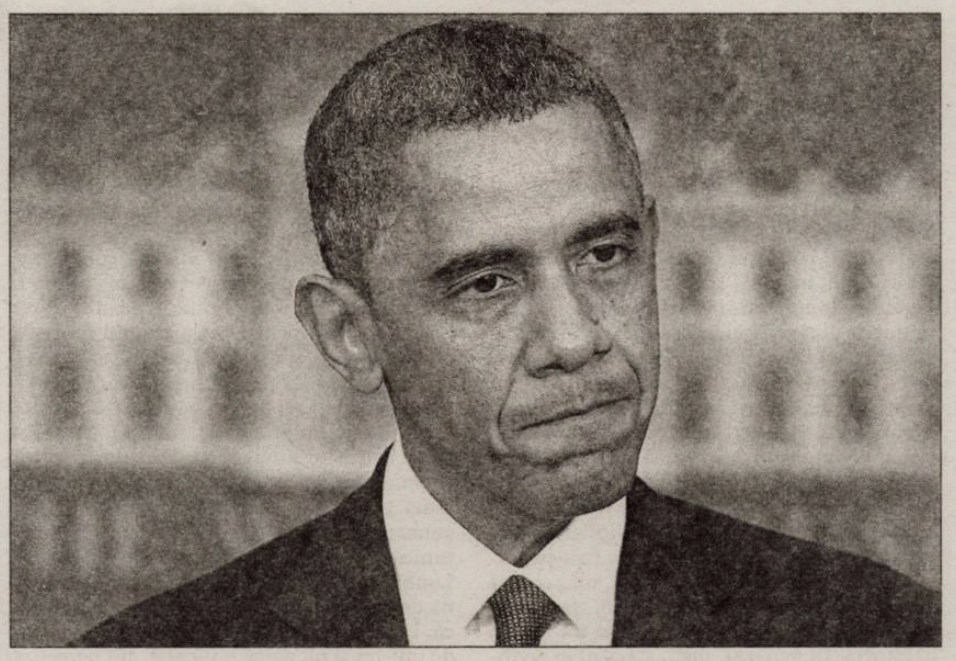

Lui Hamlet, fantoma tatălui i-a revelat secretul crimei comise. Dacă prinţul mereu în negru îşi asumă doliul, rămîne exterior ceremoniilor de încoronare, simţul moral îi impune însă verificarea celor spuse de spectru, în noapte. El nu poate ucide bazîndu-se pe ce ar fi putut să fie doar „vis“, „viziune“, „înşelăciune“, şi caută o probă care să ateste culpabilitatea regelui uzurpator. Hamlet temporizează trecerea la act, pentru a evita o eroare fatală, şi doar spectacolul teatral care, prezentînd scenariul asasinatului, suscită reacţia cupabilă a lui Claudius, îl convinge definitiv. El însuşi îşi deplora ezitările, dar noi, din sală, le recunoaştem justeţea: a ucide e un act ireparabil. Hamlet, din răspundere morală, caută să convertească o ipoteză nocturnă în certitudine diurnă, care-i poate legitima acţiunea. Atunci doar va interveni.

Lui Obama i se intentează azi un proces prin referinţă la Hamlet, care, astfel, la rîndul său, e desconsiderat. Vrem o crimă, vrem un război, nu avem timp să gîndim, să ne îndoim, să căutăm „proba“... Bush a falsificat-o pentru a ataca Irakul; Obama, dimpotrivă, îi caută certitudinea. Semn de slăbiciune sau de etică politică? Prefer ipoteza secundă.

Nu în strateg militar scriu aici, ci în critic literar. Şi ca atare, reclam respect pentru Hamlet, încarnare a omului modern eliberat de facilitatea de a ucide, proprie predecesorilor săi şi tiranilor pe care-i destestăm. Comparîndu-l cu Hamlet, Obama nu iese degradat, ci, pentru mine, înălţat. Înălţat la demnitatea unui complex om politic care, înainte de a decide, reflectează. Nu e un caz frecvent. Asimilarea cu Hamlet îl onorează. Un prieten spunea: „Nu trebuie să cauţi ce din tine se găseşte în Hamlet, ci ce din Hamlet se găseşte în tine.“ În Obama îl descoperim pe Hamlet pe care-l iubim şi nu-l dispreţuim. Şi, astfel, insulta se poate converti în elogiu.

Franţa, sub influenţa Americii, pentru a-şi manifesta rezerva faţa de preşedintele actual, recurge la aceeaşi asimilare: Hollande e depreciat pentru că asimilat cu Hamlet şi incertitudinile sale. I se preferă, acum, Sarkozy, ieri detestat căci întîi vorbea şi apoi gîndea: nimic mai contrar decît prinţul danez!

Cineva te poate trata dispreţuitor drept Avar, Mizantrop, drept Iago sau Macbeth, dar drept... Hamlet e prima dată cînd aud. Eu mi-aş dori un asemenea calificativ injurios, dar nimeni nu mi-l acordă. Nu-l merit.

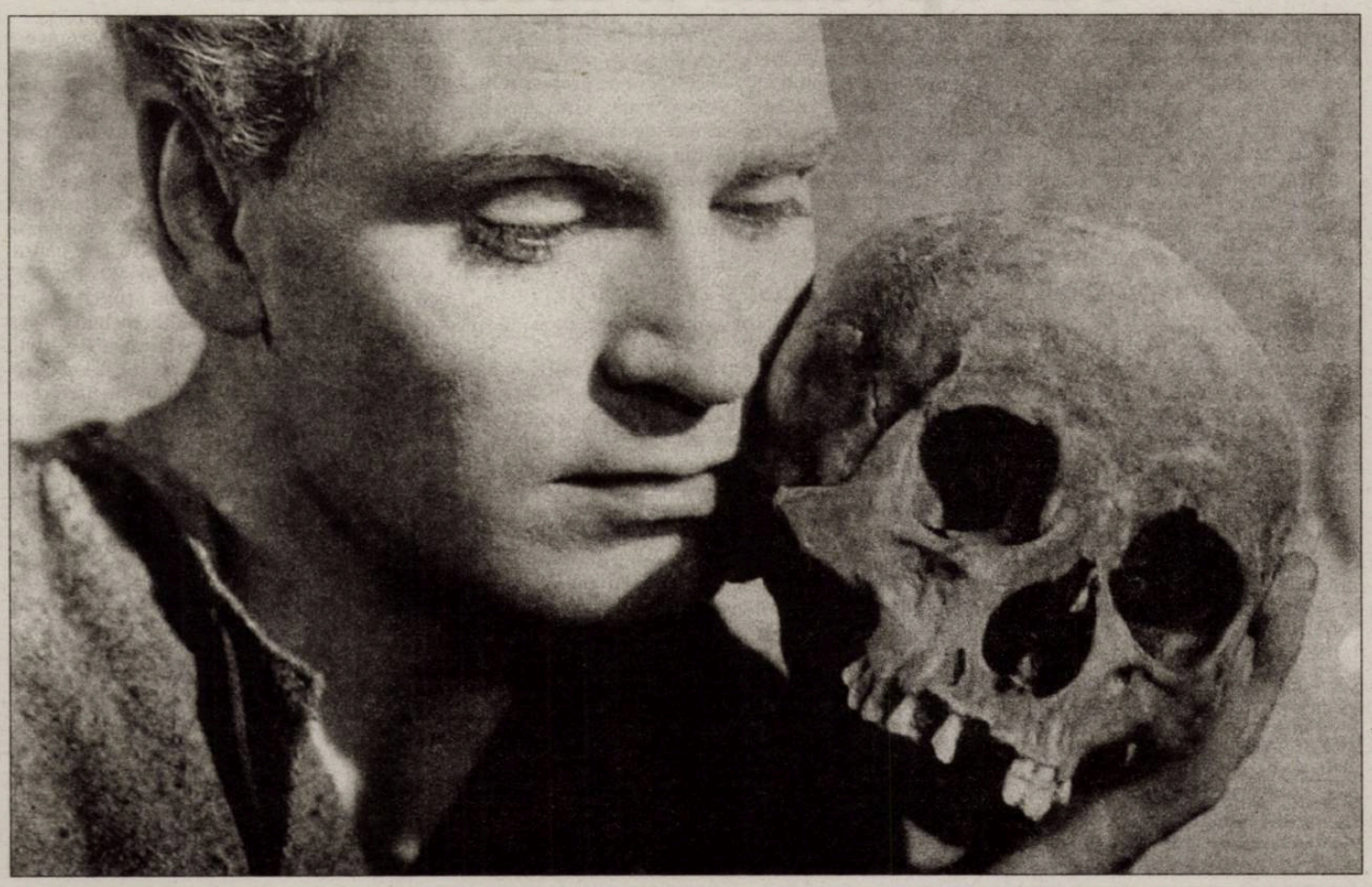

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

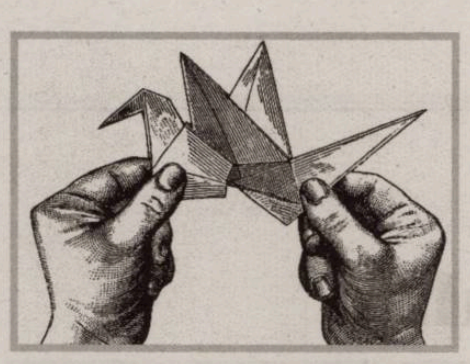

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ce se întîmplă cu britanicii?

Mi-a plăcut întotdeauna umorul englezesc, mi-a plăcut ştaiful aristocratic insular, mi-au plăcut muzica britanică, mi-au plăcut filmele cu James Bond, mi-au plăcut automobilele Jaguar şi Aston Martin, mi-au plăcut avioanele Spitfire, mi-a plăcut felul în care britanicii i-au rezistat lui Hitler, mi-a plăcut cum şi-au apărat, apoi, insulele Falkland de pretenţiile argentinienilor, mi-a plăcut snooker-ul inventat de ofiţerii englezi în India, mi-a plăcut gazonul englezesc, mi-a plăcut fotbalul britanic (exceptînd cazurile în care băteau echipe de-ale noastre), m-a bucurat mereu să urmăresc turneul de tenis de la Wimbledon, mi-au plăcut actorii britanici, m-au încîntat oraşele, parcurile, catedralele, castelele şi muzeele din Marea Britanie, mi-a plăcut monarhia britanică. Rezonez cu stilul anglo-saxon de a pune problemele şi de a face jurnalism (nu cel din tabloide). Sigur, mai există şi nefericita bucătărie britanică, sau acea perfidie a Albionului, de care s-a tot vorbit în istorie. În general, însă, spiritul şi civilizaţia britanică mi s-au părut mereu de admirat şi, poate, de dat exemplu, mai ales într-o ţară ca a noastră, plină de oameni dezorientaţi şi descurajaţi. Şi sînt convins că o mulţime de români împărtăşesc aceleaşi simpatii pentru britanici.

Toate astea fiind spuse, însă, ce să vezi? În ultima vreme, cei pe care-i admirăm îşi dau cu firma-n cap. Au făcut o fixaţie împotriva bieţilor români şi bulgari care, chipurile, ar avea de gînd să-i invadeze, să abuzeze de civilizaţia şi de standardele lor de trai şi să le strice fericitul mod de viaţă. Tocmai bulgarii, cei recent descoperiţi de căutătorii englezi de proprietăţi ieftine în zone pitoreşti şi liniştite, tocmai românii, cei în ţara cărora Prinţul Charles îşi petrece o mulţime de vacanţe. La început, bizara găselniţă a tabloidelor de a-şi atrage mai mulţi cititori, prin ştiri şi comentarii exagerate la adresa celor două ţări aflate la celălalt capăt al continentului, a părut o simplă glumă de moment. Cu timpul însă, gogoaşa s-a umflat şi tot mai mulţi insulari au început s-o ia în serios. Adică, după ce vreme de zeci şi zeci de ani le-au intrat în ţară milioane de imigranţi de toate rasele şi din toate colţurile lumii şi ale fostului imperiu colonial, indivizi pe care i-au suportat fără mari probleme, deşi mulţi nici la a treia generaţie nu s-au adaptat la civilizaţia britanică iar unii au pus chiar bombe în centrul Londrei, brusc, englezilor le căşună pe o mînă de oameni veniţi din Europa să muncească. Îi înmulţesc imaginar pînă la cîteva sute de mii, dacă nu chiar milioane, şi-i percep ca pe un fel de lăcuste. Majoritatea românilor pe care-i ştiu trăind în Marea Britanie sînt oameni foarte serioşi. Mulţi se spetesc muncind. Printre ei, ştim că în ultima perioadă au ajuns acolo şi o mulţime de doctori, ceea ce ar trebui să fie o problemă pentru România, şi nicidecum pentru Marea Britanie. Dar nu. După tabloide, chiar şi presa aceea pe care o consideram de cea mai mare încredere a preluat marota şi la fel au făcut şi unii politicieni demagogi şi populişti. În cele din urmă, în horă a intrat şi premierul David Cameron, care vrea să ia măsuri de împiedicare a imigranţilor din UE să profite de sistemul social britanic, cu adresă evidentă la români şi bulgari. Şi nu e aici nici măcar o legătură cu problema romilor, fiindcă ei au ajuns în Marea Britanie într-un număr mult mai mic decît în Franţa sau Italia şi, oricum, de regulă, romii nu cer dreptul de a munci şi de a primi pensie. Isteria e acutizată de apropierea anului 2014, cînd Marea Britanie ar trebui să liberalizeze piaţa muncii pentru toţi cetăţenii UE, adică şi pentru ultimii veniţi. *Isterie* a fost şi termenul pronunţat de comisarul european pentru ocuparea forţei de muncă, afaceri sociale şi incluziune – László Andor –, cel care a spus că Marea Britanie riscă să devină cel mai nesuferit membru al Uniunii Europene dacă va face aşa ceva. Declaraţiile comisarului au provocat o reacţie plină de superioritate din partea premierului Cameron, care a atras atenţia comisarului european de naţionalitate maghiară că este plătit şi din banii britanicilor, şi nu e cazul să facă asemenea critici. Invitat la BBC, László Andor a fost luat la întrebări, la emisiunea *Hardtalk*, de către Stephen Sackur, un jurnalist cu state vechi în ceea ce am putea considera a fi cea mai serioasă instituţie de presă din lume. Plin de morgă, jurnalistul a adoptat un ton de procuror, încercînd să-l intimideze pe comisar. A sugerat că n-ar fi un politician ales, l-a întrebat de ce a declarat aşa ceva, de ce-şi închipuie că politicienii britanici sînt populişti etc. Parcă ar fi avut în faţă un lider dubios, din vreo ţară nedemocratică. Spre cinstea sa, cu multă blîndeţe, răbdare şi perseverenţă, László Andor a făcut faţă cu brio tirului de întrebări apăsate. A apărat drepturile europene ale bulgarilor şi românilor, a explicat încă o dată că temerile britanicilor sînt nefondate şi că intenţiile guvernului lor de a împiedica liberalizarea pieţei muncii nu se bazează pe nici un fel de realitate. Tocmai datorită încrîncenării lui Stephen Sackur (nu ştiu dacă jucată sau nu), adevărurile spuse de comisar au răzbătut cu mai multă forţă. Dar chiar şcoala de presă anglo-saxonă clasică recomandă ca jurnaliştii să nu se comporte ca nişte procurori. Atitudinea lor poate să fie iscoditoare, fermă, insistentă, dar politicoasă, şi nu trebuie să sune a interogatoriu.

Dar n-am putut să nu-mi amintesc că, în preajma aderării României la Uniunea Europeană, cînd tabloidele britanice au avut o primă campanie împotriva românilor şi bulgarilor, în redacţia din Bucureşti a BBC au venit două colege englezoaice, care voiau să facă un reportaj. Ne cereau să le punem în legătură cu români care vor să emigreze în Marea Britanie. Răspunsul nostru că nu ştim astfel de persoane le-a descumpănit. Chiar nu le puteam ajuta, că doar nu tot românul de pe stradă voia să emigreze în Anglia?! Ele aveau de gînd să facă genul acela de jurnalism cu concluzia trasă dinainte. Părea că dacă, în cele din urmă, ar fi găsit vreun un caz izolat, erau gata să-l prezinte ca pe un adevărat fenomen. Ştim că jurnaliştii britanici au aşteptat atunci prin gări şi prin aeroporturi invazia barbarilor din România şi Bulgaria. S-au făcut, bineînţeles, de rîs, fiindcă n-au avut ce relata. Invazia n-a avut loc. Acum, se pare că marota a revenit. Tocmai ţara inventatoare şi promotoare a liberalismului se teme acum de o banală deschidere a pieţei muncii. Aşadar, ce se întîmplă cu britanicii? Am putea să tragem concluzia urîtă că nici ei nu mai sînt ce-au fost, că au suferit nişte mutaţii. Dar poate ar fi mai bine să-i tratăm cu calmul nostru românesc.

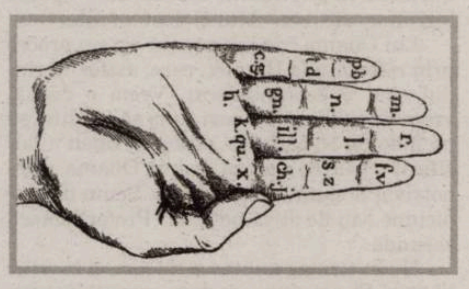

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Amintiri din preistoria europeană a României

O întîmplare de acum mai bine de un deceniu îmi revine obsesiv în minte, probabil din cauza pitorescului ei aşa-zicînd „pre-european". Totuşi, trebuie să recunosc că excursul mnemotehnic s-a declanşat cu ceva timp în urmă, într-o frumoasă zi de iulie, pe cînd sorbeam, la un *pub* de pe malul Tamisei, aproape de Catedrala Sf. Paul, o puternică, plină de savoare, bere scoţiană Newcastle. Iată însă faptele! Întors acasă după un masterat istovitor în inima Marelui Albion, un fost student de-al meu mi-a povestit nişte lucruri care astăzi par desprinse din butaforia altui secol. Observînd el, cîndva pe la începutul stagiului său academic, faptul că o convorbire internaţională (în România) îl costa excesiv de mult – în comparaţie cu ceea ce ofereau (în reclame) companiile de telefonie celulară –, tînărul hotărî să meargă în pas cu lumea şi îşi cumpără un cochet mobil cu posibilităţi tehnice, la acea vreme, nelimitate. Se conectă la programul internaţional al unei mari firme de profil, care avea un slogan publicitar extrem de generos: pentru un minut de dialog celular, în orice ţară europeană, clientul urma să fie taxat cu doar 20 de pence. Un tîrg minunat pentru studentul nostru însingurat, care putea astfel să discute consistent cu familia, cel puţin o dată pe săptămînă.

Imediat după confirmarea conectării, cu ceasul în faţă (potrivit pe cronometru) şi inima zvîcnind de emoţie, băiatul îşi apelă rudele de peste mări şi ţări, povestindu-le, cu lux de amănunte şi bucurie copilărească, marea afacere pe care tocmai o încheiase. Cînd consideră că „traumatizarea" bugetului telefonic era, pentru moment, suficientă, îşi luă rămas bun de la cei dragi şi se grăbi să sune la serviciul de aflare a propriului cont, din pură curiozitate, întrucît nu-şi imagină vreo secundă că o promisiune (britanică) nu ar fi respectată pînă în cele mai mărunte detalii ale sale. Aici însă, stupoare! Vocea robotului îl informă cu nonşalanţă că, prin nefasta convorbire, cheltuise o sumă de (măcar) patru ori mai mare decît cea estimată iniţial (în conformitate cu precizările din reclamele companiei al cărei client devenise). Un calcul sumar îi demonstră tînărului, fără echivoc, irosirea aproape integrală a bugetului (pe o lună) la o singură apelare internaţională. Nu exista nici un dubiu: pentru un minut de dialog cu familia plătise 80 de pence, şi nu 20, după cum afirma oferta iniţială. Avînd creditul telefonic aproape de zero şi o nevroză (meteo) tipic londoneză, masterandul român îşi înecă necazul într-o bere Newcastle.

A doua zi, cu fatalismul specific victimelor moldo-vlahe, dar (tocmai datorită lui) împăcat cu sine, el povesti colegilor mica păţanie telefonică. Spre surprinderea lui (care se aştepta să producă amuzament şi persiflări indolente, gen „Ce să-i faci, ăsta-i capitalismul!"), toată lumea fu ultragiată. În mintea englezilor, situaţia era inacceptabilă, reprezentînd o încălcare gravă a drepturilor individului şi a regulilor economiei de piaţă. Înainte ca bietul român să se poată dezmetici, ei întocmiră o scrisoare de protest vehement către conducerea firmei, punîndu-l pe omul nostru (în calitate de client) să o semneze. Îi cerură reclama de la care pornise totul, o anexară la „dosar" şi expediară plicul pe adresa companiei, într-o succesiune de mişcări de-a dreptul năucitoare pentru protagonist. Nu trecu mult timp, de altfel, şi băiatul primi un telefon (chiar pe buclucaşul mobil amintit). O voce (destul de timorată) a unei persoane care se recomandă „director executiv" îi spuse că protestul său fusese receptat de marele trust. Regretau mica ambiguitate produsă. Într-adevăr, programul presupunea taxarea cu 20 de pence minutul la convorbirile europene, dar, dintr-o eroare (culturală?), responsabilii cu marketing-ul nu precizaseră acolo faptul că „Europa" – în viziunea firmei – se întindea numai pînă în Ungaria (inclusiv), „ţările Estului" (cum se exprimă domnul menţionat), printre care şi România, desigur, intrînd la categoria „Asia", unde plata era de 80 de pence pe minut. Uşor jenat, tînărul mulţumi pentru clarificări, se scuză pentru protest şi închise. Ieşi abătut în ploaia măruntă de afară. Nimic nu părea mai îmbietor ca o halbă de Newcastle.

Evenimentul se cerea cinstit cu o bere Newcastle.

După o zi, colegii aflară trista poveste. Din nou, spre uimirea românului, indignarea lor fu deosebit de intensă. Redactară acum un protest colectiv, căruia îi ataşară hărţi ale Europei (cu poziţia României bine încadrată) şi diverse mărturii (istorice) englezeşti despre europenitatea ţărişoarei din jurul Carpaţilor. Depuseră întreaga documentaţie la sediul nefericitei companii. În cîteva ore, eroul principal primi telefon de la însuşi preşedintele firmei, care (speriat) îi promise rezolvarea urgentă a situaţiei. În trei săptămîni, vor extinde programul (de 20 de pence) în România şi Bulgaria. Pînă atunci, pentru consolare, ofereau clientului reclamant un cont gratuit (echivalent cu suma pierdută în respectiva convorbire) şi posibilitatea unilaterală (valabilă, adică, numai pentru telefonul său!) de a apela numere din România cu taxare de 20 de pence pe minut. Bărbatul – vizibil îngrijorat – îşi cerea un milion de scuze, promiţînd chiar o mică verificare a directorilor de marketing. Fostul meu student rămase siderat. La capătul unui minut de buimăceală, surîse pentru prima dată de cînd debutase tensionatul episod. Evenimentul se cerea cinstit cu o bere Newcastle.

Ce să reţinem din istoria de mai sus? Decideţi dumneavoastră! Eu mă limitez să semnalez că pe piaţa românească nu a apărut încă berea scoţiană Newcastle.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

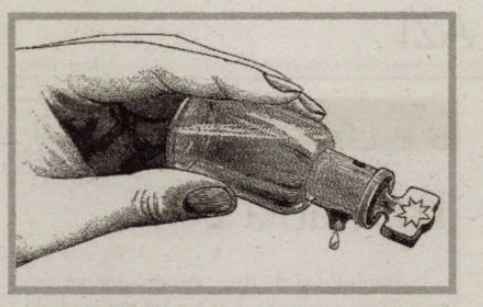

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

De pamflet

Sensurile cuvintelor se schimbă de cele mai multe ori pe nesimţite. Uneori, singura dovadă a transformării e apariţia termenilor în contexte noi, în combinaţii pe care nu le-ar permite înţelesurile tradiţionale. E uşor de observat cît de mult şi-a lărgit accepţia şi cît de vag a devenit termenul *pamflet* în momentul de faţă, în spaţiul public românesc: cuvîntul e folosit fără discernămînt, ca o etichetă generalizatoare şi ca o scuză universală. Extinderea semantică a dus la folosirea sintagmei *de pamflet* pentru a caracteriza reviste, site-uri, emisiuni, bloguri etc.: „Singura *revistă de pamflet* (inter)urban" (nastratin.ro), „Interpreta M.Ş. se răzbună pe o *revistă de pamflet!*" (yupi.md); „Craiovaniuz.ro este *un site de pamflet* şi toate ştirile de acolo sînt inventate" (telegrama.ro); „Ăsta-i *site de pamflet!*" (lasubiect.ro); „o *emisiune de pamflet* de la o televiziune franceză" (kmkz.ro); „băi oameni buni... ăsta e *un blog de pamflet*... e doar o glumă" (audvoci.ro) etc. Eticheta *de pamflet* înlocuieşte, de multe ori, categorizări mai vechi şi mai potrivite: *de umor, umoristic, satiric, glumeţ, ironic* etc.

Primele reviste umoristice româneşti aveau de obicei subtitluri lămuritoare: *Bobîrnacul* (1878) se prezenta ca „foaie satirică şi umoristică". În perioada comunismului, *Urzica* era o revistă „de satiră şi umor". Oscilaţia între formule reflecta asocierea curentă a umorului cu o oarecare gratuitate, iar a satirei – cu ofensiva critică. După 1989, revistele umoristice au căutat subtitluri mai puţin banale: *Academia Caţavencu* se autodefinea ca „săptămînal de moravuri grele". În momentul de faţă, site-ul foarte activ şi foarte apreciat Times New Roman îşi defineşte corect statutul – de „cotidian independent de umor voluntar". Comentatorii mai puţin riguroşi îi aplică însă, fără ezitări şi fără intenţii negative, eticheta dubioasă a pamfletului: „Toată lumea ştie – credeam eu – că Times New Roman e un *site de pamflet*" (flu.ro); „Un *pamflet,* ca multe dintre cele publicate de site-ul Times New Roman, a dus la un conflict de proporţii" (libertatea.ro); „postul de televiziune România TV a preluat de pe *site-ul de pamflet* Times New Roman o ştire inventată şi calomnioasă" (basilica.ro). Evident, un articol umoristic (de exemplu, o ştire inventată, exagerată şi voit absurdă) *nu* este un pamflet.

Uzul tot mai deviant al termenului *pamflet* e legat, desigur, de transformarea sa într-un argument juridic şi de preferinţa pe care presa românească actuală o manifestă, dintre toate formele de polemică, pentru atacul la persoană şi pentru injuria violentă. Multe dintre textele care ar putea furniza motive de proces pentru calomnie nu sînt pamflete: nu au nici (suficient) umor, nici miză satirică generalizatoare. Pamfletul pare astăzi (şi datorită unei tradiţii literare care îi conferă o anume legitimitate) forma privilegiată şi lipsită de responsabilităţi prin care injuria şi informaţiile neverificate se pot asocia cu o ipotetică valoare estetică. Se recurge astfel la formula salvatoare care apare pe ecran la începutul şi la sfîrşitul unor emisiuni: „Această *emisiune este un pamflet* şi trebuie tratată ca atare", cu numeroase variaţii – „acest blog este un pamflet" (nostradama.com); „acest clip este un pamflet" (youtube.com) –, la rîndul lor deconstruite prin negaţie sau parodie: „Acest material nu este un pamflet, ci un semnal de bun-simţ" (ziaruldevalcea.ro); „acest om este un pamflet şi trebuie tratat ca atare" (youtube.ro).

Sîntem foarte departe de definiţia din DEX a pamfletului – „specie literară (în versuri sau în proză) cu caracter satiric". Evaluarea actuală e mai curînd pozitivă (din moment ce mulţi îşi declară textele pamflete). Nu a fost totdeauna aşa; într-un dicţionar mai vechi (e drept, destul de atipic şi subiectiv), pamfletul apărea şi cu explicaţia „broşură satirică şi murdară; (figurat) ziar murdar" (A. Scriban, 1939).

Pamfletul actual e, aşadar, fie orice text umoristic, fie atacul la persoană autoprotejat de scuza estetică. În al doilea caz, mi se pare că scuza poate fi uşor verificată şi demontată, prin simpla recunoaştere a unor dominante şi priorităţi. Este textul, emisiunea sau secvenţa X, îndreptată împotriva unei persoane, urmărind să o discrediteze (adică, din punctul de vedere al autorului, „să-i arate adevărata faţă"), iar performanţele stilistice sînt subordonate scopului persuasiv? Sau este într-adevăr un produs estetic, subiectiv şi ficţional, în care nu contează identitatea victimei, iar aceasta ar fi prima care să rîdă, din toată inima, de glumele pe seama sa? Mi se pare că zdrobitoarea majoritate a „pamfletelor" e în prima situaţie, în care atacul poate fi bine construit, tot aşa cum un vorbitor inventiv „înjură frumos", cu dezvoltări şi surprize lexicale. Faptul că, după trecerea timpului, atacuri injurioase din trecut au ajuns să fie citite estetic nu schimbă datele problemei: reconversia funcţională a textelor e în ochiul şi mintea cititorilor. O delaţiune neîntemeiată sau o calomnie pot deveni peste cîteva secole documente lingvistice şi surse de plăceri filologice sau estetice, dar în contemporaneitate contează în primul rînd faptul că au produs o suferinţă.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

ready made

„Mulţi au putut observa, cu revenirea frigului la 19 Decembrie, cum unii din cai, bătrâni mai ales, schioapătă d'o dată şi de geaba li se scot potcoavele, căci nu din causa strânsorei sau a caelelor provine această schiopătătură; în zadar potcovarii îţi ia bucata de 5 lei pentru a «des-răscopita» cu ea piciorul presupus scrântit. Aceste turburări a funcţionărei aparatului nervos, urmate şi cu diferitele paralisii a părţilor din cal care poate chiar muri, se vindecă dacă se ţine calul la căldură; dacă se freacă cu oţet cald, unt-de-neft şi dacă 'i se dă să înghiţă ceai de floare de soc cu rachiu. Îndată ce căldura s'a restabilit şi pe picior şi în'ăuntrul calului, schiopătatul încetează."

Revista Ilustrată Enciclopedică „Gazeta Săteanului", Anul al XVII-lea, No. 23 (358), 5/18 Ianuarie 1901

PUBLICITATE

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Violenţa împotriva femeilor – un fleac

Trecu şi Ziua Internaţională pentru Eliminarea Violenţei împotriva Femeilor. Fu pe 25 noiembrie. Ne aflăm, conform calendarului, în perioada celor 16 zile de activism care ar trebui să pregătească o altă mare sărbătoare: 10 decembrie, Ziua Mondială a Drepturilor Omului. Pe la noi e linişte, celebrarăm cum ne pricepurăm. Lansarăm un cîntec şi apoi ne refugiarăm pe la casele noastre. Veni zăpada... Şi iarna grea... Nici eu nu făcui mare lucru... Am întrebat studentele, studenţii, despre ziua asta, despre violenţa domestică... Tăcere... Mi-am chestionat rudele de prin ţară, prietenii, amicii... Aceeaşi tăcere. Prin presă, ceva destul de şters...

Or, violenţa nu se opreşte de la sine, ci dimpotrivă se adînceşte pe măsură ce educaţia devine din ce în ce mai lăsată la voia întîmplării, iar resursele se afundă în mizerie... Degeaba punem noi pe note muzicale protestul şi activismul (şi apreciez atît gestul trupei Taxi, cît şi prestaţia „actriţei"), dacă cel două nu sînt însoţite de măsuri concrete.

La Văscăuţi sau la Ciorogîrla, la Develselu sau la Agigea, lumea şi, mai ales, femeile n-au prea auzit de ziua asta. Şi chiar de ar fi auzit, la ce le-ar folosi? Violenţă domestică? Violenţă împotriva femeilor? Un fleac, de veacuri şi decenii... femeile se supun şi integrează violenţa masculină ca pe ceva normal, dat de Dumnezeu. „M-a bătut de mi-a învineţit carnea pe mine. Am zăcut vreo două luni. Şi, apoi, o luarăm de la capăt", îmi povesteşte Ioana, femeie ajunsă la vîrsta maturităţii absolute, după vreo 30 de ani de mariaj cu lupte inegale. „Şi n-aţi avut nici o reacţie?" a fost întrebarea firească. Răspunsul clasic: „Cum să dau eu, mamă, în el? Păi, nu mi-ar fi ruşine de sat, că el e bărbatul?" Şi răzbunarea aşteptată: „Lasă, lasă să mă bată, că o veni şi vremea mea." Or, femeile tot aşteaptă să vină vremea lor de ceva veacuri şi decenii...

Cel mai normal gest care ar trebui făcut s-ar rezuma la investiţia în educaţie. Lăsate pradă celor şapte ani de-acasă, fetele nu învaţă la şcoală cum să-şi impună cu demnitate feminitatea, să-şi valorifice inteligenţa şi nici să se apere cu folos în faţa violenţei. Învăţate să se lase dominate, reproduc modelul atît în societate, cît şi în educaţia copiilor.

Modelele de pe scena publică sînt dezamăgitoare şi mai ales groteşti. Promovînd nuditatea şi frivolitatea, Andreea, Bianca, Oana sau Antonia reproduc un drum deja ştiut şi cunoscut de toate Penele sau Mimicile de prin uliţele şi mahalalele istoriei noastre. Pe scena politică, modelele sînt înduioşător de penibile. Elenele, Amaliile, Magdele şi Oanele se bat în declaraţii de mîna a doua, postînd în roluri de secretare şi trasîndu-şi competenţele doar în servirea cafelelor pentru şefi, cu linguşirile aferente. „Rolul femeii în societate este să vegheze şi să asigure viitorul copiilor", sună o recentă declaraţie, femeia afundîndu-se în „programări genetice" şi tămîieri demne de o secretară, şi nu de un om politic. Asta, în timp ce Ecaterinele deştepte se lasă „garantate" de nătărăi vanghelişti, asumîndu-şi inferioritatea şi mai ales dorinţa de a fi dominate, chiar şi cînd nu este nevoie. Or, într-o asemenea companie de reprezentare publică, din care lipsesc valorile, responsabilitatea, inteligenţa, discreţia, bunul simţ şi chiar feminitatea, femeile din România privesc şi aleg ce privesc... Sau nu aleg deloc, afundîndu-se în patriarhat şi acceptare, visînd să răzbească în viaţă ca una dintre fetele de la TV, prin labirintul lumii masculine. Cînd pleci la drum ţintind poziţia de secretară, nu poţi cere decît respectul datorat unei secretare.

Şi mai este apoi şi sărăcia, sărăcia care înghite orice iniţiativă, orice dorinţă, orice luptă. Cu slujbe sau fără slujbe, dar cu copii şi casă grea, femeile din România n-au şansa unei alegeri şi nici curajul de a face o altă alegere. Dependenţa economică creează conformism şi supunere... Lumea rurală este adînc pierdută în această supunere... Degeaba îi spun eu Ioanei că poate să plece, că are dreptul la viaţă fără violenţă, degeaba îi vorbesc de drepturi, egalităţi şi libertăţi, că mă priveşte lung, numărînd parcă în gînd leuţii rămaşi pînă la pensia următoare, şi exclamă cu tristeţe: „Doamnă, fiecare şi le ştie pe ale lui."

Modelele sînt înduioşător de penibile.

Mă simt ca revoluţionarii paşoptişti, plecaţi să schimbe lumea asta a noastră, şi întîmpinaţi cu indiferenţă, deseori alungaţi, cînd propovăduiau libertatea şi egalitatea în vremuri în care nu existau nici măcar cuvintele...

Violenţa pare, aşadar, doar un fleac, cînd sînt atît de multe altele la rînd...

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Basarabia 200

„Depinde şi de dvs., cei de aici, să puneţi capăt acestei condamnări nedrepte la închisoare a Basarabiei. Sînt mulţi tineri printre dvs., mulţi bursieri ai statului român, care puteţi scrie o filă de istorie chiar în zilele noastre, iar chipurile dumneavoastră să devină tablouri pe care elevii şi studenţii altor generaţii să le pună la loc de cinste pe pereţii sălilor de clasă. Un moment istoric ca cel din 1918 se poate repeta. Nu este nici bine, şi nici suficient ca venirea dvs. în România să fie folosită doar ca o trambulină de lansare în Europa. Cei pe care i-aţi lăsat în urmă aşteaptă mai mult de la dvs. Luaţi-i şi pe ei, cu totul, şi aduceţi-i în România, în Uniunea Europeană. Dar, pentru aceasta trebuie să fiţi mai vocali, mai uniţi, mai lipsiţi de orgolii mărunte. Nu mai avem voie să fim dezbinaţi, e prea tîrziu! Basarabia noastră trebuie să fie şi să rămînă tricoloră cu orice preţ. Nu roşie, cum vor alţii! Poate e momentul să o spun la un mod răspicat: sînt un îndrăgostit de Basarabia. M-am născut cu o parte a acestei iubiri, am avut-o în gene, locul naşterii mele fiind pe malul Prutului, undeva în nordul Moldovei. Am venit pe lume cînd Moldova era întreagă, în sufletul meu ea nu era ruptă în două, iar eu aşa am rămas toată viaţa: port mereu o Românie întreagă, nu ciuntită. Mai tîrziu am aflat că eu m-am născut imediat după ce bunicul meu, căruia îi port numele, murise într-o închisoare din cauza unor bătăi crunte după cîţiva ani de detenţie. Avea sute de prieteni peste Prut, pe care i-a vizitat şi cînd Basarabia era a noastră, şi cînd ne fusese răpită. El nu a acceptat niciodată ca Prutul să fie o graniţă. De aceea a murit. Nici el, nici eu, dar nici dvs. nu trebuie să mai acceptăm ca Prutul să fie o graniţă despărţitoare de neam."

Vasile Nanea, la lansarea volumului *Diplomaţie pe baricade*, MŢR, 22 noiembrie 2013

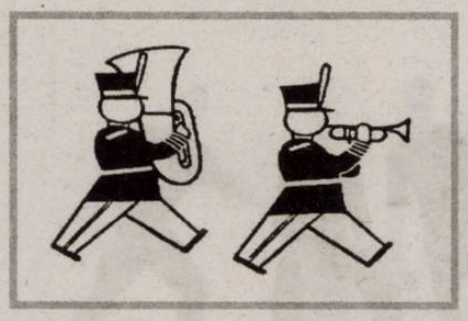

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

De Ziua Noastră

După ce s-a risipit fumul de la eşapamentele tancurilor care au defilat pe sub Arcul de Triumf, ţara în sărbătoare s-a retras pe la televiziuni. Lucru destul de trist, dar normal pentru o lume care a ales să vadă ce e în jur doar prin ecranul televizorului. De Ziua Noastră e frig. Nu prea ai unde să te duci. N-ai cum să pui discul şi grătarul în vreo pădurice, pe marginea lacului sau la buza şoselei. Sînt ani în care e atît de frig, iar vremea e atît de sadică, încît unora le vine să pună pături în geam, încălzindu-şi Ziua doar de la soarele reflectoarelor din studiourile care defilează pe *micul ecran*. Asta e. De la Revoluţie pînă acum, n-am găsit o soluţie de a ne împrieteni *mai la cataramă* cu Ziua Naţională. Nici un creativ mai tînăr şi mai uşchit, de prin agenţiile patriei, n-a mirosit pînă acum că e o gigantică pîine de mîncat din treaba asta. E o pană de idei atît de stînjenitoare, încît chiar şi un set de idei mediocre ar face valuri şi ar produce vii dezbateri. Nu doar pentru că ne pricepem cu toţii – la *tot!* –, ci pentru că, în sinea fiecăruia dintre noi, doarme dus un patriot sincer, care aşteaptă să se bucure de ziua ţării sale.

La cît de mult ne preocupă ideea brand-ului de ţară, intrarea în arenă a unui pachet de idei despre Ziua Naţională ar face un succes nebun. Nu mai pun la socoteală isteria din ringul gigantic în care se consumă meciul brandului de ţară. Asta se vede în fiecare zi. De parcă brandul ăsta ar fi un ac pe care cineva trebuie să-l găsească într-o şură – de la chioşcarul mistocar care fumează la colţul blocului, pînă la dom' profesor, pensionar supărat pe lume – toţi sîntem implicaţi în căutarea asta. Nu spun că e rău. E bine să fim împreună. Dar ar fi minunat să ne găsim unii pe alţii în căutarea unui conţinut, nu să ne ciondănim în legătură cu găsirea unei forme, a unei păcăleli isteţe sau a unei formule miraculoase care să acopere şi să vindece tot ce nu e bine pe-aici.

Că noi cam asta credem că e brandingul ăsta, la care ne pricepem toţi. O mingicăreală, un dribling de-ăla care dă mingea printre picioarele adversarului, o formulă magică, din care iese o viaţă mai bună pentru toţi. O imagine minunată, a unei ţări triste, pline de frustrare, care, dintr-odată, iese în poză veselă, rumenă în obraji, pocnind de sănătate, contaminînd cu optimism întreaga planetă. Mai repede am vrea să vină unu' care povesteşte frumos despre ţara asta, cineva care ne „repară imaginea ţării", decît să facem nişte şcoli, nişte spitale, nişte drumuri, nişte păduri în care nu se mai măcelăreşte vînatul şi nu se bagă rîurile în tuburi subterane, nişte Deltă în care nu se mai curentează şi braconează cu bestialitate peştele, nişte administraţie în care nu mai primează doar nepoţii şi verii, nişte justiţie în care magistratul chiar e cineva, şi nişte politică în care... M-a luat cu plîns. Iertaţi-mă, revin îndată.

Aşa. Ziceam de Ziua Naţională. Că ar fi de mare succes şi – foarte serios de data asta – ar fi extrem de interesant să găsim nişte idei despre ce-am putea face de 1 Decembrie, în afară de a merge la o paradă militară, de a ne uita la televizor, de a ne călca în picioare pentru fasolea şi sarmalele pe care primăriile le dau *moca*, şi de a admira, seara, retragerea cu torţe a militarilor. Că s-o schimba, că nu s-o schimba, că s-o muta mai în primăvară, legată de ceva cu greutate simbolică mai mare, Ziua Naţională e asta pe care o avem acum. Nu găsim mai nimic, ceva mulţumitor cu care să o umplem. Şi tare mă tem că, dacă ar fi o alta, în altă lună, mai caldă, Ziua Naţională ar fi la fel. Adică un prilej al unora de a se arăta altora. Ăia care se arată în această zi sînt aceiaşi cu cei care se arată în fiecare zi a anului. Era să uit. Da, e o diferenţă. Poartă cocarde tricolore.

În rest – aceeaşi treabă. Aceleaşi feţe pe care le vezi zilnic se perindă pe la televizor şi sînt preocupate de ethosuri naţionale şi de profunzimea spiritului românesc. Pe lîngă ei, mai încap „nişte unii" care fac performanţă. Nişte autentici, nişte valori reale care sînt expuse, ca maimuţele, în vitrina Zilei Naţionale. Copii geniali, ţărani sclipitori, cercetători de vîrf, sportivi, oameni care chiar fac ceva, cu toţii sînt expuşi ca nişte curiozităţi, ca nişte vietăţi neverosimile, în preajma cărora se insinuează tot ăia pe care îi vezi zilnic. Ăia care, de Ziua Naţională, îşi pilesc limbile, ca lupul din poveste, şi vin să se arate pe lîngă „românii cu care ne mîndrim". Şi curg peltelele groteşti de ţi se zbîrleşte părul pe mîini, ţi se face pielea de găină, şi te-ntrebi, ca toată suflarea masochistă de pe aici: „Pînă unde pot să meargă ăştia, domnule?"

În timp ce tu te-ntrebi, ei îşi văd liniştiţi de treabă. Din gurile prevăzute cu compostoare din oţel şi titan, azi, de Ziua Naţională, curge miere de salcîm. Unora nu le iese decît un soi de zacuscă veche şi neizbutită, un ghiveci de buruieni şi pălăria-şarpelui, dar tot se forţează să fie altfel, „în zi de sărbătoare". Să ai impresia că sînt jurnalişti bine intenţionaţi, păzitori ai adevărului sau reprezentanţi pe care i-ai votat, oameni care gestionează cu grijă obsesivă tot bănetul care vine din taxele plătite din buzunarul „românului". *Românul*, doamnelor şi domnilor – cuvîntul care se rostogoleşte „la ceasul sărbătorii sale" de pe toate buzele care se lipesc de ecran şi-l spală pe dinăuntru cu cele mai delirante discursuri.

Şi să vedeţi de nu ne-om întîlni la anul, de-om mai fi pe-aici, şi-om povesti, cu la fel de multă patimă, despre cum ne-am petrecut Ziua Naţională, tot la televizior. Părerea mea.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Lideri în tehnologie.

Lumea este într-o continuă evoluție. În fiecare zi mai mulți oameni, mai multe mașini, case și fabrici determină un consum tot mai mare de energie.

De aceea ExxonMobil investește 1 miliard de dolari anual în cercetare și dezvoltare – aceasta face parte din angajamentul nostru pentru dezvoltarea de tehnologii inovatoare, necesare satisfacerii nevoilor de energie de la nivel mondial, care cresc cu rapiditate.

De exemplu, ExxonMobil este un lider recunoscut în forajul dirijat de sonde orizontale, care permite accesul la resursele din adâncime, într-un mod eficient și într-o manieră responsabilă din punct de vedere al mediului.

Astfel, fie că investește în cercetare și dezvoltare, livrând produse petroliere inovatoare, fie că investește în comunități, ExxonMobil dezvoltă mai mult decât petrol și gaze – noi contribuim la susținerea progresului.

Pentru a afla mai multe despre activitatea noastră, vizitați **exxonmobil.com**

ExxonMobil

Găsim soluții pentru cele mai dificile provocări globale ale energiei.™

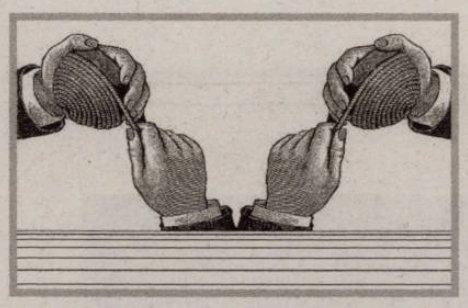

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

„Vreau să fiu european, nu sovietic“

– sau despre cum, în Est, a fi pragmatic înseamnă să nu fii pragmatic –

■ „Noi am rezistat o iarnă întreagă în frig, fără gaz, electricitate şi mîncare“, zice preşedinta Lituaniei, ziariştilor adunaţi la Vilnius. Sînt 1000 de ziarişti acreditaţi, în micul oraş german de limbă lituaniană, care zbîrnie de delegaţii oficiale. Ministrul de Externe suedez Carl Bildt este întrebat, la Conferinţa Societăţii Civile, dacă Parteneriatul Estic (PaE) este un succes sau un eşec. Bildt a fost unul dintre cei doi părinţi fondatori, împreună cu ministrul Sikorski al Poloniei (Traian Băsescu crede că şi el a fondat PaE, dar numai el crede asta). Bildt se arată uşor afectat de întrebare, şi zice: „Păi, nu vedeţi cîţi ziarişti... am reuşit să punem Estul pe agenda UE.“

■ Înţepătura preşedintei Dalia Grybauskaite era îndreptată spre preşedintele ucrainean Victor Ianukovici. Joi seara a avut loc cina oficială şi, înainte de asta, un cocktail. Vineri urma summitul în sine, dar de obicei deciziile mari se iau la cină. Vineri dimineaţa a apărut deja pe YouTube un filmuleţ interesant. În mod clar provenea de la organizatori, pentru că era filmat cu camera care se plimbă la cocktail printre invitaţi, şi nu se plimbă oricine, nici măcar ziarişti, aşa, la liber, printre şefi de stat care discută relaxaţi, cu paharele în mînă. Singura dilemă era dacă filmul a fost dat dinadins de organizatori sau s-a scurs. În el sînt nişte discuţii (abia se aude, dar pricepi ideea) interesante. În primele imagini, straşnica doamnă din Lituania îl primeşte pe Ianukovici la poza oficială. Îşi dau mîna. Feţe îngheţate amîndoi. Urmează apoi secvenţele de la cocktail. În prima – Barroso, Ianukovici şi lituanianca. Barroso, volubil, vorbeşte tare, îi zice lui Ianukovici că acordul acela era o şansă pentru Ucraina. Pare uşor ridicol, cu veselia lui. Cadrul e mişcat, camera se plimbă, revine la grup. Lituanianca şi Ianukovici încep să vorbească în rusă. Barroso se retrage, jenat. Doamna pare că îi zice ceva la modul: hai, frate, mai facem o încercare? Apare Angela Merkel lîngă ei, salută scurt şi îl ia tare: „Aşteptam mai mult de la dumneavoastră.“

Şi Voronin a vrut spre UE.

Două doamne blonde, puternice, cu mai mult de un cap mai scunde decît Ianukovici. Vorba lui Sorin Ioniţă, care a comentat la mine pe Facebook, unde am pus filmuleţul: l-a luat dirigintele la rost pe plăvan. Ianukovici se fîstîceşte, îşi caută greu cuvintele (nu vorbeşte engleză, are un traducător lîngă el, femeile par a nu înţelege clar ce zice). Se pare că dă o explicaţie – că Rusia l-a presat, că situaţia economică e grea, că de trei ani a fost lăsat singur să facă faţă presiunii Moscovei. La asta răspundea apoi preşedinta Lituaniei, zicînd că ei au îngheţat o iarnă. Înapoi la scenă – Ianukovici îndrugă scuzele cu ochii fugind în toate părţile, scărpinîndu-se nervos pe sub ochi. La un moment dat, Merkel face un gest spre traducător, să se dea mai încolo. Acela pare uimit şi se dă în spate. Merkel îi zice ceva lui Ianukovici, nu se aude, nu se ştie în ce limbă, nu se ştie ce. Din micile drame ale unui summit mare.

■ Şi Dalia Grybauskaite şi Viktor Ianukovici au fost pionieri, apoi cetăţeni ai Uniunii Sovietice. Dar par a veni din lumi diferite. Lituania chiar a îngheţat o iarnă de frig. A fost prima dintre republicile sovietice care şi-a proclamat independenţa faţă de URSS. Şi asta chiar sub conducerea partidului comunist lituanian. Gorbaciov a trimis trupele speciale să recucerească Televiziunea din Vilnius, s-a lăsat cu morţi, situaţia a grăbit destrămarea URSS. Şi, de atunci, Lituania e mereu în ţinta Moscovei. Anul acesta e rîndul brînzeturilor. O industrie puternică în Lituania, încă de pe vremea URSS, ruşii au nostalgia brînzei lituaniene. Jumătate din exporturile de lactate merg în Rusia. Dar anul acesta, celebra agenţie de norme sanitare a Rusiei, cea care găseşte lipsuri ba în vinul moldovenesc, ba în ciocolata ucraineană, a găsit defecte şi în brînza lituaniană. Într-o lume obsedată de alimente sigure şi în nevoie de standarde fito-sanitare, ruşii au patentat standardele fito-geo-politice.

■ Vilnius reacţionează mereu cu îndrăzneală şi cere solidaritate de la UE. Şi chiar o primeşte. Comisia a declanşat o investigaţie-mamut împotriva Gazprom, plecînd de la preţul şi contractele abuzive impuse Lituaniei. A extins apoi investigaţia şi la Estonia, Polonia, Cehia şi Bulgaria. Eu sper să o extindă şi la Moldova, dat fiind că e membră a Comunităţii Energetice Europene, şi

Demonstranţii de pe euromaidan.

am propus asta într-un raport, să vedem ce ecou va avea. Investigaţia asta (DG Competition e aşteptată cu un raport în primăvară) are potenţialul de a schimba modelul de afaceri al Gazprom în Europa, impunînd preţuri flexibile în timp, interzicerea clauzelor de revînzare şi accesul altor companii la reţelele de distribuţie.

■ Şi totuşi, ce au lituanienii ăştia de s-au apucat să îngheţe iarna şi să rămînă cu brînza nevîndută? Aparent, nu are nici o logică. De ce să faci aşa ceva? Dacă acolo e piaţa, dacă de acolo îţi iei energia, nu trebuie să gîndeşti pragmatic? Nu cînd ai un proiect de ţară. Şi asta e esenţial. Există două feluri de oameni politici în ţările astea din Est: ăia care au o viziune pe termen lung, şi isteţii, descurcăreţii, pragmaticii. Ăia care nu se entuziasmează „ca proştii“. Asta se numeşte *politică multivectorială*, în limbajul enervant al pseudoştiinţei numite geo-politică (de fapt, colecţii de baliverne sforăitoare, la fel de ştiinţifice ca şi horoscopul). Politica multivectorială zice că trebuie să fii flexibil, să nu faci obsesii pentru o parte sau alta, trebuie să fii „pragmatic“ şi să fructifici avantajele unde apar. Să nu superi pe nimeni definitiv, să nu iubeşti pe nimeni complet. Să nu amesteci pasiunea cu afacerile, nici idealurile cu proiectele de ţară. Evident, pentru şcoala asta, a avea valori şi a le promova, a lua decizii şi a face alianţe în funcţie de valori e ceva ruşinos. Mai trivial spus, ei aplică riguros sintagma „dacă eşti miel blînd, sugi la două oi“. Şi la europeni, şi la ruşi.

■ Lituanienii nu au fost pragmatici în anii 1990, cînd le tăiau ruşii gazul. Nici românii nu prea au fost pragmatici cînd au pornit-o spre UE. Şi nici moldovenii, acum. De fapt, lupta între ăia cu proiect şi ăia pragmatici s-a dat în fiecare ţară, doar că au diferit proporţiile. În Ucraina, cei cu proiect au fost mereu prea slabi. Şi nu ar trebui să ne uităm foarte de sus. Dacă în 1996 nu cădea Ion Iliescu, s-ar putea ca acum la Vilnius să fi avut şi noi un preşedinte care să zică: voi cît daţi, că ruşii dau atîta? Mi se poate spune: Iliescu a fost cu pactul de la Snagov, din 1995, cînd s-au decis toţi că vor în UE şi NATO. Da, cînd una dintre oile de muls e puternică şi cealaltă la pămînt, pragmaticii sînt în derută. Şi Voronin a vrut spre UE, în 2003, cînd UE părea puternică, şi Rusia nu. Apoi, s-a schimbat la loc. Apoi iar. Şi acum iar. La fel şi Ianukovici.

■ Ministrul polonez de Externe, Sikorski, spunea la Vilnius ceva de genul: în 1990, ucrainenii trăiau mai bine decît noi, polonezii. Acum, situaţia s-a inversat dramatic. Ceva greşit s-a întîmplat cu ţara asta, aţi pierdut prea multe oportunităţi. Acesta este paradoxul aşa-numitului pragmatism multivectorial: fugind după chilipiruri pe termen scurt, îţi ratezi proiectul de ţară. Polonezii nu au fost pragmatici cînd şi-au propus să adere la Vest. Acum, fac politica Vestului în Est. Ucraina a avut mereu lideri mai pragmatici, mai pricepuţi la chilipiruri. Au tratat relaţiile internaţionale ca la ca tîrg – vorba lui Traian Băsescu. Şi totuşi, ucrainenii trăiesc mai prost decît polonezii, ruşii – mai prost decît lituanienii şi cei din Moldova mai prost decît cei din România. „Pragmaticii“ şi-au trădat, de fapt, poporul. Şi e cazul să punem cuvîntul între paranteze. Pentru că vorbim, de fapt, despre bişniţari.

■ Cînd comuniştii lituanieni îşi proclamau independenţa faţă de URSS, comuniştii moldoveni rămîneau mofluzi că li se destrăma *soyuz*-ul văzînd cu ochii. Mircea Snegur a avut rolul său în fondarea statului independent care acum este Republica Moldova, dar nu se poate spune că a avut iniţiativă. URSS s-a prăbuşit din interior după puciul de la Moscova şi abia apoi s-a declarat Moldova independentă. Acum, la Vilnius, fiica lui Mircea Snegur spune că Moldova doreşte să întreţină relaţii bune şi să facă comerţ şi cu UE, şi cu Rusia, dar că drumul său e ferm spre UE şi că e pregătită să reziste presiunilor Rusiei. Natalia Gherman este fiica lui Mircea Snegur. Şi ministrul de Externe al Moldovei, care a parafat la Vilnius Acordul de Asociere la UE. Zici că un povestitor a pus cu mîna coincidenţa asta: generaţia tatălui a făcut o ţară, slabă, amărîtă, din cioburile imperiului. Generaţia fiicei e cea care are, în sfîrşit, un proiect.

Am ţinut musai să transcriu ceva din ce s-a spus la Vilnius, pentru prietenii mei din Moldova. Bildt: „Uitaţi-vă la istoria UE. Toate democraţiile europene care au bătut la uşa UE au fost primite, pînă la urmă. Mereu a fost opoziţie din interior. Mereu. Şi la Suedia s-au opus unii din Parlamentul European. Mereu a fost aşa.“ Sikorski: „Şi Polonia a fost la fel, în primul acord cu UE, după 1990, nu am avut nici o promisiune de aderare. Ba chiar ni s-a spus că nu se va întîmpla. Şi noi am zis că e scopul nostru unilateral, că ne propunem să aderăm. Şi am făcut-o. Ucraina ar fi avut, prin Acordul de Asociere, mai mult decît am avut noi atunci. Deci, faceţi-o, asumaţi-vă ca obiectiv şi se va întîmpla.“

■ În aeroportul din Varşovia, unde scriu acest articol, tocmai încep ştirile. Poliţia intră peste demonstranţii de pe euromaidan, la Kiev. Chelnerul dă sunetul mai tare şi lumea din cafenea ridică capul spre ecran. Pentru Polonia, Ucraina a fost premiul cel mare şi l-a ratat la mustaţă. „Vreau să fiu european, nu sovietic“; „Dragă Europă, apără-ne de mafia rusească“; „Trăiască UE, *Viva* la Vida“; „Vrem Europa, vrem democraţia“; „Ucraina este Europa“ – pancarte de la Kiev şi Liov. „Drapelul european este la modă“, titrează cotidianul *Den*, preluat de *Presseurop*. Spune asta Irina Diadenko, responsabila cu Relaţiile Publice a oraşului Sumi (est), unde drapelul european din faţa primăriei a fost subtilizat de trecători. Ziarul vorbeşte cu mai mulţi fabricanţi de drapele, care constată toţi o creştere a cererii pentru cele albastre cu steguleţe. Cine sînt oamenii ăştia care fură drapele europene? Sînt cealaltă parte a Ucrainei, care are un proiect. UE se vede mai bine din afară decît dinăuntru. De cînd sîntem membri, ne-am setat altfel agenda europeană. Sîntem nervoşi pe tema ratei de absorbţie sau iritaţi de Bruxelles că nu ne-a favorizat pe tema Nabucco, contra italienilor care au licitat mai bine, iar mediul de afaceri se întreabă ce-o fi cu directiva pe raportarea nonfinanciară. Sîntem dincolo de gard, în proces de relaxare. Uităm, încet-încet, ce proiect civilizaţional a fost UE pentru noi. Nici nu ne dăm seama că încă este. Dincolo de graniţa civilizaţională, de la Kiev, Liov şi Chişinău, proiectul de ţară încă se joacă. Oamenii ăia simt că UE ar face diferenţa. Foarte probabil, nu-i va salva de mafia rusească, dar altă soluţie mai bună la care să se gîndească nu există.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi mușterii

Uite, s-a întîmplat pe tramvaiul 14

Era sîmbătă, 14 şi un sfert, şi jumătate. Cumpărasem de toate şi nimicuri. Total: 2000. Se întîmplă tuturor. Mă deşela punga. Cumperi gîndind la ceilalţi, de fapt, cumperi cu frica ta. Dacă nu le place? De fapt, ce nu le place? Şi iei ce-ţi place ţie, iei ce bănuieşti că poţi stăpîni, iei ce crezi tu că i-ai şoca. De fapt, eşti un mare egoist, aşa că te costă ezitarea asta, egoismul celălalt. Pe scurt, trec de crucea aia de marmură făcută cioburi de la Sfînta Vineri şi văd că stă la stop tramvaiul. Dacă nu-l iau e chin, dacă-l iau e complicat. Cum să fac semn vatmaniţei să deschidă? Închisese uşa. Cum să-mi cer iertare că merg ca milogul două staţii mici-mici, ca ultimul boşorog pe care nu-l mai ţin picioarele? Şi mă arunc în calea tramvaiului, şi se deschide uşa, şi mulţumesc, şi era gol tramvaiul. Şi vatmaniţa se uită doar înainte şi mai deschide unei cocoane cu plase. Şi-mi spun: ce-ar bucura-o pe vatmaniţă? Să-mi taxez eu biletul. Şi scot cardul, şi cardul mă face de ruşine. *No credit*. Aoleo, nu pot fi recunoscător RATB pentru că a selectat un suflet, un înger. Vatmaniţa asculta muzică, era învelită în sunete. Nu-i păsa ei de mine. Mi-era ruşine acum că merg două staţii de tramvai. Scurte. Scurte. Şi cînd colo, tramvaiul nu mai opreşte la prima scurtă, ci doar la a doua. Mintea mea a fost mulţumită, firesc, nu poţi merge o staţie aşa de lungă, îmi spun. Vorbeam cu vatmaniţa, cufundată în sunete. Cînta, era cîntată? Nu ştiu, m-am dus cu sacoşa mea la o uşă din coadă, ca să n-o pun să deschidă uşa din faţă, ştiu eu că nu le place vatmanilor să deschidă uşa din faţă, de fapt, mie nu-mi place să se deschidă uşa din faţă, mă vede vatmanul şi nu-mi place. Cobor şi mă tot gîndesc la vatmaniţă. Tramvaiul era gol. Şi eu – fără bilet. Şi ea – deschizîndu-mi uşa.

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Lucian Pintilie

O reconstituire

Texte şi opinii de:

- Marie-France IONESCO (scriitoare, jurnalistă)

„Prima întîlnire“

- Andrei ŞERBAN (regizor)

„În viaţă să nu faci nimic la fel ca alţii“ – interviu

- Florin MIHĂILESCU (director de fotografie)

„El era liber, noi eram mai puţin liberi“ – interviu

- Mihai CHIRILOV (critic de film)

„Locul 17“

- H-R. PATAPIEVICI (scriitor)

„O operă rezistentă la oficializare“

- Nae CARANFIL (regizor)

„Dom'le, nu-mi mai puneţi placa cu «Maestre, nu se poate!»“

argument

Un personaj

1990. Eram în clasa a IX-a, cînd profesorul nostru de română ne-a încolonat şi ne-a dus pe toţi la cinematograful Victoria din Tîrgu-Jiu, la *De ce trag clopotele, Mitică?*. Parcă îl aud: „O clasă de filologie n-are voie să nu vadă filmul ăsta.“

Nu ştiam nimic despre Lucian Pintilie. Caragiale fusese în programa şcolară, şi citisem mai mult decît norma obligatorie. Dar cam atît. În bezna rece a sălii de cinema şi cu spaima că oricînd un şobolan ne poate trece pe la picioare, a început proiecţia. Hăhăielile noastre bezmetice s-au potolit. 28 de adolescenţi tăcuseră ca prin farmec şi se uitau hipnotizaţi la nebunia de pe ecran. Nu semăna cu nimic. Rîdeam şi chicoteam, dar nu de glumele noastre interne, ci alături de personajele dezlănţuite care se iubeau şi se detestau cu o pasiune nebună. Văzuserăm puţine filme în vieţile noastre. În afară de *Dallas*-ul urmărit maniacal nişte ani, cîteva filme indiene şi cele cu Stan şi Bran la cinema, nu aveam prea multe repere.

Ţineam minte atît de multe detalii din seara aceea că am întîrziat pînă în urmă cu vreo doi ani să revăd *De ce trag clopotele, Mitică?* S-a dovedit o mare prostie din partea mea, pentru că mi s-a părut şi mai vital, şi mai hipnotic decît în urmă cu nişte ani.

L-am descoperit pe Pintilie film cu film, am citit *Bricabrac*, m-a intrigat şi m-a fascinat în egală măsură.

A urmat momentul New York, retrospectiva de la MoMa, ai cărui artizani au fost Corina Şuteu şi Mihai Chirilov, care mi-a vorbit apoi şi despre planul său măreţ şi recuperator de a reuni ediţia integrală Pintilie într-un set de DVD-uri. A reuşit şi au fost lansate, la ediţia trecută a TIFF-ului.

Domnul Lucian Pintilie a împlinit de curînd 80 de ani. Acest număr nu este unul omagial, ci un cadou sentimental, un puzzle de fapte istorice, poveşti şi întîlniri, pe care l-am pus la cale împreună cu Corina Şuteu şi cu Mihai Chirilov. Cele opt pagini ale dosarului de acum au devenit, foarte curînd, prea puţine. Nu e mult, dar sper că poate fi o invitaţie de a redescoperi opera unui mare regizor şi traseul unui personaj care a rămas peste ani la fel de exigent şi de necruţător cu sine şi cu ceilalţi. Le mulţumesc tuturor celor care au acceptat invitaţia de a-l revizita în scris pe Pintilie. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 5 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Marie-France IONESCO

Prima întîlnire

Decembrie 1967. Într-o adolescenţă întîrziată, descopeream cu pasiune România. În culmea emoţiei – în ciuda sau din cauza dezastrului din jur –, ameţită de literatura rusă, nu conteneam să repet, spre exasperarea tuturor: „E nemaipomenit, trăim aici în plin Dostoievski şi în plin Cehov."

Nu vedeam încă – cu toate că sărea în ochi în această ţară – omniprezenţa lui Gogol, a unui Gogol balcanic.

Într-o seară, mă aflam într-un cerc de invitaţi, unde se învecinau, într-o atmosferă de bună dispoziţie, burghezi vechi şi noi, artişti şi veleitari, femei savante şi preţioase ridicole. În această societate amestecată apare un personaj atipic, cu o barbă rusească, cu o privire intensă şi albastră, ale cărui cuvinte, prin ironia şi gravitatea lor, tranşau într-o manieră radicală conversaţiile acestei lumi de salon. Era Lucian Pintilie, care ne invită, pe gazdă şi pe mine, la o reprezentaţie a ultimului său spectacol, *Livada cu vişini*. Pasionată de Bread and Puppet şi de Living Theater, fană a lui Grotowski, eram, bineînţeles, admiratoare a lui Cehov, dintr-o pasiune pentru care m-aş fi făcut actriţă.

În holul teatrului, înainte de începerea spectacolului, îi spun, exaltată, lui Lucian Pintilie: „Cehov e autorul meu preferat, îl ador şi plîng întotdeauna la piesele lui." Privirea sa albastră viră spre negru şi, stăpînindu-şi politicos enervarea, Lucian Pintilie mă sfătui să-mi economisesc lacrimile.

De la acea *Livadă cu vişini*, care a fost pentru mine un electroşoc cu efect întîrziat, mi-au rămas amintiri concrete, senzoriale, adică active. O culoare, o imagine, sunete.

Culoarea. Roşul scenei pe care evoluau personajele. „Soare, gît retezat", zicea Apollinaire despre acest soare roşu sîngeriu al serii, la anumite crepuscule, chiar înainte de triumful nopţii. Roşul sîngelui generaţiilor de morţi care au locuit acest domeniu, domeniul *lor*. „Spiritele boierilor alături de cele ale iobagilor, spiritele inocenţilor asasinaţi alături de cele ale asasinilor absolviţi de vină, spiritele fiinţelor şi ale lucrurilor... Spiritul cărţilor şi al lui Grişa, copilul ruinat." (Lucian Pintilie: *Fragmente dintr-un discurs cu actorii,* Arena Stage, Washington, 1988) Toţi vor fi abandonaţi şi, în acelaşi timp, livada va fi abandonată, şi acest abandon va fi crima – inconştientă pentru că e vorba despre uitare – ultimilor locuitori ai acestor locuri. Dar fantomele lor unde se vor întoarce?

O vară de neuitat, *1994*

Imaginea. Lanul de grîu din actul 2. Act ale cărui neliniştitoare seninătate şi aparentul idilism ne fac cu atît mai mult să resimţim moartea anunţată a livezii. *Imagine hiperrealistă,* în fond, adevăratele spice de grîu a căror materialitate, *grosime vivantă,* face palpabilă forţa telurică a ceea ce se naşte, trăieşte, moare şi renaşte. „Dacă grăuntele nu moare..." spune Evgheni. Da, grîul va renaşte în sezonul următor, dar nu şi lumea din *Livada cu vişini,* care va fi pentru totdeauna nimicită de Istorie.

Sunetele. Caleaşca înhămată, dar şi batuează la antipodul *micii muzici cehoviene,* clişeu sentimental de care această *Livadă cu vişini* m-a vindecat pentru totdeauna, trimiţînd *la dracu' toate violoncelele cehoviene.*

Miracolul lumii nu se percepe decît în *intensitatea clipei*. Nici nostalgie, deci nici melancolie care să ne instaleze în durata moale a dramei, atunci cînd Cehov al lui Lucian Pintilie ne confruntă cu tragicul. Clipa poartă în ea propria moarte, a noastră.

Cehov insista mult pe faptul că *Livada cu vişini* e o comedie. Fără îndoială, o făcea pentru a contracara realismul sentimental al lui Stanislavski, dar poate că, la o privire mai atentă, o făcea deoarece comicul, destabilizator în cruzimea sa, e, după Cehov, expresia contemporană privilegiată a intuiţiei tragice. Rîsul, cel pe care îl declanşează *gagurile metafizice* ale lui Buster Keaton, ale fraţilor Marx, al lui Samuel Beckett etc., este rîsul care ne face să plonjăm în perplexitatea lui „ce se întîmplă...?"

Epihodov, *alias* „22 de nenorociri", Charlotta Ivanovna, suflet de saltimbanc (ea scoate un castravete din buzunar) – „Îmi doresc atît de mult să vorbesc, să mă destănui cuiva. Dar cui? N-am pe nimeni." (actul 2, scena 1) –, bovarica Duniaşa, îndrăgostită de Iaşa, lacheul care n-o iubeşte, sînt, toate, personaje „oficial" comice.

În viziunea lui Lucian Pintilie, ele nu sînt, de fapt, mai mult sau mai puţin comice – pe cît sînt de tragice –, precum utopistul Trofimov, eternul pomanagiu, precum ferventa şi devotata Varia, anxioasă şi neîndemînatică, sau ca promotorul Lopahin, brută sentimentală, sau ca Liubov Andreevna, cap de gîscă, iresponsabilă, sau ca sublimul Firs, senilul flecar impenitent. Toţi pot, în acelaşi timp, să ne facă să rîdem şi să ne emoţioneze, căci toţi sînt pe marginea prăpastiei,

O viziune a lumii
bazată pe deriziune şi compasiune.

gajele pe care le pun şi le aruncă, tocurile grăbite ale ghetelor călătorilor care se întorc în primul act, orchestra evreiască din depărtare, coarda ruptă, bineînţeles, în linişte, dar şi greierii în lanul de grîu (se „auzea grîul" din actul 2), aerul plin de zgomote al balului: paharele, în primul rînd, dar şi cărţile de joc care se amestecă şi, pe scenă, gîfîiturile cîinelui Charlottei Ivanovna din actul 3, loviturile de topor în cireşi, dar şi mobilele şi bagajele care se fac în grabă, cauciucurile lui Trofimov puse pe sol, scîndurile de lemn pe care le bat la ferestre şi, pentru a doua oară, coarda care se rupe.

Sunete ritmînd în mod implacabil, liniştea care devine, de asemenea, auditivă, densă. Sunete familiare, concrete, ce dau masă şi corporalitate acestei lumi care devine a noastră. Şi Lucian Pintilie o face să existe în mod concret şi material – aş zice în mod carnal – cu elemente împrumutate din realitate, şi o organizează cu rigurozitatea unui geometru, precum pictorii olandezi de interior sau cei suprarealişti, şi ne restituie esenţa realului, ascuns sub minimalismul cotidian.

Ne face să fim conştienţi de o realitate pe care ochii şi urechile noastre nu mai ştiu să o perceapă. Redîndu-ne – prin forţa regeneratoare a unei priviri noi – o virginitate a materialului, a palpabilului, concretului, el recreează această realitate. Ochii noştri se deschid, urechile se ascut şi redescoperim şi noi această lume care, *în aura clipei revelatoare,* ne apare atunci în adevărata sa dimensiune: cea a miracolului creaţiei.

Iată-ne, luaţi prin surprindere, copleşiţi, în faţa miracolului lumii.

Acesta este pentru mine sensul expresiei *realism magic,* mai ales aplicată în artă de Lucian Pintilie. Acest *realism magic* se sicondamnaţi să fie expulzaţi în afara livezii cu vişini, în afara acestei grădini ipotetice a Raiului, înfulecaţi de datorii. Nici unii dintre ei nu sînt mai mult sau mai puţin condamnabili decît ceilalţi. Pe rînd vinovaţi şi inocenţi, ei există – asta e tot.

Lucian Pintilie îi arată în visele şi în proiectele lor derizorii, căci nici unul nu se împlineşte. Dar, în acelaşi timp, cum să nu-i iubeşti pe aceşti *misfits* care, după căderea în timp, vor fi condamnaţi la rătăcirea de „altundeva".

Poate în această empatie cu Cehov s-a format privirea pe care Lucian Pintilie o are asupra lumii şi pe care o regăsim în toată opera sa. *Niki Ardelean, colonel în rezervă,* penultimul său film, operează şi el printr-o acuitate a detaliului important şi prin tandreţea lucidă, a acestei viziuni care amestecă tandreţea implacabilă, „bucuria deprimantă", rigoarea indulgentă sau severa indulgenţă. O viziune a lumii bazată pe deriziune şi compasiune. Dacă lumea, aşa cum el ne-o arată, e o „farsă tragică" (subtitlul pe care Eugen Ionesco l-a dat *Scaunelor),* nu ne surprinde că volumul său *Bricabrac* are inscripţionat: „Nu e nimic mai amuzant decît nenorocirea" (Samuel Beckett).

Pasajele în italice sînt extrase din cartea lui Lucian Pintilie – Bricabrac *(Humanitas, 2003)*

Salonul nr. 6, *1978*

***Marie-France Ionesco** este scriitoare, traducătoare şi jurnalistă.*

traducere de Ana Maria SANDU

„În viață să nu faci nimic la fel ca alții"

interviu cu regizorul Andrei ȘERBAN

Aș porni de la un fragment din interviul de anul trecut din Dilema veche, *în care Lucian Pintilie spunea: „În acești ani de absență, în care creația mea și – de ce să nu o spun de-a dreptul – supraviețuirea mea s-au datorat unor țări atît de generoase ca Franța și SUA, i-am întîlnit pe frații mei de peregrinări universale, pe Andrei Șerban și pe Liviu Ciulei." Ce înseamnă pentru dumneavoastră această „frăție"?*

În primul rînd, prietenia adevărată dintre noi. Trăind și lucrînd în Occident, într-o lume atît de competitivă, paradoxal, nu a existat la nici unul dintre noi nici cea mai mică urmă de competiție; dimpotrivă, ne bucuram toți trei de succesele celuilalt, ne bucuram și că sîntem români, lucru rar în diaspora noastră. Apoi, fiecare a încercat în felul său să înțeleagă prin teatru ce se ascunde în om, să pătrundă în subtextul relațiilor – cu alte cuvinte, să caute, nu ce e evident și cunoscut, ci o deschidere spre necunoscut, spre mister. Astfel, demersul fiecăruia s-a apropiat de spiritual, intenționat sau nu, căci Ciulei era un ateu convins, Pintilie – ca și Ingmar Bergman – s-a războit toată viața cu Dumnezeu, iar eu am o cale mai simplă de a mă apropia de El.

Dacă ar fi să descrieți ce aducea fiecare în această triadă, cum ați face-o? Ce roluri vi s-ar fi potrivit într-o punere în scenă a unui text clasic?

Ciulei ar fi Regele Lear, cu o capacitate de suferință și noblețe infinită, Pintilie – o combinație între Bufon și Cordelia (cel care vede realitatea, cînd vesel, răutăcios, îndurerat ori compătimitor, dar cu o puritate morală nepătată), iar eu aș vrea să fiu Edgar, băiatul bun, deși uneori mă surprind jucînd Edmund.

Ce vă apropie și ce vă desparte de Pintilie?

Cred că amîndoi am urmat sfatul înțelept ca „în viață să nu faci nimic la fel ca alții". Cu alte cuvinte, să-ți găsești propriul drum sau să te lași păgubaș. În ultimii ani, el s-a despărțit de *soția* lui, teatrul, ca să se concentreze pe *amantă* – filmul. Eu am rămas fidel primei iubiri. Lumea lui e plină de pitici, de mitici, de idealuri năruite, expunînd minciuna, ipocrizia socială și individuală; oamenii par deseori ca niște gîndaci simpatici sau grotești, victime ale dictaturii sau ale propriei imbecilități. Totul la Pintilie e o luptă cu sine și cu lumea. El știe că pulsul vieții în artă e cel mai puternic în momente de mare intensitate, chiar de pericol. Asta se exprimă și în felul în care lucrează: își creează singur situații de luptă, de conflict; de aceea, în tinerețe suferea adesea de dureri acute de stomac, în timpul repetițiilor. Dar din starea de pericol se naște creativitatea. Dacă trebuie să comparăm, și eu cred în pericol și caut intensitatea (dar fără crampe), sînt mai naiv, mai aerian decît el și nu mă lupt cu demonii societății, ci doar cu cei interiori.

Cine e Pintilie văzut de Andrei Șerban?

Un mare artist e în legătură cu un „dublu" ascuns undeva în subconștient, care e o sursă continuă de inspirație. Nu știu dacă l-a studiat pe Artaud, dar ca și el, Pintilie a căutat neliniștit „altceva" și, căutînd, a schimbat nu doar felul de a privi al publicului, ci și pe al său. Teatrul i-a definit propria existență, filmul i-a format conștiința civică. Evoluția lui ca artist s-a dezvoltat în paralel cu istoria personală. Toți ne uităm la Pintilie ca la un mit. El se folosea de teatru ca să vorbească, de fapt, de ceea ce se întîmpla în afara teatrului. Spectacolele lui provocau de fiecare dată un șoc, iar în timpul comunismului erau ca un far ce lumina în noapte, arătînd că în artă e posibil să atingi un nivel mai profund, mai intens, riscînd totul, să ai curajul să spui adevărul, oricît de întunecat ar fi el.

După ce, prin filmele lui, a influențat adînc o generație nouă de regizori, care-i datorează enorm, în ultimii ani s-a retras în lumea lui privată și a trăit ca un eremit, refuzînd să dea interviuri sau să intervină public.

Rar, cînd l-am întîlnit, cum a fost nu de mult, la New York, părea același „Pintzi" caustic, original, plin de vervă, umor și picanterii, deși uneori îl simțeam mai tăcut, se vedeau la el urmele unei evoluții personale dificile, o îngrijorare despre necunoscut, care, cu vîrsta, ar trebui să ne preocupe pe toți. Înțeleg că e greu, la 80 de ani, să găsească forța necesară pentru a porni în aventura unui nou film. Dar aș vrea să-l întreb pe prietenul meu cum am putea să-l convingem să revină să lucreze în teatru. *Soția* i-a rămas credincioasă, iar noi, familia lui *thespiană*, avem nevoie de el, căci el, mai mult ca noi toți, poate revitaliza o artă care, din păcate, își cam pierde oxigenul.

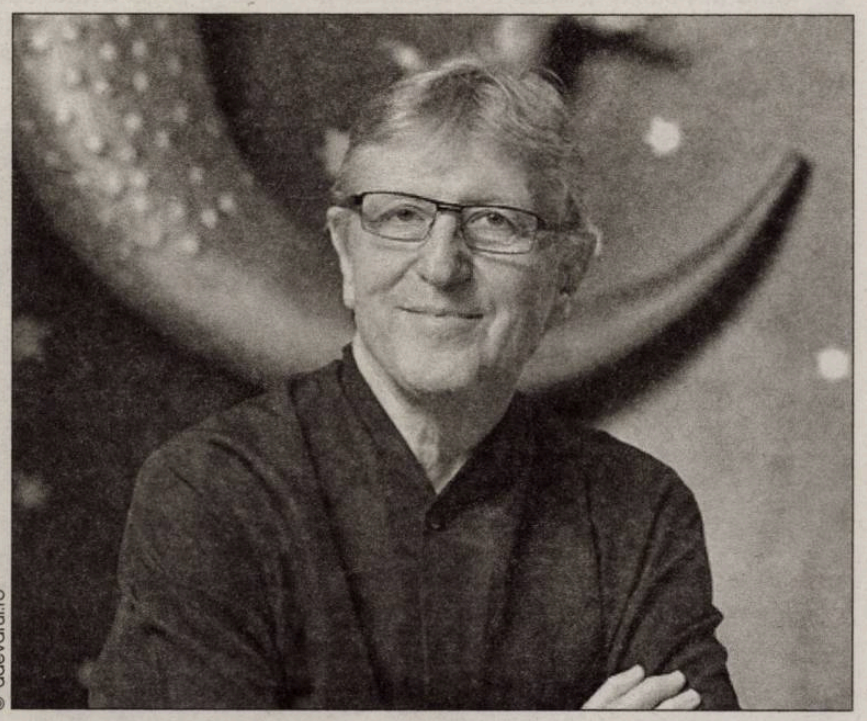
© adevarul.ro

În sfîrșit, țin să fac o confesiune (sper să nu-l supăr); și deși majoritatea fanilor lui se vor revolta că spun asta, eu întotdeauna am preferat teatrul său, filmelor sale. Noi, cei din teatru, îl așteptăm să se întoarcă *acasă!*

a consemnat Ana Maria SANDU

Nae CARANFIL

„Dom'le, nu-mi mai puneți placa cu «Maestre, nu se poate!»"

Nici nu știu cum să mă adresez. Acum mulți ani, în timpul postproducției la *De ce trag clopotele, Mitică?*, am asistat la următorul dialog: „Maestre, nu putem avea sala de possincron înainte de ora 17, nu avem mașina mîine decît după 11", maestre, nu se poate aia, nu se poate ailaltă. La care maestrul răspundea: „Dom'le, nu-mi mai puneți placa cu «Maestre, nu se poate!» Spuneți-mi simplu: «Băi p...lică, s-a rezolvat!»" Revin: am învățat enorm de multe lucruri de la *maestrul* (iată că *nu* s-a rezolvat) Pintilie, dar cel care îmi revine cel mai limpede în memorie ține de scenariu, sau mai bine zis de *redactarea* lui. N-a fost o lecție în sensul propriu-zis al cuvîntului, ci simplul contact cu un text cinematografic semnat Lucian Pintilie, contact care arunca în aer tot ce îmi fusese indus ca teorie despre scrierea scenariului, la celebra școală de film de pe atunci, numitul IATC. Și care teorie statua că scenariul nu trebuie să fie literatură. Scenariul trebuie să fie un text sec, exact, riguros ca un act contabil. Ei bine, scenariile lui Lucian Pintilie sînt literatură. Toate așa-zisele reguli de redactare erau călcate în picioare. Descrierile lui erau expresive și explozive, plăcerea scrisului transpira pe fiecare pagină, expresiile erau violente, indicațiile de joc pentru actori îți întărîtau imaginația pînă la sentimentul fizic că te afli efectiv în sala de cinema. Exemplu din memorie: „Atunci, Pampon îl apucă de ceafă și începe să-l izbească repetat cu capul de masă – dar tacticos, fără ură, ca și cum ar fi nemulțumit de forma capului său și ar vrea să o corecteze."

Am înțeles, la contactul cu textele scrise ale lui Lucian Pintilie (scenarii și interviuri), cîteva lucruri...

Unu: că „scenariul de fier", „la concret", care ni se preda în școală, era expresia neputinței lingvistice a multor regizori-pedagogi de film de la noi, care tindeau să reducă toate personalitățile emergente ale momentului la propriul lor numitor comun.

Doi: că în confruntarea ta ca regizor cu platoul de filmare, un scenariu scris expresiv este un aliat de nădejde, care nu te bate pe umăr și nu te mîngîie în sensul blănii, ci te trage de mînecă: „Ce faci? Uite ce pregnant ai descris secvența asta pe hîrtie, și cît de indigest o pui în scenă!"

Trei: un scenariu e scris pentru a fi citit (și finanțat) de mai mulți cetățeni. Sigur, el nu va fi necesarmente opera destinată publicului larg, dar nu e nici jurnal intim și, cu atît mai puțin, listă de cumpărături. Producătorii sau membrii juriului diverselor concursuri de proiecte vor încerca să citească textul tău (cu reticență, de cele mai multe ori) și se vor folosi de orice pretext pentru a abandona lectura și a te gratula ulterior cu un refuz diplomatic. Un spectator *alege* să vadă un film, cumpără un bilet, se așază în fotoliu, cu așteptări pozitive. Un producător, de cele mai multe ori, *acceptă* să citească un scenariu și se așază în fotoliu oftînd, anticipînd cîteva ore de plictis sinistru. Șocul unei lecturi seducătoare poate face diferența dintre un proiect destinat sertarului și un film care vede lumina zilei – sau a ecranului.

„Tot ce a fost ratat în viața mea a fost abatere de la rigoarea fanatică. Nu am trăit normal decît atunci cînd nu m-am abătut de la perfecționismul meu nevrotic – cele 20 de duble legendare pe care le trăgeam la film."

LUCIAN PINTILIE, *BRICABRAC*

Și îi sînt îndatorat lui Lucian Pintilie pentru că, datorită acelor contacte cu scenariile lui scrise, mi-am format un stil personal și un mod de a înțelege filmul de autor, de la scenariu pînă la realizare – și că, datorită acestei formații, multe dintre proiectele mele *au văzut* lumina ecranului.

Drept care nu pot decît să exclam: Maestre, se poate!

***Nae Caranfil** este regizor.*

Autoportret al artistului la maturitate

Cînd am văzut această conferinţă de presă de la Prea tîrziu *(susţinută în 1996), mi-am dat seama că există acolo un autoportret Lucian Pintilie: inconfortabil, tăios, sclipitor şi ironic în egală măsură. Am ales cîteva fragmente, sper, semnificative. (**A.M.S.**)*

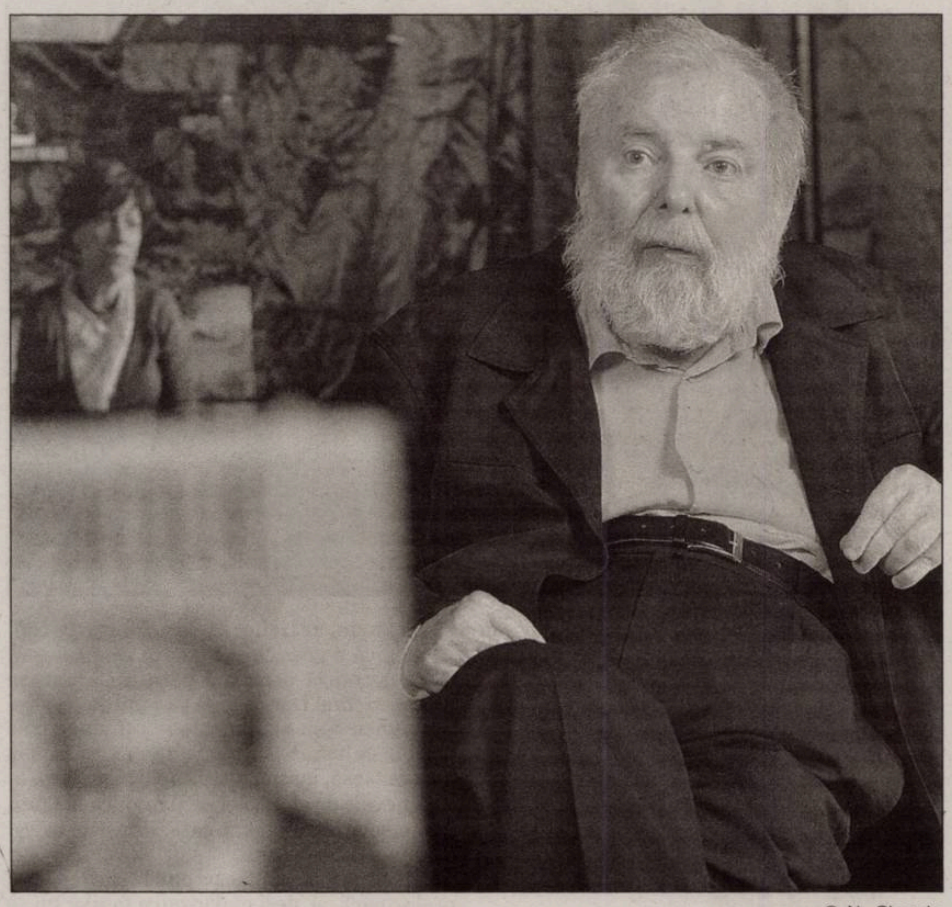

© N. Cherciu

...foarte multe titluri, de la povestirea Strigoiul, Valea Plîngerii... *şi acum* Prea tîrziu. *De ce?*

Păi, pentru că toată această suită de titluri schimbătoare exprimau şovăielile mele destul de adînc întemeiate. Şi, pînă la urmă, deşi l-am respins de mai multe ori, şi coproducătorul francez, şi eu, titlul de *Prea tîrziu* s-a impus ca o formă absolut necesară a exprimării sincerităţii noastre comune, dar în special – pentru că eu sînt creatorul filmului – a sincerităţii mele.

Am sau nu am dreptul, printr-un titlu agresiv, neliniştitor, să exprim o stare care nu este, nădăjduiesc, a tuturor, ci în special a mea? Şi am hotărît că am acest drept. *Prea tîrziu* exprimă starea mea de spirit actuală, care e întemeiată pe un fel de fatalitate a eşecului. Am acest sentiment.

Vă daţi seama cu toţii cît de greu e de mărturisit că starea mea actuală este bazată pe aşa ceva, fatalitatea eşecului; trebuie să o mărturisesc şi să îmi asum toate consecinţele unei asemenea mărturisiri. (...)

Cît de mult aţi intervenit în scenariul iniţial, scris de Răsvan Popescu?

A, aici e o poveste foarte interesantă şi, dacă voi spune inexactităţi, îl am în dreapta mea pe domnul Răsvan. Dînsul mi-a adus un scenariu pe care l-a făcut la îndemnul meu, după o schiţă de 12 pagini. Un scenariu bun, puternic, puţin mai schematic dacă vreţi, adică care nu dezvolta nişte potenţialităţi posibile.

Atunci, i-am propus să colaborăm, să dezvolt scenariul, şi l-am dezvoltat într-o măsură pe care nu o pot consemna acuma procentual. Sînt foarte multe lucruri pe care le-am adăugat, într-un acord care a fost, pînă la urmă – nu ştiu proporţia în care era voit sau nevoit total –, iar dînsul a mai scris, pentru că intrasem într-un frumos cerc al creaţiei, a mai scris după asta, cerîndu-mi îngăduinţa să folosească nişte elemente pe care le-am introdus eu, a scris o carte, un scurt roman care va avea, de altfel, ieşirea publică în exact seara premierei. În general, am fost de acord, există însă cel puţin o replică, şi i-am promis că voi face o mărturisire publică despre ea, replica aceea cu urangutanii îmi aparţine. (...)

Aţi spus că, cu acest film, aţi încheiat o trilogie despre comunism.

Cînd eram la Cannes, aşa mi-a trecut mie prin cap – că am încheiat o trilogie. Şi căutînd noi subiecte, îmi dau seama că va fi tetralogie ş.a.m.d. Dar e limpede că, într-un fel, chiar dacă voi mai face un film despre efectele comunismului, este o trilogie.

De ce? Pentru că *Reconstituirea* reprezintă un film care descrie, care se leagă sufleteşte de ultimele clipe ale speranţei, exista o speranţă, nimeni nu îşi imagina că va dispărea comunismul.

Multe lucruri s-ar înţelege în ţara asta dacă am recunoaşte ceea ce nu vrem să recunoaştem – că nimeni nu îşi imagina că acest comunism nu va fi veşnic. Erau ultimele clipe ale speranţei că se poate convieţui cu comunismul. Deci, era un film pozitiv în sensul acesta. Adică accepta realitatea ca un fel de infern cu care măcar să se poată discuta aşa, să se facă... de trăit infernul.

După aceea, a fost *Balanţa,* care reprezintă ultimele secunde blegite, *groggy,* ale comunismului, cînd era o tîmpenizare generală şi o totală descărcare politică. Nu mai exista nici un fel de element politic. Era o tîmpenie naţională, prilejuită de acest gol triplu: politic, social şi uman. Era un gol extraordinar, deci era un film care vorbea despre gol. (...)

Tot trebuie să vă mărturisesc că ceea ce spuneţi dumneavoastră aici, lucrurile pe care le abordaţi sînt foarte interesante, foarte adînci şi le receptez cu lăcomie şi cu interes, dar ele nu au ajuns astfel la mine. De ce, atunci cînd mi le spuneţi... toată povestea asta cu fraţii, cu dragostea... le preiau „ca captivante", îngăduiţi-mi cacofonia, şi nu le-am perceput în film?

Cînd eu am făcut acest film nici nu bănuiam că voi ajunge la situaţia unei conferinţe de presă în care un singur om – dar poate că sînt şi alţii, şi cu ocazia asta îi stimulez să o facă – să îmi spună: Mesajul dumneavoastră filozofic generos şi plăcut nu a ajuns la mine. Sînteţi deocamdată, dar cred că... Păi, da, dar eu credeam că va fi un fel de împărţire de jumate-jumate şi că vor fi palme, violenţe, un fel de reeditare a Pieţei Universităţii, aşa credeam. Uite că nu este aşa. Dumneata deocamdată...

Mai aşteptaţi...

Bineînţeles că mai aştept şi că sînt nerăbdător. Şi deocamdată zic: de ce numai unul? Asta ar fi pentru mine, totuşi, o situaţie foarte plăcută, ca autor. Pentru că fiecare zice: domnule, vreau să fie luptă, să se bată între ei – dar doreşte, în secretul orgoliului său, unanimitatea. Că tindem spre această unanimitate. Aş vrea ca şi filmul să fie atît de convingător, încît chiar şi domnul Năstase să spună, înainte de a-l vedea: „Domnule... e un film mare." Dar el a spus, înainte de a-l vedea: „E un film care face deservicii României."

Acesta poate să fie un compliment.

Care?

Că face deservicii...

României? Sau cui îi face? Cine face deservicii? Păi, da, asta este istoria mea de cînd m-am născut. Şi cu *Reconstituirea* aveam... că de la *Duminica*... a început. Că face... Iar în teatru, din clipa în care mi-am ales... momentul meu de limpezire în teatru a fost cînd am făcut *Proştii sub clar de lună.*

Aveam vreo 32-33 de ani. De atunci, am făcut o alegere care a existat în toate spectacolele mele din România. Ştiţi foarte bine cum am plecat. Ultimul spectacol a fost *Revizorul.* Şi întotdeauna – vă fac o mărturisire – cînd, în Occident, deşi am avut succes, nu am făcut această alegere, n-am făcut bine.

Adică o alegere, un spectacol care să exprime furia mea existenţială, care nu este un răsfăţ şi ştiţi foarte bine că nu este aşa. Cel mai mare succes pe o piesă în Occident l-am avut, pînă la urmă, cu *Tartuffe.* Pentru că am ales o formulă radicală. De cîte ori nu alegeam o formulă radicală, greşeam. Şi mi s-a întîmplat de mai multe ori să greşesc. Radicalitatea a devenit – Doamne fereşte, sper că nu a fost un răsfăţ de-al meu – modul meu de a respira, modul meu de a trăi. O radicalitate care, însă, vă spun... mizeria ei – că există mizerie şi la lucrurile frumoase – nădăjduia tot timpul unanimitate.

„Consens" se zice.

Consens, consens. Ştiţi unde am avut consensul? La filmele mele... numai acolo am dobîndit consensul. O să vi se pară o nebunie totală ce vă spun acuma. La filmele mele mai puţin curajoase. Aicea o să săriţi în aer. *Reconstituirea,* într-un fel, nu a fost un film foarte curajos, pe planul a ceea ce riscam eu personal. Decît în perspectivă. În perspectivă, a fost un film foarte curajos. Dar pe imediat, eu mă bazam pe un fel de consens general, care era al timpului acela. Pentru că însuşi Ceauşescu dăduse drum liber unei viziuni critice liberale, chiar mai europene.

Nu uitaţi cum arăta România în '68. Cînd Păunescu – îl cunoaştem cu toţii pe Adrian Păunescu – s-a dus să ia 33 de scriitori, i-a găsit foarte uşor pe cei 33 de scriitori. Nu au fost 33 de scriitori care au riscat ceva. Că nu s-a publicat asta imediat era altceva. S-a publicat mai tîrziu. Cînd am vorbit la Europa Liberă – lucru interzis pentru că trecea sub sancţiunea legii –, ştiam că nu se va întîmpla nimica. Vă spun că aş putea să fac din asta un act de curaj, nu îl fac.

La congresul ăla a 33 de scriitori, a apărut şi Europa Liberă, şi m-a chemat Dumitru Popescu şi a dat drumul la film. N-am riscat foarte mult, oameni buni... pe moment. După aia am riscat, pentru că 25 de ani n-am mai făcut film. Dar eu nu mă gîndeam în clipa aceea la primejdia pe care alegerea mea o cuprinde. Nici o clipă. Ştiam că am toată lumea. Îi aveam şi pe porci alături de mine. Aşa a fost. Cînd am făcut *Balanţa,* eu aveam lumea cu mine. Fiecare e de acord să-şi bată joc de ultimele clipe ale ceauşismului. N-a fost nici un fel de act de curaj.

Ştiţi cînd a fost act de curaj? Cînd am făcut film cu Piaţa Universităţii, şi nu l-am făcut eu ca regizor. L-am făcut ca director. Aţi văzut de multe ori că pe prima linie, cu litere enorme, apare „Lucian Pintilie prezintă". N-am avut nici o legătură cu filmul, decît că am pus să se facă. Dar am simţit nevoia să-mi asum povestea cu Piaţa Universităţii. Asta se numeşte curaj pentru că a fost înfiorător ce s-a petrecut după aceea, ce telefoane – exact ca telefoanele din film – am primit. Cîte ameninţări, cîte agresivităţi.

Toate trecute prin mîl pornografic, toate. Ştiindu-se că nu sînt singur acasă. Iar pe Stere, pe care îl iubesc foarte mult, îl întreb: „Bă, Stere, pe tine te-a înjurat vreodată cineva?" Zice: „Nu m-a înjurat, domnule, nimenea." Dar asta nu înseamnă că Stere n-a fost curajos. Nici nu i-a trecut prin cap. Ăla a fost un act de curaj pentru că nu suport – de altfel, aţi văzut că am o sensibilitate la chestiile astea cu telefoanele, probabil că şi acuma o să fie. Aşa că vreo două săptămîni n-o să mă găsiţi pe-acasă. Mă rog, aţi înţeles. (...)

De cîte ori nu alegeam o formulă radicală, greşeam.

„Travelling. *Foarte lung* travelling. *Plan-detaliu: mîna pe semnalul de alarmă a îmbătrînit. Prim-plan: dar chipul celui care priveşte pe fereastră este foarte tînăr, enigmatic de tînăr.*

LUCIAN PINTILIE, *BRICABRAC*

H-R. PATAPIEVICI

O operă rezistentă la oficializare

„Protestez cu indiferență!"

În 9 noiembrie 2013, Lucian Pintilie a împlinit 80 de ani; două zile mai tîrziu, la Teatrul Bulandra, a fost omagiat de o mînă de oameni: cîţiva actori (nu mulţi), cîţiva regizori (puţini), cîţiva scriitori şi artişti (foarte puţini), cîţiva – cum se spune – „oameni de cultură", cîţiva prieteni, doi regizori din noul val. Au vorbit, emoţionant, Victor Rebengiuc şi Andrei Pleşu. În teatrul care i-a văzut acum 40 de ani strălucirea geniului, aniversarea de 80 de ani a lui Lucian Pintilie părea stingheră, nehotărîtă, ezitantă. Cu toată vizibila afecţiune a participanţilor, în ciuda admiraţiei lor lipsite de rezerve, ceva din aerul evenimentului părea să nu-şi găsească tonul. E drept, sărbătoritul a cerut în mod expres sobrietate, refuzînd orice sugestie festivistă. Dar! Presa cotidiană nu a menţionat evenimentul *deloc*. Televiziunile de ştiri l-au ignorat *cu desăvîrşire*. Iar în presa culturală din săptămîna sărbătoririi lui Lucian Pintilie au apărut doar două articole. Preşedinţia, Parlamentul, Guvernul, partidele politice, politicienii, instituţiile statului (adică toate oficialităţile) au tăcut.

Aşa a marcat România împlinirea vîrstei de 80 de ani a unuia dintre cei mai mari regizori pe care i-a avut vreodată. În anonimat şi tăcere, din partea societăţii. În nesimţire, din partea oficialităţilor.

Ca unul care are încă viu în memorie neplăcutul contact cu membrii comisiilor de cultură ale Parlamentului, ştiu bine că parlamentarul român, indiferent de coloratura sa politică, are ca religie pozitivă naţionalismul cultural. Toţi jură pe valorile naţionale.

Din punctul de vedere al dezinteresului faţă de idei, România este o ţară ideală. Minunile durează trei zile, scandalurile obosesc după o zi, adevărul nu stîrneşte pasiuni, minciunile nu scandalizează, nimeni nu se compromite din nimic, totul se reia mereu de la început, fără memorie, fără progres, fără tristeţe. Dacă mîine, Immanuel Kant ar publica aici *Critica raţiunii pure,* nimeni nu ar băga de seamă pentru că nimeni nu ar lua-o în seamă. La noi, cărţile ies pe piaţă aşa cum cad bilele metalice în ulei – fără zgomot, fără să facă valuri şi fără să lase amintiri.

Şi din punctul de vedere al toleranţei, România este o ţară ideală. Căci la noi, aproape totul ţi se trece cu vederea: dacă furi, eşti privit cu îngăduinţă; dacă te laşi corupt, eşti tratat cu înţelegere; dacă tu corupi, eşti compătimit; dacă eşti incompetent, nimeni nu observă; dacă eşti lichea, toţi te admiră; dacă eşti idiot, te bucuri de simpatie; dacă eşti mîrlan, obţii respect. Nu atragi atenţia nimănui nici dacă eşti bun, nici dacă eşti rău, nici dacă minţi, nici dacă spui adevărul. Totul ţi se trece cu vederea – şi hoţia, şi corupţia, şi prostia, şi incompetenţa, şi lichelismul, şi minciuna, şi nesimţirea – cu o singură condiţie: să fii patriot. Iar să fii patriot înseamnă să venerezi valorile naţionale.

Dar ce sînt, pentru patrioţii care se definesc prin adorarea lor, „valorile naţionale"? Pentru adoratori, valoarea naţională e sacrosanctă, e indiscutabilă şi e obligatoriu oficială. E sacrosanctă nu pentru că ar fi sfîntă, ci pentru că funcţionează în mintea adoratorului ca un substitut de religie. E indiscutabilă nu pentru că ar fi deasupra oricărei discuţii, ci pentru că orice discuţie referitoare la ea e stigmatizată ca antinaţională. E oficială nu pentru că e recunoscută de toţi, ci pentru că e recunoscută de stat. Pentru a fi recunoscută ca naţională, valoarea adorată de aceşti patrioţi trebuie să fi fost mai întîi declarată ca oficială. Nu cultura română e obiectul acestei adoraţii care se crede patriotică, ci acea parte a culturii române care a fost recunoscută oficial, de către cine ştie ce oficialitate cu trecere, ca fiind naţională. Pentru ei, *adevăraţii* creatori români nu sînt, pur şi simplu, *marii* creatori români, ci numai aceia care au intrat în manuale sau fac deja parte din vreuna dintre variantele de cultură oficială a statului. De fapt, nu valorile naţionale în sine fac obiectul acestui soi de patriotism, ci valorile oficiale.

E adevărat că, uneori, valorile oficiale sînt şi valori naţionale. Cel mai adesea, acest lucru se întîmplă pentru valorile naţionale din trecut. Dar aproape niciodată, pentru contemporaneitate, valorile oficiale nu sînt şi valori naţionale, şi asta din simplul motiv că valoarea naţională nu poate fi *niciodată* dedusă din valoarea oficială. A susţine contrariul e o eroare nu doar logică, ci categorială. Anume comiterea acestei erori categoriale îi face incapabili pe adoratorii valorilor oficiale să recunoască o veritabilă valoare naţională: cît timp nu e oficial recunoscută, nu o văd nici măcar cînd o au sub ochi. Aşa se explică lipsa de reacţie a autorităţilor la aniversarea lui Lucian Pintilie.

Ceea ce mă reconfortează în creaţia lui Lucian Pintilie este că, prin capodoperele sale, ea se sustrage în mod natural oficializării. E în ea ceva necruţător şi neîmpăcat. Ceva care se încăpăţînează cu înverşunare să rămînă etic şi care exclude posibilitatea oricărei tranzacţii, a oricărei acomodări, oricărei relativizări, a oricărei atrageri în sfera oficializării. Creaţiile lui Lucian Pintilie aparţin acelor rare valori care sînt naţionale, fără a putea fi în vreun fel transformate în valori oficiale. E o operă rezistentă la oficializare. Îmi pot foarte bine imagina replica pe care Lucian Pintilie ar arunca-o autorităţii de stat care ar încerca să îl oficializeze – ar spune (cu o vorbă luată dintr-una din conferinţele sale de presă din anii '90): „Protestez! Protestez cu indiferenţă!"

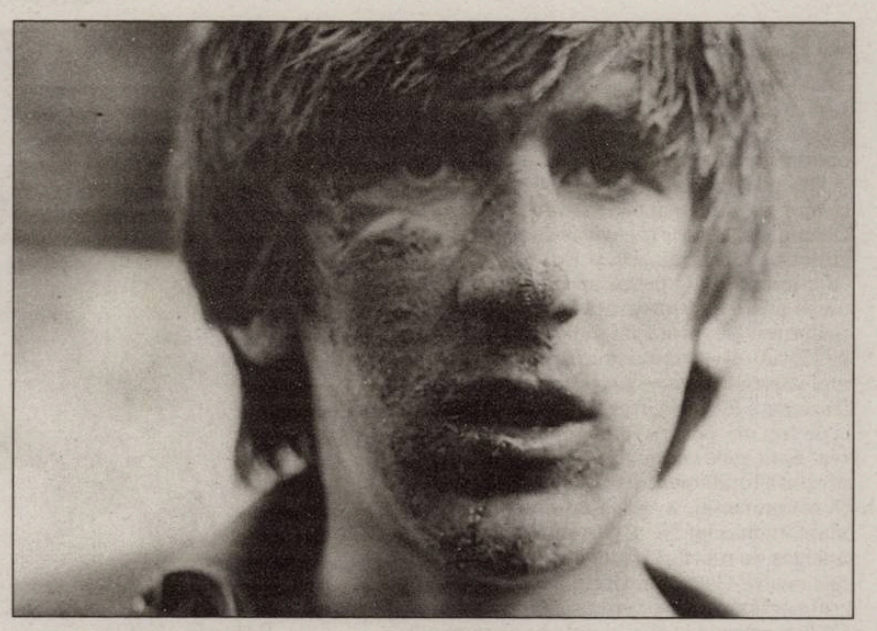

Reconstituirea, *1968*

„Realul se travesteşte în fictiv, fictivul în real: semnele de plus şi minus rătăcesc şi se ciocnesc derutant, castrate de semnificaţie – confuzia e halucinantă, perplexitatea totală."

LUCIAN PINTILIE, *BRICABRAC*

E în ea ceva necruţător şi neîmpăcat.
Ceva care se încăpăţînează cu înverşunare să rămînă etic.

Toţi iubesc *numai* valorile naţionale: le slujesc, le venerează, li se jertfesc. Gîndul la sacrele valori naţionale le aduc politicienilor români lacrimi în ochi şi străluciri năuce în privire.

Cum, între marii creatori români în viaţă, Lucian Pintilie este una dintre valorile naţionale *par excellence,* te întrebi, nu fără uimire, cum a fost cu putinţă ca nici una dintre oficialităţile statului să nu îşi fi dat seama că obiectul zilnic al adoraţiei lor patriotice, *valoarea naţională,* se află chiar sub ochii lor, tocmai a împlinit 80 de ani şi merită o adîncă reverenţă? În semn de omagiu pentru Lucian Pintilie şi în acord cu spiritul etic coroziv al creaţiei sale, voi încerca să dau un răspuns.

De ce trag clopotele, Mitică?, *1981*

H.-R. Patapievici este scriitor.

Victor REBENGIUC

„Cum vi s-a părut toată mascarada cu interzicerea Revizorului?

Deşi mă certasem înainte cu Pintilie, cînd am văzut nedreptatea care i s-a făcut, cînd am înţeles ostracizarea lui, nu am putut să nu fiu alături de el. Pintilie era un mare talent, de o forţă rar întîlnită, un înger căruia i se tăiaseră aripile şi nu mai putea să zboare. Mă durea căderea lui. Nu puteam să-l las să zacă acolo la pămînt. El trebuia atunci susţinut, trebuia să ştie că are în jur oameni care sînt lîngă el şi care cred în el. Nedreptatea ce i se făcuse era de-a dreptul scandaloasă. Nu puteai să-l pui pe Pintilie la zid doar pentru că arăta cum nu se poate mai bine toată mizeria din jurul nostru, precum şi jocurile politice murdare. Aşa ne-am reîmprietenit. Pentru mine, Pintilie este un mare mag, el face magie cu actorii şi scoate din ei lumina. Ştie să ne conducă, să ne incite, să ne umilească, pentru ca apoi să ne ridice iarăşi în slăvi. După ce te-a îngropat de nu te vezi, odată îţi dă nişte aripi. Pintilie îţi taie unghiile din carne şi te trezeşti a doua zi că ai cea mai frumoasă manichiură. Sînt mîndru că sînt contemporan cu el. El este un personaj absolut fascinant."

(De-a dreptul Victor Rebengiuc,
Simona Chiţan şi Mihaela Michailov,
Editura Licentia Publishing,
Bucureşti, 2004)

Mihai CHIRILOV

Locul 17

Primul film de Lucian Pintilie pe care l-am văzut a fost *Balanţa*. Versiunea lungă. Al doilea a fost *Balanţa*. Versiunea scurtă. Al treilea a fost *Balanţa* – versiunea lungă. Toate în aceeaşi zi, la data premierei româneşti din 1992. Ieşind de la unul şi intrînd la celălalt, ca un copilaş ameţit care nu vrea să se mai dea jos dintr-un carusel. Compulsiv, euforic şi răvăşit de acea replică-ghilotină din final: „Dacă e normal, îl omor cu mîna mea." O provocare anarhistă, cum nu se poate mai integrată în contextul haoticilor ani '90, proaspăt eliberaţi – cel puţin pe hîrtie – de comunism. Dacă mintea mea mai păstra cumva sechele din vechiul regim, fraza asta le-a executat atunci, şi nu o dată, ci de trei ori, pentru totdeauna. „Normalitatea" asta condamnabilă, care la Pintilie reprezintă fundamentul oricărei utopii, în speţă comunismul, avea să-mi devină cel mai mare inamic, iar Nela, personajul aproape sinucigaş de rebel al Maiei Morgenstern – un *role model*. Ceva mai tîrziu am înţeles că acest personaj antisistem este Pintilie însuşi. Că furia, nesupunerea şi, într-o oarecare măsură, capacitatea lui de empatie sînt ale lui Pintilie însuşi. Am văzut recent cîteva înregistrări din timpul filmărilor la *Balanţa:* în scena de-o cruzime feroce în care personajul Maiei este stropit violent cu şuvoaie de apă rece, am descoperit că cel care ţine în mînă furtunul de pompier este Pintilie însuşi. După care am văzut conferinţa de presă devastatoare, prilejuită de lansarea filmului *Prea tîrziu,* şi lanţul de confesiuni aproape sinucigaşe pe care le face regizorul în ea – a fost ca şi cum Pintilie se plasa singur în faţa torturantului furtun. Am jubilat la punerea în practică a replicii din finalul *Balanţei,* la distanţă de zece ani, în finalul de la *Niki Ardelean, colonel în rezervă:* „acea normalitate", executată cu un ciocan în cap. Iar cînd am revăzut, pentru a nu mai ştiu cîta oară, *Balanţa,* în 2011, şi am asistat siderat la admonestările – de un naţionalism pompieristic – ale cîtorva spectatori după proiecţie, am avut revelaţia şi certitudinea că a fost, este şi va rămîne un film teribil de actual. Că furia lui Pintilie, chiar dacă atenuată de vîrstă, e cum nu se poate mai justificată şi astăzi. În sfîrşit, că atitudinea personajului interpretat de Maia Morgenstern, pe care-l credeam ancorat exclusiv în infernul cenuşiu de dinainte de '89, şi ca atare „inadoptabil" de cineva care şi l-a luat drept *role model* în România de după, e singura soluţie de supravieţuire în infernul – ce-i drept, colorat – pe care îl traversăm astăzi.

În opinia mea – nezdruncinată, ba chiar întărită de vizionarea repetată a întregii opere a lui Lucian Pintilie –, *Balanţa* este cel mai bun film al său. Vehicul perfect nu doar al obsesiilor care i-au marcat întreaga carieră, ci şi pentru conflictele artistic-stimulante care-i definesc personalitatea – căci Pintilie nu e un om al echilibrului consensual. (Pe măsură ce l-am cunoscut mai bine, ironia titlului nu-ncetează să mă minuneze.) Cu această convingere a superlativului *Balanţei,* la care adaug invariabil „versiunea lungă, nu cea scurtă", m-am prezentat la prima întîlnire cu Lucian Pintilie, pentru a-l invita, cu o retrospectivă integrală, la ediţia a zecea – aniversară – a Festivalului Internaţional de Film Transilvania. Ocazie cu care revista oficială a festivalului, publicată în engleză – *AperiTIFF* –, avea să-i dedice un dosar consistent. Nimeni pînă atunci nu mai prezentase în România o retrospectivă completă dedicată lui Pintilie, iar eu, în idealismul meu, mă vedeam călare pe un cal alb, lansînd o propunere care, chiar dacă venea tîrziu, nu putea fi refuzată. N-a fost însă o întîlnire uşoară, aşa cum credeam. La jumătatea ei, Pintilie anulase retrospectiva. Ba chiar se pregătea, figurat vorbind, să scoată furtunul de pompier, cu jetul lui nimicitor. Mi-am dat seama atunci că sînt într-un film de-al lui, *live,* şi că o asemenea provocare necesită o

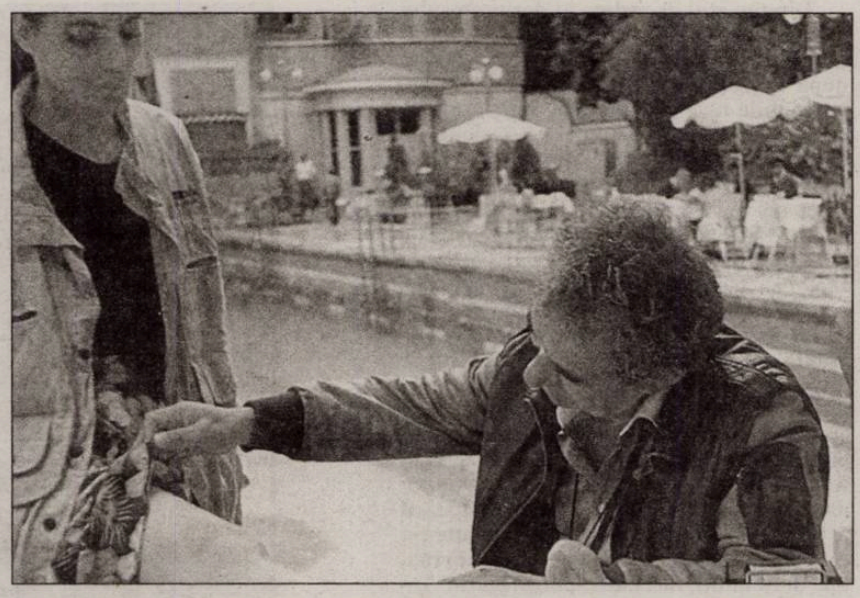

Balanţa, *1992*

„Nu, fermitatea mea nu a fost dictată de nici un imperativ moral – cum se crede – sau mai precis, ca să nu împing atît de departe autodenigrarea, imperativul moral nu era conştientizat. Eram însă profund conştient de conţinutul strategic al acestei atitudini radicale, intolerante."

LUCIAN PINTILIE, *BRICABRAC*

reacţie pe măsură. Una pe care o mai văzusem – bingo! – în *Balanţa* şi, preţ de cîteva minute, am fost, ei bine, da, Nela. Am ripostat cu furia, dezinvoltura sinucigaşă şi atitudinea ei antisistem. În secunda următoare, Pintilie a devenit Mitică, personajul – tandru, cald, pus pe şotii – al lui Răzvan Vasilescu din acelaşi film. Trecusem *screening test*-ul. Retrospectiva de la TIFF era din nou în picioare. Aveam să regăsesc ludicul – sau, dacă vreţi, comicul negru – al acestei primei întîlniri, în toate momentele în care l-am acompaniat pe Lucian Pintilie în timpul festivalului, la prezentările filmelor. Chiar şi atunci cînd, după proiecţia cu *Balanţa,* doi

Mă număr printre puţinii fericiţi pe care Lucian Pintilie s-a supărat foarte tare.

spectatori iritaţi i-au sărit la beregată. „Conform temperamentului meu cunoscut, ori aş comite grosolănia şi impolitеţea de a nu vă răspunde, ori m-aş supăra foarte tare." Oricine îl cunoaşte cu adevărat pe Pintilie ştie că tăcerea şi antologica lui formă de „protest cu indiferenţă" sînt mai crunte decît supărarea lui. Mă număr printre puţinii fericiţi pe care Lucian Pintilie s-a supărat foarte tare. Eram la New York, unde, printr-un miraculos concurs de împrejurări, contribuisem, alături de Corina Şuteu – pe-atunci director al ICR New York – şi Larry Kardish, director de

„Şi, deodată, am realizat că marele artist avea, pur şi simplu, trac."

programe la MoMA (care îi descoperise filmele la TIFF), la montarea primei retrospective integrale din America pe care muzeul i-o dedica cineastului. Pintilie revenea în State

Radu JUDE

Filmele lui Lucian Pintilie nu m-au lăsat indiferent. Nici unul. Niciodată. Ţin minte şi acum ameţeala entuziastă care m-a cuprins cînd, în liceu, am ieşit de la cinematecă, în lumina puternică a zilei de vară, după ce văzusem *Reconstituirea* şi mi se părea că oamenii din jur sînt nişte personaje din filmul ăla (într-un fel, chiar erau). Sau senzaţia de sufocare amuzată pe care am simţit-o cînd am văzut, tot pe atunci, *De ce trag clopotele, Mitică?* la televizor. Nu toate filmele lui Pintilie îmi plac. Pe unele le iubesc nespus, pe altele le detest, unele mi se par nişte capodopere, altele capodopere ratate, unele mă enervează la culme... Dar toate, absolut toate au provocat (şi provoacă) în mine reacţii extrem de puternice. Poate că asta pare puţin. E de fapt enorm, majoritatea filmelor pe care le văd mă plictisesc după primele cinci minute. Şi încă ceva: nu le-am uitat. Şi nu cred că le voi uita pînă mor (poate doar dacă mă pricopsesc cu vreun Alzheimer).

de *Bricabrac* în imagini, care face portretul unui cineast esenţial (acesta este şi titlul *box set*-ului: *Pintilie Cineast),* pe care, cu această ocazie unică, l-am putut cunoaşte în toată intimitatea şi, uneori, vulnerabilitatea lui. Alături de el, am simţit, pe propria piele, exact ce a simţit Pintilie însuşi cînd l-a cunoscut pe Chaplin şi a scris acel minunat text despre el: „Şi, deodată, am realizat că marele artist avea, pur şi simplu, trac, (...) că el căuta instinctiv confirmarea geniului său, că lădea, la 80 de ani, la capătul unei opere care nu poate fi privită decît îngenuncheat, un examen în faţa mea, că eu trebuia să-i confirm geniul, ca şi cum i-aş fi confirmat rezultatul unei biopsii."

În tot acest timp de cînd am avut privilegiul să-l cunosc, domnul Pintilie (e prima oară cînd mă adresez domniei sale aşa cum s-ar fi cuvenit să fac şi pînă acum, dacă n-ar fi îngreunat lectura) mi-a făcut cele mai calde şi mai frumoase dedicaţii scrise – pe revista *AperiTIFF,* pe broşura evenimentului de la MoMA şi pe box set-ul DVD. Iar atunci cînd m-am aşteptat mai puţin, acum cîteva luni, pe o străduţă din Tîrgu Mureş, mi-a mulţumit pentru apariţia *box set*-ului, spunîndu-mi: „Mihai, tu pentru mine eşti pe locul 1 şi pe locul 17..." „De ce tocmai 17, domnu' Pintilie?" „Păi, pe 2, 3, pînă la 16 nu e nimeni altcineva, asta ca să ştii cum stai."

***Mihai Chirilov** este critic de film.*

A.O. SCOTT

România și liniile ei de surpare

● ***Niki Ardelean, colonel în rezervă*, un film de Lucian Pintilie.**

Regizorul român Lucian Pintilie şi-a făcut debutul în 1965, anul în care Nicolae Ceauşescu devenea secretar general al Partidului Comunist Român. În deceniile care au urmat, de dictatură ceauşistă, sfîrşită în 1989, domnul Pintilie, ca mulţi artişti est-europeni cu spirit liber, a încercat să lucreze în interiorul sistemului şi apoi a trăit în exil, plecînd în Occident în 1973 şi întorcîndu-se în ţară după căderea lui Ceauşescu.

Dintre filmele pe care a reuşit să le facă în ţară, *Reconstituirea* (1970) rămîne una din operele exemplare ale regiunii şi ale vremii. Subtil, dificil şi curajos, filmul e o puternică declaraţie de onestitate artistică, într-o cultură a minciunii şi a fofilării oficiale.

Reconstituirea este inclus într-o retrospectivă de două săptămîni care va începe joi la Muzeul de Artă Modernă (MoMA) din New York. Programul consistent oferă publicului american de asemenea şansa de a vedea filmele mai recente ale domnului Pintilie, printre care şi *Niki Ardelean, colonel în rezervă* – un film muşcător, aproape o comedie, din 2003, care reprezintă o punte – dar şi o înfruntare – între vechea şi noua Românie. Va rula timp de o săptămînă la MoMA, proiecţiile marcînd aşteptata, deşi tîrzia premieră nord-americană a filmului.

Scenariul este semnat de Cristi Puiu şi Răzvan Rădulescu, care au ajuns la maturitate la finalul erei ceauşiste şi care aveau să continue colaborarea cu *Moartea domnului Lăzărescu* (în regia lui Cristi Puiu), filmul care a marcat începutul Noului Val. Domnul Pintilie este unul dintre puţinii regizori români din generaţia anterioară, activi în perioada comunistă, revendicat de realiştii sceptici din tînăra generaţie drept influenţă fundamentală, aceştia dispreţuind în cea mai mare parte estetica ocolită, alegorică şi politica compromisului, practicată de vechea generaţie. *Niki Ardelean, colonel în rezervă* e un fascinant hibrid stilistic, de un naturalism pătrunzător, infuzat de un delicat, aproape sfios simţ al absurdului. (...)

Personajele principale sînt doi bărbaţi ajunşi la vîrsta a treia, pe care îi leagă – precum pe Alan Arkin şi Peter Falk în *Cuscrii* (1979) – mariajul copiilor lor. Niki (Victor Rebengiuc), colonel în rezervă din armata română, are o atitudine stoică, dar un fel de a fi ce sugerează rezerve ascunse de bunătate şi sensibilitate. E în doliu. Îl întîlnim, în primăvara lui 2001, lovit de moartea bruscă a singurului său fiu, Mihai (Marius Galea) şi de plecarea iminentă a fiicei sale, Angela (Dorina Chiriac) în SUA cu soţul ei, Eugen (Şerban Pavlu).

Tatăl lui Eugen e Florian, căruia i se spune Flo şi a cărui emancipare agresivă, ridicolă vine în contrast comic şi dureros cu tradiţionalismul impasibil al lui Niki. Un atotştiutor cu tendinţe de şef maniacal, un diletant plin de elanuri, căruia mitocănia i se pare fler, Flo poartă o şapcă de baseball pe care scrie, în engleză, *Genius* şi îi arată lui Niki înregistrarea nunţii lui Eugen cu Angela, pe care scrie (în franceză) „un film de Florian Tufaru".

Niki se uită la opera cuscrului, moment crucial în film. Înfloriturile amatoriceşti, pseudocinematografice şi accidental-revelatoare ale lui Flo amplifică stările şi temele sugerate de stilul răbdător, clasic, de filmare şi montaj al domnului Pintilie. Nunta e un episod absolut banal, deci un amestec volatil de elemente burleşti şi tragice, o dezlănţuire în care tensiunile latente din interiorul familiilor şi contradicţiile subterane ale interacţiunilor lor ies la suprafaţă, fără a fi pînă la capăt conştientizate.

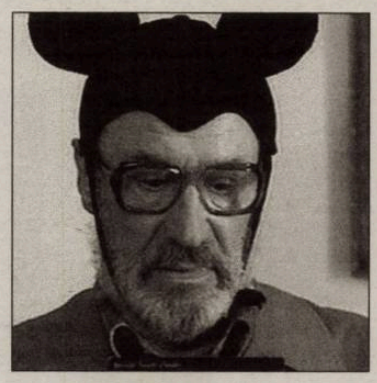

Niki Ardelean, colonel în rezervă, *2003*

Niki Ardelean... urmăreşte îndeaproape multe personaje, printre care Eugen şi Angela, mamele lor, Puşa (fabuloasa Coca Bloos), Doina (Mihaela Caracas) şi văduva lui Mihai, Irina (Andreea Bibiri). Însă centrul său de greutate e, fără îndoială, Niki, a cărui suferinţă e ignorată de toţi cei din jurul său. Strădania sa evidentă de a nu se abate de la idealul de bărbăţie capabilă, altruistă, patriotică – ideal de care nu-i mai pasă şi pe care nu-l mai înţelege nimeni din jur – e axul pe care se desfăşoară drama filmului, devenind ceva mai mare, mai complicat şi mai teribil decît durerea tăcută a unui bătrîn.

La fel ca *Reconstituirea, Niki Ardelean...* pivotează, în moduri pe care nu le-aş dezvălui, de la tensiune calmă, neexprimată, la violenţă aproape suprarealistă. Şocurile livrate în ultimul act al filmului pot părea arbitrare, însă ele ne reamintesc şi că normalitatea – fie ea în lumea dispărută, plină de umbre a comunismului, fie în domeniul bine luminat, familiar al capitalismului consumerist – e întotdeauna fundamentată pe ipocrizie şi ameninţată de haos.

(Articol publicat în The New York Times, *29 februarie, 2012)*

traducere de Laura POPESCU

„Cred că am făcut bine cît se putea face"

(fragment dintr-un interviu cu scriitorul Ion BRAD)

[...]

Ilie RAD: *În 1972, aţi fost supus unor critici severe pentru avizarea favorabilă a filmului* Reconstituirea *şi a spectacolului* Revizorul, *în regia lui Lucian Pintilie. Este interesant că aceste acte de disidenţă nu sînt consemnate de istoria literară. Ce s-a întîmplat atunci?*

Ion BRAD: Pentru *Reconstituirea,* în 1969, cînd a fost filmul realizat, cu prelungiri şi în 1970, după mai multe vizionări, iar pentru *Revizorul,* într-adevăr, în 1972. În ambele ocazii era vorba de realizări importante ale aceluiaşi talentat şi neliniştit regizor de film şi teatru, Lucian Pintilie. Modul cum m-am comportat în cele două situaţii nu-l socotesc deloc o manifestare de disidenţă. A fost doar exercitarea datoriei, conform conştiinţei şi gusturilor mele artistice. Că ambele situaţii au trecut dincolo de discuţii între specialişti, de un fel de proces public, urmate de decizii şi sancţiuni, nu dovedea altceva decît faptul că unele reziduuri dogmatice reveneau în forţă. Promovată de unii activişti afectaţi de criticile Plenarei din 1968, printre care se număra nu numai Leonte Răutu, dar şi alţii crescuţi în umbra lui, de-a lungul anilor, cum era Paul Niculescu-Mizil, ajuns în ierarhie mai sus decît fostul său şef. [...] Fiindcă aceasta era practica: înaintea intrării în producţie, decupajul regizoral al textului trebuia aprobat de mine, ca şi pelicula ajunsă la „patru benzi", înaintea mixajului între muzică, text şi imagine. Apoi, copii standard şi difuzarea. Aşa s-a întîmplat şi cu *Reconstituirea*. Am aprobat şi decupajul regizorului, am aşteptat vizionarea la patru benzi. Aceasta a venit aproximativ repede, în comparaţie cu filmele altor regizori, mai tineri, mai risipitori de timp şi de bani decît Lucian Pintilie. Vizionarea aceasta, de etapă, avea loc nu la Buftea, ci la sala de proiecţii de la sediul CSCA, la etajul 8 al corpului central de la Casa Scînteii. Regizorul n-a dorit să fie prezent. Astfel că am participat doar eu, împreună cu Petre Sălcudeanu, directorul general al Studioului de la Buftea, fiecare însoţit de redactorii responsabili şi de consilieri. [...] Am văzut filmul. Totul în regulă. O singură observaţie. Cîteva scene, notate cu două-trei fraze în scenariul literar şi în „decupaj", deveneau acum largi, mult amplificate, mai ales în scenele *Reconstituirii*. Uriaşul actor George Constantin – omul legii – asista dominator la repetiţiile penibile ale tinerelului actor George Mihăiţă (azi director al Teatrului de Comedie), lăsînd astfel senzaţia unei cruzimi excesive. În fond, stări de spirit reale, dar care, exagerate, duceau la dezechilibru evident. Am sugerat şi am cerut scurtarea unor asemenea momente sau „burţi", cum li se mai spune în spectacolele de teatru si film. Atîta mi-a trebuit. Colegul meu de literatură, Petre Sălcudeanu, în plină ascensiune profesională, dar doritor de şi mai mult (trecea de la vechile sale poziţii dogmatice, deprinse în anii studiilor la Moscova, la evidente şi uneori demagogice atitudini de liberalism), a considerat sugestiile mele drept o tentativă de cenzură, un pericol pentru soarta filmului. De aceea, a ţinut să ia legătura cu Adrian Păunescu, pe atunci adjunctul lui Geo Dumitrescu la conducerea noii *Românii literare,* iar tînărul şi talentatul poet ambiţios l-a alertat şi pe Zaharia Stancu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, ca şi pe alţi membri ai Biroului. I-a invitat pe toţi la o vizionare a filmului – ajuns deja în „copia standard" – la Buftea. Nu m-a invitat şi pe mine, cum ar fi fost normal. Iar după vizionare, Păunescu a publicat o sinteză a părerilor tuturor, ca o alertă în faţa unui pericol iminent de interzicere a filmului. Ca urmare, Dumitru Popescu, în noua sa calitate de secretar al CC-ului, responsabil cu domeniile Culturii şi Artelor, mi-a comunicat că este valabilă aprobarea sa anterioară de a „da drumul" filmului, chiar dacă ar mai fi necesitat unele retuşuri, la scenele „expuse". Dar tocmai acele „scene" i-au scos din sărite pe cei de la Poliţie şi Justiţie, al căror reprezentant în CC, ca secretar, era Vasile Patilineţ (dovedit mai tîrziu ca om al sovieticilor şi „sinucis" în timp ce se afla, ca ambasador, la Ankara). Acesta l-a informat pe Ceauşescu, aflat în vacanţă la Neptun, despre acest „mare pericol". Cu mintea lui înfierbîntată, a înţeles că filmul trebuie nu doar oprit, ci chiar distrus. L-a informat pe Dumitru Popescu despre decizia de-a se da foc peliculei. Popescu i-a telefonat lui Ceauşescu, spunîndu-i că nu poate fi de acord cu propunerile lui Patilineţ. Drept care acesta a expediat rolele cu filmul la Neptun, unde a fost invitat, de la Bucureşti, şi Dumitru Popescu. [...]

Pînă la urmă, filmul *Reconstituirea* a beneficiat de o premieră publică discretă, nu la Patria, ca de obicei, iar lui Lucian Pintilie i s-a aprobat un paşaport pentru Iugoslavia, ca regizor de teatru. Probabil că adversarii săi sperau atunci că nu se va întoarce. S-a întors şi, astfel, în 1972, primăvara, a început repetiţiile cu *Revizorul* la Teatrul Bulandra.

„Privirea noastră e pietrificată; magia, ea este peste tot. Cînd eram puşti, contemplam felul în care mănîncă ţăranii. Nici o proză fantastică nu poate fi mai revelatorie despre natura dublă a realităţii decît acest simplu, elementar spectacol în care fiecare gest exprima ordine cosmică. Cam de pe atunci am început să-mi educ privirea. Totdeauna în căutarea acestei mecanici celeste."

LUCIAN PINTILIE, *BRICABRAC*

(Textul a apărut în revista Cultura *din 27 noiembrie 2013 şi îl puteţi citi integral la* http://revistacultura.ro/nou/2013/11/cred-ca-am-facut-bine-cat-se-putea-face.)

„El era liber, noi eram mai puțin liberi"

interviu cu directorul de fotografie Florin MIHĂILESCU

M-am întîlnit cu Florin Mihăilescu la UNATC, unde este profesor, să vorbim despre cum a lucrat cu Lucian Pintilie la De ce trag clopotele, Mitică? *Au trecut niște ani de atunci, dar cînd a început să povestească despre atmosfera de la filmări, despre cum au pregătit acest film pînă în cele mai mici detalii, care au fost mizele și fricile cu care au pornit la drum, totul părea că s-a întîmplat ieri.*

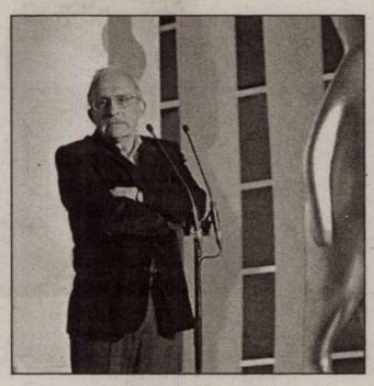

Cum ați ajuns să lucrați cu Lucian Pintilie?

Povestea e așa: reîntoarcerea lui Pintilie din '78-'79 în România a fost un eveniment pentru toată lumea cinematografică, pentru că Pintilie se întorsese după un exil forțat – adică, într-un fel, lui i s-a pus pașaportul în mînă și i s-a zis: „Ești un mare artist, dar pleacă!" Și, cînd a revenit, a creat foarte multe emoții, aș putea spune că au fost emoții și de un fel, și de altul. Sînt unii cineaști care realmente s-au bucurat, dar și alții care n-au privit cu ochi foarte buni revenirea lui în România.

Eu nu-l cunoșteam pe Pintilie, dar simțisem acea iradiere pe care o producea el și care era în mentalul oricărui om care lucra în cinema și care văzuse *Reconstituirea* și *Duminică la ora 6* ș.a.m.d. Mai ales că în perioada în care s-a filmat *Duminică la ora 6,* cu Sergiu Hurzum ca operator, eu eram la Buftea, dar pe vremea aceea eram un simplu muncitor, un simplu tehnician. Or, întoarcerea lui a creat în întreaga lume cinematografică un frison, iar mie nici prin cap nu-mi trecea că Pintilie o să-i spună producătorului: „Caută-mi-l pe ăsta, pe Mihăilescu, am auzit că e bun și aș vrea să lucrez cu el." Îmi aduc aminte cu mare plăcere că am dat mîna cu el în biroul directorului, m-am prezentat și m-a chemat la Casa Scînteii, unde am mai stat numai cîteva minute și pe urmă ne-am așezat pe scări la Casa Scînteii și am început să stăm de vorbă. Cred că am stat pe scări aproape o oră – tot intrau și ieșeau oamenii care îl cunoșteau și îl salutau. Sigur, lumea cinematografică mă cunoștea oarecum și pe mine, nu eram chiar la început, făcusem cîteva filme și acesta a fost și motivul pentru care el a mizat pe colaborarea cu mine. Am stat de vorbă foarte mult, mai mult ca să ne cunoaștem, să-mi spună intențiile lui; a fost o discuție total informală, ca doi *clochards* pe scări la Casa Scînteii, fără altă miză decît cea profesională.

Ce vă aduceți aminte din timpul filmărilor la De ce trag clopotele, Mitică?

A început colaborarea legată direct de text și, pentru mine cel puțin, a fost o lecție foarte interesantă fiindcă, pentru prima oară, lucram cu un regizor pe care îl vedeam că pune atît de mult accent pe detalii pe care eu, altfel, le-aș fi trecut cu vederea, le consideram lucruri care vin de la sine, care vor trece, însă el le accentua diferit. Și lectura, și asumarea textului – cum spunem noi în perioada de pregătire a filmului – au fost o experiență foarte interesantă din punctul meu de vedere. M-a învățat să fac altfel și să citesc altfel un text cinematografic. Tot în perioada aceea, am citit și alte scenarii ale lui Lucian, pe care noi, în optimismul nostru bolnav, credeam că o să le filmăm cîndva – nu s-a întîmplat niciodată –, texte cu aceeași minuție și acribie în abordare, cărora, mai tîrziu, aveam să le găsesc o explicație, să le regăsesc pe ecran. Așa se face că, la filmare, Pintilie era înconjurat întotdeauna de cel puțin un asistent care se preocupa numai de text: toate trimiterile, toate variantele lui Caragiale, toate lucrurile pe care le aducea scenariul – așa cum știm, scenariul nu este strict.

În *D'ale carnavalului* sînt lucruri aduse din alte texte, cu foarte mare minuție și precizie. În fiecare dimineață înainte de filmare, îmi aduc aminte că petrecea foarte mult timp cu asistenții, definitivînd textul în forma exactă în care va fi rostit de actori în ziua cu pricina, știut fiind că Lucian Pintilie mizează enorm de mult pe actoria care vine din asumarea și din rostirea textului. Repetițiile nu erau lungi pentru că trebuiau să fie lungi, ci pentru că nu se putea ajunge la rezultatul pe care îl dorea el decît prin acumulări succesive, prin tușe pe care le punea. Evident, participam la toate repetițiile de pe platou, mai puțin la cele de text, dar la cele de platou eram nedesprins de acolo, fiindcă la fiecare mișcare, la fiecare gest, trebuia să iau eu niște decizii în domeniul fotografiei filmului, care țineau de unghiulații, de relațiile cu spațiul scenografic, care își aveau originea în chipul în care actorii abordau textul – rostirea, efectul în mască sau efectul în expresia corporală. Toate lucrurile acestea mărturisesc că nu le-am văzut decît la Pintilie. Colegii cu care mai lucrasem aveau fiecare dintre ei maniera de a lucra cu actorii, dar acum descopeream un nou mod de lucru. De altfel, lucrul ăsta s-a reflectat și mai tîrziu pe platou, l-am regăsit și în alte secvențe de facere a filmului. Îmi aduc aminte de un episod – la un moment dat, am intrat în criză de peliculă: se știe că a fost o perioadă în care, din cauza valutei și a marotei lui Ceaușescu pentru datoria externă, a obține 1000 de metri de negativ era o mare problemă, se ajungea pînă la ministru – pe vremea aceea, Suzana Gâdea cred că era. Noi am intrat în deficit de peliculă, la un moment dat, pentru că Lucian nu prea voia să țină cont de chestia asta, și n-o făcea ca să intre în conflict – de multe ori, s-a spus că Pintilie era generator de conflicte, dar nu, el se purta liber. Acesta era singurul lucru clar, care îi genera gesturile: el era liber. Noi eram mai puțin liberi, asta era tot. Și îi spun, într-o dimineață: „Trebuie să mă duc să cerem niște peliculă, mai avem nevoie de vreo 3000 de metri, dar o să cer 5000 de metri, o să-i spun Suzanei Gâdea să facă hîrtia pentru 5000 de metri." „Nu, dragă, cere-i 3000, și 3000 să ne dea! Nu-i cere 5000 ca să-ți dea 3000, ce-i prostia asta?" Nu-mi iese scena asta din cap, m-a șocat atît de tare pentru că mie mi se părea o manieră atît de firească, evident, o manieră dîmboviteană – dacă ai nevoie de 3000, trebuie să-ți dea 3000, fă memoriul justificativ să-ți dea 3000, de ce să-i cerem 5000, noi n-avem nevoie de atîta, avem nevoie de 3000. Ei bine, asta a fost una dintre fațetele care, de fapt, exprimau un alt tip de personalitate, care venea cu un alt suflu, un alt aer în cinematograf, fără ca asta să-i pună într-o altă lumină pe regizorii deja consacrați – ca să vorbesc de regizorii din generația mea.

„Am avut nenumărate spectacole interzise – dar nici unul ratat din pricina compromisurilor politice. Pentru cele ratate sînt singurul vinovat. Nu împart cu nimeni responsabilitatea."

LUCIAN PINTILIE, *Bricabrac*

Cît timp ați filmat și unde?

Perioada de filmare a fost destul de lungă, fără să iasă din standarde, însă am filmat mai bine de trei sau patru luni. Filmările au fost făcute în platoul de pe strada Somnului, undeva în cartierul Fundeni, pe lîngă insulă – acum sînt blocuri acolo, cred că mai există doar cei trei plopi pe care Bortnowski i-a cerut pentru decor și îmi aduc aminte că directorul de producție tot amîna aducerea plopilor, și cînd ne duceam și vizitam din cînd în cînd decorul, Bortnowski zicea: „Bine, dar n-au venit plopii." Mai erau cîteva zile, trebuiau să înceapă filmările, dar nu veniseră plopii. Clar că plopii erau stabiliți acolo, în toate decupajele pe care le făcusem noi, cu unghiulație asupra decorului; de asemenea, Lucian lucra cu o minuție extraordinară în raport cu decorul, punctele de stație unde va fi pusă camera, în unghiurile majore. În toată povestea asta, trebuiau să existe, la un moment dat, trei plopi care să se profileze pe cer, lîngă sala balului. Balul propriu-zis s-a filmat la fosta sală de bal de la Bolintin, care, de asemenea, nu cred că mai există. Era o sală autentică, din epoca ce ne-ar fi trebuit nouă, pentru care a intervenit Bortnowski într-o oarecare măsură. Aceștia au fost cei doi piloni scenografici ai filmului: decorul acela complex, uriaș – gîndiți-vă că se întindea decorul pînă în cîmp, aproape 2 km –, unde era înșirată expoziția și peste tot trebuiau puse lumini, grupuri electrogene mascate, era o întreprindere uriașă, o desfășurare de forțe cu mult înaintea începerii filmărilor.

Cum era Pintilie pe platou și care era atmosfera la filmări?

Toți regizorii sînt dictatori, și pe bună dreptate. Nu mi-aș dori niciodată să fiu în pielea unui regizor, îmi place foarte mult profesia mea și s-ar putea ca și eu, la rîndul meu, să fiu un tiran, dar regizorul are tot dreptul să fie un tiran, cu atît mai mult Pintilie și cu atît mai mult într-o asemenea configurație, pentru că miza foarte importantă a filmului și de care cred că i-a fost frică tot timpul – și o spun cu toată candoarea și prietenia – e că i-a fost frică de vodevil, pentru că principala noastră miză era să „devodevilizăm" filmul – era un cuvînt aproape de nepronunțat. Trebuia să demontăm vodevilul spre care te trage însuși obiectul în sine; or, el a vrut tot timpul să desfacă acest vo-

„Nu-i cere 5000 ca să-ți dea 3000, ce-i prostia asta?"

devil, să-l scuture din text, din mizanscenă, din situații, și să aducă deasupra realismul celor care le puneau oglinda în față, cele trei mari pasiuni care zguduie esențialmente românul, dintotdeauna, și el are o privire candidă – de aici și finalul acesta, care e atît de candid și de măreț în același timp.

Indiferent că e vorba de fierul de călcat cu care vrea să-i dea în cap lui Nae Girimea, ori de pernele care zboară sau de păsările din colivii, sau de un detaliu de pe topor, toate lucrurile astea trebuiau să poarte autenticul suferinței, al pasiunii, după caz, al extremei iubiri, fără să aducă nimic vodevilesc. Jocul ăsta al extremelor, care să fie departe de vodevil, este foarte greu de făcut în cinema. Și cred că aici a fost marea temere a lui Lucian și cred că, dacă cineva vorbește despre tirania lui pe platou, poate că are dreptate, din exterior, dar eu unul nu am simțit asta, pentru că, într-un fel, împărtășeam grija lui, mi-era la fel de frică, cred, ca și lui.

Dar, pe de altă parte, el ca persoană are un simț al umorului extraordinar – nu știu cîte duble a trebuit să le repetăm, pentru că el rîdea în spatele camerei și inducea rîsul spectatorilor. Îmi aduc aminte că, într-o noapte, către 3 dimineața, era vorba de cadrul în care unul dintre personaje spune: „A venit o birjă!" „A venit o birjă?" întreabă Rebengiuc – cred că așa e schimbul de replici – și Victor rîdea, cred că ajunsesem la dubla a treisprezecea sau a paisprezecea și eu nu înțelegeam de ce rîde. Era dimineață, era un frig îngrozitor, eram cu camera în exterior și filmam către interior, și ei erau dezbrăcați, dar de bine, de rău, tot aveau un godin care dădea puțină căldură, și tot timpul, Victor rîdea. Stop. Ajungem la a paisprezecea dublă și în timpul dublei întorc capul și mă uit la Lucian, suspectînd ceva. Lucian rîdea, se ținea cu mîinile de burtă de rîs, Victor îl vedea rîzînd și pufnea în rîs. Și se ducea dubla, evident. Lucrul ăsta s-a întîmplat de foarte multe ori și, zic eu, ca toți marii regizori, trăiește bucuria momentului cînd își face filmul.

(varianta integrală a interviului se găsește pe www.dilemaveche.ro)

a consemnat Ana Maria SANDU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Clasicii, aşa cum nu i-am cunoscut...

Au apărut primele două volume ale unei colecţii preţioase („Memorialistică şi diaristică"), propuse, în mod inspirat, de Editura Humanitas: Eminescu şi Caragiale. Portretele celor doi scriitori, şi ale multor altora care, cu siguranţă, vor urma, sînt recompuse din amintiri ale oamenilor care i-au cunoscut şi din documente ale vremurilor în care au trăit.

Mă întreb cîţi profesori de limba română ştiu că au apărut. Şi cîţi dintre ei sînt gata să renunţe la cîteva ore de „caracterizări ale personajelor" sau de „complemente circumstanţiale...", ca să le vorbească elevilor despre întîlnirile lui Eminescu sau ale lui Caragiale cu contemporanii lor.

Sînt două cărţi pentru care îi invidiez pe elevii de azi. Îi invidiez pentru bucuria de a-l întîlni, între paginile volumului, pe Mihai Eminescu, cu munca lui zilnică şi gîndurile lui de noapte, cu drumurile şi îngrijorările lui, cu iubirile şi sărăcia lui. Un destin comprimat între lipsuri umilitoare, travaliu asiduu şi geniu, un om amărît de urîtul lumii şi mîngîiat de generozitatea cîtorva prieteni. Iată cîteva amintiri:

„Era întru adevăr dureroasă înfăţişarea externă a acestui tînăr şi atunci am zis în mine: cumplită mizerie a trebuit să sufere omul acesta în viaţa lui, încă atît de fragedă. Şi cu toate că el se afla în costumul celei mai crunte suferinţe, îţi zîmbea întruna, cu atîta mulţumire, ca şi cînd întreaga lume ar fi fost a lui. L-am dus numaidecît la mine acasă, i-am dat cămaşă, cravată, vestă, jachetă, ghete, aşa că din vechiul costum nu-i mai rămăsese nimic. Eminescu bani sau mijloace pentru a putea studia nu avea." (Nicolae Densuşianu)

„În toată viaţa mea, el a rămas pentru mine imaginea Poetului însuşi, nici a celui blestemat, nici a celui inspirat, ci a acelui poet aruncat dezorientat pe pămînt, nemaiştiind cum să regăsească aici comorile pe care le poseda. Avea vocea răguşită, dar duioasă, ca a turturelelor spre toamnă. Cînd i-am lăudat versurile, a înălţat din umeri: «Versurile se desprind de noi ca frunzele moarte din copac.»" (Carmen Sylva)

Un Eminescu nefalsificat de etichete excesive.

Îi invidiez, aşadar, pe elevii de azi pentru bucuria de a întîlni un Eminescu nefalsificat de etichete excesive, de discursuri înlăcrimate sau de prezentări emfatice. Pe scurt, nefalsificat de amintirile celor care nu l-au cunoscut cu adevărat, niciodată. Îi mai invidiez pentru întîlnirea cu un Caragiale plin de umor şi răutăţi, generos şi insuportabil, imens de talentat şi fermecător de inteligent, viu, întreg, neîmbălsămat de clişee şi neschimonosit de interpretări savante. „Pentru o vorbă pe care s-o pună cîndva în vreo schiţă viitoare, Caragiale era capabil de munci herculeene. Astfel fusese el în stare să piardă o noapte întreagă chibiţînd la o partidă de table, fiindcă unul din jucători era un grec fudul şi ţîfnos, de la care Caragiale obţinea o anumită frază, spusă cu arţag." (D.I. Suchianu)

„Una din marile lui slăbiciuni era să se uite la cei ce îi trec prin faţă ori stau în preajma vederii lui, să scruteze mutre, să prindă gesturi şi atitudini." (Ioan Slavici)

Dar cred că rostul acestor volume ar putea fi şi altul decît acela de a oferi cititorilor portrete autentice ale unor scriitori care s-au transformat, prin cosmetizare şcolară, în mituri plate, prea la îndemînă: am putea, în plus, să regîndim conţinutul manualelor de literatura română. Paginile dedicate autorilor studiaţi ar putea scăpa de griul formulelor comune, facile, şi-ar căpăta culorile bogate şi nuanţate ale unor modele substanţiale, „în carne şi oase", libere de orice ornamentică livrescă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

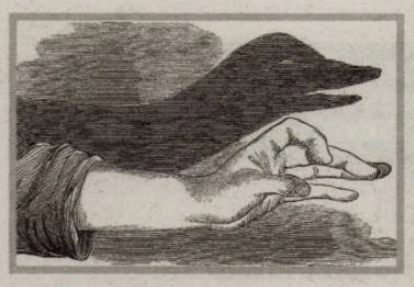

Iaromira POPOVICI

bazar

Unde ne e locul

De multe ori, în varii circumstanţe, cel puţin eu, una mă întreb dacă mă potrivesc sau nu în locul respectiv. Dacă am ce căuta în acel grup de persoane, din care am ales, mai mult sau mai puţin de bunăvoie, să fac parte pentru o perioadă de timp.

Sigur că asemenea dubii, într-o lume în care oamenii se reped să facă parte din grupuri cu care nu au vreo legătură, ci doar interese, par superflue. Şi totuşi, întrebările care se pun, la prima mînă, sînt următoarele: „Ce înseamnă să-ţi găseşti locul?" şi „Despre ce fel de «grupuri» e vorba?" În nici un caz nu e vorba de nu ştiu ce organizaţii iniţiatice, în care să fii admis dacă te dai de trei ori peste cap – evident, nu la propriu... Ci de diverse comunităţi personale şi profesionale în care vrei să te integrezi şi să te simţi – dacă nu confortabil – măcar neutru.

Să-ţi găseşti locul înseamnă cel puţin să fii între nişte oameni care să nu te mai facă să-ţi pui această întrebare. Cu care să comunici fără să deschizi neapărat gura. Cînd înaintezi în vîrstă şi ai prins, aşa, *en passant,* mai multe epoci şi n-ai înţeles pînă la capăt nici una, ba mai ai şi mania de a-ţi continua studiile toată viaţa (într-un soi de obsesie autoiluministă), pe de o parte, dar şi de a nu fi în vreun fel încartiruit, pe de alta, e chiar greu să reuşeşti acest lucru.

De aceea, în variile grupuri despre care vorbeam, grupuri profesionale, rămîi un soi de prezenţă din altă lume, la propriu: ca-n filmele cu alieni care tranzitează pămîntul, din succintă curiozitate. Se susţin comunicări academice: da, le înţelegi, eşti tolerat în grup, dar mai ai destul pînă să fii tu însuţi actor, pînă să ai curajul unei cercetări proprii serioase şi relevante. Mergi la evenimente mondene şi, da, te saluţi cu diverşi oameni care nu-ţi spun mare lucru, dar nu duci relaţiile mai departe, nu stăpîneşti suficient mecanismele unei lumi îmbîrligate.

Eşti mereu, în lumile astea, „pe punctul de a..." Simţi că „ai putea...", că aproape ţi-a venit momentul, dar mereu e ceva ce te ţine şi te face să te dai doi-trei paşi înapoi: „Dacă nu mă pricep destul?" e întrebarea care te întoarce. Însoţită de ideea veşnică să te mai pregăteşti, pentru că lucrurile astea nu le-ai învăţat sistematic, într-o şcoală...

Mai de mult, cînd mă gîndeam ce vreau să fac, ţin minte că am ales jurnalismul pentru că, mi-am zis atunci, îţi permite să schimbi mereu lumile pe care le cunoşti, mediile în care te mişti, n-ai cum să te plictiseşti. Reversul medaliei: nu cunoşti nici una pînă la capăt şi eşti suspendat între lumi, de frică să nu te împotmoleşti în vreuna dintre ele.

Dar, din fericire, mai sînt şi „grupurile personale", pe lîngă cele profesionale. Aici, măcar, trebuie să te simţi în largul tău, la locul tău. Sînt „colegii de muncă" cu care glumeşti, bei, uneori chiar vorbeşti, dar pe care te întrebi dacă-i cunoşti în mod real. Sînt prietenii din facultate cu care, constaţi – cu foarte mici excepţii – că nu prea ai nimic de împărţit. Cu cei din liceu, de care chiar eşti legat, ai lucruri în comun, dar cumva, au rămas prinşi într-un trecut din care, parcă, nu mai scapi niciodată. Apoi, cei din copilărie, şi mai dragi sufletului tău, organici aproape, dar pierduţi prin lumea largă şi posibil de adunat doar din cînd în cînd.

Mai rămîne familia. Şi veţi spune, pe bună dreptate: dacă nici în familie nu-ţi găseşti locul înseamnă că eşti cu totul dus cu pluta... Dar nu se pune problema că nu ţi-l găseşti, ci doar că şi membrii familiei tale, mici şi mari, mai evoluează şi ei, şi au aşteptări diferite de la tine şi de la rolul pe care trebuie să-l îndeplineşti în contextul lor: rol ce devine tot mai responsabil...

Nici unul dintre rolurile astea nu e unilateral: cînd îl îndeplineşti pe unul, se bulucesc şi celelalte pe fundal, în diferite proporţii, ca o cocoaşă a cămilei ce ai devenit... Evident, răspunsul înţeleptului din ce cultură vreţi ar fi că acel loc îl găseşti doar în tine şi în raport cu divinitatea... Dar nu e doar/chiar aşa: în realitate, ţi-l afli jonglînd abil cu crîmpeie din toate cele amintite pînă acum. Sau măcar cu unele dintre ele.

Selma IUSUF

legende urbane

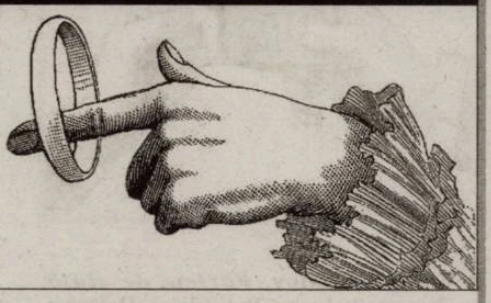

Semne de carte uitate

De cîte ori vă surprindeţi stînd cu mîna la falcă, visînd la tot soiul de preocupări din care v-ar plăcea chiar să trăiţi? O casă la ţară, cu roşii puse de mîna dumneavoastră, două-trei găini prin curte şi cu net în ea. O cafenea sau ceainărie în care să vindeţi brioşe şi cafele la prieteni, după ce aţi făcut cîteva cursuri intensive de barista. O plecare definitivă prin sudul Franţei, unde, înecat în cîmpurile de lavandă, să faceţi săpun şi dulceaţă. Nişte ani sabatici pe oceane calde şi un blog cu poze pentru milioane de cititori. Hmm?

Am descoperit zilele trecute pe cineva care trăieşte mulţumit între cărţi şi care face o afacere din treaba asta. Un american de 35 de ani, cu o librărie unde vinde şi depozitează cărţi la mîna a doua, într-un mic oraş din statul New York. Ca el, mulţi alţii probabil. Numai că omul a făcut o pasiune pentru lucrurile uitate între paginile cărţilor care ajung în librăria sa. A început să strîngă mai întîi amuzat, apoi intrigat, apoi din ce în ce mai curios şi, în cele din urmă, cu mare pasiune tot ce diverşi cititori vii sau acum duşi de mult au lăsat între paginile cărţilor: scrisori, file din jurnale, note, reţete de checuri, supe şi salate, cheiţe de lăcăt, forfecuţe, eternii trifoi cu patru foi presaţi pînă la îngălbenire, mici buchetele de margarete, bilete de tren, avion şi autobuz, bilete la film, concerte şi teatru, figurine decupate din alte reviste, broşuri care fac reclamă la ciorapi fini de damă, şi cîte şi mai cîte.

Michael Popek a moştenit librăria de la tatăl său, iar pentru toate obiectele găsite între cărţi şi-a făcut un site care se numeşte *Forgotten Bookmarks* – Semne de carte uitate. A scos de atunci şi vreo două cărţi legate de pasiunea asta a sa. Omul e destul de aiurit şi n-are metodă, îngrămădeşte în nişte cutii mari de plastic tot ceea ce găseşte, iar apoi caută cu disperare cîte un obiect pe care unul dintre cititorii săi şi l-ar dori. Mi-a luat o după-amiază întreagă să mă uit pe paginile lui şi tot nu mi-a fost deajuns. Am găsit acolo mici comori de fotografie albnegru şi o grămadă de scrisorele pe care le-am citit cu ardoarea şi devoţiunea unui scormonitor în vieţi banale ce mă aflu. Iată una dintre ele. O fetiţă, aflată probabil într-o tabără de vară, îi scrie tatălui ei: „Tati, după scrisoarea ta, dna Johnson zice că iar am furat bani. Lizzie mi-a dat 5 cenţi şi asta-i tot. Am luat caramele de toţi banii. Nu vreau deloc să plec de aicea. Am şi plîns f. tare. Chiar nu vreau să plec. Aseară, chiar înainte ca dna Johnson să vină în hambar, a venit şi Anna. Dna Johnson n-a crezut că ea abia venise, dar chiar aşa era. Am vrut apoi să merg în pădure să culeg flori, dar dna Johnson nu m-a lăsat. Emma." Amarnică doamnă Johnson, biata Emma. Scrisoarea a fost găsită în *Peripeţiile familiei Bodley la ţară şi în oraş* de Horace E. Scudder, 1876.

Michael Popek pare a avea şi un suflet ales. A găsit o grămadă de documente absolut intime, pe care nu a vrut să le publice, precum o scrisoare a unui sinucigaş sau jurnalul unei tinere doamne care voia să rămînă însărcinată. I s-a părut de prost gust să publice scrisoarea sinucigaşului, iar pe tînăra doamnă cu jurnalul încă o mai aşteaptă să i-l înapoieze.

Îndeletnicirea librarului meu m-a făcut chiar, în aceeaşi după-amiază, să pun mîna la întîmplare pe cîteva cărţi din biblioteca de acasă. În *On Beauty* a lui Zadie Smith am găsit două bilete spre Paris, din vara lui 2007. Într-o biblie germană am găsit o foiţă de staniol frumos împăturită, care despărţea Vechiul Testament de cel Nou. Într-un Houellebecq rufos, peste care vărsasem apă, am regăsit un plic cu cîteva violete presate pe care scria „Sibiu, 1935, violete". Iar într-o culegere a celor de la CriticAtac am găsit un flyer al lui Gabriel Biriş, pe cînd candida la parlamentare. Şi am rîs de nemaipomenita potrivire. Şi apoi l-am invidiat pe librarul care păstrează bucăţi din vieţile altora şi şi-o trăieşte împăcat pe a sa.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

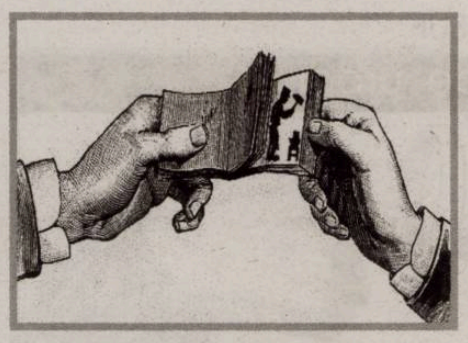

Marius CHIVU

feedbook

Mame, soţii, fiice

● Zeruya Shalev, *Fărîme de viaţă*, traducere de Ioana Petridean, Polirom, 2012.

Invitată zilele acestea la Festivalul Internaţional de Literatură Bucureşti (FILB), ajuns la a şasea ediţie, Zeruya Shalev (n. 1959) are deja traduse în limba română o trilogie a relaţiilor de cuplu – *Viaţa amoroasă* (Humanitas Fiction, 2009), *Thera* (Polirom, 2010), *Soţ şi soţie* (Polirom, 2011) – şi acest roman, *Fărîme de viaţă*, despre care autoarea spunea că ar fi cea mai optimistă carte a ei; roman care se ocupă tot de relaţii, dar de cele dintre părinţi şi copii, inclusiv cei pierduţi sau nenăscuţi. Explorarea psihologică a relaţiilor de familie este specialitatea literaturii acestei extraordinare scriitoare care, după un scurt stagiu de psiholog, în armata israeliană, s-a decis pentru ficţiune, mărturisind într-un interviu acordat ediţiei româneşti a revistei *Psychologies* că, pentru ea, „complexitatea, fragilitatea, conflictele şi contradicţiile, copilăriile, orbirea, tînjirea după dragoste, dorinţa de a fi fericit, alături de forţele autodistructive – toate aceste lumini şi umbre sînt surse de fascinaţie, compasiune şi inspiraţie."

Aceste forţe interioare se desfăşoară şi în *Fărîme de viaţă*, roman care surprinde zbaterile unei familii evreieşti pe nivelurile a trei generaţii şi de-a lungul mai multor vieţi paralele ce se întrepătrund în momente de criză. Momentul declanşator al dramei de familie, cel care acţionează asemeni primei piese de domino, punînd pe fiecare membru

„Încerc să creez crize care vor zgudui personajele"

în faţa propriilor frustrări, temeri şi dezamăgiri, este căderea fizică finală a bătrînei Hemda Horowitz, cea care, născută în kibbutz, într-o familie de fanatici, a fost, de fapt, o mamă-văduvă absentă din viaţa celor doi copii, Dina şi Avner. Coma în care intră bătrîna – şi care durează pînă la sfîrşitul romanului – atrage şi întreţine tot vîrtejul emoţional şi psihologic al celor din jur. Iminenta moarte a bătrînei îi pune pe cei doi copii ai ei, ajunşi la criza vîrstei de mijloc, în poziţia de a-şi regîndi viaţa, nu doar retrospectiv, dar şi în perspectiva unei posibile reformări. (De altfel, Zeruya Shalev mărturisea, într-un interviu din *Dilemateca:* „Încerc să creez crize care vor zgudui personajele, întrucît o situaţie de criză ne zdruncină şi ne constrînge să vedem adevărul, fără a-l nega sau reprima. Din acea situaţie tulburătoare, cîteodată, dar nu întotdeauna, ieşim învingători.")

„Ah, Ghideon, oftează ea, cît e de prostească încercarea de a-ţi lua la întrebări trupul, fiindcă şi el minte, exact ca trupul ei, care nu îl doreşte pe el, ci vechile cunoştinţe de demult pierdute, certitudinea risipită, speranţa stinsă, dar oare nu tocmai confuzia asta e cea care îi înduioşază inima acum, nu blîndeţea şi siguranţa cu care îi îmbrăţişează trupul de aproape douăzeci de ani, nu strigătul lui vesel de plăcere, fiindcă tocmai atunci, în clipa în care el îi răspunde, simte cum o inundă un val de tristeţe, cît de găunoase sînt toate aceste gesturi familiare cînd nu le animă o viaţă nouă, chiar dacă această viaţă nu e sortită să se materializeze, ar exista totuşi posibilitatea, răspîndind o lumină strălucitoare, aş vrea să mai facem un copil, îi şopteşte la ureche, de ce nu l-am făcut cît încă puteam, ce pierdere, am avut o comoară şi am lăsat-o să putrezească... Trupurile lor sînt încă lipite unul de celălalt, care în curînd se vor despărţi, nu mai sînt în stare să creeze viaţă, doar gemete de plăcere trecătoare, fiindcă deşi în aparenţă totul rămîne cum a fost, adevărul e că între ei a intervenit o schimbare uriaşă de-a lungul anilor petrecuţi împreună. Împreunării lor întîmplătoare îi lipseşte vitalitatea, de-a pururea şi-n vecii vecilor, dar nu e imposibil ca împreunarea lui cu o altă femeie, de exemplu, să creeze viaţă, poate cu ea va dori s-o facă, iar acest avantaj al lui asupra ei, chiar dacă nu va profita de el, o va umple din nou de furie..."

La cei 45 de ani ai săi, Dina, care şi-a întrerupt o promiţătoare carieră academică pentru a preda istorie la liceu, este, la rîndul ei, mama unei adolescente pe cale să intre într-o altă vîrstă şi să-şi părăsească familia (pentru prima dată, fata aduce acasă un băiat, cu care îşi va pierde şi virginitatea), şi soţia lui Ghideon, celebru fotoreporter, cu care s-a căsătorit din dragoste, sfidînd alegerea

Fărîme de viaţă, *roman care surprinde zbaterile unei familii evreieşti.*

iniţială a părinţilor, dar cu care are acum o relaţie nu lipsită de sentimente, însă rutinată. În pragul menopauzei, Dina, care a pierdut un băieţel la naştere, este prinsă între aceste noi pierderi – a mamei aflate pe patul de moarte, a fetei atît de aproape de a deveni independentă şi a soţului cu care nu mai poate procrea. Afectată de iminenţa singurătăţii familiale (aproape orfană şi incapabilă să mai devină mamă), Dina capătă un acut sentiment al inutilităţii („prezenţa deranjantă a femeilor care nu mai sînt fertile, învelişuri serbede, lipsite de graţie"), devenind obsedată de ideea creşterii unui nou copil, mai exact a înfierii unui copil căruia să i se dedice şi care, eventual, să-i redea şi iluzia tinereţii, nu doar pe cea a utilităţii. Planul ei îi întoarce soţul şi fiica împotrivă: Ghideon nu e dispus să reia eforturile şi responsabilităţile creşterii unui copil, şi-ncă a unuia străin; iar fiica se simte abandonată şi înlocuită, încă dinainte de a pleca de-acasă.

De partea cealaltă a familiei Horowitz, Avner, căsătorit şi tată a doi băieţi, trece şi el printr-o criză, aceasta fiind declanşată de imaginea din spital a unui cuplu în care femeia îşi ia rămas-bun de la bărbatul care mai are de trăit doar cîteva zile. Scena plină de dragoste şi afecţiune a cuplului pe cale de a fi astfel despărţit de moarte produce în Avner o impresie atît de puternică, încît se decide să o caute pe femeie, la început pentru că vrea să înţeleagă resorturile dragostei (rămase necunoscută lui, cel care s-a căsătorit mult prea devreme şi nici măcar din dragoste – se consideră victima unei „capcane"), ulterior pentru că nutreşte speranţa că-l va putea înlocui pe răposat. Fără să fi cunoscut dragostea, nici pe cea primită, nici pe cea oferită („dacă voi descoperi că a cere de la viaţă

abandonaţi şi de ultimul membru al familiei în care au crescut, şi de familiile pe care şi le-au creat. În curînd vor fi orfani din nou, şi singuri, fără puterea de a mai procrea sau de a răspîndi şi primi dragoste, situaţie care îi apropie pentru prima dată cu adevărat.

Tot acest teatru psihologic al familiei („importante într-o familie nu sînt sufletele care o alcătuiesc, ci rolurile pe care le au de îndeplinit") şi al maternităţii este pus însă într-o ramă simbolică mult mai mare. Comunitatea kibbutzului, a cărei viaţă depinde de asanarea unui lac pentru a se obţine pămînt mănos, exilul evreilor sefarzi, mitul salvării copilului de aur, precum şi frazele care încorporează citate din Biblie („pentru mine, Biblia este o comoară în ceea ce priveşte puterea literară şi inspiraţia", mărturisea Zeruya Shalev în acelaşi interviu din *Dilemateca),* toate conferă acestei poveşti despre familie şi maternitate un plan mitologic şi unul re-

ligios, unde dragostea şi fertilitatea, sacrificiul, viaţa şi moartea, umanul şi divinul sînt centrele simbolice („dimensiunile iubirii rămîn la fel de ascunse privirilor omului precum dimensiunile divinului"). *Fărîme de viaţă* – al cărei titlu de lucru a fost *Cartea ispitelor* – este o operă admirabilă despre remuşcări, tentaţii şi frici („e oare posibil să lupţi cu frica fără să semeni frică?"; „cum ştiu oamenii ce-ar trebui să facă?"), despre trecut şi continuitate, în sfîrşit, o carte admirabilă despre resorturile psihologice şi sentimentale din cadrul familiei.

PUBLICITATE

„Cinema-ul românesc nu face concesii publicului său“

– interviu cu Brian ACKERMAN –

Brian Ackerman este directorul artistic al Jacob Burns Film Center din Pleasantville, New York, unde a prezentat pînă acum, cu success, două sezoane de film românesc. Între 5 şi 10 decembrie, Making Waves – festivalul de film românesc de la New York, se extinde pentru prima oară la JBFC. Mihai Chirilov a stat de vorbă cu Brian, despre parteneriatul din acest an cu Romanian Film Initiative, despre filmele Noului Val, despre călătoria la TIFF din 2012 şi despre descoperirea Andei Onesa ca actriţă.

Ce vă fascinează cel mai mult la noul cinema românesc? Ca programator de festival, cum priviţi Noul Val Românesc şi de ce credeţi că acesta prinde atît de bine la critici şi la festivaluri?

Nu prea ştiu exact şi mă întreb cîtă legătură are cu locul pe care-l ocupă România în imaginaţia noastră occidentală, acel loc la marginea lumii cunoscute, aflat încă în Europa, în Occident, dar exact înainte să devină... altceva, şi asta creează un exotism straniu şi puternic. Cînd acel exotism e supus privirii directe, hiperrealiste, a camerei Noului Val, este revelată o lume cumplit de familiară şi acest lucru reverberează într-un mod aparte.

Şi mai are legătură cu ceva: cu modul în care ne raportăm noi, americanii, la ţările mai puţin dezvoltate şi cu felul în care s-a schimbat această raportare în ultimii ani. „Subdezvoltat“ însemna ceva lăsat în urmă, pe cînd, acum, evocă ceva spre care simţim, undeva în profunzime, că ne îndreptăm cu toţii. Şi atunci, aceste filme devin poveşti dintr-un viitor ameţitor de probabil. Cu siguranţă, *Moartea domnului Lăzărescu* mi-a dat sentimentul ăsta. Fără să mai pomenim genialitatea transpunerilor cinematografice ale acestor naraţiuni, care le dau forţa esenţială. Dar cred că România ocupă pentru noi un „loc“ foarte aparte: unde sîntem, în Est sau în Vest, într-o lume modernă sau în lumea de ieri, în comunism sau în capitalism, sau în toate simultan? Dar repet, nu vreau să trec cu vederea stilul întregului cinema, cu ritmurile stranii, aproape hipnotic de lente, în atmosfera unui realism necruţător şi a unui umor foarte-foarte negru la adresa ideologiei. Simţi că totul are o prospeţime îndărătnică.

Atmosfera unui realism necruţător şi a unui umor foarte-foarte negru.

Ce film românesc v-a impresionat cel mai mult şi de ce?

Marţi după Crăciun se întîmplă să fie unul dintre favoritele mele. Nu trebuie să susţin că e cel mai bun film (după criteriul ăsta, aş alege *4 luni, 3 săptămîni şi 2 zile),* dar mi se pare că toate elementele considerate „româneşti“ – cadrele lungi, decorurile minimaliste, comprimarea timpului, interpretările fabuloase –, împreună creează ceva adevărat şi nuanţat despre relaţiile umane, ceva ce pare o ţesătură scoasă direct din viaţă. Şi totuşi, e doar un film, care te absoarbe cu totul, delicat şi oribil de privit, acaparator cum numai filmele pot fi.

Aştept să văd tot!
De-abia aştept Metabolism, Poziţia copilului.

În 2011, JBFC a găzduit un sezon de film impresionant, dedicat cinema-ului românesc, care a inclus o retrospectivă Cristi Puiu şi Autobiografia lui Nicolae Ceauşescu *a lui Andrei Ujică. Ce v-a făcut să includeţi sezonul în program?*

Prezentăm constant filme din toată lumea şi – nu e nici un secret, am mai discutat asta – cinema-ul românesc e unul dintre cele mai aclamate de critică şi de festivaluri din întreaga lume, aşa că e o prezenţă firească. Cu toate astea, n-aş fi crezut că vom ajunge la un parteneriat de lungă durată cu tine, cu Corina Şuteu şi cu cinema-ul românesc în general, care revine acum, al treilea an consecutiv, la Jacob Burns. Pentru noi, a devenit parteneriatul perfect, ocazia să ne folosim aici programul de rezidenţă – *„Fellowship for International Understanding Through Film“,* dedicat prezentării filmelor care nu sînt altfel distribuite. În special, unde sîntem noi, în suburbii.

Cum a decurs acel sezon? Ce reacţii aţi primit de la membrii voştri?

Reacţii variate, dar în ansamblu a fost excelent, filmele au fost primite cu entuziasm, în ciuda dificultăţii lor. Cinema-ul românesc nu face concesii publicului său, după cum bine ştiţi. Pînă şi *Autobiografia...* şi-a găsit un public, chiar dacă limitat. Oamenii au rămas pînă la final şi l-au discutat, deşi publicului american îi cam lipseşte contextul la care să se raporteze.

Anul trecut aţi venit la TIFF, la iniţiativa Institutului Cultural Român de la New York, condus pe atunci de Corina Şuteu, care a invitat la Cluj o delegaţie de profesionişti americani din industria filmului. Cum vi s-a părut festivalul, atmosfera şi publicul? Ce v-a plăcut cel mai mult din prima excursie în România?

Am venit cu un vechi prieten, un reputat distribuitor american de film, şi ne-am simţit senzaţional. S-ar putea spune că ne-am distrat prea tare şi ne-a fost cam greu să ajungem la filme. Eram prea dispuşi să fim deturnaţi de diversele excursii. Prietenul acesta al meu e român după tată, iar eu n-am ştiut lucrul ăsta, deşi am copilărit împreună. Şi astfel, totul a căpătat şi pentru mine un nou sens, neaşteptat, iar pentru el a fost o întoarcere importantă la rădăcini.

Nu am fost surprinşi de festival, pentru că nu ştiam nici unul la ce să ne aşteptăm – ştiam doar că e unul dintre cele mai vibrante festivaluri din Europa –, dar ne-au plăcut mult oraşul şi vibraţia tinerească a festivalului. E ironic, dar pînă la urmă am văzut, printre multele filme est-europene din competiţie, *Dr. Strangelove* al lui Kubrick. Ce deliciu pentru un american să poată vedea această poveste paranoică despre Războiul Rece, într-o ţară din fostul bloc comunist!

Anul acesta, JBFC şi-a unit forţele cu Romanian Film Initiative. Aţi invitat festivalul Making Waves în programul vostru anual. Cum se potriveşte acest festival de film românesc în program şi ce v-a motivat să vă angajaţi în acest parteneriat? Care e filmul din programul de anul acesta pe care îl aşteptaţi cel mai mult?

Programul de anul ăsta e în mod special plin de filme bune. Aştept să văd tot! De-abia aştept *Metabolism, Poziţia copilului* – îmi plac mult ambii regizori. Şi tot ce aud despre *Profetul, aurul şi ardelenii* mă face să cred că va fi o experienţă unică. Şi filmul din deschidere, *Closer to the Moon,* pare un moment fascinant din istoria României. Şi cele două filme premiate la TIFF (filmul *Aici... adică acolo* pare genul meu), mai ştii, poate pentru că prezentările filmelor din program sînt atît de bine scrise!

Anda Onesa locuieşte acum în nordul statului New York, nu departe de Pleasantville, iar acum doi ani a avut o proiecţie la JBFC cu un film de referinţă din cariera ei, Duios Anastasia trecea. *Cum a fost întîlnirea cu ea?*

E straniu, dar întîmplarea face că o ştiu pe Anda de 20 de ani. Ea şi soţul ei s-au împrietenit cu părinţii mei, fără legătură cu cinema-ul, şi-apoi, cînd ne-am mutat şi noi în nordul New York-ului, ne-am împrietenit. Totuşi, e interesant că nu am realizat că ea a fost vedetă în România. Cred că a pomenit de asta de vreo două ori în toţi anii ăştia şi a făcut-o discret şi elegant, ceva de genul: „Cu mulţi ani în urmă, am fost actriţă în România.“ Atîta tot. Cam toţi prietenii ei din orăşelul ăsta al nostru ştiau puţine despre viaţa ei de dinainte, dar poate ceva mai mult ca mine.

Am fost foarte emoţionat şi surprins să o văd pe ecran în *Duios Anastasia trecea,* iar filmul m-a impresionat cu adevărat. E minunată acolo! Mult din Anda pe care o ştiu era acolo, pe ecran: o frumuseţe blîndă, care maschează un miez viguros. Ocazia de a o vedea jucînd a oferit prietenilor ei acces la acea parte din viaţa ei, i-a ajutat să integreze acel capitol extraordinar în viaţa foarte diferită pe care şi-a ales-o aici.

a consemnat Mihai CHIRILOV
traducere de Laura POPESCU

craii de burta veche

Somon sălbatic cu măcriş

„Am luat amîndoi cîte un pahar de Chardonnay şi, după ce am ascultat poliloghia micuţei chelneriţe cu coadă de cal, eu am comandat somon sălbatic de Alaska cu lămîie şi unt Maui, iar Heather Piccard un pui cu ciuperci şi cepe de Iowa. După ce s-a îndepărtat ospătăriţa, am întrebat înadins, cu voce tare, dacă în Alaska există şi somoni domestici şi am dezbătut în glumă avantajele untului havaian faţă de cel californian. «Aţi mai mîncat aici?» întreabă Heather, tot mai neîncrezătoare. Am încuviinţat din cap: «Lăsînd gluma la o parte, vă promit că totul este excepţional de bun.»“

La masă stau detectivul privat Jacob Asch – eroul preferat la lui Arthur Lyons, din *Other People's Money* (1989) – şi o frumoasă traficantă de vestigii hitite, fiica prezumtivă a angajatorul său.

Tăiaţi din miezul unui fileu de somon sălbatic patru escalopuri de cca 120 gr fiecare. Presaţi-le între două foi de pergament uleiat. Săraţi şi piperaţi. Tocaţi două haşme. Încălziţi într-o cratiţă mică 80 ml de vin alb sec, tot atîta fond de peşte şi 30 ml de vermut. Adăugaţi haşmele tocate şi lăsaţi să scadă cinci minute. Turnaţi 300 ml de smîntînă grasă şi lăsaţi sosul să fiarbă la foc mic, pînă capătă o consistenţă onctuoasă şi omogenă. La final, adăugaţi 80 gr de frunze proaspete de măcriş. Asezonaţi cu două tururi de rîşniţă de piper. Încingeţi într-o tigaie o lingură de unt şi frigeţi iute, cîte un minut pe fiecare parte, escalopurile de somon. Turnaţi cîte un polonic de sos în patru farfurii încălzite şi aşezaţi escalopurile deasupra. Se ornează cu arpagic verde tocat şi se acompaniază cu cartofi natur, fierţi la abur.

Se spune că reţeta le aparţine fraţilor Pierre şi Jean Troisgros, din familia care a întemeiat vestitul restaurant francez Maison Troisgros din Roanne.

Amicul Dejun

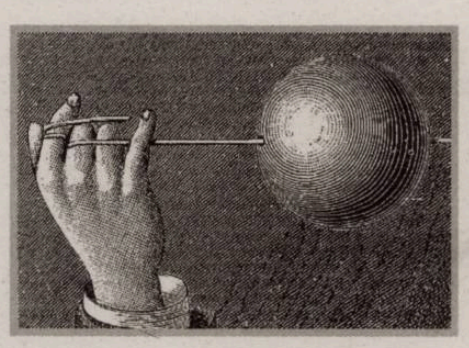

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

O „oglindă-oglinjoară“

Peste o treime dintre bucureşteni merg la teatru cel puţin o dată pe an. Cel mai frecventat teatru din Bucureşti este Teatrul Naţional „I.L. Caragiale“. Iar publicul alege în general spectacolul în funcţie de actorii din distribuţie. Iată doar trei concluzii ale unui studiu despre publicul bucureştean de teatru, realizat de IMAS la comanda Teatrului Nottara. Date despre consumul de cultură şi de teatru aveam deja din „Barometrul“ realizat periodic de Centrul de Studii şi Cercetări în Domeniul Culturii: ştiam deja că publicul bucureştean merge, în general, la teatru. Faptul că numeroase spectacole se joacă cu casa închisă arată nu neapărat că cererea e foarte mare, cît faptul că oferta e, în sine, prea mică. Spaţiile de joc sînt puţine, în comparaţie cu populaţia Capitalei. Cifrele furnizate de studiul IMAS arată că 36% dintre bucureşteni au fost cel puţin o dată la teatru în ultimul an. E mult, e puţin? Jumătatea plină (de fapt, treimea plină) am enunţat-o deja. Dar studiul arată că o bună parte a populaţiei *nu* a fost la nici un spectacol în ultimul an. Asta înseamnă că instituţiile teatrale nu reuşesc să li se adreseze acestor oameni.

Dominantele profilului spectatorilor de teatru sînt, conform studiului, următoarele: public tînăr şi matur, uşor masculinizat, cu studii superioare, venituri de peste 1500 lei, statut social ridicat, consumatori de Internet. Aici, cercetarea confirmă, de fapt, nişte aşteptări – nu avem nici o surpriză. La fel, nu am fost deloc surprins să aflu că două treimi dintre spectatori preferă comedia. Oferta actuală a teatrelor bucureştene răspunde, în general, cerinţelor publicului. Doar o proporţie foarte mică de spectatori simt nevoia unor genuri alternative de teatru – asemenea spectacole fiind, de altfel, excepţia (ele sînt produse cel mai adesea de teatrele mici, independente). Este pentru prima dată cînd se face un studiu atît de detaliat, spun cei care l-au realizat. Era, într-adevăr, nevoie de el. Totul e ca oamenii de teatru să nu cadă în capcana în care au căzut atîţia şi atîţia politicieni. Căci sondajele pot fi o „oglindă-oglinjoară“. Dincolo de radiografierea unor preferinţe şi ierarhii, studiul întredeschide o portiţă în managementul instituţiilor publice de cultură. Se poate planifica repertoriul unui teatru în funcţie de sondajele de opinie aplicate regulat?

Se poate planifica repertoriul unui teatru în funcţie de sondajele de opinie aplicate regulat?

Cum ar veni, management teatral pe baza unor studii de marketing... Se poate şi mai rău. Prin anul 2000, autorităţile locale din Zürich l-au angajat, prin concurs, pentru a conduce Schauspielhaus, pe Christoph Marthaler. Regizorul era deja cunoscut în spaţiul de limbă germană: avea reputaţia unui artist îndrăzneţ, creativ, care nu face concesii de dragul publicului. La un an după ce a preluat conducerea, au apărut şi primele nemulţumiri: per ansamblu, audienţa teatrului era în scădere, chiar dacă numărul de abonamente crescuse. Analizînd aceste date, autorităţile şi-au dat seama că teatrul reuşise să-şi fidelizeze publicul, să-şi creeze nişte fani, dar nu atingea, de fapt, publicul larg. În plus, Marthaler a cerut o mărire substanţială a subvenţiei. Mai mulţi bani pentru public mai puţin? Decidenţii aveau o problemă. În bună tradiţie elveţiană, au iniţiat un referendum. A fost, din cîte ştiu, primul referendum pe o temă legată de politici culturale. Cei chemaţi la vot au primit prin poştă buletine informative din partea teatrului şi a municipalităţii. Au răsfoit caiete-program, au consultat bilanţul contabil şi au analizat cifrele de audienţă ale teatrului. Şi au fost invitaţi să decidă dacă oraşul să mărească sau nu subvenţia. Cei mai mulţi au înţeles că e vorba de Marthaler: acesta declarase că va demisiona dacă solicitarea nu îi va fi aprobată. De fapt, nu era vorba de un om, ci de un principiu. Să fie numărul spectatorilor principalul criteriu de performanţă pentru un director de teatru? Un teatru public are obligaţia să experimenteze, să inoveze, să se adreseze inclusiv gusturilor şi preferinţelor „de nişă“. Altfel decît teatrele comerciale, care depind exclusiv de vînzările de bilete, o instituţie subvenţionată îşi poate susţine creativitatea, poate căuta drumuri noi. Pe de altă parte, cît de public poate fi un teatru... fără public? Referendumul de la Zürich a fost cîştigat (la limită) de susţinătorii teatrului şi ai lui Marthaler. Însă Marthaler însuşi n-a rezistat mai mult de un an. Presiunea politicii era prea mare. I se cerea, mereu, să facă teatru pentru mulţi, cu bani mai puţini. Din 2004, lucrează ca regizor independent; montează spectacole de teatru şi operă la Paris, Viena şi Berlin.

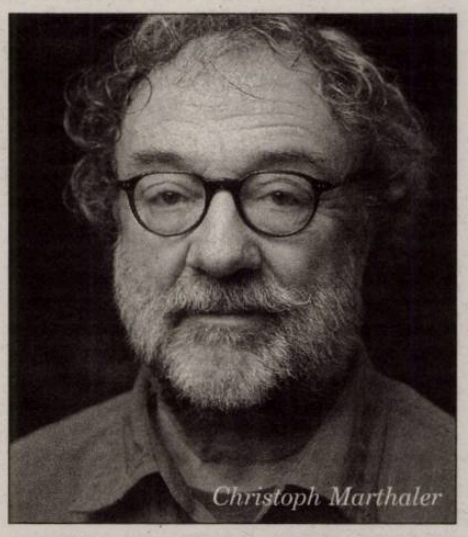

Christoph Marthaler

PUBLICITATE

TRILOGIA CEAUȘESCU

Exclusiv cu adevărul

Acum în librării

DVD-ul „**Moartea Ceaușeștilor – Trei zile până la Crăciun**“
Un film de Radu Gabrea.
Scenariul: Grigore Cartianu

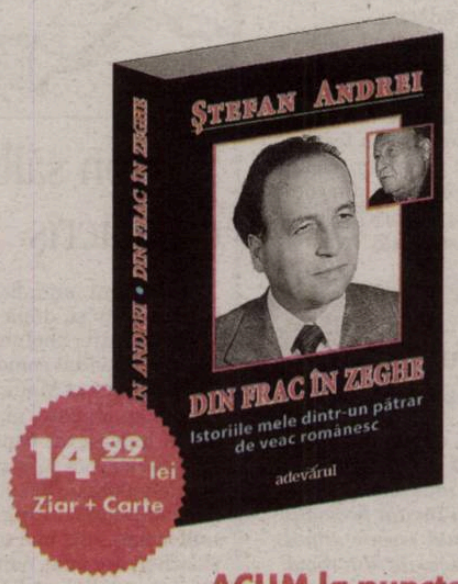

ACUM la punctele de difuzare a presei

Cartea lui Ștefan Andrei, fost ministru de Externe al lui Ceaușescu: „**Din frac în zeghe**“

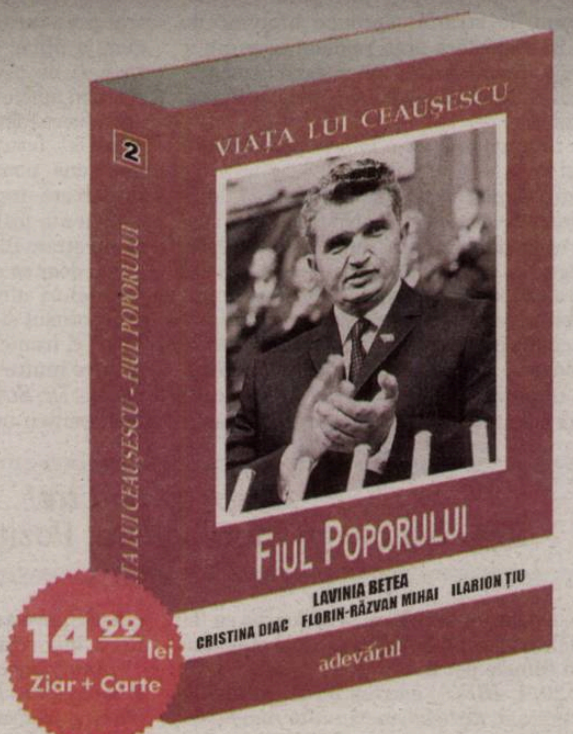

12 decembrie

Cartea Laviniei Betea:
„**Viața lui Ceaușescu, vol.2 Fiul poporului**“

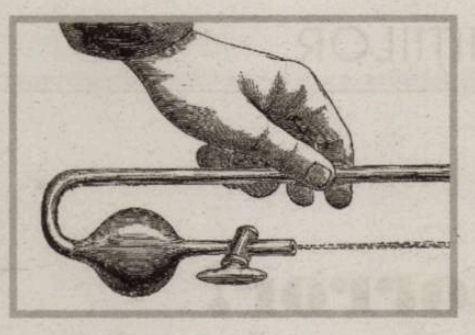

Oana STOICA

rosencrantz & co

Dramaturgie contemporană la Tîrgu Mureș

● ***Connect2ACT*. Contra iubirii, de Esteve Soler. Regia: Radu-Alexandru Nica; decor: Cristina Milea; costume: Diana Cojocaru; muzica: Vlaicu Golcea. Cu: Alexandra Țifrea, Luchian Pantea, Mihai Crăciun, Roxana Marian, Elena Purea, Monica Ristea, Rareș Budileanu, Csaba Ciugulitu, Anca Loghin, Ioana Cheregi, Georgiana Gherghu, Raisa Ané, Diana Avrămuț, Andrei Chiran, Costin Gavăză, la Teatrul Național Tîrgu Mureș.**

● ***În carne vie*, de Rajiv Joseph. Regia: Alina Nelega. Cu: Andrei Chiran, Raisa Ané, la Teatrul Național Tîrgu Mureș.**

După o perioadă îndelungată de stat în umbră, Teatrul Național Tîrgu Mureș – un conglomerat instituțional care reunește două companii, una română, „Liviu Rebreanu" și alta maghiară, „Tompa Miklós" – a reușit să atragă atenția în ultimii ani, odată cu schimbarea viziunii manageriale, prin venirea la conducere a lui Attila Gáspárik, secondat de Alina Nelega. Compania „Liviu Rebreanu" a lansat un program de dramaturgie contemporană, românească și străină, prin care s-a conectat la problemele realității imediate, dar și la tendința teatrului est-european de chestionare a istoriei recente, respectiv a perioadei comuniste (*Efectul Genovese* de Alina Nelega, regia Gavril Cadariu investighează efectele colaborării cu Securitatea, din perspectiva complicității prin tăcere). Compania „Tompa Miklós" mizează, la rîndul ei, pe noua dramaturgie, promovînd unul dintre cei mai talentați dramaturgi ai ultimelor decenii, Csaba Székely, a cărui *Trilogie a minelor* scanează comico-tragic un peisaj rural transilvănean în descompunere.

Un peisaj rural transilvănean în descompunere.

Între 22 și 25 noiembrie, Teatrul Național Tîrgu Mureș a organizat un showcase – Connect2ACT – în care, pe lîngă prezentarea recentelor sale premiere, a lansat *Fabulamundi. Playwriting Europe în România* – o platformă europeană de dramaturgie prin care se urmărește construirea unei viziuni critice asupra societății și interconectarea dramaturgilor din mai multe țări pentru a reliefa punctele comune și diferențele de structură sau abordare. Programul a fost completat de două ateliere de scriere dramatică, susținute de dramaturgi invitați în proiecte, Letizia Russo și Esteve Soler, cărora li s-a adăugat un alt atelier, cooordonat de dramaturgul american Rajiv Joseph. De altfel, Soler și Joseph au putut asista la spectacole realizate la Tîrgu Mureș după textele lor, iar Russo – la un spectacol-lectură cu piesa sa *Prima iubire*.

În *Contra iubirii*, regia Radu-Alexandru Nica, parte a *Trilogiei* lui Esteve Soler, alături de *Contra progresului* și *Contra democrației*, din cele șapte piese scurte care alcătuiesc textul (structura e identică în toate episoadele *Trilogiei)* au rămas șase (s-a renunțat la monologul directorului de casting pentru filme porno). Nica, împreună cu scenografa Cristina Milea au tratat Sala Parking – noul spațiu de joc din teatru, frust și abraziv, numai bun pentru hiperrealismul și duritatea dramaturgiei contemporane – ca pe un puzzle în care spațiile de joc răsar printre spectatori. Imaginea este aceea a unei instalații voyeuriste în care publicul și personajele în *stand by* privesc – viziune perversă – fiecare scenă care se derulează în diverse zone din sală. Burlesc sau absurd, textul lui Soler prezintă iubirea ca pe un act de cruzime, vorbește de dependență pînă la patologic, despre anihilarea personalității umane în cuplu, despre uzură și manipulare, despre ură ca resort al atracției fizice și despre supraviețuirea iubirii. Scena aleasă de regizor pentru final face din iubire o apocalipsă ai cărei supraviețuitori trăiesc pînă la moarte acest sentiment mistuitor. Doar că o-

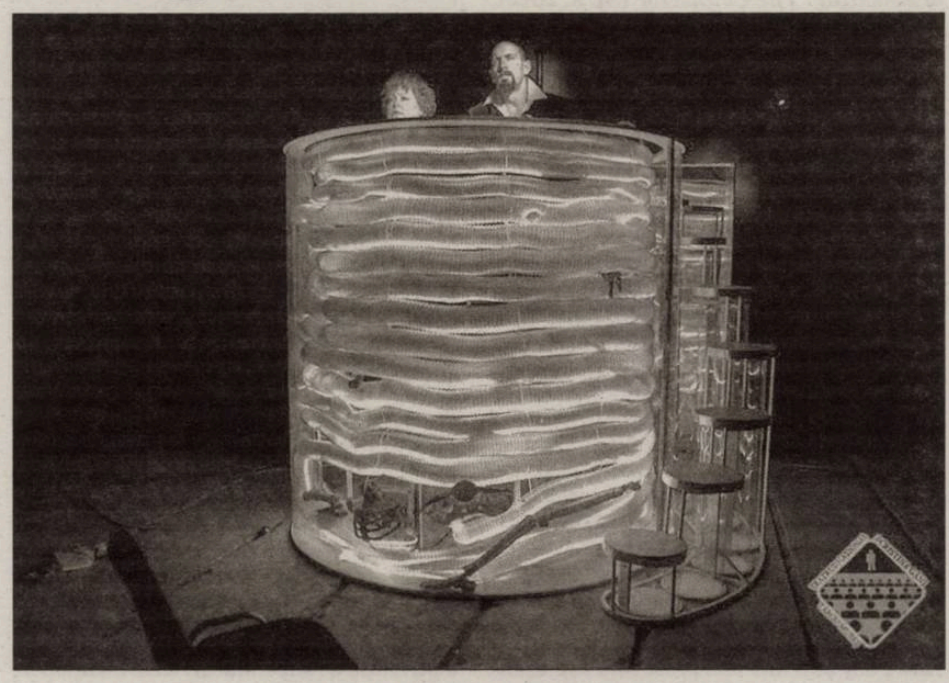

menirea nu se mai naște încă o dată. Rămași singuri pe o planetă neprietenoasă, cei doi astronauți își consumă existența ținînd în viață iubirea în mod artificial. Dragostea va muri odată cu ei. Poate că intenția autorilor a fost optimistă, aceea a unei iubiri care supraviețuiește în ciuda stingerii lumii, dar senzația că această dragoste este sortită dispariției e mult mai puternică. (Vocea înregistrată a astronautului care spune „te iubesc" se aude repetitiv mult timp după moartea sa, ca în *Ultima bandă a lui Krapp* de Samuel Beckett; de altfel, Soler are afinități cu Beckett – în această piesă, o altă scenă trimite la *O, ce zile frumoase.)* Decorul este construit futurist, din materiale transparente, cu elemente tubulare în diverse variante (pot alcătui un pat, un podium, o cameră de hotel), care sugerează interiorul uman, rețeaua de intestine și vase de sînge, chiar și o inimă smulsă (cea din scena de teatru de păpuși, care conține, în contrapunct cu forma de expresie naivă, o poveste despre cruzimea iubirii). Textul lui Esteve Soler demască iubirea ca formă de tortură, expresie a cruzimii și a dependenței bolnăvicioase, un mod de distrugere, o modalitate de control a omenirii. De exemplu, într-una dintre piese, corporațiile îi obligă pe angajați să ia pastile de dragoste, de care devin dependenți, iar fericirea artificial indusă le creează nevoi. A iubi înseamnă a consuma, iar asta aduce profit corporațiilor. Cercul se închide. Soler dă alt sens teoriei Sfîntului Pavel – „dacă dragoste nu avem, nimic nu sîntem" – o proiectează într-un viitor al capitalismului care nu e foarte departe. De altfel, spectacolul lui Radu Nica este aproape integral proiectat într-un viitor robotizat, mai puțin scena burlescă din teatrul de păpuși. *Contra iubirii* este un show inteligent și spectaculos ca imagine, despre iubirea dăunătoare și sfîrșitul iluziilor.

O reflecție despre o formă gravă de depresie urbană, care produce invaliditate emoțională.

Și *În carne vie* de Rajiv Joseph este tot o sinteză a iubirii, văzută prin prisma dezastrelor psihice exteriorizate fizic. El și ea se întîlnesc, pe parcursul a 20 de ani, în spitale sau în diferite momente dificile, soldate, de regulă, cu răni. Un ochi scos, un picior rupt, o conjunctivită sau comă. O poveste de iubire accidentată, căci dragostea, ea însăși un accident, este terorizantă și oarecum criminală. Autodistrugerea este o formă de reprimare a angoasei și un simptom al instabilității interioare. Textul este extrem de ofertant pentru actori. Sub mîna sigură a regizoarei Alina Nelega, Raisa Ané și Andrei Chiran construiesc în detaliu două personaje fragile, ale căror resorturi interioare sînt dezaxate, de la teribilismul adolescentin, la fronda maturității. Alina Nelega optează pentru Sala Parking și o scenografie austeră, o tablă pe care spațiile sînt desenate cu cretă, amintind de filmul lui Lars Von Trier, *Dogville*. Minimalismul hiperrealist al decorului combinat cu schimbarea costumelor și machiajul la vedere – producerea rănilor și ștergerea lor – demontează mecanismele teatrale, așa cum și textul operează o deconstrucție a mitologiei iubirii. Spectacol frust și puternic, *În carne vie* este o reflecție despre o formă gravă de depresie urbană, care produce invaliditate emoțională.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

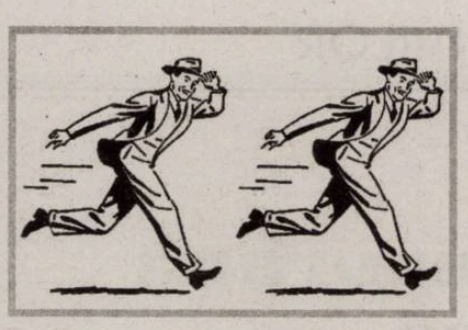

Andrei GORZO

dilematograf

The horror! The horror!

● ***Avocatul / The Counselor*** **(SUA, 2013), de Ridley Scott.**

Semnat de veneratul scriitor american Cormac McCarthy, scenariul filmului *The Counselor* este în tradiția acelor piese alegorice medievale numite „moralități" *(morality plays)*. Personajele – în primul rînd cîțiva albi putred de bogați, implicați în traficul de droguri din Mexic – vorbesc în fabule și în pilde, și sînt unul mai oracular sau mai criptic-gnomic decît altul. Protagonistului – un avocat (jucat de Michael Fassbender) care cade în ispită – nu i se spune niciodată pe nume (ci doar „avocatule"); iar logodnica lui (Penélope Cruz) o fi avînd ea un nume, dar acesta e superfluu – personajul oricum nu are altă identitate în afara aceleia alegorice, de „mielușică de sacrificiu". Scenariul nu vădește prea multă documentare și nici un pic de analiză economică, politică etc.; răul e neapărat metafizic – se scrie musai cu „R", nu cu „r" – și e evocat prin verbiaj bombastico-sibilinic. Faptul că acest verbiaj e lăsat să țină loc de orice analiză a situației din Mexic este prost în sine – se cheamă „mistificare"; dar e cu atît mai prost cînd reprezentarea supremă a cruzimii (întrupată de Cameron Diaz) este aparent derivată din desene animate (mai exact, din *101 dalmații)*. Poate cel mai rizibil-bombastic moment al filmului este acela în care amantul (Javier Bardem) femeii malefice (atît de malefice, încît numele ei conține silaba „-mal") evocă noaptea frisonantă în care i-a fost dat să privească direct în *the heart of darkness* a sexualității ei. Și în ce-a constat această *heart of*

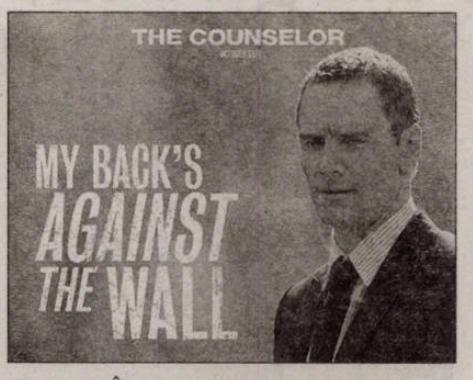

darkness? În faptul (ilustrat printr-un *flashback)* că ea și-a scos chiloții și *(the horror, the horror!)* a făcut sfoara laterală pe parbrizul Ferrari-ului lor. Ceea ce face ca filmul să sune cel puțin *entertaining;* numai că regizorul, Ridley Scott (care, apropo de *Heart of Darkness,* și-a început cariera cinematografică sub semnul lui Conrad – nu doar ecranizîndu-i nuvela *Dueliștii,* ci și dîndu-i navei spațiale din *Alien* numele de Nostromo), a făcut de data asta prea puține concesii *entertainment*-ului. Principala concesie este, desigur, distribuția de superstaruri (cele menționate pînă aici, plus Brad Pitt) filmate insistent la prim-plan – mizanscena și decupajul acestui film sînt, pe unele porțiuni, la fel de elementare ca într-un *soap opera.* Dar regia lui Scott e subordonată slugarnic scenariului lui McCarthy, al cărui fatalism găunos-intransigent și pretențios-logoreic nu admite nici surprize narative, nici întorsături de situație, și nici măcar prea mult pac-pac între carteluri.

● ***Matei, copil miner*** **(România – Germania – Franța, 2013), de Alexandra Gulea.**

Matei (Alexandru Czuli) nu e un „copil miner" – așa cum e identificat în titlul dezastruosului lungmetraj de debut al Alexandrei Gulea –, ci un copil (de 11 ani) dintr-un oraș minier (s-a filmat în Uricani, Valea Jiului). Conceptual, filmul tinde spre un neorealism magic: abandonat temporar de mama sa (care e la muncă în Italia), exmatriculat de la școală și bătut de bunicul său (Remus Mărginean), Matei fuge la București, iar fuga sa se transformă într-o aventură inițiatică, suspendată între realitate și vis. Pariul stilistic este crearea unei ficțiuni – ba chiar a unei ficțiuni care, de la un punct încolo, să cocheteze ușor cu fantasticul – dintr-un material care, în bună parte, este acela al unui film documentar: un actor neprofesionist (de pildă, un cioban), „documentat" într-o situație ficțională (pusă în scenă) din viața lui (cînd îl adăpostește pe copilul fugar), cît mai multe vederi luate cu camera – fără să fi fost înscenate – pe străzile Uricaniului sau ale Bucureștiului. Dar elementele nu fuzionează – înscenările ies strident în evidență prin stîngăcia lor: de pildă, într-un cadru în care un elev încearcă să recite o poezie pe care altul încearcă să i-o sufle, regizoarea îl bagă atît de tare pe suflător în ochii spectatorilor, îl pune să-și întoarcă fața spre recitator (profesoara i-a poruncit să stea întors către perete) într-un mod atît de lipsit de subtilitate și îi ridică atît de tare volumul vocii pe banda sonoră, încît e inexplicabil (altfel decît

prin incompetența mizanscenei) de ce profesoara nu se sesizează mai repede. Hotărît lucru, pe Alexandra Gulea n-o dă finețea afară din casă – atît profesoara, cît și preotul școlii sînt caricaturi realizate fără imaginație și fără umor. (Actorii sînt cu toții crispați – profesioniști și neprofesioniști deopotrivă.) Aventura bucureșteană a lui Matei ar trebui să culmineze cu o noapte (oarecum cărtărească) petrecută în Muzeul Antipa, dar secvența respectivă e conceptualizată într-un mod prea *flou* ca să fie altceva decît un fis. Urmează întoarcerea copilului acasă, la timp ca să prindă moartea bunicului – stație obligatorie într-un parcurs inițiatic atît de stas cum e al său. *Matei, copil miner* începe cu peisaje hibernale și se termină cu pomi înfloriți – atît de convențională e și simbolistica sa. Altminteri e pictural, nimic de zis.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Hyperpop

● **Jessy Lanza,** ***Pull My Hair Back,*** **Hyperdub, 2013.**

Cînd un label precum Hyperdub alege să-și adauge în portofoliu un proiect muzical relativ îndepărtat de estetica de pînă acum a grupului, proiect importat din îndepărtata Canadă, știi că trebuie să fie ceva acolo. Flerul domnului Steve Goodman – sau Kode 9, dacă îi vrei și pseudonimul artistic – a funcționat întotdeauna, fie că vorbesc aici de multdiscutata „afacere" Burial, fie de viziunea futuristă pe care londonezii au atașat-o întotdeauna muzicii ajunse în propria curte. Iar acest nou *release,* semnat de Jessy Lanza și numit *Pull My Hair Back,* vine să mă mai convingă o dată, dacă mai era nevoie, de afirmația pe care am făcut-o mai devreme.

Lanza e, cum spuneam, din Canada, din cel mai mare oraș de provincie, Hamilton, a studiat pianul și jazz-ul la Concordia University din Montréal și are un master în muzicologie. Dar afinitatea ei pentru R&B/soul, hip-hop și muzica electronică a fost cea care a împins-o către un alt gen muzical decît cel pe care îl studia în școală. Iar întîlnirea cu Jeremy Greenspan, jumătate a proiectului Junior Boys, și el rezident al Hamilton-ului, a fost cea care a dat sens lucrurilor.

Într-un univers muzical în care impulsul de recontextualizare a R&B-ului și-a săpat o nișă consistentă – vezi rastelul de artiști care se întinde de la The XX la Jacques Green și de la Jessie Ware la Brenmar, ca să dau doar cîteva exemple –, debutanta Jessy Lanza nu face nici un pas greșit. Dimpotrivă. Neabuzînd în producție de software, sunetul PolyMoog-ului fiind cel care iese în față pe *Pull My Hair Back,* fiind virusat insistent – grație obsesiilor muzicale ale lui Greenspan – de estetica anilor '80, proaspătul album lansat de Hyperdub e o revelație. Deschis de „Giddy", o piesă pe care vocea e înecată în *delay,* iar linia de bas – în acid, albumul e o aventură sonică minimalistă, inteligentă și, pe

măsură ce timpul trece, dansantă, în care sincopele mașinilor de ritm și aluziile sintetizatoarelor se aliniază impecabil timbrului spectral, romantic și senzual al cîntăreței canadiene. Vocea devine, din cînd în cînd, instrument, integrîndu-se construcțiilor aerisite ale lui Jeremy Greenspan. „Fuck Diamond", a patra piesă de pe album, devine portalul de accedere într-o dimensiune alternativă, infuzată de *pattern*-uri importante din house și techno. Ritmica te trimite spre ringurile de dans, chiar dacă atmosfera aceasta melancolică nu se risipește niciodată cu adevărat. Și chiar dacă nu e nimic revoluționar în muzica de pe *Pull My Hair Back,* mixul de influențe culese din genuri și epoci diferite, producția lucrată cu o subtilitate ireproșabilă și emoția cu care vocea lui Jessy Lanza se insinuează în aranjamentele perfecte ale lui Greenspan fac din această operă una dintre cele mai interesante producții pop ale anului care se pregătește să se încheie și, interesant, cel mai lateral (fără a fi deloc greșit) pas făcut vreodată de Hyperdub.

Paul Breazu *este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Elena STANCU

Educația prin violență

Ce presupune proiectul vostru multimedia, sponsorizat de Centrul Rosalynn Carter?

Am cîștigat bursa oferită de Centrul Carter și de Centrul pentru Jurnalism Independent cu un subiect legat de cultura românilor de a-și educa fiii și fiicele prin violență. Am văzut asta de atîtea ori în jurul nostru, încît a devenit un fapt comun, pe care ne-am obișnuit să-l luăm ca atare. Și am evitat să discutăm despre lucrurile pe care le lasă în urmă acest fel de a ne crește copiii – anxietate, depresie, tulburări emoționale, lipsa încrederii în sine și comportamente agresive. Cel mai important lucru pentru noi este să discutăm cu oameni din toate comunitățile românești – sărace sau bogate, educate sau needucate – și să arătăm că asta se întîmplă peste tot, nu doar în zonele afectate de probleme economice. Am ales subiectul după ce am văzut, anul acesta, un studiu realizat de Salvați Copiii, care arăta că 63% dintre copii spun că sînt bătuți de părinți, 38% dintre părinți afirmă că își bat copiii, iar 20% dintre părinți consideră bătaia un mijloc de educare a copiilor. Cifrele ni s-au părut șocante.

Cu ce gînduri plecați la drum, ca să zic așa?

Cel mai dificil va fi să îi convingem pe oameni să vorbească despre un subiect de care le e rușine. Nu e ușor pentru un adult să descrie relația pe care a avut-o cu părinții săi și felul în care acest lucru i-a influențat viața mai tîrziu. Sperăm ca oamenii să ne primească la ei în case, să stea de vorbă cu noi, să accepte să fie filmați, înregistrați și fotografiați.

Nu e prima dată cînd lucrezi în echipă cu fotograful Cosmin Bumbuț; care ar fi avantajul suprem al acestei colaborări?

Am învățat să spunem aceleași povești prin medii diferite și încercăm să dăm culoare, miros, sunet și substanță lucrurilor care ne emoționează pe noi. Și, foarte important, eu am învățat să nu-i intru în cadru, iar el – să nu-mi intimideze interlocutorul.

Elena Stancu *este jurnalist freelancer.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Tribul Mursi

– între farfuriile din buză și stupii de albine –

Pe drumul spre Jinka, ghidul nostru își tot suna prietenii din zonă. Cînd termina de vorbit, se întorcea spre noi și ne spunea cu o față pleoștită: „Încă se bat. Nu ne lasă poliția să mergem." Vrusesem neapărat să-i vedem pe Mursi, cel mai spectaculos dintre triburile etiopiene, cunoscuți pentru farfuriile din buzele femeilor, pentru coarne și pentru decorațiunile cu oase. „De ce se bat?" întrebăm noi cu fețe și mai pleoștite, încercînd să aflăm motivul conflictului dintre Mursi și Ari, un alt trib din zonă, mult mai civilizat, modern și integrat, însă. „Pe niște stupi. Ari au pus niște stupi pe teritoriul despre care Mursi zic că-i al lor și Mursi i-au furat. Mai era ceva și cu niște vaci care au trecut dintr-o parte în alta." Deci, niște stupi. Și niște vaci. Iar ei se bat cu puști și sulițe. Sună a începutul unui banc. Ar fi fost mult mai amuzant dacă nu s-ar fi lăsat cu victime.

Cînd am ajuns acolo, situația se mai liniștise. Dintre toate mașinile care livrau turiști la satele Mursi, am fost primii care am zis că mergem, în ciuda avertismentelor că sînt încă destul de nervoși. După noi s-au mai luat vreo două mașini, restul s-au întors spre un fresh de mango, mai sigur. „N-au nici o treabă cu turiștii", ne-a asigurat ghidul. „Nu sînteți Ari, nu se iau de voi." Pentru orice eventualitate, a venit și un soldat înarmat cu noi. Păi chiar așa, cine și-ar ataca bancomatul? Pentru că asta înseamnă turismul pentru Mursi – o sursă inepuizabilă de bani care se transformă, după prînz, în *honey wine* și *araki*, două băuturi care-ți rașchetează stomacul mai ceva ca detergentul de vase din reclame. Știm sigur, ne-au amețit bine cu *honey wine* și *araki* un alt trib foarte simpatic, Dorze, care au insistat că așa-i tradiția, bei și strigi: „Yo Hooo!" Cum să nu respecți tradițiile oamenilor? Am strigat „Yo Hooo!"

Revenind la prietenii Mursi, e o relație bolnăvicioasă cu turismul acolo, de ambele părți: Mursi cer taxă de intrare în sat (se plătește la șeful de trib – 100 birri/5 dolari) și apoi cer bani pe fotografii. Insistent. Nu au chef să mai facă altceva, abia dacă-și mai cultivă pămîntul sau dau mîncare la vite, pentru că – nu-i așa? – afacerile merg mai bine cînd dai frumos în poză. Turiștii se duc acolo ca la un safari uman și aruncă în stînga și-n dreapta cu bancnote (pe care, dacă sînt vechi sau deteriorate, Mursi le refuză superior).

Ajunși acolo, ne-am trezit înconjurați de tot satul. Jumate cu sulițe, jumate cu puști, toți trăgeau de noi la propriu să le facem poze. Din păcate, e singura formă de interacțiune posibilă cu ei. Tariful e fix, ca la orice business care se respectă – 2 birri/poză/om. Dacă e mamă cu copil, dai 5. Matematica lor e imbatabilă: cinci oameni în poză – 10 birri, adică jumătate de dolar. Dacă mai face cineva din grupul tău o poză, chiar și cu telefonul – alți 10 birri. Și nu vă imaginați cît de vigilenți sînt la numărat clicurile aparatului foto. Noroc cu Amare, ghidul nostru, care îi și ne organiza, mai ales cînd nu aveam bani schimbați, și care îi convingea că sigur nu le dăm eșarfa de la gît pe o poză.

Mursi trăiesc în sudul Etiopiei, pe valea rîului Omo, în mijlocul Parcului Național Mago, la peste o oră de mers cu mașina din Jinka. Nu mai sînt mulți (cam 7000) și sînt considerați unul dintre ultimele triburi sălbatice din Africa. Nimeni nu știe cu exactitate care e semnificația farfuriei pe care o poartă femeile în buza de jos, cea care atrage, de fapt, atîția vizitatori mai mult sau mai puțin doriți, farfurie care a devenit semn distinctiv al tribului. Semnificația simbolică s-a pierdut în timp, probabil mult înainte ca Mursi să devină atît de cunoscuți prin prisma ghidurilor turistice și a suvenirurilor.

Se pare că e un mod tradițional de a-ți decora corpul, la fel ca tatuajele cu fierul încins, pe care le au pe piele. Farfuria reprezintă trecerea de la fată la femeie, capacitatea de reproducere, fiind pusă undeva pe la 14-15 ani. De asemenea, ține și de statut – cu cît mai mare farfuria, cu atît mai bine. Există și o altă teorie *(National Geographic,* 1938), care spune că femeile au început să își pună farfurii în buză pentru a evita să fie luate de vînzătorii de sclavi. Nu arată prea bine cînd le dau jos, într-adevăr. Recomand un articol excelent și cuprinzător pe tema asta – „Lip-plates and the people who take photographs", *Anthropology Today,* nr. 20, aprilie 2004.

E un contrast uriaș între felul în care arată și trăiesc, în colibe de pămînt și paie, și afluxul de turiști cu aparate foto care vin, apasă pe declanșator și se urcă înapoi în jeep, eventual oripilați de sălbăticia tribului. E o agresiune subtilă de ambele părți – Mursi sînt foarte insistenți în a-ți cere să le faci poze și a-ți lua banii, turiștii sînt insistenți în a se băga în sufletul lor și a-i fotografia. Iar cîștigurile lor sînt artificiale. Cum spuneam, lucrul ăsta nu rămîne fără consecințe. Spre deosebire de alte triburi care s-au integrat în comunitate (copiii merg la școală, adulții muncesc, construiesc așezări mai puțin primitive ș.a.), dar și-au păstrat totuși o parte din

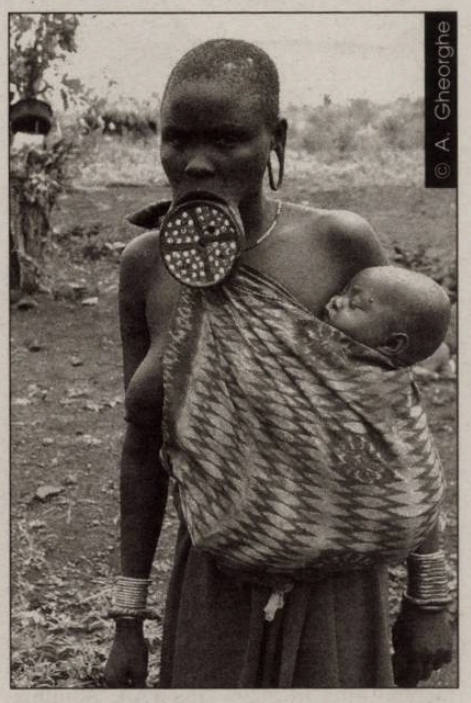

obiceiurile tradiționale și din semnele distinctive (tatuaje, haine, ornamente), Mursi nu prea mai vor să facă altceva, devin și mai agresivi sau orgolioși decît erau.

Am plecat de acolo cu sentimente contradictorii. Pe de-o parte, mi s-a părut foarte interesant să văd un trib adevărat, pe de altă parte, aveam senzația că ceva e profund în neregulă acolo, cu toate efectele pe care le are turismul de felul acesta asupra unei comunități. Pe drumul de întoarcere, ne-am intersectat cu mai multe grupuri de Ari, toți înarmați. Ghidul ne-a explicat că erau supărați și că inspectau ca nu cumva vreun Mursi să-și arate tatuajele pe teritoriul lor. Se vor împăca repede – ne-a mai spus –, astfel de conflicte nu sînt rare, dar se sting repede, la un pahar de *honey wine,* din mierea de la stupii cu pricina.

PUBLICITATE

Trezește-te la cultură!

Cele mai frumoase spectacole de balet, teatru, operă și teatru pentru copii din stagiunea

Grand Cinema Digiplex

GRAND CINEMA DIGIPLEX

Decembrie

7, sâmbătă
Păcală | 11:00
Boeing Boeing | 19:00
La Traviata | 19:00

8, duminică
Motanul Încălțat | 11:00

12, joi
Don Pasquale | 20:00

14, sâmbătă
Mica Sirenă | 11:00

15, duminică
Alice în Țara Minunilor | 11:00

18, miercuri
Parsifal | 18:45

19, joi
Boeing Boeing | 20:00

21, sâmbătă
Punguța cu doi bani | 11:00

22, duminică
Albă ca Zăpada | 11:00
Sleeping Beauty | 18:00

27, vineri
Black and White | 19:00

28, sâmbătă
Capra cu trei iezi | 11:00

29, sâmbătă
Frumoasa și Bestia | 11:00

Operă: Drama și pasiunea fuzionează perfect în spectacolele de operă din această stagiune și cutremură sufletul privitorului cu adevărate bijuterii muzicale și decoruri impozante.

Balet: Grandoare, grație și atitudine: cele trei ingrediente principale cu care reușește să impresioneze întotdeauna Compania de Balet Bolșnoi din Moscova.

Teatru: Savurați o porție sănătoasa de râs, încurcături, conflicte comice și multe situații surpriză, alături de nume celebre din lumea teatrului.

Teatru pentru copii: Descoperiți lumea magică a Teatrului de Animație Țăndărică, unde micii curioși sunt încurajați prin cele mai frumoase povești să-și dezvolte imaginația și să învețe adevăratele valori umane.

Detalii si bilete pe
www.grandcinemadigiplex.ro
sau la 0742 654 321

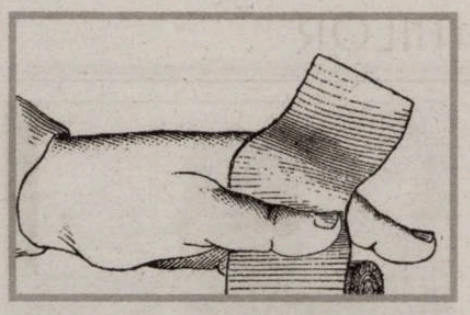

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Conspect de Jeff Bezos

Jeff Bezos, fondatorul Amazon, a ajuns pînă hăt, în presa dîmbovițeană, cu declarația făcută zilele trecute la *60 Minutes* – programul CBS –, menționînd că magazinul său online testează drone care să livreze marfa la ușa clienților. Dronele vor fi operaționale în patru-cinci ani, a afirmat Bezos. Dacă eu sau dumneavoastră am spune așa ceva, lumea ne-ar trimite la plimbare, convinsă că batem cîmpii. De ce a făcut atîtea valuri miliardarul american?

Bezos a spus că dronele, numite optocoptere, vor putea livra clienților pachete de pînă la 2,3 kilograme, începînd din 2015. *Wall Street Journal* a luat la bani mărunți afirmația acestuia, ajungînd la concluzia că astfel de mașinării nu vor putea fi folosite comercial pînă în 2020, cînd FAA, Administrația Federală a Aviației din SUA, ar putea permite acest gen de utilizare civilă pentru aparatele respective.

Trecînd peste asta, pe mine mă interesează respectivele drone. Sînt client Amazon pentru Kindle, de mai multă vreme, iar acum cîteva luni mi-a trecut prin cap să-mi comand o carte fizică. E vorba de un album foto al lui Wim Wenders – *Places, Strange and Quiet*. Dintr-un motiv sau altul, pachetul trebuia ridicat de la un oficiu poștal. Am ajuns la oficiu și m-am așezat la o coadă obositoare de pensionari, care plăteau telefonul. Undeva, lîngă un cîntar, un pachet mare cu niște abțibilduri cu Amazon îmi sporea nerăbdarea și, în același timp, îmi dădea curaj să fac coada pînă la capăt.

La capăt, doamna de la ghișeu s-a uitat nemulțumită în buletinul meu. Adresa din buletin era alta decît cea de livrare, de unde să știe dumneaei că eu sînt eu?

Din America, Amazon nu avusese nici o problemă. Îmi trecusem datele pe site, plătisem cu un card valid și Wenders-ul respectiv parcursese probabil vreo 9000 de kilometri, ca să ajungă pînă la 200 de metri de ușa mea. Poșta Română avea o problemă cu cei 200 de metri. M-am enervat, m-am milogit, am spus ce e-n pachet, am arătat chitanța electronică de la Amazon: pînă la urmă, doamna a acceptat să-mi dea cartea, cu mențiunea că face ceva cu totul ilegal și că altă dată să nu se mai repete.

De atunci, n-am mai comandat obiecte fizice de pe Amazon. Poșta Română mi-a încurcat tot felul de pachete, a trimis înapoi la Ljubljana sau la Londra contracte semnate și ștampilate, pe care legislația – de asemenea românească – îmi cerea să le păstrez în copie fizică ș.a. Din motive de livrare, cînd comand ceva de la eMAG, prefer să mă duc pînă la magazin, chiar dacă, odată un produs prezentat ca fiind în stoc pe site, s-a dovedit a nu fi acolo și a trebuit să mai fac un drum. La fel mi s-a întîmplat și la F64, unde una era pe Internet și alta în magazin. Dar, în nexiuni, ușor de accesat la vitezele din ziua de azi. Dacă așa ceva vă sună ezoteric, dați-mi voie să vă întreb: folosiți o căsuță de e-mail gratuită, prin browser (gen Gmail sau Yahoo), ori un program ca Outlook, legat la serverele firmei? Probabil că aveți – sau ați avut – cel puțin două adrese, una de un fel și una de altul. Primul tip e cel mai timpuriu exemplu de aplicație prietenoasă și larg răspîndită de tip *cloud*. După ea au venit documentele editate online (dacă n-ați încercat Google Docs sau Zoho, puteți s-o faceți, nu mai aveți nevoie de Word pe calculator), serviciile de *backup* (poți copia ce e-n calculatorul tău undeva pe Internet) sau comunitățile foto gen Flickr, 500px și altele.

Din America, Amazon nu avusese nici o problemă. Poșta Română avea o problemă cu cei 200 de metri.

sfîrșit, e mai bine să faci un drum pe gratis decît să dai telefoane după pachete rătăcite.

Nu e de mirare, deci, că eu, la fel ca alții, aștept octocopterele lui Bezos cu aceeași nerăbdare cu care m-am apucat să folosesc e-banking-ul pentru plătit telefonul și gazele, ca să nu îngroș coada de pensionari. Livrarea e, în momentul de față, veriga slabă a comerțului electronic, fiindcă nu e electronică. Asta, bineînțeles, dacă nu cumperi cărți pentru Kindle sau muzică digitală de la iTunes, lucru pe care îl fac cu regularitate.

Dar, ca să ne întoarcem la Bezos, cum a ajuns la optocoptere? În ultimii doi-trei ani, inventatorul Amazon s-a trezit cu mîinile vîrîte pînă la cot în cele mai promițătoare piețe ale momentului: *cloud computing*, dispozitive mobile și comerț electronic. A fost vorba și de întîmplare, dar și de planificare atentă.

Să începem cu *cloud computing*-ul, fiindcă aici a fost vorba aproape de o șansă. Trîmbițat ca viitorul calculatorului în ultimii cîțiva ani, *cloud computing*-ul înseamnă, foarte pe scurt, folosirea unor aplicații de pe Internet și păstrarea documentelor tot acolo, online. Și datele, și procesarea lor sînt într-un *nor* de calculatoare – servere – și co-

Cum a ajuns Amazon la cloud computing? Prin 2000, avea servere, capacități de stocare și lățime de bandă de zece ori mai mari decît necesarul. Motivul? De sărbători, cumpărăturile explodau și centrele de date ale lui Bezos trebuiau să facă față. La cîțiva ani după, mogulul online a realizat că ar putea transforma capacitatea rămasă într-un serviciu de *cloud* și așa s-a născut Amazon Web Services. O ofertă mai puțin cunoscută simplilor utilizatori, dar salutară pentru diferiți profesioniști ai web-ului.

În privința tabletelor, lucrurile sînt mai puțin întîmplătoare. Prin 2007, compania lui Bezos a pus în vînzare un dispozitiv cu ecran alb-negru (sau gri-negru), numit Kindle, pentru lectura cărților electronice. Am vorbit deja despre el și despre modul cum tinde să se substituie cărților de hîrtie, mai ales pentru ecosistemul pe care îl propune: milioane de titluri în engleză și altele, la prețuri mici sau gratis. Kindle a ajuns un dispozitiv popular la versiunea a doua, în 2009, cu un an înainte ca Apple să lanseze iPad-ul, tableta *par excellence*. În toamna lui 2011, Kindle a reacționat cu Kindle Fire, tot o tabletă – cu ecran color, de dimensiuni mai reduse și cu funcționalități mai puține, dar ieftină și operațională. Analiștii spun că Fire e genul de dispozitiv pe care l-ai da cadou altora, de sărbători, drept pentru care se vinde mai mult în preajma acestora, dar, oricum, estimările de vînzări pentru 2013 depășesc 10 milioane de unități.

Cel mai premeditat proiect al lui Bezos e chiar Amazon.com, magazinul virtual. Există din 1995 și a început cu cărți, pentru ca să treacă destul de repede la CD-uri, DVD-uri și mp3-uri. Dincolo de alfele, ideea care a făcut ca Amazon să explodeze în primii ani a fost încăpățînarea lui Bezos de a permite și evaluări negative ale produselor. La vremea respectivă, era o nebunie care contravenea tuturor legilor marketing-ului. În momentul de față, e sosul de Web 2.0 în care trebuie să se bălăcească orice brand cu prezență online – și ce brand din 2013 nu e în online? Poate, doar, online-ul însuși, dacă ar fi brand. Cert e numai că, în momentul de față, Amazon vinde ce nici cu gîndul nu gîndești și e unul din cele mai mari magazine electronice.

Cu toate octocopterele și evaluările lui negative, Bezos nu e (numai) un visător: are o avere de peste 27 de miliarde de dolari. Recent, a mirat pe toată lumea cumpărînd suferindul *Washington Post*, unul din marile cotidiene ale lumii, căruia i se datorează Watergate. Are o companie prin care investește și dezvoltă zboruri private în spațiu și construiește un ceas care urmează să meargă 10.000 de ani, cîte o bătaie pe an, pentru a fi găsit de civilizațiile de la vremea respectivă ca mesaj de la strămoși. Dacă ne gîndim că neoliticul a început acum 10.200 de ani și s-a terminat acum vreo 4500, cînd oamenii au descoperit cuprul și bronzul, e un plan destul de ambițios. Nu vom apuca să vedem dacă e și realizabil.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

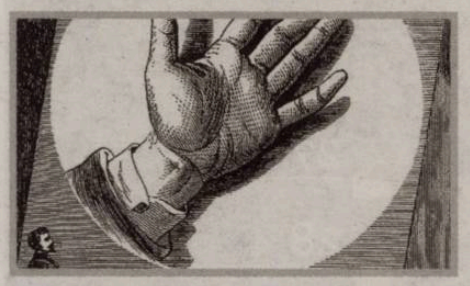

Adina POPESCU

portrete din mers

Ai noștri ca brazii

Ca de obicei, ziua de 1 Decembrie mi-a stîrnit vagi sentimente patriotice, a răscolit ceva în mine, însă la un mod atît de superficial, ca și cum ai zgîria cu unghia o pojghiță subțire, sentimentală, sub care nu se află nimic care să vibreze cu adevărat la ideea de Zi Națională. O Zi Națională pe care am trăit-o, tot ca de obicei, în casă, la televizor, regretînd ca de fiecare dată că nu pică într-un „sezon" mai cald, cum ar fi de pildă în luminoasa lună mai, cînd românii ar putea să sărbătorească la un picnic decent, sau mai degrabă la un grătar de prost gust.

Să-ți iubești țara (și să mori pentru ea) n-a fost niciodată ceva *cool* sau „la modă" pentru cei din generația mea, ceva cu care să te lauzi. Otrăviți de frazele bombastice din manualele de istorie și de română, ne străduiam să ne îndepărtăm cît mai mult, spiritual vorbind, de România, să ne americanizăm, să iubim din adîncul sufletului tot ce ne e străin și vine din Occident, iar patriotismul era desuet, un sentiment de tata mare. Totuși, s-a nimerit să avem la un moment dat în gașcă un prieten care lăcrima la „Deșteaptă-te române!", se înfierbînta la „Noi sîntem români!" („Noi sîntem aici în veci stăpîni!"), îi înjura pe unguri „că vor să ne ia Ardealul", pe scurt, „trăia românește" sau chiar un pic mai mult de atît, căci credea sincer că românii sînt buricul pămîntului, cu ceva influențe legionare, moștenite de la vreun bunic. Nu-l prea băgam în seamă, îl cam luam la mișto, ne feream să fim în preajma lui cînd începea să peroreze despre neam și nație. În rest, bun băiat, mergea pe munte, căci „munții noștri aur poartă", cînta la chitară, făcea colecție de casete cu „muzica popoarelor" și visa să-și deschidă o Etnoteca, adică un club unde etniile să se simtă bine. Mai trist a fost cînd sentimentele lui, de altfel oneste într-o primă fază, s-au politizat și s-a înscris într-o grupare de dreapta. A încercat să „ne convertească" și pe noi, măcar să avem carnete de partid, dacă nu să fim membrii activi, iar eu bănuiam că decizia lui „de a intra în politică" avea scopuri destul de pragmatice și precise, cum ar fi să-și facă ceva relații, să prindă un cheag undeva, „printre ai lui".

Într-o după-amiază de noiembrie, pe la sfîrșitul anilor '90, cam tot prin preajma Zilei Naționale, m-am întîlnit întîmplător cu amicul meu prin oraș. „Hai cum mine la un chef!" L-am privit sceptică. „E... din ăla deal tău?" „Da, dar n-o să spun la nimeni că scrii la *Dilema!*" „Hai!" Așa am nimerit la cea mai halucinantă petrecere din viața mea. Se desfășura undeva într-o vilă din Primăverii și adunase de-a valma generali în rezervă, în uniforme, pe jumătate mumificați, oameni politici dubioși, foști lideri studențești din Piața Universității și ceva tineret destul de sportiv, dar cu sentimente înalte față de patrie, o duzină de adolescente fără culoare politică, îmbrăcate în ii și fuste scurte, pentru decor. Mulțimea descrisă mai sus încingea hore și sîrbe de se zguduia cartierul rezidențial din temelii, tineretul sportiv chiuia și hăulea, generalii le învîrteau pe fete, mai să facă infarct. Pe mese era cea mai mare abundență de mîncare pe care o văzusem pînă atunci, toată cu „specific românesc" – de la purcei de lapte, la zacuști și fasole bătută, însă băutura era în mare parte americană, adică whisky. Din cînd în cînd, se mai trezea cîte unul care să țină un *speech* despre adevărata dragoste de patrie, pigmentat cu glumițe deșănțate la adresa celor care „ne-au vîndut țara" (și erau atunci la putere), ca să se hlizească tineretul. După care, amicul meu schimba caseta (era responsabil cu muzica, din „colecția sa personală") și iar se puneau cu toții pe hore și învîrtite. Mă simțeam ba într-un film de Pintilie, ba într-unul de Kusturica, pînă cînd am sfîrșit adormind într-un hol, avînd drept pernă o haină de general.

Generali pe jumătate mumificați.

Mereu, în preajma Zilei Naționale, îmi amintesc de cheful acela monstru al iubitorilor de neam. Și mereu sper că grotescul acelor ani a dispărut pentru totdeauna. Cel puțin sînt sigură că generalii ăia sînt de mult oale și ulcele.

Konrad ZASZTOWT

Georgia după alegeri

– noi lideri confruntîndu-se cu vechi și noi provocări –

Alegerile prezidențiale de pe 27 octombrie, cîștigate de Giorgi Margvelașvili, candidatul coaliției la putere Visul Georgian, au reafirmat poziția acesteia pe scena politică georgiană. Cu toate acestea, în următoarele luni, guvernul va trebui să facă față unor provocări interne și externe. Decizia fostului prim-ministru Bidzina Ivanișvili, de a părăsi viața politică, va stînjeni și mai mult situația coaliției.

Margvelașvili, fostul ministru al Sănătății în guvernul Visul Georgian, îl înlocuiește pe Mihail Saakașvili, fostul președinte al statului, din 2004. Prim-ministrul Bidzina Ivanișvili a părăsit politica și a anunțat numele succesorului său – fostul ministru de Interne Irakli Garibașvili. Președintele și prim-ministrul, amîndoi din partidul Visul Georgian (din coaliția cu același nume) sînt nou-veniți în viața politică georgiană.

Ei au intrat în viața politică în 2011, alături de Ivanișvili, patronul și fondatorul partidului, un om de afaceri din Rusia, a cărui avere e estimată la mai mult de 5 miliarde de dolari americani (mai mult decît tot bugetul georgian anual).

Coaliția Visul Georgian, care a reușit să preia controlul tuturor instituțiilor din țară, va trebui să facă față unor provocări semnificative în următoarele luni. Fără liderul ei, Ivanișvili, guvernul s-ar putea să nu mai fie atît de impermeabil la pericolele tumultuoasei politici georgiene. Va trebui să reziste presiunilor partidelor de opoziție: Mișcarea Unității Naționale, a lui Saakașvili, și Mișcarea Democratică Georgia Unită, a fostei președinte al Parlamentului, Nino Burjanadze. Coaliția va trebui să evite, de asemenea, adîncirea crizei interne. S-ar putea ca aceasta să apară din multele diferențe între grupările politice, pînă atunci cimentate de conducerea lui Ivanișvili.

Pe lîngă provocările interne, Georgia va trebui să facă față și presiunilor externe. Relațiile cu Moscova sînt încă într-un impas, în ciuda încercărilor guvernului Visului Georgian de a le revitaliza. Presiunile Rusiei asupra Georgiei s-ar putea să crească în următoarele luni, din cauza deciziei acesteia din urmă de a semna Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană. Kremlinul consideră apropierea Georgiei de UE o lovitură dată politicii sale de reintegrare a statelor postsovietice în noul proiect al Uniunii Euroasiatice.

Scena politică georgiană după alegerile prezidențiale

Alegerile prezidențiale au demonstrat că Visul Georgian încă se bucură de un suport public extins. Georgienii erau prieteni cu partidul lui Saakașvili, care și-a pierdut de mult impulsul pentru reforme, din perioada de după Revoluția Trandafirilor, din 2003, și a început să acționeze într-un mod autoritar. Visul Georgian a cîștigat alegerile de anul trecut datorită promisiunilor de a pune capăt abuzurilor puterii, ale guvernului precedent.

Cu toate acestea, fără „părintele fondator" Ivanișvili, coaliția va suferi, probabil, conflicte interne sau chiar se va destrăma. Fostul prim-ministru rămîne cel mai popular politician din Georgia. În mod evident, a fost popularitatea lui – dar și a lui Margvelașvili – care a ajutat partidul conducător să cîștige alegerile. Guvernul e alcătuit din alte cinci partide, pe lîngă Visul Georgian – Georgia Democratică, partidul conducător al lui Ivanișvili.

Două dintre ele, Partidul Republican și Democrații Liberi – Georgia Noastră, sînt liberale, propiață și prooccidentale. Altele reprezintă o viziune mai conservatoare și mai naționalistă. Rămîne de văzut dacă noul premier Garibașvili va continua relațiile bune cu toate partidele din coaliție.

Noul guvern va avea două grupuri puternice din opoziție, care îi vor critica politicile. Unul dintre ele este fostul partid la putere, Mișcarea Națională Unită. După un an în opoziție, acesta e tot nepopular, din cauza abuzurilor puterii din perioada cînd conducea țara.

Mulți dintre foștii oficiali guvernamentali din Mișcarea Națională, incluzîndu-l pe fostul prim-ministru Vano Merabișvili, au fost arestați și acuzați de încălcarea drepturilor omului și de cheltuirea frauduloasă a banilor publici.

Cu toate acestea, candidatul partidului lui Saakașvili, Davit Bakradze, a ieșit al doilea la alegeri și a primit 22% din voturi. Așa că va rămîne principala forță a opoziției din țară. Guvernul va fi, de asemenea, criticat de Mișcarea Democratică a lui Burjanadze – Georgia Unită. Fosta aliată a lui Saakașvili din timpul Revoluției Trandafirului a ieșit a treia la aceste alegeri și a primit 10% din voturi.

După ce a rupt alianța cu Saakașvili în 2008, ea a început să pledeze în favoarea apropierii de Rusia. Critică guvernul Visul Georgian pentru lipsa de rezultate în negocierea cu Rusia, cît și pentru abordarea prea tolerantă în pedepsirea abuzurilor de putere ale Mișcării Naționale.

Noul președinte Margvelașvili, împreună cu noul prim-ministru Garibașvili vor trebui să facă față unei realități politice dificile. Averea lui Ivanișvili i-a dat acestuia posibilitatea de a finanța campania electorală înaintea alegerilor parlamentare de anul trecut, de a deține un canal de televiziune și de a face numeroase proiecte caritabile.

Pe lîngă promisiunile de a îmbunătăți situația economică, conducătorul Visului Georgian a oferit sprijin financiar unor grupuri precum Biserica Ortodoxă, artiști, precum și altora din regiunea nativă Sachkhere. Cu siguranță că toate astea au influențat subconștientul societății georgiene, în general sărace. Cu toate acestea, după un an de conducere a Visului Georgian, nivelul de trai nu s-a îmbunătățit.

Din 2006 pînă-n 2008, economia georgiană sub partidul lui Saakașvili a crescut cu 10% în fiecare an. Aceasta datorită mediului prielnic investitorilor străini și politicilor neoliberale. De atunci, declinul semnificativ al dezvoltării economice a fost rezultatul conflictului armat cu Rusia, din 2008, și al crizei economice care a început cam tot atunci. Fondul Internațional Monetar prezice în continuare o încetinire a economiei Georgiei, și anul acesta. Chiar dacă rata oficială este de 16%, șomajul printre diverse grupuri, în special de tineri, este mult mai ridicat.

Ca atare, problemele sociale vor crește dezamăgirea societății georgiene în ce privește elita conducătoare. În acest context, poate fi înțeleasă decizia lui Ivanișvili de a părăsi scena politică. Se pare că el preferă să controleze guvernul din umbră, mai curînd decît să-și asume întreaga responsabilitate a politicii Visului Georgian.

Politica externă a Visului Georgian

Au existat doi factori care au făcut ca Visul Georgian să fie perceput ca o coaliție prorusă. Primul a fost imaginea de reformator prooccidental a președintelui Saakașvili, entuziast în ce privește integrarea Georgiei în structurile euro-atlantice și europene. Aceasta conducea, de multe ori, la falsa presupunere cum că toți oponenții săi de pe scena politică georgiană (inclusiv Visul Georgian) sînt antieuropeni, antiamericani sau prieteni ai Moscovei.

Un alt lucru important este că Ivanișvili și-a cîștigat averea în Rusia, ca proprietar de bancă, rețea de farmacii și holding de cereale. Oponenții lui, cît și mulți analiști vestici percep conexiunile lui rusești ca suspecte ori chiar periculoase pentru Georgia. Fiindcă nu a putut să-și conducă afacerile în Rusia ca lider politic georgian, acesta și-a vîndut activele rusești.

Faptul că a putut să facă acest lucru a fost interpretat ca o permisiune din partea autorităților ruse de a intra în politica georgiană. Fără consimțămîntul lor, nu ar fi putut-o face. Dacă s-a întîmplat chiar așa înseamnă că Ivanișvili va trebui să plătească tribut Kremlinului. Chiar dacă sună ca o teorie a conspirației, nu poate fi ignorat faptul că, pentru suporterii lui Saakașvili și pentru partidul său, Ivanișvili este un politician prorus, dacă nu chiar agent al Kremlinului.

Cu toate acestea, nu s-au înregistrat schimbări majore în politica externă, în anul cînd a fost la putere Visul Georgian. Integrarea euroatlantică și cea europeană au rămas priorități pentru guvernul Georgiei. În această privință, un rol important l-a avut partidul de coaliție condus de ministrul Apărării, Irakli Alasania, cel mai puternic susținător al intrării în NATO, Democrații Liberi – Visul Georgian.

Noul element inițiat de coaliția Visul Georgian a fost deschiderea către Rusia. Într-adevăr, guvernul a încercat din greu să îmbunătățească relațiile cu Moscova, deteriorate de războiul din Osetia de Sud, din 2008. În noiembrie anul trecut, fostul premier Ivanișvili l-a desemnat pe fostul ambasador georgian la Moscova, Zurab Abașidze, ca reprezentant special pentru contactul cu Rusia.

El se întîlnise deja de patru ori cu ministrul rus adjunct de Externe, Grigori Karasin, în Elveția și în Republica Cehă. Cei doi diplomați au discutat relațiile economice și problema ridicării vizelor pentru georgienii care călătoresc în Rusia. Cu toate acestea, au evitat intenționat problema republicilor separatiste Abhazia și Osetia de Sud, recunoscute de Moscova ca state suverane și ocupate de forțele ruse, din 2008. Aceste chestiuni litigioase sînt discutate într-un format separat în timpul convorbirilor de la Geneva, sub președinția comună a ONU, UE și OSCE.

Cea mai semnificativă realizare a dialogului dintre Karasin și Abașidze a fost reluarea exporturilor de vin și apă minerală către Rusia. Cu toate acestea, Agenția Națională Georgiană de Protecție a Consumatorilor a avertizat deja în legătură cu posibilitatea reluării interdicției asupra importurilor de vinuri, din cauza problemelor cu standardele de igienă.

Blocada motivată a importurilor georgiene către Rusia a avut deja loc în anii 2006-2013, ca rezultat al înrăutățirii relațiilor între Vladimir Putin și Saakașvili. Actuala amenințare a reluării embargoului face parte din presiunile Rusiei asupra guvernului din Tbilisi și e asociată cu planul Georgiei de a semna un Acord de Asociere cu UE.

Indiferent dacă a fost adevărată sau imaginară, „conexiunea cu Rusia" nu l-a ajutat pe Ivanișvili. Rezolvarea problemei cu Abhazia și Osetia de Sud, în ciuda retoricii conciliatorii a guvernului georgian, a rămas la fel de nerealistă ca în perioada în care era la putere Mișcarea Națională Unită. Se pare că Putin nu are de gînd să accepte recunoașterea de către Moscova a acestor republici separatiste. Continua deteriorare a situației e evidentă, ținînd cont de faptul că rușii au făcut bariere de sîrmă ghimpată în jurul teritoriilor ocupate din Osetia de Sud.

Drept rezultat, forțele de ocupație ale Rusiei au luat în stăpînire o suprafață semnificativă de pămînt arabil, mai înainte controlat de guvernul din Tbilisi.

Concluzii

Noii lideri ai Visului Georgian vor avea de făcut față mai multor provocări decît a avut coaliția condusă de Ivanișvili. Visătorii nu au avut un program politic precis, dar au avut un singur scop comun: să sisteze conducerea lui Saakașvili. Acum, cînd acest lucru s-a realizat, prin sfîrșitul mandatului lui Saakașvili și victoria lui Margvelașvili în alegeri, perioada tulbure de coabitare a ajuns la final. Aceasta poate implica mai multă stabilitate în politica internă georgiană.

Pe de altă parte, vor apărea noi provocări. Există riscul ca, fără Ivanișvili, coaliția să-și piardă unitatea. Pe lîngă posibilitatea dezintegrării, aceasta va trebui să facă față unor presiuni serioase, din două părți ale scenei politice. Partidul lui Saakașvili va rămîne un actor destul de puternic pe scena politică georgiană. Va critica guvernul dacă acesta nu va reuși să ridice nivelul de trai. Va continua, de asemenea, să reprezinte coaliția ca pe o forță prorusă, care trădează interesele naționale.

Cele mai serioase probleme ale politicii externe vor rămîne relațiile Georgiei cu Rusia. Procesul de conciliere rusogeorgian va continua, dar va fi limitat la domeniul economic și cultural. Chestiunile litigioase ale Abhaziei și Osetiei de Sud vor bloca orice altă încercare de apropiere. Un lucru e sigur: societatea georgiană nu e gata nici să abandoneze aspirațiile europene și euroatlantice, nici să recunoască independența celor două republici separatiste.

***Konrad Zasztowt** este analist al Institutului Polonez pentru Politică Externă.*

articol obținut prin intermediul
Foreign Policy România

traducere de Iaromira POPOVICI

Ediția *FP* cu vicii

Subiecte altfel invizibile în România: ■ Afacerea globală cu viciul ■ Băutura scoțiană a clasei mijlocii emergente global, grăsimile și zahărul băgate pe gît lumii, metropola metamfetaminei ■ Cît de bine (sau de prost) funcționează FMI ■ Chiar există arme geologice?! ■ De ce *nu* trebuie SUA să renunțe la armele nucleare ■ Cum vindem companiile strategice și resursele naturale – și cum ajungem, totuși, la o securitate energetică ■ Ce resetare putem avea cu Rusia ■ „Neortodoxiile" lui Viktor Orbán.

Plus: primul supliment editorial Global Focus: ■ Zece teme pentru politica externă românească ■ Cum recunoaștem Kosovo ■ Ce nișă ni s-ar potrivi în Uniunea Europeană ■ Cum înmulțim investițiile românești în străinătate.

FP România: *revista americană de politică globală, economie și idei. Adăugită în România*

Vera ULARU

Tînărul perfect

De curînd, am participat la conferinţa Romanian Youth Focus 2013, organizată de SMARK Know How. Au avut loc multe prezentări, despre cum cumpără tinerii din zilele noastre, ce preferinţe au în diverse domenii, cum se raportează la realitate, precum şi alte subiecte, toate din acest domeniu, al tinerilor.

Am aflat că generaţia Y, născută între anii '80-'90, este extrem de critică, refuză liderii şi modelele şi doreşte să trăiască într-un mediu prietenos. Mai mult decît atît, luptă pentru ca să schimbe mediul înconjurător.

Îmi şi imaginez o astfel de lume, cu oameni care zîmbesc tot timpul şi vorbesc foarte amabil şi se ajută unii pe alţii. Ei nu aşteaptă să întîlnească experţi care să îi înveţe ceva, ci trag singuri concluzii, din experienţa proprie. Lucrează la cele mai înalte standarde de profesionalism, sînt foarte evoluaţi spiritual şi se comportă după cele mai înalte principii morale. Pe fundal, bineînţeles, se aude încontinuu vocea lui John Lennon: *„Imagine all the people...“* – chiar dacă el nu face parte din generaţia Y.

Din nevoia asta de a trăi într-o lume perfectă, au apărut, probabil, şi nenumăratele titluri de articole şi publicaţii despre cum să obţii locul de muncă perfect, sau, mai mult, despre cum să cîştigi zeci de mii de euro fără să faci nimic. Cum să-ţi găseşti perechea visurilor, cum trebuie să te adresezi copilului, cum să fii un soţ perfect, ca să nu mai vorbesc despre cum să obţii silueta *perfectă*. Tind să cred că ai întîlnit cel puţin un astfel de articol în ultima lună, dacă îţi petreci oarecare timp zilnic pe Internet. Ai văzut, primit sau încercat cel puţin o reţetă de succes sau o serie de paşi recomandaţi pentru a ajunge la perfecţiune într-un domeniu al vieţii tale. Bine, dar cum rămîne cu libera exprimare şi autodeterminarea? Unde este nonconformismul şi ieşirea din tipare, eliberarea de reguli şi alegerile libere despre care se tot vorbeşte în ultima vreme? Dacă ar urma toţi reţetele propuse de alţii, nu e cumva o dovadă de conformism, de încadrare în tipare? Şi unde este responsabilitatea pentru propriile alegeri? Mă uitam mai devreme pe Facebook şi am găsit o caricatură cu un domn care vorbea în faţa unei clase de elevi şi le spunea: „Mă aştept să fiţi cu toţii independenţi, inovativi, cu gîndire critică şi să faceţi exact cum vă spun eu.“ Mi s-a părut că ilustrează foarte bine această situaţie.

Mai aflu apoi despre tineri că întîrzie să se maturizeze. Locuiesc pînă la vîrste destul de mari cu părinţii, îşi asumă responsabilitatea unei familii şi a întreţinerii unei locuinţe mai tîrziu decît generaţiile premergătoare lor. Vor să „bifeze“ toate experienţele, să treacă prin toate etapele unei vîrste, să experimenteze mai multe relaţii înainte de a-şi întemeia o familie. Probabil îşi doresc să fie împliniţi ca indivizi şi consideră aceste experienţe o modalitate de creştere, iar pînă cînd nu le experimentează pe toate, nu consideră că sînt suficient de pregătiţi să treacă la următoarea etapă. Şi, oricum, dacă modelul la care aspiră este unul perfect, nu e de mirare că amînă să îşi asume un asemenea rol.

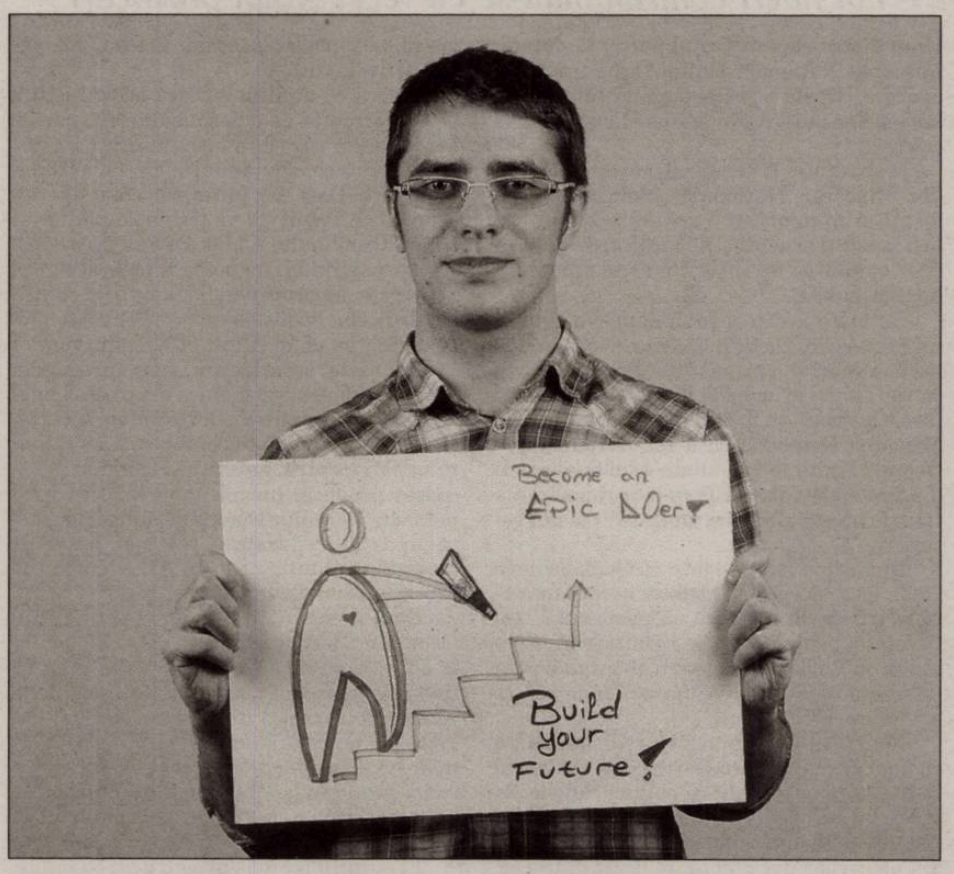

Următoarea prezentare care mi-a rămas în minte este despre sporturi extreme. A unui profesor de la departamentul de Sociologie din cadrul Universităţii Bucureşti, ce a vorbit despre tinerii care, într-o lume a asigurărilor de viaţă şi a protecţiei personale, unde riscurile tind să fie reduse la minimum, tind din ce în ce mai mult să se implice în sporturi extreme. Deci, să îşi asume riscuri în mod voluntar. Se pare că tinerii îşi consideră corpul o modalitate de exprimare şi doresc să depăşească limitele sale, acest tip de experienţe fiind, din ce înţeleg, o evoluţie în viziunea lor. Spunea Gabriel Jderu că şi tatuajele intră în această categorie, a exprimării prin corp. Tinerii îşi creează propria identitate prin diverse desene şi simboluri pe care le consideră reprezentative; ele sînt o modalitate prin care îşi îmbunătăţesc imaginea. Astfel, deşi asumarea unor responsabilităţi cum sînt familia şi întreţinerea unei locuinţe întîrzie să apară, asumarea unor riscuri prin sporturi extreme se pare că e mai la îndemînă pentru ei.

Cum spuneam, aşa ambiţioşi cum sînt tinerii noştri, declară că nu se lasă cu una, cu două şi îşi doresc să schimbe mediul în care trăiesc. Dar cum? „Studiul despre activismul şi cultura protestului la tineri“, realizat de Miliţia Spirituală, arată că aceştia mai mult se adaptează la condiţiile în care trăiesc, decît îşi propun să schimbe ceva. Şi deşi se declară total nemulţumiţi de conducerea ţării, sînt destul de puţin informaţi şi implicaţi în viaţa social-politică. Din ce îmi dau seama, în ochii lor, schimbarea se manifestă mai mult la nivel individual. Dacă fiecare dintre noi ar fi mai bun, am trăi într-o lume mai bună. Sigur, într-o lume perfectă, dar ce facem pînă atunci cu aceia care nu-şi propun să fie mai buni şi îşi fac de cap, luînd decizii care ne privesc pe noi toţi? Aşteptăm să ajungă şi la ei iluminarea?

În imaginarul lor, cred, fiecare dintre tineri este deja implicat, în funcţie de valorile sale, în schimbarea lumii în care trăieşte. Fie îşi propune să se dezvolte personal, fie să stăpînească mai bine noile tehnologii, să experimenteze senzaţii extreme, care probabil îi fac să se simtă mai responsabili şi mai curajoşi. Să fie la curent cu tendinţele în muzică, jocuri, modă, tehnologie etc. Şi, oricum, fiind la curent şi activi în toate aceste domenii, consumă suficient de mult timp, presupun, astfel că nu mai rămîne şi pentru domenii cum sînt implicarea în viaţa politică, sau pur şi simplu pentru a reacţiona cînd ceva nu le convine.

Se vorbeşte destul de mult, în ultima vreme, despre dezvoltarea personală. Despre descoperirea sinelui original, exprimarea de sine şi autenticitate. Există *resort*-uri unde ne putem retrage pentru a ne regăsi autenticitatea, şi ateliere unde ne descoperim „adevăratul eu“. Sonia Livingstone, un cercetător cu multă experienţă în domeniul copiilor, tinerilor şi al noilor tehnologii, spunea că există această tendinţă în rîndul tinerilor, să trăiască sub presiunea unei lumi utopice. A unei perfecţiuni spirituale şi personale care nu face decît să crească discrepanţa dintre ce îşi imaginează şi ce reuşesc să obţină. O lume a elitelor, să spunem, în care standardele sînt ridicate, iar tinerii fac eforturi susţinute să le atingă. Relevanţa acestor standarde pentru fericirea şi bunăstarea lor este însă redusă, deoarece aceştia se pare că sînt în continuare nemulţumiţi de condiţiile şi de nivelul de trai.

Experienţa şi istoria ne-au arătat că societăţile utopice nu există. România comunistă, deşi şi-a propus să funcţioneze perfect, nu a avut cele mai bune rezultate, iar efectele acestui regim se resimt încă. Culmea este că, la peste 20 de ani de la căderea comunismului, aspiraţii către o societate utopică încă mai există. Mai comercială, cu un alt context, care promite şi poate oferi cu siguranţă mai multe, în România de astăzi există în continuare dorinţa de a atinge perfecţiunea, în detrimentul bunăstării indivizilor.

Am uitat să precizez, fac parte din generaţia Y. Cum mă maturizez?

***Vera Ularu** este coordonator comunicare FDSC.*

PUBLICITATE

SE PARE CĂ MAI EXISTĂ UN FEL DE FIORI ANTERIORI (EVIDENT, NU PESTE TOT), CARE SE ÎNDEPĂRTEAZĂ LENT

■ Se pare că mai există un fel de recesiune pe care nici cei mai deştepţi economişti n-au prevăzut-o. Dintr-un studiu britanic asupra atitudinilor sexuale, preluat de *The Guardian*, se pare că oamenii s-au cam plictisit de sex. Astfel, segmentul de vîrstă cuprins între 16-44 de ani ar avea în medie cinci raporturi sexuale pe lună. Studiul precedent, din anul 2000, vorbea despre un număr de 6,2 raporturi sexuale pe lună. Altfel zis, viaţa sexuală a britanicilor s-a prăbuşit cu 20% în zece ani. (**A. M. S.**)

■ Aşa cum era de aşteptat, Ceauşescu Nicolae are cont pe Facebook. S-a născut la Scorniceşti, e căsătorit, are (deocamdată) 124 de prieteni, îi plac Kiss FM, Tudor Gheorghe şi Nicu Alifantis, apreciază Parlamentul European şi documentarul *Autobiografia lui Nicolae Ceauşescu*, a vizitat Cehia, Iran şi China. Ce mi-a dat însă fiori a fost sugestia obişnuită a site-ului de socializare: „Îl cunoşti pe Ceauşescu? Adaugă prieten". (**A. P.**)

■ O ştire din *Adevărul:* „Guvernul şi-a modificat site-ul, dar a şters complet arhiva ce conţinea activitatea tuturor premierilor anteriori. Primele informaţii coincid cu prima zi de mandat a lui Victor Ponta". Cu alte cuvinte, democraţia în România a început cu Victor Ponta. Victorie! (**L. V.**)

■ La Sinaia, printre altele (şi, evident, nu peste tot...), am observat două, să le zicem, fenomene: în supermarketuri, cofetării etc., personalul te urmăreşte de-a dreptul, dar şi cu ochi de vultur, să nu care cumva să furi ceva ori să pleci fără să plăteşti; cerşetorii te blestemă mai explicit

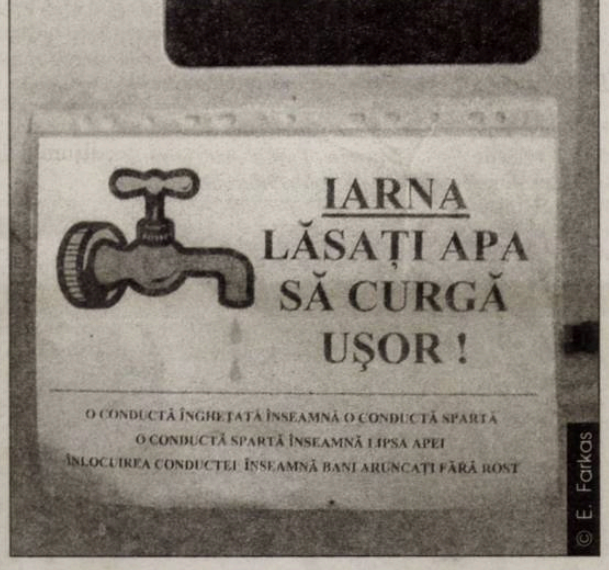

Cu ochii-n 3,14

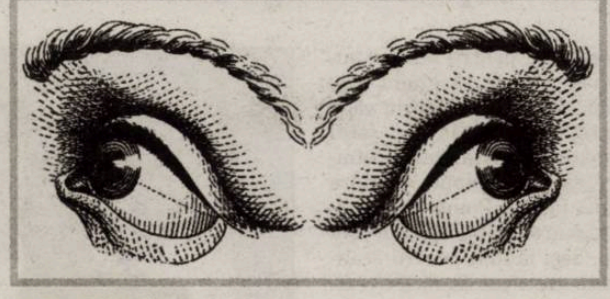

dacă nu le dai ceea e cer. Destul de *creepy*... (**I. P.**)

■ Probabil că aţi contribuit deja în ultimele trei săptămîni la cele 54 de milioane de vizualizări ale reclamei la camioanele Volvo în care Jean Claude Van Damme face şpagatul („the epic split") suit pe oglinzile retrovizoare a două camioane care se îndepărtează lent unul de celălalt mergînd cu spatele. Mi-am petrecut o oră din viaţă citind cîteva sute de comentarii ale reclamei, de la infinite dezbateri tehnice privind veridicitatea filmării (concluzia fiind că nici un detaliu nu trădează, de fapt, că ar putea fi trucată) pînă la tot felul de replici amuzante: „Van Damme ţine camioanele alea să nu ne îndepărteze prea mult, nu viceversa", „Avem voie să încercăm chestia asta acasă?", „Chuck Norris conducea ambele camioane", „Chuck Norris tocmai a căutat pe Google dacă avioanele cu reacţie au oglinzi retrovizoare", „Şi cum a revenit în poziţia iniţială?", „N-a mai revenit, camioanele alea şi acum merg cu spatele prin deşert cu Van Damme în şpagat", „Niciodată nu mi-am dorit mai mult un camion ca acum!", *„God bless his soul and balls!"* Sau cel mai trist dintre toate: „Vă daţi seama că va veni o zi în care oamenii ăştia, JCVD, Arnie sau Sly, vor pleca dintre noi?" (**M. C.**)

SE PARE CĂ CEI MAI RĂI ROMÂNI DIN TOATE TIMPURILE NU VOR MAI FI SUBIECT DE SCHIMB NAZAL

■ Pe site-ul TheRanking. com e un sondaj cu cei mai răi români din toate timpurile, în care Nicolae Ceauşescu (17.012 voturi) ocupă abia locul 5, primele două locuri revenindu-le lui Ion Iliescu (65.387 de voturi) şi Traian Băsescu (37.349). Aşadar, 45 de ani de dictatură pălesc în faţa celor 20 de democraţie. Victor Piţurcă ocupă şi el un binemeritat loc 18, în acest top absolut halucinant. (**A. P.**)

■ Au căzut primii fulgi de zăpadă şi televiziunile de ştiri au început să duduie de obişnuitele formule: „se circulă în condiţii de iarnă", „utilajele de deszăpezire au intervenit" sau „n-au intervenit" etc. Vreau să apuc vremurile în care ninsoarea şi deszăpezirea nu vor mai fi subiect de *breaking news*. (**M. V.**)

■ În curînd se vor putea cumpăra iubite invizibile (invisiblegirgfriend.com), „un instrument digital care promite să creeze o aproximare convingătoare a cuiva care vă iubeşte şi vrea să facă sex cu dvs. fără să fie nevoie să găsiţi într-adevăr pe cineva care să vă iubească şi să facă sex cu dvs.", scriu jurnaliştii de la *Time*. Pentru 9,99 dolari pe lună (varianta „Vorbim şi noi"), puteţi simula un schimb de sms-uri amoroase, pentru 29,99 dolari (varianta „E serioasă treaba") puteţi bifa pe Facebook opţiunea „Într-o relaţie" cu un profil fals, iar pentru 49,99 dolari (varianta „Sîntem ca şi logodiţi") primiţi caracterizarea iubitei şi întreaga dvs. poveste de dragoste (cum v-aţi cunoscut, la ce film aţi ieşit prima dată etc.). Plus apeluri telefonice reale, minus publicitate (care apare la variantele mai ieftine de abonament). Crăciun fericit! (**L. V.**)

■ „Nasic" e numele unui spray nazal din comerţ. Mă întreb cum s-ar chema un remediu al aceleiaşi firme pentru inimă, cap, ochi, gît, colon, gingii, bilă, vezică, splină, intestine: Inimic, Capic, Ochic, Gîtic, Colonic, Gingic, Bilic, Vezic, Splinic, Intestinic? (**M. P.**)

SE PARE CĂ VIAŢA ASTA NU SE STRICĂ SOMPTUOS

■ Dacă Moş Crăciun vine în România de prin noiembrie, la fel şi Black Friday a fost devansată cu o săptămînă, urmînd ca pînă la data ei reală (tradiţional organizată în ultima vineri din noiembrie – vinerea de după sărbătoarea americană Thanksgiving) să avem o Black Friday de încercare, apoi un Black Week-end, chiar şi o întreagă Black Week, cercul fiind închis de oficiala Black Friday. Aşa se face că, de pe 22 pînă pe 29 noiembrie, cumpărăturile ne-au făcut viaţa neagră. (**S. G.**)

■ Probabil aţi citit ştirea asta deja, dar ea merită să fie copiată de o sută de ori cu stiloul în caietul de limba şi literatura română: „Un paznic al Aeroportului Internaţional din Cluj s-a împuşcat în timp ce spărgea nuci cu arma din dotare". (**L. V.**)

■ „Pregăteşte-ţi de pe acum masa de Crăciun", mă îndeamnă un slogan publicitar. Pe bune? Păi, dacă o fac acum, nu se strică pînă pe 24 decembrie? (**M. M.**)

■ Iarna vine cu nume de firme din Cluj-Napoca: Excavantul SRL, Optica Tuturor SRL, Grătarul Fermecat SRL, Colaborare SRL, Ciclic Impex SRL, Biroul De Pelerinaje SRL, Transcend SRL, Pulp Fiction SRL, Piper Şi Boia SRL, Pasabil SRL, Magazinul Cu Case SRL, Les Objets SRL, Focsting SRL, Coroana Apei SRL, Babomania SRL, 7 Icre Prod Aliment SRL, Tact SRL, Devoratorii De SEO SRL, Somptuos Serv SRL, Regele Saltelelor SRL, Universal Şurub SRL, Aşadeclar SRL, Bună Ziua Unu SRL, Prietenia SRL, Coroniţa Pompe Funebre SRL, Conştient SRL, La Ruine SRL, Complet Definit SRL, Matricial SRL, Priap SRL, Unitatea De Suport Pentru Integrare SRL, Steaua Tăcerii SRL, Casatamultvisată SRL, Upercut Construct SRL, Acoperişul Lumii SRL, Expresia SRL, Galeria Cu Idei SRL, Turnătoria Carpatică SRL, Focul Imperial Servprod SRL, Agenţia Respect SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

Bianca TOMA

Preţul Ucrainei

Pa ruski?" „Niet. English." A fost prima întrebare la „intrarea" în Vilnius, pe aeroport. Am găsit Lituania în ceaţă, înaintea summitului Parteneriatului Estic, aşa cum aveau să fie şi aşteptările, de un optimism moderat, ale cîtorva jurnalişti – mai puţin cei ruşi şi cei ucraineni –, care mai sperau că, dacă lui Victor Ianukovici i se pune Acordul de asociere cu UE în faţă, nu va spune „nu" răspicat.

28 noiembrie 2013 – cîteva ore înaintea summitului oficial. Cum am ajuns la locul destinat ziariştilor, am căutat gruparea de gazetari ucraineni. Mai e vreo şansă să se fi răzgîndit preşedintele vostru? „Nici una. Ianukovici va juca acest joc cît de mult va putea." Jocul lui Ianukovici de a spune „da" UE şi de a-şi negocia viitorul mandat de preşedinte la Moscova îi ţine afacerile profitabile. Jurnaliştii ucraineni au însă o întîlnire informală, cu o seară înainte de summit. Li se spune să nu dispere: europenii se aşteaptă ca Ianukovici să se răzgîndească la loc. Pe loc. Trecem la oficialii de presă. Ei ştiu cel mai bine ce întîlniri scurte au loc înaintea reuniunilor oficiale. Se cheamă „trilaterale" sau „întîlniri de coordonare", în care, de regulă, reprezentantul statului-problemă are o discuţie scurtă cu lideri-cheie – Barroso, Van Rompuy. Este confirmată o reuniune Ianukovici – lideri UE şi/sau Merkel şi Hollande. Nu poţi însă să spui sigur că mai e vreo şansă. O astfel de discuţie poate avea loc şi pentru ca liderii europeni să se pună de acord în legătură cu ce să susţină dacă iese rău. Rău înseamnă, pentru acest summit, că Ianukovici nu se va fi „răzgîndit", iar Acordul de asociere UE – Ucraina nu va fi semnat, aşa cum avertizase de la Kiev şeful guvernului ucrainean. Eticheta acestui summit – „succes" ori „eşec" – depindea în mare măsură de Ucraina. Pentru România, Republica Moldova este marea miză, însă, în presa internaţională, deşi lăudat pentru realizare, Chişinăul este avertizat că, fără Ucraina, îi va fi mult mai greu.

Renunţarea la opţiunea europeană ar readuce Ucrainei gaz ieftin.

Iulia şi gazul ieftin, estimarea lui Ianukovici

Speranţele oricărui acord cu Ucraina sînt spulberate însă cîteva minute mai tîrziu. Ianukovici a calculat „preţul eliberării Iuliei Timoşenko", în schimbul achitării pagubelor pe care se presupune că aceasta le-a provocat ţării prin semnarea unui contract de gaz cu Rusia, estimat de guvern de circa 14,7 miliarde de euro. Moscova a mai promis odată gaz ieftin Ucrainei, dar i l-a livrat la preţ redus doar cîteva luni. Uniunea Euroasiatică pe care o promite Putin – şi prin care Ucraina ar putea să spere că va primi împrumuturi vitale economiei sale – deocamdată, nu există. În plus, sînt mari semne de întrebare că Rusia are resurse să asiste toate ţările pe care „geopolitic" le doreşte încă sub influenţa sa. La fel de mari sînt şi certitudinile legate de faptul că Vladimir Putin ştie că nu are fonduri cu care să

Victor Ianukovici

ţină aceste ţări aproape. Estimările vehiculate de presa de limba rusă anunţă că renunţarea la opţiunea europeană ar readuce Ucrainei gaz ieftin şi un împrumut de 15 miliarde de euro, de care economia Rusiei ar fi putut beneficia printr-un acord cu FMI. Ca ordin de mărime, în perioada semnării Acordului de asociere, asistenţa financiară a UE destinată României (1992-1999) a fost de 1,2 miliarde de euro.

Ucraina, prea scumpă pentru UE?

Şi asta nu era tot. 15 miliarde de euro fusese doar terenul pregătit la rece de Ianukovici. Şi doar pentru semnarea Acordului. Aplicarea regulilor lui – un dosar de peste 1000 de pagini cu birocraţie bruxelleză – costă în plus. Ucraina ceruse în total 160 de miliarde de euro pentru modernizarea economiei sale la standardele UE. „Exorbitant!" a exclamat comisarul pentru extindere Stefan Füle. „Dacă ar fi s-o împărţim în tranşe pentru următorii zece ani, ea ar însemna 10% din PIB-ul Ucrainei." Fără precedent în istoria relaţiilor Bruxelles-ului cu vreunul dintre potenţialii candidaţi din Est. Vilnius se încheie astfel cu o vedetă geopolitică – Ucraina, „prea scumpă", dar mai ales prea greu de înţeles de către birocraţii de la Bruxelles. Republica Moldova – un succes rămîne „refrenul" ultimei încercări curajoase a UE de a continua extinderea spre Est.

Bianca Toma *este cercetător la Centrul Român de Politici Europene.*

PUBLICITATE

VINO LA Grolsch ANTI-MALL

Deschis între 6 şi 8 decembrie, orele 12.00 – 02.00, în fostul magazin Bucureşti de pe Lipscani. Intrarea liberă.

Aici o poţi cunoaşte pe Darin Choibi, care, după jobul ei de zi cu seară din publicitate, pictează tablouri cu care-ţi vine să te îmbraci şi creează haine pe care-ţi vine să le pui în ramă. Pont: pentru un shot de energie, întreab-o despre pasiunea ei!

O mai poţi cunoaşte şi pe Raluca Dumitru, curier pe bicicletă care în timpul liber şurubăreşte, fireşte, creând surprinzătoare bijuterii din piuliţe. Sub zâmbetul cald vei găsi un experimentalist tenace, care ştie ce-i place, şi face!

Şi îi mai poţi cunoaşte şi pe ceilalţi 13 experimentalişti care au acceptat provocarea Grolsch. Susţine-i cumpărând în stil anticonformist şi eliberează-ţi eul creativ în zona de lounge şi slow-food, la scurtmetraje sau, după ora 20:00, la concerte:

6 decembrie
Experimentalists
Les Elephants Bizarres
Electric Brother

7 decembrie
Experimentalists
OCS
Gojira & Planet H
Charlie Boy The Rabbit King

8 decembrie
Experimentalists
ROA
DJ Bully

www.grolsch.ro

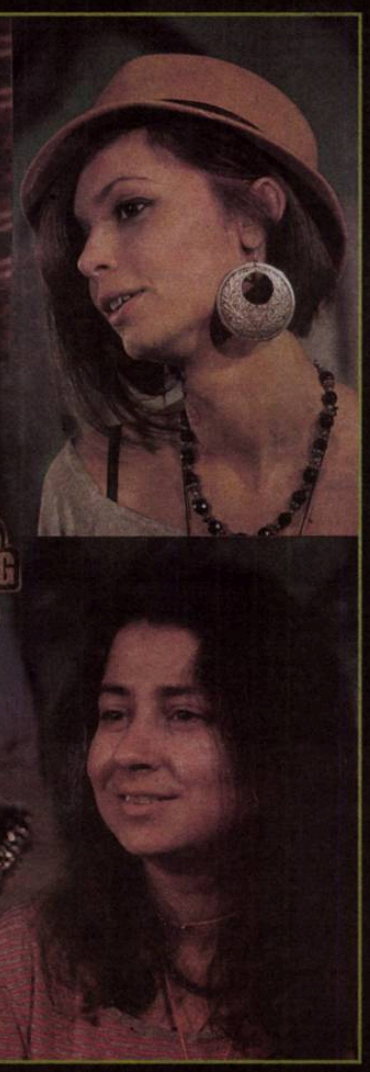

DON'T DRINK AND DRIVE
www.talkingalcohol.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

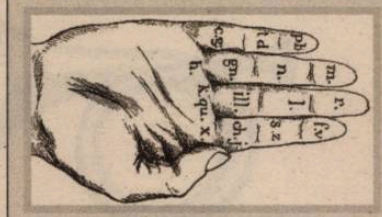

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 513 ■ 12-18 decembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

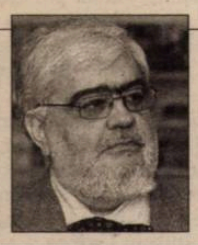

ANDREI PLEŞU

„Nota testamentară a lui Constantin Noica“

pagina 3

„Scriitorii împotriva supravegherii în masă“

pagina 11

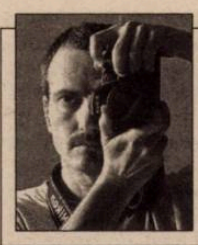

ALEXANDRU-RADU SĂVULESCU

„Despre Camorra şi deşeuri“

pagina 21

Jurnalul de la Păltiniş

Constantin Noica la Păltiniş, 1 decembrie 1984

„Text de mare originalitate, Jurnalul de la Păltiniş *are viclenia suavă a scriiturii care-şi ascunde perfect dificultăţile.“*

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

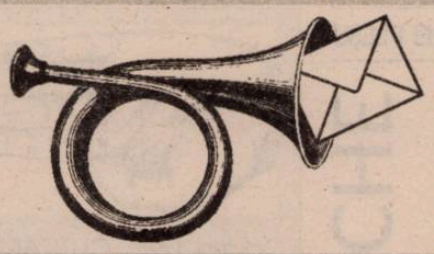

turneu de inbox

Sindromul naivităţii

De mai bine de 20 de ani, mi se întîmplă ceva ciudat: la un interval regulat de patru ani, sufăr de un acut sindrom al naivităţii. Sindromul nu durează mult, cîteva zile, după care mă trezesc brusc din această stare, doar pentru a constata că am recidivat.

Să mă explic mai pe larg. Prima criză s-a declanşat în 1992, pe fondul unui alt sindrom – postcomunismul. În ciuda faptului că posed un IQ relativ ridicat (despre care am aflat, din proprie experienţă, că nu are nimic de-a face cu naivitatea), am avizat, cu votul meu, un regim care îmi oferea atîtea drepturi că îmi era deja teamă că nu le pot cuprinde pe toate. Ştiţi despre ce vorbesc. M-am trezit la cîteva zile după, chinuită de gîndul că toate acele drepturi îmi vor fi dăruite de nişte oameni care nu prea aveau nimic de-a face cu onestitatea şi cu dragostea de popor. Dar am aşteptat, tăcută şi vinovată, să văd ce se întîmplă. Păi, ştiţi ce s-a întîmplat: au început să dispară de pe harta economică mai multe simboluri, cu care ne mîndream în epoca cealaltă. Dar au început să reapară în vocabularul nostru cuvinte de mult uitate: baron, arendaş, latifundiar, comisar şi cîte altele.

Cumva, am trecut peste toate acestea şi m-am înrolat – acum intervine a doua criză de naivitate! – în marea familie a Convenţiei Democrate. Aici, trebuie să recunosc, perioada de naivitate a fost mult mai mare. Eram atît de mîndră de cei 15.000 de specialişti, încît nu am observat la început că erau ei specialişti, dar în cu totul alte domenii decît în cele în care trebuiau să performeze! Îmi aduc aminte doar că mulţi dintre cunoscuţii pe care reuşisem să-i conving că votul lor contează au venit furioşi la mine, cerîndu-mi socoteală pentru farsa pe care le-am jucat-o.

Să povestesc mai departe? Crezînd că nu voi mai suferi o altă criză a acestui sindrom, am cercetat problema aproape patru ani, să văd ce am de făcut. Şi m-a pocnit a treia criză de naivitate. Atît de parşivă a fost aceasta, încît nu mi-am revenit nici în momentul de faţă!

Ştiţi de ce mă tem cel mai mult? Că următoarea va fi decisivă pentru mine, că va deveni cronică şi că nu va exista nici un leac care să mă vindece, nici pe mine, nici pe ceilalţi suferinzi de acelaşi sindrom, dar cărora le este jenă să recunoască existenţa acestuia.

Singurele lucruri bune cu care m-am ales din această naivitate sînt mîndria că sînt româncă, faptul că îmi iubesc acum aşa de mult amărîta asta de ţară – ca pe un copil dorit, dar prea bolnav ca să meargă singur –, şi cu lupta pe care o duc la fiecare clasă de elevi la care intru, ca profesor naiv, lupta de a putea transfera din dragostea asta a mea, naivă şi blîndă, acestor suflete deja atinse de lehamite, de neîncredere şi, de multe ori, de un rău atît de mare, încît sînt înspăimîntată: dispreţul faţă de ţara şi de neamul în care s-au născut.

Silvia Meca
09.12.2013
silvia.meca@yahoo.com

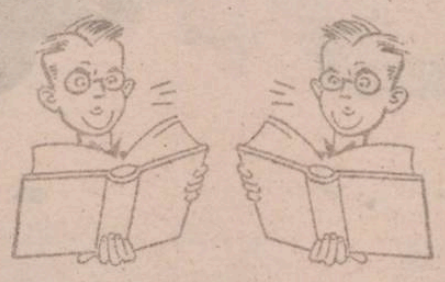

Dilema veche vă propune

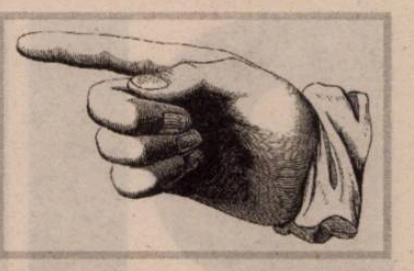

■ Joi, 12 decembrie, la ora 19, la Café Verona, Cărtureşti: lansarea lui „Greuceanu", cel mai recent volum al colecţiei Pasărea Măiastră de la Vellant, ilustrat de Alexandru Ciubotariu. Lansarea va fi urmată de o sesiune de autografe ilustrate pe care autorul le va realiza pe loc din hîrtie de mătase, aracet şi carioci, reluînd astfel cîteva dintre tehnicile de lucru aplicate în volum. „Greuceanu" este cel de-al cincilea titlu al colecţiei Pasărea Măiastră – o colecţie dedicată poveştilor româneşti ilustrate de artişti români. (Adina Popescu)

■ Citesc o carte care mi-a stîrnit o curiozitate mai degrabă de natură politică: *Mihail Gorbaciov – Amintiri. Viaţa mea înainte şi după perestroika.* (Editura Litera, 2013). Mă gîndeam că voi afla amănunte interesante despre cum a dărîmat Gorbaciov Uniunea Sovietică. Dincolo de politică însă, am descoperit povestea unui om. Nu un preşedinte, ci un om cît se poate de normal, care a trecut alături de soţia sa Raisa (cu a cărei dispariţie timpurie nu se poate împăca), prin toate mizeriile comunismului. (Andrei Manolescu)

■ Marţi, 17 decembrie şi miercuri, 18 decembrie, de la ora 19, la Teatrul Bulandra (Sala Liviu Ciulei) puteţi vedea două dintre cele mai recente producţii ale Teatrului Tineretului din Piatra Neamţ: *O... ladă*, creaţie colectivă după Ion Creangă, în regia lui Alexandru Dabija, şi *Gărgăriţele se întorc pe pămînt*, de Vasili Sigarev, în regia lui Alexandru Mâzgăreanu (premieră). Nu le rataţi, Teatrul din Piatra Neamţ continuă să aibă, de prin anii '70 şi pînă astăzi, o reputaţie bună. (Luiza Vasiliu)

■ În acest week-end, după Rusia, Ucraina, Lituania, Estonia, Finlanda, concertul Rock'n Roll Forever ajunge şi în România. Aşadar, dacă este sîmbătă (14 decembrie în Bucureşti, la Romexpo), este Scorpions. (Stela Giurgeanu)

■ Pentru dependenţii de cărţi care se tratează cu cărţi şi pentru oricine e interesat de literatură, de scriitori şi tot ce are legătură cu ei, o soluţie eficientă e *bookaholic.ro*. Mi-a plăcut site-ul de la început, acum mi se pare şi mai consistent. E imposibil să nu găseşti aici ceva care să te intereseze. Actual, relaxat şi inspirat. (Ana Maria Sandu)

■ De la Humanitas Multimedia, dublul audio-book *Povestiri* de Ilf & Petrov în lectura lui Victor Rebengiuc, 15 povestiri plus un bonus track nepreţuit, un audio *making of* în care actorul nu-şi poate stăpîni rîsul în timpul lecturii. (Marius Chivu)

■ „Cîntece piratereşti", noul CD al lui Alexandru Andrieş. Acelaşi şi mereu altul, înconjurat de cei fără de care sound-ul nu „iese" (Maria Ioana Mîntulescu, Sorin Romanescu, Mircea Tiberian, Cristian Soleanu, Virgil Ianţu, Dănuţ Georgescu, Alexandru Gorneanu, Radu Brânzaru), Alexandru Andrieş pune cap la cap 19 piese (plus, pe coperta interioară a CD-ului, nişte versuri intitulate *E criză mare)* cu har şi haz, dar şi cu melancolie şi tristeţe. Prevăd că (măcar) unele refrene vor intra în repertoriul de fredonări zilnice ale multora dintre noi. De pildă: „nu mă lăsa să-mbătrînesc", „sarmaua e plagiată şi micu-i puţin plagiat" şi, mai ales, „avem primar un măcelar". (Mircea Vasilescu)

■ *Extraordinarul voiaj al unui fakir care a rămas blocat într-un dulap Ikea*, un roman captivant în care e vorba de ce scrie-n titlu. Autorul cărţii, Romain Puértolas (se citeşte pu-er-to-las!), este, probabil, revelaţia anului. Cartea a apărut la editura Baroque Books & Arts. (Matei Martin).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Războiul româno-român**
- **Zîne, spiriduşi şi alte creaturi**

album dilematic Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Tiraj: 8.700
Tipărit la Tipomedia

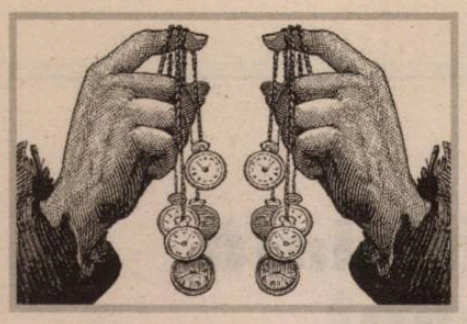

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Nota testamentară a lui Constantin Noica

Pe la mijlocul anilor ’80, Constantin Noica mi-a dat un plic în care se afla o „notă testamentară“ cu „introducerea“ următoare: „Lui Andrei, cu rugămintea de a publica undeva rîndurile acestea, în ceasul despărțirii mele.“ Între timp, textul a fost publicat, dar socotesc util să-l republic, acum, la ceas aniversar, pentru a corija o eroare de lectură, strecurată, din nepricepere, pripă sau rea-credință, în unele comentarii apărute în ultimii ani. Iată transcrierea corectă a „notei“ cu pricina:

„Dacă se va interesa cineva de activitatea mea cărturărească, îl rog să *nu* țină seama de următoarele:

1. de biografia mea, ce nu are conținut, în bună parte din voință proprie;

2. de traducerile mele literare sau pseudoliterare, întreprinse în tinerețe exclusiv sub solicitări exterioare;

3. de două din traducerile mele filozofice, anume cea din Presocratici (vol. I, partea finală), ajunsă la tipar în condiții regretabile, precum și de întinsa traducere din Alexandru din Afrodisia, aflată în arhivele Academiei de Științe Sociale și Politice.

Mi-am trăit fără rest viața în idee. Este bine să sfîrșim.

Constantin Noica
Păltiniș, 198...“

Greșeala de lecțiune pe care o am în vedere se află în ultimul rînd al textului: în loc de „Mi-am trăit fără *rest* viața...“ s-a putut citi: „Mi-am trăit fără *rost* viața...“ Prilej – pentru unii comentatori – să inventeze portretul unui Noica dezabuzat, lovit, la bătrînețe, de o criză romantică a lipsei de sens, a eșecului ireversibil, pe care numai moartea îl poate suspenda („Este bine să sfîrșim“). S-au găsit, inevitabil, și hermenuți subtili, care să extindă „marasmul“ nicasian asupra „discipolilor“. Degeaba încercăm noi, „păltinișenii“, să cădelnițăm, postum, statuia maestrului și să ne cuibărim, lacomi de glorie, sub pulpana lui. Doar a spus-o singur: a trăit „fără rost“. Fără rost ne aferăm și noi pe scena publică.

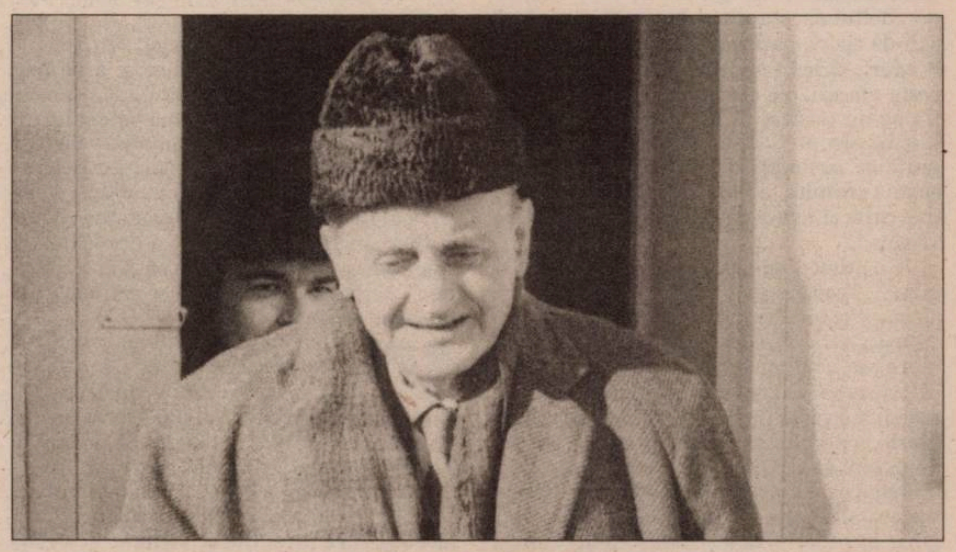

Să spunem, mai întîi, că, grafic vorbind, lecțiunea „rost“ în loc de „rest“ e imposibilă. Manuscrisul e cît de poate de clar. Apoi, cine l-a cunoscut (și citit) pe Constantin Noica știe că genul acesta de lamentații crepusculare nu-i stăteau în fire. Cel care repeta adesea: „Dacă viața n-are sens, dă-i tu unul!“ nu putea, *in articulo mortis*, să clameze absurdul existențial, victoria finală a neantului. Ceea ce a vrut să spună Constantin Noica era că și-a trăit viața *în idee*, fără să pună preț pe tribulații biografice mai mult sau mai puțin accidentale. E ceea ce citim, de altfel, la primul punct al notei testamentare, unde semnatarul roagă să nu se țină seama de biografia sa, „ce nu are conținut“. Destinul privat era, pentru Noica, *balast* nesemnificativ. Poți fi sau nu de acord cu acest mod de a vedea lucrurile, dar dacă vrei să rămîi fidel filozofului, trebuie să iei notă de obsesia lui de a se justifica strict prin activitatea sa „cărturărească“, nelăsînd în urmă nici un alt „rest“. A trăi „fără rest“ însemna, pentru el, a trăi *nerezidual*, a construi fără risipă colaterală, a lucra concentrat, orientat, avînd drept singură axă *„legato“*-ul ideii proprii. În bună măsură, aceasta performanță oarecum nelumească i-a reușit. Iar dacă, totuși, viața sa a lăsat vreun „rest“, atunci, restul acesta e însăși opera sa, comunitatea pe care a adunat-o în jurul său, elanul intelectual pe care a știut să-l întrețină, într-o lume descumpănită. Restul... sînt simple erori de lecțiune.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Culture matters

Dacă de Sfîntul Andrei tot se deschid cerurile, niște amici mai întreprinzători, la propriu și la figurat, mi-au cerut să-mi aduc „luneta“ de antropolog și să împărtășesc unei selecte adunări cam ce văd eu din anul viitor. E vremea sărbătorilor, cînd tot omu’ începe să se gîndească deja la ce-o să fie la anul, iar rolul de Tata Omidantropu’ era nostim și provocator, așa că m-am prins în joc.

Dar ce previziuni putea să facă un antropolog pierdut printre economiști de vîrf, bancheri, supermanageri și alți oameni serioși, care își argumentau profețiile despre sfîrșitul crizei, tehnologii revoluționare, megatrenduri mondiale și alte probleme grave ale țării și omenirii? Neștiind să vorbesc decît despre ceva legat de cultură, am privit, deci, la steaua culturii pe anul 2014. Și am avut o revelație: mi s-a părut că o văd strălucind, urcînd zglobie pe firmament!

Să ne lămurim însă: steaua antropologică a culturii nu este luceafărul culturii „înalte“, iar strălucirea ei nu se măsoară în număr de autori clasici citiți în ultima lună sau de spectacole de teatru și operă vizionate în același interval de timp. În această privință, n-am avut nici o revelație... Steaua la care mă refer eu este aceea a culturii în sensul ei larg și mai puțin ierarhic, a culturii ca activitate și preocupare socială ce însoțește activitățile economice, politice etc., pe care le desfășoară orice societate și care se întrepătrunde, adesea, cu acestea. *Această* stea culturală mi-a apărut brusc ca ceva mai strălucitoare și zîmbitoare.

Să mă explic, renunțînd de acum la metafore și alte ornamente de stil.

De ceva vreme (puțină), am avut impresia că această cultură începe să conteze, să preocupe, să constituie o miză: *culture matters* – cum ar spune americanii. Explicația primă ar fi relativ simplă: în condițiile unei crize a majorității resurselor, cultura este nu numai o resursă alternativă, ci și singura resursă integral și permanent „regenerabilă“. Proaspăta strălucire a culturii ar fi, astfel, una mai degrabă *par défault*, dar e bine și așa...

Să privim însă mai circumscris cîteva domenii reprezentative.

Cultura și corporațiile, mai întîi. Cred că în 2014 (nu luați foarte în serios acest interval strict de timp!) vom asista la nuanțarea „rețetelor“ de corporație (cam anchilozate în autosuficiență inoculată de succesele anterioare) și căutarea unor soluții și strategii alternative și creative bazate tot mai mult pe cunoașterea *particularităților* culturale, nu doar pe *generalitatea* mecanismelor pieței. Altfel spus, corporațiile – care, prin definiție, *știu* ce au de făcut – vor începe să mai și *întrebe* – și anume, nu doar cine ce și cît cumpără. Astfel, o atenție mai mare va fi acordată diversității culturale și fragmentării corespunzătoare a publicului, alimentate mai ales de dinamica generațională tot mai alertă, dar și de trezirea încă puțin sesizată a ruralului: *„nasc și la țară cumpărători“* va fi o veste bună pentru cei care vor ști să întrebe. Pe scurt, cunoașterea și valorificarea dinamicilor culturale vor deveni un atu competitiv pe piață. De asemenea, orientarea Corporate Social Responsibility (CSR) și a sponsorizărilor corporatiste spre proiecte de nișă de tip cultural va deveni un atu de imagine care va începe să conteze.

În al doilea rînd, media și spațiul public. Asistăm deja, și vom asista tot mai mult, la o redescoperire a naționalului și a „României profunde“. De la *Românii au talent* (respectiv multe talente), la *România optimistă*, *știri pozitive* și *produse românești*, revenirea localului, ca să spun așa, va deveni una semnificativă și din ce în ce mai coerentă. Nu, Doamne ferește, în sensul vreunui soi de protecționism și nici în cel al unei simple crize de patriotism zvăpăiat, ci ca referință care începe să conteze și pentru populație. Desnu bagatelizează „cultura înaltă“, dar ceea ce sîntem obișnuiți să numim astfel este doar o parte a culturii în sensul ei larg. Tot ce intră în prezent în industriile creative este tot cultură și contribuie, direct sau indirect, și la promovarea și vitalitatea „culturii înalte“. Și, apropo de vitalitate, investiția în cultură va constitui tot mai mult un atu competitiv în vitalitatea economică și turistică a orașelor. Or, unele orașe mai mici au înțeles deja acest lucru și au luat-o înaintea unor orașe cu tradiții și infrastructură culturale mai pu-

Cultura este singura resursă integral și permanent „regenerabilă“.

chiderea spre cultură și „societatea reală“ va deveni, astfel, un atu competitiv al canalelor media – fără să detroneze, evident, politicul, dar devenind o ofertă alternativă aducătoare de valoare adăugată. Cine va avea curajul – dar și talentul – de a se angaja în această direcție nu va avea decît de cîștigat pe termen mediu și lung.

În sfîrșit, economia culturală, care continuă să-și vadă de treabă și să crească, nebăgată în seamă, și care a ajuns pe undeva pe la 7% din PIB. Știu că pentru unii această sintagmă (de fapt, domeniu al activității sociale) este încă o contradicție în termeni, cultura neputînd fi asociată cu economicul. Ei bine, nu numai că poate, dar e foarte bine să fie! Și este bine să devenim conștienți de faptul că și cultura poate produce bani, nu numai să-i cheltuie în scopuri nobile. Nimeni ternice. Iar competiția deja deschisă pentru Capitala culturală a Europei poate fi un motor important în această direcție, pentru cele cîteva orașe care și-au anunțat participarea. În plus, vitalitatea orașelor, care se măsoară și în beneficii economice, include și valorificarea patrimoniului, un domeniu al „culturii înalte“ în mare suferință la noi.

Acestea fiind zise, nu-mi rămîne decît să vă urez vise plăcute. Și fie ca visele să vi se împlinească...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

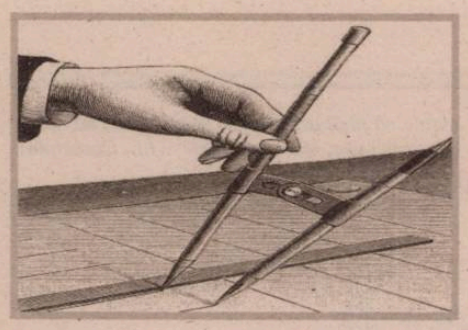

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Cum construiau altădată capitaliştii români

Nu-i nimeni care să nu ştie că, în capitalismul pe care ne căznim să-l înjghebăm, scandaluri dintre cele mai mari izbucnesc în legătură cu construcţiile pe cheltuiala statului. Autostrăzi, poduri, săli de sport, patinoare sau, pur şi simplu, borduri. Oricîte abuzuri se dezvăluie în aceste afaceri, ele continuă cu acelaşi avînt. Ca să nu credem că de vină este sistemul, sau că aşa ar fi fost întotdeauna românii, profitori nesimţiţi de beneficii umflate pe seama statului, e bine, din cînd în cînd, să mai citim cîte ceva despre constructorii de pe vremuri.

Un prieten mi-a pus în mînă o carte: Virgiliu Z. Teodorescu – *Tiberiu Eremie. Un om de omenie, un demn exemplu de urmat,* Bucureşti, 2013. Fiindcă, poate, Editura AGIR n-are cea mai bună distribuţie, cred că nu-i de prisos să fac cunoscut subiectul. E povestea unui inginer care a avut în vedere numai binele poporului său. Părinţii noştri îşi mai aminteau de el. Omul a fost unul dintre acei ardeleni care au venit aici cînd, încă, România era altă ţară, iar el, născut în 1875, originar din Săcele, ca alţi intelectuali valoroşi din generaţia lui (dr. Ştefan Irimescu, de pildă), studiase la Zürich între 1893 şi 1897.

Ce se învăţa la Politehnica de acolo se vede din diploma dobîndită, pe care urmaşii au păstrat-o: geometrie, mecanică, fizică, multă geologie, geodezie, construcţii civile, tehnologia materialelor, poduri de piatră, de lemn şi de fier, fundaţii, străzi şi căi ferate. Materii suplimentare, încă vreo 20, a căror însuşire era benevolă. Pe cînd la celelalte, limba de predare era germana, aici se adăugau franceza *(Causeries sur les livres nouveaux,* cu marele profesor Droz, fondatorul faimoasei librării-edituri) şi italiana (Manzoni, Leopardi şi literatura contemporană). Ca teme de istorie – primii ani ai Republicii franceze şi opera lui Napoleon.

La Bucureşti a fost angajat din 1898 la Ministerul Lucrărilor Publice şi a devenit membru al Societăţii Politehnice (astăzi AGIR). Interesat de utilizarea betonului armat la construcţiile civile şi publice – metodă pe care, în ţara noastră, o introdusese cu numai cîţiva ani înainte Anghel Saligny –, inginerul Eremie a înfiinţat Societatea „Beton şi Fier" în 1907. Ulterior, s-a dezvoltat Întreprinderea Generală Tehnică „Tiberiu Eremie". Activitatea sa avea să se extindă de la un capăt al ţării la altul.

Pentru a menţiona numai clădirile importante din Bucureşti, în 1911 se ridica, la colţul Căii Victoriei cu Sărindar (str. C. Mille), Hotelul Luvru (astăzi Capitol), iar în 1912 – teatrul de pe strada Lipscani, nr. 53, care mai tîrziu s-a numit Rapsodia. A urmat, în 1913, impunătorul ansamblu Imobiliara, cu pasajul Victoria, care face legătura între Calea Victoriei şi strada Academiei. După război, perioada de mare angajare în serviciul Capitalei, ale cărei nevoi erau acum de modernizare, a produs întîi Palatul Sindicatului Ziariştilor, o elegantă construcţie proiectată încă din 1912, de arhitectul I.D. Berindey, care s-a terminat în 1921. Apoi, încep lucrările la Palatul Societăţii „Tinerimea Română" şi alături, la Societatea Studenţilor în Medicină, pe cheiul Dîmboviţei. În 1926, pe strada Carol Davila, nr. 48, o altă comandă a produs sediul creştinilor după Scriptură – o asociaţie religioasă neoprotestantă (mişcarea de la „Cuibul cu Barză"). În zona de la Izvor, de unde porneşte Calea Victoriei, au apărut blocurile Adriatica – Trieste (1926-1927) şi Agricola – Fonciera (1928-1932), amîndouă datorate lui Petre Antonescu. Marele şantier din Calea Rahovei a lucrat la extinderea afacerilor Bragadiru, în jurul fabricii de bere, unde s-a înălţat un adevărat palat. Ultimele clădiri monumentale executate de Întreprinderea „Tiberiu Eremie" au fost, în anii 1934-1936, Halele Ford şi Facultatea de Drept, ambele în colaborare cu arhitectul Petre Antonescu.

Fabrica APACA

Toate aceste construcţii au rezistat cutremurului din 1977, dovadă a înaltei calităţi şi a probităţii care au caracterizat munca inginerului Eremie. Dimensiunile activităţii sale pot fi înţelese numai ţinînd seama de realizările ei din provincie (îndeosebi în Transilvania şi în Banat – bisericile epocii interbelice). Datoria faţă de acest om aici, în Bucureşti, a arătat-o N. Iorga, care-i era recunoscător pentru sprijinul dat fără preget Ligii Culturale şi *Neamului Românesc.* Atunci, la moartea „ziditorului", în 1937, scria el: „Prin grija lui personală de fiecare amănunt creştea înfăţişarea capitalei româneşti pe care o dorea să se poată întrece cu cele mai mîndre şi mai bogate din centrele lumii."

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Pînă unde este sănătos etatismul în cultură?

În ultimii ani, şi pe fondul crizei, desfăşurarea activităţilor culturale din Iaşi a depins într-un mare grad de finanţările primite de la Primărie şi Consiliul Judeţean. Cele două au şi un cuvînt greu de spus în numirea managerilor unora dintre cele mai proeminente instituţii culturale din oraş.

Patru evenimente de marcă din Iaşi, în 2013, au fost Festivalul Internaţional al Educaţiei (FIE), Festivalul Internaţional de Literatură şi Traducere (FILIT), Gala Premiilor Operelor Naţionale şi Gala Premiilor UNITER. În toate cazurile, finanţarea din bani publici a fost covîrşitoare. Dacă la primul eveniment, organizat de Primărie, suma alocată a rămas un mister, publică fiind doar cea de 100.000 de lei, alocată de Consiliul Judeţean (partener al festivalului), la FILIT, lucrurile au fost mai transparente: Consiliul Judeţean a virat Muzeului Literaturii (organizator) echivalentul a 500.000 de euro. 100.000 de lei au ajuns de la Primărie la Opera Română pentru Gala Premiilor, iar pentru relocarea UNITER, Consiliul Judeţean a alocat 180.000 de lei.

Contribuţia bănească a Primăriei şi a Consiliului Judeţean pentru cultură nu se opreşte aici. Ambele instituţii organizează periodic concursuri de proiecte culturale. În total, 580.000 de lei în 2013.

Conducerea unor cunoscute aşezăminte culturale depinde instituţional de cele două reprezentante ale administraţiei publice locale. Muzeul Literaturii Române este în subordinea Consiliului Judeţean, tot în această custodie fiind Biblioteca Judeţeană „Gh. Asachi". Casa de Cultură „Mihai Ursachi" aparţine Primăriei. Pe de altă parte, Casa de Cultură a Studenţilor se află în „parohia" Ministerului Tineretului şi Sportului, iar Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" – în cea a Ministerului Educaţiei. Toate acestea au trecut recent prin schimbări, unele discutabile. Astfel, la Biblioteca Asachi, director a devenit Dan Doboş, şeful de campanie electorală al primarului municipiului Iaşi în 2012. Scriitor obscur, Doboş a fost anterior şef de ziar. La „Mihai Ursachi" a fost înscăunat un alt scriitor, tot mediocru, şi el jurnalist: Adi Cristi, recunoscut pentru vehemenţa cu care îi ataca pe adversarii celor care i-au mulţumit cu o funcţie călduţă. La Casa Studenţilor, un pedelist a lăsat locul unui liberal. Un şoc a fost la Biblioteca Centrală: în locul lui Alexandru Călinescu, ieşit la pensie, a fost pus Gheorghe Teodorescu, trimis în judecată de DNA pentru fals în înscrisuri sub semnătură privată.

Finanţarea de către putere a culturii poate avea şi neajunsuri.

Deşi ajutorul banului public este întotdeauna binevenit, finanţarea de către putere a culturii poate avea şi neajunsuri. Un exemplu ar fi premierea sau impunerea unor evenimente/personaje care sînt pe placul finanţatorului (pictorul lui Ceauşescu, Dan Hatmanu, este Cetăţean de Onoare al municipiului). Există apoi pericolul ca fondurile să meargă cu preponderenţă într-o direcţie. În campaniile electorale, beneficiarii nu se sfiesc să semneze materiale de susţinere pentru cel care îi finanţează.

Dependenţa de bani publici poate anchiloza spiritul întreprinzător al managerilor culturali, care ar trebui să facă apel şi la alte tipuri de obţinere de fonduri, cum ar fi sponsorizările/concursurile organizate de firme private/bănci, transferul a 2% sau 20% din veniturile/profitul persoanelor fizice/societăţilor comerciale. Varietatea – şi nu exclusivitatea – poate aduce independenţa faţă de hachiţele factorului politic.

Cel mai delicat aspect este însă cel al cenzurii şi autocenzurii creatorului. Un apreciat scriitor ieşean, din noua generaţie, tuna şi fulgera, pînă anul trecut, pe blog şi într-un săptămînal de cultură, împotriva guvernării din acea vreme. După schimbare, a mai postat doar două texte în care îşi arăta consternarea faţă de acţiuni ale noului ICR, dispărînd apoi din spaţiul public. A revenit recent, fiind implicat în organizarea FILIT, manifestare finanţată de liberalul Cristian Adomniţei.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

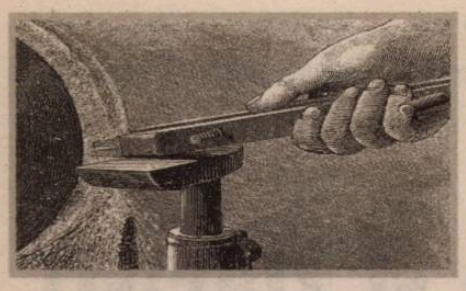

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

De ce aş vota cu Mugur Isărescu

Deşi candidatura sa rămîne la stadiul de zvon sau cel mult de ipoteză de lucru, guvernatorul BNR Mugur Isărescu se anunţă deja drept unul dintre jucătorii cu şanse foarte mari de cîştig la alegerile prezidenţiale de peste un an. Conform barometrului „Adevărul despre România", realizat de INSCOP Research şi ziarul *Adevărul,* guvernatorul ar cîştiga în turul al doilea în faţa oricăruia dintre candidaţii cotaţi cu şanse de a ajunge în această fază a prezidenţialelor. Ar obţine peste 52% în faţa actualului premier Victor Ponta (iarăşi o prezumtivă candidatură) şi ar lua peste 62% în faţa lui Crin Antonescu – singurul candidat anunţat deja şi cotat cu şanse reale în cursă.

Desigur, alegerile nu sînt totuna cu sondajele. Şi, cu o linie de start care ar putea cuprinde trei pretendenţi cu şanse reale la turul doi (Victor Ponta, Crin Antonescu, Mugur Isărescu), e greu de spus cine ar ajunge în finală. Chiar judecînd la rece, guvernatorul BNR ar pleca în cursă cu un handicap: lipsa unei structuri de partid care să adune voturile bob cu bob, prin structurile sale în teritoriu, prin „mobilizarea" alegătorilor după metode deja binecunoscute. Ca să nu mai punem la socoteală dificultăţile finanţării unei campanii prezidenţiale, în lipsa sprijinului unui partid puternic.

Există, apoi, experienţa alegerilor din anul 2000, cînd Mugur Isărescu nu a reuşit să acceadă în turul al doilea – a candidat independent, dar susţinut de către CDR. Poate că ar fi reuşit, dacă pe acelaşi culoar nu ar fi alergat şi Theodor Stolojan, candidatul PNL. Nu se ştie cum ar fi arătat o finală cu Ion Iliescu – în orice caz, turul al doilea n-ar fi fost o formalitate pentru acesta din urmă, aşa cum a fost avîndu-l în faţă pe Corneliu Vadim Tudor. (Desigur, acelaşi lucru îl poate spune astăzi şi eurodeputatul PDL: un singur candidat pe culoarul de dreapta ar fi avut şanse bune în turul al doilea, atunci, în 2000). Dar asta este deja istorie.

Cifrele de azi ale sondajului indică o schimbare de percepţie a publicului faţă de anul 2000, cînd polarizarea politică era evidentă: „ai noştri" şi „ai lor". Acum, scorurile bune obţinute de Mugur Isărescu în sondaje indică, pur şi simplu, dorinţa unui altfel de preşedinte, care să vină din altă parte decît de pe terenul confruntărilor politice de zi cu zi şi din platourile televiziunilor de ştiri.

Şi de ce ar fi mai bun Mugur Isărescu? Mai întîi de toate, pentru că, spre deosebire de cei mai mulţi dintre politicienii actuali (nu toţi, dar cei mai mulţi...), Mugur Isărescu poate spune că, într-adevăr, a realizat ceva în viaţă. Că funcţia prezidenţială ar reprezenta încununarea unei activităţi îndelungate în slujba României, şi nu ocuparea unei poziţii strategice pe cîmpul de luptă politică.

De aici, un alt argument: Mugur Isărescu nu ar avea de ce să fie interesat în constituirea unui partid prezidenţial sau a unei majorităţi parlamentare proprezidenţiale, eventual prin „ruperea" unei majorităţi deja existente sau prin inventarea de partide-fantomă care să altereze rezultatele alegerilor. Ar fi de aşteptat ca Mugur Isărescu să lucreze cu majoritatea care va rezulta de pe urma alegerilor sau prin negocierile dintre partide (că şi asta face parte din democraţie).

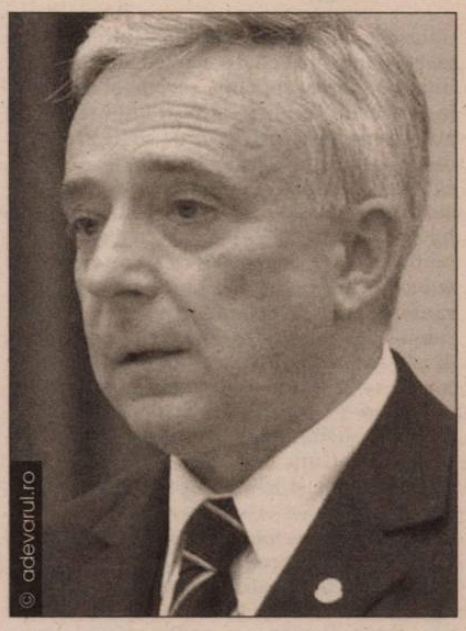

Funcţia prezidenţială ar reprezenta încununarea unei activităţi îndelungate în slujba României.

Ar însemna că preocupările sale ar fi puţin altele decît ale unui preşedinte cu care ne-am obişnuit. N-ar trebui să ne aşteptăm din partea domniei sale să-şi folosească atribuţiile şi pîrghiile politice ale funcţiei (iar acestea nu sînt chiar puţine) pentru a se implica de partea sau împotriva unei formaţiuni politice.

Ar fi de aşteptat ca Mugur Isărescu să aibă în Guvern – indiferent de felul în care va arăta acesta – un partener. Dar, în acelaşi timp, să fie, pentru orice Guvern, un partener exigent. Ne-am putea aştepta ca neînţelegerile şi diferenţele de vederi (sigur vor apărea!) să fie rezolvate într-o măsură mai mare în discuţii de cabinet, scutindu-ne de spectacolul degradant al confruntărilor televizate. Bălăcăreala publică n-are a face cu democraţia.

De ce Mugur Isărescu? Pentru că, în realitate, a exercitat puterea în timp îndelungat şi ar fi mai puţine şanse ca tocmai acum să se lase îmbătat de ea. Pentru că structurile prin intermediul cărora a exercitat puterea au fost – şi sînt – unele de competenţă, şi nu de subordonare de tip militar. Pentru că, deşi nu s-a aflat în interiorul politicii, a lucrat îndeaproape cu structurile politice şi le cunoaşte foarte bine, aşa cum sînt ele, cu bune şi rele. Pentru că, pînă la urmă, o victorie a sa nu ar însemna că alţii au fost ciuruiţi. Pentru că este ultimul de la care ne-am aştepta să pună categorii sociale sau partide politice unele împotriva altora, gîndind la un cîştig politic sau electoral din asta.

În sfîrşit, Mugur Isărescu deţine conexiuni internaţionale remarcabile, atît ca urmare a apartenenţei sale îndelungate la comunitatea guvernatorilor de bănci centrale, cît şi ca membru al Trilateralei, o organizaţie care influenţează decizii la nivel global.

Chiar dacă nu singurul, guvernatorul BNR ar fi printre puţinii cu un asemenea profil, şi o eventuală victorie în cursa prezidenţială ar detensiona mult peisajul politic. Problema este că nu avem o asemenea candidatură. Şi mai e o problemă: dacă ar exista, greşelile care vor apărea în campania electorală – şi vor apărea, inevitabil – vor fi mai dur taxate de către public decît în cazul altor candidaţi. Pentru că şi aşteptările sînt cu mult mai mari.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

De ce îmi place Burke

– trei idei –

„...what shadows we are and what shadows we pursue"

Teoretic, nu ar trebui să-mi placă „teoreticienii" în politică. Nici lui Edmund Burke – îl recitesc mereu cu nestinsă fascinaţie! – nu-i plăceau. Burke, se ştie, nu a scris cărţi de politică, nu a elaborat tratate şi nici măcar n-a încercat eseul. Burke *a făcut* politică şi, prin urmare, ceea ce ne-a rămas de la el sînt cuvîntări şi scrisori, polemici, discursuri pro sau puncte de vedere redactate la cererea cuiva. Pe cît de celebra, pe atît de masiva *Istorie a filozofiei politice,* editată de Leo Strauss şi Joseph Cropsey, spune că Burke îi detesta pe „teoreticienii" intraţi în politică şi se temea de pătrunderea „teoriilor" în politică, din trei motive: 1) avînd pretenţii de universalitate, „teoriile" radicalizează politica; 2) prin simplul fapt că elaborează „teoriile" şi insistă să le aplice, „teoreticienii" cred că politica este predictibilă; 3) prin gradul lor de generalitate, „teoriile" simplifică impardonabil politica. Nimeni nu se guvernează pe sine cu „abstracţiuni şi universalii", începe Burke celebra cuvîntare despre petiţia unitarienilor (1793). Şi continuă: „Un politician diferă de un profesor universitar – ultimul are doar o viziune generală asupra societăţii, cel dintîi are un număr de circumstanţe pe care trebuie să le combine cu ideile generale şi să le ia în considerare. Circumstanţele sînt infinite, se combină infinit, sînt variabile şi trecătoare – cel care nu le ia în considerare nu este doar în eroare, este nebun de-a binelea... este nebun din punct de vedere metafizic. Fără să piardă din vedere principiile, un politician trebuie să fie ghidat de circumstanţe – judecînd împotriva exigenţelor momentului, politicianul îşi poate ruina ţara de tot." În ultimele decenii, foarte mulţi comentatori ai lui Burke spun că ceea ce înţelegea el prin „teorii" şi „teoreticieni" înseamnă, de fapt, ideologii. Aşadar, Burke se temea de ideologii şi de ideologi. Aici, bătrînul conservator se întîlneşte cu mentorul *Dilemei* noastre (a se citi interviul dlui Andrei Pleşu, apărut recent într-un supliment al revistei *22).* Conservatorismul autentic nu este şi nu poate deveni niciodată o ideologie. Ideologizarea sa nu este niciodată un proces natural (aşa cum se poate întîmpla cu orice alt corp coerent de idei politice). Odată ideologizat, conservatorismul devine altceva, se rătăceşte de sine, eşuează fie lamentabil, fie periculos.

A fi prudent înseamnă a înţelege că schimbarea este suprema lege a lumii.

Edmund Burke propune una dintre cele mai sofisticate receptări ale dreptului natural. Distincţiile sale îi permit să avertizeze – cel dintîi, după ştiinţa mea – că drepturile naturale, fundamentale, inalienabile ale omului nu se pot suprapune dorinţelor sale. Mai precis, chiar dacă toţi oamenii doresc să se bucure de anumite drepturi şi, prin consens, le-ar plasa pe lista drepturilor naturale, pentru a rămîne dincolo de orice discuţie şi dincolo de orice posibil abuz statal, aceste dorinţe nu devin drepturi fundamentale în sens real. De pildă, spune Burke, dreptul la căsătorie nu poate fi un drept fundamental, natural, pentru că, adus în executarea sa, asta înseamnă riguros că fiecărui bărbat care are dreptul la căsătorie îi corespunde o femeie care are obligaţia de a se căsători cu el – sau invers –, ceea ce e absurd. Sigur, argumentul lui Burke nu mai e atît de solid după ce teoria dreptului a redescoperit, pe filieră romană, opozabilităţi diferite pentru anumite drepturi. Astfel, există drepturi care implică obligaţii în sarcina cuiva anume şi drepturi care implică obligaţii în sarcina tuturor celorlalţi (juriştii le spun „drepturi opozabile *erga omnes").* Aceste din urmă drepturi sînt, de regulă, corelative obligaţiei generale de a nu face. Astfel, dreptul cuiva la căsătorie naşte obligaţia în sarcina tuturor celorlalţi de a nu face nimic care să-l împiedice să exercite, cînd va dori, acest drept. Totuşi, ideea lui Burke este extrem de preţioasă astăzi. Nu orice dorinţă a noastră este un drept. În postmodernitate, lista drepturilor inalienabile se tot lărgeşte – iată una dintre marile iluzii ale timpului nostru. Ne tot acordăm drepturi, crezînd că asta ne face mai liberi, mai fericiţi.

Prudenţa şi schimbarea. După Burke, a fi prudent înseamnă a înţelege că schimbarea este suprema lege a lumii. Tot prudenţa ne îndeamnă să facem astfel încît această schimbare să se petreacă cît mai lin, fără sincope, fără forţări, fără deturnări – firesc, natural. Cînd a ajuns la pîrg, fructul cade. Nimeni nu trebuie să zgîlţîie copacul ori să smulgă fructul. Cultivînd doar aparent paradoxul, Burke crede că schimbarea conservă lumea şi, prin urmare, e prudent să o înţelegem şi să o acceptăm. Cu adevărat înţelept este să o pregătim, fără să o grăbim, şi să o gestionăm, fără să o întîrziem. Dar drumul pînă la înţelepciune e lung. Deocamdată, să lucrăm la prudenţă.

(septembrie 2010)

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O poveste cu trenulețe și ziariști

Acum multă vreme, Adrian Năstase făcea prima sa vizită externă în calitate de premier, într-una dintre țările cele mai importante ale Uniunii Europene. Nu voi spune care, deoarece nu are relevanță pentru morala poveștii. Așa cum se obișnuia și (încă) se mai face, delegația oficială era însoțită de un grup numeros de ziariști. Ei veneau de pe la toate ziarele și televiziunile importante ale vremii, fie ele mai îngăduitoare, fie mai acide cu puterea. Nume mari. Nu le voi menționa, deoarece scopul textului de față nu este înfierarea deontologică a unui anumit confrate. Citeam, ca tot românul, relatările de la fața locului. La un moment dat, văd titluri de-o șchioapă în toate ziarele: „Țara X face investiții de un miliard de euro în România!" Pe vremea aia, nu exista moneda euro. Am aproximat eu suma, la cursul de schimb al monedei lor naționale, acum dispărute. După terminarea vizitei, dau să aflu în ce domenii s-au petrecut respectivele investiții, deoarece nu înțelesesem mare lucru din articole. Ajung la Guvern și mi se acordă privilegiul rar de a consulta „dosarul de vizită", adică documentația întocmită pentru a oferi premierului cele necesare negocierilor oficiale. Fascinantă lectură!

Am aflat că grosul „investițiilor" era direcționat spre modernizarea a două termocentrale mari și spre achiziția unei licențe de producție a unor trenuri automotoare, de la o uriașă firmă globală, să îi zicem S (numele său nu are relevanță prea mare pentru morala acestui articol). România avea nevoie de tehnologie nouă în domeniu și avea o tradiție interbelică remarcabilă (fabricile Malaxa au produs automotoare foarte bune, până când sovieticii au demontat linia de fabricație, după război, și au dus-o la ei acasă). În plus, în lipsa unei rețele de autostrăzi, țara ar fi avut de cîștigat enorm din modernizarea transportului feroviar de călători. Oricum, se dovedea că, de fapt, *România investea* în țara X un miliard de euro, nu viceversa. Din moment ce *tu cumperi* tehnologie, se cheamă că *tu creezi locuri de muncă* în țara parteneră, nu viceversa. Paranteză: prin 2006, l-am întrebat pe responsabilul „cu ziariștii" acelei vizite unde erau dînșii în momentul semnării respectivelor contracte și cum de scriseseră la unison (ai puterii și ai opoziției) atît de aiurea. *„La shopping*, domnule Giurgiu. Acolo erau, *la shopping*." Cum de au scris la fel? „Păi, ne-am ocupat și le-am dat noi materialele, aproape gata editate." Am dat din umeri. Mai auzisem asemenea povești, astfel încît nu m-am mirat prea tare.

După ce am aflat de achiziția licenței, am făcut un drum la reprezentanța din România a multinaționalei respective. Voiam să aflu care va fi norocoasa uzină care va prelua producția, asigurîndu-și, astfel, viitorul economic. Domnul U (numele complet nu are importanță pentru concluzia poveștii) îmi zice că e o dandana întreagă pentru a găsi producător. Electroputere nu avea chef, 23 August/Faur se codea. Până la urmă, licența a ajuns la Arad, cu chiu, cu vai. A mers așa greu pentru că se poate ca lichidarea fabricilor sau valoarea imobiliară a curților interioare să fi fost mai interesante decît producția de automotoare.

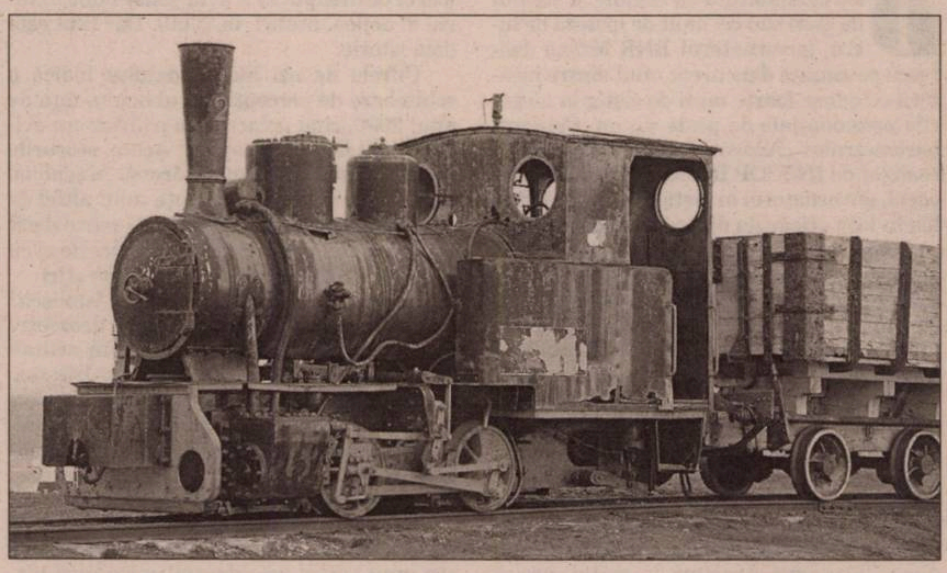

Aș fi păstrat povestea la capitolul anecdote cu ziariști la *shopping*, numai că, recent, văd la o televiziune de știri (nu are importanță numele ei în economia poveștii) cum că, dintre cele 120 de automotoare achiziționate în cadrul acelui contract, mai merg doar 80. Restul de 40 zac și ruginesc, deoarece „nu s-a contractat licență de mentenanță". Intervievați pe post de experți: un lider sindical de la CFR și faimosul domn Necolaiciuc. Nu înțelegeam nimic! Unde a dispărut licența? Cineva mințea, fără doar și poate. Am dat un telefon. Nu are importanță cui, unui șef din CFR. M-a lămurit imediat: lucrările de mentenanță și întreținere au fost scoase la licitație și, în afară de firma S (din *acel* stat membru al UE), mai dorește să participe și firma A (din *alt* stat membru). De aceea a apărut reportajul la o televiziune de știri ai cărei ziariști sau patroni erau „la *shopping*". Care e morala? Nu știu. E doar o poveste cu trenulețe și ziariști, iar eu sprijin libertatea de expresie din țara mea.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

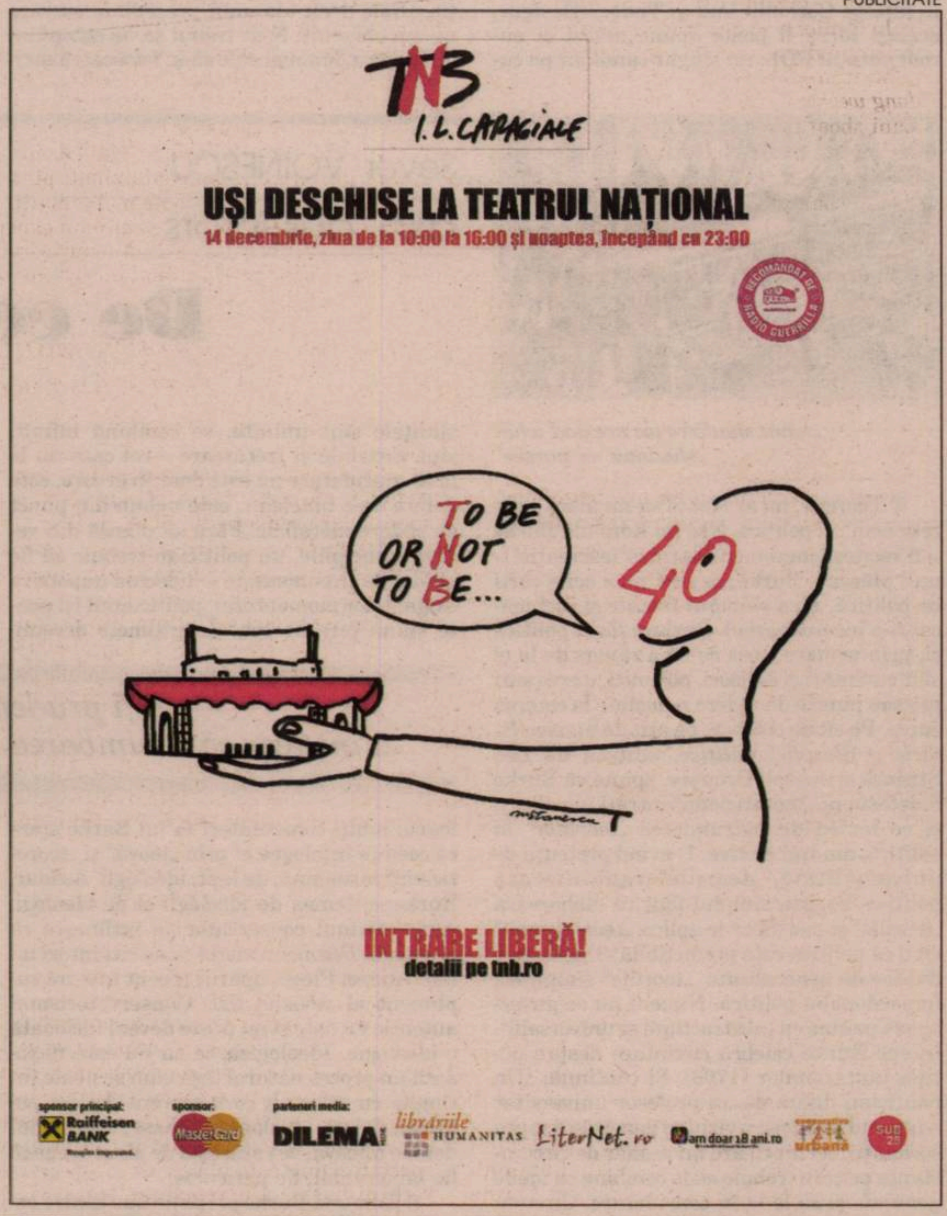

După Making Waves

Anca Fronescu şi Tom Wilson au fost la New York. Ei sînt doi dintre cei care au făcut posibilă această nouă ediţie a festivalului de film românesc din metropola americană, organizat în regim independent de Romanian Film Initiative. Ea este o susţinătoare ferventă a Making Waves, l-a sprijinit financiar şi l-a frecventat încă de la ediţia anterioară, cînd festivalul s-a ambiţionat să continue, deşi fondurile de la stat i-au fost tăiate, iar el – un regizor care, lucrînd la rîndul lui independent, şi-a văzut filmul – Experimentul Bucureşti – *proiectat cu casa închisă la Lincoln Center.*

Echipa Romanian Film Initiative: Corina Şuteu, Mihai Chirilov şi Oana Radu

■ Anca FRONESCU

Cînd se lasă iarna peste New York

Urmăresc festivalul de film românesc din New York de ceva vreme şi de doi ani îl susţin cu încredere şi îi sînt alături în carne şi oase. În vara aceasta, la un eveniment cultural de la Gara de Nord, Corina Şuteu (preşedinta Making Waves) mi-a adresat întrebarea în public: de ce mă implic în susţinerea acestui festival, fără să mă fi rugat cineva să fac ceva? M-am surprins dînd un răspuns ferm şi foarte personal: pentru că, după ani mulţi, m-am întîlnit cu un fenomen românesc cu care mă identific, un eveniment cu care rezonez, iniţiat de profesionişti care mă inspiră, într-un oraş pe care îl cunosc bine şi a cărui dinamică îmi este destul de clară.

Să reuşeşti, ca străin, să colaborezi cu unul dintre giganţii culturali newyorkezi (Lincoln Center), să deschizi un festival de film imediat după cel mai important *holiday* american – Thanksgiving, în cel mai faimos *long weekend* american (milioane de americani zboară de colo-colo zilele astea, oraşul se goleşte de newyorkezi şi se umple de turişti), să ai deschiderea *sold out* în ziua frenezie comerciale – *Black Friday,* şi să mai fie vreo sută de oameni afară care speră să prindă un loc pe scări măcar sînt motive suficiente să susţii că ţi-a ieşit un eveniment. Iar dacă filmul din deschidere, *Closer to the Moon,* are premiera mondială, se bucură de prezenţa regizorului, a cîtorva dintre actorii principali şi a producătorului străin, iar discuţia se încinge şi spectatorii aduc argumente foarte personale, sigur ţi-a mai ieşit bine ceva! Însă şi mai bine îţi iese cînd, în acest weekend lung, sîmbătă seara la ora 9, după alte şase proiecţii, ai din nou toate biletele vîndute la *Poziţia copilului,* iar vedeta serii este Luminiţa Gheorghiu, care susţine un Q&A elegant şi rafinat, alături de Corina Şuteu. Duminică au loc proiecţii, discuţii şi lansări de carte, toate în paralel, în săli diferite şi publicul (mulţi americani) vine şi pune întrebări, e curios să înţeleagă fenomenul Noului Val. Luni, cînd în altă sală rulează (toată ziua) gratis *Miracle on 34th Street* (cel din 1947), vine public (american) să vadă retrospectiva Corneliu Porumboiu, iar marţi sînt cinci proiecţii plus filmul de închidere *(Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism)* în prezenţa regizorului pe care *The New York Times* l-a numit printre cei 20 de autori *to watch*. Cînd toate datele astea corespund realităţii, şi *Variety, New York Times* şi *Hollywood Reporter* scriu despre evenimente, celebrul Charlie Rose filmează interviuri o dimineaţă întreagă cu Luminiţa Gheorghiu, Corneliu Porumboiu şi Corina Şuteu, în ultima zi de festival – ştii cumva că eşti pion activ şi demn de luat în seamă pe harta culturală a New York-ului. Iar dacă, după o „pauză" de o zi, mai continui cu a doua parte a festivalului, la Jacob Burns Center din Pleasantville – unul din cele mai dotate centre şi laboratoare de film şi artă din afara New York-ului, iar seara de deschidere e *sold out,* din nou şi în sală sînt americani mai ales, vine un moment cînd îţi poţi zice: „Sînt valuri la New York şi e public pentru ele!"

„Sînt valuri la New York şi e public pentru ele!"

■ Tom WILSON

Un festival care te intimidează şi te entuziasmează

Mi se pare întotdeauna ciudat să-mi prezint filmul – *Experimentul Bucureşti,* la festivaluri. E ca şi cum ţi-ai deschide jurnalul în public sau ca şi cum ai scoate dintr-un sertar un obiect pe care l-ai ţinut ascuns acolo multă vreme. Am lucrat cam şase luni la film, fără să spun nimic nimănui, fiindcă, sincer, n-am crezut că o să iasă ceva din el, pînă la urmă. Abia în ultimele stadii, la montaj, am fost de acord să-l arăt şi altcuiva. Îmi place să cred că această secretoşenie, şi, poate, o uşoară senzaţie de jenă legată de însăşi existenţa filmului l-au contaminat, pînă la urmă. Ar fi cum nu se poate mai nimerit, avînd în vedere că filmul e despre un experiment secret, care a avut loc în timpul fostului regim şi despre care puţină lume ştie ceva.

Toţi românii de la New York au poveşti de spus.

Din acest motiv, întotdeauna, proiecţiile cu public ale acestui film mi s-au părut ceva special, iar premiera din SUA, de la festivalul Making Waves, a fost şi mai şi. Acest festival, organizat de Romanian Film Initiative, te intimidează şi, în aceeaşi măsură, te entuziasmează, mai ales datorită locului de difuzare. Să ai o proiecţie la Lincoln Center înseamnă să calci pe urmele unui lung şir de regizori legendari. Un exemplu: chiar în ziua în care a avut loc sesiunea de întrebări şi răspunsuri pentru *Experimentul Bucureşti,* Michel Gondry participa şi el la o sesiune de întrebări şi răspunsuri, într-o sală vecină, la proiecţia noului său film *Is The Man Who Is Tall Happy?*. Să împarţi scena, chiar şi de la distanţă, cu Gondry e o ocazie incredibilă, mai ales pentru un regizor debutant ca mine.

Publicul (mulţi americani) vine şi pune întrebări, e curios să înţeleagă fenomenul.

Cu toate astea, ceea ce te entuziasmează cu adevărat la Making Waves e publicul care vine la festival. E un amestec ameţitor de spectatori din toată lumea, de la admiratorii vechi ai cinema-ului românesc, la nou-veniţi. Şi, bineînţeles, comunitatea românească e o forţă. Intenţionat n-am folosit cuvintele „expatriaţi" (care ar sugera că toţi sînt bogaţi) sau „imigranţi" (care ar sugera că toţi sînt săraci) pentru a descrie diaspora de la New York, fiindcă publicul a fost mult mai interesant decît aceste banale stereotipii. Era o adevărată imagine în secţiune a comunităţii, cu oameni din toate zonele şi de toate culorile politice. Şi tocmai asta a făcut ca prezentarea filmului meu să fie atît de interesantă.

Toţi românii de la New York au poveşti de spus. Mulţi au părăsit ţara înainte de Revoluţie, mulţi au fugit de regimul comunist şi toţi ştiu mai multe despre ce-a fost atunci, decît aş îndrăzni eu să pretind vreodată. Pentru un străin care prezintă un film despre România de dinainte de Revoluţie, nu cred că ar putea exista un public mai pretenţios. Întotdeauna am fost conştient, ca cineast, de poziţia stranie în care mă aflu – încerc să fac lumină asupra unei bucăţi din istoria României pe care eu nu am trăit-o. Nu pot pretinde nici măcar că am trecut prin vreun fel de comunism, aşa cum au făcut-o mulţi din public, sau că a trebuit să-mi risc viaţa părăsindu-mi ţara, ca să o iau de la zero într-o ţară nouă, cu altă limbă şi altă cultură, aşa cum a trebuit să facă mulţi din public. E greu să stai în faţa unei săli pline şi să vorbeşti despre istoria României, cînd, de fapt, oamenii din public ar trebui să fie cei care să te înveţe pe tine. Cel mai mare risc e ca lumea să înţeleagă lucrurile greşit şi, atunci, aş putea fi acuzat cu uşurinţă de aroganţă faţă de publicul meu.

Aşa că am fost extrem de conştient că lucrurile aveau un mare potenţial să meargă prost. Nu numai că mă găseam în faţa unui public de cinema foarte educat, într-unul dintre cele mai renumite cinematografe din New York, dar mai şi prezentam ororile comunismului unor oameni care nu aveau nevoie să li se amintească de ororile comunismului. Faptul că, la prima proiecţie, s-au vîndut toate biletele n-a făcut decît să mă pună şi mai tare pe jar.

La orice sesiune de întrebări şi răspunsuri, celor care le-a displăcut profund filmul le vine mai greu să vorbească, decît celor dispuşi să fie politicoşi, aşa că te poţi alege uşor cu o perspectivă deformată asupra percepţiei publicului. Acestea fiind spuse, reacţia publicului a fost incredibil de pozitivă. A fost una dintre cele mai bune proiecţii la care am participat.

La fel s-a întîmplat şi la alte proiecţii la care am reuşit să ajung. *Closer To The Moon* al lui Nae Caranfil a prilejuit o dezbatere despre ce anume face ca un film să fie românesc (filmul lui e în limba engleză, iar majoritatea actorilor nu sînt români). Şi filmul lui Porumboiu – *Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism* – a fost extrem de bine primit, asta am aflat-o de la cei care au fost în sală. Ador filmul, eu am făcut subtitrarea la el, aşa că ştiu replicile pe dinafară. Cred că aş putea recrea dialogul de la cap la coadă, aşa că am hotărît să nu mă duc să-l văd pentru a treizeci şi opta oară. N-am fost să văd nici cele trei filme din *„Trilogia ardelenilor"* (am refăcut subtitrarea pentru toate trei), nici *Domestic* al lui Adrian Sitaru (eu am făcut... ai înţeles ideea.) De fapt, poate că ar fi trebuit să-mi fac mai puţine griji în legătura cu reacţia publicului la abilităţile mele regizorale şi să mă preocupe mai mult dacă publicul va observa evidentele greşeli de subtitrare...

Ce m-a surprins la festivalul Making Waves e că este un festival finanţat şi prin *crowdfunding,* dar care nu îţi dă impresia asta. Cînd spui *„crowdfunding"*, te gîndeşti la ceva mai amatoricesc, la un festival făcut de prieteni, finanţat de prieteni, pentru prieteni. Lucrurile nu stau deloc aşa cu festivalul Making Waves. E un eveniment de talie internaţională, foarte reuşit, susţinut de organizaţii şi sponsori importanţi, care atrage un număr mare de spectatori, dintre cei mai pretenţioşi cinefili din lume. Şi, deşi asta înseamnă că vei avea mari emoţii cînd ţi se va proiecta filmul acolo, e, înainte de orice, o mare onoare.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

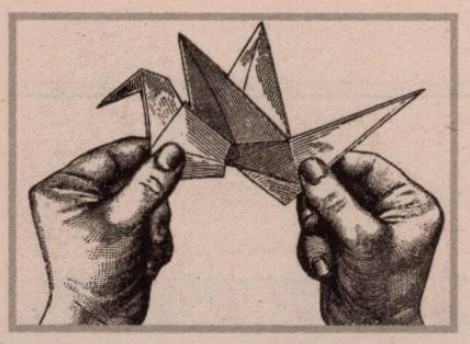

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Negustorii de formă

Dacă tot e „luna cadourilor“, cum se spunea odată, e, poate, momentul să observăm ce se întîmplă cu două cunoscute magazine din Bucureşti, care, în ultima vreme, au încercat să se „modernizeze“. Unul este Cocorul. După Revoluţie, devenise un soi de bazar supraetajat, cu mărfuri claie peste grămadă, în mirosuri ascuţite de naftalină. Găseai acolo lucruri de calitate medie, la preţuri bune, dar aspectul nu mai cadra cu pretenţiile unei capitale intrate deja în Uniunea Europeană. Aşa că proprietarii s-au gîndit, probabil, să-i dea un fason exterior video. Efectul e că, vorba aceea, la soare te puteai uita, la Cocor – ba. Pesemne că au vrut să-l „occidentalizeze“, dar au obţinut mai degrabă ceva ce sugerează China sau zonele mai răsărite din spaţiul ex-sovietic. În interior, îmbîcseala de bazar s-a transformat într-o aeriseală kitschioasă. La parter găseşti o impresionantă prăvălie de vinuri scumpe, dimpreună cu miros de mîncare de la un Billa recent deschis la subsolul clădirii. La etajul întîi sînt instalate cîteva magazine timide. Puţine firme cunoscute. Probabil că poţi găsi cîte ceva interesant, la un preţ nu foarte mare, dar nu asta e problema. Mai sus dai peste etajul aşa-numiţilor designeri români. Dintre ei, cel mai cunoscut e Cătălin Botezatu, din al cărui salon de modă se disting două jilţuri matlasate, de un negru sclipitor, cu picioare argintii.

La etajul al treilea găseşti alte cîteva magazine, apoi, la al patrulea şi al cincilea pare că bîntuie falimentul total. Nu mai e nimic. De altfel, în tot magazinul sînt puţini cumpărători, chiar şi în perioada sărbătorilor, ceea ce face ca vînzătoarele să zacă în general plictisite în cîte un colţ, aducînd aminte de înaintaşele lor de pe vremuri, din magazinele universale. Unele tastează concentrate SMS-uri, cu unghii lungi şi multicolore. Altele se mai adună şi la cîte o mică şuetă, după ce şi-au încuiat uşa magazinului, pe care au lipit o foaie cu formula clasică: „Vin în cinci minute.“ Cînd merg la toaletă, procedează tot aşa, trăgînd pentru o vreme grilajele de metal.

Bodyguarzi îmbrăcaţi în haine gri spre negru, asortate cu pantaloni şi cămăşi căcănii, hălăduiesc fără rost în sus şi-n jos pe scările rulante, trăncănind între ei la căştile şi microfoanele din dotare. Cu toate astea, nu uită să mai arunce din cînd în cînd cîte o privire bănuitoare puţinilor clienţi care se învîrt printre magazine. Nu e deloc surprinzător să afli de marile probleme financiare în care se zbate Cocorul.

În ultimii 23 de ani, magazinul Titan a împărtăşit o soartă destul de asemănătoare. După ce a fost ambalat sub nereuşita formulă Titan Mercato (vă mai amintiţi?), a devenit un magazin de cartier, plin cu mărfuri de toate felurile, de la prize, becuri, blugi şi adidaşi, pînă la dulapuri şi canapele. Nici el nu avea un aspect *cool*, dar părea că forfoteşte de comerţ. Anul trecut a fost închis şi, peste noapte, a căpătat o nouă înfăţişare şi denumirea de Galeriile Titan. Adică, nu mai e un simplu magazin, ci un centru comercial, de întîlnire şi recreere. În interior, pe o latură, e inclusă o piaţă aseptică de legume, cu nelipsitul raion de produse tradiţionale de la Sibiu. E, bineînţeles, prezent şi nelipsitul Mega Image, deşi unul mai vechi există la numai 200 de metri distanţă. Fîntînile arteziene de la parter susură în mijlocul unei mulţimi de magazine de bijuterii, ceasuri şi parfumuri. Modelul ar putea fi, deci, cel al marilor magazine din Londra sau Paris. La etajele unu şi doi pare că, mai degrabă decît în noul Cocor, poţi găsi ceva de îmbrăcat. Dar nu ieftin şi nici foarte la modă. Într-un colţ descoperi chiar o mercerie şi un atelier de croitorie, vizavi de o prăvălie pe care scrie Erotica. Faţă de vechiul Titan, spaţiile comerciale, dar şi mărfurile sînt destul de rarefiate. Deja, la etajul al treilea, firme strălucitoare şi locuri întunecate te înştiinţează că ai pătruns în zona de jocuri, pariuri şi baruri. La ultimul etaj e acum un club de fitness, de unde alergătorii pe benzi rulante pot admira Parcul IOR. Pare că acest din urmă loc se bucură de ceva popularitate.

Concluzia ar fi că necazul celor două magazine e conţinutul. Proprietarii le-au dat o formă nouă, crezînd că ambalajul strălucitor le va aduce mai multe venituri. Nu pare să fie aşa. Ai magazin, eşti mare patron, ai investit, l-ai făcut să strălucească, e frumooos, dar nu iese banul. Problema vine din clasica bucurie a formei fără fond. Un soi de mentalitate primitivă, venită din întunericul sărăciei provinciale, duce la ideea că, dacă vitrina străluceşte, oamenii (bogaţi) vor fi dispuşi să arunce cu banii, fără să se uite prea mult la calitatea mărfurilor. Că dacă magazinul pare de lux, poţi să cîştigi mai mult, să măreşti preţurile cît vrei. Un negustor adevărat, aparent umil, scoate bani şi cu o prăvălioară plină de nimicuri. În cazurile amintite avem însă de-a face cu o specie mult mai răspîndită la noi: fudulii negustori de formă. Ne-am plictisit, poate, de Carrefour-uri, de Auchan-uri şi de tot felul de mall-uri venite cu sisteme şi reţete de-a gata din Occident. Dar cu ce ne-am fi ales dacă ar fi fost după mintea afaceriştilor autohtoni, dacă n-am fi intrat în zona de interes a Uniunii Europene? Probabil că mai toate marile noastre magazine ar fi fost nişte simple vitrine cu mărfuri sclifosite, la preţuri mari.

ready made

„După pregătirile urmate de mai nainte şi o lucrare de 40 minute, şef-maistrul scoţînd de sub teasc teancul hîrtiei, d. proprietarul au înfăţoşat d. dregătoriului acea *întăi coală de hîrtie moldovană*, însemnată cu ţifra M şi anul 1841, care s-au urat de strigările de bucurie a adunărei, de sunetul muzicei şi a detunărilor înarmaţilor ce se afla înşiraţi în preajma fabricei. Într-adevăr un interesant minut era a vedè trecînd din mînă în mînă acest întăi product a mîno-făptuirei ţărei, a căruia nimerire va fi o fericită îmboldire pentru a începe alte asemene folositoare întreprinderi.“

Gheorghe Asachi,
„Industria Moldovei“, în *Opere*, vol. II,
Editura Minerva, 1981

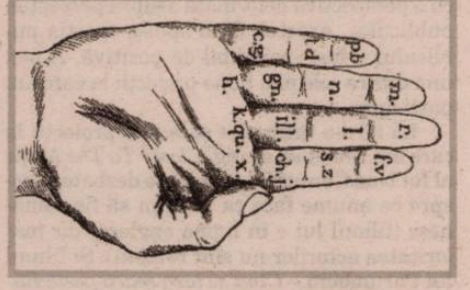

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre reperele etice

Aflu de la „ştirile naţionale“ o informaţie senzaţională: revine în show-biz-ul autohton fenomenala trupă umoristică Vacanţa Mare! Mă reped la carneţelul de „idei“ pentru articole (recunosc, mă comport, uneori, ca Larry David, un Larry David moldo-vlah, în sfîrşit – amatorii de *Seinfeld* şi *Curb Your Enthusiasm!*/*Mai uşor cu entuziasmul!* ştiu despre ce vorbesc!), unde reţin că am abandonat, cu ani în urmă, o temă ofertantă. Descopăr, după un timp, însemnarea în cauză: „Mugur Mihăescu, despre moralitatea artei, pe Realitatea TV!“ După un scurt efort anamnetic, experimentez revelaţia „trimiterii“: am asistat, la un moment dat, într-un talk-show, la un comentariu foarte sobru al, de regulă, mai puţin sobrului domn Mugur Mihăescu. Dacă numele nu vă spune nimic, voi adăuga două coordonate suplimentare de identitate şi, cu siguranţă, vă veţi dumiri despre cine vorbesc: Vacanţa Mare şi/sau Garcea. Da, e vorba despre marele comedian care umplea ecranele televizoarelor, pînă la saturaţie, pe la începutul deceniului trecut. Domnia sa, într-un puseu de nostalgie pentru vremurile comuniste, a răspuns, nonşalant, la întrebarea „Sînteţi nostalgic după Nicolae Ceauşescu?“ cu următoarele cuvinte (mi le-am notat, şocat, răsturnînd cîteva cutii cu pixuri şi creioane de pe birou!): „Nu îl regret pe Ceauşescu propriu-zis, ci anumite standarde morale din vremea lui, valorile, un nivel al decenţei şi al bunului-simţ, care astăzi nu mai există.“ L-am privit pe Mugur cu mare atenţie, pentru a mă asigura că nu glumeşte, în stilul său caracteristic, şi că nu sîntem la divertisment ori la *Camera ascunsă*. Nu, chelbos şi rigid, Garcea îmbrăcase redingota academică, devenise „analist“ de sistem. Lumea asculta cu seriozitate în platou, moderatoarea dădea, mesmerizată, a încuviinţare, din cap. Inutil să reamintesc aici că „umorul şi satira“ propagate de grupul de „divertisment“ Vacanţa Mare, omniprezent, ani îndelungaţi, pe ecrane, la orele de maximă audienţă ale televiziunilor, a fost unul dintre primele semnale importante de sucombare axiologică a societăţii româneşti. Consideraţi, în materie de comedie, echivalenţii maneliştilor în materie de muzică, „actorii“ din respectiva echipă s-au mişcat, fără prea multe scrupule, de la circul ieftin, de inspiraţie clovnescă, spre saracasmul trivial şi imund, cu aer suburban. Garcea şi ai lui au coborît dramatic standardele băştinaşe de inteligenţă comică, alterînd gradual toate planurile invocate, savant, de domnul Mugur Mihăescu în postura de „analist“: valoarea, decenţa, bunul-simţ şi, nu în ultimul rînd, moralitatea. Promotori ai „mizerabilismului“ (care, într-un singur deceniu, a afectat o multitudine de paliere culturale – de la literatură şi mass-media, pînă la educaţie şi artă în general!), aceşti comedianţi halucinanţi au distrus orice reper estetic, supunîndu-şi publicul unei degradări intelectuale fără precedent.

Nu sînt confruntat, pentru prima dată, cu ceea ce s-ar putea numi aici (în România) „sindromul acţiunii ignorante şi inocente“. Observam şi cu alte ocazii că, la noi, în mod paradoxal, acuzatorii cei mai virulenţi ai degenerării culturale sînt chiar iniţiatorii ei, deşi, foarte frecvent, cei în cauză nici măcar nu realizează acest lucru.. Asasinii ajung, „inconştient“ şi „pe nesimţite“, infatigabili procurori ai criminalităţii, în România contemporană, agresorii constituie, cu o „ingenuitate“ debordantă, „victimele“ principale al unui sistem „corupt“ şi „duplicitar“. Etica, vorba domnului Mihăescu, s-a dizolvat, iar bunul-simţ a intrat în sevraj. Problema este că, de la o vreme, a apărut tendinţa de a-i face responsabili pentru suferinţa lor pe nimeni alţii decît pe cei vătămaţi, după regula rudimentară a dreptăţii individului mai puternic (mai vizibil?). Mulţi privesc cu inexplicabilă indiferenţă bizara răsucire de context, bănuind, probabil, că supravieţuirea generează, la urma urmelor, un astfel de cod nescris al priorităţii celui mai bine „plasat“ în sistem. Alţii se amuză în faţa grotescului spectacol, considerîndu-se, fatidic, membrii oricum blazaţi ai unui univers balcanic. În ambele variante, avem de-a face însă cu o mentalitate periculoasă, care acceptă anormalitatea drept regulă de aur a lumii înconjurătoare. Răsturnarea de valori (şi principii) reprezintă, fără îndoială, stadiul de involuţie cel mai grav pe care o societate îl poate atinge în tribulaţiile sale istorice. Personajul nostru negativ este întotdeauna o entitate anonimă şi abstractă sau un construct imaginar, fără identitate. Există, pesemne, explicaţii psihanalitice, antropologice şi sociologice pentru asemenea „deturnări“ ale adevărului, dar ele – fie şi expuse cu lux de detalii ştiinţifice – nu mai pot încălzi pe nimeni. Trăim în plină entropie, conform limbajului probabilistic, unde, tocmai în virtutea haosului generalizat, totul devine posibil, de la substituţia hoţului cu păgubitul, pînă la acuzaţie şi invectivă ca îndatoriri patriotice. Nu lipsa reperelor sperie, cu adevărat, într-o astfel de lume, ci însăşi interzicerea lor. Românul de tip nou trăieşte în *dezordine* ca într-un mediu natural, şi nu ca într-o sincopă determinată de un efemer accident istoric. Ne-am pierdut firescul elementar, transformînd nebunia în mod de viaţă. În plus, ca şi cînd starea de confuzie în care am eşuat nu ne-ar fi suficientă, continuăm să ne adîncim în isterie, sub aparenta posesiune a unui demon necruţător, hotărît să ne împingă la suicid colectiv. Ca într-un roman dickensian, un spirit malefic şi obscur ne ghidează mişcările, mecanic şi nevăzut, pe un drum presărat cu orori. Vinovaţi pentru ele sîntem – se înţelege – chiar noi, victimele invariabile ale spaţiului devorator. Întreb şi eu, de aceea, precum *stupid people* ai lui Brucan: pe cînd un discurs, în talk-show-urile autohtone, despre recuperarea valorilor tradiţionale româneşti, făcut, cu maximă competenţă, de Florin Salam sau Adi Minune?

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

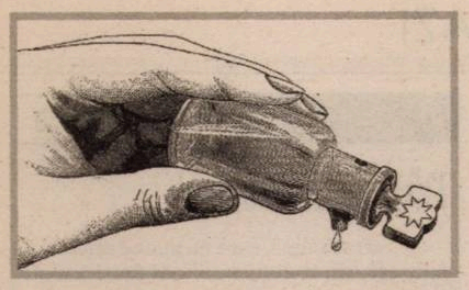

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Firitiseli

Ca multe alte grecisme intrate în română prin secolul al XVIII-lea, verbul *a firitisi* şi derivatele sale au rămas în uzul colocvial pînă azi, căpătînd o simpatică notă ironică. Marcarea stilistică a împrumuturilor (pre)moderne din greacă a fost descrisă în detaliu de Ladislau Gáldi, în *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes* (1939). Forma *a firitisi* este singura folosită în prezent, dar dicţionarele noastre curente (DEX, în primul rînd) au aplicat principiul etimologic, înregistrînd-o doar ca variantă a lui *a hiritisi* (pronunţie mai apropiată de originalul grecesc). Trecerea de la *h* la *f* a fost explicată prin hipercorectitudine, prin reacţie faţă de tendinţa fonetică regională (moldovenească) de a transforma pe *f* în *h*, în poziţie de palatalizare *(hier, să hie* etc.). *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic* din 2005 (DOOM 2) a validat, cu îndreptăţire, uzul dominant, selectînd ca normă forma *a firitisi* şi trecînd implicit pe *a hiritisi* în poziţia de variantă învechită.

Oricum, *a firitisi* şi *firitiseală* sînt destul de folosite azi, în stilul colocvial; conotaţiile cuvintelor conferă un ton glumeţ, opus solemnităţii rigide, dar fără conotaţii negative, minimalizatoare: „a devenit acum o vreme septuagenar şi *a fost firitisit* cum se cuvine" (catavencii.ro); „îi telefonasem *să*-l *firitisesc* de ziua lui" *(Cultura,* 13.07.2006); „alaltăieri seara, nevastă-mea m-a lăudat că-s harnic, c-am dus vechitura de pe holul blocului. Am tăcut, am acceptat *firitiseala"* (ziaruldebacau.ro); „s-a răspîndit ca pojarul *firitiseala* reciprocă a autorilor de versuri mediocre" *(Observator cultural);* „în loc să stăm la schimburi de *firitiseli* şi mărţişoare, i-am luat pe sus la împins mobila" (cojocarii.ro). *A firitisi* pare să se fi păstrat nu atît în limbajul popular, ci mai curînd în conversaţia persoanelor cu un grad mai înalt de cultură, poate şi datorită lui Caragiale, mai ales prin celebra replică rostită de Conu Leonida, despre Galibardi: „s-a crezut omul dator, ca un ce de politică, *pentru ca să ne firitisească...*" („Bravos naţiune! Halal să-ţi fie! Să trăiască Republica! Vivat Prinţipatele Unite!") Ca orice grecism din perioada fanariotă, *a firitisi* e un „regăţenism", mai puţin familiar ardelenilor: „îngăduiţi unui bătrîn ca mine să vă firitisească (cum spuneti dvs., dincolo de Carpaţi)" (dilemaveche.ro); restrîngerea regională a circulaţiei era consemnată şi în dicţionarul academic al lui Sextil Puşcariu.

Etimonul verbului românesc e grecescul *hairetízo* – „a saluta". În *Dicţionarul grec-român* (manuscris din 1786, editat de Lia Brad Chisacof în 2005) erau consemnate cîteva forme verbale înrudite, traduse prin formule de salut sau de urare: *hairetó* – „mă închin cu sănătate", *haíre* – „bucură-te" etc.; evident, formulele de salut puteau fi foarte uşor folosite şi pentru felicitare. La sfîrşitul secolului al XIX-lea, forma împrumutului oscila *(heretisi, hiritisi, firitisi),* dar conotaţia glumeaţă era deja stabilă şi existau şi alte cuvinte din aceeaşi familie, ea *heretismă* – „salutare", *heretismós* – „felicitare". În *Epoca* din 4.06.1887, o rubrică de „Firitiseli" cuprindea parodii la adresa adversarilor politici; în alte numere de ziar, apare şi forma *firitiseală:* „Ce fel! d-nu Brătianu n-a păţit nimic şi toată lumea îl felicită. Eu! eu am dat de ruşine şi n-auz nici o vorbă bună, nici o *hiritiseală"* (10.09.1886). În culegerea lui I. Zanne (vol. III) e înregistrat proverbul „Cel cu perucă nu cam *heretiseşte"* (cu sensul „vinovatul tace mîlc"), în care se ghiceşte sensul vechi „a saluta", în ipostază gestuală. În *Glosarul* dicţionarului academic al lui Laurian şi Massim (1871), sînt înregistrate formele *heretisire, heretisitor, heretism* etc., cu menţiunea „cu toate că-s căzute în deplină desuetudine şi nu avem lipsă de ele, deoarece se aude astăzi în gura tuturor românilor: *gratulare, felicitare, gratulaţiune* etc. Autorii glosarului nu aveau dreptate decît în parte; e drept, *a felicita* şi familia sa lexicală au învins, dominînd orice concurenţă, dar *a firitisi* nu a dispărut, iar *a gratula* nu este nici pe departe „în gura tuturor românilor".

Ca orice cuvînt mai puţin cunoscut de majoritatea vorbitorilor, şi *a firitisi* e uneori folosit impropriu, prin lărgire a sensului sau asociere involuntară cu alte cuvinte. E întrucîtva explicabil că de la „a felicita" se trece la „a cadorisi", în contexte ironice – „delegaţia mixtă FMI – Banca Mondială ne-*a firitisit* cu note bune la purtare" (observatorcultural.ro); „în context, Uniunea Scriitorilor îl *firitiseşte* cu trei premii" (librariaonline.ro). Verbul devine chiar tranzitiv: „Steaua s-a aflat la mîna lui Fener, care *a firitisit* un gol în poarta lui Twente" (blogsport.gsp.ro). Alte exemple sînt mai stranii: „contra tîmpeniilor parcă prea grosiere pe care le-*au firitisit* baştanii din Premărie, pe neşte bani grei" (newsm.ro); „şi cum stăteam io aşa *firitisit* şi cu ochii lipiţi (de la lumină)" (cafeneaua.com). Deraierile semantice şi potrivirile aproximative nu sînt însă atît de multe încît să devină periculoase.

un sport la Răsărit

Care ar fi contraperformanţa sportivă a anului 2013?

Incapacitatea sportului de a convinge România că are nevoie de el. Sportul a devenit, pentru ţara noastră (manifestată prin aleşi), un soi de rudă cu care ţi-e ruşine. Vorbeşti frumos despre ea în public, pentru că altfel nu dă bine, dar nu dai doi bani pe ea şi pentru ea. O laşi să îşi tîrască zilele jerpelită, demodată, fără nici o speranţă de mai bine. O păstrezi în realitatea unor vremuri şi orînduiri care locuiesc la muzeu. Dacă intri în camerele sportului, miroase a vechi, arată bătrînicios. Aerul proaspăt n-a mai trecut de mult pe acolo. Asemenea unui om needucat, îndepărtat bine de tinereţe, sportul românesc îşi pierde demnitatea şi nevoia instinctivă de excelenţă, pentru a se învîrti perpetuu în mici activităţi de bîrfă, clevetiri de colţul federaţiei, bătălii cu porumbeii vecinului şi găinării financiare echivalente cu ascunsul biscuiţilor sub covor. Sportul românesc nu mai visează la nimic. Dacă are vreo zi mai bună şi, printr-un concurs de întîmplări şi efecte de lumină, arată, pentru scurt timp, un pic mai bine, nu face decît să provoace şi mai mult deranj. N-ar putea să nu ne mai indispună cu aerele lui de falsă primadonă veştejită? O victorie, două, şi apoi ce viitor? O Halep, mare brînză... În rest, sîntem bine, mulţumim de întrebare. Ne pregătim de sărbători şi de un minunat an electoral. În care, dacă veţi vedea pe stradă o bătrînă rujată grotesc, încercaţi să nu rîdeţi.

Radu NAUM

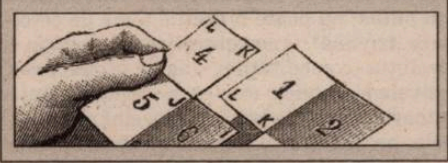

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Trivialitatea temelor de cercetare în România

De cîțiva ani buni, m-am afundat și înfundat în teme de cercetare firești și utile pentru cunoașterea unei societăți – gîndeam eu și gîndesc încă. Am ajuns aici prin lecturi destul de insistente și de consistente de prin literaturile străine. Acolo, teme ca sexualitatea, prostituția, amenajarea și organizarea spațiului public, igiena, familia sînt privite ca lucruri importante, capabile să releve teorii aplicabile societăților contemporane. De la Michel Foucault și a sa *Istorie a sexualității,* și pînă la Alain Corbin și a sa analiză asupra *Miasmelor,* de la Bernard Capp și a sa *Cînd bîrfele se întîlnesc,* pînă la Roger-Henri Guerrand și minunata sa analiză despre *Locurile comodității,* de la David Nash și a sa teorie asupra *Culturii rușinii,* și pînă la Thomas Brennen și a sa cercetare pe *Circiumi și clasa muncitoare,* temele au devenit analize esențiale publicate de marile edituri ale lumii, precum Oxford, Cambridge, Gallimard sau Routledge. Pe la noi... ca pe la noi...

Cînd am început, în 1999, să studiez cam aceleași teme de cercetare, am fost privită cu suspiciune și etichetată drept „fata cu zestrea" și chiar „fata aia cu sodomiții", mai ales de către generația mai veche, pentru care istoria politică și evenimențială constituia pilonul oricărei bune cercetări.

Suspiciunea a rămas și m-a urmărit din partea tuturor, de altminteri. Sexualitatea nu putea, nu poate fi decît o temă de cercetare „trivială". O cercetare despre apariția și evoluția „comodităților" (adică a toaletelor, private și publice) este cît se poate de „înjositoare". La fel de lamentabile sînt și subiectele: prostituția ca fenomen social, miasme și salubritate, prezența maidanezului în spațiul public, copilul și copilăria etc. După două decenii, istoria politică le domină pe toate celelalte. Să propui o carte despre „revoluționarul" Tudor Vladimirescu este glorios, dar să analizezi igiena din preajma anului 1821 este mai mult decît secundar. Sau, cu indulgență, o temă pitorească, dar neserioasă. Să faci o traducere din *Istoria Corpului* (volume coordonate de Georges Vigarello și Alain Corbin) este cît se poate de onest, dar să propui o antropologie a corpului în țările române nu mai este atît de onest.

Dincolo de experiența personală, legată de abordarea unor teme de o neseriozitate scandaloasă, se impune experiența didactică. Studenții mei de la Litere, Științe Politice sau Sociologie (în an terminal, la master) mă privesc ca pe un extraterestru al lucrurilor scandaloase. Lor le aparține eticheta de teme de cercetare „triviale" asupra cărora nu s-ar apleca nici dacă ar muri de foame. Or, la fiecare curs încerc să leg temele mele de istorie socială, de posibile subiecte de cercetare, din perspectivă contemporană. Dacă luăm ca exemplu subiectul prostituției, am observa că cercetarea s-ar putea orienta către direcții atît de necesare pentru societatea românească contemporană: maladiile veneriene, statutul femeii, traficul de persoane, criminalitatea, abandonul, legislația în domeniu etc. Am putea afla, prin rezultatele cercetării, de ce încă nu avem o lege în acest domeniu și de ce avem un număr atît de mare de bolnavi de sifilis sau de HIV, de ce femeia continuă să trăiască în paradigma patriahală. Cîte nu s-ar putea spune. Sau tema „înjositoare" a toaletelor publice: am putea afla locul igienei în viața românului, gradul de civilitate al nației sau cui „aparține", la urma urmei, spațiul public. Sau maidanezul și locul lui în viața noastră. Iar aici, cartea profesorului Vintilă Mihăilescu (*Povestea maidanezului Leuț. Despre noua ordine domestică și criza omului,* Cartier, 2013) dovedește nu numai necesitatea unei astfel de abordări, ci și erudiția cu care poate fi analizată o temă de cercetare și scoasă din anonimatul „trivialității" .

Cum spuneam, studenții mei nu sînt încîntați de astfel de teme – vulgare, degradante, rușinoase chiar. Jumătate dintre ei se visează consilieri pe la Bruxelles, înmănușați și costumați, oferind consultanță, nu știu încă prea bine de care, un sfert – directori de case de sondare a opiniei publice, dîndu-și cu părerea despre orice, și celălalt sfert nu prea vrea nimic.

Și apoi, pot eu să-i condamn? Cercetarea presupune mii de ore de arhive, alte mii de ore petrecute pe teren și prin anchete, cunoașterea unor limbi vechi, de mult apuse, inspirație, lecturi, răbdare, buzunare goale, desconsiderare (din cauze deja menționate) și multe altele. Bruxelles-ul le surîde larg, îmbiindu-i cu mirajul prosperității și mai ales al unei sastiseli de lungă durată. Așa că nu pot decît să le urez succes și să mă compromit iremediabil cu cercetarea în curs, dedicată amenajării și organizării spațiului public.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Pârvu Mutu

„...acest nume, care nu spune unora nimic, este unul dintre cei mai mari artiști pe care i-a dat poporul român, exponent inspirat al acelei epoci de descătușare spirituală pe cere au înscris-o deceniile de sfîrșit ale veacului al XVII-lea. Născut la Cîmpulung-Muscel (12 octombrie 1657), el a fost un admirabil cunoscător al picturii din Țara Românească și din Moldova, dar prin întreaga, vasta lui operă, el a fost un mesager al prezentului său istoric și cultural pe care l-a servit cu pasiune și talent.

Contemporan cu Miron Costin, cu stolnicul Cantacuzino, cu Radu Popescu, cu Radu Greceanu, Pârvu Mutu exprimă în domeniul picturii aceeași aspirație spre universal și modernitate a marilor cărturari, ansamblurile sale de pictură făcînd un strălucit pandant «hronicilor și letopiseților». Galeriile sale de portrete votive surprind prin acuitatea observației, prin forța realistă a expresiei, Pârvu Mutu anticipînd în mod magistral portretul efigie din secolul al XIX-lea.

La Cotroceni, la Mărgineni, la Filipeștii de Pădure, la Sinaia, la Fundenii Doamnei, la Bordești, la Mamu și în alte localități, monumentele păstrează mărturii strălucite ale talentului său matur și multilateral, adăugînd patrimoniului de artă românească o contribuție greu de estimat. Mai mult decît atît, Pârvu Mutu a fost un fondator de școală, atelierul său de la București anticipînd cu multe decenii înființarea Academiei de arte frumoase. A murit în 1735, lăsînd în urma lui o operă care îl face demn de a fi citat, alături de artiștii de mai tîrziu, ca Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ștefan Luchian. Acesta este, în cîteva cuvinte, portretul ignoratului Pârvu Mutu, căruia nu de mult i-a fost închinată o monografie publicată cu îngrijire de Editura Meridiane sub semnătura Teodorei Voinescu."

Vasile Drăguț, „Tributul greu al uitării", în *Astra,* anul VI, nr. 2 (57), februarie 1971

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„Nu este aici nici un copil! Și nici n-a fost vreodată!"

O lume conservată perfect în propria obsesie a... conservării. O curățenie absolută și o precizie de mecanism atomic pun în mișcare tot ceea ce e aparent. Casa deschisă oaspeților, tapetul fără cusur, subtila ramă de epocă în care e încadrată povestea, costumele impecabile ale celor care populează casa, obiectele decorative *de calitate* – un interior burghez, fascinant în perfecțiunea de diamant a detaliilor care compun spectacolul imaginii sale. Un spectacol vizual deloc luxuriant, neplimbat prin aromele năucitoare ale abundenței, ci trecut printr-o economie de mijloace care incită imaginația.

Totul e ca un trup gol, fremătînd în ceața voalului. Din cîteva lucruri bine alese și arătate, după deschiderea cortinei, în fața spectatorului se dezvăluie camera de zi a unei familii burgheze. Nu înainte de a-l descoperi pe stăpînul casei, umblînd încins pe sub fustele care ascund formele rubensiene ale servitoarei. E o zi normală. Trebuie să sosească oaspeții. Între timp, o erecție fugară îl forțează pe stăpînul casei s-o înghesuie la perete, un pic, pe servitoare, încercînd să scape cumva de presiunea venită din adîncurile ființei.

Scena se petrece sub privirea lui Victor, copilul familiei, sărbătoritul care împlinește azi 9 anișori, dar și 1 metru și 81 de centimetri înălțime. Pentru că, da, aparent, totul e impecabil, totul e strălucitor de limpede, mai puțin proporțiile generale ale imaginii care palpită sub ochii spectatorului. Aici e alt spectacol. Tot ce e perfect în detalii matematic plasate – cînd le vezi la locurile lor – se schimbă cînd acestea devin părți ale imaginii generale. Cînd detaliile încep să... joace. Pentru că, pe cît de diamantină e perfecțiunea lor, pe atît de disproporționată e viziunea ansamblului în care se adună totul. Camera pe care o vezi în fața ochilor e, de fapt, un joc pervers al dimensiunilor. Și, de aici, un imens spectacol al distorsiunii, al lăbărțării și comprimării, al pierderii reperelor de orientare în spațiu și al căderii în sinele umbros al fiecăruia. O cădere despuiată de orice pretenție a introspecției. E saltul în bolboroseala pulsiunilor ținute sub capac de bariera rușinii și de eticheta epocii.

Și, dacă aș vrea să fac un deserviciu spectacolului despre care e vorba aici, aș spune povestea mai departe. Aș povesti ce se vede pe scenă. Or, starea care se instaurează acolo tocmai asta îți dictează să *nu* faci. Pentru că finețea felului de a spune povestea textului *Victor sau copiii la putere,* de Roger Vitrac, se bazează enorm pe construcția tensională și pe lucrul de bijutier al regizorului și al actorilor. A povesti faptele e ca și cum ai deschide cutia magicianului și ai pune-o sub lumina unui reflector puternic. Dacă-ți dorești să împarți cu alții starea pe care ți-o dă sublima indiscreție de a vedea intimitatea unei lumi care o ia razna, nu povestești faptele care se petrec pe scenă. Ci, poate, tocmai starea pe care o atingi, atunci cînd asiști la așa ceva.

E un spectacol nu foarte comod pentru unii dintre noi, prin natura subiectului care poate părea artificializat, forțat în limitele verosimilității lui. Însă asta se întîmplă pentru că zona lui de adresare se situează într-o teatralitate care evadează spre un soi de suprarealism măsurat, negociind continuu limitele realului. Nu e deloc obligatoriu să știi povestea de viață a autorului și destinul în timp al textului său. După cum nu e deloc obligatoriu să vii înarmat cu vreo recapitulare a listei moravurilor unei anumite epoci. Spectacolul te preia de la bun început și te duce, printre stări foarte diferite, într-un spațiu al receptării în care rîsul se pierde în strîngere de stomac, iar privitul prin gaura cheii se întoarce asupra celui care privește. Iar distorsiunile spațiului în care se petrece povestea – cînd *mare* și *mic, aproape* și *departe* își pierd semnificațiile – se lățesc chiar și peste lumea artelor spectacolului, amestecînd genurile și născînd surprize memorabile.

Actorii Teatrului Maghiar de la Cluj *se dau pe mîna* regizorului Silviu Purcărete cu o plăcere și cu o dedicare greu de relatat în cuvinte. Performanța lor nu stă doar în disciplină și în cultul pentru ceea ce fac, ci și în bucuria de a traversa – împreună cu regizorul, cu scenograful Dragoș Buhagiar și cu compozitorul Vasile Șirli – o experiență teatrală fascinantă. De la complexitatea partiturilor muzicale pe care le au de executat, pînă la felul în care *umplu* și dau viață spațiului scenei, actorii maghiari de la Cluj sînt, pur și simplu, minunați. Ei sînt o parte esențială a unui spectacol de excepție, care își așteaptă publicul. Un spectacol care amintește, extrem de subtil, de imaginea iconică a unui mecanism impecabil, pornit în urmă cu mulți ani, și numit *Cîntărețа Cheală*.

Victor sau copiii la putere de Roger Vitrac. Un spectacol de Silviu Purcărete. Scenografia: Dragoș Buhagiar. Muzica: Vasile Șirli. Cu Dimény Áron, Kató Emöke, Varga Csilla, Albert Csilla, Szücs Ervin, Vindis Andrea, Biró József, Kézdi Imola și Molnár Levente. Traducerea în limba maghiară: Vinkó József. Data premierei: 29 noiembrie 2013. Teatrul Maghiar de Stat, Cluj.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Scriitorii împotriva supravegherii în masă

– sute de scriitori din toată lumea au semnat un apel adresat statelor, corporațiilor și ONU –

Nota redacției: *Declarația pe care o puteți citi mai jos a fost redactată și lansată la inițiativa unui grup independent de scriitori din toată lumea* ***(Juli Zeh, Ilija Trojanow, Eva Menasse, Janne Teller, Priya Basil, Isabel Fargo Cole, Josef Haslinger).*** *Înainte ca ea să devină publică, a fost semnată de peste 500 de scriitori din 82 de țări, printre care mai mulți laureați ai Premiului Nobel pentru literatură:* ***Orhan Pamuk, J.M. Coetzee, Elfriede Jelinek, Günter Grass, Tomas Tranströmer.*** *În România, ea a fost semnată de scriitorul* ***Mircea Cărtărescu****. Pe data de 10 decembrie 2013, documentul a apărut simultan în mai multe publicații partenere, alese de organizatori* (Le Monde, The Guardian, El País, La Repubblica, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Dagens Nyheter, Gazeta Wyborcza, Haaretz, Neue Zürcher Zeitung *și altele). În România, publicația parteneră este* Dilema veche. *Din momentul publicării, apelul poate fi semnat de oricare cetățean de pe glob.*

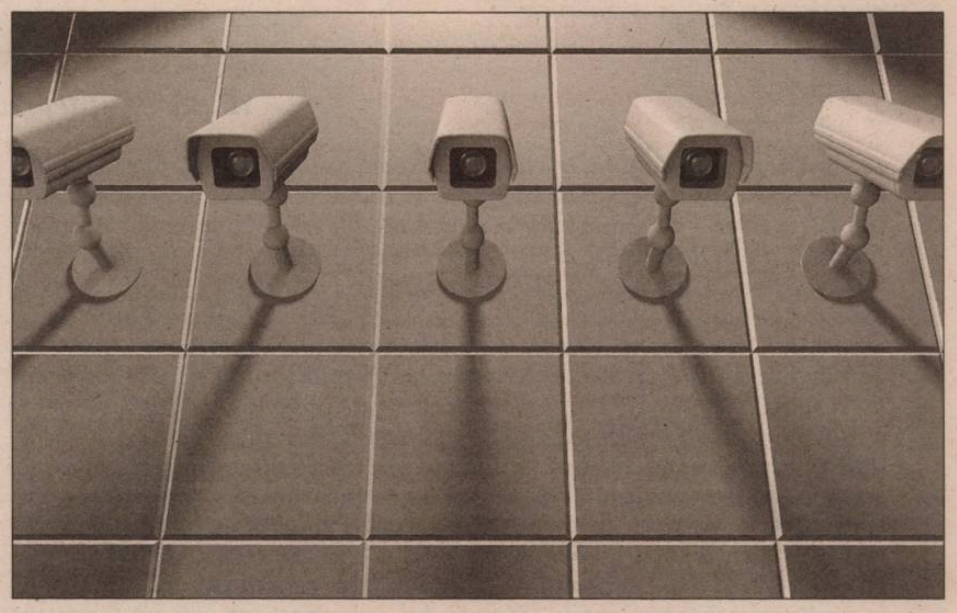

O luare de poziție pentru democrație în era digitală

În ultimele luni, gradul de supraveghere în masă a devenit o informație de domeniul comun. Cu doar cîteva click-uri ale unui mouse, statul poate avea acces la mobilul, e-mail-ul, rețeaua de socializare și la căutările tale de pe Internet. Îți poate urmări înclinațiile și activitățile politice și, în parteneriat cu companiile de Internet, colectează și stochează toate aceste date ale tale, astfel încît poate prezice obiceiurile și comportamentul tău de consumator.

Stîlpul de bază al democrației este integritatea inviolabilă a individului. Integritatea umană se întinde dincolo de corpul fizic. În gîndurile, în mediul și în comunicările lor personale, toate ființele umane au dreptul de a rămîne nesupravegheate și ferite de primejdii.

Acest drept fundamental al omului a fost, practic, declarat nul și neavenit de către state și corporații în scopuri de supraveghere în masă, abuzînd de noile tehnologii.

O persoană aflată sub supraveghere nu mai este liberă; o societate aflată sub supraveghere nu mai este o democrație. Pentru a le menține întreaga valabilitate, drepturile noastre democratice trebuie aplicate și în spațiul virtual, la fel ca în cel real.

Supravegherea încalcă sfera privată și compromite libertatea de gîndire și opinie.

Prin supravegherea în masă, fiecare cetățean e tratat ca pe un potențial suspect. Se răstoarnă astfel unul dintre cîștigurile noastre istorice, prezumția de nevinovăție.

Supravegherea face individul transparent, în timp ce statul și corporațiile operează în secret. După cum am văzut, de această putere se face sistematic abuz.

Supravegherea este furt. Aceste date nu sînt proprietate publică: ele ne aparțin nouă. Cînd ele sînt folosite pentru a prezice comportamentul nostru, sîntem jefuiți de altceva: principiul liberului arbitru, crucial pentru libertatea democratică.

Cerem dreptul tuturor oamenilor de a hotărî, în calitate de cetățeni democrați, în ce măsură datele lor personale pot fi legal colectate, stocate și procesate, și de către cine; de a obține informații despre locul în care sînt stocate datele lor și despre cum sînt folosite; de a obține ștergerea acestor date în cazul în care au fost colectate și stocate ilegal.

Facem apel la toate statele și corporațiile să respecte aceste drepturi.

Facem apel la toți cetățenii să se ridice și să apere aceste drepturi.

Cerem națiunilor unite să recunoască importanța centrală a protejării drepturilor civile în era digitală și să creeze o Cartă Internațională a Drepturilor Digitale.

Cerem guvernelor să semneze și să adere la o astfel de convenție.

(Lista completă cu numele celor care au semnat documentul o puteți găsi pe www.dilemaveche.ro. Tot acolo găsiți un link către petiția în format online, pe care o puteți semna.)

PUBLICITATE

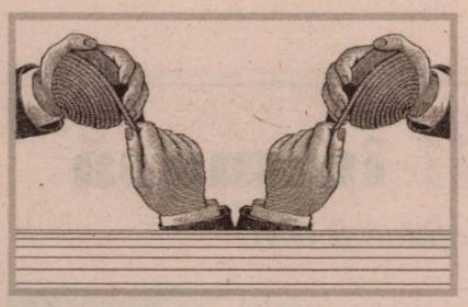

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Moldova şi UE

– după ce integrarea europeană nu mai e singurul fel din mediu –

Am publicat săptămîna trecută un raport sub egida European Policy Center (EPC) din Bruxelles. Raportul se numeşte „Helping Moldova stay the EU course – Proposals for a real more for more approach"; coautori Amanda Paul de la EPC şi cu Victor Chirilă, de la Asociaţia de Politică Externă de la Chişinău. CRPE, împreună cu cele două organizaţii partenere, a început implementarea proiectului „EU – Moldova Think Tank Dialogue", care pune bazele unei platforme de comunicare între organizaţiile din UE care au interes pentru Republica Moldova. Platforma www.eumoldovadialogue.eu va reuni rapoarte pe tema integrării europene a Moldovei, de la mai mult de 15 organizaţii care au acceptat să ni se alăture, din întreaga Europă. Va urma o serie de alte rapoarte tematice, scrise în cadrul platformei de diverşi experţi europeni, prin care sperăm să menţinem Moldova pe agenda europeană. Proiectul este finanţat de Direcţia Asistenţă Oficială pentru Dezvoltare din Ministerul Afacerilor Externe român şi de Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare, cărora le mulţumim pentru sprijin. Materialul care urmează este un fragment din traducerea în română a acestui prim raport, care a fost lansat de EPC zilele trecute.

Perioada ulterioară momentului Vilnius ar trebui să fie un moment de autoanaliză pentru UE. Din cei trei piloni ai Parteneriatului Estic (Acord de Asociere, Acord aprofundat de liber schimb – DCFTA, regimul de vize), două sînt acum concurate în mod deschis de către Rusia. Chiar dacă Parteneriatului Estic nu a fost proiectat pentru o astfel de competiţie, această structură va trebui acum să reacţioneze. UE este provocată şi trebuie să îşi păstreze atractivitatea, comparativ cu formulele propuse de Moscova în regiune. UE şi Rusia au stiluri diferite în relaţia cu ţările partenere. UE lucrează în principal cu guvernele şi este implicată în proiecte cu beneficii sistemice pe termen lung (cum ar fi dezvoltarea instituţională). Prin urmare, cetăţenii de rînd resimt efectele UE mai degrabă indirect. De exemplu, în domeniul politicilor privind concurenţa: instituţiile antimonopol, care reglementează acordarea ajutoarelor de stat, pot aduce preţurile la un nivel mai scăzut şi pot să genereze o mai bună calitate a produselor de pe piaţă pentru cetăţeni, dar aceste efecte nu se produc imediat, iar legătura cu condiţionalităţile impuse de UE nu este întotdeauna vizibilă. Acelaşi lucru este valabil pentru aproape orice intervenţie a UE: standarde pentru produse agro-alimentare, reforma justiţiei şi a poliţiei, legi antidiscriminare. Rusia, în schimb, promite beneficii concrete pe termen scurt, cum ar fi gaz ieftin, în timp ce fabulează împotriva iniţiativelor UE, pe cînd aceasta este reticentă în a reacţiona. De exemplu, pentru o anumită perioadă de timp, delegaţia Uniunii Europene la Chişinău nu avea mandat de a respinge oficial afirmaţia Partidului Comuniştilor că Republica Moldova ar putea fi membră în acelaşi timp a DCFTA şi a Uniunii Vamale cu Rusia. UE a dorit deci să evite chiar şi un dialog polemic. Asta în timp ce, de pildă, oficialii ruşi descriau deschis legea antidiscriminare ca fiind un atac asupra valorilor fundamentale ale Republicii Moldova. Diplomaţia rusă s-a mobilizat în ultimele luni în încercări de a discredita UE şi sprijinul său acordat Republicii Moldova. În tot acest context, sistemul diplomatic al UE în ansamblul său nu a găsit răspunsuri potrivite, ceea ce face ca strategia de comunicare să necesite o îmbunătăţire.

Finanţarea UE se ridică la aproximativ 5% din PIB-ul Moldovei, sau 40 de euro pe cap de locuitor. Asta înseamnă cel mai mare ajutor acordat de UE vecinilor săi, *per capita*. Însă faptul că aceşti bani sînt direcţionaţi în principal către consolidare instituţională face ca susţinerea financiară să nu fie percepută la adevărata ei valoare, de către populaţie. Abordarea recentă a UE de a acorda fonduri de suport bugetar (deşi utilă din alte puncte de vedere) agravează problema de comunicare: cetăţenii moldoveni nu pot distinge între fondurile UE şi banii care provin din bugetul naţional.

Cetăţenii de rînd resimt efectele UE mai degrabă indirect.

Prin comparaţie, Moscova are o tactică explicită de a face contribuţia sa financiară vizibilă. În Transnistria, statul rus cheltuie 43 de euro pe cap de locuitor pentru aprovizionarea cu alimente şi suplimente pentru pensii, construind un *brand* pentru cadourile de la „mama Rusie". Luînd în considerare şi gazul ieftin primit de gospodăriile din Transnistria, în comparaţie cu preţurile ridicate plătite de restul populaţiei Republicii Moldova, devine evidentă lupta pentru simpatia populaţiei, în care Uniunea Europeană nu s-a angajat pînă acum la întregul ei potenţial. Desigur, asistenţa oferită de UE Moldovei are efecte pe termen lung, întăreşte instituţiile şi regulile unui stat modern, pe cînd asistenţa rusă în Transnistria nu face decît să prelungească dependenţa de Rusia.

UE nu ar trebui să se angajeze într-o competiţie populistă cu Rusia, dar trebuie, totuşi, să îşi adapteze acţiunile la realităţile din teren, adică o mai mare vizibilitate, o diplomaţie publică mai bună şi concentrarea pe oferirea unor avantaje palpabile şi vizibile pentru populaţia Republicii Moldova, cît mai rapid posibil. Astfel, nu doar că va reuşi să răspundă adecvat concurenţei ruseşti, dar va contribui la consolidarea reformatorilor pro-UE din ţară.

Propunerea făcută de Comisia Europeană la 15 noiembrie pentru liberalizarea vizelor ar trebui să fie adoptată de Consiliul UE şi de Parlamentul European înainte de alegerile europene din mai 2014. Acest lucru ar ajuta guvernul actual să ţină Partidul Comunist la distanţă în alegerile parlamentare din noiembrie 2014. Avînd în vedere dimensiunea Moldovei, apropierea sa de UE şi politicile de cetăţenie ale României, vizele oricum nu mai funcţionează ca instrument pentru controlul migraţiei. În schimb, alimentează frustrarea moldovenilor, care le percep ca fiind umilitoare. Nu ar fi o recompensă nemeritată, ci o recunoaştere tîrzie a eforturilor depuse de guvernele Republicii Moldova, care s-a situat mult în faţa altor ţări din Parteneriatul Estic în aplicarea măsurilor necesare pentru ridicarea vizelor.

Drumul pînă la acest punct nu a fost uşor. Planul de Acţiune pentru Liberalizarea Vizelor (PALV) a fost elementul cel mai coerent al relaţiilor UE – Moldova, în ultimii ani. A avut cerinţe clare, misiuni regulate de monitorizare şi recompense vizibile (trecerea de la Faza I la Faza II şi apoi recomandarea finală de eliminare a vizelor). A inclus reforme dificile şi un proces de consolidare instituţională, care a pregătit Moldova pentru integrare europeană în sens larg, dincolo de problema specifică a vizelor. A determinat guvernele din Republica Moldova să-şi asume riscuri politice serioase. Legea egalităţii de şanse a provocat critici dure din partea Bisericii Ortodoxe, care a pretins că ar însemna o „islamizare şi homosexualizare" a Moldovei. Punctele de control ale Biroului de Migraţie şi Azil înfiinţate pe linia administrativă cu Transnistria au făcut guvernul vulnerabil la criticile din partea opoziţiei (care a pretins că se întăreşte astfel o frontieră pe care Republica Moldova nu o recunoaşte), oferind în acelaşi timp Tiraspolului argumente de victimizare. Totuşi, prin PALV, Moldova era obligată să controleze circulaţia persoanelor pe teritoriul său şi, neputînd controla frontiera cu Ucraina pe segmentul transnistrean, aceste puncte de control au fost necesare şi au reprezentat un compromis viabil. În pofida acestor provocări, Planul privind vizele a dus la asumarea unor reforme şi a unor decizii dificile şi este un succes datorită modelului „condiţii clare – beneficii clare". Implementarea Acordului de Asociere şi a DCFTA ar trebui să urmeze acest model.

DCFTA este mai mult decît un acord tehnic privind liberalizarea comerţului. Acest model de acord a fost creat de UE special pentru Ucraina după Revoluţia Portocalie, cu scopul de a consolida integrarea economică a ţării, ca un pas important spre o integrare europeană mai profundă. Prin urmare, DCFTA ar trebui să fie comunicată ca un prim pas pe drumul lung de integrare europeană. Evaluarea *ex-ante* a impactului DCFTA asupra Republicii Moldova estimează o creştere a PIB de 5,4%, a salariilor – de 4,8% şi o scădere a preţurilor de 1,3%. Totuşi, dezbaterea publică a fost dominată de scenariile catastrofice avansate de tabăra anti-UE. Deşi procesul de negocieri în sine este foarte tehnic şi dificil de comunicat, faptul că Uniunea Europeană a început să promoveze în mod serios DCFTA doar în luna septembrie arată că există loc semnificativ pentru progrese în această privinţă.

Republica Moldova a negociat perioade de scutire, de cinci pînă la zece ani, pentru majoritatea sectoarelor economice, ceea ce înseamnă că, pentru aceleaşi categorii de bunuri, producătorii moldoveni vor exporta în UE fără tarife vamale, în timp ce producătorii din UE vor exporta în Moldova cu tarifele actuale, pe o perioadă predeterminată. Experienţele de integrare economică din valul de extindere 2004-2007 au arătat că statele au tendinţa de a cere astfel de derogări (dat fiind că normele UE permit acest lucru), dar tind să ignore folosirea în practică a acestui avantaj, pierzînd ocazia de a sprijini economia înainte de ridicarea tarifelor. Moldova şi UE ar trebui să înveţe din această experienţă şi să valorifice aceste perioade de graţie. O strategie serioasă pe cinci ani pentru punerea în aplicare a DCFTA va fi necesară după Vilnius. Pe termen scurt, UE ar trebui să ia în considerare o ridicare unilaterală preventivă a cotelor pentru produsele afectate de un embargo impus de către Rusia, aşa cum a făcut deja în cazul vinurilor. Companiile transnistrene ar trebui să poată exporta în UE, în condiţiile actuale, pînă în 2015, iar UE ar trebui să evite inflamarea spiritelor şi punerea pe agendă a acestei chestiuni, cel puţin pînă la semnarea AA / DCFTA.

(Dacă nu intervin urgenţe, voi continua cu aspectele de politică internă, unde recomandăm UE acţiuni concrete în Moldova. Pînă atunci, curioşii pot găsi variantele engleză şi română ale întregului raport pe site-urile CRPE – www.crpe.ro şi EPC – www.epc.eu.)

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Am o problemă mică şi globală

„Vă mulţumim că aţi ales V. Sînteţi abonatul nostru fidel şi ca urmare ne-am gîndit să vă facem o propunere-cadou, cu ocazia acestei aniversări. X minute în reţea, y semeseuri, z minute internaţionale. Aveţi în acest pachet o opţiune extraordinară privind convorbirile internaţionale." „Dar eu nu vorbesc internaţional." „În istoricul dumneavoastră figurează faptul că aveţi convorbiri internaţionale, de aceea ne-am gîndit să vă propunem acest nou contract." „Dar, repet, nu vorbesc internaţional." „Plus un smartphone gratuit sau un Lumia pe care să-l achiziţionaţi la numai xxyyzz lei." „Nu vorbesc internaţional, nu înţelegeţi?" „Nu vă interesează x minute, y SMS-uri, z minute internaţionale?" „Nu auziţi că nu vorbesc internaţional? Nu vorbesc, nu mai insistaţi!" „Statisticile noastre arată că aveţi astfel de conversaţii." „Statisticile mint. Nu vorbesc... scuze, mint, am vorbit o singură dată într-un an. Statisticile dvs. au mintea scurtă. Ce-ar fi să propuneţi şefilor nişte statistici reale?" „Eu analizez datele dvs., de aceea vă propun x minute, y SMS-uri, z minute în străinătate." „Nu puteţi să nu mai repetaţi acelaşi cuvînt, nu vedeţi că nu are nici un efect? Nu mă interesează internaţionalele!"

Şi mi se închide telefonul. Da, închis. Eram în noapte, departe de Bucureşti. Şi aşa enervat. Era un cadou pentru fidelitate. Deci, am fost fidel. Era un *deal* numai pentru mine, nu? De fapt, era pentru mult mai mulţi, dar eram inclus într-o elită, nu? Îmi luam un smartphone, în sfîrşit, nu mă mai rîde lumea. Noaptea aşterne frustrări. Dom'le, dar eu spuneam doar că nu mă interesează internaţionalele lor împuţite, nu refuzam oferta lor. Oi fi pierdut o ofertă adevărată? Aia mică, cu nas mare – sigur aşa arăta, după voce – mi-a închis telefonul în nas. Am pierdut o ofertă. Cine m-a pus s-o sun pe sor-mea în Germania, de ziua ei? Soro, mi-ai stricat bucuria – pardon, oferta.

Jurnalul de la Păltiniș

Texte şi opinii de:

● Gabriel LIICEANU (scriitor)

„Iluzia că am trăit miracolul unui destin“ – interviu

● Anca MANOLESCU

„Cercul de studiu şi memoria creatoare“

● Sorin VIERU (eseist)

„Mesajul exuberant al unui cărturar încărunţit prematur“ – interviu

● George ARDELEANU

„În jurul unei instrumentări inadecvate“

● Liviu PAPADIMA

„Şoarecele din sertarul memoriei“

argument

O „carte-cult“

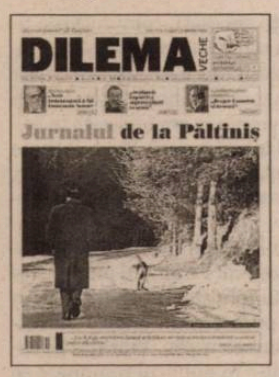

Ediţia aniversară a *Jurnalului de la Păltiniş* e un volum elegant, cu coperţi cartonate şi supracopertă, de peste 370 de pagini. Conţine, pe lîngă textul propriu-zis, alte două eseuri ale autorului, cîteva anexe care reproduc comentarii despre carte, apărute în anii '80 (semnate de Virgil Ierunca şi Ştefan Augustin Doinaş) sau mai tîrziu (un articol de Ion Negoiţescu, din 2003), precum şi cîteva scrisori ale lui Sorin Mărculescu adresate autorului, în care îl ţinea la curent cu mersul lucrurilor şi lupta cu cenzura, înainte de apariţia primei ediţii. Plus foarte multe fotografii.

Totul a început însă de la o cărţulie care, privită azi, arată cam meschin. Dar, în 1983, oamenii se obişnuiseră cu aspectul precar al cărţilor – un biet „detaliu“ în precaritatea generală a societăţii româneşti. Eram student şi am cumpărat cartea de la librăria Editurii Cartea Românească. Oficial, „se epuizase“, dar mi-a dat-o Mircea Nedelciu, pe atunci librar, „din spate“, din depozit. Am citit-o, apoi am împrumutat-o mai multor persoane, pînă cînd mi s-a întors vărzuită de tot şi pătată cu cafea. Urmele fizice ale „chinurilor lecturii“ sînt un mic semn al fenomenului pe care *Jurnalul de la Păltiniş* l-a reprezentat atunci. Se comenta mult despre ea pe la întîlnirile cu prietenii, s-a şi scris mult în presă, iar apariţia ulterioară a *Epistolarului* adună o parte a acestor ecouri. S-a vîndut „pe sub mînă“, apoi în Piaţa Obor din Bucureşti, unde, duminica, într-un colţ, veneau „bişniţarii de cărţi“, la care puteai găsi volume care nu se mai găseau în librării. (Şi, în absenţa unor topuri ori statistici privind vînzările de carte, prezenţa pe tarabele bişniţarilor era un simbolic barometru al succesului.)

Despre *Jurnalul de la Păltiniş*, despre autorul său şi despre protagoniştii întîlnirilor cu Constantin Noica s-a scris mult între timp. Şi în toate felurile. Încercăm, în acest dosar, să reconstituim parcursul cărţii şi să discutăm despre semnificaţia ei, după trei decenii. Cu admiratorii şi contestatarii lui, cu un evident succes de public şi, mai ales, păstrîndu-şi în continuare puterea de a genera dezbateri şi ecouri substanţiale, *Jurnalul de la Păltiniş* are toate trăsăturile unei „cărţi-cult“. Chiar dacă, în îndepărtatul 1983, nimeni nu se gîndea la asta şi prea puţini ştiau ce înseamnă o „carte-cult“. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 12 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Anca MANOLESCU

Cercul de studiu şi memoria creatoare

Memoria poate fi creatoare. E firesc să fie astfel dacă e memorie reflexivă, dacă, într-un moment de bilanţ, cercetezi sensul depus în tine de o experienţă care te-a format. Întrucît reconstruieşte experienţa respectivă împreună cu structura ei de sens, întrucît o relatează ca dramaturgie a acelui sens, memoria e creatoare. Un eveniment, mai ales dacă e eveniment spiritual, nu e întreg pînă nu i se desfăşoară sensurile, pînă nu i se extrage spiritul. Evenimentul trăit şi evenimentul hermeneutizat sînt două feţe, la fel de importante, ale aceluiaşi eveniment.

O vechime plină de actualitate

Cercul de studiu, cînd studiul răspunde unei tematici interioare a participanţilor, e una dintre experienţele formative cele mai importante. În mediul românesc există două cazuri care au avut radiaţie publică tocmai prin izbutita lor punere în pagină, tocmai fiindcă au fost fenomene pe care s-a aplicat memoria creatoare. Întîi, cercul din jurul lui Constantin Noica, reflectat în *Jurnalul de la Pălţiniş* al lui Gabriel Liiceanu şi evocat de notaţiile lui Andrei Pleşu în diferite volume. Apoi, reconstrucţia hermeneutică a grupului de la Antim, datorată lui André Scrima – *Timpul Rugului Aprins,* Humanitas, 1996. Or, prin ele însele şi prin reconstrucţiile lor literare, cele două experienţe, cele două „locuri" – Antim şi Păltiniş – se înscriu într-un fenomen foarte vechi, prezent în mai toate marile tradiţii. E vorba despre cercul – în genere animat de un maestru – unde cultivarea minţii e solidară cu modelarea sufletului. Acolo, reflecţia metodică speră să declanşeze intuiţia intelectuală, studiul face parte dintr-o cale de viaţă. Tot atît de important e faptul că, acolo, studiul e dialogal, e demers colegial al unor oameni cu aceeaşi orientare, care îşi susţin reciproc eforturile, care fac din prietenie mediul de primire a unui sens de dincolo de ei.

Pălţinişul – spune Andrei Pleşu – „a apărut ca un prilej. A fost un *kairos*. Norocul nostru este că ne-a găsit perfect disponibili în faţa acestui prilej, că ne-am abandonat lui cu senzaţia că e un dar şi cu bucuria să constatăm că darul acesta rodeşte în noi şi ne face mai fericiţi."

În fond, filozofia – în înţelesul ei prim – ca şi cunoaşterea religioasă, fiecare cu demersul propriu, tocmai asta urmăresc: să dilate fiinţa, să o pună în relaţie cu un real mai tare decît fiinţa noastră imediată, să conducă spre „viaţa fericită". Antimul e varianta religioasă, Pălţinişul e varianta să spunem „laică", a unei „ieşiri în deschis". Şi amîndouă s-au petrecut în preajma noastră. Amîndouă ne aparţin, cu titlu de model.

Pentru Europa, cercul de studiu în accepţia de mai sus îşi are prototipul în şcolile antice de filozofie. Nu pentru a acumula cunoştinţe sau agilitate mentală mergea acolo cineva, ci pentru a deprinde o metodă de creştere interioară, în care intelectul are rolul principal. În Antichitatea tîrzie, cercurile filozofice şi cercurile creştine de studiu se deosebesc, desigur, prin învăţăturile lor, prin tipul de raport cu transcendenţa. Dar şi unele, şi celelalte fac din studiu un exerciţiu spiritual.

Mi s-a părut că *imaginile* Antimului şi ale Pălţinişului şi-ar întări semnificaţia dacă ar fi comparate cu acest tip foarte vechi de comunitate, cu variantele lui răspîndite în timp. Ne vom putea întreba ce continuitate există între Antim şi vechile cercuri creştine; ce regăseşte Pălţinişul din şcolile antice ale filozofiei. Cu titlu de observaţii preliminare, se poate spune că Antimul nu avea, probabil, tot atîta metodă în demersurile sale ca primele cercuri creştine de studiu şi nici profesionismul Pălţinişului. Dar avea ca orizont creşterea completă a umanului, după modelul christic. Că, pe de altă parte, Pălţinişul regăsea rigoarea cercetării din vechile şcoli filozofice, dar, spre deosebire de ele, reperul ultim al lui Constantin Noica era nu transcendenţa divinului, ci cerul culturii înalte. Ca *atitudine*, Antimul s-ar apropia, aşadar, mai mult decît Pălţinişul, de cercurile filozofiei şi ale cunoaşterii religioase din vechime. Ca metodă de studiu şi ca relaţie *concretă* cu maestrul, Pălţinişul reface însă mai strîns demersul cercurilor vechi.

Prima cabană a lui Constantin Noica la Pălţiniş

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate sînt* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie *(Polirom, 2011).*

Trecerea pragului în modernitate

Cînd memoria reconstruieşte o experienţă spirituală, ea îi exprimă adesea calitatea în termeni spaţiali. „Situează" acea calitate. Recompune din trăsături concrete, încărcate simbolic, peisajul în care experienţa, cu calitatea ei aparte, „a avut loc", locul adecvat ca să se desfăşoare. Locul concret al experienţei e redesenat ca loc calitativ. Intrarea în acea experienţă capătă, şi ea, pregnanţa unui simbolism al pragului. Ai fost în afară şi ai păşit înăuntru, unde ai fost schimbat, format, poate transformat. Relatările privind cercul de studiu cuprind adesea o elaborată compoziţie a locului care îl găzduieşte.

Dacă, în *Jurnalul de la Pălţiniş,* Gabriel Liiceanu reface, cu devotată suculenţă, decorul şi gesturile fiecărei întîlniri, peisajele plimbărilor, punctele „tari" ale locului, cititorul simte că, prin acumularea acestor notaţii, i se pune în faţă concordanţa între parcurgerea unui spaţiu şi parcursul unui eveniment de viaţă şi de studiu. Iar izbînda literară (şi nu numai literară) constă în faptul că această concomitenţă sună mereu convingător, nu are note false, nu cade în simbolism schematic. În firescul lor, trăsăturile pe care autorul a ales să le înregistreze au o expresivitate bine cîntărită. Prin acumularea lor deliberată, ele ajung să exprime o *interioritate radiantă*.

Ceea ce îi reunea acolo pe participanţi nu privea nivelele de suprafaţă, sociale sau individuale, ale realului. Era efortul de a pătrunde – cu dialogul lor – mai adînc, în ordinea interioară a lucrurilor, în universalul lor. Era vitalitatea gîndului împărtăşit, ascunsă pentru o privire exterioară sub învelişul monocrom al iernii, despre care vorbea simbolic Andrei Pleşu. La fel, pentru Gabriel Liiceanu, *Jurnalul* era „încercarea nevoiaşă de a sugera o lume închisă, epifenomenală, greu de înţeles din afară, o existenţă compusă din evenimente imponderabile..." Dar acea experienţă era destul de densă şi de vie pentru a se reflecta în relaţia actorilor cu spaţiul, pentru a-şi afla analogii în peisaj, pentru a găsi în imediat gesturi emblematice pentru efortul spiritului.

Alături de *interioritatea radiantă, Jurnalul* pune la fel de izbutit în scenă *ritmul de intrare – ieşire – revenire* în „locul Păltiniş". Adesea, desprinderea de regimul curent şi accesul la prag se fac dramatic, dificil, accidentat. Odată pragul depăşit, se desfăşoară, în interiorul „incintei" Păltiniş, *parcursul vizual* către Noica, compus din elementele pe care privirea le regăseşte ca semne ale apropierii progresive de ţintă. Tot aşa, în *Timpul Rugului Aprins,* André Scrima descrie pe îndelete suita de imagini prin care ochiul trece din spaţiul oraşului în spaţiul Antimului. Parcursul vizual – median între drumul fizic şi drumul conştiinţei – le articulează pe cele două într-o „experienţă a intrării", care cere, măcar în principiu, ca cel ce intră să intre cu întregul său.

În *Jurnalul de la Pălţiniş,* sosirile în gara din Sibiu sau cu maşina, urcuşul către odaia lui Noica, planurile de studiu din prima zi, toate fac evident parte din scenariul de pătrundere şi de fixare în regimul, în spaţiul întîlnirii: un „celălalt tărîm", de „intimitate în spirit", potrivit autorului. Încheierea fiecărui episod de Păltiniş, cu gesturile, bilanţul şi proiectele lui, are un profil la fel de marcat. E ca şi cum fiecare vizită constituie un episod rotund în sine, dar totodată omogen cu întregul întîlnirii.

Balansul reiterat între un regim „profan" – al activităţii curente – şi un „regim de munte", al studiului animat de maestru ţine, poate, de logica modernităţii. Şcolile vechi de filozofie – iar pe urmă mănăstirile – se organizau ca viaţă integrală în comun. Constituiau comunităţi puse *stabil* în spaţiu. Modernitatea nu mai încurajază asemenea fenomene explicit „moniste", explicit integratoare. E plurală. Diferitele laturi ale existenţelor noastre sînt bine deosebite, fără ca distanţa între ele să însemne ruptură. Dar aşa stînd lucrurile, nu apare la fel de marcată astăzi, ca şi în lumea veche, diferenţa calitativă între cele două teritorii, între cele două atitudini? În vechime, omul intra – odată pentru totdeauna – într-o comunitate filozofică sau monahală, părăsind traiul obişnuit. Cel puţin în principiu, trecerea pragului se întîmpla o singură dată, împărţea viaţa într-un „înainte" şi un „de acum înainte". Astăzi, un om orientat de un interes filozofic sau religios şi-l va păstra, desigur, neîncetat, nu-l va desprinde de sine pentru a îmbrăca haina vieţii curente. Dar din existenţa lui face parte ritmul distanţărilor şi al revenirilor în locul spiritual.

Ritmul acesta e unul dintre cele mai captivante lucruri în *Jurnalul de la Pălţiniş*. Indică o notă aparte, pe care modernitatea o dă întreprinderii spirituale. Potrivit modelului clasic, omul are – simbolic – o unică experienţă a saltului. Îşi schimbă viaţa o singură dată, ceea ce semnifică schimbarea ei integrală şi definitivă. Dar în cadrul acestui maximalism, există mereu riscul ca, după salt, să ajungi să funcţionezi la temperatura lumii dinainte, să te instalezi placid în noul regim, cu certitudinea că pragul se află înapoia ta.

În modernitate, în schimb, pragul se trece de mai multe ori, se trece des. De fiecare dată, îi poţi percepe dificultatea, riscul, provocarea. De fiecare dată, poţi percepe diferenţa de nivel între cele două „spaţii". De fiecare dată, ţi se dă prilejul de a „înfrunta" pragul, de a reflecta asupra lui, de a pune sub judecată dacă l-ai trecut într-adevăr. Confruntarea cu pragul – mereu exersată – e un „antrenament" specific modernităţii. Cu fiecare vizită, cu fiecare reintrare în spaţiul Pălţinişului, consemnată de *Jurnal,* cititorul percepe, intensificat, atmosfera locului: liberă şi densă, alcătuită în aceeaşi măsură din graţia prieteniei, plăcerea studiului, surîsul autorităţii.

Dincolo de instituţional

Pe fondul cetăţii greceşti, comunităţile filozofice marcau un contrast, un altceva, un „afară". Atmosfera şcolii era mai „uşoară" decît atmosfera cetăţii. Aspra necesitate îşi împuţina acolo apăsarea, de vreme ce era judecată în orizontul dreptăţii, al înţelepciunii. Tot o calitate „uşoară" aveau acolo aspectele instituţionale, căci ele aveau ca rost depăşirea instituţionalului.

Grupul de la Pălţiniş regăsea, firesc, aceeaşi atmosferă. Pe fondul plumburiu al regimului totalitar, el apărea ca un contrast chiar mai puternic, un „afară" mai uimitor decît cel din lumea veche. Vibraţia pe care *Jurnalul* a stîrnit-o în publicul românesc se datorează în mare parte acestui contrast abrupt. La Păltiniş, unde studiul în comun avea căldura vieţii, o exigenţă intelectuală foarte ascuţită se îmbina cu o disciplină nesilită, fermecătoare, tot atît de formativă pe cît informală. Ce putea fi mai diferit faţă de instituţiile opresive şi mincinoase ale comunismului? Faţă de instituţia încarcerării ideologice?

Poate că tocmai independenţa faţă de regia instituţională a lumii i-a enervat, la apariţia *Jurnalului,* ca şi după 1989, pe denigratorii Pălţinişului. Cum îşi permiteau Noica şi apropiaţii lui să nu se lase *integral* ocupaţi de referinţa la instituţia politicului, a istoriei, a corectitudinii politice, a egalitarismului aşa-zis democratic, a specialităţii mîndre de suficienţa ei? Pentru ce nu aveau smerenia conformismului? Cum îşi permiteau să se ocupe de lucruri care străbat către universal? Cum de îşi îngăduiau „vremuri fără maluri"?

E tocmai ceea ce a făcut atunci şi face astăzi valoarea neîmpuţinată a *Jurnalului*.

(Extras din volumul în pregătire *Cercuri de studiu şi prietenie spirituală*)

„Iluzia că am trăit miracolul unui destin"

interviu cu Gabriel LIICEANU

Cînd aţi scris Jurnalul de la Păltiniş, *v-aţi gîndit vreun moment că va deveni o carte de succes?*

Nu ştiu dacă mă puteţi crede. Nu m-am gîndit nici la succes, nici la insucces, pentru că nu am scris *Jurnalul* cu gîndul la publicarea lui în imediat, ci la urgenţa consemnării experienţei în care eram prins. Ştiam că, dacă nu voi pune pe hîrtie, la capătul fiecărei zile, ceea ce trăiam la Păltiniş, tot ce se petrecuse acolo va dispărea, pur şi simplu. Ideea că, din lene, aş putea condamna la nefiinţă ceva cu totul ieşit din comun a fost motorul *Jurnalului*. Scriam oarecum sub spaimă şi urgenţă. Mi-era pur şi simplu frică să nu ajung să dau cîndva socoteală pentru o pierdere iremediabilă. Important era doar să ştiu că povestea unică la care fusesem părtaş şi martor a fost depozitată „undeva". Împărtăşirea ei (publicarea, adică) îmi apărea, în timpul scrierii, secundară. Era pentru un „mai tîrziu" nedefinit.

Şi ce-aţi simţit odată ce „v-aţi îndeplinit sarcina"?

Cînd am încheiat, m-a cuprins o mare linişte. La sfîrşitul lui 1981 (trebuia să plec în Germania şi totul s-a încheiat de la sine), am realizat că aveam „în sertar" consemnarea unei experienţe ieşite din comun, dacă nu chiar unice, dar nu mi-a trecut prin cap nici o clipă că, în vremurile acelea, aşa ceva ar fi publicabil. În nici un caz nu am scris cartea cu gîndul că o voi da la tipar. Întîmplarea a făcut că, înaintea plecării, mi-am petrecut o vacanţă împreună cu Sorin Mărculescu, care era redactor la Cartea Românească. Fără un gînd anume, i-am lăsat un exemplar la lectură. Tot ce-a urmat i se datorează. Publicarea cărţii şi succesul ei m-au luat total pe nepregătite. Au venit peste mine ca o avalanşă. Cartea tipărită a explodat ca o bombă în liniştea şi desprinderea de lume în care trăiam la Heidelberg. Din „vuietul" născut în jurul cărţii a luat naştere *Epistolarul* şi el este, într-un fel, măsura succesului de care vorbiţi.

În afară de Sorin Mărculescu, a mai citit cineva Jurnalul *înaintea apariţiei lui?*

În ţară, nimeni. Dar luasem cu mine un exemplar dactilografiat. Sosit la Heidelberg, am făcut o copie, care a ajuns la Monica Lovinescu şi la Virgil Ierunca, apoi la Cioran. Reacţia lui Cioran după lectură este consemnată într-o scrisoare de la sfîrşitul lui 1982, publicată în *Epistolar*. Îl uimise *atemporalitatea* poveştii. (Vă amintiţi, poate: „Un străin care ar citi *Jurnalul* ar putea crede că, în anii aceia, oamenii din România nu făceau altceva decît să se piardă în meditaţii atemporale...") Toţi trei, citind, i-au prevestit cărţii „un mare viitor", care plutea însă într-o firească incertitudine. Nici unul dintre noi nu a crezut că *Jurnalul* ar fi putut trece de „avizul" (cenzura) Consiliului pentru Cultură şi Educaţie Socialistă din România acelor ani.

Cînd aţi scris Jurnalul, *v-aţi gîndit că unele pasaje s-ar putea să nu treacă de cenzură? V-aţi „autocenzurat"?*

Tocmai asta vă spuneam mai înainte: cartea a fost scrisă într-o libertate totală, adică eliberată de proiectul publicării. Netrebuind să trag cu ochiul la publicul imediat şi la pragmatica actului publicării în condiţiile de atunci, nu aveam de ce să mă autocenzurez. Am avut, scriind, psihologia cuiva care are „de dat seama" şi atît. Tot ce mă interesa era să pot reda senzaţia de extraordinar a ceea ce trăiam acolo.

Nu e paradoxal că o carte de acest tip a devenit (şi) bestseller şi se vinde bine în continuare, după 30 de ani? Cum vă explicaţi?

A explicat lucrul ăsta Cătălin Cioabă, într-un text pe care l-a scris recent despre actualitatea cărţii. „Teza" fundamentală a „învăţăturii" lui Noica este exprimată de el însuşi în *Jurnal*, într-o propoziţie care sună aproximativ aşa: „Orice infern este suportabil, dacă paradisul culturii este cu putinţă."

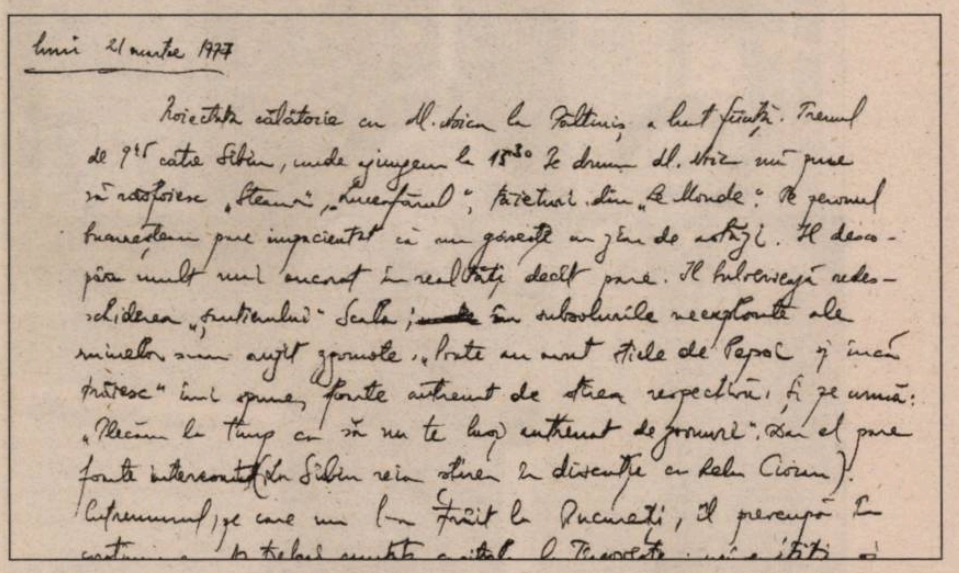

Jurnalul de la Păltiniş,
prima zi de însemnări

Cînd cartea a apărut, în 1983, cei care au citit-o raportau infernul la istoria pe care o trăiau atunci. Iar infernul acelei istorii era atît de „infernal", încît, pe fundalul lui, caracterul paradisiac al culturii apărea cu o forţă sporită.

Dar astăzi? Pe ce fundal mai apare în prezent „paradisul culturii"?

Cine spune că, odată ieşiţi din comunism, oamenii au pierdut definitiv imaginea infernului? Istoria nu face decît să înteţească, uneori, flacăra infernului. Să nu uităm însă că infernul e partea de umbră care însoţeşte permanent condiţia umană. Care individ, cît de cît lucid, poate emite pretenţia că s-a instalat în existenţă eludînd infernul? Că nu încearcă, de atîtea ori în viaţă, să evadeze din el? Animalele nu sînt nici fericite, nici nefericite, pentru că trăiesc *dincoace* de infern şi paradis. În schimb, „muritorii" sînt de la bun început locatari ai infernului. Ei vor căuta pînă la sfîrşitul timpurilor soluţii de evadare din teroarea lui „aici".

Şi credeţi că evadarea se face prin „cultură"?

Credinţa lui Noica era că orice om se poate salva din infernul *lui*, atîta vreme cît poate recurge la fructele sublime care atîrnă în arborii paradisului culturii. Totul e să ştii că ei există şi să faci efortul de a le culege fructele. Există un acces oarecum garantat la paradis: recursul la produsele sublime ale speciei umane. Or, acestea ne sînt oferite în permanenţă de viaţa năvalnică a spiritului care leagă generaţiile între ele şi pe care, în mod convenţional, o numim „cultură". Omul nu poate fi fericit decît iubind: fie fiinţe în carne şi oase, fie fiinţele spectrale, fabricate din spirit, pe care ni le-au dăruit exemplarele cele mai de soi ale omenirii. Chiar şi a te bucura de splendoarea naturii – de pildă, de liniştea de pe culmile munţilor – este un produs al culturii, căci trimite la filtrele spirituale ale celor care s-au bucurat „exemplar" şi pe care, ştiind sau nu, noi îi imităm. La acestea trimite *Jurnalul*. Am să „vulgarizez" lucrurile, propunînd un experiment: după ce ne năclăim creierul zapînd două ore la televizor, să citim o pagină dintr-o carte bună. Vom avea o vagă imagine despre cum arată începutul evadării din subexistenţa noastră cotidiană.

Ştefan Augustin Doinaş observa, într-un comentariu despre Jurnalul de la Păltiniş *publicat în* România literară *după apariţia primei ediţii, că scriitura dvs. are „emoţia ideii" şi că sînteţi „un prozator excepţional al comportamentului omului care întîlneşte Ideea". Cîteva dintre cărţile dvs. recente (de la* Uşa interzisă *încoace) au fost caracterizate tot aşa, ca „proză de idei". Privind în urmă, se poate spune că* Jurnalul de la Păltiniş *a deschis drumul unui stil propriu, a fost cartea care a-nunţa un „program"?*

Sigur este că a fost cartea despărţirii mele de Noica şi de filozofia tehnică, „de aparat". El aştepta de la mine o carte care să marcheze o nouă etapă a mersului meu spre „concept", şi s-a pomenit cu o carte de literatură, al cărei personaj principal era.

În Dragul meu turnător *apar şi episoadele de „urmărire informativă" de la Păltiniş. Pe vremea aceea, ştiaţi sau bănuiaţi că vizitele dvs. la Noica sînt supravegheate?*

Nu, nu ştiam decît la nivelul unei „rumori a supravegherii". De pildă, toată lumea se gîndea că o convorbire telefonică poate fi ascultată. Dar nimeni nu avea imaginea concretă a supravegherii. Nu ne imaginam nici că minuscula cameră a lui Noica de opt metri pătraţi este înţesată de microfoane, nici că puteam fi urmăriţi pe un drum de pădure sau într-un luminiş la Şanta. A fost o binefacere că nu ştiam. Cînd l-am auzit pe Emil Hurezeanu, într-o emisiune la Europa Liberă, spunînd că a preferat să plece din ţară, în loc să rămînă să se plimbe, ca păltinişenii, într-un ţarc supravegheat de Securitate, mi s-a părut că exagerează. Din păcate, s-a dovedit că el avea dreptate. Dar asta nu schimbă nimic din ce s-a întîmplat acolo. Ca să zic aşa, noi ne-am făcut treaba, cu supraveghere cu tot.

Referindu-se la cei care „rescriu" istoria şi văd în întîlnirile de la Păltiniş o „manevră", iar în Constantin Noica – un „colaborator" al regimului, dl Andrei Pleşu evocă puritatea acelor momente: „Nimeni nu-mi va lua din inimă zăpezile Păltinişului, amestecul de sărăcie şi exaltare al întîlnirilor de-acolo, experienţa de bunătate şi de noblete pe care spiritul acelui loc a făcut-o posibilă. Nimeni." Dumneavoastră cum vă raportaţi la „contestările" de care a avut parte Jurnalul de la Păltiniş *după 1990?*

În trei feluri. Mai întîi, mi se pare firesc ca, în bogăţia de oferte culturale care au apărut după 1990, opţiunile şi gusturile să se multiplice şi să apară „sastiselile" faţă de focalizarea pe un unic model cultural. Ar fi fost monoton şi sărăcăcios să o ţinem langa cu „Păltinişul", rezumat la cîteva reţete culturale, nu întotdeauna incontestabile. În al doilea rînd, mi se pare nefiresc (şi urît) să ataci un model cultural nu pentru că ai ceva să-i opui, ci pentru că vrei să te răfuieşti cu oamenii care şi-au legat numele de el. Miza contestărilor *Jurnalului* nu a fost niciodată, în aceste două decenii, Noica însuşi şi modelul lui „paideic". Nici unul dintre combatanţi nu dă vreun semn că l-a citit sau l-a înţeles pe Noica. Răfuiala a fost piezişă: a fost scoasă la lumină tinereţea politică a unui mort, pentru a-i compromite pe discipolii vii ai acestuia. Sofismul grosolan, în acest caz, este că nimeni dintre cei vizaţi de „terfelitorii de profesie" nu a devenit „discipol al lui Noica" pe considerente politice (toţi i-au repudiat opţiunile din interbelic şi rapsodicele alunecări de picior din anii '80, în stilistica unui semănătorism ridicol), ci strict pe certitudinea unui profit uman şi cultural. În sfîrşit, în al treilea rînd, nu pot să nu observ că nici unul dintre aprigii contestatari nu are o statură culturală aptă să dea autoritate contestării. „Dar care vă este isprava?" îţi vine să-i întrebi, cînd îi vezi atît de guralivi. Mă tem că, pe măsură ce frustrările se acumulează, dezolarea creşte.

Cu admiratorii şi contestatarii lui, cu un evident succes de public şi, mai ales, păstrîndu-şi în continuare puterea de a genera dezbateri şi ecouri substanţiale, Jurnalul de la Păltiniş *are toate trăsăturile unei „cărţi-cult". Dumneavoastră cum o priviţi, după 30 de ani?*

Am mai spus-o: „întîmplarea" de a mă fi aflat în spatele acestei cărţi este una dintre cele mai frumoase ale vieţii mele. E cea care îmi dă iluzia că am trăit miracolul unui destin.

a consemnat Mircea VASILESCU

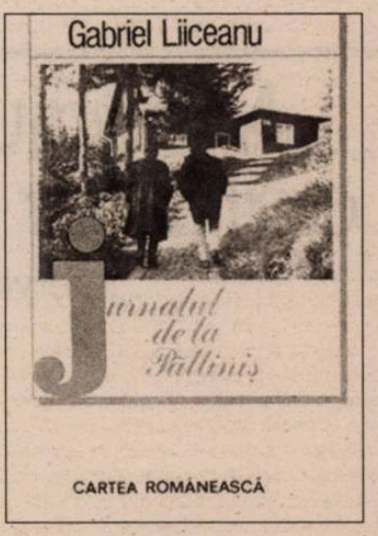

Florin IARU

Jurnalul de la depozit

În 1983, eram încă un poet-gestionar. Habar n-aveam cu ce se mănîncă noua mea meserie. Încă frunzăream paginile ascunse ale ediţiilor interzise, şpalturile celor topite şi habar n-aveam că stau în interiorul unei găini cu ouă de aur. La căldurică sau la întuneric. Dar ceva-ceva tot răzbătea pe la mine, ori de la Mircea Nedelciu, ori de la Tanţa Vulcănescu, ori de la directorul economic, celebrul scriitor şi autor al *Miresei de tablă*, Niculae Frânculescu. Aşa am aflat că, în mare secret, cu proptele de la protectorii din Cenzură (unde îngerul păzitor cu ochi albaştri purta numele Elena Docsănescu), avea să apară o carte specială. Ce carte? Un jurnal? Ei, ce jurnal? Las' c-ai să vezi tu. Al lu' cine? Şşt! Al lu' Liiceanu!

Eram şi nu eram curios. La cîte văzusem în depozit, de la Kundera la Vintilă Ivănceanu, nu mă aşteptam la cine ştie ce. Ce putea fi într-un jurnal filozofic, altceva decît filozofie îmbîrligată şi abstractă? Pe cine interesa? Într-o bună dimineaţă, nea Savu Dumitrescu, şoferul, m-a urcat în Dacia lui papuc şi hai la tipografie, să încărcăm marfa. Am citit titlul imprimat pe pachete. *Jurnalul de la Păltiniş*. Aha, mi-am zis, lămurit. Am frunzărit la repezeală, în cabină. Nu cred c-o să se vîndă... E cu Noica, nu *de* Noica. Şi cu discipoli care scormonesc în cenuşa conceptelor. Şi e, totuşi, un jurnal. Ei bine, cînd am ajuns înapoi, în curtea editurii, librarul-şef, Florin Georgescu, mă aştepta cu braţele deschise. S-a asigurat că porţia cea mai mare intră în librărie, şi nu în depozit. Îl ştiam bine. Cînd era vorba de o carte cu vînzare sigură, era primul la cărat. Dar şi mai curios era faptul că transportul era aşteptat de un fel de tovarăşi, cum naiba să le spun altfel, salivînd de poftă de lectură. A început să curgă cu bonuri şi pachete. Zece bucăţi la domnul doctor. Zece bucăţi la Miliţie. Cincizeci la Minister, colea. O sută la partid. Pîlcuri-pîlcuri de pachete îşi luau zborul către notabilităţile oraşului, de parcă dăduse strechea-n ei. Nu mai vorbesc de autorii editurii. În numele fructuoasei colaborări, pretindeau măcar o carte, hai, două. Dacă nu mă înşel, pînă şi directorul

Constantin Noica şi Alexandru Paleologu

administrativ a încercat s-o citească. N-am aflat niciodată la ce pagină sau la ce rînd s-a oprit.

Tot atunci a sosit autorul (chemat degrabă, nu cumva să se răzgîndească partidul) şi aşa am făcut cunoştinţă cu Gabriel Liiceanu, apoi, la scurt timp, cu Andrei Pleşu şi, în sfîrşit, cu V. Dem. Zamfirescu, contestatarul. Atunci i-am revăzut pe N. Steinhardt şi pe Mihai Şora. Toată lumea avea bilete de favoare şi toţi puteau cumpăra, feriţi de ochii publicului, volumul tainic. Cît despre librărie, cred că mai mult de 100 de bucăţi nu s-au vîndut la liber. Totul era pus la păstrare, cărţulia (căci nu era un op impresionant) devenise imediat monedă de schimb. Totul pe sub mînă, totul pentru victorie!

Cred că s-au tras din primul tiraj vreo 30.000 de exemplare, la risc, dar, în scurt timp, stocul s-a epuizat. Înaintea conţinutului alergase, ca un sol, faima. Apoi – zvonul. Apoi – Europa Liberă. La urmă, căţeii de serviciu de la *Săptămîna* şi *Luceafărul*. Apăruse, credea publicul, încă o carte curajoasă, care dădea de pămînt cu sistemul şi oferea (numai celor aleşi) un alt scop în viaţă. Şi altă metodă. Şi un alt fel de fericire, aproape imaterială. Îi ţin minte şi acum pe iluminaţii cu priviri fosforescente, care erau gata să-şi taie o mînă pentru a se împărtăşi din lumina *Jurnalului*. Din nefericire, n-aveau nici bani, nici ştiinţa comerţului subteran. Din fericire, erau acolo, pe atunci, doi ciudaţi care s-au milostivit: Nedelciu şi cu mine. Îi măsuram din ochi, ca doi Dumnezei mărunţi, dar atotştiutori. Ăla citeşte, ăla înţelege, ăla – nu. „Aşteptaţi puţin", şi lunaticul pleca, mîntuit. În scurt timp, prima ediţie s-a epuizat, iar editura a tras, pe şest, fără control partinic, al doilea tiraj. Au apărut neguţătorii de carte de pe piaţa neagră. Pronunţau destul de greu cuvîntul „Păltiniş", habar n-aveau de filozofie, li se filfîia de Noica şi discipolii lui, dar ştiau ce cere piaţa, iar noţiunile de „brînză", „ţigară" şi „cafea" erau şperaclul perfect către pachetele dosite. Nu-i vorbă, şi conducerea editurii proceda cam la fel. Cumpăra indulgenţe filozoficale şi paideice de la autorităţi, inspectorate, spitale sau producători. Gloria Cărţii Româneşti creştea. După cîţiva ani, delirul avea să reînceapă, odată cu publicarea *Epistolarului*. Aceiaşi eroi, altă abordare.

Cam asta e povestea cărţii, văzută de gestionarul din mine. *Jurnalul de la Păltiniş* a fost cea mai ciudată experienţă pe care am trăit-o ca gestionar şi cea care mi-a deschis ochii asupra inconştientului colectiv. Nu mă întrebaţi dacă mi-a schimbat viaţa, dacă mi-a deschis mintea, dacă m-a făcut fericit, dacă am avut revelaţii. Asta e altă poveste, pe care istoria nu o va consemna vreodată.

***Florin Iaru** este scriitor şi jurnalist. În 1983, cînd a apărut* Jurnalul de la Păltiniş, *lucra la librăria Editurii Cartea Românească.*

„Mesajul exuberant al unui cărturar încărunţit prematur"

interviu cu Sorin VIERU

Ce mesaj transmitea cartea lui Gabriel Liiceanu?

Mesajul esenţial al *Jurnalului de la Păltiniş* ar putea fi rezumat printr-o cunoscută maximă, modificată ad-hoc: *Dulce et decorum est pro philosophia vivere*. Cu alte cuvinte: la toţi de faţă şi din viitor, sănătate spirituală şi voie bună prin şi pentru filozofie! Constantin Noica era prezentat ca model viu al unei vieţi active, în focarul căreia se afla cultura în general, iar în special cultivarea filozofiei. E mesajul exuberant al unui cărturar încărunţit prematur, după ani întregi de izolare, de domiciliu forţat, anchete dure şi detenţie.

Locul şi timpul acţiunii sînt binecunoscute, desigur.

Păltinişul a fost locul privilegiat al unor delectabile petreceri de idei, al unor discuţii înflăcărate despre cărţi şi despre viaţa ideilor, unde se dezbăteau lucrări şi proiecte de viitor ale protagoniştilor. Gabriel Liiceanu a început să scrie *Jurnalul* în 1976, cînd avea 32 de ani, şi l-a publicat în 1983. Cartea s-a scris ca o cronică *in vivo*. Într-un interval de şapte ani, multe lucruri s-au petrecut în acel „Munte vrăjit" al filozofiei. Noica a terminat tratatul său – *Ontologia devenirii întru fiinţă*, Liiceanu şi Pleşu au publicat articole şi cărţi, trecute (aproape) tefere prin furcile caudine ale cenzurii.

Cum se explică marea popularitate a unei cărţi cu o tematică atît de specială?

Eseul lui Liiceanu „Filozofia şi paradigma feminină a auditoriului", apărut în *Viaţa Românească*, tot vorbea, pe atunci, despre un mod accesibil de împărtăşire a teoriilor filozofice mai vechi şi mai noi, de un mod de a populariza literar gîndirea filozofică, astfel încît ideea abstractă să ajungă pînă şi în saloanele doamnelor, aşa cum se petrecuse în Occident în Epoca Luminilor şi în preromantism. *Jurnalul de la Păltiniş* a fost şi el o întruchipare a ceea ce autorul numea „paradigma feminină a filozofiei". *Jurnalul*, impregnat de un romantism *sui generis*, a avut o audienţă considerabilă. Încă de la apariţie a fost salutat sau combătut cu patimă, a stîrnit discuţii aprinse într-un neobişnuit de larg cerc de cititori.

Un autor antic scrisese, cu mai bine de două milenii în urmă, că despre implicaţia logică a stoicilor discutau şi corbii pe acoperişuri! Despre *Jurnal*, despre Liiceanu şi Noica s-a discutat în România anului 1984 – era tocmai anul lui Orwell! – de către lumea intelectuală. În carte se povesteşte pe larg buna întîlnire, urmată de o bună despărţire dintre un magistru şi un devotat discipol. Noica credea că, în filozofie, bunele întîlniri se cuvin a fi urmate de tot atîtea bune despărţiri. Noica însuşi povestise şi motivase, într-o carte cu acest titlu, propria despărţire de Goethe.

Ce credeţi despre autorul Jurnalului?

Continui să-l admir pe Gabriel pentru stilul său ofensiv în tot ceea ce scrie, pentru ceea ce face în planul culturii, în literatură şi în planul exegezei filozofice, îl apreciez pentru ce a realizat în tripla lui ipostază de editor, profesor şi autor. Şi, evident, nu în ultimul rînd, îi sînt recunoscător pentru rolul pe care mi l-a atribuit în cîteva pagini din *Jurnal*, unde scrie despre participarea mea la o anumită discuţie păltinişeană în jurul unor probleme de logică. Nu pot să nu fiu subiectiv şi să nu-i rămîn îndatorat şi lui, după cum profund recunoscător îi rămîn, în primul rînd, lui Constantin Noica însuşi, pentru atenţia şi prietenia pe care mi le-a acordat.

a consemnat Iaromira POPOVICI

George ARDELEANU

În jurul unei instrumentări inadecvate

La puțin timp după apariția *Jurnalului de la Păltiniș*, în numărul 12, din decembrie 1983, al revistei *Familia*, apare articolul „Catarii de la Păltiniș" de N. Steinhardt. Un astfel de „regim de urgență" în demersurile polemice se pare că îi este specific scriitorului, dacă ar fi să ne gîndim, de pildă, chiar la volumul său de debut *În genul... tinerilor* din 1934, în care țintele parodice sînt volume publicate, majoritatea, în... 1934 (printre acestea, *Mathesis sau bucuriile simple* de C. Noica).

Aflați, în deceniul al patrulea al secolului trecut, de părți opuse ale baricadei, Steinhardt și personajul principal al *Jurnalului de la Păltiniș* se regăsesc acum, în 1983, prieteni, după ce amîndoi fuseseră „temeinic scuturați de Istorie și Timp". O prietenie începută în 1954 – cînd Steinhardt îl vizitează pe Noica la Cîmpulung, unde filozoful se afla în domiciliu forțat –, fortificată prin implicarea lor în același proces politic, celebrul proces Noica – Pillat, și continuată cu fervoare după eliberarea lor din detenție. Astfel de apropieri sînt, în opinia monahului de la Rohia, efectul unei pedagogii a Istoriei de care au „beneficiat" majoritatea intelectualilor generației '30. „Suferințele surghiunului pentru unii, experiența situațiilor-limită și a privațiunii de libertate pentru alții" – îi mărturisește el lui Ioan Pintea – „ne-au înțelepțit, ne-au apropiat unul de altul în ciuda vechilor despărțiri, ne-au deschis mai larg ochii, au domolit asperitățile și au desființat fanatismele" (N. Steinhardt, Ioan Pintea, *Primejdia mărturisirii. Convorbirile de la Rohia*, Mănăstirea Rohia – Polirom, 2009, p. 86). Prieteniile nu exclud însă polemicile, diferențele de viziune, numai că ele sînt atenuate – cel puțin în cazul de față – de un accentuat sentiment al relativității lucrurilor. În această lumină aș vedea eu reacția lui N. Steinhardt din „Catarii de la Păltiniș", publicat, așa cum am spus, în 1983, în revista *Familia* și reluat în volumul *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte* (Cartea Românească, 1987) și în *Epistolar* (prezentat și îngrijit de Gabriel Liiceanu), Cartea Românească, 1987.

Sorin Vieru, Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu

„Suferințele surghiunului pentru unii, experiența situațiilor-limită și a privațiunii de libertate pentru alții."

Nu în aceeași lumină a fost văzut el la apariție și nici după aceea, de vreme ce el a făcut să curgă unele valuri de cerneală și atunci și, cu intermitențe, și acum, fiind, din păcate, instrumentat inclusiv în pernicioasa bătălie dintre „boierii minții" și „antiboierii minții". Să amintesc, foarte pe scurt, cititorilor *Dilemei vechi* că în acest text N. Steinhardt ironizează, în cazul Școlii de la Păltiniș, „elitismul", „purismul" de tip cathar, disprețul față de *massa damnata*, dezavuarea „băcanilor" (prin „băcani" – *épicier*, în jargonul *Jurnalului* – înțelegîndu-se toți cei care nu intră în cîmpul de iradiere al filozofiei), compară fenomenul Păltiniș cu fenomenele Darmstadt, Dornach, Shantiniketan și consideră această Școală drept o „cetate întărită a orgoliului exclusivist". Dintre reacții, s-o amintesc, în primul rînd, pe a lui Andrei Pleșu, care, în *post-scriptum*-ul unei scrisori trimise de la Heidelberg (23 aprilie 1984) lui Alexandru Paleologu, vorbește de „blîndețea sîngeroasă" a lui Steinhardt, acuză lectura acestuia de infidelitate și – mai ales – contestă oportunitatea unor etichetări din „Catarii...", precum cea de elitism, într-un moment „în care un astfel de atac poate fi prizat atît de bine..." (v. *Epistolar*, ed. cit., pp. 76-79). În al doilea rînd, să amintesc reacția Monicăi Lovinescu, care, într-o însemnare din 22 mai 1984 din *Jurnalul* său, vorbește de „faza unor mai laice porniri vindicative" ale „sfîntului de la Rohia" (v. *Jurnal. 1981-1984*, Humanitas, 2002, p. 295).

N. Steinhardt ironizează, în cazul Școlii de la Păltiniș, „elitismul", „purismul" de tip cathar.

De porniri vindicative în cazul monahului Nicolae nu poate fi vorba decît, eventual, în registru minor. Existau, într-adevăr, unele dispute pur amicale între el și C. Noica („operatorul nașterii mele de-a doua", cum îl considera Steinhardt), legate de preocupările de eseistică literară ale celui retras în sihăstria Rohiei (nu spre a se sălbătici, ci – cum ar fi spus Efrem Sirul – „spre a îndulci în pustie sălbăticia lumii"), pe care filozoful retras în sihăstria Păltinișului le considera „neserioase", „mărunte", intrînd în recuzita gestuală a... *épicier*-ului. Nu ezita uneori să-l numească un „Gavroche". Să nu uităm că, printre altele, N. Steinhardt scria atunci cu entuziasm despre majoritatea scriitorilor generației '80, aflați la începutul carierei lor, ceea ce ar fi fost de neconceput pentru Noica. Sînt moduri diferite ale celor doi prieteni de a se raporta la cultură și, deopotrivă, la lumea aflată la poalele muntelui. Mai există însă o explicație a replicii din „Catarii..." și ea ține oarecum de un puseu de vanitate, de „amor rănit" al lui Steinhardt (Andrei Pleșu intuise acest lucru în scrisoarea menționată). Lui Steinhardt i se părea de neconceput faptul că în *Jurnalul de la Păltiniș* nu figurează nici numele său, nici al altora care fuseseră antrenați în experiențe propedeutice anterioare Păltinișului și care fuseseră implicați în procesul politic din 1960, asumînd toate consecințele aferente (ceea ce ar ține de o altfel de experiență... propedeutică). Există mai multe texte care ne trimit spre o astfel de explicație. În primul rînd, chiar un fragment din „Catarii...", în care autorul – într-un discurs relativ codificat – vorbește de o „incontestabilă nicasiofilie" dovedită de acei „băcani, derbedei și huligani" care, solidari cu Noica, au luat cîndva „drumuri cu o altă destinație", alegîndu-se cu o experiență ontologică „de tărie egală celei dobîndite de lectura din scoarță în scoarță a ediției Cassirer". Filozofia devenirii întru ființă – spune în continuare Steinhardt –, aceștia au parcurs-o „existențial, într-un mod pe care nici un tratat nu-l poate concura ori suplea, oricît de adînc și complet ar fi". Mai explicit se dovedește polemistul în cîteva fragmente de corespondență (nu întîmplător interceptate de Securitate) ori în convorbirile cu Ioan Pintea. Iată, pentru început, o scrisoare către Noica în care își exprimă nedumerirea că în *Jurnalul de la Păltiniș* nu s-a scris „nici un cuvînt, nici un cuvințel, despre acei (numeroși) care și ei și-au dovedit atașamentul pentru tine, dragostea, aprecierea, respectul, nu mergînd cu trenul și autobuzul de la București la Păltiniș, ci cu duba de la București ori Pitești la Gherla, Jilava, Aiud și alte locuri asemănătoare" (A.C.N.S.A.S., Fond informativ, Dosar nr. 207, vol. 6, f. 132). Apoi, o scrisoare din 20 august 1987 către Andrei Pleșu, provocată de lectura *Epistolarului*, dar care reactivează problema „Catarilor..." (scrisoarea, identificată într-un fond documentar, am publicat-o integral în nr. 1-2/2013 al *Românieiliterare*, împreună cu o alta – pe aceeași temă – din 19 august 1987 către Al. Paleologu, selectată din D.U.I. 207). Este o scrisoare în care Steinhardt recunoaște că textul „Catarilor..." îl demască și pe el ca „susceptibil, băgăcios, nedrept, agitat, vanitos", dar oferă și circumstanțe atenuante pentru toate aceste... defecte. Cea mai importantă: refuzul de a accepta să fie martor al acuzării în procesul intentat lui Noica și asumarea tuturor consecințelor determinate de acest gest. Spre finalul epistolei, Steinhardt se dedă unui subtil joc între smerenie monahală și lumească vanitate: „Fii îngăduitor și iertător, natura omenească fiind așa cum e, cum s-ar fi putut ca amintirea unei fapte bune (chiar glorioase, refuzul de a fi martor al acuzării într-un proces unde Securitatea era absolut sigură că voi fi bucuros a figura ca martor al acuzării: un jidan în fața «intelectualilor mistico-legionari»), într-o viață bogată în păcate, urîțenii și cedări, să nu lase oarecare urme de vanitate? Drept care și o doză de vanitate, nu anevoie vulnerabilă, precum și o doză de vexațiune văzînd că în *Jurnal* cei care l-au urmat pe NOICA în închisoare, cei care se considerau atît de legați de el, pentru care el a însemnat atît de mult, nu sînt pomeniți și nici nu se face o cît de mică aluzie la ei. Ei, dar am și eu consolarea mea (nu m-a pomenit în *Jurnal* (nici eu, nici ceilalți, nici MIHAI RĂDULESCU, mort-sinucis?! la Securitate) [totuși, numele lui Mihai Rădulescu și Al. Paleologu, ca și momentul Cîmpulung sînt pomenite în *Jurnal* – *n.m.*], dar numele meu figurează într-un text care, ca putere ontologică ori dantescă, întrece cu mult *Jurnalul*, numele meu de diletant al culturii și de ratat al vieții figurează primul în dosarul Securității pe lista celor pe care NOICA i-a declarat a fi «cei cu care se frecventează» și prietenii săi." (A.C.N.S.A.S., Fond documentar, Dosar nr. 13914, vol. 1, f. 373). În sfîrșit, în dialogurile cu Ioan Pintea, își mărturisește părerea de rău că textul său a fost interpretat ca un act de distanțare și de rezervă față de Noica și discipolii săi, reafirmîndu-și dragostea și recunoștința față de filozoful retras la Păltiniș, dar și readucînd în discuție „regretabila omisiune" din *Jurnal...* (v. *Primejdia mărturisirii*, ed. cit., p. 67). O dispută de idei așadar, în care jocul micilor orgolii și al tachinărilor amicale are un rol semnificativ. Iată de ce instrumentarea „Catarilor de la Păltiniș" în „războaiele" culturale și ideologice actuale mi se pare inadecvată științific și deplorabilă etic.

***George Ardeleanu** este conferențiar dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele,* N. Steinhardt și paradoxurile libertății *(Humanitas, 2009).*

Liviu PAPADIMA

Şoarecele din sertarul memoriei

Cînd *Dilema veche* mi-a solicitat să colaborez la dosarul despre *Jurnalul de la Păltiniş,* am crezut că aveam tema articolului deja conturată: apariţia meteorică a primei dezbateri publice româneşti autentice, iscate de cartea din 1983 a lui Gabriel Liiceanu, şi cum reverberează încă ecoul polemicilor stîrnite acum trei decenii în spaţiul cultural autohton.

Deci, înapoi la text, după 30 de ani de uitare. Iau din raftul bibliotecii ediţia a III-a, apărută la Humanitas în 2003. Are, în plus faţă de ediţia primă, două texte de „înrămare": unul, în deschidere, „Ce înseamnă a fi european în Estul postbelic?", prezentat într-o conferinţă a Colegiului European de Cooperare Culturală, în Luxemburg, 1990; un al doilea, final, despre două momente cardinale ale destinului lui Noica: „Arestarea şi Sfîrşitul". Mă simt tentat să-mi port lectura înconjurînd textul originar, poate dintr-o firească atracţie a noutăţii, poate din nevoia unei „puneri în intrigă" balzaciene, dinspre exterior spre interior, dinspre circumferinţă spre centru.

Experienţa paideică a „Şcolii de la Păltiniş" este invocată de către Liiceanu în „Ce înseamnă a fi european..." ca o mărturie edificatoare asupra condiţiei insului trăitor în universul concentraţionar românesc din anii '70-'80. Este vorba, mai exact, despre soluţia „rezistenţei prin cultură", ca răspuns la conjunctura istorică opresivă: „În acest univers închis, în care spiritul este cel mai ameninţat, cultura devine o modalitate de transgresare şi, prin însuşi acest fapt, ea capătă o semnificaţie politică. Ea este nu numai un scenariu alternativ, ci rezistenţa abia perceptibilă la izolarea totală, la ruptură, la discontinuitate şi la masificare. Ea este memoria valorilor distruse şi posibilitate a reconstrucţiei lor viitoare. Cînd toate mijloacele de participare la destinul comunităţii sînt suprimate, cultura rămîne participare din umbră şi pregătire a unei regenerări. Ea este, din această pricină, în cel mai înalt grad, subversivă." (pp. 6-7) Pînă aici, rîndurile curg potrivit aşteptărilor. Pentru că, în amintirea mea, *Jurnalul de la Păltiniş* s-a păstrat ca o carte profund înrădăcinată în contextul scrierii sale, atît prin impactul produs în spaţiul public – acel „spaţiu public" care se construieşte mai degrabă pe ramificaţiile comunicării interpersonale, decît în agora sterilizată de omnipotenţa discursului oficial şi de vigilenţa cenzurii, aşa cum probează *Epistolarul* din 1987; dar şi, nu în ultimul rînd, de impactul *Jurnalului* asupra celui care eram la vremea apariţiei sale, profesor stagiar la Şcoala Breaza Centru, avînd în suflet spaima de a rămîne pentru totdeauna „îngropat la datorie", pe de o parte, şi cea de a mă lăsa antrenat în compromisuri inacceptabile, pe de altă parte.

Mut lectura la finalul ediţiei – „Adaos la o biografie". Ce poate fi mai circumstanţial decît o „biografie", peregrinarea insului prin timpul ce i-a fost dat? Dar „adaosul", scris în 1996, mi-aduce sub ochi două „opriri" pe drumul lui Noica, după cum scrie în subtitlu. Iar în aceste „opriri", faptele se estompează, semnificaţia lor curge lateral, într-o hermeneutică a „citirii" protagonistului din crîmpeie răzleţe. „Noica nu ştia să-şi *povestească* închisoarea" – începe prima secvenţă, „Arestarea" (p. 267). „Sfîrşitul" este povestea unui şoarece. A unui şoarece pe care Noica, prăbuşit la podea cu o fractură de şold, are impresia că îl aude în încăperea de la Păltiniş şi-l reaude apoi în salonul de spital din Sibiu, unde e transportat. Liiceanu îşi aminteşte de o anecdotă care-l desfăta pe Noica, despre un personaj care, „trezit de un ronţăit, se scoală în mijlocul nopţii şi începe să scotocească prin ungherele camerei. «Ei bine, pînă la urmă, a descoperit ce era: îl rodea conştiinţa.»" Şi apoi se întreabă: „Şoarecele acesta, venit să încheie un destin, ieşise oare, ca şoarece al morţii *sale,* din-

Alexandru Dragomir şi Constantin Noica

tr-un ungher al camerei păltinişene sau din încăperile infinite ale conştiinţei, din care Noica încerca acum să-l expulzeze, refuzînd să accepte că tocmai lui, lui Noica, i s-ar fi putut întîmpla să intre în spaţiul propriei sale anecdote şi să ajungă – ce ruşine ar fi fost asta pentru un filozof! – să-l roadă conştiinţa?" (pp. 272-273)

Încep să regret că m-am dedat lecturii perambulatorii; e un salt enorm între scenariul soteriologic iniţial şi povestea cu o dezarmantă încărcătură umană din final. Sau poate e mai bine aşa, azvîrlit deja într-o stare de alertă: oare ce o (mai) fi la mijloc? Oare ce-mi va aduce „lectura restitutivă"?

De la primele pagini, îmi dau seama că pică proiectul meu iniţial, de a privi *Jurnalul* ca pe un început de drum în întortocherile şi convulsiile reflecţiei de sine a societăţii româneşti. Facă alţii sociologia „cîmpului cultural" – şi, vai, au şi făcut-o, întristător cel mai adesea. Distanţa dintre *Jurnalul* din memorie, cel de „atunci", şi cel pe care-l străbat acum creşte cu fiecare rînd.

Mă frămîntă de la o vreme un gînd, în prelungirea reflecţiilor edificatoare ale lui Matei Călinescu despre relectură. Cred, ca şi autorul cărţii *A citi, a reciti,* că revenirea la un text parcurs anterior e un test crucial pentru „rezistenţa" acelui text. Cred, de asemenea, că orice lectură, străbătînd paginile cărţii în infinite bucle înainte şi înapoi, este totodată şi o relectură. Dar mai cred şi că există cărţi – cele care ne-au marcat puternic şi au lăsat dîre adînci în conştiinţa vremii, care se recitesc singure, continuu. Lucrul acesta se întîmplă pentru că „urma" lăsată de ele în memorie intră într-un permanent dialog mut, inobservabil, nu numai cu alte cărţi, ci şi cu opţiuni interpretative, cu plasticitatea inepuizabilă a confruntării convingerilor noastre cu lumea şi, *in extremis,* chiar cu deciziile noastre existenţiale.

Recitirile secrete pot întări matricea primei lecturi sau o pot transforma, uneori translatînd-o spre un alt orizont de înţelegere, alteori îmbogăţind-o, rafinînd-o sau, dimpotrivă, sărăcind-o, schematizînd-o.

Este, din păcate, ceea ce am constatat că se întîmplase cu *Jurnalul.* Presupun că de vină a fost, încă de la început, uriaşa presiune a contextului: nevoia de repere ferme, nevoia unei „pedagogii" legitime şi convingătoare, aproape la fel de puternice ca un ritual de iniţiere, nevoia de alegere, într-o lume care părea a nu-ţi oferi şansa vreunei opţiuni, pe scurt, nevoia de „mîntuire". Pînă într-acolo încît, prin 1986, m-am hotărît eu însumi să mă sui în tren şi să bat, neanunţat, la poarta sihastrului de la Păltiniş, cu rîvna căutătorului de lumină – inevitabil *act manqué* pe care voi avea, poate, prilejul să-l povestesc altă dată.

Trist e că cele ce au urmat – *Epistolarul,* disputele postdecembriste în jurul „cazului Noica", pe tema „păltinişenilor" sau a „rolului elitelor" ş.a.m.d. – n-au făcut decît să osifice şi mai mult schematismul conjunctural al primei lecturi. Totul pus sub semnul „exemplarităţii", al modelului demn de urmat – perspectivă sterilă, îndărătnic reiterată, în varii circumstanţe, pe traseul cultural românesc, ignorîndu-se de fiecare dată că „modelele" nu se impun, nici măcar nu se recomandă, ci *se aleg,* în virtutea unor afinităţi elective care ne definesc natura.

Iată-mă acum (re)găsind un text plin de supleţe – în ciuda, chiar, a gravităţii funciare a „mărturisitorului" –, cu o bogăţie de nuanţe păgubos radiate din amintire. Va fi pălit aura de saga, dar a rămas (a apărut?) o poveste de o copleşitoare autenticitate, cu un mentor exorbitant, „nepereche", – o „natură fericită", care „a cunoscut fericirea aproape ca pe elementul unei înzestrări biologice şi a ştiut să o plimbe peste viaţă şi lume cu graţia iresponsabilă şi inconştientă pe care nu o au decît sfinţii şi înţelepţii" (p. 255) –, cu formulări scăpărătoare şi doldora de idiosincrazii, un gînditor cu un orizont de cunoaştere şi de înţelegere impresionant, pe care îl străbate dezinvolt cruciş şi curmeziş, punînd plusuri şi minusuri fiecărei noţiuni – „amintirea proastă", „uitarea bună", „sensul bun al infinitului", „întrebări proaste", „moarte bună", „eternitate bună", „forma urît constructivă", „forma proastă" a libertăţii, a voinţei, a posibilului, „bunătatea proastă", „obîrşia proastă a timpului", „trezie proastă" *(vs* „somnambulism bun" etc. etc.), opere filozofice, culturi sau popoare. Dominat obsesional de fascinaţia Ideii şi a Proiectului unificator, care să valideze un Destin la altitudinea Spiritului, dedicat ascezei intelectuale celei mai severe, dar manifestîndu-se ca expresie volatilă şi seducătoare. Un „universalist" împătimit, ademenit să-şi fundamenteze intuiţiile în explorarea latenţelor semnificante ale limbii române.

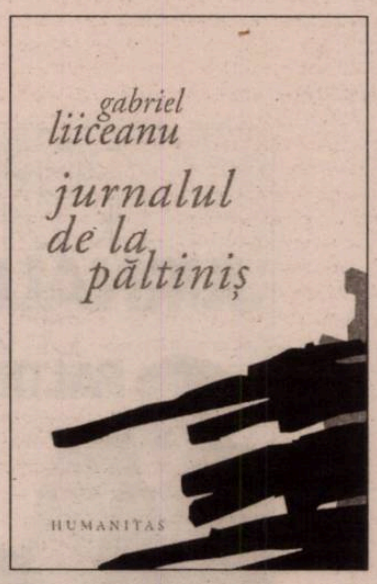

Prin 1986, m-am hotărît eu însumi să mă sui în tren şi să bat, neanunţat, la poarta sihastrului de la Păltiniş.

„Figuri proeminente" sînt şi ceilalţi protagonişti ai poveştii, începînd, evident, cu portretul implicit al „mărturisitorului", animat de o caldă devoţiune, fără a-şi reprima însă momentele de interogaţie şi de distanţare critică faţă de maestru, chiar revolta care duce în final la „trădarea fecundă" proprie oricărui scenariu paidetic autentic. Memorabile sînt, prin balansul atît de elegant între reverenţă şi autolegitimare, al „victimelor", şi „certările" la care sînt chemaţi din cînd în cînd ceilalţi apropiaţi ai filozofului – Andrei Pleşu (cum ar fi arătat oare *Jurnalul* scris de acesta?), Sorin Vieru, Petru Creţia...

Mă simt, la sfîrşitul lecturii, eliberat. Am scăpat de încorsetarea stereotipurilor legate de „bătălia Noica". Am scăpat de „cazul Noica" şi de cazuistica aglomerată în jurul lui, ca un chist. Regret doar un lucru: că nu am recitit *Jurnalul* mai devreme.

P.S. M-am gîndit, la un moment dat, că pentru o „arheologie a lecturii", ar fi de dorit să merg la ediţia primă, măcar pentru a verifica dacă ea nu diferă substanţial de cea pe care o folosisem. Am căutat-o prin casă, dar n-am mai dat de ea, aşa că a trebuit să o împrumut de la bibliotecă. Cine ştie prin ce sertar o fi fiind cartea mea de acum 30 de ani. Poate că acolo roade un şoarece.

Gabriel H. DECUBLE

Înapoi la Jurnalul de la Pălținiș

Trebuie să fi fost în iunie 1985, pe cînd abia împlinisem 17 ani, iar la Zilele Culturii Călinesciene, organizate an de an la Onești, invitații de onoare erau, de această dată, Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. *Jurnalul de la Pălținiș* era pe piață de aproape doi ani și iscase, în mediile intelectuale din România, suficiente dezbateri private – cele publice erau confiscate, pe atunci, de aparatul de stat –, încît să aibă deja o rezonanță masivă la cititori. Printre aceștia mă număram și eu, și este inutil să precizez ce capital imens de simpatie aveau cei doi protagoniști ai acestei cărți pe care am numit-o cîndva „cu adevărat formatoare".

Le-am însoțit celor doi îndeaproape pașii – relaxați, dar fermi –, provocîndu-le opintiri doar prin întrebările mele agasante, de adolescent halucinat de cultură, care nu înțelegea încă mare lucru. Nu m-am lăsat pînă nu le-am smuls și un autograf pe un exemplar care nici măcar nu era al meu, căci eu – pe-atunci mi-erau prietenă nevoia și grijile surate – citeam doar cărți împrumutate de la bibliotecă, de la prieteni, de prin cunoscuți. (Numai eu știu cum am reușit să maschez cota cu degetul mare, întinzînd exemplarul la semnat și totuși nedîndu-l din mînă.)

Aș fi putut rămîne la această mică izbîndă de provincial, dar nu se făcea, iar a ridica ștacheta însemna, în primul rînd, să acumulez și mai mult, să mă deschid – dar nu oricum – față de universul cărții. Puneam în practică, fără să știu încă, ceea ce Noica numea, cu un paradox, *die sich erschließende Einschließung* – „închiderea care se deschide". Era o sintagmă care ar putea defini cartea în general, cartea bună – ce necuprindere între două coperte! –, și care-i smulsese lui Alexandru Dragomir, fostului elev al lui Heidegger, cîteva obiecții șarjate, dar inoportune.

Știa Noica prea bine și pe propria-i piele „vasăzica" acestor cuvinte: verbul *einschließen* înseamnă, printre altele, și „a întemnița", iar biografia sa este una dintre mărturiile cele mai grăitoare pentru puterea spiritului de a transforma înfrîngerea în victorie și răul în bine. Nu doar în *Jurnalul de la Pălținiș* („de istorie nu trebuie să vă plîngeți niciodată, chiar cînd este ingrată"), ci în multe alte scrieri, Noica a pledat pentru un stoicism care, în contextul privațiunilor la care era supusă populația din România acelor ani, nu putea fi decît greșit înțeles. Arătînd virtuțile constrîngerilor de orice fel și celebrînd, de exemplu în zona poeticii, rima finală ca pe o „cununie" între două cuvinte, filozoful de la Pălținiș era în răspăr cu expectațiile de modernizare mimetică (cultură = consum) pe care le nutreau, pe atunci, cei mai mulți dintre intelectualii noștri.

Eu, unul, eram oricum prea tînăr și prea exaltat pentru a-mi putea reprezenta o vivisecțiune în corpul propriei inerții, al propriei trîndăveli, al propriei reverii. Ca tinerii de azi, voiam totul de-a gata, repede, fără efort. Aveam, se-nțelege, ca orice adolescent, trăiri acute – țin minte exact porii care îmi dădeau îngrijorări similiacneice, după cum țin minte la fel de bine cum alungam aceste îngrijorări: în recluziune, citind, însă cumva... la întîmplare.

Probabil pentru a arde etapele, m-am simțit „chemat" să-i scriu direct filozofului, proiectîndu-mă astfel cu de la sine putere între cele „cîteva sute" de intelectuali care vor forma cîndva elita. Automăgulitoarea întreprindere nici că putea fi mai simplă. La destinatar scriam sec: „Constantin Noica, Pălținiș", scrisorile ajungeau, iar conținutul... trebuie să-l fi mișcat întrucîtva pe adresant, pentru că, în data de „4.IX.986", mi-a răspuns, dîndu-mi astfel un cec în... gri, în sensul că, la normele de lectură și de igienă intelectuală pe care mi le trasa („Citește organizat; de pildă cultura greacă în întregime, chiar dacă pe deasupra, deocamdată. (...) Caută să faci față bine la Facultate. Tot ce faci acolo te poate instrui, dacă trimiți lucrurile la izvoare. Disciplinează-ți ziua și lucrează cu continuitate. Nu e bun decît ceea ce se leagă și se înlănțuie."), nu uita să adauge prea austera clauză: „Pe viitor nu-ți mai scriu decît dacă mă asculți. De ai alte căi, mai bune, atunci uită-mă."

Nu l-am uitat nicicum, nu voiam să-l uit, doar că istoria are meandrele ei, iar cum, pe atunci, după admiterea la facultate urma automat stagiul militar de nouă luni – „termen redus" –, sfaturile lui Noica se dovedeau a fi greu de pus în aplicare. Nu insist aici pe volumele din Platon care mi-au fost confiscate de lt.-maj. Chițac, dar trebuie să amintesc imensa frustrare pe care o resimțeam, nefiind lăsat să fac ceea ce îmi doream mai mult. Cînd, exasperat, i-am împărtășit lui Noica această frustrare, reacția sa a venit ca o terapie prin șoc. Nici măcar nu mai era o scrisoare, ci o carte poștală cu o reproducere a hotelului Cindrel pe avers, datată „27.III.987": „Trebuie să-ți mărturisesc că nu am timp să mă ocup decît de tinerii plasați pe o orbită culturală. (...) Nu e cazul d-tale încă. Îți doresc să reușești și sînt convins că vei reuși."

Lunile au trecut, despiritualizantul serviciu militar s-a sfîrșit și el, iar eu încercam să mă regăsesc. Ajunsesem la facultate, eram în semestrul întîi și, în sfîrșit, puteam înfăptui sistematic sfaturile lui Noica. Mă transferasem de la franceză avansați la germană începători, tocmai pentru a putea face primii pași în învățarea acestei limbi, pe care, pentru a o îmblînzi cu totul, am transformat-o, o vreme, din mijloc în scop. Pentru *small Latin, less Greek* aveam cursuri obligatorii, respectiv facultative, dar mai tocmisem și cîțiva profesori în privat. Și cînd mă pregăteam să reînnod firul cu maestrul, a căzut ca un trăsnet știrea morții sale... Abia ce mă îndreptam spre prima sesiune din viață, abia ce îmi rînduisem lecturile, abia ce începusem să bîigui în limba lui Hölderlin, în limba lui Heraclit... (Memoria afectivă e precum șarpele Typhon – cu cît te zbați să recuperezi mai mult din ea, cu atît de sugrumă mai tare, întru laocoonică amuțire.) Realizam cît se poate de clar că timpul îmi fusese potrivnic, dar nu mă puteam legăna la nesfîrșit în lamentare. Soluția nu era decît una singură: înapoi de unde plecasem, înapoi la... *Jurnalul de la Pălținiș!*

Nu am nici o îndoială cînd afirm că Jurnalul de la Pălținiș *a fost cartea deceniului 9.*

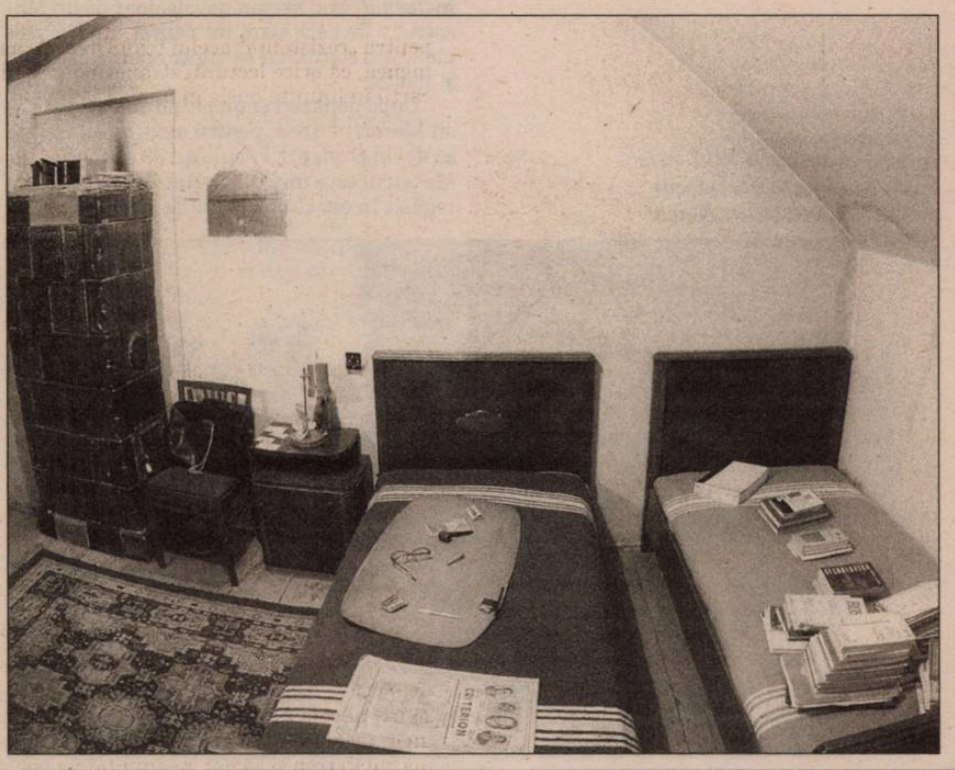

Peste ani, aveam să absolv trei lecturi ale cărții și ar fi un clișeu să spun că, de fiecare dată, descopeream ceva nou. Cel mai important este că *Jurnalul* îmi dădea „restul de Noica" pe care capriciile destinului mi-l refuzaseră. Era altceva decît Noica, autorul din *Șase maladii ale spiritului contemporan* sau din *Scrisori despre logica lui Hermes*. Era partea pulsîndă, foarte omenească a acestei personalități care a putut fascina, prin exemplul personal, mii de tineri din România acelor ani și nu am nici o îndoială cînd afirm că *Jurnalul de la Pălținiș* a fost cartea deceniului 9.

Există rațiuni obiective pentru care lucrurile stau așa. Un gen literar propriu, filozofia nu-și poate adjudeca – ea poate fi versificată, ca la Parmenide, poate fi dialogată, ca la Platon, poate lua forma solilocviului sau a confesiunii, a tratatului, a aforismului, poate fi *Begriffsdichtung* („poezie conceptuală"), cum o numește Nietzsche, dar e clar că, în era informației, ea va căuta formele cele mai directe și eficace. Pentru România deceniului 9, *Jurnalul* a fost cea mai potrivită formă de diseminare a ideilor înalte, decantarea perfectă a discursului filozofic elaborat în filozofie trăită pe viu.

In conspectu vivamus – zice Seneca într-o scrisoare către Lucilius, care-i ceruse să-i divulge ce face zi de zi, de dimineața pînă seara: într-adevăr, trăim în văzul tuturor, că vrem sau nu vrem, și cel mai tîrziu, ochiului lui Dumnezeu nu i se poate ascunde nimic. Iar a pune ideile în spațiul și timpul plămădirii lor, a le lăsa în rostirea simplă, neornată, în oralitatea imediată, a nu le înstrăina înspre excesul de îngrijire al pompei – în mod necesar funebră – este o formă de sinceritate eminamente filozofică, pe care Gabriel Liiceanu a înțeles să o ofere societății românești, inclusiv ca model de gîndire liberă și de respirație curată. El refăcea, astfel, prin *Jurnal* – dar și prin *Epistolar*, ulterior – un întreg parcurs umanist și trimitea cultura română la izvoarele vremelnic uitate, la marea tradiție europeană, redîndu-i, în fine, sensul.

„Cît timp va exista filozofia...”

Cum mai percep tinerii, azi, la 30 de ani de la apariţie, Jurnalul de la Păltiniş? *Mai există relaţia dintre un mentor şi discipolul său, în contextul în care, în prezent, există mentorship-uri, adică studii care să-ţi confere patalamaua de mentor? Cît de autentică şi cît de dorită mai este această relaţie? Sînt cîteva întrebări pe care le-am adresat unor studenţi de la Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti.*

Ionuţ SĂLCIANU, student, anul II

Care e legătura dintre vechii greci şi roboţi? Am ajuns la această întrebare încercînd să răspund celor date în moduri diferite şi, culmea, o găsesc acum relevantă. Cel puţin pentru – bombastic fie spus – o istorie a relaţiilor umane în genere şi, în particular, a celei dintre mentor şi discipol. Cred că a întreba care mai e importanţa acestei relaţii astăzi e totuna cu a întreba în ce măsură mai putem defini omul ca fiinţă culturală, sau de ce avem nevoie de alţii pentru a afla ceva despre noi. Ar avea sens ideea unui Socrate android? Sună caraghios, dar pare că asta ni se pregăteşte. Totuşi, deocamdată putem pretinde (răspunzînd celei de-a treia întrebări) că tipul autentic de comunicare între profesor şi student mai există sau poate exista. Mai cred că orice fel de cunoaştere, cel puţin pînă în momentul în care a crescut destul şi poate părăsi casa părintească, trăieşte şi creşte – platonician vorbind – imitîndu-şi modelul. Mentorul este, în termeni plastici, o cutie de lemn plină cu unelte, pe care trebuie s-o goleşti şi s-o spargi ca să-ţi construieşti, din lemnul ei şi folosind uneltele, cutia proprie. Un profesor mare e acela care te invită să spargi cutia, care nu te lasă cu uneltele în braţe. În lumina acestei analogii, Socrate era un excelent tîmplar.

Şi, făcînd trecerea către subiectul concret al discuţiei, pot să spun că aceleaşi lucruri se petreceau în „atelierul“ de la Păltiniş. Puţine figuri au marcat peisajul cultural românesc aşa cum a făcut-o Noica. Un model care vine dinspre filozofie şi e generic pentru filozofie, dar nu mai puţin relevant pentru orice alt domeniu. Şi asta întrucît, pentru fiecare (la fel ca pentru om în istoria sa ca specie), totul începe cu „de ce?“ şi trebuie să răspundă permanent „de ce?“-ului, altfel e „degeaba“. Socrate voia să ştie „de ce“, ca să afle „cine“. A te cunoaşte pe tine însuţi e a supune tot ce faci şi spui „de ce“-ului. De aceea, cred eu, e relevant – şi va fi relevant cît timp va exista filozofia – *Jurnalul de la Păltiniş*. Şi de aceea e relevantă – şi va fi relevantă cît timp va exista omul – filozofia. Mi se pare că omul cel mai mare din istorie nu ar fi fost vreun inventator, om politic sau scriitor, ci acela care a pus prima întrebare. Acela care ne-a dat jos din copaci.

Andrei SIMIONESCU-PANAIT, doctorand

Probabil nu contează într-atît de mult cîtă relevanţă are lucrarea în cauză, ci felul, modalitatea prin care îi apare relevanţa. În ce aspect ne influenţează, sau, poate, ne inspiră *Jurnalul de la Păltiniş?* Cartea este, după cum spune titlul, un jurnal, o succesiune clară de experienţe avute într-un anumit context. Aici este vorba despre cadrul paideic manifestat între Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu şi Constantin Noica. Din această perspectivă, cea proprie a operei, *Jurnalul* este relevant pentru studiul a ce înseamnă să oferi şi să primeşti conţinut de idei, pe liantul activ al unei prietenii, al unui sentiment uman, prea uman.

Despre relaţia mentor – discipol, avînd în vedere că acţionăm într-un vlăstar cultural grec, noţiunea de *paideia* are o primă importanţă. Prin aceasta, înţelegem că mentorul şi discipolul se modelează reciproc. Fiecare dintre cei doi învaţă de la celălalt. Domeniul umanist – adică cel care studiază omul – este nevoit să reliefeze necontenit această dinamică, şi nu numai: în fond, orice domeniu de cercetare este instituit de către oameni. De aceea, orice domeniu este condamnat la a-şi da seama de acest aspect paideic.

Dacă azi nu mai există această relaţie înseamnă că s-a pierdut pe drum – prin formalizarea şi eficientizarea actului de predare – învăţare. Dacă există, există pentru că participanţii îşi dau seama de importanţa despre care tocmai am scris. Statistic, e rară, dar unde e, e din belşug.

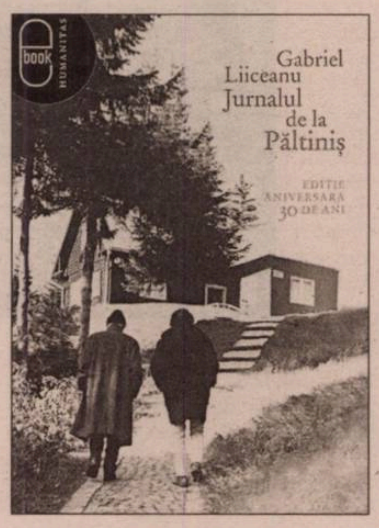

Casandra PÎNZARU, studentă, anul II

Am citit *Jurnalul de la Păltiniş* în 1988. Era o carte importantă (auzisem noi), care circula, din mînă în mînă, în grupul select al unor puştani de 16 ani. Eram ahtiaţi după tot ceea ce ne putea face viaţa interesantă, dincolo de şcoală şi de cozile la diverse produse alimentare. Făceam schimburi de cărţi între noi, precum alţii – de timbre valoroase. Şi discutam. Ferm convinşi că am înţeles totul. Heidegger şi James Joyce erau temele preferate. Nu mai ţin minte care dintre noi a adus *Jurnalul*. Însă pentru mine a fost *trigger*-ul. Citeam din el fascinată şi încercam să intru în atmosfera de acolo. Mi-era ciudă că nu ştiu nici elina, nici latina, nici germana. Singurul capitol la care stăteam bine era splendida bibliotecă a cărţilor de filozofie ale mamei şi îndemnul ei către citit. Şi îmi doream enorm să pot cuprinde totul. Citeam despre *kairos*-ul lui Andrei Pleşu şi al lui Gabriel Liiceanu. Despre momentele de graţie petrecute împreună cu Maestrul lor. Şi îmi doream să fiu acolo, deşi eram o mucoasă care habar nu avea unde e Păltinişul sau cine era şi ce reprezenta Constantin Noica.

După trei ani, am devenit studentă – nu la Filozofie, ci la Drept. Însă mi se mai dăduse o şansă. Cele două facultăţi împărţeau, în acea epocă, aceeaşi superbă clădire. Cei care au fost studenţi la începutul anilor '90 ştiu exact despre ce vorbesc cînd amintesc despre cum arătau amfiteatrele la Filozofie, cînd Andrei Pleşu ţinea cursuri. Şi cum se supărau studenţii filozofi pentru că nu aveau loc de noi, ăştia, „restul lumii“. Care ne doream să fim acolo, *no matter what*.

Jurnalul de la Păltiniş a fost reeditat în 1991. L-am recitit. Cu alţi ochi, cu altă minte, împărtăşind cu alţi prieteni impresiile. Înţelegînd mai bine relaţia dintre Maestru şi discipolii săi. Avînd revelaţia disciplinei extraordinare din spatele magiei. În esenţă, „contaminarea“ avusese loc, ştiam din ce în ce mai bine ce ar trebui să fac pentru a cuprinde măcar... o miime din ce se întîmpla în *Jurnal*. Mai aveam nevoie doar de un Maestru... Pe care l-am tot căutat, multă vreme... Am continuat să citesc enorm. Singură şi haotic.

După douăzeci şi un pic de ani, mi-am găsit Maestrul. Însă, pentru asta, a fost nevoie să devin studenta Facultăţii de Filozofie. Iar Maestrul este însăşi facultatea, cu tot ce am regăsit în ea. Cu oamenii de aici. Cu biblioteca. Cu discuţiile dinăuntru şi din afară, la fumoar. E o lume absolut fascinantă, care presupune, însă, aceeaşi disciplină pe care am intuit-o în relaţia Noica – Pleşu – Liiceanu. E aceeaşi căutare de sine. Indiferent de vîrsta şi de experienţele trăite. Indiferent de cei care cred că noi nu trăim în lumea reală şi că nu ştim ce se întîmplă în afara meditaţiilor filozofice.

Casa din Vităneşti în care s-a născut Constantin Noica

Ştim. Pentru că aici înveţi ce e, cum e şi la ce foloseşte raţiunea. Filozofia e calea de a te descoperi şi a merge mai departe. Dar nu oricum. Nu aş vrea să o numesc modul de viaţă, drumul vieţii, *le savoir-vivre*. Nu. Deoarece pentru fiecare dintre noi e diferit. Însă, dacă nu parcurgi această cale îndrumat de către cei mai buni dintre noi, nu ai cum să devii unul dintre cei mai buni. Pentru a putea transmite mai departe darul pe care l-ai primit.

E nevoie de filozofie ca de aer. E nevoie de raţiune. Care să fie arbitrul rafinat al emoţiilor. Pentru a putea comunica în Cetate. Pentru a se putea forma elitele. Pentru a reînvăţa să ne respectăm pe noi înşine şi pe cei din jur. E nevoie de acest Mare Maestru. Nu de chipuri cioplite, nu de farisei, nu de impostori care ne ghicesc viitorul pe la colţuri. E nevoie de liantul filozofie – marile biblioteci – muncă crîncenă – Noica – Pleşu – Liiceanu – studenţii acestora, care au devenit profesorii noştri. Care, cu graţie, ne ajută să descoperim, în noi, esenţa, cine sîntem de fapt. Şi să înţelegem că mentorul nostru real e în fiecare din noi.

Romulus BOLDEA, student, anul II

Noica vorbea de calea regală de a studia filozofia, iar aceasta se realizează prin istoria filozofiei. *Jurnalul de la Păltiniş* poate fi un excelent punct de plecare pentru studierea filozofiei deoarece abundă de argumente şi polemici în ceea ce priveşte studierea filozofiei clasice. Printre lecturile care m-au determinat în liceu să studiez filozofia, cartea aceasta a ocupat un loc mai mult decît important. Pentru că, în conţinutul *Jurnalului*, cititorul are de-a face nu numai cu descrierea unui program, a unui mod de a pătrunde şi de a încerca să dea de capăt celor mai dificile probleme din filozofie, dar şi de o varietate de referinţe filozofice. La 30 de ani după apariţia lui, consider că e foarte relevant pentru studierea oricărui tip de filozofie, dar şi pentru explorarea unui univers care există doar cînd citim cartea. Cînd ai de-a face cu întrebări care au mai multe posibilităţi de răspuns, trebuie neapărat să te laşi îndrumat – cel puţin cînd eşti la început de drum – de cineva în care ai încredere sau, cel puţin, care îţi inspiră încredere. Spiritul critic se cultivă – în mod paradoxal – de către un altul care a avut norocul să treacă mai repede decît tine prin nebuloasa opiniilor. În filozofie, mai mult decît în orice alt domeniu umanist, nu trebuie să existe atît o relaţie maestru – discipol, în sensul descrierii din *Jurnal*, cît mai degrabă o atitudine pedagogică sinceră şi dedicată din partea profesorului şi un interes dedicat din partea elevului. Spun asta pentru că încerc să fiu cît mai realist şi realizez că timpul pe care-l trăim noi nu ne mai permite o izolare sau o refugiere într-un loc retras, pentru a discuta idei.

N-avem de unde să ştim că, în momentul acesta, o relaţie de acest gen nu se desfăşoară. Poate că nu se mai întîmplă la Păltiniş şi poate că nu se respectă întocmai rigorile unei relaţii maestru – discipol de tip clasic, dar sînt sigur că în fiecare sală de curs există un student care speră ca cineva să îi traseze un drum al gîndirii care să-l ducă spre el însuşi.

anchetă realizată de Stela GIURGEANU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Unde ne e mîndria?

Nu ştiu cum ar trebui să arate o sărbătoare naţională organizată inteligent şi firesc. Ceea ce se întîmplă acum, cu defilări virile ale armatei, cu discursuri de istorici solemni şi etnografi veseli, cu mititei, folclor euforic şi manele, totul trecut pe sub Arcul de Triumf şi prin studiourile de Televiziune, mi se pare că oferă o imagine destul de exactă a României de azi. Aşa că nu văd de ce am bombăni prea mult.

Unde mi se pare că lucrurile o iau razna sînt mesajele care ne ordonă insistent să fim mîndri că sîntem români. Şi pentru asta se pune la bătaie un glorios inventar de personalităţi excepţionale, mituri înălţătoare, fapte copleşitoare, imnuri duioase: Mihai Viteazul, Nadia Comăneci, Burebista, Gheorghe Hagi, Ion Dolănescu, Horea, Cloşca şi Crişan, studenţi români la Oxford sau la Harvard, IT-işti de-ai noştri angajaţi la NASA, cosmeticiene române plecate la Los Angeles, sau Ecaterina Teodoroiu – toţi sînt „angajaţi" ca să ne umfle piepturile de mîndrie pentru ţara care i-a şi ne-a născut.

M-am bucurat pentru succesele Nadiei Comăneci la olimpiadele sportive. Dar ele nu m-au făcut să mă simt mîndră că-i sînt conaţională. Într-o ţară condusă, pe-atunci, de un partid care-şi teroriza cetăţenii, care îi supunea pe sportivi unor regimuri draconice, de hrană „raţionalizată" şi de eforturi supraomeneşti, şi care îi obliga să-şi transforme medaliile obţinute în propagandă sulfuroasă, isprăvile Nadiei păreau mai curînd minuni, subversiuni reuşite în pofida ţării pe care o reprezenta.

Mă bucură chipurile împlinite ale zecilor de studenţi români care se află la universităţi prestigioase din Occident. Dar ei nu mă fac să mă simt mîndră că sînt româncă. Într-o ţară în care învăţămîntul pare osîndit la blocaj şi nefuncţionalitate, biografiile înfloritoare ale tinerilor care reuşesc în afară par a avea drept premisă esenţială evadarea din mediocritatea care domneşte în patria natală.

Ţara nu s-a mîndrit cu Brâncuşi.

Am văzut emoţionată atelierul lui Brâncuşi din Paris. Dar mi s-a părut necinstit să le spun străinilor aflaţi în vizită acolo că Brâncuşi s-a născut în ţara de unde vin şi eu. Ffindcă e o ţară care nu l-a iubit pe sculptor şi nu i-a preţuit operele. Ba dimpotrivă, le-a stigmatizat, le-a refuzat, umbrindu-le faima prin indiferenţă. Ţara nu s-a mîndrit cu Brâncuşi. S-a hotărît doar, abia acum, să-i recupereze oasele pentru a le îngropa în pămînt românesc, dar anonim.

Am să mă simt mîndră că sînt româncă în momentul în care România va putea să spună cu mîna pe inimă că a contribuit cu adevărat la succesele internaţionale, dar şi naţionale, ale cetăţenilor ei. Cînd şcoala românească va pregăti cum se cuvine tineri numai buni de livrat pe piaţa muncii. Cînd ministerele vor avea insomnii la gîndul că patrimoniul cultural al ţării se degradează văzînd cu ochii, că spitalele din România sînt un soi de ruletă rusească, că profesorii sînt prost plătiţi, iar zeci de mii de elevi fac naveta acasă – la şcoală, prin noroaie, zăpezi sau caniculă.

Aş mai putea să mă simt mîndră într-o ţară în care elitele sînt preţuite, în care limba este scrisă şi rostită corect, în care iniţiativele productive sînt susţinute de guvernanţi, în care instituţiile de stat se simt cu adevărat responsabile de cetăţenii în slujba cărora sînt.

Pînă atunci, mă bucur doar de isprăvile excepţionale ale românilor de aici sau de aiurea. Sînt mîndră, pînă una-alta, de ei, cei care au reuşit să depăşească plafonul inhibitoriu al ţării. De ei, nu de ţara care îi sărbătoreşte, fără să le fi oferit mai nimic.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Singur, în noapte

– înaintea sărbătorii –

De ani, constat că există un moment, cam înaintea fiecărei sărbători importante (şi, de cele mai multe ori, vesele) în care te afli... singur şi, de multe ori, trist. Ori măcar melancolic, meditativ, încă necopt pentru bucuria „obligatorie".

Înaintea fiecărui Sfînt Nicolae, Crăciun ori An Nou, există cel puţin o clipă în care trebuie să faci ceva de unul singur pentru respectiva sărbătoare. Nu ştiu cum se face, dar, de cele mai multe ori, se întîmplă pe-nserat. E adevărat că, de sărbători, se aprind luminile oraşului şi totul e mult mai poleit.

Dar tocmai în poleiala aceea ostentativă şi aparent ocrotitoare, uneori, lucrurile şi oamenii par mai cenuşii. Ca şi cum excesul de culoare ar genera o reacţie contrarie: cei scăldaţi în baia de lumini îşi pierd consistenţa coloristică.

De obicei, chiar în după-amiaza de dinaintea sărbătorii, mai ai de făcut cumpărături. De cele mai multe ori, cumperi chiar... cadourile. E aproape o tradiţie să laşi darurile, din varii motive (inclusiv financiare), să laşi „goana după cadou" în ultimul moment: atunci, totul devine mai pasionant, pe undeva, mai „pe viaţă şi pe moarte".

Alergătura cu sorţi de izbîndă sub semnul întrebării îşi are, însă, momentele ei de pauză, dorite sau nu. Cînd te îndreptşi spre un nou templu al consumului, pe care să-l devalizezi, cînd te afli pe drum, ai, de pildă, un astfel de moment. Cînd ieşi din priză şi vizualizezi, cu tristeţe, dar şi cu umor, întreaga situaţie.

Atunci, parcă nu percepi sărbătoarea care se apropie, *glamour*-ul ei promis de o întreagă cultură consumistă: sărbătoarea aşa cum ne-o zugrăvesc cărţile poştale, cu focul aprins în şemineul deasupra căruia atîrnă ciorapii în care Moşul va pune cadourile şi în faţa căruia te aşteaptă un brad, un cozonac şi două pahare cu şampanie... Percepi doar punctele slabe, anumite *soft spots* care, pe termen lung ori infinit, par a fi fără rezolvare.

Chiar dacă ştii că, într-o oră-două, vei fi înconjurat de lume, la o mare masă, cu lumînări şi voci gureşe în jurul tău, parcă, înaintea sărbătorii, se creează un gol, o gaură neagră: valea de dinaintea dealului fericit, viitor... Vezi clar, în lumina albastră şi rece (da, Otilia Cazimir...), toate lucrurile rele, mai dihai şi mai clar conturate decît cele bune. De pildă, cînd ai pe cineva din familie bolnav şi care îmbătrîneşte (aşa cum mi se întîmpla mie în anii '80, cînd mergeam pe Calea Victoriei), ţi se sfîşie, brusc, inima, de dragul acelei persoane şi-i simţi... tragedia. Cînd te duci la o petrecere, iarăşi, aşa cum făceam eu în liceu, la care cîntă Bob Marley (pe casetele de atunci), dar tu n-ai partenerul pe care-l doreşti, ca să dansezi cu el, ci doar unii ocazionali, cam de doi bani, iarăşi ţi se rupe inima... Mai tîrziu, prin facultate, cînd eşti cu băiatul iubit şi realizezi că nu e chiar Făt-Frumosul perfect pe care-l credeai, dar se străduieşte, ţi se întîmplă acelaşi lucru...

Şi atunci, înaintezi în noaptea aparent luminată de beculeţele clipinde şi te simţi foarte singur, îngrozitor de singur şi foarte departe de aroma de coptură plus brad a sărbătorii. Simţi că n-ai nici o legătură cu toate astea, ca şi cum ai avea amnezie.

Din fericire, următoarea librărie se apropie şi te adînceşti în studiul posibilelor cadouri, ai, n-ai treabă, înlocuind o uitare cu alta. Odată cadourile achiziţionate şi odată plasat la coadă la împachetat, instinctul de haită şi junglă reînvie, şi umbra singurătăţii, fantomatice sau nu, apocaliptice sau nu, se duce învîrtindu-se.

Reîncepi să te agiţi, să-ţi dai coate la coadă şi să alegi hîrtia de împachetat, cu îngeri sau ursuleţi. Goneşti apoi, iar, după taxi, nemaisimţindu-te neapărat ameninţat de omul din spatele tău, care pare un hoţ, sau de cîinele negru de pe stradă, care se dovedeşte protejat. Încet-încet, te îndreptşi către lumina de acasă, unde oameni prietenoşi (cel puţin la prima vedere – glumeam...) te aşteaptă cu ceea ce ar trebui să însemne sărbătorile: masa pusă, brad, feţe vesele, muzici, băutură... Umbra singurătăţii prealabile rămîne doar o umbră, poate, necesară...

Selma IUSUF

legende urbane

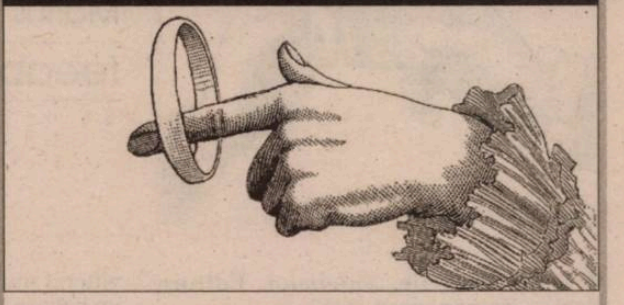

Microbi, infecţii, germeni

M-am gîndit mult dacă să încep textul ăsta cu o întîmplare pe care cei mai mulţi dintre dumneavoastră o vor găsi dezgustătoare. Pînă la urmă, m-am hotărît s-o evoc pentru că din întîmplarea asta s-a născut şi subiectul de acum.

Dimineaţa, la metrou, cumpăr o cartelă de la doamna care stă după ghişeul de sticlă. Doamna era evident gripată. Fornăită, cu expresia tristă şi plînsă pe care ţi-o dă gripa. Geamul rece prin care o vedeam şi luminile tăioase ale neoanelor o făceau să arate cu atît mai bolnavă, cu atît mai prelinsă; ochii înfundaţi în orbite şi culorile primare din care era alcătuită o făceau să arate ca un personaj din tablourile lui Goya. Nu ştiu cum, gîndul m-a dus la *Autoportret cu doctorul Arrieta,* unde pictorul sleit de boală e sprijinit de doctorul care îi întinde un pahar cu ceva. Sub pictură stă scris: „Goya, cu recunoştinţă pentru prietenul său Arrieta: pentru compasiunea şi grija cu care i-a salvat viaţa în timpul gravei şi periculoasei boli de care a suferit spre finele anului 1819, la vîrsta de şaptezeci şi trei de ani."

În sfîrşit, nu asta voiam să vă spun. Am luat cartela din mîna doamnei şi degetul mi s-a oprit pe ceva molcuţ şi albicios, care părea a fi un muc. Un fluid organic al altcuiva se afla între degetul meu şi cartela de metrou, iar pe mine m-a apucat rîsul. Ce să fac? Să arunc cartela şi să fug acasă să mă spăl pe mîini, să vărs jumate din sticluţa cu gel antigermeni, care zace prin genţile mele, în palme, să-mi tai degetul? Nimic din toate astea. Am validat cartela – aşa cum era – în aparat şi am mers mai departe. Sper să nu se defecteze aparatul din cauza mea şi sper la fel de fierbinte să nu fi contribuit la îmbolnăvirea altor călători. Să nu mă certaţi. Dacă aruncam cartela, tot de la doamna infectată cumpăram alta.

N-am fost niciodată vreo germofobă. Nu mi-am stricat ziua gîndindu-mă la cîte mîini posibil murdare, posibil bolnave au atins barele din mijloacele de transport. M-au iritat şi mă irită extrem cei pe care îi văd prin restaurante ştergînd la infinit tacîmurile aduse de chelneri. E, pînă la urmă, un gest de proastă creştere. Şi apoi, gîndiţi-vă ce vieţi triste au ipohondrii de toate soiurile. Să vezi hepatite pe toate clanţele uşilor, herpesuri în pahare, microbi înfiorători pe fiecare măr nespălat, nu poate să fie decît îngrozitor. În adolescenţă am mîncat mîncare lăsată de alţii pe mese la 2 Mai şi am fumat chiştoace îngropate în nisip. Le adunam dimineţile cu alţi amici la fel de dezorientaţi şi strîngeam bine de vreo jumate de pachet de „generali". „General" e numele dat chiştoacelor mari şi frumoase, acelea din care omul nu a tras decît de vreo trei-patru ori. Mană cerească. Sigur că acum n-aş mai face aşa ceva. M-am ajuns. Eu şi şaişoptiştii exaltaţi ajunşi miniştri în sistem.

Sigur că mă deranjează, ca pe toată lumea, persoanele care strănută şi tuşesc generos. Dar n-aş putea să mă uit cu ură la un biet om care strănută corect prin metrou. Fac tot ce se poate să-i feresc pe ceilalţi de gripele mele, însă n-am de gînd să fug în capătul celălalt al vagonului cînd aud pe cineva tuşind.

La fel ca toţi ceilalţi, m-am suspectat a fi bolnavă de toate bolile, cînd am pus mîna pe un atlas medical. Citind, am avut pe rînd depresie, rîie, tulburare obsesiv-compulsivă, urticare şi alergie la fîn. Noroc că n-a durat. Ce viaţă poate fi aia în care, sănătos fiind, te îmbolnăveşti gîndindu-te că în paturile noastre colcăie milioane de acarieni înfiorători, că în covoare zac bine ascunse rămăşiţele meniurilor de acum cîteva luni şi că în mustăţile pisicii trăiesc colonii de microbi?

În aceeaşi zi cu întîmplarea de la metrou, la întoarcerea acasă, am văzut cîţiva muncitori pe stradă. Împărţeau un PET mare de bere, din care beau, pe rînd, cu toţii. Următorul care venea la rînd să ia o înghiţitură arunca puţină bere pe trotuar, aşa, ca să spele buza sticlei. Gest de igienă proletară, cam la fel cu frecatul tacîmurilor la restaurant. M-am gîndit că am încheiat ziua rotund.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

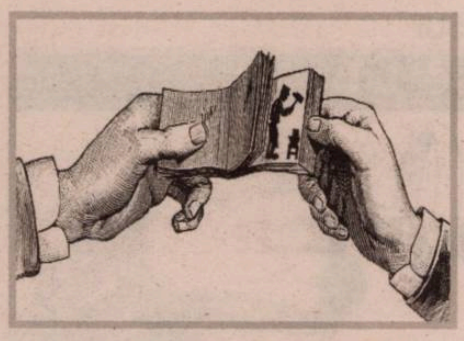

Marius CHIVU

feedbook

Boala la mijlocul vieţii

● **Ioana Nicolaie, *Autoimun*, Editura Cartea Românească, 2013.**

În *Cerul din burtă* (Paralela 45, 2005; Polirom, 2010), subintitulat roman, una dintre cărţile speciale scrise la noi în anii 2000, Ioana Nicolaie descria şi înregistra experienţa graviditătii din perspectiva transformărilor produse neîncetat în corpul, în mintea şi în viaţa femeii deopotrivă entuziaste şi speriate. O femeie tînără care „începea să ocupe alt trup", rupîndu-se de trecut şi aşteptînd cu nerăbdare viitorul, singurul pe care se putea paria („cerul din burtă e aidoma unui colac de salvare"). O adevărată comunicare cu miraculosul imediat era starea de „simbioză" cu copilul din propriul pîntec, a cărui prezenţă prindea contur, de la dungile rozalii ale testului de sarcină, pînă la „boaba de strugure", apoi la „mărul dat în copt" şi, în cele din urmă, la „omuleţul din burtă", care „străluceşte într-o unsoare opacă", de unde loveşte cu pumnişorii lui „peretele de carne". Capriciile corpului impuneau un nou ritm de viaţă gravidei care, în anticamera unui cabinet medical, apărea integrată unei „comunităţi" animate de viaţă, la propriu şi la figurat: „Afară aşteaptă multe gravide... Subţiri sau rotunde, tăcînd sau cu pulpe umflate. Mă-nchipui toate deodată, îmi par aglomeraţia cea mare. În scaunele sălii sînt oftaturi şi vorbe... În coşul pieptului, pilote din perne. Pe feţe se-ntind dureri de spinare. Gravidele aşteaptă de parcă-ar fi nevoie să tacă. În timp ce joacă un rol din spectacol..." („Cotitură")

„Cînd eşti bolnav nu trăieşti / Stai aşteptînd ca vînătorul la pîndă"

viitorul nu mai poate fi întrezărit („Cerul e un lighean / Pe care nici un titirez nu se mişcă / Căci mi-am pus viitorul în cap / intrînd la baionetă / în propria garnitură de tren"), şi doar în trecut mai pot fi căutaţi oamenii şi întîmplările semnificative. Copilul este acum mare, visează şi pune întrebări naiv-metafizice („mami şi tati voi veţi / merge primii în cer / cu vieţile voastre deodată?"), are o viaţă proprie, în care mama pare, momentan, o umbră al cărei mers la spital nu mai are nimic din entuziasmul gregar de altădată, ci este doar parte din ritualul unei mulţimi în care fiecare e pe cont propriu: „E-atîta lume pe holul spitalului / Bolnavii, în pijamale decolorate, / bolnavele, cu inima praf / Şi pleoapele bătînd alt ritm / Peste ochii străini cu care / s-au pomenit deodată în cap // E-atît de îngust coridorul / O uşă enormă pe care săltăm / Cu mapele pline, cicatrizate, / Cu dosarele pe care le arătăm / La fiecare jumătate de an..." („Oboseala")

La 35 de ani („la mijlocul vieţii"), boala este un atentat nedrept şi prematur („tinereţea brusc bate în retragere") şi marchează un moment al reevaluării vieţii, laolaltă cu o inevitabilă întoarcere spre trecut, înspre universul familiei despre care Ioana Nicolaie a scris prima dată în volumul *Nordul* (Paralela 45, 2002). O interogaţie de atunci, precum aceasta: „cine eram eu acolo / cine atunci, cine acum?" capătă, în contextul acestei cărţi despre boală, un alt sens şi o cu totul altă greutate. Poemul „Instantaneu" se deschide cu versul „acum ştiu că totul e din

La 35 de ani, viaţa pare a se afla brusc în momentul în care totul trebuie reevaluat.

Opt ani mai tîrziu, în acest volum de versuri *Autoimun,* Ioana Nicolaie încearcă să coabiteze cu propriul corp („trupul acesta greu de purtat"), care nu mai multiplică viaţa, care a slăbit mult şi în care se manifestă o boală rară, ce schimbă ritmul vieţii, făcînd din toamnă un anotimp-bornă în evoluţia tratamentului întins pe o perioadă mai lungă de cîteva ori decît lunile de sarcină de altădată. La 35 de ani, viaţa pare a se afla brusc în momentul în care totul trebuie reevaluat, familie", punînd astfel totul, inclusiv boala, sub semnul unei predestinări, al unui traseu pe care nu-l înţelegi, căruia nu i te poţi sustrage şi nici primi vreun ajutor. Cele două cicluri de poeme de familie, „Mătuşa" şi „Album", asigură momentele de acalmie ale cărţii, refugiul din prezentul bolii, în amintirea unor personaje iubite, dispărute de mult (mătuşa este un personaj foarte interesant – o învingătoare care inspiră şi dă putere chiar şi în amintire), şi în scenele păstrate în suprafeţele unor fotografii de la diferite vîrste. Tot un fel de fotografii, dar instantanee ale prezentului, sînt şi „fişele" care apar de-a lungul cărţii, dar care nu documentează atît boala şi stadiile ei, cît înregistrează diverse momente şi meditaţia asupra lor. De altfel, boala – nenumită – este mai mult enunţată, decît observată, ici-colo apar cîteva detalii, oricum puţine, legate de schimbările trupului şi, uneori, un singur vers concentrează o întreagă experienţă („mama e radioactivă"). E multă discreţie fiziologică în aceste poeme, unde nu atît simptomele sînt importante, cît reacţiile interioare, blocajele şi limitările, reevaluările şi repoziţionarea existenţială („Cînd eşti bolnav nu trăieşti / Stai aşteptînd ca vînătorul la pîndă / Ce n-are vreo armă"). Accentul cade mai mult pe meditaţia asupra condiţiei de a fi încă tînăr şi a trebui să duci în trup, vreme de mai bine de patru ani, o boală: „De trei ani stau întoarsă aşa / ca o mănuşă purtată pe dos / Ce nu te apără de umezeală şi ploaie. // De trei ani mă lupt să nu cad / Cu sferturi de întoarcere spre viaţă, / Fiindcă doare spinarea asta curbată / Ca un cort sub care am atîtea de pus / Nimic să nu se audă / Şi tot nimic ceilalţi să nu vadă." Pierderea tonusului şi a greutăţii corpului, dezamăgirea şi deznădejdea, zbaterea interioară şi teama, toate acestea însoţesc lungul proces al bolii într-o formă nepretenţioasă şi deseori resemnată de meditaţie asupra fragilităţii şi efemerului, imprevizibilului şi necunoscutului, asupra vieţii şi morţii.

Totodată introspectivă şi discretă, caldă şi dramatică, cu substratul ei biografic inedit, dar avînd intense legături cu celelalte cărţi, *Autoimun* îşi găseşte un loc distinct în opera Ioanei Nicolaie.

Acalmie

M-am îmbolnăvit chiar la prînz
Cînd perdelele-s ţepene
Şi nu cazi cu una cu două
în somn,
Iar norii, un fel de dovleci,
Se sparg la prima adiere.

Ca o gargară uşoară întîi
M-am dat de puţinii pereţi
Fără să mă pierd însă cu firea

Ca un adolescent care-şi acoperă faţa
Cu palmele lui de copil încă rănite
M-am scos la interogatoriu
Ce n-am ales cum trebuie?
Cîtă ruină frumos şlefuită
Am colecţionat?

N-am întrezărit panorama
Prinsă mereu între etaje
Cînd lifturile-s pline
Şi sus, în tavan,
Afli un beci sau
O mare piesă de lego. (...)

Ca un somnambul voi ghici
Tot ceea ce zorii îmi vor
scoate din minte,
Ca o doctoriţă mă voi scrie
Singură în registru.

Fiindcă toamna-i aproape
Şi nimeni nu scapă

Deşi doar atunci
La capătul drumului
Ne-am putea pe rînd vindeca.

PUBLICITATE

„Fără ICR, carierele tuturor artiştilor semnificativi nu ar arăta aşa cum arată acum“

– interviu cu Erwin KESSLER, istoric şi critic de artă –

Volumul X:20. O radiografie a artei româneşti după 1989 *(apărut la Editura Vellant) este o analiză ambiţioasă a celor mai semnificative fenomene din domeniul artelor vizuale şi al economiei culturale. În debutul cărţii, Erwin Kessler face cîteva clarificări asupra perioadei analizate. Simplificînd lucrurile, autorul identifică patru etape sau patru regimuri ale artei postdecembriste: regimul uapist, regimul oengist, regimul privat sau comercial şi regimul lifestyle.*

Care ar fi trăsăturile generale ale fiecăruia dintre regimurile artei?

X:20 survolează devenirea întru marfă şi divertisment a artei româneşti, în a doua jumătate a secolului XX şi în primul deceniu al secolului XXI. O consecinţă a aservirii politice a artei în perioada imediat postbelică a fost ruperea ei de piaţa liberă a „bunurilor simbolice“ şi închiderea în lagărul lozincard al propagandei. Arta nu mai era marfă, ci acţiune politică directă. Dispariţia burgheziei, a comanditarilor tradiţionali ai artei a lăsat artiştii la cheremul aparatului de partid. Comunismul a răsplătit arta oficială cu „împrumuturi de creaţie“, premii, funcţii, expoziţii de protocol şi cu achiziţii făcute prin instituţiile regimului. Controlul şi distribuirea beneficiilor în acest sistem propagandistic şi asistenţial erau efectuate de către Uniunea Artiştilor Plastici (UAP). „Regimul uapist“ e regimul generic sub care s-a aflat arta românească antedecembristă. În parte schimbat, el persistă şi acum şi coexistă cu celelalte trei regimuri identificate de *X:20,* configurînd geologia aparte a lumii artistice locale.

Regimul oengist indică iniţiativele de scoatere a artei de sub tutela partidului-stat sub care acţiona regimul uapist. El este conturat de cei doi mari piloni care s-au edificat prin contestare reciprocă, la începutul anilor '90: Galeria Catacomba (braţul artistic al Fundaţiei Anastasia, un pivot al neo-ortodoxismului) şi CSAC, Centrul Soros pentru Artă Contemporană (satelit al Fundaţiei Soros, platformă a democratizării şi laicizării societăţii postdecembriste). Regimul oengist e un pas spre asumarea civică şi idealistă a artei, fie de pe poziţiile de dreapta ale neotradiţionalismului ortodoxist, fie de pe poziţiile de stînga ale tehnologismului neoavangardist, ghidat de noua corectitudine politică. Simptomatic, ambii piloni ai regimului oengist au marginalizat consecvent calitatea de „marfă“ a operei de artă, pusă în umbră de aspiraţia spirituală sau de angajamentul social, ambele alergice la comercial. Regimul oengist, polarizat belicos, oglindeşte partizanatul ireconciliabil al societăţii româneşti a anilor '90 şi, ca şi aceasta, este eclipsat, în jurul anului 2000, de emergenţa noii civilizaţii relaxate consumist. Impulsionat de aderarea la NATO şi de perspectiva integrării europene, consumismul e adus de investiţiile masive – nu în ultimul rînd, în industria divertismentului – în care arta românească s-a integrat treptat. Astfel, a intrat în „regimul privat“ al existenţei sale, mai ales odată cu înfiinţarea galeriilor comerciale de artă, de portofoliu (piaţa primară) şi a caselor de licitaţie (piaţa secundară). După 2005, succesul fără precedent al artei a impus modelul artistului care produce pe gustul pieţei, în ritmul pieţei, dar şi al colecţionarului care investeşte în artă ca în orice alt instrument financiar. Devenirea artei întru marfă a atins paroxismul prin expansiunea metastatică a formulei de succes a Şcolii de la Cluj, care a cunoscut patru-cinci valuri de imitatori, în preajma anului 2010.

Oglindind mutaţii concomitente de pe scena artistică occidentală, în ultimii ani poate fi însă percepută înfiripare a „regimului *lifestyle*“ al artei, o reacţie nu doar la excesele regimului privat sau comercial, dar şi la utopiile regimului oengist şi la practicile sociale ale regimului uapist. Galerii mici sau provizorii, spaţii artistice noncomerciale, sprijinite de asociaţii nonprofit conduse de artişti pentru artişti, cu manifestări care nu mai sînt înrobite nici marilor idealuri, dar nici marilor preţuri, cu produse perisabile, acţiuni şi instalaţii temporare, arta în regimul *lifestyle* corespunde unei explozii demografice a substratului social artistic, care îşi trasează un teritoriu autonom al autosatisfacţiei şi al autoconsumului, paralel (dar nu complet ferit) de presiunea pieţei.

Ce influenţă are modul de finanţare asupra esteticii?

Influenţa finanţării asupra esteticii (ca disciplină filozofică) poate fi o discuţie interesantă. Influenţa finanţării asupra artei este însă mult mai relevantă. Frecvent, modul de finanţare determină modelul de artă. *X:20* trece în revistă mai multe sisteme de finanţare, de la asistenţa forţată a regimului comunist, care a generat un adevărat lagăr prin regimul uapist, în care se derula întreaga existenţă a artiştilor, pînă la finanţarea oengistă, mai subtilă, care infuzează ideologie, uneori, prin tehnologie (de pildă, CSAC punea la dispoziţie tehnologie de ultimă oră, dar şi cursuri, dezbateri, burse – forme subtile de îndrumare spre o direcţie anume, a artei avansate, „progresiste“), pînă la finanţarea privată printr-o galerie, pe banii unui întreprinzător care îşi asumă riscuri vitale şi care trebuie, ca atare, răscumpărată printr-un succes comercial cel puţin acoperitor..

Rolul necritic al criticului este definitoriu pentru poziţia sa.

Care sînt tendinţele estetice cele mai clare în România?

Regimului uapist îi corespunde un modernism sclerozat, apatic, înfoiat muzeal în „autonomia esteticului“, specifică sistemului „babo-ciucurencist“ analizat în *X:20.* Regimului oengist îi corespund, pe de o parte, neotradiţionalismul ortodoxismului şi, pe de altă parte, neoavangardismul artei angajate social, ambele la fel de bombastice. Regimul privat al artei se identifică cu revitalizarea picturii, mai ales a picturii realiste, dar şi cu reinventarea mitului (de consum) al artistului ca figură extravagantă, promovată de mass-media. Regimului *lifestyle* îi este caracteristică o artă cu un profil aparent modest, frecvent precară ca aparenţă (acţiuni şi instalaţii cu retorică în surdină), dar care se constituie într-un mediu ce inspiră confort identitar.

De ce s-au impus pe pieţele din Occident artişti emergenţi, precum Adrian Ghenie, şi nu artişti consacraţi, canonici – cum ar fi Tonitza, Grigorescu, Baba?

Tonitza şi Grigorescu nu au putut fi impuşi în vremea lor. Nu au intrat în canon cînd canonul era deschis. Acum e prea tîrziu, canonul e închis. Baba a fost impus la vremea sa. În China, Rusia, în RDG, Baba a fost un nume. Chiar asta face să nu poată fi impus în vremea noastră. Ion Grigorescu şi Dan Perjovschi s-au impus ca disidenţi şi detractori atît ai sistemului (neo)comunist cît şi ai consumismului actual. Aceasta a fost o cale. Şcoala de la Cluj a fost impusă ca apologie sofisticată a comunismului şi, totodată, a consumismului actual. Aceasta a fost calea inversă. În spatele succesului se află nu doar interese, ci şi scheme mentale care permit suprapunerea peste aşteptările culturii timpului.

Cum se stabileşte cota unui artist în România? Şi cît de relevantă e această modalitate de evaluare?

Cota e stabilită de tranzacţiile transparente din piaţa primară şi din cea secundară. O altă cotare a artiştilor ia în considerare mai multe variabile – expoziţiile, curatorii, cataloagele, critica –, pentru a stabili o poziţie într-o ierarhie mondială abstractă. Cota e relevantă pentru cei care văd achiziţia de artă drept o investiţie al cărei randament îl urmăresc.

Sînteţi critic de artă, semnaţi articole în revista 22 *şi nu numai acolo. Care mai e rolul criticului de artă astăzi, în România?*

Necritic. Rolul necritic al criticului este definitoriu pentru poziţia sa. Critica actuală este promovare apologetică a artei. Înţelegerea criticii critice ca dialog responsabil nu face parte din cultura noastră, aici şi acum. Cel ce pierde e publicul, consumatorul, împresurat de lobbyşti şi prevaricatori sub acoperire de analişti şi experţi.

Care au fost rolul şi performanţele Institutului Cultural Român în promovarea artelor vizuale contemporane?

Rolul a fost imens, iar rezultatele – pe măsură, între 2005 şi 2012, tocmai perioada în care arta românească a atins cea mai mare vizibilitate internaţională. Fără ICR, carierele tuturor artiştilor semnificativi nu ar arăta aşa cum arată acum.

a consemnat Matei MARTIN

craii de burta veche

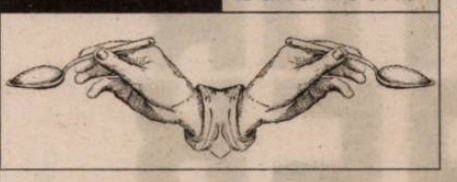

Roşii umplute armeneşti

„Cînd era binedispusă, îşi punea un halat (cu nimic pe dedesubt!) şi deschidea frigiderul; scotea trei cratiţe şi le punea pe aragaz, la flacără mică: în prima cratiţă se încălzea o tocană de iepure; într-a doua, mai mare, începeau să bolborosească trei roşii umplute şi tot atîţia ardei verzi. În a treia cratiţă se afla o friptură de porc îndeajuns de mare ca să satur şase oameni, care mănîncă, fiecare, cît patru. Aşteptînd să se încălzească mîncarea, Marthe pune două tacîmuri; unul, pentru frumosul ei uriaş, armeanul mort cu multă vreme în urmă, pe care încă îl mai iubea. (...) «Te iubesc, Garabed.» – spuse ea cu o voce neutră şi se apucă să mănînce.“

Marthe e văduva poftîcioasă din polițier-ul *La Bête de Trouffignac* (1984) de Alex Varoux – Varoujan Alexanian, pe adevăratul său nume –, autor francez de origine turcă, la fel de armean ca răposatul Garabed.

Preîncălziţi cuptorul la 170 de grade Celsius. Alegeţi opt roşii bine coapte, de aceeaşi mărime, şi decupaţi un capac, în jurul codiţei. Scobiţi interiorul roşiilor, fără să vă apropiaţi prea mult de coajă. Aruncaţi zeama şi sîmburii, şi păstraţi pulpa. Tocaţi două cepe, doi căţei de usturoi, partea verde de la cinci frunze de mangold şi pulpa celor opt roşii. Tocaţi din cuţit 100 gr de jambon fiert. Rumeniţi într-o tigaie, în trei linguri de ulei de măsline, 100 gr de carne tocată de vită, împreună cu jambonul, vreme de 15 minute. Luaţi tigaia de pe foc şi adăugaţi două ouă întregi, 100 gr de parmezan ras, o jumătate de legătură de pătrunjel tocat, sare şi piper. Umpleţi roşiile, cerneţi-le cu pesmet şi turnaţi deasupra fiecăreia un fir de ulei de măsline. Aranjaţi roşiile umplute pe o tavă de copt şi coaceţi-le 45 de minute, la cuptor.

Amicul Dejun

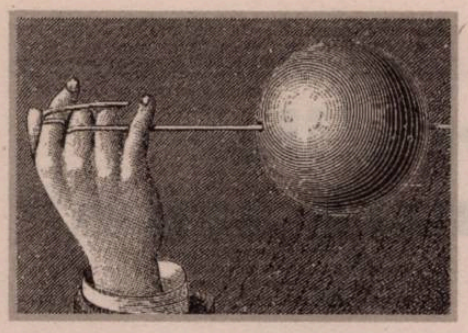

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Boicotul de la Soci

Pînă la începerea Jocurilor Olimpice de Iarnă mai sînt vreo 50 de zile. La Soci nu s-a răcit asfaltul proaspăt turnat pe șosele, unele dintre sălile de sport nu au încă acoperiș iar la patinoar nu s-au montat instalațiile de lumini. Însă Rusia întreagă pare să se fi mobilizat ca să termine treaba la timp. Așteptările sînt mari: Rusia va fi în atenția mondială, Jocurile Olimpice sînt un prilej minunat de afirmare prin *soft power*. Asta e și una dintre marile mize pentru Vladimir Putin: să se prezinte drept președintele simpatic al unei țări simpatice. Dacă ar fi simpatic cu adevărat, ar avea toate șansele să schimbe imaginea țării sale. Căci Rusia e îndreptățită să spere la multe medalii olimpice, iar în organizarea Jocurilor s-a investit mai mult ca oricînd. Pe site-urile oficiale, unde sînt prezentate „capabilitățile" satului olimpic, se pot vedea clădiri impozante, săli colorate și tehnică de spectacol de ultimă oră. Dar pe-afară e vopsit gardul, înăuntru – leopardul. În lumea civilizată, Vladimir Putin trece în continuare drept un dictator sau măcar drept un lider autoritar, care nu reușește să se împace cu democrația. Așa cum se văd lucrurile acum, sărbătoarea de la Soci nu va fi prea veselă.

De pildă, președintele Germaniei Joachim Gauck nu va participa la Jocurile Olimpice de la Soci. E o formă de protest față de încălcarea drepturilor fundamentale ale omului, de către Rusia. Printre altele, comunitatea internațională acuză Rusia că încă mai incriminează homosexualitatea, că nu tolerează opoziția și că nu respectă libertatea de exprimare. Iar Gauck – un binecunoscut activist anticomunist, un intelectual angajat pentru apărarea drepturilor fundamentale – vrea să atragă atenția, prin absența sa, cu privire la derapajele liderului de la Kremlin.

Știrea a stîrnit imediat vîlvă. Mai multe publicații moscovite au preluat rapid știrea. Printre acestea, ediția rusească a revistei *Forbes* și ziarul sportiv *Segodnja*. Ambele au insistat pe motivele deciziei, pe acuzațiile aduse de Gauck regimului Putin. În schimb, ziare apropiate puterii de la Kremlin au criticat aspru decizia lui Joachim Gauck. Ca președinte federal, el nu reprezintă interesele sale, ci pe cele ale Germaniei. Decizia de a nu veni la Soci trebuie, deci, înțeleasă ca fiind doar a cetățeanului, nu a președintelui.

Cancelarul Angela Merkel, care se simte legată dacă nu prin prietenie, atunci măcar prin relații trainice, politice și de afaceri, cu Vladimir Putin, nu a vrut să comenteze în nici un fel decizia președintelui. În ceea ce o privește pe ea, personal, nu a luat încă decizia dacă va merge sau nu la Soci. Pregătirile pentru delegația oficială ar cădea în sarcina ministrului de Interne și cel al Sportului.

O frondă împotriva Rusiei lui Putin.

Însă, una peste alta, în Germania, gestul lui Gauck a fost primit cu entuziasm chiar și de foștii săi adversari politici. După ce astă-vară au existat destui sportivi care-și puneau problema să nu mai participe la Jocurile Olimpice, din solidaritate cu liderii opoziției ruse arestați, majoritatea germanilor salută acum boicotul președintelui. Sportul nu e o insulă izolată, populată de sfinți, el trăiește în centrul societății – și sportivii ar trebui să reacționeze. Pînă și membri ai Comitetului Olimpic din Germania l-au felicitat pe președinte: decizia lui Gauck nu trebuie înțeleasă ca un boicot îndreptat împotriva Jocurilor Olimpice în general sau împotriva echipei olimpice a Germaniei. Ci ca o frondă împotriva Rusiei lui Putin.

Nu departe de satul olimpic se află și reședința de vacanță a președintelui rus Vladimir Putin. Jocurile Olimpice sînt un bun prilej de a organiza un soi de summit informal, sau măcar să facă întîlniri bilaterale cu cîțiva dintre invitați; căci mulți șefi de stat și de guvern și-au anunțat deja intenția de a veni la Soci, măcar la gala de deschidere. Acolo, în vilele somptuoase ascunse printre văi, e un loc bun pentru afaceri. Boicotul lui Gauck îl pune pe Putin într-o situație destul de inconfortabilă. Acum, e foarte posibil ca și alții să renunțe la călătorie. De pildă, comisarul European Viviane Reding a afirmat, și ea, că nu are de gînd să meargă la Jocurile Olimpice. Vor mai fi și alții?

PUBLICITATE

THE SILVER CHURCH
CLUB
12 DECEMBRIE, ORA 21:00
KULTUR SHOCK
OPENING ACT: NIȘTE BAIEȚI
Bilete prin reteaua Eventim

PUBLICITATE

TRILOGIA CEAUȘESCU
Exclusiv cu adevărul

ACUM la punctele de difuzare a presei

14,99 lei Ziar + Carte
Cartea Laviniei Betea: „Viața lui Ceaușescu, vol.2 Fiul poporului".
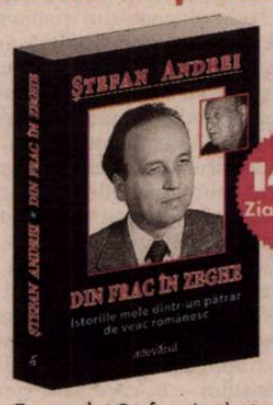

14,99 lei Ziar + Carte
Cartea lui Ștefan Andrei, fost ministru de Externe al lui Ceaușescu: „Din frac în zeghe".

14,99 lei Ziar + DVD
ACUM în librăriile Adevărul
DVD-ul „Moartea Ceaușeștilor – Trei zile până la Crăciun"
Un film de Radu Gabrea.
Scenariul: Grigore Cartianu.

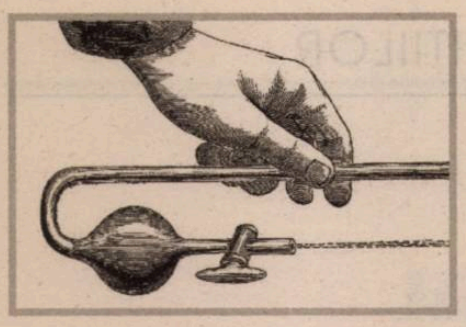

Oana STOICA

rosencrantz & co

Texte şi pretexte

● ***Connect2ACT:* trei spectacole la Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş: *Camera 701, Alcesta, Moartea lui Tarelkin*.**

Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş a prezentat cîteva dintre producţiile sale într-un showcase – *Connect2ACT* – căruia i-a adăugat şi lansarea proiectului european „Fabulamundi. Playwriting Europe în România". Revenit de ceva vreme în atenţie, teatrul mureşean are o preocupare constantă pentru noua dramaturgie.

Un astfel de text este *Camera 701* (Compania „Liviu Rebreanu"), în care Elise Wilk (dramaturg lansat în programul de Practica Teatrală în Regiunile de Centru şi Vest, derulat de Teatrul 74) foloseşte unitatea de loc – o cameră de hotel (pretext dramaturgic întîlnit şi în film – de exemplu, *Four Rooms*, regia Quentin Tarantino, Robert Rodriguez, Alexandre Rockwell), pentru a expune personaje măcinate de maladiile lumii contemporane. „Elefantul" din camera 701 este sinfacă un stripper savuros, la limita ridicolului).

Alt tip de construcţie dramaturgică este în *Alcesta* (Compania „Tompa Miklós"). Textul lui Euripide este rescris de Csaba Székely în cheie contemporană, cu accent pe limitele sentimentelor care generează arhitectura relaţiilor de familie. Pornind de la posibilul sacrificiu pentru omul iubit (ţi-ai da viaţa pentru soţ/copil/părinte?), dramaturgul reconstruieşte o familie *high class*, cu acea textură de nefericire pe care ne-am obişnuit să o asociem cu noţiunea de „acasă". Regizorul Sorin Militaru adaugă acestei familii convulsive, care se consideră deasupra lumii (e ironică pictarea icoanelor pe podea – norma morală călcată în picioare), un aer mafiot, context în care apariţia unui necunoscut la cină creează un suspans de tip *policier*, mai degrabă decît unul metafizic. Relevarea identităţii străinului ca Thanatos – pe care Aba Sebestyén îl joacă teluric, *à la* Joe Black – vizează familiaritatea morţii, dar şi a fricii de ea.

Elise Wilk

„Moartea" lui Tarelkin simbolizează un faliment moral al societăţii, un rateu al umanităţii în ansamblu.

gurătatea. Fie că e vorba despre cupluri – construite pe teama de singurătate sau destrămate deja (doi miri certăreţi în noaptea nunţii şi un soţ părăsit, care vrea să-şi recucerească soţia) –, fie că atacă depersonalizarea muncii (două corporatiste, un paparazzi şi o cameristă pentru care, din varii motive, viaţa personală şi munca se identifică), poveştile Elisei Wilk au în centru cîte două personaje care se confruntă cu însingurarea. Rareş Budileanu a construit spectacolul ca pe benzile desenate, cu „titluri" de capitole (personaje dintr-un episod surprinse în imagini alb-negru, ca prefigurare la alt episod, în ideea spaţiului care îşi conţine personajele), dar oarecum steril, într-o formulă care susţine textul, însă lasă caracterele schematice (ceea ce nu îl împiedică pe Ion Vîntu să

Spectacolul lui Sorin Militaru este un diptic. Prima parte construieşte realist un interior familial preţios, tensionat, nefericit, cu un fragil echilibru de putere între Admet (Barna Bányai Kelemen îşi poartă autoritatea ca o mască ce ascunde laşitate şi vidarea afectului) şi părinţii săi, şi o relaţie aseptică Admet – Alcesta (Klára Tompa, o prezenţă puternică, însă discretă, împinsă în plan secund). Cina este pretext de studiu de caracter şi trimite metaforic la ultima masă a lui Iisus, ca prefigurare a sacrificiului în numele iubirii.

În a doua parte a spectacolului, estetica şi dinamica se schimbă, textul este înlocuit de vizual şi ritmul e accelerat. Infernul din care Alcesta este recuperată de Heracles şi iadul de acasă, dezlănţuit după moartea ei, se construiesc din coregrafie (Monica Moldovan) şi muzică (Vlaicu Golcea), în absenţa cuvintelor. Sînt două elemente care trezesc interesul şi atenţia, după prima parte lentă şi monotonă: apariţia surprinzătoare a Faunului (cu o excelentă expresivitate corporală, Ernö Galló face un personaj straniu, plutind prin aburii infernului) şi degradarea universului familial după moartea Alcestei (care reprezenta principiul armoniei), prin abuzuri sexuale şi psihice. Iadul casnic se aşterne peste icoanele din podea (scenografia – Cristian Marin). Nefericirea ca formă de normalitate este virusată şi transformată în oroare. Pentru Admet, femeile casei (mama, a doua soţie, fiica) devin substitute ale Alcestei, armonia este parazitată, haosul domină prin viol şi incest. Restabilirea ordinii prin revenirea Alcestei capătă forma idilică a unui nor suspendat la jumătatea scenei, între iad şi rai, imagine care trimite la Magritte, la vis/coşmar ca prelungire a realităţii.

Cu *Moartea lui Tarelkin* de A.V. Suhovo-Kobîlin (Compania „Tompa Miklós"), se revine la un anume clasicism. Piesa – o frescă grotesc-suprarealistă a Rusiei, potrivită oricărei societăţi parazitate constant de corupţie, la nivel sistemic, însă greoaie ca scriitură, luxuriantă, cu multiple personaje şi fire narative, nu tocmai comod de montat, căci textul lui Suhovo-Kobîlin nu are construcţia coerentă şi nici sclipirea replicii lui Gogol, de care este apropiat ca stil – îi prilejuieşte regizorului Tufan Immamutdinov crearea unui show a cărui referinţă este spectacolul lui Meyerhold din 1922. Regizorul mizează pe un vodevil suprarealist, în care înscenarea morţii lui Tarelkin prilejuieşte studii asupra autorităţii – armată, administraţie, biserică – şi umanităţii, printr-o paletă generoasă de tipuri sociale. Spectacolul se construieşte în ramă. „Moartea" lui Tarelkin simbolizează un faliment moral al societăţii, un rateu al umanităţii în ansamblu. Sicriul (destinul) pe care personajul îl cară în spate este conţinut de un altul mai mare (sistemul matrioştilor), în care poate fi îngropată întreaga lume (scenografia – Liliya Baymashkina). Regizorul dezvoltă scenele într-un grotesc suprarealist, prin supralicitarea mişcării, caricaturizarea personajelor şi lucrul la nivelul corporalităţii. Avantajul acestui eclectism spectacular este punerea în valoare a actorilor. Din nou, Ernö Galló este încîntător, de această dată într-un registru burlesc. Csaba Ciugulitu – vorbitor în egală măsură de română şi maghiară – se foloseşte abil de chipul aspru care aduce cu Fahrid Murray Abraham şi de flexibila sa siluetă longilină. Într-o scurtă apariţie (dacă nu luăm în considerare manevrarea decorului), Bányai Kelemen Barna conturează un caracter comic-grotesc, prin transformarea vocii. Spectacolul este bogat în idei şi construcţii caracterologice, dar e haotic şi dezechilibrat. Regizorul pare să fi căzut în capcana tinereţii, aceea de a voi să spună totul. În plus, referinţa la Meyerhold se păstrează într-o estetică învechită. Un limbaj teatral nou şi o clarificare a conceptului ar fi fost binevenite.

Cu producţiile din ultimul timp, Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş s-a repus pe harta teatrelor vii. Sper să o ţină tot aşa.

© C. Gânj

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

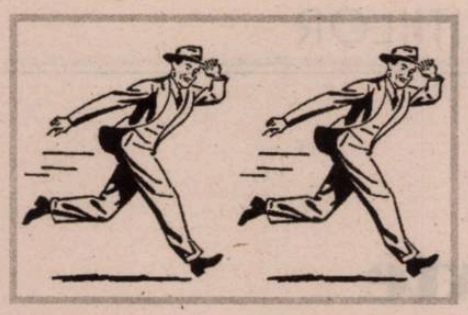

Andrei GORZO

dilematograf

Tudor Caranfil

● **Tudor Caranfil, *Dicționar subiectiv al realizatorilor filmului românesc*, Polirom, 2013.**

La 82 de ani, infatigabilul Tudor Caranfil propune un *Dicționar subiectiv al realizatorilor filmului românesc,* unde prin „realizatori" se înțelege exclusiv „regizori", prin „film" se înțelege exclusiv „lungmetraj de ficțiune", iar prin „românesc" se înțelege inclusiv „plasat în România", „filmat în România" sau „având personaje de naționalitate română". Recompuse cam din aceleași fișe de cinelectură pe care Caranfil le-a ordonat deja sub forma unui *Dicționar de filme românești,* parcursurile celor mai mulți regizori – de fapt, aproape ale tuturor, chiar și ale celor cîțiva care ies relativ bine – prezintă un raport suișuri/coborîșuri net în favoarea coborîșurilor. Două lucruri nu i se pot nega lui Caranfil: faptul că a cheltuit o groază de timp, la viața lui, pe filme românești *(Dicționarul* omite puține titluri – de pildă, *Azucena* al lui Mircea Mureșan), și faptul că, după o viață de invitații la proiecții de gală și conferințe de presă, scrie despre toți acești regizori (minus Nae Caranfil, pe care i l-a lăsat colegului Mihai Fulger) ca un om liber – fără obligații, fără relații personale de menținut, fără vreo preocupare detectabilă de a-și lăsa loc de „bună ziua" cu unul-altul (d-apoi de a le mai intra și în grații). Nu mai puțin bine garnisită cu fișe de vizionări din cinematograful internațional, memoria autorului e promptă în a-i furniza presupusul „original" al cutărui sau cutărui procedeu stilistic, imitat de cutare sau cutare regizor român în cutare sau cutare film; ceea ce-i permite să scoată în evidență calitatea de *second rank* (și, în cele mai multe cazuri, chiar de *second hand)* a întregului modernism cinematografic românesc din anii '60-'70 – nici măcar Pintilie (ca să nu mai vorbim de un Radu Gabrea – care în *Dincolo de nisipuri* construiește „din amintiri de cinematecă" – sau de „epigonul prin vocație" Dan Pița) n-a îmbogățit cu nici o noutate radicală repertoriul de forme al modernismului european.

Febrilitatea bine dispusă cu care împarte lovituri în dreapta și în stînga conferă *Dicționarului* o anumită *entertainment value.* Ce-l limitează e faptul că, pe lîngă opinii, nu trafichează și destule idei de suficientă anvergură încît să facă diferența între critică și opiniomanie jovial-capricioasă, între reflecție și chibițare mitraliantă. Însemnările despre un film sau altul eșuează, mult prea adesea, în carambolaje de epitete: peste „banală, prolixă și incoerentă" vin imediat „slab, haotic și greoi" (p. 155). Același film e „o parabolă neconvingătoare" și – cu cinci rînduri mai jos – iarăși „o parabolă neconvingătoare" (p. 9). Din motive pe care Caranfil le lasă complet nearticulate, reprezentarea anumitor evenimente într-un timp care tinde spre cel „real" îi apare ca un defect în *Secvențe* al lui Tatos, dar nu și în *Polițist, adjectiv* al lui Porumboiu. E adevărat că și eseul sută la sută pozitiv pe care Caranfil i-l dedică acestuia din urmă contrazice o remarcă făcută mai devreme, în eseul despre Cobileanski, despre cum nici unuia dintre cei doi regizori nu i-au făcut bine ambițiile de a da mai mult decît „irezistibile snoave moldovenești". Vestea că „dialogul rostit alb, neutru" sau distanțat –

și aflat la modă în cinematograful european modernist al anilor '60 – ar „insinua dezangajare politică" l-ar fi contrariat pe Brecht, ca originator al modei respective. Într-un enunț ca „*Love Building* vădește structuri postmoderne", utilizarea ultimului cuvînt e, în cel mai bun caz, una foarte laxă, cum e și invocarea „feminismului" din filmul *Maria* al lui Netzer (p. 45). Bogdan George Apetri e complimentat pentru că eroii săi din filmul *Periferic* „iau viața în serios" – ceea ce, indiferent ce anume o fi vrînd să însemne, sună ca un criteriu îndeplinit și în multe alte filme. În schimb, lipsa de „maturitate emoțională" a personajelor filmului *Toată lumea din familia noastră* e prezentată abuziv ca o lipsă estetică a filmului însuși, iar abuzul e dublu, căci Caranfil atribuie această acuzație cronicarului de la *Variety,* care n-a scris nimic de felul ăsta. Nu e singura informație falsă pe care o trafichează: contrar *Dicționarului,* „etapa de cristalizare a dramaturgiei" filmului *Principii de viață* (scenariul: Răzvan Rădulescu și Alexandru Baciu; regia: Constantin Popescu Jr.) nu „a fost sincronă cu cea de filmare", după cum nici ATF-ul (sau UNATC-ul) nu a fost facultatea urmată de Adrian Sitaru. Și, dacă trierea amestecului de informații era, într-adevăr, un *job* editorial dificil, parcă era, totuși, posibilă o mai bună pieptănare a prozei lui Caranfil, aparent scrisă pe nerăsuflate: diagnostice și caracterizări concis-memorabile (*„grandomania diletantis"*, „trubadur al promiscuității") sau plasticități (în mod mai mult sau mai puțin fericit) ambițioase (dialogul cutărui film e „împestrițat cu piercingurile unui limbaj slinos") trebuie să lupte ca să poată respira printre clișee („de excepție", „sîmbure de nebunie"), dezacorduri subiect-predicat („sălășluiește, în adîncul artistului, atîta venin și încrîncenare..."), sprinteneli *vieux jeu* (puncte de suspensie care anunță că urmează o poantă, exclamații peste exclamații) și bombăneli de tataie (una dintre problemele lui cu filmul *Rocker* e însăși „muzica" – ghilimelele lui T.C. – rock).

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Cod genetic

● **Anoushka Shankar, *Traces of You*, Deutsche Grammophon, 2013.**

Ravi Shankar, legendă a sitarului, a lăsat în urmă trei copii de la trei mame diferite și toți trei muzicieni, ceea ce spune ceva despre gena sa dominantă. Albumul de față este al mezinei, Anoushka Shankar, alături de care panditul a avut ultimul concert, cu o lună înainte să moară, în urmă cu un an. Titlul *Traces of You* sugerează că materialul e dedicat urmelor lăsate de Shankar în istoria și ADN-ul muzicii. Fiica mijlocie, mai celebra Norah Jones, apare ca invitată cu contribuții vocale pe cîteva piese, intime și comemorative, după cum se poate ghici din titluri: „Traces of You", „The Sun Won't Set" și „Unsaid". Restul materialului (poate cu excepția ostentativ-intitulatei „Fathers") este cel mult bîntuit de spiritul muzical al maestrului-tată, dar nu îi este direct închinat (mare parte din album fiind deja compus la moartea sa).

Ravi Shankar a deschis ochii culturii populare asupra muzicii indiene pe la mijlocul secolului XX, inspirînd exodul spiritual al rockerilor șaptezeciști (Beatles, de exemplu), importul masiv de marijuana spre generația hippie și deschiderea spre Occident a cutiei Pandorei pe care azi o numim „industria Bollywood". Totuși, activitatea lui Shankar nu a coborît în pop decît rareori, moștenirea lăsată de el fiind tradiționalistă și înalt poziționată, în ciuda relocării artistului în California și a participării, mai mult de gura lumii, la Woodstock. Comparativ, Anoushka e mai modernă și mai libertină, iar Norah Jones – destrăbălată de-a dreptul. Al treilea urmaș, Shubhendra Shankar, e dintr-o altă generație, el a pus osul ca acompaniator al tatălui încă de la ieșirea lor din India și a răposat cu mult înaintea lui.

Pentru anii '70, muzica indiană a fost un miracol de pe altă planetă, o schimbare de paradigmă spirituală. Britanicii, cîndva posesori politici și economici ai ținuturilor cu pricina, au deschis robinetul cultural spre restul Occidentului, oarecum cu întîrziere. (De ce a fost nevoie să-i așteptăm pe hipioți? Probabil din rațiuni de farmaceutică psihedelică.) Ravi Shankar nu a fost teribil de încîntat să fie asociat acestui context și a optat pentru o distanță politicoasă, clădindu-și numele cu sudoarea proprie și cu ocazionalul sprijin al lui George Harrison, care, pur și simplu, era un nume prea mare să fie ignorat. Anoushka este atentă la numele cu care se asociază, dar ceva mai deschisă spre zona pop. La unele ocazii, a colaborat cu Sting, Thievery Corporation și Herbie Hancock, cu acesta din urmă chiar pe un album comentat în rubrica de față – *The Imagine Project.*

Fiica pare blestemată să trăiască în umbra părintelui, o postură deopotrivă de invidiat și nefastă pentru identitatea artistică. Măiestria sa în ale sitarului e onorabilă (semnificativ îmbunătățită de la debut), iar sound-ul cristalin al albumului e propice pentru vibrațiile exotice ale instrumentului, însă avem, totuși, de-a face cu o artistă care cîntă la sitar pentru că tatăl său a cîntat la sitar. Comparativ, Norah Jones și-a făcut un nume mai clar definit în industrie, iar participarea sa pe acest album rămîne principalul punct de atracție al materialului. În rest, avem un album *world music* în care s-a investit mai multă producție decît imaginație, Anoushka renunțînd chiar și la experimentele pe care le îndrăznise în trecut, în sensul modernizării sound-ului. O singură piesă – „Maya" – iese în evidență prin fundalul electro apăsat, cu basi de club. Acompaniamentul de pian și de hang nu este suficient de îndrăzneț încît să inducă o dimensiune cît de cît experimentală, opțiune probabil conștientă, avînd în vedere ocazia cu care e asociat albumul. Cei care au dezvoltat în timp o relație afectivă cu opera lui Ravi Shankar vor considera materialul perfect alcătuit și aliniat scopului său, fără a lăsa loc pentru reproșuri. Dar sînt de așteptat de la Anoushka Shankar și albume Anoushka Shankar, nu doar tributuri aduse codului său genetic.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Alexandru MAFTEI

„Destrămarea unui vis, împlinirea unui blestem"

Ce anume v-a atras la nuvela lui Mircea Eliade?

Faptul că este o poveste de dragoste fantastică, care se întîmplă în perioada interbelică. Faptul că sînt puține personaje și o unitate de spațiu și timp. M-au atras relațiile între personaje, în special complicitatea celor trei femei, prin puterea cărora domnișoara Christina este readusă la viață. Scenele de vis au constituit un alt element care m-au atras la nuvelă. Felul în care linia de demarcație între vis și realitate se estompează din ce în ce mai mult, pînă la dispariție, mi s-a părut un lucru incitant.

Cît a mai rămas din povestea originală, ce ați tăiat și ce ați adăugat dumneavoastră?

Am încercat să mă păstrez cît mai aproape de nuvela lui Eliade și să o pun în valoare cît mai bine posibil. A trebuit să operăm simplificări și reduceri, pentru a ne încadra în durata unui spectacol de cinema obișnuit, dar cred că elementele principale ale poveștii din nuvelă se regăsesc în film. Ce am adăugat sînt secvențe care derivă tot din materialul dramatic al cărții. Am încercat să rezistăm tentației de a explica ce a scris Eliade sau de a explica de ce fac personajele una sau alta. Cu alte cuvinte, am dorit să păstrăm intact misterul și gradul de încriptare pe care autorul le-a dorit.

Fantasy? Thriller? Dramă? Cum se încadrează acest film?

Cred că cea mai onestă încadrare a filmului ar fi în categoria de thriller fantastic. Pe de altă parte, filmul are mai multe fațete, care acoperă fiecare o altă categorie de așteptări. Cei care doresc un film fantastic au parte de secvențe de feerie și vis, foarte bogate vizual și sonor. Amatorii de thriller vor gusta cu siguranță atmosfera încărcată și tensiunea care crește la cote maxime. Cei care doresc să vadă o dramă vor asista la destrămarea unei iubiri și împlinirea unui blestem.

***Alexandru Maftei** este regizor de film. Cel mai recent film al său este* Domnișoara Christina.

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

„Amy sînt eu“

Trei. Atîtea silabe trebuie să aibă un nume coreean. Stă *pater dolorosus* (bunicul patern, de regulă, dacă e încă în viaţă) grav în faţa neamului extins şi alege dintr-o posibilă listă, inspirată de tradiţie şi de caligrafia în chineză a caracterului, cele trei silabe magice. Toate sînt poezie, invariabil. Sau, mă rog, literatură, ori, hai, în caz de negustor ambulant din vreo piaţă de vechituri seuleză – astrologie de malul mării. Se începe cu numele de familie, căci e patriarhalitate fără negoţ, iar tradiţia aceasta e mai presus de orice. Chiar şi de globalizare şi strategiile de piaţă – aprige – ale semizeului Sam Sung („trei stele“ – în coreeană).

Ajung la aeroportul Incheon la ora 5 dimineaţa, parcă. Îmi aştept valizoiul roşu, dar nu mai vine. Nu a mai venit (atunci). Cît îl declar pierdut, mă uit la numele trecut pe cartea de vizită, ca să-l transcriu corect pe foaia cu desene de valize pe care imobilul ofiţer portuar mi-o întinde în faţă. Coreenii – guler alb (cu sau fără trese) au ceva mut-expresionist cînd oficiază. Primul nume coreean din faţa ochilor mei, scris frumos pe această elegantă carte de vizită verzulie, e Park Jeong O. Uneori, se scrie cu liniuţă şi literă mică, anglicizare *pointilistă:* Park Jeong-o. E profesor de literatură română, specialist în Marin Preda şi realism. E cel mai realist profesor pe care l-am cunoscut. De aceea, este şi un stîlp al departamentului de Studii Româneşti – cum spuneam data trecută, cel mai mare din lume: are peste 100 de studenţi cu specializare principală în studii româneşti şi opt-nouă profesori coreeni, plus cel puţin doi nativi, fie de la universităţile partenere din România, Universitatea Bucureşti – în cazul meu –, fie stabiliţi în Coreea. Universitatea coreeană se cheamă Hankuk, iar acesta este al doilea nume pe care l-am ştiut înainte să ajung acolo. Hankuk University of Foreign Studies.

În sfîrşit, ies pe porţi, cu geaca de piele de la tata stînd cald, galben cu negru, pe umeri. Mă răsesem în cap cu această ocazie şi miera frig. Primăvara devreme, în Coreea e frigcuţite de argint. Insidios, mîrşav; ar juisa machiaveii. Os tăiat de os, simţi şi prin *high tech*-ul aeroportului. Deci, emoţii. Şi, oricum, nu mai semănam prea bine cu fotografia trimisă pe e-mail înainte. O văd, de la porţi, pe ea. Are părul lăsat pe umeri, poartă un trenci cu culori din familia semantică a *comme il faut*-ului englezesc, ocrişor. Stă cu ochii-ţintă în podea, capul în aceeaşi poziţie de care scriam data trecută, ce mai, hologramatic. Ţine în mînă o foaie A4, pe lungime, pe care stă scris numele meu: Mihai-Bogdan Tănase. Mă uit greoi, sînt emoţionat rău. Din foarte puţinele lucruri pe care le-am aflat de la colegii mei de la facultate despre Coreea înainte de a veni aici, unul mi-a rămas în creier, lozincă: văzînd şi făcînd. Mda. Vedeam, nu ştiam ce să fac. Era prea tablou. În fine, mă apropii, sperînd să nu o sperii cu figura mea. Domnul profesor Alexandru Tudorică îmi zisese înainte că o să îi sperii cu freza mea, „că ei au părul negru, gros, lucios, plesneşte de sănătate“. Nu îl au numai negru.

Ţara e mai feministă acum decît era cînd a fost dumnealui, prin 1997-2000. Oricum, de la dînsul ştiam cele mai multe despre loc, pînă să ajung aici.

„Amy sînt eu.“ Nu cred că a zis chiar aşa, nu mai ştiu, dar ştiu că verbul în coreeană

„Ion e nume de fată sau de băiat?“

se pune mereu la sfîrşit şi că numele ei „de studentă“ era, cu certitudine, Amy. Pentru că ţara toată e obsedată de *drive*-ul educaţiei, toţi trebuie să se asemene. Ca să difere, ca să fie creativi, ca să înveţe. Şi în etichetă intră şi protocolul numelui. La această micro-ONU care e Universitatea Hankuk nu am avut deloc bucuria ioanbotezătorică a colegilor mei de la alte departamente. Le înşiram pe tablă, la început de an, entuziaştilor de anul I liste de nume şi ei alegeau. Grea misie, zău. Nu am vocaţie de *pater*. *„Professor, I talked to a friend and she told me that Beatrice is not a Romanian name, as you told us“ (povvera* Beatrice...). „Ion e nume de fată sau de băiat?“ Pe fiica unui coleg de acolo o cheamă Yi On. Campusul verde unde am lucrat se cheamă Yongin.

Pe Amy o cheamă Kim Eun Jang şi a fost prima TA *(teaching assistant)* acolo. Minunată, rîde fals, livresc. Vorbeşte o română ireproşabilă. Se vedea şi din cum ţinea acea foaie A4, s-a văzut şi din ziua aceea de umblat pe la formalităţi, căci ajunsesem cu o lună întîrziere şi administraţia coreeană nu glumeşte decît cînd trebuie. Îmi dau seama, trist, că nu am nici o fotografie cu ea. Dar am cu ultima, *bravissima* Gu Ming Jeong, de la ceremonia ei de absolvire. Mi-a fost studentă din anul I, o cheamă şi „Mihaela“, şi anul acesta, pentru că e la doctorat acum aici – Teoria actelor de vorbire – am sărbătorit Arhanghelii împreună, spectral, cu *kimchi,* varză macerată coreeană, alimentul *han*. În fotografie, după cum se vede, *punctum-a.l.ş.* aşa, îmi întinde o foaie. Are numele ei. Şi toată gramatica învăţată împreună, cu î din a şi cu ardei iute.

Numele meu în coreeană e Yi Man Bok (ştiu, fireşte, ce înseamnă, e de mare şi astronomie) şi mi l-au dat la masa de plecare domnii profesori Lee Mun Suh şi Kim Jeong Hwan. Un lingvist şi un melancolic. L-am transcris gramatical. Vorba aia, dilematică: „De ce n-ai vrea un bărbat gramatical?“ Data viitoare, ceva mai masculin. Despre *han*.

PUBLICITATE

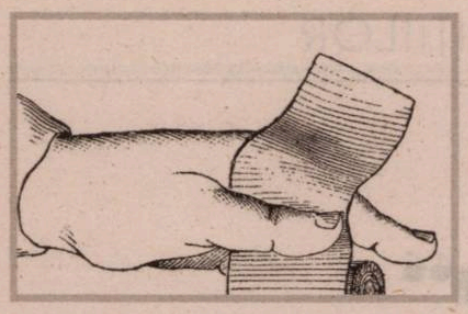

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Televiziuni malefice și televiziuni vrăjitorești

Alexandru Matei a scris o carte nostalgică și, în același timp, foarte actuală: *O tribună captivantă*. Cartea e o istorie ideologică a TVR-ului dinainte de 1989, cu accent pe distorsiunea realității și propagandă. Actualitatea cărții vine dintr-o anumită lectură, care te face să compari permanent ceea ce se întîmpla la televiziunea lui Ceaușescu, cu ceea ce a început să se întîmple, în ultimii cîțiva ani, pe posturile și în publicațiile care s-au reapucat de un soi de propagandă.

În *O tribună captivantă* a lui Matei e vorba despre grile, emisiuni, realizatori și telespectatori astăzi uitați. Ce ne pot spune nouă, azi, toate acestea? Eu, unul, am avut un soi de șoc temporal cînd am deschis cartea. Dacă o gîndești ca pe o realitate paralelă – sau experiment contrafactual –, o televiziune ceaușistă plasată nu în anii '60, ci în 2013, începi să realizezi în ce măsură s-a schimbat lumea în care trăim, dar și ce e perpetuu în ea.

În ultimii ani, s-a tot vorbit despre revoluții pe Twitter. TVR-ul lui Ceaușescu a fost, în decembrie 1989, locul unde s-a întîmplat ceva foarte asemănător, *avant la lettre*. Apariția lui Dinescu și a lui Caramitru, urmați de Ion Iliescu, generalul Militaru și toți ceilalți a consacrat televiziunea ca un pol de putere și a eclipsat celălalt sălaș al lui Ceaușescu, Comitetul Central. *Telerevoluția* – cum s-a numit inclusiv într-un documentar realizat pentru France 3 de Serge Moati – a fost unul dintre primele exemple de preponderență a spectacolului mediatic în fața politicii propriu-zise. Cartea lui Alexandru Matei sugerează și niște explicații pentru care a fost așa.

TVR-ul dinainte de 1989 era ideologizat la extrem, comparativ cu televiziunile publice (sau de stat) ale țărilor din jur. Dacă nu ar fi fost așa, s-ar fi uitat *ei* la noi, și nu noi la *ei:* bulgari, sîrbi, unguri și chiar ruși. În *O tribună captivantă*, e citat Dumitru Popescu-Dumnezeu, care vorbește despre cele 1,3 milioane de abonamente la TVR (5 sau 6 milioane de telespectatori, socotește același potentat) și faptul că televiziunea era principalul mijloc de îndoctrinare. Motivele ar fi două. În primul rînd, TVR-ul din anii '80 venea cu o preistorie creativă, a divertismentului, a emisiunilor științifice și culturale și a altor produse asemănătoare, făcute cu cap și cu succes de oameni ca Valeriu Lazarov, Alexandru Bocăneț sau Tudor Vornicu, pînă prin 1977. Al doilea – România era o societate preponderent rurală, în care un mediu oral (în sensul lui McLuhan, deci audiovizual) poate funcționa mult mai bine decît tiparul lui Gutenberg și expunerea aristotelică.

Interesant e că lucrurile nu s-au oprit în 1990. TVR-ul și-a perpetuat supremația cîțiva ani buni, cu ajutorul politicului, care a restricționat accesul la spectrul hertzian, prin acordarea foarte zgîrcită a licențelor. Contestațiile acelor vremuri, de tip „Ați mințit poporul cu televizorul", ca și faptul că autorii contestațiilor au fost, politic vorbind, perdanții primilor ani arată că TVR era, în continuare, o citadelă ideologică.

Din nou, ce legătură au toate acestea cu ceea ce se întîmplă azi la Antena 3 sau B1 TV? Între TVR-ul acelor ani și posturile politice de azi mai există o epocă. În mod curios, importanța simbolică și ideologică a televiziunii a confirmat-o și „revoluția PRO" din 1995. PRO TV a fost, precum se știe, tot ce se putea imagina mai diferit de televiziunea ceaușistă. Un anti-TVR. Dar tocmai asta îl leagă de TVR. Am discutat în altă parte despre fenomenul denumit „generația PRO"; remarc doar faptul că imaginea de „mai-mult-decît-televiziune" pe care o dobîndise PRO TV în anii 1996-2000 (Universitatea PRO, cărțile poștale PRO etc.) nu ar fi fost posibilă, cu toate eforturile fondatorului Adrian Sîrbu, dacă TVR-ul nu ar fi creat și/sau confirmat un anumit nivel de așteptare socială.

După 2000-2001, lucrurile se dezvrăjesc la PRO TV. Postul devine apolitic, își pierde relevanța culturală – atîta cîtă avusese – și rămîne liderul unei piețe procustizate de *peoplemeters,* pe care Antena 1 avea deja statura clară a *challenger*-ului, iar TVR-ul era în continuă cădere. Dar în aceiași ani apare, în nucleu, la Silviu Prigoană, ideea de televiziune de știri sau „CNN românesc" (contradicție în termeni, fiindcă o televiziune de tip CNN nu poate fi decît globală), prin Realitatea TV. Urmează alte schimbări de putere și, la una dintre ele, în 2008, devine destul de clar că „știrile" de la televiziunile de știri sînt, de fapt, vorbe, iar acest gen de posturi începe să se coloreze tot mai clar din punct de vedere politic – și, în unele cazuri, ca al Antenei 3, chiar asumat.

Ajungem în epoca în care politicienii taie frunză la cîini la televizor, în numeroasele studiouri care li se pun la dispoziție cu larghețe, în loc să se ducă la serviciu în Parlamentul național, la Guvern sau la Bruxelles. Politica se face la televizor și, dacă e să-l credem pe președintele Băsescu, inamicii reformei sînt diverși moguli și diferite grupuri media, identificate și blamate de tabăra prezidențială în funcție de moment și de context. Ceva-ceva e adevărat în toată povestea, mai ales că președintele vorbește în cunoștință de cauză, nu numai fiindcă a avut și are la dispoziție posturi TV controlate de parlamentari PDL sau consultanți politici afiliați. Dar, mai ales, cea mai importantă prerogativă a funcției prezidențiale este cuvîntul, care poate (sau nu) inițiа acte politice, în lipsa prerogativelor executive.

Din nou, în epoca televiziunilor așa-zise de știri, televiziunea și politicul se amestecă. De data asta nu mai e însă ca pe vremea TVR-ului lui Ceaușescu – și tocmai asta ne spune cartea lui Alexandru Matei. Totul e un talmeș-balmeș de politică și media, care se extinde și spre online, în care nu mai e clar ce este politica propriu-zisă și ce e spectacol.

Situația a fost caracterizată de Baudrillard cu termenul de *hiperrealitate.* Astăzi, mijloacele de comunicare sînt atît de prezente și de eficiente, încît nu mai e clar ce – și dacă – există sub reprezentarea despre lume pe care o oferă acestea. Lucrurile sînt mai clare pe Internet, unde Facebook-ul începe să devină un mod de viață, și nu o reflectare a vieții-în-absența-Internetului. În cuvintele lui Nicholas Negroponte, sintagma „realitate virtuală" a început prin a fi un oximoron și sfîrșește prin a fi un pleonasm.

Care e diferența dintre TVR-ul lui Ceaușescu și Antena 3 sau B1 de azi? Primul era un mecanism de propagandă/distorsiune a realității, celelalte două sînt chiar (hiper)realitatea, simulacrul care devine realitate fiindcă nu mai e o imagine cu un corespondent clar.

Mai nuanțat, Jean Baudrillard vorbește, în *Simulacre și simulare,* despre patru faze ale imaginii. Prima e reflecția unei realități profunde, a doua e mascarea și denaturarea aceleiași realități, a treia e mascarea absenței unei realități profunde, și a patra – simulacrul pur, care nu mai are o relație cu realitatea. Baudrillard caracterizează cele patru faze și în termeni teologici. Prima e reprezentarea sacramentală, a doua e cea malefică, a treia – cea vrăjitorească și a patra – simplă simulare.

Judecînd pe această grilă nuanțată, TVR-ul se ocupa cu reprezentări malefice, prin denaturarea unei realități încă existente în afara ei, iar televiziunile politice de azi sînt undeva în stadiul al treilea, cel care maschează absența unei realități profunde și fac ceva numit vrăjitorie.

Cîștigă vrăjitorii de la TV din vrăjitoria lor? Pe termen scurt, pare că da. Există însă o percepție aproape generalizată: că politicienii au devenit niște impostori fără nici un fel de apetit pentru „adevărata" lor fișă de post, deci s-ar putea să nu fie chiar așa. Tot în termeni teologici, Baudrillard justifică iconoclaștii prin faptul că aceștia încercau să prevină dispariția divinității stopînd proliferarea de imagini-simulacre, cele care distrug realul. Prin urmare, s-ar putea foarte bine ca omniprezenții și omnipotenții impostori de astăzi să n-o ducă chiar atît de bine pe cît cred. Însă pe noi, asta ne privește mai puțin decît faptul că cel mai rău o duce realul.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

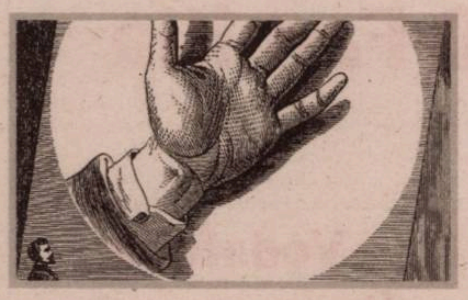

Adina POPESCU

portrete din mers

Nași și nășițe

Oare cine mai merge cu nașul pe tren în ziua de azi? În afară de navetiști, desigur, acești călători „de nișă", pe rute secundare din satele lor pînă la cel mai apropiat oraș, cu Personalul (Regio, pardon!), care încă au pregătiți în buzunar 2-3 lei și îi întind pe post de bilet, fără discuții de prisos, fără negocieri. Păi, fraților, mersul cu nașul era un adevărat ritual, o tradiție! În trenurile serioase, adică Accelerate și Rapide (Interregio, cică), n-am mai văzut în ultima vreme decît plicticoși călători cu „acte" în regulă, așa că nașii nici ei nu se mai pot numi nași, sînt niște taxatori de bilete, niște funcționari oarecare – și-au pierdut tot farmecul, pe bune! Unde sînt acei tineri excursioniști care îi așteaptă la capătul vagonului, stau cuminți pe bagajele lor, nu se așază pe locurile altora, din bun-simț, căci se simt cu musca pe căciulă pentru că n-au bilet? Ca, mai apoi, după o scurtă negociere în care mereu rămîne ca-n gară, căci banii se dau la finalul drumului, blatiștii tremură de frica unui „supra" care să-i dea jos din tren, mai trece nașul din cînd în cînd, le mai face cu ochiul, de parcă ar exista o conspirație feroviară. Unde e șeful găștii, care face chetă pentru banii de naș și care îi anunță pe toți că „Vineeee!"? „Hai, mă, nașule, mînca-ți-aș guriță ta de nas... că sîntem și noi băieți săraci, ăștia-s banii, n-avem mai mult!" Unde-s studenții care vin cu poezia învățată, la cămin e viață grea, au rămas fără mîncare, fără bani, merg pînă la mama acasă ca să mai aducă o zacuscă, o găină? „Hai, nașule, că ai fost și tu tînăr odată... sau poate ai și tu copii la facultă și știi cum e!" Și cei care făceau blat negru, se ascundeau prin toalete și îi tot fugărea nașul prin tren, iar un drum de întoarcere de la mare devenea o adevărată aventură...

Nașule, mînca-ți-aș guriță ta de nas...

E adevărat că erau nași și nași. Erau nașii de Ardeal, mucaliți, unii cu mustață ca pe oală, roșii la față de la ce or fi mai tras ei la măsea în compartimentul lor de nași, vorbă lungă, răspunsuri improbabile. Cînd scoteai banii, se fistîceau ca niște fete mari la măritiș, niciodată nu știai dacă le era de-ajuns. Se uitau la tine ca la o cantitate neglijabilă, ca la un bagaj uitat sau ca la o insectă care nimerise întîmplător pe fereastră în trenul lor (asta era mereu premisa, trenul e al nașului, deși ei ridicau din umeri și ziceau: „Și ce să-ți fac eu? E trenul meu? Dacă ar fi, te-aș lăsa!"). Și plecau. Așa că rămîneai năpăstuit ore întregi la capătul vagonului, chiar lîngă WC-urile care puteau, fără să știi dacă ai sau nu o înțelegere cu nașul. Însă nu uita de tine niciodată. Venea la final, îi dădeai banii, totul era, de fapt, stabilit. Și mai erau nașii din Moldova – aroganți, ofticoși, repeziți, mulți niște scîrbe. Te amenințau, te perpeleau, îți tăiau amenzi fictive, ca pînă la urmă să-ți ia banii cu lehamite. Iar nașii de București erau cu fițe, vedete: „De ce n-ai venit să vorbești cu mine încă din gară?", „Mai pune și tu 5 lei ca să fie măcar juma de bilet!", „Dacă vine supracontrolul, nu mă cunoști, nu te cunosc!" Și mai erau nășițele, multe corecte și intransigente, ca orice femeie. Totuși, mai dădeai peste cîte o nășiță bună ca pîinea caldă. Mi-amintesc una pe ruta Ploiești Sud – Măneciu de Sus (Personal), singurul tren care te ducea pînă spre Cheia, ca să urci în munții Ciucaș. Mare cît casa, cu un păr lung pînă la fund, lua și cu stînga, și cu dreapta, și mai zicea și bogdaproste. Ei bine, aveau și bieții nași probleme lor: țigani, aurolaci, beți, că doar nu aveau de-a face doar cu domnișori de la oraș, care voiau să fenteze CFR-ul și să aibă bani de o bere în plus, în călătoria lor de plăcere.

La drumuri lungi, se schimbau nașii și trebuia să le dai la toți. Am venit odată tocmai din Apuseni, doar cu nași. Unul ne-a dat jos din tren, am dormit prin gări, am mîncat eugenii și am băut ultimii bani de naș, pentru cel de la Brașov – București. Ce vremuri! Ce ne facem cu nașii ăștia, care au devenit folclor, au fost cîntați în balade de blatiști și pe care deja i-am pierdut undeva, pe drum?

Alexandru-Radu SĂVULESCU

Despre Napoli, Camorra şi deşeuri

– dintre care unele ajung la noi... –

Cu consorţiul Mediterraneo Sociale, am vizitat comunitatea Il Pioppo (Plopul) din localitatea Somma Vesuviana de la poalele Vezuviului, unde am putut vedea cum o fostă fabrică ilegală de muniţie, confiscată de la mafia napolitană (Camorra), a fost transformată în centru de recuperare a unor tineri cu probleme infracţionale sau dependenţi de droguri. Am fost entuziasmat de această inversare de roluri, care mi s-a părut extrem de importantă sub raport simbolic. La sfîrşitul vizitei, am primit cadou un pachet de cafea artizanală, a cărei particularitate constă nu atît în gust şi aromă, cît mai ales în modul de procesare. Acest amestec special de boabe – provenite din Brazilia, Costa Rica, Columbia, Guatemala, India şi Uganda – este prăjit, măcinat şi ambalat exclusiv de femei condamnate, care îşi ispăşesc pedeapsa la Penitenciarul de femei din Pozzuoli, de lîngă Napoli. Vîndută ca produs premium, Caffè Lazzarelle le permite acestora nu doar să cîştige bani în perioada detenţiei (cu salarii stabilite conform grilei sindicale), ci mai ales să obţină o înaltă calificare, astfel încît să aibă şanse maxime de reintegrare socială la terminarea pedepsei. Cooperativa Lazarrelle combină abordarea socială cu protecţia mediului. Astfel, cafeaua este ambalată în pungi vidate, din plastic reciclabil, iar sacii în care vin boabele sînt folosiţi pentru pungi şi săculeţi pentru cadouri, nimic nerămînînd nefolosit sau nereciclat. Produsele Lazarrelle sînt vîndute în cadrul programului *„Facciamo un pacco alla Camorra“*, expresie napolitană, care se traduce aproximativ prin „Să-i jucăm un renghi Camorrei“.

La piovra *(caracatiţa) – un fel de emblemă (nu doar gastronomică) napolitană, aici într-o versiune artistică, în lucru într-un atelier de ceramică*

Napolitanii se revoltă împotriva legii tăcerii

Iniţial indiferentă sau chiar temătoare, respectînd *omertà* (legea tăcerii şi a neimplicării în afacerile altora), opinia publică din Napoli şi din întreaga regiune Campania a devenit treptat tot mai vocală în opoziţia sa faţă de crima organizată. Chiar în luna noiembrie 2013, zeci de mii de cetăţeni ai oraşului au ieşit în stradă pentru a manifesta contra Camorrei, care între Napoli şi Caserta a transformat o zonă altădată curată într-un adevărat „triunghi al morţii“, cunoscut şi sub numele de *Terra dei fuochi* (Ţara focurilor). Zona este plină de deşeuri toxice, cărora li se dă foc pentru a li se şterge urma.

Potrivit organizaţiei Legambiente, peste 10 milioane de tone de deşeuri toxice (conţinînd metale grele, materiale radioactive, substanţe acide) au fost depozitate ilegal în triunghiul morţii, în ultimii 20 de ani, ceea ce a condus la o creştere extraordinară a numărului de îmbolnăviri de cancer în rîndul populaţiei locale. Sute de imagini ale victimelor – copii, femei, tineri – au fost purtate de rude şi prieteni la manifestaţia din acest sfîrşit de noiembrie.

Deşeurile au fost, de altfel, şi tema celui de-al zecelea Forum Greenaccord – „Un viitor fără gunoaie“, organizat la Napoli în perioada 6-9 noiembrie 2013. Şi ce alt loc ar fi putut fi mai bun pentru a discuta acest subiect decît Napoli, locul unde s-a inventat celebra pizza, dar şi oraşul care, doar cu cîţiva ani în urmă, era prezent în toate buletinele de ştiri din lume, cu munţii de gunoi udaţi de pompieri ca să nu ia foc pînă vine armata să-i strîngă? Problema deşeurilor menajere a fost rezolvată între timp – spune Luigi de Magistris, un fost procuror antimafia, ajuns în prezent primarul oraşului Napoli. Ce nu s-a rezolvat încă e problema deşeurilor periculoase.

Ţintele preferate ale mafiei napolitane sînt China şi... România.

Şi Biserica Catolică sprijină cererile cetăţenilor

Arhiepiscopul oraşului Napoli, cardinalul Crescenzio Sepe, a cerut ca Biserica să nu le mai acorde împărtăşania celor care se fac vinovaţi de crime împotriva mediului. „Pentru un bun creştin nu este suficient să meargă la biserică, ci trebuie să arate şi respect pentru creaţia lui Dumnezeu“, spune Sepe. Această luare de poziţie a fost susţinută şi de cardinalul Francesco Coccopalmerio, care a adus participanţilor la forum mesajul Papei Francisc – „de a contribui activ la sensibilizarea instituţiilor politice şi a cetăţenilor pentru încurajarea unui stil de viaţă care să ţină cont atît de nevoile oamenilor, cît şi de cele ale naturii, şi de a contribui la crearea unui sistem economic care să nu mai fie bazat exclusiv pe consumul resurselor naturale de către oameni, ci să promoveze împlinirea fiecărei persoane în cadrul dezvoltării autentice a întregii creaţii.“ Comentînd mesajul papal, Coccopalmerio a spus: „Francisc vorbeşte despre o Biserică săracă între săraci: cei care îl urmează pe Hristos într-o viaţă de simplitate trebuie de asemenea să respecte şi patrimoniul natural.“

Ecomafia – o problemă la ordinea zilei

Antonio Pergolizzi, de la Legambiente, explică cum Camorra a început să fie interesată de deşeuri, către sfîrşitul anilor '80, cînd şi-a dat seama că antreprenorii din nordul industrializat caută soluţii facile şi ieftine pentru a scăpa de deşeurile provenite din diverse ramuri industriale. Iniţial o activitate minoră pentru mafia locală, transportul şi depozitarea ilegală a deşeurilor au devenit curînd una dintre principalele ei activităţi. Astfel apare termenul *ecomafie*, utilizat pentru prima oară de Legambiente în anul 1994. De atunci, această organizaţie publică anual rapoarte, care multă vreme n-au interesat însă nici publicul, nici politicienii. Ermete Realacci, un membru eminent al organizaţiei Legambiente, în prezent preşedintele Comisiei de Mediu din Camera Deputaţilor a Italiei, spune că „ziariştii se uitau la noi ca la extratereştrii cînd le vorbeam despre depozitele ilegale de deşeuri.“

În loc să fie tratate şi neutralizate, deşeurile industriei din nordul Italiei au început să ajungă în sud, unde erau fie aruncate direct în golful Napoli, fie depozitate la întîmplare pe sol. Între timp, au fost făcute descoperiri şocante. Se ştie acum că la unele din drumurile şi construcţiile recente au fost folosite materiale amestecate cu deşeuri toxice şi chiar radioactive. Nici chiar şcolile nu au fost ocolite de aceste practici criminale. Camorra s-a orientat cu precădere spre deşeurile toxice şi periculoase, pentru că acestea ofereau cele mai mari posibilităţi de cîştig. Aşa ceva n-ar fi fost însă posibil fără sprijinul unor oficiali corupţi – afirmă Pergolizzi. „Mulţi au fost în trecut colaboratorii mafiei. Firmele de avocatură, de asemenea“, menţionează reprezentantul organizaţiei Legambiente. Direcţia originară a deşeurilor a fost, la început, dinspre nord spre sud. Acum, acest fenomen a ajuns să fie circular în Italia, depăşind uneori şi graniţele ţării.

Traficul cu deşeuri, mai profitabil decît drogurile

Infracţiunile de mediu au putut prolifera pe fundalul lipsei legislaţiei – confirmă procurorul naţional antimafia Franco Roberti. „Prima dată cînd am auzit de problema deşeurilor toxice anchetam un contrabandist, pentru droguri. Mi-a spus că a găsit ceva mai rentabil şi mai puţin periculos ca drogurile: traficul cu deşeuri toxice“, spune Roberti. Într-adevăr, în Italia, depozitarea ilegală a deşeurilor era pedepsită, pînă de curînd, cel mult cu o amendă. Abia din 2010 există legi care permit procurorilor să-i ancheteze şi să-i trimită în judecată pe cei care se fac vinovaţi de depozitarea ilegală a deşeurilor. Comisia antimafia a parlamentului italian colaborează de anul trecut şi cu Corpul Forestier al statului, ceea ce-i permite să facă dese controale pe teren. Rezolvarea problemei este însă în continuare îngreunată de insuficienta coordonare a sistemului judiciar antimafia cu sistemul judiciar obişnuit, pentru că sub jurisdicţia judecătorilor antimafia intră doar infracţiunile comise de mafia, nu şi de ceilalţi. Iar mafia nu acţionează de una singură.

Partenerii mafiei sînt antreprenorii şi politicienii corupţi

„E nevoie de doi pentru a dansa tango“, spune Roberti, referindu-se la industria din nordul Italiei, care a apelat la Camorra pentru a scăpa de deşeuri, precum şi la politicienii corupţi, care închid ochii la ilegalităţile comise. Potrivit organizaţiei Legambiente, sînt cunoscute numele a 440 de firme care au apelat la mafia napolitană pentru a scăpa de deşeurile toxice pe care le-au generat. Schema este astfel descrisă de procurorul naţional antimafia: firmele din nord, care ar fi trebuit să plătească sume importante pentru ca deşeurile pe care le generau să fie tratate şi depozitate în siguranţă, apelau la Camorra pentru a scăpa de deşeuri la jumătate sau sfert de preţ. Camorra le lua şi pur şi simplu le arunca undeva în jurul oraşului Napoli, fie pe sol, fie chiar în Mediterana. În acest timp, politicienii corupţi închideau ochii, iar populaţia afectată de poluarea apei, a aerului şi solului se îmbolnăvea de cancer.

Antonio Giordano, un eminent genetician italo-american, originar din Napoli, spune că în această zonă a fost înregistrată o creştere anormală a cazurilor de cancer la femei tinere, între 25-35 de ani, aflate înainte de vîrsta de *screening*, sau că la copii au apărut boli rare, care înainte nu existau. Nu cu mulţi ani în urmă, spune Giordano, Napoli a fost unul din cele mai poluate golfuri din lume. Desigur, lucrurile au evoluat, există tot mai multe firme corecte şi au apărut şi firme care se ocupă cu reciclarea. Dar au rămas terenurile poluate din Ţara focurilor. Cîteodată, cînd nu se mai poate, cîte un loc e curăţat... cu bani publici. În prezent, o comisie senatorială italiană analizează gravitatea situaţiei, în vederea posibilei curăţiri din bani publici a întregii zone poluate.

În general, regiunea Campania era cunoscută ca o regiune curată, cu produse agricole de înaltă calitate. Poluarea din „triunghiul negru“ a dăunat însă serios acestei reputaţii. Un produs tipic din Campania, mozarella de bivoliţă, a fost în cîteva rînduri chiar interzisă la import de diferite ţări, deoarece s-a descoperit că era contaminată cu dioxină (o substanţă cancerigenă eliberată prin arderea unor anumite tipuri de deşeuri).

România este una dintre ţintele preferate ale Camorrei

Comerţul ilegal cu deşeuri toxice se desfăşoară şi la nivel internaţional, acolo unde există puncte slabe, mai uşor permeabile. Potrivit lui Roberti, ţintele preferate ale mafiei napolitane sînt China şi... România.

Andreea Masullo, de la Greenaccord, mi-a spus că, în urmă cu cîţiva ani, a făcut parte dintr-o echipă de experţi care, după ce a analizat compoziţia unui transport de deşeuri, a decis că trebuie trimis în Franţa, pentru că în Italia nu existau mijloace tehnice de neutralizare a lui. Deşeurile au fost într-adevăr încărcate la Napoli, cu direcţia Marsilia, însă n-au ajuns niciodată la destinaţie. După o vreme, a aflat din presă că au fost descărcate la... Constanţa.

România este o ţintă preferată şi pentru o altă activitate a mafiei. Potrivit lui Roberti, Camorra nu acţionează doar cu brutalitate şi violenţă, ci şi prin cumpărare de influenţă sau spălare de bani. În mod paradoxal, spălarea banilor negri ai Camorrei se face astăzi prin investiţii chiar în afaceri cu energie regenerabilă, ca ferme eoliene, instalaţii de biogaz etc., dintre care unele în România – spune Roberti.

Dar Uniunea Europeană este tot mai decisă să lupte cu crima organizată. Anul trecut, Parlamentul European a creat un Comitet special împotriva crimei organizate, a corupţiei şi a spălării de bani (CRIM). În luna septembrie a acestui an, comitetul a propus un plan de acţiune pentru perioada 2014-2019. Conform acestuia, oficialii dovediţi a fi participat la activităţi de crimă organizată, corupţie sau spălare de bani nu vor mai putea participa vreodată la o licitaţie pentru fonduri publice, şi nici nu vor mai putea fi aleşi în vreo funcţie publică în UE. Dar cel mai important dintre instrumentele luptei contra crimei organizate rămîne atacarea intereselor ei financiare. Între noile propuneri se află şi aceea ca bunurile şi banii confiscaţi din activităţi de crimă organizată, corupţie sau spălare de bani să fie utilizaţi exclusiv în scopuri sociale şi umanitare, idee pe care o salut cu entuziasm.

***Alexandru-Radu Săvulescu** este jurnalist.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Noua strategie a Chinei

O discuţie corectă despre conferinţa China – Europa Centrală şi de Est, care a avut loc la noi, ar trebui să înceapă prin a nu ţine cont de situaţia politică a Chinei, şi anume aceea de stat comunist. Mă voi încadra în acest tipar, lăsînd la final consideraţiile de acest gen. Trebuie să spunem, ca un fapt pozitiv, că prin organizarea acestui eveniment, România a fost în centrul atenţiei. China nu este o oarecare ţară a lumii, ci este chiar a doua mare putere economică, după SUA, cu un PIB de 8 trilioane de dolari. America are în prezent un PIB aproape dublu. Evenimentul a fost reuşit, marcînd reorientări atît în politicile economice ale Chinei, cît şi ale ţării noastre. Dar să pornim discuţia despre China. Este de subliniat că această ţară începe, prin liderii săi, să „înveţe" economie. Strategia sa cea nouă este aceea de a-şi depăşi condiţia de „atelier al lumii" şi de a deveni un imperiu economic. Să facem puţină istorie. China de azi a fost relansată în economia mondială de relaţia economică privilegiată cu America. Contextul geopolitic complicat al Războiului Rece, dintre America şi URSS, a impus o politică „specială" de apropiere între America şi China. Este o istorie complicată, o bătălie dusă pe parcursul a mai multor decenii, pe care o descrie la obiect Henry Kissinger în lucrarea sa *Despre China* (Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2012). În acelaşi timp, Chinei i s-a construit o capcană. S-o explicăm! Este vorba despre dependenţa economică pronunţată de America şi dolarul american. Este un cerc vicios, în care această ţară a fost adusă. Se munceşte mult acolo pentru a onora exporturile pentru piaţa americană. Pentru fiecare bun exportat, chinezii primesc o bucată de hîrtie pe care partenerii lor o tipăresc cu viteză în fabricile de bani ale Băncii centrale americane, şi care se cheamă „dolar". Guvernul chinez a folosit aceste sume, reîntorcîndu-le în America prin cumpărarea de bonuri de tezaur emise de americani. China împrumută America cu dolari americani. Nimic nu ar fi greşit pînă aici, dacă americanii nu ar practica permanent o politică de depreciere a propriei monede. Una dintre ţintele acestei politici este datoria către China. În termeni reali, aceasta scade în fiecare zi, înregistrînd, datorită inflaţiei şi deprecierilor, randamente foarte slabe. Guvernul şi Banca centrală chineză au protestat în numeroase rînduri, dar fără efect. Nu au nici o putere de a influenţa politica monetară americană. Aşa se face că economia americană îşi asigură resursele pentru dezvoltare şi îşi finanţează programele spaţiale sau alte obiective de investiţii, prin munca asiduă a poporului chinez „prieten". Este un mod de folosinţă a monedei de hîrtie, un privilegiu al celui care o tipăreşte, pe care americanii îl stăpînesc foarte bine şi pe care îl şi susţin în consecinţă.

Prin ofensiva economică din ultimii ani, China doreşte evadarea din acest blocaj în care este deposedată de muncă şi avuţie. Se reorientează înspre investiţii în economia reală, în multe zone ale planetei, cumpără suprafeţe mari de terenuri, unde îşi propune să facă agricultură, caută plasamente în zona energiei, a metalelor şi a metalelor preţioase şi, în general, a materiilor prime. În acest fel, dolarii sînt „puşi la treabă" cu randamente mai mari, reale şi, în acelaşi timp, scade dependenţa de economia SUA. Procedînd aşa, ţara tinde să-şi întărească poziţia şi să devină un partener important, de luat în seamă, pentru orice ţară a lumii. Problema este că, în cazul nostru, în orice tip de relaţie comercială trebuie să se respecte normele europene, iar Uniunea a atenţionat în mod expres, şi pe bună dreptate, asupra acestui lucru. Dau un exemplu imaginar. Dacă o autostradă în UE are 30 de metri lăţime, cinci pompe de benzină, şapte refugii şi 1 metru grosime a asfaltului, atunci aşa trebuie construită. Chinezii au probleme cu înţelegerea şi respectarea unor asemenea standarde.

Trecînd la România, trebuie să spun că sînt unul dintre cei care se bucură de schimbarea de strategie în relaţiile economice internaţionale. Am pierdut prea mult timp cu loialităţi rău înţelese. În plus, calculele noastre greşite, dar şi cinismul altora ne-au adus în situaţia, de exemplu, de a plăti ruşilor cel mai scump gaz pe care îl plăteşte o ţară europeană. Este corect să fii loial din punct de vedere militar şi politic, după cum tot atît de corect e să-ţi urmezi interesele din punct de vedere economic. Nivelul investiţiilor directe americane în România, adică pe teritoriul unuia dintre partenerii săi strategici, spune multe despre interesul lor economic, minim pentru noi. De altfel, în lumea liberă, nimeni nu dirijează economia şi nimeni nu face cadouri. Orice prînz costă – spunea Milton Friedman. Totul este o bătălie surdă pentru randamente, competitivităţi, schimb comercial şi valorificare a avantajelor la maximum posibil. Recuperarea Chinei în rol de partener comercial este un eveniment, şi efectele se vor vedea în scurt timp. Chiar dacă nu se va ajunge uşor la cifrele vehiculate, este de aşteptat o creştere a dinamicii schimburilor comerciale şi o valorificare superioară a potenţialului agricol şi de industrie alimentară pe care îl avem. Spun asta pentru că şi schimbul comercial este cel care creează valoare şi poate fi la îndemîna unei economii şi societăţi aşa cum este România. Dau un exemplu. Cu ocazia evenimentului, un chinez aprecia în mod deosebit vinurile româneşti, spunînd că un vin de o asemenea calitate se vinde acolo cu 100 de euro sticla. Piaţa românească nu poate accepta, în mod curent, vinuri mai scumpe de 6-10 euro. Iată ce diferenţă, ce randament uriaş se poate înregistra prin valorificarea comercială la export. De fapt, cei care cunosc istorie ştiu că schimbul comercial şi deschiderea comercială au stat la baza construcţiei lumii moderne. În acelaşi timp, China aduce bani şi creează economie pe orizontală şi pe verticală. Se ţintesc zone de interes cu aport mare de capital şi forţă de muncă. Este de aşteptat o dezvoltare a industriilor conexe, dintre care industria alimentară va avea cel mai mult de cîştigat. Este încurajator să auzi cum premierul chinez a folosit expresia „daţi-ne cîtă carne de porc aveţi", într-o ţară care a fost sancţionată de către UE cu interzicerea exporturilor de carne de porc pentru o perioadă nedrept de lungă.

În lumea liberă, nimeni nu dirijează economia şi nimeni nu face cadouri.

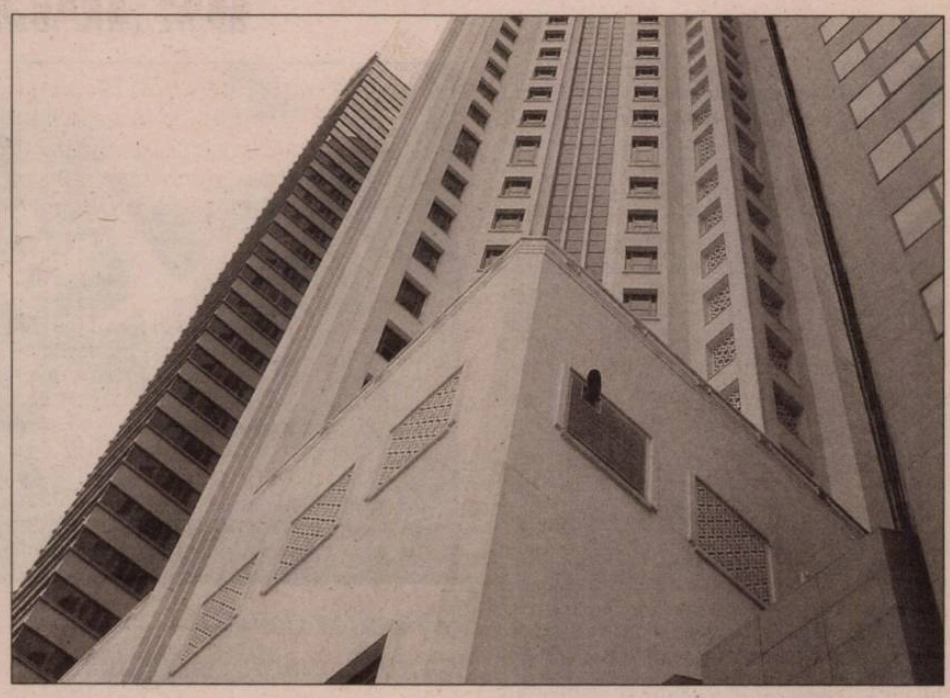

Cu ocazia acestei manifestări, s-au înregistrat multă regie, mult simbolism şi mult entuziasm. Or, economiştii, nici cînd merele sînt în traistă, nu au voie să fie entuziaşti. Entuziasm total a fost mai ales în tabăra nostalgicilor vremurilor trecute. Spaţiul privat şi o parte a spaţiului public au fost inundate de formule de genul: „China ne salvează", „tot chinezii sînt cu noi" sau „tot la mîna chinezilor am ajuns". Nu înţeleg asemenea stări euforice. China nu a venit să ne facă cadouri. A trecut vremea sprijinului tovărăşesc. A venit să-şi caute pieţe pentru valorificarea sigură şi cu randamente pozitive a unui capital pe care l-a făcut şi din fabricarea de ascuţitori şi gume de şters. Nu era cazul să dăm frîu nostalgiilor comunistoide, pentru simplul motiv că această ţară nu ne mai este de mult un model politic.

În final, deschizînd discuţia politică, trebuie să amintim că această ţară rămîne un stat comunist. În delegaţia numeroasă, doar cîţiva dintre membri reprezentau mediul de afaceri privat. Aici, China are o mare problemă, o mare contradicţie, de a cărei rezolvare depinde viitorul său. Distincţia esenţială dintre capitalism şi socialism este dată de modul în care organizarea economică şi socială îşi propune să răspundă la întrebări fundamentale ale economiei ca ştiinţă, şi anume: ce bunuri trebuie produse şi în ce cantitate? Cum să fie produse aceste bunuri? Pentru cine sînt produse aceste bunuri? Thierry de Monthbrial spune că „aceste trei întrebări primesc răspunsuri diferite în funcţie de natura sistemului economic" *(Acţiunea şi sistemul lumii,* Editura Expert, 2003, pp. 224-225). La rîndul său, Friedrich Hayek vorbeşte despre „cine ce primeşte, cînd şi cum" *(Drumul către servitute,* Humanitas, 1997, p. 127). Aceasta este problema fundamentală a oricărei guvernări. Nici un stat socialist al lumii nu a reuşit să rezolve, în termenii egalităţii clamate de socialism, problema repartiţiei egale şi a asigurării unei eficienţe economice superioare. Deşi nu a trecut mult timp de cînd au deschis o întrecere socialistă pentru omorîrea vrăbiilor care le mîncau recoltele, urmînd ca apoi să fie invadaţi de insecte, chinezii sînt acum altceva. Drumul pe care sînt aşezaţi şi pe care ei îl numesc „al reformelor" pare a fi unul spre democratizare. Au un înţeles aparte asupra timpului şi a poziţionării umane în raport cu istoria. Este vorba despre altă cultură, cu alte înţelesuri, mult diferite, asupra lumii. Şi totuşi, istoria şi ştiinţele sociale ne învaţă că, dincolo de oameni şi culturi, evoluţiile sociale se subsumează unor tendinţe generale şi perene, care se cheamă „legi". Să ajungă China în capitalism? Pînă la final, „alternativa este următoarea: atît opţiunea cît şi riscul rămîn în sarcina individului, fie el scutit de amîndouă" (Friedrich Hayek, *Drumul către servitute,* p. 147). Cale de mijloc nu există. Este posibil... Într-un timp şi într-un înţeles numai de ei ştiut...

În legătură cu simbolistica acestei vizite, am observat că, la sosire, delegaţia chineză a coborît dintr-un superb Boeing 747, produs de industria aeronautică americană. Spre dezamăgirea „chinologilor" de profesie, la plecare, chinezii urcă în acelaşi avion. Cîtă gumă de şters, creioane şi ascuţitori trebuie să fi exportat muncitorii ăia care dorm în fabrici, pe sub utilaje, pentru a cumpăra un asemenea avion? Şi de ce nu îl imită? Sau l-au imitat şi deja s-a prăbuşit? Cîtă dreptate a avut Henry Kissinger...

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

„Acest minunat festival internaţional de buzunar“

Cea de-a şasea ediţie a Festivalului Internaţional de Literatură Bucureşti s-a încheiat. Au fost cinci zile lungi, în care s-a vorbit cu pasiune despre literatură şi scris, în care am întîlnit şi am ascultat autori străini şi români, extrem de diferiţi. I-am întrebat pe cei patru organizatori ce înseamnă pentru ei această aventură care, de şase ani încoace, se numeşte FILB.

■ Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Pentru mine, care ies din perimetrul Tineretului – Unirea doar cînd mă îndrept spre aeroport sau cînd am vreo lansare la Bastilia, să stau cinci zile (şi aproape cinci nopţi) prin Bucureşti a fost aproape un capitol scris de Lewis Carroll. Adică vorbesc despre celebra înstrăinare a formaliştilor ruşi. La asta s-au adăugat emoţia de-a o revedea pe Zeruya Shalev, care mi-e dragă de mor, dar şi cea de a-l cunoaşte pe Eyal Megged (de care mi-era iniţial frică). Din toate senzaţiile astea stranii (exacerbate şi amestecate în cazul unui nevrotic, cum sînt eu), s-a născut o surpriză enormă: m-am împrietenit la catramă cu un scriitor de 65 de ani. Iar prietenia asta – atît de neobişnuită pentru un om care numai prietenos nu e (eu, adică) – a fost mediată de Bolano. După care au mai dat o mînă de ajutor Franzen, Tóibín, Abraham Yehoshua şi Silva blondă. Am rămas aşa, suspendat în uimirea cauzată de naşterea unei prietenii improbabile, pînă în ultima seară. Au mai contribuit la asta surpriza de a cunoaşte o Sarah Dunant atît de nebritanică şi de pupăcioasă, încît părea deja o ficţiune din filmul care se construise în mintea mea, un Srdan Srdic care striga după mine: „Bogdane!!“, într-o română pură, un Kei Miller purtînd la mîna stîngă un inel care punea în scena metalului şarpele Ouroboros, un Robert Perisic gata oricînd să iasă dintr-un clip al lui Nick Cave (observaţia nu-mi aparţine, dar am fost contaminat), o Andrea Tompa care-mi amintea despre prieteni comuni din Budapesta, un Marin Mălaicu-Hondrari care parcă-mi vorbea numai mie de pe scenă, o Corina Sabău care poate fi extrem de dură, sub învelişul de emoţii şi sensibilitate, un Andrei Dósa căruia nu i-a trebuit decît să se încălzească un pic (plăcut poemul inedit!) şi, în fine, un Adi Schiop mai emoţionat decît îl credeam capabil. Sîmbătă dimineaţa eram gata să sar în bocanci şi să plec spre hotelul unde stăteau invitaţii, cînd mi-am dat seama că cineva, undeva pe la 3-4 dimineaţa, îmi strigase în urechea dreaptă: *„Cuuuuttt!!!!“*

■ Oana BOCA

FILB are nişte parteneri grozavi! Însă, cu sponsorii... E greu de crezut că prietenul care ne ajută cu grafica afişelor FILB a tastat pentru prima dată cuvîntul „sponsor“ abia sub cel de-al şaselea vizual. De fapt, ca să fiu sinceră, mirarea asta e de luat în calcul doar de la cea de-a patra ediţie.

În 2008, parcurgeam faza de romantism absolut – ce sponsori, ce bani? Am fost bucuroşi că iubitorii de literatură din Capitală au crezut în propunerea noastră de *entertainment*, că am reuşit să fim decenţi, să umplem sala de la MŢR! Ba chiar am şi pus ceva bănuţi din propriile buzunare. Nu mult, oricum, nu mai contează acum, ideea e că pur şi simplu nu ne trecea prin gînd cuvîntul „sponsor“.

Un an mai tîrziu, am început să ne gîndim la sponsori, însă derulam grija asta a găsirii unor potenţiali finanţatori pentru FILB în paralel cu grija de a găsi susţinere pentru vizita lui Salman Rushdie, care urma să aibă loc la vreo trei săptămîni (în vremea aceea, toţi cei trei iniţiatori FILB încă lucram la Polirom). Şi ghiciţi ce s-a dovedit a fi mai important...

Abia în 2010 am început să realizăm că avem o problemă legată de susţinerea acestui proiect. Şi, am socotit noi atunci, chestiunea e acută; dacă festivalul rămîne în octombrie, n-o să găsim în veci sponsori: vara nu dai de susţinători, iar toamna e îmbulzeală în *inbox*-urile multinaţionalelor, iar între noi şi Festivalul Naţional de Teatru, cu care ne-am suprapus timp de trei ediţii, ne-am temut – doar foarte puţin – că sponsorii ar putea alege artele spectacolului în locul nostru... Aşa că am decis să ne mutăm în decembrie, într-o perioadă mai liniştită, cînd, pe fundal de *jingle bells*, numai împietrit la suflet trebuie să fii să nu susţii acest „minunat festival internaţional de buzunar“, cum l-a numit Mircea Cărtărescu.

FILB-ul se îndreaptă abia spre perioada de adolescenţă jucăuşă.

De atunci, dar mai ales de cînd eu am decis să mă descurc pe cont propriu, am ajuns să verific absolut toate scenariile posibile legate de susţinerea financiară a festivalului: am pierdut deja şirul prezentărilor în PowerPoint şi n-aş putea să număr vreodată exact sutele de e-mail-uri trimise. Ba, mai mult, în vara aceasta am creat de la zero două campanii de promovare personalizate. Nu fac publice numele prietenelor din agenţiile de publicitate care, în cunoştinţă de cauză şi de personaje, au militat şi ele pentru susţinerea FILB.

În şase ani, la FILB am făcut posibilă prezenţa a 69 de scriitori din 20 de ţări. Dosarul de presă e incomod de mare şi aproape incomod de flatant.

În urma acestui „bombardament“ cultural şi de cereri, ne-am ales cu doi sponsori: un şef al unei companii ne-a răspuns el însuşi la e-mail, deşi nu ne ştiam, iar o prietenă dintr-o altă companie, care ştie şi iubeşte FILB-ul, a pledat pentru noi în faţa board-ului. O fi mult, o fi puţin, o fi normal? Pînă la urmă, acesta e singurul scenariu real care a făcut posibil FILB 6.

■ Vasile ERNU

Au trecut şase ediţii de FILB. E mult, e puţin? Au fost însă mult entuziasm, bucurie, descoperiri, oboseală, muncă etc. Între timp, am făcut copii, am scris cărţi, am organizat şi alte evenimente, dar la FILB nu am renunţat, chiar dacă de fiecare dată spunem că „e ultima oară“. Avem un public excelent şi pentru el probabil merită să facem acest eveniment frumos, dar fragil, din cauza unor amărîţi de bani care se strîng cu multă trudă. Dar poate că doar aşa se mai poate cîştiga independenţa în România: puţinii bani, strînşi cu multă migală, din multe locuri, care să nu permită nimănui să-ţi impună reguli, opinii, comenzi. E greu, dar preţul merită plătit. Cert este că, pînă în acest moment, nimeni nu ne-a reproşat două lucruri: independenţa şi calitatea autorilor. Iar acestea sînt, poate, cele mai importante calităţi ale FILB-ului. Eu aş mai adăuga şi calitatea publicului. Am trăit împreună şase ediţii care au variat, au fost diverse, pentru că fiecare autor sau moderator lasă amprenta sa. La fiecare început de an ne strîngem (cei patru), analizăm şi ne gîndim cum să-l facem la anul. Acum, după cea de a şasea ediţie, bateriile clipocesc pe roşu. E timpul să ne odihnim puţin, chiar dacă un sentiment melancolic post-FILB te mai bîntuie. La anul, va trebui să ne gîndim cum vom merge mai departe. Am însă un straniu sentiment că FILB-ul se îndreaptă abia spre perioada de adolescenţă jucăuşă. Sper să ne vedem vioi şi la ediţia a şaptea a FILB-ului.

■ Ioana GRUENWALD

Odată schiţată lista autorilor, încep şi primele angoase: cum o fi cutare care vine din Vest, dar celălalt din fosta Iugoslavie, dar ceilalţi care de pe unde or mai veni? De ce au acceptat să vină tocmai la Bucureşti este doar una din întrebările fundamentale care încep să te frămînte. În nici un caz pentru bani, pentru că nu e cazul; or fi auzit oare de România, poate au strămoşi prin Bucovina sau foste iubite, ori poate vor să se documenteze pentru o nouă carte? Şi anul acesta, la fel ca în ultimii ani, scurtele conversaţii pe e-mail, căutările pe Google, citirea textelor şi alte încercări de apropiere de autorii invitaţi nu reuşesc să reducă tensiunea care creşte odată cu apropierea festivalului: oare se vor potrivi Sarah Dunant, Zeruya Shalev, Eyal Megged, Srdjan Srdic, Kei Miller, Robert Perisic şi Andrea Tompa cu Bucureştiul, cu festivalul, cu publicul, oare hotelul, restaurantele, străzile, taxiurile sau aerul rece vor fi toate conform aşteptărilor?

Odată depăşită panica de „preaterizare“, lucrurile se aşază pe făgaşul de festival: autorii încep să vină, să dea interviuri, să iasă la masă şi, în cele din urmă, să aterizeze pe scena înghesuită de la Clubul Ţăranului. Dialogul cu publicul rezolvă şi ultimele eventuale asperităţi, iar, acum, acest dialog mi s-a părut parcă mai cald şi mai firesc ca niciodată. Mai mult ca sigur şi datorită momentelor de încălzire de la Cărtureşti şi Humanitas Cişmigiu, cînd Zeruya Shalev şi Eyal Megged „au bîrfit“ alături de Florin Iaru şi Cecilia Ştefănescu despre viaţa de cuplu scriitoricesc, iar Sarah Dunant s-a întîlnit cu fanii ei bucureşteni. Să nu uităm şi de dialogul Kei Miller – Dan Sociu, în faţa publicului tînăr de la Muzeul Literaturii.

Şi interviurile matinale acordate jurnaliştilor tineri au avut cu siguranţă rolul de a înlătura oarece nelinişti ale invitaţilor, cu privire la receptivitatea publicului. „Orele libere“ au fost într-adevăr pe sponci, plimbatul pe străzi s-a făcut cu ochii pe ceas, dar o minimă lămurire asupra istoriei urbei şi a naţiei tot am reuşit să facem. Vinul şi plăcintele lui Adi Darabană nu au fost decît o încheiere firească a dialogului.

Şi uite-aşa, FILB 6 a reuşit să fie, încă o dată, o pauză de normalitate.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU
şi Luiza VASILIU

Cu ochii-n 3,14

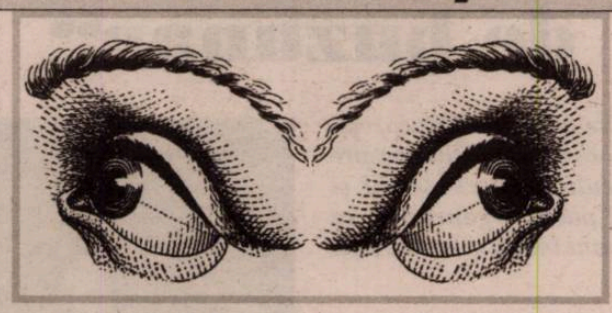

PENTRU A CREA O SURSĂ INEPUIZABILĂ DE AMUZAMENT RUTIER, TREBUIE MAI ÎNTÎI SĂ DISTRUGI NIŞTE MARI SECRETE ALCOOLICE

■ *The Doberman Variations* este un album fotografic în alb-negru semnat de Oona Luras Wiggan care documentează un *performance* al trupei Roadside Picnic. Pînă aici nimic deosebit, doar că pentru a avea acces la înregistrările audio şi video trebuie să rupi paginile albumului şi să le rearanjezi, conform unui algoritm, pentru a obţine un *link* de *download*. Conceptul artistic fiind acela că, pentru a crea, trebuie mai întîi să distrugi. (**M. C.**)

■ De cînd am aflat povestea procurorului care a jucat poker pe banii alocaţi pentru un flagrant (şi i-a mai şi pierdut), mi-am dat seama cît de adevărată e vechea butadă cu viaţa care bate filmul. Nu-mi mai trebuie nici o comedie poliţistă – paginile de fapte diverse ale ziarelor sînt o sursă inepuizabilă de amuzament (şi de întristare). (**M. M.**)

■ O reclamă pe şoseaua Bucureşti – Urziceni: „Cu noi plecaţi fericiţi!" Nu e o firmă obişnuită de transport rutier de persoane, care, eventual, pleacă la muncă în străinătate. Prăvălia dindărătul reclamei se ocupă cu un alt gen de transporturi. Adică e o firmă de servicii funerare. (**A. M.**)

■ Mă-nnebunesc după titlurile din presa online care vor să-ţi dea senzaţia că, dacă dai un click, vei descoperi cu uşurinţă nişte mari secrete ori nişte chestii esenţiale despre lume şi viaţă. De exemplu, găsesc pe gandul.info: „Opt lucruri pe care nu le ştiai despre orgasm". Aşa puţine? Păi, numai eu ştiu vreo zece-douăşpe. Ce-i drept, mai am vreo două-trei necunoscute. (**M. V.**)

■ Pe la sfîrşitul anilor '90, cele mai multe dintre reclamele de la TV erau la tutun şi băuturi alcoolice. Astăzi, peste 50% sînt la medicamente. O fi vreun semn? (**A. P.**)

PENTRU A CREA SCENE EXPLICITE DE MUNCĂ ÎN CONDIŢIILE ASTEA, TREBUIE MAI ÎNTÎI SĂ DISTRUGI ORIGINEA UNOR CUVINTE HALUCINOGENE

■ Într-o sală de cinema din Florida plină de copii care aşteptau să vadă cea mai recentă producţie a studiourilor Disney, s-a dat din greşeală *trailer*-ul filmului *Nymphomaniac* al lui Lars Von Trier, un film cu scene explicite de sex. Copiii s-au uitat, probabil, ca la desene animate. (**L. V.**)

■ Mi-e deja cît se poate de clar: statul român vrea să mă pensionez la 65 de ani. Însă la ce pensie voi avea (sau, mai exact, nu voi avea), mă gîndesc că aş prefera să nu mai ies la pensie deloc. La muncă! (**A. P.**)

■ În fiecare an, în New York sînt muşcaţi de zece ori mai mulţi oameni de alţi oameni decît sînt muşcaţi în lume de rechini. În condiţiile astea, ar trebui să ne temem de oameni de zece ori mai mult decît ne temem de rechini. (**L. V.**)

■ Mi-am imaginat întotdeauna, în anii copilăriei, că *panta rhei* – misterioasa şi inutila, altminteri, expresie elină – stă la originea unor cuvinte ca „diaree", „pîntecăraie" şi, în general, a tuturor activităţilor legate de făcutul în *pantaloni*. (**M. P.**)

■ Pozitiv la cocaină! Acesta este verdictul ştiinţific în urma unei analize realizate la Anvers pe cărţile din Biblioteca Permeke. Toate volumele examinate în cadrul emisiunii literare *Man over Boek* purtau urme de pudră. Ceea ce s-a dovedit o surpriză chiar şi pentru toxicologul Jan Tytgat, autorul acestui studiu singular, care spunea: „Este o evidenţă, cocaina a devenit o moleculă omniprezentă în Belgia". În cazul ăsta, cui i-ar mai trece prin cap să vorbească despre efectele halucinogene ale literaturii? (**A. M. S.**)

PENTRU A CREA LUMEA GÎNDIRII CU AJUTORUL CHIMIEI, TREBUIE MAI ÎNTÎI SĂ DISTRUGI ZONA EFICIENŢEI INTERIOARE

■ În căsuţa de e-mail (secţiunea Spam) primesc, cum de altfel cred că toată lumea primeşte sau a primit, la un moment dat, reclame pentru medicamente tip Viagra. De data aceasta, una epata prin titlu: „College babes need spanking". Nu ştiu dacă în engleză lucrurile sună mai incitant, dar, în românește, „Puicuţe studente au nevoie de bătăiţă" pare mai degrabă un titlu de desene animate. (**S. G.**)

■ Mai întîi, primarul Capitalei, Sorin Oprescu, a promis o autostradă suspendată. Acum, a anunţat că autostrada suspendată va avea două tuneluri subterane. Aşteptăm etapa următoare a viziunii, gîndirii şi faptei măreţului nostru primar: realizarea unor tuneluri suspendate şi îngroparea autostrăzii. (**M. V.**)

■ „Deja nu mai sîntem limitaţi de ceea ce ne oferă natura sau de ceea ce putem obţine cu ajutorul chimiei", a declarat un om de ştiinţă vorbind despre viitorul metamaterialelor cu care se va produce, în viitorul apropiat, un smartphone subţire cît cardul de credit. (**M. C.**)

■ Dintre toate filmele de Crăciun pe care le-am tot văzut, aproape cel mai mult mi-a plăcut unul de la Diva Universal, *Christmas in the Clouds*, în care bucătarul unui hotel dintr-o staţiune muntoasă americană (zona indiană) le povesteşte clienţilor despre fiecare animal gătit (curcanul, de pildă, fusese *pet*-ul lui...), convingîndu-i să comande felurile vegetariene. (**I. P.**)

■ Datorită eficienţei cu care ucid pentru a se hrăni, căluţii de mare se numără printre cei mai feroce prădători ai oceanelor. (**M. C.**)

■ Continuarea numelor de firme din Cluj-Napoca: Surîsul Import Export SRL, Iminent SRL, Voiaj Voiaj SRL, In Memoriam Prest SRL, Interioare Sănătoase SRL, Poţi Zâmbi SRL, Lada De Zestre SRL, Mironosiţele SRL, De Facto SRL, La Imaculata SRL, Scutul Negru SRL, Enigma Rural SRL, Amajutat SRL, Axa Traduceri Şi Călătorii SRL, Diferit SRL, Colector Corp SRL, Clinica Veterinară Calvaria SRL, Pasta Basta SRL, Gîndul De Aur SRL, Casa Melcului SRL, Maniac SRL, Supermihai SRL, Mărăşeşti Wind SRL, Struţul SRL, La Granja Veseliei SRL, Import Triunghiul Primăverii SRL, Ofsaid Sport SRL, Abatorul Piggy SRL, Policlinica Plopilor SRL, Butoiul De Dud SRL, Gropari21 SRL, Zece Ace SRL, Soclu SRL, La Teu & Echer Architects SRL, Cărămida Verde SRL, Misticsens SRL, Adept Impex SRL, Romcartof Producţie SRL, Cameleon Expres SRL, Taxistu SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

Bookfest de Crăciun

SALON DE CARTE ŞI CADOURI - EDIŢIA A II-A

MUZEUL NAŢIONAL AL ŢĂRANULUI ROMÂN
13 - 23 DECEMBRIE 2013

LUNI-VINERI
11:00-22:00
SÂMBĂTĂ-DUMINICĂ
11:00-22:00

INTRAREA LIBERĂ

Organizat de: aer
Sub egida: Federaţia Editorilor din România
În parteneriat cu: Muzeul Naţional al Ţăranului Român
Parteneri media: Europa FM, HotNews.ro, adevărul

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

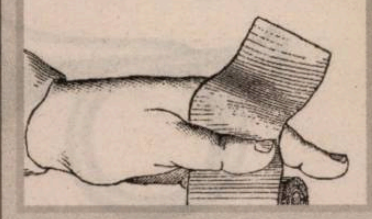

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete 20

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 514 ■ 19-23 decembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Mihai. Mihai Oroveanu“

pagina 3

GABRIEL GIURGIU

„Un colind cu cîntec“

pagina 6

CRISTIAN GHINEA

„După faptă şi răsplată“

pagina 12

Războiul româno-român

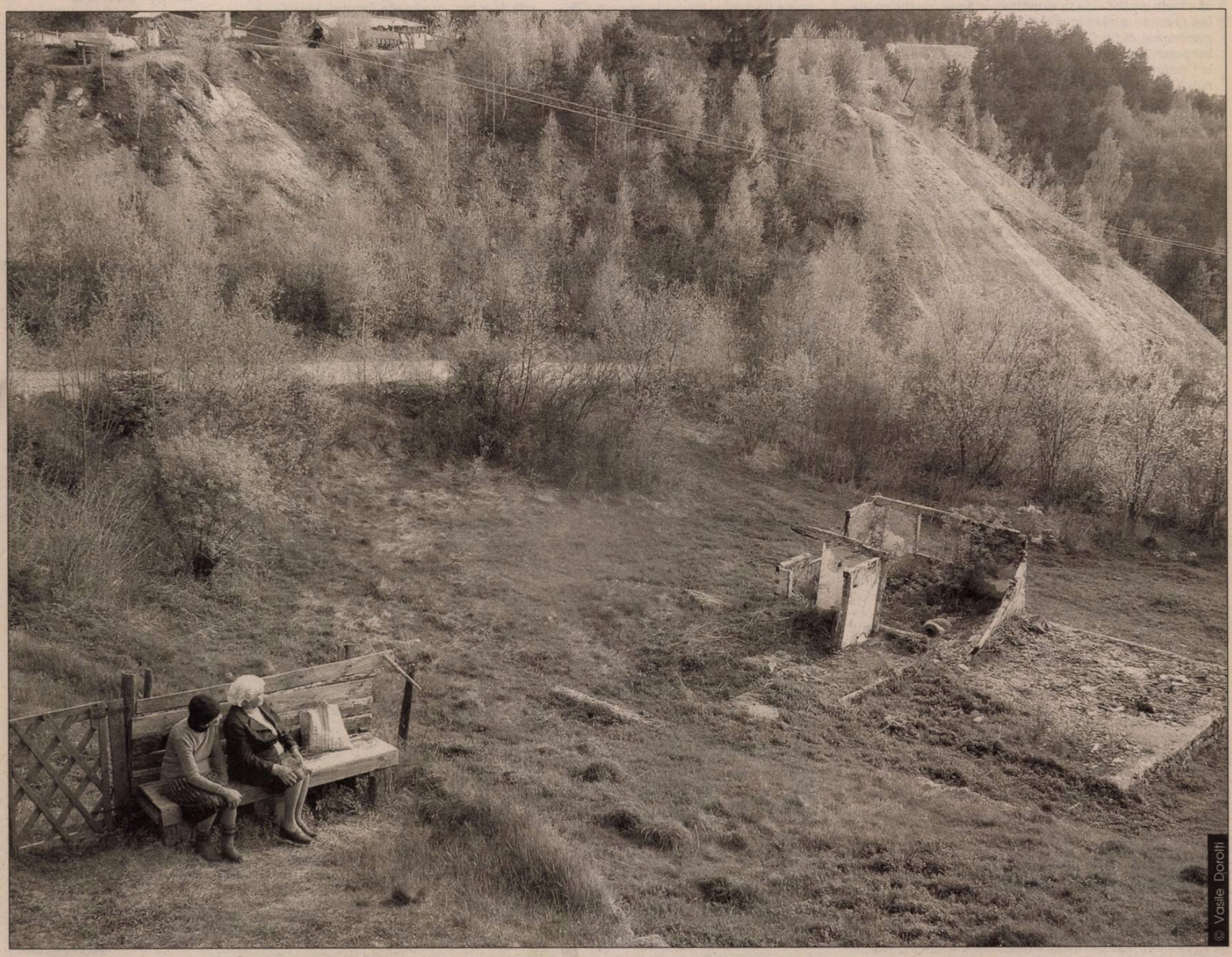

© Vasile Dorolti

„Lumea aceasta se aseamănă cu un vast bîlci, în care totul e improvizat, totul trecător, nimic înfiinţat de-a binelea, nimic durabil.“

I.L. CARAGIALE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

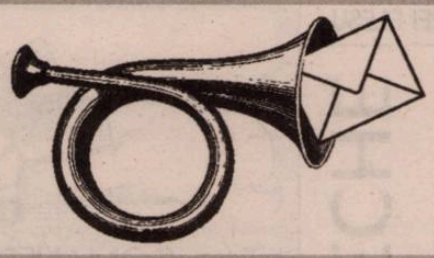

turneu de inbox

Shakespeare, contemporanul domnului Barbu

Admit ca sînt oarecum părtinitor în privinţa chestiunii în care urmează să mă pronunţ. Ca profesor şi cercetător al operei lui Shakespeare, ar trebui să jubilez la auzul declaraţiilor unui politician român pledînd, pe un ton autoritar, pentru mărirea fondurilor de festivaluri culturale, cu atît mai mult cu cît evenimentul pomenit este un prestigios festival internaţional Shakespeare, găzduit de oraşul în care m-am născut şi am crescut – Craiova. Politicianul în chestiune este actualul ministru al Culturii, profesorul universitar Daniel Barbu, care, în timpul unei conferinţe pe teme culturale, desfăşurate în sala Teatrului Naţional din Craiova, a afirmat – probabil şi din dorinţa de a-şi atrage bunăvoinţa publicului-gazdă, făcînd referire la unul dintre evenimentele-emblemă ale oraşului – că a fost „cutremurat" de faptul că „Programul Naţional de Prevenire şi Control HIV/SIDA" reprezintă jumătate, ca buget, dintre toate programele Ministerului Culturii. „Nu sîntem în Africa de Sud", a continuat domnia sa, pe un ton reflexiv-acuzator, „nu sînt milioane de concetăţeni afectaţi de acest – sigur, hidos – flagel al epocii noastre." Logica diatribei, însă, avea să capete contur abia în următoarele fraze, rostite cu acelaşi *gravitas* academic: „Nu înţeleg... eu, personal, am fost cutremurat că *(sic!)* mi-am dat seama cîte festivaluri Shakespeare, sau cît de amplu am putea face evenimentul de la Craiova, dacă nu am avea acel program (adică «Programul Naţional de Prevenire şi Control HIV/SIDA») sau dacă acel program ar fi la jumătate." Cu alte cuvinte, fără povara bugetară impusă de „Programul Naţional de Prevenire şi Control HIV/SIDA", România s-ar putea descătuşa cultural, prin organizarea de festivaluri artistice pe bandă rulantă.

Dincolo de fractura logică a discursului dlui ministru al Culturii, care pare să creadă că bugetul are o geometrie variabilă infinită – că banii alocaţi pentru construirea de grădiniţe, să presupunem, pot fi realocaţi peste noapte pentru cumpărarea de gogoşari bulgăreşti pentru protocol –, neverosimilă este lipsa de sensibilitate a unui politician care ar trebui să se afle chiar în slujba acelor grupuri de cetăţeni vizaţi de discursul său. Mai mult decît o gafă politică de proporţii, profesorul universitar Daniel Barbu a spus o gogomănie fără margini, aidoma personajelor burleşti ale dramaturgului elisabetan invocat cu nonşalanţă şi lipsă de autoironie, în faţa craiovenilor, chiar de pe scena teatrului. Dincolo de jongleriile retorice cu Shakespeare, dl ministru ar trebui să se preocupe mai îndeaproape de rezolvarea aritmeticii bugetare, în spiritul susţinerii prioritare şi necondiţionate a „Programului Naţional de Prevenire şi Control HIV/SIDA". Dl ministru ar face bine, totodată, să nu uite că face parte din guvernul unei ţări care respectă necondiţionat drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi cetăţeanului, cum ar fi dreptul la sănătate, asistenţă medicală şi securitate socială (articolul 22 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului). Pentru că, altfel, dle ministru, „societatea are dreptul să ceară socoteală oricărui funcţionar public pentru modul în care îşi îndeplineşte funcţia" (articolul XV din Declaraţia Drepturilor Omului şi ale Cetăţeanului, de la 1789).

Ar fi inutil de explicat, la final, dlui Barbu că referinţa la Africa de Sud este profund jignitoare la adresa unui popor care tocmai se pregăteşte de funeraliile primului său preşedinte de culoare şi ale unuia dintre cei mai mari militanţi împotriva injustiţiei sociale şi a rasismului instituţionalizat. M-aş feri să-l suspectez pe dl ministru de rasism. Cred, mai degrabă, că este victima unui flagel politic cumplit: lipsa de sensibilitate morală, de empatie socială pentru cei în slujba cărora ar trebui să se pună dintru început. „Nu vreau să par cinic în faţa dumneavoastră", rosteşte la un moment dat dl Barbu, în timpul conferinţei, realizînd probabil prea tîrziu şi inexact dimensiunea grotescă a propriilor cuvinte, care se încăpăţînează să îi iasă pe gură cu orice preţ.

Lucian Ghiţă, lghita@clemson.edu, 12.12.2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

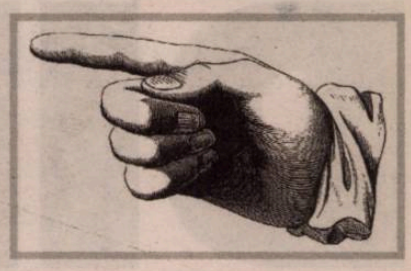

■ *Dieta cîştigătoare*, cartea în care Novak Djokovici explică modul în care a reuşit să ajungă numărul 1 mondial în tenis (Editura Publica, 2013), este plină de lucruri interesante despre alimente şi alimentaţie, conţine chiar şi reţete gastronomice ale specialiştilor care se ocupă de pregătirea hranei campionului, dar, în acelaşi timp, ne dă ocazia (involuntar) să ne formăm o idee despre grozăvia la care s-a ajuns la ora actuală în privinţa tenisului la vîrf. Nu mai este vorba de un simplu sport, de un simplu joc, ci de un mod de a cîştiga meciuri, glorie şi mulţi bani, folosindu-te de toate capacităţile fizice şi mentale ale organismului. Djokovici şi Nadal sînt întrupări ale tenisului total (dacă nu chiar totalitar), reprezentanţi perfecţi ai noii viziuni asupra acestei activităţi. (Andrei Manolescu)

■ O artistă din Istanbul, Banu Cennetoglu, a vizitat diverse zone din România pentru a alcătui o arhivă a diferitelor tipuri de băuturi alcoolice artizanale obţinute prin distilarea fructelor. E vorba despre ţuică, palincă, horincă, şnaps, rachiu etc. Rezultatul acestei cercetări antropologico-artistice poate fi văzut şi gustat la expoziţia *Banu Bar Mixt*, deschisă la Salonul de Proiecte. (Matei Martin)

■ Un serial, cadou pentru minivacanţa de Crăciun, exclusiv pentru iubitorii de fiime horror: *American Horror Story*. Nu ştiu dacă este difuzat la vreo televiziune din România, cu siguranţă însă este de găsit prin librării. (Stela Giurgeanu)

■ O nouă cofetărie în Piaţa Amzei, cu un nume intrigant: „Octavian, Dulce de România". Prăjiturile sînt decente şi mesele frumoase (înalte şi albe). Salut trend-ul – vizibil – de înmulţire a cofetăriilor. (Iaromira Popovici)

■ Dacă aţi avut un an în care vi se pare că n-aţi rîs suficient şi aţi luat frecuşurile din cuplu prea în serios, e timpul să remediaţi situaţia şi să citiţi *Femeile vin de pe Venus, bărbaţii de la băut* (Editura Trei, 2013). În ping-pong-ul lor savuros, „caţavencii" Simona Tache şi Mihai Radu nu iartă nimic. Trec prin foc şi sabie toate diferenţele de gen, fiecare şosetă, fiecare bere în plus sau listă de cumpărături. (Ana Maria Sandu)

■ Spectacole tradiţionale, Atelierul lui Moş Crăciun, colinde, spectacole de lumini, teatru, patinaj, jocuri, vin fiert, fabrica de turtă dulce. Dacă nu eşti din Sibiu, merită să dai o fugă la un tîrg de Crăciun, altfel. Are loc pînă pe 26 decembrie. (Adina Popescu)

■ Dacă n-o să mai rezistaţi (de plictiseală) din cauza dulcegăriilor, „leru-i-ler"-urilor şi poncifelor cu „spiritul Crăciunului" care o să curgă pe toate posturile Radio şi TV, dar vreţi totuşi să vă păstraţi buna-dispoziţie de sărbători, puteţi încerca: 1. să vă uitaţi la o comedie care să n-aibă nimic, dar *nimic* de-a face cu zăpada, bradul, Moşu' etc. (bunăoară, *Stan şi Bran studenţi la Oxford* sau *Jandarmul din Saint-Tropez)* şi/sau 2. închideţi toate „aparatele" audio-video şi citiţi o carte; de exemplu, *Maimuţa carpatină* de Radu Paraschivescu. (Mircea Vasilescu)

■ Doi jurnalişti români au cîştigat premiile I şi III la Balkan Fellowship for Journalistic Excellence. E vorba de Vlad Odobescu, cu investigaţia „Împăratul din Năvodari" (http://casajurnalistului.ro/imparatul-din-navodari), şi Elena Stancu, cu „Nu există tratament pentru corupţie" (http://www.balkaninsight.com/en/article/nu-exisă-tratament-pentru-corupţie). Citiţi-le textele şi urmăriţi-i atent, fac parte din specia aceea pe cale de dispariţie a jurnaliştilor adevăraţi. (Luiza Vasiliu)

■ Cum ar fi fost dacă William Shakespeare ar fi scris *Războiul Stelelor?* Ei bine, un scriitor american, pe nume Ian Doescher, a reimaginat al patrulea episod din saga lui George Lucas, pastişînd versurile nemuritorului bard. Nu credeţi? *„I find thy lack of faith disturbing."* Se găseşte de vînzare pe Amazon.com, alături de 20 de ilustraţii superbe. Pentru fanii seriei, *this is the book you're looking for.* (Cristina Ştefan)

Dragi cititori,
Ne bucurăm că vă place să vă petreceţi sărbătorile alături de noi.
Următoarea ediţie a revistei Dilema veche *apare marţi, 24 decembrie.*

album dilematic Dan Horaţiu Popa

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 8.500
Tipărit la Tipomedia

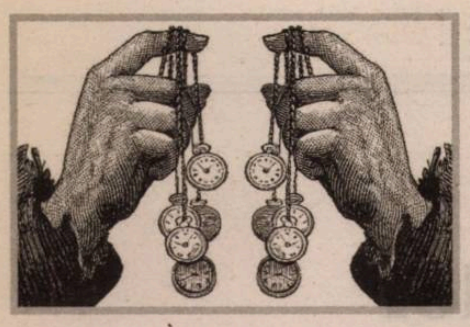

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Mihai. Mihai Oroveanu

Nu pot construi, în legătură cu Mihai Oroveanu, un discurs pios. Era, cel puțin în aparență, refractar la orice ornamentație retorică, la orice moft estetizant, la orice abuz de solemnitate. Își făcuse, de tînăr, un portret de „băiat de băiat“, bine instalat în propria corporalitate, temerar, aventuros, zdravăn. Mă irita cînd, pe vremea studenției, în pauze, se apropia de mine pe furiș, din spate, mă lua în cleștele vînjoaselor sale brațe și strîngea pînă îmi ieșeau ochii. Nu realizam, pe atunci, că era o simplă provocare camaraderească, un mod de a intra în vorbă, fără protocol, fără inutile fasoane culturale. Dincolo însă de scenografia virilă a unor asemenea gesturi, am descoperit curînd nu numai un om foarte bine crescut și de un impecabil bun gust, ci și un coleg foarte învățat. Mihai Oroveanu a fost unul din cei mai solid informați istorici și istorici de artă ai generației mele. Știa infinit mai mult decît lăsa să se vadă. Nu făcea paradă de savantlîc, dar reacționa prompt și pertinent la orice interogație de specialitate.

Pe de altă parte, nu performanța strict intelectuală părea să fie ținta sa predilectă, ceea ce, pentru cei care îl cunoșteam, îl făcea vinovat de o anumită înclinație spre risipă. S-a cheltuit în tot soiul de dexterități „colaterale“, care deveneau, totodată, inepuizabile surse narative, aiuritoare, spectaculoase, la limita verosimilului, cu atît mai provocatoare pentru „ascultători“ cu cît se petreceau pe fundalul unei perioade, cea a dictaturii, în care nu era prea mult loc pentru năzdrăvănie și pitoresc. Epica lui Mihai Oroveanu era, în toate privințele, enormă. Povestea, de regulă, cu un aer amuzat, *matter of fact*, fără emfază, întîmplări neobișnuite, la care participase ca martor, dar și ca actor: anecdote picante din lumea sportivă (fusese aruncător de ciocan și rugbist), bătăi de pomină, farse, pariuri hiperriscante, cascadorii demente (era prieten cu o sumedenie de „profesioniști“ și filmase și el, din cînd în cînd, pe platourile de la Buftea), scene din viața „oștirii“ (e singurul om, din cîți știu, care trăise cu exaltare stagiul militar, pînă într-atît, încît ofițerii pe lîngă care se școlise îi duceau dorul). În ultimele zile ale lui decembrie 1989, cînd, împreună cu Mircea și Mașa Dinescu și cu soția sa, Anca, ne mutaserăm laolaltă pentru a evita eventuale primejdii conjuncturale, ne-a terorizat pe toți, etalînd, de îndată ce se auzeau focuri de armă, neverificabile cunoștințe „de front“: recunoștea, chipurile, armamentul utilizat și striga, la răstimpuri, autoritar: „Pe burtă!“ Era mîndru de ideea sa, verificată „pe teren“, de a-i perplexa pe miliției care aveau nefericita idee de a-l trage pe dreapta. Înainte ca insul în uniformă să scoată vreo vorbă, Mihai deschidea fereastra automobilului și striga castrator: „Minți!“, după care demara în trombă, lăsînd în urmă munți de stupefacție. După cîte o (grea) masă prietenească, cînd mă temeam de eventuale filtre rutiere, dată fiind cantitatea neortodoxă de substanțe etilice asimilate, Mihai avea, întotdeauna, soluția: „Ia-te după mine! Știu niște ocolișuri prin grădini!“ Se cunoștea cu tot soiul de personaje din lumi „paralele“, avea cultul prieteniei (nu pot să nu asociez, de pildă, numelui său pe acela al minunatului Costică Chelba), avea de povestit istorii memorabile despre familia sa (Ion Jalea dinspre mamă, boierii Oroveni dinspre tată), supraviețuise unor încercări sinucigașe (să-ți dai drumul, cu mașina, fără frînă, pe povîrnișul Furnicii, sperînd că, la intrarea în drumul principal, nu te vei ciocni cu autovehiculele de-acolo), gătea aplicat și autoritar, cu efecte delicioase, și adormea masiv și bonom, la cîte-un chef, după ce degustase expert tot ce livrase gazda. Avea o colecție unică de tunuri (de toate dimensiunile) și clești și cea mai importantă colecție de fotografii din țară (unele făcute de el, altele de valoare istorică).

Un Minister al Culturii responsabil și eficient ar trebui să-și facă o prioritate din valorificarea acestei moșteniri.

Toate acestea erau doar „ambalajul“ unui nucleu tare, despre care se știu prea puține lucruri: activitatea sa (re)fondatoare de la Oficiul Național de Expoziții, contribuția sa la organizarea primelor mari tîrguri de carte din București, întemeierea Muzeului Național de Artă Contemporană, participarea riguroasă și discretă la majoritatea evenimentelor vizuale din ultimii 40 de ani. Vom descoperi, în perioada următoare, o moștenire abundentă și diversă, greu de administrat, dar de o importanță covîrșitoare. Un Minister al Culturii responsabil și eficient ar trebui să-și facă o prioritate din valorificarea acestei moșteniri. Urgentă mi se pare inaugurarea unui muzeu al fotografiei, care să poarte numele său și să expună ampla sa colecție, fără egal, probabil, în partea noastră de lume. Mă tem puțin pentru soarta MNAC, instituția fondată de Mihai Oroveanu și amenințată să ajungă, după obiceiul locului, pe mîinile cine știe cărui veleitar, după cum mă tem pentru tot ce s-ar putea alege din „patrimoniul“ rămas de la el. Există două riscuri postume echivalente: să nu se ocupe *nimeni* de acest patrimoniu, sau să apară, brusc, *prea mulți* „binevoitori“, care să-l grădinărească inadecvat, să-l fărîmițeze, crezînd că îl slujesc. A lăsa în suspensie – sau în ruină – valorile adunate cu hărnicie, competență și loialitate de Mihai Oroveanu ar fi, din păcate, în spiritul metehnelor autohtone. Dar continui să sper că energia lui generoasă ne va contamina, fie și în ceasul al doisprezecelea, așa încît să nu-l pierdem a doua oară.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cine protestează?

Proteste. Naționale și locale, mari și mici, diverse. Întrebarea de pe buzele celor mai mulți este: cine sînt, de fapt, *știa*? Pentru putere, este o întrebare interesată: ca să controleze, puterea nu are nevoie neapărat de un motiv, dar îi trebuie un „subiect“, trebuie să știe pe cine controlează, amendează, arestează etc. Întrebarea poate fi însă și una dezinteresată: cine este, în ultima vreme, acest „actor social“ al protestelor?

Singurul lucru care pare a fi clar în această privință este că toți „știa“ sînt împotriva puterii. Doar că această „putere“ se rezumă numai aparent la „jos Guvernul!“ Despre ce „putere“ este, deci, vorba?

Preluîndu-l și simplificîndu-l pe Max Weber, Robert Dahl a oferit de mult o definiție devenită clasică: „A are putere asupra lui B în măsura în care îl poate face pe B să facă ceva ce B nu ar fi făcut altminteri.“ A numit-o „idee intuitivă a puterii“ – și poate tocmai de aceea este ceea ce tot studentul la Științe Politice învață încă din primul an. Complementar, activistul Tom Gee definește recent contraputerea *(counterpower)* ca fiind abilitatea lui B de a înlătura puterea de la A. Putem să continuăm și noi pe această linie explicit „intuitivă“ de abordare a puterii.

Puterea presupune, deci, o clasificare în A și B. Instituționalizarea acesteia înseamnă *ordine* socială. O ordine stabilă a dominației. Sau o ordine „democratică“, stabilind reguli echitabile ale jocului puterii, cu rotația puterii și opoziției, și control al ambelor prin societatea civilă și diverși actori legitimi ai revendicărilor. Fiecare însă „la locul său“, într-o competiție declarat echitabilă pentru putere, pentru a fi sau a avea acces la A.

Atît puterea, cît și diferitele categorii de contraputere au nevoie, în ultimă instanță, de o astfel de dihotomie. Drept care nu prea empatizează cu viziunile poststructuraliste (dar și antropologice) mai recente, pentru care puterea se desfășoară într-un „cîmp de putere“, este distribuită în și prin relațiile și contextele sociale, este diversă, ba poate fi și „necoercitivă“. Păi, dacă puterea se află pretutindeni și este diferită, cum o localizăm, respectiv cum o păstrăm sau o combatem? „Intuitiv“ vorbind, există, deci, o nevoie de A și B, un soi de „pulsiune“ binară a ordinii, proprie atît puterii, ca garant al ordinii instituite, cît și contraputerilor, care militează pentru o nouă ordine. În rîndul contraputerilor, feminismul, de pildă, se luptă cu reprezentanții patriarhalismului, postumanismul – cu cei ai specismului, *hater*-ii – cu elitele etc. În rîndul puterii, Cristian Preda, de pildă, a reclamat zilele trecute o grupare a tuturor acestor „pretinși ecologiști“ într-un partid care să-i reprezinte și cu care să se poată duce negocieri civilizate. Puțină ordine, vă rog! Ambiguitatea, liminalitatea între A și B sînt intolerabile...

Or, exact despre *liminalitate* (în sensul inițiat de Victor Turner și dezvoltat de alții pe urmele sale) pare să fie vorba în protestele din ultima vreme. Făcînd o analiză sociologică a lor, colegul meu, Cătălin Stoica, se îndoiește, argumentat, că acestea pot fi încadrate în definiția clasică a „mișcărilor sociale“. Mai ales puterea are însă nevoie de o astfel de încadrare care să identifice, procustian, acea potențială contraputere B. Prima soluție este aceea de minimalizare: protestatarii vor fi considerați doar o mînă de bezmetici sau, termenul de „golan“ avînd deja copyright, niște hipsteri caraghioși. Cealaltă variantă constă în diabolizare: ecoteroriști, stîngiști, vînduți (nu are importanță cui) sau marionete ale opoziției. Combinînd abordările, li se va cere „programul“. Dar protestatarii nu sînt un actor social al revendicărilor de tip sindical, ba chiar refuză, de regulă, să vină cu o listă de cerințe punctuale, pentru simplul motiv că nu consideră că (mai) au un partener de negociere. Deci nu știu ce vor și constituie, astfel, o amenințare fără rost la ordinea publică – ceea ce justifică intervenția forțelor de ordine publică. Pentru acestea, esențială este identificarea infractorului și limitarea acțiunilor sale în timp și spațiu: cine sînt, unde sînt și cînd sînt. Interesant este că și unii militanți democratici sugerează că ar fi bine ca primăriile să le ofere protestatarilor un spațiu unde să-și desfășoare în liniște protestele. Aș sugera ca și corporațiile să contribuie, oferind cu aceste ocazii Coca-Cola pe gratis. Pentru a atinge aceste obiective tactice, metodele represive se mondializează, de la interzicerea măștilor (participanții trebuie să poată fi identificați) și stabilirea unei agende stricte de desfășurare, la folosirea dronelor. În cunoștință de cauză, protestatarii imaginează contrastrategii de eludare la limita acestei „legalități“: *happening* în loc de protest, improvizații în loc de discurs, fără lideri în loc de reprezentativitate, trasee aleatoare în loc de spații fixe etc. Începe un joc de-a baba-oarba cu puterea: cine protestează? Ghici!... Miza? Mai degrabă delegitimarea puterii în esența sa, decît contestarea unor anumite acte de putere – chiar dacă mobilizarea se poate face și în jurul unor decizii contestabile ale puterii.

Happening în loc de protest, improvizații în loc de discurs, fără lideri în loc de reprezentativitate.

Principala problemă care se pune, în aceste condiții, vizează, în ultimă instanță, eficiența politică a unei astfel de contraputeri, mai degrabă apolitice. Mulți se îndoiesc de aceasta, iar unii protestari, mai implicați politic, reclamă trecerea rapidă la organizare politică. Poate... Din diferite perspective și sub conceptualizări diverse, de la *Achsenzeit*-ul lui Karl Jaspers, trecînd prin dinamica subterană a *carnavalescului* lui Bahtin, la *communitas*-ul lui Turner etc., istoria pare să confirme însă puterea subversivă a acestor ape subterane, de natură să schimbe, în timp, nu (doar) un regim cu altul, ci o viziune despre lume cu alta.

Mai vorbim, așadar, peste alți „20 de ani“...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică, *Polirom, 2013.*

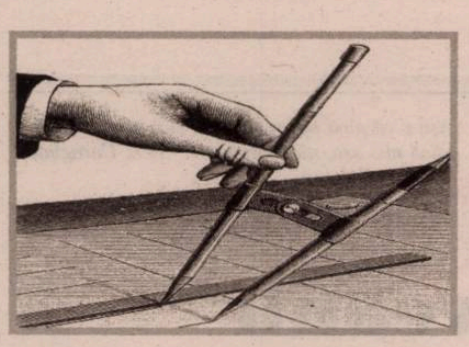

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Numele străzilor

Numele de străzi sînt presărate de-a lungul unui drum prin timp. Ele reflectă moravuri şi deprinderi de gîndire. Preocuparea de a găsi nume pentru noile străzi exista deja în 1890. În acel an, la 21 aprilie, Primăria oraşului Bucuresci, cu a sa Direcţiune a Lucrărilor Tecnice, emite următoarea adresă:

„Domnilor, avem onoare a vă ruga să binevoiţi a lua parte la şedinţa ce Comisiunea de nomenclatura stradelor va ţine miercuri 25 curent orele 8 ½ seara spre continuarea acelor lucrări. Primiţi, vă rugăm, Domnilor, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni şi stime."

Semnează pentru primar Vintilă Rosetti, fiul lui C.A., care nu era încă statuie, şi Capul Serviciului Studielor, G. Al. Orescu, arhitectul căruia i se datorează Universitatea şi alte construcţii importante ale epocii. Cine făcea parte din această Comisiune? Pe lîngă trei domni de la Primărie, „B.P. Hasdeu, Profesor", alături de „Al. Odobescu, Profesor", şi „G. Ionescu-Gion, ziarist", cel din urmă fiind autorul primei istorii a Bucureştilor. Fiindcă semnează pentru luare de cunoştinţă, ştim unde a petrecut Odobescu seara de 25 aprilie 1890. Şi mai ştim că Primăria, care avea asemenea experţi la dispoziţie, lua în serios problema nomenclaturii.

Zece ani mai tîrziu, sarcina de a boteza străzile a avut-o N. Petraşcu, ale cărui interese mergeau spre literatură şi artă – aşa cum se chema chiar revista pe care o publica –, iar el se laudă cu patriotica sa idee de a da unor străzi numele Transilvaniei şi Basarabiei, înainte ca ele să fie cuprinse în statul român. Tot aşa, a găsit de cuviinţă să numească o stradă Grigorescu, atunci cînd pictorul era încă în viaţă, deşi primarul socotea că acest nume n-ar fi potrivit decît la Cîmpina. Fiind prieten cu Mincu, acest Petraşcu l-a rugat să-i facă proiectul pentru casa pe care şi-o construia în 1900 în Piaţa Romană, clădire pe care o vedem astăzi într-o degradare ruşinoasă...

Vremurile s-au schimbat odată cu regimul politic. Am avut în Bucureşti străzi cu nume de regi, regenţi, miniştri, care au durat numai cîţiva ani după moartea lor; am avut şi pe Hitler şi pe Roosevelt, după cum, la sfîrşitul Primului Război Mondial, recunoştinţa României pentru arbitrii altei situaţii internaţionale se manifestase prin atribuirea denumirilor Wilson, Clemenceau şi Orlando. Socialismul şi-a pus adînc pecetea pe memoria oraşului, aşa că, pentru a nu mai trăi între Gheorghiu-Dej, Sălăjan şi Moghioroş, se impunea restituirea unei istorii pe care aceia, cînd erau vii, o ştersese sfidător. Procedînd la fel ca ei în 1948, aveam o revanşă de luat contra unui trecut pe care voiam să-l aruncăm în uitare. Deschid alt dosar şi regăsesc o dispoziţie a lui Crin Halaicu, cu data de 1 septembrie 1993, prin care, pe baza decretului-lege nr.100/1990, se aprobă normele privind atribuirea şi schimbarea de denumiri pentru arterele de circulaţie. S-a creat o comisie de specialitate, care urma să propună şi să justifice aceste modificări: „Comisia se va întruni lunar la date stabilite în prealabil."

Ce avea de făcut Comisia, din care am făcut parte un an sau doi? „Denumirile cu caracter artistic, istoric, ştiinţific, geografic, economic, militar, politic etc. vor fi de preferinţă legate de istoricul oraşului Bucureşti sau al ţării." La numele de personalităţi se recomanda să se indice profesia (!) şi datele biografice, de exemplu: „Dinu Lipatti, compozitor, 1917-1950." Marele pianist nu fusese

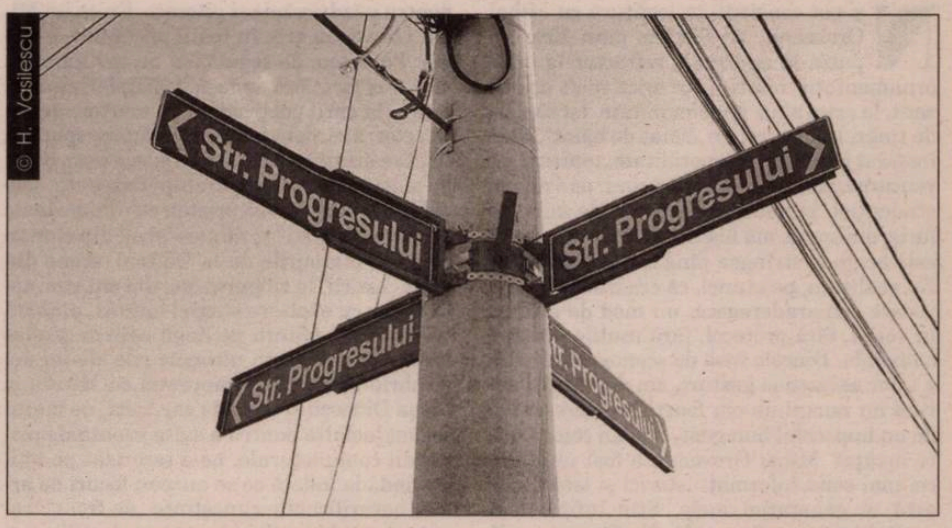

Am avut în Bucureşti străzi cu nume de regi, regenţi, miniştri, care au durat numai cîţiva ani după moartea lor.

şi compozitor; de altfel, pentru a evita dificultăţile, s-a renunţat la datele biografice. Aveam de păstrat denumirile intrate în tradiţia oraşului şi, mai ales, să căutăm „să se revină la denumirile de tradiţie care au fost înlocuite în perioada postbelică."

Pentru a vedea cum m-am achitat de aceste îndatoriri, mă uit la însemnările mele din şedinţa de la 27 octombrie 1993. Muzeul Enescu, aflat în Palatul Nababului, dorea ca strada vecină să devină Gheorghe Grigore Cantacuzino: m-am opus şi am reţinut numele actual – Frumoasă. Alte propuneri vecomemora faimoasa grevă a minerilor din 1929, după cum Daniel Ciugureanu, primul ministru al efemerei republici a Basarabiei, mort într-o închisoare comunistă, a înlăturat Comuna din Paris. Lui Petre Ţuţea i s-a dat strada Lăcustei, situată între Alunişului şi Luminoasă. Acolo unde fusese strada Şcoala Herăstrău a fost reabilitat inginerul N. Caramfil, creatorul zonei verzi din nordul oraşului, care, ca fost ministru al lui Carol al II-lea, se refugiase în Statele Unite. Regina Maria şi-a recăpătat bulevardul, după anii în care se numea al Uverturii. Strada Snagov neau din public, de obicei de la familiile unor eroi ai Revoluţiei din decembrie, sau de la Ministerul de Externe (care, de pildă, l-a cerut pe Alexander von Humboldt; a fost o plăcere să-l plasăm în locul Caolinului). Pentru Rădulescu-Motru, am refuzat toate străzile propuse: Horei, Lyrei, Călugăreni, Vaselor, cu nume din 1900, dar, pînă la urmă, a trecut pe Brînduşelor. Numele actorului – altădată popular – Al. Giugaru a înlocuit Lupeni, care nu voia să spună nimic: i-am redat numele lui Nicolae Filipescu, a cărui casă, la colţul cu Batiştei, aparţine acum ambasadei americane. Contribuţia mea personală s-a redus la numele lui Tudor Vianu, al lui Ioan Bianu, istoric literar şi organizator al Academiei Române, precum şi la al doctorului Ştefan Irimescu, care a avut un mare rol în combaterea tuberculozei. Chiar dacă n-aţi citit *Nepoţii Gornistului,* aţi auzit de Ştefan Furtună, pe care mitologia comunistă îl consacrase erou în 1877 şi în 1907. Am împărţit strada cu numele lui în două: o jumătate Constantin Noica şi cealaltă – Mircea Vulcănescu.

Dacă ţin bine minte, activitatea Comisiei a încetat prin 1995. S-a considerat, probabil, că ne îndeplinisem misiunea. Nici nu era de dorit să mai punem beţe în roate la propuneri venite de sus, din nori. Şi ele continuă să vină: cea mai aberantă este şi cea mai recentă – Piaţa Francofoniei! Cine ştie ce ne mai aşteaptă...

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

O poveste care merită toţi banii

În Piaţa Sfîntul Gheorghe din Timişoara se fac lucrări de modernizare, parte a unui proiect european de reamenjare a Centrului Istoric al oraşului. Aşa cum se întîmplă de obicei în aşezările vechi, şi aici „sînt probleme", ca să mă exprim în limbajul politic-adminstrativ. Acestea apar de fiecare dată cînd se ivesc buldozerele şi încep să muşte din asfalt, şi au un chip extrem de neatrăgător – pentru lumea constructorilor, a investitorilor industriali –, al unor vechituri pe care intelectualii, care mai mult încurcă, le zic vestigii arheologice. Se înţelege, sper, că am vorbit pe gustul celor care omoară, în numele avîntului economic al lumii noi, de-i zice *brave new world,* dărăpănăturile mucegăite care se ivesc din pămîntul excavat de buldozer.

Aşa şi aici, în Piaţa Sfîntul Gheorghe, au apărut fundaţii, ziduri groase din cărămidă şi pe dată s-au ivit arheologii şi au curmat drumul spre mai bine al localnicilor – după cum se exprimă unii în discuţiile de pe net sau aiurea, chiar la faţa locului. Fumează supăraţi, stau cu mîinile în buzunar, se zgîiesc la dărăpănăturile ivite din bezna ţărînei şi se oţărăsc la cei care le explică de ce trebuie conservate. Spre exemplu, zic aceştia, fundaţiile astea se pare că aparţin celei mai vechi biserici din oraş, unul dintre puţinele vestigii medievale, o biserică de cin regal, în care ar fi păşit chiar regele Carol Robert de Anjou, înainte de a pleca în expediţia militară în care fu învins, în veacul al XIV-lea, de Basarab I, la Posada, în urma căreia victorii a fost să se nască Muntenia. Eh, şi ce-i cu asta – ni se spune chiar acolo, de faţă cu zidurile –, ce să-ţi spun? Nişte cărămizi pe care le găseşti prin tot locul. Cum să te împiedici săptămîni în şir de ele, pînă scormonesc ăştia de la Muzeu, ba mai mult, să dăm şi bani din buget ca să le acoperi cu sticlă în pasajul viitoarei pieţe, ca să ce? O întrebare căreia cu greu îi putem face faţă. Toate dărăpănăturile patrimoniale sînt duşmanii mai binelui nostru împănat cu fast-food-uri şi cu non-locuri de felul acestora.

Vrem musai „altceva", modern, care de multe ori este de niciunde.

Chestiunea devine cu adevărat gravă cînd la fel gîndesc şi autorităţile. Şi, din păcate, mulţi din reprezentanţii acestora gîndesc aşa.

Puţini ştiu misterul poveştii care se naşte din căutările arheologice ale ruinei. Şi mai puţini sînt cei care pricep că un spaţiu public urban, modernizat amarnic cu gresie sau (şi mai rău) cu marmură ori asfalt, iese, prin ruina protejată găsită acolo, din non-loc şi devine ceva. Un topos cu semnificaţie. Nici asta nu pare să atragă atenţia multora. Vrem musai „altceva", modern, care de multe ori este de niciunde. Şi asta împotriva poveştilor istoriei, aşa cum este chiar cea a bisericii, devenită, cînd cu modernizarea din 2006 a căii de rulaj a tramvaielor de lîngă piaţă, morminte ciudate, peste 20 la număr, dispuse într-un fel neaşteptat şi cu scîndurile sicrielor altfel decît cele creştine. Şi cum nu au înţeles de ce anume erau aşa, careva a văzut la televizor o înmormîntare musulmană prin Dobrogea, cu sicriu asemenea, care i-a pus pe calea cea bună a investigaţiei. Mormintele datează din perioada musulmană a oraşului, cînd Cetatea a fost capitală de vilaiet. Tulburător a fost şi faptul că, în unele sicrie, au fost dosite mici cruciuliţe. Explicaţia este parte a unei poveşti despre musulmanizări intempestive, care s-au năpustit prin imperiu: din Albania, Bosnia şi pînă la Timişoara. Unii se pare că şi-au ascuns credinţa creştină pînă în mormînt. O poveste care merită tot banii de la buget!

***Daniel Vighi** este scriitor.*

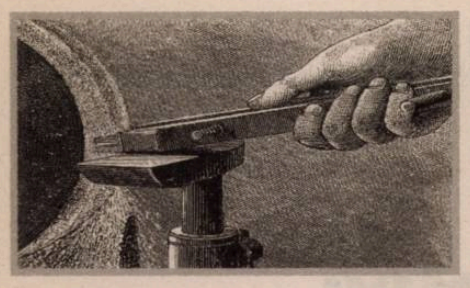

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Inventarul pagubelor după Codul Penal

Uitați de Schengen. Inventarul pagubelor după săptămîna chioară a democrației românești este cu mult mai amplu.

În definitiv, eram deja lămuriți în privința aderării la spațiul european fără frontiere.

În preajma Consiliului JAI din 5-6 decembrie, guvernele de la București și Sofia trimiseseră o scrisoare comună prin care își manifestau încetarea interesului pentru o dată anume, referitoare la aderarea la spațiul Schengen. Odată pronunțat dezinteresul, politicienii de la București au considerat că dosarul Schengen și, pe cale de consecință, rapoartele privind Mecanismul de Cooperare și Verificare au fost scoase de pe agenda politică internă. Că de acum nu vor mai conta – au devenit o problemă a partenerilor noștri din UE, nicidecum a noastră. Și s-au putut considera liberi să acționeze la ei acasă cum doresc, inclusiv să se pună la adăpost față de Codul Penal.

Încă din momentul votului din Parlament, era clar ca lumina zilei că raportul MCV avea să fie negativ. Dar nimănui din majoritate nu părea a-i mai păsa de asta.

În a treia ligă europeană?

Evoluțiile politice de la București vor avea un efect devastator asupra capacității de negociere a României în anul următor, care ar urma să marcheze un punct de cotitură în construcția europeană. Nu va fi doar unul al alegerilor pentru Parlamentul European și al instalării unei noi Comisii Europene. Anul 2014 va aduce, probabil, și o renegociere a Tratatului European, într-o conjunctură sumbră. Este de așteptat ca alegerile pentru Parlamentul European să marcheze o ascensiune fără precedent a formațiunilor naționaliste și antieuropene. Rezultatul îl știm de pe acum: o Europă mai puțin generoasă, mai multe obstacole în calea procesului de integrare economică și politică.

Renegocierea Tratatului European ar putea consacra, în formule mai subtile sau mai transparente, Europa mai multor cercuri: „miezul tare" al zonei euro – alcătuit din Germania, Franța și zona Beneluxului –, zona nordică, zona periferică a euro – cu statele mediteraneene și Irlanda (cu toate că aceasta a ieșit din *bailout)* și, în sfîrșit, zona marginală a Uniunii Europene, cu statele care nu au aderat la moneda comună. Dar și aici cu diferențele de rigoare – pentru că una este Polonia, alta este Cehia și altele sînt România și Bulgaria, state-problemă ale Uniunii.

Și nu este exclus ca aceasta să afecteze nu doar alocările bugetare pentru România, dar și, în anumite forme, drepturile legate de libera circulație a forței de muncă ori chiar libera circulație a persoanelor. În definitiv, acesta ar fi scopul ultim al campaniilor de presă declanșate în Marea Britanie și care și-au găsit ecouri chiar în rîndul unor exponenți ai administrațiilor de pe continent, în state precum Germania, Franța sau Olanda. Românii au ajuns deja „vinovații de serviciu" ai Europei și iată că politicienii lor se străduiesc să ofere pe tavă argumente, ori decîte ori au ocazia.

Mai multe obstacole în calea procesului de integrare economică și politică.

Și mai e ceva: votul de la București ar putea fi un argument pentru aceia (destui) din instituțiile europene și din statele membre care ar vrea să taie din banii alocați României. Conflictul de interese, de care aleșii tocmai s-au pus la adăpost, este una dintre principalele cauze ale folosirii defectuoase sau chiar ilegale a banilor europeni.

Probabil că, din lipsă de cultură europeană, parlamentarii români nu au luat în calcul asemenea riscuri, cînd au votat cu entuziasm modificările la Codul Penal. Cu atît mai rău pentru România!

Discreditarea democrației

Încrederea publică în instituția parlamentară, ca și în partidele politice se situează deja la cote catastrofale. Doar aproximativ un sfert dintre români au încredere în Parlament, conform sondajului ISCOP din luna octombrie, și încă și mai puțini, 14%, în partidele politice, iar tendințele sînt de scădere. În definitiv, oamenii au dreptate să se întrebe: ce democrație este asta, cînd Parlamentul votează privilegii pentru demnitari și aleși locali, sau chiar îi pune pe aceștia la adăpost de rigorile legii?

Și așa, creșterea numărului parlamentarilor după alegerile din 2012 și graba acestora de a regla în folosul lor chestiuni delicate privind imunitatea sau conflictele de interese au generat nemulțumiri. Desigur, președintele Băsescu, aflat în conflict deschis cu majoritatea parlamentară, nu a putut decît să profite și, în stilu-i caracteristic, a plusat, afirmînd că, dacă ar fi avut la dispoziție pîrghiile constituționale, ar fi dizolvat Parlamentul.

Probabil că, dacă i-ar fi permis Constituția, ar fi făcut-o cu mult mai devreme, dat fiind că, în cea mare parte din timpul celor două mandate, s-a aflat în conflict direct cu legislativul. Vorbind în premieră despre dizolvarea Parlamentului, președintele a răspuns așteptărilor celor mulți care nu privesc cu ochi buni această instituție – totuși – a democrației. Poate a venit în întîmpinarea celor trei sferturi dintre români care, potrivit sondajelor, nu au încredere în Parlament. Și, cu atît mai puțin, nu au încredere în partidele politice.

România nu are deocamdată o ofertă politică antiparlamentară, antipartide și bazată pe acte de voință personală, consolidate uneori prin plebiscit. Un fel de regim Carol al II-lea îndulcit. Dar terenul pare pregătit. Iar majoritatea parlamentară a contribuit din plin la aceasta.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Semn rău!

Probabil că cel mai evident simptom al decăderii politicii românești este continua deteriorare a vorbirii politice. Să lăsăm televizorul pentru un minut; e de-ajuns să răsfoim stenogramele ședințelor Parlamentului, din vremuri diferite. Să zicem, cele de la începutul secolului XX (în jur de 1910), cele din anii 1992-1993 și cele de acum, din anul 2013. Lectura succesivă a unor pasaje consistente din aceste stenograme cauzează, pe loc, vertij. Prăbușirea vorbirii este amețitoare. Trendul în jos este galopant; de la 1910 la 1993, distanța e kilometrică, iar din 1993 în 2013, distanța e cosmică. Se simt imediat limitarea drastică a vocabularului, neglijențele gramaticale (inclusiv ignoranța în materia lor – adică, nici vorbitorii și nici ascultătorii nu știu dacă ceea ce ascultă e corect sau nu gramatical, au impresia că amputarea acuzativului ori ratarea acordului de gen și număr între substantiv și adjectiv sînt de rigoare, dar că o cacofonie este o adevărată crimă!), incoerența ideatică, fracturile logice, erorile semantice și, nu în ultimul rînd, deficitul de inteligență. Limbajul politicii este, știm, caustic. Parlamentul, firesc, este un loc al duelurilor verbale și al replicilor. În vremurile noastre, însă, vorba nu mai împunge, nu mai pișcă, nu mai arde, ci lovește în moalele capului, umflă botul ca un cap de golan, explodează în plex. Cuvîntul cabîtă – asta mînuiesc politicienii. Disputele nu mai au sens de mult timp – asistăm, doar, la o lungă serie de atacuri la persoană, de jigniri și înjurături în surîsul suporterilor și urletele ipocrite ale adversarilor. Ipocrite, pentru că fac la fel. De aceea, mai toți oamenii politici de la noi au și devenit unidimensionali: fac la fel, dau aceeași valoare lucrurilor și vorbelor. Politicianul de la noi nu vede alt rost vorbirii decît acela de a mușca cît mai sălbatic pe altul. Vorbe precum „hoț", „corupt", „mincinos/mitoman", „la pușcărie!", „trădător" sînt, azi, de rigoare în disputele politice de la noi. Sensibilitățile s-au anulat complet, politețea a fost de mult evacuată în șuturi – a avea ficat de politician, cum se spune, nu se mai referă atît de mult la acțiuni cinice ori la tovărășii suspecte de partid, ca pînă mai ieri, cît la capacitatea de a rosti și încasa vorbe groaznice ca și cum nu înseamnă nimic serios, de a te scula rîzînd din țărînă după ce adversarul te-a tăvălit, te-a umilit și te-a scuipat, fiind gata să te îmbrățișezi cu el tandru ori să iei la pupat, mîngîiat și glumit pe unul cu care tocmai te-ai șters pe picioare. Acum, să deschidem televizorul. Dacă „textul" este din ce în ce mai prost, pentru că autorii n-au nici talent, nici școală, să vedem interpretarea. S-au mai văzut cazuri în care piese proaste au fost salvate de actori iscusiți. Și ce vedem? Că textul lamentabil rimează perfect cu interpretarea. Se practică, mai ales, vorbirea răstită, dar (ciudat paradox!) bolovănoasă. Se strigă. Oamenii nici nu prea știu ce fac. Noi credem că ei vorbesc, dar, de fapt, ei „comunică". Noi credem că ei discută, dar ei, de fapt, „duc bătălii", „se bat". Noi credem că ei se explică între ei – aș! Se ia adversarul și „se dă cu capu' de toți pereții". Cum de au ajuns așa? Sînt, cred, două explicații foarte mult legate între ele. Prima este că partidele au nevoie de golani ai vorbirii, în rezerva lor de cadre, din motive evidente, așa că îi caută, îi încurajează, îi promovează. A doua este că poporul se dă în vînt după ei! Îi aplaudă, îi votează, se uită la ei cu ochii cît cepele. Grav nu e că spectacolul de pe scenă e grotesc, ci că acest spectacol grotesc este cu totul pe gustul publicului spectator. Care, uneori, are măcar ipocrizia de a spune că nu-i place, dar imediat ce se stinge lumina, se repede să-și ia locuri cît mai în față, să huiduie sau să ovaționeze, după caz. De fapt, le place. Iar dacă ne gîndim că starea vorbelor rostite oglindește perfect starea sufletului care se exprimă, nu avem decît să ne îngrozim gîndindu-ne ce e în sufletul celor care, cu votul nostru, conduc România.

Se ia adversarul și „se dă cu capu' de toți pereții."

Anticii vedeau lumea ca un întreg – nu practicau fragmentări epistemice și nu simțeau diferențe de esență între diferite categorii. Ei obișnuiau să explice alcătuirea lumii regăsind-o în alcătuirea oricărui subsistem, pentru că aceleași principii fundamentale ale ordinii se regăsesc în orice și, în sumă, în tot întregul. Ca și cum am spune că alcătuirea chimică a picăturii de apă este identică cu alcătuirea oceanului, adică a ansamblului compus din nenumărabile picături de apă. Ei bine, nu o dată, anticii au povestit despre cetăți prin analogie cu familiile sau cu trupul unui individ, căci cetățile sînt sume de indivizi. De aceea zic, uitați-vă la sufletele celor cîțiva care ne conduc, prin votul nostru. Duhul Cetății este aidoma sufletului lor. Adică a vorbelor lor.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un colind cu cîntec

TVR3 a difuzat recent un colind cu versuri care te cam înfioară. Accentele antisemite din text erau de o duritate mult prea evidentă şi deveneau insuportabile pentru un telespectator educat, urban şi actual. Am aflat de păţanie din emisiunea unui post de ştiri, faimos pentru exagerări şi lipsa de echilibru editorial. De aceea, prima mea reacţie a fost: „Eh, au mai găsit ăştia un pretext să toace TVR-ul la credibilitate“ şi am dat să schimb canalul. Nu văzusem încă înregistrarea cîntecului incriminat. A doua zi, însă, am „dat un Google“ şi am găsit fragmentul de emisie. Drept pentru care am căzut pe gînduri: „Ce aş fi făcut dacă eram pus în situaţia de a semna fişa de emisie?“ În primul rînd, în desfăşurător, ar fi fost trecut „Colind interpretat de ansamblul Vocea Transilvaniei“. Spectacolul respectiv era difuzat în direct. Redactor-şef să fi fost, nu mi-ar fi trecut prin cap, în nici un caz, să cer textul tuturor momentelor artistice din program (cînd vorbim de colinde sau muzică populară). Cine ar fi atît de dus cu pluta încît să ceară aşa ceva? Adică, să bănuieşti că un colind ar avea conţinut pornografic, antinaţional sau rasist? Că nu ar fi potrivit orei de difuzare sau ar fi pasibil de a fi chiar interzis? Este rezonabil să ceri unui rapper să îi asculţi cîntecele la repetiţie, dar de ce să supervizezi un grup folcloric? De aceea, mie îmi pare că întreg tam-tam-ul legat de responsabilitatea televiziunii publice în „difuzarea de cîntece antisemite“ este exagerat. E drept, legal, TVR răspunde pentru tot ceea ce difuzează. Amenda de 50.000 de lei mi se pare cam mare, dar... legea-i lege! Instituţional vorbind, pentru a nu se repeta asemenea erori, ar trebui cerut, de acum încolo, oricărui cetăţean care apare pe micul ecran (fie el cîntăreţ, actor sau politician), textul celor pe care le va rosti într-o emisiune, solicitîndu-se aprobare editorială prealabilă. Aiuritor, aberant, practic imposibil. Repet: se cere repertoriul în cazuri plauzibil-controversate, de genul cîntăreţilor de rap. Pînă acum, niciodată nu au fost supervizaţi colindătorii.

Cum s-ar fi putut evita, însă, reacţiile dure şi, în bună parte îndreptăţite, ale ambasadelor SUA şi Israelului, CNCD-ului, CNA-ului, ministrului român de Externe (care a trebuit să îşi ceară scuze), preşedintelui Consiliului Judeţean Cluj, GDS-ului şi revistei *22*, precum şi a unei bune părţi a opiniei publice? Relativ simplu, printr-o reacţie rapidă: o altă emisiune, pe TVR1, a doua zi. O dezbatere de aproximativ o oră (sau două, sau trei), la care să inviţi preoţi, rabini, corecţi politic şi naţionalişti, etnologi, filozofi, istorici şi pe Grigore Leşe. Moderatorul (Cristi Tabără, de exemplu) începea prin a-şi exprima regretul că un asemenea text a ajuns să fie difuzat şi trecea la... pus întrebări către invitaţi. Ce e colindul (în general) şi ce vrea el? Care îi este scopul? O fi textul vechi şi tradiţional? Dacă da, de cînd? De prin ce secol (pare-se că respectivul ar fi de pe la 1900)? Prin vremile alea, accentele antisemite din cultura populară creştină erau mai vizibile decît astăzi? Este „bunul creştin“ un pic antisemit? Ce e aia „bunul creştin“? Cît de tradiţional este „tradiţionalul“ în textul incriminat? Tinerii, care l-au cîntat, la ce se gîndeau în momentul interpretării? (Aici se poate introduce în direct, de la TVR Cluj, o intervenţie a unuia dintre colindători.) O fi şi filmul lui Mel Gibson (în care joacă Maia Morgenstern) un pic antisemit? Că violent este, fiind interzis minorilor şi pus la difuzare numai după miezul nopţii. Şi iac-aşa, din aproape în aproape, ajungem să dezbatem oarece subiecte serioase, interesante, posibil incomode, pornind de la o gafă de difuzare (nu e bine să difuzezi producţii inactuale, cu texte croite în alte vremuri, total contraindicate consumului cultural de masă).

Astfel, ministrul de Externe nu ar mai fi fost nevoit să-şi ceară scuze. Era necesară, însă, o condiţie prealabilă: un TVR solid, credibil, puternic, care să nu fi trecut prin măcinişul teribil la care a fost supus cam acum un an. Despre asta, altă dată. Nu are legătură, aparent, cu acel colind.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Richard N. HAASS

dezbateri politice

Cum va arăta „epoca asiatică“?

Este deja un clişeu să spui că Asia va domina secolul XXI. Iar afirmaţia nu este deloc o prezicere riscantă, avînd în vedere faptul că, demografic, populaţia asiatică înseamnă aproape 60% din întreaga populaţie a globului, iar economic, statele asiatice asigură 25% din producţia globală. De asemenea, Asia este şi zona în care interacţionează majoritatea marilor puteri ale lumii, incluzînd China, India, Japonia, Rusia, Coreea de Sud, Indonezia şi Statele Unite.

Dar să vorbeşti despre inevitabila emergenţă a Asiei este una, iar discuţia despre felul cum se va petrece aceasta este alta. Căci pot exista două moduri extrem de diferite ale acestei expansiuni, cel dominant urmînd să aibă un impact esenţial, cu consecinţe profunde atît asupra oamenilor şi a guvernelor din zonă, cît şi asupra întregii omeniri.

Într-unul dintre cele două scenarii, Asia va fi zona cu care aproape ne-am obişnuit; o zonă a cărei economie continuă să aibă o ascensiune sănătoasă şi care reuşeşte să evite posibile conflicte teritoriale.

Al doilea scenariu însă ne oferă o viziune total diferită: Asia va deveni o zonă din ce în ce mai tensionată, cu forţe militare susţinute prin bugete considerabile, finanţate în defavoarea creşterii economice. Iar asemenea tensiuni ar putea exploda, împiedicînd şi dezvoltarea comerţului, a turismului sau a investiţiilor – mai ales în cazul incidentelor care ar implica ciocniri între forţele rivale aeriene sau maritime care operează în apropierea unor teritorii sau ape disputate. Ca să nu mai vorbim despre spaţiul cibernetic – un alt domeniu în care rivalitatea ar putea degenera într-un conflict.

Întrebarea ar fi următoarea: va semăna oare această „epocă asiatică“ istoriei Europei – zona în care s-a scris, de fapt, istoria modernă – şi dacă da, cărei perioade? Primei jumătăţi a secolului al XX-lea, cînd au avut loc două războaie fără precedent, dacă vorbim de distrugerile masive şi de costurile implicate, sau celei de-a doua părţi, cînd tensiunile cu Uniunea Sovietică s-au calmat iar Vestul Europei a avut parte de pace şi prosperitate nemaiîntîlnite pînă atunci.

Din exemplul Europei se pot trage mai multe concluzii, căci Europa nu a avut parte doar de un „noroc chior“. Istoria s-a scris astfel şi pentru că liderii politici au dat dovadă de amplă viziune şi de multă disciplină. Consecinţele au făcut ca doi rivali istorici, precum Franţa şi Germania, să se reconcilieze într-un proiect zonal de amploare: ceea ce era iniţial o comunitate a cărbunelui şi a oţelului avea să devină Comunitatea Economică Europeană, apoi Uniunea Europeană – care a reunit continentul într-o comunitate politică şi economică atît de puternică, încît apariţia oricărui conflict violent este practic imposibilă.

Alternativa ar fi o Asie lăsată în legea sa.

Şi merită să te gîndeşti la toate acestea pentru că puţine asemănări pot fi găsite în Asia de azi. Dimpotrivă, zona este recunoscută pentru lipsa de acorduri inter-regionale şi de instituţii – mai ales în domeniul politico-militar şi securitate. Mai mult, dispute sedimentate în timp şi o continuă lipsă a reconcilierilor – toate fac uşor de imaginat scenariul unui incident militar care să antreneze, nu doar una sau mai multe zone vecine, dar şi un incident la o scară mult mai mare.

Multe dintre aceste dispute datează din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, sau chiar şi de mai înainte. Coreea şi China îi poartă o antipatie puternică Japoniei. Nu există nici un tratat de pace între Rusia şi Japonia, iar ambele ţări revendică Insulele Kurile (sau Teritoriile Nordice). Graniţa dintre China şi India este de asemenea un motiv de dispută.

Climatul de securitate regională s-a înrăutăţit în ultimii ani. Unul dintre motive este continua dispută din Peninsula Coreană şi ameninţarea pe care Coreea de Nord, înarmată nuclear, o reprezintă şi pentru propriul popor, dar şi pentru vecini. La rîndul său, şi China a adăugat tensiuni suplimentare prin politica externă – incluzînd pretenţiile teritoriale asupra apelor din estul şi sudul Chinei –, pretenţii despre care se spune, diplomatic, că sînt „măsuri pozitive“, dar pe care alţii le văd, de fapt, ca fiind „agresive“.

Între timp, Japonia pare hotărîtă să iasă de sub restricţiile militare care i s-au impus în urma comportamentului violent din anii 1930 şi 1940 (restricţii cu care, pînă de curînd, cei mai mulţi japonezi au fost de acord).

Toate acestea reflectă apariţia unui naţionalism crescendo în întreaga zonă. Pentru a contracara tensiunile cauzate de acest fenomen, guvernele asiatice ar trebui să ducă tratative intense pe cale diplomatică. Trebuie negociate tratate regionale care să încurajeze comerţul liber, la fel cum trebuie negociate şi problemele legate de schimbările climatice. Şi, nu în ultimul rînd, ar trebui constituit un forum regional care să reglementeze mai bine desfăşurarea de forţe militare şi să pledeze pentru consolidarea încrederii regionale, pentru a reduce riscul incidentelor şi pentru a le gestiona, în cazul în care ele devin realitate.

Multe dintre aceste măsuri ar putea fi preluate din modelul european, un model relevant şi din alt motiv: europenii au reuşit să menţină stabilitatea şi să construiască o prosperitate reală, în ultimii 70 de ani, şi datorită prezenţei Americii, care a jucat aici un rol vital. Statele Unite, o putere atlantică, a fost pe deplin integrată în acordurile economice şi de securitate.

Iar acesta este un scenariu nu mai puţin viabil şi pentru Asia, o zonă cu care Statele Unite au legături strînse şi în care au interese de importanţă maximă. Dar pentru ca acest „pivot“ american să prindă în Asia, este nevoie de un climat care să ofere substanţă şi stabilitate. De asemenea, este necesar ca următoarele administraţii americane să pună accent pe comerţul liber, să-şi consolideze prezenţa maritimă şi aeriană şi să investească într-o diplomaţie care să promoveze integrarea Chinei în termeni agreaţi atît de SUA, de aliaţii săi (Japonia, Coreea de Sud, Filipine şi Australia), cît şi de celelalte state prietene.

Alternativa ar fi o Asie lăsată în legea sa – şi o epocă asiatică dominată de China, caracterizată de numeroase ciocniri diplomatice, de tensiuni şi chiar de conflicte. Şi prea puţini din Asia – sau din afara ei – ar putea beneficia de un asemenea viitor.

***Richard N. Haass** este preşedintele Consiliului pentru Relaţii Externe. Cea mai recentă carte a sa se intitulează* Foreign Policy Begins at Home: The Case for Putting America's House in Order.

© Project Syndicate, 2013.
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

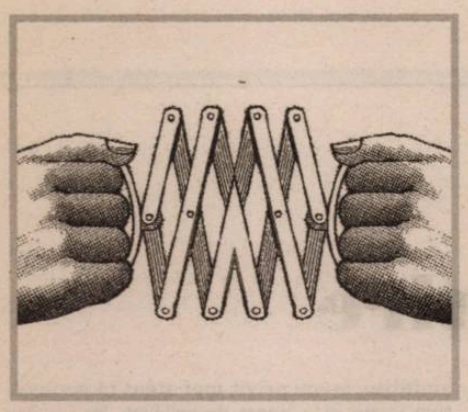

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Nu trebuie să fim postul TV al părinţilor şi bunicilor“

– interviu cu Yves BIGOT, directorul TV5 MONDE –

Pasionat de muzică, a deschis, cînd era tînăr, un magazin de discuri la Saint-Tropez. Apoi a fost realizator de emisiuni muzicale şi de divertisment la radio Europe 1 şi la mai multe posturi TV. A colaborat la Libération *şi a fost în comitetul de redacţie al ediţiei franceze a revistei* Rolling Stone. *A publicat mai multe volume, printre care* Au Nom du Rock *(Stock, 1995),* La Folle et Véridique Histoire de Saint-Tropez *(Grasset, 1998),* Plus Célèbres que le Christ *(2 volume, Flammarion, 2004 şi 2009). Din ianuarie 2013,* ***Yves Bigot*** *este director general la TV5 MONDE.*

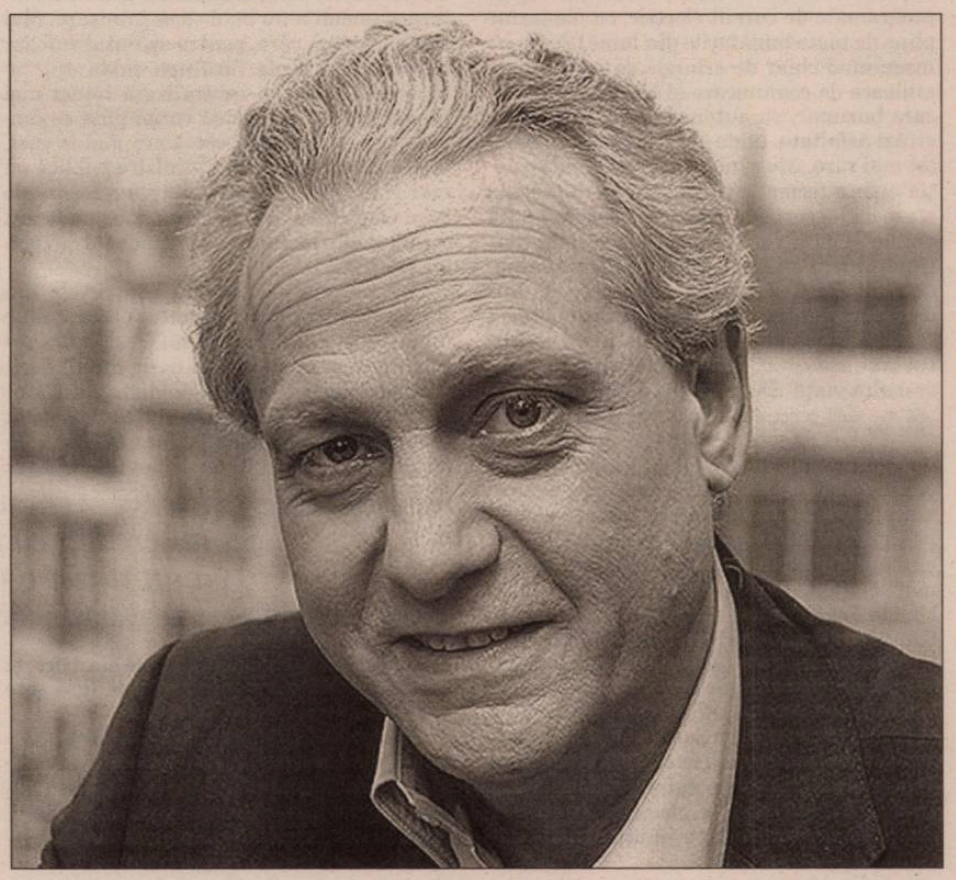

După numirea dumneavoastră la conducerea TV5, spuneaţi, într-un interviu acordat cotidianului Le Monde, *că TV5 trebuie să iasă din „viziunea etno-centrică“. Ce înseamnă, concret? Puteţi explica în ce constă noua viziune?*

TV5 este o întreprindere unică în lume, pentru că este expresia a cinci guverne (Franţa, Elveţia, Québec, Canada, Federaţia Wallonie-Bruxelles). Nu există un model. Apoi, sîntem şi operatorul oficial al Organizaţiei Internaţionale a Francofoniei (OIF), deci reprezentăm şi cele 77 de ţări care fac parte din această organizaţie. A ieşi dintr-o „viziune etno-centrică“ înseamnă că noi vedem lumea din perspective diferite. Mai ales în ceea ce priveşte raporturile pe care le avem cu ţările „din sud“ – fie ele din Africa sau din bazinul Mediteranei – trebuie să privim şi din perspectiva *celuilalt,* nu doar din a noastră. E nevoie să promovăm schimburile de informaţii cu ceilalţi, dar cu condiţia să fie chiar schimburi: fiecare să-i dea celuilalt şi să ia de la celălalt. Circulaţia informaţiilor şi a ideilor trebuie să aibă loc în ambele sensuri, nu doar dinspre cele cinci guverne pe care le reprezentăm spre ceilalţi. Astfel, trebuie să ieşim din vechea idee a fostelor colonii, dar şi din ideea simplei cooperări, care a succedat lumii coloniale; trebuie să intrăm în forme noi de parteneriat, astfel încît circulaţia ideilor să se facă în toate sensurile, pentru că aceasta e lumea de azi.

Aveţi o strategie în ceea ce priveşte conţinutul? Căci imaginea tradiţională pe care o avea telespectatorul obişnuit în legătură cu TV5 însemna mai ales telejurnalele francez, elveţian, canadian, belgian, filme şi documentare franceze, eventual ceva din ţările africane francofone...

Ceea ce dorim la TV5 este să dezvoltăm o viziune pentru următorii 10 sau 20 de ani. Pe de o parte, înseamnă să ne dezvoltăm ADN-ul francofon, pentru că lumea noastră este, în primul rînd, cea a francofoniei. Pe de altă parte, vrem să fim un difuzor cultural francofon şi mondial. De ce o asemenea poziţionare? Pentru că vrem să ne diferenţiem de canalele de informaţii (chiar dacă avem şi noi programe informative), chiar şi de cele în limba franceză, pentru că noi difuzăm filme, seriale TV, spectacole de teatru, concerte, dezbateri. Desigur, şi informaţie – pentru că informaţia face parte din cultură, iar un om cultivat trebuie să fie informat. Îmi doresc să ne poziţionăm astfel pentru că viitorul francofoniei trece prin educaţie şi cultură. Şi prin ataşamentul faţă de valorile care sînt exprimate prin intermediul culturii, în special prin intermediul culturii în limba franceză, indiferent dacă această cultură este împărtăşită de Franţa, de Canada, de Sénégal, Maroc, Liban, România sau de altă ţară francofonă. Cred că viitorul TV5 este legat de viitorul francofoniei. Cred că sîntem într-un moment strategic foarte important pentru francofonie. Raportul difuzat în primăvara trecută de OIF şi de UNESCO arăta că în 2050 vor exista aproximativ 700 de milioane de francofoni în lume. Da, dar... Cu condiţia ca tinerii – mai ales în Africa – să aleagă limba franceză. Şi, dacă aleg franceza, să fie din motive de ataşament faţă de cultura de expresie franceză. Dar trebuie să împărtăşim totul împreună, nu va mai fi doar o problemă a Franţei, a Elveţiei, a Québec-ului...

Credeţi că e suficientă cultura pentru dezvoltarea viitoare a francofoniei? Chiar despre Organizaţia Internaţională a Francofoniei s-a spus că trebuie să se transforme, să tindă către mai mult decît promovarea educaţiei şi culturii în limba franceză, eventual să aibă şi o componentă politică.

Nu e rolul meu să mă ocup de politică, eu mă ocup de televiziune. Dar, desigur, sînt obligat să reflectez asupra politicii. Cred că politicul intervine chiar la nivelul valorilor care sînt vehiculate prin intermediul francofoniei, iar latura politică este cea care trebuie să se asigure că aceste valori sînt respectate în lumea francofonă. Dar dacă, la un moment dat, să presupunem, ele nu sînt respectate într-una dintre ţările în care se vorbeşte franceza, fie că vrem sau nu, rămînem totuşi în lumea francofoniei. Cred că trebuie să înţelegem misiunea francofoniei într-un sens cît mai generos, mai deschis şi mai inteligent; asta înseamnă că nu se bazează pe excluderea altor limbi, ci dimpotrivă, pe includerea lor. Nu avem nevoie ca franceza să fie prima limbă străină adoptată de oameni; poate fi a doua sau chiar a treia, important este să fie vorbită în continuare. Avem exemple în Africa, unde se pune problema dacă trebuie să rămînă prima limbă sau, dimpotrivă, să fie acceptate limbile locale. Nu putem separa acele populaţii de limbile lor. În Sénégal – o ţară cu o populaţie cît a Belgiei, de aproximativ 10 milioane de locuitori – există 25 de limbi locale. Nu e rolul nostru să le combatem; dimpotrivă, noi trebuie să-i încurajăm pe oameni ca, atunci cînd vor să-şi vorbească între ei, să utilizeze franceza. Cred, aşadar, că avem nevoie de o viziune generoasă asupra limbii franceze. De aceea şi insist asupra culturii, căci cultura e generoasă prin natura sa.

Avem nevoie de o viziune generoasă asupra limbii franceze.

Cum vedeţi impactul noilor tehnologii? TV5 îşi propune să treacă, în 2014, la HD...

Tehnologia schimbă totul, dar nu schimbă nimic. Schimbă totul, pentru că totul devine mai scump. Din fericire pentru telespectator, imaginea e de mai bună calitate. Dar, în mod fundamental, tehnologia are o influenţă relativ mică asupra conţinutului. Influenţează, desigur, felul în care prezinţi conţinutul – pentru că imaginea are o definiţie mai bună ori pentru că poţi difuza infografii, care transmit inteligenţă (prin grafice, culori, tabele etc.). Dar, oricare ar fi inovaţiile tehnice, contează ce arătăm, ce spunem, ce povestim. Iar asta nu se schimbă prin tehnologie.

Aveţi o mare experienţă în televiziunea de divertisment. Cum vi se pare că a evoluat divertismentul TV?

Foarte mult timp, emisiunile de divertisment erau expresia personalităţii unui mare prezentator – precum Michel Drucker, Patrick Sébastien, Jean-Pierre Foucault şi alţii. Foarte multe lucruri ţineau de inspiraţia prezentatorului sau erau prelungiri ale personalităţii şi sensibilităţii sale. De mai bine de zece ani, am intrat în domnia *formatului.* Acesta merge dintr-o ţară în alta, eventual cu mici adaptări locale, dar în esenţă e exportabil şi îşi păstrează structura. Este un fenomen care trece dincolo de lumea divertismentului şi a televiziunii: am intrat într-un sistem industrial de producţie, care se vede şi în lumea automobilelor, a producţiei de îmbrăcăminte ori în lumea gastronomiei. Iar cînd economia merge prost, e mai convenabil să preiei un format gata făcut, căci toate cheltuielile de producţie scad. Şi apoi, e mai greu să te înşeli – căci totul e deja testat, dacă a mers într-o ţară, va merge şi în alta...

În România, totuşi, Big Brother *a fost un eşec, nu ştiu de ce...*

Pentru că voi l-aţi trăit cu adevărat şi n-aveaţi chef să-l retrăiţi la televizor...

Aţi practicat, o bună perioadă, jurnalismul centrat pe muzică, în special muzică rock. Aveţi nostalgia acelei perioade?

Nostalgia – nu. Ascult în continuare muzică, am mulţi prieteni muzicieni francezi, englezi, americani. Şi nu reneg nimic.

Care este raportul între TV5, France 24 şi celelalte canale internaţionale în limba franceză?

Cu France 24 şi grupul France Medias Monde sîntem în relaţii foarte bune. De exemplu, tocmai am semnat un acord de parteneriat cu RFI România, în beneficiul ascultătorilor şi telespectatorilor români. Dar, în ansamblu, cu France 24 sîntem într-un raport de complementaritate. France 24 este un canal de informaţii în franceză, engleză şi arabă (în viitor poate şi în alte limbi), iar noi am vrut să ne poziţionăm ca un canal în special cultural, chiar dacă avem şi informaţii. Încercăm însă să avem un tip de informaţii care se apropie mai mult de un canal generalist decît de canalele care transmit informaţii 24 de ore din 24. Acum un an am lansat un nou telejurnal, care se transmite la ora 19, intitulat *64' – le monde en français,* care este primul telejurnal francofon din lume, realizat de redacţia noastră în colaborare cu jurnaliştii de la France 2, France 3, RTBF, Radio Canada, RTS. Încercăm să avem o informaţie diferită, care include şi cultura; avem şi invitaţi care dezbat subiectele. Asfel, sîntem complementari cu France 24, şi nu concurenţi.

În România, de cîţiva ani, franceza nu mai este prima limbă străină: a cedat locul englezei. E fatal, e un semn al timpurilor?

Există un lucru împotriva căruia nu putem face nimic: engleza este limba modernităţii tehnologice. Pentru a ne folosi de computer sau de smartphone – iată, îi zicem chiar aşa, smartphone –, e nevoie de un minimum de engleză. E, de asemenea, limba serialelor TV de mare succes şi a muzicii internaţionale. Dar asta nu mai spune nimic. Pentru a promova franceza în România – unde TV5 are 2,9 milioane de telespectatori pe săptămînă –, am decis, de exemplu, încă de acum cîţiva ani, să subtitrăm filmele pe care le transmitem, astfel încît cei care nu ştiu foarte bine franceza să le poată urmări. Apoi, am încercat să ne implicăm în viaţa culturală din România – prin parteneriate cu tîrgurile de carte ori cu TIFF de la Cluj. Dar e important să fim cît mai buni, să difuzăm programe cît mai interesante şi să reuşim să-i atragem pe tineri. Cînd o limbă îşi pierde influenţa înseamnă că nu reuşeşte să se înnoiască, să fie altături de noile generaţii. Trebuie, aşadar, să fim mai atractivi pentru tineri; ceea ce înseamnă că nu trebuie să fim postul TV al părinţilor şi bunicilor, nici să fim prea instituţionali. Asta e ceea ce ameninţă toate posturile publice din lume, senzaţia aceasta de „oficial“ şi „elitist“.

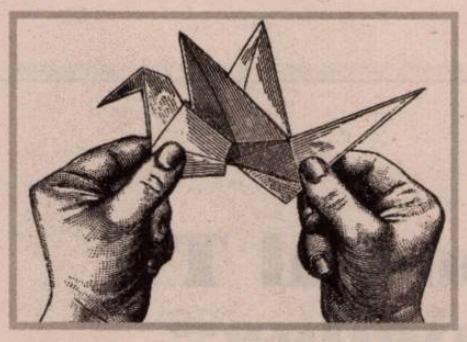

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Confortul e subţire

Ne-am obişnuit cu căldură în casă iarna, cu apă caldă nonstop, cu gaze fără fluctuaţii serioase, fără întreruperi programate de curent electric, cu magazine pline de toate bunătăţile din lume *(din lume* însemnînd chiar de oriunde de pe glob), cu mijloace de comunicare şi informare în fiecare buzunar, cu automobile pentru toţi şi străzi asfaltate, unde gropile tind să devină tot mai rare. Am şi uitat cum era cînd situaţia nu era tocmai aşa. Ni se pare că actuala stare de lucruri s-a instalat de foarte multă vreme şi că e vorba de cîştiguri definitive. Cînd vedem imagini despre cum trăiam odată, în filme ca *Amintiri din Epoca de Aur,* de exemplu, ni se pare că n-am fost noi aceia care am trecut prin asta. Chiar – cum am putut trăi aşa ceva? Sînt, parcă, amintiri dintr-o altă viaţă. De fapt, era o altă viaţă.

Dacă cercetezi mai atent relativul confort de astăzi, poţi descoperi că relativitatea lui e nu doar legată de timp, ci şi de spaţiu. Facilităţile amintite, pe care am ajuns să le considerăm indispensabile pentru un confort normal în secolul XXI, sînt aproape la îndemîna oricui... dar numai prin marile oraşe. Dacă te depărtezi doar 60 de km de Bucureşti şi ajungi într-un oraş ca Giurgiu, de pildă, chiar capitală de judeţ fiind, vei afla că, pentru majoritatea locuitorilor de acolo, apa caldă nu vine pe ţeavă automat, la orice oră, cînd dai drumul la robinet. Ca bun public, apa caldă a fost desfiinţată la cîţiva ani de la căderea regimului comunist (ca urmare a datoriilor acumulate la plata întreţinerii la blocuri). Unii şi-au montat boilere, dar foarte mulţi continuă să-şi încălzească apa pe aragazul cu butelie. Gazele sînt o altă problemă. Deşi, recent, oraşul a fost racordat la sistemul de alimentare, oamenii n-au bani să se branşeze. Mai sînt şi oameni care, pentru spălatul rufelor, de exemplu, iarna fură apa caldă din calorifere (încălzirea centralizată totuşi mai funcţionează). O lasă să curgă pînă se limpezeşte şi apoi o folosesc. Ceva mai la vest, în Zimnicea, nici măcar încălzire publică nu mai e. Toate apartamentele au coşuri de fum. Oamenii şi-au construit sobe unde ard coceni şi alte lucruri care pot juca rol de combustibil.

În majoritatea localităţilor rurale din România, nici măcar curentul electric nu e un cîştig stabil. Fluctuează. Deşi la ora actuală putem produce mai mult curent decît nevoile interne, reţelele de distribuţie sînt vechi şi nu fac faţă consumului mult crescut faţă de cel din vremea în care au fost construite. Efectele sînt permanentele variaţii de curent care distrug aparatele electrice, şi penele dese, care, mai ales iarna, lasă sate întregi la lumina lumînării.

Recent, am fost la Sibiu – un oraş al luminilor, s-ar zice, după ce a fost capitală culturală europeană. Ei bine, încercînd să găsesc o pensiune, la cinci minute de centru, am nimerit pe nişte străzi neasfaltate (repede am mai uitat că pe lume există şi aşa ceva). Cu ocazia asta, am aflat că o şeptime din străzile Sibiului sînt neasfaltate, noroioase şi pline de gropi. Tinerii şi bătrînii din zonă sînt nevoiţi să execute mereu tradiţionalul balet ritualic, cu schimbarea încălţărilor la intrarea şi ieşirea din casă.

Într-o rătăcire nocturnă pe nişte şosele prahovene despre care nici nu ştiam că există, am aflat alte minuni. Deşi uneau nişte sate mici, drumurile erau asfaltate perfect. Dincolo de şosele, cică judeţul Prahova este pe locul al doilea în ţară, după Mureş, în privinţa numărului localităţilor alimentate cu gaze naturale. În 2011 erau 51, astăzi ar fi peste 60. Dar tot judeţul are peste 450 de localităţi... În unele, sătenii s-au opus racordării la gaze, plîngîndu-se că-i prea scump. Şi într-adevăr, cu atît mai scump, cu cît lemne din pădure se pot lua şi pe gratis. Peste tot mirosea a fum. Plăcutul miros de fum de la focurile cu lemne, care, însă, prin alte părţi ale Europei e de mult istorie. Din goana maşinii am văzut oamenii de prin faţa caselor sau de prin curţi, bine înfăşuraţi. Dresuri şi basmale de lînă, căciuli din blană de oaie, cojoace. Le ştim prea bine. N-au dispărut. Să nu credeţi că am privit lucrurile ca un turist de pe altă planetă. Ştiu prea bine cum sînt satele româneşti. Dar în drumurile amintite, le-am privit mai atent în perspectiva iernii şi a lipsei de confort. Pe jos era deja o spoială de zăpadă, care mi-a amintit senzaţia de rece şi umezeală care-mi pătrundea în pantofi, în iernile copilăriei, cînd aşteptam autobuzul cu care mă întorceam de la şcoală.

Să nu credeţi că am privit lucrurile ca un turist de pe altă planetă.

Confortul de azi din România e într-un strat subţirel. Dacă-l zgîrii puţin, dai de gheaţă. Şi mă tem că dacă nu sîntem atenţi, înfrigurarea şi alte senzaţii neplăcute îşi pot reintra în drepturi. Distanţa pînă la ele e de doar vreo cîteva accese de imbecilism politic organizat, precum cele de săptămîna trecută...

ready made

„Iată ce am vrut să-ţi spun à propos de barba sau nebarba lui Ştefan cel Mare:

Are Academia cunoştinţă că în Mănăstirea Putna, în dreapta altariului (cînd eşti cu faţa spre el), se află expus un aier donat de Ştefan cel Mare mănăstirii în anul *1500,* precum dovedeşte inscripţia de pe el, şi că acel aier poartă, cusut, chipul lui Ştefan cel Mare, admirabil făcut, aproape identic cu chipul din Evanghelia de la Homor, numai arătîndu-se ceva mai bătrîn, *fără barbă,* cu musteţi scurte, dar groase şi întoarse în jos? Dacă nu ştii, să ştii, iar dacă ştii, scuză că te-am făcut să-mi ceteşti grifonajul de flori de cuc."

Radu Rosetti, în *Scrisori către Ioan Bianu,* vol. IV, Editura Minerva, 1978

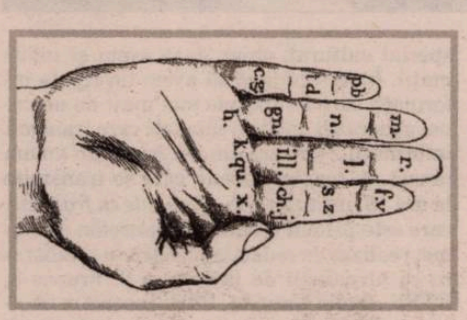

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre conducători

Deunăzi, doi colegi universitari erau prinşi într-o polemică aprinsă. „Ce este, în ultimă instanţă, *un conducător?*" perora unul dintre ei. „Răspunsul plauzibil, în orice civilizaţie şi pe orice nivel de evoluţie umană, e probabil următorul: conducătorul descrie acel personaj care transcende, cu sau fără voia lui, statutul de persoană, devenind un fel de entitate impersonală, capabilă şi menită chiar să fiinţeze deasupra condiţiei de simplu individ. Pentru a învesti o astfel de postură cu semnificaţie conceptuală, putem spune că un conducător încetează să mai fie *persoană* şi devine *persona*. El se suprapune simbolicii transpersonale şi are, invariabil, trăsături sintetizatoare. Conducătorul surprinde imaginea unui sistem, la un moment dat, indiferent dacă sistemul funcţionează după principii liberale, specifice democraţiilor, ori, dimpotrivă, rămîne unul închis, în acord cu modelele autarhice, statice şi represive." „Dragul meu", îl întrerupse celălalt, „acest tip de conducător a murit de sute de ani. Vorbeşti ca din manualul de istorie de clasa a VII-a, unde se creionează, probabil, un asemenea portret monarhului absolutist. Nu neg faptul că, la rigoare, el ar fi unicul conducător autentic, că ar reprezenta, prin urmare, conducătorul prin excelenţă. Lucrurile stau aşa tocmai pentru că liderul dintr-un astfel de contur tipologic se leagă, simbiotic, de ideea vîrfului de piramidă. *Persona,* cum îi zici tu, prin definiţie şi simbol transindividual, acest vechi rege absolutist se plasează într-un punct al puterii supreme, într-o aură de sacralitate, fiind echivalentul lui Dumnezeu pe pămînt (aminteşte-ţi, te rog, epifania biblică a lui Saul, căruia i se impune, pe palierul divinităţii, să dea oamenilor *conducători politici* – în speţă *regi,* surogate, cum ar veni, pentru dumnezeirea însăşi! – şi nu doar *îndrumători spirituali,* aşa cum erau *judecătorii).* Totuşi, monarhii tradiţionali au dispărut şi omenirea a evoluat. Conducătorul lumii moderne este o noţiune mult mai flexibilă, ieşită din fluctuaţia sentimentelor universale, ale formelor de raportare la istorie a unor comunităţi întregi. Aş merge pînă acolo încît să afirm că liderul postmodernităţii constituie o proiecţie culturală a grupului, el neexistînd *de facto*..."

Conducătorul lumii moderne este o noţiune mult mai flexibilă, ieşită din fluctuaţia sentimentelor universale.

„Ha, ha, ha", reveni abrupt preopinentul, „tu te auzi vorbind? Cum poţi spune astfel de enormităţi? Înţeleg, vrei să susţii ideea societăţii deschise, pe care se bazează întreaga gîndire modernă şi postmodernă, o gîndire a trecerii de la norma unică la norma multiplă. Într-un asemenea context, desigur, conceptul liderului absolut se relativizează, dar, stimabile, subliniez aici cu toată convingerea următorul principiu: oricît de flexibile ar fi mişcările într-o structură, ele converg, ultimativ, spre o formă de centralitate, necesară echilibrului şi fiinţării. Această centralitate corespunde funcţiei conducătorului. Tradiţional vorbind, orice mecanism social (colectiv) dezvoltă tendinţa de a se organiza – *sui generis* – în acord cu regulile universurilor piramidale, iar într-o piramidă, forţa pare să se concentreze, întotdeauna, la vîrf. Acolo se focalizează şi atenţia, expectativa maximă a multitudinii. Trebuie admis că, din perspectivă strict psihologică, monarhul clasic a supravieţuit, de la scară mare, la scară mică, în mentalitarul umanităţii, chiar dacă voalat. Nevoia de autoritate se subsumează gestului de existenţă pur şi simplu, faptului de *a fi* ca atare..." „În acest punct, greşeşti iremediabil, prietene!" se replie cel de-al doilea coleg. „Tu vezi în conducător o funcţie fixă, fără nuanţe şi culori, iar eu mă străduiesc să-ţi demonstrez contrariul – valabil, cum spuneam, măcar în spaţiul amplu al lumii moderne, conturate după debutul industrializării. Acum, conducătorul se manifestă ca un artefact cultural, ca o fenomenalitate izvorîtă din conştiinţa colectivă. El e suma idiosincraziilor unei comunităţi. Tocmai îţi ziceam, însă nu m-ai lăsat să termin: un conducător nu există în fapt. Există doar reprezentarea lui culturală. Conducătorii lumii noi nici nu mai sînt *buni* sau *răi,* ci joacă un rol *bun* sau *rău,* în funcţie de modul în care ajung configuraţi în interiorul stereotipurilor societăţilor lor. Ei depind de dinamica mentalistă a vremurilor. Practic, un conducător oferă materialitate fluxului de impresii, sentimente, aspiraţii şi reprezentări ale grupului care îl particularizează şi îi atribuie semnificaţia transpersonală despre care vorbeai tu mai devreme."

„Adică", replică primul coleg, „tu spui că omul de azi, spre deosebire de cel de ieri, care accepta destinul ca pe un dat imposibil de chestionat, îşi inventează propriul conducător, că, altfel zis, piramida lumii nu se mai formează şi reformează de la vîrf către bază, ci invers, dinspre temelie în sus? Mai mult, că exerciţiul însuşi al puterii este o invenţie a multitudinii, o proiecţie culturală, în care iluzoriul, dacă nu ficţionalul genuin, are rol de mecanism central?" „Exact, dacă vrei să vorbim în termeni metaforici!" „Păi, e o inepţie! În ce mă priveşte, eu *nu pot fi inventat, nu trebuie să fiu inventat, nu accept să fiu inventat!* Nu sînt *o ficţiune!* Iar tu", adăugă el după o pauză vag contemplativă, *„dacă nu ai fi existat, nu ai fi avut cum să fii inventat!* Eşti inapt de *experiment ficţional!...*" M-am îndepărtat cu paşi sfioşi. Cei doi colegi sînt candidaţi veterani în alegerile administrative ale mediului academic. Inutil de precizat că le-au pierdut, mereu, într-un mod absolut glorios.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

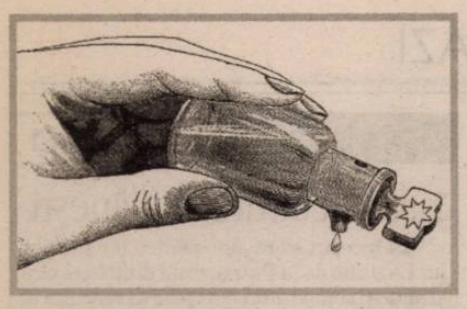

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Parşiv

Nu de mult, în agitaţia politică românească, s-a rostit un termen apt să stîrnească iritare şi suspiciuni, răscolind conflictele mai mult sau mai puţin mocnite. Vorbind despre „un joc destul de *parşivel*“ al colegului de coaliţie, un politician socotise, probabil, că adverbul de aproximare şi mai ales diminutivarea aduceau suficientă atenuare termenului negativ pentru a păstra ambiguitatea reproşului şi a lăsa deschisă posibilitatea negocierilor viitoare. Calificativul *parşiv* a mai fost de altfel folosit, chiar în zilele următoare, în declaraţii şi explicaţii ale actorilor politici („Această sugestie de asociere... era una *parşivă*“, stirileprotv.ro; „cînd e vorba de ditamai partidul, nu poţi să spui decît *parşiv*“, Digi24.ro; „un buget fanariot, *parşiv*“, ro.stiri.yahoo.com).

Între numeroasele adjective depreciative din română, *parşiv* ocupă un loc interesant prin larga variaţie de grad: cuvîntul acoperă mai multe trepte de agresivitate, semantica sa extinzîndu-se de la o accepţie foarte negativă, acuzatoare şi insultătoare, pînă la una aproape duios-admirativă. Etimologic, adjectivul a suferit ceea ce în semantica lexicală tradiţională se numea „ameliorare a sensului“. Dicţionarele noastre curente conservă înţelesurile vechi, tradiţionale, ale cuvîntului, prin care sînt descrise trăsături deloc agreabile: „care are caracter josnic; mizerabil, ticălos, mîrşav“; „desfrînat, neruşinat, impudic“; „care exprimă, trădează o senzualitate vulgară şi exagerată“ (DEX); „foarte murdar, scîrbos, rîios“; „cu caracter josnic, mizerabil, mîrşav, ticălos“ *(Noul dicţionar universal)* etc. Sinonimele înşirate în dicţionare nu se prea potrivesc cu diminutivarea, care nu ar părea să poată produce atenuare, ci mai curînd efecte sarcastice. Cuvîntul e un împrumut din ucraineană şi a avut iniţial o circulaţie regională (în nord, mai ales în Bucovina), răspîndindu-se apoi în limba comună, în registrul popular şi colocvial. E atestat de-abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd îl înregistrează mai multe dicţionare bilingve. În dicţionarul lui Cihac (1870), primeşte şi explicaţia etimologică, identificîndu-i-se proveniența dintr-un termen ucrainean cu sensul „murdar, soios“, derivat de la un cuvînt care desemnează *rîia*. În dicţionarele vechi, sensurile morale, figurate, sînt dintre cele mai negative: de exemplu, A. Steinberg (1887) îl pune în serie cu „mîrşav“ şi „murdar“, ca explicaţie pentru *sordid*. În *Dicţionarul universal* al lui Şăineanu e precizată circulaţia regională (în Moldova), sensul unic indicat fiind „rîios“; în *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească“* (I.-A. Candrea), *parşiv* este „scîrbos, murdar, greţos“. Cuvîntul pare să fi fost una dintre insultele antisemite frecvente (înregistrate în publicistica lui N. Iorga sau în reviste umoristice – de exemplu, în *Furnica*, nr. 18, 1910).

Termenul popular a devenit aproape standard.

Ca termen regional, necunoscut de majoritatea vorbitorilor din alte zone, cuvîntul a fost preluat adesea cu un sens dedus din context şi perceput ca mai puţin grav decît era iniţial. Poate că au contat mai ales îmbinările cu termeni mai abstracţi, cu cei care denumesc procese psihice şi atitudini: din îmbinări ca *zîmbet parşiv, gînd parşiv* etc. s-a ajuns la înţelesul actual „provocator, insinuant, viclean, înşelător“. Poate că a funcţionat şi o apropiere de împrumutul cult *perfid* („Efectul *parşiv* şi *perfid* al inflaţiei“, wall-street.ro) şi în genere o asemănare formală cu unele franţuzisme; vizibilă, printre altele, în titlul glumeţ atribuit în română unei traduceri din Des MacHale: *Om pansiv, om parşiv*. Ca pseudofranţuzism (cu o ortografiere ad-hoc), cuvîntul a intrat într-o formulă glumeaţă cu o surprinzătoare circulaţie: *„c'est la vie, toujours parchive!“* Sentinţa parodică supravieţuieşte în ciuda (sau poate datorită) tot mai restrînsei cunoaşteri a limbii franceze; va fi contribuit şi ea la atenuarea sensului etimologic violent negativ al adjectivului. Oricum, termenul popular a devenit aproape standard; s-a răspîndit poate şi prin limbajul sportiv, în care se vorbeşte despre un *campionat parşiv* („Campionatul nostru este unul foarte *parşiv*“, cancan.ro) sau, cu adverbializare, despre „echipe care *joacă parşiv*“ (supertersteaua.net). În limbajul mai puţin cultivat e frecventă şi substantivizarea: „tind să cred că soţul meu este *un parşiv*, un om fără suflet“ (protv.ro).

Diferenţa dintre definiţiile lexicografice şi uzul actual poate fi interpretată ca o întîrziere a dicţionarelor, care nu au adăugat încă în explicaţia termenului

sensurile sale mai blînde, ironic atenuate. Oricum, cei care aleg să folosească asemenea termeni depreciativi alunecoşi, cu semnificaţii instabile, îşi asumă riscul de a fi confruntaţi cu sensurile din dicţionare.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Dinții nației

Avem o nație mai mult decît știrbă. E de-ajuns să privim în jur și peste tot găsim guri știrbe, dinți negri, halene aiuritoare, fălci lăsate, zîmbete goale, multe, multe dureri de măsele tratate cu usturoi și pătrunjel. Cum presupun că nu cunoașteți rețetele, vi le ofer cu largheță și vă îndem să le folosiți cînd vă ia durerea de măsele și nu aveți bani de stomatolog. Prima: luați cîteva frunze cu pătrunjel, amestecați-le bine cu sare apoi îndesați-le în măseaua dureroasă. Și dacă nu vă trece, apăi faceți pasul al doilea: un căței de usturoi, frecat bine cu sare și îndesat cu încredere în măseaua dureroasă. S-ar putea ca măseaua să fie năbădăioasă și să nu se lase convinsă de iuțeala usturoiului, așa că vă sfătuiesc să apelați cu încredere la eternul Algocamin, bun la toate. Rețetele le-am primit de la Pătrana, expertă în suferința măselelor noastre naționale. Și, odată cu rețetele, mi-a oferit o poveste cumplit de reală, din România contemporană, în care banii se cîștigă ușor profitînd de suferința și, mai ales, de naivitatea oamenilor. Or, ceea ce îmi povestește ea din Oltenia, am auzit și prin Prahova mea natală, chiar și în marele oraș-capitală, București, dar și în România primei mele modernități.

Cum n-avea nici un dinte, i-a făcut dentistu' ăsta ditamai placa... o frumusețe...

Trebuie să vă aduceți aminte de anii 2000, cînd prin satele patriei umblau dentiști ambulanți, cu ceva instrumente în desagă, cu ceva pastile, cu multe promisiuni de remedii imediate, pe bani puțini. Au păcălit atunci mulți, foarte mulți oameni, oferindu-le dinți de „aur" la prețuri acceptabile, atît de acceptabile că, după plecarea „maistorului", cum zice Pătrana, dinții s-au dus și ei. Un astfel de dentist a poposit și într-un sat din Oltenia: „S-a așezat aici, la Lica, în camera bună. A alergat la el tot satu', că punea dinți repede și pă bani puțini." Metode de lucru? Răspuns inevitabil: „Ce scaun de stomatolog, fată? Păi, ce, ăsta era stomatolog d-ăla de zici matale? Asta era puitor de dinți. A scos Lica scaunul ăl bun, ăla tapițat, dă-l ținea la naftalină, de nu se așezase nicidată pă el. Să vezi ce ochi făcea Lica cînd țăranii ăștea își așezau curu' murdar pă scaunu ei tapițat. Ș-avea o cutie de fier, cu una, cu alta. Da' ce, sta cineva să vadă cum face și ce face doctoru ăsta? Omu' era mulțumit că într-o săptămînă avea dinți în gură. Că știi mata vorba aia, că omu' fără dinți seamănă a prost. Săi fi văzut apoi pă ăștia, pă toți, duminica la biserică, cum rînjeau să li se vadă fiarele aurite din gură... Sclipici ca Dan Spătaru... Nu fuseseră toată viața lor la biserică și s-au trezit acu' să vină, doar să vadă satu' că și-au pus dinți... de aur... L-am dus și io pă Marinică al meu... Cum n-avea nici un dinte, i-a făcut dentistu' ăsta ditamai placa... o frumusețe... o ține între rufe și tutun..." Mirarea mea fu răsplătită cu soarta dramatică a naivilor doritori de dinți ieftini: „Păi, ce, putu să o țină în gură? O puse Marinică în menghină, o mai pili pe ici, pe colo, dar tot degeaba, că tot îi mare. Se mai chinuiește cu ea cînd merge la biserică, ca și proștii ăilalți. Să-i vezi pă toți cum să strîmbă?! De durere, deh, că doare... Da' unu' nu și-ar da fiarele alea jos din gură. Sînt urîți ca moartea." Pătrana ar vrea să rîdă, dar și ea se strîmbă de durere. Așa că are și ea o poveste: „Io am fost mai deșteaptă, am zis că mă duc la oraș să-mi pun dinții. Nu aici, să vadă toată lumea cum se zgîiește ăsta în gura mea. Și m-am dus la Caracal o vară 'ntreagă... Dădui tot peste un puitor de dinți, alt prost... îmi puse niște sîrme-n gură, de-aș putea să-ntind rufe pe ele. De cinci ani mor de durere, ca Dan Spătaru. Da' nu-i dau jos nici de vine Stalin iarăși. Păi, să fiu proastă ca ăștia? Și să-mi ascund gura cu colțu' basmalei, ca Vergica?" Puitorul de dinți a dispărut prin alte sate ale patriei, nenorocind alți doritori de dinți, fără să fie deranjat de autorități... Că cine ar fi interesat de o astfel de practică?...

Cam asta este România modernă, eternă și mai ales săracă. Prin prima modernitate, adică la început de secol al XIX-lea, astfel de puitori de dinți umblau prin marile orașe ale Principatelor, oferind dinți de plumb, remedii miraculoase și „esențiI spre întărirea dinților celor clătinați și scoaterea mirosului celui rău". Chiar se ofereau să pună „dinți noi" și garantau că „vor avea întocma tărie ca cialalți naturalnici". Încercau, de fapt, să ia locul bărbierului cel bun la toate și mai ales la scos dinți și măsele. Ce va fi fost, nu prea știm, ci doar bănuim că dentistul suprem va fi rămas tot cleștele și zeama de usturoi.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Istoria culturii românești

„A început să răsune pentru noi muzica lui Eustatie de la Putna, unul dintre cei mai strălucițI compozitori europeni ai veacului al XVI-lea, și ne-am lăsat înfiorați de neașteptata apariție a lui Ion Căianu, a cărui operă muzicală a dobîndit o nouă tinerețe prin inspirata intervenție a compozitorului Doru Popovici. Înconjurați de magia culorilor, s-au îndreptat spre noi zugravii de biserici și de mănăstiri, lungă vreme tăinuiți de uitare, dar a căror prezență începe să fie tot mai vie în conștiința omului de cultură contemporan. Gavril Uric, caligraful și miniaturistul de la Neamț, al cărui Tetraevanghel miniat (1429) face mîndria Bibliotecii Bodleiene de la Oxford, Ștefan de la Densuș, Gavril de la Bălinești, Dobromir din Tîrgoviște, Toma de la Suceava, Dragoș Coman, iată doar numai cîteva nume care vin să ne convingă că și la noi au existat centre și școli artistice, că frumusețea unică a picturilor murale exterioare moldovenești nu este opera întîmplării sau vreunui străin călător, ci, dimpotrivă, traduce puterea de gîndire și de creație a acestui popor. (...) Mihail din București este primul meșter tipograf al Georgiei, cele dintîi tipărituri în limba arabă au ieșit din teascurile mănăstirii Snagov, Dimirie Cantemir contează printre fondatorii muzicii moderne turcești, ca să nu mai vorbim despre numărul imens al contribuțiilor românești în întregul Orient creștin, contribuții care au asigurat subzistența unor importante centre de veche cultură, ca Atosul, Sinaiul, Ierusalimul și altele. Ținînd seama de bogăția și semnificația tuturor acestor fapte de cultură și artă românească, am propus, încă din anul 1966, introducerea în școlile medii a unei noi discipline de bază: *Istoria culturii românești*. Aveam și am în vedere pentru această disciplină – în a cărei necesitate cred cu toată convingerea – nu numai realizări din domeniul literaturii și artelor frumoase, ci, deopotrivă, și pe acelea din domeniul științelor..."

Vasile Drăguț, „Tributul greu al uitării", în *Astra*, anul VI, nr. 2 (57), februarie 1971

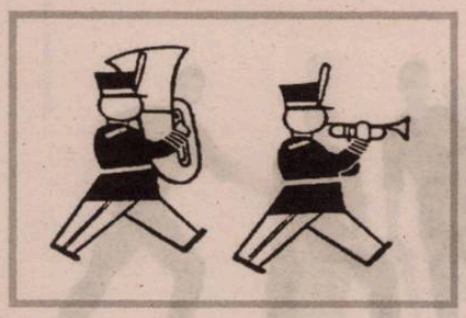

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

În timp ce tu dormeai

O să-i dezamăgesc îngrozitor pe cei care cred că în rîndurile de mai jos se găsește vreo legătură cu siropul cinematografic de prin 1995, care poartă același titlu. Cu scuzele de rigoare pentru doamna Sandra Bullock și pentru domnul Bill Pullman – dar și pentru sufletele delicate, cele care păstrează în amintire pelteluța acestei povești –, rîndurile de mai jos nu sînt despre o melodramă, ci despre un coșmar. Despre ceva ce se întîmplă în jurul nostru, în timp ce dormim și, eventual, visăm frumos.

Iertați-mă că vă tutuiesc! Se-ntîmplă doar în titlu. Am recurs la tactica asta, să folosesc numele unui film de mare succes, cu speranța că atrag mai multe priviri în partea asta de pagină, unde încerc să spun o poveste adevărată, extrem de tristă. Nu că povestea nu s-ar spune, cîteodată, și prin alte părți, adică pe la televizor, la radio și prin ziare. Se spune, dar mult prea rar și cu jumătate de gură. Mai sînt cîte unii care urlă în gura mare și fac tărăboi. În general, lumea îi consideră tîmpiți. Așa e la noi, în România. Dacă se apucă un naiv și încearcă să salveze ceva pentru noi toți, îl privim ca pe un tîmpit și ne-ntrebăm ce l-o fi apucat. Sau ce interes are. Nimeni nu se gîndește să asculte și *ce* spune ăla care face tărăboiul. E neinteresant. Cîtă vreme nu se referă la noi și la familia noastră, cîtă vreme nu ne pronunță numele, nu ne interesează.

Ei, și acum, că v-am pierdut pe toți, pe parcursul introducerii din care nimeni n-a priceput nimic, să trecem și la poveste. În timp ce dumneavoastră, cititorii acestei onorabile publicații, dormiți liniștiți, în pădurile patriei se petrece ceva care depășește orice închipuire. Se întîmplă cumva să aveți norocul de a locui la marginea unei păduri? Fiți atenți și verificați zilnic dacă mai e ceva dincolo de primele rînduri de copaci. S-ar putea să aveți o mare surpriză.

În România se taie pădure mai rău decît o făceau orcii din *Stăpînul Inelelor!* Cum?! N-ați văzut filmul? Nu-i nimic. Realitatea din România îl depășește cu mult. Nu prea există închipuire, fantezie, putere de expresie care să formuleze la dimensiuni reale măcelul ecologic la care sîntem martori. De fapt, măcelul are o sumedenie de chipuri, din care noi n-avem chef să vedem nici unul. Sîntem prea ocupați să stăm comod, în fotoliu, și să căscăm ochii la spectacolul bîlciului zilnic, pînă ne ia somnul. Pe asta se bazează domnii care fac ravagii. Pe comoditatea asta de spectator, pe starea asta de bine, pe care ți-o dă chibițatul la televizor. În timpul ăsta, domniile lor lucrează. Profesional. Sistematic. Fără să lase nici un bob în urma combinei.

Prin creierii pădurilor, prin neguri pe unde n-a bătut cu mintea nici genialul părinte al lumii de la *Twin Peaks,* în timp ce noi dormim, duduie niște tractoare cu puteri de tanc. Taie drumuri adînci și ajung în locuri unde nici măcar Muma Pădurii nu s-a aventurat în adolescență. De-acolo încep să taie și să ducă la vale cantități neînchipuite de lemn. Curg pădurile, ca niște rîuri învolburate. Asta pentru că rîuri adevărate nu vor mai fi în curînd. Sînt alți băieți care se ocupă și de treaba asta. V-am spus că nu e nimic lăsat la întîmplare. În elanul de a produce energie verde (te ia rîsul nervos!), niște băieți bagă rîurile de munte în tuburi subterane. Rîul dispare ca prin farmec de la suprafața pămîntului. Curge prin niște tuburi de beton, dedesubt. Lupul, vulpea, ursul, cerbul, căprioara, toate personajele astea de fabulă vin să se adape. Rîul nu mai e acolo că l-au dosit niște compatrioți. Animalele își iau lumea-n cap. Care pot. Altele mor. Uite-așa. Pur și simplu. De sete. Alea care-și iau lumea-n cap ajung pe unde mai curge apă. Și aici, au o surpriză. Văd niște fețe cunoscute. V-ați prins. Sînt compatrioți care, adineaori, băgaseră rîul în tuburi subterane. Au ajuns și aici. Ce credeți că fac? Construiesc adăpători pentru animale? Nuuu! Răspuns greșiiit! Bagă rîurile în tuburi, pentru a produce „energie verde". Uluitor!

Alături de domnii ăștia apar alții. Ăia care se ocupă cu tăiatul. În păduri pulsează o atmosferă veselă, de lucru gospodăresc. Unii bagă rîurile în tuburi, alții taie copacii. Undeva, se aud focuri de armă. Sînt bravii vînători care măcelăresc vînatul, pentru că e foarte mișto să-i zbori creierii unei căprioare. Plus că nu ești vînător adevărat, dacă n-ai împușcat, măcar o dată în viață – să zboare penele din el, ca la balamuc! – un cocoșel-demunte. Așaaa. Să vedem cum arată peisajul scoborît din basm. Dintr-o parte vin *energeticienii verzi*. Din alta, tăietorii de lemn. Dintr-un loc vin vînătorii, hăulind și chiuind bărbătește. Mai există o singură posibilitate de retragere. Ba nuuu! A dispărut și aia. În cîntec de motoare, sosesc băieții cu ATV-urile, la o tură prin natură. „Distracție la maxim" – așa se cheamă acum această îndeletnicire de week-end. „Ești cu capu'? N-ai încercat niciodată așa ceva? Pffuaai! Deci nu pot să cred! E suuper!" Dacă un prostălău de iepure disperat trece prin fața roților – ghinionu' lui. Răsună pădurea de veselie și de entuziasm.

În timp ce noi dormim, coșmarul din pădurile patriei urmează un drum neabătut, spre noi culmi de civilizație și progres. E la loc sigur. Nu-l vede nimeni. Cum să-l vadă cineva, din moment ce noi dormim?! Dormim duși. Și n-o să ne trezim, nici măcar cînd bestiile alea cu drujbe or să intre în casă și, din inerție, or să taie și picioarele patului în care dormim. Cum?! Nu se poate dovedi nimic din ce-am zis aici? Sînt calomnii și afirmații răutăcioase? Bine. Cîtă vreme legea veghează asupra pădurilor patriei, rîndurile de față sînt un pamflet.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

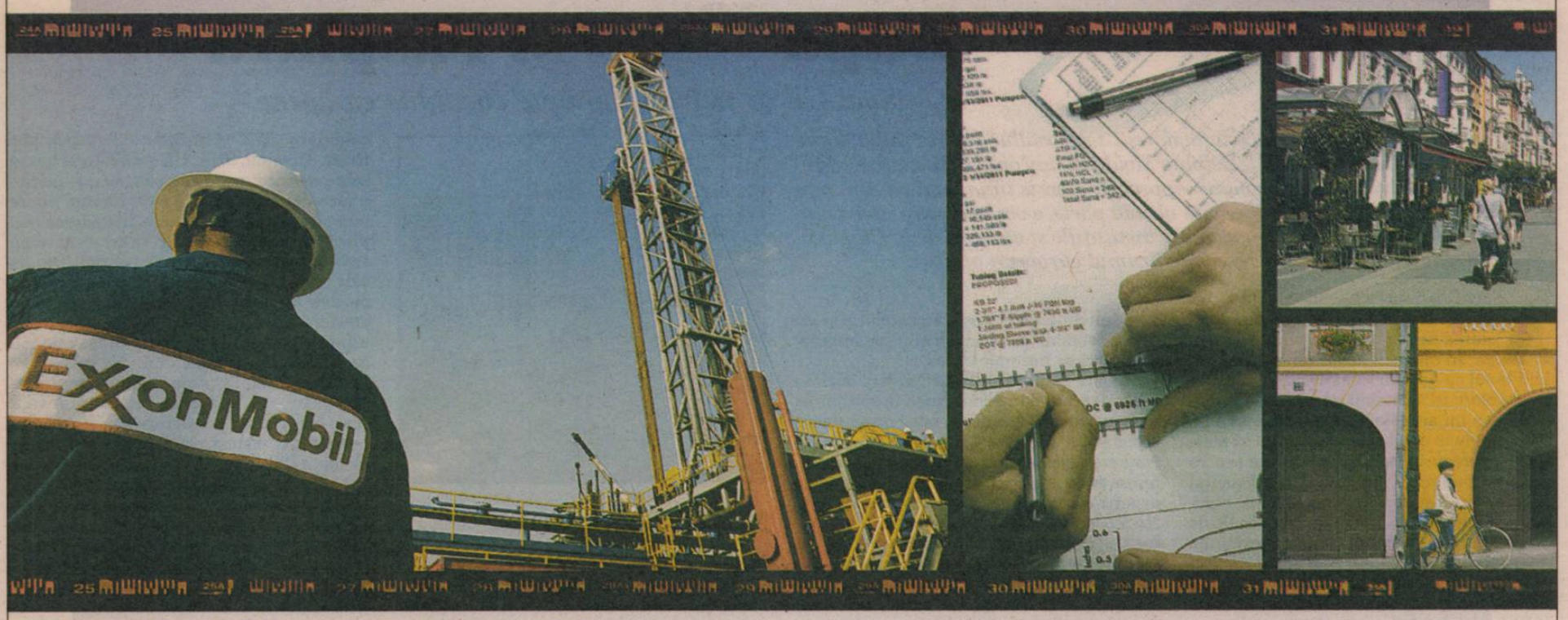

Viitorul energiei din întreaga lume se bazează pe investițiile făcuțe astăzi

Cererea de energie la nivel mondial se preconizează a fi cu 35 la sută mai mare în anul 2040 decât a fost în 2010. De aceea este esențial să continuăm să investim în dezvoltarea de noi surse de energie.

În Europa am investit aproape 17 miliarde de dolari în ultimii cinci ani pentru prospectare şi dezvoltarea de noi proiecte energetice. Aceste eforturi creează locuri de muncă şi determină creştere economică. De asemenea, noi oferim pregătire profesională angajaților şi furnizorilor locali şi contribuim la dezvoltarea comunităților de pe întregul continent.

Astfel, fie că prospectează sau produce noi surse de energie, livrând produse petroliere inovatoare, fie că investeşte în comunități, ExxonMobil dezvoltă mai mult decât petrol şi gaze – noi contribuim la susținerea viitorului Europei.

Pentru a afla mai multe despre activitatea noastră, vizitați **exxonmobil.com**

ExxonMobil

Găsim soluții pentru cele mai dificile provocări globale ale energiei.™

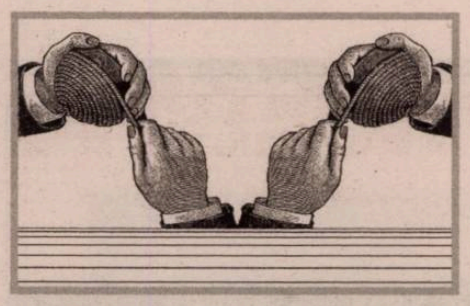

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

După faptă şi răsplată

– banii UE ar trebui să urmeze condiţiile europene –

Continui publicarea traducerii româneşti a raportului despre relaţia dintre Republica Moldova şi UE („Helping Moldova stay on the EU course – Proposals for a real more for more» approach"), scris împreună cu Amanda Paul şi Victor Chirilă. În această ultimă parte, e vorba despre cîteva măsuri prin care UE ar trebui să ajute instituţiile şi oamenii de la Chişinău care sînt cu adevărat interesaţi de drumul european al ţării.

Actuala abordare a UE legată de acordarea finanţărilor este inconsecventă. În unele cazuri, cum ar fi, de pildă, Planul de Acţiuni legat de vize, UE a dat repere clare în schimbul accesului la finanţare, însă nu aceasta este regula generală. Un exemplu în acest sens este faptul că noile instituţii create în Republica Moldova pentru a pune în aplicare cerinţele UE (Consiliul Concurenţei, Agenţia Naţională pentru Siguranţa Alimentelor, Comisia Naţională de Integritate sau Consiliul pentru Prevenirea Discriminării) nu dispun de resurse adecvate, în timp ce instituţii vechi, din sistemul judiciar, primesc fonduri substanţiale, în ciuda criticilor legate de lipsa performanţelor.

Coordonarea zonei de afaceri europene în cadrul guvernului Republicii Moldova rămîne dificilă şi este de aşteptat ca problema să se agraveze după semnarea Acordului de Asociere. Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene are doar trei oameni în departamentul de monitorizare şi evaluare a politicilor. Acest minister ar trebui să aibă în atribuţii coordonarea ministerelor de linie, dar această pîrghie îi lipseşte. Doar pentru implementarea Acordului de Liber Schimb (DCFTA), Republica Moldova va trebui să adopte 95% din *acquis*-ul economic al UE, dar, în continuare, Centrul de Armonizare Legislativă nu are personal suficient şi e dezavantajat de schema instituţională (e subordonat Ministerului Justiţiei, care nu are rol de coordonare în afaceri europene). Nu există o strategie pentru a sprijini din fonduri UE aceste construcţii instituţionale care sînt şi spunîndu-le clar ce este acceptabil şi ce nu este acceptabil (preferabil înainte ca inacceptabilul să se întîmple).

Există mai multe cazuri în care oficialii UE ar fi putut fi mai îndrăzneţi în sprijinirea unor măsuri bune sau în prevenirea unora scandaloase. De exemplu, reforma Centrului Naţional Anticorupţie a fost deturnată de interese politice. Această reformă, susţinută de experţi din misiunea UE de asistenţă *(EU High Level Advisers)*, a ratat ocazia de a face instituţia mai puternică – nu i-a oferit competenţe clare şi nu a adus sub aceeaşi umbrelă CNA cu Procuratura Anticorupţie (competiţia şi blocajul reciproc între cele două împiedică, de fapt, lupta cu marea corupţie). În schimb, tentativa de reformă a orientat dezbaterea publică asupra subiectului: cine desemnează şeful CNA – premierul sau Parlamentul –, declanşînd un scandal pe această dilemă. Ambele opţiuni sînt egal de proaste sau de irelevante, dacă instituţia este oricum nefuncţională, iar subordonarea parlamentară nu a dus nicăieri în Estul Europei la instituţii anticorupţie eficiente.

Reforma Procuraturii Generale a fost deturnată în mod similar. Instituţia a fost menţionată în acordul de coaliţie din 2010 (ca aparţinînd Partidului Democrat). O astfel de nerespectare evidentă a regulilor de bună guvernare ar fi trebuit sancţionată. Din nou, punctul central al dezbaterii a fost cine numeşte persoana din fruntea instituţiei, şi nu modul în care trebuie să se producă reforme semnificative. De pildă, o schimbare aparent minoră este reglementarea relaţiei de subordonare între procurori şi şefii lor – deciziile şefilor ar trebui emise în scris şi cu posibilitate de contestare din partea subordonaţilor. Acesta ar fi un mecanism de responsabilizare şi de limitare a abuzurilor. A fost promis încă din 2010 şi reluat de două ori în programele de guvernare, dar nu s-a întîmplat. Cine numeşte procurorul general e mai puţin important decît dacă instituţia este cu adevărat reformată sau nu.

UE a oferit 60 de milioane de euro pentru reforma justiţiei în Republica Moldova.

UE a oferit 60 de milioane de euro pentru reforma justiţiei în Republica Moldova, din care 58 de milioane au fost folosite ca sprijin bugetar şi pentru majorarea salariilor judecătorilor. S-a pornit de la presupunerea că salarii mai bune i-ar opri pe judecători să mai ia mită. Banii publici nu vor putea concura niciodată cu banii plătiţi ca mită şi nu acesta ar trebui să fie scopul lor. Instituţiile din domeniul judiciar ar trebui în primul rînd reformate şi abia apoi recompensate.

Aceasta e una dintre principalele provocări cu care Republica Moldova se va confrunta în viitorul apropiat: restructurarea instituţiilor politice şi juridice. Pînă acum, atenţia negociatorilor moldoveni şi europeni s-a concentrat pe adoptarea legislaţiei urgente şi nu a dat suficientă importanţă provocărilor de natură structurală, cum ar fi administraţia publică şi sistemul judiciar. Odată cu parafarea Acordului de Asociere/DCFTA, etapa preponderent legislativă se va încheia.

foarte importante în procesul de europenizare, deşi diferite state membre ale UE (Finlanda, Suedia, România) încearcă să abordeze această problemă prin donaţii bilaterale şi prin sprijin administrativ. Ar fi însă benefică coordonarea eforturilor într-un program coerent de corelare a finanţării cu cerinţele Uniunii Europene. Banii UE ar trebui să urmeze în mod clar condiţionalităţile europene.

O problemă pentru Republica Moldova este capturarea statului de către oameni de afaceri bogaţi, care sînt activi politic, prezenţi inclusiv în coaliţia de guvernare, şi care îşi folosesc influenţa pentru blocarea aplicării unor acte legislative importante, cum ar fi legile din domeniul concurenţei sau prevederi anticorupţie, care le-ar putea afecta interesele economice. Negocierile cu UE nu sînt duse de aceşti oligarhi, ci de un grup restrîns de tehnocraţi din ministere, care trebuie să plătească în faţa europenilor oalele sparte de ceilalţi. UE ar trebui să sprijine aceşti tehnocraţi, care constituie o elită cu adevărat interesată de un drum european pentru Republica Moldova. Reacţia UE la numeroase crize politice a fost aceea de a media între politicienii locali. Dar nu ar trebui să permită ca aranjamentele politice să submineze instituţii ori reforme-cheie. UE nu trebuie doar să stingă incendii create de politicienii moldoveni, ci să fie proactivă în folosirea influenţei sale, acţionînd preventiv

Solidaritatea europeană: energie şi Transnistria

În urma ameninţărilor Rusiei cu deconectarea de la resursele de gaz, UE ar trebui să investească rapid în proiecte de continuare a gazoductului Iaşi – Ungheni. Conducta, finanţată de România şi de UE, va diminua presiunea asupra Republicii Moldova, oferind o soluţie alternativă la gazul rusesc, în caz de urgenţă. Cu toate acestea, pentru ca investiţia să fie viabilă din punct de vedere comercial, este necesară construirea unei staţii de comprimare şi de extindere pe ruta Ungheni – Chişinău.

Dar acestea sînt investiţii costisitoare. O posibilă metodă de finanţare ar putea fi un *mix* de asistenţă românească şi europeană, plus împrumuturi de la Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BERD). România consideră proiectul Iaşi – Ungheni ca parte a procesului de construire a pieţei comune de energie a UE (gazoducte similare cu Ungaria şi cu Bulgaria sînt în curs de planificare). UE ar trebui să adopte această perspectivă, considerînd proiectele energetice cu Republica Moldova ca parte a includerii acestei ţări în viitoarea piaţă energetică comună (care nu este o realitate acum, ci un proiect în derulare vizat prin implementarea treptată a celui de-al Treilea Pachet de directive energetice).

Deşi i se acordă atenţie politică considerabilă, Transnistria joacă un rol destul de marginal în negocierile cu UE, ca urmare a refuzului autorităţilor de la Tiraspol de a fi parte a acestui proces. Actualul format de negociere „5+2" (Chişinău – Tiraspol, plus Rusia, Ucraina, SUA, UE şi OSCE) se bazează pe o abordare pas cu pas, de consolidare a încrederii. Prezumţia e că, lucrînd împreună pe chestiuni punctuale, încrederea reciprocă între cele două părţi va creşte şi va putea duce spre o soluţionare politică. Din păcate însă, această ipoteză nu a dat încă roade, deşi au trecut mai mulţi ani. Proiecte de creştere a încrederii s-au tot făcut, dar o soluţionare politică a conflictului nu este măcar discutată, iar tensiunile sînt în creştere, în loc să scadă. Opinia răspîndită la nivel european – că Republica Moldova nu va avea o perspectivă de aderare la UE pînă cînd problema transnistreană nu este rezolvată – nu ajută Chişinăul, ci mai degrabă este o pîrghie de presiune la dispoziţia Tiraspolului. Avînd în vedere că la Chişinău, integrarea în UE este considerată un proiect naţional, condiţionarea perspectivei europene de soluţionare a conflictului cu Transnistria înseamnă, de fapt, predarea controlului asupra acestui proces la Tiraspol. Republica Moldova are nevoie de timp şi de o perspectivă europeană pentru a rezolva conflictul. O astfel de perspectivă şi o mai mare apropiere de UE vor schimba dinamica din regiune. Integrarea în UE este cheia pentru rezolvarea conflictului din Transnistria, şi nu invers. În cele din urmă, dacă nimic altceva nu merge, varianta ca Transnistria să-şi vadă de propriul drum ar putea fi avută în vedere.

2014 se poate dovedi un an de tipul „totul sau nimic" pentru Republica Moldova, în condiţiile în care Chişinăul se confruntă cu o serie de provocări serioase. Din punctul de vedere al Uniunii Europene, acesta ar putea fi şi pentru Bruxelles anul „totul sau nimic" pentru proiectul Parteneriatului Estic. Fără Republica Moldova, ar fi puţine urme lăsate de cei zece ani de implicare a UE în regiune. Dar vedem în aceste zile, pe străzile din Kiev, că UE rămîne atractivă. Uniunea are o ocazie unică de a contribui la transformarea vieţilor a milioane de oameni. Prin urmare, în ciuda problemelor interne ale UE şi ale viitoarelor schimbări la vîrful conducerii sale politice, Bruxelles-ul trebuie să fie activ şi să consolideze Parteneriatul Estic.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Băncile, frate!

Nişte javre! Toate. De-a lungul vieţii mele, una n-a fost să mă mulţumească, să zic şi eu, mi-e bine aici. Jaf, dacă este să te fure cu un leu, te fură. Uite povestea de astăzi. Fi-miu, lasă că-l urechez eu, a pierdut actele, cardurile şi capul astă-vară la mare. Şi-a recuperat actele, cardul de la bancă, nu. Era al meu, pe el primea alocaţia. Mă duc să-mi refac cardul ca să-şi ia banii omuleţul. Nu zic că de-o viaţă am neglijat acest ban pentru el şi brusc de la primăvară încoace iată-mă responsabil. Şi merg să mi se facă alt card. Şi aştept şi aştept şi vine cardul. Îl iau, i-l dau! Rătăceşte pinul fimiu, normal, cum altfel. Redescopăr pentru el pinul. Şi dau un sold. Bancomatul zice: zero. Fi-miu zice: am trei luni de cînd n-am luat un ban de pe card. Merg la banca asta şi stau, cercetez. Ce credeţi că se-ntîmplase? Banca îmi dăduse un supercard pentru supervip. Cînd cerusem card era în promoţie un card cu administrare zero, dar după o lună taxa de administrare: 100 de lei! Vă vine să credeţi? Ei nu mi-au zis, eu am semnat fără să mă gîndesc că mă fură. Şi iată cum o bancă a furat un copil şi un prost ca mine. Acum nu numai că sînt fără bani în cont, ci şi dator vîndut! Viaţă de Crăciun. Iar sucursala emitentă a cardului e tocmai în Pipera, unde caprele înţarcă şi nici Becali nu mai ajunge vreodată. Iată un cadou. Atenţie la neatenţie, atenţie la superatenţie. Vă daţi seama, sînt ca-n desene animate, unde unchiul Tom le arată nepoţilor cum se prinde un şoarece. Şoarecele sînt chiar eu.

Războiul româno-român

- „Disonanţa socială la români“
- „Noi sîntem superiori, iar Ei inferiori“
- „Ei, ceilalţi români, sînt bîrfitori, trădători, invidioşi, bolnavi după putere, linguşitori“
- „Un semn clar al patologiei sociale atît de prezente în cotidianul românesc actual“
- „Cum ar putea fi creat consensul dacă duşmanul este chiar celălalt român?“

argument

Certuri vechi şi noi

Totul pleacă, probabil, de la faptul că, aşa cum spune o formulă de mult intrată în uz, „am avut cea mai sîngeroasă despărţire de comunism din Europa de Est“. Ne-a marcat atît de tare ce s-a întîmplat în decembrie 1989, încît, de atunci, nu mai reuşim să încheiem războiul cu noi înşine. S-a creat atunci o polarizare a societăţii româneşti, care, într-o formă sau alta, persistă pînă în zilele noastre. Mai întîi au fost „feseniştii“ şi „antifeseniştii“, apoi „neocomuniştii“ şi „democraţii“. Au fost, la începutul anilor '90, susţinătorii fervenţi ai lui Ion Iliescu (care scandau „Iliescu-apare, soarele răsare“) şi contestatarii săi („nu mai vrem, nici un pic, preşedinte bolşevic“). Mineriadele au pus gaz pe foc, iar „noi muncim, nu gîndim“ a sintetizat conflictul între intelectuali şi „oamenii muncii“. Asupra unui singur subiect părea să existe consens: integrarea europeană, decisă politic într-o întîlnire de la Snagov, la care au participat repezentanţii tuturor partidelor. Între timp, România a intrat în NATO şi în Uniunea Europeană, dar dihonia s-a răspîndit în ţesutul social. Comentatorii spun că astăzi există o nouă polarizare politică, între susţinătorii şi adversarii lui Traian Băsescu, care s-a observat foarte acut în vara lui 2012. Presa – care în anii '90 era militantă şi avea un mare impact asupra publicului – a trecut printr-un proces de diversificare şi profesionalizare, dar a revenit, în ultima vreme, la aşezarea pe baricade, susţinînd interese politice de un fel sau de altul. Dar impactul nu mai e acelaşi. Iar participarea politică a cetăţenilor a scăzut: la ultimele alegeri s-au prezentat doar 40% dintre cetăţenii cu drept de vot. Ceilalţi şi-au văzut de viaţa lor.

Dosarul de faţă încearcă să pună în discuţie „războiul româno-român“. A pornit de la un eseu al sociologului Dorin Bodea, care analizează felul cum, în absenţa duşmanilor „externi“, românii îşi construiesc duşmanii din felul în care îi percep pe ceilalţi români. Am adăugat un dialog cu Liviu Avram – un jurnalist experimentat şi un spirit independent – despre „războaiele politice“ ale momentului şi implicaţiile lor în societate. Şi cîteva sinteze despre certurile mai vechi şi mai noi. Nu vom reuşi să facem lumină. Nici să ieşim din dilemă: deplîngem lipsa de unitate şi solidaritate a românilor, dar totdeauna vinovaţi sînt „ceilalţi“. Români şi ei. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

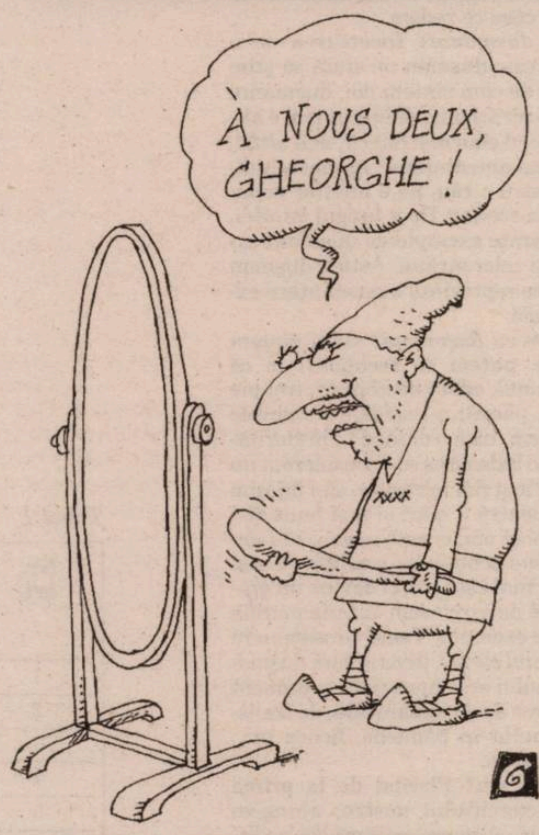

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 19 decembrie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Dorin BODEA

Cine e dușmanul nostru?

diferența dintre „români" și „români": 101%

O întîmplare petrecută în New York, în urmă cu cîțiva ani, l-a determinat pe Umberto Eco să scrie eseul Cum ne construim dușmanul. *Discutînd cu un șofer de taxi de origine pakistaneză, autorul povestește că acesta l-a întrebat de unde este și ce populație are Italia, iar pe urmă, întrebarea firească a fost: cine sînt dușmanii italienilor, care sînt adversarii istorici, cei care vor să-i omoare? Prima reacție a lui Eco a fost să nege că italienii ar avea dușmani declarați. Totuși, întrebarea cine sînt dușmanii italienilor l-a provocat pe Umberto Eco să reflecteze la această temă și să scrie eseul în care demonstrează nevoia umană de a avea dușmani, de a construi dușmani, reali sau imaginari. Scopul existenței dușmanului este exprimarea propriei identități, demonstrarea valorii personale și, implicit, a propriei superiorități. Provocarea a fost lansată. Și eu, ca român, m-am întrebat: cine sînt dușmanii mei? Cine sînt dușmanii românilor? Și vă destăinui că nu vă așteptați la ce am descoperit...*

© V. Dorolți

Nevoia de a ne construi dușmanul

„A avea un dușman e important nu numai pentru a ne defini identitatea, ci și pentru a ne procura un obstacol în raport cu care să ne evaluăm sistemul de valori și să ne arătăm, înfruntîndu-l, propria valoare. De aceea, atunci cînd dușmanul nu există, el trebuie construit." (Umberto Eco, *Cum ne construim dușmanul*, Polirom, 2013, p. 10) Să cunoaștem *cine este dușmanul nostru* este, așadar, o bună modalitate de a ne afla propria identitate, cine sîntem, cum ne definim. Acceptînd ipoteza lui Umberto Eco, aceea a nevoii umane de a ne construi dușmanul, vă propun un exercițiu imaginativ ce constă în trei pași. Primul pas este să răspundem la întrebarea *cine e dușmanul nostru?* Al doilea pas, după ce am identificat dușmanul, este să decidem *ce facem cu el*, iar al treilea pas este, plecînd de la răspunsuri oferite, *să reflectăm la cine sîntem*, să ne uităm în oglindă și să ne dăm seama ce valoare avem, dacă sîntem mulțumiți cu ceea ce vedem.

Cine este dușmanul? Încercarea de a numi cine ne este dușman ne ajută să știm că, indiferent de cum sîntem noi, dușmanul nostru este cu certitudine diferit de noi, e altfel decît noi și, cu cît e mai diferit, mai altfel, cu atît pare mai amenințător. În consecință, dușmanul nostru e rău, ne e inferior nouă, e urît și rău mirositor. De-a lungul istoriei, avem nenumărate exemple de dușmani externi asimilați celor străini. Astfel, dușman este străinul ce reprezintă o amenințare externă potențială.

Ce facem cu dușmanul? Dacă sîntem onești, putem să recunoaștem că dușmanul, odată descoperit, trebuie anihilat. Dar, pentru a-l ucide, este nevoie să ne convingem, încă o dată, de inferioritatea lui. Nu este îndeajuns să-l considerăm un om inferior, urît și rău mirositor, să-l înjosim în fel și chip pentru a mări și mai mult distanța dintre el și noi, ci este nevoie să-l dezumanizăm, să-i schimbăm condiția de om. Dușmanul nu mai este om, ci devine un gîndac, un vierme de care avem datoria morală să scăpăm. De exemplu, Vasili Grossman în *Panta Rhei (Totul curge)*, descrie cum dușmanul comunismului era supus unui tratament ideologic riguros de dezumanizare, de transformare a omului în păduche, lichea etc., înainte de a fi ucis.

Cine sîntem noi? Plecînd de la prima întrebare a exercițiului nostru, ajungem foarte repede și cu mare ușurință să ne încadrăm dușmanul imaginar într-un model evaluativ caracterizat prin a fi altfel, a fi semnificativ diferit de noi, rău, urît, inferior. Orice am face, din comparația cu dușmanul, noi ieșim învingători, sîntem buni, frumoși și superiori acestuia. În acest fel, fabricarea dușmanului ascunde nevoi ale noastre (ale sinelui nostru) de a ne convinge că sîntem cei buni, onești, civilizați, superiori etc. Adică, este imperativ să-mi construiesc un dușman slab și pipernicit pentru a mă autoconvinge că eu sînt mare și puternic. Doar că această oglindă în care ne proiectăm dușmanul descrie tocmai felul în care arătăm...

Fabricarea dușmanului la români

În Franța, asistăm astăzi la construirea unui dușman în rîndul imigranților romi; în Italia, după cum arăta Umberto Eco, dușmanii sînt reprezentați de imigranții români. În SUA, avem de-a face cu o mare diversitate de dușmani externi, etichetați drept teroriști sau potențial teroriști. Saddam Hussein și Osama bin Laden sînt două exemple celebre de dușmani declarați ai poporului american.

Ei, ceilalți români, sînt bîrfitori, trădători, invidioși, bolnavi după putere, lingușitori etc. Desigur că Noi nu sîntem așa.

Imaginea dușmanilor americanilor, reprezentarea lor se bazează pe trăirea continuă și constant alimentată a potențialului pericol iminent.

În România însă, amenințarea potențială actuală nu este reprezentată nici de dușmanul intern, imigrant, și nici de cel extern, care să vrea răul nației. De-a lungul istoriei, și pentru români, ca peste tot, dușmanul era adesea străinul: turcul, ungurul, rusul etc. Dar acum, putem spune că, pentru cei mai mulți dintre români, fabricarea dușmanului comportă un specific cultural, ce poate fi interpretat ca fiind paradoxal. Astfel, pentru cei mai mulți dintre noi, nu străinul este dușmanul primordial în raport cu care ne definim identitatea, ci celălalt român (ceilalți români). Dimpotrivă, străinul, mai ales occidentalul, pentru mulți dintre români, este adesea un potențial aliat, mult mai aproape de noi decît sîntem noi de ceilalți români. În consecință, dușmanul fabricat al multora dintre noi este celălalt român, ce poate fi privit ca străinul de lîngă noi, ca dușmanul nostru, în raport cu care ne definim superioritatea. Bineînțeles că „eu" sînt cel bun, iar „celălalt român" e tot ce poate fi mai rău.

În anumite doze, aceste tendințe de a ne considera mai buni, mai onești, mai integri – într-un cuvînt, superiori celor de lîngă noi – sînt firești și pot fi întîlnite peste tot în cultura occidentală, în care sîntem încurajați prin educație să ne diferențiem de ceilalți (colegi, prieteni, conaționali). Astfel, atît francezii, cît și germanii, englezii, olandezii etc. se consideră mai buni, mai competenți decît conaționalii lor. Dar este o diferență semnificativă între a fi cu puțin mai bun decît celălalt într-un anumit domeniu, cum se întîmplă la occidentali, și a mă considera net superior acestuia, chiar opusul lui, marcînd distanța dintre cer și pămînt, cum se întîmplă la cei mai mulți dintre români. Aceste tendințe de a fabrica un dușman din celălalt român, surprinse prin *modul altfel* în care cei mai mulți români se consideră față de ceilalți români, au fost evidențiate în studiul realizat în 2011 de compania Result Development, pe 1132 de români (eșantion reprezentativ pentru populația cu studii superioare). Așadar, să descifrăm *cine este Celălalt român pentru Noi* și *cine sîntem Noi pentru Ceilalți români.*

Tabel 1

Nr. crt.	Cum sîntem Noi și nu sînt Ei (ceilalți români)	Diferența dintre Noi și Ei (ceilalți români) în funcție de frecvențele cumulative (mare, foarte mare și extrem de mare)
1	Comportamentul civilizat	71%
2	Deschiderea spre învățare	53,2%
3	Loialitatea	63,6%
4	Disciplina	61%
5	Standardele personale înalte	48,8%
6	Integritatea	55,5%
7	Competența	44,3%
8	Perseverența	44,8%
9	Perfecționismul	53,7%
10	Respectul față de reguli	50,7%
11	Generozitatea-altruismul	42,3%
12	Simțul civic	44,4%
13	Recunoașterea celorlalți	37,1%

Noi și Ei. Disonanța socială la români

Rezultatele studiului despre caracteristicile cultural-comportamentale ale românilor, realizat de Result Development în 2011 și publicate în volumul *Românii, un viitor previzibil?*, evidențiază o diferență semnificativă între sine (noi) și ceilalți români (ei). Rezultatul comparației dintre noi și ei (prin *ei* înțelegînd ceilalți români), referitoare la cele 80 de atribute stu-

diate, ne arată că 95% dintre noi se definesc ca fiind semnificativ diferiţi de celălalt român (de ceilalţi români). Cu alte cuvinte, 76 din cele 80 de comportamente analizate înregistrează diferenţe semnificative statistic cînd este vorba de „cum sîntem *Noi*“ şi „cum sînt *Ei*“ (ceilalţi români).

Mai mult decît atît, *Noi* nu numai că sîntem diferiţi de ceilalţi români, mult mai buni decît *Ei*, ci chiar opuşi lor, la peste 50% din caracteristicile comportamentale prin care ne definim. Rezultă că *Noi* sîntem buni şi *Ei* sînt răi. Vintilă Mihăilescu a numit acest fenomen care marchează distanţa socială dintre *Noi* şi *Ei* (ceilalţi români) *disonanţa socială la români*.

Ei (ceilalţi români) sînt opuşi Nouă în ceea ce priveşte „răutatea“ cu aproximativ 50%.

Cît de „buni“ sîntem Noi?

În tabelul 1, observăm caracteristicile comportamentale care ne descriu pe *Noi* în opoziţie cu *Ei* (ceilalţi români). Evident, *Noi* sîntem superiori, iar *Ei* inferiori.

Cei mai mulţi dintre *Noi* se definesc ca fiind opuşi celorlalţi români la peste jumătate dintre caracteristicile comportamentale pe care ni le atribuim. La alte aproximativ 45% dintre atribute, ne definim prin diferenţe semnificative şi doar 5% dintre atributele noastre sînt comune cu celălalt român. De exemplu, distanţa dintre *Noi* şi *Ei* (ceilalţi români) referitoare la comportamentul civilizat este de 71% (85% fiind diferenţa maximă ce teoretic ar putea fi atinsă). Simplificînd, putem spune că eu sînt civilizat, dar toţi ceilalţi români sînt necivilizaţi.

În concluzie, putem spune că peste jumătate din ceea ce gîndim şi sîntem este opus celorlalţi români, iar alte 45 de procente sînt semnificativ diferite.

Cît de „răi“ sînt Ei (ceilalţi români)?

Aşa cum am văzut anterior, cei mai mulţi dintre *Noi* (românii) se diferenţiază de ceilalţi români printr-o superioritate irefutabilă, situîndu-se într-o poziţie de „altfel“, „mai bun“, orice ar fi. Dar acest fapt nu este suficient pentru a ne defini identitatea. Acum, duşmanul trebuie anihilat. În consecinţă, vrăjmaşul este proiectat cu o serie de atribute care au rolul de a-l înjosi şi, în cele din urmă, de a-l dezumaniza, pentru ca apoi să poată fi cu uşurinţă distrus. În tabelul 2, observăm caracteristicile comportamentale specifice celorlalţi români în opoziţie cu *Noi*. Dar *Noi* nu sîntem aşa...

După cum putem remarca în tabelul 2, *Ei* (ceilalţi români) sînt opuşi *Nouă* în ceea ce priveşte „răutatea“ cu aproximativ 50%. De exemplu, *Ei* (ceilalţi români) sînt caracterizaţi de tendinţa spre bîrfe, scenarii şi jocuri politice, pe cînd *Noi* nu bîrfim.

Românii participanţi la studiul nostru se consideră mai inteligenţi decît ceilalţi români.

Cum arată duşmanul nostru şi ce facem cu el?

Plecînd de la rezultatele acestui studiu, putem spune, fără să exagerăm, că *Noi* sîntem civilizaţi, deschişi spre învăţare, loiali, integri, disciplinaţi, competenţi etc., pe cînd *Ei* (ceilalţi români) sînt necivilizaţi, opaci, lipsiţi de loialitate şi integritate, incompetenţi, nedisciplinaţi. Dar această superioritate incontestabilă a noastră nu este suficientă pentru a ne diferenţia complet de duşmanul nostru, reprezentat prin toţi ceilalţi români. Astfel, nevoia noastră este nu doar de a fi diferiţi de *Ei* (ceilalţi români), ci de a fi „altfel“. În consecinţă, trecem la acţiune, la înjosirea şi dezumanizarea duşmanului. *Ei*, ceilalţi români, sînt bîrfitori, trădători, invidioşi, bolnavi după putere, linguşitori etc. Desigur că *Noi* nu sîntem aşa. Şi, fiind atît de „altfel“, nu ne mai rămîne decît să anihilăm gîngania, duşmanul cel urît şi rău mirositor.

Rezumînd rezultatele studiului prezentate în volumul *Românii, un viitor previzibil?, Noi*, reprezentînd marea majoritate a românilor, sîntem „mai buni“ decît *Ei* (ceilalţi români) în medie cu 52% şi îi considerăm pe ceilalţi români „mai răi“ decît *Noi* în medie cu 49%. Rezultă o concluzie halucinantă. *Noi* sîntem diferiţi de ceilalţi români *în proporţie de 101%*, ceea ce înseamnă mai mult decît o opoziţie totală: o duşmănie de moarte.

Astfel, putem să vorbim despre fenomenul disonanţei sociale la români ca despre un fenomen psihosocial generalizat, care – în opinia noastră – reprezintă un semn clar al patologiei sociale, al conflictului şi lipsei de colaborare şi de solidaritate atît de prezente în cotidianul românesc actual.

Vorbind pragmatic, liderii unei naţii au conceput adesea duşmani imaginari, cu scopul de a crea un consens printre conaţionali. Astfel, orice duşman creat are un rol clar şi precis de a crea consens, de a suda solidaritatea dintre cetăţeni. Revenind la români, ne întrebăm cum ar putea fi creat consensul dacă duşmanul este chiar celălalt român. În ceea ce priveşte *leadership*-ul, problema noastră a fost rezolvată: 9 din 10 români cu studii superioare se proiectează deja în poziţii de lideri, de şefi peste ceilalţi români.

„Românu' e deştept“

Din datele publicate în revista *Justiţia în actualitate* (revista oficială a Consiliului Superior al Magistraturii), nr. 2/2012, în România, în 2012, au avut loc aproximativ 2,8 milioane de procese civile, ceea ce înseamnă că peste 5 milioane de români s-au judecat, au fost în conflict, în război declarat, în relaţii de duşmănie. Raportat la populaţia adultă, rezultă că 1 din 3 români are duşmani declaraţi, cu care se luptă făţiş. Această soluţie juridică rezolvă problema patrimoniului, dar nu şi pe cea a duşmăniei.

Una dintre cele mai importante diferenţieri dintre români şi occidentali este referitoare la percepţia inteligenţei. Dacă occidentalii se autoevaluează aproximativ la fel de inteligenţi cu ceilalţi conaţionali (înţelegînd că inteligenţa este în bună măsură nativă, iar caracterul este cel care face diferenţa), românii participanţi la studiul nostru se consideră mai inteligenţi decît ceilalţi români. Mai mult decît atît, îi apreciază pe ceilalţi români mai inteligenţi decît media statistică. Să fie aceasta explicaţia disonanţei sociale la români? Dar putem să considerăm că relaţia dintre *Noi* şi *Ei* (ceilalţi români) este firească şi că pe dos este ceea ce se petrece la occidentali.

Un viitor previzibil?

Viziunea cea mai pesimistă este cea a lui Sartre din *Cu uşile închise*, care ne spune că, pe de o parte, ne putem recunoaşte pe noi înşine numai în prezenţa Celuilalt, şi pe acest fapt se sprijină regulile de convieţuire şi înţelegere. Dar mai degrabă îl găsim insuportabil pe acest Celălalt, pentru că, într-o anumită măsură, nu este la fel ca noi. Aşa că, transformîndu-l în propriul nostru duşman, ne construim infernul nostru pe pămînt.

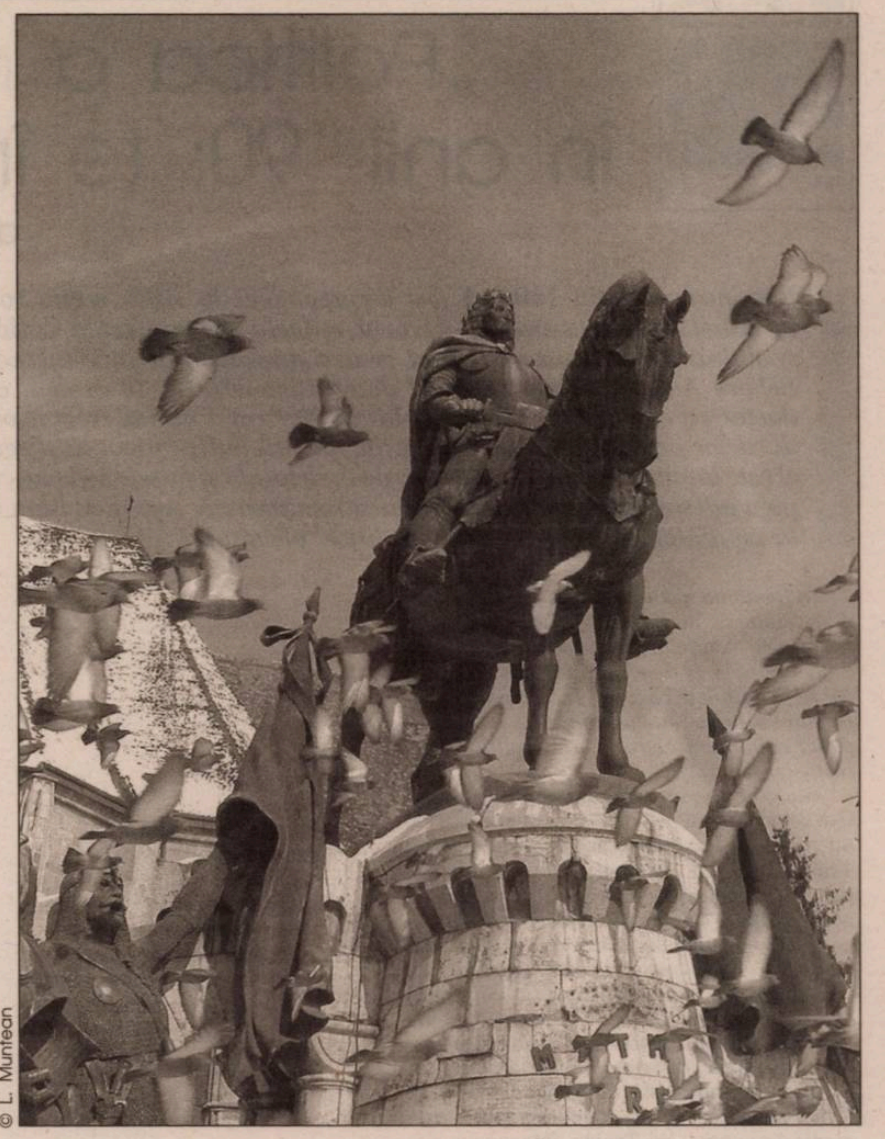
© L. Munteanu

De fapt, îl fac pe celălalt român pipernicit şi rău pentru a mă autoconvinge că eu sînt puternic şi bun. Sîntem în fabula „Boul şi Şoricelul“. Felul cum îl proiectăm pe celălalt ne arată felul în care arătăm noi înşine... Am putea parafraza finalul piesei *Cu uşile închise* a lui Sartre: „Aici, printre ceilalţi români, sîntem singuri, în aşteptarea călăului. Dar El, călăul, nu mai vine pentru că, din cauza crizei, a fost concediat. Pînă la urmă, nu trebuie să ne îngrijorăm prea tare. Între timp, fiecare dintre noi devine călăul pentru celălalt român.“

Acum, că ştim cine ne este duşmanul, trebuie să reflectăm la cine sîntem noi...

Dorin Bodea *este sociolog, manager al firmei de consultanţă Result Development. A publicat volumele* Valorile angajaţilor români *(2011) şi* Românii, un viitor previzibil? *(2013).*

Tabel 2

Nr. crt.	Cum sînt Ei (ceilalţi români) şi nu sîntem Noi	Diferenţa dintre Ei (ceilalţi români) şi Noi în funcţie de frecvenţele cumulative (mare, foarte mare şi extrem de mare)
1	Tendinţa spre bîrfe şi jocuri politice	67%
2	Tendinţa de a se crede mai deştepţi	59%
3	Tendinţa de a căuta ţapi ispăşitori	62,3%
4	Comoditatea – lenea	52,8%
5	Tendinţa de a invidia	59%
6	Superficialitatea (merge şi aşa)	53,4%
7	Fatalismul (aşa a fost să fie)	39,8%
8	Linguşeala	49%
9	Tendinţa de a-ţi plînge de milă	47,1%
10	Credinţa în noroc	35,7%
11	Neasumarea responsabilităţii	53,1%
12	Credinţa în superstiţii	44,5%
13	Tendinţa de a trăda	50%
14	Credinţa în destin, soartă	30,3%
15	Pesimismul	33,2%
16	Pasivitatea şi neimplicarea	43%

„Politica a rămas la ce se făcea în anii '90: te înjuri tu cu celălalt și atît"

dialog cu Liviu AVRAM

Este jurnalist din 1990. A fost corespondent la BBC, secţia română, jurnalist de investigaţie la Adevărul, *redactor-şef adjunct la* Cotidianul. *A obţinut un premiu important pentru jurnalism de investigaţie, Kurt Schork Award in International Journalism (2004). În prezent este redactor-şef adjunct la* Adevărul. ***Liviu Avram*** *a rămas credincios standardelor profesionale şi şi-a păstrat spiritul independent. O discuţie cu el este lămuritoare, căci nu se pierde în detaliile şi falsele sofisme cu care, prea adesea, este „analizată" politica românească. Aşa încît l-am invitat la un dialog despre „războaiele politice" ale anului...*

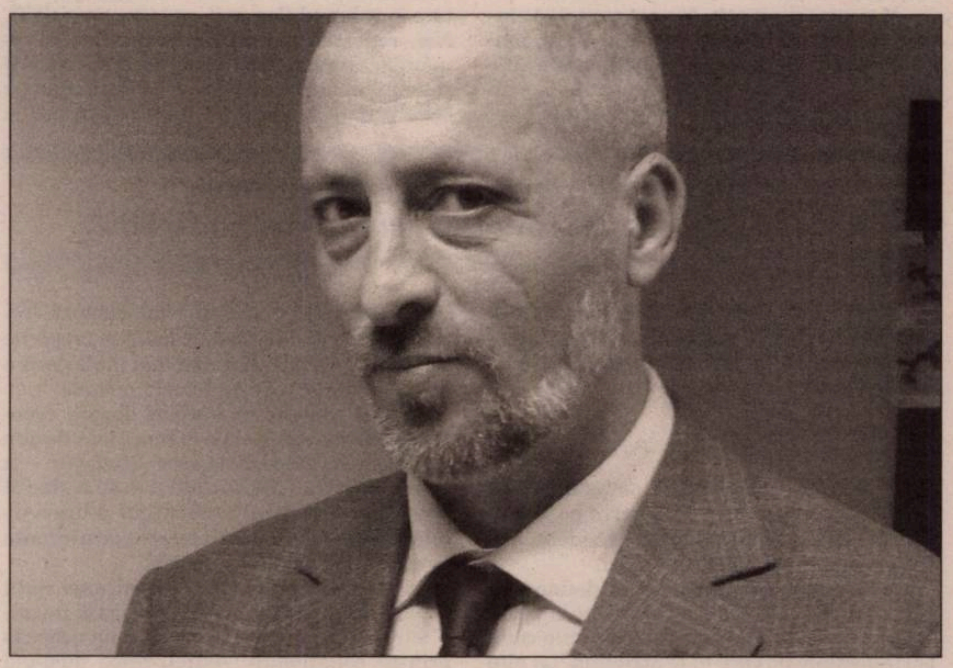

În România, politicienii dau de multă vreme senzaţia că nu sînt adversari *– ceea ce ar presupune respectarea anumitor reguli ale confruntării –, ci de-a dreptul* duşmani *care vor să se anihileze reciproc. Încercarea de suspendare a preşedintelui, din 2012, a fost un punct culminant al războiului politic sau o relansare a lui?*

S-a vrut un punct culminant din perspectiva celor care au instrumentat suspendarea: au vrut să pună punct carierei politice a lui Traian Băsescu. Au simţit valul de nemulţumire populară, generat de măsurile de austeritate şi de conduita liderilor PDL, care se aflau atunci la guvernare, şi au crezut că asta legitimează orice fel de acţiune menită să satisfacă această „revoltă" populară. Dar nu orice nemulţumire populară trebuie să se transforme automat în pedepsirea celui antipatizat, în orice condiţii. Pînă la fatidica zi de 6 mai 2010, cînd s-au anunţat tăierile de salarii, retorica politică şi a mass-media împotriva lui Traian Băsescu n-a avut mare efect: să nu-şi facă nimeni iluzii că mass-media ostilă preşedintelui a influenţat opinia publică. Presa nu mai are acest tip de influenţă. Au venit măsurile de austeritate, tăierile de salarii – şi *acestea* au nemulţumit lumea. Valul de nemulţumire a persistat şi, după ce au preluat puterea, reprezentanţii USL au vrut să profite de el, dar într-o manieră neconformă cu normele europene, care spun că *nu* majoritatea este cea care decide întotdeauna, ci majoritatea care decide *în condiţiile unei legi* previzibile, anticipabile. Aici a fost greşeala pe care cei de la USL au făcut-o şi care a stîrnit nemulţumirea aliaţilor noştri europeni. Rezultatele s-au văzut, pînă la urmă. Lucrurile au fost readuse într-un făgaş cît de cît normal. Ce s-a întîmplat săptămîna trecută (în „marţea neagră a democraţiei româneşti", cum i s-a spus) a fost ceva asemănător: o alterare rapidă, peste noapte, a unei legislaţii care era conformă cu standardele europene. Încă nu ne-am lămurit dacă liderii USL, Victor Ponta şi Crin Antonescu, ştiau ce urmează să se întîmple. Dar, admiţînd că nu ştiau – aşa cum declară ei –, rămîne să vedem dacă cineva va suporta consecinţele politice. Dacă am lua de bună afirmaţia lor că n-au ştiut, ei ar trebui, ca lideri de partide, să fie foarte furioşi pe cei care au făcut ceea ce au făcut. Ar trebui să vedem dacă cei care se fac vinovaţi de ce s-a întîmplat în noaptea de 10 decembrie vor plăti sau nu, din punct de vedere politic.

Dar de ce s-a reluat războiul? Am avut între timp un „pact de coabitare", care, o vreme, părea să fie respectat. Traian Băsescu nici n-a mai apărut la televizor o bucată de timp, iar Guvernul părea să-şi vadă de ale lui...

Au fost nişte sinusoide din partea tuturor celor implicaţi. Victor Ponta a conştientizat, într-un tîrziu, ce serioasă a fost situaţia din vara lui 2012 şi şi-a luat angajamentul că nu mai face aşa ceva. Crin Antonescu a fost mai vocal – dar, din punct de vedere politic, trebuia să fie aşa, tocmai pentru a păstra capitalizată nemulţumirea faţă de Traian Băsescu. Conflictul s-a acutizat din nou în urma unei declaraţii a lui Victor Ponta, din vara acestui an, cînd Institutul Naţional de Statistică a făcut publice datele recensămîntului, iar Victor Ponta a spus că, pe baza numărului total de locuitori, Traian Băsescu ar fi trebuit destituit. Victor Ponta ştia foarte bine că datele recensămîntului nu au nici o legătură cu listele electorale, dar a reluat minciuna propagandistică – altfel nu putem să-i spunem –, amestecînd datele recensămîntului cu problema electorală. Declaraţia a atras o ripostă din partea preşedintelui Traian Băsescu şi apoi lucrurile s-au deteriorat din nou. Gîlceava lor politică e previzibilă, pe mine mă lasă rece. Dar în momentul cînd gîlceava se reflectă în acte legislative, atunci devine foarte grav, pentru că se observă că motivaţia promovării legilor nu este aceea de a pune lucrurile într-o bună rînduială. Legile sînt transformate în acte de război faţă de partea cealaltă. Iar în cazul de faţă, şi faţă de întregul popor.

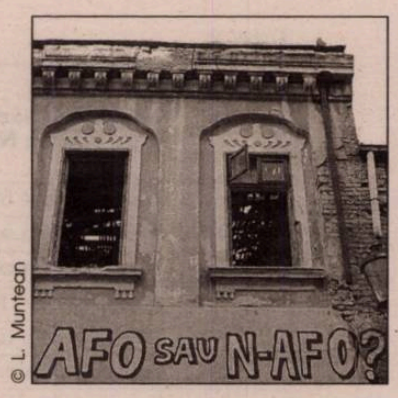

© L. Muntean

Se vorbeşte însă la noi, foarte des, despre tot felul de „războaie"...

Da, este un poncif al presei. În lipsa altui cuvînt, îl folosim pe acesta...

Este un poncif, într-adevăr, iar cuvîntul e lipsit uneori de substanţă. Dar, repetat zi de zi în mass-media, are efect asupra oamenilor: publicul chiar ajunge să creadă în el. Se spune, aşadar, că Victor Ponta e în război cu baronii locali. Sau că există un război surd între liderii USL, care mai rar răzbate la suprafaţă. La dreapta, formaţiunile politice sînt şi ele într-o veşnică dispută. Uneori, mizele sînt meschine, dar taberele desfăşoară mari forţe şi risipesc energii în „luptă". Cum explicaţi această permanentă stare tensionată?

Prin foarte slaba calitate intelectuală a oamenilor politici şi a presei (în special a presei televizate, care este cea mai prezentă). Pentru ei, politica a rămas la ce se făcea în anii '90: te înjuri tu cu celălalt şi atît. Pe mine mă plictiseşte teribil povestea asta. Ultimul subiect politic serios şi adevărat a fost acciza la combustibil: aveam o decizie luată de cineva, o miză, aveam pe cineva din opoziţie – în cazul de faţă, Traian Băsescu – care a atacat această decizie, argumentînd de ce şi oferind soluţii alternative. Din păcate, presa a limitat-o la „ăla zice, celălalt răspunde", fără să intre în profunzime şi să analizeze mecanismele deciziei şi scopul lor. Oamenii au rămas, aşadar, cu aceeaşi imagine de ceartă sterilă pe care o văd de peste 20 de ani, deşi subiectul era important. În interiorul PSD nu cred că este un război. Pur şi simplu, există nişte oameni care îi acordă sprijin liderului lor, Victor Ponta, şi cer ceva în schimb. Pe vremea cînd la guvernare se afla PDL, fenomenul era mai puţin vizibil, căci PDL n-a fost niciodată un partid foarte bine extins la nivelul administraţiei locale, nu avea atîţia primari şi preşedinţi de Consilii Judeţene. Dar pe vremea lui Adrian Năstase era tot aşa: o dispută surdă între baronii locali şi şeful de la centru. Numai că Adrian Năstase era un lider mai puternic, mai sofisticat şi mai inteligent decît Victor Ponta şi reuşea cumva să-i pondereze pe liderii locali; în 2004, chiar a decapitat pe cîţiva dintre ei (de exemplu, cazul celebrului Nicolae Mischie de la Gorj). Ponta nu arată aceeaşi forţă de a le rezista. Nu iese la bătaie, evadează rapid din orice situaţie şi preferă să-i delege pe alţii să rezolve problemele, ca să-i mulţumească pe baronii locali – pe Liviu Dragnea, de pildă –, indiferent de costuri şi de consecinţe. Legea descentralizării este, de pildă, un exemplu al felului în care Victor Ponta a încercat să se derobeze de la a-şi asuma o decizie. L-a lăsat pe Liviu Dragnea să se ocupe. A rezultat o lege care mi se pare superficială, o despicare mecanică a unui sistem naţional. N-au avut grijă să facă o descentralizare cugetată, care să servească unui scop. Singurul sistem naţional care s-a descentralizat – dar a durat cîţiva ani şi a presupus nişte costuri – a fost sistemul de Protecţie a Copilului. Procesul a avut loc sub o atentă coordonare europeană: în timp, s-au delegat fondurile, atribuţiile, responsabilităţile către autorităţile locale. Autoritatea centrală a rămas cu un foarte puternic rol de reglementare, de control şi de sancţionare.

Ar putea reveni un fel de regim precum cele din multe ţări ex-sovietice, capitaliste în felul lor, dar populiste şi cu regimuri autoritare.

Or, legea descentralizării a lui Liviu Dragnea nu conţine mai nimic în acest sens, cu excepţia unui paragraf în care se spune că ministerele păstrează rolul de control şi coordonare. Dar nu se spune *cum* păstrează acest rol, nu se spune nimic despre pîrghiile şi procedurile pentru a-şi exercita rolul. Ne vom trezi în situaţia în care toate direcţiile deconcentrate ale statului vor avea o dublă subordonare – faţă de Consiliul Judeţean şi faţă de ministere –, dar autoritatea ministerului va fi foarte fragilă. Multe segmente din administraţie vor rămîne strict în mîna şefilor de Consilii Judeţene, ceea ce mi se

DILEMA VECHE

Dragi dilematici,

De mai bine de 20 de ani, Dilema veche continuă să apară și să-și păstreze spiritul datorită dumneavoastră – cei care o cumpărați, săptămînă de săptămînă.

Înființată în ianuarie 1993 (sub numele Dilema) de dl Andrei Pleșu, a devenit astăzi mai mult decît o revistă tipărită. Ediția online (dilemaveche.ro) este mai bogată în conținut decît ediția tipărită, iar evenimentele pe care le-am organizat de-a lungul anilor (precum Clubul Dilema veche și Festivalul Dilema veche în Cetatea Alba Iulia) s-au bucurat de succes. "Colecțiile cu dichis" distribuite împreună cu revista în ultimii ani nu au fost lansate pentru că "e la modă", ci pentru a le oferi cititorilor valori culturale incontestabile: filmele lui Chaplin, capodopere ale teatrului românesc, concerte memorabile pentru pian interpretate de Daniel Barenboim și Radu Lupu.

Chiar și în ultimii ani, dominați de criză, am reușit să ne păstrăm cititorii: revista noastră e cumpărată săptămînal de aproximativ 6.500 de persoane și, conform Studiului Național de Audiență, are în medie 40.000 de cititori pe ediție.

Sînt redactor-șef din 1998 și fiecare săptămînă petrecută alături de colegii mei este o bucurie. "O revistă se face dansînd" – ne-a spus dl Radu Cosașu cîndva, la începuturile Dilemei. Așa încît ne străduim să păstrăm normalitatea, umorul, buna dispoziție. Pentru a menține această stare de spirit, dumneavoastră ne sînteți de mare ajutor, prin mesajele și scrisorile pe care ni le trimiteți și care ne arată că, în timp, am creat o adevărată comunitate a "oamenilor cu dileme".

Avem nevoie de dumneavoastră în continuare. Cînd mai toată lumea din jurul nostru spune că "presa tipărită va dispărea", noi ne străduim să demonstrăm că, în România, există în continuare destui cititori inteligenți, spirituali, preocupați de ce se întîmplă în jurul lor, care au nevoie de o revistă în care să găsească diversitate de opinii, autori de valoare, cultură, reportaje, reflecții asupra societății.

De curînd, Adevărul Holding (trustul de presă din care face parte revista noastră) și-a revizuit și îmbunătățit sistemul de abonamente. Așa încît vă recomand să vă abonați la Dilema veche.

Dar, fie că vă abonați sau nu, rămîneți în continuare prietenii noștri dilematici, fără de care nu am fi reușit să rezistăm mai bine de două decenii. Vă mulțumim!

Iar pentru 2014 vă urăm "la mulți ani" și, cum se spune la noi în redacție – de la Caragiale citire – "să fiți sănătoși și veseli"!

Mircea **VASILESCU**

Departament Abonamente Dilema veche:
Tel.: 0318.603.085, 0318.603.057
(luni – vineri, între 09.00 –18.00)
E-mail: abonamente@adevarulholding.ro

pare foarte riscant, pentru că ei şi acum, în actuala administraţie centralizată, fac foarte multe lucruri după cum îi taie capul, fără să dea socoteală nimănui, uneori cu consecinţe dramatice.

Dar, în principiu, o descentralizare ar fi necesară: sîntem în continuare un stat hipercentralizat, ceea ce naşte birocraţie, lentoare în decizii, lipsă de flexibilitate în elaborarea şi aplicarea unor politici publice...

Aşa este, numai că descentralizarea trebuie făcută cu atenţie, menţinînd un echilibru logic şi eficient între elaborarea de politici, control (care trebuie să rămînă la nivel naţional) şi implementarea politicilor, care trebuie să treacă la administraţia locală. Cu o condiţie: ca autorităţile locale să ştie de frica centrului. Sau ar mai fi soluţia să federalizăm ţara. Dar şi în ţările federale există un nucleu de legislaţie care se aplică tuturor, la nivel naţional. Noi nu avem însă o tradiţie federală, iar federalizarea nu se poate impune de sus în jos, ea se face doar de jos în sus (cum s-a făcut în Germania, de pildă). Aşa încît federalizarea e o imposibilitate în România.

Guvernul îşi justifică foarte des deciziile spunînd „cetăţenii ne-au votat, avem o majoritate substanţială". E corect?

E corect pînă la un punct. Dacă ai majoritatea, nu-ţi poţi permite să faci orice. Cu o majoritate poţi instaura şi o dictatură – cum ştim că s-a şi întîmplat în istorie. Filozofia politică actuală ţine la un loc majoritatea, legea şi Constituţia. Peste lege şi peste Constituţie nu poţi trece, chiar dacă ai o majoritate covîrşitoare. Nu poţi mutila legile pentru că ai majoritatea. Şi mai contează şi bunul-simţ, care nu e reglementat prin lege...

Atunci, nu avem o problemă şi cu cei care votează? Căci au trimis în Parlament o majoritate care îşi permite să facă orice...

culul, în rutina de zi cu zi. Cînd se întîmplă ceva ieşit din comun – da. Bunăoară, preşedintele Băsescu ştie să folosească acest instrument cînd are de spus lucruri importante. De fapt, făcea asta încă de cînd era primarul Capitalei. Îmi amintesc de conferinţele lui de presă, convocate duminica la ora 12. Atunci era mai multă presă scrisă care conta, ziarele încă erau influente; el ştia că duminica e o zi mai săracă în ştiri, aşa că apărea şi genera subiecte de presă. Eu admit că politicienii ne folosesc pe noi, jurnaliştii, în funcţie de *timing*-ul nostru, ca să-şi promoveze mesajele. Accept asta, cu condiţia ca mesajele să aibă consistenţă. Altminteri, totul se diluează. De aceea, mesajele care se tot repetă la televizor nu au, de fapt, influenţă asupra publicului. Să ne amintim că Traian Băsescu a cîştigat alegerile în 2004 în condiţiile unor televiziuni majoritar ostile; tot aşa a cîştigat şi referendumul din 2007. Şi chiar pe cel din 2009. Dacă influenţa televiziunilor ar fi fost atît de mare cît îşi închipuie unii, ar fi trebuit să vină mai mulţi oameni la vot. Dar politicienii îşi fac iluzii că televiziunea are efecte puternice asupra publicului.

Într-adevăr, la alegeri s-au prezentat doar 40% dintre alegători. Nu cumva prezenţa masivă a politicienilor la televizor a creat mai degrabă lehamite în electorat?

Categoric. Aici e tot vina clasei politice, care a inundat ţara şi casele oamenilor cu o vorbărie inutilă şi fără rost. Astfel încît mulţi oameni se derobează de la responsabilităţile politice şi civice şi îşi văd de viaţa lor.

„Clasa politică" e un termen generic. Dar vina nu se împarte în mod diferit între indivizi ori partide? În acest război generalizat, nu mai contează cine „a ridicat primul piatra"? Unii spun că Traian Băsescu, care a anunţat, înainte de a fi ales, „ţepele din Piaţa Victoriei". Alţii spun că, dimpotrivă, au început ceilalţi, iar Traian Băsescu n-a făcut decît să reacţioneze...

Nu poţi mutila legile pentru că ai majoritatea.

Eu nu dau vina niciodată pe electorat. E tot vina politicienilor. De cînd am trecut la democraţie, politicienii au profitat de ignoranţa corpului electoral – întotdeauna au făcut asta! –, în loc să încerce să-şi educe electoratul, să-l determine să voteze în cunoştinţă de cauză. Şi atunci, nu poate fi vina corpului electoral – sau responsabilitatea corpului electoral – că se întîmplă ce se întîmplă. Criteriile de selecţie în interiorul partidelor sînt lamentabile, aşa încît rezultă o clasă politică mediocră. În politică au ajuns, în majoritate, cei care s-au ratat în propriile meserii: nu le-a mers aici, nu le-a mers dincolo, au intrat în politică, au lipit cîţiva ani afişe electorale, cu speranţa că la un moment dat îşi vor face o carieră de politicieni. Aşa s-a „recrutat" elita politică din România – cu excepţiile de rigoare, desigur. Actualul Parlament cam aşa arată.

Atunci, ajungem la o altă problemă: în ciuda stării de război afişate permanent, partidele noastre se înţeleg, de fapt, în mod transversal – sau, mai simplu spus, pe sub masă – asupra acestui punct: e interesul tuturor ca lucrurile să rămînă aşa. Astfel încît legea partidelor nu se schimbă, sistemul de finanţare a partidelor nu se schimbă. Partidele au un „ce profit" de pe urma sistemului actual, aşa că la acest capitol preferă varianta „pupat toţi Piaţa Endependenţi"...

Nimeni nu pleacă de la cozonac ca să lase în loc pe unul mai inteligent şi mai cu bunsimţ. Politicienii din toate partidele au crescut împreună. Chiar şi aşa-numitele „împrospătări" generaţionale din partide nu au dus la nimic: cei nou intraţi au preluat destul de repede năravurile celor vechi.

Războaiele se duc mai ales la televizor: dacă faci un zapping *pe diversele posturi TV – de ştiri sau nu –, găseşti, seară de seară, jumătate din Guvern şi un mare număr de parlamentari dîndu-şi cu părerea din studio. Se întîmplă de ani întregi. Dar mai ţine asta, mai are efect asupra publicului?*

Nu ţine, dar altceva nu există. Apariţia la televizor nu mai are efect asupra publi-

Polarizări în societatea românească au mai fost. La începutul anilor '90, lumea era pro-Iliescu şi anti-Iliescu. Acum, pentru foarte mulţi, lumea se împarte între „băsişti" şi „antibăsişti". Cred că principalul responsabil pentru divizarea societăţii româneşti de astăzi este Traian Băsescu. Dar problema este *de ce a făcut-o*, pentru ce motive. Pentru anii '90, avem explicaţia: decizia FSN de a participa la alegeri, atmosfera postcomunistă... Cred că divizarea societăţii de atunci nu a avut un rol benefic. Acum, cred că da. Traian Băsescu, prin natura sa impulsivă şi de luptător în arenă, a pus pe masă problemele ţării, în special cele legate de justiţie. Traian Băsescu i-a intuit slăbiciunile, a promovat o legislaţie pentru reforma justiţiei şi, atunci, cei care s-au simţit vizaţi s-au coagulat şi au format tabăra cealaltă. Dar scopul a fost în esenţă corect. L-a şi dus, în bună măsură, la îndeplinire. S-au văzut efectele ori de cîte ori ceilalţi au încercat să atenteze la sistemul judiciar: fie prin schimbări abuzive (cazul Ţuluş – Chiuariu, în 2007), fie prin modificări aduse Codului Penal şi prin Legea amnistiei, cum s-a întîmplat acum.

Dar despre ce se întîmplă în justiţie se spune foarte des că e tot „politizare", mulţi oameni percep justiţia tot ca pe o parte a războiului politic şi cred că Traian Băsescu n-a făcut decît să-şi plaseze oamenii lui la conducerea Parchetului şi a DNA...

Depinde ce înţelegem prin politizare. Dacă ne amintim cine era în Consiliul Superior al Magistraturii în 2005 şi ce rezistenţă înverşunată a existat împotriva reformării sistemului judiciar, putem observa că Traian Băsescu a dus o bătălie extrem de dură cu un corp de magistraţi care – cel puţin la vîrf – nu dorea să se reformeze. Norocul lui a fost că existau oaze de magistraţi oneşti, care îşi respectau meseria, pe care i-a promovat şi care au reuşit, în timp, să se rupă de vechile obiceiuri, să se separe de zona politică (poate nu în totalitate), să recapete demnitatea meseriei: să lucreze fără să le fie teamă că vor primi, la un moment dat, un telefon de

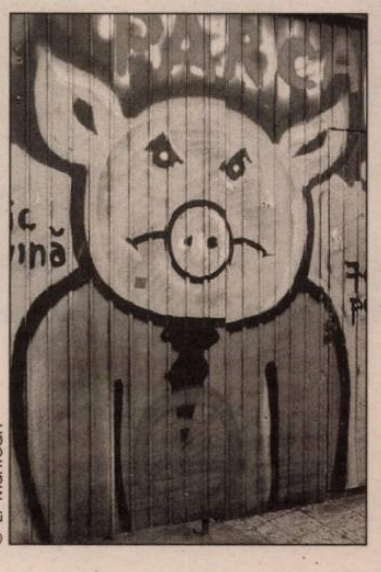
© L. Muntean

la partid. Acesta este marele merit pe care l-aş acorda mandatelor lui Traian Băsescu, deşi preşedintele are şi multe păcate. Situaţia însă nu e ireversibilă. Drumul nu e parcurs pînă la capăt. Intuiţia îmi spune că se vor găsi oricînd, printre magistraţi, „cozi de topor", oameni care vor prefera o relaţie dulce cu puterea politică. Aşa încît contează foarte mult mecanismul de alegere a şefilor de instituţii din domeniul judiciar. Traian Băsescu a făcut şi un compromis politic major în acest sens, cînd s-au numit procurorul general şi şeful DNA. Corpul procurorilor din DNA s-a revoltat cînd s-a făcut numirea doamnei Laura Codruţa Kovesi, tocmai pentru că numirea s-a făcut în urma unui troc politic, nu pentru că ar fi avut ceva cu persoana domniei sale. Acum, lucrurile au intrat în firesc, iar dna Kovesi a lucrat foarte inteligent cînd a ajuns în acel post, într-o atmosferă ostilă. A reuşit să dezostilizeze atmosfera, iar acum DNA comunică mai bine cu presa şi cu opinia publică decît pe vremea dlui Daniel Morar: nu e zi în care să nu primim comunicate de presă. Dl Morar avea nişte principii mai rigide în relaţia cu presa – ce-i drept, avînd şi o justificare legală. Cred că e normal ca procurorii să informeze opinia publică în legătură cu ce fac.

Comunicarea sporeşte încrederea, ceea ce e important în societatea noastră. Multe sondaje arată că românii nu au încredere: în vecini, în minorităţile naţionale, în instituţii etc. Iar un sondaj recent realizat de INSCOP şi publicat în Adevărul *arată că 44% regretă comunismul. E grav? Avem o problemă „cu poporul"?*

Ăsta e poporul, cum poţi să-l schimbi? Poţi să-i faci pe nemţi la fel de *laissez-faire* cum sînt grecii? Dar, dintre cei care au nostalgia comunismului, mă gîndesc că e important să fim atenţi la vîrsta lor. Nu sînt sociolog şi nu am instrumentele necesare analizei. Dar cred că cei peste 60 de ani sînt iremediabil nostalgici: ei regretă sincer şi în cunoştinţă de cauză faptul că aveau o anume stabilitate, libertatea de exprimare nu-i interesa, în schimb, aveau o minimă siguranţă a zilei de mîine. Cei de vîrsta noastră – 40-50 de ani – ori au uitat ce-a fost, ori nu înţeleg avantajele libertăţii. Dacă sînt şi tineri de 20-30 de ani care regretă comunismul, ei vorbesc în necunoştinţă de cauză. Eu nu văd însă un pericol în această nostalgie. Un comunism cum a fost la noi şi în alte ţări nu cred că mai are şanse să revină. Dar ar putea reveni un fel de regim precum cele din multe ţări ex-sovietice, capitaliste în felul lor, dar populiste şi cu regimuri autoritare.

Sîntem în Uniunea Europeană din 2007, dar şi pe acest plan, „războiul" continuă. Pe tema justiţiei, România e în continuare supravegheată. Pe alte teme – de la fondurile europene la aplicarea unor norme comunitare – sîntem, din cînd în cînd, „mustraţi" de la Bruxelles. S-ar părea că încă nu putem ieşi din paradigma în care am funcţionat în ultimii 20 de ani: Comisia Europeană trebuie să ne împingă mereu de la spate...

Să fim serioşi, de 20 şi ceva de ani, românii au vrut în Uniunea Europeană, aici nu există dubii. Dar se întîmplă un lucru de care mă temeam înainte de 2007: după ce am intrat în UE, credem că avem toate drepturile pe care le are orice ţară europeană, nu şi toate îndatoririle. E din ce în ce mai frecvent acest gen de retorică: „Sîntem partenerii şi egalii lor, de ce ne controlează, de ce ne mustră?" De aceea ne mustră: pentru că vrem doar beneficiile, nu şi responsabilităţile. Ce s-a întîmplat în „marţea neagră" este o dovadă clară că am încălcat responsabilităţile faţă de valorile europene. De aceea au reacţionat ambasadorii unor ţări europene, cerînd explicaţii în legătură cu modificarea Codului Penal şi Legea amnistiei. A fost o reacţie, o *reacţiune* extremă la o *acţiune* extremă. E o lege a fizicii: o acţiune atrage o reacţiune pe măsură... E un unicat ce s-a întîmplat, dar primul pas l-au făcut cei care au modificat legile. În anii '90, erau frecvente astfel de reacţii, dar atunci nu eram în UE. Acum, se pune problema dacă mai îndeplinim criteriile politice de la Copenhaga – democraţie, stat de drept, domnia legii –, ceea ce ne duce înapoi în 1995.

Mircea VASILESCU

Cine toarnă gaz pe foc. „Politica"

În 2012, suspendarea preşedintelui Traian Băsescu a declanşat mari tensiuni şi pasiuni. Nu prea au ieşit oameni în stradă – nici pro, nici contra –, n-au ieşit în număr suficient nici la vot, astfel că, pînă la urmă, referendumul a fost invalidat. A existat însă un uriaş război de vorbe şi opinii despre orice. Chiar şi despre numărul de locuitori ai ţării, care a devenit subiect de dispută (deşi, pînă cu puţin timp înainte, nimeni nu părea să aibă o problemă existenţială pentru că nu ştim cîţi sîntem în România). Părea că toată lumea „face politică". Nu mai fusese aşa de la începutul anilor '90.

© V. Dorolţi

Imediat după căderea comunismului, libertatea de exprimare a fost cîştigul cel mai vizibil. Practic, în cîteva zile, s-a pornit un iureş de opinii – mai ales pe teme politice – la care cei mai mulţi concetăţeni de-ai noştri nici nu îndrăzneau să spere, cu o săptămînă înainte. Tot în cîteva zile au reapărut partidele istorice – PNL şi PNŢ. Mai erau în viaţă cîţiva foşti lideri ţărănişti şi liberali din perioada interbelică, iar în jurul lor s-au regrupat şi alţii: foşti membri, acum oameni în vîrstă, dar şi tineri care proveneau din familii cu biografii politice de dinainte de comunism. Ori, pur şi simplu, oameni care se recunoşteau în ideologia noilor (vechi) partide. Cînd Frontul Salvării Naţionale – structura de conducere a ţării care preluase puterea după căderea lui Ceauşescu – a anunţat, prin vocea lui Ion Iliescu, că se va transforma în partid şi va participa la alegerile care urmau să aibă loc pe 20 mai 1990, lumea românească s-a polarizat politic şi s-au pornit militantismele: „feseniştii" voiau linişte şi stabilitate în ţară, „antifeseniştii" cereau reforme democratice profunde, după model occidental, şi „punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara" (adică interzicerea accesului la funcţii publice pentru demnitarii fostului regim). Manifestaţiile de stradă erau frecvente, iar pentru foarte mulţi cetăţeni, a-ţi exprima opţiunile ideologice (inclusiv prin participarea la mitinguri, electorale sau nu) însemna „să faci politică". Cred că atunci s-a instalat în mentalul colectiv această ciudată echivalare între faptă şi vorbă: *a face politică* se confunda cu *a vorbi despre politică*. Îmi amintesc că mulţi oameni, dacă li se cerea părerea în legătură cu politichia zilei, reacţionau prompt cu „eu nu fac politică", privind un pic speriaţi sau măcar surprinşi. În schimb, alţii – destui – abia aşteptau să-şi expună, cît se poate de răspicat, tăria opiniunilor... Prieteni de-o viaţă se certau pentru că aveau opţiuni politice contrare, membrii aceleiaşi familii nu-şi mai vorbeau cu zilele din motive de „politică".

De fapt, nu ideologiile politice erau „vinovate", ci lipsa exerciţiului democratic, educaţia proastă, oboseala şi teama adunate în anii comunismului, cînd nu era deloc bine să spui deschis ce gîndeşti. Dar mulţi oameni au crezut sincer că „politica e de vină" şi cu asta au rămas. Şi nu doar politica „în general", ci şi *oamenii politici* în carne şi oase: Iliescu pentru că era comunist, Raţiu şi Câmpeanu pentru că voiau să-i aducă înapoi pe moşieri şi pe burghezi... Bineînţeles, au fost destui care au exploatat naivitatea civică a „poporului" (mai ales cei dedaţi la manipulări şi intoxicări, în timpul regimului comunist). Aşa încît, într-o hărmălaie generală, cu emoţiile în gît şi cu gîndirea pusă între paranteze, am ratat – politicieni şi popor deopotrivă – ocazia de a intra în democraţie pe baze raţionale şi de a înţelege pluralismul politic ca pe ceva firesc. În timp, lucrurile s-au mai calmat. Alternanţa la putere a celor două mari tabere politice le-a dovedit oamenilor că a nu mai avea „stabilitatea" unui partid unic nu e o catastrofă, dimpotrivă: una dintre lecţiile democraţiei a fost învăţată din mers. Dar politicile ineficiente şi corupţia au creat senzaţia (dominantă azi într-o bună parte a electoratului) că „toţi sînt o apă şi-un pămînt". Traseismul – o altă maladie cronică a politicii de tranziţie – a accentuat această senzaţie. Aşa încît, azi, se vorbeşte generic despre o „clasă politică" indistinctă, care pe cei mai mulţi îi nemulţumeşte în ansamblu. În toate sondajele, cota de încredere cea mai scăzută o au partidele politice şi Parlamentul. Iar la ultimele alegeri s-au prezentat doar 40% dintre cetăţeni. (Vremurile cînd cetăţenii cereau imperativ să se prelungească programul secţiilor de votare sînt apuse...) Unii analişti consideră că, pe acest fundal de scepticism politic, ar fi spaţiu pentru apariţia unor partide noi, „altfel". Au apărut cîteva, dar nu reuşesc să se impună. Oare tocmai pentru că mulţi cetăţeni s-au săturat de politică şi au ajuns la concluzia că „oamenii serioşi" îşi văd de treaba lor, nu se amestecă în hîrdăul politicii? Posibil. Dar, în acest caz, ne întoarcem cumva la începutul anilor '90, la cei care se grăbeau să spună, un pic speriaţi şi dornici să-şi salveze faţa, „eu nu mă bag în politică"? În general, politica a ajuns să aibă o imagine proastă, iar partidele profită, de fapt, de pasivitatea cetăţenilor: o dată la cîţiva ani, oamenii votează, apoi aşteaptă să li se rezolve problemele şi bombăne că „nici ăştia n-au făcut nimic". Manifestări publice, ieşiri în stradă? Mai nimic. Cu mare greutate, sindicatele reuşesc să aducă în faţa Guvernului cîteva mii de oameni, se rostesc cam aceleaşi refrene şi se mai „bifează" o acţiune sindicală care nu duce nicăieri. Singurul protest civic demn de luat în seamă a fost cel legat de Roşia Montană: în momentele sale culminante, zeci de mii de oameni au ieşit în stradă, simultan în mai multe oraşe. Dincolo de subiectul în sine (exploatarea minieră de la Roşia Montană), protestul a fost important pentru că a dezmorţit spiritul civic şi, cu siguranţă, i-a pus pe gînduri pe guvernanţi. E posibil ca această mişcare provocată de #unitisalvam să însemne un nou început sau, dimpotrivă, să rămînă un episod unic. Vom vedea. Dar îmi închipui că, văzînd zeci de mii de oameni în stradă, prin capetele celor care sînt sau au fost la guvernare a trecut, fie şi pentru o clipă, gîndul: „Şi dacă se adună o sută de mii sau mai mulţi?..."

„Întotdeauna va rămîne loc pentru «pupat toţi piaţa Endependenţi»."

În acest peisaj, e mai degrabă straniu că, în 2012, s-au declanşat atîtea pasiuni din motive politice. Dar numai la prima vedere. În viaţa de toate zilele, cetăţenii nu mai pun energii în politică. Intrarea în NATO şi în UE a creat un anume sentiment de siguranţă (care, la începutul anilor '90, cînd mulţi se temeau că „neocomuniştii" ne vor preda Moscovei, n-avea cum să existe), iar cei cîţiva ani de creştere economică accelerată i-au ţinut pe oameni ocupaţi cu munca şi cu viaţa lor. Dar în 2012, după cîţiva ani de criză economică şi într-un context politic tulbure, au avut loc lucruri neobişnuite şi într-un fel care a stîrnit îngrijorare. Nu era prima suspendare a preşedintelui, dar modul în care s-a lucrat a fost extrem de brutal: un fel de război-fulger care, sperau iniţiatorii, urma să le asigure succesul înainte ca lumea să se prindă. Numai că lumea – din România şi din afară – s-a prins şi a reacţionat. Privind înapoi la *fapte* şi *acţiuni politice*, ne dăm seama că totul a fost complet iraţional. Să schimbi peste noapte nişte reglementări, sperînd că lumea (inclusiv partenerii din UE) le va înghiţi pe nemestecate e complet stupid şi arată că liderii USL care au decis asta nu ştiu pe ce lume se află. Sau că ura faţă de Traian Băsescu îi domină şi îi împinge la acte necugetate. În ambele ipoteze, se cheamă că deciziile politice la vîrf se iau emoţional şi prosteşte, deci periculos. Ne-am întors cumva în anii '90 – după ce părea că ne-am limpezit şi am intrat într-o oarecare normalitate – cînd politica se făcea vehement şi emoţional, între „fesenişti" şi „antifesenişti". Numai că, acum, majoritatea cetăţenilor nu mai e dispusă să participe emoţional la bătăliile politice. Probabil că o bună parte a electoratului s-a maturizat mai mult decît îşi închipuie politicienii, care aleargă în continuare după voturile celor care sînt mai uşor de cumpărat ori de păcălit (cu „o sută de lei în plus la pensie", conform modelului lansat de Ceauşescu la ultima sa apariţie în public, pe 21 decembrie 1989, cînd a încercat fără succes să-i potolească pe oamenii din faţa CC al PCR). Dar, deocamdată, o bună parte a electoratului nu se manifestă politic, nici măcar prin prezenţa la vot. Aşa încît, după ce-şi iau tainul de voturi, politicienii revin la jocurile dintre ei, la disputele fără miză, la lipsa de orizont, la combinaţiile de culise. În cele mai multe, decisivă e tot implicarea emoţională. După ce, în 2012, au fost strîns uniţi împotriva „dictatorului Băsescu", Victor Ponta şi Crin Antonescu se fac acum, reciproc, „mincinoşi". Din asta o să se rupă ditamai alianţa care avea drept ţel suprem să „scape ţara de dictator". Dar orice mare ţel se pierde cînd politicianul român, rănit în orgoliul său, simte impulsul de a-i zice de la obraz aliatului de pînă mai ieri: „Îţi trag palme, mă-nţelegi?" Dar întotdeauna va rămîne loc pentru „pupat toţi piaţa Endependenţi".

Schimbări

De cînd fericirile liberalismului s-au revărsat asupra ţării noastre, liberalii şi conservatorii mereu se luptă, şi, cu deosebire în cursul celor din urmă doi ani, ne-au dat destule dovezi că o sinceră şi neîmpăcată ură îi desparte. O mulţime de oameni au fost daţi în judecată; altă mulţime a fost perchiziţionată; s-a ticluit catastiful de păcate: în sfîrşit, pentru ca toate aceste să se poată face, trebue să fie la mijloc o ură sinceră, iar pentru ca să se poată urî, oamenii trebue să aibă motive bine întemeiate.

Trebue deci să fie ceva, ce deosebeşte pe liberali de conservatori.

Era odată o vreme, cînd nu erau în ţară nici liberali, nici conservatori: erau numai boieri, ciocoi, tîrgoveţi şi ţărani. D'odată însă se întorc de prin străinătate o mulţime de tineri, care ştiau multă carte, aveau multe aspiraţiuni frumoase, dar nu cunoşteau ţara. Ei cer să se facă schimbări în aşezămintele ţării şi aveau tot dreptul să facă această cerere, deoarece, în adevăr, era trebuinţă de anumite schimbări. Din nenorocire însă aceşti tineri nu cunoşteau îndestul starea şi adevăratele trebuinţe ale ţării; astfel cereau nişte schimbări, pe care bătrînii, ca nişte oameni, cari cunoşteau ţara, nu le puteau primi ca bune şi folositoare. Astfel se produce cea dintîi luptă politică; tinerii cer schimbări, iar bătrînii le răspund: voim şi noi să facem anumite schimbări, nu însă pe acele pe care le cereţi voi.

I.L. Caragiale,
Liberalii şi conservatorii

Mircea VASILESCU

Cine toarnă gaz pe foc. „Presa"

Nimeni nu va şti vreodată cîte ziare şi reviste au existat la începutul anilor '90. În primele luni de după căderea comunismului, cozile la ziare şi reviste erau la fel de mari ca acelea la alimente. Dacă pentru alte drepturi şi libertăţi democratice a trebuit să aşteptăm ceva mai mult timp, libertatea de exprimare ne-am cucerit-o instantaneu. Şi am văzut că e bine. De atunci, ne-am obişnuit – cetăţeni şi guvernanţi – cu acest cuvînt-umbrelă, folosit şi la bine, şi la rău, şi adecvat, şi inadecvat: „presa". Care zice, face, drege... Doar că, sub umbrelă, lucrurile sînt mai încurcate.

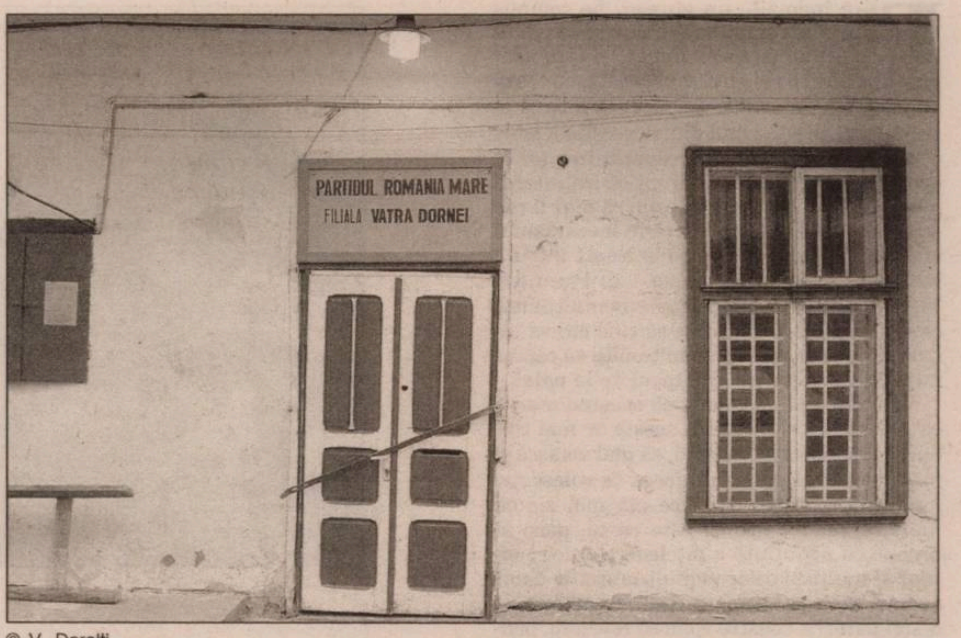

© V. Dorolţi

Cine citeşte, acum, ziarele din primăvara lui 1990 constată că erau pline de opinii exprimate cît se poate de radical. E mai greu să-ţi dai seama care erau faptele, evenimentele petrecute atunci, căci aproape nimănui nu-i păsa de informaţia corectă, astfel încît informaţiile sînt incluse (şi, evident, denaturate în funcţie de perspectivă) în opinii. Tăcută în vremea comunismului, lumea românească avea, brusc, multe de spus. Temătoare şi de umbra ei, pînă în 1989, societatea noastră redescoperea cu delicii „tăria opiniunilor" sale. Aşa încît presa tipărită a fost importantă în acei ani, în ciuda lipsei de profesionalism. Cu o televiziune „de stat" care încă nu ştia să fie independentă şi cu un radio public care s-a profesionalizat mai rapid, dar discret (adică fără să creeze impact), presa scrisă a fost, o bună bucată de vreme, puternică şi influentă în dezvoltarea proaspătului nostru spaţiu public. Şi, bineînţeles, în evoluţia curentelor şi ideologiilor politice. Se consideră (au apărut şi studii academice pe tema asta) că, în 1996, alternanţa la putere prin victoria lui Emil Constantinescu şi a Convenţiei Democratice n-ar fi fost posibilă fără aportul presei. Influenţa ei a fost, aşadar, importantă tocmai pentru că presa noastră s-a construit, la început, de o parte şi de alta a baricadei politice: ori cu puterea („neocomunistă"), ori cu opoziţia („democratică"). Chiar şi după apariţia televiziunilor private (Tele7abc, PRO TV, Antena 1 şi apoi celelalte), presa scrisă a continuat să aibă influenţă în politică, în alegeri, în societate. Acum nu mai are, deşi cei mai mulţi politicieni cred că da. Sau, mai bine zis, nu mai are *acel* tip de influenţă din anii '90. Dar televiziunile – între timp înmulţite *peste* ceea ce poate suporta piaţa românească – au un rol în otrăvirea peisajului public şi în inducerea sentimentului de „cetate asediată" pe care îl au mulţi concetăţeni de-ai noştri.

Formate şi reţete noi şi vechi, concursuri a căror promovare a creat senzaţia că nu trebuie să faci nimic şi capeţi premii (paradigma lui „te uiţi şi cîştigi"), reality show-uri în care cetăţenii obişnuiţi deveneau protagonişti au creat, în public, o adevărată dependenţă de televiziuni. Cînd au apărut televiziunile „de ştiri", părea că nişa celor dornici de informaţii şi opinii pe subiecte serioase era satisfăcută. Dar televiziunile de ştiri au devenit rapid nişte centre de răspîndit păreri de-a gata, fabrici de imagine pentru politicieni, instrumente de propagandă sau măcar de „lansat subiecte pe piaţă". Un concubinaj care rezistă deja de cîţiva ani între politicieni şi unele posturi TV ne-a adus în situaţia ca foarte multe dintre aşa-zisele subiecte politice să apară după o schemă bine pusă la punct: politicianul X zice ceva într-un talk-show, zisa lui (chiar dacă e un fleac sau o aiureală) este apoi difuzată în mod repetat ca „ştire" de acelaşi post TV, apoi de alte posturi, apoi de ziare şi site-uri. Ca să-l contracareze, politicianul Y urmează aceeaşi schemă, dar cu ajutorul altei televiziuni. Audienţa televiziunilor de ştiri şi a emisiunilor de acest tip e mică – abia dacă atinge 2-300 de mii de persoane –, dar impactul e mare prin repetarea pisăloagă a „ştirii". S-au dus vremurile de glorie cînd Florin Călinescu îi putea spune (obraznic? realist? cinic?) lui Emil Constantinescu: „La emisiunea mea se uită mai mulţi oameni decît v-au votat pe dumneavoastră."

Un lucru merge în continuare neabătut, cu capul spre zidul final: obsesia de a cîştiga audienţa cu mijloace primitive.

Televiziunile private şi-au luat, o vreme, în serios rolul de entităţi alternative la televiziunea publică, în materie de informare corectă a cetăţeanului şi de reflectare a agendei publicului, dar pentru că scopul lor principal este de natură comercială, au vizat mai ales creşterea audienţei (şi, deci, a veniturilor din publicitate). PRO TV a impresionat de la început pentru că era altceva – de la conţinutul programelor, pînă la felul de a-şi promova vedetele şi emisiunile, de la tehnica montajului pînă la ştiinţa de a-i induce telespectatorului sentimentul libertăţii „de tip occidental". Unele dintre celelalte televiziuni s-au inspirat, discret, din tehnicile „proteviste" sau măcar au fost puse în situaţia de a-şi construi profilul prin raportare la postul TV din Pache Protopopescu. O vreme, noile televiziuni au băgat în seamă politica, programînd ample talk-show-uri, cu miniştri şi parlamentari. A contat: cetăţeanul putea vedea, în direct, confruntarea de opinii diverse. Dar demonul audienţei a făcut ca, în timp, cetăţeanul să cedeze locul *consumatorului,* în ocupaţiunea mintală a producătorilor şi managerilor din televiziuni. Iar consumatorul avea nevoie de distracţie.

Să facem un exerciţiu absurd: să presupunem că, timp de o săptămînă, toate televiziunile s-ar abţine să mai dea pe post „ştiri" de genul „Ponta a zis, Băsescu a replicat" etc. şi ar da numai ştiri serioase, ca la carte, bazate pe fapte şi evenimente. Cred că atmosfera publică ar deveni mult mai senină şi o bună parte dintre cetăţeni n-ar mai trăi cu sentimentul că „ţara merge prost". Sau ar înţelege motivele *reale* pentru care ţara merge prost – şi care nu sînt nici pe departe schimbul de adjective între politicieni. Dar, evident, acest exerciţiu rămîne absurd: televiziunile nu mai au curajul să iasă din limitele pe care singure şi le-au creat, iar complicatul sistem de concubinaje cu lumea politică şi cu interesele de afaceri nu le lasă să-şi vadă de treabă aşa cum ar trebui. Ce s-a întîmplat în 2012, cu suspendarea preşedintelui, a fost o hîrtie de turnesol: foarte multe instituţii media s-au reaşezat făţiş pe baricade, amplificînd iraţionalitatea acelor întîmplări care ne-au întors în anii '90. Dar în 2012 s-au întîmplat evenimente ieşite din comun. În viaţa de toate zilele, politicienii apar la televizor pentru a se cafti în direct dintr-un fel de inerţie, ajutaţi de echipele de zgomote pe care şi le-au creat. Cei mai mulţi cetăţeni se uită în altă parte. Dar, într-un fel sau altul, zgomotele ajung şi la ei (şi, eventual, îi enervează şi le creează o lehamite suplimentară faţă de politică). Una peste alta, din combinaţia de goană după audienţă şi grija de a servi patronii politici rezultă o atmosferă toxică, în care cetăţenilor-consumatori li se induce permanent senzaţia că trebuie să fie în alertă şi li se pun în braţe războaie care nu sînt, de fapt, ale lor.

Prostia

Într-unul din numerele noastre trecute vorbeam despre starea bolnăvicioasă a publicisticii româneşti şi îndeosebi a celei politice. Ne întrebam atunci: care să fie cauza acestei stări? O fi disproporţia dintre mijloacele intelectuale şi năzuinţa de a înfăţişa ceva în viaţa publică? O fi năzdrăvănia copilărească a unei societăţi tinere chemată la o viaţă prea matură pentru puterile încă necoapte ale multora?

În privinţa acestor întrebări, care merită, după părerea noastră, toată atenţia oamenilor de ştiinţă, găsim oarecare lămuriri într-un interesant articol al d-lui Paulhan publicat în *La Revue politique et littéraire* din Paris sub titlul: *Despre prostia la om.* D-l Paulhan îşi cercetează obiectul din două puncte de vedere: prostia din punctul de vedere intelectual, adică în idei, şi prostia din punctul de vedere temperamental, adică în fapte. Deocamdată vom căuta să găsim din punctul de vedere întîi lămuririle ce ne trebuiesc.

Mai întîi, prostia este, după acest autor, „mai mult un chip de a înţelege rău decît a nu înţelege deloc, şi mai adesea ea se manifestă sub forma pretenţiei. Pretenţia ne loveşte prin contrastul între ceea ce ni se anunţă şi ceea ce ni se dă în adevăr".

Iată unul dintre viciile care se manifestă mai des în viaţa noastră publică. Să luăm de exemplu o foaie politică, fie ea de orice culoare politică. Ce ni se anunţă? După titlul ei, foaie economică, politică, comercială, literară etc., ne aşteptăm să vedem aci nişte deosebite vederi asupra atîtor însemnate chestiuni dezbătute şi cercetate cît mai adînc posibil. Ce ni se dă? Mofturi, vorbe goale, o frazeologie extravagantă şi imposibilă şi o vădită ignorare a tuturor chestiunilor propuse în dezbatere.

I.L. Caragiale, *Prostia în viaţa noastră publică, 1885*

I.L. CARAGIALE

Pentru coalizarea opoziției

Fără îndoială, un guvern, fie compus din sfinți și mucenici, nu are să poată mulțumi pe toată lumea, și este neapărat natural ca și guvernul acesta, cu toată majoritatea de care se bucură, să aibă și el nemulțumiții săi. Unul dintre aceștia a emis o idee nouă și luminoasă: constituirea lor în opoziție cum se cade. E drept că inițiatorul ideii acesteia, care mărturisim că n-ar fi rea – căci opoziția este necesară în mecanismul statului modern – a scos-o la iveală într-un mod cam pripit. Domnia sa – dl Panu din Iași – crede că o coalizare de nemulțumiți, care să-și aleagă un șef și să țină cîteva întruniri, ar fi destul ca nemulțumiții să capete numaidecît caftanul și pitacul de la palat.

Noi am spus, la timp, că aceasta n-ar fi cu putință, și că pe lîngă aceste ar mai trebui, constituțional vorbind, să mai voiască și majoritatea alegătorilor aceea ce voiesc nemulțumiții noștri. Ceea ce am mai zis cu mult regret tot atunci este că ne pare aproape cu neputință o înțelegere a deosebiților și multicolorilor nemulțumiți, fie chiar asupra unei programe negative. Asupra acestei păreri a noastre voim să revenim, pentru a arăta că faptele o justifică în fiece zi cu prisos. Și nu numai atît. Nu numai că deosebitele spețe de nemulțumiți nu se pot organiza în coaliție, dar încă își dau toate ostenelile să dovedească că niciodată nu le-a crezut lumea atît de slabe pe cît sînt, și că trebuie să renunțe oricine la vreo iluzie în privința puterilor disparate din a căror închegare își închipuie *Lupta* de la Iași că ar ieși o formidabilă legiune de opoziție.

Să dăm exemple.

D-l Dum. Brătianu a fost un vechi membru al Partidului Național-Liberal. Domnia sa s-a rupt de la acest partid, încă nu se știe bine pentru ce. Toată lumea trebuia să creadă că ruptura aceasta se făcuse nu individual din partea d-lui Dum. Brătianu, ci de un grup în capul căruia s-ar fi aflînd domnia sa. Iată un fenomen politic foarte posibil. O deosebire fundamentală de vederi asupra unei chestiuni foarte importante poate oricînd lua naștere în sînul unui mare partid; și asemenea deosebire determină deci o ruptură. Era prin urmare firesc lucru să creadă lumea că un grup de disidenți, avînd pe onor. d-l Dum. Brătianu în frunte, s-au hotărît de astăzi să se rupă de lîngă partid și să-l combată.

Ei bine, nu; nu e ce crede lumea.

Iată că d-l Dumitru Brătianu ne dă la lumină un manifest, plin de abstracțiuni și de formule mistice de politică transcendentală, în care, pe lîngă că exprimă dorința foarte patriotică de a vedea Romînia ajungînd a fi cel mai mare imperiu din lume, ne declară

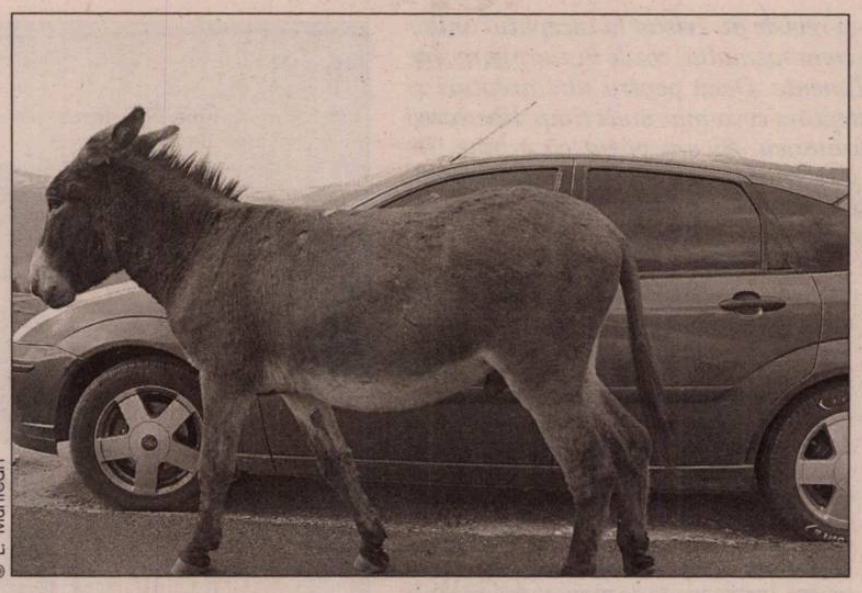
© L. Muntean

categoric că domnia sa nu are partid, nu are grup, nu are pe nimeni alături de domnia sa; că domnia sa este singuratic și stingher, un fel de pui hîrbar, rătăcit de cloșcă și care piuiește jalnic printre străini, departe de adăpostul său firesc. Ce importanță politică poate avea acest piuit? Alegătorii, presupunînd că ar avea toată bunăvoința pentru a împrumuta puterile lor d-lui Dum. Brătianu, l-ar întreba: „Bine, onorabile, d-ta n-ai grup, n-ai pe nimeni; cu cine o să faci, prin urmare, marele imperiu?“. Ce ar răspunde d-l Dum. Brătianu? Vorba ceea: „Eu și cu mine“. Vorbind serios, nu e d-l Dum. Brătianu astăzi, în urma manifestului său, cu mult mai slab decît înainte?

„Bine, onorabile, d-ta n-ai grup, n-ai pe nimeni; cu cine o să faci, prin urmare, marele imperiu?“

Dar să trecem la alt exemplu.

Românul era un organ de publicitate pe care toată lumea se obișnuise să-l creadă ca avînd mare autoritate, ca fiind stindardul unui însemnat grup politic. De la o vreme încoace bătrînul organ din nenorocire s-a cam poticnit; cu o pornire foarte juvenilă și caracteristică, el face, și reușește a dovedi că acele păreri publice în privința autorității sale erau cu mult prea exagerate. El face un apel la toți partizanii și amicii săi, și-i convoacă a se aduna să arate cu prezența lor că urmează „a-l stima și a-l iubi“. Pentru colorit local, convocarea se face la ziua aniversară a mișcării de la 1848. De unde se aștepta lumea să vadă o adunare impunătoare, lucrul se reduce la un conciliabil de vechi prietini și de cîțiva debutanți politici, nemulțumiți pentru cauze regionale: socoteală rotundă, 26 de onorabili și vreo 2 venerabili.

Cam puțintel, dar fie! *Ponderantur non numerantur*. Așteaptă lumea să iasă gazeta, să vedem ce s-a hotărît, pe care teren constituțional venerabilul general și-așează oastea. Cînd colo, ce fusese? Dumnealor erau toți revoltați. De ce? Nu se știe. Și ce au de gînd să facă? Să chibzuiască.

Prea bine, onorabili domni, chibzuiți; chibzuiala e lucru foarte bun, numai atîta că ea cere mai mult sînge rece și cumpăt decît pot avea revoltații de orice vîrstă; așa că dacă d-voastră chibzuiați de cu vreme, nu vă expuneați a da în ziua de 9 iunie o dovadă patentă că părerile lumii despre autoritatea d-voastră trebuiesc mărginite la niște proporții regretabil de reduse.

Iată fapte ce trebuiesc să descurajeze foarte mult pe d-l Panu de la Iași – care, fie zis în treacăt, oricît de nervos și oricît de călduros predică contopirea nemulțumiților, n-a voit deocamdată să se vîre între „revoltați“. E rău din partea domniei sale. Predica domniei sale ar fi cîștigat mult printr-un exemplu personal.

De toate acestea, mărturisim că nouă ne pare rău. Este greu a guverna avînd o opoziție puternică și bine organizată, dar este cu mult mai greu a guverna fără să ai nici una. Și astfel pentru noi, din punctul nostru de vedere, este tot așa de neplăcut lucru ca și pentru *Lupta* să credem că pe fiece zi trebuie să renunțăm mai mult la speranța de a vedea în față-ne o opoziție serioasă.

Luptă în șiruri regulate și disciplinate, cu ordine și plan stabilit, așa se face opoziția serioasă într-un stat constituțional; iar nu guerilă răzleață, în care în loc să împuști pe adversar îți împuști partizanul. Binevoiască a nu ne lua nemulțumiții și „revoltații“ în nume de rău această poveață, și a o primi în interesul dezvoltării instituțiunilor noastre, la care spun că țin atît de mult.

Apărut în *Voința națională*,
19 iunie 1885

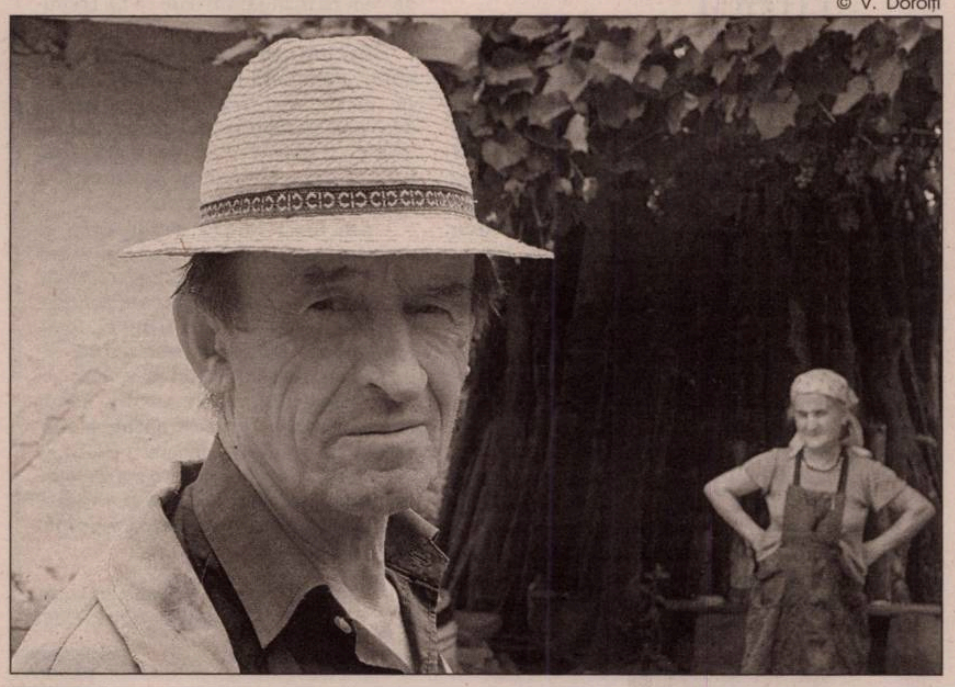
© V. Dorolți

Cine pe cine ucide

Cu ani în urmă, la New York, s-a întîmplat să merg cu un taximetrist care avea un nume greu de pronunțat și mi-a spus că e pakistanez. M-a întrebat de unde vin, i-am spus că din Italia, m-a întrebat cîți sîntem și a fost surprins că sîntem atît de puțini și că limba noastră nu e engleza. Apoi m-a întrebat cine sînt dușmanii noștri. Cînd i-am zis „cum?“, mi-a explicat răbdător că voia să știe cu ce popoare sîntem, de secole, în război pentru revendicări teritoriale, din ură etnică, din cauza încălcării frontierelor și așa mai departe. I-am spus că nu sîntem în război cu nimeni. Mi-a explicat, cu aceeași răbdare, că voia să știe care sînt adversarii noștri istorici, cei pe care îi ucidem, iar ei ne ucid pe noi. I-am repetat că nu avem, că ultimul război l-am avut acum mai bine de cincizeci de ani: l-am început cu un dușman și l-am terminat cu altul. Nu era mulțumit. Cum e posibil să existe un popor care nu are dușmani? Am coborît lăsîndu-i doi dolari bacșiș, drept compensație pentru pacifismul nostru indolent. Apoi mi-a venit în minte ce ar fi trebuit să-i răspund, și anume că nu e adevărat că italienii nu au dușmani. Nu au dușmani externi – și în orice caz nu se pot pune niciodată de acord pentru a stabili care sînt aceia – pentru că sînt permanent în război între ei: Pisa contra Livorno, Guelfii contra Ghibelînilor, nordiștii contra sudiștilor, fasciștii contra partizanilor, mafia contra statului, guvernul contra magistraturii...

Umberto Eco, *„Costruire il nemico.“*
Coferință ținută la Universitatea din Bologna pe 15 mai 2008. În variantă românească, a apărut în volumul *Cum ne construim dușmanul*,
Polirom, 2013

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Indiferența

– complice la abuz –

O fată de 19 ani din Suceava a fost grav abuzată de către cei care o aveau în grijă: a fost hrănită doar cu lapte și apă cu zahăr, a fost izolată de comunitate, iar membrii familiei au tratat-o ca pe un sugar. Mama fetei suferă de schizofrenie. Familia este foarte săracă. Fata are acum 17 kilograme și 78 de centimetri înălțime.

S-a inițiat o anchetă: se pare că medicul comunității, ca și asistentul social știau în amănunt cazul, de foarte mult timp. Știa și Direcția pentru Protecția Copilului din Suceava. Nimeni nu se simte însă vinovat pentru faptul că un copil a fost chinuit timp de 19 ani.

Avem dreptul să reducem totul la administrație și finanțe?

Nu e primul caz în care structurile ce ar trebui să protejeze viața și drepturile copiilor se dovedesc nule. Sînt mii de copii prost hrăniți, prost îngrijiți, bătuți, violați, alungați de familie. Unele cazuri, mai norocoase, sînt descoperite, întîmplător, de televiziuni sau ziare. Altele nu ajung pe prima pagină a ziarelor, doar la rubrica decese sau dispariții însîngerate.

Știu, asistenții sociali sînt prost plătiți. Și sînt prea puțini, în comparație cu nevoile unei societăți în care sărăcia, corupția, indiferența autorităților au transformat degradarea relațiilor familiale și comunitare într-o molimă. Și medicii au salarii mici. Și spitalele sînt prost administrate și fără bani suficienți. În aceste condiții, are drept statul să-i tragă la răspundere pe lucrătorii sociali că nu-și fac bine treaba? Au dreptul ministrul Sănătății sau cel al Educației să sancționeze medicul, părintele, profesorul pentru că nu au grijă de copiii care le sînt încredințați, atîta timp cît ei înșiși se comportă irresponsabil cu cetățenii pe care ar trebui să îi protejeze? Și, nu în ultimul rînd, avem dreptul noi, concetățenii asistenților sociali și ai medicilor prost plătiți și puțini, să le pretindem acestora eforturi supraomenești pentru a înlocui proasta administrare a serviciilor sociale, cu sacrificii personale, de timp și bani, ca să obțină rezultate satisfăcătoare?

Pe de altă parte, însă, avem dreptul să reducem totul la administrație și finanțe? Pentru că, în acest caz, și în multe altele, nu e vorba strict de salarii mici, nici de resurse puține. Nici de management prost, nici de ministru incompetent. E vorba și de un dram de omenie. De compasiune. De luarea în serios a propriei profesii. Nu poți spune, ca asistent social: „Eu nu am nici o vină, am încercat și în 2007 s-o duc pe fată la spital, dar s-a opus", fără să abdici de la standardele minime pe care te-ai obligat să le respecți cînd ai ales această meserie. Nu poți spune, medic fiind, în fața unui copil grav bolnav: „Nu era treaba mea să anunț autoritățile, tot ce ține de mine am făcut...", și să crezi că ți-ai păstrat întreagă umanitatea.

Da, cred că statul ăsta, chiar și așa incompetent, corupt, ignorant cum este, ar trebui să sancționeze medicul și asistentul social a căror indiferență se transformă în complicitate la abuz. Din două motive: 1. Statul e dator, în primul rînd, să acorde protecție cetățenilor săi, înainte de a-și psihanaliza lucrătorii. 2. Un medic care este incapabil să se mai indigneze în fața degradării umane este un medic prost, dincolo de faptul că e un medic prost plătit.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

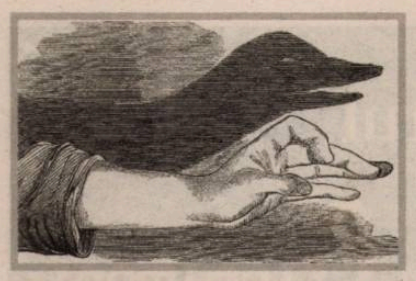

Iaromira POPOVICI

bazar

(Iar) filme de Crăciun

Recunosc că nu mă pot abține să nu scriu cîte ceva despre filmele de Crăciun, în fiecare an, pe vremea asta. Mai ales că la Diva Universal pot fi văzute de trei ori pe zi, de la sfîrșitul lui noiembrie...

Desigur, e clarisim cam „ce vor să spună" filmele de Crăciun – majoritatea lor. De la Scrooge încoace, ne tot învață cum să fim mai buni și să ne iubim unii pe alții în practică, măcar o dată pe an...

Și totuși, deși asemănătoare în multe, unele dintre respectivele filme se remarcă și prin propriile excentricități, detalii pitorești ori accente care le particularizează, măcar un pic... Filmul meu preferat de Crăciun rămîne *It's a Wonderful Life* (Frank Capra, 1946), în care George Bailey, personajul interpretat de James Stewart, întrupează ideal „spiritul Crăciunului", aplicat vieții de zi: își construiește întreaga viață ținînd cont de nevoile celorlalți și renunțînd la ale sale. Și, mai mult de atît, reușește să fie fericit așa...

Al doilea este *A Christmas Carol* (1999, în regia lui David Hugh Jones), cu Patrick Stewart – din punctul meu de vedere, cea mai corectă adaptare a poveștii lui Dickens. Poveste din care pasionantă mi se pare, în continuare, posibilitatea schimbării, a modificării viitorului – revocabilitatea...

The Bishop's Wife (Henry Koster, 1947) reprezintă o variantă mai *soft* a poveștii cu îngerul coborît pe pămînt, de Crăciun, să pună lucrurile la punct. Cary Grant, în rolul îngerului Dudley, face filmul fermecător: ideea e că e nevoie de un bărbat din exterior ca să-l facă pe soț să-și reevalueze soția; și, desigur, de un înger, ca totul să se păstreze în cheie inocentă.

Mrs. Santa Claus (1996, Terry Hughes) are haz pentru că e feminist: dna Crăciun se revoltă, temporar, în preajma Ajunului, și pleacă puțin de-acasă pentru a face dreptate în Manhattan. În final, Moș Crăciun o recuperează (dar după ce relația – și lumea – se reașază ușor).

Noel (2004, Chazz Palminteri) face parte din categoria filmelor cu tentă mai întunecată, care ne fac să vedem și reversul obișnuitei fețe luminoase de sărbători. Singurătatea, îngrozitoare, și tragediile, cu grea întoarcere, însoțesc personajele filmului: pe Rose (Susan Sarandon), căreia i-a murit copilul și a cărei mamă are Alzheimer, pe Artie (Alan Arkin), care s-a făcut vinovat de moartea soției, din gelozia lui absurdă... Atît situația, cît și Rose sînt salvate de Charlie (Robin Williams), care, de astă dată, nu e un înger, ci un pacient din spitalul unde se afla și mama ei, care are o experiență extracorporală...

Lista s-ar fi putut opri aici. Totuși, am mai descoperit cîteva filme – de serie să zicem B –, văzute la Diva Universal, în ultimii ani, care au... cîte ceva și merită pomenite. *Noëlle* (2007, David Wall) ne înfățișează povestea, mereu de succes, a unui preot care se îndrăgostește și renunță la preoție. Se îndrăgostește de o bibliotecară păcătoasă, varianta de Fecioară Maria contemporană, a unui orășel înghețat și uitat de lume. Interesantă este varianta de preot pe care părintele local, Simeon Joyce, o impune: unul relaxat, apropiat de credincioși, care chiar bea cu ei...

În *Expecting Mary* (2010, Dan Gordon), previzibila Sue Ellen din *Dallas* (Linda Gray) face un rol chiar simpatic: ea este Darnella, o fostă vedetă sexy de *music-hall*, eșuată într-un casino din New Mexico. Vecina ei, din parcul de rulote în care locuiește, e o doamnă care are un cult al porcilor și are totul în formă de porc, inclusiv casa. Mary, o adolescentă gravidă, nimerește în acest stabiliment ciudat și descoperă că prejudecățile nu-și au sensul, că oamenii nu trebuie judecați după aparențe și că ajutorul poate apărea din locurile cele mai neașteptate.

În fine, *Christmas in the Clouds* (2001, Kate Montgomery) – care plasează o poveste de dragoste într-o stațiune de ski a indienilor din America – e posibil datorită aceleiași toleranțe față de imperfecțiunile personajelor: imperfecțiuni care le fac mai umane și care se înscriu în liga mică, dar confortabilă, a aceluiași spirit al Crăciunului.

Evident că există multe alte filme de Crăciun, dintre care unele cu siguranță mai bune decît cele menționate. Dar cum orice selecție e subiectivă...

Selma IUSUF

legende urbane

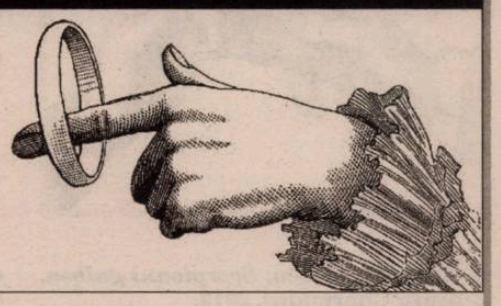

O felie de spital

Știu că s-a scris foarte mult, mai ales zilele astea, despre situația din spitale. Problemele de la Spitalul Județean din Ploiești au umplut toate jurnalele de știri. Ceva lume a reacționat de parcă ar fi auzit pentru prima oară de mizeria și lipsurile în care se zbat deopotrivă pacienții, dar și personalul medical. Ce se întîmplă la Ploiești e simptomatic pentru ce se întîmplă în toată țara.

Nu am de gînd să vin și eu cu înțelepciuni în plus la cele zise și să propun metode inteligente de reformare (nu mă pricep), și nici să critic un sistem care probabil ar trebui derulat la zero și reconstruit total de acolo. O să vă povestesc însă ce am văzut în mai multe zile de mers într-un spital bucureștean, unde poți să intri vizitator sănătos și să ieși cu nervii la pămînt.

Pe holurile spitalului plutește o teamă aproape palpabilă și o nesiguranță la fel. Lumea se adună încă de la 6-7 dimineața și face coadă în fața ușii vreunui medic specialist. Sînt oameni veniți din toată țara. Aproape 80% dintre pacienții din spitalul în care am fost sînt din provincie. Îi înțeleg perfect. La București sînt, se zice, medicii mai buni și condițiile, poate, un pic mai altfel. Cum să nu vrei ce e mai bun pentru mama, tatăl, copilul tău, cînd în joc e viața lui? O bună prietenă mi-a povestit că a avut o urgență undeva prin țară, în orașul de unde venea, iar medicul de gardă din seara aceea era fericit de beat. Îl știa orașul ca pe un cal breaz.

Lumea de la coadă sprijină pereții unui hol îngust și foșnește în mîini tot soiul de analize. Izbucnesc certuri. Un bătrîn vrea să intre în față. Nu e lăsat. Spune că e bolnav. „Și noi", se aude un cor. Spune că e din provincie. „Și noi", răspunde corul. Spune că are programare. Da, corul... Medicul se grăbește, trebuie să ajungă la raportul de gardă, apoi intră în operații. Camera în care-i primește, mai puțin de cinci minute, pe oameni e cît o debara în care se țin măturile. Discuția se poartă în picioare, cine pricepe ceva din ce i se spune – bine, cine nu – nu. Pe alt hol, scaunele sînt rare. Vreo patru la zeci de oameni care mișună ba să se interneze, ba să aștepte pe cineva să iasă din operație, ba să intre să viziteze un bolnav. Nu există spații special amenajate pentru așteptare. În spațiul deschis șuieră vîntul. Îți îngheață picioarele în cizme. Toată lumea e în paltoane, cu căciulile pe cap. Pe același hol sînt scoși operații de la Terapie intensivă, abia acoperiți cu un cearșaf obosit. Picioarele goale, umerii așijderea. Goi ca la facerea lumii. Sînt plimbați pe tărgi prin fața celorlalți, într-o totală lipsă de demnitate, sau așteaptă, cu brancardierul, minute în șir în fața unui lift care nu mai vine. În ușile căruia se mai bate din cînd în cînd cu pumnul. Închid ochii de jenă sau încerc să mă uit în altă parte. Din saloane apar cînd și cînd internații în pijamale, care-și tîrșîie papucii încercînd să se dezmorțească din zăcutul lingav în paturi. Unii cară după ei sonde sau pungi în care se scurge limfă amestecată cu sînge. Un altul umblă destul de repede, sprijinit în două bastoane.

Sînt mulți bătrîni derutați, care așteaptă să se interneze. Unii însoțiți de rude mai tinere, care cunosc ba pe medicul cutare, asistenta cutare, ba sînt trimiși de cunoștințe ale cunoștințelor. Căci așa e mai bine. În spital se vine cu teamă, oroare și frică viscerală. Trebuie să știi pe cineva. Face bine la psihic. Fiecare e pregătit să cotizeze cu sumele care se cunosc bine la bursa informală din spital.

În saloane nu se deschide niciodată geamul. Mirosul dulceag și leșios îți taie picioarele. În camerele cît o bucătărie sînt îngrămădite șase, ba chiar opt paturi. Culoarea saltelelor e dubioasă, cea a pernelor – așijderea. Mustesc a suferințe învechite.

Nu-s medicamente, unguente banale și nici leucoplast. Dacă plătești o infirmieră să aducă, sînt. Ieși de-acolo golit de viață. Pe Magheru ard luminițe de Crăciun.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

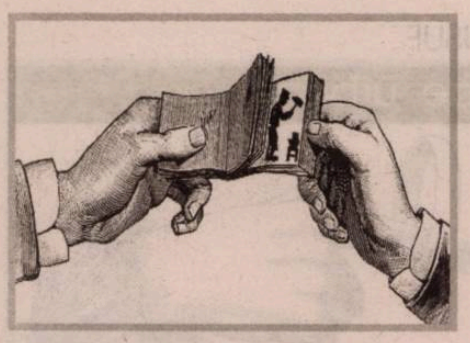

Marius CHIVU

feedbook

După 40 de ani

● Radu Ţuculescu, *Scorpionul galben*, Editura Charmides, 2013.

Scrise în decurs de aproape 40 de ani, mai exact între 1974 şi 2013, cele şapte povestiri ale acestui volum nu au prea multe în comun cu ultimele romane publicate de Radu Ţuculescu şi recenzate de mine în această rubrică – *Stalin, cu sapa-nainte* (2009) şi *Femeile insomniacului* (2012), exceptînd faptul că, în cîteva dintre ele, protagonistul este un bărbat singur sau însingurat. În cîteva dintre povestirile de faţă, revine acest tip de personaj, dar în cu totul alt tip de scenarii şi cu o altă stilistică.

„1974“, prima şi cea mai veche povestire a volumului, este o povestire cazonă de atmosferă, narată alternativ la persoana întîi şi a treia, în care este surprinsă, cu lentoare şi fără cromatică, viaţa lungă de cazarmă. Într-un fel sau altul, apar mai toate aspectele vieţii din timpul serviciului militar: instrucţiile, micile activităţi din timpul liber (ca detaliu, unul dintre soldaţi citeşte *Sportul*, fiind un pasionat al rubricii semnate Belphegor, ale cărui articole le decupează şi le lipeşte într-un caiet special), permisiile şi, în general, istoriile personale, precum micile evenimente şi drame ale celor rupţi de familie, de prietenii şi de iubitele de acasă. Nu se întîmplă mare lucru în această povestire, cu excepţia unui accident de tren, în urma căruia unul dintre soldaţi îşi pierde picioarele, dar nici măcar această întîmplare şocantă în sine nu poate rupe monotonia atmosferei povestirii, care vorbeşte, de fapt, de trecerea impasibilă a timpului. Spre sfîrşitul stagiului militar, protagonistul, un tip mai degrabă absent şi blazat, oricum lipsit de entuziasmul vîrstei, constată că sentimentele pentru fata lăsată acasă s-au estompat şi că viaţa curge în continuare banal, dacă nu cumva chiar lipsită de sens. Nici măcar alternanţa perspectivei naratorului cu cea a protagonistului nu aduce o schimbare prea mare de ton în această proză, cum spuneam, mai degrabă de atmosferă a unui timp care trece fără să treacă.

„Dispariţia violonistului“ datează din anul 1980 şi marchează o schimbare bruscă de mediu, căci e vorba despre repetiţiile unei orchestre al cărei solist este un talentat violonist retras în lumea lui şi care, cînd îşi cîntă părţile (concertul a fost scris chiar de el), o face într-o formă de manifestare corporală involuntară, asupra căreia i se atrage atenţia: „«Te rog să ne spui, apropo de partea a doua, ce vor să însemne toate acele, te rog să ne scuzi, grimase pe care le faci, cîntatul cu ochii închişi, strîmbături din gură, balansarea exagerată a trupului...»“ În ziua concertului, interpretarea sa este înălţătoare, la propriu şi la figurat, şi finalul povestirii sugerează dispariţia în sublimul artei sale şi eliberarea de circumstanţele şi constrîngerile triviale ale lumii (frigul din sala de spectacole, repertoriul impus). Aceste prime două povestiri, singurele din carte scrise în perioada comunistă, conţin sugestiile unui timp şi ale unei lumi gri şi reci, populate de personaje retrase, absente, „dispărute“ cumva sau pe cale să dispară din peisajul unei vieţi lipsite de vlagă.

„Mapa sau blîndul Benn“, scrisă în anul 1990, schimbă registrul stilistic, fiind o proză dedicată lui Mihail Kolţov, jurnalist şi spion rus în timpul războiului civil din Spania, prieten cu Malraux şi Hemingway, executat de Stalin. Subiectul povestirii (care ar putea fi bazată pe fapte reale) este legat de începuturile antisemitismului fascist din anii '30, cînd o familie de evrei primeşte, în preajma sărbătorilor, de la un comis-voiajor, un cadou otrăvit: o mapă de birou sub forma unui album în care trebuia completată genealogia familiei. Apariţia unui strămoş cu convingeri politice neconforme vremii conduce la ruperea familiei şi marchează, la nivel domestic, începutul surghiunului istoric al evreilor. Următoarea povestire, „Iubiţi-mă chiar dacă put“, scrisă în 1998 şi dedicată scriitorului maghiar Péter Esterházy, completează un posibil dublet narativ dedicat de Radu Ţuculescu celor două mari totalitarisme ale secolului trecut. Povestirea este istoria clasică a devenirii unui turnător comunist: un copil ambiţios de la ţară, fiul unui căruţaş, motivat interior de o forţă obscură a frustrării, urii şi ambiţiei, parcurge toate etapele transformării sale în scriitor patriotic şi agent al partidului unic, începînd cu denunţul tatălui şi al preotului din sat, în biblioteca căruia s-a format. În momentul în care, licean fiind, compune prima sa delaţiune, îşi descoperă şi sexualitatea: „Apucă o coală de hîrtie şi un creion cu mină neagră. Începu să scrie, cîntărind fiecare cuvînt. Pe la nări îi apărură primele bobiţe de transpiraţie. Apoi pe frunte, pe după urechi, pe şira spinării, pe burtă. De pe burtă, dîrele de transpiraţie alunecaseră, senzual, pînă la testicule. Continuă să scrie, gîfiind din ce în ce mai sonor. Cu gura întredeschisă, lăţită de un zîmbet bălos, o erecţie puternică i se declanşă brusc, iar trupul i se zgudui scurt, ca străbătut de un şoc electric. Îşi vîrî mîna stîngă în chiloţi...“ Didactică şi schematică, povestirea continuă istoria degradării personajului (există chiar o trimitere la metamorfoza kafkiană), care, după Revoluţie, pentru a-şi asigura supravieţuirea, se autodenunţă într-un gest de schizofrenie simbolică.

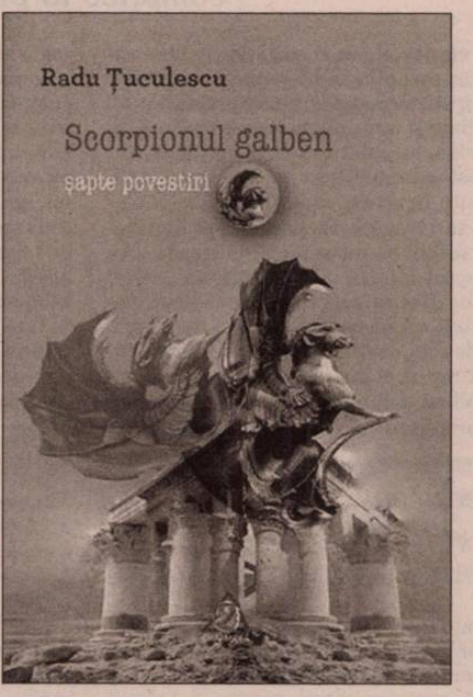

„Scorpionul galben“, scrisă în 1999, deşi dă titlul volumului, este povestea clasică şi suprafolosită a urmăririi unei himere sexuale, în acest caz inspirată de mitologia egipteană; oricum, mult mai puţin interesantă decît „Viaţa într-o rochie de bal“, povestire datînd din 2010, care spune (tot pe două voci, ca şi în „1974“) istoria de familie – totodată dramatică şi delicată – a unei fete care creşte şi îşi trăieşte viaţa (tot sub comunism) într-un scaun cu rotile. Episodul în care părinţii, într-un gest disperat, o duc pe fata bolnavă la o biserică unde au auzit că s-ar întîmpla minuni, pentru ca apoi să fie turnaţi din cauza gestului lor de credinţă, este foarte bun. În sfîrşit, „Neliniştea nopţii“, povestire scrisă chiar în acest an, descrie călătoria nocturnă a unui bărbat trezit din somn de semnele unui preinfarct. Bărbatul se duce singur la spital, unde trece prin tot felul de teste, doar pentru a i se infirma propriul diagnostic. Ceea ce pare un fel de scenariu *à la Moartea domnului Lăzărescu* cu happy-end, sau un fel de farsă jucată nu atît de trupul, cît de mintea bărbatului speriat (ipohondru?) are însă un final deschis. Nu ştim dacă taxiul cu care se întoarce acasă în noapte este chiar ceea ce pare a fi.

În mod paradoxal, deşi în aceste povestiri Radu Ţuculescu nu mai face figura unui scriitor minimalist, precum în romane, *Scorpionul galben* rămîne, totuşi, o carte care mai mult recuperează decît impune cele şapte proze, în mod sensibil inegale ca valoare. Nu mi se pare că forma şi stilul povestirilor se ridică la nivelul conţinutului, al temei şi, de cele mai multe ori, am avut impresia că fie le lipseşte elementul-surpriză ori ingredientele inedite, fie se mulţumesc cu schematismul situaţiilor sau se opresc la suprafaţa temelor. Deocamdată îl prefer pe romancierul Radu Ţuculescu.

„Cîntam cu el de parcă ne cunoşteam de ani de zile, eram convins în momentul acela c-am făcut împreună războiul, c-am luptat acolo, în spatele magaziei, şi-am fost rănit la piciorul drept de şapte schije. La toate mesele se rîdea scurt şi ascuţit. Fiecare avea în faţa lui un pahar cu dinamită, preparată după reţeta bătrînului, sînt convins că era specialitatea casei. Se vorbea despre bătălii şi fapte eroice, toţi aveau cîte o întîmplare de povestit, frîntă de sughiţuri, dar asta nu stînjenea cu nimic seriozitatea celui care povestea. De fapt, majoritatea vorbeau deodată, rostogolind cuvintele pe marginea paharelor, nu-şi mai punea nimeni problema dacă era sau nu ascultat. Bătrînelul ne vrăjise. M-am apropiat brusc de urechea lui şi i-am şoptit: «Ai auzit de Cavalerul Tristei Figuri?», şi-a încreţit fruntea şi s-a gîndit serios la întrebarea mea. Apoi mi-a şoptit ruşinat: «Nu, n-am auzit...» Am lovit atunci cu pumnul în masă, am spart un pahar, de s-a făcut linişte în jurul meu, şi am răcnit de s-au cutremurat vagoanele de afară: «Eu sînt Cavalerul Tristei Figuri!!!» A fost de un efect neaşteptat. Toată lumea a sărit de pe scaune şi a venit să mă felicite, să-mi strîngă mîna pentru înalta distincţie primită, întrebările începură să curgă ca dintr-o sticlă vărsată: «cînd s-a întîmplat», «unde ai dat bătălia», «cîţi au scăpat», «cînd ai primit medalia», «cît de grav ai fost rănit», «ce pensie ai» şi aşa mai departe. Bineînţeles că nu aştepta nimeni răspunsul, se întorceau repede la loc, continuînd. Bătrînelul mă privea însă acum cu admiraţie: «Să vezi cu cine stau la masă fără să ştiu. Să mai vină un rînd de dinamite...»“

(Radu Ţuculescu, *Scorpionul galben*, fragment din povestirea „1974“)

PUBLICITATE

Smaranda ŞCHIOPU

Hîrtia, lipiciul şi arta

– despre JR, artistul anonim –

Ar putea să sune ca începutul unui banc: un rabin, un preot creştin şi un imam. Dar, de fapt, e o serie de portrete fotografice care spun esenţialul despre conflictul dintre israelieni şi palestinieni, mai mult decît o fac zeci de documente jurnalistice, istorice sau politice. Este proiectul artistului anonim JR şi, totodată, cea mai mare expoziţie ilegală care s-a plimbat pe zidurile ce separă cele două comunităţi din Ramallah, Ierusalim, Betleem. Oamenii care în mod normal cred unii despre ceilalţi că sînt criminali sau teroriştii au putut vedea cu ochii lor că *ceilalţi* sînt exact ca ei, că au aceleaşi tip de profesii şi probabil acelaşi tip de aspiraţii, iar încetarea definitivă a conflictului ar fi una dintre ele, fără îndoială.

O să vreţi să ştiţi cine e JR. Şi noi vrem, cei care am venit să-l vedem în sala de cursuri de la subsolul King's College din Londra, într-o seară de noiembrie. Nici măcar nu ştim cine îl ştie cu adevărat. El susţine că, dacă umblă pe stradă fără acoperire, nici prietenii nu-l recunosc uneori, aproape că au uitat cum arată. De ce atîta mister? Subversiv ca Banksy, deşi nu se fereşte să apară în public, chit că se ascunde după o pereche de Ray Ban şi sub o pălărie, JR alege locuri tulburi unde să-şi practice arta. Altfel, e tipul simpatic de la colţul blocului, cel de vorbeşte cu femeia de serviciu la fel cum vorbeşte cu domnul doctor sau cu ăia mici de pe terenul de fotbal. Strada e galeria lui preferată, şi expune în întreaga lume.

Chipuri de oameni care îşi spun povestea dintr-un zîmbet, dintr-o umbră în privire, dintr-o sprînceană arcuită.

La Londra, JR a fost invitat să vorbească despre ce caută arta lui în zone de conflict; e întrebat adesea dacă arta poate să schimbe lumea. El susţine că nu. Sau că scopul lui principal nu e să schimbe lumea. Dar după ce povesteşte, timp de o oră şi jumătate, aventurile prin care a trecut, nu-l mai crezi în întregime. Poate nu schimbă lumea, dar ceva nu rămîne la fel. JR şi-a făcut un nume din proiecte fotografice la limita legalităţii. De altfel, e obişnuit să existe în zonele umbrite ale legii: în urmă cu mai bine de zece ani, făcea graffiti-uri în suburbiile Parisului. La 17 ani, a găsit un aparat foto la metrou şi a învăţat să-l folosească. Azi îşi spune *photograffeur*.

Treaba lui JR nu se termină, odată filmul developat. Îşi imprimă portretele la scară cît mai mare şi apoi le lipeşte, cu lipici, în locuri de mare expunere, adesea provocator. În Rio de Janeiro, a umplut *favelas* de fotografii uriaşe, astfel încît să poată fi văzute de la mare distanţă. În mahalaua Kibera din Kenya, le-a lipit pe exteriorul unui tren sau le-a transformat în acoperişuri. În Kibera, localnicii i-au cerut ca arta lui să aibă şi un scop mai practic, aşa că, în loc să imprime fotografiile pe hîrtie, ca de obicei, le-a imprimat pe bannere. Deşi nu a fost de acord de la început, deoarece pentru lumea din care provine JR, banner-ul înseamnă publicitate, argumentul că pentru localnici banner-ul înseamnă „nu ne plouă-n casă" l-a convins.

O muncă periculoasă

JR nu lucrează niciodată pentru branduri sau campanii publicitare, în primul rînd ca să-şi menţină credibilitatea în faţa subiecţilor. Expune în galerii consacrate în Paris, Londra sau New York şi vinde lucrări, iar mare parte din venituri se duc către finanţarea altor proiecte itinerante sau către fundaţii caritabile. JR a devenit el însuşi un brand, în urma proiectului „Portrait of a Generation", din toamna lui 2005, cînd a fotografiat chipurile tinerilor revoltaţi din suburbiile Parisului. Portretele, close-up-uri făcute cu lentilă fisheye, deloc reconfortante pentru turişti, au împînzit străzile capitalei franceze. Astfel, a început seria „28 Millimetres". JR a expus portrete pe trei continente, în zone unde războiul civil e normalitate: chipuri de oameni care îşi spun povestea dintr-un zîmbet, dintr-o umbră în privire, dintr-o sprînceană arcuită.

Că e sau nu conştient de trend-urile din lumea academică, JR pare că punctează toate bifele: seria „28 Millimetres" continuă cu o miniserie – „Women Are Heroes", care are în centru portretele unor femei din Sierra Leone, Liberia, India. Traumele femeilor din războaie civile din astfel de ţări sînt contrapunctate de reacţiile pe care le surprinde JR în fotografii: zîmbete largi, ochi mari şi mîndri. În viziunea lui, femeile sînt cele care ţin comunitatea pe picioare.

Nu-l păcăleşti însă cu vorbe mari despre însemnătatea a ceea ce face. Ori poate mimează modestia, iar dacă da, o mimează credibil. Deşi ce face el e obiect de studiu academic, pentru artistul JR e o muncă periculoasă; de aceea şi insistă să-i fie păstrată anonimitatea. Cum ar fi să ştie autorităţile din Cuba sau Coreea de Nord (a vizitat şi a şi lipit poze mici, pe ici-colo) cine le trece graniţa? Cînd vorbeşte despre proiectele sale, te simţi ca invitat la un pahar de Cola, la el în bucătărie; are darul de a povesti în public în aşa fel încît să uiţi să bei. Înţelegi cum reuşeşte să negocieze cu oamenii care au obiceiul de a umbla cu armele cum umblăm noi cu telefoanele mobile pe stradă. Pentru cineva care îşi pune întrebarea „Cum adică să implici artele în reconstrucţia unei comunităţi trecute prin conflict violent?", JR are nenumărate răspunsuri, sub formă de poveşti.

De podul din Monrovia e limpede că e mîndru: zona e într-atît de violentă încît, cînd el şi partenerul său au decis să lipească un portret pe pod, echipa ONU a renunţat la orice responsabilitate asupra siguranţei lor. Însă JR a reuşit să comunice cu rebelii, să le explice că nu vrea decît să lipească fotografia unei localnice pe pod, iar dacă la final ei nu vor fi mulţumiţi, n-au decît s-o sfîşie în faţa lui. Negocierea s-a făcut la sînge, deoarece, iniţial, rebelii credeau că era vorba de o reclamă şi, atunci, îşi cereau partea financiară. A insistat pînă i s-a permis să-şi facă numărul. Dar structura podului era de aşa natură, încît, în loc să lipească poza, mai mult alunecau şi nu reuşeau cu nici un chip să prindă fotografia. Localnicii înarmaţi i-au privit de pe margine, pînă cînd s-au plictisit să-i tot vadă eşuînd, aşa că i-au dat la o parte pe cei doi nepricepuţi, au pus mîna pe găleata cu lipici şi pe pensule şi au lipit ei înşişi poza.

„Cum adică să implici artele în reconstrucţia unei comunităţi trecute prin conflict violent?"

În 2011, JR a cîştigat Premiul TED „One Wish To Change The World", o recunoaştere pe care au mai primit-o Bill Clinton, Bono şi Jamie Oliver. Cu toate acestea, JR nu vorbeşte despre a schimba lumea; dacă ar fi să reducă toată filozofia lui artistică la un cuvînt, el ar fi „impact". Impactul proiectelor sale, care pot schimba percepţiile oamenilor. Cînd a fost premiat, JR a anunţat un viitor proiect artistic global: în seria „Inside Out", oamenii din întreaga lume sînt invitaţi să se fotografieze, să-i trimită fotografia respectivă, el o va face poster şi o va trimite înapoi către expeditor, care trebuie s-o lipească el însuşi într-un loc de mare vizibilitate. JR a trimis peste 100.000 de postere în 108 ţări, de atunci.

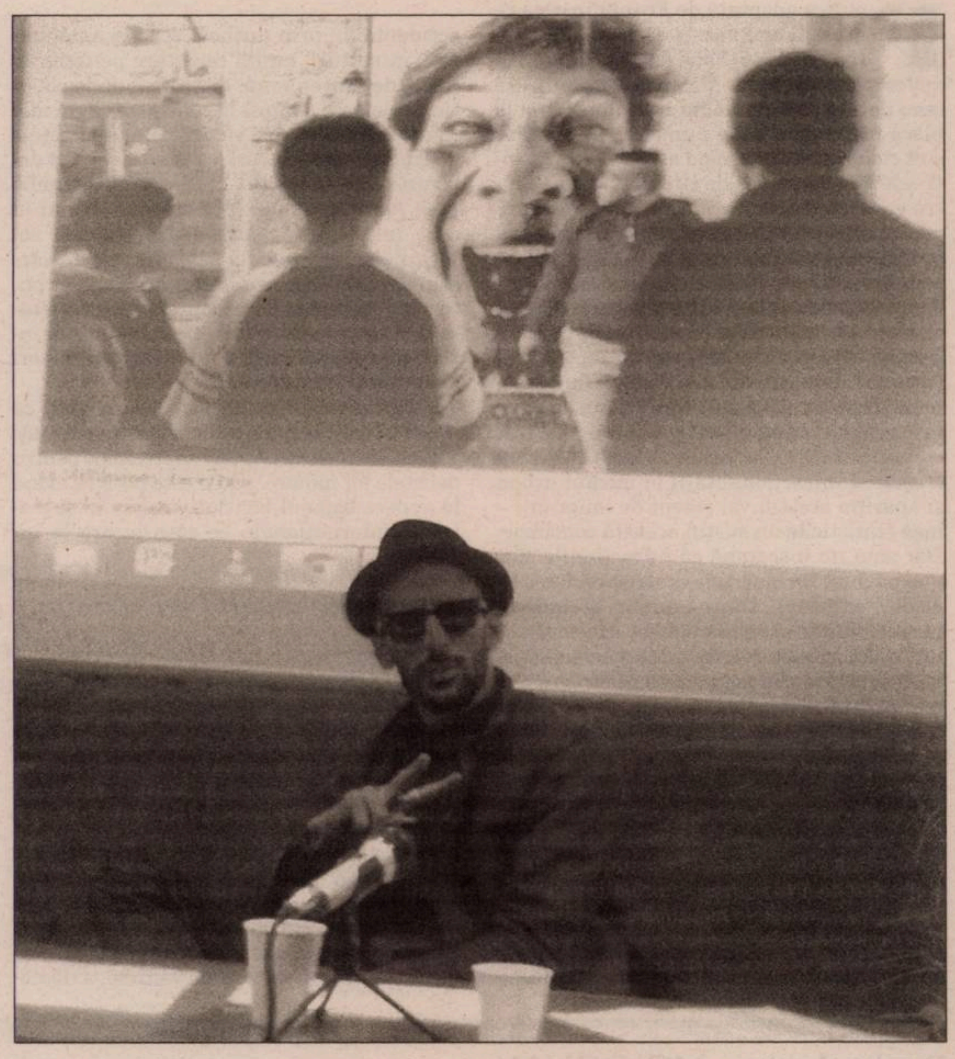

Dacă vreţi să întoarceţi lumea pe dos, încercaţi la www.insideoutproject.net/en.

Smaranda Şchiopu *urmează cursurile masteratului de Industrii Creative la London Metropolitan University.*

craii de burta veche

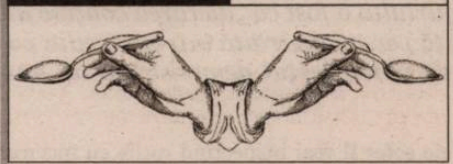

Tocană de miel ca la Philadelphia

„«Chiar ţi-e foame?» a mormăit Corey. «Credeam că trăieşti doar cu alcool.» «Organismul are nevoi diverse», zise Carp, uitîndu-se cu jind la o farfurie plină cu tocană de miel, pe care chelneriţa tocmai i-o aducea unui client; o strigă: «Terese, cît costă tocana?» «35 de cenţi.» «Cu pîinea inclusă?» «Evident.» «Excelent», spuse Carp, «excelent în toate privinţele! Doar că» – şi se întoarce spre Corey – «îmi lipsesc fondurile necesare.» Corey suspină. O cheamă pe Terese şi îi spune să-i aducă lui Carp o porţie de tocană. (...) Terese se întoarce cu tocana şi cu pîinea. Carp ia furculiţa, ţinînd-o cu degetul mic ridicat graţios, gustă din tocană şi dă din cap apreciativ. Mai ia apoi o gură şi se încruntă competent, ca un *gourmet:* «Poate puţin cimbru, să-i fi dat noblеţe. Şi un vîrf de măghiran...» Terese a clătinat exasperată din cap şi i-a întors spatele."

Tăiaţi în bucăţi de cinci centimetri 1,5 kg de rasol de miel, dezosat şi bine degresat. Decojiţi patru roşii şi scoateţi-le sîmburii. Pisaţi doi căţei de usturoi. Curăţaţi doi morcovi şi tăiaţi-i în trei. Cojiţi două cepe şi înfigeţi trei cuişoare într-una din ele. Legaţi cu sfoară, într-un buchеţel, o frunză de dafin, o ramură de cimbru, o jumătate de tulpină de ţelină şi patru fire de pătrunjel. Încălziţi într-o cratiţă două linguri de ulei de măsline, tot atîta unt şi rumeniţi bucăţile de miel. Piperaţi, săraţi şi amestecaţi cu o lingură de făină. Adăugaţi apă, să fie cu un deget deasupra cărnii. Puneţi în cratiţă şi restul zarzavaturilor. Acoperiţi şi lăsaţi să fiarbă încet o oră şi un sfert. După aceea, îndepărtaţi buchеţelul şi ceapa împănată cu cuişoare, amestecaţi bine şi mai lăsaţi să fiarbă o jumătate de oră.

E tocana de miel cu care Corey Bradford, un poliţist corupt din Philadelphia, îi face cinste lui Carp, beţivul cumsecade din cartier, în *Night Squad* (1961), romanul lui David Goodis.

Amicul Dejun

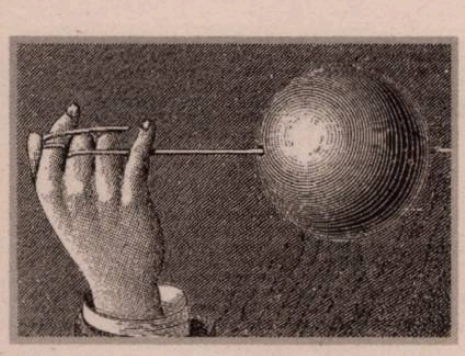

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Făptaşi şi victime

– mica delincvenţă din Franţa –

Politica adoptată de Franţa în ceea ce priveşte imigranţii nedoriţi stîrneşte reacţii de tot felul la Paris, la Bruxelles şi la Bucureşti. Măsurile de expulzare (sau de „repatriere voluntară", după cum le place francezilor să le numească) a romilor sînt cînd ridiculizate, cînd aspru criticate. Într-adevăr, libertatea de circulaţie e una dintre valorile fundamentale ale Uniunii Europene – oricare cetăţean al unui stat membru are dreptul să meargă şi să se stabilească oriunde poftеşte. După ce societatea civilă a denunţat abuzurile şi a arătat clişeele pe care s-au construit aceste politici, cetăţenii au început să-şi dea seama că, de fapt, romii sînt doar ultima şi cea mai vizibilă dintre comunităţile de imigranţi din Franţa, nicidecum cea mai numeroasă. S-a speculat de către autorităţi că ar exista o legătură între creşterea infracţionalităţii în mediul urban şi apariţia acestui val recent de imigranţi – însă statisticile nu susţin această concluzie. Dar asta nu înseamnă că infracţiunile sînt inexistente. De fapt, una dintre probleme ţine de mentalităţi. Dintr-o anume prejudecată, autorităţile şi opinia publică consideră că toţi micii infractori care trăiesc în taberele de la periferie, dar acţionează pe străzile din centru, ar fi romi. Realitatea e, de fapt, mai complexă. Adesea, poliţia nu poate stabili nici măcar ţara de proveniență a celor prinşi, necum etnia. În plus, a-i considera pe toţi nişte infractori e o greşeală. Mulţi dintre infractorii prinşi sînt, înainte de toate, victime.

Olivier Peyroux, fost activist în cadrul organizaţiei Hors la Rue, care se ocupă, printre altele, şi de problemele sociale ale romilor, a studiat numeroase comunităţi din taberele instalate la marginea Parisului (şi în alte oraşe din Europa occidentală): prin anchete sociale amănunţite, interviuri, multă cercetare pe teren în ţările de proveniență, de tranzit şi de adopţie, sociologul a ajuns la concluzia că cei mai mulţi infractori sînt victime ale unor reţele de trafic uman. Uneori, aceste reţele sînt destructurate de poliţie, însă asta nu schimbă prea mult atitudinea societăţii şi modul în care instituţiile reacţionează. Cartea sa, intitulată *Delinquants et victimes. La traîte des enfants d'Europe de l'Est en France,* ar putea să reprezinte documentarea pentru stabilirea unor bune practici în felul în care instituţiile se raportează la infractorii minori proveniţi din imigraţie.

Până una-alta, în loc să fie trataţi ca victime, micii delincvenţi sînt trataţi doar ca vinovaţi şi sancţionaţi pentru delictele lor minore. „Cum este posibil, avînd în vedere bagajul legislativ naţional şi tratatele internaţionale pe care le are la îndemînă, precum şi instituţiile de care dispune, ca sistemul de protecţie să funcţioneze atît de slab, în vreme ce sistemul represiv să meargă ca uns?" se întreabă juristul Robert Badinter în prefaţa cărţii.

Cum este posibil ca sistemul de protecţie să funcţioneze atît de slab, în vreme ce sistemul represiv să meargă ca uns?

Exact aceasta este şi miza lui Olivier Peyroux: să privească ansamblul acestor mecanisme, precum şi cazurile în sine, pentru a scoate la iveală lacunele. Analiza sa se bazează pe o cazuistică impresionantă. Autorul s-a întîlnit cu zeci de victime, a descoperit o serie întreagă de reţele, mergînd pe urmele lor pînă în cine ştie ce sat izolat din Europa de Est.

Povestea e de fiecare dată cam aşa: o familie săracă este îndemnată de un consătean, care „s-a ajuns" în străinătate, să-şi trimită odrasla ca să facă bani. Oamenilor nu li se spune direct că-şi trimit copilul la cerşit – dar nici nu li se dau amănunte despre ce va face acolo. N-au bani ca să şi-l trimită acolo? Nu-i nimic. Consăteanul binevoitor e dispus să-i ajute. Le împrumută banii necesari – uneori, în schimbul unei ipoteci sau a unei garanţii imobiliare. Odată ajuns în ţara de destinaţie, copilul respectiv este pus să „presteze" în contul datoriei; la care se adaugă, pe parcurs, şi alte cheltuieli: „chiria" pentru cortul sau cocioaba instalate pe terenul viran, taxe de protecţie etc. Reţelele se specializează. Copiii sînt instruiţi în diverse infracţiuni. Îşi împart sarcinile. Sînt îndrumaţi şi supravegheaţi de şefii reţelelor. Devin şuţi. Borfaşi. Spărgători de parcometre. Cerşetori. Prostituate. Etc. Cel mai adesea sînt minori, de pînă în 14-16 ani, pentru a nu putea fi reţinuţi de poliţie. Şi recidivişti. După cum spune şi Olivier Peyroux, dezbaterea despre minorii folosiţi de aceste reţele la furt, cerşetorie şi prostituţie deviază aproape mereu către „chestiunea delincvenţei", „chestiunea imigraţiei", „chestiunea romă", „chestiunea extinderii Uniunii Europene" – şi asta, în detrimentul adaptării mecanismelor de protecţie la noile realităţi. Pentru a elimina reţelele de trafic uman, trebuie mai întîi protejate victimele, şi apoi identificaţi adevăraţii făptaşi.

Radu Adrian MOLDOVAN

Polona... tot română, dom'le...

Textul pe care-l puteţi citi mai jos a cîştigat concursul de reportaj „Polonia pe fundal" organizat de Institutul Polonez de la Bucureşti. La concurs au fost primite 14 texte, dintre care două n-au fost încrise, deoarece nu întruneau condiţiile prevăzute de regulament. Autorii lucrării cîştigătoare cît şi cei trei participanţi cărora li s-au acordat menţiuni vor fi recompensaţi cu premii constînd în cărţi şi albume de muzică poloneză. Pentru textul cîştigător, motivaţia deciziei juriului a fost că „lucrarea conţine un episod de viaţă autentică, o experienţă personală trăită într-un mediu polonez, relatată într-un limbaj viu, cu umor, textul demonstrînd un bun simţ al detaliilor."

Dacă iei rapidul de două şi-un sfert din Praga înspre slovacul orăşel Zilina, dar atenţie! te scobori la graniţa cu leşii, ai timp să prinzi ultima legătură, neferoviară de altfel, înspre Cracovia. Adică ai timp să întrebi la ceheştile informaţii turistice din gară încotro e graniţa propriu-zisă, dacă se poate trece pe jos şi dacă autogara de care ai auzit nu e cumva doar un zvon. Ai, de asemenea, timp să aştepţi răspunsul în englezeşte şi să mulţumeşti, amabil şi stîlcit, în cehеşte. Ai timp s-o iei la pas, să treci oarecum circumspect hotarul natural – acel pîrîiaş cu peştişori cît degetul adunaţi sub cascadă – şi să sui nişte serpentine molcome ca firea polonezilor de şes. În fine, ai timp să te vezi în sfîrşit în Polonia, în vîrful oraşului de graniţă; să reuşeşti să opreşti doi-trei oameni surprinşi de-o surprinzătoare ploaie de vară, ca să te lămureşti unde e pînă la urmă promisa autogară. N-ai timp să împaci direcţiunile, dar mai ai timp să mergi pe intuiţie. Adică înainte. Şi într-adevăr, dacă o ţii drept şi dacă microbuzul nu s-a umplut pînă la sosirea ta, astfel plecînd mai devreme de şapte jumătate, zăreşti maşina aşteptîndu-te, iar pe şofer îl vezi inspectînd roţile cu piciorul şi fumînd ultima ţigară înainte de ultima cursă din această seară.

L-a întrebat politicos pe domnul din dreapta noastră, faţă: „Iest voie ji mie ace?"

Noi am prins această mitică legătură pentru Cracovia şi ne-am spus că nu poate fi vorba de noroc: trebuie că cehii şi polonezii s-au vorbit între ei întru binele călătorului internaţional. Am chicotit apoi îndelung la gîdilelile acestei idei trăsnite şi, bucuroşi de bafta avută, am ocupat două locuri destul de în faţă. Maşinuţa s-a pus neîntîrziat în mişcare. Drepţi în scaun de atîta entuziasm, ne-am pus pe întors capul dintr-o parte-n alta, cu atenţia suricatelor-santinelă. Pe geam rulau colinele poloneze, ample şi verzi ca iarba care le acoperea. Pînă la prima staţie n-a fost mult. Acolo a urcat un domn care, după ce a dat noroc cu şoferul şi şi-a plătit biletul cu monede dinainte numărate – a fost evident –, i s-a adresat doamnei care şedea în rîndul din faţa noastră: „Pojma jezjio cija?" Doamna l-a poftit să „jeazjeje" şi el acolo aşa, iar noi, prompţi şi categorici, am tras cu mîndrie concluzia de rigoare: polona... tot română, dom'le... Apoi, imitînd prin şuşoteli curiosul accent, ne-am amuzat înfundat de această aproximativă coincidenţă lingvistică, pînă ce, la următoarea oprire, o doamnă, dornică să împlinească o simetrie a personajelor din această poveste, a urcat şi, în timp ce maşina pornea din nou la drum, l-a întrebat politicos pe domnul din dreapta noastră, faţă: „Iest voie ji mie ace?" Gluma noastră de mai devreme se îngroşa. Asta iarăşi a sunat aproape ca-n româneşte. Ne-am promis pentru o bere la un local ce ne cucerise încă din prima zi cu numele lui complicat: începea cu „p" şi conţinea un număr considerabil de „j"-uri. Drept care i-am zis cum am ştiut noi mai bine: „La pijamale". Aici ceream două drafturi de *Litovel (Litoral* dacă ne-ntrebaţi pe noi) şi, eventual, cîte o votcă, musai recomandată de barmaniţa care trebuie că se pricepea. Apoi, înainte de plecare, ieşeam în faţa localului pentru o ţigară, fumatul fiind nepermis în toate restaurantele, bărulеţele şi cafenelele cracoviene. Am înţeles că doar în „Dekanat" se fumează. N-am putut totuşi să ne prezentăm acolo pentru atîta lucru.

Din Cracovia voiam să ajungem la Berlin. Am studiat cu doamna de la recepţie ofertele companiilor de transport şi, înspre îngrijorarea ei, am ales autostopul. Ne-am luat la revedere, nu înainte să ne promită că ne ţine camera, aşa, în caz că încercarea noastră urma să eşueze. La periferia oraşului, pe şoseaua ce leagă Cracovia de Wroclaw semnele erau bune: două tinere, cu rucsaci în spate, aşteptau şi ele „la ocazie". Le-am întrebat încotro merg, iar ele ne-au răspuns scurt şi încîntat: „To Spain." Ei, şi noi să nu ajungem pînă la Berlin? Două minute mai tîrziu ele plecau cu întîia maşină oprită. Ne-au lăsat cartonul lor cu Wroclaw, iar în scurt timp o dubiţă a tras pe dreapta. Am pus rucsacii în spate şi, dînd să ne-aşezăm pe scaunul dublu din faţă, am văzut că acesta era ocupat cu tot felul de mărunţişuri. Asta era şansa. L-am întrebat pe şofer: „Pojma jezjio cija?" El s-a scuzat grăbit, a eliberat scaunul şi ne-a invitat să ne-aşezăm. Ei? Apoi am demarat. Drumul continua.

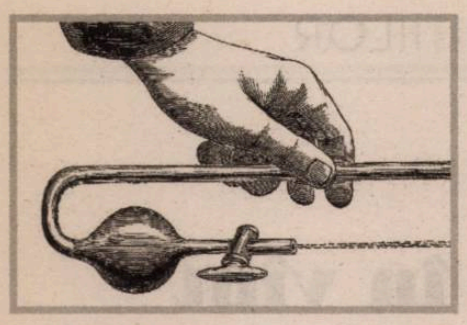

Oana STOICA

rosencrantz & co

Ca o lovitură de cuţit

● *Parallel* – concept/coregrafie: Ferenc Sinkó; regia: Ferenc Sinkó şi Leta Popescu; scenografia: Valentin Oncu; muzica: danaga; cu: Lucia Mărneanu, Kata Bodoki-Halmen. GroundFloor Group & Colectiv A.

„Tatăl nostru care eşti în ceruri, Mama noastră care eşti în bucătărie." Am ieşit de la acest performance cu un sentiment încercat nu prea des: că este important să se scrie despre el. Se scrie despre spectacole mai mult sau mai puţin reuşite, despre estetici şi teme noi, despre tendinţe şi direcţii. Rareori însă, ceea ce vedem reprezintă un punct de cotitură, semnul unei schimbări – de gîndire, expresie sau atitudine –, o inovaţie sau (măcar) o acordare cu timpul şi timpurile. De regulă, se vorbeşte despre viziuni noi asupra unor subiecte vechi, ceea ce nu e rău în sine, dacă acest tip de teatru care refoloseşte aceleaşi formule învechite, defazat de realitate, nu ar fi predominant şi nu s-ar reproduce continuu. Efectul este nociv asupra studenţilor, care pierd un lucru esenţial: să-şi găsească propriul limbaj. Pentru peisajul teatral românesc este încă valabilă afirmaţia lui Florian Pittiş dintr-un interviu realizat de Magdalena Boiangiu în 1984 (readus în atenţie de ZiarulMetropolis.ro): „După părerea mea, acum, teatrul «oglindeşte» viaţa care a fost, nu cea care este. Ca fenomen, el a rămas mult în urmă faţă de schimbările intervenite în viaţa, în experienţa socială, în gîndirea oamenilor care trăiesc după cel de-al Doilea Război Mondial." De cîţiva ani însă, tendinţa spre un teatru viu, extras din problemele realităţii, începe să se contureze într-o direcţie.

Temps D'Images – festival cu un concept coerent, care problematizează realitatea socială, este atent la direcţiile noi din teatrul şi dansul contemporan, promovează formule spectaculare inovatoare – a oferit la ediţia din acest an (9-17 noiembrie) un spectacol zguduitor de mentalităţi. *Parallel* este producţia proprie a Temps D'Images – ca orice eveniment de gen care se respectă, prezintă şi propriul show, de această dată, o variantă *work in progress*, premiera a fost în 5 decembrie –, în sensul că organizatorul festivalului, Colectiv A, este coproducător al spectacolului, susţinîndu-l, astfel, pe creatorul acestuia, GroundFloor (vecin la Fabrica de Pensule şi frate de idei, promotor al dansului contemporan şi al formelor spectaculare mixte).

Parallel marchează ruptura cu tiparele performative învăţate în şcoală şi, mai ales, cu reproducerea lor mimetică, fenomen toxic pentru imaginaţie, care viciază pînă la anulare construcţia unor limbaje performative noi. Asta nu înseamnă că este primul show alternativ la reţetele predate în şcoli, ci doar că, de data asta, este vizibilă afirmarea unui limbaj personal. Lucia Mărneanu a absolvit Actoria în acest an (licenţiată şi în Arte Plastice, este un artist complex, dificil de definit), iar Kata Bodoki-Halmen are studii de... Teatrologie (ceea ce nu o împiedică să îşi găsească mijloace performative nonconformiste). Leta Popescu este proaspăt absolvent de Regie. Ferenc Sinkó este actor la Teatrul Maghiar din Cluj şi predă actorie la Universitatea „Babeş-Bolyai". Într-un fel sau altul, toţi (mai) au legătură cu şcoala. *Parallel* rupe însă această legătură, atacă o temă care, deşi nu mai e tabu, este rar şi superficial tratată – identitatea de gen şi prejudecăţile legate de acest subiect –, şi foloseşte o expresie sincretică ce cumulează mai multe medii – dans contemporan, performance, musical, teatru-dans, teatru social.

Titlul suportă multiple interpretări. Două personaje performează concomitent, în spaţii separate. Practic, două spectacole *one woman show* se derulează în paralel, dar există o anume comunicare: de exemplu, partea teatrală se derulează prin alternanţa textelor care, deşi stilistic diferite, construiesc împreună un discurs comico-acido-emoţionant despre cum sînt receptate lesbienele de către societate şi cum receptează ele reacţia societăţii. De aici apare şi o altă interpretare a titlului, care trimite la o existenţă paralelă cu cea moral-social acceptată, o alternativă la normă. Nu în ultimul rînd, este şi o sugestie implicită a ceea ce scriam la început – un limbaj performativ diferit de cel „oficial".

Structurat în trei episoade, performance-ul începe cu un moment prelungit de fitness sincron, care mizează pe anduranţă, antrenînd personajele într-o competiţie ce evoluează, în partea mediană, într-o joacă de-a alteritatea. Cele două performere folosesc obiecte ale masculinităţii – mingi de fotbal, pisoare – pentru a-şi apropria alte identităţi, conţinute parţial sau doar resimţite ca fiind posibile. Transformările sînt convulsive, lasă să se vadă intimităţi traumatizante (sînii striviţi cu bandă adezivă, mutilaţi, o imagine dureroasă a defeminizării, jocul cu pisoarul, care are funcţia de element masculinizator, dar care face ca procesul de masculinizare să fie torturant etc). În partea a treia apar noile identităţi care se sustrag etichetărilor. Lucia devine un travestit, cu un costum office de sub care îi transpare androginitatea. Kata optează pentru un transsexual obraznic (îşi ataşează un organ sexual masculin, îşi desenează barbă şi mustăţi), dar păstrează un atribut feminin – o pereche de pantofi cu toc. Cele două personaje se multiplică astfel, căci conţin mai multe variante de gen, nu numai masculin şi feminin, ci şi formule intermediare sau multigen. Construcţia identitară se realizează la intersecţia cîtorva viziuni: ceea ce eşti în aparenţă, ceea ce simţi că eşti, cum eşti văzut şi cum resimţi privirea celorlalţi.

Dar ceea ce loveşte cu forţa unui uragan este textul, o împletire de glume despre lesbiene, o circumstanţiere social-metaforică a „devenirii" gay şi o litanie „blasfemitoare", care afirmă dreptul de a iubi şi de a fi iubit aşa cum eşti. Kata cîntă la ukulele (cîntece proprii) despre negarea categoriilor şi a categorisirilor, a standardelor de frumuseţe, a „normalităţii" şi a obsesiei aplicării unui tipar identitar ce trădează lipsa de înţelegere şi, mai grav, refuzul înţelegerii. Lucia incantează o versiune dezvoltată a rugăciunii „Tatăl nostru", prin care acuză clişeele prejudecăţii, izolarea şi ironizarea categoriilor vulnerabile, şi face mărturisirea dureroasă a luptei cu părinţii, a căror acceptare, esenţială, dar greu de obţinut, este reprimată de prejudecăţi moral-religioase care generează vină. Lucia şi Kata performează (auto)ironic, cinic, cu sinceritate dezarmantă, rechizitoriul unui Dumnezeu care nu-şi recunoaşte creaţia. O zbatere identitară ascuţită, care secţionează necruţător în ipocrizia noastră. „Tată, trăiesc pentru iubire."

Cu două performere absolut fabuloase, *Parallel* este spectacolul anului 2013.

Un discurs comico-acido-emoţionant despre cum sînt receptate lesbienele de către societate şi cum receptează ele reacţia societăţii.

Parallel *marchează ruptura cu tiparele performative învăţate în şcoală şi, mai ales, cu reproducerea lor mimetică.*

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

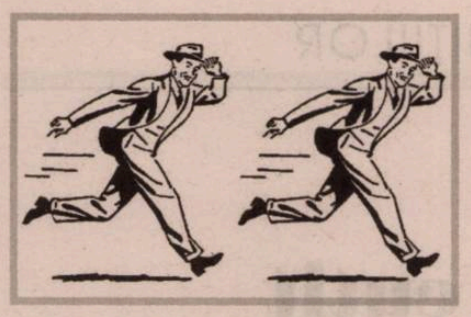

Andrei GORZO

dilematograf

Răspunsu-i suflare în vînt

● ***Inside Llewyn Davis*** **(SUA, 2013), de Joel & Ethan Coen.**

Noul film al fraţilor Coen, *Inside Llewyn Davis,* e o comedie foarte elegantă formal – şi, venind din partea lor, neobişnuit de afectuoasă – despre un folkist (fictiv) din Greenwich Village-ul anului 1961, deloc netalentat, dar *loser* pînă în vîrful urechilor. Parte din ghinionul lui Llewyn Davis (Oscar Isaac) este că, în 1961, anii '60 or fi început ei formal, dar numai formal: încă nu s-au transformat în *acei* ani '60 cu adieri de revoluţie, în care contraculturile vor căpăta (pentru un timp) proporţii de masă, iar un mod de a trăi cum e al său – fără casă, fără familie, fără maşină, fără compromisuri cu vocaţia sa – va putea fi exhibat, cu mîndrie, ca o alternativă nu doar legitimă, ci şi superioară moral. Împreună cu directorul lor de imagine, Bruno Delbonnel, fraţii Coen evocă o Americă livid-hibernală, încă frigidă, încă refulată. Llewyn doarme adesea pe canapeaua unui cuplu de folkişti căsătoriţi, cunoscuţi micului public ca Jean & Jim (Carey Mulligan şi Justin Timberlake): doi porumbei americani încă cincizecişti – deşi, în cazul lui Jean, curăţenia înfăţişării nu se extinde şi asupra limbajului în care-i cere socoteală lui Llewyn pentru iresponsabilitatea de a se fi culcat cu ea fără prezervativ. La care Llewyn o rupe un pic cu stilul lui obişnuit – bazat pe îndărătnicie tăcută, neagresivă –, ca să se ia de aspiraţiile ei mic-burgheze. Încă şi mai cincizecist-conformist e un militar în permisie (Stark Sands), care, la rîndul lui, cîntă folk, dar în rest nu se abate nici măcar cu o clipire de la robo-corectitudinea lui militară – faimosul său ex-tovarăş de arme Elvis este pentru el „soldatul Presley"; ceea ce nu-l împiedică să aibă mai mult succes decît Llewyn, căruia îi e dat chiar ca exemplu – stilul lui „ajunge la oameni". Sigur că mai există şi alţi excentrici în afară de Llewyn, dar aceştia nu sînt neapărat solidari cu el. De pildă, un jazzman (John Goodman), grotesc în *look* şi maniere (în genul lui Orson Welles din *Touch of Evil),* acceptă să-l ducă pînă la Chicago cu maşina lui (şofată de un tenebros poet beatnic), dar asta numai pentru că e silit să împartă costul benzinei – în rest, jazzmanul îi dă de înţeles, cu vîrf şi îndesat, că-i dispreţuieşte pe folkiştii de soiul lui. Doar pe un profesor universitar blajin-excentric poate conta Llewyn, de fiecare dată (sau cel puţin pînă cînd îi pierde motanul), pentru masă şi casă. În rest, o lume demoralizantă, de zăpadă care-i intră în pantofi şi de poliţişti care nu-l lasă să doarmă în gări – atunci cînd nu arestează pe altcineva sub ochii lui, din motive neexplicate. În 1961, a fi un marginal în America nu era, încă, nici sustenabil, nici bine văzut – aşa cum nu e nici în lumea de azi. Cumpătarea inteligentă a Coenilor în folosirea de mărci ale epocii (maşini, haine etc.) scoate în evidenţă asemănările cu demoralizatul prezent.

Sigur că, exact în aceleaşi zile de iarnă în care Llewyn se poticnea prin ciorofleacă, Bob Dylan sosea şi el la New York; el poate fi întrezărit la sfîrşitul filmului, urmîndu-i lui Llewyn pe scena clubului în care acesta din urmă a cîntat de multe ori, fără vreun succes deosebit. Deci, chiar în momentul în care Llewyn abandona lupta, anii '60 – cei

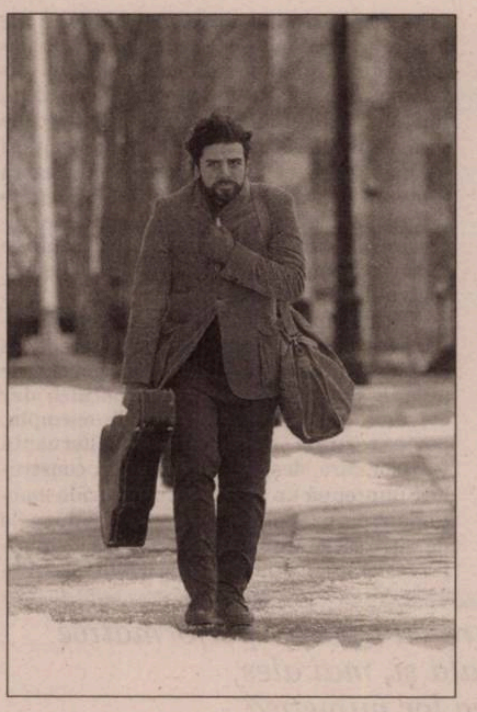

adevăraţi şi eliberatori (chiar dacă numai parţial şi temporar) – erau după colţ: o ironie „cosmică", în stilul fraţilor Coen. Pentru criticul J. Hoberman – evreu american, ca şi Coenii –, comedia ghinionului lui Llewyn este una distinctiv evreiască: ghinionul protagonistului e o condiţie existenţială – Iehova îl persecută (ba îl mai şi tachinează – de pildă, inscripţionînd pentru uzul lui, pe un perete de WC public, întrebarea „Ce ai de gînd să faci?"). Hoberman s-a numărat printre criticii americani care au răspuns cu mare ostilitate filmului din 2009 al Coenilor, *A Serious Man,* unde, pe lîngă tema evreului bătut de Dumnezeu, mai era evocată şi iconografia evreului urît. Însă Llewyn – despre care, de altfel, nu se spune nicăieri că ar fi evreu (sau că numele lui venit din Ţara Galilor – ţara poetului de la care Bob Zimmerman a împrumutat numele de Dylan – ar fi un pseudonim) – nu e în nici un caz urît. Şi chiar dacă dumnezeii Coeni îşi savurează în mod nedisimulat atentatele comice la demnitatea lui – pe care o fac inseparabilă de încăpăţînarea lui mornă, oarecum obtuză, ca a unui catîr, şi de tropismul lui pentru haos –, ei îi lasă un anumit mister (prin aluzii, niciodată explicitate, la un eveniment tragic din trecutul lui recent) şi, în primul rînd, îl lasă să cînte bine. Rezultatul e un portret complex – în nici un caz sentimental, dar nici meschin-băşcălios – al unui artist cu anumite limite, dar şi cu înzestrări deloc neglijabile, în nişte vremuri no tocmai apte să-i facă viaţa mai uşoară – sau măcar posibilă – unuia ca el. Dintre cîntecele compuse special pentru personaj, chiar şi unul care e intenţionat prost (nu-i al lui Llewyn – acesta acceptă numai din disperare să-l înregistreze) e compus cu un foarte vivace spirit afectuos-parodic şi e interpretat cu vervă de Isaac, Timberlake şi Adam Driver, într-un *jam session* spectaculos (de bine montat, printre altele). Iar comicul filmului acoperă gusturi diverse – există inclusiv giumbuşlucuri dulci cu pisici.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Punk

● **Sleaford Mods,** ***Austerity Dogs****,* **Harbinger Sound, 2013.**

„People, places parties J. / You've already got me started mate / By the cunts in the armed labelled coats / Looking at me like they wanna slit me fuckin' throat / Anyway you ain't got a clue / Stop wearing that in 92 / Making me on edge / Will you wedge / (...) / Anyway I'm enjoying me son / You're life ain't worth living you fuckin' prick / So leave me alone and get on with it / People, places, parties / In a bit..." Linia asta de bas şi o *drum machine* dezarticulată, peste care cuvintele sînt scuipate cu furie, îmi livrează, chiar în momentul acesta, o revelaţie. Ar putea suna îndeajuns de ciudat să vă spun că albumul al cărui nume stă negru pe alb puţin mai sus nu e chiar o noutate, iar chestia asta pune între paranteze convenţia acestei rubrici. O dată pe an merită, credeţi-mă pe cuvînt.

Lansat în martie anul acesta, de Harbinger Sound, un label la fel de obscur ca şi numele trupei, *Austerity Dogs* e, probabil, cea mai bună chestie dintr-o zonă muzicală care părea a fi renunţat să mai producă ceva relevant, punk-ul, într-o epocă în care era nevoie de urgenţa şi acţiunea lui directă. Evident că astăzi, punk poate însemna un laptop, un bas şi o voce îndrăgostită de hip-hop. Aceasta din urmă îi aparţine lui Jason Williamson, „creierul" proiectului Sleaford Mods, o maşină de emis *„fuck off"*-uri din Nottingham, sătulă pînă peste cap de toate cele, de la politică şi politicieni, la Brian *„What the fuck does he know with his alien haircut?"* Eno şi *„The cunt with the gut and the Buzz Lightyear haircut / Calling all the workers plebs / You better think about your future / You better think about your neck / You better think about the shit hairdo you got mate"*, oricine ar fi acesta.

Istoria trupei începe cîndva în 2006, în Nottingham, ea născîndu-se, aşa cum o spune biografia de pe site, „parte din frustrare, parte din accident, găsindu-şi repede sensul ca atac verbal violent la adresa mizeriei vieţii de zi cu zi, provocate

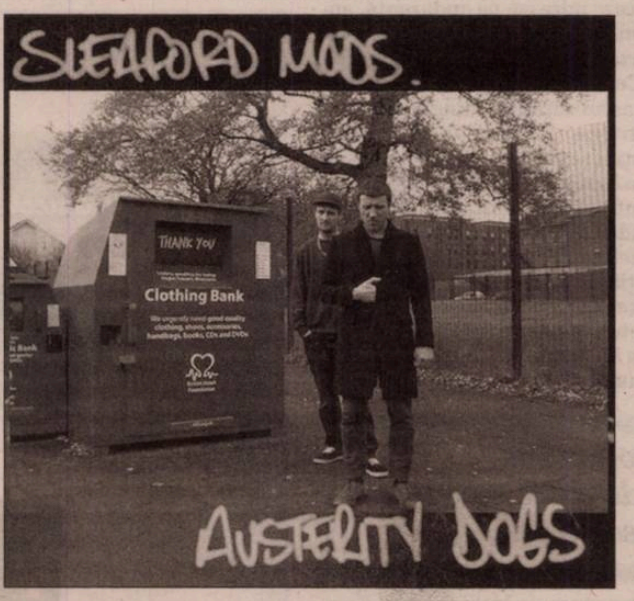

de lipsa banilor – *Work my dreams off for two bits of ravioli and a warm bottle of Smirnoff under a manager that doesn't have a clue* –, şi a situaţiilor domestice pe care această mizerie le provoacă." După o escapadă londoneză, în 2009, Williamson se întoarce acasă, îl întîlneşte pe Andrew Fearn, omul cu laptopul, şi, împreună, produc *Wank,* cel de-al cincilea CDr cu numele Sleaford Mods pe el, album care atrage atenţia *label*-ului Harbinger Sound.

Rezultatul acestei atenţii este *Austerity Dogs,* un album-dinamită, nimicitor de ultragiant, furios şi amar, minimalist şi seducător de incorect politic, situat undeva între puseul muscular al primei perioade The Fall şi zona de (in)confort a The Streets, din era *Original Pirate Material,* pe care nu ai voie să-l ratezi în acest sfîrşit de an, înghiţit complet de superlativele absolute lipite de fesele bine întreţinute ale lui Beyoncé.

* Albumul *Austerity Dogs* poate fi ascultat şi/sau cumpărat de pe contul de Bandcamp al Sleaford Mods: sleafordmods.bandcamp.com.

Paul Breazu *este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Karin BUDRUGEAC

„SUB25, un animal hibrid"

Anul acesta şi-au încetat apariţia cîteva reviste, voi tocmai lansaţi; de unde acest entuziasm?

Am mers la tipografie cu Radu Manelici, art director-ul nostru, marţi, să-l susţin moral şi să văd şi eu ce se-ntîmplă exact acolo. Era noapte şi eram amîndoi obosiţi, dar abia atunci intra revista la tipar, căci e sezonul calendarelor şi al agendelor. Mi-a trecut orice oboseală odată ajunsă acolo. Toată maşinăria arată ca o omidă imensă metalică sau ca o locomotivă cu abur, un animal puternic şi încins. De ea erau sprijinite plăcile cu tuşele lor indigo, patru pentru faţă şi patru pentru spate: radiografii în cerneală. Cele folosite şi puse deoparte erau extenuate, ca nişte vînătăi gălbui puţin trecute. Nenea de la tipografie avea un birou ca un şevalet modern şi o lupă mică, prin care se uita în toate colţurile paginilor ce ieşeau din gura omidei. Ştiam revista pe dinafară, fiecare cuvînt şi imagine din ea, şi totuşi, cînd am văzut primele pagini, m-am emoţionat ca la maternitate. Mi-am trecut degetele pe curbele fonturilor, pe hîrtia atît de plăcută la atingere. E un obiect superb, de colecţie. Ţi-am răspuns?

Care e relaţia dintre site-ul SUB25 *şi aceste caiete?*

Revista online e ca serile în care ieşi la o bere sau un vin cu prietenii, te simţi bine, discuţi, flirtezi. Caietele sînt ca relaţiile mai serioase, cînd chemi oamenii la tine acasă şi vă prinde dimineaţa vărsîndu-vă sufletul unul altuia. La bere, te hlizeşti pe tema unui personaj literar de care ai fost amorezat în liceu, iar pe canapea, la tine acasă, povesteşti cum ai lucrat la videochat ca să te-ntreţii în facultate.

Ce au / vor avea caietele SUB25 *şi n-au alte reviste?*

Cred că găseşti acolo o combinaţie de umor, frivolitate şi (auto)ironie care e foarte proprie *SUB25.* Caietele *SUB25* nu sînt cuminţi. Nici ca design, nici ca mod în care se apropie de subiecte. Şi mai e ceva. E un animal hibrid. Nu sînt numai texte jurnalistice, sînt şi ficţiuni, şi poveşti spuse vizual. Am adunat în caiete creaţii ale unor oameni foarte diferiţi. Provoc pe oricine să spună că nu a găsit nimic acolo care să-l prindă.

Karin Budrugeac *este redactor coordonator al publicaţiei SUB25. Caiete de naraţiuni, experimente şi frivolităţi (www.sub25.ro).*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Iranul şi oamenii lui frumoşi

Where you from? întreabă bărbatul, cu un zîmbet larg pe faţă. *Romania,* răspund cu un zîmbet aproape la fel de larg, puţin neobişnuit pentru cineva iniţial reticent la atîta familiaritate. *Welcome to Iran!* Este al 26-lea *Welcome to Iran!* din ziua aceea şi nu e decît ora 14,12. Uneori, conversaţia se opreşte aici. Alteori însă, vrea să afle cum e la noi în ţară, cum a fost după ce l-am omorît pe Ceauşescu, ce a însemnat intrarea în UE, ce se mai aude de comisarul Moldovan sau dacă femeile române fac plajă dezbrăcate. Ba chiar, cineva m-a întrebat ce filme a mai făcut Cristian Mungiu după ce-a cîştigat Cannes-ul. Prietenia şi curiozitatea cu care te tratează iranienii au darul să te intimideze la început.

O amenii intră politicos în vorbă cu tine pe stradă, în parc, la bancă, în restaurant şi cam peste tot pe unde te prind. Iar dacă ai nevoie de ajutor, poţi fi sigur că îl vei primi, ba chiar mai mult decît ai sperat. Nu de puţine ori, mi s-a întîmplat să cer indicaţii pe stradă iar interlocutorul să vrea să vină cu noi, să se asigure că am găsit ce căutam, ba chiar să ne invite la un ceai.

Şi vorbesc despre orice. Nu le e teamă să se apuce să-ţi spună, în mijlocul străzii, că nu sînt de acord cu deciziile politice pe care le iau mai-marii lor, nici că vor să emigreze, îţi povestesc despre problemele de zi cu zi, despre job-uri, familie sau religie. Îţi spun cum fac schimburi de cărţi, muzică şi filme, pe ascuns, cum au concerte fără autorizaţie. Pentru că îşi trăiesc la maxim micile libertăţi, ţi se pare fascinant cîtă pasiune pun în ceea ce fac şi cît de importante devin pentru ei lucrurile cu care noi sîntem obişnuiţi sau pe care le trecem cu vederea pentru că nu avem timp.

Chiar ai ce vorbi cu oamenii de acolo! Nu mi s-a mai întîmplat în nici o ţară să discut cu oameni întîlniţi întîmplător despre literatură contemporană, filme sau să filozofăm ore întregi despre obligativitatea prin lege de a fi religios. „De ce trebuie să cred dacă nu cred?“ mă întreba Sam, un puşti simpatic care studia design-ul şi era pasionat de teatru, într-una dintre cafenelele mai *hip* ale Teheranului. N-am ştiut ce să-i răspund.

„Ce cauţi în Iran?“ întreabă mulţi. Sînt curioşi ce te face să vii în ţara lor şi cum o vezi cu un ochi din afară. Alături de *Where are you from?,* întrebarea asta am primit-o obsesiv. Ştiu şi ei foarte bine că Iranul e o ţară prost înţeleasă şi că nu stă prea bine la capitolul imagine şi, atunci, vor să afle cum ai trecut de prejudecăţi, de percepţia dată de media şi te-ai hotărît să te duci acolo. Nu sînt mulţi turişti; la un moment dat, ajunsesem să ne cunoaştem între noi. Cu Michael, un australian care călătorea cîteva luni pe an, ne-am întîlnit în patru oraşe diferite, fără să fi vorbit înainte. Iar Iranul nu e o ţară tocmai mică. Se bucură cînd le spui că, dacă ai trecut de bariera iniţială şi te apuci să citeşti, toate poveştile de călătorie de pe net sau din orice ghid despre Iran povestesc experienţe incredibile şi vorbesc de oamenii minunaţi de acolo. Ceea ce fac şi eu aici, de altfel. Să mai spun că primeşti cadouri pe stradă? La Persepolis, am primit o plasă de fructe; în Shiraz, un domn a vrut să îmi ia îngheţată (cea mai bună din toată ţara, se lăuda el) şi, pentru că era închis, a insistat să îmi dea bani

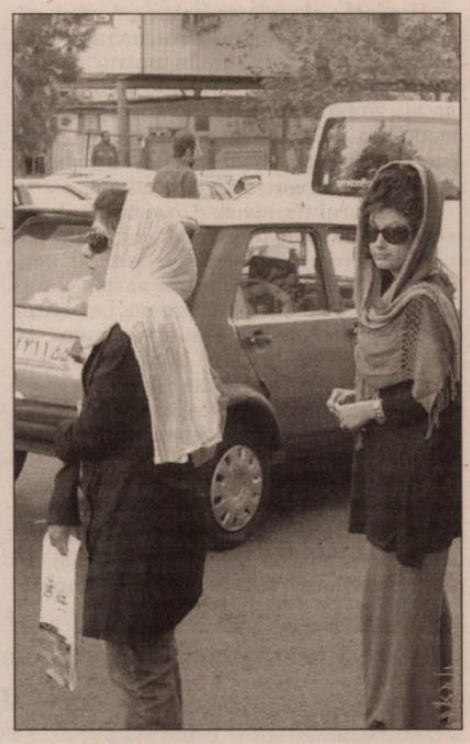

să îmi iau neapărat a doua zi, să fie de la el. Nu cred că am plătit un bilet de autobuz vreodată, de fiecare dată cînd întrebam unde e casa de bilete, săreau cîţiva să ne dea. Şi chiar nu-i poţi refuza, sînt oameni pentru care a dărui e o bucurie imensă.

Ce cauţi în Iran? Deja întrebarea sună ca o bandă pusă pe *repeat.* Prieteni, părinţi, rude, cunoscuţi – era reacţia deja clasică atunci cînd venea vorba despre încotro urma să călătoresc. Bombe, teroriştі, arme nucleare, persecuţii, pericole la tot pasul – Iranul oglindit în media şi reinterpretat de la distanţă nu e o imagine promiţătoare şi nici o ţară unde vrei să-ţi faci vacanţa. Dar după ce ai fost o singură dată acolo, visezi la momentul cînd te vei întoarce.

Dar să revenim la prejudecăţile din rucsac. Femeile. Şi le imaginezi asexuate, acoperindu-şi furibund fiecare colţ de piele, needucate, trăind sub dominaţia şi tirania bărbaţilor, mereu sub ameninţarea unei execuţii cu pietre. Pe stradă, în nordul Teheranului, mă simt ca un pom de Crăciun într-o ţară musulmană. Sînt îmbrăcată în haine colorate, hippie, lălîi. „Eşti din India?“ mă întreabă o fată. Nu prea. Fetele de aici sînt aranjate, cu haine scumpe, de o eleganţă sobră, accesorizate şi cu operaţii estetice. Sînt extrem de frumoase, în Teheran vezi domnişoare şi doamne îngrijite şi îmbrăcate mai ceva ca în capitalele modei din Europa, machiate, coafate impecabil, cu care poţi purta o conversaţie care pleacă de la arta contemporană, trece prin feminism, atinge probleme sentimentale şi ajunge la ultimele colecţii ale designerilor francezi. Pe de altă parte, da, vezi femei acoperite complet de veşmîntul negru, retrase şi aparent tradiţionaliste. E un loc al contrastelor puternice, poate mai mult ca altele. Dar toată lumea zîmbeşte. Iranul are o umanitate pe care în multe alte locuri, mai „civilizate“ şi mai „libere“, n-am simţit-o atît de vie.

PUBLICITATE

ACUM POŢI
SĂ TRĂIEŞTI EXPERIENŢA
ŞI ÎNTR-O SALĂ VIP!

LILIACUL
JOHANN STRAUSS

Dirijor:
Franz Welser-Möst

Regizor:
Otto Schenk

Distribuţie:
Kurt Streit, Michaela Kaune, Zoryana Kushpler, Daniela Fally, Rainer Trost Markus Eiche & Alfred Šramek

MIERCURI, 1 IANUARIE ORA 20:00

CUMPĂRĂ BILETE PE WWW.GRANDCINEMADIGIPLEX.RO
Facebook.com/GrandCultura

GRAND CINEMA DIGIPLEX

RISING ALTERNATIVE

Radio România Muzical

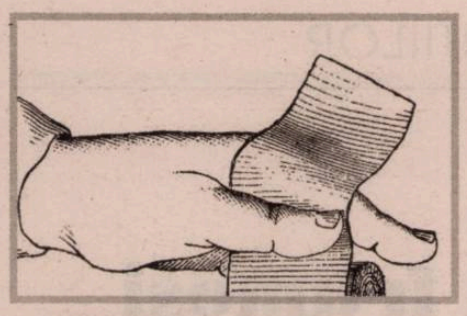

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Prima zi de Revoluţie

Acum 23 de ani, pe la ora cînd scriu toate astea, adică miezul nopţii, ascultam Europa Liberă la un radio Mamaia, semidezmembrat, beam coniac Drobeta de la Casa de Comenzi şi mă gîndeam: „Sînt un nemernic, un neom, dacă ei, acolo, la Timişoara… şi eu, aici, la Bucureşti – nimic."

„Trageţi, nenorociţilor!" – sau aşa ceva. Era un fragment audio care se repeta obsedant la Europa Liberă, care te lăsa să înţelegi că manifestanţilor din Timişoara li se întîmplase ce e mai rău. Multă vreme după aceea, m-am gîndit la propagandă, dar astăzi, cînd pun mîna pe cîteva secunde de imagini *tari*, constataţi că televiziunile le dau şi ele în bucla, anideologic.

„Trageţi, nenorociţilor!" a fost oricum premisa care m-a mînat afară din casă pe 22 decembrie 1989. Eram la un concert cu Phil Collins, cu prietenii – că aveam video –, cînd amicul Coco a dat uşa de la intrare de perete – şi pe atunci era foarte nepoliticos să intri fără să baţi – şi a spus, expansiv, contrar felului lui de-a fi: „Gataaa, s-a terminat!"

Am butonat rapid şi am dat peste Caramitru şi Dinescu la televizor. Parcă nu ne venea să credem, dar în cele din urmă ne-a venit. Mama şi tata, plus toată puştimea pe care o adunasem la Phil Collins, studenţi pe la Politehnică, pe la Medicină, pînă şi o fată, care nu mai ştiu cine era, dar avea un tată nomenclaturist – s-a închis în bucătărie să dea un telefon, se speriase rău –, am început să dezbatem – părea că e groasă, ştiam şi noi ce se întîmplase în zilele dinainte, dar cum aşa, să cadă Ceauşescu?

Nu mai ştiu ce naiba au dat la televizor, Phil Collins tăcea în burta VHS-ului oprit – nici azi nu am văzut concertul ăla şi nici nu cred că m-am mai uitat la Phil Collins de-atunci. Cert e că vorbeam prostii între noi şi rumegam arahide în glazură, cubaneze parcă, de la Casa de Comenzi – de unde luasem şi coniacul Drobeta. Coco o ţinea langa că s-a terminat, văzuse el oameni care scoseseră televizorul pe geam şi în televizor nu mai era Ceauşescu. La un moment dat, ne-a venit să credem, mai mult fiindcă metabolizasem evenimentele, decît de la ce vorbeam între noi.

Deodată, el, televizorul, ne-a spus că Revoluţia trebuie apărată. Ne-am uitat unii la alţii şi am zis: „OK, hai în centru." Mama a început să se răstească la noi: „Unde plecaţi, sînteţi nebuni?! Staţi acasă, nu ieşiţi de-aici, vă omor, vă încui!" – mă rog, cam asta era prestaţia ei, echivalentă clişeului cu femeia bătrînă care îşi frînge mîinile.

Următorul flashback e, previzibil, de pe stradă, unde mărşăluiam toţi cot la cot, către Moghioroş. Multă lume pe stradă, „Jos, dictatorul!", zăpadă pe ducă, ce vă imaginaţi. În piaţă la Moghioroş, o cîrciumă, La varice, cu mesele alea de tablă solide şi înalte, ca pentru cai, fără scaune. „Revoluţie, revoluţie!" strigarăm noi către beţivi. „Uraaa!" răspunseră aceştia. „Haideţi cu noi!" zicem. „Ăăăă, mergeţi voi, că venim şi noi după aia…"

A trecut o maşină de-aia nenorocită, cu burduf, şi ne-a luat, s-a tîrît pînă pe la Ateneu sau la Galeriile Orizont. Cît parlamentasem pe-acasă, cu beţivii din piaţă şi ne plimbasem de la Valea Argeşului la Moghioroş, se făcuse aşa, lumina aia tîrzie, de iarnă. Ne-a mai hîţînat autobuzul cu burduf pînă-n centru — hîţînau alea cu burduf, mai ţineţi minte? –, cert e că pe cînd ajunsesem în centru, se făcuse noapte sau aproape.

Mama ne-a privit cu ochii ieşiţi din orbite, prin ochelari: „Unde-aţi fost?!"

Lumînările licăreau ca lacrimile în lumina lipsă – pe vremea aceea, bulevardele erau în beznă, dacă mai ştiţi, dar nu mai ştiţi că tot Bucureştiul mirosea a ceară. La Romană, la Dalles, peste tot erau bălţi de sînge – sau asta am citit în lichidul lipicios –, în care oamenii aruncaseră bani şi în jurul cărora aprinseseră lumînări lîngă lumînări, atît de multe, încît centrul mirosea a înmormîntare şi a botez.

Ne-am învîrtit, am dat ture. Era linişte, umblam într-o procesiune de umbre. La CC, în Piaţa Revoluţiei, cum s-a numit după, am găsit tot felul de soldaţi cu TAB-uri. Eram blindaţi cu arahide în glazură, bomboane cubaneze şi ce mai cumpărasem de la Casa de Comenzi. Provizia pe care-o făcusem acasă era pentru un Revelion pe care voiam să-l facem nu mai ştiu unde, la munte, dar i-am cadorisit pe soldaţi cu ele. Era un gest curajos să te apropii de ei şi să le dai bomboanele, ei le luau aşa, mai cu fereală – probabil avuseseră un consemn cîndva, cu cîteva ore înainte, dar ţipla geometrică, ergonomică, în care erau depozitate, făcea pacheţelul dezirabil.

Am terminat bomboanele, se făcuse frig, bezna nu mai era o hiperbolă. S-a terminat, am conchis, hai acasă. Ne-am suit într-un alt autobuz, tot cu burduf şi fără număr, care ne-a dus spre Drumul Taberei. Nu chiar pînă acasă, dar oricum, pînă undeva, pe Buclă, cum i se zice chestiei ăleia din cartier. În locul în care ne-a lăsat autobuzul era o brutărie care funcţiona, lucru pe care mai curînd l-am mirosit decît l-am văzut, iar mirosul de pîine caldă era pe vremea aia ceva rar: dacă nu vă mai amintiţi aroma acră a pîinii Dîmboviţa, în a cărei compoziţie intrau nu ştiu cîtă făină şi nu ştiu cîte resturi tocate, sînteţi tineri şi fericiţi.

Am luat, inevitabil, cîteva pîini calde, iar mirosul ne-a întărit convingerea că dictatura şi Ceauşescu s-au dus dracului. Nu prea ştiam ce urmează să facem cu ele – pîinile, mirosul, democraţia –, dar liniştea şi mirosul de lumînări din centru ne liniştiseră. Am ajuns acasă înfulecînd din franzelele calde încă şi am deschis uşa energic, victorioşi.

Mama ne-a privit cu ochii ieşiţi din orbite, prin ochelari: „Unde-aţi fost?!" „Păi, gata, s-a terminat, am văzut noi. E linişte…"

Numai că televizorul urla. La CC, unde fusesem cu o oră înainte, era un spectacol de artificii, şi artificiile erau trasoare, muşcau din ziduri şi din oameni. Aşa a început prima zi de libertate.

Stau şi mă gîndesc. Mai în fiecare an am vrut să-mi povestesc amintirile de la „Revoluţie", din 1989, dar tot timpul se întîmpla cîte ceva care mă deturna de la asta. Anul ăsta am reuşit – nu cumva nu ne-a mai rămas mare lucru de făcut?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

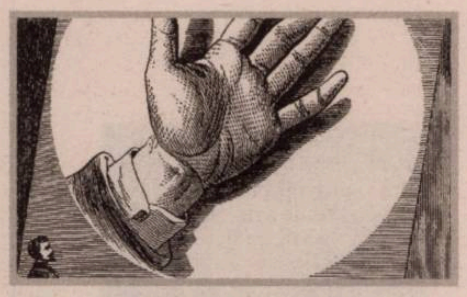

Adina POPESCU

portrete din mers

Note despre vorbe şi timp

Trăind într-o lume destul de mică şi de *indoor*, de filme şi de cărţi, care de multe ori se rezumă la cîteva persoane apropiate şi la propriile gînduri, de multe ori nu-ţi mai dai seama cît de tare te-ai rupt de lumea cea mare, cea „adevărată". Iar cînd, întîmplător, dai piept cu ea, îţi dai seama cît de tare te oboseşti, cît de puţin îi aparţii, aşa că e mai înţelept să te retragi. Ajungi să ocoleşti oameni simpatici şi interesanţi în felul lor, doar pentru că ţi-ai dat seama că nu aveţi nimic de împărţit, iar conversaţia este una de uzură. E o pierdere de vreme, o flecăreală.

Aveam, la un moment dat, un prieten „prin alianţă", iar ăştia sînt cei mai greu de suportat, pentru că nu ţi-i asumi, iar dacă te calcă pe nervi, nu poţi da vina pe tine, că sînt prietenii tăi, cu bune şi cu rele. Cel despre care scriu era prietenul prietenului meu, iar cei doi aveau în comun doar un oraş natal, din Moldova. Aparent, tipului nu puteai să-i reproşezi nimic – citit, „cu facultate" (Dreptul, dar n-are asta nici o importanţă!), avea habar şi despre Hegel, şi despre istoria artei, ştia şi scorurile la ultimele meciuri de fotbal, dezgheţat fiind, vorbea şi despre fete sau amoruri, pentru că chestiile astea mai picante dezmorţesc masa, ştia şi bancuri, adică, teoretic, aveai ce conversa cu el. Cu toate astea, după două ore de stat la bere, total stors de energie, îţi dădeai seama că n-ai reţinut nici măcar o idee din ce s-a vorbit, că nu te-ai ales cu nimic. Partea proastă era că, pe atunci, el nu avea nici o parteneră şi ne întîlneam în trei, iar el îşi planifica din timp aceste întîlniri, de obicei la noi acasă – adică nici să nu poţi să te ridici, să te scuzi şi să pleci. Nici un căscat discret sau mai zgomotos din partea mea nu-i atrăgea atenţia prietenului nostru că ar fi timpul să plece. El continua să vorbească, să-şi toarne în pahar, să-şi aprindă ţigări şi dă-i cu politica, cu societatea, cu filozofia. Cînd spuneam „Să-ţi chem un taxi?", el răspundea „Sau mai bine să merg să mai iau cîte o bere?" Şi aşa treceau orele, adormeam cu el de gît şi abia spre dimineaţă, cu ochii lui verzi foarte tulburi, dar păstrînd aparenţele unui om perfect treaz, se uita la ceas şi zicea: „Eh, d-aia îmi place de voi! Cu voi nu-mi dau seama cum trece timpul!" De fapt, în ultimele ore, eu nu mai spusesem decît „da", „aşa e" şi „ai dreptate", şi el vorbise de unul singur, ca un soi de *pitch* de proiect, în care singurul lui proiect de viaţă, de lume, era el însuşi. Şi mă enervam cînd ştiam că pentru mine nu e important să treacă timpul, însă unii oameni, oricît ar fi ei de culţi şi de inteligenţi – pentru că tipul ăsta categoric nu era un dobitoc –, gîndesc cît se poate de schematic şi de egoist – acum muncesc, acum dorm, acum găsesc nişte fraieri în faţa cărora „trăiesc", mă desfăşor şi cu care timpul trece repede. E dureros să-ţi doreşti să-ţi treacă timpul pentru că nu ai altceva mai bun de făcut cu el. Şi din cauza asta, mi-era cumva milă de amicul nostru şi acceptam întîlnirile, mai ales că nu erau intruzive, se întîmplau cam o dată pe lună.

Ei bine, am încercat şi variante. Prietenul meu s-a întîlnit de cîteva ori cu prietenul lui, doar ei doi, în oraş. Prietenul meu se întorcea acasă după vreo trei-patru ore, obosit ca de la sapă, incoerent, distrus. Dormea trei zile ca să-şi revină. Abia atunci mi-am dat seama de şmecheria lui – în toate întîlnirile noastre în trei, el îl şunta. Mi-l pasa mie, implicit, ca să-l ascult, iar ascultarea este cea mai grea meserie, în vreme ce el intervenea laconic la răstimpuri, fuma, se gîndea la ale lui, era cu mintea în altă parte, total relaxat. O vreme, am tot refuzat întîlnirile, găsind tot soiul de motive, pînă cînd ne-am pomenit cu el la uşă. „Mi-era în drum, am luat nişte vin ca să-l bem împreună!" A plecat a doua zi la 5 dimineaţa. Faptul că mereu insista să facă cinste m-a pus pe gînduri din nou. În definitiv, el îşi plătea compania de conversaţie. Eram, în toată mizanscena lui de „trecere a timpului", o figuraţie plătită.

Ştiţi cum am scăpat de el, în sfîrşit? Ei bine, s-a însurat. A găsit, în cele din urmă, pe cineva care să-l asculte pe gratis toată viaţa. Întîmplător sau nu, după nuntă n-a mai dat nici un semn. Probabil că deja noi nu mai corespundeam noului tipar de trecere sau de petrecere a timpului.

Anda DOCEA

Vacanţa cea mai lungă

În şcoala generală mi-au trecut prin mînă cele mai frumoase jucării din lume. Colega mea de bancă, Paula, avea o mătuşă în SUA, care îi trimitea mereu daruri. Nimic nu mă bucura mai mult decît să mă invite să mă joc cu ea. Nu mai văzusem pînă atunci nici păpuşi atît de iscusit lucrate, cu un întreg arsenal de accesorii, nici gume de şters cu miros de banane, nici tricouri „cauciucate". Paula lua meditaţii la engleză şi la franceză, şi scria caligrafic. Îmi amintesc că, la un moment dat, ne-au adunat la şcoală pe toţi cei din ciclul primar, într-o sală uriaşă, unde ni s-a dat un test mai ciudat. La început, am scris după dictare un text despre conducătorul Nicolae Ceauşescu şi al său partid. Apoi, ne-au cerut date despre noi – numele, adresa, meseriile părinţilor. Interesant a fost că totul trebuia scris cu majuscule. O invidiam pe Paula. Foaia ei arăta impecabil. Eu greşisem în cîteva locuri, mîzgălisem nişte litere şi îmi curgea şi cerneală din stiloul cu cap de urs panda. „Vor să ne testeze", mi-a şoptit Paula uşor conspirativ. „Mi-au zis mie părinţii. Cei care scriu frumos vor primi nişte tabele de copiat, pentru şcoală."

Am plecat acasă dezamăgită. N-aveam să fiu pusă vreodată la copiat tabele pentru şcoală. Scrisul meu inegal, spre stînga, sfida toate regulile caligrafiei. Tata m-a văzut îmbufnată şi, după ce i-am povestit despre respectiva dictare, mi-a zis să stau liniştită. Nu era nici pe departe vorba de tabele, aşa cum spera Paula. Cineva scrisese ceva jignitor la adresa tovarăşului, cu vopsea, pe şosea sau pe un zid, nu se ştia exact. Încercau să compare scrisul pentru a găsi făptaşul. Bucuroasă de această veste, am lăsat-o pe Paula să aştepte la nesfîrşit rezultatul presupusului concurs de caligrafie.

Încă ne mai jucam cu păpuşile ei şi în clasa a V-a. Ne pregăteam cu mare nerăbdare să ieşim la patinat pe un lac din apropierea Aiudului. Era prima noastră vacanţă din gimnaziu. Iarna lui '89 se anunţa aspră, dar noi ne bucuram, cu gîndul la patine şi la sanie. De regulă, o aşteptam pe mama să vină de la serviciu, să mă ia de la bunici, şi mergeam împreună spre casă. Pe 21 decembrie, aproape de prînz, l-am văzut pe bunicul meu complet descumpănit de ţipetele şi huiduielile emise de radioul Gloria, pe care-l pornea cu sfinţenie pe postul Europa Liberă. Îl ascultam împreună de cîţiva ani şi, în timp, învăţasem nume complicate, cum ar fi Ioana Măgură Bernard şi Neculai Constantin Munteanu, mai repede decît grupele muntoase din Carpaţi şi-i recunoşteam rapid după voce.

– Ăştia-s nebuni. Dau teatru radiofonic în miezul zilei.

– Închide-l şi hai la masă, i-a replicat bunica mea.

Nu ne-am aşezat bine, că ne-am trezit cu mama năvălind peste noi.

– N-aţi auzit ce se întîmplă? A căzut Guvernul!

– Am auzit ceva la radio, dar am crezut că-i teatru, o ţinea bunicul pe a lui.

La o piesă de teatru mi se părea şi mie că asist, la cei 10 ani şi jumătate ai mei. Mama m-a înhăţat de o mînă şi m-a dus acasă. Toţi oamenii pe care i-am întîlnit pe drum, preţ de două-trei blocuri cîte erau pînă la noi, o întrebau pe mama dacă aflase ce se întîmpla. La un moment dat, unul dintre vecini a ieşit afară şi a strigat să deschidem televizoarele. În mod normal, orele de program erau în număr de două, între 8 şi 10 seara, nimic în miezul zilei. Acum, Ceauşescu vorbea de la balcon la un miting – mai bine zis, încerca să potolească mulţimea strigînd „Alo, alo!", iar din public se auzeau huiduieli. Aşa ceva nu mai văzusem vreodată, în cei zece ani de comunism pe care i-am trăit, ultimii, cei mai grei.

Fiecare trimestru şcolar se încheia cu o şedinţă de detaşament. Era momentul potrivit pentru a îmbrăca uniforma de pionier, cu trese şi insigne, pentru a face bilanţul şi a da raportul. Fusesem comandantă de detaşament în fiecare an pînă într-a V-a, în mare parte datorită faptului că-mi plăcea să ţin discursuri şi că eram uşor autoritară. Cînd „uşor" a devenit „prea", nu m-au mai votat şi am rămas fără acel şnur galben-muştar care te făcea reprezentantul clasei la diverse reuniuni pe şcoală. Ne adunau să vizionăm la televizorul alb-negru din amfiteatru luările de cuvînt ale lui Ceauşescu, cu diverse ocazii. Durau ore în şir, în care noi nu aveam voie să vorbim, să ne ridicăm, să mişcăm. Împreună cu omologul meu de la clasa B, dezvoltaserăm un sistem ingenios. Ne distram mîzgălind cît mai iscusit fotografia tovarăşului, cu care începea fiecare manual. Aşa părea şi că luăm notiţe. Preocupat fiind să-i contureze lui Ceauşescu nişte ochelari cu pixul, în ton cu mustaţa deja schiţată, Bogdan a fost odată prins. Eu reuşisem să închid cartea la timp. Drept pedeapsă, a trebuit să scrie un rezumat al acelui discurs, pe puncte. Eram în clasa a IV-a.

Într-a V-a nu mă mai aleseseră, cum ziceam, şi cred că Bogdan de la clasa B mi-a simţit serios lipsa în timpul lucrărilor celui de-al XIV-lea Congres al PCR-ului, care fusese la final de noiembrie. N-am mai avut ocazia să-mi iau revanşa şi să-mi recîştig rangul pierdut. În acea vacanţă de iarnă, bunicul meu avea să mă asigure, pe un ton ferm, că se terminase şi cu pionierii.

Pe 22 decembrie însă, eram teribil de speriată şi aş fi vrut să revină toate la normalul pe care îl ştiam. Eram convinsă că se petrecuse o catastrofă. Ai mei îmi spuneau că nu-i nici pe departe un lucru rău, aşa cum credeam. Din contră, e ceva ce trebuia să se întîmple de multă vreme.

Mi-l amintesc pe crainicul George Marinescu citind ultimul comunicat al regimului comunist, despre sinuciderea generalului Milea, şi ulterior cerîndu-şi scuze pentru rolul său de portavoce. Îmi mai amintesc mesajele „vom reveni" şi pe tata, care zicea că nu închidem televizorul, orice ar fi. Dinescu şi Caramitru. Bucureştiul care, pe 24 decembrie, arăta la televizor ca un teren de luptă. Sigla TVRL –Televiziunea Română Liberă. Cravatele cu tricolor ale prezentatorilor. La un moment dat, începuseră să difuzeze filmul lui Sergiu Nicolaescu *Ringul*, cu un fost boxer ajuns şofer de TIR. Nu mai văzusem nimic românesc de acel gen pînă atunci, cu violenţă şi femei frivole. L-au întrerupt din cînd în cînd cu anunţuri, apoi l-au oprit. Tata a fost de părere că era cu totul deplasat să difuzezi un film artistic cînd în stradă mureau oameni. Începutul acela de film, de 20 de minute, mi-a dat senzaţia, care avea să se ascută în următoarele zile, că lumea e altfel decît am fost învăţată să o văd. Că regulile au şi ele graniţele lor şi că, dincolo de ele, începe ceva numit libertate, cu al cărei gust nu mă familiarizasem încă.

Abia aşteptasem sarafanul de clasa a V-a, mi se părea că îmi dă un aer de domnişoară.

Anunţul concis al morţii Ceauşeştilor ne-a lăsat pe toţi trei fără cuvinte. Au fost difuzate, repetat, fragmente din filmul ridicării, judecării şi execuţiei lor. Într-unul apărea Nicolae Ceauşescu coborînd cu faţa dintr-un TAB, aproape prăbuşindu-se, susţinut de un ofiţer din imediata apropiere.

– Ar fi trebuit să-l lase să cadă în cap, a bombănit mama. Marele comandant suprem al Forţelor armate!

Tovarăşul încercînd s-o liniştească pe to-

varăşa la proces, vocea ei isterizată, acuzaţiile pe mai multe tonuri, de undeva din fundal, fără să vedem feţele judecătorilor sau ale avocaţilor, execuţia. Se cam terminase. Mă gîndeam că de acum încolo pot rupe fără grijă portretele de la începutul manualelor, majoritatea mîzgălite cu mare artă.

În orăşelul meu din nord-vestul ţării, situat undeva între Alba-Iulia şi Cluj-Napoca, Revoluţia nu s-a simţit ca în acele locuri în care oamenii au ieşit în stradă. Doar închisoarea aiudeană a fost, o vreme, separată cu bariere de restul oraşului, deţinuţii fiind mult mai zgomotoşi ca de obicei. Rudele mele locuiau peste drum de ea şi mă simţeam ca într-un film poliţist de cîte ori voiam să intru în zonă. Era o iarnă cu cer senin şi un frig de-ţi îngheţa şi sufletul. Lumea nu se grăbea să intre în casă. Se opreau în grupuri pe stradă şi se întrebau unii pe alţii ce se mai ştie. Cei care aveau casetofoane puneau muzică şi dădeau volumul la maximum. Ieşeam zilnic cu tata după ziare. La cele cîteva chioşcuri din oraş se formau cozi de zeci de oameni zgribuliţi, cu mîinile vîrîte în buzunare, aşteptînd. Le cumpăram pe toate, tot ce apărea. Miroseau a cerneală şi a libertate.

Şcoala n-am început-o la data stabilită. Vacanţa s-a prelungit de vreo trei ori, cu cîteva săptămîni bune. Îmi venea greu să cred că uniforma nu va mai fi obligatorie. Abia aşteptasem sarafanul de clasa a V-a, mi se părea că îmi dă un aer de domnişoară. L-am mai purtat cu toatele o vreme, încă nu ne dădeam seama că, dintr-odată, puteam face tot ce doream. Am primit, ca de obicei, ca temă, o compunere cu titlul „Cum mi-am petrecut vacanţa de iarnă". Cea mai lungă vacanţă de iarnă din toată viaţa mea de elev. La fragmentul despre Revoluţie m-a ajutat tata. La şcoală am constatat că restul copiilor nu scriseseră nimic despre asta.

Curentul nu se mai oprea în fiecare zi. Aveam încă la îndemînă în casă lumînările şi o lampă la care îmi făceam eu temele, înainte. Tata meşterise, la un moment dat, o improvizaţie cu un bec alimentat de la o baterie de maşină, pe care-l agăţa în bucătărie, de tavan. Eu mă temeam, de cîte ori îl foloseam, că unii vecini care l-ar vedea de afară ar putea crede că noi, spre deosebire de alţii, avem curent. Să ieşi din rînd, pe vremea aceea, aducea numai neajunsuri.

Nu-mi mai amintesc ce am primit de Crăciun în iarna lui '89. Ştiu doar că mama se scuza pentru că, date fiind împrejurările, nu reuşise să găsească mare lucru prin magazine. Dar cadouri nu prea găseai în comerţ niciodată. La noi în Ardeal mai făceai rost de una-alta, de la unguri sau de la polonezi. Ciocolată cu două albine – una mare şi una mică –, desenate pe învelişul care imita un fagure, săpunuri cu miros de mere, diverse băuturi acidulate, la doză. Le păstram cu lunile, apoi puneam ambalajele la presat, le decupam şi le lipeam pe oriunde. Cutiile de suc goale le strîngeam prin bibliotecă pînă mi le arunca mama, care zicea că, într-o zi, vreun coleg venit în vizită o să-mi ceară un suc din acela, iar eu o să mă fac de rîs că n-am decît cutia. După Revoluţie, consignaţiile au împînzit oraşul. De la fiecare colţ de stradă sau parter de bloc puteai cumpăra băuturi la dozator, bomboane, mărgele şi casete cu muzică piratată. Într-o zi, tata s-a trezit cu o doamnă intrînd din stradă în garajul nostru, care era deschis, şi uitîndu-se la rafturile unde îşi păstra în cutii diverse piese şi unelte. Crezuse că e magazin.

Acum, trec aproape zilnic prin faţa studioului 4 al TVR, unde, cu 24 de ani în urmă, se striga: „Am învins!" Multă vreme, Jurnalul de ştiri a fost transmis de acolo. În primii ani, prezentatorii îşi mai puneau din cînd în cînd cravatele cu tricolorul. „Cravata de la Revoluţie!" remarca de fiecare dată mama.

Nu am mai stat, de atunci, la coadă la un chioşc de presă şi nici n-am mai avut două abonamente la acelaşi ziar, unul pentru părinţi şi altul pentru bunici. În acel ianuarie de după Revoluţie, *Adevărul* a scos un număr special. Prima pagină era liberă, cu titlul ziarului şi atît, fără nici una dintre ştirile de care eram atît de avizi în acele vremuri. În partea de jos scria, cu litere albastre: „Avem nevoie de linişte, oameni buni!" Bunicul meu a crezut că e o greşeală de tipar. M-a trimis să-l întreb pe tata dacă şi exemplarul lui este la fel. Urarea de linişte se pare că era universală.

Aveam 10 ani şi jumătate în decembrie '89. Prea mică pentru a ieşi în stradă, suficient de mare pentru a înţelege că asist la un moment istoric irepetabil. M-am întrebat de multe ori dacă, mai mare fiind ca vîrstă, aş fi trăit Revoluţia altfel decît ca un telespectator care aştepta ca lucrurile să se întîmple. Dacă, sătulă de cenzură şi de privaţiunile de tot felul, m-aş fi revoltat, aş fi strigat, mi-aş fi înfruntat teama încercînd să schimb ceva. Căutînd răspunsul, mi-am dat seama că motivul pentru care eu pot să îmi pun întrebări, să scriu lozinci împotriva oricui aleg şi să ascult muzica tare este acela că, la un moment dat, oameni hotărîţi şi disperaţi totodată s-au revoltat, au ieşit în stradă, au strigat, şi unii dintre ei au murit. Datorită lor ne permitem să avem, măcar din cînd în cînd, liniştea necesară.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

„România a fost întotdeauna un sprijin, un avocat şi un aliat de nădejde“

– interviu cu Ion HADÂRCĂ, preşedintele PLR din Republica Moldova –

Foreign Policy România *a realizat un interviu în exclusivitate cu preşedintele Partidului Liberal Reformator (PLR) din Republica Moldova, domnul Ion Hadârcă. Poet, eseist şi publicist, el este unul dintre fondatorii Frontului Popular din Moldova şi primul preşedinte al acestuia, în perioada 1989-1992. În prezent, partidul său se află la conducerea executivului de la Chişinău, împreună cu alte două partide (Partidul Liberal Democrat din Moldova şi Partidul Democrat), formînd Coaliţia pentru Guvernare Pro-Europeană.*

Pe 28-29 noiembrie 2013, statele din Parteneriatul Estic (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova şi Ucraina) s-au întîlnit la Vilnius pentru a parafa Acordul de Asociere, zona de liber schimb şi liberalizarea regimului de vize. Pornind de la faptul că unii experţi sînt de părere că parafarea Acordului a fost de mult decisă la Bruxelles, care sînt, acum, aşteptările Republicii Moldova?

În acest conclav de state care constituie Parteneriatul Estic, Republica Moldova este apreciată drept un lider, deoarece toate angajamentele asumate au fost realizate la termen. Mai mult decît atît, pe data de 29 octombrie, eu, împreună cu ceilalţi lideri care constituie Coaliţia proeuropeană, am fost invitat de către Stefan Füle, comisarul european pentru Extindere şi Politică de Vecinătate, şi, făcînd o trecere în revistă a şanselor tuturor ţărilor care sînt în Parteneriatul Estic, s-a pus accentul pe Republica Moldova, Georgia şi Ucraina. Dintre aceste trei state, şansele cele mai bune le are Republica Moldova. Ucraina mai are de soluţionat cazul Iulia Timoşenko ş.a. Da, pentru noi contează foarte mult Ucraina, care ne poate crea un „surplus de siguranţă“ în parcursul nostru european. Dacă parafarea Acordului a fost decisă de mult la Bruxelles – şi în acest sens v-am amintit de discuţia pe care am avut-o pe 29 octombrie –, oricum, e bine pentru noi. Discuţia a fost sinceră, deschisă, netensionată şi suficient de realistă. Ne-au solicitat să „stăm cu picioarele pe pămînt“: procesul de privatizare, lupta cu corupţia, reforma justiţiei – acestea sînt momentan problemele-cheie. Ni s-au cerut acţiuni concrete, ca justiţia într-adevăr să funcţioneze şi cetăţenii să obţină încrederea că ei sînt protejaţi de lege, că se asigură maximum de transparenţă în procesul de privatizare, nu în folosul unor oligarhi sau al unor persoane interesate, dar în folosul cetăţeanului. De la noi se aşteaptă să oferim garanţii că urmăm cursul neabătut al reformelor.

Reprezintă România un model de armonizare a standardelor europene pentru Republica Moldova? În ce direcţie credeţi că vor evolua relaţiile dintre cele două state?

România a fost întotdeauna un sprijin, un avocat şi un aliat de nădejde. Mai greu a fost în perioada comunistă, cînd tovarăşii tratau România cu multă ostilitate şi doreau să împingă aceste relaţii pînă la refuz şi suspendarea oricăror relaţii. Aici mă refer la expulzarea consulului şi ataşatului militar, precum şi la alte acţiuni care au avut loc în perioada guvernării comuniste. Pentru mine personal, cînd nu sînt politician, ci scriitor, România reprezintă un model spiritual. Cît priveşte procesul de armonizare a standardelor europene, în primul rînd, România ne-a deschis posibilitatea să folosim toate documentele care ţin de *acquis*-ul comunitar. În acest sens, noi sîntem privilegiaţi faţă de alte state şi nu trebuie să suportăm toate cheltuielile pentru traducere – un proces foarte îndelungat şi costisitor. Anume în acest sens, România este un model şi un partener de nădejde. Aici putem discuta şi de modelul european pe care însăşi România şi l-a asumat pentru a-şi armoniza legislaţia cu cea comunitară şi, în acest sens, într-un plan mai larg, noi, împreună, ne sincronizăm acestor modele. Sigur că acolo unde au existat anumite fisuri şi probleme, putem doar regreta. De exemplu, domeniul de absorbţie a fondurilor europene sau gîlceava politică în cea mai bună tradiţie românească. De regulă, încercăm să evităm, pe cît putem, tradiţiile, însă, fiind în aceeaşi zonă seismică, anul acesta am trecut şi noi prin nişte cutremure serioase.

Cum apreciaţi stadiul construcţiei gazoductului Iaşi – Ungheni? Ar putea acesta da startul altor proiecte comune energetice sau de infrastructură, finanţate de UE?

România este, totuşi, un model în ceea ce priveşte modul cum îşi administrează viitorul european. Noi încercăm, de asemenea, să valorificăm la maxim această imagine pozitivă pentru integrarea europeană. De exemplu, noi ar trebui să adoptăm modelul european de reabilitare a drumurilor, fiindcă am realizat pînă acum sute de kilometri de drumuri europene, însă populaţia încă nu cunoaşte avantajele accesului la fondurile europene pe care le avem. În data de 14 noiembrie, premierul Iurie Leancă s-a întîlnit cu premierul român Victor Ponta, la Bucureşti, apoi s-au deplasat împreună la Bruxelles, iar pe 15 noiembrie s-au întîlnit cu preşedintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso. Este o premieră şi un semn de susţinere totală. Vorbim de mai mult decît o armonizare, de trecerea la o nouă calitate, cînd doi premieri discută soarta unui stat care are toate şansele să se apropie de UE, după multe încercări, care „nu mai vrea să calce de două ori pe aceeaşi greblă“. Ştim că acolo s-au discutat mai multe subiecte. Delegaţia moldo-română s-a întîlnit cu comisarul european al Energiei, Günther Oettinger, şi au discutat posibilitatea continuării sau extinderii proiectului gazoductului Iaşi – Ungheni. Iaşi – Ungheni este doar o porţiune a marelui proiect energetic dintre cele două state. Este doar un segment care nu va asigura încă accesul la o securizare energetică mai mare; de aceea este nevoie de construcţia unei pompe de distribuţie şi de alte extinderi. De la Piatra Neamţ pînă la Iaşi şi de la Ungheni pînă la Chişinău ar mai fi cam 200 de km. Pentru aceste segmente, deocamdată, nu s-au găsit fonduri, adoptîndu-se doar varianta porţiunii mai mici, iar tema extinderii proiectului energetic a fost una dintre cele mai importante în timpul discuţiei de la Bruxelles. De asemenea, s-a discutat despre refacerea celor două poduri peste Prut, distruse în cel de-al Doilea Război Mondial –, mă refer la podurile de la Ungheni şi Leova. Nu în ultimul rînd, s-a abordat chestiunea construirii unei linii electrice de înaltă tensiune. Sau valorizarea „energiei verzi“ de pe Prut. Acestea sînt doar cîteva dintre proiectele cele mai importante; dar faptul în sine, că cei doi premieri s-au întîlnit cu José Manuel Barroso, cred că este o premieră absolută, care ne face să avem şi mai multă încredere în accelerarea proceselor de integrare. Pe 15 noiembrie a avut loc şi o discuţie a celor doi premieri cu comisarul european pentru Afaceri Interne, Cecilia Malmström, referitor la stabilirea etapei de încheiere a negocierilor privind liberalizarea regimului de vize. În fond, noi am închis acest capitol, aşteptînd un tratament preferenţial.

Procesul de privatizare, lupta cu corupţia, reforma justiţiei – acestea sînt momentan problemele-cheie.

Pentru a solicita „un divorţ civilizat“ ar trebui să existe, în primul rînd, „un certificat de căsătorie“.

Care sînt beneficiile şi dezavantajele pe care le va resimţi populaţia din Republica Moldova după parafarea şi, ulterior, semnarea Acordului?

Consider că beneficiul major ar fi tocmai liberalizarea regimului de vize. În acelaşi timp, acesta ar reprezenta şi un semnal pozitiv pentru UE în capacitatea noastră de rezolvare a problemelor majore cu care ne-am confruntat atîta timp – mă refer la bunăstare, la libera circulaţie şi la proiectele care vor veni: de infrastructură şi securizare energetică. Aş vrea să accentuez că, în pofida unei crize economice generalizate la nivel mondial, care s-a resimţit în ultimii ani, începînd cu anul 2008, asistenţa economică acordată de UE Republicii Moldova a crescut cu 30-40% şi este în continuă creştere, după principiul *„more for more“*. Conform ultimelor declaraţii ale preşedintelui Parlamentului European, în următorii şase-şapte ani ne aşteptăm să primim ajutoare de la Uniunea Europeană în valoare de circa 10 miliarde de euro! Un alt beneficiu ar fi eliminarea cotelor pentru exportul de vinuri pe piaţa europeană. Ni s-a promis că, începînd cu 1 ianuarie anul viitor, cotele de export în UE vor fi diminuate, pînă la nivelul în care nu vor mai exista. În urma aplicării unei politici tarifare avantajoase, se aşteaptă anul viitor o creştere economică de 5-7%.

Pe 3 noiembrie, partidele Coaliţiei pentru Guvernare Pro-Europeană au organizat un miting pentru susţinerea procesului de inte-

Ediţia *FP* cu vicii

Subiecte altfel invizibile în România: ■ Afacerea globală cu viciul ■ Băutura scoţiană a clasei mijlocii emergente global, grăsimile şi zahărul băgate pe gît lumii, metropola metamfetaminei ■ Cît de bine (sau de prost) funcţionează FMI ■ Chiar există arme geologice?! ■ De ce *nu* trebuie SUA să renunţe la armele nucleare ■ Cum vindem companiile strategice şi resursele naturale – şi cum ajungem, totuşi, la o securitate energetică ■ Ce resetare putem avea cu Rusia ■ „Neortodoxiile“ lui Viktor Orbán.

Plus: primul supliment editorial *Global Focus:* ■ Zece teme pentru politica externă românească ■ Cum recunoaştem Kosovo ■ Ce nişă ni s-ar potrivi în Uniunea Europeană ■ Cum înmulţim investiţiile româneşti în străinătate.

FP România: *revista americană de politică globală, economie şi idei. Adăugită în România*

grare europeană a Republicii Moldova. Care a fost semnificaţia mitingului şi ce mesaj au transmis cetăţenilor partidele din coaliţie?

Mesajul mitingului din 3 noiembrie a fost clar: „Pentru o Moldovă europeană!“ Cei prezenţi şi-au asumat misiunea de a susţine neabătut cursul de integrare europeană a Republicii Moldova. A fost şi asumarea unei responsabilităţi de a continua acest curs, în pofida tuturor impedimentelor artificiale venind dinspre Est. Totodată, s-a dat un semnal către spaţiul european, că există o forţă civică foarte importantă care doreşte acest lucru şi l-a manifestat plenar. Vreau să accentuez faptul că ecourile din partea populaţiei au fost foarte mari. Am văzut că şi cîţiva analişti politici din Ucraina au comentat favorabil: „Priviţi cît de importantă a fost această acţiune a moldovenilor!“, ceea ce ne-a surprins plăcut. Au urmat şi cîteva interviuri ale factorilor noştri de decizie, la posturile europene de televiziune. Chiar am avut o prezenţă destul de vizibilă în spaţiul european. Pe lîngă toate, impactul a fost şi unul descurajator pentru acţiunile comuniştilor, deoarece pe 7 noiembrie se aşteptau acţiuni de amploare organizate de PCRM, aşa cum declaraseră anterior că vor declanşa o „Revoluţie de catifea“. S-au lansat şi jocuri de cuvinte: „de catifea“, „de canapea“, „de cafenea“ etc. Mitingul proeuropean a mai temperat spiritul combativ al comuniştilor, pînă la urmă soldat cu eşec. Acum, opozanţii comunişti înaintează un ultimatum, solicitînd guvernului să demisioneze, parlamentului să se dizolve şi să se anunţe alegeri anticipate. Altă noutate a venit dinspre Tiraspol, unde se intenţiona organizarea, pe 16 noiembrie, a unui miting anti-Vilnius, care nu a mai avut loc. Şi Comratul se află uneori pe poziţii antieuropene, dar acolo tulbură apele cîteva figuri controversate, care fac jocul Moscovei. Găgăuzia şi-a propus să organizeze la început un referendum pentru desprinderea de Republica Moldova, apoi a revenit la referendumul pentru integrarea în Uniunea Vamală Rusia – Belarus – Kazahstan, interzicînd, în acelaşi timp, folosirea sintagmei de „limba română“ şi „istoria românilor“. În replică, Chişinăul şi-a propus să ofere sprijinul maxim pentru instituţiile de învăţămînt în care se studiază limba şi istoria românilor.

Fără acces la spaţiul european, transnistrenii vor avea numai de pierdut.

La începutul lunii octombrie, parlamentul de la Chişinău a adoptat legea care prevede instituirea unui control la graniţa administrativă cu raioanele din estul Republicii Moldova. Ulterior, regimul de la Tiraspol a declarat că autorităţile moldoveneşti vor să construiască o frontieră pe Nistru. În opinia dvs., care este rolul acestor puncte de control?

Am avut pe această temă dezbateri destul de fierbinţi. Sesiunea de vară a parlamentului s-a încheiat pe o notă tensionată, anume pe acest subiect. Am încercat să promovăm acest proiect, deoarece face parte dintr-un angajament asumat de Republica Moldova pentru a realiza un control al fluxului migraţional din zona estică, tocmai pentru încheierea negocierilor privind liberalizarea regimului de vize. Au fost deschise şase puncte de control al fluxului migraţional. Acestea nu funcţionează ca puncte de control administrativ şi nu stabilesc o frontieră pe Nistru, aşa cum interpretează oficialii de la Tiraspol. Regimul Şevciuk face tot posibilul să introducă o notă de neîncredere, încercînd să tensioneze situaţia din Zona de Securitate. De fapt, Tiraspolul a declarat în primăvară că intenţionează să „delimiteze frontiera“ cu Republica Moldova. Au adoptat şi o lege, mai mult declarată, în acest sens. La ultima întîlnire în formatul „5+2“, care a avut loc la Bruxelles în luna noiembrie, Tiraspolul a fost atenţionat să nu exagereze, încercînd să blocheze relaţiile prestabilite. Aşadar, punctele de control migraţional sînt necesare, acestea joacă un rol important în contextul exigenţelor pentru liberalizarea regimului de vize. Trebuie să mai amintim că Ucraina, din păcate, nu ne-a pus la dispoziţie datele privind fluxul migraţional la graniţa cu segmentul transnistrean, ceea ce ne-ar fi ajutat mai mult să îndeplinim procedura de securizare a frontierei cu zona necontrolată. Ghişeurile sînt prevăzute doar pentru cei care nu au cetăţenia Republicii Moldova şi trebuie să solicite un permis de şedere de la aceste puncte. În schimb, cetăţenii din stînga Nistrului vor fi trataţi ca cetăţeni ai Republicii Moldova şi nu vor avea nevoie de această înregistrare.

Liderul tiraspolean Evgheni Şevciuk propunea Republicii Moldova să se separe de Transnistria printr-un „divorţ civilizat“. Există probabilitatea evoluţiei acestui scenariu? Şi care sînt implicaţiile sale?

Am comentat această declaraţie imediat de cum am auzit-o: pentru a solicita „un divorţ civilizat“ ar trebui să existe, în primul rînd, „un certificat de căsătorie“, însă acesta din urmă nu a existat niciodată. Or, noi tratăm această zonă ca pe o componentă inclusă, care se află sub suveranitatea Republicii Moldova, aşa sînt tratate lucrurile şi în exterior. Există mecanismul „5+2“, care, de fapt, oferă un spaţiu politic adecvat pentru soluţionarea tuturor problemelor care ţin de elaborarea unui statut politic special pentru zona aceasta – lucru pe care noi sîntem dispuşi să-l negociem cu Transnistria. Şi atît. Implicaţiile acestui „divorţ civilizat“ chiar mă depăşesc, deoarece este o zonă mult prea obscură. Republica Moldova a venit de multe ori cu sugestii pentru perfecţionarea mecanismului de negocieri, deoarece considerăm că ar trebui să ajungem la o etapă de evoluţie, cînd „5+2“ ar trebui să se transforme în „şapte parteneri cu drepturi egale“. Or, Tiraspolul nu este echivalent Ucrainei sau UE, sau al aceleiaşi Federaţii Ruse. UE şi SUA ar trebui să fie jucători cu drepturi depline în acest format. Mizăm pe introducerea în Zona de Securitate a forţelor civile europene, cu statut internaţional, sub egida ONU sau a altor organizaţii internaţionale, care, într-un fel, ar internaţionaliza acest spaţiu şi i-ar conferi un statut mai mare de stabilitate. În măsura în care ne vom integra în spaţiul european, acesta va fi unul de vecinătate cu UE. Fiind şi copreşedintele Comitetului de Cooperare Parlamentară Uniunea Europeană – Republica Moldova, alături de Monica Macovei, am avut ocazia să particip în vară la şedinţa desfăşurată la Bruxelles, în cadrul căreia a fost audiat raportul şefului de Direcţie al Comisiei Europene privind ZLSAC, dl Luc Devigne, care ne-a oferit informaţii ample, declarînd că la etapa iniţială a negocierilor de la Chişinău au participat şi reprezentanţii cercurilor economice din Transnistria. Aşadar, vedem că aceştia manifestă un interes sporit pentru Zona de Liber Schimb şi credem că, la un moment dat, au fost stopaţi de la negocieri. Cunoaştem că există interesul lor sporit, deschiderea şi predispoziţia de a avea acces la spaţiul vestic, Zona de Liber Schimb oferindu-le chiar mai multe avantaje. În economia Republicii Moldova moştenită după 1991, marea industrie era concentrată în proporţie de 60% în zona transnistreană. Fără acces la spaţiul european, transnistrenii vor avea numai de pierdut. Probabil că la o etapă mai evoluată, cînd vor vedea avantajele Republicii Moldova şi facilităţile de care se vor bucura agenţii economici din dreapta Nistrului, oficialii de la Tiraspol vor adopta o altă atitudine faţă de politica de vecinătate a UE.

Ce planuri credeţi că au ruşii în Transnistria sau Găgăuzia, după summitul Parteneriatului Estic? Mai poate fi deturnată Republica Moldova spre Uniunea Eurasiatică?

Această Uniune Vamală nu există ca atare. Ea are un statut destul de incert, deoarece Uniunea Eurasiatică presupune mai curînd o uniune politică. În schimb, Uniunea Vamală este altceva, este un conglomerat economic cu anumite prescripţii şi standarde de ordin vamal. Iar aceste standarde, tarife etc. sînt percepute ca fiind în opoziţie cu normele europene. Deci, noi nu vom putea adopta o politică multivectorială, făcînd parte simultan din două uniuni, aşa precum consideră unii specialişti. Fiind consecvenţi, noi vom simţi avantajele integrării europene, facilităţile şi proiectele viitoare. Dinspre Uniunea Eurasiatică nu a venit nimic decît restricţii, embargo, fiind o zonă imprevizibilă din punct de vedere economic, care nu poate fi supusă nici unui control. Plus că de acolo riscăm să avem numai dezavantaje din cauza dependenţei totale de o singură piaţă, ceea ce nu înţeleg cetăţenii din Transnistria sau Găgăuzia – aceştia fiind departe de a percepe diferenţele. Însă factorii responsabili din aceste entităţi înţeleg foarte bine şi manipulează sensibilităţile locale.

Miza cea mare este tocmai modernizarea agriculturii, făcută în beneficiul agricultorilor noştri şi nu în detrimentul lor.

Cum credeţi că va evalua peisajul politic din Republica Moldova pînă la următoarele alegeri parlamentare din 2014? În ce direcţie s-ar putea orienta preferinţele electorale ale cetăţenilor moldoveni, în perioada post-Vilnius?

Peisajul politic din Republica Moldova este destul de pestriţ. Din păcate, şi fosta Alianţă pentru Integrare Europeană a cam „turnat apă la moară“ comuniştilor, fără a găsi soluţii pe cîteva subiecte foarte importante, mergînd de două ori în alegeri anticipate în acest mandat. Alianţa a eşuat şi în referendumul pentru alegerea preşedintelui prin vot direct. Un impediment important mai rămîne Articolul 78 din Constituţie, care prevede alegerea preşedintelui printr-un vot calificativ de 67 de mandate, pe care nu le aduna precedenta Alianţă. Noi am reuşit, în ultimă instanţă, să stabilizăm această zonă, să alegem preşedintele statului, pentru a nu intra încă o dată în anticipate. PCRM a reuşit să joace subtil cu toate aceste divergenţe şi lacune constituţionale, creînd permanent o stare de instabilitate politică. Chiar aceste forţe reunite ale separatiştilor şi comuniştilor complotează împotriva guvernării proeuropene. Preluarea iniţiativei şi conturarea unui viitor clar proeuropean pentru Republica Moldova vor descuraja toate aceste nostalgii după trecutul sovietic.

a consemnat Nicolae ŢIBRIGAN

***Nicolae Ţibrigan** este cercetător la Fundaţia Universitară a Mării Negre.*

EXISTĂ TOT MAI PUŢINE LUCRURI (OARECUM FAMILIARE) CARE AR ACCEPTA SĂ AIBĂ UN STOMAC

■ Mircea Geoană, la RFI: „Există oameni care sînt agnostici din punct de vedere politic.“ Sigur că da. Există şi bigoţi din punct de vedere politic, şi habotnici. Şi, desigur, există în continuare şi prostănaci. Tot din punct de vedere politic. (**M. V.**)

■ Serviciul poştal canadian a anunţat că în cinci ani va renunţa la poştaşi. „Tot mai mulţi oameni comunică prin Internet, iar facturile sînt plătite online“, au anunţat oficialii. În acelaşi timp, studiile arată că Internetul a devenit un fel de *hard-drive* extern al memoriei oamenilor care, avînd la îndemînă motoarele de căutare, memorează tot mai puţine lucruri. Încă mai avem timp să trimitem prietenilor întrebări în plicuri timbrate. (**M. C.**)

■ La Kiev, manifestanţii au dărîmat o statuie a lui Lenin. Imaginile îmi erau oarecum familiare, le mai văzusem, părea ceva de arhivă, dar nu, cele de la Kiev erau reale şi actuale. Senzaţia de *déjà-vu* suprapusă peste entuziasmul revoluţionar de acum m-a făcut să-mi dau seama că, în Ucraina, istoria se mişcă, pur şi simplu, mai greu. Ca un urs(s). Şi încă ceva: după ce, decenii la rînd, masele s-au închinat la statuia lui Lenin, e foarte plăcut să vezi statuia lui Lenin culcată la picioarele maselor. (**M. M.**)

■ Potrivit unui studiu privind atitudinea populaţiei României faţă de discriminare, lansat de CNCD, peste jumătate dintre români nu ar vota o femeie preşedinte, iar 60% nu ar accepta ca o persoană cu o altă orientare sexuală să le fie rudă. Ar fi interesant să candideze anul viitor o femeie lesbiană, să vedeţi ce ne-am mai distra, ce talk-show-uri afumate cu tămîie ar mai ieşi! Mai ales dacă s-ar descoperi că, de fapt, e rudă cu Traian Băsescu. (**A. P.**)

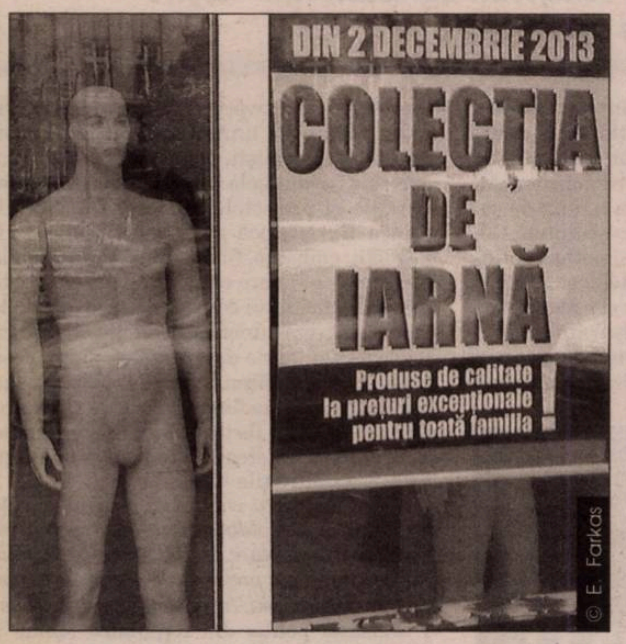

Cu ochii-n 3,14

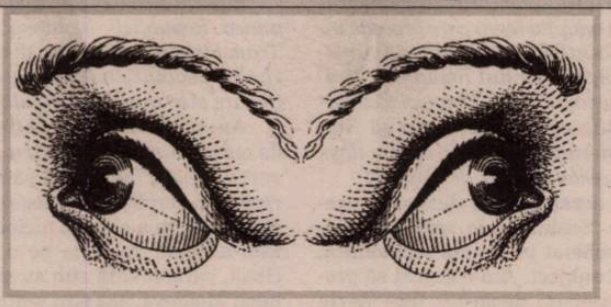

■ „...domnii cu dare mijlocie de mînă, care la prima staţie de poştă cer jambon, la a doua purcel, la a treia o felie de nisetru sau mai ştiu eu ce cîrnaţi cu ceapă şi apoi, fără să se sinchisească de ceva, se aşează la masă la orice oră din zi sau din noapte, (...) aceşti domni deci se bucură de un har ceresc ce merită invidiat! Mulţi dintre domnii ce trăiesc pe picior mare s-ar lipsi pe loc de o jumătate din sufletele şi moşiile lor (...) numai să aibă un stomac ca al unui domn cu dare mijlocie de mînă“, spune Gogol, el însuşi cu invidie, despre Cicikov, în *Suflete moarte*. Ce pofte şi poşte, ce buzunare, ce stomacuri avea clasa de mijloc din Rusia secolului al XIX-lea! Dar ce invidii stîrnea! De invidiat. (**M. P.**)

EXISTĂ, ÎNTRE CELE DOUĂ SPECII UMANE, UN MODEL VECHI DE CETĂŢEAN (S-AR PUTEA SĂ-L CHEME GIGEL)

■ În ciuda multor lucruri grave petrecute între cele două specii, oamenii şi cîinii continuă să convieţuiască paşnic în Bucureşti. Acum cîteva zile, un cîine, mic, galben şi urîţel, m-a însoţit tot drumul pînă la intersecţia cu Magheru, în felul următor: din cînd în cînd îmi mai arunca cîte o privire fugară, să vadă dacă îl urmez. După Scala, drumurile noastre s-au despărţit: el a luat-o pe C.A. Rosetti, eu pe Magheru. Despărţirea a fost demnă. (**I. P.**)

■ *Scientific American* a anunţat că, după îndelungi cercetări, savanţii au dovezi că albinele recunosc feţele umane. Însă ştirea nu i-a entuziasmat pe toţi cititorii site-ului, unul chiar a comentat impasibil: „Walt Disney a ştiut asta acum 50 de ani.“ (**M. C.**)

■ Uruguay tocmai a devenit prima ţară din lume care legalizează cultivarea, vînzarea şi consumul de marijuana ca parte dintr-un plan de combatere a traficului de droguri. Preşedintele José Mujica, un tip care se îmbracă în blugi şi conduce un model vechi de „broscuţă“, a fost susţinătorul legii conform căreia fiecare poate cumpăra 40 de grame de marijuana pe lună sau, dacă se înregistrează şi obţine licenţă de cultivator, are dreptul să cultive şase plante per gospodărie. De preferat oricînd un preşedinte fumător unuia jucător, plagiator sau sforăitor! (**M. C.**)

■ Din ciclul „La vivat concurenţa, să poftească dacă le dă mîna“. Săptămîna trecută, la Măruţă era invitat Nicolae Guţă (scuzaţi rima!). La emisiunea concurentă, *Acces direct*, era fiica lui Guţă. Ambele transmisiuni de mare audienţă dezbăteau scandalul dintre Guţă şi propria fiică. În calitate de „analişti“, îşi dădeau cu părerea Luis Lazarus şi, respectiv, Stelian Ogică – aceşti doi mari lideri de opinie ai societăţii noastre. Zapînd între cele două emisiuni, orice cetăţean îşi putea forma, care va să zică, o idee despre pluralismul opiniilor. (**M. V.**)

■ Pe viitorul nostru ministru al Culturii s-ar putea să-l cheme Gigel. Gigel-Sorinel. Gigel-Sorinel Ştirbu. (**L. V.**)

EXISTĂ (CÎND VREI SĂ VINZI ACTUALUL MIRACOL) MAI MULTE FRONTIERE

■ Ştiţi bancul în care Iţic îl convinge pe Ştrul să-i cumpere elefantul, în ideea că e drăgălaş şi schimbă viaţa întregii familii în bine. După ce l-a cumpărat însă, Ştrul a constatat că elefantul face numai pagube, că i-a distrus gazonul, că i-a stricat terasa, că i-a speriat nevasta şi copiii, ba chiar că i-a răsturnat automobilul parcat în curte. Cînd s-a întors la Iţic disperat, să i se plîngă de necazurile pe care i le face animalul, care nu era deloc aşa cum i-l prezentase, Iţic i-a răspuns: „Ştrul, ceea ce-mi spui tu nu e o strategie bună atunci cînd vrei să vinzi un elefant.“ Mi-am adus aminte de bancul ăsta citind un anunţ de la mica publicitate care zice aşa: „Pixie îşi caută o căsuţă. Pixie e cel mai drăgălaş căţel. Se joacă, stă numai în preajma ta. E cel mai fericit cînd cineva e lîngă el, însă el are nevoie de căsuţa lui. Pixie are 3-4 luni şi a fost deparazitat şi vaccinat complet. Cînd va creşte mare, el va fi de talie medie.“ Evident, Pixie se cere vîndut. (**A. M.**)

■ Coreea de Nord a prezentat condoleanţe Africii de Sud după moartea lui Nelson Mandela, printr-un mesaj adresat lui Jacob Zuma, actualul preşedinte al Africii de Sud. Partea ciudată e că mesajul glorifică „lupta dusă de Mandela împotriva rasismului şi pe cea în favoarea democraţiei.“ (**A. M. S.**)

■ Ştire pe Kanal D: „Miracol? Trupul neînsufleţit al preotului Calciu tremură.“ Poate că-i doar frig în biserică. (**M. P.**)

■ Fostul ministru al Culturii, Daniel Barbu, s-a declarat „cutremurat“ la aflarea bugetului alocat programelor de prevenire şi tratare HIV-SIDA. Dacă ar avea banii respectivi, a mai declarat ministrul, ar putea face mai multe festivaluri Shakespeare, sau măcar să-l extindă pe cel existent deja. Să nu moară de ciudă Shylock, Lady Macbeth şi, de ce nu, Claudius? (**S. G.**)

■ Alte nume de firme din Cluj-Napoca: Sursa 9 SRL, Ram De Rug SRL, Şepcile Roşii SRL, Stufoasa SRL, Ascet Import Export SRL, Atelier De Soluţii SRL, Lumea Gogoşilor SRL, Lumea Saltelelor SRL, Ora 13 Fix SRL, Artistic Desert SRL, Abisal Construcţii SRL, Mutanţii SRL, Creator Rentabil SRL, Proiecte Latine SRL, Ynvydya Loca SRL, Exhaustiv SRL, Clăbucel Spălătorie SRL, Nuci De România SRL, Fierul Gri SRL, Cerc & Linie SRL, Glas Structural SRL, Zâmbeşte Sănătos SRL, Note Mari SRL, Cruciat & Cruciat Med SRL, Plinuţi SRL, Fabrica De Curăţenii SRL, Peguradosului SRL, Umbra De Noapte SRL, Delir SRL, Gard Ideal SRL, Furia Albastră SRL, Enorm Impex SRL, Rude SRL, Mulţumesc Online SRL, Plaiuri Electro SRL, Arta Refugiatei SRL, Desigur SRL, Clar Brut SRL, Grădini Verticale SRL, Albatros Aliment SRL, Limbi Fără Frontiere SRL, Începem SRL, Zamolxis Interactiv SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

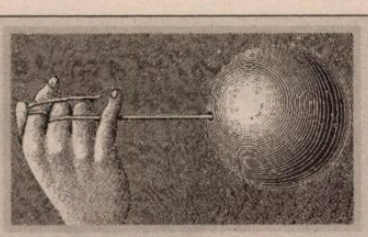

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar 16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 515 ■ 24-30 decembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

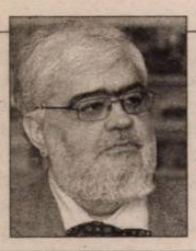

ANDREI PLEŞU

„Pentru o politică mai feminină“

pagina 3

ANDREI GORZO

„Un top 2013“

pagina 18

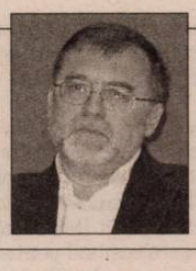

Interviu cu

MATEI VIŞNIEC

paginile 22-23

Spiriduşi, zîne, şi alte creaturi de basm

„De cîte ori un copil spune «Nu cred în zîne», undeva o mică zînă moare.“

JAMES M. BARRIE – „PETER PAN“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

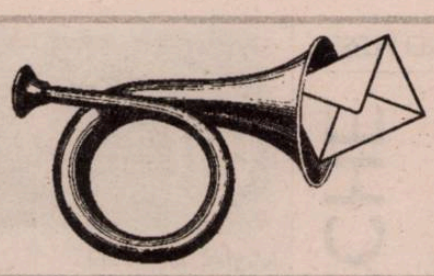

turneu de inbox

A venit moment de razbunar pentru Romania

Sînt francez, dar am fost casatorit cu o romanca si am trait un pic in Romania (Timisoara) e de ce eu vorbesc un pic limba romana (dar nu scriu bine limba romana).

Sint iubitor de Romania.

Eu scriu sa semnalez un fact revoltator: a fost descoperit astazi un trafic de carne de cai folosit pentru laborator pharmaceutic si cai asta au fost vandut la abator pentru mancare. Si asta e un trafic 100% francez. Cand vad ce scandal a fost pentru carne de cai din Romania. Mai putin de un an inainte a fost un mare scandal pentru carne de cai venit din 2 abator din Romania. In sfirsit a fost descoperit ca problem a provenit de firma Spanghero din sud din Franta. De ce a fost scandal: carne a venit din Romania. Jurnalisti din Franta se bate joc din Romania tot timpul, e foarte revoltator. Cand e vorba de Romania tot e rau, nimic nu este bine.

Dar scandal ce a pornit astazi e de un alt nivel: cai au fost folosit de laborator pharmaceutic Sanofi, dupa au fost vandut la niste „maquignon" (cineva ce se ocup de vanzare de cai) cu informatia „interzis pentru mancare", dupa cai au fost vandut la abator pentru ca carne sa fi mancat.

Acum a venit moment de razbunar pentru Romania. Trebuie :

- ca romanii sa fi informat de scandal asta,
- ca Romania cere detalea despre asta la nivel european,
- ca statul roman cere explicatii la statul francez.

Trebuie sa se sti daca mancare asta a fost exportat, unde, cand, cum.

A venit moment ca romanii se bate joc de francezii, francezii vor sa da lectii la altii tot timpul, a venit moment sa le bag nasul in rahat lor *(„le moment est venu de leur mettre le nez dans leur caca")*.

Aici sunt niste links pe websites francez unde sunt explicacii despre trafic acesta :

http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2013/12/16/01016-20131216ARTFIG00341-des-centaines-de-chevaux-de-laboratoire-auraient-ete-ecoules-dans-des-boucheries.php

http://www.francetvinfo.fr/faits-divers/affaire/viande-de-cheval/info-france-3-demantelement-d-un-reseau-de-trafiquants-de-viande-de-cheval-dans-11-departements_483666.html

http://tempsreel.nouvelobs.com/scandale-de-la-viande/20131216.OBS9643/viande-de-cheval-ce-que-l-on-sait-du-nouveau-scandale.html

http://www.franceinfo.fr/faits-divers/coup-de-filet-sur-le-trafic-de-viande-de-cheval-1251085-2013-12-16

sau pe google cu cuvinte „cheval sanofi"

Daca aveti nevoie de informatie, contactezi ma, eu raspunde cu placere.

Philippe
phil.montesinos@free.fr

Dilema veche vă propune

Înainte să citesc cronica din *Dilema veche* a lui Andrei Gorzo, am intrat la filmul *The Counselor (Avocatul* în traducere românească), sedus fiind de distribuţia răsunătoare cu Brad Pitt, Cameron Diaz, Javier Bardem, Penelope Cruz şi Michael Fassbender, în regia lui Ridley Scott. E ceva oribil. Un horror prostesc, cu pretenţii filozofice. Nerecomandabil nici măcar adulţilor. (Andrei Manolescu)

Cuvintele încrucişate au împlinit venerabila vîrstă de 100 de ani. Pe 21 decembrie 1913, un violonist american, Arthur Wynne, a publicat în Anglia primul careu de cuvinte încrucişate, dar fără să aibă vreun succes. După aceea a publicat-o într-un ziar american şi jocul a prins, apoi a triumfat în lumea întreagă. Povestea fascinantă pe care au avut-o cuvintele încrucişate o puteţi citi în *Le Nouvel Observateur* (http://bibliobs.nouvelobs.com/actualites/20131213.OBS9512/100-ans-de-mots-croises-les-cases-du-siecle.html). (Ana Maria Sandu)

Mathias Picard, *Jim Curious. Călătorie în adîncul Oceanului.* Un roman grafic pentru copii mai mici sau mai mari, un fel de *Douăzeci de mii de leghe sub mări,* din zilele noastre. O poveste fantastică spusă în grafică 3D (cartea vine cu ochelari speciali incluşi). A apărut la Editura Jumătatea Plină. (Matei Martin)

Pare că mai este o grămadă de vreme, nu e însă chiar aşa: pe 20 februarie, la Sala Polivalentă, Deep Purple. De neratat. (Stela Giurgeanu)

Între 16 decembrie şi 16 ianuarie 2014, la Muzeul Naţional de Istorie, puteţi vedea o expoziţie de steaguri medievale imaginare, realizate de artişti din toată ţara. Reprezentările heraldice – ţesute, imprimate, pictate, realizate sculptural, grafic sau în tehnici mixte – sînt, de fapt, embleme personale ale artiştilor şi mă duc cu gîndul la *Games of Thrones* al lui R.R. Martin. (Adina Popescu)

Pe site-ul publicaţiei *Time* (http://science.time.com/2013/12/16/tiny-beauties-lifes-smallest-wonders-as-seen-through-a-microscope/), o galerie foto cu „frumuseţi minuscule", printre care pădurea de licurici/cortexul unui şoarece adult şi caleidoscopul/secţiunea transversală printr-un mugure de crin. (Luiza Vasiliu)

Interviul pe care Cătălina Miciu i l-a luat Zeruyei Shalev pentru blog.carturesti.ro: „După ce a fost publicat romanul *Thera,* am primit reacţii, în Israel, de la cupluri care, după ce mi-au citit cartea, au decis să rămînă împreună. Am fost şocată pentru că nu am vrut să scriu un manifest împotriva divorţului... Dar au fost nenumărate cazuri de oameni care au folosit cartea pentru a-şi convinge prietenii să nu divorţeze. Asta a fost copleşitor şi chiar un pic înfricoşător. Recent, la şapte ani de la publicarea cărţii, eram la coadă la supermarket cînd o femeie mi-a spus: «Numai datorită ţie am rămas împreună cu soţul meu.» M-am speriat un pic şi i-am spus că sper măcar că e fericită. Şi mi-a răspuns: «Nu ştiu sigur.» Dacă oamenii sînt nefericiţi sper că nu vor sta împreună de dragul unei cărţi." (Marius Chivu)

Expoziţia *Subjective Histories,* de la Galeria 72 A, de pe dr Felix. Expun: Jan Albu, Matei Enroc, Maia Ştefana Oprea. (Iaromira Popovici)

Corelli Atmosphere, magazinul de decoraţiuni din Piaţa Amzei, unde poţi găsi, printre altele: urşi retro, chiar îmbrăcaţi; îngeri mici şi uriaşi; stele supradimensionate; o colecţie de accesorii de pom mov, pentru excentrici. (Iaromira Popovici)

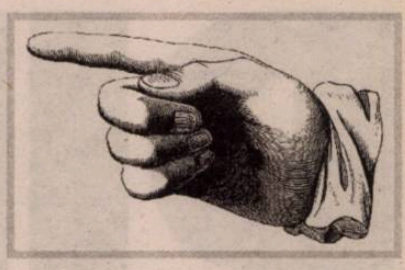

Două dosare consistente, extrem de interesante, pe www.eurozine.com. Unul – „Euromaidan" – e despre Ucraina şi cuprinde cîteva texte ale unor importanţi intelectuali ucraineni (Anton Şehovţov, *The Ukrainian revolution is European and national,* Mykola Riabciuk, *Euromaidan and beyond)* şi un comentariu al lui Ivan Krastev. Celălalt se numeşte *The ends of democracy* şi conţine cîteva texte provocatoare despre „soarta" democraţiei în lumea de azi. Unul dintre articole e semnat de Helen Margetts (directoare la Oxford Internet Institute) şi se numeşte *The unpredictability of politics in the age of social media.* (Mircea Vasilescu)

Dragi cititori,
Ne bucurăm că vă place
să vă petreceţi sărbătorile
alături de noi.
Următoarea ediţie
a revistei Dilema veche
apare marţi,
31 decembrie.

Dilema veche urează tuturor cititorilor şi colaboratorilor săi

Sărbători vesele!

album dilematic Şerban Georgescu

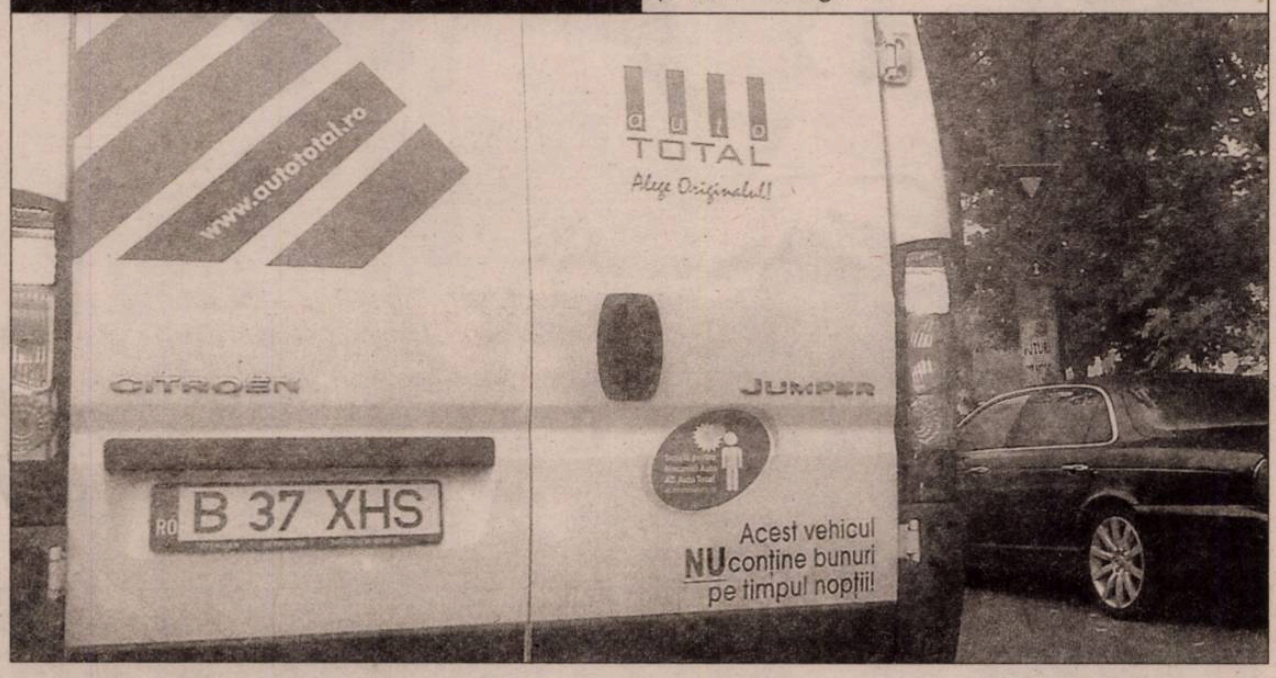

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 8.350
Tipărit la Tipomedia

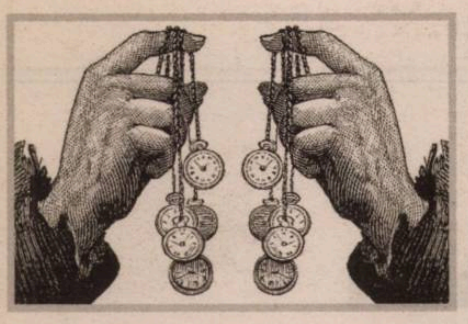

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Pentru o politică mai feminină

Mi se pare, de la o vreme, că niciodată, după decembrie 1989, viața politică din România nu a ajuns la un nivel atît de jalnic. Răfuieli surde, mediocritate agresivă, dezinteres criminal pentru problemele reale ale țării, mitocănie, incompetență, haos. Dar am găsit un text din 2007, din care reiese că nimic nu e chiar atît de nou. E drept, am mai involuat nițeluș, dar ducem conștiincioși mai departe ștafeta bramburelii isterice. Stilistica macho, saltul la beregată, caftul constituie, deja, la noi, o tradiție. Nu-mi fac iluzii că soluția pe care o propuneam acum cinci ani are vreo șansă de realizare. O republic, totuși, dintr-un amestec istovitor de lehamite și disperare.

Sînt o fire conservatoare. Nu-mi plac ideologiile de ultimă oră, activiștii modelor corecte politic, fundamentalismul ateu și feminismul militant. Din cînd în cînd, mă văd constrîns, totuși, la unele retractări. De pildă, în ultima vreme, sînt excedat de abuzul de testosteron de pe scena noastră politică. Guvernul, Președinția și partidele s-au convertit la musculatură. Se vorbește răstit, se fac amenințări, se proferează insulte. Cînd privește în sus, spre putere, poporul vede o ploaie de înjurături și de pumni. Cu alte cuvinte, conceptul „puterii“ a ajuns să nu mai aibă decît accepțiunea lui cea mai joasă: forța brută. Actorii publici nu mai au decît un singur țel, o singură preocupare, o unică specie de interogativitate: care pe care? Scuipatul a devenit o formă de dialog, datul la gioale – o metodă. În peisajul imperfect, dar decent al Uniunii Europene, facem figura unei rezervații de caftangii. Știu, și „la centru“, în țări cu democrații stabile, există conflicte, replici dure, nervi. Dar la noi, ele au devenit pîinea zilnică. „Bărbații de stat“ nu mai vor să fie decît bărbați. Bărbați vajnici, virili, păroși, nespălați, crunți, campioni ai dosului de palmă și ai sudălmii groase. Problemele statului se amînă. Pînă și cele cîteva femei care traversează, la răstimpuri, peisajul, și-au luat maniere de mascul. Sînt ofensive, contondente, necruțătoare. Evident, nimeni nu așteaptă de la Traian Băsescu o gracilitate de menuet. Dar și personaje resimțite pînă mai ieri ca băieți fini s-au apucat brusc de *bodybuilding*. Trăim un ev aprins. Oamenii binecrescuți se grăbesc să învețe cursul scurt de mitocănie, iar bădăranii pot, în sfîrșit, să-și dea în petic. Becali a dat lovitura: s-a multiplicat în zeci și sute de exemplare, a devenit muzica de fond a vieții noastre publice. Am văzut parlamentari anonimi, absenți pînă acum din spectacol, căpătînd glas, ieșind la rampă, pentru a exersa rägetul și huiduiala. Ziariștii și analiștii nu puteau nici ei rămîne imuni la această epidemie de trivialitate și parapon. Se înfurie, trag din toate pozițiile, savurează participativ desfrîul. Nimeni nu e dispus să rateze prilejul de a se înnămoli. Faptul că, în asemenea condiții, țara își menține, totuși, linia de plutire, e un miracol, un dar nemeritat și, probabil, un accident trecător.

(...) În disperare de cauză, n-am putea încerca să cultivăm, măcar un sezon, de probă, virtuțile feminității? O voce mai scăzută, o umoare mai răbdătoare, o minimală preocupare pentru flirt și seducție. Am avea multe de învățat de la partenerele noastre: cum se valorifică un compromis, cum se profită dulce de pe urma unui conflict consumat, cum se fentează galeș încăpățînarea adversarului, cum se tace, cum se vorbește în doi, cum se înjură cu zîmbetul pe buze, cum se ucide din priviri, cum se mimează umilitatea, cum se exercită puterea cu consimțămîntul tandru al victimei, cum se obține compasiunea, cum se cere iertare, cum se smulge o promisiune, cum se calcă o promisiune, cum se salvează un mariaj surpat, cum se poate obține orice, pe bază de blîndețe și farmec. Misterul feminității – care include, între altele, misterul discreției, al slujirii, al sacrificiului – ar trebui să se reverse dincolo de sfera domestică, pentru a modela nițeluș moravurile comunitare. Așadar, stimați compatrioți consexuali, domesticiți, un timp, gorila din voi, amînați manifestările taurinei potențe care vă agită. Dați o șansă harismelor feminității. În definitiv, înțelepciunea – Sophia – e o doamnă.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Timpul nostru cel de toate zilele

Sîntem în plină perioadă de schimbare a timpului, de moarte și renaștere anuală a sa. Ocazie bună de a arunca o privire asupra „timpului la români“ și ce s-a mai întîmplat cu el în ultima vreme. Căci, în ultimă instanță, timpul sîntem noi, nu vreo categorie apriorică, precum credea Kant – drept care nici timpul nu mai este, uneori, ce-a fost...

Pentru satul românesc, asemenea majorității societăților țărănești, timpul – ca și spațiul – era calitativ și nu așezat ca mărgelele egale pe ața duratei. La spațiu îi zicea „loc“, iar acesta era bun sau rău: „Locu' e mereu sucit; nu-i tot la un fel. E loc aici, e loc dincolo; da' nu e tot la un fel, nu tot locu-i bun. E loc bun și e loc rău; tot locu' are darurile lui, ca omu'“, îi explicau niște țărani lui Ernest Bernea. Tot așa și timpul, care este un timp al faptelor omului, care trebuie împlinite toate la timpul lor, stabilit încă de la originea timpurilor: „Trecutu' e ce-o fost, da' tot mai e; din trecut ne vin toate: și sămînța de oameni, și rînduielile. Așa, cu trecutu', mergem pînă la facerea lumii, că de-acolo se trag toate.“ În consecință, *viitorul există, există cu adevărat; nu se poate fără el. Ce, sîntem astupați sau s-a sfîrșit lumea? Viitoru' e daru' nostru pînă s-o împlini legea!*

Bourdieu remarca și el aceeași viziune la agricultorii din Algeria și, comparîndu-i cu oamenii moderni ai orașelor, precum noi, propunea o generalizare: dacă economiile precapitaliste, precum Algeria, de pildă, încurajează prevederea viitorului imediat, parte a prezentului perceput nemijlocit, pentru economiile capitaliste (mai exact, societățile moderne și industriale), viitorul este un cîmp indefinit de posibilități noi, care pot fi explorate prin calcul rațional. Jucîndu-ne cu ritualurile, am putea spune că ursul nu mai renaște la fiecare trecere între ani, ci în fiecare clipă moare un urs pentru a lăsa locul unor indefinite nașteri neașteptate, tot atîtea oportunități de a ne lua și noi viața de la început – dacă sîntem suficient de pricepuți să o facem. Generalizînd, la rîndul nostru, regăsim una dintre primele diferențe culturale pe care le-au identificat antropologii, aceea dintre societățile orientate spre trecut și cele orientate spre viitor.

Tot din moștenirea țărănească ne vine și oralitatea încă dominantă: timpul românilor e plin cu vorbe.

Cum stăm noi, azi, din acest punct de vedere?

Păi, după cum era previzibil pentru una dintre cele mai longevive societăți țărănești din Europa, ne aflăm undeva pe la mijloc. Pe de o parte, visăm la viitor, sîntem nerăbdători și ardem mereu etapele (cu riscul de a ne frige de fiecare dată); pe de altă parte, nu avem nimic mai sfînt decît tradițiile, născute la sat, dimpreună cu eternitatea. Și nu realizăm că e cam greu și sătul și cu slana-n pod. În alt registru, nu mai avem prea mare încredere în viitor, pentru că – după cum confirmă toate sondajele – nu prea mai avem încredere nici în oameni, nici în instituții și mizăm tot mai mult pe prudența lui *ce-i în mînă nu-i minciună:* doi din trei români ar prefera o prăjitură, dar azi, în loc de două, dar mîine. În orice caz, chiar dacă strategiile noastre nu mai sînt legate de reproducerea celor rînduite, nu ne aventurăm nici în viitor, preferînd să avem doar strategii pe termen scurt; este ceea ce ne reproșează majoritatea managerilor străini care au de-a face cu noi. Pe de altă parte însă, avem încredere în noi înșine și în capacitatea noastră de a găsi soluții la momentul potrivit: „Om trăi și om vedea!“ spune, optimist, tot românul. Drept care, este și înclinat să spună că, deși toate merg tot mai rău în țara asta, de la anu', lui personal o să-i meargă ceva mai bine: toate sondajele înregistrează această discrepanță.

Tot din obîrșiile noastre rurale ne vine și o altă particularitate comparativă. Știm deja de la Sorokin că timpul rural ține de o sincronizare cu natura, în timp ce orașul industrial se naște dintr-o necesară sincronizare cu oamenii: activitățile comune răspîndite pe spații largi (aceeași industrie, aceeași administrație, aceleași servicii etc.) cer același timp pentru toți subiecții implicați în aceste activități. Iar mondializarea cere și o mondializare a timpului. Mai mult, economia de piață cere eficiență, astfel încît timpul devine bani. Sau, în termeni mai abstracți, indivizii maximizează satisfacția lor generală prin alocarea optimă a unor unități de timp, unor unități de acțiune. În acest joc de piață cu timpul, românii sînt specialiști în piua: putem să muncim mult, dar... cu pauze.

În sfîrșit, tot din moștenirea țărănească ne vine și oralitatea încă dominantă: timpul românilor e plin cu vorbe. „Nu am realizat pînă acum cît de mult se vorbește în România!“ exclama zilele trecute o prietenă întoarsă din Canada, după o bună bucată de vreme.

Dar timpul înseamnă și ritm. În relația cu munca, de pildă, Usunier și Valette-Florence au identificat și două atitudini psihologice esențiale și distincte: tenacitatea sau perseverența, și nevoia de stăpînire a timpului *(mastery)*. În primul caz, a munci bine înseamnă a munci tot timpul: este un ritm *extensiv*, ca să spunem așa; în al doilea caz, există o anumită nevoie de a controla timpul printr-o planificare precisă a sa: este un ritm mai degrabă *intensiv*. Cum stăm noi în această privință? În ancheta lui Dorin Bodea, de pildă, „persistența în muncă“ se află pe locul 6 în topul valorilor românilor, „eficiența“ fiind plasată însă doar pe locul 29. *No comment...*

Din perspectiva paradigmei economiste a alegerii raționale, s-ar părea, deci, că nu stăm foarte bine. Dar asta ține și de un stil de viață, care se (mai) află la noi și sub lozinca „Ușurel, că nu dau turcii!“

Așa că, vorba românului: *take your time!...*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată este* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

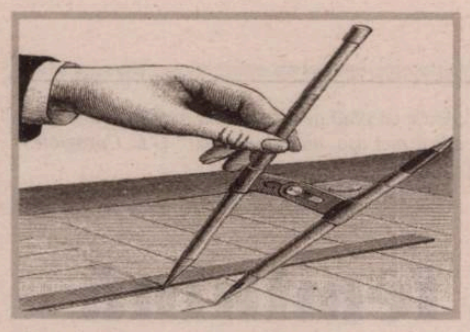

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

În gropile Pipăilă

Încetul cu încetul, această rubrică, înfiinţată acum şase sau şapte ani, pentru a lua apărarea vechiului oraş pe care-l ameninţă ofensiva demolatoare din toate colţurile lui, a devenit o culegere de fărîme de istorie a Bucureştilor. Nu sînt cruţate nici casele cele mai frumoase şi a căror vîrstă a trecut de un secol. O ticăloşie – sfîrtecarea casei Ghika de pe strada Christian Tell a arătat că sînt în joc interese financiare la care în zadar încercăm să rezistăm, o reţea de complicităţi demult înnodate. Atunci, a ne opune... ce sens mai are? Sigur, a deschide ochii oamenilor, ca să înţeleagă, fie şi prea tîrziu, ce pierdem: blocurile de beton şi sticlă, aceleaşi pretutindeni, clădite pentru cîştig, nu pentru a împodobi Cetatea, vor face să se creadă că, pînă la această arhitectură colonială, aici nu era nimeni, sau numai sălbatici ghemuiţi sub pămînt. Dacă n-aş fi singur, dacă m-ar ajuta o echipă de voluntari care să caute în arhive planuri şi acte de proprietate, eforturile de a reconstitui viaţa care a fost aici, în casele care au dispărut sau stau să piară, ar compune o imagine adevărată, nu relatări răzleţe şi incomplete.

Aşa se face că, măcar din cînd în cînd, găsiţi aici crîmpeie dintr-o realitate uitată. Mi se pare că cineva voia să creadă că ar fi nu ştiu ce nostalgii aristocratice, expresie a unei îndărătnicii conservatoare şi nimic altceva. Nu-i aşa de simplu: mă interesează şi proletarii intelectuali de acum o sută de ani. De cel mai simpatic dintre ei va fi vorba astăzi, de munca lui în condiţii grele, de locuinţele lui modeste sau mizere. Într-una dintre nopţile mele fără somn, mi-am adus aminte că mai am printre hîrtiile de la tata cîteva numere din *Revista Ideei,* la care el era mîndru că fusese abonat. Fiecare număr avea 15-20 de pagini, apărea lunar sau, dacă nu erau bani, o dată la două luni. Abonamentul anual costa 5 lei. Adresa s-a schimbat cel puţin de trei ori: în 1909, în al nouălea an de existenţă, la nr. 10 din strada Epurilor *(sic!)* era redacţia, adică locuinţa omului care făcea singur acea revistă. Din 1910, se mutase în strada Turturelelor, nr. 35. În 1913 era în Fundătura Pipăilă, nr. 8 bis. Toate în acelaşi cartier, între Călăraşi, Traian şi Dudeşti. O zonă sărăcăcioasă, în care au năvălit blocurile, iar unde au mai lăsat un labirint de străduţe vechi sînt căsuţe care-şi ascund bătătura după un gard de tablă. Numai strada Turturelelor a mai rămas, colţ cu Rîndunelelor şi cu Verdeţei, dar nr. 35 a dispărut. Pe harta ghidului din 1933, „gropile Pipăilă" sînt înghesuite în marginea străzii Traian. Acolo trebuie să fi fost subsolul plin de cărţi în care se refugiase Panait Muşoiu.

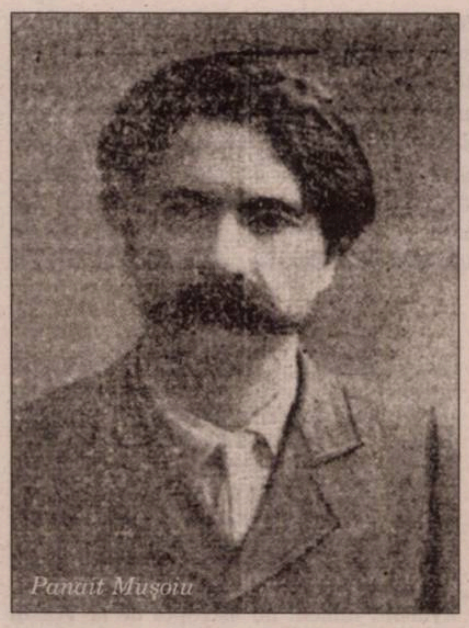

Panait Muşoiu

Numai strada Turturelelor a mai rămas, colţ cu Rîndunelelor şi cu Verdeţei.

Incomparabil mai onest şi mai statornic decît Panait Istrati, Muşoiu şi-a închinat întreaga viaţă (1864-1944) răspîndirii ideilor socialiste. A început la Iaşi cu *Revista socială,* pe care o scotea împreună cu P. Zosin, şi a continuat la Brăila, cu *România viitoare*. Încă din 1892, a tradus „Manifestul Partidului Comunist." Era vremea unei mari controverse. Se traducea, ca ripostă, „Unde duce socialismul" de Eugen Richter, un avertisment din partea conservatorilor. Liberalii au reuşit să-i atragă de partea lor pe şefii socialişti. Muşoiu n-a fost decît un idealist în căutarea adevărului şi dreptăţii. Unii ca el citeau despre înăbuşirea cu cruzime a Comunei din Paris, vedeau şi situaţia unei mari părţi din ţărănimea noastră. Ucenicia lui Panait Muşoiu în ştiinţa politică s-a făcut cu Engels, cu Labriola. Un autor pe care-l citează stăruitor şi a cărui generozitate a atras pe rînd mai multe generaţii era Piotr A. Kropotkin, prinţul anarhist, înflăcărat împotriva injustiţiei sociale. Printre problemele cu care P. Muşoiu a căutat devreme să pregătească societatea românească a fost dezvoltarea mişcării sindicale: i-a tradus pe Georges Sorel şi chiar pe Bertrand Russell (probabil prima oară cînd filozoful britanic a fost prezentat în ţara noastră). De asemenea, foarte de timpuriu, el s-a preocupat de un subiect a cărui popularitate nici în Europa occidentală nu era previzibilă: emanciparea femeii. Muşoiu publică o broşură cu acest titlu, cuprinzînd trei conferinţe şi un articol, în 1899. În 1916, pentru a combina această temă cu antimilitarismul, el semnează chiar traducerea comediei lui Aristofan, *Lizistrata (sic!)*. Originalitatea alegerii arată o totală libertate de spirit, proprie autodidactului. În toţi aceşti ani – şi au fost mulţi – a continuat să apară Biblioteca *Revistei Ideei:* alte broşuri din această serie datează din 1937. Ele sînt manuale traduse din franţuzeşte, de educaţie morală la nivelul cel mai accesibil. Pînă la urmă, titlul unuia dintre ele, *Arta de a fi optimist,* se potriveşte cu caracterul personajului, aşa cum ni-l imaginăm.

Prefacerea fundamentală care avea să se producă după moartea sa nu fusese determinată de strădania pe care el o depunea de o jumătate de secol. Cauza căreia i se devotase nu era nici măcar a social-democraţiei, fiindcă era doar parţial politică. Acest salahor al socialismului fusese predicatorul unui crez moral. Asemenea amintiri sînt puţine, şi ele dispar primele.

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

Profesorul Ioan Caproşu şi onoarea lui Adrian Năstase

– la Iaşi –

E în Iaşi, ca peste tot, o categorie de oameni asupra cărora nu există dubii. Probabil că sînt persoane care le aduc obiecţii legate de o idee, o teorie şi nu se sfiesc să facă public acest lucru, chiar cu zvîc în vîrful pixului, dar care, cînd vine vorba de recunoaşterea trudei şi argumentului, nu pregetă să facă o plecăciune. Unul dintre aceşti intelectuali de netăgăduit este profesorul Ioan Caproşu.

În pragul a 80 de ani, profesorul ieşean merge zilnic la cabinetul său din Corpul A al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza". O sală enormă, plină de notiţe şi documente al căror rost şi loc este bine ştiut.

Născut în 1934, a ales Facultatea de Istorie, apoi a activat în cadrul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol" şi a facultăţii pe care a absolvit-o. În 1979, a obţinut titlul de doctor cu teza *Camăta în Moldova, pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea.* În 1990, Academia Română i-a acordat Premiul „B.P. Hasdeu" pentru volumul I din *Monumenta linguae dacoromanorum. Biblia 1688,* Pars I, Genesis, 1988, editat împreună cu Vasile Arvinte. Acest volum scoate la iveală şi o calitate mai rar întîlnită la un istoric contemporan: calificarea profesorului în domeniul lingvisticii, ceea ce îi permite dezvăluiri adesea surprinzătoare despre soarta unui cuvînt sau tîlcul unui fapt petrecut cu mult timp în urmă.

A scris numeroase cărţi, studii, articole, care l-au impus în 2012 ca membru de onoare al Academiei Române. Deloc amator de a ieşi în luminile vieţii publice, profesorul este, totuşi, foarte atent la ceea ce se întîmplă în juru-i, adîncirea aparentă în studiu nefiind, sub nici o formă, o rupere de realitate.

A scris numeroase cărţi, studii, articole, care l-au impus în 2012 ca membru de onoare al Academiei Române.

Există un merit inestimabil al profesorului Caproşu. De-a lungul anilor, a studiat şi a tipărit mai multe volume dedicate istoriei oraşului Iaşi. Obligatorii pentru toţi cei care se consacră acestui domeniu sînt *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi*. Zece volume în care au fost selectate, din diferite arhive, şi aduse în atenţia publicului şi a cercetătorilor, de cele mai multe ori în premieră, materiale despre evenimente ale istoriei urbei din perioada 1408-1790. O bază de date impresionantă, din care se vor inspira, de-acum înainte, o mulţime de alte cercetări dedicate capitalei Moldovei.

Din păcate, un gest elementar, ce ar putea aduce acestui om o mulţumire din partea comunităţii, nu a fost înfăptuit. Cel care a descoperit o bună parte din Iaşi nu a primit recunoştinţa publică a municipalităţii prin decernarea titlului de Cetăţean de Onoare al municipiului Iaşi. Dacă la profesorul Caproşu, meritul este indiscutabil şi etern, nu acelaşi lucru se poate spune despre alte personalităţi care au avut onoarea de a primi acest titlu din partea Consiliului Local. Lipsa profesorului ieşean predispune la analiza meritelor celor care au fost chemaţi să fie onoraţi, timpul demonstrînd, pentru unii, că nu valoarea, ci conjunctura a avut rolul decisiv. Astfel, pe listă apar Ion Iliescu (să fi fost pentru meritele de prim secretar la Iaşi?), viitorul condamnat penal Adrian Năstase (în al cărui partid a intrat apoi primarul care l-a premiat) sau rectorul unei universităţi ieşene, Vasile Astărăstoae. În cazul din urmă, titlul a fost acordat în 2012, dintr-un gest de frondă, la cîteva zile după ce împotriva sa începuse cercetarea penală într-un dosar în care, în final, a şi fost trimis în judecată de către Direcţia Naţională Anticorupţie.

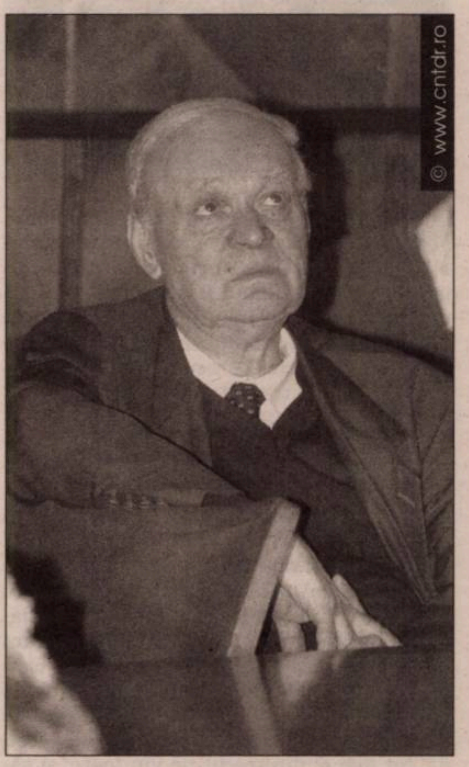

Pe de altă parte, o solicitare oficială a unui consilier local, din 2010, de acordare a titlului de mai sus profesorului Caproşu nu a primit nici pînă acum un răspuns de la „stăpînire", poate pentru că iniţiatorul făcea parte din „tabăra adversă". După ce a promis că se va interesa de soarta acestei solicitări, purtătorul de cuvînt al Primăriei Iaşi nu a mai revenit cu detaliile aşteptate.

Sorin Cristian Semeniuc *este doctor al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

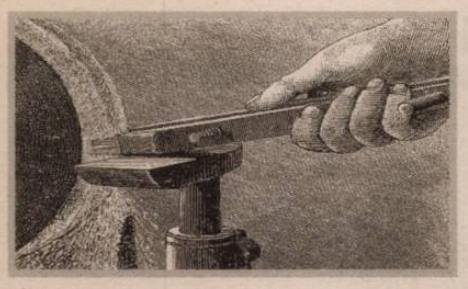

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De ce UE a fost o bună afacere

– măcar în 2013 –

Şi totuşi, în anul acesta nu am ieşit chiar rău în cadrul Uniunii Europene. Ba, chiar, putem consemna cîteva cîştiguri importante. Mai întîi de toate, România va primi 39,8 miliarde de euro în cadrul bugetului multianual al Uniunii Europene 2014-2020, cu aproximativ 18% mai mult decît în exerciţiul bugetar 2007-2013. Aceasta, în condiţiile în care, pentru prima dată în istoria UE, bugetul total scade cu 3,7% faţă de exerciţiul multianual precedent.

Aranjamentele la care s-a ajuns în cursul negocierilor sînt favorabile României, în mai multe aspecte, cum ar fi deductibilitatea TVA, flexibilitate în transferarea fondurilor nefolosite şi mai ales regula N+3, aplicabilă bugetului 2007-2013. De asemenea, România va beneficia de o rată proprie de cofinanţare de numai 10%, în loc de 15%, cît timp va avea acordul cu Troica. Mai mult: am evitat ceea ce putea fi mai rău în cadrul negocierilor, şi anume legarea viitoarelor alocări bugetare de actualele rate de absorbţie.

Noua Politică Agricolă Comună, adoptată la sfîrşitul acestui an, conţine o serie de avantaje pentru România. În primul rînd, diferenţele dintre alocaţiile primite de vechile state membre şi cele care au intrat în 2004 şi 2007 se reduc semnificativ, deşi nu dispar cu totul. Dar, cel puţin, nici un stat membru nu va primi mai puţin de 75% din media la nivel UE, iar subvenţia la hectar nu va putea scădea sub 60% faţă de media europeană.

De notat că, la momentul aderării, România primea cam 35% din media europeană. Ţara noastră urmează să primească 17,5 miliarde de euro, prin Politica Agricolă Comună, în exerciţiul 2014-2020, faţă de 13 miliarde în actualul ciclu.

Noua politică vine cu reglementări avantajoase pentru tinerii agricultori, care urmează să primească ajutoare sporite cu 25%. Mai sînt prevăzute plăţi directe către fermele de subzistenţă (între 500 şi 1250 de euro pe an). De asemenea, statele membre pot oferi ajutoare suplimentare zonelor rurale cu nivel de dezvoltare foarte scăzut. Se mai prevede acordarea unor rente viagere persoanelor vîrstnice care îşi vor vinde terenurile, în vederea constituirii de exploataţii mai mari.

România a avut cea mai mare creştere economică din întreaga Uniune Europeană.

Ne-am obişnuit să găsim România prin subsolurile clasamentelor europene. Iată însă că uneori lucrurile se schimbă. Potrivit datelor Eurostat corespunzătoare trimestrului III, România a avut cea mai mare creştere economică din întreaga Uniune Europeană. România a marcat o creştere de 4,1%, raportată la perioada corespunzătoare a anului trecut, depăşind Letonia (3,9%), Lituania (2,3%), Polonia (1,7%), Ungaria (1,6%) şi Marea Britanie (1,5%).

România se înscrie astfel în rîndul celor mai dinamice economii europene, în 2013. Iar la creşterea economică din acest an pare să fi contribuit şi ritmul susţinut al absorbţiei fondurilor europene.

În 2012, programele fuseseră presuspendate, ca urmare a unor nereguli descoperite în auditurile pentru anii 2009-2011. Programele au fost, rînd pe rînd, deblocate, ultimele chiar în această toamnă. Chiar şi aşa, potrivit datelor comunicate de Ministerul Fondurilor Europene, România a atras, în luna noiembrie a acestui an, peste 270 de milioane de euro, ca rambursări efective din partea Comisiei Europene.

Astfel, rata de absorbţie pentru fondurile de coeziune a ajuns la 27%. Într-un singur an, România a reuşit să atragă mai mult decît toţi banii europeni intraţi în ţară de la aderare încoace. De la 1 ianuarie 2007, România a atras, prin programele de coeziune, 5 miliarde de euro, din care 2,78 miliarde (aproximativ 2% din PIB) numai în acest an. Şi aceasta, fără a mai pune la socoteală programul de dezvoltare rurală şi plăţile directe pentru fermieri. Contribuţia anuală a României la bugetul UE este puţin peste 1% din PIB.

De ce sînt importante aceste cifre? Nu fiindcă sfîrşitul de an ar trebui să fie prilej pentru raportări triumfaliste. Ci pentru că arată pur şi simplu o realitate: aderarea la Uniunea Europeană reprezintă, într-adevăr, soluţia pentru modernizarea României.

Merită spuse aceste lucruri, într-un moment în care euroscepticismul cîştigă teren, inclusiv în România. Şi ar mai fi ceva de spus, de data aceasta euroscepticilor din vestul Europei: de banii alocaţi României şi, în general, Europei de Est, au beneficiat în egală măsură şi statele net contributoare la bugetul Uniunii. Conform unui studiu polonez, din fiecare euro alocat politicii de coeziune în ţările grupului de la Vişegrad, aproximativ 46 de eurocenţi se întorc către vechile state membre, îndeosebi prin intermediul sistemelor de achiziţii. Pînă la urmă, pe căi indirecte, aproximativ 90 de eurocenţi ajung în Germania – mai arată studiul. Adăugaţi aici deschiderea pieţelor şi investiţiile profitabile făcute de firmele din Europa de Vest, pentru a avea întreaga imagine: pur şi simplu, extinderea Uniunii Europene a fost o carte cîştigătoare şi pentru „vechile state membre", şi pentru noii intraţi.

Ar fi timpul ca Bucureştiul (Guvern şi think-thank-uri) să ofere Uniunii Europene un raport prin care să arate cît au beneficiat şi statele net contributoare de pe urma aderării României şi a accesului liber pe o piaţă de 20 de milioane de oameni. Ar fi răspunsul cel mai bun la campania prin care România este adesea tratată drept vinovatul de serviciu, iar „hoardele de români" au ajuns sperietoarea Europei.

Este adevărat, în 2013, cîştigurile noastre puteau fi şi mai mari. Mai puţină birocraţie internă ar fi putut însemna chiar şi mai mulţi bani europeni atraşi. În plus, majoritatea parlamentară a gafat grav în decembrie, cînd a adoptat mult criticatele modificări ale Codului Penal. Continuarea monitorizării pe justiţie şi ţinerea în afara spaţiului Schengen vor fi în continuare pietre legate de piciorul României europene. şi tot atîtea piedici în calea modernizării de care avem nevoie.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Gînd de Crăciun

Se potriveşte momentului acest fragment din predica pe care Papa Benedict al XVI-lea a rostit-o la liturghia din noaptea de Crăciun din 2012:

„Iubiţi fraţi şi surori, din nou şi din nou, frumuseţea acestei Evanghelii atinge inima noastră – o frumuseţe care este strălucire a adevărului. Din nou şi din nou, ne îndoieşte faptul că Dumnezeu se face prunc, pentru ca noi să îl putem iubi, pentru ca să îndrăznim să îl iubim şi, ca prunc, se pune cu încredere în mîinile noastre. Dumnezeu aproape că spune: ştiu că strălucirea Mea te înspăimîntă, că în faţa măreţiei Mele, tu încerci să te afirmi pe tine însuţi. Ei bine, vin, deci, la tine ca prunc, pentru ca tu să poţi să mă primeşti şi să mă iubeşti.

Şi tot din nou mă atinge şi cuvîntul evanghelistului, spus aproape în mod fugitiv, că pentru ei nu era loc la han. În mod inevitabil, apare întrebarea despre cum ar sta lucrurile dacă Maria şi Iosif ar bate la uşa mea. Ar fi loc pentru ei? Şi apoi, ne vine în minte că această veste, aparent întîmplătoare, despre lipsa de loc la han, care împinge Sfînta Familie în grajd; evanghelistul Ioan a aprofundat-o şi a dus-o la esenţă scriind: «A venit la ai săi şi ai săi nu l-au primit.» (Ioan, 1:11) (...) Avem loc cu adevărat pentru Dumnezeu, cînd El încearcă să intre la noi? Avem timp şi spaţiu pentru El? Oare nu este respins de noi chiar Dumnezeu? Aceasta începe cu faptul că nu avem timp pentru Dumnezeu. Cu cît mai repede putem să ne mişcăm, cu cît devin mai eficiente instrumentele care ne fac să economisim timp, cu atît mai puţin timp avem la dispoziţie. Şi Dumnezeu? Problema care se referă la El nu pare niciodată urgentă. Timpul nostru este deja complet umplut. (...) Sîntem complet «umpluţi» de noi înşine, aşa încît nu rămîne nici un spaţiu pentru Dumnezeu. Şi pentru aceasta, nu există spaţiu nici pentru ceilalţi, pentru copii, pentru săraci, pentru străini.

De această bucurie vrem să ne lăsăm atinşi: există adevărul.

Pornind de la cuvîntul simplu, cu privire la locul care lipseşte la han, putem să ne dăm seama cît de necesar este îndemnul Sfîntului Paul: «Schimbaţi-vă prin înnoirea minţii!» (Romani, 12:2). Paul vorbeşte despre înnoire, despre deschiderea intelectului *(nous)* nostru; vorbeşte, în general, despre modul în care vedem lumea şi pe noi înşine. Convertirea de care avem nevoie trebuie să ajungă cu adevărat pînă la profunzimile raportului nostru cu realitatea. Să ne rugăm Domnului ca să devenim vigilenţi faţă de prezenţa Sa, pentru ca să auzim cum El bate în mod liniştit şi totuşi insistent la uşa fiinţei noastre şi a voinţei noastre. Să ne rugăm pentru ca în interiorul nostru să se creeze un spaţiu pentru El. (...)

Îngerii care îl înconjoară transmit în, primul rînd pur, şi simplu bucuria datorită perceperii gloriei lui Dumnezeu. Cîntarea lor este o iradiere a bucuriei care îi umple. În cuvintele lor auzim, să spunem aşa, ceva din sunetele melodioase din cer. Acolo nu este subînţeleasă nici o întrebare cu privire la scop, există pur şi simplu realitatea de a fi plini de fericirea care provine din perceperea strălucirii curate a adevărului şi a iubirii lui Dumnezeu. De această bucurie vrem să ne lăsăm atinşi: există adevărul. Există bunătatea curată. Există lumina curată. Dumnezeu este bun şi El este puterea supremă mai presus de toate puterile. De acest fapt ar trebui pur şi simplu să ne bucurăm în această noapte, împreună cu îngerii şi cu păstorii. (...)

Imediat ce îngerii s-au îndepărtat, păstorii spuneau unul către altul: «Haideţi să mergem la Betleem şi să vedem acest cuvînt care s-a făcut cunoscut.» *(cf.* Luca, 2:15). Păstorii se grăbeau în drumul lor spre Betleem, ne spune evanghelistul *(cf.* 2:16). O sfîntă curiozitate îi determina să vadă într-o iesle pe acest prunc, despre care îngerul spusese că era Mîntuitorul, Cristos, Domnul. Marea bucurie, despre care a vorbit îngerul, atinsese inima lor şi le dădea aripi. Să mergem acolo, la Betleem – ne spune astăzi liturghia Bisericii. *Transeamus* traduce Biblia latină: „a străbate", a merge acolo, a îndrăzni pasul care merge dincolo, „traversarea" cu care ieşim din obişnuinţele noastre de gîndire şi de viaţă şi depăşim lumea pur materială pentru a ajunge la esenţial, dincolo, spre acel Dumnezeu care, la rîndul Său, a venit încoace, spre noi. Vrem să îl rugăm pe Domnul să ne dea capacitatea de a depăşi limitele noastre, lumea noastră; pentru ca să ne ajute să îl întîlnim, în special în momentul în care El însuşi, în Preasfînta Euharistie, se pune în mîinile noastre şi în inima noastră.

Păstorii se grăbeau. O sfîntă curiozitate şi o sfîntă bucurie îi împingeau. Printre noi, probabil că se întîmplă foarte rar să ne grăbim pentru lucrurile lui Dumnezeu. Astăzi, Dumnezeu nu face parte dintre realităţile urgente. Lucrurile lui Dumnezeu – aşa gîndim şi spunem – pot să aştepte. Şi totuşi, El este realitatea cea mai importantă, Unicul care, în ultimă instanţă, este cu adevărat important. De ce nu ar trebui să fim cuprinşi şi noi de curiozitatea de a vedea mai de aproape şi de a cunoaşte ceea ce Dumnezeu ne-a spus? Să îl rugăm pentru ca sfînta curiozitate şi sfînta bucurie a păstorilor să ne atingă la această oră şi pe noi, şi să mergem apoi cu bucurie acolo, la Betleem – spre Domnul care şi astăzi vine din nou spre noi. Amin."

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Amicul meu şi ancheta de la Ploieşti

Era fum în cîrciumă şi destul de multă gălăgie. Vineri seara: mulţi corporăţei lăsaţi la vatră pentru week-end şi cîţiva studenţi. Cam puţini. Poate şi din pricina preţurilor, relativ umflate. Deh, cafenea cu temă: la parter – irlandeză. La etaj – cehească. Un singur element unea cele două decoraţiuni tematice: măreţul televizor plat de deasupra barurilor, fixat (nu ştiu de ce) pe un canal de ştiri. Eu mă aşezasem cu spatele la ecran, încercînd să acord toată atenţia amicului meu necăjit.

Era necăjit amicul meu. O rudă apropiată era bolnavă. A avut nevoie de o operaţie dificilă. Cu relaţii, a reuşit să intre la domnul profesor. Mi-a spus numele. Îl ştiam. Fără a fi mare cunoscător într-ale *establishment*-ului medical românesc, auzisem de dl profesor. Avea nume profesional bun şi, în plus, deţinuse în trecut şi o funcţie înalt-administrativă. Mi-am felicitat amicul. Nu era lucru uşor să „intri pe mîna" lui dom' profesor. A dat din mînă a lehamite. Apoi, a început să-mi povestească. Lent, cu voce joasă.

La prima întîlnire, dl profesor i s-a plîns de subfinanţarea sistemului medical. Nimic nou, lucruri cunoscute de toată lumea. Apoi, a solicitat familiei să doneze sîngele necesar pe parcursul operaţiei. Din nou, nimic ieşit din comun. În fond, donarea de sînge ar trebui să fie unul dintre obiceiurile fireşti ale oricăruia dintre noi. La Centrul de Hematologie, o adevărată dramă: din zece rude convocate, doar două au fost declarate apte. Unul avea hipertensiune, altul donase de prea curînd, altul avea dioptrii prea mari (!?), altul a fost considerat prea slăbănog. În fine. Cu chiu, cu vai, s-a strîns cantitatea necesară. A doua întîlnire a fost dedicată lipsei de instrumentar necesar operaţiei. Amicul meu face o imprudenţă. Disperat că o să fie pus să caute prin tîrg bisturie şi perfuzii, zice: „Pot încerca să fac rost de instrumentar cu împrumut, este inacceptabil să nu aveţi ce vă trebuie, pot face presiuni la minister, să vorbesc pe la SMURD." Dl profesor s-a încruntat brusc. SMURD-ul era, în opinia sa, suprafinanţat. „Bine că au ăia miliarde de lei şi elicoptere, ni-i aduc nouă şi aici nu avem ce le face. Noi avem nevoie de bani, domnule!" Se simţea invidia faţă de poziţia superioară a „ălora", atît în buget, cît şi în ochii românilor. Amicul a înţeles. A întrebat cît, pentru cele necesare operaţiei. I s-a spus. Apoi, amicul a întrebat „pe secţie" cam cît ar fi de dat pentru manoperă. A primit răspunsurile, separat, pe categorii: Dl Profesor, anestezistul, rezidentul. A aflat totul de la doamna asistent-şefă, care, oricum, primise cîte ceva pentru un loc într-o rezervă ceva mai decentă. Între timp, pînă în operaţie, amicul a învăţat rostul buzunarelor de la halatele asistentelor şi infirmierelor. Aproape toată lumea făcea gestul obligatoriu înspre respectivele buzunare, avînd în mînă, împăturite, bancnote de 5 sau 10 lei. Unii, cei „cu vechime" pe secţie, adică „aparţinătorii" celor internaţi de mai multă vreme, nu mai dădeau nimic. „Ştiţi ce? Le dai, nu le dai, tot aia fac. Aşa că nu le mai dau nimic."

Prin momentul ăsta al povestirii, îl văd pe amicul meu că, privindu-mă peste umăr, înspre televizor, îşi schimbă brusc dispoziţia.

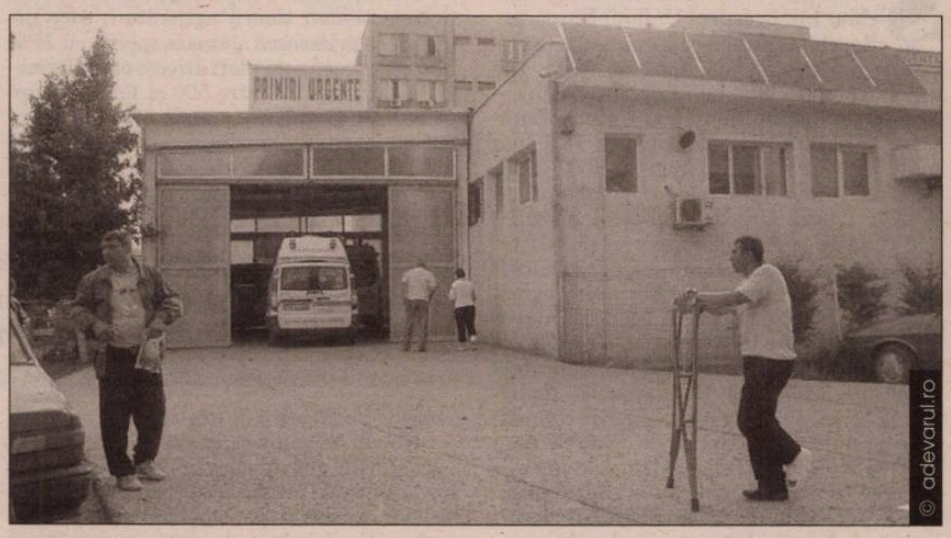

Îl pufneşte rîsul! Şi dă-i şi rîzi, şi rîzi. Mă întorc. Pe ecran circulă un *crawl:* „Anchetă la Spitalul de Urgenţă din Ploieşti! Pacienţii puşi să îşi cumpere singuri medicamentele!" Amicul îmi explică reacţia-i aparent paradoxală: cît timp a avut ruda internată în marele spital din Capitală, a fost nevoit să cumpere tot, de la o aspirină pînă la anticoagulante. Dacă era să te iei după asistente, farmacia spitalului nu avea nimic în stoc! Totul era pe la farmaciile din imediata vecinătate. Ţi se şi spunea de unde să cumperi, în cazul în care respectivul medicament nu era de vînzare, chiar „pe etaj, de la un pacient care tocmai s-a externat şi avea prea multe."

„Vezi tu, acum, nu pot simpatiza vreun protest al asistentelor şi medicilor care vor buget mai mare. Într-un fel, i-aş înţelege, dar ştiu ce fac şi cu ăsta mic pe care-l au acum", încheie amicul.

La masa de alături, corporăţeii dezbat înflăcărat cum să salveze Pungeştii din gheara Chevron-ului.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

Peter SINGER

etica vieţii

Dilema dronei americane

Luna trecută, Faisal bin Ali Jaber a făcut o călătorie dinspre Yemen înspre Washington. A venit să pună o întrebare: de ce o dronă a Statelor Unite a deschis focul şi l-a omorît pe cumnatul său, om al clerului, care se declarase de multe ori contra Al Qaeda? În acelaşi atac, Jaber şi-a pierdut şi nepotul, un poliţist care doar îşi proteja unchiul.

Reprezentanţi ai congresului şi oficiali guvernamentali s-au întîlnit atunci cu Jaber, prezentînd condoleanţe, fără a-i oferi însă vreo explicaţie. De altfel, nici Statele Unite nu au recunoscut că ar fi făcut vreo greşeală.

Este adevărat, o săptămînă mai tîrziu, generalul Joseph F. Dunford Jr., comandant al Statelor Unite şi NATO în Afganistan, şi-a cerut scuze oficial pentru că o dronă a atacat şi a omorît un copil, rănind grav şi două femei din provincia afgană Helmand. În plus, nefericitul incident a survenit şi într-un moment dificil, deoarece a coincis cu negocierile pentru un acord privind rămînerea unui contingent minim de trupe în Afganistan, după plecarea stabilită a trupelor străine în 2014. Hamid Karzai, preşedintele afgan, a făcut, de altfel, referire la victime şi la incidentele provocate de forţele militare ale SUA, ca la un motiv de a nu semna acordul. „De ani de zile" – a declarat Karzai într-un comunicat emis după atac – „oamenii noştri sînt omorîţi, iar casele le sînt distruse pe motiv că se duce un război contra terorii."

Războiul contra terorii este real, nu doar un pretext, dar la fel de reale sînt, de ani de zile, şi victimele în rîndul civililor. În 2006, am scris despre atacul unei rachete americane asupra unei case din Damadola, un sat pakistanez aflat lîngă graniţa cu Afganistanul, atac în urma căruia au fost omorîţi 18 oameni, printre care şi 5 copii.

Atunci, preşedintele George W. Bush nu a prezentat nici o scuză publică şi nici nu i-a mustrat pe cei responsabili. Acest lucru, am subliniat atunci, contrazicea afirmaţia sa (referitoare la etica distrugerii embrionilor numai pentru a crea celule stem) despre rolul preşedintelui Statelor Unite, care are „obligaţia majoră să apere şi să preţuiască viaţa, atît pe teritoriul SUA, cît şi oriunde în altă parte a lumii."

Înainte să devină preşedinte, Barack Obamă susţinea că, deoarece Statele Unite nu au îndeajuns de multe trupe care să rămînă în Afganistan, „raidurile aeriene asupra satelor şi omorîrea civililor sînt cele care provoacă cele mai multe probleme în zonă."

Din declaraţia preşedintelui Karzai, pare că problemele nu au dispărut. Şi nici nu sînt limitate la Afganistan. Victimele civile cauzate de Statele Unite au provocat tensiuni şi în relaţiile dintre SUA şi Pakistan. Conform raportului emis în luna septembrie de către Ben Emmerson, raportorul special al ONU – departamentul Drepturilor Umane şi Contraterorismului, Statele Unite au provocat moartea a cel puţin 400 de civili, în Pakistan, cifră la care se mai adaugă încă alţi 200 de „posibili necombatanţi". (Cum defineşti însă un combatant, într-un război care se duce fără confruntare armată făţişă? Oare dacă doar găteşti pentru militanţi, primeşti automat statut de posibil combatant?)

Raportul lui Emmerson a fost construit pe cifre furnizate de către Ministerul de Externe al Pakistanului, cifre reduse cu promptitudine de către ministrul Apărării, care a emis propriile cifre, conform cărora doar 67 de persoane, dintr-un număr de 2227 au fost civili omorîţi, din 2008 pînă în prezent, de atacurile dronelor. Mulţi observatori au fost surprinşi de acest număr mic.

În luna mai, într-un discurs ţinut la National Defense University, Obama s-a declarat pro-folosirea dronelor. A spus că Statele Unite au fost atacate pe data de 11 septembrie 2001, aşa că războiul dus contra Al Qaeda, talibani şi toţi cei care îi ajută, este unul îndreptăţit. Punînd accent pe sintagmacheie folosită în multe discursuri, tradiţionalul „război îndreptăţit", Obama l-a numit şi „un război dus proporţional şi, în ultimă instanţă, unul de autoapărare."

Asta poate fi adevărat, dacă vorbim de războiul contra Al Qaeda; nu mai este atît de corect în ceea ce îi priveşte pe talibani. Oricît de nocivă ar fi fost puterea lor asupra Afganistanului, talibanii n-au atacat America, iar războiul lui Bush contra lor nu a avut componenta de „autoapărare".

Obama a recunoscut că oameni nevinovaţi au fost omorîţi de atacurile dronelor, dar a precizat, luînd apărarea atacurilor, că acestea au fost menite să elimine operaţiunile Al Qaeda, că ele au distrus planuri teroriste şi că, în definitiv, au salvat vieţi omeneşti. A subliniat faptul că numărul musulmanilor omorîţi de atacurile teroriste ale Al Qaeda „întrece orice estimare a victimelor civile cauzate de atacurile dronelor."

Să nu faci nimic – a mai adăugat Obama – „nu este o opţiune." Şi nici să trimiţi trupe terestre – iar aici şi-a contrazis declaraţiile din 2007 – nu ar micşora numărul victimelor din rîndul civililor. Mai mult, asta ar duce la impresia că Statele Unite sînt, de fapt, o armată de ocupaţie – percepţie ce ar provoca un „torent de consecinţe nedorite".

Totuşi, Obama a promis o schimbare a politicii, indicînd că, de acum înainte, va cere să fie aplicat cel mai înalt standard de „aproape sigur" că „nici un civil nu va fi omorît sau rănit" într-un atac cu drone.

După acel discurs, frecvenţa atacurilor în Yemen şi Pakistan a scăzut, dar victime civile tot au existat, ce e drept, într-un număr mai mic. Pare însă că acel standard de „aproape sigur" nu este deocamdată atît de sigur.

Cît timp Al Qaeda continuă să complotezе planuri teroriste, nu poţi cere Statelor Unite, în mod raţional, să nu dea undă verde atacurilor contra liderilor şi a celor care duc la îndeplinire planurile teroriste. Dar Obama a promis o mai mare transparenţă, ceea ce este vital pentru orice discuţie de substanţă, atît asupra punctelor bune şi slabe ale atacurilor în care se folosesc drone, cît şi asupra controlului democratic pe care Statele Unite îl au în războiul antiterorism.

Refuzul administraţiei de a oferi scuze lui Jaber, sau chiar de a-i oferi explicaţia accidentului, indică faptul că toate acestea mai au de aşteptat.

Peter Singer *este profesor de bioetică la Universitatea Princeton şi profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărţile sale se numără* Animal Liberation, Practical Ethics, One World, *şi* The Life You Can Save.

Copyright: Project Syndicate, 2013
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

Dorin BODEA

Noul model al sinelui

– narcisismul şi lenea sau o „lume altfel“? –

În urmă cu cîteva săptămîni, am citit un articol în *Time,* semnat de Joel Stein, despre noua generaţie occidentală „Me, Me, Me“, generaţie caracterizată prin două trăsături principale: narcisismul şi lenea. M-am întrebat în ce măsură aceste două atribute – narcisismul şi lenea – sînt caracteristice pentru mine şi pentru cei din jurul meu. Astfel, am ajuns să mă întreb: narcisismul şi lenea sînt oare reprezentative şi pentru majoritatea românilor?

Conform studiului Result Development despre valorile românilor cu studii superioare, realizat în 2012, exprimarea sinelui *(a arăta cine sînt)* domină toate celelalte valori, în timp ce valorile legate de muncă se situează pe ultimul loc, iar moralitatea – pe penultimul. Este firesc ca valorizarea şi exprimarea sinelui să se manifeste cu mai multă intensitate în rîndul tinerilor români cu vîrsta cuprinsă între 20 şi 30 de ani. Dar şi pentru categoriile de vîrstă 30-40 de ani şi 41-50 de ani, valorile legate de a arăta *cine sînt,* de exprimarea sinelui, sînt aproape la fel de reprezentative şi consistent împărtăşite.

Rezultă de aici că, şi la noi, lucrurile stau la fel cu generaţia „Me, Me, Me“. Ba mai mult, am putea spune că avem de-a face cu mai multe generaţii „Me, Me, Me“. Iată de ce o discuţie despre valorile viitorului nostru sine nu e de prisos. Întrebarea este, dacă ajungem să considerăm valorile sinelui (în special accentuarea narcisismului şi a lenei) ca fiind caracteristice pentru majoritatea dintre noi, oare cum va arăta viitorul nostru?

Revoluţia silenţioasă: sinele reprezintă valoarea supremă

Începînd cu anii 1980, World Values Survey a semnalat tendinţa de schimbare, de înlocuire a valorilor occidentale moderne, materialiste (banii şi siguranţa) cu altele noi, legate de exprimarea ego-ului şi autonomie. Iar această schimbare de valori a antrenat o serie de schimbări structurale în însuşi modul nostru de a fi, de a simţi, de a face ceva. Una dintre cele mai importante schimbări este marcată de trecerea de la a-ţi exprima identitatea prin „a face ceva“ la a arăta „cine eşti doar prin faptul că eşti“, prin ceea ce exprimi, prin ceea ce experimentezi. Astfel, dacă în cultura materialistă, orientarea de bază era de a face ceva, de a construi ceva, de a arăta cine eşti prin propriile realizări, în noua cultură a sinelui, orientarea predominantă este de a arăta cine eşti, să te exprimi şi atîta tot. Să te exprimi. Să consumi. Să demonstrezi.

Această schimbare a valorilor materialiste moderne cu cele postmoderne a fost denumită revoluţia *silenţioasă,* simbolizînd centrarea tot mai puternică pe propriul *ego,* pe formele de manifestare a acestuia. De aici şi pînă la narcisism nu a mai fost decît un pas.

Ce a provocat revoluţia sinelui?

Probabil că răspunsul îl putem găsi în imaginea noastră de sine. Astfel, revoluţia sinelui nostru apare ca o consecinţă firească a creşterii puterii şi influenţei imaginii de sine, de umflarea peste măsură a imaginii noastre despre noi înşine, prin imaginarea unui potenţial propriu nemărginit, care însă pierde orice contact cu realitatea, cu ceilalţi, cu realizările, cu materialitatea. Metaforic, putem spune că lupta dintre imaginea de sine şi stima de sine a fost cîştigată detaşat de cea dintîi. Astfel, devine mai important cine crezi că eşti, decît ceea ce ai făcut deja în plan concret. Sîntem într-un nou spaţiu de manifestare a identităţii noastre, unul virtual, al posibilităţilor multiple, al imaginaţiei despre sine. Pentru că stima de sine autentică se manifestă în plan real, concret, al propriilor realizări, al faptelor, al relaţionării cu ceilalţi.

Boala imaginii de sine a antrenat diverse forme de narcisism, în care celălalt devine tot mai estompat. Pentru că în narcisism ajungi să-ţi fii suficient ţie însuţi, celălalt nu mai are loc de propriul *ego.*

Sinele şi munca

În noul context cultural, munca, privită drept activitatea fundamentală de realizare a sinelui nostru prin rezultatele produse, îşi pierde din consistenţă, atractivitate, motivare, creare de sens. Astfel, munca nu mai reprezintă una dintre valorile fundamental-umane, aşa cum a fost în epoca modernă, fiind capabilă să stimuleze resursele oamenilor pentru a excela în ceea ce fac, pentru a realiza ceva durabil. În noul context cultural actual, lenea ca formă de exprimare a sinelui devine tot mai generalizată, fiind preferată în locul muncii. Astfel, lenea ar putea fi imaginată drept *munca noului sine care se contemplă pe sine* în acest spaţiu virtual în care, ocupînd poziţia de stăpîn absolut, îşi contemplă măreţia. Doar stă şi contemplă. Visează la ce ar putea să facă cu fenomenalul potenţial pe care îl posedă. Şi în acest caz, este vorba despre supremaţia imaginii de sine, despre ceea ce credem că putem fi, în propriul imaginar, un univers construit pentru exprimarea propriului *ego.*

Realizările prin muncă nu mai reprezintă un echivalent al realizării de sine, al valorii personale. Dimpotrivă, pentru sinele nostru, altceva pare să fie mai important: consumul, exprimarea identităţii prin consum. A arăta cine sîntem prin ce consumăm, prin experienţele noastre, prin alte forme de activităţi (de muncă) care să ne exprime identitatea, care să ne reflecte trăirile, experienţele, unicitatea, valoarea.

Paradoxul consumului

În mod raţional, pentru a consuma mai mult, e nevoie să produci mai mult. Deci, consumul excesiv al sinelui necesită creşterea continuă a productivităţii lui. Aşa a luat naştere *turbo-sinele,* care are drept scop obţinerea productivităţii maxime, exploatarea de sine excesivă, consumul de sine şi exprimarea identităţii prin consumul de sine. Preferăm să ne consumăm propriul sine în foamea instinctivă de identitate: bani, putere, faimă etc. Alergăm continuu după consumul de experienţe, de trăiri, de satisfacţii etc.

Cît de liberi sîntem în această realitate dictată de consum? Nu sîntem liberi, nu ne simţim liberi. Muncim 45-50-60 de ore pe săptămînă şi avem deseori senzaţia că am uitat să trăim. Nu ştim ce ar trebui să facem. Nu avem la îndemînă o pastilă-miracol. Ne gîndim, în schimb, că acest drum pe care continuăm să mergem ar putea duce spre nicăieri. Privind înspre propriul sine, recunoaştem un soi de autosuficienţă, consumul exagerat, exploatarea de sine în foamea după succes. Ne dăm seama că am uitat să marcăm evenimentele speciale din viaţa noastră, sărbătorile care ar trebui să fie importante, dar nu mai sînt.

Revoluţia imaginii de sine

Evoluţia concepţiei despre sine, creşterea importanţei sinelui nostru în lume şi viaţă au fost determinate de revoluţia imaginii de sine îndreptate împotriva stimei de sine. Imaginea de sine se referă la ceea ce cred despre mine la nivel ideal, implicînd întregul meu potenţial nevalorificat, pe care pot să mi-l imaginez. Stima de sine se referă la realizările mele, la ceea ce am făcut deja, la potenţialul validat, valorificat. Iată de ce stima de sine are legătură cu realitatea împărtăşită de mine şi de ceilalţi, cu încrederea în sine, demonstrată prin confruntarea directă a *ego*-ului nostru cu „realitatea celorlalţi“, iar imaginea de sine are legătura directă cu propria imaginaţie, cu o realitate virtuală, în care totul este posibil.

Într-o astfel de realitate virtuală, să-mi imaginez cît de bun sînt, cît de frumos şi deştept sînt, să conduc lumea reprezintă o misiune „morală“ posibilă şi pentru care sînt persoana cea mai calificată şi, evident, potrivită. Meritul meu este că exist şi că am un extraordinar potenţial. Mă simt ca şi cum m-am născut cu acest drept, cu această misiune de a conduce lumea toată.

Realitatea împărtăşită de mine şi de ceilalţi este înlocuită cu realitatea virtuală, care se hrăneşte cu consumul de viitor. În această nouă realitate, imaginaţia şi reprezentarea declanşează revoluţia sinelui, împotriva a ceea ce este şi pentru a fi ceea ce poate fi.

Revoluţia imaginară presupune sinele nostru virtual, multiplicarea sinelui într-o infinitate de ipostaze, de euri cu aceeaşi identitate. O infinitate de euri care-şi exercită dreptul de a fi, prin cunoaşterea, căutarea şi experimentarea, exploatarea concomitentă a dorinţelor, plăcerilor, intereselor şi nevoilor etc. Să fie acesta viitorul nostru sine? Unul al sinelui virtual, al creării de euri care să susţină creşteri exponenţiale de fericire personală? Ar putea fi o explicaţie plauzibilă asupra modului prin care noul sine virtual îşi caută şi îşi găseşte cauzalitatea în formele extreme ale narcisismului.

O „lume altfel“?

Se spune că „omul a fost făcut să mănînce, să lucreze şi să doarmă.“ Din această perspectivă, munca este cea care completează omul şi-l diferenţiază de animal. Acum, munca, în formatul ei tradiţional, privită prin rezultatul palpabil măsurat în urma prestării ei, îşi schimbă fundamental esenţa. Astfel, nu rezultatul şi efortul sînt esenţiale în noua formulă a muncii, ci contemplarea, imaginaţia, reprezentarea. Noua activitate diferenţiatoare a sinelui este contemplarea şi imaginaţia. Munca tradiţională nu mai este de actualitate pentru noul sine, ci doar o îndeletnicire a vechiului sine. Munca tradiţională reprezintă *procese bine structurate şi organizate,* care pot fi cu uşurinţă şi precizie executate de acum înainte în mod artificial, de către roboţi.

Munca *noului sine* poate fi confundată cu lenea, comoditatea. Pe bună dreptate, munca noului sine nu mai presupune disciplină, rigurozitate, efort, perseverenţă, căutarea excelenţei etc. Ea poate fi privită din afară drept o pierdere de vreme. Dar lucrurile nu stau deloc aşa.

Contemplarea şi imaginarea presupun o minte bine antrenată, curajoasă, cu o încredere nemăsurată în potenţialul ei, o minte care îşi conştientizează misiunea, rostul. Pentru că presupune ieşirea din zona comodităţii şi multă îndrăzneală, curaj de a visa şi de a imagina ce nu este obişnuit. De exemplu, munca viitorului nostru sine poate fi construcţia unei lumi ideale pentru sine, o „lume altfel“ decît cea pe care o ştim astăzi, o „lume altfel“, care să aducă o doză consistentă de bucurie şi fericire în viaţa individuală. Poate fi acuzat de narcisism excesiv. Poate fi acuzat că nu îi pasă decît de fericirea lui. Şi poate fi condamnat pentru asta? Chiar dacă ar însemna să se rupă de ceilalţi, de viaţa socială aşa cum o cunoaştem astăzi, ne întrebăm dacă acest scop, reprezentarea şi imaginarea fericirii personale, merită o astfel de îndrăzneală. Putem să o numim revoluţie, pentru că înseamnă o răsturnare a valorilor actuale cu altele noi, pe care încă nu le putem încă imagina. Dar putem să începem.

„Me, Me, Me“, generaţie caracterizată prin două trăsături principale: narcisismul şi lenea.

Muncim 45-50-60 de ore pe săptămînă şi avem deseori senzaţia că am uitat să trăim.

***Dorin Bodea** este consultant în management şi resurse umane la Result Development. Autor al volumului* Valorile angajaţilor români.

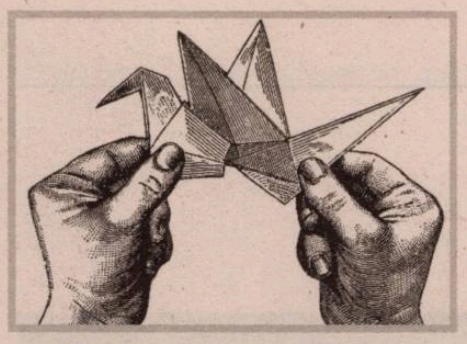

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Pietoni, bicicliști, șoferi

Într-o zi, după ce m-am învîrtit vreo 20 de minute prin centrul Bucureștiului în căutarea unui loc de parcare, pe o străduță, am găsit în sfîrșit mult doritul spațiu, într-un colțișor. Pentru a nu încurca circulația altor mașini, trebuia totuși să mă urc cu roțile din spate pe trotuar. În același timp, îmi calculam așezarea mașinii în așa fel încît să nu obstrucționez nici circulația pietonilor, să las un spațiu pe unde să se poată trece. Transpirat și enervat, abia ce terminasem manevra și mă pregăteam să deschid portiera, gîndindu-mă ce proastă inspirație avusesem în acea zi să nu folosesc metroul, că o doamnă care trecea pe acolo a început a-mi face semne cu degetul, arătîndu-mi ceva sus. Am strîns capul între umeri, crezînd că urma să cadă ceva. Dar tînăra doamnă m-a lămurit îndată, însoțindu-și gestul de vorbe: „Pune-o sus! Urc-o pe bloc!" Era nervoasă. M-am gîndit că poate am greșit ceva și că poate nu evaluasem bine distanța pe care o lăsasem pentru pietoni, ori că în spatele mașinii era vreun obstacol pe care nu-l văzusem, vreun pietroi care să blocheze circulația. Am coborît, m-am uitat de jur împrejur. Nu părea să fie nimic în neregulă. Sigur, mă urcasem puțin pe trotuar, dar mai era loc destul și pentru trecători. Legea spune că trebuie să lași cel puțin un metru pentru circulația pietonilor. Lăsasem mai mult de un metru. Și, brusc, m-am simțit neîndreptățit de atitudinea acelei persoane, mai ales că de fiecare dată sînt foarte grijuliu cum parchez, din motive pe care le-aș putea numi „de civilizație". Femeia dispăruse între timp, dar mi-a revenit în minte figura ei înroșită și gesticulația aprinsă. Am realizat că pentru ea reprezentam în mod generic nesimțitul, individul care se suie cu 4x4 pe trotuar și calcă toate regulile fără să-i pese de nimeni, specimenul odios dezvoltat în perioada tranziției, care împiedică traiul normal și tihnit al oamenilor de bine, cel care aruncă gunoaie din mașină, poluează și claxonează cu fiecare ocazie. Un monstru. Ei bine, de nervi, am simțit dintr-odată cum intru în pielea personajului drept care fusesem luat. Și mi-am construit un răspuns mental pe măsură: „Uite cine și-a găsit să mă apostrofeze. O isterică cu fața fiartă de propriile-i neputințe și nereușite. O complexată și o frustrată. O vegetariană, o ecologistă nesuferită, o femeie fără bărbat (pentru că nici un bărbat nu și-ar dori așa ceva lîngă el), o caraghioasă care-și închipuie că atitudinea ei are valențe civice, o agitată cu mintea plină de utopii, care a pierdut legătura cu orice realitate. O biciclistă."

Altădată, eram pe bicicletă. Pe o stradă îngustă, un BMW a țîșnit din locul unde era parcat, fără să semnalizeze, tăindu-mi calea. Abia am reușit să opresc în momentul în care deja mă vedeam sărind peste capota mașinii. Probabil că sunetul bietului meu claxon de bicicletă nici nu pătrundea prin antifonarea luxoasei mașini. Șoferul părea să nici n-aibă habar de existența mea. El era personajul acela rău, nesimțitul cu BMW, căruia nu-i pasă de ce e în jur, singura lui preocupare fiind propria persoană și mașina sa. În ciuda diferenței de tracțiune, l-am ajuns la următorul stop. M-am aplecat ușor, să-i văd figura prin geamul fumuriu, eventual să-i zic ceva (mărturisesc că o clipă mi-a trecut prin minte chiar să-i ard un șut într-un far, căci, în definitiv, el fusese cît pe ce să mă accidenteze). Vorbea la mobil. Și-a ridicat către mine o privire absolut senină, dezarmantă. Așa cum bănuisem, nu știa ce făcuse. Ce să-i mai zic? Avea număr de provincie și părea total zăpăcit de infernalul trafic bucureștean. Își permitea totuși să aibă o mînă ocupată cu telefonul.

Un om foarte simpatic, autodeclarat „pieton absolut", mi-a spus că-i urăște pe bicicliști. Cînd a aflat că și eu mai am obiceiul să străbat orașul pe două roți, a mimat gestul de a mă strînge de gît. Mi-a povestit apoi că locuiește pe Calea Victoriei și că, într-o sîmbătă, cînd avea și el ocazia să doarmă mai mult, a fost trezit de un mare tam-tam, cu voci amplificate de megafoane. Cînd s-a uitat pe geam, a văzut o mare de „nenorociți dintr-ăștia pe două roți", care strigau: „Și noi sîntem în trafic! Și noi sîntem în trafic!" „Și eu sînt în pat și nu pot să dorm" a zis el. Cine le-o fi dat autorizație nenorociților să facă scandal pe Calea Victoriei?

La mitingul cu pricina s-a petrecut și un incident. Un automobil (iarăși BMW) a intrat în cîțiva bicicliști. Cinci dintre ei au ajuns la spital. Reacția manifestanților a fost spargerea parbrizului minunatei mașini. În urma incidentului, atît șoferul, cît și bicicliștii au depus plîngeri la Poliție.

Un prieten mi-a spus că el s-a hotărît să adopte următoarea atitudine: cînd e la volan, nu mai ține seama de pietoni, nu le dă prioritate decît dacă îi sar în față. Parchează pe trotuar fără să le lase loc de trecere. Nici bicicliștilor nu le mai dă prioritate și nici nu le face loc cînd stă la semafor. Ei sînt mai mici, așa că să stea acolo unde le e locul. Cînd el însuși e pe bicicletă, îi înjură și îi claxonează pe toți șoferii care se apropie prea mult de el. Dacă e cazul, le face și gesturi obscene. Militează pentru drepturile bicicliștilor și participă la marșurile acestora. Cînd e pieton, îi apostrofează pe șoferii care nu-i dau prioritate, răsucește oglinzile mașinilor parcate prea mult pe trotuar și îi înjură pe bicicliștii cu care se intersectează. Odată, unuia mai obraznic i-a făcut chiar vînt... Și cică, de cînd a adoptat filozofia asta, a ajuns să se simtă într-o stare de deplină împăcare cu el însuși.

ready made

„Din noutăți, două mai curioase. Nebunul de Maiorescu e în divorț cu nevasta sa, care i-a răbdat multe, și Șăicaru e în divorț cu a lui, cariia el i-a răbdat multe.

Nu mi-ați scris nemic despre Albert și Havet. Multe complimente de la Novieni. Pe Zachareasca n-am văzut-o de mult, iar de la M-me Stroe Popescu, faimoasa caligrafă, am primit zilele trecute o excelentă piftie."

Documente și manuscrise literare,
vol. III, *Corespondența*
B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu,
Editura Academiei Republicii
Socialiste România, 1976

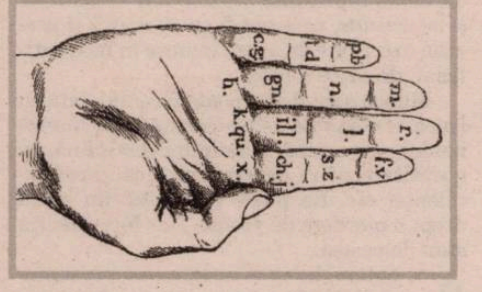

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Întîlniri memorabile

Nu de mult, cineva m-a rugat să-l prezint unui cunoscut profesor universitar și reprezentant al elitei intelectuale românești, despre care aflase că urma să vină fugitiv în urbea noastră și pe care eu avusesem plăcerea să-l întîlnesc în trecut. Dincolo de valoarea sa culturală, mai tînărul coleg vedea legătura cu respectivul monstru sacru, prin grila implicațiilor sociale. El se pregătea să debuteze în sistemul academic național și dorea să o facă temeinic. Spera ca profesorul să accepte să fie membru în comisia doctoratului său (apropiat), conferindu-i astfel autoritate și importanță. Am fost de acord să-l ajut, punînd o singură condiție. L-am sfătuit pe tînăr ca, înainte de a fi introdus maestrului, să participe la întîlnirea universitară – pentru care, de altfel, cel din urmă venise la Iași – și să încerce chiar să ia cuvîntul. Și-ar fi pus în evidență calitățile, gîndeam eu, remarcîndu-se prin forțe proprii în fața intelectualului amintit. Prezentările ulterioare deveneau, prin urmare, doar o formalitate, scutindu-mă de jena recomandării forțate și artificiale, oarecum inerentă în circumstanțele de acest tip. Colegul a acceptat, trăgînd aer mult în piept, ca în anticiparea unei mari confruntări. A apărut în sala arhiplină, conform înțelegerii, și a urmărit plin de atenție discursul profesorului. S-a înscris primul la cuvînt, aproape înainte ca moderatorul seminarului să-l poată numi. Vorbea patetic, ușor deranjant pentru cei obișnuiți cu desfășurarea riguroasă a acestor întîlniri. Se depărtă de tema dezbaterii, deviind neașteptat spre glorificarea improvizată, exagerată, deplasată și – tocmai prin efectul său indirect – ofensatoare, a invitatului. Înălța osanale profesorului, axîndu-și retorica pe cuvinte ca „magnific", „genial" ori „neasemuit". Adoptase o gesticulație histrionică, de orator pașoptist. Mai lipseau uralele *vs* huiduielile din scenele parlamentare caragialești, pentru ca tabloul delabrării să fie complet. Elogiatul asculta deja crispat, cu ochii întunecați de stingherealã și cu o coloratură cianotică a feței. Mulțimea de spectatori fusese cuprinsă de rumoare. Într-un tîrziu, tînărul și-a încheiat peroratia, aruncîndu-mi o privire (vădit) interogativă, în care am citit nevoia de încuviințare. Am evitat să i-o dau, arătîndu-mă preocupat de invizibilele urme de praf de pe masa prezidiului.

Dușmanul personal cel mai înverșunat și mai periculos din această lume: noi înșine.

În pauza de cafea, profesorul s-a apropiat de mine și m-a întrebat cum o mai duc. Jena nu-i dispăruse total din privire, combinîndu-se acum cu umbra ușor perceptibilă a culpabilității. Se voia reumanizat, demitizat, și nu știa ce cale să adopte pentru a-și recupera identitatea. Pare uimitor să constați cît de puțin trebuie pentru a arunca un om serios în derută totală. Mi-a spus că se bucura să fie din nou la Iași, după mult timp, și lăudă inițiativa noastră academică. Nu reuși să-și reprime, totuși, o observație caustică, declanșată de „chirurgia" sacralizatoare, care tocmai îi fusese aplicată: „Îmi pare rău de un singur lucru – că la aceste întîlniri ajung și mulți nechemați, precum tînărul idiot care a găsit de cuviință să mă pună pe soclu. Oare de unde răsar astfel de specimene? Parcă sînt mereu mai frecvente și tot mai dificil de stopat." Am privit cu îngrijorare peste umărul profesorului. Într-un colț, colegul meu aștepta, plin de nerăbdare, semnul discret prin care urma să-l chem pentru a fi prezentat. Am băut cafeaua fierbinte aidoma unei Cola de la gheață, gîndindu-mă că toți ne cunoaștem dușmanul personal cel mai înverșunat și mai periculos din această lume, deși sîntem gata adesea să jurăm că nu avem inamici: noi înșine. Nu știu cum văd alții situația, dar, în ce mă privește, o spun cu toată convingerea: nu cred să am adversar mai redutabil decît cel disimulat în cotloanele propriei personalități. Conceptul destinului implacabil, inventat încă din vremea dramaturgilor antici și exprimat prin formula abstractă de *fatum malus,* mi s-a părut întotdeauna viabil numai în plan teoretic. Odată mutată în lumea reală, ideea tragediei inevitabile devine suficient de limitativă, măcar și pentru simplul motiv că nu avem indivizi uniformi, care să reacționeze identic la același eveniment. Ceea ce pentru unul echivalează cu Apocalipsa însăși joacă în viața altuia rolul unui nevinovat divertisment. Există o dimensiune intimă a ființei, care ne face responsabilii unici ai propriei sorți. Ea se aseamănă cu o informație genetică imuabilă, în jurul căreia nu doar comportamentul, ci chiar caracterul nostru se construiește într-un mod greu de înțeles.

Problema importantă aici rămîne conștientizarea și asumarea răspunderii pentru propriul eșec. Cînd ceva merge prost însă, primul nostru gînd nu e de a redresa situația, ci de a găsi *vinovatul* ori măcar *un vinovat* pentru nedorita evoluție a lucrurilor. Dorința responsabilizării celuilalt vizavi de insuccesul personal trăiește subliminal în natura noastră, manifestîndu-se pe parcursul stărilor-limită. Atitudine anormală și absolut regretabilă, aș spune, la fel de regretabilă – în alt plan – ca și refuzul profesorului menționat de a face parte vreodată din comisia de doctorat a mai tînărului meu coleg. Decizie fermă, pentru care, în ochii colegului, *vinovat* am fost, desigur, eu.

Codrin Liviu Cuțitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

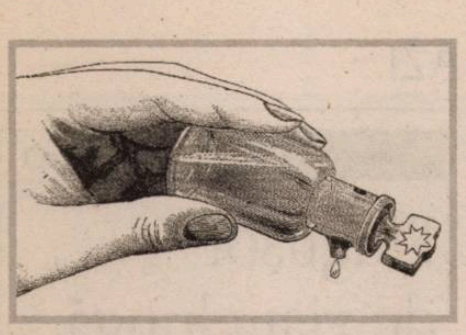

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Mermeleală

În ultima vreme, verbul *a mermeli* şi substantivul *mermeleală* au început să circule destul de mult în spaţiul public, mai ales în stilul colocvial al presei şi al comentariilor din Internet. Cele două cuvinte nu se găsesc în dicţionarele noastre curente, nici în glosarele argotice, astfel că sensul lor este dedus – de vorbitorii care nu le cunoşteau deja – doar din context şi cu oarecare aproximaţie. Frecvenţa în uz (datorată tocmai expresivităţii populare şi noutăţii relative) conduce, inevitabil, la instabilitate semantică, la apariţia unor sensuri destul de diferite, produse adesea prin asocieri cu înţelesurile altor cuvinte, asemănătoare ca formă.

Cel mai bogat în sensuri e verbul *a mermeli*, folosit pentru acţiuni diverse, de la unele concrete şi precise, din sfera culinară, pînă la cele foarte vagi şi generale, exprimate mai ales în construcţie cu pronumele cu sens neutru *o (a o mermeli)*. În textele culinare, *mermelirea* e aproximativ sinonimă cu *amestecarea* sau *ungerea:* „Începem cu dovleceii. Pe care îi tăiem pe lung, îi azvîrlim într-o pungă şi îi *mermelim* cu o marinată confecţionată din ulei de măsline, usturoi pisat şi ceva sos de soia“ (easypeasy.ro); „au adus cu ei aromele Orientului, condimentele cu care *mermelesc* carnea“ (romaniateiubesc.stirileprotv.ro); „se adaugă porcu' înapoi în tigaie, se aruncă o mînă de susan, se mai *mermelesc* puţin toate alea şi apoi li se toarnă-n cap o zeamă“ (chez.mazilique.ro). Aplicat la alte situaţii, verbul poate desemna o activitate similară, de pregătire (în exemplul următor, a Crăciunului) – „e drept, îl şi plănuiesc, bibilesc, *mermelesc,* cu o atenţie la detalii de zici că un milieu de lasetă croşetez, iar nu altceva“ (maldita.ro) –, de aranjare – „numai eu ştiu cum le *mermelesc* şi le zăpăcesc, astfel încît să poată încăpea toate“ (macnetize.com), avînd adesea conotaţii negative: „Şoferi absolut iresponsabili (imbecili) care conduc zeci de ore în continuu, care *mermelesc* foile de parcurs“ (vinland.ro). Cu sensul cel mai general, e vorba de orice fel de acţiuni, specificate de context: „sînt tot soiul de aplicaţii cărora dacă le dai o dată acces, *mermelesc* pe feisbuc în numele tău“ (arhiblog.ro). Şi mai vagă şi dependentă de context e formula *a o mermeli,* care (ca şi *a o arde,* de exemplu), poate însemna aproape orice: „*să nu* mai *o mermelesc* pe lîngă subiect“ (blogulmoshului.blogspot.ro); „eu de acolo *o mai mermelesc* cîteva zile prin Munţii Vrancei, Slănic Moldova şi unde o mai fi“ (lroc.ro). Verbul are şi un sens negativ mai bine precizat, referitor la o acţiune superficială, ineficientă, haotică: „eu vreau să muncesc, *nu să o mermelesc*“ (forum.softpedia.com); „propria greşeală din 2008, cînd *au mermelit-o* şi au ameţit-o pînă în ultima clipă“ (ziare.com). Negativitatea se regăseşte şi mai clar în substantivul nume de acţiune *mermeleală:* „să ne trezim odată din *mermeleala* asta bolnăvicioasă“ (blogosfera.piatza.net); „se vroia a fi un film psihologic, dar a ieşit o *mermeleală*“ (divxonline.ro); „după două veri puteai să-ţi cumperi maşina numai din *mermeleala* băuturilor la bar“ (palmeintelectuale.wordpress.com).

A mermeli şi *mermeleală* au fost înregistrate în *Glosarul regional Argeş* al lui D. Udrescu (1967), unde verbul este explicat ca „a face ceva d-a-n fuga, a da peste ochi; a căşcăli“, participiul *mermelit* înseamnă „făcut la repezeală“, iar *mermeleală* (cu sinonimul *mermelitură)* este o „lucrare de mîntuială; lucrare făcută în fugă, fără grijă, în bătaie de joc“ (cu citatele: *Ce mermeleală de arătură mi-ai făcut aici, omule?; Mă, izgolie, ce mermeleli sînt astea prin caietele tale?*).

Din cîte ştiu, originea verbului *a mermeli* nu a fost explicată. O posibilă pistă etimologică ar fi oferită, cred, de un turcism vechi, atestat în *Dicţionarul limbii române* (DLR, Litera M): *mermer*. Cuvîntul turcesc desemnează marmura, dar se pare că a trecut în română cu un înţeles depreciat, de simulacru: „stuc“ („ipsosul amestecat cu clei se numeşte stuc“, conform unei definiţii din secolul al XIX-lea, din DLR, s.v.). *Mermer* este atestat într-un act din 1836 şi apare într-o scrisoare a lui Ion Ghica („Un bal la curte în 1827“), publicată în 1889 în *Revista nouă;* termenul e folosit în descrierea unei case boiereşti: „pereţii odăilor, toţi cu *mermer* (stuc) imitînd marmurile cele mai rare şi mai frumoase“. Poate că a existat, în limbajul zidarilor, cu circulaţie regională (în Muntenia), un verb *a mermeri,* de la care se putea uşor trece la *a mermeli*. Ideea de amestec şi de lucrare rapidă, superficială, lipsită de rezistenţă, s-ar potrivi cu sensul principal al *mermelirii*. Nu avem însă vreo dovadă a acestei legături, care rămîne o simplă ipoteză.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

PUBLICITATE

ACUM POŢI
SĂ TRĂIEŞTI EXPERIENŢA
ŞI ÎNTR-O SALĂ VIP!

LILIACUL
JOHANN STRAUSS

Dirijor:
Franz Welser-Möst

Regizor:
Otto Schenk

Distribuţie:
Kurt Streit, Michaela Kaune, Zoryana Kushpler, Daniela Fally, Rainer Trost Markus Eiche & Alfred Šramek

MIERCURI, 1 IANUARIE ORA 20:00

CUMPĂRĂ BILETE PE WWW.GRANDCINEMADIGIPLEX.RO
Facebook.com/GrandCultura

GRAND CINEMA DIGIPLEX

RISING ALTERNATIVE

Radio România Muzical

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Din țara Gigeilor...

În țara asta a Gigeilor, mediocritatea este o valoare incontestabilă. De fapt, este suprema condiție în orice fel de promovare. Ești mediocru, lingău și accepți să devii chiar și mai prost de atît, primești o funcție înaltă. Doar în țara Gigeilor, un șef de aprozar poate să devină primar, împărtășind cu delicată grație, „care este" din destul, din larga cultură a almanahelor. Doar în țara Gigeilor, un șef de distilărie poate să conducă Cultura, oferind cu rînjet larg un exemplu demn de urmat tinerei generații și aghesmuind cu același buchet de busuioc femeia, politica și curvia. Să trăiască! Doar în țara Gigeilor, sfîntul cur bate orice competență, iar muierile rele de muscă ajung ministrese de orice fel, etalînd la vedere pieptul dezgolit al viitoarele înfăptuiri măreție. Aferim! Tot aici, în țara asta, doar chelnerii pot deveni ambasadorii norodului, ținînd cu ușurință tava în fața străinilor deștepți, întinzînd mîna după bacșiș, șterpelind de prin buzunare, ori de cîte ori se poate. Și se poate. Doar în țara Gigeilor, un puber plagiator poate să conducă o țară pe cărările nebănuite ale prostiei umane. Să fie!

Gigeii nu citesc, nu merg la muzeu, nu frecventează bibliotecile.

Și cum mediocritatea este regina de necontestat, Cultura trebuie să se cam refugieze în munți sau să dispară. Gigeii nu citesc, nu merg la muzeu, nu frecventează bibliotecile, nu se duc la teatru, habar nu au că există artă sau muzică clasică. Cînd sînt invitați, din slugărnicia oamenilor deștepți, la astfel de evenimente oarecum culturale și plictisitoare, își aduc cu ei pungile cu semințe, PET-urile cu bere și telefoanele mobile. Și dacă spectacolele îi agasează, ceea ce se întîmplă deseori, dată fiind apetența pentru zgomotele duioase ale grătarelor, trec la sancțiuni drastice: desființarea. Și au dreptate: la ce mai folosește astăzi un Muzeu al Țăranului Român? Păi, poate să existe un muzeu fără țărani, fără vaci, fără balegă, fără porci, fără țuică, fără găini și case de paiantă? Ceva, acolo, să arătăm lumii că avem țărani? Gigel se luptă cu identitatea, memoria, cultura – noțiuni stranii, care n-au de-a face cu țăranul. Și atunci, urlă din toți bojocii: „Comasați-le!" Adică aduceți și paianta, și identitatea, și vacile, și bălegarul, și patrimoniul, și girafa în aceeași traistă, și să mai rămînă loc și pentru multe altele de ale noastre, care or fi ele: palate, conace și grătare.

Vă întrebați, desigur, ce se întîmplă cu oamenii deștepți, în această țară a Gigeilor. Pentru că se află, pe acest tărîm al mediocrității, și o astfel de tagmă. Slavă Domnului, încă mai există diversitate prin astfel de locuri. Nu pentru multă vreme, mă tem. Păi, oamenii deștepți din țara Gigeilor aleargă năbădăios să se pună în slujba oricărei mediocrități gata să le dea un os de ros. Vă închipuiți că dă bine la obrazele cele mediocre să fie înconjurate de ipochimeni școliți, chiar dacă școala nu are așa mare importanță. Am uitat să vă spun că, în țara asta a Gigeilor, ipocrizia și parvenirea sînt valori la fel de importante ca mediocritatea. Deșteptăciunea trebuie să supraviețuiască și ea cumva. Și atunci, omul inteligent alege să se ascundă sub pulpana mediocrității, pozînd în supus ascultător, gata să facă pe plac domnului Gigel, acceptînd, în schimbul cîtorva arginți, să uite că natura l-a înzestrat cu ceva mai multă minte. Și cum tagma asta, a parveniților deștepți, gata să facă pe proștii, e destul de numeroasă, ceilalți, oamenii deștepți și onorabili, s-au cam refugiat în munți, așteptînd vremuri prielnice.

Cît despre norod... E din destul. Dar nu prea înțelege mare lucru din ce se întîmplă în țara asta. Chiar se miră cum de un Gigel așa de șmecher și ortoman, și bun pentru nație, nu e iubit de toată lumea. Că și de fură, nu ține doar pentru el, ridică biserici și case la săraci, mai dă un zahăr, niște ulei, ceva cîrnați. E bun, nu?! Că, uite: chiar dacă s-a ajuns „mare la capitală", Gigel nu uită de norod, face acolo ce poate: ba un drum comunal, ceva ajutoare, să petreacă bine lumea acu' de sărbători, ba un gard la școala din sat, ceva slujbe pentru frumoasele neamuri, ba îl face scăpat pe cel mai hoțoman dintre hoțomani... Da' cîte nu face dom' Gigel... Întotdeauna îi frate cu românul.

În țara asta a Gigeilor, și cîinii umblă cu covrigi în coadă, urlîndu-și nestingheriți supremația asupra umanității. Pînă la urma urmei, mediocritatea nu-i chiar o pacoste... Să trăim cum o da Dumnezeu!

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Plugușor de viață lungă

Să ningă,
Să plouă,
Să picure rouă,
Și grîu să-ncolțească,
Bogat să rodească!
S-aducă nădejde
Trecînd de primejdie.
Copiii să crească,
Mulți ani să-nflorească
Ca merii,
Ca perii,
În mijlocul verii
Și-n timpul primăverii.
Tare ca piatra,
Iute ca săgeata,
Tare ca fierul,
Iute ca oțelul.
La anul și la mulți ani!

(Culeasă din zona Fundu Moldovei – Cîmpulung)
În *Contemporanul*, 29 decembrie 1989

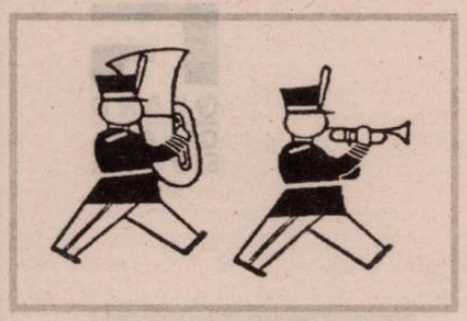

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Cultura și agricultura

Trec, de la bun început, peste definițiile din DEX, dar și peste cele de terasă, în care mistocarii de profesie îți cer să faci diferența între „noțiunile" care îți dau să mănînci și cele care te hrănesc doar spiritual. Există la noi, la români, o plăcere nemaipomenită de a jongla cu vorbele, de a dribla cu cuvintele, de a transforma orice teoremă într-o cimilitură. După zîmbete complice, umflarea obrazului cu limba, făcut cu ochiul și mimarea *niznaiului*, întotdeauna, liderul hîtrilor de la masă dă un panseu. Se rîde bine și se consideră că, în general, orice-ai face pe lumea asta, totul e „la oha", „la mișto", și n-are nici un sens să-ți faci vreo iluzie că există și chestii serioase. Te-ai luat în serios, ai pierdut legătura cu realitatea și cu școala vieții.

Ai vorbele cu tine, te-ai scos.

Așa-zisa *cultură generală*, enciclopedismul, memorarea datelor unor evenimente istorice și fina asezonare cu faptul divers și cu condimentele jocurilor de cuvinte sînt elementele esențiale ale meniurilor de povești de la mesele noastre. Ideea de *cultură* e, pentru mulți dintre noi, un soi de repertoriu cețos, o tolbă fermecată din care purtătorul știe să scoată cîte ceva la momentul potrivit. Ai vorbele cu tine, *te-ai scos*. Se cheamă că ai „cultură". Că ești „om deștept". Poți să fii ditamai maimuțoiul, un măscărici public delirînd pe orice temă; dacă ai în mînecă două date istorice și un citat din Napoleon, ai dat lovitura. Ești „băiat deștept". Vorbești mult și foarte tare? Sari de la istoria antică la fotbal, și de la cum se face pasta adevărată de mici, la un citat din Goga? Ești bun! Ai o „cultură" solidă. Ești „tip citit".

Cîtă vreme înțelesul cuvîntului *cultură* gravitează în jurul planetei „vorbitului" – indiferent despre ce va fi „vorbitul" ăsta –, ideea de cultură va fi înțeleasă ca o formă de lăutărie. Un soi de *artisticărie*. O cunoaștere a artificiului și a secretelor divertismentului. Folosesc termenul *lăutărie* – cu tot respectul pentru dimensiunea sa artistică absolut reală – dintr-o altă perspectivă. Cea a petrecărețului care dă cu șapca de pămînt și aruncă în lăutar cu teancul de bancnote, prăbușindu-se în extazul ipostazierii din povestea muzicală. Odată ce efectele mobilizatoare ale muzicii și ale băuturii se vor fi evaporat, petrecărețul respectă orice pe lumea asta, dar nu pe lăutar. În viața de zi cu zi, lăutarul nu poate fi considerat un *om serios*. E firesc, în ordinea acestui tip de gîndire. L-a văzut pe petrecăreț despuindu-se de masca zilnică. A fost martorul unei... *dezbrăcări*. Cum să-l respecți pe cel care te-a văzut în halul ăla? Ba-l mai și înjuri, că el te-a dus într-acolo, „mama lui de țigan!"

Povestea culturii văzute în acest fel merge pînă departe, în inima înțelesului cuvîntului *artist*. E un joc pervers în care picăm cu toții, deseori. Un joc în spatele căruia se află o istorie întreagă, dar și o gigantică banchiză de ipocrizie. Rîdem și glumim cu artistul, ne place să fim văzuți la braț cu el. În cel mai bun caz – foarte rar, altminteri –, respectăm *omul* în cauză. În nici un caz breasla. Arta și cultura se amestecă într-un ghem de cețuri interesante, doar la beție, la distracție, la sărbători. „La ocazii", cum se spune. Amestecul ăsta de *artă și cultură* e un soi de carcalete după care, de obicei, te doare capul și ai grețuri. Nu e ceva din norma zilnică. Nu e o parte vizibilă a lucrurilor *serioase*. Felul acesta de a înțelege cultura e un soi de respect la „fără frecvență".

Las la o parte eterna poveste a *artistului* sau a *omului de cultură* care se prostituează, generînd felul ăsta de percepție în spațiul public. Mecanismul e limpede, oricum, ca lumina zilei. Cui îi place să se alinte la veselie și să guste din paharul „artistului" sau al „omului de cultură", definiți în termenii divertismentului, ar trebui să-și asume și fața posacă, de a doua zi, a celui care a comandat dansul și care nu mai are chef să fie deranjat. Cîtă vreme ideea de *cultură* e produsul unei gigantice scenete – unde arta și cultura se amestecă exact ca mămăliga cu brînză –, respectul pentru omul de cultură și pentru substanța acestei idei va fi unul egal cu cel pentru lăutarul care a făcut atmosferă la o petrecere izbutită.

Venim dintr-o istorie în care, nu arareori, *intelectualul* s-a gudurat pe lîngă putere și n-a neglijat deloc pactul cu „stăpînul", pentru a trăi bine sau pentru a-l faulta pe colegul de breaslă care venea din urmă periculos. La fel, venim dintr-o istorie recentă în care *cultura* era un repertoriu de lemnoșenii din cadrul unui „program de activități" al întregului popor. După cum venim și din dimensiunea reală a unui spațiu cultural în toată puterea cuvîntului, unde niște cetățeni – unii dintre ei complet necunoscuți spațiului public – au slujit perfect corect această idee, construind părțile solide ale temeliei pe care stăm și de care habar n-avem.

Pentru noi, deseori, cultura e ca un cîntecel căruia nu-i știm versurile. În virtutea unei presimțiri difuze, de bun-simț, ne promitem să le-nvățăm pînă la următoarea petrecere, dar mereu constatăm că avem de făcut lucruri urgente, mai bune și mai folositoare. La noi, cultura nu înseamnă esența modului de a fi, ci doar o formă de spectacol. Prin urmare, de ce ne mirăm că, pe listele oricăror bugete, cultura e ultima, dar și eternul subiect al mișcourilor epopeice?

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Alin VARA

Rusia şi drama creştinismului

● **Alain Besançon, *Sfînta Rusie*, Humanitas, 2013.**

Cartea lui Alain Besançon vine în spaţiul public la momentul potrivit, discutînd cauzele unei fascinaţii globale, cu implicaţii geopolitice, şi chestionînd mitologia teologico-politică a creştinismului răsăritean. Spre finalul articolului, voi schiţa liniile unei întrebări ce depăşeşte însă cadrul lucrării politologului francez: este fenomenul „Sfintei Rusii" expresia fluctuaţiei intelectuale ce continuă să împingă periodic cultura creştină către diverse dereglări, utopii, gnoze?

Autorul francez realizează o investigaţie de istorie culturală pentru a explica geneza noţiunii „Sfintei Rusii" (şi, implicit, a realităţii istorice semifalimentare pe care această noţiune a încercat să o ascundă). Ortodoxia, în varianta născută în acest spaţiu, a avut un rol determinant. Pe măsura trecerii secolelor, izolarea de Biserica occidentală naşte în Rusia (dar şi, trebuie adăugat, în alte ţări ortodoxe, chiar dacă în grade şi forme diferite) o atmosferă spirituală aparte. Nuanţele teologice care dădeau nota specială a răsăritului creştin şi care completau profilul Bisericii primului mileniu se îngroaşă, capătă un caracter polemic, static şi, curînd, politic. *Filioque* devine bastion al identităţii culturale, graniţa dintre iad şi rai. Celebra doctrină a simfoniei bizantine e preluată, deformată şi, în final, eliminată: Biserica va fi subordonată strict ţarului, iar acesta devine lider absolut.

litatea atroce a invaziilor turco-mongole vor marca pe termen lung imaginarul teologico-politic. Relativ devreme după căderea Constantinopolului, ţarul începe să se înţeleagă pe sine drept noul împărat, apărător al ortodoxiei, lider al Bisericii, răspunzător doar în faţa lui Dumnezeu. Statul rus se transformă în sectă. Catolicii şi evreii sînt interzişi în această „A Treia Romă". Nobilimea tătară (şi „metodele" ei) sînt integrate în ierarhia societăţii ruse. Ivan cel Groaznic va marca, va înfricoşa şi va inspira pe termen lung elita şi societatea: măceluri demente în numele credinţei, ideea mandatului mesianic de a răspîndi ortodoxia în toată lumea, absenţa noţiunii de „individ", „drept", „lege". Este şi perioada în care apare noţiunea de „Sfînta Rusie".

Epoca lui Petru cel Mare şi a Ecaterinei a II-a lansează vocaţia imperială şi adaugă ceva nou în configuraţia imaginarului naţional: ceea ce cu altă ocazie, Besançon numeşte „beţia hărţii geografice", iar Cioran – convertirea infinitului în categorie politică, justificarea expansiunii tocmai în numele spaţiului imens deja deţinut. Prin simplul fapt că e cea mai mare ţară din lume, Rusia naşte astfel şi o formă deosebit de gravă a fascinaţiei expansiunii spaţiale.

Dosarul slavofilismului este dezvăluit în punctele esenţiale. Pentru Gogol, Rusia, deşi înapoiată, săracă, disperată, are vocaţie globală, religioasă, care va lăsa neamurile uimite *(Suflete moarte)*. Ţarul, pentru Gogol, e noul Moise, chipul lui Dumnezeu pe pămînt. Ţarul e Iubire. Este consacrat şi clişeul despre Marta catolică, ce se pierde în muncă

Moralitatea e mai puţin importantă decît „capacitatea de a se înduioşa şi decît darul lacrimilor."

Spiritualitatea începe şi ea să fie marcată de izolarea culturală şi de pierderea rafinamentului teologic: concepţia unilaterală asupra misticii, a doctrinei unirii cu Dumnezeu prin energiile necreate, nu lasă loc *intervalului*, articulării unei morale a cotidianului, socialului şi politicului. Etapele intermediare ale căii sufletului către Dumnezeu, aşa cum fuseseră schiţate de misticii occidentali şi care presupuneau dialectica *angajament – detaşare* cu/faţă de straturile existenţei terestre, lipsesc în mistica ortodoxă de după declinul Bizanţului. Accentul lăudabil pus pe liturghie ca loc al îndumnezeirii rămîne în aer, singular, nefiind dublat de accentul pus şi pe transformarea substanţială a vieţii pentru a imita lucrurile vestite în liturghie. *Lex orandi* nu-şi primeşte completarea firească în *lex credendi, lex vivendi*. Conceptul e suplinit de „trăire", teologia – de emoţia liturghiei spectaculoase. Predicile sînt mediocre. Moralitatea e mai puţin importantă decît „capacitatea de a se înduioşa şi decît darul lacrimilor." Concentrarea excesivă asupra misticii (sau asupra unui concept sărac, deformat al misticii) absoarbe sau polarizează întreaga viaţă. Viaţa obişnuită îl pune în dificultate pe un rus; el se simte mai bine în oscilaţia dintre înger şi demon, păcat şi har, damnare şi mîntuire. Viaţa aşezată, „burgheză" îl dezgustă, în vreme ce el tinde mereu către cunoaştere fără efort, prin extaz mistic şi/sau pocăinţa patetică, în urma unor căderi pe care ajunge să le prefere echilibrului. Filocalia şi Grigore Palama devin idoli, iar medierile filozofice ale teologiei occidentale sînt refuzate. Dihotomia *Istina* (adevărul factual, empiric) *vs Pravda* (adevărul metafizic, „adevărul adevărat") este – crede Besançon – la originea reduplicării realităţilor şi a minciunii ontologice. A observa carenţele istorice ale Rusiei ortodoxe este expresia unei viziuni vulgare – *Istina*, în vreme ce *Pravda* numeşte Rusia transfigurată, adevărata Rusie, farul ortodoxiei, lumina lumii.

Cu astfel de premise, istoria Rusiei devine mai uşor de înţeles. Bizanţul şi reaşi nu îl contemplă pe Domnul, şi Maria ortodoxă, smerită, simplă, cufundată în lumina Taborului. Dostoievski atinge o extremă prin identificarea figurii lui Iisus Hristos cu cea a poporului rus (iar într-un eseu din 2002 – „Dostoievski", Besançon se întreabă dacă nu cumva scriitorul falsifică identitatea Mîntuitorului, inspirîndu-se din reducţionismul hristologic practicat de Renan, Hegel sau Wagner, Omul-exemplar ce vine să împlinească aspiraţiile angoasate ale unui secol al mitologiei naţionaliste sau prometeice, în vreme ce referinţele la identitatea substanţială a lui Iisus cu Dumnezeu Tatăl, rolul său central în istoria Israelului şi a întregii lumi sînt, în mod straniu, rare sau inexistente). „Cred în Rusia", se aude în *Demonii*, în vreme ce un contemporan, Tiutcev, lansează afirmaţia reluată şi de Vladimir Putin: „În

Ţarul, pentru Gogol, e noul Moise, chipul lui Dumnezeu pe pămînt.

Rusia nu poţi decît să crezi." Totul în Rusia este sfînt: samovarul, mesteacănul, cojocul ţăranului, basmaua femeii – pămînt, popor, biserică, ţar se contopesc într-o singură unitate ce trebuie să excludă alteritatea: ateii, evreii, socialiştii, masonii şi, mai ales, catolicii. Rusia e inefabilă: obiect al credinţei, sursă de melancolie, realitate care nu poate fi înţeleasă sau schimbată prin categoriile raţionaliste ale Occidentului.

Besançon vede bine că, în final, şi curentele care contestau slavofilismul dominant nu reuşesc să iasă din logica acestei teologii politice, ba chiar ajung să o confirme. Narodnicismul de sorginte socialistă exaltă virtuţile unei fantasmagorice obşti săteşti din vechime şi pretinde că a găsit reţeta pentru a o reconstrui în viitor. Michelet: „Rusia ne spune azi: eu sînt creştinismul. Mîine ne va spune: eu sînt socialismul." Comunismul anexează, în mod firesc, narodnicismul, laţiei, rezultat al tensiunii inaugurate de pretenţia radicală a inaugurării unei împărăţii în lume prin evenimentul Hristos, o împărăţie care însă aşteaptă o desăvîrşire istorică şi cosmică, la sfîrşitul timpurilor. Civilizaţia creştină se naşte astfel sub semnul naraţiunii despre întregul cosmos creat prin Cuvînt, lumea a cărei transfigurare a început deja prin Întrupare şi Înviere, şi care aşteaptă Parousia.

Cu alte cuvinte, cultura europeană se va clădi şi va oscila în jurul cîtorva naraţiuni fundamentale şi, pentru unii, contradictorii: lumea nu e divină, dar reflectă în mod analogic strălucirea Creatorului său. Ea este însă tulburată de rău, o dezordine misterioasă care, în mod normal, duce natura şi istoria către anihilare. Fiecare cultură are o istorie aparte, dar toate sînt sortite pieirii. Doar una dintre aceste istorii se descrie pe sine ca fiind „a mîntuirii", centrul tuturor celorlalte, creează un partid-stat sacru, cu o „liturghie" şi o „dogmă". Lenin – crede Besançon – reacţionează „ruseşte" la marxismul reformat european: prin schismă. Secta mesianică a comunismului era gata pentru proiectul transformării lumii.

Cred că, într-o primă grilă de interpretare, cazul Rusiei poate fi văzut ca o formă extremă a derivei teologico-politice despre care a scris, de pildă, Eric Voegelin. El vorbeşte despre o „decapitare a lui Dumnezeu", operată de gîndirea politică la începutul modernităţii, şi de o deplasare o obiectului veneraţiei dinspre transcendenţă înspre imanenţă, o învestire a *istoricului* cu un nucleu mistic. Naţiunea, rasa, clasa sînt principalele obiecte ale idolatriilor moderne, iar *eschaton*-ul capătă o explicită nuanţă socio-politică, ce reclamă mijloace violente pentru concretizare. Nemulţumirea faţă de structurile istorice contemporane sau simplul plictis provocat de „ordinea burgheză" alimentează, înăuntru sau afară, imaginea unei Rusii sfinte, revoluţionare, sălbatice sau conservatoare, care poate împlini aşteptările unui public visător. Dar este această fascinaţie un fenomen strict modern? De unde vine, exact, acest „dor"?

În opinia mea, aici întîlnim un fenomen care interoghează însăşi esenţa civilizaţiei creştine. Căci avatarurile imaginarului despre Rusia se înscriu într-o lungă altă serie de proiecţii care se nasc din antinomia fundamentală a creştinismului: *deja... nu încă*. Ea este expresia caracterului istoric al revesacrament al salvării definitive. Prin ea, întreaga istorie capătă un sens. Analogia descrisă mai sus îşi capătă expresia concretă prin întrupare şi înviere: natura şi istoria sînt asumate, fără a fi anihilate, în trupul glorificat al lui Iisus din Nazaret. Această asumare îşi aşteaptă însă desăvîrşirea eshatologică. Răul a fost învins, dar continuă să distrugă suflete şi civilizaţii. Lumea a fost golită de zei, este desacralizată (căci secularizarea începe, de fapt, cu creştinismul), dar continuă să provoace uimire, melancolie, speranţă, groază. Demonii care, în imaginaţia iudaismului şi a creştinismului primar, populau spaţiul dintre cer şi pămînt, sînt înfrînţi, dar continuă să „cearnă suflete". Idolatria e condamnată, dar continuăm să învăţăm că totul are un sens providenţial: natura, sexualitatea, iubirile, tradiţiile, culturile, naţiunile, evenimentele globale. „Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (Ioan 3,16), dar acelaşi autor scrie, în altă parte: „Nu iubiţi lumea, nici cele ce sînt în lume." (1 Ioan 2, 15) Lumea e bună, dar căzută. Împărăţia a venit, dar nu încă.

Cazul descris mai sus nu are loc întîmplător în civilizaţia creştină. Căci numai într-un cadru mental format secole la rînd în orizontul aşteptării eshatologice şi al încărcării cu sens a istoriei se putea naşte o ideologie mesianică a naţiunii. Izolarea de Occident şi, în special, de scepticismul cu care magisteriul catolic a privit puterea politică (pe filieră teologică augustiniană, pe de o parte, şi după secole în care el însuşi se făcuse putere politică, pe de altă parte) a rupt echilibrul tensionat al lui *„deja... nu încă"*.

Ar mai fi ceva: mistica naţionalistă este, cel mai probabil, expresia politică a unui sentiment nou în cultura europeană: melancolia spaţiului, ataşamentul faţă de un peisaj, fiorul specificităţii etno-culturale. Cazul Rusiei este, astfel, profund actual şi dă glas unei mişcări interioare ce sună astăzi familiar: ataşamentul înălţător/bolnăvicios faţă de o persoană, un loc, o amintire. Are acesta o istorie, este un fenomen modern? Este el o întoarcere a păgînismului, a idolatriei acum sublimate într-o producţie artistică rafinată? Este el o expresie a creştinismului care, deşi pretinde că a eliminat ataşamentul faţă de lucrurile *acestei lumi*, pare a repropune acest ataşament sub forma perspectivei analogice asupra fiinţei? Discuţia merită să fie continuată, căci un lucru e sigur: orice om are o „Rusie" în inima sa.

***Alin Vara** este student la Facultatea de Teologie Greco-Catolică din Cluj-Napoca.*

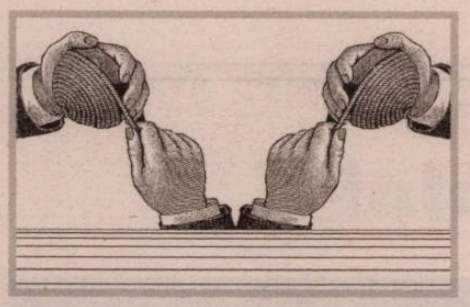

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cărţi bune de oferit cadou

● ***Adepţii fanatici – Reflecţii asupra naturii mişcărilor de masă*** **(Eric Hoffer, Editura Polirom, 2013).**

Deşi subtitlul zice că e vorba de reflecţii, cărţulia asta e mai degrabă un fel de carte de gen „Cum să...“ Doar că transpusă la zona politică. Merge pereche cu cea scoasă tot de Polirom, anul trecut – *Manualul dictatorului* (Bruce Bueno de Mesquita, Alastair Smith, 2012). Un fel de tehnocraţi ai puterii – cu sfaturi reci, metodă clinică, în tradiţia lui Curzio Malaparte cu a sa clasică *Tehnica loviturii de stat*. *Manualul dictatorului* e chiar explicit, ironic oarecum, scris la modul: cum să te menţii la putere făcînd cele mai mari porcării imaginabile. De evitat a se oferi cadou lui Victor Ponta *et Co.* În ce priveşte *Adepţii fanatici*, Hoffer ia la analizat diverse categorii de oameni şi metode de declanşare a mişcărilor de masă. Aceeaşi atmosferă clinică, dezbrăcată de orice urmă de etică, că e Hitler sau Gandhi, tehnica pare aceeaşi. Dacă persoana care primeşte cadoul are naturelul etic simţitor, purcedeţi cu grijă. Iată ce zice Hoffer despre rolul intelectualilor în povestea asta: „Masele îl ascultă pentru că ştiu că vorbele sale, oricît de insistente, nu pot avea rezultate imediate. Autorităţile fie îl ignoră, fie utilizează metode blînde pentru a-i închide gura. Astfel, imperceptibil, intelectualul subminează instituţiile consacrate, îi discreditează pe cei aflaţi la putere, slăbeşte credinţele şi loialităţile prevalente şi pregăteşte terenul pentru apariţia unei mişcări de masă.“ (p. 148).

● **Anna Politkovskaia,** ***Un război murdar – Un reporter rus în Cecenia,*** **Meteor Press (2012).**

Reportaje ale celebrei ziariste asasinate, realizate în Cecenia. O carte bună de lecuit amici de genul celor care cred că toate războaiele sînt la fel şi toate marile puteri se comportă la fel. Altfel, o carte de o umanitate sfîşietoare – a se urmări relaţia dintre Politkovskaia şi femeile din reportajele sale: într-o lume în care bărbaţii par a se obişnui, femeile se adaptează, dar nu se obişnuiesc. O carte despre Rusia prinsă între proiectul imperial şi un stat obtuz, corupt, ineficient şi alimentat de substratul naţionalist-rasist. În care cecenii sînt şi călăi, şi victime, la fel şi ruşii. Prinşi într-un cerc al urii pe care nimeni nu îl sparge, doar vor să-l ascundă sub preş. Dar o carte cu poveşti, în primul rînd. Ca povestea unui tînăr inguş răpit în Cecenia, familia vinde tot, însă tot nu are bani să dea răscumpărarea. Plăteşte şpăgi la serviciul de informaţii, ca să facă anchetă. Îşi dau seama, pe parcurs, că securiştii erau de fapt aceiaşi cu gangsterii care răpiseră băiatul. Şi totul se termină cu şi mai multă ură: «Îţi spun că o să-mi pedepsesc torţionarii. Atît paznicii, cît şi pe răpitori. În plus, îi vor găsi pe cei care ne-au luat banii şi n-au făcut nimic. O să-i fac să ni-i restituie. Îi urăsc pe toţi cecenii. O să-i omor.» În prima zi cînd a ieşit în Karabulak, a dovedit că vorbise absolut serios. Atunci l-a bătut pe cel dintîi cecen pe care l-a întîlnit.“ (p. 219) Sau despre un fiasco ce loveşte chiar şi cînd apar intenţii bune: „Ministerul Apărării a lansat un concurs: alegeţi-i pe cei mai buni 15 adolescenţi şi le vom oferi locuri în Academia Militară de la Omsk. Cecenia şi-a trimis într-adevăr cei mai buni tineri spre îndepărtatul oraş siberian. Bătrînii şi-au îmbărbătat nepoţii: „Studiaţi, şi într-o bună zi veţi face cinste patriei voastre şi veţi dovedi că sîntem egali altor popoare din Rusia.“ Ministrul Apărării a primit personal delegaţia viitorilor cadeţi. Au urmat o sumedenie de vorbe frumoase, promisiuni şi dorinţe; sfaturi la despărţire, speranţe şi camere TV. Mama unuia dintre cadeţii ceceni, Amirhan, învăţătoare, îi spune reporterei ce a urmat în realitate: „Crezusem că Amirhan fusese incredibil de norocos. Îmi spusesem că va ieşi din iadul acesta, iar mai departe totul va depinde numai de el. Însă în scurt timp, tonul scrisorilor lui s-a schimbat. În dormitoare nimeni nu le spunea băieţilor noştri pe nume, ci – te rog să scuzi expresia – le spuneau «ţigani găozari»... înţelegeţi ce vreau să zic. Nimeni nu a încercat nici măcar să şteargă inscripţiile ofensatoare din toaletă: *«Afară cu ciorile din Omsk!»* În scurtă vreme, majoritatea tinerilor ceceni reveniseră acasă. Doar patru au mai rămas, printre care şi fiul meu, care mi-a spus că va suporta orice insultă de dragul instruirii. Şi a fost răbdător. Dar în ajunul examenului de sfîrşit de an, din luna mai, caporalul i-a chemat pe ei patru şi i-a anunţat: «Orice s-ar întîmpla, cecenii nu vor studia aici.» Şi n-a vrut să le îngăduie să susţină examenul. Tinerii aceştia merseseră acolo cu intenţiile cele mai bune! Aveau un singur vis: să fie ca toţi ceilalţi copii din Rusia. Pe 25 mai, au fost îmbarcaţi într-un tren spre Rostov, au primit fiecare cîte 165 de ruble şi au fost trimişi să traverseze ţara fără nici un act de identitate. Au ajuns acasă abia pe 9 iunie, fiindcă n-au putut părăsi Rostov fără bani sau acte. Au flămînzit acolo, au dormit nopţile în gări şi au cerut ajutorul comandamentului militar – însă în zadar. Rector, comandantul militar pentru Cecenia a vorbit din nou la televizor: Tinerii ceceni studiază la Omsk. Acum ei sînt în vacanţă şi în scurtă vreme vor reveni acolo... Pe cine încerca să păcălească?“ (pp. 235-236) Decît să daţi cadou un roman rusesc genul carte-groasă-profundă-ca-să-părem-culţi (e deja un clişeu), mai bine mergeţi cu Politkovskaia.

● **Nelson Mandela,** ***Conversaţii cu mine însumi*** **(Editura Publica, 2013).**

Nu a fost cu premeditare, cartea a apărut înainte să moară Mandela. Dar dacă tot a sporit interesul, e bine de înţeles omul aşa cum se prezintă el însuşi. Este o colecţie interesant construită grafic (inclusiv cu fotografii), cu fragmente de scrisori trimise din penitenciare, interviuri şi carnete cu însemnări scrise de Mandela. Iar omul Mandela e destul de departe de legenda construită în jurul său. De fapt, pare că se străduieşte să se vadă de după legendă. Cele mai nereuşite bucăţi sînt cele din vechi carnete cu însemnări de cînd Mandela se autoeduca drept lider de gherilă revoluţionară. Sub titluri de genul „Elemente care trebuie avute în vedere în momentul declanşării Rev(oluţiei)“. A se remarca prescurtarea *revoluţiei* – omul nu avea timp să scrie întreg cuvîntul, avea treabă. După care urmează banalităţi amuzante, de genul: în Algeria, camarazii au dat voie soldaţilor din gherilă să se căsătorească, asta a crescut sprijinul popular, pentru că soţiile şi familiile lor erau cointeresaţi. Pînă la urmă, nu revoluţia l-a făcut celebru şi nu revoluţia i-a adus succes, ci suferinţa şi răbdarea (ba chiar, revoluţionarii algerieni au instaurat un regim sinistru, care continuă şi azi). Dar partea interesantă a lui Mandela e cea umană. Sfaturi din închisoare pentru fiul cel mic, cînd cel mare moare. Sfaturi pentru fete, cînd află că şi soţia sa a fost arestată. Ba chiar fragmente din interviu în care este întrebat aproape brutal cum e să ştii că eşti condamnat pe viaţă şi ai o soţie aflată în închisoare, dar tînără, te gîndeşti că se vede cu alţi bărbaţi (nu vă spun ce a răspuns). Mandela avea încă din închisoare un aer de sfînt în viaţă – dar genul de sfînt jovial, uman. E remarcabil că a rămas aşa – şi sfînt, şi jovial – după ce fost la putere. De obicei, puterea scrîntеşte.

● **Joseph Schumpeter –** ***Zece mari economişti – De la Marx la Keynes*** **(Editura Publica, 2010).**

Din colecţia foarte bună de teorie economică scoasă de Publica în ultimii ani, un volum din 2010, dar vi-l recomand pentru că încă îl mai văd prin librării. Schumpeter face biografia ideilor economice. Cartea e ca un fel de fotogramă veche: cum se vedeau ideile astea la un moment dat, explicate de un om foarte deştept, el însuşi cu lipsurile sale majore, pe care azi le înţelegem mai bine. O carte bună şi pentru începătorii care vor să înţeleagă bazele gîndirii economice, şi pentru avansaţi, care pot gusta sofisticării de interpretare. Evident, cel mai bun eseu este cel despre Marx. În mod uimitor, e laudativ şi totuşi demolator. Schumpeter crede că Marx a fost adorat din motive greşite şi subevaluat pentru punctele sale tari. O măciucă în moalele capului, aplicată marxiştilor vulgari şi celor care redescoperă un Marx profetic la fiecare 30 de ani, după ce o nouă bulă economică se fisîie. Cîteva bucăţi cu Marx: „Într-un anumite sens, marxismul *este* o religie. El le oferă credincioşilor săi în primul rînd un sistem al afinităţilor ultime, care sînt o întruchipare a sensului vieţii şi totodată standarde de evaluare a evenimentelor şi a acţiunilor; iar în al doilea rînd, un ghid pentru aceste finalităţi, ceea ce presupune existenţa unui plan de mîntuire şi a unui mijloc de a devoala răul de care omenirea, sau măcar o parte a ei, se va mîntui. Mai putem adăuga: socialismul marxist aparţine acelui grup de credinţe care promite paradisul terestru.“ (p. 71) Iar această doctrină religioasă a venit tocmai în momentul în care lumea îşi pierdea încrederea în religiile vechi şi se baza pe ştiinţă. Deci, noua religie s-a împachetat în cuvintele ştiinţei: „Observaţi cum marxismul reuşeşte, cu cea mai mare îndemînare, să împletească acea rîvnă iraţională pe care decăderea religiei a lăsat-o de izbeliţe, ca un cîine fără stăpîn, cu tendinţele materialiste şi raţionaliste – inevitabile pentru acele vremuri – care nu ar fi acceptat nici un fel de credinţă lipsită de o conotaţie ştiinţifică sau pseudoştiinţifică. Propăvăduirea ţelului, de una singură, ar fi fost ineficace; analiza proceselor sociale nu ar fi avut însemnătate decît pentru cîteva sute de specialişti. Dar a propăvădui îmbrăcat în hainele pozitivismului şi a analiza cu un ochi îndreptat către nevoile inimilor este exact ce a permis marxismului să cîştige loialitatea pasionată a adepţilor săi şi avantajul de a le insufla acestora din urmă convingerea că identitatea şi credinţele lor nu au cum să fie înfrînte, ci, dimpotrivă, că se vor sfîrşi prin a se impune în mod victorios.“ (p. 73)

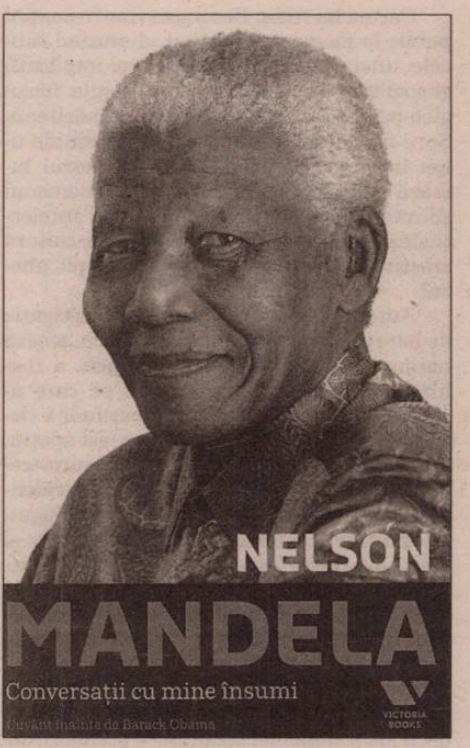

Dar partea interesantă a lui Mandela e cea umană. Sfaturi din închisoare pentru fiul cel mic, cînd cel mare moare.

facebook.com/ Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Amenzi 2013

De vreun an mă bîntuie o replică de la Fisc. „Aveţi amenzi, nu-i nimic.“ Plătisem taxe şi impozite acum un an şi-mi spusese funcţionarul că am amenzi, dar nu este problemă, pot merge acasă liniştit. Îl şi ţin minte. Grăsuţ, tinerel, stînd într-un colţ, binevoitor, ton egal, insul acela despre care nu ştii nimic, dar nici nu vrei să afli. Frate, era o gagică la Alocaţii – ochi, piept, scaun, voiai să-i citeşti destinul într-o clipă. Tot funcţionar, tot plăţi, tot stat prăduitor. „Aveţi amenzi, nu-i nimic“ – şi, de un an, n-am linişte. Am căutat prin genţi vechi, prin dulap, prin buzunare, prin pliurile maşinii, peste tot. Zeci de amenzi de circulaţie. „Aveţi amenzi, nu-i nimic.“ Şi merg acum trei zile la „Aveţi amenzi, nu-i nimic“. Grăsuţul, tinerelul era, dar fiind cu bon, acum nu mai nimeresc la el. Era o grăsuţă, tinerică, furată de moda hippie, lovită de sărăcia salariului, zăpăcită de viaţă de acasă. La bărbat, salariul şi acasa nu se citeau în priviri. Doamna înţelege despre ce e vorba, mă vede cu vraful de amenzi în braţe, i se face lehamite, îmi spune că n-am decît trei şi din cot mă pune să mă trag într-un colţ la identificat amenzi. „Apoi mergeţi la xerox, mie îmi daţi copii.“ Execut. A durat cinci minute. Nu-mi venea să cred. Vreau din nou la lovita de hippie. Ea îmi spune să aştept. Se încinsese o ceartă cu o avocată care îşi falimentase cabinetul, dar acum maşina unde a rămas? „Plăteşte-o!“ ziceau taxatoarea şi şefa ei. Nu mai eşti cabinet, eşti fizic. Plăteşte! Iau bon şi aştept. Era clar că disputa durează. Tac, ajung la alta. Tînără, fără rotund. Îmi daţi trei, dar aveţi patru! Murmur la rotunda hippie. Caut, găsesc operativ. Fug. Nu, nu! Faceţi xerox. La xerox, o damă-audi trăgea contractul de leasing, 20 de pagini.

Spiriduși, zîne
și alte creaturi de basm

Texte și opinii de:

● Șerban ANGHELESCU (etnolog)
„Zînă bună, zînă rea“

● Andrei OIȘTEANU (cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor)
„Sexualitatea părului şi zîna cea rea“

● Anca MANOLESCU (cercetător în domeniul antropologiei religioase)
„Eu, de fapt, aş vrea să vorbesc despre îngeri“

● Ioana POPESCU (etnolog)
„Fără pitici, reni şi spiriduşi“

● Tudor BANUȘ (artist plastic)
„Nu sînt şi ei, monştrii, oameni ca toţi ceilalţi?“ – interviu

argument

Liber la creaturi

De ce creaturi? De Crăciun tot făceam numerele noastre tradiţionale, cu moş, porc, daruri... Anul trecut abia am mai diversificat trend-ul, trecînd pe... minuni şi miracole.

Anul acesta nu am omis sacrul, doar l-am inclus şi i-am mai adăugat... profanul fantastic. Am extins paleta miraculoasă şi am dat liber fiinţelor supranaturale în general, cu încărcătură religioasă, mitologică sau pur ficţională, chiar la nivel consumist.

Au pătruns în dosarul de faţă şi îngerii, cei din textele bisericeşti, şi bătrînul Crăciun, din folclorul neaoş, dar şi cel din copilăria fiecăruia dintre noi, ba chiar şi mai comercialul Santa Claus; zîne – bune sau rele, fie ele fete ale pădurii, suprasexualizate, fie ielele tipice; spiriduşi, hobbiţi, dragoni, vampiri, morţi vii, supereroi, monştri şi monstruleţi, ba chiar şi... o gaură neagră, Nimicul.

Toţi aceştia conturează, haotic, un imaginar peticit, alcătuit din fragmente de religie, amestecate cu unele de mitologie şi asezonate cu cărţi, filme şi jocuri pe computer, din categoriile *fantasy* şi nu numai... Lumea reală ne e completată de conglomerate de lumi virtuale, în care ne jucăm şi ne refugiem din aceea prea plată şi utilitară în care ne ducem zilele.

Imaginar care nu mai ţine neapărat cont de detaliile reale din mitologiile de unde îşi preia creaturile, care le atribuie acestora trăsături omeneşti, căci, aşa cum spune Tudor Banuş – pictor, grafician şi ilustrator al *Enciclopediei zmeilor*, printre altele – în interviul din dosar: „Nu sînt şi ei, monştrii, oameni ca toţi ceilalţi, pînă la urmă? Sau, altfel spus: nu au ei, oamenii, cîte o fărîmă de monstru în ei, care de obicei rămîne ascunsă?“

Pe scurt, am vrut să vedem între ce creaturi se mai învîrte omul zilelor noastre de Crăciun, cînd sentimentul sacrului se amestecă, pentru cei mai mulţi dintre noi, cu unul difuz, al supranaturalului. Iar imaginarul nostru e asemenea unui brad împodobit şi cu moşi, şi cu îngeri, şi cu zîne, şi cu animale, într-un amalgam de culori şi materii. În dorinţa de a ne bucura şi de a cuprinde... necuprinsul, cu mijloacele noastre destul de reduse şi de profane. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 9 ianuarie.

Silvia CHIȚIMIA

Neveste de văzduh și clondire cu spiriduși

„Spuneți-mi, de aveți știință, unde să aflu țara zînelor?“

(„Ileana Cosînzeana, din cosiță
Floarea-i cîntă, nouă-mpărății ascultă“)

A fost o vreme cînd munții, izvoarele și pădurile erau locuite de spirite, duhuri, zîne și zei. Zînele ieșeau din apă, din copaci, din stîncă, din rodii aurite sau chiar dintr-o oală (precum zîna Clopoțica din povestea lui Peter Pan). Soarele era îndrăgostit de Lună, florile vorbeau sau cîntau, aninate în cosița Ilenei Cosînzene. Zînele sînt, precum știm, fecioare de o frumusețe strălucitoare, care locuiesc pe tărîmuri minunate. Au puteri magice, se pot metamorfoza în păsări, flori etc., zboară sau devin invizibile, după voie. Unele se pot chiar căsători cu muritori, dar atunci își pierd puterile supranaturale. Tipologic, aceste semidivinități sînt asemenea *fée*-lor din folclorul francez și *fairy*-lor din cel englezesc. Întruchipează spiritele naturii: Zîna apelor, Zîna munților, Zîna codrilor, Zîna florilor. Se înrudesc cu nimfele din mitologia greacă: naiadele apelor, oreadele munților și ale peșterilor, driadele pădurilor (pe vremea credințelor amintite, caracterizate prin cultul naturii și divinizarea diverselor sale manifestări, se interzicea adesea tăierea arborilor pentru că aceștia erau locuiți de driade). Cu timpul, sub „morișca istoriei“ și a mentalităților religioase în schimbare, zînele aeriene sau acvatice, din bune și favorabile, pline de milostivire, au fost trecute într-un con de umbră și neînțelegere, fiind privite, tot mai des, ca primejdioase și făcătoare de rele („dușmanele oamenilor“, cum sînt numite într-un descîntec de iele), apelative aproape necunoscute în epoca antecreștină și contrastînd cu firea blajină și gingașă a nimfelor antice (Lazăr Șăineanu, *Ielele sau zînele rele).*

Cît privește originea cuvîntului „zînă“, o găsim pentru prima dată comentată în *Descriptio Moldaviae,* unde Dimitrie Cantemir o raportează la numele zeiței romane Diana. Mircea Eliade reia ideea, argumentînd perpetuarea cultului unei zeițe autohtone sub numele Sîn-(cta) Diana, adică Sîn-ziana (M. Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han).* Tot Dimitrie Cantemir este și cel care menționează credința în iele, pe care le numește Frumoasele, fecioare zănatice, înzestrate cu puteri magice și mare forță de seducție. Ele apar noaptea, la lumina lunii, cînd joacă *hora ielelor.* Vîrtejurile de vînt, mai ales la răscruci, erau privite ca hore ale ielelor. Purtînd veșminte transparente și clopoței la picioare (iată că, nu întîmplător, prietena zînă a lui Peter Pan se numea Clopoțica), ielele cîntau și dansau minunat, dar aveau obiceiul să-l pedepsească pe cel ce le vedea dansînd. Îl adormeau cu cîntecele lor, îl zăpăceau cu vîrtejul horei și-i luau mințile. Cel bolnav de iele era vindecat prin descîntece sau prin jocul călușarilor. Oamenii se temeau de ele, evitînd pronunțarea numelui (echivalentă cu invocarea și aducerea magică). Li se adresau cu apelative prietenoase: Frumoasele, Albele, Bunele, Măiestrele, Mușatele, Rusaliile. Nu de puține ori, atrase irezistibil de muzică și joc, ielele se îndrăgosteau lulea de feciorii cei tineri și frumoși. Moldovenii, aflăm de la Cantemir, obișnuiau să le numească pe aceste Frumoase seducătoare „neveste de văzduh“. Probabil că știau ei ce știau. Căci, vorba lui D. Bolintineanu, din poemul *Ielele:* „În dumbravă, la răcoare / Ielele cobor din cer (...) / Raze de aur și de foc / Și bobițe dulci de rouă / Peste sînul lor se joc. / Hora lor se învîrtește / Peste albul păstoraș.“

A fost și o vreme cînd, la fel ca zînele, spiridușii puteau fi întrezăriți, rostogolindu-se jucăuș pe tăpșanul de rouă al zorilor. Pînă și filozofii, privind prin ocheanul diamantin al imaginației, puteau zări meditativ aceste mici creaturi sprințare animînd spațiile. Probabil că așa i s-a întîmplat și descoperitorului constelației Ursa Mică, Thales din Milet (640-562 î.e.n.), care susținea că întreaga lume este însuflețită, fiindcă are în sine un principiu de mișcare și transformare și, ca atare, e plină de suflete.

A fost și o vreme cînd, la fel ca zînele, spiridușii puteau fi întrezăriți.

Cuvîntul *spiriduș* derivă din latinescul *spiritus-us,* cu sensul de: spirit, duh, suflet (lat. *animus-i; spiritus-us).* Spiridușul este o ființă de proporții adesea minuscule, dar cu însușiri supranaturale. Poate lua forme diferite: copil foarte mic, pui de găină, muscă, fluture, șarpe etc. Este foarte sprinten și neastîmpărat, fapt care i-a atras apelativul de *drăcușor.* Ființă magică, zburdă în preajma omului, fără a fi văzut. Poate fi cumpărat, sub formă de bănuț, de la fermecătorii care îl primesc din gura unui balaur – drac (I. Muslea, Ov. Bârlea, *Tipologia folclorului).* Asocierea acestei creaturi simpatice și năzdrăvane cu vrăjile și banii i-a adus o reputație proastă în comunitatea tradițională. I s-a atribuit o naștere sulfuroasă, dintr-un ou de puică neagră, clocit la subțioară de o vrăjitoare. Babele fermecătoare, dar și femeile care dau cu ghiocul îl foloseau la vrăji și descîntece. Se știa că spiridușul ajută la toate farmecele, aduce călăre ibovnicii la iubitele lor, tămăduiește boalele (Gh. Ceaușanu, *Superstițiile poporului român).* În plus, oamenii îl mai puteau folosi ca ajutor la cîștigarea unui proces sau să le aducă bani. Vrăjitoarele îl strigau: Nichipercea, Sarsailă, Mititelu. Îl țineau ascuns într-o oală, îl hrăneau cu miere amestecată cu nucă și-i dădeau de fumat. Se spune că, dacă nu aveau grijă de el, spiridușul le șicana, răsturna lucrurile prin casă, le chinuia noaptea. Entitate năzdrăvană, pusă pe șotii, un fel de Puck din *Visul unei nopți de vară* („Mătușa crede că-s un scăunel / Și cată să se-așeze-ncet pe el / Eu fug, ea pe podea se prăvălește, / Țurloaiele își saltă și tușește“). Spiridușul a fost (la fel ca și alte semidivinități păgîne) exilat, sub influența bisericii, din sfera sacrului în categoria duhurilor diavolești. De fapt, acest duh domestic se înrudește cu elfii, zeități ale aerului, de origine nordică, mici ca dimensiune, încîntători și capricioși, vaporoși, dar și periculoși cîteodată, fără a fi malefici. Se credea că pe lîngă fiecare casă există un spiriduș. El îi putea ajuta pe oameni în chip nevăzut și făcea chiar minuni. Spiridușul se putea cumpăra și din unele farmacii. Se spune că spițerii aveau la dispoziție o mulțime de asemenea ființe, ținute prin ulcioare, sticle și clondire. Cumpărătorii aveau de unde alege. Dar să ții asemenea creaturi minunate, captive într-un clondir? Ce sacrilegiu! Lucian Blaga avea într-adevăr dreptate, cînd spunea că lumea este ruina unui basm.

***Silvia Chițimia** este dr. în etnologie, scriitor.*

Ioana POPESCU

Fără pitici, reni și spiriduși

Din nou Crăciunul. Din nou un post prea indulgent, dar nu destul cît să nu-i exaspereze pe ai mei, la mesele de duminică. Din nou întrebări prematur repetate – tu ce cadou îți dorești de Crăciun? –, la care niciodată nu am un răspuns și sînt dojenită că nu mă învăț să fac o listă din vreme. Din nou, o curățenie de fațadă a casei, departe de primeneala aceea pe dinafară și pe dinăuntru, pe care mi-aș dori-o. Și, în sfîrșit, din nou, aceleași întrebări adresate etnologului, despre *cum erau tradițiile noastre de Crăciun, cum se colinda, de unde vin Moș Nicolae, Moș Crăciun și bradul împodobit, de cînd vin ei* și altele asemenea.

În acest context, mă bucur cînd am ocazia unei propuneri proaspete și neîncorsetate.

De exemplu, cînd sînt liberă să mă întreb ce povești cu zîne și pitici se spuneau înainte vreme, în preajma Crăciunului? Existau, în satul vechi, istorii despre tineri sau bătrîni ursuzi și nefericiți, pînă în momentul în care se contaminau de spiritul Crăciunului? Sau despre moșii burtoși, strecurați pe hornul casei, pentru a lăsa cadouri frumos ambalate sub brad, pentru copiii care au fost cuminți?

Păi, să vedem...

Spiritul Crăciunului? Ho, ho, ho? Mai degrabă 40 de zile de post, fără muzici și hore, cu multă treabă în gospodărie – curțile de măturat, hainele de scuturat și spălat, carnea porcului sacrificat de Ignat (cu multă sîngerare) și de preparat, grijă mare și curățenie la gînduri și la vorbă, răscumpărarea păcatelor de peste an cu spovedanie și împărtășanie, pomenirea morților și viilor din neam, împletitul și coptul colacilor rotunzi pentru împărțeala la colindători și la strămoși.

Moși burtoși? Gras sau nu, Moșul Crăciun din toate variantele de legende ale Maicii Domnului este ursuz, rău și crud. Uneori, sînt pomenite cele trei fiice ale sale – una șchioapă, una ciungă și una oarbă –, pe care le-a schilodit de mici; își bate femeia – pe Crăciuneasa sau Crăciunoaie –, nu primește pe nimeni în gospodăria sa bogată și o alungă în grajdul rece și întunecat pe Maica Sfîntă, care stă să nască. E iarnă, e ger, e beznă, iar Maica merge-n sus și merge-n jos, ca să-l nască pe Hristos, pînă ce femeia lui Crăciun se îndură și o moșește. În unele variante, se vorbește despre o naștere miraculoasă, prin creștetul capului, dar nu mai puțin dureroasă. Nașterii îi urmează o altă vărsare de sînge – Crăciun își pedepsește nevasta pentru ajutorul dat, tăindu-i mîinile de la cot. Cum să mai poată astfel spăla Pruncul așezat în paiele ude ale ieslei și purtînd încă urmele Nașterii? Și cum să doarmă bietul Prunc, cînd boul îi rumegă la cap și calul tropăie și fornăie nesătul? Boul se oprește din rumegat și de aceea va fi binecuvîntat, dar calul nu ascultă și, atunci, Maica e nevoită să îl blesteme să rămînă mereu înfometat și să doarmă în picioare, fără odihnă. Crăciuneasa își înfundă cioturile brațelor în ieslea Pruncului și le scoate întregite, cu totul și cu totul din aur. Dar peste chin, sînge și blestem cade și prevestirea uciderii pruncilor, adusă de Înger.

Moșul Crăciun din toate variantele de legende ale Maicii Domnului este ursuz, rău și crud.

Povești cu sfîrșit fericit? Una singură, aceeași și fără sfîrșit: Nașterea. Venirea pe lume a lui Hristos, ivirea primului Luceafăr și a luminii vieții, închinarea smerită a oamenilor și animalelor. De atunci, în nopțile sărbătorii, Dumnezeu și Sfîntul Petru drumețesc pe uliță, cer adăpost, sînt alungați sau omeniți, pedepsesc și răsplătesc, păstrînd astfel lumea în rînduială. De atunci, Ucigă-l toaca se strecoară și el pe la mori, prin locuri și case părăsite, ispitește ființele slabe de înger, dar sfîrșește prin a fi batjocorit de către alaiurile de mascați de Anul Nou.

Așadar, povești de Crăciun cu reni și spiriduși, în satul vechi nu prea sînt. Dar întîmplări crîncene, colinde și minuni – da.

În fiecare an. Mereu. Încă.

Ioana Popescu este etnolog.

Șerban ANGHELESCU

Zînă bună, Zînă rea

Vi s-a întîmplat, boieri sau funcționari dumneavoastră, să fiți zănatici, adică bezmetici, smintiți, zăpăciți? Zănaticul e zinatic *(dianaticus)*, om aflat în puterea zînelor, om smintit de zîne. Să lăsăm deoparte clasificările, oricum contestabile, și originea divină indo-europeană. Zînele s-ar supăra, de bună seamă, să audă discursuri savante despre domniile lor.

Se făceau văzute și auzite într-o lume patriarhală. Acum, înspăimîntate și indignate de civilizație, se ascund. Trăiau în păduri, în trunchiurile copacilor, în locuri pietroase, în umbra grotelor, în ape, în ambiguitatea răscrucilor și chiar sub streașina casei, loc de margine. Umblau cîte trei în zbor, cîntau, dansau după muzica lăutarilor zînești. Pe pămînt întindeau mese, hora lor ardea iarba în cerc, aveau grădinuțele lor, dar se temeau de leuștean și odolean – plante potrivnice –, te schilodeau, te amuțeau, te făceau să pierzi drumul și să rătăcești în cerc, mereu cercul, îți luau vinele de la picioare, dar făceau arareori și daruri fermecate. Erau fete-fecioare îmbrăcate în alb, se iubeau cu ciobanii răpiți, puteau fi și diforme. Întrupau feminitatea înaltă, ca reuniune a contrariilor: frumusețe și groază. Li se spunea Șoimane, Frumoase, Iele, Ursoaice, Măiestre. Erau ale Sfintei Doamne. Desigur, vă gîndiți la templul lui Artemis din Brauron, unde fetițele numite ursoaice, îmbrăcate în galben, o venerau pe zeița păduroasă. Puteai prinde o zînă, dacă lăsai în locul unde hălăduia o singură cizmă. Naivă, zîna își băga ambele picioare în cizmă și rămînea captivă.

Vîlvele Munților Apuseni sînt albe și bune, sau negre și „spăimîntoase". Se spune că „toate lucrurile au vîlvă. Și holda are vîlvă, și pădurea, și apele, și înțelepciunea cea mare încă își are vîlva ei." Le putem spune genii sau duhuri ale locurilor în care oamenii trebuie să calce cu grijă, altfel îndură pedeapsa.

Regina Mab, de mărimea unei agate din inel – o spune Mercutio – umblă într-o caretă din coajă de alună, lucrată de dulgherul-veveriță, cu roți meșterite de cariu. Vehiculul crăiesei, cu spițe din fire de păianjen, cu frîie din raze de lună, stă la limita dintre material și imaterial. Fragilitatea lui poartă puterea imensă a minusculei regine. Cîtă deosebire între Mab și zînele vînătoare de bărbați, sau cele cu sînii exorbitanți aruncați pe spate, să nu le încurce mersul.

Țăranii reali împacă netulburați credința lor creștină cu evidența zînelor, a spiridușilor.

Mă încumet să afirm că *Sfînta Fecioară a rîndunelelor* a lui Marguerite Yourcenar este cea mai frumoasă poveste cu zîne scrisă vreodată. Ca și cum le-aș fi citit pe toate! Călugărul Therapion, cel care învia și evanghelizase mumii în Egipt, gentilă ironie a autoarei pe urmele lui Anatole France, este un aprig dușman al ielelor grecești, care se hrănesc cu busuioc, lapte și miere, aduc moartea copiilor și se iubesc cu țăranii tineri. Oamenii își împărțeau inima, cum fac și astăzi, între Iisus, fiul Mariei, și vechile divinități ale pămîntului lor. Persecutorul nimfelor incendiază copacii unde zînele își făceau sălaș, le sperie punînd pretutindeni cruci și, în cele din urmă, îi convinge pe țărani să înalțe un paraclis în pragul grotei locuite de nimfe. Corpurile zînelor captive, înfometate căci nu cutezau să treacă prin locul sfințit, se prefac în pulbere și abur, plînsetele lor răsună stins. Moartea nimfelor e iminentă, cînd apare o femeie îmbrăcată în negru, luminînd, tînără cu mers de bătrînă. Călugărul află de la ea că „Dumnezeu a uitat să dea aripi unor îngeri, care astfel au căzut pe pămînt și s-au statornicit prin păduri, ca neam al nimfelor și al Panilor. Sfînta Fecioară le preface pe nimfele muribunde în rîndunele, care își fac cuiburi în biserică și-l înduioșează pe călugăr. Se instaurează pacea.

„Îl apreciez pe Gandalf, bătrînul vrăjitor creat de vestitul J.R.R. Tolkien – inventatorul Pămîntului de Mijloc și al operei Stăpînul inelelor *–, deoarece este un om misterios, înțelept și glumeț. Chiar dacă acesta pare un bătrîn inofensiv și vesel, este un vrăjmaș de temut în lupte. Gandalf își doboară inamicii prin incantații mistice sau cu ajutorul săbiei sale «Tăietorul de orci». Acesta joacă un rol important în lupta dintre rău și bine, conducînd și învingînd fiecare bătălie la care participă."*

VLAD MURGOCI,
clasa a VI-a, Școala Gimnazială „I.H. Rădulescu" din București

Țăranii reali împacă netulburați credința lor creștină cu evidența zînelor, a spiridușilor, a priculicilor și a multor altora. Oamenii pămîntului trăiesc într-o lume deplină, cu apariții păgîne, care însuflețesc pădurile și apele, cîmpurile și minele, de la începutul lumii.

Cred în zîne și încă aștept întîlnirea tîrzie care m-ar preface fie în porc, fie în nemuritor, sau în amîndouă.

***Șerban Anghelescu** este etnolog. Cea mai recentă carte publicată:* Farmecul discret al etnologiei, *Tracus Arte, 2013.*

Anca MANOLESCU

Eu de fapt aş vrea să vorbesc despre îngeri

Dar ştiu că nu s-ar prea potrivi cu situaţia din teren. Imaginarul internaţional al sărbătorii e asigurat de simpatica firmă furnizoare de cadouri, dotată cu sănii, reni şi brazi, sub conducerea jovialului Moş care izbuteşte în mod miraculos să-şi gestioneze grămezile de saci şi zborurile pe planetă. Cum să vorbeşti despre nişte invizibile fiinţe de lumină, cînd peisajul urban, virtual şi mental al sărbătorilor are culori aşa de tari, fosforescente, de ţiplă, neon şi advertising*? Cum să invoci sensul creştin al sărbătorii, cînd scena e ocupată de mitologia recentă, vioaie şi mondializată a lui Moş Crăciun?*

Timpul care se răsuceşte, ne judecă, ni se dăruieşte

E drept că etnologi şi antropologi menţionează personaje şi sărbători din diferitele vechimi europene, care ar putea să aibă legătură cu prosperul personaj modern. În mod nesmintit se pomenesc romanele Saturnalii şi Ziua Soarelui de neînvins, ca şi alegerea creştină a datei de sărbătorire a Naşterii, alături de personaje din carnavalurile medievale, precum *l'Abbé de Liesse* (un fel de „Egumen al Chefului") sau de bătrîni zei impunători, precum Odin şi Wodan. Sfîntul Nicolae, important teolog prezent la Sinodul I de la Niceea (325), a cărui hagiografie cuprinde episoade de darnică grijă faţă de săraci, intră şi el în joc. Santa Claus ori echivalenţii lui sînt însoţiţi de un straniu personaj, judecător întunecat şi zgomotos, numit Hans Trapp – în Alsacia, Knecht Ruprecht – în Germania, Petre cel Negru – în Ţările de Jos. Tema dominantă e cea a timpului care a mai împlinit o roată, care coboară împreună cu soarele la solstiţiu, pentru ca – după un moment de răscruce şi de criză – să urce iarăşi arcul cosmic. E un moment de dezagregare, de atac la ordinea lumii, pe care omul tradiţional îl semnifica ritual şi îl depăşea, contribuind, alături de divinităţile cosmice, la înnoirea timpului, a ordinii. E ceea ce demonstrează Andrei Oişteanu în finele sale analize ale unor balade româneşti, din volumul *Ordine şi Haos*. E ceea ce evoca Şerban Anghelescu într-un savuros articol din *Dilema veche* („Nu cred în porcul de Crăciun"), unde vorbea despre tonul iniţiatic al unor texte „populare", în care omul, înconjurat de vietăţi simbolice, primeşte statură princiară de cosmocrator. Dar, spunea el pe bună dreptate, aceste texte nu mai sînt „active", nu mai au un mediu mental şi comunitar în care să lucreze. E sarcina etnologului şi antropologului să le dea o nouă viaţă, povestindu-le sensul, logica, anvergura, în termenii zilelor noastre.

Cît despre lista ingredientelor care au contribuit la reţeta lui Moş Crăciun modern, ea poate fi găsită – în diferite versiuni – pe Wikipedia, ba chiar prin ziarele care ne ţin la curent cu ultimele noutăţi. De pildă, în *Evenimentul zilei* din 19 decembrie 2012 se putea citi: „Adevărul dureros: Moş Crăciun i-a tăiat mâinile soţiei sale." Legende în care teme arhaice se articulează cu scenariul creştin al Naşterii – precum cea a „moaşei" care îi ajută Maicii Domnului să nască, ceea ce implică sacrificiu, urmat de o sporitoare *renovatio*, căci femeia primeşte mîini de aur, corespondente condiţiei divine a Pruncului – sînt ambalate ca „dezvăluiri" şocante.

„Barbegazii sînt pitici care trăiesc în Alpi, în Franţa şi în Elveţia. Numele lor provine din franţuzescul barbes glacées, *care înseamnă «bărbi îngheţate». Hainele lor din blană albă, precum şi ţurţurii pe care îi au în păr şi în barbă îi fac greu de distins iarna. Cea mai mare plăcere a lor este să o ia la vale odată cu avalanşele, însă scot şi fluierături slabe, ca să-i avertizeze pe oameni de primejdie, iar dacă se întîmplă ca oamenii să fie prinşi sub zăpadă, fac tot ce le stă în putinţă să îi scoată de acolo."*

ILIE MARIAN,
clasa a VI-a, Şcoala Gimnazială „I.H. Rădulescu" din Bucureşti

O mitologie recentă

Dar dacă eşti un cercetător serios, aplicat, inventariezi rapid aceste vestigii şi te concentrezi pe actualul fenomen de societate al Crăciunului. De pildă, un colocviu organizat de Laboratorul „Littératures, Imaginaire, Sociétés" de la IECA Nancy e intitulat „Magia Crăciunului. Patrimoniu cultural şi invenţie ficţională" (17-18 decembrie 2013) şi anunţă comunicări precum „*Rare Export:* cînd Moş Crăciun pierde Crăciunul. Export al unui patrimoniu cultural în întreaga lume" (Noémie Budin), „Între regres şi revoluţie: mitul Crăciunului în romanul contemporan pentru adolescenţi" (Laurent Bazin), „Magia Crăciunului în jocurile video cu număr mare de jucători: transpunerea unei sărbători şi a codurilor sale în universuri fanteziste" (Maxime Lemonnier), „Straniul Crăciun din Gotham City: deconstrucţie şi reconstrucţie în *Batman Returns* de Tim Burton" (Sébastien Bertrand).

Pe bună dreptate. Căci făurit preponderent în mediile americane de literatură, ilustraţie de presă şi comerţ din secolul al XIX-lea, Moş Crăciun e acum un enorm holding al mentalităţii şi al pieţei de sărbătoare mondiale. Promovat în anii '30 ai secolului trecut sub culorile Coca-Cola, el a cucerit Europa occidentală în anii '50, ai boom-ului economic, căpătînd vigoarea unei credinţe laice. În aşa măsură că, după ce stîrnise critica unor puritani americani, el a întîlnit şi gesturi de opoziţie catolică, chiar pînă la a fi ars în piaţa catedralei din Dijon, la 4 decembrie 1951. Însă doar „pentru a renaşte a doua zi pe acoperişul primăriei şi a începe o carieră comercială fără precedent", spune Martyne Perrot (EHESS). Ea aminteşte articolul lui Claude Lévi-Strauss, „Le Père Noël supplicié" (1952), unde antropologul constată că Moşul a avut de suportat un tratament de rege de carnaval sau de eretic sau de vrăjitor, ceea ce l-a calificat drept „păgîn" sau i-a confirmat originile păgîne.

Păgîn ori nu, Moş Crăciun e eroul înfloritor al unei prospere „mitologii laice". Ceea ce dovedeşte că mai bune creatoare de mitologie decît totalitarismele sînt comerţul, literatura şi presa de larg consum. Cine-şi mai aminteşte astăzi de sindicalistul Moş Gerilă?

Eu aş vrea totuşi să vorbesc despre îngeri

Nu despre cei cîţiva, infantilizaţi şi foarte dulci, care se strecoară cîteodată în anturajul secularizat al Moşului. Ci despre aceia care sînt nu „ficţiuni", ci intelecte pure. Nu plăsmuiri ale fanteziei, ci fiinţe cu o realitate foarte densă, dar nonsensibilă. În momentul Naşterii, întreaga lor ierarhie freamătă de uimire. După cum spun unele cîntări liturgice, tagmele cereşti „se înspăimîntă" în faţa marelui paradox al Întrupării lui Christos. Ca Supremul imaterial să prindă trup e pentru aceste fiinţe netrupeşti uluitor. Aşa încît, privită cu ochii îngerului, Întruparea îşi arată poate şi mai bine exaltanta noutate.

Bizanţul pînă la sfîrşitul său, dar şi Evul

Cum poate culoarea să capteze duhul de necuprins materialmente?

Mediu timpuriu au păstrat conştiinţa faptului că îngerii sînt creaturi în fond ireprezentabile. Dumnezeu însuşi îşi dăduse chip omenesc. Putea primi aşadar şi chip zugrăvit. Dar îngerii, în neta lor necorporalitate, nu ofereau nici un reper pentru reprezentare. Ceea ce Biblia şi oamenii credinţei consemnaseră ca întîlniri *perceptibile* cu îngerul erau întîlniri cu *apariţii* angelice, cu manifestări ale îngerului sub diferite chipuri şi simboluri, nu cu fiinţa lui. De altfel, figurarea îngerilor a avut, de-a lungul vremii, oponenţi serioşi. Totuşi, pentru omul şi comunităţile credinţei, lumea e plină de îngeri: îngeri ai protecţiei, îngeri mesageri între cer şi pămînt, îngeri ca puteri intelectuale de care omul se simţea asistat în efortul lui contemplativ. Iar într-o lume plină de îngeri, ei trebuiau să capete imagine. Pentru a figura simbolic pe aceşti ireprezentabili, codul cel mai folosit a fost aripa, fiinţa înaripată. Mantie de pene strălucite care flanchează un noncorp, în mozaicul arhanghelului Gabriel din Sfînta Sofia. Aripi curcubeu, invadînd imaginile Bunei Vestiri la Fra Angelico. Sau îngeri sub chip de pasăre somptuoasă, cum i se arată Gabriel egipteanului Aour. Căci, în termenii lui Andrei Pleşu, există o „«frază» simbolică riguros coerentă de tipul suflet-pasăre-înger-văzduh-lumină-volatilitate-libertate-ascensiune-cîntec-dans."

Însă dinaintea fiecărei figurări de înger, privitorul bizantin ştia că i se livrează nu un „portret", ci tensiunea între reprezentare şi ireprezentabil. În frumoasa lucrare *Trupuri imateriale (Subtle Bodies). Reprezentări bizantine ale îngerilor* (Nemira, 2011), Glenn Peers citează numeroase epigrame care formulează această tensiune. Cum îşi poate ascunde duhul natura necorporală în culori? Cum poate culoarea să capteze duhul de necuprins materialmente? se întreabă, de pildă, Nichifor Kallistus Xanthopoulos (1265?-1335?). Tensiunea aceasta e, pentru privitorul bizantin şi timpuriu medieval, mobilizatoare: ea „îi aprinde inima". Pornind de la imaginea paradoxală, omul e incitat să se lanseze către condiţia noetică a îngerului.

Alături de înger, omul poate privi uimitorul act al Întrupării. Îngerul e duh, e netrupesc. În pofida neîncetatei asistenţe pe care o dă oamenilor, el rămîne deosebit de materialitatea lor. În pofida apariţiilor sale pline de realitate, el nu ia carnea noastră densă. Îngerul e duh *separat*. În schimb, în Christos, spiritul nu cunoaşte mărginire, nu lasă nici un nivel al realului pe dinafară. El e spirit atotcuprinzător. Christos asumă întreg realul pentru a-l reconduce către sine. E ceea ce îi uimeşte pe îngeri, e ceea ce le stîrneşte cîntările de laudă.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate:* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

Andrei OIȘTEANU

Sexualitatea părului și Zîna cea rea

„– Mărioară de la munte,
Nu-ți lăsa părul pe frunte
C-au să-ți iasă vorbe multe!"
(M.R. Paraschivescu, *Cîntice țigănești*, 1941)

Prin nuntă, fata participă la ritualul de trecere în noul ei statut de femeie (nevastă). „Astăzi cu fetele / Mîine cu nevestele" – consfințeau lăutarii „din vremea lui Caragea Vodă" această trecere ireversibilă. Conform mentalității tradiționale, totul se schimba la femeia căsătorită: comportamentul, portul, pieptănătura. Părul despletit este un simbol al feminității, al frumuseții, al senzualității. Este un element erogen, cu puternice conotații sexuale. Mesajul transmis de părul despletit, la vedere, este limpede în cazul fetei nemăritate. Vorba poetului Emil Brumaru: „Pletele-i lin prăbușite / Să ne trezească simțurile-ațipite" („Ce gît superb pe umerii înalți", 2013). Pentru Geo Bogza, domnița „aleargă despletită" și părul ei este „o chemare" („Poemul invectivă", 1933).

Fata îi seduce erotic pe potențialii ei pețitori. Iată un cîntec popular cules din Bucovina: „Chica ei cea gălbioară / Mi-a zburat la inimioară; / Cînd îi văd părul pe spate / Mă topesc pe jumătate." Despletirea părului fetei de față cu flăcăul este, în limbaj erotic, un semnal fără dubii, de supunere sexuală: „Ia-mă, bădiță, călari / Că nu mai pot di picioari, / Că tu undi-i poposi / Păru mi l-oi despleti / Dumitale că ț-oi da: / Gurița… etc."

Dimitrie Cantemir a intuit încă de-acum trei secole rosturile acestei ecuații: „Ei [= moldovenii] nu socotesc nimic mai de ocară decît să se vadă părul unei femei măritate sau al unei văduve; și se socotește fărădelege să descoperi la vedere capul unei femei. Dimpotrivă, fetele socotesc că e rușine să-și acopere capul, chiar și cu pînza cea mai subțire." *(Descriptio Moldaviae,* 1714-1716)

Și în basmele rusești, asocierea dintre bogăția părului fecioarei și senzualitatea acesteia este formulată în mod explicit: „Părul ei, împletit într-o coadă, îi cădea pînă la călcîie și-a început lumea s-o preamărească pe Vasilisa, fata de împărat, zicînd despre ea: păr de aur are și-i frumoasă fără de asemănare." Coordonatele ritualului de inițiere a fetelor și cele ale basmului popular se intersectează. Interdicția de a tăia părul fecioarei pînă la căsătorie (pentru a atrage bărbații) este urmată – după căsătorie – de obligația de a-l tăia sau, cel puțin, de a-l ține acoperit (pentru a nu atrage bărbații). Vorba unei zicale populare rusești: „O fată tînără poate să se distreze șcu băieții atît timp cît capul nu-i este acoperit."

Dacă în estul Europei, cozile și basmalele rezolvă această problemă de cultură tradițională, la populațiile semite, măsurile sînt mai radicale și de natură religioasă. La arabi, sînt nenumărate procedee, reglementate de tradiția religioasă islamică, de a ascunde zonele erogene ale corpului. Cea mai uzuală metodă, basmaua islamică (arab. *khimar hijab),* menită să ascundă complet toată podoaba capilară a femeilor măritate, este prevăzută în Coran. Conform cărții sacre (Coran, XXIV, 31), au dreptul să vadă părul neacoperit al unei femei doar soții, tații, socrii, fiii, frații și fiii acestora. Dar și bărbații au obligația de a nu se uita la elementele femeiești care i-ar putea excita: „Spune drept-credincioșilor – a spus Allah – să-și plece privirile și să aibă grijă de membrele lor bărbătești." (Coran, XXIV, 30)

La femeile evreice din mediul iudaic ortodox, măsura era/este și mai radicală. Cînd se mărită, femeia își tunde foarte scurt părul de pe cap și îl înlocuiește cu o perucă (ebr. *pei'ah;* idiș. *sheitel).* Chiar și aceasta trebuie să fie acoperită cu o pălărie specială. În contractul ceremonial de căsătorie (ebr. *ketubot)* se specifică în ce situații – considerate limită – poate bărbatul să divorțeze. Una dintre ele: dacă nevasta apare în public cu părul (capul) neacoperit.

Diavolița Avestița ținută de păr de Sf. Mihail și legată cu lanțuri de Sf. Sisoe *(miniatură din Cartea de pictură a lui Radu Zugravu; mss. BAR nr. 5307, cca 1773)*

Pentru istoricul Titus Livius, era suficient să spună că femeile romane căsătorite („matroanele"), care devin bachante, „umblă cu părul despletit", pentru a caracteriza ritualurile acestora ca fiind „orgiastice" și „desfrînate" *(Ab urbe condita,* XXXIX, 13). Caracterul erogen al părului a fost cîntat și de poeții Antichității. Cu „o pieptănătură frumoasă" – spunea Ovidiu – fecioarele puteau „s-aprindă iubirea" băieților, fără să recurgă la farmece sau afrodiziace: „Unele [fete] își fac și la țară o pieptănătură frumoasă; / Astfel aprindeți mai lesne în inimi văpaia iubirii, / Fără vrăjite-ncîntări sau buruiene de leac" *(Medicamina faciei femineae,* 29-38).

Părul ca element erogen este o temă arhaică. Simpla vedere a părului, chiar și desprins de corpul femeii, generează impulsuri erotice. În indexul de motive folclorice al etnologului Stith Thompson *(Motif-Index of Folk-Literature,* 1932-1937), acest subiect este bogat documentat. El se află indexat la nr. *„T11.4.1. Love through sight of hair of unknown princess".* Dimpotrivă, fecioara poate scăpa de insistențele unui „iubit nedorit" tăindu-și cosițele de păr: motivul nr. *„T327.7. Girl escapes from undesired lover by cutting off her plaits of hair".*

Fata Pădurii este o ființă violentă și hipersexualizată din mitologia populară, născută mai ales din fanteziile erotice ale oierilor din nordul Transilvaniei. Cu ea are de-a face bărbatul despărțit de „drăguța" sa, cel care „se gîndește prea tare la ea". E un fel de Zburător feminin. Fiind fecioară („că-i fată, n-are bărbat"), ea este imaginată ca o fată frumoasă, „cu păr lung și despletit": „Fată mîndră despletită, / Cu cosîță aurită, / Cu pieptîn de lemn de brad / Ea să pieptăna pă cap."

Două caracteristici definesc sexualitatea ei excesivă și animalitatea-i constitutivă. Pe de o parte, Fata Pădurii are „țîțe pă tot corpul", chiar „și în gură". Pe de altă parte, ea este o „fată frumoasă", cu „păr mare", revărsat pe spate „pînă-n călcîie", dar și cu pilozitate pe tot trupul, „de la gîtu-n jos". În limbaj popular, ea este o fată „flocoasă": „Acolo era o fată cu țîțele ca muierile și în gură! Și cu trup ca muierile și cu păr lung, negru… Da de la gîtu-n jos toată, toată, toată o fost păr. Ca ghibolu' [= bivolu']. Și cu țîță și pă trunchi și pă tot corpu."

În relațiile erotice cu flăcăii (contact sexual, dans etc.), aceștia sînt răniți sau omorîți de Fata Pădurii: L-o jucat [pe fecior] pînă l-o omorît." Demonițe similare sînt legendara „Avestița" sau „Aripa Satanei", cu păr lung pe cap și pe corp, sau „Fata sălbatică" – femeia fatală din baladele populare românești: „Cîți voinici s-au dus, / Toți că s-au răpus. / Fata sălbatică, / Mare, năpraznică." Subiectul este răspîndit și în literatura populară a lumii. A se vedea în *Indexul motivelor folclorice,* întocmit de Stith Thompson, motivele *„F441.6.3. Sexual relations with wood-spirit fatal", „F302.3.4. Fairies entice men and then harm them", „F585.1. Fatal enticements of phantom women"* etc.

fragmente dintr-o carte în pregătire:
Sexualitate și societate.
Istorie, religie și literatură

(din lipsă de spațiu, s-a renunțat la notele bibliografice)

Andrei Oișteanu *este cercetător la Institutul de Istorie a Religiilor, Academia Română. Volumul său* Narcotice în cultura română *(Polirom, 2011) a fost distins cu Premiul Special al Uniunii Scriitorilor și a fost recent publicat în Germania.*

Mălina AMORTOAIE

La aliniat de dragoni, hobbiți, vampiri și altele

top bine pus la punct de cei mai neiertători critici

Hobbiți și vampiri seducători, spiriduși puși pe șotii și Grim Reaper, dragoni nervoși (așa s-ar zice că sînt, din moment ce scot flăcări pe nas) și vîrcolaci în nopțile cu lună plină, vrăjitori și zombi, giganți și elfi, Chupacabra și Pegas, ciclopi și zmei, Cerber și Kraken, troli și centauri, gnomi și Yeti. Apartenența acestor creaturi – și a multor altora nemenționate – la numeroase cărți celebre, filme și, de ce nu, mituri ale diferitelor culturi existente face posibilă alegerea unora preferate. Să facem, deci, un top de popularitate al lor, cum se face prin licee înainte de Miss și Mister.

Recunosc, o clasificare de o mare precizie, obiectivă, este destul de dificil de realizat, nefiind un cititor care poate pretinde că a parcurs toată literatura SF scrisă pînă acum, ori un cinefil care a vizionat toate filmele amalgam de efecte speciale, care fac posibilă ilustrarea scenariilor. Însă o clasificare subiectivă, bazată pe întrebarea „Care sînt creaturile magice pe care le-ai întîlnit cel mai des în filmele vizionate ori cărțile citite?“, adresată tinerilor cu vîrsta între 15-18 ani, poate fi citită în continuare.

Mister și pericol? Oriunde e vorba de așa ceva, trebuie să existe niște dragoni care să zburătăcească prin zonă. În majoritatea poveștilor cu dragoni, aceștia sînt prezentați ca niște reptile impresionant de mari și puternice, cu aripi și abilitatea de a „tuși“ și a „strănuta“ flăcări. Sînt puși în postura unor inamici ai eroilor, bestii de înfrînt, ca în *Harry Potter și Pocalul de Foc* și *Hobbitul*, dar apar și drept creaturi salvatoare, ale forțelui binelui (în *Eragon, Flight of Dragons, Dragonheart* și *Mulan*). Dragonii dovedesc abilități magice, după cum se vede în mitologiile lumii. Ei reprezintă un simbol al vieții în China, animal protector în Indonezia, păzitor al săbiilor în Japonia, dar sînt considerați întruchiparea răului în Europa. În ceea ce privește mitul dragonilor la noi, în mitologia românească apar dragonii de apă – cei care trăiesc în fîntînile satelor –, cei de uscat – despre care se spune că ar fi trăit în prăpastii – și cei de văzduh, care zboară împreună cu norii de furtună și sînt controlați de cîte un vrăjitor.

Vrăjitorii reprezintă altă categorie de creaturi magice regăsite în mai toate SF-urile căutate astăzi. Vrăjitorii depășesc granițele realității în care trăiesc oamenii și își exercită puterile magice neobișnuite de partea forțelor binelui ori ale răului. *Harry Potter*, *The Lord of the Rings*, *Game of Thrones* sînt doar cîteva serii cunoscute, în care aceste personaje își au locul.

Alți „populari“ în rîndul adolescenților din zilele de astăzi sînt vampirii. E imposibil să nu fi auzit de celebra serie *Twilight*, care descrie o poveste de dragoste dintre un vampir și o fată – aparent tare curajoasă – și aventurile celor doi în lumea noastră, care ar coexista cu o lume a multor vampiri însetați de sînge. *True Blood*, *The Vampire Diaries*, *The Originals* (cu personaje ce au legătură cu cele din *The Vampire Diaries*, realizîndu-se un soi de corespondență între cele două), *Blade*, *Death Valley* – toate au în comun aceste creaturi, care nu arată altfel decît noi, dar care preferă o alimentație mai puțin... echilibrată. Fanele seriei *Twilight* așteaptă cu nerăbdare să își găsească vampirul fermecător, care să se lupte pentru ele cu alți vampiroi, ceva mai puțin vegetarieni. Și dacă tot sîntem aici, să pomenim și de vîrcolaci, căci actorul care interpretează rolul unuia în *Twilight* declanșează alt val de suspine de la domnițele dezamăgite că nu trăiesc povești. Vîrcolacii însă nu au parte de popularitatea vampirilor, căci vampirii își păstrează atributele considerate fascinante zi de zi, pe cînd vîrcolacii se transformă numai în nopțile cu lună plină. Dar și cînd se transformă, auu!

Morții vii își au și ei o binemeritată poziție în topul nostru. *Night of the Living Dead*, *Resident Evil*, *The Walking Dead*, *World War Z* sînt cele mai cunoscute înfățișări ale unei lumi în care un virus reușește să transforme oamenii în niște creaturi gata mereu să ucidă pentru a se hrăni. Odată atinși de un purtător al virusului, prin contact direct al sîngelui, acesta se răspîndește în corpul victimei ce va deveni, ulterior, un zombi. Ideea acestei pandemii a reușit să bage frica în mulți oameni creduli, care adăpostesc acum în case echipamente antizombi, provizii de hrană pentru ani întregi și care au materialele pregătite pentru a-și fortifica locuințele, că nu cumva să devină victime!

Hobbiții încheie topul marilor simpatii ale adolescenților. Cu o ușoară ironie în glas – „Ce, nu știi ce e acela un hobbit?“ –, ești ușor desființat de orice fan *Lord of the Rings*. Hobbiții nu sînt altceva decît niște oameni de statură mică, cu urechi de spiriduș și care umblă desculți, căci au niște picioare puțin cam prost proporționate. Celebrii Frodo și Bilbo Baggins or fi ireali, însă locuințele simpatice din filme există – în Elveția, în Dietikon. Dacă sînteți mari fani și mai susțineți și curentul eco, salvați natura, economisiți energie, ați putea să simțiți pe pielea dumneavoastră cum trăiesc, teoretic, hobbiții.

Trăgînd linie la topul nostru, este ușor de văzut ce au în comun toate de mai sus. Adolescenții caută aventura, misterul, fascinantul, pericolul și idealuri în ceea ce vizionează și citesc. Și, să fim serioși, Tolkien a avut ceva mai multă imaginație decît alții și universul realizat de el e destul de diferit de cele ale lecturilor obligatorii pentru școală și liceu.

***Mălina Amortoaie** are 17 ani, este elevă la Colegiul Național „Sfîntul Sava“ și scrie pe malli.ro.*

Creaturile copiilor

*I-am întrebat pe cîțiva copii de la Școala Gimnazială „I.H. Rădulescu“ din București, care le sînt creaturile preferate din cărți, filme, jocuri sau... de oriunde. Urmează o selecție a răspunsurilor, unele semnate, altele anonime – răspunsuri pentru care îi mulțumim doamnei profesoare Monica Petrescu. (**I. P.**)*

■ Dintre toate personajele fioroase, unul singur mi-a rămas și acum în minte: este vorba despre gaura neagră din *Poveste fără sfîrșit* de Michael Ende, acel personaj misterios pe care autorul îl numește cînd „nimic“, cînd „umbra neagră fără margini“, care lua forme ciudate, cel mai adesea de lup. Această gaură neagră mi-a marcat viața pentru o bună perioadă de timp de la terminarea cărții și vă spun de ce: ei bine, este una să vorbim despre zmei și vampiri ucigași, care zboară, sau despre păienjeni și balauri uriași, și alta este să ne imaginăm un hău negru infinit, care înghite tot universul... (Maria Denise Ardelean, clasa a VI-a)

■ În acea carte *(Eragon)* era vorba despre un băiat și dragonul său. Din descrierea cărții, dragonul părea foarte interesant. Era mic cît un ou și, cu fiecare zi care trecea, se mărea, ajungînd imens. Numele dragonului era de o frumusețe rară – Saphira. (...) După părerea mea, dragonii sînt animale foarte neobișnuite, dar care fac ca orice poveste să pară mai realistă. (Flavia Crăciun, clasa a IV-a)

■ Darth Vader este personajul meu preferat din *Războiul stelelor*. Cel mai mult la el îmi plac costumul și vocea. Numele Darth Vader l-a primit după ce a fost împins spre partea răului. (anonim)

■ Vampirii și monștrii sînt niște personaje ale răului, și de aceea nu-mi plac. Eu o să descriu un animal fantastic, întîlnit într-o carte cu povești. Acest animal are un gît foarte lung și gros, ca de girafă. Capul său mare este de leu, un leu mare și fioros. Corpul lui este însă ca de zebră, cu niște dungi mari. Coada este un șarpe, care sîsîie neîncetat, iar picioarele sînt de șopîrlă. Ființa aceasta se numește *eleugirafuszebrusșopîrlusșarpelus*. El i-a ajutat pe mulți voinici să răpună zmei, căci era foarte puternic. Pe scurt, el a fost de ajutor tuturor și mai trăiește și azi, poate, dar nimeni nu l-a mai văzut de pe vremea cînd au dispărut Feții-Frumoși și balaurii... (Maria Bărbulescu, clasa a VI-a).

■ Logan este personajul principal din jocul Call of the Duty Ghost. Într-o zi, toată viața lui s-a schimbat, venind dintr-o excursie cu tatăl și fratele său. O cometă a căzut pe planetă, reușind să-i salveze pe tatăl și pe fratele său. După 18 ani, tatăl său devine comandantul Ghost. El vrea să schimbe lumea, s-o facă la fel cum era înainte sau chiar mai bună. Dar puterea îl va controla și se va distruge pe el însuși. (anonim)

■ Dragonul Smaug din cartea *Hobbitul* de J.R.R. Tolkien este un dragon cu solzii roșu-aurii, care pot fi străpunși doar de o singură armă. Îmi place că Tolkien a creat un dragon ca cei din basme, lacomi după aur și care își păzesc comoara toată viața. Solzii lui de culoare roșu-aurii emană lumină. Smaug este întruchiparea răului și a cruzimii. Demonstrează asta în carte, vrînd să distrugă un oraș întreg doar pentru a le aduce suferință personajelor pozitive. Smaug nu este invincibil, deși așa pare. El este ucis, iar comoara pe care o păzește este recuperată de pitici. (Andreea Catrina)

SPIRIDUŞI, ZÎNE ŞI ALTE CREATURI DE BASM

Alcor C. CRIŞAN

Poveste de Crăciun

A fost odată ca niciodată... Într-un orăşel dintr-o ţară îndepărtată, înconjurată de munţi înalţi, cu păduri seculare, trăia un băiat cuminte. Avea o casă frumoasă, în mijlocul unei grădini pline de mister. Chiar şi iarna, cînd crengile copacilor se înclinau sub promoroacă, piţigoii veneau în zbor în căutare de mîncare, ştiind că vor găsi bucăţile de miez de nucă puse anume pentru ei. Tufişurile de la marginea grădinii, dezgolite de frunze, se cutremurau în bătaia vîntului de la răsărit. Erau vremuri tulburi şi oamenilor le era teamă pînă şi de umbra lor.

A fost odată ca niciodată... Aşa începeau poveştile de odinioară, pe vremea cînd încă plopul nu făcea pere şi nici răchita micşunele... În casă, unde tatăl lui aprindea focul cu crenguţe, punînd apoi vreascuri tot mai mari, încă înainte să se lumineze de ziuă, băiatul aştepta să se încălzească soba de teracotă, în faţa căreia motanul dormea pe covoraşul lui. O auzea pe bunica trebăluind prin bucătărie. Asculta colinde la un post de radio interzis, înregistrate cu zeci de ani în urmă, înainte ca Regele să plece în exil. „O, ce veste minunată", „Moş Crăciun cu plete dalbe..." şi alte colinde care îl făceau să uite de prezentul tot mai întunecat şi să se gîndească la o lume cu adevărat mai bună, plină de turtă dulce şi ciocolată cu lapte.

O lume cu adevărat mai bună, plină de turtă dulce şi ciocolată cu lapte.

Apoi, o ajuta pe bunica să facă prăjituri şi cozonaci. Focul duduia în soba din bucătărie, în timp ce ei doi spărgeau ouăle şi frămîntau aluatul. Pentru prima dată, în anul respectiv, bunica s-a hotărît să facă şi biscuiţi, după nişte reţete găsite într-o revistă ungurească. Din aluat cu unt, tăiaţi în forme diferite, urmau să fie atîrnaţi în coşuleţe din hîrtie de mătase, pe bradul adus de tatăl lui la ceas de seară, pe care acum, în seara de Ajun, aveau să îl împodobească. Crengile cu ace lungi – de brad alb, mai rezistent la căldură – începeau să înmiresmeze încăperea cu aroma lor, îndelung aşteptată. Globurile multicolore, strălucitoare sau mate, cu decoraţiuni minuţioase, îşi împleteau cărările cu ghirlandele aurite şi lampioanele chinezeşti şi japoneze, cu franjuri de mătase. Bomboanele învelite în hîrtie poleită se salutau politicos cu conurile de brad, mai sobre, dar nu mai puţin elegante. Din cuptor venea mirosul ademenitor de cozonaci cu nucă, şi aluatul lor pufos, cu coajă rasă de lămîie, te îndemna să muşti cu poftă. Sub bradul împodobit, crenguţe răsfirate şi bomboane presărate pentru oaspetele ales, de toţi aşteptat. Cînd pregătirile erau pe terminate, băiatul pleca împreună cu tatăl lui la o plimbare de seară, prin zăpada care scîrţîia sub talpa ghetelor lustruite cu grijă. Mergeau, ca de obicei, la gară, să privească trenurile. Locomotivele cu abur pufăiau sfătos, unele cu un aer mai modest, trăgînd un tren local, altele cu mîndria lor aristocratică, pe măsura expresului internaţional pe care îl puneau în mişcare, după o scurtă oprire în orăşelul nostru de provincie a unui fost mare imperiu. Privind vagoanele elegante dispărînd în noapte, băiatul visa şi el cu ochii deschişi... Domni eleganţi, în costume de seară, croite pe măsură, şi doamne distinse, în rochii de mătase, cu coliere strălucitoare, afundîndu-se în fotoliile de catifea de odinioară...

„Hulk este un personaj ficţional, un supererou care apare în cărţile de benzi desenate publicate de Marvel Comics. Creat de Stan Lee şi Jack Kirby, personajul a apărut prima oară în The Incredible Hulk *(mai 1962). Hulk este un monstru umanoid, mutant, gigantic, verde, iradiat, cu o forţă incredibilă, şi care nu îşi poate controla furia."*

Anonim,
Şcoala Gimnazială „I.H. Rădulescu" din Bucureşti

Între timp, acasă, doar omul de zăpadă mai veghea bradul de-abia împodobit. Doar el îl vedea pe Moş Crăciun, venind ca în fiecare an, cu darurile de nepreţuit ascunse în sacul de poveste, punîndu-le sub ramurile împodobite. Portocale parfumate, din ţări mai calde, smochine încă pline de sevă, curmale nespus de dulci şi stafide din cămările sultanului. Doar omul de zăpadă îl vedea, în bătaia rece a vîntului, printre crengile dezgolite ale copacilor. Şi motanul dormea în faţa sobei, torcînd alene şi visînd la o lume mai bună, în care e plin de tot ce-ţi poftеşte inima.

Cînd ajungea şi băiatul înfrigurat, îmbujorat şi nerăbdător, cadourile îl aşteptau sub brad, cuminţi, în pachetele învelite în hîrtie poleită, legate cu panglici învolburate, pe care se grăbea să le deschidă. Era un an norocos. O ediţie completă a celor *1001 de nopţi*, cu poveştile neasemuite ale Şeherazadei, cu Harun al Raşid, şi Ali Baba, şi lampa lui Aladin... Ilustraţiile colorate îi stîrneau şi mai mult imaginaţia, purtîndu-l pe covorul fermecat, spre minaretele Bagdadului şi ale Basorei, apărat de duhul cel bun şi mîngîiat de soarele mai blînd din asfinţit. Dar Moş Crăciun era deja departe, în sania lui cu zurgălăi, departe, tot mai departe...

A fost odată ca niciodată... Că de n-ar fi fost, nici nu s-ar fi povestit!...

***Alcor C. Crişan** este traducător şi profesor.*

„Nu sînt şi ei, monştrii, oameni ca toţi ceilalţi?"

interviu cu Tudor BANUŞ

De unde dorinţa de a desena creaturi fantastice?

Creaturile fantastice nu sînt decît o mică parte din cele ce ne înconjoară şi „aşteaptă" să fie reprezentate prin desen. De ele, ca de orice altceva, trebuie să te apropii cu simpatie. Plăcerea demiurgică de a înfăţişa prin desen ceea ce vezi în afara sau înăuntrul tău se supune aceloraşi „reguli ale meseriei": volum, perspectivă, umbre şi lumini etc... care se învaţă!

Care sînt sursele creaturilor – şi antropomorfe şi zoomorfe – din desenele dumneavoastră (evident, pe lîngă imaginaţie...)?

Basm, folclor, mit, desigur. Dar şi simpla observaţie: strada, literatura, filmele, tratatul de zoologie, de alchimie şi mai ales gravura renascentistă din Europa Centrală. Ea te învaţă să exagerezi cu măsură.

Există cîteva... creaturi recurente? Ni le puteţi descrie, ne puteţi spune ceva despre ele?

E de ajuns să pui colţi, solzi, coarne, gheare şi alte cîteva accesorii, şi ai imediat un monstru banal, neinteresant, căci fără psihologie el nu „trăieşte". Eventual, inspiră frică. Nu e îndeajuns. Nu sînt şi ei, monştrii, oameni ca toţi ceilalţi, pînă la urmă? Sau altfel spus: nu au ei, oamenii, cîte o fărîmă de monstru în ei, care de obicei rămîne ascunsă?

Acest tip de creaturi sînt înspăimîntătoare, sau mai curînd rafinate, unele intelectuale, altele umoristice...?

Putem acorda zmeilor aceeaşi varietate de tipologie ca speciei umane: e meritul imens al lui Mircea Cărtărescu de a fi fost descoperitorul acestei lumi. Unii monştri sînt cu adevărat răi, dar mulţi sînt veleitari, unii poeţi, alţii eruditi sau golani... ba chiar şi buni!

Există, în spatele fantasticului lucrărilor dvs., trimiteri la realitate?

Desigur. Unele facile, cum ar fi telefoanele mobile pe care zmeii le poartă la centură sau în gheruţele lor. Altele legate de profesiile sau de înclinaţiile lor temperamentale sau de preferinţele lor sexuale. Am încercat să transpun cîteva trăsături în *Enciclopedie*.

Textul lui Mircea trimite el însuşi, în permanenţă, la realitate.

Aţi împărtăşit cu Mircea Cărtărescu un tip asemănător de imaginar?

Un imaginar a-temporal. „Modernul" fiind doar o ultimă mărgea ce se adaugă pe firul creaţiei artistice, atît de lung! Oare se poate spune că e vorba de postmodernism? Nici nu mai ştim ce intră în această categorie, cu care, poate, Mircea nici nu e de acord... Aşa că mă abţin.

Lucrările dvs. creează o lume complicată şi incitantă. Ne-o puteţi descifra, măcar puţin?

Lumea însăşi e complexă şi nuanţată. Încerc să redau această textură, această imbricaţie subtilă, proprie, ce-i dă atîta farmec. Pericolul ce ne pîndeşte atît în postura de spectator, cît şi în cea de creator e plictisul. De el fug de cînd, copil, am găsit un creion şi o hîrtie. E un bun antidot. Am mai găsit, de asemenea, că există un fabulos trecut, o lume a literaturii şi a artei ce nu datează de ieri, de azi, şi fără de care nu sîntem decît nişte bieţi infirmi. Prezentul ne impune adesea o amnezie anesteziantă, pentru a ajunge la acea *tabula rasa* indispensabilă impunerii dominaţiei vidului nihilist atît de drag cinismului utilitar, consumerist. Creaţia poate fi, în unele cazuri, o baricadă de pe care se pot apăra anumite valori, ce nu au prea multă trecere în ochii celor ce se cred deja în viitor şi care nu sînt niciunde... dar care domină! E tirania *soft* a handicapaţilor „contemporani". Sînt şi ei nişte bieţi monştri ca toată lumea!

© T. Banuş

Pictor, grafician, ilustrator de cărţi şi reviste, ***Tudor Banuş*** *trăieşte la Paris din 1972. A lucrat pentru numeroase edituri şi pentru 50 de ziare şi reviste, printre care* Le Monde, The New York Times, Die Zeit, L'Express, Le Point, Le Figaro Magazine, New York Magazine. *În 1979 a cîştigat Premiul pentru Cea mai Frumoasă Carte pentru Copii,* cu Muzicanţii din Bremen. *A ilustrat* Enciclopedia zmeilor *a lui Mircea Cărtărescu.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

Adina POPESCU

Ce au în comun un druid, un oracol și un necromant?

Echipa mea de mercenari din Atlantica Online este alcătuită din: o vrăjitoare (de modă veche, călare pe o mătură), un erou din Grecia Antică, o vampiriță care cîntă la o mandolină, un druid, un oracol (de fapt, o „oracoliță“ destul de sexi, cu pantofi cu toc șic), un necromant și un soi de arhanghel, cu aripi și cu o sabie. Caracterul meu – Indus, supereroul creat de mine care îi conduce pe cîmpul de luptă pe toți acești războinici atît de diferiți, se luptă cu un fierăstrău, iar principala lui vrajă (învățată din cărți pe care le cumperi de la Market) se numește Chainsaw, adică Drujba. Se deplasează cu o motocicletă SF, pentru că n-am avut suficient gold cu care să-i cumpăr un dragon, și aproape în fiecare zi face un raid – Labyrinthos, în care împreună cu alți bravi eroi, îl ucide pe Minotaur.

Atlantica Online este un cunoscut MMORPG (adică un role-playing game online, cu mai mulți jucători) a cărui poveste este legată de o istorie alternativă a lumii, cu teme mitologice și elemente de steampunk. Mai exact, explorînd continente care există în realitate, cum ar fi Africa, Europa sau America de Nord, întîlnești aici, de-a valma, cam de toate: de la elfii din Yggdrasil, vampirii din castelul Bran (un cîmp de bătălie important în joc, am senzația că mulți dintre programatori au fost, de fapt, români), unde însuși Dracula este un boss de level 60 pe care trebuie să-l căsăpești. Există în joc și un oraș care se numește Bucharest și aparține unei ghilde din Polonia, în vreme ce ghilda românească RoPower stăpînește undeva prin Asia. Atlantica este jocul pe care-l joc de aproape doi ani, cu consecvență și cu o oarecare dependență, fără să mă deranjeze tot acest amestec aparent kitsch, însă, de fapt, extrem de amuzant de creaturi și de motive fantasy sau mitologice. Odată cu trecerea timpului, la fel ca și ceilalți jucători, nici nu m-am mai gîndit serios la povestea jocului și la proveniența moștrilor pe care îi ucid (că sînt troli, mafioți din Detroit sau călugări franciscani), m-a interesat doar cît de puternici sînt (în termeni de joc: level, HP, AOE) sau cum să am armuri mai bune și arme mai performante. M-am obișnuit atît de tare cu lumea din Atlantica (deși joc mult mai puțin decît alții care petrec 6-8 ore pe zi în joc), încît uneori viața mea reală și cea virtuală încep să se amestece: de pildă, cînd reușesc să vînd la Market niște pene de pasăre Phoenix și fac rost de mai mult gold, mă gîndesc că ar fi cazul să-mi plătesc facturile la gaze sau energie electrică în rl (real life, cum se vorbește pe chat-ul din joc) sau merg pe stradă refăcînd mental anumite misiuni și întrebîndu-mă unde am greșit.

Vîrsta medie a jucătorilor împărțiți în ghilde și națiuni este nu 16-18, așa cum vă așteptați probabil, ci 25-30 de ani. Categoric, Atlantica Online nu este un joc pentru puștani, e mult prea complex (ca joc, nu ca poveste), ca să prindă la vîrste mai mici. Am cunoscut aici un antreprenor din Texas, un instalator polonez (pe bune!), un agent de pază belgian, un mecanic, amator de curse de motociclete din Indonezia, o rusoaică măritată, casnică, un poet bulgar, mai mulți IT-iști din State (unul român care a emigrat), un pensionar canadian de 65 de ani. În general, socializarea se rezumă la performanțele din joc, însă uneori mai vorbim pe chat și de viețile noastre reale, de familii, unii chiar de copiii lor. Odată, șeful ghildei din care făceam parte – Gandamar, asiatic, se pare și jucător înverșunat de vreo patru ani, m-a întrebat care este semnificația numelor mercenarilor mei (ca să-i personalizezi, poți să le dai ce nume vrei). Adică, ce înseamnă Artemis, Odysseus, Thor sau Morrigan? (nume banale, cam clișeistice, pe care le alesesem în funcție de presupusa obîrșie a fiecărui mercenar). M-a surprins, credeam că orice copil de 10 ani ar fi știut așa ceva! Gandamar avea 29, era expert în misiuni de

© T. Banuș

genul – „Save Helen!“ („Salveaz-o pe Elena din Troia!“), însă nu avea curiozități dincolo de joc și îl aborda inginerește ca pe o partidă de dame, în care piesele în sine nu reprezintă nimic, contează doar ce mutări poți face cu ele. Altădată, un jucător din Anglia a fost uimit cînd i-am spus că, în România, există în realitate Castelul Bran. „Oau! Și se poate vizita? Credeam că e doar o legendă!“ Așadar, se pare că intrăm într-o eră în care poveștile mai funcționează doar din punct de vedere „tehnic“, personajele își pierd semnificația inițială și constituie doar o bază pentru mitologii personale, în care fiecare își poate crea un supererou. Cine știe cum, peste 10-20 de ani, într-un alt joc, mai performant, Gandamar, celebrul vrăjitor din Atlantica Online, va exista ca personaj, va fi un boss creat în joc, cu care să te bați... În lumea virtuală orice este posibil, o mitologie preexistentă poate genera o alta nouă, surprinzătoare.

Reciclate la infinit, toate aceste personaje au devenit treptat niște clișee comerciale.

O invazie magică

Primele cărți „fantasy“ ale copilăriei mele (pe vremea cînd nu știam că fantasy e un gen literar) au fost „Legendele Olimpului“, repovestite de Alexandru Mitru. Creaturi fabuloase precum hidra din Lerna sau Cerber, cîinele cu trei capete, populau jocurile noastre din spatele blocului, în care ne împărțeam roluri de zei și de eroi ai Greciei Antice. Scoase din context, rupte de credințele și cultura unei civilizații care existase în realitate (nici un copil nu citea pe atunci și notele de subsol despre politeism, nu știu care sit arheologic și trimiteri la geografia reală, de zilele noastre), toate aceste legende își pierdeau apartenența și erau pentru noi doar niște minunate povești universale, în care existau magie, acțiune, ceva romance, lupta între bine și rău, ca în orice basm. De aceea ne jucam de-a zeii, așa cum copiii de astăzi se joacă de-a Harry Potter.

Prima carte fantasy adevărată pe care am citit-o (și recitit-o de cel puțin zece ori) a fost *O poveste cu un hobbit* a lui Tolkien, apărută printr-o minune în seria „Biblioteca pentru toți copiii“ de la Editura Ion Creangă. Aici am făcut cunoștință cu un cu totul alt tip de mitologie, total diferită față de cea din *Legendele Olimpului*. O mitologie inventată, e adevărat, dar care avea ca sursă de inspirație miturile și poveștile nordice și anglo-saxone. I-am întîlnit pentru prima dată pe troli, gnomi, enți și dragoni, dar mai ales pe elfi, iar de elfii lui Tolkien nu ai cum să nu te îndrăgostești din prima, au o magie a lor care, surprinzător, a rămas intactă chiar și în filmele cu superefecte de mai tîrziu – seria *Lord of the Rings* (se știe că de regulă filmul „strică“ imaginea pe care ți-o faci din carte). Așadar, citind pe la 12 ani povestea hobbitului Bilbo Baggings, nu-mi puteam imagina, desigur, invazia de elfi, vampiri și dragoni care va urma 15-20 de ani mai tîrziu. Reciclate la infinit, toate aceste personaje au devenit treptat niște clișee comerciale. Ele vînd cărțile pentru copii și, ca și în cazul jocului meu Atlantica online, povestea în sine – valoarea și profunzimea ei – începe să conteze prea puțin. Se creează trend-uri: după megasucces-ul Harry Potter, ies pe bandă rulantă povești cu vrăjitori buni și răi (care se ascund sub aparențele unor oameni obișnuiți, care își descoperă întîmplător puterile magice și nu știu ce să facă cu ele, care urmează o școală, ucenicie etc. etc. – imitații ale lui Harry). Seria „Eragon“ dă liber la poveștile cu dragoni de toate tipurile. Seria „Amurg“ – o telenovelă cu vampiri, în opinia mea – (re)definește o poveste veche de cînd lumea: iubirea dintre o muritoare și un nemuritor (de preferat, periculos, magic, cu colți). Urmează o avalanșă de romănașe siropoase pentru adolescenți, în care aceleași gen de fată (frumușică, inocentă, cumva inadaptată) se îndrăgostește de alți vampiri, vîrcolaci sau de diferiți monștri care pot da dovadă de tandrețe și umanitate. În tot acest peisaj cu întîmplări magice (și finaluri) care se repetă, o excepție ar fi saga lui R.R. Martin – *Cîntec de gheață și foc*, mai degrabă o serie de romane cavalerești decît fantasy, în care primează povestea, iar magia e bine temperată, și nu într-un exces care îl poate duce pe cititor la un overdose. Iar ca o replică mai pragmatică și poate pentru a stopa invazia acestor creaturi magice cîrpite și debusolate, la modă sînt acum și romanele realiste pentru copii (vezi *Jurnalul unui puști*, care nu este însă cel mai valoros exemplu, ci cel mai popular), poveștile din rl (real life, desigur... pe care nu am abandonat-o încă de tot) care ridică probleme reale ale copiilor moderni, legate de inadaptare, discriminare, familii disfuncționale etc. Acestea, mai nou, sînt cărțile pentru copii cele mai premiate, însă nimic n-are totuși farmec fără un strop de magie.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Doar de Crăciun?

Prin campania „Ia-mă acasă de Crăciun", inițiată de Televiziunea Română, românilor li se propune ca de sărbători, să invite în casa și la masa lor un copil dintre miile de copii aflați în centrele de plasament.

Dincolo de efectul direct, acela de a dărui unor copii necăjiți cîteva clipe de bucurie, petrecînd un Crăciun în orice caz mai vesel și mai bogat decît cel din centru, organizatorii campaniei au mai mizat și pe un efect colateral: încurajarea adopțiilor. Cu alte cuvinte, inviți un copil acasă pentru cîteva zile de distracție și mai-mai că ți-ai pune semnătura de părinte adoptiv pe certificatul lui de naștere.

Sigur, ideea Televiziunii Române trebuie să fi pornit de la un gînd generos: oricine vede condițiile dure din casele de copii, personalul insuficient pregătit și insuficient numeric, mîncarea puțină și proastă, lipsa de afecțiune și de interes real cu care copiii sînt tratați zilnic, poate spune cu mîna pe inimă că fie și numai cîteva ore petrecute într-o casă omenească sînt o binecuvîntare.

Dincolo de asta, însă, gîndul generos și intențiile bune capătă culori îndoielnice. Încerc să îmi imaginez scenariul pe care mizează organizatorii campaniei. Care sînt așteptările lor: niște adulți vin în centrele de plasament și aleg, așa, la întîmplare (?), un copil căruia îi propun să petreacă sărbătorile cu ei. În cel mai bun caz, adulții vor primi o scurtă informare despre istoricul medical al copilului și nevoile lui. În cel mai rău caz, adulții generoși nu vor fi subiectul unei minime anchete sociale, care să ateste, măcar frugal, că ar putea avea grijă de un copil care nu e al lor. Îl țin două-trei zile, îi dau de mîncare, îi dăruiesc jucării și-l returnează, melancolic, centrului de plasament.

Din păcate, pentru ca ideea generoasă să aibă efecte pe măsură, lucrurile nu pot merge atît de simplu: nu poți „împrumuta" un copil de sărbători, așa cum împrumuți un ornament de brad, avînd singura grijă să-l returnezi intact. Un copil nu are nevoie numai de ciocolată, trenulețe și visuri despre un cămin ideal. El are nevoie chiar de un cămin. Și de siguranța zilei de mîine. Și de protecție. Și de afecțiune constantă. Și toate astea nu numai în jurul globurilor de Crăciun. Cîteva zile, doar, petrecute cu un simulacru de familie adoptivă-pe-termen-foarte-foarte-scurt pot aduce mai curînd deziluzii, decît bucurie.

Nu poți „împrumuta" un copil de sărbători.

O soluție ar fi ca familiile generoase să petreacă un timp, de sărbători sau nu, cu copiii, chiar în centrele de plasament, unde să împodobească împreună bradul, să pregătească masa, să participe la viața reală a celor mici, nu să le ofere una iluzorie. Sau să meargă în parcuri, orășele ale copiilor, săli de teatru sau de cinematograf, librării, terenuri sportive. Mi se pare o ofertă cu mult mai onestă, care nu promite mai mult decît poate da. Ar fi bine ca familiile generoase să se gîndească, înainte de a avea inițiative enorme în privința copiilor abandonați, dacă pot face eforturi pentru ei pe termen lung, eforturi care înseamnă, dincolo de bani și mîncare, preocupare și afecțiune.

Lucrul cel mai greu de oferit unui copil aflat în centrul de plasament, adică unui copil abandonat, este predictibilitatea viitorului. Certitudinea că va fi iubit și protejat orice s-ar întîmpla, orice ar face. Fericirea familială, strict secvențială, trăită de Crăciun nu-i va aduce decît îndoieli: dacă m-a luat o dată, mă va mai lua? Și dacă nu, de ce? Și dacă da, pentru cît timp? În ăst timp, adultul generos o dată poate s-a răzgîndit. Poate a uitat. Poate nu mai poate, pur și simplu.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Crăciunul în cîntece

Imaginea standard-idilică a Crăciunului, cea la care aspirăm cu toții, zice-se, e, printre altele, cea pe care cîntecele de Crăciun, cele binecunoscute, o impun. Le auzim de atîtea ori, cînd ne e lumea mai dragă, încît nu rezistăm și, pînă la urmă, ne dorim să trăim ca-n ele, măcar parțial.

O posibilă imagine e una de interior, cu un foc la care se prăjesc castane (a căror aromă o simți), o bucătărie în depărtare, unde se coace curcanul (varianta americană...), ceva vîsc pentru partea romantică, un moș încărcat – pentru cea ușor mai pragmatică, colinde pentru accentul sacru; precum și puțin frig, mai curînd sugerat: *„Chestnuts roasting on an open fire / Jack Frost nipping at your nose / Yuletide carols being sung by a choir / And folks dressed up like Eskimos. / Everybody knows a turkey and some / Mistletoe help to make the season bright. / (...) They know that Santa's on his way / He's loaded lots of toys and goodies / On his sleigh."* („The Christmas Song")

Imagine care, dacă lucrăm la ea, e musai să ne întrețină o bună dispoziție de sezon, altfel cuviincioasă, dar aptă să ne facă să uităm de trecerea timpului: *„Deck the halls with boughs of holly, Fa la la la la la la la! / 'Tis the season to be jolly / (...) Don we now our gay apparel / (...) Troll the ancient Yuletide carol!"* („Deck the Halls")

Și la care trebuie să ne străduim să ajungem, de oriunde am fi. Măcar la nivel simbolic, Crăciunul acasă este un deziderat acreditat: *„Christmas Eve will find me / Where the love light gleams / I'll be home for Christmas / If only in my dreams."* („I'll be home for Christmas")

Acasă pot apărea diverse confuzii între cei apropiați și Moș Crăciun. Acesta, de pildă, poate încerca s-o sărute pe mama copilului-„narator": *„I saw Mommy kissing Santa Claus / Underneath the mistletoe last night / (...) Oh, what a laugh it would have been / If Daddy had only seen / Mommy kissing Santa Claus last night."* („I saw Mommy Kissing Santa Claus")

Suprapunerea imaginii lui Santa Claus cu cea a „bărbatului familiei" e mai vizibilă în „Santa Baby" (recunosc, preferatul meu...). Aici, vocea feminină îi cere Moșului cadouri foarte scumpe, precum o haină de blană, o mașină, un iaht, o mină de platină și... un inel: *„Santa baby, just slip a sable under the tree for me; / Been an awful good girl, Santa baby, / And hurry down the chimney tonight / (...) Santa baby, I want a yacht and really that's not a lot / Been an angel all year."*

Desigur, Moșul poate rămîne cel clasic, din cîntecele *comme il faut*, adresate copiilor, care trebuie să țină cont de el și de morala impusă de acesta în comportamentul lor: *„You better watch out / You better not cry / Better not put / I' m telling you why / Santa Claus is coming to town / He's making a list / And checking it twice / Gonna find out / Who's naughty and nice."* („Santa Claus is coming to town")

Calul lui Făt-Frumos, în varianta Moșului, e renul Rudolf, inițial jenat de nasul lui roșu. Apoi, acesta devine un far călăuzitor, ca un fel de stea de Crăciun în variantă *cartoon: „Rudolph, the red-nosed reindeer / Had a very shiny nose / And if you ever saw it / You would even say it glows. / (...) Then one foggy Christmas Eve, Santa came to say: / «Rudolph with your nose so bright, / won't you guide my sleigh tonight?»"*

Am lăsat special la urmă dimensiunea, în sfîrșit, religioasă, din anumite cîntece. Adevărata semnificație a Crăciunului e cîntată pe diverse tonalități, unele mai entuziaste, lăudînd nu doar Nașterea Domnului, ci pacea, mila și înțelegerea: *„Hark! the herald angels sing, / «Glory to the newborn King!« / Peace on earth, and mercy mild, / God and sinners reconciled"* („Hark! The Herald Angels Sing"); altele mai sobre, într-o poezie a bucuriei spiritualizate: *„Silent night, holy night! / All is calm, all is bright. / Round yon Virgin, Mother and Child. / Holy infant so tender and mild, / Sleep in heavenly peace." („Silent night")*

Sigur că sus-amintitele nu sînt, nici pe departe, singurele cîntece de Crăciun. Dar, împreună, adunîndu-și ingredientele, construiesc imaginea Crăciunului din cărți poștale.

Selma IUSUF

legende urbane

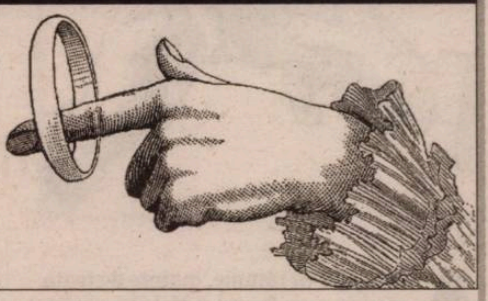

Bulevardul prințeselor

Un băiețel cu fața verde și cu vîrful nasului pictat în negru merge amărît, cu capul în pămînt, lîngă maică-sa. Pe cap are un fes de Moș Crăciun, peste costumul la fel de verde poartă o haină groasă, de fiș albastru. Din mînecile hainei ies un soi de mănuși păroase, cu degete lunguiețe, verzi, de asemenea. E un Grinch de la serbare. Tone de probleme par a se fi abătut peste umerii mici ai băiețelului care-și tîrșîie de voie, de nevoie, cizmele, în urma maică-sii. Un Grinch real e un Grinch supărat. Bărbia îi tremură sub vopseaua verde de pe față, e gata-gata să plîngă, și-mi imaginez deja cum șiroaiele calde de lacrimi o să-i distrugă masca și o să înceapă să-i curgă, verzi, pe bărbie. „Mai întîi mergem la bunica să te vadă și apoi îl luăm pe Matei", o aud pe mamă spunînd, și atunci mi se deslușește și motivul supărării cumplite a copilului. Întîlnirea – pesemne mult așteptată – cu acel Matei se mai amînă un pic pentru că trebuie să facă un act de prezență. Costumul de Grinch trebuie arătat mai întîi bunicii. Băiețelul verzui e nemulțumit de ocol și probabil că o să se mîrîie și în vizită, indiferent de cîte prăjituri îi va pune bunica în față.

Vine drept spre mine, de mînă cu taică-su, pe bulevardul luminat ca ziua. O apariție neverosimilă pe trotuarul care mișună de hainele negre și cenușii ale trecătorilor. Crăiasa Zăpezilor plutește în niște cizme de un alb orbitor, tivite cu o blană la fel de albă, moale. Cizmele, care par moi ca șervețelele, sînt bătute de poalele înfoiate ale unei rochii pline și ea de steluțe argintii și borduri de puf alb. Peste rochie are o haină scurtă, roșie. O piesă de îmbrăcăminte mundană, care nu reușește să fărîme bula de magie în care e înconjurată fetița asta de vreo 4-5 ani. Cineva i-a făcut bucle, și părul mătăsos, de un castaniu cald, îi atîrnă pe umeri. Sînt niște bucle cărora în limbaj simplu li se mai spune și „sarmale". Niște tuburi prelungi de păr, care saltă elastic în mers. Fetița e extrem de serioasă și pare că nu ia în seamă nimic din ce se întîmplă în jurul ei. Taică-su vorbește tare la telefon și rîde. Singura ei legătură cu lumea nefermecată e mîna părintelui, pe care o ține strîns cu degetele subțiri, înmănușate tot în alb. Ține ochii în jos și pare vrăjită de volutele pe care le face poala bogată a rochiei. E fericită, dar fericită într-un mod solemn, așa cum probabil că le stă bine zînelor, reginelor și crăieselor. Pe Magheru, pe înserat, plutea o zînă adevărată.

Trec pe lîngă geamurile luminate cu o lumină caldă, ale unei crîșme oarecare. Ceva îmi agață coada ochiului și mă întorc din drum să privesc mai bine. Înăuntru, în încăperea aglomerată, dintre capetele mesenilor răsare o pereche bej de coarne de ren. Se mișcă în stînga și-n dreapta, tresară și încuviințează energic de mai multe ori. Văd doar ceafa renului. E o fată brună, cu coc. Singura cu coarne din întreaga încăpere, dar în perioada asta, nimănui nu-i pasă. O comandă de ciocolată caldă de la cineva cu niște coarne de pîslă bej pe cap e o comandă la fel de bună ca oricare alta.

La un mall au amenajat un spațiu special, în care un Moș Crăciun a fost așezat pe un soi de imitație de jilț. În jur au răspîndit niște perne pe care zac copii de diverse vîrste. Moșul închiriat ține pe genunchi două fetițe și vorbește la un microfon. După voce, pare un moș tînăr. Ambele fetițe vor tablete. Moșul se apucă să le promită, fără să vadă semnele disperate ale părinților. Prin preajmă, angajați și ei să anime copiii, doi băieți de vreo 19-20 de ani au fost îmbrăcați în globuri. Am rîs realmente cu lacrimi cînd i-am văzut, apoi mi s-a făcut milă de ei. Imaginați-vă pe cineva cu trupul sferic – globul –, din care ies, ca niște bețe, mîinile și picioarele. Și capul cu o tichie făcută să arate ca atîrnătoarea de care legi globul de brad. Globurile astea vii erau pictate. Unul – roșu cu reni, căsuțe care scot fum pe coș și un brad nimerit fix acolo unde ar fi trebuit să fie fundul. Celălalt sclipea amarnic, din zeci de fulgi de zăpadă cu ștrasuri. Complicate sărbători.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

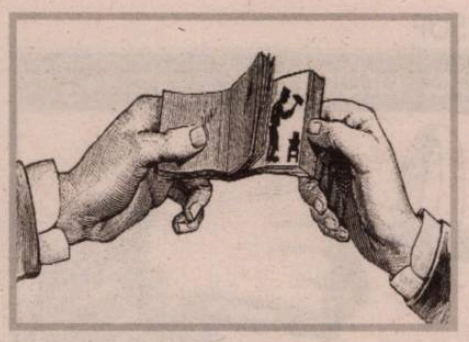

Marius CHIVU

feedbook

Bilanț 2013

Anul 2013 va rămîne, înainte de toate, anul în care Premiul Nobel s-a acordat pentru prima dată unui autor de proză scurtă. Ca şi în cazul multor alţi scriitori premiaţi cu Nobel în ultimele două decenii, Alice Munro era tradusă, în momentul distincţiei, în limba română, cu o singură carte: *Prea multă fericire* (trad. Ioana Opaiţ, Editura Litera). Profit de ocazie să şi recomand această colecţie de ficţiune coordonată de Cristina Vidraşcu Sturza la Editura Litera, unde au fost traduşi mulţi scriitori buni şi foarte buni, printre care David Vann, Sebastian Faulks, Sarah Hall sau Hilary Mantel. Altfel, pentru a mai rămîne în zona prozei scurte, anul acesta s-au tradus, ca şi anul trecut, puţine volume de povestiri, şi fac repede o listă cu ce merită citit, unele fiind însă reeditări: David Vann, *Legenda unei sinucideri* (trad. Justina Bandol, Editura Litera), Andrés Barba, *Buna intenţie* (trad. Luminiţa Voina-Răuţ, Editura Vellant), Donald Barthelme, *Şaizeci de povestiri* (trad. Emil Niculescu, Editura Univers), Pino Roveredo, *Să-mi dai de ştire* (trad. Aida Ferencz, Editura RAO), Erica Olahova, *Nu vreau să mă întorc printre morţi* (trad. Gabriela Georgescu, Editura Curtea Veche), Ilf şi Petrov, *Atitudine dispreţuitoare faţă de stomac* (trad. Adriana Liciu, Editura Polirom), Karel Capek, *Povestiri dintr-un buzunar & Povestiri din celălalt buzunar* (trad. Radu Albala, Alexandra Toader, Ihor Lemnji şi Iulia Soare, Editura Curtea Veche), precum şi două antologii foarte interesante, una de proză cehă contemporană – *Coama leului pe pernă* (trad. Helliana Ianculescu şi Lidia Nasincová, Editura ARC), cealaltă din clasicii ruşi – *Iarnă rusească* (trad. Diana Iepure, Editura Ratio et Revelatio).

Şi pentru poezie, 2013 a fost un an slab, poate cel mai slab din ultimul deceniu.

În ceea ce ne priveşte, antologia editată de mine *Best of. Proza scurtă românească a anilor 2000* (Polirom), cu o selecţie de 23 de povestitori dintre cei debutaţi cel mai devreme în preajma anului 2000, cu toată lipsa de modestie, cred că este o apariţie importantă în 2013. Dar asta şi pe fondul unui an literar în general slab, foarte slab. Doar două cărţi de proză scurtă notabile: Anatol Moraru, *Confesiunea unui loser* (Casa de Pariuri Literare) şi Varujan Vosganian, *Jocul celor o sută de frunze* (Polirom), şi doar cîteva romane: Florin Lăzărescu, *Amorţire* (Polirom) şi Marin Mălaicu-Hondrari, *Lunetistul* (Polirom) – ambele însă situate la limita mediană a aşteptărilor –, Călin Torsan, *Plasterca* (Casa de Pariuri Literare), Lavinia Bălulescu, *La mine-n cap* (Cartea Românească) şi Liliana Corobca, *Kinderland* (Cartea Românească), plus alte cîteva asupra cărora nu mă pot pronunţa încă, dar care cred că merită menţionate: Ruxandra Cesereanu, *Un singur cer deasupra lor* (Polirom), Doru Pop, *O telenovelă socialistă* (Polirom), Ioan T. Morar, *Negru şi Roşu* (Polirom) şi Tatiana Niculescu Bran, *Povestea domniţei Marina şi a basarabeanului necunoscut* (Cartea Românească). În ceea ce priveşte proza, 2013 a fost anul romanului gay, nu mai puţin de trei cărţi având acest subiect: Dora Pavel, *Do Not Cross* (Polirom) – acesta fiind probabil şi cel mai bun roman al anului; Adrian Schiop, *Soldaţii* (Polirom) şi Adrian Teleşpan, *Cimitirul* (Herg Benet). O menţiune specială – romanul rămas neterminat al lui Gheorghe Crăciun, *Femei albastre* (Polirom).

Şi pentru poezie, 2013 a fost un an slab, poate cel mai slab din ultimul deceniu. În primul rînd, foarte multe reeditări – ceea ce este bine. Antologii colective: *La început a fost dialogul. Grupul de acţiune Banat şi prietenii* (antologie de Corina Bernic şi Ernest Wichner, Polirom), *Născut în '58* – Adrian Alui Gheorghe, Vasile Gârneţ, Liviu Georgescu, Bogdan Ghiu, Ioan Es. Pop, Nicolae Ţone, Lucian Vasilescu, Radu Voinescu şi Varujan Vosganian (Cartea Românească), plus *Cele mai frumoase poeme din 2012* (coord. Claudiu Komartin şi Radu Vancu, Tracus Arte); antologii de autor: George Almosnino, *Fotoliul verde. Antologie de poezie 1971-1995* (Paralela 45); Matei Albastru, *Glorie. 1968-2006* (Pandora M); Liviu Antonesei, *Un taur în vitrina de piatră. Antologie lirică 1977-2012* (Adenium, 2013), Aurel Dumitraşcu, *O mie şi una de picioare verzi* (Tracus Arte), Daniel Bănulescu, *În Şerpărie* (Tracus Arte), Virgil Mazilescu, *O precizie cu adevărat înspăimîntătoare* (Tracus Arte), dar şi recuperări/reeditări de volume individuale: Alexandru Muşina, *Lucrurile pe care le-am văzut* (Tracus Arte), Ion Mureşan, *Cartea de iarnă* (Charmides) sau ineditul Petre Stoica, *Unsprezece adnotări lirice la covoarele Şerbanei* (Brumar). Vor mai fi fiind şi altele.

La capitolul volumelor noi de poezie, am reţinut: Angela Marcovici, *Intimitate* (Charmides), Emil Brumaru, *Rezervaţia de îngeri* (Humanitas), Ioana Nicolaie, *Autoimun* (Cartea Românească), Claudiu Komartin, *Cobalt* (Casa de editură Max Blecher), V. Leac, *unchiul este încîntat* (Charmides) şi Dan Sociu, *vino cu mine ştiu exact unde mergem* (Tracus Arte), deşi aceasta cu greu poate fi numită „carte". De altfel, am remarcat în ultimii ani subţirimea, şi la propriu şi la figurat, a cărţilor de poezie; oricum, anul acesta nici măcar un singur debut nu mi se pare de reţinut.

În mod paradoxal, cele cîteva traduceri din poezia străină au însemnat mult mai mult. În primul rînd, cartea de debut a suedezei Athena Farrokhzad, *ALBDINALB* (trad. Svetlana Cârstean şi Raluca Ciocoiu, Pandora M) – titlu lîngă care nu stă nici o carte românească de poezie de anul acesta; John Berryman, *Cîntece vis* (trad. Radu Vancu, Casa de editură Max Blecher & Armanis), Rilke, *Cornul abundenţei* (trad. Şerban Foarţă, Humanitas), plus antologia Festivalului Internaţional de Poezie de la Sibiu – *Poetrix is Smart* (coord. Radu Vancu, Armanis).

2013 a fost însă un an bun pentru cărţile de interviuri: reeditarea *Despre interior-exterior – Gellu Naum în dialog cu Sanda Roşescu* (Paralela 45), Andrei Pleşu, *Din vorbă-n vorbă* (Humanitas), Răzvan Petrescu, *Variaţiuni pe o temă de Vater-Puccini* (Curtea Veche), *Naraţiunea de a fi – Robert Şerban în dialog cu Şerban Foarţă* (Humanitas), Marius Constantinescu, *Profil. Poveste. Personaj* (ART), *Cartea ca destin* – Daniel Cristea-Enache în dialog cu Dan C. Mihăilescu (Humanitas), *Ce a fost – cum a fost. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache* (Polirom) şi acelaşi Daniel Cristea-Enache, cu *Literatura de azi. Dialoguri pe net* (Polirom), plus volumul cu 27 de interviuri luate de mine în ultimul deceniu – *Ce-a vrut să spună autorul* (Polirom).

La nonfiction, aş menţiona trei cărţi: Adriana Babeţi, *Amazoanele. O poveste* (Polirom) – cea mai aşteptată şi probabil cartea anului; Gabriel Liiceanu, *Dragul meu turnător* (Humanitas) şi Alexandru Matei, *O tribună captivantă. Televiziune, ideologie, societate în România socialistă – 1965-1983*

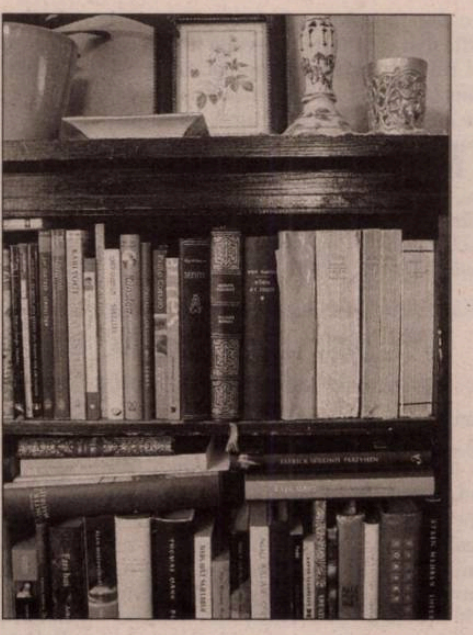

(Curtea Veche). Eseistica literară a continuat trendul bun al anilor precedenţi şi, fără pretenţia că menţionez tot ce merită, reţin cîteva titluri remarcabile: mai întîi, Antonio Patraş, în mare formă, cu *E. Lovinescu şi modelele româneşti şi europene ale criticii literare interbelice* (MNLR) şi cu *Scriitorul şi umbra sa. Geneza formei în literatura lui E. Lovinescu* (două volume, Institutul European), Eugen Pavel, *Arheologia textului* (Casa Cărţii de Ştiinţă) şi Bogdan Creţu, *Inorogul la Porţile Orientului. Bestiarul lui Dimitrie Cantemir* (două volume, Institutul European). De altfel, imaginarul occidental/oriental a fost elementul comun al eseisticii în 2013: Roxana Patraş, *Cîntece dinaintea decadenţei. A.C. Swinburne şi declinul Occidentului* (Timpul), Cătălin Ghiţă, *Orientul Europei romantice. Alteritatea ca exotism în poezia engleză, franceză şi română* (Tracus Arte), Grete Tartler, *Islam. Repere culturale. Proba Orientului* (Paralela 45) şi Corina Ciocârlie, *Un ţărm îndepărtat. Seducţia frontierelor, frontierele seducţiei* (Cartea Românească), plus Andrei Bodiu, *China. Jurnal în doi timpi* (Tracus Arte).

La categoria cărţilor inclasabile, am două favorite: Daniel Vighi, *Istoria din cutia de pantofi* (Cartea Românească) – un mix de istorie, memorialistică şi ficţiune, şi *Prima dată. Ultimul volum al seriei* (coord. Laura Albulescu şi Andra Matzal, Editura ART) – la fel, un amestec de antropologie, memorialistică, jurnalism, ficţiune şi poezie, finalul probabil al celei mai originale serii iniţiate la noi în ultimii ani.

În final, ţin să menţionez, din nou, festivalurile în care cred: Festivalul de Poezie de la Bistriţa şi Festivalul Internaţional de Literatură din Bucureşti (FILB), cu fratele mai mic de la Timişoara – FILTM; şi să salut, firesc, ediţia de debut a FILIT-ului de la Iaşi.

P.S. Tot în 2013, după 8 ani şi 89 de numere, revista *Dilemateca* şi-a încetat apariţia în varianta print.

PUBLICITATE

„Traducerea e un act de iubire“

– interviu cu Athena FARROKHZAD –

Poetă, critic literar şi traducătoare, Athena Farrokhzad s-a născut la Teheran în 1983 şi, la scurtă vreme după, s-a mutat împreună cu părinţii la Stockholm. ALBDINALB, *volumul ei de debut, a apărut recent la Editura Pandora M, în colecţia „Cercul poeţilor apăruţi“, în traducerea Svetlanei Cârstean şi a Ralucăi Ciocoiu.*

Ai simţit în vreun moment că ai scris o altă carte, de vreme ce ai trecut-o şi prin franceză, pentru a putea fi tradusă de Svetlana Cârstean?

Pentru mine, scrisul în sine e o traducere. Cred că fiecare strat al unei lucrări literare e o traducere – de la experienţă la semn, apoi traducerea în sensul formal, care e tot transformarea unui semn într-un alt semn. Traducerea unei cărţi e cel mai mare dar pe care ţi-l poate face cineva; e un act de iubire să traduci. Cînd am tradus un autor, am avut sentimentul de plonjare în text şi de transformare în ceva ce nu aş fi putut deveni după nici o altă activitate; aş spune chiar că traducerea e cea mai bună lectură pe care ai putea-o primi. Mi-amintesc că atunci cînd lucram cu traducătorii, îmi puneau cele mai imposibile întrebări: „De ce ai ales cuvîntul ăsta?“, „Această construcţie ce implică?“, „Această descriere ce vrea să spună?“... De multe ori, poţi spune la ce te-ai gîndit şi poţi oferi povestea din spate a poemului, dar uneori, pur şi simplu nu ştii. Am avut experienţa asta de multe ori – cineva te întreabă de ce ai ales ceva, şi tu spui: „Aaa, asta e o întrebare bună!“

Bănuiesc că şi părinţii tăi au citit cartea. Ce au zis? Nu spui lucruri rele despre familia ta, dar ceea ce le pui în gură îi poate face să arate rău în ochii celorlalţi.

În timp ce scriam, m-am gîndit destul de mult la cum va fi primită cartea de către părinţii mei. Am încercat să las gîndul ăsta deoparte, numai că, uneori, cînd scrii, încerci să răspunzi criticilor înainte ca ele să existe. Cartea a apărut în februarie 2013; de Crăciun i-am anunţat că am semnat un contract pentru o carte. M-am gîndit mult la asta. Ce fac scriitorii de fapt – scriu ceva, de multe ori e personal, folosesc material din vieţile lor şi apoi merg la oamenii de care s-au folosit cumva şi spun: „Ştii, n-ai nici un drept să reacţionezi pentru că e ficţiune.“ Urăsc chestia asta! Mi-amintesc că Svetlana mi-a spus, la un moment dat, şi cred că e adevărat: un scriitor poate scrie orice vrea, poate folosi orice, dar trebuie să fie conştient de faptul că a trădat pe cineva. Nu poţi trăda oamenii şi apoi să le spui că e ficţiune. Trebuie să îţi asumi că asta ai făcut. Dacă ai spune: „Am folosit asta, dar nu poţi să reacţionezi, că oricum e ficţiune“, e un mod de a nu lua în serios literatura.

Le-am spus, aşadar, de Crăciun, dar nu le-am spus nimic despre conţinut. Cînd a apărut cartea, le-am trimis-o – trei exemplare, pentru mama, tata şi fratele meu. Reacţiile lor au fost incredibile. M-am gîndit, cînd i-am auzit, că ar putea fi foarte bine versuri din carte. Mama nu a zis nimic. Nu a comentat conţinutul cărţii în vreun fel, dar este foarte mîndră, postează pe Facebook tot ce apare despre carte şi i-a pus pe colegii ei să o cumpere. Ceea ce îmi place, e felul ei de a răspunde. Apoi, fratele meu – e-aşa de dulce, are 23 de ani, mi-a spus că nu a înţeles totul, dar că i-au plăcut unele părţi din carte. Am încercat să îi spun că seamănă cu el, dar e şi ceva inventat, şi el a spus: „De ce îmi spui asta, mă cunosc şi ştiu că nu sînt fratele din carte pentru că ştiu că nu am spus lucrurile alea.“ Iar tata – de fapt, fratele meu mi-a spus că tata l-a întrebat: „Înţelegi care e imperativul moral care poate fi găsit în această poveste? Eu nu înţeleg.“

Aş minţi dacă aş spune că recunoaşterea nu mă face fericită.

Ai cîştigat de curînd Premiul Karin Boye. Nu e ca şi cum scrii pentru premii, dar sînt şi ele importante; ce impact au asupra ta?

Aş minţi dacă aş spune că recunoaşterea nu mă face fericită pentru că mă face. Dar sînt şi foarte critică la adresa sistemului de premii. În Suedia avem foarte multe premii literare şi o întreagă infrastructură – oamenii sînt în comitete, organizează festivităţi, dau premii etc. În primul rînd, sînt sceptică. Pe scena culturală e atîta circ în jurul premierii şi a premiilor, şi nu e la fel în alt domeniu din societate – un profesor, o asistentă medicală, un lucrător comercial nu primesc premii. De ce poezia e ceva care trebuie să primească premii? S-a naturalizat într-atîta, încît nimeni nu mai întreabă de ce poezia trebuie să primească premii, spre deosebire de alte profesii.

Premiile pentru mine sînt şi o chestiune problematică – ele iau ceva ce e, de multe ori, rezultatul unei munci colective pe care o individualizează. Cartea e rezultatul muncii multor oameni – da, eu am scris-o, dar dacă nu erau prietenii mei, care au citit-o, dacă nu era graphic designer-ul, editorul etc., ar fi fost o cu totul altă carte. Funcţia premiilor e să creeze o piaţă şi să aducă valoare pe această piaţă, ceea ce este un proces individualizator. Şi asta e o problemă pentru mine, deoarece îi face pe oameni să fie competitivi. De exemplu, există un alt premiu – Augustpriset, iar cartea mea a fost pe lista scurtă. Premiul e oferit de Asociaţia Editorilor, şi aici e o problemă şi mai mare – am relaţii conflictuale cu angajatorii.

Primeşti premii şi asta înseamnă că eşti OK cu sistemul...

Dacă critici sistemul şi vrei să arunci o piatră, am impresia că *ALBDINALB* poate fi o piatră, o arunci, şi persoana care era ţinta o ridică şi spune: „A, ce piatră frumoasă; o să o pun într-o expoziţie.“ Aşa că mi-am spus ca, data viitoare, această piatră să fie o bombă, să explodeze.

„Îmi place Paul Celan“

Spune-mi despre lecturile tale. Eşti critic literar pentru cel mai mare ziar suedez – Aftonbladet.

Obişnuiam să citesc multă poezie cînd eram adolescentă – trăiam din poezie, iubeam toţi poeţii moderniştii – francezii (Rimbaud, Mallarmé, Verlaine, Baudelaire), ruşii, americanii, toţi moderniştii. Cred, de fapt, că foarte multe femei care scriu încep prin a citi textele bărbaţilor. Apoi, am început să citesc femeile, care au devenit mai importante pentru mine decît poeţii – Karin Boye, Sappho, Virginia Woolf.

Acum, citesc poezie ebraică de după război. E doar o perioadă, dar sînt obsedată de Paul Celan, Ingeborg Bachmann, Nelly Sachs (anii '50-'60). Îi iubesc foarte mult. Nu mai suport poeţii moderniştii mari pentru că au o voce prea gălăgioasă, poezia lor chiar ţipă şi cred că e atrăgătoare cînd eşti tînăr, dar apoi devine de nesuportat, îţi vine să le spui să se domolească. Dar ce îmi place la Paul Celan şi la Nelly Sachs, de exemplu, e că textele lor sînt foarte politice, într-un sens, dar şi foarte lirice, cu cele mai joase voci cu putinţă. Sînt voceile unor oameni în suferinţă, şi-au pierdut familiile în Holocaust.

Ai scris, împreună cu Tova Gerge, Manualul postmodern pentru creşterea copiilor. *Şi e aici un sfat: „Ai grijă ca rebeliunea adolescentină să se întîmple în secvenţe ciclice: în tine, în copil, în dialect.“ Care sînt revoluţiile tale şi cum le faci?*

Cred că zilele astea nu sînt preocupată de mine însămi. Sînt foarte privilegiată, de fapt – fac ce îmi place, îmi petrec timpul cu oamenii pe care îi iubesc, merg în locuri interesante. Simt că viaţa mea e plină de înţeles, dar în sensuri diferite. Revoluţiile care mă preocupă nu sînt atît despre ce vreau eu să schimb sau să realizez în viaţa personală, cît mai mult despre societate. Şi nu mă stîrni în discuţia asta despre societate!

E primul vers din carte: „Familia mea a ajuns aici într-o tradiţie marxistă“...

Percepţia voastră despre Suedia o identifică cu acest paradis social-democratic, cu un stat puternic, dar nu mai e aşa, a fost pînă la începutul anilor '90. Avem un guvern de dreapta din 2006 şi, statistic vorbind, Suedia e o ţară care a devenit foarte rapid privatizată în anumite sectoare. E un dezastru. Acum, avem un partid fascist în Parlament şi vom avea alegeri la anul – partidul de dreapta a cîştigat de două ori la rînd alegerile şi asta nu s-a întîmplat niciodată în toată istoria ţării. Vînd societatea! Asta e revoluţia care mă preocupă – aceste probleme politice şi politica de migrări.

Versurile mele favorite sînt: „Fratele meu a spus: Nu sîntem nimic altceva decît suma rănilor pe / care limba ni le face / Suma rănilor pe care noi le facem.“ Care sînt rănile tale?

„Singura limbă în care poţi condamna crima este / limba criminalului / şi limba criminalului este o limbă inventată ca să justifice crima.“ Pentru mine, versurile astea sînt mai importante.

a consemnat Cătălina MICIU

craii de burta veche

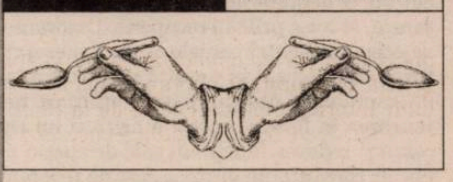

Chili con carne de spaghetti-western

„Taverna era aproape goală. Doi peoni vorbeau cu glasuri scăzute, la o masă, într-un colţ al sălii. Patronul îşi făcea de lucru prin bucătărie. Juan se strecură în spatele lui Mallory, simţind, cu fiecare pas, cum i se suie sîngele la cap. S-a oprit în spatele irlandezului, ocupat, pare-se, să-şi umple farfuria cu chili. Juan îşi scoate încetişor pistolul. «Cu sau fără fasole?» Cum? Mallory vorbea singur? «Vrei chili-ul cu sau fără fasole?» repetă Mallory, mai tare, întorcîndu-şi imperceptibil capul. «Hă? » «Vrei să mănînci în picioare?» întreabă Mallory, înfulecînd o lingură de chili. Neîncrezător, Juan alunecă pe un scaun, ridică din umeri, ia o lingură şi începe să mănînce, fără nici un chef, chili. Trebuia să pună lucrurile la punct, într-un fel sau altul. «Ascultă, rahat cu ochi!» spuse Juan cu voce egală. «Dacă mă mai laşi o singură dată baltă, îţi zbor creierii! E clar?» Mallory continua să mestece fără să se sinchisească.“

Încingeţi într-o soteuză, la foc iute, două linguri de ulei de porumb şi rumeniţi o ceapă mare, tăiată în cubuleţe mici, şi 500 gr de carne tocată de vită. Micşoraţi flacăra şi lăsaţi să fiarbă încet cîteva minute, pînă cînd se formează puţin sos. Adăugaţi o cutie de 500 de gr de roşii decojite, fără zeamă, 3 ardei verzi tocaţi, una-două linguriţe de praf de chili, o linguriţă de praf de chimion, una de oregano şi 150 ml de bere brună. Săraţi, piperaţi şi mai lăsaţi să fiarbă 30 de minute. Scurgeţi 500 gr de fasole roşie din conservă (prefiartă), adăugaţi-o în soteuză şi amestecaţi bine, cu o lingură de lemn.

Banditii Mallory şi Juan, un irlandez şi un mexican, sînt protagoniştii din *Duck You Sucker* (1971), de James Lewis, adaptarea literară a *spaghetti western*-ului omonim, regizat de Sergio Leone.

Amicul Dejun

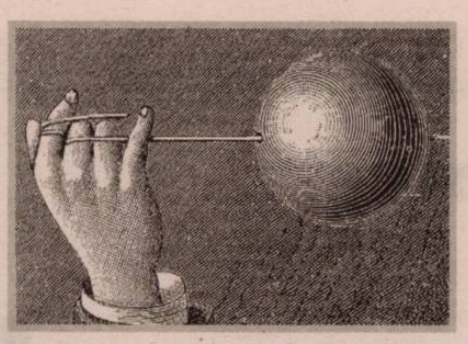

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pe ce se ceartă intelectualii

– bilanțul anului 2013 –

■ Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii pregătesc un tratat comercial. Dacă se va ajunge la un consens, se va crea cea mai mare zonă de liber schimb din lume. E vorba de 100 de miliarde de euro pe an. Odată ce va fi pus în aplicare, se așteaptă o relansare a economiei europene, o creștere substanțială a exporturilor, scăderea șomajului. Ambițiile sînt mari, de ambele părți ale Atlanticului. Iar negocierile sînt dure. Printre altele, s-a pus în discuție ca în acest acord de liber schimb să fie incluse și producțiile audiovizuale. Marile companii americane au făcut presiuni pentru ca UE să renunțe la mecanismele de favorizare a producțiilor naționale. E vorba, pe de o parte, de cotele de difuzare (producții naționale/europene) impuse radiourilor și televiziunilor și, pe de altă parte, de subvențiile directe acordate de stat. Aproape peste tot în Europa, ceea ce se numește „excepția culturală" e considerat un bun comun, un avantaj (social) cîștigat. Era firesc ca artiștii, intelectualii, societatea civilă să se opună renunțării la statutul privilegiat al domeniului cultural. Pînă la urmă, reprezenanții UE nu au renunțat la includerea pe agenda negocierilor cu SUA a reglementărilor legate de audiovizual. Polemica stîrnită a fost utilă. Excepția a rămas... excepție.

■ În Franța a fost adoptată o lege foarte controversată, care permite digitalizarea integrală și, atenție, publicarea cărților indisponibile apărute în secolul al XX-lea. E vorba, de fapt, de o modificare a Codului de proprietate intelectuală, pentru a permite digitalizarea, de către Biblioteca Națională a Franței, a tuturor cărților publicate în secolul trecut, care nu au mai fost reeditate și nici nu se mai găsesc în librării. Reeditarea în format digital se face, conform noii legi, fără consultarea prealabilă a autorului sau a editurii. BNF poate revinde drepturile pentru cartea digitalizată, prin intermediul unei societăți colective de gestiune a drepturilor de autor, în a cărei sarcină cade și plata (eventuală) a deținătorului de drepturi. O listă provizorie cu 60.000 de titluri a fost deja publicată, dar se estimează că în cîțiva ani se va ajunge la o jumătate de milion de cărți. Legea se bazează pe două principii considerate de susținătorii ei corecte și echitabile: de vreme ce cărțile respective nu (mai) sînt exploatate comercial, atunci statul ar fi îndreptățit s-o facă. Cel de-al doilea principiu, ceva mai abstract, ține de circulația operei literare: cărțile sînt destinate publicului, iar digitalizarea prelungește viața cărților. Pare frumos, aproape utopic, dar nu e nici o surpriză că foarte mulți autori se opun acestei legi și mai ales schimbării de paradigmă pe care o produce. E un fel de „piraterie de stat".

■ La New York, un nene a vîndut pe cîteva sute de dolari cîteva tablouri – graffiti pe pînză. Imagini celebrisime, pe care artistul cunoscut sub numele Banksy le pictase pe zeci de ziduri. Deși tablourile erau semnate, importanța sau eventuala lor valoare nu era marcată în nici un fel. Banksy însuși n-a anunțat, decît după încheierea vînzărilor, că lucrările sînt „100% originale și autentice". Un site american spunea că cele cîteva tablouri vîndute la tarabă ar fi valorat mult peste un milion de dolari. BBC nota, cu prudență, că acele lucrări ar face cîteva zeci de mii de dolari. De fapt, nu tablourile sînt valoroase, ci această performanță incredibilă a artistului de a ne arăta, cu mijloace la îndemînă, că valoarea însăși e relativă. Că „original și autentic" sînt calități greu de definit. Că prețul la colț de stradă e diferit de cel de la marile case de licitații. Că „marca", adică semnătura, nu contează nici măcar cînd e cunoscută. Despre regulile pieței de artă s-au scris cărți cît să umple o bibliotecă. Dar Banksy a reușit să demonstreze concluziile, într-un experiment pe înțelesul tuturor. Exprimată în bani, valoarea lucrărilor sale e de cîteva zeci, sute, mii, zeci de mii sau sute de mii de dolari. Cu un interval atît de mare, cine ar risca să stabilească precis cota? Și cine stabilește, de fapt, cota? Vînzătorul? Artistul? Cumpărătorul? Care piață?

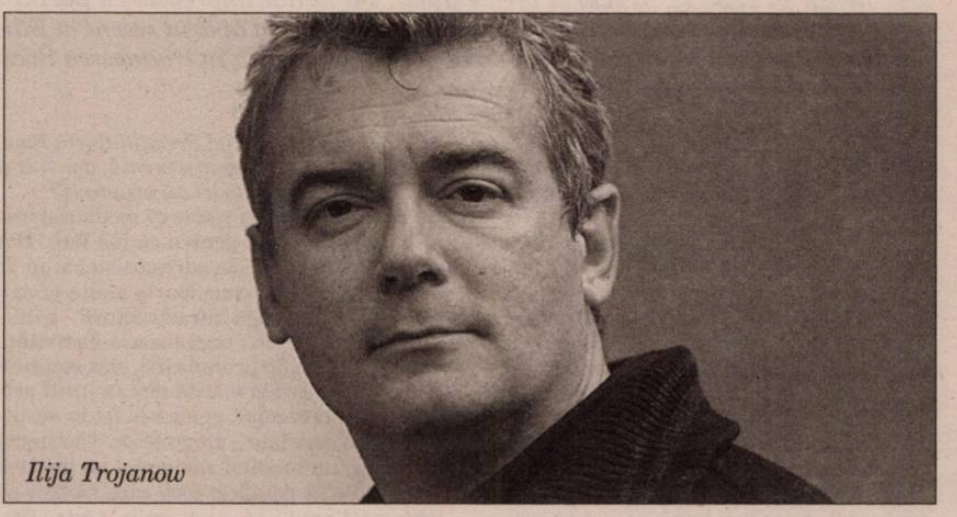

Ilija Trojanow

■ Protest al PEN-Club Germania față de refuzul autorităților americane de a-i permite intrarea în SUA lui Ilija Trojanow, autor german de origine bulgară, invitat la o conferință a germaniștilor. Pe fondul disensiunilor dintre Berlin și Washington DC, ca urmare a dezvăluirilor privind spionajul american pe teritoriul german, incidentul a căpătat o amploare semnificativă. Cu ani în urmă, Trojanow publicase, împreună cu scriitoarea Juli Zeh, un volum intitulat *Angriff auf die Freiheit (Atac împotriva libertății)* despre capcanele pe care le pune mania securitară americană. Cartea e un soi de eseu-pamflet despre cum au ajuns societățile occidentale să renunțe cu bună știință la libertăți, pentru a avea garanția siguranței și a bunăstării. Presărat cu tot felul de îndemnuri la revoltă împotriva sistemului de supraveghere, volumul teoretizează relațiile tot mai dubioase dintre libertate și suveranitate, dintre democrație și drepturi civile. Informațiile relevante lipsesc; activismul, în schimb, se găsește din abundență.

■ ■ ■

Mihail CAFFÉ

Octav Doicescu în Grădina Botanică

La capătul aleii de intrare în Grădina Botanică din București – sau, dacă vreți, la terminarea periplului prin grădină –, vizitatorii anilor 1938-1945 erau întîmpinați de un mic edificiu plat, ale cărui streșini largi, cu olane, încununau cu umbra lor suprafețe calme, văruite, alternate de ritmul liniștit al golurilor în formă de arcadă. Doi stîlpi simpli, placați cu piatră de Bașchioi, susțineau, deasupra ușii de intrare, un portic amintind imaginea cerdacului tradițional. Terase largi, cu dale mari de piatră, așternute la umbra plopilor din spate, ofereau publicului locuri agreabile pentru consumarea unei băuturi răcoritoare, înghețate, cafele sau ceai. Era bufetul-cofetărie al Grădinii Botanice, realizat după proiectul arhitectului Octav Doicescu, în acest scop, după modelul altor importante grădini botanice europene. Doicescu reușise, în perioada interbelică, împreună cu alți arhitecți – precum Henrieta Delavrancea-Gibory, Nicolae Cucu, Ion Boceanu –, să-și găsească o formă de sinteză între modernism și arhitectura tradițională, unind simplitatea geometrică a volumelor cu romantismul poetic al arhitecturii populare.

După bombardamentul din 4 aprilie 1944, clădirea a fost refăcută destul de rudimentar; pe parcursul timpului, zugrăveala cu var a fost înlocuită cu o tencuială standard *gris passe-partout*, iar olanele învelitorii – înlocuite cu tablă care ruginește inexorabil. Destinația ei actuală cuprinde spații pentru cercetare și administrație, ceea ce permite menținerea clădirii într-o stare acceptabilă.

Dar aceasta este o perspectivă minimal-optimistă. De fapt, atît prin schimbarea aspectului cît și a destinației sale publice inițiale, opera lui Doicescu a dispărut într-un anonimat cenușiu. E și acesta un semn al ignoranței și al indiferenței cu care este, de cele mai multe ori, tratată opera unui arhitect, chiar dacă el este considerat unul dintre reperele culturii românești contemporane. Înaltul for de știință care este Universitatea București, ce deține și administrează Grădina Botanică, ar avea prilejul recuperării onorante a acestei valori patrimoniale de înalt mesaj cultural, considerată în prezent doar ca un bun de inventar, cu funcțiune strict utilitară. Restaurarea în forma inițială a lucrării lui Doicescu și redarea funcțiunii sale de spațiu public ar constitui un elegant gest de reverență față de marele arhitect și față de cultura modernă românească. Desigur că o asemenea operație necesită, pe de o parte, găsirea unor fonduri importante de finanțare (sponsorizări, fonduri europene etc.). Pe de altă parte, revenirea – fie și parțială – la funcțiunile ei inițiale, de terasă-cofetărie-ceainărie, oferită publicului ca loc de *loisir*, ar putea să implice un parteneriat public/privat benefic pentru operațiunile de restaurare. În același timp, o asemenea acțiune presupune efectuarea unor studii și proiecte pentru o relocare a funcțiunilor administrative și științifice actualmente adăpostite aici (sau a unora dintre ele). Dar, mai ales, e necesară depășirea unor tabuuri mentale ce par să blocheze o asemenea idee (Ce să caute un comerț alimentar în incinta unei înalte instituții științifice?...), ignorîndu-se chioșcurile și *tea-room*-urile din Kew Gardens sau Kenwood, cofetăriile nelipsite din orice mare muzeu al lumii. Cu siguranță că vizitatorii obișnuiți ai Grădinii Botanice – studenți, pensionari sau bunici cu nepoți – ar fi încîntați de posibilitatea de a se relaxa agreabil, în ambianța arhitecturii create de un maestru al armoniei formelor simple și delicate...

Din nefericire, cazul „pavilionului" din Grădina Botanică relevă, de fapt, o stare de spirit mai amplă, cu privire la moștenirea arhitecturală și la arhitecții care au creat, în decursul vremii, imaginea actuală a orașelor noastre. Izolat, ici și colo, pe unele clădiri considerate excepționale au apărut plăcuțe de patrimoniu – mici și aproape ilizibile –, care consemnează și numele arhitectului autor. Bucureștiul și mai toate orașele țării își datorează în mare parte aspectul și mesajul cultural, pe care îl transmit de-a lungul timpului, unor personalități ca Ion Mincu, Petre Antonescu, Grigore Cerchez, Ghika-Budești, Duiliu Marcu, Horia Creangă, G. M. Cantacuzino, Henrieta Delavrancea-Gibory, dar și unei lungi serii de profesioniști talentați și onești, care s-au aliniat ideilor marilor maeștri. Dar se vede că funcția utilitară a arhitecturii o copleșește pe cea culturală și așterne, în mentalul public, peste numele arhitectului, umbra anonimatului. Doar meșterul Manole a rămas...

***Mihail Caffé** este professor și arhitect.*

■ ■ ■

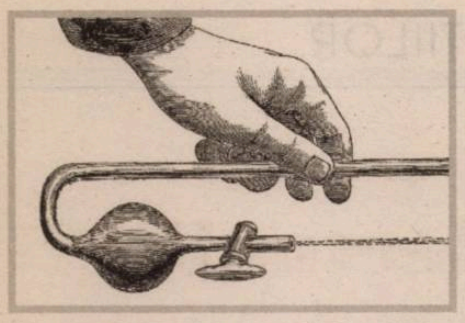

Oana STOICA

rosencrantz & co

Împreună

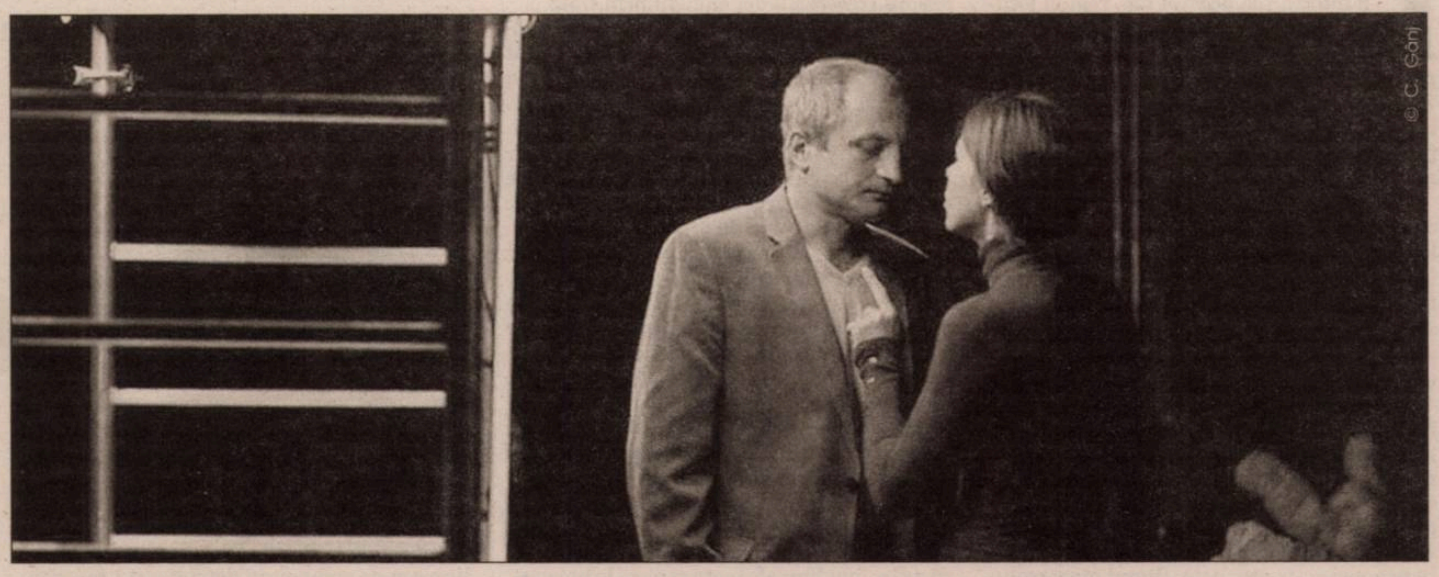

● ***Punct triplu*, un spectacol de Bogdan Georgescu. Scenografia: Irina Gâdiuţă; cu: Elena Purea, Katalin Berekméri, Ion Vântu, Mihaela Mihai, Csaba Ciugulitu, Andrei Chiran. Teatrul Naţional Tîrgu-Mureş, Compania „Liviu Rebreanu" & Colectiv A, Cluj.**

Un fapt divers. Unul din cazurile melodramatice prezentate la TV. Un tată se sinucide împreună cu doi copii minori. Detaliile înduioşează. Fetiţa de 3 ani arată ca un îngeraş blond. Băiatul adolescent are un handicap sever. Tatăl alege înecul în apele îngheţate ale lacului Tarniţa (Cluj). Au fost probleme în familie. Au fost probleme la serviciu. Relaţii conjugale avariate. Tensiuni interetnice mocnite. Economia în criză, veniturile în pericol. Prejudecăţi şi sărăcie. Trei morţi. Durere. Ştirea zilei la TV. Ştirea zilei pe Facebook. Comentarii, regrete, compasiune. Viaţa merge mai departe.

Punct triplu este o instalaţie performativă social activă. Preocupat de teatrul activ social pe care îl practică de ceva vreme – atît ca activism comunitar (în cartierul bucureştean Rahova, în care populaţia săracă, de origine romă, este alungată în urma retrocedărilor, s-a implicat, împreună cu organizaţia Ofensiva Generozităţii, în crearea centrului comunitar LaBomba, desfiinţat în urma retrocedării clădirii de către stat, în condiţii discutabile, către o persoană particulară), cît şi ca performance social (spectacolul *ForTheWin* discută despre depersonalizarea corporatiştilor, pornind de la moartea unei femei din cauza extenuării fizice) –, Bogdan Georgescu a creat la Tîrgu Mureş un spectacol care vizează problemele locale specifice şi pe cele sistemice, ale societăţii.

Tragedia familială din Cluj este dezvoltată prin conceptualizarea noţiunii de „împreună" ca deziderat social. Intoleranţa generalizată – la nivel etnic, atitudinile homofobe, rasiste, naţionaliste – care virusează organismele vitale ale societăţii se constituie, în spectacol, în cadrul general care înglobează acest caz particular. Pericolul constă în faptul că drama este repetabilă, generată de alte motive (de exemplu, plecarea unui părinte la muncă în străinătate). Ceea ce se vede este o alienare generală în care gesturile extreme riscă să devină banale, iar depersonalizarea, favorizată de reţelele sociale, prefigurează o lume lipsită de afect, cu sentimente intermediate de Internet.

„Béla Bartók. Născut în România. Mort în America. Pasionat de folclorul românesc. Ungur. Se poate şi împreună."

Bogdan Georgescu a scris un text fragmentar (în urma unei documentări, dar cazul este ficţionalizat), cu scene scurte, alerte, care panoramează asupra disfuncţiilor sociale, cu un fir narativ – cazul din Cluj – decupat tot în cadre scurte, cinematografice, cu un personaj dublu, Tatăl şi Observatorul (Ion Vântu), participant şi comentator în egală măsură. Drama personală devine simptom de boală socială. Disensiunile etnice la nivelul relaţiilor interpersonale (mama copiilor este unguroaică, tatăl – român), care generează o tensiune subliminală, naţionalismul din şcoli, sărăcia pe fondul căderii economice, morala învechită ca normă socială asumată, falimentul sau atrofierea valorilor esenţiale – solidaritatea, toleranţa, acceptarea diversităţii –, toate acestea sînt expuse în *Punct triplu*, sub forma unei instalaţii. Scenografia (Irina Gâdiuţă) este formată din mai multe obiecte metalice manevrate de actori pentru fiecare scenă, perfect încadrabile în spaţiul frust din Sala Parking. Unele obiecte devin personaje. Sînt folosite ingenios caprele de fier pentru a crea cei doi copii sau, cu ajutorul unor reflectoare – maşini. Spectacolul se construieşte şi deconstruieşte, dramaturgic şi scenografic, ca un puzzle.

Realizat în oraşe multietnice (se joacă la Tîrgu Mureş şi Cluj, căci Colectiv A din Cluj este coproducător şi, prin urmare, a fost prezentat în Temps D'Images ca una dintre producţiile proprii ale festivalului), spectacolul pune degetul pe subiectul îndeobşte ocolit: relaţia interetnică. După ani de zile de vizionat spectacole din zone cu populaţie română şi maghiară, deci şi cu teatre în ambele limbi, constat că separarea artistică se face cu destulă rigurozitate, pe criterii etnice. Deşi colaborările ar fi fost benefice, poate chiar determinante pentru noi tendinţe şi direcţii teatrale, ar fi putut genera tematici şi limbaje performative noi, ele sînt foarte puţine. Este relevator, de exemplu, că într-un oraş ca Tîrgu Mureş, cu un Teatru Naţional care are companii de ambele expresii şi cu teatre private în ambele limbi, au venit doi regizori din afara oraşului (din Bucureşti), să lucreze, cu actori români şi maghiari, spectacole despre relaţia dintre cele două etnii (Gianina Cărbunariu la Studio Yorick, cu spectacolul *20/20* şi, acum, Bogdan Georgescu la Teatrul Naţional, cu *Punct triplu)*. În afara acestora, semnificative sînt alte două spectacole locale, *Beznă de mină* la Studio Yorick & Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, text al dramaturgului mureşean Csaba Székely, care tratează relaţia româno-maghiară, şi, la polul opus, *Parallel,* la Fabrica de Pensule, Cluj, un spectacol cu artişti români şi maghiari, care nu are nici un fel de conotaţie etnică. Nu sînt singurele colaborări, dar fenomenul este încă slab, deşi, după cum se vede, se poate lucra bine şi pe subiect, şi în afara subiectului.

Asta face Bogdan Georgescu, utilizînd datele dramei clujene ca pretext pentru pledoaria trăirii împreună, nu alături, pentru o solidaritate reală, dincolo de false bariere. Regizorul lucrează cu actori români, vorbitori de maghiară (măcar la nivel primar) şi cu o actriţă maghiară, Katalin Berekméri, foarte expresivă în ambele limbi. De altfel, se pune accent puternic pe culoarea limbajului local. Katalin Berekméri creează, prin nuanţele limbajului, o anume tipologie a unguroaicei din Ardeal. De partea cealaltă, Ion Vântu conturează, tot prin limbaj, mentalitatea românului transilvănean. Se produce lingvistic o radiografie psihologică ce arată şi drama care depăşeşte etnicitatea, şi pre judecăţile reciproce care răbufnesc în condiţii de criză.

Fabuloasă în spectacol este Elena Purea, în rolul profesoarei de fizică (doamna Nicoară). Cu economie maximă de mijloace, folosind vocea şi foarte puţin mimica (tehnică cinematografică), actriţa creează o amplă sondare în psihicul unui personaj cu o gîndire liberă, prins în rigiditatea ipocrit-morală, uneori naţionalistă, a unui oraş de provincie.

Cît despre titlul instalaţiei, el face referire la situaţia în care apa este concomitent în trei stări – lichidă, solidă şi gazoasă. Metaforic, este o joncţiune a diversităţii şi o imagine a solidarităţii pe care Observatorul o prezintă într-o formă personificată: „Béla Bartók. Născut în România. Mort în America. Pasionat de folclorul românesc. Ungur. Se poate şi împreună." Deasupra spectatorilor („morţi" în lacul îngheţat) se strîng gunoaiele emanate de societate. Şi peste tot răsună „Jocul cu bîta" al lui Béla Bartók.

Cu toată disperarea socială, Bogdan Georgescu găseşte un strop de optimism. Se poate şi împreună.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Andrei GORZO

dilematograf

Un top 2013

La întocmirea acestui top, regula jocului (căci fără una nu se poate) a fost următoarea: să aleg doar dintre filme proiectate în premieră, de-a lungul anului 2013, pe ecrane cinematografice românești, însă eliminîndu-le pe acelea care au beneficiat doar de una-două proiecții în cadrul unor festivaluri, evenimente speciale etc. Iată:

1. *Calul din Torino (A torinói ló):* După ce calul său refuză, într-o dimineață, să se mai lase scos din grajd, un vizitiu rămîne izolat, împreună cu fiica sa, în coșmelia lor din pustă, suflată de un vînt sălbatic. Următoarele zile aduc, pe lîngă întețirea vîntului, alte semne cum că sfîrșitul lumii e aproape, și nici un semn cum că activitatea ființelor umane ar fi, în ultimă instanță, concludent distinctibilă de procesele brute ale naturii. Repetitivitatea lor fără ieșire transformă activitățile zilnice ale celor doi – trebăluit, mîncat, dormit, tăcut, vizitat degeaba grajdul, privit prostrat pe fereastră – în ritualuri absurde. De o elementaritate biblică și totodată neo-neo-...-neorealistă, filmul maestrului maghiar Béla Tarr combină indeterminarea istorică a parabolei cu ascuțimea senzorială a experienței conjugate la hiperprezent.

2. *Înainte de miezul nopții (Before Midnight)*: La 9 ani după *Before Sunset* și la 18 ani după *Before Sunrise,* regizorul american Richard Linklater operează un *reality check* asupra cuplului său de suflete-pereche, Céline (Julie Delpy) și Jesse (Ethan Hawke), trecuți și ei, între timp, de 40 de ani: cum a rezistat dragostea lor la frecușul zilnic cu ceea ce Jesse numește *„the bullshit of life"?* Dincolo de răspunsurile abrazive de-aici, ceea ce se adună, din 1995 încoace, e o tot mai emoționantă mărturie cinematografică despre trecerea a doi oameni prin timp.

3. *Inside Llewyn Davis:* Deloc romantizantă, dar nici meschin-crudă, comedia fraților Coen despre un *loser* de folkist american, din epoca frigidă de dinainte ca anii '60 să devină chiar anii '60, îl portretizează pe artistul-în-luptă-cu-o-lume-represivă ca pe un catîr absurduț, semănător de haos și recoltator de umiliri, dar îi concede demnitatea unei doze de talent muzical și de mister biografic.

4. *Cînd se lasă seara peste București sau Metabolism:* Cînd un *crush* pe o actriță secundară îl distrage de la ambiția sa (nu se știe cît de demnă de a fi luată în serios) de a face un film politic, un regizor contorsionat își aranjează o zi de chiul de la filmare, zi pe care și-o petrece, în bună parte, perorînd compulsiv, în urechile încordate ale actriței, despre artă și viață. Sub ochii neamăgiți ai lui Corneliu Porumboiu, în subteranele verbiajului intelectualist al celor doi se dau lupte pentru dominare și independență. Capacitatea artei cinematografice de a spune „adevărul" e simultan afirmată și pusă la îndoială.

5. *Heli:* Notorietatea dobîndită de filmul lui Amat Escalante s-a datorat reprezentării explicite a unui episod de tortură, dar mai remarcabilă decît episodul în sine este atmosfera de paranoia politico-metafizică pe care o lasă în urmă. În ultimul său act, filmul transcende mizerabilismul *made in Mexico* și devine o generalizare poetică despre vulnerabilitatea săracilor, oricînd strivibili de forțe teribile și pentru ei obscure.

6. *Gravity:* Viziunea asupra măreției Omului față cu măreția Cosmosului e cam New-Age-sentimentală pentru gustul meu, dar *Gravity* rămîne nu doar un *blockbuster,* ci și un autentic film de avangardă – în măsura (deloc neglijabilă) în care regizorul Alfonso Cuarón a venit cu soluții noi la problemele punerii „în scenă" a unor acțiuni dramatice derulate în spațiul cosmic.

7. *Zero Dark Thirty:* Focalizată pe „tehnicalitățile" reci (și uneori seci, cum ar fi nenumăratele ședințe) ale unor operațiuni militare și de spionaj, în detrimentul retoricii, al licențelor spectacularizante și al „umanizării" personajelor, această relatare despre vînarea lui Bin Laden (foarte bine regizată de Kathryn Bigelow) e un film cu probleme, dar însești problemele lui – vizînd pretențiile de apolitism (de *no comment, just facts)* ale unei asemenea maniere de relatare – îl fac demn de o discuție mai largă.

8. *Nu (No):* Această cronică a referendumului chilian pentru demiterea lui Pinochet se concentrează pe orchestrarea și desfășurarea celor două campanii de propagandă televizuală – cea pro și cea contra. În regia lui Pablo Larraín, prezentarea acestei bătălii a discursurilor (mulate pe formatele moderne ale entertainment-ului TV) e captivantă, instructivă și complet nesentimentală.

9. *Vacanța de primăvară (Spring Breakers):* Această feerie *trash,* care celebrează ambiguu cultura de plajă (cu hedonismul ei preformatat, cu pornografia ei nu-chiar-pe-față și fața ei interlopă nu-chiar-ascunsă), este cel mai *mainstream* film al *bad boy*-ului american Harmony Korine.

10. Aici trișez, inventînd o proiecție de durata unui lungmetraj obișnuit, dar compusă din cele mai bune bucăți ale lui *Django Unchained* (cam toate secvențele cu proprietarul de sclavi jucat de DiCaprio), urmate de cele mai bune bucăți din *Grandmaster*-ul lui Wong Kar-wai (nu poate lipsi lupta din gara înzăpezită), și, *pour la bonne bouche,* o secvență muzicală: cei doi frați din *Io e te* al lui Bertolucci, dansînd strîns îmbrățișați pe „Ragazzo solo, ragazza sola" al lui David Bowie.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Proto & post

● **Magnus Öström, *Searching for Jupiter*, ACT, 2013.**

● **Tonbruket, *Nubium Swimtrip*, ACT, 2013.**

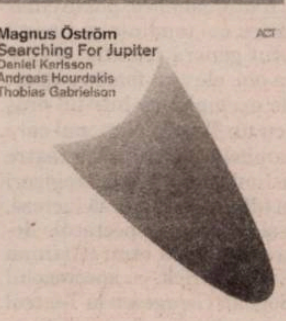

E a patra cronică pe care o dedic producțiilor membrilor Esbjörn Svensson Trio, însă promit că e ultima, cel puțin pînă la vreun eveniment major (de magnitudinea, să zicem, a învierii lui Esbjörn Svensson). Ca să nu repet prea mult din ce am zis deja: Dan Berglund (bass) și Magnus Öström (baterie) sînt rămășițele trio-ului condus de răposatul Svensson, o trupă-cheie în popularizarea a ceea ce azi presa numește postjazz scandinav – o revoluție de o natură și amploare similare celor produse de postrock în lumea rock, o schimbare de optică a genului dinspre atitudine înspre emoție. Ceea ce e totuși diferit față de strategia postrock-ului e că aici nu s-a sacrificat virtuozitatea tehnică, iar cei doi artiști au, prin proiectele lor individuale, un spațiu de manevră mai larg pentru a demonstra asta.

Refuzînd să continue împreună în absența liderului, cei doi supraviețuitori au inițiat propriile proiecte, care par să avanseze în paralel (chiar în sincron), cu o tenacitate rece și calculată. Berglund s-a arătat de la bun început atras de rock-ul progresiv, în timp ce Öström (deși cu un instrument mai predispus spre rock) a început în direcția jazzului ambiental, subminîndu-și propriul instrument, care, în astfel de abordări, nu poate fi utilizat la capacitățile sale complete. Prin asta, Öström părea mai paradoxal și mai interesant de urmărit, însă Berglund, cu grupul său Tonbruket, a arătat mai multă prestanță live și o adresabilitate semnificativ mai largă. În 2013, ambii au albume noi, iar trăsăturile distinctive încep să dispară. Albumele au apărut aproape simultan, produse de aceeași casă de discuri, cu referințe astronomice în titluri, ducînd cu gîndul la space rock. Materialele par să conveargă spre direcția stabilită la debut de Tonbruket, făcîndu-ne să ne întrebăm de ce protagoniștii nu au preferat să își aducă ideile împreună, să continue sub un nume comun și poate cu un rafinament sinergic superior. Surprinzător e că, de data asta, Öström pare cel mai supărat dintre ei, în timp ce materialul lui Berglund a devenit mai funky, cu clape psihedelice care amintesc de Storlokken și Medeski. Jazz-rockul lui Öström e modern și grav, cu treceri de la elegii de sevraj depresiv („Mary Jane Doesn't Live Here Anymore"), la piese de o agresiune aproape gotică, precum „Hour of the Wolf". Sînt și cîteva excepții, bunăoară joviala „Happy And The Fall" pare să-i facă cu ochiul lui Berglund. De cealaltă parte, jazz-rockul lui Berglund e ancorat undeva în proto-progresismul anilor '60, acel deceniu care n-a ajuns niciodată suficient de apreciat, fiind pus în umbră de inovațiile tehnologice ale deceniului următor și de faptul că oricum nimeni nu avea loc de Beatles (de altfel, albumul Tonbruket a fost tras chiar la Abbey Road, și e deschis de o piesă intitulată „Abbey Road"). Pink Floyd e o altă referință-cheie a materialului, trupa abandonînd oarecum stilul sugestiv vizual, de coloană sonoră, de la debutul post-EST.

Atît Berglund, cît și Öström apelează ocazional la imitarea și omagierea răposatului coleg, asigurîndu-se că nu pierd contactul cu fanii acumulați în scurta, dar intensa perioadă de glorie a trio-ului. Gestul e, totuși, unul izolat și clar delimitat de restul materialelor, a căror prioritate pare să fie îndepărtarea de trecut și restabilirea identităților muzicale ale celor doi artiști, pe coordonate noi.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Banu CENNETOGLU

Spirt și spirit

Cum de v-ați hotărît să veniți în România pentru a studia procesul de fabricare a țuicii?

Alcoolul și cultura alcoolului sînt foarte răspîndite peste tot în lume. Sînt denumiri și proceduri diferite de a obține alcoolul, sînt practici și ingrediente diferite. Cum trăiesc, și eu, în Balcani, sigur că am fost interesată să cercetez în primul rînd această zonă. Sînt foarte multe moduri de a practica arta. Iar acest proiect – care pare cercetare antropologică – e, de fapt, tot un soi de artă. Procesul prin care fructele sau grînele se transformă în alcool – distilarea – mă face să mă gîndesc la relația dintre spirit și spirt.

Cum v-ați organizat această cercetare?

A fost o colaborare foarte bună cu echipa de la Salonul de Proiecte. Dar mi-am construit un itinerariu inițial pornind de la criterii subiective și de la o serie de referințe culturale. De pildă, am vrut să colectez băuturi spirtoase distilate la Arad, pentru că am găsit numele acestui oraș într-un roman de Chris Kraus. Am fost la Onești, orașul natal al lui Tristan Tzara, și-am cules țuică produsă acolo. Am fost și la Tîrgu-Jiu, în orașul lui Brâncuși. Colecția obținută în cele cîteva săptămîni de cercetare pe teren nu se vrea nicidecum completă. E doar o arhivă fragmentară, o colecție generată, printre altele, și de coincidențe.

Cît de deschiși au fost oamenii să vă răspundă la întrebări?

În general, momentele de încredere erau foarte scurte. Pe de altă parte, am dat și peste oameni foarte precauți sau temători. Reglementările europene severe și poate teama de Fisc îi făcea pe unii să se ferească de străini care pun insistent întrebări despre producția lor de țuică. Am putut observa, astfel, că în regiunile cunoscute pentru producția mare de țuică și palincă, oamenii sînt mai suspicioși pentru că sînt mai conștienți de acele legi și reglementări. În schimb, în satele cu o producție scăzută de alcool, oamenii nu se lovesc de acele reguli și deci, sînt mult mai deschiși.

***Banu Cennetoglu** este una dintre cele mai cunoscute artiste din Turcia. A expus, printre altele, la Kunsthalle Basel, Rodeo Gallery Istanbul și la San Francisco Art Institute. Colecția sa de băuturi spirtoase face parte dintr-o expoziție care poate fi vizitată la Salonul de Proiecte pînă pe 2 februarie.*

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Despre han (I): A.L.O.

Intro: *„High technology. Functional basic company. Regular best fashion."* Cam așa stă scris pe bluza verde pe care a văzut-o doamna T. atunci pe mine, și i s-a părut „sexy". „Ia-mi și mie una, fix la fel!" mi-a ordonat tăiat, pe sub ochelari negri de soare. (Dacă i-ar fi avut, așa ar fi fost. Nu-i avea, atunci, dar le țineau locul altceva.) A întins și arătătorul, gheară, cu inele cu tot. Am început s-o caut prin Bucureștiul lui... 2005 (?), fiindcă unde o cumpărasem pe a mea nu mai aveau la fel. Nu am găsit-o în altă parte, așa că am revenit. Am luat una maro, aceeași marcă. I-a plăcut: „E fix la fel!" A purtat-o la ore, la imperiale ședințe, ori cînd spăla vase în cel mai frumos loc de pe lume – în bucătărie. Tot timpul neapărat cu un lanț peste și cu un anume surîs, indescifrabil. De altfel, se vede și într-o fotografie la care mă uit acum, pe care n-am s-o public vreodată, nici măcar aici.

Han e Coreea. În limba coreeană, țării i se spune Hankuk, țara *han*-ului. *(Coreea* e o anglicizare de la numele unei forme statale medievale din peninsulă – Goryo.) Limbii: *hankuk-o (o* înseamnă, în limba coreeană, „limbă, grai" – voi reveni la aceasta în partea a III-a a miniseriei *han*-Insha'Allah!). Fluviul care desparte Seulul în două se cheamă Han. Universitatea unde am lucrat cei șase ani se cheamă Hankuk. E un nume de familie des întîlnit (celelalte sînt Lee, Kim, Park, Baek – pronunțate gramatical: Yi, Ghim, Pak, P/Beg). Nu, nu tot e Han în Coreea, dar *han* e Coreea. Cînd nu e, e *jeong* sau, ca acum, în Coreea de Nord cea înnegrită cu culori, e *juché*. Să lăsăm deocamdată aceste cuvinte să fie bizarerii lingvistice, orientalisme, așa cum ne este domolit de istorie simțul, ca să scoatem mai bine cuțitul scurt, de tăiat scrisori, al *han*-ului.

E un cuvînt-mantră, identitar. Este, firește, greu traductibil (revin). Un amestec – chiasmatic, ar fi zis blajinul, Moșul Crăciun Derrida – de nostalgie și durere, tînjire, langoare înăbușită, inexprimat/inexprimabilă, dorință feroce de răzbunare, neverbalizantă, muzicală, patetică, kitsch. E cîrligul amintirilor, e pînza de pescuit, e filmul horror. E ochiul-manga tremurînd, adînc, în jale. E tot neamul coreean-ca-o familie. E „la fel"-ul. E „Arirang", cîntecul cel mai coreean din cîte sînt, țara toată e muzică, deci nu e lucru puțin.

Ha! (de la ha-ha). Bine ar fi dacă ar fi toate așa, memorie culturală, rafinată pictură confucianistă Goryo (vă invit să le vedeți cumva, Google & all, asta dacă nu ați văzut filmele *K-wave)* de prim mileniu d.Hr., sfumată. E și istorie. O istorie în care, confucianist, ierahia vîrstelor și a educației nu dă voie exprimabilului să ocupe locul gol dintre două persoane, decît dacă îți dă voie maestrul. Vîrstnicul. „Să taci!" e *han*-ul gol. E „Moartea căprioarei", „mănînc și plîng, mănînc". E aruncarea lacaniană în lume, ordinea realului. Coreenii își socotesc vîrsta încă din momentul conceperii embrionare. Ei au la naștere, oficial, în certificatul de naștere, deja un an. Graba de a păcăli timpul, de a ieși pregătiți în fața *moirei* locale: *han*-ul. Coreea e, poate, țara cea mai fără pauză culturală pe care o știu, de la fața locului, despre care am citit. Peninsula, geografic, e un pretext. Ei sînt, limpede, o insulă. Între două imperii culturale, China (Țara de Mijloc)

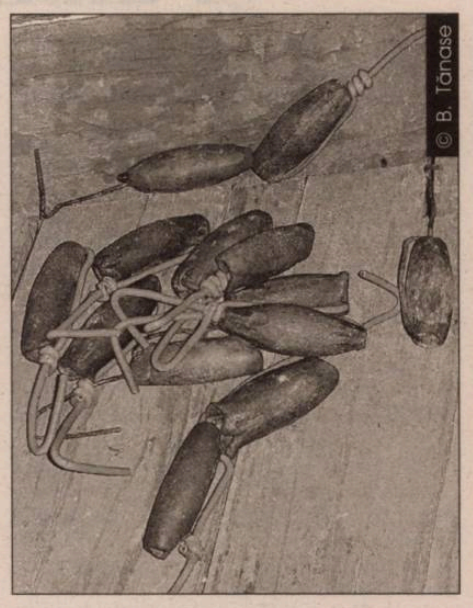

și Japonia. Au preferat dintotdeauna China, cu scrîșnire hipermasculină din dinți, Japoniei, iar perioada cruntei ocupații coloniale japoneze – 1910-1945 – nu a prea ajutat acestei imagini.

Din tot acest crunt colonialism, momentul *han,* ori momentul „Antoaneta Tănăsescu", pe care vreau să îl amintesc acum, e scriitorul Yi Sang (1910-1937). Ce spuneam data trecută e valabil și pentru el, are tot trei silabe numele său de persoană-*han*: Kim Hae Kyeong. De origine arhitect (ce ocupație *han!).* Dar tac, și las tabelul cronologic la volumul *Aripi. Opere alese* alcătuit de finul ochi al traducătorilor Kim Jeong Hwan (scris în text Kim Yeong Hwan – o fi vrut domnul Kim, așa, *han,* sau o fi vreo daravelă de paralelă 45?) și Roxana Cătălina Anghelescu: „1928 – Pe unul din șantierele unde făcea practică, un muncitor, neștiind cum să i se adreseze, îi spune «Yi san» («domnul Yi», în japoneză)." Arheologia *han* a numelui. Intrarea în ficțiune de la scrierea care dă și titlul volumului, intro-ul fatalist, deci *han,* e așa:

„Ați văzut vreodată un geniu împăiat? Sînt fericit. Pe vremuri ca astea, chiar și dragostea e plăcută."

Pe bluza maro a dragii doamne T. nu sînt cuvinte, ci doar semne matematice. A vrut să vină în Coreea să mă vadă. A fost singurul meu profesor care a vrut să vină *han*. Ceilalți doi, domnul L. și doamna O., au venit *jeong*. Nu a venit, de aceea a fost *han*. Han nu e pentru literați (vezi stilul de aici), e pentru frații lor, matematicienii.

Am vrut să fiu mai masculin și să scriu despre adevăratul *han,* adică despre sînge, mafie și cuțite. M-am gîndit că prea vin, totuși, sărbătorile. Dar, credeți-mă, numai atunci aș fi fost, cu adevărat, *han*. Să ne stea sarmaua-n gît.

La anul.

Citatele sînt din Yi Sang – *Aripi. Opere alese,* traducere din limba coreeană de Kim Yeong Hwan și Roxana Cătălina Anghelescu, Editura Paralela 45, colecția „Ficțiune fără frontieră" (inițiată de Gheorghe Crăciun, Pitești, 2006, p. 6 și 12).

PUBLICITATE

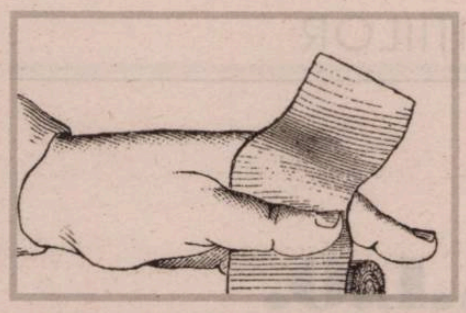

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Google Zeitgeist şi dialectica papanaşilor

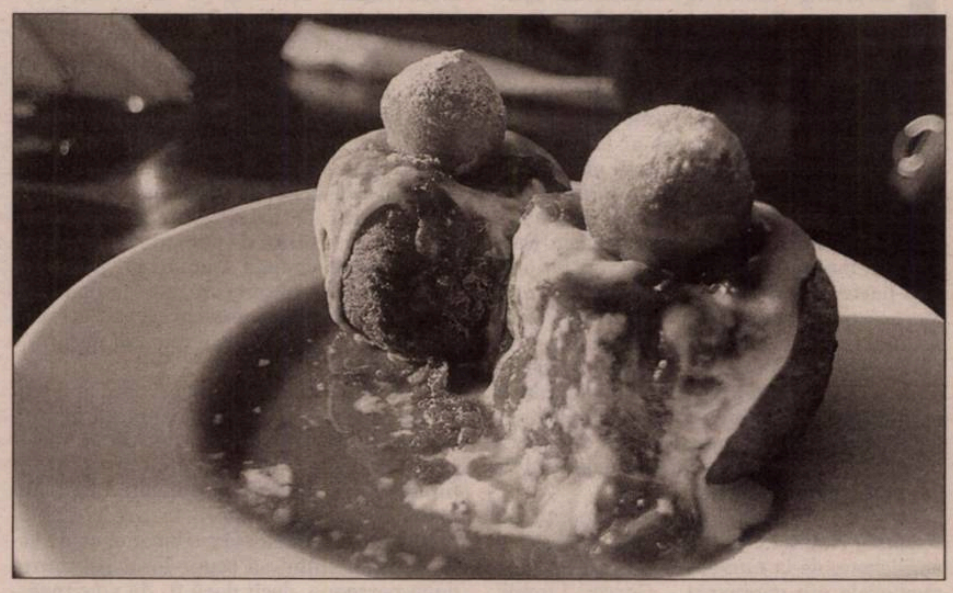

Cînd am aflat că *Dilema veche* apare, în loc de joi, marţi, de Ajunul Crăciunului, am căutat un subiect mai vesel. Mi-a fost greu să-l găsesc, pînă am dat peste Google Zeitgeist, topul căutărilor celor mai frecvente de pe Google, din România şi din 2013.

Căutările pe Google arată ce îi interesează, sau care-s preocupările, celor opt milioane de români care s-au conectat la Internet cel puţin o dată pe lună, în 2013. Începem cu întrebările din clasa „Ce este?“. Cea mai căutată se referă la *fainoşag*, regionalism ardelenesc pus în circulaţie de o reclamă la pateu. Cuvîntul e un derivat de la „fain“, „bun“, şi prezenţa lui arată că utilizatorii de net sînt preocupaţi de ce mănîncă. În aceeaşi categorie e „Ce este aflatoxina?“, întrebare legată de scandalul laptelui infestat, din primăvară, dar şi interogaţia asemănătoare pentru *gazpacho* sau *quinoa* – o plantă mîncabilă, originară din Anzi. În top 10 „Ce este...?“ sînt şi întrebări politice, care arată că românii se uită şi peste graniţe, referitoare la *Schengen, Mecanismul de Cooperare şi Verificare* sau *Ramadan* – sărbătoarea musulmană. Topul „Cum să...?“ cuprinde – previzibil – întrebări mai practice, dintre care cea mai des formulată se referă la *slăbit*, contrar percepţiei despre obiceiurile alimentare nesănătoase ale românilor. Din aceeaşi categorie mai fac parte curiozităţile referitoare la *pozat, cusut, zugrăvit, construit, tuns, sudare*, dar şi preocupări mai metafizice, referitoare la *meditaţie* sau *economisit*. Ultimele, sugerînd că obsesiile material-acumulative post-1989 ale conaţionalilor, au mai dispărut. Căutările pure şi simple sînt eterogene, dar căutătorii au fost interesaţi, în acest an, de *rezultatele BAC-ului, filme, Eurovision* (aspiraţie europeană, n-o spun cu ironie), dar şi de *Suleyman*, sultanul, care arată, dimpotrivă, deschiderea către Est. Trec peste diete, ca să ajung la emisiuni TV, unde avem o veste bună: emisiunile costisitoare şi pozitive, gen *Românii au talent, Vocea României, Next Star* sau *X Factor* sînt cele mai numeroase. Asta, chiar dacă nu scăpăm de curiozitatea pentru formatele mai tabloide, gen *Acces Direct* sau *Happy Hour* (rebrandingul din toamnă al acestuia în *La Măruţă* nu se vede pe Google).

Evenimentele muzicale căutate sînt surprinzătoare: nu Bănică Jr. şi nici manele, ci *Festivalul Enescu, Roger Waters, Depeche Mode* sau *Peninsula*. Se va spune că maneliştii nu prea folosesc Internetul, dar daţi o căutare cu „manele“ pe acelaşi Google şi veţi vedea că genul e foarte bogat reprezentat, şi din punctul de vedere al clipurilor YouTube, şi din cel al site-urilor de profil.

Dacă e să ne luăm după topul evenimentelor sportive, Internetul e dominat de stelişti, fiindcă *Steaua* e singura echipă prezentă, cu trei meciuri. Probabil că celelalte nu au prea avut ce sau cum juca în 2013, dar pe listă mai găsim *Naţionala* şi, slavă Domnului, trei poziţii legate de *tenis*. Ca dovadă faptul că lumea se mai uită şi la altceva decît la simulacrul de sport în care s-a transformat fotbalul autohton.

La filme, găsim previzibil titluri comerciale, ca *Iron Man 3* sau *Despicable Me 2*, dar şi lungmetraje cu calităţi artistice, precum *Django Unchained* sau *Argo*. Surpriza plăcută e la numărul 10, unde se află un film românesc – *Poziţia copilului* al lui Călin Netzer, cel cu Ursul de Aur. Cuplat cu recordul de peste 100.000 de spectatori în săli (record pentru film românesc, cele hollywoodiene depăşesc 350.000 de spectatori), putem trage concluzia optimistă că în cinematografia românească încep să apară şi filme care iau premii importante şi umplu săli, în egală măsură. Sau, dacă e s-o luăm altfel, că publicul autohton a început să-şi aprecieze cineaştii care constituie, în momentul de faţă, principalul export (de prestigiu) românesc.

Topul persoanelor e plin de răposaţi: *Paul Walker, Sergiu Nicolaescu* (şi văduva acestuia, *Dana Nicolaescu*), *Mica Abracadabra, Ramona Fabian* şi *Irina Petrescu* ocupă 6 dintre cele 10 poziţii. Bine că *Gigi Becali* şi *Cezar Ouatu* sînt sănătoşi, în lipsă de alte calităţi. Puştoaica-senzaţie-reggae autohtonă *Nicole Cherry* şi *Roger Waters* scapă turma spectrală de mai sus.

Ne întoarcem la mîncare, pentru a constata că românii sînt preocupaţi de aflatoxină sau slăbit, dar dintre cele 10 tipuri de reţete căutate, 8 sînt de dulciuri, în frunte cu *clătitele* şi *tiramisu*. Singurele două nedeserturi româneşti din top nu sînt nici româneşti, fiindcă e vorba de *pizza* şi *lasagna*. Tot topul arată o naţie semialfabetizată gastronomic, fiindcă toate curiozităţile se leagă de feluri simple, ca *gogoşile* sau *papanaşii*. Tradiţionalul *cozonac* pare a fi singurul care pune probleme de măiestrie, dar e mult în urma ceauşistului *chec*.

Dar, în fine, am spus că sîntem în căutarea unor motive de optimism. Ultimul dintre ele e acela că lista teatrelor începe cu *cel de Comedie*, chiar înaintea *Naţionalului* sau *Bulandrei*, ceea ce ne lasă să presupunem că utilizatorii autohtoni mai au, încă, chef de rîs.

Zeitgeist-ul e un termen hegelian, care se traduce prin „spiritul timpului“. E drept, e greu să găseşti dialectica în *Iron Man, papanaşi* sau *Ouatu*, dar una peste alta, Google dă indicaţii destul de bune despre preocupările românilor conectaţi la reţea, fiindcă a căuta înseamnă a te duce tu spre un anume lucru, şi nu a-l consuma pasiv, ca la TV, în ipostaza cartofului de canapea. Dacă Google Zeitgeist ar fi suma interogaţiilor unei singure persoane în decursul aceluiaşi an, am deduce că e vorba de cineva îndopat cu dulciuri şi preocupat de activităţi practice (văruit, cusut), dar, pe de altă parte, temător de mîncăruri şi substanţe nesănătoase. Cinevaul respectiv se uită la plebeul fotbal, dar mai scapă şi cîte-un meci de aristocratic tenis, vede filme de duzină, dar şi cîte-un lungmetraj de artă şi are gusturi muzicale surprinzător de alese. Nu-i chiar aşa de rău, nu?

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

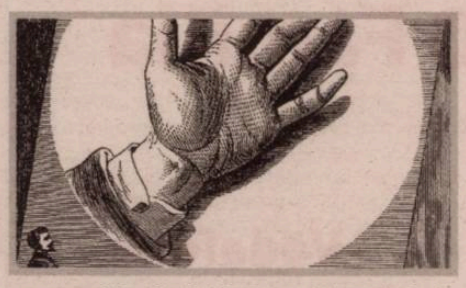

Adina POPESCU

portrete din mers

Moş Gerilă

Pe Moş Gerilă îl aducea întreprinderea în preajma sărbătorilor de iarnă. Noi, copiii, eram destul de ameţiţi cu atîţia moşi. Cu Moş Nicolae era clar – ăla cu ghetele şi cu nuiaua. În general, venea cu dulciuri, în cel mai fericit caz cu portocale şi cu banane verzi, dacă prindeau părinţii vreo coadă şi fructele nu se terminau chiar în faţa lor. Moş Crăciun era ăla cu bradul şi venea chiar de Crăciun. Aducea în general lucruşoare plăcute şi utile – un pulover, o pereche de mănuşi, o carte, jucării. Dar Moş Gerilă? „Nu era tot un fel de moş Crăciun?“ am încercat să mă lămuresc eu odată. „Ba da, e un Moş Crăciun al comuniştilor!“ m-a lămurit mama. Nu putea să-mi explice că era, de fapt, un moş „oficial“. Un impostor. Pentru că imaginea moşului de acum, cel „adevărat“, pe care îl văd copiii prin reclame, era substituită de cea a celuilalt, a lui Gerilă. Aceeaşi barbă, aceeaşi haină roşie, acelaşi sac. Doar că venea cu întreprinderea.

Era un personaj moşul ăsta, Gerilă. Singurul care te obliga, de fapt, să spui poezii şi să cînţi cîntece, ca să primeşti ceva. Şi singurul în carne şi oase. Ceilalţi doi moşi, invizibili şi fără pretenţii de a-ţi verifica talentele, intrau pe gaura cheii, pe horn sau pe fereastră, lăsau cadourile fără să te trezească din somn, fără să te deranjeze cu nimic, apoi plecau în legea lor de moşi. Moşul ăsta „comunist“ era mai festiv, cu socializare şi program artistic – venea la ora anunţată (adică la sfîrşitul programului de lucru al salariaţilor-părinţi), se aşeza sub brad, aştepta ca toţi copiii să-i cînte un cîntecel de iarnă, apoi îi striga pe fiecare pe nume, îi lua pe genunchi, îi întreba dacă au fost cuminţi şi, uneori, ce note aveau la şcoală (faţă pentru care mulţi copii îl urau), urma partea cu poezia şi abia dup-aia primeai cadoul. Cadourile erau identice pentru toţi copiii – dulciuri şi rechizite, ca să nu fie certuri, uneori cîte o portocală de copil, doar aşa, „de miros“. De fapt, aşa cum mi-l amintesc eu, era un moş ponosit şi sărac. Costumul de moş ba îi era prea mare, ba prea mic. Barba din vată îi cădea mereu. Unii aveau şi cîte o mască din plastic bucălată, dar ăştia erau cei mai horror, aveau feţe de criminali în serie... moşi de speriat copii!

Un impostor.

Lucrurile se petreceau cam aşa: cam pe la începutul lui decembrie, părinţii noştri strîngeau bani pentru serbarea copiilor salariaţilor – nu prea mulţi, căci trebuiau să ajungă şi pentru porcul luat pe sub mînă şi pentru o comandă de unt, făină, ouă, la Casa de Comenzi. Apoi, vreun salariat din rîndul „nonconformiştilor“ sau cei care nu-şi îndepliniseră planul era desemnat drept moş. De multe ori, era un soi de pedeapsă. E adevărat că unii se specializau în rolul de moş şi primeau această sarcină ani de-a rîndul. De pildă, domn' Pamfile, poreclit şi Albinuţă, de colegi, pentru că avea o prisacă şi făcea „bişniţă“ cu miere – adică o vindea prin întreprindere, iar şefii închideau ochii – fusese desemnat o vreme moş din oficiu. Purta ochelari de vedere fund de borcan – şi ce poate fi mai caraghios decît un moş cu ochelari?! (Ochelarii fiind un accesoriu modern de care s-ar putea lipsi o făptură magică, nu-i aşa?) Cînd a ieşit la pensie, a fost înlocuit cu Liviu, subinginer, tînăr, timid, pe care costumul stătea ca pe gard. Ca să-şi ascundă stîngăciile, dar mai ales vocea cristalină, de 20 şi-un pic de ani, era mut, nu făcea nimic altceva decît să dea din cap, o bîţîială de ziceai că-i scăpat de la „9“.

Pe copii, chiar şi pe cei din vremuri comuniste, fără smartphone şi tabletă, e greu să-i duci de nas. Aşa că cel mai penibil moment era cel în care se prindeau cine-i moşul. Se mai trezea cîte unul, pe genunchii moşului, chiar înainte să-şi zică poezia: „Da' tu nu eşti moşul! Ştiu cine eşti! Eşti Gică portarul...“ Toţi ceilalţi copii izbucneau în rîs, pînă cînd intervenea vreo secretară de partid mai cu aplomb: „Vai, copii, dar se poate aşa ceva? Se poate să-l supăraţi pe Moş Gerilă, care a venit tocmai de la Polul Nord ca să vă împartă daruri?“

Asist în fiecare an plictisită la invazia de moşi de toate felurile, toţi atît de comerciali de ţi se face lehamite, la toată abundenţa asta artificială de sărbători şi mă gîndesc la bucuriile sărace de atunci. Mă gîndesc la Moş Gerilă, odios, de tristă amintire...

Poveşti cu cai

– interviu cu Ozana MORARU –

Veniţi dintr-o cu totul altă profesie (medicina). De unde ideea unei baze ecvestre?

Am avut un cal la început şi am luat nişte lecţii de echitaţie lîngă Bucureşti. Acum 11 ani, mi-am descoperit pasiunea asta. Am fost nemulţumită de condiţiile în care se ţineau caii, aşa că am hotărît să-mi fac propria bază ecvestră, după ce mi-am cumpărat alţi doi cai de performanţă.

Iniţial, mi-am dorit să fie mică, strict pentru caii mei şi ai unor prieteni, zece boxe, dar, pînă la urmă, ne-am decis ca, dacă tot investiserăm în structură şi în teren, s-o facem mai mare. Mai multe boxe, un manej mai mare. Între timp, s-au înmulţit caii, am dat drumul şi la Şcoala de Echitaţie, şi uiteaşa s-au făcut trei ani de cînd funcţionăm.

Care a fost primul cal?

Platon. Un cal de sport românesc, cu el am început, şi după mine au mai încălecat pe el şi alţii – nepoţica mea. La şcoală nu-l dau, doar în situaţii speciale. Acum, Platon are 20 de ani.

De unde, totuşi, pasiunea asta?

La început n-a fost pasiune, ci mai curînd curiozitate. Un pacient a venit într-o zi la consult cu o insignă pe care era un cap de cal. L-am întrebat ce înseamnă asta pentru dumnealui. Şi mi-a spus că a fost colonel în Cavaleria Română. I-am zis că aş vrea să văd şi eu nişte cai. El a fost primul care m-a îndreptat către un club de călărie, m-a urcat pentru prima dată pe un cal.

Care era situaţia „industriei calului" pe vremea aceea?

Nu era dezvoltată, existau doar vreo două cluburi. Am luat lecţii şi nu făceam nici un fel de progres, caii de şcoală nu erau chiar ce trebuia.

Cum e pe cal, pentru prima dată?

E o senzaţie ciudată. Eşti la înălţime, nu eşti pe picioarele tale, ci pe ale... altcuiva. Nu ştiam, bineînţeles, la început, ce să fac. Însă cu talent, dar şi cu antrenament, reuşeşti să înveţi.

Aţi vrut să ajungeţi la performanţe?

Nu m-a interesat ideea de performanţă. Mi-a plăcut relaţionarea cu calul şi practicarea acestui sport în aer liber, un sport pe care îl poţi face la orice vîrstă (m-am apucat la 30 şi ceva de ani, cînd n-aş mai fi putut face atletism, de pildă). Pe fundalul dragostei pentru animale, pe care mi-o ştiam de cînd eram copil. Printre pisici, cîini şi alte orătănii, a apărut şi calul.

Ce fel de animal e calul?

Un animal inteligent, care doreşte prietenia şi apropierea umană. Aşteaptă ordine de la om. Are nevoie să aibă încredere în cineva, nu neapărat pentru că e supus. Mă refer, evident, la caii domestici şi la cei de sport. Calul nu e făcut să stea singur, are nevoie de socializare.

Omul nu-l deranjează pe cal, acesta nu-l simte ca pe o povară?

Poate să-l simtă, mai ales cel de sport sau de şcoală. În momentul în care ştii să călăreşti şi să amortizezi mişcările, nu mai eşti ca o lovitură în spatele calului; poate, cel mult, doar ca o greutate. Dar sînt cai care pot ţine şi 100 de kg în spate.

Cum poţi ţine un cal în România, mai ales în mediul urban?

Oamenii care au cai îi ţin în pensiune. Nu-ţi poţi ţine calul pe lîngă casă, chiar dacă stai pe lîngă Bucureşti, să zicem. Pentru asta, trebuie să fii foarte bogat. Dacă îl ţii în pensiune, pe undeva, e mai simplu – aşa, sînt oameni care se îngrijesc de calul tău.

La Equestria e şi o pensiune pentru cai? Care e „povestea" locului?

Am cumpărat terenul, voiam să fie în nordul Bucureştiului, mare, frumos. Şi ieftin. Nu s-au potrivit chiar toate, căci l-am luat în 2007, cînd era boom-ul imobiliar... Erau buruieni pînă la gît... Erau cinci fişii de teren, iniţial, lungi şi înguste – aşa au fost împroprietăriţi oamenii după '89. Apoi am luat-o şi pe a şasea...

Numai actele şi scoaterea terenului din circuitul agricol şi introducerea lui în intravilan au durat un an. Am găsit un proiectant şi un constructor din străinătate specializaţi în aşa ceva. Ei au venit cu experienţa lor, dar am avut şi noi un cuvînt de spus. Eu mi-am dorit, de pildă, terasele, una de unde să văd în manej, şi alta afară. Avem hotel, 50 de boxe, plus încă unele mobile.

Avem 55 de cai, dintre care 25 sînt ai noştri. Boxele au şi o parte exterioară, un padoc de 20 de metri pătraţi, sînt ca nişte garsoniere duble. Dacă e vreme bună, le poţi lăsa cailor uşa deschisă. Le-am făcut şi copertine ca să stea şi la umbră.

Există un program strict al cailor?

Toţi trebuie să se mişte, au nevoie de mişcare. Cei de şcoală oricum sînt scoşi, chiar prea mult. Ei merg precum maşinile de cusut... Fiecare proprietar de cal îşi face antrenamentul. Dacă anunţă că nu vine, e înlocuit de cîte un dresor care face mişcare cu calul lui. Avem în spate o bandă de alergare pentru cai, unde îşi menţin forma fizică. Mănîncă fîn, lucernă, ovăz, dar şi suplimente speciale pentru diverse tipuri de cai, care nu se găsesc la noi.

Ce faceţi cu ei cînd îmbătrînesc?

Cînd îmbătrînesc, îi lăsăm să moară de moarte bună. Ieri sau alaltăieri, a murit un cal celebru, fost campion mondial la dresaj, la vreo trei olimpiade la rînd. L-au eutanasiat pentru că făcuse o inflamaţie severă a copitei. Dar avea 30 de ani. În medie, trăiesc 20 şi...

Ştiu că organizaţi şi concursuri, şi spectacole de echitaţie...

Din 2011 am început să facem concursuri, întîi mai mici, de casă, apoi naţionale. Acum avem trei care ne reprezintă: Cupa Equestria, Marele Premiu al oraşului Bucureşti şi Salonul Calului.

Din 2011 am început să facem concursuri, întîi mai mici, de casă, apoi naţionale.

În primul rînd, de plăcere le-am făcut. În al doilea rînd, ştiam că cererea e mare, că sportivii şi proprietarii de cai au nevoie de concursuri. Anul ăsta am făcut şi primul concurs internaţional.

Primul Salon al Calului a fost organizat în 2012. E o combinaţie între show, divertisment şi prezentare de cai pentru cei din domeniu. Anul acesta am avut pentru prima oară *Seara Cailor*, în interior – un spectacol cu lumini, culori, cai frumoşi, artişti specializaţi în aşa ceva.

Se mai organizează asemenea spectacole în ţară? Cum au mai evoluat lucrurile în „industria calului" în general?

Din păcate, cam sîntem ca la început, de zece ani sîntem la început... În ţară mai există Transilvania Horse Show, o dată pe an. A mai fost, de curînd, la Craiova, un festival haiducesc cu cai, realizat de cascadori. Locuri în care poţi călări mai sînt prin ţară. În general, cîte doi-trei cai cu care te poţi plimba, pe lîngă pensiuni turistice.

Este un sport costisitor? Periculos?

Este un sport costisitor. O lecţie costă între 50 şi 100 de lei, dar trebuie să vii la cel puţin zece lecţii, ca să înveţi ceva. În echipament investeşti o dată. Nu-i atît de periculos. Se mai cade de pe cal, dar mai rar. De obicei, la lecţii, caii nu sînt în viteză şi călăreţii poartă echipament de protecţie.

În ce măsură clubul e o afacere profitabilă?

N-am făcut rabat de la calitate, şi a serviciilor pe care le ofer, şi a oamenilor cu care lucrez. Am ajuns la faza în care îmi acopăr cheltuielile şi e loc şi de un mic profit, de tip occidental – de 1-2%. Investiţia iniţială nu s-a amortizat.

Simţiţi vreo schimbare în mentalităţile legate de cai, în România?

Cred că se schimbă ceva. Unii şi alţii au mai început să copieze de la noi diverse lucruri, noi am fost model. E vorba şi de concurenţă, unii care au avut cluburi mai vechi decît noi au văzut că trebuie să se dezvolte altfel, să investească mai mult. Problema care rămîne e, însă, aceeaşi: oamenii parcă nu îşi iau cai şi nu se ocupă de ei din pasiune, ci ca să epateze, pentru că li se pare de bonton. Chestiune de educaţie...

***Ozana Moraru** este chirurg oftalmolog, manager al Centrului Oftalmologic Oculus, preşedinte al Clubului de Echitaţie Equestria şi proprietară, alături de soţul ei, a Bazei Equestria.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

„Sînt un profesionist al cuvintelor“

– interviu cu Matei VIŞNIEC –

„Prima frază a unui roman trebuie să conţină ceva din energia unui strigăt inconştient care provoacă o avalanşă...“ Aşa sună prima frază a romanului Negustorul de începuturi de roman *de Matei Vişniec, publicat recent la Editura Cartea Românească. O carte cînd ironică, cînd melancolică, despre meseria de scriitor.*

Negustorul de începuturi de roman *e o carte despre literatură. Este prima frază într-adevăr piatra de încercare pentru un scriitor?*

Oricum, începutul într-un roman este interesant. Sînt romane care încep în forţă şi te tulbură de la bun început, sînt altele care încep într-o manieră modestă, nu există o reţetă... Dar în momentul în care m-am ocupat de această carte şi am studiat puţin istoria literaturii şi capodoperele, am descoperit că există fraze de început care marchează. Fraze de neuitat. De pildă, Albert Camus, *Străinul,* începe cu această propoziţie scurtă: „Astăzi a murit mama.“ Şi după aceea adaugă: „Sau poate ieri.“ Sigur, unii preferă să înceapă într-un mod mai neutru şi după aceea se întîmplă ceva. Eu însă m-am jucat cu ideea de început de roman, dar şi cu ideea de început în general, pentru că noi trăim într-o epocă în care deseori începem, şi nu mai terminăm nimic. Şi din acest joc pe care-l sugerez aici, cu începuturile de roman – e un negustor care propune prime fraze –, încerc să duc cititorul mai departe, la o reflecţie despre cum ne construim noi viaţa deseori, zapînd-o sau butonînd-o, trecînd de la una la alta şi lăsînd pînă la urmă totul baltă.

Cartea poate fi înţeleasă şi ca un eseu despre literatură. Acest negustor ţine adevărate cursuri de scriere creatoare (sau de citire creatoare), în scrisorile pe care i le trimite scriitorului din roman. În ce măsură, pentru dumneavoastră, literatura este şi o poveste despre literatură?

Pentru mine, romanul este în primul rînd construcţie. Şi-atunci, încerc să provoc prin construcţie, să propun construcţii interesante, construcţii-labirint, cu false intrări şi false ieşiri, cu fire care se leagă din nou, la un moment dat, încerc să surprind cititorul, să nu-l las să-mi spună: „Din acest moment, romanul e previzibil, ştiu în ce direcţie vă deplasaţi.“ Ei bine, vreau să-l fac pe cititor să nu ştie niciodată în ce direcţie merge romanul. Deşi, per ansamblu, el îşi va da seama că e acolo un mesaj. O carte este şi un exerciţiu ludic, cîteodată. Sigur, e şi muncă, îţi dai seama că ai mers într-o direcţie şi nu e bine, revii, te gîndeşti... De fapt, nu există nici un fel de reţetă şi nici un fel de analiză ştiinţifică despre cum trebuie construit un roman. Fiecare scriitor are busola lui interioară. Eu m-am născut cu această busolă şi, cînd scriu şi e bine, ea vibrează. Dacă nu e bine, simt şi acest lucru, şi-atunci opresc, refac, reîncep...

Apropo de această busolă şi de metafora începutului, cum vă începeţi o piesă de teatru, cum vă începeţi un roman?

O piesă de teatru deseori o încep de la ceea ce eu numesc o situaţie dramatică puternică. Nu încep niciodată o piesă de teatru scriind cîteva cuvinte, două-trei replici. Piesele le încep gîndind, căutînd, aşteptînd o situaţie dramatică, o întîmplare. Am să vă dau un exemplu. Eram profesor, pe vremuri, în România, între 1980-1987, făceam naveta şi treceam în fiecare zi cu bicicleta pe lîngă o fîntînă părăsită în satul Dorobanţu-Plătăreşti, şi într-o zi am auzit un cîine care lătra din fîntîna aia părăsită. M-am oprit, m-am uitat, era un cîine aruncat acolo. Şi am scris o piesă care se numeşte *Buzunarul cu pîine,* în care două personaje, aproape beckettiene, încearcă să scoată un cîine şi nu reuşesc niciodată. (În realitate, eu am reuşit.) Am scris apoi o piesă despre Cioran, pornind de la o singură frază. Liiceanu spunea undeva că, într-o bună zi, Cioran, coborînd de la Editura Gallimard, şi-a dat seama, în stradă fiind, că nu mai ştia unde e drumul spre casă. Atît de mult m-a marcat această frază, încît mi-am spus: un mare filozof care coboară de la Editura Gallimard şi-şi uită drumul spre casă este începutul unei piese.

Romanele le scriu altfel. Ele cresc în mine, uneori se consolidează un an, doi, trei, ştiu în ce direcţie vreau să merg. Ele se scriu altfel, nu au aceeaşi spontaneitate, acolo e mai multă muncă. Romanele cer o altă disciplină decît munca de dramaturg.

Romanul acesta, Negustorul de începuturi de roman, *este şi ca un nod feroviar – trimite în foarte multe direcţii, te face să reciteşti sau să citeşti marile romane ale ultimelor două secole, sau, cel puţin, să-ţi doreşti asta. În ce măsură aţi urmărit acest efect?*

Sigur că am urmărit să-l trimit pe cititor spre capodopere. Să-i spun: „Dragule, în viaţa asta nu vei avea timp să citeşti capodoperele care s-au scris, nu-ţi pierde timpul cu nimicniciile pe care ni le propune industria de divertisment şi literatura de consum.“ S-au scris lucruri atît de extraordinare, că noi, oamenii, dacă am citi o viaţă întreagă numai capodoperele literaturii şi am privi o viaţă întreagă capodoperele cinematografiei, nu am avea timp să le epuizăm. Or, în acelaşi timp, noi sîntem masacraţi de o subcultură, de o subliteratură, de subimagine, de o cultură a imaginii violente, de acest cult al publicităţii, al clipului, de ideea de ecran care ne invadează. Un prieten, critic literar, îmi spunea că ne aflăm într-o epocă de *logo-solitudine,* de *logo-singurătate*. Adică noi, în loc să ne împrietenim, să discutăm, fiecare discută în ecranul său cu altcineva. Această singurătate, de asemenea, vreau s-o sparg. Vechile metode de socializare sînt bune. În romanul meu funcţionează mult cafeneaua. Personajul acesta, negustorul, scrie din cafenele şi regretă că unele cafenele dispar. Eu am fost încîntat să văd la Paris, într-o cafenea, o tăbliţă pe care scria *„No wi-fi“* – aici nu aveţi Internet. Şi, dedesubt: „Discutaţi între voi!“ E o soluţie.

Cafeneaua e, într-adevăr, personaj în această carte. În roman apar cîteva pagini memorabile în care descrieţi cafenele reale sau imaginare. Iar într-un interviu mai vechi, povestiţi că vă place să scrieţi în cafenele. Unde aţi scris această carte?

Am scris-o şi acasă, dar am scris-o şi pe drum, între Place d'Italie, unde stau la Paris,

Personajul acesta, negustorul, scrie din cafenele şi regretă că unele cafenele dispar.

Sigur că este o poveste. Eu m-am format înainte de căderea comunismului, într-o epocă în care literatura era bună la toate. Aş spune că literatura asuma şi sarcinile istoricului, şi sarcinile psihologului, şi sarcinile sociologului, şi misiunea jurnalistului, şi misiunea filozofului, pentru că în literatură, la ora aceea, se putea face şi cercetare istorică, şi sociologie, şi psihologie... Disciplinele ştiinţifice nu erau atît de libere, erau mai supravegheate decît spaţiul literar, unde puteau fi strecurate elemente de gîndire paralelă. Chiar şi critica marxismului se putea face sub formă literară. Chiar şi reflecţia despre alternativa la gîndirea oficială se făcea în literatură. Or, eu cred în continuare că omul şi complexitatea fiinţei umane, contradicţiile fiinţei umane pot fi mai bine captate printr-un poem, printr-o piesă de teatru, printr-un roman, pentru că literatura poate merge mai adînc în contradicţiile fiinţei umane şi scormoni acolo. Şi, prin metaforă, uneori, provoacă reflecţie. Cam asta e misiunea literaturii pentru mine, deşi acest roman nu e nici trist, nici greu, nici complicat, sînt aici elemente de eseu, dar în acelaşi timp, sînt şi poveşti. De altfel, aţi observat, pe pagina a doua e marcat „roman caleidoscop“. Vreau să reabilitez o veche metodă de a prezenta lumea sub formă de caleidoscop: sărind de la una la alta şi, în acelaşi timp, păstrînd întregul.

Ne aflăm într-o epocă de logo-solitudine

Într-adevăr, Negustorul de începuturi de roman *e o carte specială. Există mai multe fire narative şi o structură în proză, pagini întregi de poezie şi o arhitectură interioară dramatică. Cum aţi construit această carte?*

PUBLICITATE

şi sediul RFI, unde lucrez, cînd mă întorc şi am timp, şi mai am puţină energie şi aleg o cafenea, fiindcă îmi place şi să schimb. Am cafenelele mele preferate în cartierul unde locuiesc. Într-o cafenea nu mă deranjează niciodată zgomotul. Dacă aş scrie la mine în cameră şi ar fi foarte mult zgomot în jur – stradă, maşini, copii... – poate că aş fi deranjat. Niciodată într-o cafenea nu mă deranjează zgomotul străzii sau vuietul lumii sau spectacolul lumii, pentru că mă simt integrat într-un spectacol. Dimpotrivă, uitîndu-mă în jur, mă inspiră această mişcare browniană. Cafenelele pariziene sînt celebre, unele dintre ele şi-au păstrat sufletul. Europa e plină în continuare de cafenele interesante, deşi pot să vă spun că în Franţa, în ultimii 30-40 de ani, au dispărut cel puţin 100.000 de cafenele tradiţionale, pentru că vin alte forme de presiune comercială. Restaurantele chinezeşti, de pildă, au explodat, sînt vreo 500 la Paris.

Odată cu interzicerea fumatului, cafenelele au devenit şi mai puţin prietenoase...

E-adevărat, dar se adaptează, se creează terase, lumea fumează în continuare. Cafeneaua pentru mine este loc de socializare, de istorie şi de memorie colectivă. Mă gîndesc că erau perioade în istoria omenirii cînd unele cafenele erau deschise 24 de ore din 24. Şi-acum, la Paris mai sînt vreo zece deschise zi-lumină. Cafeneaua Florian de la Veneţia, de pildă, timp de un secol nu s-a închis niciodată. Avea publicul de noapte, publicul de zi, de dimineaţă. Era un loc continuu. Atîta nevoie aveau oamenii să se poată întîlni în orice moment al zilei sau al nopţii, într-un loc! Acum, Internetul a preluat funcţia asta. Poate că nu e chiar cel mai bun lucru, deşi n-aş vrea să se înţeleagă că sînt împotriva Internetului.

Nu mai e suficient să scrii o carte bună

Romanul dvs. conţine o mică antologie de începuturi de roman – Kafka, Wells, Hemingway, Mann, Proust, Camus, Kerouac... V-au marcat aceşti scriitori? Pînă la urmă, vă înhibă faptul că aţi citit atît de mult, sau vă stîrneşte creativitatea?

Am citit mult şi m-au format aceşti autori. De pildă, nu pot să uit începutul *Procesului* de Kafka: „Pe domnul K îl calomniase pesemne cineva pentru că într-o bună zi se trezi arestat." Este un început extraordinar! Şi alte cărţi m-au impresionat prin începuturile lor. Deşi, bineînţeles, un început care nu se susţine ulterior rămîne un început fragil. Eu aş vrea să le pot spune celor care mă citesc că începuturile trebuie să fie durabile. Trebuie să avem puterea de a construi apoi pînă la capăt pe fundamentul unui început. Deseori, în lumea noastră modernă şi accelerată, uităm ceea ce se numeşte iniţiere şi uităm şi ceea ce se numeşte tenacitate, muncă, să duci pînă la capăt o construcţie. Mă joc cu începuturile, dar eu am dus pînă la sfîrşit cartea, care e plină de surprize, de altfel.

„Adevărul e ceea ce continuă", spunea Mircea Ivănescu... În Negustorul de începuturi de roman *este şi multă ironie la adresa orgoliilor scriitorului. Negustorul face parte dintr-o agenţie care le-a furnizat, mai bine de două secole, primele fraze, unor scriitori care ulterior au luat premiul Nobel. Sau, în orice caz, unora dintre cei mai importanţi scriitori ai modernităţii. E multă vanitate în lumea literară?*

Sigur că există multă vanitate, multă competiţie şi, acum mai mult decît oricînd, s-a dezvoltat un fel de industrie a cărţii, fabuloasă. În Franţa, librarii se plîng că vin prea multe cărţi pe standuri. Nu apucă să le aşeze, să le prezinte, că, peste o săptămînă, vine alt val. Sînt mai multe valuri de cărţi pe durata unui an – este valul de dinainte de Crăciun, este valul de dinainte de vacanţele de vară... Foarte multă lume scrie, se autoeditează. E mai greu, în acest moment, de identificat valoarea. În Franţa, de pildă, aproape fiecare carte poţi spune că a primit un premiu. Sînt 2000 de premii literare. Sigur că numai vreo 20-30 sînt importante.

Chiar aşa: la fiecare réntree littéraire *apar vreo 600 de romane noi. Cum se cerne valoarea, în cazuri extreme, cum e piaţa de carte din Franţa?*

Absolut! În septembrie, apar 600 de cărţi, dintre care 20 vor avea premii importante şi deseori publicul le va cumpăra numai pe acelea. A dispărut această capacitate, dorinţă de a căuta noutatea, de a te lăsa surprins. Oamenii se duc ca o turmă şi cumpără cărţile premiate. Iar uneori, aceste premii nu recompensează cărţi cu adevărat interesante, ci cărţi populare, susceptibile să atingă marele public, să se vîndă bine. Eu citesc cărţile care au primit premii, şi nu acolo sînt autorii mei favoriţi. Fenomenul literar e şi mai complicat pentru că, în acest moment, prin Internet, unii se autoeditează şi pot avea succes. *Cinzeci de umbre ale lui Grey* este un fenomen de carte erotică, publicată mai întîi pe Internet şi care a devenit carte planetară. Mulţi editori încearcă să publice cărţi mondializabile sau globalizate, cum a fost *Harry Potter,* care a dat, într-un fel, tonul cărţilor globale. Acei editori care pot să mai pună mîna pe o carte susceptibilă să acopere toată planeta, o publică. E şi un joc lumea literară. Ceea ce vreau să spun e că nu mai e suficient să scrii o carte bună. Ea se poate scufunda foarte repede în lumea de astăzi – fie că nu are reţea bună de distribuţie, fie că nu e publicată de un editor care are puterea să se bată pentru ea, fie că nu e susţinută de critică, fie că n-a avut un premiu, fie că a apărut într-un moment prost, cînd oamenii sînt la plajă. Valoarea este doar primul etaj al unei reuşite. Peste acest etaj mai trebuie multă muncă, mult marketing, chiar noroc şi lobby, ca să poţi să penetrezi. Cam asta este lumea literară globalizată. Situaţie care se vede, de altfel, şi în România. Deşi observ, în România, o mare prospeţime a publicului şi o mare dorinţă de a citi cărţi.

Oui, mă consider un autor român!

Apropo: urmăriţi de acolo, din Franţa, critica literară din România? Citiţi presa de aici?

Sigur, citesc *România literară, Observator cultural* – Internetul e totuşi un instrument extraordinar. Mă interesează în continuare viaţa literară. Eu am dublă cetăţenie, sînt membru al Uniunii Scriitorilor, public o parte din ce scriu în româneşte, public la edituri franceze care scriu în franceză, mi-au apărut în Franţa două romane traduse din română. Mă consider în continuare scriitor român, uneori de expresie franceză. N-am să spun că sînt scriitor francez, nu. Am devenit un scriitor francofon pentru că am recurs şi la limba franceză, care m-a ajutat foarte mult. Teatrul meu a avut mult de cîştigat pentru că l-am scris într-o limbă franceză care m-a disciplinat. *Oui,* mă consider un autor român!

Scrieţi piese de teatru mai ales în franceză. Dar proză şi poezie scrieţi doar în română. De ce?

Nu m-am putut separa de limba română pentru că eu am plecat tîrziu în Franţa, la 31 de ani. Era, pur şi simplu, prea tîrziu să spun, ca Cioran, că nu mai vreau să aud niciodată de România. Şi mai e ceva. Limba română este atît de frumoasă, atît de voluptuoasă, atît de încărcată de poezie. De pildă, cînd citesc în franceză, cîteodată, Dostoievski, îmi spun: Dumnezeule, e imposibil, Dostoievski nu trece în franceză, limba franceză aproape că nu poate capta sufletul scriitorilor ruşi! În limba română, Dostoievski este atît de spumos... pentru că noi avem cuvinte de origine slavă, pe care le putem folosi cînd traducem ruşii. Apoi, limba română este încă o limbă vulcanică, o limbă care nu s-a instalat, care nu s-a fixat, în care se poate improviza la nesfîrşit. Limba franceză este, pe de altă parte, o limbă de-o mare claritate, de-o mare precizie, în care nu poţi să minţi sau să te minţi cu uşurinţă, în care, dacă vrei să transmiţi ceva, trebuie să fii atent, să nu încarci prea mult fraza, să ştii ceea ce vrei să spui. Şi asta mi-a făcut foarte bine pentru că, într-un fel, cum spuneam, m-am disciplinat, am învăţat în franceză, de pildă, să utilizez mai des tăcerea în piesele mele şi, în acelaşi timp, să ştiu mai bine spre ce mesaj vreau să merg. Chiar şi ambiguitatea se construieşte altfel în franceză decît în limba română. Dar mă simt foarte bine ca un navetist între cele două. Toată viaţa mea am fost un navetist. Am plecat de la Rădăuţi la Bucureşti şi am făcut naveta între Rădăuţi şi Bucureşti. De la Bucureşti am fost şapte ani navetist, eram profesor la Dorobanţu-Plătăreşti, apoi, de 25 de ani, sînt navetist între România şi Franţa, între limba română şi limba franceză, între cultura română şi cultura franceză. Am aceste două aripi – una din naştere şi una dobîndită –, cea română şi cea francofonă, deci, zbor cu ele.

Sînteţi jurnalist, poet, dramaturg şi prozator. Dvs. cum vă recomandaţi?

Scriitor e foarte bine. De fapt, mă ocup cu cuvintele. Dintotdeauna m-au fascinat cuvintele şi le-am folosit în toate zonele literare, dar şi în zona jurnalistică, pentru că tot cuvinte scriu şi ca jurnalist la RFI. Sigur că, de vreo 25 de ani, de cînd trăiesc în Franţa, mai scriu şi în franceză, deci folosesc cuvintele şi în româneşte, şi în franceză, le transfer din română în franceză, din franceză în română, traversez frontierele cu ele, deci sînt un profesionist al cuvintelor.

Vă ajută sau vă încurcă în literatură faptul că sînteţi şi jurnalist?

Mă ajută pentru că, fiind în contact cu lumea, cu mizeria lumii, cu ştirile, cu actualitatea, cu dezastrele pe care, din păcate, sîntem obligaţi să le anunţăm zilnic, toate acestea mă încarcă şi deseori îmi sugerează subiecte. Şi am piese care s-au hrănit din această dezlănţuire a lumii, din această punere în pagină pe care o face jurnalismul, în general în stil negativ – pentru că o informaţie, astăzi, este o informaţie negativă: cînd un tren ajunge la destinaţie la ora prevăzută nu e o informaţie, dacă a întîrziat două ore devine o informaţie fabuloasă. Cam aşa este informaţia astăzi, informaţie-spectacol, în mare măsură. Dar şi analizele mă interesează foarte mult. Jurnalistul l-a hrănit pe scriitor şi aş spune că s-au sprijinit unul pe altul, pentru că, dacă aş fi rămas doar jurnalist, aş fi fost foarte pesimist în legătură cu viitorul lumii. Noroc că scriitorul e ceva mai optimist.

Negustorul de începuturi de roman *îţi urează, la un moment dat, scriitorului să aibă capacitatea de a asculta pînă la sfîrşit ceea ce spun cuvintele, în timp ce le scrie. Dvs. ce vă spun cuvintele cînd scrieţi pentru radio şi ce vă spun cuvintele cînd scrieţi literatură?*

Scriitura pentru radio este diferită. Un articol pentru radio e scris pentru a fi spus, ascultat, pentru a intra în urechi, nu pentru a intra în creier prin ochi. Există o specificitate a scriiturii radiofonice. De-asta nu-mi public niciodată textele pe care le scriu pentru radio. Pentru că ele nu suportă ochiul, fiind scrise pentru oralitate, pentru urgenţa aceea a cuvîntului rostit în faţa microfonului. Pentru reviste, pentru cărţi scriu altfel. Există, aş spune, două meserii diferite – scrisul pentru radio şi scrisul pentru publicaţia tipărită. În acelaşi timp, cum vă spun, sînt hrănit tot timpul de cuvinte. Viaţa mea se duce în Franţa şi, în fiecare zi, eu scriu în româneşte, citesc în româneşte, gîndesc în româneşte şi, în aceeaşi zi, scriu în franceză, citesc în franceză, gîndesc în franceză. S-a produs un fel de ciocnire totală, în creierul meu, între cele două limbi. Pot să trec foarte repede de la franceză la română şi de la română la franceză, să scot *soft*-ul de franceză şi să pun *soft*-ul de română în creier. Lucrul ăsta îmi dă un fel de identitate, de dualitate, de duplicitate. Sînt un om care dispune de două condeie, de două mîini, ca un spadasin care se bate cu două săbii.

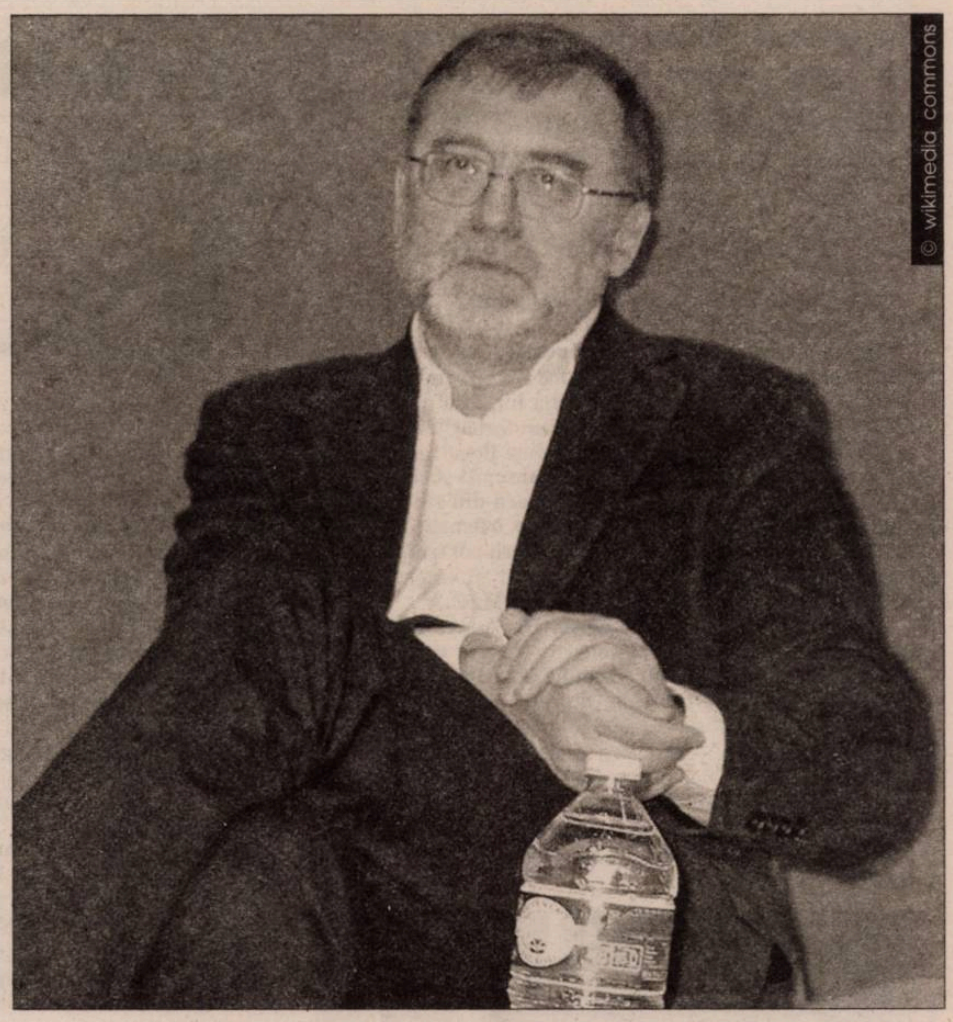

Eu aş vrea să le pot spune celor care mă citesc că începuturile trebuie să fie durabile.

Jurnalistul l-a hrănit pe scriitor şi aş spune că s-au sprijinit unul pe altul.

interviu realizat de Adela GRECEANU şi Matei MARTIN pe 25 noiembrie 2013, pentru emisiunea Timpul prezent *de la Radio România Cultural*

AM VĂZUT, PE LA GEAMURI, TOATE CELELALTE SPECII DE REPTILE FISCALE (A FOST UN MOMENT DE NEPOTRIVIRE)

■ Am văzut un Mercedes care avea numărul B-...-MRX. O fi al vreunui marxist? (**M. V.**)

■ Din nou, de pe site-urile de mesaje, o urare de sezon: „Pe la geamuri cad steluţe, / Iar pe foc sînt sărmăluţe, / Bradul e la locul lui, / Moşul e la treaba lui, / Să ne fie nouă bine, / Iaca şi Crăciunul vine. Crăciun fericit!“ (**S. G.**)

■ *Snake-fish*, o specie de peşti aduşi ilegal în State de către comercianţii chinezi, sînt supranumiţi „fishzila“ din cauză că extermină toate celelalte specii din rîurile unde ajung şi unde se înmulţesc foarte repede, o femelă depunînd de cinci ori pe an cîte 15.000 de icre. Peştii pot trăi pe uscat pînă la trei zile, deplasîndu-se ca şerpii, şi vînează chiar animale mici de casă. Aştept şi filmul. (**M. C.**)

■ Paleontologii – citim în ediţia *The Australian* din 29 noiembrie – susţin că au descoperit cele mai vechi latrine din lume: o serie de veceuri comune, folosite de reptile rinoceride, cu 240 de milioane de ani în urmă. Cele opt „acumulări masive“ de fecale fosilizate, produse, pare-se, de „dinodontozauri“ – erbivore înzestrate cu defense – au detronat recordul celor mai vechi latrine de pînă acum, cu 220 de milioane de ani. Se poate spune că paleontologii au dat de *bucluc* (etimologic, „grămadă de rahat“), dar că, pentru oamenii de ştiinţă, a da de rahat prezintă nebănuite avantaje. (**M. P.**)

Cu ochii-n 3,14

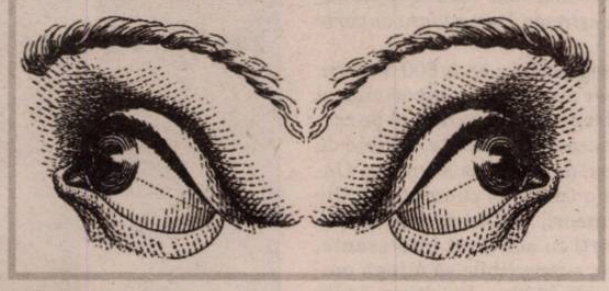

■ Iarăşi am avut, în ciuda aşteptărilor şi uzanţelor, o experienţă pozitivă în chestiuni birocratice: la Administraţia Financiară din Piaţa Amzei, am aşteptat puţin şi ordonat ca să iau două certificate fiscale. S-au dat bonuri de ordine, a căror ordine, culmea (!), s-a respectat. (**I. P.**)

■ Traian Dobrinescu, deputat PNL de Vîlcea, recunoscînd că n-a ştiut ce-a votat cînd a votat modificările aduse Codului Penal: „E apăsător atunci cînd votezi şi nu ştii ce. Apar umbre în sinele tău. După acest vot, s-a deschis subiectul în mass-media. Atunci umbrele se transformă în cîrcei, în mici dureri. Iar cînd ai devenit conştient, lucrurile devin şi mai dureroase. În momentul în care o persoană dragă îşi exprimă dezamăgirea, începi să faci ochii mari. Dar sper că nu i-am dezamăgit întru totul. A fost un moment de necunoaştere. Sper să îndreptăm legea. E prima dată şi ultima.“ (**L. V.**)

■ Privind atent figura noului ministru al Culturii, realizezi că e omul potrivit la locul potrivit. Eventuala nepotrivire de care unii vorbesc nu are legătură cu persoana sa şi nici cu numele său. Problema e la numele ministerului pe care acest domn a fost pus să-l conducă. E incomplet şi lucrul acesta ar trebui îndreptat neîntîrziat. Să i se zică deci Ministerul Culturii Cartofului. (**A. M.**)

SUB FEREASTRA MEA, UN SUSŢINĂTOR AL „PURITĂŢII FURATE“ VREA SĂ DEZVOLTE RAZNA

■ Vecinul meu a tăiat un porc într-o curte din centrul Bucureştiului. Chiar în buricul tîrgului. N-am asistat la scena „măcelului“ care se întîmpla chiar sub fereastra mea (cu jaluzelele trase). L-am văzut viu, cînd l-a adus de undeva de la ţară şi, două ore mai tîrziu, l-am văzut mort. În tot acest timp, n-am auzit nici măcar un guiţat. Mă tot gîndesc ce i-o fi făcut. Că l-a omorît „conform normelor“, asta e clar. Animalul n-a suferit. Injecţie letală? Scaun electric? L-a adormit cu un tub cu diazepam? Rămîne un mister... Însă stafia porcului mă va urmări mult după Anul Nou. (**A. P.**)

■ Nu sînt un susţinător al „purităţii limbii române“, dar mi se pare o aiureală să denumeşti chestia aia organizată de Primăria Generală în Piaţa Universităţii „Bucharest Christmas Market“. Dacă i se spunea „Tîrg de Crăciun“ ce-avea? (**M. V.**)

■ Două opere ale artistului britanic Damien Hirst au fost furate recent dintr-o galerie din Londra. Tablourile au fost estimate la o valoare de 40.000 de euro. Hoţii de artă contemporană par mai *cool* decît iubitorii de clasici şi se mulţumesc şi cu sume mai social-democrate. (**A. M. S.**)

■ Recent am aflat că Amazon vrea să dezvolte o divizie de livrare a comenzilor prin drone (adică avioane fără pilot). Păcat. De dragul automatizării ne luăm rămas bun de la poştaşul care sună întotdeauna de două ori. (**M. M.**)

■ Se pare că, anul acesta, moda este să-ţi faci bradul de Crăciun cu mult înainte de 25 decembrie. Nu sînt însă convinsă că Moş Crăciun va aprecia gestul. Mai mult, s-ar putea să-l lase confuz şi să-i provoace un atac de panică. Gîndiţi-vă cum vi s-ar părea vouă ca altcineva să vă îndeplinească sarcinile în locul vostru, să nu vă spună şi să vă lase să credeţi că mintea v-a luat-o razna complet? (**S. G.**)

SPUNE-NE DE CE O MAIMUŢĂ A PURTAT TORŢA OLIMPICĂ PENTRU A STINGE VĂPAIA

■ În luna octombrie, Lufthansa a început în Suedia campania de marketing „Schimbă-ţi numele în Klaus sau Heidi, spune-ne de ce ai făcut-o şi intră în cursa pentru cîştigarea unui nou început în Berlin.“ În urma campaniei, 42 de suedezi şi-au schimbat numele. Probabil de plictiseală. (**L. V.**)

■ Iranienii şi-au propus să-şi trimită primul om în spaţiu pînă în 2018, dar lunile astea intenţionează să trimită pe orbită fie un iepure, fie o pisică persană. Acum doi ani, iranienii au mai trimis în spaţiu nişte viermi, o ţestoasă, un şoarece şi o maimuţă (deşi fotografiile arătau că maimuţa de la venire nu semăna cu cea de la plecare). Deci iranienii se pregătesc să intre în anii '60. (**M. C.**)

■ Vadim Gorbenko, în vîrstă de 73 de ani, directorul unei şcoli sportive şi antrenor de lupte greco-romane, a murit în urma unui infarct după ce a purtat torţa olimpică în oraşul lui din vestul Siberiei. Ilf şi Petrov, aveţi legătura. (**L. V.**)

■ Pe o listă a celor mai absurde motive de concediere din 2013 în State se află: un vînzător de supermarket pentru că a sărit în apărarea unei femei bătute în parcare; un manager de restaurant fast-food pentru că a refuzat să deschidă de Thanksgiving; o profesoară pentru că şi-a părăsit ora de clasă pentru a stinge un incendiu pe holul şcolii; o chelneriţă fiindcă s-a ras în cap pentru a susţine finanţarea cercetării împotriva cancerului; un angajat al unei bănci despre care s-a aflat că în urmă cu 40 şi ceva de ani a fost prins folosind la spălătorie o monedă falsă; o asistentă pe care doctorul cabinetului a considerat-o prea frumoasă pentru a putea lucra cu ea; o contabilă pentru că scria e-mail-uri cu toate literele majuscule, bolduite şi în roşu; un funcţionar pentru că a spus la birou o replică din *Seinfeld* şi o avocată pentru că purta costume sau cămăşi portocalii. (**M. C.**)

■ În sfîrşit (pînă la următoarea întîlnire cu numele de firme româneşti), cîteva adunate din Bistriţa, Otopeni, Cîmpina şi Tecuci: Gospodarul Universal SRL, Admir SRL, Hydro Ciobanus SA, Peste Linii SRL, Umeraşe Ser Viz SRL, Ceva Mai Mult Design SRL, Auto Pulbere SRL, Forţa Zero Pază Şi Securitate SRL, Chiuloasa SRL, Tub Integral SRL, Cifra 7 Bis SRL, Abraziv SRL, Îndemînarea Prodcom SRL, Cheiţa Ardelenească SRL, Selavi SRL, Apropo... La Rusu SRL, Capra Nera By Deesse of Switzerland SRL, Văpaia SRL, Ultima Ta Dorinţă SRL, Servicii Dreptate SRL, Cîrlionţ SRL, Fir Întins SRL, Autogenial SRL, Stropii Vieţii SRL, Expresiv Inteligent SRL, Creme Supreme SRL, La Pazvante Colţ De Rai SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story 10

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul X ■ nr. 516 ■ 31 decembrie 2013 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

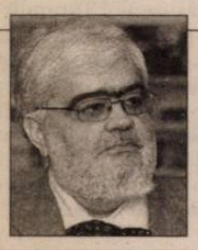

ANDREI PLEŞU

„Perplexităţi, nervi, oboseli“

pagina 3

RODICA ZAFIU

„Pustiu de bine“

pagina 9

IULIAN COMANESCU

„Piaţa media în 2014“

pagina 20

Maria Tănase

100 de ani

„Cînd auzi una de-a noastră zisă bine / Parcă simţi cum saltă pietrele sub tine.“

„DRAGI MI-S CÎNTECELE MELE“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● e-mail: dilema@satiricon.ro

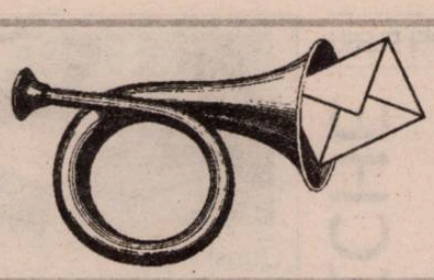

turneu de inbox

Poate fi Feynman un model?

Am citit cu mare încîntare *Vă ţineţi de glume, domnule Feynman!*. De mult nu am citit cu atîta plăcere o carte. Asta şi pentru că, în ultima vreme, am ales îndeosebi cărţi de ştiinţă, mai dense şi dificile prin natura lor. Am fost plăcut surprins însă să constat cîte lucruri foarte interesante despre ştiinţă şi educaţie pot fi găsite în această carte neştiinţifică, dar foarte tonică, amuzantă şi instructivă.

Fizician de geniu şi laureat Nobel, Feynman este interesant de analizat ca model. Era un puşti cînd învăţase singur să repare radiouri (cu tuburi electronice). Îşi improvizase un laborator în care studia fenomene de electricitate. Asta mi-a plăcut pentru că mi-a amintit că şi la mine veneau, pe vremuri, vecini cu diverse aparate electrice la reparat (odată, m-am trezit cu Poliţia la uşă, pentru că un vecin îmi adusese la reparat un casetofon de maşină furat). Apoi, Feynman descrie observaţii asupra drumului parcurs de furnici în căutarea hranei. Ajunsese să mute furnici şi să traseze cu carioca traiectoriile acestora, pentru a le putea studia comportamentul. Făcea toate lucrurile astea din plăcere. Din pură curiozitate, se apucă să studieze legătura dintre rotaţia unei farfurii aruncate în aer şi oscilaţia acesteia. Tocmai astfel de studii, aparent inutile, pun apoi bazele teoriilor sale faimoase. Chiar şi farsele sale se pot încadra tot la categoria „experimente de viaţă".

Constatarea că educaţia ştiinţifică standard se bazează aproape în totalitate numai pe memorare mecanică (chiar şi la universităţi mari) apare de mai multe ori în carte. În acest sens, experienţa sa ca profesor în Brazilia este edificatoare: realizează că, acolo, educaţia în ştiinţă se face prin memorare mecanică, dublată de lipsa intuirii şi înţelegerii fenomenelor. Elevii/studenţii erau (în cel mai bun caz) capabili să memoreze şi să redea definiţii, dar incapabili să facă legături cu lumea reală. O cauză identificată a fost calitatea proastă a manualelor. Numit fiind într-o comisie de evaluare a unor manuale alternative, în SUA de data asta, descoperă că această evaluare se făcea de mîntuială. Responsabilii cu decizia finală păreau foarte siguri pe metoda lor, bazată pe media datelor de intrare, care însă erau nerelevante, din cauza superficialităţii evaluatorilor. Tentativele de manipulare a licitaţiilor (cadouri oferite evaluatorilor, lobby-ul neonest etc.) nu lipseau, se pare, nici acolo. Toate astea ne fac, nu-i aşa, să ne gîndim la ţărişoara noastră dragă.

Discuţia lui Feynman despre calitatea proastă a manualelor, a învăţării mecanice şi a predării neintuitive ne arată că, deşi aceste lucruri s-au spus de nenumărate ori, majoritatea corpului profesoral pur şi simplu le ignoră. Recunosc aceleaşi principii ale educaţiei veritabile în ceea ce spune mereu şi academicianul Solomon Marcus, pe diferite canale media. Dar cui îi pasă de astfel de lucruri? Este oare educaţia sortită să rămînă mai mediocră decît ar putea fi, deşi soluţiile există şi au fost repetate de mulţi profesori de primă calitate, încă de mult timp?

În final, Feynman subliniază cît de mult contează un mediu în care să poţi lucra liber, din plăcere şi curiozitate intelectuală. Este esenţial să nu fii obligat să faci multe compromisuri. Ultima parte devine tot mai dificilă în sistemul actual, şi aş da numai un exemplu: tezele de doctorat din ultimii ani. Prietenii ştiu de ce. Această remarcă despre compromis a genialului şi simpaticului Feynman mă pune cel mai mult pe gînduri... Pînă unde ar trebui tolerat compromisul? Pînă unde a rămîne în sistem mai serveşte încă societăţii, şi de unde încolo sistemul începe să te transforme în ceva dăunător? Ar fi extrem de necesar un ghid al supravieţuitorului în sisteme viciate. Poate cineva se gîndeşte să-l scrie...

Marcel CREMENE
Cluj-Napoca 17 decembrie 2013

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

„Un lucru e sigur: cum nu m-am obişnuit cu paternitatea, n-am să mă obişnuiesc nici cu provizoratul. Eu vreau să ştiu pe ce contez. Să mi se spună clar: uite, domnule, asta şi asta! *Un point, c'est tout!* Nu cer să fiu menajat. Repet, vreau să ştiu. Nu-mi place să fiu luat pe nepusă masă. Toate bucuriile le-am irosit fiindcă nu mi s-au anunţat din timp. Să mă pot pregăti şi mai ales să fug mîncînd pămîntul. N-o să mă convingă nimeni că un lucru prevăzut nu poate fi evitat. De asta trăim aşa cum trăim: ne vîrîm singuri capul în laţ. Nu avem nici un pic de fler. Chiar şi cei mai norocoşi şi mai invidiaţi sînt plini de vînătăi. La asta nu se gîndeşte cine calculează progresia geometrică a fericirii pe pămînt." Fragmentul e din cel mai recent volum semnat de Livius Ciocârlie, *Exerciţii de imaturitate* (Cartea Românească, 2013). (Ana Maria Sandu)

The Type Collective, un grup de artişti vizuali pasionaţi de designul de literă, revine cu o nouă expoziţie, organizată în colaborare cu ilustratori, art directori şi designeri grafici români cunoscuţi: „26 Characters", la Imbold, Galeria, între 28 noiembrie şi 6 ianuarie 2014. Proiectul şi-a propus recrearea alfabetului cu 26 de litere diferite, în 26 de stiluri diferite, fiecare literă fiind realizată de un alt artist. (Adina Popescu)

Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, de Vintilă Mihăilescu (Editura Cartier) – o poveste superbă, despre cum s-au învăţat cîinii să trăiască printre oameni şi despre cum s-au obişnuit oamenii să trăiască pe lîngă cîini. (Matei Martin)

Vă spun din timp, ca să vă pregătiţi. Premierele cele mai importante ale lunii ianuarie sînt: *12 ani de sclavie* (r. Steve McQueen, cu Benedict Cumberbatch, Michael Fassbender, Brad Pitt), *Lupul de pe Wall Street* (r. Martin Scorsese, cu Leonardo DiCaprio, Matthew McConaughey), *Savind Mr. Banks* (r. John Lee Hancock, cu Colin Farrell, Emma Thompson), *Nymphomaniac: Volumul 1* (r. Lars von Trier, cu Stellan Skarsgard, Charlotte Gainsbourg, Shia LaBoeuf). E bine, avem de văzut cîte un film pe săptămînă. (Luiza Vasiliu)

Antologia cu *Cele mai frumoase poeme din 2012* (Editura Tracus Arte) alcătuită de Claudiu Komartin şi Radu Vancu, iar asta nu pentru că sînt şi eu selectat, ci pentru că, spre deosebire de alţi ani, 2012 a fost un an foarte bun pentru poezie. (Marius Chivu)

Victor Brauner pictopoet. Mărturii şi proiecte consemnate în scris (1924-1948), desene şi acuarele. Este un volum elegant semnat de Mihaela Petrov (o excelentă cunoscătoare a operei lui Brauner), apărut sub egida Fundaţiei „Gellu Naum", care conţine un mare număr de reproduceri după desene de Victor Brauner şi un studiu pe deplin lămuritor asupra „pictopoetului" şi asupra complexităţii artei sale. (Mircea Vasilescu)

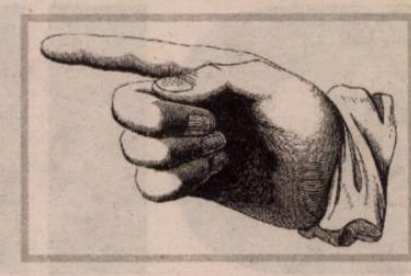

La ora la care scriu aceste rînduri nu ştiu dacă Guvernul a luat sau nu o decizie în privinţa Muzeului Ţăranului Român. Cred însă că vizitarea acestui muzeu, aşa, pentru orice eventualitate, nu poate strica nimănui. Ba, chiar din contră. Şi nu doar ameninţările de „pontificare" a acestei instituţii cu Muzeul Satului, dar şi perioada Sărbătorilor face cît se poate de recomandabilă o asemenea vizită. (Andrei Manolescu)

Dragi cititori,
Ne bucurăm că vă place să vă petreceţi sărbătorile alături de noi.
Următoarea ediţie a revistei Dilema veche *apare joi, 9 ianuarie 2014.*

Dilema veche *urează cititorilor şi colaboratorilor săi*

Un An Nou vesel!

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Publisher General: Răzvan IONESCU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Tiraj: 8.100
Tipărit la Tipomedia

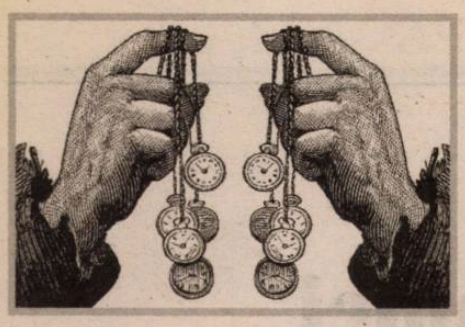

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Perplexități, nervi, oboseli

Din păcate, în România de azi, nu prea ai cum să ajungi, ca editorialist, în pană de subiecte. „Meandrele concretului“ vin asupra ta năvalnic, din toate părțile, în întruchipări imprevizibile, pendulînd între scandalos, jalnic și comedie ieftină. Numai în România poți vedea, de pildă, la un post de televiziune al cărui patron e cunoscut (prin verdictul Înaltei Curți de Casație și Justiție) drept colaborator de rang înalt al securității, ample dezbateri despre crimele poliției politice și demascări amare ale lui Teodor Baconschi ca autor al unei dedicații de cinci rînduri către un ofițer de informații de care îi depindea pașaportul (neobținut pînă la urmă). Numai în România, în aceeași emisiune, poți degusta indignarea unui senator feciorelnic apropo de o vilă a aceluiași Baconschi, senatorul cu pricina avînd una spectaculoasă la Snagov și o declarație de avere care îți taie respirația prin inexplicabila ei abundență.

Și fiindcă veni vorba de averi. Toți parlamentarii noștri sînt obligați să-și declare bunurile, de îndată ce sînt aleși. Dar citește cineva aceste documente? Mai nimeni. Doar dacă împricinatul iese din rînd, face vreo boacănă sau enervează rău vreun coleg de partid sau vreun opozant, doar atunci i se umblă la „dosar“. În rest, alegătorii habar nu au cum arată „gospodăriile“ aleșilor lor, ce meserie au, ce isprăvi îi recomandă drept „elita“ politică a țării. În general, sînt niște anonimi, ajunși în Parlament ca exponenți ai unui partid, ai unei găști, ai unui „aranjament“ lucrativ. Recomand cititorilor curioși să facă exercițiul de a lua la rînd, pe Google, declarațiile de avere și CV-urile deputaților și ale senatorilor noștri. Vor face descoperiri amuțitoare. Pierzi ceva timp, dar merită. Sînt și cazuri în care documentele de care vorbesc lipsesc sau sînt necompletate. Mai multe sînt cazurile în care CV-ul clasic e înlocuit cu ceva intitulat „biografie“: o mică pastilă formală, din care nu afli nimic cît de cît lămuritor. Meseriile reprezentate în Parlament constituie, în sine, un spectacol tulburător. Avem, inevitabil, tot felul de ingineri și juriști (unii din ei cu diplome de la universități particulare, de pildă diplomă în drept Universitatea Ecologică...). Dar avem și profesori de sport, antrenori în arte marțiale, alpiniști militari, trecuți pe la Academia Națională de Informații, medici, ofițeri, foști SPP-iști, economiști (specialiști în „marketing“, desigur), popi secularizați, tehnicieni etc. Am întîlnit chiar și un artist plastic, lucrător la Cooperativa „Prestarea“.

Meseriile reprezentate în Parlament constituie, în sine, un spectacol tulburător.

De curînd, l-am auzit pe Mircea Dinescu (tot mai nostalgic după regimul cu care s-a răfuit totuși destul de aprig) că Marea Adunare Națională era superioară Parlamentului de azi, întrucît includea, în cvorum-ul ei, „toate categoriile sociale“. În furorul său liric, poetul uită că cei prezenți acolo nu reprezentau decît o singură categorie: aplaudacii, retorii „realizărilor“, societatea multilateral dezvoltată. Partea proastă cu Parlamentul de azi nu e că nu are pictori, țărani (deși...), gospodine (deși...), poeți și filozofi. Ci că nu are, în componența sa, o suficientă acumulare de competență, onestitate, bună-cuviință și cultură generală.

Dar nu uitați să cercetați declarațiile de avere. Unii au trei Mercedesuri și conturi de zeci de mii de euro, mai toți au terenuri (uneori peste suta de mii de metri pătrați!), case în diverse localități, bijuterii și „ceasuri“ valorînd zeci de mii de euro. Cîte unul, mai breaz, are bărci cu motor, skijet-uri, cîte un Porsche, BMW-uri, ba chiar vaporaș propriu. Cutărică raportează un cadou de botez de 50.000 de euro. Foarte mulți se declară datori la felurite bănci, cu sume care, pentru muritorul de rînd, ar fi surse de insomnie acută: 100.000 de euro, 800.000 de euro, 2-3 milioane de euro! E ușor să ne închipuim cît de mult se preocupă, cît de mult suferă asemenea inși pentru neacazurile țărișoarei.

O ultimă rubrică din infinitul registru al nesimțirii autohtone: în cîte țări din lume, primii trei oameni din stat găsesc normal să-și plaseze familia în posturi grase, fără urmă de jenă? Președintele își face fata europarlamentar, deși ea nu a apucat să încropească nici cea mai elementară performanță publică. Prim-ministrul are și el, întîmplător, ca și președintele Senatului, o nevastă bine situată în aceeași bănoasă instituție de la Bruxelles și se sprijină politic pe socrul său, lider al grupului parlamentar din Senat. Asemenea aberații nici măcar nu ne mai supără. Avem alte priorități. Și alte belele, pe lîngă care micile simpatii familiale sînt un moft.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Complexe culturale

Citeam zilele acestea despre La Malinche, care a fost fata unui nobil aztec local, vîndută ca sclavă de mama ei, care a vrut să-l facă moștenitor pe fratele vitreg al acesteia. Trădată de ai săi, i-a „trădat“ la rîndul său, devenind, după cum știm, traducătoarea, apoi ibovnica fidelă a lui Cortes. I-a născut și un băiat, care este considerat primul *mestizo*, adică, într-un fel, strămoșul simbolic al poporului mexican. Trădătoare de neam, ea este însă totodată mama neamului. Pentru mexicanii de azi, după renașterea națională, ea rămîne doar figura trădării de sine și numele unui complex cultural *(malinchismo)* care roade permanent identitatea mexicană: desconsiderarea de sine a mexicanului și prețuirea celuilalt ca superior, mergînd pînă la adoptarea valorilor acestuia ca repere ale propriei identități. Ca să vezi, mi-am zis, mai au și alții probleme d'astea! Nebănuite sînt căile originii...

De fapt, majoritatea „complexelor culturale“ cam de acolo se trag, dintr-o traumă istorică sau trăire conflictuală a „originii“, nerezolvată în timp. Ele se bazează pe experiențe istorice de grup, care s-au înrădăcinat în inconștientul cultural al grupului, au fost alimentate apoi, de-a lungul timpului, de experiențe similare (sau percepute astfel), și revin la suprafață ori de cîte ori situația traumatică pare să se repete. De asemenea, complexele culturale tind să fie „bipolare“, în sensul descris de John Perry: cînd sînt activate, un pol al lor este preluat de identitatea colectivă *(ego-afect)*, cealaltă parte, aflată în conflict, fiind proiectată asupra unui celălalt, care devine un *obiect-afect*, ambivalența devenind polaritate emoțională ireconciliabilă. De pildă, spune Perry, ambivalența clasică dintre un băiat și tatăl său autoritar se distribuie între un *ego*-victimă și un celălalt ca figură generică a autorității castratoare, lăsînd însă viermele culpabilității să roadă această construcție manicheistă prea convenabilă. Oricum ar fi, complexele culturale sînt amenințarea din umbră a identității de grup, pe care o pot bîntui însă pînă la a i se substitui: complexul devine atunci propria identitate, felul obișnuit de a fi al unei colectivități. Nu e bine, dar se întîmplă...

Ai cui sîntem, în ultimă instanță? Ai învingătorului străin Traian sau ai autohtonului învins Decebal?

„Dorința de paricid, de regicid sau de deicid, adică negarea propriei origini, se află la baza culturii moderne“ – rezumă Hiyama principiul fundamental al modernității. Din acest punct de vedere, unele națiuni moderne și-au tranșat într-un mod categoric această relație cu „originea“, asumîndu-și integral „paricidul“ și declarîndu-se propria lor origine. Francezii, de pildă, au „tranșat“ cu ghilotina această problemă, iar din acest moment au început un nou timp (calendar) și s-au mobilizat ca *„enfants de la patrie“*. Ca și națiunea americană, care începe explicit cu ea însăși, astfel de națiuni „civile“ nu par a fi bîntuite de *astfel* de complexe.

Ce se întîmplă însă cu noi și alte națiuni „etnice“, legate încă ombilical de „părinții fondatori“, de o filiație definitorie? S-ar părea că (mai) avem probleme cu „tatăl“ – în cazul nostru, chiar cu „alegerea“ tatălui.

Căci din cine ne tragem, ai cui sîntem, în ultimă instanță? Ai învingătorului străin Traian sau ai autohtonului învins Decebal? Ai Bizanțului sau ai Occidentului? Ai Balcanilor sau ai Europei Centrale? Și lista e mai lungă, Mircea Vulcănescu identificînd, de pildă, o întreagă listă a „tentațiilor etnice“ ale românilor. Simplificînd lucrurile, se pare că, traumatizați de soarta noastră istorică de popor „sub vremi“ și „la răscruce de imperii“, ne-am dorit totdeauna să fim ai *străinului învingător*, trădîndu-ne astfel „autohtonismul“, dar rămînînd permanent cu o culpă latentă a acestei „trădări“. Ne-am început construcția națională în secolul al XVII-lea cu acel faimos *toți de la Rîm se trag* al lui Grigore Ureche – și a fost o alegere înțeleaptă. L-am „ucis“ însă pe Decebal, pentru a-l recupera apoi sporadic și „bipolar“ sub forma dacismului, tracismului și altor autohtonisme. După 1821, ne-am părăsit balcanismul local pentru a deveni occidentali peste noapte, identificîndu-ne cu valorile acestui nou învingător, din care am făcut propria identitate națională. Altă opțiune benefică, dar „paricidul“ balcanic a lăsat o culpabilitate ascunsă, care revine la suprafață, la rîndul ei, din cînd în cînd. Comunismul s-a identificat și el cu învingătorul, forțat, desigur, dar fără prea multă rezistență, trădînd din nou descendența autohtonă. Iar cînd a recuperat-o, a făcut-o sub forma național-comunismului. Exceselor „protocroniste“ ale acestui autohtonism comunist i-a răspuns atunci un „sincronism“ de orientare occidentală, respectiv alogenă. Postcomunismul începe și el cu un paricid, real de data aceasta, nu simbolic, ca în alte țări foste socialiste. După care, am decis că toți de la Bruxelles ne tragem: după socotelile lui Dumitru Sandu, în România se înregistrează cel mai mare decalaj din Europa (aproximativ 50 de puncte procentuale) între încrederea în Guvern (autohton) și UE (străin). Singura coexistență pașnică a celor doi părinți este și ea una schizoidă: sîntem cu gîndul la economia de piață (occidentală) și cu sufletul la tradiții (autohtone).

Atenție, identificarea unui complex nu este o judecată de valoare! A face așa ceva nu ar fi decît a confirma „complexul polar“ al culturii române, în care fie Traian, fie Decebal devin „obiecte-afect“ ale unor pasiuni opuse și ireconciliabile, în care ne consumăm identitatea între un părinte autohton și nocturn, care se „deșteaptă“ însă periodic, și un tată occidental și diurn, pe care îl suspectăm, la fel de periodic, de trădare de sine. Judecata de valoare ar consta doar în idealul eliberării identității naționale de acest complex polar al originii și a ne îngriji, senini, de dubla (multipla) noastră moștenire.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată este* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

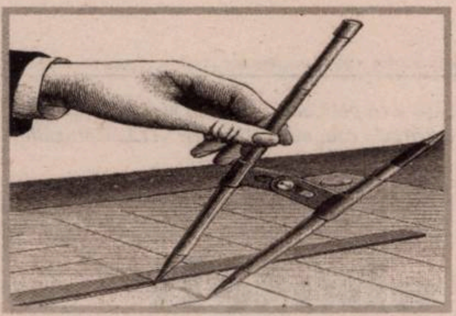

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Babilonul României

Ion Codru Drăguşanu? Nimeni n-a auzit de el. Cartea lui, singura lui carte, a apărut în 1865 la Sibiu şi, după ediţiile din 1910 şi 1942, datorate lui N. Iorga şi lui Şerban Cioculescu, a mai fost doar o dată pusă în circulaţie, sub îngrijirea lui Romul Munteanu, cu o introducere foarte consistentă. De atunci, din 1956, dacă nu mă înşel – nimic. Aici, unde am mai spicuit de cîteva ori din impresiile scriitorilor noştri despre Bucureşti, sau din însemnările de călătorie ale unor oaspeţi de peste hotare, acest autor pe nedrept uitat trebuie să-şi găsească locul: de peste munţi a venit, din părţile Făgăraşului, cînd Ardealul lui era al împăratului Austriei, iar jurnalul său, care se va întinde pe nouă ani, prin Europa întreagă, este o operă literară de mare valoare. Nu numai fiindcă a fost scris într-o vreme în care puţini români văzuseră atîtea ţări străine, ci pentru inteligenţa zîmbitoare, pentru agerul spirit de observaţie, pentru discernămîntul răspicat, pentru cultura clasică, lipsită de pedantism. Cine nu-l cunoaşte pe Codru Drăguşanu a pierdut plăcerea de a întîlni un umor original, a cărui obîrşie ţărănească se afirma fără sfială. Crucea de pe mormîntul de la Sibiu, de lîngă Biserica din Groapă, păstrează amintirea unui mare spirit românesc.

Adică ţăranii, ca să scape de arendaşi, se refugiau la oraş.

Povestirea călătoriilor sale a luat forma unor scrisori fictive, sub titlul *Peregrinul transilvan*. Sosind la Bucureşti, primul oraş mare pe care-l vedea la vîrsta de 21 de ani, scrie: „Iacă-mă în Babilonul României“, un fel de a-şi mărturisi uimirea faţă de varietatea de limbi, costume şi moravuri care l-au întîmpinat. Priveliştea la care se opreşte drumeţul: „Bucureştii sînt întinşi ca o plăcintă în distanţă nemăsurată, pre ambe malurile Dîmboviţei ale cărei unde dulci sînt limpezi ca braga, un terci de făină de mei fermentat, beutură naţională urbană, foarte săţioasă.“ Despre acest peisaj pe care-l străbat zi şi noapte trăsurile, fie prin nesfîrşite noroaie, fie prin valuri de praf: „Stradele Bucureştilor se cheamă poduri, căci oarecînd era podite cu lemn, dară acum se pardosesc cu piatră adusă cu mare greutate de la munte.“ Ce ar fi de adăugat „despre curiozităţile cetăţei Bucureştii“? Numai atît: „că cel mai frumos monument arhitectonic, Turnul Colţii, construit de suezii lui Carol XII, e ruinat de cutremur [cel din 1804], că în Bucureşti nu e nici o piaţă publică frumoasă, că lîngă cele mai pompoase palaţe stau nişte vizuine greţoase, apoi în mijloc are grădina Cişmegiul“, unde nu se găseşte decît „un lac de broaşte şi lipitori.“ E drept că sîntem în 1837... Cel mult, a apreciat aici ieftinătatea alimentelor.

Bineînţeles, cînd Codru Drăguşanu ajunge la Viena, gîndul îi revine la oraşul din care plecase, cu aceeaşi judecată critică: „Vindobona şi Bucureştii! O, ce diferenţă între este două cetăţi! Ştii ca între Dumbravă şi Tufele Mierei... Bucureştii împregiuraţi de sate meschine custînd den colibe şi bordeie pînă lîngă barierele sale e fireşte cetate frumoasă, dară lîngă Vindobona, ba numai lîngă Pesta sau Temişoara, ar face figură de sat.“

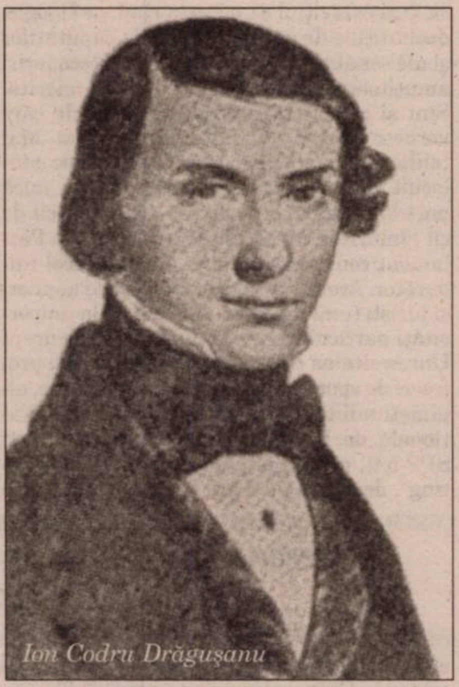

Ion Codru Drăguşanu

Faţă de lumea rurală nu simte dispreţ, ci mustrarea lui se îndreaptă către o situaţie socială a cărei injustiţie îl impresionează: „Aspectul dezolator al satelor române nu ţi-l mai descriu. Ţi se sfîşie inima văzînd într-o ţară aşa de bună cum e România viţa umană în stare aşa de mizeră.“ În sufletul lui fierbea chiar un resentiment contra vieţii urbane: „Altmintre e cu cetăţianul. El şede înghesuit între ziduri, se îmbată de putoarea fabricilor unde e ocupat, se îneacă de pulberea stradelor strîmte şi lipsite de aer curat. E şi ceva cultivat în şcoală, căci cere întreprinderea lui ca neapărat să fie.“ Realitatea pe care ardeleanul a observat-o aici, la ţară, era aceea pe care a încercat Cuza s-o remedieze cu reforma sa: „Numai pre supt munţi se află proprietăţi mărunte, ca la noi, încolo sînt numai moşii monstruoase de mari, mai tot deşarte de locuitori.“ Acea îndreptare căreia i se simte nevoia, „anevoie se va împlini în România, cu cultura în stare de crisalide, unde şi românul, care den domni ce i-au fost străbunii ajunse a fi ca şi simbolul servituţei, atît e dedat cu jugul, părăseşte aratrul de teroarea arendatorilor.“ Adică ţăranii, ca să scape de arendaşi, se refugiau la oraş. Un economist ar recunoaşte împrejurări din trecut sau din prezent.

Şi încă una, în legătură cu ţiganii, despre care se vorbeşte mai mult zilele astea. Ce n-a ştiut regele Cioabă este că funcţia pe care şi-o asumase avea pe vremuri şi un rol ca instituţie de stat: „Supremul voievod al ţiganilor e deodată şi inspector general al închisorilor din Principat.“ Sedentarizarea nomazilor se datorează politicii de omogenizare a populaţiei: „Zisei că aici se află ţigani vagabonzi, va să zică liberi; cam aşa au fost, dară iacă statul au decis să aservească şi pre aceştia, straformîndu-i în coloni aşezaţi pre moşii boiereşti.“

Cîte şi mai cîte ar mai fi de ales din observaţiile acestui om care s-a oprit în pragul societăţii noastre moderne!

Andrei Pippidi *este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

ONG-uri care îşi fac bine treaba

Există, deseori, eforturi de a ajuta persoane aflate în nevoie, de a repara clădiri istorice de mare importanţă, dar pe punctul de a se dărîma, sau iniţiative inedite şi generoase de a îndrepta, măcar puţin, lumea deformată din jur. Din păcate, de cele mai multe ori, astfel de eforturi devin izolate şi singulare, dintr-un motiv sau altul. De aceea, cu atît mai mult ies în evidenţă acţiunile permanente şi de durată ale unor organizaţii cu scopuri nobile.

Amintim aici Asociaţia Pro Ruralis şi Fundaţia Comunitară. Diferite, dar, întîmplător, unite de dorinţa de a-i ajuta pe copiii şi tinerii inteligenţi. Prima organizaţie are deja o vechime de 12 ani şi reprezintă o iniţiativă a celei mai cunoscute publicaţii din tîrgul Ieşilor: *Ziarul de Iaşi*. În parteneriat cu Inspectoratul Şcolar Judeţean, Asociaţia Pro Ruralis, condusă de profesorul Victor Geangalău, lucrează pe două planuri. În primul rînd, selectează cei mai promiţători liceeni din mediul rural, veniţi să înveţe la oraş. De prea multe ori, aceşti copii suferă din cauza lipsei banilor, ceea ce le poate afecta atît viaţa de zi cu zi, dar, mai ales, puterea şi detaşarea necesare asimilării de cunoştinţe noi. Este foarte probabil ca, în trecut şi încă în prezent, o parte dintre aceşti elevi sau liceeni să se piardă pe drum. În al doilea rînd, asociaţia şi publicaţia fac muncă de marketing: contactează firme şi persoane potente financiar, rugîndu-le să le ofere burse acestor liceeni. Sumele nu sînt mari, dar reprezintă foarte mult. Asociaţia nu primeşte nici un sprijin guvernamental. Pînă acum au beneficiat de astfel de ajutoare aproape 1000 de copii din clasele V-XII. Pe lîngă cazarea la internat, beneficiarii sînt supravegheaţi în privinţa temelor, consiliaţi pentru a se adapta mai uşor, implicaţi în diferite activităţi, cum ar fi cele legate de protecţia mediului. Pentru a rămîne în cadrul proiectului, copiii trebuie să îndeplinească mai multe condiţii, printre care recuperarea lacunelor ştiinţifice în primul semestru al şcolarizării, media generală minimum 9 şi semnarea unor instrucţiuni de comportament în şcoală, cămin şi cantină. Conform site-ului proiectului, 68 dintre beneficiari au intrat la facultate. De exemplu, Diana Gavril – şefă de promoţie la Colegiul „Mihai Eminescu“, în 2011, care acum studiază în Danemarca –, Andreea Scoban – multiplă medaliată la chimie pe plan naţional şi internaţional – şi Eliza Cîtea, premiată în SUA, în prezent studentă la Regie în Cluj-Napoca.

Cei de aici au finanţat proiecte de revitalizare urbană.

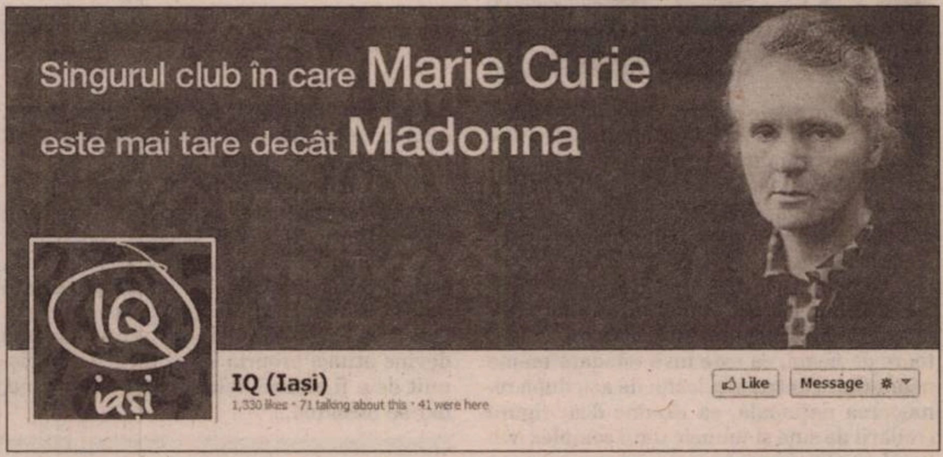

Mai proaspăt înfiinţată, Fundaţia Comunitară este însă mai variată în acţiuni. Cei de aici au finanţat proiecte de revitalizare urbană, iniţiate şi implementate de către liceeni, au organizat evenimente filantropice, susţin iniţiative comunitare diverse, realizate pe bază de voluntariat, şi încearcă strîngerea de fonduri în vederea acordării de burse pentru liceeni cu probleme financiare.

Cel mai recent proiect al Fundaţiei este Clubul IQ: un centru de stimulare a performanţei, dotat şi utilat ultramodern, care le va facilita olimpicilor liceeni accesul la resurse educaţionale formale şi nonformale suplimentare. Aici au loc acţiuni de mentorat, workshop-uri, expoziţii, prezentări, activităţi recreative. Organizatorii îşi mai propun să le ofere olimpicilor o serie de beneficii, în semn de recunoaştere şi încurajare a performanţei, precum transport local gratuit, acces în mediul universitar (cursuri, seminarii, laboratoare, biblioteci), acces liber la teatru, film şi muzee, abonamente la săli de sport private. Clubul a fost inaugurat la începutul lunii decembrie şi este rodul strădaniilor a încă doi parteneri: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ şi Asociaţia Rotalent.

Sorin Cristian Semeniuc *este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi.*

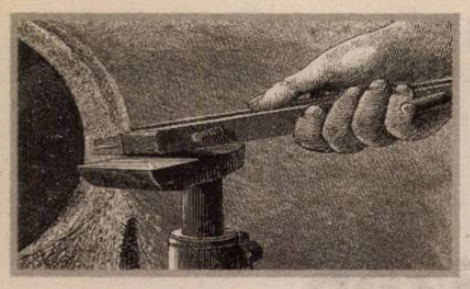

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

„Hoardele“ în politica europeană

Cum aceste rînduri sînt scrise cu cîteva zile înainte de Anul Nou, îmi asum un pariu: invazia românilor şi a bulgarilor asupra Insulei nu va avea loc. Reporterii tabloidelor, trimişi să-şi facă revelionul pe Heathrow, în întîmpinarea „hoardelor“, se vor întoarce spre redacţii cu mîinile goale. Ceea ce nu va însemna deloc că problema se va închide.

Guvernul britanic a anunţat că imigranţii comunitari nu vor primi ajutoare de şomaj în primele trei luni de şedere în Insulă. Mai mult, presa britanică a dezvăluit că guvernul şi-ar dori să limiteze numărul de imigranţi proveniţi din statele membre ale UE, la 75.000 de persoane pe an.

Informaţiile au fost dezvăluite de publicaţia *Sunday Times,* ai cărei redactori susţin că au văzut documentul guvernamental în care se afirmă că imigraţia scăpată de sub control va reduce perspectivele de angajare ale britanicilor necalificaţi, va încuraja turismul pentru beneficii sociale, va pune presiune pe serviciile publice şi va amplifica tensiunile sociale. Dacă regimul acordării ajutoarelor de şomaj reprezintă apanajul statului membru – dar fără diferenţieri între cetăţenii din diferite state membre –, cu totul altfel discutăm în cazul pragului de imigraţie pentru comunitari.

Pur şi simplu, ar reprezenta o încălcare de către Londra a tratatelor UE şi, în mod normal, ar atrage imediat sancţiuni drastice din partea Comisiei Europene. Bineînţeles că Londra ştie acest lucru, dar nu înseamnă că problema limitării imigraţiei intracomunitare nu va putea fi pusă pe agendă, la momentul potrivit. Iar momentul potrivit s-ar putea să fie mai aproape decît credem.

Într-un interviu acordat în decembrie postului de radio BBC, ministrul de Interne britanic Theresa May a declarat că limitarea libertăţii de mişcare a lucrătorilor în UE ar trebui să facă parte din orice negocieri privind apartenenţa Marii Britanii la blocul comunitar. După cum ştim, premierul David Cameron a promis că va renegocia termenii apartenenţei Marii Britanii la Uniunea Europeană, dacă va fi reales în 2015.

Uniunea Europeană nu poate fi un restaurant în care intri cînd vrei şi iei ce-ţi place.

În interviul de la BBC, ministrul Theresa May a mai spus că a discutat deja cu miniştri europeni care ar fi şi ei îngrijoraţi de aşa-zisul „turism social“. E clar, Marea Britanie se pregăteşte pentru o renegociere serioasă şi îşi caută deja aliaţi.

Şi ce ar dori, în principiu, Marea Britanie? Un altfel de Uniune Europeană, *à la carte,* din care să aleagă doar ce-i place şi să dea la o parte ceea ce nu-i place. Piaţa unică, de exemplu, ar putea fi selectată, fiindcă renunţarea la avantajele acesteia ar însemna un dezastru pentru economia britanică.

Dar ar putea fi refuzate lucruri precum guvernanţă economică, uniune economică şi monetară, taxă pe tranzacţii financiare, liberă circulaţie, contribuţie la bugetul comunitar.

Problema este că Uniunea Europeană nu poate fi un restaurant în care intri cînd vrei şi iei ce-ţi place. Dacă unii iau numai avantajele, cine vor fi aceia care să-şi asume obligaţiile?

Iar în caz că Marea Britanie va reuşi precedentul şi va deveni un membru cu statut special al Uniunii Europene, de ce nu şi-ar dori asta şi celelalte state membre? Pur şi simplu, s-ar deschide cutia Pandorei. Nimic nu ar scăpa neafectat: nici libera circulaţie a cetăţenilor, nici cea a bunurilor şi a serviciilor, nici politica agricolă, nici cea de coeziune, nici spaţiul Schengen şi probabil nici zona euro. În definitiv, fiecare stat membru poate fi deranjat de ceva în cadrul aranjamentului european. Şi dacă fiecare s-ar gîndi să ia numai ce-i convine, atunci măcar să nu fim atît de naivi încît să credem că piaţa unică va rezista. Mai degrabă ar fi şi ea strivită de prăbuşirea eşafodajului european.

Dar premierul Cameron are aliaţi importanţi în demersul său intern – observaţi condiţia renegocierii statutului în UE, şi anume realegerea sa în 2015. Ancora electorală este evidentă.

Primul aliat al lui Cameron este chiar ignoranţa unui mare număr de cetăţeni britanici. Aceştia confundă dreptul de liberă circulaţie cu dreptul de a munci. Ei nu înţeleg că românii şi bulgarii beneficiază deja, din 2001, de dreptul de liberă circulaţie în spaţiul Schengen şi, din 2007, circulă în întreaga Uniune Europeană doar pe bază de cărţi de identitate.

Pur şi simplu, o mare parte dintre acei cetăţeni care şi-au propus să se stabilească într-o altă ţară au plecat deja.

Nici ideea fraudării sistemelor sociale nu rezistă. Suedia, ţară cu un sistem recunoscut drept generos, a liberalizat dreptul la muncă pentru români şi bulgari, încă de la 1 ianuarie 2007. Şi nu a avut loc nici o invazie. Finlanda a fost primul stat membru care a deschis piaţa muncii, încă înainte de aderarea României la Uniunea Europeană. Nici Finlanda nu s-a confruntat cu asaltul hoardelor (imagine frecvent folosită de tabloidele britanice) şi, la fel ca surata sa nordică, Suedia, nu şi-a văzut ameninţat sistemul de protecţie socială.

Campaniile din presa britanică au adîncit confuzia dintre dreptul la liberă circulaţie şi dreptul la muncă. Iar liderii politici n-au avut nici un interes să facă lumină.

Un alt aliat de nădejde al premierului Cameron este atmosfera sumbră care domneşte acum în Europa şi conturarea a doi aşa-zişi vinovaţi pentru criză: moneda euro şi imigraţia. Liderii europeni au avut tot interesul să arunce vina pe aceşti vinovaţi fără chip. Doar nu era să-şi recunoască greşelile, atunci cînd au decis să bage mîinile în buzunarele cetăţenilor, pentru a salva sistemul financiar bancar!

Cum moneda euro a rezistat crizei profunde din anii 2011-2012, imigraţia este pe cale să devină vinovatul de serviciu pentru relele Uniunii Europene. Şi o carte bună în mîinile premierului Cameron în negocierile sale cu Uniunea Europeană.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

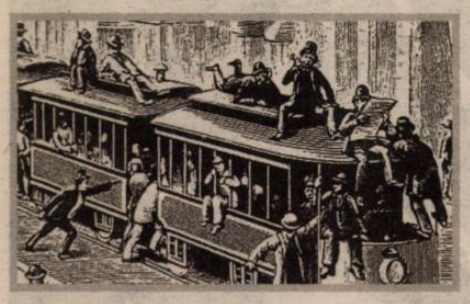

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Un gînd la plecarea ministrului Culturii

Luat cu treburi, am aflat cu întîrziere despre demisia dlui Daniel Barbu din funcţia de ministru al Culturii. Înţeleg că a demisionat pentru ca a zis ceva cu totul nepotrivit – a echivalat banii din programul naţional anti-SIDA cu bugetul unui festival de teatru, sau ceva de genul acesta. Pe mine nu m-a mirat: acum mai puţin de un an, dl Barbu comensura bugetul Festivalului Enescu în kilometri de autostradă, la costul Şova – Fenechiu – Dragnea, stîrnind şi atunci enervarea multor oameni de cultură. Comparaţiile neghioabe par a fi specialitatea dlui Barbu. Adaug imediat că, şi pentru mine, şi pentru cei care îl cunosc mai bine şi de mai multă vreme, ministeriatul dlui Barbu a fost o surpriză amară. Dl Barbu este un om foarte instruit, intelectualmente perfect echipat pentru postul suprem în administrarea culturii ţării. Eu însumi am păstrat mereu impresia unui om fin, cu gust rafinat, franţuzit şi intelectualizat. De asemenea, foşti studenţi de-ai săi şi-l amintesc drept un profesor bun, de la care chiar aveau ce învăţa. Un fost profesor al său şi-l aminteşte ca pe un student excelent, inteligent, serios şi cam mistic (la tinereţe, nu strică un asemenea episod). E drept că amintirea acestui fost profesor al său este cumva contrariată de un episod ulterior pe care, poate, îl va povesti cîndva chiar deţinătorul amintirii, eu mă mărginesc doar să vă dau datele esenţiale: imediat după Revoluţie, dl Barbu a fost numit de profesorul respectiv într-o anumită funcţie şi, la foarte puţin timp după aceea, profesorul s-a trezit reclamat de dl Barbu şefului său, pe motiv că e cam neocomunist şi trebuie îndepărtat. În fine, scăpări de caracter avem toţi, aşa că cele (cam multe!) citate de gura tîrgului în pasivul moral al dlui Barbu nu trebuie să ne răstoarne, cu totul, părerea despre domnia-sa.

Apoi, dl Barbu a vrut să facă politică. A ales să se propulseze în atenţia electoratului la Antena 3, cu pasionale prestaţii anti-Băsescu. Acolo, l-am auzit pe finul cunoscător de teorie politică spunînd nişte enormităţi din specia delirului (mi-amintesc o emisiune despre Constituţie şi Băsescu, în care dl Barbu părea că aiurează!) şi mi-am dat seama, pe loc, că omul şi-a reglat resentimentul cum se cere, ca să intre pe vreo listă. Acolo, cîţiva oameni şi-au cîştigat galoanele politice luptînd din greu cu tiranul Băsescu. Aceştia au intrat în politică după ce studioul lui Dan Voiculescu le-a dat notorietatea de care aveau nevoie pentru a urca pe listele parlamentare ale USL. Acolo s-a dat examenul politic de admitere pe listele USL. Dl Barbu a făcut parte din grupul larg şi cam pestriţ al celor care au luat acest examen. Aşadar, bine şcolit, cu repere solide din punct de vedere cultural, dl Barbu trece prin acest „Ştefan Gheorghiu“ al USL, patronat de Dan Voiculescu, la care profesorii de antibăsism sînt alde Gîdea, Badea, Ciuvică, şi devine activist adevărat. După victoria zdrobitoare a USL, îl regăsim ca ministru al Culturii, făcînd lucruri incredibile. Pune în pericol cel mai important eveniment cultural pe care România postdecembristă a fost capabilă să-l organizeze (vorbesc despre Festivalul Enescu), ajungînd să declare că nu e pregătit să negocieze cu cei care conduc festivalul, pe care, de altfel, face tot posibilul să-l amputeze şi să-l politizeze, aşa cum nici un ministru al Culturii de după 1989 nu a încercat; desfiinţează Opereta din Bucureşti, printr-un gest administrativ greu de explicat în limitele raţiunii manageriale; acceptă, servil, bugete umilitoare pentru cultură; gestionează catastrofal capitolul ce-i revenea din încinsa afacere „Roşia Montană“ şi, în general, îşi face unic program din a-l mulţumi pe Victor Ponta. Dacă cineva ar lua stenogramele şedinţelor de guvern, ar fi şocat de servilismul dlui Barbu – om cu carte! – în faţa unuia ca Victor Ponta, individ cu antecedente academice bine ştiute. Într-un fel, alchimia produsă în sufletul dlui Barbu în timpurile recente are o tradiţie în fenomenologia stufoasă a sufletelor intelectualilor români din ultimul veac. Evident, acest tip de slugărnicie a sfîrşit prin a produce jenă chiar şi în tabăra propriului partid. Aşa că, la gafa cu banii din bugetul anti-SIDA, şeful său anunţă că-l retrage, şi el nu mai are încotro – demisionează. Să fim serioşi, standardul erorilor care atrag demisia din Guvernul Ponta e mult sub remarca dlui Barbu. Alţi miniştri au păcătuit cu mult mai grav şi s-au bucurat de susţinere în continuare. La rîndul ei, această remarcă nu e nici pe departe cea mai mare dintre tîmpeniile comise de dl Barbu ca ministru al Culturii. Aşadar, nu afirmaţia în sine l-a costat pe dl Barbu postul, ci o sumă întreagă de reacţii, decizii şi atitudini care au culminat cu aceasta.

Comparaţiile neghioabe par a fi specialitatea dlui Barbu.

Plecarea dlui Barbu este o veste bună pentru cultură în general şi, vreau să cred, pentru domnia sa în special. O experienţă precum cea prin care a trecut dl Barbu te poate fie înceţoşa şi înrăi, fie dumiri şi îmbuna. Sper să fie vorba despre a doua variantă. Înlocuitorul dlui Barbu este, mai degrabă, un necunoscut în lumea pe care (*pe* care, da?) e chemat să o păstorească. Vom vedea cum va fi.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Libanul la televizor

Acum vreo zece ani, stam la o cafea şi la o vorbă (să ne treacă de plictiseală), la o reuniune a FMI, la Washington. Zice amicul de la France-Presse: „Eh, unde sînt vremurile de aur? Detaşat în Beirut, în anii '80. Toţi eram cazaţi la un Intercontinental, în centru, departe de bombe şi gloanţe. Dimineaţa, pe la 7, ne duceam la baricade şi tratam cu beligeranţii. «Avem de transmis la 5 după-masă. Ce ne oferiţi?» Comandantul local întreba cît avem la dispoziţie în buget. Noi ziceam cît avem. Noi şi Reuters, BBC, CNN, care eram pe acolo. El ne zicea cît poate să ne ofere. Trei grenade, patru rafale de Kalaşnikov şi, eventual, un mortier. Mai negociam cîte ceva şi apoi plecam. Imediat, el urla spre baricada adversă, către văr'su. Carevasăzică: Ahmed, avem clienţi pentru ora 5. Dai tu grenadele, eu dau rafalele. Ălălalt urla despre cîţi bani vorbim. I se zicea „bugetul". Cădeau la pace. La 5 fără un sfert, eram la locul filmării. Ora era foarte bună pentru că lumina pica excelent în cartier, iar operatorii erau mulţumiţi. Bătălia ieşea impecabil pentru ştiri. Ani de zile am dus-o aşa, cu primă pentru zonă de conflict şi cu reportaje zilnice. Vremuri!..."

Cam asta ştiam despre Beirut pînă să ajung acolo, de curînd. Mai ştiam că au făcut pace, după 20 de ani de lupte în oraş, imediat după ce un general de falangă creştină a fost ucis, chiar dacă zeci de runde de negocieri anterioare dăduseră greş. *The Economist* mi-a mai zis că oraşul este în reconstrucţie, că este un soi de El Dorado pentru întreaga lume arabă. Mai ştiam că Siria are un rol recunoscut pe plan internaţional pentru că a ajutat la încheierea conflictului. Aveam habar că, în lumea arabă, există sunniţi şi şiiţi care se urăsc între ei mai mult decît îi urăsc, împreună, pe evrei. Ştiam că în Beirut sînt mulţi creştini (cei mai mulţi fiind maroniţi) şi că, pentru lumea arabă, oraşul este cel mai european loc în care se pot simţi aproximativ ca acasă.

Aşadar, cu acest bagaj sumar de cunoştinţe, am plecat, de curînd, spre Beirut. Acolo, la faţa locului, am văzut urmele luptelor (jumătate de oraş are încă urme de gloanţe şi obuze pe faţade) şi am văzut musulmani „feroce" purtînd fesuri de Moş Crăciun în mall-uri sau magazine de cartier, de dragul vînzărilor. Oraşul era decorat cu luminiţe. Am dedus că au şi ei un Luxten de serviciu. Directorul hotelului în care am stat este armean sadea. Am aflat că Beirutul a fost o destinaţie de refugiu pentru armeni, după Musa Dagh (1915), ceva mai interesantă decît Constanţa. Au un întreg cartier armenesc în Beirut. Directoarea financiară a firmei pentru care lucram este ortodoxă. Ca şi noi. Era încîntată că a reuşit să găsească un băiat bun, ortodox, cu care să se mărite la vară. În Beirut, limba de bonton este franceza. Maroniţii o folosesc. La fel şi musulmanii de condiţie bună. Între ei, druzii (a nu fi confundaţi cu *druizii*, ăia sînt altă mîncare de peşte). Druzii nu sînt consideraţi musulmani, de către musulmani, şi nici creştini, de către creştini. Sînt un fel de sectă rebelă, între două ape. Cred în înviere. Diferenţa este că, la ei, cel care va renaşte nu este Iisus, ci Al-Hakim bi-Amrih. Oarecum similară este situaţia maroniţilor, „afiliaţi" Romei, fără a fi într-o totul catolici. Ei au un patriarh care, tradiţional, trăieşte în nordul Beirutului, în

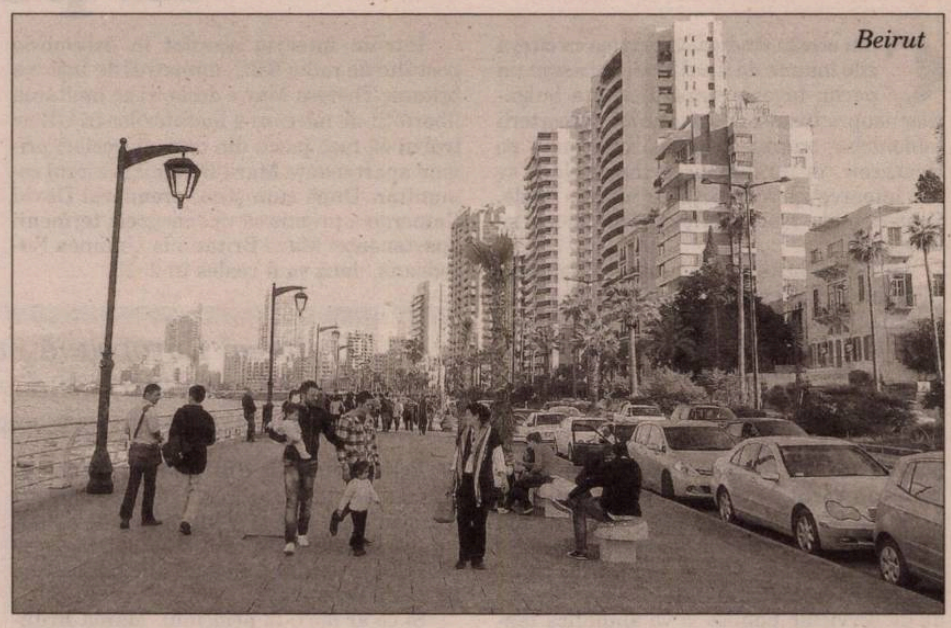

Beirut

Bkirki. Nu folosesc latina la liturghie, ci araba. Sînt sub protecţie franceză de vreo 150 de ani. Ei dau, conform cutumei, preşedintele republicii şi sînt cam un milion, în Liban. Au fost căsăpiţi de druzi în 1860, din intriga Imperiului Otoman.

Nu aveam nici un chef să descopăr Beirutul la pas, cu un copil de 8 ani după mine. Nu era vorba despre frica de lupte armate. Alea se dau în alte părţi. Îmi era teamă de... trafic. Oribil. Acolo nu este cunoscut motivul pentru care s-au inventat luminiţele de semnalizare. Vă consideraţi şoferi pentru că vă descurcaţi în Bucureşti? Să vă văd în Beirut! Aşa că am preferat să stau în hotel. Am urmărit 122 de posturi de televiziune arabe, fără să înţeleg o boabă din limbă. Să vedeţi ce am constatat.

(va urma)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Bianca-Olivia NIȚĂ

De ce mai vedem filme documentare?

Gustul pentru documentare este la fel ca acela pentru lectură. Se cultivă și te poate schimba ca om. Ar trebui să vedem filme documentare pentru că, în esență, ne fac mai curioși și mai receptivi la lumea din jur. Nu factual, nu mai ahtiați după informație. Ci mai empatici și mai deschiși. Mai dispuși să înțelegem oameni și mai puțin atașați de ideile preconcepute.

Documentarele sînt foarte bine primite în vestul și nordul Europei. Televiziunile le alocă sloturi întregi, la ore cu audiență largă, și oamenii merg în număr mare la festivaluri. Dar în restul Europei nu este la fel. Marele public nu e interesat să plătească pentru un gen de film considerat underground, și multe documentare valoroase trec prin festivaluri și atît. Fondurile de promovare sînt puține și în general se crede că filmul documentar nu e profitabil. Posturi ca Discovery Channel plătesc extrem de puțin pentru un film independent. Cele care ajung și rămîn pe piață sînt filme spectaculoase vizual, despre natură, blockbustere de genul filmelor lui Michael Moore și cîteva filme bune, care au parte de promovare puțină și rămîn în mare necunoscute, doar pentru cîțiva inițiați.

Deși în România există cîteva festivaluri de documentare (Astra, One World), ele sînt – și din păcate rămîn – un sector de nișă, prea puțin explorat și promovat. Și asta e o mare pierdere. Iubesc documentarele și nu cred că sînt adresate unei elite sau unei anume nișe de audiență. Documentarele sînt pentru toată lumea.

Ideile preconcepute țin publicul departe de ele. Cel mai des se crede că sînt plictisitoare. Dar cine le crede astfel e limpede că nu a văzut niciodată un documentar care să facă dreptate genului. După ani de zile de *Teleenciclopedia* și Discovery Channel – le-aș numi „tabloide ale genului" – și totodată fără alte opțiuni, nu e de mirare că imaginea unui documentar este a unui mix de chipuri ale unor experți, intercalate cu imagini care le ilustrează cuvintele. Asocierea aceasta este cel puțin limitată, pentru că lumea documentarelor este, de fapt, cu mult mai vastă. Într-un film documentar bun, imaginile duc povestirea mai departe, și nu narațiunea. Tehnicile narative ale documentarului actual sînt mai complexe, iar scopul nu este strict de informare. De fapt, multe știu să fie captivante și chiar pline de suspans. Altele sînt poetice, filme în care camera transformă imaginile în metaforă și, pe lîngă povestire, de cele mai multe ori, filmul atinge teme universale iar publicul empatizează cu personajele.

Două exemple îmi vin în minte: *Man on Wire* (2008, regie James Marsh), documentar care încă de la apariție s-a bucurat de premii și popularitate, și a fost difuzat inclusiv în cinematografe. Filmul spune povestea excepțională a lui Philippe Petit, un francez care, în anii '70, făcea echilibristică pe sîrmă, la înălțimi foarte mari. În acea perioadă, Petit a cucerit mai multe înălțimi, punctul culminant fiind pe 7 august 1974, cînd a străbătut de opt ori distanța dintre cele două turnuri gemene de la World Trade Center din New York. Filmul este mai mult decît o sumă a succeselor lui Philippe. Este mai curînd o povestire despre pasiune dusă la extrem, pasiune al cărei cost se reflectă în viața personală. Această pasiune, riscul și în același timp esteticul dintr-un astfel de act par nejustificate. Și totuși, filmul, care în bună parte este narat de Philippe Petit însuși, dă nuanță unui risc vecin cu arta. Motivația lui nu pare logică și nici utilă. Este simpla pasiune pentru risc și dorința de a face ceva impresionant și memorabil.

Mai recentul *Searching for Sugar Man* (2012, regie Malik Banjelloul) spune povestea misterioasă a lui Sixto Rodriguez, un artist al anilor '60 din Statele Unite, care, în ciuda talentului său și a dedicației, nu a reușit să se strecoare prin sita fină a industriei muzicale. În mod inexplicabil, totuși, muzica sa ajunsă în Africa de Sud a devenit un soi de soundtrack al tuturor tinerilor care în vremea aceea luptau pentru drepturile omului și antiapartheid. Rodriguez a rămas, pentru întreaga lume, un mister prins în mituri urbane, se auzea că artistul s-ar fi sinucis în timpul unui concert. Filmul este povestea a doi fani din Cape Town, un jurnalist (Craig Bartholomew-Strydom) și un proprietar de magazin de discuri (Stephen „Sugar" Segerman), care pornesc să găsească adevărul despre Rodriguez. Narațiunea evoluează pe măsura descoperirilor, intercalate cu interviuri și relatări din trecut, iar soundtrack-ul este chiar muzica lui Rodriguez. Dar asta nu e tot și n-ar fi suficient pentru a face un film care să trezească interes general. Pentru mulți, muzica în sine, rămasă pînă acum în anonimat, este o descoperire. Pe lîngă asta, *Searching for Sugar Man* este o poveste excepțională despre șansă, despre talent și succes. Este un film care te ține alert pînă la capăt, care construiește o imagine sensibilă și empatică unui artist pierdut și redescoperit, și care te face să vrei să-i asculți neapărat muzica.

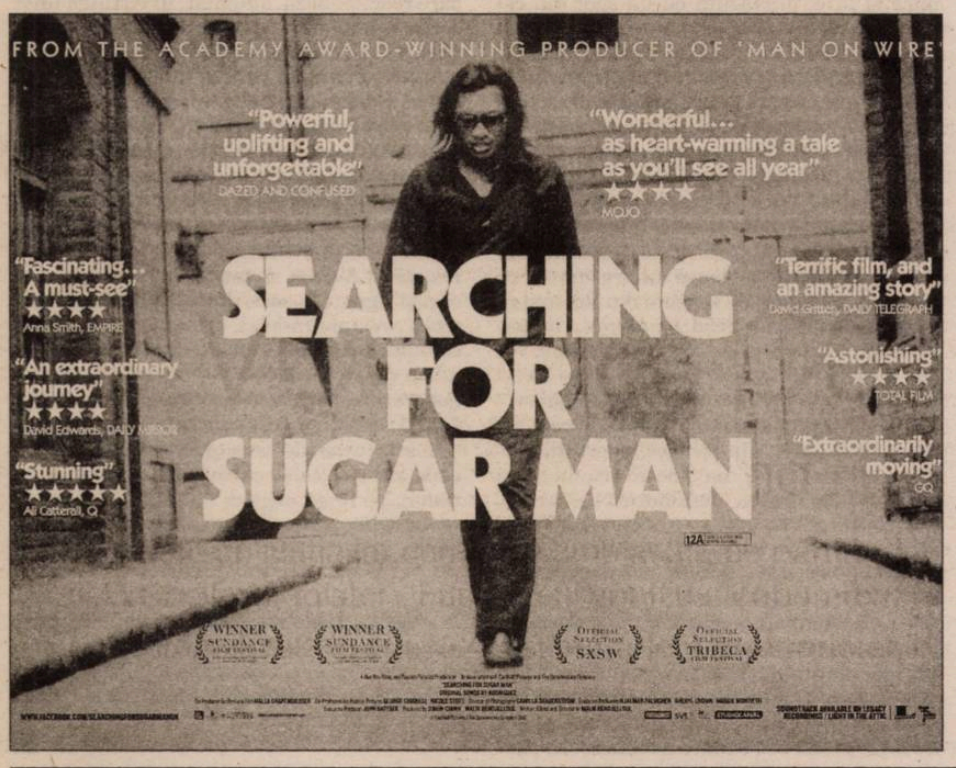

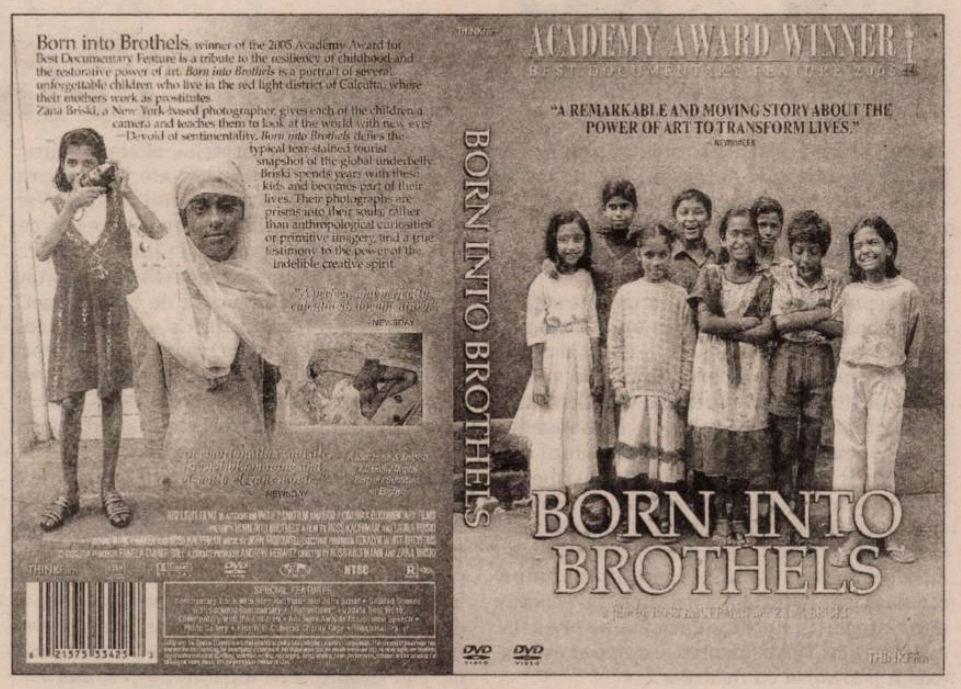

Pe lîngă poveștile angajante pe care le spun, documentarele reflectă lumea în care trăim și o aduc mai aproape. O a doua idee preconcepută pe care am întîlnit-o este aceea că documentarele sînt deprimante și militante. Cred că ideea de film militant ca demers pornit cu intenția de a da de gîndit asupra unei teme este des confundată cu imaginea unui film trist, făcut pentru a stoarce lacrimi din audiență. De fapt, multe filme documentare pornesc de la o întrebare sau o dilemă căreia îi caută un răspuns, și nu de la o idee pe care să încerce să o demonstreze. Cele care abordează teme sociale sau legate de mediu povestesc un caz sau aduc argumente, dar lasă publicului libertatea de a-și forma propria opinie. Cu toate că din multe documentare aflăm lucruri noi, în esență, nu detaliile sînt importante, ci felul în care ele oferă o înțelegere mai profundă. De multe ori, înțelegerea este legată de capacitatea publicului de a se pune în papucii altcuiva, și e o invitație la empatie, nu o pledoarie și nici o lecție. Scopul documentarelor pe probleme sociale sau de mediu este să deschidă o discuție, să incite curiozitatea și să invite la implicare, fără a sugera varianta corectă. Nu toate reușesc însă.

> Searching for Sugar Man *este o poveste excepțională despre șansă, despre talent și succes.*

Supraviețuind progresului (2011, regie Mathieu Roy și Harold Crooks), de exemplu, este un film bine documentat, însă teribil de copleșitor și apocaliptic. Cu toate că documentează realități evidente ale impactului progresului tehnologic și industrial, filmul nu oferă soluții, ci doar o perspectivă întunecată. Însă multe filme reușesc să invite la implicare, fără să copleșească. Suficient de multe încît să merite a fi căutate și văzute. Astfel de documentare sînt o fereastră spre idei noi și lumi necunoscute.

Ați putea crede că nu aveți nimic în comun cu un copil născut într-un bordel din India. Citind frînturi de știri și informații, poate aveți deja o părere despre statutul femeilor musulmane și rolul lor în societățile din Orientul Mijlociu. De asemenea, ați citit și ați văzut suficiente imagini, ca să știți deja cum arată sărăcia cruntă. Ce nevoie ar mai fi să vedeți filme despre toate astea?

Imaginea vieții unui copil născut într-un bordel inspiră milă, o femeie a cărei perspectivă de viitor este limitată la o căsătorie aranjată pare demnă de compătimit, iar sărăcia are, în mare parte, aceeași față a suferinței. De multe ori, astfel de înțelegeri generalizate îi fac pe oameni să creadă că nimic nu poate fi schimbat, că lucrurile au un caracter definitiv și că ceilalți aparțin unei alte lumi, îndepărtate. Dar cînd copilul nu e doar o idee abstractă, ci un personaj real, percepția se schimbă, la fel și înțelegerea unor realități de viață. *Born into Brothels* (2004, regie Zana Briski), un documentar premiat la Oscar, nu spune povestea copiilor născuți în bordele, în general, ci povestea lui Shanti, Puja, Avijit și a prietenilor lor, a căror viață se schimbă cînd învață să facă poze. Este un film despre prietenie, curiozitate și deschidere, și despre obstacolele din calea încercării de a sparge cercul sărăciei, obstacole care țin de individ, dar și de atitudinea familiei și a societății. Iar societatea sîntem noi.

Un alt film, *Rafea: Solar Mama* (2012, regie Mona Eldaief și Jehane Noujaim), spune povestea unei femei a cărei unică perspectivă de viață este căsătoria și sărăcia într-un trib de beduini din Iordania. Rafea este o femeie analfabetă, mamă a cinci copii, într-o lume în care capacitățile femeii sînt în general minimalizate. Dar *Solar Mama* nu este un film despre sărăcie sau despre femei musulmane în general, ci despre o femeie anume și despre cum se poate schimba un om, în aparență fără șanse, cînd ajunge să fie convins că poate schimba ceva. Rafeei i se oferă pe neașteptate șansa de a învăța să construiască panouri solare, la o școală din India. Filmul nu o privește doar pe Rafea și evoluția ei ca om, ci urmărește și schimbarea atitudinii bărbaților față de ea, într-o comunitate musulmană conservatoare. Cînd Rafeei i se oferă șansa de a învăța și a călători, susținerea vine din partea a doi bărbați foarte diferiți. Primul este responsabilul de program, care lucrează pentru Ministerul Agriculturii din Iordania, un ins de la oraș, educat. Al doilea este – contrar așteptărilor publicului – șeful tribului, un bărbat în vîrstă, trăit în deșert, care vede șansa atît pentru Rafea, cît și pentru întreaga comunitate.

Oricît de extravagant sau de binecunoscut ar putea părea un subiect, oricît de îndepărtat și desprins de realitatea vieții noastre, un documentar bun îi dă nuanțe și îl face să atingă un numitor comun – umanitatea din noi. Atunci, personajele nu mai inspiră milă, căci mila e un sentiment periculos, pentru că îl pune pe cel „demn de milă" într-o poziție inferioară. Filmul deschide accesul la umanitatea din noi ca punct comun, și, atunci, poți să relaționezi cu personajele de la egal la egal. Filmul transformă categorii și stereotipuri în oameni reali, cu fețe distincte, nume și voci. Astfel, devin oameni ca și noi, care se autodefinesc și se reprezintă.

***Bianca-Olivia Niță** este jurnalistă și scriitoare.*

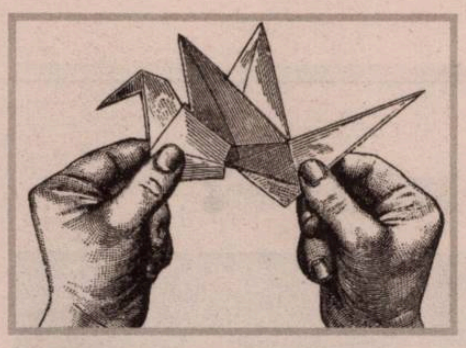

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Autorul unei crime feroce

O poveste şocantă a circulat prin presă în ultimele săptămîni. Cu individul care şi-a împuşcat soţia şi fiul cel mare în America, apoi s-a retras în ţara de origine, adică la mama sa de la Braşov, care l-a denunţat la poliţie.

Despre bărbaţi care şi-au omorît soţiile din gelozie am mai auzit, pe unul îl chema chiar Othello. Dar ideea că, a doua zi după ce şi-a împuşcat consoarta, individul şi-a omorît şi fiul, e ceva mult mai rar şi cu atît mai terifiant. Te duce cu gîndul la o tragedie greacă, poate la cea a Medeei. Românul din America îi întrupează, adică, şi pe Othello, şi pe Medeea. Sigur, se poate spune simplu că a fost o criză de nebunie. Dar ce nebunie... Iar partea a treia, cea a dramei în care mama decide să-şi denunţe propriul fiu, după ce află din gura lui că i-a ucis nepotul şi nora, pune capac. (Şi nu ştim dacă mama era conştientă că în Texas, pentru asemenea crime, există pedeapsa cu moartea.)

Dacă s-ar face un film după această întîmplare, ar avea toate şansele să iasă foarte prost. Pentru că, deşi s-a petrecut în realitate, povestea pare trasă de păr, e prea de tot. E unul din cazurile în care s-ar putea spune că viaţa bate filmul. Deocamdată însă, nimeni nu face vreun film. În realitate, cine ştie cum s-a putut ajunge la aşa o tragedie şi ce s-a petrecut în mintea acelui individ. Informaţiile din presă spun şi că dăduse în patima alcoolului.

În sfîrşit, trăim într-o lume în care mereu aflăm tot felul de grozăvii şi, deşi întîmplarea aceasta, auzită cu o ureche la un post de radio, mi-a atras atenţia prin tragismul ei neobişnuit, după puţin timp am uitat-o. Consternarea a venit abia zilele trecute, cînd un prieten mi-a atras atenţia asupra numelui protagonistului: Camil Mătase. Vai de mine, păi ăsta a fost coleg de armată cu noi. Am fost chiar în acelaşi pluton, timp de nouă luni, 30 de inşi am dormit în dormitor cu el. M-am uitat la pozele de pe Internet: chiar el, puţin încărunţit. Ce mică e lumea! În armată, tipul era cam ciudat, dar, evident, nu-ţi puteai imagina unde va ajunge. Avea o privire uşor absentă, părea că ar cîntări mereu în minte ceva important şi nu te privea niciodată în ochi. Nu avea nici un pic de umor, nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată zîmbind, doar un soi de rictus îi apărea uneori pe sub mustaţă. Era tipicar şi lent în mişcări. Îşi aranja părul, sau mai degrabă parcă-l pipăia cu palma întinsă şi degetele lipite. Un gest pedant. Şi de mustaţă avea o deosebită grijă, o atingea mereu cu degetele, parcă îngrijorat să nu cumva să i se zbîrlească. Dar despre acea mustaţă, toţi camarazii lui de dormitor avem o amintire de neşters. Probabil că felul lui de-a fi, puţin altfel, ne-a provocat să-l tot luăm peste picior. Un coleg mai băşcălios îl întreba cum de se poate să aibă un nume aşa incredibil – Mătase Camil –, care, spunea el, făcea de prisos orice poreclă. Fiindcă primea orice glumă la adresa lui cu o morgă stupidă, bineînţeles că acestea s-au înteţit. Aveam 18 ani şi se ştie ce răi pot fi, în unele cazuri, colegii de armată. Într-o zi, cineva a lansat ideea că ar trebui să-i radem mustaţa, cea pe care o îngrijea atîta şi care-i dădea acea prestanţă ridicolă. Şi o zi întreagă, la muncile de prin unitate, la instrucţie şi la masă, cu toţii am fredonat în cor nişte versuri inventate ad-hoc, pe celebra melodie „For He's a Jolly Good Fellow": „Noi îi vom rade mustaţa / Noi îi vom rade mustaţa / Noi îi vom rade musta-a-ţa... / mustaţa lui Camil." El ne auzea şi îngrijorarea de pe figura lui creştea. La minute bune după ora stingerii, cineva a dat semnalul la care am tăbărît cu toţii pe el, să facem ceea ce zisesem. Am aprins brusc lumina. Nu voiam decît să rîdem şi probabil că, dacă ar fi rîs şi el, totul s-ar fi terminat aşa. Dar ne aştepta ţinînd în mînă o unghieră care avea şi o mică lamă ascuţită, de vreo trei centimetri. Cu o căutătură cruntă, ne ameninţa că ne taie. Ca spectacolul să fie deplin, unii dintre noi îşi trăseseră pe cap feţe de pernă albe. Arătau ca Ku Klux Klanul. Liderul informal al momentului avea faţa acoperită cu un sac negru, nu ştiu de unde-l găsise. Zicea că e „călăul". „Condamnatului" i s-a smuls unghiera din mînă şi a fost imobilizat. „Călăul" s-a apropiat, dar „condamnatul" se zbătea şi ţipa atît de tare că ne-am cam speriat. Am simţit că ne cam întrecusem cu gluma. El o luase prea în serios. „Călăul" a apucat să-i ciuntească uşor un colţ de mustaţă şi l-a lăsat în pace. Locotenentul major a aflat imediat isprava noastră şi, drept pedeapsă, ne-a obligat pe toţi cei din companie care purtam mustaţă (printre care mă număram şi eu) să ne-o dăm jos.

Astăzi, se poate face remarca: „Vedeţi unde l-aţi adus? Poate că şi trauma pe care i-aţi provocat-o atunci şi-a pus amprenta asupra evoluţiei lui ulterioare." Dar pentru noi a fost o simplă joacă, nu ne-am gîndit să-l traumatizăm. Astăzi, avem revelaţia şi că n-am ştiut ce riscam. Dacă nebunia de acum i se declanşa atunci, cine ştie dacă nu ne-ar fi împuşcat pe toţi, ca să se răzbune. Camil avea acces la arme, făcea de gardă înarmat cu un kalaşnikov plin de gloanţe, participa la trageri. Numai că şi aici avea o problemă. Era soldatul de pomină, veşnic împiedicat, iar păţaniile lui făceau hazul întregii unităţi. Într-o noapte, surprins dormind în gardă, s-a speriat şi a încercat să-i someze regulamentar pe cei veniţi în control, dar, la o privire mai atentă, s-a dovedit că ţinea arma invers, cu patul spre ofiţerul de serviciu şi cu ţeava proptită în propriul umăr. La trageri, nu numai că nu nimerea ţinta, dar ba îi sărea în sus manşonul închizător al pistolului, ba i se bloca pe ţeavă cartuşul, ba, pur şi simplu, percuţia nu mai funcţiona şi el îndrepta arma spre locotenent, tot apăsînd pe trăgaci, ca să-i demonstreze că nu mai merge... Dar poate că, după tot ce s-a întîmplat, asemenea detalii sună nepotrivit, mai ales că în momentul crimelor a ştiut, se pare, să folosească arma perfect.

ready made

„Adecă eu Urîta ţiganca, fata lui Baboi ţiganul, ţiganca lui Gheorghe ţiganului, scriu şi mărturisesc cu acest adevărat zapis al meu la mâna dumisale jupânului Mihalache Ţopei ca să hie de bună credinţă şi de mărturie, precum eu de bună voia mea, de nime nevoit(ă) m'am vândut dumisale ca să-i hiu dreaptă ţigancă pentru două iepe cu mânz ce mi-a dat dumnealui de am dat lui Stan ţiganul de m'am plătit de dânsul, că i-am fost datoare cu două iepe cu mânz. Şi neavând noi cu ce plăti iepele lui Stan, au fugit Gheorghe ţiganul meu în Ţara Turcească, apoi Stan m'au apucat pe mine cu copiii şi m'au ţinut un an la casa lui, la opreală [...]."

George Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România*, Editura Curtea Veche, 2001

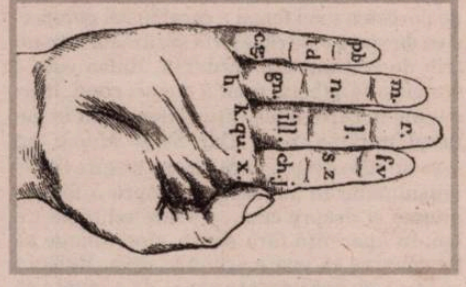

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Amintiri din Sheffield

De-a lungul cîtorva stagii academice pe care le-am făcut, în ultimii 20 de ani, la diverse instituţii de învăţămînt superior din Regatul Unit, am întîlnit personaje extrem de interesante, demne de fixat, cîndva, într-o galerie a figurilor memorabile. M-am aflat, la un moment dat, pentru ceva timp, şi la universitatea puternic industrializatului, dar neobişnuit de ploiosului oraş Sheffield. Greu de surprins în puţine cuvinte atmosfera de club britanic exclusivist a Departamentului de Literatură Engleză de acolo, atmosferă aureolată, suplimentar, de prestigiul şefiei, în anii '70, a celebrului „cambridgian" William Empson, cel cu nu mai puţin faimoasa carte *Seven Types of Ambiguity* / *Şapte tipuri de ambiguitate*. Poate că ar fi de ajuns să precizez, ca argument de susţinere, faptul că nu am îndrăznit să apar „la lucru", în nici o dimineaţă a şederii mele acolo, fără a-mi verifica dunga impecabilă a pantalonilor, linia dreaptă a cravatei sau albul ireproşabil al gulerului cămăşii – lucruri care, în America, prin contrast, ca *Fulbrighter*, îmi erau mereu mai curînd străine (în plus, *acasă*, adică în mediul nostru mioritic eterogen, *où tout est pris à la légère*, trebuie să recunosc că ele fac parte dintr-o recuzită necondiţionat opţională). În pauzele dintre cursuri, shakespearologii, medieviştii, victorianiştii şi poeticienii îşi sorbeau elegant ceaiul, discutînd despre ultimele publicaţii de specialitate ori despre articolele proaspăt apărute în *TLS*. Politeţea omniprezentă era covîrşitoare şi, tocmai de aceea, reconfortantă. Îmi atrăsese atenţia un tînăr profesor irlandez (cînd mi-a fost prezentat, s-a accentuat subtil – am avut impresia – identitatea lui etnică!), profesor care, cu doctorat la Cambridge (la fel precum majoritatea titularilor de la universitatea în discuţie) şi soţie englezoaică (amănunt de luat în seamă: amicii cu experienţă semnificativă de viaţă în Anglia vor înţelege, neîndoios, subliniera!), reuşise să fie acceptat drept titular la sobra School of Literature din Sheffield. În mod evident, omul făcea eforturi de integrare în comunitatea ştiinţifică locală, fiind mai politicos decît toţi colegii săi la un loc, controlîndu-şi (cu oarecare succes) imposibilul accent irlandez, arătîndu-se informat în cele mai neaşteptate direcţii ale zonei culturale, în fine, zîmbind curtenitor întotdeauna şi ţinînd, cu mult rafinament, ceaşca de ceai în doar două degete de la mînă. *Corectitudinea politică* personificată, mi-am zis, însă, concomitent, şi *thymos*-ul platonician, *i.e.* – nevoia de recunoaştere din partea unei lumi tradiţional circumspecte cu irlandezii (numai eu ştiu cîte bancuri cu adoratorii Sfîntului Patrick mi-au fost spuse, pe la colţuri, de către confraţii englezi!).

Partea interesantă totuşi abia acum urmează. În ultima seară a şederii mele în Sheffield, cîţiva dintre membrii catedrei au hotărît să-mi facă o surpriză, invitîndu-mă la un (minunat) restaurant indian. Printre ei se afla şi irlandezul în chestiune, care, deşi nu conversasem foarte des pe parcursul întîlnirilor noastre de la universitate, insistă să se aşeze lîngă mine. Opţiunea lui îmi dădu de gîndit, mai ales că, în prima oră a petrecerii, l-am văzut topind pur şi simplu şase beri negre Bass (bere amară şi tare, prevăzută cu un *shot* din cel mai pur scotch, „aruncat", cum se ştie, după umplere, direct pe fundul imensei halbe!). Am ştiut că îngrijorarea nu fusese gratuită, în clipa în care noul meu amic se aplecă spre mine, cu ochi sîngerii, şi, într-o intonaţie inconfundabil irlandeză a vocii, strigă: „N-am apucat să-ţi spun cît de mult vă iubesc eu pe voi, românii." „Zău? De ce?", am replicat cu spaimă vizibilă (pentru ce ar fi putut urma), dar şi cu o anumită curiozitate (întrucît, pînă atunci, omul nu apăruse impresionat, cu adevărat, de faptul că veneam din România). „Pentru că noi, irlandezii, *v-am tras-o* mereu la fotbal, fără drept de apel. În schimb, voi – de parcă aţi fi fost programaţi să ne faceţi fericiţi – *i-aţi bulit* întotdeauna pe englezi." Am privit îngrozit în jurul meu. Nimeni nu părea să fi auzit, din fericire, expresiile colorate ale tînărului, halbele ridicîndu-se în continuare cu urarea (netulburată) *„Cheers!"*. „Nu te mira!" îşi reluă urmaşul lui Yeats tirada. „În seara asta, *îmi bag picioarele* în ştaiful universitar... şi *în vitele încălţate* de englezi." (Să zicem că aveţi în faţă o traducere aproximativă a spuselor sale, pentru a nu supăra excesiv nici urechea bunului cititor, nici poliţia lingvistică a noilor comisari stîngişti din România!) Sincer să fiu, n-am crezut atunci (cum nu cred nici acum) că eroul respectiv era o mare necunoscută pentru colegii săi englezi (la rîndul lor necruţători, cum spuneam, pe la colţuri). Ar fi, de altfel, absurd să bănuim că vesticii sînt o adunătură de inocenţi cu creierele spălate, care reacţionează, automat, în virtutea unor coduri imuabile – cunoscute sub numele generic de „corectitudine politică". Rămîn şi ei oameni, cu sentimente şi impulsuri de moment, predispuşi, fie şi sporadic, la trăncăneala aşa-zicînd „privată" (citeşte „neconvenţională"), la bîrfe şi la alte „incorectitudini" democratice (situate, e drept, în zona inofensivului). Au „serile" lor – aidoma profesorului irlandez –, cînd iau lumea înconjurătoare în balon şi se mai eliberează de unele energii negative. A doua zi, totuşi, vor reveni, cu aceeaşi rigoare şi seriozitate, la tipologia „oficială", restabilindu-şi, armonios, punţile de comunicare *formală* cu alteritatea. De aceea, afirm răspicat, dacă noi – europenii ultimei generaţii – ne vom refuza aceste „debuşeuri" firești, insistînd, mimetic, pe comportamentele scorţoase ale unor „sensibilităţi" artificiale, mă tem ca, în curînd, din exces convenţional, pe lîngă englezi (la fotbal, desigur!), *să nu bulim* şi frageda noastră naturaleţe socială.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

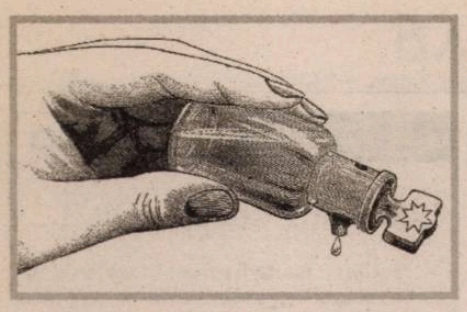

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pustiu de bine

O formulă populară care trezeşte uneori nedumerire, prin orientarea evaluativă aparent contradictorie a termenilor componenţi, e *pustiu de bine;* mai mulţi vorbitori contemporani ezită în a-i atribui un sens mai curînd negativ sau mai curînd pozitiv. Asocierea e desigur expresivă, iar efectul ei s-a amplificat prin opacizare, pentru că tiparul care a produs-o şi-a pierdut între timp productivitatea. *Pustiu* (cu sensul „deşert") e un vechi împrumut slav, atestat încă din cele mai vechi texte româneşti (şi în forma de feminin, *pustie).* Azi substantivul şi adjectivul *pustiu-pustie* sînt folosite mai rar, dar au o conotaţie poetică stabilă, pe care le-o conferă chiar vechimea lor (în acelaşi timp, substantivul sinonim *deşert* s-a specializat, în ipostaza denumirii geografice, ca termen cu sens neutru şi denotativ, iar adjectivul *deşert* e rar şi arhaizant). Expresia *pustiu de bine* intră într-o serie în care *pustiu* sau *pustie* funcţionează ca o marcă subiectivă cu sens primar negativ, echivalentă cu *afurisit, blestemat* etc. *Dicţionarul limbii române* (DLR, Litera P) înregistrează numeroase exemple ale construcţiei, de la Anton Pann („o *pustie de sete")* la Creangă („ce mai atîta grijă pentru astă *pustie de gură!"),* Caragiale („Vezi ce face *pustia de dragoste,* vere?...") şi la autori de mai tîrziu. În alte construcţii, în imprecaţii, *pustia* e, în mod şi mai evident, echivalentul negativităţii maxime, al forţei sau al locului demonic: *bată-l pustia!* (atestat la Alecsandri, Creangă etc.), *ducă-se pe pustii, las-o pustiilor, mînca-i-ar casa pustia* (Eminescu) etc. Al. Graur a sugerat, în 1938 (într-o notă etimologică din *Bulletin linguistique,* VI), că această utilizare a termenului *pustiu* ar fi calchiată din greacă, unde cuvîntul corespunzător lui *pustiu (erimos)* apare în imprecaţii similare. În *Lexiconul de la Buda* (1825) şi în *Glosarul* care însoţeşte dicţionarul academic al lui Laurian şi Massim, pentru acest sens al substantivului *pustiu/pustie* e indicat sinonimul *naiba.* Dicţionarul român-francez al lui Damé (1893) glosează formula populară *pentr-un pustiu de barbat* prin *„pour un satané mari".*

În contexte în care nu mai e vorba de o cerere, ci de prefaţarea unei oferte: *„fac un pustiu de bine* şi îşi dau un pont" (obisnuit.eu); „măcar *să fac un pustiu de bine* şi să încep să pun în scris perlele lui fiu-meu" (cegatesc.eu). În unele contexte, trec în prin-plan ironia şi ambiguitatea formulei, care trimite în acelaşi timp la atenuarea umil-retorică a solicitării şi la negativitatea morală a situaţiei: „De ce oare aproape tot timpul imoralii politici pot face «un pustiu de bine» pentru diversele zone din care provin?" (topiasi.ro); „votează cu speranţa că alesul/aleşii şi-or fi punînd ceva şi în traista lor dar vor face *un pustiu de bine* şi pentru alegător" (ziarulceahlaul.ro).

Pustiul de bine *poate fi chiar un rău.*

De fapt, construcţia *pustiu de bine* nu neagă conţinutul pozitiv al binelui, ci îi adaugă o notă emoţională, de scuză şi umilinţă sau de nerăbdare şi iritare. Formula s-a fixat mai ales în ordine, cereri, rugăminţi, în care expresia scopului pozitiv şi a implicării afectiv-ironice – *a face un pustiu de bine* – e urmată de explicitarea acţiunii: *„faceţi un pustiu de bine* şi daţi un like la commentul meu, vă rog frumos!" (facebook.com); *„faceţi un pustiu de bine* şi ajungeţi la o înţelegere cu TVR" (romaniatv.net); „dacă tot ţi-ai făcut reclamă, *fă cel puţin un pustiu de bine* şi răspunde la cîteva întrebări pe domeniu" (roportal.ro); „Vali, *fă un pustiu de bine* şi nu mai promova astfel de articole, găsite pe alte bloguri" (zoso.ro). Cererea exprimă adeseori enervarea, căpătînd un ton imperativ: *„fă un pustiu de bine* şi abţine-te" (turnulsfatului.ro); „«Doamna» Mira, *faceţi-ne un pustiu de bine* şi nu mai daţi pe aici!!!" (printesaurbana.ro). În mai toate cazurile de mai sus, *a face un pustiu de bine* ar putea fi înlocuit prin ironic-atenuativul *a face un mic efort.* Această valoare permite şi folosirea expresiei în formula *a face un pustiu de bine* pare să se fixat pornind de la atenuarea politicoasă a unei cereri, printr-o imprecaţie glumeaţă care minimalizează eventualul beneficiu. Evident, *pustiul de bine* poate fi chiar un rău, dintr-o altă perspectivă, dar negativitatea nu este obligatorie, nu e impusă de semantismul lui pustiu. Acesta semnalează doar subiectivitatea – care poate fi ironică sau autoironică.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

un sport la Răsărit

Se aude că, la Soci, România ar putea avea reprezentanţi la skeleton. Unde şi cum se fac antrenamentele pentru skeleton oplimpic?

E treabă mare, de mîndrie. România este una dintre puţinele ţări care păstrează cu stricteţe spiritul olimpic – important e (doar) să participi –, la Jocurile cele mai bogate şi lipsite de măsură din istoria omenirii înlănţuite de cercuri. Mergem ca să fim acolo. Cît despre antrenamente, ele se fac în mod tradiţional acolo unde se poate, de multe ori, la competiţiile din străinătate. Asemenea sporturi de nişă întreţin o oarecare activitate în ţările fără speranţă de performanţă, tocmai pentru ca nemţii, de exemplu, să nu concureze singuri. Ca să fie drumul cu oameni. Skeletonul e un soi de sanie pe care te arunci cu capul înainte. E un sport periculos; de aceea, practicanţii lui, într-o ţară în care munţii stau degeaba, sînt de admirat. Sînt precum celebrii bobeuri africani care s-au încăpăţînat să devină olimpici şi despre care s-a făcut un film simpatic. Ai noştri nu vor juca decît în filmuleţele pe care singuri le vor produce. Nu-i ştie nimeni, deşi nu sînt mai puţin sportivi, condamnaţi la locuri compuse din două cifre şi la o viaţă de cîrtiţe, relativ la spaţiul mediatic. Ce contează unde se antrenează? Punem pariu că n-o să ştim nici cînd o să concureze? Jocurile de iarnă sînt pentru noi nişte cuburi de gheaţă, într-un pahar uitat pe masa neîntreruptei petreceri naţionale.

Radu NAUM

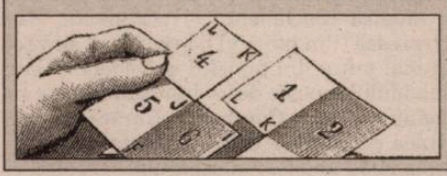

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Dezordinea culinară din vremea sărbătorilor

Sîntem în miezul sărbătorilor de iarnă. Acum, mai mult decît altădată, bucatele se răsfață și ne răsfață. Caltaboș și pastramă, sarmale și doboș, sarailii și plăcinte, cozonac și cîrnați, maioneze și sîngerete, fripturi și grătare, ouă umplute și icre, cotlete și slănină, baclavale și murături, frișcă și ciocolată, șampanie și țuică, vin și rachiu, torturi și torturi culinare, toate se află pe mesele noastre. Bineînțeles că nu ne obligă nimeni să avem din toate acestea pe masă, așa cum nu ne obligă nimeni să gustăm chiar din toate. Dar gîndul că „doar o dată-i Crăciunul" ne grăbește pașii spre dezordinea culinară specifică oricărui sfîrșit de an. Acum, să nu ne imaginăm că doar noi, contemporanii, am fi mari gurmanzi, înfulecînd într-o zi cît pentru un an întreg. Pe la 1800, românii se aruncau cu poftă asupra porcului abia sacrificat. Și, după săptămîni de post, se scufundau într-o plăcută, dorită, așteptată dezordine culinară.

„Această hrană dezordonată se vede mai ales în sărbătorile Crăciunului."

Iată mărturia lui Constantin Caracaș, medic în București vreo 28 de ani, care face o analiză concludentă și pertinentă, cînd „tratează" din punctul de vedere al științei, și mai puțin din punctul de vedere al gurmandului, marile dezordini culinare ale românului. După Constantin Caracaș, dezordinea culinară se definește în funcție de obraz și de amploarea ospățului. Țăranul se sprijină pantagruelic în porc: „Această hrană dezordonată se vede mai ales în sărbătorile Crăciunului, cînd fiecare român taie unul din porcii lui cei grași și în curs de două săptămîni, o familie îl consumă întreg, frigînd din el de mai multe ori pe zi și bînd vin; din atîta mîncare, mai ales după 40 de zile de postire, li se vatămă sănătatea și au cardialgii, colici, diarei și disenterii, mai ales cei ce sufăr de hemoroide, pe cînd, dacă s-ar fi gîndit la cruțarea sănătății și ar fi păstrat parte din carne și din untură, le-ar fi ajuns o parte din an, cînd, în lipsă de altă hrană, se mulțumesc cu mămăligă." Cu porcul pe masă, țăranul nu se poate abține. Și apoi, de ce s-ar abține: de teama indigestiilor? Grădina-i mare, zăpada înaltă, petrecere să fie...

Boierul se așază și el pe petrecere de sărbători, iar mesele sale, întinse pînă după Bobotează, sînt somptuoase și pline de risipa dărniciei. Și cum ar putea fi altfel, cînd „fertilitatea pămîntului" oferă cu generozitate „toate cîte fac nutrirea plăcută, generoasă și sănătoasă". Ori, cînd paharele sînt pline cu rachiu, „făcut din vinul cel mai simplu", aromat cu „roze, mentă, ambră, cafea, aloes, foi de chitru, chinamon, angelică", cînd vutca gătită cu zahăr strălucește, cînd brînzurile și cașcavalurile se odihnesc pe talere de argint, parfumînd odaia, cînd șuncile și fripturile împănate cu usturoi și ierburi mirositoare sfîrîie prin talgere, cînd supele drese cu hrean și muștar gîdilă tandru nările mesenilor, cînd pilaful turcesc cu iaurt și smîntînă curge din belșug peste toate cele, cînd plăcintele, bine garnisite cu stafide și răvașe, stîrnesc curiozități gustative, cînd dulcețurile de chitre și cireșe gîdilă plăcut gîturile, cînd baclavalele aromatizează limbile, cînd vinurile de Drăgășani hrănesc poftele, cînd narghilelele umplu nările de miresmele cele mai îmbietoare, cînd cafelele tulbură burțile... pas de te abține. Și: „spre a irita mai mult pofta, înaintea mîncării se obișnuiește un pahar de rachiu", rachiu care revine la fiecare schimbare de delicatese, pentru a fi însoțit de alte și alte digestive stimulatoare...

Ce urmează după aceste adevărate „polifagii" – după cum le categorisește medicul Constantin Caracaș? Un dezastru culinar pe măsura ospățului: „Această nenumărată mulțime de bucate, urmată natural de polifagie, nu mai puțin și băutura silită a rachiurilor, este cauza adevărată a atîtor dezordini gastrice." Or, crede medicul, nu calitatea este cea care tulbură stomacurile, ci „mîncarea excesivă" și mai ales... sastiseala prelungită. N-am să intru în amănuntele tehnice și deloc plăcute ale polifagiilor digestive, ci vă las să savurați bucatele alese ale sărbătorilor, să vă aruncați în dezordinea culinară a zilelor sfinte, gîndind că veți alege cumpătarea, după o astfel de experiență.

Să aveți sărbători frumoase!

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Dacă nu curge, pică...

„*Chiul:* foarte frecvent în vorbirea tuturor românilor, grație... evlaviei aș putea zice naționale pentru această noțiune, care servește ca o adevărată unitate de măsură a «deșteptăciunii» (mai ales printre școlari, funcționari, muncitori, adică printre toți cei ce sînt obligați să lucreze aparent pentru alții). Are derivate: *chiuli, chiulangiu, chiulangeală, chiulangită* (acesta cu adaosul, de origine tot... medicală, *cronică).* Primul începe, grație scurtimii, să fie preferat lui *a trage chiulul.*"

„*Curge* (despre avantajele ilicite ale unei slujbe): cf. zicala, devenită adevărată formulă stereotipă în vorbirea curentă, *dacă nu curge, pică.* Un al treilea verb, pentru aceeași noțiune, este *a aduce.* Iată-le pe toate, în aceeași frază și «gradate», conform uzului lingvistic și... moral: *Sînt funcțiuni care la cuvîntul «aduce», adaugă cuvîntul «iese», cu diminutivul lui, «pică»* (Cim). Încă un sinonim este *a ieși,* care pare a fi un «rezumat» al tuturora."

„*Moft* – «fleac, lucru de nimic». Iarăși un cuvînt bogat în rezonanțe, datorită, în parte sunetelor. Foarte răspîndit, cu acest înțeles, acum 40-50 de ani, cînd devenise o adevărată etichetă pentru scepticii și umoriștii care voiau să caracterizeze scurt neseriozitatea națională. Caragiale s-a folosit de el într-o foarte largă măsură, cum probează și numeroasele derivate existente în opera lui: *moftangie, moftangiu* (fem. *moftangioaică), moftolog, moftologic, moftologie* etc. (ultimele trei sînt, probabil, creații pur personale, cu intenții satirice). Cf. și *Moftul român,* titlul ziarului umoristic publicat de el însuși, împreună cu Toni Bacalbașa, Dr. Ureche etc. Epitetul confirmă aprecierile mele în legătură cu părerea lui Caragiale și a altora, că «moftul» constituie o trăsătură fundamentală a sufletului românesc (mai exact, a românului de la oraș)."

După Iorgu Iordan,
Stilistica limbii române,
Institutul de lingvistică română, 1944

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

2013. O imagine

Ca într-un serial de duzină, *Războiul Palatelor* continuă să ruleze în viața publică de la noi, confiscînd toată atenția și polarizînd poporul suveran, mai rău ca un meci cu cîntec între Steaua și Dinamo. De fapt, chiar e ca un serial care a început cu mai mulți ani în urmă, a luat o pauză – timp în care a rulat o comedioară tristă, cu accente tragice –, după care s-a reluat, cu schimbări de distribuție, dar și cu *guest-stars* din Europa și din America. Ce s-o mai lungim – ca audiență e un real succes. Ca buget – un dezastru. Nu s-a precupețit nici o cheltuială pentru salvarea aparențelor și pentru efectele speciale. Acum se constată – pe tăcute sau, în cel mai bun caz, cu jumătate de gură – că serialul a înghițit resurse de dimensiuni epice. Resurse care nici măcar nu se pot calcula. Așa ne trebuie. După blockbuster-ul „Decembrie 1989 – Execuție de Crăciun", ne-am obișnuit să fim dependenți de ecran. Mestecăm nutrețul acestor seriale și avem senzația că trăim. La un moment dat, prețul devine atît de mare, încît decorurile – oricît de savant ar fi executate – încep să se subțieze ca prin farmec și să lase să se vadă cam tot ce se găsește îndărătul lor.

Pare că 2013 a fost un soi de fund al sacului. E un truism mare cît Uniunea Euroasiatică, dar se știe că orice lucru de pe lumea asta are un preț. Prețul producției de imagine care se consumă la noi de atîția ani a atins un prag de unde nu prea mai are cum să urce. E vorba despre o sumă – cu dimensiuni reale, dar și simbolice – atît de mare, încît greutatea ei are ca imagine în oglindă aneantizarea. E ceva care nu se mai poate calcula. Un *ceva* la care am participat și noi, din plin, cerînd, de fiecare dată, mai mult spectacol. E ca și cum ne-am răzbuna pe noi înșine, cei care eram înainte de '89, fără să ne pedepsim. O răzbunare blîndă, care evită pedeapsa, dar se alege, în final, cu o pedeapsă mai mare decît suma tuturor celorlalte, pe care le-a evitat.

Pare că 2013 a fost un soi de fund al sacului.

Pedalîndu-se iresponsabil pe această ficționalizare a realului, viața celor 24 de ani scurși de la Revoluție a devenit – ca în orice serial – o lungă amînare a deznodămîntului. Nedescoperirea teroriștilor, imaginea pîcloasă a rîndurilor 2 și 3 din partid, care au luat puterea, reorientarea instantanee a celor care făceau poliție politică, rapida adaptare a tinerilor politruci, toate astea s-au transformat în tot atîtea piste pe care puteau „alerga" episoadele marelui nostru serial. Una dintre cele mai zguduitoare serii ale acestei superproducții este cea în care românii care au făcut ani grei de pușcărie politică n-au găsit nici un torționar, în primii ani de după Revoluție. Monstruozitatea fenomenului reeducării a fost relativizată, bîlbîită, moșmondită, în așa fel încît să devină o poveste. Așa s-a ajuns în mijlocul grotescului de azi, cînd torționari bătrîni, care abia se mai tîrîie, apăruți din neant, sînt plimbați pe la televizor, redevenind *personaje,* aruncînd din nou în derizoriu suferința cumplită a unor oameni de care, deja, nu prea mai e nimeni interesat. Ce scenariști perverși, ce actori impecabili, ce episoade de mare succes! Dar și ce public îngrozitor de complice la propria manipulare, la furarea căciulii, la autoanulare!

Din multe unghiuri, anul 2013, ca an de fund al sacului, a lăsat să se vadă clar o mulțime de lucruri. Sub presiunea prețului care depășește puterea imaginației, mecanismele serialului au început să scîrțîie. Se produce la fel de mult, mijloacele tehnice nu dau semne de oboseală, publicul se îmbulzește la fel de zgomotos, dar ceva, totuși, scîrțîie. Nimeni nu știe cu precizie ce. Cu toate astea, ceva sesizabil plutește în aer, din ce în ce mai evident. A început să fie clar cine sînt personajele. După ani de costume și machiaje savante, se vede cine sînt cei care joacă în marele serial. Publicul începe să se prindă. S-ar putea să nu vrea decît să apară alții, în locul unora de care s-a plictisit. Dar ceea ce se simte cel mai tare e că povestea serialului nu prea mai are încotro să se îndrepte.

În termeni reali, pare că abia acum, după atîția ani, Revoluția se încheie într-un anume fel. Pare că abia acum se rezolvă și se închid niște conturi deschise violent la vremea aceea. Odată cu pierderea în pîcla uitării colective a detaliilor de atunci, paradoxal, azi, oamenii care le-au făcut pierdute se văd din ce în ce mai bine. E un fenomen optic extrem de interesant, o transformare a ceții într-un gigantic cristalin prin care se vede, de fapt, mult mai bine decît ar fi crezut oricine. Și nici publicul nu se simte mai bine în toată povestea asta. Toate „temele pentru acasă" rămase nefăcute – pentru că am stat doar cu nasul în televizor, urmărind marele serial – se întorc acum să ne bîntuie. Sigur, putem să le ignorăm. Ele bat la ușă. Noi avem posibilitatea și capacitatea unică de a le ignora în continuare. Dar ele, la un moment dat, s-ar putea să intre pe geam. Ba chiar să-l spargă.

Apare o lume nouă în jur. O lume născută în preajma computerului, un public ieșit de sub vraja televizorului. Lumea asta nouă vede marele serial ca pe o telenovelă patetică. E un public lipsit de interes pentru mrejele ideologiilor, dar extrem de interesat de administrație, de lucruri palpabile, de o numărătoare mai corectă a steagurilor de la Primărie și de la Prefectură. Spre deosebire de vechiul public – e drept, încă majoritar –, obișnuit să mănînce și să aștepte următorul episod, ăsta nou pare că are chef să vorbească în timpul proiecției. Să se exprime. Să fluiere și să iasă din sală.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Strategia identitară deschisă

Într-un număr de acum cîteva luni al *Dilemei vechi,* Ovidiu Nahoi scrie despre libera circulaţie a forţei de muncă în spaţiul comunitar. Plecînd de la o luare de poziţie antiimigraţionistă a unui ministru olandez, colegul nostru îşi exprimă, în final, pe bună dreptate, o urmă de îndoială, chiar îngrijorare, în legătură cu „direcţia în care merg lucrurile...".

Este adevărat că în ultima perioadă – fie că sînt sau nu în campanie electorală – tot mai mulţi oameni politici europeni se pronunţă, mai ales, împotriva muncitorilor din România şi Bulgaria. Se întîmplă asta din mai multe considerente. Este vorba despre campanii electorale şi dorinţa de a capta atenţia electoratului lor. Vor să arate că au pe agenda lor problemele pe care le provoacă, în mod punctual, un „străin" sau altul. Apoi, discutăm despre criza economică ce duce la o stare de concurenţă acerbă pe piaţa muncii, în dezavantajul „localnicilor"; presiuni asupra nivelului de salarizare şi condiţii de muncă ale emigranţilor, care sînt, de multe ori, inacceptabile în raport cu media unei ţări anume şi, nu în ultimul rînd, cu apartenenţa oamenilor politici respectivi la curente politico-ideologice, care nu îmbrăţişează filozofia de bază, pe care stă construcţia europeană.

La baza Europei ca spaţiu unic, economic şi civilizaţional, stau patru libertăţi enunţate, garantate şi subliniate în permanenţă de documentele comune; este vorba despre libera circulaţie a persoanelor, libera circulaţie a mărfurilor, libera circulaţie a serviciilor şi libera circulaţie a capitalurilor. Prima dintre ele – pentru că despre ea discutăm azi – îşi are punctul de plecare în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU pe 10 septembrie 1948. La articolul 13 se garantează libera circulaţie a persoanelor: „Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber şi de a-şi alege reşedinţa în interiorul graniţelor unui stat. Orice persoană are dreptul de a părăsi orice ţară, inclusiv a sa, şi de a reveni în ţara sa." (www.legislatie.resurse-pentru-democraţie.org) Un alt document pe care se bazează această libertate este Actul Unic European, semnat la Luxemburg şi Haga pe 17, respectiv 28 februarie 1986. Acest document arată, la articolul 13, că piaţa internă comunitară este „un spaţiu fără frontiere interne, în care libera circulaţie a mărfurilor, persoanelor şi capitalurilor este asigurată în conformitate cu prezentul tratat" (www.academiadepolitie.ro – Stan Elena Doina – rezumatul tezei de doctorat „Libera circulaţie a persoanelor în cadrul UE"). Ultimul document pe care îl amintim este Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, din anul 2000. La articolul 45 se spune: „Orice cetăţean al Uniunii are dreptul de circulaţie şi de şedere liberă pe teritoriul statelor membre."

Dar ce se ascunde în spatele acestor articole de lege generoase şi acestor principii frumoase? Percepţia la noi este că aceste libertăţi ne sînt făcute cadou şi că ar trebui să ne bucurăm de ele cît le mai avem, pentru că e posibil ca într-o zi să nu mai putem beneficia de ele. Ameninţările la adresa lor produc temeri la noi. Este un cadru simplist al dezbaterii, pe care trebuie să-l respingem în cunoştinţă de cauză. Pe fond, lucrurile sînt mult mai complicate. Nici Abraham Lincoln nu a abolit sclavia doar pentru că îi iubea foarte mult pe oamenii de culoare, ci, pur şi simplu, şi pentru că nordul industrializat şi victorios avea nevoie de forţă de muncă liberă, care să se poată deplasa pentru a munci în fabrici, forţă de muncă ieftină şi disponibilă, care să accepte transformarea din sclavi în proletari, aşa cum s-a exprimat Marx. Este uşor cinic să cauţi în spatele fiecărei idei generoase şi un interes, dar se pare că aşa funcţionează lumea în care trăim.

După al Doilea Război Mondial, mai ales sub influenţa politicii de expansiune monetară şi politică americană, filozofia construcţiei imperiale s-a modificat substanţial. Modelul de înţelegere a dinamicii civilizaţionale, construit de Mackinder la începutul secolului XX, nu mai este de actualitate. Profesorul Ilie Bădescu, în lucrarea *Despre criză în lumina teoriei succesiunilor coexistente* (Academia Română, Centrul Român de Economie Comparată şi Consens, Bucureşti, 2009, www.ince.ro), discutînd pe baza lucrării acad. Tudorel Postolache – *Vers un ideal practicable* (Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007): „Civilizaţiile existente au, aşadar, caracter identitar închis sau deschis. Altfel spus, o civilizaţie se poate închide sau deschide în faţa expansiunii sistemului înglobant. În lumina teoriei succesiunii coexistente, trebuie, deci, să distingem între identităţile închise şi identităţile deschise. Ipoteza de bază a teoriei este aceea că civilizaţiile care practică strategii identitare închise se expun riscului dispariţiei, celelalte reprezentînd şanse de expansiune. Şansa istorică a civilizaţiei occidentale a fost procurată de strategia sa identitară deschisă – ne spune acad. Tudorel Postolache." (p. 11) Iată că nu beneficiem de nici un cadou. Libertăţile despre care discutăm sînt fundamentale pentru dinamica, adaptarea şi existenţa Occidentului. Oamenii deştepţi ai lor, dar şi ai noştri, ştiu asta.

Azi, percepţia despre imperii cu graniţe clar trasate este veche şi depăşită. Comerţul şi competitivitatea aduc banii, iar cine are banii este puternic. Obsesia zidului din marginea imperiului este pe cale de dispariţie. Imperiul Roman a fost ultima mare construcţie geopolitică şi civilizaţională dintre ziduri. De fapt, tocmai tentaţia ridicării zidului a dus la imposibilitatea adaptării prin schimb economic şi cultural, în dinamică. Zidul sau graniţa sînt concepte stînjenitoare azi, cu care mai operează doar cei înapoiaţi. Rusia este acum un exemplu clasic şi îngrijorător prin înapoierea şi brutalitatea instrumentelor sale de politică externă. Imperiile moderne au la bază „economii univers, care ajung la un alt nivel al concurenţei şi la o altă scară a dominaţiei", aşa cum spune Fernand Braudel *(Jocurile schimbului,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1985, vol. II, p. 306). Strategii militari vorbeau altă dată despre corespondenţa dintre bocancul infanteristului şi teritoriul cucerit. E timpul să uite asta. Ocupaţia banului şi a comerţului este una paşnică, permanentă şi subtilă. De aceea, „teoria succesiunii coexistente a deplasat accentul de pe înţelesul teritorialist al centrului mişcării civilizaţiilor spre un înţeles spiritualist. (...) Este prima eliberare majoră de modelul hegemonic al înţelegerii dinamicii civilizaţiilor pe care l-a propus englezul Mackinder" (Ilie Bădescu, *op. cit.,* p. 9).

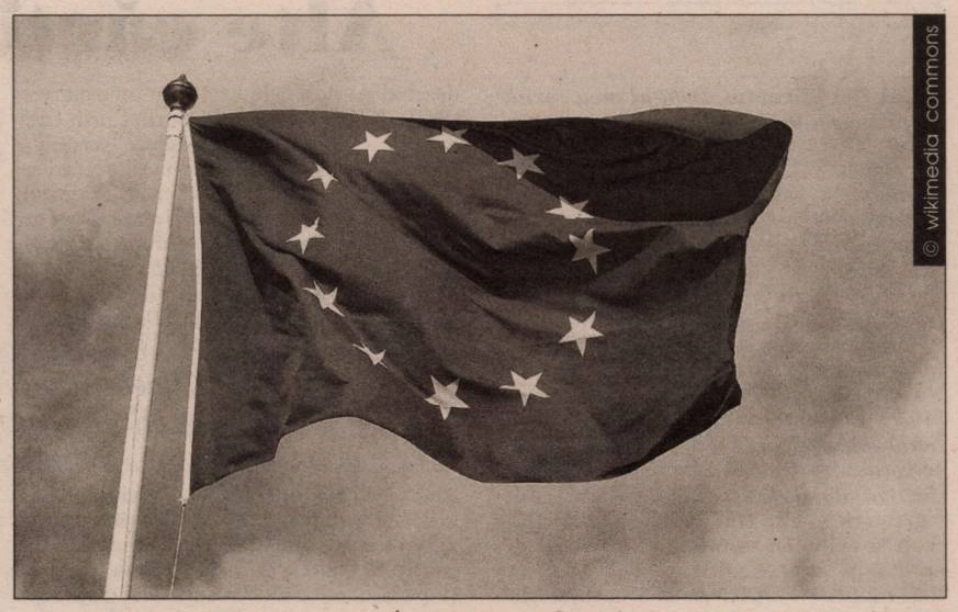

Azi, percepţia despre imperii cu graniţe clar trasate este veche şi depăşită.

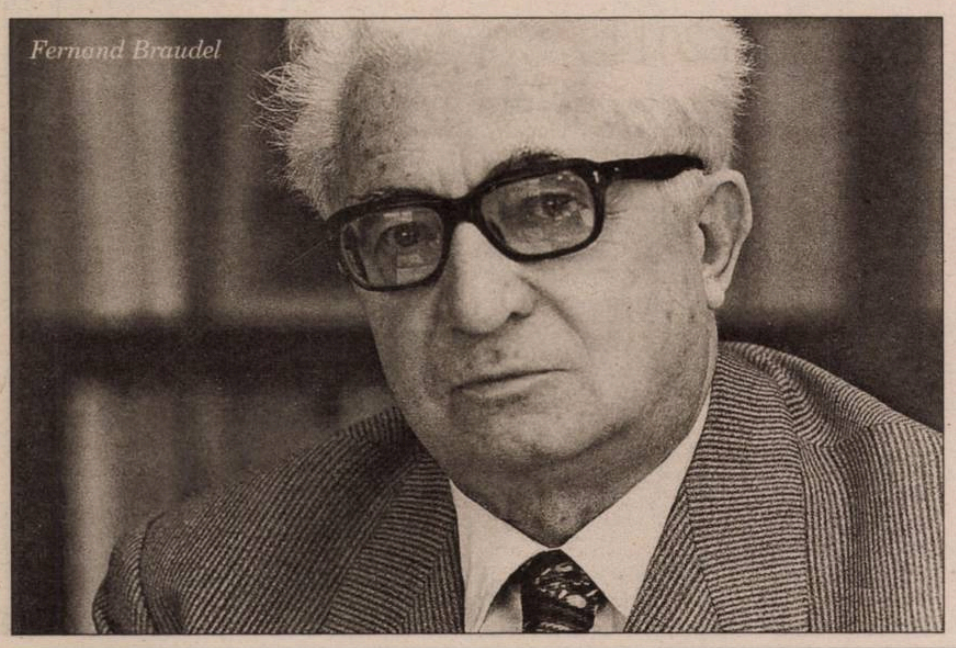
Fernand Braudel

După cum se poate intui, strategia identitară deschisă pe care o adoptă acum marile naţiuni funcţionează, în primul rînd, ca o soluţie pentru rezolvarea propriilor probleme economice, culturale şi chiar de forţă de muncă şi populaţie. Altădată, aceste probleme erau rezolvate prin declanşarea directă de războaie. Cei învinşi plăteau un tribut şi în oameni, care deveneau sclavi ai cuceritorului. În pragul modernităţii, lumea capitalistă a mers în Africa şi în alte părţi ale lumii şi a adus mulţimi de sclavi. Azi, prin strategiile despre care vorbim, necesarul de forţă de muncă se asigură prin liberalizarea circulaţiei sale. Pierderile celor care trimit forţă de muncă sînt uriaşe. Dacă ar fi să ne gîndim numai la costurile pe care le suportă România cu şcolarizarea medicilor sau a altor categorii de oameni supracalificaţi, care pleacă permanent din ţară, şi ar fi de ajuns. Ideea că trimitem infractori în Occident, care ne fac de rîs, e una secundară. Este o discuţie minoră, dacă o pot numi aşa, în raport cu fundalul imens, de altă nuanţă, pe care se derulează realitatea. Efortul uriaş de impunere la scară planetară a imperiilor moderne trebuie susţinut cu oameni mulţi şi superior calificaţi. Or, cifrele lor de înmulţire a populaţiei „proprii" sînt de mulţi ani în scădere, tocmai ca urmare a civilizării excesive. De aceea, pare paradoxal, dar, pentru a-şi asigura supravieţuirea şi competitivitatea, inclusiv a forţei de muncă, sînt obligaţi să primească mulţi oameni, chiar dacă asta ar semăna, pe termen scurt, cu o decivilizare a spaţiului respectiv. Este un efort de reinventare, de adaptare şi reconstrucţie în alte tipare, cu scopul evitării unui colaps din interior. Deşi pare a-şi schimba identitatea, prin asimilarea umană şi culturală a noilor veniţi (falimentul multiculturalismului fiind decretat de mult, mai ales în America), imperiul se îmbogăţeşte cu cel mai de preţ bun – fiinţa umană, şi îşi păstrează viteza de înaintare şi expansiune, specifice modernităţii. Dacă pentru occidentali, de exemplu, prosperitatea şi civilizaţia devin plicticoase şi motive de saturaţie şi apatie, cei nou-veniţi aduc prospeţimea atît de mult dorită. Ei păstrează segmentarea corectă a pieţei forţei de muncă, ocupînd spaţii şi meserii pe care „localnicii" le evită, pentru că nu le mai consideră demne de ei (dacă sînt pe treapta de jos a pieţei forţei de muncă) sau nu le mai pot ocupa pentru că nivelul lor de pregătire devine, tot din lene, deficitar (dacă sînt pe treapta superioară a pieţei forţei de muncă). Nou-venitul asigură dinamism unei lumi care se poate plafona ca efect pervers al bunăstării. Stagnarea sau reculul ar însemna primele semne de slăbiciune şi prăbuşire. Evident că procesul de transfer nu este unul haotic, va mai trece multă vreme pînă cînd circulaţia liberă la nivel planetar a forţei de muncă va fi un fapt îndeplinit. Diferenţele de nivel de trai sînt încă uriaşe între diferite regiuni ale planetei. Cu toate că această decivilizare are şi costurile ei, iar prezenţa hoţilor de buzunare în centrul Parisului este unul dintre ele, balanţa funcţionează, deocamdată, net în favoarea celui puternic. Spun „deocamdată", pentru că, în timp, situaţia se poate inversa, iar viteza cu care se întîmplă asta depinde de noi. România are şi avantaje uriaşe, în urma statutului său de membru al UE. Cel mai important este cel al eliminării asimetriilor, al ecartului de ordin economic şi de civilizaţie. Procesul despre care vorbim poate fi inversat, adus în favoarea noastră. Cu timpul, putem deveni beneficiari ai acestui joc impus de strategia identitară deschisă a UE. Putem anticipa că, peste o generaţie, o bună parte din forţa de muncă o vom avea din alte state, din zone ale planetei mai puţin dezvoltate. Se va întîmpla asta într-o ţară definitiv integrată, care va funcţiona ca o oază de prosperitate şi stabilitate, aşa cum sînt pentru noi, acum, statele UE.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

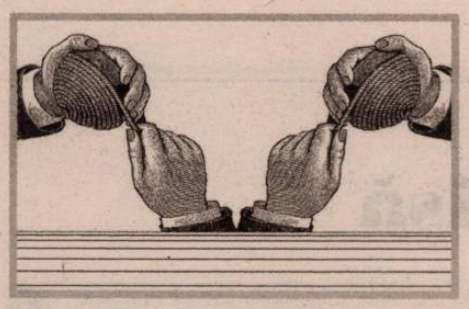

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Alte cărţi bune de oferit cadou

● Gabriel Liiceanu, *Dragul meu turnător*, Humanitas, 2013.

„Banda 8 / Liiceanu Gabriel se află la Pleşu Andrei în casă. Se discută lucruri fără importanţă. Se discută despre femei, aspecte pornografice. Apoi se trece la discuţii filozofice: mitul morţii reflectat în unele lucrări filozofice. Banda 9 / Continuă discuţiile dintre cei doi pe marginea unei lucrări filozofice. Se citeşte din ea şi se comentează. Se discută în termeni puri filozofici. Se vorbeşte mai ales despre creştinism." (p. 127) La care Gabriel Liiceanu constată că din dosarul de la Securitate rezultă că la Şcoala de la Păltiniş se vorbea foarte mult despre femei, ceea ce din *Jurnalul de la Păltiniş* nu se vede. Adevărul e că în alte transcrieri se vede cît de mult se chinuiau securiştii să înţeleagă despre ce se vorbeşte, deci mă gîndesc că era mai simplu să raporteze că e vorba despre femei, ca să nu mai intre în detaliile discuţiei. Altfel, securiştii au şi ei latura lor simpatică – mai ales cînd cei care fac filajul dau nume de genul Nicu, Nae şi Noe (pentru Noica, Pleşu şi Liiceanu).

Ne-am obişnuit, în ultimii ani, cu dosare făcute de Securitate transformate în cărţi. Am şi recenzat aici dosarele Brucan şi Stork. Stelian Tănase a început trendul dosarelor comentate, el a intercalat fragmentele din dosare cu fragmente din jurnalul său privat. A ieşit ceva interesant, dar cu miză totuşi mică: cititorul era îndemnat să urmărească ce era adevărat sau plauzibil din ce scriau securiştii. Gabriel Liiceanu duce dosarul comentat la un cu totul alt nivel. Dosarul propriu devine un roman interesant. În momentul în care Liiceanu ficţionalizează mărturiile securiştilor (bazîndu-se pe biografiile lor din dosar, dar punîndu-le cuvintele sale în pseudogîndurile lor) face un exerciţiu de iertare şi de dominaţie, în acelaşi timp. Iertare pentru că îi face simpatici. Un securist este de-a dreptul ataşat de cuplul Liiceanu, pe care îl ascultă permanent. Îi sînt simpatici cei doi soţi, şi basta. Securistul principal care l-a urmărit e şi el un tip simpatic aproape, cu probleme cu şefii şi cu nevestele sale. Şi care pare sincer afectat că e dat în judecată de CNSAS pentru a primi hîrtia cum că a făcut poliţie politică: „Demnitate... Îi luam eu demnitatea lui Liiceanu pentru că-i citeam corespondenţa? Sau pentru că ştiam ce se vorbeşte în casă? Sau pentru că ştiam ce face clipă de clipă? Păi trebuia să ştiu, de vreme ce era musai să ne lămurim ce e cu el! Important e că nu ştiam decît noi, o mînă de oameni, cei ce făceam parte dintr-o instituţie care funcţiona sub regula secretului. Tot ce aflam despre el şi intimitatea lui purta specificaţia «strict secret». Ce, un doctor cînd te pune să te dezbraci în cabinetul lui spune la toată lumea cum arăţi în pielea goală? Ştie doar el. Sînt profesiuni care presupun accesul la intimitatea cuiva. A mea, ca ofiţer de Securitate, se număra printre ele. Era normal să-l văd pe Liiceanu în «pielea goală»." (p. 308) Subiectul întoarce acum foia, iertînd şi dominînd, cu arma scriitorului: Liiceanu îl examinează pe securist, îi pune lampa în ochi. Dar o face la modul simpatic, empatizant aproape. Asta m-a mirat pe mine la carte, ştiindu-l pe Liiceanu cel din *Apel către lichele*. Reconstruieşte dosarul în termenii săi, elementele de ficţiune, toate digresiunile – pare că Liiceanu îşi ia viaţa înapoi rescriind dosarul cum vrea el. De unde rememorări tandre, de pildă lungul capitol despre Imre Toth – ilegalist comunist inadaptat la regim, evreu maghiar cu alură de dandy. Profesor care l-a format pe Liiceanu, apoi l-a recomandat pentru celebra bursă care l-a adus în atenţia Securităţii.

Bursă care ea însăşi declanşează absurdul: „Cu o mînă, în lumina noii «linii», Securitatea îţi dădea paşaport. Cu cealaltă, în virtutea vechilor apucături, odată întors, îţi deschidea «dosar de urmărire informativă» (DUI). Nu se putea să fi zburdat prin Occident cîteva luni fără să fi încercat «serviciile» să pună gheara pe tine! Ce dacă îţi petrecuseşi timpul mai mult prin mediile universitare? Şi ele erau ticsite de spioni şi agenţi! Te întorceai din Occident ca după o vizită la bordel. Erai suspect de o boală venerică." (p. 57) Tot am insistat în recenziile la cărţi-dosar pe latura comic-absurdă a Securităţii. Nu

Liiceanu îşi ia viaţa înapoi rescriind dosarul cum vrea el.

gust teorii ale conspiraţiei şi nici tonul dramatic pe tema asta. Mi se pare că le sporim puterea peste timp. Securiştii erau puternici pentru că regulile erau făcute în favoarea lor şi pentru că aveau resurse la dispoziţie. Despuiaţi de aceste două pîrghii de control, rămîn pur şi simplu nişte prostovani care trebuiau să îşi justifice şefilor, existenţa. Nişte şefi proşti, la rîndul lor, care se hrăneau cu conspiraţii născocite de propriii subordonaţi. Liiceanu despoaie tot acest mecanism plecînd de la cazul său: „Lucrul care m-a frapat a fost disproporţia dintre mijloacele pe care Securitatea le punea în mişcare şi derizoriul «obiectivului» care, de la bun început, eram. Desigur, angajaţii Consiliului Securităţii Statului trebuiau, pentru a-şi justifica existenţa, să-şi creeze în permanenţă «obiectul muncii», să-l inventeze, să-i dea o consistenţă şi un prestigiu pe care bietul «obiectiv», cel mai adesea, nu le avea. Îşi exersau mîrşava meserie pe nişte amărîţi, chinuiţi de viaţa lor de zi cu zi şi crescuţi în cultul precauţiei. Legiuni de oameni plătiţi cu lefuri de două-trei ori mai mari decît ale noastre ne supraveghéau dimineaţa pînă seara pentru a consemna, sub forma unor rapoarte scrise în limbă de lemn, derizoriul

Portretele liderilor care au obţinut independenţa sînt remarcabile.

existenţei noastre cotidiene, vidul unor vieţi în care nu se întîmpla nimic demn de a fi reţinut, analizat, clasat şi îndosariat." (p. 52) „Cînd am cerut de la CNSAS lista ofiţerilor care se ocupau de mine, pe lîngă Ion Pătrulescu, «ofiţerul de caz», cel ce conducea nemijlocit cadrilul construindu-mi Dosarul, am amuţit văzînd că ea se ridică la douăzeci de nume! Dacă pe lîngă aceştia îi socotim pe «lucrătorii» implicaţi în filaj, pe paparazzi Securităţii, pe instalatorii de «tehnici operative», pe informatori, pe violatorii corespondenţei etc., rezultă că, pentru supravegherea unuia ca mine, au fost mobilizate – adică plătite cu salarii mari, cu prime şi cu acces la circuite sociale privilegiate (magazine, case de vacanţe, spitale speciale), plus tot capitalul de relaţii şi aranjamente – zeci şi zeci de persoane. Dacă salariul meu în anii '70 era de 2000 de lei, faceţi dumneavoastră socoteala cît costa supravegherea mea, pornind de la cota care-mi revenea din salariile în medie pesemne de cîte 4000 de lei a 30-40 de persoane (o Dacia costa în epocă, vă amintiţi, 70.000 de lei.)" (p. 97)

● Ion Costaş, *Transnistria 1989 – 1992. Cronica unui război nedeclarat* (Editura RAO, 2012)

Costaş a fost primul ministru de Interne al Republicii Moldova independente. De fapt, a fost numit în funcţie înainte de declararea formală a independenţei şi a trebuit să transforme un minister al controlului sovietic într-o instituţie care să apere statul moldovean, şi asta în condiţii dramatice. Ofiţer de aviaţie în URSS, provenit din familie de români trimişi în Siberia, s-a retras în republica natală, înainte de căderea URSS. Fără armată proprie, Republica Moldova s-a bazat pe ofiţerii de poliţie, pentru a se apăra de agresiunea separatistă, mai întîi faţă de găgăuzi, apoi de transnistreni. Costaş a schimbat de altfel denumirea miliţiei în poliţie – fapt care a creat mare scandal, inclusiv proteste vehemente din partea predecesorului său: generalul de miliţie Vladimir Voronin (istoricul Igor Caşu a publicat în *Adevărul* de săptămîna trecută un raport al lui Voronin către Moscova, prin care spunea că se pregătesc revolte contra URSS în republică şi trebuie construite mai multe puşcării). Ca un fapt divers, cei care intervin astăzi la Kiev împotriva manifestanţilor se mai numesc încă „miliţieni".

Cartea are 650 de pagini, greu de rezumat. În ciuda titlului, nu e doar despre războiul din Transnistria, care de fapt e greu de etichetat ca război – mai degrabă o serie de incidente locale, întrerupte de negocieri, cedări, iar incidente, totul sub ameninţarea permanentă că Mama Rusia ar putea cuceri toată Moldova rapid, dacă îşi pune mintea. Deci, memoriile generalului Costaş cuprind toată perioada mandatului său, inclusiv formarea noului minister. Portretele liderilor care au obţinut independenţa sînt remarcabile. Şi un episod interesant şi puţin ştiut: în 1990, Costaş se întîlneşte cu Ion Iliescu căruia îi spune că găgăuzii şi transnistrenii sînt înarmaţi de către armata sovietică, iar ei le pot răspunde „doar cu beţe de porumb în mîini". Iliescu aprobă transferul de arme automate şi pistoale Carpaţi, cinci TIR-uri în total. Era înainte de căderea URSS, iar armele trebuiau transportate peste graniţă, care era graniţa URSS, păzită de grăniceri sovietici. De aici o înfruntare între miliţienii moldoveni şi grănicerii sovietici, care se ameninţau reciproc că deschid focul. Avertizat că Gorbaciov îl sună pe Snegur şi că acesta va ceda (mereu ceda), Costaş a mers personal şi i-a ameninţat pe grăniceri că deschide focul. Intimidarea a mers şi cînd a primit ordinul de la Snegur să renunţe la arme; acestea fuseseră deja distribuite peste noapte în toată republica. Costaş e celebru în Moldova pentru coordonarea arestării lui Igor Smirnov, în Ucraina. L-au arestat cu un comando de poliţişti îmbrăcaţi civil, de sub nasul ucrainenilor care îl protejau. L-au adus în Moldova pe furiş, dar a fost eliberat de Snegur după presiuni politice şi negocieri, ceea ce încă îl înfurie pe Costaş. Smirnov a promis să nu mai facă politică. La scurt timp după, a proclamat independenţa Transnistriei. Ion Costaş rămîne o figură bravă, un ofiţer care nu se pricepe musai la scris, dar spune lucruri grave şi îşi documentează istoria personală, marcată de trădări şi laşităţi din partea superiorilor săi. Cartea asta e apărarea sa în faţa istoriei.

● Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I.L. Caragiale* (ediţia a 3-a, Humanitas, 2012)

Genul de biografie (prima ediţie apărută în 1940) cum nu cred să se mai scrie azi, cu senzaţia aceea că omul care a scris-o ştie tot despre subiect şi, dacă el nu ştie, atunci nu există. Altfel, un Caragiale natural şi uman, care e mai mult decît zeflemistul pe care ni-l imaginăm. Un Caragiale implicat în politică, implicat în viaţa teatrală, cu un mandat terminat prost la şefia Teatrului Naţional. Un Caragiale analizat în exilul său berlinez, care nu pare deloc exil, la cît de implicat rămăsese în ţară. Un Caragiale implicat în luptele politice dintre românii ardeleni, prinşi între radicali şi moderaţi. Un Caragiale tînăr, prins într-o uimitoare coincidenţă: doi sufleuri avea teatrul, şi se numeau Caragiale şi Eminescu. Prieteni buni pînă i-a despărţit Veronica Micle, un triunghi amoros care devine el însuşi o uimitoare coincidenţă. Cioculescu respinge legenda conform căreia scandalul amoros a inspirat „Luceafărul", la modul: Luceafărul-Eminescu, Cătălina-Veronica, Cătălin-Caragiale, Demiurgul-Maiorescu. Oricum, adaug o altă coincidenţă savuroasă şi actuală: la Chişinău, teatrul satiric „Ion Luca Caragiale" se află pe strada Mihai Eminescu. Care stradă se intersectează puţin mai la deal cu strada Veronica Micle. Care e fosta stradă Luceafărul.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Previziuni 2014

Anul viitor se vor mări preţurile la benzină, pîine, mărar, usturoi, ţelină, morcov, ghimbir, creveţi, scoică, anghinare, broccoli, conopidă, andivă sau cicoare de grădină, cimbru, creson, lăptucă, leuştean, lobodă, măcriş, mărar, pătrunjel, tarhon, salată, spanac, ştevie, ţelină, varză, varză de Bruxelles
arahidă sau alune americane
ardei
bamă
castravete
dovleac
dovlecel
pepene galben
pepene verde
roşie
vînătă
bob
fasole
linte
mazăre
năut
soia
cardon
cartof
cartof dulce sau batat
ceapă
ghimbir
gulie
haşmă
praz
revent sau rubarbă
sparanghel
ţelină
usturoi
hrean
morcov
păstîrnac
ridiche
ridiche neagră
scorţoneră
sfeclă.
Nu-i aşa că nu vă pasă? V-aţi obişnuit. Aşa e viaţa voastră.

Maria Tănase

100 de ani

Texte şi opinii de:

- HERTA MÜLLER (scriitoare)

„Lume, lume, soro lume“

- Ioana PELEHATĂI (masterandă SNSPA)

„Maria Tănase, ingrediente“

- Maria BALABAŞ (muziciană)

„O «tănăseală» continuă“

- Cătălina MICIU (jurnalistă)

„Play. Pause. Play.“

- Maurice MUNTEANU (fashion editor *Elle)*

„Aşa cum mi-am imaginat-o“

argument

Maria a noastră

Pe 25 septembrie anul acesta, s-au împlinit 100 de ani de la naşterea Mariei Tănase. Centenarul a fost marcat de cîteva spectacole, reportaje la televizor şi texte sentimentale apărute în presă, Primăria Sectorului 4 a dezvelit un bust realizat de sculptorul Alexandru Papuc şi a anunţat construirea unei fîntîni în Parcul Tineretului („Va fi o fîntînă semiîngropată într-un mic deal de flori, pentru că Maria Tănase a iubit florile, şi în mijloc să aibă o cumpănă, ca element autentic“, a declarat arhitectul Bruno Andreşoiu pentru *Libertatea),* Banca Naţională a României a emis o monedă din argint, una din tombac cuprat şi una din aur, iar Poşta Română a pus în circulaţie 300 de plicuri, 7000 de coliţe dantelate şi peste 10.000 de timbre în valoare de 9,10 lei. Am mai bifat o aniversare. Dincolo de ea, rămîn însă o sumedenie de cîntece numai bune de pus pe rană, şi povestea uneia dintre cele mai fascinante figuri ale României secolului XX.

Fascinaţia (sau mai degrabă dorinţa de-a cerceta sursa acestei fascinaţii) este şi motivul pentru care am decis să-i dedicăm Mariei Tănase ultimul dosar din 2013 al *Dilemei vechi.* Am rugat opt tineri artişti români (pe copertă – Aitch, *aitch.ro,* în revistă – Paul Hitter, Alina Filipoiu, Matei Branea, Mircea Drăgoi, Alex Nimurad, George Roşu, Ioana Şopov) să reinterpreteze imaginea Mariei Tănase, apoi am invitat cîţiva jurnalişti să scrie despre muzica ei, biografia încurcată, mecanismul drepturilor de autor, starea arhivei de la Craiova, despre muzicieni şi regizori care s-au inspirat din cîntecele ei şi, în final, despre propria poveste cu Maria Tănase. A lor şi a noastră. Există ceva profund autentic în muzica ei, puţină iubire, puţină moarte şi o mîndrie a propriei fragilităţi care ţine de un blazon de altădată. Un blazon al bunicilor care-şi învăţau nepoatele, cu o complicitate amuzată, să cînte „Mi-o zîs mama că mi-o da“, şi care dădeau radioul mai tare cînd o auzeau pe Maria Tănase, pentru că le amintea de vremea în care Capşa era centrul lumii. De neratat în dosar e şi fragmentul din eseul „Lume, lume, soro lume“ al Hertei Müller, unele dintre cele mai frumoase pagini care s-au scris vreodată despre Maria Tănase.

În noaptea de Revelion (sau la alte chefuri care se-anunţă în ianuarie), ţineţi dosarul acesta lîngă un pahar de vin roşu. S-ar putea să înceapă să cînte. **(L.V.)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Dar nu acum.
Emisiunea *Punerea pe gînduri*
va fi reluată pe 9 ianuarie 2014.

Maria BALABAŞ

O „tănăseală" continuă

Cineva mi-a spus: „Fii blîndă cu ea, e coperta discului ei." Într-adevăr, mă lansasem în zilele din urmă într-o tiradă menită să desfiinţeze, pentru mine şi pentru cei care mă ascultau, mitul Mariei Tănase. Una dintre multiplele mele încercări de a pune ordine în propria valorizare a muzicii şi de a asculta „cu adevărat".

Mi-era clar că am crescut cu discurile ei. Imaginea Mariei înregistrînd, îmbrăcată în ie, cu braţele încrucişate pe piept, gura întredeschisă şi senzaţia unei mişcări neîntrerupte, venite cumva din cîntec, îmi transmitea o feminitate puternică şi-mi spuneam că „aşa trebuie să arate orice femeie cînd înregistrează", cînd face muzică. Mulţi ani am trăit chiar cu senzaţia că dragostea sună şi se desfăşoară ca-n „Cine iubeşte şi lasă". Nu e un moft să spun toate acestea. Tonul profetic şi ameninţările din versuri, limbaj cu care nu mă întîlneam nicicum în viaţa mea reală (părinţi, şcoală, cartier), îmi spuneau că, atunci cînd va *să fie,* va apărea de undeva din auz vocea Mariei, care-mi va cînta, cu toată dogoarea, cuvintele menite să descrie şi să pecetluiască dramatica (neapărat!) poveste de iubire.

Peste timp, descoperindu-mi naivitatea din percepţie, presimţind o minciună extinsă pe parcursul cîtorva zeci de ani şi înfuriindu-mă, m-am dezis de glasul plin, de tărăgănările şi sunetele arcuite, de Maria, care pusese stăpînire parcă pe toată muzica românească. Îmi părea că este şi din vina ei faptul că îi găsesc amintirea prinsă între discursul propagandistic şi tabloidizarea specifică mass-mediei de consum larg din anii 2000.

În plus, descoperisem o diferenţă fundamentală între cîntatul ei îndrăgit de publicul teatrelor de revistă şi al grădinilor Capitalei, şi glasurile femeilor din înregistrările lui Brăiloiu, care, contrar, tot în anii '50, păruseră publicului de la Sorbona o barbarie. În tirada mea îndreptată împotriva Mariei, vorbeam de felul în care a manevrat folclorul şi spuneam că ea nu cîntă ca la sat, ci, mai degrabă, inventînd modul în care muzica putea să-şi găsească locul la oraş. „Gorjanul nu-nţelege ce cîntă bănăţeanul", îmi spune un prieten, etnomuzicolog. Maria cînta de toate – doine, hore, învîrtite, lăutăreşti, cîntece de pahar din toate regiunile ţării, alegînd „ce e mai frumos", fiind prima care-şi crea astfel repertoriul. Dar asta înseamnă şi că gustul ei se forma în concordanţă cu timpurile, cu cei care o sfătuiau, cu ambianţa Bucureştiului anilor '30. Harry Brauner îşi aminteşte cum a-nvăţat-o să cînte cu acompaniament instrumental, realizînd astfel „compromisul alcătuirii cîntecului homofon pur melodic, cu acompaniamentul instrumental, corespunzînd cerinţelor urechii orăşenilor şi mai cu

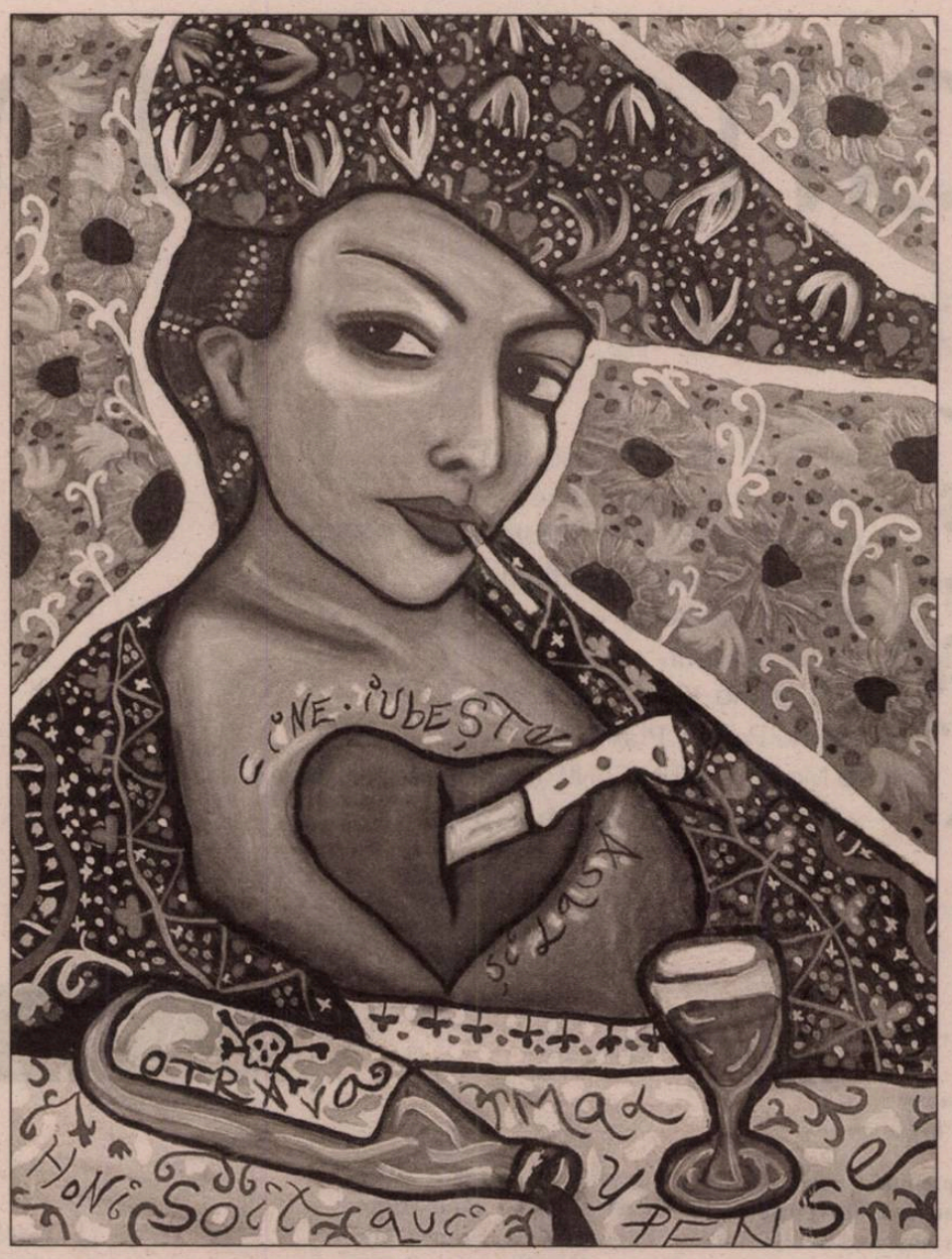

Ilustraţie realizată de Paul Hitter (paulhitter.blogspot.ro, facebook.com/paul.hitter.3)

seamă patronilor." Maria şi-a lucrat vocea, a alungat asperităţile, a pus deoparte „imperfecţiunile", a ieşit din anonimat. Cîntecul avea un nume, iar acesta era numele ei. De la acelaşi Harry Brauner, fetele veneau şi cereau lecţii „de Maria Tănase".

Peste timp, într-un Bucureşti care-şi caută îndîrjit identitatea, în care mai intelectual decît să respingi manelele este să scrii biografii pe Wikipedia, pentru Guţă, iar hip hop-ul se-nfiripă din *sample* de folclor, mă gîndesc din nou la rolul pe care Maria l-a jucat pe parcursul timpului. Le spun, aşadar, prietenilor mei că după Maria a urmat o „tănăseală" continuă şi că, uneori, le e foarte greu cîntăreţelor să-şi mai găsească glasul, intonaţia, suflul propriu. Aud deseori, în concerte jazz sau în începutul de *world music* de la noi, omagii peste omagii aduse ei. Uneori, cîntecul folcloric este asociat atît de puternic cu personalitatea ei, încît influenţa nici nu mai e numită, ea *există* pur şi simplu în ideea popular vehiculată de folclor, tradiţie. Aceeaşi voce care mi-a cerut blîndeţe îmi răspunde, după o audiţie îndelungă a dublului CD scos de Casa Radio, „...dar era perfectă tipa". Ca şi cum ceva s-ar fi limpezit înăuntrul meu, ca şi cum, în timpul acesta petrecut cu înregistrările ei, s-ar fi egalizat şi luptele mele interioare, din nou, am început să o ascult pe Maria.

> *Pusese stăpînire pe toată muzica românească.*

Pe acest dublu CD, după aproape 30 de ani de cîntat, Maria are o manieră proprie de a face înregistrări, de a relaţiona cu orchestra care o acompaniază, de a instrumenta cîntecele. Faţă de înregistrările de început, acestea – cele din urmă – poartă amprenta devenirii ei de cîntăreaţă profesionistă. În înregistrarea din anii '30, cu „Liţă-i albă peste tot", Maria şi orchestra mai greşeau tempo-ul, se pripeau, *nu ştiau,* iar ea mai încurca înfloriturile de la refren; dar „Bun îi vinul ghiurghiuliu", înregistrat în anii '50, e excepţional în completarea instrumental-vocală a rolurilor, în dinamică şi în ceea ce înseamnă aşezarea subtilă a tempo-ului pe parcursul piesei.

Maria Tănase n-a devenit atît de celebră pe cît ar fi putut, cu vocea ei şi charisma, cu personalitatea cultivată în mediile intelectuale ale vremii sale. Dacă istoria ar fi fost de partea ei, poate şi România ar fi arătat altfel. E foarte posibil ca peste alţi 100 de ani, la nivel naţional, singura voce care să se păstreze simbol şi amintire din acele vremuri să fie Maria.

***Maria Balabaş** e muziciană în grupul Avant'n'Gard şi jurnalistă la Radio România Cultural. Acest text a apărut în booklet-ul CD-ului dublu* Maria Tănase. Cîntece populare. 1963-1961, *Editura Casa Radio, 2013.*

Am auzit prima oară de Maria Tănase de la bunica mea. De fiecare dată cînd se încălţa anevoie, îmi povestea, cu empatie şi alean, cum a lăsat Maria Tănase, cu limbă de moarte, să fie îngropată desculţă; o chinuiseră pantofii o viaţă întreagă. Am auzit povestea asta înainte să-i ascult cîntecele. M-a impresionat, apoi, să întîlnesc tineri străini, veniţi în România după 1990, care ştiau de ea şi o admirau. Şi îmi dădea fiori, de fiecare dată, cîntecul „Cine iubeşte şi lasă". Luam titlul foarte în serios şi îl interpretam în cheie simultană, nu succesivă. Păcatul – înţelegeam eu – nu e să iubeşti şi *apoi* să laşi, ci să iubeşti şi să laşi, cu toate acestea. În tot cazul, cînd ascultam versurile, mă simţeam nespus de vinovat şi pasibil de pedepse aspre: *tîrîişul şarpelui şi pasul gîndacului, vijîitul vîntului, pulberea pămîntului.* (**M. P.**)

Muzica şi drepturile

De opera muzicală a Mariei Tănase, cea mai importantă moştenire a interpretei, ne bucurăm, fără îndoială, cu toţii, însă cîntăreaţa are doi moştenitori care încasează remuneraţii de la organismele de gestiune colectivă – Credidam (Centrul Român pentru Administrarea Drepturilor Artiştilor Interpreţi) şi UCMR-ada (Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România – Asociaţia pentru Drepturile de Autor) –, de fiecare dată cînd melodiile, pe care le-a interpretat sau a căror autor este, sînt difuzate la TV şi posturile de radio.

În România, legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor şi drepturile conexe a apărut în 1996. Credidam şi UCMR-ada protejează şi gestionează drepturile de autor ale interpreţilor, compozitorilor şi textierilor, prin colectarea banilor de la televiziuni şi posturile de radio. La sfîrşitul fiecărui trimestru, o parte din veniturile radiodifuzorilor ajung la membrii celor două asociaţii.

În cazul artiştilor care nu mai sînt în viaţă, cum e Maria Tănase, remuneraţiile se îndreaptă – timp de 50 de ani de la data comunicării publice a celor 122 de cîntece înregistrate la Credidam – spre moştenitori. După expirarea acestei perioade de protecţie a drepturilor de autor, melodiile intră în domeniul public.

Cum însă muzica Mariei Tănase e „specifică unui climat cultural care s-a stins de multă vreme" – afirmă Ştefan Gheorghiu, director general Credidam –, veniturile moştenitorilor sînt destul de mici. Din mai 2012 pînă în prezent, unul dintre moştenitorii legali a încasat 1600 de lei pentru cîntecele Mariei Tănase. Se pare că ea a cumpărat drepturile de autor pe cîntecele interpretei, de la Elisabeta Bortoş, care le moştenise de la Clery Sachelarie, fostul soţ al cîntăreţei.

Un număr mai mare de difuzări s-a înregistrat doar în septembrie, cînd s-au împlinit 100 de ani de la naşterea interpretei, iar televiziuni precum TVR, PRO TV, Acasă TV, Kanal D, Antena 1 sau Radio România au pregătit ediţii speciale pentru care au utilizat melodii din repertoriul Mariei Tănase.

„Melodiile Mariei Tănase se dau mai puţin. În general, radiourile şi televiziunile merg pe o altă orientare. Din păcate, sîntem în epoca repertoriului anglo-saxon. Redescoperim patrimoniul acesta doar periodic, cu anumite ocazii, atunci cînd este adusă în memoria colectivă", spune Ştefan Gheorghiu. (**Lina Vdovîi**)

Maurice MUNTEANU

Așa cum mi-am imaginat-o

Când aveam vreo 12 ani, am primit cadou de la mătușa mea, Nanette, o carte. Este vorba despre *Rebecca* lui Daphne du Maurier. Poate vă întrebați ce legătură există între acel personaj controversat, de-a dreptul malefic, și Maria Tănase. Ei bine, pe Maria Tănase am descoperit-o cam tot atunci, și tot prin intermediul mătușii mele, care asculta, într-o dimineață de iunie, „Ciuleandra". Îmi aduc aminte exact acel moment, derulat într-o bucătărie din Drumul Taberei, și parcă o văd și acum pe Nanette, care își turna cafea din ibric și aproape îmi șoptea, cu vocea ei groasă, de fumătoare înrăită: „Asta e Maria Tănase, copile!"

În acea vacanță de vară, am citit *Rebecca* și am ascultat, fără încetare aproape, „Ciuleandra". Mă fascinau istoriile care circulau despre Maria Tănase, o ascultam cu gura căscată pe mama, care îmi povestea despre marile istorii de amor ale Mariei, mă pierdeam într-o rețea de vise, când bunică-mea, care lucrase pe vremuri la Athénée Palace, își aducea aminte de aparițiile acestei femei memorabile, întotdeauna însoțită de bărbați la fel de controversați ca și ea. De-a lungul anilor, mi-au trecut pe la ureche atîtea povești și atîtea nume, încît aproape că ajunsesem să o confund pe Maria Tănase cu Rebecca. Aflasem că s-a iubit cu Brâncuși, cu Maurice Negrea, cu Alfred de Chastelain, că nu și-a refuzat niciodată nimic și că nu obișnuia să își plece capul. Tot bunică-mea mi-a spus că suferea foarte tare din pricină că nu poate avea copii, din cauza unui avort făcut în tinerețe, și că nu ezita să își scoată inelele cu briliante de pe degete și să le ofere cadou tinerelor florărese.

Am început să mi-o imaginez pe Maria Tănase așa cum mi-o imaginam pe Rebecca. Cu batistele și cămășile ei din mătase, brodate cu inițialele numelui, un fel de marcă personală, nărăvașă, semeață, îndrăgostindu-se cu o pasiune oarbă, și de ambasadori, și de muscali, în egală măsură, trăind excesiv, cheltuind nebunește și cîntînd dumnezeiește. Dacă de Rebecca îmi era teamă, mă îngrozea răutatea ei, de Maria Tănase nu mi-a fost niciodată, pentru că, deși le asemănam din anumite puncte de vedere, pe Maria mi-o imaginam blîndă și fierbinte, ca o dimineață toridă de vară, în mahalaua Cărămidarilor, locul în care se născuse.

Un singur defect a avut Maria Tănase, din punctul meu de vedere – avea părul bălai și ochii verzi. Nu știu cum a fost posibil acest lucru, pentru că eu am văzut-o întotdeauna cu părul negru și cu ochii căprui, întocmai ca pe Rebecca.

„Culege-mi visele pe care le-am croit lîngă tine și împarte-le oamenilor", îi scria Maria, înainte de moarte, lui Clery Sachelarie, bărbatul cu care se căsătorise în anul 1950.

Trăind excesiv, cheltuind nebunește și cîntînd dumnezeiește.

Nu-mi dau seama ce s-a întîmplat cu visele ei, dar știu cu siguranță că Maria Tănase o să fie întotdeauna prezentă în visele mele. Și ori de cîte ori mă voi îndrăgosti, voi asculta „Ciuleandra". Ori de cîte ori dragostea va pieri, lăsînd în loc un hău imens, voi asculta „Pînă cînd nu te iubeam". Și apoi, cînd mă voi îndrăgosti din nou, îmi voi aduce aminte de Maria și voi fredona „Mi-am pus busuioc în păr".

Aseară, înainte să scriu acest text, i-am recitit testamentul. Maria își dorea ca, după moartea ei, să se construiască o fîntînă, „pe un drum secetos, dornic de apă". Acest lucru nu s-a întîmplat niciodată. Dar tot ce știu, cu siguranță, este că vocea ei a alinat setea de dragoste a românilor.

***Maurice Munteanu** este fashion editor la* Elle. *Îl găsiți pe mauricemunteanu.ro.*

Ilustrație realizată de Alina Filipoiu (behance.com/AlinaFilipoiu, facebook.com/AlinaFilipoiuIllustration)

„E ceva viu, profund și rebel în muzica ei"

interviu cu Grit FRIEDRICH

Ce legătură există între o jurnalistă din Leipzig și Maria Tănase?

O legătură strînsă. Cînd am auzit primul disc cu Maria Tănase, în primăvara lui 1993, într-un apartment de bloc bucureștean, habar n-aveam ce univers de muzică urma să descopăr în această țară. Repede, mi-am dat seama cît de puțin e cunoscută peste hotare muzica tradițională și cea contemporană din România. Pentru mine, Maria Tănase a fost doar începutul, dar a rămas în minte și în inimă. Ea a fost o cîntăreață absolută, deși se simt și chiar sînt mii și mii de melodii vechi în spatele ei și, bineînțeles, mii de voci. Începînd din clipa aceea, am încercat să aduc muzica bună din România, în Germania. Mai întîi, cu emisiunile mele, dar și cu un *sampler* – *Suburban Bucharest*, cu muzică lăutărească, la care vreau să adaug în curînd un alt CD – *Urban Bucharest*, cu artiști contemporani.

Cum ai explica fascinația pentru muzica ei, chiar și la 50 de ani de la dispariția cîntăreței?

Intuiția ei, dublată de vocea plină de dramatism, dar și umorul ei m-au uluit. Nu am întîlnit-o, dar auzind muzica, ai impresia că o cunoști. În 1994, m-am dus la oameni care au lucrat cu ea – cobzarul Marin Cotoanța, compozitorul Henry Mălineanu și etnomuzicologul Emilia Comișel. Toți au avut lucruri interesante de spus despre ea. Cotoanța mi-a povestit că era o colegă care avea grijă „de băieții ei din orchestră", stima fiecare lăutar cu care a lucrat și era de o generozitate cum el n-a mai întîlnit, primea bani și îi dădea oamenilor care aveau nevoie.

Ce proiecte legate de muzica Mariei Tănase ai realizat?

Cînd am aflat despre intenția casei de discuri Oriente, de la Berlin, de a prezenta muzica Mariei Tănase pentru publicul vest-european, le-am propus să colaborăm – aveam deja interviuri, fotografii etc. La început, am scris un text pentru booklet-ul de la *Malediction d'amour*, iar pentru al treilea disc, *Magic Bird*, am găsit și am reeditat cîntecele înregistrate în anii '30, cu Maria Tănase și tarafuri de epocă, care aveau un alt ton și transmiteau un cu totul alt farmec. Vocea era tînără, dar acompaniamentul – mai neșlefuit, de mahala, și nu de scenă. A existat și o Maria Tănase înainte de înregistrările faimoase din anii '50-'60 de la Electrecord sau Radio. Am produs și produc emisiuni despre ea și despre artiști care au fost inspirați de vocea ei sau de muzica tradițională și lăutărească, cum sînt Oana Cătălina Chițu, Sanda Weigl, Alexander Bălănescu, Maria Răducanu, Vlaicu Golcea, Trei Parale, Subcarpați și alții.

„În grădina grădinilor
Este-un pat mîndru de brad
Și Ion zace mort de beat!
Și-i cu moartea la picioare,
C-o beut rachiu de-i tare,
Și-amu se teme că moare..."

(„Se teme Ion că moare")

Ce detaliu din viața și muzica Mariei Tănase ți-e cel mai drag?

Am senzația că ea nu a vrut să trăiască altundeva decît în România – sună cam patetic, dar nu e. Cred că e bine dacă nu părăsești țara ta, înseamnă că te ține ceva acolo. Limba, oamenii, muzica. Prietenii mei preferă să rămînă în România, deși nu e comod să stai. Cu muzica? E ceva viu, profund și rebel în muzica ei, nu știu să răspund mai concret, am să ascult din nou Maria Tănase.

***Grit Friedrich** este jurnalist freelancer din Leipzig, specializată pe muzica și cultura din Europa de Est și Sud-Est. Lucrează pentru mai multe posturi de radio, printre care MDR Figaro, WDR și DRadio Kultur. A editat trei CD-uri cu muzica Mariei Tănase, toate apărute la casa de discuri Oriente, din Berlin. În prezent, lucrează la o emisiune de radio despre copiii din Ferentari și Clubul de Educație Alternativă din Școala nr. 136, București.*

a consemnat Cătălina MICIU

Ioana PELEHATĂI

Maria Tănase, ingrediente

Măiastra, spioana, arzoaica, apriga, neaoşa, cosmopolita Maria Tănase. Se povesteşte mult despre Maria Tănase, dar puţine sînt certitudinile şi infinit mai multe sînt presupunerile, poveştile, miturile urbane şi cîntecele. Iar ea poate-a fost toate la un loc, fără ca asta să-i anuleze din merite sau să-i facă legenda mai puţin impunătoare. În fond, cu asta se ocupă un simbol cultural, nu?

Nu putea să se oprească din cîntat

Ar fi cîntat, probabil, şi în somn. Asta încă din copilărie, cînd taică-su, Ion al Ilincăi de pe Amaradia Doljului, o trezea în nopţile cu chef din grădina din Livada cu duzi. Tănase ăl bătrîn o aşeza pe genunchi şi-o punea pe Maria să-i cînte. Maria îi povestea impresarului ei, Gaby Michailescu – autorul volumului biografic *Maria cea fără de moarte* –, că sora ei, Aurica, avea un glas mult mai frumos. Dar Ion Coandă Tănase pe cea mică voia s-o audă. O ducea apoi la culcare şi-i strecura sub pernă o bancnotă de 20 de lei, care pînă la ziuă se făcea nevăzută. Toată copilăria Mariei a fost plină de cîntece: cîntau băieţii şi fetele care-i lucrau grădina lui Tănase de dimineaţă pînă seara, iar Maria se împletica printre picioarele lor şi-i îngîna. Cînta un pian dintr-o casă din mahala, în drumul Mariei spre şcoală, şi ea fugea fermecată de-acasă, să-l asculte. Jucau hore olteneşti în Dealul Mărţişorului, pe cînd Maria avea 2 ani şi jumătate, şi se spune că ea fugea de-acasă să le-asculte. Cînta unchiul Fane, cu inima frîntă că-şi pierduse nevasta – „Aş muri, moartea nu-mi vine". Vecinii nu înţelegeau cum să se jelească un bărbat după femeie şi, mai ales, cum să cînte?

Maria, însă, a înţeles destule cît să ţină minte cîntecul peste ani şi să i-l repete apoi lui Hary Brauner, tînărul profesor şi prieten al soţului ei din perioada interbelică, Sandu Eliad. Brauner avea să-i devină unul dintre cei mai apropiaţi prieteni şi poate fi văzut vorbind despre Maria în documentarul lui Laurenţiu Damian, realizat la jumătatea anilor '80. Înainte s-o cunoască, Brauner numai de înc-o aspirantă n-avea vreme. Dar fata îmbrăcată simplu, în rochie de stambă, „cu ochii văpaie", i-a demonstrat că poate cînta. Nu s-a dat în spectacol, ci a cîntat în timp ce deretica prin cameră, aşa cum ar fi făcut-o, poate, şi dacă Brauner nu era acolo. N-ar fi ajuns, însă, fără Brauner, la Constantin Brăiloiu, directorul Arhivelor de Folclor. N-ar fi învăţat vreodată „Cine iubeşte şi lasă", cules în 1929 din Braşov, de la Brăiloiu. Poate n-ar fi ajuns nici să înregistreze la Lifa, casa de discuri a unuia dintre prietenii lui Tudor Muşatescu, iar apoi la Columbia.

Mariei nu i-a fost uşor să înregistreze, la început: nu intra în ritm cu orchestra şi nu reuşea să cînte acelaşi pasaj la fel, de două ori. Le-a luat o noapte întreagă Mariei, lui Harry şi muzicienilor să înregistreze „Nunta ţigănească", dar cu vînzările plăcii au acoperit o pierdere de 80.000 de lei şi se spune că au reuşit să salveze casa de discuri de la închidere. Se mai spune şi că singurii rămaşi neplătiţi din toată afacerea au fost Maria şi Brauner. Se spun, de altfel, multe despre Maria Tănase.

Legenda Mariei pare să se fi construit de la sine. De fapt, s-a clădit pe nopţi nedormite, dar cîntate, turnee interminabile şi drumuri prin lume. Într-o noapte de Revelion, în culmea gloriei, Maria a cîntat în 14 restaurante din Bucureşti şi a sfîrşit petrecerea – unde altundeva? – la Capşa. Ba a mai şi pretins oaspeţilor să-şi revizuiască ţinuta: „Toată lumea la punct, haină şi cravată!" În anii '30-'40, a făcut turnee în Turcia, la Teatrul Taksim din Istanbul şi la Ankara. A învăţat cîntece pe limba locului şi s-a întors de-acolo cu promisiunea unui post de cercetător

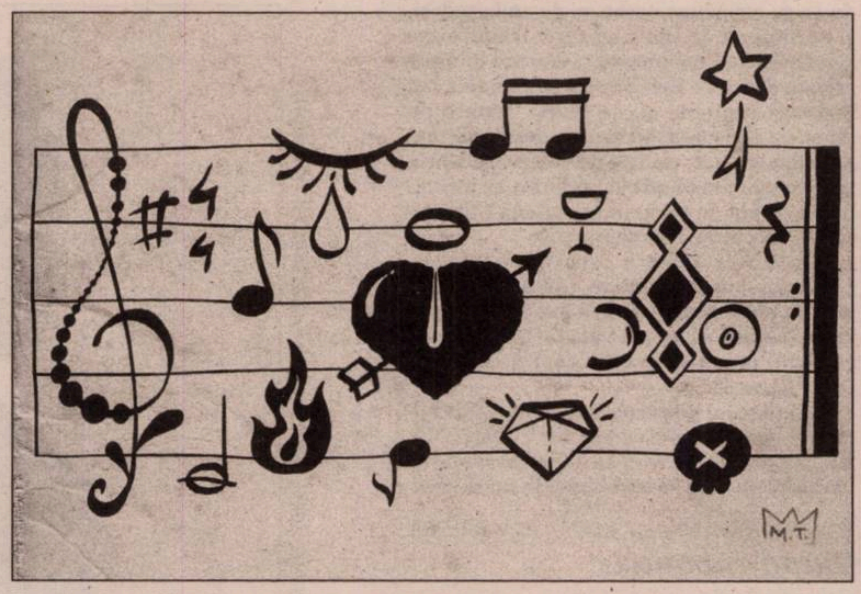

Ilustraţie realizată de Matei Branea (branea.ro, facebook.com/pages/Branealand)

la Institutul Etnografic de la Istanbul, a unei vile pe insula Prinkipo, a unei emisiuni la Radio Ankara, şi a statutului de cetăţean de onoare. Le refuzase. A cîntat în faţa ambasadorilor Franţei, Germaniei şi Marii Britanii de la Bucureşti, pentru fiecare pe limba lui.

Neptun, Luxandra, Luther, Parcul Aro, Wilson, Continental, Unchiul (transformat ulterior în Nepotul) sînt celebrele restaurante şi grădini ale Bucureştilor vremii, unde a cîntat Maria – şi sînt doar cîteva dintre ele.

„Leana mea...
Foaie verde lin pelin, Ionelule
Leana mea,
Am ibovnic la Mizil, Ionelule
Of, of, of!
Şi-ar veni, dar n-are trin!
Of, of, of!
Şi-ar veni, dar n-are trin!
Leana mea..."

(„Am ibovnic la Mizil")

La primul turneu, n-a avut nici microfon în unele sate, dar a dat cîte două spectacole pe zi, cu 50 de melodii cîntate. Într-un turneu din timpul ocupaţiei, a rămas fără maşină, dar turneul tot l-a continuat. Într-altul, a colindat 30 de sate, a trecut un rîu cu pianul încărcat în maşină, a dormit cu ploşniţele în pat, în hoteluri mizere, a spălat cămăşile orchestrei, cot la cot cu spălătoresele, în spatele unei gări de provincie, a cîntat în şcoli de ţară, fără scenă şi fără cortină. Odată, la Galaţi, a cîntat la matineu, în spectacolul de seară, iar apoi încă nişte ceasuri bune, la restaurant. Altă dată, într-o toamnă la Bacău, se strînseseră atîţia spectatori s-o vadă, încît au dărîmat gardul grădinii de vară unde fusese anunţată Maria.

N-avea nevoie de mult somn şi era întotdeauna în picioare înainte de răsărit. La întoarcerea din orice turneu, o lua şoferul de la gară cu maşina şi, fără măcar să se oprească acasă pentru odihnă, fugea la ai ei în mahala, la ciuşcă cu afumătură şi pepene în frişcă. Oricît de departe ar fi plecat, se întorcea mereu. La finalul războiului, a insistat să se întoarcă din refugiul de la Vîlcea la Bucureşti – povesteşte Gaby Michailescu. Impresarul tocmai îi asigurase un turneu la ABC-ul parizian, pe care Maria l-a refuzat, ca să-şi vadă ţara în libertate. Cînd Ben King, magnat al oţelului, i-a propus să fugă cu el în Statele Unite, s-a dus după el pînă la Genova. Cu biletul de avion cumpărat, s-a reîntors în România. S-a întors de la Istanbul, de la New York, de la Viena, Londra şi Paris.

După instaurarea regimului comunist, însă, n-a mai avut voie să plece ca să se poată şi întoarce. I-a scris pînă şi fostului său amant, Maurice Negre, ca să i se permită să plece într-un turneu în Cehoslovacia. N-a reuşit să plece. În perioada comunistă, singurul mod în care a călătorit peste hotare a fost prin intermediul unui disc Electrecord cu melodii tradiţionale interpretate în limba franceză, în traducerea cumnatei sale (printre altele, „Cine iubeşte şi lasă" şi „Doina de la Dolj").

Viaţa în gura lumii

Perioada comunistă a consolidat mitul Mariei Tănase, însă a făcut-o ascunzînd faptele în spatele jumătăţilor de măsură şi al falselor delaţiuni. Impresarul ei a fost interogat de Securitate despre „ţiganca aia", „gurista de cîrciumă", „porcoasa la gură Maria Tănase". Dosarul ei de Securitate spune că, în ultima perioadă a vieţii, Maria s-ar fi înglodat în datorii şi ar fi fost nevoită să recurgă la vînzarea de bijuterii, ţigări şi alcool. Despre relaţia Mariei Tănase cu alcoolul se vorbeşte mult, dar fără dovezi sau asumări ferme de poziţie, cum există în cazul Piaf. Pe de-o parte, Johnny Răducanu jură c-ar fi băut cu ea „Adio, mamă!", alcool etilic foarte puţin diluat, în timp ce Gaby Michailescu jură că Maria nici nu putea să pună gura pe alcool. Se spune că ar fi suferit de probleme hepatice din cauza băuturii, însă cauza oficială a decesului ei e cancerul, extins de la sîn la plămîni. Într-un turneu la Caransebeş, un oficial de partid îi reproşează impresarului artistei c-ar fi adus-o beată, atît era de unduioasă Maria, ca voce şi ca prezenţă.

A cîntat în şcoli de ţară, fără scenă şi fără cortină.

Michailescu insistă că era doar o chestiune de stil personal – de altfel, prima lui întîlnire cu ea, în iarna anului 1938, îi aduce în faţa ochilor „o leliţă semeaţă", cu garoafe albe în decolteu, care cîntă cu ochii închişi, unduindu-se în faţa microfonului. Tot comuniştii i-ar fi interzis Mariei să se mai mişte pe scenă în timpul spectacolelor, acuzînd-o de denaturarea folclorului prin comportament lasciv. Între cele cîteva materiale filmate care i-au supravieţuit, se numără şi înregistrări din concert, în care „semeaţa leliţă" stă ţeapănă în faţa muzicienilor, aproape de microfon, cu un buchet de flori în braţe. Îi joacă, însă, ochii în cap şi sprîncenele pe frunte, permiţînd privitorului s-o ghicească pe adevărata Maria, cea slobodă la gură şi iubitoare de lume.

Nu doar comuniştii au acuzat-o de comportament indecent. Mai în glumă, mai în serios, un citat atribuit lui Constantin Brâncuşi explică interzicerea Mariei în timpul regimului legionar, prin faptul că aceasta ar fi fost surprinsă jucînd şah goală. De fapt, e lesne de dedus motivul real pentru care legionarii i-au distrus Mariei toate plăcile cu primele înregistrări radiofonice, i-au interzis apariţiile în public, i-au suspendat concertele, turneele şi spectacolele, şi au condamnat-o, preţ de cîteva luni la final de 1940, la arest autoimpus la domiciliu. Din apartamentul pe care îl împărţea cu Sandu Eliad, în blocul Bazaltin, Maria s-a refugiat într-o cămăruţă din mahalaua Cărămidarilor. Nu ieşea nici să-şi cumpere de mîncare sau să-şi viziteze părinţii. Soţul ei, regizorul de teatru Sandu Eliad, evreu, era membru al Asociaţiei Amicilor URSS .

Oricît s-ar fi străduit, Maria n-a fost iubită de toată lumea.

Oricît s-ar fi străduit, Maria n-a fost iu-

bită de toată lumea. Nu puţini sînt artiştii care se plîngeau în epocă de faptul că ea era mereu cap de afiş şi încheia spectacolele. În timpul unui turneu, la concertul de la Suceava, Maria a ţinut să intre prima. S-a retras în ovaţii şi bisuri, iar spectacolul s-a terminat cu sala aproape goală. Nici Ioana Radu, nici Mia Braia n-au iubit-o. Cu toate astea, Ioana Radu a cerut s-o viziteze pe patul de moarte şi a declarat că singurul ei regret e „că s-a terminat războiul cu Maria Tănase". Maria fuma ca o şerpoaică – într-un ping-pong verbal cu un culturnic comunist, care refuză să-i aprobe o sală pentru concert, îi cere acestuia să-i „cardească o ţigară". I se oferă Pall Mall. „Da' ce, cu Mărăşeşti tuşeşti?" zice Maria. Şi nici pudică nu era – în trenurile de turneu, defila în *negligé* printre Birlic, Goangă şi ceilalţi parteneri de afiş. Florentina Vlad, o veche colegă de scenă, povestea într-un interviu televizat că la plajă cu celelalte actriţe din distribuţie, Maria era prima care propunea „Jos costumele!" Ba o dată a mai şi surprins un concert-maistru care le spiona din tufişuri. I-a cerut frust, zice Vlad: „Ia, vino-ncoa' şi adu-mi şi mie chiloţii, să stăm de vorbă." Avea de unde să-i umble vorbe prin tîrg. A fost criticată pentru că şi-a luat birjă, iar apoi maşină cu şofer. De fapt, suferea de platfus şi ura să meargă încălţată: în cele din urmă, a cerut să fie îngropată fără pantofii care o chinuiseră toată viaţa.

La Cluj scrie bilete „de cabină" cu rujul, ca să intre studenţii pe gratis.

Banii în mod special n-o iubeau pe Maria şi nici ea nu pare să fi ţinut prea mult la ei. Michailescu povesteşte în repetate rînduri că tot ce primea Maria astăzi pe un spectacol era în stare să risipească pînă mîine. Sigur, trăia bine în perioada de glorie. Avea două piane, două sufragerii, hermine, haine de astrahan, un Chrysler roşu cu alb, cu motor de 8 cilindri în V, şofer (nea Iordache), om de încredere (taciturnul Vasile Pester), rochii de scenă croite *à la* Chanel, cu trene de 20-30 de metri, cearşafuri şi batiste monogramate pentru Clery Sachelarie, şi o mare pasiune pentru ulcioare, cofe, carafe şi costume populare. Se muta des şi schimba mobilele ca pe mănuşi – a locuit pe Vasile Conta în perioada războiului, pe Calea Victoriei nr. 2, apoi pe Pictor Verona. Cu Clery, a transformat o mansardă de lîngă Ateneu, pe Dimitrie Sturdza, în salon de bal cu ferestre veneţiene. De acolo s-a mutat în Brezoianu nr. 18, apoi Bulevardul Coşbuc nr. 5, str. Lucaci nr. 16, str. Traian nr. 9, str. Dimitrie Onciu, şi definitiv în Popa Nan nr. 32. A avut, însă, şi-o datorie de 18.600 de lei la propriul şofer. Odată, îndatorată cu 37.000 de lei, a refuzat, totuşi, să cînte pe 25.000 la o nuntă în Drăgăşani. „Să n-am de pîine şi nu cînt la nuntă!"

Ce făcea Maria cu banii? Făcea oameni. După un turneu în Bulgaria, şi-a donat tot onorariul bulgăroaicei care o însoţise. În prag de iarnă, fără lemne, palton şi rochii, îi dă birjarului ei, Ion, toţi banii, ca să treacă iarna cu tot cu ai lui. Îi umpleau diplomaţii cabina de flori, iar ea le dădea Mariţei florăreasa, ca aceasta să le vîndă a doua zi. Era nelipsită de la Capşa, unde rar mînca, dar dădea bacşiş peste bacşiş şi plătea şi consumaţiile altora. În primul turneu la Feteşti Sat, donează toate încasările pentru reparaţia acoperişului sălii în care plouase tot concertul. La Cluj scrie bilete „de cabină" cu rujul, ca să intre studenţii pe gratis. În '39, în vremea concentraţiei, cîntă la Luther, lîngă Gara de Nord. E plătită mai bine decît orice cîntăreaţă pînă atunci. La 1 noaptea, cînd iese şi vede soldaţii, îl pune pe patron să-i bage înăuntru şi să-i omenească, în contul ei. Şi-n spital a dat, povesteşte sora ei, Aurica: „Na, că voi mai aveţi ce să faceţi cu banii." A adoptat o codană dintr-o familie sărmană din Hodoni, Timiş, şi a adus-o la şcoală la Bucureşti, ca pe fiica ei. Lui Fărîmiţă Lambru i-a cumpărat primul acordeon şi l-a făcut domn. „Nu ne-atingem la manşetă!" le zicea Fărîmiţă celor pe care nu-i făcuse nimeni domni.

Aşa s-a clădit legenda Mariei, om cu om. Cum de pe urma ei n-au rămas decît cîteva rochii, o scrumieră, o scoică, un scaun şi alte nimicuri, a rămas loc în istoria ei de multe poveşti. Pare-se c-ar fi sosit la prima ei apariţie la Radiodifuziune în căruţă, însoţită de lăutari. Se spune că la Viena, unde plecase pentru înregistrări cu Columbia, l-ar fi făcut pe dirijorul unei orchestre de restaurant să se îndrăgostească iremediabil. Asta într-o singură noapte, după ce Maria fermecase audienţa cu propriile versiuni ale melodiilor celebre în epocă. La Londra ar fi lăsat fără grai un ilustru profesor de canto, căruia îi fusese recomandată pentru lecţii particulare. Tot la Londra ar fi dat peste-o bătrînică românca într-un parc, de la care ar fi cules celebrul „Cîntec de leagăn". Pe Constantin Tănase l-ar fi expediat scurt, la 21 de ani, după ce acesta îi schimbase numele pe afiş în Mary Atanasiu şi o obligase să apară pe scenă într-un *cache-sexe* din pene de struţ. „Fato, nu merg doi Tănase", i-ar fi zis directorul Cărăbuşului. Maria s-ar fi întors pe călcîie şi-ar fi părăsit teatrul, doar ca să revină peste ani, în culmea gloriei. Apoi, celebrul episod al concertului de la Expoziţia Internaţională de la New York, cînd, în prezenţa lui Menuhin, Enescu şi Sascha Heifetz, Maria ar fi cîntat pe scenă „Ţine, Leano, cu Roosevelt". Se spune că gafa a trimis-o învîrtindu-se, înapoi, în ţară. S-a mai zvonit şi că renunţase la contractele obţinute atunci în America, în urma expoziţiei de la New York, pentru că ar fi cîntat că şi-a pus busuioc – în altă parte decît în păr. Gaby Michailescu spune că Maria s-a întors în ţară de bună voie şi din dor de România. Adevărul e greu de reînviat, ştiind cît de uşor s-a împărţit Maria între atîţia oameni şi atîtea poveşti.

La inima Mariei

Oricît i-ar fi de încîlcită legenda, nimic nu-i mai greu de desluşit decît perindarea bărbaţilor prin inima Mariei. Pe cine asculţi sau citeşti, toţi se jură că ştiu care a fost marea ei iubire. Ea poate nu s-ar fi luat atît de mult în serios. „«Mamă, tu numai pe tata l-ai ştiut»", scrie Michailescu. „«Da, Mario.» «Lasă, mamă, că le-am făcut eu şi pentru ceilalţi din familie.»"

Maria Tănase a plecat de-acasă la 16 ani, la baluri cu ofiţeri şi chiar şi la concursul pentru Miss România. Au respins-o, pentru că avea corpul neformat şi piciorul prea gros. Un medic tînăr, în schimb, a lăsat-o însărcinată, a convins-o să facă avort, iar Maria n-a putut să mai aibă copii. A stat, apoi, mai bine de zece ani, cu Sandu Eliad, care-a întîlnit-o pe vremea cînd Maria era „herdăniţă" – ospătăriţă la lăptăriile Herdan. A luat-o din mahala şi-a mutat-o în boemă, lîngă Cişmigiu. I-a dat de citit şi a prezentat-o boemei de stînga, jurnaliştilor, scriitorilor, amicilor URSS. Nu se ştie cum s-a terminat iubirea lor, însă după venirea legionarilor la putere, se pare că s-ar fi despărţit; actriţa Agnia Bogoslava, cea de-a doua soţie a lui Eliad, povesteşte că atunci cînd l-a cunoscut, Eliad era încă distrus de plecarea Mariei.

„Astă iarnă era iarnă,
Era iarnă şi ningea!
Era iarnă şi ningea
Şi Gheorghiţă tot venea
Era iarnă şi ningea,
Şi Gheorghiţă tot venea!
Dar acum e cald şi bine
Şi Gheorghiţă nu mai vine!"

(„Astă iarnă era iarnă")

„Cînd m-om dus la însurat,
Cînd m-om dus la însurat,
Tare rău m-om îmbătat!
Tare rău m-om îmbătat!
Şi-apoi cînd m-om dezbătat
Şi-apoi cînd m-om dezbătat
M-om pomenit însurat!
M-om pomenit însurat!"

(„Cînd m-om dus la însurat")

S-ar fi iubit Maria şi cu Brâncuşi – Petre Pandrea, avocatul artistului, povesteşte în biografia lui Brâncuşi că Maria l-ar fi iubit pînă la moarte, chiar dacă acesta o calificase drept bocitoare. Aurora Şotropa, una dintre cele mai apropiate prietene ale Mariei, spune că marea ei iubire a fost Henri Negre, jurnalist al agenţiei Havas şi spion la Bucureşti în perioada interbelică şi în timpul celui deal Doilea Război Mondial. Negre şi Maria erau adesea văzuţi frecventînd împreună balurile vremii, iar cînd agentul a fost închis pentru fotografierea unor obiective militare de la Dunăre, Maria şi-a mobilizat tot angrenajul social ca să-l scoată de-acolo. Aşa a ajuns, de altfel, să-l cunoască pe fostul magistrat Clery Sachelarie, boier scăpătat şi patron la Wilson, care a intervenit în favoarea lui Negre. Cu Sachelarie a rămas Maria pînă la finalul vieţii, deşi între timp s-ar mai fi perindat cîţi alţii prin viaţa ei.

Spionul britanic Alfred Gardyne de Chastelain, implicat în Operaţiunea Autonomous, a avut-o pe Maria drept om de legătură la Bucureşti, la Istanbul şi la Ankara. Însemnările din timpul operaţiunii de servicii secrete ale Aliaţilor vorbesc despre urmăriri de maşini pe străzile oraşelor turceşti, misiuni aviatice, intervenţii pe lîngă potentaţii vremii – şi sugerează o legătură între de Chastelain şi Maria. La fel cum se speculează că ar fi fost şi amanta şefului Serviciului Special de Informaţii – SSI, Eugen Cristescu. Se spune că Henri Mălineanu, mare compozitor, ar fi făcut o pasiune fulgerătoare pentru ea. Radu Crutzescu, ambasadorul României la Berlin (1939-1940) şi apoi la Ankara (1940-1941), n-ar fi uitat-o niciodată şi i-ar fi trimis acasă doctori să se îngrijească de sănătatea ei, adeseori fragilă. Lui Gheorghe Anghel i-a pozat pentru sculpturi, pînă cînd artistul, frustrat, a distrus toate operele, nemulţumit de rezultat. John Greer Dill, ataşat militar al Marii Britanii în India, decorat cu Ordinul Coroanei Române, ar fi fost adeseori văzut plecînd de la apartamentul Mariei din str. Vasile Conta.

„Maria, dar ce-o să zică Clery?" era adeseori întrebată. „Eh, Clery! Clery zice ce zic eu." El n-a lucrat o zi în viaţa lui – spune Michailescu. Averea şi-o irosise la curse şi nici slujbă nu-şi dorea. Maria nu i-a fost tocmai fidelă. Şi totuşi, cu el a rămas pînă la moarte. În ultima scrisoare, din 22 iunie 1963, de pe patul de spital, Maria Tănase îi scria cu toată tandreţea:

„Îţi scriu acum, tătuţă, scrisoarea cea mai adevărată pe care am crezut vreodată că am s-o pot scrie. Te rog să mă ierţi de tot, dacă poţi, de tot ce ţi-am putut pricinui.

Caută-mă, caută mîngîierile mele. Ele n-au murit şi niciodată să nu le socoteşti moarte. Caută-mi ochii. Ei nu te-au minţit niciodată. Caută-mi sufletul. Căci, dezlipit de carne, nu te va uita niciodată. Prinde-mi din aer vorbele, căci nimeni nu le va recunoaşte. Culege-mi visele, pe care le-am croit lîngă tine, şi împarte-le oamenilor, căci au fost curate şi rare. Te voi aştepta, tătuţă, oricît ţi-o place ţie să trăieşti. Voi găsi atîtea flori pe-acolo că nu ştiu dacă-mi va ajunge timpul, pînă vei veni, să ţi le cos, să fie cum am visat să-ţi fie viaţa. Eu am să plec, şi-ţi mulţumesc pentru viaţa noastră. (...) Iar vouă, cele 49 de frunze verzi din primăvară şi galbene în toamnă, pe care mi-am plimbat anii, vă las cîte o lacrimă de emoţie: Adio, frunză verde, frunză galbenă, tu mă saltă, tu mă leagănă..."

Ilustraţie realizată de Mircea Drăgoi (mirceadragoi.com, facebook.com/mirceadragoi)

Ioana Pelehatăi *este masterand în studii vizuale la SNSPA. Scrie la SUB25.*

Adela MARCOV

Mărie dragă,

I-am rugat pe cititorii Dilemei vechi *să-i scrie o scrisoare Mariei Tănase. Cînd au ascultat-o prima dată? Cît de mult a însemnat muzica ei în viaţa lor? ş.a.m.d. Cea mai bună scrisoare o puteţi citi în continuare.*

E noapte, vin de la un chef cu lăutari, plămînii mi-s plini de frig şi mi s-a făcut brusc dor de tine. Nu ştiu dacă ţi-am mai spus pînă acum, dar multă vreme am crezut că eşti o vedetă de la Hollywood. Te-am văzut prima dată în nişte înregistrări zgîriate de prin Tîrgul Moşilor şi-apoi, din cînd în cînd, în imagini alb-negru de arhivă, cu fragmente de cîntece rătăcite în varietăţile duminicale. Emisiunile alea – singura sursă de desene animate în porţii livrate cu zgîrcenie, un mozaic de te miri ce, adunat sub conceptul atoateîncăpător de „divertisment" – erau o bucurie după care tînjeam intens. E-adevărat, muzica populară mi se părea plictiseala supremă – trebuie să mă-nţelegi, aveam vreo 10 ani, visam la gumă de mestecat cu surprize şi mă fascina Madonna. Dar tu nu semănai cu doamnele plinuţe din serile cu *Tezaur folcloric*, nu împrăştiai aerul ăla de gospodină din vecini, cu permanent ieftin şi capot de zanana. Aveai sprîncene pensate cu grijă, pometi impunători, un aer elegant; veneai din zona Garbo/Dietrich, a femeilor sobre, frumoase, intimidante. Erai mişto, ce mai! În timp ce corul şcolii mă pregătea de Cîntarea României, cu imnuri pionireşti, ţie îţi rîdeau ochii vorbind de drăgoste şi alcool. „Ciuleandra" ta fusese pe genericul unui film îndrăzneţ, şi mi se părea că te-ai fi potrivit şi tu acolo. Că Maia Plisetkaia ar fi dansat divin pe muzica ta şi că v-aţi fi împrietenit la o ţigară.

În casă, totuşi, nu vorbeam de tine. O bunică era fixată în romanţele Ioanei Radu, cealaltă se emoţiona la trilurile oltenesti marca Angelica Stoican. Un bunic o adora pe Irina Loghin, altul prefera obrăjorii bucălaţi ai Floarei Calotă. Mai auzisem prin familie de „Trenule, maşină mică" ori „Aseară ţi-am luat basma", dar habar n-aveam că erau cîntecele tale. Eram deja prin facultate cînd te-am auzit blestemînd în franceză şi m-a luat cu fiori. În acea epocă îmi plăcea enorm Dalida şi mi se părea că aveţi un *quelquechose* comun – vocea grav-răguşită, nasul bine conturat, privirea aprigă. Şi amîndouă dispărute înainte să mă fi născut eu, înainte de vreme.

Veneai din zona Garbo/Dietrich, a femeilor sobre, frumoase, intimidante.

Ilustraţie realizată de Alex Nimurad (be.net/Nimurad, nimurad.tumblr.com)

Mă întreb dacă ţi-ar fi plăcut dansatoarea micuţă, filiformă, care jelea din fiecare fibră pe coregrafia Pinei Bausch, fără să ştie ce spun cuvintele tale, simţind doar muzica, moartea din vîrful arcuşului. Mă întreb dacă ai fi lăcrimat şi tu pe ascuns în întunericul sălii de cinema, aşa cum am făcut-o eu în toamna aia chinuită de nedragoste. Ori, ce-aţi fi zis, tu şi Fărîmiţă, despre băieţii de la Subcarpaţi – poate-aţi fi stat la o băută? Sau aţi fi împărţit un joint? Cîţi fani ai fi avut pe Facebook şi cîţi publicitari s-ar fi bătut pe chipul tău? Tare-aş fi vrut să te văd pe scenă cu Storm Large şi Pink Martini – Sala Palatului ar fi luat foc, s-ar fi organizat o siscotecă numai pentru tine, regina hipsterimii ai fi fost, Mărie, şi Control Clubul ţi-ar fi fost palat!

Dar e tîrziu acum şi vinul roşu mă apasă-n tîmple. Am să-ţi mai scriu, să nu mă uiţi.

Cristina FOARFĂ

Un muzeu inexistent

Intri în sală printr-un culoar unde, de-o parte şi de alta, sînt panouri mari, luminate din spate, cu fotografii-portret ale Mariei Tănase. „Cine iubeşte şi lasă" se aude din ce în ce mai tare. Imediat lîngă intrare, certificatul de naştere al artistei e acoperit cu sticlă şi luminat din toate părţile. Ceva mai încolo, pe masa ei, într-o vază, sînt flori de cîmp, proaspete. Pe un perete întreg, vezi o filmare cu ea pe scenă, iar pe altul sînt rulate fotografii personale. Pe manechine elegante stau rochiile şi pălăriile, iar lîngă, ai un magnetofon unde poţi asculta ce melodii vrei. O instalaţie interactivă te lasă să-i umbli virtual prin lucruri, doar prin mişcarea mîinilor. Paşaportul este într-o cutie de sticlă, înconjurat de tăieturi din ziare cu articole despre succesele internaţionale: la New York, la Istanbul sau în capitalele europene. Pe pereţi sînt scrise poveşti de iubire, întîmplări mici şi mari, mărturii ale celor care au cunoscut-o. Cărţile poştale, îmbrăcate în plastic, sînt atîrnate ca într-o perdea – le citeşti, treci printre ele, sînt dinamice. Documentele personale sînt însoţite de explicaţii, de puneri în context, iar bijuteriile stau la locul lor, în cutie. La ieşire, ai „certificatul de moarte" (aşa se numea atunci!) pe o pînză neagră, „Cînd o fi la moartea mea" se aude încet pe fundal, imagini de la înmormîntarea la care au venit zeci de mii de oameni sînt proiectate lent într-o ramă pe perete, iar lîngă e o mică fîntînă, simbol al izvorului pe care l-a dorit prin testament.

Aşa mi-aş fi imaginat un Muzeu „Maria Tănase", un spaţiu interactiv, multimedia, cu imaginea vie a artistei, de stare şi de atmosferă, care să te trimită acolo, în lumea ei fascinantă. Materialul există, doar că, din păcate, el zace într-un depozit al Muzeului Olteniei din Craiova şi este scos de acolo din cînd în cînd, la festivalul folcloric ce-i poartă numele sau pentru expoziţii temporare. O expoziţie permanentă nu este momentan posibilă din cauza spaţiului şi a banilor, deşi planuri pentru acest lucru există de mult timp.

„D-apăi mîndruliţă-a mea muiere
Hai la crîşmă şi-om bea bere!
Nu merg, nu merg, mă, bărbate,
Că te-i-îmbată şi mi-i bate,
Şi-a rîde lumea de noi,
Cum se bat două nevoi!"

(„Hai, iu, iu!")

Dorinţa Mariei Tănase a fost ca, după moarte, o parte dintre obiectele personale să ajungă la Muzeul de Artă din Craiova. Maria Tănase a fost apropiată de Craiova, a cîntat o perioadă la restaurantul Minerva, a avut prieteni aici şi a făcut foarte multe cercetări folclorice în zona Olteniei, aici şi-a găsit inspiraţia – ne spune profesorul Ion Bălosu, directorul secţiei de etnografie din cadrul muzeului.

Specialiştii care s-au ocupat atunci de aducerea colecţiei, printre care şi Toma Rădulescu, povestesc că, de fapt, aici ar fi trebuit să fie lucruri mai multe şi mai importante, că respectarea dorinţei ei s-a făcut mai degrabă formal şi că nu s-a donat tot ceea ce se convenise.

Colecţia a fost obţinută printr-o prietenă a Mariei Tănase – aflăm de la Ştefan Enache, director al secţiei de etnografie în acea perioadă, şi i-a aparţinut lui Clery Sachelarie, soţul artistei. Conţine documente legate de viaţa ei, testamentul, atestate de artist, paşaportul, tichete de călătorie, scrisori primite, foarte multe decupaje din ziarele vremii, dar şi piese tridimensionale, ca rochii de scenă, pălării, o statuetă, o masă, vaze de flori sau bijuterii.

În anii '70, s-a pus chiar problema unui muzeu al muzicii populare în Craiova, cu două componente principale: o expoziţie de instrumente tradiţionale şi una a colecţiei Maria Tănase. Acest proiect a fost îngropat la propriu şi la figurat de cutremurul din '77 (clădirea unde ar fi trebuit înfiinţat a fost grav avariată şi ulterior demolată) şi ideea nu s-a concretizat. Piesele sînt doar parţial digitalizate, aşa că momentan nu avem acces nici la o arhivă online unde să le putem vedea.

Mi s-a părut trist să văd obiectele personale ale Mariei Tănase într-o cutie de carton, într-un depozit. Din păcate, cu multe dintre ele nu se ştie ce sînt, e nevoie de o muncă minuţioasă de cercetare a cuiva specializat în muzica şi viaţa artistei, care să pună fiecare document sau fotografie în context, să îl plaseze în timp, să îi afle povestea şi să îi analizeze importanţa.

Pe lîngă documente importante, cum ar fi certificatele de naştere, căsătorie, deces, testamentul, diplome sau carnete de economii, am găsit acolo fotografii din copilărie şi tinereţe ale Mariei Tănase, de la şcoală, instantanee cu artista în concert sau pur şi simplu spontană, rîzînd printre prieteni, cu familia, cu nepoţelul ei, acasă, pieptănîndu-şi părul. Ba chiar există un roman scris de nu se ştie cine pentru ea sau scrisori oficiale, cum ar fi una către ministrul Culturii, căruia îi cerea permisiunea de „a beneficia de unele oferte de angajamente sporadice ce mi se fac de unele orchestre de muzică populară din ţară, care au nevoie de aportul meu artistic."

O pălărie de paie de vacanţă şi una de scenă (recondiţionate) stau într-un dulap, alături de cîteva rochii de scenă, un aranjament cu pene, o vază – probabil chinezească –, unde îşi punea florile primite de la admiratori, o geantă cu lucrătură fină şi alte mici obiecte ce amintesc de o femeie frumoasă, elegantă şi foarte iubită.

Alături de altele, aflate în arhive la Bucureşti sau în colecţii personale, ar putea reconstrui atmosfera acelor ani şi ar putea spune povestea fermecătoare a unei mari artiste, şi muzeul pe care mi-l imaginam la început, viu, dinamic, multimedia, cum sînt multe expoziţii europene dedicate personalităţilor, ar readuce-o simbolic pe Maria Tănase printre noi. Iar cutia cu documente şi cele cîteva obiecte personale s-ar putea transforma într-o experienţă.

***Cristina Foarfă** este editor la bookaholic.ro.*

Cătălina MICIU

Play. Pause. Play.

Am schimbat mileniul şi milieul de pe televizor, am învăţat ce e ăla curent indie şi cum să ne bîţiim pe dubstep, am început să mergem la concerte la care ni se oferă dopuri pentru urechi, să alergăm artiştii după autografe în culise sau să facem vacanţe întregi la festivaluri de afară. S-au schimbat multe în muzică, aşa cum o ştiau părinţii noştri, cum o cînta sau o asculta Maria Tănase însăşi. Numai că printre toate, undeva, acul pick-up-ului se învîrte ca odinioară – artiştii din zilele noastre, „palpabili" şi diverşi, se întîlnesc uneori într-un punct comun, care, întîmplător sau nu, poartă numele „Maria Tănase". Învîrt acordurile de demult ca în pîlnia aceea în care zahărul devine vată, le reinventează, le împrospătează şi ni le oferă gata pe băţ, să nu uităm, să nu uite nici ei.

Vocea ei, ca o catifea, aduce a Billie Holiday.

Sărbătorirea Mariei Tănase în muzica celorlalţi artişti nu ţine de date precise – Rona Hartner, Loredana, cîntăreţi de muzică populară interpretează frecvent, în concertele lor, melodiile care odinioară îi aparţineau Mariei. Însă probabil una dintre pietrele de hotar pentru conştientizarea faptului că Maria Tănase şi muzica ei au o influenţă majoră asupra artiştilor şi a ceea ce ascultăm noi astăzi a fost lansarea discului *Maria T.* În 2005, Alexander Bălănescu (vioară), James Shenton (vioară), Katie Wilkinson (violă) şi Nicholas Holland (violoncel), adică Balanescu Quartet, împreună cu Steve Arguelles (tobe), au scos primul omagiu consistent adus Mariei Tănase. Un român care trăieşte la Londra de ani buni, împreună cu alţi trei englezi, cîntă Maria Tănase la instrumente cu coarde! Ascultaţi şi reascultaţi live (chiar de două ori anul ăsta, la Bucureşti), ţi se pare că, în orice clipă, Maria Tănase ar trebui să apară pe scenă, alături de ei, şi nimic nu ar fi ciudat. De altfel, artista chiar apare în cîteva visual-uri, realizate special pentru concertele live, de către Klaus Obermaier.

„Pentru mine, vocea ei, ca o catifea, aduce mai degrabă a Billie Holiday, decît a Edith Piaf", declara Alexander Bălănescu într-un interviu pentru cotidianul britanic *The Guardian*. „Inspiraţia pentru albumul *Maria T* se trage din cîntecele cunoscute ale Mariei Tănase, dar şi din ceea ce am citit şi găsit despre viaţa ei – din aura pe care a creat-o în jur, din atmosfera Bucureştiului, oraş atît de legat de ea. Intenţia mea nu a fost să fac un omagiu adus Mariei Tănase, o alăturare de ritmuri din piesele ei, arcuite săltat pe vioară, iar povestea pe care a spus-o jurnaliştilor prezenţi în sală invoca descoperirea muzicii Mariei Tănase, la o micuţă casă de discuri din Polonia, unde se dusese ca să scotocească după ritmuri klezmer.

Dacă Nigel Kennedy a descoperit-o oarecum recent pe Maria Tănase, Sanda Weigl îi cîntă muzica încă de la vîrsta de 3 ani: „Aveam 4 ani cînd mama m-a dus să o văd live în concert pe Maria Tănase, dar deja îi fredonam prin casă cîntecele, pentru că le auzeam la radio. Vocea şi felul ei de a interpreta muzica populară românească şi pe cea ţigănească au fost două dintre cele mai importante elemente care au contribuit la dezvoltarea mea ca artist. Nu mi-amintesc detalii de la concertul pe care l-am văzut live în Grădina de Vară, dar în memoria mea rămîne o scenă destul de mică, pe care Maria era acompaniată de acordeon, două viori şi-un ţambal." Sanda Weigl trăieşte de 40 de ani în afara ţării, iar în ultimii 20, muzica Mariei Tănase răsună în cluburile şi sălile de spectacole din New York, datorită concertelor pe care artista de origine română le susţine acolo. A declarat deseori că, datorită muzicii româneşti şi a cîntecelor vechi lăutăreşti, nu a uitat să vorbească limba română; în vară, Sanda Weigl a cîntat la Bucureşti alături de Balanescu Quartet, dar şi singură, melodii din repertoriul Mariei Tănase, iar finalul a fost, ca de obicei, melodia sa de suflet – „Cîntecul pe care îl cînt de cînd aveam 4 ani şi la fiecare concert, întotdeauna a capella, este «Mîine toţi recruţii pleacă»."

Şi Maria Răducanu interpretează în spectacolele sale melodii care i-au aparţinut marii artiste. Întîlnirea Mariei Răducanu cu Maria s-a petrecut tot pe la vîrsta de 3 ani: „Cînd o auzeam pe atunci la radio, o rugam pe mama să dea volumul mai încet, spuneam înfricoşată: *«Mamă, iar cîntă nebuna asta!»* Era modul meu inocent de a reacţiona la un fel de a cînta neobişnuit, mult prea pasional, chiar agresiv. Apoi, mult mai tîrziu, mai exact pe la 20 de ani, m-am trezit cîntîndu-i din piese, pe scena Festivalului de Jazz de la Sibiu."

Mai mult, anul acesta, Maria Răducanu a participat, împreună cu Niko Meinhold (clape), Chris Dahlgren (bas) şi Michael Griener (tobe) – muzicienii din cvartetul din care face parte –, la un turneu prin Germania (Berlin, Stuttgart şi München), pentru a marca centenarul Maria Tănase: „A fost un omagiu original şi sincer, n-am încercat să cîrpesc o Marie Tănase din imitaţii şi jumătăţi de măsură, ci să-mi păstrez maniera proprie, de-a lungul unui repertoriu care n-a fost format exclusiv din piesele imortalizate de ea, a cuprins şi alte teme folclorice româneşti, şi tangouri interbelice, şi jazz, şi fado. Cred că Mariei Tănase i-ar fi plăcut." Maria Răducanu are, ca majoritatea artiştilor inspiraţi de muzica Mariei Tănase, o legătură specială cu ea: „Ca om, mă simt legănată cînd ascult Maria Tănase. Ca artist, mă inspiră şi mă sprijină."

„Cînd o auzeam pe atunci la radio, spuneam înfricoşată: «Mamă, iar cîntă nebuna asta!»"

De fapt, nu e greu să te îndrăgosteşti de acordurile de dor şi durere, melancolice şi pline de viaţă, în acelaşi timp, ale muzicii Mariei Tănase. Probabil una dintre cele mai mari surprize internaţionale în acest an aniversar a venit de la o trupă din Portland, SUA, destul de îndrăgită şi pe aici. Pink Martini, cu Storm Large la voce, a inclus pe cel mai recent album, *Get Happy*, lansat în această toamnă, şi o interpretare a melodiei „Pînă cînd nu te iubeam", culeasă din folclor de Anton Pann, dar adusă în atenţia publicului prin interpretarea Mariei Tănase.

Ilustraţie realizată de George Roşu (georgerosu.blogspot.com, facebook.com/george.rosu)

„Pînă cînd nu te iubeam,
Dorule, dorule,
Unde mă culcăm dormeam,
Dorule, dorule!
Dar acum că te iubesc,
Dorule, dorule,
Nu pot să mă odihnesc,
Dorule, dorule!"

(„Pînă cînd nu te iubeam")

„Geaba ai sprîncene multe,
Că le ţii posomorîte,
Că le ţii posomorîte!
Mai bine mai puţinele,
Să mă uit cu drag la ele,
Să mă uit cu drag la ele!"

(„Geaba mă mai duc acasă")

La categoria reinterpretări, dar de astă dată voci masculine, nu e de trecut cu auzul nici ce au făcut în urmă cu vreo patru ani băieţii de la Urma – au luat ca pretext „Blestemul", au folosit refrenul („Cine iubeşte şi lasă / Dumnezeu să-i dea pedeapsă") şi au creat o piesă nouă, în sound-ul şi atmosfera formaţiei. „Singura asemănare, voită, de altfel, e folosirea refrenului. Am făcut alegerea asta în primul rînd pentru că dezamăgirea, tristeţea şi furia cauzate de un abandon în dragoste/prietenie nu sînt marcă înregistrată. În al doilea rînd, mă săturasem să văd piesa asta masacrată în zeci de mii de chipuri, de tot soiul de manelişti şi piţipoance care suspinau înfiorat, făcînd playback în cadrul emisiunilor de circ şi divertisment. Nu în ultimul rînd, pentru că sînt ferm convins că Mariei i-ar fi făcut plăcere să asculte această piesă, în care Estul şi Vestul indică aceeaşi direcţie, spre inimă", declară Mani Gutău, solistul trupei Urma.

Însă poate cel mai neaşteptat omagiu adus muzicii Mariei Tănase anul acesta este spectacolul „încropit" în două zile de Radu Afrim (regie), Vlaicu Golcea (muzică), Uţu Pascu (sound design) şi Adi Bulboacă (video), împreună cu tinerii absolvenţi de la Gala „HOP". „A fost ideea lui Radu", spune Vlaicu Golcea. „Cred că sinceritatea este marele atu al acestui spectacol. E un spectacol profund urban, care sună a astăzi. Şi mai cred că este interesant să redescoperi cîntece pe care le ştii aproape pe dinafară, într-un context care te va pune pe gînduri." „Hai Iu Iu No Hey You You" adună 18 tineri actori şi două dansatoare (Andrea Gavriliu şi Ioana Marchidan), într-un show în care muzica Mariei Tănase e vie, „carnală, nu este piesă de muzeu care se ascultă cu evlavie condescendentă. Am încercat să transpun acest sentiment în sunetul muzicii electronice şi în universul pe care aceasta îl conţine." Dansuri care par rupte dintr-un club modern, strigături populare alternate cu insinuări frivole, mişcări tribale şi voci aspre sau dulci, după caz; iar peste toate, muzica Mariei Tănase.

S-au schimbat multe în muzică, dar la numele Mariei Tănase ne poticnim pe pauză, numai ca să putem da iarăşi play.

***Cătălina Miciu** scrie cronici culturale pe gingergroup.ro.*

Herta MÜLLER

„Lume, lume, soro lume"

Maria Tănase și cîntecele ei

Cînd încerci să traduci textele acestor cîntece în germană, observi că-ţi lipsesc nenumăratele sunete tînguitoare şi numele de alint pentru îndrăgostiţi şi copii – acele formule onomatopeice concise, acele exteriorizări dincolo de rostire – *nemijlocite* aşa cum nici nu pot să fie cuvintele. Textul românesc e străbătut de o urmă neîntreruptă de gramatică afectivă. În germană n-ai aceste semne ale afectului. Şi nu le poţi înlocui cu nimic din ce se găseşte în germană. Căci ce poţi găsi pentru cea sau cel care iubeşte: „iubito", „iubitule", dragostea mea. După care deja nu mai dispui de nimic altceva în afară de penibilul *mein Schatz* („comoara mea"), care în gramatica afectivă sună ca o gafă – pronunţia e dură şi şuierată. Şi-apoi, „comoara mea" te trimite mereu cu gîndul la bogăţia materială, la zestrea pe care-o primea fata cînd se mărita. În loc de asta, în română se spune, de pildă, *lumina ochilor mei*. Gramatica afectivă îşi caută cuvintele în splendoarea efemeră. Cîte frunze din cele mai felurite nu joacă un rol în iubire: frunza de nuc, de alun, de lămîi, de mesteacăn, de salcîm şi de plop. Şi cîte alte frunzuliţe de bălării de prin coclauri – cît de frumoase sînt în gramatica afectivă urzica, ciulinul, mura ori vreun mărăciniş. Nu-i ca la Heinrich Heine: *„Du bist wie eine Blume / so hold und schön und rein"* („Eşti ca o floare de gingaşă, de frumoasă şi pură"), ci după cum cîntă Maria Tănase în „Am iubit şi-am să iubesc": „Haida haida de trei ori, / Că-ţi miroase gura a flori / şi buzele micşunele/ Muşcar-ar neica din ele." Sau în „Agurida": „Ochişorii să ţi-i beau / Într-un pahar de cleştar." Metaforele acestor cîntece merg cu stridenţă la detaliu, figurile de stil o apucă pe drumul cel mai scurt. Există aici o sensibilitate care nu rabdă nici patosul dulceag, nici pe cel eroic. Patria din aceste cîntece nu-i niciodată statul, ci un ţinut, o întindere de pămînt unde viaţa proliferează, un loc nesigur existenţial. Cu cît mai directe spusele, cu-atît mai încîntat tonul, mai scurt textul, mai ferme cercurile refrenului. Lejeritatea şi sfiala sînt aici unul şi acelaşi lucru.

Majoritatea cîntecelor sînt foarte vechi, transmise din secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea. Versificatorii şi muzicanţii – nişte anonimi. Şcoala lor trebuie să fi fost doar repetarea fără de număr a eşecului. Zi de zi, acelaşi fapt incomprehensibil: că nu faci faţă vieţii aşa cum ţi-o cere existenţa cotidiană. În faţa nefericirii, omul e totdeauna naiv. Naivitatea e cea care dă atîta autenticitate cîntecelor. E lipsită de apărare şi de aceea aşa de încurcată. Ochiul neajutorat se minunează la gestul pe care i-l face pămîntul cu vegetaţia verde ori cu zăpada îndoielnică. Frumuseţea exterioară îţi vînează gîndurile, căci caută să afle cîte ceva despre propria-i piele. În cîntecele astea, ce-i înăuntru e înhăţat de ce-i în afară. În versuri se succed atacurile prin surprindere. Saltul în poezie e nesperat, nu se cunoaşte el însuşi pe sine, nu e dinainte pregătit, şi nici irosit. Ca în orice poezie bună, ceva din propoziţie o ia razant pe arătură. La fel şi melodiile: lipseşte sunetul surd şi înfundat, lipseşte clişeul, lipseşte kitsch-ul. Majoritatea versurilor sînt cîntate de două ori la rînd – ai zice că unul se ţine de coada celuilalt. În această repetiţie stă agăţat timpul de care au nevoie zvîcnetul tîmplelor şi bătaia pulsului, pentru a muta starea noastră individuală în aceea a unei generalităţi normative. Şi invers. Pe un parcurs cît de lung, şi fără lacună, cîntecele astea nu se-ncred decît în detaliu. Chiar şi numai din acest motiv, teoriile şi bolovanii ideologici nu-şi au locul aici.

Un cîntec despre zestrea dată la măritiş sună astfel:

Mi-o zis mama că mi-o da
Zestre cînd m-oi mărita
Douăzeci de perne mari
Toate pline cu ţînţari
Douăzeci de perne mici
Toate pline cu furnici
Douăzeci de perne moi
Toate pline de gunoi
Douăzeci de poloboace
Fără de fund şi făr' de doage
Două raţe crăcănate
Astea cică-s vaci cu lapte.

Ilustraţie realizată de Ioana Şopov (behance.net / IoanaSopov, facebook.com / darkyshines)

Am venit la oraş ca adolescentă. Am avut noroc, am cunoscut instrumentişti care mi-au atras atenţia asupra acestor cîntece. Nu mi-am crezut urechilor. Ce diferenţă faţă de folclorul bănăţeano-şvăbesc pe care-l cunoscusem pînă atunci! Sătenii numeau această muzică *Blechmusik* („Alămuri"; de-aici: „muzică de fanfară"). Un nume ciudat de dispreţuitor, dar potrivit, cum mi se pare. Fiindcă-i onest. Pesemne că nu observaseră cît e de nimerit, altfel i-ar fi găsit un altul. Ascultînd-o pe Maria Tănase, am priceput pentru prima oară ce poate fi folclorul – pentru prima oară, am luat în serios cîntecele populare. Asemenea muzică eram în stare s-o ascult şi înaintea, şi printre, şi după poeziile autorilor care-mi plăceau. Pentru mine, cîntecele astea îi aparţineau fără doar şi poate acelei poezii, căreia îi dădeam crezare cu totul atunci cînd o citeam. Căci, la fel ca şi aceea, te conduceau în cap într-acolo unde gîndurile vorbesc cu sine altfel decît în cuvinte. Păreau a fi înrudite cu poeziile lui Theodor Kramer, cu acele cîntece de leagăn *„pentru un copil mare"*. Şi în poeziile sale, plantele dublează acel nu-mai-ştiu-încotro al zilelor. Într-unul din cîntecele de leagăn, el scrie:

Printre gălbenele, în crîng, un vînt s-a iscat
Dormi, tu, copile, dacă poţi dormi.

Iar cîntecul de leagăn al lui Kramer sfîrşeşte cu versurile:

iar în port stelele strînsu-s-au toate,
copile; doar frica să doarmă nu poate.

În cîntecele Mariei Tănase, iubitul cere şi primeşte de la iubită mere, pere, nuci. Ceea ce ţine de trupesc, se negociază în fructe. Nu se face nici o comparaţie, dar ştim că este vorba de trupul ei şi al lui – fiindcă, de bună seamă, iubirea tocmai asta-ţi culege de pe trup, fructe. Apa rîului de bună seamă că te taie la picioare, iar să-mbătrîneşti e o haină grea, de bună seamă. E aproape de la sine înţeles de ce dictatura nu suporta aceste cîntece. Ele subminează sufletul şi mintea. Viaţa se prezintă ca acel bagaj sigilat care şi eşti pentru tine însuţi. Oricît ai colinda în lung şi-n lat în pielea asta a ta, nu vei afla decît cine-ai vrea să fii, dar nu poţi, şi cine va trebui să fii, dar nu vrei. Din aceste cîntece nu poţi învăţa nimic altceva pentru viaţă decît că-ţi eşti atribuit ţie însuţi fără altă opţiune. Timpul vieţii tale – asta-nseamnă de-a dreptul tocirea vieţii, zilele care se autodevorează. Şi numai moartea poate să-ţi ridice bagajul tău propriu odată ce el a ajuns pe-acest pămînt. Şi mai poţi învăţa din aceste cîntece că omul, fiecare în parte e prea bun ca să îndure chiar şi cea mai mică durere. N-am înţeles nici pînă azi – chiar verificînd pe propria-mi piele, tot n-am înţeles – cum de reuşesc aceste cîntece să te aline în jalea lor. De-a lungul anilor am observat, şi asta nu numai la mine, că ele îi vin de hac melancoliei, fără a bagateliza nimic. Poate că ele-ţi dau sprijin cînd te afli pe muchie de cuţit, şi-aşa ajungi să pricepi că simţirea poartă doliul cel mai frumos cu mintea.

Ce-i de mirare că guvernanţii se temeau la fel de mult de aceste cîntece ca şi de literatură, ripostînd aici ca şi acolo prin cenzură? Toată cenzura era absurdă, dar s-o interzici pe Maria Tănase declarîndu-te, totodată, „dictatura proletariatului", asta era de-a dreptul cinic. Căci nimeni şi nimic nu întruchipa mai credibil ca Maria Tănase, în cele patru sute de cîntece ale sale, simţămintele esenţiale ale românilor, în particular, şi ambivalenţa cotidianului, în general. Maria Tănase era vedeta oamenilor mărunţi. Se spune că la un iarmaroc, cîndva prin anii '50, cînd i se interzisese să apară în public, era aşteptată de mii de oameni. Cînd s-a anunţat că Maria Tănase nu mai vine, oamenii pur şi simplu nu s-au întors acasă, ci au rămas acolo. Aşa că Securitatea a fost nevoită s-o aducă pe cîntăreaţă de-acasă pe scenă, în limuzina de serviciu a instituţiei. Există un film documentar de la înmormîntarea ei. Văzîndu-l, ai impresia că asişti la nişte funeralii de stat organizate pînă în cele mai mici detalii. Dar e tocmai invers. Statul nu-i putuse împiedica pe oameni să urmeze sicriul cu miile, covîrşind oraşul cu manifestarea tristeţii lor publice. Statul nu era defel amestecat, dar fireşte că nici despre un protest politic nu era vorba – ci doar despre o normalitate mută, venerarea acestei femei care murise.

fragment din eseul „Lume, lume, soro lume", apărut în volumul
Mereu aceeaşi nea şi mereu acelaşi neică,
traducere din germană şi note de Al. Şahighian, Humanitas, 2011

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Promisiuni pentru Noul An

Să vedem, dară, la sfîrşit de an, în ce fel de ţară le propunem copiilor şi adolescenţilor noştri să trăiască. Ce ofertă avem pentru ei, pentru mîine, pentru anul viitor sau pentru deceniile în care-şi vor petrece tinereţea.

Le propunem, deci, o ţară în care sancţionarea plagiatului la nivel înalt se face doar la emisiunile de divertisment sau în pamflete politice. Degeaba s-au înfiinţat comisii, inutil s-au învolburat universitarii, în zadar s-au ciondănit politicienii, falsurile foştilor sau actualilor demnitari rămîn, pe veci, ţintuite în CV-urile lor, sub formă de ispravă autentică profesională. Mai mult, actualul ministru al Culturii a iniţiat, înainte de a ajunge în guvern, un proiect de lege prin care „plagiatul din greşeală" să fie curăţat de orice efect penal.

Le mai propunem o ţară în care reforma educaţiei nu are sorţi de izbîndă. Nici măcar de iniţiere a ei. Priorităţile ministerului par a fi manualele electronice şi tabletele, în condiţiile în care, de exemplu, un întreg judeţ a fost nevoit să închidă şcolile din cauza frigului şi a lipsei de calorifere, în care mii de copii merg la şcoală kilometri întregi pe jos, prin zăpadă sau noroaie, dar, mai ales, în condiţiile în care manualele, fie ele şi electronice, sînt realizate pe vremea cînd nici măcar telefoanele mobile nu apăruseră, darămite tabletele.

Ce le mai oferim pentru anul viitor? Spre exemplu, o instituţie a statului care-şi propune să-i apere pe infractori: Parlamentul, pregătit să voteze, cu ambele mîini, legi care să îl proteje de orice acuzaţie, dar mai ales de cea de corupţie. Printre parlamentari sînt destui cei care dimineaţa răspund întrebărilor acuzatoare ale procurorilor, iar după-amiaza votează legi pentru binele ţării.

Degeaba s-au înfiinţat comisii, inutil s-au învolburat universitarii.

Ce-ar mai avea ţara de oferit viitorului ei? Un fost ministru al Culturii care ar vrea să facă festivaluri Shakespeare cu banii alocaţi tratamentelor pentru bolnavii de SIDA. Ceea ce nu ştie domnul Daniel Barbu, deşi s-au făcut nenumărate anchete şi reportaje pe acest subiect, este că regimul Ceauşescu a lăsat „moştenire" anilor democratici, pe lîngă alte dureri, şi aproape opt mii de copii infectaţi cu virusul HIV, în urma transfuziilor. Din care mai trăiesc, cu mari eforturi ale unor ONG-uri, cu mari încrîncenări ale părinţilor, dar şi cu mari disperări ale lor, mai puţin de cinci mii.

Şi, pe ultima sută de metri, a mai sosit o ofertă spectaculoasă: ministrul Mediului a propus ca Muzeul Antipa să treacă, de la Cultură, în subordinea lui. Probabil, fiindcă este un muzeu care are drept exponate, printre altele, vertebrate şi nevertebrate. Dacă acesta este motivul, atunci ar putea foarte bine ca muzeul să treacă şi/sau în subordinea Ministerului Agriculturii. Minister care, la rîndul lui, s-ar putea uni cu cel al Culturii, dat fiind că tot de culturi se ocupă, după cum Muzeul Ţăranului ar urma să fie comasat cu cel al Satului, propunere făcută de acelaşi ministru inspirat al Mediului.

Cam astea ar fi veştile cu care terminăm anul şi promisiunile pe care le facem tinerilor. Lucruri bune? S-au întîmplat atît de puţine, încît par a ţine mai curînd de noroc, decît de pricepere.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Hotărîri de Anul Nou

Mulţi dintre noi se străduiesc, la început de an, să-şi formuleze faimoasele *New Year's resolutions*. Şi, evident, să se ţină de ele.

Desigur, orice final de an e un moment al bilanţului. Aşa cum ştim şi de la Scrooge, de altfel, orice bilanţ e dificil, chiar dacă, la prima vedere, pare pozitiv: dacă ai realizări profesionale formidabile, ştim – (şi) din filmele de Crăciun – că nu e în regulă: înseamnă că ţi-ai neglijat, pe undeva, viaţa personală. Că ai pierdut din esenţele afective şi ai plusat pe aparenţele corporatiste... E cazul ca niscaiva spirite să te aducă pe calea cea bună, cea în care nu ai pierdut contactul cu adevăratul tău eu. Hotărîrea pe care o iei, în acest caz, este să „te regăseşti pe tine însuţi/însăţi".

Ultima parte sună în genul conferinţelor Avon, Amway şi a discursurilor Zepter pe care le-am auzit prin anii '90 şi 2000. Pe acestea le consider singurele mele incursiuni în capitalismul persuasiv şi recunosc că numai amintirea lor mă sperie: ideea de a lega niscaiva produse cosmetice, de curăţat şi nişte oale de reuşita ta în viaţă îmi face, în continuare, părul destul de măciucă.

Poate tocmai de aceea, cu siguranţă nu am intrat şi nu voi intra în categoria celor puşi în situaţia rezoluţiei deja menţionate. Voi trece în mod evident în cea de-a doua categorie: cea din care fac parte persoanele neîndemînatice financiar, ineficiente, cele care nu şi-au dedicat viaţa nici unei corporaţii şi propăşirii acesteia. Cele care, în faţa foii albe şi lungi de hîrtie, de Anul Nou, iau hotărîrea să... supravieţuiască mai departe. Să-şi plătească facturile mai la timp – cînd nu uită de ele –, şi la fel taxele, impozitele... etc. A celor care îşi propun să înveţe, prin nu ştiu ce minune, să cîştige bani... şi să-i păstreze pe termen (ceva) mai lung.

Un alt tip de rezoluţii se leagă, desigur, de înfăţişarea persoanei care le face. Oricine – nu-i aşa? – trebuie să fie în formă, orice persoană de sex feminin trebuie măcar să facă eforturi să fie... fata visurilor cuiva. Altfel – cel puţin conform revistelor de specialite, gen *Cosmopolitan* –, trăieşte cam degeaba: dacă nu are cu 10 kilograme sub înălţime şi un ten de invidiat, e ieşită din uz şi din competiţiile de orice fel. Aşa că vei scrie (tu, persoană de sex feminin, prinsă pe picior greşit), asemenea lui Bridget Jones, hotărîri măreţe în privinţa numărului de calorii şi a diverselor gimnastici ce trebuie prestate, cu zile şi ore fixe.

Orice final de an e un moment al bilanţului.

Un alt punct sensibil al listei este... programul însuşi. Am şi acum nenumărate foi din diverse timpuri, unele îngălbenite şi devenite istorie, cu programe. Foarte exacte, pe ore, chiar cu jumătăţi. Incluzînd activităţi diverse şi raţional alternate – precum gimnastica cu cititul, şi nu orice fel de citit: cel de cărţi esenţiale *vs* frunzărirea ziarelor...

Praful s-a aşternut. În mare, şi peste diversele aranjamente de programe. Evident, o linie generală a rămas pînă-n ziua de azi: dacă acolo scria „9,30 – gimnastică zilnică", cu siguranţă că pe la 11, la două-trei zile, a fost executată. La fel cu cărţile esenţiale: din 30 de pe listă, cred că sînt citite vreo opt – ce-i drept, cu multe adnotări. Pentru cineva fără simţul timpului (ori cu un simţ deficitar al timpului...) ca mine, cred că e OK.

Ce înseamnă să n-ai simţul timpului? În ce mă priveşte, pur şi simplu, să nu poţi accepta trecerea lui. Să nu te poţi resemna cu schimbarea, cu ideea că atît lucrurile, cît şi – mai grav – oamenii pot trece... În virtutea acestui manc, cît şi a unui conservatorism aproape acerb, are de suferit şi o altă categorie de rezoluţii: cele sentimentale. Şi acolo, de Anul Nou, trebuie să fii o divă făr' de inimă şi intransigentă, care taie de pe listă toate personajele masculine care au greşit în vreun fel.

În practică, rezoluţii de genul „nu voi mai vorbi niciodată cu nenorocitul..." înseamnă „nu-l voi mai semna două săptămîni pe..."

Dar... sîntem fiinţe omeneşti, trecătoare, precum am mai amintit, şi pe atît de imperfecte. Tocmai de aceea, cred că rostul rezoluţiilor de Anul Nou e să trasezi nişte linii directoare, şi nu nişte trasee punctuale...

Selma IUSUF

legende urbane

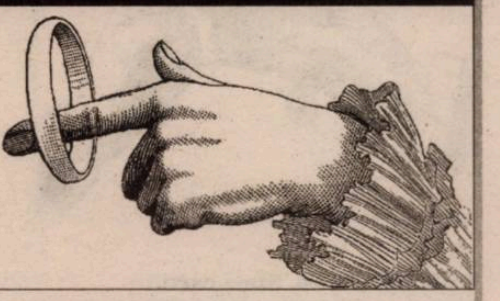

Salată de boeuf *noir style*

(iubitorilor de Raymond Chandler şi alţii asemenea lui)

Era o seară tîrzie de iarnă iar felinarul din colţul străzii arăta ca un bolnav de hepatită. Trăsesem pe frunte un fes negru, gros, purtam geaca de piele pe care o aveam din liceu, iar în picioare aveam Ugg-şii. Eram sobră, alertă şi hotărîtă şi nu-mi păsa dacă se observă sau nu. O aşteptam pe Maria. Urma să luăm o decizie grea, iar seara arăta deja ca un şarpe negru ascuns într-un tunel neluminat.

* * *

Maria zăcea într-o rînă, mîinile ei subţiri, ca nişte ramuri uscate de copac se odihneau de-a lungul trupului. Cîteva fire de păr roşcat ondulat i se lipiseră de frunte ca nişte viermuşi imobili pe o lespede albă de piatră. Lîngă ea, nedesfăcută, o pungă de mazăre congelată care începuse acum să se dezgheţe.

Camera părea în ordine. Obsesia Mariei pentru tot soiul de decoraţiuni umplea fiecare colţ, fiecare dulap şi fiecare masă. Pe covorul maroniu care părea împletit de o armată de bijutieri dislexici, modelele complicate îmi jucau abrupt în faţa ochilor. Mă cuprinsese o senzaţie acută de vomă şi-mi simţeam stomacul strîns parcă de menghina uşilor de la metrou, în Victoriei, într-o zi aglomerată. Pe geamurile apartamentului se lipise o pîclă grea iar oraşul lărmuia stins. Am privit spre clădirea de vizavi. Un tînăr în maieu, un soi de Marlon Brando tînăr, în dezordine, fuma la geam o ţigară. Am auzit un zgomot. Maria începea să se trezească. Şi-a mişcat încet braţele subţiri, a oftat. „Ce faci?", am întrebat-o cu ochii spre punga de mazăre topită. „Mi s-a umflat măseaua", mi-a zis, „am pus ceva rece acolo, să treacă." M-am uitat la faţa ei. Nu părea nimic în neregulă. Maria avea ochii cleioşi de somn şi vorbea ca după o boală grea. „Nu mai putem face nimic cu mazărea asta", i-am zis sec. Cuvintele mele au căzut ca o sentinţă implacabilă în liniştea încăperii. „Asta e", mi-a răspuns Maria, „nu mai facem salată de boeuf cu mazăre."

* * *

Ne hotărîserăm destul de greu în acel decembrie uscat – eu, Maria şi Alexandra – să facem acea salată. Ştiau că nu suport mazărea în compoziţia aia; ele două erau pro-mazăre. N-am avut ce face, am cedat majorităţii, după o convorbire în care tensiunea colcăia aşa cum fierbe revolta într-o închisoare. Alexandra era înaltă, impunătoare şi hotărîtă. Avea un păr negru, lung, cu o cărare perfectă pe mijloc, şi nişte ochi înguşti, verzi şi scăpărători. O fată amazoană, bătăioasă ca furtuna. Maria era cea delicată şi cea care încerca să aplaneze conflictele. Apoi Alexandra n-a mai răspuns la telefoane. Oricît am sunat, oricît am căutat-o, parcă a intrat în pămînt. Între timp, lingava Maria parcă înviase. Parcă împrumutase ceva din personalitatea Alexandrei. După episodul cu durerea de dinţi, devenise alt om. „Facem fără mazăre", mă anunţă brusc. „Dar Alexandra?", am întrebat. O tăcere suspectă a cuprins încăperea, cu un zgomot alb.

* * *

Cartofii fierbeau sălbatic în acea după-amiază în care totul părea suspendat în aşteptarea ninsorii. Alături, aşezaţi milităreşte pe masă, rădăcinoasele: morcovii şi ţelina. În borcane mici aşteptau plutind în zemuri castraveţii muraţi şi ceva gogoşari. Tensiunea era imensă. Alexandra dispăruse fără urmă. Brusc, un zgomot infernal îmi zdrobi creierii. Maria apăsase butonul mixerului, fix lîngă urechea mea. „Să facem maioneza", a zîmbit trist. Făcea o maioneză cum numai ea ştia, doar dintr-un gălbenuş crud şi ceva ulei. Mă uitam fascinată în castronul în care creştea văzînd cu ochii materia lucioasă şi gălbuie. „Lămîie", mi-a zis brusc, eu am tresărit şi am scăpat o lingură din mînă. În alt vas fierbea bolborosind carnea de vită. Căpătase o culoare maronie ca depresia, iar fibrele animalului mort se umflaseră ca odgoanele. „Dar, totuşi, ce s-o fi întîmplat cu Alexandra?", am întrebat întinzîndu-i lămîia. „Mai bine că facem fără mazăre", a zis visător Maria, de parcă n-ar fi auzit nimic. Cu un cuţit greu a tăiat perfect o bucată de carne. În ochii ei am văzut nimicul.

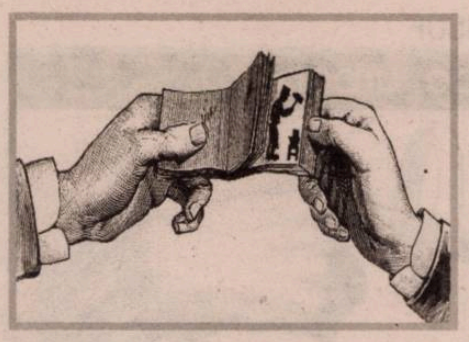

Marius CHIVU

feedbook

„Ce vă mînă la «luptă»?“

● **bookaholic.ro, filme-carti.ro**

Cum în 2013 cel mai mult m-a preocupat proza scurtă, revin cu cîteva extrase esenţiale din consistentele anchete realizate cu o parte din autorii antologiei *Best of. Proza scurtă a anilor 2000* (Polirom), de două dintre cele mai active site-uri de carte de la noi. Am citit anchetele ca pe un fel de manifest colectiv plin de statement-uri pentru susţinerea şi promovarea prozei scurte, pe care o văd drept genul literar cel mai nedreptăţit în acest moment. Aşadar, pe bookaholic.ro, Eli Bădică a pus două întrebări ce acoperă în mare parte problema genului scurt pe care au însumi am încercat să o discut în Cuvîntul înainte al antologiei: „Care sînt provocările scrierii de proză scurtă şi de ce credeţi că nu se prea citeşte acest gen la noi?“ Mai întîi, iată care sînt provocările/secretele genului scurt aşa cum le-au cunoscut, pe propria piele, scriitorii debutaţi în anii 2000:

„Nevoia de a fi la înălţime pe tot parcursul textului. Într-un roman scăderile de ritm, pasajele mai greoaie, micile scăpări (cînd mai adoarme şi bunul Homer) trec mai uşor, ba chiar sînt utile cînd şi cînd, pentru detensionare: cititorul mai răsuflă o pagină-două. În schimb, cu proza scurtă trebuie să fii în priză tot timpul, ca să nu-l pierzi pe cititor în scurta călătorie pe care o face împreună cu povestea ta. De aceea maeştrii prozei scurte sînt mai mereu maeştri, pe fiecare pagină.“ (Radu Pavel Gheo) „Să decupezi. Să extragi un mic ciob de realitate, să vii foarte, foarte aproape de el, să te uiţi prin el, să spui simplu, să ascunzi firele, hăţişurile, dar ele să existe, undeva în spate, într-un fundal intuibil, descifrabil. Să aibă totul simplitatea aparentă a unui fulg de zăpadă poposit pe un geam. La o privire atentă, să înţelegi că fulgul este, de fapt, unic şi grozav de complex.“ (Veronica D. Niculescu) „Pe lîngă precizie şi concentrare, cred că şi o anume îndrăzneală e necesară prozei scurte... Dintotdeauna mi-au plăcut povestirile, în special cele din colecţia «Globus», cu care am început să mă delectez pe intervale mici. Mi-au plăcut pentru că familia mea nu are o poveste mare, lungă, ci tot felul de istorioare, cu personaje care se fac remarcate în cîteva ocazii doar. Noroc cu bunicul meu, care şi *Biblia* mi-a povestit-o, atît cît ştia, ca pe o suită de povestiri.“ (Cosmin Manolache) „Odată e provocator să găseşti subiecte pentru povestiri – sînt la vedere, expuse, iar dacă scîrţîie se aude repede. Şi trebuie să găseşti 10-20 de teme bune pentru un volum, nu una, ca la roman. Apoi e provocator să găseşti unghiul bun din care vezi/spui povestea şi să o decupezi bine – e greu, pentru că reţetele nu funcţionează, trebuie să ai instinct şi un simţ al proporţiilor bine antrenat. O altă provocare poţi găsi, constrîns de spaţiu, în concizie. În sensul ăsta proza scurtă poate solicita un control al scriiturii (şi, desigur, al fluxului ideatic) mai puternic, o tehnică mai bună. E greu apoi să faci o lume să trăiască în doar cîteva pagini. Mai departe: tot ce se întîmplă în povestire trebuie să fie justificat, pregătit, iar ca să reuşeşti asta într-un spaţiu restrîns trebuie să poţi sugera «eficient» – nu e puţin lucru. Sînt multe provocări – dacă mă gîndesc la toate, încep să văd proza scurtă ca un sport extrem.“ (Mihai Mateiu) „Proza scurtă nu numai că te obligă să fii concis prin întinderea ei limitată, dar chiar şi această concizie trebuie să respecte nişte reguli. În ce mă priveşte, încerc să nu-i dau cititorului timp să-şi piardă interesul, pentru că în momentul ăla ştiu că l-am pierdut. Fiecare cuvînt e acolo pentru că trebuie să fie acolo, şi nu întîmplător.“ (Luca Dinulescu) „Una dintre provocările prozei scurte e să-şi afirme statutul de subgen independent, care nu anunţă şi nu prefaţează altceva. Acesta e pariul cititorului. Dar există şi un pariu al scriitorului, care se mobilizează altfel pentru un text de mică întindere prin comparaţie cu un roman. E, dacă vreţi, diferenţa dintre dribling şi alergatul cu mingea la picior. Proza scurtă presupune un tip de control şi respiraţie a frazei (mergînd uneori pînă la virtuozitate) la care te întorci destul de greu dacă ai apucat să te lansezi în roman.“ (Radu Paraschivescu) „Concizia la care este obligat scriitorul. Construcţia unui personaj într-o proză de întindere mică este, într-adevăr, o provocare. Poate principala provocare. Pentru că o proză fără cel puţin un personaj viu este un text ratat sau, cel mult, doar o compunere (eventual) bine scrisă.“ (Marian Truţă)

Iată cum văd scriitorii şi statutul, şi cota de piaţă a genului scurt: „E greu de zis de ce nu se citeşte proza scurtă în România; nici măcar nu ştiu dacă e adevărat că nu se citeşte – dar pornind de la ideea că e aşa, singura explicaţie care îmi vine în minte e că cititorii au devenit prea snobi ca să citească chestii scurte. Pentru că dacă e scurt, îşi zic ei, probabil că nu e important.“ (Alex Tocilescu) „Cred că la noi în general nu prea se citeşte. Apoi, cititorii, ăştia puţini pe care îi avem, sînt şi ei împărţiţi. Nu ştiu dacă nu cumva se aplică şi prozei scurte rezerva pe care publicul din România o are faţă de filmul românesc. Ştiu că în Bulgaria, ca să fac o paralelă, un film autohton poate avea chiar un milion de spectatori, în vreme ce la noi un film românesc premiat abia atinge 80.000. Nu ştiu în schimb cum este receptată literatura lor. Ca să n-o mai lungesc, am senzaţia că noi sîntem prea dezgustaţi de noi înşine. E valabil şi pentru edituri, şi pentru public. Ce e românesc e prost, e cîrpeală, rebut.“ (Cosmin Manolache) „Aş adăuga acceptul docil al situaţiei că proza scurtă nu se vinde de către editori. OK, e mai simplu să vinzi roman, cel puţin pe unele pieţe, dar să ajungi pe marginea acestei constatări să publici romane mediocre renunţînd la povestiri bune mi se pare neetic profesional. E cam acelaşi lucru cu a publica doar autori consacraţi, renunţînd să-ţi mai asumi riscuri. Pînă la urmă e o formă de comoditate – autorii consacraţi şi romanele se vînd oarecum de la sine, pe cînd în proza scurtă, poezie, teatru şi autori tineri trebuie să investeşti un timp, pînă să ai profit. Iar România nu e o ţară a investiţiilor pe termen lung.“ (Mihai Mateiu) „Dacă oferta de proză scurtă ar fi mai mare, probabil că s-ar cumpăra – şi deci citi – mai mult. Citim ce găsim. Nu ştiu dacă-l măsurăm pe acest «se citeşte» în raport cu cîtă proză scurtă există pe piaţă sau cu cîte cărţi de tot felul există pe piaţă. Eu una citesc povestiri. Şi ştiu destui oameni care citesc şi ei.“ (Lavinia Braniştе) „Cît despre constatarea că proza scurtă nu prea e citită, s-ar putea să avem aici un cerc vicios. Nu se citeşte fiindcă nu se publică, şi nu se publică fiindcă nu se citeşte.“ (Radu Paraschivescu) „Românii preferă, în general, romanul pentru că adoră expunerile lungi, pline de ocoluri – ce e un roman decît un lung ocol? –, amănunte, justificări. Aţi observat cît de mulţi oameni vorbesc la telefonul mobil în autobuz şi cît de lungi sînt convorbirile? Cum românul e născut narator, dacă am înlocui în mod imaginar telefonul cu o tastatură, am avea în literatura naţională numai romane-fluviu.“ (Adrian Georgescu)

Pe site-ul filme-carti.ro, scriitorii au fost întrebaţi de ce scriu proză scurtă şi, într-un anume fel, răspunsurile au fost foarte asemănătoare: se scrie proză scurtă nu dintr-un motiv anume, din plăcere, dintr-o predispoziţie personală, pentru că li se potriveşte. Ca cititori ei înşişi, scriitorii n-au prejudecăţi şi, aparent, nici preferinţe legate de gen: „Nu fac diferenţa între roman şi proză scurtă, cînd merg la librărie ca să-mi iau o poveste,

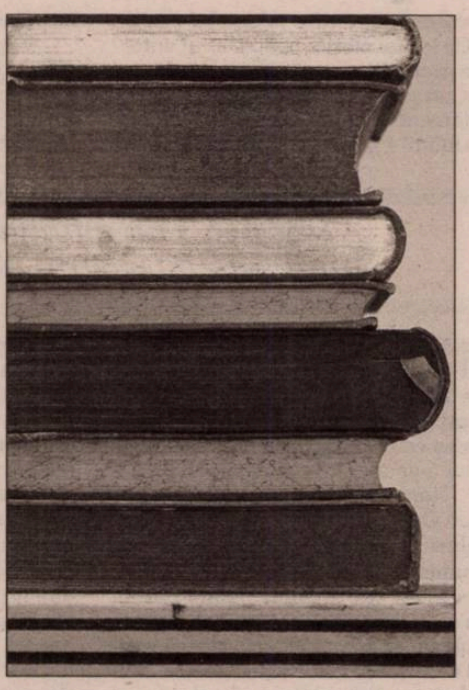

nişte poveşti; iau cărţile în primul rînd în funcţie de autor“ (Veronica D. Niculescu); „nu cred în cititorii de proză specializaţi pe genuri, adică nu cred că un cititor de Cehov nu va citi Dostoievski sau invers“ (Radu Pavel Gheo).

O altă întrebare din ancheta în două părţi de pe filme-carti.ro este legată de scrisul şi publicarea în mediul online: „Aţi publicat lucrări pe Internet înainte ca acestea să apară în presa literară sau în volume tipărite? Care credeţi că sînt avantajele şi deosebirile?“ Răspunsurile sînt, în mare parte, asemănătoare. În general, scriitorii nu ţin să publice neapărat (şi) pe Internet (cei mai mulţi spun că n-au făcut-o niciodată), sau publică ulterior, oricum se simt la fel de confortabil şi nu constată deosebiri majore între cele două medii, pe hîrtie şi online. Se simte însă un mai mare ataşament pentru formatul clasic al cărţii. Unii dintre ei chiar preferă să nu publice înainte de apariţia în volum, adică nu înainte de ultimul act al procesului îndelung şi migălos al (re)scrierii („nu ştiu niciodată ce şi cum includ într-un volum şi finisez vreme îndelungată, revin mult pe texte“, Veronica D. Niculescu; „eu îmi scriu întotdeauna textele de proză pe hîrtie, le scriu de mînă, şi abia apoi le culeg pe computer, aşa cum le dactilografiam odinioară la maşina de scris; progresul se face în salturi mici“, Radu Pavel Gheo), alţii, însă, preferă feedback-ul imediat de pe Internet şi consideră comentariile constructive („privind în urmă, cred că blogul m-a ajutat mult să-mi îmbunătăţesc textele“, Mihai Mateiu), sau văd în Internet un bun mijloc de promovare.

În sfîrşit, una dintre cele mai grele întrebări, comună însă inepuizabilă, vine la urmă: „Ce vă mînă la «luptă»? Ce vă motivează să continuaţi să scrieţi şi să publicaţi?“ Ca să aflaţi răspunsurile intraţi pe filme-carti.ro.

PUBLICITATE

Păstrătorii de rost

– interviu cu fotograful Răzvan VOICULESCU –

La doi ani după Bucătăria Hoinară, *Răzvan Voiculescu revine cu un nou album de fotografie, intitulat* ROST – Esenţe, gusturi şi stări româneşti. *E o colecţie de ipostaze ale „rostului": meşteşuguri, obiceiuri, momente, poveşti de viaţă. Aceasta ar fi, după cum spune autorul, „piesa de încheiere şi cea mai amplă din seria dedicată satului tradiţional, serie din care au făcut parte şi albumele* România – Ţinuta umilă a splendorii *şi* Ţara Lăpuşului – Destine încrustate." *Răzvan Voiculescu afirmă că povestea acestei cărţi a început, de fapt, de la ideea unei lumi aflate în crepuscul: „În satele şi oraşele mici ale României, multe dintre meşteşugurile vechi se pierd, încet-încet. Auzim din ce în ce mai des despre «ultimul fierar», «ultimul potcovar», «ultimii rapsozi». Oamenii aceştia, ce îşi ştiu meşteşugul şi îl ţin viu – în ton cu rostul străvechi, de multe ori tangent cu magia – nu au pe nimeni care să-i urmeze. E posibil ca ideea de ROST – pe care o reprezintă aceşti meşteşugari, artişti sau păstrători de tradiţii, prea puţin cunoscuţi sau chiar complet uitaţi – să nu mai existe mîine."*

Cum v-aţi documentat pentru acest proiect fotografic?

Aş spune că au fost două surse principale: propriile „investigaţii", rezultate din călătorii anterioare, şi oameni care au aflat despre proiectul meu şi şi-au arătat disponibilitatea de a mă informa despre „personaje" pe care le cunoşteau ei.

Care au fost etapele în realizarea fotografiilor? Ce aţi urmărit?

Etapele s-au suprapus; identificarea personajelor şi a povestirii pe care fotografia o poate „simboliza", fotografierea şi filmarea poveştii fiecăruia în parte, organizarea traseelor pe care trebuia să le urmăresc, varietatea subiectelor.

Nu faceţi fotografie documentară propriu-zisă. Imaginile au o mizanscenă, o poveste. Care e rostul fotografiei?

Într-adevăr, nu fac fotografie documentară şi, de multe ori, organizez „platoul" înainte de a fotografia. Asta nu înseamnă că falsific realitatea. De fapt, prin compoziţie, încerc să pun cît mai bine în evidenţă elementele pe care le găsesc la faţa locului. Dar această mizanscenă este foarte rar folosită în ultimul meu proiect *(ROST)*. De data aceasta, am fotografiat mult „din mişcare", pentru a surprinde un moment anume, fără să-l pregătesc, fără să-l studiez în prealabil. Şi pentru mine a fost o abordare puţin folosită în albumele precedente.

Cartea e populată de tot felul de meseriaşi – dogari, clopari, boştinari, curelari etc. Sînt meserii pe care le-am crezut pierdute. Mai există astfel de oameni? Cum i-aţi găsit?

Sigur că există, şi spun „sigur", pentru că, spre surprinderea mea, oricît de rari mai sînt aceşti „păstrători de rost", oricît de vîrstnici sînt, mulţi dintre cei puţini rămaşi mai sînt activi, fie şi numai de dragul pasiunii. Majoritatea nu mai au comenzi, dar se încăpăţînează să-şi continue pasiunea, indiferent de aspectele pecuniare.

Se transmit mai departe aceste meşteşuguri?

După aceşti doi ani de căutări, pot spune că personajele „mele" din album reprezintă ultima generaţie de meseriaşi; ultima, pentru că nu au cui să transmită, nu au pe cine învăţa. Am întîlnit tineri care ar fi fost, poate, interesaţi să înveţe o asemenea meserie, din curiozitate, dar nici unul nu e dispus să trăiască din asta.

A fost greu să pătrundeţi în casele acestor oameni, să-i fotografiaţi în gospodăriile şi atelierele lor?

Imaginile din mediul rural românesc sînt foarte adesea dezolante: se văd peste tot sărăcia, mizeria, înapoierea. Nu şi în fotografiile dvs. Cum aţi găsit aceste locuri minunate?

Cred ca este o problemă de perspectivă şi de abordare fotografică. Sărăcia fiind la tot pasul, nici nu am căutat s-o „ascund". Sărăcia, din punct de vedere estetic, îmi place, pentru că are un anumit gen de complexitate şi este foarte ofertantă pentru imagine. N-am încercat s-o extrapolez, dar dacă priviţi cu atenţie imaginile din album, ea este prezentă, fie şi numai dacă o „folosesc" cu un anumit grad de discreţie, dar cu tot respectul.

Sărăcia, din punct de vedere estetic, îmi place, pentru că are un anumit gen de complexitate şi este foarte ofertantă pentru imagine.

Aş spune că mult mai greu a fost să le explic de ce îi rog să se lase deranjaţi pentru cîteva ore bune (cîteodată, dura şi o zi întreagă). Nu mă credeau că vreau să fac un album cu fotografii de artă, credeau că vin trimis de vreun ziar sau de o televiziune, căci eram înarmat cu aparate foto, cu videocamere, cu stative, lumini, reportofon etc. Pînă la urmă, important este că am reuşit să fim primiţi cam peste tot unde am bătut la uşă. Nu am avut mereu rezultate bune, dar asta este deja greşeala mea. Mi-ar plăcea ca, în timp, să revin la acele adrese.

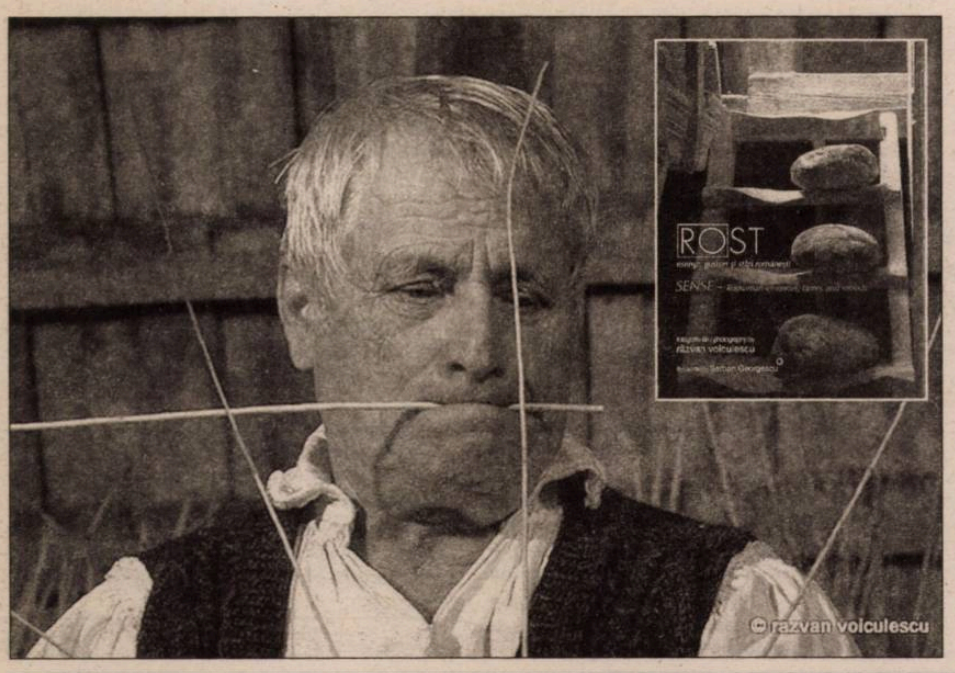

Cum aţi ales locurile pentru acest album?

Cel mai simplu răspuns ar fi: după varietatea meşteşugurilor şi povestea personajelor. La asta adaug bunăvoinţa şi „dragul" cu care am fost primiţi. „Personajele" nu au fost alese numai pentru faptul că practicau o meserie anume; am avut personaje pe care le-am ales din simplul motiv că pentru mine reprezentau un model de ţăran român, prin conduită, respect faţă de tradiţii, implicarea în viaţa satului, din punct de vedere spiritual. Nu am ţinut cont de origine, naţionalităţi etc. În albumul meu se regăsesc români, evrei, saşi, unguri, fărşeroţi, cehi, polonezi, ucraineni.

ROST – Esenţe, gusturi şi stări româneşti *e un album de fotografie care conţine şi un film documentar pe DVD, realizat de Şerban Georgescu. Ce spune filmul şi ce spun fotografiile?*

Aş spune că ele se completează. Fotografiile şi textul (semnat de Silvia Dogaru) sînt liantul care „ţine" proiectul într-un tot unitar. Filmul completează ceea ce imaginea statică nu poate reda, şi anume cîntul, vocea şi dinamica. În plus, Şerban Georgescu creează filme (de scurtmetraj) de sine stătătoare, sînt mult peste ceea ce s-ar numi reportaje filmate. Filmul lui este o mixtură de documentar şi artistic. Suficient de scurt ca să te ţină „prins", suficient de amplu ca să nu piardă forţa detaliului. Filmele care au însoţit aproape în permanenţă proiectele mele formează toate trei un fel de pachet (fotografie, film, text), pe care-l îl văd ca fiind un proiect complet.

Răzvan Voiculescu *este fotograf. Cea mai recentă carte a sa este* ROST – Esenţe, gusturi şi stări româneşti *(Editura Q-T-raz, 2013).*

a consemnat Matei MARTIN

craii de burta veche

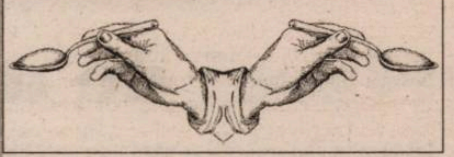

Mere pané sudiste

„«Dumnezeule, unde mi-e capul? Nu vreţi să gustaţi ceva? Am rugat-o pe Nora să rămînă cîteva ore în plus. Face cele mai bune mere pané pe care le-aţi mîncat vreodată... pudrate cu scorţişoară.» «Nu, nu e nevoie», spune sergentul Palmer. «Vai, dar nu e nici un deranj!» zice Ada. «Nova! Nova!» A aşteptat în tăcere ca Nova să binevoiască să apară, tîrîindu-şi picioarele, mînjită toată cu unt. «Nova, prepară, te rog, nişte mere pané, pentru sergentul Palmer.» «Mere pané?» zice Nova mijindu-şi ochii. «Ei bine, da» răspunde Ada, privind jenată spre sergent. «Fiica dvs. îi face ochi dulci unui monstru şi dvs. vreţi să fac mere pané?!» «Sincer, chiar nu mi-e foame», spune sergentul, stingherit. «Nu, nu, nu», protestează Ada, «avem întotdeauna ceva bun pentru oaspeţii noştri. Mai ales pentru bărbaţii în uniformă.»"

Protagonistele scenei din *Final Heat* (1992) – romanul *southern gothic* al lui Philip Lee Williams – sînt Nova, o servitoare astuţioasă, şi Ada, soţia colonelului sudist Crawford şi mama lui Truly, o fiică răzgîiată, care îşi face de cap cu un tînăr mecanic auto.

Preparaţi un aluat din 250 gr de făină cernută, trei gălbenuşuri de ou, o priză de sare, 250 ml de bere, trei linguri de zahăr pudră şi 30 ml de ulei (sau unt topit). Lăsaţi aluatul să se odihnească o oră. Bateţi cele trei albuşuri rămase şi încorporaţi-le cu grijă în aluat, folosind o lingură de lemn.

Alegeţi două mere renet, decojiţi-le, scoateţi cotoarele şi tăiaţi-le în rondele de 5 mm grosime. Frecaţi feliile de măr cu o jumătate de lămîie, ca să nu se înnegrească, şi maceraţi-le o jumătate de oră în 50 ml de Calvados. Scurgeţi-le bine, treceţi-le prin aluat şi prăjiţi-le cîte două minute şi jumătate pe fiecare parte, într-un litru de ulei încins la 180 de grade Celsius. Scoateţi-le cu o spumieră, puneţi-le pe un şervet absorbant şi pudraţi-le cu zahăr şi scorţişoară.

Amicul Dejun

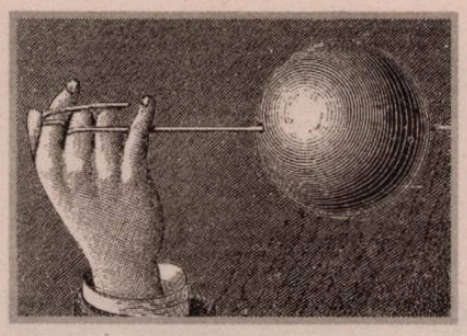

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

În căutarea științei politice autentice

● **Pierre Manent, *Știința politică autentică. Un dialog cu Bénédicte Delorme-Montini*, traducere și prefață de Cristian Preda, Editura Baroque Books & Arts, 2013.**

Pierre Manent este unul dintre cei mai subtili gînditori politici occidentali. Director al Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, autor al unor cărți de referință despre gîndirea politică modernă *(Istoria intelectuală a liberalismului, Metamorfozele cetății, O filozofie politică pentru cetățean)*, cofondator al prestigioasei reviste *Commentaire*, Manent este un gînditor discret. În ciuda impactului puternic pe care l-au avut cărțile sale, cel puțin în spațiul academic, Manent nu a avut și nu a pretins niciodată aura de intelectual public. O carte recentă reconstituie parcursul său și descriptează edificiul său filozofic. În *Știința politică autentică* (un dialog cu Bénédicte Delorme-Montini), profesorul își explică cîteva dintre conceptele-cheie și indică modul în care și-a articulat discursul. Extraordinar în acest dialog e modul în care îl descrie pe maestrul său Raymond Aron (căruia i-a fost asistent); sau poveștile despre colegii săi de idei, printre alții, cu Jean-Claude Casanova, Alain Besançon, Marc Fumaroli. În ciuda influențelor reciproce și dincolo de disputele amicale care i-au întărit viziunea, Manent a fost un solitar.

Ceea ce reiese cu claritate din această carte autobiografică e că Manent e un inițiat care nu e sau, mai precis, nu vrea să fie și un savant. E un cercetător curios și energic, dispus să-și recunoască propriile prejudecăți, deschis dialogului și, mai presus de toate, liber de constrîngeri metodologice. După cum însuși recunoaște chiar în debutul cărții, este lipsit de imaginație și preocupat doar de a înțelege ce se petrece. În acest sens, e un interpret al trecutului. Scopul demersului său intelectual este să facă inteligibile formele de manifestare ale politicii. Pentru el, înspăimîntătoarea dezlănțuire pasională a totalitarismelor e legată, într-o măsură esențială, de incapacitatea oamenilor din secolul XX de a gîndi ceea ce făceau. „E ceva inedit. Cred că niciodată în istoria occidentală nu a mai existat atîta incapacitate de a gîndi ceea ce făceam, cum s-a întîmplat în secolul XX. Acesta e factorul major din spatele tulburărilor secolului trecut, dar și un stimulent pentru a încerca să regăsim bazele unei științe politice sau ale unei filozofii politice."

Cu adevărat revelator e modul în care Pierre Manent își explică viziunea asupra liberalismului, în opoziție cu totalitarismul. „În fond, cu excepția lui Aron, care a vîslit singur împotriva curentului, o critică riguroasă și coerentă a comunismului era greu de găsit în Franța. Mulți francezi erau ostili comunismului, dar critica acestui sistem era foarte incoerentă și dispersată. Exista, de pildă, o critică formulată de economiștii de dreapta care reproșau comunismului că este ineficient din punct de vedere economic, ca și cum economia ar fi fost inima regimului comunist. Exista și critica făcută dintr-un punct de vedere catolic, care reproșa comunismului că e ateu. Exista o critică a comunismului ca „birocrație", mai interesantă decît altele, și care și-a găsit expresia cea mai bună în cadrul grupului *Socialisme ou barbarie*. Pe ansamblu, însă, nu exista un limbaj, nu existau termeni comuni, cu ajutorul cărora să fie analizat regimul sovietic sau, la modul mai general, totalitarismul. Ceea ce s-a petrecut atunci – sfîrșitul anilor '60, începutul anilor '70 – mi se pare că e o conștientizare tot mai amplă, care a reunit toată generația noastră, a faptului că exista în comunism și, la modul general, în totalitarism, un fenomen politic extrem de semnificativ a cărui radicalitate trebuia măsurată. O conștientizare a faptului că, în comunism, în totalitarism, puteau fi identificate unele dintre problemele fundamentale ale modernității politice, ca să folosim o expresie curentă." (...) „Totalitarismul nu e nici de dreapta, nici de stînga, ci e, îndrăznesc să spun, altfel; el pune o problemă de o radicalitate complet străină de diferența dintre dreapta și stînga într-un regim democratic, astfel încît într-adevăr chestiunea totalitară, cea a raportului dintre democrație și totalitarism, suspenda divergențele pe care le-am fi putut avea, sau pe care le aveam, în legătură cu celelalte subiecte."

Totalitarismul nu e nici de dreapta, nici de stînga.

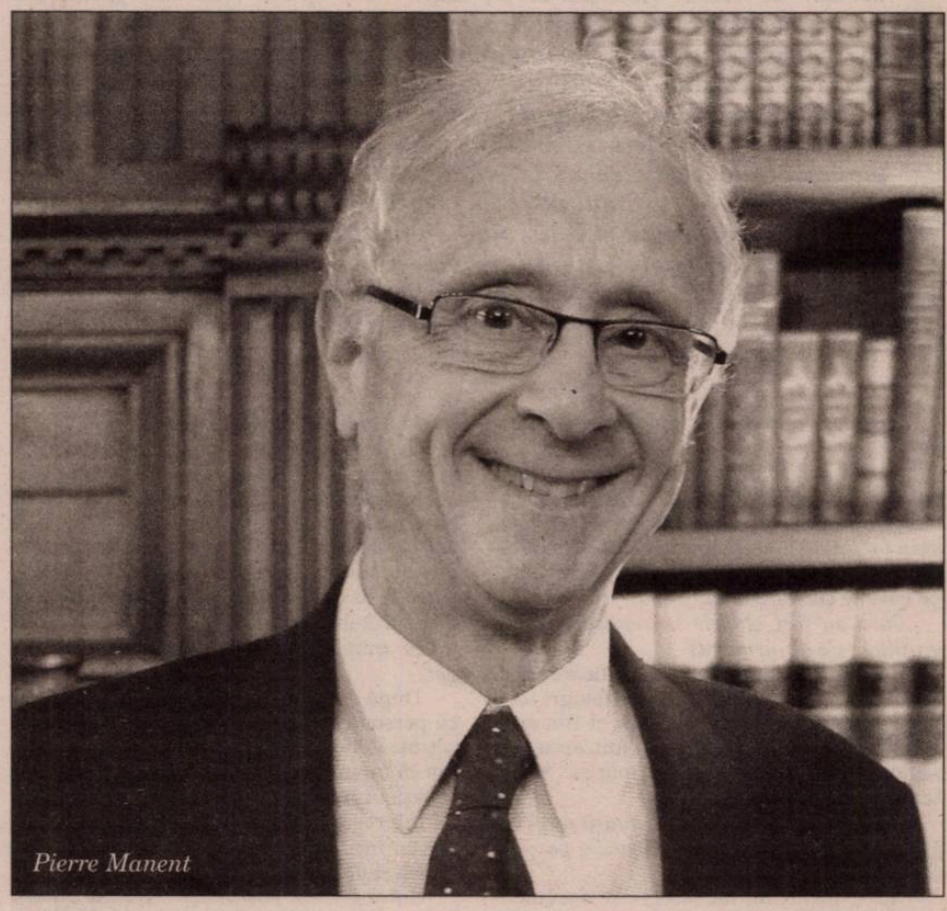

Pierre Manent

Nu în ultimul rînd, forma sub care se materializează această reflecție reprezintă una dintre virtuțile cărții. E un dialog-eseu, e literatură mare.

Emanuela IGNĂȚOIU-SORA

efectul de ecou

Treizeci de ani și trei lecții

Mă uit la fotografia de pe ediția aniversară a *Jurnalului de la Păltiniș* și nu înțeleg de ce mă simt teribil de emoționată. Apoi îmi amintesc de ziua cînd am descoperit cartea în biblioteca unui doctorand la filozofie. Eram în Franța, la Lyon, făceam trei masterate în același timp și nu prea știam ce să fac cu viața mea. Am început să citesc cartea în tramvai, în drum spre cursuri. Dacă înainte mă uitam bine în jur, înfometată de Franța la care visasem de mică, acum cu greu mai ieșeam din carte. Intram cu regret la cursuri și mi s-a întîmplat ca de vreo două ori să cobor la stația greșită. Tot atunci am avut cele mai colorate și mai neașteptate vise (poate și pentru că, în aceeași perioadă, descoperisem cărțile lui Mircea Cărtărescu). Printre perdele de orez și dealuri de sticlă, îi regăseam vorbind pe Constantin Noica, Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu. Scenariul era mai mereu același: eu mă apropiam, îi vedeam mișcîndu-și buzele, auzeam frînturi de conversație pe care nu le înțelegeam, dar care mă făceau nemaipomenit de fericită.

Abia cînd am început doctoratul mi-am dat seama că fericirea pe care mi-o adusese acest *Jurnal* era legată de fascinația mea pentru cultură. Proveneam dintr-o lume în care cărțile nu prea își aveau loc: bunicii mei măsurau timpul după culesul prunelor și strîngerea fînului, părinții mei mă încurajaseră să citesc ca să obțin note bune la școală, iar profesorii se mulțumiseră să își predea materiile. *Romanul adolescentului miop* mă făcuse să intuiesc că există o lume diferită de cea în care trăiam, dar fiind așa îndepărtată în timp, părea ireală. Și iată cîțiva oameni care trăiau în cultură și cu care împărțeam același spațiu și același timp. Nu mai era vorba, așadar, doar de personaje și de autori din trecut, ci de oameni pe care i-aș fi putut întîlni în librării, pe care îi puteam auzi acordînd interviuri sau făcînd emisiuni. Dintr-odată, am simțit că aș putea să am și eu acces la *cultură*. Aceasta era, pentru mine, prima lecție a *Jurnalului de la Păltiniș*.

Romanul adolescentului miop *mă făcuse să intuiesc că există o lume diferită.*

Tot datorită acestei cărți, am învățat să caut autostrăzile culturale, clasicii, înainte de a urma orice potecuță sau drumeag lăturalnic, să caut să am fundamente solide în domeniul în care mă pregăteam, să fiu disciplinată și să aspir la performanță, înțeleasă nu ca un proiect steril, robotizat, ci ca alegere de viață, ca o căutare mereu lărgită și îmbogățită. Aceasta era a doua lecție pe care mi-o însușeam.

Cînd am început să citesc *Jurnalul de la Păltiniș*, nu știam mai nimic despre perioada în care a fost scris, despre comunism, despre ecourile din epocă sau de după Revoluție. Datorită contextului în care m-am întîlnit cu această carte, a fost ca și cum aș fi fost primul ei cititor și, poate de aceea, *Jurnalul* va rămîne pentru mine o carte care spune o poveste universal valabilă: întîlnirea dintre discipol și maestru și aventura paideică a amîndurora. Și cît de seducător e acest urcuș, în care „nu știi întotdeauna cine dă și cine primește", această livrare către celălalt, nu dintru servitute prostească, ci dintr-o disponibilitate pentru emancipare, pentru edificare, și care, în mod paradoxal, duce tot către sine. Și, poate de aceea, *Jurnalul de la Păltiniș* este, pentru mine, una dintre cele mai frumoase rostiri ale întîlnirii cu celălalt și poate de aceea îmi place să cred că îl aud mereu pe Constantin Noica citînd din *Upanișade:* „Vino, șezi lîngă mine și taci!"

***Emanuela Ignățoiu-Sora** a obținut doctoratul în Drept la European University Institute din Florența. A publicat* Egalitate și nondiscriminare în jurisprudența Curții Europene de Justiție, *la Editura Beck. Este cercetătoare la Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale.*

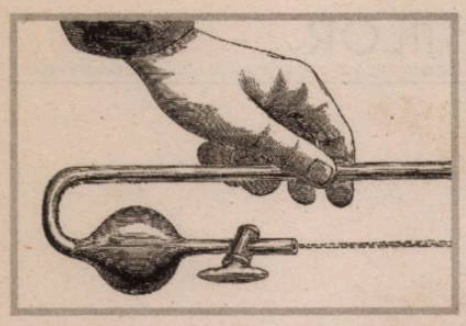

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cercurile imaginației

● *Cel mai frumos roman din lume*, adaptare după *Ventrilocul* de Larry Tremblay; regia: Alexandra Penciuc; cu: Nicoleta Lefter, Ionuț Grama. Teatrul Unteatru, București.

Dintr-o cutie se aude, răgușită și alintată, o voce. Înăbușită ca o bucată de carne. O fetiță-monstru iese din cutie. Are alura fantomatică a lui Wednesday Addams, este o bizarerie de personaj gotic, o adolescentă cu inteligență peste medie, dar instabilă emoțional, cu tendințe autodistructive și disfuncții de comunicare, în ciuda volubilității sale. La 16 ani, Gaby prezintă simptomele unei maturizări dureroase. Îi torturează pe cei din jur și pe sine, din nevoia de a se înțelege și din incapacitatea de a o face. Pentru a-și explica ce se întîmplă cu ea, se refugiază în imaginar, o formă de introspecție și de reprezentare a realității, dar și de autism social, ceea ce o face susceptibilă de sindromul Asperger (copii cu dezvoltare intelectuală normală sau peste medie, dar incapabili să stabilească relații sociale). Chinurile maturizării și fractura de comunicare dintre adolescentă și adulți, urmate de retragerea în sine se traduc în text prin multiple cercuri de realitate și ficțiune, dispuse ca păpușile rusești (Matrioșka).

Ficționalizarea realității îi conferă piesei lui Larry Tremblay o anume afinitate cu alte texte cu aceeași temă, precum *De ce fierbe copilul în mămăligă*, romanul Aglajei Veterany, în care copila supradimensiona realul pînă la fantastic, creează drame imaginare pentru a găsi o rațiune celor reale. Unele basme sînt povești de groază, de la *Hänsel și Gretel* sau *Fetița cu chibrituri* la multe dintre poveștile populare românești (regizorul Alexandru Dabija a făcut vizibil acest nucleu *horror* în seria sa de spectacole cu povești românești, de exemplu, în *Capra cu trei iezi*).

În *Ventrilocul*, literatura este un mijloc de înțelegere a lumii. De ziua ei, cînd împlinește 16 ani, Gaby primește ceea ce își dorește cel mai mult: un stilou Parker cu peniță de aur cu care va scrie „cel mai frumos roman din lume“, o lucrare care, odată terminată, va fi propovăduită ca pe vremea apostolilor, din sat în sat, pentru a minuna și liniști mulțimile, dar care va aduce și moartea cititorului-autor uzurpator, căci romanul îi este furat de fratele pe care îl adoră, Aurelian. Aici, textul provoacă dezbaterea sindromului autorului absorbit de propria operă, a blocajului scriitorului – cu opera furată, Gaby nu mai poate scrie nimic –, dar aceasta este doar una dintre rame. Tema este conținută de alta, a iluziei și a prăbușirii în iluzie, și aceasta fiind subsumată alteia, maturizarea ca proces psihologic dureros. Din realitățile ficționalizate ale lui Gaby răzbate o traumă, posibil sexuală, posibil perversă (un incest), dar cum între adevăr și imaginar linia de demarcație pare aproape invizibilă, este greu de spus dacă acest abuz există sau este o invenție, necesară dramatizării propriei vieți ca parte din procesul de autocunoaștere. Adolescenta locuiește într-un imaginar traumatizant, în care se întîmplă nu doar miracolul unei creații perfecte (cel mai frumos roman din lume), ci și dramele generate de conceperea acestei perfecțiuni.

În textul original, un ventriloc construiește poveștile cu ajutorul unei păpuși pe care vrea să o umanizeze. Păpușa Gaby îl întîlnește pe doctorul Limenstone, a cărui metodă torturantă de psihologizare este – și ea – o metaforă pentru procesul de maturizare care anihilează personalitatea adolescentului pentru a-l obliga să adere la convențiile sociale. În spectacolul Alexandrei Penciuc, povestea este scoasă din această ramă – prima din multele „păpuși rusești“ –, Gaby nu mai e o păpușă, ci o fetiță reală, iar doctorul

Un paravan ascunde și dezvăluie secrete reale și imaginare.

Limenstone este, posibil, creația mentalului ei, căreia îi devine victimă. Titlul a fost schimbat după renunțarea la personajul-ramă (ventrilocul), iar noua formulă trimite la alte două chei de citire: relația între creație și creator și puterea fascinantă a imaginației. Romanul „scris“ de Gaby în lumea ei imaginară o avariază fizic și psihic, se extrage din corpul și din mintea ei, astfel că furtul lui de către fratele (imaginar și el?) său este resimțit ca un viol. De aici, confuzia abuzului (sexual sau furt intelectual?) și incertitudinea morții traumatizante, dar și a existenței lui Aurelian. Gaby ascunde drame, dar care sînt acestea și dacă sînt ele adevărate sau creațiile luxuriante ale unei minți febrile – acestea sînt provocările textului lui Trembley.

Spectacolul este construit într-un spațiu claustrofob, un loc mic, saturat de obiecte grele, multifuncționale, care aglomerează intenționat scena (scenografia Tudor Prodan) ca o reprezentare a psihicului chinuit al fetiței. Cutia din care iese Gaby – cocon sigur, dar sufocant al copilăriei – se transformă în fotoliul din care doctorul Limenstone aplică perfida sa metodă terapeutică (metaforă scenografică a aceluiași proces chinuitor de maturizare). Un paravan ascunde și dezvăluie secrete reale și imaginare. Diferite instalații complică imaginarul lui Gaby, pe fiecare palier de criptare și decriptare a fanteziei.

Creat pentru două personaje, textul oferă mai multe identități. Doctorul și adolescenta joacă celelalte personaje – părinții, prietenii, fratele, colegele de școală –, toate monstruoase, alcătuind un univers uman grotesc, perceput de către Gaby ca alienat.

Cu un text cu multiple chei de citire și straturi realist-ficționalizate, spectacolul necesită actori cameleonici. Nicoleta Lefter funcționează perfect într-un rol de fetiță rea, ca o păpușă stricată, ale cărei angoase îi induc un delir și care suferă o depersonalizare traumatizantă. Lefter creează, de altfel, excelente personaje *noir* și grotești, folosindu-se cu abilitate de chipul său care poate fi angelic și demonic, în egală măsură, și de flexibilitatea corpului, care redă spasmodic traumele psihice. Ionuț Grama îl înscrie pe doctorul Limenstone în seria medicilor malefici, personaj tulburat mental, el însuși susceptibil de alienare, a cărui febrilitate îl aseamănă cu criminalii. Celelalte roluri care alcătuiesc universul real/fantastic al lui Gaby sînt interpretate tot de Lefter și Grama, cu treceri rapide dintr-un personaj în altul, fără avertisment. Se jonglează cu dexteritate cu personaje și stări, și asta se datorează, în parte, mîinii sigure cu care tînăra regizoare Alexandra Penciuc orchestrează această introspecție poetică în mentalul angoasat al adolescentului, într-un spectacol care vorbește despre forța, inclusiv malefică, a imaginației.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

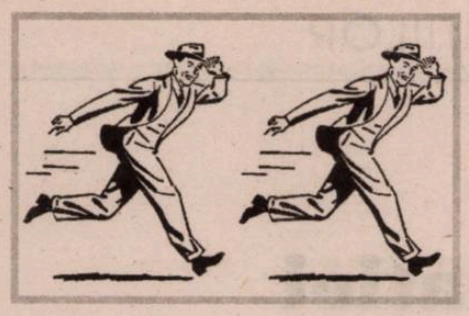

Andrei GORZO

dilematograf

Arta privirii

● **Victor Ieronim Stoichiță, *Efectul Sherlock Holmes: Trei intrigi cinematografice*, traducere din franceză de Mona Antohi, Humanitas, 2013.**

În *Efectul Sherlock Holmes: Trei intrigi cinematografice,* istoricul de artă Victor Ieronim Stoichiță propune două studii pe filme de Hitchcock *(Fereastra din spate* și *Femeia dispărută)* și unul pe un film de Antonioni *(Blow-Up)* – doar vreo 120 de pagini în total, însă deschizătoare de ochi atît pentru privitorii proaspăt ajunși la aceste filme, cît și pentru specialiștii care le cunosc intim (cu tot cu literatura critică despre ele). În deschiderea eseului despre *Rear Window* (1954), Stoichiță admite că „ne putem întreba dacă o nouă lectură este oportună și posibilă" în cazul unui asemenea film, „comentat atît de frecvent de specialiști": analiza pe care Stoichiță o declară categoric „cea mai bună și completă" de pînă acum este aceea a lui Steven Sharff din cartea *The Art of Looking in Hitchcock's Rear Window* (1997), pe care eu încă n-am citit-o, preferatele mele fiind analiza naratologică a lui David Bordwell (menționată și de Stoichiță) din *Narration in the Fiction Film* (1985), studiul din 1988 (din volumul *Acting in the Cinema)* al lui James Naremore despre diversele tradiții de actorie pe care le combină *Rear Window,* și definitiva citire dată filmului, de către Robert Stam și Roberta Pearson (în 1982), ca alegorie a cinefiliei și critică a voyeurismului ei inerent. Abilitatea lui Stoichiță de a spune lucruri noi provine din faptul că – ignorînd declarațiile lui Hitch cum că nu l-ar interesa decît cinema-ul „pur", dar respectîndu-i larga cultură vizuală (în special în domeniul picturii) – el abordează arta cinematografică hitchcockiană ca „parte integrantă a istoriei artei, chiar a artei privirii". Apartamentele-cutiuțe pe care le spionează, de la fereastra sa, eroul hitchcockian – totodată fotograf, detectiv și voyeur cu piciorul rupt, dar cu „privire erectilă" (prelungită de un teleobiectiv și de un binoclu) – îi evocă istoricului de artă o serie de „dispozitive voyeuriste" mergînd de la cutiile perspectivice olandeze din secolul al XVII-lea pînă la instalația *Étant donnés,* realizată de Marcel Duchamp între 1946 și 1966. În arta „cenzurilor optice" practicate de Hitchcock, istoricul regăsește vechi soluții la „una dintre dilemele picturii occidentale, confruntată și ea, de multă vreme, cu dialectica dintre pulsiunea vizuală și bunacuviință". Și chiar dacă influența ilustrațiilor create de Sidney Paget pentru foiletoanele cu Sherlock Holmes nu reiese atît de clar cum o vede Stoichiță, evidența dialogului purtat de Hitchcock cu Edward Hopper (amîndoi atenți la „tăieturile spațiale și ancadramentele întîmplătoare care operează în locuri obișnuite", la potențialul narativ al întrezăririi și la condiția de „singurătăți împărtășite" a vieților trăite într-o metropolă) este incontestabilă ((tablourile, gravurile ș.a.m.d. discutate de Stoichiță sînt reproduse în carte, laolaltă cu multe cadre din filme, pe care criticul le înzestrează drăgăstos cu titluri de tablouri). Magritte e o sursă de ecouri vizuale invocată în mod repetat (și pe bună dreptate), atît în acest prim eseu, cît și în acela despre *The Lady Vanishes* (1938) – o comedie-*mystery* al cărei amiabil parohialism britanic e condimentat cu elemente ale unei iconografii de sorginte suprarealistă („dulapuri cu fund dublu, văluri de magician sau bandaje de chirurg"). Pornind de la apropierea numelui Froy (aparținînd doamnei care dispare misterios în timpul unei călătorii cu trenul) de numele Freud, hermeneutul se dedă aici unui amuzant joc psihanalitico-rebusistic. Alte conexiuni pe care le face sînt, însă, prea generale: un cadru cu ieșirea unui tren dintr-o gară îl duce cu gîndul la Lumière, iar rolul jucat în intrigă de un iluzionist îl trimite la Méliès (e drept că și la un personaj al lui Thomas Mann din nuvela *Mario și magicianul,* ceea ce e mai stimulator); și dacă defilarea picturalelor peisaje alpine la fereastra trenului constituie „o *mise en abyme* a raportului dintre imaginea fixă și imaginea mobilă", iar „figura însăși a mecanismului trenului" constituie o *„mise en abyme* a dispozitivului cinematografic", oare exact aceleași lucruri nu pot fi spuse și despre multe alte filme cu trenuri?

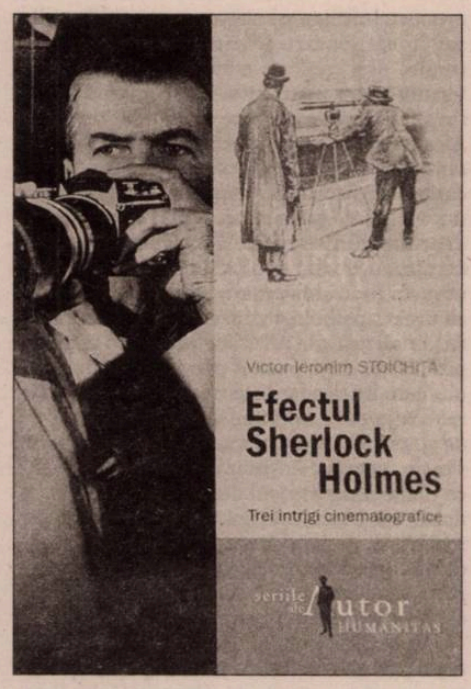

Despre legătura dintre Hitchcock și Antonioni, Stoichiță observă că nu a fost aprofundată îndeajuns (ceea ce se prea poate, deși ea a fost făcută, în termeni mai mult sau puțin precișI, de critici ca Raymond Durgnat, Gilberto Perez sau J. Hoberman, iar atracția modernistului popular Hitch către modernismul înalt al lui Antonioni e documentată de către Dan Auiler în *Hitchcock's Secret Notebooks).* Cert este că, în *Blow-Up* (1966), Antonioni explorează mai pe față decît Hitchcock, dar tot într-un format narativ de *mystery* polițist, teme fundamentale în istoria reflecției despre imagine – vanitatea pretenției de înțelegere a realului prin reprezentarea sa, „nimicul" ascuns în „adîncurile" imaginii (a căror sondare, dusă pînă la ultimele consecințe, nu produce decît explozia suportului referențial într-o „pulbere fină") și, de-aici, „dialogul fotografiei cu pictura abstractă" –, iar țesătura de asocieri fertile în care Stoichiță învelește aceste teme este de o bogăție și de o eleganță pe măsură.

Maria BALABAȘ

audio și n-am cuvinte

Enescu în manuscris

● **Sherban Lupu, *Unknown Enescu Necunoscut*, 2xCD-carte, Editura Casa Radio, 2011.**

19 piese găsite în arhive, păstrate de Enescu, dar niciodată incluse în lista oficială a creațiilor sale, exerciții de scriitură componistică sau dorința de a memora o prea trecătoare emoție. Pe parcursul a cîtorva zeci de ani, violonistul Șerban Lupu a căutat să descifreze personalitatea lui George Enescu din gesturi pe care doar cele mai uitate manuscrise le păstrează. Piesele cuprinse pe dublul album *Unknown* Enescu *Necunoscut* acoperă aproape 60 de ani, întreaga perioadă creatoare a muzicianului. De la „Legenda pentru vioară și pian", compusă la 10 ani, la „Aubade" în care e inserat Imnul regal al României, la piese ca „Airs dans le genre Roumain" care pregătesc lucrări mature precum „Sonata a III-a în caracter popular românesc". „Adeseori a trebuit să citesc cu lupa, deoarece, trebuie să recunosc, scriitura lui Enescu se dovedește dificilă, contorsionată chiar, pentru a nu spune plină de mîzgăleli..." spune Șerban Lupu; tot el vorbește despre acel Enescu pe care l-ar vrea „accesibil și drag tinerilor violoniști, care vor descoperi cu încîntare aceste piese de mare melodicitate, amuzante sau de sorginte folclorică."

Ascult, la rîndu-mi, aceste două CD-uri. Cum în societatea contemporană a fost anihilat criteriul „cel mai potrivit timp" pentru a asculta o anume muzică, iau albumele cu mine în mașină, le convertesc în formate digitale și le ascult la căști mergînd cu bicicleta, le aduc în casă și le ascult dimineața și seara (uneori renunț datorită unei foarte tîrzii și zgomotoase lucrări publice), oricînd. Observ că-mi este greu să mă concentrez la sonoritatea viorii, surprind greu nuanțele de interpretare și, mai mult, trebuie să caut îndelung starea sufletească care să se împace firesc cu această muzică. Nu sînt nici cel dintîi ascultător de muzică, dar nici cel din urmă, m-am obișnuit pe parcursul timpului să particularizez fiecare experiență muzicală și deseori mă-ntreb care este, în cele din urmă, felul cel mai natural de a trăi acest act artistic. Și-atunci, pentru ce fel de societate este făcut acest album? Unul dintre răspunsuri vine de la compozitorul Theodor Grigoriu, citat de Șerban Lupu, care spune că: „Enescu a scris pentru o lume care poate nu o să existe niciodată, o lume mai bună, imaginară."

Îmi plac mult momentele de violonistică solo, acele abia îngînate gesturi ale arcușului pe coarde, accentuările camerale de influență franceză sau germană care-l descoperă pe Enescu în diferite etape ale devenirii sale stilistice, suflul artistic care înconjoară fiecare lucrare. Noi avem la îndemînă, datorită acestor două CD-uri editate de Casa Radio, aproape 100 de minute de muzică, dar ele rezumă cercetarea, căutarea personală, o determinare artistică dincolo de orice încurajare sau aparentă deziluzie, a unui artist care, astfel, și-a definit propriul limbaj muzical violonistic și menirea socială.

Muzica va fi mereu expresia adîncă și onestă a mișcărilor lăuntrice. *Unknown* Enescu *Necunoscut* este una dintre acele prea puține apariții din viața culturală românească care invită la cunoașterea personajului genial, George Enescu, dincolo de stereotipii și gesturi festivizante. Șerban Lupu, împreună cu colegii săi muzicieni, scriu o istorie care a așteptat mult să apară. Pe acest Enescu, al lui, al lor, îl regăsesc aproape de gîndurile mele, de ceea ce mi-aș dori să fie, în cele din urmă, amprenta timpului în care trăiesc.

***Maria Balabaș** face parte din proiectul muzical „Avant'n'Gard".*

ce mai spune

Toma PEIU

Promisiuni și capcane

O Lume Nouă e un film independent pe care l-am scris, și care este regizat de Luiza Pîrvu, partenera mea din viața personală și profesională. Acțiunea filmului se petrece în ianuarie 1908, în Pennsylvania, și e inspirată de biografiile primelor generații de emigranți români în Statele Unite (printre care și cele ale strămoșilor mei). La 20 de ani, Anna Ciotloș (Olimpia Melinte) călătorește însărcinată, dintr-un sat din Transilvania natală, pînă în SUA, în vestul statului Pennsylvania, pentru a-și întîlni soțul, pe Pavel. La destinație o așteaptă vărul acestuia, Petru (Florin Penișoară), cizmarul din satul lor. Măcinat de conflictul dintre propriile sentimente și datoria morală, Petru amînă să-i transmită o veste care îi va schimba viața pentru totdeauna.

Ne-am dorit să surprindem mai multe lucruri cu filmul ăsta. Printre altele, faptul că orice lume nouă nu înseamnă doar promisiuni și speranță, ci și capcane. E un film despre dragoste, solidaritate și maturizare.

După mai bine de un an de documentare, am filmat acest scurtmetraj în luna noiembrie, cu sprijinul a peste 150 de persoane. Am reușit să adunăm jumătate din bugetul filmului în cadrul unei campanii de *crowdfunding,* care a atras nu doar susținerea directă a 91 de donatori, ci și notorietate și contribuții directe, care ne-au asigurat cealaltă jumătate de buget necesară. A fost impresionant pentru noi, și aproape că îmi vine să spun o excepție incredibilă de la felul cum merg lucrurile în România, faptul că această poveste a reușit să atragă sprijinul unui număr atît de mare de cunoscuți și necunoscuți.

E al șaselea scurtmetraj din colaborarea noastră de patru ani, primul titlu din filmografia casei noastre de producție, Root Films, și ne bucurăm că e vorba tocmai despre acest subiect de epocă inexistent în manualele de istorie și absent din filmul românesc, pînă acum. Istoria nu e – sau nu ar trebui să fie – doar o înșiruire de date calendaristice și statistici, ci și, în primul rînd, arhiva conflictelor noastre interioare și exterioare, a poveștilor noastre trăite și povestite de multe ori înainte ca nouă să ni se fi întîmplat.

***Toma Peiu** este scenarist.*

a consemnat Matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

„Some italian guy“

– sau unde se distrează tinerii în Cuba –

După multă muzică tradiţională ascultată pe străzi, prin restaurante, locuri de dans, discoteci sau la oameni acasă, mă întrebam cum se distrează „urbanii“. Unde-s hipsterii, rockerii, clubberii, hip-hoperii? Ajunşi pentru cîteva zile în Havana, ne-am apucat să căutăm locurile alternative ale capitalei cubaneze. Cum Internetul este, în ţara lui Che, o pasăre extrem de rară şi nici nu vă imaginaţi cît de lentă (două e-mail-uri deschise şi jumătate din homepage-ul Facebook încărcat într-o oră, la unul dintre cele trei net café-uri din oraş), era exclus să căutăm orice pe Google, aşa că am dat *search* în mod tradiţional şi i-am întrebat pe tinerii cu care intram în vorbă despre locurile unde se distrează ei (cam toate în Vedado) şi de programul din următoarele zile.

Am început dintr-o bodegă micuţă, plină de studenţi – aşa-zis literară, dar cu zero cărţi pe rafturi –, Café Literario del G, pe numele ei pompos. Aici l-am cunoscut pe Jimmy, uimit nevoie mare că nu ştim cine e. S-a prezentat ca un star al muzicii locale şi s-a interesat dacă ar putea veni să cînte în România. După cîteva beri, ne-a mărturisit că nu e, de fapt, atît de celebru, dar că ar merita. Era haios, rîdeam nonstop cu el şi nu-mi dădeam seama cînd vorbeşte serios şi cînd nu. Îi plăcea la nebunie Jimmy Hendrix (de unde şi porecla, şi tunsoarea „sferică“), deşi a ţinut să sublinieze că e cam învechit.

L-am ascultat pe Jimmy şi am mers la un festival pentru tineri, în Havana, unde prietenul nostru ar fi trebuit să cînte. Un fel de Zilele Tineretului, într-un amfiteatru în aer liber, de lîngă campusurile studenţeşti. Pe Jimmy, care zdrăngănea la o chitară, pe o scenă mai mică, l-am prins doar o melodie jumate. Întrebăm cine cîntă pe scena mare. „Cuba Libre, trupa noastră, şi *some italian guy*.“ La Cuba Libre, un fusion pop-dance-reggaton cu influenţe locale – agitaţie mare, toată lumea dansa, ţopăia şi cînta versurile bine ştiute. Ne luăm un mojito la pahar de plastic, stăm mai pe margine, să nu încurcăm mulţimea cu dansul în sînge, curioşi cine-o fi italianul necunoscut, care nu apare nici pe afiş. Pe scenă urcă un tip rotunjor, cu părul vîlvoi, care începe să cînte la chitară. Zucchero?!? Zucchero! Nu se poate ca *some italian guy* să fie Zucchero! Chiar el era, avea, de fapt, un concert mare, peste cîteva zile, la care am citit apoi că au venit 70.000 de oameni; aici era doar aşa, să simtă pulsul tinerilor. L-au ascultat politicoşi, cîţiva, mai puţini, dansau, dar departe de atmosfera nebună de la ai lor Cuba Libre.

Unde-s hipsterii, rockerii, clubberii, hip-hoperii?

De la nişte puşti de-acolo am aflat de un concert hip-hop. A fost de departe cel mai suprarealist eveniment de gen la care am participat. În primul rînd, pentru că se desfăşura într-o curte a unei instituţii şi a fost singurul concert la care am venit vreodată cu băutura de la chioşc în pungă, pentru că înăuntru nu se vindea nimic. Ajunşi devreme, am întrebat ce-i cu scaunele din faţă, aşezate frumos la mese, fix în faţa scenei. „Sînt pentru mamele artiştilor“ – a fost răspunsul care ne-a încuiat. Şi, într-adevăr, mamele au venit şi s-au dovedit cei mai agitaţi şi fideli fani. Cît despre concert, nu pot să vă spun decît că s-au perindat pe scenă un număr impresionant de artişti, de la domnişoare care cîntau RnB sau un pop nedefinit, pînă la băieţi agitaţi care, presupun, nu protestau împotriva regimului, prin rime. Cît despre public şi atmosferă, era o combinaţie între Mamaia '88 cu MTV '94.

La cîteva străzi distanţă, se desfăşura un concert de metal, aşa că am pendulat cu graţie între doamnele de la hip-hop şi rockerii supăraţi din partea cealaltă. Am un singur cuvînt să descriu concertul de metal: delicios. Îmi amintea de rockotecile întunecoase, pline de fum, pe care le frecventam cu religiozitate păgînă în liceu. Iar mixul limbă latină – muzică nervoasă – public prietenos – dans care combină datul din plete cu mişcări unduitoare, era, scuzaţi termenul nepotrivit cu duritatea metalului, de-a dreptul simpatic.

Am ajuns şi la hipsteri. Revoluţia hipsterească avea un loc bine stabilit: Bertolt Brecht, un café-teatru unde se ţin tot felul de evenimente. În seara aceea, am avut parte de un electro cubano care a adunat toată populaţia alternativă a tineretului havanez.

© C. Foarfă

L-am cunoscut şi pe regele hipsterilor. Nu aveai cum să-l ratezi, purta pantaloni mulaţi, bocanci, ceva animal print, ochelari de soare, o blană pe deasupra şi dansa ca un rockstar, cu mîinile în aer şi cu mişcări largi. De fapt, el nu ne-a ratat pe noi. Fiind singurii străini din peisaj, a venit să ne cunoaştem şi să ne spună cum stă treaba cu evenimentele de gen. Foarte haios omul, doar că, muzica fiind prea tare, nu prea ştiu ce-am vorbit, în afară de faptul că iubita lui franţuzoaică era fotograf, făcea un proiect în Cuba şi că intenţiona şi el să se mute la Paris, într-un viitor nu foarte îndepărtat.

Şi, pe post de încheiere, o scurtă observaţie: hipsterii cubanezi nu poartă tricouri cu Che Guevara. N-a ajuns moda pînă acolo.

PUBLICITATE

FP Foreign Policy

LISTA CELOR MAI IMPORTANȚI GÂNDITORI GLOBALI AI ANULUI 2013*

5 DIN CEI 10 SUPRAVEGHETORI ȘI CONTESTATARI AI SUPRAVEGHERII

DIN 24 DECEMBRIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

Vezi cine sunt și: Decidenții • Provocatorii • Ecologiștii • Inovatorii • Avocații • Cronicarii • Vindecătorii • Artiștii • Mogulii

PLUS: Cum trăiesc americanii monitorizați de propriul stat.

KEITH ALEXANDER
PENTRU CĂ A CONCEPUT STATUL SUPRAVEGHETOR.
DIRECTOR, AGENȚIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE; COMANDANT, COMANDAMENTUL CIBERNETIC AL SUA | FORT MEADE, MARYLAND

RON WYDEN
PENTRU CĂ A INSISTAT CĂ LEGEA NU TREBUIE SĂ FIE NICIODATĂ SECRETĂ.
SENATOR | SUA

KEVIN MANDIA
PENTRU CĂ I-A IDENTIFICAT PE AUTORII OFENSIVEI CIBERNETICE A CHINEI.
FONDATOR, DIRECTOR EXECUTIV, MANDIANT | SUA

JESSELYN RADACK
PENTRU CĂ PROMOVEAZĂ DREPTURILE INFORMATORILOR.
DIRECTOARE PENTRU SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI, GOVERNMENT ACCOUNTABILITY PROIECT | SUA

DILMA ROUSSEFF
PENTRU CĂ A ÎNFRUNTAT WASHINGTONUL ȘI SPIONII SĂI.
PREȘEDINTE | BRAZILIA

* în februarie 2014, lista celor 100 de oameni care mișcă România prin idei și fapte

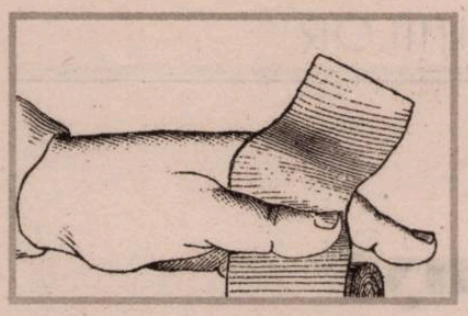

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Piața media în 2014

2014 va fi un an în care business-urile serioase de media vor continua să aibă dificultăți, iar cele neserioase vor zburda. Austeritatea dată de cele 280-300 de milioane de euro, disponibile pe piața vizibilă, va continua să-și pună amprenta asupra brandurilor mari, în timp ce zona gri, finanțată de politic, va fi cuprinsă brusc de o veselie activă. Imprevizibilul de pe acest din urmă segment e, la urma urmei, mai previzibil decît evoluțiile lente din zona mediei comerciale.

■ **Televiziuni comerciale.** Principala necunoscută din 2014 – una foarte importantă, veți vedea de ce – se leagă de traiectoria PRO TV fără Adrian Sârbu. Fondatorul postului și fostul CEO al CME, companiamamă, rămăsese, formal, în fruntea operațiunilor din România, după demisia din poziția de numărul 1 global, dar numirea de la 1 decembrie a unui manager lituanian aici acreditează ideea despărțirii lui Sârbu de companie. Despărțirea vine pe fondul unor dificultăți materiale ale CME, care a pierdut, în România, în 2012, 26 de milioane de euro.

Prima concluzie care se poate trage e că PRO TV, fără Adrian Sârbu, va reduce motoarele în anii următori, pentru a ajusta cheltuielile la banii disponibili pe piața de publicitate. Ar putea fi vorba și de vînzarea unor liabilities (s-a vorbit de Acasă), dar și de producții mai puțin costisitoare decît în 2011-2013. Partea proastă, pentru întreaga piață media, e că PRO TV-ul a fost, de la apariția în 1995, trendsetter-ul ei, deci Antena 1 și Kanal D vor investi, la rîndul lor, mai puțin în calitate.

Desigur, toată lumea se întreabă ce va face Adrian Sârbu pe cont propriu și, cum televiziunea e cea mai rentabilă afacere din media românească (180-190 de milioane din cele 280-300 de milioane care reprezintă totalul cheltuielilor cu publicitatea), e posibil să ne reîntîlnim cu fondatorul PRO, pe acest segment, sub o formă sau alta.

Despre Antena 1 și Kanal D se pot spune mai puține. Dacă cel de-al doilea își va continua evoluția bună din ultimii ani, s-ar putea ca numărul 2, adică Antena 1, să înceapă să fie amenințat la modul serios. Kanal D înseamnă *Suleyman*, seriale turcești mai ieftine, știri ca pe la televiziunile din Turcia (Sabbagh frîngîndu-și mîinile la povești mondene, în locul fetei impecabile de la 19, consacrate de Esca) și altele. Adică o filozofie de conținut radical diferită de PRO TV-ul cu model american. Antena 1 e la mijloc, fără o identitate clară, și poate suferi în lipsa acesteia.

De urmărit e și evoluția Prima TV, post ținut în conservare, în ultimii ani, de ProSiebenSat.1. Toate sursele informate din piață spun că televiziunea e de vînzare, iar cumpărătorul cel mai probabil pare a fi fondatorul Cristian Burci. În cursă ar mai putea fi și grecii de la Antenna Group, care au investit deja, în anii trecuți, în Serbia. Un proprietar ca Burci înseamnă mai degrabă trecerea televiziunii în zodia *românească*, cu toate conotațiile acestui cuvînt în media, deși Antena 1 reușește să joace în prima ligă chiar cu un proprietar ca Dan Voiculescu.

■ **Televizuni politice.** Va fi un an agitat, fiindcă meciul pentru prezidențialele din 2014 are o miză mai mare decît simpla schimbare de la Cotroceni. B1, Antena 3 și RTV sînt pe poziții partizane clare, mai puțin clar e ce se întîmplă cu Realitatea TV – după unele surse, același Cristian Burci și-ar fi manifestat interesul pentru ea. Rateuri totale precum Giga TV par a scoate din nou capul pe piață, probabil avînd ca motor ambițiile politice ale proprietarului implicat politic. Interesant e și ceea ce se întîmplă la Digi24, televiziunea care a propus un discurs alternativ, factual, neutru și potolit de la lansare. Acolo este văzut tot mai des multilateral dezvoltatul Vasile Dâncu. După ce a obținut procente simbolice pentru PSD în Cluj, acesta s-a făcut de rușine ca sociolog în Moldova, în 2010, greșind ordinea, în exit poll, a primilor doi clasați la alegerile parlamentare. Ulterior, a mai răspuns de Transilvania Live și Transilvania Style, posturile provinciale cu aspirații naționale deloc confirmate ale lui Arpad Paszkany. În măsura în care Dâncu va avea drept de decizie la Digi, care a fost o poveste frumoasă și aparte, de la lansare și pînă în această toamnă, succesul lui va fi pe măsura realizărilor politice, sociologice și mediatice din ultimii ani.

■ **Glossy.** În urma unor fuziuni succesive, piața de reviste – foarte bogată în anii buni dinaintea crizei – se împarte, în momentul de față, la doi: Axel Springer/Ringier și Burda/Sanoma. Titlurile existente sînt foarte numeroase și provin din cîteva foste grupuri media importante (numelor menționate li se adaugă Edipresse, care e parte a Ringier). Nu există revistă glossy care să vîndă peste 20 de mii de exemplare în România, așa că ne putem aștepta la tăierea unora dintre titluri. Aceasta poate surveni și natural, de pildă ca urmare a interesului declarat de Axel Springer pentru branduri online. Tranziția nu se va sfîrși în 2014, fiindcă nu e clar ce se poate construi din veniturile disponibile online, și în acest business apar și modele concurente, ca acela de servicii adăugate site-ului de conținut, care ar putea crește substanțial veniturile obținute pînă acum din publicitate. Ceva de genul ăsta pare a se petrece la Mediafax Group, compania care grupează operațiunile de print, agenție de presă și online rămase în proprietatea lui Adrian Sârbu (care a vîndut CME doar televizuni și radiouri) și care a intrat într-o asociere cu 2Parale, specialiști în e-commerce.

■ **Online.** Dacă Hyperactive estima, în Media Fact Book, o piață de publicitate online de 46 de milioane de euro, zilele trecute, ROADS, o cercetare *post-factum*, a venit cu un duș rece: în primele șase luni ale anului, cheltuielile de publicitate au fost de numai 10,3 milioane de euro, ceea ce duce la un total puțin peste 20 de milioane pe an. Metodologiile diferă, dar situația de pe teren tinde să dea dreptate mai degrabă ROADS: online-ul nu stă deloc pe roze și e departe de a fi absorbit cele 50-60 de milioane de euro pe care le-a pierdut printul din 2008, anul de vîrf al industriei (de la 82 la 19 milioane în 2013, conform Media Fact Book). În lipsa banilor albi, din publicitate, vom vedea tot mai multe site-uri finanțate din surse gri, pe o piață care va semăna oarecum cu a televiziunilor politice: diferite „platforme" de autori de diferite nuanțe ideologice, dar cu pretenții de independență. Cu un trafic de cel mult cîteva mii de vizitatori pe zi, acest gen de micro-site-uri va lansa foarte des petardele pe care le vor prelua în talk-show-uri surorile lor televiziuni politice.

Cotidienele de hîrtie nici nu merită un subtitlu separat. Singurele care trăiesc sau pot trăi din motive altele decît politice sînt cele două tabloide, *Click!* și *Libertatea*. Primul e singurul care mai vinde peste 100 de mii de exemplare pe zi (121 de mii), iar al doilea reușește să mai distribuie contra cost cam 83 de mii de exemplare.

Una peste alta, Zenith spune că 2014 va fi în România „anul de schimbare a trendului", din punctul de vedere al cheltuielilor de publicitate, cu o ușoară creștere, nemaiîntîlnită de cîțiva ani, de 1,9%. Va fi un an promițător pentru televiziunea comercială și echivalentul ei din presa scrisă, tabloidul (online sau de hîrtie), și foarte viu pentru fostul segment quality, devenit o ruină infestată de banii și indicațiile prețioase ale propagandiștilor și finanțatorilor afiliați politic. Primul tip de prăvălii, conduse de afaceriști fără pretenții de salvatori ai nației, va scrîșni din dinți și va încerca să-și creeze sau optimizeze profitul, fără a face prea multe valuri. Ceilalți, apostolii nației, vor dansa pe o melodie zgomotoasă, lăudîndu-se cu audiențele liliputane și propriile sclipiri de business, soldate cu tot felul de ciudățenii media. În 2015, an fără alegeri, vor dispărea din nou de unde au venit. Dar pînă-n 2016, cînd vor avea loc următoarele alegeri parlamentare, nu mai e deloc mult.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

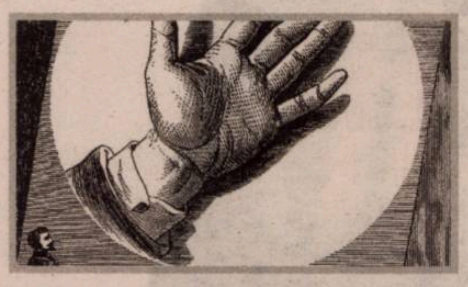

Adina POPESCU

portrete din mers

Ospătar, să vină plata!

De aproape o jumătate de oră, încerc să-i atrag atenția și, cînd am senzația că am reușit, încep să-i fac semne disperate care seamănă cu cele ale unui naufragiat pe o insulă pustie. Dar nu mă vede sau nu vrea să mă vadă, are o privire opacă. Dacă se învață ceva în România la o școală de ospătari este cum să-ți ignori clienții, cum să-i fentezi, cum să te învîrți aiurea printre mese, prefăcîndu-te că ai treabă, cînd de fapt nu faci nimic, doar aștepți să ți se termine tura. Însă fata aceasta – și multe altele asemeni ei – n-a făcut nici o școală. Lucrează pe perioada verii la o terasă, ca să mai scoată un ban. Probabil că a recomandat-o o cunoștință patronului, care a ajuns la concluzia că ea corespunde din punct de vedere fizic – singura cerință pentru ocuparea postului, și a angajat-o pe loc. Oricum, nu-și permite mai mult de două fete la vreo 40 de mese. În seara asta, fata noastră e frumușică, dar la fel de placidă ca o vacă scoasă la pășunat. De altfel, și rumegă ceva, o ciunga. Cînd a adus vinul, s-a chinuit vreo cinci minute fără succes să utilizeze instrumentul numit tirbușon. Trăgea de dop și se hlizea, pe post de scuze, pînă cînd unul dintre bărbații de la masă s-a oferit să o ajute. Apoi, a început să se fîțîie iar printre mese, fără nici un scop, uitîndu-se prin oameni și visînd probabil la gagiul ei care a plecat la mare.

În România, chelnerii sînt aceia care ne bîntuie ieșirile noastre în oraș. Cu mici excepții, n-am văzut nicăieri mai multă indolență și lipsă de empatie între ospătar și client. Poate și din cauza faptului că a fi chelner nu este la noi o meserie, e un fel de frecat menta în așteptarea unui job mai bun. La un restaurant destul de fițos, de altfel, l-am întîlnit în postura de ospătar pe fostul vînzător de noapte de la un butic non-stop de pe Moșilor. Ne-a recunoscut, s-a bucurat că ne vede, așa că a fost extrem de amabil, schimba scrumiera din cinci în cinci minute. Nici asta nu e bine la un chelner – să facă exces de zel, că te calcă pe nervi. Ne-a făcut și conversație, deși nu era nevoie. „Încă două beri la vecinii mei!" Așadar, și la cîrciumă e bine să ai pile.

„Încă două beri la vecinii mei!"

Într-o altă categorie, intră ospătarii cu state vechi, doamnele trecute bine de 40 de ani care și-au început cariera pe vremea ailaltă și care le știu pe toate. Îi întîlnești într-un anumit tip de localuri, unde la jumătate din meniu ți se răspunde „n-avem!" și care au început să cam dispară. Grija acestor doamne, uneori simpatice, față de mușterii este una aproape maternă. „Vă mai aduc pîinică?", „Parcă dumneavoastră ați comandat micușorii, nu?", „Și la dumneavoastră e berica!" Însă diminutivarea mîncării poate produce și ea crampe la stomac.

La Balcic, am cunoscut un chelner, devenise chelnerul nostru. Din a doua zi ne știa pe nume și știa și care e vinul nostru preferat din localul respectiv, un spumant rose, căruia el îi spunea șampanschi. Nici nu ne așezam bine la masă, și el venea cu vinul rece ca gheața. „Șampanschi?", ne arăta sticla și ne făcea cu ochiul. Probabil că ne credea în luna de miere, însă șampanschi-ul lui era mai bun de sete decît berea proastă bulgărească. Ospătarul era rotofei, chel, pus pe glume, o rupea ușor pe românește, ca toți chelnerii de pe litoralul bulgăresc, de altfel. În prima zi, s-a prins că sîntem „rumînschi" și ne-a zis cu un zîmbet pînă la urechi – „Avem mici!" Nu vrem mici, mici putem mînca și acasă. În cele din urmă, s-a lămurit că sîntem din ăștia mai sofisticați. „Scoica, calamar?", ne întreba înainte să apucăm să ne uităm în meniu. Într-o seară, l-am întîlnit în singura discotecă (cu manele) din Balcic, unde am intrat ca să ieșim. Dădea din buric cu tricoul suflecat deasupra burții, făcea echilibristică printre gagici... mare veselie pe capul lui! Avea o seară liberă și se făcea praf. Cum ne-a văzut, s-a repezit să ne ia în brațe. „Rumînschi!" Insista să ne facă cinste cu cîte un whisky, dar i-am zis că e tîrziu și că nu putem rămîne. A doua zi, la restaurant, era atît de mahmur încît abia se ținea pe picioare, dar tot ne-a servit impecabil cu scoica și șampanschi. Și ne-a făcut iar cu ochiul, de data asta conspirativ. Păi, ăștia nu-s ospătari, ăștia sînt oameni, sînt prieteni!

■ ■ ■

Stela GIURGEANU

Un articol optimist

Pe 21 decembrie a avut loc în Bucureşti a patra ediţie a Galei Persoanelor cu Dizabilităţi, eveniment aflat sub înaltul patronaj al Reprezentanţei Comisiei Europene în România, transmis în direct de TVR, coproducătorul evenimentului, alături de ActiveWatch şi Fundaţia „Motivation". Gala a avut cinci secţiuni: „Oameni cu desăvîrşire" (laureate fiind Elisabeta Moldovan şi Alexandra Cristina Cristea), „Porţi deschise" (secţiune care a premiat Asociaţia pentru Dezvoltare Urbană pentru Proiectul „Simte arta"), „Angajatorii abilităţii" (laureat: DGASPC Sector 1, Bucureşti, pentru Proiectul „Nazarcea Grup"), „Promovează abilitatea" (laureat: ASSOC, Asociaţia Profesională Neguvernamentală de Asistenţă Socială, pentru Proiectul „Caravana CASPER") şi „Şcoala tuturor abilităţilor" (laureat: Şcoala Gimnazială „Alexandru Vaida Voevod", Cluj-Napoca).

Cîteva portrete

■ Elisabeta MOLDOVAN este consultant pe tema dezinstituţionalizării şi monitorizării respectării drepturilor persoanelor cu dizabilităţi şi face parte din conducerea EPSA – cea mai mare organizaţie pentru autoreprezentanţi din Europa. Are 35 de ani, este din Timişoara şi şi-a trăit primii 23 de ani din viaţă internată fiind în instituţii pentru persoane cu dizabilităţi intelectuale.

■ Alexandra Cristina CRISTEA a absolvit Facultatea de Informatică din Iaşi, avînd o diplomă de master în lingvistica computaţională. Alexandra suferă de tetrapareză spastică, fiind încadrată în gradul de handicap sever.

■ Cristina BUNGARDEAN este arhitect la Primăria municipiului Bistriţa. A absolvit Liceul de Matematică-Fizică „Liviu Rebreanu", ca şef de promoţie. A urmat cursurile Facultăţii de Arhitectură din Cluj. De la 15 ani, a fost diagnosticată cu scleroză multiplă recurent remisivă, fiind încadrată în gradul de handicap grav.

„Imaginează-ţi oameni fără picioare, care sînt coregrafi şi dansatori."

■ Simon JUDIT-GYÖNGYI a absolvit Facultatea de Teologie Didactică Romano-Catolică, din Tîrgu-Mureş. A fost profesor de religie, iar în prezent îşi desfăşoară activitatea la Asociaţia HIFA – România, lucrînd cu persoane cu dizabilităţi, bolnavi cronici sau copii şi tineri proveniţi din medii defavorizate. Are un grad de dizabilitate gravă, diagnosticul fiind tetraplegie-pareză.

■ Florin Constantin MĂRIEŞ provine dintr-o familie săracă, fiind primul din familia sa care a intrat la liceu, în prezent este elev la Colegiul Tehnic „Toma Socolescu" din Ploieşti. Acum doi ani, a obţinut premiul I la un concurs naţional de desen. Este sportiv, joacă baschet şi visează să devină proiectant. Florin este utilizator de scaun rulant.

Cînd dizabilitatea devine abilitate

În România, în prezent, sînt peste 700.000 de persoane care au certificate de încadrare într-un grad de handicap. Dintre acestea, doar 4% sînt active pe piaţa muncii. La nivel european, rata medie de incluziune pe piaţa muncii este de 50%, în unele state, media fiind chiar depăşită, dar aici vorbim despre un sistem de economie socială bine pus la punct, în care instituţiile statului subvenţionează întreprinderile sociale.

În ţara noastră însă, nici pînă în prezent nu există un cadru legal şi funcţional pentru economia socială, angajatorii fiind încă reticenţi, nu doar la angajarea unei persoane cu dizabilităţi, dar pînă şi la minima informare asupra a ceea ce ar presupune o asemenea angajare.

Gala Persoanelor cu Dizabilităţi s-a născut acum patru ani, tocmai din această nevoie acută de vizibilitate pe piaţa muncii a persoanelor cu dizabilităţi. „Eram înspre finalul unui proiect finanţat din fonduri europene" – povesteşte Mircea Toma, preşedintele ActiveWatch – „un proiect în care, împreună cu Fundaţia «Motivation», ne asumasem îndeplinirea unui parametru: angajarea a 50 de persoane cu dizabilităţi. Am conceput, aşadar, o campanie de convingere a angajatorilor, în care puneam accentul pe faptul că persoanele cu dizabilităţi au şi abilităţi, unele care merită să fie luate în calcul, de către serviciile de resurse umane. Din păcate, campania nu a funcţionat pentru că scrisorile şi e-mail-urile pe care le trimiteam potenţialilor angajatori sfîrşeau, înainte de a fi citite, la coş. Se pare că «subiectul», fiind atît de puţin «simpatic», oricum am fi încercat să-l împachetăm, nu reuşea să treacă de o anumită barieră."

A urmat, atunci, o nouă cale de intervenţie: o caravană organizată în mai multe oraşe din ţară, în care se puneau la cale întîlniri cu mai mulţi posibili actori: jurnalişti, ONG-uri şi angajatori. Dacă ziarişti şi reprezentanţi ai ONG-urilor au venit, despre angajatori aveam să aflu că nu au fost mai mult de opt reprezentanţi la toate întîlnirile organizate.

„Cred că nu erau interesaţi. Chiar dacă noi încercam să le transmitem informaţii despre facilităţile prevăzute de lege (cum ar fi taxa de care ar fi scutiţi dacă ar angaja persoane cu dizabilităţi – vorbim despre companiile cu mai mult de 50 de angajaţi), bănuiesc că pur şi simplu ignorau acest aspect."

Cum reuşeşti, aşadar, într-un context în care trenează comoditatea de tipul „nu mă leg la cap, dacă nu mă doare", să transmiţi informaţii benefice pentru o întreagă societate, să conectezi oameni care au nevoie să iasă din izolare, cu oameni care au nevoie de potenţialul acestora?

Răspunsul pare scurt: „Am inventat Gala", spune Mircea Toma. „Un mod, sau mai bine zis un motor prin care să facem mai vizibile mesajele pe care voiam să le transmitem prin proiectul desfăşurat. Un fel de a încuraja masa de angajatori, scoţîndu-i mai la vedere pe cei care angajează persoane cu dizabilităţi. Miza principală a istoriei Galei a fost astfel vizibilitate pe piaţa muncii."

O gală, cinci premianţi, sute de mii de cîştigători

„Imaginează-ţi oameni fără picioare, care sînt coregrafi şi dansatori şi care reuşesc să ţină un spectacol de dans uluitor." Teodora Zăbavă, coordonator PR la ActiveWatch, m-a invitat la un exerciţiu de eliberare de prejudecăţi, povestindu-mi despre spectacolul pus în scenă de coregraful Cosmin Manolescu în deschiderea Galei, un spectacol în care trei dansatori profesionişti şi trei dansatori în scaun rulant au demonstrat că atît arta, cît şi viaţa pot depăşi bariere de orice fel – chiar şi în lipsa gravă a unor mijloace reale de susţinere din partea societăţii.

Căci, dacă vorbim despre susţinerea şi motivarea persoanelor cu dizabilităţi în România, discuţia va începe cu afirmaţia devenită deja sintagmă: „România este o ţară încă total neaccesibilizată."

„La noi, în ceea ce priveşte accesibilizarea, termenul legal s-a tot amînat. Iniţial, a fost în 2007, apoi 2009, 2010... ş.a.m.d. Ştim că accesibilizarea nu este facilă sau ieftină, însă, dacă am vrea, am găsi soluţii rentabile, adoptate şi de alte ţări în care chiar statul finanţează cercetarea în zona asta. La noi, nici în capitală nu avem toate instituţiile statului accesibilizate conform standardelor."

Tema Galei de anul acesta a fost „Egal e normal", referindu-se în principal la alt capitol greu de inserat în mentalitatea generală: dezinstituţionalizarea.

„Un copil cu dizabilităţi nu are ce căuta într-o şcoală specială, unde e izolat. Poţi să-i suplimentezi unele nevoi prin cîteva cursuri sau metode speciale, dar, dacă vrem să devină un adult printre alţi adulţi, trebuie integrat în şcoala de masă, să crească alături de ceilalţi copii." Întreb dacă de la europenizarea noastră încoace, serviciile sociale s-au mai îmbunătăţit. „La noi" – mărturiseşte Teodora Zăbavă – „serviciile din oferta statului nu fac decît să minimalizeze foarte mult persoana cu handicap, să o pună într-un statut inferior. Din cauza asta militäm pentru aducerea acestui tip de servicii în zona îngrijirilor comunitare. Nu credem că persoanele cu dizabilităţi ar trebui să stea în instituţii. Mulţi ar putea fi activi şi, dacă crezi din partea comunităţii obiceiul de a-şi asuma şi oamenii cu dizabilităţi, formînd astfel legături, recuperarea şi inserţia lor socială ar fi mai uşoare."

„Un copil cu dizabilităţi nu are ce căuta într-o şcoală specială, unde e izolat."

Există, dinspre societatea civilă, cîteva ONG-uri care au „spart gheaţa" derulînd programe alternative instituţionalizării. Fundaţia „Estuar", de exemplu, are, din anii '90, un program prin care mai multe apartamente de tip social au fost construite pentru oameni cu probleme de sănătate mintală. La fel, Fundaţia „Motivation" are programe în care oameni în scaun rulant au grijă de copii şi tineri cu probleme intelectuale, recuperaţi din centrele de plasament – iar acestea sînt doar două exemple de organizaţii care au creat minisisteme pe care statul ar putea să le preia şi să le multiplice la nivel naţional. Din păcate, acest lucru se întîmplă foarte rar.

„Se mai întîmplă. Anul acesta, am premiat, la secţiunea «Angajatorii abilităţii», DGASPC Sector 1 Bucureşti (Direcţia Generală de Asistenţă Socială şi Protecţia Copilului) pentru «Nazarcea Grup», un proiect european prin care 86 de persoane cu dizabilităţi au fost angajate în ateliere şi departamente, reuşind astfel un prim pas înspre inserţia pe piaţa muncii."

Avem titulatură de „ţară europeană", cu toate acestea „sîntem la ani distanţă de ceea ce ar trebui să se întîmple într-o cultură europeană. La noi, persoana cu dizabilităţi este încă privită ca un recipient de ajutor social care nu poate face nimic, drept pentru care nici nu are de dat ceva înapoi societăţii. În mare, atitudinea pe care majoritatea o are faţă de aceste persoane este una de milă, dar o milă neconstructivă. Mai tare mă sperie reacţia unora care, cînd văd un străin cu o dizabilitate, spun «săracul de el», dar, dacă se întîmplă să aibă un contact direct, bunăoară dacă copilul lor are un coleg cu handicap, strîmbă din nas, sînt contra acestei colegialităţi, transmiţînd atitudinea asta şi propriului copil. Cu asta ne confruntăm des în România: într-o cultură şcolară a concurenţei, copiii nu sînt educaţi să aibă compasiune şi respect faţă de celălalt, oricît de diferit ar fi acest celălalt. Iar această atitudine naşte mai tîrziu comportamentul de discriminare."

Schimbarea de mentalitate?

„Da, încercăm să schimbăm percepţii, fie şi cu o Gală care are loc o dată pe an. Aducînd oameni care au atît de mult de oferit şi de povestit în lumina reflectoarelor, încercăm să eliminăm particula «diz», concentrîndu-ne pe «abilităţi». Căci descoperim, pe scena Galei, nu persoane cu dizabilităţi, ci oameni realizaţi. Vrem ca, încet-încet, să-i vedem mai des şi vrem ca ei să se alăture societăţii din care cu toţii facem parte. Dacă vrei să vezi cîtă luptă este în oamenii aceştia, în fiecare zi, îi vei descoperi nu în rolul de victimă, ci în cel de învingător. Doar să schimbăm perspectiva şi, probabil, descoperind asta, ne va fi tuturor un pic mai bine."

Staţi cu ochii pe ei în 2014

Avem tineri talentaţi, tineri care fac lucrurile să se mişte în jurul lor, tineri care au toate datele de-a trece de la promisiune la confirmare. La final de an, am rugat regizori, muzicieni, fotografi, jurnalişti şi activişti să ne spună cine a contat în 2013 şi cine ar merita întreaga noastră atenţie în 2014.

Artişti...

Radu JUDE, regizor de film

Ideea de a recomanda nişte artişti mai tineri, care activează în domeniul meu, îmi provoacă o „crampă mentală", vorba lui Wittgenstein. Asta pentru că faptul de a-i recomanda presupune o anumită superioritate sau măcar autoritate, pe care eu nu le am. Cînd văd o operă valoroasă, mă uit la ea de jos în sus, cu o admiraţie (uneori invidioasă), dar oricum, mă plasez automat undeva foarte jos. Trecînd peste aceste fandoseli, nu sînt în stare să aleg un singur cineast aflat la început de drum, pe care să-l recomand, ci mai mulţi. M-au impresionat, în ultimii ani, filmele lui Cristi Iftime (scrise împreună cu Anca Buja), cele ale Marei Trifu şi un film al Sarrei Tsorakidis... şi cred că sînt foarte multe altele bune, dar nu le-am văzut. Aş adăuga aici şi întreaga redacţie a revistei *Film Menu*, singura revistă serioasă de film din istoria României, după părerea mea.

Oana STOICA, critic de teatru

Pe actriţa Lucia Mărneanu am văzut-o prima dată în *Fun* de James Bosley (regia Lorand Maxim & Raul Coldea). Juca o adolescentă confuză, care încearcă să se lămurească în legătură cu binele şi răul, care, uneori, pot fi forme de iubire sau de frică. Şi între ele, cîteodată, nu există graniţe. Un Raskolnikov modern, vulnerabilizat pînă la extrem, căruia Lucia putea să îi dea şi fragilitate, şi forţă, încît bulversa spectatorul, care nu mai ştia dacă să empatizeze sau nu cu personajul. Zăpăcirea receptorului este, de fapt, efectul Lucia. Şcolită întîi la Arte Plastice şi apoi la Teatru (la Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj), Lucia nu e doar un munte de talent (aşa micuţă cum e), este o prezenţă vibrantă, energică, ce ţine personajul în viaţă fără sincope şi care intrigă, te obligă să o priveşti. Lucia neliniştește, refuză să se lase categorisită, neagă tiparele, alege singură ce şi cum să exprime, se sustrage etichetărilor de orice fel. Creează benzi desenate şi scrie frust, cu o sinceritate brutală, dar cu umor – ca în *one woman show*-ul *10 studii despre iubire cu i mic* sau în *Parallel*, un performance despre identitatea de gen şi clişeele prejudecăţii. Lucia e o mînă de om, un Gavroche mixat cu Tadzio, un copil năzdrăvan pe care ai vrea să îl protejezi, dar ţi-e teamă că ar putea rîde de tine şi nu ai şti dacă o face pentru că e puternică sau din cauză că se teme. Imposibilitatea definirii – ăsta poate fi un semn de recunoaştere al unui mare artist. Asta pot să spun despre Lucia: e indefinibilă.

Cosmin BUMBUŢ, fotograf

Bogdan Petrovan e un puşti talentat, care vede proaspăt fotografia. Am rămas surprins că m-au surprins fotografiile lui. Nu mă aşteptam ca, în torentul de imagini calofile de pe netul actual, un fotograf începător să aibă instrumentele cu care să discearnă ce e valoros şi ce nu. A avut norocul să înceapă cu un profesor bun, Silviu Gheţie de la Baia Mare, astfel încît nu s-a aruncat în clişee facile şi sigur aducătoare de like-uri pe Facebook. Are un ochi atent, are umor şi compune bine. Suficient deocamdată pentru cei 18 ani pe care-i are. Tocmai a intrat la UNATC la secţia Imagine de film.

Imposibilitatea definirii – ăsta poate fi un semn de recunoaştere al unui mare artist.

Adrian DESPOT, muzician

Trupa Litera 1 este un paradox muzical al zilelor noastre. Maturitatea şi profesionalismul cu care a fost conceput şi produs albumul lor de debut sînt de cel mai înalt nivel. Şi, cel mai important, are ceva ce lipseşte aproape cu desăvîrşire scenei muzicale româneşti: inovaţia! De niciunde, nişte oameni dedicaţi muzicii şi descătuşati de orice fel de intenţii comerciale au reuşit să aducă la viaţă o operă de artă. Nu ştiu dacă ei îşi dau seama de valoarea acestui album, însă eu nu pot decît să le mulţumesc pentru muzica lor şi să mă înclin.

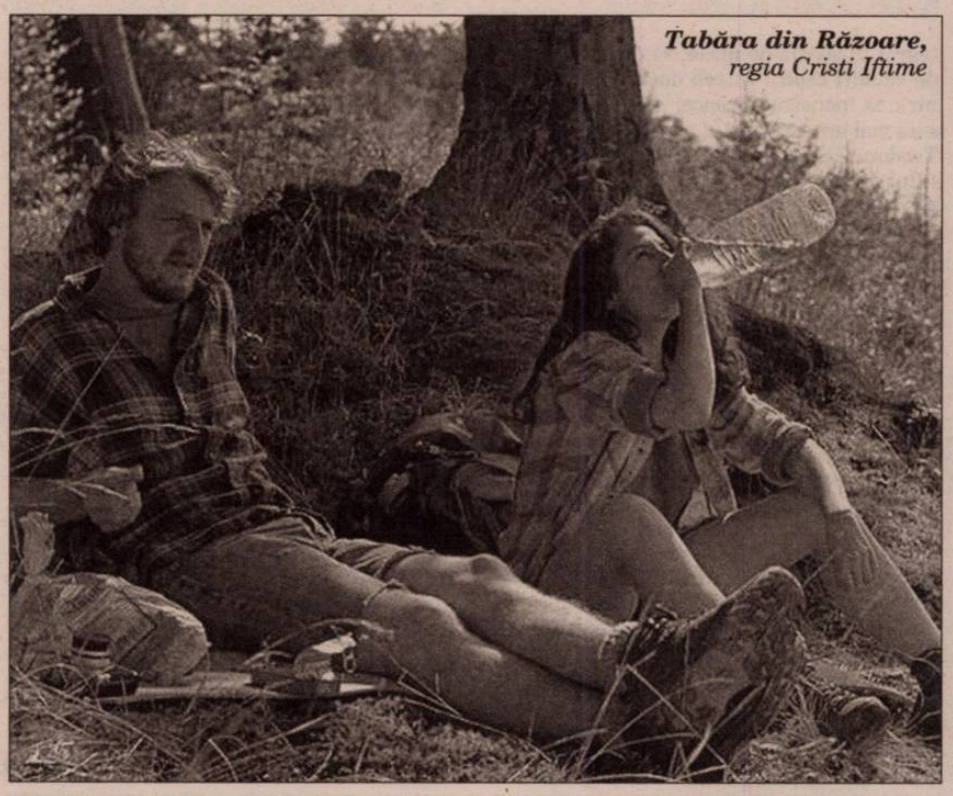

Tabăra din Răzoare, *regia Cristi Iftime*

Miruna RUNCAN, critic de teatru

E greu să alegi, după zece ani, unul singur dintre puzderiile de oameni minunaţi pe care ai avut nemaipomenita şansă să-i întîlneşti, ori chiar să-i asişti. Spaima nedreptăţii pe care-o faci, punîndu-i pe ceilalţi în paranteză, e copleşitoare.

Îl previn pe cititor că alegerea pe care o fac are de-a face cu talentul într-o mult mai mică măsură decît şi-ar imagina. Nu pentru că tînăra pe care-am ales-o n-ar fi talentată – Doamne fereşte! Însă un mare profesor de actorie, care cita alt mare profesor de actorie, care... etc., sugera că problema talentului e, la rigoare, una secundară: „Ies *[din şcoală – n.m.]* atîţia actori *[regizori, teatrologi – n.m.]* talentaţi cîţi au intrat", nu?

Alegerea mea e, în aceste condiţii, una şi mai riscantă. Fiindcă Leta Popescu nu şi-a terminat încă studiile, e masterandă. Şi nu i-am văzut decît trei spectacole, dintre care abia pe ultimul, *Parallel* (realizat împreună că Sinkó Ferenc, profesor de actorie, şi actriţele Lucia Mărneanu şi Kata Bodoki-Halmen) nu e examen de semestru sau de licenţă. Ba, în plus, mai e şi, din descrierea echipei, o operă colectivă.

Leta Popescu este, însă, probabil cel mai special student la Regie pe care l-am întîlnit pînă acum. În primul rînd, pentru că îi pasă. De orice şi de oricine. Într-o lume pentru care micile sau marile vanităţi duduie ca o hidro-

PUBLICITATE

centrală, punînd energiile în mişcare, pe ea, ifosele de orice fel o lasă rece. Ei îi place să facă teatru simplu-sofisticat, prietenos, ataşant, *împreună* cu prieteni şi pentru publicuri prietene. Frăţietatea asta conţinută, generoasă, dăruindu-se fără istovire, e lucru rar şi-ar merita să se predea la şcoală, dac-ar exista vreo astfel de şcoală.

Leta are o franchеţe rară, spunînd ce crede, verde-n faţă, şi celor de-o seamă cu ea – dar şi, cu politeţe, dar ferm, celor, încă, „ierarhic superiori". Într-o atmosferă călduţă în ipocrizii, Leta ştie să rostească inclusiv „nu ştiu", atunci cînd nu ştie, sau „vreau să ştiu", atunci cînd e interesată de ceva. Pentru că e mereu interesată de ceva, iar cînd se pune pe aflat, o face cu temeinicie.

Leta a trecut prin Filologie şi a ales Regia de Teatru. Pe care o caută cu încăpăţînarea sistematică a căutătorilor de izvoare. Scrie excelent (cu luciditate, cu umor) şi asta fiindcă, zic eu, se uită cu atenţie la oamenii din jur – şi-n ea însăşi. Organizează excelent, punînd insomnia între paranteze. Vede idei. Cînd rîde, rîde din toată inima. Cînd se înfurie... nu dă cu parul. Habar n-am dacă va fi atinsă de „celebritate". Dar om adevărat, care face artă adevărată, sigur este.

■ Vlad EFTENIE, fotograf

O recomand pe Alecsandra Raluca Drăgoi, pe care am cunoscut-o la un workshop al meu. Era entuziastă, pasionată, emoţionată şi timidă, dar surprinzătoare. A crescut mult şi frumos, şi are rezultate din ce în ce mai vizibile. E adevărată şi sinceră cu fotografia şi cu ea însăşi, pasiunea o ghidează şi cred că va evolua frumos şi va arăta o lume numai bună de privit şi de înţeles. (P.S. Alecsandra Raluca Drăgoi a devenit primul fotograf român care a cîştigat un trofeu la gala Sony World Photography Awards, impunîndu-se anul acesta la secţiunea „Youth", dedicată tinerilor fotografi în vîrstă de pînă la 19 ani.)

■ Vlaicu GOLCEA, muzician

În ultimii ani am compus şi am performat mai mult pentru artele spectacolului (teatru, dans contemporan şi instalaţii multimedia). Din această perspectivă, aş dori să vă atrag atenţia asupra lui Alex Halka (www.alexhalka.eu). Cu un univers timbral extrem de bogat, sînt sigur că Alex va deveni în cel mai scurt timp una dintre vocile personale ale muzicii de teatru din România. Spionaţi-i site-ul şi mergeţi la teatru, să-i auziţi şi să-i vedeţi muzica (da, la teatru, muzică trebuie şi privită...).

...activişti şi jurnalişti

■ Mircea TOMA, preşedinte ActiveWatch

Omul anului 2013? Ca să răspund la întrebarea asta, ar trebui să mă decid asupra criteriilor cu care ar urma să cîntăresc candidaţii. Dacă mi-ar plăcea munca, mi-aş putea complica soarta cu nişte repere care ar produce mare aglomeraţie în lista de aspiranţi. Ia gîndiţi-vă ce s-ar întîmpla dacă aş merge pe variante de genul „mincinosul anului", „cel mai arogant român" ori „contul anului"? Vă daţi seama ce buluceală de figuri cunoscute s-ar produce, dacă aş merge pe ideea „mîndriei de a fi mituit"? S-ar călca în picioare premieri, preşedinte, parlamentari, miniştri, ca să nu mai pomenesc de puzderia de grade mai micuţe. OK, hai să acceptăm că e vorba despre un clasament care apare în buza Crăciunului, aş putea, atunci, să merg pe calităţi pozitive: „glumeţul anului", „omul care rîde de noi cel mai sănătos" şi, de ce nu, „porcul anului".

Totuşi, cei care s-ar califica în topuri de genul celui de mai sus sînt persoane cu identitate publică. Ce folos? Serios vorbind, am căutat un erou al anului care să fie pe măsura aşteptărilor mele de cetăţean. Iar aşteptările mele sînt, sărmanele de ele, destul de temperate de experienţa românească din ultimele două decenii. Am căutat, aşadar, un om cu ceva bun-simţ, căruia să-i pese de viaţa celor din jurul lui şi să fie dispus să sacrifice pentru alţii ceva din puţinul său – iar nu viceversa, caăia de mai sus.

Am căutat un erou al anului care să fie pe măsura aşteptărilor mele de cetăţean.

Ei bine, mi-e imposibil să indic vreun nume. Dar nu disperaţi, vi l-aş putea arăta în fotografii: are în medie 35 de ani, are serviciu, e căsătorit, are părinţi, are copii – i-am văzut cu ochii mei – şi foloseşte, împreună cu toată familia, PET-uri de apă minerală, pline cu pietricele. Este una/unul dintre zecile de mii de anonimi ieşiţi în stradă să apere Roşia Montană, începînd cu 1 septembrie. Şi, mai precis, oricare dintre ei. Nume propriu: unitisalvam.

■ Ioana AVĂDANI, director executiv Centrul pentru Jurnalism Independent

De la un timp încoace, e zarvă mare în spaţiul public de la noi. Ne macină zavera. Zgomot mult şi parcă, pe ce trece timpul, ne obişnuim cu el, de ajungem să nu-i mai băgăm în seamă nici pe cei de la care ne luăm azimutul şi ora exactă. Se zicea, pînă acum ceva timp, despre vreo mămăiţă că „vorbeşte singură, ca televizorul". Acum, şi televizorul

vorbeşte ca televizorul...

Şi, în toată paranghelia asta de zgomote, cineva a spus NU. Un NU hotărît, de a stat zavera un pic în loc, să tragă aer în piept.

Erau colegii noştri de la *Gîndul*, Alina Matiş şi Florin Negruţiu, care, în cadrul Burselor „Rosalynn Carter" pentru jurnalism pe probleme de sănătate mintală, au investigat un mister: cum se face că, dintre toate ţările lumii, numai România nu are nici un caz de stres post-traumatic (PTSD) la militarii din teatrele de operaţiuni? Americanii au 20%, nemţii – au şi ei vreo 8% dintre militarii trimişi în misiune care suferă de PTSD.

Au vorbit cu militarii. Au vorbit cu Ministerul Apărării, care le-a cerut să uite că au vorbit cu militarii. Au vorbit cu psihologi. Cu doctori. Cu colegi ziarişti, care au investigat acelaşi subiect în ţările lor. Răspunsul a fost tranşant: militarul român are nu numai piept de aramă, ci şi nervi de oţel. Şi nu ştie ce e frica. Ah, da, şi mai are şi simţul umorului, care îl ajută să treacă prin toate. Pe scurt, NU. Noi NU avem boli din astea, triste, la cap, pentru că ai noştri sînt mai bărbaţi.

Seria lor de materiale a primit numele generic de *Sindromul NU.* (sindromulnu.gandul.info). Atît de tare s-a auzit NU-ul acesta, că a pătruns pînă la cei pe care MApN vrea să îi facă uitaţi. La nici cîteva zile, Alina şi Florin au fost contactaţi de foşti militari care suferă de PTSD. Aşa că au „dat voce" unui astfel de caz şi, după momentul de tăcere, zavera şi-a urmat cursul. Cazul descoperit de ei a fost preluat de multe canale mediatice, subiectul a devenit temă de comentarii (cred că acesta e un soi de apogeu în viaţa oricărui subiect de presă...).

Să rezum: folosind jurnalismul „serios", Alina şi Florin au pus un subiect legat de sănătatea mintală şi răspunderea autorităţilor pe agenda publică. O zi-două, cît durează miracolele la noi. Şi pentru că unii dintre cei care au reluat subiectul au neglijat să indice şi sursa, o mai repet eu o dată: Alina Matiş şi Florin Negruţiu, de la Gîndul.info.

■ Ionuţ CODREANU, coordonator programe ActiveWatch

16 septembrie 2013 este ziua în care un jurnalist din România s-a dus într-o emisiune televizată şi l-a şters elegant de spumele populiste pe premierul ţării, folosindu-se de o documentaţie foarte riguroasă. În doar 52 de minute, jurnalistul Guran i-a demonstrat politicianului Ponta că Roşia Montană nu stă doar pe un munte de aur, ci şi pe un munte de nereguli şi acte administrative abuzive. Pentru consumatorii de presă, blazaţi şi abrutizaţi, acest act jurnalistic rezonabil a luat în scurt timp accente mitologice. Internetul a vuit zile întregi despre cît de primministru a fost Guran şi despre cît de Ponta a fost Ponta. Aşa cum avea să spună ulterior şi Guran, nu se întîmplase nimic extraordinar, doar puţin jurnalism profesionist. Adică rutină.

Noi îl vedem puţin altfel pe domnul Moise. E tipul acela înalt de la TVR, care traduce macroeconomia pentru un public format din jurnalişti, economişti şi taximetrişti. Avantajul lui net este că ştie să lege punctele din economie, politică şi social. Spune des „mai ţineţi minte cînd v-am spus că se va întîmpla aşa?", dar nu este deloc enervant, pentru că o face zîmbind şi-ţi lasă impresia că sînteţi din aceeaşi tabără.

Poate că e puţin exagerat să-l nominalizăm „Jurnalistul Anului". Cu sau fără titlu, Moise Guran îşi va face treaba la fel. Gîndurile noastre se îndreaptă către paharul mereu plin de pe pupitrul emisiunii, care nu s-a clătinat vreodată în direct, în ciuda gesturilor ample şi hiperactivităţii lui Moise Guran. Aşadar, susţinem convertirea titlului de „Jurnalist al Anului" în „Pahar al Anului", titlul ce se oferă celui mai informat, dar timorat pahar din istoria televiziunii româneşti.

■ Cristina GUSETH, director Freedom House

Ovidiu Vanghele a fost la Freedom House, acum doi ani, în programul de jurnalism de investigaţie. Anul acesta a relatat superprofi din piaţa Taksim, a avut investigaţii foarte tari, e foarte bun. Dar cea mai bună pentru mine rămîne tot Sorina Matei. În opinia mea, ea este jurnalistul care ştie cel mai bine şi mai documentat ce spune.

Cu ochii-n 3,14

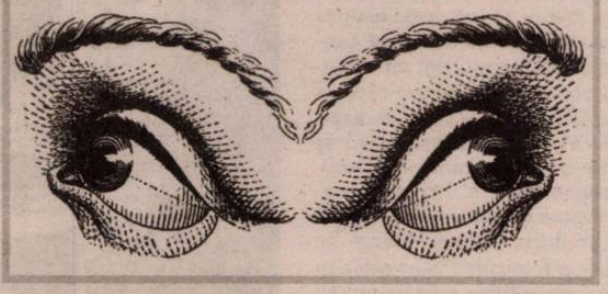

SINGURA MODALITATE PRIN CARE POATE FI OPRITĂ CREŞTEREA RISCULUI DE PETRECERE A TIMPULUI LIBER ÎNTR-UN CIMITIR ESTE CONSTRUIREA MAI MULTOR CONEXIUNI PENTRU MERSUL PE JOS

■ Oamenii de ştiinţă aproape că au ajuns în unanimitate la concluzia (vezi numărul curent din *Scientific American)* că singura modalitate prin care poate fi oprită încălzirea globală cauzată de arderea combustibililor fosili este construirea cît mai multor centrale nucleare. Cum preferaţi sfîrşitul lumii: lung şi agonizant sub temperaturi insuportabile sau rapid şi spectaculos printr-o explozie? (**M. C.**)

■ Doi cercetători britanici au studiat 785 de studii publicate începînd cu 1946 şi au alcătuit o listă cu 15 efecte secundare ale rîsului. Printre ele: leşin, ruptură miocardică, creşterea riscului de colaps pulmonar, emfizem, dislocarea maxilarului. Să văd eu acuma cine mai rîde la „3,14". (**L. V.**)

■ Am aflat, de la o profesoară de română, că elevii ei bucureşteni nu mai înţeleg mai nimic din opera literară „La scăldat" de Ion Creangă. O astfel de idee de petrecere a timpului liber nu li se pare deloc *fun,* îi depăşeşte. Probabil că ar trebui să fie înlocuită cu o altă operă literară care să se intituleze „La piscină". (**A. P.**)

■ Se ştie că elefanţii mor laolaltă într-un cimitir, dar ce s-a descoperit abia acum e că reptilele preistorice asemănătoare rinocerilor foloseau, acum 24 de milioane de ani, nişte locuri considerate a fi un fel de latrine comunale. Digestie şi moarte! (**M. C.**)

■ Am primit un e-mail prin care eram anunţată, din start, că IBM-ul caută un candidat care are toate calităţile pe care le am eu. Bunăoară, se pare că am cunoştinţe solide într-ale informaticii şi marketingului, cu minimum trei ani de experienţă şi diplomă de la o facultate de marketing. Deşi nu le recunosc, mă bucur că reclama mi-a dat posibilitatea unei conexiuni cu o viaţă paralelă. (**S. G.**)

■ Una dintre micile-mari aberaţii ale Guvernului din acest an este propunerea ca din 2014 să existe o taxă pe traseele montane. De pildă, turiştii care vor să facă drumeţii în Munţii Bucegi trebuie să plătească mai întîi un bilet în valoare de 5 lei. Aşteptăm şi taxe pentru scăldat în mare sau pentru mersul pe jos. (**A. P.**)

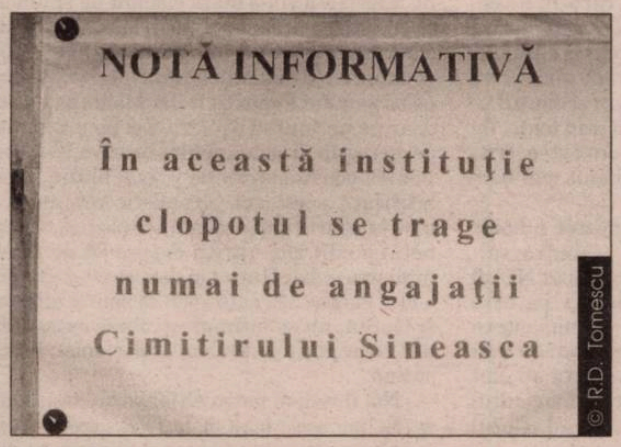

PRIN MODIFICĂRI OARECUM ÎNDRUMĂTOARE, NIŞTE CERCETĂTORI DE LA INSTITUTUL SOLAR PENTRU CERCETAREA SOMNULUI AU PRELUNGIT VIAŢA UNOR ZIDARI DOMESTICIŢI

■ O ştire importantă pe adevarul.ro: prin modificări genetice, nişte cercetători de la Institutul Buck pentru Cercetarea Vîrstei din California au prelungit viaţa unor viermi de cinci ori. Descoperirea s-ar putea aplica şi la oameni, ceea ce ar însemna că vom putea trăi 4-500 de ani. Ce putem să spunem în faţa unei asemenea descoperiri epocale? Dragi cititori, notaţi-vă în agendă: în decembrie 2413 trebuie să vă reînnoiţi abonamentul la *Dilema veche* pe 2414. La multe sute de ani! (**M. V.**)

■ După dietele şi „stilul" de viaţă vegan (adică excluderea oricărui produs animal), prin magazine au apărut şi cosmeticele vegane, cu denumiri oarecum îndrumătoare pentru efectele lor. De exemplu, un tratament pentru mîini *„tiny hands"* sau un ser pentru ten *„full of grace"* nu lasă nici un dubiu asupra rezultatelor. N-am prea înţeles însă ce va face o sare de baie care se numeşte *„keep it fluffy"*. (**S. G.**)

■ Studiile arată că planeta Mercur s-a subţiat cu 11 kilometri de la naşterea sistemului solar. Răcirea şi contractările repetate i-au redus dimensiunile şi, peste alte cîteva miliarde de ani, ar putea fi şi ea retrogradată precum Pluto. S-o apreciem pînă nu e prea tîrziu. (**M. C.**)

■ În anul 2012, excavaţiile dintr-o parcare din Leicester, Marea Britanie, au scos la iveală osemintele lui Richard al III-lea, mort în 1483. De atunci, descoperirile se ţin lanţ. Ultima este că Richard al III-lea suferea de bruxism sau bricomanie, adică scrîşnea din dinţi în timpul somnului... Imaginaţi-vă furia unui rege nevoit să doarmă, mai bine de 500 de ani, într-o parcare. (**M. P.**)

■ După autostopişti, deputaţii încearcă să scoată şi apicultorii în afara legii. În noua Lege a Apiculturii se prevede că doar apicultorii care vor prezenta un carnet de stupină vor putea să îşi desfăşoare activitatea legal. E bine că au început cu litera A: autostopişti, apicultori... Pînă la zidari, zilieri, zoofili, mai au! (**A. P.**)

■ Noi analize genetice bazate pe fosile recent descoperite în Belgia arată că, de fapt, cîinii au fost domesticiţi prima dată în Europa, nu în Asia. Se-ntîmpla în urmă cu 18.800 pînă la 32.100 de ani. (**M. C.**)

CÎND OAMENII MĂSOARĂ DISTANŢELE PARCURSE ÎN FAŢA UNUI GHIŞEU, S-AR SIMŢI CINEVA COMPLET ACOPERIT?

■ Din ciclul „Cercetătorii au descoperit că": „Activitatea sistemului nervos simpatic, ce coordonează impulsurile nervoase către muşchi, înregistrează o creştere atunci cînd oamenii urmăresc exerciţii fizice la televizor." Cum ar veni, dacă-l văd pe Mutu cum dă gol, cresc şi performanţele mele de fotbalist. E valabil şi (de fapt, mai ales) invers: pentru că nu l-am mai văzut de mult pe Mutu marcînd, n-am mai reuşit nici eu să dau gol. Logic, nu? (**M. M.**)

■ Gadget-urile anului 2013: bicicleta hibrid cu autonomie de pînă la 48 de kilometri; cîntarul care-ţi analizează masa musculară, îţi măsoară tensiunea etc.; Gooogle Chromecast, un *device* care-ţi transformă tableta, smartphone-ul sau laptop-ul în telecomandă pentru Internetul la televizor; HAPIfork, o furculiţă *high-tech* care-ţi controlează viteza cu care mănînci şi-ţi introduce datele privind propria alimentaţie în smartphone sau laptop; Liftware Spoon, o lingură mecanizată care reduce 75% din tremurul celor afectaţi de Parkinson; StickNFind, un *device* care, ataşat de lucrurile predispuse a fi rătăcite (chei, tenişi etc.), te ajută să le găseşti cu smartphone-ul; un senzor care, ataşat zgardei, măsoară distanţele parcurse şi energia consumată de cîini de-a lungul zilei; Siva Cycle Atom, un generator care, ataşat pedalei bicicletei, se încarcă cu energie pe care o poţi transfera apoi, printr-un USB, oricărui *device* electronic, şi 3-D Mobile Sensor, o minicameră mobilă care filmează ceva ce poate fi transferat apoi în 3D. (**M. C.**)

■ A fi sau a nu fi poştal: în Poşta de la Toporaşi, un anunţ în faţa unui ghişeu: *AICI NU ESTE GHIŞEU*. (**D. S.**)

■ O studentă din Italia a fost fotografiată, în timpul unei mişcări de protest, cînd îl sărută pe un poliţist pe casca „din dotare", iar fotografia a făcut înconjurului Internetului. Sindicatul poliţiştilor a dat-o în judecată pentru „hărţuire sexuală şi ultraj". Şeful sindicatului a motivat astfel: „Dacă ar fi sărutat-o el pe ea, ar fi ieşit scandal, s-ar fi declanşat al treilea război mondial." Mă rog, e un punct de vedere. Dar mă întreb: ce s-ar întîmpla dacă, la o mişcare de protest, poliţiştii şi jandarmii ar primi ordinul „Sărutaţi-i pe protestatari!"? S-ar simţi cineva mai hărţuit decît atunci cînd primeşte un baston pe spinare? (**M. V.**)

■ Faptul că am reuşit să plătesc toate taxele şi să am dosarul complet (pentru a mă putea prezenta la examenul pentru carnetul de conducere) m-a făcut imediat să mă simt victorioasă. Obţinerea carnetului a devenit, pentru moment, un scop secundar. (**A. M. S.**)

■ În 2013, în lume s-au aruncat nu mai puţin de 54 de milioane de tone de produse electronice, adică cam 20 de kilograme pentru fiecare cap de locuitor al Terrei. Pînă în 2017 se estimează că greutatea totală de deşeuri electronice va depăşi de 11 ori greutatea Piramidei din Gizeh. În acest moment, SUA produc 10,4 milioane de „e-gunoi", în timp ce China produce 8 milioane. Pe cap de locuitor, Qatarul aruncă la gunoi cele mai multe deşeuri electronice. În viitor solul va fi acoperit cu carcase de smartphone-uri şi laptop-uri. (**M. C.**)
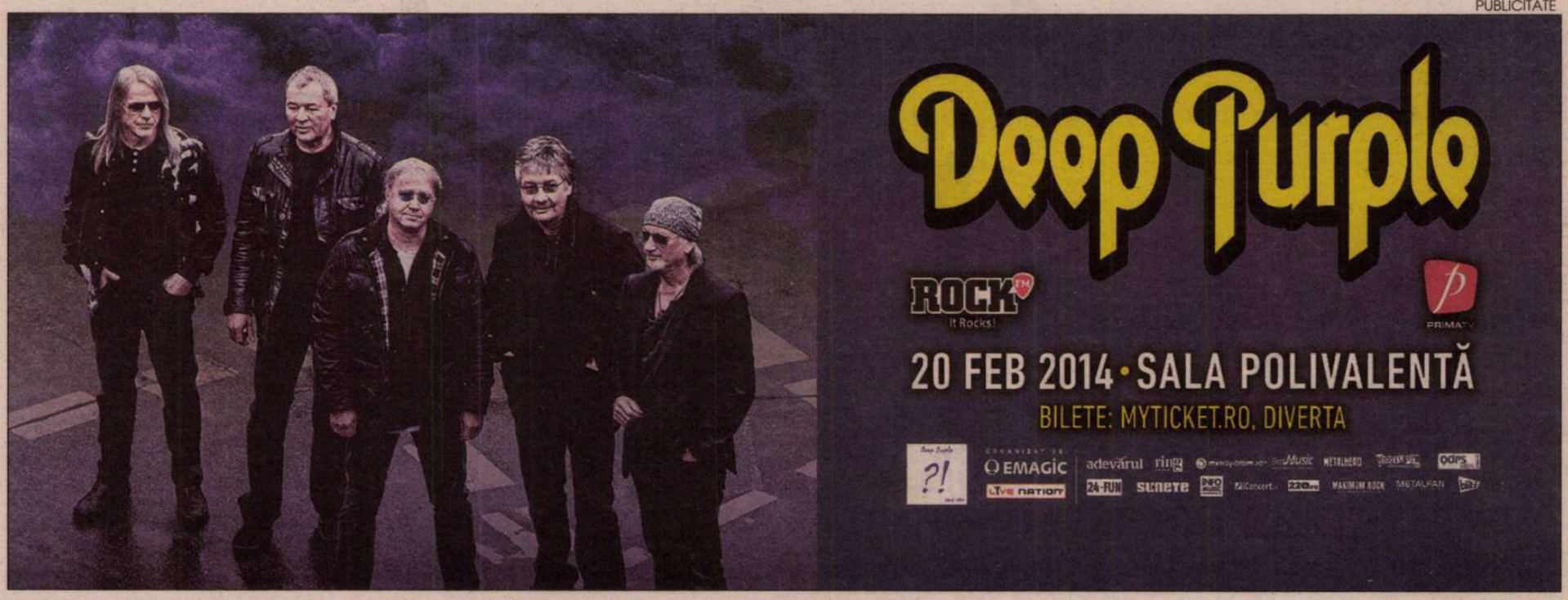
PUBLICITATE